M.T.CICERONIS OFFICIORUM LIBRI TRES SUMMA CURA NUPER EMENDATI, COMMENTANTIBUS PETRO MARSO, ...

Marcus Tullius Cicero, Josse Bade, Pietro Marso, ...

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
22 Q
M12

Digitized by Google

M. T. CICERONIS OFFICIORVM

LIBRI TRES SVMMA CVRA NVPER EMENDATI, Commentantibus Petro Marſo, Franciſco Maturantio & Aſcenſio.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

Dialogus de Amicitia cum Commentariis Petri Marſi, Omniboni, & Aſcenſii.

DIALOGVS DE SENECTVTE COMMENTANTIBUS eodem Petro Marſo, Martino Philetico, & Aſcenſio.

Paradoxa omnia cum Commentariis Omniboni, Franciſci Maturantii, & Aſcenſii.

EIVSDEM PETRI MARSI LVCVLENTISSIMÆ orationes duæ de Aſcenſione, & Laudibus diui Ioannis Euangeliſtæ.

Quæ omnia longe emendatiora quã hactenus in lucem prodeunt.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS MDXXXXII.

1542.

BIBLIOTECA ... ROMA

PETRI MARSI recognitio commentariorum in officia Ciceronis: ad R. In Chriſto patrem: & D.D. Raphaelem Rearium S. Georgii ad velabrum Cardinalem, S.R.E. Camerarium.

VERVS & ampliſſimo dignum p̄conio fuit inſtitutū venerande p̄ſul, ut hi qui ad verā
humanitatis gloriā ſuſpirarēt hoīum aīos aliquo genere officiorꝫ demereri ꝯtenderēt.
Et ad veritatē rebus oībus p̄ponendā: nunc monendo: nūc docendo: itineris cōpendiū
pro viribus aperirent. Quapropter ueteris philoſophiæ clariſſima uolumina Plato &
Ariſtoteles ad cōem utilitatem nati & eruditionem primas ueritati dandas cenſuerūt:
quorꝫ alter. Homerꝫ veritati nō duxit p̄ponendum: alter vero nō ſolum amicis: verū &
ſibi ptere no e... N i qui falſa docet atq; defendit: ignorantiā ſuā fatet̄. & ducem ad oē ſcelus impu
dentiā. Horꝫ Socratis inſiſtens veſtigiis licet allucinātí ſimilis: mea cōmētariola recognoui. Cū in illis mul
ta iuueniliter ac minus q̄ decuiſſet cōſiderate dicta cognoſcerē: celeritas: nāq; partus efficit: ut nāca quo
dāmodo & haberent̄ & eſſent: cum Horatianæ maturitatis opportunitatē expectare nō ſuſtinuerint, qd̄
imprudentię aſcribendū eſt: præſertim hac ætate, quæ per oēm Italiā p̄ſpicaciſſimis decorat̄ ingeniis: ut
ſæculum illud eruditiſſimū ſi p̄mia ſtudiorꝫ nō deeſſent: latina lingua: quæ geticum neſcio qd ſapiebat &
Vandalū: rediiſſe merito affirmaret. Sed auri ſacra fames: uitę uel maximū decus oppugnat: & clariſſimū
lumen auara tempora nitunt̄ extinguere. Sacrauerā hos cōmentariolos (ne ingratus viderer) Cardinali
Mantuano de me optime merito. Hæc recognitio pater ampliſſime nomini tuo debebatur. Cuius in oī
genere virtutis excellentia & ingenium: ad illos facile demerēdos: qui dotibus naturæ nō abutunt̄: effe
cit, vt Mecœnates aut piſones nō deſiderē. Ne igit̄ otio qd̄ benignitas tua mihi cōceſſit abuterer: id ten
taui quod eminentiſſimum celſitudinis tuæ ingeniū & ſupra ætate in rebus oībus iudiciū efflagitabāt.
Vtilitatē ſi qua erit in his Petri Marſi clientis tui cōmentariolis: amplitudini tuæ debebūt adoleſcētes:
quorꝫ inſtitutioni: te hortante: te duce: pro viribus cōſulēdum duxit, qd̄ ut aliqn̄ ꝯſequenter multa deleui:
multa addidiq; ex vberrimo Platonis & Ariſt. fonte deducta. Cic. maieſtas expoſcere videbat̄. Eādē iamā
interp̄tatio Syllii italici p̄pediē experiet̄. Sed nouę in Horatium tuſculanas q̄ōnes, & diuina illa volumi
na de finibus uigiliæ tp̄s pariendi legitimum expectabunt. Vale p̄ſul ampliſſime, ac huius memorię cla
rum decus, & his lucubrationibus: ut cōſueuiſti fauere dignū ducas: q̄ te in primis & venerant̄ & colunt.

Eiuſdem epiſtola ad F. Gonzagam Cardinalem Mantuanum.

CAto ille cenſorinus: īmo naturæ opus mirabile, & uirtutū uiua imago Reuerendiſſime p̄ſul:
in principio ſuaꝝ originū cenſuit: hoīum qui in aliquo numero ſunt, & e natura viuūt, nō mi
nus otii q̄ negocii rōnē extare oportere. Quod triūphale illud corpus maior Africanus: armis
& toga clariſſimus: bonaꝝ artiū ſpecimē: diligēter obſeruauit. Tali Romani noīa oraculo mo
nitus Ciceronem noſtrum in oī diſciplinaꝝ gn̄e principem: a quo Romana eloquentia quātū eſt & fons
doctrinę uberrime defluxit: imitari pro uirili parte cōſtitui. Qui ciuili furore offenſus: & ſceleratorꝫ: q̄bus
tunc ad uotum oīa ſuccedebant nefaria rabie exagitatus: vrbe foroq; in quo tot tātiſq; cauſis orādis fe
liciſſime regnauerat ceſſit & ad ociū, qd̄ nō voluntas, ſed neceſſitas afferebat: vir integerrimus. & ad cō
munem natus utilitatem ſe cōtulit. Cuius ne eminentiſſimi ingenii acies & mens ſupra hoīem ſolitudi
ne langueret officia, q̄bus poſteritatem erudiret, & Romanis ciuibus de q̄bus benemeritus erat, ut in tā
to rerꝫ turbine & malis reipu. tp̄ibus poterat, ꝯſuleret: ſummo ſtudio & cura elucubrauit: q̄bus nil melius
nil honeſtius excogitari potuit. Ne igit̄ otio, quod poſt uarios labores & moleſtias ſub te tandem nactus
ſum, & melius mihiipſi iā polliceri audeo clementia tua & generoſo aīo fretus abuti uideret, diu multūq;
cogitaui qd potiſſimū mihi cum decoro agēdum eſſet, qui ab ineunte ætate ſacris inſtitutis & cerimoniis
initiatus eſſem & addictus. Tandem id elegi quod meę profeſſioni cōgrueret, & in ſe plurimū honeſtatis
haberet & utilitatis Ciceronis officia. ſ. ad uſum eruditionē cultumq; uitæ cōis inſtituta interp̄tari. Nō q̄
arbiter me tanti eſſe, vt id ſufficienter p̄ſtare potuerim, ſed ut alios excitarem qui ingenue eruditi & uaria
multiplicīq; doctrina ſubnixi tāto ponderi ſufficiunt: neq; in his bonaꝝ artium ſtudiis exercerem. Ne in
genium natura habes meum nihil agendo ſitu penitus obduceret̄. Indignū quippe uiſum eſt: ut in poe
tis enarrandis tm̄ operæ ſtudiiq; a pleriſq; ponat̄, & maximo huius operis fructu, ac uera neceſſariaq; ad
bene beateq; uiuendum doctrina priuentur. adoleſcentes quotīdiā in curia qui ut correctores uiderētur
nōnulla deprauarunt & bonorꝫ ingeniorꝫ culpa: quę deprauata emendare & obſcuris lucem addere de
dignant̄. Ingrate q̄dem cōi quippe utilitati cōſulendum eſt ſi naturā ducem ſequi uolumus, & oībus elo
quentiæ uiribus quā Ciceroni acceptā latini referunt, qui latine ſciunt & loquunt̄, uti debēt Romani elo
quii principis tam clara monimenta, ſed culpa temporꝫ non parua caligine obducta illuſtrent̄, a ſituque
defendant̄. Ad quod oēs qui literaꝫ ſacra colunt uehementer hortor, ut & gratum aīum erga latiui ſplē
doris maximum auctorem oſtendamus, & aliquod monimētū ſupſit qd̄ nos vixiſſe teſtet̄, & ut uiuamus.
Is enim uiuit qui aliis p̄deſt & ſe utit̄ qm̄ nihil eſt eo turpius qui nullum hēt argumentum quo ſe diu ui
xiſſe p̄bet p̄ter annos, q̄bus nō uixit, ſed uentri obediens uitam amiſit. Nō. n. refert quādiu aliqs uiuat, ſed
quā bene. Laboribus equidem qui generoſos animos, & a natura bene inſtitutos nutriunt, & uigiliis nō
peperci. Prudentia tua, qua dignitati eccleſiæ, ac ſaluti dies nocteſq; cōſulere ſtudes, nō parū lucubratio
nibus meis ſuffragata eſt, nullum quippe officium in... ad priuatam diſciplinā p̄tinens, qd̄ in te uel
maxime nō eluceat, publicam uero qs nō nouit admiratur, & ... Quis hoc apoſtolicæ legationis mu
nus, qd per tot annos tanta prudentia moderatione aī & ſumma integritate functus es, & maxima oīum

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

gratulatione fungeris,non ſumus laudibus tollit,& maiora titis officiis ominat̃ & optat̃.Habes hoc lumꝫ
tum,vt alios regere ac gubernare ſcias & ornare pro meritis,quod difficile eſt & pauci admodum noue-
runt:tibi aũt a teneris vnguiculis exploratũ & cognitũ.Iure igit̃ hæc lucubrationes,quaꝝ cã fuiſti dedi-
candæ tibi erant,cui maiora debeo, atq; nõdum idoneus his ſtudiis tota mente & ingenioſis viribus mẽ
cõparo.Interea opuſculum hoc monumẽtum ocii mei noĩe q; tuo ſacratũ accipe, vt auſpiciis tuis qbus id
quãtulũcunq; eſt,auſpicatus ſum,legat̃,vigeat,amet̃.& illis pſit,quoꝝ cã Tullius officia ſcripſit,& ego quo
ad potui interpretatus ſum,& deprauata recognoui,ne tanto Ci.munere fraudaretur.

¶ De ſummo bono & vita ad officium.

Cicero DE Morali philoſophia:cuius auctorem fuiſſe Socratem dicunt:vnde fons oĩum phoꝝ
appellatur in hoc opere quod in manibus habet̃:diſputari finem humanum ante oĩa
indagare debemus.Hoc.n.in actiua philoſophia cõſtituto oĩa cõſtituta ſunt.Nã cæte-
ris in rebus vt recte Cic.ait:ſiue ꝑtermiſſum:ſiue ignoratum eſt:aliqd nõ plus incõmo-
di eſt q̃ quãti vnaquæq; earum rerum ſit in qbus ꝑtermiſſum eſt quippiã.Summum aũt bo
num.i.humana felicitas:& finis vltimus ſi ignoretur:viuendi rõnẽ ignorari neceſſe eſt:
ex quo tantus error cõſequitur:vt quem in portum hoĩes ſe recipiãt:ſcire nõ poſſint.Cognitis aũt bono-
rum & maloꝝ finibus:inuenta ꝑfecto eſt via vitæ:cõfirmatioq; oĩum officioꝝ.Igitur illud extremũ ad qđ
oĩa referantur & ipm ad nihil aliud referatur.Inueniendum eſt:ex quo beate viuendi rõ inueniri & cõ-
parari poſſit.de quo inter ipſos philoſophos:cũ magna ſit diſſenſio:vt facilius & aptius inueniatur a prin
cipiis naturalibus ordiendum eſt:vt qd natura deſideret:& ad qd nati ſimus cognoſcatur.Oẽs aĩal ſeipm
diligit:ac poſtq̃ ortũ eſt id agit,vt ſe q̃ optime poſſit cõſeruet.Hæc cõditione cõi oĩbus aĩalibus cõpete-
re videntur:hoĩ vero:ut ꝑſtabiliſſimo oĩumq; optimo aĩali non hæc ſolum cõi lege cõpetunt:ſed ẽt aliqd
vltra longe illis ꝑſtabilius : quod ad mentem agentem cõtemplatricemq; ꝑtinet qbus maxime a cæteris
aĩalibus homo ſeiungi:atq; illis quaſi infinito antecedere interuallo videtur:atq; vt primordii ſui tẽpora
omittãtur:in qbus magna ignorantia & caligine obductus verſatur:cum incipit tãdem ea cognitiõe quæ
ad ipſum accõmodatur res cõprehendere:tum paulatim eo ꝓgreditur reſq; agnoſcit,qbus agnitis ſe tan
dem agnoſcit atq; intelligit.Et cum in eo ſit appetitus ad cognitionem ſuã accõmodatus incipit appete-
re ea quæ naturæ ſuæ cõueniunt:& propulſare cõtraria.Ergo qcqd homo appetit recte a rõneq; naturæ:
id omne poſitum eſt in ipſo,atq; ipſius eſt naturam accõmodatum quæ ſui cõſeruatrix eſt:idq; hẽt ꝓpoſi-
tum quaſi finem & extremum ſe vt cuſtodiat in optimo ſui generis ſtatu. Ex quibus intelligi debet ho-
minis id eſſe in bonis vltimum ſm naturã:ſeſe habere & viuere:ideſt ex hoĩs natura vndiq; ꝑfecta, & nihil
requirente.Cum autem pateat ſibi vnũquẽq; natura eſſe earum:quæ ſit hoĩs diuini animalis natura viuen
dum eſt.Homo corpore & aĩo cõſtat.Corpus partes ſuas integras & partiũ ꝑſtantiam habere cupit bonã
valetudinem:vires:pulchritudinem:ſenſus:integros:in pedibus celeritatem:vim in manibus celeritatẽ in
Cicero voce,in lingua ẽt explanatã uocum impreſſionem.Neq;.n.dubium eſt:ut inquit Cic.quin frons:oculi:au
res:& reliquæ partes corporis quales ſint ꝓprie hoĩs intelligatur:ſed opus eſt hæc oĩa valere & augere
& naturales motus vſuſq; habere:ut nec abſit qd eorum ægrum debilitatumue ſit:id.n.natura deſiderat.Eſt
ẽt actio quædam corporis:quæ motus & ſtatus naturæ congruentes tenet vt ſi qs alter de induſtria fece-
rit fugere plane ſeipſe:& hoĩem ex hoĩe exuẽs naturã odiſſe uideat̃,& moderati æquabileſq; habitus affe
ctiones vſuſq; corporis apti ad naturã uidetur.Igitur qm̃ natura ſuis oĩbus expleri partibus vult : hunc
ſtatum corporis per ſeipſum expetit:qui eſt maxime e natura:quæ tuta cõturbant̃,ſi aut ægrotum corpus
eſt:aut dolet:aut caret viribus.Animus autem:in quo doctiſſimi maiores & principes doctrinæ uiri 1 qd
cœleſte atq; diuinum eſſe uoluerunt:hmõi eſſe cupit:ut & oĩs partes ſuas habeat incolumes : & nulla de
uirtutibus ei deſit:ſiue natura ipſi cõcedãtur,ſiue ſtudio cõparentur ſuo:quarum aliæ uirtutes cognoſcen
Scotus di dicuntur aliæ morum,quæ ut Ciceroni placet,& theologis noſtris:Scoto maxime 1 q acumine ingenii
Ariſto. cæteris antecellit:in uoluntate ponuntur.Ariſto.uero ſnĩa:quo nil acutius:nil ornatius:nil deniq; exacti
us eſſe potuit:eſt.n.in phĩa oĩum iudicio ſingularis:appetitu ſenſitiuo attribuendæ ſunt:ut iuſtitia:fortu-
do:temperantia fontes oĩum officioꝝ:cæteræq; oẽs huiuſce generi ꝓbitates. Et cum homo diuinum aĩal
ad res duas natus ſit:ad agendum.ſ.& intelligendum: perſpicuum eſt oĩa in aĩo & in corpore perfecta eẽ
debere,& hoĩes ita vel cum ipſa nobis diligamur:& oĩa ipſa cara nobis eſſe per ſe.Nam cui ꝓpoſita eſt
conſeruatio ſui neceſſe eſt huic partes quoq; ſui caras eſſe,carioreſq; quo perfectiores ſint,& magis lauda
biles in ſuo genere.Ea.n.vita expetitur:quæ ſit animi corporiſq; expleta virtutibus:in eoq; ſummum bo-
num poni neceſſe eſt,quandoqdem id tale eſſe debet:ut rerum expetundarum ſit extremum.Quibus expo-
ſitis facilis & cõiectura:ea maxima expetenda eſſe ex noſtris,quæ plurimũ habent dignitatis,ut inter opti
mas quaſq; partes,quæ expetunt̃ uirtus ſit expetẽda maxime finis ergo humanus eſt, more philoſophoꝝ
loquor congruenter naturæ uiuere.i.adhibita uirtute frui primis a natura datis , & in operatione ipſius
Ariſto. aĩæ per uirtutem in uita perfecta felicitatem humanã cõſtituit Ariſto.Poſito igitur fine humano uirtutes
amplecti & operationibus ſtudioſis ad illum nos dirigere debemus ne fruſtra nati eſſe uideamur:cũ oĩa
ſuum habeant finem,& ad illum oĩ conatu ac ſtudio dirigantur & contendant.& cum ſimpliciter & reue
ra bonum humanæ uoluntati obiiciatur,& affectabile ſit:idq; uirtutem eſſe dicimus, & qcqd ab ipſa ꝑfici
ſcitur:quod officium eſt quo nil melius:nil ꝑſtantius:nil deniq; ad naturam hoĩs accõmodatius inueniri
põt:de ipſis uirtutibus diſputãdum eſt his ꝑceptis finis noſter quiſnã ſit tãdem apparet,quo oblato &
cognito:qbus mediis prudentiſſime illum attingere poſſumus:exploratum ſit.Id aũt cõſequi poterimus:
ſi uirtutes

ſi virtutes & officia cognouerimus:in qbus vt dictū eſt:ex phoꝝ ſnīa felicitas humana ꝯſiſtit:quæ eſt præ
mium finiſq; virtutis,& principium cauſaq; bonoꝝ:vnde non laudabilem ſed honorabilē in rem diuinā
felicitatem dicimus eſſe:cum aliqd minime referat & nulla qualitate affecta ſit. Humana igitur felicitate
conſtituta tanq̄ ſigno quodam,& diffinita qd ſit virtus quoad illam ꝑueniri uideamus. Duplex eſt uir-
tus intellectiua & moralis. Prima cōtemplatiua eſt,& ſecunda actiua. Cōtēplatiuā in ꝓſentia omittamus:
de moribus diſputari. Verū actiuā cū de prudentia dicendum ſit deguſtabimus. Nā ſi nō oratorio:ſed ex
actiore mō,& ut ad phōs ſpectat noībus uti debemus,& nō interdum cōfuſe ſapientiā ꝑ prudentia ſume
re:ut plerūq; a Cicerone fit:ſapientia ab ipſa prudentia longe diſtat. Illa.n.eſt de ſubſtantiis ſeparatis a
materia penitus,cui obiicit̄ veritas:qua cōtemplamur ea:quoꝝ principia,ut alter ſeſe hēant minime fie
ri pōt:& ſcientiā & intellectum cōplectit̄ eſtq; prima phia,quā theologiā appellamus. Prudētiā uero cui
& ueritas obiicit̄ quę recto appetitui conſentanea ſit:hēt delectum bonoꝝ & maloꝝ. Nā habitus eſt agē
di circa humana bona,recta utraq; cum rōne,& in qbus hēt conſultatio locum:etenim prudētiæ eſt bene
conſulere,qd agendum ſit imperare,ſtatuereq; morum uirtutes:atq; oīno mediocritates affectum.nam
operatio accōmodata vnicuiq; mediocritati prudentia ꝑficiſcit̄. Iccirco illam & matrem uirtutum morū,
ac reginam,& ui ſua totā uirtutem appellare merito licet:quę niſi in bonum uiꝝ minime cadit. Nec pru-
dens ſine moꝝ uirtute eſſe pōt. Quippe ſemp cum honeſtate coniungit̄:cuius cum cōtrario.i.uitio mali
tia eſt habitus longe a prudentia diſtans. Igitur ut prudētes eſſe poſſimus:morum uirtutes inuenire,& in
illis:ut tandem habitus aſſequamur:nos ſedulo exercere oportet. Moralis uirtus quę amore.i.conſuetu
dine nomen accepit,aſſuetudine fit in nobis:nō natura. Quippe uirtutes in ꝑtāte noſtra collocant̄,& pra
uitas a nobis ſponte cōparatur. Intellectiua aūt incrementum a tpe hēt:& doctrina qua ſcientias & ha-
bitus intellectiuos habere poſſumus. Tria ſunt quę in aīa fiunt,affectus,potentię,& habitus. Virtutes mo
rum non ſunt affectus:quippe affectibus mouemur nō potentiæ:quæ inſunt natura:ſed habitus profecto
ſunt illis:nāq; cum mediocritate ad effectus ſuſcipiendos diſponimur non mouemur. Virtus.n.moꝝ ele-
ctio eſt:aūt nō ſine electione:quā ꝓcedit ipſa conſultatio:conſiſtit ēt in mediocritate reſpectu noſtri quo
habitu hoīes meliores efficiunt̄,& cum vnice recte agamus & diffinite:multis uero modis delinquamus:
medium ipm̄ attingere difficile eſt:& agētes rem ſtudioſam ſtudioſe:& per habitum quem hēmus lauda-
mur,habitumq; habere dicimur. Ergo cum finis ſit affectabilis voluntate.i.ſummū bonum humanum:ea
vero qbus itur ad finem conſultabilia ſint:atq; eligibilia:ſic actus qui circa talia ſunt.i.officia ꝑficiſcātur
ab electione ac ſponte noſtra fiant. Ad ipſam uirtutem & ſtudioſas operationes circa conſultationē & ele
ctionem uerſari dictum eſt:& mediocritatē eſſe:ut recta rō iubet. Vnde fit ut uirtus morū ſit habitus ele-
ctiuus in mediocritate conſiſtens:quę eſt ad nos diffinita rōne,& ut ipſe prudens diffinierit,ut placet Ari
ſto,quam ita aſſequamur ſi medium ipſum & rectum attingemus. Id aūt erit ſi officiis & ſtudioſis actio-
nibus delectabimur:quibus tandem paratur habitus:quem cum adepti fuerimus:felicitatem humanam
præmium virtutis facillime cōſequemur:ad quā nati ſumus:& ſtudioſe ꝓperare debemus. Iam officia ex-
plicanda ſunt:illis.n.ad illud mediū ꝑuenitur,ut dictum eſt:de qbus Cice.latinarū literaꝝ parēs,& Ro
manæ eloquentię uel ꝓcipuus auctor,& qui diffuſius nomen ſuum quā imperiū po.Ro.terrarū princi-
pis ſe extenderit propagauit,& qui primus apud latinos phiam rudem & impolitam cū eloquentia iun-
xit. Nā ei quaſi ciuitatem dedit:cum Romæ peregrinari uideretur:nec ſe noſtris ſermonib⁹ afferre aude
ret. Ad Ciceronem filium ſuum Athenis philoſophię incumbentē:ꝓceptore Cratippo peripatetico,& il
lius ætatis principe philoſophoꝝ.elegantiſſime ſimul & eruditiſſime ſcripſit vt hoīem felicitati ſubiectū
ad illam prępararet & duceret. Quod opus deo annuente,varium,elegans,multiplex,& cum magna ſui
auctoris laude diffuſum interpretabor:ut uia ad felicitatem quā expeditiſſima pateat,& medium tenere
poſſumus:a quo ſine uitio nō diſceditur. Materia huius operis eſt philoſophia moralis:quę de iuſtis:ho-
neſtis:& quæ ſunt his cōtraria diſputat hoiemq; ad felicitatem humanā ꝑducit. Hęc ſpes bene beateq; ui
uendi primos illos ad philoſophandum impulit,ut oībus neglectis & poſt habitis rebus,ſe in optimo &
tranquillo uitę ſtatu collocarent. Philoſophia.n.tranquillitatē vitæ mortalibus largita eſt:& mortis ter-
rorem ſuſtulit:cui vt ſanemur nos excolendos dare debemus,vt Cice.monet. Subiectum eſt duplex,pro
prium & remotum. Propinquum eſt homo ea rōne qua cōgruenter naturæ uiuit ſeruans media officia:
aut pleraq; maioꝝ ꝓcepta & inſtituta. Remotum eſt homo ea rōne qua humanę felicitate ſubiicit̄. Solus
enim homo hanc felicitatem aſſequi pōt. Nam officiis mediis ſiue cōmunibus ſeruatis ad habitum uirtu
tis peruenitur,& parat̄ humana felicitas:ad quā ipſa natura nos creauit & direxit. Genus dicendi eſt me
dium quātum ad verba:graue autem ad ſnīas:nā hic agitur de philoſophia:qua nihil pōt eſſe grauius.
Triplex eſt figura elocutionis:grauis:mediocris:attenuata:&,ſunt adeo connexa:ut ſeparari non poſſint:
nam in quolibet opere oēs inſunt. Et cum dignitates & exornationes faciant hæc tria genera:cū plura
inſuntque ad grauem figuram pertineāt:fit ut illud opus a maiori parte denominetur:dicaturq; eſſe in
prima figura:ut Aeneis Virgilii:oratiōes Ciceronis:& cætera id genus. Hæc quę ſcripſit in philoſophia
non habent illam uim dicendi,quā orationes:ideo dicuntur eſſe in mediocri. Vnde ipſe aithortor te mi
Cicero:ut non ſolum orationes meas:ſed hos etiam de philoſophia libros,qui ſe iam illis fere ęquarunt
ſtudioſe legas, Vis enim dicendi maior eſt in illis. Finis,& animus auctoris eſt inſtituere filium ꝑparareq;
ad ſummum bonum humanum,& ēt alios qui hæc uiuēdi ꝓcepta ſeruauerint. Omnes igitur officioſi eſſe
debent:ut ſummum bonum illud aſſequantur:ne more pecud . . viuentes:fruſtra in lucem ꝓditi videan
tur. Sed de his hactenus iam ad interpretationem veniamus.

INDEX OMnium rerum quæ in margine ſunt ſm ordinem alphabeticū.

A ante B & C

Abhorret 198
Academici nihil affirmabāt q eēt pb. 148
Acerbi 65
Actus quid 20
Actio cōtra natu. 144
Acuti 65

A ante D

Adagiū quoddā an. 170
Adagium 251
Ad amicitiam corroborandam in hoc loco declaratur 199
Ade os 180
Adeſſe 222
Adgredior pro acced. 26
Adminiculum 202
Adminicula 228
Admitto 218
Adnecto quo a coniungo differat 16
Adoleſcentes & ſenes fortunā deū diuerunt 82
Adoleſcentia 82. 209
Adoleſcens 179
Adoptatio 280
Adoleſcens mors natura repugnanta 238
Ad ſummam 94
Ad felicitatem naſcimur ſeruandum 182
Adulterinus 167
Adulatio amic.pe. 203
Aduocatus a patrono in quo differat 13

A ante E

Aeacus 69
Aedilis 218
Aedepol 217
Aegina ciuitas & indaueria 153
Aegritudo 53
Aemilius probus 215
Aequalitas 282
Aequaliū ſo. opta. 205
Aequitas 41
Aequitas qualis eſſe debet 108
Aerumna 245
Aeſopus 79
Aetas naturæ 98
Aetas 205
Aetates hominum 233
Aeuitas 209

A ante G

A generaliſſimis ad ſpecialiſſima in diuiſionibus deſcēdendū eſt 14
Ageſilaus 77
Agis 134
Agitatio 216
Agnomen 208
Agreſtis 73
Agricultura 95
Agriculturæ laus. 95. 230
Agrum picenum 212

A ante I & L

Alas 79
Alcibiades 62
Aliud eſt quādo plures cū diffinito ſimul conuertuntur 33
Aliorum naturam ſeruēs ſuam deferat 78
Alius Scæuola pō. 177
Aliam cām affert Scipio qua hoies ab amicitia diſſolui vi. 188
Alius 234
Altera eſt communicatio ſermonis, altera rerum &c. 41
Alter 214
Altum profundum 95

A ante M

Amare diuitias, parui animi eſt 52
Amari 65
Amari potius quam timeri 109
Ambitionem miſerrimā eſſe 63
Ambitio eſt fugiem 63
Amens 250
Amicitia in dandis, accipiendis beneficiis non eſt mediocris 44
Amicitiæ ordo 45
Amicabile 44
Amicitia 44
Amicitia triplex 44. 86
Amicitia Patriæ & parentum aliorumq 45
Amicus pro amico nihil debet facere contra honeſtum 152
amicicia in quo proximitati præſtat 182
amitto 218
amœnus quid ſit ſm feſtum 209
ampliatio rei familiaris nemini nocens non eſt vituperanda 27
amputans 228

A ante N

angina 100
angor 100
an græca & latina lingua neceſſariæ ſint 2
animus excellens in duobus cognoſcitur 52
animæ diuiſio 61
animans Lactantius 200
animus 220
anima 200
animus eſt cœleſtis 235
animus eſt æternus ſemp in motu 216
animus eſt inuiſibilis immortalis 236
animū tenere poſſumus antequā peccemus 249
animus diues eſt, non area 257
anni. xxvi. ab eo tempore quo ſcripſit Cice. 112
annorum. xxiiii. Pōpeius ex africa triūphum duxit 58
annus 8
anſa 195
antiopæ 79
antiquari lex dr̄ cū in priſtinā reducitur 130
antiquorum iuramentum 170
antiquior amor 185
anteuerto 18
antipatri Diogenes occurit 255

A ante P

aperte odiſſe, ꝙ fictè amare præſtat 197
apes 228
apophthegma breuis eſt ſententia 74
appetitus 15
appetitus multipli. 72
appetitus rationi ſubiugādus 73
appii Claudii ſententia, quare non eſſet habēda pax cum Pyrrho 35
appii cæci ſenis laus 221
applodo 10
a primo ad vltimū ab euētu 103
apta dicere quid ſit 4

A ante Q

a quatuor fōtibus na. 168
aqua martia prius a quinto rege, deinde a Marco agrippa 104
aqua virginea 104

A ante R

arbitrium a iudicio i quo differat, & in quo iudex ab arbitrio 10
archias 202
architectura 95
areopagitæ 56
argumentum a minori ad maius 29. 238. 259
argumentatio ab eu. 108
argumentum eſt optimū contra tyrannum 165
arginuſſæ 61
aries 33
aries bellicum inſtru. 23
ariſtoteles 46. 37. 39 44, 80. 85 88. 108. 114 12. 123
ariſtoteles diuiſit iuſtitiā in duas partes 23
ariſtoteles, ſi quis iuſtitia vacat non eſt for. 49
ariſtoteles, in omni re medium ſeruandum 65
ariſtoteles, eos qui eximii videri putat eſſe ſapientes 243
ariſtoteles paripateticorū princeps 149
ariſtotelis dictum 115
ariſtippus 93
ariſta 227
ariſto qui fuerit 10
ariſtonis opi. de of. 9 10
ariſtophanes 246
arma 55. 229
arpinum vbi locorum 25
arrogans quis & ga dif. 4
arrogantia 65
arrogatio 220
ars 107
artes eligendæ 95

A ante S

aſconius pe. 31. 124, 153
aſinius celer nullum octo milibus merca. eſt, 255
aſſentio & aſſentior dici poteſt 31
aſſentior & aſſentio inueniuntur auctori, 180
aſſentatores 89
aſſentatores repr. 209
aſſentari 105
aſſiduus 229

A ante T

athleta 92
atrium qd ſit, & quare dr̄ ſeruus atrienſis 234

A ante V

auarus Terentio & Horatio auctoribus 232
auctoritas quid 1
auctoritas 180
auctorare 94
auctoratus 94
auctoramentum 54
auctoritas le apex, 230
augur 212
augures 216
aulus Gellius 189. 211
auſpicium 212. 229
auus 216

B ante A

Baca 210
Baſuli qui ſint 248

B ante E

Beatus Auguſtinus 180
Beatus 210
Beatitudo 810
Bella e iuſtis quomodo copia 33
Bel um 212
Bello punico 219
Beneficientia 17
beneficētiæ rō dup. 121
Beneficium in rep. eſt priuatum 128
Beneuolentia ſubla. 182

B ante I

Biantis ſententia 18
Bias philoſophus 19
Bias teutami filius vnus e ſeptē ſapientibus 542
Biantis dictum 251
Bito & ædilis ſacerdotis Iunonis filii 232

B ante O

Boni animi 4
Bona corporis 4
Bona externa 4
Bona ætas 226
Bona corporis, animi, & extra corpus 241
Bona dicuntur, quæ benū hoiem efficiunt 242
Bona animi ſunt bona corporis anteponēd. 137
Bona corporis & externa non propria bona dicēda 242
Bonis aliqua de cauſa nocēdum 33
Bonitas & modeſtia, & tēperātia dicitur 41
Boni & ſapiētes beati ſm Socratem 245
Bonus ſapiēs 51
Bonus idem iuſtus 149
Bonum non eſt, quo vti pro bono & malo poſſis 241
Bonum dicitur, quod prodeſſe poteſt 242
Bonum eſt, cui nec addi, nec diminui poteſt 247

B ante R

Brutus in eligendis regibus 155
Brutus in libro de claris oratoribus 259

C ante A

Caius Cæſa ingenio fuit excellentiſſimo 82
Caius Pompilius a gallis obſeſſus 34
Caius Flaminius cū Hannibale temere pugnauit 55
Caius. quid ſit ficta 158
Caius Aquilius Collega fuit Ciceronis in præturа Mar. Lepido, & Lucio, Volcatio conſulibus 157
Caius Cæſ. 75. 317
Caius Pontius 23. 131
Caius Fabricius legatus Roma. 223
Caius Marius 248
Caius Flaccus 162
Caius Gracchus Tyberii frater 132
Caius Cæſar iunior 75
Caius Cæſar cōpiciens eſt Ciceronem ne occideretur a ſuis militibus, quoniam eum tutatus fuerat in coniuratione Catili. 136
Calabria 212
Calamitas 197
Calculus 199
Caliſthenes 6
Callidus ille cauendum eſt 05
Calliditatē ab officio vitandam oſtendit & quibus ſit tēporibus indulgendum 32
Callicratides 65
Calumnia quid 34
Calypſo 78
Campus martius 74
Canes 15
Capere quid 4
Capid us genus po. 241
Captus locus qui 13
Capua 212
Carceres 227
Carcere 211
Carinæ locus in monte Cælio a carinarū ſimilitudinem in ædificiis illis 259
Caritas 187
Carmen 214
Catilina 214
Χαθάςταλα 141
Cato 76. 125. 207. 217
Cato ſenior repulſus gaudeat tanq̄ homo. 54
Cato maior 199. 107
Cato minor 207
Cato ſenior 63
Catonis ſnīa de aīo 215
Cato vticenſis 78
Catonis reſponſa 94
Cato cēſorinus cognomēto Sabinus 150
Catullus 93
Catulli duo 77. 88
Cauea 184. 226
Cauſa 16
Cauſæ quare aliqū iuſtitiæ obliuiſcum 27

C ante E

Cedo 218
Cedere 258
Celare & tacere in quo differant 156
Celare quid ſit 156

Cenſora 236
Cenſor 214
Centurio 219
Cerei 264
Certe ſcio dixit non puero 189
Cæſar 38. 51. 55
Cæſar iunior 88
Cæſaris dictum ad Pompeium 152
Cetarii 94
Cetaria 94
Cetæ 94
Cetegus ante cethegū Catilinæ coniurat 255
Cethegi auctoritatē nota apud Plutarchum in vita Luculli 256

C ante H
Chirurgus 304
Chryſippus 141. 151

C ante I
Ciceronis error 11. 14. 25. 226
Cicero in paradoxis damnat craſſum 27
Cicero in Lælio 37. 39.
Cicero laudat præcipue honeſta mortem 46
Cicero Pompei de ſe nunciatū laudat recit. 57
Cicero ſectam ſecutus eſt Academicorum 102
Cicero cū ædilitia eſſet habuit orationes contra Verrem 124
Cicero fere in oībus ſua ſubiicit exempla 137
Cicero ſcripſit, cum Octauios, & M. Anto pugnaret contra Brutum & craſſum 138
Cicero in libro de legibus 143
Cicero in epiſtolis 184
Cicero de Zenone in libro quinto Tuſculanarum q̄onum 240
Cicero Craſſo inimicus 258
Circe 70
Circūſtantiæ circa liberalitatem habendæ. 37
Ciuilis lex eſt alicuius ciuitatis 43
Ciuitas regi non poſſe ſine ſeueritate 64
ciuitas 250

C ante L
Clarus 179
Claudianus 29. 32
Claudianus ad Honorium 118
Clauiculus 227
Clementia 66
Cleombrotus 61
Cliens 219
Clytemneſtra 79
Clodius 51
Clodio vt reſiſteret Milo gladiatores emit ꝓpter ciceronem 124

C ante N
Cneus & Pub. Scipiones. 243
Cneus Plancus 129

C ante O
Cognomen 208
Collatinus 151
Collatinus & Horatius publicola 243
Coil 211
Columella 95
Columbus ſuos pullos educat cum tanto amore q̄ multas patitur incommoditates 185
Comites 42
Comitialis dies 63
Comis 73
Comitas 119
Comitatu 218
Cominus 215
Comœdia 74
Comœdus 220
Comparatio inter ſtatuā & hominem 19
Comparatio medii officii cum poematibus 142
Comiſtatio 68
Commum 189
Commodiſſimum 191
Communitas & ſoc. 38
Communem vitam ſine cauſa fugientes vituperandi 63
Communis rō omne homines ſocietate cōiungit 160
Concupiſcentia dup. 75
Concilio 158
Concio 203
Concordia paruæ res creſcunt, maxime diſcordia dilabuntur 213
Conductio & locatio qd ſint 161
Confuſio 68
Conglutino verbum 187
Conglutinare 234
Congreſſus 205
Conon 80
Conſequentia qd ſit 16
Coniobriri 43
Cōſentaneus ſibi quis dicatur 9
Conſultatio de quibus ſit 13
Conſilium 215
Conſolatio doloris diminutio 209
Conſcientia 245. 26
Conſilium capiendū 94
Conſpiratio in quo differt a coniuratione 106
Conſcientis quo tormento nullum eſt gra. 296
Conſtantia 72. 188. 205. 245.
Conſtans 178
Conſtantis officium 197
Contra Platonis dictū de philoſophis 29
Contumelia 89
Continentia 68. 228
Contendo 211. 221
Contra luxuriam 84
Contra philoſophiæ vituperatores ſcripſit Cicero in libro de finibus 100
Contra deos fieret, ſi non haberetur ratio rerum externarum 146
Contra eos qui dicūt Regulum potuiſſe manere Romæ non ſeruato iuramento 170
Contus 191
Contemnere 224
Conucho 104
Conniuium vñ dictū 225
Conuenio ad qnd attineat 31
Conuenire quid ſit 31
Copia quid 14
Copiæ 218
Copiam declarat ſatietas 258
corinthus ubi loco 13
cornelius celſus 86
cornelius 83
cornelius nepos 207
coruinus 230
corhon.i.portus manufactus 104
corta & curio & publius Sulpitius 123

C ante R
Craſſus 98
cratippus 213
crepitus digitorum venit in prouerbium, quando aliquid ſit ſine labore 163
crudicas 224

C ante V
Cui ſint pernitioſi aſſentatores 37
cui, quando, & quantum donandum 122
cui ſalus deſperanda 202
cui nocet aſſentatio 204
culmus 227
cuniculus eſt ſubterraneū foramen 167
cuncta 191
cunctor 190
cupiditas quid ſit & quid auaritia 26
Cupiditas liberalitati inſidiatur per ſimulatio 38
cupiditas 93
curriculum 189
curricula 222
Curtius in curulis triumphalibus ſex millia numerarum nūero ap 255
curuus 210

C ante Y
Cymbri Germaniæ populi 95
Cynici 85
Cynea præceptor pyrrhi & præclarus philoſophus 123
Cyrenaici 8
Cyrus ſenio non fuit imbecillis 219

D ante A
Damnat ſolitarios 98
Damon & Pythias diſcipuli Pythagoræ 182
Danai & Aegypti fa. 257
Dapes 224

D ante E
De amicitia fiant auditores attētos ac do. 177
De caritate patriæ. 240
De cupiditate honoris q̄ eſſe ſolet ambitio 258
De Craſſi diuitis hæreditate multa 218
De crudelitate Syllæ in Marianos 258
Declinare quid 15
Decretum quid 2
Decretum quid 16
Decii duo 48
Decorū in virtute maxime proſpicitur 213
Decorum 68. 69
Decurio 19
Decius cōſul & filii. 243
De diis immortalib. 240
Deformitas 72
Defendo iniuriam pro ab iniuria 162
Defectiones 216
Degendæ ratio 202
De hiſtq vi coliſtur 191
Deiotarus hoſpes ciceronis 127
De iuſtitia diſtributiua & eraclidiano pt. 164
Delector & delect. 227
Delectus vnde 10
Delectatio 71
Delirare 88
De magnitudine animi & timoris 240
Demerſæ dicuntur leges quando ad nutū vnius omnia fiunt 106
Demetrii mors 5
Demens eſt ſine rōne 230
Demoſthenes quid interpretetur 6
Demoſthenes 6
Democritus 216
De origine Pyrrhi regis Epirotarum 36
De obiurgatiōibus neceſſariis 89
De Pyrrho 228
Deprecatum 186
Deſpientia eſt in rebus q̄ ſunt extra animum & corpus 51
Deſcriptio 69
Deſipiens 215
Deſiderium 225
Deſidero de rebus propri. abſentibus 217
De tribus bellis pu. 15
De Titono fabuloſum ē ſ. in cicadam eſſe mutatum, & Aurorā habuiſſe vxorem, quia Aurora nihil aliud eſt. 209

D ante I
Dialectica qd ſit & vnde dicatur 28
Διχτατορ nūcupā. 173
Dictum platonis 49
Dictum pulchrum 31
Dictum P. Scipionis africani 236
Dictum Catonis 203
Dictum biantis de bonis ſuis 148
Differentia inter quid diebus multis egiſſe, & multos dies 9
Diffinitio conſtat ex genere, ſpecie, & differentia 11
Diffinitio 65
Diffinitio quid 11. 20
Diffinitio prudentiæ ſm Ariſtotelem 161
Diffinitio hominis 238
Digeſtis de iuſti. & iu. 22
Dignitas 76
Digreſſus 237
Dilemma 146. 155
Dilemmaton 180
Diogenes. 5. 85. 150. 255
Dionyſius tyrannus 97
Dionyſius Alicar. 122
Dioceſis 114
Diogenes Babylonius Philoſophus 158
Diogenes antipater philoſophi 155
Diogenes cynicus a Xeniade corinthio mercatore emptus 94
Diribitorium quid 120
Diſco, adiſco, ediſco in quo differant 17
Diſceptio & certo in quo differant 12
Diſceptatio eſt in verbis tm̄ vt inter litigāt. 12
Diſceſſus 238
Diſerti hois officiū 126
Diſputare 209
Diſtincte dicere 4
Diſtrahi quid 8
Diuerſorium 218
Diuiſio quotupl. ſit. 13
Diuiſio totius operis 14
Diuitiæ non tam profant q̄ nocent 51
Diuitiæ propter ſe, & propter aliud expetūt. 146
Diuitiæ 183. 2
Diuitiarum modus 217
Diues dicitur qui tantum poſſidet, quātum eſt ſatis aduinctum 257

D ante O
Dolor 8
Dolus malus 103
Dolus ſquo cōtinet. 116
Domus a domino inhonoratur 91
Domus 238
Donandū eſſe dignus quæritur oportet, & quādo oportet 38
Donatus 209
Donum 212

D ante R
Draco & Solon legiſlatores 245
Druſus ſena: uiſinul. 12

D ante V
Duellum 14
Duæ partes ſunt liberalis 140
Duo genera decertādi 32
Duo præcepta adminiſtrato in obſeruand 62
Duo in voce requiſita 88
Dura verba quæ dicantur 21
Duritas 192

E ante A & B
Ea quæ auctoritate ſiunt perpetua ſunt 121
Ebur vnde, & quid dicitur 244

E ante F & G
Effatum 218
Egeſtas eſt plus q̄ paupertas 258

E ante L
Elegans loquendi modus & doctrina 8
Elegans qui 67

Elcuare 203
Elicuiſſet 256
Eloqui quid 4
Eloquentia ſine ſapientia 97
Eloqui eſt animi ſenſetis iudicare 158
Eluuio 106

E ante M & N
Eminus 218
Ennius 47.45.8.197
Ennii auctoritas 155
Ennii duo 217
Enthymema 128

E ante P
Epaminundas 61
Epigoni tragœdia 79
Epitoæ 185
Epulæ 224

E ante Q
Equi 15
Equidem 218

E ante R
Ergo maiore erga amicū amorem gerim 154
Errare 48
Errāt qui iudicāt pleroſq; ſine virtute eſſe amicos 201
Error quid, & quid erratio 81
Erudierunt 180

E ante S
Eſſentiale & propriū 68
Eſt velut hydropicus ille qui punctum ponit, qđ cenſet non eſſe ſeruandum 167

E ante V
Eulogium 240
Euomere 202
Euphrates philoſoph' 83
Euripides 216
Eutrapelus apud Ho. 87

E ante X
Examen apum 228
Excuſatio amicitiæ 194
Excuſatum 196
Exemplum de igne 207
Exemplum 207
Exercitatus 231
Exercitus 231
Exercitatio corporis 86
Exiſtimationē face. 198
Exitiū eſt ſcelerū pœ. 152
Ex Neſtoris lingua melle dulcior fluuior 219
Expendere 75
Expilare ærarium ſuppo nere 257
Explodere quid ſignū 10
Explodo 10
Exporto 104
Exprobrat prædictis opiniones 191
Expugno 213
Ex theologia diuina producuntur 37

F ante A
Fabricius cōtra Pyr. 115
Fabritii inſtantia in medicum Pyrrhi 142
Fabritii continentia 159
Facies & vultus ad quæ referantur 19
Facetum 74
Facilitas 36
Facundū 72
Facta verbis antepo. 159
Falli 68
Familiaris 216
Factores 94
Fas 255
Fatuus 210

F ante E
Fœcialis haſta ferrata & ſanguinea 33
Fœcialis vñ dicantur 34
Fœditas latens in tactibus & geſtibus exterioribus ſeruanda 86
Fœdus 214
Fœnus 227.258
Fœnerari 94
Fœtum 218
Ferculum 87
Feriæ 64

F ante I
Fides vnde dicta 25
Fides 65.185.208
Fides ſacrata 189
Fidicula 65
Filium genuit valetudinarium 83
Fimbria nūquā voluit iudicare, an Pythias vir bonus eſſet 3
Finis medio nobilior eſt 18

F ante L
Flagitium 170.223
Flexibile 203
Flores & roſas in templis ſpargi ſolere 258

F ante O
Focus 250
Forenſe genus dicendi, cuius difficultas ſit 5
Fortem vinci cupiditate non decet 58
Fortitudo 19.46.71.
Fortitudinis deſcriptio ſm Stoicos 48
Fortitudo circa terribilia verſatur 59
Fortis animus 59
Fortunati adoleſcentes q dicantur 6
fortuna cæca & temeraria 245
fortuna 82.107
forum iudiciale, vel rerū Venalium 43
forus 245

F ante R
franciſci petrarchæ dictum 148
frater dicitur q ſit fere alter 45
frater 223
frons 65
fructus 200
fruges 227

F ante V
fuſtra 227
funalia 227
furor quid ſit 30

G ante A
Gallus Scipi. fuit conſul cū M. Marcel. 88
Gallia Ciſalpina 212
Gallus comœdiarum ſcriptor 217

G ante E
Gellius 52
Gellius de lege antiquam aboleta pro de. 129
Gemma 228
Genus ætatis eligendū 8
Genus vitæ electū Perpetuo teneatur firmū 83
Geſtire 72

G ante I
Gignere eſt ea alio producere ea ſtmine proprie dicitur. 29

G ante O & R
Gorgias Leontinus 204
Gorgiæ dictum 213
Gradus officiorū eſſe diſtinctos 26
Gracchus Tyb. frater 129
Gradus in officii exhibitione 99
Grauitas & comitas 119
Gratiam magnam partis defenſio 127
Gregarii milites 213

G ante V & Y
Guloſitas immenſa 211
Guſtus 74
Gymnaſiū Atheū. 240
Gytheus ſpartanus 134

H ante A
Habilitas quid ſit 16
Hactenus 184

H ante E
Helia, & fuſia lege. 250
Hemicyclus 137
Hercules 81
Herculis viſio de vitæ genere eligendo 82
Hercle 211

H ante I
Hic Scipio & Lælius legendum 218
Hierony. 154.220.237
Hilaritas 76
Hilum 122
Hipolytus vñ dict. 33
Hiſtrio 36.241
Hiſtoria 201

H ante O
Hodie 220
Homerus poeta prin. 216
Homines natura do. 15
Homo a græcis quo dicatur 75
Hominem fragilitas variis dignoſcitur 196
Hominis excellentia 77
Homo i quo a belluis differat 75
Homo ſolus rationis particeps 96
Honeſtum per ſe expetendum eſſe 9
Honeſtum cōtra turpe. 9
Honeſtum quid ſit 18 19.68.
Honeſti diuiſio 19
Honeſtum, iuſtum, vtile conceditur 103
Honeſtum nō poteſt eſſe vtile 13
Honores qui 27
Honeſtus 208
Horatius adire 20
Horatius 65.213.220 232.238.
Horatius, quid ſit modus 18
Horatius, virtus eſt vitiū fugere 21
Horatius Cocles 60
Horatius de va de. 69
Horatius in poeti 70.79
Hoſtis 24
Hoſpes Hoſpitium Hoſpitor 88

H ante V & Y
Humanitas 167
Hypocrita 36

I ante A & B
Ianus quid 147
Ibi reprehendit homines qui in emēdis equis magnam adhibent diligentiam, in amicis comparandis ſunt negligentes 156

I ante D & G
Ida 224
Ignauia 80
Ignauus 83

I ante L & M
Illud carmen 216
Immunis qs dic. 54.250
Imbecillis 223
Imbecilliorem agrum, q aegriccſam eſſe de. 159
Impersant bus a ſubiectis non timere velle 6
Imperiū conſeruatur aeibus qbus acgritus 116
Impius 120
Impium aliquando defen. 123
Importunitas 221
Importunitas & inhumanitas omni ætati mole. 211
Imprudens dicitur quando potuit ſcire & fuit negli. 148

I ante N
In amicitia plurimū facit ſuadentiū auctio. 194
Inconſtantia 72
Incola & acola 84
Incuria 203
Indicare quid 155
Indoles ſpecimen eſt futuræ probitatis 142
Induciæ quæ dicātur 31
Iners 210
Infantia 208
Infantiā ſi offerretur 137
In fœnore quomodo cauet pro republ. agendum 216
Infirmus 214
Ingenioſi qui dicātur 4
Ingenio & ratione facta p cellunt. 119
Ingenium 197.216
Ingens 204
Iniuria qđ requiritur. 26
Iniuriarū remedium eſſe dixit Seneca 63
In licitatione & venditione homines ſolere vti fraudibus 158
Innocens in iudicio nō eſt accerſendus 120
Inops & probus ſemper ē & gratus 159
Inops 224
Inquiſitio quid 17
In quo cognitio & ſcientia differant 31
In quo differat ſectio a voluntate 29
In quibus fratri vicinus anteponitur 46
In quo locata eſt prudentia 161
In quibus veræ amicitiæ raro reperiuntur 196
Inrefictis 164
Inſanus 210
Inſcitia 168
Inſertis ſeueritas in iocis lepos ſeruandus 88
Inſipientia quid 21
Inſtitutum a præcepto in quo differat 1
Inſulius 210
Intellectus 15
Intelligentia 174
Interpres qs dicatur. 50
Inter perfectum officiū & medium. 13
Inter opes & copiā. 14
Interpretatius 149
Intermitto 178
Integritas 182
Inter tutor eſt legitimum & fiduciatum 158
Inter bū & honeſte 234
Interitus 234
Inter officium & tabernam 241
Inter honeſte & ciuē 156
Intractato 198
Inuenio 219
Inueſtigare quid 17
In virtute diuinitas eſſe 259
Inuidi & quid ſit inuidia 189
Inuidioſus 181
in vno quoq; proœmio quæ fieri debeant 1

I ante O & R
Iocus 73
Ira duplex 165
Ita 89
Iracundia 53
Iracūdia hēt exceſſum. 63
Iracundia permanens gre. dr μῆνις 65
Iacundia eſt quæ permanet 253
Irrationalis 76

I ante S
Iſocratea 6.214
Iſocrates orator ſummus & philoſophus præclarus Atheninſis cuius 213

I ante V
Iucundus 209
Iudicia 43
Iudicia in duobus conſtant 120
Iudicium 155
Iuriſconſulti 180.216
Ius naturæ præcipit filios dere alere parentes 16
Iuſtinianus in lib. vi. Codicis. titu. de lega. 14
Iuſtū in omni genere belli cauſam eſſe quærendam. 39
Iuſtitia erga ſeruos exhibenda 37.
Iuſtitia 8.41.96.200 238.
Iuſti 44
Iuſticia officiis cæteris præferenda 97
Iuſticia ſine prudentia habet vires ſatis 234

Iuſtitia in primis inter ve ritates eſt colenda 14
Iuſtitiá in ciuitatibus maxime valere 16
Ius 43.105.222
Ius eſt recta ratio 162
Ius gentiū & ciuile 145
Iuſta 188
Ius pontificium 222
Ius ciuile 222
Iuſiurandū hoſti etiā eſſe ſeruandum 171
Iuſtus & temperās quis dicatur 12
Iuſtus quis ſit 13
Iuſtitia quid ſit 25
Iuſtitiæ 25
Iuſtum eſt 200
Iuſtus nil timere pōt 116
Iuuena. 75 97.208.216. 220 ·24.248.
Iuuenalis contra heredipetas 162
Iuuenalis de laudibus Ciceronis 57
Iuuenta 209
Iuuenes 83
Iuxta Iouis ſimulachrum fidei, & iuſiurādi ſtatuæ erat poſitæ 170

L ante A

Labeones q dicantur 32
Labefactari 187
Labi 68
Labor quid ſit 28
Lacedæmon 215
Lactāti. 112.174·214. 238.
Lacertos latine, brachia græce 218
Laniſta 124
Laniena 94
Lanii 54
Largitio in quibus conſideranda 124
Largitor non ſit exactor 126
Laus romanorum 111
Laus catonis 178
Laus Socratis 178
Laus Scipionis Africani. 776
Laxitas 90

L ante E

Lectus 222
Legis virtus 18
Legio 235
Leges iuſti & æqui 116
Leges latronum 116
Leges ſtabile ſunt ſine diſcrimine perſonarum. 117
Leges quærunt non ſolū quid liceat 160
Legū contra ius ſcriptum libertatis contra pietatem 165
Legatum 215
Lælius 115
Lælius ꝑtor vrbis 116
Lenitas 78
Leonidas 134
Lectura 48
Lex fæcialis 34
Lex triplex 41
Lex de nexis 133
lex 10.120
lex agraria, & frumentaria 130
Lex. Mar. Atilii Glabrionis 131
Lex repetūdarū pecuniarum qñ inſtituta 132
lex eſt recta rō 146
lex cornelia lata de falſis teſtamentis 149
lex ante trigeſimū diem ꝓnunciandi ſniam 152
lex popularis 240
lex ne qs incederet templa 252

L ante I

liberalita 8·37.182.
liberalitas in hoīem bonū eſt cōferenda 39
liberalitas magis eſt in dādo quā in accipiēdo 40
liberales 44.186
liberalitas & beneficentia in quo differant 183
libertatis proprium 55
libertas 252
libere dare 191
libere 205
liber 221
libertas eſt poteſtas viuendi 253
libertas quid eſt 53
libido quod voca ſit 18
libido 72.182
libii inpbit a Cicerone ædicti 8
licinios Craſ. & Scæ. 131
linguæ tres in Italia erant a latina ſcilicet oſca & græca 218
litigioſus 91
liuius 33
liuius de Romulo 87
locuples 229
locus ab auctorita. 121

L ante V

lucius florus de bello corinthio 33
lucius fuſius 120
lucius Craſſus 119
lucullus 90
lucanica 94
lucre. de natu. deo. 104
lucius ſylla & Cornelius ſcriba 112
lucius Cato 207
lucius Paulus Aemilius 235. 252
lucius mummius qui corinthon deleuit 255
lucius Craſſus orator contra Apulei Saturnini legem 256
lucii Pao. Aemilii triumphum 259
lucanus de infidelitate regni 27
lucanus de ambitu 61
lucanus de fortu. 64
lucanus 145.235
ludus 71
ludus talarius 95
ludi pueros & muliercuías delectant potius ait Ariſtoteles 123
luna 226
luſus 71
luſtris 214
luxuria ſenectuti turpiſſima 84

L ante Y

lycomedes 199
lycurgus leges dedit ſpartiatis 131
lyſander 77.134
lyſander Eſphorus Lacedemonia pulſus 155
lyſias 97

M ante A

Macrobius 150. 236
Magnanimi proprium 18
Magnanimitas 50
Magnanimus 6.
Magnanimus deſpicit ea quæ cæteri appet. 52
Magnanimi doces 62
Magnanimus circa honores qualis 63
Magna ē vis ſonis 87
Magnanimitas ſine iuſtitia ferita eſt 97
Magnifacere quid 27
Magnificentia 37
Magnus 204
Magiſter 218
Maior utilitas eſt ſcire qs ſit finis malorum quam bonorum 155
Mala ꝑpter fauorem ſubſecuta 62
Maleoli 227
Malua 215
Mancipiū 156, 221.254
Mancipari 156
Mancipites veteres dicebat, q̄ alienabant. 254
Manutenere ſm le. 160
Marathon 48
Marcus marcellus 48
Marcus Aemi. Scau. 57
Marcus Cato. 58.207
Marcus Craſſus 77
Marcus Albutius 120
Marcus brutus 120
Marcus Seius in tpe penuriæ modiū frumenti. Po. ro. vēdidit 124
Marcus Curius. 141.258
Marcus Marius Cratidianus de venditione domus 160
marcus ſatirius 162
marcus Craſſus, neminē eſſe diuitem dicebat niſi eum qui exercitū alere poſſet ex ſuis redditibus 257
Marcus Anto. libertatem roma ſuſtulit. 100
marcus Attilius vitæ fidē prœpoſuit. 115.235
marcus verilius, 11.
marcus Pomponius Atticus 207
marcus Liuius 224
marius 55
martialis 59
maſſylienſes tpe Tarquinii regis iunxerunt amicitiam cū roma. quam ſemper ſeruauerūt. 115
materia ſermonis 88
matellio corinthius. 255
maxima iuſticia 37

M ante E

medea 168
mediocritas 65
memini 213.229
meminiſſe in quo a ſcire differat 10
memoria 215
menalippa 79
mendacium quando licitum ſit 17
mendicum vocat Craſſum 257
mendicitas 214
menſura diuitiarum colligitur ex cuiuſq indigentia 257
mercatura 95
mercatoris rhodii exemplum 154
merco 187.206
mœſtitia & mœrore 92
metus. 91
metellus, & Rutili 132

M ante I

micare eſt digitis ludere 165
milciades 212
miles 219
minerua 182
minos 69
mitiora a fructibus dictus eſt ſm ma. 225

M ante O

modeſtia 6.91
modeſtiæ diffinitio 91
moderationem 203
modo 21
modus in natura. 19.76
moleſta veritas 202
moleſtia 225
monimentum 21
moniſtro acerbitate, obiurgatio careat contumelia 202
monumentum 221
moralis philoſophia 7
moratus 211
mori ſuo tēpore ē optabile 218
moroſus qs ſit 64.211
mors omni ætati cōmunis 233
mors quibus terribilis aut ratiium 24,
mortem oprat 233
motus animi multiplex 197

M ante V

muliercula 191
mulius 155
multa ſunt q̄ nec reſpu. cā agenda ſunt. 96
multi inſignia virtutis ſine virtute epicicuri ſunt 107
multos diſertos, eloquentē vero neminē 128
multa eſſe q̄ in viro bono requiruntur 163
mundus quid ſit 16
mundus infinitus 96
munus 212.222
murena 255
mutius Scæuola, & Scipio Naſica 60
mutuum in vſum conuerſum maiore menſura eſt reſtituendum 40

N ante A

Naturam rebus minimis eſſe contentam 26
Naturale duplex 8
Naturale cuiuſcunq animantium datum 78.
Natura hominem ad virtutem trahit 71
Natura occultauit quæ obſcura ſunt 88
Natura 87.210.
Natura humana apibus fauum fugientibus comparatur 97.
Natura homines in vnū conueniunt 131
Natura ducit nos, vt velimus cōmunem vtilitatem 148
Naturale eſſe, vt homo homini proſit 145.
Natura vult hominem ſocietati conſuli 147
Naturæ pugnare eſt bellare cum diis 210
Nauale 123
Nauus 221

N ante E

Neceſſitas 20
Neceſſe eſt eum qui in re pu. verſatur honorem Habere 54
Neceſſitudine 198
Nefarius 120.
Nefaria vox 188
Negligentiores ſunt liberales ꝑp ingratos 126
Neſtor 229
Neuius 74
Neutra, quæ neq proſunt neq obſunt 14
Nexus iuris 234

N ante I

nihil eſt iniuſtius homine imperito 5.
Nihil eſſe obſcœnum, aut tupe dictū ſecundum ſtoicos 80
nihil eſt vtile quod non ſit honeſtum 7
nihil magis ſm natura q̄ vtilitas 9
nihil 222

N ante O

nomen 208
non eſt vidēdū vſq ad plaudite 238
nonius marcellus 258
nonius 208.209.211. 217 229.
non ſolum phi, ſed Fimbria ſenſit nullum bonū uirū inueniri 163
non ſolū bonitas ad duos ſed ad paucos 93
non temere beneficiū eſt conferendum 180
notandum 73 188
nota 79.8.98.
nota hunc textum 164
notationes 172
nota de Oreſte & Pylade ueris inter ſe amicis 184
nota ibi 183
nota ibidem aſſentatores 205
notanda eſt infamia 229

Nota deceptionem interpretum. 218
Noua quæſtio 218

N ante. V.

Nulla maior eſt ſocietas, quam eſt cum bonis uiris. 44
Nulla eſt uirtus abſq; contrario 49
Nullam legem inueniri quã permittat ſororem fratri habere poſſe. 159
Nullum imperium metu durare poſſe ex commentariis Cæſaris 152
Nullum eſſe diuitem niſi qui exercitum ſuis ſumptibus alere poſſit. 258
Nullum eſſe diuitem propter diuitias, ſed uirtute omnia cõſiſtere 256
Numantinorũ feritas 51
Nummus quare inuentus fuerit 25
Nummos 164
Nunc ſolus eſſe incipio 138
Nunqͅ utile eſt antiponendũ honeſto 143
Nuo 251
Noto 211
Nutus ſit capite 256

O ante B

Obiurgatio 88
Obrepere a ſerpentibus tractum, unde reptilia 210
Obſcœnum 71
Obſequiũ Terẽ. 203
Obſoletis, antiquatis, ſublatis 171
Obſurdeſcimus 202
Obrutus 92

O ante C

Occidere tyrãnum eſt honeſtum 144
Ocium 226
Octauius 90
Occupare quid ſit 24
Occurrere 100
Oculorũ abſtinẽtia 92

O ante D & E

Odium 202
Oeconomica, retorica, & aliæ ſcientiæ 12
Oedipus 216

O ante F

Officia omnia ad quæ dirigenda ſint 9
Officium quid ſit 13
Officium 184 251
Officium quaſi efficiundi dicitur 11
Officium pro temporis circunſtantia aliquando relinquitur 31
Officii diſcriptio 72
Officina 94
Officia iuſtitiæ 99
Officium cuius principiũ eſt intellectus differt ab officio medio 142
Officium dirigi 167

O ante L & M

Olympia 213
Ommari 131
Omitto 178
Omne bonũ cum Scipione habui 106
Omnes inſipientes inſanos eſſe 250
Omne quod turpe eſt eſſ. fugere debemus 257
Omnis ludus 71
Omnis virtus a ſapientia 96
Omnis lex aut iubet aut uetat 145
Omnia elementa neceſſaria ſunt homini 183

O ante N & P

Oneratus 208
Opera in quo ab opere differat 81
Opera 200
Opera eſt labor 251
Oppetere 45
Opes 211
Ophaces uuæ 228
Opifices 94
Opis 210
Oportere quid portendat 2
Oportunitas 183 311
Opto 181
Opto plus qͅ appetto ſignificat 257
Opus 200

O ante R

Orare 215
Oratio Architæ Tarentini 222
Ordines romanorum 18
Ordo quid ſit 18 20
Ordo 19
Ordo in beneficiis dand. 45
ordo publicanorum 167
origo rerum publica. 45

O ante S

oſce 71
oſtendit gratitudinem in beneficiis habendũ 19
oſtentator quid ſit & veras 41
oſtendit quicquid, quibuſque ſingulari debeamus 41

O ante V

ouidius ꝙ non minor ẽ uirtus tueri quam quærere 20
ouidius de Salmace & Hermaphrodito fabulam ſcribit 47
Ouidius 76 78 86.89 103.147 204. 208. 219.255.

P ante A

Pactio quid 24
Palæſtra 86
panetii excuſatio di 116
panetius 140
parare quid ſit 20
paraſiti 204
parco 67
parcus 67
parcus parũ dicitur. 759
parentes magis amant filios 45
parentũ diſciplina 81
par eſt 200
pacia amicorum 181
patricidiũ & homicidiũ in quo differat 249
parſimonia 67
partes quatuor uirtutum 240
parua res 226
paruni luſtus 199
paſſum & latibuli 15
pater eſt efficiens cauſa filii no autem neceſſaria 106
pater Hannibalis 169
patientia 19
patronus 244
patrocinatoris officiũ 88
patrocinium 244
patrueles 41
paulus, non qui ſeipſum laudat, ille eſt probatus ſed quem Deus 6
paulus iuriſconſul. 158
paulus Aemilius 178
pauli Aemilii adoptiuus fuit Scipio minor 54
paupertas 14
pax 214

P ante E

peccare quid eſt 247
peccare nemini licet. 247
peccata eſſe paria 249
pecus 104
peculium 256
pecudũ ritu Oui. 186
pecunia 229
pecuniæ nomine 242
pædagogus 199
pedetentim 82
pœna eorũ, qui errãti non monſtrant uiam 155
pœna 164
pœnas damus propter negligentiam 201
penitere unde 1
percipere & aſſentire in quo differant 30
percunctior 151
perduelis 14
peregrinus 14
per fas, & per nefas quomodo 166
perfectũ officiũ, in ſolũ cadit ſapien. 142
perhumaniter 214
peripatetici unde 2
peripatus 4
periculum 166
perſius 91.216.221. 224.226.245.
perſpicere 182
Petrei & Affranii extractus 107
peſtiferum 221
pertinacia 149
perturbationes quatuor 59
peruenire ad calcem 206
petulans 75.247
petulantia 221

P ante H

phalaris tyrãnus 147
phalereus demetrius 125
phalere vituperata a Democrito pdigali 125
phidiæ pallas 241
philoſophia docet bene noſſe, 3
philoſophi ſnia 12
philoſophorũ laudes 28
philoſophia 299
philoſenus 71
philippus & Alexã in quo differant, nota apud Iuſtinum 65
phiſice & ethice 138
phiſicæ res, & mathematice ſunt occultæ 17

P ante I

pietas 91-104
pigritia 89
piſo & Gabinius conſu. 250.

P ante L

placabilitas, & clementia laudabilis 63
plateæ urbs 45
plato 6.54.57.179. 180.197.
platonis dictum 2
platonis ſenſus 2
plato, & Ariſto. quatuor eſſe aias dixerunt. 15
plato in libro de r p. 24
platonis epiſtola ad Architam 25
platonis dictum in eos, qui pariter in omnes cõferunt beneficia 40
plato libro ſecundo politice 150
plautus 74 136
plena 146
plenus quid ſit 208
plinius 177.124
plinius de Appelle 141
plinii opinio de diis in libro ſecundo 253
plutarchus 74.88.180. 191.
plutarchi dictum contra eius ſeruum. cũ eſſet iratus 65

P ante O

poeta 210
polliceor 210
polycletus 102,255
pompeius 51,55
pompei dictum 135
pompeius ab exilio Ciceronem reduxit 151
pontifices 216
Pontifex 230
popularis 10
porticœ 94
poſſidonius 140
poſt hac, ante hac, quid ſignificent 6
potiores 182

P ante R

practica 106
pratum 128
præceptor ſeu magiſter 199
præſens animus 59
præſidium 245
præſagu verbum 510
præſtigiatores 225
prætor iudicat de bona fide, ſine ulla lege ut in actione dotis 158
prætexta 187
prætor varro 112
prima ſocietas 43
primæ opinio extantium in amicitia 191
primi libri ſeriatim facta recapitulatio 100
primus pythagoras philoſophiam appellauit. 101
principium urbis 41
princeps philoſophorum pythagoras antiquitate & virtute 216
probabilia ſecuti ſunt academici non certa 101
probo, deiecto, flecto, qͅ ſignificent 5
Probo viro inopi potius qͅ diuiti eſt benefaciendus 129
probus eſt qui a uitiis ſe prohibet 114
procuratores publici auaritia careant 112
procul 214
prodicus 81
prodeſſe & obeſſe ſũt oppoſita 168
proh deum fidem, atque hominum 168
promus quis dicatur, & quis cõdus 8
Promiſſum quid 31
promitto 210
proprium eſt hominis homini prodeſſe 106
proprium tyrãni 195
propagare quid 44
propago 217
proſcribere 158
proſpicio 217
prouidẽtia ẽ de futu. 114
prouerbium 201 276
prouerbium uetus 152
pru ẽtia & iuſtitia ex quibus conſtent 17
prudẽtia 17.19.20.74. 101.103 107.
prudentia quid 21
prudentiæ origo 76
prudentia ſine iuſtitia hominẽ mortuum oſtendit 96
prudens 103

P ante T & V

ptolemeus ait aſtrologiam prodeſſe in malis futuris 22
publii naſicæ laus 57
publius Cornelius naſica Scipio 57
P.D.D filius 224
publii Lẽtuli lex, ne quis in templum vir ingrederetur Cereris deæ 252
pueritia 209
puer 257
pugno 213
pulchritudo 86
pulchra ſimilitudo 148
punctus ſiue pũctum 218

P ante Y

pyrrho negabat quicqͅ inueniri, quod eſſet honeſtum, ideo fuit expulſus 10
phyrrhonis, et herili dictũ 211
pyrrhus epirotarum rex 183

pythagoras

Pithagoeas 75.195

QV ante A

Qua cauſa impellimur ad colendum aliquem, & obſeruandum 108
Qualis 200
Qualiſcunq; domus eſſe debeat 90
Quãq; tametſi cũ quibus iungatur 8
Quãq; 1
Quantula ciuitula 181
Quãdam vtilitas cum honeſtate repugnat 141
Quanta ſit via decori ea hoc patet 90
Quanto declinauit probitas romanorũ eõ: uetu. 121
Quare panetius reprehenditur hic 94
Quare iuſtitia eſt excellentiſſima omnium virtutum 39
Quare diuitibus potius quã pauperibus bonis largimur 129
Quare malitioſus vult videri prudentia ſa. 161
Quare ſapientia animis data humanis 296
Quare probitas a Romanis declinauit 121
Quarta ſocietas 43
Quatuor cauſæ cur ſenectus uideatur miſera 214

QV ante E

Quæ ad felicitatem requirantur 9
Quæ communia haberi debent 139
Quæ frequẽter eueniunt non poſſunt eſſe ab homine aliena 107
Quæ in omni re circũſtantiæ requirantur 1
Quæ ingenia fida eſſe poſſunt 199
Quæ publica 24
Quæ priuata 24
Quæ uitiæ ſenum, in culpa ſunt non in ætate 211
Quæ ſacra 24
Quæ ſit prima hominum ſocietas 155
Quæ ſit vera nobilitas 251
Quæſtio 197
Queſtus 94
Queſtor 212

QV ante I

Qui amicitia digni 200
Quibus parcendum victis 92
Quis quid ab honeſtõ diſcedit, nequaquã eſt vtile 162
Qui ſalagitoſi adiuuandi 186
quid ſit liberale dicendum 38
quid in maioribus imitandum 81
quid deceat potiſſimum 84
quid ſit deforme homini 89
quid dñs nois 167
quid eſt vtile, eſt honeſtũ 172
quid ſit veſtia 194
quid animantibus a natura datum 200
qui fortes dicendi 31
qui in dialectica clari fuere 22
qui in ſuis epiſtolis multitudinis animos ad beniuolentiam allici conſulnere 119
qui liberales 123
qui magiſtratu digni 54
qui non habent virtutẽ in fauore & pecunia, ſpẽ habent 108
quintus Lucius Man. Tuſculanus 31
quintus aurelius 38
quinta ſocietas 44
quintus catullus 57
quinti catulli laus 57
quintus Fabius maximus 61.126
quintus Metellus macedonicus 61
quintus Mutius 77.79
quintus Tubero. 56
quintus Mutius Scæuola 176
quintilianus 88.89.100.22
quinque ſunt pcepta quæ geometræ proponunt 148
qui offendit in vno factus eſt omnium reus, vt ſanctus Iacobus in ſua canonica 247
qui prodigi 128
qui tecto animi munere fuguntur, hi ſapientes habẽtur 157
quirinus 154
quis amicũ familiarem habere poteſt 116
quia diues opinione Craſſi 257
quis poſſet amare tyrannum 193
qui valent ingenio a natura etiam ſunt bona valitudine corporis 34

QV ante O

quomodo bella ſuſcipienda ſunt 12
quomodo & q̃ pecunia vtendum 108
quomodo bellum indicebatur per feciales faceſdotes apud Liuiũ 173
quomodo inſeruntur arbores 228
quomodo triumphabatur apud romanos 221
quomodo mors optima 234
quos delectat oſtentatio 204
quos in experientia alicuius rei alienos eſſe reperiunt 201
quotannis vixit Ennius 214

R ante A

Rationes ſunt philoſophi inſtrumenta 2
Ratio diuinum quoddam in homine 15
Rationalis 74
Rationalis duplex 196

R ante E

Reconcilio 188
Recordor 213
Redamari 192
Redire in gratiam 209
Referta 289
Rempub. quæſtui habere turpe 133
Repaſtinationes 218
Reprobo 181
Res aun tute aliena 129
Reabelice 55
Reſpublica eũ fide ſeruatur, aliter nõ 195
Reſpõſio Catonis 217
Res p ſubſtantia & bõnis ponitur 218
Res vrbanæ 55
Res vrbanæ præcedunt bellicas 55

R ante HEO

Rhetoriæ ad herennium an Ciceronis ſit 2
Robus olim quid 19
Roma Ciceroni ingrata propter exiliũ, cum eã liberaſſet a coniuratione Catilinæ 244
Roſcius 76

R ante V

Rude quid dicatur 2
Rudis 73
Rus 228
Rutilius ruffus panetii ſuit auditor 140

S ante A

Sabini & ſamnites ſunt ſede ſm ſtr. bonem 35
Sagaces qui ſint 19
Saguntini 248
Saguntum ciuitas hiſpaniæ in ſecũdo bello punico deleta 248
Salamis 48
Salmacis fons 47
Saluſtios de Sylla 611
Saluſtius 73 815
Samnitum legati ad Curium dentatum 255
Sanctitas 104
Sapientis 20.74.95.96.101.103.106
Sapiẽs vnde dicatur 7
Sapiens bonus. 177
Sapientia per ſe expetenda 101
Sapiẽtiæ deſcriptio 101
Sapientia a ſtoico dicitur q̃ rerum rerũ, diuinarũq; cognitionẽ tenet. 181
Sapiens porta 253
Sarmenta 287
Satiatis 23
Satis eſt intelligi pulchritudinem 84

S ante C

Scaurus 90
Scelus eſt accuſare innocẽtem 120
ſcientia 74 106
ſciſiones duo 48
ſcipio Naſica del ſeu, in ſenatu alias p Catonem 53
ſcipionis dicta 59
ſcipio Naſica 65
ſcipio Aemilianus. p. Aemilianus 63.245
ſcipio 215
ſcipionis grauitate laudat 294
ſcipionis amicitiæ nil æquũ dom ait 206
ſcitue 207
ſcoita 227
ſcurræ 73

S ante E

ſecta 6
ſæculum 140
ſecunda ſocietas 41
ſecundum religionẽ, quæ a natura ducta eſt ius eſt ſeruandum 30
ſecuritas 53.191
ſecunda opinio errãtium in amicitia 191
ſegetes 228
ſegnities 63
ſeius frater Menuſ. 152
ſemiplena 149
ſemper aliquid eſt ad communem vtilitatem afferendum 48
ſeneca de beneficiis dando 40
ſenes 84
ſenes laborem, & languorem vitent 84
ſenectus 209
ſenes donantur pane, caſeo, & cætera 236
ſeneca 126.174.208
ſenſus 16
ſenſitiua 74
ſenſus, intellectus, appetitus ſunt in aio 251
ſententia philoſophi 29
ſenticeta 197
ſepte ſapientes 178
ſeptem græciæ ſapientes habiti, licet non fuerint 141
ſeciphius 216
ſeruius Tullus ſeruus natus 127
ſeruilia mater Bruti fuit ſoror Catonis 144
ſeruandũ iuſiurandũ 170
ſeruius 208
ſeruus 221
ſeruitus 252
ſeruitus philoſophorum 25
ſeſe extollit 204
ſeueritas 89
ſeuerus 232
ſexta ſocietas 44
ſextus Aemilius. p. craſſus preſtantiſſimi viri Ro. fuerunt 218
ſextertius, & ſextertium dicitur 239

S ante I

ſi aliquis belluarum mores tenuerit, eſto belua 164
ſibi ipſi mortem præmaturam optare vetuit pythagoras 234
ſigna boni & mali tempo ris, exemplis colliguntur 16
ſigna exteriora hominis intima docet 93
ſimilis ſeni 195
ſimilitudo 93
ſimplices 197
ſimulatem & diſſimulare in quo differant 157
ſimulatio & diſſimulatio a viro ſbono fugienda 158
ſine chatitate nulla vitæ iucunditas 206
ſingulis ita conſulendum vt reip non obſit 140
ſitim 297

S ante O

ſobrini 43
ſocer 214
ſocietas quid ſit 141
ſocietatem doctorum defunctorum optat 253
ſocrates 65.76
ſocrates primum virtutem dixit eſſe ſummũ bonum 124
ſocratis amors 236
ſocrates primus inuentor philoſophiæ moralis 140
ſodales 224
ſolatium & ſolaria & ialiſternium 259
ſolatiũ & cõſolatio 179
ſolitudo Cicero. 118
ſolitudo naturæ inimica 202
ſollicitus quid ſit, Ouidio & Cicerone auctoribus 208
ſolon leges comparabat legibus draconis 149
ſolonis dictum 214
ſolon mortuũ ſede ſeri perut 214
ſolos ſapientes eſſe dicia 259
ſolon 56 97
ſomnus 73
ſontes a victore puniendi, inſontes humaniter tractandi 60
ſoφος dicitur ſapiens of virtute preditus 148
ſophoclis ſtudium. 32
ſophocles 80.92.216.225

S ante P

ſpartachus, Chriſus, & Aenomaus gladiatores 251
ſpernere 224
ſpes 194
ſpecialis animæ humanæ quis ſit appetitus 17
ſpice 227

S ante T

ſtabiles 195
ſtadium 220
ſtatius nẽ 217.252
ſtatuarius 207
ſtatio 254
ſtatuæ vita functis ob virtute erigebantur 5
ſtatuere quid ſit 2
ſtipulatio fit in verbis

tantum 14
Stipo 218
Stoici vnde dicti 1
Stoici ſolum honeſtum propter ſe appetendum dicunt 9
Stoicorum de virtute opinio 20
Stoicorũ opinio de mundo 25
Stoicorum ſententia 30
Stoicorum dogmata fuerunt ſeueriſſima 121
Stoicus ſolũ iudicat bonũ quod ſit honeſtum 141
Stoici bonum aiunt non meliorem, nec optimum 247
Stolidus 250
Strabo 47.153
Stratum vbi locorũ 48
Stratocles 48
Studia liberalia vnde dicta 6
Studium 209.216
Studio 186
Stultus 110.250
Stulti ſunt qui turpitudini inſeruiunt 254
Stupidi 63

S ante V

Subligaculum 86
Subligar 86
Succidium 229
Suetonius 38
Sulpitius 208
Sũmi puerorum amores cũ prætexta & toga deponuntur 187
Sũmum bonum 8.244
Sumus aliꝫ legitur Simus, id eſt debemus ſapientia 189
Suppeto quã verbũ ſit 16
Superbia 63
Supercilia 92
Supremus 213
Suum 79

S ante Y

Sylla & Marius 45
Sylla 38.51.55.77
Syllanus habuit Seruiliam Catonis vticenſis ſororem 158
Syllogiſmus 244.248. 251.254

T ante A

Taberus 54
Tabulæ nouæ 135
Tactus 74
Tales ſumus, quales ſunt illi cum quibus verſamur 118
Tardus 213
Tarentum 212
Tartheſſi 533
Taurus peripateticos 65
Taxas dialecticos, præclare ſophiſtas 21
Taxat eos, qui animas cũ corporibus interire dixerunt 180

T ante E

Telica quæ dicantur 12
Temeritas eſt contraria ſapientiæ 102
Tẽperantia 8.19.174
Temporis ratio 46
Tpis oportunitas 91
Terentius, dũ indubio eſt alius Paulo momento huc vel illuc impellit 14
Terẽtius in Eunucho 60
Terentianum facilius dictis 128
Terẽtius 76.83.86.89. 148.176.179.203. 208.210.213.238.
Tertia Pauli Aemilii filia nupſit filio Catonis 14
Tertia ſocietas 43
Tertius reſpectus ĩ liberalitate habẽdus 38
Teſſera 289
Teſtimoniũ laudum 204
Tetrum 168

T ante H

Theatrum tẽporariũ 28
Themiſtocles athenienſium dux 48
Theiſtocles. 16.153.190.
Themiſtoclis dictum 211
Theorica 106
Theophraſtus vñ nomen ſortitus fuerit 5
Theophraſtus 18.122
Termopilæ 48
Theſaurus 216
Tucidides de Epaminunda 61.125
Thymocares medici dixit ſe habere filium qui pyrrho pocula propinabat 166

T ante I & O

Tibiæ 92.24
Tibicen 224
Tibullus 210
Timotheus 80
Titonus 209
Titus Flaminius 213
Toga 55.187
Torquatus iuſſit filium occidi, quia pugnauerat contra eius mandatum 172

T ante R

Tranquillitas 53.201
Traſimachus apud Platonem 116
Tres gratias datas theſeo a Neptuno 31
Tria genera bonorum 4
tria bonorum gña 20
tria ibi interrogat 181
tribuni 212
triplex eſt ſtilus ἀμικτος primus ἀφηγηματικος ſecundus e tertius μικτος vt in Virgil. 177
triphonius in contractibus 161
triſticia 71
triſtis 76
triſtitia & ſeueritas in amicitia fugiendæ 197
triumphus maior 213
triumphus minor 213

T ante V

tubicen 224
tullius 222
turpiſſimum in amicitia 199

T ante Y

tyberius Gracchus 199
typus græce quid 20

V ante A & B.

Vadimonium 216
Valerius Maximus 37. 140.223.
Valerius Max. liber v. de teſtamentis 182
Valitudo 178.220
Vallus 227
Vallum 227
Vanaglorioſi 89
Varius 202
Varro 210.212.216. 227.228.
Vber 229

V ante E

Vegetius de remili. 34
Vegetatius 74
Veh victis 24
Velle eſt propria cupere cum ratione. 253
Venatio 105
venditor etiam non quærẽti emptori tenetur vitia indicare 159
Venditor dẽt emptorem preſtare indẽnem 159
Venite in rationem Liburnæ quid ſit 14
Venuſtas quid, & quid dignitas 18
venuſtas 72.76
Venuſta auctoritas 85
Verba bona quæ 9
Verecundia 67.75
verere 89
verecundia 21
Verecũdia amicitiæ ornamentum 20
Veritas Prudentiæ ſubiecta 20
Verſus Ennii in effœminatos 47
Verſus Euripidis 165
Verſutus 77
Veterator dicitur callidus a vetuſtate rerum gerendarum 156
Vetus prouerbiũ 210.218
Vetus 222

V ante I

Via 41
Viciſſim 205
Viciſſitudine 192
Victruuius 47.95
Victus 210
Villa 228.255
Vinea 228
Vinolentia 224
Vir bonus nũꝗ̃ vellet rapere rẽ alienã, ſimulator vero e cõtra 163
Vires animi ſunt ratio, & ſenſualitas 72
Virgilius in Georg. 72
Virgilius 81.94.118. 122.176.188.214. 217.219.222.238.
Virilis 209
Viritim 212
Virium corporis & animi differentia 221
Virtutis habitus a ſtoicis quo modo appellatur 4
Virtus ſecũdum naturam eſt 9
Virtus 52.85.106.222
Virtutes omnes inter ſe eſſe connexas certum eſt 114
Virtutes cõnexæ ſunt 110
Virtus ſine amicitia difficiliter manet 188
Virtus eſt amãs ſui. 204
Virtus gignit amicitiam ac eam conſeruat 205
Vis 171
Vis aperta ẽ fortis, fraus eſt imbellis 6
Vis dicitur leonis 36
Vis amicitiæ in qua ẽ 203
Vita ſolitaria tuta 53
Vita tyranorum 193
Vita 255
Vitæ ſtatus in manu noſtra eſt 80
Vites 257
Vitia ſenectutis 232
Vitare, & uiſcere quæ verba ſint 137
Vitium venditore indicandum 161
Viuere ſecundum naturam eſt cum virtute viuere 141
Viuunt mortui 188

V ante L

Vlyſſes 78

V ante N

Vna via erat præter orã ſupernis montis, quæ tutior erat, ſed longior altera per ſurcas caudinas breuior 258
vno ore 201
vnum diem pro breuiſſimo tempore 245

V ante O

Voconia lex apud Pedianum 218
Voluptas 8.47.51. 216.252.
Voluptates aliæ ſunt ex rebus honeſtis, aliæ ex turpibus 155
voluptas animæ vires a uirtute detorquet 215
voluptas eſt omnino honeſto contraria 241
volſca 71

V ante R

Vrbanitas 76
vrbanum 72
vrbs 250

V ante S

vſurpo 178

V ante T

vt 238
vtile non poteſt ab honeſto ſeparari 115
vtilia inanimata 104
vtilia animata 104
vtilis rõne vtẽtia 104
vtilitas a turpi non habeat progreſſum 149
vtilitas amicitiã conſequitur non e contra 198
vtile temperantiæ contrarium eſſe nequit 18
vt ſeruetur decorum 92
vtrum utilitaria officium ſit perfectum 12
vtrum elegantior poeta ſit virgilius, an homerus, an Xenophon 229

V ante V

vulpianus de iuſtitia & iure 161
vulpianus 24.34.162
vultus tempori accommodatur 86

V ante X

vxori ſubditus non eſt liber 254
vxori 254

X ante E

Xenocrates 71
Xenophon 74.136.192
Xenophõ in Herculis vita 139
Xerxes 48

Z ante E

Zenonis opinio de officiis 40
Zeno Eleates 115
Zeno a ſtoicorum princeps 141.162

Laus Deo.

Finis.

ORATIO habita Romę a Petro Marſo adoleſcente in pręconia Diui Ioannis Euangeliſtæ.

MAIORES noſtri beatiſſime Pontifex natura viuentes atq; pollitice, illos qui aut robore animi foris in rerum difficultate ſeſe oſtentantis: aut domi virtutibus mitioribus, & in primis prudentiæ præceptis tradendis in medium conſuluiſſent, ne p̄mio ſuo virtus fraudaretur, ingratiq; viderent̄ oī genere honoris celebrarūt. Præmia illis ꝓponētes, qui bene de repu. meritos: aut merentes merita laudatione honeſtarent. Quod nobis qui chriſtiana religione cenſemur multomagis erga illos faciēdū eſt quoꝝ vita pariter & doctrina, nō ad politicam felicitatem: quę ferme nulla eſt: ſed ad cœleſtem Hieruſalem patriam noſtram, ſummumq; bonum voluntatis noſtræ obiectum iter expeditiſſimum & quaſi cōpendiariū oſtenderunt. Quoꝝ longe princeps militantis eccleſię caput Chriſtus eſt: cuius vita in terris per hoīem quē ꝑtātis voluntate ſuſcipere dignum duxit: diſciplina nobis moꝝ fuit. Quem in ſanctis ſuis laudare debemus. Quibus ille ad noſtram eruditionem, ac ſalutē plenitudinis ſuæ gratiā infudit diuinitus vt quodā quaſi diuino ſpiritu afflati piſcatores: & ruſtici maius hoīe reſonarent. Quos inter Aquila illa grādis cœlorum regna trāſcendens: ac perſpicaciſſima oculoꝝ acie prędita: Ioannes inq̄ in quo eſt gratia, vel maxime excellit. Qui alios Euangeliſta non errаſſe: ſed quædam omiſiſſe perſpiciens ad hereſim Hebionitarū: tunc fumantem penitus extinguendum, Chriſti, quem illi purū hoīem aſſerebant diuinitatem aperuit: & ꝓbauit operibus. Euangeliū ſuum ita exorſus IN PRINCIPIO ERAT Verbum: & tandē, Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis Hęc doctrina diuinitus inſpirata fidelium ſtabiliuit eccleſiam: quæ ſacrilegis impioꝝ vnguibus lacerabat̄: qui veſtem dominicā ſcindere nitebant̄. Huius vita vndiq; circūſpecta: & oīum virtutum ſplendore refulgens pręclarum ad cœlos iter oſtendit qđ prius obductum quaſi vepribus maximum ingredientibus incutiebat horrorem. In huius igit̄ laudationē & decus oībus eloquētiæ viribus vti par eſt: quē de ſe benemeritū annua celebritate fidelis teſtat̄ eccleſia. Voſq; patres apoſtoloꝝ ſucceſſores eius memoriā recolere ac uenerari gaudetis. Sed tātis virtutibus celebrādis me imparē oīno eſſe deſpiciens illius opē de more implorādā duxi, quā Chriſtus e cruce Ioāni a ſe plurimum virginitatis gratia dilecto cōmendauit. Solita igit̄ veneratione poſitis genibus dicā. Haue Maria.

¶VETVS eſt eoꝝ inſtitutum qui e rhetoricis formulis laudatiōis munere fungunt̄ cōes locos in medium afferre nationem: patriam: maiores: atq; parentes. Vt nullū quē ſibi laudandum ꝓpoſuerunt nobilem ſimul ac generoſum eſſe oſtendant. Educationem deinde, ac res p̄clare geſtas explicant oratores, ut poſtmodum ex alioꝝ contentione, qui claris virtutibus cenſent̄ quem laudant lōge ſuperiorem eſſe ſummiſq; p̄coniis, & honoribus, quæ virtutum p̄mia ſunt: dignum facile oſtendāt, & p̄mio ſuadeāt honeſtādū, atq; hortentur. Quæ oīa quāq̄ in Ioanne fuerunt cumulatiſſima. Nam iudeoꝝ natio populus electus, & Hieruſalem ciuitas ſacerdotalis, & regia merito habebat̄, & erat, ipſaq; virginitas optimā Ioānis educationem oſtendit. Et Chriſti ſm carnē erat neceſſarius qua nobilitate nil poſſet excogitari ſublimius. Attamen illa Theatris oratoriis relinquam. Huius quippe loci maieſtas: religio, & ſanctitas non rhetoricos fugos: nō cōes, & ſcholaſticas laudationum formulas, nō claros natales, non affluentiā fortunę, nō alta maiorum ſtēmata, nō imagines, nō titulos, ſed puritatis candorē, doctrinā euāgelicā, pręclaras animi dotes: morum excellentiā, ſanctitatemq; conſiderat, & requirit. Auctor quippe ſalutis noſtræ, cū oībus regibus antecelleret, in ſtabulo vagiuit & fœno, & infima mundi elegit, ut fortia quæq; cōfunderet. In hoc cāpo & prælio inq̄t Hierony. quo cōtra dęmones dimicamus: non quęrunt̄ noīa, ſed opera. Et glorioſior ille ſub uero imperatore Chriſto, non qui nobilior, ſed qui fortior eſt. Igitur huius ſacri conſeſſus habita rōne Ioannis excellentiā oī genere virtutis, & laudis delibabo, ut a IESV merito dilectum liquido appareat, & nos ſtatum noſtrū conſideremus. illiuſq; ueſtigiis inſiſtere ſtudeamus, cuius heroicas uirtutes & uitę ordinem, ac modū cupimus recenſere. Quid. n. prodeſt: ut inq̄t Auguſtinus, lectione cōtinua tp̄s occupare: ſanctoꝝ geſta, & ſcripta legendo tranſcurrere: niſi ea maſtigando & ruminando ſuccum ebibamus, & trāſglutiendo uſq; ad cordis intima trāſmittamus? Singularis pręrogatiua Ioānis ipſum a Chriſto vnice fuiſſe dilectum abūde nobis oſtendit. Hic. n. eſt ille ſupra ætatis conditionem cōſumatiſſimus, ac diuino mentis robore ſubnixus adoleſcens: qui ſupra pectus dn̄i in cœna recumbens cœleſtia ſecreta edidicit. Et ex ſacro, vberrimoq; gratiarum fonte ꝓfunda diuinę ſapientię fluenta potauit, & Iudā Chriſti ꝓditorem futurum reuelatione cognouit. Et cum cęteri diſcipuli ſcādalum in Chriſto ſm eius ꝓphetiā paterent̄ ſolus in officio perſeuerauit. Etenim cum Chriſto in atrium Pontificis magna caritate ingreſſus Petrum a longe ſtantem introduxit. Qui demū trina negatione infidelis factus eſt. Ioānes aūt in fide perſeuerās uirginis ſacratiſſimę cuſtodiam virgo hēre meruit. Oīs. n. extra fidem poſitus, inimicus Dei eſt. Cum ex lege diuinitus inſtituta nullus Deo acceptus ſit niſi theologicis uirtutibus: fide ſcilicet: ſpe & caritate ſit ornatus. Qui certe perfectus medicos eſt totam animā ſauat, & ornat uirtutibus. Sicut qui ſanauit hoīem in ſabbato ſanauit totum. Quoniā teſte Gregorio exhibitio operis, dilectionis probatio eſt. Hęc oīa Ioannem a Chriſto dilectum plane oſtendunt. Hic eſt ille uirginitatis cādore inſignis adoleſcens, quē connubia meditantem Chriſtus de uirgine incorrupta uirginitatis præcipuus amator, & cultor diſcipuloꝝ ſuorum numero aſcripſit. Hæc profecto Ioannis laus, & perfectio magna: immo maxima eſt. Paulum quippe a perſecutione: Matheum a teloneo: id eſt publicanorum illa menſa, & quoſdam alios ab illicitis actibus vocauit dominus. Ioānem uero a ſtudio in primis honeſto, ut in uirginitate perſeuerans ad maiora, ſublimioraq; cōſcenderet. Auctor quippe ſalutis noſtræ uirginitatis uexilla, & præmium efferens dixit: qui poteſt cape-

re capiat. Mihi illi Eunuchi placent quos caſtrauit non neceſſitas, ſed uoluntas. Libenter illos in meos ſinus recipio: qui ſe ꝓpter regna cœlorum caſtrauerunt: & ob meum cultum noluerunt eſſe quod nati ſūt. Nos inqt Hierony. quia hoīes ſimus, & natiuitatem Saluatoris non poſſumus: imitari, imitemur ſaltem conuerſationem. Illud diuinitatis eſt, & beatitudinis: hoc humanæ conditionis, & laboris. Illa uirginitas hoſtia Chriſti eſt: cuius nec mentem cogitatio, nec carmen libido maculauit. Nuptiæ terrā replent: uirginitas autem paradiſum: hæc ille. Adimpleta eſt in Ioāne parabola Saluatoris in Euangelio dicentis. Habens veſtem nuptialem in regno Dei ad nuptias digne inuitatis adnumerabitur. Et virginis cuſtodē deſtinatum virginem Chriſtus permanere voluit, & in feruentis olei dolium cōiectus purior & vegetior exiuit, q̄ intrauerit, vt qui mentis & carnis corruptionem non ſenſerat martyrium minime ſentiret. Paratus tñ vt Ioannes in quo eſt gratia ſponte ſe obtulit pluſquā Abraam Iſaac imolatione obediens, & ſic meritum virginitatis obtinens martyrii laureā, & meritum nō amiſit. Domitiani quem caluum Neronem appellauit Iuuenalis edictum de Ioāne in Patmon icarii mariis inſulā deportato iure abrogat. Diuina q̄ppe prouidētia virginē tyrānoꝝ feritati ſubtraxit, qm̄ cum virgo eſſet ſordes nuptiarum non hēbat, quas martyrii cruore ablueret. O, admirabilem & excellam ſpūs ſancti gratiam quam in Ioāne cōtemplamur, & admiramur, quæ illius dilectionem auxit & charitatem, quæ rerum humanaꝝ & diuinaꝝ pfectam illi notitiam reſerauit. Qua cæteri euangeliſtæ, pace illorum dixerim, longe ſuperant. Mattheus quippe auorum ſeriem altius repetens Chriſti ſm carnem Genethliacon explicuit, & iccirco humanam hēt aſpectū. Lucas a ſacerdotio Zachariȩ incepit: vnde vituli faciem qui in ſacris mactabat ſortitus eſt. Marcus a prophetia Eſaiæ: quapropter leo effingit propter vocem clamantis in deſerto parare viam dñi. Ioānes vero noſter quaſi Aquila ad ſupna volat: & ad ipſum patrem ꝑuenit dicens. In principio erat verbum. Hāc ingenii ſublimitatem viſo illa Ezechielis ſignificauit. Facies. n. Aquilæ deſup ipſoꝝ quatuor videbat. expoſuit ergo virginitas, quod nuptiæ ſcire nō poterāt. Et vt breui ſermone multa cōprehendam inqt Hierony. doceamq; cuius priuilegii ſit Ioānes: imo in Ioanne virginitas. A dño virgine, mater virgo, virgini diſcipulo cōmendat. Apoſtolus fuit Ioānes. Scripſit. n. ad eccleſias vt magiſter & illas docuit ne apoſtolatus ſui munere abuteret. Et ut maximi ponderis eſſet eius doctrina in oībus ſe irreprehenſibilem ꝑbuit. Is. n. vt ad oceanum ſcribit Hierony. auctoritatem docendi perdit, cuius ſermo vita deſtruit. & econtra innocens, ſed abſq; ſermone conuerſatio quantum exemplo prodeſt: tantum ſilentio nocet. Multis inquit Auguſtinus proſunt dicendo quæ non faciunt, ſed longe pluribus prodeſſent faciendo quæ dicunt. Vtrunq; igitur exemplo ſaluatoris Apoſtolus Ioannes impleuit, fuit euangeliſta. ſcripſit. n. euangeliū in quo alios ſuperauit Fuit propheta, ſi quidem a tyranno domitiano in inſulā relegatus apocalypſim ſcripſit. id eſt reuelationem infinita futuroꝝ myſteria continētem. At dicet aliquis: cur igitur Chriſtus Petro claues dedit. & ſup eum fundauit eccleſiam? Hoc inquam annis datum eſt. Maturæ. n. iam ætatis erat Petrus. Ioānes vero admodum adoleſcens: ut eccleſiaſticæ teſtant hiſtoriæ. Traiani quippe imperatoris tēpora attigit. & . lviii. anno poſt paſſionem dñi apud epheſum ioniæ vrbem obdormiuit. Indignum ergo videbat adoleſcentiā cōſtitutȩ iam ætati ꝑponere, cui plurimum tribuendum eſt. Vnde in Leuitico p̄cipitur. Corā cano capite conſurge & honora pſonam ſenis. Hoc oēs philoſophoꝝ ſcholȩ p̄cipiūt, hoc clamāt hoc docent: hoc lacedæmonioꝝ diſciplina, ſeruauit in primis. Tantum erat apud antiquos p̄cedere quatuor annis. Ve tibi terra inquit eccleſiaſtes cuius Rex eſt puer, & cuius principes mane comedunt. Quapropter moralis ille Gregorius dixit. Tantum debet excedere actionem populi vita præſulis quātum diſtat a grege vita paſtoris. Chriſtus igit oēm iurgii ac inuidiȩ cām tollens e medio, & Petri conſtitutā ætatem dignitate honeſtans qd facere debeant ſucceſſores edocuit. Prudentia certe illoꝝ propria virtus eſt qui alios regunt, & gubernant, vt ſingulos pro meritis exornēt, ne acceptio pſonaꝝ a Chriſto penitus aliena iuſtitiam illam diſtributiuā corrumpat. Quapropter Diocletianus auguſtus dicere ſolebat nil eſſe difficilius q̄ bene imperare. Eſt. n. non ad ſe magiſtratus, ſed ad alios. Icciro non minus philoſophus q̄ poeta Homerus agamemnona regem Paſtorem populoꝝ appellauit. Paſtor aūt nō propriam utilitatem, ſed ouium curare debet. Et pro illis cum lupus uenerit animam ponere ut Chriſtus & uerbo: & ope docuit. Vas electionis Paulus Timotheum monet ut exemplo ſit fidelibus in uerbo, in conuerſationem, in caritate, in fide, in caſtitate. Et Titum hortatur vt in oībus ſe p̄beat exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in grauitate. Hæc eſt illa Aquila uolans, quȩ non minus p̄cepta q̄ diuinæ ſcripturȩ, ac ſaluatoris conſilia impleuit. Ad uitā quippe ingredi cupiens mandata ſeruauit, & Chriſti ueſtigia ſecutus eſt. Sciebat profecto cum gratia plenus eſſet, neminem ſine præceptorum obſeruatiōe ad uitam ingredi, ſed non omnes qui conſilia non implent æterna vita priuantur. Quis enim ſanȩ mentis aſſereret, quoniam Petrus martyrio uitam ſempiternam meruerit, icciro qui martyr non eſt illa priuabitur? Itidem de religione: paupertateq; dici poteſt, & Ioannes virginitatem vouit: ergo qui non uouerunt damnati ſunt. Abſit, ad duo quippe nos obligat pręceptum, ut ſcilicet illud non contemnamus, & id ſtudioſe agamus, opportuno tempore ſub pœna damnationis, quod pręcipitur. Cōſilium uero ad executionem non obligat ſed vt non contemnamus, ſub pena peccati mortalis, & ad laudem eoꝝ qui talia agūt. Qui enim deſpicit conſilium, deſpicit conſulentem. Illi ergo ſibi caueant qui luxu ſtefluentes & purpura biſſoq; cōſpicui paupertatem euāgelicā, conſiliaq; ſtudioſæ implentes derident ne Chriſtum conſulentem cōtemnere videantur. De illiſq; tandem recte dicatur, mortui ſunt diuites & in inferno ſepulti. Nullum peccatum committi poteſt inquit Auguſtinus niſi dum appetuntur ea quæ Chriſtus contempſit: aut fugiūtur ea quȩ ille ſuſtinuit. Verum licet conſilia huiuſmodi, virginitatem, ſcilicet vouere, ac mundum negligere non oēs

obligent,

obligent,illa tamen adimplens gratiæ augumentum meretur.vt Ioannes quē Chriſtus ob id merito dī
lexit.legimus in veteri teſtamento Geñ.iiii.Deum ad Abel,& eius munera reſpexiſſet ;& prius ad Abel
q̄ ad munera.Non enim deo placet oblatio non dilecti.Ad Cain quippe muneraq; eius nō reſpexit.Ac
ceptatio nāq; actus meritorii voluntatē libere producentem preſupponit.Cum opus coactum minime ſit
meritorum.Multo perfectus ad Ioannem reſpexit Deus & iccirco aliis merito præponiť.In Abel certe
ſacrificium:in abraham obedientiam:in Noe prudentia:in Iob patientia cōmendatur:in Ioanne aūt om
nium virtutum ſumma reperiť,ac fulget.Et qdem ab adoleſcentia,quod mirabile eſt,& pauciſſimis quaſi
virgula diuina conceſſum.Qui non munera,& oblationes vt Abel:nō filium vt Abrahā,ſed ſeipſum dño
obtulit in dolio feruentis olei ſi Chriſto placuiſſet prompto aīo moriturus.Virtutem heroicā quæ expur
gata dicitur.ſublimis:& prope diuina ſine qua nō recte poſſumus cōtemplari apoſtolus Ioānes caritate
ornauit.Quæ oīum virtutū radix eſt:& forma.Quæ filios regni,a filiis perditionis fecerint.Sine qua teſte
apoſtolo cætera mortua ſunt & nil deniq; faciunt ad ſalutem.Ad cultum igiť vineæ dominicæ Ioannes
anhelans,non minus agendo q̄ docendo viatoribus ſumma charitate pſpexit,a p̄ceptore ſuo nō degene
rās qui fecit & docuit.Habet.n.vt inqt Auguſt.quātacunq; granditate dictionis maius pondus vita docē
tis:ita fit vt eum nō obediēter audiant,qui ſeipſum non audit,& dei verbum quod eis prędicať ſimul cū
ipſo prædicatore cōtemnat.Vnde magiſter eccleſiæ Paulus corpus caſtigabat ſuum,& inſeruitutem redi
gebat,ne cum aliis prædicaſſet ipſe reprobus efficereť.Ad ſenectutem vndiq; iacrā honeſtiſſimo virtutū
oīum comitatu ſeptus peruenit Ioannes:& aīam illam ſidereā virgo apud epheſum aſiæ minoris vrbem
reddidit creatori,de quo ſcribit Hieronymus.Hic eſt Ioannes qui ſciens ſuperueniſſe ſibi diē egreſſionis
de corpore conuocatis in epheſo diſcipulis deſcendit in defoſſum ſepulturę ſuæ locū:orationeq; cōpleta
reddidit ſpiritum:tā īu dolore mortis factus extraneus q̄ a corruptione carnis noſciť alienus.In hac pte
Pater beatiſſime mihi ex ſnīa Hieronymi:legeq; cōmuni(veritas.n.dixit,nō pmanebit ſpūs meus in hoīe
in ęternum qa caro eſt) in optima ſenectute vita functum Ioannem aſſerenti occurritur a nōnullis illum
pluribus argumentis adhuc in carne viuere aſſeuerantibus,& in terreſtri deliciaꝝ hortulo adſeruari,ut in
nouiſſimis diebus,cum homo peccati reuelabitur teſtimoniū perhibeat veritati,& calicem Chriſti bibat.
Dixit.n.veritas:calicem quidem meum bibetis.Et ſunt qdam de hic ſtantibus,qui non guſtabunt mortē,
donec videant filium hoīs venientem in regno ſuo.Et ſi eum volo manere donec ueniā.quid ad te?Huic
argute curioſitati,qua ad bonos mores minime conducit:nec viā ad id quo nobis pcerandū eſt ſternit
ſaluatoris uerba obſiciam,qd ad te?tu me ſequere.Conſilia pfecto diuinæ ſapientię arcanaq; illius maieſta
tis æternæ nobis occulta ſunt & inſcrutabilia.Quapropter Petri curioſitatem de Ioanne dn̄s obiurgauit.
Quod ēt nobis dictum credamus.Nemo enim eſt curioſus:qui non ſit maleuolus.Et ipſe Ioannes ſcribit.
Nō dixit Ieſus nō moriť,ſed ſi eum uolo manere donec veniam,qd ad te?ſiue igiť illud ſi affirmatiue po
natur:ſiue cōditionaliter:qď magis placet:nō refert.Chriſtū ſalutis noſtrę auctorem ſequamur.Quid de
Ioanne fecerit:cum quo præclare actum credimus:moꝝ qppe,ſanctitas,& excellentia id mereť,& iuſtitia
pmittit minime diſputemus:laboremus:minime:ſed ſic viuamus,vt a Chriſto diligi,amariq; mereamur:
ac demum bene mori contingat.Et reditus illuc pateat,vbi beati æuo ſempiterno feruntť.Hoc nō tangit
Hoc ad nos ptinet.Hoc agamus patres.Inanes diſputationes,& delira in cāpo ſcripturaꝝ acumina pe
nitus omittamus,Quod tito,quē inſtituebat,his uerbis ſuaſit Paulus,in cuius pectore Chriſtus reſonabat,
ipſo dicente,an experimentum quæritis eius qui in me loqtur Chriſtus:ſummas aūt qōnes & cōtētiōes,
& pugnas legis deuita:ſunt enim inutiles,& vanę.Hoc quod Paulus Tito ſcripſit oībus pręceptum eſſe
putemus.ſed ne longius in re non neceſſaria vageť oratio receptui iam canam,& ad me reuertar.Cum
igitur heroica illa virtute prędítus fuerit Ioānes:pręcepta ſtudioſe ſeruauerit,& ſcripturæ conſilia.Chri
ſtiq; non cōtempſerit,ac militante eccleſiæ non minus exemplo,q̄ doctrina proſpexerit,& fidē nulla tyrā
norum feritate omiſerit,merito a ſaluatore dilectus eſt.Cuius veſtigiis inſiſtendum eſt nobis,ſi ad palmā
cupimus pu̇enire oſtendit nobis auctor ſalutis noſtræ viam iuſtitiæ,itidem & diſcipuli effecerunt.Regredi
non debemus,ne prouerbium illud merito nobis aſcribať,canis ad uomitum ſuum reuerſus eſt.Vouimus
multas patres,reddamus.ne ex formula votorum noſtrorum dicta ſnīa ignibus damnemur ęternis.Illis
nos pbemus,cui uiuēdo opera damus.Nihil.n.pdeſt,ut moralis ille Sene.diuinitus ſcripſit incluſam eſſe
conſcientiā,pareamus deo.Nemo,inqt Paulus militans deo,implicat ſe negociis ſæcularibus,ut ei placeat
cui ſe pbauit.Et ſpectaculum facti ſumus mundo:& Angelis & hoībus,deſideria carnis Ioannis exēplo
non perficiamus,qm̄ caro & ſanguis regnū dei non poſſidebūt.Cito inqt Auguſtinus præterit quod de
lectat:& manet ſine fine quod cruciat.In momento enim libidinis impetus trāſit:& manet ſine termino
animę in felicis obprobrium.Ioſue caſus,ut in ueteri inſtitutione legitur,terram repromiſſionis intrauit:
& in pfectiſſimo principatu ſepultus eſt.Hic Chriſtum ſignabat.Qui virginitatem dedicauit,& regna cæ
leſtia uiatoribus aperuit.Moſes aūt maritus,& typum antiquæ legis gerens,illā tm̄ uidit ſepultuſq; eſt in
valle contra domum phegor.i.in ualle ignominiæ.phegor.n.hebraice,priapus latinæ dicitur.Hæc figu
ra,ut cernitis patres,caſtitatem pponit:& uirginitatis erigit uexillum.Nos autē inquit Hierony.qui mili
tamus ſub ieſu duce vſq; in pſentē diem ignoramus ubi Moſes ſit ſepultus.Cōtēnimus.n.phagor,& oēm
ignominiam eius,ſcientes q qui in carne ſunt deo placere non poſſunt.Sumus genus electum regale ſa
cerdotium:gens ſancta:populus acqſitiōis.Chriſtus p nobis carne mortuus eſt.Armemur eadem cōuer
ſatione qua Chriſtus fugientes eā,qua in mundo eſt concupiſcentiā corruptionis,oīa quippe opera abſq;
puritate,continentia,caſtitateq; imperfecta ſunt.Et qm̄ vt ille inqt impoſſibile eſt in ſenſum hoīs nō ira

ruere motum,medullarū calorem non ſentire: prauas cogitationes ad petrā allidamus.i. ad Chriſtum. Ve ve illis qui caſtitatem ꝓfeſſi dies nocteſq; in cœno libidinū voluntāt vt ſues quorꝫ deus venter eſt, & indomitus appetitus gloria. Dura ſunt fateor pmia caſtitatis:ſed volenti nihil difficile. Et quo difficilius aliqd eſt,hoc ꝓclarius. Circa difficilia quippe virtus ipſa verſat. Nec coronabitur niſi qui legitime certauerit. Nullus labor durus videri debet,quo gloria ęternitatis acqritur. Qui in agone ꝯtendunt inqt Paulus ab oībus ſe abſtinent:& illi qdem vt corruptibilē coronā accipiāt,nos aūt incorruptā. Ille ego inquit Hierony. qui ob gehēne metum,tali me carcere ipſe dānauerā,ſcorpionum tm̄ ſocius,& ferarꝫ,ſæpe choris inter erā puellarꝫ:pallebant:ora ieiuniis,& mens in frigido corpore deſideriis æſtimabat. Itaq; oī auxilio deſtitutus ad I E S V iacebā pedes:rigabā lachrymis:crine tergebā:& repugnātē carnē inedia ſubiugabā. Memini me clamātē,Diē crebro iunxiſſe cū nocte. Nec prius a pectoris ceſſaſſe verberibus,q̄ rediret dn̄o imperāte tranqllitas. Huic colūnæ militātis eccleſię adhereamus,hunc ſapiētiſſimū doctorē.& magnū exēplū cōtinētię ſequamur patres,qm̄ dies mali ſunt. Efferus quippe hoſtis noſter vigilat, & noī Chriſtiano moliť exitiū,expergiſcimini,ergo expgiſcimini tādē,& orationibus,& ſacris operibus,ſacrā religionem noſtrā ſęuiſſimis vulneribus affectā:extrema ſcelera metuētē,atq; ad vos tēdētē manus adiuuate. Callidiſſimiq; hoſtis cōſilia ꝓripientes in mediū cōſulite,orateq; vt nō fiat fuga nr̄a hyeme, vel ſabbato. Syllanum illud vobis proponam patres.

Ocius ite viri,& naſcentem extinguite flammam.
Ne ſeræ redeant poſt aucta pericula curæ

Littora minoris alię qua a Chriſtianis noſtris tenebanť,non modo diripuerunt hoſtes, ſed ne aliqñ recuperare poſſemus maritimis copiis in quo ſumus ſuperiores in ſolitudinem redegerunt,& deſerta oīa. In Europa vero,vnde fons tanti mali erupit,a Boſphoro Cymmerio;& oſtio meotidis,vſq; ad intima adriatici ſinus occupauere. Et in mediterraneis trās iſtrum illinc:hinc cis & vltra ſauum amnes, ſubactis magna parte ſupra Italiam noſtrā noricis,& carinthiis terminos ſæuiſſimi imperii protulerunt. Superioribus annis in ipſo Italię gremio victores nobiſcū in foro Iulii confixerunt. Amiſimus ætate noſtra lumē græcię Conſtantinopolim,tot regna,tot imperia.& in angulo apuliæ immo ſuburbanis nr̄is hydruſia calamitas turcorum gladios,& immanitatem experta eſt. Ora illa Italiæ adhuc noſtro madet ſanguine, & Chriſtianorꝫ cadaueribus ſtrata eſt. Virgines gremio matrum,o dolor,o lachrymę,o nephas,o magnum: immo maximum chriſtiani noīs dedecus,virgines inq̄ Chriſtianæ ex amplexibus maternis ad barbarorꝫ libidinem explēdam paſſim raptę,oīa ſacra noſtra ꝓphana: ſacerdotes ſecti & ignibus abſumpti ſunt. E manibus veſtris,qui reip. Chriſtianę gubernacula tenetis,cruorem illum vindictam implorātem requiret dn̄s. Chriſtianis dormientibus,& in cruce curanda penitus occupatis,vigilant hoſtes,arma parāt, vt Italiā totius orbis olim reginā:nunc aūt culpa principū ciuili bello attritā, & vndiq; rapinis exhauſtā legibus ſuis immo ſacrilegis parere cogant,& chriſtianos oſcitantes,ac longe deſidiæ indormientes opprimant. Immaniſſimum hoſtem Beatiſſime Pōtifex,& potentiſſimum ceruicibus eccleſiæ immīnētē cernimus. Ac in Petri nauiculā inſanos fluctus excitari ꝓſpicimus,cuius clauū prudentiæ tuę regēdū tradidit Deus ne naufraga vexetur,& ſcopulis illiſa depereat. Te Ioānis noīe,i,gratia dignum pontificalis hæc ſedes teſtať. Et ſceptrum quo te diuina gratia honeſtauit,& claues. Quibus gregē dominicū tibi hoc anno cōmendatum ad paſcua lęta deducas exemplo Chriſti,cuius in terris vicē geris. Clamat veritas. Conuertimini ad me in toto corde veſtro: in ieiunio, & fletu,& plāctu, & ſcindite corda veſtra. Niniuitarꝫ veſtigiis inſiſtamus,qui ſe in cinere atq; cilicio humiliantes,irā dei omnipotentis placauerūt. Gaudet.n.ad lachrymas peccatorꝫ mutare ſn̄iam,inimicos cum inimicis nunc vlciſciť,& flagello e funiculis turcorꝫ facto negociatores ſacerdotes eiicit de templo,& illis non verbera,ſed interitum minatur, qui domū orationis ſpelunca latronum efficere nituntur. Iaceamus igiť ad pedes I E S V Patres. Lachrymis illos perfundamus. Tergamuſq; capillis, vt gladiū in ceruices noſtras rebelles diſtrictum in vaginā diuina iuſtitia recondat. Teq; duce pater Beatiſſime,qui hoc anno velut nouum ſidus emicuiſti, certiſſimaq; fluctuātis nauiculę Petri cynoſura,& helice ad portū ſalutis & gloriæ laureā oī ſtudio cōtendentes clamabimus cū propheta. Oculi noſtri ſemꝑ ad dn̄m,qm̄ ipſe euellet de laqueo pedes noſtros. Dei hoīumq; mediatore I E S V C H R I S T O adiuuante, qui Ioanni cuius hodie celebritatem merito recolimus gratiā tribuit. Et cum patre,ac ſpiritui ſancto regnat in ęternum. Amen. Deo gratias.

Oratio habita Romæ a Petro Marſo in die Aſcenſionis Sixto.IIII.Pont.Maximo.

¶ Videntibus illis eleuatus eſt,& nubes ſuſcepit eum ab oculis eorꝫ. Actuum primo capite,& in epiſtola pręſentis ſolennitatis.

TRIA ſunt hic Beatiſſ. Pontifex. Quę ingenium varia,& ſublimi diſciplina ornatū, ac ſumma dicendi vbertate peditum vel maxime concuterent. Loci huius in toto vrbe celeberrimi ſumma maieſtas: Aures veſtræ caſtigatiſſimæ. Quibus nil niſi perfectum ingenio,vt verbis Ciceronis eloquentię principis vtar & elaboratum induſtria narrari cōuenit. Ipſa deniq; res,quæ ardua eſt,& ꝑdifficilis,ſed viatoribus neceſſaria in primis habeť.aīæ.ſ.rōnalis immōrtalitas,& excellētia. Quidā nāq; nubilo erroris obducti oīpotens dei munere abutunť,& ſe degeneres morꝫ prauitate efficiūt,quos diuina gratia effinxit illuſtres,

Et ſic

Et ſic inter virtutis,quod luxu diffluentibus conſuetudo peccandi,ut ſcribit Hieronymus ; aſperum efficit,& arduum penitus relinquentes,ad beſtias deuoluuntur,& lutum. De quibus propheta ſic cecinit. Homo cum in honore eſſet non intellexit , comparatus eſt iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis. Quapropter nobis cauendum eſt:qui diuina reuelatione inſtructi,æternæ fœlicitatis ignorantiam,cauſari non poſſumus. Auctor quippe ſalutis noſtrę non ſolum verbis,ſed etiam re videntibus diſcipulis,& matre ſanctiſſima clarum ad cœlos iter oſtendit. Quod Micheas diuino ſpiritu afflatus his uerbis pdixerat. Et aſcendet pandens iter ante eos. Quáuis igitur onus hoc implar longe uiribus me terreat:tamen humanitate ueſtra , præclara eruditione, ac cœleſti præſidio fretus , in hoc clariſſimorum ingeniorum theatro, quamuis nulla pene doctrina,nullo denique dicendi lepore ſubnixus de animæ rationalis immortalitate paucis differam. A ſacratiſſima virgine,quam gratię fontem neceſſitas fidelium nouit orationem auſpicatus meam,eiuſque numen,& opem imploraturus:cœleſtis nuncii ſalutationem uſurpans pio affectu dicam.Aue Maria.

Videntibus illis eleuatus eſt.&c.

VERITATEM & arcanum, opificis vniuerſi,ac rectoris humani ingenii quáuis perſpicaciſſimi puris naturalibus perſpici non poſſe philoſophorum deliramenta oſtenderunt. Quos antiquitas vt numina quædam ſuſpexit & coluit . Et de anima diſputantes in primis hallucinati ſunt. Nonnulli quippe immortales quidem animas eſſe dixerunt, nunquam tamen incepiſſe aſſerentes,ac numerum quendam ipſarum, & in noua corpora migrationem poſuere. Itaque nunc in feras quadrupedes,nunc in volatilia,nunc in piſces deiecerunt. In hoc Syrii pherecides , qui primus philoſophantium de animorum immortalitate diſputauit : eiuſque diſcipuli pythagoræ uanitas fabulatur . Cuius delirum acumen ſecutus eſt Plato. Empedocles animam demerſit in ſanguinem. Ariſtozenus ne a muſicos diſciplina,quam profitebatur diſcederet.harmoniam eſſe aſſeruit. Ignem uero Citicus Zeno ſtoicorum princeps. Anima Democriti concurſu fortitudo atomorum efficitur. Hic ueritatem in pureum penitus diuerſam eſſe dixit, iccirco mirandum non eſt ſi illam per tot annos haurire non potuit. Deſipit omnino Dicearchus animam nomen eſſe tantum imprudenter affirmans . Cicero expoſitis philoſophandum variis de anima ſententiis inquit. Harum ſententiarum quæ vera ſit Deus aliquis viderit. Et alibi , quoniam vtraq; ſententia doctiſſimos habuit Auctores quid certi ſit diuinari non poteſt. Quidam immortalem eſſe animá affirmarunt, ſed vnicam omnibus hominibus illam tribuentes. Quo nil poteſt excogitari abſurdius. Quidam educunt illam de potentia materiæ vt cęterarum animantium animas. Quam ſententiam vndiq; prophanam ſtolidum pecus & caro inſipida oſcitans ille epicurus euomuit. Quem priſcæ philoſophię hereticum . & non hominem ſed porcum merito appellabimus. Poetæ animarum excellentiam Platonico illo furore ſuſpicantes: immortalitatem illis quidem,ſed non eo modo,quo debebant tribuerunt. Euripides qui poeticam ſectatus ſcenicus philoſophus cognominatus eſt animam humaná dixit eſſe Deum,& Seneca dicens. Nil aliud eſt noſtra ratio quam pars diuini ſpiritus in corpus noſtrum immerſa. Quam opinionem vt hereticá damnat Auguſtinus his verbis. Non aliter audiendi ſunt,quam heretici qui animam deum eſſe dicunt. Nam ſi ſic eſſet,nec in melius,nec in peius labi poſſet. Ariſtoteles philoſophorú facile princeps diuerſa habuit principia. Et ſic de immortalitate animorum ambiguus profecto remanſit:cum vir immenſæ quáuis ſubtilitatis puris naturalibus ſuę gratię ſplendore vteretur . Iccirco Auguſtinus qui eminentiſſimo ingenio cœlos penetrauit philoſophi inquit neſcientes ad quem finem hæc eſſent referenda inter multa quę locuti ſunt veritati falſa miſcuerunt. In libris philoſophorum,inquit Hieronymus non ſemper,ſed aliquando vaſa dei quę ſunt dogma veritatis reperiuntur. Quamuis animę immortalitatem(vt dicebam)aliquo modo & confuſe conceſſerint philoſophi illam tamen puris naturalibus a priori demonſtrare non potuerunt. Non igitur ratione noſtras illorum commentitiis in argumentationibus confirmare debemus , vnde vas electionis,& magiſter eccleſię Paulus,qui non vmbraculis philoſophorum,ſed in raptu ab iſtis ſenſibus in tertio cœlo a ſumma ueritate inſtitutus audiuiſſe arcana verba, quæ non licet homini loqui ſeq; non ab homine accepiſſe euangelium,ſed per reuelationem Ieſu Chriſti gloriatur , his verbis coloſſenſes monet. Videte ne quis vos decipiat per philoſophiam , & inanem fallaciam ſecundum traditionem hominum ſecundum elementa mundi,non ſecundum Chriſtum: quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter . Socrates profecto ſapientiſſimus oraculo Apollinis iudicatus , & illorum fons qui eruditius philoſophati ſunt:ab eo enim omnes philoſophorum alicuius nominis diſciplinæ manarunt. Vnde Hieronymus. Legite Platonem : Ariſtotelem : Theophraſtum: Xenophontem,& reliquos , qui de Socratis fonte manantes diuerſis cucurrere fluminibus, Socrates in quam veritatem ſe ignorare profeſſus eſt,cum moriturus de animorum immortalitate diſputaret his verbis. Verum ſit melius dii immortales ſciunt:hominem autem arbitror ſcire neminem. Quapropter inquit Lactantius:neceſſe eſt omnis philoſophiæ ſectas alienas eſſe a veritate,quia homines erant,qui illas conſtituerunt : nec vllum fundamentum,aut firmitatem poſſunt habere:quæ nullis diuinarum vocum fulciátur oraculis. Abiicite,inquit, Leo pontifex exoſa domino mundanæ argumenta ſcientiæ:per quam nemo ad cognitionem veritatis potuit peruenire. Abigatur procul terrenarum caligo rationum,& ab illuminante fidei oculo,mundanæ ſapientię fumus abſcedat. Diuina eſt n. auctoritas cui credimus. Diuina eſt doctrina quam ſequimur. Nos igitur qui chriſtianę:recteq; philoſophamur,& qbus doctrinaq; eſt inſpirata diuinitus,aías rationales incipere

quidem, & a ſummo deo creari, eodē& creationis pūcto in corpus iā cōpoſitū, infundi aſſerimus, immor-
taleſq; eſſe non ſua eſſentia, hoc enim dei viuentis ꝓprium eſt. Omne id quippe qđ eſt præter deum in-
cepit aliqñ, caducumq; eſt, & momētaneū, Gratia vero, & ordinatione diuina, nōnullæ res, inter quas ani
mæ rationales, cōſeruanť & manent. Magnus ille Plato ad veritatē interdum accedens noſtrā eſſentiam
diuinę eſſentiæ cōparatam eſſentiā non eſſe aſſeruit. Nec theologię noſtræ, vt mundanæ philoſophiæ in-
cōueniens eſt, vt aliqđ incipiat, & nō deſinat. Credendū eſt, inqt Auguſtinus: firmiterq; tenendum, ꝙ aīæ
nō ſunt ab initio creatæ Et ſcribens ad Hieronymum inqt. Immortalis eſt aīa ſm quendā modum: nō
enim oī modo ſicut Deus, de quo dictum eſt. Quia ſolus hēt immortalitatē. Scripſerat hoc ad Timotheū
ſonora illa turba, & doctor gentium Paulus his verbis. Serues mādatum Chriſti, quem ſuis tꝑibus oſtēdet
beatus & ſolus potens. Rex regum, & Dñs dominantium: Qui ſolus hēt immortalitatem, & lucem habi-
tat inacceſſibilem. Sola quippe trinitas hēt ex ſe neceſſe eſſe, omnis autem creatura, eo qđ eſt de nihilo ver
tibilis eſt in nihilum, quantum eſt de ſe. Oīa inquit Gregorius in nihilum tenderent, niſi omnipotentis
Dei manu tenerenť. Habitat autem lucem inacceſſibilem. Qm̄ nulli creaturæ illius maieſtatis immēſitas
omnino pateat. Vnde Lactan. Alioqui nihil inter deum hoīemq; diſtaret ſi cōſilia, & diſpōnes illius ma
ieſtatis ęternę cogitatio aſſequereť humana. Aſſerimus inquā Deum glorioſum nō neceſſario ſed cōtin
genter creare animas & qcqđ ex nihilo creauit, ad extra, vt ſi eius oīpotentię placuerit, oīa quę inde tanq̄
a prima cā dependent in nihilum penitus redigant. Animę rōnalis perpetuitatē: nō per aliquod intrin
ſecum ipſius eſſe dicimus verꝫ ex ordinatione diuina, vt nō ſolū in ſuis naturalibus perſeueret, ſed pp me
ritum in vtrāq; partem gloriā ſortiať: & pœnā. Vnde veritas per os Ezechielis ſic loquiť. Ecce oēs animę
meæ ſunt. aīa quę peccauerit ipſa morieť morte: ſcilicet culpæ. Ac demū gehēnę ſi in peccatis perſeuera
uerit. Phi vero ponentes perfectionē naturæ, animam cū ſuis virtutibus in corpore acqſitis ꝑmanere, ac
eadem ſtudia exercere dixerunt Quos Mantuanus vates ſecutus eſt: & in hoc vehementer errarunt. Oīs
quippe aīa uel regni, vel perditionis eſt filia. Nec eſt dandus ſtatus neuter in puris naturalibus de Dei
ordinata potentia. Diony. ait animas humanas ex bonitate diuina eſſe cōſecutas, vt ſint intellectuales, &
hēant ſubſtantialem uitam indeficientem. Talē aīę immortalitatem phi nō nouerunt. Quā ꝑfecto nouiſ-
ſent ſi puris naturalibus: quorꝫ excellentia quaſi ſupra hoīem prædiri erant perſpici potuiſſet. Iccirco
non ab illis pendere, ſed illos ad veritatem noſtrā, & catholicum dogma trahere debemus Qui nō ab ho
mine, ſed ab eo, apud quem ſapientia hoīs ſtultitia eſt, & ianua mortis diffiniť, atq; materia æterni interi-
tus approbať, myſteria nullis antea reſerata ingeniis accepimus. Nos igiť inqt Lactan. certioribus ſignis
eligere poſſumus veritatem. Qui nō ancipiti ſuſpitione collegimus: ſed diuina traditione cognouimus.
Et nobis diuinatione opus iam nō eſt, vt Cicero dixerat, qbus veritatem diuinitas ipſa patefecit. Immor
talem aīam inqt Hieronymus, & poſt diſſolutionem corporis ſubſiſtērē Pythagoras ſomniauit Democri-
tus nō credidit. In cōſolationē dānationis ſuę Socrates diſputauit in carcere. Nunc aūt in dus: Perſa: Go
thus: Aegyptius philophanť. Beſſorꝫ feritas, & pellitorꝫ turba populorꝫ, qui mortuorꝫ quondā inferiis ho
mines immolabant ſtridorem ſuū in dulce crucis fregerunt meles, & totius mundi vna mox Chriſtus eſt.
Relictis igiť vanis philoſophorꝫ ſyllogiſmis, & caligine tādem erroris cœleſti diſcuſſa munere, rōnes ali
quas theologię noſtrę conſentaneas de aīerꝫ immortalitate, in medium afferā. Quas dum breuiter attin-
go, faciles autes, vt hactenus feciſtis prebete quæſo. Oīs forma corruptiōi obnoxia, de ipſius materiæ po
tentia educiť. Cauſa quippe corruptionis materia eſt. Animā verbo humanā de potentia materię nō edu
ci. Philoſophus teſtatur, dicens: ipſam foris aduenire ac eſſe diuinā. Afferunt id Theologi noſtri. vnde mi
litantis eccleſię lumen, & aquila uolans ſuper vniuerſa ſidera Diuus ille Auguſtinus ait. Nō ex his notis,
uſitatiſq; naturis aīa facta eſt. quas iſtis corporeis ſenſibus tangimus Nā neq; ex terra, neq; ex aqua, neq;
ex igni, neq; ex aere, neq; ex his hoībus, neq; ex aliqbus horꝫ cōiunctis cōſtare aīam puto. Fides ēt nřa ſan
ctiſſima nō ab agente ullo naturali, ſed a deo creari ex nihilo aſſerit, & infundi. Ea inſup eſſentia, quæ mē
te, quæ rōne, quę intellectu prædita eſt. immortalis habeť: atq; perpetua. Mens quippe oium ſnia imor
talis eſt, & id oē quod mente, quod rōne prędirum eſt. Deo ꝓpinquiſſimum eſſe diciť. Anima uero huma
na rōne, mente, intellectuq; honeſtata eſt quod luce clarius patet. Vnde ſcribiť in Pſalmo. Minuiſti eum
paulo minus ab Angelis, ob animę. ſ. intellectiuę excellentiā, Et Cice. phus non ignobilis, ac dicendi ma
giſter inquit. Animal hoc prouidum, ſagax, multiplex, acutum memor, plenum rōnis, & conſilii quem uo
camus hoīem prę clara quadā conditione generatum eſſe Deo conſtat. Solum eſt. n. ex tot animantium
generibus, atq; naturis, particeps rōnis, & cogitationis: cum cętera ſint omnino expertia, Quid eſt autem
non dicam in hoīe, ſed in omni cœlo, atq; terra rōne diuinus: quę cum ꝑfecta eſt nominať rite ſapientia.
Id p̄terea quo homo, ut diuinum qđ operať, aut in ſeipſo diuinę ſortis quid hēt deoq; tandem ſimilis quo
ad fieri poteſt efficiť immortale ꝑfecto eſt, omnia quippe diuina immortalia ſunt. At anima humana ea
parte qua contemplať, & ſapientiam opera ſua, ſtudio & induſtria tandem cōſequitur, ideſt quo homo ut
diuinum quid operať, aut in ſe diuinę ſortis qđ habet, deoq; tandem, ſimilis quoad humanis uiribus da-
tur euadit. Igitur talis anima nō caduca, non mortalis, ſed perpetua eſt & incorruptibilis. Immortalis eſt
anima inqt Auguſtinus ne a ſui creatoris ſimilitudine diſcrepare uideať. Non. n. poterat eſſe imago dei,
ſi ullo mortis termino claudereť. Aeternitas deniq; accidentis ꝓprii ſubiecti ęternitatem p̄ſupponit. Bea
titudo aūt eſt accidens ꝑpetuum, & ęternū, quod patet per illud ſaluatoris. Ibunt iuſti in uitā æternam,
in quibus ſanctiſſimis uerbis æternitas ſubiecti ſimul & accidentis exprimitur. Iccirco aīa ſubiectum ip
ſius beatitudinis perpetua eſt. Parum ne tibi uideť homo: inqt Bernardus, Cogita qualem te fecit Deus,

nempe

nempe ſecundum corpus ęgregiam creaturam:ſecundum animam magis inſignem:rationis participē
beatitudinis æternæ capacem. Ideo religionem ſoli capimus, inquit Lactantius, vt ex hoc ſciamus huma
num ſpiritum non eſſe mortalem, ꝙ Deum qui eſt immortalis, & deſidera, & agnoſcit. Et alibi: Apparet
animam nō interire: Quia Deum, qui ſempiternus eſt, & quęrit, & diligit. Præterco breuitatis cauſa Theo
logorum præclaras de animorum immortalitate ſententias & Auguſtini in primis. Qui chriſtiani dog-
matis magnum eſt columen, & hereticæ prauitatis flagellum, & valida ſecuris habetur. Prætereo ſenten
tiam Auerrois. Qui dicit animam manere, poſt mortem, & finem eius proſperitatis eſſe ſi primo motori
iungatur. Prætereo Auicennam dicentem: Cum anima liberabitur a corpore, & ab accidentibus corpo-
ris, tunc agenti intelligentiæ coniungi poterit, in eaq; pulchritudinem intelligibilem, & perennem de-
lectationem inueniet, & intelligentiam agentem appellar Deum. Preterco Galenum ſcribentem, ſicut
lumen ſolis quod eſt incorruptibile, ſeparatur ab aere, & omni oculorū intuitu ſine ſui corruptione, ſic
& anima ſine ſui corruptione ſeparatur a corpore, Prętereo Platonem qui in Phædone ait. Animus pur
gatus hinc exiens habitabit cum Deo. & alibi. Anima eſt immortalis, & ut arcuerit paſſiones vel victa
fuerit pręmiabitur: vel punietur poſt hanc vitam. Et Ciceronem inſomno Scipionis dicentem, ſic habe
to omnibus qui patriam ſeruauerint iuuerint: auxerint, certum eſſe in coelo diffinitum locum, vbi beati
ęuo ſempiterno fruantur. Prętereo ſententiam didymi ad Alexandrum ſic ſcribentis. Nos non ſumt hu-
ius modi incolæ, ſed aduenæ. Nec ita in orbem terrarum venimus, tanquam in eo cōſiere libeat, ſed trā
ſire, Properamus enim ad patrium larem, nullis delictorum ponderibus pręgrauati. Prętereo denique
Xenophonten, & alios pene innumerabiles: qui animam eſſe immortalem aſſeruerunt. Faſtidium profe-
cto pareret oratio ſi in re manifeſta teſtibus non neceſſariis vteretur. Eſt enim communis omnium, qui
ratione quoquo modo uti poſſunt, de animorum immortalitate conſenſus. Et ego ad Auctorem ſalтis no
ſtrę Chriſtum propero. Cuius reſurrectio, & ad cælos triumphalis aſcenſus omneis ambiguitates de ani
mę immortalitate, deq; humani corporis reformatione diſſoluit. Vnigenitus ſiquidem Dei filius poſteri
tatis adæ in quem peccauerat duram ſortem miſeratus, & lapſum nouus adam, & gradus per quem ad
ipſum regredi poſſemus fieri dignum duxit: & ut uictoribus ad celeſtem patrſam iter iuſtitię panderet.
Mediatorem itaq; ſe conſtituens ex puriſſimo maculatæ virginis ſanguine carnem ſumpſit. Matriſq; ſi-
mul & filiæ: quam nouam Henam merito veneramur & colimus, ſacratiſſimum vndiq; Thalamum, & ab
omni labe peccati etiam originalis diuina gratia pręſeruatū vt vaſe puriſſimo cęleſte illud mana ex-
ciperentur: habitare ac verus homo naturaq; patibilis eſſe voluit, ut pro reconcilianda ſuo auctori natu-
ra quę multis penitus effecta corruerat, ęterno patri hoſtiam immaculatam offerret. O felicem virginis
uterum qui uerum hominem portauit, & Deum, in quo humilitas in maieſtate habitauit & in humilitate
maieſtas. In lucem editus Dei hominumq; mediator in ſtabulo vagiuit, & fœno. Crudelem ſęuiſſimi ty-
ranni perſecutionem patitur, & fugam. Ouem diu errantem ſtudioſe quæſiuit, ut illam propriis hume-
ris referret ad gregem. Iordanis fluenta ſacrauit. vt nos baptiſmi lauacro regenerati ad ueram patriā
redire poſſemus. Humana diuinaq; opera viciſſim exercens: montem, qui maiora iuſtitiæ præcepta ſi-
gnificabat gratiæ legem omnibus gentibus, & nationibus promulgandā legifer noſter laturus aſcendit.
Vt uiatores ad ſummum illud bonum, voluntatis noſtre obiectum, per virtutes morum, & fidem, ſpem,
caritatemq; dirigeret. Sacramentum euchariſtię, immo viaticum noſtrum inſtituit, vt uetus frumentum
iudaicæ traditionis noua conſperſio fieret. Et vt, deniq; per cibum quo uetus ille parens ceciderat, no-
uus homo aſcenderet. Sacerdotes huius ſacramēti miniſtros effecit apoſtolos, per quos ut in ſui memo
riam hoc faceret poſteritatem ammouit. Tandem redemptionis noſtræ myſterium ſumma caritate cele
braturus ſęulentium in ſe iudæorum feritatem non refugit: ſed pro nobis dolens poſt alapas: ſputa: fla-
gella: blaſphemias habens ſpineā coronā, & liuore deformis, quo ſanati ſumus, crucem victorię ſuę tro-
phæum mortis ille triumphator aſcendit: & pro crucifigentibus orauit ad patrem. Cui. vt nobis documē
to eſſet, ſpiritum ſuum in morte commendauit. In qua paſſione ſingulare miraculum celebratum eſt, vt
ſcilicet animæ gloria non redundaret in corpus ut eſſet patibile, ſubtracta protectione, non ſoluta vnio-
ne. Quod enim ſemel aſſumpſit, nunꝗ dimiſit. Qua propter in maximis doloribus deſtituta humanitas,
Deus, Deus meus ut quid medereliquiſti exclamauit. O ineſtimabilem caritatis dilectionem. O miram
dei omnipotentis miſericordiam, qui ut ſeruum redimeres filium tradidiſti. O ineffabilem redemptoris
benignitatem, qui poteſtatis voluntate, non natura deitatis, per quam non poteras non eſſe quod fueras,
humilitatem noſtram, ſuſcepiſti, factus obedien patri vſque ad mortem, vt illuc unde verus Adam cōtu
max ceciderat per obedientiam nouus rediret. Denique vt per te omnia noua fierent. O felicem vndiq;
culpam, quæ talem, ac tantum meruit habere redemptorem. O ſynagogam infamem, & cæcam cuius
lumen in tenebras verſum eſt, & epiſcopatum tuum alter accepit. Deſolatio facta quuoniam cauillatio
nibus tuis ſcripturarum corticem, vt brutum animal rodens tempus viſitationis tuæ non cognouiſti: &
adhuc duram ceruicem erigens: quam tibi aliquando in maximis beneficiis veritas ex probrauit, abbre-
uiatis ebdomadibus Danielis, ceſſante vnctione, ſceptroq; ablato: quod tibi Iacob patriarcha prædixe-
rat, catulum illum leonis de tribu iuda: qui trophęum crucis ad prædam tartareis legionibus ex torquē
dam aſcendit. Et in ſepulchro, requieſcentem vt vera mors ſtenderetur Deus ſuſcitauit, non agnoſcis,
ſed, omiſſa luce pecudibus effecta hæbetior interitum ſectaris, & tenebras. Nec miſera diſpicis corde incir
cſciſa, locū circuncifionis tuæ præputium occupaſſe. Et dum veſana pœnitus tęrram repromiſſionis cū
lactis, & mellis copia expectas, fellis amaritudinem portas, dęmonū eſca efficeris, ac tenebras ſortiris ęter
nas, ſanguis ille innocēs quem ſuper te, ac filios tuos effera ſuſcepiſti abominabilem te mundo effecit, &

oleum quod ad vſum iam nephariũ prophana inquiris maximas tibi cõfuſiones offundit, ac tenebras.
Monuit te Baruch ꝓpheta monuit,ne alteri gloriã tuam & dignitatem genti traderes alienæ. Quod ti-
bi iam accidiſſe ſtulta non percipis. Chriſtus inquit Leo Pontifex,qui ſe nouum & uerum recõciliationis
ſacrificium offerens patri uõ in templo cuius iam erat finita reuerentia, nec intra ſepta ciuitatis ob meri
tum ſui ſceleris diruẽdæ,ſed fo ris crucifixus eſt,ut veterum vrimarum ceſſante myſterio noua hoſtia, no
uo imponeretur altari.& crux Chriſti non templi eſſent ara ſed mundi. Anima Chriſti ſanctiſſima,nun-
quam a diuinitate ſeparata patribus,qui in limbo detinebantur oblectamentum allatura deſcendit. Et di
uina claritas vndiq; refulgens illis præbuit Paradiſum,quem in cruce Chriſtus latroni promiſerat. Et il-
lic non ad pœnam ſed ad conſolationem patrum vſque ad horam reſurrectionis immorata eſt. Tartare
iſq; hoſtibus expugnatis mortem,vt per Eſaiã prędixerat in ſempiternũ ꝓcipitauit. Aſſerens igitur mor-
tis captiuos:corpori qđ angelico miniſterio ſanguinem reſumpſerat ope diuinitatis vnita eſt, & gloriam
tribuit qđ tantis dotibus inſignitum clauſo ſepulchro reſurrexit:& primitiæ dormientiũ factus eſt Chri
ſtus. Angelus quippe reſurgenti domino ianuam non aperuit:ſed clarum ſuſcitati præbuit inuitũ. Prop
ter qđ inq̃t uas electionis. Deus exaltauit illum glorificato: ſcilicet corpore. & dedit illi nomen qđ eſt
ſuper omne nomen,ut ſcilicet Chriſtus homo idiomate communicato dicatur Deus. Reſurrectionem ſu
am Chriſtus non diſtulir,nec fides ſuę diuinitatis extingueretur. Quæ in illo etiã triduo ſolum remanſit in
virgine. Et ut immortalitatis animæ,& corporis reformari documenta,& ſpẽ futurę reſurrectionis præ
beret,cuius ipſe non quantum ad accidentia,ſed ad eſſentiam exemplar fieri dignum duxit. Philoſophã
tiũ igitur de lira acumina Platonicus ille miles,& ſomnia pythagorea,tullianaq; iam faceſſant. Veram
lucem ſequamur,quæ nobis in regione umbræ mortis habitantibus diuina miſeratione refulſit. Rex no
ſter,inquit Hieronymus,hodie de in ris triumphator & laureatus exiuir. Nec candidatum officiũ defuit,
læta cum principe ſuo,omnis beatorum turba proceſſit, Poſt reſurrectionem,diſcipulis,facta in oculis
transformatione duxit noſter;vt peregrinus apparẽs figuras interpretatus eſt. Et dubitanti Thomæ, vt
poſteros confirmaret,latus palpandum præbuit, Apoſtolos creauit epiſcopos dicens:ite & ꝑdicate euã-
gelium omni creaturæ,innuens epiſcoporum munus & doctrinam in cuius ſignum eorum capita viri-
di galero reguntur, Tanquam luminaria in mundo, inq̃t Hieronymus lucere debent epiſcopi, vt ex ip
ſorũ actuum lumine,incredulæ mentes errantium ignorãtiæ ſuæ tenebras deprehendat. O immenſam
ſaluatoris noſtri poteſtatem:quæ ineruditos liberalibus diſciplinis,non peritos grammatica,non armã-
tos dialectica,non retorica inflatos piſcatores ſic cõfirmauit,ut eorum retibus ipſos etiã philoſophos ce
perit. Et habens clauem abyſsi,& cathenã magnam Diaboli attrahẽtem manũ ligauit,ac imbecillã reddi
dit impellentem. In nomine quippe Ieſu omne genu flectitur,cæleſtium,terreſtriũ,& inferorũ. Dominici
gregis curã Apoſtolorũ principi delegauit. Et fidelium eccleſię ꝓpoſuit. Quam ſapientiæ tuę,qua pluri
mũ cenſetur & fulget hęc ſedes regendã Beatiſsime Põtifex tradidit Deus:& claues,q̃bus ianua regni cę
leſtis bene merẽtibus reſeratur. Claris victoriis potiti quondã Romani principes ꝓcedẽtibus captiuorũ
agminibus,& vario genere ferculorꝫ,quibus ærariũ ditabatur in Capitoliũ triũphalibus quadrigis ve-
hebãtur. Quorũ victoriis & põparũ ſpectaculis Mãtuanus ille vates exhilaratus applaudẽs ſic intonuit.

Ille triumphata capitolia ad alta corintho
Victor aget currum cęſis inſignis achiuis.

Triumphalis Auctor ſalutis noſtrę in manu forti hoſtibus deuictis proſtrata morte, ac patribus ſub ra-
dianti crucis vexillo liberatis,non cliuum capitolinum æquis albis,ſed lucidiſsima nube angelico minis-
ſterio pręparata ſuſceptus,ut diuinitatem ſuam & humanitatem dotibus glorię,quoniam ſtrenue milita
uerat honeſtatem oſtenderet,ad ſedem empyream videntibus diſcipulis ex monte Oliueti ſpiritum ſan-
ctum miſſurus aſcendit.& humanitatem quę culpa primi parentis depreſſa iacebat ſuper choros angelo
rum exaltauit. Qui dum humanam conditionem,inquit Auguſtinus,ſideribus importauit, credentibus
cęlum patere poſſe mõſtrauit,& dum uictorem mortis in cęleſtia eleuauit,uictorem eiuſdem mortis quẽ
ſequamur oſtendit. Aſcenſio igitur Domini catholicæ fidei confirmatio fuit,ut ſecuri in poſterum crede
remus miraculi ipſius domini,cuius in pręſenti percepiſſemus effectum: Cum igitur anima rationalis ex
gratia,ordinationeq; diuina ſit immortalis,& ex ratione vitæ gloriam ſortiatur,& pœnã,& omnia nobis
arcana ſint reuelata diuinitus,ut excuſationi locus non relinquatur, & Auctor ſalutis noſtræ clarũ præ
bens exemplum cæleſtis patriæ ianuem reſeruarit pro viribus admittendum eſt nobis,ut theſaurum no-
ſtrum,in uaſi fictilibus reconditum prauis moribus,& impietate,diuina gratia non fraudemus. Sed nu-
bem mundanæ philoſophiæ,cum qua nobis ſuperni luminis ſplendorem, mundique lucem ſequẽtibus
nil iam eſt:diſcutientes calcata uoluptate,ac ex honeſtiſſimo uirtutum conſenſu tanq̃ meretricula infã-
miæ pudico matronarum cetu exploſa(eſt nãq; malorum eſca,ut inquit Plato,illius enim illecebris hu-
manæ cupiditates capiunt,ut hamo piſces)ſarcinis peccatorũ excuſſis, q̃bus ad atræ uoraginis gurgitẽ
deprimimur:ac fidei clypeo muniti, p q̃ ſaluamur,ſi chriſtiano nomine cẽſeri cupimus:ſi æternæ felicita
tis præmium exoptamus:ſi eſſe Chriſti cohæredes uolumus,Chriſti veſtigiis inſiſtamus. Qui,ut inq̃t Apo-
ſtolus,ꝓ nobis paſſus eſt:& ut eius veſtigia ſequamur exemplũ reliq̃t. Qui reformabit corpus humilitatis
noſtræ configuratũ:ſi merebimur,corpori claritatis ſuæ,vt mẽbra capiti cohæreãt. Caput aũt Chriſtus ẽ,
cuius hodie triũphalem ad cælos aſcenſum pio animo recolentes ut ſancti ſpiritus gratiam cordibus no
ſtris infundat oremus. Preclarum illud in ore ſemper habentes. Te ergo quæſumus tuis famulis ſubue-
ni,quos pręcioſo ſanguine redemiſti. Et cum patre,ac ſpiritu ſancto regnas in æternum, Amen.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

MAR. TVLII CICERONIS DE OFFICIIS AD MARCVM FILIVM LIBER PRIMVS.

QVANQVAM te Marce fili annũ iá audiẽtẽ Cratippũ:idq; Athenis: abũdare oportet pceptis: iſtitutiſq; philophiæ: pp ſummam & doctoris auctoritatẽ, & vrbis: quorũ alter te ſcíẽtia augere poteſt: altera exemplis, tamẽ vt ipſe ad meã vtilitatẽ ſemper cum græcis latina coniunxi, neq; id in philoſophia ſolum: ſed etiam in dicendi exercitatione feci: idem tibi cenſeo faciẽdũ, vt par ſis in vtriuſq; orationis facultate. Quã quidẽ ad rẽ nos vt videmus: magnum adiumentum attulimus hoibus noſtris: vt nõ inõ grçcarũ literarum rudes, ſed ẽt docti aliquantum ſe arbitrentur adeptos, & ad dicẽdũ: & ad iudicãdum.

PETR. MAR. Quæ in oi re circũſtãtiæ requirãt

QVANquã te Marce fili. In õni re ſeptẽ circũſtantię requiruntur Perſonæ: res cauſa locus tempus: modus: materia: que maximam habent vim, vt ſi quis eas neglexerit, decorum ſuum ſeruare non poſſit: aut aliquid laude dignum efficere. Vnde dicit Seneca Refer, quid: cur: quando: quare: vbi: & cetera. ſine quibus factu ratio nõ conſtabit. Cũ Cicero. M. Tulli Ciceronis filius philoſophiæ operandaret: ipſe locus gymnaſium fere totius orbis: & omniũ bonarũ artium & diſciplinarũ emporium eum horabatur, ne ipſas Athenas ſcientiarũ inuentrices: cultriceſq; dedecoret Inde debebat excitari ſplendore paterni nominis: qui oibus palmem eripuit in omni diſciplina eminẽtiſſimus. Præterea philoſophia ipſa: quæ eſt ars vitæ: & perturbationum medicina: vt qui eam vitæ aſpernentur: & vituperent paricidæ appelandi ſit. Ipſa etiam ætas id ſuadebat: quæ præceptis & inſtitutis phię gaudere debet. Nam qs eſt ingenua & honeſta in familia educatus: qui turpitudine ipſa nõ offendaĩ. Decet bonæ indolis adoleſcentẽ parere philoſophiæ pceptis: & rõni: ſed maxime oportebat Ciceronem omnes bonas artes amplecti, ne a tanta patris excellentia degenerare uideretur, quod poſtea accidit. Ingenii vis, inquid Seneca: præceptis aliter, & creſcit nouaſque perſuaſiones adiicit innatis:, & deprauata corrigit & alibi, Facile eſt teneros adhuc animos componere: dificulter recidũtur vitia: quæ nobiſcum creuerunt. Diuiditur hoc opus in prouerbium: & tractatũ. In poemio ea facit: q̃ a ſcriptorib[9] (vt veteų iſtituto ſancitũ eſt) diligẽter cuſtodiri ſeruarique debent: captare. i. bñuolẽtiã: docilitatẽ: & attẽtionẽ. Docilẽ facit audi1orẽ, ſummã toti[9] rei de q̃ diſputaturus eſt: pſtrigẽs. Dicit. n. ſe de officiis ſcripturũ. Bñuolentiã captat a pſona Cratippi: quẽ principẽ illi[9] memorię phorũ appellat: a pſona filiũ, cũ filiũ appellat: & iudicio illi[9] pmitit vti opinionib[9] philoſophãtium A re ipſa laudãtis præcepta de officiis dicens ea latiſſime parere, cũ nulla ſit vitæ ps, q offõ vacare debeat. A pſona ſua laudans officiũ ſuũ ſine arrogãtia. A pſona aliorũ: quorũ opiniones confutat. Ariſtonis: Pythonis Herillu: & Epicureorũ. Inde cũ futura ſit ois diſputatio de officiis cũ rõne. & officiũ æquocũ ſit, & pposítio æquoca: & ambigua diſtiguẽda ſit: vt cõueniat inter differentes qd ſit: de quo diſputaĩ. diuidit prius offm, inde diffinit Et cum poemiũ debet otinere capit rerũ, de qbus dicẽdum eſt: proponit ſe diſputaturum de honeſto vtili, & repugãtia q̃ uĩ eẽ iter utile, & honeſtum. Et cum hoc facit reddit auditorem attẽtũ. Id aũt fit: cũ pollicemur nos de reb[9] magnis, & vtilibus dicturos: & ſi numero exponuntur res de quib[9] diſputãdum ẽ: vt Cicero facit In primo volumine diſputaturus de honeſto: dicit hoies hẽre ſemina q̃dam: & uirtutis igniculos a natura datos: ex qbus cõſtaĩ honeſtũ, qd eſt ſm naturã. Et diuidiĩ in quattor ptes: prudẽtiã: iuſtitiam, fortitudinẽ, & tẽperãtiam, q̃ ſunt magnæ, & verę uirtutes: ppea q ex rõne oriunĩ: qua nihil eſt in hoie diuinius. De his ergo diſputat, quas appellat fontes oium officiorum. Sed prius de officiis. i. actionibus ſtudioſis, q̃ ab ipa prudẽtia oritur, Inde a iuſtitia, & fortitudine. Poſtremo a tẽperãtia, vbi de

In vno quoq; pœmio q̃ fieri debeãt

Imperantibus a ſubiectis nō timere vtile

clarat qd ſit illud decoꝝ, quod vbiq; ſeruandū eſt. Demum ꝓpoſitis duobus honeſtis: vtrū ſit honeſtius. In ſecundo volumine diſputat de vtili: diſtinguens ea q̄ ad tuendā vitam ptinent, ꝓbans p inductionē nihil humanæ vitæ ꝓdeſſe ſine opera hoīs, dicitq; imperātibus nihil eſſe vtilius q̄ nō timeri a ſubiectis, ſed amari, eum odio habent̃, qui aliis formidoloſi ſunt, & afferꝫ tyrānorū exēpla, q fere oēs iterficiuntur. Inde gloriā ex tribus cōſtare dicit, ſi diligit multitudo, ſi fidē hēt, ſi cū admiratione q̄dā honore quē ꝓpiā dignum putat q gl'iam q̄rit qua rōne iſta parent̃ docet. Inde ponit primā adoleſcētis cōmēdationē afferēs nōnulloꝝ exēpla q i prima ætate laudē ſibi, & gloriā cōparunt. Inde agit de bñficentia, & libertate, largitiōibus: ædilitiis muneribus, & qua opa vti debeamus emerēdi fauoris. & bñiuolentię gr̃a qs potius defendēdus ſit, diues an paup. Inde de tribus exigēdis tandē duobus ꝓpoſitis vtilibus, vtrū ſit vtilius. In tertio & vltimo diſputat de repugnātia, non q̄ eſt: ſed q̄ vr̃ eſſe inter vtile: & honeſtū, cōſtituitq; formulā q̄ offīn cognoſcatur. Et diſcurrēs p q̄tuor virtutes oñdit, nihil eſſe vtile, qd̓ non ſit honeſtum. Et ſimul agit de prudētia. & iuſtitia: doces nihil eſſe vtile: qd̓ ſit malitiæ cōiunctū. & iniuſtitiæ, ponēs exempla de his, q dolo malo alios circūueniunt, & diſputat de p̄diis vēdūdis, & mancipiis, & an vitia debeat vēditor apire emptori, & qd p̄ſtari debeat. qs ſit vir bonus. Nec eſſe vtile alicui occupare patriam. vbi Cęſarē taxat. Inde ponit nonnullas q̄ōnes Hæcatonis ſtoici, quē Panetius erudiuit, & cōtrouerſias: q̄ ſunt i iure ſtoicorū. & quo tpe ꝓmiſſa ſeruanda nō ſint. Quæ oīs diſputatio ad iuſtitiā, & prudētiā ptinet, q̄rū altera ſēp eſt vtilis: alterā malitia imitat̃. Inde agit de fortitudine: oſtēdens nihil eſſe vtile, qd̓ fortē virū, & magnū dedeceat: & ponit exēplum Vliſſis, Reguli, & alioꝝ. q magno aīo mortem potius oppetere volunt, quam amitere laudē fortitudinis & aī iuicti. ¶ Poſtremo diſputat de tēpātia docens nihil eſſe vtile: qd̓ tēperātię ɔtrariū ſit, & ſic damnat illos, q i voluptate ſūmū bonū poſuerūt: cōtra quos, q̄a magni noīs erā. dicit ſe uelle vti uelis & eq̄s .i. totis viribus vt pſuadeat, nihil eſſe vtile, qd̓ nō ſit honeſtū. Inde iponens opi q̄ſi faſtigiū & extremma manū, filiū allq̄tur. ¶ Quāq̄ ti Marce fili, ſenſus ē, Q nāuis te oporteat, & pene neceſſariū ſit, q̄m ſine rephenſione aliter facere nō poſſes, abūdare iam p̄ceptis phiæ pp oium de te expectationem, cō audias Cratippū eminētiſſimū phm, & ſis apud Athenas oium bonaꝝ artiū diſciplinarū iuētrices, & vbi exēpla tot clarorum virorū te appellāt: hortant̃: ꝓuocāt, tñ puto utile tibi eē hiūgere græca cū latinis, & mea ſcripta legere: q̄ ad tuam eruditionē inſtituta ſunt: puto inq̄t cū iā annū audiueris Cratippū: te græcis lr̃is eruditū eſſe, & ibutū philoſophis p̄ceptis vt alie deſiderare q̄ i nō ſit opus, cū bibas ad vberimū phiæ fontē, tñ hæc mea p̄cepta ɔducere tibi arbitror, cū pp phiā ipſam, tū pp latini eloq nitorē. Lege igitur latina vti æq doctus ſis i vtraq; ligua. & ſic his circūſtantiis I ponit filio q̄ſi neceſſitatē pcipiēdi optime phiā, cū eo ſit ꝓfectus, vt ſi aliter fecerit, itelligat, ſe p̄ter opinionē pr̄is iā ɔcepta, & alioꝝ expectationē facere qd turpiſſimū ē, Iō filiū eēplo hortatur ſuo Tullius, qui latini eloqui maximus auctor habet̃: & qui nō ſolū græcoꝝ, ſed ēt latinorū ad ſuā utilitatē monimēta euoluerat, vt eius igenio nihil deceſſet oium capaci, q̄ cœlo cōtinent̃. Quāq̄: tametſi iūgit̃ cum idicatiuo vt q̄q̄ oportet, nō aūt q̄q̄ odorteat, ſed dicimus cū oporteat, & q̄ui oporteat. ¶ Idq; Athe. addit circūſtātiā loci. i. audis Cratippum & p̄ſerti Athenis, vbi oēs diſciplinæ floren. ¶ Oportet: q̄ſi; neceſſe eſt, & debes, ſi ab offō diſcedere nō vis, & ſi cupis iſta

Vtile tēperantiæ cōtrariū eſſe ne qt

Quiſquam et ſi cū quibus iūgantur

rephēſiōe carere. In oratore ſic ſcribit: oportere pfectionem declarat officii, quo ſp utēdū ē. & oibus. ¶ Præceptis: præceptū & p̄ceptio idem ſunt, & dr̃ p̄ceptū q̄ſi regula q̄dā bñ viuēdi, & documētū traditū ad aliq̄ artē pcipiēdā. Hæc phia q̄ ē de moribus, duas hēt ptes: domata & p̄cepta: quibus ad id, qd̓ ex domate cōſtitutū ē. dirignimur. i. ad ipm finē: quē nō vno mō phantes cōſtituerunt. Iō varia erant domata, quo (vt Seneca iterp̄tat̃. li. xv. ep̄ſtarū) nos decreta dicimus, vel ſcita, uel placita, & opus eſt tenere doma, Inde ad illud tāq̄ ad ſignū officia dirigere, q̄ cadūt ſup. p̄ceptis. Hæc dogmata Ci. iſtituta appelat. de q̄bus agit i li. de finibus. in q̄b⁹ varia affert domata, & opiniones de ſummo bono. In hoc ope d: domate agit̃ & p̄ceptis. Nā ɔfutatis opinionib⁹ nō nullaꝝ diſciplinaꝝ ɔſtituit finē i virtute ex dogmate ſtoicorū, academicoꝝ, ꝑipateticoꝝ. Et alibi, vbi, dicit, honeſtum eē ſolū aut ſūmū bonū hæc eni ps ad doma ptinet, qd̓ in ſe ɔtinet finē, p̄cepta vero ad finē tēdunt. Itaq; Ariſtoteles de moribus p̄cepta traditurus in prio lib. ethices de domate agit. ɔſtituēs ſummū bonū i opatione aiæ p virtutē i uita pfecta. Vtrāq; igit̃ ptē Ci. tetigit q̄ neceſſarie ſunt illi, q vult i phia iſtitui: & ad imaginē pfectā effingi. Nā ſi finē ignorabit, quo ſe dirigat, nō hēbit. In Luccullo dialogo ſi ſcribit, Duo hæc maxia ſunt in phia iudiciū veri, & finis bonorum nec ſapiēs eē pōt q aut cognoſcēdi initiū ignorat, aut extremū expetēdi, aut vñ ꝓficiſcat̃, aut quo puenīēdū ſit neſciat & alibi: Rō vitæ diffinitione ſūmi boni ɔtinet̃. Inſtituta ēt ſunt boni mores & domeſticæ diſciplinæ, q̄ lr̃is non mādāt̃ ſed obſeruant̃ cōi opinione bonoꝝ virorū p quādā ɔſuetudiē. ¶ Vñ dr̃ phia mortalis, q̄ poſita ē i ɔſuetudine. Nā aſſuefaciēdo nos ſtudioſis actiōibus, & iſtitutis cōſeqmur habitū virtutis, quē dū excolim⁹, felicitatē humanā ɔſequimur q̄ a nobis ñ poſſidet̃, ſed ē i actiōe ſtudioſa. Oē iſtitutum ē p̄ceptū, ſed nō ɔtinuo oē p̄ceptū inſtitutū, nā pñt aliqui p̄cepta eē, q̄ nō ſeruant̃ cōi opiniōe. & ɔſenſu bonoꝝ, & pñt ēt pcipi ea, q̄ agēda non ſunt. Sed ipa vera phia nihil p̄cipit qd agēdū nō ſit. Sed q̄dā philoſophātes, & vt ueris loquar philoſophaſtri, q peccāt i ɔſtituendo fine bonoꝝ. ea p̄cipiūt: q̄ non ſunt iſtituta. Inſtitutiōes vero ſūt principia, & diſpoſitiōes ad aliquā ſciam, vt iſtitutiōes Iuſtiniani: & Quintiliani, q oratorē a puero iſtituit, format, & ad imaginē pfecti oratoris effingit. Vñ iſtituere ē erudire ēt i aliis rebus: vt apud Iuuenalē, Inſtituitq; rudeus melior locoſta ꝓpiquas. i. docet eas beneficia. Inſtituta (vt diceba) ſunt mores: & ea quæ ad virtutē ducūt reip. diſciplina. Vñ apud iurecōſultos ē titulas de iſtitutis antiqs. i. moribus, & cōſuetudine priſcoꝝ, q optimæ, ſanctæq; viuebāt. & apud Vale. plura exēpla ſunt de iſtitutis antiqs, ¶ Iā an. circūſtātia tpis. ¶ Auctoritatem: auctoritas ſnia imitatione digna, & eſtimatio. q̄ rephēſiōi obnoxia nō ē q̄ reb⁹ geſtis & ſcia cōparat̃. ide auctoritatem dicimus eē i aliquo, q dign⁹ eſt, vt oēs eū ſpectent, & imitētur ob virtutū p̄ſtātiā. ¶ Alter, Cratippus. ¶ Pōt te augere: ornare, celebriorē reddere, & pfectiorē, nam ab ipſa natura inchoati bonis artibus nos ipſi pficimus. Vñ inuētæ ſunt artes, & diſciplinæ, ut ipſam naturā adiuuarent, q̄ virtutū ſemina nobis tribuit. & ſic filiū ad ſuā pfectionem hortatur. In. iui. de finibus dicit. Nō enim ſapiētia genuit hoiem: ſed accepit a natura incohatū. hāc ergo intuens debet inſtitutū illud, quaſi ſignū abſoluere. ¶ Alteta explis idēſt ipſa vrbs Athenarū: in qua maxima exēpla erant: fuerantq; ad bene beateq; viuendū. Vñ libro quinto de finibus ait, Hoc autē tpe: & ſi multa in oi parte Athenaꝝ ſunt in ipſis locis indicia ſummorū virorū, tñ ego illa moueor exedra, modo enim fuit Carneades: quem uidere videor. Eſt enim nota imago, a ſedeq; ipſa tāta ingenii magnitudine orbata deſiderari illā vocē puto. Ergo ipſa vrbs Athenarū exēplis: quibus vel maxime abundabat: eū agere poterat. & hoc dicit Cicero, vt filius ad illorū, q illic claruerant, celebrantq; imitationē ſeſe cōparet: nā optimū quemque eligere debemus: quem imitemur. & ſtatuæ erigunt̃ vita functis: ut cæteri ad imitationem excitentur. Vñ Plinius gaudebat decretā fuiſſe ſtatuā Spurinnæ: & filio erectā. Nō mō, inq̄t, defuncti memoriæ ꝓuiſum eſt, ſed exemplo: acuent enim ad bonas artes iuuentutē adoleſcētibus ut digni ſint i modo tāta p̄mia ɔſtituta ſunt. ¶ Ad meā utilitatē exemplo ſuo monet filiū ut iūgat græca cū latinis: cū id maxime cōducat: ut in ipo Cicerone intueri licet: & locus eſt ab utili: nā in genere deliberatiuo utilitatē ꝓponere debemus: & ſine græca eruditiōe, quæ de phia ſcripta ſunt intelligi pfecte nō poſſunt: ut aūt intelli/

Inſtitutū a p̄cepto in quo differat

Auctoritas qu id

Statuæ vita functis ob virtutē eriguntur

gerent

gerent noſtri opera Ciceronis effectum eſt, & plura feciſſet:
ſi per nefandiſſimū Marcum antoniū, & tēpora illa ignra/
ta licuiſſet: vt ipſe pollicetur libro ſecūdo de diuinatiōe di/
cens, Adhuc hæc eranti ad reliqua acri redebamus ojo: ſic
parati: vt niſi quæ cauſa grauior obſtitiſſet. nullum philoſo
phiæ locum eſſe putarēmus: qui nō latinis literis illuſtratus
pateret. Magnificum illud inquit: romanisq̧ hoībus glorio
ſum: ut græcis de philoſophia literis non egeant, quod pro
ſequar profecto, ſi inſtituta perfecero. O graue iacturam, o
neq̧ hoiem Antonium, qui ciuibus tantum munus inuidiſti
tuis. ⁋ Ad meam vtilitatē, quoniam Cicero, ut romani elo
quii vbertatem ſibi cōpararet: & doctrinam ex græcorum
fontibus hauriret, græca ſcripta euoluit: ideo ſubiūgit, ne/
q̧ id in philoſophia ſolū: ſed ēt in exercitatione dicēdi. Ci/
cero, ut eius monimenta declarant & ipſe teſtatur in ſecūdo
de diuinatiōe multa i actuoſa philoſophia ſcripſit, Cohorta
ti inquit, ſumus oēs, ut maxime potimus ad philoſophiæ
ſtudium in eo libro qui ē inſcriptus Hortēſius, & quod ge/
nus philoſophandi minime arrogās: maximeq̧, & conſtans
& elegans arbitraremus: quatuor academicis libris oſtendi
mus. Cumq̧ fundamentū philoſophiæ eſſet poſitū in fini/
bus bonorum & malorum: perpurgatus eſt is locus a nobis
quinq̧ libris, vt quid a quoq̧: & qd contra quemq̧ philoſo
phum diceretur intelligi poſſe, Totidem ſubſecuti libri.
Tuſculanarum diſputationem res ed bene viuendum maxi
me neceſſarias aperuere. Primus. n. eſt de contēnenda morte
Secundus de tollerando dolore. De ægritudine leniēda ter
tius. Quartus de reliquis animi perturbationibus. Quin
tus eum locum cōplexus eſt: qui totam phiam maxime illu/
ſtrat. Docet. n. ad beate viuendū: virtutē ſeipſa eſſe conten
tam. Quibus rebus editis tres libri perfecti sunt de natura
deorū, in quibus ois eius loci q̄ſtio continet̃, q̄ vt plene eſſet
cumulateq̧ pfecta de diuinatione ingreſſi ſumus his libris
ſcribere, qbus: vt eſt in aio de fato ſi adiūxerimus erit abun/
de ſatisfactum toti huic queſtioni, atq̧ his libris adnume
rādi ſunt ſex de republica. quos tunc ſcripſimus, cum guber
nacula reip: teneremus, magnus locus phiæque per prius a
Platone, Ariſtotile, Theophaſtro. Peripateticorumq̧ fami
lia tractatus vberime. Nā qd ego de cōſolatione dicā, quæ
mihi quidem ipſi ſane aliquantū medet̃, cęteris itē multum
profuturam puto: ſed ēt in dicēdi exertitatione, declama
tionibus tam græce q̄ latinæ. In bruto ſic ſcribit, Cōmenta
bar decalamitās ſępe cum M Piſcione: aut. Q. Pōpeio, aut
cū aliquo quotidie: idq̧ faciebā multum ēt latine, ſed græce
ſæpius. Ita, inquit, eram Diodoro ſtoico, et eius artibus va
riis, atque multis deditus, vt ab exercitationibus oratoriis
nullus dies vacuus eſſet, nā cū ſcriberet in philoſophia, li/
bros oratorios interpoſuit: ipſo teſte. ſic. n. ait, Cumq̧ Ari
ſtoteles, itemq̧ Theophraſtus excellētes viri: tum ſubtilita
te: tum copia cum philoſophia dicēdi ēt p̄cepta cōiūxerint,
noſtri quoq̧ oratorii in eūdē librorum numerū referēdi vi/
dētur. Ita tres erūt de oratore, quartus Brutꝰ, quintus ora
tor. Hæc oia eo ſpectāt, vt filiū hortetur, & ad ſnias graues
philoſophiæ, & vbertatem orōnis: q̄ duo cumulatiſſime &
potiſſimū dicēdi artem Cicero erat aſſequutus, ⁋ Vt ſis par,
æq̄ doctus græce & latine ac in facultate illius oratiōis quę
oratorū ppria ē, & illius q̄ philoſophorum tūdem poſſi. vtra
q̧. n. uero ad pfectionē ſuſpirāti neceſſaria eſt, ut vtraq̧ ēt
lingua latina. ſ. & græca. ⁋ Quā qdē ad rem, ſine arrogātia
laudat id qd Romanis opa ſua pſtiterit, & a re ipſa pſona
q̧ ſua beneuolētiā captat. ⁋ Ad quā rem, ut. ſ. latini poſſint
eſſe pares in facultate vtriuſq̧ oratiōis, & arte dicēdi atquę
philoſophia. Nam ante Ciceronē, & Varronē philoſophia
Romæ pegrinabat̃, & dicēdi artē Cicero ad ſomū pduxit,
Nos attulimus, inqt, auxilium, q ſcripſimus in philoſophia,
& oēs locos graues latinos fecimus & i rhetoricis nihil pre
termiſſum eſt, qd ad cōſumatū oratorē ptineret, Ergo non
mō illi. q ſunt oīno rudes grecarum literarū, ſine qbus philo
ſophia græcis lrīs celebrata ſciri nō poterat a latini habēt
q̧ cognitionem philoſophiæ latinis momētis illuſtratæ a

An græca & latina lingua neceſſaria ſint

nobis, vt Romani græcis literis i philoſophia non egeāt, ſed
& illi, per græce ſciunt, tū nō perfecte poſſunt itelligere lo
cos graues a philoſophis græcis tractatos, & iudicare de
opiniōibus, & habere delectū quod prudētis eſt. Opera no/
ſtra, inquit: Cicero, nō parū adiuti ſunt, cum oia latinis lite
ris illuſtrat ſit, & potiſſimū de finibus bonorū. & malorum
in qbus varias affert piloſophātium opiniōes: & nō pbabi Rude qd dicatur
les refellit. ⁋ Rudes: ignari. Rude linum dr̄ ñ expolitū. inde
ad aium trāsfert̃, rudeſq̧ illi dñr, qui adhuc aium nō expo
liuere diſciplinis, & doctrina rerūq̧ vſu. ⁋ Aliquātū, non di
xit, multū, vt uitaret arrogantiā, & iō vtitur mediocritate
⁋ Ad dicendū: quantū ad artē oratoriā, in qua nihil fere iā
a Romanis deſideraẽ, reliqt. n nobis rhetoricos ad Q. u. fra
trē iuuenili quodā ardore: ſcribendiq̧ licētia: & impunitate
compoſitos qbus diuinos illos oratorios oēm & Iſocraticā,
& Ariſtotelicā dicēdi rōnē cōplexos. Vir ad cōem natꝰ vti
litatē ſubſtituit. Etenim rhetorici ad Herēniū qui ſub Cice/ Rhetorica ad Herennium Ciceronis ſit.
ronis noīe circūferūẽ, & legunẽ, Ciceronis non ſunt, qd ſti/
lus ipſe iunius, & mācus quidam, ac remiſſus ordo p̄ceptio
nis plane oſtēdūt. Riuulus eſt ex illo fonte vberrimo dedu/
ctus Languidia proœmia diuinā Ciceronis eruditionem, &
copiā nō ſapiūt. Iccirco nō eloquentiæ principi opus pene
mutū aſcribat̃: ſed alicui, q Ciceronē imitari p uiribus cona
tus eſt. Cui certe ſucceſſit ad votū. ſed an ille, vt pro Cicero
niano opere legeret̃ optauerit neſcio hoc vnum ſcio, Cicero
nis nō eſſe, ſed imitatoris, qd q arci iudicio vtroſq̧ rheto/
ricos cum ferre voluerit: facile diſpiciet. ſed de his alias, At
tu'it igit̃ Cicero auxiliū Romanis i arte dicēdi, cū dederit
optima p̄cepta & cognitionē, vt iā nō egeāt p̄ceptis græco
rū, q dicēdi artifices: & ſcriptores fuerūt. ⁋ Et ad iudicandū
q̄rū ad philoſophiam, Topica, rerūq̧ ſcientiā, quam Cicero
cōplexus erat, & eloqui nitore illuſtrauerat. Proprium ora
toris eſt dicere, Philoſophi autem iudicare: q rōne quadam
& formulis diſputat. Opera igitur Ciceronis ſnias gręcorū
in philoſophia cognoſcimus: & ſnias ipſius aliorumq̧ appo
ſitas interdū: vt qd melius & eligibilius in ipſis pręceptis.
finibuſq̧ bonorū & docti. & rudeus gręcarū literarū iudi/ Rationes ſunt phi iuſta.
care poſſūt. Q. d qa magnificū & glorioſum Ciceroni vide
batur & erat, nō imerito filiū ad paternæ gloriæ imitatio/
nē hortat̃ & excitat. a ſe. n. ad hæc oia iter erat vel maxime
patefactum. Habenda eſt igit̃ gratia Ciceroni: cum referri
nō poſſit, qui oia latinis ingenii ſui proprie diuini vberta/
te. & in arte dicendi: & in philoſophia ſuppeditauit: vt ad
vtriuſq̧ facultatis perfectā cognitionem aliorum opera quaſi
nō egeamus, ad iudicandū igit̃. i. ad philoſophiā, cuius pro/
prium eſt recta, veraq̧ cum ratione & formulis de omni re
iudicare. Plato in nono de republi. ſic ait, Rationibus iudicā
pdum eſt: quoniam rōnes ſunt inſtrumenta philoſophi.

¶ Petri Marſi compendioſa reformatio & enarratio
quorundam locorum, & ambiguitatum in offi/
cialibus libris. M. T. Ciceronis,

¶ QVAnq̄ te, M. Fili. Hoc quaſi veſtibulo Auguſti huius ADD.
(ita dixerim) ſacrarit, quo formulæ offōrum digerūẽ, & cōpē
diarum, rectū, vndiq̧ mūitū, ac fidū ita ſternit ad hūanæ doci
liatis, ac rōnis cōſumationē, q: virtutis appellat̃, ea ps actuoſę
phiæ (q̄ dogmatica dr̄ a græcis, decretoria uero a nr̄is. qm
dogma decretū: ſcitū: & placitū, & ſūmati tractat̃, & fūda
mētū, cui moles oīs morū, & vitæ cū decoro agēdæ deſcri/
ptio initit̃. e cuiꝰ rōne ac vi pēdet ois i dicatura offorū: & q̄
litas qua pp acre iudiciū reqrit, & nūlis iſtōnis: ac ſtudii no/
titiā expoſcit i primis. finē ſūmi bōi dico ad quē cōis parens
natura. i. Deꝰ gliſus: atq̧ ſublimis hoies pduxit, ſubornauit
iſtruxit: ad hāc metā curredū ē, ad illā ois cura reſpicere de
bet, atq̧ cōniti. Trimēbris ē hæc Proſphoneſis. i. allocutio
Cicerōis, & p̄fatio ad filiū. Tria ſiqdem ab eo cōtēdit, vt. ſ.
eloquētiā latinā, & græcā pariter ſibi cōparet, & nō minꝰ phi
loſophicā q̄ ſenatoriā, & forēſem. Deide vt officiis gaudeat
qbus recta itur ad virtutē: & præfectus ai ſtatus cōformatur

ASCĒ. & illa ſecuritas, quã Euthymiã appellauit Democritus: ac
extremũ eſſe bonũ decreuit. Demum vt eos in ſcitis phiæ
(quo lex virtuæ hẽ) & ãmonitionibus eos ad imitandũ ſibi
ꝓponat; q virtutẽ: aut ſolã, aut maxime p ſe expetendã ſan/
xerunt. Qualis fuit fons: & parens phiæ Socrates. Qualis
Platõica familia & Ariſtotelica: Nec nõ porticales phi, quos
oportere Zenonios ab eorum Duce, ac ſectario appellamus. ⸿ Opor/
quid porr tet: neceſſum eſt: ſi iuſta deſidiæ no:a uolueris vacare, opor/
tendat tere ſiqdẽ neceſſitatẽ importat officii, quo vtendum eſt om
nibus: & ſemp audis inqd Cratippũ eminetiſſimũ phm mi/
thylenæũ: & audis athenis i celeberrimo. ſ. oĩum bonarũ ar
tiũ: & diſciplinaꝝ emporio: quapp magna tibi neceſſitas ꝓ
fectus in phia, & ꝓceſſus iponit. Quæ autẽ: ad te ſcribo do/
cumẽta nõ tã eo ſpectãt, vt q̃ſi rudẽ iforment in rõne vitæ,
atq; iſtituãt, q̃ vt tibi eloqi latini afferant nitorẽ: pariantq;
dicẽdi, & eloquẽdi copioſam ſupellectilẽ, & inſtrm cum mĩ
tavel plurima potius in ph ia ſint, q̃ nõ facile uidetur poſſe
dici latine: a me igit̃ iſtructs: atq; excultus: æque latine, ac
græce phaberis. ⸿ Præceptis: documẽtis: ammonitionibus:
exhortationibus. i. ea pte phiæ, quæ p̃ceptiua dr: quã is opti
me tractat, q cũulũ tociuus vitæ cõplexus eſt, atq; ſũmã, ad
quã veluti ad ſcopũ. i. ſignũ officia. i. naturæ ꝯgruẽtes actio
nes tanq̃ iacula: & ſagittæ dirigant̃. ⸿ Et iſtitutus: ordĩatio
nibus: decertis: & ſcitis: ad q̃ referũt̃ officia vt ad extremum
naturæ bonũ, quod prudẽtiæ rõne venat̃, & tandẽ ſtatuit:
Statuere atq; ꝯfirmat: vt moueri nõ poſit: aliter. n. ſtatutũ nõ eẽt: at/
quid ſit q; ſubnixũ. ſtatuere eſt decernere, ac iudicare: vñ cõponitur
inſtituo: qd ſignificat inſtruo: ordino, ſancio, vñ inſtituta or
dinationes. & ſcita dicet Cicero poſt paulo: Qui ſummum
bonũ ſic iſtituit. i. ordinat, & ponit: & de meo iſtituto dicã
aliqd. i. mentis ꝓpoſito: & decreto. Quid itereſt inquit Se/
neca i ep̃lis iter decreta phiæ: atq; p̃cepta: niſi qd illa gene/
Decretũ ralia p̃cepta ſunt hæc ſpãlia: vtraq; res p̃cipit: ſed altera in
tũquid. totũ: particulatim altera: honeſtas actiões, decreta pariunt,
& p̃cepta. hoc itereſt iter decreta phiæ: atq; p̃cepta. quod in
ter elemẽta & mẽbra: hæc ex illis pendent: illa horũ cauſę.
Neceſſaria ſunt decreta, q̃ dant aĩs inflexibile iudiciũ. infigi
debet pſuaſio ad totã ptinẽs vitã: hoc eſt, quod decertũ vo/
co. Qualis hæc pſuaſio fuerit, talia erũt: q̃ agẽtur, & cogita
bunt̃: q̃lia vero hæc fuerint: talis & vita erit. ⸿ Auctoritatẽ:
æſtimationẽ Cratippi, & athenaꝝ: vbi exẽpla clariſſimorũ
virorũ in oĩ gñ virtutis, & laudis claruerunt. ⸿ Augere, or/
nare: honeſtare ⸿ Exẽplis: variis imaginibus: & q̃ſi exẽplari/
bus ipſarũ diſciplinaꝝ. Inſtruenda eſt vita exẽplis illuſtriori
bus inqt Seneca. æque p̃cepta bona, ſi ſæpe tecũ ſint pro fu/
turã ſcias quaſi bona exẽpla: longũ iter eſt per p̃cepta breue
& efficiax per exẽpla veniẽtia tpã notis inſtruit exemplis ait
flaccus. ⸿ Ad vtilitatẽ. i. ad cõmodũ, atq; compẽdium & nõ
ad oſtẽtationẽ: gloriã q; inanẽ, vnde monuit Horatius vos
exemplaria gręca, Nocturna verſate manu: verſate diurna.
⸿ In dicẽdi exercitatione, meditationibus: cõmẽtationibus:
declamationibus. ⸿ Vt par ſis, ſimilis: parẽq; habens vim, &
efficaciã in latina orone: græcaq;. ⸿ Facultate ptãte: qd ego
uim appello dicit Quintilianus, plerique poteſtatẽ: nõnulli
facultatẽ vocant. ⸿ Vt uidemur: ut nos opinamur: ſicq; eſſe
nobis pſuademus. ⸿ Adiumentũ: opem, inſtrm: ſuppellecti/
lem parauimus latinis, vt nr̃o beneficio eloquentiam exer/
cere poſſint, & phiam. q̃ hactenus pegrinari uidebatur, ſed
nos eã romanã effecimus: ac latii iure donauimus. ⸿ Rudes
oino exptes. ⸿ Aliquantũ: aliquod auxiliũ, ⸿ Dicẽdum: apte
orandum: atq; agendũ in oĩ genere cauſarum: in q̃bus diu,
multũq; verſati ſumus, & dicẽdi p̃cepta tradidimus: & for
mulas; vt ſine græcis dictaris munere conſumati oratoris
fungi poſſint Romani. Ciues, & itala pubes. ⸿ Ad iudican/
dũ via, & rõne phandum cũ elegãtia, & copia per formulas
topicas, & dialecticas exploſis Amafiniis & ſimpliciſſimis
Epicureis qui citra artem ac nitorẽ diſtinctæ orõnis atque
cócinnę philoſophiam deſidẽ illã: atq; humilẽ: nec nõ pro/
broſam: ut pote in ueneris hortis natã. & ocio marceſcen/
tem: & ſeplaiariã tractauerunt: & mores graues, atq; ſeue/
ros fregerunt; ꝯtaminarũtq; ꝓpoſita voluptate: quam eſcã
vitiorũ vel maximã ueri philoſophi appellauerunt. Rões
(ut ait Plato) ſunt philoſophi ueritatem indagantis inſtru platonis
menta q̃bus ad rectũ cõtendit iudiciũ, & ob id ars illa, quæ dictum
rationes continet logice dicta eſt a gręcis: rationalis vero a
noſtris, & dialectica. i. diligẽs rõ, via: & modus differẽdi, a
qua (ut inquit Boetius) non poteſt abeſſe iudiciũ, neq; enim
poteſt quiſ q̃ diligenter differere: niſi iudicauerit quale ſit in
quod in diſputationem ſumitur, Quod ſi ad differendi or
dinẽ diligẽtia rationis adhibetur, nõ eſt dubium, quin hoc
iudicium ad inuentionum varietatẽ ſit acomodatum.

⸿ Franciſci Maturantii Peruſini interpretatio.
librorꝫ de officiis. M. Tul u Ciceronis

FRA. MAT. SAtis conſtat poſt occiſum Iulium Cęſarem hoc
a Cicerone opus editum fuiſſe: & quo tpe. M.
Brutus timore compulſus Athenas nauigauit,
vbi a plebe auide ſuſceptus, & decretis ornatus
Theom neſtum accademicum, & Cratipum pe
ripateticum audiuit, multos Romanorũ principũ filios, q
phię, operã dabant Athenis fuiſſe: uterque eos Ciceronis fi
Cratippo lium, quẽ p̃cipue laudabat Brutus, ſe illũ admirari, inquiẽs
ſeu vigilia ſeu ſomno ductum q ita generoſus eẽt: ac ita ty
rãnos exoſus. Cratippus ipſe mith/lenęus: ſuis auctor Plu/
tarchus. Sed Ciceronis filius ſub Bruti auſpiciis exercitum
ductauit, & circa Billidem in Epiro. C. Antonium ſupera
uit, & plurima ſtrenue geſſit, Fuit poſtea vir conſularis. &
Aſiã ꝓcõſul cũ impio tenuit: licet parẽti moribus & igenio
haud mediocriter diſſimilis, adhuc ſcribi. Oẽs autẽ exordi
ꝓprietates huic p̃fationi ferme adeſſe uident̃. Nã a perſona
ſua beneuolẽtiã colligit, cũ officium ſuũ ſine arrogantia ex/
tollit, magnũ dicẽs attuliſſe latinis hoibus adiumẽtũ, & ne
mini adhuc gręcorũ cõtigiſſe ut idẽ foręſe dicẽdi, & getum
diſputãdi genus ſequeret̃: docilẽ reddit: & attẽtũ ab utili/
tate rei, q latiſſime pateãt, quę de officiis pcepta tradũtur.
Eos demũ in odium rapit, qui aut in voluptate & vacuita/
te doloris ſummũ bonũ ponũt: aut nullũ reꝝ delectum re
linquũt. Sed ante oĩa minus honeſtã ſuſpitionẽ diluit, quod
fieri debere in exordiis ipſe, & Quitilian⁹ p̃cipiũt quoties
incidit. Occurrere. n. poterat filius: qd mihi phię præcepta
das pr̃, Nõne ego Athenis a gręco doctore iſtituor, eſto rñ
det pr̃: placet tñ ut idẽ qd nos efficias & cũ gręcis latina cõ
iungas, vt parẽ habeas in utraq; linga dicẽdi facultatem or
do eſt, Tñ idẽ tibi cẽſeo faciendũ, ut par ſis in utriuſque ora
tionis facultate. ut ego &c. ⸿ Quãq̃ &c. ⸿ Annũ, ut ꝓfeciſſe
iam aliquid credibile ſit. ⸿ Idq; Athenis: non in quauis ciui
tate, ſed Athenis. quas oĩum bonarum artiũ inuentris ipſe
vocat Cicero, ubi (qd idẽ ait) oĩs doctrina & nata. & alta
eſt. ⸿ Oportet: neceſſe eſt: & rõnem ſtatim ſubiũgit, ⸿ Præce
ptis, ad Cratippũ referas. ⸿ Inſtitutis. ad Athenas. ſunt enim
præcepta ſeu præceptiones ipſa diſciplina, qua iſtruimur.
Inſtituta uero boni mores conſilio: & rõne ſumpti. Apud
Valeriũ Maxi. titulus eſt de inſtitutis antiqs, quaſi de mora
bus antiqs. Intitutiones ſunt p̃ceptiones q̃bus inſtituũtur
& docentur hoies, ut Quintilianus de oratoria inſtitutione
libri. ⸿ Doctoris, Cratippi. Quẽ peripateticorũ principem
ætate noſtra eſſe oẽs ꝓdicãt. ⸿ Vrbs: in qua oẽs ars liberalis
ſemp maxime floruit. ⸿ Alter: doctor. Altera, urbs. ⸿ Ta/
men, hic aperte ſuppoſitionẽ diluit. ⸿ At meã, & hinc attẽ
tũ reddit: eãdẽ. n. ad filiũ puenturã utilitatẽ inuit, ſi & ipſe
idem facere uoluerit. ⸿ In philoſophia: cum triplex phia ſit
hic moralem accipe. ⸿ In philoſophia: ut eam græce ſolum
diſcerem, aut traderem: qm uoli etiam latine id facere.
⸿ Dicẽdi exercitatione, apud ſophiſtã & retorem in decla/
mationibus: aut in foro in ueris cauſis. ⸿ Idẽ: ut cum græcis
latina cõiũgas. ⸿ Vtriuſq; oratiõis, græce & latinæ. ⸿ Quã
qdẽ ad rẽ: hic officiũ ſuũ ſine arrogantia laudat. Cum latinis
hoibus magnã attuliſſe utilitatẽ ſibi uideri dicit, q philo/
ſophiã latinis lr̃is tradidit: q̃ uſq; ad eam ætatem latuerat,
ut in tuſculanis quæſtionibus ipſe ait. ⸿ Noſtris: latinis, Vir
gili, Non eodem arboribus pendet uindemia noſtris. ⸿ Vt

non modo

non modo:in hoc inquit latinis hominibus profuit latinis literis philoſophiã tradens,vt græcarum literarũ ignari diſcere eã iã poſſent,quod antea facere nõ poterant:cum græce tantũ traderetur.Qui aũt greca cognoſcerent noſtra cum græcis conferentes de ſcriptis iudicarent. ſ Diſcendum, ad ignaros. ſ Iudicandum,ad doctos referas.

ASCE. Vanq̃ te Marce fili.In hui⁹ pœmii pricipio & bñuolũ & attentũ redditfiliũ ſuũ Cic. bñuolũ qdẽ,qa filiũ appella,

Quãobrem diſces tu quidem a principe huius ætatis philoſophorũ, & diſces quãdiu voles, tãdiu aũt velle debebis:quoad te quãtum proficias: non pœnitebit.

attẽtũ vero:qa docet neceſſariũ eſſe : ſi negligẽtiæ notã vitare velit:phiæ, icũbere: cũ oĩa habeat q̃ ad eam auxiliari poſſint. Præceptorẽ videlicet optimũ,qa Cratippũ,locum laudatiſſimũ:qa Gymnaſiũ Athenienſe. Tẽpus opportunũ,qa iã annũ audierit. Fortunã ſatis vberẽ, cũ tã bñficũ hẽat patrẽ. Rẽ pterea q̃ dicat decẽtiſſimi : qa ſapiẽtiã mortalẽ eloquẽtiæ adiũctã. Monet aũt vt græcis latina cõiungat.Ordo eſt,O Marce fili q̃q̃ oportet te audientẽ Cratipum philoſophũ illũ optimũ,annũ.i.p anni ſpaciũ : & id Athenis.i. in ciuitate Athenienſi.vbi bona docent, & bñ uiuitur.abundare.i.abundãtem eſſe pceptis.i.regulis & documẽtes phiæ pp ſummã auctoritatẽ doctoris tui videlicet Cratippi:quę pro & iſtitutis.i.bonis moribus,& cõſuetudinibus viuendi pp auctoritatẽ verbis.i.Athenarũ. quoꝝ.ſ.doctoris: & urbis.alter uidelicet doctor Cratippus pt augere te : ideſt auctiorẽ & copioſiorem efficere ſciẽtia.i.in ipſa phia. & altera videlicet vrbs. Athenięſis in qua glioſe multi vixerunt.põt augere te exẽplis p exẽpla bonoꝝ:tũ vtiroꝝ. tñ ut,ideſt quẽadmodũ ipſe.i. ego cõiũxi ſemp latina ſup. eloqa & domata cũ græcis ad meã utilitatem.neq̃.i. & nõ.feci.id.nõ coniunxi latina cũ græcis ſolũ.i.ſolum mõ.in phia.in ſtudio ſapiẽtiæ:& in libris de ſapiẽtia diſquirentibus. ſed ẽt in exercitatione dicẽdi. in facultate oratoria. ita ſupple ego cẽſeo idẽ faciẽdũ ſup.eẽ tibi.i.a te.vt ſi par.i.par.i.pariformis & i differens:atq̃ æq̃liter abundas in facultate vtriuſque orõnis grecę videlicet latinæ. Ad quam qdẽ.i.ad quã vtriuſq̃ orõnis facultatẽ,nos attulimus.i. ego Cicero attuli(ſed vrbane,& modeſte pluraliter loqtur)vt videmur,ideſt ego videor,vel mihi & aliis hoĩbus. nřis.i.latinis. magnũ adiumẽtũ vt nõ mõ,i. vt nõ ſolũ.rudes.i. rudiiter & vulgariter piti græcaꝝ litaꝝ,ſed etiã docti arbitrent ſe adeptos:aliquãtũ.i. aliq̃liter multũ qđ modeſte dicit. & .i.ad dicẽdum dum ipſi eloq valent: & ad iudicãdum de aliorũ videlicet locutione & ſciẽtia:hoc eſt ad phiã ſine quæ nemo recte iudicare põt. Quia oportet bonũ iudicẽ bñ noſſe:qđ phia docet. Quãq̃ &.etſi:vt docet Valla lib.ii. ſequẽtis orõnis dignitatẽ quandã præ ſe fuerũt,voluitq̃ quoties in principio orõnis ponũt verbum idicatiui modi:qñ vero ſecũdo loco ẽt ſubiectiui, hoc ergo loco magna aggreſſus bñ dicit,q̃q̃ oportet. Ann⁹ ab an,qđ eſt circũ deduct⁹ videtur.Eſt eñi ſolis circũuolutio a quouis pũcto in idipſum.vñ aprimis mortalib⁹ ante inuẽtas literas dracone caudã ſuã mordente ſignificabatur.hinc Maro in Georgio.In ſe ſua p veſtigia voluitur annus.Quod aũt actõ ſm Seruiũ ad venuſtiorẽ locutionẽ ptinet, ſm Noniũ Marcellũ ad cõtinuationẽ tpis.nã quoties, inqt:p accuſatiuũ annos vel dies loqmur.iuges.i. continuos annos vel dies vocamus.quoties per ablatiuũ iteriectionem aliquibus annis vel diebus:Sed Valla vtrunq̃ irridet docens per accuſatiuũ more græco:potius q̃ latino ſine continuatione tpis loq poſſe. Idẽ Neſtor aſſetit. Tñ ſi peritiſſimorum exempla intueri voluerimus:tã Seruiũ q̃ Marcellũ recte locutũ dixerimus.Rõ.n. vbi ɔtinuũ eſt tẽpus: q̃diu ſeu quãdum qđ ſit aut factũ:aut futurũ ẽ nõ aliter q̃ in accuſatiuo locuti ſunt. licet nõtã ɔtinuationis aliqñ adiecerint , ſicut totos dies,& integros annos. Vñ in.vi.Aenei.pp cõtinuationẽ tpis dicit Noctes atq̃ dies patet atri ianua Dicis. Quo ſi intercapedo eſſet,diceret noctibus atq̃ diebus. Poſſumus tã tpś cõtinuatũ ſicut quolibet in quo aliqd ſit,in ablatiuo ponere, vt

phia docet bene noſſe

Quãq̃

Annus

Differentia inter qđ diebus multis egiſſes & multos dies

vigilaui tribus horis, & tres horas. Nos vt videmur.Nota quoq̃ regulam puer quoties in prima pſona loqtur:poſſumus modeſtiæ gratia etiã de uno nunc ſingulariter,nũc pluraliter,nunc mixtim loqui:in ſecunda de uno non niſi ſingulariter quantuſcũque ille ſit : ad vitandum tñ ſtomachum: & idignationẽ magnatum a pronominibus ad epithera dignitatum cõfugiemus. Non ergo dices:tu dixiſti rex,aut epiſcope:ſed maieſtas tua dixit rex: ita iuſſit paternitas tua:ut ipræſtantia tua præſes excellẽtiſſime ita prçcipit &c.Dici modeſtiæ,& vrbanitatis gratia:quia (vt docet Sipontus)modeſtius,hoc eſt(vt vulgo dicũt)humilius loquimur de nobis in plurali ſignificantes nos aliorũ auxilio fretos,atq̃ adiutos,quã in ſingulari ſignificantes noſtra ſolum auctoritate qdpiã feciſſe,aut vt fiat mandaſſe. Hinc publica mandata pluralit̃ fiunt. Attẽde pterea nõ recte duci: Videtor mihi q̃ ego magnũ adiumẽtũ attuli: videtur mihi q̃ tu magnũ adiumẽtum attuliſti &c. ſed ſic uideor vel uideris magnũ &c.Bñ ergo Ci.(ut oĩa)dixit. Quã qdẽ ad rem nos vt uidemur &c. Longinq̃ſſimus autẽ fierẽ:ſi ſingula ad elegãtiã ſpectantia pſeq vellem:cuiuſmodi ſunt, Pulchre dictũ eſt in vtriuſq̃ orõnis facultate. Quia dictio recta regẽti venuſte preponitur & qa inter ppoſitionem, & caſuale venuſte aliquid ponitur,ſicut quam ad rem. Quidem autem vim exceptiuam ſæpe habet,vt ſit,ſi non ad omnia certe ad hanc rem: & pulchre ponitur cum ne & id quod excludere volumus,vt Ne deus quidem:facta infecta facere poſſet.

Eleganſ loquendi modus & doctrina

¶ QVAMobrẽ, igit̃ inqt Cicero.cũ iã planũ ſit magnam eſſe vtilitatem græce, latine ſcire : diſces phiam græcis litis mãdatã, & vtere opinionibus & decreto phorum iudicio tuo,dũmũ legas ſcripta nřa,& græca cum latinis cõiungas. ſ Et diſces q̃ diu voles:bñuolũ fecit filiũ,cum ait.da operam græcis litis q̃diu voles,ſed cũ impẽdere nimiũ ſtudiũ in aliq̃ re vltra q̃ oporteat ɔtra officiũ ſit : corrigit Cicero pmiſſionẽ dicens : diu debes velle græcis literis, & phiæ incũbere: quouſq̃ videbit̃ tibi nõ paꝝ pfeciſſe : ſed id eſſe adeptũ qđ tẽpus & rõ expoſcit: & ſic filium hortatur, vt celerrim oĩa quorũ indiget e fontibus græcoꝝ hauriat,& ad paternam eloquẽtiã.reipu.munera, & adminiſtrationem cõtẽdat,nec diutius illic imoret & deſideat ſed in oculis patriæ : & celebritate viuat, veſtigiiſq̃ paternis inſiſtat, qđ minime fecit. ſ Nõ pœnitebit.i.nõ parum videbitur pœnitere a penuria dr auctore Gello in hac ſignificatione. ſic ante Ciceronem vſus fuerat Teren.dicẽs, Me quantũ hic opis fiat : pœnitet i.paꝝ videt̃ qđ a ſeruis ſit. Tãdiu diſcẽdũ eſt igt Seneca:quãdiu neſciaſſi pverbio credimus, q̃diu uiuas. & iterroganti Philedono quoad diſcipulus eſſe velet:rñdit Plato. quoad meliorẽ : atq̃ peritiorẽ eſſe non pœnitebit:ſed pœnitere in his verbis Platonis in aliã ſignificationem:q̃ nota ẽ oĩbus accipit̃. ſ Quoad,quouſq̃ pficias:creſcas in ipſis phiæ præceptis.In oratore ſic ait , Quæ qualicũq̃ in me ſunt me enim ipſum non pœnitet quanta ſint: ſed apparent in orationibus noſtris.& Liuius lib.i.cum iam virium apud pœniteret & in.viii.quippe minime pœniteret ſe virium ſuarum.

pœnitere vnde.

¶ Proficias,pcedas i phia rõne, que eſt de vita,& moribus atq̃ lex vitę merito dici põt. ſ Nõ pœnitebit, nõ paꝝ videbit̃,te ipm explorabis inqt, & nemini de te magis q̃ tibi credideris:arcẽ te iudicẽ tui pfectus exibe : vt locũ pœnitẽtiæ nõ reliq̃s,& noĩ pſpicias in primis. Turpe ſiqdem eſſet ſpẽ de te iã ɔceptã fallere,pdigere uero tẽpus, quo nil eſt ptioſius turpiſſimũ:effice igit̃. ut uitæ rõ ſub doctore celeberrimo,& athenis tibi ɔſtet. Turpiſſima eſt iactura dicit. Seneca,q̃ p negligẽciã ſit,& ſi nolueris attẽdere,maxima pars uitæ elabitur male agentibus,magna nihil agentibus,tota uita aliud agentibus.Quem mihi dabis,q aliqđ ptiũ tpi ponat.q diẽ æſtimet,oĩa aliena ſunt,tpś tñ nřm ẽ. Quẽadmodũ,ſtudere oĩb⁹ annis honeſtũ ẽ:ita nõ oĩb⁹ iſtitui,turpis & ridicula res eſt elemẽtarius ſenex. iuueni parẽdũ eſt: ſeni utẽdum.

ADD.

PET, MAR, ¶ Quãobrẽ, euacuat nũc ſuſpitionẽ penitus. Et diſcito in q̃ta Cratippo quãdiu uoles, ego minime ipedio mea tñ ut legas moneo, ñ vt rẽ ſed ut uerba tñ imiteris, ut copioſius latine dicas, aut ſcribas. In quo attẽtũ reddit, cũ utilitatem quã cõſecuturus eſt, oñdit. ⸿ A principe, Cratippo. ⸿ Quam diu, uoles, & q̃diu uelle debeat, ſubiungit quoad. ſ. tñ profecerit, quãtũ ſufficere arbitratur. ⸿ Pœnitebit: parũ uidebitur. Liuius, cũ iã viriũ aud pœniteret, hoc eſt cũ nõ par tiæ vires uiderent. Ter. Hic quantum opis fiat pœnitet.

ASCẼ, ¶ QVAM obrẽ dices tuĩ q̃dẽ a principe huius ætatis &c. Cum captione bñuolentiæ a pſona filii, & Cratippi cohortatur Cicero ipſũ filiũ ſuũ: ut illũ q̃dẽ audiẽdo diligenter diſcat, & rẽ phicã quãuis ſectã exhauria: ſit tamẽ: vt orõnẽ latinam e paternis ſcriptis pleniorẽ efficiat: cũ ipſe ſolus ſapiã rerũ eloquentiã verborũ adiunxiſſe videatur. Captat aũt beneuolentiã a pſona filii, q̃a eius iudicio cõmittat quẽ phorũ ſectari velit. A pſona vero Cratippi: quia ipſum phorũ eius ætatis principẽ affirmat. Ordo eſt: Quãobrẽ. i. pp quã rẽ: q̃a videlicet turpe eſſet: & doctoris: & vrbis auctoritatẽ dedecorare, & q̃a nos magnũ adiumentũ attulimus iis, qui i vtriuſq; orationis facultate partes eſſe volunt. O Marce fili tu quidẽ. i. certe diſces a principe phorum. huius. i. noſtræ ætatis. Et diſces q̃diu voles: debebis aũt velle diſcere ſup. quoad. i. q̃diu. non pœnitebit. i. nõ parum eſſe cõtemptibile tibi videbit, tñ ſup. quantũ pficias, diſces dico quidem a Cratippo. Sed tñ legens nr̃a ſup. documenta. non diſſidentia. i. differẽtia multum a peripateticis. i. a doctrina ariſtotelica, qm̃ hoc per parentheſim. dicit.

FRA. MAT. ¶ NOSTRA: quæ nos in phia ſcribimus: ⸿ Nõ multum diſſidentia a peripateticis: non multũ diſſimilia a preceptis peripateticorũ: quibus nũc das operã ſub Cratippo: & hoc dicit: vt oſtendat ſe voluiſſe in phia imitari ſtoicos: peripateticos: & academicos ea libertate quam hñt noui Academici: quorũ decretũ Cicero ſectatus eſt & in omni opa Academicũ ſeruant decorũ: varioſq; mutat quaſi colore, cũ liber eſſet academicus, & in nullius magiſtri verba iuraſſet. Carneade quo more latius vagaret & decurreret feliciſſime. Nã libris de finibus bonorũ & malorũ more academicorũ pbabilia defendens totus eſt peripateticus: imo peripateticorũ diſciplinã ita laudat: ut alias reiicere uideatur: ſic enim itroducit Piſonem dicentẽ: Relinquit hæc ſola diſciplina digna ſtudioſis ingenuarũ artiũ: digna eruditis: digna claris uiris, digna principibus, digna regibus. In tuſculanis diſputatiõibus, & paradoxis eſt totus ſtoicus: remo// neq; ab hoie affectus, quos: vt dictat ipſa recta nõ, probat Ariſtoteles & academici: & dicit beatã vitã deſcenſuram in taurũ Phalaridis, & tenens poſitiones ſtoicorũ, & admirabiles opiniones: q̃ paradoxa appelant. Interdũ nihil affirmat, ſed diſputat in vtranq; partẽ ut Socrates, q ita diſputaba: vt nihil affirmaret, ipſe refelleret alios, & nihil ſe ſcire diceret, niſi idipſum, qd́ ſciret ſe nihil ſcire, ob eamq; cãm ab Apoline ſapiẽtiſſimus iudicatus eſt, ꝙ hæc eſſet vna ſapiẽtia nõ arbitrari ſeſe ſcire, quod neſciat. Et poſt Socratem Plato, a quo academici eundẽ diſputãdi modũ tenuit, quẽ Cicero pbauit, & tenuit, cum videat eſſe ſine arrogantia id diſputãdi genus ſequutus eſt, qua pp in ſecundo de diuinatione dicit, cũ aũt pprĩũ ſit academiæ iudiciũ ſuũ nullũ interponere: ea probare: quæ ſimillima ueri uideant con ferre cauſas, & quid i quãq; ſniam dici poſſit exprome re, nulla adhibita ſua auctoritate iudiciũ audientium relinquere, integrũ & libers tenebimus. hanc cõſuetudinem a Socrate traditam, eaq; inter nos ſi tibi. Qu. frater videbitur, q̃ ſæpiſſime utimur. ⸿ Qm̃ vtrique: affert rõnem, quare hæc: q̃ nunc ſcribit imitatus ſtoicos. & nõ multum diſſident a dogmate peripateticorũ Ciceroni filio legenda ſint, qm̃ utriuſq; inq̃t volumus pbabilia ſeq, & nos academici, & vos peripatetici.

ADD.

Sed tamen noſtra legens non multum a peripateticis diſſidentia: quoniã vtriq; & Socratici: & Platonici volumus eſſe. De rebus ipſis utere tuo iudicio: nihil enim impedio. Orationem autẽ latinam efficies profecto legendis noſtris pleniorem. Nec vero

ci. q̃bus nunc das opam: utriq; inq̃t, eoſdem doctores ſectamur. & Socratis atq; Platonis opiniones amplectimur. inter ſtoicos peripateticos: & academicos potius in uocabulis q̃ i re differẽtia erat. Vñ dicit Piſo apud Cic. li. iii. de finibus. Stoici reſtãt, hi q̃dẽ nõ unã: aut alterã a nobis, ſed totã ad ſe nr̃am phiam tranſtulerunt, atque ut reliqui fures earũ rerum, quas ceperunt ſigna cõmutant, ſic illi ut nr̃is ſentẽtiis p ſuis uterẽtur: nomina tanq̃ rerũ notas mutauerunt ergo iq̃t. ⸿ Quoniam utriq;. i. nos academici q pbabilia ſeqmur: & peripatetici, qui ẽt Socratẽ ſectãtur & Platonẽ Ariſtotelis peripateticorũ pricipis doctorem. ⸿ Volumus eẽ ſocratici. i. volumus tenere opiniones ipſius Socratis: q i ſola uirtute ſũmũ bonum poſuit, & oẽs bonos beatos eẽ, & improbos miſeros dicebat. Has opiniones ſtoici, a ſtoa porticu denominati, accipiẽtes fecer ſuum diſciplinã, & dogma, quorum priceps fuit Zeno Polemõis academici auctor ſubtiliſſim⁹ diſputator, q academicã diſciplinam corrigere auſus eſt. Nã oia q̃ ad beatã uitam ptinerent i, vna virtute poſuit. nec q̃cq̃ aliud numerauit i bonis, idq; appellauit honeſtũ, qd́ eẽt ſimplex quoddã & ſolũ & vnũ bonum, cætera vero & ſi nec bona nec mala eſſent, tñ alium ſm naturã dicebat alia naturæ contraria. & his ipſis iteriecta q̃dam & media numerabat. Vñ dicit volum⁹ eẽ Socratici, & ſic intelligitur. i. voluiſſe opiniones ſtoicorum tenere, qm̃ erant pbabiles, & eas ipſe in nõ nullis locis tuet, & veras eſſe oſtẽdit. i Paradoxis. ait, eoq; ſcripſi libẽtius, ꝙ mihi iſta paradoxa, q̃ appellant, maxime uidentur eẽ ſocratica, lõgeq; veriſſima. & alibi dicit: Socrates iſto mõ diſputabat, bñ hercule narras nã iſtũ doctũ: & ſapiẽtum virũ fuiſſe memoriæ traditũ eſt, nã a rebus occultis: & ipſa natura inuolutis in q̃bus añ eũ phi occupati fuerunt, conſtat auocauiſſe phiam, & ad vitã cõem adduxiſſe, ut de uirtutibus: & uitiis omnoque de bonis rebus & malis q̃reret. cœleſtia aũt uel procul eſſe a naturæ cognitione. cẽſeret: vel ſi maxime cognita cõtenti nihil tñ ad bñ viuendum ↄferre. Et diſputationibus: Socratis oẽs ſectæ manarunt. Socrates nihil ſcriptum reliq̃t ſed oia, de q̃bus diſputauit: ab eius auditoribus Platone, & Xenophõte eloquẽtiſſimi celebrata ſunt, & mãdata lr̃is. Et ſubiungit. ⸿ Volumus eſſe Platonici. i. tenere volumus utique opiniones Platonis. Nã Plato Socratis diſcipulus pfectiſſimã diſciplinã reliq̃t Academicorũ & Peripateticorũ a quibus ſtoici magis verbis q̃ ſentẽtiis differũ. Nam a Platone, vna & cõſentiens (vt idẽ pmo academico ad. M. varronẽ) duobus vocabulis phiæ forma iſtituta eſt, Academicorum & Peripateticorumq; rebus cõgruentes noibus differebant q̃ppe cũ Speuſippũ ſororis filiũ Plato phiæ q̃ i heredem reliquiſſet. Duos vero pſtãtiſſimos ſtudio, ac doctrina Xenocratẽ calcedoniũ, & Ariſtotelẽ ſtagritẽ qui erant cũ Ariſtotele. Peripatetici, dicti ſunt quia diſputabant inambulantes in lyceo gymnaſio. Speuſippus aũt & Xẽocrates, qui primi Platonis rõnẽ, auctoritateq; ſuſceperant, & poſt eos Polemo, & Crates vna que Crator in Academia cõgregati alio gymnaſio ab Academo quodã heroe denoiato (vt ſcribit Laerti⁹) Academici appellati ſũt, ſed cõis erat rõ bonorum & malorũ inter vtroſq;, Nã ois illa antiq̃ phia ſenſit in una virtute poſitã eſſe beatã vitam, nõ tñ beatiſſimã: niſi adiungerent bona corporis: & fortũæ ad uirtutis ſum idonea. Stoici bona corporis per ſe aſſumẽda eſſe dicebant: ſed non adiungebant ad finẽ bonorum. Vñ cũ nulla eſſet iter veteres accademicos, quos Cicero in officialibus libris imitabatur. Et peripateticos quib⁹ Cicero filius opam dabat differentia: dicit volumus eẽ ſocratici & platonici. Et ſic rendet tacitæ obiectioni: potuiſſet enim dicere filius: non ſunt mihi legẽda pr̃ quæ ſcribis in phia, vt academicus, & pbabilia defendens in diem uiuis, itaq; nunc ſtoicos tenes, nunc platonicos: nunc Ariſtotelicos. Nos aũt certũ dogma hẽmus, & diſciplinam,

Stoici unde di ci

Peripa tetici unde

ſciplinam, & doctore vtor Cratippo peripatetico, iō dicit
nō multum diſſidētia. Adde ēt, q̄ peripateticoꝝ: & ſtoicoꝝ
quos in his officiis Cice. potiſſimū ſeqtur, via preceptionis,
& doctrinæ fere eadē eſt. ſtoici dant precepta de officiis: qui
bus hoiem ad virtutem inſtituūt, & felicitatē, officiūq; pfe
ctū: qd ptinet ad finē bonorū. In offō eniꝫ pfecto: qd ois nu
meros hēt: in ſolū ſapientē cadit: finis bonorum conſiſtit: &
humana felicitas. Iſtud pfectū offm̄ appellatur ſtoicis hone/
ſtum: officia vero, quæ cadūt ſub pceptis media & cōia quaſi
ſcda q̄dā honeſta noiant, de qbus pōt reddi certa rō, vt ſunt
hæc, q̄ Cice. tractat. hoc idem faciunt Peripatetici, quamuis
vtant aliis noibus. Ariſtotele enim Peripateticorū priceps:
dicit ſummū bonū humanū cōſiſtere in actione virtutis invi.
ta pfecta actiōes aūt officia ſunt offm̄ enim nil aliud conue
niens actio. & cū dicit i uita pfecta: oñdit nō i q̄cūq; actio/
ne licet ſtudioſa: ſed in illa, q̄ ab habitu virtutis proficiſcitur:
ſummū bonū cōſiſtere. Vna enim hirundo, inqt. nō facit ver
ſic vna actio cū virtute nō facit hoiem felicē: hunc virtutis
habitū: & pfectā actionē ſtoici appellant honeſtū: ergo poti
us noibus differūt, q̄ ordine, & via preceptionis. Volūt eniꝫ
ſtoici mediis officiis puenīri ad illud honeſtum: q̄ ipſi appel
Virtutis hitus a ſtoicis q̄ho ap/pelletur. lant: & pipatetici dicunt ſtudioſis actionibus pueniri ad uir/
tutē: cui ſtoici nomē ipoſuerunt hōeſtū. actiōes vero ſtudio
ſas appellāt officia. Dicit igitur Cicero: Poteris vti dogma
te: & pceptis horū phorum: ut tibi videbitur: q i uirtute ſum
mū bonū cōſtituerūt: cuicūq; ſectæ adhæſeris mihi placebit
& quodcūq; decretum ſectaberis gratū erit: qm̄ utriq; uolu
mus tenere opiniones Socratis & Platōis: q de ſummo bo/
no optime ſenſerūt. Cauēdū eſt tibi: inqt, ab aliis, q i fine cō
ſtituēdo errauerūt. ergo cū iter has tres phorum diſciplinas
nulla fere differentia ſit: de ipſis opinionibus vtere iudicio
tuo. i. poteris ſeq, id qd tibi uidebit: mō nō diſcedas ab aca/
demicis pipateticis: & ſtoicis. In. iii. lib. ita filiū alloquitur:
Sic ego a te poſtulo: ut mihi cōcedas: ſi potes. nihil præter id
qd honeſtū ſit eſſe p ſe expetēdū. ſit hoc nō licet ꝑpter Cra/
tippū: at illud certe dabis: qd honeſtū ſit: id eſſe p ſe maxime
expetēdū mihi vtrū vis ſatis eſt & tū hoc: tū illud ꝓbabilius
vr: nec p̄terea qcq̄ ꝓbabile Clarū igit̄ ē Ciceronem voluiſſe
eſſe vniuerſalē in phia: nec alicui ſecte addictum: ſed vtrūq;
dogma ꝓbaſſe: nec laboraſſe filiū ad aliquā diſciplinam ita
traducere: ut alias reiiceret permiſit enim illius iudicio uti
opinionibus phantiū: cū nulla fere inter ipſos differētia eēt.
¶ De rebus ipſis opinionibus & decretis phorū. non, inquit
te addicā alicui ſectæ: poteris vti iudicio tuo: & integrum:
liberūq; tibi eſt qd inſtitutū. ſequi velis. ¶ Vtere: vteris: & ſic
bñuolū reddit filium. In ultima tuſculana ſic dicit Cicero:
Tu qdē tabellis obſignatis agis mecum & teſtificaris qd di/
xerim aliqñ, aut ſcripſerim: cum aliis iſto mō, qui legib⁹ ipo
ſitis diſputant. Nos in diē viuimus qdcunq; noſtro aios ꝓ.
babilitate pcuſſit id dicimus: itaq; ſoli ſum⁹ liberi. ¶ Oſonē
autem latinā: nunc filium hortat: vt ſua ſcripta legat: quibus
oſonē latinam poterit vberrimam facere i locus eſt ab vtili.
¶ Legendis nſis: legendo nſa. Sic apud Liuiū: his audiendis
credēdiſq;. i. audiēdo & credēdo. ¶ Pleniorē: copioſiorem,
uberiorēq;. captat beneuolentiā a re ipſa, & pſona ſua. ¶ Nec
uero uult Cicero oñdere q̄re legēdo ſua filius efficiet oſonē
latinā pleniorē: q̄m inqt in arte dicēdi ætatē cōſumpſi meā
ut iure poſſim mihi aſſumere qd ꝓpriū eſt oratoris i phiam
cōcedo multis: me aūt oratorē ꝓfiteor. Cicero eniꝫ. (aucto
re Fabio) cū ſe ad imitationē græcorū contuliſſet: uim De/
moſthenis: copiam Platonis: & ſuauitatē Iſocratis effinxit.
Nec uero inqt qd in uno quoq; optimum fuit cōſecutus eſt
tm̄, ſed plurimas uel potius ex ſeipſo uirtutes extulit imor/
talis ingenii feliciſſima ubertas. Nō enim. (ut ait Pindarus)
aquas collegit: ſed uiuo gurgite exundat dono quodam pro
uidentiæ genit⁹: in quo totas uires ſuas eloquētia expiret.
Platonem i primis admiratus eſt Cicero: & acumine ſniarū
ſūma multiplicīq; doctrina: & grāditate uerborū, oſoniſq;
ſublimitate: q̄ media eſt inter carmē, & ſolutā orationem.
ADD. ¶ Noſtra: hæc precepta, & officiales formulas, ſtoico decre/

to in primis cōſentaneas, liſis a nobis mandatas ea libertate
quā recētior nobis p̄bet academia, cuius rōnem differēdi ꝓ/
fitemur, & ꝓbabilia i oi diſciplina citra ptinaciā defēdim⁹.
¶ Nō multū diſſidē ia: parū uel nihil potius diſcrepantia ab
iſtitutis pipateticis, atq; ammonitionibus, uerbis potius q̄/
re. i. ſnia, & decreto uident diſſentire, ut in libris de finibus
ꝓbatū ē. ¶ Vtriq;: nos, q i hac q̄ſtione ſeqmur ſtoicos, & uos
pipatetici: quorū ſcita hñt Socratē primū auctore: & quaſi
fontē, e quo riuuli ueterū academicorum. i. Platonicæ fami
liæ, atq; Ariſtotelicæ, nec nō ſtoicæ defluxerunt: ſtoica ſi q/
dē Paradoxa ſunt ſocratica, & ſolā uirtutē ſatis ēe ad bene
beateq; uiuēdō Socrates decreuit: qd ſtoici ſeligentes pro/
priū dogma cōſtituerūt. ¶ De rebus ipſis, ſentētiis, opinioni
bus, & placitis, integrū inqt tibi ſit eligere qd libuerit e cla/
ſicis phis. caue mō, ne ad Ariſtippū dilabaris, & epicurum,
quorū decretū i ganeis, luſtris. atq; ſinu meretricis natū eſt.
¶ Legēdis nſis: dū legentur nſa, ſiue legendo nſa elegāter, &
diſtincte deſcripta. ¶ Pleniorē, undiq; copioſam, & floridam.
¶ Nſa: q̄ de morali phia latinæ ſcribimus. ¶ Nō multū a pi. FR. An.
dis. & hic occurrit obiectioni. potuiſſet. n. fili⁹ dicer, Acade MAT.
micus es pr, ego uero a pipatetico iſtituor: rñdet parū pipa
teticis academicos diſſentire: & ſe ſtoicū atq; academicū in
hoc ope eē velle: hoc eſt ſtoicoꝝ: & academicorum decreta ſe
ctari: Peripatetici genera bonorū tria eē dicebant: maxia ai
ſcda corpis, tertia externa. Nec multo veteres academici ſe/ Tria genera bonorum.
cus. Socrates ethicē primus iuenit: cui Plato ſucceſſit: q vete
rem academiā inſtituit. fuit & media quā Archeſilaus indu/ Ariſtoteles Peripatus
xit: & noua quā Lacydes iuenit. Ariſtoteles Platonis diſci/
pulus fuit: a quo dū adhuc ſupuiueret: receſſit. Vñ dixiſſe il/
lū tradūt: Ariſtoteles i nos recalcitrauit: nō ſecus atq; i ma/
trē pulli geniti. Mortuo Platone cui ſucceſſit: abñte Ariſto/
tele, Zenocrates. Nō legatus Athenieñſiū ad Philippum ꝓfe
ctus erat: pipatū i lycio elegit: illicq; vſq; ad vnctionem de
ambulās cū diſcipulis phari ſolebat: atq; iō pipateticus vo/
cat⁹ eſt, περιπατεῖν enim deābulare eſt. Alii ꝓpterea ſic ap
pellatū aſſerūt: q̄ ex egritudine cōualeſcētia ac deābulanti
Alexādro aſſiſtēs q̄dā differeret. Vbi vero pl'es eē cœpant,
ſedens docebat. Peripateticæ igit̄ ſectæ priceps fuit: a quo
pipatetici fluxerūt. Qui (vt dictū ē) cū academicis idem fer
me ſentiebant. Socrates nihil bonū dicebat eē niſi honeſtatē
quem ſecuti poſtea ſunt ſtoici. Quorum ſectæ zeno citicus
auctor fuit. Sit vero dicti ſunt a porticu: q̄ piſianacta nomi
ne & pœcile vocata eſt, vbi docere athenis eſt ſolit⁹: gręcę āt
porticus στωα noiat̄. idē prius poetæ: deinde Xenonii ap/
pellati ſunt. ¶ Socratici, vt ſolā honeſtatē bonū eē dicamus.
¶ Platonici: vt eē ai bona aſſeremus. Sed nō ſola. Sectam So
cratis (vt dixim⁹ & opiniones ſecuti ſtoici: platonici: pipate
tici: parū ab illis quantū ad mores & virtutes attinet diſſi/
dētes prim⁹ Plato nō oino id ſecutus qd Socrates volebat.
Qui ſolā virtutē bonū eē p̄dicabat. tripartitā bonorū diui
ſione excogitauit: vt eēnt bona ai bona corporis, bona exter Bona a
na, & ſic ſectæ pipateticæ viā dedit. Ariſtoteles. n. & q eū ſe Bona corporis
ſecuti ſunt Platonis opinionē amplexi. Sic cōtra ſtoicos ar/ Bona externa
gumētari ſolebāt: hoiem non ex aio tm̄, ſed ex aio ſimul &
corpore ꝯſtare: ideirco bonis corpis: & exterēis idigere. Im/
mo Ariſtoteles bonū eē inqt phari: ſed nō egētibus. idē ait
impoſſibile eē, aut certe nō facile p̄clara ab eo agi, cui deſunt
facultates. Et vt aptius rē itelligas, nihil bonū niſi virtutem
ſtoici dixerunt. Peripatetici vero ſummū bonū eā eſſe. Sed
nō ſolā voluerūt. nō enim corpis vt robur, bonam valetudi
nem: velocitatē & externa, vt diuitias, nobilitatem exclude
bāt. ¶ De rebus ipſis: hoc eſt de finib⁹. Qui diuerſi fuerunt, vt
docet Cic. libro de finibus: & tuſculanorū libro quinto, Tui
inqt iudicii ſit eligere quā velis ſectā āplecti, & q̄ dogmata
ſectari malis. Siue ſtoicos, ſiue academicos: ſiue pipateticos
præferas. Vnū a te peto, vt nſa legas qd tibi ad eloquentiam
ꝓderit. Nā copioſior i dicēdo euades. ¶ Legendis nris: gerū
diū eſt nō pticipiū. Liui⁹ li. ii. de ſcdo bello puni. His audiē
dis, credēdiſq; opportūe maior i dies mſtitudo Syracuſas
ꝯfluxerat, ¶ Nec vero, ſe laudare nimiū viſus erat, q̄ dixeras

Orõnẽ aũt latinã efficias legẽdis nr̃is plẽiorem: & idcirco ne arrogans habeatur: hoc veluti ad excuſationem ſubiungit.

ASCE. ℭ Q̃m nos volumus eſſe vtrique & Socrati & Platonici, hoc eſt imitari: vtroſq;. & Socraticos .i. eos q Socra. potiſſimũ imitati ſunt, uidelicet ſtoicos p Zenonẽ & platonicos .i. academicos q Platonẽ auctor ẽ hñt. hoc eſt in iis ſententiis, in qbus bñ ſentiũt pipatetici eos ſeq volumus, & in qb⁹ academici accademicos qa virĩq; Socratẽ auctorem hñt. Vñ Hora. in .i. Epi. Nullus additus iurare in uerbo magiſtri &c. Tu ergo legẽs nr̃a vtere de ipſis rebus tuo iudicio, .i. ſm iudiciũ tuũ. Nil enĩ ĩpedio, at p ſed. tu efficies legẽdis nr̃is (qd̃ vulgarius diceret legẽdo nr̃a) hoc p lectione nr̃orum ſcriptorũ. Profecto, ideſt reuera. orõnem latina pleniorẽ .i. aliquãtulum plenã, & hoc ſi cõparatiuũ ꝑpoſituo poſuit, uel plẽiorem q̃ aliorũ & potiſſimũ græcorũ ſcripta legendo, quia de ſe dicit in principio tuſculanarũ quæſtionũ. Meũ iudiciũ ſemp fuit nr̃os aut inueniſſe per ſe ſapientius q̃ græcos: aut accepta ab illis feciſſe meliora: q̃ qdem digna ſta uiſſent, in qbus laborent, Vero pro ſed. nõ vel in hoc ſup. dictum meum .ſ. quod legendis noſtris efficies orationem latinam pleniorem, ideſt magis conſumatam & perfectam, exiſtimari, ideſt iudicari dictum ſupple eſſe.

Arroganter hoc dictum exiſtimari velim: Nam philoſophandi ſcientiam cõcedẽs multis, quod eſt oratoris proprium, apte: diſtincte, ornate dicere: quoniam in eo ſtudio ętatẽ: cõſumpſimus, ſi id mihi aſſumo: uideor id meo iure quodãmodo uẽdicare.

PET. MAR. Arrogãs qs & qs diſſimulator.

ℭ Arrogãter: arrogãs is eſt, q ſibi aliq̃ attribuit præter veritatẽ, & laudẽ, quã nõ meret. Arrogans, inqt pħus ĩ ethicis, pclara, & ea q̃ nõ ĩ ſunt: & maiora q̃ ĩſint ſibi fingit. diſſimulator aũt aut ineſſe ſibi negat: aut iminuit, ambo inqt vituperãdi ſunt, ſed arrogãs magis. ꝟ Veli. ꝓvolo, .i. nolo putẽt me eſſe arrogãtẽ, cũ mihi aſſumã id. qd̃ ptinet ad bonũ oratorẽ. ꝟ Concludens .i. cum ingenue fateat multos eſſe in pħia me doctiores, ſed in arte dicendi primũ locũ mihi vẽdico. ꝟ Pħandi ſciam .i. ipſam pħiã, & ſciam rerũ. nã ſcientia eſt p quã cognoſcimus res per cãs ſuas: & principia, eſtq; habitus demonſtratiuus. ꝟ Multis dixit nõ oĩbus. Nã & Cice. egregie pħatus eſt, & ois fere locos graues tractauit, ſed hoc dicit ut deuitet arrogantia, fuit enim apud latinos, tã in arte dicẽdi q̃ in pħia eminẽtiſſimus, Nec potuit aliqs in ſingulis rebus, non ſolũ in oibus illius magnitudinẽ aſſeq. ꝟ Q̃d eſt qd ptinet ad bonum oratorẽ.

Apte dicere qd ſit

Apte dicere eſt ex arte & polite loq. daſ a natura, eloq ab arte. inde loquẽtia dicit, quę ab eloquẽtia differt. Apte dicit: is, q res ipſas, verba: & actionẽ accõmodat tpi, & pſonis, ſcitq; ſeruare id qd̃ decet inq̃cunq; materia & quocũq; tpe. & apud quoſq; orãdum ſit. Hic locus a pħis tractaſ vberrime: qui de decoro pcipiunt. Apte dicere putat Ci. eſſe q̃rtam virtutẽ elocutionis lib. iii. de. Oratore: tractans, hunc locũ, dicit nõ oi cãæ neq; auditori, neq; pſonæ, neq; tpi cõgruere orõnis vnũ gen⁹. Apte igiſ dicere eſt decẽtur: & vt circũſtantiæ poſtulant dicere. Nã (vt inqt Fab.) nec iocis lacrymas, vbi opus erit miſeratione, ſiccabimus. Vñ vidẽdũ eſt qd dicas: & qd quoq; loco dicendum ſit: & apte dicere nõ tm̃ debet ad elocutionem referri, ſed etiã ad iuentionem Nam ſi verba apte diſpoſita magnũ hñt momẽtũ, multo magis res ipſæ iuueniendæ. deq bus dicturi ſumus. Illud inqt Fabius i diligentius dicẽdum eſt: eũ demũ apte dicere, q nõ ſolũ q expediat, ſed etiam qd̃ deceat iſpexerit. Aliud genus dicẽdi grauitas ſenatoria expoſcit: aliud aura popularis. Tẽpus quoque ac locus egent obſeruatione ꝓpria. nã & tẽpus tũ triſte: tũ liberũ: tũ anguſtum eſt.

Diſtincte dicere qd

ꝟ Diſtincte, vt oia in oratione loco collocẽtur ſuo & diſtincta ſint tranſlationibus & figuris: quæ orationem exornant: ſi apte collucentur. ſic diſtincte dicere ad diſpoſitionem refertur. ꝟ Ornate, ad elocutionẽ. Q̃uinq; ſunt partes rhetoricis, inuentio, diſpoſitio, elocutio: pronuntiatio: & memoria. Tres dumtaxat Ci. poſuit: quia maxime conſiſtunt in arte: pnunciatio aũt, & memoria in natura. ſic Plato memoriam & celeritatẽ ad diſcedum naturæ tribuit & idem Ci. lib. v. de finibus dicit Virtutũ quaſdã natura ingenerari, vt eſt docilitas, & memoria, q̃ fere oĩa appellanſ vno ingẽii noie: eaſque virtutes: qui habent igenioſi vocatur. Et q dicãſ

Ingenioſi

Fab. lib. viii. ſcribit, Omnẽ orationẽ ꝯſtare rebus, & verbis. In rebus ĩtuẽdam eſſe iuẽtionem. in verbis elocutionem, in vtraq; collocationẽ, q̃ memoria cõplecteretur. actio cõmẽdaret. Ergo apte dicit. In q ſcit res ad inuenire ſm differentiam cauſarũ. pſonarũ, & locoꝝ. Deſtincte dicit qui oia bene collocat in oratione: & exornationibus variat, atq; diſtinguit, nã diſputatio docet qd quoq; loco collocandũ ſit, nõ ſemp eodem mõ ſit ſed vt materia, q̃ tractaſ, poſtulat. Ornate dicit: qui verbi, puris: & latinis vtitur: & ab omni vitio remotis: & niſi accedat ornatus: perit iuẽtio & diſpoſitio, Nam delectatio ꝓpria habet partes ĩ elocutione quãuis & ĩ aliis ſit. Vnde Cic. iuentionem, ac diſpoſitiõem prudẽtis hois eſſe putat: eloquẽtiam vero oratoris. Eloqui

Eloq qd

eni ĩquis Fab. eſt oia quæ mẽte conceperis promere, atq; ad audiẽdis proferre, ſine quo ſemp vacua ſunt propria: & ſimilia gladio cõdito: atq; intra vaginã ſuam hærẽti. Hoc itaq; maxime doceatur, hoc nullus niſi arte aſſeq pt. Vñ. M. antonius a quo mediocris orator apud Ci. in oratoriis libris inſtituitur, ait a ſe diſertos viſos eſſe multos, eloquentem vero neminẽ. Diſertos putat dicere q̃ oportet: ornate aũt dicere proprium eſſe eloquẽtiſſimi, quæ virtus in Cicerone cumulatiſſima fuit vt nil addi poſſet. ꝟ In eo ſtudio: exercitatione dicẽdi: & labore. Studiũ eſt vehemẽs applicatio animi ad id, quod qs diſcere, aut inuenire cupit, & ſtudium dicitur etiã volũtas, & cura, Illa ingenii Ciceronis feliciſſima vbertas ab ieunte ætate i dicẽdi exercitatione verſata eſt nec laboribus pepercit: aut vigiliis & oratores: qui in Aſia clari nominis erant: addiit vt ſe ad illorũ imagiem effigeret quo etiã nemo ſæpius. atq; diutius declamauit. & dũ viueret ĩ iudiciis regnare dictus eſt. Vñ q̃riſ i procemio de oratore: Se prima ætate i pturbationem, & turbulẽtiſſimas tẽpeſtates reipub. ĩcidiſſe. vta ſtudus quaſi ab duceretur. Nec vero ĩquit: nobis cupiẽtibu⁹ atq; exoptantibus fruct⁹ otii datu⁹ eſt cla eas artes: qbus a pueris dediti fuimus celebrãdas, iterter noſq; recolẽdas. ꝟ Si mihi aſſumo capere ſignificat ſpõte: vel non ſponte accipere. Sumere eſt vltro quaſi aliis non permittẽtibus capere: & ſic aſſumer eſt multum, ac pene nimium ſibi tribuere. Ideo dixit ſi mihi aſſumo q̃m nõ ab oĩbus forte cõcedebaſ, in arte oratoria id ætatis clari erant.

Capere quid

ꝟ Meo iure ſignificat id fere qd mea auctoritate: licentia: ac: conceſſa mihi ab omnibus libertate. ꝟ Quodãmodo: vtitur mediocritate: vt diuidet arrogantiã. ꝟ Vẽdicare: aſſumere, & aſcribere mihi. Sic apud Ouidiũ ĩ Factis, Vẽdicat auſonias Iunonis cura Calẽdas. .i. ſuas eẽ dicit, & ſub ei⁹ tutela. Hæc oia: q̃ Ci. dicit, eo ſpectãt, vt ad eloquẽtiã latinã filiũ horteſ, ad ſummũ culmẽ a patre pductã; & ĩ q̃ poterit multũ pficẽre cũ oia: q̃ ad ipſam cõſequẽdã ptinerent a ſe latinis ſuppeditata eſſent. Ideo cognita eloquii vtilitate dicit.

ADD. ℭ Arroganter: ſupbe: atq; ꝑcaciter. ꝟ Sciẽtiã: exactum iudiciũ de rebus ad oẽm pħiam ſpectãtibus. ꝟ Apte: opportune vt requirunt circũſtantiæ: hoc ptinet ad inuentionem, atq; prudẽtia. ꝟ Diſtincte: ordinate: citra ꝯfuſionẽ, cũ .ſ. ſuũ hñt oia locũ in orationibus. Ornate, polite: latine: eleganter, ꝓpriæ. ꝟ Aſſumo, propria voluntate: ac mea ſponte capio. Meo iure: poteſtate: ac libertate mihi concedenda immo cõceſſa. ꝟ Vendicare: attribuere, arrogare: meum quaſi mancipium profiteri: propriam quæ poſſeſſionem lõgo vſu cõparatam, & in meas rationes diſcriptam.

FRA. MAT. ℭ Arrogãter: iſolẽter, ſupbe: arrogamus nobis ea aſſumentes: quæ nr̃a nõ ſunt, tribuimus aliis q̃ merenſ. Cice. Nõ tm̃ mihi arrogo, quantũ tibi tribuo. Cũ omnẽ inqt ætatẽ meã in dicẽdo cõſumpſerim. nõ debeo, ſi dicẽdi gloriã mihi aſſumo, arrogans haberi. ꝟ Philoſophãdi, cõfiteor eni multos ĩ pħiæ doctrina me eſſe pſtãtiores. ꝟ Apte pro materiæ qualitate: vt

litate:ut grauia:grauiª mediocria mediochrē:humilia humi
li efferant ořone. ⸿ Diſtincte:ad figuras referť verboꝝ: &
ſniaꝝ:quæ ſi raræ (vt ait Cice.) diſponētur:diſtinctā ſicutti
coloribus:ſi crebro collocabunť obliquā reddēt orationem
⸿ Orāte:hoc,ad elegātiā:cōpoſitionē atq; dignitatem perti
net. ⸿ A etatē cō.nā a.xxiiii.uel.xxvii.anno incipiens Cice.
ſemp uſq; ad ea tpa qb᷒ oc/
cupata a Cæſar e reſp.eſt: in
foro,iudiciiſq; ē uerſat᷒.Et
ipſe ad Quintū ſcribēs:Nul/
lus inqt dies ē quo nō dicā
ꝓreo. ⸿ In priore ętate ſemp
apud ſophiſtam declamaue/
rat. ⸿ Vēdicare aſſumere, &
quaſi appropriare: ac meū
eſſe dicere

Quamobrē magnopere te hortor mi Ciceronut non
ſolum orationes meas, ſed hos etiam de philoſophia
libros, qui ſe iam illis fere æquarunt, ſtudioſe legas,
Vis enim dicendi maior eſt in illis: ſed hoc quoq; co/
lēdum eſt æquabile, & tēperatum orationis genus.
Et id quidem nemini græcorum uideo adhuc conti
giſſe ut idē utroque in genere, laboraret, ſeqretur q;.
& illud forenſe dicē di,& hoc quietū diſputandi gen᷒.

ASCē. ⸿ CARROgāter.i.cū attri
butione laudis mihi indebitę. Nā ſi ego ꝯcedēs:i. attribuēs
& pmittēs multi ſe iam phandi, eſſumo.i.attribuo, vel (vt
volgare dicſt) approprio mihi id qđ eſt ꝓprium oratoris:
videlicet dicere.i.eloqui:apte: diſtincte: & ornate.qm̄ nos
cōſumpſimus ætatē ſup:nřam in eo ſtudio .i. exercitio.ego
uideor vēdicare.i.(vt dñt) appropriare,& vt meū aſſerere
mi quodāmō meo iure:q iuſtū vł.vt qđ qſq; didicerit,&
i q̄ ſe exercuit id ſe ſcire fateať. Cætera Marius explicabit:

PET. MAR. ⸿ Q VA Mobrē ma.te hor.hortari eſt dare ꝯſiliū ad erigē
dū aium hortať Ci.filiū,quē ſciebat ad ſtudia pigrū: & iō
calcaribus egebat, & exortatione: vt ipſe ad Atticum ſcri/
bit in,quadā ep̄la loquēde de filio & nepote:q eratēt nepos
Pōponii Attici ex filia,que nupſerat Q.fratri.dicit illic, fi
liū ſuum egere calcaribus:nepotē vero frenis:vt de Ephoro
& Theopōpo diſcipulis ſuis iudicaui Iſocrates. ⸿ Ořones
meas:quę habēt gen᷒ dicēdi forenſe, & vim admouēdos af
fectus:qua phorū eloquētia vocať. ⸿ Fere æqua.i.totidem
fere ſunt numero,quot ořones, &,ſic oñdit Cic.ſe non pau/
ciora ſtilo phico ſcripſiſſe,q̄ oratorio. Vt in vtroq; ořonis
gñe facultatē cōmēdat ſuā, & volūtatē cū decoro:licet hæc
quodāmō ad illā magnitudinē,& parē fere ornatum aſſur
gāt:tñ aliqua differētia eſt, & rñdet tacitæ obiectioni:po/
tuiſſet.n.dicere filius ad ꝯſequēdā eloquētiā, & vim dicen/
di,ſatis mihi erunt ořone tuæ:libri autē, qui de phia ſunt,
nō pñt hēre illū ořonis nitorē:ꝓcepta aūt ad bñ viuendum
dat mihi Cratippus.iō oſtēdi hoc genus dicēdi quietum,co
lendū eſſe latino hoi:vt inquacūq; re, de qua ſit dicēdum:
apte,& ſine rephenſione dicere poſſunt.Illis ořonibus,quæ
habēt uim dicendi. ⸿ Vis.n.i.certe & profecto. oñdit inter
vtrū gen᷒ dicēdi & ſcribēdi aliquā eſſe differentiā. Quip/
pe nō oportet tantā vim, & ꝯtētionē adhibere in libris de
phia:quāta eſt in ořonibus,in quibus affectus varii mouen/
di ſunt: & quadā ui quædā extorquēda, & qui ſumma ꝯtētio
ne utendum,maxime cōuētū eſt ad certamē ꝯfutationis &
ꝯfirmationis ut id,qđ intendit p ſuaderi poſſit. ⸿ Vis:uehe/
mētia: & efficacia ut moueať auditor ad effectū ,,qđ Cice.
habuit.de quo Fabius:Nā qs docere diligētius, mouere ve
hemētiū s pōt,cui tāto vnquam iucunditas affuit: vt ipſa il/
la,q̄ extorquet.impetrare eum credas, & cū tranſuerſum ui
ſua iudice ferat:tñ ille nō rapi uideať,ſed qui. Sūma igiť
uis eſſe debet in ořonibus in qua re Cicero.Demoſthenē:imi
tatus eſt,q quaſi neruis qbuſdam adeo ſua ſcripta intendit,
ut nil elimatius:uel uerborum grauitate,uel ſniaꝝ pondere
repperiať.In Bruto ſic ſcribit: A crē oratorē:incęſum & ca
noꝝ cōcurſus hoium,foriq; ſtrepitus deſiderat. & in Ora/
tore ſic ait:Erit igiť eloquēs:qui in foro, cauſiſq; ciuilibus
ita dicet,ut probet,delectet & flectat. Probare neceſſitatis
eſt: delectare ſuauitatis : flectere uictoriæ.Nā id unū ex oi
b᷒ ad obtinēdas cās pōt plurimum.Hoc quoq; quemadmo
dū & illud genus forēſe: qđ ořones habēt: libri phoꝝ quie
tū habēt dicēdi gen᷒,qđ ēt pfectus oratur, uel de omni re
quacūq; ꝓpoſita:apte dicere poſſit.hēre debet. ⸿ A equabi
le:quaſi ęqualeiut eſt mare,quetū:quod nō æſtuat, Sic ge/

Probo. Delecto Flecto quid ſigni[illegible]

nus dicēdi phoꝝ ęquabile ē, nec fluctuat uelut inter æſtus
iracūdiæ,cæterorumq; affectuū. Phi.n.ita loquuntur, ut
nūq̄ extollant orationem:neq; concitet aioꝝ motus, ut fa
ciunt oratores in cauſis forēſibus. Orationes.n.uim habēt
ad mouēdos quoſcūq; affectus: Ideo dicit Cice.alibi: Oēs
aioꝝ motus quo hoi natura reꝝ tribuit penit᷒ per noſcen/
dos.Et Ariſto.in Rhetori/
cis docet: qūo & quibus lo/
cis quiſq; ad effect᷒ mouea/
tur. Temperatū:nō ita con/
citatū & mouēs affectus:ut
eſt genus dicēdi forenſe.de
oratione phorum ita ſcribit
idem Cic.in Orato. Mollis
eſt oratio phorū: & umbra
tilis,nec ſententiis, ne uer/
bis inſtructa popularibus:
nec iuncta numeris:ſed ſoluta liberius: nihil iratum habet
nihil inuidum:nihil atrox:nihil mirabile:nihil aſtutū,caſta:
uerecūda:uirgo incorporata quodāmō:itaq; ſermo potius
quā oratio dicit.Idē de eadē oratione ſic ait Tñ hoꝝ oťo:
neq; neruos,neq; aculeos oratorios,ac forenſes habet. lo/
quunť cum doctis:quoꝝ ſedare aios malunt:q̄ incitare, ſit
de rebus minime turbulentis docendi cā loquūtur:ut in eo
ipſo,qꝛ delectationem aliquā dicendo aucupent, plus non
nullis q̄ neceſſe ſit ,,facere uideantur. Et id qdē:cōparatio/
ne gręcorum laudat Cice.pfeſſionem ſuā ſine arrogātia,qp
pe nō fraudat illos ꝓpriis ſtudiis,& inuētis,& ſe id aſſecu/
tū dicit,qđ nemini adhuc græcoꝝ,qui principes doctrinæ
habebanť,ꝯtigerat.ut.ſ.idē,& phandi, & orandi munus cū
laude exercuerit.Laboraret ſūmū ſtudiū,& laborem pone/
ret:quēaqmodum ego feci,inqt Cice.Nā q̄uis aliqui in arte
dicendi ſcripſerint ,,ut Ariſto,, tñ labores in orandis cauſis
nō ſuſceperūt:ut Cic.qui in iudiciis,& foro regnauit . ⸿ Il/
lud forenſe:qđ magnū eſt,& arduū: habēs genus iudiciale
qđ difficillimū eſt.In quo tñ Cice.ita excelluit,ut nil aliud
in tota uita egiſſe uidereť,Quot reos ſecūdo euētu defen/
dit:in cuius uerbis,& actione magna uis inerat tanto dent/
que artificio utebaťur quod a iudicibus extorqueret:impe/
trare uidere:fullos ēt liberauit de quorū morte, & perditio
ne iā cōſtitutū erat:ut Q.Ligariū.M.Marcel.Sed Cicero
artificioſa oratiōe e ſnia deiectus e Cęſar Forēſe igiť genus
dicendi ſūme difficultatis ē:& oēm magnitudinem recipit.
⸿ Quietū gen᷒ diſputationes phicas inqbus nō ē opus aſſur/
gere,aut mouere iudices:auditoreſq; affectum. Senſus eſt:
Hacten᷒ nemo ex grecis inuentus q ſe i cāis forēſibus exer
cuerit:& ēti ſcripſerit in quieto gñe dicēdi:quo phi vtūtur.
⸿ FERE,quaſi. ⸿ A equarunt:parere habent numerum.i.q
prope aſcendunt ad numerum ipſarum orationū,Libri au/
tem in phia hi fuerunt,Horthenſius: Academici: De natu/
ra Decrum,de diuinatione:Defato: De finibus tuſculanæ
ſcolæ:Cato iunior, Lælius:Cato maior: Paradoxa: De re/
publica.De legibus:Cōſolatio: poſtremū autem opus hoc
pene diuinum de officiis. ⸿ Studioſe,diligener,& accurate:
ut formam dicendi poſſis imitari: & quaſi colorem duce/
re. ⸿ Vis:robur:efficacia,impetus:& uehementia in mouen/
dis affectibus,& uictoria nō impetrāda mō,ſed extorquen
da.unde Syllius de Cice.Ille ſuper gangem,ſuper exaudi/
tus & indos Implebit terras uoce: & furialia bella Fulmi/
ne compeſcet linguæ, nec deinde relinquet Par decus elo/
quio cuiquā ſperare nepotū. ⸿ Enim,certe. ⸿ Colendū:tra/
ctandum:exercendum frequentandum. ⸿ A equabile: pla/
nū,quietū:tranquillū. ⸿ Temperatū:ſedato moderatum,ca
ſtū,quaſi uirgineū & peccatum:qm̄ ad ſedandos affectus tē
dit,nō ad cōmouendos,aut inflamādos,ut forenſes nituntť
orationes,q̄ cum uſus exigit,coruſcant,fulgurant,& frena
moderantur iudicum,& coronę,nec non tenebras cū libuit
obfundunt,præiuditiaq; iam facta ſubuertunt ut aliqñ ſe
effeciſſe gloriatur Cicero. ⸿ Vtroque in genere: duplici na/
tura: forenſis orationis: atque philoſophicæ. ⸿ Laboraret

Forenſe genus di/cendi cu ius diffi cultatis ſit.

ADD. Libri in philoſo phia a Ci cerone editi.

Niſi forte Demetrius phalereus in hoc numero hā beri poteſt, diſputator ſubtilis: orator parum vehe mens, dulcis tamen, vt Theopraſti diſcipulum poſ ſis agnoſcere. Nos autem, quātum in vtroq; profece rimus alioꝶ ſit iudiciū. Vtrunq; certe ſecutis ſumus.

labores poneret, atq; induſtriam. ¶ Sequeretur: tractaretiex coleret: atq; vſurparet. ¶ Quietū: pacatum: lene ſedatum.

FAR. MAT. ¶ QVAM obrē cōcludit & horrat: vt nō ſolū oſones ſu as legat: ſed hos de phia librosq; eloquētia & ornatu nō ca rēt: & ſi in ipſis oſonib᷒ vis maior ē vbi in aduerſarium acri ter: dt & oia in ɔtētione ferme poſita ſunt. Aequarūt: q̄tū ad ornatū attinet: nō quātū ad figuras dicēdi & vehemē tiā. ¶ Aequabile i qđ vno te nore & eadē figura cōtextus apparet: quā in oſone variare neceſſe eſt. Nā cum nſa argu mēta cōfirmamus, & aduerſa rioruꝫ refellimus, intentiore vtimur oſone: cum crimē (cuius accuſamur) minuimus, aut ad miſericordiā cōcitam᷒. leuiore, ac remiſſiore. ¶ Tempera tū: mediocre. inter ſublime & hūile. ¶ Et id qdē: cōtinuo de clarat: ¶ Forēſe: quo in oſonibus vtimur i quas in foro iudi ciali recitam᷒: qđ vehemēs. & cōcitatum plerūq; ſolet eſſe. ¶ Hoc: quietū: quo de phia ſcribēs vti ſoleo. Quietum dicit qm̄ raro cōtingit oſonem intēdere: cū diſputet admonendi grā: nō victoriam de aduerſario apud iudices comparandi. Aliud autem eſt in vmbra (vt ſi dicam) exerceri: aliud in ve ro certamine verſari.

ASCĒ. ¶ QVAM obrē ma. &c. qa ergo Cice. ſibi oratoris ꝓpriū munus iuſte vēdicare pōt, hortat̄ filiū ad ſuoꝶ librorum le ctionē tā eorū in qbus ſublime gen᷒ dicēdi tenuit: videlicet oſonū: q̄ pñtiū: in qb᷒ æquabile atq; tēperatū hēt. cū nemi nē grȩcorum in vtroq; gñe ſatis exercitatū videat. Ordo ē: Quāobrē. i. pp quā rē: qa videlicet oratoris offm̄ mihi iuſte attribuere poſſum. O mi Cic. ego hortor te magnopere. i. magno conatu. Vt legas ſtudioſe. i. multum diligēter. nō ſo lum oſones meas, ſed ēt hos libros de phia: videlicet mora li. q. ſ. libri æquarunt. i. æquauerūt: hoc eſt æquales ſeu ȩque magnos fere ſe fecerūt illis videlicet orationibus. Enim pro ga vis. i. virtus, vel potius copia & vehemētia dicēdi. i. elo quēdi, ſiue oratorie loquēdi. eſt maior in illis. ſ. oſonibus. ſed hoc. i. pñs genus orationis æquabile & tēperatum: i. æqua liter ſe habēs inter ſublime & tenue. eſt quoq;. i. ēt colendū. i. debet ēt coli. i. exercitari. Et qdē. i. certe. nemini. i. non ali cui. Ego nō video id alicui græcoꝶ ɔtigiſſe. i. ēt cū difficul tate datū eſſe adhuc idē vſq; in hodiernū diē: vt idē labora ret in vtroq; gñe ſequeretur. &. i. pariter. illud genus dicen di forenſe. i. iudiciale: & acre. & hoc genus diſputandi quie tum. ideſt temperatum & ſedatum.

¶ NISI for. occurit obiectioni, & dicit forte: nō oīno quip

PET. MAR. pe orator fuit parū vehemēs: vt nō plane videretur id ade ptus, qđ orator in cauſis forēſibus pſtare dēt. In hoc nume ro eoꝶ, q ſequuti ſunt illud genus forēſe: & hoc getū genus dicēdi. ¶ Demetrius Phale. cognoīatus eſt a Phalero portu ſiue a Phalerea tribu: Phanoſtrati filius fuit. & Theophraſti peripatetici auditor. a Caſſandro Macedonum principe, q erga athenīēſes benignam exercuit mentem Athenis prefe ctus impoſitus eſt, cum eēt ciuis, q auctore. Stra. nō mō po pularem nō deſtruxit potētiam, ſed ēt melius, rectiuſq; reſti tuit. Veꝶ tm̄ inuidia valuit, & in paucos odium, & inimici tia, vt poſt Caſſandri obitum in ægyptū fugere coactus ſit: & eius inimici ſtatuas pl'es trecētis diiectas cōflauere. qđq; indignius eſt quaſdā in loca ſordida, & cloacas cōiecere. In hoc fuit ſtilus phicus oratorio permixtus robore: dicebat q; tm̄ in repu. valere eloq̄ntiā: q̄tū in bello ferrū. huius tpe au ctore Fabio lib. i. fictas cās ad imitationem fori apud græ

Deme trii mors cos dicere inſtitutū eſt: cū eēt Demetrius apud Ptolæmeū: multa in illo calamitoſo ocio ſcripſit: non ad vſum aliquem ſuū: quo erat orbatus: ſed ille ai cultus erat illi quaſi humani tatis cibus: tādem morſu aſpidis periit: In Bruto dicit: De metrius phalereus ſucceſſit adoleſcēs eruditiſſimus ille qui dē hoꝶ oīum: ſed nō tam armis inſtitutus. q̄ palæſtra: itaq; delectabat magis Athenienſes, q̄ inflāmabat. proceſſerat. n. i ſolem; & puluerem nō vt e militari tabernaculo ſed e Theo phraſti doctiſſimi hoīs vmbraculis hic primus inflexit oſo nē & ſuauis. ſicut fuit videri maluit, q̄ grauis: i ō dicit in hoc loco ipm fuiſſe oratorē paꝶ vehementē. qppe nō erat vehe mens: vt auditores inflāmaret, & moueret ad effectus. ¶ Su btilis: acutus in phia, & dialectice. ¶ Orator. ſ. in foreꝫ ſi gñe deliberatiuo, & demonſtratiuo. ¶ Parum vehe. qui non in flāmabat auditores: ſed poti us dulci oſone delectabat Vñ non perfecte genus dicendi forenſe tractabat, in quo ve hementia opus eſt: & ſumma ɔtētione: vt auditor mouea tur. ¶ Dulcis: ſuauis in oſone vt appareret illū eſſe forma tū vocib᷒ Theophraſti: q ſuauiſſim᷒ i dicēdo fuit, Theophra ſtus cum Plato. audiuiſſet ad Ariſto. ſe contulit. vir ſummæ prudētiæ (vt ait Laertius) ſtudii q; ſingularis, atq; eloquen tiſſimus: vt cū prius uocaret̄ Tirtamus: ob diuinā eloquen tiā eū denoiauerit Theophraſtū. De quo idem Cice. ſcribit alibi: Quanq̄. n. & phi quidā ornate loquuti ſunt, ſi qdem & Theophraſtus a diuinitate loq̄ndi nomen inuenit. Et Stra bo dicit: Ariſto. oīs diſcipulos ſuos feciſſe eloquentes, Theo phraſtē uero eloquētiſſimum. ¶ Nos aūt: ut Cice. uitaret aro gantiam: ait ſe eſſe ſequutum utrumq; genus dicendi foren ſe. ſ. & quietum. ſed quantum profecerit in utroq; aliorū iu dicio relinquit. Sciebat. n. ſe utrumq; tractaſſe uberrime.

Theo phraſtus vñ nomē ſortitus fuerit

ADD. ¶ PHALEreus: Athenienſis a tribu, in qua cēſebat̄ denoia tus. Phalerū inqt Stephan᷒ nauale atticum: & tribus a qua tribulis phalereus. & Phaleris fœminei gñis. ¶ Diſputator: uenator ipſius ueritatis: & expurgator phico inſtfo. i. rōnib᷒ & dialecticis formulis. ¶ Subtilis: acutus: pſpicax: & uia diſ ſerens. ¶ Parum uehe. non concitati ſpūs, ſed remiſſioris, & lā guidioris: ut delectare poſſet qdē iudices: ſed non permoue re: atq; inflammare: qđ ad robuſtum: neruoſum: atq; ardētē pertinet oratorē. ¶ Dulcis: iucōdis: ſuauis, lepidus: expreſſit qppe doctorē ſuū Theophraſtū. ¶ Profecerimus: proceſſeri mus. ¶ Sequuti ſumus: ſtudioſe tractauim᷒, & ꝓfeſſi ſum᷒.

¶ NISI for. noīat cōplures, quos nō negat utrūq; cōſequi potuiſſe: ſi uoluiſſet in utroq; labore. Sed altero relicto. in

FRA. MAT. uno tm̄ claruiſſe: dicit ſe aūt utrūq; eſſe conſecutum. ¶ Forte hoc cū dicat cōcedere ſe, Demetrium utrumq; adeptū eſſe ſignificat. fuit is Phanoſtrati filius: phalerus a tribu nomina tus: quæ Athenis phalerias dicebat̄. Erat aūt poſt pyræum portū in littore ꝓpinquo. Nā multitudinē Cecrops perue tuſtus Athenienſium rex in duodecim populos diuiſit quos & tribus, & ciuitates vocant. Theſeus poſtea ex oībus vnaꝫ ciuitateꝫ efficit. Singuli aūt populi in una mœnia coacti ſua nomina retinuerunt. Auctor. Stra. Sed Demetrius auditor fuit Theophraſti: atq; illi admodum familiaris. Et a Caſſan dro uiro cui ciuitas Athenienſis parebat: præfectus urbi im poſitus: anno. x. præfuit: æreis ſtatuis trecentis ſexaginta ho noratus quarum plures equeſtres erant: & incurribus: ſeu bi gis ſtabant. Summo ſtudio intra trecentos dies famæ conſu matæ: poſt Caſſandri obitum paucorum odio & inimicitii is fugere in ægyptum coactus eſt, ubi ab Aſpide mœnium morſus e uita migrauit. Auctores Stra. & Laertius. Dioge

Dioge nes Calli ſthenes nes reliquit hiſtorias, orationes, libros de rhetorica: ſed i o rationibus quidem parum uehemens fuit: & concitatus, pri muſq; (ut Quint. ait) inclinaſſe eloquentiam dicitur. Sed i medio dicendi gñe oībus a Cic. præfertur: in deſputationi bus de phia peracutus. In utroq; uero gñe dulcis & ſuauis, qualem decebat eſſe Theophraſti diſcipulum, cui Tyrtamo prius nomē erat. Sed Theophraſtum Ariſto. ob diuinā elo cutionem appellauit. Hunc præterea dicebat freno indige re: quod excellenti acumine ingenii cuncta facillime aſſeque retur. Calliſthenem uero carcaribus, quoniam tardus inge nio eſſet. Ariſto. diſcipulos omnes ingenio & doctrina ſuperauit. ¶ Nos autem ſeipſum laudare arrogantis eſt: ideoq; ait utrumq; me genus ſecuutum eſſe. affirmo Quā tum uero in utroq; profecerim aliis iudicandum relinquo.

¶ Niſi

Equidem & Platonē exiſtimo, ſi genus id forēſe dicendi tractare voluiſſet, grauiſſime, & copioſiſſime potuiſſe dicere. Et demoſthenem, ſi illa, q̄ a Platone didicerat, tenuiſſet, & pnūciare voluiſſet, ornate ſplendideq̄ facere potuiſſe. Eodēq̄ mō de Ariſtotele, & Iſocrate iudico, quoꝝ vterq̄ ſuo ſtudio delectatus, ɔtēpſit alterū.

ASCĒ. paulus: nō ſeipm̄ commēdat ille ꝓbatus ē ſed quē deus.

¶ Rhe for. De Pħa. pōt hīi in hoc gñe: exīſs diſputator ſubtilis, & orator par vehemēs in gñe foren: & deliberatiuo: & demonſtratiuo: tñ dulcis fuit ſup. vt poſſis agnoſcere diſcipulū Theophraſti illius ſuauiſſimi & diuini oratoris. Autē ꝑ ſed iuditiū aliorū ſit q̄tū nos ꝑferimus i vtroq̄ .ſ. gñe dicēdi: & forēſi & pħico. q. d. Ego de me iudicare nō poſſum: nec debeo. Nō poſſū q̄dē: q̄a q̄ſq̄ captus amore ſui temere de ſe iudicat. Vñ eſt Aeſopi fabula de mantica ꝓpriū errorū i tergo poſita, & aliorum in pectore. Nec debeo: quia (vt dici ſolet) Laus proprio ſordeſcit in ore. & in libello pueroꝝ: Nec te collaudes: nec te culpaueris ipſe.

PET. MAR. ¶ EQVIde & Pla. occurit obiectioni: potuiſſet. n. obiici nōne alii id ꝑſtare valuiſſent vt .ſ. vtrūq̄ genus dicēdi apte tractarēt. potuiſſe q̄dem affirmat Cice. ſed noluiſſe. & accipit varia exēpla eorū .ſ. q pħia tñ excoluerūt. & eoꝝ: qui dicēdi artē amplexi ſunt: cū vtrūq̄ potuiſſent cū decoro præſtare. nā Plato vari⁹, multiplex, copioſus, & tātæ eloquētię fuit: vt Iouē: ſi græce voluiſſet, platonice locuturū pħi dicerent. De quo ita Fabi. Quis dubitet & Plato. eſſe ꝑcipuū ſiue acumine diſſerendi, ſiue eloquēdi facultate diuina quadā, & homerica: multū eni ſupa ꝓſam oronē: q̄ pedeſtrē gręci vocāt, ſurgit: vt mihi nō his igenio, ſed quodam delphico videat̄ oraculo dei iſtinctus. ¶ Grauiſſime: q̄tū ad ſniaſ & pōdera reꝝ, q̄s callebat in oī diſciplina ſumm⁹. ¶ Copioſiſſime: q̄tū ad vbertatē oronis & ſublimitatē illā dicēdi, q̄ Plato, aliis āncelluit. ¶ Et, Demoſt. Demoſthenes iterprętat̄

Demoſthenes qd interpretetur

robur ppli: oīs gręcię oratores ſupauit i pħia Plato. audiuit: Hiſeum vero rethorē i arte dicendi. ¶ Tenuiſſet: voluiſſet tenere, atq̄ defendere ſua eloquētia: ſed pħiam non curauit eloquētiæ ſtudioſus. ¶ Ornate, & ſplēdide oē ſplēdidū eſt ornatū: ſed non ecōtra: ornat⁹ in orone a multis hīi pōt, ſplēdor vero a paucis. Vñ vt exprimeret Demoſthenis ſummā eloquētiā. q Ci. q̄t⁹ ē, effecit: illū dicit nō mō ornate, ſed etiā ſplēdide, qđ paucis datū ē, dicere potuiſſe. ¶ Eodē mō: ſilr, vt dixi de Plato. & Demoſt. Ariſto. totū ſe ad pħiā cōtulit, q̄uis libros rethoricos ad Alexādrum, & ad Theodectē ſcripſerit. De quo Fabi. Q ui Ariſto. quē dubito ſciētia reꝝ, an criptōꝝ copia, an eloquēdi ſuauitate, an inuentionū acumine, an varietate operū clariorē putē. ¶ Iſocrate: Iſocrates cōdiſcipulus Ariſto. audiuit eni & ipe Plato. ſuauiſſim⁹ orator fuit, & in diuerſo gñe dicēdi nitidus, & cōptus, & palæſtre q̄ pugnę (vt inqt Fabi.) magis accommodatus: ois dicēdi veneres ſectatus eſt, inuētione facilis, honeſti ſtudioſus, i cōpoſitione diligēs, & curioſus vſq̄ ad reprehēſionē: cui⁹ dom⁹ cūctæ gręcię q̄ſi ludus q̄dam patuit, atq̄ officina dicēdi nā auditoriis q̄ iudiciis aptior gloriā intra parietes alebat. Cui iuidens Ariſto. adoleſcētes, & ipſe docere cœpit vt ſapientiā cū eloquētia iūgeret. dicens: turpe eſt tacere, cū Iſocrates loquat̄. Iſocrates primus Panegiricos ſcripſit, & .iiii. & .xc. ætatis anno eū librū cōpoſuit, q Panathenaicus iſcribit̄. ¶ Suo ſtu. ꝓprio, & qđ q̄ſq̄ magis amabat. ¶ Cōtepſit alteꝝ: Ariſtoteles cōtēpſit laudē ex arte dicendi, & Iſocrates, q̄uis pħiam didiciſſet, oratoriā facultatem cū ſumma laude: & æſtimatione amplexus eſt, & excoluit.

ADD. ¶ TRActare: exercere, excolere. ¶ Grauiſſime: prudentiſſime: ac magno ſniaꝝ pondere. ¶ Copioſiſſime: vbertate orationis maxima: cū eēt loquētiſſimus: & eloquii felicitate, q̄ſi ſupra hoiem aſſurrexerit. ¶ Tenuiſſet: ꝑſiteri voluiſſet, ac frequētare. ¶ Pronunciare: afferre i mediū, & lr̄is mādare decretū Plato atq̄ ꝑceptaꝛ potuiſſet, inqt, ſi collibuiſſet ellegāter diſputare i pħia: & ſcribere, cū ſūmus eēt orator. ¶ Splendide: cōcinne, diſtincte, floride. ¶ Iſocrate: clariſſimo ſophiſta: & numeroſa orone iclyto, cuius imaginē deſcribēs Philoſtratus ſlicitiſi rem habitu canentis appoſita ori Iſocratis arguit illius ſuadelam & leporem: quem poſuit in rhetoricis formulis: & moribus. Deceſſit mœrore cōfectus q̄ nō ſuſtinens audire caſum athenienſium ad cheroneam.

FRA. MAT. ¶ EQuidē & Pla. &c. nō negat fuiſſe apud græcos q eōſeq vtrūq̄ potuiſſent: vt Plato, & demoſt. ſed hōc dicit contemptō forēſi dicendi gñr, q eo diſputādi de pħia delectatū. Il lū ɔtra forē ſe dūtaxat amplexū. Plato Ariſtonis filius Atheniēſis, a Solone genus duxit

Plato.

ꝑ egregio corpis hitu: cum apud Ariſtonē argiuū paleſtritē exerceretur, Plato cognominat⁹ eſt: eū pri⁹ ex aui noie Ariſtodes vocatus eēt q̄uis ob oronis vbertatē: & mirā latitudinē: q̄dā ſic appellatū putent: ſiue q ampla fuerit frōte. fert̄ Socrates oloris pullū vidiſſe p ſomnium in gremio ſibi plumeſcere. Q ui ɔtinuo exertis pēnis, & expāſis alis i altū euolās ſuauiſſimos cāt⁹ ederet: poſtere die, cum a p̄re ſibi cūmēdat⁹ eēt: h̄ ait cygn⁹ eſt quē vidi: audiuit Socra. & illo mortuo Cratillū Heraclyti diſcipulū: & Hermogenē: ei⁹ puuli i cunis dormiētis apes labellis mel iſeruerūt. Singularē eloq ſuauitatē eius ore emanaturā ſignificantes. Nā tāta fuit eloquētia: vt vulgo diceret̄ Iouē ſi hūano ſmone vti vellet. nō alia q̄ Platonis ligua locuturum de quo ait Quinti. Q uis dubitet Plato. eſſe ꝑcipuū: ſiue acumine diſſerēdi: ſiuę eloquēdi facultate: diuina q̄dā & homerica, multū eni ſupra ꝓſam oronē: & q̄ græci pedeſtrē vocant: ſurgit, vt mihi nō hois igenio: ſed quodā delphico videat̄ dei oraculo iſtructus. ¶ Si ge. fo. tra. vo. hoc ē foro opam dare, & cās agere. ¶ Grauiſſime, ad ſnias. ¶ Copioſiſſime: adornatum refert̄. ¶ Et Demoſt. huic Demoſthenis pr̄ fuit Macheropius ab officina gladioꝝ, q̄ egregiē Athenis hēbat, cognoiatus: cū Oropi cām egiſſet: Calliſtrat⁹: magno tunc nois orator, & igēti fuiſſet admiratiōi ei⁹ glīa. Adoleſcēs adhuc Demoſthenes adamauit: & omiſſis cęteris diſciplinis ad id vnū ſe executi: vt dicēdi facultatē nāciſceret̄ ꝑceptore Iſeo maxime in orādo efficaci vſus eſt: fuit & Plat. auditor: magnāq̄ ab eo vtilitatē ad dicēdum ſuſcepit. auctor Plutar. Decem vno tpe fuerūt Athenis oratores, quoꝝ lōge priceps ac pene lex orādi Demoſt. fuit: vt Quinti. tradit. ¶ Illa: pħica pręcepta de morib⁹ & reb⁹ nālib⁹ ide cœlo & ſilib⁹. ¶ Splendide: elegāter, luculēter. ¶ De Ari. q Nicomachi fili⁹ ſtagirites fuit: & plurimum eloquētia valuit, priuſq̄ iudicialē ſcripſit oronē, & de arte retho. lib. cōpoſuit. Sed magis pħia q̄ foro operā dare voluit. Dubitat Q uin. ſcia reꝝ an ſcriptorū copia, ac eloquēdi ſuauitate: ac iuētorū acumine: ac varietate operꝝ hūc clariorem putet. ¶ Iſocrate: Iſ athenienſis fuit, Theodori fili⁹ ex dito, Gorgiæ leōtini diſcipulus eloquētię pr̄ a Ci. appellat̄: ex cui⁹ ludos (vt idē ait) meri oratores, vt ex quo troiano meri principes, exierūt. habuit. n. ꝑſtantiſſimos diſcipulos, inter quos Theopōp⁹ & Ephor⁹ maxie clarueruūt. Q uoꝝ hēis alter: calcaribus alter indigere ab eo dicebat̄: hūc nitidū ac cōptū, & palæſtrę, magis q̄ pugnæ accōmodatū: oēſq̄ dicendi veneres ſectatū dicit Qu. nec i merito: q̄m auditoriis ſe, nō iudicis ɔparauit i iuētiōe facil̄ fuit hōeſti ſtudioſus, i ɔpoſi. adeo diligens, vt cura ei⁹ reꝑhēdat̄.

Demoſthenes

Ariſto.

Iſocrates

ACĒ. ¶ A Eqdem. i. ego q̄de, vel certe ego exiſtimo .i. iudico, & .i. ſil̄. Plato, phioꝝ (vt q̄dā volūt) pricipē ſi uoluiſſet tractat̄ id gen⁹ dicēdi forēſe. i. quo i foro iudiciali illo tpe vtebat̄: qđ ē acre: & vehemens potuiſſe dicere grauiſſime quantū ad ſnias, & copioſiſſime q̄tū ad verba. & .i. pariter exiſtimam⁹ ſup. Demoſt. oratore iter græcos ꝑſtātiſſimū, ſi tenuiſſet ea quæ didicerat a Plato. & voluiſſet pnūciare, potuiſſet facere illud .ſ. dicere ornate, ſplēdideq̄. Et ego iudico eodē mō de Ariſto. & Iſocrates quorū vterq̄ delectatus ſuo ſtudio/ cōtēpſit a teꝝ. Ariſto. n. licet rethoricos libros ſcripſerit: & eloquendi ſuauitate valuerit: ꝑcipuū tñ ſtudiū ad reꝝ idagationem applicuit. Iſocrates econtrario (q̄uis philoſophiā didiciſſet) ad facultatem tñ dicendi aium appulit, potiſſimū vterq̄ ergo ɔtempſit, i, paruipēdit alteꝝ. i. alterius ſtudiū.

Sed cum ſtatuiſſem aliquid hoc tpe ad te ſcribere. Et multa poſt hac, ab eo exoriri volui maxie, qđ & ętati tuæ eſſet aptiſſimū, & auctoritati meæ grauiſſimum.

PET. MAR. ℂSED cū ſtatuiſſem: facit auditorē attentum dicens ſe id nūc ſcribere voluiſſe, quod eſſet cōueniens adoleſcētiæ filii, & ſuæ auctoritati, qui iā puenerat ad ſenectutē longa rerū experiētia edoctus, quem decebat iſtituere adoleſcētes offi/ciis, quę patēt latius: cum nulla ętas propiis officiis vacare debeat: & affert rationem, quare id fecerit, quonia hęc pręce/pta de officiis aptiſſima erāt ętati Ciceronis adoleſcentis qui ad felicitatem humanas & ſuam perfectionem a pa/tre debebat inſtitui clariſſi/mo viro, & in omni diſcipli/narum genere perito: vt vtriuſqꝫ decorū ſeruaretur. Nam ab adoleſcētia (vt iquit Plato) inſtitui hominē oportet vt, officioſus adoleſcat, & his gaudeat, qbus gaudēdum eſt, & doleat qbus dolēdū. Formatur enim diſciplinis tenera ętas, vt cera manu artificis, & multū refert a teneris ꝯſueſcere. Iō ſcribit Horatius: Quo ſemel eſt ibuta recens ſeruabit odo/rem Teſta diu. Vñ tenera ætas a libidinis arcēda eſt, aliiſqꝫ ſceleribus, qm̄ cum ętate adoleſcunt, & ingenii aciē perdūt, qua iactura nulla poteſt eſſe maior. Difficile enim eſt vitia recedere quę nobiſcum creuerunt. ℂStatuiſſem: conſtituiſ/ſem aio, & decreuiſſem. ℂEt multa poſt hac: poſt hoc tēpus ſcribere. ſ. Poſt hac ſignificat poſt hoc tempus. añ hac añ hoc tēpus. Scriptus igit̄ Cicero multa ad filiū: voluit a mediis officiis icipere, quibus tenera ætas debebat inſtitui. ℂVolui exordiri: icipere, & auſpicari: īde exordia. Exordiri eſt inci/pere res maiores. Vñ Sillius poema ſuū ita auſpicatur, Or/dior arma. ℂA etati tuæ adoleſcentiæ, quæ mediis officiis formari debet. Iſta enim media officia, quę dr̄, oibus com/munia ſunt, & cōmunia appellant̄, & cuiqꝫ ętati ſua tribuū/tur. ℂAptiſſimū: decēs, & cōueniēs. nā adoleſcēs his officiis ad habitū virtutis iſtituēdus eſt: cum in ipſo non poſſit eſſe virtutis, qa vacat prudētia: q̄ magna rerꝫ experientia ꝯpara/tur: ſed eſt indoles, & quoddā virtutis ſignum, & ſic in pue/ris nō pōt eſſe vitiū, qa nō agūt cū cōſulatione, & delibera/tione: ſed eſt in ipſis qdā ꝓbitas, aut improbitas. Vnde ſcri/bit Ariſtoteles. i. ethico. Iuuenē nō eſſe idoneum auditorē phię: iuuenem. ſ. ętate, & moribus, quippe ſenes libidinoſi, & praui iuuenes ſunt, & nō plus in ſe pēli habēt, q̄ iuuenes ætate: qui feruore quodā ſanguinis incitati, & affectu i quo illa ętas vel maxime ducit̄, appetūt voluptates, & nō conti/nent rōnē: quę affectibus vincitur, debemus audire p̄cepta ad bñ viuendū, & ita viuere, vt p̄cipit̄, quod iuuenis ſpnit: cū per ętatē qd phia velit, & polliceat̄, expendere non poſ/ſit, atqꝫ diſpicere, Præcepta igit̄ de officiis Ciceronis ado/leſcēti aptiſſima erāt: vt. ſ. bonus fieret. Vnde fortunati dr̄ adoleſcētes apti ad rerꝫ cognitionem, qua ſeipſi perficiunt. Habet hoc optimū in ſe generoſus animus (inquit Seneca) ꝙ cōcitat̄ ad hōeſta. ℂAuctoritati meæ grauiſſimū: digniſſi/mū: & cōueniēs grauitati meæ. Nam decebat Ciceronē gra/uē, & ſummæ ęſtimationis in repu. virū de officiis ad filiū ſcribere, qui rōni paternę parere debet: qđ Cicero ſufficien/ter præſtare poterat, vſu rerū edoctus. ℂAuctoritat: digni/tati maxime cū ſcribat ad filiū, qui eſt tanq̄ appetitus obtē/perans rationi, Vnde pueris dātur pædagogi, vt illis pare/ant, tanq̄ rectę rōni, quā pueri non modo habere poſſunt.

post hac añ hac quid ſignificēt

Fortunati adoleſcētes qui dicātur.

ADD. ℂSED cū ſtatuiſſem: hoc eſt ſm huius prefationis mem/brū: quo Ciceronē hortat̄ ad eā phię partē, quę mores pur/gat: & bonū efficiēs virꝫ ad naturę pfectionem ſternit iter: & ad extremū humani ingenii bonū affectat viam. Cęterę quippe diſciplinę, q̄ q̄ liberales dr̄. i. hoie libero dignæ: acu/tū reddere pñt adoleſcētē: ſed nō bñ moratū: qm̄ de tali eru/ditione nō loquunt̄. liberalia ſtudia dicit Seneca hactenus vtilia ſunt, ſi pparēt igeniū: nō detineant. tā diu. n. in iſtis i/morandum eſt: q̄ diu nihil aius agere maius pōt rudimenta ſunt nr̄a: nō opera. Quare liberalis ſtudia dicta ſint vides, qa oie libero digna ſunt. Cæterum vnū ſtudiū vere liberale eſt: quod liberū facit, hoc eſt ſapiētiæ ſublime, forte, magna/nimū: cętera puſilla, & puerilia ſunt. ℂStatuiſſem, iudicaſ/ſem: cēſuiſſem: decreuiſſem. ℂPoſt hac: deinceps. ℂExordiri: incipere, auſpicium facere. ℂMaxime: potiſſimum: & in pri/mis. ℂA etati tuę: iuuenilibus annis: quos p̄cepta inſtruunt & exēpla, his etenim humani affectus, veluti quodam ciuili edicto coercent: & obligant: atqꝫ p̄cepta ipſa hortantur ad officia, qbus parat̄ virtutū maximū humanæ docilitatis bo/nū. Natura inqt Seneca non dat virtutē: Ars eſt bonū fie/ri: virtus nō ꝯtingit aio, niſi inſtituto, & edocto: & ad ſu/mū aſſidua exercitatione ꝑ/ducto, ad hoc qdem: ſed ſine hoc naſcimur: & in optimis quoqꝫ anteq̄ erudias virtutis materia: nō virtus eſt. ℂAptiſſimum: ꝯuenientiſſimū: qm̄ tali/bus p̄ceptis: & inſtitutis iſtruēda eſt Adoleſcentia: & iuue/nilia igenia formāda ſunt ad decoros mores: igenii vis, ait Seneca, p̄ceptis aliter, & creſcit nouaſqꝫ perſuaſiones adiicit innatis, & deprauata corrigit. ℂAuctoritati: paternę digni/tati: & ſenatoriæ: cōſularīqꝫ ęſtimationi. in epiſtolis ad At/ticū dicit: De officio magnifice explicamꝰ: i alloqmur Cice/ronē. Quid eni meliꝰ pr̄ filio? ℂGrauiſſimū: decētiſſimū, p̄ce/pta ſiqdē pfecta a cōſumato ſene maximū hñt pondus atqꝫ momentum: & oracula quędam exiſtimari debent.

Studia liberalia vñ dicta

FRA. MAT. ℂSED cū ſta. h̄ docilē facit breuiter: qbus de rebꝰ dicturꝰ ſit oñdēs: ſimul & attētū reddit. Latiſſime patere dicēs q̄ de/ officiis p̄cepta ſunt tradita. ℂHoc tpe: quo otioſus ſum: & a forēſibꝰ laboribꝰ: ſenatoriiſqꝫ muneribus liberatus. ℂMul/ta poſthac: qđ feciſſet niſi e medio ſublatꝰ fuiſſet. ℂOrdiri: incipere. a textore ſumpta eſt trāſlatio. Hora. de Homero: Nec gemino bellū troianū ordit̄ ab ouo. ℂAptiſſimum ętati tuæ, adoleſcens erat Marcus Cice. Quę ętas: cū lubrica ſit & facile labefactari ſoleat: maxime idiget mortalis phiæ p̄/ceptis. Quibus in via virtutis detinet̄: a qua voluptatibus pleriqꝫ deliniri: quæ dulces videnf̄: cū amaritudo virtuti per/mixta ſit: facile diſcedūt: & præcipites in vitiū ferunt̄. Opti/ma itaqꝫ a pricipio tradenda pueris ſunt. Quod Quintiliano placet. Quia tenacius hærēt: q̄ nudis animis pcipiuntur: vt ſapor, quo noua imbuas durat. Et Virg. ait: Vſqꝫ adeo i te/neris cōſueſcere multū eſt. Sed occurrit quod ait Ariſtote. Iuuenē idoneū auditorē ciuilis diſciplinę nequaq̄ eſſe, Cum & rudis ſit earū rerū q̄ in vita verſant̄: de: qbꝰ tractet ciuilis diſciplina: & affectus ſequat̄: vt inaniter auditurus ſit, cum nō cognitio ſed actio finis ſit. Soluit q̄ſtio aliq̄ ptem phię, Si nō oēs: iuuenis ætati accōmodatā eſſe: & in hoc libro de cuiuſqꝫ ætatis decoro tractat̄. Quid adoleſcētē: qd virum: qd ſenē deceat: pōt & aliter ſolui phiæ vt medicinæ duo eē officia, curādi, & p̄ſeruādi. Curat medicus p̄ſentē ægritudi/nē: dat & pharmacū cōtra futurā ne accidat: multi antido/ta ſumūt ne honeſta poſtea venena noceāt. Eodē mō phia a p̄ntibꝰ vēdicat vitiis: & a futuris cōſeruat̄. Sicqꝫ aptiſſima eſt iuueni moralis phia, vt vel p̄ntia abigat vitia, ſi q̄ ſūt. vel cautos reddat: ne in illa labant̄. Sed ſi moralis phiæ idoneꝰ auditor iuuenis non eſt: qñ diſcet? certe nunq̄. Et Plato ait: Ab ipſa adoleſcētia iſtitutos eſſe cōuenire: vt pro qbꝰ opor/tet gaudeamꝰ & doleamꝰ. Sed reuera illū itelligit Ariſto. q vitiis deditꝰ ſit: & cupiditatibꝰ obtēperet. Nā (vt idem ait) nihil refert ætate qs iuuenis ſit an moribꝰ: nō eni in tpe ē de/fectꝰ, ſed in diuidēdo: & pſequēdo ſingula: ſm ai pturbatio/nē. Nā talibꝰ qdē, inqt, inutilis erit iſta cognitio: quemadmo/dū iis q icōtinētes ſunt. Qui vero cupiditates ſuas rōni ſu/biiciūt: iis iſta ſcire admodū ꝓderit. Idē, bene iſtitutum mo/ribꝰ eē oportet eū, q de hōeſtate, & iuſtitia, & oi ciuili rōne auditurꝰ ſit. Satis arbitror ꝓbabiliter his q̄ diximꝰ ſolutā q̄/ſtionē. Grauiſſimū, qd eni magis decet ſenē q̄ ea tradere q̄ mores inſtruāt: & hoies meliores reddāt. ℂAuctoritati: æſti/mationi: & receptæ de mea virtute, & itegritate opinioni.

ASCE. ℂSED cū ſta. hic apit ſubiectū huius opis. i. materiam cir/ca quā tota itētio verſabitur: hoc eſt declarat de quo ſcriptu/rus ē: qa de officio: quo nulla pars vitæ ſiqdē recta eſt vaca/re pōt, Ordo eſt, Sed o fili cū id ſupple ita ſit ꝙ ſtatuiſſem

aliquid

aliqd ſcribere ad te hoc eſt in p̄nti tēpore. Et multa poſt hac .i. poſt hoc tps. ſup. ſtatuiſſē ſcribere ad te itē ſup. Ego vo/lui exordiri .i. incipere. maxime .i. potiſſimū ab eo ſup. opef qd̓ eēt, &c .i. ſimul aptiſſimū .i. conuenientiſſimū tuæ ætati q̄a iuuenis es: & ita officii impitior. Et .i. ſimul. grauiſſimū .i. grauitatē maximā cōferēs meæ auctoritati .i. q̄ & p̄t tuus ſū: & dignitate multa p̄dit?

tis habitū: nō vult eſſe felicē: dicitq; parū tūc ab aliis differ/re. adeo dicit poſtea Cicero cum de prudentia loquet̄ .i. oēm laudē virtutis ꝯſiſtere in actiōe. Igit̄ offm̄ nūq̄ ē negligendū. In vltio de finibus ſic ſcribit: Sōnū denīq; nobis niſi regetē corporibus & medicinā quādā laboris afferret contra natu rā putaremus datum. aufert. n. ſēnſus actionēq; tolit oēm.

PET. MAR. ℂ Nā cū multa ſint: p̄batio eſt ꝓpoſitiōis. ⸿ Grauia. q̄tū ad ſnīas, & pondera rerū: cir ca q̄s p̄hia verſatur. ⸿ Vtilia: cognitiōi .ſ. & vitæ humanę ad beate viuēdū. ⸿ Diſputata: ſubtiliter inueſtigata, & mādata lr̄is. ⸿ Latiſſime pa/tere: extēdere ſeſe ad oēs & ad oia: & hoc p̄bat: q̄m nulla eſt vitæ pars: q̄ officio vacare

Nam cum multa ſint in p̄hia, & grauia, & vtilia accu rate, copioſeq; a philoſophis diſputata: latiſſime pa/tere videntur ea, quæ de officiis tradita ab illis, & præcepta ſunt. Nulla enim vitæ pars, neq; publicis, neq; priuatis, neq; forenſibus, neq; domeſticis in re/bus, neq; ſi tecum agas quid, neq; ſi cum altero con/trahas, vacare officio poteſt. In eoq; excolendo ſita vitæ eſt honeſtas omnis, & in negligendo turpitudo.

ℂ GRAuia, p̄claris ſentē tiis ſubnixa. ⸿ Vtilia: hūanæ p̄fectiōi apta, & mētis cultui. ⸿ Accurate: p̄ēſiculate: diligē ter. ⸿ Copioſe: diffuſe. ⸿ Di/ſputata: tractata: expurga/ta: declarata. ⸿ Latiſſime pa/tere: ad oēm ætatē: ſtatū: for tē: atq; fortunā ſe extēderet: late patere id dr̄ qd̓ multos cōplectit̄, latiſſime vero qd̓ ois. ⸿ Tradita: efficaciter ADD.

debeat cætera q̄ in p̄hia ſribunt: non ſe ad ois ętates extem dunt aut cōueniunt: vt de rebus naturalibus & diuinis: de aia eiuſq; imortalitate: officia aūt vnicuiq; ætati accōman/data ſunt: & ſic latius patēt. late itelligimus ad multos: la/tiſſime ad ois. ⸿ De officiis: ſtudioſis actionibus: media offi cia itelligit ſiue cōia: q̄ a ſtoicis neq; in bonis neq; in malis ponebāt: ſed eēt talia dicebāt: vt de illis certa rō teddi poſ/ſet quare facta ſint: qd̓ aūt rōne actū eēt id officiū appella/bant. ⸿ Tradita, mandata lr̄is: vt poſteris prodeſſet. ⸿ Præ cepta: ad regulā p̄ceptionis redacta .i. p̄cipiēdo tradita & docēdo. ⸿ Nulla. n. vitæ pars, cōfirmatio ſuperioris p̄batio nis. ⸿ Nulla pars: nulla actio vitæ humanæ. ⸿ Neq; publi/cis: cum verſamur in negociis reipublicæ. & ſic inuit gubre natiōnē ciuilē. Nulla inq̄t eſt pars vitę q̄ debeat vacare offi/cio: aut cum verſamur in negociis reipublicæ aut priuatis aut cauſis forēſibus .i. extra domū: aut ī rebus domeſticis .i. in cura rei familiaris tuēdæ. Et ſic tetigit tres partes mora/lis p̄hię. in quibus hoies verſari debēt cū officio. pollıticā q̄ eſt circa gubernationē ciuilē, œconomicā q̄ eſt ad rē fami/liarē tuendā & gubernationē familię: ac ethicen q̄ verſatur circa gubernationē cuiuſq; hois ſingulatim. nā prius debet q̄s ethicen noſcere .i. ſeipſum moribus excolere & virtutes morū adipiſci & ſe p̄ficere. Inde gubernare familiā poſtea rempublicā gerere. ⸿ Priuatis: cū nō ſumus in magiſtratu, ſed priuati. & q̄cquid agimus ab officio ſe iungi non debet. de his oibus præcepta tradit Cicero. ⸿ Si tecū agas: q̄d nam quiſq; bene iſtitutus ipſa turpitudine offenditur & nactus latebras eam aſpernatur: cū pp ſe fugienda ſit. ergo ſi ſoli ſu/mus & aliqd agimus. non debemus officio vacare. Iō dicit Cato apud ciceronē in libris de finibus: Quis aio ęquo vi/det eū quē impure & flagitioſe putet viuere. q̄s. nō odit ſor didos. vanos. leues. futiles. quid aūt dicit poterat ſi turpitu/dinē nō ipſam p ſe fugiendā ſtatueremus. quo minus hoies tenebras & ſolitudinē nacti nullo dedecore ſe abſtineāt. ni/ſi eos per ſe turpitudo ipſa deterreat. ⸿ Si cum altero contra has, ſic facias cum aliis contractus vendēdo, emēdo & ſi vta ris aliorū ꝯmertio. de his cōtractibus loco ſuo dicetur. ⸿ Va care officio. ideſt non poteſt eſſe ſine officio. Vaco interdum ſignificat vacuum eſſe. vnde dicimus vaco officio, ideſt ſum ſine officio. & ſic iungitur cum ablatiuo. accipitur etiam in aliam ſignificationē cum iungitur cum datiuo vt vaco lite ris .i. do operam & incumbo. ⸿ In eoq; excolēdo, dum exco litur: nā in operatiōe ſtudioſa .i. officio. conſiſtit honeſtas .i. ipſa virtus. ⸿ Sita: poſita. nā cum officiū dimittimus, hone ſtatem retinere, nō poſſumus, ſed labimur ad vitia, quibus nihil pōt eſſe inhoneſtius & turpius. ⸿ In negligendo, dū ne gligit. nā in parua actione: q̄ eſt cōtra offm̄: cōſiſtit ipſa tur/pitudo .i. vitiū, quo nihil pōt eſſe turpius: & hæc neceſſario ſubſequitur. nam ſi in officio cōſiſtit honeſtas, neceſſe eſt vt neglecto officio: negligatur honeſtas .i. virtus. & turratur in vitiū, qd̓ virtuti cōtrariū eſt. Vnde vult Ariſtote. he im. eſſe felicē, dū virtutē exercet: cū aūt dormuit q̄uis habeat virtu

data: inculcata, repetita vt altius imprimerentur, & quaſi in/fixa mētibus in hererent. Tradere hoies diſcipulis pręcepta dr̄. ait Seneca, nō tradit̄ qd̓ fugit. ⸿ Præcepta: monſtrata iure quodā p̄ceptionis: ammonitionis, & exhortationis, p̄ci pere eſt iubere: docere formulaſq; ꝯſtituere: ide p̄ceptū, & p̄ ceptio. Pars hæc actuoſæ p̄hie p̄ceptiua dr̄: & cum decreto ria cōſpirat vtiliter. & conuenit. ⸿ Forēſibus: ciuilibus, extra domū tractaris: vn̄ domi, foriſq;. ⸿ Tecū agas: q̄d: ſolus con mēteris, & te ipſo vtaris ad aliqd̓ honeſtū opus. ⸿ Contra has, negocieris emēdo: vēdēdo. noiaq; faciendo: cōtrahere/ē cōtractus .i. mutuas obligationes exercere. ⸿ Vacare, care/re: vacua eſſe. ⸿ Officio: actiōe cōgruenti naturæ vſibus, vn̄ cathecō .i. ꝯueniēs, & decēs dr̄ a gręcis. ⸿ Excolēdo, dum ex tollitur .i. exercetur. & frequentatur. ⸿ Sita: poſita, locata. ⸿ Honeſtas: cōmēdatio: nitor & decor. ⸿ Turpitudo .i. vitu/peratio: probrum: dedecus: infamia.

ℂ NAM cū multa &c. nihil latius patere in p̄hia dicit his q̄ de officiis tradūt. Quę cū virtutis actionē ſignificēt .i. agi q̄cq̄ qd̓ ipſis vacet in vita non pōt: oēm ergo actionē hone/ſtā cōplectunt̄. Mira aūt eſt opis laus: p quā maxima oſten/dit̄ vtilitas. ⸿ Multa: vt q̄ domū & familiā iſtituūt .i. & œco nomice ſubiiciūtur. Quę ciuitatem gubernare docēt: & ad politicā ſpectant. Vt de morte: de p̄turbationibus & cupi/ditatibus: de amicitia de ſenectute: de pace: de bello: de oī deniq; honeſto: de finibus: & reliqs, q̄ ad moralē p̄hiam per/tinent. ⸿ Grauia: quanti ad pōdus ſnīarum. ⸿ Vtilia: q̄m vitę humanę & moribus proſunt. ⸿ Accurate: diligēter. ⸿ Copio ſe: ornate. ⸿ A p̄his: morales intellige: Pythagoras Samius primus p̄hiam .i. & ſe p̄hm appellauit. Cum Sycione allo/queretur Leontē Sycionorū tyrānum: ſiue filiaſiorū: Nullū enim hoiem: ſed ſolū deum eſſe ſapientē dixit. Antea ergo ſophia .i. ſapientia dicta eſt: quę nunc p̄hia dr̄. & qui hanc p/fitebantur: ſophi .i. ſapientes ſunt appellati. auctor Laertius ⸿ Latiſſime patere: ad plurima extēdi. & omnia complecti ⸿ Tradita: literis & monimentis ac libris. Pręcepta .i. verbis: ⸿ Nulla enim vitę pars &c. confirmat qd̓ dixit. eſt autem ſufficiēs argumentatio. Cōſtat. n. ꝓpoſitione, rōne, rōnis cō firmatione, & cōplexione. ⸿ Publicis: politicā hic. ⸿ Priuatis hic œconomicam tangit. Forēſibus: exp̄ſſius id exequitur qd̓ publicis dixit. Nā & forenſia negotia ad politicā, & do meſtica ad œconomicam referuntur. Moralis p̄hię partes tres ſun: πολιτικη, οικονομικη, ηθικη ſed hanc quæ vnum dūtaxat inſtituit multi nō admittūt. Nullū. n. habet̄ bonum qd̓ nō ſit aliis cōe. Nam (vt ait Ariſtoteles) amabile quidē bonum vni ſoli pulchrius: tñ & dignius gēti, ciuitatibuſq;. ⸿ Si tecum agas: q̄d: cū: honeſtate intelligas .i. & ad monoſti/cam referimus. ⸿ Si cum altero cōtrahas: hoc ad iuſtitiā ſpe/ctat cōmutatiuā q̄ in vēdēdo: emēdo: locando: conducēdo: p̄mutando poſita. eſt. ⸿ Colendo: ſi quiſq; facit quod eū face re decet. ⸿ Negligendo: ſi ſit p̄ter officium. FRA. MAT. Moralis philoſophia

ℂ Nā cū m̄lta & grauia: quo ad ſnīas: & pōd?. & vtilia quo ad cognotionē: & executionē eorū ſint diſputata .i. diſcuſſa ASCē.

& diſqſita a phis in phia. accurate. i. diligenter: cum ſumma
cura, & copioſe. i. abundanter, & prolixe. cū ſup. ea q̄ tradi/
ta: & pcepta ſunt ab illis de officiis. de ppriis & debitis ope
rationibus, ob quas qſq; factus eſt: videntˀ patere latiſſime
.i. plurimi videntˀ de eis ſcripſiſſe. Enim pqa, nulla pars vi/
tæ: ſup. dicentis pōt. vacare. i. vacua eē, & carere officio ideſt
debito munere ſuo: neq; in
publicis rebus (quas qui ge/
runt vulgo officiarii dñr) ne
q; in priuatis rebus (q̄s qſq;
p ſe gerit) neq; ī reb⁹ foren/
bus (q agūtˀ in foro) neq; in rebus domeſticis (q̄s qſq; do/
mi ſuæ perficit) neq; (qcunq; es) agas tecum. i. vitam ſolita
riam teneas, vel tecum nullo arbitrio qd agendum ſit diſq
ras. neq; ſi cōtrahas. i. contractum & commercium facias cū
altero. Quę pro & omnis honeſtas vitæ eſt ſita: ideſt conſti/
tuta & locata in eo. ſcilicet officio excolendo, ideſt dum ex/
colitur hoc eſt in eo culte & ornate exercendo: & omnis tur
pitudo vitæ eſt ſita in eo, ſcilicet officio negligendo.

Atq; hęc qdē qō cōis eſt oīum phorū? Quis eſt enī q nullis officii pcēptis tradendis, phm ſe audeat dicere?

PET. MAR. ¶ AT q; hæc q̄ſtio, inqſitio. i. inqrere officia & de his dar
precepta, in quibus conſiſtit honeſtas. eſt cōe oībus phis. nam
qui nulla officiorū præcepta tradiderunt, nō ſunt appellādi
phi. Alibi dicit: Quærēdi initiū rō attulit: q̄ pferit, virtutē
cū eſſet ipſa rō afirmata q̄rēdo, qō aūt eſt appetitio cogni/
tionis, q̄ōniſq; finis inuētio. ¶ Nullis, tradēdis: pceptis nul/
la tradēdo pcepta de officiis. i. de actionibus, q̄ ad virtutē du
cūt. dixit Cicero q̄ōnem de officiis ad oēs philoſophos ptine
re, ſed qa ſunt nōnullę phorꝫ ſectæ: quę cū malū finē propo/
nāt de officio. qđ ſp ad bonum finē tendit, pcipere non pñt
oīa. n. media qbus ad malū finē ppoſitū itur: mala ſunt. Iō
dicit, Sed ſūt nōnullæ diſciplinæ: confutat opiniones quo
rundā philoſophantiū de ſummo bono: vt cōſtituat illud
extremum: ad qđ oīa referantˀ. de quo inprincipio dictum
eſt, & imitatur Ariſtotelē: qui in prio ethices, ſummū bonū
cōſtituit, ɔfutatis quorundam opinionibus: & hęc pars ad
dogma ptinet: vt dictū eſt. Refellit eos Cicero: qui ſummū
bonū in aliqua re ponebant: q̄ honeſtate vacaret. & nihil ha/
beret cū virtute cōiunctū. Ariſtippus cyrenaicus: q cyrenai/
cā phiam inſtituit. & Areta eius filia: q̄ illi in ſchola ſucceſſit
in voluptate, quę maxime ſenſum moueret, ſummū bonum
poſuit poſt eū Epicurus. Quāquā de ipſo alii aliter ſentiūt
& plures hēt aſſertores. Iudicabat. n. Epicurus illū eſſe bea/
tū q haberet virtutē. ſed ipſam virtutē non ſatis eſſe ad bea
tā vitam. qa beatū efficiat voluptas ponebat Epicurus ſum/
mū bonū in oium dolorum priuatione. quā ſtabilē volupta
tem appellabat. aliā vero quā ſenſus hiant mouentem. In ſe
cundo de finibus ſic ait: Cum Epicuro aūt hoc plus negocii
eſt q; e duplici gñe voluptatis cōiūctus eſt. & alibi. Qui igi
tur cōuenit ab alia voluptate dicere naturā pficiſci: in alia ſū
mū bonū ponere. Callippo & Dinamachus honeſtati volu/
ptatē adiūxerunt. Diodotus carere oi moleſtia cū honeſtate
ſūmū bonū putauit. Hieronymus indolentia poſuit: ambo
hi pipaterici fuerūt. Carneades Cyrenaicus academicorum
optimus: vt ſtoicis ſeſe opponeret: in quos poſitiones obni/
xe defendētes ingeniū ipſius exarſerat: in primis naturæ vl
timū finē locauit: quē virtuti adiūctum magnā auctoritatē
habiturꝫ dicebat. Stoici ſummū bonum putauere cōſentire
naturæ. qđ eſſe volebant e virtute. ſ. honeſtate viuere. quod
ſic interpretabantˀ viuere cū intelligentia earꝫ reꝝ: quæ natura
euenirent eligēte ea q̄ eſſen ſm naturam reiicientē q; contra
ria. Honeſtū qđ ducatˀ a cōciliatiōe naturæ: Zeno citie⁹ ſta/
tuit finē eē bonorū: q princeps ſtoicoꝝ fuit nam correxit (vt
dictū eſt) diſciplinā veteꝝ academicoꝝ & pipateticorū. Ze
no primus in libro de natura hois dixit. Finē eſſe ſm natu/
rā viuere. id aūt eſt ſm virtutē ad eas qppe natura nos du/
cit. Silr & Cleantes in libro de voluptate: & Poſſidonius,
& Hecato in libris de finibus. Pyrrho elienſis Pliſtarchi fili/
us pter virtutem nihil appetendum reliqt. negabat enī q̄cq̄
aut turpe eē aut honeſtū, iuſtumve, vel iniuſtū, eadēq; rōne
in oib⁹ q̄cq̄ verū eſſe, ſed lege atq; cōſuetudine cūcta hoies
facere, nec vnū eſſe agendum potius q̄ aliud: ɔñs ad hec illi
vita fuit. nihil. n. declinās oīa ſuſtinebat. Ariſtochius Zeno/
nis auditor idē fere tenuit: oīa qppe apud illos indifferentia
erāt. vt inter optime valere, & grauiſſime ęgrotare nihil in
tereſſet: q reiecti fuerūt naturā oīno relinquētes. Nam Pyr
rho nihil appetēdū reliqt. Ariſto. āt qdcūq; occurreret qđ
cū tenerent virtutē e medio
tollebāt. Dū. n. in vna virtu/
te ſic oīa eē voluerūt, vt eam
rerū ſe lectione ſpoliarēt, cū
pprīū prudētiæ ſit hic dele/
ctū bonoꝝ & malorū: virtutem ipſam cuius nomē uſurpa/
bāt. ſuſtulerūt. nā prudētia non habebat qđ ageret: aut vbi
pedē poneret. Ablatis oībus officiis: officia vero tollebantˀ
oi delectu & diſcrimine remoto: q̄. n. poterāt eē apud illos
officia. oībus rebus exequatis. vt inter ipſas nulla eſſet diffe
rentia. nec dicerēt vnū eē agēdū potius q̄ aliud. In ſecundo
de finibus loquēs de variis phorum opinionibus & primis
naturæ ſic ait: Quę cum Ariſtoni & Phyrroni viſa ſint pro ni
hilo: vt inter optime valere & grauiſſime ęgrotare nihil pror
ſus dicerēt intereſſe: recte iā pridē cōtra eos deſitū eſt diſpu/
tari. Herillus calcedonius diſcipulis Zenonis in ſcientia ſū
mū bonū poſuit. cū audiuiſſet ab Ariſtote. & Theofraſto
vehementer eſſe laudatā: hic profecto quoddā bonū vidit,
ſed nec optimū: nec quo vita gubernari poſſet naturam &
corpus oīno reliqt, aīm dumtaxat amplexus, qđ cum ſenti
ret & teneret oēm conſiliū capiendi cām intētionem q; offi/
cii ſuſtulit. Ergo hi tres de officio diſputare nō poſſunt, qđ
apud ipſos nullū eſt. cū nullā faciant dñiam i rebus, quarum
aliæ ſunt ſm naturā: aliæ ɔ'ra: & omnia officia pficiſcantˀ a
natura: & illi coniuncta ſint: cū oies (duce natura) ſummum
bonū appetant: qđ officiis cōparatur. officia coniuncta na/
turę firma & ſtabilia tradi non poſſunt, niſi ab his q opti/
mū finē ppoſuerūt: cū ab ipſa natura quoſdam igniculos &
virtutū ſimulachra habeamus. ſunt. n. pria elemēta naturæ
quibus auctis virtutis quaſi carmē efficiˀ. Ergo cum ita nati
factiq; ſimus ad extremum naturæ pperādū eſt. Id aūt cōſe
quemur ſi optimo fine pposito delectabimur officii, quibus
bonorū oium extremū paratˀ ad quod natura ipſa nos crea/
uit, aliter poſito fine q vacet honeſtate oīa officia puertentˀ.
Nā q in diuitiis ſummū bonū ponit, tollit amicitiā, liberali
tatē, & ipſam deniq; iuſtitiā: q̄ cōi vtilitati cōſulit. Qui in vo
luptate, tollit tēperātiā. Qui in idolētia, tollit fortitudinē
quarū virtutū ab ipſa natura (vt dictū eſt) pricipia & q̄ſdā
ſcintillas habemus. Ariſto. dicit: Summū bonū pprīū qd, ta
leq; eſſe diuinamus: vt auferri facile nequeat: ea vero q̄ pe/
cuniis incūbit: violēta q̄dā eſt vita ipſæ q; diuitiæ non ſunt
id, quod quærimus bonū, vtiles enim ſunt, & ob aliud que/
ri ſolēt, Diuitiæ igiˀ inſtrm virtutis eſſe debēt, quo vtiˀ ad
honeſtas actiones, in qbus actuoſus cōſiſtit. finis ergo, q talē
vtilitatē ab honeſto ſegregat, honeſtatēꝫ retinere nō pōt. &
deprauat officium quod eſt actio ſecundum virtutem.

¶ HAEC q̄ōtinqſitio: venatio: idagatio ipſius officii natu ADD.
rali decreto cōgruētis. i. quærere: & cōſtituere qd ſit officiū: et
qd cōtra ſi naturę nō cōcinat: qua ppter Cleāthes aſſius iter
ſtoicos celeberrimus vtilē iudicauit: hāc partē: ſed ibecillam
niſi ab vniuerſo flueret: cognitis videlicet phiæ decretis: atq;
capitibus. ¶ Omniū phorum. i. ſtudioſorū ſapiētiæ: ac magi/ Sapiens quis dicatur
ſteriū ipſo noie pfitētiū: nec nō ingenii ac rōnis cultū: vnde
ſcribit Laertius: Anaxarchū fuiſſe ab indo quodā reprehen/
ſum: qđ neminē doceret bonū virū fieri. Facere inqt Seneca
docet phia: non dicere: & ſapiēs nil aliud eſt q̄ humani gñis
pædagogus. ¶ Nullis tradendis: dum nulla tradunt pcepta.
vel nulla tradēdo honeſtæ vitæ documēta: & formulas: ad
quarum viuantur præſcriptum. ¶ Audeat: præſumat.

¶ AT q; hæc qdē &c. oēs inquit de officio quærunt phi: FRA. MAT.
hoc eſt qd agere debeāt ſinguli ſm honeſtatē. ¶ Quæſtio: in/
quiſitio: de qua oēs q̄rūt phi. Et qui de actione virtutis ni/
hil diſputant ſe philoſophos eſſe dicere non poſſunt: quaſi
hic moralis philoſophiæ pars ſit potiſſima: alias q̄ſtio pro
dubitabili

propoſitione. alia pro tormentis hic pro inquiſitione, ſeu materia accipitur. Vt cum ciuilis quæſtio materia oratoris dicitur eſſe. ¶ Cõmunis: in qua oẽs ſe exercent. ¶ Quis eſt. n. confirma a cõtrario ſenſu: & ꝓbat ſi nullus philoſophus ẽ qui de officiis non diſputat: qui de illis diſputat, certe pħs eſt. Cuius ſi eſt de moribus præcepta tradere, & illi officia exprimuntur, non poteſt nõ de officiũ tractare.

Sed ſunt nonnullæ diſciplinæ, quę propoſitis maloꝝ, & bonorum finibus officium omne peruertunt, Nam qui ſummũ bonũ ſic inſtituit, ut nihil habeat cum uirtute cõiũctũ, idq; ſuis cõmodis, nõ honeſtate metitur,

ASCĒ. ¶ CATQVE ꝑ &. qdẽ. i. certe. hęc q̃ſtio. i. inquiſitio de officio eſt cõmunis oium philoſophorũ. i. oẽs philoſophi diſq̃runt de ſuo cuiuſq; officio. Enim pro quia. qs eſt qui audeat dicere ſe phm nullis præceptis officii tradendis, ideſt non tradendo vlla pręcepta de officio quaſi dicat nullus. Aduerrte grammatice ꝙ Tullius libenter pro gerundio cum præpoſitione aut abſolute poſito quantum ad regimen paſſiuo: vtitur gerundiis nibus etiã abſolute poſitis: vt vbi vulgares dicerent. Tu efficies legẽdo noſtram oronem latinam pleniorem. dixit ſupra Cicero legendis noſtris: & vbi dicerent. Quis eſt qui audeat ſe dicere philoſophum nulla præcepta officii tradẽdo. dicit hic nullis officii præceptis tradendis.

PET. MAR. ¶ NONNVLLAE diſciplinę: ſectę phorũ & rões habentes propriam artem, & dogma. diſciplina etiã bonus viuenti modus in repu. vnde quærit alibi Cice. ſe inc diſſein perturbationem veteris diſciplinę inde diſcipuli dñr imitatores. Sic apud Iuuenalem: In tabulam Syllæ ſi dicant diſcipuli tres, ideſt qui ſequabant Syllã in proſcribendis ciuib⁹. ¶ Peruertunt, deprauãt: & non ſeruant officioꝝ ordinem, cum finem male cõſtituerint. ¶ Nam qui: probat: quare omne officium peruertitur: & confutat primũ illorum opiniones: qui in diuitiis ſummũ bonũ ſtatuunt: cũ diuitiæ appetũtur nõ ꝑpter ſe: ſed aliud: vt ſcilicet familiã tueamur: amicos, propinquos, affines, at ſummũ bonũ propter ſeipſum expeti, & diuitiæ quidẽ ſunt quædam bona, ſed non ſemper, & qui diuitiis incubet, ipſaſq; amplectitur. nõ põt eẽ liberalis, aut iuſtus, aut amicus. ¶ Sic: hoc pacto conſtituit finem bonorũ. ¶ Cum virtute: nulla eſt cõiunctio virtutis cum diuitiis & voluptate: imo eas ſpernit. ¶ Idq;: ſummũ bonum. ¶ Metitur: mẽſurat: adæquat, ſtatuitq; eſſe in diuitiis. ¶ Con modis, vtilitatibus, voluptate: excluſa omnino virtute.

ADD. ¶ NONNVLLAE: aliq. Hoc eſt tertiũ mẽbrũ. quo Ciceceoni oſtendit claſſicos doctores, quos in actuoſa phia imitari debeat, & colere. ¶ Diſcipline, philoſophicæ inſtitutione: vitæ, ac modi præceptionis: & artis vitæ degendę, diſciplina dicitur ars, eruditio, & regula, vnde actus diſciplina Reipulicæ, modus, & rõ priſcæ ciuilitatis, diſciplina militari. Diſciplina dicitur reſpectu diſcentiũ. Doctrina vero docentium. eſt tñ eadem res. Interdum, ĩquit Seneca, ſi ea ciuitatis diſciplina eſt, vt plurima per ſenatum tranſignatur & alibi. Pars virtutis diſciplina conſtat, pars exercitatione, & diſcas oportet, & quod didiciſti agendo confirmes. ¶ Propoſitis: cõſtitutis, & terminatis: vt ſignis q̃buſdã ad quæ actiones dirigãtur. ¶ Finibus: terminis. i. ſummis bonis: ad quę natura (vt ipſi dicunt) reſpiciat, & a quibus fugiat. ¶ Officium peruertant, obliquent in contrarium, atq; detorqueant, vt id. ſ. fit contra verum ordinem naturæ, q̃ tales philoſophi opinantur eſſe decorum, & ad naturam, vt ſunt Ariſtippei, & epicurei ſummum nonum voluptate: ac proprii commodis dirigentes, & æſtimantes. ¶ Inſtituit: ordinat ponit: decernit. ¶ Suis commodi: propriis delectationibus: & cõpendiis. ¶ Nõ honeſtate: virtute, & eius actione. ¶ Metitur, menſurat, ęſtimat expedit: atq; dirigit, ideſt qui decernit ſummum bonum eſſe diuitias, & iucundum ipſius ſenſus motum & titillationem.

FRA. MAR. ¶ SED ſunt nõnullę. nõnullas dicit ſectas eſſe, quę de officio nihil pręcipere poſſunt, quod finibus peruęrtunt, quod eiuſmodi volũt eſſe: vt honeſtati nullus relinquatur locus. Ab aduerſarioꝝ perſona beneuolum, facit lectorem, cum

eos in odium rapit, Ariſtippum autem & Cirenaicos, qui ab eo fluxerun. Nec nõ Epicureos & Dionyſium heracliceſem intelligit. Ariſtippus primus voluptatatis aſſertor Cirenaicus fuit. Cyranaici, qui Ariſtipii inſtituta ſeruauere duas perturbationes poſuerunt, dolorem & voluptate, hãc leuem motum: dolorem vero aſperum appellãtes, voluptatem autem corporis itelligebant, quã & finem dicebat. Exiſtimabant iidem finẽ a beata vita differe: eſſeq; eũ particularem voluptatem. Beatã autem vitam: ſiue felicitatem voluptatũ particularium cõſtare cõuentu, quibus & præteriæ connumerantur & futuræ: particularem quoq; voluptatem propter ſe eligendam, felicitatẽ uero nõ propter ſeipſam: ſed propter particulares voluptates expetendam. Teſtimoniũ nobis eẽ finem habendam voluptatem, ꝙ a pueris hanc nobis natura conciliauit, etiã abſq; iudicio rõis, & cum illa fruimur, nihil amplius quærimus, quodq; nihil æque ac dolorẽ naturaliter fugimus. Voluptatem pręterea bonum eſſe: etiam ſi a turpibus proueniat rebus: & ſi enim fœdia actio: voluptate tamẽ per ſeipſam eligendam eſſe: bonumq; exiſtimandum, In qua voluptate finem poſuerit Epicurus ipſe in epiſtola ad Menoecem declarauit inquiens, Cum dicamus finem voluptatem eſſe, nõ luxurioſorum voluptates: eaſq; quę in guſtu ſunt poſitę, vt quidam ignorantes aut a noſtra ſententia diſſentientes, aut male accipientes arbitrantur: ſed non dolere corpore, animoque tranquillum eſſe, & per turbatione vacare dicimus. Idem Epicurus iocundam vitam non poſſe a virtutib⁹ ſeparari aſſerebat. Finis ergo Epicurei erat, in priuatione doloris: & tranquilla, quietaque vita. Dyoniſius ẽt ipſe ſe finem dixit voluptatem, ſe corporis: vt Cyrenaici, ad quos a Zenone diſcedens ſeſe contulit hic palam luſtra in grediebatur: cæteraq; ſub oim gerebat oculis: quę ad voluptatem pretinent. Sed Cicero præcipue Epicureos tangit. ¶ Diſciplinę: profectis hic accipe. eſt autem ſecta quę rationem aliquam iuxta id quod apparet, & in promptu eſt, ſequitur aut ſequi videtur. auctor Laertius. ¶ Bonorum ac malorum, Vt Epicuri, qui bonum dicit eſſe voluptatem, malum dolorem. ¶ Officium omne peruertunt, & quomodo peruertunt mox oſtendetur. ¶ Nam qui ſummum bonum &c. probat quod dixit. Et autem ſummũ bonum extremum illud, ac perfectum bonum ad quod eſt tandem peruentum fuerit, ois appetitus conquieſcit, ideſt quod ſemper propter ſe expetitur: & nunquã ꝑpter aliud, cuius gratia cętera fiunt omnia, & ad illud referũtur, ipm autẽ nuſquam refertur. Media p quę ad hoc aſcẽditur, bona qdem ſũt: nõ tamẽ ſũma quoniam ꝑpter aliud expetuntur: hoc ſummum bonum extremum, & vltremum dicitur quia vltra id non eſt progreſſio. Primum nominatur. quia eius gratia omnes omnia faciunt. De quo Cic. lib. de finibus Quęrimus, inquit: quid ſit extremum, quid vltimum bonorum, quod omnium philoſophorum ſententia tale eſſe debet, vt ad id oia referre oportrat, id autẽ ad aliud nuſq̃. ¶ Inſtituunt, ordinãt, ſuſcipiunt. ¶ Vt nihil habeat cum virtute coniunctum, contra Cyrenaicos, & Dionyſium dicere videtur, qui corporis voluptatem aſſerebant, quę nihil habet cum virtute, & honeſtate copulatum: & belluarum eſt, nõ omnium. atq; ex virtutum numero, vt ex probato mulierum cœtu meretrix eiicitur, quod lib. de finibus Cicero ait. ¶ Idq; ſuis commodis hoc magis contra epicuros dictum, qui oia ad ſummũ cõmodum referebant, dum omni dolore. labore, ac derturbatione vacui eſſe volebãt. ¶ Metitur, exiſtimat, reputar. ¶ Nõ honeſtate, quæ poſtulat, vt ꝓ parentum, & patrię ſalute pericula adeamus, vt propinqs, atq; amicis adſimus, & tantiſper dum illi opera noſtra indiget, a noſtris commodis: & quiete diſcedamus, nõ enim nobis tãtum naſcitur, ut Plato dicebat. Sed ortus noſtri partem patria uendicat, partem amici.

Secta

Summũ bonum.

Hic ſi ſibi ipſe con ſentiat, & nõ interdum naturæ bõnitate vincatur, neq amicitiam colere poſſit nec iuſtitiam, nec liberalitatem. Fortis vero, dolorem ſummum malum iudicans: aut temperans, voluptatẽ ſummum bonum ſtatuens, eſſe certe nullo modo poteſt. Quę, quãquã ita ſint in promptu, vt res diſputatione non egeat, ſunt tamen a nobis alio loco diſputata.

ASCĒ. ℭ SED ſunt nõ nullę diſcipilinæ, quæ propoſitis malorũ bonorũ &c. In hac parte refutat opiniones eorũ: q licet de officio locuti ſint: nõ recte, tamen ſenſerunt: ponẽtes.ſ.ſummũ bonũ ad quod officiũ ducit in re aliqua quæ honeſtate careret: in eis aũt refellẽdis: cõciliat operi ſuo gratiã: & ita ex aliorũ pſonis captat beneuoleõtiã. Ordo: eſt: Sed nõ nullæ.i. quædã diſcipilinę.i. præceptiões diſciplinis traditæ ſunt. quæ propoſitis.i. conſtitutis finibus bonorũ & malorũ, hoc eſt quę pponẽtes & cõſtituẽtes fines.i. ſummã bonoꝝ & malorũ. quia.ſ. id nõ recte faciunt: peruertunt omne officium. Nã qui inſtituit ſic ſũmum bonũ vt nihil habeat coniunctũ cũ virtute.ſ. vt poſſit exiſtimari ſine virtute: vt q ponit i voluptate aut indolẽtia.i. priuatione oĩs doloris: quæ ſine virtute eſſe põt. & qui metit.i. cõmẽſurat: id videlicet ſummũ bonũ ſuis cõmodis.i. cõmoditatibus. Hoc eſt q iudicat illud ſummũ bonũ qđ ſibi vĩ vtiliſſimũ. & nõ metiẽ id honeſtate.i. iuxta mẽſurã hõeſtatis.i. hmõi.

PET. MAR. ℭ SI ſibi cõſẽntiat.i. velit eſſe ſibi cõſentaneus, nec diſcrepare a ſe ipſo, & vitæ pꝓpoſito, nõ collet illas virtutes, quæ in cõitate cõſiſtunt, & aliis proſunt: vt eſt iuſtitia, & liberalitas, qui diuitias ſummũ bonũ ſtatuit, vt ſibi ſit conſentaneus, nihil dabit cuiquã. ℱ Naturæ bonitate: quæ dedit nobis virtutũ fœmina, & inchoauit: vultque nos recta pergere ad ipſam virtutẽ.i. ad finẽ humanũ conſequendũ. ℱ Neq amicitiam: quia omnia amicorũ debet eſſe cõia: & qui ſtatuit finẽ in diuitiis: non erit amicus: quia vult oĩa pro ſe: & putat ſe eſſe infelicẽ: ſi de ſuo aliquid minuatur, ℱ Neq iuſtitiam: quoniã iuſtitia tueri debet ſocietatem coniunctionis humanæ: cui ſunt adnexæ: pietas: liberalitas: benignitas: comitas. ℱ Neq liberalitatẽ: quæ verſatur circa erogandas pecunias: & nunq̃ poteſt eſſe diues: cum pauca ſibi relinquat. ℱ Fortis vero: refellit illos qui ponebãt ſummũ bonũ in indolẽtiam. nã tolleret fortitudo: quæ pro decoro ſeruãdo patitur dolores, & mortẽ. ℱ Iudicãs.i. is, qui iudicat dolorem eſſe ſummum malũ: & nõ dolere ſummũ bonũ. ℱ Aut tẽperans, refellit illos qui voluptatẽ ſtatuebant finem eſſe bonorum: quippe tolleretur tẽperantia, quæ ſpernit voluptates. Ille igitur nõ poteſt eſſe fortis, qui putat ſummũ malũ eſſe dolorem: nec tẽperans eſſe põt: q putat voluptatem eſſe extremũ bonũ. ℱ Quę: ſupradicta. nõ poſſe illũ eſſe temperãtem: qui ita arbitratur. ℱ In promptu: manifeſta, & nota oĩbus, vt nõ ſit opus de hac re ſubtiliter inquirere. & diſputare: tamen inquit ſunt diſputata a nobis, & literis mandata. In Lucullo Dialogo ait: A me ea, quæ in prõptu erant, dicta ſunt a Lucullo aũt recõditiora deſidero. ℱ Alio loco: ideſt quinq libris de fini. bo. & ma. In primo Torquatus ſectator Epicuri partes illius tuetur: q(vt dictũ eſt) in voluptate ſummũ bonũ poſuit. In. ii. refellitur epicuri rõ. In. iii. introducit Catonẽ ſedentẽ in bibliotheca Luculli, q̃ erat in tuſculano circundatum libris ſtoicorum: & ſecum diſputãtem de fini. bono. & mal ſm ſententias, & opiniones ſtoicorum, quos Cato perfectus ſtoicus imitabatur: & illorum opiniones tenebat. In. iiii. refellit Cice. rationes Catonis, appeltatq illius argumentum plumbeum pugionem. In quinto & vltimo itroducit Piſonem peripateticũ cum Põponio attico. L. Cicerõe, qerat Ciceronis patruelis cũ Quito fratre diſputãtẽ in Acadamia: q̃ erat qppe Athenas de ſummo bono cõſtituto veteribus Academicis, & Peripateticis.

ADD. ℭ SI ſibi conſentiat, decreto ſuo cõgruat ſeruatq conſtantiam: neque vacillet: ſed viuat ad dogma ſvt.ſ. vita opinioni rñdeat: ſcitoq ↄſentanea ſit: dictũ eſt de tali cõſtantia, & incõſtãtiã in libris de finibus. Naturę bonitate: genuina probitate, quę naturã ſeqtur humane ſocietatis conciliatricem: hoĩem homini applicantem: & comendãtem. ℱ Vincaẽ: ideſt ſupereẽ praua opinio de bonis & malis, & potius naturæ obediat q̃ decreto. ℱ Amicitiã: virtutẽ, oĩa cum amico cõia habẽtẽ, & amici cõmodis cõſulẽtẽ: & laborẽtẽ. ℱ Iuſtitiam: virtutẽ tribuẽtẽ cuiq qđ illi debeẽ. ℱ Liberalitatem: virtutẽ lætã dare aliqd, & nõ accipere: hoc. n. vt eſt ſic ducit honeſtius. ℱ Iudicãs: decerneus: ſtatuens maximũ eſſe malũ dolorẽ, & optimũ indolẽtiã, q̃ analgiſia dr a græcis: hoc Hieronymi Rhodii placitũ fuit ℱ ſtatuens, decernens, iudicãs. ℱ Ita: ſic: taliter. ℱ In prõptu, in apto: ac manifeſto & quaſi ad manus. pmus dr q eſt penaria cella penus educit Cõdus q reponit. Foris eſt promus ait Horatius. Et Plautus i Aſinaria: Ego ſum pmus, Condus pcurator peni. ℱ Ddiſputatione: pſſa pſcrutatione: pbationeq. ℱ Alio loco, qnq libris definibusq dogmatici.i. decretorii dici poſſunt. De decretis etenim variis philoſophorum agiẽ: hi aũt qui ſunt in manibus: q̃uis mixti ſit, tamen a maiori parte, pceptiui ſunt, & appellantur, & iccirco poſt illos ponendi, & legendi, quoniam hæc præceptio ad ille tendit capita.

promus quis dicatur & qs condus

FRA. MAT. ℭ HIC ſi ſibi ipſi cõſentiat, hoc eſt ſi cõmodis ſuis oĩa metiaẽ, & ſibi ipſi velit ſemp ſatisfacere: vt Epicurus, dq tñ aliter vixit: q̃ pceperit. ℱ Naturæ bonitate, quã velnti optimã ducẽ: q ſeqtur, errare nũq̃ põt. Non. n. qcq̃ turpe docet, cuius uis ẽ qđ nõ opinio genuit, ſed q̃dã innata vis inſtruit vt deos colamus: patriã, & parentes tueamur, qđ ob futurũ eſt, defendendo, aut vlciſcendo ꝓpulſemus, ætate & dignitate antecedẽtes cultu quodã, & honoẽ dignemur, idq aliis faciamus, qđ fieri nobis vellemus. Amicitiam: oĩa amicorũ cã(ſi mõ honeſta ſunt) faceẽ debemus. Sed q cõmodis ſuis metiẽ ſingula, nũq̃ ſe p amici piculo offeret: nũq̃ illius cãm defendẽdã ſuſcipiet, dũ ai trãqlitate fuit volet, oibuſq ai perturbationibus vaccus eſſet. ℱ Colere, ſeruare, cuſtodire. ℱ Neq iuſtitiã, q̃ ps virtutis eſt, imo excelẽtiſſima virtutum & tota: ac itegra virtus, vt ait Ariſto. & ſuũ cuiq tribuit, qđ nunq̃ faciet qui oĩa ſuis cõmodis metieẽ. Neq lib. q̃ ps eſt iuſtitiæ, & i conferẽdis bñficiis verſaẽ, liberalis. n. eſt, dare qbus oportet, qđ is nũq̃ facieẽ: q ſuis dũtaxat commodis ſtudet. ℱ Fortis vero &c. pgit oñdere neq fortẽ eẽ poſſe, neq tẽperãtẽ eũ: q dolorẽ ſummũ malũ: & voluptatẽ ſũmũ bonũ iudicat, vt Hyeronim⁹: & Epicurei, q cũ dicerẽt voluptatẽ eẽ ſummũ bonũ, dolorẽ volebãt eẽ ſummũ malũ, ſed q id agit vt corporis valetudinem: quietẽq tueaẽ: & neq doleat vnq̃, neq pturbeẽ, is certe nunq̃ fortis habebitur, nulla eni picula ſuſcipiet: nullos labores ppetietur, eiuſq veluti dormiẽtis vita erit. Tẽperãs idẽ ñ diceẽ, Nã q põt tẽperãs eẽ, q a libidinibus nõ abſtinet. & affectus ſeqẽ rationi repugnãtes: cũ tẽperãtiã rõnib⁹ i libidinẽ. atq i alios nõ rectos impetus ai firma ſit, & modeſtia dominatio. ℱ Quæ q̃q ita ſuit in prõptu facilia, alio loco libro de finibus bonorũ & maliorũ. vbi eos tñmõ recte dicit ſẽtire: q aut ſolã virtutẽ bonũ dicũt: vt ſtoici: aut maximũ i ea bonũ collocãt, ſed nõ ſolũ vt pipatetici a qbus paꝝ veteres academici diſſentiunt

Iuſtitia

Liberalitas

Temperantia

ℭ SI ipſe cõſẽtiat ſibi.i. ſi velit, ſnã ſniam ĩ ea re ſeq, vt ſolũ cõmodũ ſuũ ſecteẽ. & ſi nõ vĩcaẽ iterdum bonitate naturę q.ꝫ uidelꝫ dedit nobis virtutũ ſemina, & q̃ nos ad humanitatẽ cõpellit, docet q iterdũ amicitiæ, nec ſp vtilitati pprie concedẽdũ eẽ. Fit.i. contigi tunc vt ipe neq poſſit colere.i. exercere decẽter amicitiã. Nec iuſtitiã, nec liberalitãtẽ. Vero: pſꝫ. iudicãs.i. quo iudicet dolorẽ eẽ ſummũ malũ, & p ↄñs i dolẽtiã eẽ ſõmũ bonũ, certe nullo mõ põt eẽ fortis cũ virtute ſet hõeſtate terribilia, cũ doloẽ aggrediẽ. & ſtatuẽs voluptatẽ eẽ ſõmũ bonũ: certe nullo mõ põ eẽ tẽperãs.i. hñe virtutẽ tẽperãtię, q̃ a turpi voluptate abſtinere iubet, Quę.i. cuiuſmõi dicta mea, q̃q ſint ita.i. talia iprõptu.i. aptiſſime ita vt res nõ ageat diſputatiõe.i. ãpliori diſcuſſiõe, tñ ſunt diſputata a nobis alio loco. vt i libris de finibus bonoꝝ & maloꝝ. Igiẽ cũ ita.ſ. ſit q ſine hõeſtate offiñ ſuari ñ poſſit

ℭ Hæ diſciplinæ:

Hæ diſciplinę igitur, ſi ſibi conſentaneæ eſſe velint: de officio nihil queant dicere: neq; vlla officii præcepta firma, ſtabilia, coniuncta naturę tradi poſſunt, niſi aut ab his, qui ſolam, aut ab his, qui maxime honeſtatem propter ſe dicant expetēdā. Itaq; propria eſt ea p̄ceptio ſtoicorū, academicorū, & peripateticorū:

PET. MAR. ¶HAE diſciplinæ igitur inquit Cic. cū planū iam ſit: nō poſſe diſputari de officiis ab his, q malū finē ꝓponunt, qđ pertinet ad malitiā: & ſtultitiā: tales inquā non poſſunt de officiis diſputare: qm̄ officia ſemp ad honeſtū ſtatū tēdunt: ſeqtur illos non poſſe dicere aliqđ de offō: q ſtatuunt, finē bonorū, aut in voluptate, aut indolētia, aut diuitiis: aut in aliq̄ alia re: q̄ vacet honeſtate. ¶ Diſciplinę. ꝓphorū rōnes & vitæ, ſiue doctrinæ, ac regule. ¶ Cōſentaneę. i. ſi velint ea dicere q proprio decreto nō repugnet. Is dicitur eſſe ſibi ꝯſentaneus: in quo nihil eſt repugnans q ſine bonorū voluptatē ſtatuit temperantiā laudare non poteſt ſi ſibi vult eſſe conſentaneus, cū illa voluptati ſit inimica. Itaq; videndum eſt nō ſūt quid qſq; dicat: ſed eſſe qđ illi dicere conſentaneum ſit. i. conueniens ratione finis, conſentire debet quicquid agimus: ne inepti videamur, & imprudentes. ſubeamuſq; inconſtātiæ crimē ac notam. ¶ Neq; vlla: ꝓbat, quare nō poſſunt de officio dicere. ¶ Firma quarū ad aium: q debet eſſe in ꝓpoſito firm⁹ & vera opinione de ſummo bono perſeuerare. ¶ Stabilia: quātū ad exercitationem optimum quippe finem prudenter cōſtituere debemus. inde cōſtanter agere: & exercere officia. oiaq; media: qbus ad cōſtitutum finem recte itur hoc non poterat preſtare Epicurus incōſtans in opinionibus: & factis. Nā q̄uis bene viueret: laudabat tn̄ voluptatē. Vnde cū eſſet inſtabilis: nō poterat dare præcepta de officiis ſtabilia: nec illi, qui nullā in rebus faciunt differentiā: nec vnū agēdū dicunt potius q̄ aliud: nec ille q ponit ſummū bonū in ſola ſcientia: qm̄ actiones corporis non curat, & naturā. Relinqtur ergo. cōfutatis & reiectis falſis opiniōibus Academicos, Peripateticos, & Stoicos: q ſummū bonū in virtute ponebant. & firmi, ſtabileſq; erant in eorū opinionibus, & ſentētiis tenētes obnixe ſuum dogma, cui addicti erant: poſſe dare p̄cepta de officiis firma & ſtabilia. In primo de finibus ſic ait: Nec ſatis eſt iudicare qđ faciendū, non faciendū ve ſit: ſed ſtare ēt oportet in eo, qđ ſit iudicatū. vn̄ Ariſtote. in ethicis. perfectæ actionis has ponit conditiones, ſi agens ex habitu agat: niſi eligat: ſic agere: & firmo, ac imutabilia ꝓpoſito agat. ¶ Cōiuncta naturæ: q̄ dedit nobis principia virtutis: vt nos ipſi poſtea bonis artibus perficeremus vn̄ officia debent ſeq naturā: q̄ vult nos recta ad virtutē ꝑgere: in q̄ illud extremū cōſiſtit. Aliter nulla eſſet differētia inter naturā hois, & cęterorū animaliū, qđ q̄ ſit abſurdū, qſq; a natura bn̄ inſtitutus iudicare pōt. Nā ea rōe, q̄ generamus nobis ſiſe in ſpecie, hēmus naturā cōem cum reliqs animalibus, & ēt plantis: ea rōne: q̄ ſenſus exteriores habemus, cōis eſt natura nobis. cū cæteris beluis: q̄ ſenſus hn̄t: tactū: guſtatū: viſum: odoratū: & auditū. Sed ea rōne, hoies ſumus rōne hn̄tes a natura datam qua nihil eſt i nobis diuinius, diſtamus a beſtiis: ergo cū natura dederit rōnē dedit nobis principiū ad ois virtutes cōſequēdas. Vn̄ oia officia debent eſſe coniuncta naturæ: vt illa duce ꝓperemus cū rōne, & recta qdem ratione ad finē noſtrum: ne aſpernari illius munus, & benignitatē videamur: qđ illi faciūt, q bruta viuunt animalia: quo in hoie habenti rōnem. i. intellectū nil pōt eſſe turpius. Actiones illorū q malū finē cōſtituūt. non poſſunt naturæ coniungi: q̄ ab oi turpitudine abhorret: & p ſe nihil niſi honeſtū. & hois p̄ſtātia dignum amat: ſed corrupti mores deprauāt naturā. Nec curāt honeſtatem vt natura iubet. Vnde fit, vt præcepta de officiis, quæ naturæ cōi parenti cōueniāt, & coniuncta ſint tradere nō poſſunt: cū ipſi ad id nitantur: & oibus mediis cōtendant: a quo natura vel maxime abhorret. Nihil enim eſt magis naturę cōiunctum q̄ virtus nihil q; ab ipſa alienius q̄ vitium. Vn̄ ſequitur ab his ſolum dari p̄cepta de officiis poſſe: qui in virtute ſummū bonū ponunt: & ad illū ꝓperāt officiis: q̄ a natura nō diſcrepant. Virtus, inquit Seneca, ſm̄ naturā eſt. Vitia inimica & infeſta ſunt. Virtus certe oritur in nobis ex electione earum, q̄ rerū ſunt ſm̄ naturā, & ad cōſeruationē illius tendunt: ois ars naturam ipſam adiuuat.: ꝓhia vero eſt ars vitæ, & naturę opitulatur, quę hoiem inchoauit. ¶ Niſi ab his q ſolā. i. a ſtoicis: q in bonis nihil ponebant, p̄ter virtutē. nā bona corporis & fortunæ (vt dictū eſt) nō adiūgebāt ad finem bonoꝝ: ſed aliq̄ æſtimatione digna cenſebāt: & virtutē ſatis eſſe ad bene beateq; viuendum. ¶ Solam: qm̄ ſtoici nihil expetēdū dicebant, p̄ter ſolā virtutē. & dicebat honeſtum eſſe ſolum bonū: vt ait Herato ī primo de finibus & Chryſippus in libris de honeſto. ¶ Aut ab his, qui maxime. i. peripateticis, & academicis, q dicebant virtutem maximā expetēdā eſſe & ante alia oia: ſed poſt virtutē: cui datur primus locus: bona corporis: vt homo non ſit deformis: ac bona fortunę: vt ſit diues, ſi vult eſſe plane felix. diuitias enim dicunt eſſe inſtrumenta q̄dam ad actiones honeſtas. non enim pōt exercere liberalitatem ille: qui eſt pauper & inops. Ariſtotelis ſententia: is, qui eſt omnino deformis: nō eſt aptus: ad felicitatem. & ille q eſt in maximis calamitatibus: quāuis habeat oēs virtutes nō pōt eſſe felix: ſed bonus: qđ ſtoici negabant: dicētes beatā vitā deſcenſurā in oia tormēta: itaq; ſummū robur virtuti dabant, quā videbātur eneruare ꝑipatetici: cum alia quędam iungerent ad finē bonoꝝ, quem ſtoici in ſola virtute conſtituebāt. Rigida eſt ſtoicorum opinio peripateticoꝝ autē humanæ naturæ, accōmodatior: quæ & aium perfectū hr̄e cupit: & ēt corpus, qbus hō duobus hō ꝯſtat: vt in principio diſputatū eſt. ¶ Maxime. i. ante oia dicebant peripatetici virtutē expetendā: & ꝓponendā oibus aliis rebus: ſed nō poſſe vitā beatā eſſe & beatiſſimā in ſola virtute: vt ſtoicis placebat: & cū dicerēt ꝑipatetici virtutem expetendā maxime: relinquebāt q̄dā. i. expetenda poſt virtutem ad decorādam humanā felicitatē. Hæc fuit opinio veteꝝ academicoꝝ, & peripateticoꝝ, qui rebus cōgruētes noibus tm̄ differebant. ¶ Itaq;: cōcludit Cicero dicens, hanc p̄ceptionem de officiis ꝑtinere ſolum ad ſtoicos: peripateticos: & academicos: qui in cōſtituēdo ſine natura ducem imitantur: a qua origo ſummi boni petenda eſt. Eſt ꝓpria: non pertinet ad alias niſi ad has tres diſciplinas. ¶ Ea p̄ceptio: præcipere de officiis. i. actionibus ſtudioſis in vita humana tendentibus ad honeſtum finem.

ADD. ¶CONſentaneæ: cōgruētes, & a ſuis ſcitis nō diſcrepātes: atq; iudiciis. ¶ De offō: decenti actione: cōſonaq; parenti naturę: q̄ virtutes in hoie inchoauit: & ad illas inſtruxit: & ſubornauit: Generoſus, ait Seneca, eſt ad virtutē bene a natura compoſitus. Nulli nos vitio natura ꝯciliat: illa liberos & integros genuit. ¶ Præcepta: documēta: & formulas actionum. ¶ Firma: non vacillātia: vel mutabūda. i. bn̄ fundata in primis naturæ cōmendationibus: & initiamentis. ¶ Stabilia: bene radicata in iure naturali: atq; decreto: qđ latiſſime patet: & cui nihil pōt derogari: aut totū abrogari. Quapp Ariſto: appellat ius naturale primū: cui congruere debet ciuilia iura, & inſtituta. Ad hoc ius primum ſummi ꝓhi reſpexerunt: & optimi principes quoꝝ æqua moderatio: & popularitas offm̄ fuit: nō regnū: ſed tale ſemen penitus euanuit: & argentū nr̄m: atq; aurū in ſcoriā degenerauerunt: hōq; hoi factus eſt ex deo lupus. ¶ Cōiuncta: affixa: adherētia: illi q; ſemp ꝯgruētia: a natura ſiqdē petit agēdi principiū. i. officii formulæ: & ꝓbabilis rō vitę: moduſq; nā q magiſtra vtit̄ natura, ad illius certe leges, & ſūmā cōponit officiis: & deſtinare. ¶ Qui ſolā. i. a ſtoicis, q nihil extra virtutem bonū eſſe decreuerunt, quapp apud illos ſola virtus in appetitionē cadebat. id. n. dr̄ appetēdū, qđ eſt bonū. ¶ Propter ſe: ob propriā naturā: & doces quæ ſunt ſatis ad bene, beateq; viuēdū explicatū eſt hoc decretū: & aliqua ex parte vellicatū in. iii. & . iiii. de finibus. Vera bona, inqt ſtoi

Cōſentaneus ſibi quis dicatur

Virtus ſecundū naturam

Quæ ad felicitate requirantur

Vera bona inquit

eius Seneca, illa ſunt, quæ rõ dat ſolida: ac ſempiterna: quę cadere nõ poſſunt: nec decreſcere qdẽ aut minui. Cætera opinione bona ſunt: & nomẽ qdem hñt cõe cum veris pro prietas aũt boni in illis nõ eſt. itaq; cõmoda vocẽtur: & vt nr̃a lingua loquar, producta. ¶ Ab his q max. veteribus aca demicis. i. Platonicis, & Ariſtotelicis: q tria genera poſue/ runt: principatumq; virtu ti adſcripſerunt: graduſq; ſtatuere bonoꝝ: vt. ſ. mini/

quoniam Ariſtonis, Pyrthonis, & Herilli iam pridem

ma diceret externa: maiora corporis: maxima vero ai. i. vir tutes: quæ humanæ rõnis abſolutiones: & cõſumatiões dif finiunt. ¶ Ea pceptio: traditio pceptoꝝ: ammonitionum: & ordinis vitæ cũ decoro: & e natura degẽdæ. ¶ Academico/ rum: Platonicę familiæ: cui appellationẽ dedit Academia Platonis gymnaſiũ. ¶ Peripateticoꝝ: ſectatoꝝ Ariſtotelis, q in Lyceo docẽs: & in ambulãs peripateticũ ſe appellauit. Hæ duę ſectæ nõ bus tñ differẽtes re ipſa cõgruebãt. i. de bonis maliſq; idẽ ſenſerũt: vt in vltimo de finib⁹ oñdit Ci.

FRA. MAT. ¶ HAE diſciplinæ &c. hoc eſt ſi cõſentire ſibi velint epi/ curei, & queadmodũ diſputãt ita viuere, vluptatiſq; cã oia facere: qd pecudis eſt: nõ hois. Nec minus temeraria eẽt rñ/ ſio epicuri dicẽtis: oia ſe voluptatis cã facere: q̃ Xerxis Per ſarũ regis ſe interrogante cur tã ingentes copias in græciã traiiceret: ſic reſpõderet, vt mella ex Hymetto mõte rapiã. Quod lib. de fini. Cice. ait. Propterea aũt ſi ſibi cõſentaneę velint eſſe, dixit: qm & ſi voluptatẽ ſummũ bonũ eſſe dice/ bat Epicurus: q eũ ea rõnalia, & irrationalia illã appetere cernebat, & dolorẽ ſummũ malũ: quẽ oia aialia naturaliter effugiũt. Tamẽ idẽ dicebat nõ cõuiuia, & comeſſatiões: nõ piſciũ vſum, & cæteroꝝ quæ affert ptioſior mẽſa ſuauẽ vi/ tã gignere: verũ rõnẽ ſobriã, cãſq; pſcrutã: ẽ: cur quæq; vel eligenda, vel fugienda ſint opinioeſq; expellẽtẽ: p q̃s aĩum vt plurimũ occuppat tumultus: & hoꝝ oĩum initiũ maxi/ mũq; bonũ prudẽtiã eſſe. Eudoxus quoq; (vt ait Ariſto.) idẽ q Epicurus aſſerebat: ſummũ bonũ voluptatem dicẽs eſſe dolorẽ ſummũ malũ: q illa cuncta aialia appeterẽt: ab hoc declinarẽt. In cunctis vero eſſe id qd expetit probũ: ac maxime optimũ, & id optimũ intelligi: in qd feranẽ cũcta. eiuſmodi vero voluptatem eẽ: fidẽ aũt habuere eius ſermo nes: pp vitæ probitatem: magiſq̃ p ſeipſos: qꝛ egregiæ mo deſtus videbaẽ: & nõ vt amicus voluptatis hoc dicere cre/ debanẽ: ſed q re vera ita eſſet. Si ergo ſibi cõſentaneæ velint eſſe dixit: hoc eſt ſibi cõſentire. ¶ De officio: qd vt tueamur a nr̃is cõmodis diſcedamus oportet. ¶ Neq; vlla offi. pce/ pta &c. defenſas retentaſq; de officio ſnias ſtoicoꝝ: acade/ micoꝝ, peripateticorũq; eſſe dicit. Nã Stoici nihil bonum

Honeſtũ per ſe eẽ expetẽdũ dicebãt eſſe niſi honeſtũ. Academici tria bona eẽ voluerũt, ai, corpis, externa: quã diuiſionẽ a Platone (vt diximus) ex cogitatã peripateticã ſuſceperũt: & defenderunt. ¶ Firma ad aium referas: q in eodẽ ſemp propoſito pſeueret: & ab/ duci ab eo nunq̃ valeãt. ¶ Stabilia: idẽ eſt: & ſi põt ad exerci tationẽ ipſam & actionẽ referri. ¶ Cõiuncta na. hoc eſt quę naturã optimũ ducẽ ſequãtur: eiq; obtẽperẽt: & vt intelli/ gas: qñ firma, & ſtabilia eius pcepta eſſe poſſunt: ſicut epi/ curi; q cũ patiẽtiã laudet, laborẽ ẽt ſuperfugiat. ¶ Cũ fortitu dinẽ probet tranqllitatẽ appetat. Cũ erogãdum egeno pci piat eſſe: tamẽ ne ſibi ipſi deſit, timeat: & propterea eroga/ re nõ audeat. ¶ Qui ſolã: vt Stoici. ¶ Qui maxime: vt peripa tetici. ¶ Propter ſe: vt ſit ſummũ bonũ: qd oia appetant: cu/ ius gr̃a oia fiãt: vt a me dictum eſt. ¶ Itaq; ſingula ſingulis reddit. Nã Stoici ſolã honeſtatem: peripatetici nõ ſolã, ſed maxime p ſe dicebãt expetendã: a qbus academici veteres: vt docuimus: ferme nihil diſſentiebãt. Dicti aũt ſunt acade mici a loco: in quo regreſſus Athenis Plato a lõga pegrina tiõe cõmorabaẽ. Erat aũt in ſuburbano nemoroſus: a quo/ dã heroe Academo noĩe ſic appellatus: aere minus ſalubri.

ADD. ¶ HAE diſci. q̃ in ſola cõmoditate: indolentia: aut volu/ ptate ſummũ bonum cõſtituunt. ſi veline eſſe conſentaneæ ſibi. i. cõformiter de oĩbus pcipere. nihil. i. nõ aliqd. nõ que ant dicere aliqd ſup. decẽtur de offõ. Neq; vlla pcepta offi/

cii firma, ſtabilia, & cõiũcta naturæ. i. cõformia ad naturã pñt tradi de officio: niſi aut ab his ſup. phis q dicant ſolũ ho neſtatẽ eſſe appetẽdã pp ſe: cuiuſmodi ſunt ſtoicoꝝ quidã. aut ab his qui dicãt honeſtatem eſſe maxime appetendam pp ſe: cuiuſmodi ſunt peripatetici. Nõ opus eſt hic addere virtutẽ: vt ſit aut ſole virtutẽ &c. Itaq;. i. iõ ea pceptio. i. rõ pcipiẽdi: de offõ videli/ cet eſt propria ſtoicoꝝ, aca demicoꝝ, & pipateticorũ. Stoici ſolũ honeſtatem propter ſe appetẽdam dicunt.

PET. MAR. ¶ QVONIAM Ariſtonis: reſpõdet tacitæ obiectio ni. & refellit Pyrthonẽ: Ariſtonẽ & Herillum: poterat. n. obiici, ẽt Pyrrho: Ariſto: & Herillus poſſunt pcipe de offi ciis: qm in virtute ſummum bonũ cõſtituerunt, queadmo/ dum Stoici, academici, & peripatetici. Reſpõdet Ci. dicẽs ipſos potuiſſe qdẽ de offõ diſputare: ſi reliqſſent aliquẽ de/ lectum in rebus, & actionibus: vt eſſet ingreſſus ad officiũ: ſed cum apud illos oia promiſcua ſint. & nihil agendũ tãq̃ bonum dicãt, aut reiiciẽdũ tãq̃ turpe, malumq;: cum nullã in actiõibus humanis dr̃iam ponãt, & virtutẽ ipſam ſe le/ ctione ſpolient: q̃ eligunẽ ea q̃ ad finẽ naturę cõiunctũ pdu cunt: nõ poſſunt diſputare de officiis: q̃ debent eſſe cõiũcta naturæ quã illi oĩno relinq̃bãt: cum dicerent: nihil eſſe ma gis ſm naturã q̃ aliud. Vnde electionẽ & intelligentiã eaꝝ reꝝ: quæ naturę cõgruerẽt, & eaꝝ quę illi cõtrarię eſſent re linquebãt, & p cõſequens ipſam virtutẽ: quę electio eſt: aut nõ ſine electiõe, vt dictũ iã eſt. Cũ. n. ea, q̃ naturę cõueniunt eligimus. i. oia honeſta. & ea fugimus, quę naturę cõtraria ſunt, & infeſta. i. turpes actiões & vitia: virtutẽ hñe dicimur Qui vero virtutẽ ſe lectiõe ſpoliãt ipſam virtutem & pru dentiã: ſine q̃ nõ mõ nõ põt eſſe: ſed ne intelligi qdẽ virtus e medio tollũt, q̃uis vſurpãt nomen virtutis, quę nulla eſſe põt. vbi nihil relinq̃tur expetẽdum, qd naturę magis cõiun ctum ſit q̃ aliud. ſeqreẽ. n. magna vitæ cõfuſio: vt tã turpia q̃ honeſta agere, virtus eẽt. hi ergo nõ pñt tractare off. n: qd ſemp ad honeſtatẽ reſpicit, quã illi a turpitudine nõ ſelige/ bãt: dicẽtes agendũ eſſe qcqd in mẽtẽ inciderit. & hoc mõ dicebãt hoĩem vacare anxietatib⁹, cupiditatib⁹: timore, & aliis affectibus. & illã eſſe Beatã vitã, in q̃ nihil ẽ magis ex/ petendũ q̃ aliud. Viues inqt Ariſt. apud eundem in lib. de fini. magnifice, atq; pclare. ſi qdcũq; viſum erit ages: nunq̃ angeris: nunq̃ cupies: nunq̃ timebis. Cũ igiẽ talia ſentiret: lo cum offõ nõ relinquebat: qd ſeqtur honeſtatẽ, & turpitudi nem fugit: qppe ſi ſtudioſi eſſe volumus: neceſſe ẽ vt turpia ab honeſtis diſcernamus: qd Pyrrho & Ariſto minime fece runt. In vltimo de fini. ſic ait. Multa ſunt dicta ab antiquis de cõtẽnendis, ac deſpiciẽdis rebus humanis, hoc vnũ Ari ſto tenuit pter vitia, atq; virtutes negauit eẽ rem vllã: aut fugiendam aũt expetendam. Herillus cum ſolam ſciẽtiam & ai pfectionem amplecteretẽ, de officiis ptinẽtibus ad vi/ tã degendã diſputare nõ poterat: qm nil aliud agẽdũ in vi ta cenſebat q̃ cõtemplari & phari, & ſic cãm cõſilii capiendi in ipſis actiõib⁹ relinquebat: & naturã q̃ vult vt corp⁹ cureẽ & aĩus. Alr corpus & corporis ptes fruſtra dediſſet ipa na tura, ſi aium tñ curari vellet. & ſic vita humana ſuſtentari nõ poſſet: quapp iſtoꝝ ſnia merito exploſa fuit. Et ſic Ci. p hãc cõfutatione cõſtituit ſummũ bonũ humanũ in opatiõe ſtudioſa, & itelligentia eaꝝ reꝝ: quę ſunt ſm naturã, & ea/ rũ, quę cõtra. Ad hunc ergo finem. i. ad ipſã virtutẽ tanq̃ ad ſignũ quoddã oia officia dirigenda ſunt. Iõ dicit Sene. nõ diſponet ſingula: niſi is: cui vitę ſuę propoſita eſt ſũma. Sci re debet qd petat ille, q ſagittã vult mittere, & tũc dirige/ re, ac moderari mãu telũ: errãt cõſilia nr̃a: cũ nõ hñt, quo di rigant. ignorãti quẽ portũ, petat nullus ſe ſuus vẽtus ẽ. Et alibi dicit: Proponamus oportet finẽ ſũmi bõi: ad quẽ nita mur ad quẽ oẽ fcm nr̃m, deinq; reſpiciat, veluti nauigãtib⁹ ad aliqd ſignũ dirigendus ẽ curſus. vita ſine pposito vaga ẽ.

Ariſtonis opinio de officiis

Officia omnia ad quæ dirigẽda ſint

ADD. ¶ QVONIAM Ari. occurrit tacitæ obiectiõi Ci. pau ciſq; oñdit, hos phos praue de pricipiis naturę, ac pgreſſu iudicãtes. & ſtatuentes nõ poſſe pceptiuã hãc ptẽ tractare: & explicare officia, quoꝝ initia peti a primis naturę donis, & comendationibus

& cõmendationib⁹: quæ primigenia nominauit. M. Varro ab illis philoſophis nullo loco numerata: & ꝓ nihilo habita. Ariſto fuit Chius, ſtoici dogmatis, ferrea qdã: & præfracta opiniõe æmulator. Nam & præter virtutem nihil appetendũ dicit, vt cæteri ſtoici: & primus nullã eſſe in rebus humanis: & vſibus naturæ neceſſariis differẽtiã aſſeuerauit. Hoc idẽ fecit Pyrrho Eleus ſcepticorũ. i. cõmẽtãtium: & de omni re dubitãtium auctor: atq; ſectarius.

Ariſto q̃ fuerit

explosa ſnĩa eſt, qui tamen haberent ius ſuum diſputãdi ſe officio, ſi rerum aliquem delectum reliquiſſent,

Herillus calcedonius in ſententia ſummum decreuit bonũ. Cato, vt ſtoicus apud eũdẽ in tertio de finibus dicit: Explicatur deiceps differẽtia rerũ: quã ſi nullã eſſe diceremus, cõfundetur omnis vita: vt ab Ariſtone: cum inter eas res, quę ad vitã degendã pertineret, nihil omnino intereſſet: neque vllum delectũ adhiberi oporteret. Et alibi: Prima illa naturæ: ſiue ſecunda: ſiue contraria ſub iuditium ſapientis: & delectum cadunt: eſtq; illa quaſi ſubiecta materiæ ſapiẽtię. Abſurdi ſunt & hi, qui cum ſcientia viuere vltimum bonorũ: qui nullã reꝝ differentiã eſſe dixerũt: atq; ita ſapiẽtem beatum fore nihil aliud alii momẽto vllo ante ponentem, vt qu.dam academici cõſtituiſſe dicunt extremum bonorum: & ſummũ numus eſſe ſapiẽtis obſiſtere viſis: aſſenſuſq; ſuos firme ſuſtinere. Piſo peripateticus, apud eundẽ in vltimo de finibus dicit: Sępe ab Ariſtotele, & Theophraſto mirabiliter eſt laudata per ſe ipſa rerũ ſcientiã. hoc vno captus Herillus ſciẽtiã ſummum bonũ eſſe defendit: nec rem vllã aliã ꝑ ſe expetendã. Multo dicta ſunt ab antiquis de contẽnẽdis: & deſpiciendis. rebus humanis: hoc vnum Ariſto tenuit: ꝓter vitia: atq; uirtutes negauit rem, eſſe vllam, aut fugiendam: aut expetendam. Iam pridem: lõgo iam tẽpore.

Ariſtonis opinio

FRA. MAT. ℂ QVONIAM Ariſtonis: multæ fuerunt ſectæ: ſed Pyrrhonis Ariſtonis, & Herilli penitus repudiatę ſunt: qm̃ nullũ rerũ delectũ reliq̃runt. Ariſto Chius finem eẽ dixit ad aliq̃d inter virtutes ac vitia indifferenter viuere, nullam q̃libet modicã veritatem relinquẽdo: ſed æque ſe in oibus habendo, eſſe aũt ſapiẽtem p̃claro hiſtrioni ſimilẽ, qui ſiue Therſitæ, ſiue Agamẽnonis pſonã fingat: vtrunq; decẽtiſſimo geſtu imitat. Naturalẽ itẽ ac rõnalẽ locũ ſubſtulit. dicens: Aliũ qdẽ eſſe ſupra nos: aliũ nihil ad nos: & ſolã quæ mores inſtituat partem ad nos ptinere. Nullũ itaq; delectũ nullam rerũ differẽtiã relinquebat: cum nullã q̃libet modicam varietatem faceret: & indifferenter viuẽdum diceret. inter vitia & virtutes: q̃ſi æqualia atq; idem oia eẽnt. Pyrrho Helienſis negabat quicq; aut turpe eſſe: ant honeſtũ: iuſtum ve; vel iniuſtum. Eadem rõne & in oibus quicq̃ verũ eiſſe. Cæterum lege atq; conſuetudine cuncta hoies facere. Neq; enim eſſe quicq̃ potius q̃ aliud conſequens ad hæc illi vita erat: nihil quippe declinabat: nihil q; deuitabat: ſed omnia ſuſtinebat: & occurentes ẽt currus immotus excipiebat Herillus Calcedonienſis finem ſciẽtiã dixit: cũcta referens ad viuendũ cũ ſcientia: ne ignorantia deiiciamur: Eſſe autẽ ſcientiam habitum in phantaſiarum acceptione nõ explicabilem verbis. Aliquãdo nullum eſſe finẽ dicebat: ſed ꝟm caſus varios: & res: mutari ipm, vt ſit idẽ æs & Alexãdri fiat ſtatua: & Socratis: Differre aũt finẽ: & cãm quã ὑποτελίδα vocabat. i. fini ſubiectã: hancq; & qui ſapientes non ſunt: ſuſpicari illum neminem niſi ſolum ſapientem. Quę aũt inter virtutem & vitium ſint indifferentia eſſe. hæc quę ſuperius dixi: Laertius Cic. lib. de finibus ſecundo. Quæ cum Ariſtoni: & Pyrrhoni oino viſa ſint ꝓ nihilo: vt iter optime valere: & grauiſſime ægrotare nihil proſus dicerent intereſſe: recte iam pridem contra eos deſitũ eſt diſputari. Dum. n. in vna virtute ſic oia eſſe voluerunt: vt eam rerũ electione ſpoliarent: nec ei quicq̃ aut vnde oriretur darẽt: aut vbi niteretur: quam amplexabatur ſuſtulerunt. Herillus autem ad ſcientiam omnia reuocans: vnum quoddam bonum vidit: ſed nec optimũ: nec quo vita gubernari poſſit itaq; hic ipſe iam pridem eſt reiectus.

Pyrrho negabat q̃cquam inueniri q̃d eſſet honeſtũ, iõ fuit exploſus

ASCẼ. ℂ QVONIAM ſnĩa, i, iudiciũ: & opinio. Ariſtonis Pyrrhonis: & Herilli illorũm. ſ. philoſophorũq; ſummum bonum non ſine virtute eſſe ſenſerũt, eſt iam pridem. i. iam diu. a pluſculis temporibus.

PET. MAR. ℂ EXPLOSA: reiecta & excluſa. Explodo nõ tm̃ ſignificat eiicio: ſed eiicio manibus, & qdẽ cũ ſono pulſantibus, & q̃ſr quẽpiã e domo, e theatro, ex aliquo ve ꝯcilio interiectiõe manuũ. atq; pulſatiõe eiicimus. Vnde ſnĩa dicitur exploſa: q̃ſi pulſatione manuum eiecta, tãquã ipſi illi, qui huius ſententiæ auctores ab ipſo cœtu iniectis in eos mãibus reiecti ſunt. Anaxarchũ (authore Euſebio) Pyrrho audiuit, qui nec ſenſu, nec ratione quicquã poſſe cõprehendi docens: magno riſu omnium exploſus eſt. Huius opinionis auctor fuit Xenophanes: quẽ Pythagoras & Neſſas audiuerũt: Neſſam Metrodorus: Metrodorũ Diogenes: Diogenẽ Anaxarchus: Anaxarchũ Pyrrho. ℱ Tñ: quãuis exploſa & reiecta ſit. ℱ Haberent ius ſuũ. i. poſſent iure ſuo diſputare. ℱ Si aliquem delectum: ſi poſuiſſent aliquam differentiam in rebus agẽdis: vt aliquid agendum eſſe. potius quã aliud. Hebere enim delectũ rerum eſt inter res: ipſas: circa quas humana vita verſatur: ponere aliquã differẽtiã: vt aliquid agendum ſit tanq̃ honeſtum: aliquid vero fugiẽdum tanq̃ turpe. Delectus dicitur a deligo deligis quod idẽ eſt quod ſeligo, & eligo: & facito differentiam. vnde ſectio dicitur a Cicerone. Virtutem, inquit, in libris de finibus Pyrrho & Ariſto ſelectione ſpoliabant. Iſti igitur nõ ponebãt aliquam differentiam in rebus appetẽdis, aut fugiẽdis, ſed res ipſas promiſcuas dicebant, cum ꝓprium prudentiæ ſit bonorum, malorũq; habere delectum. Aequatis autẽ omnibus rebus: vt inter has nihil interſit: prudentia non habet locum. & ſic perit virtus, cuius nomen illi vſurpabant: in ea ſummum bonum ponente: quæ apud ipſos nulla eſſe poterat: cum nulla eſſet rerum ſelectio. Pyrrho & Ariſto prima naturæ. i. bonam valetudinem, membrorum integritatem ac ſenſum & ſimilia non curant virtutis ſplendore capti. quapropter exploſi ſunt: quoniam virtus inuenta fuit, non ut naturam dilereret: ſed vt illlam adiuuat ad conuerſationem eorum, quæ homini tribuit. temperantia enim valetudinem tuetur. fortitudo & ſe & ſuos.

Explodere quid ſignificet.

Delectus vnde

ADD. ℂ EXPLOSA: ignominioſe reiecta, & excluſa tanq̃ e Theatro quũq; ſpectatoribus nõ arriſiſſent. Explodere eſt colliſione manuum ac ſono: necnon ſibilo effugare, contumeliiſq; afficere. ℱ Qui tñ: q̃uis exploſi ſint: iquit Cicero. attamen qa virtutem ac ſcientiã bonũ ſummũ, decreuerũt poſſent p̃cepta tradere officioꝝ, ſi poſuiſſent conueniẽtem differentiam in primis ꝟm naturã: ſiue primigeniis, a q̃bus oritur officium. i. actio naturæ vſibus neceſſaria: conſentaneaq;. Cato apud eundem Ciceronem in. iii. de finibus dicit: Initiis ita conſtitutis primum eſt officium. Id enim appello cathecon: vt ſe conſeruet in naturæ ſtatu: deinceps, vt ea teneat, quæ ꝟm naturam ſint, pellatq; contraria. Stoici ergo, niſi tenuiſſent hoc reꝝ humanarum diſcrimẽ: atq; delectum in eadẽ cã eẽnt, qua Pyrrho: & Ariſto: apud quos nulla officii origo inueniri poteſt: cum omnia ęquata ſint, & prudentia officii magiſtra nullum habeat locum. Vnde dicit Cicero alibi: Quæ adhuc Cato a te dicta ſunt: eadem dicere poſſes. ſi ſequerere Pyrrhonem: aut Ariſtonem. nec enim ignoras ſi is iſtud honeſtum non mõ ſummũ: ſed etiã (vt tu vis) ſolum bonũ videretur. Quero igitur nõne tibi faciendum idem ſit nihil decenti bonum, quod nõ rectum, honeſtumq; ſit: reliquarum rerum diſcrimẽ oẽ tollenti: reſpondet Cato: Certe ſi tollerem: ſed relinquo. Nã explicatur a nobis differẽtia rerũ: quã ſi non vllam eẽ diceremus, cõfunderetur ois vita, vt ab Ariſtone: neq; vllum ſapiẽtiæ munus inueniretur: cum inter eas res, quæ ad vitam degẽdam pertinerent: nihil omnino intereſſet: neq; vllum delectum adhiberi oportere. ℱ Suum ius: ꝓpriam poteſtatem: & libertatẽ. ℱ Diſputandi: quærendi: & via, modoq; diſſerendi: ac pręcipiendi, cũ in virtute ſummũ bonum ponant:

vt ad officii inuentionem aditus eſſet. Sequimur igitur hoc quidem tempore, & in hac quæſtione potiſſimum ſtoicos, non vt interpretes, ſed, vt ſolemus, e fontibus eorum, iudicio arbitrioq; noſtro, quantum quoq; modo videbitur, hauriemus.

eorum temen peruertunt:e medioq; tollunt prudentiã ois honeſtatis formã, & ducem eum oia exæquent:pariaq; faciant:nullum deniq; relinquãt diſcrimen. Nam virtus aut ſelectio eſt:aut nõ ſine ſelectione, quę offm dirigit: & comitatur. ¶ Rerum.i.eorũ oium:quæ nec virtuti adnumerant̃, nec vitio:vt ſint cõmoda corporis: & fortunæ: necnon his contraria, & fugiẽda, ſed tales philoſophi inter optime valere grauiſſimeq; ægrotare nullam dicebant eſſe differẽtiã. In tertio de finibus dicit. Quid aũt apertius, q̃ ſi ſelectio nulla ſit ab his rebus, quæ contra naturã ſint earũ rerum, quæ ſint ſm naturã tollatur:demum oĩs ea, q̃ quæritur:laudaturq; prudentia. ¶ Delectũ:ſelectionẽ, atq; diſcrimẽ rerũ aſſumendarũ pro vſu vitæ, ac reiiciendarum.

FRA. MAT. ¶ EXPLOSA:repudiata:cũ de riſu eiecta. Eſt aũt explodere manibus quẽdã cum ſono eiicere: qualr e domo:e theatro ex aliquo cõcilio eiicimus. ¶ De offõ:de actiõe virtutis. ¶ Aliquem delectũ non ducerent. Sicut Ariſto æque in omnibus viuendum:aut quicq̃ turpe:aut honeſtum i iuſtum vel iniuſtum negarent. Et quæ inter vitium & virtutem ſunt indifferentia eſſe:vt Pyrrho, & Herillus.

ASCẼ. ¶ EXPLOSO.i.explodendo in ſcholis dãnata. Explodere.n.eſt concuſſis manibus loqui volentem impedire: & ita eũ vt indignum eiicere ſicut mutãdo.e cõtrario applaudere eſt ẽt manibus aſſentiri. Componitur autem ab extra & plaudo au in o. Qui philoſophi tñ:licet eorum ſentẽtia exploſa ſit haberent ſuum.i.debitum, & propriũ ius diſputãdi de officio. Si reliquiſſent in ſcriptis ſuis aliquem delectum.i. aliquod boni & honeſti diſcrimen ſpiritualiter de ipſo cum quadam elocutione locuti fuiſſent ita.

Explodo Applodo

PET. MAR. ¶ AD OFFICII inuẽtionẽ:officiũ nõ põt inueniri & cõſtitui:niſi honeſta diſcernantur a turpibus:illi nullum relinquebant ingreſſum ad officia i cum oĩs res ita exequarent:vt inter ipſas dicerẽt nihil intereſſe. eſt enim officium agere honeſta:turpia vero cõtra officium. Sed cũ dicit̃ nullam eſſe differentiã inter honeſtũ & turpe, nõ relinquit̃ aditus ad inuentionẽ officii. habito autem rerũ delectu, ſtatim officium inuenit̃:agere.ſ.q̈ honeſtũ eſt: & turpitudinem fugere. Plato in dialogo de voto ſic ait: Prudẽtes ſunt qcũq; agenda, dicendaq; cognoſcunt, qui vtraq; ignorant, ſe non cognoſcunt, vt agẽtes, & loquentes, q non oportet. Igit̃ cũ iſtorum ꝑpria ſit ꝑceptio de officiis. Hoc tempore: ſcripturis de officiis inquit. Volo potiſſimum imitari ſtoicos, & maxime Panetiũ, qui de officiis accuratiſſime ſcripſit: quẽ fere totum his libris Cicero hauſit. ¶ Hoc tempore quo.ſ. ad te ſcribimus:quem mediis officiis:cum in ea ætate ſis, in qua non potes habere perfectam prudentiam ad pfectum officium:quod in ſapientem ſolum cadit, præparare, ac ducere cupio. Segregabo:inqt, media officia, ſiue cõia de ipſis ad tuam inſtitutionem:cæterorumq; ſcribam:vt tandẽ ad perfectum, ſiue rectũ peruenias.i.ad tuam pfectionẽ, & felicitatem:quã Stoici in ſola virtute ponebãt:cui nomen indidere honeſtũ. & cum dicit hoc tempore:oſtendit Ci. nolle diſciplinam ſtoicorũ ita tenere:vt alias reiiciat: cũ ſe academicum ꝓfiteret̃. Volo, inqt, in præſentia potiſſimũ imitari ſtoicos. nec volo ipſorũ ſingula verba interpretari tanquã illorũ ſectæ addictus, & diſciplinæ:ſed id accipiam, qđ mihi videbitur ꝓbabile, vt decet academicum. Et vtit̃ pulchra tranſlatione. Locos.n. graues & ſtoicorum opiniones appellat fontes:ex qbus vult haurire.i.accipere id, qđ probabile videbitur. ¶ Potiſſimum:maxime: qa non relinquit diſciplinam peripateticorum & academicorum:ſed id accipit vbiq;, quod conuenit materiæ, de qua ſcribit. ¶ In hac quæſtione:inqſitione officii. ¶ Sequimur ſtoicos: ſcribã, inquit, de mediis officiis:quæ a ſtoicis, neq; in bonis, neq; in malis ponebantur:ſed eſſe dicebant actiones, de qbus reddi poſſet certa ratio, vt ſunt hæc officia, quæ literis Cicerone mandatur. Nam Zeno recta facta ſola in bonis ponebant peccata in malis:officia aũt media putauit. Vnde cũ Cice. intendat rudes inſtituere, & hoies ea rõne:qua verſantur in ſocietate ciuili, & nõ ſunt prudentes i dat præcepta officiorũ.i.actionum:de qbus poſſit reddi ratio. ¶ Non vt interpretes:non q̈ velim, inqt, tanq̃ illorum diſciplinæ addictus interꝑtari ad verbũ ſñias eorũ.i.latine exprimere qcqd illi græce ſcripſerũt ſed hauriam e fontibus eorũ quę probabilia videbuntur vt facere in aliis opibus ſcribẽdis cõſueui. Cicero.n. (vt ſupra dictum eſt) noluit ſibi aliquam certam ꝑſcribere diſciplinã phorum: ſed ex oibus id, quod melius, & probabilius videbat̃, eligit i oratorioq; ornatu cõplexus excoluit. In primo de finib⁹:ſic ait. Quod ſi nos nõ interꝑtetũ frãgimur munere, ſed tuemur ea: quæ dicta ſunt ab his, quos ꝓbamus:eiſq; noſtrũ iudiciũ, & noſtrum ſcribendi ordinem adiungimus:qd habẽt cur græca anteponat his quæ & ſplendide dicta ſunt, neq; ſint ꝯuerſa de græcis. ¶ Iudicio nr̃o:iudicabo, inqt, Cice. tanq̃ arbiter non interpres qd ex opinionibus ſtoicorũ tenendum ſit. & ſic laudat ſe dicens futurũ ſe iudicem, & arbitrum ſtoicorũ. Interpres ad verbum exprimit id, quod interpretatur:nec aliqd addit:aut minuit. hoc eſt officium fidi interpretis. Iudex ante hẽt delectum, & ea tenet, q̃ ꝓbabilia videnẽ: reiicitq; improbabilia, in quo delectu habendo opus eſt iudicio:quod Cicero ſe iam habere latenter gloriam: dicens ſe nolle fungi in hoc interpretis officio:ſed iudicis, atq; arbitri, quod maius eſt. Arbitrium quippe iudicium eſt:non oẽ iudicium eſt arbitriũ. Iudicium.n. ratione nititur: arbitriũ etiam volũtate pro qua ponitur alion̄. Iudex.n. de iure ſolum iudicare debet: & non tranſgredi limites rõnis, & pręſcripta legum: arbiter aũt ꝓ volũtate ſua. Arbiter.n. ꝓprie eſt iudex electus ex conſenſu partium: vt pro ſua voluntate diiudicare, & cõprimere poſſit controuerſias, vt poſtea dicet de Labeone. Qui datus fuit arbiter Nolanis: & Neapolitanis diſceptãtibus de finibus agrorũ. Cicero igitur nõ vt interpres:ſed vt arbiter accipiet ex opinionibus ſtoicorũ quicquid placuerit ei melius, & probabilius:iudicio, arbitrioq; ſuo videbitur. Arbiter, inqt Nonius, dicitur iudex, qui totius rei habeat facultatem. & arbitrarium dicit̃ ſententia, quæ ab arbitrio ſtatuitur.

Zenonis opinio de officiis

Interpres qs dicat̃. Arbitriũ a iudicio i quo diſferat & i quo iudex ab arbitro

ADD. ¶ IN TENTIONEM officii:actionis naturæ congruentis. ¶ Aditus:ingreſſus:acceſſus per intelligẽtiã.ſ.earũ rerũ, quas appetit natura: & ſeqtur: & illarũ, quas auerſat̃: & quoad põt, declinat. Apud illas diſciplinas nullũ habẽt officia locum, q̃ nullã præ ſe ferunt prudentiã:ſed confuſionẽ vitę profitent̃, vel maximã. ¶ Seqmur: imitamur ea libertate, quam nobis dat academia:nõ enim in verba certi magiſtri iurauimus:ſed ſequimur quodcunq; ꝓbabile viſum fuerit:viuimuſq; in diẽ. ¶ Quæſtione:inqſitione:ac ꝑſcrutatione officiorũ:q cathecontã vocãt græci:cõuenientia, & decẽtia nr̃i. ¶ Potiſſimum:maxime:ac in primis. ¶ Nõ vt inter. tanq̃ latine exprimentes ſtoicorũ decreta: & pręcepta:nolo, inqt, appellari interpres opis, alieni, ſed auctor officiorũ, & magiſter: voloq; meus eſſe:nõ alienus. ¶ E fontibus.i.locis, atq; ſentẽtiis. rigabo:inqt, meũ hunc hortulũ ſtoicis aqs: & officiorũ ꝑcepta ꝯcinnabo porticalibus inſtrumẽtis, & ſeueri ſupcilii calamiſtris. ¶ Quoq; mõ:quacunq; via & rõne. ¶ Arbitrio:volũtate:ac libertate, quã hẽo, vt academicus. ¶ Hauriemus:delibabimus:aſſumemus: noſtrũq; vſum faciemus. bñdicta q̃cunq; cõia ſunt: & aliqua cõmutatiõe verborũ occupãtis fiũt honeſtiſſime. Turpe eſt ſeni (dicit Seneca) aut ꝓſpicienti ſenectutẽ ex cõmentario ſapere: aliqd de tuo ꝓfer:oĩs iſtos nunq̃ auctores ſemper interꝑtes ſub aliena vmbra latentes nihil exiſtimo hẽre generoſi:nunq̃ auſos facere aliqd quãdiu didicerunt memoriã in alienis exercuerunt:aliud eſt.n. meminiſſe, aliud ſcire. Meminiſſe eſt rem

Meminiſſe & ſcire in quo differãt.

commiſſam

commiſſam memorię cuſtodire. At cōtra ſcire eſt: & ſua facere quęq;: nec ab exemplari pendere. Ego vtor via veteri: ſed ſi priorē: planiorēq; inuenero, hanc muniam. & qui ante nos iſta mouerunt: nō dñi nři: ſed duces ſunt patet oibus veritas: nōdū ē occupata: multū ex illa futuris relictum eſt.

FRA. MAT. ¶ AD OFFICII inuentionē: hoc eſt vt dētias reꝝ cognoſcētes quō vtendū offō

Pyrrhōis & Herilli dictum

eſſe per eos intelligeremus. ¶ Seqmur igit: ꝯcluſio ē hoc tpe ſcribētes de officiis. Potiſſimū iō hoc aitqa & academicos & pipateticos quoq; ſeqtur aliqd a ſtoicis diſſentientes. ¶ Queſtione diſputatione: inqſitione: materia. ¶ Nō vt interpťes: vt q̄ illi dicūt tm̄ transferamus. & nihil ex nobis adiciamus. ¶ Vt ſole. in libris nřis: quos de phia grecos imitātes ſcribimus. ¶ E fontibus eoꝝ: tranſlatio eſt. ¶ Iudicio: vt eligamus q̄ eligenda videnť. ¶ Arbitrio: voluntate.

PLacet igitur (quoniam oīs diſputatio de officio futura eſt) ante diffinire, qd ſit officiū, qd a Panetio prętermiſſum eē miror.

ASCĒ. ¶ VT aditus. i. aggreſſus. eſſet ad inuētionē officii, qd in eoꝝ ſcriptis nullus eſt: eo qd cōfuſe loquunť. igiť illi reiecti ſunt. & alii nō reiiciendi minus recte diſputāt de offō nos cōſeqmur qdē. i. certe: hoc eſt licet non ſemp, tm̄ hoc tpe, & in hac quaeſtione potiſſimū ſtoicos. nō vt. i. tanq̄ ſimus ſup. ſtoicoꝝ interpťes. i. eoꝝ ſcripta nihil mutādo, addēdo, aut ſubtrahendo e graeco in latinum vertētes. Sed nos hauriemus. i. extrahemus eoꝝ. ſ. ſtoicoꝝ fontibus, vt ſolemus. iudicio & arbitrio nřo. i. iuxta iudiciū & arbitriū nřm. tm̄ ſup. q̄tū videbiť ſup. cōmodū. q. p &. eo ſup. mō quo videbitur ſup. cōmodū. Aduerte āt grāmatice: quoties p metaphorā: i. trāſlationē loq̄ris: pſeuerabis in eo ſicut hic Ci. qa inuēta & excogitata ſtoicoꝝ fontes vocat: ſubiūgit hauriemus: qd ad aq̄s ſpectat: nō excerpemus qd a fructus ſpectaret. Scies itē quoq; duas eſſe dictiones: nō enim eſt cōpoſitio hic, ſed appoſitio: qa idē eſt qd & quo leges quoquo vt pleriq;.

PET. MAR. Diuiſio quotuplex ſit

PLACET igitur. Priuſq̄ de re diſputare incipiat: vt viteť ois ambiguitas: offm̄ pri⁹ diuidit: inde diffinit. nā ꝓpō. ambigua diſtinguēda eſt: & cū ſumus in aequocatione: debemus diuidere vocē aequocā in ſua ſignificata. Diuiſio ſit tripľr: gnūs in ſpēs: vt aialiū: alia ſunt rōnalia alia irrationalia. Totius in ptes: vt domus: aliud ē tectū aliud pauimentū: aliud paries. Vocis in ſignificatiōes proprias, vt canis ſignificat aial latrabile: ſidus caeleſte: canē marinum. Et cū ſit diuiſio nois p ſignificationes ꝓprias aequiuocationis partitio nūcupať. Cū ofo ambigua in ſignificationes proprias diſtribuit: diſcretio ambiguitatis appellať: quam graeci amphibologiā dicūt. vt eſt illud: Aio te aeacida Romanos vincere poſſe. Ergo cū nomē plura ſignificās aequocū ſit: vt inter eos, q ambigunt cōueniat, qd ſit id, de quo agiť. Diſtinguēdū eſt, & offm̄ eſt nomē ęquocū: niſi aliqd addať. Nā eſt offm̄ mediū & pfectū. mediū poſitū eſt in p̄ceptis: pfectū ſiue rectū ptinet ad finē bonoꝝ. Sed in hoc loco vtiť Ci. diuiſione gnūs in ſpēs, offm̄. n. eſt tanq̄ genus: & duas hēt ſpēs cōiunctas: offm̄ pfectū, & offm̄ mediū. Diſputaturus, inqt, ſum de medio offō, ſiue cōi: qd tendit ad finē & cadit ſub p̄ceptis, qbus vſus vitae in ois ptes conformať. ¶ Diſputatio: ſubtilis inqſitio. ¶ Ante q̄ incipiamus diſputare, vt ois tollatur ambiguitas. ¶ Diffinire: patefacere, qd ſit offm̄. Nā cum quęrimus officium: nō poſſumus ſcire quale ſit: niſi prius qd ſit cognouerimus. Vnde in. ii. lib. de finī. cōfutaturus opinionem Epicuri de ſummo bono diffinit voluptatē: ait q; neceſſariā eſſe diuiſionē, & finitionem rei omnis aūt in quaerēdo dicit, q̄ via quadā & rōnē hētur ofo p̄ſcribere primū debet: vt qbuſdā i formulis ea res agatur, vt inter quos diſſeriť ꝯueniat: qd ſit id de quo diſſerať. & i Oratore hoc p̄cepit dicēs: Nouerit primū vim: naturā: genera verboꝝ, & ſimplicium, & copulatoꝝ. Deinde quot modis qdq; dicať: qua rōne verū falſumue ſit iudiceť; quid efficiať a quoq;: qd cuiq; cōſequēs ſit: quodq; contrarium: cumq; ambigue multa dicenť: quō qdq; eoꝝ diuidi, explanariq; oporteat. Explicāda igitur eſt verbis mens nřa: atq; inuoluta rei notitia diffiniendo aperiēda eſt. Si qdē diffinitio eſt ofo: q̄ qd ſit de quo agitur oñdit quā breuiſſime. Ex

Diffinitio qd ſit

plicato genere cuiuſq; rei: videndū eſt, q̄ ſint eius gnīs, ſiue formae, ſiue partes: vt in ea tribuať ois ofo. Finitio (vt inqt Fabius) eſt rei ꝓpoſitae ꝓpria, & dilucida, & breuiter cōprehēſa verbis enūciatio. ¶ Diſputatio: propriae dialecticorum eſt q ſubtiliter cū ratione, formuliſq; oia inquirunt: & tractant. Cicero ait in Oratore. Quāquā aliud videtur ofo eē: aliud diſputatio: nec idē loq̄ eſſe: quod diceret: at tamen vtrunq; in diſſerēdo eſt. Diſputandi ratio, & loquendi dialecticoꝝ eſt. Oratorū aūt dicēdi, & ornādi. Plato ſic ſcribit in phaedro: In oibus o puer vnicū principiū his q bn̄ cōſulere volunt: eſt intelligere qd illud ſit, de quo cōſultať: vel oino aberrare neceſſe eſt: pleroſq; vero latet q nēſciant rei ſubſtantiam: ergo inqt: ne nobis accidat qd in aliis dānamus, qd amor ipſe ſit: & quā vim habeat diffinitione ex cōſenſu poſita cognoſcamus. & poſt paulo dicit: Eos q bene diuidere res nouerunt, ac diffinire dialecticos appello. Ariſtoteles i. x. hiſtoriae aialiū ſic ſcribit: Cū vero quāobrē antiqores illi auctores nō adhūc venerint modū qa qd res eſſet: atq; ſubſtātiae diffinitionē ipſam explicare nō ſolebāt. ſed Democritus hāc tetigit primus, Socratis vero temporibus vſus qdē diffiniendi increuit: indagatio rerum naturalium deſiit. Nā omne pħandi ſtudium ad vtilē virtutē: ciuilēq; vſum trāſlatum ē. ¶ Q d. ſ. diffinire, qd ſit officium, miratur Cic. Panetium ſtoicū di-

Ciceronis error

ſputatum de officii p̄termiſiſſe officii diffinitionē. Sed (pace Cice. dixerim) Panetius cū eſſet ſtoicus, ne a dogmate diſcederet iure ſuo & diuiſionem officii, & finitionem omiſit, cū apud Stoicos nulla eſſet ambiguitas: de qbus officiis diſputādum eſſet: qm̄ (vt ſupra dictum ē) ex corectiōe Zenonis officia media erant inter honeſtū & vitiū. Vnde cum dicerent ſe diſputaturos de officiis: intelligebāť de officiis mediis, & actiōibus, de qb⁹ poſſet reddi certa rō & Zeno nō virtutis vſum academici & peripatetici, ſed ipſum habitū virtutis p ſe p̄clarū eē dicebat, oibuſq; affectib⁹ ſapiētem vacare voluit: qd negāt Peripatetici. nō igiť opus erat tanq̄ vocē ambiguā diffinire offm̄, cum apud ſtoicos planū eſſet officia, de qbus dātur p̄cepta, eſſe media & neq; in bonis: neq; in malis locari. & medium offm̄ vocabant cathecō .i. cōueniens. pfectā vero actionem & rectam catorthoma: & catorthoſim. Cato tenēs ſtoicorū dogma libro tertio de finibus: ex ſtoicorum ſnīa ita loquitur: Sed cum qd honeſtū ſit, id ſolum bonum eſſe dicamus: cōſentaneum tn̄ eſt fungi offō: cum id offm̄, nec in bonis, nec i malis ponamus. Eſt. n. aliqd i his rebus probabile: & ita qnidem, vt eius rō reddi poſſit: ex quo intelligitur offm̄ mediū quoddam eſſe: quod neq; in bonis ponatur: neq; in contrariis: qd ratione actum erat: id officium appellabant ſtoici. Igitur non oportebat diuidere: finireq; cathecon. i. officium: quod per ſe claꝝ erat ex ſtoicorum diſciplina. Ergo cum dicebat ſe daturus praecepta de officiis. de mediis: ſiue communibus ſiue ambiguitate aliqua intelligebatur, & ideo rem per ſe claram non erat opus diffinitione patefacere.

¶ ANTE diffinire: patefacere: determinare q̄ vis huic verbo ſubiaceat. ¶ Praetermiſſum: praeteritum: relictum. Ne meritis Cice. quoniam ſtoicus philoſophus nō floſculos quoſdam: aut ſuperflua rectatus ſuo iure praetermiſit: eius rei diffinitionem: quae in ſtoico decreto notiſſima erat: & nullam hēbat ambiguitatē: cum aequiuoca nō eſſet. ſed vniuoca. Cathecon ſiqdē naturae congruentem ſignificat actionem de qua inſtituebat pręcepta Panetius: perfectam vero actionem catorthoma ſtoici appellabant: & catorthoſim rectā affectionem. Adſtipulatur meae opinioni Boetius: qui differens de vtilitate, ac neceſſitate diffinitionis dicit: Si verba aut nota oibus extitiſſent: aut ſignificationē ſui ſemper tenerent: & nō ambiguo, vel obſcuro dicto audientes fallerent; & loquentes ſub diuerſa interpretatione deciperent omnino diffinitio neceſſaria minime crederetur. ADD.

Omnis enim, quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à diffinitione proficiſci, vt intelligatur quid ſit id, de quo diſputatur.

FRA. MAT. PLACET igitur. Iam finito exordio opus ipſm aggreditur: prius aūt officium diffinit: quod fieri debere dicit quoties aliqua de re aſſumit diſputatio: vt intelligat̃ qđ illud ſit, de quo diſceptatio eſt. Diffinitio enim diffinitum exponit. ſi ergo officiū diffiniatur per aliquod diffiniens: quid ipſum ſit clarius percipietur. Sed vt qualis ſit hæc Ciceronis, qua hoc loco vtit̃, diffinitio, facilius comprehēdatur. Sciendum multa a topicis diffinitionū ſpēs tradi: quas omnes nos cū in rhetoricos Ciceronis ſcriberemus ſubiectis exemplis explicauimus. Vna tantum propria eſt philoſophorum: quæ ουντατιxη & ουσιωδης a græcis vocatur. & hic diffinitur. Diffinitio eſt rei propoſitę propria dilucida, & breuiter comprehenſa enunciatio. Cōſtat autem genere, ſpecie, differētia: vel differētiis propriis quid ſit res aperit, qualis ſit, & quemadmodum ſuis membris cōſtare debeat. Philoſophus quoq; primo topicorum orationem eſſe diffiniuit quid eſt eē rei ſignificationem. & nos orationem compoſitam accepimus ex genere & differentia: vel ex eo quod per modum generis. & eo quod per modum differētiæ ſe habeat. q̄ ſi plures fuerint partes: prima genus erit, reliquæ omnes differentiæ loco. Et genus diffinito communius debet eſſe: differentia vero æqualis ſi vna tantum fuerit. Sin vero plures omnes cum diffinito ſimul conuertuntur: vt ſi æquū finias. Equus eſt animal mortale, irrationale, hinniens. Animal genus eſt equus ſpecies, mortale & irrationale, differentiæ. hinniens proprium. hęc diffinitio cum diffinito congruit: cætera omnia excludit. rei enim eſſentia per ſubſtantialia ſignificat. Eſt alia diffinitio quæ deſcriptio proprie nominatur: non per ſubſtantialia: ſed per accidentalia rei eſſentiam aperiens: vt homo eſt animal ſociabile bipes. Hæc fit multis modis. Cum aūt accidentia ſeu proprietas colliguntur: vt animal eſt quod voluntate ſua moueri poteſt. Animalis enim accidentia motus ſunt poſſibilitas, voluntas, aut membra explicantur rei & enumerario fit partium: vt domus eſt quæ cōſtat tecto, pariete, & fundamētis. ex hac membrorum partitione qđ ſit domus intelligitur. Nam ſi vna ex his partibus, quæ integrales vocantur, defuerit domus non erit aut nō mēbra enumerantur: ſed ſpecies diuidūtur: vt animal eſt quod vel ſenſu tantum: vel ſenſu ex ratione vtitur: duas enim ſpecies hic complectimur. Animalis irrationalis vt leonis: bouis p ſolum ſenſum: & rationem homines. Et ſecūdum hanc partem offīn Cicero diffinit. ⁋ Quod a Panetio prætermiſſum miror: hic rhodius fuit: circa res ciuitates & philoſophiam ac liberales artes maxime inſignis. De officiis ſcripſit, quē Cicero æmulatur. Sed hoc loco reprehendere videtur qđ officii diffinitionem prętermiſerit. fuit autem academicę ſectæ eius quæ vetus vocatur.

> Diffinitio conſtat ex gñe ſpecie & differentia. Aliud eſt qñ plures cum diffinitio ſimul conuertitur.

ASCĒ. PLACET igitur. Hic oſtendit a quo exordiēdum ſit: quia de diffinitione eius, de quo agendum eſt, prętermiſſa tamen (ſi multiplex ſit) eius diſtinctione ac diuiſione. Ordo eſt: igitur quoniam omnis diſputatio futura eſt de officio. placet diffinire ante: ideſt in principio. qđ ſit officium, quod ego miror eſſe prętermiſſum a Panetio ſtoico philoſopho: qui de officiis plurima ſcripſit. ſed Marſus oſtendit non eſſe mirandum: oſtendit tamen cur miretur dicens.

PET. MARS. ⁋ OMNIS enim: pbat Cicero, quare Panetius debuerit officium diffinire: vt. ſ. tolleretur omnis ambiguitas: & intelligeretur, de quo diſputandum eſſet: & qđ eſſet iſtud officium: & quæ vis huic verbo ſubiiceretur. ⁋ Omnis inſtitutio: præceptio, & propoſitum de aliqua re agēda. In oratore ſic ait: Quicquid eſt igitur, de quo ratiōe, & via diſputetur: ideſt ad vltimum ſui generis formam, ſpeciemq; reuocandum. ⁋ A ratione: nā ſcientia (vt dicebat Plato) non poteſt eſſe niſi in rationibus. qua de cauſa diffinitiones rerum probabat, & has ad omnia, de quibus diſputabatur, adhibebat. Ideō dicit à ratione, qua dialectici vtuntur. nam nihil dicunt ſine ratione: quorum propria eſt diſputatio: nam dialectici argumentis, & quaſi rerum notis ducibus vtuntur ad probandum & ad concludendum id, quod explanari volunt. Omnis igitur ratio, quæ via quædam & ratione habetur: debet habere initium diſputationis a diffinitione: vt vitetur omnis ambiguitas. Diffinitio eſt patefactio rerum opertarum: cum quid, quidq; ſit, aperitur. Et omnis bona diffinitio conſtat ex genere & differētiis, vt homo eſt animal rationale: & nihil carens genere, vt differentiis diffinitur proprie: ſed ita verbis circumſcribitur: vt cum aliis commune nō ſit: & intelligatur quid ſit id quod eo modo deſcribitur. Res ſuperiores nulla diffinitio complectitur: iccirco quot earum ſuperiora genera inueniri non poſſunt. Inferiores, vt ſunt indiuidua: ipſæ quoque ſpecificis differentiis carent: quocirca ſecluduntur etiam ipſæ a diffinitione. Mediæ res quæ, & habent genera, & de aliis: vel de ſpeciebus, vel generibus, vel indiuiduis prædicantur: ſub diffinitione cadunt. Deſcriptione vtuntur oratores cum patefaciunt vim, & proprietatem alicuius rei, de qua dicunt. Latius enim vagantur: & pluribus verbis circumſcribunt, id quod volunt intelligi. Partitio eſt generis in proprios locos diſputatio: vt bonorum: alia ſunt in animo: alia in corpore: alia extra corpus. Genus in diffinitione poſitum cum cæteris vnit id, quod diffinitur: differentia vero ſeparat, & propriam facit formam.

> Diffinitio ex quibus conſtet

ADD. ⁋ A RATIONE: a formula rationalis diſciplinæ: ideſt logices. quæ viam & modum diſſerendi præſcribit: diuidereque docet res: ac ſingulas diffinire, vt omnis ambiguitas diſputationis tollatur, & concordes inuicem ſint diſſerentes de re propoſita & tractanda. ⁋ Inſtitutio: inceptio: quæſtio: principium. ⁋ Proficiſci: originari a declaratione rei diſceptandæ. Platonem imitatur Cicero in phædro ſic ſcribētem: In omnibus o puer vnicum principium his, qui bene conſulere volunt, eſt intelligere: quid illud ſit, de quo deliberatur: vel omnino aberrare neceſſum, pleroſque vero latet: quod neſciant rei ſubſtantiam: tanquam igitur ſcientes in diſceptationis principio non declarant: procedentes vero nec ſibi: nec aliis cōſentanea loquuntur. Tibi igitur & mihi ne accidat, quod in aliis damnamus: poſtquam nobis diſputatio eſt, vtrum amanti potius: vel non amanti in amicitiam ſit eundum. Quid amor ipſe ſit: & quam vim habeat diffinitione ex cōſenſu poſita cognoſcamus hæc Plato. Ariſtoteles libro decimo hiſtoriæ animalium, & partium ſic ſcribit: Cauſa vero quamobrem antiquiores illi auctores non ad hunc venerunt modum. Quod quid res eſſet: atque ſubſtantiæ diffinitionem explicare haud quaquam ſolebant. Sed Democritus hanc tetigit primus: non tamen q̄ ad rerum naturalium ſtudium putauerit neceſſariam: ſed quo ad ipſa retraheretur. Socratis vero temporibus vſus quidem diffiniendi increuit: ſed indagatio rerum naturalium deſiit. nam omne philoſophandi ſtudium ad vtilem virtutem, ciuilemque vſum tranſlatum eſt.

ERA. MAT. ⁋ OMNIS: ratio cur diffinire officium debeat: aut cur prætermiſſum a Panetio miretur. ⁋ Inſtitutio: inceptio: initium. Inſtituere incipere eſt. ⁋ A ratione: a cauſa aliqua rationabili. omnis enim diſputatio a ratione cur aliquid ſit, qui ſumi debet: & propterea diffinitione opus eſt, quę rationem noſtram quam ſuſcipimus diſputandam clariorem efficit.

ASCĒ. ⁋ OMNIS enim inſtitutio: ideſt in aliquam ſentētiam introductio, quę ſuſcipitur de aliqua ratione: ideſt rationabiliter. vel ex deliberatiōe aut debito modo debet proficiſci. i. oriri, & incipere progredi a diffinitione: vt intelligat̃ quid ſit de quo diſputetur. i. diſquirendum ſit.

⁋ Omnis

PET. MAR.

OMnis de officio duplex eſt q̃ſtio. Hæc eſt diuiſio officii: quã facit ante diffinitionẽ. ¶ Duplex ẽ: inq̃ſitio de officio. ¶ Vnũ: q̃ppe offm̃ eſt primũ & pfe-ctũ in quo ꝯſiſtit ſummũ bonũ. & hoc officiũ ab habitu iã parto ipſi⁹ virtutis p̃ficiſcit̃: & nõ cadit niſi i ſapientẽ. i. vir tute p̃ditũ, & virũ pfectũ. De hoc officio nõ datur p̃cepta qm̃ ſapiens ipſum exercet. i. vir cõſumatæ virtutis exercet. Sed diſputat̃ ſolum: an oia officia: quæ a tali habitu virtutis p̃ficiſcuntur: ſint p-fecta, & an vna actio ſit maior alia, & p̃ſtabilior, & in q̃ magis ſummũ bonũ cõſiſtat. Et fortitudo & iuſtitia: quæri tur, in cuius iſtarũ duarũ vſu magis conſiſtat ſummũ bonũ & dicetur cõſiſtere in ipſa iuſtitia: qm̃ eſt ad conſeruationẽ humanę ſocietatis: & patet latius: Iſta igitur q̃rere pruden tis eſt: cuius munus eſt habere delectũ bonorũ, & malorum, & officiũ prudentis eſt ꝓponere finẽ humanũ. & inuenire ea, q̃ ſunt ad finẽ: & ꝯſiderare pfectionẽ officiorũ inter ſe: cõſtituere, diiudicareq; in quo officio illud extremum ma gis ꝯſiſtat. Nã quẽadmodũ q̃dã actiones q̃buſdã aliis actio nibus p̃ſtabiliores ſunt: ſic finis vnus alio fine p̃ſtabilior eſt. Et finis eſt præſtabilior eo qđ eſt ad finẽ. & cũ plures ſint artes neceſſe eſt plures eſſe fines: & vt ſeſe habent illa: quo-rum ſunt fines: ita ſeſe habent ipſi fines. & illud pp qđ eſt aliud: p̃ſtabilius eſt eo, quod eſt illius gratia. Prudentis igi-tur (vt dicebam) eſt habere hũc delectũ, quod facit Cicero in libris de finibus: in q̃bus diſputat: in quo nã cõſiſtat finis bonorũ. In. iii. de finibus ex ſtoicorum ſn̄ia ſic ait. Bonorũ alia ſunt ad illud vltimũ ptinẽtia: alia efficiẽtia: alia vtrũq; de ptinentibus, nihil eſt bonũ p̃ter actiones honeſtas. de ef-ficientibus, nihil p̃ter amicũ, ſed & ptinentẽ, & efficientẽ ſa pientiã volũt eſſe. Nã q̃a ſapientia eſt conueniens actio eſt cum illo pertinenti genere, quod diximus, qđ aũt honeſtas actiones affert & efficit, id efficiens dici poteſt. ¶ Alterũ po ſitum in pręceptis, hoc eſt illud officium, de quo p̃õt reddi certa ratio cur actũ ſit. Nã ex ſn̄ia ſtoicorũ (vt dixi) qđ cũ ratione agitur officiũ eſt. de hoc præcepta traduntur: qm̃ nõ p̃ficiſcit̃ ab habitu virtutis: vt illud pfectũ: ſed hoc præ cipere eſt ẽt prudentis, cuius enim offm̃ eſt finẽ vltimũ con-ſtituere. i. ſummũ bonũ: quia bonũ & finis cõuertũtur: & ſi ſũmũ bonũ & finis vltimus: & q̃d agẽdũ ſit imperare eiuſ-dem eſt inuenire media: q̃bus ad finẽ perueniatur: vt ſunt hæc media: officia: q̃bus hõ inſtituitur ad ſocietatẽ ciuilẽ: q̃ cõia ſunt oibus. de q̃bus Cicero diſputaturus eſt: qm̃ non ſapientes, qđ eſſet abſurdũ, ſed rudes inſtituere cupit, & ad ſapientiã formare. Sed hæc officia quãquã videtur compa rata & tradita ad inſtitutionẽ vitæ cõisti ptinent ad illũ finẽ bonorũ, & humanã felicitatẽ. Nã his tandẽ officii cõſe quimur habitũ virtutis, in cuius vſu (vt volunt Peripatetici) ſiue habitu (vt ſtoici) finis bonorũ. i. felicitas cõſiſtit. Iõ di-cit quãquã pertinẽt ad finem bonoꝝ: tñ id minus apparet: q̃a videntur ſpectare magis ad inſtitutionẽ vitæ cõis, q̃ ad ſummũ illud, & extremũ bonoꝝ. Prudentia & iuſtitia offi ciis conſtant, inq̃t, Seneca, officia præceptis diſponuntur. Præterea ipſum de bonis, maliſq; iuditiũ confirmatur offi ciorum executione. ad quam præcepta perducunt.

Finis medio nobilior eſt

Prudẽtia & iuſtitia ex quibus conſtat

ADD. ¶ O M N I S qõ: inueſtigatio, pſcrutatio humanæ actio nis hẽt duas partes. i. conſiderationẽ pfecti officii: & ichoa ti. i. imperfecti diſtinctionẽ. & ſic Cicero p̃mittit eam diui ſionẽ: qua Dialecticis partitio æquiuocationis appellatur. Officiũ ſiq̃dẽ eſt æquocũ cũ ſimpliciter ſumitur apud lati-nos, & plura ſignat. ergo p̃mittit diſtinctio: vt liquidior ſit ipſa diffinitio, breuis, tñ vt mos ẽ ſtoicus. Hæc diuiſio ver bis q̃dẽ. i. notis, & appellationibus duplex eſt. re autẽ vna. officiũ ſiq̃dẽ, aut eſt finale (ita dixerim) aut p̃cepcis ordina tũ, & ammonitionibus. Illud pfectũ aliter appellat̃ rectũ, habetq; ois numeros. i. oẽm pfectionẽ, qm̃ a naturã iã con ſtituta oritur: & q̃ tali offõ fungit̃: ſcit: eligit & perſeuerat, hæ namq; cõditiones ad pfectũ offm̃, ſiue bonũ req̃rũtur: hoc vero. i. p̃ceptiuũ: & ammonitiuũ mediũ ẽẽ dr̃: & cõe: hoc diſcrimẽ offm̃ nõ faciunt res ipſæ, actiones ve: ſed ipſi agẽtes diuerſo mõ affecti: atq; diſpoſiti. ¶ Vnũ genus: vna qualitas: natura: & ꝓprietas officii. ¶ Quod ptinet ad finẽ bonorũ. i. qđ in ſe cõtinet vltimũ bonũ: qđ telicon a ſtoicis dicebatur: finale poterat la-tine dici. Sed Cicero nouã, & durã romanis auribus no tã reformidãs. verbũ verbo nõ reddidit: ſed ptinẽs ad fi nem interpretatus eſt. Cato ſtoicus apud eundẽ i. iii. de finibus dicit: Seq̃tur illa diuiſio, vt bonorũ alia ſint ad illđ vltimũ ptinẽtia. ſic eñi appello, q̃ telica dñr: iã hoc ipm̃ iſti tuamus, ut placuit pluribus verbis dicere, quod nõ poteri-mus vno vt res itelligat̃: alia efficiẽtia: alia vtrũq;. De ptinẽ tibus nihil ẽ bonũ p̃ter actiones honeſtas. De efficientibus nihil p̃ter amicũ: ſed & ptinẽtẽ, & efficiẽtẽ ſapiẽtiã volunt eẽ. Nã q̃a ſapia ꝯueniens actioẽ cũ illo ptinenti gñe, qđ di ximus. Q̃đ aũt honeſtas actiões affert: & efficit, id efficiẽs dici p̃õt. ¶ Alterũ qđ poſitũ ẽ i p̃ceptis. i. documẽtis, & am monitiõib⁹ q̃bo ſit viuẽdũ, vt naturæ cõgruam⁹: & i nulla pte vitæ claudicemus. ¶ Quibus p̃ceptis ad ſingulos actus vitę ptinẽtibus & magnã vim hñtibus ad recta educationẽ & tale momẽtũ: q̃le ſemẽ i bñ cultã, & fermẽtatã terrã ꝓie ctũ. Nõ multis p̃ceptis opus ẽ, ait Seneca, ſed efficacibus: ſe minis mõ ſpargẽda ſunt qđ q̃uis exiguũ ſit, cũ occupauerit idoneum locum vires ſuas explicat: & e minimo in maxi-mos fructus diffunditur eadem eſt præceptorum cõditio: quæ ſeminũ multũ efficiunt: & anguſta ſunt⁹. tñ (vt dixi) idonea mens rapiat illa tibi, & in ſe trahat.

Telica q̃ dicantur

FRA. MAT.

OMnis de offõ &c. Nunc offm̃ diffinit ꝑ diuiſionẽ eius generũ: Genera aũt Cic. p qualitatibus more ſuo accipit: dicit itaq; duas eius ſpecies eſſe: alterã q̃ finẽ reſpicit: alterã q̃ i p̃ceptis poſita eſt. ¶ Finẽ bono, cũ q̃ rimus q̃s ſit bonorũ finis: pp quẽ aliq̃d agimus: & ad quem aliqua nr̃a operatio refertur. Multi q̃dẽ fines ſunt, vt multi ſunt act⁹: & artes & ſciẽtiæ. Nã (vt ait Ariſto.) omnis ars, oiſq; doctrina, ſimiliter aũt actus & electio bonũ quoddã expetere videntur. Medicinæ finis eſt ſanitas. Nauicularia naui gium. rei militaris victoria. œconomicę diuitiæ. Sed multi fines ſub vno aliquo ſupremo conſiſtunt ſicut ars fre norum faciendoꝝ: & cæteræ q̃ ad ſtructurã equorũ ptinẽt ſub equeſtri conſiſtunt: ipſa vero & ois bellica actio ſub re militari: res militaris finẽ habet victoriã: & eodẽ mõ aliæ artes ſub aliis ſunt. fines vero q̃ magis principes ſunt oibus in rebus finibus anteponunt̃ inferioribus. Sicuti victoria cæteris operationũ finibus: q̃ eã præcedunt: ſcientiæ item ciuiles, q̃ quas diſciplinas i ciuitatibus eſſe. & q̃les quemq; addiſcere, & quouſq; oportet, diſpõit. Subſunt res militã res œconomica: rhetorica: atq; aliæ ſententiæ. Eadem lex fere q̃d agere q̃ſq;. a quoue abſtinere debeat, cõſtituit: itaq; eius finis aliaꝝ fines continet. Eſt aũt ſummum humanũ bo num: ipſa tñ bonũ affectat: qđ eſt oium agibiliũ ſupmũ: & hoc, felicitas eſt. Sed Cice. non de oium rerũ ſupmis finibus loq̃tur: ſed de particularibus honeſti: & eorũ opationibus dũtaxat. Cũ dicit duas de officio eſſe q̃ões: alteram q̃ ad fi nẽ bonorũ ſpectat: alterã q̃ poſita eſt in p̃ceptis: q̃bus cõmu nis vita inſtituit̃: vt cõquærit̃ qđ ſit prudẽtia: quid iuſtitia: q̃d fortitudo: qđ tẽperantia: qđ vtilitas: qđ honeſtas ad bo norũ finẽ quæſtio ſpectat. Cũ vero quærit̃ q̃ rõne hæc, vel illa pars iuſtitiæ tractari debeat: quid in hac: qđ in illa re ſie ri: qđ ab hoc: qđ ab illo ſm̃ q̃uis honeſti partẽ agi. aliud enĩ iuuenẽ, aliud ſenẽ, aliud viꝝ, aliud fœminã decet, aliud ma giſtratũ, aliud priuatũ. Quæſtio in p̃ceptis poſita eſt, q̃ ad operationes & vitæ actiones ptinet. In nulla aũt humana re tanta certitudo eſt: quãta i operationibus ſm̃ virtutem, quę ſtabiliores quã ſcientię videntur eſſe: vt ait Ariſtoteles. Nã quid agendum in quaq; re ſit ſm̃ honeſtatẽ oſtendunt.

Œconomica rhetorica & aliæ ſciẽtiæ

¶ Diuiſio officii, ac diffinitio.

OMnis de officio duplex eſt quæſtio: vnum genus eſt, qđ ptinet ad finẽ bonorũ: altera qđ poſitũ eſt in p̃ceptis: q̃bus in oẽs ptes

ASC. OMNIS de officio. Ponit diuiſionē officii duplicē: quarū prior eſt officiorū: alterū ptinet ad finē bonorū. i. ad ſpeculationē: qua inquiritur qd ſummū ſit alterum ad pcepta: qbus praecipit quo offm exercebit, & de hoc hic principaliter agetur. Secūda diuiſio eſt: Officiorum alterū pfectū & animo rectū, de quo dubitari nō contingit. alterū medium. i. in probabili cōſiſtēs. Ordo eſt: Omnis queſtio. i. inqſitio de officiis eſt duplex: vnum genus officiorū ſup. eſt: qd pertinet ad finem bonorū. i. ad inquiſitionē de ſummo bono. Alterum ſup. eſt qd poſitum eſt in praeceptis. Quibus ſupple praeceptis.

vſus vitae conformari poſſit. Superioris generis huiuſmodi exēpla ſunt. Omnia ne officia perfecta ſint, nunquid officium aliud alio maius ſit, & quae ſint generis eiuſdem. Quorum autem officiorum praecepta traduntur, ea q̄q̄ ptinent ad finē bonorū, tn̄ id minus apparet, quia magis ad inſtitutionem vitae cōis ſpectare videntur, de qbus eſt nobis his libris explicādū.

PET. MAR. VSVS vitae: exercitatio, & modus viuendi. In oīs ptes nā (vt ſupra patuit) nulla eſt vitę pars: q̄ debeat vacare officio. & hęc pcepta vnicuiq; aetati conueniūt: qbus inſtituit, paraturq; vita hois ad pfectū offm: quod pertinet ad finem bonorū. Cōformari. i. ad verā formā honeſtatis effingi. Superioris generis: illius officii: qd pertinet ad finē bonorū. Nā quaerit prudēs: an oia officia perfecta ſint: vt ſi quaereſ, vter magis mereſ laudem fortitudinis: ille. ſ. qui forti aio articularis morbi dolores, & febrium aeſtus, cęteroſq; corporis cruciatus. an ille, qui patitur dolores p ſalute patriae: profecto hic magis, q̄ ille. & hoc eſt maius offm fortitudinis, q̄ primum. & ſic de ſimilibus. Sed iſta iudicare prudētis eſt. Et q̄ ſunt gn̄is eiuſdē. i. & q̄ ſint ſilia inter ſe, & talia: cognoſcere aūt perfectionem officiorū prudētis eſt. Vnde dicit Ariſtoteles primo ethices: Singula bene per ppriā virtutē efficiuntur: q cū ita ſint: ſit vt bonū humanū ſit operationi aiae p virtutem: & ſi plures ſint virtutes, per optimā & pfectiſſimā. Iudicare aūt q̄ nā ſit pfectiſſima illius eſt: q vſum hn̄t virtutis. Quorū aūt officiorū: qbus. ſ. inſtituitur vita cōis, & ſocietas inter ſe. ordo eſt. Ea. ſ. officia, quorū traduntur pcepta q̄q̄ pertinēt. Id: q pertineāt: qm̄ haec officia tandē ducunt ad illum finē. Minus apparet. i. nō vt, qm̄ videntur cōparata magis ad eruditionem vitae cōis, q̄ ad finem bonorū cōſequendum. ſed reuera ad pertinent: & id tandem efficiunt. Vitae cōis: qm̄ mediū officiū cōe eſt oibus: in quo qſq; pōt verſari. iō & cōe officiū dicitur. in eo aūt in quo cōſiſtit finis ſolū ſapiēs. Quāquā ptinent ad finē: quāuis in his medius ēt ꝯſiſtat finis ille, ſi reſpicere volumus ad habitū virtutis: q talibus paratur officiis: & per conſequēs finis bonorū: ſed q in ſe hēant haec officia nō apparet imprudentibus: quibus officia non ad id tradita videnē: ſed ad eruditionē cōem humanae vitae. itaq; his exercēdis habitum virtutis conſeqmur. Vn̄ in ethicis dicit philoſophus. Oēs habitus ex opationibus ſilibus fiunt, quapropter tales quaſdā operationes reddere oportet: ipſarū nāq; differentias habitus ipſi ſequuntur. Recte igitur dicitur iuſtum fieri agētem iuſta: & temperantem temperata. Qui vero haec nō aget, nunq̄ erit bonus. Idē dicit Plato in iiii. de repu. his verbis: Iuſta agere iuſtitiā gignit in aio. Iniuſta vero iniuſtitiā. vt ſalubria ſanitatē inducunt, in ſalubria morbum. Signum habituum eſt. inquit Ariſtoteles, ipſa voluptas, atq; dolor. De qbus: officiis mediis & cōmunibus, de quibus praecepta traduntur.

Iuſtus & tēperans quis dicatur

ADD. VSVS vitae actus viuēdi naturę cōſentaneus, q̄ p ſuo fulcro multa reqrit: circa q̄ verſaſ cōe offm, vt in ſuo ſtatu ꝯſeruet vita. Coformari, effingi ad verā imaginē rōnalis vitae, atq; pportionē. Seneca dicit: Sub tua cura potuit ad meliora formari: & qdam hoc, vel illo mō ſe componunt; ſtatum vitae ſuae formādo. Et Perſius: Acri fingendus ſine fine rota. Superioris gn̄is. i. officii: ſiue boni telici. i. ad finem bonorū ptinentis. Hmōi. i. talia: cū. ſ. quęrimus qd ſit vltimū bonū: qd pfectū offm & q̄ ꝯditiōes ad illā pfectionem reqrant. Ariſtoteles diſceptans qōnem hanc in ſecundo moralium dicit: Eā quae a virtutibus prodeūt nō iuſte aut tēperate aguntur: ſi ſint iuſta, aut tēperata. ſed ſi agens ſic ſe hn̄s agat. Primo qdem ſi ſciens. deinde ſi eligens pp ipſa. Tertio ſi firmo aio: & immutabili agat. res igit iuſtae, temperatae dn̄r: cū ſunt tales quales vir iuſtus ageret: aut temperans. hic aūt nō eſt is, q hęc agit: ſed q ſic ēt: agit: vt iuſti agunt, & tēperantes: qui haec nō agit nunq̄ euaſurus eſt bonus. Recte igit dr iuſtū fieri agētē iuſta: & tēperatum ēt tēperata. Sit maius: qd habeat plures numeros: & pateat latius: vt de iuſtitia dicet in collatione honeſtorū. Et q̄ ſint gn̄is eiuſdē: paris naturae. ac qualitatis: cū ſic librata ſint, vt iter ſe nō differant, qm̄ eoſdē hn̄t numeros & momenta, & maxime apud ſtoicos, q honeſta paria eſſe debēt: & ipſa ēt turpia. vn̄ paradoxū: parua eſſe vt magna culpa. Ea: officia, q poſita ſunt in pręceptis, & ipſa bona telica. i. ad finē pertinentia. habentur qppe actiones honeſtae a virtutibus pfectae: & q pfectus illas exercet, pfecto officio fungiſ. Si autem iuuenis aetate, ac moribus, & tantum ichoatus in medio officio verſari dicet, qm̄ (vt dixi) agentes diſcrimen faciunt officiorū. i. actionū: & non ipſae actiones: q̄ eędem ſunt: & ante habitū cōſtitutum, & poſt. vnde dicit Seneca: per virtutē ad virtutē iri. Sed enim aut Ariſto. non ſolum ortum & incremēta, corruptiōe ſue ex eiſdē: & ab eiſdē efficiunſ, ſed & actus in eiſdē ēt erūt. Nā abſtinendo a voluptatibus efficimur tēperati, & facti iam temperati maxime ab ipſis poſſumus abſtinere. Idē & in fortitudine fit: etenim aſſueſcendo, formidoloſas res paruipēdere, ſubireq; ipſas: atq; pferre fortes euadimus: facti q; fortes maxime res formidoloſas poterimꝰ ferre. Signū habituū ſit oportet ea voluptas, q̄ ipſis actiōibus aduenit. & ſimiliter dolor. Qui nāq; a corporis abſtinet voluptatibus ſi hoc ipſo gaudet, tēperans eſt, ſin autē moleſte fert intēperans. Rurſus q pericula ſubit, & gaudet: aut ſaltē non dolet fortis: q vero dolet timidus. Id. ſ. quod ptineat: teliraq; ſint. i. finalia (ita dixerim) & pfecta: cū pfecte. i. ex habitu: & nō qualicūq; actione tractabunſ. Minus: non ita vt: qm̄ adoleſcētes talē naturā officiorū, & eorū, q ipſis funguntſ nō vident: nō diſpiciunt. Cū ob rōnis, & iudicii imbecillitatē talē non hēant indicaturā. Ad caeteros habitus hn̄dos: ait Ariſt. eligere: & pſeuerare non reqruntſ, ſed ſciētia tantū. Ad virtutes aūt ſcire parū vel nihil eſt: cętera vero nō parū, ſed totū pōt. Ad inſtōnē, eruditionē: inſtructionē: cōformationē. Spectare: tēdere: reſpicere: dirigi. Vitae cōis: ciuilis, & cōi iure, ac vinculo naturę ipſius: congregatae: beneficiis etenim: & mutuis officiis humana vita cōſtat. & eatenus pgreditur ciuilis amicitia: & cōcordia: quatenus: iuſtitia: gratitudo: & remuneratio. De quibus officiis praeceptione diſpoſitis, & ad ciuilē paratis: & deſtinatis, vt homo ciuiliter ſciat viuere: ac felicitatē tandem aſſequatur: quę in ipſis conſiſtit: & honeſtis vitibus.

Philoſophia.

ERA. MAT. VSVS vitę: quod hoium exigit & poſtulat vita. Cōformari: ſtabilis in bona actiōe cōſtāſq; reddi. Oia ne officia &c. vt prudētiae officium eſt: ratione quadā delectū habere bonorum & malorū. Iuſtitiae ſuū cuiq; pro dignitate tribuere: fortitudinis res magnas appetere: humiles, cōtēnere: & labores cū vtilitatis ratione perpeti. Tēperantiae libidinē, atq; alios nō rectos impetus animi nōne moderari: & ſeruare in rebus omnibus modum: quaeritur nū ii fines perfecti ſint: & nū finis iuſtitiae maior ſit fine prudentiae & tēperātiae: ſicut eſt reuera. Nā plus eſt ſuū cuiq; tribuere: q̄ bona a malis diſcernere: & temperantē in oī vitae actione eſſe: quod vnum tātū: aut certe paucis prodeſt, cū illud plurimis. Bonum aūt tāto maius eſt, quāto latius patet: omnes qdē pfecti ſunt: ſed alius alio maior eſt & dignior. Quęritur, item nū officium vtilitatis perfectum ſit: & dicitur perfectū eſſe ſi modo vtilitas, quā ſequi ſtudeamus

Vtrū vtilitatis officium ſit perfectū.

Atq; etiã alia diuiſio eſt officii. Nam & pfectũ quoddam officiũ dicitur, & medium, ſiue commune. Illud rectũ opinor vocemus, quod grçci catorthoma. Hoc autem cathæcon vocant, qđ nos cõe officiũ dicimus atq; ea ſic diffiniũt: vt rectũ quod ſit id perfectũ officium eſſe diffiniãt. Medium autem officium id eſſe dicunt: quod cur factũ ſit, ratio probabilis reddi poſſit.

mus ſeiuncta ab honeſtate non fuerit. Num pudicitia Lucretiæ quæ metu famæ ſexto Tarquinio ſuccubuit perfecta fuerit. Et perfecta quidem fuit: nihil.n.mẽs peccauit & coacta violari paſſa eſt. Eodem tñ cum ſe occidit nullo mõ ſeruauit offm: num.n. pbabili cauſa fecit. qd.n. ad eam infamiam pertinebat: cũ ſibi cõſcia pudicitiæ ſeruatę eſſet: quãtum in ipſa fuit. Nũquid vt cũ virtus cũ virtute conferť, & vera dignior, & vtilior ſit quęriť: ¶ Quoꝝ autẽ of. quę inquit officia vitã & mores inſtruũt: & in pceptis poſita ſunt: ſpectant quidẽ ad finẽ bonoꝝ. Sed cũ ea tradũť finis ille minus eſt euidẽs. exẽpli gra, doceť quiſpiam, qũo aliũ in ɔtrahẽdo vel emendo vel vendendo decipere poſſit. & ne id faciat, admoneť hoc offm finem habet honeſtatem: quæ iubet ne turpe aliquid faciamus. Sed dũ pcipimus vltimus finis: quẽ dixi minus apparet: qm de eo non loquimur: nec.n. oino ɔſideramus: ſed viã potius & rõnẽ recte agendi reſpicimus. Cũ vero dř nõ eſſe cuipiã iniuriã faciendã: non eſſe quẽquam decipiẽdũ: qm ɔtra honeſtatẽ ſit hic finis tangiť: qa illud cũ noiemus: ſtatim conſideremus oportet. Sed nõ idẽ accidit cũ pcepta aliq̃ tradimus recte agẽdi: qũo aliqd fieri vel nõ fieri dẽat. nihil.n. de fine loquimur. ideoq; ille minus euidẽs eſt. ¶ Inſtitutionẽ vi. c. qm vitã hoium inſtituunt. Cõem aũt vitã quotidianã oĩum ſm rectitudinẽ: & decoꝝ viuẽdi ɔſuetudinẽ intelligit. ¶ De q. de officiis.n. ſolummodo tractat: quę in preceptis poſita ſunt: & vitam inſtruunt quid faciendum. & non faciendũ ſit in omni negocio praeſcribentia. ¶ His libris: de officiis qui ſunt tres.

ASCẼ. ¶ VSVS vitę.i. vſualis vita poſſit ɔfirmari.i. ſtabiliri & approbari. in oẽs partes.i. ad quãlibet partem vitæ amplexanda, aut refutãdã. Exempla gñis ſuperioris.i. prioris: videlicet eius quo inquiriť quid ſummũ bonũ, ſunt hmõi. Ne ꝑ an. oia officia ſint perfecta: & nũqd aliud offm ſit maius alio: & ſup. oia ea quæ ſunt eiuſdem gñis.i. modi & naturæ. Aũt pro ſed, q̃q ea officia: quoꝝ officioꝝ pręcepta traduntť, pertinent ad finẽ bonoꝝ.i. ad ſummũ bonum (praecepta.n. praeſupponunt iquiſitionem de ſummo bono) nihil.n. rite praecipiť: qđ nõ in ſummũ bonũ ordineť: nec põt tale praecipere qui neſcit: quid ſummũ bonũ ſit: tñ id videlicet ꝙ ad finem bonoꝝ pertineant minus.i. nõ apparet. vel minus q̃ de aliis. qa videnť magis ſpectare ad inſtitutionẽ cõis vitæ. de quibus ſup. officiis ad praecepta pertinẽtibus explicandum eſt nobis.i. mihi. ſ. Cice. in his.i. meis libris.

PET. MAR. ¶ ALIA diuiſio eſt officii: facit aliã diuiſionẽ officii Cice. ſed idẽ dicit qđ in ſuperiori: licet aliis noibus offm ipſum appellet. idem.n. qđ pertinet ad finem bonoꝝ, eſt perfectũ offm: & qđ poniť in praeceptis eſt mediũ. ¶ Quoddã: eſt officiũ: qđ recte factũ appellať: & dř a graecis catorthoma.i. rectum offm: perfectum offm dř rectum & rectũ perfectũ cathecon. ¶ Hoc.i. offm medium appellant. Offm dř ſtoici id qđ cum rõne ſit de quo primus Zeno ſtoicorum princeps ſcripſit: qđ dicebat eſſe actionem naturalibus apparatibus propriã. Officia, inquit Diogenes, dñr ea: quæ rõ facienda ſuaſerit: vt parentes honorare: pãtriam tueri: amicos parare: illiſq; adeſſe. Officium, inquit Dona. dř quaſi efficium: ab efficiendo: qđ vnicuiq; perſonæ conuenit: graece dř cathecon. ita.n. Zeno primus actionem ſtudioſam appellauit. ¶ Atq; ea: officia media: & perfecta. ¶ Rõ probabilis: qm quicquid cum rõne ſit: officium vocatur a ſtoicis & contra officium quicquid rationi repugnat.

Officium quid ſit

ADD. ¶ ALIA diuiſio.i. aliter poſſumus officia diſtinguere. & alia notas.i. ſigna: & apellationes impone: nam pertinens ad finẽ diceť perfectũ: & poſitũ in pceptis mediũ ſiue cõe denoiabiť. & ſic rebus manentibus.i. vi. & ſignificationibus: notæ tñ mutabunť. ¶ Medium: inchoatum: qđ nec virtuti adnumerať: nec vitio: cum in his verſeť: quę media ſtoici appellant: & adiaphora.i. indifferentia: vt ſunt diuitiæ bona valetudo: integritas ſenſuum: deniq; oia ad victum pertinentia: quoꝝ eſt aliquis vſus: circa hæc verſari eſt medius: ſiue cõibus officiis fungi: qm tã perfecti viri q̃ inchoati.i. imperfecti eligunt ea: quoꝝ indiget vſus vitæ: & domi: foriſq; neceſſaria tractant, reiiciuntq; contraria. Ciceronianus Cato in tertio de fini. dicit. Q̃m nõ dubium eſt: quin i his: quæ media dicimus, ſit aliquod ſumendũ: aliud reiiciendũ: quicqd ita ſit aut dř: cõi officio contineť: ex quo intelligiť: qm ſe ipſos oẽs natura diligãt: i tã inſipiẽtem q̃ ſapientem ſumpturũ quę ſm naturam ſint: reiecturumq; contraria: ita eſt quoddã cõe offm ſapientis, & inſipientis: ex quo efficiť verſari in his: quæ media dicimus. ¶ Perfectũ.i. habens ois numeros: & conditiones ambientes honeſtum actum a conſumato viro tractũ. ¶ Opinor: vt me fert opinioni ſic poſſe dici latine catorthoma: & ſic affert vtriuſq; officii diffinitionem ſpinoſo: & cõtracto ſtoicoꝝ decreto: & breuiloquio ɔſentaneã. Aduerbia ſunt quæ differentiam faciunt: meretur q; coronam: & iuſtum in moribus praeconiũ. Iuſtus.n. is dř: quia agit iuſta & iuſte (vt dictũ eſt) & rectus hõ: qui recta agit: & recte nec nõ rectũ offm qđ recte factum eſt: per habitum. ſ. rectitudinis. At vero dicit phus opus hois: & ſtudioſi hois idem eſſe genere dicimus. vt Citharoedi: ſtudioſiq; Citharoedi: & hoc in oibus abſolute operi adiuncta perfectione: quæ eſt a propria virtute. Citharoedi nãq; opus ẽ pulſare Citharã: ſtudioſi vero bene pulſare: eodemq; modo: cum hois opus vitam quandam eſſe ponamus: & hanc ipſam operationem animæ: atq; actus cum rõne ſtudioſi profecto viri hæc ipſa ſunt: cum bene recteq; fiunt. Singula aũt bene per ꝓpriam virtutem efficiunť. hæc Ariſto. Cato ſtoicus in tertio de fini. dicit: Q̃m videmus eſſe quoddã: qđ recte factum appellamus. Id aũt eſt perfectum offm: erit ẽt inchoatũ: vt ſi iuſte depoſitum reddere in recte factis ſit: in officiis ponatur depoſitum reddere: illo.n. addito recte fecit: rectum factũ per ſe aut hoc ipſum reddere i officio poniť. ¶ Hoc autem: qđ. ſ. medium: & cõe nos dicimus, ipſi gręci ſtoici phi: de quoꝝ decreto: & verboꝝ nouatione agiť, vocant. ¶ Cathecon.i. expediens atq; conueniens. In officiis capiendis ait Gellius: cenſendis: iudicandiſq; catheconta.i. expedientia: & conuenientia phi appellant. ¶ Quod ſit rectum: habet oẽm rectitudinem.i. ſcientiã: electionem.i. rectam voluntatem ipſius agentis: & conſtantiam: ſiue firmitatem. Virtus, inquit Seneca & aliorum ſcientia eſt, & ſui: diſcendum de ipſa eſt: vt in ipſa diſcatur. Actio recta non erit recta niſi habitus animi rectum fuerit: ab hoc.n. eſt voluntas. ¶ Rõ probabilis: cã veriſimilis: quæ ad talem actionem impulerit. In tertio de fini. dicit. Sed cum qđ honeſtum ſit id ſolũ bonum eſſe dicamus: cõſentaneum eſt tñ fingi offõ: cum id officium nec in bonis ponamus nec in malis. eſt.n. aliquid in his rebus probabile: & quidem ita: vt eius rõ reddi poſſit. ergo vt ẽt pbabiliter acti rõ reddi poſſit: eſt aũt officium qđ ita factum: eſt vt eius facie rõ reddi poſſit. Q̃m neq; in his rebus, quæ neq; in virtutibus ſunt: neq; in vitiis eſt tñ quiddam: qđ vſui poſſit eſſe tollẽdum id nõ eſt: eſt aũt eius gñis actiui quoq; quoddã: & quidẽ talis: vt rõ poſtulet aliquid agere: & facere eoꝝ. qđ aũt rõne factum ſit: id officiũ appellam⁹. Et igiť offm eius gñis: qđ neq; in bonis ponať: neq; in ɔtrariis: hæc Cice. Seneca ſtoicæ diſciplinæ addictus nihil bonum aſſerentis praeter virtutẽ dicit. Nõ ſtatim bonũ eſt. ſi qd neceſſariũ eſt: ac proiicimus, ſi hoc nomẽ pani: & polẽtæ dam⁹: & cæteris ſine qbus vita nõ duciť. Q̃d bonũ ẽ vtriq; neceſſariũ ẽ: qd aũt neceſſariũ ẽ nõ vtriq; bonũ. Q̃m qdã neceſſaria ſũt. & eadẽ viliſſima: nemo eouſq; dignitatẽ boni ignorat: vt illđ ad hęc i diẽ vtilia demittat.

Iuſtus quid ſit

TRiplex igitur eſt (vt Panetio videtur) conſilii capiendi deliberatio. Nam honeſtum ne factu ſit, an turpe dubitant, id quod in deliberationem cadit: in quo conſiderando ſæpe animi in contrarias ſententias diſtrahuntur.

FRA. MAT. ¶ ATQVE etiam &c. Hic apte oſtendit Cice. qualis hæc officii deſcriptio ſit: cum aliam eius dicit eſſe diuiſionẽ. Sed quomodo exoriẽ: quæ facile tamẽ ſoluitur: quomodo vnius rei plures ſunt diffinitiones: ſiue deſcriptiones per diuiſionem: reſpondetur res multas eſſe: quarum vna eſt ſubſtantia, & plura ſunt accidentia: ſi ẽm ſubſtantiam res diffinitur illa propria & vera diffinitio eſt: vt homo ẽ animal rationale mortale. Si homini accidit qualitas, vt ſit albus: poſſunt & aliæ accidere multæ, vt ſit bonus: malus: robuſtus: imbecillis. Non eſt igitur vitium ſi alia: atq; alia diuerſarum qualitatum fiat diuiſio: quod circa ſubſtantiam fieri non poteſt: ſecundum quam (vt diximus) vna eſt dumtaxat diffinitio. Fit igitur duplex officii diuiſio: quarum vtraque duplicem eius complectitur qualitatem. ¶ Perfectum autem &c. id perfectum officium inquit eſſe, quod cum honeſto conuertitur. Si perfectum ergo rectum & contra: vt ſtoici diſputabant. Quicquid honeſtũ id perfectum, & nihil perfectum, quod non honeſtum, dicentes κατόρθωμα opus virtutis. i. rectum ſignificat. eſt enim κατορθόω egregie, & cum virtute aliquid facio: & κατόρθωσις correctio. ¶ Hoc autem commune officium καθῆκον vocãt primus omnium ſic appellauit Zeno atticus: auctor Laertius. Erat autem deprauatus locus hic græca dictione quę eſt καθῆκον ſubducta: quę in probatæ fidei codice a me eſt reperta. ¶ Sic diffiniunt: ſic, inquit, ſtoici καθῆκον diffiniunt nihil rectum velint intelligi: quod idem perfectum non ſit. Exempli gratia, Clam apud te quiſpiam pecuniam depoſuit: repetenti reſtituis: officio fungeris recto: quod ſi rectum eſt perfectum eſt. infertur patriæ bellum: obiicis te p eius ſalute periculis: hoſtes repellis: patriam a perturbatione liberas: fungeris item officio perfecto. Potes circũueniri, quempiam emendo, conducendo, locando: & aliquid huiuſmodi contrahendo: non facis rectum: & perfectum tuum habetur officium, quod ſi tuæ vtilitatis gratia faceres: vehementiſſime peccares. ¶ Medium officium: hoc officium non penitus honeſtum & perfectum videtur eſſe: cur tamen factum ſit: ratio probabilis reddi põt. Exempli gratia: Deponit aliquis apud amicum pecunias: efficitur idem poſtea patriæ hoſtis: repetit pecunias: denegat amicus: cognoſcit: enim obfuturum patriæ plurimum: ſi eas reddiderit: accuſatur quod depoſitum nõ reſtituat: ſe excuſat & rationali vtitur cauſa: hoc ideo facio quia inutile & damnoſum fore patriæ ſi reddatur: intelligo Timoleon Corinthius Timophanem fratrem ducem a Corinthiis delectũ, cum per milites mercennarios tyrannidem occupaſſet, cuius particeps eſſe poterat, interficiendum curauit: huius officium medium fuit: nam cur id feciſſe rationabilem cauſam attulit: q legibus patriæ paruerit: & ſuorum ciuium libertati conſulerit.

Inter perfectũ officiũ & medium

ACE. ¶ ATQVE pro &c. eſt etiam alia diuiſio officii. nam dicitur & ideſt etiam. quoddam officium medium: ideſt in probabili conſiſtens. & ſup. quoddam perfectum: de quo ſcilicet dubitari non contingit. Ego autem opinor q ſup. vocemus. i. appellemus. officium perfectum: officium ſup. rectum, quod officium perfectũ & rectũ græci diffiniũt. i. deſcribunt. diffinitione iudicante qd nõis κατόρθωμα, ideſt recta effectio, ſiue rectum officium. nam officium dicitur quaſi efficium: ideſt effectio. autem pro ſed ipſi vocant hoc ſcilicet officium medium commune: ideſt quaſi omnibus conueniens. Atq; ipſi ſup. græci diffiniunt ea ſup. officia iã dicta: ſcilicet rectum & medium: vt diffiniant id officium eſſe perfectum quod ſit rectum. Autem pro ſed. ipſi dicũt. id officium eſſe medium. quod ideſt de quo. cur ſit factum poteſt ratio probabilis reddi.

Officiũ quaſi efficiũ dicitur

PET. MAR. TRIPLEX eſt igitur. Panetius, quem Cicero imitatur, triplicem putauit eſſe conſilii capiendi deliberationem. Nam prius conſultamus: an ſit honeſtum id, de quo futura eſt deliberatio. Inde: an ſit vtile. Demum an aliqua repugnantia ſit inter vtile & honeſtum. ¶ Deliberatio: prius inquirimus: inde conſultamus: poſtea eligimus. Conſultamus de rebus indeterminatis: & quæ poſſunt aliter ſe habere: & conſultamus de his rebus agendis, quæ in noſtra ſunt poteſtate. Nam conſultatio verſatur in his, quæ plerunq; fieri poſſunt, conſultamus non de finibus: ſed de his, quæ ad fines ipſos perducunt omnis conſultatio eſt inquiſitio, ſed non omnis inquiſitio eſt conſultatio: quippe multa inquirimus, de quibus non conſultamus: electio cum ratione eſt, atque mente: quia præſuponit habitum: aut bonum: aut malum. bonum enim, aut malum eligere poſſumus: eligibile illud eſt, quod in conſultatione præferimus. omnis electio eſt conſultatio: ſed non omnis conſultatio electio eſt. Poſſumus enim aliquando conſultare, & non eligere: aut deliberare. ¶ Factu: dũ fit & vt fiat. ¶ Cadit in deliberationem: ideſt de quo homines ſolent conſultare, & deliberare. ¶ Conſiderando: diligenter inſpiciendo quid ſit honeſtum aut turpe. ¶ Diſtrahuntur: in diuerſas ſententias trahuntur: nam diſtrahi eſt in varias ſententias & occupatiões trahi. & maxime refertur ad animum. ¶ Contrarias: inuicem oppoſitas.

Cõſultatio & de quibus fit

Diſtrahi quid

ADD. ¶ CONSILII: rationis, & iudicii de aliqua re agẽda. ¶ Capiendi: eligendi. captus locus dicebatur ad ſacrificandum legitime cõſtitutus. ¶ Deliberatio: conſultatio: & ratiocina. io. ¶ Honeſtum: laudabile ſua ſpõte: ac decorum. ¶ Factu: vt fiat. ¶ Turpe: indecorum: vituperabile. ¶ Cadit: venit in conſultationem, diſquiſitionemq; conſilii. ¶ Diſtrahuntur: eunt in diuerſum, atq; oppoſitum.

Captus locus q

FRA. MAT. TRIPLEX eſt (vt Panetio & cætera. Facta officii diuiſione: & eius oſtenſa parte, de qua tractandũ ab eo ſit, totius operis diuiſionem facit quinq; partitam. Cum enim officium ſit virtutis actio: merito cũ qd agendum eſt, quæri, aut deliberari a nobis ſolet: honeſtum ne ſit illud, an turpe: vtile, an inutile. Et quia vtilitas cũ honeſtate ſæpe pugnat, quoties aliquid vtile eſt: quod idem honeſtum non eſt: naſcitur hinc alia: & ea per difficilis conſultatio, honeſtum ne ſit quod vtile videtur. Quærimus item duobus propoſitis honeſtis: vtrum honeſtius: & duobus propoſitis vtilibus, vtrum vtilius: quæ duo prætermiſſa a Panetio miratur Cicero. & reprehendit Ariſtote. tria tantum ad capiendum conſilium pertinere dixit: honeſtum: vtile iucundum, & tria ad repudiandum: turpe: inutile: moleſtum. Vt Panetio videtur. Aliter enim Cice. ſentit & diuidit. ¶ Conſilii capiendi: cum facere aliquid volueris. ¶ Honeſtum: quod reprehendi non poſſit: vt occidere tyrannum: & patriam in libertatem vendicare. ¶ Turpe vt tyrannidem occupare.

Honeſtũ contra turpe

ASC. TRIPLEX igitur eſt. Diſtinguit ſecundum membrum: quod proſequi vult: videlicet officium medium: quod in præceptis probabilis conſiſtit: oſtendens ſecundum Panetium triplicem eſſe conſilii capiendi deliberationem: ſecundum ſe autem quincuplem: quarum prima eſt: an honeſtum ſit factum: an turpe. Secunda: ſi hoc & illud honeſtum, vtrum ſit honeſtius. Tertia: an vtile ſit: an inutile: Quarta: ſi duo vtilia, vtrum eorum vtilius. Quinta: ſi alterum honeſtum, alterum vtile: vtrum acceptabilius. Ordo eſt. Deliberatio capiendi conſilii: ideſt de capiendo conſilio circa officium eſt: vt videtur Panetio triplex. Nam ſupple qui deliberant: dubitãt, an id quod in deliberationem cadit ſit honeſtum factu: ideſt vt fiat, aut turpe. In quo conſiderando: ideſt in cuius conſideratione animi ſupple conſiderantium: vel deliberantium diſtrahuntur: ideſt diuiſi trahunt ſæpe in contrarias ſententias.

Tum autem inquirunt, aut conſultant ad vitæ commoditatem, iucunditatemq;, ad facultates rerum, atque copias, ad opes, qđ potentiã, quibus & ſe poſſint iuuare, & ſuos conducat id nec ne, de quo deliberãt: quæ deliberatio omnis in rõnem vtilitatis cadit. Tertium dubitandi genus eſt, cum pugnare vt cum honeſto id, qđ vr̃ vtile. Cum enim vtilitas ad ſe rapere, honeſtas contra reuocare ad ſe vr̃, fit vt diſtrahat̃ deliberando aĩus, afferatq; ancipitem curam cogitandi.

PET. MAR. ¶ TVM aũt inquirunt: hæc eſt ſecunda pars, qua quærit̃, an ſit vtile id, qđ eſt agendũ. ¶ Inquirunt: ſubtiliter inueſtigãt, & ↄſultant. ¶ Cõmoditatẽ: vtilitatẽ, lucra. ¶ Iucunditatẽ: oblectationẽ aĩ: vt erigere theatra: celebrare ludos: porticus ad tp̃s extruere: nemora ex colere, & cætera id gen⁹. ¶ Ad facultates rerũ: abundantiã, & rerũ poſſibilitatem. Facultas eſt ea vis & potentia, qua facere, & agere poſſumus. ¶ Copias: rerũ affluẽtiã. [Copia quid] Copia interdũ ſigñat multitudinẽ minorẽ in exercitu. Sic apud Virgi. Quæ ſit me circũ copia luſtro. Copię totũ exercitũ. Vñ in acie copias eduxit: Liuius inqt. & copia ſiue copiæ ſigñant rerũ abũdantiã. ¶ Ad potẽtiam: vt ſint potentes, & factioſi, ac principes ĩ ciuitate: & vt habeãt: magnã cliẽtelã, & ea oĩa, qbus ſe, & ſuos defendãt: vt vult natura: illos .n. tueri debent. ¶ Conducat: vtile ſit. ¶ In rõnem vtilitatis: nã hæc oĩa ad vtilitatẽ ſpectãt: & tẽdunt. ¶ Cadit, venit & cõtinet vtilitatem, de qua cõſultat̃. ¶ In rõnem: ſupputationem: & numerum. ¶ Tertium: hæc eſt tertia pars: & rõ dubitãdi in ipſis deliberationibus. ¶ Id quod videt̃ vtile: videt̃ dixit. cũ re vera nihil ſit vtile, quod nõ honeſtum, & ſic oẽ honeſtũ eſt vtile: ↄuertunt̃ iſta maxime ſtoicorũ ſñia: qui nil cenſebant vtile niſi quod eſſet honeſtati cõiunctum: cũ aliquid prima facie apparet vtile vr̃ anteponendum honeſto. Vnde orit̃ dubitatio in cõſiderando, deliberãdoq;. ¶ Rapere: per vim, & quodam appetitu. Nam rapere eſt aliena per vim auferre: inde raptores. rapit ergo vtilitas: reuocat honeſtas. ¶ Reuocare: ad ſe retrahere, nã reuocamus rem tanq̃ noſtram. ¶ Diſtrahatur in diuerſas ſententias & opiniones trahat̃. ¶ In deliberando poſt. ſ. inquiſitionem, & conſultationem ¶ Ancipitem: lubricã, dubiam, & variam. Vtilitatis .n. ſpẽ inſpecta rapimur appetitu: reuocamur aũt rõne ad ipſam honeſtatem, & ſic ambigimus quid ſequamur. Appetitus .n. rectæ rõni non parens appetit vtile. Rõ aũt honeſtũ: qđ eſt maxime e natura: quę honeſtum amat: & vtile quod vacet honeſto, ſi vtilitas ſine honeſtate dici poteſt, auerſatur, & odit.

ADD. ¶ COMMODITATEM: neceſſariã vtilitatem, & vſum. ¶ Iucunditatem: oblectationẽ. Tria ſiqdẽ ſunt amabilia: honeſtũ, vtile, iucũdũ. ¶ Facultates: poſſibilitates: domeſticaſq; rõnes: & ſortes. Vñ difficultas domeſtica dr̃ paupertas: & inopia. ¶ Copias: copioſas, & numeroſas diuitias ¶ Opes: auxilia fortunæ factiones: & clientelas. ¶ Potẽtiã: magna efficiendi inſtrm̃: & vires. ¶ Conducat: in rem ſit, & rõnibus proſit: & calculis. ¶ In rõnẽ: numerũ, cõſiderationẽ, & ſupputationẽ, vñ rõnarii libri dicti: & venire in rõnem. [Venire in rõnem libitinæ qd ſit] Libitinæ, eſt numero defunctorũ aſcribi: & diario: ſiue Calendario apponi: & hr̃e aliquã rõnẽ cuiuſpiam eſt illum in aliquo numero, & æſtimatiõe, aut indicatura habere. Quę miniſteria, inquit Seneca, q̃uis incruenta ſint in numerum ſtipendiorum veniunt. ¶ Pugnare: contrariam vim habere. ¶ Videtur vtile: præ ſe fert apparẽtem vtilitatem: cũ re vera nihil ſit vtile, qđ vacet honeſtate: & hoc ex decreto ſtoicorum in primis. ¶ Rapere: violenter appetitum trahere: quoniam duce natura, tendit ad honeſtũ. Quapropter vim infert iudicunda, & præſtigiatrix (ita dixerim) vtilitas. ¶ Reuocare: reducere tanquam ad proprium decus: ad qđ eum natura ſubornauit: & inſtruxit. ¶ Diſtrahatur: diuellatur: reddaturq; anceps: atq; ambiguus. ¶ Ancipitem: dubiã & controuerſam cogitationem, & electionem.

FRA. MAT. ¶ TVM aũt &c. ſecunda diuiſionis Panetii pars vtile aliquid ſit, an inutile. Subiicit aũt vtilitati ẽt iucunditatem. Cice. ¶ Inquirunt: per ſeipſos cõſultant cum aliis. ¶ Cõmoditatem: eſt .n. aliquid cõmodum: idẽ tñ minus vtile. Commodum eſt multos hr̃e ſeruos: idem tñ inutile ſi pauciores

ſufficiant. ¶ Iucunditatem: nõ ſolum commodi: ſed delectationis ẽt rõ habenda eſt: qđ niſi cum honeſtate ↄiuncta vtilitas fuerit, repudienda erit. Iucundũ eſt totos dies ludis: theatris: & lupanaribus impartiri. idem tñ nullo mõ vtile aut honeſtũ: rhetori non ſatis eſt aliquid honeſtũ eſſe pſuadere: niſi idẽ vtile eſſe facile iucundum oñdat. Et ꝓpterea ſeorſum de his ꝓcepta dat. Non .n. ſi ꝓdeſt tñ: ſed ẽt ſi delectat negociũ ſuſcipiendum: vulgus extimat: ſed ſapiẽs nihil iucundũ eſſe diſſerit: ſi honeſtũ nõ idem ſit. ¶ Ad facultates: quid ſint facultates ipſe exponit ſubiungens copias rerũ opes: & potentiã. Nam ad hæc genus eſt facultas quæ poſſibilitatẽ ſigñat in re qualibet. ¶ Copias rerum oĩum affluẽtiã. ¶ Opes [Inter opes & copiam] ſeruitia: clientelas: hoſpitia: ſodalitates. ¶ Potentiam: imperia: magiſtratus. ¶ Suos: cognatos: ꝓpinquos, affines, amicos. ¶ Conducat id nec ne. &c. vtile ſit an ↄtra. Exẽpli grã: Vtile vr̃ tenere primũ locũ in ciuitate: cum tñ ꝓpterea ſępe in nos ↄcitet̃ inuidia: & ꝑdamus vtile. item vr̃ multos cliẽtes, multos ſodales hr̃e: cum tñ ſic in ſuſpitionẽ affectãdæ tyrãnidis venire poſſumus: ergo inutile. ¶ In rõnẽ vtilitatis: vt ſi vtile ſit: & minime nociturũ ſuſcipiamus: ſi ↄtra relinquamus. ¶ Tertiũ dub. &c. tertia eſt cõſilii capiẽdi deliberatio: cum id qđ vtile eſt pugnare cũ honeſto vr̃: pugnare qdẽ re vera vtile cũ honeſto nullo mõ põt, cũ vtile nihil ſit: qđ idẽ honeſtũ nõ ſit: & cõtra. nõ põt ergo pugnare ſed vr̃. Neq; hoc ad ſapiẽtẽ, q errare nõ põt, aut decipi: ſed ad multitudinẽ referas. Verũ hęc infra patebunt. ſed vt tantiſper intelligas exẽplũ ſubiicere placuit. incolumitatẽ ſeruare vtile videt̃ ꝓ patriæ, parẽtũ, ac fratrũ ſalute ſe periculis offerre honeſtũ eſt: qui ergo incolumitatis ſuæ ſeruãdæ cã: patriã: cũ poſſit, non defendit: aut parẽtes: aut fratres: ab honeſto diſcedit. idq; vtilitatis cã facit: cuius maiorẽ a ſe rõnẽ habendam credit: q̃ publicę ſalutis trahit̃. itaq; ab vtilitate ꝓpria qđ ſi idẽ ſua vtilitate cõtẽpta defenſionẽ aggredit̃, vincit honeſti rõ vtilitatis rõnẽ eũ. itẽ qui ſi patriã ꝓdat: nõ ſolũ incolumitati ſuæ cõſulere põt: ſed ꝓmia intelligẽtia, & diuitias cõſeq: vtile hoc vr̃, ſed diſſuadet honeſtas facere: quę omnia q̃uis difficillima prius perpetienda iubet, q̃ hmõi aliquid tentãdũ. hęc & alia huius generis ſunt, in qbus vtilitas ad ſe noſtros aĩos rapit: & ab eadem honeſtas reuocat. ¶ Videtur natura: re vera non eſt: cum nihil vtile ſit qđ non honeſtum. ¶ Diſtrahitur: vtilitas enim ſuadet: honeſtas diſſuadet. ¶ Ancipitem: dubiam: vel duplicem. ſed ſi dubia res omnino (vt Cicero præcipiet) omittenda.

ASC. ¶ AVTEM ꝓ ſed. diſquirũt tũ. i. deinde aut ↄſultãt de inde ad cõmoditatẽ. q; ꝓ &. iucunditatẽ vitæ. hoc eſt an ſic cõmodum & voluptuoſum. Itẽ ad facultates rerũ, atq; copias ad opes. i. diuitias. & ad potentiã: qbus ipſi poſſent iuuare & ſe & ſuos ſup. amicos & neceſſarios. An. ſ. id de quo deliberant. cõducat. i. vtile ſit nec ne. i. an non. quæ omnis deliberatio, vel q̃ deliberatio cadit. Omnis. i. tota. in rõnem vtilitatis: hoc eſt an ſit vtile, an inutile: ſicut præcedẽs in rationem honeſtatis. an. ſ. ſit honeſtum: an inhoneſtum. [Terẽtius dum i dubio ẽ animus paulo momẽto huc vel illuc impellitur] Tertium genus dubitandi: & per conſequens deliberandi. eſt cum. i. qñ. id quod videtur vtile, videtur pugnare. i. contendere de præſentia & eligibil itate cum honeſto. Enim pro quia. cũ. i. quando. vtilitatis videtur rapere ad ſe: ita. ſ. ꝙ ſit vtile & non honeſtum. & cum. i. quando, honeſta eſt. econtra. i. econtrario. videtur reuocare. i. quod inique raptum eſt per reuocationem appropriare ad ſe ita ꝙ ſit honeſtum: ſed non vtile. ſit. i. contingit ſup. tunc vt animus diſtrahatur. i. in diuerſas ſñias trahat̃ deliberando. & afferat ancipitem, i. dubiam & periculoſam curam cogitãdi. Hæc ex Panetio, quæ vt imperfecta reprehendit auctor dicẽs,

Hac diuiſione (cum præterire aliqd maximū vitium in diuidendo ſit) duo prætermiſſa ſunt. Nec.n. ſolum vtrum honeſtum, an turpe ſit, deliberari ſolet: ſed etiam duobus propoſitis honeſtis, vtrum honeſtius. Itē que duobus propoſitis vtilibus, vtrum vtilius. Ita quam ille triplicem putauit eſſe rationem, in quinque partes diſtribui debere reperitur. Primū eſt igiť de honeſto, ſed dupliciter: tum pari ratione de vtili, poſt de comparatione eorum diſſerendum.

PET. MAR. — Cicero error — ℂ HAC diui. rephendit Ci. Panetiū in diuiſione: q̄ ille fecerat in triplici deliberatiōe cōſilii capiēdi: in q̄ duo (vt ipſe ait) ꝑtermiſſa ſunt: cū maximū vitiū ſit in diuiſiōe: aliqd ꝑterire, qppe nō ſolū deliberamus, an aliqd honeſtum ſit: ſed duobꝰ ꝓpoſitis honeſtis vtrū ſit honeſtius: & ſic de vtili. ne aliqd in diuiſione ꝑtermittať. At certe (pace Cic. dixerim) nō decebat Panetiū ſtoicum dare gradus in ipſo honeſto, aut vtili: cū ſnia ſtoicoꝝ honeſtum qđ eſt ſolū bonū non creſcat. Vñ dicit Cato apud eundē in lib. de fini. Hoc aūt ipm bonū nō acceſſione, neq creſcēdo: aut cū cæteris cōparando, ſed ꝓpria vi ſua: & ſentimus & appellamus bonum & paulo poſt: Tuēdo eſt hæc ſnia maxime ſtoicis: qui nihil aliud in bonoꝝ numero niſi honeſtū eſſe voluerunt. & dicebāt id ſolū eſſe bonū: qđ eſſet honeſtū: nec (vt dixi) dabant gradus, ſed dicebāt: parua eſt, vt magna culpa: & o a pctā ſūt paria. Iō nō oportebat, neq decebat viꝝ ſtoicę ꝓfeſſionis dare gradus in honeſto: ſed iure, an iniuria Ci. rephēderit Panetiū ipſe viderit. & ego doctioribus diſpiciēdū: cōſiderādūq relinquo. ⸿ Cū ꝑterire aliqd: nā in diuiſiōe a gñe gñaliſſimo ad ſpēs ſpecialiſſimas deſcendēdū eſt: & nihil relinquēdū. Vñ a gñaliſſimis ad ſpāliſſima deſcēdētem iubet Plato qeſcere: ſic.n. ſcribit in eo dialogo, q ciuilis de regno inſcribiť: ꝓſtat aūt p media ꝓgredi patiēdo. ſic.n. facilius, meliuſq ideas inuenimus: hoc aūt ad illa, q̄ ingruunť totū efferre. & in Phædro ſic ait: Meminiſſe rurſus oportet nō prius poſſe aliquē dicēdi artē ad ſūmū calere ad pſuadēdū, atq docēdū, vt rō ſupior nobis oñdit, q̄ veritatē eaꝝ reꝝ, q̄s dicit, vt ſcribit, cognouerit: vniuerſamq rē diffinire, & diffinitiōe poſita rurſum ſm ſpēs vſq ad indiuidua diuidere nouerit. Si Panetius nō fuiſſet ſtoicus, vitiū pfecto in hac diuiſione cōmiſiſſet, non deſcēdēdo vſq ad indiuidua: qđ feciſſet Plato, & Ariſto. eorūq familiæ: nā dabāt in his rebꝰ gradus. Plato.n. qđ in phia inchoatū erat neq pfectū, ꝓgreſſionē q̄dā ad virtutē appellabat: qđ non dixiſſent ſtoici. q aūt erat abſolutū: id virtutē. Plato dicebat. Stoici vero dicētes oia pctā eē paria: eos, q natura, doctrinaq ad virtutē lōge ꝓceſſiſſent: niſi eā plane adepti eſſent, ſūme miſeros eē dicebat: neq inter ipſoꝝ vitā, & improbiſſimoꝝ q̄cq̄ oino intereſſe: vt Plato tātus ille vir primus phs, ſi pfecte ſapiēs nō fuerit: nihilo melius q̄ quis improbiſſimis, nec beatius vixerit. Sed hoc bona venia Ci. dictū ſit: q forte aliqua alia rōne mouebať: q̄ me fugit: & iō in hoc nec audaculus eē volo, nec ptinax. ⸿ Vtrū hone.i. alterū de duobus honeſtius ſit: cū duo ꝓponanť honeſta, iudicādū eſt: vtrū illoꝝ ſit honeſtius. ⸿ Rōne: modū cōſilii capiendi. ⸿ Triplicē: tripliciter diuidēdā. nā in tres ptes diuiſit cōſilii capiēdi deliberationē. ⸿ Primū igiť: facit auditorē attētū, & docilē ꝓponēs cū enumeratione, expoſitione, diuiſioneq, quo ordine ſingula tractare intēdat, ſic poetæ faciunt in ſuis ꝓpoſitiōibus maximis. Docilē, inqt Fabius, ſine dubio & hæc ipſa ꝓſtat attentio, ſed & illud ſi breuiter, & dilucide ſummā rei, de q̄ cognoſcere debet, auditor indicauerimus: qđ Homerus, atq Virg. opeꝝ ſuoꝝ principiis faciūt. nā iſtius rei modus eſt: vt ꝓpoſitiōi ſimilior ſit q̄ expoſitioni: nec q̄uo qdq ſit actū: ſed de qbus dicturus ſit, orator oñdat. ⸿ De ho. qđ facit in hoc.i. lib. in cuius calce dicit de duobus honeſtis: vtrū honeſtius: & pari rōne de vtili agit in.ii. volu. ⸿ De cōparatione: hoc facit in vltimo.

ADD. — Cicero error — ℂ TRIplicē rōnē: viā, & modū deliberādi. Pace tua dixerim Ci. ſtoicus Panetius recte diuiſit: & iure ſuo gradus nō poſuit, vt ſtoicū ꝑſcripſerat decretū: qđ tu Cato. pſonā mutatus explicuiſti, & paradoxa cōibus locis ꝓbaſti. honeſtum qppe nō creſcit apud ſtoicos: ſic ēt turpe: & beato nō eſt beatior: nec ſapiēte ſapiētior: virtutes pares ſunt & vitia: ſuffragať mihi (vt alios ꝑtereā breuitatis cā) tui ſtudioſiſſimus: & doctrinę nō minus q̄ facūdię admirator, laudator Sene. ix. epl'aꝝ dicēs. Nō eſt vllū bonū maius altero: q̄a nō eſt q̄cq̄ apto aptius: q̄a plano nihil eſt planius: nec honeſto honeſtius q̄cq̄ eſt. Quod ſi par oium virtutū natura, tria gña bonoꝝ in æquo ſunt: oēs viri boni pares ſunt. quia boni ſunt. & alibi. Incrementum maximo non eſt: nihil inuenies rectius recto: non magis q̄ verius vero: honeſtum quoq nullā acceſſionē recipit. ⸿ Diſtribui: diſtingui: ſeparari, diuidi. ⸿ Primū ē igiť: ponit ordinē futuræ diſputationis, & docilitatē venať: & attētionē. ⸿ De honeſto: de oi gñe virtutis, & officioꝝ in.i. volu. in quo extremo aperit vtrū honeſtius. In ſecundo de oi rōne vtilitatis & vtrū vtilius. In tertio de repugnantia, q̄ vř eſſe inter honeſtū & vtile. necnō de formula: iudicio: atq electione diſputat copioſe. ⸿ De comparatiōe.i. adęquatione: & collatione ipſaꝝ qualitatū, quas ꝑ ſe ferunt honeſta, & vtilia. nā re vera nullā recipiūt cōparationē: vtilitas etenim nulla eſt: vbi nō eſt honeſtas: hāc cōparationē hi faciūt, qui voluptate, ac vtilitate oia metiunť: dirigunt, expēdūt. Qui vero primas dāt honeſtati nō conferunt: multo minus ſtoici, qui nullū præter honeſtū nouerunt bonū: oia ſiquidem ex altera parte collocata vix minimi momenti inſtar hēbūt. Non indignor, inqt Seneca, q poſt voluptatem poniť virtus: ſed quot omnino cum voluptate cōferatur cōtēptrix eius, & honeſtis: & longiſſime ab illa reſiliens.

FRA. MAT. — Qu af Panetius reprehendi tur hic diuiſio toti us operis — ℂ HAC diuiſione &c. Panetiū nūc rephēdit q duo ꝑtermiſerit. nō tñ dignus oino ppea reprehēſione Panetius vř: aut.n. exprimiť aliqd in diuiſione: aut neceſſario ſubintelligitur. nō exprimiť in diuiſiōe Panetii cōparatio duoꝝ honeſtoꝝ & duoꝝ vtiliū, cū tñ de honeſto & vtili tractať, nemo eſt qui nō intelligat eē vtili aliqđ magis vtile, & honeſto magis honeſtū. ⸿ Præterire aliqd: oēs.n. rei qualitates ſiue ſpēs & ꝓprietates, de qbus dicendū eſt, diuidendæ ſunt. ⸿ Duobus ꝓpoſitis honeſtis: vt ſi ꝓponať: patria ne, an parentes potius ſeruandi ſint. cum vtrunq liceat, erit patria potius ſeruanda: q̄a id honeſtius eſt. Cum ea oium charitates cōplectať. ⸿ Itē duobus ꝓpoſitis vtilibus: vt ſi deliberetur danda ne ſit opera rei militari: an mercaturę: iuri ciuili an medicinæ. ⸿ Ita quā: cōcludit nunc Cic. Primū.n. quem ordinem ſeruaturus ſit, declarat: in quo docilem facit. Primo, inqt, libro de honeſto tractabo. & duobus ꝓpoſitis honeſtis: vtrum honeſtius. In ſecundo de vtili & vtilium adinuicem cōparatiōe. In tertio vtilis & honeſti pugna.

ACE. — ℂ HAC diuiſiōe &c. Sed Marſus aliter ſentiet: vt videbis. Ordo ē. Cū.i. tametſi. prętetire aliqd in diuidēdo.i. dū diuiſio ſit. maximū vitiū: tñ ſup. duo ſunt ꝑtermiſſa ſup. in hac diuiſione. Nec p & nō etenim nō ſolet deliberari.i. deliberatio fieri ſolū. vtrū ſup. aliqđ ſit honeſtū aut turpe. ſed ēt ꝓpoſitis duobus honeſtis.i. poſtq̄ duo honeſta ꝓpoſita ſunt: & ſup. ſolet deliberari vtrū ſup. illoꝝ (gallice Le quel des deulx) ſit honeſtius.i. le plus honeſte eu honorabile. q pro & item.i. cōſimiliter. duobus vtilibus propoſitis ſup. deliberari ſolet vtrum ſup. ſit vtilius. ita.i. hoc modo. reperitur (gallice on troue.) Eſt.n. impersonale verbum. rōnē quam ille Panetius putauit eſſe triplicem: debere diſtribui in quinq partes. Primum igiť diſſerēdum eſt de honeſto: ſed dupliciter: q̄a diſquiritur primum an ſit honeſtum: an inhoneſtū: deinde ſi duo ſint honeſta, vtrū honeſtius. tū.i. deinde. diſſerendum eſt. pari.i. cōſimili rōne de vtili. an.ſ. ſit vtile an inutile: & vtrū vtilius ſi duo ſint. & poſt.i. vltimo loco. diſſerēdū.i. diſquirendū. eſt.i. oportet diſqrere de cōparatione eoꝝ.ſ. honeſti & vtilis: hoc eſt ſi vnum ſit tantum honeſtū & alterum ſit tñ vtile, vtrū ſit acceptabilius.

ℂ Principo

¶Honeſtum a natura inueſtigat: cuius ſemina hominibus ingenita ſunt.

PRincipio generi animantium omni eſt à natura tributum, vt ſe, vitã, corpuſq; tueatur, declinetq; ea, quæ ei nocitura videantur, quæq; ſint ad viuendũ neceſſaria inquirat, & paret, vt paſtũ, vt latibula, vt alia eiuſdem gñis.

PET. MAR. PRINCIPIO. Incipit tractus in quo, vt oſtẽdat honeſtum eẽ ſm naturam, & nos habere ſemini virtutis, & quoſdã igniculos a natura datos, eundẽ ordinem ſequitur: quem in libris de finibus: licet illic de dogmate tñ agatur. hic aũt de dogmate, & præceptis: illic dixit petendam eſſe originem ſummi boni ab ipſa natura: & vt facilius, & dilucidius inueniat qd naturæ hois aptiſſimum ſit: ponit prima naturæ: & ea, quæ oibus animalibus cõmuni lege cõpetũt. Inde ponit differentiam inter beluam, quæ tantum ſenſu monetur: & hominẽ, qui habet rõnem. i. intellectum: quæ tandem efficitur in ipſis ſtudioſis recta rõ. i. prudentia: qua homo differt ab homine. Vnde cum pulchrum ſit hominem differre a beſtiis ratione: q̃to pulchrius eſt recta ratione. i. prudentia hominem homini antecellere: & ſic ſcrutando paulatim naturam humanam inueſtigat principia virtutum: ex quibus cõflatur illud honeſtum, de quo erit diſputandum: & oſtendit innata nobis eſſe ſemina honeſti, officiorumq;. Seneca ẽt dicit: Inſita ſunt nobis omnium artium ſemina: magiſterq; ex occulto Deus producit ingenia. & alibi dicit: Dociles natura nos edidit: & rõnem dedit imperfectam: ſed quæ perfici poſſit. In vltimo de finibus ſic ait: Totius quæſtionis eius, quæ habetur de finibus bonorum & malorum, cum quæritur in his quid ſit extremũ, & vltimum fons reperiendus eſt, in quo ſint prima inuitamenta naturæ, quo inuento omnis ab eo quaſi capite de ſummo bono, & malo diſputatio ducitur. ¶ Principio: primum oium natura hoc tribuit omnibus animantibus. ¶ Omni generi animantium: tam rõnalium, q̃ irrationalium. ¶ Tributum: conceſſum liberalitate quadam naturę cõmunis parentis. Tribuimus liberalius, q̃ demus. Vnde natura optima parens hoc tribuit oibus aiantibus. ¶ Tueatur: defendat qm omne animal ſeipſum diligit: & ſe i optimo ſui generis ſtatu conſeruare cupit. ita tribuẽte natura. Se accipit tanquam genus: & poſtea diſtinguit in vitam: & corpus, vitam ne mors inferatur, quã omne animal fugit tanq̃ vltimum quoddam omnium terribilium. Quod experientia patet: nam vnumquodque animal, duce natura, vitat mortem. & ſe defendit. Euolant e nidis auiculæ, & latebras quærunt rapi timentes. nam & mergunt ſeſe, emerguntque anaticulæ. Vituli boues: & cætera id genus cornibus vtuntur & calcibus. Apes, veſpæ, cæteraque inſecta aculeis. aquatilia & iam id fugiunt. Omne denique animatum. ¶ Corpus: ne aliquo detrimento afficiatur: vt frigore, & aliis: quæ corpori moleſtias afferunt, & ſingulis ẽt partibus ipſius corporis: quæ per ſe charæ ſunt, q; omnis ſuas partes integras habere cupit. In vltimo de finibus ait: Iure igitur grauiſſimi phi initium ſummi boni a natura petiuerunt: & illum appetitum rerum a natura cõmodatarũ ingeneratum putauerunt omnibus, qui continentur ea cõmendatione naturæ, qua ſeipſi diligunt. ¶ Declinet, vitet, & fugiat. Declinare proprie eſt motu corporis, & geſtu aliquid vitare. ¶ Paret: acquirat. ¶ Vt paſtum: cibum dixit: nõ potum: quoniam ſatis eſt fluuius & aqua, quæ paſſim fluit ad potum. ¶ Latibula: latebras in quibus lateat declinans contrarium, & aliquod detrimentum. ¶ Alia eiuſdem generis quæ ſunt his ſimilia, & neceſſaria ad tuendam vitam: quod vnumquodq; animal facit duce natura.

Homini natura dociles

Declinare quid

ADD. ¶PRINCIPIO: primũ ab ipſa origine dona cõis parẽtis naturę ſunt hæc oibus animantibus vt ſe in ſuo ſtatu conſeruent: ſeq; ament: & ſpeciem generando, & educando propagent: & amore proſequantur. Hæc ſunt quæ prima ſm naturam appellant græci prima naturæ munera: vel primigenia noſtri. ¶ Vt ſe tueatur. i. defendat ſe totum. i. animam: & corpus. i. vt viuat: & omne corporis nocumẽtum declinet. Taurus philoſophus apud Gellium dicit: Natura omnium rerum quæ nos genuit: induit nobis, inoleuitque in ipſis ſtatim principiis, quibus nati ſumus amorem noſtrũ, & charitatẽ: ita prorſus vt nihil quicquã eſſet charius, penſiusq; nobis quã noſmetipſi: atq; hoc eſſe fundamentum rata eſt conſeruandæ hominum perpetuitatis, ſi vnuſquiſq; noſtrum ſimulatq; editus i lucem foret, harum prius rerum ſenſum, affectionemq; caperet quæ a veterib⁹ philoſophis prima ſm naturam appellata ſunt: vt omnib⁹. ſ. corporis ſui cõmodis gauderet, ab incommodis omnib⁹ abhorreret. ¶ Declinet: fugiat. ¶ Inquirat: diligenter quærat: venetur: capeet. inde inquirere vndiq; veſtigare: ac rimari: omne animal, dicit Epictetus philoſophus, ad hoc natum eſt, vt quæ noxia videntur eorumq; cãs fugiãt: atque ab his auertantur: vtilia vero, & eorum cãs quærant atq; admirentur. ¶ Paret: parata habeat: & neceſſarius vſibus prompta. ¶ Latibula: cauernas: luſtra: cauos: & cætera id genus loca in quib⁹ lateant: tutaq; ſint ab inſidiis, & tempoꝝ iniuriis. ¶ Eiuſdem generis: naturæ: qualitatiſq;.

FRA. MAT. PRINCIPIO &c. Habita officii diligẽti diuiſione: facta itẽ totius rei tractãdæ partitiõe quãdã quaſi formã honeſtatis ante oculos ponit eius. Initia perfecta natura oſtendens eſſe, quæ cum multa homini cum aliis animantibus communia conceſſerit, hoc vno penitus differre voluit: quod eius menti rationem dedit acrem: ingentem: celerrime multa ſimul agitãtem, ſagacemque per hanc rõnem ad omnis honeſti actionem deducti ſumus: & prudenter facere: iuſte: fortiter: moderate didicimus. ſicuti & hoc loco. & lib. ii. de fini. doctiſſime colligit Cic. Merito igitur vt honeſti originem patefaceret, ſigillatim de eo ſm officia tractaturus altius reperit: & quandam quaſi faciem quod ipſe ait prius efficit: vt quale id ſit intelligatur: de quo futura diſputatio. eſt. ¶ Principio: a principio cum primum cœperunt eſſe. ¶ Omni: tam rationali, q̃ ratione carenti. dicit quid ſit commune omnibus animantibus prius: deinde quid interſit inter rationale & irrationale. ¶ Vt ſe &c. ipſe declarat ſubdens vitã, corpuſq; tueatur: hoc eſt ab omni re noxia defendat. ¶ Declinet: euitet, effugiat. ¶ Acquirat: ad præſentem neceſſitatem. ¶ Paret: etiam ad futura: quod quædam animalia faciunt: vt formicæ. ¶ Vt pa. cibus potius beluarum eſt, q̃ hominum paſtus. Et Virg. ait: Cum ſeſee paſtu referunt. de cygnis. ſed hic loquitur de communibus vtriq; generi. ¶ Latibula: quibus ab imbre: frigore: vento: niuibus ſe defendant. & hæc proprie ferarum dicuntur: cum latebræ ſint hominum. Liuius tamen dixit: In uepres latebris ferarum noctem vnã delituit. ¶ Vt alia generis eiuſdem: quæcunq; ad vſum vitæ neceſſarium pertinent.

Paſtum & latibula

ASC. PRINCIPIO gñi. Hæc eſt pars excutiua totius opis, quæ diuiditur in tres libros. In quorum primo docet quomodo officia ducãtur ab honeſtate, & ab omni virtutis gñe. In ſecundo quomodo ducantur ab vtili, quæ ad res honorem, & gloriam ſpectat acquirendam. In tertio ponit differentias inter honeſtum & vtile. & docet vtrum ſit eligibilius. In hac aũt parte inueſtigat honeſtum a natura oſtendens honeſtatis ſemina hominibus ingenita eſſe: & quid hoies beluis præſtent. Ordo eſt: Attributum eſt a natura principio. i. in principio. omni generi animantium. i. animam ſenſitiuam habentium. vt tueatur. i. protegat ſe: & animam: & corpus ſuum. & vt declinet. i. euitet. ea quæ videantur ei nocitura. q; pro &. vt ſupple inquirat, & paret. i. comparet, & acquirat ea ſupple quæ ſint neceſſaria ad viuendum: vt paſtum quo nutriatur: vt latibula in quibus lateat & occultetur: vt alia eiuſdem generis.

Cõmune aũt aĩatium oĩum eſt, coniunctionis appetitus, procreandi cã, & cura quędam eorum, quę procreata ſunt. Sed inter hominem & beluam hoc maxime intereſt, quod hæc tm̃, quantum ſenſu mouet̃ ad id ſolum, quod adeſt, quodq; pręſens eſt ſe accommodat, paulum admodum ſentiens pręteritum, aut futurum. Homo autem qui rõnis particeps, per quam

PET. MAR. ¶ COMMVNE aũt dicit nunc cõe eſſe oĩbus aialibus ciea re ſimile in ſpẽ. ¶ Cõiũctionis: copulatiõis. Nã ius naturale eſt, qd natura docuit oĩa aialia. Nã iſtud ius, inqt Iuſtinia. non ſolũ humani generis ꝓpriũ eſt: ſed oĩum aialiũ q̃ in cœlo, quæ in mari, quæ in terra naſcunt̃: a quo deſcẽdit matrimonia: liberoꝝ procreatiões: educatiões. ¶ Et cu. quę eoꝝ: neq;. n. (inqt Cato) hęc inter ſe cõgruere poſſent: vt natura, & ꝓcreari vellet. & diligi ꝓcreatos non curaret. atq; ẽt in beſtiis vis naturæ perſpici põt: quarũ in fœtu, & in educatiõe laborẽ cum cernimus: naturæ ipſius vocẽ audimus. ¶ Sed inter hominem & beluam: poſuit hactenus ea, quæ oĩbus aialibus cõpetunt iure naturali. Nũc ponit dĩam, quæ eſt inter hoiem participem rõnis, & beluam rõnis expertẽ. Hõ qppe mentem hẽt agentem, & cõtemplatricẽ: eſtq; aial ꝑſtabiliſſimum oĩum aialiũ. ¶ Senſu: viſu, guſtatu, auditu, odoratu, & tactu. Nã belua ſi rem videt, mouet̃: & ad illã properat: & ſeqtur odorem, nõ p ſe, ſed p accidens. Nã canis veſtigãt leporẽ odore: cũ primum aſſeqtur ferã: dimittit odorẽ, & nõ hẽt rõnem, niſi qd ſenſibus exterioribus mouet̃. ¶ Adeſt: qđ nõ lõge abeſt. illud dr̃ adeſſe: qđ paulo poſt futurũ eſt: aut quod aduentat: ſed pręſens eſt id, qd iã venit. Dicimus adeſt Scipio: cũ vr̃ ad nos pergẽs. ¶ Paulũ ſentiẽs: p̃teritũ, aut futuꝝ: qua nõ hẽt perfectam memoriã: & reminiſcẽtiã: vt hõ. nec hẽt prudentiã: q̃ futura ex p̃teritis ꝓuidemus: q̃ tria faciũt hoiem antecellere beluis infinito interuallo. ¶ Hõ aũt: deſcripta beluaꝝ natura tranſit ad naturã hoĩs: vt inueniat igniculos virtutis a natura datos: & qd naturæ humanę cõſentaneũ ſit: eſſet quidẽ abſurdiſſimũ: ſi hõ diuinũ aial nõ hẽret naturã: quę a cæteris differret. ¶ Rõnis: intellect⁹. hõ differt a beſtiis rõne: quæ eſt in ipſo quoddã diuinũ. ¶ Per quã: rõnẽ. & rectã rõnem. i. prudentiã, & virtutẽ: quo nil aliud eſt, niſi perfecta rõ. Ratio perfecta, inquit Seneca, proprium hominis bonum eſt: cætera illi cum animalibus communia ſunt.

Ratio diuinum qđdã in honeſtum

ADD. ¶ ET cura: ſtudiũ, ꝓcuratio, & cuſtodia. ¶ Sed iter ho. ponit peculiares naturæ dotes nobiliſſimo aiali tributas, in q̃rum cõſumatione ſummũ bonũ actuoſi hoĩs: & inſpectiui cõſiſtit. i. abſolutiõe rõnis: quæ virtus dr̃ & honeſtũ, ad qđ veluti ad ſignum natus eſt hõ duce natura: cui cõgruere nil eſt aliud q̃ ſm rõnẽ: & honeſtatẽ agere vitam: vitioſe autẽ traducere vitã cõtra naturale ꝓpoſitum: atq; ordinẽ eſt illã ꝑdere, & diuinã legẽ p̃uaricari: quæ ad offm iubẽdo adhortatur, vetatq; deliquere: ad hãc magiſtri noſtroꝝ reſpicientes p̃cepta officioꝝ effingunt, & ammonitiones, vt hoiem rõne inſtructum ad apicem naturę deducant. ¶ Senſu: iudicio ſenſuum: & maxime guſtatus. ¶ Mouet̃: appetit, vt ſibi bonum, atq; expediens. appetitus etenim cã eſt motus in ipſis aialibus. iccirco horme dr̃ a græcis. ¶ Adeſt: aduẽtat, & ꝓpe eſt. ¶ Accommodat: aptat: applicat. ¶ Paululum admodum. i. ferme nihil. fu: uꝝ tp̃s ad muta nõ ptinet, ait Seneca præteriti rara memoria eſt: nec vnq̃ reuocat̃ niſi reꝝ pręſentium occurſu. ¶ Rõnis: mentis: intellectus: concilu. ¶ Particeps: ſortitus particulam cœleſtis auræ. i. diuini ſpiritus.

FRA. MAT. ¶ COMMVNE autẽ: vt cõe eſt ſe vitã, corpuſq; tueri oĩbus aiantibus: ita cõiunctiõis & ꝓcreãdi ſimilem ſibi ſpeciem appetitus cõis eſt. Cum enim naturali inſtinctu mortale ſe eſſe aial oẽ ꝯprehendat per ſucceſſionẽ viuere cupit. hic aũt appetitus præcipue in hoie eſt: q ſerit arbores: quæ alteri ſæculo proſint: vt Ennius dicebat. Cognoſcit. n. filiis & poſteris ſuis ꝓfuturas. hanc naturę vim oĩbus aiantibus tributam ius naturale appellant iureconſulti. idq; ſic diffiniuit: Ius naturale ẽ quod natura oĩa animalia docuit. Nã ius iſtud nõ humani generis ꝓpriũ eſt: ſed oĩum naturaliũ: quæ in terra: quæ in cœlo: mariq; naſcunt̃: auiũ quoq; cõe eſt. Hinc deſcẽdit maris atq; fœminæ coniugatio: quã nos matrimoniũ appellamus: hinc liberoꝝ ꝓcreatio: hinc educatio. Videmus. n. cętera quoq; aialia: feras ẽt beſtias illius iuris peritia cẽſeri. ¶ Cõiũctiõis: vt coeãt cũ eiuſdẽ gñis aialibus, qd in brutis ferme promiſcue fit. Et in hoibus factitatũ eſt a principio cũ in agris paſſim vagabãt̃ beſtiaꝝ more: qđ in ꝓœmio rhetorices Ci. ait: Primus aũt coeũdi appetitus hoies a ferio victu ad cultiorem vitã traduxit: qđ tñ alii multi ex poetis: tum Ouid. tradit in Faſtis his verſib⁹ de Venere loquens: Illa rudes aĩos hoium cõtraxit in vnũ: Et docuit iungi cũ pare quẽq; ſua. Prima feros habitus hoĩ detraxit ab illa. Venerũt cult⁹ multaq; cura ſolo. ſtoicos tñ Cic. eſt ſecutus: qui primã aiantis appetitionẽ fuiſſe dñt ſeipm tuẽdi, atq; ſeruãdi: ita docẽte natura: neq;. n. fas erat aial ipm vel alienũ a ſe fieri: vel oĩno id fieri, vel nõ ſibi maxime ꝓpinquũ fieri. cum igit̃ naturã ſibiipſi maxima cõcordia & charitate deiunxiſſe: vt & noxia ꝓpelleret: & quæ ad ſui conſtantiã eẽnt vtilia ſuſciperet: voluptatẽ vero primã appetitionẽ aiantibus fuiſſe falſum eẽ: & eã, ſiqd eſt, acceſſionẽ eẽ. ¶ Cura quędam &c. vt nutriãt: qđ aues & q̃drupedes faciunt, hoies vero ẽt veſtiũt: inſtituũt moribus, artes edocẽt: nõ. n. (vt alibi ait Cic.) cõueniens eẽt: vt natura ꝓcreare vellet: ꝓcreatos vere negligeret. ¶ Sed inter hominẽ &c. nũc qd interſit inter hoiem & beluã oñdit. belua enim tñ ſenſu: hõ ẽt rõne mouet̃: illa ad id qđ adeſt ſe accõmodat: hõ nõ p̃ntia ſolũ intelligit: ſed & p̃terita meminit, & futura cõiecturis mẽtis, ac rõne colligit. ¶ Sẽſu: q rõnabilis eſt, & verbis cũ brutis cõis: ſentiũt. n. bruta ꝑinde ac nos & ſenſu mouent̃: vt gaudii, timoris. Sed inter bona & mala ſic vt nos diſcernere nõ p̃nt: qa rõne carẽt: qua & meminimus p̃terita: & colligimus futura, & p̃ntia intelligim⁹ ac diſponimus. Plato atq; Ariſt. quatuor eẽ aias dixerũt. Vitale: vt in vermibus, & cæteris ferma inſectis q̃ mouentur dũtaxat. Sẽſitiuã, vt in brutis aialibus, in qbus gaudii & timoris ſenſus eſt. Intellectiuã: vt in hoie q & cogitare & iudicare põt. Naturalẽ ſiue vegetatiuã, q̃ eſt in herbis & arboribus. nã ꝯnaſcunt̃ & creſcũt. has oẽs vitas in hoie eẽ multi ſcribũt, ſed qd hõ aliquo ſenſuũ percipit id rõne diiudicat, quale ſit qđ bruta nõ faciũt. Sunt p̃terea tria in aio quæ rei agẽdæ, veritatiq; dominant̃. Sẽſus intellectus: appetitus. Senſus nullus rei agẽdæ principiũ eſt: ſed tñ apprehendit. Intellectus eligit ſeq vel non ſeq. Appetitus vero ſeqtur vt viuat. ¶ Quod adeſt: qđ ꝓpe eſt: & iaiã futurũ eſt: vel iamiã p̃terit. ¶ Præſens eſt, qđ cernit̃, qd iã euenit. ¶ Paulũ admodũ &c. ſentiũt qdã p̃teritũ & futuꝝ multa ex brutis: vt eq, boues, leones, vrſi, canes, ſed paꝝ admodum. Quamq̃ mira de canibus, & eqs ſcribũt hiſtorici. Cani qdẽ tãta memoria eſt vt nulli p̃terq̃ hoi maior ſit. Equi vero p̃ſagiũt pugnam amiſſos lugẽt dños, lachrymaſq; interdũ deſiderio fundũt: auctor Pli. ¶ Hõ vero &c. nõ idẽ in hoie contingit: qui cũ ſit rõnis pticeps: nõ p̃ntia ſolũ intelligit: ſed futura ẽt multo ante p̃uidet: paulatim aũt ad ſingularum virtutẽ initia quæ a natura manent, aperienda defendit: ſimul, & earum vim proprietatẽq; oſtẽdit. ¶ Rationis: cuius (vt alio loco ait Cic.) prima homini cum Deo coniunctio eſt.

Plato & Ariſto. quatuor eſſe aias dixerũt

Senſus Intellectus appetitus

Canes Equi

ACE. ¶ COMMVNE aũt oĩum aiantium. i. qđ in oĩbus animantibus reperit̃. eſt appetitus cõiunctiõis. i. coitionis, ſeu coitus. cã procreãdi. i. p gignẽdi ſibi ſiſe. Et cura q̃dã. i. cuſtodia. & ſolicitudo eoꝝ, q̃ procreata ſunt. Sed hoc intereſt maxime. i. præcipue. inter hoiem & beluam. i. pecus, ſeu beſtiam, & quodlibet aial irrationale. Quod hæc. ſ. belua. ſentiẽs admodum. i. valde paulum. i. modicum. pręteritũ, aut futurum accommodat. i. applicat ſe ſolum ad id qđ adeſt: ideſt quod præſens eſt. & hoc tñ. i. intãtũ. quãtum. i. inquantum mouet̃. i. afficit̃. ſenſu. i. ſenſualitate. Homo aũt qui eſt particeps rõnis per quam rationem cernit. i. prouidet.

cōſequētia cernit, principia cauſas rerū videt, earūq; progreſſus, quaſi anteceſſiones non ignorat, ſimilitudines comparat, rebuſq; præſentibus adiungit, atque annectit futuras, facile totius vitæ curſum videt, ad eamque degendam præparat res neceſſarias,

PET. MAR. ¶ CERNIT conſequentia: hoc prudentiæ proprium eſt futura ex præteritis prouidere. nā prouidentia eſt, qua futurum aliqd vr. Vnde idem Ci. ſcribit in dialogo de legibus. Sic ingenii aciem ad bona diligenda, & reiicienda contraria: quæ virtus ex prouidendo eſt appellata prudentia: quid eo dici, aut cogitari poterit beatius? Vnde per prudentiam. i. rectā rationem poſſumus conſequentia cernere. ¶ Conſequentia: ea, quę conſequuntur. ¶ Cauſas rerum. i. cognoſcit cauſas rerum, & effectus cauſarum: atque res per cauſas ſuas. ¶ Progreſſus futurus exitus quomodo res progrediatur, & quo tendat. ¶ Quaſi anteceſſiones, tanquam ea, quæ anteceſſerunt. homo prudens cognoſcit futura per cauſas effectrices, & ſigna tanquam ea, quæ fuerunt. & hoc facit intellectus, & obſeruatio rerum. quæ ſunt & accidunt in vita humana. ¶ Similitudines cōparat: nam prudens cum videt aliqua ſigna cognoſcit qd futurū ſit pp longam rerū experientiā, & obſeruationem comparando cum aliis ſignis quæ præceſſerunt: poſt quæ accidit aliqd magni. Ideo canit Lucanus aliq. os cognouiſſe & prouidiſſe bellum ciuile futurū ex ſignis i quæ fuerant etiā tpe Marii i quo tanti motus in rempu. fuerāt. & ideo ſubiungit. ¶ Rebus pręſen. adne. futu. i. futura ex præteritis prouidet. quod propriū eſt hois habentis rectam rationem. ¶ Adiungit: cogitatione. ſ. & quādam directione rōnis ad veritatem iudicio, & ingenio acumine. plus eſt adnectere quam adiungere. adiungimus rem ſperatam: adnectimus coniunctam: quemadmodum pannum filo adnectimus. ¶ Curſum vitæ. i. aio & prudentia complectitur omnem vitæ cōſequentis ſtatum. ¶ Videt: oculo. ſ. mentis. i. habilitate naturali, quā habet & ſolertie. habilitas eſt diſpoſitio, qua hō operatur: & aia ſm corporis inſtrm: & eſt quædam habilitas naturæ non induſtria nſa comparata, ſed innata nobis. hæc habilitas non reſpicit vllam aliā virtutem præter prudentiam, & appellatur oculis, aia naturalis, cui ipſa prudentia imprimitur: vt virtus ipſius oculi: ideo prudentia opponitur ſtultitiæ: quia ſtultus non habet illā ſtabilitatem, vt ſit prudens: & hæc habilitas habet habitus bonos, & malos. bonus habitus prudentia eſt: malus vero malitia dicitur: quæ eſt pars vitii, & aſtutia, vafritas, calliditas, & malitia in ordine conuenit cum prudentia: ſed peccat in bono fine conſtituendo. Malitioſus enim proponit malū finem, & inuenit oia media: mala ſunt tendentia ad illum finem. Prudens vero bonum finem conſtituit: & per media coniuncta honeſtati ad illum pergit. Eſt igitur habilitas prudentia naturalis: cuius contrarium dicitur malitia. ¶ Degendam: ſuſtentandam cum ratione. vnde vitam degere eſt prudenter, & e natura viuere.

Adnectio quo a cōiungo differat

Habilitas quid ſit

ADD. ¶ CONSEQVENTIA. i. futuros effectus cārū: & cōſecutiones rerū e ſuis rōnibus pendentium: inde locus & argumentum a cōſequentibus & repugnantibus. in Topicis dicit Cice. ea voco conſequentia: quæ rem neceſſario cōſequitur. ¶ Cās: rōnes: & auctores oia mouentes: & producentes. ¶ Earū: rerum. ¶ Progreſſus: curſus, & exitus. ¶ Quaſi anteceſſiones: tanquā res prçcedentes. i. iam factas: & prçteritas. Senſus eſt. Ratio humana non aliter in futura proſpectum intendit: q̃ ad præterita recordationem: & e rōne præteritorum euenta rerū prouidet: prouidentia ſiquidem ſpecies quædam diuinationis, & habetur, & eſt. ſi prudens eſt aius tuus, inquit Seneca, tribus tpibus diſpenſetur: præſentia ordina: futura prouide: prçterita recordare. ¶ Comparat: adæquat beneficio rōnis: & expendit collata: & iudicat a ſimilibus: de qbus idem debet eſſe iudicium. ¶ Adiungit: applicat rationis diſc..ſa. ¶ Adnectit: ſic copulat, vt pene ſint inſeparabilia: ac per hoc certa: & immutabilia: ob certas cauſas, quas ratio deſpicit. ¶ Facile: citra difficultatem, & prompte: expedite: plane euidenter; & ſine cōtrouerſia, ¶ Curſum: progreſſum: ordinem: ſtatum vitæ non ſequentis atq; naturam. & iccirco præparat res neceſſarias, ne incautus ruat in incommodum. Quę poſſunt cōtingere animo tuo propone. dicit Seneca. Nihil tibi ſubitū ſit: ſed totum ante cōſpicies. Qui nihil de futuro p̄meditatur in oia incautus incidit. ¶ Degendam: fouendam, & ſuſtentandā.

Conſequētia quæ

FRA. MAT. ¶ CONSEQVENTIA cernit: inter cōſequentia & cauſas hoc intereſt: q conſequentia antecedētibus cōiuncta ſunt: vt ſol cauſa eſt diei: non enim ſol eſſe poterit: quin dies ſit. & dies quin ſol. cauſæ vero nō ſemp. eas Ariſt. quatuor poſuit: Efficentem: quæ eſt mouendi principium. Materialem ex qua aliqd fit. Formalem & ſpeciem ex qua vnūquodq; formaẽ. Et finalē cuius gratia quodlibet efficitur. Sed efficiens duplex eſt: extrinſeca & intrinſeca. Intrinſeca virtus actiua. extrinſeca virtus cœli. materialis eſt cui aliquit inſit quod materia ſit: vt æs ſtatuæ, & ſecundum hanc conſideratur ex qua: in qua: circa quam. Formalis eſt eius qui quid debet eſſe ratio diffinitiua: ſicut anima eſt forma hominis: igneitas forma ignis. huiuſmodi autem formalis cauſas id eas appellauit Plato. Finalis eſt: vt ſanitas ambulandi. hæc aliarum omnium cauſa eſt. nā ipſa efficientem mouet efficiens materiam: qua mota forma inducitur. Ex his comprehendimus cauſas quaſdam eſſe: quę ſtatutum habent effectum: vt cauſam efficentem. Et aliquas quæ non: vt finalem. poſt enim ambulare quiſpiam: & id non ſanitatis gratia facere. Sed hic Cicero ſimpliciter loquitur, cauſamque intelligit, quæ aliquem euentum præcedit, & præpoſtero ordine vtitur. Prius enim cauſæ ſunt: deinde conſequentia: quæ cauſas antecedentes ſequuntur: vt ex iugi pluuia, vel continua ſiccitate. futuram cognoſcimus annonæ charitatem. ¶ Earum rerum: non cauſarum: quomodo incedere: quomodo progredi res debeant: hoc autem totum ad prudentiam ſpectat. Exempli cauſa: Si Romanos quiſpiam nimium ambitioſos i & diuitiarum cupidos quondam vidiſſet: & futurum propterea dixiſſet vt bella ciuilia gererent: quibus prouincias prius populo Roma. ſubiectas: mox Romam ipſam deuaſtarent. is cauſas rerum, & earum progreſſus multo antequam acciderent: duce animi ratione percepiſſet. ¶ Anteceſſiones: non ſolum ipſas rerum cauſas videt: quæ plerunque aptæ: & manifeſtę ſunt: vt nimia ſiccitas cauſa penuriç: nimia aeris intemperies peſtilentiæ. Sed ſi quid eſt quod ipſas cauſas antecedat: vt cum ex ſignis quibuſdam & prognoſticis futuram percipit aeris intemperiem: quæ peſtilentiæ cauſa ſit. Item nimias pluuias, aut ſiccitatem: quæ charitatis annonæ cauſa ſint. ¶ Similitudines cōparat: ſtatim declarat quomodo ſimilitudines comparat: quia rebus præſentibus annectit, atque adiungit futuras: meminit ſiccitatem nimiam fuiſſe: & ſterilitatem ſecutam: videt accidere ſimilem ſiccitatem: ſimilem etiam ſterilitatem iudicat futuram. Legit propter violatos legatos ſæpe geſtum bellum: idem cum accidit haud dubie bellum paſſuros violatores opinatur. ¶ Totius vitæ: non ſolum præſentia: verum etiam futura, quę vſui ſint, comparat: curſum vitæ totius ratione comprehendens

Cōſequētiam Cauſa

Signa boni & mali temporis exemplis colliguntur

ASC. ¶ CONSEQVENTIA. i. ea quæ aut neceſſario: aut verisimiliter cōſequentia. i. futura ſunt. & per quam videt. i. conſiderat cauſas rerum. & progreſſus: ideſt productiones, & proceſſus, ſeu exitus a cauſis dependentes. earū. ſ. rerum. & per quam non ignorat, immo cognoſcit quaſi anteceſſiones: ideſt principia antecedentia ex quibus ſequatẽ: & per quam comparat ſimilitudines: ideſt de ſimilibus ſimiliter iudicat: & adiungit: atq; annectit rebus præſentibus ſupple res futuras. & videt. i. oculo mentis inſpicienti facile curſu totius vitæ; & præparat res neceſſarias ad eā. ſ. vitam degendam. i. vſq; ad defunctionem agendam.

PET. MAR. ℭ EA demq; na. vi rōnis: potētia intellectus. Sic apparet
a natura ipſa, inqt Cato apud eūdē in libris de finibus nos
impelli: vt eos quos genuerimus, amemus: & ex hoc naſcit,
vt ēt cōis hoium inter hoies naturalis ſit commendatio: vt
oporteat hoiem ab hoie ob id ipm, q hō ſit nō alienum vi
deri: hō eſt aial ſociabile per naturam: quæ hoies coniūxit.
Vnde congregatio hoium ci
uitas appellata eſt: quæ natu
ra cōiſtat, non neceſſitate: vt
vult Ariſto. in lib. de rep. qm
natura ipſa vult, & iubet, vt
hoies ita cōgregent, nā cum
cętera animalia cōiunctionē
inter ſe habeant naturaliter
multo magis hoies hēre de
bent: cum ſint natura apti ad
cœtus, concilia, ciuitates. &

Eadēq; natura, vi rōnis hoīem cōciliat hoī, & ad ora
tionis, & ad vitæ ſocietatē. Ingeneratq; in primis ꝑci
puū quēdā amorē in eos, q ꝓcreati ſūt, impellitq;, vt
hoīum cœtus, & celebrari īter ſe, & ſibi obedire ve
lint: ob eaſq; cās ſtudeat parare ea, q̃ ſuppetitent ad
cultū, & ad victū, nec ſibi ſoli, ſed cōiugi, liberis, cæte
riſq;, quos charos hēat, tueriq; debeat. Quæ cura ex
uſcitat ēt animos: & maiores ad rem gerendā facit.

mundus ſit tanq̃ cōis ciuitas: cuius ſinguli hoies ptes ſunt,
Mundus quid ſit. & ciues. Vnde illud nā cōſequi debet: vt cōmunē vtilitatē
noſtrę anteponamus. Igit illa vox inhumana (vt inqt Ci.)
& ſcelerata dr eoꝝ: qui negant ſe recuſare, quo minus ipſis
mortuis, terraꝝ oium deflagratio cōſequat. ℱ Orationis: col
loquii. Hæc ſunt ſemina iuſtitiæ, quæ dat cuiq; qđ illi de
bet. eitq; e natura maxime. qm hō ab hoie non eſt alienus.
ℱ Ingenerat: in ipſa generatiōe inſerit. ℱ In pri. maxime, &
ante oia. ℱ Præcipuū: maximū. & ſingularē. Præcipuus ſi
gnificat ꝑter cætera. natura vult, vt filios ꝑcipue amemus,
ideſt ſupra cæteros. ℱ In eos: erga eos, q ex nobis nati ſunt.
ℱ Celebrari: freqntari & coli. ℱ Cœtus: ꝯgregatiōes hoium:
quas ciuitates appellauerunt. ℱ Obedire. vt alter alteri obe
diat ꝓ cōi vtilitate ſine aliqua diſcordia. ℱ Ob eas cauſas. ſ.
ſupradictas: qa vita degēda eſt, & filii ꝓcreādi alendiq;: &
cœtus frequētandi. ℱ Suppetitēt: abūde ſufficiāt. ſuppetito
Suppeto quod verbum eſt verbū neutrū: & ſic ſuppetito eius frequētatiuum. ℱ Ad
cul. ornatū corpis, & ea quę ad victū neceſſaria ſunt. ℱ Nec
ſi. ſo. qm impellimur a natura: vt alibi ſcribit Ci. vt ꝓdeſſe
velimus q̃plurimis: imprimiſq; docēdo: rōnibuſq; prudē
tiæ tradēdis. Atq; vt tauris natura datū eſt: vt ꝓ vitulis cō
tra leones ſumma vi, impetuq; cōtendāt: ſic hiq valēt opi
bus: atq; id facere pñt: vt de Hercule ac Libero accepimus:
ad ſeruādū genus humanū natura incitant. Minime aut cō
uenit: vt cū ipſi inter nos neglecti, abiectiq; ſimus poſtula
re, vt Deo imortali ſimus chari, & ab eo diligamur. Inter
nos, inqt, natura ꝯiūcti: ꝯſociatiq; ſumus ad ciuilē cōitatē:
qđ ni ita ſe hēret: nec iuſtitiæ vllus eſſet, nec bonitatis lo
cus vnde inuenit Plini. immortaleſq; naturæ benignitate
abutunt. Cętera aiantia, inqt, in ſuo gñe probe degunt: cō
gregari videmus, & ſtare cōtra diſſimilia, leonū feritas in
ter ſe nō dimicat. Serpētiū morſus nō petit ſerpēs: nec ma
ris qdē belluæ: ac piſces niſi in diuerſa gña ſæuiunt: at Her
cule hoi plurima, ex hoie ſunt mala. Seneca dicit: Tuta eſt
inter feras ſimilitudo moꝝ. ℱ Quæ cu. tuendi ſe & ſuos: vt
vult iuſtitia. ℱ Exuſcitat: erigit, excitat pene ſopitos: cū prin
cipia tm̄ a natura ſint: qbus vtitur hō tanq̃ dormiens: & nō
dum plane vim naturę cognoſcens, atq; intelligens: ſed rō
eum excitat, & maiorem facit ad rem agēdā, hęc ſunt ſemi
na iuſtitiæ tributa hoibus a natura. Oium honeſtaꝝ reꝝ ſe
mina, inqt Seneca, ai gerūt: quæ ammonitiōe excitant non
aliter q̃ ſcintilla flatu leui adiuta ignem ſuum explicat.
ADD. ℭ EADEM q; na. lex naturalis: atq; diuinū īſtitutū: atq;
imperiū. & ſic ponit ſemina ipſius iuſtitiæ, ad quam hō in
primis naſcit. ℱ Vi: potentia: & efficacia cognitiōis, & intel
ligentię ipſius ciuilitatis, & cōicationis vitæ officiorūq;, q
bus cēſet vel maxime hois ad hoiem nati facilitas: atq; pro
ꝑēſio. Sermonē, inqt Ariſt. in politicis, hēt hō ſolus: q ob id
nobis tributus ē: vt oñdamus vtilitatē, & dānū. atq; ita iu
ſtū, & iniuſtū: hoc. n. ꝑter cętera aialia hoib⁹ propriū eſt, vt
boni, & mali, iuſti, & iniuſti, aliorūq; hmōi ſenſus hēant ſo
li. Hō eſt natura ciuile aial: & q abſq; ciuitate eſt p naturā,
& nō p fortunā: aut neq̃ eſt, aut hoie ꝑſtātior. ex quo patet;

ſociale aiam eſſe hoiem magis q̃ ois apes: & oē gregarium.
Natura. n. nihil facit fruſtra. vox moleſti, atq; iucūdi ſigni
ficatio eſt: quapp aliis quoq; ineſt aialibus hucuſq; ſiqdē na
tura in his poſſit, vt ſenſum hēant iucundi, atq; moleſti: &
hoc inter ſe ſignificare poſſint. ℱ Cōciliat: amica facit, & ad
cōicatē vitæ impellit, & inſtruit. ℱ Societatē: cōicationem.
ℱ Vitæ: cōuerſatiōis: atq; cō
uictus. ℱ Ingenerat: iſeminat
inſerit: charitatem filiorum.
ℱ Præcipuū: ſingularē: ac ma
ximū. ℱ Cœtus: cōuētus. ℱ Ce
lebrari: coli: freqntari. ℱ Obe
dire: viciſſim parere: & impa
rare pro cōi vſu, atq; cōpen
dio. Societas etenim hoiem
alioqui imbecillū: & viribus
feraꝝ inferiorem armat: mu
nit dñmq; facit ēt fortunæ. ℱ Suppetitent: abūde ſufficiāt.
Suppeto neutrū verbū eſt: & frequētatiuū ſuppetito. ℱ Ad Suppeto quod verbum ſit
cul. ornatū, & veſtitū. ℱ Ad vi. cibū & potū. vict⁹ verbo, in
qt iuriſcō. ꝯtinent q̃ eſui, & potui, cultui quoq; corpis. q̃q;
ad viuēdū hoi neceſſaria ſūt. ve. lē quoq; vict⁹ ſiſe vicē La
beo ait: cętera quoq;, qbus viuēdi, curādiq; gra corpis nři
vtimur ea appellatiōe ſignant. ℱ Tueri de. nutrit. ac fouere
teneat iur naturali, atq; directo ſupmi numinis. ℱ Cura: ſtu
diū: cogitatio: & naīis neceſſitas. ℱ Exuſcitat: expgefacit ad
obediētiā naturæ. ℱ A ios: hūanas volūtates. ℱ Maiores: for
tiores: aioſiores, ardētiores, vt debitis nō deſint officiis: &
ne torpis: ignauię: atq; ihumanitatis ꝯtrahat notā, neve ob
ſurdeſcere videant ad naturę ipſū, & q̃ſi voces. ℱ Ad rē ge.
negociū ꝓmpte obeūdū. Nulla laboꝝ: aut piculoꝝ habita
rōne: vñ dicit Hor. Impiger extremos curris mercator ad
indos. Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.
ℭ EAdē na. &c. nūc iuſtitiā inuitq̃ proxima prudētię ori FRA. MAT.
go vr eſſe cur ſtati rōne duce hō hoi ꝯciliatus ē. ℱ Cōciliat:
ꝯiūgit: effecit. n. vt ſuos primū: mox ciues diligat: oium po
ſtremo mortaliū ſocietate gaudeat. ℱ Orōnis: vt colloquat
cū aliis, & cōmertio delectet eiuſdē ſmonis. ℱ Vitę: vt hēat
cū hoie cōſuetudinē: & cum eo viuat: vñ a Plat. homo. ζῷον
πολιτικόν: hoc ē ciuile aial vocat. ℱ Ingenerat: inſerit aias
hoiū: ſi alios amat: multomagis ſuos, quos ad ſe nouit pti
nere: quos ex ſe natos ſcit. Quoꝝ charitas maxia ē, & eiſdē
parietibus cōtinet. ℱ Impellitq; &c. natura, inqt, hoiem im
pellit vt cœtu alioꝝ gaudeat. Nā cū ſit aial ciuile ſolitudi
nē fugit: ciuitates libēter colit. ℱ Et ſi obe. &c. vt ſibi mutuicē
obſequat: velut q minor ē doctrina & dignitate, is ſupiori
obediat, & eū veneret. ℱ Ob eaſ. cau. q̃s enumerauit. ℱ Amo Ius naturæ præcipit filios debere alere parētes.
rē. ſ. in procreatos: & in eos, q vna viuūt. ℱ Suppetitēt: ſub
miniſtrēt: abūdāter ꝑbeāt. ℱ Ad cul. ad veſtitū & ornatum
corpis. ℱ Ad vi. cibū & potū. ℱ Cęteriſq;: vt parentibus, fra
tribus, amicis. ℱ Tueriq; de. iure naturali nō ſolū venerari
parētes teneamur: ſed ēt i ſenectute alere, & leges erat apd
maiores nřos q̃ filios punirēt: q parētū curam omitterent.
ℭ ET ea. na. cō. i. amicabilr ꝯſociat hoi hoiem & hoc vi. i. ASC.
vehemētia ēt virtute rōnis: ꝯciliat dico. &. i. piter ad ſocie
tatē rōnis. i. colloqt: vt ſil loqnt & cōſulēt: & ad ſocietatē
vitę vt cōuiuāt. Et ipſa na. inge. quēdā amorē in primis ꝑci
puū i eos q procreati ſūt. i. geniturā ſuā. Et ipellit. i. inueſti
gat. & cogit cœtus. i. ꝯuēticula & cōgregatiōes hoium ad
hoc ſup. vt velint celebrari. i. celebres & freqntes eē inter ſe;
& vt velint obedire ſibi. ſ. mutuo. & vt ſup. hō ſtudeat. i. co
net. pare. i. acqrere. ob eas cās. i. pp liberoꝝ educationē &
cū cęteris hoibus ꝯiūctū & ſocietatē. ea q̃ ſuppetitēt. i. abū
de efficiāt. ad cultū. i. ornatū, ſeu amictū. & ad victū. nec ſo
li ſibi: ſed ſup. ēt ꝯiugi, liberis, cęteriſq; quos hēat. i. hēre dēt
charos. & quos dēat tueri. i. protegere & defēdere. Quę. i.
cuiuſmodi cura. exuſcitat. i. erigit & excitat, q̃ſi dormiētes
aios. ſup. hoium. & facit eos maiores. i. ampliores: & vehe
mētiores ad rē. Propter ꝯiugē. n. liberos, & amicos prote
gēdos multi i bello aioſiores repit ſunt, q̃ q illis caruerant.

In primiſq; hominis eſt propria veri inquiſitio, atq; inueſtigatio. Itaq; cum ſumus neceſſariis negociis, cu riſq; vacui, tũ auemus aliquid videre, audire, diſcere. Cognitioneq; rerũ, aut occultarũ, aut admirabilium

PET. MAR. ℭ IN primis hoĩs ẽnõc de prudentię ſeminibus atq; igni culis agit. ꝑ In primis: potiſſimum: & pter cętera animãtia hoc hoĩ a natura tributũ ẽ i ipſo ortu. ꝑ Inqſitione veri: Ci ce. ꝯfuſe loqtur de prudẽtia & ſapia: q̃ ẽ hitus pſtabiliſſim⁹ circa res ꝯteplãdas: prudẽtia vero agẽdas: ẽ.n. q̃dã i ipſis re ctitudo: hæc oĩa ſapiẽs ꝓſpicit: ſed prudẽs nõ ſtati cogno/ ſcit ea: q̃ ſapiẽtiæ obuciunt, & multi fuerũt ſapiẽtes: qm̃ rer̃ naturaliũ & diuinar̃ co gnitionẽ hẽbant: ſed nõ pru dẽtes: qm̃ in reb⁹ agẽdis nec ſuis cõmodis: nec aliẽis ꝯſu/ lere ſciebãt. Vñ dicit Cic. ali bi: Anaxagorã dicimus ſapiẽtem: qm̃ rerũ pſtãtiſſimarũ co gnitionẽ habuit: prudentem minime: qm̃ nec ſuis cõmodis: nec alienis cõſuluit. ꝑ Inqſitio: proprie ai ẽ: & veri inqſitio eſt peculiaris ipſius hoĩ: cætera q̃ppe aĩalia hoc nõ hñt: vt qd vero ſit in rebus humanis: & ẽt naturalib⁹ & diuinis ſci re aut inqrere poſſint. ꝑ Inqſitio. ſ. p ſe nemine extrinſecus cogẽte: qm̃ natura ĩpellimur ad veritatẽ inqrẽdã. ꝑ Inueſti gatio: diligens indagatio: qm̃ inueſtigare ẽ diligenter q̃ſi p veſtigia inqrere. Innatũ eſt hoc hoĩbus vt veritatẽ inqrãt: & ſi per ſe nõ poſſunt illã inuenire cõſulãt prudentes: & ſa pientes, quorũ veſtigiis inſiſtentes verũ indagãt. ꝑ Propria: nõ cõis cũ reliqs aĩalib⁹. ꝑ Itaq; igitur cũ nobis a natura iſi tũ ſit: vt veritatẽ inqramus: cõcludens Cicero ꝓbat qd di/ xit: nã hoĩes: tũ vacui ſunt aliis negociis: diſcere cupiũt ea: q̃ ignorant: niſi ſit in ipſis natura deprauata: & rõ victa pe nitus ab ipſo appetitu, q eſt ſine cognitione. In q̃rto de fini bus ſic ait. Ineſt in eadẽ explicatione naturæ inſatiabilis q̃ dã in cognoſcendis rebus voluptas. in q̃ vna cõfectis rebus neceſſariis vacui negociis iucũde ac liberaliter poſſumus vi uere pricipus inqt a natura datis: amplitudines q̃dã bono rũ excitabantur: q̃dã ꝓfectę a cõtẽplatione rer̃ ocultar̃: q erat inſitus mẽti cognitiõis amor: ex quo ẽt rõnis explican dæ, diſſerẽdiq; cupiditas conſequabatur. ꝑ Auemus: cupi/ mus li. ii. de fini. ait: & qm̃ eadẽ natura cupiditatẽ igenuit hoĩ veri inueniẽdi, q facillime apparet: cũ vacui curis etiã qd in cœlo ſit: ſcire auemus. ꝑ Diſcere: diſcimus: rẽ prius in cognitã addiſcimus cũ aliqd addim⁹. ediſcimus: cũ memo rię mãdamus. ꝑ Videre: vt poſtea cognoſcam⁹: & ſciamus. qm̃ nihil põt eſſe i intellectu: qn prius ſit in ſenſu. ꝑ Diſcere eſt ipſius aĩ: q vtiẽ ſenſu: vt diſcere poſſit. nõ. n. põt animus id diſcere: qd nõ pcepit ſenſu. ꝑ Neceſſariis: ptinentibus ad res neceſſarias humanæ vitæ degẽdæ. ꝑ Rerum occultar̃: naturaliũ: q̃ ſunt immerſæ penitus in materia de q̃bus ad phyſici, aliq res ſunt partim ſepatæ: partim nõ ſeparatæ a materia: de q̃bus tractat ipſe matematicus. aliquæ ſepara/ tæ penitus a materia: vt eſt ipſe deus glorioſus & eſſentię: ſiue intelligentiæ cæleſtes: de q̃bus eſt ipſa ſapia. i. pria phi loſophia: quã greci metaphyſice: nos theologiã appellam⁹ gręco tñ vocabulo. ꝑ Cognitionem: ſciam rerũ humanarũ: & diuinar̃ cũ explicatiõe cauſarũ earũdem: & qd ſit deus: qd ve aĩa: q̃ rer̃ principia: qs ordo: qui fines: qs recto: nam ſcire ẽ cognoſcere res p cãſ ſuas & cogitatio añcedit ſciam cognitio eſt prius p ſenſum: poſtea ẽ cognitio principiorũ: & oĩs ſcia eſt cognitio: ſed nõ oĩs cognitio eſt ſcia: qm̃ ad plura ſeſe extendit cognitio: & principiũ ad plura ſeſe ex/ tendit q̃ cã: & cã ad plura q̃ elementũ: & oĩs cã eſt elemẽtũ ſed nõ e contra. ꝑ Aut admirabiliũ: hoc eſt quãtũ ad opinio nes admirabiles philoſophantiũ: & ea demiq; oĩa, q̃ magna ſunt: & admirãda: ac p hoc cognitione digniſſima. vt ſunt rõnes rer̃ oĩum: quæ cœli ambitu cõtinentur: & quor̃ hu mani vigor ingenii capax habetur: & talis cognitio pficit mentis aciem: eſtq; illius bonũ & iccirco ad pfectionem eſt neceſſaria, & ad beate viuendum: vt. ſ. nihil deſit.

ADD. ℭ IN primiſq;: prudentię: ac ſapientiæ ſemina hæc ſunt. Humanæ ſiqdẽ rõni: quã & mẽtẽ: & cõſilium appellamus veritas quaſi tractanda ꝓponitur: vt appetitioni: ac volun tati bonũ ſubiicitur. ꝑ In primis: maxime, ac inter prima. ꝑ Propria: peculiaris bñficio mentis vigentem vim: atq; (vt ita dixerim) ſagacitatẽ hñtis. ꝑ Inqſitio: pſcrutatio. ꝑ Inue/ ſtigatio: venatio quædã: & indagatio p veſtigia ipſius na/ turæ: q̃ ſciam rerũ oĩum in acie humani ingenii inchoauit: & q̃ſi docere inſtituit: cuius viã rõ ſeqtur: & ductũ. ꝑ Neceſ ſariis: vſib⁹ vitæ degẽdæ opportunis: & quorũ abſentiã vi ta ipſa nõ tolerat. ꝑ Auem⁹: capim⁹ obiecta ſenſib⁹ adę/ quata pcipere: & illa pſerti, q ſẽſus diſciplinar̃. i. Viſus, & auditus metiunẽ: atq; ex pendunt. Oẽs hoĩes, vt Ari ſtoteles ait: natura ſcire deſi derant. ſignũ aũt eſt ſenſuũ dilectio: & illius i primis q ma xime parit ſcientiã. ꝑ Occultarũ: multiplici naturæ velo in ductarũ, quas phyſici. i. venatores, interpreteſq; naturalis peãtis: & decreti tractãt. ꝑ Admirabiliũ: cęleſtiũ, & diuina rũ: ad quarũ cognitionẽ priſca illa phĩa ſe erexit: & pro vi/ ribus adſpirauit: cui admiratio initium dedi. Plato in eo Dialogo, qn Theetetus de ſciam inſcribiẽ dicit. Phĩ maxie affectio hæc eſt, q̃ admiratio dẽ: neq; eni aliud pter hoc eſt phĩæ principiũ. Et qui irim Thaumantis. i. admirationis fi liã eſſe dixit, nõ abſurde originẽ eius explicauit. Qui nãm rerũ cõtẽplat, inqt, Seneca, hoc deo pſtat, ne tanta eius ope ra ſine teſte ſint ſolemus dicere ſummũ bonũ eẽ ſm naturã viuere: Natura ad vtrũq; genuit, & contẽplationi rerũ, & actioni. curioſum nobis natura ingeniũ dedit: & artis ſibi: ac pulchritudinis ſuæ cõſcia ſpectatores nos tãtis rerũ ſpe ctaculis genuit perditura fructũ ſui, ſi tam magna: tam cla ra: tam ſubtiliter ducta: tã nitida: & nõ vno genere formo ſa ſolitudini oñdere. vt ſcias illã ſpectari voluiſſe: non tñ aſpici vide quẽ locũ nobis dederit. In media nos ſui pte cõ ſtituit: & cõſpectũ oĩum nobis dedit: nec erexit tãtũmodo hoĩem: ſed ẽt ad cõtẽplationẽ factũ, vt ab ortu ſidera in oc caſum labẽtia ꝓſeq poſſet: & vultũ ſuũ circũferre cũ totũ: ſublime fecit illi caput: & collo flexibili impoſuit.

FRA. MAT. ℭ IN primiſq; &c. initiũ iuſtitiæ innuit a natura ꝓfectũ nunc ad prudentiã reddit: q̃ in veri inueſtigatione verſaẽ: & proprium hoĩs dicit eſſe aliqd inquirere: atq; inueſtiga re: ſed tunc tantũ cum neceſſariis negociis, curiſq; vacuus fuerit: & ſic apperte actiuam vitã contemplatiue antepo/ nit: illi iuſtitia fortitudo: & tẽperantia ſubiiciũt: huic ſola prudentia. Quãuis ita inter ſe cõnexę ſint virtutes: vt vna eſſe abſq; reliqs non poſſit. prudentiã qdã non niſi per ap/ plicationẽ ad ſingulas virtutes, eſſe virtutẽ volunt. ꝑ Exſu ſcitat: erigit, incitat. ꝑ Maiores: q̃ ſua ſpõte eſſent. ꝑ Auem⁹: cupimus. Idẽ li. de finibus. Et qm̃ eadẽ natura cupiditatem homini ingenuit veri inueniendi: quod facillime apparet: cum vacui curis etiã quid in cœlo fiat ſcire auemus: his ini tiis indocti oĩa vera diligimus. i. fidelia ſimplicia, cõſtantia tũ vna, falſa, fallentia odimus: vt fraudẽ periuriũ malitiã iniuriã. ꝑ Videre: animo & contẽplatione. ꝑ Audire: ab alio ꝑ Diſcere: ab eo q nouerit & veluti præceptor tradere poſ/ ſit: vel potius. vt q̃ cõtẽplamur: vel ab aliis audimus, ea nos ꝑcepta & intellecta memoriæ cõmẽdemus. ꝑ Rerũ: aut oc cultarum aut admirabilium. Res oẽs in qb⁹ theoricorum verſatur inqſitio triplex, oĩno ſunt. Aut eni & a materia & ab eius cõditionibus abſtracte ſunt. Si, tu, motu, loco: vt metaphiſicæ: aut nec a materia nec ab eius cõditionibus vt phyſicę: aut a materia tñ: nõ ẽt a ꝯditionibus, ut mathe maticæ: occultæ qdem ſunt phyſicæ res & mathematicæ. Quarũ ſciam ẽt ſili. de oratore Ci. abditã & reconditã vo cat. Res vero metaphyſicæ ĩcredibiles ſũt & admirabiles: aĩa. n. dũtaxat ꝯcipiunẽ: cũ & mã & a mãæ ꝯdõnib⁹ abſtra ctæ ſint: vt dictũ ẽ, vel occultas potius ad phyſicã & meta/ phyſicã referas admirabile ad mathematicas: q̃ i demõſtra tiõe poſitę ſũt: & oculis ſubiiciũẽ: nec carẽt admiratiõe ma xia: vt aſtronomia. Quãuis eadẽ ſcia & occulta admirabi/ lis metaphyſica iuẽ dici poſſit. Nã ſi occulta admirabiẽ: nõ tũ ſi p recte ꝯuertis: mlta. n. admirabilia ſũt: & eadẽ ñ occlta

Inquiſitio quid

Inueſtigare quid

Diſco ad diſco ediſco i quo differant

Prudentia

Phyſicæ res & mathematicæ ſũt occultæ.

ASC. ¶ IN primiſq; &c. docet q̃ ſint ea ad quæ ai hoium ſpãli
Specialis ter exiguntur: dicẽs ꝙ in primis ad inqſitionem, atq; inue/
aiæ hũa/ ſtigationẽ veri &c. Ordo eſt: In primis. i. ante oĩa. inqſitio
næ q̃ ſit & inueſtigatio veri eſt ꝓpria hois: qa ſoli hoi cõpetit. Ita/
appetitus q;. i. & ita cũ. i. qñ nos ſumus vocaui neceſſariis negociis: &
curis. i. ſolicitudinibus: qua. i cor vrentibus. Nos auemus. i.
cupimus. tum. i. tũc videre,
audire & dicere aliquid &
nos dicimus. i. iudicamus &
exiſtimamus. Cognitionem
rerum aut occultarum, aut
admirabilium eẽ neceſſariũ
ad viuendum bene & beate.

ad bene beateq; viuẽdũ neceſſariũ dicimus. Ex quo
intelligit, ꝙ verũ, ſimplex, ſinceruniq; ſit id eſſe natu
rę hoĩs aptiſſimũ. Huic veri vidẽdi cupiditati adiũcta
ẽ appetitio q̃dã prĩcipatus, vt nemini parere anim⁹

PET. MAR. ¶ AD BENE beateque viuendum. Stoici volebant
omnis bonos. beatos eſſe. bonos autem intelligebant om
nibus virtutibus inſtructos: & ornatos: beatos autem il/
los, qui eſſent in bonis nullo adiuncto malo. Vnde beati
tudinem dicebant cumulatam rerum complexionem ſepa
ratis oĩbus malis, dicebãtq; beatam vitam deſcenſuram in
oĩa tormenta qđ negabant peripatetici. vt dcm̃ eſt. Vnde
dicit Ariſt. eum nõ eſſe beatũ q̃uis ſit bonus: qui incidit in
calamitates, & Theophraſtus negauit in ſola virtute poſi/
tum eſſe beate viuere. Socrates apud Platonem li. iii. de re
pub. dicit. Vir bonus ſibiipſi ad bene beatęq; viuendũ ſuffi
cit, & nõ putabit durũ filio orbari, aut fratre, aut pecunia,
aut rebus ſimilibus. ¶ Neceſſariam: qm̃ moralis phĩa medet
animis inanes ſollicitudines detrahit: cupiditatib⁹ liberat
pellit timores. Cognitio phĩę neceſſaria ẽ ad bene beateq;
viuendũ: qđ aſſequi nõ poſſumus: niſi ægritudine & mor
bo mentis vacui erimus & inſania. Phĩ appellant morbos
oĩs animi perturbationes: negantq; ſtultum, queq̃ his mor
bis vacare: & niſi ſanatus ſit aius: qđ ſine phĩa eſſe non põt,
nullus erit finis miſeriarum, ¶ Ducimus: exiſtimamus. Ex
quo: per ꝓ hoc clarum eſt, inquit, hoies his inductos oĩa ve
ra diligere. ¶ Verum: fidele. ¶ Simplex: purum. ¶ Sincerum:
conſtans, & ſine vitio: & ſic odimus vana falſa fallentia, vt
fraudem periuria malitiam: iniuriam. Virtus. n. vt inquit
Plato lib. iiii. de repu. eſt ſanitas quædam, & bona valetu/
do ipſius animæ: malitia vero morbus turpitudo, & infir
mitas. Et lib. ii. dicit: verum mendacium, ſi modo verum
dici põt, oẽs hoies pariter oderunt atq; dii. Et libr. ix. ait:
Veritas inſpectio, quam ꝑbeat voluptatem: impoſſibile eſt
aliquem præter philoſophum guſtare poſſe. Adde etiã qđ
veritas eſt obiectum ipſius intellectus, qui tunc perfectus
eſt, cum habet ſcientiam, quæ eſt rerum verarum. Verum
quippe eſt id, quod ſcitur. Itaq; bonum mentis eſt ipſa ve/
ritas recta, cognitio. ¶ Aptiſſimum: accõmodatiſſimũ: &
cõuenictiſſimum. In. iii. tuſcu. dicit. Quod ſi tales nos na/
tura genuiſſet, vt eam ipſam intueri & perſpicere eadem
quę optima dnce curſum vitę pficere poſſemus. haud erat
ſane ad ꝙ quiſq̃ rõne ac doctrina cõquireret. Nam paruu/
los nobis dedit igniculos: quos celeriter malis moribus opi
nionibuſq; deprauatis ſic reſtinguimus, vt nuſquam natu/
ræ lumen appareat. ſunt. n. ingeniis noſtris ſemina innata
virtutum: q̃ ſi adoleſcere liceret: ipſa nos ad beatam vitam
natura perduceret. Nunc autem ſimulatq; editi in lucem,
& ſuſcepti ſumus: in oĩ continuo prauitate, & ſumma opi
nionum peruerſitate verſamur: vt pene cum lacte nutricis
errorem ſuxiſſe videamur. ¶ Huic veri vidẽdi cupiditati. i.
videndi veritatem, & cognoſcẽdi omnia & ſingula quod
homini inſitum eſt: & ſic agit nunc de ſeminibus fortitudi
nis. ¶ Appetitio principatus: vt primus in ciuitate ſit. li. ii.
de finibus in hanc ſniam dicit. Eadẽ natura habet in ſe qđ/
dam amplum, atq; magnificum ad imperandum magis q̃
ad parendum accommodatum. omnia humana non tolle
rabilia ſolum, ſed etiam leuia ducens, Altum quiddam
excelſum nihil timens nemini cedens. ſemper inuictum.

ADD. ¶ AD bene: recte, honeſte, decore: qm̃ e tali contemplatio
ne plurima exiſtunt. q̃ forment mores, & inſtruunt vitã: &
in primis ratus ordo: & æqualibus rerũ cæleſtiũ, & totius
naturæ ſolertia: æquitas, & benignitas. ¶ Beateque: ſecure:
tranquille: feliciter cũ animo nihil deſit oium capaci, q̃ cæ
lo cõtinentur. Beatus is dicitur, cui omne adeſt bonũ. ¶ Du
cimus: exiſtimamus: iudicamus. ¶ Quod verũ conſtans: eui/
dens: perſpicuum: & decorum: poſt deũ, ait Seneca, veritas
colenda eſt: quæ ſola homines deo proximos facit: de fide:
& religione ſcias agi vbicun
q; de veritate tractatur.
¶ Simplex: fidum: apertum:
citra duplicitatẽ, & iniqui/
tatem, quę ad malitiam ptĩ
net, & ſimulationem, quæ
aliud corde tegit: & aliud lingua enunciat. ¶ Sincerum: pu
rum: incorruptum, & non vacuũ, fallax, & malignũ. ¶ Na/
turæ hominis, excellentiæ ipſius rõnis, qua homo cenſetur
in primis: probus vir mentiri nõ debet: prudens vero men
dacium non dicere: niſi pro cõmuni vtilitate, quapropter
Diuus Plato publicis tm̃ medicis cõcedit mendacium: ſic
enim in. ii. de republica ſcribit. An neſcis. quod ipſum men Mẽdaciũ quando li citum ſit
dacium omnes hoies: diiq; oderũt. & in tertio. Deis inuti
le eſt mendacium, hoibus. autem ꝓ medicamento eſt vtile.
Quare publicis medicis eſt concedendum: priuatis autem
hoibus minime attigendum. Igitur rempu. adminiſtran/
tibus pręcipue, ſi quibus aliis mentiri licet vel hoſtium: vel
ciuium cauſa, ad cõmunem ciuitatis vtilitatem: reliquis au
tem mendatio abſtinendum eſt. ſi quem deprehenderis ali
um in ciuitate mentionem ex eorum. genere, qui artifices
ſunt, hariolum videlicet: vel morborum medicum, vel li/
gnariũ fabrũ, eum ponito tanq̃ rẽ quãdam inferentẽ, e qua
ipſius ciuitatis veluti nauis ſubmerſio: & pnicies ſequitur.
¶ Aptiſſimũ: cõuenietiſſimum, & in primis decorũ: qm̃ pru
dentiã atq; iuſtitiã redolet: quæ ſorores fidæ ſunt: & apte
iũguntur, atq; conſpirant. ¶ Huic veri: ſequunt̃ fortitudi/
nis ſemina. ¶ Principiatus: Imperii. & excellentiæ nulli nec
hoĩ obnoxię ne fortuite temeritati: ac violentiæ, ſed ſem
per erectæ: ac liberæ: & imperio magis natæ q̃ ſeruitio.

¶ AD beate viuendũ neceſſeria, quid eiuſmodi res occul FRA. MAT.
tas & admirabiles ſcire conferat ad beate viuendũ his ver
bis ipſe docent Cicero. Nam cũ in oĩbus rebus temeritas
in aſſentiendo errorq; turpis ſit: tum i eo loco maxime. cũ
iudicandum eſt quantum auſpiciis rebuſq; diuinis & reli/
gioni tribuamus. Eſt enim periculum ne aut neglectis his
impia fraude: aut his ſuſceptis ciuili ſuperſtitione oblige/
mur. Quod ne accidat certe veri iquiſitio facit: & ſic vt Ci/
cero ait neceſſaria eſt, ad beate viuendum. ¶ Ex quo: quoniã
hæc veri inquiſitio naturalis ẽ: & neccaſſaria, ſequitur etiã
id præcipue homini conuenire. quod verum eſt: hoc eſt nõ
falſum & euidens. ¶ Simplex: non ſimulatum nec ambi/
guum: ſed apertum & vnum ſincerum, purum, vel integrũ
& incorruptum. ¶ Huic veri videndi cupiditati: ex pruden
tia quodammodo fortitudinem natam innuit cum illa ad
iuncta dicit. Quanto enim quiſque prudentior eſt & do/
ctior tanto magis principatum effectat. Vnde Syllam Cæ
ſar dicebat dictaturam depoſuiſſe: quoniam literas igno/
raſſet. Eſt autem fortitudo rerum magnarũ appetitio: hu/
milium cõtemptio, & laborum cum vtilitatis ratione per
peſſio. ¶ Appetitio pricipatus, vt i quauis actione & re pri
cipes velimus eſſe: omnes autem homines cæteris præſtare
vellent & vincere q̃ vinci optaret. Quod ſi bonis artibus
id agere ſtudent laudandi ſunt. Si contra improbandi.
¶ Parere, vi obedire, & ſubeſſe. Multos legim⁹ philoſophos
tyrannis ſubeſſe non potuiſſe. Vt Zenonem, Cleantem, &
Anaxarchum abderitem: quorum neuter tyrannũ pati po Valerius maximus
tuit. Auctor Valerius Maximus.

ASC. ¶ EX quo. i. ex qua re, quia: ſcilicet ex natura inueſtiga
mur ad inquiſitionẽ veri: intelligitur. i. intelligibile. & ma
nifeſtum eſt. id quod ſit verũ ſimplex & ſincerũ. eſſe aptiſſi
mum. i. conuenientiſſimũ naturæ hominis. Appetitio quę
dã principatus. i. potentatus & domini adiuncta cupidi/
tati videndi veri, i. q̃ eſt de vero videndo. i. cognoſcendo.

¶ Ita

bene informatus à natura velit, niſi præcipienti, aut docenti, aut vtilitatis cauſa iuſte, & legitime imperanti, ex quo animi magnitudo exiſtit, humanarumq; rerum cõtemptio. Nec vero illa parua vis naturæ eſt, rationiſq;, quod vnũ hoc animal ſentit, quid ſit ordo: quid ſit qđ deceat, in factis dictiſque, qui ſit modus.

PET. MAR. ℭ BENE infor. inſtitutus. i. q prĩcipia naturę hẽt, & ipſis vtit. ¶ Niſi pci. aut docẽti: parere dẽmus bono pceptori tã q̃ recte rõni cũ in nobis viget appetitus. vñ pueris inqt Ariſto. danĩ pedagogi: vt efferueſcẽte ſanguie, & appetitu eos impellente ad vetita, in offõ ↄtineanĩ, vt ab inſeſſore equus præceps, & indomitus præcepta referunĩ ad mores doctrina ad ſciam. Plato in. ii. de leg. ſic ait: hinc volunt originẽ habuiſſe leges, ↄſtõnes & nominata eſſe pcepta legũ legitima, atq; iuſta & Ariſt. li. v. ſic ait; lex iubet vniuſcuiuſq; virtutis viuere rõne, & vetat vitii cuiuſq; viuerĩ ritu. ¶ Vtilitatis. ſ. nrãe qm imperiũ eſt ad pſeruationẽ alioꝝ & cõmodũ. ¶ Et im. debet ſufficere honori ſi aũt oia refert ad ſuã vtilitatẽ tyrãnus eſt. Vñ cõſules dicebantur apud Ro. eo qđ oium ſaluti, & vtilitati conſulerent. i. puiderent. ¶ Ltime: iure, & vt volũt leges: quemadmodũ ſunt nãles reges, cæteriq; pricipes, q hẽditariũ pricipatũ hñt. Cõſules ro. ltime iperabãt: qm curã reip. Po. Ro. illis cõmittebat: Cæſar aũt nõ ltime: qm pñam vi oppſſam tenebat. Vnde Cato Seuerus, & pfectus ſtoicus potius voluit ſibi afferre vĩ: q̃ parere illi, q non ltime iperabat. Viri pbatiſſimi eligẽdi ſunt; q aliis iperent. ¶ Iuſte: nõ tyrãnice: ſed vt volunt leges, & iura gẽtiũ. Pla. li. iii. de rep. dicit: Tẽperãtiæ pcipuã eſſe laudẽ obſeq pricipib⁊. ¶ Ex quo: ex hoc qđ dictũ eſt; emergit ipſa fortitudo. ¶ Ai ma. fortitudo ꝙ magnanimitas. ¶ Exiſtit; emergit appet. ¶ Reꝝ: hũanaꝝ oium q hoibus accidere pñt in vtrãq; ptẽ. ↄtẽnit. n. magnanimus res humanas, & volubilitatẽ fortunæ. putatq; ipſas inferiores eſſe ſua pſtantia & excellentia qđ cum ita ſit oia ſpernit.

Magnanimi proprium & q̃cũq; accidet pñt. nõ ſolũ tolerabilia, ſed ẽt leuia, & nullius momẽti ducit: Magnanimi hoĩs eſt inqt Seneca, ↄſtare ſibi, & finẽ vitę itrepidus expectare. nil aliud magnũ i reb⁊ humanis eſt niſi aius magna deſpiciẽs. ¶ Nec vero illa paruã vis nãæ rõniſq;. i. rõnis nãlis. Nunc agit de ſeminibus tẽperãtiæ. ¶ Rõnis: intellectus, q pulchritudinẽ ordinis decori; & modeſtiæ metiĩ, & ſentit. cætera. n. aialia hoc nõ habẽt, ¶ Hoc aial: hõ q eſt diuinum aial. & cui pricipatus iter oia aialia tribuiĩ. ¶ Vnũ: ſolum. ¶ Sentit: cognoſcit. ſentire ẽ ſenſibus cognoſcere. ¶ Quid ſit or. vt oia quodã ordie aganĩ: & ordo opponiĩ temeritati. q̃ nullũ ſeruat ordinẽ in rebus agendis. Vnde Pli. Nepos laudat Spurinã. ꝙ eo vitæ gñe, nihil eſt diſtinctius vtereĩ. Me aũt inqt: vt certus ſideꝝ curſus: ita vita hoium diſpoſita delectat. & ſenibus inqt placida oia & ordinata cõueniunt. & nullũ aial eſt pter hoiem, qđ in rebus agẽdis ordinẽ cognoſcat aut ſeruet. de ordine reꝝ, & tpoꝝ opportũitate dicẽĩ ſuo loco diffuſius. ¶ Quid ſit qđ de. qđ ſit decoꝝ: cuius ignoratiõe, vt inquit in oratore nõ modo in vita, ſed ſæpiſſime in poematis, & in orõne peccatur: Nõ eni oĩs fortuna & nõ oĩs honos nõ oĩs auctoritas: non oĩs ætas, Nec vero locus, aut tps, aut auditor oĩs eodẽ, aut verborũ gñe tractandus eſt: aut ſniaꝝ. qđ deceat; ergo cõſiderandũ eſt: qđ in re de q̃ agiĩ poſitũ eſt & in pſonis, & eoꝝ q dicũt, & eorum q audiunt. Itaq; hũc locũ longe, lateq; parentẽ phi ſolent in officiis tractare. decere eſt q̃ſi aptũ eſſe, & cõſentaneũ tpi & pſonę: qđ cũ in factis ſępiſſime tũ in dictis valet: i vultu deniq;, & geſtu, & inceſſu: cõ

Decere quid traq; dedecere. Nã bene inſtitutus a nã temeritatẽ reformidat, & nõ audet cuiquã aut dicto proteruo, aut facto nocere: vereturq; quicquã aut facere, aut eloqui, qđ parum virile videatur. ¶ Quid ſit mo. menſura in omni re atq; modeſtia. Nã modus eſt quędã menſura ſiue mediocritas in omni re. Vnde dicit Horatius, eſt modus in rebus, ſunt certi deniq; fines: quos vltra citraq; nequit conſiſtere verum.

ADD. ℭ BENE infor. gñoſus: recteq; delineat⁊. inſtructus ſubornatus, & vere magnus. ¶ Præcipienti, ammonenti, moreſq; mõſtrãti: & exhortãti ad decus vitę. ¶ Docẽti: formulas & pſcripta diſciplinaꝝ apienti ad igenii cultũ & verũ humanæ rõnis imaginẽ. ¶ Vtilitatis cã: p cõi bono: q̃propter ait

Biantis ſnia Phs. v. moraliũ. ſnia Biãtis bñ ſe hẽre vĩ. Magĩatus virum oñdit. Ad aliũ ſiqdẽ eſt: & in ſocietate iã ipſe Magĩatus cõſiſtit. ¶ Iuſte: rite: p electionẽ, & nõ violẽta occupationem: Quę tyrãnoꝝ eſt, & nõ legitimoꝝ magĩatuũ. Quib⁊ reſpu. ſe tuẽdã cõmittit. Quibus p cõi cõpendio: cõſeruãdaq; diſciplina domi, foriſq; parẽdum ẽ. Vñ Syllius celebrat Fabiũ Maximũ dictatorẽ rigide ſancientẽ bellicos rit⁊: & obediẽtiã. Quo tollis ad aſtra Impii Romanę caput parere docebat. ¶ Imperãti: impiũ exercẽti ciuile, ſiue togatũ: & armatũ: vt ptorib⁊ ↄſulibus: Magiſtris equitũ, & populorum. q dictatores appellabãtur. In officiis capiendis, ait Gel. cẽlendis, iudicãdiſq; ſolet q̃ri. an negocio tibi dato: & quicquid oino faceres diffinito ↄtra qđ facere debeas, ſi eo facto videri poſſit res euentura pſperius: ꝙ; vtilitate eius, qui id tibi negocium mãdauit: tãdem ait exẽplo. P. Craſſi quęſtiũcula hęc & ſpeculatio indicatur: qui architectũ aĩr q̃ imperatũ fuerat obtẽperãtẽ virgis multis cecidit: corrũpi. atq; diſſolui officium oẽ imperãtis ratus, ſiqs ad id, qđ facere iuſſus eſt, non obſequio debito ſed cõſilio non deſiderato rñdeat. ¶ Ltime: ſm formã legũ ciuiliũ, in qbus ↄſiſtit publica libertas. vñ boni ciues legibus ſeruiunt: vt libertate ſeruantur. ¶ Nec vero illa parua vis naturę: efficacia humani ingenii: ac mẽtis, cui ſcia inſunt tẽperãtię: modeſtię. pudoriſq;. ¶ Vnũ: ſolum. ¶ Sẽtit pcipit: cognoſcit: iudicat: quã vim hẽat ordo rerum, & i oi re modus. ¶ Ordo: cõcinna reꝝ collocatio: & diſtributio, vt confuſio declinet, & leuis temeritas. ¶ Deceat: aptum ſit: & cõcinat pſonæ: loco: tpi: cęteriſq; circũſtantiis. ¶ Qui ſit modus: menſura rerum oium: & ratio, vnde Hora. eſt modus i rebus ſunt certi deniq; fines. Quos vltra, citraq; nequit ↄſiſtere rerum. Et metiri ſe quemq; ſuo modulo, ac pede verũ eſt. a modo. i. decoro, & ratione fit modeſtia: modice: moderatio: et modificatio ait Pompeius.

FRA. MAT. ℭ BENE infor. inſtitutus, atq; inſtructus nãli lege: q̃ cõem vtilitatẽ oibus reb⁊ eſſe anponendã docẽt: et puatę vtilitati & icolumitati. Innuit aũt appetitionẽ pncipat⁊ nãliter i hoĩem cadere. ¶ Pręcipienti: vt medico vt phi. ¶ Docenti, vt magĩo. ¶ Impanti: vt magĩatui. ¶ Iuſte vt nemini fiat iniuria ne illi ipſi qdẽ cui, ipaĩ. ¶ Legitime: ſm leges. ¶ Ex quo: ex q̃ pricipat⁊ appetitione. ¶ Nec vero illa pua vis. Nũc modeſtiã tãgit quã & ipſam manare a nã dicit: poſita aũt i ordine ẽ & mo. ¶ Nãę rõiſq;. i. nãlis rõis. ¶ Quid ſit ordo, q diffiniĩ ſic: ordo ẽ digeſtio: & cuiuſq; rei i ſuo loco collocatio vt q maiores natu ſunt: aut nobiliores: digniores; iis pcedant: ſequanĩ reliq: ſm dignitatẽ: vt in re militari ordo ſeruaĩ: vt i ↄuiuiis: vt in funebri põpa: i ſenatu. Et Romę tres fuerũt ordines: ptritius: eqſtris: plebei⁊. Ptritius dignitate anibat. Eqſtris ſeqbaĩ. poſt quem plebeius erat. Ergo qđ ſit ordo, qđ pus, qđ poſteri⁊, qđ cui pponi dẽat. ¶ Quid ſit qđ deceat, h ad decoꝝ ſpectat, qđ græci τοπρέπον vocant, aliud

Ordo qđ ſit Ordines Romanorum eni ſenẽ, aliud iuuenẽ. aliud adoleſcentẽ decet. Et Hora. ait in arte poetica. Aetatis cuiuſq; notãdi ſunt tibi mores: Mobilibuſq; decor naturis dãdus & annis. Ludus pilæ puerũ decet: q dedecet ſenẽ: idẽq; in multis accidit. Decoꝝ nõ ſeruat q apud Catonẽ de voluptate: apud lenonẽ de ↄtinẽtia loquiĩ. ¶ In fcis dictiſq;. Cõuenit. n. tũ factis, tũ dictis modũ adhibere: quẽ q traſgrediĩ: i vitiũ cadit. Virt⁊. n. i mediocritate, ut oñdit Ari. conſiſtit. Et Hor. ait. Eſt modus in re

Hora. Quid ſit modus bus ſunt certi deniq; fines: quos vltra citraq; neqt conſiſtere rectũ. Decet oẽs, rebus accõmodare orõnẽ, quę ſi lõgior fuerit q̃ neceſſitas poſtulet: inepti habemur. Itẽ cauẽdum eſt ne aut dictũ pteruum ſit atq; inſolens aut factũ noceat.

ASC. ℭ ITA vt aius bñ informatus a nã. nemini velit parere. i. obedire niſi pcipiẽti aut docẽti: aut impanti iuſte & ltie cã vtilitatis, Ex quo. i. ex q̃ re exiſtit. i. apparet: et emergit ma

gnitudo aĩ ↄtẽptio.i.vilipẽſio reꝝ humanaꝝ.i.q̃ ab hoĩe geri vulgariter pũt. Alii legũt cõtentio.i.cõcertatio reꝝ hũanaꝝ q̃d meo iudicio non male q̃drat. Ex eo.n. q̃ aĩus hoĩs parere retractat:naſcit̃ magnitudo ipſius & cõtentio.i.cõcertatio reꝝ hũanaꝝ.i.de rebus hũanis. Nec vero illa vis.i. virtus & vehemẽtia naturæ & rõnis q̃ hoc vnũ.i.ſolũ aĩal .ſ.hõ ſentit.i.pcipit q̃d ſit,ordo.i.q̃s ordo ſit in rebus ſeruãd⁹ q̃d ſit q̃d deceat: & q̃s modus ſit ĩ factis & dictis.

PET. MAR.

❡ITA q̃ eoꝝ ipſoꝝ: nũc tãgit aliud q̃d ẽ ꝓpriũ hoĩs: iudicare.ſ. de pulchritudine & venuſtate, & eoꝝ,q̃ oculis iudicant̃. Igit̃ pp hoc,q̃a ſentit,q̃d ſit ordo & q̃d deceat. ❡Aſpectu: viſu. ❡Sentiunt̃: cognoſcunt̃, & pcipiunt̃ ſenſibus exterioribus & iudicant̃. ❡Pulchritudinẽ:pulchritudo ꝓprie nõ dr̃ niſi ĩ magno corpore. ❡Venuſtatem:venuſtas mulieꝝ eſt.dignitas aũt virorũ.venuſtas eſt ipſa gr̃a,quã affert pulchritudo. Vnde venuſtus dr̃ is,cuius forma multũ hẽt gr̃æ.in uenuſtus, q̃ oĩ caret gr̃a. ❡Cõueniẽtiã,par.cognoſcit hõ ſi ptes corpis bñ inter ſe cõueniũt, & quadrant. hñtq̃ ꝓportionẽ ſuum aliter eſſet monſtruũ. ❡Quã ſili. intellectus cognoſcẽs in ipſis corporibus hãc pulchritudinẽ & venuſtatẽ ipſam trãſtulit ad aĩum.& putauit hãc ↄuenientiam, & hoc decoꝝ ſeruãdum eſſe in dictis & factis.vt nil diceret̃,nihilq̃ fieret:q̃d eẽt turpe & indecoꝝ. Ergo huius pulchritudinis ſilĩtudine cõſpecta in ipſis formis, & corporibus.tranſitũ eſt ad honeſtatẽ dictoꝝ,atq̃ factoꝝ, & ſic ponit analogiã.i.ꝓportionẽ ſiue rationum collationẽ q̃ boni honeſtiq̃ notitiã effecit, vt idẽ auctor eſt in.iii.de fini.& extremo quarto tuſculanaꝝ quæſtionũ nec nõ Sene.xxii.ep̃laꝝ qui referat viam quã humana vis ad boni cognitionẽ puenit aliq̃ñ:collatione ſiq̃dẽ rationis boni notitia facta eſt & honeſtatis:vt alibi latius explanabitur. ❡Rõ:intellectus humanus. ❡Ad aĩum:ad mentem & mentis oculum.i.ad potentiã naturalem aĩ. ❡Multo magis quã in ipſis formis, & corporibus. ❡Pulchritudinem: & hæc pulchritudo ad magnanimum pertinet. q̃ magnis dignus eſt. Magnanimitas.n.ĩ magnitudine,ſicut pulchritudo in magno corpe ↄſiſtit. ❡Cõſtantiã: cõſtans eſt hõ ſedatus, grauis humana oĩa ꝑmens:quẽ magnanimũ, & fortem virũ dicimus. Talẽ aũt eſſe nõ põt qui mœret, timet, cupit,atq̃ geſtit. ❡Ordinẽ:qui eſt ſeruãdus in rebus agendis, & conſiliis. ❡Indecore: ꝑter decoꝝ & ordinẽ q̃ duo ſi confundantur, pulchritudo et q̃ ex his emergit, cõfundet̃. Plato in Thimeo ſic ait. Nobis vero aſſerendũ eſt ob hanc potiſſimum rõnẽ,deũ oculos genuiſſe, vt mentis circuitus qui in cœlo peragunt̃ intuiti, in viſum redigamus noſtræ mentis cogitationiſq̃ noſtrę diſcurſus illi cognatos:ſed ꝑturbatos quodãmõ ad illoꝝ tẽperantiã, & modũ reuocemus: & cũ illos agnouerimus, & recta rõne ſcđm naturã ꝑditi ſinguloꝝ ordinẽ peperimus & cõuerſiones dei,q̃ ſine vllo errore agunt̃ imitemur:adq̃ eaꝝ exẽplũ diſcurſurus noſtræ cogitationis vagos: & errantes cõponamus. Cognitio diei,ac noctis ab oculis orta effecit:vt dinumeratione quãdam mẽſiũ,annorũq̃ ambitus metiremur. tp̃s cognoſceremus,ac vniuerſæ naturę ordinẽ ſcrutaremur, q̃bus ex reb⁹ ꝑhiam adepti ſumus,quo beneficio nihil vnq̃ maius mortalium gñi datũ eſt deoꝝ munere dabit̃. ❡Effœminatæ,q̃d ſipaꝝ virile.vitat igit̃ is,q̃ eſt plane vir ne id faciat,quod potius fœminaꝝ eſt,quã virorũ. ❡Libidinoſe:intẽperãter: & quod nõ deceat hoĩs grauitatẽ, & tẽperantiam. ❡Aut cogi. q̃ppe nõ mõ nõ dẽmus turpia agere:ſed ne cogitare:q̃dẽ et modeſtia eſt adhibenda in cogitatiõibus, & factis. ❡Quib⁹ ex rebus.i.principiis naturalib⁹, & q̃tuor q̃ſi ſeminariis ipſarũ virtutũ:ex q̃bus emergit honeſtũ: q̃d eſt q̃cq̃d a virtute pficiſcit̃. Honeſtũ q̃d ſit pfectũ dicebant ſtoici bonũ: q̃d omnis a natura quæſitos hẽat numeros:ſitq̃ perfecte mo

Venuſtas qd & qd dignitas

Honeſtũ quid ſit

Itaq; eorum ipſorum,quia aſpectu,ſentiuntur, nullũ aliud animal pulchritudinem,venuſtatẽ, conuenientiam partium ſentit. Qui ſimilitudinem natura, rõq; ab oculis ad aĩum transferens,multo etiã magis pulchritudinẽ,cõſtãtiã, ordinem in conſiliis,factiſq; conſeruandum putat,cauet nequid indecore, effœminateue faciat:tum in oĩbus,& opinionibus,& factis, ne q̃d libidinoſe aut faciat,aut cogitet. Quibus ex rebus

deratum. Eius q̃tuor ſpẽs tradunt:prudentiã iuſtitiã fortitudinem & temperantiam;q̃bus honeſtę actiones pficiuntur. Rõ recta, & cõſumata inq̃t Seneca felicitatem hoĩs implet.hæc ratio vocatur virtus:eademq; honeſtum eſt.

ADD.

❡EORVM ip.i.corpoꝝ,imaginũ,ſignoꝝ. ❡Aſpectu: viſu pcipiunt̃: & expendunt̃. ❡Pulchritudinẽ:formoſitatẽ. ❡Venuſtatẽ:gr̃am, & leporẽ vñ ĩ uenuſtus dr̃: cui nulla ĩ eſt gr̃a. ❡Cõueniẽtiã:cõmẽſurationẽ: & ꝓportionem,q̃ analogia dr̃ a græcis. ❡Ad aĩu,ad aĩ ↄfirmationẽ, & lineamẽta ſiue filia ipſi⁹ virtutis.q̃b⁹ aĩus ↄcinnat̃: & decorat̃. ❡Pulchritudinẽ i dignĩtatẽ:formoſitatẽ: & dec⁹ in ipſis morib⁹, & ordie vitæ rõni ↄſẽtaneo. Cõſtãtiã:grauitatẽ:ↄgruẽtiã: & parẽ totius ꝓgreſſus tenorẽ:vt incõſtãtiæ crimen effugiat: & morũ diſcrepãtiã, verborũq;. ❡Ordinẽ:ratũ & ↄcinnũ vitę modũ. ❡Cauet:deuitat. ❡Indecore:inepte, abſurde, ac temerarie. ❡Effœminate,molliter,fracte,parũq; viril̃r. ❡Opiniõibus: cogitationibus,atq; iudiciis. ❡Libidinoſe:obſcœne:turpiter:cupide:intẽperate:effrenate libido ſiq̃dẽ generale vocabulũ eſt, & oẽm cõplectitur cupiditatẽ & voluptatem. ❡Quibus re.q̃tuor virtutũ q̃ſi ſeminariis, & igniculis.

Libido qd vocabulũ ſit

❡Itaq; eo.&c. Cõcludit: & ꝓpriũ hoĩs eẽ dicit vt tpantia & mõ vocat̃. Q̃m q̃lia ſint q̃cũq; cernunt̃,ſol⁹ itelligit, & aſpectu ipõ pcipit. ❡Sẽtiũt̃,ꝓſpiciũt̃. Sẽſus ad oẽs q̃nq; ꝑtinet & nõ min⁹ oculoꝝ & guſt⁹ tactuſq; q̃ audit⁹ dr̃. ❡Aſpectu:oculis oĩum iq̃t reꝝ a nã ꝓductaꝝ ordinẽ pulchritudidinẽ & ↄgruẽtiã cernit trãsfertq; ad aĩus ſuũ ſilĩtudine: videt terra accepta ſemĩa multiplicata reddere idẽ ipſe facere in referẽdo gr̃a ſtudet:formicas ituet̃ eſtate laborat̃ grana ↄgere ſit hyemẽ quo veſcãt̃, cõtinuo imitat̃. Et ſic ad aĩum ſilĩtudinẽ trãsfert,nec ſolũ:q̃ ĩ terra ſũt, ſed et q̃ ĩ cœlo iuſtigat. Recteq; ait Ci. nõ icolas ĩ terra eẽ hoĩes & hĩtatores,ſed vt ſupaꝝ reꝝ ↄtẽplatores,vñ & *[illegible]* Et Oui.ait. Pronaq; cũ ſpectẽt aĩalia cętera terras os hoĩ ſublime dedit,cœlũq; videre iuſſit, & erectos ad ſidera tollere vult⁹. ❡Pulchritudinẽ:reꝝ externaꝝ magnitudinẽ,atq; excelleẽtiã:nihil.n.pulchrũ itelligim⁹: q̃d idẽ nõ ſit excellẽs:ac magnũ & ↄtra Ari.placuit,vt q̃ magn⁹ eẽt is ẽt pulcher itelligeret̃:veꝝ ãt pulchritudo reꝝ q̃s cernim⁹ ĩ terris:ꝑmã illã & anticã:vt ait Theophr.phiã cognitiõis cupiditate icẽſam excitauit. Pulchritudinẽ vero cœli, maris terrę itelligim⁹ venuſtatẽ ſingulaꝝ ptiũ ornatũ, & varietatẽ ĩ ſuo cuiuſq; gñe:ↄueniẽtiã ↄgruẽtiã & elemẽtoꝝ ſiđ ĩpter ſe & ↄcordiã quis diuerſaꝝ ſint q̃litatũ. ❡Quã ſi.eſſe creq̃t nãlis rõ:vt q̃d ĩ reb⁹ externis ↄſpicim⁹ ſicut ĩ tpib⁹ q̃ ſibi iuicẽ ordie ſuccedũt: & elemẽtis q̃ eadẽ ſp̃ ſidẽ ſuũt & ↄſtãtiã. Iõ & nos ĩ fcis & dcis cuſtodire ſtudeam⁹: vt nihil inordinate:nihil icõſtãter aut dicam⁹:aut faciamus. ❡Cõſtãtiã:vt ĩ bonitate pſeuerẽmus: & in his: q̃ ſemel pbauimus ſi mõ hõeſta ſũt. ❡Indecore:turpiter.ↄtra modeſtiã. ❡Effœminate:molliter ↄtra fortitudinẽ. ❡Libidinoſe: icõueniẽter: libido ẽ iordinat⁹ appetit⁹ rõni & hõeſtati repugnãs. ❡Aut co. Quia ne cogitare q̃dẽ fas eſt,q̃d turpe eſt. Q̃ naſi & ipſa cogitatio ſcel⁹ ſit abſq; ope. ❡Quibus re. ↄcludit nũc poſtq̃ ſingulas hõeſti ptes attigit: & has eſſe inq̃t ex q̃bus honeſtũ cõſtat. ❡Quod q̃rimus ĩ ad q̃d omnis nr̃a actio dirigitur.

ERA. MAT.

Ouid.

Theophraſtus

❡Itaq;.i.& ita nullũ aliđ aĩal ſẽtit.i.pcipit et itelligit pulchritudinẽ venuſtatẽ & ↄueniẽtiã ptiũ eoꝝ ipſorũ.i.eaꝝ ipſaꝝ reꝝ q̃ ſentiunt̃.i.pcipiũt̃ aſpectu. Q̃ tñ ſilĩtudinẽ nã et rõ trãsferẽs ab ocul̃ ad aĩum putat multo magis pulchritudinẽ ↄſtãtiã:ordinẽ ↄſuãdũ:ſup.eẽ ĩ ↄſiliis & fcis & cauet ne faciat q̃d.ſ.aliq̃d idecorẽ.ve,p vl̃ effœminate.i. molliter & ñ viril̃r. Tũ.i.deiñ vl̃ inſup ſup.cauet ĩ oĩb⁹ opiõibus & fcis ne faciat aut cogitet q̃d.i.aliq̃d libidinoſe. Ex q̃b⁹ reb⁹.ſ. ex fuga indecori effœminati & libidinoſi fciẽtq; cogitatq;

ASCẽ.

❡Conſtatur:

PET. MAR. ¶ CON flat: emergit, & efficiť loqtur per trāſlatiōem fabrorum q̄ flatu & ſpiritu follium, atq̄ igni ferrū mulcet, & redigūt ad aliquā formā, ſic ex his q̄tuor pricipiis efficitur forma ipſius hoeſti. ¶ Si no. nō ſit: lib. ii. de finib⁹ i hāc ſniam ait. Honeſtū igitur id itelligimus, qđ tale eſt. vt detracta oī vtilitate ſine vllis pmiis fructibus ye per ſe ipſum poſſit iure laudari. ¶ Nam: nāliter, & ſuapte natura eſſet, ſi nemo ipm laudet. ¶ Formā q. ip. facit, auditorē attētum. forma honeſtatis q̄tuor virtutibus cōtinetur. hęc iō dicit, vt ab vtili, & honeſto ſuadeat hoc honeſtum pp ſe totis viribus eſſe amplectēdum. ¶ Et tanquam fa. tum nō plane honeſtum habeat faciē. Nā facies refertur ad corpus. Vultus ad aīum, atq̄ voluntatē. Vnde deduciť. Vn̄ dicimus irato, & moeſto vultu. & lata, aut longa facieq̄ eſt cuiuſq̄ rei apparentia. ¶ Vides: aio cōcipis. nā virtus oculis cerni non pot. ſed aio videri. ¶ Vt ait Pla. oculorum inqt Pla. eſt i nobis ſenſus acerrimus. qbus ſapiētiā non videmus. q̄ illa ardentes amores excitaret ſui ſi videtur. Verba Platonis hęc ſunt in eo dialogo, q phędrus de amore, & pulchro iſcribitur, viſus nobis acutiſſimus eſt ſenſuum oīum, q per corpus fiunt, quo ſapiā nō cernitur, ardētes eni excitaret amores, ſi qđ tale ipſius ſimulachrum oculis appareret. eadē eſt de cęteris amabilibus rō. At vero pulchritudo ſola hanc habuit ſortem, vt maxima oium & perſpicua ſit, & amabilis. Qui ergo non eſt myſteriis nuper initiatus: aut potius deprauatus eſt, non celeriter hinc illuc ad ipſam pulchritudinem excitatur. Similitudinem hic quandā, q̄ ab illa denominatur aſpiciens quapp nō veneratur dū aſpicit, ſed quadrupedis ritu voluptati deditus aggredi, & ſerere filios nititur petulanter q̄ congrediens, nec timet, nec erubeſcit voluptatem pręter naturam ſectari. ¶ Sapientiae: phiae: nam iſtorum verborum amore: ſapientię, iuſtitię, fortitudinis & temperantiae praeſtantiae praeſtantiſſimis ingeniis homines ſe ad philoſophiae ſtudium contulerunt.

Facies & vultus ad quae referātur

PET. MAR. Honeſti diuiſio

SED oē qđ hoēſtū eſt. Dicit gn̄aliter de hōeſto: quod cōſtať ex his quatuor principiis nālibus: nunc diuidit ipſum hōeſtū in q̄tuor partes: prudentiam, iuſtitiam, fortitudinē & tēperantiā: quarū munus, & q̄ſi materiā quā tractent: & circa quā verſentur, deſcribit. ¶ Partium: q̄tuor virtutū, q̄ ſunt fontes oium officiorū ex his enim oē honeſtū oritur: & incipit dicere de honeſto: qđ manat a prudentia. ¶ Perſpicientia veri: vera, & integra cognitione. ¶ Sollertia: eſt ingenitū acumen, & nālis prudentia. Vn̄ dicit Fabius ingenitā eſſe pueris agitationem mentis, & ſollertiam.

ADD. ¶ CON flatur: q̄ſi colatur: & iformať ipm honeſtū: cōflare pprie eſt flatu follium, & ignea vi metella liq̄re: ac effingere i ipſis formis: quarum diminutiuū eſt formula. Transfertur poſtmodū ad multa hoc verbū: vt cōflare odiū: pecunias: & cętera id genus. ¶ Nobilitatū: celebratum: laudatum. Nobilitas, inqt alibi Ci. nil aliud eſt q̄ cognita virtus. ¶ Tū: q̄uis nō laudeť vulgo. ¶ Sit honeſtū: ſuam retineat dignitatem: hoc eſt ꝯtra epicurū: q decreuit id eſſe hōeſtū, qđ populari fama eſſet celebratū. Ita enim dicebat, vt ꝯſuetudo loquitur, id ſolū dr honeſtū: qđ eſt populari fama glorioſum: quā pfanam opinionē cōfutans Cic. in ſcđo de finibus ironice dicit. Ipſius nobilis honeſtum qđ ſit, ſi id non eſt in voluptate: negat ſe itelligere, niſi forte illud qđ multitudinis rumore audetur. Ego aūt hoc turpe eſſe ſępe iudico: & ſi qñ turpe non ſit: tn̄ non eſſe nō turpe, cū id a multitudine laudeť: ſed honeſtum dicitur, atq̄ laudabile, q̄a tale eſt, vt vel ſi ignorarent id hoīes: vel ſi obmutuiſſent pulchritudine ſua tn̄ eſſet: ſpecieq̄ laudabile. Hōeſtū igitur id itelligimus, qđ tale eſt, vt detracta omni vtilitate, ſine vllis premiis fructibus ve per ſe ipm poſſit iure laudari. ¶ Vere: firmiter ac ſine dubio. ¶ Laudabile: dignum laude, ac celebritate. ¶ Natura: per ſe: ſua ſpōte: ppriaq̄ vi: dote: ac ptāte. ¶ Formam: cōcinnā: & venuſtā figurā virtutis e quatuor nāę pricipiis cōflatam. ¶ Tanq̄ fa. q̄ſi aſpectum: qm̄ virtus nō habet corpus ſed aio percipitur: & vi. ¶ Mirabiles: ardentes: ¶ Exercitaret: cōmoueret: accēderet: inflāmaret. Vt ait Plato: in eo. ſ. dialogo, q phaedrus de pulchro inſcribit: his verbis. Oculorū eſt i nobis ſenſus acerrimus qbus ſapiam nō videmus: q̄ illa ardentes amores excitaret ſui ſi videreť. ¶ Oritur ex aliq̄: quatuor partiū: qm̄ honeſtū eſt ipſa virtus: & qcq̄d ab ea pficiſciť: & q̄tuor ſunt q̄ſi fontes oium officiorū: q̄ ſunt veluti ſeda q̄dā honeſta oibus hoibus cōia. ¶ Perſpicientia: perfecta cognitione veritatis: q̄ humanae docilitati, & rōni pponitur, veluti ſignum, qđ indagādo: atq̄ inueſtigando attigat: ad hoc eni mens data eſt: & nālis igniculus: q doctrinis adiutus: & longo viſu vt ſuā explicet flamā, cōfletq̄ rerū de rebus iudiciū. ¶ Sollertia: acumine. ſagacitate: diligentia: prōptitudine. ſagaces. inqt Pō. dicuntur hoies ſollertis ingenii. innata eſt, vt ait Fabius Quinti. humanis ingeniis agitatio: & ſollertia.

Sagaces qui ſint

ERA. MAT. ¶ CON flatur: pficiť. Trāſlatio a fabris ſumpta eſt. ¶ Q. d & ſi nobilitatū nō ſit & c. hoc ē q̄ ſi a nullo nobilitať & laudatur tn̄ p ſeipſum nobile & laudabile ē. In quo magna vis oñdiť honeſti. ¶ Formā qdē & c. Attētū reddit filiū: pulchritudinem atq̄ excellētiā honeſti extollēs cū dicit mirabiles excitaturū ſapię amores: ſi oculis cerneretur: ſicuti aio vi: ſed honeſti ptes q̄s minus apte ſupius attigit: explicat nunc manifeſtius ſingularū vim pprietatēq̄ patefaciēs. ¶ Formā recte dixit: eſt. n. forma, q̄ dat eē rei: & illę q̄tuor virtutes q̄s inuit honeſtū efficiūt: ad qđ officia dirigūtur & ſpectāt. ¶ Oculis cer. ſicut corpis alicuius cerniť pulchritudo. Ariſt. pmo politicorū nō pinde eē ait ai pulchritudinē vt corpis cernere: qđ ſi tā facile ai q̄ corporis pulchritudo cerneretur: dici nō poſſet q̄to amore virtutis aius accēdereť: & recte qdē: nā cum aius corpori pſtet: q̄to dignior eo eſt: tāto magis eluceret. Cur aūt i amorē virtutis tardior aius ſit ea cā eſt: qđ vbi parū ē notitię: q̄ p ſenſum fit: illic tardios notitia ē itellectus. Senſibiles aūt res p exteriorē intelliguntť. Cū itelligibiles tn̄mō aio cōprehēdať. Vt ait Plato i libris de repu.

ERA. MAT. Honeſtum

SED oē & c. Nunc p hōeſtū: offi̅n itelligit & oēm actionē: atq̄ operationē hōeſtā: dicens oē honeſtum: hoc eſt ois honeſta actio ex aliqua q̄tuor partiū q̄ honeſtū ipſum actionū & operationū finē cōficiūt: oriť. ſ. prudētia iuſtitia fortitudine, tēperantia: honeſtū qdem ipſum cū ſeorſum & per ſe conſideratur nō poteſt niſi ex oibus partibus conſtare: honeſtum vero cū actio ſm honeſtatē accipitur ēt ex ſingulis partibus ſeparatim elicitur. Quarū diuerſi ſunt fines: vt iamiam patebit: ¶ Aut enim & c. Ecce quomodo ſingulas enumerat partes: pprietatibus adiunctis: & vi expreſſa ex ſingulis honeſtum hoc eſt offi̅n ipſum & virtutis actionem manare dicens. ¶ In perſpi. veri & c. Prudentiam tangit: quae eſt habitus verus cum ratione: qui in agendis verſatur: Quae ſunt hoi bona & mala vt diffinit Ariſto. ¶ Perſpicuitate veri, vt bene iudicemus & recte conſulamus: prius enim & quaerimus & rōne diſcurrim⁹ quid ſit aliquid. Deinde ad capiendum conſilium temporis ſpacium addimus. Nam vt aiunt celeriter agendum eſt: moroſe conſulendū & hoc ſolertia efficit: quę bona cōiectatio ab Ariſt. diffinitur.

Prudentia

ASC. ¶ CON flatur: & efficiť id quod quaerimus. ſ. hōeſtū: qđ qdē hōeſtū: ēt ſi non ſit nobilitatū per venerationē hoīum: tn̄ ſi honeſtū de ſe. ſ. & quod nos dicimus vere eſſe laudabile ppā. i. ex natura ſua ēt ſi a nullo laudeť, O Marce fili tu qdē

conflatur & efficitur id, quod quaerimus honeſtum: quod etiam, ſi nobilitatū nō ſit, tn̄ honeſtum ſit, q̄dq̄ iure dicimus, etiam ſi à nullo laudetur, laudabile eſſe natura. Formā quidem ipſam Marce fili, & tanquam faciem honeſti vides, quae ſi oculis cerneretur, mirabiles amores (vt ait Plató) excitaret ſapientiae.

¶ Diuidit honeſtum: & ſingulis virtutibus proprium munus aſſignat.

SEd omne quod honeſtum eſt, id quatuor partium oritur ex aliqua. Aut enim in perſpicientia veri: ſollertia quae verſatur:

:i.certe vides ipſam formã & tanq̃ faciem honeſti. Quę fa/cies.i.imago & ſpẽs honeſti ſi cerneretur oculis: citaret.i.ex citaret (vt Plato ait) mirabiles amores ſapientię: pro quã; ſcilicet honeſtum eſt q̃ inuenimus.

ASCE. SED oẽ qđ honeſtũ eſt. in hac pte diuidit actor hone/ſtũ in q̃tuor virtutes: q̃ vulgo cardinales appellant: ſin/gulisq; earũ ꝓpriũ mun⁹ aſſi/gnat: vt ex ordie patebit qui ſalis eſt. Sed oẽ id qđ eſt ho/neſtum orit ex aliqua q̃tuor partiũ. enim ꝑ q̃a iaut verſat in ꝑſpicientia & ſolertia veri: hoc eſt prudentia

Aut in hoïum ſocietate tuenda, tribuendo qđ ſuũ eſt cuiq;, & rerũ contractarũ fide, Aut in aĩ excelſi, atq; inuicti, magnitudine, ac robore. Aut in oĩum quæ fiũt, quęq; dicunt ordine & modo, in quo ineſt modeſtia, & tẽperãtia Quæ quatuor, quanq̃ inter ſe colligata

PET. MAR. AVT i ho.ſo.tu. hoc eſt munus iuſtitię quę eſt ad conſeruationem humanę ſocieta/tis. Tuenda i defendenda: ſuſtentanda opibus & opera. Quod ſuũ eſt cuiq;: q̃m iuſtitia tribuit vnicuiq; qđ ſuũ ẽ. Et re.cõ.fi. Vẽditionũ, emptionũ, ꝓmiſſionũ, cęterorũq; contractuum, & fides eſt fundamentum iuſtitię q̃m remota fide remouetur iuſtitia. hęc oĩa ſunt de iure gẽtium: vt loco ſuo dicetur. Aut in ai ex. hoc eſt munus fortitudinis. Ex celſi: elati, & oĩa tanq̃ inferiora ſpernẽtis: quod eſt ꝓprium magnanimi. Atro: fortitudine: quę dolore, aut aliq̃ alia ca lamitate nõ frangitur. Aut in oĩum: quę fiunt: hoc eſt mu nus temperantię. Fiunt: nã i factis & dictis ſeruandus eſt modus: nã in oĩbus negociis debet eſſe ordo rerũ: opportu/nitas tempoꝝ; & menſura verboꝝ. Quę quat. nũc cuiuſq; virtutis quaſi materiã & ſubiectũ ponit oſtẽdens ex ſingu/lis virtutibus certa officioꝝ genera oriri lib. v. de fini. ait: Atq; hęc coniunctio: confuſioq; virtutũ a philoſophis rõne quadã diſtinguit. Nã cum ita copulatę cõnexęq; ſint: vt oẽs oĩum participes ſint, nec alia ab alia poſſit ſeparari: tñ ꝓpriũ ſu um cuiuſq; munus eſt: vt fortitudo in laborib⁹ periculiſq; cernatur. Tẽperãtia in repellendis voluptatib⁹: prudentia i delectu bonoꝝ & malorum. iuſtitia i ſuo cuiq; tribuendo. Quatuor: prudentia: iuſtitia: fortitudo: & temperantia; Colligata: connexa, quippe emergunt ab vno honeſto.

TVENDA: fouẽda: & ꝯſeruãda, qđ iuſtitię mun⁹, ẽ.

ADD. Quod ſuũ: ꝓpriũ: & illi debitũ naturali decreto. ſocietas noſtra, dicit Seneca: lapidum formationi ſimillima eſt: quę caſura, niſi inuicẽ obſtaret, hoc ipſo cõtinetur. Excelſi: ſub/limis: elati: oĩa humana infra ſe ducentis: ac per hoc minora atq; inualida. Inuicti: iſupabilis: cum ſit fortis: & magna/nimitate ſubnixus animus. Robore: vigore: vñ hoĩes valẽ/tes, inqt Põpe. & boni coloris robuſti dicuntur a robore ar bor, q̃ plures vẽas rubri coloris hẽt: nam ruber color, & ruf fus Robus olim dicebatur. Ordine: opportuna. & decora

Robus aliquid.

reꝝ oĩum diſpoſitione: cõgruentia: cõſtantiaq; citra ꝯfuſio/nem: & fluctationem. Mõ: menſura: rõne: pſcripto: norma formula: vt neqd nimis. A gedum inqt Seneca, virtus ante/cedat tutum erit oẽ veſtigium: & voluptas nocet nimia: in virtute non eſt verendum: nequid nimium ſit: q̃a in ipſa eſt modus: non eſt bonum: quod magnitudine laborat ſua: ois in modo eſt virtus: modus autem certa mẽſura eſt. Mode ſtia: modificatio: moderatio cupiditatum oĩum: vt veram recipiant formam. Temperantia: conſeruatio recti iudi/cii de bonis: & fine bonorum: iccirco ſophroſine dicta eſt a gręcis quaſi conſeruatrix mentis, & prudentiæ.

FRA. MAT. AVT i ho.ſo. &c. hoc ad iuſtitiã ſpectat. Quę duplex eſt vniuerſalis & particularis: vniuerſalis oẽs cõplectit vir/tutes: & qcqđ lege conſtitutum eſt. Iubet aũt lex quę ſunt vi ri fortis: vt non deſerere locum in acie: non arma abiicere: & ea quę ſunt temperantis: vt non cõmittere adulterium: non flagitium facere: & ea quę ſunt manſueti: vt non pulſa re: non iurgia exercere, eodem mõ ſm alias virtutes: vt pru dentiam: non plus ſapere q̃ oportet ſapere: ne ſtultitię ſub/eamus nomen: & hęc iuſtitia virtus eſt perfecta: non per ſe ſed per alium. Et ꝓpterea ſępe excellentiſſime virtutũ vide tur: & neq; heſperus: neq; lucifer ita mirabilis: vt in prouer bio quoq; dici ſolet: oẽs ſimul virtutes iuſtitię ieſſe: & eam perfectum maxime virtutem: q̃m profectę virtutis eſt vſus & qui eam habet ad alium quoq; vti põt. multi enim in ſe ipſis virtute vti poſſunt: ſed in aliis non poſſunt: & Bias di cebat magiſtratus virum oſtendit, q̃m ad alium & in cõi geri/tur: particularis iuſtitia in parte virtutis eſt: & aut in diſtri/butione conſiſtit honoris pecuniarum: vel aliorum: quę talia ſunt: vt diuidi poſſint inter eos: qui in ciuili ſocietate verſantur, aut in commertiis corrigendis: vt emendo, vendendo, conducendo, locando: & hæc commutatiua ſo/let vocari: illa vero quæ pręceſſit diſtributiua: hæc oĩa paucis verbis cõplectitur Cic. nã cũ dicit i hoĩum ſocietate tuẽda: vniuerſalẽ innuit iuſtitiã: cũ addit tribuẽdo ſuũ cuiq; diſtributiuã: cũ demũ ſubdit reꝝ ꝯtractarũ fide, cõmutatiuam ſignat. Rerũ cõ.fi. vt ſtemus ꝓmiſſis: & q̃ cũ aliquo contraxim⁹ ea impleamus. Aut in.a.e.&c. Fortitudinem

Fortitudo.

intelligit: q̃ eſt cõſiderata periculoꝝ ſuſceptio: & laboꝝ per peſſio. eius ptes ſunt. Magnificentia: fidentia, pſeuerantia;

Patientia.

patientia: quas oẽs hic innuit. Cũ dicit ai excelſi magnificẽ/tiã intelligit. q̃ eſt rerum magnarũ & excelſaꝝ: cũ ai ampla quadã & ſplẽdida ꝓpoſitiõe cogitatio atq; adminiſtratio. Cũ addit atq; inuicti patiẽtiã ſignat & pſeuerãtiã. Quarũ altera eſt honeſtatis aut vtilitatis cã rerum arduaꝝ ac diffi/cilium volũtaria ac diuturna perpeſſio. Altera in rõne bñ cõſiderata ſtabilis & perpetua ꝑmanſio. Cũ ſubdit robore fidẽtiã accipimus, p q̃ magnis & honeſtis in rebus multũ ip ſe aius in ſe fiduciæ cũ ſpe certa collocauit. Aut in o.q.f. &c. Quarta hic innuitur honeſti formã. q̃ eſt tẽperãtia: & cir ca voluptates corpis exiſtit, vt ait Ariſt. ſ. viſum, auditum, guſtum, tactũ. Quibus q̃ delectãtur q̃tũ debẽt nihil peccãt: & circa hmõi tꝑantia atq; itẽperantia exiſtit ſicut ilius gu loſi q̃ ꝑcatus eſt lõgius ſibi guttur q̃ ciconię fieri: q̃m tactu gaudebat: qđ ſcri. Ari. Ordine & mõ. Ordo eſt ptiũ diſpõ

Temperantia. Ordo Modus

recta vt totum pficiãt corpus. Modus vt neqđ fiat nimis & mediocritas ſeruetur & ab extremis diſcedat: q̃ vitioſa ſũt: ordo ergo in cõpoſitis eſt. & digeſtis reb⁹. modus vero i di ſiunctis & ſimplicib⁹: ille ſingula digerit & collocat ſuis lo/cis p rerũ & pſonaꝝ ac tẽpoꝝ qualitate: hic vnum quodq; agit vt rectũ & honeſtũ poſtularat: & inter vitiũ virtuteq; diſcernit: pxima.n. ſunt ex quo efficitur: vt fallat ſępe vitiũ ſpẽ virtutis: quod ait. Hor. exẽpli gr̃a. largiri. qbus nõ opor tet & pluſq̃ oportet: liberalitatem eſſe: quẽ virtus: eſt: ſi qſ/piã credit, fallitur. Nã ꝓdigalitas eſt: q̃ vitiũ eſt: & liberalita tis exceſſus. Sicut auaritia defectus. Modeſtia: per quã: vt Cic. ait alio loco: pudor honeſtis claram & ſtabilẽ cõparat auctoritatam. Temperãtia. Quã idẽ diffinit rõnis i libidi nem atq; alios nõ rectos impet⁹ animi firmã & moderatã dñationẽ: Quę q̃. Hunc Cic. ſingulas virtutes quas cõme morauit ꝓpria hẽe officia oñdit. Quãuis ita connexę colli/gatęq; inter ſe ſint vt eſſe vna ſine reliqs non poſſint: quod ſtoici volebant. Socrates nullã virtutẽ abſq; prudentia eſſe dicebat: & recte vt li. vi. ethicoꝝ colligit Ariſt. ois & virtus per habitũ cum rõne diffinit: rõ aũt prudẽtię eſt. Sequit er go: cum ois virtus ſit habitus cũ rõne, nullã abſq; prudẽtia eſſe. Cũ vero dicimus virtutes ab inuicem ſepari naturales: vt idẽ ait: intelligimus. Nõ.n. apti ad oẽs naſcunt & aliã ha bemus: altam non habemus: hoc i virtutibus: p quas ſimplr vir bonus dr nõ recipit: Et cũ prudentia: quę vna eſt: oẽs ſi/mul exiſtũt: ſine ea eſſe nõ poſſunt. Quis.n. fortis eſſe poſ/ſit aut iuſtus aut tẽperãs q̃ p prudentiã qđ ſit fortitudo, qđ iuſtitia, qđ tẽperãtia nõ itelligat. Colligata: ꝯiũcta origie:

ASCE. AVT in ſocie. ho. tuẽ. tribuẽdoq; cuiq; quod ſuũ eſt & in fide reꝝ cõtractarũ: hoc eſt in iuſtitia aut i magnitudine ac robore animi excelſi atq; inuicti. i. difficulter vincibilis hoc eſt in fortitudine aut in ordine & mõ oĩum quę fiunt: & quæ dicunt: in quo. i. in qua re. i. modeſtia & temperan/tia. Quæ quatuor, q̃q̃ ſunt colligata: ideſt condecentia.

Implicita

atq; implicita ſunt: tñ ex ſingulis certa officiorũ genera naſcũtur. Velut ex parte, quæ primo deſcripta eſt, in qua ſapientiã, & prudẽtiam ponimus: ineſt indagatio, atq; inuentio veri, eiuſque virtutis hoc munus eſt proprium. Vt enim quiſq; maxime perſpicit quid in re quaq; veriſſimum ſit quiq; & accutiſſime, & celerrime poteſt, & videre, & explicare rationem is prudentiſſimus, & ſapientiſſimus rite haberi ſolet. Quo circa huic quaſi materia, quam tractet, & in qua verſetur, ſubiecta eſt veritas. Reliquis autem tribus

PET. MAR. Stoicorũ de virtute opinio

℄ IMPLICITA: ꝯiuncta. Stoici dicebãt virtutes ſibi iuicẽ ita eẽ ꝯnexas: vt q vnam habuerit ois hẽat. ℉ Certa gña: ꝓpria cuiuſq; virtutis: qm̃ dicunt̃ ptinere ad vnã potiuſquã ad aliã. ℉ Velut ex ea pte: ponit offm̃ ipſius prudẽtię: q̃ ſequunt̃ ꝯſilioꝝ maturitas, & intelligentia. ℉ Indagatio: inquiſitio: qm̃ prudens verſat̃ circa veri idagationẽ. Atq; inuentionẽ prius inquirimus: poſtea inuenimus. Itaque inquit, Ambro. in veri inueſtigatione tenendũ eſt illud decoꝝ: vt ſummo ſtudio requirat qd verũ ſit nõ falſa ꝓ veris dicere, non obſcuris vera inuoluere: non ſupfluit, vel implexis, atq; ambiguis occupare aium. ℉ Hoc mu. officiũ, vt ingrat veꝝ. nã prudẽtiæ, vt dictum eſt, veritas obiicit̃, & ẽt ſapientiæ: ſed diuerſo mõ. ℉ Proprium: peculiare: vt verum ingrat. aliter nõ erit prudẽtia. vt. n. pbat Cic. ab effectu munus ipſius prupentiæ. ℉ Perſpicit: recte videt. ℉ Acutiſſime: q̃tũ ad ingeniu acumẽ: & ſolertiã. oiq; inuentionẽ. ℉ Celerrime: quãtũ ad cõſilium, & bonã ilico cõſultationẽ, & rectã deliberationem. Videre: aio, & mentis oculo cui iprimitur prudẽtia. ℉ Explicare, afferre in mediũ & exponere, atq; cognoſcere veꝝ per ſuas cãs. Vnde Pli. in quadã epl'a laudat T. Ariſtonẽ dicẽs: Nã quãta ſermonibꝰ eius fides? quãta auctoritas, q̃ preſſa, & decora cunctatio? Quid eſt qd' nõ ſtatim ſciat? & tñ plerũq; hæſitat, dubitat diuerſitate rõnum: quas acri, magnoq; iudicio ab origine, cauſiſq; primis repetit. ℉ Diſcernit: expendit. ℉ Rite: recte. ℉ Quocirca: cõcluſio huius partis. qua oſtendit veritatẽ eſſe materiã ipſius prudentiæ & ſapientię. Veritas ſubiicit̃ prudentiæ in rebus agẽdis, & circa humana bona: ſapiẽtię aũt in rebus cõtẽplãdis: prudentis. n. eſt agere recta, veraq; cum rõne: ſapientis aũt veritatẽ cõtẽplationibus & rõnibꝰ inuenire. ℉ Tractet: exerceat & colat: tractare eſt manibus verſare. ℉ Reliquis aũt tribus: iuſtitiæ: fortitudini: & tẽperãtię oſtendit Cic. circa qd' verſent̃ hæ tres virtutes: & qd' ſit munus ipſaꝝ: & dicit verſari circa res parandas: qbus vita ſuſtentatur: & hoc ptinet ad iuſtitiam, & ẽt tela fortunæ contemnenda, & opes, quod eſt viri fortis, & magni.

Veritas prudentiæ ſubiecta

ADD. ℄ IMPLICITA: q̃ſi cathenis re iuncta: qm̃ re ipſa nõ ſeparantur: data ſiqdẽ prudẽtia: q̃ cæteraꝝ diſpõnũ & affectionũ forma ẽ, dant̃ oẽs: tñ cognitiõe ſepant̃, vt aptior, & facilior via ſit inſtitutiõis: & ꝑceptiõis. Quid hẽres iquit Seneca qd' in pl'ia ſuſpicere. niſi bñficiaria res eſſet: huius opus vnũ eſt de diuinis: hũaniſq; veꝝ inuenire: ad hac nũq̃ recedit iuſtitia: pietas: religio: & oĩs alius comitatus virtutum ꝯſertaꝝ: & inter ſe cohęrentiũ: hoc docuit colere diuina: humana diligere: & penes deos impiũ eẽ: & inter hoies ꝯſortiũ: qd' aliqñ iuiolatum mãſit: anteq̃ ſocietatẽ auaritia diſtraxiſſet: & alibi. Sciendũ eſt qd ſit virtus: vna ſit an plures: ſepatæ: an adnexę: an q vnã hẽt: & cæteras habeat: qũo inter ſe differant. Ari. vi. moraliũ dicit. Ea rõ, qua qſpiam diſſeruerit ſeparari virtutes: hũc ſolui põt. Nõ. n. idẽ ad ois ſuſcipiendas aptiſſimus eſt ingenio: q̃re aliã accepit: aliam vero nõdũ. Hoc. n. in naturalibus qdẽ virtutibus fieri põt. At i his, qbꝰ abſolute dr̃ hõ bonus fieri neqt: etenim cũ prudentia, q̃ eſt vna ſimul inerũt vniuerſę. ℉ Certa: quędam diffinita: & peculiaria cuiuſq; virtutis. ℉ Deſcripta: deſignata, & delineata ea. ſ. diffinitiõe, q̃ typus dr̃ a græcis, & hypotypoſis. Sapientiam. i. exactam ſciam rerum occultarum: & ſublimiũ: cuius munus eſt affirmare aliqd, & reꝝ: & negare, vt falſum. ℉ Prudentiã: notitiã reꝝ humanaꝝ: & rectã rõnem eoꝝ: q̃ tractant̃ in vita quoꝝ hẽt delectum: cuius offm̃ ẽ: bonum a malo: & honeſtum a turpi diſcernere: atq; aliqd eſſe agẽdum affirmare. ℉ Indagatio: venatio: inueſtigatio: cuius finis eſt ipſa inuentio. ℉ Proprium mu. peculiare officiũ, & opus: cũ ſit pfectio rõnis: cuius adæquatũ obiectũ eſt veritas. ℉ Proſpicit: exacte intelligit: & cõprehendit. ℉ Acutiſſime: ingenioſiſſime: ſolertiſſime: ſagaciſſimeq;. ℉ Celerrime: promptiſſime. ℉ Videre: diſplicere. ℉ Explicare: patefacere: euoluere: declarare: vñ diffinitio dr̃ explicatio quędã reꝝ inuolutarũ: & ambiguarũ prudens, ait Seneca, accelerat tarda: perplexa expedit: dura mollit: ardua exequat.

Typus græce quid

Diffinitio quid

ERA. MAT. ℉ Rõnẽ: cãm: veritatẽ. ℉ Rite: benemerito: iure: recte. ℉ Quaſi ma. ꝓpriũ ſubiectũ vt ea, q̃ manu tractantur: & formant̃: tractare eſt freq̃nter tangere. ℉ Verſetur: imaneat: & rimetur: agatq;. ℉ Subiecta: ſuppoſita. Veritas ꝯſentanea rectæ cupiditati eſt mã prudentiæ. ſingularia, dicit Phs, & extrema ſunt ea oĩa q̃ agi pñt: & prudentẽ oportet ipſa cognoſcere: eſt aũt id in appetitu perſecutio: atq; fuga: qd' eſt affirmatio, negatioq; in mente: q̃re appetitũ rectũ: & rõnẽ rectã eẽ opꝫ, vt bona ſit ipſa electio & rõne iubere: appetitionẽ vero ſeq: & obtẽpare: hęc mens: atq; veritas actuoſa ẽ. Mentis aũt eius, q̃ ꝯtẽplãdi nõ agẽdi neq; efficiẽdi principi ẽ honũ, ac malũ: veꝝ eſt: atq; falſum: hoc. n. eſt ois mentis opus: ſed actuoſe veritas eſt cõueniens rectis votis. ℉ Reliqs tri. partibus videlicet ipſius honeſti.

Prudentia Sapiẽtia

℄ IMPLICITA: officiis, & actiõe. ℉ Offõꝝ ge. diuerſę actiões qd' ipſe mox declarat: oñdẽs diuerſas eſſe opationes virtutũ ſingulaꝝ. Quãuis nã colligatæ & iplicatæ oẽs ſint. ℉ Veluti ex ea pte: pbat ſua cuiq; pti honeſtatis officia eſſe: ſed prudentię primũ. Cuius ꝓpria actio eſt idagare & inuenire verũ. ℉ Sapiam & pr. p. hęc maxie dñt. Nã prudẽtia eſt hitus verꝰ cũ rõne. Qui i his agẽdis verſat̃: q̃ ſunt hoi bona & mala prudẽte ſũt: q publicis priuatiſq; rebus adminiſtrandi ſũt apti: q̃lẽ Periclẽ fuiſſe tradũt. Sapiam: ſi de artibꝰ loqmur virtutẽ artis itelligimꝰ illiſq; tribuimꝰ q excellentiſſimi ſunt: vt phidiã ſtatuariũ ſapiẽtiã vocamꝰ. Eſt alia ſapia q̃ ꝓpas cõmoditates ſpnit: & hęc eſt ſcia & itellectus precioſiſſimaꝝ reꝝ: cui q ſtudent ſapientes nõ prudentes vocant̃: vt Anaxagoras: Thales: aliiq; pmulti q ꝓpria commoda ignorãtes: totos ſe eoꝝ iueſtigationi dederunt: quæ ſũt eximia, admiſtranda, difficilia, diuina: ex quo intelligis nõ idẽ eẽ prudẽtiã: & ſapiam auctor Ariſt. ℉ Hoc munꝰ ꝓpriũ: prudentię. n. ſubiectum eſt veritas: actio eã indagare. ℉ In re quaq;. Quãcũq; itellectus nr̃ pcipit. ℉ Acutiſſime. ad ſolertiã refert̃ & ſagacitatem, q̃rũ illa bñ cõiicit. hęc bñ diiudicat cellerrime & hoc ad bonã cõiectionẽ referas: quę licet abſq; ratione cum celeritate magna fit. ℉ Rite: iure recte. ℉ Quocirca: ꝯcludit qd' dixit de prudentię actiõe verũ eẽ. ℉ Reliqs au. &c. Oñdit in quo reliquæ tres virtutes a prudentia differant. Nã cum illa in cõtemplatione & agatione aiꝰ dũ verum inueſtigat poſita ſit illæ neceſſaria hñt operationes & totę in actiõe verſant̃. Declarat deinde qũo ſingularũ diuerſę ſint actiones iuſtitię, fortitudinis, temperantię.

ASCE. ℄ ET implicita inter ſe tñ certa. i. ſpãlia. gña officiorũ naſcunt̃ & ſingulis velut ex ea pte q̃ eſt deſcripta primũ i qua nos ponimꝰ ſapiam & prudentiã ineſt indagatio. i. inqſitio atq; inuẽtio veri. & hoc munꝰ. ſ. inqrere & inuenire verũ ẽ ꝓpriũ eius virtutis. ſ. prudẽtię & ſapię. Enĩ ꝓ qa, vel. i. quẽadmodũ. qſq; pſpicit. i. pfecte ĩſpicit q̃ſi p mediũ rei. qd ſit veriſſimũ in q̃q;. i. in q̃libet re. q; ꝓ &: qui põt videre explicare. &. i. ſimul. Acutiſſime: & . i. ſimul celerrime. i. velociſſime rõnẽ mediũ ꝓbandę veritatis ſolet is hẽri. i. reputari rite. i. ſm ritũ & ꝯſuetudinẽ debitã prudẽtiſſimꝰ & ſapiẽtiſſimus. Quocirca. i. quapp veritas. eſt ſubiecta huic. ſ. hmõi quaſi mã quã tractet & in qua hoc eſt circa quam verſetur. aũt p ſed. neceſſitates ſunt ꝓpoſitæ. i. ſubiectę. Reliquis ãt tribus ſup, virtutibus. ſ. iuſtitiæ fortitudini & temperãtię.

PET. MAR. ℂPRO poſitę ſunt: tãq̃ mun⁹ ipſarũ: vt dẽant ea pare: quib⁹ vita ſuſtentaƚ, & alit. ƒ Parãdas: acqrendas cũ labore: & diligenti opa: parare. n. eſt cũ difficultate & labore aliqd acqrere. ƒ Tuendas: ↄſeruandas: qm̃ nõ minor eſt virtus pta tueri: q̃ ea inqrere, parareq;: & hoc eſt munus tẽperantię, & parſimoniae. ƒ Actio vitae: exercitatio, & oĩs actus humanę vitę degendę: qđ ptinent ad iuſtitiam. ƒ Et ai excel. vt appeat ipſa fortitudo: cuius mun⁹ eſt nõ ſolũ pare opes. & augere: vt poſſit exercere iuſtitiã, & liberalitatẽ: ſed ẽt ipſas ↄtẽnere: & oĩa humana iferiora ſuo aio ducere. Flagitioſi homines inqt Cyrus apud Xenophõtẽ lib. v. cupiditatibus oĩbus ſe p̃ſtant iferiores. ƒ In au. op. qđ ptinet ad magnificũ. ƒ Sibi & ſuis: qm̃ nõ ſolũ nati ſumus: & cõ

Margin: parare qđ

eſt. ƒ Excellentia: vigor inuict⁹: & aĩoſitas: ſolertiaq; oĩs par uiſaciens labores: vt hoiem fortem decet: atq; magnanimũ: quę vt ſcđa nõ exollũt: ſic aduerſa nõ deprimũt. ƒ Opibus: fortunę ſubſidus. ƒ Deſpiciendis: ↄtẽnẽdis: par ſiqdẽ ifirmitas animi eſt pati nõ poſſe diuitias: & illis non poſſe carere. ƒ Eluceat: appeat: cernaƚ: reſplendeat. ƒ Ordo: ↄcinna diſpõ rerũ: & actionũ. ƒ Cõſtantia grauis tenor: ↄgruẽtia: cõuenientia citra leuitatẽ: & fluctuationẽ. ƒ Moderatio: mẽſuratio factoꝶ, atq; dictoꝶ. ƒ His ſi. modeſtia: tẽperãtia: verecũdia: decorum i oĩ re. ƒ In eo ge. nã, & q̃litate rerũ ƒ Actio: decẽs mot⁹: & geſt⁹ Act⁹ igt Põpei⁹ iterdũ ſignificat motũ corpis: vt hiſtoriorũ: & ſaltatorũ: q ẽt ex hoc ipſo actuoſi dñr. ƒ Tractãƚ: exercenƚ i toga: & armis. In

Margin: Actus qđ

neceſſitates propoſitę ſunt ad eas res parandas, tuendaſq;: quibus actio vitae cõtineƚ, vt ſocietas hominũ, coniunctioq; ſeruetur, & animi excellentia, magnitudoq;: tum in augendis opibus, vtilitatibuſq;, & ſibi, & ſuis cõparandis, tum multo magis in his deſpiciẽdis eluceat. Ordo autẽ, & conſtantia, & moderatio, & ea, quae ſunt his ſimilia, verſantur in eo genere: ad quod adhibenda eſt quaedã actio: nõ ſolũ mentis agitatio. His. n. rebus, quae tractanƚ in vita modũ quẽdam adhibẽtes, & ordinẽ, honeſtatẽ, & decus conſeruabimus.

tra offm̃ eſt illos relinq̃re: q curę nobis eſſe debent: maxĩe parentes, cęteroſq; domeſticos. ƒ Multo magis: q̃ in ipſis opibus cõparandis: qm̃ nihil eſt tã anguſti ai q̃ amare terrena,: & a fortuna pendere: & illius bona amplecti q̃ auferri pñt & illi, q eſt vere fortis & magnanimus: nihil vƚ magnum, & admiratione dignũ, p̃ter virtutẽ. ƒ Magis: ergo elucet magnitudo ai i deſpiciendis opibus: q̃ cõparandis. Vñ laudaƚ Bias prieneus: q directa ab hoſtibus pƭia priena: & nõnullis bona aſportantib⁹: interrogatus, q̃re idẽ ipſe nõ faceret: rñdit: oĩa mea bona mecũ porto. Et Zeno, nũciato naufragio: cũ oĩa ſua ſubmerſa accepiſſet: dixit, iubet me fortuna expeditius pħari. Et Stilbõ pħs Demetrio dixit: oĩa mea bona mecum ſunt. ƒ Eluceat: appeat: & magis laudeƚ i opibus ſpnendis q̃ cõparãdis: q̃ tñ rõne parari debeat poſtea diceƚ. ƒ Ordo aũt: nunc ponit q̃ſi mãm ipſius temperantię: nã i oĩbus, q̃ agũtur i vita: vt honeſtas, & decorũ retineat: adhibenda eſt q̃dã decẽs actio, modus, & ordo: & hęc ps ad oẽs virtutes ptinet: vt latius loco ſuo patebit. Ordo. n. eſt cõpoſitio rerũ aptis, & accõmodatis locis. Tẽperantia ↄſtat ordine, & moderatione. ƒ Cõſtantia: vacuitas pturbationum: & pſeuerãtia i honeſtis actionib⁹. tranqllitas. n. nil aliud eſt q̃ placida & qeta ↄſtãtia: cũ vultus mutaƚ, os diſtorq̃tus, & anhelat tunc appet nõ adeſſe ↄſtãtiã: cũ celerius q̃ deceat qs mouetur, iõ ait hęc tria verſari i eo gñe, ad qđ adhibẽda eſt quędã actio nõ ſolũ agitatio mẽtis. Nã cũ aliqd agẽdũ cogitauerim⁹, decora actio adhibẽda ẽ. Et pbat hoc dicens, his eni reb⁹. Nã cũ adhibem⁹ modũ, & ordinẽ actionibus nr̃is ſeruam⁹ decorũ, qđ oẽ gen⁹ offoꝶ attingit. ƒ Et his ſiſia, q̃ ſunt euſdẽ gñis, & ad ipſam modeſtiã ptinẽt, ac tẽperãtiã. ƒ Verſantur, ↄſiſtũt. ƒ In eo ge. i ea pte vitę humanę, & gñe, mõq; viuẽdi, q reqrit ẽt decẽtẽ actionẽ. ƒ Ad qđ, genus, & modũ viuendi, & agẽdi cũ decoro. ƒ Actio: vt. ſ. honeſte aliquid cogitemus, & opa atq; exercitatiõe honeſta agamus, & q ipſa actio decora ſit, & ↄueniens, de q̃ ſuo loco p̃cepta tradenƚ. ƒ Agitatio: cogitatio, ↄtemplatio, ↄſideratioq;, modũ & moderatiõem quãdã. & rõnẽ, ſiue mẽſurã. ƒ Quę tra. in vita. i. in oĩbus actionibus vitae humanę, & his q̃ dñr, & fiunt in vita cõi. ƒ Honeſtatẽ: quãtum ad oĩs virtutes. & officia. i. cõſeruabimus id, quod eſt ſm̃ virtutem, nã ſi adhibeatur modus: ſeruabitur honeſtas. i. ipſa virtus: q̃ eſt quędã mediocritas: plus & minus, & ſi adhibeatur ordo conſeruabitur ipſum decorum. ƒ Et dec⁹, ipſum decorum, quod ab honeſto nõ põt ſeparari, tũc. n. decorũ eſt, cũ p̃ceſſit honeſtas.

Margin: Ordo qđ ſit

ADD. ℂNECESſitates, vrgẽtes cãę cõparãdarũ rerũ ad victũ, & cultũ neceſſariarũ. ƒ Propoſitę, obiectę, & deſtinatę vt earũ fines, atq; ſigna, ad q̃ ſuos dirigant actus. ƒ Tuendas: ↄſeruandas mõ quodã, frugalitate, ac pſimonia, q̃ magnũ vectigal & hƚ, & c. ƒ Actio vitę: vſus viuendi, & nãlis neceſſitas. ƒ Cõtineƚ: ↄſeruaƚ, & ſuſtentatur. ƒ Cõiũctio, cõicatio beneficioꝶ, qbus hũana vita ↄſtat, & ↄcordia, q̃ ciuiƚ q̃dã amiciti

ii. de fini. ait idẽ Ci. Atq; his tribus gñibus honeſtoꝶ notatis q̃rtũ ſequiƚ: & in eadẽ pulchritudie: & aptũ ex illis trib⁹ in quo ineſt ordo: & moderatio. Nã & temeritatẽ reformidat: & nõ audet cuiq̃ aut dcõ pteruo: aut fc õnocere: vereturq; qcq̃. aut facere: aut loq, qđ parũ virile videaƚ. ƒ Modũ: mẽſurã: & rõnẽ. ƒ Ordinẽ: diſtõnẽ: & opportunã pportionẽ. ƒ Hõeſtatẽ: virtutis p̃ſcriptũ: & verã laudẽ. ƒ Dec⁹: ornatũ vitę decoꝶ: & tpata actionem, q̃ coſmiotis dƚ a gręcis.

FRA. MAT. ℂNECESſitates: neceſſe. n. eſt vt ad actionẽ diriganƚ. Nec qcq̃ oĩno pdeſſet fortẽ eſſe aut iuſtũ: vel p prudẽtiam fortitudinis & iuſtitię vim itellexiſſe: atq; dignitatẽ: niſi illis ad cõem. vtilitatem vteremur. Neceſſitas duplex eſt: abſoluta: vt deus eſt. trigonus. alter. n. eſſe non põt altera violenta: & hęc duplex altera q̃ finẽ reſpicit ſine q̃ recte eſſe aliqd nõ pt: cũ aliq̃ cã efficiens pcedit & effect⁹ ſequiƚ. vt exercitationẽ ſeqtur ſanitas. põt. n. ſine exercitatiõe ſanitas eſſe: ſed nõ recta & itegra. Altera eſt ſine q̃ oĩno aliqd eſſe nõ põt: vt ſine nutrimento aiantis vita. hmõi ẽ neceſſitas triũ virtutũ: quę ſine actiõe eſſe nõ pñt. Nequaq̃ ſiƚe eſt i artib⁹ & virtutibus: vt ait Ariſt. li. ii. ethi. Nã q̃ ab arte pcedũt laudẽ in ſe hñt. q̃re ſufficit illa ita exiſtere. ſed q̃ a virtute pficiſcunƚ nõ ſat ẽ ſi ipſa iuſte quodammõ ſe hñt: & modeſte aganƚ. ſed ſi agẽs ita egerit. prio ſi ſciens. ſcđo eligẽs. & eligens pp ipſa. tertio ſi certo & imobili iudicio agat. Ad cęteras vero artes hñdas nihil horũ reqritur p̃terq̃ ſcia. At i virtutib⁹ ſcire ipſũ parũ eſt: aut nihil. vti vero atq; exercere plurimũ imo totũ valet: vtpote q̃ ex frequenti actiõe iuſtoꝶ modeſtorũq; pueniat. Res. n. tunc iuſta & modeſta dƚ qñ talis eſt, q̃lẽ iuſt⁹. & modeſtus ageret. Iuſtus ãt & modeſtus non q hęc agit. ſed q ſic agunt vt iuſti & modeſti agunt. bñ ergo dƚ q qs iuſta agendo iuſtus ſit & modeſtus: nõ agendo ãt nullus vt bon⁹ ſit curare vƚ. ƒ Parandas tuẽdaſq;: bñ hoc addidit. Plus ẽ. n. tueri & difficili⁹ q̃ parare. Nam & Oui. ait. Nõ minor eſt virt⁹ q̃ q̃rere pta tueri. Caſus ieſt illic: hic erit artis opus. ƒ Cõtieƚ: põt. n. vita eſſe: ſed nõ recta niſi hę ad eã degẽdã adhibeanƚ virtutes. ƒ Vt ſo. &c. hoc ad iuſticiã ſpectat q̃ hoim ſocietatẽ ſeruat: q̃ durare nõ poſſet. ſi ęqtas tolleretur & leges: quę iuſtitię ſunt. ƒ Et animi excellentia &c. Fortitudinẽ tangit. ƒ Tũ i agendis: iuſte. ſ. & honeſte. ƒ Tum molto magis &c. Pulchrũ ẽ magna appetere: ſed multo pulchrius q̃ alii cõcupiſcunt deſpicere. Et Euander apud Virg. ad hoſpitem Aeneã domi accipiens ſic ait. Aude hoſpes ↄtẽnere opes: & te quoq; dignũ Finge Deo, rebuſq; veni nõ aſper egenis. Idõ paruo potentẽ dicit Fabritiũ. Seneca vero ait. Magni ai ẽ ſic. vti fictilib⁹ vt argento. ƒ Ordo ãt: hoc totũ ad tẽperantiã refert. ƒ Cõſtantia: firmã & moderatã dñationẽ ai itelligit in libidinẽ atq; alios nõ rectos ipetoꝶ: vt qnq; ſenſus ſi modũ tñ excedant. ƒ Actio q̃dã &c. hoc ppterea dicit: qm̃ op⁹ ẽ & ad aliaꝶ virtutũ actiões mẽtis agitatiõe cũ nulla: vt dictũ eſt: ſine prudentia eẽ poſſit, imo ſi virt⁹ oĩs in actiõe cõſiſtit: &

Margin: Neceſſitas

Margin: Oui. qđ nõ minor eſt virtus tueri quęrere

Prudentia.

EX quatuor aũt locis, i quos honeſti nãm, vim q; diuiſim⁹: prim⁹ ille, q i veri cognitiõe cõſiſtit maxime nãm attingit humanam. Oẽs n. trahimur, & ducimur ad cognitionis, & ſciæ cupiditatẽ: in qua excellerẽ pulchrũ putamus: labi autem & errare, neſcire, & decipi, & malũ, & turpe ducimus.

ſtit: & ſit boni & honeſti hñtur: q bona & honeſta agũt: vt nõ q ſpectant olympia: ſed q certã coronanãt: nõ pt prudẽs virtute pditus hri. niſi alicui ex tribus virtutib⁹ prudẽtiam applicet: vt nõ male ſenſerint: q dixerit p applicationẽ tm̃ virtutẽ eẽ prudentiam: p q̃ qcqd agẽdũ eſt pri⁹ diligẽter cõſideramus: ſi agere recte & laudabilr volumus: ſed cũ trib⁹ virtutib⁹ actiõe opus ſit: maxima ea idiget tpantia: i q̃ in dictis factis icẽſſu ordie & mõ poſita ẽ. ⸿ Modũ: i ptiũ ſingular pfectiõe. ⸿ Ordinẽ in ptiũ apta & ɔgrua diſpoſitiõe. ⸿ Honeſtatẽ & decus: hoc ẽ finẽ honeſti iplebim⁹. qd ẽt ſi nõ laudeť p ſe laudabile ẽ nã et laudabimur. Nulla. n. virt⁹ eſt: q̃ magis i cõi vita appeat. In oi. n. negocio tẽperãtes & modeſti vel ɔtra quotidie eẽ cognoſcimur. Iõq; adhibẽda diligẽtia & cauendũ maxie ne qd iepte faciam⁹.

ASCẽ. ⸿ AD parãdas & tuẽdas. i. defendẽdas eas res qb⁹. i. p q̃s actio vitę contineť: vt ſocietas & cõiũctio hoium ſerueť. ſ. p iuſtitiã. Et vt magnitudo: & excellentia ai fueť. ſ. p fortitudinẽ. tũ. i. inſup vt ſup. virt⁹ vz modeſtia & tpantia eluceat in augẽdis opib⁹ & vtilitatib⁹ cõparãdis ſibi & ſuis. Tũ. i. inſup vel pterea eluceãt multo magis in his. ſ. opibus & vtilitatibus deſpiciẽdis. i. cõtenẽdis. Autẽ pro ſed & ordo & ɔſtantia & moderatio & ea q̃ ſunt his ſimilia verſanť in eo gñe ad qd q̃dam actio. i. corpis exercitatio & nõ ſolũ. i. nedũ agitatio & . i. cogitatio exercitatio mentis eſt adhibenda. Enim p q2 nos adhibentes rebus q̃ tractanť in vita ſup. nſa quẽdã modũ. i. q̃dã modeſtiã ɔſeruabim⁹ & ordinẽ: & honeſtatẽ, & decus. i. ipm decorẽ: qd gręci to ppõ vocant.

PET. MAR EX q̃tuor ãt locis. Poſuit Cic. q̃tuor fõtes officior, ex qb⁹ manat illud hõeſtũ, qd q̃rim⁹: nũc accipit primũ fõtẽ. i. ipſam prudẽtiã: & de officiis, q̃ ab ipſa oriunť diſputat: oñdẽs hãc partẽ i primis attingere nãm humanã, qm ex ſnia Ariſt. oẽs hoies nã ſcire deſiderant, & res occultas cognoſcere, ſignũ ãt eſt dicit ſenſuũ dilectio pp ſe, nãq; illos diligimus: & maxie oculor, nõ. n. ſolũ vt agam⁹, ſed ẽt nihil agere debentes vim videndi: palus eligimus, cã ãt eſt, q hic manifeſte ſenſus nos cognoſcere facit, & multas drias demõſtrat rer li. v. de finibus ait. Tantus eſt innatus in nobis cognitionis amor & ſciæ: vt nemo dubitare poſſit: qn ad eas res hoium nã nullo emolumẽto inuitata rapiať. Quid vero, q igenuis ſtudiis: artibuſq; delectanť: non ne videmus eos, nec valetudinis, nec rei familiaris hře rõnẽ: oia ppeti ipſa cognitiõe, & ſcis captos: & cũ maxis curis, & laboribus ɔpenſare eã, q̃ ex diſcendo capiant voluptatem virtutib⁹ a qbus manãt officia. ⸿ Nãm, ppriететẽ. ⸿ Vim, potẽtiã. ⸿ Primus ille: prudẽtia, & ſapia. ⸿ Attigit humanam naturã. i. in primis ɔuenit nãę hois: q nã ſcire deſiderat ergo nihil ẽ tã ppriũ hois: q̃ ſcire velle, & ver videre i oi re. ⸿ Oẽs. n. rõ q̃re attingit maxime nãm hois. ⸿ Trahimur: vi, & imperio ipſius nãę: qm hoc eſt nobis innatũ velle. ⸿ Ducimur: ſponte certa rõne, & via allecti. ⸿ Cupiditatẽ: vehemẽs deſideriũ cognoſcẽdi aliqd, & ſciẽdi. ⸿ Excellere: excellentiorẽ eẽ, ac pſtantiorẽ aliis. Pulchrũ laudabile, & glioſum: & ſic cõtra. ⸿ Labi lõgius i errorẽ pgredi. ⸿ Errare: falſum pvero ſibi pponere: qd i prudẽtis eſt. ⸿ Neſcire: ñ didiciſſe, & cãs rer ignorare. Pla. i Theeteto ſic ait. Vera certe opinari pulchrũ ẽ, mẽtiri turpe. ⸿ Decipi: ab aliquo verſuto, & callido.

Inſipientia quid ⸿ Malũ: q̃cũ i ſe: qm iſipiẽtia magnũ ẽ malũ: & neſcio an poſſit eẽ maius, & ſtultitia nihil eſt pei⁹. Iõ opim⁹ qſq; & a nã bñ inſtitutus ad rerũ cognitionẽ tota mente ſeſe erigit: i cũ oẽs ſtulti ſine dubio miſerrimi ſint. Plut. ſcribit in vita Lyſandri Antimachũ carmẽ qd cõpoſuerat i laudẽ Lyſandri aboleuiſſe. dũ Lyſander de carminib⁹ coronã Nicerato dediſſet: tũcq; Plat. iuuẽis igeniũ admiratũ eũ mitigaſſe pfatũ, ignaris ignorãtiã id malũ eẽ: qd eſt cecitas nõ videtib⁹.

Prudẽtia quid ⸿ Ducimus, arbitramur, exiſtimamus. Si prudens eſſe cupis ingt Sene. in futura pſpectũ itẽde: & q̃ pñt ɔtigere aio tuo ppone: nihil tibi ſubitũ ſit: ſed totũ ãn ɔſpicies: ſi prudens ẽ aius tuus: trib⁹ tpib⁹ diſpẽſeť. Pñtia ordina: futura puide: pterita recordare. Nã q nihil de pterito cogitat pdet vitã. Qui nihil de futuro pmeditať: in oia icautus icidit. Prudentię pprium eſt igt examinare conſilia, & non cito facili credulitate ad falſa prolabi.

⸿ Locis: capitib⁹: & fõtibus officior. i. virtutib⁹: & rõnibus agẽdi cũ decoro. ⸿ Nãm: q̃litatẽ. ⸿ Vi: ppetatẽ: ſignatiõne: ptãtẽ. ⸿ Maxie: i pmis ptinet ad hoiem ſnbnixũ rõne: quã veritatis cognitio pficit: & prudẽtia noiať: atq; ſapia. ⸿ Trahimur: impellimur iuſſu nãæ: ac iſtinctu. ⸿ Ducimur: nſa ſpõte mouemur: & tẽdimus. ⸿ Cognitiõis, itelligẽtiæ, ſimplr, & large acceptæ cõprehẽſionis vz ſimpliciũ, vñ ius hũani ingenii ſumit initiũ. ⸿ Sciç: pfectę notitię, q̃ hñtur p collectionẽ: diſcurſũ rõcinationẽ: pceptionẽq; cãr. In vltio de finib⁹ dicit. Tantus eſt inat⁹ nobis cognitiõis amor, & ſcię. ⸿ Excellere: pſtare cæteris: & eminere. ⸿ Pulchrũ, honeſtũ, decorũ, glioſum. ⸿ Labi: cadere a vero: nutare: incertumq; eẽ: ac tuere. vñ in libris de finibus, errata epicuri: & oſcitationes appellat ruinas. ⸿ Errare, hallucinati, deſipe, ignorare, errat. n. q vagať: & a via exorbitat: falſumq; p vero ſibi pponit: error pprie ai eſt: erratio beſtiarũ. ⸿ Neſcire: veras rões ignorare. ⸿ Decipi, circũſcribi, illudi, impoſturã planor: & veruſtor pati. ⸿ Malũ, noxiũ, dãnoſum. ⸿ Turpe, ignominioſum, probroſum: qm mentis arguit tarditatẽ: & hæbetudines. vitiũ eſt oia credere ingt Sene. vitiũ ẽ nihil credere. Non te moueat dicẽtis auctoritas: nec qs: ſed qd dicat itendito. qcũq; i illa mediocri lance pſiſtit: nec obtuſũ i ſe aliqd hẽat: nec verſutũ. Error qd & quid erratio.

FRA. MAT. EX q̃. aũt lo. Quatuor honeſti fontes a nãli rõne manare oñdit: nũc q̃ breuiſſime attigit diffuſe atq; apte exeqť. Quid i ſingulis virtutib⁹ vitãdũ: q duç ſeqndũ ſit nos admones: nõ. n. ſatis eſt q̃ facienda ſint docere: niſi ẽt q̃ vitanda ſint pcipias: recte aũt q̃dã q̃ſi deguſtatione ppoſita honeſtatis: eius ais nris acgrẽdę igeſſit cupiditatẽ: vt ſic acceñſi iter qd ad eã capeſſendã patefacit prõptiores arripere mus: ſi de prudẽtię vero officiis pcipiẽs: q̃ vitanda i ea ſunt: primũ deinde circa qd verſeť oñdit: ſed ſi qs forte q̃rat cura prudẽtia ieepit & nõ a q̃uis alia potius virtute: ſic rñdetur: hãc maxie qd Cic. ait hũanã nãm attigere. i primis. n. hois ppria veri inq̃ſitio atq; inueſtigatio. Iure igiť ab ea initium factũ eſt q̃ pria hoi igenita eſt a nã a q̃ virt⁹ ois fluit: qd tamẽ breuiter de ea tractat minime mir videri dẽt: nã ad pfectũ honeſtũ & nãli magis ptinet: cũ ad mediũ aliç referãtur: de quo in his libris Cic. pcipit: põt & illa rõ eſſe: qd in ſingulis virtutibus prudentia eſt: eaſq; dirigit. vt non poſſit de illis qcq̃ dici qn de hac quoq; dicať vt plura ſeorſum verba facere neceſſe non fuerit. ⸿ Nãm: originem. ⸿ Vim: ptãtẽ vel endiadyo ſit hoc eſt nãlis vis. ⸿ Maxime nãm &c. hoc eſt maxime hoium nãæ cõuenit qd ait ſupra. ⸿ Oẽs. n. &c. rõ eſt. cognitio aũt & ſcia differũt: illa. n. pricipior eſt hæc ɔcluſionum quæ a pricipiis manant *Υνώσις καὶ νοῦς*, hoc eſt cognitio & mẽs: adẽ ſunt vt Ari. placet. nã vt cognitio pricipior eſt: ita demõſtrabiliũ dũtaxat mens. i. eor qbus demõſtratio fieri põt: eiuſmodi aũt pricipia ſunt: mẽs itaq; & cognitio ɔuertunť: ſed ſcia eſt de notis & de his q̃ ſe alr hře nõ pñt. eſt. n. ſcire rẽ p cãm cognoſcere. ⸿ Trahimur: Nãli inſtinctu: ac ẽt inuiti. ⸿ Ducimur: ſponte qm vt ſequiť excellere in cognitione & ſcia rerũ pulchrũ putamus &c. ⸿ Labi: ad cognitionem referas: errare aũt ſciam neſcire ad vtrũq;. ⸿ Decipi: ab alio. Nã labimur & erramus p noſipſos. decipimus extrinſecus ẽt veriſimilitudine cũ qd falſum eſt verũ apparet. Leuius eſt labi q̃ errare. Nam is errat qui vera pro falſis oino amplectitur: cum labi ſit aliquantulum a recto declinare. ⸿ Malum: per ſe. ⸿ Turpe: hominum iudicio. In quo cognito & ſcia differunt

In hoc genere & naturali, & honeſto duo vitia vitāda
ſunt, vnū ne incognita pro cognitis hēamus, hiſq; te
mere aſſentiamur. Quod vitium effugere qui volet
(oēs autē velle debēt) adhibebit ad cōſiderādas res, &
tempus, & diligentiā. Alterum eſt vitiū, quod quidā
nimis magnum ſtudium, multāq; operā in res obſcu
ras, atq; difficiles cōferunt, eaſdemq; nō neceſſarias:

A S,C. EX quatuor aūt &c. In hac parte determinat de pruden
tia oñdēs qūo ad eā allicimur & qūo duo vitia ei op
poſita vitāda ſunt, videlicet ignorātia praua qua in
cognitū pro cognito amplectimur, & friuola rerū inqſitio
quæ nos a bonis operationibus remouentur. Ordo eſt, au
tem pro ſed ille primus ex quatuor locis in quos diuiſimus
naturā.i.ꝓprietatem & vim
.i.potentia honeſti: quę cōſi
ſtit in cognitione veri attin
git maxime naturam huma
nam. Enim pro qa nos trahi
mur & ducimur oēs ad cu
piditatē.i.deſiderium cogni
tionis & ſcię in qua.ſ.cogni
tione ſcia excellere nos pu
tam⁹ pulchrū. Aut pro ſed
nos ducimus.i.exiſtimamus labi, & errare, neſcire, & deci
pi malum.i.damnoſum: & turpe.i.inhoneſtum.

PET. MAR. ¶ IN hoc genere: poſito munere ipſius prudētiæ, & vtili
tate cognitionis, & ſciæ ponit vitia, q̄ vitanda ſunt: vt me
diū ipm cū decoro teneāt: a quo non pōt ſine vitio diſcedi.
¶ Naturali: qm̄ impellimur nā ipſa ad honeſtū, & rex cogni
tionē. ¶ Et honeſto: cū laude virtutis. honeſtū qppe ē ſcire,
turpe vero ignorare. ¶ Vnū: hoc eſt primū vitiū iquo multi
laborāt. Nō.n. dēmus pſuadere nobis cognitionē rex: quas
penitus ignoramus: nec dēmus tenere.i. nullo adhibito iu
dicio aſſentiri his, q̄ nobis dñr, et incognita ſunt: Lactā. di
cit: opinari te ſcire, q̄ neſcias nō eſt ſapientis: ſed temerarii
potius, ac ſtulti. Vñ monendi ſunt pceptores: ne auditorū
teneras aures falſis opinionibus imbuāt lucro intēti: & ipī
auditores: ne pceptorū verbis temere credam: q ne ignoran
tiā ꝓfiteant: q̄qd occurrerit effundūt. Intendāt igit adole
ſcētes ingeniū, ne ſtulti videant, & imprudētes. Vñ ſcribit
alibi Cicero. Nā cæteri primum ante tenent aſtricti: q̄ quid
eſſet optimū iudicare potuerunt, deinde infirmiſſimo tpe
ætatis, aut obſequuti aio cuidā: aut vna alicuius, quem pri
mū audiuerūt, oroñe capti de rebus incognitis iudicāt: &
ad quācūq; ſunt diſciplinā tāq̄ tēpeſtate delati ad eam, tāq̄
ad ſaxū adhæreſcāt. Nā q̄ dicūt oia ſe credere ei, quē iudi
cēt fuiſſe ſapiētē, pbārē: ſi idipſum rudes, & indocti iudica
re potuiſſent. Statuere aūt qui ſit ſapiēs, vel maxime vr eſſe
ſapiētis: & in oroñe pro Cluētio, ait. Minus ſtultus eſt, cui
nihil in mentē venit: q̄ ille qui q̄ ſtulte alteri venit in men
tem. cōprobat. His. ſ. incognitis. ¶ Temere: incōſulte ſine iu
dicio. ¶ Aſſentiamur: dicimus aſſentior, & aſſentio, prius
Aſſētio & aſſentior dici pōt dicebat tm̄ aſſentior. ſed Siſenna primus in ſenatu dixit aſ
ſentio: quē alii ſecuti ſunt. ¶ Quod vitiū: docet Cice. qūo
declinandū ſit hoc vitiū. ¶ Oēs autē: correctio eſt, oēs inquit
debent velle: qm̄ leuitas eſt, & temeritas aſſentiri incogni
tis: & illa pro cognitis hēre. Cyrus dicit apud Xenophon
tē: ea non debet quis dicere, quę minus certo norit. Et Sene
ca dicit: De dubiis non diffinias: ſed ſuſpenſam tene ſniam:
nihil inexpertū affirmes. ¶ Tēpus: qd ipſa res iudicāda po
ſtulat: nō.n. poſſumus illico iudicare: niſi fuerimus plane ſa
piētes: ſed ſpatio tpis adhibito: & diligētia: quæ rerū inue
niēdax magra eſt: ſine qua fruſtra tēpus terit. diligētia igit
& tpe opus eſt: vt qd in quaq; re verum ſit, iudicari poſſit.
¶ Alterū eſt vitiū: quēadmodū vituperat ſtulta aſſentio, &
ignorātia: ſic carpit nimiū ſtudiū in re nō neceſſaria. Vñ vi
tuperādi ſunt illi: q oēm ætatē in nudis fabulis, & poetax
cōmentis terūt: fucos quoſdā, & ſciæ vmbrā ſectātes, nō ex
preſſam imaginē: qm̄ in poetis reqeſcendū eſt: cū phiæ pce
ptis, & rebus grauibus ſatiſfecerimus: & ſic de ſiīibus, quæ
multū obſcuritatis: parū vero fructus in ſe hñt. Vnde dicit
Seneca liberalia ſtudia dñr, q̄ hoīe libero digna ſunt: in q
bus tādiu immorādū eſt: q̄diu nihil aius agere maius pōt.
Opera in quo ab opere differat ¶ Operam: exercitationē, & laborē. opa dicit, quæ ſtudiis,
mente, & aio exercetur. opus eſt: quod fit manibus, & opa
eſt labor, ſtudium, & diligentia in aliquo opere faciundo.
ADD. ¶ Temere: imprudenter, incaute, ſine iudicio: ſed ſuſtinea
mus aſſentionem, ne citā crudelitate ad falſum dilabamur.
¶ Conſiderandas, penſitādas, iudicandas, examinandas. De
dubiis non diffinias, ait Seneca, ſed ſuſpenſam tene ſniam.
¶ Tempus: opportunum, & neceſſarium temporis ſpatiū.
¶ Diligētiam: curam, ſtudium, ſolertiā. ¶ Studium, curam.
¶ Operam: laborem. ¶ Conferunt: collocant, inſumunt.

FRA. MAT. Cicero ¶ IN hoc gñe &c. Duplex
ſolet eē pcipiēdi modus. al
ter cum ſequēda: alter cū fu
giēda oñdimus vtroq; vtit
Ci. Sed more diligēti⁹ agri
colę q agrū pri⁹ colit & pur
gat deinde ſemē ſpargit: vi
tia prius remouet, virtutē
deīde iducit. Duo dicit offi
ciis prudētiæ vitia oppoſi
ta eſſe. ¶ Nāli: qd a nā pfectū eſt. ¶ Honeſto: qm̄ ad honeſtā
viuēdi rōnē ducit. ¶ Ne i co. p co. h. &c. Dixerat ſupius oēs
.n. trahimur & ducimur ad cognitionis & ſcię cupiditatē
ad vtrūq; nūc reſpicit. & cū ait icognita p cognitis cogni
tionē tāgit: q̄ eſt principiox: cū vero ſubdit hiſq; temere aſ
ſentiamur: ſciam inuit: q̄ eſt ɔcłonū. Nā recte cognitis prin
cipiis ēt ɔcłonib⁹ aſſentimus hiſdē male cognitis nō poſſu
mus recte ɔcłonib⁹ aſſentiri: multiq; ſibi pſuadēt id intelli
gere qd ignorāt qa initia rea & cās nō pceperunt: hocq; quo
tidie in ſcientiis cognoſcit ad q̄s q nō cōgnitis pricipiis &
fundamētis temere accedūt: id ſe credūt ſcire: qd neq̄q̄ ſciūt.
¶ Oēs aūt v. d. Qm̄ virtus vt ait Hora. eſt vitiū fugere: & ſa Hora. virtus eſt vitium fugere
piētia pria ſtultitia caruiſſe: oēs merito ait vitia prudentiæ
ɔtraria effugere debere: & in hac ſnia eſſe: vt errare nolint.
¶ Tps & di. recte hæc iūxit: neq;.n. lōgitudo tpis ɔſulendo
ſatis eſt niſi ēt diligentia affuerit neq; ſine tpis longitudine
diligētia multū valet. Sapienter q; i ethicis ingt Ariſt. nō eē
prudentiā bonā cōlectionem q̄ abſq; rōne & cū celeritate
quadā fit ɔiectura: ſed ad ɔſiliū tpis ſpaciū adhibēdū. & vt
aiūt celeriter agēdū eē cōſulēdū moroſe. ¶ Alterū q; q. &c.
Prudentiæ oſm partim aīs dirigit virtutes & in gñe vitæ
practico poſita eſt: ptim in ɔtēplatiōe rerū verſat: & theo
ricā reſpicit cū id agit vt veritatē inqrat. hāc ptē nūc tangit.
¶ In res ob. nō itelligibiles q̄ nō vident & ſola mēte ɔcipiū
tur: cū ſint iuiſibillia & icorpea vt Necromantia. Geoman
tia. Ars Chymia q̄ mltos ſp fefellit: & iopes fecit. ¶ Diffici
les: q̄ vñr qdē ſed difficultate ſui vix peipi pñt: vt ſiqs in au
guriorū rōne pdiſcēda & diuinatiōis p exta, aut ſortes ni
mis magnū ſtudiū ɔſumeret. ¶ Eaſdēq; nō ne. recte hoc ſub
iunxit. Nā q̄tū vís difficiles ſint res: mō vtiles & neceſſarię
ſint: pdiſcēdę ſunt: oēmq; ſtudiū ad eas cōprehēdēdas adhi
bendū. Sed de his intelligit hic q̄ neceſſarię nō ſunt & inu
tiles habent vt ſophiſmatū & amphibologiarū: græci κακο-
τεχνίαν noiant hoc eſt ſupuacuā artis imitationē quæ
nihil neq; boni neq; mali hēat: ſed vanū laborē. Qualis il
lius fuit q grana ciceris ex ſpacio diſtante miſſa in acus fora
men continue & ſine fruſtratione inſerebat: q̄ cū ſpectaſſet
Alexander: donaſſe eū dr eiuſdē leguminis modio. Quod
qdē prēmiū fuit illo ope digniſſimū: auctor. Quintilianus. Quint.
ASC. ¶ DVO vitia vitanda ſunt i hoc gñe nāli & honeſto.i. in
prudentia & ſapia honeſta quā naturalr appetimus. vnum
ſup. vitiū vitandū eſt ne hēamus.i. reputemus icognita p co
gnitis: & aſſentiamur.i. aſſenſum debem⁹ temere.i. temera
rie & incōſiderate & his. ſ. incognitis. Quod vitiū is q vo
let effugere. (Oēs aūt debēt velle ſup. effugere: & hoc p ho
neſtā parēthēſim dicit) adhibebit & tps & diligētiā ad res
cōſiderādas.i. nō arbitrabit ſe poſſe repēte & ſine diligētia
rē obſcurā cognoſcere. Alterū vitiū eſt q̄ quædā cōferūt.i.
impartiunt vel impendunt nimis magnū ſtudium & nimis
multam operā.i. operationē & diligentiam in res obſcuras
& difficiles. q; pro &. & eaſdē nō neceſſarias hoc eſt qdam
peccant per defectū arbitrantes ſe poſſe cognoſcere res ſine Tangit dialecticos pcipueq; ſophiſtas
diligentia & tempore debito quidā p abundantiam nimis
temporis & laboris impartientes rebus non neceſſariis.

¶ De honeſtis

quibus vitiis declinatis, qđ in rebus honestis, & cognitione dignis, opę, curęq́; ponet id iure laudabit. vt in astrologia. C. Sulpitiū audiuimus: in Geometria Sextū Pōpeium ipsi cognouimus: multo in Dialecticis.

PET. MAR ❡ DE honestis: hñtibus in se honestatē, & laude dignis: nā dare opam rei, q̃ vacet honestate: cōtra offiū est. ❡ Q. d opę. i. laboris, & studii. ❡ Vt in Astrologia: affert exēpla eorꝝ, q in reb⁹ honestis, & cognitione dignis id ope posuerūt: quod iure laudatū est. Caius Sulpitius p̄mus romanorꝝ defectus solis & lunę rōnē in vulgus efferre ausus est: q in bello macedonico Tribunus militum exercitū romanorꝝ magna aīmolestia, & solicitudine liberauit, p̄die q̃ cū pse Rege pugnaret. Product⁹ fuit a Paulo Aemilio ɔsule i ɔtionē ad p̄cinēdā ecclypsim: nāleq; eē ondit: & volumine postea edito huius effectus rōnē explicuit. Apud græcos Tales milesius lunę, solisq́; defectum inuestigauit: post eū Hypparcus, q etiā stellis noia imposuit. Anaxagoras primus, auctore Plut. in vita Niciæ, rōnē huius defectus lrīs mādare ausus est: sed primus Plato in lucē extulit: quod alii nō fecerāt veriti iudicia imperitæ multitudinis. Plato aūt ppter scītatē morū id ausus est & effecit. In geometria: q̄ nām magnitudinū vniuersam, figurarūq́; explicat. Mathematica scia. iiii. hęc partes. Arithmeticā. Geometriā. Musicā & Astrologiā: Arithmetica est, q̄ rōnes, affectus, affinitatesq́; iter se numerorꝝ docet: sub qua collocatur musica. Nā vbi arithmeticus numeros absolute considerat, atq́; seiūctos ab oi mā sensibili: musicus vt sonorꝝ sibi subiicit: affectusq́; eius cōsiderat: sub quo ēt & is, qui cātu demulcet aures, collocaꝰ. Geometriæ fundamēta Pythagoras iecit, & Arithmeticā in artem disciplināq́; redegit. Sub geometria collocaꝰ perspectiua, q̄ cōsiderat lineas nō absolute, sed visu. Nā arithmeticus & geometra puri mathematici formas sensiles a mā penitus separāt: geometra. n. considerat lineas, pūcta: superficies, seu plana corpora separata oino a mā. Astrologia versaꝰ circa numeros, & magnitudines nō oino abstractas: sed vt accōmodatas ad corpora cœlestia, q̄ vīr. Ex qb⁹ patet arithmeticā, & geometriā puras eē mathematicas: reliq̄s vero duas nō puras, sed partim mathematicas: partim nāles: vt Arist. i physicis asserit. Clari in geometria fuerūt Pythagoras: Archimides siracusius: Anaximander milesius: Euclides megarēsis: cuius scripta extant. Plato in. vii. de repu. Mathematicas disciplinas ad veri cognitionē, & demōstrationē in primis dixit eē necessarias: sunt. n. in p̄mo gradu certitudīs. Plato has eē tāq̄ gradus dixit ad superiora cognoscenda: his disciplinis ingt i oib⁹ aīę instrm perditū, vt sic dixerint: aliisq́; execcatū exercitiis expurgaꝰ: & in melius erigiꝰ. Aīaduertisti ingt Socrates apud eūdē: eos, q a nā arithmetici sūt: ad ois fere disciplīas acutiores appere, q āt igenio hebetiores fuerint: si in hac erudient: ēt si nihil ampli⁹ vtilitatis assequātur: seip̄is tñ igeniosiores effici solere: q. n. difficiliorem addiscendi, cogitātiq́; laborē, ac curā iferat: nō facile ex oib⁹ vllā, p̄ter hāc, potes iuenire, ob hęc oia pfecto hęc disciplina omittenda nō erit. Verū optimis p̄diti naturis in ea q̄primū erudiendi videbūtur. In dialecticis p̄mū Plato dialecticam appellauit. Aristoteles vero ad formā, disciplināq́; redegit. Multi i ea claruerūt. Leontinus: Georgias: Chrysippus, vñ dicebāt athenienses: aut nullā, aut chrysippeā dialecticen apud eos iueniri Carneades,

Qui in dialectica clari fuere

Diogenes: Tota stoicorꝝ familia: Epicurus ipsam neglexit, vñ in varios errores lapsus est: hæc. n. disciplina ad veri, falsiq́; cognitionē vehementer accōmodaꝰ: & via est ad oēm sciam. Vñ dicebant stoici, neminē ignarū dialectices futurū sapientē, facit. n. syllogismū & demonstrationē: ponitq́; verū añ oculos. Vñ Arist. dicit, priscos illos phos Melissum: Parmenidē: Anaxagorā, & alios lapsos esse, & errasse sola dialectices ignoratione, & Plato in. vii. de rep. dicit, necessariā esse dialectices cognitionē, & putalē: quā aliis disciplinis p̄ponit monēs erudiēdos in dialecticis eē pueros, vt interrogare, ac rñdere q̄ doctissime cognoscāt, & sciant. ❡ In

Dialectica quid sit & vñ dicatur

dialecticis: i dialectices disciplina: q̄ disputando, refellēdo, pbādo ad veritatē inueniēdā valet plurimū, & sine ipa ad veri cognitionem pueniri nō pōt. Dialectica est scia recte disserendi circa orōnē: q̄ interrogatione, atq́; rñsione constat. ❡ In dialecticis: ita inclinaꝰ dialectica dialecticorū, vt physica physicorum: & dr̄ dialectica ipsa sciētia disputandi.

ADD. ❡ DECLINATIS: caute vitatis. Honestis: decoris: laudabilib⁹. ❡ Cognitione: scitu: qm̄ bone frugis sunt. ❡ Opere: laboris: industriæ: vigilātię. ❡ Curę: studii: cogitationis: iuestigationis: ❡ Iure merito: qm̄ talis opera decora ē in p̄mis et rō ɔstat: formulāq́; hʒ offi cii: qđ ab re nihil facit: sed in rē laborat: & pbabili causæ innitiꝰ vbiq́; & semper: nihilq́; sine rōne molitꝰ: hoc prudētia ipsa p̄scribit; de C. Sulpitio Gallo sic loqur apud eundem Cato senior in libro de senectute. Mori videbamus in studio dimetiēdi pene cœli, atq́; terræ Gallū familiarē patris tui Scipio quoties illū lux noctu aliquid describere ingressum, quoties nox oppressit cū cœpisse mane. Quā delectabaꝰ cū defectiones solis, & lunæ multo nobis añ p̄diceret. ❡ Audiuimus: auditu percepim⁹. fuit. n. tpe secūdi belli punici. Hic Sex. Pōpeius floruit ætate Marii: ac Sillæ: de quo scribit in Bruto. sextus p̄stātissimū ingeniū cōtulerat ad ius ciuile: geometriā: & rerū stoicarum scientiam.

FRA. MAT, ❡ QVibus vitiis dedi. Qui nouit vitiū is & virtutē nouit. Nā cōtrariorꝝ eadē est doctrina. Prudētiæ duo sunt officia: alterū q in cognitione veritatis: alterū q in consultatione versaꝰ quoties agēdū aliqd est vt honeste agatur & recte duo his vitiis opposita sunt: alterū cū icognita p cognitis hēmus: alterū cū nimis magnū studiū reb⁹ impedim⁹ nō necessariis: recte igiꝰ Ci. ex vitiis virtutes iuuit. ❡ In rebus honestis: partes officiorꝝ prudētię tāgit, q̄ i cōsultādo de rebus honestis versantur. ❡ Cognitione dignis: alterū respicit offiū qđ in veri inuestigatiōe cōsistit. ❡ Opę: ad res honestas referas. opa. n. i actiōe est: q̄ per prudētiā aliæ virtutes diriguntur. Curę ad res cognitiōe dignas. ❡ Vt i astro. hęc scia & pulcherrima est & vtilissima q̄uis difficilis nimiū sit. Sæpe. n. ea p̄dicit Astro. q̄ nō neglecta hoi vitā tuenꝰ: & a magnis piculis ciuitates vēdicāt. Ptolemæ⁹ quoq́; ingt sapiētē Astro. multa mala q̄ futura sunt ihibere euitareq́; posse. ❡ Callū Sul. hic cōsul cū. M. Marcello fuit. Tribunus vero militū sub L. Paulo ęmilio q missus ē cōtra psam Macedonię regē lunę defectiōe pturbatos & sollicitos militū aīos cū postridie p̄liū cū persa mituri eēnt in ɔtionē ab ipatore pduct⁹ oi metu liberauit idq́; nālr ɔtingere ondit: ex quo erecti illi & icēli victoriā adepti sunt: primus romani gñis rōnē soli & lunæ defect⁹ in vulgū extulit: ea de re volumine cōposito auctor Pli. ❡ Audiuimus ab aliis: nō. n. Ciceronis fuit ætate. ❡ In Geo. hæc oia q̄ in cœlo sunt i mari, in terra metiꝰ q̄uis: illi a metiēda terra tm̄ nomē sit. Mercuri⁹ inchoauit. Pythagora pfecit: q̄tæ sit vtilitatis ondit Quintil. cū ait nec sine cā summi viri ēt impēsam huic sciæ operā dederūt. Nā cū sit geometria diuisa in numeros atq́; formas. numerorꝝ qdē notitia nō oratori mō: sed cuicūq́; i primis saltē lrīs erudito necessaria est. Archimedes. aūt hui⁹ pitissimus vnus Syracusarū obsidionē in longius traxit. ❡ Sextū Sul. hic ætate fuit Ciceronis: & de geometria volumina cōposuit. ❡ In dia. mul. Zeno eleates dialectice vt ait Arist. iuētor. fuit. Plato oium prim⁹ dialecticē hoc est differtiuā noiauit: stoici absq́; dialecticę speculatiōe, sapiētē in orōne sine lapsu nō futurꝝ dixerūt: p eā. n. verū atq́; falsum pbabileq́; & qđ ambigue dicaꝰ intelligi multæ eius sunt partes, & varia officia circa orōnē in interrogatione & rñsionę cōsistit: iidem stoici sciam diffinierūt veri falsiq́; & neutrius.

Ptolemæ⁹ ait astrologiam prodesse in malis futuris Gallus sulpitius fuit consul cum M Marcello

ASCĒ. ❡ QVIbus vitiis de. i. euitatis id opæ & curę qđ ponet in rebus honestis & dignis cognitione laudabiꝰ iure. Vt. i. quēadmodū nos audiuimus Caiū Sul. (profert aūt Caius q̄uis scribaꝰ Cauis) in astrologia & vt audiuimus Sextum Pōpeiū i geometria. q. d. id temperare & decēter fecimus. Et ipsi. i. nos cognouim⁹ mltos i dialecticis sup. versantes.

plures in iure ciuili. Quę oẽs artes in veri inueſtigatione verſantur, cuius ſtudio a rebus agendis abduci cõtra offm̃ eſt. Virtutis.n.laus oĩs in actione conſiſtit,

PET. MAR. ¶ PLVRES: q̃ in ſupradictis diſciplinis. ¶ Iure ci. ius ciuile dr̃ qd̓ qſq; pp̄ls ſibi ꝯſtituit: & id ꝓpriũ ẽ ciuitatis ipſius ciuile inq̃ dcm̃ q̄ſi ꝓpriũ ipſius ciuitatis: & ex vna quaq; ciuitate appellat̃: vt Romanoꝝ, Athenieſiũ, Lacedęmoniorũ. Sed ius ciuile dcm̃ abſolute itelligit̃ Romanoꝝ inq̃t Iuſti. vt poeta Virg. apud latinos, apud græcos Home. Romano iuri Romulus ꝯditor vrbis auſpiciũ dedit: q pp̄ls in.xxx. ptes diuiſit quas curias appellauit propterea ꝙ tũc reip. curã p ſnias ptium eaꝝ expediebat, & ita leges q̄ſdã, & ipſe curiatas ad pp̄lm tulit, auctore Põp. li.i. dig. Tulerunt ẽt & ſeq̄ntes reges, q̄s Sex. Papyrius, q fuit regnãte priſco Tarq̄nio collegit, redegitq; i ordinẽ. Inde dcm̃ eſt ius papyrianũ poſt exactos reges: cũ p decẽ annos regiæ leges ceſſaſſent. Decẽuiri creati ſunt: q a gręcis leges peterent, q̄s in tabulas eboreas ſcriptas poſuerũt p roſtris.i. in foro: vt oibus legere volẽtib⁹ expoſitę eẽnt: q̄ decẽ erant: ſeq̄nti anno duæ adiectę ſunt: & ita leges. xii. tab. appellatæ. Inde fuit prudẽtiũ auctoritas, & diſputatio in foro q̄ & ẽt ius, qd̓ ſine ſcripto venit: cõi noie ius ciuile appellatũ eſt. Inde fcẽ ſunt legitimæ actiões: qb⁹ inter ſeſe hoies diſceptarẽt: q̄s collegiũ põtificũ iterp̄tabat̃ has actiões Appius Claudius ad formã redegit: & volumẽ qd̓ Cn. Flauius ei⁹ ſcriba libertini fili⁹ ſubreptũ pp̄lo tradidit cui id munus adeo gradũ fuit: vt Flauius Tribun⁹ plebis fieret, & ſenator, & ędilis Curulis: & ſic appellatũ ẽ ius ciuile Flauianũ. Poſtea Sextũ Helius actiones cõpoſuit: & pp̄lo dedit, vñ appellatũ ẽ ius helianũ: ide cũ plebs a p̄rib⁹ i mõtẽ ſacrũ, q ſupra anienẽ trib⁹ millib⁹ paſſuũ ab vrbe diſtat: ſeceſſiſſet. Tribunos ad ſuã ꝓtectionẽ creauit & Plebiſcita ꝯſtituta ſunt: q̄ poſtea, vt oĩs diſcordia ſedaret̃: lata lege hortẽſia ꝓ legib⁹ fuerũt. Inde cũ neceſſitas curã reipu. ſenatorib⁹ dediſſet: ſenatuſcõſulta ꝯſtituta ſunt. Inde p̄tores iura reddere cœperũt: & p̄torũ edicta nata ſunt: q̄ dñr ius honorariũ, eo ꝙ ab honore p̄toris venerit. Tãdẽ cõſtituto principe q̄cq̄d ipſe ſtatuiſſet ius fuit. Vñ dicit Iuſti. qd̓ principi placuit: legis hẽt vigorẽ. Quodcũq; ipatores p ep̄lam ꝯſtituebat. vel cognoſcẽs decernebat: vel p̄cipiebat edicto: lex erat. & hæ ꝯſtones appellabant̃: ſed vt dicebã ius ciuile dictum abſolute Romanoꝝ intelligebat̃, hẽt duas ſpẽs ius ſcriptũ, & nõ ſcriptũ: Ius ſcriptũ eſt lex, plebiſcita, ſenatuſcõſulta: principiũ placita: mag̃ſtatuũ edicta. r̃nſa prudẽtũ.

Quis iure ciuili claruere. Iuris ciuilis ſciam plurimi, & ſũmi viri ꝓfeſſi ſunt. P. Papyrius, q regnãte Tarq̄nio, vt dcm̃ ẽ, regias leges in vnũ cõtulit: Ap. Claudius decẽuir. Ap. Claudi⁹, eiuſdẽ gñis: q centimanus appellatus eſt: & viã appiã ſtrauit: & claudiã aquã iduxit. Sẽpronius C. Scipio Naſſica: cui domus in ſacra via publice data eſt: quo facilius cõſuli ab oibus poſſet Q. Mutius, q carthagine legatus adiit: Ty. Corrũcanus: Sex. Cecilius, & eius frater: Pu. Helius & Attilius: q primus a pp̄lo ſapiẽs appellatus ẽ. M. Cato. P. Mutius: Brutus: Rutilius Ruffus: Pa. Virgitimus, Q. Tubero ſtoicus Pãſę auditor: S. Põpeius Cn. Põpei fili⁹ Cę. Antipater, q & hiſtoria ſcripſit L. Craſſus frater P. Mutii. q Mutianus dictus ẽ. Hunc Ci. dicit iure cõſultoꝝ diſertiſſimũ: Q. Muti⁹ Publii filius põtifex Max. Aq. Gallus auditor: Bal. Lucilius: Se. Papyrius C. Viuẽtius: S. Sulpitius: q in cauſis orãdis ſm̃ locum poſt Cic. obtinuit: Alphenus Varus C. Aulus. Offilius: Titus Ceſius: Aufidius, Tucca Labeo: P. Cælius: Treb. Ceſellius, Q. Tubero i q Quintum Ligariũ accuſauit defenſum a Ci. orone, q̄ extat: fuerũt ẽt clari poſt Cic. Atteius capito: Antiſtius labeo: Maſſurius Sabinus: q fuit tpe Tyberii: C. Caſſius Lõginus natus ex filia Tuberonis: Sabinus imperãte Veſpeſiano: Pegaſus q tpe Domiciani p̄fectus vrbis fuit: cuius meminit Iuue. Rapta ꝓperabat ab olla, pegaſus Attonitę poſitus mõ villicus vrbi. An ne aliud tunc præfecti priſcus Neratius, q cõſul fuit. ¶ Quæ artes: mathematicæ diſciplinæ: dialectica, & ius ciuile verſantur in inq̄ſitione veritatis. ¶ Cuius .i. veri inueſtigandi cupiditate, & ſtudio. ¶ Abduci: auocari ab actiõib⁹, & reb⁹ agẽdis vitupab̃ & eſt ꝯtra offm̃, qm̃ laus virtutis ꝯſiſtit in actioe. Tũc.n. ho laudat̃, cũ ſtudioſę aliquid agit aut cogitat: & ſnia Ariſt. i. ethices: vt dcm̃ eſt in opatiõe aiæ p virtutẽ ĩ vita pfecta ꝯſiſtit humana felicitas. Nã ꝯſecratio hois vincit cognitionis ſtudiũ, & genus officioꝝ excellit: qd̓ hoium ſocietate tenet̃: & agere ꝯſiderate plus eſt q̄ cogitare prudẽter. Igit̃ ſtudio cognitionis nõ dẽmus eas actiões deferere, quę ad tuendã humanã ſocietatẽ ptinẽt: & eoꝝ cõſeruationẽ, qb⁹ offm̃, & pietatẽ dẽmus. ¶ A reb⁹ agẽdis: actiõib⁹, & officiis pſtãdis nõ dẽmus relinq̄re penitus actiões: & tm̃ cognitiõi reꝝ, & ꝯtẽplationi vacare: qm̃ vita hũana, & ꝯſociatio deſtrueret̃ & ipſa cognitio mãca eẽt, & ſoliuaga. Vñ Sopho. auctor Tragœdiarũ, cũ pp ſtudiũ rẽ familiarẽ negligere videret̃: a filiis i iudiciũ vocatus eſt. Virtutis.n. rõ q̄re. i. ꝯtra off. n. qm̃ laus virtutis cõſiſtit in actiõe: & ea maxie actiõe: q̄ ẽ ad ſocietatẽ tuẽdã. Vñ dicebat Ariſt. hoiem tũc eẽ felicẽ: cũ aliqd agit cũ virtute: & i ſõno nõ eẽ magis felicẽ: q̄ ſit is q virtutẽ nõ hẽt: tñ ẽ aliq̄ dña: vel poti⁹ maxia: ille.n. q hẽt hitũ virtutis: cũ primũ expg̃iſcit̃: põt feliciter opari. Vitioſus aũt mime, ſed ſp mĩſer.

Sophoclis ſtudium

¶ Laus virtutis cõſiſtit i actione: qm̃ actio eſt p̄ſtabilior hitu: qppe finis eſt p̄ſtabilior eo, qd̓ eſt ad finẽ: & hit⁹ cõparat̃ pp actionẽ, quã nõ dẽmus omittet̃ pp ꝯtẽplationẽ: qm̃ ad vtrũq; nati ſum⁹. Dicere ſolem⁹ inq̄t Seneca: ſummũ bonũ eẽ ſm̃ nãm viuere nã ad vtrũq; genuit, & ꝯtẽplationem reꝝ & actionẽ Stoici dicebãt in ſolo virtutis hitu cõſiſtere humanã felicitatẽ, dicẽtes neminẽ hẽre talẽ hitũ: q nõ opet̃: ſed tñ ſi nihil ageret: nihilominus eẽ felicẽ: tm̃ robur virtuti debeãt ad bñ, beateq; viuendum. Cato apud eundẽ in. iii. de fini. ſic ait: ſic ea quæ proficiſcuntur a virtute ſuſceptione prima non perfectione recta ſunt iudicanda.

ADD. ¶ ARTES: diſciplinę: ac rões. ¶ Inueſtigatiõe: idagatione: venatiõeq; veritatis: q̄ in re ciuili ſig̃nat boñũ agẽdũ: vt honeſtũ: ꝯducẽs: & decoꝝ, in ipſius vero iſpectiõib⁹: t q̄rũ finis ẽ ipſa cognitio affirmationẽ: & negationẽ. ¶ Cu⁹ veri, ¶ Studio: cura: voluntate: cupiditate. ¶ Abduci: remoueri. ¶ Cõtra of. actionẽ nãæ cõgruẽtẽ: & humanis vſib⁹ debitã nãli decreto: cui rõ degendæ vitæ cõtinere debet. ¶ Virtutis: abſolutæ rõnis: & prudẽtię: q̄ lex vitę hẽtur: & cuius finis eſt decẽs actio illius etenim mẽtis pfectio ẽ: q̄ rerũ agendarũ principiũ dr̃ a phis. ¶ In actione: offõ ciuili ſocietatis: iuſtitiæq; ſeruãdę neceſſario: cognitiõis etenim nulla ẽ vtilitas, ſi actio nulla ſeq̄ret̃: qppe nõ vt ſciamus, ait phs, quid ſit virtus: ſed vt boni efficiamur talia conſideramus.

FRA. MAT. Digeſtis de iuſtitia & iur. ¶ IN iu. ci. hoc vt digeſtis diſcim⁹ de iure & iuſtitia ẽ: qd̓ neq; totũ a nãli iure vel gẽtiũ recedit neq; p oĩa ſeruit: ita q̄ cũ aliqd addimus vel detrahim⁹ iuri cõi ius ꝓpriũ. i. ciuile efficim⁹: ꝯſtat aut ex ſcripto aut ex ñ ſcripto. Q̄d ex ſcripto ꝯſtat ex legib⁹ plebiſcitis: ſenatuſcõſultis decretis principũ auctoritate: prudẽtiũ venit. Oẽs aũt pp̄li q legibus aut moribus regunt̃ ptim ſuo ꝓprio ptim cõi hoium oium iure vtunt̃: nã qd̓ qſq; pp̄ls ipſe ſibi ius ꝯſtituit: id ipſi⁹ ꝓpriũ ciuitatis ẽ vocaturq; ius ciuile q̄ i ius ꝓpriũ ipſi⁹ ciuitatis: qd̓ vero naturalis rõ iter oẽs hoies cõſtituit: id apud oẽs gẽtes peręq; cuſtodit̃: vocaturq; ius gẽtiũ q̄ſi quo iure vtũt̃ gẽtes hoc a nãli recedit qa illud oib⁹ aialib⁹: hoc ſolis hoib⁹ iter ſe cõe eſt. Veluti erga deũ religio vt parẽtib⁹ & p̄rię pearn⁹ vt vi atq; iniuriã ꝓpulſem⁹: nã iure hoc euẽit: vt qd̓ qſq; ob tutelã corpis fecerit: iure feciſſe extimet̃. & cũ inter oẽs cognationẽ q̄dã nã ꝯſtituerit: ꝯñs eſt hoiem hoi iſidiari nefas eẽ. Manumiſſiões iuris gẽtiũ ſunt: & tria gña hoium p hoc cœperũt eẽ liberi: & his ꝯtrariũ ſui & liberti: q deſiſterunt eẽ ſui. Ex eodẽ ducta ſunt bella: diſcretę gẽtes: regna cõdita: diſtincta dñia: agris termini poſiti, & ędificia collata: cõmertiũ: ẽptiões: vẽditiões: locatiões: ꝯductiões: obligatiões inſtitutę exceptis qbuſdã q̄ a iure ciuili itroductę ſũt q̄ oẽs artes &c. & ppea necię ſũt: qm̃ i veri verſant̃ iueſtigatione.

¶ Cuius

a qua tamen ſæpe fit intermiſſio. Multiq; dantur ad ſtudia reditus:tum agitatio mentis, quæ nunq̃ acquieſcit, poteſt nos in ſtudiis cogitationis etiam ſine opera noſtra continerẽ, Omnis autem cogitatio: motuſq; animi, aut in conſiliis capiendis de rebus honeſtis,& pertinentibus ad bene beateq; viuendum: aut in ſtudiis ſcientiæ, cognitioniſq; verſabitur : ac de primo quidem officii fonte diximus,

FRA. MAT. ¶ CVIVS veri inueſtigandi,hic quæri pōt bt ne practicæ vitæ theorica anteponēda:vel huic illa. Et ſi qs dignitatem ſequatur Theorica:ſi vtilitatem attendit practica pferenda eſt. ¶ Contra officium:quod eſt virtutis actio peccaret et q dem vehementiſſime qui patria ab hoſtibus obſeſſa:cui prodeſſe opera ſua poſſet:contemplationi: et veri inueſtigationi vacaret . ¶ Virtutis enim laus &c. Ratio eius quod dixit et ſapienter ait Claudianus Vile latēs virtus.qd.n. ſubmerſa tenebris.pderit occluſo veluti ſub remige puppis.vel lyra q̃ reticet: vel qui nō tendit arcus. Ariſ. quoq; finē ciuil diſciplinæ dicit eē non cognitionē ſed actionē. Pli. in epiſtola ad Atticū de mentem affirmat inqt Euphrates phs hanc eſſe philoſophię pulcherrimam partē agere negocium publicum, cognoſcere: iudicare promere & exercere iuſtitiam. quæq; ipſi doceant philoſophi in vſu habere.

Claudianus.

Euphrates phs.

SACĒ. ¶ ET plures in iure ciuili:q̃ omnes artes verſantur.i.conſiſtunt in inueſtigatione veri. Cuius.ſ.veri ſtudio abduci a rebus agendis.i.dimittere propter eiuſmodi inquiſitiões res quas agere debeas:eſt contra officium. Omnis enim laus virtutis conſiſtit in actione.

PET. MAR ¶ TAMEN:quis in ipſa actiōe ꝯſiſtat:laus tñ ſępe pōt intermitti:& hō ſtudioſus ad ꝯtēplationē reuerti pōt. Vnde dicit Seneca. Non ſemp in actus ſis:ſed interdū aio tuo requiem dato: & requies ipſa plena ſit ſapientiæ ſtudiis,& cogitatiōibus bonis:nā prudens nunq̃ ocio marcet:hēt autē aliquādo remiſſum aium,nunq̃ ſolutum. ¶ A qua:actiōe in qua non ſemp eſſe poſſumus,& officiis pſtandis. ¶ Intermiſſio:aliqua tpis vacatio nō debemus abduci a rebus agendis pp aſſiduā ꝯtemplationem:multa.n.agenda ſunt pro ſalute patriæ,parentum,fratrum,& alioꝝ; quibus iure ſocietatis humanę officia debemus:vnde vituperanť illi,qui patria laborante,& ſuis:a ꝯtēplatione non diſcedunt : & ſic contra ꝑpter res agendas:& vilia,ſordidaq; interdum negocia: & indigna libero hoie a ſtudio bonaꝝ artium abduci contra offm eſt. Igitur habenda eſt rō temporis:& id qd tps,rō,& decorum ipm poſtulat agendū. Iō dicit ab ipſa actione : in qua cōſiſtit laus virtutis:fieri aliqñ intermiſſionem:& dari reditum ad ſtudia,& cōtēplationem:qm ad vtrūq; nati ſumus. ¶ Multi reditus:per ꝯns probat antecedens: poſſumus intermiſſa ſtudia ob res agendas,& officia præſtanda repetere:& ſi dantur reditus:dantur & diſceſſus,& cū a ſtudio auocamur negociis,& officiis ipediti: agitatio mentis, quę nobis ingenita eſt pōt nos in ſtudiis ꝯtemplationis tenere. ¶ Agitatio:motus,& cōtemplatio. ¶ Quæ:nunq̃ acqeſcit,q ſemp eſt in motu:& aliqd meditatur. ¶ Sine opa nřa:ſine labore:ſola.n.mentis agitatio pōt non in cogitatiōibus honeſtis,& cōtēplatione rerū continere:etiā ſi opera nřa ceſſet a ſtudio. ¶ Oīs autem:dat nunc diſceptum Cice.docetq; circa quæ debent verſari mentis agitatio:in rebus.ſ.honeſtis. Nā turpia meditari contra offm eſt: & ait:debemus cogitare ea,quæ pertinent ad mores,& ad bonā, beatamq; vitā: & ea,quæ ad ſciam rerum naturalium & diuinarū quæ cognitu digna ſunt:aliter diſceditur ab officio : & ſic de prio fonte.i.prudentia,& ſapiētia,& eo loco:qui in veri cognitione,atq; inueſtigatione cōſiſtit:dictū eſt. ¶ Cōſiliis capiendis:& hoc pertinet ad prudentiā:cuius munus eſt bene conſulere:& qd ſit agendum imperare,& rōnem officiorū reddere. ¶ Et pertinētibus.i.ipſis officiis.& rebus quę virtuti annexa ſunt:& pertinent ad beatam vitam. Non debemus igitur turpia cogitare:ſed ea in qbus,& bona,beataq; vita cōſiſtit. Aut in ſtudiis ſcientiæ:& hoc eſt munus ſapiētię.quæ ſciam,& intellectum complectitur: & qua contemplamur cœleſtia,& eſſentias a materia ſeparatas.ſed hæc oia Cicero large accipit. ¶ Fonte:prudentia: aqua tanquam a fonte manant officia. Tranſlatio eſt a fonte,& riuulis: qui ex ipſo fonte deriuantur.

ADD. ¶ A Q VA:actiōe. ¶ Reditus,opportuni regreſſus:cuꝫ neceſſariis rebus factū fuerit ſatis. Seneca ſic pcipit. Nō ſemp in actu ſis:ſed interdum aio tuo requiem dato:& reqes ipa plena ſit ſapientię:ſtudiis:& cogitationibus bonis. Nā prudens nunq̃ ocio marcet : hēt autem aliquando remiſſum aium:nunq̃ ſolutum : facere docet phia non dicere : et exigit, vt ad legem ſuā quiſq; viuat. Maximū hoc eſt,et officium ſapientiæ, et indicium, vt verbis opera concordent. ¶ Agitatio:commentatio:diſcurſus,q iugem habet imperiū:qui maxime in ſopito corpore demonſtrať. ¶ Studiis:curis inſpectionis:& contemplationis. ¶ Sine ope.labore corpis:& induſtria in euoluendis priſcoꝝ monimētis:& variarū diſciplinarū formulis:& decretis. ¶ Conſiliis:ſententiis:iudiciis : electionibus. ¶ Ad bene:recte,honeſte. ¶ Beate:feliciter:& ſufficiēter: hoc prudentiæ munus eſt:quod ſequitur ad ſcientiam:& ſapiētiam pertinet. ¶ Fonte:generali capite:loco:& virtute. Quæ circa veritatis indagationem verſatur.

FRA. MAT; ¶ A Q V A.ſ.actione. ¶ Fit intermiſſio ſæpe : non enim ſemper patria: parentes: amici & cæteri quos caros habemus noſtra indigent opera:licet q; aliquando nobis eſſe vacuis: quod tps ad veritatem inquirendā conferre debemus: cuius cognitione nullus ſuauior eſt animo cibus vt Lactantius ait:debemus itaq; tunc Scipionem imitari qui nō minus ocioſum ſe eſſe dicebat qui cū etiam ocioſus ad ſtudia veri inueſtigandi. ¶ Tum agitatio mētis:oſtendit etiā in mediis occupationibus poſſe nos in veri inueſtigatiōe verſari ſola mentis agitatione quæ fatigari non pōt: quæ nunquā acquieſcit. Quod ēt verū eſt,id quivis intelligit. Quis.n.eſt q non etiā valde occupatus aio:tamen ſemp aliqd voluat. idem paruo momento tpis diuerſis in locis & rebus eſt:nec vlla eſt tanta celeritas vt Cicero ait quæ cum animi celeritate cōtendere poſſit. Vnde Ariſto. εντελεχειαν ipſum vocauit nouo noie:qua quādā continuatam motionem & perēnem vt Cicero in queſtionibus Tuſculanis interpretatus eſt. ¶ Sine opera nřa:ſine labore noſtro etiam ſi libros non legamus. ¶ Omnis agitatio &c. Concludit breuiter oſtendens quod ſit prudētiæ munus. ¶ Cogitatio:hoc ad rei apprehēſionē referas:motum ad diſcurſum ipſius animi poſtq̃ per ſenſum rem aliquā apprehendit. ¶ In cōſiliis capiendis: quę ſunt in aſſentiēdo vel diſſentiēdo.eſtq; hoc offm prudentię potiſſimū.Quo aliarū virtutū dirigunt actiones. ¶ Studiis ſcientię: et cognitionis hoc in veri inueſtigatione & cōtemplatione cōſiſtit vt & principia rerū percipiamus & concluſiones. ¶ De tribus &c.de iuſtitia dicere icipit:et in duas diuidit partes. Ariſt.& ipſe bifaria diuiſit in diſtributiuā . et cōmutatiuā,illa ſuū cuiq; pro dignitate tribuit. hæc in cōmertiis et cōtrahendo poſita eſt. Cicero ita diffiniuit. Iuſtitia eſt habitus animi cōi vtilitati ſeruata:ſuū cuiq; tribuens: eidem religionem: pietatem:gratiam:vindicationem:obſeruantiā:veritatemq; ſubiecit. Opera iuſtitiæ:ſiue inſtia vocare malis ſunt omnes leges. Recteq; Solon duabus rebus conſtare ciuitatem dicebat præmio et poena:quę duo leges imperant: & niſi iuſtitia ſit nulla erit res publica.

Ariſto. diuiſit iuſtitiam in duas partes

ASCē. ¶ A Q V A tñ actiōe fit ſępe itermiſſio:& multi reditus. i.multæ reuerſiones danť ad ſtudia:tñ.i.inſuper agitatio.i. aſſidua diſcuſſio mētis:quæ nunq̃ quieſcit pōt cōtinere nos in ſtudiis cogitationis etiam ſi noſtra opa. Autem pro ſed: omnis cogitatio & motus animi verſabitur,aut in conſiliis capiēdis de rebus honeſtis & pertinētibus ad viuēdum bene & beate aut in ſtudiis ſciētię & cognitiōis. Ac p &. nos equidem,ideſt certe.dicimus:ideſt ſermonem noſtrum finimus de prio fonte officii:videlicet de ſapiētia & prudētia.

PET. MAR.

De tri. aūt rel. poſtq̃ de prudētia prio fonte officioꝝ
Ci. diſſeruit: tranſit ad iuſtitiā, q̄ latiſſime patet, &
oīs virtutes cōplectit̄, & vitę humanę ꝯſulit, & ful
get inter virtutes, & lucifer iter ſtellas, & ſine iuſtitia nō in
telligit̄ vlla virt⁹, & ab ipſa boni viri denoiant̄. Nā bonus
& iuſtus ꝯuertūt̄. Ergo cū iuſtitia plib⁹ ꝓſit: q̄a ē ad ꝯſerua
tionē humanæ ſocietatis p/
ſtabilior ē cæteris. i. fortitu/
dine: & tēperantia. Tres igr̄
virtutes ſupſunt, quaꝝ iuſti/
tia latiſſime patet. i. ad oīs
ptinet, & plib⁹ ꝓdeſt, cū ſit
ad cōſeruationē hūani gn̄is:
et ſocietatē cōem tuēdā: q̄ la

Iuſtitia.

De tribus autē reliq̄s latiſſime patet ea rō, q̄
ſocietas hoīum inter ipſos, & vitę q̄ſi cōi-
tas continetur. Cuius ptes duæ ſunt: iuſti-
tia, in qua virtutis: ſplendor eſt maximus,

te patet. ¶ Ea rō. i. ipſa iuſtitia, q̄ ē q̄dā rō, moduſq; viuēdi
ad vtilitatē cōem: qm̄ iuſtitia, cui adiūgit̄ liberalitas: ē vincu
lū ſocietatis hūanę: de q̄ iā diſputabit̄. ¶ Qua. ſ. rōne mō &
via tuēdę ſocietatis hūanę. i. ipa iuſtitia. ¶ Societas: amoris
ꝯiūcto & hoīum ꝯgregatio iter ipos: viciſſim mutuis offi/
ciis: vt alter alteri opituleṫ & adſit. ¶ Et vi. q̄. cō. qm̄ iuſtitia
oib⁹ ꝯſulit, ac ſi iter ipſos nulla eēt dr̄ia: nā hō hoiem tueri
dēt, & fouere ob id ipm̄, ꝙ hō ē, qm̄ mūdus eſt cōis pr̄ia, &
q̄cq̄d agim⁹ nō ad priuatū, ſed ad cōe bonū referēdū ē. Vn̄
vitupandi ſūt illi: q ſibi oīa vēdicāt: nullā hūanæ ſocietatis
hn̄tes rōnē, & iure tyrāni ab oī hūanitate alieni appellant̄.
Iuſtitia quid ſit ¶ Iuſtitia: ē virt⁹ ad aliū & duplex legitia. ſ. et pticularis: pri
ma ſic finit̄ a pħo. Iuſtitia ē hit⁹ electiuus circa ea oīa, i q̄b⁹
verſat̄ vir ſtudioſus ad ſuādas leges cōis cōmodi cā. Altera
vero ſic. Iuſtitia ē hitus electiuus circa diffinitā mām, vtpu
ta honores, ꝯtract⁹ &c. id gen⁹ tribuēs cuiq; ꝙ ſuū ē. Comi
tes iuſtitię ſūt liberalitas: magnificētia, religio, pietas, grati
tudo, ſctitas: obediētia fides & legū: mādatorūq; obſuatio
eq̄tas, bonitas, veritas. Iuſtitia vero ltia ē hitus trāſgrediē/
di leges: detrimēti cōis: & ſui cōmodi gr̄a. Iniuſtitia ptieu/
laris ē hitus electiuus circa determinatā materiā ſumēs q̄d
ſuū nō eſt. ¶ Cōtineṫ: ꝯſeruat̄ mutuis officiis. Iuſtitia h̄, de q̄
nūc agit̄ i diſtributiuā & cōmutatiuā diuidit̄: & h̄ ruſus
circa illa cōmercia. q̄ ſpōte faciūt hoīes, & illa, q̄ ipſi⁹ iuitis
efficiūt̄. ¶ Cui⁹. ſ. rōis vię modi, & facultatis ꝯſeruādę hūa/
nę ſocietatis. i. ipſi⁹ iuſtitię, ad quā referūt̄ hę virtutes: q̄ ſūt
ad cōes ſocietatē tuēdā. ¶ Duę p. h̄ rō hēt duas ptes iuſtitiā
& liberalitatē: qm̄ iuſtitia diſtributiua n̄ pt̄ exerceri niſi ab
eo q̄a libalis fuerit: q̄ppe ſi ē auarus: plus ęquo ſibi aſſumit:
& iniuſtus ē. Iuſtitia ē ad alios. Et iō dicit Ari. li. v. ethi. Ie
circo nō ſinim⁹ hoiem dn̄ari, ſed rōnē: q̄a ſibiipſi id facit. &
eſt tyrānus. Iō vir iuſtus q ē in magr̄atu aliis nō ſibiipſi la/
borat: atq; ob idipm̄ alienū bonū dn̄t iuſtitiā eē, qm̄ nō in
nos, ſed i alios ſuāda iuſtitia ē: quā vt volūt ſtoici. Sequūt̄
ęq̄tas & gratitudo. ¶ In q̄ vir. ſpl. ē ma. In q̄ plimū renidet
virtus, nā p̄clariſſima ē oīum virtutū: & neq; heſpus, neq;
lucifer inq̄t Ari. i morib⁹ ita admirabil̄ ē: & ꝓuerbio dice
re ꝯſueuimus. Iuſtitia i ſeſe virtutes ꝯtinet oīs ſed loq̄t illic
pħs de iuſtitia ltia. q̄ eſt q̄dā aggregatū ex oib⁹ virtutib⁹,
vt dcm̄ eſt. Et euripides dicit. Iuſtitia os aureū hēt. neq; he
ſpus neq; lucifer adeo mirabilis ē. Iuſtitia certe virt⁹ ē pfe/
ctiſſima: q̄a pficit ęteros hoies: & q̄a eſt vſus pfectę virtu/
tis, & q eā hēt & ad ſe & ad alios vti pt̄: p̄clariſſima ē oīum
virtutū: q̄a ē pfectiſſimū q̄d, & oē pfectiſſimū eſt admirabi
le, Vn̄ ſnīa Biātis bn̄ ſe hēt vt inq̄t Ariſt. Magr̄atus viꝝ oñ
det. ad aliū. n. eſt & in ſocietate iā ipe magr̄at⁹ ꝯſiſtit: & dif
ficile ē ea p̄ſtare, q̄ magr̄atus req̄rit. In quo iuſtitia ſuāda ē:
& offm̄ iuſti. & bōi viri ē bonos efficeṙ. ꝙ difficile eſt & p̄/
claꝝ. qm̄ multiplicant̄ bonū, & peſſimus is. q & ad ipm̄, &
ad alios vtit̄ vitio: optimus eſt, nō q ad ſeipm̄, ſed ad alios
vtit̄ virtute. Iuſtitia eſt hitus, quo fit aliq̄s idoneus ad iuſtū
per electionē: & iuſtitia, collocat̄ inter plus & minus: iuſtū
vero inter dānū, & lucrū. Magiſtratus eſt cuſtos iuſti. Iniu/
ſtitia eſt vſus vitii ad aliū. Lex eſt rō ſūma inſita in natura:
quæ iubet ea, q̄ facienda ſūt: phibetq; ꝯtraria, eadē rō cū ē
in hoīs mente cōfirmata: & cōfecta eſt lex & dr̄ a legendo,

cuius ea vis ē: vt recte facere iubeat. vetet delinq̄re; q̄ nō tū
demq; inq̄t Ci. i legib⁹ icipit eē lex: cū ſcripta eſt: ſed tū cū
orta eſt: orta eſt aūt ſil̄ cū mēte diuina: q̄obrē lex vera atq;
princeps apta ad iubēdū, & ad vetādū: rō eſt recta ſūmi Io
uis. Iure ꝯſulti ſic finiūt. Iuſtitia ē ꝯſtās, & ppetua volūtate
ius ſuū cuiq; tribuēs. Iuris prudētia ē diuinaꝝ hūanarūq;
reꝝ notitia, iuſti, atq; iniuſti
ſcia. Pręcepta iuris ſunt h̄, ho
neſte viuere: alteꝝ nō ledere:
ius ſuū vnicuiq; tribuere. Se
ne. ex opione, & ſnīa ſtoicoꝝ
ita finit: Iuſtitia eſt naturę ta
cita ꝯuētio in adiutoriū mul
toꝝ inuenta. Eſt aliter: Iuſti/
tia eſt diuina lex, & vinculū ſocietatis humanæ. Si vis inq̄t
eſſe iuſtus. deū time, & ama, amabis aūt, ſi in hoc illū imita
beris: vt velis oibus prodeſſe, & nulli nocere.

ADD. ¶ De tri. re. Fōtib⁹ videlicet locis & vniuerſis: ſiue gn̄ali/
bus virtutib⁹. Iuſtitia videlicet: fortitudie, ac tēpantia. La
tiſſime patet. cōiſſima ē ad oēm ſocietatē hūani gn̄is tuēdā
& fouēdā ſe extēdit: oiſq; virtutes cōplectit̄, q̄ cū alienę vti
litati laborāt, Iuſtitię nomē ſortiūt̄: & ipſa iuſtitia viculū
hūanę ſocietatis dr̄ a Se. Prouer. dicere ꝯſueuimus ait Ari.
Iuſtitia ē ſeſe virtutes ꝯtinet oēs: atq; pfcā maxie virt⁹ ē, q̄a Iuſtitia virtus
pfecte virtutis ē vſus, idq; ē ex eo, q̄a nō ad ſe ſolū, ſed aliū
et: is q ipſā hēt vti virtute pt̄. cōpl̄es. n. i pprtis q̄dē vti vir
tute pn̄t. ſed i his, q̄ ſūt ad aliū, neq̄unt. & ppea ſnīa Biātis
illa bn̄ ſe hēt, magr̄at⁹ viꝝ oñdet. Ad aliū. n. ē, & i ſocietate
iā ipſe magr̄at⁹ ꝯſiſtit, ob id āt ipm̄ & alienū bonū ipa iuſti
tia ſola ex oib⁹ virtutib⁹; et hr̄et ē: cū ſit ad aliū. Agit q̄ppe
ea q alii vl̄ pricipi: vel reipu. ꝯferūt. peſſimus igit̄ ē, q ad ſe/
ipm̄: & ad amicos vtit̄ prauitate. optius vero nō q ad ſeip/
ſum, ſed q ad aliū vtit̄ ipſa virtute. Hoc. n. ē opus difficile.
Iuſtitia, & virtus idē ſūt re, differūt aūt rōne. Nā quo ē ad
aliū dr̄ Iuſtitia. quo vero talis ē habit⁹ appellat̄ ſimpl̄r vir
tus: h̄ Pħs. Idē Ci. i vlt. de fi. dicit. In oī hoeſto, de quo loq
mur: nihil ē tā illuſtre: nec q̄d latius pateat q̄ ꝯiunctio inter
hoīes hoīum: & q̄ſi q̄dā ſocietas, & cōicatio vtilitatū, & ipa
caritas gn̄is hūani: q ai affectio ſuū cuiq; tribuēs: atq; hāc
q̄ dico ſocietatē cōiūctiōis hūanę munifice: & eq̄tuēs Iuſti/
tia dr̄, cui ſūt adiūctę pietas, libalitas: benignitas, comitas:
q̄q; ſūt gn̄is eiuſdē. Atq; h̄ ita Iuſtitię ꝓpria ſūt: vt ſint vir
tutū reliq̄ꝝ cōia. Nā q̄cq̄d aget q̄q; virtus, id a cōitate: & ea
quā expoſui caritate: ac ſocietate hūana nō abhorrebit viciſ
ſimq; Iuſtitia: vt ipa ſe fundet vſu i ceteras virtutes ſic illas
expetet. ſuari. n. iuſtitia, niſi a forti viro: niſi a ſapiēte nō pt̄.
¶ Ea rō: modus viuēdi, & gn̄alis virtus cōem tuens ꝯgrega
tionē hoīum, & naturalem ciuilitatē: h̄ virtus cōitas dr̄: &
iuſtitia ſuū cuiq; tribuens, cōi vtilitate ſeruata. ¶ Societas:
ꝯiūctio: cōſortiū; eatenus ait Ari. in oī ciuilitate: ſocietate:
ac negociatione ꝓgreditur ꝯcors amicitia: q̄tenus iuſtitia
¶ Cōitas: pticipatio, & cōicatio cōmodoꝝ, & offōꝝ. Retē/
tio ſocietatis humanę dicit Lactā. eſt cōitas. i. auxiliū p̄ſtā
re: vt poſſis accipe. ¶ Cōtinet̄: ꝯprehēdit̄: colligat̄: ꝯſeruat̄ cū
ſit vinculū humanæ ſocietatis: & neceſſaria ſit ēt prauis ci/
uilitatibus: ut ſuo loco dicetur. ¶ Cuius: rōnis, & gn̄alis for
mulę viuendi ad naturę p̄ſcriptū. ¶ Iuſtitia: virtus nemini
nocens, ac oibus & ſingulis p viribus cōſulens. ¶ Virtutis:
honeſtatis latiſſime patētis, & ois, atq; oīa cōplectētis (vt
dcm̄ eſt:) Quappe eū locum hēt inter uirtutes (ut ait pħs)
quē heſperus: & lucifer inter ſtellas: & boni uiri dn̄r iuſtitię
præcepta ſeruātes, qua appellatiōe nil euenire pōt hoi ma/
ius, & glorioſius. Amabis deum ait Seneca. ſi in hoc illum
imitaberis: vt uelis omnibus prodeſſe, & nulli nocere.

FRA. MAT.

De tri. reli. Iuſtitia: Fortitudine: Temperantia. ¶ Ea la/
tiſſime patet: oīa attingit, q̄d fortitudo & tēperan/
tia nō faciūt: eſt. n. eius nō ſolū legib⁹ cōſtituta: & di
cta oīa, fcā: cōuētaq; cuſtodire, ſed eadē pietate & ſanctita
te in deos ueneratiōe in parentes uti iubet, & ne mortuos
quidem ſperni a nobis patitur. Quibus ſacrificia fieri &

iuſtitia

iuſta iperat pſolui: fortitudo pñã potiſſimũ defendere ad mõet: tẽperãtia hoiez tñ ornat i quo ẽ. ⁋ Societas ho. quos iuſtitia ſociat. Nã hoiem hoi ↄciliat. ⁋ Vitæ cõ. efficit. n. vt oia pene cõia ſint: tũ ↄferẽdis i mediũ vtilitatib⁹: iuuãdiſqꝫ hoib⁹: tũ pmutãdo, ↄtrahẽdo, ↄducẽdo, locãdo, emẽdo, vẽdẽdo. ⁋ In q̃ vir. &c. tãgit diſtributiua: q̃ ſuũ cuiqꝫ ꝑ dignitate tribuit, iureqꝫ. Ariſ. hãc virtutẽ hitũ honeſtum dixit eẽ ad aliũ: tãto aũt melior ẽ q̃to latius patet: nã idẽ inqt tãto pulchrius & diuini⁹ bonũ eſſe: quanto cõmunius.

ex qua boni viri noĩantur, & huic eſt coniuncta beneficiẽtia, quã eandẽ vel benignitatẽ, vel liberalitatẽ appellari licet, Sed iuſtitię primum mun⁹ eſt: vt ne cui quis noceat, niſi laceſſitus iniuria: deinde, vt communibus pro cõmunibus vtatur, priuatis autem vt ſuis.

ASCẽ. De tri. i hãc pte incipit auctor agere de ſcdo fonte officii, videlicet de iuſtitia & bñficẽtia ſeu liberalitate oñdẽs munus & offm. Ordo eſt. Aũt ꝑ ſed: ea rõ q̃ ſocietas hojum iter ipſos & q̃ſi cõitas vitę ↄtinet patet latiſſime i trib⁹ reliqs ſup. fontib⁹ officii hoc ẽ virtutib⁹ q̃s cardinales vocãt. cuius. ſ. rõnis duæ ſũt ptes: iuſtitia. ſ. in qua ſplẽdor virtutis ẽ maximus.

PET. MAR. ⁋ E X q̃ bo. vi. no. nã bonus & iuſtus ↄuertunt: & p iuſtũ bonũ itelligimus, & p bonũ iuſtũ. ⁋ Huic iuſtitiæ: dixi q̃re liberalitas ↄiũcta ẽ iuſtitiæ: & p̃t iuſtitia diſtributiua dici. ⁋ Sed iu. ꝓſeqtur primã ptẽ: iuſtitiã. ſ. & munus ipſi⁹ deſcribit: & viri iuſti: vt aũ oia ne cui qs noceat: niſi laceſſitus aliq̃ iniuria, & ꝓuocat⁹. qm iure nãli oib⁹ ↄcedit defenſio, & niſi nocẽtes, & iniuriã iferẽtes opprimerent. cõfunderet hũana ſocietas, & ↄiũctus. Iõ pp malos mores iuẽtæ ſũt leges: vt qſqꝫ i offõ ↄtineat: qbus melius ad ↄſeruationẽ hũanę ſocietatis excogitari potuit. A cerbiſſimis cladibus oia redundarent, niſi nefaria malorꝫ rabies, & i optios quoſqꝫ ↄiuratio ſanctiſſimis legib⁹ vindicaret: q̃ vt dixi, a malis morib⁹ originẽ habuerũt. nã ſi e nã hoies viuerẽt: nõ eẽt opus tot legibus: ſui igit defenſio ↄceſſa ẽ oib⁹ iure naturali: qd vetuſti⁹ eſt i re ciuili. Iura. n. ciuilia tũc eſſe cœpunt: cũ & ciuitates ↄdi: & magĩat⁹ creari, & leges ſcribi cœperũt. ⁋ Cõib⁹: q̃dã nãli iure, vt inqt Martia. li. i. dige. & repetiit Iuſti. li. ii. inſtitutionũ: cõia ſũt oium: q̃dã vniuerſitatis: q̃dã nulli⁹ pleraqꝫ vero ſingulorꝫ: q̃ variis ex cãis cuiqꝫ acqruntur: & modis quos Ci. ꝑoit. Naturali iure cõia ſũt iſta Aer: aq̃ ꝓfluẽs: & re, & p hoc littora maris. Nemo inqt Mart. ad litus maris accedere ꝓhibet piſcãdi gr̃a. Flumia pene oia, & portus publica ſũt. Riparꝫ quoqꝫ vſus ẽ publicus inqt Caius iuregentiũ: ſicut ipſius flumis. Vniuerſitatis nõ ſingulorꝫ ſunt theatra: ſtadia: fora &c. id genus q̃ ſunt i ciuitatib⁹ cõia. Et ſtoici dicebãt oia eẽ cõia iure naturali: ſumma rerꝫ diuiſio, iqt Paulus i duo gñ a diducit. Nã aliæ ſũt diuini iuris: alia hũani. Diuini iuris ſũt veluti res ſacræ & religioſæ. ſc̃tẽ quoqꝫ res veluti muri, & portę ciuitatũ, quodammõ diuini iuris ſunt. Quæ ſũt hũani iuris publicę ſũt, aut priuatę. ⁋ Priuatis: his, q̃ ſunt ſingulorꝫ. & ꝓpria cuiuſqꝫ. Nã pleraqꝫ iã ſingulorꝫ ſũt ex iuregẽtiũ, qd noia poſſeſſiua iuenit, vt. ſ. diceret, hoc ẽ meũ: hoc vero tuũ: cũ oia eẽnt prius de iu. na. cõia ius gẽtiũ oi hũano gñi cõe ẽ, qd a iure naturali receſſit, qa illud oib⁹ aialib⁹: h̃ ſolis hoib⁹ iter ſe cõe eſt. Nã vſu exigẽte, & hũanis exigẽtib⁹ neceſſitatibus gẽtes hũanę, q̃dã iura ſibi ↄſtituerũt: bella eteni orta ſũt: & captiuitates ſũt ſequutæ & ſeruitutes: q̃ ſũt iure nat. ↄtrariæ. Iure. n. naturali oẽs hoies liberi naſcebãt. pħs li. v. ethices. Iuſtũ ciuile diuidit i duas ptes naturale. ſ. atqꝫ legitimũ: & nãle iqt eſt, qd vbiqꝫ vim hẽt eãdẽ: hoc appellat a iut cõi. ius nãle: ſecũdariũ ſiue ius gẽtiũ. eſt. n. ↄſentaneũ naturę hois ciuilis. In. iii. de fi. ſic ait Ci. Sed queadmodũ theatrũ cũ cõe ſit: recte tñ dici põt eius eẽ eum locũ, quẽ qſqꝫ occupauerit ſic in vrbe mũdoue cõmuni nõ aduerſatur ius, quo minus ſuum cuiuſqꝫ ſit.

ADD. ⁋ L A ceſſitus: ſtipulatus: irritat⁹: ꝓuocatus: & iniuria affectus. Iuriſcõ. xlviii. ff. dicit. vi vi repellere licet: idqꝫ vis nã cõparauit. Appet ãt & arma armis repellere licere. Idẽ Ci. Agẽs cãm Milonis dicit. ſilẽt leges inter arma nec ſe expectari iubẽt. cũ ei, q expectare velit, aũ iniuſta pœna luenda ſit: q̃ iuſta repetẽda. ⁋ Priuatis: ꝓpriis: priuata quõdam ſingula dicebant: vñ res priuatę in poſſeſſionẽ ſingulorꝫ deſcriptæ: cõibus, ac publicis opponuntur, vt ſacra prophanis.

ERA. MAT. ⁋ E X q̃ bo. vi. no. bñ dixit noiant: nã q i ſeipſo bonus ẽ, nõ recte bonus dr: ſed is q alis bon⁹ ẽ: qm vt dcm̃ ẽ ad aliũ virtus ẽ iuſtitia. Traſimachus apud Plato. in li. de rep. iccirco amplectẽdã iuſtitiã dicit ꝙ aliis magis ꝓdeſt q̃ hñtib⁹. Recte ẽt Bias inqt magĩat⁹ virũ oñdit. Cũ ad aliũ & i cõi magĩatus gerat. ⁋ Noiatur laudatur aut qm q bõi ſunt idẽ iuſti ſũt: & hĩt, & Ariſtides dict⁹ eſt iuſtus ab Athenienſibus, & Naſica optius a ſenatu Ro. eſt appellatus. ⁋ Bñficẽtia: iuſtitia q̃ i diſtribuendo ↄſiſtit ſm dignitatẽ faciat neceſſe eſt. ea vero q̃ in cõtrahẽdo poſita ẽ ab oi fraude abſtinere debet: ſed ẽ alia iuſtitię ſpẽs cũ nullo rigore legis nulla neceſſitate coacti, & naturali tm̃ bonitate icitati: bñfacimus cupiã egẽti h̃ in erogando verſa. Rectiſſimeqꝫ bñficẽtia noiat, qd p eã hũano gñi bñfacimus. ⁋ Sed iu. pti. mu. Primũ dicit iuſtitię offm̃ eẽ, nemini iniuriã facere. Nã iuris p̃cepta ſũt h̃, hõeſte viuere, alterũ nõ lędere ſuũ cuiqꝫ tribuere: niſi laceſſitus vero ait. Q m̃ iure gẽtiũ vi, atqꝫ iniuriã ꝓpulſare licet, & qd qſqꝫ ob tutelã corpis facit iure facere vr. Et Ari. ait, q ab alio lęſus, idẽ facit aduerſus illũ: nõ vr iniuriã facere: ſapiẽter qdẽ maiores nři hoc ſtatuerunt ne hoium augeret ad malefaciẽdũ iprobitas: ſibi iniuriã faciẽtes impuniti abirẽt, qd ſi leges expectem⁹ q̃ puniãt offendẽtẽ multi quotidie peribũt q iniuriã nõ repellẽt: eſt ergo vis vi repellẽda: ſed tũc demũ cũ neceſſitas maxia cõpellit & ſaluti aĩr cõſuli nõ põt h̃ ppea dixi: qa hũc locũ notat Lactan. cũ dicit nõ mõ malũ ꝑ malo nõ reddẽdũ: ſed ẽt bonũ ꝑ malo retribuẽdũ. ⁋ Deinde vt cõi. vt q̃ cõia ſũt, ſibi nõ vẽdicet: & q̃ ſua ſunt ſibi retineat, & cõſeruet auferriqꝫ nõ ſinat: eroget ãt illis i quos liberalis eſſe voluerit, ſed nãli iure q̃dã cõia ſũt oium: q̃dã publica, q̃dã vniuerſitatis: q̃dã nullius: pleraqꝫ ſingulorꝫ: q̃ variis ex cãis cuiqꝫ acqrunt: cõia nãli iure ſũt h̃ aer: aq̃ ꝓfluẽs ex mare, & p h̃ littora maris, nemo igit ad littora maris ꝓcedet ꝓhibetur. Dũ tñ a vilis & monumẽtis & ędificiis ſe abſtineat: qa nõ ſũt iuriſgẽtiũ ſicut & mare. Flumina ãt & portus publica ſunt: itaqꝫ ius piſcãdi oib⁹ eſt i portub⁹ & flumibus, eſt aũt littus mari q̃tenus hybernus fluctũ maxius excurrit, riparum quoqꝫ vſus publicus ẽ: ſicut ipſius flumis, itaqꝫ naues ad eas applicare: funes arboribus ibi natis religare, on⁹ aliqd in his reponere cuilibet liberꝫ ẽ ſicut p ipm flumẽ nauigare. Sed ꝓprietas illorꝫ ẽ, quorꝫ p̃dus adhęrẽt: q̃ de cã arbores quoqꝫ i hiſdẽ natę eorũdẽ ſũt. Littorꝫ quoqꝫ vſus publicus ẽ iuregẽtiũ: ſicut ipſi⁹ maris: & ob id cuilibet cãm ibi ponere liberꝫ ẽ, in q̃ ſe recipiat ſicut retia deſiccare, & ex mari deducere, ꝓprietas aũt eorꝫ põt itelligi nulli⁹ eẽ, ſed eiuſdẽ iuris eẽ, cuius & mare, & ẽt q̃ ſubiacẽt mari vt terra vel arena, vniuerſitatis ſũt nõ ſingulorꝫ, veluti q̃ in ciuitatibus ſũt vt theatra, ſtudia, & his ſiĩa, q̃ ſũt cõia ciuitatũ. Nulli⁹ ſunt res ſacrę, & religioſę & ſanctę, qd. n. diuini iuris eſt, id nullius hois eſt, ſingulorꝫ aũt hoium multis modis res ſũt. Quarũdã. n. rerꝫ dñiũ nãciſcimur iure naturali, qd appellat iuſgẽtiũ. Quarũdã iure ciuili, occupatiõe res nobis acqrũt vt ferę, beſtię, & volucres, & piſces & oia aialia: q̃ i cœlo: q̃ in terra naſcunt: ſiĩ atqꝫ ab aliquo capta fuerit, iuregentiũ ſtatim illius eſt incipiũt. qd. n. aũ nullius eſt id occupatis eẽ conceditur. Ex his percipitur quid ſint cõia, quid publica: quid priuata: quid item ſit quod occupatione noſtrũ fiat.

Quæ publica
Quæ priuata
Quæ ſacra

ASCẽ. ⁋ E T ex q̃ vi. no. bo. & bñficẽtia q̃ eadẽ licet appellari vł benignitatẽ, vł libalitatẽ ẽ ↄiũcta, huic. ſ. iuſtitię. Sed p̃mũ mun⁹. i. priç ptes ſeu p̃mũ offm̃ iuſtitię ẽ vt ne cui. i. nemini qs. i. aliqs noceat: niſi laceſſit⁹. i. ꝓuocat⁹ iiuria: lꝫ. n. ſm iura vi vi repellere, ſꝫ ſaluatoris nři ↄſiliũ ẽ orat ꝑ pſeq̃ntib⁹ nos & bñfacet ẽt inimicis nřis dũ id ad nřam aut illorꝫ fiat ſalutẽ. Deiñ offm̃ & mun⁹ iuſtitię ẽ, vt qs vtat cõib⁹ ſup. reb⁹ ꝑ cõib⁹ et ñ ꝓpis: ãt p ſꝫ: vt vtat ꝓuatis ſup. reb⁹ vt ſuis. i. ꝓpis

Bonum pro malo reddẽdũ ẽ

Plato iii bris de repub.

PET. MAR. ¶ SVNT autē ab ipſa natura. nihil eſt fcm̄ priuatū, ſed oia cōia: & cū eēnt in mūdo vacua: primi illi occupare cœ perūt: & ſic qſq; populus ſuos habuit terminos, ciueſq; ſin guli in pprijs fundis & domibus: ea aūt, q̄ cōia ſunt i fiunt ſingulo℞ his modis, q̄s Ci. ponit. ¶ Natura: iure naturali.

Occupare qd ſit — ¶ Sed aut ve. occu. vt fuerūt illi priſci, quos caſcos appellat Ennius, q loca cōia occupā tes ppria fecerūt. ¶ In va. p/ dia non poſſeſſa ab alijs: va/ cua dr̄ loca q̄ carēt colonis occupare eſt aliquā rē retine re tanq̄ priuatā, & ppriā, q quōdā fuerit publica. Vn̄ dr̄ Cę ſar occupaſſe rēp. ¶ Aut vi. qm̄ vt inqt Iuſtinia. ea q̄ ex ho/ ſtibus capimus iure gētiū ſtatim nr̄a fiūt: vt ēt liberi hoies i noſtrā ſeruitutē deducant. Nā bella ſunt de iure gētiū. Iure qppe naturali nō hoi cōiunctus eſt: nec pugnare debet hō cū hoie, ſed gētes hoc inuenerūt humanæ. ¶ Potiti ſūt i q ha buerūt, victoriā: & alienā ptiam occupātes nouas colonias deduxerūt. Romani etenim clariſſimis victorijs tot gētes: & nationes ſuo iure vtētes, & viuētes ad ſeruitutē redege/ rūt. ¶ Aut le. cū lata lege nouis colonis agri ɔcedunt publi/

Sunt aūt priuata natura nulla: ſed aut veteri occupa tione, vt p quōdā in vacua venerūt, aut victoria, vt q bello potiti ſunt, aut lege, pactione, conditione, ſorte.

pactio quid ſit — ci. ¶ Pactione: pactio vt inqt Vlpia. li. ii. dige. eſt duo℞ plu/ riūue, in idē placitū, & cōſenſus. ¶ Cōditiōe: hęc dictio ſi cō ditionalis ē: vt ſi veneris ad me, dabo tibi librū: & ſi mihi quotānis. iiii. ptē redit⁹ ipſius fundi dederis: ager tuus eſto daṫ igiṫ aliqd alicui cōe habēdū cū aliq̄ ɔditiōe: q̄ ſi nō ſer/ uauerit: agrū amittet. pactū a pactiōe dr̄. Inde ēt pacis no/ mē appellatū eſt inqt iuriſcōſul. ¶ Sorte: cū pdia ſorte iacta diuiduntṫ. & illius ſunt in quē ſors ceciderit: & noui coloni agros interdū ſorte diuidebāt: ſi in diſceptationem res ve niſſet, & controuerſiam. vt nemo poſſet conqueri.

ADD. ¶ NATVRA: naturali iure: ſed poſitiuo, & gētiū decre/ ro qd poſſeſſiua noia excogitauit. ¶ Veteri o. priſca inuaſiōe vacātiū re℞. i. regionū, & agro℞, vacua ſūt, q nō occupantṫ ab aliquo, nec poſſidentṫ. ¶ Victoria: bellico iure: vn̄ Syllius agēs de Sicilia dicit. vomere verterūt primū noua rura ſi/ cani. Pyrene miſit pplos, q nomē ab amne. adſcitū pҏio ter re impoſuere vacāti. Mox ligu℞ pubes ſiculo ductore noua/ uit. Poſſeſis bello mutata vocabula regnis. ¶ Potiti ſūt: poſ ſeſſionē: & dn̄iū adepti: qm̄ ius ē i armis: & victoria. vn̄ vul garis circūfertṫ ſnia. veh victis. Intolerabiṫ quōdā Ro. i gal

veh victis — lica victoria: & auri appēſiōe: vt apud Sylliū dcm̄ ē. ¶ Aut le. q̄tuor modos ponit, ſed ad vnū facillime redigunt. i. ad qddā pſcriptū his ꝓuādū: q pacifice curant id poſſidere, qd ſub certa ɔditiōe priuati poſſidēt: qd publice tenebaṫ. Se/ ne. li. vii. de bn̄fi. dicit. Quædā quorūdā ſub certa ɔditiōe ſūt, hēo in eq̄ſtrib⁹ locū: nō vt vēdā: nō vt locē: nō vt habi/ tē, ſed in hoc tm̄, vt ſpectē. Aliqd nō pp hoc nō ē tuū: q a vē dere nō potes, q a ɔſumere: q a mutare i deterius aut melius nō potes. tuū. n. ē ēt, qd ſub lege tuū ē. ¶ Pactiōe: pacto: ɔuē to. ¶ Cōditiōe, certa q̄dā ɔuētione: vt. ſ. quotānis ad aliqd mun⁹ teneaṫ poſſidēt. ¶ Sorte fortuito quodā euētu: qd tūc eſt. cum bona publica ſorte diſtribuuntṫ viritim. Cæſar in/ quit Trāquillus agrum Campanum diuiſit extra ſortem.

FRA. MAT. ¶ SVNT au. pri. &c. iure nāli oia oib⁹ cōia ſūt, nihil ē ſin gulo℞. priuatū id ſignat: qd ad ſingulo℞ vtilitatē pertinet ¶ Vetere ca. a pricipio qn̄ hoies q̄ cōia erāt oib⁹ ſibi vēdica re cœperūt: hoc aūt fieri cœptū eē ætate ænea ſcribūt poe tæ de q̄ loq̄ns Oui. ſic ait: cōemq; prius ceu lumina ſolis & auræ: caut⁹ humū lōgo ſignauit limite mēſor. ¶ In va. ve. in loca a nullo poſſeſſa. Vacuū ē in quo nihil eſt locatū. pprie ph̄i. nihil vacuū eē pbātio a. n. aer occupat. ¶ Victoria: iure gētiū q̄ bello ltie idictio acqruntṫ ppria victoris efficiūtur. Cui⁹ vict⁹ ēt leges accipit. Sicut ager latin⁹ & veientanus victoria Romano℞ fact⁹ ē. ¶ Lege: q̄ aliqd nobis vēdicat p vſucapionē & pſcriptionē. Quoties bōa fide rē emim⁹ ab eo, q dn̄s nō erat credētes dn̄m eē, vel donatiōe: aliaue q̄li/ bet cā accepimus & mobilis qdē res veteri iure vno anno: vbiq; imobilis biēnio i italico tm̄ ſolo vſucapiebaṫ: hoc aūt ɔſtitutū ē, ne re℞ dn̄ia mutarentṫ, poſtea nouo iure cautū ē: vt res qdē mobiles p triēniū. Immobiles iter pn̄tes pſonas decēnio: iter abſentes. xx. annis vſucaperentṫ. Præſcriptio eſt cū alienā rem. xxx. annos qs poſſederit: eius. n. ppria ef/ ficiṫ. Itē alienus filius effici alicui⁹ pōt p adoptionē vel ar rogationē. Quę lege ſūt inuectæ: eſt aūt inter eas dr̄ia. Nā adoptio a ptore fiebat: arrogatio a pplo: adoptabantṫ autē cū a parēte in cuius ptāte erāt, q tertia mācipatiōe in iure cedebāt: atq; ab eo: q adoptabat apd eū apd quē legis actio erat vindicabātṫ arrogabantṫ ii: q cū ſui iuris eēnt in aliena ſe tradebāt ptātē eiuſq; rei ipſi fiebāt auctores: poſtea ſublata Ro. po. liber/ tate: q ſui iuris ſūt pricipali reſcripto hoc impatoris aucto ritate arrogari cœperūt. ¶ Pactiōe: ptor ait pacta ſeruabo. Cuius edictū: vt Vlp. ait: eq̄tas naturalis eſt. Quid. n. tā cō gruū eſt fidei hūanæ: q̄ ea q placuerūt ꝓuare iter eos, pactū ipm a pactiōe dr̄. Inde ēt pacis nomē appellatū eſt. Et ē pa ctio duo℞ pluriūue in idē placitū & ɔſenſus ɔuētiōis ver/ bū gn̄ale ē: ad oia ptinēs de q̄bus negocii cōtrahēdi trāſigē diq; cā ɔſentiūt. Qui inter ſe agūt. Pedius dixit nullus ē cō tractū nullā oblōnē: q̄ nō hēat i ſe ɔuētionē ſiue re: ſiue ver bis fiat. Et ſtiplōnē: q̄ verbis fit: nullā eē niſi ɔſenſum hēat. De pactis & ɔuētiōib⁹ multa apud iurecōſultos legim⁹ di ge. li. ii. ti. de pac. ¶ Cōditiōe: verbis obligatio ɔtrahiṫ: ex in terrogatiōe & rn̄ſione cū qd dari fieriue nobis ſtipulamur: ex q̄ duæ pficiſcūṫ actiōes tā ɔditio ſi certa ſit ſtipulatio q̄ ex ſtipulatu ſi incerta. In hac olim talib⁹ verbis vtebāṫ: ſpō

Vlpianus. Stipulatio in verbis tantū — des ſpōdeo: pmittis pmitto: fideiubes fideiubeo, dabis da bo: facies faciā: ois ſtiplo aut pure, aut in diē: aut ſub ɔdōne fit pure, veluti. v. aureos dare ſpōdes: idq; cōfeſtim peti pt. &. x. aut eos ſpōdes quoad viuā. In diē eſt adictio diei: quo pecunia ſoluaṫ: veluti. x. aureos Calē. Martiis dare ſpōdes & id qd in diē ſtipulamur: ſtati debere. Sub ɔditiōe ſtiplo fit: cū in aliquē caſum differṫ oblo. vt ſi aliqd fcm̄ fuerit vel nō fuerit ſtiplo cōmittaṫ veluti: ſi titius ɔſul fact⁹ fuerit. v. aureos dare ſpōdes: ſiqs ita ſtipuleṫ: ſi in capitoliū nō aſcen/ dero dare ſpōdes: pinde erit, ac ſi ſtipulatus eē cū moreretṫ dari ſibi: q a ex ɔditionali tm̄ ſpes eſt debitū iri. eāq; ipſam ſpē in hr̄dē trāſmittimus, ſi prius q̄ ɔdō exeat mors nobis ɔtingerit loca ēt inſeruntṫ ſtiploni. Veluti Carthagine dare ſpōdes. Tpa itē pteritū vel pn̄s q̄ ſtatim aut infirmāt oblo nes aut oi nō differūt. Quib⁹ de rebus apte lib. inſtitutio. iii. tractaṫ. ¶ Sorte quoties aliqd ſorte diuiſum alicui adiu/ ciṫ: & acqriṫ vt publicus & capt⁹ ab hoſtib⁹ ager ſorte ciui/ bus vel militib⁹ oi diuidebaṫ. itē cū cautiōes hr̄ditariæ in/ ter hr̄des diuiduntṫ, vt Caius inqt li. x. dige. tit. familiæ her ciſcūdæ: ſi oēs hiſdē ex ptib⁹ hr̄des ſint: nec iter eos ɔueniat apud quē potius eē dēant ſortiri eos oportere. Iuſtin. li. vi.

Iuſti. in libro. 6 codicis tit. de leg. — codi. ti. cōia de leg. ſic ait. ſi duob⁹ vel trib⁹ hoīb⁹ vel plib⁹ ſorte optio ſerui vel alterius rei relicta fuerit: vel ſi vni qdē legatario optio ſui vel alterius rei relicta eſt: ipſe aūt mo/ riēs plures ſibi reliq̄rit hr̄des: dubitabaṫ iter veteres: ſi iter legatarios vel hr̄des legatarii fuerit certamē: & alter ſeruū vel aliā rē eligere velit: qd ſit ſtatuēdū, ſancimus itaq; in oi bus hmōi caſibus rei iudicē formā eſſe & ſortē iter altercā tes adhibēdā: vt quē ſors ptulerit, is qdē hēat eligēdi ptā/ tē. cęteris aūt extimationē pſtet cōtingentiū eis ptium, lib. item. x. codicis lege ſecūda quibus & quarta pars diuiſionē per ſortem faciendam ſcribitur quoties accidit, vt circa il/ lam qdam nō conueniant: ex his oibus facile cognoſcitur. Quomodo per ſortem aliquid noſtrum fiat.

A S C. ¶ AVtē p ſed, nulla ſup. bona ſūt priuata. i. ppria alicuius natura. i. p naturā, q a naturaṙ oia ſūt cōia, ſed ſup. priuata ſunt: aut occupatiōe veteri. i. priuſq̄ alius tenuerit, vt. i. quē admodū ſup. occupauerūt illi q venerūt quōdā in ſupiori/ bus ſæculis, in vacua. i. in loca a nullo poſſeſſa, aut priuata fcā ſūt victoria: vt. i. quēadmodū illi q potiti ſūt bello aut lege aut pactiōe: hoc ē ɔtractib⁹ & mutuis ɔſenſib⁹ aut ɔdi tiōe. i. euētu ɔditiōis aut ſorte. i. re℞ diuiſiōe per ſortes.

¶ Ex quo

Ex quo fit, vt ager arpinas arpinatiū dicatur tuſculanus tuſculanorū. Similiſq; eſt priuatarū poſſeſſionum deſcriptio. Ex quo, quia ſuum cuiuſq; fit, eorum, quæ natura fuerāt communia, qđ cuiq; obtigit, id qſq; teneat. Eo ſiqs ſibi plus appetet, violabit ius humanæ ſocietatis. Sed quoniā, vt præclare ſcriptū eſt à platone, nō nobis ſolū nati ſumus, ortuſq; noſtri partē patria vendicat, partē amici, atq; vt placet Stoicis, quæ in terris gignūtur, ad vſum hominū oīa creari, homines autem hoīum cā eſſe generatos, vt ipſi inter ſe alii aliis ꝓdeſſe poſſint, in hoc naturā debemus ducē ſeq

PET. MAR. CEX quo fit: pp hoc q ea. q̄ quodā cōia erāt: fiunt priuata modis ſupradcis, factū ē, vt agris noia poſſeſſiua iponerentur. Arpinatiū: arpiates Ci. potiſſimū noiauit i laudē pťię ſuæ, qm̄ ipſe. Aripnas erat. Arpinū ē iter forā, & Aqnū por rectū in mōte clarū Ci. & Mario alūnis; Micipium fuit romano. Ci. natꝰ eſt in villa ꝓpe arpinū: nūc đr villa ſcti dūici.

Arpinū ubi locorum.

Siſis euſ. ge. cuiꝰ eſt pria q ꝑtinet ad res publicas i gnē ita ēt ē de rebus ſingulorū. Deſcriptio: diffinitio & diuiſio. Ex quo: qapp ter hoc ꝯcludit dicēs: qđ cū ita ſit: quiſq; ꝯtētus ſit rebus ſuis: & eo qđ ſibi obtigit: & aľr iuſtitia ſuari nō pōt Suū: ꝓpriū. Obtigit: aliquo ſupradictoꝝ modoꝝ ꝯtigit: & ſuū factū ē aliqd aut ēptione. Teneat: poſſideat tanq̄ ſuū. Plus eo. i. ea re q̄ contigit. Appetet, tāq̄ nō ꝯceſſū legibus. Violabit ius: corrūpet vim, & modū, quo hoīes iter ſe viuere debēt: & iter hoīes quoddā nāle ius itercedit. Sed qm̄: ꝑcipit Ci. vnūquēq; dēre ſuū poſſidere: ſed qa n̄ ſolū nobis nati ſumus: moet oia referēda eē ad cōem vtilitatē & oi offō alioꝝ aīos demereri oportere: oībuſq; adeē: vt ipſa iuſtitia magis eluceat. Prȩclaꝛ egregie. Et ſapiēter plato ſcripſit ad Architā Tarētinū: vt nō ſibi ſoli natū meminerit: ſed pťię, ſed ſuis vt pexigua ps ipſi reliqtur: verba platonis hȩc ſūt. Qui lřas reddideř tuas: narrauerūt nobis, te moleſte ferre q a publicis tue ciuitatis occupatiōibꝰ te liberare nō valeas: qđ igiř dulciſſimū vitȩ genus: ſit agere ſua, pſertī ſiqs talia elegerit faciēda, qlia tu oibꝰ ferme māifeſtū ē. Sed illud quoq; te ꝯſiderare op3: nullū nřm ſibi ſoli natū eē: ſed ortꝰ nři partē ſibi patriā vēdicare, ptē parētes, ptē amicos. Multa iſup ꝑ tēpoꝝ diuerſitate nobis accidere: qbꝰ nřa vita occupata ē: vocāte igiř te pťia ipa ad rēpublicā gubernādā, abſurdū forſitā eēt nō parere: pſerti cū ſiľ accidat: vt aditus paruis hoībꝰ relinquatq̄ nulla ipſiꝰ, qđ optimū eē rōne, ꝓficiſcunř ad publica. Nō no. i. n̄ ad nřam tm̄ vtilitatē. Vēdicat: ſibi attribuit: & ſuā ē dicit: qm̄ pťiæ ēt vitā dēmus ꝓ q̄ ſapiēs nūq̄ dubitauit occūbere. Amici: quibꝰ dēmꝰ offm̄. Atq; vt pla. ſtoi. Mūdū cenſebāt. ſtoici numine deoꝝ regū eūq; eē q̄ſi cōez vrbē: & citatē hoīum, & deoꝝ & vnūquēq; nřm hꝰ mūdi eē ptē, & ciuē ex quo illud nā ꝯſeq dicebāt, vt cōem vtilitatē nřæ āponamꝰ, nec magis vitupādū eē pťię ꝓditorē, q̄ cōis vtilitatis & ſalutis deſ̄torē pp ſuā vtilitatē aut ſalutē. Chryſippꝰ ſtoicus dicebat, cætera nata eē hoīum cā, & deoꝝ: eos āt ſocietatis, & cōitatis ſuæ: vt beſtiis homines vti ad ulitatem ſuam poſſint ſine iniuria. Hoīum cā: ad hoīum vtilitatē, & vſum. Inter ſe: viciſſim mutuis officiis, Nām ducem: quæ vult: vt cōmuniter: & coniuncte viuamus, & qua impellimur, vt prodeſſe velimus q̄plurimis.

Stoicorum opi. de mūdi

ADD. CPR I uataꝝ poſſeſ. q̄ a ſinguľ ciuibꝰ poſſidenť. Deſcriptio: deſignatio: noiatio: & ꝓprii: ſiue priuati dñii acqſitio ꝑ aliquē illoꝝ modoꝝ. Ad reges, ait Sene. ptāſ oium ꝑtinet ad ſingulas ꝓprietas. Fines athenięſiū: aut cāpanoꝝ vocamꝰ: quos deīde iter ſe vicini priuata terminatiōe diſtiguūt iōq; donare agros nřos reip. poſſumꝰ: q̄uis illius eē dicanť. Suū: ꝓpriū, Nā: nāli lege: ac munere: Obtigit: euēit. qđ proprie de bono đř. nā q̄ mala ſūt accidere dñr. Violabit ius vinculū ꝯtinēs ciuilitatē. & legē quibuſlibet poſſeſſoribꝰ datā. Prȩclare: prudēter: benigne: & e nā i primis. No bis: nřis vſibus: & commodis. Vendicat: adſcribit: ſuamq; eſſe dicit. Ad vſum: fructum: compendium: iucunditatē.

FRA. MAT. CAGER arpinas: Qui ante cōis erat arpinatiū: & tuſculanꝰ tuſculanoꝝ: aut occupatiōe: aut pactiōe: aut ꝯdiōne: aut ſortē priuatꝰ factus ē: noiauit loca Ci. ſibi clariſſima: ex altero. n. originē traxit: i alterꝰ agro ꝑdia hōit. Siľis ē &c. nō ſolū aliqd alicuius vniuerſitatis ꝓpriū ē: ſed ēt ſingulaꝝ perſonarū. Deſcriptio: diffinitio: determiatio. Ex quo: ob quā cām. Suū cu. ſit aliq̄ ex rōnibus ſupra memoratis. Obtigerit: obuenerit: ad id redit qđ ait, vtiř ꝑuatis vt ſuis poſteaq̄ q̄ cōia erāt eius priuata ſunt fcā. Ex quo: & ppea ingt ſiqs q̄ ſua nō fuerint occupare tētabit ius hūanæ ſocietatis violabit: neq;. n. ſublata iuſtitia q̄ tribuit cuiq; qđ ſuū ēq n̄ vult iniuriā fieri ꝓxio ſtare hūana ſocietas diu poterit qđ accidē videamꝰ quotidie cū quiſpiā tyrānidē occupat inſurgēs. n. multitudo cū eū pati nō poſſit trucidat. Qm̄ q̄ multis ſua ipoꝝ ſūt iniuſte eripit. Nec eē oino pt hūana ſocietas: vbi ꝑ libidie oia geruntť: & fraꝰ atq; pfidia dñatur. Sed qm̄ &c. vť qōninūc occurrere q̄ ſie itēdi poſſet: dicis cōibus vt cōibꝰ priuatis vero vt ꝓpriis ſp vtendū. Quāuis igt ſic dixeri nolo ita te accipe: vt q̄ tua ſūt i vſū dūtaxaat tuū ꝯuertas. nemini ꝑterea bñfacias: cuſtodiē dū. n. eſt: qđ ē a Pla. ſcriptū. Ordo āt ē. Sed i hoc dēmus nām ducē ſeq: qm̄ &c. A pla. hoc i epľa ad Archita Tarētinū ſcripſit Pla. Qđ & Ci. ait li. ii. de fi. Sic aūt ſe natū eē hoīem nō ſibi ſoli: ſed pťię: ſed ſuis meminiſſe volebat Pla. vt ei pexigua ptes relinqreť. vt ꝑciperet rōne duplici motus ē. Pria a pricipiis nāę pendet. Scda ab honeſta: hūana nā perfecta nō eſt: & ſibi ipſa oibꝰ i rebus ſufficeř nō ꝑt. iōq; neceſſe eſt: vt mutuis hoīes iuuēť officiis: & qđ vnus efficere nequit: id aliꝰ efficiat. Sic qđ ad alioꝝ vtilitatē videmur ꝓcreati vt cōis ſeruetur ſocietas: q̄ mutua caritate ſublatā pereat neceſſe ē hōeſtatis rō i ſpē firmata eſt. Cū. n. eiuſdē formȩ & ſpēi hoīes ſint viciſſitudine offōꝝ vti eos ꝯuenit. Sic. n. nā cōpatū eſt: vt ſiľe ſibi ſiľe appetat & diligat: & Home. ait ὡς αἰεὶ τὸν ὁμοῖον ἄγει θεὸς ὡς τὸν ὁμοῖον. Nō no. ſo. hi gradꝰ iuſtitiæ ſunt: vt deū veneremur: vt pťiā tueamur: vt parētes liberos: cōiugē amemus: illiſq; bñfaciamus, vt amicos & alios q̄uis neceſſitudinē ꝯiūctos iuuemus. Atq; vt pla. ſt. ſtoicoꝝ dicit eē ſniam: cętera gñata hoīs cā: ipm vero ho iem hoīs cā gñatū: nā oia qcūq; ꝓducūť ad vſu nřm ꝓducūtur: hō vt hoīem iuuet gñať. & i ſacris lřis legiř oia ſubiecit pedibꝰ eius. Oui. quoq; cū cęterarū reꝝ gñationem deſcripſiſſet: ſubiunxit Sāctius his aial mētiſq; capacius altȩ deerat adhuc & qui dñari i cętera poſſet. Natꝰ hō ē. Gignere & ꝓcreare q̄uis ꝑ eodē ponātur differūt tm̄, nā gignere ē ex alio ꝓduceeř: vt ex ſemie. Creare vero ex nihilo & hȩc dei ē. Vt pla. ſtoi. repēte ſcriptū, eſt. In hoc nat. du. de. ſ. Zeno atticus lib. de nā hoīs ſine eē ait ꝯſentaneę ꝭm nām viueř: id aūt eē ꝭm virtutē viuere ad eā quippe nā nos duci. Rurſus ꝭm virtutē viuere: idē eē qđ ꝭm peritiā eoꝝ q̄ ꝭm nām accidūt viuere. Chryſippus īquit & partes nāę vniuerſi nāę nřę ptes eſſe: Ac iccirco effici ꝯſentaneę ꝭm nām viuere ꝭm ꝓpriā oīumq; nām. Nihil eorū faciēdo quȩ a cōi lege ꝓhibētur: q̄ eſt recta rō i oēs ꝑmeans: eadēq; i Ioue ħ eſt in pricipe gubernationis oīum quȩ ſunt exiſtente.

Platonis epľa ad architam

Gignere eſt ex alio produceř ex ſemine ꝓprie dicitur.

ASCĒ. CEX quo. i. ex q̄ re ſit: vt ager arpinas dicatur arpinatū: & nō alioꝝ: & vt ager tuſculanus dicatur tuſculāoꝝ. Et deſcriptio poſſiōnū priuataꝝ ē ſiľis. ex eodē. n. ſit ager Ciceronianus dicatur Cicerōis. Ex quo: ex q̄ re quia id eoꝝ quȩ fuerāt nā cōia ſit ſuū. i. ꝓpriū cuiuſq; ſup. poſſeſſoris: ſit vt quiſq; teneat: id qđ cuiq; obtigit. i. ſorte euenit. Et ſiqs appetet plus eo. i. q̄ id qđ ſibi iuſte obuenerit ipſe violabit ius humanȩ ſocietatis. Sed qm̄ &c. hic aggreditur bñficiētiā ſue liberalitatē. Ordo eſt. Sed qm̄ vt. i. quēadmodū ſcriptum eſt ꝑclare a Pla. nos nō ſumus nati ſolū nobis. i. ad vtilitatē nřam. & qm̄ pťia vendicat. i. appropriat & iure vſurpat & attribuit ſibi ptem nři ortus. i. i mūdū aduētus, & amici vendicāt ſup. ſibi ptē nři ortꝰ. Atq; ꝑ & qm̄ ſup. vt ſtoicis ois ea q̄ i terris gignuntur creari ad vſum hoīum: aut ꝓ ſed hoīes eſſe gñatos cā. i. ad vtilitatē hoīum vt ipſi hoīes poſſent iter ſe ꝓdeſſe alii aliis iō ſup. nos debemꝰ ſeq i hoc. i. i hac re, naturā ducē.

PET. MAR. ¶ COMMVNES vtilitates: Cato apud eūdē li. iii. de finibꝰ ait. Vt.n. leges oium ſalutē ſingulorꝶ ſaluti anponūt: ſic vir bonus & ſapiēs, & legibus parēs: & ciuilis officii nō ignarꝰ: vtilitati hoīum, pluſq̄ vnius alicuiꝰ, aut ſuę ꝯſulit: mutatiōe igit̄ officiorum, dando, accipēdoq; ſocietas iter hoies ꝯtinet. ¶ In mediū: i. vſū cōem: Sic Vir. In mediū q̄re bāt. ¶ Tū artibus: ſic fiebat pmutatio apud antiquos, cū nōdū eēt excogitatus nummus: vt artifices eorꝶ opa cōmutarēt: ꝯparatiōe rōnū vt magis iuſtitia ſeruaret̄. Nūmus aūt iuētus fuit: vt ſubiret vicē idigētię: & oia metiret̄. Vn̄ ſi faber nō idiget medico: fit permutatio iter eos nō p artes ſed p nūmos. Vn̄ dicit Pla. li. ii. d rep. Nūmus factꝰ ē cā pmutatiōis. Opꝰ ē igit̄, ne i hūani videāt: artibꝰ opa nr̄a. i. fauore: induſtria labor̄ ac diuitiis demereri hoies: & illos nob̄ deuincire: quo nil pōt eē laudabiliꝰ. Vn̄ vitupant̄ illi: q tāq̄ imanes beluę cōes ſocietatē aſpnant̄: arbitrātes tm̄ ſibi natos: & ſic nām ignorāt: q nos ſociabiles genuit: & laudabiliꝰ ē, atq; p ſtabiliꝰ bn̄ficia ꝯferre q̄ accipe. qm̄ ille q accipit ē inferior. qſq; igit̄ ad bn̄ de aliis merēdū prōptiſſimꝰ eē dēt: & oi auxilio alios iuuare: vt oibus pſtātior ſit. Iuſtitia certe nō ſeruatur: aliq̄s ſp accipit: paratus ipe nihil aliis ꝯferre. ¶ Opa fauore: ac labore. ¶ Facultatibus: diuitiis. Pla. in. v. de legibus ſic ait, q aliis bonis abundat: q̄ in alios quoq; transfundi pōt: ſi cęteros participes efficit tanq̄ vir ſūmus eſt honorādus: q autē id facere vellet qdē: ſed nō pōt ſcdo loco hn̄dus eſt. Inuidum vero qui ſponte nihil boni cæteris cōferat vituperare debemus. ¶ Deuincire: obligare: & coniungere.

Nūmus q̄ ſe inuentus fuerit.

& cōmunes vtilitates in medium afferre mutatione officiorum, dando, recipendoq;, tum artibus, tum opera, tum facultatibus deuincere hominum inter homines ſocietatem.

¶ De fide fundamento iuſtitiæ.

Fundamentum autem iuſtitiæ fides, ideſt dictorum cōuentorumq; conſtantia, & veritas. ex quo, quamquā hoc videbitur fortaſſe cuipiam durius: tamē audeamus imitari Stoicos, qui ſtudioſe exquirunt vnde verba ſint ducta, credamuſq;, quia fiat, quod dictum eſt, appellatā fidem.

ADD. ¶ IN mediū: cōes vtilitatē. in medio poſita dr̄ illa q̄ qſq; pōt accipere. ¶ Mutatiōe: viciſſitudine: ac reciprocatiōe actionū humanis vſibus cōducētiū. ¶ Dādo: Seneca. li. i. de bn̄ficiis enarrās poeticū figmētū d gratiis dicit. Quid iſta nos iuuat ſcia: qd ille cōſertis manibus i ſe redeūtiū corus? ob hoc quia ordo bn̄ficii p manū trāſeūtis nihilominus adidātē reuertit̄: & totius ſpeciem pdit, ſi vnq̄ interruptus eſt. pulcherrimus, ſi coharſerit: & vices ſeruauerit. Iuuenes ſūt gr̄ę: qa nō debet bn̄ficiorū memoria ſeneſcere: virgines qa icorrupta: & ſincera dēt eē bn̄ficia: & oibus ſctā. In qbus nihil eē alligati decet: ſolutis itaq; tunicis vtūtur: pellucidis aūt qa bn̄ficia cōſpici volunt. ¶ Artibus: alternatiōibus artiū: & ſciarꝶ. ¶ Opa: labore: offō: iduſtria. ¶ Facultatibus: ſubſidiis fortunę: diuitiis, copiis. ¶ Deuincire: obligare: ꝯnectere: qm̄ bn̄ficiis conſtat ciuilis vita: & cōſpiratione: atq; cōcordia quā benignitas cōſeruat: & ęqlitas. ¶ Funda. principium & q̄ſi ſolidum: ſtabileq; caput: & fulcrū. ¶ Fides: firma voluntas immanens pmiſſionibꝰ: atq; fœderibꝰ. ¶ Cōuentorū: pactionum: & cōtractuū. ¶ Cōſtantia: ſtabilitas nunq̄ vacillās: ſed ſp ſibi congruens: & cōſentiens. ¶ Veritas: certitudo: & obſeruatio citra vanitatem: & pfidiā: vir qppe bonus ſtat promiſſis: nunq̄ mentit̄: & veritatem ipſam: atq; decorū rebus oibꝰ anponit, Fides, ait Seneca, ſanctiſſimum humāi pectoris bonū eſt: nullo neceſſitate ad fallēdū cogit̄: nullo corrūpit̄ pmio. ¶ Studioſe: diligāter veſtigāt originem verborū. ¶ Ducta: originata. ¶ Duriꝰ. i. violētū: & ſua nouitate aſperū. Dura verba dr̄ noua: & vſu nō emollita: atq; ob id auribꝰ iniucūda. Alibi dicit idē Ci. beatitas & beatitudo dura noia ſunt ſed ꝯſuetudine molliēda. Etymologia gręce. ſi verbū verbo reddat̄ veriloqū dicet̄ latie: nec n̄ origiatio, & nota vt Ci. placet i topicis: & Fab. q originatiōnē iterptat̄. ¶ Audeamꝰ: pſumamꝰ q̄ſi rē nouā ad imitationem ſtoicorꝶ: qui nouatæ verborꝶ dicti ſunt: Architecti: & logodædali.

Dura verba q̄ dicatur.

PET. MAR. Fvndamētū: in q̄ fundat̄, & ꝯſiſtit. i. ad ꝯſeruationē iuſtitię potiſſimū requirit̄ fides: q̄ ſi nō fuat̄: nō reddit̄ vnicuiq; qd' ſuū ē. iuſtitia ſine fide eē nō pōt. vn̄ Sylius italicus appellāt fidē ꝯſortē iuſtitię: dr̄ ēt & ſoror eius: qm̄ vt ait Pla. ſi iuſtitia erga deos colitur: pietas vocat̄: ſi in hoies viuos: aut mortuos, vt̄ i reddēdis depoſitis pecuniis, vel i ſepulchris erigēdis: fides dr̄. Lact. li. iii. dicit iuſtitia qd' eſt niſi pietas: pietas aūt nil aliud ē q̄ dei parētis agnitio: fides iqt Sen. ſciſſimū hūani pectoris bonū ē: nulla necitate ad fallēdū cogit̄: nullo corrūpit̄ pmi. Hercules apud Syllium li. ii. his verbis fidē alloqtur. An̄ iouē gn̄ata decus diuumq; hoimq;: q̄ ſine n̄ tellus pacē: n̄ ęquora norūt: iuſtitię ꝯſors: tacitūq; i pectore numē. ¶ Cōuētorꝶ: pactorꝶ, cōuētiōis verbū: auctor̄ Vulpiāo: ē gn̄ale ad oia ptinēs: de qbus negocii ꝯtrahēdi trāſigēdiq; cā ꝯſentiūt, q iter ſe agūt. ¶ Conſtātia: firma ſtabilitas. ¶ Ex quo pp hoc: qa fides ē ꝯſtātia ꝯuētorꝶ, atq; dictorum. ¶ Audeamꝰ: q̄ſi rē magnā: & iſolitā: & pter opionē multorꝶ. ¶ Imitari ſtoi. q verborꝶ architecti hēbantur: tales hoies logodędalos appellabat Socrates. ſtudioſe .n. exqrebāt verborꝶ originē: & noia rebꝰ iponebāt: reſpiciētes ad illarꝶ nām & vi li. iii. de fini. ait: Ars eſt. n. vitę phia: de q̄ differens arripe verba de foro nō pōt. q̄q̄ ex oibꝰ phis ſtoici plīma noiauerūt: Zeno quoq; eorꝶ priceps nō tā rerꝶ fuit iuētor q̄ nouorꝶ verborꝶ: & Chryſippus ſtoice pfeſſiōis dicebat. auctore Gellio, ſingula verba diligenter eē ꝯſiderāda qm̄ oē verbū eēt: nā ābiguū: & ex eodē duo plurave accipi poſſe. Diod. ꝯtra nullū eſſe verbū ābiguū dicebat: nec qſq̄ ābiguū dicit, aut ſentit. Ambigui verbi nā inqt illa eē debuit: vt q diceret duo: vel plura diceret. Nemo aūt duo vel plura dicit: q ſe ſentit vnū dicere. ¶ Quāq̄ hoc. i. hæc interp̄tatio vr̄ duriuſcula: & violēta. ¶ Cupiā: alicui q forte hanc meā iterpretationē nō pbabit: ſed dicet eē nimis durā violētū: & q̄ vix ꝯſuetudie molliri poſſit: durū vocabulū dr̄ qd nō eſt i vſu: & mollitū cōſuetudie. ¶ Studioſe: diligēter: magna cura. ¶ Vn̄ ſint du. vn̄ hēant originē: & q̄re ita dicātur. ¶ Appellitā: eē a latinis: vt fides dicat̄: qa fit qd' dictum eſt.

Fides vn̄ dcā.

FRA. MAT. ¶ Cōes vtil. qm̄ naturalr̄ oia ſunt cōia: cōes ergo vtilitates hoc eſt q̄s nā oibus eſſe cōes. ¶ In me. in cōe. Ovi. in medium q̄rebant. ¶ Mutatione: qūo in medium afferri poſſint docet mutandis dicens officiis fieri. ¶ Dādo: ea quibꝰ aliꝰ idigeat. ¶ Accipiendo: ea qbus tibi opus ſit. ¶ Artibus: & liberalibus & his quibus vitæ vſus neceſſarius cōtinetur, vt ſunt mercatorum & opificū. ¶ Opera: labore corporis. ¶ Facultatibus: omnia complectitur facultas artis opera bōa tam animi q̄ corporis & externa. ¶ Deuincire: firmiter alligare.

FRA. MAT. Fvndamētū &c. viciſſitudie offōꝶ hoium iter ſe ſocietas deuincit: ſed eiuſdē ſocietatis fermo iuſtitiæ ipſius per quā humana ſocietas. ¶ Funda. fides eſt vt quicquid pmiſerimus id pſtemur. Vn̄ & fides dicta eſt: qd fiat: & ipleat̄ per eā qd dcm̄ cōuētū q; iter aliquos eſt a quo ſi diſceſſerimus, iuſtitia penitꝰ deſtruet̄: iure ergo hanc firmatā i fide dicit. ¶ Dictorꝶ: vt pſtes q̄ dixeris & pmiſeris ſiue iudex ſiue priceps, ſiue impator fueris: vt quēadmodū dixiſti & pmiſiſti: ita vel pmiū cōferas bn̄ mercati: vel de inocente pœnā ſumas. Et hoc ad diſtributiuā iuſtitiā ptinet. ¶ Cōuentorum: hoc ad cōmutatiuā referas: vt in emptiōe, venditiōe, locatiōe, cōductiōe: & oia alia cōuentione fidē pſtes: perſiſtendum ergo eſt in his q̄ dixerimus, & in his q̄ cum aliquo cōtraxerimus. ¶ Vn̄ verba ſint ducta: id autē p etymologiā ſtoici faciebant: q̄ pprietatis ratio eſt ex verbi ſono elicita. Sicut in hoc vocabulo, quod a fio deducitur & dico.

ASCē. ¶ ET afferre cōes vtilitates in mediū mutatiōe. i. cōmutatione vel mutatione officiorꝶ dando. ſ. & recipiendo: & nos debemus deuincire. i. obligare & coniungere ſocietatē hominum inter hoies. tum. i. ſimul artibus. tū. i. ſit̄ opa. i. opatione & diligentia: tum. i. ſimul facultatibus. i. opibus nr̄is.

¶ Fundamentū

ASCL. FVndamentū aūt iuſtitię eſt fides.n. hac pte deſcribit fide.i.fidelitatē dicēs eā eē fūdamētū iuſtitię: & noim̄ accepiſſe: eo φ p eā fiat dcm̄. Ordo ē. Aūt p ſ3: fundamentū iuſtitię eſt fides.i.cōſtantia & veritas deoꝝ & fcōꝝ. Ex quo.i.ex q re q̄q̄ hoc videbit̄ fortaſſe cuipiā.i.alicui durius.i.aliq̄tulū durū vel durius.i.ineptius q̄ deceat dcm̄ tū audeamus imitari ſtoicos q ſtudioſe exqrunt: vn̄ verba .i.rerum vocabula ſint ducta .i.deriuata. & credamus fidē appellatā qa fiat qd dcm̄ eſt: vt̄.n.fides dū ſit dictum & pmiſſum nō accipit̄ ergo h̄ pro crudelitate: ſed pro fidelitate: q̄ tamen ex fide naſcit̄.

¶ Duo genera iuſtitiæ.

SEd iniuſtitię duo genera ſūt. Vnū eorū, q inferūt. Alterū eorū, q ab his, qbus īfert̄ (ſi poſſint) nō ppulſant iniuriā. Nā q iniuſte ipetū in quēpiā facit, aut ira, aut aliq̄ pturbatiōe icitatus, is q̄ſi manus violēter videt̄ afferre ſocio., qui aūt nō defendit: nec obſiſtit (ſi pōt) iniuriæ.

PET. MAR. SSed iniu. duo ge. ſunt: poſtq̄ iuſtitiæ munus deſcripſit, docuitq; hoiem iuſtū debere oia referre ad cōem vtilitatē: duo gn̄a iiuſtitię pōit q̄ bono viro declinād a ſūt: ne ab offō diſſedat: n̄.n.debem̄ iferre alicui iniuriā: & ppulſāda eſt: ab alio: ſi infert̄. Vn̄ hi q vidēt paupes opprimi alioꝝ potētia, & vi: & nō adſūt illis: carpēdi ſūt. Et iudex oia ad ęq̄litatē redigere dēt: nō reſpiciēdo ad opes, & potētiā quorūdā. q̄re inq̄t Ari. Iuſtā emendatiuū eſt iter dānū, & lucꝝ: q̄pp & cū hoies ɔtrouerſiā hn̄t ad iudicē ipm ɔfugiūt. Ire āt ad iudicē: ē ire ad ipm iuſtū. Iudex.n.eſt iuſtū aiatū.i.hō hn̄s iuſtitiā: q̄ oia ad mediū redigāt & q petunt iudicē petūt mediū.i.ipm iuſtū. ¶ Inferūt: alus iniuriā, & ſic ſūt iniuſti. ¶ Alteꝝ: gen̄ iniuſtitię & hoim, q iniuſtitiā exercēt. ¶ Nā q: affert rōnē: q̄re vtriq; ſint appellādi iniuſti. ¶ Quēpiā aliquē.ſ.ipetit. ¶ Aut ira: q̄ ē libido puniēdi eū, q videat̄ læſiſſe iniuria. ¶ Perturbatio ne: quo eſt ɔtra nām. ɔmotio ai. & appetitus vehementior.

Iniuria qd requiratꝰ ¶ Quaſi ſo. qm̄ hoies nāli ſocietate coiuncti ſunt ergo q aliquē lędit ſociū lædit: qd' eſt ɔtra iuſtitiā, & humanitatem. ¶ Qui āt. Nunc de altero gn̄e iniuſtoꝝ hoium: q n̄ obſiſtūt iniuriæ ſi pn̄t. ¶ Iniurię: q̄ alicui iferi: q̄ phibetur dēt vir bonus, qm̄ is, q opprimit̄: nō eſt a ſe alien̄ lege: nā iniuria req̄rit pricipiū ſpōte agētis: vt vult Ari. & nemo volēs patit̄ iniuriā. Vn̄ pt̄ qs facer rē iuſtā alicui, ſ3 nō iniuriā. ſi nō ſpōte .ſ.id admiſit. Vn̄ Cyrꝰ apd̄ Xenophōte dicit. q̄cūq; p iprudētiā ab hoibꝰ delicta comittūtur: h̄ oia eſſe arbitror iuita.

ADD. ¶ DVO gn̄a, formę: ſpēs, nāę, q̄litates. ¶ Nō p. nō repellūt. atque defendūt. ¶ Perturbatione: cōmotiōe ai, ac impetu. ¶ Quaſi ſo. ɔſorti, & ad aliqd̄ negociū tractādū ciuili lege: pacto, ɔdōneq; ɔiūcto. Vn̄ ſocietates mercatoꝝ, & publicanoꝝ. Deſcribitur talis ſocietas. xvii. li. ff. ſenſus ergo Cic. eſt. Vt iniquū hr̄ ſociū circumuenire, atq; fraudare: peccatq; i ciuiles leges fraudator meritaſq; luit pœnas. Sic q q̄cūq; hoiem violat, i decretum peccat nāæ, q̄ hoiem hoi ſociauit, vnuſquiſq; ciuitatis.i.mundi ciues efficit. Seneca diſſerens de beata vita dicit. Duas Reſp. aio complectamur. Alterā magnam & vere publicā: q̄ dii, aq; hoies continentur: in q̄ nō ad hunc angulū reſpicimus, aut illū. ſed terminum ciuitatis nr̄ę cū ſole metimur, alterā cui nos adſcripſit ɔditio naſcendi, q̄ nō ad his ptinet hoies, ſed ad certos. Quidā eodē tpe vtriq; reipu. dant opam, maiori minoriue. qdā tm̄ minori, qdā tm̄ maiori, huic maiori Reip. & in ocio deſeruire poſſumus, imo vero neſcio, an in ocio melius, vt q̄ramus qd ſit virtus. Nam an ars bonos viros efficiat. Idē alibi dicit. Nō.n.mihi ſic cū amico cōia oia ſunt, qūo cum ſocio, vt pars mea nō ſit pars illius, ſed qūo patri, matriq; cōes ſunt liberi: quibus cum duo ſint, nō ſinguli ſingulos hn̄t, ſed ſinguli binos, quiſquis me in ſocietatem vocat, ſciat ſe nihil habere cōe quia conſortiū hoc ſolum inter ſapientes eſt inter quos & amicitia. Cęteri nō magis amici ſunt quam ſocii.

FRA. MAT. SEd iniu, duo ſunt ge. Laudauit iuſtitiā, & qd' eiꝰ p̄mū eſſet munus expoſui: vt ſic ad eius amorem accenderet nunc cōtraria ei vitia nobis apetit. ſingula aūt ſingulis opponit: & ſicuti primum dixit munus iuſtitię eſſe: vt ne in eu qs noceat niſi laceſſitus, ita iniuriā facere primum eſſe i iuſtitiæ vitiū dicit. ¶ Qui infe. ſua ſpōte non laceſſiti. ¶ Qui ab iis q. &c. Nō ſatis eſt aliū nō lædere: niſi ēt ab alio cui infert̄ ppulſes iniuriā, & cum iuſtus pprie ſit q innocens eſt ñ pōt nō eſſe nocens q inferenti cuipiam iniuriā: ſi pōt nō reſiſtit. ¶ Si pn̄t: hoc recte addit veluti pcepti aſpioris temperamentū. Nā ſi phibere ab alio iniuriā ſint ppriæ ſalutis detrimento aut pari periculo non potes: iuſta cauſa vt̄ eſſe cur iferendi nō reſiſtas. Hoc aūt cōiter dictū accipimus. Q d ſi a pr̄ia a parētibus & liberis ppulſāda iniuria fuerit etiā cū capitis nr̄i piculo aggeredi rē dēmus. Sed ſi qs fuerit q cū non poſſit: nō ēt cupiat reſiſtere: is iniuſtus omnino erit: aut.n. facultate reſiſtendum eſt: aut ſi ea abfuerit cōdolendum læſi dāno, & qd̄ defendendi facultas non ad ſit cōquirendum. Selet.n. pro facto voluntas reputari. ¶ Nam qui iniu. vtrunq; probat iniuſtum eſſe eum q infert̄: & eum qui cum poſſit nō prohibet ne inferatur. ¶ Iniuſte: non laceſſitus. Nā laceſſitus nemo ſe defēdere phibetur: & ſic alii nocere: iure enim naturali vim itaque iniuriā propulſare licet. Iōq; ſi iuſte q̄ſpiam impetum in aliū fecerit ſe defendendi gr̄a: ab iuſtitiæ officio non deſcendit. ¶ Ira. Quę vt ſtoici dicebant eſt libido puniendi eius qui læſiſſe videntur iniuria: cauſatur autem accenſo (vt iidem volebant) circa cor ſanguine: eādem ēt cotem fortitudinis dicebant eſſe. Ira igitur moueri temere intellige quēpiā cum ſe affectum exiſtimat iniuria: ſed re vera non eſt: & tn̄ impetum in aliū facit. ¶ Aliq̄ pertur. Gręci pturbationem πάθος dnt. hanc Zeno irrōnalem ac pter natura animi motum diffiniuit. Siue appetitionē abundātem. Eiꝰ q̄tuor ſunt genera. Dolor: Metus, Cōcupiſcētia, Voluptas. Singuloꝝ generum multę ſunt ſpecies. De qbus oībus multa in Tuſculanis Ci. Ariſt. lib. iii. ethicoꝝ ita & concupiſcentiā inuoluntaria dicere abſurdum eſſe ait, & ſic pbat ſi inuoluntaria eſſet nullum aial nec pueri voluntarie agerent: ſi q vero dicat hōeſta voluntarie turpia iuolūtarie agi ridiculum erit: cum Vtriuſq; vna ſit cā: ꝑterea neceſſe eſt qbuſdam iraſci: & q̄dam concupiſcere vt ſanitatem & doctrinam. Item inuoluntaria dolorem afferunt: & quę cōcupiſcimus delectant nec refert qcquam ſint ne inuoluntaria q per cogitationem vel per iram delinquuntur: cum vtraq; fugienda ſint. Sed irrōnales affectus nō minus humani vīr eſſe: & oēs hoium actus ab vna ſunt ɔcupiſcentia: ex quo patet q per iram fiunt ſm Ariſto. non eſſe voluntaria ſicut dicebant Stoici: ſed qa difficile eſt perturbationibꝰ reſiſtere trahūtq; eædem plerumq; hoiem vlterius etiā q̄ velit ad iniuriam: iō iuolūtaria eſſe videntur. cum ergo Ci. ira incitatū aut aliq̄ perturbatiōe manum q̄ſi afferre ſocio dicit aſſentiri peripateticis vt̄. ¶ Is quaſi manus &c. Quicūq; ille ſit cui ira aut aliqua perturbatione incitatis nobis fit iniuria. etiā ſi nulla nobis neceſſitudine cōiunctus fuerit manus afferri vt̄ ſocio. Qm̄ ſm iuſtitiā gn̄alem atq; vl̄em hō hoi ſocius eſt: cum eiſdem ſit ſpeciei. Et h̄ eſt primꝰ humanę ſocietatis gradꝰ. Qui ergo aliquē vt ſupradictum eſt lædit q̄cūq; ſit: in gn̄alem peccat iuſtitiam: & q̄ſi ſocio manꝰ affert. Cū omnes hoſes ſocii inter ſe ſint. ¶ Qui autem non def. &c. ſm eſt iniuſtitiæ genus de quo nunc loquitur: eoꝝ q nō propulſant iniuriam cum poſſent.

ASCE. SEd iniu. Ponit duo iniuſtitiæ gn̄a alteꝝ iferētiū iniuriā alteꝝ nō repellētium iniuria ab his quos ptegere decenter poſſit quos deſerere nō minus vitioſum dixit q̄ deſerere parētes amicos, & pr̄iam: & id ſm ſtoicos q dicūt oia vitia eſſe paria. Ordo eſt: ſed duo genera iniuſtitię vnū ſup. eſt eoꝝ q inferunt iniuriā. alteꝝ eſt eorum q ſi poſſint nō ppulſant iniuriā ab his qbus infertur. Nā is q fa. in imp. in quēpiam exiſtens incitatus aut ira aut aliq̄ alia perturbatione vt̄ q̄ſi afferre violēter ſocio manus. Autem p ſed ſup. qui non defendit nec obſiſtit.i.obſtat iniuriæ ſi poteſt eſſe

tã ē ĩ vitio, q̃ſi parentes, aut amicos, vt patriã deſerat. Atq; ille qdã iniuriæ, q̃ nocẽdi cã de ĩduſtria ĩferũtur, ſæpe à metu pficiſcunť: cũ is, q alteri nocere cogitat, timet, ne, niſi id fecerit, ipſe aliquo afficiať ĩcõmodo. Maximam autẽ partẽ ad iniuriã faciẽdã adgrediũ tur nõnulli, vt adipiſcantur ea q̃ concupierũt: in quo vi tio latiſſime patet auaritia. Expetunť aũt diuitię, tum ad vſus vitę neceſſarios, tũ ad pfruendas voluptates:

PET. MAR. ¶ T A M eſt ĩ vi. tñ peccat. hoc ē ex decreto ſtoicoꝝ: q di cebãt oia pctã eē paria: & puã eſſe, vt magnã culpã. ¶ Deſe rat pa. nõ adiit parẽtibus: cũ illis ſit iniuria. ¶ Aut pa. qd eſt maximũ ſcelus, multũ qppe debemus p̃riæ: q̃ oia cõplectitť: & q p̃riæ laborãti nõ adſunt: nõ ſũt hñdi hoies, ſed imanes beſtiæ, Cyrus apd Xenophõtẽ li. i. dicit. Nihil ē iuſtus, q̃ p pulſare iniuriã: aut pulchriꝰ q̃ amicis ſuccurrere. Iuſtus vt ſis inqt Seneca nõ ſolũ ñ nocebis: ſed ẽt nocentes phi bebis. Nã nihil nocere nõ eſt iuſtitia: ſed abſtinẽtia alieni Plato i. v. de legibꝰ ſic ait: q nõ eſt iniuſtus honorari dẽti q vero nec alios id facere pa titť: duplici honore dignꝰ ẽt ille. n. vni: hic vero multis ho minibus cõparať: cũ pricipibus cæteroꝝ iniuriã nõciet: qui aut vna ẽt cũ magſtatibus iniuriã quoad põt, vlciſcitť: is ma gnus pfectuſq; in ciuitate vir p̃conio ampliſſimo celebreť. ¶ Atq; ille q. ponit cãm: & originẽ ipſoꝝ generũ iniuſtitię: p̃mũ pficiſcit a metu: ſm ab auaritia. ¶ De idu. dedita opa & certo cõſilio: & hæc ppriæ dť iniuria: vt vult Ariſt. qm agens certo cõſilio facit: pficiſcunť a metu: hñt originẽ e ti more: & ab aliquo ĩferũtur: q timet, & ſic vult inimicũ prę uenire vt ĩpendens periculũ vitet. ¶ Niſi id: niſi prius ipõ no cuerit illi: a quo videt ſibi malũ ĩpẽdere. ¶ Ad maximã aũt ptẽ. i. maxima ex pte. in. iii. de finibus dicit ad meliorẽ ptẽ differunt q̃ſi pro maiori pte, & ponit aliã cãm: ex q̃ oriť in iuria. ¶ Auaritia. ſ. & ſpẽ utilitatis. ¶ Cõcupiuerunt: cupidi tas eſt effrenata libido q̃ incitata eſt vehemẽtius. ¶ Latiſſime pa. ad oia ſe extendit: & multis modis exercetur: quẽadmo dũ multa ſunt q̃ ꝯcupiſcuntur ſic manifeſtũ eſt auaritiam, & cupiditatẽ rerũ eſſe cãm huius vitii: & iniuſtitiæ. Auaritia ē opinatio vehemens de pecunia: quaſi valde expetenda ſit in hærens: & penitus inſita. ¶ Expetuntur aũt: ponit cãs: op q̃s diuitiæ expetũtur: & opes: cũ ſunt ad vſus vitæ neceſſarios laudãtur: ad voluptates aũt factiões actiones & ad cętera: q̃ ab ipſo medio diſcedũt improbantur. ¶ Ad vſus vi. ad vi tã degendã. Ad pfruendas voluptates vt aliqs poſſit volu ptatibus pfrui: q̃ pfecto nõ ſũt ho. s. ſed beſtiarũ. Voluptas dť in aio res vitioſa: q̃ ſtoici dicebant eſſe ſublationẽ animi ſine rõne opinãtis ſe magno bono frui, gaudium & lætitia ſunt in aio. Voluptas pprię dť ea iucunditas q̃ ſenſũ aliquẽ mouet. Vñ patet voluptatẽ indignã eſſe hois p̃ſtantia: ē. n. nobis cõis cũ beſtiis: q̃ ſenſibus nõ rõne mouentur: ergo re pellẽda eſt: cũ ſit iucũdus qdã motus in ſenſu: & abiicienda penitus tanq̃ infamis meretricula e cœtu m̃onarũ: nã pp ipſam negligimus res honeſtas: fluit voluptas corpis inquit Ariſt. deridens Sardanapalũ gloriantem ſe oẽs libidinum voluptates ſecum abſtuliſſe: & pria quęq; auolat: ſæpiuſq; relinquit cauſas pœnitendi q̃ recordandi.

Cupiditas quid ſit & quid auaritia

ADD. ¶ AD maximã aũt partẽ. i. vt plurimũ: ſiue maxia ex pte. ¶ Aggrediũtur. i. accedũt. In orone p Cluẽtio dicit. Adgre dior ad crimẽ, & p Cor. Balbo. Priuſq̃ adgrediar ad iuſ cãmq; Cornelii. & pro Sextio. Adgrediar ad dicẽdum: & non adgrediar ad illa maxima. ¶ Ad perfruendas volupta tes: ad explendam corporis libidinem per omnis ſenſus, in quarum voluptatum ſumma extremũ bonum Epicurei po nebat, & omnes abdemum gulæq; ſtudentes.

Adgredi or pro ac cedo.

FRA. MAT. ¶ T A M eſt in vi. dicet qſpiã maius vitiũ videri ex verbis Ci. nõ ppulſare iniuriã q̃ inferre. Cũ inferẽs manũ ſocio vi deať afferre nõ propulſans tam ſit in vitio q̃ ſi parentes: aut amicos aut patriã deſerat, ſed nõ ita eſt re vera. Nã cum ita ſit libido vlciſcendi, & ei facile occurrere rõne nõ poſſimus ſæpe aliqd ea ĩpulſi facimus, qd infectum vellemus. Vñ ait Hora. q nõ moderabiť ire infectũ volet eē dolor qd ſuaſe rit & mens. Dũ pœnas odio p vis feſtinat multo. Ira furor breuis eſt aium rege. q niſi paret ĩperat, hũc tu ꝯpeſce cathe pis. At vero q cũ poſſit non repellit iniuriã id de induſtria

Hora. de Ira. Gradus officiorũ eſſe diſtinctos

facere vť & pp ea grauiſſime peccat & non aliter in culpa eſt q p̃riã deſerit aut parẽtes aut amicos quos deſerere nul lo pacto dẽmꝰ ẽt ſi pro eorũ ſalute mori nos oporteat: Sũt eni in arctiſſimo ſocietatis gradu. rurſus oriť qõ hic: cũ in qt. Qui non defendit nec obſiſtit ſi põt iniuriæ &c. Nã cũ diſtincti ſint officioꝝ gradus vt Ariſt. & ipſe Ci. voluerũt ẽt merita cõuenit eē diſticta p̃mũ dis: deide p̃riæ: poſtea parẽtibꝰ: & reliqs: deinceps debemus: q ſeruat iuſtitiã in deos plus mereť q̃ q in p̃riã pluſq qui i parẽtes: & ſiſr vt ſequitur. Eodẽ ãt mõ q iniu ſtus eſt ĩ deos magis ab offõ diſcedit q̃ q in p̃riã & idẽ de ſingulis. Ex quo ſibi ipſi non cõſentire vť Ci. cũ velit ma ius eē offm qd in parẽtes aut amicos aut p̃riã ꝯferũtur q̃ in reliquos: & ſi dicat tã peccare qui nõ ppulſãt: cũ poſſint in iuriã: q̃ ſi parẽtes amicos p̃riã deſerat. Qd totũ ſic diſſolui tur: duplex eſt offm iuſtitiæ. Alteꝝ quo gñalis hoium ſocie tas ꝯtinetur. Alteꝝ qd his dẽmus: q aut ſanguie aut neceſſi tudine: aut p̃riæ caritate deuicti ſũt p̃mũ offm æqle eſt: quo hõ hoi ob eã cãm: q̃ hõ eſt nãli lege ꝯiũctus ē & ſociꝰ: vt aliꝰ aliũ ppea amare illiq; ſuccurrere dẽat: ex quo cões eẽ vtilita tes neceſſe ē. Eadẽ lege nãq; neminẽ licet afficere iniuria. Vbi aũt eadẽ lex eſt & na: idẽ quoq; offm illic ſit neceſſe eſt. Nec offõrũ gradus pñt aut dñt eſſe diſtincti. Sed vbi idẽ offm eſt idẽ meritũ eẽ ꝯſeqtur. Ergo qñ cõis oium ſocietas eadẽ lege tenetur: & nulli illic offoꝝ gradꝰ diſtincti ſũt: idẽ meri tũ ē bñfacere externo: lege nãli & parẽti & ꝯtra id pcm ma lefacere & ſic ſoluta qõ eſt: cotũ. n. ad gñalẽ iuſtitiã nõ pti culai ẽ refereť. ¶ Tã eſt ĩ vi nihil minꝰ peccat. ¶ Atq; il. q oſtẽ ſis duobꝰ iniuſtitiæ gñibꝰ: nũc de cã dicere aggrediť. Nihil n. cuiꝰ origo nõ hẽat cãm: q̃ q̃to maior fuerit tãto vitium: qd cõmitteť minꝰ erit: & ꝯtra tãto maiꝰ vitiũ q̃to minor cã. ¶ De id. Duplex cã ē, q̃ ad maleficiũ ĩpellimur: rõcinati ua & ĩpulſiua. de vtraq; poſt diceť. Cũ ꝯſulto & volẽtes pec camꝰ aut cõmodi aſſeqndi aut fugiẽdi icõmodi ſpe grauiꝰ multo q̃ aliq̃ icitati pturbatiõe vt amore ira delinqmus. Nã ai volũtatẽ cũ cã ꝯiũgimus & pene nullã mereri veniã vide mur. ¶ De idu. dedita opa nulla ai pturbatione. ¶ A me vnũ pturbatiõis genus metus eſt: vt diximꝰ: ſed nõ eſt eiuſmodi vt ſine cogitatiõe & rõcinatione aius ſp ad maleficiũ ĩpelle re poſſit. Nã q timet ne aduerſarius ſibi noceat ſæpe p̃uẽit: & illi nocere ſtudet metu ductꝰ ſicq; nõ ĩpulſiuus dũtaxat ē ſed rõcinatiuus. Surgẽtibꝰ & creſcere icipiẽtibus Ro. An tiates & latini & metu ĩtulerũt bellũ: veriti ne idẽ ipſi pate rentur: ſi expectarent: vt opes illoꝝ magis: magiſq; augerẽ tur: eadẽ cã & Carthagineſes ſunt moti. ¶ Maximã p. ſcdam ĩferẽdæ iniuriæ cãm ab auaritia potiſſimũ pficiſci diem q̃ nihil eſt qd hũanã ſocietatẽ magis diſiũgat: ſicuti liberalitas illi cõtraria maxie copulat, Polymneſtor cupiditate auri ac cenſus iura hoſpiti violauit: & Pigmalion ſororis maritũ occidit: vt ait Virg. pleni ſunt poetę & alii ſcriptores hmõi exẽplis. ¶ Expetunt aũt &c. qm dixit ad iniuriã faciẽdã ma xime auaritiæ hoies ĩpelli: iõ ſubiũgit cur expeti diuitię ſo leant: & vnde tãtus pecũię amor fluxerit. Stoici dicebãt eo rũ q̃ ſunt alia bõa, alia mala, alia neutra. bõa qdẽ virtutes eẽ prudẽtiã, iuſtitiã, fortitudinẽ, tẽperantiã. Mala his oppoſi ta vitia. Neutra q̃ neq; proſunt neq; obſunt: vt eſt vita ſani tas, pulchritudo, voluptas, robuſtitas, opes, gloria, nobili tas. Nõ. n. eſſe iſti bõa ſed in dťia p ſpẽm producta ſicut eni caloris propriũ eſt calefacere & nõ refrigerare: ita & boni propriũ & prodeſſe & nõ nocere. nõ aũt magis proſũt no ceãt opes: quo aũt bene vti & male poſſumꝰ: id bonũ nõ ē diuitiis ãt bene & male vti poſſumꝰ: non ſunt igitur bonũ. Qd ſi illis bene vtimur: & ad vſus vitę neceſſarios paramꝰ laudamur. Si ad perfruendas voluptates vituperamur.

Natura ꝑ rebus mĩ nimis eſſe cõtẽtã

ASCE. ¶ T A M, i, tñ i vitio: q̃. i. quantũ ſup. eẽt ſi desereret parẽ tes aut

tes aut amicos aut patriā. Atq; ꝑ &c. qdē.i. certe illę iniuriç q̄ ferunt.i. inferunt cā nocendi de induſtria.i. ex cōpoſito ꝓficiſcunt.i. oriuntur ſępe a metu.i. timore. cū.i. qn̄ is, q cogi/tat nocere alteri timet niſi.i. ſi n̄ fecerit ſup. iniuriam ne ipſe afficiat aliquo incōmodo.i. dāno in corpe aut rebus, Autē ꝑ ſed. non.i. qdā aggrediunt maximā ptē ad iniuriā facien/dū: vt adipiſcantur.i. obtineāt ea q̄ cōcupierūt.i. ꝯcupi/uerunt: in quo vitio auaritia ꝑs latiſſime. Aūt ꝓ ſed. diui/tię: ex.i. exacte petūtur: tū.i. pariter ad vſus neceſſarios vitæ. Tū.i. piter ad pfruen/das voluptates.

dus eſt cupiditatibus: & ita viuendū: ne aut ſordidi videa/mur: aut nimiū elegātes. Plato in.v. de legibus ſic ait, Diui/tes aūt valde: ſimulq; pbos eſſe ipoſſibile ē: fieri nō pōt vt diuitijs aliqs ſimul pſtet: & pbitate: q honeſte pecunijs vti/tur: & iuſte acqrit, neq; facile diuitijs excellet vnq̄: neq; pręmetur inopia: recte itaq; ſermo noſter aſſerit valde diuites bonos viros non eſſe: q ſi boni non ſunt: felices quoq; non erunt.

In quibus autem maior eſt animus, in his pecuniæ cu/piditas ſpectat ad opes, & ad gratificandi facultatem, vt nuper. M. Craſſus negabat vllam ſatis magnā pe/cuniam eſſe ei, qui in rep. priceps vellet eſſe: cuius fru/ctibus exercitū alere non poſſet. Delectant etiam ma/gnifici apparatus, vitęq; cultus cū elegantia, & copia, qbus rebus effectū ē vt īfinita pecuniæ cupiditas eēt.

PET. MAR. ¶ IN qb' aut maior ē aius.i. illi q appetūt maiora q̄ ſit ipſa voluptas: & q ſunt magnanimi: appetunt opes: vt pluri/b' gratificētur: colātur: & pricipes ſint: magnificiq; hēant: hęc oia ſi fiunt cū iniuria alteri': & ꝑter pietatē quā ptię de/bemus: cōtra offin ſunt. ¶ Spectat: tendit, aſpirat, ptinet ad opes: q ſunt ad ſupfluitatem cultū: & magnificētię oſtētatio/nem. ¶ Gratificādi: vt gratos: obnoxios: & deuictos ſibi red/dere poſſint. ¶ Facultatē: poſſibilitatē: potētiā: & affert exē/plū. M. Craſſi: q oium Romanorū poſt Syllā ditiſſim' fu/it: a quo ciuiū dānatorum bona emerat: & ſic opib' creue/rat: & ciuib' gratificabatur: & illis magnificentiā oſtabat q̄ iō Ci. notat: qm̄ malā habuerat inteiā: & nō erat ſine alioꝝ iniuria emptis. ſ. bonis proſcriptorū alijs emere nolentib' ꝑ pudore. Hic eſt Craſſus ille diues q perijt apud pthos: quo/rum ſitiebat aurū. nā niſi eguiſſet nunq̄ cupiditate auri: nul/la iuſta belli cā trāſiuiſſet euphratē: q erat terminos Roma/ni: pthiciq; impij. Vn̄ vitupātur nimię cupiditates: q̄ nō li/nūt hoiem eē diuitē: qm̄ creſcit amor nummi vt iqt ſatyric' poeta q̄tū ipſa pecunia creſcit, & oēs auari pauperes ſunt: cū nunquā expleātur: ignorātes animū hois debere diuitem eſſe nō arcā, & pſimoniā eſſe magnum veſtigal. ¶ Pecuniā: ꝓ pſimonio pōitur Sen. dicit: Nō q parū hēt: ſed q plus cupit paup ē. In paradoxis hūc Craſſū, q̄uis vtat loco cōi his ver/bis alloqtur: Multi ex te audiuerūt: cū diceres, neminē eē di/uitē: niſi q exercitum alere poſſet ſuis fructib' q; po. Ro. ex tātis vectigalib' iā pridem vix pōt. Igit hoc ꝓpoſito nunq̄ eris diues: anq̄ tibi ex tuis poſſeſſiōib' tm̄ reficiatur, vt eo tueri ſex legiōes, & magna eqtū, ac peditum auxilia poſſis. Ita fateris igitur, te nō eſſe diuitem cū tm̄ deſit, vt expleas id: q; exoptas. Itaq; iſtā pauptatē: vel potius egeſtatē: ac mē/dicitatem tuā nunq̄ obſcure tuliſti. Craſſus in agris ſuis, au/ctore Pli. ſeſtertium decē millia poſſedit. Si ad naturam vi/ues inqt Sen. nunq̄ eris pauper, ſi ad opiniones: nunq̄ eris di/ues: exiguum natura deſiderat: opinio immenſum. Alibi di/cit: Breuiſſima ad diuitias per cōtēptum diuitiarū via eſt. ¶ Princeps. pmus & magnificentię oſtentator. ¶ Delectant ēt magnifici appa. de magnificētia: & offō ipſius magnifici dicetur alibi: nā magnifici eſt facere magnos ſumptus: ope/ra admirāda & apparatus hēre pclaros: aliter decorū nō ſer/uaret ſuū. ¶ Magnifici: ampli: & ſumptuoſi: q̄les virū magni/ficū: & pncipē ciuitatis hēre decet. ¶ Cultus: ornatus. ¶ Cum ele. elegans: auctore Gel. apud antiquos is dicebat q nimis læto: amœnoq; cultu: victuq; eſſet. Poſtea elegās rephendi/qdē deſijt: ſed laude nulla dignabatur: niſi cuius elegātia eēt moderatiſſima. Sic. M. T. Lucio. C. inqt & Scæuolæ non merā elegantiā: ſed multa parſimonia mixtam laudi dedit. Craſſus inqt erat parciſſimus elegātium, Scęuola parcorū elegātiſſimus. ¶ Elegātia: nitore: ſed hæc elegantia in vitio eſt niſi parſimoniæ adiūgatur: q; tales viri nō faciunt: q ma/gnifici: atq; oſtētatores: & eē: & videri volūt: & iō nō laudā/tur: qm̄ talis elegātia: cū vult hēre copiā.i. abundātia oium rerū: & affluentiā: nō pōt eē ſine iniuria alterius. ¶ Copia: af/fluentia rerū. & elegāti apparatu. ¶ Infinita: innumerabilis, & inſatiabilis: ergo hæc infinita cupiditas vituperanda eſt: qm̄ ſi ſe vul. explere: faciat alijs iniuriā. Vn̄ modus adhiben/

Magnifi cere quid elegās q

ADD. ¶ MAior anim': ambitio/ſior, & elatior. ¶ Spectat: re/ſpicit: tēdit ad ciuiles hono/res: & principatus. ¶ Opes: pſidia: ſubſidiaq; fortunæ: amplitudines: potentias: fa/uores: clientelas: factiones. ¶ Gratificādi: donādi: beneficia cōferēdi: largiēdi. ¶ Faculta/tē: ptātē: & vi. ¶ Pecuniā: ſort ē: pſimoniū: tā e rebus ſtabili/bus: q̄ mobilibus: Vn̄ peculiū dcm̄ eſt: q̄ſi puſilla pecunia: vel puſillū pſimoniū. Pecunia ſacrificium fieri dicebatur, inqt Pōpeius, cum fruges: fructuſq; offerebātur: qa ex his rebus conſtat: q̄ nunc pecuniā dicimus. Idē Ci. in oſone pro Sex. Roſcio dicit. Q m̄ in alienā pecuniā tā plenam: atq; pclara nullo iure inuaſerit. ¶ Princeps: præſtans alijs, & opib' emi/nens. ¶ Cuius: pecuniæ redibus: & prouentibus. ¶ Magnifici apparatus: ſumptuoſa ſupellex: & ſplendidum inſtrumen/tum opulentę domus, atq; cōcinnæ. ¶ Cultus: ornatus. ¶ Vi/tæ: ipſius victus. vita ponitur pro modo viuendi: conditio/ne: atq; ſorte. ¶ Elegantia: concinnitate: nitore munditiæ.

PET. MAR. ¶ IN q. a. m. ē aius &c. Duplex ē cupiditas: altera q̄ a nāli rōe ꝓficiſcit: & h paucis minimiſq; ꝯtēta ē: nec qcq̄ niſi ma/xime neceſſariū appetit: altera q̄ naſcitur ab effectib' & pa/rum ordinato appetitu & hæc voluptates q̄rit ſuperflua ſe/ctatur. Eſt & alia quā ai altitudo. & laudis deſideriū gignit & hæc opes appetit vt bn̄facere multis poſſit: & multos ſi/bi amicos atq; cliētes cōparet. ¶ In qb' aūt ma. eſt aius: q̄ ijs q diuitias expetunt aut ad vſus vitę neceſſarios aut ad pfru/endas voluptates. Neq; tn̄ ij carēt rephēſione. Nā cū magni/tudo ai duplex ſit & q virtus eſt & ab extremis quę ſunt ex/ceſſus & defectus. Ad mediū trahitur: & a medio diſcedit: hæc magnitudo de q̄ loqtur exceſſus eſt: & vocatur ſupbia: oppoſitum vero vitiū p defectum abiectio. ¶ In ijs: pecunię cupiditas: pecunia appellat Ariſt. oia quorū extimatio mē/ſuratur nūmo. ¶ Ad opes: potētiā. ¶ Gratificādi: gratiam rē faciēdi: beneficiūq; conferendi. ¶ Vt nu. M. C. Iis eſt qui vna cū filio pit i pthis: Multę i eo ifuerunt virtutes q̄s vni/us auaritię ſordib' obſcuratas cōſtat fuiſſe. Maxima breuiſ/ſimo tpe cōparauit diuitias trecenta duntaxat talēta eſt pīna hęreditate accepit: & priuſq̄ aduerſus ptho exercitum duce/ret: ſeptē milliū & centū talentorum ſummā coegerat. Idē tn̄ decimā facultatū ptē herculi ꝯſecrauerat & publicū epu/lū populo dederat: ac tres minas in ſingula ciuiū capita ꝯtu/lerat. Q d vr nō rephendere hic Ci. dānat in paradoxis vbi nō eē diuitē Craſſū oñdit. Cū aius hois diues n̄ arca appel/lari ſoleat: & Claudianus ait ſemp iops qcūq; cupit. Sen. quoq; maximā egeſtatē dicit auaritiā eē. ¶ Cui' fr. ex. no. p. magnū oportet eē pecuniarū fructū quo exercitus alatur. Cum bellicoꝝ ſumptuum nullus ſit modus: nullaq; mēſura bellū nutriat: vt Archidamus dicebat vt diuitiarum īfinitā magnitudinē eſſe oporteat: q̄ ſuis fructib' illud efficere que/ant. ¶ Delectāt ma. ap. oñdit vn̄ pecunię cupiditas manaue/rit: & ppea expeti dicit: vt p eā magnifico vtamur appara/tu: vitęq; cultu āpliori & elegātiori. ¶ Infinita eēt. Nā q̄to plura hēmus: tanto plura hre optamus. Et Iuue. ait. Creſcit amor nummi q̄tū ipſa pecūia creſcit. Et Cu. Creuerunt & opes & opum furioſa libido. Et cum poſſideat plurima plu/ra petunt: quęrere vt abſumāt: abſumpta requirere certant: atq; ipſæ vitijs ſunt alimēta vices. Sic qbus intumuit ſuf/fuſa venter abunda. Quo plus ſunt poetę: plus ſitiuntur aq̄. Ci. i padoxis, Nūq̄ expleri pōt cupiditatis ſitis. ¶ Apparatus

C. in paradoxis dānat Craſſum.

vt lectorum Tridinorum tabularum. ⸿ Vitę cul. vt victuis veſtitus. ⸿ Elegantia: ad. vtrũq; refertur: eſt enim elegans res electa: maxime excellens. ⸿ Copia: affluentia.

ASCẽ. ¶ CAVT ẽ ꝑ ſed cu. p. ſpecul. o. ad potentiã & ad. facultatẽ gratificãdi. i. bñficia cõferẽdi & rẽ apprime gratã faciẽdi in his in q̃bus eſt maior aũt animus: hoc ẽ magnanimi appetũt pecuniã ñ ad voluptatẽ: ſed ad potẽtiã & gloriã ſuã agẽdã. Vt. i. quẽadmodũ. M. C. vir ille Roma. negabat nup. i. a pluſculis tpibus vllã pecuniã eẽ ſatis magnã ei q vellet eẽ priceps in rep. cuius. ſ. pecunię fructibus. i. fœnore & vſura nõ poſſit alere exercitũ. Apparatus ma. i. ſumptuoſi: & cultus. i. ornat⁹ & nitor vitæ. Cũ de. i. exq̃ſita exornatiõe veſtiũ. Et cũ eo. i. abundãtia oium rerũ delectant. i. delectatione afficiunt ẽt q̃bus rebus. i. p quas res. ſ. per cupiditatem dñandi: & gloriandi de ſumptuoſo apparatu effectum eſt: vt infinita cupiditas pecuniæ eſſet.

Amplia tio rei fami. ne mine no. cẽs nõ eſt vitupe randa

PET. MAR. ¶ NEC vero: rñdet tacitę obiectioni: potuiſſet. n. dici: Vi deris Ci. carpe magnificos apparatus, cũ inde oriaẽ cupiditas pecuniæ: ergo res domeſtica nõ eſt amplianda: ne videamur eẽ nimis cupidi: & ſic nemo per te liberalis eẽ poterit, aut magnificus: cũ ad opa magnifica erigenda opes nõ ſuppetant. iõ dicit amplificatione rei domeſticæ nõ eẽ vituperãdã ſi ſit ſine iniuria aliorũ. Nã virtus eſt illius, q rẽ familiarẽ tueẽ: & gubernat pare pecunias partas ɔſeruare: & ipſis vti ad cultũ vitę: & ẽt frui. Amplicatio: augumentũ rei domeſticę. & cõparatio peculiarũ ad rẽ domeſticã augẽdã amplificãdãq;. ⸿ Nemini no q̃ nõ ẽ cũ alicui⁹ iniuria: nõ dẽt vituparì, qm boni priis familias hoc ẽ offm. ⸿ Sed fu. iniu. qm nõ dẽmus cõpare nobis diuitias cũ aliorũ iniuria: q̃ & iuris actio tũc ſunt, cũ fiũt a ſpõte: agẽte ergo q rẽ domeſticã cũ aliorũ iniuriã ãplificat: iniuſtus ẽ. ⸿ Maxie aũt: põit vnã cãm q̃ vel maxie hoies ipellũt ad iniuſtitiã: cupiditatẽ. ſ. honorũ: & gloriæ: ad q̃ aliq ſũmo ſtudio: & cõtẽtiõe anhelantes ɔtẽdẽteſq; iuſtitiæ obliuiſcunẽ vt id adipiſcãẽ: q toto aio cõcupiuere. ⸿ Obliuio: vt iuſtitiæ obliuiſcanẽ, & afferant alus iniuriã. ⸿ Impiorũ: vt ſint ipatores: & aliis impare poſſint. ⸿ Honorũ: magiſtratuũ: nã ꝑpriæ honores ſũt magiſtrat⁹.

Honores qui

⸿ Q d. n. ẽ apd Enniũ: Ennius Tragœdias ſcripſit: q ñ extãt i q̃b⁹ erat hi verſus. Nulla ſcã ſocietas nec fides regni eſt. Hęc ſnia pt ad plura trãſferri. nã nõ ſolũ i regno: ſʒ ẽt i aliis magiſtratibus, i q̃bus ñ pt eẽ pmus: niſi vnus ſit ab oibus ſũma ɔtẽtio: vt illũ locũ ſupmũ aſſequanẽ: vt fecit Cęſar. ⸿ Id la. pa. ad plura ſeſe extẽdit q̃ ad regnũ. ⸿ In quo: ẽ vnus Rex: q ſociũ hẽre nõ vult: & ꝑbat hoc dicẽs. Nã oẽ q ẽ. tale: vt i eo ñ poſſint plures excellere: ſed opus ẽ vnũ id tenere: illud in q̃ ẽ cã ɔtẽtiõis: & diſcordiæ. vt ẽ regnũ: ipiũ & cętera id genus, ergo id q dixit Ennius de regno: ad plura trãſferri pt, & pʒ lati⁹. ⸿ Eiuſmodi: hui⁹ gñis. i. q̃cunq; ẽ dignitas, i q̃ nõ pñt pl'es excelleẽ. ⸿ Cõtẽtio: cõatus, & diſſẽtio. ⸿ Scãm: iniolatã. i. difficillimũ ẽ ſeruaẽ hũanã ſocietatẽ iuſte & ſcẽ. ⸿ Declarauit id mõ: ꝑbat exẽplo Cæ. q rẽp. occupauit. & ad illũ gradũ aſcẽdit. i quo ſolus eẽ voluit dictator. ſ. ꝑpetu⁹. ⸿ Id. ſ. difficilimũ eſſe ſanctã ſuare ſocietatẽ. ⸿ Mõ: paulo añ qm paucis añ annis Cę. rẽpu. occupauerat, poſt cuius interitum Cic. hoc opus elucubrauit. ⸿ Temeritas: violentia, & furor. ⸿ Diuina & huma. iu. p. turbauit oẽs ius, & oẽ faſq; a violauit ſocietatẽ, & fidem violauit numina, & hoies occupãdo rẽpu. hoies violati fuerunt: qm a Cę. q erat ciuis, ad ſeruitutẽ redacti ſũt: & pñã occupare hũana & diuina iura vetãt. nõ. n. iuſtũ, ciuẽ exercere i ſuos tyrãnidẽ: ſed ęquo, & pari iure viuere. Plu. ſcri. in vita Demetrii. Et ꝑculdubio nihil tã egregiũ, tũq; ꝑpriũ regiũ: q̃ iuſtitię opus. Mars. n. vt Timotheus inqt tyrãnus ẽ, lex aũt ẽ oium: Rex; vt vult Pidarus,

Nec vero rei familiaris amplificatio, nemini nocẽs, vituperanda ẽ: ſed fugienda ſp iniuria ẽ. Maxĩe aũt adducũtur plerĩq;, vt eos iuſtitiæ capiat obliuio, cũ ĩperiorũ, honorũ, glię ve cupiditatẽ ĩciderit. Qd. n. ẽ apud Enniũ, nulla ſancta ſocietas, nec fides regni ẽ, id latius patet. Nã qcqd eiuſmodi eſt ĩ quo nõ poſſint plures excellere, ĩ eo plerũq; fit tãta cõtẽtio, vt difficillimũ ſit ſanctã ſeruare ſocietatẽ. Declarauit id mõ temeritas. C. Cæſaris, qui oĩa iura diuina, & humana puertit ꝑp eũ, quẽ ſibi ipſe, opinionis errore, finxerat principatum.

Atq; reges vt inqt Hom. nõ expugnatrices vrbiũ machinas æratasq; naues: ſed iuſtitiã a Ioue ſumptam exercere, cuſtodire q̃ decet: & diſcipulũ optimũ Iouis, nõ ferociſſimũ, aũt imanẽ: ſed iuſtiſſimũ regẽ vocauit: ergo ſi regẽ nõ decet niſi iuſtitiã exercere i ſuos: multo mĩus decebit ciuẽ ſuis ciuib⁹. inſultare: & illos iniuria afficere. ⸿ Propterea pri. ꝑp pmũ in rep. locũ. Sæpe dicebat Cæ. Si violãdũ ẽ ius: gr̃a regnãdi violãdũ ẽ: & ſe difficilius diſcẽtabat a pmo loco ad ſcdm q̃ a ſcdo ad tertium poſſe detrudi. itaq; ſemp pmũ locũ optauit. ⸿ Opionis erro. qm opinabaẽ. ſe eo pricipatu dignũ, cũ nõ eẽt. ⸿ Finxerat: in mẽte ſua formauerat. ergo ſi ñ fuiſſet ipſi cupiditas, nõ fuiſſet iniuſtus & ipius: & ſic fuit iniuſtus i iniuſtitia legitimã, q̃ oẽ vitiũ cõplectitur; violauit enim leges & q̃ legibus continetur libertatem.

ADD. ¶ REI familiaris domeſticę fortũę: pñmõĩq;. ⸿ Impioria militarium moderationũ. ⸿ Honorũ: magiſtratuũ: q̃bus vĩ ɔſiſteẽ ciuile vitę extremũ. ⸿ Glię: famę: titulorũ: & triũphorũ. ⸿ Apd ẽniũ. i thyeſte tragœdia, e q teſtimõiũ citat Nonius Marcel. ⸿ Nulla ſcã: carmen ẽ ex tragœdia ennii: quo demõſtrauit regnũ ñ cape duos: oẽmq; ptãtẽ: vt ait Lucan⁹: ipatiẽtẽ eẽ ɔſortis. ⸿ Sctã: inuiolata: & firma. ⸿ Fides: veritas; cõſtãtia: integritas: ſtabilitas: ęqtas. ⸿ Latius pa. ad ea oĩa tranſferẽ, i q̃b⁹ nõ põt eẽ, niſi vnus Antiſtes: & caput. ⸿ Sctãm: incorruptã: inuiolatã. ⸿ Temeritas: iprudẽtia: furor: & impius conat⁹. ⸿ Iura: decreta: & ordinationes ciuiles, atq; ſacras. ⸿ Peruenit: turbauit: violauit. ⸿ Opiniõis erro. praua perſuaſiõe: corruptoq; iudicio. ⸿ Fixerat: aio cõceperat: & formauerat ſua opinione. nõ cõſilio eorũ, qui honorãdã pñam decreuerunt: & illi ſuccenſere: aut inſultare nefas eſſe aſſeuerarunt. ⸿ Principatum: ſummũ dignitatis locũ atq; imperiũ.

FRA. MAT. ¶ NEC vero &c. occurrit obiectiõi. Dicis neceſſarius vnũquẽq; ɔtẽtũ dẽre eẽ. ergo qcunq; amplã hẽt rẽ fami. vituparì debet: imo iqt vituparì nõ debet: ſi mõ is q poſſidet ab iniuria abſtineat: & nõ perperã vtaẽ diuitiis: q̃ vt illis vtimur bõę fiunt, vel malę. Maxie aũt &c. Dixit aliq̃s cãs: q ad iniuriã nos ipellũt. Nũc alĩs enumerat q̃b⁹ adducim⁹: vt iuſtitię obliuiſcamur. Hæ aũt ex cupiditate naſcunẽ iptorũ, honoris glię. ⸿ Iuſtitię: q̃ hũana cõtineẽ ſocietas. ⸿ Impiorum: vt ipſi ipent, & exercitibus pſint: qd vt aſſequãẽ: oi rõne ſtudẽt. Et neq; largitiõi: neq; ſceleri pcũt. ⸿ Honorũ: magiſtratuũ: nullis erat ann⁹ apd Rõa. quo certaminibus cõperitorũ nõ ferirẽt Martius cãpus. ⸿ Glię: q eſt fre ꝑns fama cũ laude ꝑ q̃ oibus piculis ſe obiicebãt Ro. p q̃ ẽt mori ñ dubitabant. ⸿ Inciderit: ɔcupiſcẽtia ducti ñ rõne q hæc nõ appetit: & recuſari a ſapiẽtibus nõ optari vult. ⸿ Q d ẽ. a. E. qd iqt de regno Enni⁹ ait i lati⁹ patet. & i oi re cõtigit: in q̃ pl'es nõ pñt excellere: nã ſcã ſocietas ſoluit ꝑcipue tñ i regno accidit. Vñ ait. Lu. Nulla fides regni ſociis: oiſq; ptãs ipatiens cõſortis erit. Papi. i thebaide. Et ſũmo dulci⁹ vnũ ſtare loco ſociiſq; comes diſcordiã regnis. Idẽ paulo pl⁹: pñt ius faſq; bonũq; & vitæ mortiſq; pudor. Sicut oppſſa a Cæ. rep. oĩa diuina & humana iura violata ſunt. Qu. En. poeta tarenti natus ẽ: & a Latõe q̃ſtore Ro. trãſlatus hitauit i mõte auẽtinõ parno admodũ ſũptu ɔtentus: & vni⁹ Ancillę miniſterio. auct. Euſ. ⸿ In. q. nõ pñt: vt i rep. i q̃ pl'es excellere nõ pñt: vt q excellet maxie is amoẽ capiẽ pncipatus & dñandi. ⸿ Temeritas ſb a. C. Cõſi opponit: nõ recta. n. rõne: ſed ſtulta libidine dñandi ductus eſt Cæ. non. n. facere ɔtra libertatẽ fas erat. ⸿ Diuina: ſcitatẽ. pietatem. ⸿ Humana: leges ęquũ bonum. ⸿ Opinioni er. nõ. n. verũ principatũ appetebat ſed falſum: hoc eſt tyrãnidem: verus eni pricipatus eẽ abſq; virtute nõ põt. Tyrãnis cõtra humanũ & diuinũ ius ferẽ: opinio ergo Cę. fefelit: nã qd malum erat: q a vtile fore putabat affectauit:

Cã quare aliq̃n iuſtitiæ obliuiſcimur

Luc. de regni infi delitate

C. Cæ. ingenio fuit excel lentiſſimo

Eſt autem in hoc genere moleſtum, quod in maximis
animis, ſplendidiſſimiſq; ingeniis plerunq; exiſtunt
honoris, imperii, potentiæ, gloriæ, cupiditates. Quo
magis cauēdum eſt, ne quid in eo genere peccetur.

℄ De differentia iniuriarum.

SEd in omni iniuſtitia pmultūītereſt, vtrū
pturbatiōe aliqua animi, q̄ plerūq; breuis
eſt, & ad tēpus, an conſulto, & cogitato fiat
iniuria. Leuiora enim ſunt ea, q̄ repentino
aliquo motu accidūt, q̄ ea q̄ meditata, q̄ p̄parata infe
runtur. Ac de inferenda qdē iniuria ſatis dictū eſt.

uit: ab ineūte ętate qd Tranqllus ſcribit tyrannidē cōcupi
uit: vel opinionis errorē q̄ de ſeipſo aſſumpſerat: opinabatur
eni ſe cæteris oībus præſtare & dignū eſſe q̄ cæteris p̄eſſet.
ASCĒ. ℄ Vero. i. ſed & nec. i. nō amplificatio. i. augmētatio rei fa
mi. i. domeſticę nemini nocens. i. quę fit ſiue iniuria alterius
nō eſt vitupanda: ſed iniuria ē fugiēda ſp. i. q̄libet re: & i oi
tpe. Aūt p ſed: pleriq;. i. ſane
multi adducunt. i. ipellūtur
maxime ad h: vt obliuio iu/
ſtitiæ capiat. i. inuadat eos:
cū. i. poſtq̄ inciderit in cupi/
ditatē impiorū honorū: ve
p vel glīæ. Eni: p qa id ſup.
dcm eſt q apd Enniū veterē
poetā i tragœdus. ſ. nulla ſo
cietas nec fides regni eſt ſcā
. i. inuiolabilis (qa vt dicit in
tragœdus. Sen. Nec regna
pacem nec ferre vnus p̄t: vt
Lu. Oiſq; ptās ipatiens con
ſortis erit) patet lati⁹. i. mul
tū late. Nā qc. ē h. i. tale i quo nō p̄nt p̄res excellere: in eo fit
plerūq;. i. vt p̄limū tāta ɔtētio. i. ɔcertatio & lis: vt difficilli
mū ſit ſuare ſocietates ſctām. i. iuiolatā. Temeritas. i. teme
rari⁹ conatus. C. Cæ. ſ. puertit oia iura diuina & hūana: pp
eū pricipatū ſed ppetuā dictā curā atq; ipiū: qd ſibi vſurpa
uit quē principatū ipſe finxerat. i. mēte ſua formauerat. Si/
bi errore opinionis: qa opinabatur ſe eo dignū cū non eſſet:
vel qa opinabatur glorioſum eſſe remp. inuaſiſſe: cū eo nihil
turpius eſſe. eius ergo temeritas declarauit. i. clare monſtra
uit: modo. i. pauloante hos dies id quod. i. dictum eſt.
PET. MAR. ℄ EST aūt in hoc gn̄e idolēdum eſt inqt Ci. q vir magno
aio & excellēti doctrina prædictus habeat appetitum prici
patus. Raro. n. eminentiſſima igenia acqeſcūt: niſi ſupmū lo
cū aſcēderint: & hic violant iuſtitiā, & humanā ſocietatē: vt
fecit Cę. cui nō fuit vtile tandē id, q cōcupiuerat: & pfece/
rat. Vn̄ dicebat Sophocle plurimos velle mala ob in expe/
rientiā bonorū, atq; inſcitiā: & phs in qnto ethices dicit ea
q̄ ſunt ſimpliciter bona, & ſibi ipſis eſſe bona optare opor/
tet. In hoc gn̄e: i eiuſmodi cupiditatibus: & opinione prin
cipatus. ſ Splendidiſſimis: perſpicatiſſimis, & excelſis. ſ Exi
ſtant: apparent, in ſūt. ſ Cupiditates: vehementia deſideria
q cum ita ſit inqt Cicero: cauendū eſt ne iniuria ob id alii
afficiantur: q illis videtur difficileq; claris igeniis p̄diti, ea ſi
bi pp oſuerūt: in qbus rō, & oīm caligine q̄dā nimię cupidi
tatis obducit: talis nā, & acies ingenii corrupta eſt malis di
ſciplinis: & perſuaſiōibus. Vn̄ dolendū ē eminentiſſima ige
nia educatione mala. & perſuaſione corrūpi Plato ait i. vi.
de rep. igētia facinora, ſummaq; neq̄: iā n̄ ex vili nā, ſed po
tēti, & corrupta gn̄antur: debilis qppe nā igētium bonoꝝ,
aut malorum nūquā erit cā. hoc repetiit Plu. in vita Deme
trii. Quo magis: tanto magis, qm̄ virtus verſatur circa dif/
ficile. ſ In eo gene. cupiditate honoris gloriæ imperii.
SED in oi iniuſtitia: poſuit Ci. duo gn̄a iniuſtitiæ. Sed
potuiſſet oriri dubitatio: an q̄libet iniuria ſit eadē, &
eiuſdē gn̄is, ne aliqd relinquat intactū: declarat hoc di
cens leuiorē eſſe iniuriā: q̄ nō infert de induſtria. ſ Itereſt:
magna eſt differentia in ipſis iniuriis: quāuis ſimiles vident.
ſ Peturbatione ai: ira: quæ eſt ebullitio ſanguinis circa præ
cordia: & per irā agimus ſponte: nō tn̄ cū deliberatione, &
electione: ex qbus orit iniuria. ſ Et ad tp̄s: p aliqd ſpatium
tpis nō ſp. Vn̄ tpariū theatrū dr extructū ad vſum cuiuſdā
ſpatii tpis, qm̄ ſpectaculo abſoluto deſtruit. Vn̄ legit apud
Theatrū temporariū quod Tranqllū, Cæ. extruxiſſe porticus ad tp̄s. An conſulto: ele
ctiōe: & q qs ſciens, certoq; ɔſilio iniuriā faciat. ſ Et cogi.
p̄miſſa cogitatione. i. ſi p̄meditata fiat iniuria. ē grauior: &
pprie iniuria dr ex ſnia Ari. vt dictū ē: & pbat hoc dicēs le
uiora ſunt & veniā facile meretur q̄ accidunt aliquo motu
repētino, nō p̄cedētibus cōſultatiōe, & electione. ſ Repēti
no: ſubito cū motu, & ira: qm̄ i ſubitis ai motib⁹ nō h̄z locū

deliberatio, & electio: ergo q̄ tūc fiūt: leuiora ſūt: & n̄ tā ini
quo aio ferenda. ſ Preparata: certo ɔſilio, & deliberatiōe ea
iqt phs i v. ethices p̄ficiſcūtur ab ira, nō iudicātur pudētia
fieri, non. n. icipit q facit iratus: ſed is, q puocauit ad iram.
℄ IN hoc gn̄e: tali nā reꝝ: & cupiditatū. ſ Maximis: elatis: ADD.
& fortib⁹. ſ Splēdidiſſimis: eminētiſſimis: & clariſſimis na
turis: & dotibus. ſ Honoris:
magiſtratus: & dignitatis.
ſ Imperii: moderatiōis exer
citiū. ſ Potentiæ: factionis:
opulentię. ſ Glię: famę, titu
lorū, triūphorū. ſ Perturba/
tione. commotione citra ele
ctionē. ſ Ad tp̄s: ad aliquod
tpis ſpatiū vn̄ tēporaria thea
tra dicta. ſ Cōſulto. i. dedita
opera: & ex ai ſnia: electio/
neq;: ɔſulto: & cogitatio ad
uerbia ſunt: & cōſultationē:
cogitationē: & iudiciū facti
ſignificant, a qbus principiis
oritur iniuria. ſ Leuiora: minora: tolerabiliora.
℄ EST aūt in hoc gn̄e, illud inqt moleſte ferēdum eſſe: qd
hęc cupiditas principatus in magnanimis & ingenio p̄ſtan/
tiſſimis plerūq; eſſe ſolet. vt in Cę. extitit: q & aio & inge/
nio fuit excellentiſſimus. & ppterea operā dādā dicit ab iis
q eiuſmodi ſunt ne talibus inuoluantur cupiditatibus quæ
humanā ſocietatē maxime lædunt. ſ Ne qd peccet: vt putā
tes nos dignos principatu: qm̄ & aio & ingenio excellamus
iniuriam faciamus: cum ipſi omnia penes nos eſſe velimus.
SED i oi iniuſtitia &c. Cā maleficii & peccati duplex FRA. MAT.
ſolet eſſe: ipulſiua: & rōcinatiua. Impulſiua ē q̄ ſine co
gitatiōe p q̄dā affectionē ai facere aliqd hortatur: vt
amor iracūdia, ęgritudo, violentia: & oio aīa qbus animus
ita videt affect⁹ fuiſſe: vt rē pſpicere ɔſilio & cura potuerit:
& id qd fecit impetu quodā ai, potius q̄ cogitatiōe fecerit.
Ratiocinatiua eſt diligēs & ɔſiderata faciendi aliqd & nō
faciendi excogitatio. Cū aliqd certa ex cā aut vitamus aut
ſeqmur. Vt ſi amicitiæ cā aliqd faciamus. Si inimici vlciſcē
di: ſi metus: ſi glorię: ſi pecūię: ſi deniq; alicuius retinendi au
gēdi, adipiſcēdiue cōmodi aut cōtra reiiciēdi, dimouēdi,
deuitādiue incōmodi cā. Ariſt. cū electione & ſine electio
ne dicit: & cū electione eē qn̄ anteceſſit deliberatio: ſine ele
ctione vero qn̄ nō āteceſſit deliberatio. Grauiſſima eſt quę
p ratiocinationē iniuria fit, hæc. n. cōſulto agit cū p ipulſio
nē q̄ peccant aliq̄ accidant pturbatione: cui reſiſtit non po/
tuit: quā pœnitētia ſtati ſeqtur & quēadmodū id qd recte
fit laudabile ē: ſi cū voluntate fit ita q nō recte fit nō rephē
ſibile ē ſi abſq; voluntate nr̄a fit. Vnde ait Ariſt. q̄ p irā fiūt
unt nō pinde habēt q̄ ex pudētia ſint facta: nō eni icipit
q p irā facit ſed q puocauit & nō de facto diſceptat vt fa/
ctū ſit ſed de iure. Vbi aūt plus voluntatis vel ad bonū vel
ad malū illi plus meriti eſt. ſ Breuius ē: vt ira violētia. ſ Ad
tēpus: diſcedente pturbatiōe ſtati vt dixit pœnitētia ſeqt.
ſ Cōſulto: cū cogitationes & deliberationes. ſ Fiat iniuria:
facit iniuriā q ex electione peccat q̄ q præter ppoſitum: ſed
hic per accidens: ille nō præterea hic iniuſtus nō eſt: aut ma
lus quia nō pp improbitatem peccat. Contra ille improbus
& malus: qa eligens & volēs facit. hoc iō dixit qa leuiora eſ
ſe ait quę per aliquā perturbationē peccant q̄ q̄ meditat cō
ſulto cū cogitatione & meditatione. ſ Motu: perturbatiōe.
℄ Autem p ſed: moleſtū eſt in hoc genere iniuſtitiæ. ſ. q cu ASCĒ.
piditates honoris, iperii, potētię. gloriæ: exiſtunt plerunq;
in maximis animis & in ſplēdidiſſimis igeniis. Vn̄ vt dicit.
Tacitus, cupido gloriæ ſapiētibus exuitur nouiſſima. Quo
. i. p quo magis cauendū eſt: vel quo ſup. periculoſius eſt eo
magis cauendū eſt. nec peccetur. i. ne fiat peccatū in eo gn̄e.
SED i oi &c. Ponit differētiā inter iniurias: vt patet i
hoc ordine. Sed p multū intereſt. i. differentia eſt in oi
iuſtitia vtrū iniuria fiat aliq̄ pturbatione ai q̄ ē plerūq;

.i. vt plurimũ breuis & ad tẽpus ſup. durans an fiat cõſulto & cogitato. i. ex deliberatione. Enim: p quia: ea q̃ accidunt aliquo repentino motu ſunt leuiora. i. minus damnabilia q̃ ea q inferunt meditata: & q̃ iferunt p̃parata. Ac ſatis dictũ eſt, de iniuria inferenda. i. quæ inferuntur vel inferibilis eſt.

PET. MAR. PRætermittendę aũt defenſionis: abſoluit Ci. primũ gen⁹ iniuſtitię eorũ, q iferũt iniuriã. Nũc trãſit ad alterã partẽ diuiſionis: & gen⁹ iniurię eorũ: q cũ poſſunt, nõ ꝓpulſant iniuriã: & ponit cãs, qb⁹ plerıq; adducti defenſionem p̃termittũt diſcẽdẽtes ab offo: q̃ oẽs improbant: nõ. n. cũ opus ẽ inimicitię fugiẽdæ ſunt: labores, ſumpt⁹ p amico, & offõ ſeruãdo: ne videamur ſeq fortunã, ñ hoĩem, aut offm. ⸿ Prætermittendę: ommittẽdę plurib⁹ cauſis inqt mouẽtur aliq: vt alios nõ defendant: & deſerãt offm. ⸿ Officii: actionis cũ virtute: quã alicui p̃ſtare debemus, volente natura. ⸿ Nã aut inimicitias: ponit cãs Ci. qm̃ inqt nolunt ſubire inimicitias eoꝝ: q inferunt iniuriã: & nolunt ſuſcipere labores: & nolũt aliqd ĩpẽdere: & pecunias abſumere p defenſione alterius.

Labor q̃ ſit ⸿ Laborẽ: labor eſt functio q̃dã, vel aĩ vel corpis grauioris opis, vel muneris. ⸿ Pigritia: ad corpus. ⸿ Inertia: ad aium. ⸿ Studiis: curis variis: aut l̃ris: aut in aliis rebus: qm̃ varia ſunt hoĩum ſtudia. Occupationibus rerum. ſ. domeſticarũ in qb⁹ obeundis occupantur. ⸿ Deſertos: derelictos & ope deſtituto. ⸿ Itaq; vidẽ. eſt. Latenter tangit Platonẽ Cice. q in libris de rep. ſcripſit: phos ppea eẽ iuſtos: qa verſantur ĩ inueſtigatione veri: & q honores, impia, magiſtratus ꝯtemnũt eorũ ſtudiis, & cõtẽplationibus intẽti. dicit Ci. hoc nõ eſſe ſatis ad perfectã laudẽ iuſtitię: nã dũ vnũ genus iuſtitię aſſequunt: nemini. ſ. faciẽdo iniuriã, incidũt in alterũ genus iniuſtitię: qa deſerũt: quos ex offõ tutari dñt. Oñdit igitur Cic. hãc eẽ meliorẽ vitã, & nãę accõmodatiorem: verſari. ſ. p tpis cõditione, & in negociis, & ĩ cõtẽplationibus: ita. n. melius vita hũana ſuſtentat, & alitur. ⸿ Ne nõ ſit ſatis. i. ne ſi parum ad cumulatã laudẽ ipſi⁹ iuſtitię: q̃ Pla. phis tribuit. Plato li. vii. de rep. ſic ait hẽs aliquos q ciuiles honores ſpernant, pręter veros phos. In. v. & vi. his verbis celebrat phos. Hoiem ad q̃libet doctrinã deguſtãda ꝓpẽſiorẽ ad diſcẽdũ prõptiſſimũ: & inexplebiliter inhiãtẽ merito phm nuncupabimus, & poſt Paulo. Q uicũq; ad diſciplinã, & cętera tali oi deſiderio flagrant purã ipſius aiæ voluptatem expetunt: corpis aũt oblectamenta deſpiciunt. T pans itaq; vir talis erit, neq; pecuniæ cupidus: neq; in cõmerciis difficilis, aut iniuſtus: & poſt Paulo. An nõ decenter hũc ĩ modũ cauſam phi defendemus dicentes hoiem ſcię cupidũ ita natura iſtitutũ eẽ, vt ad id qd vere eſt ſp cõtendat: neq; moras trahit ĩ his ſingulis, circa q̃ verſat opio, veritatẽ inqt amat phs: & p ꝯſeqns iuſt⁹ ẽ, & tpans, qm̃ veritatẽ ducẽ vita nõ ſequitur.

ADD. philoſophorum laudes ⸿ Prętermittendę: relinquẽdę: ac diſſimulãdę: Alterã ponit iniuſtitiã, q̃ iniuria affectis negat opẽ. Iuſtus vt ſis, ait Seneca, nõ ſolũ nõ nocebis: ſed ẽt nocentes ꝓhibebis: nã nil nocere nõ eſt iuſtitia: ſed alieni abſtinentia. ⸿ Officii: actionis debitę his, q iniuria laborãt: & vi p̃muntur. ⸿ Sumptus: impenſas: & rei domeſticę iacturã: atq; diſpendia. ⸿ Negligentia: ocioſitate ocio digna: & ſomnolentia. ⸿ Pigritia: torpore corporis. ⸿ Inertia: aĩ deſidia: & ignauia. ⸿ Suis ſtudiis: ꝓpriis curis. ⸿ Occupationibus: negociis. ⸿ Impediũtur: implicantur: inuoluunt: occupant. ⸿ Tutari: ꝓtegere more tutorũ. ⸿ Deſertos: oĩ ope deſtitutos: & ob id alienis iniuriis obnoxios. ⸿ Ne nõ ſit ſatis: ne ſit manca iuſtitia phorũ: quã tribuit eis Plato ĩ li. de rep. Q d Plato dicit ĩ laudẽ phorũ pa

Cicero error ce Cic. dixerim verũ eſt: & ad cumulatã iuſtitię laudẽ, vel maxime ſufficit. Q m ſuũ ociũ veri phi ad humanã inſtõnẽ cõferunt: & nõ minus exẽplo q̃ p̃ceptis pſunt: & ſe ad verã hois imaginẽ effingentes ĩ mediũ laborant; & publicũ tra

⸿ Alterum genus iniuſtitię.

PRætermittendæ aũt defenſionis, deſerendiq; officii plures ſolent eſſe cauſę. Nã aut inimicitias, aut laborẽ, aut ſumptus ſuſcipe noluntaut ẽt negligẽtia, pigritia, inertia, aut ſuis ſtudiis, qbuſdãue occupationibus ſic impediũt, vt eos quos tutari debeãt, deſertos eẽ patiant. Ita q; videndũ eſt, ne non ſatis ſit id, qd apud Platonẽ eſt

ctant negociũ: atq; cõpẽdiũ. Hãc ſniam expendens: & diſceptans Seneca in lib. de tranqllitate vitæ dicit. Sed qa ĩ hac tã inſana hoium ambitione: tot calũniatoribus in deterius recta torq̃ntib⁹ parũ tuta ſimplicitas ẽ: & plus futurũ ſemp ẽ qd obſtet: q̃ qd ſuccedat, a foro qdẽ: & publico recedẽdũ eſt: ſed hẽt vbi ſe ẽt in priuato Lare exerceat magnus aius: nec vt leonum ipetus caueis coercetur: ſic hoium quorum maxime in ſeducta actiones ſunt. ita tñ delituerit, vt vbicunq; ociũ ſuũ abſcõderit, pdeſſe velit ſingulis: & vniuerſis: ingenio: voce: ꝯſilio. Nec eni is ſolũ Reip. ꝓdeſt. Q ui ruet reos: de pace: belloq; cẽſet: ſed ẽt q iuuẽtutẽ exhortat. Q ui in tanta bonorũ p̃ceperum inopia virtute iſtruit aios: Q ui ad pecuniã, luxuriaq; curſu ruentes prenſat: & retrahit & ĩ priuato publicũ negocium agit. Idem ĩ libello de beata vita ſic ſcribit. Maiori rep. ĩ ocio deſeruire poſſumus: immo vero neſcio: an ĩ ocio melius: vt queramus qd ſit virtus: vna plures ve ſint: Nã, an ars bonos viros faciat. Quid ergo: eſt Q uare tale ocium non conueniat bono viro, per quod futura ſęcula ordinet: nec apud paucos concionetur: ſed apud oĩs oium gẽtium homines quicunq; erunt. Q uod ſi non inuenitur illa R eſp. quã nobis fingimus icipit oibus eẽ ocium neceſſariũ: quia quod vnum præferri poterat ocio, nuſquam eſt.

PRætermittendę defenſionibus &c. Dixit de cauſa inferendę iniurię: nunc de cãis deſerendę cuiuſpiã defenſionis a quo ꝓpulſare iniuriã poſſumus dicere icipit. FRA. MAT. ⸿ Deſerendi of. hoc ex eo ſeqtur neceſſario: qd p̃cedit: qui enim nõ defendit quẽ põt is offm deſerit: hoc eſt a recto & debito officio diſcẽdit, Nã hõ hoi: qa hõ ẽ naturaliter adeſſe debet illiuſq; cõmodo conſulere. ⸿ Nã a ini. cãs nunc affert quibus adducti nonnulli iniurias non ꝓpulſent. Cũ aũt dupl̃r ſit qſpiã iniuſtus voluntario & per ſe: & ĩuoluntarie ac per accñs: & q per ſe iniuſtus eſt volens ſciens & nõ ignorans: is veniam nõ mereatur vllã: aut excuſationẽ. Nã q cũ electione peccat iniuſtus eſt: & improbus vt ait Ari. Dubitari de eo põt: q per accñs iniuſtus eſt: an excuſandus ſp ſit vt q nõ reſiſtit iniuriæ. Et ſi id facit non qa non vult: ſed qa nõ põt pctõ caret. Nã & Ci. ait q aũt nõ defendit, nec reſiſtit ſi põt iniuriæ. Q d ſi qs eſt q velit qdem ſed metu inimicitiarũ: aut laboris aut ſumptus, aut pigritia, aut ſuis ſtudiis delectatus non ſuſcipit defenſionem; is oio in culpa eſt. Et Ari. ait. Nã quotcunq; nõ ignorãtes ſolũ: veꝝ & per ignorãtiã delinqmus ignoſcenda ſunt: quotcũq; vero nõ p ignorãtiã ſed ignorãtes qd ẽ verũ pp pturbationẽ aĩ nõ naturalem neq; hũanã: nõ ſunt ignoſcenda ſi velit abeſſe ab iniuria qſpiã eũ q lęditur: magis tñ ſeipm̃ abeſſe ab icõmõ vult: dũq; ſuę qeti & cõmoditati nimiũ ſtudet offm deſerit & ius hũanę ſocietatis lędint: qd iubet vt ẽt cũ icõmõ nřo pro hoie laboremus: & neq; inimicitias ſubire: neq; ſumptũ fnuere vereamur, nec ꝓdeſt qcq̃ velle niſi faciat cũ poſſit. Nõ eni dũ vult qſpiã iuſtus ẽ: vel iniuſtus: ſed dũ facit iuſte vel iniuſte: q vero negligẽtia iniurię omittit ꝓpulſationẽ: is tã ẽ ĩ vitio: q̃ ſi parẽtes: aut amicos aut p̃riã deſerat qd Ci. ait. ⸿ Inimicitias: potẽtiorũ. ⸿ Laborẽ: corpis. ⸿ Sũptus: ĩpẽſam pecuniarũ. ⸿ Negligẽtia: q̃ aĩ ẽ cũ nõ curat & ſi itelligit qd ad ſe ptineat. ⸿ Pigritiã: hęc corpis eſt cũ ferre labores recuſat. ⸿ Inertia: hęc ẽ hois inepti q artis pitiã nõ hẽt. ⸿ Suis ſtu. vt phiæ aſtronomię & aliarũ rerũ. ⸿ Quibuſdã occupa. vt rei familiaris: agriculturę. ⸿ Itaq; vi. ẽ &c. Et qa inqt multos ſtudiis ſuis aut qbuſdã occupatiõibus delectatos deſerere humanã ſocietatẽ: iõ ñ ſatis eẽ ad phorũ defenſionem q ſtudiis, ſuis tñ vacãt qd a Pla. de illis dr: qa ñ penit⁹ ab iniuſtitia vacãt. Nã dũ alteꝝ gen⁹ iuſtitię aſſequunt ne cui noceãt ĩ alteꝝ iniuſtitię gen⁹ icidũt qd nõ tueat quos tueri dñt. Modeſte ãt de Platone loqt. quę ſp max ie facit & oibus phis añpoſuit.

⸿ Prętermittendę,

in philoſophos dictũ, quod in veri veſtigatione ver-
ſentur, quoq; ea, quæ plerią; vehementer expetant,
de qbus inter ſe digladiari ſoleant, cõtemnant, & pro
nihilo ducant, propterea iuſtos eſſe. Nã dũ alterũ iuſti
tiæ genus aſſequunt̃, inferẽda, ne cui noceant, iniuria,
in alteꝝ incidũt. Diſcẽdi.n. ſtudio impediti, quos tueri
debẽt, deſerũt. Itaq; eos ad rẽp. ne qdẽ acceſſuros pu
tat, niſi coactos: Aequius autẽ erat, id voluntate fieri.

ASCE. PRætermittendæ. Proſequitur ſm gen⁹ iniuſtitiæ, vȝ
Prętermittẽdę defenſionis oñdẽs vn oriat̃. Eſt aũt or
do. Plures.i. valde multę cãę ſolẽt eẽ: defenſionis ꝑter
mittẽdæ.i. cur defenſio ꝑtermittat̃: & officii deſerẽdi.i. cur
offin deſerat̃. Nã ipſi q ꝑtermittũt defenſionẽ oppſſorũ aut
deſerunt offin aut nolũt ſuſcipe inimicitias iniuriarũ.ſ. aut
laborẽ. Aut ſumptus.i. expẽ
ſas: aut impediunt̃ negligen
tia, pigritia, inertia.i. igna-
uia quaſi ſine arte autẽ ſuis
,i. i ꝓpriis ſtudiis.i. exercitii
ve pro vel qbuſdã.i. certis oc
cupationibus: ſic vt patiant̃
eos eſſe deſertos quos debe-
ant tutari. Itaq; vi.ẽ.i. opor
tet videre & ꝑſpicere: ne id
quod dictum eſt apud Pla.

PET. MAR. ¶ IN philoſophos: ꝑ phĩs,
& in phorum laudẽ ꝑpterea: icçirco, & pp id, qa verſent̃ in
ſtudiis doctrinæ, & veritatis indagatione. ¶ Plerią: maior
pars hoium. ¶ Digladiari: certare more gladiatorum. ¶ Pro
nihilo ducũt: exiſtiment nullius eſſe precii, & momenti. phi
enim bona fortunę pro nihilo putãt: & ſe ipſis inferiora eẽ
arbitrant̃, nec digna ad q̃ deſcendat̃ a tãta ipſoꝝ prçſtãtia:
ſed erigũt aium ad virtutẽ: qua nihil p̃clari⁹ eſt: & q hoies
deo ſiles, quo ad fieri põt reddit: utinã mortales hoc bonũ
cognoſcerẽt: nullã ꝑfecto, vel ſaltẽ minimã hẽrent cũ cor-
poribus humanis, & terrenis bonis: atq; caducis contagio-
nẽ: ſed voluptate corrupti ꝑ illa iudicamus: ſummũ bonũ
caligine quadã obducti ignorãtes: & illecebris fortunæ ca
pti: qbus nihil eſt fallacius, nihilq; ꝙ ab hoie qui vere hõ eſt,
& prudẽs debet eſſe alienus: qm̃ is eſt btũs, cui nullũ bonũ,
malũq; ſit, niſi bonus maluſq; aius, honeſti cultor, virtute
cõtentus quẽ non extollunt fortuita: nec frangunt, q nullũ
mai⁹ bonũ eo, qd ſibi ipſe dare põt, nouerit: cui natura vo-
luptas erit, voluptatũ contẽptio ¶ In alterũ: qm̃ eos nõ de-
fendunt. quos debent ex officio ſtudio.ſ. cognitionis, & do
ctrinæ. ¶ Quos tueri debent: nõ eſt inhumana virtus inquit
Cice. alibi: neq; immunis, neq; ſupbaq̃ ẽt ꝑpl̃os vniuerſos
tueri. eiſq; optime cõſulere ſoleat: ꝙ nõ faceret profecto ſi
a caritate vulgi abhorreret. ¶ Ad rẽp. ad munera reipu. ob-
eũda. ꝑpterea inquit Socrates apud Platonẽ li.i. de repu. o
traſimachũ: vt mõ dicebãt: turpiſſimũ v̄r ſponte quẽpiã ad
regimẽ accedere: ſed neceſſitatẽ expectare debet: detrimen-
tũ aũe nullũ maius põt accidere reip. q̃ a peſſimo regi viro:
cũ ipſe bonus regere illã, & gubernare recuſet. Vbi dicit ẽt
Socrates: qd praua aia male iperabit: bona vero oia recte
faciet: & ꝙ iniuſtitia ꝑbet inuicem odia, pugnas, & ſeditio
nes, cõſenſum vero, amicitiãq; iuſtitia. Dicit Plato. Ciues
ſi boni ſunt nõ debent ſpõte ad rẽpu. accedere: ne videantur
aut ꝑcio illecti: aut pp auaritiæ crimen: aut cupiditate ho-
noris adducti: ꝙ eſt hois ambitioſi: ex quo inqt turpiſſimũ
videt̃, ſpõte ſua quẽpiã ad regimẽ accedere: hac ĩgit̃ de cã
inqt, neq; pecunia, neq; honore ducti boni hoies imperare
volunt, oportet igit̃ neceſſitatẽ illis imponi: & multa, ſi im
pellẽdi ſunt, vt velint magratũ accipere: maxima vero mul-
ta eſt adminiſtrationi malorũ ſubiici, niſi ipſi acceꝑint reip.
gubernaculũ: ad ꝙ accedunt tanq̃ ad rẽ neceſſariã, cum neq;
melioribus neq; ſimilibus ſe cõmittere audeant. ¶ Aequius
aũt erat: nã ius aliqs agit, ſi ſua ſpõte agit, dupliciter aliqs
agit iuſtũ inuitus & ſpõte, ſi inuitus facit iuſtũ: attamẽ non
facit ius, cũ agit electione, & certo cõſilio iuſtus eſt & agit
iuſtum. Aequius aũt fuiſſent ipſos phos ſponte ſua ad mu-
nera reip. obeũda accedere: q̃ tunc optime adminiſtratur cũ
phi eam gubernant: & regunt: aut cum ipſi Reges philoſo-
phantur: vt vult idẽ Pla. li. v. de rep. Cato apud Ciceronẽ
li. iii. de finibus in hãc ſniam dicit. Cũ aũt ad tuẽdos, cõſer-
uandoſq; hoies hoiem natũ eſſe videamus: ꝯſentaneum eſt
huic naturæ: vt ſapiẽs velit gerere, & adminiſtrare rempu.
vnde hi, q ingenio valent: & fugiunt reipu. munera: ab offõ

diſcedunt: & eã ſinunt perire: ꝑ q̃ vſq; ad mortẽ certandũ
eſt. In ꝑceps tẽdit reſpu. cũ iuuenũ cõſiliis, & ſnia regunt.
¶ IN phos: ꝑ phorũ cõmendatione.i. erga illos: q rerũ ve ADD.
ſtigationi dant operam: & viribus ingenii venantur in ocio
veritatem. cuius ardor phiam accendit. ¶ Ea: Ciuiles hono-
res: imperia: principatus. ¶ Digladiari: gladiis: ac cruoris
effuſione certare more gla-
diatorum. ¶ Aſſequuntur: at
tingunt: & ſibi parant. ¶ Ad
remo. ad curam cõis boni.ſ.
ad magiſtratus. ¶ Coactos.i.
neceſſitate cõpulſos. Verba
Platonis hæc ſunt in primo
de repu. Neq; pecunia: neq;
honore ducti quærunt boni
viri imperiũ. Siquidẽ neq;
aperte pecuniã magiſtratus
prçmiũ accipientes mercen-
narii vocari volunt: neq; clanculum fures: neq; rurſus ho-
noris cã: nõ enim ambitioſi ſunt: oportet igitur neceſſitatẽ
illis imponi: & pœnã, ſi impellendi ſunt, vt velint accipere
magiſtratus. q̃obrem videtur turpe haberi, vt qs ſpõte ad
imperãdũ accedat: neq; expectet neceſſitatẽ. Maxima vero
pœna eſt adminiſtrationi malorũ ſubiici, niſi ipſe acceperit
reip. gubernaculũ: hanc vtiq; pœnam timẽtes magiſtratus
capere probi viri videtur, ſi qñ capiunt: & tunc ad eos ac-
cedunt nõ tanq̃ ad propriũ aliquod bonũ: atq; voluptatẽ:
ſed veluti ad rem neceſſariã: cum neq; melioribus, neq; ſimi
libus cõmittere ſe audeant. Quippe ſi bonorũ virorum exta
ret ciuitas in ea, vt arbitror, non aliter declinandi imperii
gratia certaretur: q̃ nũc magiſtratus cõparandi cã cõtendi-
tur: ibiq; pateret re vera legitimũ principẽ nõ ad ſua: ſed ſu
biectorũ cõmoda reſpicere. ¶ Aequius: iuſtus, & cõmenda
bilius: actio ſiqdem eatenus iuſta eſt: & officioſa, quatenus
ſpõtanea, & ab electione ꝑfecta. Actio recta nõ erit, Sene-
ca dicit, niſi recta fuerit voluntas, ab hac enim eſt actio.
Rurſus voluntas non erit recta, niſi habitus animi rectus
fuerit: ſed violenter interpretat̃ Cic. Platonis ſniam, nõ.n.
ſenſit ille q̃ſi fidiculis: cæteriſq; tormẽtis cogi ad rẽp. agen Plato.
dã phos: ſed vocãdos: eligẽdos, & rogãdos, vt i mediũ ꝯſu- ſenſus.
lãt: & hac rõe ſuſcipiẽtes oblatos magratꝰ volũtate ducunt̃
& rẽ iuſtiſſimã agũt: auaritię: atq; ambitiõis notã euitãtes.
¶ IN phos: pro phĩs erga philoſophos vt mea in te.i. pro FRA.
te volũtas. ¶ In veri inueſtigatione & cætera: quod eſt pru- MAT.
dentiæ officiũ. Inueſtigatio aũt veri ſit cã virtutis ſine qua
nihil horũ fieri põt quæ ad humanã ſocietatẽ conſeruandã
pertinent. ¶ Vehementer expetant &c. duæ ſunt iniuſtitiæ
ſpecies inferre iniuriam: & non propulſare ad hoc declinant
phi. Dum in veri inueſtigatione verſantur alteram aſſequ-
unt̃ qa nemini nocẽt: ſed iidẽ ſi intueri verũ velimus maxi-
me proſunt. Nam cũ duplex iuſtitia ſit mediata & imedia-
ta: phi verũ inueſtigantes & de virtute atq; officiis ſcriben-
tes: quæ nõ p̃ntibus tm̃: ſed poſteris ẽt proſũt: iuſti quidem
ſunt: ſed nõ ſtatim: ſicuti illi qui in politicis negociis hoc eſt
in gubernãda ciuitate ferendis legibus: tribuendoq; ſuum
cuiq; verſant̃: ii eni imediate iuſti ſunt. Illud aũt manifeſtũ
eſt quantũ ad humanã ſocietatẽ attinet cõſeruandã practi-
cã vtiliorẽ eſſe theorica. Nã ꝙ ſæpe diximus bonũ tãto eſt
melius: quanto latius patet. ¶ Digladiari: certare gladiis vt
pro diuitiis pro magratibus. ¶ Pro nihilo putãt: i modũ co
gitationi inhærẽt precioſiſſimorũ ẽt ꝓpria cõmoda obliui
ſcunt̃. Quod ait Ariſtoteles. ¶ Quos tueri debẽt: vt patriã
amicos, parẽtes frẽs. ¶ Niſi coa. vi a rege: ꝑpl̃o ab optimati-
bus vel aliqua maxima neceſſitate. hoc ipſe fecit Plato: qui
hanc cãm ſibi ait nõ attingẽdæ reipu. fuiſſe: quod populũ
Athenienſem propriam deſipientem ſenectute offendiſſet.
eumq; nec ꝑſuadendo: nec cogendo regi poſſe v̄r: cũ ꝑſua-
deri poſſe diffideret cogi fas eſſe nõ arbitraretur. Laertius
quoq; ſcribit hanc in primis cauſam Platoni fuiſſe non at-
tingendę reipu. quod plebs aliis ſenioribus ſe aſſuefecerat,

ASCĒ. ℂIN.i.circa phoſ:ſit ñ ſatis.ſ.ſufficiẽs.ſ.eos eẽ iuſtos.Q đ .i.q͂a verſent̃ iueſtigatiõe veri.i.veritatis. ꝙ ꝑ & ꝙ ipſi con tẽnãt.ſ.aſpnant: & ducãt.i.reputẽt. Pro nihilo:ea q̃ pleriq; expetãt: & de qb⁹ pleriq; ſoleãt digladiari.i.gladiis ꝯtẽde/ re iter ſe hoc ẽ diuitias & potẽtiã. Nã dũ phi aſſequunt̃ al/ terũ gen⁹ iuſtitię ne.ſ.noceãt cui.i.alicui: inferẽda iniuria, hoc ẽ i ferẽdo iniuriã: ipſi ici dũt i alterũ ſup. vitiũ.ſ.ꝑter mittẽdæ defenſionis. Eni ꝑ q͂a ipſi ipediti ſtudio diſcẽdi deſerũt ſup. eos quos dicunt tueri.i.defendere. Itaq; Pla. ſup.ne ꝑ & ñ,ñ putat eos ac ceſſuros:q́dẽ.i. certe ad rẽp. niſi coactos. A ũt ꝓ ſed ęqus .i.iuſti⁹ & decẽti⁹ erat id.ſ.ac cedeṙ ad rẽp.fieri volũtate.i. volũtarie & ſpõte q̃ coacte.

Nam hoc ipſum ita iuſtũ eſt,qđ recte fit ſi eſt voluntariũ. Sunt ẽt, qui aut ſtudio rei familiaris tuendæ, aut odio quodã hoĩum, ſuũ ſe negociũ agere dicant,ne facere cuiq̃ videatur iniuriã: q dũ altero iniuſtitiæ gñe vacãt,ĩ alterũ icurrũt. Deſerũt.n.vitæ ſocietatẽ,q͂a nihil cõferũt ĩ eã ſtudii,nihil opæ nihil facultatũ. Q̃m igiṫ duobus generibus iniuſtitiæ ꝓpoſitis,adiũximus cãs vtriuſq; gñis,eaſq; res añ cõſtituimus,q͂bus iuſtitia cõtinetur, facile qđ cuiuſq; tpis officiũ ſit, poterimus

PET. MAR. Snia phi. ℂITA: ea cõditione & pacto laudaṫ:vt iuſtũ ſi eſt volũ/ tariũ.i.ſi a volũtate ꝓficiſciṫ: & nõ aĩo coacto. Nã ius agũt illi,q agunt ſponte:vt vult Ariſtoteles in quinto ethices his verbis. Iuſtus q̃s eſt cũ ius agit electiõe. Ius aũt agit ſi ſolum ſua ſponte agit: & is diciṫ iniuriam facere, q electiõe nocet. ℉Sunt ẽt:ponit nũc alios q rebus ſuis intẽti alios deſerunt. ℉Rei familiaris: domeſticæ augẽdę.ꝯſeruãdęq;. Aut odio quodã hoĩum:vt de Timone athenieñ legiṫ. In Lęlio ait: q̃n ẽt ſi q̃s aſperitate ea eſt. & imanitate naturæ ꝯgeſtus: vt ſocietate hoĩum fugiat, atq; oderit qualem fuiſſe athenis. Timonẽ neſcio quẽ accepimus: tñ is pati nõ poſſet: vt non acq̃rat aliquẽ:apud quẽ euomat virus acerbitatis ſuę. Qui odio hoĩum fugiũt humanã ſocietatẽ:ñ mõ inhumani, ſed teterrimæ belluæ habent & ſunt. Natura.n.nihil ſolitariũ amat: & hoĩes natura ipſa cõgregati ſunt. ℉Dũ vacãt.i. dũ vitãt alterũ genus iniuſtitię: q̃n nemini faciũt iniuria. ℉In alte.incur.q̃n nihil faciũt ꝓ humana ſocietate tuẽda. ℉Nihil ſtudii: volũtatis: & hoc ẽ q̃tũ ad aĩum. ℉Nihil ope: laboris, & diligẽtię. ℉Facultatũ: diuitiarũ & auxilii, cũ id poſ/ ſint ſine ipſorũ detrimẽto p̃ſtare: ad qđ tenentur ex officio, ẽt ſi maxima iactura fieret: q̃n hũana ſocietate nihil debet eſſe nobis antiquius. ℉Quin igitur: facit anacephaleoſim.i.conclu ſionẽ ꝑ repetitionẽ. ſeu verbũ de verbo recapitulationẽ & ſummã eoꝝ,q̃ de iuſtitia dicta ſunt: poſuit.n. ipſius duo gña: cauſaſq; adiũxit: q͂bus hoĩes adducti officiũ deſerunt. Cũ igitur inq̃t talia a nobis dicta ſint facile poterimus iudicare qđ quoq; tpe agendũ ſit: niſi voluerimus nobis nimiũ idulgere. ℉Vtriuſq; generis: & illius, quo iniuria inferṫ: & illius, quo non ꝓpulſatur. ℉ Conſtituimus.i. antepoſuimus ea, quibus iuſtitia contineṫ: & quaſi materiam circa quam verſatur: & iuſti viri munus. ℉Cuiuſq; tẽporis: quacunq; tpis cõditione qđ agẽdũ ſit ex officio iudicare poterimus. ℉Quod officium ſit: quid quoq; tpe ſit agendum, iuſtitiaq; ſeruetur. ℉Officium: quæ actio ſit propria cuiuſq; tpis.

ADD. ℂSTVDIO: cura rerũ priuatarũ. ℉Odio hoĩum: ſolitaria quadam diſpoſitione, ac declinatione ciuilis congreſſus: & viciſſitudinis officiorũ. nec nõ abdicatione q̃dam ipſius humanitatis. Agẽs de tranquillitate vitę Seneca dicit, Nã ſi omnẽ conſeruationẽ tollimus: & generi humano renũciamus: viuimuſq; in nos tantũ cõuerſi, ſequitur hanc ſolicitudinẽ omni ſtudio carentẽ inopia rerũ agendarũ. ℉Studii: curæ. ℉Operæ: laboris, & induſtrię. ℉Facultatum: opum: poſſibilitatũ fortunarũ. ℉Quoniã igitur: Anacephaleoſi.i. repetitione quadã partiũ: & recapitulatione hãc de Iuſtitia ſimpliciter dicta: & pari rõne iniuſtitia præceptionem cõcludit. ℉Propoſitis: cõſtitutis atq; deſcriptis. ℉Cauſas: rationes ad iniuſtitiam impellentes: vt metũ: auaritiam & reliqua, quæ auctor recenſuit. ℉Ante conſtituimus: primo loco poſuimus, & ordinauimus de primis iuſtitiæ muneribus. ℉Continetur: comprehenditur. ℉Cuiuſq; tpis: conditionis: & ſortis rerũ: quæ tẽporibus tractantur: & diſtinctionem habent nõ paruã: atq; diſcrimen ratione tẽporis,

Quidam, ait Seneca, parce vtuntur tempore. ℉Quod officium: quæ decens actio.

FRA. MAT. ℂNAM hoc ip. quicquid facim⁹ aut volũtariũ diciṫ aut inuoluntariũ aut electio. Et voluntariũ quidem eſt cuius in agente principiũ eſt ſciẽter regula quę agit. Inuoluntarium aũt quod per vim vel ignorantiã perpetraṫ. Violentum eſt cuius pricipiũ extra tale exiſtit in quo agens vel patiens nihil cõfert. Veluti ſi ventus tulerit aliquo; aut hoĩes præpotentes: qđ ꝑ ignorãtiã fit non oĩno inuolũtarium eſt: ſed partim voluntariũ, partim inuoluntariũ. Ee illud q̃dẽ voluntarium cui⁹ poſtea dolorẽ: pœnitudinẽq; ſuſcipimus. Nã q ꝑ ignorãtiã qđ facit nec poſtea feciſſe dolet: is nõ volens fecit qđ neſciuit. Nec rurſus inuitus qđ nõ dolet feciſſe: & is non ꝑ ignorantiã: ex quo non ſponte fecerit & volontarius: ſed ignorans feciſſe diciṫ. Aliud enim eſt ꝑ ignorantiã facere: aliud ignorantẽ eſſe: vt ebrius & irat⁹ nõ per ignorantiam peccant ſed ignorantes, omnis enim vitio correptus ignorat quę facere a q͂buſue abſtinere oportet. Et tali errore iniuſti ac mali fiũt. Electio differt a voluntario. Illud enim pueris & aliis animantibus commune eſt. Electio eſt cũ ratione & conſultatione. & oĩs q́dẽ electio volũtariũ eſt ſed nõ conuertitur. Non enim voluntariũ conſultatio antecedit. Secuti electionẽ. Ex quibus intelligitur qđ ſi cut nõ eſt peccatũ qđ inuoluntarie & per ignorãtiã fit: ita nõ eſt rectũ & iuſtũ quodcũq; a nobis recte & honeſte fit: niſi etiã ſponte fiat. Nã ſi depoſitũ q̃s inuitus & ꝑ metũ reddit neq; facit neq; opaṫ iuſta: niſi ꝑ accidẽs & cõtra ſi inuit⁹ & coactus non reddit ꝑ accidens dicẽdus eſt iniuſta facere: deniq; iuſta facit q volens facit qđ ſcit. Ariſt. li. v. ethicorũ. & ꝓpterea recte ait Cice. Contra Platonis dictum de philoſophis: eos ad rem nõ acceſſuros niſi coactos. Aequius fuiſſet ſi volũtate fieret cum illuſi ſit iuſtũ qđ ratione hoc eſt cum electione fit: ſi voluntariũ hoc eſt ſi ſponte & a volẽtibus: nõ aũt inuitis fit. ℉Sunt aũt &c. Quidam inquit defenſionem iniurię ſtudio rei familiaris intẽtos deſerere. ℉Tuendæ: conſeruandæ ne habeantur negligentes: hac enim vtũtur cauſa. ℉Odio ho. Quorum corruptos adeo mores dicunt eẽ: vt ſuſtinere illos nõ poſſint: ꝓpterea ſua ſe negocia agere omiſſa rerum reliquarũ cura vel quia natura hoc habẽt: vt homines oderint vt Timon ille a μισάνθρωπος græcis cognominatus de quo Plu. meminit in vita. M. Antonii. ℉Vacãt: vt de phis eſt dictũ. Studii: oĩa complexus eſt quibus opitulari cupiam poſſumus. ℉Studii: ad cõſilia referas & animi bona. ℉Operum: ad corporis bona. ℉Facultatum: ad extrema. ℉Quoniam igitur. De generali dixit iuſtitia atq; iniuſtitia cuius genera & cauſas oſtẽdit. Dicturus aũt de ſpecialis iuſtitię officiis: facile dicit eẽ cuius cognitis fundamẽtis reliqua intelligere & qđ ſequi q́due effugere debeamus ꝑcipere. ℉Duobus ge. inferẽdæ iniuriæ: & nõ ꝓpulſandæ: & inferendæ q́dem ſpõte vel cõtra: nõ vero repellendę aliqua cã deterreamur. ℉Cuiuſq; tpis offici. Cuiuſq; occaſionis & opportunitatis rei ſcḋm virtutem gerendi. Exempli gratia ꝙ belli tpe quo patria inuoluitur: vacare ſtudiis nõ debemus aut in cura rei familiaris occupari: ſed illi potius opitulari. Item cũ noſtra opera aut parentes aut amici vti voluerint noſtra ſtudia intermittamus illiſq; adſimus.

In quo differat electio a voluntario

Contra Plat. dictum de philoſophis

ASCĒ. ℂNAM hoc ipſum qđ fit recte. iuſtũ eſt: ſi eſt voluntariũ. Sunt etiã ſup. aliq q dicãt ſe agere ſuũ negociũ non immiſcendo.ſ. de rebus alterius: aut ſtudio rei familiaris.i. domeſticæ tuendæ.i. ꝓtegendæ atq; augmentãdæ. Aut odio quodã hoĩum: q͂a ſocietatẽ humanã faſtidiũt aut fugiunt ne videãṫ facere cuiq̃ iniuriã: q dũ vacãt.i. vacui ſunt & puri: altero gñe iniuſtitię: qđ eſt iniuriã inferre: incurrũt ĩ alterũ ſup. iniuſtitiæ genus qđ eſt nõ defendere quos debeãt. Enim ꝑ

qua

ga deſerũt ſocietatẽ vitæ: ga nihil ſtudii ↄferũt in eã & nil operꝫ .i. opatiõis & laboris: & nihil facultatũ .i. opũ ac diuitiarꝫ. Q m igr̃. Cõcludit quẽlibet ex iã dictis poſſe iudicare qd̄ cuiuſq; tpis offĩm ſit .i. qd̄ iuſte q̄ due iniuſte fiat. Monẽs nihil agẽdũ eſſe de quo dubites iuſtũue an iniuſtũ ſit: quod eo dubitatio cogitationẽ ſignat iniuriæ. Ordo ẽ igitur q̃n ppoſitis duobꝰ generibꝰ iniuſtitiæ .i. poſtq̃ ppoſuimus duo gña iniuſtitiæ nos adduximus cãs vtriuſq; gñis: & nos ↄſtituimus añ .i. priꝰ eas res qbꝰ iuſtitia ↄtinetur. Nos poterimꝰ facile iudicare qd̄ ſit officiũ cuiuſq; temporis.

(niſi noſmetipſos valde amabimus) iudicare. Eſt enĩ difficilis cura rerũ alienarꝫ, q̃q̃ terentianus ille Chremes, humani nihil à ſe alienatũ putat. Sed tñ q̄a magis ea pcipimꝰ, atq; ſentimꝰ, q̃ nobis ipſis, aut pſpera aut aduerſa eueniũt, q̃ illa, q̃ cęteris, q̃ſi lõgo interuallo īteriecto videmus, aliter de illis, ac de nobis iudicamus. Quo circa bñ pcipiũt, q̄ vetant q̄cquã agere, qd̄ dubites, æquũ ſit, an iniquũ, Aequitas enĩ lucet ipſa p ſe, dubitatio aũt cogitationẽ ſignificat iniurię.

PET. MAR. ❡ N I S I nos. valde amabimus .i. niſi voluerimꝰ fugere labores: & nobis ipſi ſolũ indulgere: & aliena nõ curare: qd̄ ẽ ↄtra offĩm: & pbat q̃ renos iterdũ valde amamꝰ: & fugimꝰ labores p negociis aliorũ. ❡ Eſt difficilis cura rerꝫ alienarꝫ .i. nõ libẽter curamꝰ aliena: & iõ decipimur interdũ: ab officioq; diſcedimus timentes laborẽ, & curã rerꝫ alienarꝫ. Sed inq̄t Ci. Chre. a Teren. īductus i comœdia, humani a ſe nihil alienũ putat, nã cõis humanũ iter hoies nãlis eſt cõmẽdatio: vt oporteat hoiem ab hoie ob idipſum, q̄ hõ ſit, nõ alienũ videri: vt volebant ſtoici. apud Terẽtiũ Menedemus ait ad Chremetẽ monentẽ, ne ſe tãtope maceraret. Tm̃ne ab re tua eſt ocii tibi: aliena vt cures. ea q̃ nihil ad te ptinent. R̃ñdit Chre. hõ ſum, humani nihil a me alienum puto. Sed inquit Cice. quãuis ita ſit: & Terẽtius ſic ſtatuat: & iudicet ex ſnia ſtoicorꝫ: tñ aliena difficilius curamus q̃ nſa.

Stoicorũ ſnia.

Vñ difficile eſt exercere iuſtitiã: q̃ eſt ad alios. Propẽſiores .n. ſumus ad res nſas: & in alienis hallucinamur, & iõ nõ eſt pnũ iuſtitiã, & curã adhibere in rebus alienis: q̃ a nobis lege naturę deſeri nõ pñt ſine iniuſtitia: q̃uis in rebus nſis ſimus iuſti, & nemīnẽ offendamꝰ. Oẽ hoc, qd̄ vides inq̄t Seneca: quo diuina, atq; humana ↄcluſa ſunt vnũ eſt: mẽbra ſumus corpis magni: nã nos cognatos edidit: hæc nobis amorẽ indidit mutuũ, & ſociabiles fecit, illa æquũ iuſtũq; cõpoſuit: ex illius inſtõne miſerius eſt nocere q̃ lædi, ex illius iperio paratæ ſunt iuuãtis manus. Iſti verſus & in pectore, & i ore ſint. Hõ ſum: nihil hũani a me alienũ puto hẽamus in cõe, q̄ nati ſumus. ❡ Sed tñ: inq̄t Ci. q̃q̃ oĩa humana ab hoie aliena nõ ſunt, volẽte nã: tñ magis ea ſentimus: q̃ nobis accidũt. q̃q̃ aliis: q̃ quodã q̃ſi interuallo a nobis diſtare vĩr. ❡ Percipimus men. ſentimus ſenſibꝰ exterioribꝰ. ❡ Interuallo: lõgo ſpacio. ❡ Ac .i. q̃ de nſis .i. de rebꝰ q̃ nobis accidunt: aľr iudicium facimus. Ariſt. in prio de re familiari tuenda dicit. Nemo aliena: vt propria liľr curat. ❡ Quo cir. affert Ci. ſniam, quæ oritur ex his quę dicta ſunt. Neminẽ .ſ. debere id agere: qd̄ dubitet ęquũ ſit an iniquum: q̃n ipſa dubitatio affert ſignificationem iniuriæ: ipſa qppe æquitas lucet per ſe: & omnibus manifeſta eſt: nec aliquã in ſe dubitationem habet. ❡ Aequitas: ipſa iuſtitia.

Percipere aſſentire i quo differant.

ADD. ❡ N O S amabimus .i. nobis tñ nos eẽ natos opinabimur: & deſidiã: atq; pprias delitias ſectabimur: vt Ariſtippei: & Epicurei. Ariſto. nono moraliũ dicit. Increpant hoies eos, Qui ſe maxīe amãt: & in dedecus amatores ſui appellãt: q ſibi plus tribuũt i pecuniis: honoribꝰ: & corpis voluptatibus: h̃ .n. ipſa vulgus affectat: & ipſis, vt optimis oi ſtudio incũbit: pq; his certãt: ergo iuſte vitupant, q ſic ſe amãt: nõ eſt aũt obſcurꝫ vulgus eos, q ſibi ipſis talia tribuũt, ſui amatores, dicere ↄſueuiſſe: h̃ phs. Ita viuã inq̄t Seneca. q̃ſi ſciens aliis me natũ. Meũ negociũ agere nõ potuit melius nã q̃ me vnũ donauit oibꝰ: & vni mihi ois. Idẽ diſſerẽs de bñficiis. ppriæ voluptati, ac saginæ procliues Epicureos his verbis taxat. Vobis voluptas eſt iertis ocii facere corpuſculũ: & ſecuritatẽ ſopitis ſimillimã appetere: & ſub deñſa vmbra latitare: tenerrimiſq; cogitationibus, q̃s tranq̃llitatẽ vocatis ai marcẽtis oblectare torporẽ: & cibis, potiõibuſq; intra horto rũ latebras corpa ignauia pallẽtia ſaginare. Nobis voluptas eſt dare bñficia, vľ laborioſa, dũ aliorꝫ labores leuẽt: vľ periculoſa: dũ alios piculis extrahãt: vel rões nſas aggrauatura: dũ aliorꝫ neceſſitates: & anguſtias laxẽt. ❡ Cura: ſtudiũ diligẽtia: & pcuratio: ſed circa difficile verſaľ & ars: & virtus: ipſaq; Iuſtitia iccirco tñ laudaľ, q̃n aliena curat negocia: tueturq; ciuilẽ ſocietatem.

❡ Terẽtianus: a Terẽ. iductꝰ in exẽplũ hũanitatis: cõiſq; virtutis: q̃ iuſtitia noiatur. Hãc formulãꝫ hũani officii, ait Sene. i epľis, bñ tradam. Oẽ hoc qd̄ vides, quo diuina: atq; hũana ↄcluſa ſunt, vnũ eſt. Mẽbra ſumꝰ corpis magni: Nã nos cognatos edidit: h̃ nobꝰ amorẽ īdidit mutuum: & ſociabiles fecit: illa equũ: iuſtũq; ↄpoſuit: ex illiꝰ ↄſtõne miſiꝰ ẽ nocere q̃ lędi: ex illiꝰ ipio parę ſunt iuuãtis manus: iſte verſus & i pectore, & ī ore ſit. Hõ ſũ: hũani nihil a me alienũ puto: hẽamus in cõe qd̄ nati ſumus. Societas nſa & lapidũ formatiõi ſimillima eſt: q̃ caſura, niſi inuicẽ obſtaret: hoc ipſo ↄtineť. ❡ Humani: ad hoiem ptinẽtis ea rõne, q̃ hõ ẽ, q̄cũq; ille ſit, & vndecũq;. ❡ Percipimus: i aio ↄprehẽdimus. ❡ Sentimus: ſenſibus cognoſcimus: q̃n nos magis, magiſq; tangunt. ❡ Interuallo: ſpatio: intercapedine. ❡ Ac q̃ de rebus nſis: atq; euẽtis. ❡ Aequitas res iuſta: & æqua. ❡ Per ſe: ſua ſpõte: ppriaq; vi: & nã. cũ præ ſe ferat euidentem vtilitatem: & honeſtatem. ❡ Dubitatio: ambiguitas. De dubiis nõ diffinias, ait Seneca, ſed ſuſpenſam tene ſententiam.

FRA. MAT. ❡ N I S I noſmet. valde amabimꝰ: niſi nię q̄eti & cõmoditati nimiũ ſtudebimus: vt nulla pati difficultatem: & oia cũ nſa vtilitate facere velimus. Qui nimiũ ſeipſm amat φιλαυτος a græcis dr̃ vitium vero φιλαυτια. ❡ Eſt .n. diffici. &c. Q m q̄dẽ pleriq; ſeipſos nimiũ amãt difficile aliena amãt. Quãuis hõ hoi alienus nãľr nõ ſit ſupra oſtenſum. ❡ Quãq̃ il. &c. difficilis inq̄t eſt alienarꝫ rerꝫ cura. Quãuis itroductꝰ a Teren. Chre. ἑαυτὸν τιμωρούμενος: hoc eſt in fabula q̃ inſcribiť ſeipſꝫ cruciaris: ſi quis nomen eius in latinũ transferat & Chremes Menedomũ ſenẽ qui filiũ abire in militiã aſpere ſe in illũ gerens coegerat, & pnia ductus ſeipſm in agello aliq̄d quotidie opis agens excruciabat. Sæpe cõſpicatꝰ miſeratione motus hortari cœpit: ne ſic ſe cruciaret. Cui Menedemus Chreme inq̄t tñ ne ab re tua ocii eſt tibi aliena vt cures ea q̃ nihil ad te attinent. Cui chremes r̃ñdit hõ ſum: nihil humani a me alienũ puto. ❡ Nihil humãi. qd̄ ad hoies pertinet. ❡ Sed tñ q̄a magis &c. Quãuis Chremes nihil humani alienum a ſe putet: tñ aliter de rebus noſtris q̃ de alienis iudicamus. Q uia q̃ nobis eueniunt bona vľ mala ſubito ſentimus: aliena vero longa mora pręcipimus. Recteq; ille ait proximus ſum egomet mihi, Et verꝫ illud verbũ eſt vulgo qd̄ dici ſolet: omnes ſibi male melius q̃ alteri. ❡ Percipimus: cogitatõe. ❡ Sentimus: aliquo ſenſu vt oculis. ❡ Proſpera: quantũ ad bñficia. ❡ Aduerſa: q̃tum ad iniuriam. ❡ Lõgo īteruallo: longo ſpacio: q̃ nobis eueniunt imediate ſentimꝰ. Quæ vero aliis mediate: prius .n. illi ipſi ſentiunt: qbus eueniunt: qd̄ ſi tam cito ſentiremus aliena q̃ nſa: promptiores eſſemus vel ad benefaciendum vel ad repellendam iniuriã. ❡ Quocirca &c. Cum inquit aliter de nobis aliter ad aliis iudicemus: quoties eiuſmodi res accidit de qua dubitemus iuſta ne ſit an iniuſta: facere eam minime debemus.

ASC. ❡ N I S I amabi. valde noſmetipſos: ſic .ſ. q̄ ppter vtilitatẽ aut voluptatẽ nſam diſſimulemꝰ qd̄ iuſtũ eſt. Poſſumꝰ aũt diſſimulare. Eni p q a cura .i. ſollicitudo rerꝫ alienarꝫ q̃s iuſtus teneť defendere eſt difficilis: q̃q̃ ille notiſſimus Chremes Terẽ .i. q in tertia comœdia Ter. loq̄ť. Putat nihil hu. .i. ad hoiem pertinẽtis eẽ alienũ a ſe: ſꝫ tñ q̄a nos percipimus atq; ſentimus magis ea q̃ eueniũt nobiſipſis aũt pſpera aut aduerſa q̃ illa q̃ cęteris ſup, eueniũt. quę .ſ. cęteris euenientia.

❡ De officiis circumſtantia.

SED incidũt ſæpe tpa, cũ ea, q̃ maxime vidẽtur digna eſſe iuſto homine, eoq́; quẽ virũ bonum dicimus, cõmutantur, fiuntq; cõtraria: vt nõ reddere depoſitũ, ẽt ne furioſo pmiſſum facere, queq; ptinẽt ad veritatem, & ad fidẽ, ea negare interdũ, & nõ ſeruare ſit iuſtum. Referri enim decet ad ea, q̃ ppoſui in principio fundamenta iuſtitiæ, primũ, vt ne cui noceatur, deinde, vt cõi vtilitati ſeruiatur. Ea quũ tpe cõmutantur, cõmutat̃ officiũ, vt nõ ſp ſit idẽ. Põt enĩ accidere pmiſſum aliqd̃,

nos videmus q̃ a lõgo iteruallo .i. ſpacio iteriecto .i. iter nos & illa poſito, id ſup. nos iudicamus ali̾ de illis ac .i. q̃ de nobis. Quocirca .i. quappꝛ: qa .ſ. nõ recte pſpicimus res alienas & amore nři capti facil̃r in eas peccare poſſumus: illi q vetant .i. phibent agere qcq̃ qd̃ dubites .i. quis dubitet an ſup. ſit æquũ an iniquũ pcipiunt bñ .i. recte, ſ. ꝓ qa ipſa æqtas lucet per ſe. aũt ꝓ ſed. dubitatio .ſ. de æqtate ſignificat .i. denotat cogitationem .i. præſumptionem iniuriæ.

PET. MAR. SED icidũt ſæpe tpa: ꝓpoſitis oib⁹, q̃ fieri debent ab hoie iuſto ſine aliq̃ cõtradictiõe, & a qbus fugiendũ ſit: nũc ea põit: q̃ agẽda ſunt ſcḋm tpis ꝯdõnẽ. Nã ſæpe icidunt tpa, i qbus facere ea, q̃ vĩr eſſe ꝯtra iuſtitiã. offm ẽ, ſed in his rebus diiudicãdis, prudentia opus eſt, vt tẽpori ſeruiat̃, & offõ: atq; oibus circũſtãtiis: de qbus in pricipio dcm̃ eſt: & ſic appellatur hĩ, officia a circũſtatus, q̃ ſunt ſeptem: & in oi re reqruntur. Nã multa rõne tpis: loci: perſonæ: modi: rei cãæ: & mãæ: ſunt cõtra offm̃, ſ. hãt: q̃ prius officia erãt: vt apertius per exempla patebit. ❡ Tempora: tẽporis ꝯdõnes. ❡ Cõmutatur: alr̃ ſe habent: & ita fiunt ꝯtra offm̃ ꝓpter aliq̃ circũſtãtiam: Fabius li. v. loquens de tpe ſic ait, latinoꝝ qdã ſatis ſignificari putauerunt, ſi illud gnãle tps: hoc ſpãle tempora vocarent: hs .n. ꝯſtituta diſcrimina, vt in bello & peſtilentia. ❡ Vt non reddere depoſitum: ponit exemplũ, quo oſtendit, q̃re rõne temporis officia mutãtur. Simpl̃r, & abſolute reddere depoſitum nãle iuſtum eſt ſed ob aliquã forte cãm nõ reddere offm̃ eſt: vt enſem furioſo. In oibus igitur op⁹ conſiderare principia agendi: & circũſtantias: & ſic ab offõ ne diſcedet̃.

Furor qd̃ ſit

Depoſitum reddere inqt Seneca per ſe res expetẽda eſt: nõ tamẽ ſemper reddã: nec quolibet loco: nec tempore. Intuebor vtilitatem eius, cui ſum redditurus: & nociturũ illi depoſitum negabo: idem in beneficio faciã. ❡ Depoſitum: pecuniã depoſitã apud amicum. ❡ Furioſo: illi qui incipit furere. Furor autem eſt cæcitas mentis ad oĩa. ❡ Facere promiſſum: facere id qd̃ pmiſeris: & ſeruare fidem alicui datã de aliqua re: ſi ille interim incipiet furere. Plato in prĩo de republica ſic ait, vnuſquiſq; diceret, ſi quis ab amico ſanæ mẽtis arma acceperit. Idemq; inſanus repetat: nõ oportere ea reddi: neq; illum eſſe eum, q reddat: vel rurſus hoi ſic affecto vera oĩa dicat: Nõ ergo hæc eſt vera iuſtitiæ diffinitio vera dicere, ac depoſita reddere. Nã hæc facere aliqñ iuſtũ: aliquãdo vero iniuſtum eſt. ❡ Referri .n. decet: affert rõnẽ: quare iuſtum eſt ea negare: q̃ ad fidem pertinẽt: & veritatẽ: qm̃ inqt oĩa referri debent ad ea, quæ de iuſtitia dcã ſunt: vt nec vi noceat̃: ſi autem reddere depoſitũ furioſo, aut enſem nocet illi cui reddit̃. ❡ Iuſtum: eſt nõ reddet̃ & offm̃ a circũſtãtiæ: cõſulere .n. alterius vtilitati debem⁹: & hẽre rõnem tẽporis, perſonæ, & aliaꝝ circũſtãtiaꝝ. ❡ Referri: ꝗ referãtur ad ea, q̃ dcã ſunt: & ita agantur: vt ne cui noceatur. oĩa .n. q̃ aguntur ad illud iuſtitiæ fundamẽtũ referẽda ſunt. ❡ In principio .ſ. diſputationis de iuſtitia. ❡ Vt cõi vtilitati ſeruiatur: vt oĩa fiant cõis vtilitatis cã. ❡ Ea .ſ. fundamenta iuſtitiæ.

❡ Cõmutantur tempore .i. aliq̃ tẽporis ꝯdõne & circunſtantia: quæ effecit, vt id, quod prius officium erat: ſit cõtra officium. ❡ Officium: honeſta illa actio, quæ eſt ſecundum virtutem: mutatur dico: vt non ſemper ſit idem: & vt nõ ſemper idem agere debeamus propter circunſtãtias: & probat hoc dicens, poteſt enim accidere.

ADD. ❡ SED icidunt ſæpe tpa: iteruenĩũt variæ temporꝝ q̃litates ꝯdõnes & nãæ. Temporibus ig̃ officia mutari oñdit: nec eẽ leuitatis: & ſtoliditatis: ſed ꝯſtãtiæ: acriſq; iudicii mutare tpibus ꝯſilium, eaſq; actiões ponit Cicero: q̃ ſimpl̃r: & abſolute .i. ſcḋm ꝓpriã vim: atq; naturã æſtimatæ officioſæ

nõ ſunt: ſʒ fiunt a ꝯdõnibus ipſas ambientibus: & circũſtãtibus: q̃propter officia dñr a circũſtãtiis: q̃ ad imitatiõem Plato. in prĩo de repu. & Poſſidonii cõſtituit: nã ſcribẽs ad Atticũ de libro poſſidonii dicit. Velim cohortere Athenodorũ, vt Poſſidonii libꝝ q̃ primũ mittat, i eo .n. eſt de offõ ſcḋm circũſtãtiã. ❡ Bonũ: fidũ: integꝝ. ❡ Depoſitũ: fidei cõmiſſum: & cõmẽdatũ ad tps. ❡ Furioſo: iſaniẽti, mẽte capto. ❡ Veritatẽ: ꝯſtãtẽ affirmationem. ❡ Fidẽ: ſtabilitatẽ pmiſſiõis & ꝯuentõis. ❡ Negare: qd̃ referẽ ad veritatem. ❡ Nõ ſua. ad ꝯſtãtiã fidei. ❡ Sit iu. honeſtũ: vtile: decoꝝ: rõne circũſtãtiaꝝ. Seneca ſic præſcribit. Quicqd mutat̃, libertatẽ facit de integro ꝯſulendi: & mea fide liberat: non eſt turpe cum re mutare conſiliũ. ❡ Referri: reuocari tãq̃ ad finẽ reduci: atq; dirigi ad vtilitatẽ alteri⁹: & nr̃aꝫ. ❡ Fũdamẽta: pricipia: & capita. ❡ Cõi: gnãli: & ad vtrũq; pertinẽti .i. ad repetentẽ depoſitum atq; negãtẽ. ❡ Ea: fundmẽta. ❡ Mutant̃ .i. ſi nocetur alicui: aut cõi vtilitati nõ ꝯſulitur. ❡ Tpe: ꝯdõne: q̃litate: ſorte: ac nã tpis. ❡ Offm̃: actio, q̃ fit tempore indecens: q̃ prius erat decens.

FRA. MAT. SED icid. ſæpe tpa: ſi lucet æqtas ipſa p ſe dubitatio vero cogitatiõem ſignificat iniuriæ. ergo ſeruãda ſemper ſunt q iuſta vĩr. ❡ Nõ ita inqt Ci. qm̃ ſæpe incidunt tpa qbus q̃ per ſe iuſta ſunt: ad aliũ relata efficiuntur iniuſta: & ſtatim exẽpla ſubiungit. Tpa aũt hĩ tpoꝝ caſus accipimus & rõnes q̃litates quoq; ſeu occaſiones q̃s græci vocant καιρούς. ❡ Eoq; quẽ vere bonũ dicimus: bonus & iuſtus conuertũtur vt ſupra diximus & bonus di̾ q iuſtus hr̃. Cõtraria. Nã per ſe & naturalr̃ iuſta: caſu fiunt iniuſta. ❡ Vt reddere depoſitũ: æquũ eſt reddere depoſitũ ſimpl̃r & per ſe: ſi vero q apud te pecunias depoſuerat: forte hoſtis pñiæ factus: depoſitum repetat: non reddere æquum eſt. Tps .n. accidit quo receptis pecuniis pñiæ nocere poſſit: cõparato illis exercitu. Recte Ci. depoſiti elegit exemplũ in cuius fraude maximũ ẽ pctm̃: vt ſi i maioribus rebus permutari officia ꝯtingit nullum ſit dubiũ ẽt in minoribus permutari. ❡ Furioſo: Furioſus eſt q inſanus eſt & ai morbo vexatur. Enſem apud te amicus reliqt dũ cõpos mẽtis eẽt: ad certã diẽ rediturũ te illi pmiſiſti: furore corripit̃: enſem repetit: quo fratrẽ aut parentẽ vult occidere: aut ẽt ſeipm̃: nõ reddis recte facis. mutatum .n. eſt tps imo peccares ſi redderes. ❡ Ad veri. in reb⁹ ſicuti i depoſito. ❡ Fidẽ: in verbis ſicuti i pmiſſo. ❡ Ne cui no. vt noceret̃ ſi furioſo gladius redderet̃ & cõi vtilitati nõ ſeruiret̃: ſi ei q pñiæ hoſtis fcũs eſt pecũia redderetur. Negare vel mitigare tranſire a iuſto ad id qd̃ iniuſtũ eſt. ❡ Põt .n. ac. &c. Quoties pmittimus qppiã aut ꝓuidere: & pſcit̃ futuꝝ ex pmiſſo dãnũ licet aut nõ: ſi licet: poſtq̃ pmiſſum qppiã eſt: aut ſcḋm honeſtatem irrita ſit pmiſſio: aut ꝯtra: ſi irrita ſit nõ iplere iuſtũ eſt ſi irrita nõ ſit implere neceſſe eſt. Rurſus ſi pſcire potuimus ſcḋm religionem q̃ iuris nãlis pars eſt ſeruare nõ ꝯpellimur: ſcḋm vero ius ciuile cõpellimur. id .n. cõuẽtionem aut nũq̃: aut p raro aut diſſolui patitur: & vt lites tollant̃: & vt in gerẽdo negocio cautior qſq; ſit: ſcḋm æquũ & bonũ ſi neq; pſciri neq; ꝓuideri futuꝝ dãnũ potuit & pmiſſis nõ ſtatui: iniuſte nõ ſit: & iccirco nõ eſſe iplendũ pmiſſũ Ci. inqt: quoties aut ei cui pmiſſũ ẽ: aut ei q pmiſit nociturũ cognoſcit̃.

Scḋm religionem que a natura data ẽ ius ẽ fundã

ASCE. SED icidũt ſæpe tpa &c. Docet offm̃ mutari poſſe mutata ꝯdõne tpis aut noſtra aut eorũ qbus impendendũ eſt. Nihil .n. vtile faciendum qui plus noceat faciẽti q̃ ꝓſit, ei cui fiat. Ordo igitur talis eſt: ſed tpa ſæpe incidunt .ſ. pter opinionem eueniunt cũ .i. qñ ea q̃ videntur maxime digna eſſe hoie iuſto: eo .ſ. quem dicimus virum bonum cõmutantur & fiunt cõtraria: ita ſup. vt iuſtum ſit interdum non reddere depoſitũ ꝑ pro & nõ &: non facere furioſo pmiſſum:

fum: q̃ꝓ &, negare & nõ ſeruare interdũ ea q̃ pertinent ad veritatẽ & fidẽ. I. num ꝓ q̃a decet. i. dec⁹ eſt referri. i. vt galli dicunt reportari ad ea fundamenta iuſtitię q̃ ego ꝓpoſui in principio. Primũ vt ne cui. i. non alicui vt nõ noceat alicui. Deinde vt ſeruat̃. i. vt ſeruitium fiat cõi vtilitati. Cum. i. quando ea ſup. fundamẽta cõmutant̃ tpe. i. ꝑ aliquẽ euentũ ĩ tpe: offm cõmutat̃ ita ſup. vt nõ ſp ſit idẽ. Põt. n. accidere. i. ſic euenire aliqđ ꝓmiſſũ

PET. MAR. Conuentio ad q̃ attineat

CON uẽtũ: ꝓ pacto nũdo hic accipit̃: ſed alibi põt referri ad vtrunq̃. Nã ꝯuẽtiõis verbũ, auctore Vulpiano, eſt generale ad oĩa pertinens. de q̃bus negocii cõtrahẽdi, trãſigendiq̃ cã conſentiunt, q̃ iter ſe agũt: & affert exemplum Neptuni & Theſei, cui Neptun⁹ promiſit ſe tria conceſſurum quæcũque optaſſet. Primum optatum fuit, vt labyrinthi reſolutis ambagibus minotaurum ſuperaret. Secundum, vt deſcẽſus daretur ad inferos. Tertiũ: vt Hippolytus filius ex amazone accuſatus a nouerca Phædra: q̃ de ſe ſtupro interpellaſſet diſcerperet̃: in quem curru ꝑ littus vectũ Neptunus beluas marinas immiſit: quibus equi territi Hippolytũ diſtraxerũt: & ſic Theſeus pater icidit in luctus. Si igit̃ Neptunus ꝓmiſſum nõ feciſſet: ab officio minime diſceſſiſſet: immo ſaluti vtriuſq̃ conſuluiſſet. fuiſſet q̃ offm a circũſtantia. Optatis: q̃ optauerat: & elegerat. Hoc erat tertiũ: poſtremum. & vltimũ. Luct⁹: ꝑp interitũ filii: q̃m luctus eſt ęgritudo ex eius: q̃ carus fuerit, interitu acerbo. Plato in tertio de legibus. monet, non eſſe ꝑcãdum conãdũq̃: vt voluntatẽ noſtrã cũcta ſequant̃ ſed vt prudentiã noſtrã voluntas. Itaq̃: tã ciuitati q̃ ſingulis ꝑcandum: ſtudẽdumq̃: vt mentẽ habeant: pater aliq̃n ſiue ſenex: ſiue admodum iuuenis, cum nec honeſtoꝝ. nec iuſtoꝝ quicq̃ cognoſcat ſic affectus vt Theſeus ad infelicem Hippolytũ in impenſius imꝑcat̃. Nec ꝓmiſſa igit̃: ꝯcludit hanc partẽ datq̃ generale præceptum. Nec ſi plus: hac eſt alia circũſtãtia: qua præcipitur fidem aliq̃n non ſeruandam. Cõtra officium eſt. Aliud præceptum ſeruandũ: cum quis aliquid ꝓmiſerit, qđ plus noceat ꝓmittenti: q̃ illi, cui promiſſum eſt. Vnde dicit Seneca: deſerentem vis maior excuſat. Anteponi: q̃ anteponatur. Vt ſi conſtitueris: ꝓmiſeris, & cõuẽtionem feceris. Aduocatum: aduocatus generale nomen eſt, & non tantum ſignificat eum: qui alterius cauſam agit: ſed quicunq̃ adeſt alteri in cauſa officii gratia aduocatus appellatur, et ſi nihil dicat, aut agat: qui tamen paratus ſic defendere. patronus proprie eſt, qui agit cauſam accuſati.

Aduocatus a pro no i quo differat

Aduocatum, fautorẽ, & defenſorem. In rem pręſentẽ. i. terminos agroꝝ inſpiciendos, ſic intelligitur in rẽ ꝓſentem, & ex iure ſumit̃. Nã iudex, ſiue arbiter đr ire in re ꝓſentẽ, cũ accedit ad locum, de quo eſt cõtrouerſia. In oratione ꝓ A. Cecinna volaterano ait. placuit cecinnæ de amicorum ſñia ꝯſtituere, quo die in rẽ pñtem veniret̃. Liuius li. xxxii. dicit. Rñderi legatis vtriuſq̃ ptis placuit miſſuros ſe i Afri. q in ter populum Carthaginẽſem, & regẽ Maſiniſſam in re ꝓſenti diſceptarent. Et li. xlviii. eodẽ anno inter populũ carthaginẽſem, & Regẽ Maſiniſſã i re pñti diſceptatores romani de agro fuerunt. Et Valeri. li. vii. Cũ Labeo in rẽ pñtẽ veniſſet. In rem pñtẽ inq̃t Seneca, vẽturus fuit ſed iter æger filius, & puerpera vxor tenet, oĩa eẽ debẽt, q̃ fuerunt cũ ꝓmitterẽ, vt ꝓmittẽtis fidẽ teneã. Et Alibi, i rẽ ꝓſentẽ vẽias oporteret, ꝓmũ q̃a homines plus oculis quã aurib⁹ credũt. Interi: anteq̃ eas in rem pñtem, & locum, de quo eſt controuerſia.

ADD. Conuenire qđ ſit

CON Nuẽtũ, pactũ, & fœd⁹, ꝯuẽire dñr, ait iuriſcõſultis, q̃ e diuerſis locis i vnũ colligũt̃, & veniũt, ita q̃ e diuerſis animi motibus i vnũ ꝯſentiũt, i. i vnã ſñiam decurrũt ꝯuenit,

& ꝯuentũ, vt id effici ſit inutile, vel ei, cui ꝓmiſſum ſit, vel ei, qui ꝓmiſerit. Nam ſi, vt i⁹ fabulis eſt Neptunus, qđ Theſeo ꝓmiſerat, non feciſſet: Theſeus filio Hippolyto nõ eſſet orbatus. Ex tribus eni optatis vt ſcribitur. hoc erat tertiũ, qđ de Hippolyti ĩteritu iratus optauit. Quo ĩpetrato, in maximos luctus ĩcidit. Nec ꝓmiſſa igit̃ ſeruãda ſunt his, q̃bus ꝓmiſeris, inutilia ſi ſint, nec ſi plus tibi noceãt, q̃ illi ꝓſint, cui ꝓmiſeris: Cõtra offm̃ eſt maius dãnũ anteponi minori, vt ſi cõſtitueris te cupiã aduocatũ ĩ rẽ pñtẽ eſſe venturũ, atq̃ interĩ grauiter ægrotare filius cœperit, nõ ſit contra offm̃, nõ facere qđ dixeris: Magiſq̃ ille, cui ꝓmiſſum ſit, ab offõ diſcedat, ſi ſe deſtitutũ quæratur.

& ꝯuentũ: atq̃ ꝯuẽtionẽ facere dñr, legitima cõuentio eſt: q̃ lege aliq̃ cõfirmat̃. In fabulis: figmentis poeticis, in q̃bus maior q̃ imperitũ vulgus opinat̃ ꝓfunditas ĩeſt: & vitę iſtitutio. velut in hac tragica fabula: q̃ graui euentu ꝓmiſſa nõ eẽ ſemp ſeruãda oñdit. Iſocrates in Helenę laudatiõe agẽs de natalibus Teſei, ac ſtẽmate dicit. Theſeus ẽ habitus qdem & dictus ęgei fili⁹: ſed e Neptuno ẽ natus. Theſeus apđ euripidẽ ĩ Hippolyto ſic loq̃t̃. Pr me⁹ Neptun⁹ tria vota mihi ꝓmiſit. Et apđ Sene. Genitor æquoreus dedit vt vota ꝓ no tria cõcipere deo. Optatis: deſideratis: atq̃ electis. Interitus: acerba morte: ac diſtractione equorũ: vñ Hippoly. dict⁹. i. equorũ ĩpetu diſtractus, & diſſolut⁹: accidit hoc grauiſſimo & caſtiſſimo iuueni inſidiis, & calumniis Phædrę nouercæ. Contra offi. iuſtam & decorã actionẽ, eligere maius damnũ: q̃m e duobus malis minus eſt ſemp eligendũ, & ꝑponendum: hẽt. n. boni naturã, & bonum eſt, qđ oĩa appetunt, ꝓuerbialẽ ſñiam eſſe hãc oñdit in ſecundo moralium Ariſtot. his verbis. Cũ igit̃ ꝯſeq̃ mediũ ſit difficillimũ, ſecũda vt inq̃unt nauigatione, minima mala eligẽda ſunt. Series explanationis hãc habeat metam, qđ ſupereſt carptim enarrabitur, vt breuitas defendat interpretatiõi faſtidium.

Hippolitus vnde dictus

CON uentũ, pacto latius ꝯuentionẽ patere dicimus & generalẽ eẽ. Nã ſi vt i fabulis. Exẽplũ ẽ ꝓmiſſi cuius euẽt⁹ ꝓſtari nõ potuit vt ſeruãdũ ꝑꝑea non fuerit: nocuit. n. illi cui ꝓmiſſum fuerat. Q đ ſi ſeruatũ nõ fuiſſet, minĩe nocuiſſet. Fabula nota ẽ quã Seneca i Hippolyto ſcri. Q uomõ Phædra Theſei vxor marito ab inferis redeũti falſo Hippolytũ accuſauit q̃ vim ſibi voluiſſet inferre: cũ ſcelerate illius voluntati caſtiſſimus adoleſcẽs morem gerere recuſaſſet, quare iratus Theſeus cum tria ſibi Neptun⁹ q̃cũq̃ peteret ꝑ ſtygiam iurãs plauſdem ĩpletuꝝ ſe ꝓmiſiſſet. & duo iã ꝓſoluta eſſent. Tertium poſtulauit vt Hippolytũ ꝑderet. Ille dũ curru adoleſcẽs iuxta mare veheret̃, focas marina mõſtra eq̃s obiecit, q̃bus territi diſtrahi cœperunt & Hippolytũ lacerauerũt. Ex trib⁹ optatis. Q uę duo ꝑora fuerit nõ ſatis ꝯſtat. Quidã dñt primũ fuiſſe optatũ victoriã de miotauro: ꝑm victoriã de amazõib⁹, alii dicũt aľr, & vnũ ex optatis volũt fuiſſe vt latrones opprimeret q̃ itinere athenas ducẽtia obſidebãt, alii reditũ ab inferis malũt. Fuit ęgei filius Neptuni nepos Theſeus cuius vitam Plutar. ſcripſit. In ma. Iu. inci. cũ cognouit, falſo accuſatũ filiũ, id falſa eſt Phędra quę dolore ꝯpulſa laqueo ſe ſuſpẽdit. Nec ꝓ. Cõcludit & nõ ſeruanda dicit ꝓmiſſa q̃ his inutilia ſint, q̃bus promiſſa ſunt. Nec ſi plus tibi &c. Aliud tẽpus quo ſeruari ꝓmiſſa nõ debẽt, ſi in q̃ plus tibi nocituꝝ eſt ſi ꝓmiſſa ĩpleas, quã illi ꝓfuturꝝ cui promiſiſti, ſeruat̃ nõ debes q̃a maior vtilitas minori anteponẽda eſt. Vt ſi cõſtitueris cupiã te aduocatũ exemplum eſt qđ per ſe ſatis patet. Aduocatũ: qui defendit alterum in iudicio, aut patronus dicitur ſi orator eſt, aut aduocatus ſi aut ius ſuggerit, aut ꝓſentiam ſuam cõmodat amico: aut procurator ſi ꝓſentis cauſam nouit, & ſic tuet̃ ſuam Auctor Aſconius pędianus. In rem præſentem: præſentem ait aduocatum qui non ius ſuggerat, ſed præſentiam ſuam commodet & melius ſic diſtinguis q̃ ſi præſentem ad rem referas grauiter ſi leuiter, ægrotaret contra officium eſſet.

FRA. MAT.

Treſq̃ſas datas theſeo a neptuno

Aſconius pædianus

ET Conuentũ, i. pactũ inter hoĩes vt id effici. i. q̃ illud efficiat̃, ſit iutile vel ei cui ꝓmiſſum ſit: vel ei q̃ promiſerit. Nã ſi (vt ẽ in fabulis) neptunus deus maris non feciſſet Theſeo qđ promiſerat, ipſe Theſeus non eẽt orbat⁹ Hippolyto filio ſuo. Eni, ꝓ q̃a: vt. i. queãdmodũ ſcribitur ſup. in fabulis hoc quod Theſeus iratus optauit de interitu Hippoly-

ASCE. Offm̃ pro tẽpis circũſtãtia aliquãdo relinquitur

ei erat tertiū ex tribus optatis q̄ illi neptunus facere ꝓmiſe/ rat:.quo.ſ.optato:impetrato.i.obtento ipſe incidit in maxi/ mos luctus. Igiť nec ꝓmiſſa ſunt ſeruāda his q̄bus ꝓmiſeris ſi ſint inutilia: nec ſi noceāt plus tibi quā ꝓ ſint illi cui ꝓmi/ ſeris. Cuius ratio eſt q̄a contra officiū eſt maius dānum ante poni.i.ꝓferri minori ſup. damno: vt ſi conſtitueris te eē ven turū in rē.i.in litē ꝑcatē ali cui aduocatū. Atq̄ ſi iſ tuus ſup. cœperit iterim grauiter ægrotare non facere qđ di/ xeris.i.nō ꝑſtare illi patroci niū nō ſit cōtra officiū: q̄ ꝑ & ille cui ꝓmiſſum ſit diſce/ dat magis ab officio. Si q̄ra/ tur.i.conqueratur & plagat ſe deſtitutū ſup. eſſe a te.

Iam, illis promiſſis non ſtandum eſſe, quis non videt, quæ coactus quis metu: aut deceptus dolo promiſe/ rit. Quæ quidem pleraq̄ iure prętorio liberantur, nō nulla legibus.

E ¶ Iniuriæ a' malitia, & vaframento.
Xiſtunt ēt iniuriæ ſæpe calūnia q̄dā, & ni/ mis callida, ſed malitioſa iuris iterp̄tatiōe

PET. MAR. Promiſſum qđ ¶ I A M illis ꝓmiſſis: nūc ponit ea ꝓmiſſa: q̄ nullo modo ſeruanda ſunt. promiſſum eſt per ſtipulationem: quæ perfi/ citur per ꝓcedentem interrogationē, & ſubſequutā reſpon/ ſionem. ¶ Non eſſe ſtandum.i. illa promiſſa non eſſe ſeruan/ da: ille ſtat promiſſis: qui promiſſa facit. ¶ Metu: timore aliquo. ¶ Iure prętorio: boni prætoris ſemper fuit homines pluribus modis circumuentos reſtituere: ſiue mētu, ſiue alte rius caliditate inciderint i deceptionem. Ius prætorium di citur. quod prętores quaſi miniſtri iuris ciuilis: erant enim iudices, vel adiuuandi, vel ſupplendi, vel corrigendi iuris ci uilis gratia intro duxerunt propter vtilitatē publicā, quod & honorarium appellatur ab honore.i. magiſtratu. Ait prę tor inquit. Vulpianus libro quarto digeſtorū: quod metus cauſa geſtum erit, ratum non habebo: olim ita dicebatur: q̄ vi metuſue cauſa. Vis enim fiebat mentio propter neceſſita tem impoſitam contrariæ voluntati. Metus eſt inſtantis pe riculi vel futuri cauſa mentis trepidatio: ſed detracta eſt vis mentio, q̄a quodcunq̄ vi atroci fit: id metu quoq̄ fieri videtur. Paulus ait. Vis eſt maioris rei impetus: qui repelli non pōt. Vulpianus ait. Siquis vi compulſus aliq̄d fecit: per hoc edictum reſtituitur. Sed vim accipimus atrocem: & eā quæ aduerſus bonos mores fiat: non eam. quam magiſtra/ tus recte intulit. iure.ſ. licito: & iure honoris, quē ſubſtinet: Pomponius ſcribit hoc edictū locū habere, ſi forte mortis aut verberum terrore pecuniā alicui extorſerit aliquis. Ca/ ius ait: Metum non vani hominis: ſed qui in homine conſtā tiſſimo cadat, ad hoc edictum pertinere dicemus. Verba al/ terius edicti. Quæ dolo malo facta eſſe dicentur: ſi de his rebus alia actio non erit: & ſi iuſta cauſa eſſe videbitur: iu/ dicium dabo, inq̄t prætor. Hoc edicto dicit Vulpianus prę tor aduerſus varios & doloſos, qui aliis obfuerunt, callidi tate quadā ſubuenit: ne vel illis malitia ſua lucroſa ſit, vel iſtis ſimplicitas dānoſa: ꝓtores reſcindebant q̄ erant geſta metu: q̄ aūt dolo ꝓmiſſa, & acta tā a prętore, q̄ a legibus ſol uebanť. ¶ Pleraq̄: maior pars. ¶ Liberanť. reſcinduntur, reſti tuuntur. Prætorum edicta inq̄t Iuſtinianus, nō modicā iu ris obtinent auctoritatē, hoc ius honorarium ſolemus ap/ pellare, q̄a qui honores gerunt.i. magiſtratus auctoritatem huic iuri dederunt. erat prætor vrbanus, eo q̄ in vrbe ius diceret, & pegrinus: eo q̄ plerūq̄ iter pegrinos ius diceret.

Calum/ nia quid E Xiſtunt, emergunt, apparent. ¶ Calūnia. dicitur falſa accuſatio, hic accipitur ꝓ quadā iuris ſubtilitate frau dulenta, & iniqua interpretatione. cum.ſ. exponitur ius in eam partem ad quam non poteſt recte accommoda ri. ¶ Nimis callida, aſtuta. callidi dicuntur illi, quorū vt ma/ nus operæ. ſic animus vſu concalluit. Multi nimis rigide in terpretanť iura, & magna interdum malitia vtuntur, quæ eſt contraria prudentiæ, iuſtitiæ, & æquitati. ¶ Malitioſa, ſubdola, & fraudulenta, quæ ad malum, & iniuriam, non ad æquitatem tendit.

FRA. MAT. ¶ I A M illis &c. Dixit officia mutari temporibus, nūc di cit de his ꝓmiſſis q̄ metu vel dolo malo facta ſeruare nequa q̄ tenemur. ¶ Quæ coactus quis metu. Quicūq̄ metu aliq̄d promittere coactus fuerit implere promiſſum non tene/ tur. Nam prætor ait. Quod metus cā geſtū erit ratum non habebo, olim ita dicebať. Quod vi metuſue cauſa. Vis enim fiebat mentio pp impoſitam neceſſitatem contrariam vo/ luntati. Metus eſt inſtantis periculi vel futuri cauſa mentis trepidatio. Vis aūt eſt maioris rei impetus qui repelli non poteſt: & vim ſi quis ea compulſus aliquid fecit atrocem accipimus & eā quæ aduer/ ſus bonos mores fiat: non eā quā magiſtratus recte itulit iure licito & iure honoris quem ſuſtinet: ſed poſtea de/ tracta eſt vis mētio. Metum vero nō quēlibet timorē ac/ cipiēdū. Labeo ait ſed maio ris mali: Caius metum acce/ pit nō vani hominis: ſed qui merito in homine conſtantiſſimo cadat. Iulianus metum præſentem vult intelligi: non ſuſpitionem inferēdi eius, idē & Pōponius ſenſit, ait enim metum illatum accipiēdum.i. ſi illatus eſt timor: ſed de hac re multa legimus libro dige/ ſtorum quarto: vbi ad edictum ſcribunt iure conſulti de eo qđ metus cauſa geſtum eſt. ¶ Dolo: malo: ait prætor quæ dolo malo facta eſſe dicentur: ſi de his rebus alia actio fue/ rit & iuſta cā eſſe videbitur iudiciū dabo: Dolus malus ſit ex calliditate & fallacia, & vt Pedius ait dolo malo pactū ſit quoties circunſcribendi alterius cauſa aliud agitur: aliud agi ſimulatur: ſeruius ita diffiniuit. Machinationem quadā alterius decipiendi cā: cum aliud ſimulatur & aliud agitur. Labeo aūt poſſe & ſine diſſimulatione id agi: vt quis circū ueniatur & ſine dolo malo aliud agi, & aliud ſimulari: ſicu ti faciunt q̄ per huiuſmodi diſſimulationem deſeruiant & tuentur vel ſua aliena. Itaq̄ ſic ipſe Labeo diffiniuit dolum malum eſſe oēm calliditatem: fallaciam machinatiōem ad circumueniendum: fallendum. decipiendum alterū adhibi/ tam. Labeonis diffinitionem veram eſſe inquit Vulpianus nō fuit aūt cōtentus prętor dolū dicere: ſed adiecit malum quoniam veteres etiam bonum dolum dicebant & pro ſo/ lertia hoc nomen accipiebant: maxime ſi aduerſus hoſtem latronemue quis machinetur. Vlyſſes apud Homerum no/ men & patriam ab Alcinoo rogatus ſic rūdit: εἰμ' Ὀδυσεὺς Λαερτιάδης ὃς πᾶσι δόλοισιν ἀνθρώποισι μέλω καί μευ κλέος οὐρανὸν ἵκει gloriatus eſt quod dolis inter homines prę ſtaret. ¶ Iure prætorio: edictis exceptionibus & formulis prętorum: vt ſupra de dolo malo penes vrbanum prætorē qui creatus primum eſt cum conſules auocarentur belli ne/ q̄ eſſet qui in ciuitate ius dicere poſſent omnis publici pri uatiq̄ iuris poteſtas fuit ſoli ius condere: & vetera abroga re facultas conceſſa eſt: quicquid autem edixiſſet ob ipſius honorem ius honorarium vocabatur. ¶ Nonnulla legit iure ciuili Caius lib. ii. digeſtorum contra iuris inquit ciuilis re/ gulas pacta conuenta rata non habentur: veluti ſi pupillus ſine tutoris authoritate pactus ſit ne a debitore ſuo peteret nam nec ſolui ei ſine tutoris authoritate poteſt.

E Xiſtunt aūt &c. Dicit calūnia: hoc eſt malitioſa & fal ſa iuris interpretatiōe ſæpe iniuriam fieri: id q̄uo ac cidat exemplis probat ſignificat calūnia ēt falſam & fraudis plenam accuſationem quoties criminis eius quiſpi/ am inſimulatur a quo longe abeſt: græci eam διαβολὴν vo cant & nimis callida interpretatio eſt calumnię.

¶ Q V I S non videt iam nō ſtandū eſſe.i. q̄ non debeat ſtari: & ſimiliter inhærere illis promiſſis: q̄ q̄s ꝓmiſerit exi/ ſtens: coactus metu aut deceptus dolo, q.d. nemo. Quæ qui dem promiſſa liberātur: pleraq̄.i. valde multa: iure præto rio.i. qđ prætor ęquitate, motus conſtituit in caſibus emer gentibus: & nonnulla legibus ſup. ſcriptis. ASCE.

E Xiſtunt etiam &c. Monet fugiendam eſſe iniuriā q̄ ex vaframento.i. calliditate quadam malitioſa videť habere ſpeciem æquitatis. Ordo eſt. iniuriæ exiſtunt etiam ſæpe. quadam calumnia & nimis callida.i. vafra: ſed malitioſa interpretatione iuris.

¶ Ex quo

FRA. MAT. ¶ EX quo: pp hoc, q̃a aliq nimis callide, & malitioſe interp̃tanť iura, ſequentes tñ verba legis, & nõ cõſiderãtes ęqtatẽ legis emẽdatricẽ, & ẽt mẽtẽ ipſi⁹ legũlatoris. ¶ Sũmũ ius: cũ oĩa ſecundũ lĩam interp̃tari volumus: cũ magna rigiditate, vt ęqtas locũ nõ hẽat. Vñ inqt Ariſto. i ethicis: cũ lex ſit vniuerſalis: opus ẽ iterdũ adhibere bonũ virũ, & æquũ: q legẽ emẽdet: unde fiũt decreta.

Lex vetat neminẽ peregrinũ debere mœnia aſcẽdere tpe belli: hoſtis muros aſcendit q̃dã. Peregrinus q̃dã id vidẽs muros aſcẽdit hoſtẽ deiecit: vrbẽ liberat, accerſitus capitis, lex iubet, vt ſecuri feriatur. Vir bonus, & ęqu⁹ legẽ corrigit: & facit decretũ: vt ille tũc nõ moriať, q pepit ſalutẽ ciuitati. Si igiť ſummũ ius vi ſuã habuiſſet: ſumma iniuria peregrinus fuiſſet affectus: & ſic de ſimilibus. ¶ Iã tri. vſitatũ. Terẽtius ait. Sũmũ ius ſumma malitia. Columella dicit. li. i. Nec ſane vindicãdũ eſt nobis q̃cq̃d licet. Nã ſũmũ ius antiq ſummã putabant crucem. ¶ Quo i gñe: malitioſa. ſ. iuris iterp̃tatione, & calliditate. ¶ In rẽpu. In his. q̃ pertinẽt ad rẽp. nõ ſolũ i priuatis, & ponit exemplũ. ¶ Induciæ: inducias appellam⁹ pacem ad tps factã. Lycaõ inducias iuenit: Stra. ait. li. ix. memoriæ p̃didit Ephorus thraces factus erga Boetios inducis noctu incurſatiões egiſſe cũ ſecurius, & negligẽtius expeditionem agerent, p̃inde ac pace iã facta: eos vero boetii cũ p̃pulſaſſent, q̃rerẽturq;, iducias violaſſent, illi nõ violaſſe rñderũt: dies eni pepigiſſe: noctu aũt incurſaſſe dicẽtes. Vñ vulgatũ eſt p̃uerbiũ: thraciũ cõmẽtũ. Ab Ephoro igitur potuit Cic. hanc hiſtoriã accipere. Induciæ, auctore Aurelio Opilio, dñr cũ hoſtes inter ſe vtrinq; vltro, citroq; alteri ad alteros ipune, & ſine pugna ineunt: iõ. iquit ab eo factũ eſſe nomẽ vť q̃ſi initus, atq; introitus. ¶ Ille: thrax miles pugnãs cum boetiis. ¶ Populabatur: deuaſtabat icurſando. ¶ Agros: boetiorũ. ſ. ¶ Nec nř quidẽ. i. roman⁹, & italus. Qu. Fabi⁹ labeo: de quo Val. Maximus loq̃ns de vafre factis ait. Qu. Fabius Labeo arbiter a ſenatu finiũ cõſtituendorũ inter nolanos, & Neapolitanos datus: cũ i rẽ p̃ntẽ veniſſet: vtroſq; ſeparatim monuit. ¶ Nihil hẽo p̃ter auditũ. i. de hĩ nihil legi, & nihil ſcio: niſi q audiui fuiſſe Labeonẽ: Labeones dñr a labiorũ magnitudine. ¶ Arbitrũ: qui deberet diiudicare de finib⁹ agrorũ. ¶ Ad lo. ad fines agrorũ, & in rẽ p̃ntẽ. ¶ Vtriſq;: nolanis, & Neapolitanis. ¶ Ne cupide: auide, atq; auare. ¶ Ne quid appeterẽt: q ad ipſorũ fines nõ pertineret. ¶ Regredi: itra ſuos fines redire, q̃ p̃gredi in alienos. ¶ Id: regredi intra ſuos fines. ¶ Terminauit: terminis conſtituit. ¶ Ipſi: Neapolitani, & nolani qui regrediẽtes poti⁹ q̃ p̃grediẽtes: ne quid cupide viderenť agere, dixerunt ita debere fines conſtitui, expectantes arbitriũ, & ęquitatẽ de agro, qui i medio relictus erat: quem Labeo malicioſus, neutris adiudicauit. ſed po. Ro. Cæterũ iquit Valerius: ſic circũuenti nolani, & neapolitani queri nihil potuerunt ſecũdũ ipſorũ demõſtrationẽ dicta ſnia: improbo tñ p̃ſtigiorũ genere nouũ ciuitati noſtræ vectigal acceſſit. ¶ Decipere: nam fraus, & deceptio fuit illa, nõ iudicium. Vñ Labeo plecti merebatur: quoniã vtroſq; ſeparatim callide monuerat; ne quid cupide agerent: & vt potius regrederẽtur, quam progrederetur: quæ verba ad id ſpectabant, vt illi plus agri in medio relinquerent quem ipſe nouo vaframento Romanis adiudicaret. ¶ Talis ſolertia: tale acumen, iudicium, & malitia.

In duciæ quæ dicantur

Labeões qui dicãtur

FRA. MAT. ¶ EX Quo illud ſummũ ius &c. Terentii eſt qui verũ inquit eſt illud Chreme qđ dici ſolet. Summum ius: maxima eſt malitia. Terentius ab Heſiodo acceperat. Non enim legis verbis & aſperitati obtẽperandum ſemper eſt: ſed æquitate interdum quæ mitigatio legis eſt vtendum: accidit eni ſæpe: vt q ſeruare per oĩa legẽ velit: & ab eius rigore nihil declinare: is nõ ius faciat ſed iniuria. ¶ Qui cũ tri. &c. Thraces cum boetiis pugnabat: factis aũt inducis noctu incurſationes egerunt. Cũq; ſecurius & negligentius expeditiones agitaret: perinde ac pace iã facta: eos vero Boetii p̃pulſaſſent: q̃rerenturq; q inducias violaſſent. illi non violaſſe reſpõderũt. dies. n. pepigiſſe: noctu aũt icurſaſſe. Vñ vulgatum eſt p̃uerbiũ Thraciũ cõmentum auctor Stra. inducias Marcus Varro duob⁹ modis diffiniuit: dixit. n. Induciæ ſunt pax caſtrenſis paucorũ dierũ & induciæ ſunt belli feriæ: Neutra diffinitio plena aut p̃bata: Gellio vť eſſe: & dictas idẽ arbitrabatur inducias: & earũ pactũ eiuſmodi eſt vt in diẽ certũ nõ pugneť: nihilq; incõmodi deť: ſed ex eo die poſtea vti iam oĩa belli iure geruntť: græci ſignificãtius ceſſationẽ iſtã pugnæ: pacti iam ἐκεχειρίαν dixerunt exẽpta vna litera ſonitus vaſtoris & ſubiuncta lenioris q eo tpe nõ pugneť & manus cohibeantur. Nec vř q̃dem huius rei Ci. ſolus auctor patet aũt ſatis per ſe. ¶ Si verũ eſt: nullus p̃batus auctor tradiderat: ſed tãtũ vulgo ferebať. iõ ait ſi verũ eſt: & affirmare nõ audet. ¶ Nolanis & nea. finitimę ſunt vrbes: Nola & neapolis: & nola q̃dẽ nõ procul eſt a veſeuio mõte in cãpania vtraq; eſt: arbiter is eſt in cuius fide litigantes ſe ponũt: a cuius ſnia nõ eſt p̃uocatio ſi ex cõpromiſſo ad eũ deuentũ eſt. & ille: vt Pedius ait recepiſſe arbitriũ vř qui iudicis partes ſuſcepit: finẽ q; litibus ſnia ſua ſe impoſiturũ pollicetur. ¶ Decipere: hoc eſt litem alienã intercipiẽdo: qđ eſt non iudicis ſed quadruplatoris & deceptoris vt de Ro. populo ait Liuius lib. iii. cũ iudex ſumptus agrum ſibi adiudicauit de quo ardentes, & aricini ambigebant ſuadente id fieri Scaptio tribuno Ple. conſulibus & patribus inuitis q̃re poſtea reſtitutus eſt.

Ex quo illud, ſummum ius, ſumma iniuria, factum eſt iã tritũ ſermone p̃uerbium, quo in genere ẽt in repu. multa peccanť. Vt ille, q cũ centũ triginta dierũ eẽnt cum hoſte pactæ induciæ, noctu populabatur agros, qđ dierũ eſſent pactæ, nõ noctiũ induciæ. Nec noſter q̃dẽ probandus eſt, ſi verũ eſt, Quintũ Fabiũ Labeonẽ ſeu quẽ aliũ (nihil enim p̃ter auditũ hẽo) arbitrũ, Nolanis, & Neapolitanis de finibus agri a ſenatu datum, cũ ad locũ veniſſet, cũ vtriſq; ſeparatim locutũ, ne cupide qd agerent: neqd appeterẽt: atq;, vt regredi, q̃ p̃gredi mallent: Id cũ vtrinq; feciſſent: aliquãtũ agri in medio relictum eſt, Itaq; illorum fines, ſicut ipſi dixerant: terminauit. In medio relictũ: quod erat, populo Romano adiudicauit: decipere hoc q̃dẽ non iudicare eſt. Quo circa in omni re fugiẽda eſt talis ſolertia.

ASCẼ. Calliditatẽ ab officioſo vitandã oñdit & quibus fit egibus idulgẽdum.

¶ EX Quo. i. ex qua re illud prouerbiũ iã tritũ. i. vulgatũ ſermone ſummũ ſumma iniuria eſt factũ. i. ortũ & natũ in quo gñe multa peccanť ẽt in repu. i. deceptiones fiunt ẽt in publicis non ſolum priuatis contractibus: vt ille. ſ. populus Thraciæ q cũ induciꝫ (quas galli barbare treugas vocant) centũ triginta dierũ eſſent pactæ cũ hoſte. ſ. cũ Boetiis populabatur. i. dep̃dabať agros q. i. q̃a iduciꝫ dierũ nõ noctiũ eſſent pactæ. i. per pactũ cõſtitutæ. Nec nř q̃dẽ. i. roman⁹. ſ. Quintus Fabius Labeo eſt p̃bãdus. i. approbandus & laudandus (ſi verũ eſt.) Quintum Fabium Labeonẽ ſeu. i. ſiue quẽ. i. aliquẽ aliũ (oſtẽdit quare dubitet dicens: eni pro q̃a ego nihil habeo ſup. teſtimonii aut certi de ea re p̃ter auditũ. i. dũtaxat audiui factũ eſſe) datũ a ſenatu Romano. ſ. i. collegio ſenatorũ nolanis & neapolitanis populis illis italiæ. Arbitrũ. i. iudicem arbitrariũ de finibus agri de quibus cõtendebant: & ſi verũ eſt cũ locũ eſſet ſeparatim cũ vtriſq; ſup. populis. ſ. nolanis & neapolitanis: cum. i. poſtq̃ veniſſet ad locũ: ne agerent. qđ. i. aliquid cupide: & ne appeterent. i. vltra ſuũ peterent quid. i. aliqđ. Atq; vt mallent regredi. i. a iure ſuo recedere: & nimis hře q̃ iuſtũ ſit: q̃ progredi. i. vltra ſuũ exigere. Cum feciſſent vtrinq;. i. ab vtraq; parte. i. cum regreſſi eſſent: & a ſuo iure cõceſſiſſent aliq̃tulum agri relictũ eſt in medio terminorũ. ſ. quos ſibi petierant: & ita terminauit ipſe fines illorũ ſicut ipſi dixerant: & adiudicauit po. Ro. illud quod erat relictũ in medio. Sed hoc. ſ. facere eſt q̃dẽ. i. certe decipere nõ iudicare. Quo circa talis ſolertia. ſ. aſtutioſa & malitioſa eſt fugienda in omni re.

Sunt aũt quædā officia ēt aduerſus,eos ſeruāda, à quibus iniuriā acceperis. Eſt enim vlciſcendi, & puniendi modꝰ. Atq; haud ſcio,an ſatis ſit,eum:q laceſſierit, iniuriæ ſuæ pœniterevt & ipſe, ne qd tale poſthac cōmittat,& cæteri ſint ad iniuriam tardiores.

Duo genera decertandi.

Atq; in repu. maxime cōſeruanda ſunt iura belli: Nam cū ſint duo genera decertandi: vnū per diſceptationē,alterū ꝑ vim,cũq; illud ꝓpriū ſit hoīs::hoc belluaꝝ:cōfugiendū ē ad poſteriꝰ:ſi vti nō liçet ſupiore. Quare ſuſcipieuda qdem bella ſunt ob eā cām:vt ſine iniuria ī pace viuat.

PET. MAR. Sūt autē quę.off. ꝑcipit nunc qd agendū ſit aduerſus illos:q nobis iniuriā intulerunt:& vult ꝙ hoies puniant̃ ꝓ rōne delicti aliter fiet iniuria:ſi maius ſupplicium irrogabit̃:q̄ lex iubet. Vlciſcēdi:q̄tū ad ꝑuatū hoiem. Puniēdi: ad publicas leges. Modus:menſurā q̄dā,& rō, nō debemus excedere modū ī puniēdo. Vñ ſi qs meret̃ cędi pugno:nō dēt eō fodienſe:& aliud eſt violare hoiem priuatū:& alid publicū,& ꝓ mō peccati: dēt eſſe mēſura pœnæ. Atq; haud ſcio:potuiſſet aliqs dicet ſatis ē eū pœnitere, q itulit iniuriā, vt clementia locū habeat: q̄ maxime principē decet:& q̄ Cæſar apprime daruit. Inqt Ci.neſcio an ſit ſatis:ſed melius ē. vt auctores iniuriarū puniant̃,quo cæteri ad delinquendū fiant tardiores, & ad iniuriā inferendā:& fontes puniēdi ſunt:vt iuſtitia locum hēat, & cęteri metu pœnę ab iniuria deterreant̃,q̄tū ad iniuriā ſufficit auctorē iniuriæ pœnitere,ſed q̄tū ad exēplū alioꝝ nō vr eſſe ſatis:tñ nō audet Cice. ꝓhibere clemētiā. Plato li.ix.de legibus agens de pœnis & ſuppliciis dicit. puniri cæteris proſunt quippe horū exēplo alii a ſceleribus deterrēt. & improbis viris ciuitas ipſa mundatur. hęc Pla. eadē ſcribit Seneca differēs de clemētia ad Neronē. Cato dicebat oibus,qui ab offō diſceſſiſſent:ſe dūtaxat excepto,facile ignoſcendum eſſe dicebat etiā ſe gr̃a q̄ ex benefactis expectaret priuari malle q̄ pœnam nō dare quæ ex malefactis ſibi deberetur.

Atq; in repu. Præcipit nūc cōſeruāda eē iura belli:& officia,q̄ ī bello ꝑſtari debent:ponēs duo gn̄a decertādi docet ꝙ ēt qua re bella ſuſcipiēda ſint, & qd ſit agēdū parta victoria. maxie ī primis:& añ oia illi,q ſunt in magr̄atu, & rēpu. gubernāt,belli iura ſeruare debent. Veteres Romani nunq̄ ad bellū ꝓdiere,niſi prius oia rite pegiſſent. Vñ ſummo iure ſeruato bellū gerentes victorioſiſſimi fuerūt. Nunq̄ placuit illis fraus:neq; victoria,q̄uis maxima: per fraudē:q̄ nō hoium eſt,ſed vulpeculatū. Iura belli.i.honeſtę ſanctiōes.& iuſta,ꝑclaraq; maioꝝ inſtituta in gerēdis bellis. Per diſceptationem:ɔtentionem verboꝝ. Per vim: armis,cū verba nō ſufficiūt. Illud per diſceptationē verboꝝ. Hoc.ſ.per violētiā:diſceptare eſt verbis cōtendere:certare aũt armis. Ad poſterius:vt vi ꝓhibeamus iniuriā cū verba nō ſufficiant. Superiore.i.ſi diſceptatione vti nō poſſumꝰ cum hōeſte,ſed opus eſt certare armis, & vi hoſtes reprimere .i.ſi nō poſſumus diſceptando id,qd nobis debet̃ obtinere: debemus agere vi. Vñ miles glorioſus apud Terentiū dicit. Oia prius experiri conſilio q̄ armis ſapientem decet. Ob eam cām:ad illū finē,qui ſemper ſpectandꝰ eſt i oibus actionibus:ne locus pœnitentiæ relinquatur:nō eſt aliqd temere agendū,ne euentus arguat nos iprudentiæ:& ne aliqñ dicēdū ſit hoc nō putatā. Plato in.v.de legibus ſic ait. Iniurias: q̄ vel difficulter,vel nullo mō ſanari pñt,nō poſſumus aliter effuget̃,q̄ pugna:defenſione:victoria:& nulliꝰ peccati remiſſione:qd abſq; aioſitate nemo pōt facere:phs in vltimo ethices ſic ait:Negocia ſuſcipimus,vt ociū habeamꝰ:& bellū gerimus vt in pace degamꝰ. Nemo bellū gr̄a belli parat eēt.n. crudelis, & ſanguinolentus,ſi pugnas. cædeſq; optaret.

Diſcepto & certo i quo differant

FRA. MAT. SVNT aũt quędā officia. Dixit qbꝰ adducta cauſis ad iniuriā faciendā hoies traherentur:nūc docet:q̄ officia ī eos ſeruāda ſint a quibꝰ læſi fuerimꝰ. Eſt eni vlciſcendi & puniendi modus:vere ſunt q̄dā officia aduerſus eos a qbus iniuriā acceperis ſeruāda:qm modus eſt vlciſcēdi: & puniēdi vbicūq; aũt modus ē illic offīn ſit neceſſe ē. Modus aũt ipſa eſt menſura & mediocritas in q̄ virtꝰ cōſiſtit. Quicqd mō ſubiicitur:& virtuti ſubiicit̃. Cōuēit nō excedere modū ne maior ſit pœna delicto. Vlciſcēdi:vt ſatis fiat lęſo. Puniēdi: nē iprobitas hoīs augeat̃:ſi ipunitā euaſerint. Atq; haud ſcio:obiectioni occurrit. Dicere.n.qſpiā poſſet nūqd nō remittenda iniuria eſt:ſi.n.q intulerit pœnitebit: dubitare ſe rñdet ſatis ne hoc ſit:& ſic non ſufficere innuit:ſiqs pſonam ſpectet lęſi:ſatis illi ē ſi eū q læſit:pœniteat lęſiſſe. Nā neq; Socrates neq; ſtoici lædētē puniri volūt: & clmentē oportet eſſe hoiem q̄ virtute diis æquatur: vt ait Claudianus: ſis prius in primis, nā cū vincamur in omni munere:ſola deos æq̄t clementia nobis: ſi vero perſonā lędētis quiſpiā reſpiciat: nō ſatis eſt ſi illum pœniteat: ne impunitus iterū ad iniuriā redeat: & cæteris exēplo ſit ad malefaciendū. Nā vt ait Cic. qd exēplo fit: id ēt iure fieri putant & aliqd atq; adeo multa ſemp addunt de ſuo. Exigit itaq; iuſtitia:vt puniant̃ q læſerūt ad ciuilis ſocietatis vtilitatē & ɔſeruationem: Solon aũt duabus rebus ciuitatē ɔſtare dixit ꝑmio & pœna:ſecundū perfectū officiū ſatis eſt ſi nocentem pœniteat. Secundum vero medium non ſatis eſt.

Claudianus

Atq; in repu. Nūc de officiis ꝑcipit: q̄ ſeruāda ī bellis ſunt. Nā & bello lędere ſolemꝰ:& lęſi iniuriā vlciſci noſtrā:atq; ab aliis ꝓpulſare. Iura aũt belli ī maxie cōſeruāda eſſe dicit. Q m̄ & libidine dominādi & auaritia inducti pleriq; bella gerere cōſueuerūt. Cū nō niſi repellendæ iniuriæ cā geri debeant. In rep.q̄ duobus tꝑibus ɔſtat pacis & belli & pace qdē opes oium augent̃:bello ɔſeruantur ſiqs vim intulerit. Nā cum duo &c. Si inqt iure certamen ſedari nō pōt:ad bellū cōfugiendū eſt:ſed iccirco duntaxat ſuſcipiendum eſt:vt in pace viuatur. Per diſceptationē:per contentionem:diſceptatio aũt eſt certamen verboꝝ & opinionum:vt cū in ſenatu:aut in foro cōtenditur: & deſceptari ſignificat diuerſa captare & ſeq qd faciūt litigātes: Iudex quoq; cognoſcere dr̃ iter diſceptātes. Illud:ꝑ diſceptationem. Sit ꝓpriū hoīs, Q ui rōnis eſt particeps,cū bellue tm̄ ſenſu ferātur a qbus,bellū dici q̄dā ſcribunt. Ad poſte. ad vim priorem: quod ī verbis & rōnibus poſitū eſt. Q uare ſuſcipienda &c. cū rōnibus diſceptare nō licet: bella ſunt gerēda:ita tamen vt ſublatis iniuriis per bellum in pace viuatur:& vlterius q̄ neceſſe eſt bella non protrahantur.

Diſceptatio ē i verbis tm̄ vt inter litigantes

ASCĒ. SVNT aũt q̄dā officia ſeruāda & aduerſus.i. erga eos a qbus acceperis iniuriam, Eſt enim modus.i.moderatio & certa menſura vlciſcendi & puniendi. Atq; haud.i.non ſcio ſatis.i.dubito an ſit ſatis eum qui laceſſerit.i. aliquē iniuria affecerit pœnitere ſuæ iniuriæ. an ſup. meliꝰ ſit acritus puniri: vt &.i.etiā ipe ne cōmittat poſthac.i.poſt illud facinus qd.i.aliquid alid tale vt & cęteri ſint tardiores ad iniuriā: & ita erit ɔceptio nr̃oꝝ:vl ſicvt ipe ſup. ſit tardiore &c.

Atq; i rep. Q uia oñdit fraudē ſolere fieri ī publicis negociis:ideo monet ne in bello fiat oſtēdens ad hoc duo decertandi genera. Ordo eſt:at ꝙ ꝓ & iura belli ſunt maxime cōſeruanda eo ꝙ perniti oſiſſima ſint ſi nō ſeruentur. Nā cū duo genera certādi.i.contendendi ſint:alterū per diſceptationē.i.cōtentionem verborū:vt in foro iudicia lit:alterū per vim.i.violentiā armorū.ſ. ꝙ pro & cū illud.ſ. prius ꝙ verborū eſt ſit propriū hominis. ſoli enim homini datus eſt ſermo:vt eius medio concordes viuant: & quę cauſa controuerſiæ eſſe poſſit dirimatur. Hoc.ſ. poſterius per vim ſit ſup. beluarum.i.brutorū: & ferarū. Cōfugiendū eſt .i.neceſſe eſt tamen confugere ad poſterius.i. ad illud quod beluarum ꝓpriū eſt.ſ.ad vim ſi non licet vti priori.i. ſi per verborum contentionem ius noſtrum imperare non poſſumus:qd ſit quoties lis cum quo agitur non poteſt compelli ad eundem iudicem. Quare.i.qua de cauſa bella ſunt ſuſcipienda ob eandē cauſam: vt viuitur in pace ſine iniuria;

Duo genera decertandi

Q ño bella ſuſcipienda

Quibus Parcēdū victis

Parta

Parta autem victoria, conſeruanda ſunt hi, qui non crudeles in bello, nec immanes fuerunt, vt maiores noſtri Tuſculanos, ęquos, volſcos, ſabinos, hernicos in ciuitatem etiam acceperunt: At Carthaginem, & Numantiam funditus ſuſtulerunt. Nollem corinthū: Sed credo aliquos ſecuros opportunitatem, loci, maxime, ne poſſet aliquando ad bellum faciendum locus ipſe adhortari. Mea quidē ſententia, pacique nihil habitura ſit, inſidiarum, ſemper eſt conſulendum.

PET. MAR. ¶PARTA victoria: ponit officia ſeruāda poſt victoriā erga illos, quos vicimus. ¶Ne imanes: imanes dicunt̄ illi, in quibus nulla eſt bonitas: ſed natura, & ingeniū ferinum ab oi humanitate alienū: crudeles dr̄r a cruore: & hi ſunt, qui ſanguine delectant̄. ¶Vt maiores nr̄i: priſci illi Romani. affert exēplum priſcoꝝ romanoꝝ: q hos pp̄los vrbi finitimos bello victos cōſeruarunt: cū nō fuiſſent i bello nimiū crudeles, aut imanes. Oēs hi populi ſunt vicini Romę. vnde bellū cū ipſis geſtū: cū finitimis geri dicebat̄. ¶In ciuitatem ēt acceperūt. i. nō modo ipſis veniā dederunt: ſed ēt ciuitatē romanā, & ius: qd̄ appellatū eſt ius latii: vt. ſ. poſſent petere magiſtatus romę: & inire ſuffragia i comitiis. Vnde dicit Liuius. Tm̄ fere verborū a Tuſculanis factum: pacem i p̄ntia: nec ita multo poſt ciuitatē ēt impetrarunt. ¶At Carthaginē: affert exemplū cōtrariū. Nā romani ſuſtulerunt funditus Carthaginē, & Numātiam pp crudelitatē, & imanitatē. Carthago erat in Africa condita a Didone ęmula romani imperii: quā in tertio bello punico ęmilianus Scipio deleuit: & cineres in capitoliū rettulit. Idē ēt Scipio Numantiā vrbē celtiberoꝝ in hiſpania ſuſtulit quatuordecim anni obſeſſam pp deſidiā militum, qui ad luxuriam conuerſi erant, quos Scipio ad diſciplinā militarem redegit. Cū celtiberis geſtū eſt bellū a romanis p viginti annos qd cātabricum appellatur a cātabris populis: in quo bello Numantia vires oſtentauit ſuas. nā duces quoſdam ſupauit & .xxx. milia romanoꝝ illic cęſa ſunt a quatuor millib⁹ hoſtium. ¶Nollē corinthū: ęgre fert. Cic. euerſam fuiſſe corinthū pp bonas artes: q̄ illic vigebant: & cum nō videret̄ eſſe iuſta cā euerſionis: qm̄ apud illos legati romanoꝝ fuerant ſuperbe appellati a Critolao, & violati apud corithum, q̄ iccirco romani iuſſerūt euerti. Ergo vūt romani ab offō diſceſſiſſe ob hanc cām delere Corinthū: q̄ erat caput achaię: & prius ephyre dicebatur: vt latius dixi i cōmentariis thebaidos: poſita eſt in Iſthmo peloponneſi: inter duo maria ioniū, & ęgeum. Achaiā ſubegit. L. mūmi⁹ i & corinthum diripuit, ac ſolo ęquit & Chalcidē: ac thebas: qm̄ corinthiis opem attulerāt. ¶Sed cre. ali. excuſat Romanos, affertq; cām Cic. qua ducti romani cenſuerūt delēdam Corinthū: qm̄ inqt ipſe locus nā munitus & ad bellū inſtaurandū opportunus pp duo ꝓpinqua maria potuiſſet excitare aliquos ad bellicos tumultus. in oſone pro lege agraria cōtra Rullū dicit. Corinthi veſtigiū vix relictū eſt, erat. n. poſita in anguſtiis, atq; faucibus grecię: ſic vt terra clauſtra locorū teneret: & duo maria maxime nauigationi diuerſa pene ꝯiungeret: cū ptenui diſcrimine ſeperent̄. ¶Aliquos. ſ. ſenatores, q id cēſuerūt: & Mūmiū: cuius auſpiciis Corinth⁹ euerſa eſt. ¶Opportunitatem: cōmoditatē ad bellū inſtaurādū. ¶Ipſe lo. q erat nā munitus. ¶Ad bel. ad mouēda arma romanis. ¶Mea qdē ſnīa: docet nunc quāto ſtudio pacē debeamus amplecti: quę eſt ſine fraude, & inſidiis. ¶Mea ſnīa ve ego ſentio: & vt mea fert opinio. ¶Cōſulendū: ꝓuidendū. Et inqt Cic. ſi romani meis monitis paruiſſent. Cęſar non occupaſſet remp. Semp. n. ſuaſit Cęſaris audaciā reprimendam, & ab armis reuocandū alta mente, vir ſapientiſſimus prouidens, qd ille moliret̄. In ſcd̄a philippica dicit duo tp̄a inciderūt: q̄bus aliqd cōtra Cęſare Pōpeio ſuaſerim. Vnū: ne qnquēne impiū Cęſari ꝓrogaret̄: alterum ne pateret̄ fieri ſvt abſētis eius rō haberetur, quoꝝ ſi vtrūuis pſuaſiſſem: i has miſerias nunq̄ incidiſſemus. Quęrit̄ igit̄ Ci. Pōpeiū nō paruiſſe ſuo ꝯſilio, & ēt ciues: qm̄ ſatius fuiſſet iniquam conditionem pacis accipere: q̄ reſpu. ſtatum penitus amittere.

Immanis qui dicat̄

Numantinorū feritas

Corinth⁹ vbi locoꝝ

FRA. MAT. ¶PARTA aūt victoria &c. De officio loquit̄ qd̄ ſeruari i victos a victoribus debet: ſunt. n. ꝯſeruandi: q i gerendo bello crudeles non fuerunt: ſed humanitate: in captiuos vſi ſunt: vel q ſatis eſſe duxerunt: ſi vincerent a cędibus aūt q̄tū fieri potuit abſtinuerunt. ¶Immanes: plus eſt immanitas q̄ crudelitas: excedit. n. hoium ꝯſuetudinē & brutorū potius eſt. Immanis autē dr̄ qui oium caret breuitate: & inter homines raro exiſtit niſi inter barbaros. ¶Tuſculanos: ponit exempla veterum romanorū: qui hoſtibus pepercerunt: qm̄ in gerēdo bello crudeles: aut imanes non fuerūt: Tuſculū oppidū fuit latii i Romanę vrbis cōſpectu ſuper albanū aūt collē ſitū: auctor Strab. Dictatore Quintio. L. Manlio tuſculano approbantib⁹ cunctis ciuitas data eſt. ſcribit hoc Liuius libro ab vrbe cōdita tertio. Aequi volſci: hernici pp̄li ſunt: fuerunt in latio Romę appoſiti Sabini trans Tyberino incolebant anguſtū agrū Stra. eoſdem cū ſamnitib⁹ vult eſſe cōtra hos populos multa bella variis tp̄ibus geſſere romani: auctor Liuius: apud quē in libris ab vrbe condita licet cognoſcere q̄ta in victos vſi ſint humanitate: quos vt Sabinos & latinos: in ciuitatē receperūt. ¶At Carthaginē & Numan. &c. vterq; populus crudeliſſimus in romanos fuit: ideoq; delere vtrūq; voluerunt Scipio eiuſnepos: qui Carthaginē tributariam fecerat: tandem penitus euertit. Idē quartodecimo poſt hoc facinus anno ſummum: vt Florus ait Hiſpaniæ decus Numantiā ſuſtulit: & cū ſe & ſua in ignes numātini ꝯieciſſent de ſolo noīe ciuitatis triūphauit. ¶Nollem co. Achaiæ caput Corinthus fuit & græciæ decus inter duo maria Ionium & Aegeū quaſi ſpectaculo poſita: vt Florus iquit: hanc aūt oppreſſerunt romani q̄ in hoſtium numerum referrent. Critolanus cauſa belli q libertate romanis data contra eos vſus eſt: legatoſq; romanos dubium an & manu: certe oſone violauit: Mummius deleuit. Nollem inqt Corinthū ſubtuliſſent: qa vt Carthaginenſes & Numantini crudeles corinthii non fuerunt: & aūt ſunt oppreſſi q̄ hoſtes iudicati. ¶Sed cre. excuſat populū Ro. & opportunitate loci abductum dicit: vt Corinthū deleret: q̄ ciuitas ſi ſtaret opportuna nimiū videbatur fore ad inouandū bellū: q̄ vero ſitu: & nā loci munita fuerit: & q̄uis abūdans diuitiis oēs declarēt hiſtorici: qui de ea loquunt̄: ſed in primis Strabo. ¶Mea qdem ſententia &c. Siqs inqt quid ego ſentiam quęrat: pax bello pręponenda ſemp eſt: mō ſuſpecta non ſit: vt Carthaginenſium habebatur: putabantur enim inſidię ſubeſſe. Multi aūt ad eam inclinabant: ſed ſenioris Catonis vicit ſententia vt bellum ſuſciperetur: & Carthago deleretur.

Q. L. Manlius tuſculanus

Lucius Florus de bello Coritho

ASCE. ¶AVTEM pro ſed victoria parta. i. poſtq̄ victoria eſt acquiſita: Hi ſunt conſeruandi. i. nō occidendi: q nō fuerūt crudeles nec imanes. i. feroces in bello vt quēdmodum noſtri maiores. i. Priſci Romani acceperunt ēt in ciuitatem. i. in cōionē & ſocietatem iuris. ſ. latii: quo dignitates & honores cum Romanis Romę petere poſſent: tuſculāos, ęquos, volſcos, Sabinos, hernicos: oēs illos populos Italię. At pro ſed ſup. Romani ſuſtulerunt. i. euerterunt: funditus. i. a fundo Carthaginem in Africa: & Numantiā in Hiſpania eo q crudeliſſimę in Po. Ro. fuerunt. ſ. Nollem Corinthū ſupple euerſam aut ſublatā a Pop. Ro. i. vellem q nō eſſet ſublata vel potius ſic. Si ego princeps belli fuiſſem nollem Corinthum ſup. ſuſtuliſſe. eſt. n. mollis populus nō efferus: nec immanis: & plus litis q̄ armis deditus. quare Cice. quidem non deleuiſſet. Sed credo inquit aliquos ex Romanis ſecutos. i. perſecutos eſſe opportunitatem loci. i. propter opportunitatem loci deleuiſſe ne ipſe locus maxime ad bellum Romanis inferendum cōgruus poſſet adhortari aliqū ſup. Corinthios: ad faciendum bellum. Conſulendum. i. prouidēdum & vt dicunt fauendum eſt ſemper quidem: ideſt certe mea ſententia: ideſt vt ego ſentio paci: quę nihil: ideſt nō aliqd: quæ non ſit habitura aliquid inſidiarum,

Bonis aliqua de cā nocēdū

In quo,ſi mihi obtemperatū eſſet:& ſi non optimam: at aliquam rempu.quę nunc nulla eſt haberemus .Et cum his, quos vi deuiceris, cōſulendū eſt:tum hi, qui armis poſitis ad imperatorū fidem confugiunt: q̄uis murum aries percuſſerit, recipiendi ſunt.In quo tan/ topere apud noſtros iuſtitia culta eſt,vt hi,qui ciuita tes,aut nationes deuictas bello in fidem recepiſſent: earum patroni eſſent more maiorum . Ac belli qui/ dem æquitas ſanctiſſime fœciali populi romani iure

PET. MAR. ¶ I N quo:in q̄ re, & pace ꝯciliāda,tollendaq; diſcordia. ¶ Obtemperatū:ſi mois ꝯſilíis romani paruiſſent de ꝯditiōe pacis.¶ Aliquā remp.aliquē ſtatū reip. q̄ nūc penit⁹ corruit. ¶ Aliquā: alicuius dignitati:ſi q̄uis ēt in qua pacis cōditione aliqd de dignitate reip.& forma eſſet diminutū. tñ id me/ lius erat, q̄ nullā penitus reip.dignitatē,& formā retinere.

Cic.rediens ex Cilicia : vbi fuerat ꝓconſul belli ciuilis i cendia repperit: vñ vtriuſq; cōcordiam ſuadebat:& eius ſnia ſemper vna fuit,pacē,q̄ uis iniquā ciuili bello ſibi vi/ deri ꝓferēdā:& ꝯſiliū Pōpei derelinquenda Italia vehe/ mēter iprobauit. Cogitaue/ rat Cice.libellū de cōcordia cōponere : ſed cū de pace de ſperādū eſſet:deſtitit. Itaq; in.vii.li.epſarū ad Atticum ſcribit: iā Demetrii.li.de cōcordia tibi remiſi. ¶ Si nō op.ſi non integrę dignitatis,libertatiſq;.¶ Quæ nul.eſt:amiſſa.ſ. dignitate,& libertate. Appianus li.ii.bellorum ciuilium ſic ſcribit.Cic.aūt de cōcordia agēdū cenſebat cōtradicētibus ad oīa conſulibus.¶ Et cū his quos vi:aliud ꝓceptū. vt ēt in bello hi defendātur,q depoſitis armis ad impatorē confu/ giunt.ergo nō mō poſt cōfecta bella: ſed ēt in ipſo ſtrepitu armorū, & clāgore tubarū offīm ſeruādū eſt.¶ Poſitis:depo/ ſitis armis,dātes ſe impatori:vt illi, q in vrbibus obſident : & oppugnant admotis iā machinis,& tormētis bellicis ad

Aries qd

muros deiiciendos.¶ Aries: erat inſtrm bellicū i quo ianuæ quatiūtur & muri: de quo dixi apud Papinium, & Syllū. ¶ Murū: murus ē vrbiū:paries domorū.i.q̄uis impator ex perit oppugnare muros hoſtiles:tñ debet ſuſcipere hoſtes:q ad illius fidē cōfugiunt,& illorū ſaluti cōſulere:nec aliq̄ cru delitas appeat.Plato li.v.de legibus ſic ait . Sed oium cū in peregrinos q̄ in ciues peccatoꝝ maximum eſt,qd' in suppli/ ces eſt commiſſum.deus.n.cuſtos eſt,q̄re nullus in ſupplices ſceleratus impune abibit.¶ In quo:in qua re,& offō,qd Ro mani exercebāt erga illos: qui ad ipſorū fidē cōfugiebāt: & affert exemplū romanoꝝ in hac re q erga victos oē gen⁹ hu manitatis,& officii exercuerunt:& illoꝝ ꝓcinīū ſuſcipe. ¶ Iuſtitia culta eſt:tā iuſte ſe geſſerunt.¶ Vt hi:cōſules: impe ratores:& duces exercitus.¶ Pꝛoni: defenſores.¶ More ma. veterū romanorū inſtituto: vt.ſ.ꝓcinīū eorū ſuſciperent: quos viciſſent. Vñ Paulus Aemilius,auctor Plutar.nō ſolū in victoria mite, & humanū ſe erga macedones ꝓbuit :ſed in oī reliq̄ vita eos tutatus eſt:& velut: ꝓ domeſticis:ac ne/ ceſſariis habuit.in.ii.de legibus dicit erat fere i more maio rū q cū vt lex valebat.¶ Ac bel.q.æq.affert ſummā ęq̄tatem romanoꝝ:q̄ vtebantur in bello idicēdo, armiſq; mouendis contra hoſtes: vt oñdat Ci.bella niſi iure ſuſcipi non debe/ re: & oībus rite pactis q̄ iuſtū bellū ꝓcedere debēt : vt.ſ.res repetantur p fœciales: qbus negatis Romano ritu bellum indicebatur.¶ Belli ęquitas:iuſta cā:& ritus belli indicendi.

FRA. MAT.

¶ I N quo ſi mihi eſſet obtemp.ſui ipſius exēplo vtit̃.Et ſi mihi obtemperatū ingt fuiſſet: qñ diſſentire apte Cęſar & Pōpeius cœperunt reſp.nō fuiſſet deleta.Paulo aūt Cice.e Cilicia redidens:& cū oīa cōcuſſa & pturbata offendiſſet: de ꝯciliatione agebat:vt Cęſar Gallia decedens reliquo di/ miſſo exercitu: cū duabus legionibus apud Illyricos alterū expectaret ꝯſulatū:qbus indignāte Pōpeio perſuaſi ſunt be niuoli Cęſaris alterā legionē ēt dimitti:ſed aduerſante Len tulo:iterūq; acclamāte Catone falli eos:Pōpeiū decipi : cō cordie finis nullus datus eſt:auctor Pluta.¶ Quę nunc nulla eſt:cū oīa pturbata ſint:& in diuerſas factiones ciuitas diuiſ ſa. Iā.n.Tullus fuerat occiſus : bella ciuilia inſurgebant:oīa q; ad interitum ſpectabant amiſſa ergo eſt reſp .¶ Et cum iis &c.dandā dicit veniā iis eſſe:qui arma depoſuerūt: & ſe victoris fidei dediderunt ēt ſi pene euerſis ipſoꝝ mœnibus vel inuiti iā iā in ditionē hoſtiū vēturi eſſent. ¶ Iis quos vi

Bella ci/uilia,qūo corp:a lūt

deuiceris:ſi nō crudeles ipſi & imanes in gerendo bello nō fuerūt.¶ Armis po.q obſident: & cū videant ſe diutius tole rare obſidionem non poſſe:aut hoſtibus reſiſtere ſeſe hoſtiū impatoris fidei dedunt.¶ Quāuis murū aries pcuſ.q̄uis iā iā mœnia euertenda ſint. Bellicū inſtrm aries eſt.Trabes duæ cōnexis capitibus & ęre munitis qbus.impactis muros de/ moliebant . Et qm capite fe/ riebat aries vocabatur. Nā id aial capite ferit : vñ arietare verbum. Virg. Arietat i por tas : Lucanus his aries actus diſperget ſaxa lacertis. Eauū bellicū vocabāt prius. Epeus apud Troiā inuenit: & Tro ia per arietē capta eſt: i fictū ęquo ligneo deceptos Tro/ ianos.¶ In quo tanto, Adeo inquit in hac re humanos ex titiſſe veteres Romanos: vt non ſolum i fide recederint deuictas nationes ac ciuitates: quę ſe illis dediderunt: ſed etiam patroni earum Romę po ſtea ſemp fuerint: vt Curius & Fabritius Sānitū : pat rotus dī q defendit alteꝝ in iudicio : & q imbecilloꝝ curā gerit: eiſq; ꝓſidio eſt.¶ Ciuitates & na.nō ſunt idē. Nā pñt multę eſſe eiuſdē nationis hoc eſt gētis & linguę ciuitates, Pōpei⁹ in clientelā tigranem Armeniæ: & deiotaꝝ Capadociæ re ges accepit & oēs orientales popolos quos ſubegerat . ¶ Ac bel.q. &c. Nullū iuſtū bellū eſſe dicit niſi qd aut ꝓ reb⁹ repe titis gerit̃ ac nō redditis: aut denūciatum indictūq; fuerit. Primus Ancus Martius res bellicas cerimonias ꝓdidit: & vt nō gererent̃ ſolū:ſed ēt indicerent̃ aliquo ritu bella inſti/ tuit. Ius vero qd' fœciales habuerunt ab antiq̄ gente ęqculis deſcripſit:quo res repetebātur. Legatus ad fines eoꝝ venie bat:vñ res repetebātur:q̄ ſi nō debeātur diebus tribus & tri ginta:tot.n.ſolēnes erāt bellū idicebat : Quibus aūt verbis vteretur eū repetēs tū bellū idicēs feri. Liui⁹ li.i.ab vrbe ꝯdi ta:idē ait fœcialē haſtā ferratā aut ſanguineā pꝛuſtā ad eorū fines ferre qb⁹ bellū indicebat̃: & nō minus trib⁹ pꝛitib² pu beribus dicto ſolenni carmine i fines emittere ſolitū: & qm clara voce iubebat̃ tū in repetendo ablata :tū in bello idicē do clarigato ea ſolēnitas appellabat:hāc romanoꝝ conſue/ tudinem. Vir.tetigit dicēs:ſic ait: & torq̄ns iaculū dimittit i auras:pricipiū pugnę:ſocii clamore ſequunt̃: fœciales ergo partes erāt vt publicæ fidei inter pp'los ꝑeſſet: neq; iuſtum fore bellū credebat̃:niſi p fœcialē fuiſſet idictum. Cū vero pugnare deſitū erat fœderibus fides pacis ꝯſtituebat̃ i q̄ fœ dera aliqñ fidera appellata ſunt ab Ennio: qd' fidei faciūdę cām introducta ſunt. M. Varro teſtis eſt. Qui fœcialem ip ſum a fide & faciendo dictū exiſtimat:pꝛ patrat⁹ a M. Va lerio fœciali primū ꝓditus eſt Sp. Fuſius belloq; qd Tullius rex cū Priſcis latinis geſſit: eo fœcialis vtebatur miniſtro & ſocio in feriendis fœderib⁹ & a patrādo hoc eſt ſanciendo fœdera nomen accepit: auctor Liui.li.i.ab vrbe condita.

Aries bellicum inſtrumētū

Fœcialis haſta ferrata & ſāguinea Liuius

ASCE.

¶ I N quo.i.i qua re ſi obtēperatū.i.obeditū: vt ſi dicā & morigeratū eſſet mihi:nos ſup. Romani ſi non haberemus optimā rēp. At.i.certe vel ſaltē haberemus aliquā ſup. rēp. quē nūc nulla eſt:ex quo.n. beniuolis parcitū nō eſt oēs vbi poterāt rebellabant:poterāt aūt p bella iteſtina q̄ Cęſar cū Gallis geſſit. Et cū ſup.ita ſit q ꝯſulendū eſt.i.ops ꝓuidere & fauere his quos tu diuixeris.i.ſupuixeris : vt.i. violentia armoꝝ tū.i.multo euidenti⁹ hi q cōfugiūt ad fidē impato rū: & hoc armis ſuis poſitis.i.depoſitis:& refectis: recipien di ſunt ſup.in gſam:q̄uis aries.i.machina bellica admodum arietis facta pcuſſerit murū ſup.oppidi eoꝝ: hoc eſt lȝ vero ſile ſit q metu ſe dederint. In quo.i.in qua re iuſtitia eſt cul ta tpe.i.tāta diligentia apud nōs.i.apud Romanos pꝛcoꝝ vt q ecepiſſent.i.accepiſſent i fidem ciuitates :aut nationes deuictas bello,eſſent more maioꝝ.i.vt maiores eoꝝ conſu/ fuerunt:pꝛoni.i.defenſores eaꝝ ſup. ciuitatū : aut nationū. Ac pro & qdē.i.certe ęq̄tas belli.i.q̄ debeat ſeruari i bello.

¶ Perſcripta

perſcripta eſt. Ex quo intelligi pōt, nullū bellū eſſe iuſtum, niſi quod, aut rebꝰ repetitis gerat̃: aut denūciatum ante ſit, & indictū. Pompilius imperator tenebat prouinciā, in cuius exercitu Catonis filiꝰ tyro militabat. Cū autē Pōpilio videret̃ vnā dimittere legionē, Catonis quoq; filiū, q ī eadē legione militabat dimiſit. Sed cum amore pugnādi in exercitu remanſiſſet, Cato ad pōpiliū ſcripſit, vt ſi eū patere t̃ in exercitu remanere, ſecūdo eū obligaret militiæ ſacramēto: qa, priore amiſſo, iure pugnare cū hoſtibus non poterat.

PET. MAR. ¶ Perſcripta, diligēter, & accurate ſcripta. Ancus martius nepos Numæ Pōpilii e filia bellicas cerimonias iſtituit: vt non ſolum gerentur bella: ſed ēt indicerent̃ aliquo ritu. Ius ab egcolis antiqua gente acceptū deſcripſit: qd̕ poſtea fœciales habuerūt: quos res repetebant̃, & pr̃ patratus ex ordine fœcialiū erat dictus a patrando fœdere: & cū fœciali legato res repetitū ibat, officiūq; ipſius erat in ſanciendis fœderibus. Fœciales ad illatores iniuriarū ibant: & bellū indicebāt. Vnꝰ fœcialiū ſacris veſtibꝰ ornatus res repetitū ibat: & vbi ad fines veniebat, vñ res repetebantur: capite velato velamine laneo, audi Iuppiter dicebat, audite fines cuiuſcunq; gentis ſunt. Numina audiāt fas: verbiſq; meis fides ſit. Inde poſtulata pagebat louē teſtē iuocādo. pactoq; ritu, q̃ eſt apud Liuiū li. i. bellum idicebat. Inde haſtā ferratā: ſauguineā p̄uſtā in agrū hoſtilē iacebat. dicēs bellū indico, facioq;. Vñ fœcialis denoīatur. Var. tñ dicit fœciales dictos a fide publica: cui p̄erāt: & ſedādis cōtrouerſiis: nec añ licebat gerere bellū, quā fœciales iſſent res repetitū: vt experirent̃: an verbis poſſet diſcordia dirimi, & tolli: hoc mō a Priſcis Romanis repetebātur: & bellū idicebat̃: quē poſteri ſeruauerūt. Vetātibus fœcialibꝰ nulli fas erat arma capere. Ab his initium belli iure, atq; religione ſtatuebatur: poſtea aucto imperio cū nimiū hoſtes ab vrbe diſtarēt: vt nō facile ad illorū fines iri, a fœciali iaciebat̃ haſta ſupra columellā: q̃ erat añ tēplū Bellonæ, & ita nō neglecto penitus priſco ritu, bellum indicebat̃: ad quem Papinius alludēs in thebaide fingit, Bellonā intorſiſſe haſtā ex Lariſſa arce argiua in fines boetiorum: qbus argiui parabāt bellū. Ita. n. canit: Pria manu rutila de vertice lariſſeo. Oñdit bellona facē: dextraq; trabalē Haſtā intorſit agēs: liqdo q̃ ſtridula cęlo fugit: & aduerſæ celſo ſtetit agere dirces. ¶ Sanctiſſime. i. religioſiſſime. ¶ Iure fœciali: quo fœciales Po. Ro. quōdam vtebātur in faciēdis: indicendiſq; bellis. ¶ Ex quo: ob hoc qa præſcripta erat æquitas belli. ¶ Denunciatū: intelligit̃ ſimplr̃ ſine aliqua ſolēnitate. ¶ Indictū: ſolēnitate q̃dā & ritu fœcialiū in bello indicendo: & affert exēplum Catonis cēſoris, cuius filius militabat ſub Pōpilio in Macedonia: vt cognoſcat̃ q̃ta obſeruatio erat apud antiquos & cura circa ius belli & aduerſus hoſtes. ¶ Pompilius imp. hęc hiſtoria iplicita videt̃. Plutar. n. dicit filium Cato. militaſſe in Macedonia ſub Paulo æmilio: & fortitudinis laudē meruiſſe: cū enſem quē amiſerat: e mediis hoſtibus recupauit mirātibus cūctis ai magnitudinē atq; cōſtantiā & Ci. dicit meruiſſe ſub Pōpi. ¶ Tyro: nouus miles. ¶ Militiæ ſa. formula ſacri militaris Aulus Gellius, repetit perſcriptā a Cincio in li. de re mili. q̃ talis eſt. In magiſtatu. C. Lelii. C. filii conſ. L. Cornelii. P. filii conſulis in exercitu decemq; millibꝰ paſſuū ꝓpe furtū nō facias dolo malo. ſolꝰ neq; cū pluribꝰ pluris nūmo argēteo in dies ſingulos extraq;: haſtā haſtile ligna pabulū vitē facułā ſiqd vbi inueneris: ſuſtuleriſue: qd tuū nō erit qd̕ pluris nūmo argēteo erit. vti tu ad C. Lęliū. C. filiū cōſule. L. ve Corneliū. P. filiū ꝯſulē: ſiue ad quē vter eoꝝ iuſſerit ꝓferes. Aut ꝓfitebere i triduo ꝓximo quicqd iueneris: ſuſtuleriſue dolo malo. Aut dño ſuo cuiū id cenſebis eſſe reddes. vti qd rectū factū eſſe voles. ¶ Secūdo ſacro: vt iterum iuramēto ipſum aſtringeret: qm̃ erat a militia dimiſſus & ſic nō poterat iure pugnare cum hoſte cum non eſſet miles, qm̃ dimiſſus, fuerat cū ea legione, quā Pompilius dimiſit: cum eam alere non poſſet.

FRA. MAT. ¶ Denūciatū: p fœciales qñ ablata repetebāt. ¶ Indictum: qñ tribus & . xxx. diebus res repetitæ nō reddebant̃ & haſtā in fines eorū a quibus repetierat fœcialis iecerat, Pōpilius exēplū ex quo oñdit̃ quāta diligētia veteres Romani belli iura ſeruauerūt: q ne militare qdē illū poſſe voluerūt: & cū hoſte pugnare q̃ militiæ ſacro obligatus non eſſet. Milites iurati dicebant̃: quos iterrogabat examinabatq; iperatores: ii per Genium ipſius & p Iouē iurabāt q morte reip. cā nō euitarēt: auctor Vegetius lib. de re mili. & qm̃ ſinguli iurabāt oia ſe ꝓ reip. eſſe facturos: neq; diſceſſuros: niſi cōpletis ſtipendiis hoc eſt. xxv. annis h̃ militia legitima & ſacrum appellabat̃ de q̃ Vir. ait moris romani haud ignarus fas mihi gratoꝝ ſacrata reſoluere iura. ſacro quatuor modis ſoluebantur milites: vt digeſtis diſcimus li. iii. titu. de his qui notantur iſamia. Aut. n. erat honeſta miſſio: q̃ emeritis ſtipēdiis: vel qñ ab iperatore indulgebatur: aut cauſaria: q̃ pp valetudinē a militię laboribus ſoluebat, aut ignominioſa: & h̃ quidem miſſio erat toties quoties iis q mittebat adiiciebat noīatim ignominiæ cā ſe mittere: ſemper āt adiiciēdū erat cur miles mitteret̃: ſʒ & ſi eū exauctoraſſet. i. inſignia militaria detraxiſſet iter infames erat: licet non addidiſſet ignominiæ cā ſe cū exauctoraſſe. q̃rtū genꝰ miſſionis erat: ſiqs euitādoꝝ numerū cā militiā ſubiiſſet: & h̃ miſſio exiſtimationē nō lędebat. Nō ſolū aūt vnus miles dimittebat̃ aliq̃ ſupius dicta cā, ſed ēt q exercitui p̄eſſet: exercitui aūt p̄eſſe dr̃ q nō vnā cohortē: nec vnā aliam: ſed multos militū numeros: & legionē vel legiones cū ſuis auxiliis ſibi ab ipatore cōmiſſas regit, auctor Vulpia. Sæpe legiōes dimittebant̃: vt ſumptus reip. remitteret̃: cū neceſſaria illa nō videret̃. Qua cā Pōpilius legionē demiſiſſe credit̃: dicta legio ē q milites, q i ea erāt delecti eſſent. Cōtinebat a p̄ncipio ſex millia peditū & qngētos eqtes poſtea variatꝰ eſt numerus. Cōtigit āt hoc qd̕ Ci. ſcri. bello qd̕ geſtū ē ꝯtra Gallos iſubres & ligures: paulo añ bellū macedonicū. Quo. C. Pōpiliꝰ a Gallis obſeſſus ꝯfuget̃ nullo mō poſſet: i collocutionē cū ducibꝰ hoſtiū venit: & ita diſceſſit: vt ipedimenta relinq̃ret: & exercitū duceret: hic eſt Pōpiliꝰ: q miſſus legatus ātiochū ſyrię regē de quo Ptolomęꝰ: & Cleopatra ęgypti reges vexabat̃. Cū monuiſſet: vt a ſocii regis abſtineret̃ iniuria: & auditis mādatis cōſideraturū ſe ille qd̕ faciēdū eēt virga regē circūſcripſit iuſſitq; anteq̃ circulo excederet rñſum dare: q̃ aſpitate efficit: vt Antiochus bellū omitteret. Idē iuriatū virū calliditatis acerrimæ q ex venatore latro ex latrone dux atq; ipator factꝰ ē p fraudē i hiſpania opp̄ſſit. ¶ Impator: i iſubria ꝯtra ligures & gallos iſubres. ¶ Tyro: nouꝰ miles. ¶ In ex. Pōpilii: fuit h̃ Catonis ſenioris filiꝰ corpe: nā molliore: & minꝰ laboribus ſufficiēte. Qui tñ id ſtudio induſtria ꝯſecutꝰ eſt: vt nō mediocriter i re militari ſtrennuus eſſet: auctor Plutarc. in Catonis ſenioris vita. ¶ Scdo ſa. erat. n. a prio ſolutus: dimiſſa legione in q̃ militabat: nec militare iure poterat: niſi iteꝝ ſacro obligaretur.

ASCĒ. ¶ PER ſcripta ē ſanctiſſime i iure fœciali ppli ro. qd̕ ius p fœciales. i. fœderis & belli patores ſeruabat. Ex quo. ſ. iure fœciali pōt itelligi nullū bellū eſſe iniuſtū: niſi qd̕ gerat̃ aut rebꝰ petitis (fœciales. n. res iniuſte ablatas priꝰ repetebāt) q̃s ſi bona venia ipetrare nō poterāt bellū idicebāt: & iō dicit: aut q ſit denūciatū & idictū añ ſup. q̃ gerat̃. Pōpiliꝰ impator. i. priceps exercitꝰ Ro. tenebat ꝓuinciā. i. regiōe prius a Ro. deuictā: haud porro. i. lōge a Ro. victā. ſ. Macedoniā: in cuius Pōpilii exercitu filius Catonis Cēſorii. ſ. militabat. i. militiam exercebat exñs Tyro. i. nouus miles. Aūt ꝓ ſed: cū videret ſup. vtile eſſe Pōpilio dimittere vna. legionē. i. tantā ptē exercitus: dimiſit quoq;. i. ēt filium Catonis q militabat eadē legione. ſ. dimiſſa. Sed cum filius. ſ. Catonis manſiſſent in exercitu amore pugnandi. Cato ſcripſit ad Pōpiliū, vt ſi pateret̃ eū manere in exercitu: obligaret. i. aſtringeret eū ſecūdo ſacro. i. iuramēto militię: quo. ſ.

Fœciales vnde dicantur.

Vege. de re mili.

Vulpianus

Caius Pompilius a gallis obſeſſus

Lex fœcialis

Adeo ſumma erat obſeruatio in bello mouēdo. Marci quidē Catonis ſenis eſt epiſtola ad M.filiū, in qua ſcripſit ſe audiſſe eū miſſum factū eſſe à cōſule, cum in Macedonia bello Perſico miles eſſet. Monet igitur, vt caueat, ne prēliū ineat. Negat enim ius eſſe, qui miles non ſit pugnare cum hoſte. Equidē illud etiam aīaduerto, quod, qui ꝓprio noīe perduellis eſſet, is hoſtis vocaret̄, lenitate verbi triſtitiam rei mitigante. Hoſtis enim apud maiores noſtros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Indicant.xii. tabulæ: aut ſtatus dies cū hoſte. Itēq; aduerſus hoſtē æterna auctoritas: quid ad hanc manſuetudinem addi pot, eum, cū quo bella geras, tam molli nomine appellare? q̄q̄ id nomē durius effecit iā vetuſtas: à peregrino enim receſſit, & proprie in eo, qui cōtra feret arma remanſit.

per dimiſſionē erat abſolutus: q̄a nō poterat pugnare iure .i.iuſte & legitime cū hoſte: & hoc priore ſacto amiſſo.

PET. MAR. ℂ A D E o: in tm̄ obſeruabant̄ cerimoniæ & ritus bellandi. ⁋ Obſeruatio.ſ.legū conſuetudinum & diſciplinę veteris in bello. ⁋ Catonis ſe.ad d̄ram Catonis iunioris: qui vticenſis cognominatus eſt. ⁋ A cōſ. Pōpilio. ⁋ Bello: pſico: qd̄ gerebatur ꝯtra Perſen regē Macedonię. ⁋ Ius eſſe: iure licere. ⁋ Miles: ſcriptus in militia: & q nō dedit nomē: & militiæ ſacto ſe non obligauit. ⁋ Eqdē illud eſt: ꝓbat et Ci. Romanoꝝ ęqtatē & lenitatē erga hoſtes. ⁋ A iaduerto: video & ꝯſidero. ⁋ Proprio nomine .i.is ꝓprie dicebatur perduellis: q apud antiquos is erat: q nūc dr̄ hoſtis: & ꝑduellis ēt is dicebat̄: q ꝑ ſeditionē interfeciſſet ciuē Romanum: aut arma mouiſſet: & ēt is q cōmiſiſſet crimē læſę maieſtatis. Vn̄ Cęſar auctore Tranquil. ſubornauit vnū q.C.Rabirio pduellionis diē diceret: quo adiutore ſenatus coercuerat ſeditioſum Saturninum Tribunatu: quo violato crimē lęſe maieſtatis cōmittit̄. Varro ait: Multa alia aliud nunc oñdūt: aliud añ ſignabant. vt hoſtis nā tū eo verbo dicebāt pegrinū: q ſuis legibus vteret̄: nunc inqt eū dicūt: quē tunc dicebāt pduellē: Pōpeius ait hoſtis apud antiquos pegrinus dicebat: nō dr̄ hoſtis p pduellione. Hoſtis eſt gnālis & publicus: inimicus vero priuatus. Vn̄ dicit iuriſcōſul. hoſtes ſunt q̄bus publi e bellū decerni t̄: Cæteri latrones ſunt aut ꝑdōes. ⁋ Lenitate verbi, mixti ſignatione. nam dicebat̄ mitiore noīe hoſtis ille q eſſet pduellis: vn̄ nois lenitate aſperitatē rei mitigabant. ⁋ Triſtitiā, aſperitatem. ⁋ Quē nūc pe.q iure ppl̄i Ro.nō vteret̄: & pegrinus vocat̄ qui in ciuitate ſua nō eſt vel q non oriūdus ex nr̄a ciuitate. apud antiquos is appellabat̄: q alienus eſſet a pop. Ro. Ambroſius ait: aduerſarios molli appellatione noiabant: vt peregrinos vocarēt. hoſtes.n. antiquo ritu pegrini dicebantur: hebręi appellabāt aduerſarios allophilos, ideſt alienigenas. Paulus iurecōſul. ait. Quos nos hoſtes appellamus eos: veteres pduelles appellabāt: p eā adiectionē indicantes cū quibus bellū eſſet. Plu. ait. pduelles penetrant ſe in fugā. ⁋ Indicant: teſtant̄ & declarāt hoc.xii. tabulæ: verba q̄ ſcripta erāt in legibus.xii. tabularū, in q̄bus cū de aduerſario alicuius in cā & pegrino: q ſuis legibus vteret̄: fieret mētio: hoſtis appellabat̄. ⁋ Aut ſta. iudicii cā conſtitutus. hoc.n. ſignat dies ſtatus. ⁋ Cū ho.i.pegrino & aduerſario in cā. ſtatus dies dicebat̄: in quo litigātes cōparere debebant. Plau. ait. ops ire: dies eſt ſtatus cum hoſte.i.pegrino & aduerſario in cā. Cincius lib.v. de re mili. militibus ſcriptis diē quo adeſſe deberet ꝑfiniens has addidit exceptiones. Niſi harū aliq̄ cā erit: funus familiare: feriæ vindemiales Calēdæq;: morbus ſonticus: auſpiciū ue qd̄ ſine piaculo ꝑterire non liceat, ſacrificiumue anniuerſariū: quod recte fieri nō poſſet: niſi ipſius eo die ibi ſit ius hoſteſue: ſtatus cōdictuſue dies cū hoſte. Et per hoc oñdit̄ hoſtē ſignare aduerſariū in cā ſiue lite. Itēq; hæc erāt verba in alio loco.xii. tab. ⁋ Aduerſus ho.i. pegrinū & aduerſariū. ⁋ Aeterna au.i.ſemper peregrinus poſſit coerceri: hoc pmittebāt leges.xii. tab. ⁋ Quid ad hāc: laudat Cic. māſuetudinē Romanoꝝ in tali appellatione. nā rei aſperitatē & triſtitiā molli noīe mitigabant. ⁋ Tam molli: miti. ⁋ Quāq̄: id nomē.ſ. hoſtis iā accipit̄ in aliā ſignationē: & nō dr̄ pegrinus: ſed ille qui nobis arma parat & bellum infert. ⁋ Durius.i.q̄q̄ hęc nois ſignatio pp vetuſtatē facta eſt dura & q̄ſi violēta & obſoleta: & iō hoſtis trāſiuit i aliam ſignationē: & nō ſignat pegrinū: vt quondā ſʒ illū q bellū molit̄ & infert: multa ſunt noīa q̄ pp antiqtatē venerunt in deſuetudinē. ſupra dixit: q̄q̄ hoc videbit̄ cuipiam durius.i. nimis durū & inuſitatū. Phauorinus phs vt eſt apud Gelium adoleſcēti verboꝝ veterū cupidiſſimo dixit. Viue morib⁹ ꝑteritis: loquere verbis pñtibus: & tāq̄ ſcopulū fugias inſolitū verbū. Idem Phauorinus dixit ciuibus Romanis latine loquētibus: rē nō ſuo vocabulo demōſtrare nō minus turpe eſt q̄ hoiem non ſuo noie appellare: & Cæſar monuit fugiēdū eſſe iſolitū verbū vt ſcopulū in mari. cōſuetudo dixit Apollinaris cum dña oium rerū: tū maxie verboꝝ eſt: ergo antiquitas efficit: vt illud nomē eſſet durius: nā noia mutant̄ ipſo tpe & cōſuetudie. Qualia apud Cic. inqt Fabi. li.viii. beatitas & beatitudo: q̄ dura qdem ſentit eē veꝝ tn̄ vſu putat poſſe moliri. Verba ſunt Cic.i lib. de natu. deorum: aut iſta ſiue beatitas ſiue beatitudo dicenda ſit: vtrūq; oino durū ſed vſu mollienda nobis verba ſunt. ⁋ Durius: durioris ſignificationis: qm̄ non eſt amplius molle nomen ſed durum & illum ſignificās qui arma mouet, non aduerſarium in cauſa vt prius.

FRA. MAT. ℂ Marci.qdē Catonis &c. Aliud exemplum eiuſdē Catonis. Cū miſſus fuiſſet filius itē; bello Macedonico, qd̄ geſtū eſt ꝯtra Perſen Philippi filiū: de quo victo: & in Samothracia inſula cōprehenſo L. Paulus Aemilius triūphauit: bello aūt Perſico id egregie factū Catonis filii celebratur. Quod cum pugio ictu reiectus ex ſudore manu excidiſſet mœrore affectus cū familiaribus: & ꝯtubernalibus, in ꝯfertiſſimos hoſtes ſe cōiecit: & magna dimicatione, magnaq; vi: nudato loco inter armoꝝ: & cadaueꝝ, q̄ vtrinq; ceciderant: aceruū pugionē inuenit. Qd̄ cū Paulus aīaduertiſſet, magnope delectatus eſt. Cato autem epl̄a laudauit. Nupſit huic adoleſcenti tertia Pauli Aemilii filia Scipionis poſterioris ſoror (auctor Plutar.) Senē dixit Catonē pp iuniorē: q vticē ſis cognominatus eſt. ⁋ A cōſ. Paulo Aemilio cuius nōdum gener erat Marcus. ⁋ Qui miles nō ſit, nō.n. miles eē itelligit̄: q miſſus factus eſt. ⁋ Eqdē & illud &c. Quāta in gerendis bellis lenitate maiores vterent̄ ipſis oſtendit appellationibus. ⁋ Nam pduellē: qd̄ aſperū nomen videbatur: hoſtem quod mite erat nomen vocari voluerunt. Hoc idē Varro ſcribit dicens multa verba aliud nūc oſtendunt, aliud añ ſignabant, vt hoſtis. Nā tū eo verbo dicebant pegrinum: q ſuis legibus vteret̄. Nūc dicunt eū, quē tūc dicebant perduellē. Duellū.n. ſignificabat bellū, q a duabus partib⁹ de victoria ꝯtendentibus dimicat̄, & inde pduellis vel perduellio. Qui ptinaciter retinet bellū. ⁋ Durius effecit vetu. ideſt longi tēporis vſus. ⁋ A peregrino, a peregrini ſignificatione: non.n. amplius peregrinum ſignificat.

Tertia filia pauli æmilii nupſit filio Catonis

perduellis

Peregrinus

Hoſtis

Duellum

ASCE. ℂ A D E O.i. intm̄ erat ſumma obſeruatio in bello mouēdo: vt.ſ. nullus moueret: niſi iuratus. Epl̄a Marci Catonis qdē.i.certe: ſenis.i.prioris.ſ.cēſorii nō vticēſis eſt.i. extra ad filiū, in qua ſcripſit ſe audiſſe eū.ſ. filiū ſuū eē factū miſſū.i. dimiſſum eſſe a cōſule cū eſſet miles.i.cū militaret in Macedonia: bello pſico.i.tpe belli pſici. Igit̄ q̄a audiuerat eum miſſum factū monet vt caueat ne ineat ꝑlium. Negat.n. ius eſſe eū ſup. pugnare cū hoſte: q nō ſit miles.i. ſacto militari aſtrictus. Eqdē.i.ego qdē.i.hoc eſt certe aīaduerto.i.cōſidero: ēt illud.ſ. q is q eſſet ꝓprio noie pduellis.ſ. qa q; duellū faceret.i. publicus inimicus vocaret̄ hoſtis.i. externus & peregrinus, q̄a tunc hoc dicebat̄, alienigena aut externus. Vn̄ ſubdit auctor, & hoc dico lenitate.i. mititate. & mollicie verbi.i. vocabuli mitigantē triſtitiā.i. imitatē rei.ſ. hoſtilitatis

CVM vero de imperio decertatur, belloq́ꝫ queritur gloria omnino, ſubeſſe tamẽ cauſas oportet eaſdẽ, quas dixi pauloante iuſtas cauſas eſſe bellorum. Sed ea bella, quibus imperii gloria propoſita eſt, minus acerbe gerenda ſunt: vt enim, cũ ciuiliter contendimus, aliter ſi eſt inimicus, aliter ſi competitor, cum altero certamen honoris, & dignitatis eſt: cum altero capitis & famæ. Sic cum celtiberis, cum cymbris bellum, vt cum inimicis gerebatur, uter eſſet, non vter imperaret. Cum

tatis & inimicitiarũ capitalium. Enim pro qa is dicebatur apud maiores nr̃os hoſtis: quẽ nos dicimus nũc pegrinum. Duodecim tab.i.leges.xii.tabu.indicant.i.demõſtrant ſup. qđ dictũ eſt: qa in illis iuenit: aut dies ſtat⁹.i.ꝯſtitut⁹ cũ hoſte q ſup. nõ poſſet ꝯſtitui cũ publico inimico.ſ.pduelli: quẽ nũc hoſtẽ dicim⁹. Itẽq; iuenit ſup.i illis: ęterna auctoritas: aduerſus.i.erga hoſtẽ.i.peregrinũ nõ pduellẽ. Qui pt ad hãc mãſuetudinẽ.ſ. appellat eũ cũ quo geras bello tã molli.i.leui noie.i.noiando.ſ.eũ hoſtẽ.i.peregrinũ.q.d.nihil. q̃q̃ vetuſtas.i. ſueterata conſuetudo efficit.i.nomẽ.ſ. hoſtis. Durius: receſſit.n.a peregrino.i. nõ amplius tribuit peregrino & remãſit ꝑprie in eo q cõtra ferret arma.

PET. MAR. CVM vero de iperio. Propoſuit duo gñ̃a decertãdi: vnũ p diſceptationẽ: alteꝝ p vi poſtq̃ de prio diſſeruit & iuſtis cauſis belloꝝ atq; officiis. Trãſit ad alteꝝ qđ ſit armis & vi, iſpmq; diuidit i duas ptes. Nã & p glĩa ꝯparãda: & ipio ꝑpagãdo certaẽ iterdũ aliqñ p vita. cũ hoſtẽ non mõ euicere ſed ẽt trucidare conamur. Et hꝰ ps pceptoꝝ ñ ſolũ ad ſigulos hoies: ſed ẽt ad publicã diſciplinã ptinet. Et docet Ci. monetq; ẽt in h gñe belli dẽre ineſſe iuſtas belli cãs: & diſtiguẽda eẽ hoſtiũ gñ̃a: & ita pugnãdũ vt res & rõ poſtulat: qm nõ cũ oi gñe hoſtiũ eodẽ mõ & aio dimicãdũ ẽ. De ipio.i.qñ bellũ iferẽ p ipio ãpliãdo & glĩa cõparãda: q̃ eſt ꝯſentiẽs laus bonoꝝ: icorrupta vox. bñ iudicãtiũ de excellẽti virtute. Opꝫ ſubeſſe: neceſſe eſt vt ſubſint & inſint eędẽ cãæ: q̃s dixi.i. rõnes qbus iducti id facimus: vt.ſ. ſine iniuria in pace viuaẽ: & qđ bellũ idicaẽ p fœciales & añ denũcieẽ: & ꝙ res pri⁹ repetanẽ: ſi poſſet verboꝝ diſceptatiõe res ſedari: q̃ ꝑpria ẽ hois: beluę.n. vim amãt & nos ad bella ſed ad pacẽ & ꝯcordiã nati ſumus. Sed ea bella: pcipit nũc, quo aio gerẽda ſint ea bella: qbus glĩa q̃riẽ nõ ãt euerſio alioꝝ fundit⁹. Minus acer. minori ſęuitia: & acerbitate: q̃ ea bella qb⁹ p capite dimicaẽ. Vt.n. ſĩiltudinẽ accipit a ſingulorꝝ hoium ꝯtẽtiõib⁹ ciuilib⁹: i qbus nõ tractãtur arma & monet idẽ fere ſeruãdũ eẽ in publicis certaminibus cũ hoſte: vt poſcit illoꝝ atrocitas aut lenitas: quẽadmodũ certaẽ iter ciues in priuatis reb⁹: vt res de q̃ ꝯtendiẽ: reqrit & pſona. Ciuilr: in priuatis negociis ciuiũ.i.in ciuitate iter ipſos ciues. Alr: alio aio. Inimicus: ſi ẽ nobis aio nõ amico ſed odioſꝫ. Cõpetitor: i aliquo magĩatu.i.ſi perit eũdẽ magĩatũ quẽ nos petimus. Cũ altero: cõpetitore. Honoris: q̃tũ ad magĩatũ qui petiẽ. Et di. glĩæ q̃ ex ipſo magĩato ſeqẽ. Cũ al. inimico. Capitis, vitę: q inimicus cupit alterius mortẽ, & famã inimico ſuo eripe: cui⁹ amiſſio magna iactura eſt. melius.n.ẽ nomẽ bonũ q̃ diuitiæ multę: & q nitiẽ eripe nomẽ & dignitatẽ, acerrimus ẽ inimicus: q̃ pp fama negligi nõ dẽt: qm ipſã negligere crudelitas ẽ. Et affert Ci. exẽplũ illoꝝ: qbus cũ de capite dimicatũ eſt a Romanis. Plato.i.v. de rep. loquẽs de diſciplina militari dicit. ſordidũ eſt ſpoliare cadauer hoſtẽq; putare mortui corpus quoties gręci ꝯtra barbaros vel barbari ꝯtra gręcos pugnabũt bellũ gerere aſſerem⁹ & hoſtes eẽ nã: & has inimicitias bellũ vocabimus, qñ vero gręci cũ gręcis pugnabũt dicem⁹ eos nã qdẽ amicos eẽ morbo aut labore in hoc græciã & ſeditiõib⁹ agitari: & ſeditionẽ has inimicitias appellabim⁹. Nři exercitus neminẽ græcũ facere ſeruũ dñt. ſed & græcis aliis ꝯſulere potius vt ipſi ab hoc caueant. nã ita facilius ac fortius ꝯtra barbaros inſurgẽt & a ſe inuicẽ abſtinebunt.

FRA. MAT. CVm vero de ipe. dixit de bello gerẽdo qñ iuſta mouemur cã. Nũc de ſuſcipiẽdo bello pcipit: qñ nulla pceſſit iniuria: ſed poſſit ne ſuſcipi nulla pcedẽte cã q̃riẽ. Ariſt.i.poli. durũ & iniuſtũ iqt eẽ hoies quos nã liberos genuit armis ſubigeẽ: & vt ipio vĩo parcãt cogere. Nihil.n.magis indignũ: & iniuſtũ eẽ: q̃ ex alioꝝ factura velle locupletari. Q đ & iurecõſul. vſurpare ſolẽt: ex quo nõ vr ſuſcipiẽdũ bellũ: niſi cã iuſta pceſſerit. Idẽ tñ Ariſt. poſſe bellũ ſuſcipi qbuſdã ꝑbat rõnib⁹: aſſerẽs multos eſſe ſeruiles hoies ſic na genitos vt digniorib⁹ ſubeſſe dcant. Q đ ſi aliqñ recuſauerint nõ indignum videri eoꝫ armis cõpelli: & iuſtũ eſſe: vt parere cogant. Alia rõ eſt ꝙ dẽt dignitatẽ ſuã augere qĩ qs ſibi virtutis ꝯſcius principatũ affectat: & ad ipandũ natus eẽ vr: vt cogere poſſit iferiores ſibi parere: ita tñ vt ipſe bñ iperãdo hũanæ cõſulat ſocietati, iꝫ ergo de ipio decertare cũ iis: quos minus dignos exiſtimes: ẽt ſi nulla iniuria fcã ſit, ſꝫ h ſupius reꝑhẽdit Ci. cũ dixit illđ moleſtũ vr maxis ais ſplẽdidiſſimiſq; igẽiis plerũq; exiſtũt: honoris iperii: potẽtiæ, glĩæ, cupiditates. Et ppea cauẽdũ neqd in eo gñe peccẽ. Illud itaq; intelligẽdũ Cic. voluiſſe: vt q pro glĩa: & ipio bellũ gerere deſiderãt: iuſtã cãꝫ hẽant vel ſaltẽ denũcient anteq̃ inferãt: & a fraude abſtineãt. De impio: cũ nulla facta iniuria eſt: & id agiẽ, vter icipet: & ſuperior ſit. Cui⁹ modi cũ Romanis finitimi ppĩi bella geſſerũt, vt latini & tuſci. Glĩa, vt tm̃ laudẽt: q vicerint. Cãs eaſ dẽ: nullũ bellũ ſupius dixit iuſtũ eẽ: niſi qđ aut reb⁹ repetitis geriẽ aut denũciatũ antea ſit: & idictũ. Sed ea bella: minus dicit aſpe gerẽda bella: q̃ pro glĩa geruntẽ: non vt ſit: & viuat: ſed vt impet. Vt.n.&c. Id ait i bellis ſeruari dẽre, qđ & in ciuitatibus cuſtodiẽ: vt alr pugneẽ cũ iis q de ipio certant: alr cũ iis q de vita: ſicut ciuis alr certat cũ inimico: alr cũ cõpetitore, q eũdẽ petit magĩatũ: cũ h.n. de honore: cũ priore de capite certamẽ eſt. Quotãnis aũt cũ cãditati in martiũ cãpũ die comitioꝝ deſcẽdebãt certare iter ſe cõpetitores ſolebãt (vt apud Liuiũ: & alios romanę hiſtorię ſcriptores legim⁹.) Capitis: vitæ. Sĩr.n. & vita priuantur victi & fama. Credunẽ.n. fuiſſe min⁹ in re gerẽda prudentes aut cã pugnaſſe iniuſtiore: hoies.n.ex euẽtu res plerũq; idicãt.

ASCE. CVm vero &c. Docet aliter pugnandũ eſſe vbi certaẽ vter viuat: ꝙ vbi ꝯtẽdiẽ vter regnet. interdũ.n. hoſtes nõ vitã ſed impiũ expetũt: vt ꝑbat exẽplo Pyrrui regis Epirotaꝝ: cuius liberalẽ ſniam ex verſibus Ennianis affert Cice. pro qbus ſciet lector antiq̃tatem q̃ in eis eſt: nõ Ciceroni aſcribendã eſſe ꝛ qui eos fideliter citat: ſed Ennio auctori: multũ.n. refert an nr̃a an alioꝝ verboꝝ ponamus, Poniẽ aũt hic mi pro mihi: & dederitis pe. lõga & velit vltima lõga: & volẽtibus vltima breui: licet ſequatur cõſonans: qa liqueſcit more antiquo. Ordo eſt. Vero p ſed cũ.i. quãdo decernaẽ de impio.i. vtrũ impet & gloria q̃riẽ bello: tunc ſup: oportet tñ ſubeſſe oino eaſdẽ cãs quas dixi pauloante eẽ iuſtas cãs belloꝝ: vt.ſ. fiãt bella eo aio: vt i pace ſine iniuria viuaẽ: & vt prius indicanẽ: & denũcianẽ per fœciales hoc eſt ꝙ alr ſine iniuria vini nõ poſſit. Sed ea bella qbus glĩa impii eſt ꝑpoſita.i. q̃ſi merces: & finis cõſtituta ſũt gerẽda nimis accerbe q̃ ſup. ea i qbus de vita cõtendiẽ. Eni pro qa vt.i. quẽadmodũ: cũ.i. qñ nos cõtendimus ciuiliter.i. in foro iudiciali cũ ciuibus cõtẽdimus, ſup. alr ſi ſup. collitigator nr̃ eſt inimicus.i. accuſator cr̃is, & aliter ſi ſup. eſt cõpetitor.i. eiuſdẽ dignitatis, aut magiſtratus petitor, qa ſup. certamen honoris & dignitatis.i. de honore & dignitate eſt cũ altero.ſ. cum competitore, & ſup. certamẽ capiti: ideſt vitæ & famæ eſt cum altero.i. cum inimico.

PET. MAR. ¶ Sic, eodẽ mõ. pari ſĩitudine & gñe ꝯtentionis diuerſo. Celtiberis: numãtinis q i celtiberia ſũt: & hñt mores eſſe ratos & p.xx. an. cũ Ro. pugnarunt de capite & vita: quos tãdẽ Scipio attriuit, celtiberi ſũt ppĩi Hiſpaniæ ac colentes ibeꝝ fluuiũ ex celtis ppĩis Galliæ originẽ hñerũt: unde Lu. profugiq; a ſede vetuſta Galloꝝ celtę miſcẽtes nomẽ

Iuſtam i ol genere belli cãm eſſe q̃redam

latinis,ſabinis,ſamnitibus,pœnis,pyrrho,de imperio dimicabatur.Pœni fœdifragi,crudelis Hannibal,reliqui iuſtiores. Pyrrhi quidem de captiuis reddendis illa præclara ſententia eſt.Nec mi aurum poſco : nec mi pretium dederitis. Nec cauponantes bellum , ſed belligerantes.Ferro,nō auro vitam cernamus vtriq;, vos ne velit, an me regnare hera, qdue ferat ſors uirtute experiamur,& hoc ſimul accipe dictū. Quorū uirtuti belli fortuna pepercit horūdē me libertati parcere certū eſt dono ducite: doq; volētibus cum magnis diis.Regalis ſane,& digna Aeacidarū genere ſētētia.

liberis.⸿Cum cym.ppl'is Germaniç q magna hoium manu collecta in Italia inimico aio ſeſe effundebant:quibus alpes magno ipetu & veſano furore trāſcēdētibus Marius arpinas occurrit: & eos fugauit:ceciditq;.tū cymbrorū.c.xl.m. deſiderata ſunt: & capta.xl.m.de cymbris Marius clariſſimū reportauit triūphū.Et iura belli poterāt videri cū qbꝰ certamē ē:vt cū inimicis:cū āt ipiū qrerent: videbant cōpetitores: iō nō ꝯſtituit Ci. ipſos fuiſſe hn̄dos oino inimicos:aut ꝯpetitores , qñ ñ ſeruarūt iura belli : q ſuādā ſunt cū de ipio:nō aūt de vita dimicant.Sed planum eſt Carthagmenſes de ipio certaſſe cū Ro.: quāuis fœdera violauerit: & Hāni . crudelior fuerit q̄ ius belli quo im piū q̄rit & gl'ia requirebat. Sex fuerit fœdera:vt auctor eſt Polybiꝰ,iter Ro.& Carthaginēſes ſcripta i çneis tabulis:& ſuata į tēplo Iouis Capitolini.Primū fuit poſt exactos reges:Bruto & Publicola cōſ.Itē duo alia añ pmū bellū punicū . Quarto pacto prio bello pūico:qd̄ Hamilcar pr̄ Hānibalis legatꝰ Carthaginēſiū cū luctatio ꝯſule pcuſſit.Quintū fuit poſt illud luctatii. Sextū cū Haſdrubale gñe Hamilcaris rē i Hiſpania gerente,vt terminꝰ ipii eēt amnis iberꝰ.Sagūthinis medus inter ipia duoꝝ ppl'oꝝ libertas ſeruaret.hi fœdus Hānibal rupit & ſolo çq̄ta Sagūtho Italiā iuaſit:quā p tot annos ſumma crudelitate lacerauit. Hçe fuerūt fœdera añ ſm bellū punicū.⸿Crudelis Hā.nā i eo erat pfidia pluſq̄ punica : inhumana crudelitas:nulliꝰ dei metꝰ & igēs ſitis hoāni ſanguis.De Hānibalis felicitae dixi i cōmētarus Sylii. ⸿Reliq: latini, ſabini,ſannites,Pyrrhus.⸿Iuſtiores : q̄ fuerint pœni & Hānibal qin ſeruauerūt meliꝰ iura belli quo ipiū q̄rit:nō.n.geri dñt tāta ſæuitia & pfidia, q̄ta id quo de capite dimicat, vñ cū pœni eēnt pfidi & crudeles, videbant inimici nō cōpetitores, & de vita certare,nō ipio.⸿Pyrrhi qdē:nūc Pyrrhi humanitatē & p̄clarā ſniam refert. Miſſi fuerunt legati ad Pyrrhū ꝑ captiuis redimēdis , inter quos Fabricius fuit auctore Trogo & Fabiꝰ auctore Plutar. Pyr.dono remiſit captiuos Romanis dicēs hçc verba:q Enniꝰ poſtea verſibꝰ ꝓſequutꝰ eſt,ex ea p̄da inqt Trogꝰ ducētos captiuos milites gratis Romā remiſit:vt cognita virtute eiꝰ Romani cognoſcerēt et liberalitatē:pugnauerat.n. felici euētu cū Valerio leuino ꝯſule.⸿Preclara: digna memoratu & ſummis laudibus.⸿Nec mi a.p.hi fuerūt verba Pyrrhi ad legatos agētes cū Pyrrho de captiuis redimendis.⸿Mi,mihi.⸿Dederitis: ſic Oui. Vitā dederitis in vndis. & alibi tranſieritis aquas. ⸿Nec cau.q̄rētes pecuniā ex bello vt faciūt caupōes, qui vēdūt vinū.& more iſtitoꝝ q turpe ē.⸿Belligerātes.bellū gerētes,belligero ātiquū verbū eſt: q iā abſoleuit .⸿Ferro:armis.⸿Nō a.nō pecūia more iſtitoꝝ. ⸿Cerna.decernamꝰ.i. certemꝰ ꝑ vita armis nō pecūiis. Vir. Et cernere ferro: cernere in,p̄t Noniꝰ ſignat dimicare. Enniꝰ i Medea exule , nā te ſub armis malim vitā cernere.⸿Vtriq: vos Ro.& ego.

FRA. MAT. ℂ Cum cel. Exēplis ꝓbat qūo alr̄ cū certātibꝰ de gl'ia & iperio:alr̄ cū certātibꝰ de vita:bella geranť. Regio hiſpaniç eſt celtiberia magna pte iculta & aſpa:ac fluuialibꝰ inundationibꝰ vaſta. Cūq; celtiberi ipſi q̄drifariā ptiti ſint. Fortiſſimi ad ortū:ac meridiē ſūt Vraci,quoꝝ ciuitas Numantia (auctor Stra.) Cato cēſoriꝰ celtiberos robur hiſpaniæ & ipatiētes iugi (vt Florus ait) aliquot p̄liis fregit. Gracchus ille pr̄ Gracchoꝝ cētū & .l. vrbiū euerſione mulctauit. Varia pterea & diuerſis tpibꝰ ad Cçſ.vſq; Auguſtū cū celtiberis & aliis hiſpaniæ ppl'is geſta ſunt bella.⸿Cū cym.ii Germaniç ſunt ppl'i ad Oceanū ſeptētrionalē hitātes:iūcti Teutonis:atq; Tigurinis i Italiā cū vxoribꝰ & liberis venerūt: aliqd ſibi terrç dari a ſenatu miſſis legatis petierūt. Q d cū

Cymbri germāiæ populi

nō ipetraſſent vi petere ꝯſtituerūt:multis romāos affecerūt cladibus. Sed a Mario:q ſepties ꝯſul fuit aliquot p̄lius penitus deleti ſunt. Bellū cymbricū ſcri. Appia. Cāæ eoꝝ a ptiis ſedibꝰ ꝓfectionis variæ traduntǂ a Strab. & aliis nōnullis. ⸿Vter eſſet:vter viueret.⸿Cū la.oē latiū. Manlio tuſcu.duce in vltionē regū Targnoꝝ bellū romāis itulit. Victi ſunt latini a poſthumo dictatore ad Regillū lacū : nec multo poſt cū eiſdē de finibꝰ certatū ē. Cū vero incēſam a Gallis vrbē ſemp antea æmulatiōe ipii infeſti cōtenerēt:& ius citatis ptē ipii,ac magiſtratuū poſcerent : pari ipio.T. Mālio Torq̄. & Decio murena ꝯſulibꝰ ac ducibꝰ ſupati ſunt. Quo bello alter ꝯſulū ſe deuouit. Iteꝝ ad arma oē latiū ꝯcurrit cū ꝓmiſſū a Liuio druſo ius ciuitatis : illo mortuo a ſenatu negaretǂ: victiq; ſunt diuerſis p̄liis. De ipio itaq; ferme cū illis ē certatū.⸿Cū Sa.ii iacteç ſo.T.Tatio affinitatis imemores ſe latinis adiunxerūt. Sed Curiꝰ dctatꝰ ꝯſul oēs illū tractū:quem Nar.fluiꝰ ambit.fōteſq; Velini,ad mare vſq; Adriaticū igne ferroq; vaſtauit.⸿Sānitibꝰ:Strab.Sabinos & Sānites idem vult eē:ſꝫ fallitǂ. Nā Sānites vicini Cāpaniæ ſunt i Apulia. Capuç p̄cibus Sānitibꝰ gēti opulētç Ro.po.bellū itulit:& ita per Fabios ac Papyrios p̄es:eorūq; liberos ſubegit & domuit,vt Sāniū quōdā i ipſo Sānio regretǂ.qd Florꝰ ſcri. ⸿Pœnis:cū qbꝰ geſta ſunt tria bella prio ap̄ Egatas: Luctatio & Catullo ꝯſu.finis ipoſitus ē,victa Carthaginēſiū claſſe:petētibꝰ Carthaginēſibꝰ:pax data eſt . Scdo:acie ſupato Hāni.a ſupiore Scipiōe:iteꝝ pax petētibꝰ carthaginēſibus. Sed graui impoſito tributo: cōceſſa ē. Tertio a poſteriore Sci.& Carthago deleta ē: ſed añq̄ fœdꝰ frāgerēt pœni de ipio nō de vita cū illis dimicabatǂ.⸿Pyrrho, hic Epirotarū rex i Italiā a Tarētinis accerſitꝰ cōtra Ro.vario euētu bellū geſſit. Erat tūc Tarētū Lacedçmonioꝝ opꝰ, Calabriæ & Apuliç totiuſq; Lucaniç caput. Tū magnitudine & muris: portuq; nobile:tū admirabili ſitu. Curia dētatꝰ Pyrrhū vicit:& Italia expulit.⸿Pœni f.Q uater.n.renouatū cū ro. fœdus fregerūt. Vñ & Vir.ait.Quippe domū timet ambiguā tyrioſq; bilingues, & Sal.aliđ i ore,aliđ i corde clauſū gerūt.⸿Crudelis Hā.Q ui ꝯtra fœdꝰ ſupato hibero ſagūtū ſociā po.ro.ciuitatē.vii.mēſe cœpit,de hoc Liuius. Inhumana crudelitas,pfidia pluſq̄ punica:nihil veri , nihil facti: nullū iuſiurādū: nulla religio.⸿Reliq iu.vt Latini,Sabini, Sannites.⸿Pyrrhi q. Laudat Pyrrhi de captiuis reddendis ſniam. Cū valerius Leuinus ꝯſul paꝝ ꝓſpe aduerſū Pyrrhū pugnaſſet. Elephātoꝝ iuſitata facie territis militibꝰ. Caius Fabriciꝰ miſſus ē ad Pyrrhū,vt de captiuis redimēdis ageret: captiui ſine p̄cio a Pyrrho redditi ſunt. Miſſo Cynea legato ad ſenatū Apii Claudii ſnia,pax petēti regi negata ē. Sed Pyrrhi de captiuis rn̄ſū. Enniꝰ q bellū ſcripſit Tarentinū verſibꝰ ꝯplexꝰ ē:qbꝰ ſic lo.ītē regē facit.⸿Nec mi au.p. qd Ro.offerūt ꝑ captiuis.⸿Cauponātes bel.hoc eſt lucrum ex bello q̄rētes:vt caupones ſolēt q vilioris emere ſtudēt:q̄ maioris vēdāt,Caupo:vt Paulꝰ ait iurecōſultus li.iiii.dig. mercedē accipit:vt viatores manere in caupona patiatur.

Sabini & ſannites ſunt idē ſm Strabo.

De tribꝰ bellis punicis

Apii claudii ſentētia quare non eſſet habenda pax cum pyrrho

ASCE. ℂ Bellū ge.ſic cū cel.i. Numantinis ppl'is hiſpaniæ,& cum cymbris ppl'is Alemaniæ,vt cum inimicis.ſ.vter ſup.ppl'is ēt.i.viueret non vter iparet : ſed ſup.dimicabatǂ.i. digladiabatǂ cū latinis.i.ppl'is i antiquo latio,cū Sānitibꝰ: & cū ſabinis ppl'is Italiç, & cū pœnis.i.punicis ppl'is.i.carthaginēſibus, & cū Pyrrho rege epirotaꝝ, de ipio potiꝰ ſup.q̄ de vita:ſed pœni.i.carthaginēſes erāt ſup. fœdifragi.i. fœderis fractores. Et Hā.erat cru.reliqui ſup.erāt iuſtiores.i.humaniores cū humanis:qđ ad iuſtitiā pertinet. Illa p̄clara.ſ. notiſſima ſnia ex verſibus Ennianis, eſt qdē.i.certe Pyrrhi de

reddendis

reddēdis captiuis, Dixit.n.Pyrrhus Rōanis captiuos ſuos auro redimere volētibꝰ. Nec poſco.i.regro:mi.i.mihi auꝝ: nec dederitis mi.i.mihi pciū. Ne p & ñ: & nos ñ cauponantes.i.p modū cauponū lucra q̄rentes:ſʒ belligerantes.i.vera bella gerētes:cernamꝰ.i.decernamꝰ vtriq; vitā.i.vtri viuāt: ferro.i.armis:nō auro:ideſt aureis nummis.

duce Xātippo Lacedemōio q īſidias parauit ut canit Syllius,⸿ Captiuis quos Regni i Africa felici euētu pugnans excpat.⸿ Cōmutādis:vt Cōmutareſ cū Regulo.dixit ſniaſ nō eē reddēdos captiuos.⸿ A ppin.& maxie ab uxoř Martia:q̄ vnice ipm amabat.⸿ Bellicis off.q̄ ad bellū pertinet.

⸿ Hera.ſors dña:fortuna:q̄ in ſua ptāte oia hñr: vt vulgi fert opio.

PET. MAR. ⸿ AN regnare:qm̄ de ipſo dimicabať ñ de vita.⸿ Hera: fortūa reꝝ dña.⸿ Ferat:afferat & cupiat.i.expiamur viribꝰ qd velit fortūa:ñ pecuniis.⸿ Sors:caſus belli & euēꝰ.i.ipſa fortūa hera.i.q̄ i oi re dñať.⸿ Virtute:fortitudine & ñ pecūiis more cauponū, Virtus pprie fortitudo dř a viro. Vñ i.ii. Tuſc.ſcri. Ci.atq; vide ne cū oēs ai affectiōes virtutes appellenť: nō ſit h̄ ppriū oiuʒ nomē:ſʒ ab ea q̄ cæĺis añcellebat:oēs noiatæ ſint:appellabat ē.n. ex viro virtꝰ.viri aūt ppria ē fortitudo.⸿ Et h̄.ſ.qd dicā ⸿ Accipe:o Rōanę:q ad me veniſti.⸿ Belli f.i.q i bello ñ ceciderūt:volo vt liberi ſint. ⸿ Fortūa:caſus & euētꝰ belli ⸿ Eorūdē: duę pmę vocales vnā coaleſcūt ſyllabā: & ꝯnectunť p'eā figurā quā græci ſynæreſin & ſynecphoneſin vocāt.vt illđ Vir.vno eodē q; igni, Et Propti:eoſdē habuit ſecū qbꝰ eſt elata capillos eoſdē oculos lateri veſtis aduſta fuit,⸿ Certū eſt:ꝯſtitui liberare illos qbꝰ i bello fortuna pepcit.⸿ Dono du. vertit ſermonē ad legatos Pyrrhꝰ.⸿ Cū m.d.bōis auſpiciis.q.d.dii voluerūt:vt hi i bello ñ caderēt. & ſic vñr velle eē liberos. Ergo volētibꝰ diis illos accipiatis ſine pcio & bōis auibꝰ. Var.putauit deos magnos eē cælū & terrā.aliq dixerūt eē penates: quos Dardanus ex Samothracia i Phrygiā aduexerat. Caſſiꝰ hemia auctore Macr. dicit Samothraces deos eoſdēq; Rōanoꝝ penates pprie dici deos magnos. Sciēs inqt h̄ nř Vir.ait: Cum ſociis natoq; penatibꝰ: & magnis diis hos vocabāt Troiā deos pños auctore Higino.cuiꝰ opionis Vir.fuit dicēs: Dii pñi ſeruare domū.magni dii apđ Ro.erāt Iuppiť Iuno & Pallas:quos ī Capitolio colebāt: p quos iurat Scipio apđ Sylliū lib.x. Tarpea př q tēpla ſm icolis a cęlo ſedē & Saturnia nōdū iliacis mutatā malis: tuq; aſpa pectꝰ Egide gorgoneos virgo ſuccincta furores.⸿ Regal ſa.laudat Ci.ſniam Pyrrhi dignā eo rege, q ab Achille æaci nepote magnaio & fortiſſimo heroe originē hēbat.⸿ Regal,digna Pyrrho rege fortiſſimo. Regiū dř id qđ ē,aut fuit regis. Regale: dignū rege. ⸿ Aeacidaꝝ ge.fortiſſimis viris & magnais, Aeacus fuit př Pelei. Peleꝰ Achilř. Achilles Pyrrhi:q i Epiro regnauit,ad quē h̄ Pyrrhꝰ genꝰ ſuū referebat.⸿ Snia, dcm̄ laude dignū.

A Tq; ēt ſiqd. Nūc pcipit ſuādā eē fidē ēt hoſtibꝰ & ea q̄ tpibus adducti pmiſimus. Et affert exēplū M. Attilii Reguli:q captꝰ a Xātippo Lacedęmōio & Romā miſſus cū prius iuraſſet ſe rediturꝝ: aut cū eo captiui pmutarenť. Regulꝰ i ſenatu grauiſſima oſone id diſſuaſit, dicēs ſe nullo vſui futuꝝ Rōanis,qm̄ venenū ſibi a pœnis datum eēt quo paulo poſt tabefeceret: & ſic Carthaginē ad paratū ſuppliciū reuerſus eſt:ne fides hoſti data violareť. fidē inqt Pla.in.i.de legibus pfectā iuſtitiā noiare poſſumus. De Regulo:eiuſq; ſupplicio pła dixi apud Sylliū lib.vi. & aliq̄ dicenť i.iii.vo.⸿ Singuli,ſoli ciues:nō ſolū tota ciuitas.⸿ Tpibꝰ:aliq̄ tēpoꝝ ꝯdōne: & aliq̄ difficultate coacti.⸿ In eo ipo: qđ pmiſſū ē tali tēpoꝝ ꝯdōne.⸿ Pœnis, Carthaginenſibus

⸿ Fides etiam hoſtibus ſeruanda.

ATq; ēt ſiqd ſinguli, tpibꝰ adducti, hoſti pmiſerint, ē i eo ipo fides ꝯſuāda: vt prio punico bello, Regulꝰ captꝰ a pœnis cū de captiuis cōmutādis Romā miſſus eſſet, iuraſſetq; ſe rediturū, primū, vt vēit, captiuos redēdos i ſenatu nō cenſuit: Deīde cū retinereť á ppinqs, & ab amicis, ad ſupplicium redire maluit, q̄ fidē hoſti datā fallere. Scđo āt bello pūico, poſt canēſem pugnā, quos decē Hānibal Romā ad ſtrictos miſit iureiurādo, ſe redituros eē, niſi deredimēdis iis q capti erāt, īpetraſſēt, eo oēs cēſores, quod qſq; eoꝝ vixit, q peieraſſent, ī erarii reliqrūt, nec minꝰ illū, q iuriſiurādi fraude culpā inuenerat: cū.n. Hānibalis p miſſu ē caſtris exiſſet, rediit paulo poſt, qđ ſe oblitū neſcio qd diceret: deinde egreſſus e caſtris iure iurādo ſe ſolutū putabat, et erat verbis, re nō erat: ſp aūt ī fide qd ſenſerit, ñ qd dixeris, cogitādū. maximū āt exēplū ē iuſtitię ī hoſtē maioribꝰ nřis ꝯſtitutū. qm̄ à pyrrho pfuga ſenatui ē pollicitꝰ ſe venenū regi daturꝝ & eum necaturum, Senatus, & C. Fabrinius perfugā Pyrrho dedit. ita ne hoſtis quidem, & potēris & bellū vltro inſetentis, cum ſcelere interitum approbauit. Ac de bellicis quidem officiis: ſatis dictum eſt.

⸿ A ccipe:O Fabrici.⸿ Quoꝝ vir.&c.illis igř ego pco:qbꝰ fortūa belli pepercit:h̄ eſt:q i bello ñ ptere.⸿ Dono:captiuos: vel dono h̄ eſt gratis ducite.⸿ Regalis ſa.&c.Laudat Pyrrhi ſniam & dignā gñe æacidaꝝ dicit: Iuppiter æacū genuit:ex ęgina Aeſopi filia: Aeacꝰ Peleō: Peleus achillē: Achilles, Neoptolemeū:q & Pyrrhus cognoiatꝰ ē: & poſt Troianū bellū Macedoniā tenuit: ac ſucceſſores reliquit reges Pyrhidas ab eo cognoiatos ſucceſſit illi Piales, Qui vero mediu Tharritam vſq; regesfuerūt, ñ ſatis ꝯſtat. Tharitæ filiꝰ fuit Alcetes: Alcetę Ariſba: vel Arinobes: huic Neoptolemeus: Neoptolemeo Aeacides: Aeacidę pyrrhus h̄ de quo loqť Ci. filius fuit epirotici řgni ſucceſſor aucto. Plu. & Trogꝰ. FRA, MAT. De origine Pyrrhi Regis Epirotarum.

A Tq; ēt &c. Seruādā dicit fidē certo tpe hoſti datā: & exēplo vtiť M. Attilii Reguli:q prio punico bello Xātippi Lacedęmonii ducis Carthaginēſiū mercede cōducti i̇ſidiis captꝰ ē: & legatꝰ poſtea Romā miſſus: diuerſa q̄ hoſtes mādauerāt cēſuit: ne pax fieret ne cōmutatiōe captiuoꝝ ipſe vnus & ſenex recipet. Ad hoſtes ne datā fidē falleret volūtarie:rediit. Nec i vltio ſeu carceris ſeu crucis ſupplicio: vt Florꝰ ait, deformata maieſtas. Immo his oibus ad mirabilior fcā. De h̄ pſſimi auctores multa ſcribūt. vt Polybius Appianus Vale. M. Aurelius Aug.⸿ Singulis tē.neceſſitatibꝰ tēpoꝝ.⸿ Ad ſ.de quo varie ſcribiť, vt apđ Cel.eſt.

⸿ Ne.i.ante:hera.i.dña belli.ſ.fortuna, vellet viuere: vos.ſ. Ro.an me, ve pvel experiamur virtutę.i.fortitudine, quid ſors.i.euētus belli ferat.i.afferat: & accipe ſimul.i. pariter h̄ dictū. Certū eſt.i.decretū eſt: me parcere libertati horūdem .i.eorūdē quoꝝ virtuti fortuna belli pepcit.i.quos fortuna voluit i bello ſuari. volens gratis liberari. Ducite ergo eos ſup.dono.i.ex liberali donatiōe ſine pcio: qa ego do eis cū magnis diis volētibus ſup.eos viuere. Addit Ci. Snia ſup. i.hæc eſt ſane.i. valde regalis.i.ad regalē maieſtatē ſpectās: & digna gñe.i.pgenie vel Pyrrho, q erat de gñe æacidarū i.eorū q deſcēderūt ab Aeaco auo pino Achillis:cuiꝰ filius Pyrrhus appellabať a quo h̄ nomē & originē traxerat. ASCE.

A T q; ēt &c. Probat exēplo Reguli fidē ēt hoſtibꝰ ſeruādā. Ordo ē. Atq;.p & ſi ſinguli.i.puati adducti tpibus.i.neceſſitate tpis pmiſerint qd.i.aliqd hoſti, fides eſt ſeruanda quoq;.i.ēt in eo ipſo qđ.ſ.pmiſerint, vt.i.quēadmodū Marius Regulus captus a pœnis.i. Carthaginēſibus prio bello punicorū: eſſet miſſus Romā de captiuis cōmutādis.i.vt captiuos pœnoꝝ cōmutaret cū captiuis Romanoꝝ inter quos ipſe erat. Quæ p & cū ſup.iuraſſet ſe rediturū ad pœnos.ſ. Carthaginem: vt.i. poſtq̄ venit Romā cēſuit primū in ſenatu.i.in cōſilio ſenatorum captiuos ſup. pœnoꝝ nō eē reddēdos dixit.n. ſe eſſe vetulum & parum poſſe pdeſſe reip.ro.illoꝝ captiuos eſſe iuuenes, & multū poſſe nocē. Deinde.i.poſt tale ꝯſiliū a ſenatu pbatū: cū retineret.i.conareť retineri a ppinqs & amicis: maluit redire

ad ſupplicium qđ grauiſſimũ tulit: q̃ fallere.i.frangere fidẽ.i. ſanctam promiſſionem datam hoſti. ¶ Ac ſ.d.eſt: quidem.i. certe de bellicis officiis.

¶ Iuſtitia etiam erga infimos ſeruanda.

Meminerimꝰ autẽ & aduerſus infimos iuſtitiam eſſe ſeruandã: eſt autem infima conditio, & forma ſeruorũ, quibus nõ male præcipiunt, qui ita iubent vti, vt mercẽnariis. ad operã exigendã, & iuſta pbenda. Cũ autem duobꝰ modis.i. aut vi, aut fraude fiat iniuria, fraus quaſi vulpeculæ, vis leonis vĩ: vtrunq; alieniſſimũ ab hoĩe eſt. ſed fraus odio digna maiore. Totiꝰ aũt iniuſtitiæ nulla capitalior eſt, q̃ eorũ, qui tum cũ maxime fallũt, id agũt, vt viri boni eẽ videanẽ. De iuſtitia ſatis dcm̃ eſt

PET. MAR. Meminerimus aũt: poſtq̃ bellica officia abſoluit tam politica q̃ ſingulorũ hoĩum pcipit ſeruãdã eſſe iuſtitiã ẽt aduerſus infimos & ſeruos, a qbus operã: exigere debemꝰ, & iuſta pbere. Et hæc pcepta ad gubernationẽ rei familiaris ptinẽt: de q̃ libellos œconomicos.i. de re familiari tuẽda ſcripſerũt. Xenophõ qđ opuſculũ Ci. adoleſcẽs interptatꝰ eſt: & Ari. q diuidit rem familiarẽ i duas ptes: domũ.ſ. & poſſeſſiões: inter quas ſeruũ dicit obtinere pncipatũ: ſeruorum duo gña facit vt alii ſint curatores liberaliꝰ iſtituti ſciẽtes lrãsq negociis ppo nuntur, alii opifices ad aliqđ opus deputati: in quos hæc officia ſeruãda monet: vt curatori plus honoris: opifici plus cibi tribuaẽ: & vtriſq; parum vini, qm̃ potus ẽt liberi ingenii hoies ad iſolẽtiã ipellit. Et tria dixit eſſe q̃ ad ſeruos ptinẽt: opus: cibũ caſtigationẽ: & cibũ ſine ope inſolẽtẽ ſeruũ facere: opus aũt & caſtigationẽ ſine cibo rẽ eſſe violẽtã. Cibũ ergo dãdũ cẽſet ꝓ rõne opis: cũ cibus ſit merces ſerui: vtile tñ & iuſtũ putat dños ꝓponere ſeruis ſpẽ libertatis certo qdẽ tpe, qm̃ eo pacto libentius ſuſcipiũt labores. ſolũ habitatũ igẽ Cyrus apud Xenophontẽ: precioſa admodũ poſſeſſio eſt, qđ autẽ caret hoibus: caret ẽt bonis: qbus ſeruis. Plato in.vi. de legibus loq̃ns de ſeruis ſic ait. eſt aũt recta ſeruorũ educatio vt nulla ipſis contumelia inferaẽ: iniuriaq; multo minus ſi fieri poſſit q̃ eq̃libus inferenda. liquido.n. cognoſciẽ q nã non ficte iuſtitiã colit: oditq; reuera iniq̃tatẽ cũ cauet ne illis iniuriam faciat qbus facile põt. Allocutio ois ad ſeruos quodãmõ iperiũ ſit neq; iocus vllus cũ ipſis ſeu fœminis ſeu maſculis heaẽ. ¶ Nõ maleꝛ imo bñ qui dicũt nos debeẽ ita ſeruis vti, vt vtimur mercẽnariis.i. mercede ꝯductis: & ab illis exigẽdã eſſe operã.i. laborẽ in aliquo ope faciẽdo: & iuſta eſſe pbẽda.i. ea q̃ iure ſeruis debentur: vt cibũ in primis: ſpẽ libertatis & pecunias: vt ſolemus tractare mercẽnarios, q mercede conducti opus faciunt. Chryſippus ſeruũ eẽ ꝑpetuũ mercenariũ, ſerui vt iuriſcõſultis placuit in ptãte dñorũ ſunt, quæ ptãs iuris gẽtiũ eſt, nã apud oẽs gentes dñis in ſeruos vitæ neciſq; ptãs eſt: & qcqd p ſeruũ acq̃riẽ dñi eſt. ſed tpe Iuſtiniani nõ licebat alicui incognita cã ſupra modũ in ſuos ſeruos ſæuire. Antonius pius ꝯſtõnẽ fecit, vt qui ſine cã ſeruũ occidiſſet: non minus puniret q̃ ſi ſeruũ occidiſſet alienũ. Ari. lib.viii. ethices ſic ait: ſeruus eſt animatũ dñi inſtrm̃, ad ſeruũ igiẽ hoc ipſo quo ſeruus eſt nõ eſt amicitia: ſed quo eſt hõ. nã oi homini iuſtũ eſt ad oẽm hoiem q cõicare ſecũ legẽ pactionẽq; põt. quare & amicitia rõne qua hõ eſt. Plutarchus in Catone ſeniore ſic ait. Quod ſi nulla alia rõne ſaltẽ exercẽdę humanitatis cã nos ipſos aſſueſcamus oportet vt in hoc genere mãſueti faciles iucũdiq; ſimus. ¶ Cũ aũt hoc: Cic. ſolũ ponit: vt faciat cõparationẽ. nã ſupra ſatis de iniuria dixit q̃ aut fraude fit aut vi. Vtraq; igitur monet abſtinẽdũ. ¶ Vulpeculæ: qm̃ vulpes malitioſæ ſunt & iſidianẽ. ¶ Vtrũq;: fraus & violentia pertinent ad feras, nõ ad hoies, ſed fraus eſt magis vituperanda. Seneca dicit fraudes & dolos imbecillum decet habere. palam aggredere, nõ geres cõflictum niſi indixeris. ¶ Totius autẽ cõcludit hanc partem de iuſtitia & iniuſtitia: afferens ſniam contra virtutis ſimulatores. ¶ Totius iniuſtitiæ: ideſt ex omni iniuſtitia. ¶ Capitalior: pnitioſior & magis digna vt vindiceẽ: Glaucus apud Plato. lib.ii. de rep. dicit: poſtremo iniuſtitia eſt hoiem malum bonum apparere: quẽ Cic. imitaẽ. Cauendũ igitur eſt ab his, qui ſimulant curios, & bacchanalia viuunt: quis interdũ difficile ſit cauere. Magnas.n. habet latebras vita hoĩs: & virtutis ſimulatione vitiũ obuoluiẽ: ideo exclamat Iuuenalis in tale genus hominum: frontis nulla fides & talia hominũ monſtra foſſas notiſſimas appellauit.i. Laccoproctos: & Euryproctos vt grę ci exprobare conſueuerunt muliebria paſſis. Torquentur tñ hmõi hoies cõſcientia ſcelerũ quo ſupplicio maius inueniri nõ poteſt. Simplr igitur viuendũ eſt & iuſte: idq; agendum: vt cõſcientiæ ſtimulis non angamur: & vt liberi ſimus ab oi nefaria cõtagiõe: & fraude alieni, atq; vt tandem reditus ad ea loca pateat: vñ mens noſtra accepta eſt. Id aũt aſſequemur: ſi iuſtitiã ſeruauerimus: quæ ois virtutes continet. In orõne pro Milone dicit. Magna ẽ vis cõſcientiæ & magna in vtrãq; ptẽ: vt neq; timeant qui nihil cõmiſerint: & pœnam ſemper ante oculos verſari putẽt: q peccarint. Et in.ii. actiõe in Verrẽ. Nullæ ſunt occultiores inſidię q̃ hę q̃ latẽt in ſimulatione officii, aut in aliquo neceſſitudinis noĩe. Nã eũ q palam eſt aduerſarius, facile cauendo vitare potes, hoc vero occultũ inteſtinũ ac domeſticũ malũ nõ mõ extat: verũ ẽt opprimit: anteq̃ pſpicere atq; explorare potueris.

FRA. MAT. Meminerimus ẽt &c. dixit iuſtitiã virtutẽ eſſe, quæ hoium ſocietatẽ & quãdã q̃ſi cõitatem inter ipſos contineat. Quare ne partẽ aliquã hoium relinquat intacta de officiis iuſtitiæ nũc agit, q̃ in ſeruos cuſtodienda ſunt. ¶ Eſt aũt infima: declarat quod dixit: q̃ ſit infima ſeruorum conditio Ariſtophanes oſtendit dicens του σωματος ταγυκεα τον νυνι κεκτειν δεσποτην αλλα τον εωνημενον. ¶ Quibus non male &c. vt operã exhibeamus: hoc eſt vt laborem ꝓponamus, & ꝓ eo iuſta repẽdamus: vt victũ & veſtitum, faciamuſq; qđ Simon Terẽtianus ait, vt iuſta & clemens ſeruitus ſit. Quales in ſeruos eſſe debeamus admonet Macr. & ita cũ illis agendũ: vt colant nos potius q̃ timeant nec aliunde arrogãtiſſimũ illud manaſſe ꝓuerbiũ. Totidem nobis hoſtes eſſe quot ſeruos, q̃ ex noſtra culpa. Qui dum in illos ſupbiſſimi contumelioſiſſimi & crudeliſſimi ſumus hoſtes facimus. ¶ Cũ aũt &c. Nõ eſſe faciendã iniuriã ſuperius pręcepit: nunc qbus modis fiat oſtendit. ¶ Vi fraude fieri dicens, & multo eẽ turpiorẽ q̃ fraude fit. Qđ rõne nõ caret. Nã vis aperta ẽ fraus occulta: hæc vitari aut vi adhibita repelli põt: illã neq; vitare neq; repellere licet. Nã inſidias effugere difficile eſt. Et vt in bello plus laudis ꝯſequiẽ: q apertã vi hoſtẽ ſupat: q̃ q fraude circũuenit. Ita in inferẽda q̃uis iniuria minꝰ turpiter agere vĩ: q apta vi q̃ q fraude vtitur. Apta pterea vis fortis eſt, fraus i bellis, & ſui viribꝰ nõ fidẽtis. ¶ Fraus vul. Hoc aial ſolertia dirũ ẽ: vt ait Pli. cui fraus tribuitur. Hora. cautã appellauit vulpẽ. Aeſopus Phrygius fabulator ſp fraudibꝰ vtẽtẽ inducit, huic hoies cõparantur vtiles & ſubdoli. ¶ Vis leo. dolis carẽt leones & ſuſpitione. Nec limis intuenẽ oculis: aſpiciq; ſiſi mõ nolunt. Nullũ aial adeo generoſum & validũ de quo multa Pli. Oui. Corpora magnanimo ſatis ẽ ꝓſtraſſe leoni: pugna ſuũ finẽ cũ iacet hoſtis hẽt. ¶ Vtrunq;, vis & fraus, vtraq;.n. iniuria affertur ocio cõtra humanę ſocietatis ius. ¶ Totius aũt in. a Platone hoc accepit qui in libris de rep. maxima: dixit eſſe iniuſtitiã bonã videri velle & nõ eẽ. Iure hoc ſubiũxit: de fraude.n. locutus erat: q̃ maxie hmõi hoies vtunẽ: q peſſimi cũ ſint boni videri volũt, ii ſunt quos hypocritas gręco vocabulo nominamus υποκρινω.n. ſimulo eſt: & ꝓprie illi ſignãtur apud græcos, quos nři hiſtriones vocãt: q alienã pſonã aſſumunt. In hos inuehiẽ Iuue. cũ ait. Vltra Sauromatas fugere hic libet & glacialẽ oceanũ quoties aliqd de moribꝰ audẽt q curios ſimulant & bacchanalia viuũt. Dñs ẽt nř cauẽdũ ab iis monuit, q veniũt i veſtimẽtis ouiũ, iteriꝰ ãt ſũt lupi rapaces.

Vis aperta eſt fortis

Fraus eſt imbellis

Vis dĩ leonis quia caret fraude

Hipocrita Hiſtrio

¶ Meminerimus

ASCẽ.
Iuſtitia erga ſeruos exhibenda
Maxia iuſticia:

MEmineri̇mus aũt. Docet infimis.i.ſeruis ẽt ſeruãdã iuſtitiã eoſq; hũanę tractãdos inferens icidẽtaliter turpitudinẽ fraudis: & vt dñt hypocriſis. Ordo eſt Meminerimus.i.memores ſimus vel memores eſſe deamus iuſtitiã eſſe ſeruãdã: &.i.ẽt aduerſus.i.erga infimos.i.ĩfimę ↄditionis hoies. A ũt ꝓ ſed infima ↄditio & fortuna ẽ ſeruorũ qbꝰ ſup. ſeruis q iubẽt ita vti vt mercẽnariis ad exigẽdã.i.expetendã ab eis operã .i.obſequiũ & ſuitiũ: & ſup. ad ꝑbẽda.i. exhibenda iuſta .i.q̃ iuſtũ eſt eos ꝑbere: nõ ꝑcipiũt male imo bñ & iuſte.

¶ Liberalitas.

DEinceps, vt erat ꝓpoſitum, de bñficẽtia, ac liberalitate dicaꝰ: q̃ qdẽ nihil ẽ naturę hõis accõmodatius: ſed hẽt multas cautiones.

A ũt ꝓ ſed cũ iniuria fiat duobus modis: aut vi: aut fraude: fraus eſt quaſi vulpeculæ.i.paruę vulpis. Vis eſt q̃ſi leonis: & vtrũq;: tã fraus q̃ vis.i.violẽtia ẽ alieniſſimũ ab hoie: ſed fraus ẽ digna maiore odio: p qđ innuit ꝙ peior ẽ iniuſtitia q̃ fit i ꝓximũ p fraudẽ: q̃ q̃ i ſuos p violẽtiã. A ũt ꝓ ſed: nulla ſup. pars: aut nulla iniuſtitia: totius iuſtitiæ. eſt capitalior.i.pniciosior & dignior vt capite plectetur: aut vt capitali odio afficiatur: q̃ eoꝝ q cũ fallũt maxime agunt: tũ.i.tũc id vt videanꝰ eſſe boni viri.i.qui per hypocriſim & ſimulationẽ fraudulentã decipiunt de quibus ſaluator. A ttendite a falſis ꝓphetis qui veniunt ad vos in veſtimẽtis ouium: intrinſecus aũt ſunt lupi rapaces. Satis dictum eſt de iuſtitia.

PET. MAR.

DEinceps vt erat ꝓpoſitũ. Propoſuit Ci. eã rõnẽ q̃ ſocietas hũana ↄtineꝰ: cuius ptes duas eẽ dixit: iuſtitiã & liberalitatẽ. Poſtq̃ de iuditia diſſeruit: tranſit ad liberalitatẽ: vt ꝓpoſuit. Liberalitas eſt mediocritas circa dãdas capiendaſq; pecunias: & res q̃ pecunia ęſtimanꝰ. Et liberalis ille ẽ: q ſcit pecunias diſponere: qbus & bñ & male vtimur: bñ vno mõ: male dupl'r: aut exuperãdo: aut deficiẽdo: vñ opꝫ virũ liberalẽ ſcire pecuniis vti. Nã in oĩ facultate eſt aliq̃ ars q̃ illã diſponit: is optime inqt phs re qua vis vtiꝰ q eã virtutẽ hẽt, q̃ ad rẽ illã accõmodaꝰ & diuitiis igiꝰ optime is vteꝰ q virtutẽ eã hẽt q̃ ad pecunias attinet: hic aũt eſt ipſe vir liberalis. Liberalis igiꝰ dabit qbꝰ opꝫ: qđ opꝫ: tã in paruis q̃ i magnis: & accipiet vñ opꝫ: ſed magis verſaꝰ circa dãdas q̃ accipiẽdas pecunias. Virtutis.n. ꝓpriũ ẽ magis cõferre bñficiũ q̃ accipere: & q̃a difficilius eſt erogare pecunias q̃ accipe: & virtus ẽ circa difficile: & nõ dꝛ liberalis q accipit: ſed q dat qbus opꝫ: & oẽs actiões liberalitatis debent eſſe honeſtatis cã quæ ẽ finis cuiuſcũq; virtutis: & ipſa liberalitas virtus ẽ: & vere liberalis non capiet: vñ nõ opꝫ: qm̃ non magni ęſtimat pecunias: dare tñ dẽt ꝓ facultate & rõne diuitiaꝝ: & liberalis nõ põt eſſe diues: qm̃ ſibiipſi pauciora relinqt: & libẽter patiꝰ iniuriã i rebus pecuniariis: & vir liberalis angiꝰ cũ non dat qñ opꝫ vt ipſa lex liberalitatis dictat: & hoc magis offendit ipſam virtutem: q̃ dare cui non oportet: qđ hic daꝰ illic minie: ꝙ ẽ oĩo ↄtra liberalitatẽ. Simonidiſq; ſnĩa improbaꝰ auctore A riſto. q oppoſitũ tenebat. Exuperat ꝓdigus: deficit auarꝰ accipiẽdo & nõ dãdo: ille aũt dãdo & nõ accipiẽdo. Eſt igiꝰ liberalitas virtꝰ & mediocritas q̃dã inter auaritiã & ꝓdigalitatẽ: & ſic põt diffiniri: liberalitas ẽ hitus electiuꝰ ↄſiſtens i mediocritate circa dãdas capiendaſq; pecunias. ¶ A ccõmodatius naturę hoĩs: qm̃ hoies q opibꝰ valent ad tuẽdã ſocietatẽ humanã naturã incitanꝰ: & nihil ẽ accõmodatius hoi q̃ ꝓdeſſe qbus opꝫ: & opibꝰ & offõ alios demereri. V ñ auari pecunioſi vituperandi ſunt: cũ oĩno naturã relinquãt & hũanitatẽ: & vñr ſerui arrienſes cũ pecuniis rei.ſ. vtiliſſimę ſeruiãt: qua ſuitute nihil põt eſſe aut excogitari miſeriꝰ: & illi ſummis laudibꝰ celebrãdi ſunt: & quodã q̃ſi pleno ore laudãdi q opibꝰ ad cõſeruationẽ hũani gñis vtunꝰ: nec incũbant Theſauris: & in foſſis loculis: ſed diuitiis ſciũt addere lucẽ: & vt uirtutis finẽ ↄſeq̃ntur: opibꝰ q̃ſi inſtrõ utunꝰ tũc geſtientes aio cũ aliquẽ erigere & fouere põt: ſed i tãta ↄfuſione tpoꝝ & puerſis moribꝰ ac auaritiæ ęſtu & rabie pauci admodum inueniuntur. Cyrus apud Xenophõtẽ li.iii. dicit pecuniis utiminimã in terrã ſatis ſit corpa defodere: cum q̃ſq; diẽ obierit,

Generoſi aĩ & magnifici eſt inqt Sene. iuuare & ꝓdeſſe: qui dãt bñficia deos imitanꝰ: q repetant feneratores. ¶ Sed hẽt mul. cau. qm̃ vt dcm̃ ẽ: opꝫ liberalẽ eẽ prudẽtẽ: vt det quibꝰ opꝫ: & qđ opꝫ: qño. & vñ ſeruatis oĩbus circũſtãtiis: q̃s pſcribit ipſa recta rõ: aľr a medio ipſo diſcediꝰ: qđ non fit ſine vitio quocũq; te verteris. Sene. dicit: Videbo qñ dẽ: cui dẽ: quẽadmodũ: q̃re nihil. n. ſine rõne faciũ dũ ẽ nõ ẽ aũt bñficiũ niſi qđ rõne daꝰ: qm̃ rõ oĩs honeſti comes eſt. Ponit igiꝰ Cic. cautiones: qbus vti debemus i vt vere liberalitatis gloriam cõſequamur Cautio dꝛ: cautela nõ dꝛ. Cautus is eſt q oĩa prudẽter agit: & timet ea q̃ timẽda ſunt: & pœnitẽtię locũ nõ relinquit: dare argentũ inquit phus ſumptus ue facere cuiuſlibet eſt: & facile: ſed cui & quãtũ: & qñ: & gratia cuius oportet nõ cuiuſlibet eſt neq; facile: quod quidem eſt ipſum rectum.

FRA. MAT.
Liberalitas

DE inceps ut erat ꝓpoſitum &c. Iuſtitię beneficẽtiã: quã eandẽ: & benignitatẽ: & liberalitatẽ appellari licet ↄiunctã dixit eſſe. De officiis iuſtitiæ iã præcepit nũc de liberalitate pręcipere incipit. Subiiciunꝰ aũt Iuſtitia: & beneficentia. Iuris naturalis parti quæ gr̃a appellatur. In ea.n. ut Cic. ait: amicitiaꝝ & officiorum alterius memoria & remunerãdi uoluntas ↄtinetur. A riſt. libaralitatẽ dicit eſſe mediocritatẽ circa pecunias: & laudari liberalem: non in rebus bellicis: neq; in his in quibus tpans: nec rurſus in iudiciis: ſed i dandis capiendiſq; pecuniis: pecunias uero appellat oĩa quoꝝ ęſtimatio menſuratur nũmo. Idem magnificentiã quandã uirtutẽ eſſe: ait circa pecunias exñtem: ſed nõ ita ut liberalitatem ad oẽs res pecuniarias pertinere ſed ad ſumptuoſas dũtaxat: & in his liberalitatẽ magnitudine excedere: & ad aliquid eſſe. Nec magnificũ dici: qui in paruis: aut mediocribus ꝓ dignitate ſumptus facit: ſed illũ qui in magnis. Et oĩs magnificus liberalis eſt. Liberalis autẽ nihilo magis magnificus. R ecte aũt iuſtitię coniũcta eſt liberalitas: ꝙ ſicut illa uirtus eſt ad aliũ ut ait A riſto. ita & hæc ad aliũ ẽ: cui ↄferꝰ: utriuſq; tñ diuerſa ſunt officia. Iuſtitia tribuit: ſuũ cuiq; ꝓ dignitate: liberalitas unicuiq; pro indulgẽtia bñfacit. ¶ Bñficentia: q̃uis idẽ ſint bñficẽtia & liberalitas: ut Ci. ait: põt tñ hæc ad aium dãtis: illa ad actum & opationẽ ipſam referri. ¶ Qua q. &c. Nã hõ aĩal ſociabile eſt & ciuile: hoium cã gñatus: vt ſupius ait: ex Stoicoꝝ ſnĩa vt aliis hoibus bñfaciat: & dãdo accipiendoq; alioꝝ ſibi cõciliet beniuolẽtiã: & ſocietatẽ. ¶ Sed hẽt cau. mul. &c. Quas cautiones vocat Ci. circũſtantias alii appellant. In oĩ vero actiõe ſeptẽ ſpectantur: vel ex his potiſſime. Q uis: qđ: circa quos: vbi: qñ: qũo: cur. Prima agentẽ reſpicit. Secũda actũ. Tertia obiectũ. Q uarta locũ. Quinta tp̃s. Sexta modum. Septima finem. Quæ oĩa in liberalitate ſpectari pñt. Quis largitus ſit diues an paup. Priuatus an magĩatus. R uſticus an vrbanus. Q uid vtile inutile: opportunum vel contra. Circa quos egenti vel cõtra bono vel malo benemerenti vel nõ. Vbi quo loco debuit vel quo nõ debuit clam aut palam. Q ñ tpe neceſitatis illius: cui erogauit: an qñ liberalitate: vti in illũ opus nõ erat: vel qñ ille petiit aut qñ non petiit. Gratiora.n. ſunt q̃ vltro afferunꝰ. His q̃ petimus. Q ũo læto vultu vel cõtra: aut magna mẽſura vel cõtra: & ꝓ modo facultatum vel cõtra. Cur. Spe plura recipiendi vel citra remunerationis ſpem. Spe laudis adipiſcendæ vel non.

magnificentia

Bñficẽtia
Liberalitas

ASCẽ.
Circunſtãtiæ circa liberalitatẽ habendæ

DEinceps. Determinat de liberalitate ad bñficẽtia vitiiſq; contrariis. Ordo eſt. Dicaꝰ.i. determineꝰ hoc eſt determinatio fiat deinceps de beneficẽtia ac liberalitate: vt.i. quẽamodũ erat ꝓpoſitũ.i. ĩſtitutũ fieri.i. q qdẽ bñficentia nihil eſt accõmodatius.i. cõueniẽtius naturę hominis. Sed ſup. ipſa bñficentia ac liberalitas hẽt multas cautiones.i. conſiderationes. & vt dicunt prouiſiones vt recte fiat. Enim pro quia videndum.i. prouidendum & cauendũ eſt ne benignitas obſit.i. noceat &.i. ſimul his quibus videbitur fieri: ideſt aliquid efficit benigne & cæteris.

PET. MAR. ❡ V I dendum eſt.n.afferť.tres cautiones: & ſic tres erunt partes.❡ Ne obſit: diuus Ambro,ait: Pulchrū eſt bene velle: & largiri: vt pſis:nō vt noceas:nā ſi luxurioſo ad luxuriæ effuſionē:adultero ad mercedē adulteri largiendum putes: nō eſt bñficentia iſta: vbi nulla eſt bñuolentia: officere.n.eſt iſtud nō pdeſſe:alteri ſi largiaris qui conſpiret aduerſus patriā.❡ Benignitas: pecuniarū collatio.❡ Videbiť: cū re uera non ſit: qm̄ illud nocet nō pdeſt.❡ Et cæte. qui malū forte expectant ab illis quibus benigne factum eſt: vt a Cæſare paſſi ſunt Romani. cui de imperio cogitāti craſſus diues & quidā alii pecuniā ſuppeditabāt: illa igitur benignitas nocuit Cæſari: qm̄ poſtea fuit interfectus: & ēt Romanis quos ille in ſeruitutem redegerat.❡ Deinde: hęc eſt ſecunda cautio: qm̄ vt dixi p facultate dandū eſt & mō diuitiaꝝ: aliter liberalis cogeť accipere: vnde non opꝫ & ſic ab offō diſcedet: & liberalitas iudicatur ipſis facultatibus. At.n.inquit Ariſto. pro mō fortunaꝝ ipſa liberalitas dr̄:liberalis.n.actio non in multitudine reꝝ quæ danť: ſed in habitu dantis conſiſtit. Hic aūt pro facultatibus erogat. ❡ Quam facul.q̄ modus diuitiaꝝ & pr̄imonii.❡ Tū vt pro dignitate: tertia cautio & proprietas liberalis; qui dare debet quibus opꝫ: vt.ſ.demus vnicuique id qď mereť. ❡ Id.n. dare.ſ. vnicuiq; pro facultatum rōne dignitate accipientium & meritis: aliter fit iniuſtitia: cū mali accipiant quod non merentur: & boni viri mendicent tporum culpa: qbus oīa corrupta ſunt: vt nulla penitus habeať rō virtutis.❡ Iuſtitiæ: proprium eſt tribuere vnicuiq; qď ſuum eſt. Vnde dicit Seneca. Turpiſſimum genus dandi eſt inconſulta donatio. Iuſtitia diſtributiua eſt ſm̄ proportionem geometricam in qua ꝯſiderantur perſonæ quibus fit diſtributio de bonis cōibus. vnde dicit pħus in.v.ethi. qui non ſunt pares non habent paria: ſed hinc pugnę naſcuntur & incuſatiōes: atq; querelæ cum impares habent paria id ita eſſe ex eo qđ pro dignitate fit conſtat. iuſtum.n. quod in diſtributionibus eſt oēs vno ore pro dignitate quadam oportere eſſe dicunt.❡ An quā: iuſtitiā.❡ Hęc oīa: quæ de liberalitate pręcipiuntur: quę eſt pars iuſtitiæ: & pōt dici iuſtitia diſtributiua: vt dictum eſt.❡ Nā: & q pbatio eſt.❡ Gratificanť.i. rem gratā faciunt alicui quę accipienti noceat: non diceť liberalitas: qm̄ finis non eſt honeſtus: quē reſpicit ipſa virtus gratificari aliquid alicui eſt aliquid in grām illius facere: & in aliquem beneficum eſſe: atq; donare.❡ Quod obſit: noceat illi in cuius grām aliquid fit.❡ Videantur velle: inquit: cum in aīo habeant nocere: igitur a fine talia officia iudicāda ſunt. ❡ Aſſentatores: quia cum videanť pdeſſe tum maxime nocent & vnum dīt & aliud corde ſentiunt: & alienæ voluntati obtēperant: vt id qđ praue cupiunt aſſequanť: vnde ab ipſis cauendum eſt. De aſſentatoribus & adulatoribus dicetur loco ſuo latius.❡ Et qui aliis nocent: nō probať largitas ſi qđ quis vni largitur: alteri extorqueat: ſi iniuſte quærat: & iuſte putet dari poſſe: Ariſto.ait prodigi ad capiendum proni ſunt; quia cupiunt dare: hoc aūt facere interdum nequeunt: cum cito facultates deficiāt.itaq; ex alienis dare coguntur: & ſimul quia nulla eſt eis honeſtatis cura ſine vllo diſcrimine & vndiq; rapiunt dare: nāq; cupiunt quo pacto aūt vnde nihil curant: aut quapropter nec dationes ipſorū ſunt liberales: non.n.ſunt honeſtæ aut honeſtatis cauſa: nec vt oportet efficiuntur: ſed interdū quos deceret eſſe pauperes eos ditant: & his qdē q moderati ſunt: nihil darēt. Adulatorib⁹ aūt multa: aut aliquā aliā afferētibus voluptatē.

FRA. MAT. ❡ V I dēdum eſt primū &c.prima cautio eſt: ne obſit benignitas & illis quibus fit & cæteris. Vtilia.n. & opportuna elargiri nos conuenit. Nocere adoleſcenti: ſi quis ei pecunias largiretur: vt aleis operam daret & meretricib⁹ indulge

Videndū eſt.n.primū ne obſit benignitas: & his,quibus benigne videbiť fieri,& cæteris: deinde ne maior benignitas ſit,q̄ facultas. Tū vt pro dignitate cuiq; tribuat: Id.n.eſt iuſtitiæ fundamentum,ad quá hæc oīa ſunt referenda: nā & qui gratificanť cupiá,qď obſit illi,cui pdeſſe velle videanť,nō bñfici, neq; liberales, ſed pernicioſi aſſentatores iudicandi ſunt :& qui aliis nocēt,vt in alios liberales ſint,in eadē ſunt iniuſtitia, vt ſi in ſuá,rē alienā cōuertant. Sunt aūt multi equidē

ret: & hæc re vera liberalitas non eſſet qm̄ ſine rōne fieret. Liberalitas aūt virtus eſt in dando & accipiendo cum rōne.❡ Et cæteris: ſi aliis auferamus & aliis largiamur: qď infra dicet.❡ Deinde ne maior: &c.liberalis; vt ait Ariſto. eſt vehementer in dando excedere: ita vt ſibiipſi pauciora relinquantur. Nam ad ſe quidem ipſum non reſpicere liberalis eſt. Veꝝ iuxta facultates liberalis dr̄: & non in multitudine datoꝝ: ſed in dantis habitu conſiſtit liberalitas: hic autē dat ſm̄ facultates. Nec quicq̄ prohibet liberaliorē eſſe: qui pauciora dat: ſi mō ei minores ſint facultates.❡ Tum vt, pro dignitate: &c. Multi dant quibus non opꝫ: & vt ait Ariſtote. quos pauperes eſſe conuenit eos diuites faciunt: & honeſtis quidem hoībus nihil dāt: aſſentatoribus aūt aut aliam quępiā voluptatem afferētibus multa: ex quo fit vt plurimi eoꝝ diſſoluti ſint. Sumptus in flagitiis pne facientes. Et quia honeſtatē nō ſequunť inuita declinant ad voluptates. Tribuendū eſt itaq; dignis: & cuique vt meretur erogandū.❡ Id.n.eſt: &c. Superius dictū ē: iuſtitia eſt animi habitum: quæ cōi vtilitate ſeruata: ſuū cuique ſm̄ dignitatem tribuit.❡ Hęc refe.ſunt: & recte: qm̄ par iuſtitiæ eſt liberalitas. Iuſtitia.n. non ſolum præcipit: vt ſuum cuiq; pro dignitate tribuamus & neminem in cōmertiis contrahendo: cōmutando: conducendo: locando: emendo: vendendo: decipiamus. Sed ēt vt noſtra ſponte ad bñfaciendum propenſi ſimus: hoīeſq;: quos ſocios nobis natura genuit iuuemus.❡ Nam qui gra. &c. rō cur ſuperiores circunſtantiæ ſpectandę ſint: qui inquit beneficium cōferunt cupiam: qď nociturum ſit: non liberales ſunt: ſed pernitioſi aſſentatores: nocēt.n. maxime dum liberales videri volūt: vt ſiquis equum ferociſſimum paꝝ equitandi periti adoleſcenti largiatur: quo pręcipitari facile pōt: aut peti: um gladium cædem facturo. Talis locuples fuit Horatianus cognomento Eutrapelus: qm̄ non liberaliter & vrbane in perſonas iocabatur: hic cuicūq; nocere volebat veſtimenta dabat precioſa: beatus.n. iam cum pulchris tunicis ſumet noua conſilia: & ſpes dormiet i lucem ſcorto poſtponet honeſtum offīm: nummos alienus poſcet: ad vnum thraxerit: aut olitoris aget mercede caballum: ſunt aūt aſſentatores: qui oīa loquuntur ad audientis voluntatem: nō ad veritatem: auctor Cic.in Lælio.❡ Et qui aliis no. &c. Tam peccat inquit: qui aliis aufert: aut aliis largiatur: q̄ peccaret ſi quę eriperet & in rem ſuam ꝯuerteret. Superius aut præcepit: vt cōibus vteremur tanq̄ cōibus: priuatis vt noſtris: & q ſiqs plus ſibi appeteret ius humanæ ſocietatis violaret. Ariſt. & ipſe multos dicit eſſe qui accipiunt: vnde non oportet: propter erogandi cupiditatem: quod deficientibus confeſtim rebus facere neceſſitas compellit & hoc de honeſtate nihil curare: ac ſine vllo reſpectu vndiq; capere: quomodo autem vel vnde nullam apud eos diſtam eſſe; & propterea dationes eoꝝ liberales non videris qm̄ honeſtæ non ſunt.

Eutrāpelus apud Hora.

Cice.in Lælio

Ariſto.

ASCĒ. ❡ D Einde.i.ſecundo loco ſup. videndum & cauendā eſt: ne benignitas.i.liberalitas ſit maior q̄ facultas, Tum.i.tertio vt tribuať.i.ꝯferatur: cuiq;.i. vnicuiq; p dignitate.i.ſm̄ dignitatē & meritū ipſius. Enim p quia id.ſ.ſm̄ dignitatē tribuere eſt fundamētum iuſtitię ad quā.ſ.iuſtitiā hęc oīa q̄ hic.ſ.præcipiuntur ſunt referenda.i.redigenda. Nā &.i.ēt illi ſup.qui gratificanť.i.rem gratā cum pōpoſa beneficentia faciunt cupiā.i.alicui: ita ſup.q obſit illi cui vť velle prodeſſe. Non ſunt iudicandi benefici: neq; liberales. ſed aſſentatores.i.adulatores pernicioſi.i. valde nociui ad necem vſq; vt ſunt qui liberalitatem populi munuſculis emūt. Et ſup. illi qui nocent aliis: vt ſint liberales in id erga alios ſunt i eadem iniuſtitia: vt.i.quēadmodū ſup ſunt: ſi conuertant alienam rem in ſuam, Aūt pro ſed: multi ſunt equidem.i.certe,

Cuiſint pernicioſi aſſentatores

❡ Cupidi

PET. MAR. ¶ CVPIDI ſplendoris: ſplēdor dr̃ per trāſlationem: & accipitur hic pro ipſa gloria & nois celebritate & claritate: qm̃ tales volunt videri liberales & ſplendidi: & ideo largiuntur ea quæ aliis eripuerunt: quod eſt contra iuſtitiam: ſic faciebat Cæſar: qui ſine aliqua ſupputatione pecuniarum quicquid poterat alicunde corradere & rapere dilargiebatur populo: vt animos largitionibus corrumperet: & poſtquam rerum potius eſt multa multis eripuit. vt aliis largiretur: hoc idem fecerat Sylla: qui bona proſcriptorum ad libidinem dilargitus eſt. ¶ In ſuos: erga ſuos. ¶ Si locupletent: diuites faciant: locupletes proprie dicuntur: qui multa loca habent & poſſeſſiones: ¶ Quacunq; ratione per fas & nefas quomodocũque potuerint. ¶ Id autem: ſcilicet eo modo largiri: & alios locupletare quocunque modo. ¶ Tantum abeſt: tantum ab officio diſtat: quoniam eſt contra iuſtitiam. ¶ Officio: actioni quæ eſt cum virtute. ¶ Videndum igitur: concludit Cicero: docens qua liberalitate vtendum ſit. ¶ Quare: iccirco cum debeamus vti ea liberalitate: quæ nemini noceat: largitio pecuniaꝝ Syllæ & cæſaris non fuit liberalis: qm̃ nocebat iuſtis dñis qꝫ eſt contra pręſcriptum iuſtitiæ. De bonis ciuium publicatis a Sylla & cæſare dicetur in .ii. volu. ¶ Iuſtis dñis: poſſeſſoribus legitimis. ¶ Ad alios: amicos ad quos tamen nihil horum iure pertinebat. ¶ Nihil eſt.n. probatio ē: phs in .iiii. ethices ſic ait. ſequitur.n. dationem bonam talis acceptio: ea vero quæ non eſt talis contraria eſt. ¶ Alter locus. i. ſecundus: ſupradixit ne maior benignitas ſit q̄ facultas: & hoc pertinet ad prodigum: de cuius natura dictum eſt. ¶ Facultates: patrimonium cenſus opes. ¶ Proximos: affines & propinquos. ¶ Quas enim: probat quare faciunt iniuriam proximo. ¶ Copias: diuitias. ¶ Suppeditari: dari relinqui. ¶ Ad alienos: nulla conſanguinitate aut affinitate ſibi coniunctos: & ſic iniuſti ſunt: qm̃ dant alienis id qꝫ proximis ſuppeditatum eſſet. ¶ Rapiendi: per vim. ¶ Auferendi: quocunq; modo & fraude. ¶ Suppetant: habunde ſufficiant. ¶ Videre ēt licet: ponit aliud genus largitionis: quod etiam illiberale eſt: largiuntur enim quidam ad oſtentationem: quæ fit gloriæ cauſa. Nec illa perfecta eſt liberalitas inquit Ambroſius ſi iactantiæ cā magis q̄ miſericordia largiaris: affectus.n. imponit nomen operi quomodo a nobis proficiſcitur: ſic æſtimatur. Vnde ſcribit Plini. in epiſto. Meminimus quanto maiori aio fructus, honeſtatis in conſcia q̄ in fama reponatur: ſequi.n. gloria non appeti debet: & laudans. T. Ariſtonem dicit: Ornat hæc magnitudo animi: quæ nihil ad oſtentationem omnia ad conſcientiam refert: recte quæ facti non ex populi ſermone: ſed ex facto petit perfecta igitur eſt liberalitas: vbi ſilentio quis tegit opus ſuum: & neceſſitati ſingulorum occulte ſubuenit. Honeſte facti pręmium eſt feciſſe inquit Sene. Et Scipio apud Syllum dicit. Ipſa quidem virtus ſibimet pulcherrima merces. ¶ A voluntate: certo animi iudicio: & qꝫ ita eligant agendum. ¶ Simulatio: oſtentatio & ficta liberalitas. ¶ Vanitati: mendatio: qm̃ non proficiſcitur a voluntate. Vanus dr̃ ſimulator: & mendax atq; oſtentator: cui opponitur grauis: qui nihil ſimul: nihilq; diſſimulat: ſed ita viuit: vt dicit. Vanum igit̃ eſt largiri ad oſtentationem: nō ex offō aut volūtate. ¶ Hoeſtati: virtuti. cuius finis honeſtas eſt.

cupidi ſplēdoris,& glorię.& q eripiūt ab aliis,qđ aliis largiātur. Hi q arbitrant̃ ſe beneficos in ſuos amicos uiſum iri,ſi locupletēt eos quacunq; rōne. Id aūt tm̄ abeſt ab offō,ut nihil magis offō poſſit eſſe contrariū. Videndum eſt igit̃,ut ea liberalitate utamur, quę proſit amicis,nemini noceat. Quare.L.Syllæ &.C.Cæſaris pecuniaꝝ tranſlatio ā iuſtis dñis ad alienos,non debet liberalis uideri. Nihil,n,eſt liberale,qđ non idē iuſtus alter locus erat cautionis, ne benignitas maior eſſet,q̄ facultates: quod q benigniores uolunt eſſe quam res patitur,primum in eo peccant,qđ iniurioſi ſunt in proximos. Quas.n.copias his ſuppeditari æquius eſt,& relinquere, eas transferunt ad alienos. Ineſt aūt in tali liberalitate cupiditas plerumq; rapiēdi,& auferendi per iniuriam ut ad largiendū ſuppetant copiæ. Videre ēt licet pleroſq; non tam natura liberales,q̄ quadā gloria ductos, ut benefici uideantur,facere multa,quæ uident̃ magis proficiſci ab oſtētatione,q̄ a uoluntate. Talis autem ſimulatio uanitati eſt coniunctio,quam aut liberalitati,aut honeſtati.

FRA. MAT. ¶ QVAcunq; rōne: ēt per iniuriam aliis factam. ¶ Ab officio: ab actione virtutis: & Seneca inqt magnanimus non eſt qui ex alieno liberalis eſt. ¶ Videndum &c. concludit. ¶ Quare &c. exemplis probat ætatis ſuæ principium Syllam.n. nouit adoleſcens Cæſari pene fuit æqualis. Vterq; bonis proſcriptoꝝ: eorum: qui probi erant: a quibus auferre iuſte non poterant: amicos ſuos & ſatellites ditauit. Sed neuter liberalitate vſus eſt. Cum liberalitas iuſtitiæ coniuncta ſit. Iuſtitiam autem vt ab iniuria abſtineamus: & aliis quę noſtra non ſunt relinquamus iubet. Sylla tabulam illam ingentem propoſuit: & ex ipſo equeſtris ordinis flore ac ſenatu duo milia elegit qui mori iuberentur: bona proſcriptorum ſub haſta vendidit: & quibus voluit Largitus eſt. Qui proſcriptos tunc interficiebant: hunc dicebant domus interemit ampliſſima. Illum hortus: illud thermę. Q. Aurelius q nullis prorſus negociis ſe immiſcuerat forum ingreſſus. Et proſcriptorum noia legens. Cum ſeipſum quoq; comperiſſet. Ve mihi miſero inquit. Albana me villa perſequitur paulumq; procedens iugulatus eſt. Cæſar quos multa largitus eſt amicis ex contrariæ factionis bonis. Quãtis admirabili moderatione: poſt belli ciuilis victoriam: vſum illum tradat Sueto. ¶ Alter locus erat &c. docet nunc cur maior benignitas eſſe non debeat q̄ facultates patiantur: Qm̃ q plura q̄ poſſint largiuntur: iniuriam faciunt proximo: cui adimunt: vt alienis tribuant Exigit aūt humanæ ſocietatis rō: vt ſm̄ gradus erogemus: & proximioribus beneficiamus. ¶ His: proximis. ¶ Ineſt autem &c. Idem vt ſupra retulim⁹ dicit Ariſtot. Qui multa largiuntur ſine diſcrimine: ii multa rapiant neceſſe eſt: vt ſuppetat largiendi facultas. ¶ Videre ēt &c. dicit pleroſq; non natura liberales eſſe: ſed gloriæ cupiditate ductos largiri. Et huiuſmodi hominum liberalitatē vanā quandam oſtētationem eſſe ariſto. exceſſum vulgarem ventoſitatem: & inexplebitatem appellat & quot ſunt huiuſmodi quæ non in quibus oportet excedunt: ſed in quibus non oportet & vt non oportet: ſplendorem conquirunt: & vt idem ait magnificus non hr̃: ſed vacuus oſtentator: qui modum in ſumpto non opportune faciendo excedit: & in paruis ſumptibus multa conſumit: ac ꝯtra decentiam ſplendorem captat: vt ſi in hiſtrionibus nuptiali apparatu epulas paret: & comœdorum exibeat chorum: gradiens purpuratus vt olim megarenſes ſolebant: & hæc oia faciat non grã honeſti: ſed ad oſtentationem diuitiarum: putans ea de cā hoīes in ſui adminiſtrationem cōuertere. Et vbi opus eſt magnis ſumptus paruos facit: vbi vero paruis magnos. ¶ Quadam gloria: inani. ſ. quam κενοδοξίαν vocant græci. ¶ Oſtentatione: iactantia & inanitate veritati vt ait Ariſt. opponitur oſtentatio: & deterior eſt ironia. ¶ Magis q̄ a voluntate: recte ſic ait. Nam hoc ipſum iuſtus eſt quod rōne fit: ſi eſt voluntarium: Qui vero gloria ducti largiunt̃ nō vt ꝓſint hoc faciunt: ſed vt ipſi laudentur. ¶ Honeſtati: cōtra quā faciunt cum quibus non opꝫ largiuntur. Nec vt opꝫ: aut vbi oportet: quod eſt contra honeſtatem: ſicut oſtenſum eſt.

Sylla Cæſar

Q. Aurelius

Sueto.

ASC. ¶ CVpidi ſplendoris: & glorię qui eripiuntur ab aliis. i. ab vnis: qđ largiant̃ aliis hi. i. hmōi ſup. ſunt qui arbitrātur ſe viſum iri. i. videndos eſſe beneficos in. i. erga amicos ſuos qui locupletent. i. locupletes & diuites facient eos quacũq;

Quid ſit liberale dicẽdum cupiditas liberalitati inſidiatur p ſuã rationẽ.

rõne ſiue iuſta ſitue iniuſta, A ũt pro ſed id.i. eiuſmodi factũ
abeſt tm̃.i.inſtĩm ab offõ.i.eo quod facere debeant vt nihil
poſſit eſſe magis ↄtrarium offõ. Igiẽ videndum eſt.i.obſer/
uandum eſt vt vtamur ea liberalitate: quæ proſit amicis: &
nemini.i. non alicui noceat. Quare.i. quãobrem tranſlatio
pecuniarꝰ Lucii Syllę & Caii Cęſaris.i.quam fecerunt: Syl/
la & Cæſara iuſtis dñis ad
alienos nõ debet videri libe/
ralis. Enim p qa nihil ſup.eſt
liberale: qd nõ idẽ.i.ẽt eſt iu
ſtũ. Alter locꝰ cautiõis.i.alte
ra res cauẽda erat ne bẽigni/
tas eẽt maior q̃ facultates.i.
potẽtia cõferẽtiſq.i.qa ſup.
hi. q volũt eẽ bẽigniores.i.
bñficẽtiores q̃ res.i. facultas
eorũ patiẽ: peccãt ꝑmũ i eo
qd ſũt iniurioſi i ꝓximos.i.
neceſſarios & ↄſanguineos.
Enim pro qa ipſi trãſferunt
ad alienos eas copias quas æquius.i. iuſtius eſt ſuppeditari
.i.ſubminiſtrari i vita & relinquere poſt mortem.his.ſ.pro
ximis. Autem pro ſed cupiditas rapiendi & auferendi per
iniuriam eſt plerunq.i.vt plurimũ i tali liberalitate q̃ fit ſu
pra facultatẽ.vt copiæ.i.abundantes opes ſuppetant.i. ſa/
tis ſint ad largiendũ. Licet ẽt videre pleroſq.i. valde mul/
tos eſſe non tã natura.i.ex naturali inclinatione eſſe libera/
les q̃ inductos.i.q̃ ex eo q inducti ſunt quadã gloria.i.affe
ctione gloriæ vti benefici videantur facere multa quæ ſup.
facta talium videntur proficiſci.i.oriri magis ab oſtentatio
ne.i.vana pompoſitate q̃ a võluntate.i. beneuolentia. Autẽ
pro ſed talis ſimulatio.i.ſimulata liberalitas: eſt coniuncti/
or.i.vicinior voluptati q̃ aut liberalitati aut honeſtati.

PET. MAR. ¶ TER tium aũt: ꝓpoſuit tria: duobꝰ abſolutis: ſuper eſt
tertiũ vt.ſ.pdignitate cuiq tribuaẽ. Nunc exeq̃tur hãc par
tem: & dicit ſpectãdos eſſe mores eorꝝ i quos bñfici eſſe vo
lumus: vt quiſq ꝑ meritis hẽat. Vñ opus eſt liberalẽ prudẽ
tẽ eſſe: vt hẽat delectũ: & inducet qd cuiq tribuendũ ſit: &
qd qſq mereaẽ: aliter diſcedet a iuſto. Conſiderandũ ẽt eſt
qualis fuerit aĩus erga nos: q̃ cõitas: aut vitæ ſocietas: ſi bñ
ficia ab illis fuerint in nos ante collata: ſi oĩa hæc inerunt:
bene hẽbit: & optãdũ eſt: ſinaũt plures cãę & maiores ꝑua
lebunt. ¶ Spectãdi: diligẽter cõſiderandi. ¶ Et aĩus: quo aĩo
fuerit erga nos. ¶ Cõitas: an fuerit amicus: an ſit ciuis: an do
meſticus: cõitas vitæ conſuetudo q̃ eſt in ciuitate oĩum ciui
um: ſocietas eſt paulo reſtrictior. ¶ Ad nr̃as vtilitates: an fue
rint in nos benefici. ¶ Quę oĩa: vt.i.ſit præditus virtute: ami
cus & in nos ante beneficus ille: in quẽ volumus vti liberali/
tate. ¶ Optabile: deſiderabile: vt omnia inſint & concurrãt
in vnum: quoniam officium eſt erga talem hominem libe/
ralitate vti. ¶ Si minus: ſi non omnia inerũt: maior pars vin
cere debet vnde opus eſt iudicio. ¶ Plus ponderis: magis de
bent nos mouere: vt benefici ſimus & liberales in aliquem.

QVoniã aũt viuitur. Poſuit Ci. tres cautiones. Tertia
erat: vt pro dignitate cuiq tribuereẽ: & hẽreẽ dele/
ctus dignitatis i hac parte: vt offĩn ſeruareẽ dixit eſ
ſe ſpectandos mores eorꝝ: in quos beneficia conferre volu/
mus: Reſumẽs igiẽ hãc primã partẽ ꝓpoſitionis: docet qui
ſint magis colendi: & ponit illas virtutes quę bonũ virꝝ at/
tingunt: & determinãs de ipſis moribus rñdet tacitę inqui
ſitioni. Potuiſſet aliqs quærere: debemus ne eos aſpernari:
qui nondum pfectę virtutis vſum hñt. Dicit Cic. nõ eſſe ne
gligẽdos qm̃ viuiẽ nõ cũ pfectis hoibꝰ: qppe nõ oẽs pñt eẽ
ſapiẽtes & hre oẽm pfectionẽ. Ordo eſt: ẽt hoc intelligẽdũ
puto neminẽ eſſe negligendũ in quo aliqua ſignificatio vir
tutis appareat: qm̃ in vita cõi viuiẽ non cũ pfectis hoibus:
ſed cum his qui aliquẽ ꝓgreſſum fecerũt ad habitũ virtutis
¶ Plane.i. oĩno & penitus pfectis.i. ſũmũ virtutis adeptis.
¶ Nõ ꝑclare agiẽ.i.qui nõdũ adepti ſunt cumulatã virtutẽ
cũ aliquo bñ agiẽ: cũ ei nihil deeſt: nõ pręclare agiẽ cũ hoi/

Tertiũ eſt ꝓpoſitũ, vt in beneficentia delectus eſſet di
gnitatis: in quo, & mores eius erũt ſpectãdi, in quem
beneficiũ cõferet, & aĩus erga nos, & cõitas ac ſocie/
tas vitæ, & ad nr̃as vtilitates officia ante collata, quę
vt concurrant omnia, optabile eſt. Si minus, plures
cauſæ maioreſq; ponderis plus habebunt.

¶ Quomodo donſiderandi ſunt mores.

QVoniam autem viuitur non cum per/
fectis hominibus planèq; ſapientibus:
ſed cum his in quibus præclare agitur:

busqui non habent ſuam perfectionem. Vnde Lælius quia
Scipioni res in tota vita bene ſucceſſerat & fuerat perfectꝰ:
morſq nihil mali attuliſſe videbaẽ: dicit apud eundem Ci/
ceronem: cum illo vero quis neget actum eſſe præclare: ni/
ſi enim quod ille minime putabat immortalitatem vellet:
quid non eſt adeptus quod homini fas eſſet optare?

¶ TER tium eſt propoſi FRA. MAT.
tum &c. liberalis vt dictum
eſt: is eſt qui ſecundum pat/
monii modum erogat: & in
quibus oportet. Qui vero
excedit prodigus eſt vt aut ẽ
iuſtitiæ communi vtilitate
ſeruata: ſuum cuiq tribuit
pro dignitate: ita liberalitas
cuiq: vt meretur, largitur
ſecundum facultatem. Dan/ Donandum eſſe dignis quãtum oportet
dum eſt itaq dignis: & quã
tũ oportet: & quãdo opor/
tet: ita tantum: vt non de/ Cõitas & ſocietas
ſit nobis ipſis. ¶ Mores erunt ſpectandi: dandum eſt enim
bonis & honeſtis ac virtutis ſtudioſis non malis & impro/
bis. Reſpicit hoc eam iuris naturalis partem: quę obſeruan
tia noĩatur: per quam hoĩes aliqua dignitate antecedentes:
cultu & honore dignamur. ¶ Et aĩus erga nos: gratia innui
tur iuris naturalis pars in qua amicitiarꝰ & officiorum alte
rius memoria & remunerandi voluntas continetur: tangiẽ
& pietas: per quam ſanguine coniunctis & patriæ beneuo
lis offĩn & diligens tribuitur cultus: cum dẽ cõitas ac ſocie
tas vitę. ¶ Ad nr̃as vtilitates &c. ad grãm hoc ſpectat: decet
.n. nos memores eſſe beneficiorum alterius in nos & ingra
titudine nullum vitium deteſtabilius: beneficium ſi in bo/
nos confertur honeſtum eſt: ſi in amicos laudabile: ſi in bene
meritos de nobis neceſſarium. ¶ Quæ ſi oĩa concurrant: ſi
hæc omnia in vno aliquo cui benefacere velimus forte non
fuerint: difficile enim eſt ſimul omnia inueniri: ei benefaciẽ
dum eſt, in quo maior aut potior horum pars extiterit.
¶ Maiores: maior cauſa eſt: vt ſanguine coniunctis benefa
cias: q̃ vt alienis: & patriæ beneuolis q̃ externis.

QVoniam aũt &c. Spectandos dixit mores eſſe: q̃re
vt intelligatur: qui ſint mores: qui ſpectari debeãt:
dicit nos cum perfectis & plene ſapientibus non vi/
uere: & ſatis eſſe ſi illi cum quibus viuimus: ſigna aliq̃ vir
tutis habeant. Cum itaq perfecti & plane ſapientes non in
ueniuntur: non eſſe negligendos eos i quibus aliqua ſignifi
catio virtutis eſt. ¶ Cum perfectis: quibus nihil deſit. ¶ Pla/
ne ſapientibus: qui habeant oĩum rerum & diuinarũ & hu/
manarum cognitionem: qui nulla perturbatione moueanẽ:
qui eodem vultu atq aĩo tum in proſperis: tum in aduerſis
ſint. ¶ Præclare agitur: hoc eſt qui ſatis habere putantur.

¶ TER tium propoſitum.i.qd tertio loco cauendum di ASCĒ.
ctum eſt vt delectus diſcretio & conſideratio dignitatis eſ Tertius reſpectꝰ liberalitate habendus
ſet in beneficẽtia.i. vt beneficentia fiat ſm dignitatem eius
cui fieret. in quo.i. in qua re: &.i.ẽt mores eius in quem be/
neficium confertur erunt ſpectandi.i. frequenter inſpicien/
di. & animus eius erga nos erit ſup. ſpectandus & cõmuni/
tas & ſocietas vitæ erit ſup. ſpectanda: & officia collata ab
eo ante.i. in prius ad nr̃as vtilitates erunt ſup. ſpectanda.
quæ omnia ſi concurrant.i. in vno homine reperiãtur opta
bile eſt ſup. in illum conferre beneficium. ſin.i. ſed ſi minus
.i. non ſup. cõcurrantur plures cauſæ & maiores habebunt:
plus.i. hi in quibus plures & maiores cauſæ quare illis bene
faciamus reperitur habebunt plus.

QVoniam & cætera. Docet quomodo conſiderandi
ſint mores & quibus plus contribuendum. Ordo
eſt. Autem pro ſed: quoniam viuitur ſupple ab om
nibus non cum hominibus perfectis. q pro & plane: id/
eſt perfecte ſapientibus: ſed cum his: ideſt huiuſmodi
in quibus: non agitur præclare: ideſt valde & præ cæte/
ris clare.

¶ Sed ſunt

Sed ſunt ſimulachra virtutis, ẽt hoc intelligẽdũ puto, neminẽ oĩno eẽ negligẽdũ, in quo aliqua ſignificatio virtutis appeat, Colẽdũ aũt eſſe ita quẽq; maxime, vt qſq; his virtutib⁹ leniorib⁹ erit ornatus, modeſtia: tẽperãtia, ac ipſa de qua iã multa dicta ſunt iuſtitia. Nã fortis aĩus, & magn⁹ ĩ hoĩe nõ pfecto, nec ſapiẽte feruẽtior plerũq; ẽ: illę vero virtutes bonũ virũ videnť potius attingere. Atq; hęc in moribus cõſiderentur.

❡ Quõ cõſideranda ſit beneuolẽtia alioꝝ erga nos.

DE beneuolentia autẽ, quã quiſq; habeat erga nos, primũ illud ẽ in officio, vt ei plurimũ tribuamus, ã quo plurimum diligimur

PET. MAR. ❡ SED ſunt ſimulachra: effigies & ſigna quędã .i. qui nõ hñt expreſſam ſolidã & perfectã virtutem: ſed quędã ſigna virtutis & media officia. ſ Colendum aũt eſſe: dixit in gñe neminẽ eſſe negligendũ: in quo eſt aliqđ ſignũ virtutis: nũc in ſpem dicit: maxime colẽdũ eſſe viꝝ modeſtũ tẽperatũ & iuſtũ: & affert rõnẽ quare: nã fortis aĩus & elatus ſine aliis virtutibus plerũq; quodam impetu ferť. Modeſtia vero tẽperantia atq; iuſtitia non ſunt niſi ĩ bono viro. igiť colẽdus ille ẽ maxime: qui illis virtutibus pditus fuerit qm̃ eſt vir bonus. ſ Colẽdũ: amãdũ ornãdum. ſ Lenioribus: mitioribus & viꝝ bonum attingũt. nã fortis & magnanimus ſine iuſtitia potius nocet humanæ ſocietati quam pſit, ferť. n. quodam impetu ad eã: q̃ ſibi agenda pposuit: ſ Nã for. an. pbatio eſt. ſ Nõ pfecto: qui non habet, alias virtutes: ſed ſi exacte loqui volum⁹ nõ dať vna virtus ſine aliis: & nõ põt quis dici fortis: niſi hẽat alias virtutes: ſed large accipiẽda ſunt verba Cic. q fortitudinẽ ſeparat oñditq; bonum virum dici poſſe illũ: qui foris nõ oſtẽtat fortitudinẽ: ſʒ domi colit alias virtutes: & eſt ocioſus. Viuiť inquit cũ hoĩbus nõ pfectis: qm̃ in ſocietate humana verſamur. in qua per pauci hñt perfectionem: ſi aũt hoc eſſe nõ oporteret dare præcepta de mediis officiis. Nã virtute præditi & plane ſapiẽtes ab offm̃ nũquã diſcederẽt: & in illos liberales eſſe poſſem⁹ ſine aliqua dubitatione: pfecta. n. virtus oĩa mereť: & illã ornare officiũ ẽ: ſed qa in vita cõi talis pfectio nõ inueniť: neceſſe igiť eſt ꝯſiderare ſingula: & illi plus tribuere ex offõ: qui eas hẽt virtutes: q̃ bonũ virũ attingũt: q̃uis vt dixi virtutes ita cõnexæ ſint: vt vna ſine aliis nõ detur: ſed popularibus verbis vtẽdũ eſt: cũ loqmur cũ illis cũ qbus nõ pclare agiť. ſ Illę virtutes: iuſtitia: modeſtia: & tẽperãtia. ſ Bonũ vi. iuſtũ & bonũ ciuẽ: q in toga & vita ocioſa has virtutes leniores coli fortitudinẽ non oſtẽtãs q̃ hẽt effigiẽ iræ & ocio aduerſatur. ſ In moribus: eorũ. ſ. in quos volumus conferre beneficia.

DE beneuolẽtia aũt. Tranſit ad ſecundam partẽ: propoſuit. n. ſpectãdũ eſſe aĩum erga nos & beneuolẽtiam eorũ: in quos bñfici. eſſe volumus. Ponit igiť beneuolentiæ conſiderandę partes: poſtquam de moribus abſoluit. ſ Eſt in officio: ſecundum virtutem.

FRA. MAT. ❡ SIMVlachra: veluti quoddã virtutis ſignũ. nõ plena & perfecta virtus vt tñ a pfecta virtute differat: q̃tũ ſtatua hoĩs & effigies a verõ hoĩe. ſ Etiã hoc intel. &c. Etiã ſi nullus admoneat: & neqs credat pfectis dũtaxat erogandum. ſ Aliqua ſigni. adeo difficile eſt quẽq̃ inuenire in quo perfecta ſit virtus: vt cõtenti eẽ debeamus: ſi aliqua virtutis in quo quaſi imago & ſignificatio fuerit. ſ Colẽdũ aũt eẽ: oẽs dicit colẽdus: in quibus aliqua virtutis ſignificatio eſt: ſed illos pcipue: in qbus ſunt modeſtia: & tẽperãtia: qm̃ in bonis viris ſunt: vt nõ ſit quiſquã modeſtus & tẽperãs: qn idẽ bonus ſit: ex quo nõ põt conferri liberalitas in quẽpiã modeſtũ & tẽperãtẽ: qn ẽt in bonũ ꝯferať: nõ idẽ accidit in forti: cuius aĩus trahit plerũq; ad exceſſum: vt audeat quę nõ dẽt pterea quẽadmodum dicet inferius cæterę virtutes in hoĩe nõ ſic apparẽt: modeſtia & tẽperãtia ſemp apparent. Nã in dictis: in factis: in inceſſu: & deniq; in oĩ actione: ſi ſunt in hoĩe: eluceſcunt. ſ Colẽdũ: amãdũ & ſic iuuandum. ſ His virtu. lenio. ſunt qdẽ maximę & pulcherrimæ virtutes. ſed ſi aliis cõferas: hoc ẽ prudẽtiæ: iuſtitię: fortitudinis: leues: illæ. n. Iuſtitia pſertim & furtitudo: latiſſime patẽt: & maxime humanã attingũt ſocietatẽ: hæc ſingulis pſunt in qbus ſunt: licet & ad alios ſpectat. Nã & iuſtus vtiť mõ: & tẽperãtia: in iuſtitia adminiſtrãda: & fortis in aggrediãdis cum rõnẽ periculis: hiſdẽq; tollerãdis: ſed in his accedit modeſtia: principale mun⁹ iuſtitię eſt & fortitudinis. ſ Ac ipſa: de qua non intelligas virtutẽ ſeniorẽ iuſtitiã. Nã particula ac diſtinguit. Eſt. n. maxima & excellentiſſima virtutũ: ex qua boni viri noĩanť: & vt diximus ſuperius qui iuſtus idẽ bon⁹ eſt: & contra. Colẽdi ergo ſunt iuſti: qm̃ boni ſunt & ſtudioſi virtutis: honeſtiſque & egregiis moribus prędita. ſ Nam fortis &c. poſſet quiſpiam dicere cui & forti bñfaciendũ, adeo nõ eſt cum fortitudo honeſti pars ſit. Raro inqt contingere ſolet: vt qui fortis ſit: idem ẽt ſapiens ſit: fortitudo aũt ſine ſapientia temeritas eſt: & ſępius nocet q̃ proſit. Homerus Achillẽ fortẽ iducit, Vlyxẽ vero ſapientem. Virgi. fortitudinẽ ſimul & ſapiam Aeneæ tribuit: vt plena laus eſſet. ſ Non perfecto nec ſapiente. hinc aperte cognoſcitur non poſſe eſſe veram fortitudinem niſi in perfecto: & ſapiente: hmõi enim quicunq; eſt neq; timet quæ timenda nõ ſunt: neq; audet quæ audẽda nõ ſunt. Eſt aũt vt diffinit Ariſto. fortitudo in audendo & metuẽdo mediocritas. Sed vt ait Cic. magnus aĩus & fortis in hoĩe non perfecto: & ſapiẽte. ſ Feruẽtior ẽ: qm̃ aut ira: aut cupiditate gloriæ cõpulſus audet: quæ audere nõ debet: & ꝯtra decoꝝ facit. Nam cũ actionis cuiuſq; finis ſit ſm habitum & fortitudo forti viro decoꝝ videať. Decoris gratia vir fortis ſubit: atq; agit opera fortitudinis: prudẽter Martialis amicum ſuum Marcellinum quænam vera eſſet fortitudo hoc epigrãmate admonuit. Marcelline boni ſoboles ſincera parẽtis. Horrida parrhaſio quem tegit verſa iugo. Ille vetus prote patri uſq; quid optet amicus. Accipe: & hæc memori pectore vota tene. Cauta ſit vt virtus: nec te temerarius ardor. In medios hoſtes: ſæuaq; tæla ferat. Bella velint martemq; ferum rõnis egentes. Tu potes & patriæ miles: & eſſe dec⁹. ſ Illæ virtutes: modeſtia: temperantia: & iuſtitia.

Ariſto.

martialis

DE bene. &c. Tria dixit intuenda in eo: cui bñfaciẽdũ eſt: mores: aĩum in nos: & merita: de morib⁹ iã dcm̃ eſt. Nũc de aĩo in nos dicit: paulopoſt de meritis: plurimũ aũt illi tribuẽdũ ẽ qui plurimũ nos diligit: aliter ſi fieret: cõtra decoꝝ eſſet. & iuſtitiam naturalem: cuius pars eſt gr̃a in qua amicitiæ: vt ſupra diximus conſideranť verus ne ſit amicus nobis, an ſimulatus: plus ne hic amet: an ille: hoc autem cognoſcere difficile non erit: & vt diſtributiua iuſtitia plus laboranti & merenti plus tribuit: ita bonus vir & prudens magis amanti magis erogat.

ASCẽ. ❡ SED ſunt ſimulachra. i. effigies & ſimilitudines quędã virtutes: ego puto ẽt hoc intelligendum eſſe neminem eſſe negligendum in quo aliqua ſignificatio virtutis appareat hoc eſt nõ ſolum perfectis benefaciendum eſt: quia tales vix reperiunť: ſed oĩbus his quę ſpẽm bonitatis hr̃e videntur: & non oĩno mali & pernicioſi ſunt. A ũt pro ſed itelligo ſup. quẽq; vel quenq̃ eſſe ita maxime colẽdum: vt. i. ſm q quiſque erit ſup. maxime ornatus his lenioribus. i. mitioribus virtutibus: videlicet modeſtia temperantia: ac ipſa iuſtitia. de qua iã multa dicta ſunt. Nam aĩus fortis. i. acer & vehemens & magnus eſt plerũq;. i. vt plurimũ in hoĩe nõ pfecto nec ſapiente feruentior. i. valde feruens vel feruentior q̃ in hoĩe pfecto. vero p ſed illæ virtutes. ſ. modeſtia: temperantia: & iuſtitia: videntur attingere. i. efficere virum bonum. Atq; hæc quæ dicta ſunt conſiderẽtur in moribus.

DE bene. aũt. Docet qũo ꝯſiderãda ſit beneuolentia aliorum erga nos. Ordo eſt. A ũt p ſed illud eſt pprĩũ in offõ de beneuolentia quã qſq; habeat erga nos: vt nos tribuam⁹ & plimũ a quo nos diligimur plimũ.

Cõparatio inter ſtatuã & hoiem. Liberalitas in hoĩe minẽ bonũ eſt cõferẽdam. Qua re iuſtitia ẽ excellentiſſima oĩum virtutum.

Sed bñuolentiā nō, adoleſcētulo℞ more, ardore quodā amoris, ſed ſtabilitate potius, & cōſtātia iudicemus.

Quomodo beneficia in nos collata ſpectanda ſint.

SIn erunt merita, vt non ineunda, ſed referenda ſit gratia, maior quædam cura adhibenda eſt: Nullum enim officium referenda gratia magis neceſſariū eſt. quod ſi

PET. MAR. CSED bene. monet Cic. quo pacto debeamus aliorum in nos beneuolentiā iudicare: non.n.temere expendendus eſt amor alio℞ in nos: vt faciunt adoleſcentes: in q̄bus nō viget prudētia & ſic delectus re℞ hĩe nō pñt: & recte fungi offō. ¶ Ardore quo.ſe. deinde ſine aliqua ꝯſtantia ſtatim ſe retrahunt: opꝰ eſt igitur iudicio cum plures amare videantur: q̄ ſunt pernitioſi aſſentatores. Si amor verꝰ eſt: plurimum illi debemus: a quo maxime amamur. Iudicare aūt qualis. nā ſit hic amor prudētis eſt: qui vt opꝫ amat & eſt iucūdus amicus dr̄ atq; affabilis & mediocritas amicitiæ atq; affabilitas. Is autem q̄ exuperat: ſi nullius vtilitatis emolumenti ſui grā iucūdus eſt & oīa laudat: aſſentator dr̄: ſi lucri cā adulator appellatr̄. At is q̄ deficit: & in oībus eſt iniucūdus: vocatr̄ ꝯtentioſus atq; difficilis. In Lelio aūt r in amicitiis eligēdis negligētes eſſe abſurdū eſt & carpēdū nec hĩe quaſi ſigna q̄dā & notas q̄bus eos qui ad amicitiam eſſent idonei iudicarēt, ſunt igit̄ firmi & ſtabiles eligendi: cuius gñis magna penuria eſt: & iudicare difficile ē ſane niſi expertum. experiundū aūt eſt in ipſa amicitia. Seneca dicit poſt amicitiā credēdū ē: ante amicitiā iudicandū. ¶ Adoleſcentulo℞ mo. Ariſto. in moribus de tali amicitia ſic loquitur: Adoleſcentū vero amicitiæ ꝯſtitutæ ſunt cā voluptatis: nā viuūt ſm̄ affectus: & maxime id ſequunt̄: ꝙ voluptatē in pñtia afferat. Ve℞ id ſimul cū ætate mutat̄: ex quo ſit vt fiāt amici: citoq; deſiſtāt. nā ſimul cū voluptate amicitia mutatur: & voluptatis hmōi velox mutatio eſt: ad amores proni ſunt: q̄ ex affectu maxime oriunt̄. Itaq; amant & cito deſiſtūt: eodem die ſæpe ꝯſilium mutātes: delectant̄ aūt cōſuetudine & vſu: nā hoc mō amicitia fruunt̄: Beneuolus eſt qui alicui ēt ignoto: quē audit eſſe bonū vi℞ bene vult: & optat, quāuis ab illo non amet̄. amicus aūt eſt qui amat & amat̄. Vnde phus dicit. Amicitiā eſſe beneuolētiā mutuam nō latentē. ¶ Ardore amoris: quē aliqui prę ſe ferre vident̄ erga nos. ¶ Stabilitate: perpetuitate amoris & ſine aliqua intermiſſione: & ꝙ tales in amore perſeuerent firmiq; ſint & ſtabiles: non debemus igitur iudicare beneuolentiam ex quodam ardore eorum qui nos amare videntur: qm̄ talis amor qui ab affectu procedit pa℞ durat: ſed ex ſtabilitate atq; conſtantia. Vnde opus eſt tempore & experientia.

SI N erunt merita. Cōiungit Cic. hāc partē quę erat vltima ꝓpoſitionis cū ſuperiore: qm̄ vt ꝓpoſuerat prius de cōitate vitæ atq; ſocietate dicendū erat: ſed res ipſa effecit vt ordine ꝑpoſtero vteret̄. Reſumit igit̄ aliā partē: q̄ vltimo loco ꝓpoſuit: & ad nr̄as vtilitates officia ante collata. Debemus inquit plurimum illis: a quibus plurimū firme & ꝯſtanter diligimur: ſed ſi aliq̄bus ob bñficiā in nos ante collata tenemur: tūc magnā curā adhibere debemus: qm̄ nullū offm̄ magis neceſſariū eſt: q̄ referre grām ne ingrati videamur: & turpe ſit offō vinci & bñficio: qm̄ illi qui cōferūt ſuperiores ſunt: vnde dicit Seneca quid tā laudabile quid tā æqualiter in oīum aīos receptum q̄ referre bñmeritis grām. ¶ Ineunda: concilianda nobis & paranda alicuius grā & beneuolētia liberalitate aliqua. Inire grām idem eſt. ꝙ cōciliare ſibi amorē alicuius & beneuolentiam. ¶ Sed referenda: vt.ſ. cogamur referre grām: & non pōt fieri ſine ingratitudinis nota ſi nō referatur grā ob bñficia in nos ante collata: agere grās eſt verbis: referre aūt re ipſa. ¶ Nullum .n. ꝓbatio eſt: qm̄ inquit nulla virtutis actio magis eſt neceſſaria ad ꝯſeruationē humanæ ſocietatis & vitæ cōmunis q̄ referre grām.i. cōferre bñficia: vt accepiſti. Tegmeſſa apud Sophoclem in Aiace maſtigophoro: Decet inquit virum illius meminiſſe cuius dulce ſenſit. grā.n. grām ſemper parit. vir ingratus nunquam erit generoſus. phus in. v. ethices ſic ait: ciuitas conſeruatur cum retributio fit: vt cōparatio flagitat rōnum: q̄ obrē & grā℞ templū in ciuitate media condunt vt retributio fiat. hoc enim grāe proprium eſt. nam is qui ſuſcepit ſubminiſtret viciſſime ei qui munꝰ contulit: & ipſe rurſus incipiat conferre oportet. ¶ Quod ſi ea: argumētat̄ a minori ad maius: & nititur auctoritate Heſiodi: qua oſtēdit neceſſe eſſe grām referre. Heſiodus poeta ſcripſit de agricultura ad Perſeū fratrem: quē monuit vt ſi a vicino aliquid ad vſum domeſtici acceperit: reſtituat maiore menſura ſi pōt: quanto magis et grām referre debemus: qui nō aliq̄d vtendū cōceſſit ad tp̄s: ſed ſpōte ſua in nos beneficus fuit: vt ingratis eſſe nobis non liceat, niſi cum ingratitudinis nota. verba heſiodi hęc ſunt. Iubeo meriti a vicino & bene reddere eadē menſura: & melius ſi pōt: vt indigens poſtea promptū inuenias Heſiodus aſcreus: fuit. Aſcra erat ad heliconē montem Boetiæ in excelſo loco ac duro ſita. Loquens Heſiodus de ſe in.ii.lib. Georg. dicit. Aſcram rus miſerum penes hic helicona colebat. Hyberno dirum: triſte æſtu: optabile nunquam.

CSED beneuo. qualem intelligere beneuolentiā debemꝰ præſcribit & de ea iudicādū dicit: quæ ſtabilis fuerit: & q̄ ſimilitudo mo℞: & ſtudio℞ cōiugauerit: vt.ſ. in virtute radices agat. nō aūt de ea: quæ inter adoleſcentes quotidiæ orit̄ quadā aīo℞ incitatione nō electiōe & iudicio: ac cito deficit: de hac amicitia loquit̄ Ci. in Lelio. Ariſto. quoq; adoleſcētū inq̄t amicitiæ voluptatis cā inſtitutæ videntur. Nā amāt ſm̄ affectus: & maxime id ſequunt̄ qđ voluptatē i pñtia afferat ve℞ id ſil̄ cū ętate mutat̄. Ex quo fiāt cito ſit vt amici: citoq; deſueſcāt. Nā ſil̄ cū voluptate amicitia mutat̄: voluptatis āt celeris ē mutatio ꝓni ſunt ad amorē iuuenes amāt & cito deſiſtūt: ſępe eadē die ꝓpoſitum mutātes. FRA. MAT. Cice. in Lælio Ariſto.

SI'N autem erunt merita. Honeſtū eſt & laudabile amicis benefacere: ſed bñmerentibus neceſſarium: Conuenit enim vt a quibus accepimus liberaliter aliquid: liberaliter reddamus: & liberalius etiam quam acceperimꝰ: ratio autem illa eſt potiſſima: ꝙ relata gratia auget liberalitatem: ingratitudo remiſſiorem fecit. Recte ꝙ ait Seneca: Ingratus vnus miſeris omnibus nocet. ¶ Merita: bñficia ante in nos collata. ¶ Ineunda, contrahenda comparanda. Significat.n. inire gratiam comparare ꝯtrahere capeſſere ingredi. ¶ Referenda: Quia prouocati ſumus. ¶ Nullum.n. offm̄. Ratio eſt: ideo aūt nihil referenda gratia magis neceſſarium: qm̄ ad gratiam ſpectat: quæ eſt iuris naturalis pars vt accepto℞ beneficiorum memores ſimꝰ: & idem nos alteri faciamus quod nobis ipſe fecit. Icciirco ait Seneca: beneficium accipere libertatē vendere eſt. Idē inquit bñficia plura recipit qui ſcit reddere. ¶ Quod ſi ea quæ mutio. Argumento probat referendam grās. Eſt aūt a minori ad maius. Si Heſiodus inquit quæ mutuo ad vſum tuum acceperis maiore menſura: ſi modo poſſis reddere iubet: quid par eſt te facere in eos a quibus liberaliter accepiſti: certe duplicanda eſt grā: vt longe maius ſit beneficium quod reddis: q̄ qđ prius tibi erogatum eſt: ſcribit autem hoc Heſiodus in eo opere qđ vocatur ἔργα καὶ ἡμέραι in quo fratrem admonet vt ſi quid vtendum a vicino acceperit: maiore ſi poſſint menſura reddat his verbis εὖ μὲν μετρεῖσθαι παρὰ γείτονος εὖ δ᾽ ἀποδοῦναι αὐτῷ τῷ μέτρῳ καὶ λώϊον αἴ κε δύνηαι. Argumētum a minori ad maius Heſiodus

CSED iudicemus bñuolentiam non quodā ardore amoris more adoleſcentulo℞: ſed potius ſtabilitate & cōſtātia. ASCE.

SIn erunt. Oſtendit quomodo gratia referenda ſit propter beneficia in nos collata. Ordo eſt: Sin.i. ſed ſi merita erunt ſup. talia & gratia non ſit ineunda: ideſt conciliāda cum aliquo hoc eſt de nouo incipiēda: ſed referenda .i. factis & reipſa perſoluenda tūc ſup. quędam maior cura eſt adhibēda. Nullū.n. offm̄ eſt magis neceſſariū grā referēda.i. q̄ vt grā referat̄ ꝓ beneficiis acceptis. Quod ſi Heſiodus iubet reddere maiore menſura: ſcilicet abundantius. Oſtendit gratitudinem in bñficium hĩdam

CVtendas

ea, quæ acceperis vtēda, maiore mēſura, ſi modo poſſis, iubet reddere Heſiodus, quid nam beneficio prouocati facere debemus? An nō imitari agros fertiles, qui multo plus afferunt, q̃ acceperunt. Etenim, ſi in eos, quos ſperamus nobis pro futuros, nō dubitamus officia conferre: quales ī eos eſſe debemus, qui iá profuerũt. Nā cū duo genera liberalitatis ſint, vnū dandi beneficium, alterum reddēdi, demus, nec ne, in noſtra ptāte eſt, nō reddere bono viro non licet, ſi mō id facere poſſit ſine iniuria. Acceptorū aūt beneficiorum ſunt delectus habendi. Nec dubiū quin maximo cuique plurimū debeaẗ. In quo tū in primis quo quiſq; animo, ſtudio, beneuolentia fecerit, ponderandū eſt.

PET. MAR. ¶ Vtenda: ad vſum domeſticum. ¶ Acceperis: a vicino aliquam rem ad uſum tuum. ¶ Prouocati: inuitati. Laceſſere eſt cū iniuria prouocare eſt irritare ſine iniuria. ¶ An non: nunc argumentaẗ ab exemplo terræ & agrorum: qui plura reddunt colonis q̃ in ſe mente acceperint. q. d. debemus imitari agros: qui reddunt ea quæ acceperunt ab agricolis multiplicata. ¶ Etenim ſi in eos: probatio eſt & argumentatio ab incerto ad certum. ¶ Quales: q̃ liberales & benefici. ¶ Nam cum: probatio ē. ¶ Dandi: ſpōte nr̄a. ſ. ¶ Reddendi: cum gratiam referimus beneficio prouocati. ¶ Demus necne. i. an velim⁹ eſſe liberales: eſt nobis integrum liberumq; quoniā nō cogimur: vt large loquar: quoniā ſi vim naturæ inſpicimus: cogimur: ſic natura viuere volumus. ¶ Nō reddere: nō referre. grās: q̄m ad id cogitur. aliter erit igratus. Vnde dicit Seneca: nō referre beneficiū: nec beneficiis gratiam: & eſt turpe & apud oīs habetur. phūs ſic ait in. ix. ethices beneficia reddenda ſunt potius, q̃ amicis dandum ſit. ſicut & mutuum reddendum eſt potius cui debeas q̃ ſodali dandum. ¶ Sine iniu. ſi poſſumus de nr̄o reddere: non autē rapiendo auferendoq; ab aliis, qđ eſt contra officiū. Heſiodus monens fratrē in. i. li. dicit res male parta mala eſt dānoſaq; ſemper ab illa, ergo caue nec te vincant in amore ſodales illum ad eas: qui te fac mutua munera reddas. Sponte datum capias ſcelus eſt letale rapina. Monens etiam ipſū vt colat iuſtitiā dicit: Ius quoq; frater ama. ſine quo gen⁹ omne ferarum credimus alterno certatim corpore paſci. ¶ Acceptorū aūt beneficiorū: dixit adhibēdam eſſe magnā curam ſi beneficia recepta ſint. Sed quia beneficia ſimilia nō ſunt habentq; differentiam inter ſe: & gradus determinat de his dicens: hn̄dum eſſe delectum ipſorum beneficiorum: & prudenter ſingula cōſideranda: vt certo ſciri poſſit: quid cuiq; debeat: cōſiderādūq; monet aīum illius, qui dat: non ipſum munus, qđ interdum ab inuito in aliquem confert. Homini aūt ita diſpoſito par, vel potius nihil debetur: illis aūt maxime qui certo cōſilio veroq; amore nos proſequuntur & ornāt. Beneficium inquit Seneca eſt beneuola actio tribuens gaudium: capienſq; tribuendo in id qđ facit prona & ſponte ſua parata. Itaq; non qđ fiat aut qđ detur refert, ſed qua mente, quia beneficium non in eo ꝙ fit aut datur cōſiſtit: ſed in ipſo dantis aut facientis aīo. ¶ Delectus: dīiæ an alia beneficia quibuſdam aliis anteponenda ſint: dū ſtudemus referre grām pluribus, a quibus beneficio fuerimus prouocati. docet igitur quos anteponere debeamus. ¶ Maximo cuiq;: beneficio & ſic oſtēdit in gn̄e maiora beneficia anteponēda eſſe: ſed cōſiderandum eſt quæ ſint maiora, qm̄ liberalitas non ſolum re ipſa, quę datur: ſed ēt aīo æſtimatur. Vnde pauper qui dat ꝓ rōne facultatis ſuæ: dr̄ etiā liberalis. ¶ In quo in qua gratiarū relatione: & cū volumus acceptis beneficiis prouocati eſſe liberales: & vt cognoſcatur quæ ſint maxima bn̄ficia. ¶ Quo aīo: ſponte. ſ. an inuiſtus dederit quis & gaudens. ¶ Studio: voluntate. ¶ Beneuolentia cōſtanti. ſ. & ſtabili an vana & quodam ardore & affectu mota. ¶ Ponderandū: prudenter cōſiderandum.

FRA. MAT. ¶ Vtenda: mutuo: vt reddas: mutuū appellatum eſt, quia ita a me tibi datur: vt ex meo tuum fiat: & eſt in rebus quę conſtant numero pōdere menſura: nec vt cōmodatum redditẗ. Mutuo damus Triticū oleum vinū, Cōmodamus anulum veſtem: redditẗ idem genere nō ſpecie ſicut commodatum. ¶ Vtenda: Iureconſulti ſæpe hoc vſurpant participium: vt cum dn̄t is cui res aliqua vtēda datur. ¶ Animi. &c. Certe inquit imitari agros fertiles debemus: qui vt poetæ aiūt magno fœnore ſemina accepta reddūt. Plinius de terræ loquens natura. At hæc inquit benigna mitis indulgens vſuſq; mortalium ſemper ancilla quæ coacta generat? quę ſponte fundit? quos odores? quos ſapores? quos ſuccos? quos tactus? quos colores? q̃ bona fide creditū reddit fœnus? ¶ Etenim ſi in eos &c. Aliud argumentum rurſus a minori ad maius: ſi bn̄facimus iis ait quibus ſperamus bn̄ficium accipere: quid facere ī eos debemus a quibus iā accepimus: certe grām referre oīno debemus. Multi ideo dant: vt recipiāt. Sed manifeſtam faciunt mercaturam. Nam pauca tradunt ditioribus vt plura recipiant. Eſt aūt: vt ait Ariſt. liberalis magis dare q̃ accipere: ſicuti virtutis eſt honeſta potius agere quā a turpibus abſtinere. ¶ Nam cū &c. rō eſt qa qui dat alium ſibi obligare vr̄: & Seneca ait. Beneficium dare docere eſt reddere. Et qui a nullo accepit beneficium liberum eſt conferre alteri: vel nō ꝯferre. Quāuis vt dictum eſt ſupra benefacere ꝓximo nulla neceſſitate coacti: ſponte noſtra iure naturali cōpellimur. Q. d ſi beneficium nō dederimus: petere ipſi ab aliis nō peterimus. Nam Sene. ait. Beneficium q dare neſcit iniuſte petit. ¶ Sine iniuria: læditur. n. ius naturale, cuius pars gratia eſt in qua beneficia accepta conſiderātur. Q. d ſi reddere quidem volumus, ſed nō poſſumus iniuria nō facimus. Sufficit. n. remunerandi voluntas: ſi facultas abeſt. ¶ Acceptorū aūt beneficiorū: cum nullū officium referenda grā magis neceſſarium ſit iure optimo maximam dicit diligentiam in repetendis beneficiis adhibēdam eſſe: & delectum bn̄ficiorum habēdum. ¶ Delectus: vt diſtinguamus beneficia quæ accepimus: & pro maioribus maiora: ꝓ minoribus minora repēdamus. ¶ In primis quo quiſq; animo &c. non iniuria animū dicit conſiderandum eſſe dantis: plus enim largiri videtur qui lęto animo, ac lubenti pauca largitur: q̃ qui multa triſti: & inuito. Semper enim ad illud reſpiciendum eſt. Nam hoc ipſum iuſtum eſt quod cum ratione ſit: ſi eſt volūtarium. ¶ Quo animo: bono an malo. ¶ Studio: ad diligētiā refertur. ¶ Beneuolentia conſtanti, & ſtabili: an quodā leui ardore animi.

Liberalitas magis eſt in dando quam in accipiendo Seneca de beneficio dando

ASCE. ¶ EA quę tu acceperis vtenda, i. ad vſum tuum ſi modo i. dūmodo poſſis ſup. reddere quid nam nos prouocati beneficio. i. quid dono nō commodato accepimus & nō ſolū ad vſum, ſed abuſum: ideſt conſumptionem rei. q. d. longe plus. Et vtitur argumento a minore quia minus videmur debere pro vſu rei q̃ pro ipſa re: & tamē Heſiodus de agricultura ad fratrem ſcribens iubet pro vſu rei copioſius eē reſtituendum q̃ acceperis. Probat idē exemplo naturali ſumpto ab agris feracibus ac dicit. An nō ſup. debem⁹ imitari agros fertiles: qui afferūt multo plus q̃ acceperūt. q. d. maxime. Etenim, ideſt & certe: ſi nos nō dubitamus cōferre officia, ideſt, bn̄ficia & obſequia in eos quos ſperamus pro futuros nobis quales debemus eſſe in eos, qui profuerūt iam. q. d. multo beneficētiores. Nam cum duo ſint genera liberalitatis, vnum dandi beneficium alterum reddēdi demus: nec ne id an demus an nō demus eſt in noſtra poteſtate: ſed ſup. Nō licet, ideſt non eſt licitum bonū viro non reddere ſup. quod acceperit: ſi modo, ideſt dummodo poſſit id facere ſine iniuria. Autem pro ſed delectus ſunt habendi, ideſt diſcretiones ſint habendæ beneficiorum acceptorum: ideſt de beneficiis acceptis. Nec dubium ſupple eſt quin plurimū debeatur cuiq; maxīo. i. cuilibet valde magno in quo, ideſt in qua re, tamen ponderādum, ideſt æſtimādum eſt primis: ideſt præcipue, & añ omnia quo animo quo ſtudio & ſupple qua beneuolentia quiſq; fecerit.

Mutuū ī vſum cōuerſū maiore menſura eſt reſtituēdū.

Multi.n.faciūt multa temeritate quadā,ſine iudicio, vel mō i omnes vel repētino quodā,q̄ſi vēto,impetu aī incitati:q̄ beneficia aeq̄ magna nō ſunt habenda, atq̄ ea,q̄ iudicio,conſiderate, conſtanterq̄ delata ſunt ſed in collocādo bñficio,& i referenda gratia (ſi caetera paria ſūt) hoc maxime officii eſt,vt quiſq̄ maxime opis indigeat,ita ei potiſſimum opitulari:Quod contra fit à pleriſq̄.A quo enim plurimum ſperāt,etiam ſi ille his non eget,tamen ei potiſſimum inſeruiunt.

Q̄uō conſideranda ſit vitę cōmunitas & ſocietas.

Optime aūt ſocietas hominum,cōiunctioq̄ ſeruabitur:ſi vt quiſq̄ erit coniunctiſſimus, ita in eū benignitatis plurimum cōferet.

PET. MAR.

Multi.n.pbat q̄r e ſit ꝯſiderādū:qm̄ multi beneficia cōferūt:qb⁹ tñ ob id nihil debeẽ:qm̄ nō certo ꝯſilio & electiōe: ſed quodā ipetu & temeritate id faciūt:vñ ꝯſiderandus eſt aius dātis nō ſolū id qd̄ dat. Quadā te.ſine cōſilio & delectu pſonaꝝ. Sine iu. nō ꝯſiderantes ſi bono viro pſint an malo:& i tali re potiſſimū reqriẽ iudiciū: vt dom̄ ē.Liberalis.n.debes eē prudēs:& iudicare qd cuiq̄ tribuēdū ſit: ſublato aūt iudicio non erit verba lībalitas:q̄a dabit qb⁹ nō opꝫ: & q̄ nō opꝫ:qd̄ eſt ꝯtra offm̄. Vel mō:mēſura rōne ac ſine aliquo diſcrimine ꝯfert in ois.qb⁹ ita largiētib⁹ nō multū debeẽ:qm̄ idē omnibus faciunt nec habēt delectū qui maxime attigit ipm prudētē:oēs aūt ſine aliquo diſcrimie eodē mō tractare iprudētis ē necnō adulatoris & aſſentatoris quo circa cauēdū ab illis ē:q oēs pari mō obſeruāt & venerātur. blādiunẽ.n.nō iudicāt: ita eē agēdū:ſi aūt iudicarēt delectū haberent:quo ſublato auferẽ prudētia.ſine qua nō pōt jtelligi vlla virtus.Et iō dicit Sene.Bñficiū qd qbuſlibet daẽ:nulli gratū ē & eodē aio bñficiū debet:quo daẽ.& nemo libēter dꝫ reddere qd̄ non accepit,ſed expilit. Repētino ipe.q̄dā leuitate ſine cōſilio & delectu pſonę. Q uaſi vē.q̄ animum ipellit mō huc mō illuc. Q uę bñfi.collata.ſ.modis ſupradictis:nullo adhibito iudicio. Nō ſūt ha.aeq̄.i.tā magna. Atq̄:q̄ ſunt hñda ea q̄ fiunt iudicio. Cōſiderate:ad illud refert & opponit: qd̄ dixit temeritate q̄dā & ſine mō in ois. Conſtanter:ad illud repētino ipetu aī:vt faciūt hoīes leues. Sed in col.bñfi.dat gñale pceptū qd̄ in offō collocādo ſeruādū ē:& gr̄a ēt referēda,vt.ſ.his potiſſimū referaẽ gr̄a:q ope indigeāt.q̄uis alii ſīſia,aut plura ꝯtulerint,& bñficio digni ſint. Hoc ē:ptinet max ie ad offm̄.i.virtutis actionē. Si cae.pa.ſint .i.ſi aius ergo nos fuerit grat⁹,& ſocietas vitae itercelſerit: & ab eo officia i nos collata fuerint:& ſi nō indiget ſua culpa & deſidia & ſi mereẽ opē.nōnulli.n.maxie idigēt, qbus opitulari ꝯtra offm̄ ē:q̄ppe male viuēdo ad inopiā redigunturq̄ pfecto puniendi ſunt,ne alios ꝯtagiōe maculēt & corrūpāt:& ꝯtra offm̄ ē illis potiſſimū inſeruire q nō indigēt: ſed a qb⁹ plurimū ſperaẽ:hoc nō ē offm̄ lībalis:q nō iō dat vt plura accipiat,qm̄ bñficiū nō dēt foenerari, debemus afferre opē idigētib⁹:nulla alia re inducti niſi lege hūanitatis & liberalitatis. Opis:auxilii.i.q bñficio maxime indigeat. Vt ſi.quēadmodū. Ita ſi etā. Opitulari: opem afferre. Inſeruiunt:bñficia cōferūt:aut gr̄am referūt. Seruire proprie ſeruoꝝ eſt:inſeruire ptinet ēt ad hoīes liberos:nā inſeruit eſt morē gerere. Plurimum:magnam vtilitatem. Non eſt beneficium inqt Seneca ſed foenus,circumſpicere nō vbi optime ponas:ſed vbi quaeſtuoſiſſime habeas i vnde facillime tollas, Et alibi. Non eſt beneficium qd̄ in quaeſtum mittitur. Hoc dabo:hoc recipiam:auctio eſt.

FRA. MAT.

Multi.n.&c.rō cur delectus hñdus ſit: qm̄ multi ſunt q nulla rōne ducti:ſed q̄dā temeritate icitati id qd̄ in nos:in ceteros quoq̄ oēs faciūt.Qui aūt ſua ſine rōne inaniter largiunẽ:& ꝯſumūt pdigi vocanẽ graeci ασωτους noiant: qm̄ ſeipſos pdūt p̄timoniū diſſipāti ex quo vitā ducere debēt. Q d ſit q̄ſpiā fuerit hmōi,q temere oib⁹ ſua largiaẽ:illius in nos bñficiū haud magni faciem⁹: nec magnope.gr̄as illi referre curabimus, qm̄ nō bono aio & beneuolo:ſꝫ leui & icōſtāti,ac ſine iudicio erogauit. Sine iu. qm̄ tam huic erogant q̄ illi neq̄ vllā hñt delectū pſonarū. Mō q̄tū largiẽ egēti tm̄ ēt ñ egēti,iudiciū ergo ad diſcretionē pſonaꝝ:modus ad mēſurā refert bñficii. Quaſi vē. ſic leuiter ꝯcitanẽ: vt vento quodā cōcitari videanẽ. Iudicio:& ꝯſiderate: ad id reſpicit qd̄ dixit temeritate: & ſine iudicio ꝯſtanter vero ad id repētino quodā q̄ſi impetu aī. Legiẽ Platonē cū fluuiū quēdā traiecilſet:& ſoluere p vectura portitori vellet portitorē accipere mercedem noluiſſe. Platonē vero honoris gr̄a ſcm̄ hoc credidiſſe. ſed cū alius quoq̄ mercedem obtuliſſet:& ſe a nullo p vectura mercedē accipe portitor dixiſſet. amice inqt Plato minus q̄ opinabar tibi debeo,ſi qd̄ i me feciſti in oēs facis. Sed i col.&c. Siue inquit ſponte tua cupiā benefacere volueris: ſiue gr̄am benemerētibus referre,illud cuſtodire ſemper debes vt ei qui maxime opis indigeat,potiſſimū bñfacias:ēt ſi benefaciendū duobus ſit,qui ceteris in rebus pares ſint & id qui magis indiget, & is qui minus.ſ.morbidus vt vterq̄ bonus ſit,beneuolentia vt vterq̄ eodē ſit in te aio meritis vt vterq̄ tibi bñfecerit. Collocando:tua ſpōte:qñ tu incipis nō puocatus. Referenda gr̄a,qm̄ de te aliqui bñmeriti ſint quibus bñfaciēdū eſt. Si cae.pa.ſint,mores:amor:merita. Q d cō.fit a ple.qui vere liberalis eſt.libentius dat q̄ accipit:vt ſupra dictū eſt:imo ne dari quidē ſibi expectat aut cupit,ſi quis cōtrafaciat,& plura recipere ſperat:ab officio diſcedit.de hmōi autē hoībus ſic ait Iſocrates πολυ τεχνικωτερον ταυτα πωλουντες των ανελογων των καπηλευειν hoc eſt multo artificioſius hi vendentes:q̄ vi manifeſte cauponam exercent. A quo.n.plus ſperant. Ideoq̄ aūt Martialis ad Aemilianum. Pauper eris ſemper:ſi pauper es Aemiliane: Dantur opes nullis nunc niſi diuitibus.

Platonis dictū in eos qui pariter in oēs cōferunt beneficia.

PET. MAR.

Optime aūt ſo. Tribus partibus abſolutis.ſ.de moribus:beneuolētiā & acceptis bñficiis de ipſa cōitate & ſocietate humana determinat. docetq̄ q̄ officia & auxilia cuiq̄ debeanẽ.& ponit pricipiū hūanę ſocietatis:q̄ ſe ad oīs hoīes extēdit:inde deſcēdēs ab illa infinitate:pōit grad⁹ ipſi⁹ ſocietatis:dicitq̄ nullā eē pſtabiliorē ſocietatē:q̄ cū bōi vir. copulati ſūt,Poſtea ponit officia q̄ tpibus magnis vni debent q̄ alteri.Pręcipitq̄ poſtremo habēdā eſſe in tali re exercitationē, vt prudēter agere poſſim⁹. Optime:pfecte:& dat generale pręceptū,vt in aliis partibus fecit,in eum.ſ.deberi plurimum benignitatis cōferri: qui eſt nobis coniunctiſſimus:quo pacto autem haec coniunctio intelligatur :ipſe declarat per omnis partes ſuas.

FRA. MAT.

Optime aūt &c.Dixit in beneficentia delectū habēdum eſſe dignitatis, & i eo quatuor ſpectāda:mores eius i quem beneficium cōferẽ:animū erga nos cōitatem ac ſocietatē vitę:& ad nr̄am vtilitatem officia ante collata:de tribus iam dixit:vnum de cōitate ac ſocietate vitae,qd̄ tertio loco propoſuit:vltimum exequitur,& maxime coniunctiſſimis cōitate ac ſocietate vitae,maxime benefaciendum dicit eſſe.Q ui vero ſint magis qui minus cōiuncti mox declarabit. Seruabiẽ,aliter ſi fieret:ſtare humana ſocietas coniunctioq̄ vix poſſet.

ASC.

Enim p q̄a multi faciunt multa q̄lē temeritate ſine iudicio.i.diſquiſitiōe rōnis,vel mō i ois.i.erga oēs idifferēter vel icitati repētino ipetu ai q̄ſi quodā vento.Q uae bñficia nō ſūt hñda.i.reputāda:aeq̄ magna atq̄ ea q̄ ſunt delata.i. collata & attributa ſeu impenſa iudicio.i.deliberatione ai ꝯſiderate & ꝯſtāter.Sed i collocādo.i.ꝯferēdo bñficio ei.ſ. a quo nihil accepiſti & in gr̄a referēda ei.ſ.cui debes ſi caetera ſint paria,hoc maxime.i.pcipue officii.i.ſpectat maxime ad offm̄:vt.i.ſm qd̄ quiſq̄ indigeat maxime opis.i.auxilii, ita opitulari.i.opē ferre ei potiſſimū. Q d fit a pleriſq̄ contra.i.ecōtrario.i.inſeruiunt.n.potiſſimū ei a quo plurimus ſperāt ēt ſi licet nō eget his,i.hmōi quae illi cōferunt.

Sed ꝗ naturæ principia ſint cõitatis, & ſocietatis humanæ: repetendũ altius vr̃. Eſt.n. primũ, quod cernit̃ in vniuerſi generis humani ſocietate. Eius aũt vinculum eſt rõ, & oratio, quæ; docẽdo, diſcendo, cõicando, diſceptando, iudicando, cõciliat inter ſe hoĩes, coniungitq; naturali quadam ſocietate. Neq; vlla re longius abſumus a natura ferarũ, in quibus ineſſe fortitudinem ſæpe dicimus, vt in equis, in leonibus, iuſtitiam,

ASCẽ. Optime aũt ſocietas. Docet quæ officia ſocietati impendenda ſunt. Ordo eſt. Autẽ pro ſed ſocietas hominũ & ꝯiũctio ſeruabit̃ optime: ſi vt.i. ſm ꝗ qſq; erit cõiunctiſſimus.i. familiariſſimus & aſſociatiſſimus: ita plurimum benignitatis conferetur in eum.

PET. MAR. ℭ SED quæ naturæ principia: vt ingt ab initio repetendũ quæ ſit origo humanæ ſocietatis, vt cognoſcat̃ quid cuiq; cõcedendũ ſit ex officio. ℱ Naturæ.i. nãlia principia ad cõſeruãdam humani generis ſocietatẽ. ℱ Repetendum eſt altius: qbus principiis a natura cõiuncti ſimus vt cõiter viuamus. ℱ Humanæ: quæ eſt inter homines. ℱ Altius: remotius.i. a naturali quodã inſtituto. & nõ a principio ꝓpinquo patriæ: vel nataliũ. ℱ Eſt enim primum hoc.ſ. ꝙ quilq; alteri coniunctus ſit, qm̃ homo eſt aial ſociabile per naturam: quæ nihil ſolitariũ amat. In.i.lib. ciuili ſic dicit phs. Homo natura ciuile aial eſt & qui eſt in ciuilis ꝓpter naturã & nõ propter fortunam aut prauus eſt aut melior ꝗ hõ. Natura impellimur ad vitæ cõitatẽ: qui autẽ primus inſtituit maximorũ bonoꝝ cã fuit ſicut.n. pfectũ optimũ oium. aial eſt hõ ſic & ſeparatũ a lege & a iuſtitia peſſimum oium. ℱ Quod cernit̃: qm̃ cernimus cõiunctionẽ naturalẽ hoĩum inter ſe. ℱ Primum, principale & ꝙ ante oia cernit̃. ℱ Eius aũt: humanæ.ſ. ſocietatis: quæ ad oĩs ſe extendit volente natura. ℱ Vinculum: colligatio & ſtabilitas: qm̃ niſi eſſet oratio humana ſocietas non eſſet ſic colligata & cõnexa. ℱ Rõ: intellectus, quo bonũ malũ ve intelligimus. ℱ Quę oratio.i. ſermo qui hoĩ a natura tribuitur. ℱ Docendo, ignaros. Vñ vituperant̃ illi qui cum poſſint alios non erudiunt. ℱ Diſcendo, ab aliis. ℱ Cõicando: conferendo. ℱ Diſceptando: cõtendendo verbis. ℱ Iudicando: quod ſequitur ex diſceptatione. ℱ Cõciliat: coniungit, & ad beneuolentiam trahit. ℱ Naturali ſocietate: qm̃ natura ita vult: vt hoĩes inter ſe cõiungantur lib. iii. de finibus ait. Itẽq; formicæ apes ciconię: aliorũ ẽt cã quędã faciunt, multomagis hæc coniunctio eſt hominis. Itaq; natura ſumus apti ad coetus: concilia ciuitates. Et paulopoſt dicit, itaq; vt facile eſt inuenire, qui quod ſciat ipſe tradat alteri: ita non ſolum ad diſcendũ ꝓpenſi ſumus: verũ ẽt ad docendũ. ℱ Neq; vlla re lõ. nulla alia res facit nos diſtare a beſtiis longo quaſi interuallo: ꝗ rõ & oratio.i. intellectus & ſermo: quæ brutis aialibus natura denegant̃ a qbus humana ſocietas ꝑficiſcit̃. De qua Ariſto. lib. i. de repu. ſic loquit̃. Sermonẽ vero hõ hẽt ſolus: vox quidem moleſti atq; iucundi ſignificatio data eſt oibus aiantibus: his.n. tm̃ tribuit natura: vt ſenſum hẽant moleſtiæ ac voluptatis, & hoc iter ſe ſignificare poſſint: aut ſermo iccirco datus eſt nobis, vt oſtendamus vtilitatẽ & dãnũ: atq; ita iuſtũ & iniuſtũ. hoc.n. ꝑter cætera aiantia homini propriũ eſt: vt boni & mali iuſti ac iniuſti ſenſum habeat. ℱ A natura ferarũ, ab ipſis feris in lib. de natura deorũ ait: iam vero dña rerũ vt vos ſoletis dicere eloquẽdi vis, quã eſt ꝑclara ꝗq; diuina, quæ primũ efficit: vt ea quæ ignoramus diſcere, & ea ꝗ ſcimus alios docere poſſimus. Deinde hac hortamur: hac ꝑſuademus, hac conſolamur afflictos: hac deducimus perterritos a timore: hac geſtientes comprimimus, hac cupiditates iracundiaſq; reſtringuimus: hæc nos iuris legũ vrbium ſocietate deuinxit: hæc a vita imani ac fera ſegregauit. Socrates dicebat. Aialia vincunt nos viribus verum nos ea ſuperamus eloquentia & rõne. ℱ Fortitudinẽ: robur vires corporis, quoniam non eſt proprie fortitudo ferarum.

FRA. MAT. ℭ ALtius: ſumpto remotiore principio. ℱ Eſt primum: eſt prima res quã cernimus cõiunctionẽ.ſ. vniuerſalẽ & cõicationẽ. ℱ Eius: primi. ℱ Rõ & oro: vt facilius hæc intelligant̃ quæ Cic. ꝑcipit: repetendum videt̃ altius. Amicitia, vt ait Ariſto. ciuitates continere vr̃: & iccirco legum latores circa illam magis ſtudent: ꝗ circa iuſtitiam. Concordia.n. ſimile quiddã amicitię vr̃ eſſe: cui maxime legũ latores intẽdunt: vt diſcordiã rem inimicã expellunt. Quod ſi amici oẽs ſint: nihil opus iuſtitia eſt: ſi vero iuſti ſint amicitia tamen: illis opus eſt. & iuſtoꝝ amicabilitas maxime eſſe vr̃. Nec ſolum res neceſſaria eſt amicitia: ſed etiam honeſta. Nã qui amicis afficiũtur eos laudamus: & copiam amicoꝝ vnã aliquã honeſtarũ res eſſe ducimus. Ex quo intelligit̃ vbicũq; iuſtitia ſit: illic & amicitia eẽ. Eſt aũt iuſtitia in oi honeſta cõicatione: illic itaq; et amicitia eſt. Cõicatio vero duplex eſt: altera ſermonis: altera rerũ. De cõicatione rerũ abũde ſuperius dictum eſt. Triplex aũt eſt. Prima rerũ quæ cũ oibus hoĩbus cões ſunt, vel ſaltẽ euſdẽ gentis. Scda vniuerſitatis alicuius. Tertia ſuarũ cuiuſq; rerũ: prima iter omnes: ſecũda inter ciues, tertia inter coniunctos ſanguine, affines: amicos, ſed cõicatio ſermonis, vt reprehendi nõ poſſit nimiã ſcurilitatẽ aut aſperã ruſticitatem effugere debet. Nã ſcurræ magis ꝗ oportet riſum mouent: & oneroſi ſunt. Magis.n. cogitant quẽadmodum mouere riſum poſſint ꝗ quẽadmodũ honeſte loquant̃: vt neminẽ offendant: q vero nec dicunt ipſi aliqd iucũdũ, nec dicere alios patiunt̃, rudes & agreſtes vident̃: hoꝝ vitiorũ comitas media eſt. Nã q cũ moderatione iocatur comis dr̃. Rurſus aſſentio & inhumanitas vitandę ſunt quarũ illa placendi ſtudio oia laudat: & nihil aduerſat̃, hęc neminem offendere volẽs nihil omnino laudat de nulla re loquit̃: haꝝ media ſine noĩe eſt amicitiæ ſimilis, ſed ab ea differens: caret.n. affectu. Laudat ꝗ oportet laudare, & vt oportet: cõtraria vero repellit ſine amore vel odio. Itẽ fugere oportet oſtentationem atq; Ironiam. Nam oſtentator ſpecioſa ſibi adeſſe fingit: ꝗ nõ adſunt. Ironicus cõtra ꝗ ſibi adſunt: negat: vel ẽt minora facit: & oſtentationi opponit̃ veritas: ꝗ inter vtranq; oſtentationem.ſ. ac Ironiã media eſt. Nã verax fatet̃ quę ſunt circa ſe. nec maiora, aut minora facit: hęc ſunt ꝗ in ſermonis cõiõne maxime ſeruãda ſunt: qbus & honeſtas cõtinet̃ & ſocietas vitę copulatur. ℱ Rõ & oro: vno verbo λογος a grecis dr̃. ℱ Docẽdo: diſcendo: ſunt hęc verba ad aliqd. Nec.n. docet qſpiam cui diſcipulus nõ ſit, nec item diſcit ſine doctore. Vtrunq; autẽ rõnem poſtulat: & orõnẽ. ℱ Cõicando, hoc ad res agendas: & conſilia pertinet. ℱ Diſceptando: de ambiguis vt cũ aliqd in ſenatu ꝓponit̃ de quo diuerſi diuerſa ſentiunt. ℱ Iudicando, quæ diſputata cognita & ꝓbata fuerint. ℱ Naturali, ad quã ſocietatẽ nã ipſa ſua ſpõte nos trahit, neq; vlla re: nihil eſt qd magis hoĩes a brutis diſiungat: ꝗ ro & oratio. Multa.n. præter hæc cõia illis nobiſcum ſunt: vt ſenſus: appetitus: procreandi voluptas: in multis ẽt nos ſuperant: vt robore: celeritate: iuſtitia vero æquitate bonitate carent quæ propria ſunt hoĩum qui rõne vtunt̃. ℱ Vt in equis &c. robuſtiſſimum animal equus & laboris patientiſſimũ. Leo fortitudine oia vincit aialia. Cuius vis ſũma in pectore eſt (vt tradit Plinius.) ℱ Iuſtitiam, quæ ſuum cuiq; tribuit.

ASCẽ. ℭ Sed vr̃ ſup. mihi repetendum ſup. eſſe altius.i. ab origine & a principio quę ſint principia cõitatis & ſocietatis humanę, Enim pro q̃a primũ.i. principiũ & principale eſt ſup. dabile quod cernit̃.i. vr̃ in ſocietate humani gñis. Autẽ ꝓ ſed: vinculũ.i. glutinum & colligatio eius.ſ. ſocietatis humanæ eſt rõ, & oro.i. collocutio ꝗ cõciliat & cõiungit hoĩes inter ſe quadã naturali ſocietate & hoc docẽdo: diſcendo, cõicando.ſ. cõſilia. Diſceptando.i. diſquirẽdo. & diſputãdo de re dubia.i. Iudicãdo de re nota. Neq; & ꝓ nõ, & nos nõ abſumus.i. differimus aut diſtamus vlla re lõgius a nã ferarũ, ꝗ ſup. tali iuſta ſocietate, In qbus.ſ. feris nos dicimus ſæpe fortitudinẽ ineſſe, vt in eqs & leonibus. ſed ſup. nõ dicimus iuſtitiã æqtatẽ, & bonitatẽ ieſſe eqs leonibꝰ & cęteris brutis.

Altera eſt cõicatio ſermonis altera rerum &c.

Oſtẽtator qd ſit, & verax.

Ratio & oratio.

Iuſtitia

Oſtendit quicquid qbuſq̃ ſingulatim debeam'

æquitatem, bonitatē non dicimus. Sunt enim rōnis, & orationis expertes. Ac latiſſime quidē patens homi nibus inter ipſos oībus inter omnes ſocietas hæc eſt, in qua omnium rerū quas ad cōmunem vſum homi num natura genuit, eſt ſeruanda cōitas: vt quæ deſcri pta ſunt legibus, & iure ciuili, hæc ita teneantur: vt ſit conſtitutū. E quibus ipſis cętera ſic obſeruentur, vt in græcorū prouerbio eſt, amicorū eſſe omnia cōmunia.

PET. MAR. ❡ AB Q V I tatē: iuſtitiā: æquitas ꝓprie eſt mitigatio iu ris & legis: & virtutes ex rōne oriunt̄: q in hoie diuinū qd/ dam ducendū: eſt in hoc a belluis diſtamus: quod exprome re ſenſa poſſimus. Hora. ait: Poſt effert ai motus interprete lingua. ❡ Bonitatē: q a iuſtitia procedit & æqtate. ❡ Sunt. n. probat quare bruta nō dicunt̄ habere iuſtitiā & bonitatem: qm̄ nō hñt rōnē: ex qua illæ oriunt̄. Nā ſine rōne & pfe/ cta qdem rōne .i. prudētia: no eſt aliqua virtus lib. v. de finibus ait. Sunt aūtē beſtiæ quędā in qbus ineſt aliquod ſiſe virtutis: vt in leonibus: in canibus: in equis: in qbus nō corpoꝝ ſolū vt in ſuib⁹: ſed etiā aioꝝ aliqua ex parte motus quoſdam videm⁹. in hoie āt ſumma ois ai eſt: & in aio rōnis: ex qua virtus eſt: quæ rōnis abſolutio diffinit̄: Concludit igitur Cic. nil aliud belluis deeſſe ad cōſeruandā inter ſe vinculū ſocietatis quā rōnē & orōnē: quæ hmōi di/ uino animali merito attributæ ſunt: vt ſancta vitæ ſocietas atq; cōitas ꝯſeruet̄. Vn̄ hi qui & intellectu & ſermone aliis nocere ſtudent: tanq̄ lues ac fœda contagio ex humana ſo/ cietate tollendi ſunt: qm̄ donis naturæ cōis parentis in alio rum pnicié abutunt̄: quo genere oium nihil poſſet fœdius & deteſtabilius excogitari, & feræ veriuſq̄ hoies dici pñt: cū humanæ ſocietati aduerſent̄ & noceant. Vn̄ Plato in .ix. de legibus ſic ait. Quos inſanabiles legiſlator eſſe ſenſerit vl timo ſupplicio eos afficiet. non ignorans ſatius fore his qui inſanabiles ſunt mori q̄ viuere. ac ſi vita priuantur dupliciter ꝓdeſſe cæteris. nam horū exemplo cæteri a peccato de/ terrent̄. & improbis hoibus ciuitas ipſa mūdat̄. ❡ Ac latiſſi me quidē patens: hæc eſt inquit ſumma ſocietās q̄ latiſſime patet ad ois. Nam lege naturæ ab hoie quicūq; illa ſit: ea ra tione qua hēt intellectū & orationē alieni nō ſumus: & mū dus eſt tanq̄ cōis ciuitas: ſed nos naturā deprauauimus: qm̄ homini ab hoie oia fere mala eueniunt. ❡ Hæc eſt: quam de ſcripſimus: oēs inqt ſumus ſocii volente natura: & amici eē debemus. ergo omnia cōia. Sic volebant ſtoici: quorū prin/ ceps Zeno ēt vxores cōes eſſe debere dixit. Hoc idem dice/ bant Cynici. quorū princeps fuit Diogenes: & Plato in libi de rep. quod peripatetici negabant: qm̄ ita negocia publica negligerent̄. & caritates: atq; officiū in parētes. Placet ſtoi/ cis inqt Laertius, vxores quoq; cōes eſſe oportere apud ſa/ pientes vt quilibet illi cōgrediat̄: q̄ ſibi prior occurrit. vt ait Zeno in ſua republica Diogene itidē cynico & Platone hu ius cōitatis auctoribus. ois. n. patrū inſtar æqua caritate di ligem⁹: tolletur q; adulterii ſuſpitio & zelotipia: eam vero republicā eſſe optimā: quæ ſit mixta ex regno & populari dñatione optimatūq; potentia: atq; optimis decretis. ❡ So cietas: quæ rōne & oratione cōtinet̄. ❡ Latiſſime patens: ad ois hoies ſe extēderis. ❡ Oībus ho. quicūq; illi ſint ſiue noti ſiue incogniti: qm̄ ob idipſum q; hoies ſunt volente natura illis ꝯiungimur. ❡ In qua: ſocietate cōi. ❡ Omniū rerū: nullis exceptis rebus: quæ creatæ ſunt ad vſum humanum cōiter: vt aqua: ignis: & ſilia: quæ natura produxit ad cōem vſum: quæ poſſumus cū aliis cōicare ſine aliquo detrimento. ❡ Ad cōem vſum: vt homines cōiter his vterentur iure naturali: vt inqt Iuſtinianus lib. ii. inſtitutionū de rerū diuiſione: & habetur ēt lib. i. digeſtoꝝ: cōia ſunt oia hæc aer & aqua pro fluens & a mare: & p hoc littora maris. Littus maris eſt q̄te nus hybernus fluctus maximus excurrit. ❡ Id qd̄ diuini iu/ ris eſt: nullius hois eſt. Debemus ēt inqt hoc humanæ ſocie/ tati vt pmittamus ea poſſideri q̄ cuiq; conceduntur a legibus & iure ciuili. ❡ Quæ ſunt deſcripta legibus: quæ leges per/ mittunt aliquā poſſidere vt ſua. Lex eſt ius ſcriptū. Nā ius ciuile duas hēt ptes: ſcriptū & nō ſcriptum: de quibus dictū eſt. Vt igitur Cic. ius ſcriptū & nō ſcriptū exprimeret dixit legibus & iure ciuili: qm̄ ſingulorꝝ hoium multis modis res fiunt, quarūdam. n. dñium nanciſcimur iure gentiū: quarun dam iure ciuili. ❡ Deſcripta: diffinita & aſſignata aliis. ❡ Ita teneant̄: poſſideant̄ vt leges cōſtituerunt. ❡ Certa. i. quędam accipientibus vtilia & dantibus non moleſta vel onerosa. ❡ Obſeruent̄: fiant: & ita habeantur. ❡ Oia coia: Pythagoras Samius primus dixit amicoꝝ debere eſſe oia coia: qd Cice. ſic interpretat̄: oia. ſ. quæ ſi/ ne detrimento aliis concedi pñt & ſic oſtendit̄ nos ex re bus, quas poſſidemus aut iu re gentiū aut ciuili nō debe re hoibus ignotis aliqd niſi id qd pōt ipſis pmitti & cō cedi ſine nr̄o detrimento ea quæ ad cōem vſum natura producit nemini prohibēda ſunt quoniam ſunt cōmunia omnib⁹ hominibus: vt aqua ignis: & cætera id genus.

FRA. MAT. ❡ AB Q V I tate: æquitas oīs iuſtitia eſt. Sed non cōuer/ tis. Nā iuſtitia eſt ſm legē a cuius rigore nō diſcedit. Aequi tas vero eſt ſm legis emendationē: quæ q̄a vniuerſalis ſem/ per eſt aliqd omittit: & id cōplectit̄ quod plurimū eſt. Nec ignorat defectum: nec peccatū in ea: eſt nec i eius latore ſed in rei ipſius natura. Qn̄ igit̄ lex vniuerſaliter loquit̄ & ac/ cidit quod pter vniuerſale: tunc rectū eſt: vt quæ omiſit le/ giſlator & deficit in ſimpliciter loquēdo emēdetur omiſſū, quod & legiſlator ipſe ſi adeſſet vtiq; diceret: quis iam le/ gē tulerit tunc æquū & bonū dī: & qui legē emēdat æquus & bonus vir appellat̄ auctor Ariſt. ❡ Bonitatē: hæc ad mo/ deſtiam & tēperantiam pōt referri quę ſunt circa volupta/ tes & dolores. ❡ Societas hæc eſt. Sermonis & rationis. ❡ In qua oium rerum. Nūc de rerū dicturus eſt cōicatione: qūo eas inter ſe cōicare hoies debeant. ❡ Vt quæ deſcripta ſunt legibus: vt iure ciuili. Lex ois aut naturalis eſt: aut gentium aut ciuilis & naturalis quidem eſt qua aialia oia & rōnalia & irrationalia ſm naturā vtunt̄ vt qui creare & ex ſe pro/ creata diligere. Lex gentium eſt qua gens aliqua aut gentes aliquę vtunt̄: vt matribus non miſceri. Quod ſcyte Latini & græci ſeruarunt ſemp: aut cōtra illos cōiuncti: qd Perſæ fecerunt. Ciuilis lex eſt qua aliqua vtitur ciuitas ſola: qm̄ vti lis ei eſt: alia ciuitas ſi vti vellet damnoſum ei eſſet vt ſi quis legē ferat in ea ciuitate quæ agriculturā exercere nō poteſt: vt quicūq; triticum emere & vendere voluerint: liber id fa ciant: neq; vectigal reipublicæ aliquod pſoluant. Qm̄ in hoc illi ciuitati conducat cū ex ſeipſa tritici nō habeat: reliquis vero ciuitatibus quæ fertiles ſunt. hæc lex inutilis penitus eſſet. Recte ergo Cicero cōiunxit & ſpeciei gen⁹ ꝓpoſuit. Quæ aūt cōia ſunt: quæ priuata: quę vniuerſitatis ſuperi⁹ oſtendimus: auctoritate vii libri ſecūdi inſtitutionū: vbi de rerum diuiſione agitur. ❡ Ex qbus ipſis: dicit quædā quæ le gibus & iure ciuili priuata ſunt in cōem vtilitatem debere afferri. ❡ Ex quibus ipſis: legibus. ſ. & iure ciuili. ❡ Cætera. ſ. priuata. Nam de cōmunibus ſupra dixit. ❡ In græcorū pro uerbio. Primus Pythagoras Samius amicorū omnia dixit eſſe cōia auctor Laertius: alii Euripidē malūt gręci dicant̄ τα τ ων φιλων κοινα: ſed ne forte credamus: oia coia hoc ꝓuerbio debere eſſe ēt vxores vt ſtoici volebant: docet quæ recte omnibus cōmunia eſſe deceat.

Bonitas & modeſtiā & tēperantiā dicitur

Lex triplex

Ciuilis lex

ASCĒ. ❡ SVNT enim expertes. i. non capaces rōnis: & orationis. Ac quidem. i. certe hæc ſocietas eſt patens latiſſime hoībus inter ipſos. ſ. homines: & oībus ſup. hominibus inter ois. ſ. homines in qua ſocietate cōmunitas omnium rerū quas na tura genuit ad cōem vſum hominum eſt ſeruanda. Vt hæc quæ deſcripta ſunt legibus & iure ciuili teneantur ita vt. i. quēadmodum cōſtitutum ſit ſup. ea ſeruare & vnicuiq; pri uatim cōpetere. E quibus ipſis. i. extra quæ ipſa vel pręterq̄ a legibus: conſtituta cætera. i. alia oia obſeruent̄ ſic. i. vt ſint cōmunia: vt. i. quēadmodum eſt in prouerbio græcoꝝ: oia amicorum eſſe cōmunia: hoc eſt ſicut apud grecos dicuntur

omnia

Omnia autem cõia hoĩum videntur ea, quæ ſunt generis eiuſdẽ, quod ab Ennio poſitũ in vna re, trãſferri per multas poteſt: homo qui erranti comiter mõſtrat viam: quaſi de ſuo lumine lumen accedat, facit vt nihilominus ipſi luceat, cũ illi accenderit. Qua ex re ſatis præcipit: vt quicquid ſine detrimento poſſit cõmodari, id tribuat cuiq; vel ignoto: ex quo ſunt illa cõia, non prohibere aquam profluentẽ: pati ab igne ignẽ capere. Si quis velit conſilium fidele deliberanti dare, quæ ſunt his vtilia, qui accipiunt, danti non moleſta.

omnia amicorũ cõmunia: ita vbiq; dicantur, omnia cõmunia: quæ non ſunt legibus aut a ciuili iure alicui ſpecialiter conceſſa. Græcorũ prouerbium eſt: tanto philopata Koina proferẽ, autẽ panta kina. quia ois diphthongus pfertur vti apud græcos: nos autem diceremus cena: ita eſt articulus ſignificans gallice les ton: eſt etiam articulus ſignificant gallice des philon. i. amicorũ ſeu carorũ: pãta. i. omnia kina. i. cõmunia ſunt ſup. Mõſtrat aũt quæ ſunt oibus nõ ſolũ amicis cõmunia: dicens.

PET. MAR. ℂOMNIA aũt cõia: interpretaĩ Cice. quæ ſint cõmunia oium hoium: nã alia ratio eſt amicorum alia cęterorum hoium: quippe veri amici oia cõmunia habent tã priuata q̃ publica. Vnde Pythagoras volebat vt eius diſcipuli omnibus ſuis reb⁹ vterentur cõmuniter. Itaq; inter eos nihil erat niſi commune: omnium autẽ hominũ nõ omnia cõia ſunt: ſed quędam de iure naturali: vt dictũ eſt: & vniuerſitatis quædam ſunt cõia: de quibus poſtea diceĩ. Habent enim homines prędia: hæreditates proprias: & nõnulla alia, quæ a legibus conceduntur ſingulis & a iure ciuili. Ea igiĩ quæ noſtra ſunt non debent eſſe cõia incognitis hominibus, tenemur tamẽ ex bonis priuatis ex officio liberalitatis benefacere his qui egent: ita volente natura: oia igitur cõia ſunt hominum, quæ aliis proſunt & concedenti non nocent. Vnde lex eſt indigeſtis. Quod tibi non nocet & altri prodeſt, dare debes. Talia dicit Seneca non homini damus ſed humanitati. Pla. in. v. de legibus ſic ait prima ciuitas eſt & reſpub. leges qui optime vbiq; maxime per vniuerſam ciuitatem Priſcũ illud prouerbium locũ habet quo fertur amicorũ omnia eſſe cõmunia. Ariſtoteles in. ix. Ethices ſic ait. eodẽ accadunt & puerbia vniuerſa aut anima vna: & amicorũ omnia ſunt communia. & amicitia eſt æqualitas. ¶ Quæ ſunt eiuſdẽ generis, conditionis & naturæ. ¶ Ab Ennio: poeta de quo ſupra. nam hi verſus iambici ſunt ex Tragœdia Ennii, hoc autem quod Ennius in Tragœdia poſuit de vna re, poteſt ad alia multa transferri. Omnia igiĩ quæ ſunt eiuſdẽ naturæ cuius eſt lumen: de quo dixit Ennius: debẽt eſſe cõtra omniũ nominũ. Ad multa igiĩ trãſferĩ hoc quod Ennius de vna re dixit. i. de lumine. ¶ Transferri: cõmutari in exemplum. ¶ Per multas res. ¶ Homo qui erranti: hic eſt verſus Ennii. ¶ Erranti: dubie vaganti & ignoranti viam. ¶ Comiter. i. benigne & non grauate ſed prompte. ¶ De ſuo lumine: lucerna ſiue candela. ¶ Vt nihilominus: vt æque bene nulla ex parte minus. Ambroſius ait aquam de aqua profluenti dare: lumẽ de lumine accendere: beneuolentia in his eſt omnibus tanq̃ fons aquæ reficiens ſitientẽ tanq̃ lumen q etiam aliis luceat: nec illis deſit: qui de ſuo lumine aliis lumẽ accenderint. ¶ Eſt aũt beneuolentia inquit: coniuncta liberalitati a qua ipſa liberalitas proficiſcitur. ¶ Qua ex re: igiĩ ob ea quæ dixit Ennius. ¶ Satis præcipit: ipſe Ennius aut ſatis præcipitur: vt aliqui codices habent. ¶ Cuiq; vel. i. etiam ignoto. ¶ Sine detrimento: diminutionẽ rerum noſtrarũ. ¶ Illa cõmunia: volente. ſ. natura. ¶ Aquam profluentem, quę fluit. i. ipſa flumina: quę publica ſunt iure gentiũ. & etiam portus & riparũ vſus. Iuriſcõſulti dicunt aquam profluentem: quaſi pcul fluentem: quoniã ſi eſſet in fundo alicuius puteus aut piſcina: quę non proflueret aliter dicendum eſſet, ſed aqua profluens de iure naturali cõis eſt. ¶ Fidele: ſine fraude. ¶ Deliberanti: conſultanti: & dubitãti quid agat. Vnde capiendi ſunt illi, q alios in fraudẽ pelliciunt. & ambigentes pręcipitant: & qui alios docere dedignantur: inhumane faciunt. quoniã ab ipſis auferri doctrina quam habent nõ põt: & tali opera & tradendis prudentiæ præceptis aliorũ animos demereri poſſunt. Natura. n. in primis incitamur: vt prodeſſe velimus quãplurimis & maxime doctrina: quæ nõ debet aliis inuidere bonũ: immo lætari, cum quis ad perfectionẽ ſuam inſtitui poteſt. vnde bonos præceptores: & eruditorũ diſcipulorũ frequentia gaudentes nemo non felices dixerit: & illi vituperandi ſunt q puerorũ animos prauis moribus imbuunt, & per deuia illos deducentes ingenii aciem oino deprauant: vnde non pceptores ſed parricidæ appellandi ſunt: qui necant animã: quæ ipſo corpore longe præſtantior eſt. Nemo igitur decipiẽdus ẽ: ſed bona fide agendũ: vt hominẽ bene a natura inſtitutum decet. hæc oia ſunt de iure naturali, ſiue gentium quo hõ cum cæteris hoibus cõmunicat. ideo a iure cõſultis appellatur ius naturale ſecundarium qui non cõpetit omnibus animalibus ſed hominibus tantum: quos natura congregauit inuicem & commendauit. ¶ Qua: hæc quæ dicta ſunt: quoniã lex ita vult vt id demus: quod aliis prodeſt: & nobis non nocet.

ADD. ℂHOMO qui erranti comiter monſtrat viam. Idem Cicero i oratione pro Cornelio Balbo dicit. Comes: benigni: faciles homines eſſe dicuntur: qui errãti comiter monſtrant viam: ideſt benigne: non grauate.

FRA. MAT. ℂTRANS ferri in multas põt: quæ ſint eiuſdem generis ipſe ſtatim exẽplum ſubiungit: **Comites** Comiti non ſe per viam ſequenti quã ipſe ignorat. Sed comiti hoc eſt cuius etiã ignoto homini: omnes autem comites ſumus illa cõmunitate de qua dictum eſt: rationis & orationis. Qui autẽ viam cupiã monſtrat idem facit quod qui lumen accendit: nã & ipſi lumen remãſit nec propterea minuitur, facẽq; ex quam alteri accendit ſibi retinet: idem eſt ſi de puteo qui domi tuę eſt & aquis abundat haurire alios aquam ſinas: nam omnino tibi ipſi aqua remanet. ¶ Qua ex re ſatis præcipitur. Concludit dicens omnia quæ ſine detrimento hoc eſt graui damno noſtro dari poſſunt danda eſſe: non ſolũ amicis & notis ſed ẽt ignotis. ¶ Ex quo: cum danda ſint etiã ignotis quæ ſint detrimento dari poſſunt. ¶ Aquã pfluentem, per agrum tuũ: Nam quantumuis aquę alius hauſerit: tibi remanet. Vñ ait. Latona apud Ouidium. Quid prohibetis aquas: vſus communis aquarum eſt. Nec ſolem pprium natura nec aerat fecit: nec tenues vndas: ad publica munera veni. Quę tamen vt detis ſupplex peto. ¶ Si quis, cõſilium quoq; petenti fidele dãdum eſt gratis: quod cum datur nihil illius qui dat prudentia minuitur immo magis magiſq; augetur. ¶ Deliberãti: conſultanti eſt aliquid agere. Quærenti de re dubia deliberatio eſt: nam cum certum eſt quid agas opus deliberatione non eſt. ¶ His: quæ diximus.

ASC. ℂOMNIA autẽ ea videntur eſſe cõmunia hominũ quæ ſunt eiuſdem generis: idem naturæ vt ignis, aer, lumen, aq̃, terra, nõ hæc vel illa ſed elementum ipſum vt tranſitus prębentur ſaluis expenſis eorum qui vias ſtrauerunt aut pontes fecerint. Illud enim quod poſitum eſt ab Ennio poeta ĩ Tragœdiis: ſcilicet in vna re poteſt transferri p multas ſupple res: ideſt applicari ad multas. Verba enim ſunt, homo q monſtrat comiter erranti viam facit quaſi accenderit lumẽ de ſuo lumine: vt nihilominus luceat ipſi. ſ. accendenti: cum: ideſt q̃uis accenderit illi: ſcilicet lumen petenti. Et qua re ipſa: ſcilicet Ennius ſatis præcipit: vt quicquid poſſet commodari: ideſt ad commodum alicui dari ſine detrimento: ideſt damno & incõmodo ſupple dantis id tribuatur cuiq; vel: ideſt ignoto. Ex quo: ideſt ex qua re. Si quis vult dare conſilium fidele deliberanti. Quæ ſunt vtilia his qui accipiunt & non moleſta: ideſt nociua danti: illa ſunt cõmunia & vtilia accipienti nec nociua danti: nõ prohibere aquam profluentem: ideſt nõ impedire fluxũ aquæ, dũmodo nobis nõ noceat & pati capere ignem ab igne.

Quare & his vtendum eſt & ſemper aliquid ad cõmunem vtilitatem afferẽdum. Sed quoniã copiæ paruæ ſingulorũ ſunt: eorum autem qui his egeant infinita eſt multitudo vulgaris liberalitas referẽda eſt ad illum Enii finem: nihilominus vt ipſi luceat: vt facultas ſit qua in noſtros ſimus libetales.

¶ Gradus humanæ ſocietatis.

GRadus aũt plures ſunt ſocietatis hominũ: vt.n. ab illa diſcedat infinitate, proprior eſt eiuſdẽ gẽtis, nationis, linguæ, qua maxime hoĩes coniungunt. Interius ẽt eſt eiuſdẽ eſſe ciuitatis.

PET. MAR. ¶ QVARE: igitur cõcludit Cice. hanc partem. ſ His ſupradictis: vt ſcilicet cuiqʒ vel ignoto demus ea quę illis proſunt, nobis autem moleſta nõ ſint. ſ Et ſemper aliquid. q. d. non ſolum permittere debemus, vt aliis his vtantur, quæ cõmunia ſunt & nobis nullum afferunt detrimentũ: ſed tenemur aliquid ex bonis priuatis: quæ nobis deſcripta ſunt legibus & noſtra dicitur: in cõmunem vtilitatem afferre, hæc nomina poſſeſſiua, vt dicebam ius gentium introduxit. ſ Sed quoniã: circumſcribit Cice. id quod dixit: ſemper. ſ. eſſe aliquid afferendum ad cõmunem vtilitatem dicitqʒ dãdum eſſe pro facultatibus: vt nobis remaneat quo poſſimus eſſe liberales in noſtros qui nobis cõiunctiores ſunt quoniam vt dictum eſt; ea quæ noſtra ſunt: nõ debemus omnibus hominibus ſed quibuſdã: quos ipſe ponet: & gradus etiam ſocietatis, omnibus autem debentur ea quæ cõmunia ſunt. ſ Vulgaris: cõmunis qua vtimur ad omnis. Vnde dicit Teren. quod vulgo dici ſolet: ideſt cõmuniter & paſſim. ſ Ad illum Ennii finem: debemus inquit vti liberalitate erga omnis qui ſunt nobis coniuncti lege naturæ: ſed adhibẽdus eſt modus, vt liberales in noſtros qui arctiori vinculo nobis coniuncti ſunt eſſe poſſimus: aliter eſſet cõtra officium omnia alienis erogare: & pati vt ſui eſuriant: quibus magis debetur q̃ illis. ſ Nihilominus vt ipſi luceat: hic erat finis Ennii vt. ſ. æque bene luceat: & non fiat detrimentum danti. Ergo communis liberalitas eatenus debet progredi quatenus non noceat nimium rebus noſtris: ex quibus tenemur eſſe liberales in noſtros. ſ Vt facultas ſit, & remaneat nobis poſſibilitas: qua ſimus erga noſtros benefici. Seneca ſic præcipit ſumma amicitiæ eſt amicum ſibi æquare. Vtiqʒ conſulendum eſt. dabo egenti ſed vt ipſe non egeam. Succurram perituro ſed vt ipſe non peream.

GRadus autẽ. Poſita cõmuni hominũ ſocietate: ponit gradus ipſius, quibus declarat ipſam ſocietatẽ in aliquibus arctiorẽ eſſe, vt ẽt oſtẽdatur qd cuiqʒ debeamus & q qbus in liberalitate exercẽda. præponẽdi ſint. ſ Gradus: per quos ipſa ſocietas aſcẽdit deſcẽditqʒ. Vnde fit vt alii ſint nobis cõiunctiores aliis. ſ Ab illa infinitate: ideſt omiſſa illa cõmuni ſocietate i qua homines coniunguntur vinculo rationis: & orationis. Hæc enim eſt ſocietas cõmunis hominibꝰ. Duas reſpu. inquit Seneca animo complectamur. Alteram magnam & vere publicã: qua Dii atqʒ homines cõtinentur: in qua nõ ad hunc angulum reſpicimus: aut illum: ſed terminos ciuitatis noſtræ cum ſole metimur. Alteram cui nos adſcripſit conditio naſcendi. ſ Infinitate: nam illa ſocietas ſeu in infinitum extendit. ſunt enim omnes homines ſocii ratione intellectus & ſermonis. Infinitus eſt quantitas quæ caret extremis. Naturalis igitur ſocietas hæc eſt: ſed poſtea iuregentium facti ſunt gradus. ex ipſo enim bella introducta ſunt: diſcretæ gentes: regna condita: dominia diſtincta: agris termini poſiti, ædificia collata. connubia etiam, quæ partim ſunt de iure diuino quantum ad inuentionem, partim de iure naturali quantum ad copulam, partim de iure gentium & ciuili quantum ad verba & formulam, quibus matrimonia contrahuntur. ſ Proprior: hic eſt primus gradus proprior: cõiunctior ſocietas eorum qui ſunt eiuſdem gentis: aut exteræ aut noſtratis. Gens poteſt habere plures nationes. nam gens Itala habet Hetruſcos vmbros: picenos: marſos, & reliquos qui ſunt nationes Italæ gentis, & ſic de ſimilibus. ideo dixit gentis & nationis. Gens eſt tanquam genus: & natio ſpecies. ſ Linguæ, plus enim debemus illi qui eadem lingua vtitur: ideſt eodem genere ſermonis, vt græci inter ſe cõiunctiores ſint: Itali Afri. & ſic de aliis. ſ Qua lingua: nam niſi ſermo inuicem intelligeretur: nunq̃ poſſet eſſe ſocietas. Ideo dixit ſupra ſocietatis vinculum eſſe orationẽ. Nullum cõmertium poteſt eſſe cum hominibus qui diſpari lingua vtuntur: niſi habeant interpretem. ſ Interius magis intrinſecum & cõiunctior ſocietas. Hic eſt aliis gradus.

FRA. MAT. *Sẽper aliqd eſt ad cõem vtilitatẽ afferendum.*

¶ ET ſemper &c. Illud repetit quod dixit ſuperiꝰ debere nos naturam ducem ſequi communes vtilitates in medium afferre mutatione officiorum dando accipiendo deuincire hominũ inter homines ſocietatem. ſ Sed quoniã &c. dixit ſemper aliquid ad cõmunem vtilitatẽ afferendum id quatenus intelligi debeat oſtendit: & cũ inquit dandum ſit omnibus hominibus qa coniuncti inter ſe ſunt omnes rationis & orationes vinculo. Videndum tamen eſt ſuppetant ne largitioni copiæ, quæ paruæ ſunt ſi quis eas cum multitudine egenorum conferat quæ infinita eſt: ergo cum impoſſibile ſit omnibus benefacere: ita benefaciendum eſt: vt tibiipſi non deſit. Nam qui ſibiipſi non relinquit aliquid quod ad vitam ſufficiatis a liberalitate diſcedit & prodigus vocatur. ſ Vulgaris, ipſius vulgi. ſ Nihilominus, q̃ aliis benefeceris. ſ In noſtros, ita in alienos liberales eſſe debemus vt noſtris non deſit; quibus potiſſimum largiri non conuenit quia ſunt in arctiori ſociotatis gradu.

GRadus: de generali locutus eſt communione: præcepit etiam vt in noſtros liberales eſſemus. Nunc oſtendit qui ſint nobis cõiunctiores. Quãto enim quiſpiam cõiunctior nobis eſt. tanto magis benefacere illi debemus. ſ Ab illa infinitate, qꝫ ſcilicet homines coniuncti inter ſe ſunt ratione & oratione, quæ coniunctio infinita pene eſt quoniam omnibus eſt inter omnes. ſ Eiuſdem gentis. Ab vno principio manat gens vt Gallica: Italica: Græca, nationes in eadem gẽte plures ſunt: vt in Italica Lucanorum: Calabrorum: Latinorum: Tuſcorum. Confundit hęc auctorem vſus. ſ Linguæ: plus enim benefacere nos conuenit Italo q̃ Barbaro. ſ Qua lingua. ſine linguæ enim communicatione coniunctio nulla eſſe poteſt. ſ Interius, ſtrictius, & arctius, recte autem ſic loquitur quoniam infinitatem dixerat.

ASCẽ. ¶ QVARE, ideſt quãobrem vtẽdum eſt: &. i. etiam his ſupple officiis & præcipit de eis, & afferẽdum ſupple eſt. i. oportet afferre ſemper aliquid ad communem vtilitatem. Sed quoniam copiæ, ideſt facultates ſingulorum ſunt paruæ. Autem pro ſed multitudo eorum qui egerant his, ſcilicet facultatibus eſt infinita, ideſt nõ comprehenſa certo numero, ideo ſupple liberalitas vulgaris, ideſt quæ debet eſſe vulgo, eſt referenda ad illum finem Ennii, vt ſcilicet luceat nihilominus ipſi, ſcilicet accedenti, vt facultas ſit qua ſimus liberales in noſtros, hoc eſt vt nõ cõferamus ſi noceat vel vltra vires noſtras.

GRadus autem. Quia propter exiguitatem noſtram nõ omnibus benefacere poſſumus oſtẽdit varius eſſe gradus in ſocietate humana, vt pro eorum varietate diuerſimode impẽdamus. Ordo eſt: autem pro ſed: plures ſunt gradus ſocietatis hominum. Enim pro quia: vt diſcedatur: ideſt vt nos ponamus diſcedẽdum eſſe ab illa infinitate qua dictum eſt: omnibus debere prodeſſe quod tibi nõ obeſt, proprior, ideſt valde cõiuncta, vel cõiunctior q̃ i illa vniuerſitate ſupple ſocietas eſt eiuſdem gentis nationis & linguæ: qua homines maxime coniunguntur. Autem pro ſed, interius, ideſt magis intrinſecum adhuc eſt eſſe eiuſdem ciuitatis.

¶ Multa

Multa.n.ſunt ciuibus ĩter ſe cõia,foꝝ,fana,porticus, vie,leges,iura,iudicia,ſuffragia, cõſuetudines pterea, & familiaritates,multęq; cũ multis res,rõneſq; ↄtractę.

PET. MAR. ℭ MVLta.n. pbat quare ẽ inter ciues ↄiunctior ſocietas. Q. in vt habetur lib.i.digeſtoꝝ.Et repetit iuſtinian' lib.ii. inſtitutionũ. Vniuerſitas ſunt nõ ſingulorũ: quæ in ciuitate ſunt: vt theatra: ſtadia: & ſĩlia: & ſi q̃ ſunt alia cõia ciuitatum. ꝑ Foꝝ: dr a ferendo. Varro ait: quo ↄferũt ſuas ↄtrouerſias: & q̃ vendere vellẽt: quoq; ferrẽt foꝝ appellarũt. Inde dr foꝝ iudiciale & venale. Fora igit cõia ſunt ipſis ciuibus. Hoies ciues inqt Cyr' apd Xenophõtẽ: alienigenæ pſerẽdi ſunt: Et q̃ vna ſunt altis his q; ↄtubernales nõ ſunt. Ariſt. ſic ait iter ciues plurimũ eſt amicitię: complura.n.his ſunt cõia cũ ſint pares. ꝑ Fana: tẽpla dicta a Fauno rege aboriginũ: q̃m ipſe primus ea inſtituit. Sacrũ eſt vt ait Trebatius lib.i. de religionibus: qcqd eſt: qđ deoꝝ habet. Profanũ dr quaſi porꝝ a Fano & a religione ſecretum. Profanũ inqt Trebatius dr qđ ex religioſo vel ſacro in hoium vſum ꝓprietatẽq; cõuerſum eſt. Sactus dr incorruptus: inde ſanctæ leges. Delubrũ eſt inqt Varro: in quo pter ędẽ ſit area aſſumpta deũ cã: & ẽt locus in quo dei ſimulacrũ dedicatũ eſt. Sicut locũ in quo figerent cãdelã, Cãdelabrũ appellatũ: ita in quo deũ ponerent noiatũ delubrũ. ſacrę res dñr: vt habet li.i. digeſtoꝝ q̃ publico conſenſu ↄſecratę ſunt: & nullius hois habent: q̃m id qđ diuini iuris eſt nullius hois eſt inqt Iuſtinianus: & ſi qs auctoritate ſua ſacrũ ſibi ↄſtituerit: ſacrũ nõ eſt: ſed ꝓfanũ. Res religioſę ſunt ẽt alicuius hois: ſacræ vero minime. ꝑ Porticus: quæ quõdã erigebant ad ãbulationes & vmbrã: ſed qbus vehebant nobiles. porticus celebriores Romę fuerũt Corinthia ad circũ flaminiũ erecta a Cneo Octauio dicta Corinthia pp ęs Corinthiũ: qđ erat in columnis: dicebatur ẽt porticus Perſei: q̃m Cneus Octauius ex bello nauali contra Perſeum triũphũ retulit. in q̃ porticus erat tabula picta hñs lacedæmonẽ & Eurotã fluuiũ: vñ ignaui illic deſidentes dicebant ſedere ad Eurotã. Vñ poſtea receptũ eſt: vt ſedere ad eurotã eſſet nihil agere. Baſilica portia: porticus Claudia: porticus Catulli: q̃ Catullus erexit de Manubiis Cymbricis: vbi fuerat domus Flacci: q Graccho fuerat: & aliæ pmultæ ad ciuiũ delitias & deãbulationes. ꝑ Viæ publicæ. ſ. iter: vt volũt iuriſcõſulti: eſt ius eundi ambulãdi ue hoies: nõ aũt iumẽtũ agendi vel vehiculũ. Actus eſt ius eũdi ambulãdi: iumentũ etiã vel vehiculũ agendi. Itaq; q iter hẽt actũ nõ hẽt: qui actũ hẽt & iter hẽt eoq; vti põt ẽt ſine iumento. Via eſt ius eũdi & agendi & ambulãdi. nã & iter & actũ i ſe via ↄtinet. ꝑ Leges ſunt aut principis aut liberi ppli: q̃ a rege cõdunt: alterius ↄſenſum nõ reqrũt. ꝑ Iura: ſunt magis gnalia. Eſt.n. & ius gentiũ & ius ciuile. ꝑ Suffragia: q̃m ciues ↄueniũt ad dãda ſuffragia vt creent magiſtrat'. Suffragia ſunt voces quę dant in comitiis in tabellaue ſcribuntur. inde lex tabellaria nata eſt qbus vocibus & ſuffragiis qſq; ſuũ aium aperit ẽ de aliquo eligendo in magiſtratũ: vt nunc ẽt fit in liberis ciuitatibus. pegrini aũt iure ſuffragia nõ pñt niſi ciuitate donent: vt apud Romanos quõdã fiebãt. ꝑ Cõſuetudines: cõuerſationes ita dicã: q̃m ↄſuetudo melius dr q̃ cõuerſatio. Seneca tñ hoc vocabulo vtit dicens: ſumunt a cõuerſatiõib' mores & in aliis locis. ꝑ Familiaritates: amicitiæ familiaris eſt qui aſſidue nobiſcũ viuit: q̃ſi ſit de eadẽ familia: & dr amicus & is cũ quo eſt nobis cõſuetudo. Res rõneſq; cõ. rõnes cõtrahunt ſi q̃ in creditũ vel in debitũ itur: vt in mutuo. Mutui obligato cõſiſtit i his rebus q̃ põdere mẽſurave cõſtãt: veluti vino, oleo: frumento: pecunia numerata: ære: argento: auroq; oĩa iõ dam': vt accipiẽtiũ fiãt & q̃nq; nõ eadẽ: ſed alia eiuſdẽ naturę & q̃litatis reddant. Vñ & mutuũ appellat: qa a me ita tibi datur: vt ex meo tuũ fiat. Cõtrahũtur ẽt cõmodato: cõmodata res tũc ꝓprie itelligitur: ſi nulla mercede accepta vel cõſtituta vtẽda res tibi data eſt. Nã cõmodatũ debet eẽ gratuitũ. Cõtrahũtur: cõducto: locato: ẽpto: vẽdito: pmutato: ſociato: collocato: donato: & ſĩlib' cõtractib' ſm iuris regulas cõſtitutis. Vñ rõnariũ antiq appellabant librũ redditus & ĩpenſaꝝ ꝓpoſitiq; rõnib' ſeruis cõtrahẽdis negociis pfecti dicebant. Differt res a rõne ↄtracta: qđ genus a ſpecie. Rẽ ↄtractã dicimus: vt mrimoniũ: vt eſt ſocietas. Rõ ↄtracta eſt pactũ: qđ ſup mrimonio vel hmõi contractibus fit: & iõ minor: licet appellatiõe rei ↄtractę & pactũ & cetera q̃ inſunt rõnibus ↄtineant. de hoc habet in lib. digeſt. de creditis lege.i. Contrahere eſt vltro citroq; ſe obligare. Vñ res ↄtractę dñr ſtipulationib' & aſtipſonibus obligatæ: & ↄtract' ſunt de iure gentiũ: & obligationes exceptis qbuſdã: quæ a iure ciuili introductæ ſunt. Inter ipſos ciues multi ſunt contractus & obligationes: debita quæ apud antiquos noia dicebantur. Vñ is multa noia habere dicebatur: q multis debebat: & erat obæratus de hoc dicetur in tertio libro.

FRA. MAT. ℭ MVLTA enim rerũ eſt q̃m q̃ vniuerſitatis ſunt: ea oib' ciuibus cõia inter ſe ſunt. ꝑ Foꝝ vel iudiciale vel rerum venaliũ. ꝑ Fana. tẽpla. ꝑ Porticus: ſub qbus deãbulamus. Sunt aũt cões porticus: vt Romæ fuerũt Liuię: Põpeii: Philippi. ꝑ Viæ: q̃ plurimæ ſunt in ciuitatibus. Vulpianus digeſto. li. viii. titulo de ſeruitutibus pdioꝝ ruſticoꝝ: via: inqt ius eſt eũdi: & agẽdi & ambulãdi: nã iter & actũ in ſe via cõtinet. Viæ latitudo ex lege. xii. tabulaꝝ in porrectũ octo pedes hẽt: in anfractũ. i. vbi flectit: eſt ſexdecim: leges q̃ variæ ſunt & cões oibus inter ſe ciuibus. ꝑ Iura: q̃ ſunt: aut gẽtium, aut naturæ, aut publica, aut priuata, & ois lex ius eſt, ſed nõ cõuertis, ſub iure ſcripto lex eſt, plebiſcita: ſenatuſcõſulta, pricipũ placita, magiſtratuũ edicta, rñſa prudentũ. ꝑ Iudicia, q̃ legibus cõſtituunt. Et aut de reb' priuatoꝝ ſunt, aut de his q̃ ad rẽp. ſpectãt. Qui iudices cõſtitui inter priuatos, & a qb' dari debeãt digeſtoꝝ lib. v. diſcimus titulo de iudiciis, ſed publica cęteris iudiciis nihil ſĩle hñt, publica aũt dicta ſunt q qui vis ex pplo executio eoꝝ plerũq; dabat. Eoꝝ ãt q̃dã capitalia erãt: q̃dã nõ capitalia. Capitalia vltimo ſupplicio afficiebãt: vel aq̃ & ignis interdictiõe vel deportatione, vel metallo. Cætera ſi quã infamiam irrogabant cũ dãno pecuniario hęc publica q̃dẽ erãt nõ tñ capitalia. Et erant publica iudicia lex iulia maieſtatis. Lex iulia de adulteriis coercẽdis. Lex cornelia de ſicariis & veneficis. Lex pompeia de falſis. Lex iulia de vi publica. Lex iulia peculat' de ambitu, repetundaꝝ de annona de reſiduis quaꝝ aliæ vitæ amiſſionem, aliæ alias irrogabãt pœnas ſed grauiſſimas. Fuerunt romę iudicia vniuerſo pplo cõia q̃ centũ viralia a cẽtũviris ſunt dicta, nã cum eſſent romę. xxx. & .v. trib' q̃ curiæ ſunt dictę, terni ex ſingulis tribubus ſunt electi ad iudicandũ q cẽtum viri appellati ſunt. Et lz qnq; ampli' q̃ cẽtũviri eẽnt, tñ quo facili' noiarent centum viri ſunt dicti auctor Põp. ꝑ Suffragia. Sunt lapilli vel voces vt ſic dicã, quę ad comitia magiſtratuũ romę dicebãt, vel i tabella ſcribebãt aut punctis exꝓmebant, ſm Caſſii lõgini legẽ, q̃ tabellaria eſt vocata, is .n. tulit vt ppls Ro. p tabellas ſuffragiũ ferret. Caio Mario & .L. Flacco cõſulib'. Suffragiis qſq; ſuã de aliquo declarabat voluntatẽ, q in magiſtratũ eligẽdus ꝓponeret. Sed comitioꝝ nõ vnũ gen' eſt: & alia curiata vocant, & alia cẽturiata. Curiata ſunt cũ ex gñib' oium ſuffragia ferũtur. Cũ vero ex cenſu & ętate cẽturiata. ꝑ Cõſuetudines, ipſe declat ſubdẽs & familiaritates. ꝑ Multęq; cũ multis &c. vt i emptione, venditiõe: pmutatione: locatiõe: cõdictione: qb' i reb' cõtrahẽdis & cõferẽdis ſolẽnitate quadã opus eſt: cõtrahit item affinitas cũ aliquo: ex qb' reb' efficitur: vt amicitia inter ciues exoriat. Eſt aũt cõtractus mutua cõuentio aliquorum: vt ſi tu cõtentus es dare centũ ei qui vendit tibi agrũ.

Fo iudiciale vel rerum venaliũ quæ Via

Ius Iudicia

ASCE. ℭ MVLTA enim ſunt ciuibus cõia iter ſe: foꝝ tam iudiciale q̃ venalium rerũ: fana. i. ædes ſacræ: vt templa. porticus. i. deambulacra. i. loca in qbus cum eſſent cooperta ambulabantur tuti a pluuia & æſtu ſolis: viæ: leges: iura, iudicia, ſuffragia, ideſt vota, vel voces ad magiſtratus eligendos. Præterea, ideſt inſup conſuetudines, & familiaritates. & multæ res, ideſt multa negocia, & multæ rationes: ideſt multa commercia contractæ cum multis.

Prima ſocietas

ARctior vero colligatio eſt ſocietatis propinquorum. Ab illa.n.īmenſa ſocietate humanī generis, ī exiguū anguſtūq; concludiť. Nam cū ſit hoc natura cōe animantiū,ut habeant libidinē procreandi, prima ſocietas in ipſo eſt cōiugio,proxima in liberis,deinde una domus,oīa cōia: Id aūt eſt principium vrbis, & quaſi ſeminariū reipu. Sequunť fratrū coniunctiones, poſt cōſobrinorū ſobrinorūq;,q cū vna domo iā capi non poſſint,in alias domos q̄ſi in colonias exeūt. Sequunť connubia,& affinitates,ex quibus ēt plures ppinqui:

PET. MAR. ¶ARctior vero:aſtrictior hic eſt alius gradus: qui eſt de
neceſſitudine.¶Propinquorū: eorū qui ſunt nobis ppinqui.
¶Ab illa.n.pbat q̄re eſt arctior colligatio. Nā ſocietas illa
quę eſt cōis inter oīs hoīes deſcendēdo p grad⁹ cōſtringiť i
locū anguſtū: nā cōcludiť in ipſos ppinquos & affines. Im/
mēſa:īfinita de q̄ dictū eſt.¶Cōcludiť:cōſtrigiť.¶Nā cū:rō
quare i anguſtū cōcluditur.
¶Libidinē p.nā oē aīal ap/
petit duce nā creare ſibi ſile
in ſpē. Ariſt.ſic ait hō nā cōiu
gabilis ē magis q̄ ciuilis q̄to
prius & neceſſariū magis eſt
dom⁹ q̄ ciuitas & pcreatio
cōior aīalibus atq; ceterorū
qdē aīaliū hic qdē eſt termi
nus:hoīes aūt coīūgūť nō ſo
lū pcreationis gr̄a: ſed eorū
ēt q̄ ad ipſam cōferūt vitā: of
ficia nāq; ſunt diuiſa. ¶Con
iugio : matrimonio qm̄ duciť
vxor vt filii pcreent:aľr ciuitas durare nō poſſet. Cōiugiū
dr̄ cōiūctio viri & vxoris.¶Proxīa: ſeq̄ns cōiunctio. ¶Oia
cōia:vt oīa iter ipſos idiuiſa ſint.¶Id aūt:vir vxor filii do/
mus oīa cōia ſunt fundamentū ciuitatis & reip. qm̄ ciuitas
vt finit Ariſt.eſt multitudo domorū agro & pecuniis p di/
gnitate abundās ad bn̄ viuēdū. Vn̄ dom⁹ cū ſit ps ciuitatis:
eſt quaſi ſeminariū reip. & conſtitui debet ab vno quoq; vt
fiat vrbs.Cic.in orōne p Sextio tribuno plebis vulnerato
a Clodianis ait. Qui igiť pmi virtute conſilio pſtāti extite/
runt:hi pſpecto gn̄e humanę docilitatis atq; igenii diſſipa
tos vnū i locum cōgregauerūt:eoſq; ex feritate illa ad iuſti
tiā atq; māſuetudinē tranſtulerūt:tū res cōem vtilitatē: q̄s
publicas appellamus:tū cōuenticula hoīum,q̄ poſtea ciuita
tes noīauerūt:tū domicilia cōiūcta q̄s vrbes dicim⁹: iuēto
& diuino & humano iure moenib⁹ ſcepſerunt. Ciuitas igiť
cōgregatio ciuiū eſt: & vrbs domorū multiplicatio.¶Et q̄ſi
ſe,dr̄,ex quo oīa naſcunť maiore numero : & q̄ſi ſeminariū
dixit:qm̄ nō pprie dr̄ i hac re ſeminariū.de quo cōſtituendo
Columel.& Pli.xvii.dicit.Ex ſeminario transferuntur plā
tę i aliam terram.nam ſemē effoditur i ſeminario: & plātu
lę illic enatę trāſferuntur & multiplicanť ad vſum humanū
ſic ex ſobole multiplicata cōſtituiť ciuitas: & reſp.q̄ vt finit
Scipio apud Cic.li.iii.de rep.ē res ppl̄i . ppl̄m aūt nō oēm
coetū multitudinis:ſed coetū iuris cōſenſu & vtilitatis cōio
ne ſociatū eſſe determinat.Cōiugiū igiť & ppagatio ſobo/
lis eſt q̄ſi ſeminariū reipu.qa hoc mō fit. Vn̄ hō vere politi/
cus vxorē ducere debet: & filios pcreare: vt ſint auxilio rei
pu.& poſt mortē reliquat q ſuo loco patriā tueatur. Vn̄ illi
q cōſciſcūt ſibi mortē: iniuriā reip.faciūt: & vituperādi ſūt:
forte.n.p ipſos poſſet aliqn̄ pr̄ia recupare libertatem ſi eſſet
amiſſa: vt de Catone dici pōt:q ſe vticę iteremit cum detri
mento pr̄ię ſuę: q̄ ruētem cernebat.li.iii.de finib⁹ ait:cū aūt
ad tuendos cōſeruādoſq; hoīes hoīem natū eſſe videam⁹:
cōſentaneū eſt huic nāę: vt ſapiens velit gerere & admiſtra/
re rēp.atq; vt e nā viuat vxorē adiūgere: velleq; ex ea libe/
ros pcreare:nec amores qdē ſanctos a ſapiente alienos eſſe
arbitrātur.Nā ſi oēs cęlibē vitā agerēt: reſp.defi ceret.qđ ti
mēs Romulus vrbis cōditor vir certe prudētiſſim⁹ rapuit
virgines:cū a finitimis cōiugia denegarenť ne pmordia tā/
tę vrbis auſpicato cōditę deficerēt hoīum quos tūc hēbat
ętate cōſumpta. Vir igiť bon⁹ & pr̄ię ſtudioſus filios pcrea
re & bōis morib⁹: īſtitueř debet: vt digni pr̄ia adoleſcāt: &
illi poſſint adeſſe.ſi aliqn̄ aliq̄ calamitate laborauerit. ¶Se/
quunť:ex vna domo.ſ.ita cōſtituta: & ſic decľat quo mō cō
iugiū eſt q̄ſi ſeminariū.¶Fratrū: fr̄ iqt Nigidius ē q̄ſi fere al/
ter. Soror inqt Labeo dcā eſt : q̄ q̄ſi ſeorſum naſcitur: ſepa/
turq; ab ea domo i q̄ nata eſt: & i aliā familiā trāſgreditur.
Ariſt.in.viii.ethi.ſic ait:grauius eſt ſodali q̄ ciui pecuniā au
ferre: & frī q̄ alienigenę opē nō ferre: & patrē q̄ quēuis aliū
pulſare: creſcit aūt & iuſtum cū amicitia ſimul qppe cū ſint
in eiſdem & ę q̄ ſeſe extendāt. Cōſanguinea amicitia multi/
plex eſt.pendet aūt oīs pr̄na. parentes.n.diligūt natos vt ali
quid ſui.nati vero parentes vt aliqd ex illis. Cōſobrini dn̄r
nati ex duabus ſororibus. Sobrini dn̄r filii cōſobrinorū.cōſo
brini dicti ſunt:q̄ſi cōſororini. Patrueles dn̄r nati ex duob⁹
fratrib⁹.Qui ex fratre & ſorore pgeneranť:amitini dn̄r.
¶Capi:contineri. ¶Quaſi i
colo . qm̄ cū vrbs multitudi
nē cape poſſet:noua deduce
batur colonia.¶Affinitates
pro. vxoris & affinitates cō
ciliāť cōiugio.Iō dicit ex qb⁹
affinitatibus plures ppinq.

¶ARctior vero col.&c; FRA. MAT.
de duob⁹ loquutus eſt gradi
bus eiuſdē gentis , natiōis,
linguę, & ciuitatis. de tertio
nūc loqť q eſt ppinquorū in/
ter quos cōiūctio ſanguinis
caritatē gignit: ptinet q; ad
pietatē iuris nālis ptem p q̄ ſanguine cōiunctis pātęq; beno
uolis:offm̄ & diligēs tribuiť cultus:cū aūt ſanguinis cōiun
ctio caritate hoīes deuinciat. Nec iuſtitia ſine amicitia eſſe
poſſit,bn̄ficiamus ppinqs ſm̄ eorū merita:atq; idigētia ne
ceſſe eſt:q̄ ſi ciuib⁹ bn̄facere debem⁹: cū qb⁹ multa ſunt cōia;
q̄to magis ppinqs:quos ſocietas ſanguinis nobis cōiūgit be
nefacere par eſt.¶Ab illa im.q̄ p vniuerſalem iuſtitiā coiūcti
inter ſe hoīes ſunt.¶In angu.plerūq;.n.inter paucos eſt: vt
inter duas familias:vel tres:aut in vna dumtaxat. Cū ab ini
tio qm̄ hoīes coeperunt eſſe ppinq oēs fuerint.¶Nā cum de.
hoc &c.oñdit pmā cōiūctionem inter duos vxorem & virū;
¶Proxima:ſecunda.¶In libe.inter parētes & liberos.¶Vna
do.vna familia.¶Oia q̄ poſſ. cōia ſunt parentibus cū filiis.
¶Id aūt &c. Qm̄ ex vna familia aliæ manant: & ex multis
familiis vniuerſitas cōſtituiť.¶Sequūtur fra.cōiun.pbat ſe/
minariū eſſe reip. Qm̄ fratres ſobrini & cōſobrini cū vna Cōſobrini
domo capi nō poſſint:i alias domos exeunt: & ſic ciuitatis
vniuerſitas efficitur.¶Fratrūq; nati ſunt hiſdē parentibus. Patrueles
¶Cōſobrinorū:q ex fratribus ſiue ſororibus pgenerātur cō. Sobrini
ſobrini vocitur. Quidā eos pprie putāt dici q ex duab⁹ ſo
roribus pgenerantur:quaſi cōſobrinos. Eos vero q ex duo
bus fratribus naſcūtur pprie patrueles fratres vocari. Qui
vero ex fratre & ſorore & amitinos ppe appellari. Sobrini
vero ſunt q ex fratrib⁹ vel ſororibus patruelibus vel conſo
brinis vel amitinis pgenerātur.¶Quaſi i co: vt q ex ciuita
te Romana ad alias ciuitates incolendas mittebantur. Sic
& q ex vna domo quę eos cape nō pōt propinq in alias mi/
grant. ¶Sequuntur cōnubia &c. propinqtati q ab vna ma/
nat familia:alia p affinitatem cōiungiť. Et ſic hoīes inter ſe
propinqtate atq; affinitate cōnexi multiplicātur: vt ciuitas
efficiatur.¶Plures propinq: vltra conſobrinos & ſobrinos.
¶VERO pro ſed: colligatio ſocietatis ppiquorū.i.q̄ eſt A SCē. Pricipiū
iter propinquos.i.affines & cōſanguineos:eſt arctior:i.eſt vrbis
adhuc ſtrictior & cōnexior. Eni pro qa cōcluditur.i.cōclu Secūda
ſio & coerctio fit ab illa imenſa ſocietate humani generis: ſocietas
quę eſt cum toto gn̄e humano i exiguum & anguſtū.i.deue Tertia ſo
nitur ad arctā collatiōem exiguorū.i.valde paucorū. Nā cū cietas
hoc ſit cōe natura animantiū.i.aīaliū : vt habeāt libidinē.i. Origo re
appetitū lubricū pcreādi.i. producēdi ſui ſimile. Prima.i. rum pu/
principalis & arctiſſima ſocietas eſt in ipſo cōiugio.i.cum blicarum
cōiuge. Proxima eſt ī liberis.i.prole legitima. Deinde ſup. Quarta
cōſtituit vna domus & oīa ſunt ſup.cōia: alii tex.non hn̄t. ſocietas
Deinde vna:ſed ſolummodo dom⁹: vt ſit oīa domus.i.quę
ſunt in vna domo ſunt cōia. Aūt pro ſed id.i.hęc cōitatē in
vna familia eſt principium vrbis.i.ciuitatis & ſeminarium
reip.i.vn̄ ſemita & creſcit reſp . Cōiunctiones fratrū.i.qui
debēt eſſe inter fratres ſequunť ſup.cōiunctiones cōiugium
inter ſe & cū liberis:poſt.i.deinde hoc eſt de poſt cōiunctio/
nes fratrū ſup.ſunt cōiunctiones conſobrinorū.i.natorū ex
duabus ſororibus & ſobrinorū.i.ex ſobrinis natorū: q̄ cum

non poſſint iam capi.i.recipi propter multitudinē:vna.i.ab vna domo exeunt.i.migrant in alias domos quaſi in colonias.n.qđo Romani quondā loca deuicta & vaſtata vt colantur & Romano imperio obediāt:mittebāt colonos natos & fidos a qbus colonię dicebanť. Cōnubia quę contrahunť cum extraneis & affinitates ſequunť ex qbus ēt ſup. naſcuntur plures propinqui.

ita afficiat homines vt non modo admiretur opera:verū in auctores quoq; ſummo ſtudio ac deſiderio incēdantur: honeſtas enim ad ſe allicet atq; ad agendum ſtatim impellit.nec imitatione ipſa ſpectatorem probum:ſed ipſo opere conſpecto efficiat:vt anteponenda cæteris iudicetur.

Quę propagatio,& ſoboles, origo eſt rerū publicaꝝ: ſanguinis aūt cōiunctor,& beneuolētia deuincit charitate hoīes. Magnū ē.n.eadē habere monimēta maioꝝ:iiſdē vti ſacris, ſepulchra habere cōia. Sed oīum ſocietatū nulla pſtantior eſt:nulla firmior, q̄ cum viri boni:moribus ſiles ſunt familiaritate coniuncti. Illud enim honeſtū,qđ ſępe diximꝰ,ēt ſi in alio cernimus. tū nos mouet,atq; illi,ī quo id ineſſe vr̄,amicos facit.

PETR. MAR. ℂ QVAE propagatio:dilatatio filioꝝ filiarūq;. Loquiť per tranſlationem. nam propago dť in arboribus & vitibus:cum .ſ. fiunt ꝓpagines: & ex vna duæ tres quatuor ve vites & arbuſculę ſoboleſcunt & pululant. ℉ Et ſoboles:filii filiæve vt ſūt arbuſculæ: quæ propagatione oriunť. ℉ Origo:principium & ſeminariū. ℉ Sanguinis cōiunctio:ipſi conſanguinei ſunt inter ſe deuincti. ℉ Beneuolentia & caritate: Caritas eſt intimus amor. Caritas etiā dicitur penuria annonę. Vnde dicit Plinius in epiſtolis:acceſſit agris meis caritas. carum dicitur amabile:ac pretioſum. Amor eſt amicitiæ nothus:vt ait Chryſippus in libro de amore. ℉ Magnuꝫ eſt enim:ratio quare ſanguinis cōiunctio deuincit caritate hoīes. ℉ Monimenta:ſtatuas,titulos & cætera ſtemmata: vt familiæ illæ nobiliſſimæ priſcorum Romanoꝝ: quę maioꝝ ſuoꝝ tituli gaudebant. Monimenta dicitur ſtatuæ:libri: tituli:ſepulchra:cæteraq; quæ nos alicuius rei ꝑteritæ moneant cum apud Rromanos aliquis de familia efferebatur in pōpa funeris:omnes maioꝝ imagines pręferebatur: quas in armariis aſſeruabant:& ſtatuæ in atriis locatæ erant:vt iuuenes maioꝝ ſuorū virtutem ante oculos ſemper haberent: a qua degenerare turpiſſimum eſt. ℉ Iiſdē ſacris:nam ciues habebant quædam ſacra peculiaria:vt Fabiorum familia:Claudioꝝ:Aemiliorū:Cornelioꝝ:& ſic de ſimilibus:ad quę non ibant niſi gentiles. Vnde Fabius Maximus cum eſſet dictator:& pugnare contra Hannibalem:dimiſſo exercitu. Minutio maeſtro acquirunt:Romam rediit ſacroꝝ cauſa:quę Fabioꝝ peculiaria erant:& cum Capitolium obſideretur a Gallis:vnus ex Fabiis egreſſus eſt ſacrorum cauſa. ℉ Sepulchra cōia:dicuntur in quæ plures poſſunt inferre mortuos ſuos. In cōmune aūt ſepulchrū inquit Martianus lib.i.digeſtoꝝ etiam inuitis cęteris licet mortuum inferre:ſed in alienum cōcedente dño licet inferre:& lib.xi. Caius ait. Monimentum eſt quod memoriæ ſeruandæ gratia ex iſta familiaria ſepulchra dicunť:q̄ quis ſibi familiæq; ſuæ conſtituit. Hereditaria aūt quæ quis ſibi hæredibuſq; ſuis conſtituit. vel quæ paterfamilias iure hæreditario acquiſiuit. Sepulchrum eſt inquit Vulpianus vbi corpus mortui oſſaue hoīs condita ſunt. ℉ Sed oīum ſocietatum:hic eſt alius gradus ſocietatis:quam dicit eſſe cæteris præſtantiorem. ℉ Nulla:ex oībus ſocietatibus. ℉ Pręſtantior:excellentior:qm̄ ſuper honeſto fundať & virtute:& nō ſuper turpe aut vtile: & ideo cæteris. ℉ Firmior.i.ſtabilior: qm̄ amicitia quæ eſt propter aliquā voluptatem aut vtilitatē:nō eſt firma:ſed remota cā remoueť effectus.illa ſolum durat.q̄ virtus cōciliat. Philoſophus ſic ait bonorū amicitia ſimiliūq; virtute perfecta eſt amicitia:& ideo rara qm̄ pauci tales ſunt: permanent horū amicitia quādiu ſunt boni:at virtus res ꝑmanens eſt. ℉ Familiaritate:amicitiæ,cōſuetudine. ℉ Illud enim:ꝓbatio eſt. ℉ Honeſtum: ipſa virtus & quicqd ab ipſa proficiť. honeſtum dicunt eſſe ſtoici quod poſſeſſores ſui nobiles facit. ℉ In alio:alieno homine nec nobis familiaritate coniuncto. ℉ Tamen:quamuis in alio cernamus nos mouet allicitq;:vt eum diligamus:in quo id honeſtum eſſe videť. In Lęlio ait. Nihil eſt.n.amabilius virtute:nihil quod magis alliciat ad diligendum:qppe cum ꝓpter virtutem & probitatē:eos ēt quos nunq̄ videmus quodāmodo diligamus Plutar.ſcribit in vita Periclis. Virtus eiuſmodi eſt;vt ſtatim rebus geſtis

FRA. MAT. ℂ QVAE propagatio & ſoboles:& idē eſt:extenſionē.n. vt ſic dicam & amplificationem ſignificat: propagare porrigere ēt atq; extendere a vitibus tranſlatum:quę cū vetulę ſunt ſupprimūtur terra: vt ex vna plures naſcanť. Sed propago pro ſtirpe tradant primam ꝓ vita corripit a Soboles a ſoboleſcendo eſt appellata: hoc eſt creſcendo. ℉ Sanguinis autem cōiunctio:benefaciendum pręcipue propinqui eſt:cum tam arcta caritate deuincti ſint. Nā quēadmodum dictum eſt pietas quę naturalis iuris pars eſt:ſanguine coniunctis:patriæq; beneuolis:officium & diligente cultum tribuere iubet. Quod vero cōiuncti ſanguine etiā beneuolentia ſint colligati maxima:oſtendit apertiſſime multa ipſis enumerans cōia. In omni autē cōione amicitia eſt vt dictum eſt. Quod ſi eſt inter propinquos:ſit iuſtitia:neceſſe eſt. Nam ſine beneuolentia eſſe iuſtitia non pōt. ergo coniunctis ſanguine ꝑcipue benefaciendū eſt. ℉ Eadem monimenta:hæc priuatis inter ſe cōia ſunt ſed propinquis:per monimenta:ſepulchra:imagines: intelligimus hiſtorias &c. hmōi. ℉ Iiſdē vti ſacris:feriæ apud maiores noſtros:aut publicæ erant:aut priuatæ:publicarum genera fuerunt quatuor:de qbus multa Macro.lib. Saturna. priuatę erant ꝓprie familiarū:vt Claudię:Aemiliæ:Iuliæ quas quęq; familia ex vſu domeſticæ celebritatis obſeruabat. Herculis ſacrum Fabię genti proprium fuit. Auctores Liuius & Vale. ℉ Sed oīum ſo. Amicabile vt ait Ariſto. triplex eſt. Bonum:iucundū:vtile. Triplex itē amicitia eſt prima honeſtatem ſequitur. Secūda vtilitatē. Tertia voluptatem. Quę honeſtatē ſeqtur firma eſt:& prima ac pręcipua amicitiæ ſpēs:imo ſolida pfecta:de qua ſic loqtur Ariſto. perfecta vero eſt amicitia bonoꝝ viroꝝ & inter ſe virtute ſimilium. Ii nāq; ſibi bona ſiľr mutuo volunt:qa ſunt boni: & p ſeipſos boni. Qui vero amāt amicos ipſoꝝ cā. Ii ſunt maxime amici:p ſeipſos.n. ſe hñt & nō per accidens:permanet igiť talis amicitia quādiu ſunt boni:virtus aūt permanens eſt. Illę vero amicitiæ q̄ aut vtilitatem aut iucūditatē ſequunť: veræ & firmæ amicitiæ nō ſunt:nā ſui cā mouenť nō eorum quos amāt:itaq; facile diſſoluunť nō permanētibus vtilitate & voluptate:eas aūt ceſſare aliqn̄ neceſſe eſt. Cic.cū multas enumerauerit ſocietates hoīum:nullā dicit eā pſtantiorem:q̄ viros bonos moribus ſiles copulat. ℉ Nullæ:oīum ſocietatum ſic ordinato. ℉ Pręſtantior:excellētior. ℉ Illud ho. in quo virtus oīs ꝯſiſtit:vt prudētia: iuſtitia:fortitudo:tēperātia:p honeſtum quālibet virtutē accipit. Cic. qđ ſequentia indicant. Dicit.n.cum aliis virtutibus nos ad amādos hoīes allici. Tū vel maxime iuſtitia & liberalitate.

Feriæ
Amicabile
Amicitia

Nulla maior eſt ſocietas q̄ eſt cū bonis viris

ASCE. ℂ QVE pro &:quę ſoboles eſt origo rerum publicarum. Aūt pro ſed. Coniunctio ſanguinis:& beneuolentia ſanguinis.i.q̄ eſt inter cōſanguineos deuincit.i.colligat & ꝯnectit caritate.i.quodā caſto & ſancto amore hoīes. Enim pro qa magnū eſt habere eadem monimenta.i.ſepulchra maiorum quod apud antiquos ſeruabať obnixe:& vti iiſdem ſacris.i. ſacramentis habere ſepulchra cōia. Sed nulla oīum ſocietatū eſt pſtabilior:hoc eſt melior vel pręſtantior: nulla eſt & firmior q̄ ſup. cum.i. qn̄ viri boni & ſimiles moribus.i. in moribus ſunt coniuncti familiaritate. Enim pro quia:illud honeſtum.i.virtus decora quod ſæpe diximus.i. oſtenſum eſt ex eo omne officiū proficiſci: etiam erimus. in alio tū mouet:ideſt afficit nos: atq; facit ſupple nos amicos illi in quo id:ſcilicet honeſtum videtur ineſſe.

Quinta ſocietas
Sexta ſocietas

Et quamq̄ oīs virtus nos ad ſe allicit,facitq; vt eos di
ligamus in qbus ipſa ineſſe videatur:tamen iuſtitia,&
liberalitatis id maxime efficit. Nihil autē amabilius.
nec copulatius,q̄ morū ſimilitudo bonoꝝ.In quibus
enim eadē ſtudia ſunt,eædē volūtates,in his fit,vt æq;
quiſq; altero delectet̃,ac ſeipſo.Efficiturq; id, qđ py/
thagoras vult in amicitia,vt vnus fiat ex plurib⁹.Ma
gna etiā illa cōmunitas eſt,quę cōficitur ex beneficiis
vltro citroq; datis. acceptiſq; : Quæ mutua, & grata
ſunt dū īter quos ea ſunt,firma deuinciunt̃ ſocietate.

PET. MAR. ℂET q̄q̄ oīs virtus:ponit eas virtus q̄ maxime alliciunt
hoies:qm̄ iuſtitia & liberalitas ſunt ad alios erga is qui iuſti
tiam diſtributiuā exercet & liberalitatem:amat̃:qa dat vni
cuiq; qđ ſuum eſt & ſibi pauciora relinqt:vt lex liberalitatis
dicta:q̄ nihil eſt naturæ humanę accōmodatius.ℱ Nihil āt
eſt amabilius:redit ad id quod dixit de moribus:cū.ſ.boni
viri cōiūgunt̃ familiaritate.
ℱ Nihil amabi.nihil qđ ma/
gis amorē cōtineat. P̄ls di/
cit nō oē qđ vis eſt amabilę
ſed bonū.ℱ Eadē ſtu.qn̄ vna
& eadem re delectamur : &
idē eſt velle nolleq;:ſtudium
eſt vehemens voluntas.ℱ Vt
æq;:tam & ita.ℱ Aç q̄ & ſi/
cut:vt tam delectet̃ altero q̄
ſeipſo.ℱ Id qđ Pytha.appel/
latus eſt Pythagoras ꝙ ve/
ra nō minus pythio loq̄ret̃:
qui cōciliandæ amicitiæ in
primis ſtudioſus fuit: & vt dictum eſt : volebat diſcipulos
ſuos oia hre cōia: dicebatq; nō dēre queq̄ tranſgredi modū
aut in cibis aut ī laboribus: Venerē oī tpe grauem dicebat:
& ad boņā valetudinem minime idoneā. Interrogatus qn̄
eſſet accūbendū:rn̄dit:cū te ipſo īfirmior fieri volueris.ℱ In
ami.q̄ ab honeſtate ꝓficiſcit̃.ℱ Vt vnus fiat ex plu.interro/
gatus Ariſto.qđ eſſet amicus rn̄dit:vna aia in duobus cor/
poribus habitans. Amicitiā dixit eſſe ęqtatem mutuę bene
uolentiæ. Theodorus aūt pn̄s amicitiā e medio tollebat:ꝙ
ea neq; in īpientibus ad ſit neq; ſapientib⁹:in illis.n.ſublato
vſu amicitiā quoq; dicebat eua̅neſcere : ſapientes vero cum
ſibi ipſis ſufficiant amicis non indigere.ℱ Magna ēt : hic eſt
alius gradus.ℱ Vltro citroq; datis:vltro & citro dicit̃ in di
ctis & in factis; cū aliquē alloq̄mur:tunc verba vltro quaſi
vltra eunt cū loquentes audimus tūc verba citro quaſi citra
veniūt.Et ſic ī dādis accipiendiſq; muneribus: nā cū dam⁹
tūc vltro eunt dona:cū accipimus tūc veniūt citro. ℱ Quę
bn̄ficia dū viciſſim dant̃: qm̄ q ſemp accipe vult:nō eſt ami
cus:multū ergo debemus illis qui bn̄ficio nos demerent̃:&
aio amico accipiunt q̄ dant̃ vt nobis & ipſi debere poſſint
& de ipſis bn̄meriti ſimus.& cū quiſq; conat̃:vt ei cui debe
mus plurimum ſemp debeamus optime cōitas vitæ vera
amicitia cōſeruabit. Vn̄ dicit Seneca: peſſime bn̄ficia dant
quicūq; ingratos eligūt:in quos peritura cōferant. Et alibi
dicit:q noua accipe nō vult : acceptis offendit̃ & q feſtinat
vtiq; reddere:nō hēat animū grati hoīs:ſed debitoris.ℱ Et
grata:dixit qm̄ ſi damus alicui:q nō grato aio accipit:ope/
ram pdimus,& q tali aio accipit qđ cum virtute & honeſta
te dat̃ ingratus eſt . Magis eſſet ai ingenui aperte recuſare
qđ nōnulli fecerunt aliqn̄ faciūtq; ſiq boni pn̄t inueniri:vt
de Phocione Athenienſi legit̃.Nā antipater dicebat aucto
re Plutarcho in vita Phocionis duos Athenis ſibi,eſſe ami/
cos.Phocionē: Demadēq;:quoꝝ alteri:ideſt Phocioni nūq̄
potuiſſet pſuadere:vt caperet. Alterū:ideſt Demadē nunq̄
potuiſſet dando explere.Seneca dicit. Maledictum incipit
eſſe nō munus,in quo virtus accipientis cognoſcit̃.Et alibi.
Non ingratum ſed iniuſtum eſt ſuperbe datum.Et alibi. Be
neficiis humana vita conſtat & concordia : nec terrore ſed
mutuo amore in fructum auxiliumq; commune conſtrin/
gitur.ℱ Deuinciuntur:tandem colligantur ſtabili amicitia.
FRA. MAT. ℂOMNIS virtus: quęcūq; ſit:multę aūt ſinguloꝝ qua
tor generum ſpēs ſunt.ℱ Ad ſe alliciat : magna virtus vis
eſt q eos amare cogit quos nunq̄ vidimus:qm̄ eos bonos &
Iuſti Liberales vtiles eſſe audimus. Ariſto.& Cice.ſcribunt.ℱ Tn̄ iuſti.&c.
ꝙ vero q iuſti ſunt & liberales maxime amentur:rō eſt quia
iuſtitiā habens ad aliū quoq; vti pōt virtute nō ſolū ad ſe
ipſum multi.n.in ꝓpriis virtute vti pn̄t;vt rebus ſuis recte
cōſulere.Sed in his q ad alium ſunt nō pn̄t. Et ꝓpterea præ
clarum videri dicit Ariſto.illud Biantis. Magiſtratū virū
oſtendit,ad alium.n.& in cōi magiſtratus gerit:ꝓpter hoc
ipſum alienū bonum vr eſſe iuſtitia. Sola ex oībus virtuti
bus:qa ad aliū eſt: & illa agit q̄ aliis cōferunt:prudentia ani
mum inſtituit noſtrū. Tēperantia a cupitatibus vendicant.
Fortitudo diuerſa moderate ferre docet . Sola:vt dictum
eſt:iuſtitia ad alium eſt:non igit̃ mirū ſi maxime allicit effi
citq; vt eos in qbus eſt ꝑcipue diligamus. Liberalitas iuſti/
tiæ pars idē agit:aliis enim
prodeſt . Et Ariſto.ait libe/
rales maxime oium qui vir/
tute ꝑditi ſunt:amant̃.Q̄ in
dādo ꝓſunt.ℱ Nihil aūt &c.
Pergit id oſtēdere qđ inſti/
tuit nullā eſſe firmiorē ami/
citiam illa q̄ eſt inter bonos.
ℱ Copulatius : coniunctius.
ℱ In qbus &c . hoc idem ſed
prolixius Cicero in Lælio.
ℱ Eædē volūtates. Nam idē
velle & idē nolle ea demum
firma amicitia eſt:vt ait Sa/
luſtius. Dum tn̄ lex illa Ciceronis cuſtodiatur vt ab amicis
honeſta petamus:amicorum gratia honeſta faciamus roga
ti.ℱ Vnus fiat ex pluribus:vt ſi forte duo : vel tres fuerint:
qui ſe mutuo diligāt. vna regi aia iudicant̃:ſed ex pluribus
hoc eſt ex duobus tantum: vt intelligas ipſa Pythagorę ver
ba perſuadent. Sic . n.dicebat σωματα μεν δυο ψυχη μια. Ariſto.
Ariſto.quoq; inqt:pluribus amicū eſſe ſm perfectā amici/
tiam nō dari & multos vni vehementer placere non facile
eſſe.ℱ Magna etiam illa & cætera:magnam dicit eſſe amici Amicitia triplex
tiam quæ dandis accipiendiſq; beneficiis cōflatur. Triplex
eſt amicitia vt dictum eſt. In alia ſunt amici pares:ī alia ſm Amicitia ī dādis accipiēdiſq; bn̄ficiis nō ē mediocris
excellētiā. Nā & ſiīr boni amici fiunt & melior deteriori.
Eodē modo iucundi: & vtiles ęquales cōmoditatibus aut
differentes. Aequales ſm ęqualitatem & in amore & in cę
teris æquare oportet:impares vero ſm rōnem excellentiæ
decet antecedere : ſed in hac amicitia quæ vtilitatis cauſa
tātum: vel præcipue cōtrahitur:fiunt incuſationes & que/
relæ: ſemper enim plus quærunt:vel minus ſe habere exiſti/
mant quam deceat:cōqueruntur q; ꝙ nō tot reportēt quot
pro ſua dignitate deberent. Idem non accidit in amicitias
quæ virtute & morum ſimilitudine coniungat:quod oſtē/
dit Ariſtotiles. Nam qui per virtutē amici ſunt benefacere
mutuo feſtinant quod eſt virtutis ꝓprium & amicitiæ. Cū
autem certatim ad hoc tendunt. mille exiſtunt querelæ : vt
rixæ: & ſatis habent ſi aſſequantur quod cupiunt: vt ſcilicet
amico benefaciant:bonum enim tātum appetunt. Quod ſi
ex dandis accipiendiſq; beneficiis amicitia naſci : & grati
ſiue amici;beneficiiſq; ſm facultatem reſpōdeant:amicitię
huius vſus ant mediocris eſt:quod ait Cic.ℱ Vltro citroq;:
ipſe declaratur datis & acceptis. Vltro fit aliquid a nobis.
citro ab alio:cum reſpondet ei quod nos facimus . In factis
autem & in dictis ſunt. Quintilianus in cæco. In limine. Iu
uenis ſicut ſolet vltro citroq; commeare. Cice.multiſq; ver
bis vltro citroq; habitis ille nobis conſumptus eſt dies.
ℱ Quę mutua &c. hoc dicit qm̄ querelæ accidunt & incuſa
tiones:dum aut non ſūt mutua hoc eſt nō redduntur. Aut
nō ſunt grata:hoc eſt minora quā putāt dicere reddūtur. ASCE.
ℂET quāq̄ omnis virtus allicit nos ad ſe & facit:vt nos
diligamus eos in quibus ipſa.ſ.virtus videret̃ ineſſe tātum
iuſtitia qua lędimus neminem: & ſuū cuiq; damus : & libe
ralitas qua etiam noſtra decerntur damus efficit id maxime
vt.ſ.diligamus eſſe in quo ſit. Autē pro ſed nihil ſupple eſt
amabilius nec copulatius : ideſt magis aſtrictū & coniūctū
& per hoc difficilius ad diſſolēdum q̄ ſimilitudo bonorū
morum. Enim pro quia:fit:ideſt efficitur & contingit vt in
iis in quibus ſunt eadem ſtudia:ideſt exercitia ſtudioſa &
eædem voluntates: quiſq; delectetur æque ac:ideſt æqua/
liter altero:ideſt ſicut ſeipſo:q; pro & id quod Pythagoras
vult in amicitia efficitur:vt ſcilicet vnus fiat ex pluribus.i.
ſaltem ex duobus:quia in qbus eſt vnum velle & vnū nolle:

vt vnus

Sed cū oīa rōne aīoq; luſtraueris oium ſocietatū, nulla gratior, nulla carior, q̄ ea, q̄ cū rep. ē vnicuiq; nr̄m. Cari ſūt parētes, cari liberi, ppinq, familiares. Sed oēs oium caritates p̄ria vna cōplexa ē: p q̄ qs bonus dubitet mortē oppetere, ſi ei ſit pfuturus: Quo eſt deteſtabilior iſtoꝝ imanitas, q lacerarūt oī ſcelere p̄riam, & in ea funditus delenda occupati & ſunt, & fuerunt.

vt vnus aius: & ſi vn⁹ aius vnus hō: Illa ēt cōitas: q̄ ɔficiť ex bn̄ficiis datis vltro. i. ab eo qui primum ɔfert: & acceptis citro. i. ab eo qui refert eſt magna. Quæ ſup. bn̄ficia: dū ſunt mutuā. i. mutuo collata: & grata. i. placita & vtilia: tūc ſuple ii inter quos deuinciunt. i. cōglutinanť ſocietate firma.

PET. MAR. ℂ SED cū oia: hic ē alius gradus cęteris carior gratiorq;: qm̄ ſanctiſſimū nomē p̄riæ oia ſupradicta cōplectitur. ¶ Luſtraueris: circūſpexeris & ɔtēplatus fueris. ¶ Rōne: ītellectu: rō ē pars ai: & pricipatū hn̄s. ¶ Aio: ɔtēplatione & tota mēte. ¶ Cari ſunt: pbat q̄re nulla ē carior: & ſic p gradus āplificat hāc cū p̄ria ɔiūctione: magna caritas debeť parētibus pxima filiis: & ſic de reliqs ſucceſſiue: cū vero p̄riam amamus oia cōplectimur: ergo maxima caritas p̄riç debeť. ¶ Oium. ſ. quos amam⁹: nā q amat p̄riam: ēt alios amat: ſed nō ecōtra. ¶ Pro q̄ qs bo. li. iii. de fini. ait: Ex quo fit: vt laudādus ſit is q morte appetat p rep. q docet cariorē eē p̄riam nobis quam noſmetipſos. ¶ Oppetere: frequētius ſignať mori: nō fatali: ſed illata morte: & ponitť cū accuſatiuo vt in hoc loco: & abſolute vt apud Virg. cōtingit oppetere. ¶ Si ei ſit pfuturus: vtilitatē allaturus: aliter diſcedet ab offō vñ ops vti prudētia: & cū p̄riæ ɔducit mors fugiēda nō eſt: ſed appetēda p ſalute p̄riæ: vt de Deciis legit: q ſe p romanis legionib⁹ deuouerūt: de Codro: & filiabus Erecthei. Et curtii mors laudať: cæterorūq; q p p̄ria forti aio ceciderūt. ¶ Quo: pp qđ inq̄t hi qui & lacerarūt & lacerāt p̄riam ſceleratiſſimi habēdi ſunt: & ſic Cice. p̄riæ ſtudioſus inuehiť in Syllam Catilinā & Cæſarē atq; Octauiū: q iā ad tyrānidē aſpirabat: cum hęc Ci. ſcriberet. ¶ Deteſtabilior: execrabilior & magis vituperanda: & digna odio maioř. ¶ Immanitas: feritas & ipietas erga p̄riam ¶ Funditus: ab imo. ¶ Occupati ſunt. i. id vnū agūt & moliuntur. ¶ Et ſunt: nūc tpe octauii Antonii & Lepidi: qui res oia ad libidinē faciebāt: & triū viri dicebanť: poſtea octauius ſublato. M. Antonio & lepido circeis relegato rerum potius eſt: vt prius fecerat Cęſar ſublato Pōpeio. ¶ Et fuerunt: tempore ſcilicet Syllæ Marii Catilinæ & Cæſaris.

FRA. MAT. ℂ SED cū oia rō. &c. Euidēter nullā amicitiā grauiorē & cariorē illa eē oñdit: & colligit: q̄ nobis cū reſp. ē. Sicari inq̄t ſunt nr̄m cuiq; parentes liberi: ppinq: amici. Quāto carior p̄ria eē dēat: q̄ hos oēs cōplectit: & q̄ i ſinu ſuo fouet Plus ē ſeruare: quā ſeruari. Et ɔtinere: quā ɔtineri. Eſt ergo gradus arctiſſimus ſocietatis. Quæ nobis cū reſp. ē: ex quo vt ait Cic. Deteſtabiles fuerāt Sylla. Marius. Cæſar q eam delere voluerūt: cū Tyrānidē occuparūt. ¶ Quis bo. Improbus & ſceleratus ejuis mori p p̄ria nollet. ſed bonus cuperet: & vltro morti ſeſe offerret: vt apd Roma. Duo Deciis: qui diuerſis tpibus ſe deuouerūt: & Curtius q in patētē illā voraginē ſe ɔiecit: apud Athenięſes Codrus: de quo Hor. q̄tū diſtat ab Inacho Codrus quo p̄ria ñ timid⁹ mori narras. Moriēdū p p̄ria ē ſi mō ei pfuturi ſim⁹. Nā q p rep. cecidere in ppetuū p gloriā viuere intelligunť: vt li. i. inſtitu. legiť titulo de excuſatione tutorū vel curatoꝝ. ¶ Immanitas: nō potuit aptius inuenire vocabulū: imanes. n. vocanť q alios hoies malignitate excedūt: raroq; iter hoies niſi forte iter barbaros exiſtūt. ¶ Oi. ſ. oia. n. diuina & hūana iura violarūt. ¶ Sūt: vt Antonius: Lepid⁹: Octauius: q eo tpe triūuiri erāt: & libertatē penit⁹ delere conabanť. ¶ Sed ſit cōtētio amicitiæ & bn̄uolētiæ gradus altius repetiit: de officiis dicturus liberalitatis: q̄ in ɔiūctos nobis aliqua cōione ſunt danda ſunt. Merito igiť nūc qd cuiq; ſocietatis gradui ſit tribuēdū ſit docet. Cūq; in oī cōione iuſtitia ſit amicitię ɔiunctæ neceſſe ē ſi ſuare iuſtitiā volum⁹ vt ſm dignitatem tribuamus. Cōparādęq; igiť ſunt iter ſe bn̄uolētię & ai eoꝝ facultateſq;: qb⁹ bn̄faciēdū ē: q̄to aūt qſpiā nobis ɔiūctior fuerit q̄toq; magis egebit: tāto plus accipiet: ſed vt hęc facili⁹ p

cipiantur aduertēdū ē: oīs ſocietatis & amicitię veluti matrē ɔcordiā eē. Ea q̄ ē iter parētes & filios ομοουσιου hoc eſt ɔſubſtātialis vocať: q̄ iter fr̄es ταυτοτης hoc ē idētitatis: q̄ iter ppinquos ομογενεια hoc eſt ɔſanguinitas: q̄ iter amicos ομοιοτης, hoc ē ſilitudo; ɔſanguinea qdē ſocietas varia eſt: ſed tota a parētibus pēdet: parētes amāt filios q̄ſi ſuū quiddā ſint: filii parētes vt aliqd ab illis exn̄tes. Fr̄es mutuo ſe amāt: qm̄ ab iiſdē parentibus ſunt nati: & idētitas ad illos idē inuicem facit. Itaq; aūt ſanguinē eūdū eādē ſtirpē ſe eſſe & lʒ diuiſi ſint: idē tn̄ quodāmō ſunt: vñ fr̄ dici putať q ſi fere alter: multū prçterea ad fratrū amicitiā educatio & ętas ɔferunt: æquales. n. æq̄lē amāt: & familiaris ſodalē: q̄re fraterna amicitia ſodalitiæ ſilis vt nepotes & alii ppinqui ɔiunguntť: qm̄ ex eodē ſunt gn̄e: iter virū & vxorē amicitia ſm naturā exiſtit: hō. n. natura ɔiugalis magis eſt quā ciuilis: & nō ſolū pcreatiōis grā cohit: ſed oium eorū quæ ptinēt ad vitā: amicus ſtudia copulant honeſta: & morū ſimilitudo bonoꝝ ſunt aliæ cōuentiones magis quā amicitiæ inter ɔtribules inter cōmilitones collegas: hoſpites & cōnautas: ſed vt diuerſæ ſunt amicitiæ: ita in his varianť liberalitatis officia: & alii magis ſunt ɔiuncti vel minus: vt pximi vel remoti ſunt a ſtirpe. Et ſic magis vel minus merenť liberalitatis. Idē ɔtingit i amicis: ſemper autē obſeruandū eſt: vt qui dignior eſt aut magis pfuit aut magis indiget plus accipiat maxima parentes bn̄ficia contulerūt: cū genuerint educauerint: erudiriq; curauerint: iidē ēt plus amant: ex quo filios magiſquā aliis ppinquis: bn̄facere parētibus conuenit: & præmia nutricationis retribuere: ac maxime poſt deum venerari: fratres ppinqui & veri amici: cū mutuo ſe amāt quāto coniunctiores ſibi ſunt ſanguine: & amore: tāto magis iuuare ſe debēt. Viro & vxori cōio ē vitæ: ex quo maxime ſibi inuicē bn̄facere debēt: inter pares facile eſt: cui maiora vel minora debeanť liberalitatis officia cognoſcere ſi illud mō cuſtodimus vt cuiq; pro dignitate meritis: & pximitate ſanguinis: vel amicitiæ tribuamus vt ex duab⁹ propinquis plus ei debemus: qui propinquior eſt: & ex duobus amicis ei a quo diligimur magis: inter impares & differētes idē intelligere difficile eſt. vt ſi forti conſultemus ſapiēti ne an ppinquo plus tribuendū ſit. Itē plus ne illi debeať qui bn̄facit: an ſapiēti: q ſi is qui benefecit, iudicio bn̄fecit: vt pdeſſet: nō vt maiora reciperet magis nos ei bn̄facere ɔuenit quā ſapienti: ſed ſi temere bn̄ficiū contulit: aut ſpe maioris accipiēdi ſapienti magis quā ipſi benefaciendum eſt: idem accidet in ſilibus: ſed cautiſſimos in delectu eorum: quibus benefaciendum eſſe nos oportet.

ASC. ℂ SED cū. i. poſtq̄ tu luſtraueris. i. rimatus fueris & inſpexeris oia rōne. Et aio. i. affectione: nulla omniū ſocietas eſt gratior: nulla carior q̄ ea quæ eſt vnicuiq; nr̄m cum rep. Parētes ſunt cari. liberi ſunt cari ppinqui ſup. ſunt cari: familiares ſup. ſunt cari: ſed vna. i. ſola p̄ria eſt cōplexa. i. continet in ſe oēs caritates omniū. Pro qua ſup. p̄ria quis bonus dubitet oppetere. i. obedire vel ſubire mortē: ſi ſit profuturus ei. ſ. p̄riæ. q. d. nullus. Oppetere mortē eſt petēdo terrā mordicus: hoc eſt ipſis dentibus mori. Nam milites aioſi ne cadentes turpē ſonū emitterent, terrā. n. mordebant. Vnde Virg. Et humū ſemel ore momordit: hinc idē dixit. i. æneidos. O terq; quaterq; beati: quis ante ora patrum. Troiæ ſub mœnibus altis. Contingit oppetere. Quo. i. p quo immanitas. i. ſæua impietas: iſtorum. ſ. vilium hoium eſt deteſtabilior. i. magis deteſtabilis: qui lacerarunt patriam omni ſcelere: & ſunt & fuerunt occupati in ea delenda. i. in eius delectatione funditus: ideſt a fundo euertendo. Sicut autē a fundamento iaciebant ſulcum aratro, ita poſt euerſionem immittebant aratrum: loqui autem videtur de Octauio Antonio & Lælio triumuiris.

Frater dr̄ q ſit fere alter

Ordo in beneficiis dandis.

Sylla & marius

Amici/ ordo aie

Sed ſi contentio quædã,& cõparatio fiat,quibus plu-
rimum tribuẽdum ſit officii: principes ſint patria, &
parentes,quorum beneficiis maxime obligati ſumus,
ꝓximi liberi,totaq; domus,quę ſpectat in nos ſolos,
neq; aliud vllũ poteſt habere profugium. Deinceps
bene conueniẽtes propinqui, quibus communis ple-
rũq; fortuna eſt. Quamobrem neceſſaria præſidia vi-
tæ debentur his maxime,quos ante dixi, Vita autem,
victuſq; cõmunis, conſilia, ſermones, cohortationes,

PET. MAR. ¶SED ſi contentio quędam:poſuit Cice.hacten⁹ omnis
gradus coniunctionis & neceſſitudinis : vt liquido cogno/
ſceret qui quibus coniunctiores ſint. Nunc inquit ſit volu/
mus facere comparationem & cognoſcere quibus plurimũ
debeat: & ſi contentio erit qui ſit primus & cæteris præpo
nendus humanæ ſocietatis gradus debemus primum locũ
clare patriæ inde aliis quos
ipſe per ordinem ponit.¶Si
contentio:ſi in cõtentionem
per comparationem deue/
niatur : quibus potiſſimũ in
ſeruiendum ſit.¶Plurimum
officii:maius offm̃ & primũ
locũ.¶Principes : primi qm̃
non amare parentes : vt in/
quit Sene: impietas eſt, non
agnoſcere inſania.¶Quorũ
beneficiis, qm̃ parentes de/
derunt nobis eſſe:patria au/
tem conſeruauit: phs agens de amicitia & iuſto parentum
ad filios & contra ſic ait : eſt eſſendi cã pater ꝙ maximum
eſt & enutritionis ac educationis. Amicitia talis in excellen
tia conſiſtit quapropter & honorantur ipſi parentes : & iu/
ſtum in his eſt qđ efflagitat dignitas.¶Maxime : debent in
quit filii parentibus adeſſe: & illis potius q̃ ſibiipſis hone/
ſtius eſt opitulari:honorem etiam vt diis tribuere oportet.
¶Proximi: in ſecundo loco. ¶Tota domus : omnis familia
cũ qua in vna domo viuimus.¶Quæ ſpectat in nos ſolos:
ſpem habet nec habet ali-d perfugium.i.locum quo ſe con/
ferat ad opem implorandam.¶Bene conuenientes : non di
ſcrepantes a nobis in aliqua re: & maxime: concordes i mo
ribus.cum aũt ſunt bene conuenientes:præponendi ſunt cę
teris amicis.¶Quibus cõis eſt plerunq; fortuna.i.ſtatus &
conditio. Vnde videmus interdum.ꝙ propter vnum ex ci/
uitate:pellitur omnis familia. Illi igiť propinqui qui para/
ti ſunt nobiſcum oẽm pati fortunam cari nobis eſſe debẽt.
Vnde Cic.in quadam epiſtola ad Atticũ ſic ſcribit. Quin/
ti fratris domus primo fracta coniectu lapidum ex mea:de
inde inflammata iuſſu Clodii inſpectante vrbe coniectis
ignibus. Et ad fratrem ſic ſcribit: ſed certe a te mihi omnia
ſemper honeſta & iucunda ceciderũt: a me tibi luctus meæ
calamitatis deſiderium mœror ſolitudo. Fortuna igiť Ci/
cero.cõis fuerat cum fratre.¶Quamobrem:concludit hanc
partem : oſtendens ſupradictis nos debere præſidia viæ.
Quamobrem igitur cũ hi ſint neceſſitudinis gradus.¶Ne/
ceſſaria præſidia:alimenta & defenſio præſidium eſt ꝙ in
alicuius auxilium comparať.Pompeius ait : præſidium dť
ꝙ pro vtilitate & ſalute alicuius auxilii gratia præponitur.
Subſidium ꝙ poſitum eſt ad ſubueniendum laborantibus.
Vulpia.ait:præſidium eſt auxilium principale. Nam ſubſi/
dium dť id ꝙ in auxilium ſuccedit . hic Cic. accipit præſi/
dia ſimpliciter pro quibuſcunq; auxiliis.¶His maxime:po
tiſſimum ante oĩs alios:quibus ẽt poſt illos debem⁹.¶His:
parentibus liberis familię propinquis.¶Neceſſaria:ſine qui
bus viuere non pñt: & ea oĩa quæ pertinent ad vitam de/
gendam his præbenda ſunt.¶Vita autẽ : poſtq̃ determina/
uit & docuit quibus potiſſimum debeantur præſidia vitæ
ponit ea quæ inter amicos eſſe debent.¶Vita:cõſuetudo vi
uendi.¶Vict⁹ cõis rõ viuẽdi.i. viuere ſimul vt decet ami/
cos.¶Conſilia : conſilium eſt ſcia inſpiciendi quæ nam : &
quo pacto agentes vtiliter operemur & in cõi vita mutuis
cõſiliis indigemus & ſermonibus.¶Cohortationes : ad bo
nas artes & ad aliquid agendum: phus ſic ait loca non diſ/
ſoluunt amicitiam: ſed operationem :ꝙ ſi diuturna abſen/
tia fuerit amicitiæ quoq; obliuionem efficient. Vnde dictũ
eſt taciturnitas cõplures amicitias diſſoluit. Aſpicere ami/
cos iucundum eſt præſertim ei qui calamitatibus pręmitur
fertq; præſidium aliquod contra dolores : conſolationem
enim ipſe amicus & verbis & aſpectu afferre põt modo ſit
dexter ſcit namq; mores quibus gaudet atq; dolet, His qui

emendari pñt magis ferendum eſt in moribus auxiliũ q̃ in
pecuniis:quãto pręſtãtiores ſunt & magis amicitiæ ꝓprii.

FRA. MAT. ¶CON tentio:diſceptatio cũ deliberamus cui magis be
nefaciendum eſt.¶Comparatio:cum perſonam perſonæ cõ
ferimus. ¶Prima:qm̃ omnes oium caritates complexa eſt
vt ſupra inquit.¶Parentes:prima eſt & potiſſima parẽtum
amicitia:a qua oẽs alię pro/
pinquorum deriuantur : vt
fratrum nepotũ;deinde gen
tilium: maxime aũt parenti
bus debemus:qm̃ maxime il
lis obligati ſumus : vt eſt ſu/
pra dictum:parentes aũt ip
ſos præcipue filiis beneface/
re conuenit : qm̃ quiddã ab
ipſis ſunt:ſed cum magis be
nefaciat : qui magis diligit:
manifeſtum eſt magis bene/
facere parẽtes filiis : q̃ filios
parẽtibus:quoniam magis amantur q̃ ament:quod proba/
tur ab Ariſto.lib.ethicorum octauo: his rationibus magis
ſciunt parentes quos genuerunt quam ipſi qui geniti ſunt.
Cauſa amoris parentum i filios eſt:ꝙ quiddam ſuum ſunt:
cauſa amoris filiorum in parentes eſt : ꝙ ab illis ſunt. Sed
hanc cauſam amoris magis norunt parentes q̃ filii:ſequitur
igitur : vt magis ament q̃ amentur. Alia ratio ꝙ in omni
amicitia ratio eſt propinquitatis vnius ad alterum : maior
autem propinquitas eſt generantis ad generatum.quã con/
tra: ergo maior parentum amore eſt q̃ aliorum. Generatũ
ad generantem ſic ſe habet, vt pars ad totum : filii veluti
pars parentum ſunt: pars ſeparabilis eſt a ſuo toto, & licet
ad totum proportionabilis ſit: non tamen idem eſt illi qđ
illud ſibi totum continet partem & non continetur ab ea,
ſic ſe habet generans ad generatum ex quo magis amat:quã
amatur. Amicitia item : quæ fit longiore tempore maior
eſt ea : quæ fit breuiore : amor parentum in filios diutur/
nior eſt: quos ſimulatq; æditi ſunt amare incipiunt : idem
autem in filiis non contingit. Cum itaq; magis ament pa/
rentes quam filii magis etiam illis q̃ illi ſibi benefaciunt.
¶Tota domus: omnis familia . ¶Deinceps:poſt parentes:
liberos, & fratres.¶Bene conuenientes:inter ſe conſentien/
tes & concordes:nam plerunq; inter ſe diſſentiunt: vbi au/
tem concordia non eſt:illic nec iuſtitia eſt: & per conſequẽs
liberalitatis ratio haberi non poteſt.¶Communis fortuna:
tam proſpera q̃ aduerſa : vel communem formam itellexit
antequam ab vna domo diſcedentes in alias trãſeunt:tunc
enim quæ communis erat fortuna deſinit eſſe communis :
plerunq; addit: quoniam propinquorum qui boni ſunt: &
inter ſe conuenientes : ferme ſemper eadem ſolet eſſe fortu
na: & nulli illorum quicquam eſſe accidit ſeparatim a reli/
quis.¶Iis maxime : parentibus: fratribus:propinquis.¶Vi
ta: vt vna viuant.¶Victus: vt vna conueniunt. Vnde
uium vocatur a communione vitæ, & rectius
græci qui συμποσιον appellant. ¶Conſili inuicem
iuuent conſiliis.¶Sermones i quotidianæ locutiones, & cõ
fabulationes. ¶Cohortationes: cum aut langueſcunt : aut
ſunt animo abiectiore.

ASCE. ¶SED ſi fiat cõtentiõ & comparatio ſupple meritorum
& dignitatum:quibus ſit plurimum officii tribuendũ:prin
cipes ſint pria & parentes quorꝫ beneficiis nos ſumus obli/
gati maxime.i.quibus proxime obligati ſumus ſunt liberi.
Et tota domus quæ ſpectat i nos ſolos neq; põt hẽre vllum
aliud profugiũ q̃ ad nos. Deinceps.i.poſt liberos & domũ
nrãm ſunt propinqui.i.conſanguinei & affines quibus for/
tuna eſt plerunq;.i. vt plurimum cõis. Quamobrẽ: qua de
cã præſidia.i.ſuſtentamẽta neceſſaria vitæ debentur: maxi
me his quos dixi ante:ſcilicet parẽtibus : liberis familiæ, ꝓ
pinquis.autẽ pro ſed vita communis & victus communis
& cõſilia & ſermones.i.collocutiones:cohortatiões,cõſola
tiones: & obiurgationes, ideſt caſtigationes.

Amicitia patriæ & parẽtum aliorũq;

parentes magis amant filios

¶Conſolationes

PET. MAR. ¶ CONſolationes: ĩ doloribus & aduerſa fortuna. Conſolatio eſt doloris diminutio. Solatium ſit re: cõſolatio verbis. Quintil. ait. Cæcitatis miſeræ ſolatium eſt hẽre rem videntium: & alibi obuiam conſolationibus ıtis. Solamen eſt magis poeticum: vt Vir. Solamenq; mali de collo fiſtula pẽdet. ¶ Obiurgationes: cuius aures inquit in Lælio veritati clauſæ ſunt: huius ſalus deſperanda eſt. Obiurgationes in amicitia gratæ ſunt, quæ aculeos hñt: dolores vero ñ habent; cõpungimur. n. cenſoriis ſermonibus: ſed beneuolentiæ delectamur ſedulitate inquit Ambro. debem⁹ igit amicum obiurgare: ſi qñ ab offõ diſceſſerit. Iurgium proprie eſt inter propinquos & amicos. Vñ Simon Terentianus dicit ſibi non eſſe ſatis cauſæ ad obiurgandum. ¶ Vigent: exercentur in primis. ¶ Cõiugauit, coniũxit bonos viros quadã neceſſitudine qñ: nitit honeſto & durat.

SEd in his oĩbus officiis. Oſtendit ẽt in ipſa liberalitate vt fecit ſupra cum de iuſtitia diſſereret: officia eſſe a circunſtantia: nam mutatur tpe perſona re aliiſq; circunſtantiis: & dicit conſiderandum eſſe qd cuiq; neceſſe ſit: & quiſq; ſine noſtra opera conſequi: aut nõ conſequi poſſint: & ei magis dẽmus adeſſe qui plus operæ & ſtudii nři idigebit. ¶ Tribuendis: cum tribuere voluerimus hæc liberalitatis officia. ¶ Videndum: prudenter cõſiderandum. ¶ Maxie: potiſſimum. ¶ Ita: hoc mõ ſi cõſideretur: vt dixi. ¶ Nõ erunt iidem gradus: non ſemper hñda erit rõ neceſſitudinis & propinquitatis: ſed & tpis. Nã incidunt ſæpe tpa vt alicui magis dẽamus in aliqua re: q̃ fratri: & ſic erit offĩn a circunſtantia tpis. Nec perſonarũ ſemper inquit Ambro. ſed plerunq; cãrum & tporum prælationes ſunt vt ſi frater qui nobis coniunctiſſimus eſt non indiget beneficii: in alium potius conferendum eſt: & ſic tempore mutantur ea, quæ vñr fieri debere pp neceſſitudinem. i. coniunctionem ſanguinis affinitatem & amicitiam. Neceſſitudo vt inquit Gelli. lib. xiii. dr ius quoddam & vinculum religioſæ cõiunctionis. In libris veterũ reperitur neceſſitudinem dici p eo qd neceſſum eſt ſed neceſſitas pro iure officioq; obſeruantiæ affinitatis vel infrequens: quãq̃ qui ob hoc ipſum ius affinitatis familiaritatis vt coniunctim ſunt neceſſarii dñr. Cæſar quidem neceſſitatem poſuit pro neceſſitudine, ideſt iure affinitatis. Equidem inquit mihi videor pro noſtra neceſſitate non labore non opera non induſtria defuiſſe. ¶ Gradus. qui deſcripti ſunt: id eſt non debemus ſemper hos gradus ſeruare vt dictum eſt: qñ aliqñ rõne tpis aliqui præponendi erunt, qui ſimpliciter nulla circunſtantia vt gentẽ poſtponẽdi eſſent: phus in. ii. ethices ſic ait: opʒ ipſos agentes ea ſemper conſiderare quæ ad tp̃s accõmodant quemadmodum in medicina fit & gubernandi etiã arte. ¶ Suntq; officia: ponit infima officia quç magis vni q̃ alteri debẽtur ratione tpis. ¶ Vt vicinum: Salomon dicit: Melior eſt vicinus in proximo: q̃ frater procul habitans. Ideo inquit Ambro. plerũq; amici ſe beneuolentiç. quiſq; cõmittit: q̃ fratris neceſſitudini. Et vicinitas vt ait. Teren. pro affinitate quadam eſt. ¶ Familia ẽ: amicum. ¶ At ſi lis. i. ſi propinquus litigat: & vocatur i ius: illiq; negociũ exhibetur: ei potius debemus pſocinũ q̃ amico aut vicino. ¶ Propinquũ po. & ſic multo magis fratrem.

FRA. MAT. ¶ CONſolationes: i rebus aduerſis. ¶ Obiurgationes: cum familiariter: & modeſte reprehẽdimus: accidunt enim tempora vt reprehendere amicos conueniat. ¶ Vigent maxime: accidit enim pene quotidie vt propinqui & amici inter quos rerũ oium cõio eſt: tam proſperarum: q̃ aduerſarum: ſi bene conueniunt: hæc omnia faciant quæ commemorat Cicero. ¶ Eſq; ea &c. quam ſupernis oibus amicitiis firmiorem &

præſtantiorem dixit: nunc iucundiſſimam eſſe aſſerit: & re vera vt ipſe ait in Lælio: nihil dulcius eſt quam habere amicum: cum quo ſic oia loquaris vt tecum. Et Ariſtot. inquit ſine amicis nullus eligeret viuere: licet alia oia bona poſſideret. Sed hic illam de qua ſupra dictum eſt bonorum intelligimus amicitiam: quæ ex ſola naſcitur honeſtate.

consolationes, interdum etiam obiurgationes in amicis vigent maxime. Eſtque ea iucundiſſima amicitia: quam ſimilitudo morum coniugauit.

De officiis a circunſtantia.

SEd in his oĩbus officiis tribuẽdis videndũ erit qd cuiq; maxime neceſſe ſit: & qd quiſq; nobiſcũ vel ſine nobis, aut poſſit conſequi, aut non poſſit. Itaq; non iidem erunt neceſſitudinum gradus, qui & tporũ. Suntq; officia, quæ aliis magis, q̃ aliis dẽant: vt vicinũ citius adiuueris in frugibus pcipiẽdis, q̃ aut fratrẽ, aut familiarẽ. At ſi lis ĩ iudicio ſit propinquum potius, & amicũ, q̃ vicinum defenderis.

SEd in officiis &c. Enumerauit ſocietatum grad⁹ & quibus plus officii tribuendum eſſet, admonuit: nunc tẽporibus mutari officii: rõnem dicit: & nõ idẽ neceſſitudinum gradus ac tpa quç accidunt poſtulare. Accidit enim tp̃s vt his qui minus propinquus eſt: magis egeat: q̃ ille qui propinquior eſt: magis illi tribuendum ẽ, qui eget magis. Item contingit vt magis amico neceſſe ſit q̃ propinquo anteferendus amic⁹ eſt. Semper enim ſm quod ait Ariſtot, erogandum eſt cui oportet: qñ oportet & quantum oportet. ¶ Quid cuiq; maxime neceſſe ſit: hoc ideo ait, qñ tunc demum officii rõ mutanda eſt cũ maxima illius neceſſitas nos admonet, in quo mutãda eſt. ¶ Et quid quiſq; &c. Nam ſi propinquus victum: vel magiſtratum vel quiduis aliud ſine nobis conſequi poterit: amicus aũt non poterit amico potius ſubueniendum eſt. ¶ Ita non idem &c. Neceſſitudinum gradus poſtulant vt coniunctioribus plus officii tribuat: tpa vero & neceſſitates ſpectãtis vt quanto magis quis indiget: tanto magis ille accipiat. ¶ Suntq; officia. Alia eſt occaſio: qua mutari ſolent officia qñ accidunt tpa: vt tuum officiũ in eadem re magis huic q̃ illi conueniret. Exemplum Cicero ſubiicit eodem tpe vicinus tuus: & propinquus, vel amicus tuus fructus ex agris colligunt: ſed propinquus procul a te habitat vterq; opera tua indiget: ſed hanc operam magis vicino q̃ propinquo præſtes & recte facis: quoniam vicinus idem: erga te facturus eſt. & quædam veluti cõmunio laboris mutui: tibi cum illo eſſe debet: hæc autem officii mutatio in rebus leuioribus fieri ſolet: in grauioribus non cuſtoditur. Nam ſi lis in iudicio eſt propinquo, vel amico & vicino eodem tẽpore, & vterq; opera tua egetur eius cauſam agas magis propinquo: vel amico: q̃ vicino adeſſe te conuenit: quoniam de fortunis propinqui: vel amici agitur, quæ tibi cũ illis communes ſunt: cum nullum damnum ſenſurus ſit propinquus: vel amicus: ſi in percipiendis fructibus non iuueris.

ASCẼ. ¶ Interdum: ſcilicet quando aliquid inciderit caſtigatione dignum vigent maxime in amicis: q; pro & ea amicitia, eſt iucũdiſſima: quam ſimilitudo morum coniugauit: ideſt conciliauit & conſolidauit.

SEd in his omnibus. Docet officia ex circunſtantia quæ videlicet immergente caſu ſunt præcipue impendẽda. Ordo eſt. Sed videndum. i. cõſiderãdum erit i. . . his oĩbus officiis tribuendis. i. dum hæc oia tribuantur, quid cui ſit maxime neceſſarium: hoc eſt quid ſit maxime neceſſariũ: aut ſimpliciter: aut ſi non ſimpliciter cui ſit & circũſtantiæ & quid quiſq; aut non poſſit conſequi. i. impetrare nobiſcum vel ſine nobis. Itaq; non iidem gradus erunt neceſſitudinem. i. emergent ex neceſſitudine. ſ. propinquitatis aut affinitatis qui & tporũ ſup. erunt. i. emergent ex occaſione temporum qui ſunt officia quæ debeantur magis aliis. i. aliquibus q̃ aliis. i. reliquis: vt. ſ. verbi gratia tu adiuueris. i. adiuuare debueris in frugibus percipiendis. i. ex agro colligendis citius vicinum q̃ fratrem aut familiarem, ſup. non vicinum. vnde prouerbiorũ. Melior eſt vicinus in proximo q̃ frater procul habitans. At. i. ſed. ſi lis. i. contentio ſit in iudicio: tu defenderis potius propinquum. i. neceſſarium aut amicum q̃ vicinum ſup. tam propinquum aut amicum.

Tpis rõ

In qbus fratri vic nus pferat & ecõtra

Hæc igitur & talia circũſpicienda ſunt ĩ oĩ officio: & cõſuetudo, exercitatioq; capienda, vt boni rõcinatores officiorũ eſſe poſſim⁹, & addendo, ꝓdeducẽdoq; videre quæ reliqui ſumma fiat. Ex quo quãtũ cuiq; debeat intelligas. Sed vt nec medici, nec ĩpatores, nec oratores, q̃uis artis pręcepta pceperint, quicq̃ magna laude dignum ſine vſu, & exercitatione cõſequi pñt: ſic officii conſeruandi pręcepta traduntur, illa quidẽ vt faciamus ipſi. Sed rei magnitudo vſum quoq;, exercitationemq; deſiderat. Atq; ab his rebus, quæ ſunt in iure ſocietatis humanæ, quemadmodum ducatur honeſtum, ex quo ortum eſt offm̃ ſatis fere diximus.

PET. MAR. ℭ Hæc igit̃ & talia: cõcluſio eſt quæ præcepit capiendam eſſe exercitationẽ: & oĩa quę de liberalitate dicta ſunt circũſpicienda vt qd cuiq; debeat: ſcire diſpicereq; poſſimus: & habitũ uirtutis hẽamus: q̃ aſſuetudine fit in nobis nõ natura: ut in principio diſputatũ eſt. ⸿ Hęc: q̃ dicta ſunt cautiones & circũſtãtię. ⸿ Et ta. ſilia q̃ eſſe pñt. ⸿ In oi offõ: cũ uolumus eſſe officioſi: & aliqd offm̃ alicui pſtare & ĩ bñficio collocãdo. ⸿ Cõſuetudo vſus & aſſuetudo qua fit in nobis actuoſa virtus. ⸿ Exercitatio: in ipſis officiis pſtãdis: vt iudicare ſciam⁹. ⸿ Vt boni: iuſti. ⸿ Rõcinatores: calculatores ita dicã: mercatores: & q pſunt rõnib⁹ faciunt ſuos cõputus idẽ ſũt rõcinatores: qñ faciũt rõnem impẽſaꝝ & reditus: & ſciũt cõputare ſupputareq; q̃tum rõnibus addat: q̃tũ debeat cuiq;: & q̃ſq; q̃tũ debeat: Vñ vt ſupradictũ ẽ, rõnariũ dr liber: q cõtinet has rõnes vt ſũt nũc libri mercatorũ: ſic faciẽdũ ẽ in officiis, & loquit̃ p tranſlationẽ arithmeticę Ci. q̄ conſiſtit in rõnibus & calculis: vt cognoſcat̃ quid reliquũ ſit: & qd aliis q in nos bñficia cõtulerunt debeamus: eſt. n. ſpectãdus a. ius dantis: nõ munus & oĩa ea diligenter cõſideranda. quæ Cice. poſuit: vt ſciamus cõſtituere qd agendũ ſit in offõ præſtando bñficiiſq; collocandis. Sapiẽs inquit Seneca: examinabit ſecum quãtũ acceperit a quo: qñ vbi quemadmodum, Itaq; negam⁹ quemq̃ ſcire grãm referre niſi ſapientem: non magis q̃ beneficiũ dare quiſquam ſcit: niſi ſapiens hic. ſ. qui magis gaudet dato q̃ alius accepto. Metrodorus ait. Solũ ſapientem ſcire grãm referre. ⸿ Deducẽdoq;: numeꝝ. ſ. vt faciũt arithmetici & calculum: nam debemus cõſiderare circunſtantias mores beneficia collata prius in nos aĩum dantis: & poſtea rõcinari & iudicare qd præſtandum ſit cuiq;. ⸿ Quæ reliq ſumma fiat: quid relinquat̃ qd aliis debeamus. Mercatores faciunt rõnẽ oĩum: quæ dant & accipiunt: & faciunt ſummam vt quid debeant aliis ſciant: & qd ipſis debeat̃. ⸿ Reliqui, de reliquo quid relinquat̃ in ſumma: qd aliis debeam⁹. ⸿ Sũma. i. cumulus & quãtitas rei quę ſupereſt ad ſummam vero ſignificat deniq; & tandẽ. ⸿ Ex quo. ſ. ex qua ſupputatione & ratiocinatione. ⸿ Intelligas: cognoſcas. ⸿ Quantũ cuiq; debeat: qd officiũ cuiq; pręſtandum ſit: & qui ſint præponẽdi in bñficio collocando: qd iudicari recte nõ põt: niſi affuerit exercitatio in ipſis actionibus. Vnde opus ex longa experientia. ⸿ Sed vt nec: q̃uis inqt Cic. officia cognouerimus: tamẽ niſi ea exercuerimus: nihil ampla laude dignũ fiet: qñ vt ſciam⁹ quãtum parentibus fratri amico alienis hominibus atq; vicino debeamus: exercitatione opus eſt & vſu: quoniã virtutis laus in actiõe cõſiſtit. Et ꝓbat hoc cõparatione medicorũ imperatorũ & oratorũ, qui q̃uis in eorũ ꝓfeſſionibus & ſcientiis clariſſimi ſint: tñ niſi habeant exercitationẽ: parum vel nihil faciũt: qd ampla laude dignũ ſit. Sic hi qui præcepta officioꝝ callent: niſi ipſi eadẽ quæ pcipiunt faciant laudẽ nõ merent̃. Vñ debem⁹ alios & opera & verbis ad officia dirigere, ne virtutis ſimulatores videamur. Ideo auctor nřæ ſalutis cœpit facere & docere: & carpunt̃ illi qui cum alius virtutẽ pdicauerint, eoſq; ad tẽperantiam hortati fuerint: ipſi voluptatibus & luxuria diffluũt. Aptiſſima ẽ hæc cõparatio cũ hoĩbus. ſ. reip. opportunis. Nã medici corpora curant: oratores agẽda pſuadẽt: deducũtq; mẽtes audientiũ quo volũt: & ad quoſcũq; affectus: Imperatores aũt exercitus extra rẽ gerũt: q niſi fuerint vſu edocti: q̃uis militaria pcepta didicerint: maximas calamitates interdũ & plerũq; afferũt patrię. Sic orator q̃uis teneat artis pcepta tñ ſine exercitatione parũ faciet. Hoc idẽ in medico ẽ: q potiſſimũ exercitatione indiget. Et ſic diiudicare quid cuiq; debeatur ẽ q̃dã ars: q̃ indiget exercitatione & vſu: vt alię artes & pcepta q̃ pfectionẽ nõ cõſtituunt ſine exercitatione. ⸿ Vſu: aſſuetudie. In rhetoricis ſic ait. Oratori minimũ eſt de arte loq: ſed multo maximũ ex arte dicere. Scire inqt phs in. v. ethice quonãmõ ad ſanitatẽ efficiendã: & cui: & qñ ſint tribuẽda ea q̃ ſaluberrima ſunt tãta ẽ difficultas ſcire quãta eſt medicũ eſſe. Idẽ in. ii. ſic ſcribit. Cũ aũt pñs tractatio nõ contẽplationis ſit: vt ceteræ grã. no. n. vt ſciamus qd nam ſit virtus: ſed vt efficiamur boni ꝯſideramus: nã nulla ipſius eſſet. vtilitas de actibus quonãmõ ſint agẽdi ꝯſiderãdũ ẽ: hi nãq; ſunt auctores vt tales ipſi hitus fiãt. ⸿ Sic: pari mõ adaptat cõparationẽ. ⸿ Officii ꝯſeruãdi: vt officiũ recte conſeruet̃ & pſtet̃. ⸿ Tradunt̃: ſcribunt̃ & dant̃ aliis non vt ſolũ ſciam⁹ qd ſit offm̃: ſed vt faciam⁹. cognoſcere. n. officia, & illa nõ pſtare, nulla eſt vtilitas illa cognoſcere, ergo offm̃ recte pſtãdũ ẽ ſi boni eſſe voluerimus. ⸿ Vt fa. vt nos exerceamus ipſa officia: q̃ non pñt recte pſtari ſine exercitatione, & ita faciam⁹ vt pcipit: nõ. n. laudant hi qui verbis ſolũ phant: vita autẽ luxu diffluit. ⸿ Sed rei ma. ſ. iſtorũ offõꝝ diiudicatio & difficultas ĩ officiis pręſtãdis. Odi hoĩes dixit pacuui⁹ ignaua opa, & phõa ſnia. Nihil poſſe fieri idigni⁹ ait macedo phs auctore Gellio: neq; itolerabili⁹ q̃ qd hoĩes ignaui ac deſides opti barba & pallio mores & emolumenta phiæ ĩ linguæ verborũq; artes cõuerterẽt: & vitia facũdiſſime accuſarẽt itercutibus ipſis vitiis madẽtes. ⸿ Vſum: aſſuetudinẽ vt poſſit recte eſſe perfecta. ⸿ Atq; ab his re. cõcludit Ci. hãc diſputationẽ de iuſtitia, & liberalitate dicẽs ſatis dcm̃ eẽ de iuſtitia, & his q̃ ad hũanã ſocietatẽ tuẽdã ptinẽt: & qũo ab ipſis ducat̃ honeſtũ, a quo orit̃ officiũ, qd ſemp ad bonũ tẽdit, & nõ dr offm̃: niſi honeſta ſit actio, & ſic his abſolutis vtit̃ trãſitiõe ad dãda pcepta fortitudinis: q̃ eſt tertia virtus in ordine. ⸿ In iure ſo. hu. Iuſtitia: & liberalitate, quibus humana ſocietas conſeruat̃. ⸿ Duca t: fiat formet̃ habeatq; originẽ. ⸿ Ex quo: honeſto originem hẽt offm̃. Nã eſt qcqd honeſte agit̃. ⸿ Satis fere. vitat arrogãtiã: noluit. n. dicere vt iure ſuo potuiſſet ſufficienter. ⸿ Diximus. Hoc aũt ſeruandũ eſt in oĩbus actionibus & rebus: ne arrogantes videamur & nimiũ inſolentes, & qui nobis ipſis nimium placeamus. ⸿ Fere, quaſi ſufficienter, vt pauca ĩ his quæ ad iuſtitiam pertinent deſiderentur.

FRA. MAT. ℭ Conſuetudo & exer. vt nõ ab erremus: ſed cõſuetudine & exercitatõe: qñ mutãdũ offm̃ ſit itelligam⁹. ⸿ Boni ra. imitari dicit nos dẽre eos ĩ hac re: a qbus rones cõficiunt̃: q addũt ſubtrahũt, vt itelligãt q̃tũ ſit expẽſi: q̃tũ lucri: q̃tum crediti: q̃tũ debiti: ad id ãt maximũ ſtudiũ. & maximã adhibẽt diligẽtiã, ne aut decipiãt aut decipiant̃. Terẽ. quoq; ait. Nemo ita ſubducta rõne ad vitã fuit. ⸿ Sed ne me. &c. Exẽplis ꝓbat ſine exercitatione maxima mutãdorũ officioꝝ rõnem pcipi nõ poſſe. ⸿ Medici, ſi cui exercitatio neceſſaria eſt maxime: certe medico neceſſario plurimũ eſt. ⸿ Nec im. impe. hoc eſt exercitus duci. & oratori, nihil. n. præclarum facere pñt. & ſi artis præcepta teneant. ſine aſſidua exercitatione: quæ oĩa præcepta ſuperat qd Cice. alio loco inquit. ⸿ Rei ma. vt cuiq; ꝓ dignitate tribuamus, & officii rõnẽ qñ tempus poſtulat cõmutem⁹. ⸿ Ex his re. Iuſtitiæ & liberalitate: quæ illi iuncta eſt. ⸿ Honeſtum, medium & commune.

ASCE. ℭ Igitur hæc talia. i. conſimilia ſunt circunſpicienda in oĩ offõ, & cõſuetudo & exercitatio eſt capiẽda, qa cõſuetudo eſt reꝝ magiſtra: vt nos poſſimus eſſe boni ratiocinatores. i. vt ita dicã calculatores: aut iuſti cõputatores ſeu cõpenſatores officiorũ & videre. i. conſiderare addendo & deducendo. i. abſtrahẽdo quæ ſumma fiat reliq. i. quid relinquetur:

quod aliis debeamus: ex quo.ſ.ex qua re tu intelligas.i.intelligere debeas:q̄tū debeat̃ cuiq;. Sed vt quemadmodum nec medici (q̄bus experientia ſummopere neceſſaria eſt: & iō primo loco ponunt̃) nec imperatores.i.gubernatores exercituū nec oratores q̄uis ꝑceperint.i.perfecte cœperint & ſcierint præcepta artis: poſſint̃ aſſeq.i. obtinere & afficere qcq̄ dignū magna laude: ſine vſu & exercitatione.i.niſi cum arte habuerit vſuʒ & expientiā ſic.i. eodē mō traduntur ꝑcepta officii ꝯſeruandi.i.de offō ꝯſeruando:q̄dē.i.certe non ſup. vt ſciamus tm̄: ſed vt ipſi.i.noſmetipſi faciamꝰ illa. Sed magnitudo rei.ſ.q̄a res.ſ.obſeruatio officii eſt ardua & apprime neceſſaria: deſiderat.i.efflagitat quoq;.i.ēt vſum: q; ꝑ & exercitationem. Atq; nos diximus fere ſatis: quemadmodum.i.q̄ō honeſtū ducatur.i.eliciatur ab his iam.ſ.dictis rebus quæ ſunt in iure ſocietatis humanæ.

Fortitudo & magnanimitas.

INtelligendū eſt aūt cū ꝓpoſita ſint genera quatuor, ē q̄bus honeſtas, officiūq; manaret, ſplēdidiſſimum videri, q̄d aīo magno elatoq; humanaſq; res deſpiciente factum ſit.

PET. MAR. INtelligendū eſt aūt. Propoſuit Cic. quatuor fontes offōrū.i. virtutes a q̄bus orit̃ honeſtū: prudentiā: iuſtitiā: fortitudinē: & tēperātiā. Poſtq̄ de prudētia & iuſtitia cui adnexa eſt liberalitas diſſeruit: & q̄d quoq; t̄pe agendū ſit pſcripſit & docuit: trāſit ad fortitudinē & magnitudinē aī. Intelligendū eſt aūt: ſed ſcire opꝫ inq̄t. Splendiſſimū: clariſſimū & ampliſſima laude dignū. Vult Cice. in.ii. Tuſcu. vt dictū eſt virtutis nomē nō eſſe ꝓpriū oīum virtutū: ſed fortitudinis: a qua quę cæteris āntecellit oēs noīatæ ſunt. Appellata inq̄t eſt ex viro virtus. Viri aūt ꝓpria ē fortitudo: cuius munera duo ſunt. mortis doloriſq; cōtēptio. Vtēdū eſt igit̃ his: ſi virtutis cōpotes vel potiꝰ ſi viri volumus eſſe: q̄m a viris virtus nomē eſt mutuata. Plut. ait in vita Coriolani. Diſciplina militari Romana gloria maxīe floruit. Teſtimonio eſt ipſam virtutē vnico fortitudinis noīe appellatā: idq; quo ꝓprie fortitudinē vocāt cōe gñis eſſe vocabulū. iō dicit Cic. id videri maxīe clarū & illuſtre q̄d forti aīo factū ſit: atq; oīa hūana vincente patiētiaq; dolorē. Nā fortis & magnanimus putat oīa hūana eſſe inferiora ſe & ſua pſtātia: eaq; paruifacit: & ſupat oīs dolores: quorū vim vt volunt ſtoici opinio facit nō natura. Vñ laudat̃ Poſſidoniꝰ i ad quē cū Pōpeius decedens ex Syria Rhodū veniſſet: eūq; ſalutaſſet ęgrotātem: dixit ſe moleſte ferre: q̄d Poſſidoniū diſputātē audire nō poſſet: r̄ndit ille. Nō cōmittā: vt dolor corpis efficiat: vt fruſtra tātus vir ad me venerit: cūq; q̄ī faces ei dolores admouerent̃: ſępe dixit. Nil agis dolor: q̄uis moleſtus ſis: tñ nunq̄ te eſſe malū ꝯfitebor. De quo Plin. li. vii. ꝓbuere & Romani ꝓceres ēt exteris teſtimonia: Cneus Pōp. cōfecto Mitridatico bello intraturus Poſidonii ſapię profeſſione clari domum: fores ꝑcuti de more a lictore vetuit: & faſces lictorios ianuę ſubmiſit is cui ſe oriens occidenſq; ſubmiſerat. Fortitudo & medioeritas circa timores & fiducias. Fortis ꝓprie dr̃ q circa honeſtā mortē & ea oīa: q̄ repente eueniūt: atq; afferūt mortē interitus eſt: vt ſunt ea q̄ i bello cōtingūt. Et patit̃ oīa fortis honeſtatis cā: q̄ eſt finis virtutis: & ꝑ dignitate & vt rō iubet patit̃ & agit: aliq̄ t̄n timenda ſunt inq̄t Ariſto. & nō violat̃ fortitudo: imo honeſtū eſt ea timere: negligere aūt turpe: vt eſt infamia: q̄ q timet ꝓbꝰ dr̃ & verecūdus: q vero nō timet: dr̃ ipudens: debemꝰ timere pudicitię mulierū nr̃arū. Timenda eſt inuidia &c. id genꝰ q̄ cū negligunt̃: dedecus afferūt: & ea q̄ trāſcēdūt naturā humanā: vt fulmina: inūdatiōes: & ſīa: q̄ hō ſpernere nō pōt q̄m plus pñt q̄ hoīs natura: vt terręmotus tempeſtates. Vir fortis circa terribilia: & ea q̄dē maxima verſat̃. Nā nihil eſt tolerātius malorū viro forti: & more eſt vltimū oīum terribiliū: nā aufert oē bonū q̄d eſt i vita: & illi magis fortes ſūt: q in ſubitis caſibus nulla ꝯſultatione ꝓmiſſa agunt pręclara: q̄a vr̄ hr̄e habitū fortitudinis: & eſſe naturalr̄ fortes: & fortitudo q̄dē dolores affert: & iō laudat̃, difficilius.n. eſt inq̄t Ariſto. dolores ꝑpeti q̄ voluptatibus abſtinere. Mors atq; vulnera forti viro moleſta ſunt: fert tñ pp honeſtatē: dolet aūt & maxime qui oī virtute ꝓditus eſt: q̄a maxime dignus eſt vita: maximiſq; bonis priuat̃ fortis ē tñ & multo magis q̄m honeſtatē cęteris rebus anponit. Vñ illi ſunt pſtantiſſimi milites: q h̄ent aliq̄d veſtigiū ipſius fortitudinis ſine aliis bonis: q̄ſi hērent nō ruerent in pericula. Qui timēdo exuperat: & ꝯfidēdo deficit: timidꝰ dr̃. Qui nō timēdo exuperat dr̃ inſanus vel ſtupidus ſi nihil oīno timet: vt motus terræ: aquarū inūdationes: fulgura & illa oīa q̄ timēda ſūt cū ſuperent naturā homanā: vt neceſſe ſit ipſa timere. Ille q cōfidendo exuperat: audax eſt: & imitat̃ i principio fortē: ſed cū ad pericula uentū eſt: dat terga: & fit timidus. Fortis.n. oīa humana tolerat: & cōfidit q̄m cōfidere ē hoīs bene ſperātis. Timemus iure vt dixit ea q̄ terribilia ſunt: & cum morte q̄ eſt in bello nihil ſit terribilius & virtus verſet̃: circa terribile ac difficile: fit vt fortitudo proprie in morte ſit: q̄ in ꝑlio eſt: fitq; cū maximo periculo. Fortitudo inquit Plato efficit ne iter pericula. & terrores a iuſtitię tenore deuiemus & fortitudinem vt volunt ſtoici ſequunt̃ cōſtantia: atq; valitudo. fortitudo inq̄t Seneca cōtemptrix timēdorū eſt. Terribilia & ſub iugū libertatē noſtra mittentia deſpicit: ꝓuocat: frangit. fortitudo vt idem finit in rhetoricis eſt cōſiderata periculorū ſuſceptio & laborū perpeſſio: eius comites ſunt Magnanimitas: fidentia: patientia: & perſeuerātia. fidentia eſt ꝑ quā magnis & honeſtis i rebus multū ipſe aīus in ſe fiducię cū certa ſpe collocauit patientia eſt honeſtatis aut vtilitatis cā rerū arduarū ac difficilium voluntaria & diuturna perpeſſio. perſeuerantia eſt in rōne bene cōſiderata ſtabilis & ꝑpetua ꝑmanſio. Elato. forti & tanq̄ e loco ędito ſpernenti ea q̄ alii timēt. Hūanas res: oīa q̄ accidere hoī pñt q̄ t̄n nō trāſcendūt vires humanas: fortis deſpicit. & oīs res humanas infimas & caducas & oīa tela fortunę paruifacit: ad oīs euentꝰ tolerādos erecto aīo paratus. Nā magnanimitas de q̄ poſt dicet: eſt ſcīa & virtus: q̄ habitū facit celſiorem oībus quæ contingere pñt æquabiliter bonorum & malorū. Genera quatuor: virtutes & fontes officiorum. E quibus: virtutibus ſcilicet. Honeſtas: actio honeſta: & officium. Manaret: orietur tanquam e fontibus.

FRA. MAT. INtelligendū eſt aūt &c. Ad tertiū fontē trāſit honeſtatis: q eſt fortitudo, & quēadmodū officia ab ea deducātur oſtēdit, pulcherrimū aūt videri dicit q̄ aīo magno, & qui humanas res deſpiciat factum ſit fortitudo circa timorem & audaciā mediocritas eſt. Fortis nō timet q̄ timēda nō ſunt. cū vero q̄dā eiuſmodi ſint, vt ea metuere honeſtum ſit & turpe nō metuere, veluti ifamiam, q timet verecūdus hr̄, q nō timet ipudēs. nō circa oēs timores ꝑ defectū peccat̃, ſed circa eos dūtaxat, q excuſari non pñt: eodē mō nō oīa audēda ſunt forti, neq; ſemꝑ, & q̄libet cā obiicere ſe morti dēt. Et ꝓprie fortis eſt q ea q̄ terribilia vr̄ & ſunt ſubit, q̄a decorū ſit ita facere, & turpe nō facere quiq; non ad oēm mortē, ſed ad hōeſtā t̄n vt ꝑ ſalute p̄tię: & ad oīa q̄ afferūt, iteritus eſt, vt i bello, i quo pulchrū ē mori, q̄d teſtant̃ honores a ciuitatibus, & regibus iis q in bello mortui ſunt, ꝯſtituti. Cū ſingula q̄ agimus ad finē terminent̃. Decori gr̄a fortis ſubit atq; agit fortitudinis opa: & ſic q̄ opꝫ & q̄n: & vt ꝯuenit: & vbi ꝯuenit: ſubſtinet: metuit atq; audet. Laudabile ē igitur res magnas appetere: humiles vero ꝯtēnere: in periculis nō frāgi: dolorē ęquo aīo ferre: & gr̄a honeſtę laudis adipiſcendę: nulla cuiuſuis laboris magnitudie deterreri: hoc qui facit: & mirabilē in ſe amorē excitat multitudis: & opa eius maxima ſplendidiſſimaq; dñr: recte itaq; Cice. ait ſplēdidiſſimū videri: q̄d aīo magno elatoq;: humanaſq; res deſpiciēte: factū ſit. Splēdidiſſimū: clariſſimū: & ualde honorificū. Aīo ma. q pīculis ēt ſubitis & iprouiſis nō turbat̃: qui mortē honeſtā ſubire nō ueret̃: qui laboribus nō frāgit̃. Elato: Laudis honeſtę cupiditate iflāmato cum & laboris magnitudinē & laudis amplitudinem ſibi proponit.

Fortitudo Cic. honeſtam mortem laudat pcipue

& magis ad laudē accendit q̄ a labore deterreṫ. ¶ Hūanaſq; res re. vt dolorē: inimicitias: paupertatē: ægritudines: mortē. oēs. n. humanas res vir fortis virtute inferiores ducit. Et quicquid eſt qđ neq; ab improbitate neq; ab eo prouenit. ASCē.

INtelligendū eſt aūt &c. Poſtq̄ de duobus priorib⁹ fontibus offōrū determinauit. ſ. de prudentia & iuſtitia: incipit auctor determinare de tertio fonte. ſ. fortitudine & magnanimitate. Eſt aūt ordo. Aūt pro ſed itelligendū eſt. i. ſcire & intelligere opꝫ cū. ſ. ita ſit: ꝙ ſint quatuor gñа cārū: ex quibus honeſtas & offm̄ manaret. i. efflueret & oriretur: ſint propoſita in diuiſione. ſ. honeſti ſupra poſita: illud ſup. videri ſplendidiſſimū: qđ factū ſit aio magno & elato: q; ꝓ & deſpiciēte. i. vilipendēte res humanas.

PET. MAR. ¶ ITA q; igiṫ cū ſplendidiſſimū ſit qđ magno aio fit: vituperādi ſunt illi q gerunt aios muliebres. ¶ In ꝓbris: cōtumeliis: & cū volumus aliquē vituperare dicimus illū hr̄e animū muliebrē & timidū: qm̄ vt dictū eſt fortitudo ꝓprie virorꝫ eſt: & qui eā nō hn̄t: viri nō ſunt: ſed fœminæ, qđ cum alicui pōt dici: maximū eſt dedecus. ꝓbrū ē dedecus & ꝯtumelia. ¶ Maxīe: in primis. ¶ In prōptu: qđ cito venit in mentē: & ꝓ maximo ꝓbro alicui obiiciṫ. ſi qd eiuſmodi dici pt̄. ¶ Tale: quale eſt hoc: qd Ennius cecinit in dedecus iuuenum Romano. q magnitudine ai ſupabanṫ a virgine. ¶ Vos ete. iu. Carmen eſt Ennii: quo iuuenes: romanos ignauię accuſabat: q a Clelia virgine: q̄ obſes fuerat apud Porſenam ſupabanṫ. Illa. n. tyberin ad ſuos tranauit: vn̄ Romani ob id ſtatuā illi erexerunt equeſtrē in edito loco viæ ſacræ. ¶ Muliebres: timidos & ignauos. i. meticuloſi eſtis: vt ſolent eſſe mulieres: qđ a viro alienū oino eſſe dēt. & apud Perſas auctore Herodoto maxime probro dabaṫ audire ſe eſſe muliere ignauiorem. Sene. dicit. Clelia equeſtri inſidens ſtatuæ in ſacra via celeberrimo loco exprobrat iuuenibus nr̄is puluinū aſcendentibus in ea illos vrbe ſic ingredi: i qua ēt fœminas equo donauimus. ¶ Illaq; virgo. i. Clelia: q̄ cōtempto Porſena & aquis ad ſuos natauit. ¶ Viri. i. illa virgo eſt aio forti: vt dēat eſſe viri: hꝫ inqt aios dignos viro. ¶ Et ſiqd eſt eiuſmodi: cuiuſmodi eſt ho: qđ ſeqtur: in vetuſtiſſimo codice. Sex. Pōpei ſic legitur. Salmacis noīe nympha cœli & terræ filia fertur cā fontis halicarnaſi aquæ appellandæ fuiſſe ſalmacidis: quā q bibiſſet: vitio impudicitię molleſceret: ob eā rem ꝙ id eius aditus anguſtatus parietib⁹ occaſiōem largiṫ iuuenibus petulātibus puerorꝫ puellarūq; violādorū: quia nō patet effugiū. Inde Ennius ſalmacida ſpolia ſine ſanguine & ſudore: hęc ſunt verba Pōpei. Carmen eſt igiṫ Ennii: quo illorū mollitiē taxat & ignauiā: q ſpoliis adeptę alicuī pudicitiæ gaudēt: & id exercent qđ ipſis notā lux⁹ īfamiæ atq; ignauiæ inurit. de hoc fonte græcum eſt epigramma.

ιι μεν αυκερκτεις αρνοτξενε της ολαϖοωνυης
ειολφυσει μαλακος μι μιαιης ϖεοφασιη
αρρενεγϕωστον ει μι καὶ ανολρασι μενον αριοκρ
τοις ολεφοσει μαλακοις ηφυσις εστιν υολφε.

Salmacis fons eſt Cariæ regionis: de quo Strab. ait lib. xiiii. Salmacis fons neſcio q̄obrē calūniatus tanq̄ emolliens eos: q inde bibant: hoium. n. mollities vř ab aere vel ab aqua cām trahere: cū ea minime ſint cā mollitiei: ſed diuitiæ & victus incōtinentia. Salmacis nympha dř rapuiſſe hermaphroditū & fuiſſe mollē eius aquā epotā molles effeciſſe cum talia pn̄t alicui merito dici: maximū ē ꝓbrū. Cū aūt laudaṫ aliqs ob fortitudinē: ꝓclariſſimū ē: & pleno ore ſonādū: & affert exempla eorꝫ: q pugnādo fortiter & ꝓpria occūbētes rhetorum ꝓconiis celebrati ſunt: poſſumus ēt ſpolia parta ſine labore Salmacia appellare: & Salmacias baias dixit Martia. ex formulis grammatices. Sed forſitan antiq denoiabant ſalmacida a pr̄io caſu ſalmacidis: vt ſalmacia a ſalmacis i eodem caſu. Igiṫ ſalmacida ſpolia dr̄r mollia: & effœminata

FRA. cū ſine ſudore: ac labore pta ſint: i qbus virt⁹ ipſa eniteſcit.

MAT. ¶ ITA q; i ꝓbris &c. ex ignauię vituperatione ſplendidiſſima eſſe quæ magno aio & elato fiant: oñdit: Q ūq ibelles ſunt & timidi: ii rephēdi ſolēt: poetarū. n. i hoies ignauos dicta iactari i illo ſolent. ¶ In ꝓbris: i iurgiis vel vituperationibus. Vn̄ exprobrare verbū qđ eſt bn̄ficia q̄ igrato cōtuleris illi cōmemorare. ¶ In pro. ac ſi dixiſſet i conſuetudine ſi qd tale dici pōt quale eſt qđ Ennius cecinit: in iuuenū Romanorū dedecus: q a virgine Clelia vincerentur.

Itaque in probris maxime in promptu eſt, ſiquid tale dici poteſt. Vos etenim iuuenes animos geritis muliebres. Illáque virgo viri: & ſi quid eſt eiuſmodi. Salmacida ſpolia ſine ſaanguine & ſudore.

¶ Vos ete. iu. &c. Ennii verſus eſſe minime ambigendū. Nā Sex. Pōpeius: Salmacis inqt Nimpha cœli: & terræ filia: ferṫ cā fontis Halicarnaſi aquæ appellandę fuiſſe Salmacidis: q̄ qui bibiſſet: vitio impudicitiæ molleſceret ob eā rem ꝙ eius aditus anguſtatus parietibus: occaſionem largiṫ iuuenibus petulātibus: puerorū puellarūq; violandarū: i qa nō patet effugiū. Inde Ennius Salmacida ſpolia ſine ſanguine: hęc pōpeius. Ergo Ennii carmen eſt: quo iuuenes arguit ignauię. Qui veluti ſpoliis hoſti detractis: i erepta alicui virgini gaudent pudicitia: & id agunt qđ maxime ipſis infamiæ maximoq; dedecori eſt. Sic itaq; inquit fontem alloquens o Salmaci tu das ſpolia ſine labore qui fortes & bene inſtitutos ſolet nutrire aios: & ſanguine: quē fortes viri libenter effundūt. Salmacida ſpolia vt nō legamus rō nos admonet: quę ſic dici minime patiṫ: erit igiṫ Salmaci vocandi caſus o Salmaci tu das ſpolia ſine labore & ſanguine. ¶ Vos. n. iuuenes: ſic Ennius accuſat ignauiæ iuuenes Romanos qui a Clelia virgine ſuperarent: quæ obſes apud Porſenam qui vrbem obſidebat: tybrim ad ſuos fugiens tranauit: q̄re ſtatua equeſtris ei poſita eſt: in loco viæ ſacræ celeberrimo: pōt & ſic fortaſſe legi Salmacidi ſpolia. ſ. da &c. hoc eſt qm̄ imbellis es ſinito penitus te effœminari & a Salmacide vinciatq; i fontem deduci: cuius aquis pfuſus: nō virili tm̄ ſexu ſed ēt muliebri ſis. Salmacidis & Hermaphroditi fabulā li. iiii. ſcribit Ouid. ſed fonſ eſt Halicarnaſſi: quæ ciuitas erat carię: a Mauſolo rege cōdita: apud ędē veneris & Mercurii: falſa aūt opinione venereo morbo implicare eos q ex eo biberint putatur: & hæc opinio cur diuulgata ſit: rō hęc eſt. Nō. n. ꝙ molles & impudici ex ea aqua fiant id pōt eſſe Sed eſt vis fontis & poteſtas perlucida ſaporq; egregius. Cum vero ab argiuis & Trœzene deducta colonia: occupato loco: caras & legas eieciſſet. De colonis vnus ad eum fontem: ꝑp bonitatē aquæ: quęſtus cā tabernā oibus copiis inſtruxit: eamq; exercendo barbaros allectabat: qui fugati & inter ſe congregati latrocinia facientes: oia vaſtabant: ita barbari pellecti in græcorum conſuetudinem: & ſuauitatem: ſua voluntate reducti ſunt, ergo aqua non impudico morbi vitio: ſed humanitatis dulcedine mollitis animis barbarorum: eam famam eſt adepta: auctor Victruuius de architectura. Strabo lib. xiiii. Salmacis fons neſcio quamobrem calumniatus: tanquā emollens eos qui inde bibant: hominum enim mollities videtur ab aere vel aqua cauſam trahere: cum ea minime ſint cauſa mollitiei: ſed diuitiæ & victus incontinentia. ¶ Sine ſudore: ſine certamine.

Salmacis fons

.T ʒ q AM

Ennius

Ouid. d ſalmace & Hermo-phrodito fabulā ſcribit

Victruuius

Strabo

¶ ITA q;. i. ēt ideo i promptu eſt. i. parabile eſt & facile inuētum eſt maxime ſi in probris. i. vituperiis & exprobrationibus poteſt dici tale quid: quale. ſ. ſequitur quod ex Ennio ſumptum eſt. Vos iuuenes geritis animos muliebres. i. effœminatos: & molles. Illaq; virgo. i. fœmella iuuenis gerit ſup. animum viri: & ita vtriq; peruertunt officium. Et ſi quid ſup. eſt eiuſmodi quale. ſ. eſt hoc Salmaci &c. Ordo eſt Tu das ſpolia Salmaci. i. illi fonti eminenti in caria ſine ſanguine & ſudore hoc eſt tu ſinis te ab illo fonte qui viros in ſemiuiros vertit vinci ſine luctamine: & ita eſſet datiui caſus ſine cremento. nec obſtat quamtitas ſyllabę vltimæ. quaſæpe corripitur ēt in datiuo: vt apud Sta. in Achil. Palladi littore celebrat ſcyros honorum forte diem. Fœcundior tn̄ & approbatior eſt ſnia: vt ſit vocatiui caſus hoc ordine. O Salmaci. i. o tu mollis vt Salmacis Nympha: tu das ſpolia. i. ſinis te ſpoliari ſiñ ſanguīe: & ſudore. i. ſiñ reluctamīe. ASCē. Verſus Ennii i eſt fœminatos

¶ Contraq;

Contráque in laudibus, quæ magno animo & elato, fortiter excellenterque geſta ſunt, ea neſcio quomodo quaſi pleno ore laudamus, Hinc rhetorum campus de marathone, ſalamine, plateis, thermopylis,

PET. MAR.

ℂ CONtraq; ex alia parte: cũ aliquẽ laudamus ob fortitudinẽ. ¶ In lau. cũ aliquẽ laudam⁹. ¶ Elato: hũana ſpernente: qđ eſt ꝓpriũ magnanimi. ¶ Fortiter: ɔtra illud: qđ dixit in probris geritis aĩum muliebrẽ. ¶ Excellenter: ɔtra illud ſine ſudore & ſanguine. ¶ Ea: q̃ tali aĩo geſtã ſunt. nã geſta proprie dñr in rebus grauioribus. ¶ Neſcio quõo. i. mõ quodã mirabili & cũ quadã admiratione ¶ Pleno ore: maximis laudibus & amplo ꝓconio. Idẽ i ii. de Orato. ſic ait: gratiſſima laus eorũ factorũ hẽ q̃ ſuſcepta vñr a viris fortib⁹ cũ labore ac ꝑiculo ipſorũ: hæc hñt vbertimã copiã ad laudãdũ q̄ & dici ornatiſſime pñt & audiri facillime. ¶ Hinc: ex hoc: qm̃ ſumma eſt laus fortitudinis q̃ i bello ſeꝑ pria & honeſtate oñtat. Ex hac igit̃ fortitudinis laude. ¶ Cãpus: materia ingens ꝓpoſita ad dicẽdũ ipſis oratorib⁹ eſt: in laudẽ fortiũ virorũ. Plato i epitaphio ſic ait vt apud plurimas gentes ꝓclarũ eſſe in bello mori. Et enim q ſic e vita migrat funere honeſtat̃ & ſepulchro: & ſiue pauper q̃s ita decedat laudatiõe nõ caret. ex hoc intueri licet q̃ta illorũ virtus fuerit q in Marathone barbarorũ impetũ ſuſtinuerũt: eorũq; ſupbiam domuerũt: primi ſane de barbaris triũpharunt: & exẽplo reliqs oñderũt perſarũ vim haud inexpugnabilẽ eſſe. Secũdã palmã his tribuimus q ad ſalamina pugnauerunt. Tertiũ bellũ aſſero qđ in plateis geſtũ eſt ſalutis græciæ cãm extitiſſe cõe vero id tũ athenienſibus & lacedæmoniis facinus. ¶ De Marathone: de laudibus eorũ q fortiter pugnauerunt in cãpis marathoniis. Nã q in illa pugna occubuerunt: quotãnis laudabant̃. Et extat ořo lyſię: in laudẽ eorũ q ceciderũt ad Marathonẽ. Orator eſt q cãs orat vel in iudiciis vel in actionib⁹. Rhetor eſt q artẽ docet orãdi. Cic. hic more græcorũ loquutus eſt: q rhetorẽ ꝓ vtroq; accipiunt: declamator eſt q ſtudẽs apud rhetorẽ i cõuentu ſcholaſticorũ fictã cãm orat: vt poſtea in veris cauſis orare poſſit: & ex vmbra i ſolẽ puluereq; ꝓdire. Marathon campus in attica regione denoiat⁹ a Marathone heroe: vbi Milciades dux athenienſiũ pſas vicit Artaphrene & dati ducib⁹ Darii: cęſis hoſtiũ ducentis millibus peditũ: & x. millibus equitũ: vt q̃dã volũt. Herodotus aũt li. vi. dicit apud Marathonem occubuiſſe pſarũ circiter. vi. millia. ccc. Athenienſiũ uero cẽtũ & xcii. Dari⁹ rex Perſarũ itulit bellũ Athenẽſib⁹ ęgre ferens ab illis ɔtra ſe Ionas adiutos eſſe: quos nauali ꝓlio ſupauerat. Itaq; athenienſes nõ expectato auxilio lacedęmoniorũ q ſocii erãt: & ſe plenilunii religione impediri dicebãt qm plena luna. iiii. diebus putabãt nefas eſſe emittere exercitũ inſtructus. x. millibus ciuiũ & mille ex his q ex plateis venerant aduerſus tot millia hoſtium i cãpis Marathoniis duce Milciade pugnauerunt: quẽ tãta fiducia ceperat auctore Trogo: vt plus eſſe ꝓſidii in celeritate: q̃ i ſociis lacedęmoniis duceret: pugnatũ eſt tãta virtute: vt hinc viros: inde pecudes putares. Victi pſę in naues ɔfugerunt: ex qbus multæ ſubmerſæ: multæ captæ ſunt. In eo ꝓlio tanta virtus ſingulorũ enituit: vt cui⁹ laus pria eſſet: difficile iudiciũ videret̃: & maxĩe callimachi: & Cynegiri militis & Themiſtoclis adoleſcentis. In quo iã indoles futuræ imperatorię dignitatis appuit. Cynegirus Euphorionis filius dũ ſũmã puppim apphẽdit: abſciſſa manu bipenni cecidit. ¶ Salamine: apud Salaminẽ inſulã q̃ eſt cõtra atticã Xerxes Darii filius victus fuit ab athenienſibus pugna nauali duce Thęmiſtocle. ¶ Plateis: plateæ oppidum Boetiæ: vbi pauſanias & Ariſtides ꝓfligauerunt Mardoniũ Xerxis ducẽ: q veluti ex naufragio cum paucis effugit: caſtra referta regalis opulẽtię capta ſunt. Inde ꝓmũ gręcos diuiſio inter ſe auro ꝓſico diuitiarũ luxuria cepit: prius. n. negligebant. Iõ Demaratus Xerxi dixit: Gręcia ſꝑ fuit alũna paupertatis: hoſpes virtutis: q̃ a ſapia aſciuit: & a ſeuera diſciplina: hãc vſurpãs græcia & paupertatẽ tuet̃ & dñatum: hac victoriã ad plateas ſibi vendicabat pauſanias tripode aureo inſcripto & Apollini dicato. Mardon⁹ erat Xerxis ɔſobrin⁹ Gobris ſororis Darii filius ab Arimneſto ſpartiata occiſus eſt ſaxo adacto i caput: vt Plut. ſcribit i vita Ariſtidis. Pauſanias lacedęmonius fuit cleõbroti fili⁹: Ariſtides athenienſis. ¶ Thermopylis: thermopylæ ſunt loc⁹ anguſt⁹ & fauces ad œtã montẽ theſſaliæ: a qb⁹ anguſtiis & faucibus pylarũ. i. portarũ nomẽ aſſumpſit. iuxta q̃s ſunt aq̃ calidę: vñ Thermopylę dñr. i. thermarũ portæ. aq̃ illæ dicatæ erãt Herculi: Liuius li. v. decadis belli Macedonici ſic ſcribit. Id iugũ ſicut appẽnini dorſo Italia diuiditur ita mediã græciã diuidit a leucade & mari ad occidẽtẽ ad alterũ mare oriẽti obiectũ tẽdit: extremos ad oriẽtẽ mõtes œtã vocãt. In cui⁹ valle iter eſt nõ lati⁹ q̃. xl. paſſus: hęc vna via militaris ẽ q̃ traduci exercit⁹ ſi nõ ꝓhibeant̃ poſſint. Iõ pylę & ab aliis qa calidę aq̃ i ipſis faucib⁹ ſunt thermopylę locus appellat̃. Nobilis lacedęmoniorũ aduerſus perſas morte magis memorabili: q̃ pugna: ſunt ibi inqt herodotus calida lauacra: ollas vocãt idignæ: ad hos ingreſſus ædificatus eſt a phocẽſibus murus metu theſſalorũ: ſup quẽ olimpylæ. i. portæ erãt. Vbi leonidas dux lacedęmõiorũ Anaxãdridę filius cum. ccc. lacedæmoniis caſtra qngentorũ millium perſarũ noctu iuaſit pugnatũ eſt ardẽter a pricipio noctis vſq; ad magnã ptẽ diei ad poſtremũ nõ victi ſed vicẽdo fatigati iter igentes occiſorũ cateruas. nã. xx. millia barbarorũ illi ceciderũt fortiſſime mortẽ oppetiere qbus poſtea erecta fuerunt ſepulchra cũ tit. In. ii. thuſ. dicit ſed qđ duces & principes noiem: cũ legiões ſcribat Cato ſępe alacres i eũ locũ ꝓfectas vñ redituras ſe nõ arbitrarent̃ pari aio lacedæmonii i Thermopylis occiderũt: de qb⁹ hęc ſimonides ſcripſit. Dic hoſpes ſpte nos te hĩc vidiſſe iacentes. Dũ ſctis pfiæ legib⁹ obſeqmur. Quid ille dux Leonidas dixit: pgite aio forti lacedæmonii: hoie apđ iferos forte cenabim⁹. Sen. dicit Leonidas cõmilitões ſic allocut⁹ ẽ prãdete tãq̃ apđ iferos cœnaturi. Cũ lacedęmonii illas cuſtodirẽt ãguſtias: qdã hoſtis i colloqo dixit ſolẽ ꝓ multitudine iaculorũ & ſagittarũ ñ videbitis: rñdit Dieneces lacedęmõi⁹: ergo ſub vmbra pugnabim⁹.

ADD. Stratum vbi locorum.

ℂ Ther. Leuctris: ſtratoq;: ſtratũ fuit magna vrbs Acarnaniæ: c⁹ ppl̃s multa barbarorũ millia fudit: fugauitq; necnõ victorię ſignũ erexit: đ quo agẽs li. ii. Thucydides dicit: ſtratii tropheũ ſtatuerũt ꝓlii cũ barbaris geſti. Dt̃ auc. Steph. ſtratos: & ciuius ſtrati⁹. Necnõ ſtratũ: & ciuis ſtratio. vl̃ ſtrati⁹.

FRA. MAT.

ℂ Cõtraq; i lau. ſicut ignauos rephẽdim⁹ ſic ſtrẽnuos & fortes pleno ore laudam⁹: enũerat ãt mlta tũ a gręcis: tũ ã nřis fortiter geſta: q̃ clari oratores copioſiore ořone extulerunt ¶ Hic r. c. &c. Qm oẽs athenienſiũ oratores: q dicẽdo aliqđ potuerẽt: pugnã marathoniã: ſalaminã: plateãrũ: thermopylarũ: leuctrarũ. Stratocliſq; copioſa & ſonãti ořone deſcripſerẽt: res magno & elato aio geſtas admirati. ¶ De M. Da. rex pſarũ claſſẽ qngẽtarũ nauiũ ɔpuit: eiq; Dati & Arthaphernẽ ꝓfec. Quib⁹ peditũ. cc. mil. eqtũ. x. mil. dedit: ii ad atticã acceſſerũt: & copias ad Mara. cãpũ deduxerũt: is abeſt ab oppido mil. paſ. circiter. x. peditũ a lacedæmõiis ſociatũ ciuitate auxiliũ. Domi ãt. x. ꝓtores creauit: q exercitui ꝑeẽnt. Quorũ vn⁹ fuit Milciades dux belli: & auctor: egreſſi cũ. x. mil. ciuiũ: & auxiliaris platenſibus mille magna alacritate ac fiducia: pugnã iferũt: & ſubito tot mil. hoſtiũ ꝓfligarũt itadeoq; pterruerũt: vt pſæ ñ caſtra peterẽt: ſed victi i naues ɔfugerent: aucto. ꝓb⁹ ęmili⁹: & Trog⁹ de pugna marath. loqt̃ Hero. i erato. (Marath) ¶ Sala. apđ hãc iſulã xerſis pſarũ regis claſſis mil. & cc. nauiũ, lõgarũ q̃ duo mil. onerariarũ ſeqãt̃. a Themiſtocle athenięſiũ duce ſupata ẽ: & vni⁹ viri prudẽtia græcia libata. Europęq; ſuccubuit aſia. Victoria ãt it illa Mara. ɔferri potuit. qm vt ap̃ marath. pua mãu militũ igẽtes Darii copię ꝓfligatę ſũt. Sic ap̃ Sala. puo nauiũ nũero maxĩa poſt hoĩuʒ meoriã: claſſis deuicta ẽ ꝓxia atticę iſula ẽ Salamis eſt. lxx. vel. lxxx. i lõgũ porrecta: & ad auſtrũ ob verſa. ¶ Plateis: boetiæ vrbs fuit plateæ: apđ quã Mardoni⁹ ſatraper Xerxis regis: & generatione medus & manu fortis: &

ſalamis Themiſtocles Athenienſium dux

Leuctris, Stratode. Hinc Decii, hinc Cneus, & Publius Scipiones. Hinc Marcus Marcellus,

Plateæ vrbs Thermopylæ conſilii plenus:a pauſania & Ariſtide Lacedęmoniorum duci
bus:cum.cc.millibus peditū:&.xc.millibus equitū:ſuperatus
cum paucis aufugit. ¶ Thermopolis:ad exitum oetæ mōtis
Thermopylę ſunt: & ad erūpentē peneū:de quibus cum aliis
tū Herodotus multa: illic oetæ cacumē attollit: & in rupes
acutas ꝑruptas:ꝑcipiteſq; finit:paruūq; & anguſtum viato
ribus:a littore locyos peten
tibus: & ex theſſalia venienti
bus derelinquit tranſitū:pylas
.i.portas & anguſtias voca/
tum:atq; thermopylas:quia ꝓpe ſunt thermę:hoc eſt aquę ca
lidæ: Herculi ꝯſecratæ:has anguſtias Leonidas ſpartanorū
Xerxes rex:cum quatuor millibus armatorum occupauit : vt Xerxi:qui
centena millia militum ducebat tranſitum negaret. Qua/
tuor diebus ꝯtra tot hoſtium copias pugnatum a paucis eſt:
cūq; a.xx.millibus hoſtium ſūmum montis cacumē teneri
Leonidæ nunciatum eſſet: ſocios dimiſit. Soli lacedæmo
nii remanſere:fuerat aūt oīno ſexcenti: ii caſtra quingento/
rum millium cum rege ſuo irruperunt:prelium a principio
noctis in maiorem diei partem ꝓtraxerunt & oēs tandem:
cum multas cędes edidiſſent: nō victi:ſed vincendo fatiga/
ti: inter ingentes ſtratorum hoſtium cateruas occiderunt.
ASCĒ. ¶ CONtra.i.& ꝯtra.i.ecōtrario ſicut molles & muliebres
reprehendimus:ita nos laudamus quaſi pleno ore.i.ſine for
titudine de reprehenſione formare verba neſcio quō.i.qua
liter ſup.id ꝯtingat ea quæ ſunt geſta magno: & elato aio
fortiter & excellenter. Hinc.i.ex hac re:& cāpus.i.ampla &
capax materia rhetorum.i.eorum qui declamationes ꝓponunt.
De Marathone cāpo.ſ.in quo Athenięſes ꝯtra Xerſem for
titer pugnarunt:de ſalamina inſula.ſ.in qua iidē eundē vice
runt. De plateis oppido Boetiæ vbi Pauſanias & Ariſtides
vicerunt eundē Xerxē regē perſarum. De Thermopolis loco
in anguſtiis theſſaliæ: vbi lacedęmonii a Perſis occiſi ſunt.
PET. MAR. ¶ LEVtris:leuctra oppidū Boetię: vbi epaminundas the
banus lacedęmonios vicit:adeoq; attriuit: vt poſtea imperi
um recuperare non potuerint. De quo ſic ſcribit Trogus li.
v. Fuit aūt incertum vir melior an dux eſſet. Nā & imperiū
nō ſibi:ſed patriæ ſemper quæſiuit: & pecuniæ adeo ꝯtēptor
fuit: vt ſumptus funeri defuerit: gloriæ quoq; nō cupidior
q̄ pecuniæ: quippe recuſanti oīa imperia ingeſta ſunt: hono
reſq; ita geſſit: vt nō accipere ornamentum:ſed dare ipſi di
gnitati videretur. Iā literarum ſtudia iā philoſophiæ doctrina tāta fuit
vt admirabile videret: vñ tam inſignis militiæ ſcia hoi in/
eſſet inter litteras nato. Neq; ab hoc vitæ propoſito rō mortis
diſſenſit. Nā vt relatus i caſtra ſemianimis vocem ſpiritūq;
collegit:id vnum a circunſtantibus requiſiuit. Num cadenti
ſibi ſcutū ademiſſet hoſtis: quod vt ſeruatū audiuit : allatūq;
velut laborum gloriæq; ſocium deoſculatus eſt: iterum quæſi
uit: vtri viciſſent vt audiuit thebanos viciſſe : bene hſe rem
dixit:atq; ita veluti gratulabundus patriæ expirauit. In.ii.
Tuſcula. ſcribit Cic. Num ingemuiſſe Epaminundam pu/
tas: cum vna cum ſanguine vitam effluere ſentire. Imperā
tem enim patriam Lacedæmoniis relinquebat: q̄ acceperat
ſeruientem. ſed hoc fuit in alia pugna apud Mantineam nō
in hac pugna leuctrica. ¶ Stratagq; : Stratum fuit magna
vrbs Acarnaniæ cuius populus quondam multa barbaro/
rū millia fudit:fugauitq;:necnō victoriæ ſignum erexit:de
quo agens li.i. Thucydide ait ſtratii tropheum ſtatuerunt
prælii cum barbaris geſti:dicet auctore Stephano ſtratū &
eiuis ſtratius:necnō ſtratium: & ciuis ſtratiores. Plato i epi
taphio ſic ait eos laudare par eſt qui pro ſalute viuentium
offerre ſe morti nō dubitarūt. ¶ Hinc Decii:hactenus de græ
cis:nunc de nr̄is exēpla ponit. Decii ſe ꝓ patria magno aio
deuouerunt li.i.de diuina.loquens de Decio patre ait: Poſt
trienniū aūt cum conſul eſſet deuouit ſe & in aciem latino/
rum irrupit armatus quo eius facto ſuperati ſunt & deleti
latini : cuius mors ita glorioſa fuit : vt eandem ꝯcupiſceret
filius. Nam in bello hetruſco ipſe ēt ſe deuouit in.iiii.conſo/
latu collega Fabii Maximi. Nota eſt hiſtoria apud Liuiū.
¶ Cneus & Publius Scipiones: fratres fuerunt : & in.ii.bel/
lo punico Hannibale Italiam lacerante in Hiſpania occi/
derunt. Publius in acie haſta transfixus: qui fuit pater Afri
cani maioris. Cneus in quadam turri obſeſſus.xxviii. die
poſt mortem fratris interfectus:ex quorum morte & Romæ
& in Hiſpania luctus fuit. Duo fulmina belli appellant ab
Ennio. In paradoxis ait: Quæ vis patrem Decium quę filiū
deuorauit ac immiſit in ar/
matas hoſtium copias: quid
duo ꝓ pugnacula belli puni
ci. ¶ Cneus & P. Scipiones:
qui Carthaginenſiū aduentum corporibus ſuis intercluden/
dū cenſuerūt. ¶ Hinc: ex hac fortitudinis laude excelluerūt:
& celebrati ſunt illi qui ceciderunt ad Marathonē. Salami/
na plateas. Thermopylas: & in pugna leuctrica i excellue/
runt ēt magnitudine ai celebratiq; ſunt. ¶ Decii:quia magno
aio & elato ſeſe morti obiecerunt: & duo fulmina belli Sci
piones. ¶ M. Marcellus: qui occiſo Viridomaro duce inſu/
brum apud claſtidiū: tertia opima ſpolia ioui feretrio retu/
lit: vt Romulus inſtituerat cæſo Acrone duce ceninenſium:
ſecūda retulit Cornelius Coſſus Ceſo larte colūnio. Colle/
gā hēbat Marcellus Scipionē: & cū imprudēs in manus gal
lorum incidiſſet:oīaq; infeſta vidiſſet: nec euadendi ſpes dare
tur:in medios hoſtes erecto aio irrupit i quibus inopinata
audacia perculſis ducem eorum occidit atq; inde vbi ſpes ſalu
tis non fuerat opima ſpolia retulit: & Mediolanum cum
collega expugnauit. Marcellus primus Romani nois Han
nibalem pluribus victoriis elatum & Italiam deuaſtantem
apud Nolā fuere coegit. Syracuſas vrbem Siciliæ clariſſi/
mā expugnauit. Inde in Apulia ꝓpe Canuſiū in quodā col
le inſidiis circumuentus cecidit: cuius mors Hānibali maxi/
mo gaudio fuit. De morte Marcelli & vulnere Criſpini col
legæ qui euaſit: & filio Marcello dixi abunde in cōmenta/
riis Syllii. Marcellus a marte cognominatus eſt q̄ſi marcellus.
FRA. MAT. ¶ LEVctris, Leuctra i Boetia ſunt vicina plateis & the/
Leuctra ſpiis: hoc i loco:ingenti prælio ſuperati ſunt ab Epaminun
da thebanorum duce lacedæmonii: & nō ſolum thebæ ab inte
ritu retractæ:ſed vniuerſa græcia i libertatē vendicata eſt:
ipſi aūt Lacedæmonii græcię principatū quē adepti fuerāt:
Stratocle amiſerunt: & recupare poſtea nunq̄ potuerunt. ¶ Stratocles
amiſſa claſſe & exercitu Athenienſes:atq; a Lacedæmoniis
obſeſſi:cū lōgā famē tolerare nō poſſent, pacē petierūt. Quę
ſub certis cōditionibus data eſt:iidē.xxx.rectores reip.ſuæ
Decii duo cōſtituerunt. Qui tyrāni facti ſunt:cū iis cōmiſſum eſt prelium:
& deſerti:ſuis fugiētibus:oēs a Stratocle ſunt capti: ſed nō
multo poſt ſuis redeuntibus oēs liberati. ¶ Hinc Decii:pater &
filius: qui ꝓ victoria & ſalute exercitus ſe deuouerūt: pater cō
ſul cū. T. Mālio Torq̄to bello latino. Filius Q. Fabii col/
lega bello gallico:auctor Liuius li.viii.&.x.ab vrbe condi/
Sciplōes duo ta: illic deuotionis ritū & verba inuenies. ¶ Cn. & Pu. Sci.
Secūdo bello punico. Cn.&.P.Scip.fratres in Hiſpaniā miſſi
Haſdrubalē vicerunt: & Hiſpaniā fecerunt: multa & præ/
clara contra Carthaginenſes facinora geſſerunt. Sed triſtē
trandem exitum tulerunt a Magone Carthaginenſium du
M. marcellus ce: cum totis prope exercitibus cæſi:anno.viii. poſtq̄ i Hi/
ſpaniam venerant. ¶ Hinc.M. Marcel. hic ducē gallorum
Briomatum ſingulari certamine ſuperauit: & ſyracuſas ex/
pugnauit quinq; cōſulatus geſſit: prætor Hānibalis exerci
tū ad Nolā: vbi obſidebatur:facta eruptione prelio fudit:
primuſq; oium:tot cladibus feſſis Romanis:meliorē ſpem
belli dedit. inſidiis tandē Hannibalis circumuentus interiit.
ASCĒ. ¶ DE leuctris oppido Boetiæ vbi Epaminundas theba/
nus lacedæmonios vicit. De Stratocle illo athenarum duce
fortiter pugnare ſolito. Hinc: ex hac re: quia magnanimi
laudari cōſueuerunt. Decii ſup.excellunt magnitudinē ani/
mi:quia duo Decii pater & filius diuerſis præliis: & temporibus
pro ſalute exercitus & per conſequens totius reip. Roma/
norum ſe deuouerunt.i. cum voto adduxerunt mort. Hinc
Cneus & Pu. Scipiones quorum alter Carthaginem tributa/
riam fecit:alter deleuit ſup.excellunt & cætera. Hinc.M.
Marcellus, qui tertia opima ſpolia Ioui Feretrio retulit.

¶ Ipſe

Innumerabiles alii, maximeq; ipſe ppl's Romanus aī magnitudine excellit. Declarat aūt ſtudiū bellicæ gloriæ, qd' ſtatuas quoq; videmus ornatu ferre militari.

¶ De eaī elatione q̄ vitio daſ: & audacia p̄t appellari.

SEd ea animi elatio quæ cernitur in ꝑiculis, & laboribus: ſi iuſtitia vecat, pugnatq; nō pro ſalute cōi: ſed pro ſuis cōmodis, in vitio eſt. Nō, n. mō id virtutis non eſt, ſed potius immanitatis omnē humanitatem repellentis.

PETr. MAR. ¶ Innumerabiles alii: romani. ſ. duces & clariſſimi imperatores ac fortitudinis ꝑconio digni quorū tāta copia apud Romanos fuit: vt numerari vix poſſent. ſ Maxime: an oēs alios populos & natiões. Romani. n. fortitudine & magnitudine animi oīs gētes ſuparunt: quod exitus docuit fortiter qppe pugnādo maximā orbis partē legibus ſuis parere coegerunt: & Militia dicebatur ars romana: & agere ac pati fortia romanorū erat in rebus aduerſis animos nunqam demittebant: immo ipſi erigebātur: & ad decorē pſtandū prōptiſſimi erant. Vnde Hannibal cum vidiſſet Romāos cęſos apd traſimenū ſeruātes adhuc in morte ferociā & haſtas tenētes & enſes. Quas mortes inquit: præmit omnis dextera ferrum. Armatuſque iacet ſeruans certamina miles. Hos enim hos obitus noſtræ ſpectate cohortes. Fronte minæ durant & ſtant in vultibus iræ. Et vereor ne quæ tanta creat indole tellus. Magnanimos ſecunda viros huic fata dicarint. Imperium: atq; ipſis deuincant cædibus orbē. Et Pyrrhus Lenio cōſule ſupato cum ſtragem recenſeret: vidēs Romanos aduerſo vulnere & truci vultu etiā mortuos iacere: ſublatis ad cœlum manibus dixit ſe totius orbis dominū eſſe potuiſſe: ſi tales ſibi milites cōtigiſſent: & Syllius alloquens Romā poſt pugnā ad cānas mœſtam & quaſi deſperātē dicit. Tuq; anxia fati Pone precar lachrymas: & adora vulnera laudes Perpetuas paritura tibi. nā tēpore Roma Nullo maior eris mox ſic labere ſecundis. Vt ſola cladum tuearis nomina fama. ſ Excellit: illuſtrior eſt cæteris gentibus. ſ Animi magnitudine: animo elato humanaſq; res & omnia terribilia deſpiciente. ſ Declaratur autem ſtudium: hoc argumento inquit oſtenditur Romanos bellica laude claruiſſe: quoniā omnes fere ſtatuæ quę fuerant erectæ in præmium virtutis: ſunt in habitu militari. Vnde apparet maxima laude dignos eſſe qui forti animo & magno res agunt pręclaras: qa ſtatuæ nō erigunſ fere niſi illis q bellica, laudē meruerint: ſ Studium: immēſa voluntas bellicæ gloriæ: quā Romani appetebāt tāquā ſumma laude veraq; digniſſimā: qm virorum eſt fortitudo. ſ Ornatu militari: habitu: quaſi dicat vide quā fuerit in prætio gloria bellica: quæ ex hac fortitudine & magnanimitate procedit: quod ſtatuæ videntur in habitu militari fere omnes: vt pauci videantur meruiſſe ſtatuas ob aliā virtutē præter fortitudinē. Eodē accedūt honores inquit Ariſtoteles in ethicis: qui cum a regibus tum a ciuitatibus ſunt inſtituti. Togata effigie inqt Pli. li. xxxiiii. antiquitus ſtatuæ erigebatur. placuere & nodæ tenentes haſtam ab epheborum gymnicis exemplaribus: quas achilleas vocant: græca re eſt nihil velare: at econtra romana ac militaris toracas addere. Cæſar quidem dictator loricatā ſibi dicari in foro ſuo paſſus eſt.

FRA. MAT. SEd ea animi elatio. Poſita fortitudinis cōmēdatione: ponit eam animi elationē: quę in vitio eſt: ne poteſt, dici vera fortitudo: ſed quædā audatia & imanitas. Vnde opus eſt fortem habere alias virtutes. ſ Animi elatio: magnanimitas in perituris ſubeundis & laboribus. ſ Si vacat: ſi eſt ſine iuſtitia. ſ Non pro communi ſalute: ad vtilitaem reipu. ſed pro priuatis vtilitatibus: vt fecit Cæſar cui adimit fortitudinis laudem quoniam non ad cōmunē vtilitatem: ſed ad ſuā fuit fortis & magnanimus. ſ In vitio eſt, non meretur laudem vere fortitudinis, ſed vitia aſcribitur nō virtuti; quoniam eſt contra iuſtitiam. fortitudo: inquit Ambroſius eſt velut excelſior cæteris: ſed nunquā incomitata virtus. ſ Non enim: probat id quod dixit. ſ Id: pugnare pro ſuis cōmodis: vt fecerat Cæſar. ſ Non eſt virtutis: i non pertinet ad virtutem. ſ Immanitatis: feritatis & ſæuitiæ. Nam ruit in vetitū animus elatus: ſi non habet alias virtutes: & maxime iuſtitiam: & vt oſtēdat verum id eſſe quod dixit: affert diffinitionē ſtoicorū de ipſa fortitudie: ipſa. n. diffinitio declarat quæ vis verbo ſubiiciatur. Ideo Ariſt. vt dictū eſt primo moralium dicit: enitendum eſt autē ſingula ptractare: vt ſuapte natura pcipi poſſunt: & adhibenda eſt diligētia vt bene diffiniātur: nā magnā ad ea quæ ſequuntur afferunt opē. principium enim pluſquā dimidium totius eſſe videtur: & eorum quæ quæruntur per ipſum fieri manifeſta. ſ Repellentis: reiicictis & ab omni humanitate alienæ.

¶ Ipſe populus Romanus. Quo nullus vnquā bellicoſior: & tolerantior laboris: gloriæq; cupidior fuit. Declaratur autē &c. Quantum romanis rei bellicū ſtudium fuerit: in quo præcipuæ animi magnitudo oſtēdiſ: ſtatuis dicit declarari: quæ apud eos ferme omnes habitu fuerunt militari: id etiam nunc ſtudioſis antiquitatis licet cognoſcere.

SEd ea animi &c. Laudari quę magno animo geſta ſūt inquit ſolere. Et multa eiuſmodi: tum græcorū: tum latinarum cōmemorauit. Sed ne quis fortaſſe decipiatur, non omnia quæ fortiter geruntur laudē mereri dicit. Et qui abſq; ratione pericula & res arduas aggrediuntur: & contra iuſtitiam: non pro cōmuni vtilitate: ſed pro cōmodis propriis pugnant: fortitudinis nomē mereri non poſſe. Multi autem ſunt: qui cum reuera non ſint fortis videntur: vt qui per iram ceu hoſtiæ in percuſſores feruntur, vt qui dolorem pericula adeunt. Qui enim per hæc agunt pugnaces ſunt non fortes: non enim pro decoro: neq; cum ratione ſed perturbatione animi agunt aliquid: tamen habente ſimile fortibus. Nec etiam qui propter fiduciam ſui audent fortes ſunt. Nam conſuetudine vincendi fiduciam in periculis ſuſceperunt. In quo tamen fortibus ſimiles ſunt ꝙ vtriq; pericula contemnere. Sed in hoc differunt ꝙ fortes quādo oportet: vt oportet & in quibus quantūq; oportet: illi vero ꝙ ſuperiores ſe fore ſperant: nec ſibi reſiſti poſſe. Sed ebrii quoq; tale aliquid faciunt, cum vero adſunt pericula fugiunt. Viri autem fortis eſt: vt ante diximus: quæ hominibus terribilia videntur & ſunt ea ſubire: quia decorum ſit ita facere: & turpe non facere. ſ Si iuſtitia vocat, nō eſt fortis: vt ait Ariſtoteles qui pro ſuis commodis: ſed qui communis vtilitatis cauſa pericula aggreditur: & qui auari aut dominandi cupiditate rapitur: furēdi ſimilior eſt q̄ forti: ſic enim & fere vulneribus acceptis: aut impellēte famę: in paſtores caneſq; feruntur. Hinc illud eſt poetæ. Sic animis iuuenum furor additus. Inde lupi ceu Raptores atra in nebula: quos improba ventris: Exegit cæcos rabies, catuliq; relicti: Faucibus expectāt ſiccis. ſ Immanitatis: hoc eſt maximæ turpitudinis quæ omnio naturā excedit. Quid vero ſit immanitas ſuperius declaratum eſt.

Ariſt. ſi qs iuſtitia vacat non ē fortis.

ASCē. ¶ Hinc ſup. innumerabiles alii & maxime ipſe po. ro. Autem pro ſed: ſtudium bellicæ gloriæ. i. videmus animi applicatio declaratur in Romanis ꝙ. i. qa nos videmus q̄. ſ. etiam ſtatuas in publico. ſ. egregiis viris erectas: fere. i. q̄ſi ornatu militari. i. quo milites ornari ſolent & debent.

SEd ea animi elatio &c. Docet moderamen eſſe ſeruandum in elatione: ideſt extollentia animi. Ordo eſt. Sed ea elatio: i ideſt extollentia & erectio atq; exaltatio aī quæ cernitur in periculis & laboribus: ſi vacat. i. vacua eſt & caret iuſtitia: q; pro & ſi ſup. pugnant pro communi ſalute: ſed pro ſuis cōmodis. i. ſingulari vtilitate aut cupiditate gloriæ: eſt in vitio: ideſt vituperanda. Enim pro quia id: ideſt talem elationem animi habere non eſt nō modo: ideſt non ſolum virtutis: ideſt non ſolum ſit ſine virtute, ſed potius ſup. eſt immanitatis repellentis: ideſt abiicietis & amouentis ad ſe omnem humanitatem.

Itaq; ꝓbe diffiniť a ſtoicis fortitudo, cũ eã Virtutẽ eẽ dicũt pugnãtẽ ꝑ ęqtate. Quo circa nemo, q fortitudinis gloriã cõſecutus ẽ inſidiis, & malitia, laudẽ ẽ adeptus. Nihil, n. honeſtũ eẽ põt, qđ iuſtitia vocat. Pręclarũ igiť Platonis illud. Nõ ſolũ, inqt, ſcia, q̃ eſt remota iuſtitia calliditas potiꝰ, q̃ ſapiẽtia ẽ appellãda: veꝝ ẽt aĩs paratus ad piculũ, ſi ſua cupiditate, nõ vtilitate cõi ĩpelliť, audatię potiꝰ nomẽ hẽat, q̃ fortitudĩs. Itaq; viros fortes & magnaĩos. eoſdẽ bonos, & ſimplicis, veritatis amicos minimeq; fallaces eẽ volumꝰ: q̃ ſũt ex media laude iuſtitię. Sed illđ odioſũ ẽ, qđ ĩ hac elatiõe, & magnitudine aĩ facillime ptinatia, & nimia cupiditas

PET. MAR.

¶ Itaq;: igiť cum ita ſit vt animi elatio quę pro ſuis cõmodis pugnant: ſit potius imanitas q̃ virtus. ¶ Probe: recte & bene. ¶ Diffinitur: i. præſcribitur & declaratur quid ſit proprie fortitudo. Sic etiã ab aliis philoſophantibus diffiniť. ¶ Fortitudo: i. eſt conſeruatio ſtabilis iudicii in his rebus: i. q̃ formidoloſe videnť. ſubeundis & repellẽdis: & fortitudo eſt rerum perferẽdarũ ſciẽtia: vel affectio animi in patiendo ſũmæ legi parẽs ſine timore. Stoici dicebãt fortitudinẽ eſſe virtutẽ pugnãtẽ pro ęquitate. vnde nemo dicens ẽ fortis q malitia & inſidiis gloriã adeptus videť: Nec põt dici fortis qui iniuſte vincit: cum ipſa fortitudo pugnet pro iuſtitia: ſine qua nihil poteſt eſſe honeſtũ & probat Cicer. ſententiam ſuam auctoritate Plato. qui ſcripſit in epitaphio animũ paratũ ad pericula potius pro ſua vtilitate quã communi. audax eſt appellandus & non fortis: & ſic innuitur ipſa exuperatio: de qua dictum eſt. Quoniam nulla eſt virtus quæ non habeat æmulam & falſam ſui imaginem: vt auctor eſt Plato in dialogo: q inſcribitur gorgias. Audacia enim eſt falſa imago fortitudinis: nã audax videtur fortis: ſed nõ ẽ: & adulatores videnť oratores: cum conanť pſuadere, & ſic in oibus artibus & virtutibus, q̃ ſunt mediocritates inter plus & minus. vnde dicit Seneca. Eris magnanimus: ſi pericula nõ appetas vt temerarius: nec formides vt timidus. Nã nihil timidũ facit animũ niſi reprehẽſibilis vitę cõſciẽtia. Menſura ergo magnanimitatis eſt: nec timidum eſſe nec audacẽ. Ariſt. in tertio moraliũ ponit quinq; genera hominũ: qui videnť eſſe fortes. cũ nõ ſint: ſed habẽt quãdã falſam fortitudinis imaginẽ. Vere enim fortis ſpõte ſubit pericula & certo cõſilio propter ipſam. ſ. honeſtatẽ pugnat pro ſalute cõmuni. Hi qui aut metu reprehenſionis: aut verberibus: aut voce incitati: aut ira: aut ignoratione periculoꝝ ducti pugnant fortes nõ ſunt. Lege Ariſt. q de his rebus agit diffuſius. ¶ Igiť: cũ talis debeat eſſe fortis: & talis ſit fortitudinis diffinitio ¶ Præclarũ illud: ſentẽtia illa illuſtris & laude digna. ¶ Calliditas: verſutia. ¶ Animus: fortis & elatus qui pericula nõ curat: oiaq; ſpernit. ¶ Paratus ad periculũ: qui facile cõtẽnit pericula & mortẽ. ¶ Audacię: quoniam audax ẽ ſimulator. ¶ Fortitudinis: nõ fortitis: vt dictũ ẽ. Fortitudo ſine iuſtitia iniqtatis materia eſt inquit Ambroſius: quo enim validior eſt: eo erit prõptior vt inferiorẽ opprimat. ¶ Sua cupiditate: ſui commodi cauſa. Verba Platonis epitaphio hæc ſunt: oportet vos verboꝝ noſtrorũ memores ſiquid aliud exercere: cũ virtute exercere: ſcientes abſq; virtute actus omnis poſſeſſionesq; turpes eſſe ac malas: i. diuitiæ nãq; ſplẽdorẽ afferũt nullũ eas cũ ignauia poſſidẽtib: neq; enim ſibi hic ſed alteri parat poſſidetq; diuitias: neq; formã corporis atq; robur timido ac praua cũ inſunt decorẽ præſtant: pręterea ſcientia quæuis remota iuſtitia aliaq; virtute nõ ſapientia ſed calliditas eſſe uideť: q̃ propter oĩ ſtudio diligẽtiaq; contẽdite vt nos & maiores noſtros virtutis gloria ſuperetis. Itaq; ↄcludit uiros fortes & magnanimos debere eſſe bonos & ſimplicis veritatis amicos: qđ eſſe nõ poteſt: niſi quis ſit iuſtus: quoniã a iuſtitia vt dictũ eſt boni viri nominãtur. ¶ Simplicis: puræ nõ fallacis: ſed ſine aliqua ſimulatione. ¶ Quę: vt aliquis ſimplex minime fallax & bonus: ob hęc aliqui iuſtitię laudẽ merentur quia boni ſunt & veri. Iuſtus enim nunquã mẽtiť: nunq̃ decipit quę ſi uir fortis nõ habet: fortitudinis nomẽ & laudẽ non mereť. quę vt diffinitã ſtoicis pugnant pro æquitate. ¶ Sed illud odioſum: q̃rit Cic. qđ in forti aio & magno facillime innaſcať q̃dã ptinacia & cupiditas: vt velit eſſe primus: vt de Cæſare dici poterat, cuius eminens aĩus nunq̃ quieuit: donec ad ſummũ gradũ cũ aliorũ iniuria aſcendit. Vñ fortis appellãdus nõ eſt: qm̃ iuſtitia vocabat. ¶ Odioſum: moleſtũ & ægre ferendum. ¶ Pertinacia: eſt conatus animi ad rẽ q̃ iure aſſeq nõ debemus. Varro ait: In quo debet pertẽdi: & pertendit, ptinacia eſt. Fortis igiť aĩus & magnus ſine iuſtitia pertendit ad ea quæ non debet: cupitq; illicita. Plato: vt repetit Plutar. in vita Coriolani: ſociã fortitudis ptinaciã appellabat.

FRA. MAT.

¶ Pugnãtẽ pro æq. ſtoicorũ diffinitione oſtẽdit nõ eſſe fortẽ: q pro ſuis cõmodis ſi pro cõi vtilitate pericula & res magnas ac diffciles aggrediť. Nã ſi fortitudo virtꝰ eſt pro æquitate pugnãs & æquitas iuſtitiæ coniuncta ẽ: nõ põt q iuſtitia caret fortis eſſe. ¶ Inſidiis & ma. &c. cõtra naturalẽ iuſtitiã ẽ inſidiati aut malitia quẽquã circũuenire: cũ aũt fortitudo eſſe nõ poſſit. Si iuſtitia caret: non eſſe fortẽ: qui inſidiis & malitia vtitur manifeſte apparet. ¶ Præclarum &c. Platonis vtitur auctoritate ad id cõprabandũ quod dixit. Plato. n. ſimilitudine vtitur vt quæ vera fortitudo ſit patefaciat: in lib. de repu. in quibus introducit diſputantem. Socratẽ vt inquit. Callida legũ interpretatio nõ eſt iuſtitia ſed malitia potius ſic qui pericula pro ſua vtilitate nõ pro cõmuni ſubit: non eſt fortis ſed audax qui eſt in vitio: quoniã diſcedit a medio, vbi ſita virtus. Idem in Dialogo: qui inſcribiť Gorgias: nulla inquit eſt virtus: quę æmulã & falſã nõ habeat ſui imaginẽ. Nam audax fortis videť & nõ eſt. Et adulator videtur orator: a quo plurimũ abeſt. Sed dicet q̃ſpiã ergo pro cõmodis propriis pugnare nõ licet: vt pro ſalute pro re familiari cõtra fures: aut prędones defendenda: licet quidem & recte ſit. Sed hoc itelligiť ſi nulla honeſta ſubſit cauſa: & contra iuſtitiam nõ fiat: nã cum vis vi repellitur cõtra iuſtitiam nõ fit. Item ad res bellicas referť: quæ nõ ꝑ cõmodis ꝓpriis: ſed pro cõi vtilitate ſuſcipi debet. ¶ itaq;: cõcludit Ci. & qui vere fortes intelligẽdi ſint oſtẽdit. ¶ Ex media laude iuſtitia: qa iuſtitiæ eſt nõ vti fraude quæ vulpeculæ eſt: ſed vi quę eſt leonis. ¶ Sed illud odioſum eſt: vitium oſtẽdit quod in animorũ elatiõe ac magnitudine pleruq; exiſtere ſolet: vt in appetitione pricipatus pertinaces ſint, & ſuperiores oibus eſſe velint: qui vero huiuſmodi ſũt: ii quemadmodum ſuperius dictum eſt: ſeruare nõ pñt ſanctam ſocietatẽ. ¶ Pertinacia: vitioſa imoratio. Nã cum in eo pertẽdimus: in quo pertẽdendum nõ eſt: pertinacia vocatur: auctor Var. qui autem pertinax: is audax: qui audax arrogans: qui arrogans: ſuperbus eſt.

Plato

Nul'a eſt virtus abſq; contrario

Pertinacia

ASCE.

¶ itaq;. i. & iõ fortitudo diffinitur, probe. i. approbate vł approbabiliter a ſtoicis, cum: ideſt quãdo dicãt eã eſſe uirtutem pugnãtẽ pro æqtate. Quacirca. i. quapropter nemo qui cõſecutus eſt gloriã fortitudinis: eſt adeptus laudem. i. ueram laudationẽ inſidiis: & malitia. i. per ĩſidias & malitiam. Enim pro quia: nihil qđ uocat iuſtitia poteſt eſſe honeſtum. Igitur il. ſ. dictum Platonis qđ ſequiť eſt præclarũ i. præcipue clarũ qui ſup. inquit: ꝙ nõ ſolũ ſciẽtia quæ eſt remota a iuſtitia eſt appellãda potius calliditas q̃ ſapientia verũ etiã animus paratus ad periculum ſi impelliť ſua cupiditate nõ cõi utilitate habeat. i. hẽre debeat potius nomen audaciæ. i. temeritatis eius: q aſſidue audet q̃ fortitudinis. Itaq; nos uolumus: uiros fortes eſſe ſup. magnanimos eoſdem. i. & eos etiã eſſe bonos. i. iuſtos amicos ſimplicis ueritatis: & minime fallaces. quæ. i. cuiuſmodi uirtutes ſunt ex media laude iuſtitiæ. Sed illud eſt odioſum. i. moleſtum: ꝙ pertinacia: & nimia cupiditas principatus innaſcitur facillime in hac elatione & magnitudine animi.

Fortitudinis deſcriptio ſecũdum ſtoicos

Dictum platonis.

¶ Pricipatus

principatus innaſcitur. Vt enim apud Platonem eſt omnē morē lacedęmonioꝝ inflāmatū eē cupiditate vincēdi: ſic vt qſq; aī magnitudine maxīe excellit, ita maxīe vult princeps oīum eē, vł potius ſolus. Difficile aūt ē, cū pſtare oībus cōcupiueris, ſeruare ęquitatē, q̄ ē iuſtitiæ maxīe ppria. Ex quo fit, vt neq; diſceptatōe vici ſe, nec vllo publico, ac legitimo iure patianť.

PETr. MAR. ¶ PRINcipatus: vt primū locū i ciuitate obtineat & pbat hoc auctoritate Plato. qui ſcripſit omne inſtitutū lacedæmoniorū eſſe vt ipſi vincerent: ſic illi qui magnitudine animi excellūt: volūt eē principes: niſi a iuſtitia contineāť. Plato in eo dialogo qui. laches de fortitudine inſcribiť ſic ait: lacedæmoniis nil aliud curę ē in oī vita q̄ ita ſe i oibus pręparare vt bello cæteros ois ſuperēt. Nā lacedæmonii fortiſſimi fuerūt: dū Lycurgi leges viguere: de qbus Ci. ait i ſecūda diſputatione Tuſculana. Leges Lycurgi laboribus erudiūt iuuētutē venādo: currendo: eſuriēdo: ſitiēdo: algendo: æſtuando. Sparte vero pueri ad aram (& itellige tu lector ad arā Dianæ vt auctor eſt Plutar.) ſic verberib⁹ accipiunť: vt multus e viſceribus ſanguis exeat: nōnunq̄ ēt vt cū ibi eſſem audiebā: ad vocē quorū ñ mō nemo nō exclamauit vnq̄: ſed ne ingemuit quidē. & paulo poſt dicit: Itaq; illi q gręcię formā rerūpu. dederūt: corpa iuuenū formari labore voluerūt: qd ſpartiatæ ēt in fœminas trāſtulerunt. Q uæ cæteris in vrbibus moliſſimo cultu parietū vmbris occultanť: illi aūt voluerūt nihil horū ſimile eē apud lacenas virgines: qbus magis palæſtra: ſol: puluis: labor. militia i ſtudio ē: quā fertilitas barbara. Lacedęmonii ſuos infantes frigida fouebāt aq̄: vt eēnt robuſtiores & lacenæ mulieres eūtib⁹ filiis ad bellū porrigebāt clypeū dicētes: aut cū hoc aut ſup hūc. i. aut redi victor cū hoc clypeo: aut ſup hūc mortuus referaris: & q̄dā mulier cū audiuiſſet filiū in pugna cecidiſſe: dixit. Ieccirco eū genuerā: vt eſſet is q pro pria nō dubitaret occūbere. Lacedęmonii inquit Sene. Liberorū experiūtur indolem verberibus admotis: ipſi illos pēs adhortanť: vt ictus flagelloꝝ fortiter perferant: & laceros ac ſemianimes rogāt pſeueranter vulnera præbere vulneribus: huius diſflagellationis ſic. n. appellat Plutar. in apothegmatibus: meminit Papinius in Thebaide dicēs: laudataq; verbera matri. ¶ Omnē morē: diſciplinā educationis cōſuetudinē & iſtitutū in exercēdis iuuenibus. ¶ Inflāmatū: accēſum ad cupiditatē victoriæ: qm̄ illa educatio in laboribus: docebat ipſos vincere: & pati fortiter oia q̄ accidere pñt. ¶ Difficile āt ē: oſtēdit qđ malū oriatur ex nimio appetitu principatus: deſeriť. n. iuſtitia: ſine q̄ boni viri eē nō pñt. ¶ A eqtatē: æquo pari iure viuere cum aliis: & nemini iferre iniuriā: vt vult ipſa iuſtitia. ¶ Cōcupiueris: optaueris cōtra rōnē. Vñ cōcupiſcētia: q̄ eſt de his quæ ſunt cōtra æquitatē & rōnē. ¶ Præſtare aliis: antecellere & velle primū locū hēe: & primas ptes in ciuitate: non ſeruať æquitas q̄ ppria eſt ipſius iuſtitiæ. ¶ Ex quo: pp hoc qa volūt aliis pſtare & principes eē inter ſuos ciues: nec vereně facere cuipiā iniuriā & ēt patriæ. ¶ Vinci ſe: ab aliis. ſ. intercedētibus & cōtra ſentientibus. ¶ Diſceptatione: verbis & rōnibus. ¶ Publico: publice iſtituto p ciues: & ſic itelligiť ius ñ ſcriptū: qđ vſus cōprobauit. Nā diuturni mores vt inquit Iuſtinia. ɔſenſu vtētiū cōprobati legem imitātur: hoc ius manauit a lacedæmoniis: qm̄ lacedæmonii atq; Creteſes: vt auctor eſt Ioſephus lib. ii. de antiqtate iudæorum nō verbis ſed re atq; cōſuetudine ſuos iſtituebāt. A thenienſes aūt & cæteri pene græci oēs q̄ faciēda eſſent vel non legibus iubebāt: re aūt atq; opa ad cōſuetudinē bñ viuēdi reducere hoies neglexerūt. ¶ Legitimo: qđ eſt ſcriptū & mandatū legibus. Nā ius ſcriptū vt dixi eſt lex plebiſcita. ſenatuſcōſulta. principū placita. magiſtratuū edicta. & reſpōſa prudētū. Et hoc ius manauit ab A theniēſibus. Illi inqt Ci. qui talia cōcupiſcūt: nō uincūtur publicis moribus ciuitatis aut legibus: ſed oia ad libidinē faciūt vt aliis pſtent: quēadmodū fecit Cæſar: qui oia iura diuina & humana uiolauit: ut ſolus eēt q aliis imparet. Vñ ab eqtate diſceſſit: quo nil ab optimo ciue debet eē alienius. Cæſar ēt anteq̄ rerum potius eſſet: leges uiolabat & publicos mores & inſtituta romanorū. erat. n. lex & cōe inſtitutū vt triūphū petiturus eſſet extra mœnia & quos quis cōſulatū petere nō poſſet niſi pſens comitiis intereſſet. Cæſar triūphatus de Gallis qm̄ dies comitiorū inſtabat vt vtrūq; aſſequereť petiit vt ſibi abſenti petere cōſulatū liceret: & qđ ſui abſentis rō in comitiis haberetur: qđ erat cōtra publicū ius & legitimū: ſed cū negareť triūphū omiſit: ne conſulatu excludereť. In ipſo etiā cōſulatu multa populo gratificatus eſt quæ erant contra publicos mores vrbis & leges.

FRA. MAT. ¶ VT. n. eſt apud Pla. &c. Plato in Dialogo de legib⁹ oēs iquit lycurgi leges oēm Lacedęmoniorū morem eo ſpectare; ut uincerent. Cice. lib. ii. Tuſculanorū qōnū: leges lycurgi laborib⁹ erudiūt iuuētutē, uenādo, currēdo, eſuriēdo, ſitiēdo, algēdo, æſtuādo, & apud Lacedæmonios quo quiſq; fortior erat eo dignior principatu iudicabať, efficiebať itaq; ut cupiditate uincēdi oēs inflāmarenť, ſicut inquit lacedæmonii quod Pla. ſcribit oēm morē habent iflāmatū cupiditatē uincēdi, ſic ut quiſq; &c. ¶ Difficile eſt autē: hoc ita eſſe ut tradit facile eſt cognoſcere. magnanimitas proxima eſt fortitudini, non tamen idem. Nam fortitudo mediocritas eſt in metuendo & audendo, magnanimitas vero circa magna verſatur, quod ex ipſo nomine apparet, eſt ergo magnanimus qui magnis ſe dignum putat cum ſit dignus, nam ſi indignus eſſet, & ſe magnis dignum putaret, inſipiens eſſet: nullus autem virtute præditus eſt inſipiens, magnanimus talis eſt, nō eſt igitur inſipiens, q vero paruus eſt & ſe paruifacit modeſtus eſt: ſed nequaq̄ magnanimus. Cum in magnitudine magnanimitas conſiſtat, qui ſe magnifacit cum indignus ſit tumens, qui minoris q̄ mereatur ſe exiſtimat, puſillanimus vocať, & eſt magnanimus magnitudine quidē ſummus, eo autē quod oportet inter puſillanimum & tumentē medius. oia aūt agit magnanim⁹ ratione finis: ad quē: veluti ad maximū omniū æternorū bonorū operationes ſuas dirigit, maximū vero bonū illud itelligiť, vnde diis tribuiť, & id eſt honor omniū rerū pclariſſimarū & virtutis pciū. cū itaq; honoris gratia oia agat magnanimus, difficile ei eſt æquitatē ſeruare. Nā dū nimiū honorē affectat, oibus anteire ſtudet: & ſic ea ſæpe agit, quæ agēda non ſunt. Quare magnanimum bonum oportet eſſe. & in vnaquaq; virtute magnum, & quemadmodum non conuenit magnanimo cedere laceſſanti, ita turpe illi eſt iniuriam facere. Deniq; niſi bonus ſit magnanimus: & per hoc iuſt⁹, Nam qui bonus idem iuſtus, omnino ridiculus videbitur, quoniam honorem non meretur: qui prauus eſt: cum & bonis tribuatur & ſit virtutis præmium. A riſtote. quoq; difficile dixit eſſe vere magnanimum eſſe: cum abſq; accumulata probitate eſſe non poſſit. ¶ A equitatem ſeruare: vt nihil ſine ratione faciat: vt ſuæ vtilitatis, aut honoris gratia nemini noceat, & in omnes, vt oportet & decens eſt æquus ſit. ¶ Q uę eſt iuſtitiæ maxime propria: hoc verum eſſe ſuperius eſt oſtenſum. ¶ Ex quo fit, cum ſic ſe res habeat: vt difficile ſit ſeruare æquitatem. ¶ Diſceptatione: litigio. Diſceptare enim litigare eſt quaſi diuerſa capere. ¶ Nec vllo publico: aut naturæ, aut gentium.

Magnanimitas

ASCē. ¶ Enim pro quia: vt: ideſt quemadmodum eſt, ideſt reperitur ſcriptum apud Platonem omnem morem lacedęmoniorum eſſe inflāmatum cupiditate vincendi, ſic vt quiſq; excellit maxime magnitudine animi, ita vult maxime eſſe princeps omnium, vel potius eſſe ſolus: ſcilicet in domino. Autem pro ſed: difficile eſt cum concupiueris: præſtare omnibus: ſeruare, æquitatem quæ eſt maxime propria iuſtitiæ. Ex quo: ideſt ex qua cupiditate præſtandi fit. vt neque patiantur: ſcilicet cupidi ſe vinci diſceptatione, ideſt contentione verborum nec ullo iure publico ac legitimo.

Exiſtūtq; in rep. plerūq; largitores, & factioſi, vt opes q̄ maximas ɔſequātur, & ſint potius ſupiores vi: q̄ iuſtitia pares. Sed quo difficilius, hoc p̄clarius. Nullū. n. ē tēpus, quod iuſtitia vocare debeat. Fortes igit̄ & magnanimi ſunt habēdi nō q faciūt ſed q ꝓpulſant iniuriā. Vera aūt, & ſapiens animi magnitudo honeſtū illud, qđ maxime natura ſequit̄, in factis poſitū, non in gloria iudicat: prīcipēq; ſe eſſe mauult, quam videri.

PET. MAR. ¶ Exiſtunt: p̄ter ea quæ dicta ſunt emergūt in ipſa rep. factioſi & largitores: quorū omne ſtudiū eſt vt fauore populi ſupiores ſint: vt fecit Cæſar qui ēt cāpū ſtellatē vectigalē & maioribus conſecratū diuiſit quibus voluit: & multis variiſq; largitiōibus vſus ē: vt ad id qđ cupiebat aliq̄n pueniret. ¶ Largitiores: largitio eſt in malā partē ad capiādos fauores corrūpendaq; ſuffragia: qua Cæſar ſine aliq̄ ſuppputatione pecuniarū vſus ē. ¶ Factioſi: factio eſt diuiſio ciuiū i diuerſa ſtudia: cū alii qui in ciuitate pricipes fieri conant̄: iter quos æmulatio eſt q & factioſi dicunt̄: cum quiſq; p fas & nefas ad ſuā volūtatē alios allicit: & cliētela ſibi cōparat. Hæc oia a magno aio ꝓcedūt: ſed a iuſtitia alieno. Vn̄ cauē ſū ē: ne ab illa diſcedatur: qđ ferinū ē atq; i mane. Scipio apud Cic. in iii. de rep. cōſenſum iniuſtorū ciuiū appellat factionē. Factio ait Nonius ē maloꝝ hominū conſenſus. ¶ Vt opes quā maximas: ſūmas potētiā & principatū. ¶ Vi: violētia & cū iniuria alioꝝ potius q̄ æquo & bono iure viuere cū ciuib⁹. ¶ Sed quo difficilius: occurrit tacitæ obiectioni. potuiſſet enim dici: difficile ē cohibere ipetū ai elati & magna appetētis: q̄ paratus eſt magis ad opes ɔſequēdas & pricipatū q̄ ad æquitatē atq; iuſtitiā. Iō dicit pp hoc eē p̄clarū viro forti ſeruare ęquitatē: qm̄ ē difficile circa qđ ipſa virtus verſatur. Socra. apud Pla. in dialogo q iſcribit Gorgias dicit. Quare feliciores certe ſunt priuati principibus: nec tñ ꝓhibet aliqd bonū virū pricipē eē: ſed cū arduū atq; difficile ſit i magna peccādi licētia ſeipm̄ ɔtinere: magna laude dignū eſt, pauci tñ iueniunt̄. & in p̄mo de legib⁹ ſic ait. p̄mā & optimā dico eē victoriā vt ſeipm̄ qs vincat. Turpiſſimum vero qddā & peſſimū vt a ſeipſo vincat̄. ¶ Sed quo: q̄to ē difficilius ſeruare æquitatē & eē fortē: ipſamq; fortitudinē adeptū eſſe. ¶ Hoc. i. tāto ē p̄clarius ipſam virtutē attigiſſe tandē elato aio ad iniuſtitiā ipellente: qm̄ virtus verſat̄ circa difficilia: cuius radices amaræ ſunt: fructus aūt ſuauiſſimi: & habere habitū virtutis difficillimū ē: & potiſſimū vere fortitudis: qm̄ elatus aius uix pōt iniuria abſtinere. Et Ouidius dicit uirtutē tēdere in ardua: & circa difficilia uerſari. Vn̄ dom⁹ uirtutis fingit̄ in loco arduo & acceſſu difficili: ſed quo fortunæ aſpirare nō liceat: cū. n. eo verū fuerit: ſecuri erimus: & fortunæ gladios temeritatēq; ridere poterimus ad oia quæcūq; acciderint parati. Heſiodus dicit. Quā facile innumeras vitiorum amplectimur artes. Haud procul illa habitāt: breuis ē via: q̄ ſit eūdū: Eſt via virtutis contraria ſudor anhelus. Hāc ſequit̄: q ſe ſcopuloſis ardua clinis. In longū ꝓrūpit iter: riget aſpera p̄mo. Ingreſſu: leuis eſt poſtq̄ alta cacumina tāges. Enitēdum ē igit̄: vt virtutē aſſequamur. q̄ nil p̄ſtātius nilq; optabilius hoi eē pōt. illa. n. ſiles deo nos reddit: & ad illā cœleſtē patriā reducit: q̄ hoium finis vltimus eſt. inter bonos viros inqt Sene. ad deū amicitia ē cōciliāte virtute. Vt igit̄ finē noſtrū cōſeq̄mur: virtutes colēdę ſunt. & ſic viuēdū: vt p̄terita vita gloriari poſſimus. & tandē in deo qeſcere: qđ optimo cuiq; ɔtingit. Et ait Cic. Nullū eē tps qđ iuſtitia vacare debeat. i. nullā eē tpis conditionē & nullā ptē officii: q̄ qs dēat a iuſtitia diſcedere: eiuſq; p̄ſcripto ēt ſi oia optata ɔſequi poſſet: q̄ tñ ab æquitate ſe iūcta ſint: qm̄ nihil ē vtile qđ nō eſt iuſtū. ¶ Fortes igit̄: cōcludit: docens qui ſint ꝓprie appellādi fortes & magnanimi. ¶ Sꝫ propulſant. Neq; inferēda ſed ꝓpulſanda iniuria lex virtutis ē: q. n. nō repellit a ſocio iiuriā ſi pōtitā ē i vitio q̄ ille qui affert. Nō igit̄ in virib⁹ corpis inquit Ambroſius: & lacertis tm̄mō fortitudis gloria ē: ſed magis in virtute ai. Cauere magis debes inquit Pla. ne lædas q̄ ne lædoris. oēs. n. ſtudere debēt nō vt boni videant̄: ſed vt palā & in occulto boni ſint. ¶ Vera aūt: nūc dicit quid ſit ꝓpriū ipſius magnanimi prudētis. ¶ Et ſapiēs: prudēs q̄ cognoſcit qđ optimū ſit, & ē cū virtute: qm̄ aliter diceret q̄dā ſupbia & imanitas. ¶ Illud honeſtum: virtutis laudē. ¶ Sequit̄ natura: qm̄ vt ſupradictum ē natura abhorret a turpidine: & honeſtū ſequitur & appetit: deditq; ſemina & igniculos: quib⁹ ad illud pueniri poſſet. Maiore igit̄ aio fructus honeſtatis reponit̄ in factis quā i gloria; aut fama populari: debemus honeſta facere: non pp hoc vt laudemur: ſed qa honeſtū ē ita facere. Laus & gloria ſequunt̄ etiā ſi nō appetātur. Nūc de magnanimitate dicēdū eſt. locus. n. expoſcit: vt hæc oia melius intelligant̄. & plana ſint oibus. Magnanimitas uerſatur circa magnos honores: vt ipm̄ nomē declarat. Magnanimus ē is qui ſe putat dignū magis honoribus. cū ſit ſtudioſus. quia hoc cōuenit ei rōne virtutis. cui nō pn̄t ſatis digna p̄mia dari q̄ maxima meret̄ qui ꝓ dignitate id nō facit ſtolidus eſt & data una virtute mora dat prudentia. q̄ exterminat oēm ſtoliditatē. Qui puā hēt pfectionē puaq; meret̄. & is dignū ſe putat modeſtus ē. at nō magnanimus. Ille aūt qui ē idignus & magnis honoribus ſe dignū putat, exupat. & eſt in vitio exupat aūt ſeipm̄: at nō magnanimū: diciturq; græce chaunos: inaniās: & uaſtus latine. Puſillanimus āt deficit: qm̄ cū hēat uirtutes: nō exiſtimat ſe magis honorib⁹ dignū: & eſt deterior illo qui exupat: q̄uis in ipſo ſit virtus & magnanimus ē vir optimus: qa ē optimis dignus: vt ſunt honores q deo tribuunt̄. Melior maiora ſemp meret̄: & optimus maxima. Ergo vir magnanim⁹ ex p̄mio bonus cognoſcit̄: quia oia puipēdit. Nā ei nihil magnū videt̄: et hēt ſupmū, cuiuſq; uirtutis. Iō difficile ē eſſe magnanimū: quia difficile ē aſſequi virtutes pp iſitam voluptatē: et nullo mō fugit aliquo timore ductus: ne facit iniuriā nec timet ifamiā iniuria illatā cōſcius ſuę bonitatis: et nō dolet cum nō honorat̄: nec multa aggredit̄: cui nihil magnū videt̄: honor ē p̄miū uirtutis: & bonis oibus tribuit̄: ut ſūt magnanimi: & ipſa magnitudo ai eſt tanq̄ ornamētū oium virtutū. nā ipſas efficit maiores. Magnanimus. n. ornat virtutes: puſillanimus aūt iminuit: qui putat ſe idignū: cū habeat uirtutes. Et magnanimus honorib⁹ qui magni ſunt & a ſtudioſis hoibus offerūtur modeſte lętat̄ tanq̄ adeptus honores virtuti ſuę accommodatos uel minores. nā cumulatę uirtuti nullos honor ſatis dignus hri pōt: ſed honores ab iperita multitudine oblatos ſpernit: cū illis dignus nō ſit: ſed maioribus: impiti. n. nō iudicāt: nec id faciūt rōne uirtutis, & cū magnanimus i piculo uerſat̄, uitæ nō pcit ſuę. & putat nō eē uiuendū niſi cū gloria & decoro. Magnanimitati puſilanimitas opponit̄ magis q̄ inhiatio ad oīs honores: quia plures ſunt puſillanimi: & illud ē maius malū qđ ē magis cōe. ē ēt talis ipſe magnanimus iquit Ariſt. ut magis res pulchras & ſine fructu q̄ utile poſſideat. Nā res ſine fructus oſtendit poſſeſſorē eſſe opulētū: & idicat quādā ſufficiētiā, magnanimi ēt ē inter magnos magnū ſe oſtendere. iter humiles aūt & infimę fortunæ hoies mediocrē & affabilē. Tales. n. ſuperare magnanimo qui circa magna uerſari debet indecorū eſt: unde uituperant̄ illi qui cū ſint inter iperitā multitudinē philoſophantur: & docti uolūt uideri inter doctos autē obmuteſcunt. Et magnanimi eſt aut amare aut odiſſe palam & ueritatē dicere: & loqui palā & agere. Ipſe enim magnanimus cōtēptor eſſe uidet̄: & uera loquit̄ ꝓpter uirtutē quā habet. quæ ueritas eſt: & ipſe nunq̄ taceret contra ſuā naturam. Nec nō ipſius magnanimi iceſſus debet eſſe tardus: & uox grauis: & cōpoſite loqui: nō. n. ꝓperat is qui nihil exiſtimat magnū: talis eſt ipſe magnanimus. ¶ Non i gloria. i. nō putat eſſe honeſtum quia laudetur ab imperita multitudine & quia glorioſum uideatur laudari ab aliis: ſed qa naturaliter eſt honeſtum dum fit plures ſunt qui potius uolūt uideri boni & nō eſſe q̄ eſſe & nō uideri. Vir autē magnanimus

Etenim q errore imperitæ multitudinis pendet, hic in magnis viris non eſt habendus. Faciliime autem ad res iniuſtas ĩpellitur, vt quiſq; eſt altiſſimo animo, & gloriæ cupido. Qui locus eſt ſane lubricus: quod vix inuenitur, qui laboribus ſuſceptis, periculiſq; aditis non q̃ſi mercedem rerũ geſtarũ deſideret gloriã.

nimus ex factis honeſtatem cupit: non ex opinione hominum & laudatione populari. ☞ In factis: in rebus quę fiunt cum virtute. quam amamus & expetimus propter ſe: non propter gloriam & hominum æſtimationem. ☞ Pricipem: primum: ideſt vult potius laudanda facere: & non laudari: quã factorum quã vis mereatur laudationes accipere: nam in factis non in gloria putat eſſe illud honeſtũ: ad quod natura impellimur. Plato in ſecundo de repu. dicit. Non vt videatur iuſtus generoſus vir iuſtitiã colit; ſi enim quia iuſtus videatur honores quiſpiam adipiſcitur. incertum ſit vtrũ propter virtutem iuſtitiam ſequatur. an propter honores. Vnde dicit Plinius. Gloria ſequi non appeti debet. & probat hoc Cic. dicens. Nam qui laudari vult ab imperita multitudine. nõ eſt habendus magnanimus. & ſapientem ex inſipientium laude pendere turpiſſimum eſt. & magnanimus omnia facit honeſtatis cauſa. non famæ aut gloriæ, quam qui appetunt ad res iniuſtas aliquando impelluntur. & pauci ſunt q gloriam tanquam mercedem rerum geſtarum non quærant. & ideo pauci ſunt vere magnanimi: ☞ Principem primum virtute & omni laude dignum: q̃ ita haberi æſtimatione vulgi. quod probat a contrario dicens. etenim qui curat opinionem hominum non ipſam uirtutem. non eſt magnus. q illud eſt naturæ magni viri contrarium: qui nihil curat præter veritatem & virtutem.

FRA. MAT.

Ⅽ EXISTVNT &c. omnis vere magnanimus bonus eſt. Et tñ appetit honoris quantũ meretur: neq; vulgi opinionem ſequitur: ſed ad honeſtatem ſemper reſpicit. Sed qui magnanimi vere non ſunt: & eam excedant & plus appetant q̃ oportet. Quia virtute nõ nituntur malis artibus ad principatum aſpirant. Largiuntur enim & ſtudia in ſe excitant multitudinis: vt vi non iuſtitia aſſequantur quod volunt. Tales fuerunt Cæ. Pompeius: & ante illos Marius: Sylla: Catilina: Clodius: compluresque alii. ☞ Largitores: qui ſine delectu dignis & indignis largiuntur. Cum ciuitas ĩ diuerſa ſtudia ciuium diuiſa eſt aliqui ſe principes & primarios efficere volunt. Inter quos æmulatio eſt. Factio vocatur & factioſi: qui quam maximam poſſunt ciuium multitudinem ad ſe trahere conantur qui clientes vocantur. Sibique per fas & nefas conciliare. ☞ Sed quo difficilius &c. Virtus ſemper circa difficiliora exiſtit: vt ait. Ariſt. quanto autem difficilius eſt quod cum honeſtate fit, tanto præclarius iudicatur. ☞ Fortes igitur &c. Quoniam inquit nullum tempus vacare iuſtitia debet: non ſunt fortes qui inferunt iniuriam: ſed qui propulſant: & recte. Nam primum iuſtitiæ munus eſt: vt ne cui quis noceat niſi laceſſitus: hic vero qui non laceſſitus: ſed proprie utilitatis cauſa nocet: cõtra iuſtitiam facit: ſine qua eſſe fortitudo non poteſt. ☞ Propulſant: uel alios defendendos: quos defendere debent: uel etiam ſeipſos: ſi forte laceſſiti fuerunt. ☞ Vera &c. Qui uere fortis eſt: is bonus ſit ut diximus neceſſe eſt qui uerbo bonus is ſapiens: & nemo ſapiens niſi bonus. Sapientes autem acutos circa res agendas eſſe oportet: non autem doloſos: qui bonus eſt res ueras uidet: improbi iudiciũ perinde atq; ægrotantium guſtus corrumpitur: vt enim ægrotus, quæ ſaluti contraria ſunt pleruq; optat ſic improbus quæ mala ſunt bona eſſe exiſtimat: & cupiditatibus inſeruit: fraudes rapinaſq; meditatur: bonus præterea conſcientia bene factorum contentus gloriam nõ admodũ quęrit. At vero improbus omnia laudis & glorię cõſequendæ gratia facit.

Cæſar
Põpeius
Silla
Catilina
Clodius

Bonus
Sapiens

ASCẼ.

Ⅽ ET ſup. tales exiſtunt pleruq;. i. vt plurimum largitores. i. largitiões captioſas facientes: & factioſi. i. factiones plurimas concitantes: vt conſequantur quã maximas opes: & vt ſint potius ſuperiores: vi. i. per violẽtiam q̃ pares ideſt æquales iuſtitia. i. per iuſtitiam. Sed quo. i. quanto difficilius eſt ſup. habere verã magnanimitatẽ: hoc. i. tanto prędarius eſt. nullum. ſ. tempus eſt quod debeat uacare iuſtitia. igitur illi ſunt habendi. i. reputãdi fortes & magnanimi: nõ qui faciunt. i. inferunt iniuriam: ſed qui propulſant. Autem pro ſed: vera & ſapiens magnitudo animi iudicat illud honeſtũ quod natura maxime ſequitur eſſe poſitũ: ideſt conſtitutũ in factis. Non in gloria: & mauult. i. magis vult ſe eſſe principem per virtutem. ſ. q̃ videri per ſimulationem.

PET. MAR.

Ⅽ Pendet: arbitrantur verã gloriam virtutis conſiſtere in opinione imperitorũ hominum: qui iudicare nõ poſſunt: & errore ducitur. Vñ magnanimus ſpernit laudationem imperitę multitudinis: & totus ex ſeipſo pẽdet. i. in ſeipſo ponit omnia & virtute: quã habet. ☞ In magnis uiris: in numero magnoꝝ virorũ. ☞ Vt quiſq;: quãto qſq;. ☞ Altiſſimo aio: forti & cupido gloriæ; qd ad magnanimũ pertinet qui circa magnos honores uerſatur. ☞ Qui locus eſt lubricus: cum qs eſt altiſſimo animo & gloriæ cupido: hic inquã locus eſt lubricus: qm in ipſo pauci conſiſtunt ut oportet: ſed labunt: nec ſeruant id quod magnanimũ decet: qui gloriã ſpernit & famã vulgi: & æſtimationem contentus benefeciſſe. Lubricus locus eſt in quo non poſſumus conſiſtere aut ingredi: vt ſunt herbæ ſanguine pfuſæ: marmora leuia: & lapides humore aliquo cõſperſi. Adoleſcẽtia ẽt dr lubrica: quoniã q in ipſa ſunt facile labunt: & fiũt deteriores ipſo magnaio: oia inqt Pla. li. vi. de rep. magna lubrica ſunt & bona reipſa difficilia. Cũ tibi alludit vitæ proſperitatis inqt Sene. tunc te velut in lubrico retinebis: ac ſiſtes nec tibi dabis ĩpetus liberos: ſed circũſpicies quo eundũ ſit vel quouſq;. ☞ Aditis: q pericula adiuit: vt decet magnanimũ: & qui paſſus labores ẽ & oia illa quę vir fortis & magnus pſtare patiq; debet. ☞ Mercedem: quoniã honor vt dicebã pmiũ eſt ipſius magnanimi. ☞ Gloriã: laudẽ ex opinione populi pauci ſunt qui hanc gloriam ſpernẽtur: quoniã videtur eſſe merces rerũ geſtarũ: vñ dicit idem Cic. in oratione pro Aulo Licinio. Trahimur oẽs laudis ſtudio & optimus quiſq; maxime gloria ducit: ipſi illi philoſophi etiam in illis libellis; quos decontẽnẽda gloria ſcribũt: nomẽ ſuũ inſcribũt: in eo ipſo in quo prædicationẽ nobilitatẽq; deſpiciunt: prędicari de ſe ac nominari volunt. Nulla enim ioquit virtus aliã mercedẽ laboꝝ periculorũq; deſiderat: præter hãc laudis & gloriæ: qua quidẽ detracta iudices quid eſt quod in tam exiguo vitę curriculo: & tam breui tantis non in laboribus exerceamus.

FRA. MAT.

Ⅽ EX errore imperitę multitudinis. Ex opinione vulgi: q̃ corrupta eſt: & q̃ mala ſunt bona eſſe iudicat: atq; maxime reprehẽdẽdos maxime laudat. ☞ Imperitæ: quæ diiudicare nequit: homine autẽ imperito nihil vſq; iniuſtius eſt i de eo qui ex ore pendet imperitæ multitudinis. Sic ait Sene. Illũ populi fauor attonitũ. Et lucuq; magis mobile vulgus aura tumidũ tollit inani. ☞ Qui locus eſt ſane lubricus: hoc eſt in quo multi facile labuntur & peccant. Nã lubricus locus eſt in quo nequeas inſiſtere: aut ingredi: quales ſunt herbæ perfuſę ſanguine: marmora: lapideſq; humore cõſperſi. Terra glatiata: & cętera huiuſmodi. ☞ Quod vix inuenitur &c. ratio ẽ cur ſit lubricus. Quia difficile eſt quemquã inuenire qui ſola cõſcientia virtutis: & recte factorum contentus ſit. Nam ferme omnes rerũ a ſe geſtarum mercedem gloriam deſiderant. Et in Tuſculanis ipſe ait Cicero; honos alit artes: omneſq; incenduntur ad ſtudia gloria.

Nihil eſt in iuſtius homine ĩperito

ASCẼ.

Ⅽ ET enim: qa certe hic qui pẽdet. i. depẽdet errore multitudinis ĩperitæ nõ eſt habẽdus. i. reputãdus ĩ magnis viris i. inter uiros magnanimos. Autẽ p ſed: ut. i. ſecũdũ qd qſq; eſt aio altiſſimo. i. elatiſſimo: & ſup. maxime cupido glorię ita ſup. ĩpellit facilime ad res iniuſtas. Qui locus. i. ſtatus ẽ ſane. i. ualde lubricus: ita ſup. q uix inuenit q ſuſceptis laboribus & periculis aditis. i. poſtq̃ ſuſcepit labores & adiit pericula: nõ deſideret gloriã q̃ mercedem rerum geſtarum.

Qui fortes dicendi

Dictum pulchrũ

PET. MAR. Omnino fortis aius & mag. Pōit nōc ea circa q̃ ipsa fortitudo verſaſ & magnaitas & mãera utriuſq; ſe i Cicde hīvirtutib'. niuſe lōq̃ q̃ ãt fortis viri & magnanimi officia pprie ſint iam dcm eſt. Omnocerte. Certēicogno/ ſciſpſpicit. Quaſ vnāhęcē bma ps & q̃ũ mā circa q̃ ver/ ſat fortis ais & magn? dſpicer. ſ. oia bōa fortūe. nihil admi rari ni i virtute: & iniectū ſe pberi oib' fortūę caſib' teliſq; & oi effeū atq; pturbatōe vacare. Res externę: res externę ſunt q̃ extra corpus aium q; hīr: vt diuitię: ipia magiat'; & oia deniq; q̃ ſũt i mãu fortūę. a q̃ fortis aius & magn' ñ dēt pēdere. De ſpicītia ɔtēptu reꝝ q̃ ſũt ex tra aium & corp. Cũ ſit p ſuaſū: iductũ i opione. Niſi qd hōeſtũ: virtuti ɔuēiēs & ho neſta fcm aut vt docet. iō ait. De quoq; q; fit. i. decēter actũ. tūc. n. dcoꝝ ē: cũ pceſſit hōeſtas Magnaius nō ē pausad ad mirādũ q̃m apd ipm nihil fere magnũ ēnec memit iniuriæ: & mali illati. ñ ē magnani inqt Ari. memiſſe pferti malaꝝ poci' dſpicer, q̃m magnaius abhorret: ab eo qd nām immu nuit ſnã: & memoriã mali ɔtra ſuã nāmq̃ dēt eē ɔtēptor oium reꝝ: & oia putaſ ſe lōge iferiora eē. & ñ pt timeri ali qd qd ñ ē ſupi'. Si magnaius timeret maliq; mēor eēt infe rior videreſ. Nec d hoib' loqt ipe magnaius: eteni neq; de alio dicet: nec cupit laudari: aut vt alii rephēdant. Iō dixit ſupra: vera ai magnitudo putat hōeſtũ ſitũ eē fcis ñ i gl'ia. Admirari: tãq; magnũ. Magnaiō. n. nũ magnũ & admira tiōe dignũ vt pter virtutē. Optaſ: ajo. Expeteſ: ſibi. ide pri' optam'. poſtea ɔſilio expetim'. Nulli hoi. i. deſpicere o is hoies: & illis nō cedet ēt ſi eēt mortē dũ: nec dēt adulari magnatis: q̃n oēs adulatores fuiles ſunt. Vñ laudaſ Cyre ne' theodora pliſ nō ignobilis cui cũ Liſimach' crucē mi naret: iſtis q̃ſo inqt iſta horribillia mitare purpuratis tuis. Theodo. qdē nihil refert humi: an ſublime putreſcat. In. ii. Tuſ. diſputatiōe ait: Zeno pponaſ deates: q; ppeſſus oia eſt poti' q̃ ɔſcios deledę tyrãnidis idicaret. De Anaxarcho de mocritio cogiteſ q; cũ i man' Timocreōtis regis incidiſſet: nullũ gen' ſupplicu depcar': ē: neq; recuſauit: Calan' indus vir idoct' ac Barbar' i radicib' caucaſi nat': ſua voluntate vni' cōbuſtus ē. Vir igiť fortis & magnaius ſpuit minas ty rānoꝝ: eſtq; ad mortē erecto aio pat' p hōeſtate decoroq; fuādo. Neq; pt. pturbatio u: dixi ē ai mot'q lōgi' diſceſſit a nãe ɔſtãtia. Partes. pturbationũ ex duob' opiatis bōis naſcũť & duob' opiatis malis. Ex bōis libido & lętitia: q̃ ē pñtũ bonoꝝ. libido ãt futuroꝝ. Ex maľ met' & ęgridudo Met' ē de futuris malis: ęgritudo de pñtib': puarũ opionũ pturbatio. & ipſaꝝ iter ſe repugnãtia ſpoliat aium morbiſq; cōtamiat. Stoici volebãt aiuſ ipſi' ſapientis vacaſ nō mō pturbatiōib': ſz ēt affectibus: q nos academici & pipatetici i ſapiētē cadeſ dñt vt dictat ipa recta rō. Affect' iqt Señ. ſũt mot' ai iprobabiles ſubiti & cōcitati: q; freqñtes negle/ cti q; fecef morbũ. Cato apd Cic. li. iii. d fi. ſic loqť. pturba/ tiōes ãt nulla nãę vi cōmouēť: oiaq; ea ſũt opiones ac iudi cia leuitatis. itaq; his ſapiēs ſp vacabit. Neq; for. caſib' & telis fortūę. Nã magnaius oia q̃ accideť pūt ſua pſtãtia ife riora putat: & ſic fi ſuccūbit aduerſis'. Nēo pt iqt i padoxis nō bē iſſim' eē q ē tot' apt' ex ſeq; i ſe vno ſua ponit oia. Cui ãt ſpes ois & rō pēdet a fortūa huic nihil pt eē certi. al tũ qddã ē virt' iqt. Señ. excelſũ & regale: iuictũ ifatigabile. Altera res hæc eſt altera res circa q̃ verſari dit ipe magna nim': q; vt ipm nomen declarat. circa res magnas & arduas verſaſ, pleaſq; difficultatis & laboris dēt & pare ſ ptinēt ad vſũ vitę: vt liberalitatē & magnificētiã cũ op' ē exercef poſſit. Ita a ſ. ita diſpoſit' vt dcm ē. Nã dixit fortitudies eē virtutē pugnãt' p ęqtate: & verã ni magnitudinē dēre ar bitrari i ſeis ñ i gl'ia ſitũ eē hōeſtũ & fortes eē hūdos & ma gnaios ñ q faciãt: q; ppulſāt iuriã: & nōnullas als pprie tates vtriuſq; poſuit: q; oia cũ aliq adepti ſũt appetũt eaq; ſi. Cl. p ōit p decoro fuāda. Maxie vt reip. i. & ptię at q; cōt hoīũ vtilitatē q̃n ſi ſui cōmodi cã magna & ardua gerit ñ ē appellãd' magnaius: q oia ad cōevtilitatē refert dēt: nihil vl' pay dpuaro curãs: imouitã pat' effūdei p ſalute cōi.

FRA. MAT. Omnino &c. Circa qd verſari fortitudo: & qdē eē illi' finis dēat oñdit: verſaſ ãt in diſcutiēdo & opãdo: dſpicit res externas: & q̃ alii plurimũ deſiderãt opaſ ardua & hōe ſta. Cũ. n. metuēdo & audē do mediocritas ſit fortitu do. Difficilia & agit et patiť vir fortis ne timidus ſit: ita vero opaſ ne temerari' hēaſ ſp. n. id caueat ne aut dicatur aut excedat p extręaq; virtū. Deſpicię tia eſt in rebus q̃ ſũt extra animum & corpus

De his circa q̃ fortis ais & magn' verſať. Omnino fortis aius & magn' duab' reb' maxime cernit, q̃rũ vna ĩ reꝝ externaꝝ deſpi ciētiã pōit, cũ pſuaſum ſit nihil hoiem, niſi qd hōeſtũ decorūq; ſit, aut admirari, aut optaſ, aut expe terſ oporter. nulli neq; hoi neq; pturbationi ai, nec for tūę ſuccūbeſ. Altera ē res, vt cũ ita ſis aĩo affect', vt ſu pradixi, res geras magnas illas qdē, & maxi e vtiles. ſed

q aũt vera dcã rō. Q uaꝝ vna &c. Nō ſolũ patiť & opaſ difficilia vir fortis ſed bōa externa ɔtēnitut diuitias mag ſtrat': mō. n. cupiã ai pturbationi ſũt ſe eē obnoxiũ: & cupi ditati ipſe dñaſ mõ illius impiũ patiť: q; eſt vera fortitudo. Nã & Señ. inqt: fortior ē q; cupiditatē vincit q; hoſtē: ē. n. difficile ſeipm uincere. Niſi qd ho. de. ſit: alterũ ex altero pēdet: nã qd decorũ idē hōeſtũ: & qd hōeſtũ decoꝝ: hōeſtũ autē. i. qd ē pfectũ bonũ & oēs a nã q̃itos nōeros hēt: eſtq; pfecte moderatũ vt dicebãt Stoici. Externæ res ut diui/ tiæ: neutra ſunt: q; neq; p ſunt: neq; abſunt. Sicut. n. claris ppriũ ē calefacere nō refrigerare. Ita & bōi ppriũ ē pdeſſe nō nocere. Diuitię ãt nō magis pſunt. q̃ nocēt. Q uo vero bñ uti & male poſſum' id bonũ ñ ē. Diuitiis aũt bñ & ma le uti poſſum': nō ſunt igiť bonũ diuitię: eas ergo vir fortis deſpicere dēt. Q uicqd autē de diuitiis dicim', allud & de alus externis bōis itellgi uolum'. Admirari: aut op. aut ex opor. magna & hōeſta admiramut, optamus iucũda ex/ petimus q̃ utilia dñt. Nulli hoi &c. ut tyrāno et ſi mortē minet: nulli in re turpi parēdũ eē itelligas. Nã in re honeſta nō pere vinũ eēt. Purturbatiōi ai, multæ ſunt ai perterba tiōes. Nã ſingula q̃tuor geneꝝ. q̃ ſũt dolor: metus: cupiſcē/ tia, voluptas multas hñt ſpēs. Fortune, q̃cũtis aduerſa fue rit: hoc eſt nullo icōmodo: nulla aduerſitate: frangi nō īncē diis nō ſterilitate agroꝝ non filioꝝ morte & ceteris hmōi pturbari. Altera res ē, &c. dixit qd deſpiciēdũ: nunc dicit qd opandũ ſit. Ita af. &c. ita diſpoſitus ut oēs externas res deſpiciat: nulli neq; hoi: neq; pturbatiōi ai, aut fortūę ſuc/ cūbere velit. Res g. mag. q &c. primũ inqt ops res huma nas deſpicere: qd q iacūť interiti ſunt ad res magnas & ar/ duas aggrediendas: q diuitias nimiũ amat &c. hmōiq; aut pecūias ut vitã timet amittere, is nūq; p parētũ aut ptę ſa lute ſeſe piculis obiicięt: recte ergo dicit res hūanas pmũ de ſpiciēdas, deide nihil niſi magnũ & arduũ faciēdũ. ũ. n. ve re fortes dñi q ad hōeſtũ mortē & ea oiaq; illa afferũt: iter riti ſũt: nec ē fortitudo, niſi circa terribilia & valde piculo ſa, cũq; cuiuſlibet ops cum rōne ſuſcepti honeſtus finis ſit. Sequiť fortē decōri & honeſti gra agere debere, agit & vti litatis cōis cã, ſi mō ea cũ honeſtate cōiūcta fuerit. qui com modis propriis agendo conſulit, fortis nullo modo eſt.

ASC. Omnino fortis aius: docet circa q̃ aius fortis verſatur eſt ordo. Aius ōio fortis & magnus cernit. i. decer nit: & rō p̃bať maxime. i. pcipue ex duabus reb' q̃rũ vna ponit in deſpicietia. i. cōtemptu reꝝ externaꝝ. i. extra nos poſitarũ ut ſunt diuitię. Cũ ſit pſuaſum ſup. aio forti et magno: hoiem nihil. i. nō aliqdnō oportere. i. decere ali quid. aut admirari tanq; magnũ, ex hoc primo aſpectu aut optare tanq̃ utile. aut expetere tãquã ſibi debitum, & neceſ ſarium. Niſi illud quod ſit hōeſtũ & decorum, & nulli pro nōtet ulli, non ſuccūbere. i. ſuoari ulli, neq; pturbationi ai, neq; fortunæ. Alterius res eſt, vt cũ. i. poſtq tu qui ſup. for/ tem animũ habere vis affectus aio, ita vt dixit ſupra geras i. publice facies res magnas, & geras qdē. i. certe illas. i. res magnas, & i. etiam maxime vtiles. l. vt. i. yeluti.

Diuitiæ non tã p ſunt q̃ nocent

Vehementer

vehemẽter, arduas plenasq; laboꝝ & piculoꝝ, tũ cãvi te, tũ multaꝝ reꝝ, q̃ ad vitã ptinẽt. Harũ rerũ duarum splẽdor oĩs & amplitudo ẽ: addo ẽt vtilitatem ĩ posteriore. Cã aũt & rõ efficiẽs magnos viros ẽ in priore: ĩ eo.n. ẽ illud qđ excellẽtes aĩos & humana cõtẽnentes facit. Id aũt ipm cernit in duobus: & si solũ id, qđ honestũ sit, bonũ iudices: & animi pturbatione liber sis. Nã & ea, q̃ eximia plerisq; & p̃clara vñr, pua ducere: eaq; ratione stabili firmaq; cõtẽnere, fortis animi magnique dicendũ est. Et ea quæ videntur acerba, quorum multa & varia in hoium vita fortunaq; versantur, ita ferre, vt nihil a statu naturę discedas, nihil a dignitate sapientis, robusti animi est, magnæq; cõstãtię.

PET. MAR. ¶ Vehemẽter arduas plenas difficultatis. Nã arduũ dr̃ accessu difficile. Nõ aũt iqt Arist. p̃ua picula subit magnaius nec piculorũ ẽ cupid⁹ ppea q: res paucas mĩti facit: sed subit magna ardua difficilia: qa i ipsis pt decoꝝ suũ fuat. Magnanimi.n. ẽ magna obit. Iõ magnaius magna & ardua appetit: ad q̃ ñ quis accedere p̃t. Alexãder dicebat nihil fortibus ĩdomitũ: nihilq; ipsa nã mu nitũ timidis tutũ eẽ, et fuile est amare diuitias: & valde refugiũ ĩsudaꝛ laborib⁹. Arduũ iqt Gel. sigñat cũ difficile tũ molestũ quoq; & incõmodũ & itractabile Sen. dicit. Hũil ẽ & iertis tuta secaꝛ p altavirt⁹ ẽ & ãgust⁹ aius ẽ, quẽ terrena dlectãt. ¶ Provi. vi. sustẽtatiõe vitę, & vt hẽat ea oia q̃ ad vitã degẽdã ptinẽt. Vñr ãt iqt Arist. & psp̃itates fortũę magnaitati ↄducere. Nobiles.n. & q i magna potẽtia sũt: vel diuites digni cẽsenꝛ honoꝛ. In excellentia nãq; cõsistũt atq; oẽ bonũ qđ excellit magis dignũ ẽ honoret: & bona externa laudãꝛ si virtuti ↄiũcta sunt: cãq; sunt vt magnanim⁹ honoreꝛ, ergo ipe magnaius hõeste q̃ret ea q̃ sũt ad vsũ vitæ: vt nihil ei desit: & idigẽtib⁹ opitulari possit. ¶ Cã mul. qbus cũ honoꝛ viuiꝛ. i. dẽt magnaius oia pare q̃ ptinẽt ad vitã degẽdã cũ decoro. In hac vltia pte ẽ vtilitas: sed ea q̃ sũt i p̃ore: vt. s. bõa externa d̃spiciũꝛ & alia q̃ dc̃a sũt faciũt ipm magnanimũ. Iõ ait. ¶ Harꝝ re. d. appeteꝛ res arduas nihil admirari: ñ succũbeꝛ fortũę: ñ pturbari: & pare ea q̃ ptinẽt ad vsũ vitæ. ¶ Splẽdor: la⁹ & illa amplitudo: quã dẽt hr̃e magnai⁹ hñs sũmã oim virtutũ. ¶ Amplitudo: res cũ sua laude. ¶ in posterioꝛ: i secũda pte & re circa q̃ versaꝛ vir fortis & magn⁹: vt. s. res ardue geranꝛ multaꝝ cã reꝝ q̃ ad vitã ptinẽt. ¶ Cã a. & r. cã hui⁹ magnanitatis. & rõ q̃re ita dicat: ẽ i p̃ore pte vt. s. nihil admireꝛ: nisi hõestũ: & neq; fortũę succũbat neq; pturbatiõi. Efficiẽt q̃ hoies magnani dicũt & fiũt ¶ In p. i ↄtẽnẽdis reb⁹ fortuitis & pellẽdis pturbatõib⁹. ¶ In eo.n.q; positũ ẽ i prioꝛ pticula. ¶ Excellẽtes: supãtes ois affect⁹ & tela fortũę & oia hũana: Nã magnaius circa psp̃itatẽ aduersitatẽq; fortũę: moderate sese hẽbit: neq; i reb⁹ aduersis aim demittet: & neq; i psp̃eris vehemẽter lętabiꝛ pui faciet q; oia q̃ hoib⁹ accidere p̃nt viuẽs sine aliq̃ pturbatiõe: nulli⁹ rei nisi vt op⁹ cupidus: gaudẽs virtute q̃ nihil ẽ meli⁹ Nã & ea: pbat id qđ dixit eximia p̃clara & plena splẽdoris & laudis. ¶ Parua du. existimaꝛ eẽ pua: ad q̃ nõnulli iflamati rapiunꝛ: vt magĩat⁹: honores: laudatiões ppl̃i: diuitię. & ea oia: q̃ impitis eximia videnꝛ. op⁹ magnani ẽ nõ ire illuc iqt Arist. vbi alii p̃mas occupãt ptes: & ociosũ eẽ. atq; cũctatorẽ: nisi vbi ẽ magn⁹ honor vel arduũ opus. ¶ Acerba: q̃ offendũt vt dolores & labores nimii. trãslatio a pomis acerbis, q̃ nocẽt cũ comedũꝛ: qm̃ sũt imatura esui: dolor & fœtor maxime psternũt nãm. ¶ Multa & va. qm̃ varii sunt casus hũani ad quos pferẽdos fortis ais & magn⁹ pat⁹ ẽ certa rõne & ↄsilio sine aliq̃ formidie. ¶ Fortũa: varietate vitę qm̃ fortũa varia ẽ & amica temeritati. vita ↄstãs ẽ: fortũa ãt vitę varietas. ¶ A sta. na. a mẽtis trãqllitate & grauitate: quã nã ipa nobis dedit. & virtuti igniculos: vñ viuere e nã ẽ viuere cũ virtute: dẽt igiꝛ magnanim⁹ oia tolerare sine aliq̃ pturbatiõe & molestia: vt sapiẽtẽ decet. ¶ Robusti ai: robustũ corp⁹ dr̃ & fortis aius: sed aliqñ cõfunduntur. ¶ Magnæ cõstantiæ: perseuerantiæ: in id quod est e natura: ille diciꝛ cõstans: q i suo proposito perseuerat: nec aliqua pturbatione a statu mẽtis trãqllæ naturęq; deduciꝛ ad oia tolerãda patus cũ decoro.

FRA. MAT. ¶ Vehemẽter ar. hẽ maxie difficiles χαλεπὸν græci arduũ dñt: sigñat ãt icõmodũ difficile itractabile. Sal. i p̃mis vꝛ arduũ res gestas scribeꝛ. Plenas la. vera fortitudo nõ circa q̃libet rẽ: sʒ tm̃ circa terribiles & piculosas nimiũ versaꝛ: vt dcm̃ ẽ. ¶ Tũ vi. vt ad ipsã vitã ↄducãt: sicut bella suscipim⁹ vt in pace vivam⁹. Aliaꝝ re. vt liberalitatis. ¶ Quę ad vi. p cũ hõestate degẽdã. ¶ Harꝝ re. du. siue despiciam⁹ res externas: siue arduas. vehemẽter & vtile geram⁹. ¶ Splẽdor ẽ a. psũt.n. q̃dã ãplitudinẽ: & nos iter alios p̃stãtiores: clarosq; efficiũt. Maxia ãt illi⁹ ãplitudo ẽ: q ea despicit q̃ cęteri appetũt: & p q̃b⁹ iter se certare solẽt. qđ paulopost dictur⁹ ẽ. In aggrediendis vero & agẽdis reb⁹ arduis ñ ãplitudo solũ: verũ etiã vtilitas ẽ: si cõis vtilitatis gr̃a agim⁹: vt faceꝛ nos op⁹. ¶ In p. i despiciẽdo res externas: q̃s q despiciũt: ii vere fortes sunt. Interriti.n. ad hũanos casus sunt: cũq; vitã sine hõestate ducẽdã nõ existimẽt: ñ ẽt p hõestate seruãda amittere dubitãt. ¶ Id autẽ ipsum: excellẽtes ai & res humanas despicientes. ¶ Si. s. qđ h. fit. Nullũ sapiẽs iucũdi aut vtilꝛ rõnẽ hʒ: si seorsũ ab hõestate fuerit: & nihil honestũ ẽ: qđ idẽ vtile & iucũdũ ñ fit. mĩta ãt vñr bõa & hõesta eẽ: q̃ revera bõa & hõesta ñ sꝛ p se: vt deditus dcm̃ ẽ. Fortis ergo hõestatis finẽ sibi pponet & hõesti gr̃a aget: alr̃ vere fortis dici ñ poterit. ¶ Ab oi ai p. vt rõne oia faciat nõ irrõnali motu: vt dolore, timore, ira, libidine, & cęteris eiusmodi: q̃b⁹ q vinciꝛ liber eẽ nõ p̃t. ¶ Nã ea q̃ &c. Rõ ẽ: ea cõtẽnere q̃ eximia vulgus & p̃clara existimat: vt diuitias, impia, magĩat⁹. ¶ Fortis ai ẽ: q in cupiditate ñ frãgiꝛ q̃ mot⁹ ẽ irronalis. Stabili virtus vt ait Arist. ẽ hitus electiu⁹ in mediocritate cõsistẽs: quo ad nos rõne terminata & vt sapiẽs terminaret rõne termiata ad nãlẽ istinctũ referꝛ: nõ.n. oẽs nã ita istituti sunt: vt q̃ recta sũt itelligãt: sed si rõ nãlis affuerit nihil vitiosum: nihil flagitiosũ cõmitteꝛ. Si ↄtra abfuerit in oẽ turpitudinis genus labimur. Iõq; stabili iqt ad rõnẽ referẽs, q̃ ẽ quo ad nos firma ad id respiciẽs qđ est: & vt faciẽs terminaret. Nã sapiẽs q̃ a nã sꝛ ea p̃ceptis determinata discedere nos cõuenit mime. ¶ Acerba: vt mortes filiorũ, exilia, carceres. Ci. in paradoxis. C. Mariũ iqt secũdis in rebus vnũ ex sũmis viris visum esse, quo beatius esse mortali nihil potest. ¶ A sta. na. qui est i rõne firmatus. ¶ A dignitate sa. q̃ est posita in p̃ceptis: vt non discedamus ab eo, quod sapiens terminauerit. ¶ Robusti ai: ad naturalem rõnem referas. ¶ Magnæ constantiæ: ad sapientis determinationem.

Magnanim' despicit ea que cæteri appetunt

ASCE. ¶ Arduas vehe. & plenas laboꝝ & piculoꝝ. Tũ. i. pariter cã vitę: tũ. i. pariter cã sup. mĩtaꝝ reꝝ q̃ ptinẽt ad vitã. Ois splẽ. & am. i. magnificẽtia q̃ ẽ in aio forti & magno ẽ haꝝ duaꝝ reꝝ. i. ptinet ad has duas res. s. nihil admirari optaꝛ: & expetere nisi qđ hõestũ & decorũ: & nihil qđ magnũ maxie vtile arduũ laboꝝ ac piculorũ plenũ: & ego addo: & i posteriore. s. re vltra splendorẽ & amplitudinẽ ẽt vtilitatẽ: qa dixit illas qdem & maxie vtiles. Aũt pro sed cã & rõ efficiẽs. i. q̃ efficiꝛ magnos viros: est in priore. i. in priori re h̃ est i despiciẽtia rerũ externarũ: & i expetitiõe solius hõesti: & decori. Eni p qa illud qđ facit aios excellẽtes: & ↄtẽnẽtes hũana. i. res humanas: ẽ in eo. s. priore. Aũt p sed idipm. s. qđ excellẽtes aios & hũana ↄtẽnẽtes facit cernitꝛ. i. decerniꝛ & ↄprobaꝛ i duobus: & . i. pariter: h̃ ẽ p̃io loco: si tu iudices id solũ bonũ qđ honestũ sit: & . i. pariter h̃ est s̃o: si tu sis libera perturbatiõe ai. Nã & . i. ẽt dicendũ est fortis & magni ai sup. esse. i. pertinere ad fortẽ & magnũ, aium: ducere. i. æstimare ea quæ vñr plerisq;. s. male affectãtib⁹ eximia: & p̃clara: cuiusmodi amplæ dignitates: & magĩat⁹: ac fortũæ strepitus: q; p & ↄtẽnere ea rõne stabili & firma. Et ferre. i. tolerare ea q̃ vñr acerba: quoꝝ multa: & varia versanꝛ in vita & fortuna hominũ: ita. i. eo mõ: vt tu nihil discedas a statu naturę. i. a mentis tranqllitate: quæ cũ sit nãlis extrema exturbare nõ debet: & nihil discedas a dignitate sapientis. i. ab eo qđ sapienter viro dignũ est: & robusti animi & magnę cõstãtię. i. pertinet ad robustũ. i. fortem aium & ad magnã cõstantiã.

Animus excellens in duob' cognoscit.

Fortẽ vinci cupiditate non decet

Nõ ẽ ãt ↄſentaneũ,q metu ñ frãgaẽ,eũ frãgi cupidita‑ te:nec q ĩuictum ſe a laborẽ pſtiterit,vici a voluptate Quãobrẽ & h vitãda ſũt,& pecũiẹ fugiẽda cupiditas, nihil.n.ẽ tã ãguſti aĩ,tãq; pui,q̃ amaẽ diitias. Nihil hõe ſti⁹ magnificẽtiuſq;.q̃ pecũia ↄtẽnẽ,ſi ñ hẽas:ſi hẽas ad bñficẽtiã lĩbalitatẽq; cõferre. Cauẽda ẽ ẽt glĩẹ cupidi tas,& vt ſupra dixi:Eripit.n.libertatẽ,pq̃ magnĩs viris:

PET. MAR. ❡Nõ ẽ ↄſen.ñ ẽ ↄuenlẽs hoiem fuire affectui q ad oĩa picu la pat⁹ ẽ.Cupiditatererũ hũanaꝝ:ñ ↄuẽit iqt:vt fortis ſup & ois labores & dolores nihil q; ticat:& idẽ vicaẽ cupidita te & affcũ:qd ẽ oio ↄtra nãꝫ viri fortis. Iõ dicit Señ.li.xxi. epĩa. Munimẽtũ ĩbecilitatis hũanẹ ĩexpugnabile fortitudi nẽ eẽ. Nõ ẽ qd putes iqt poſſidõi⁹:Te fortũẹ armis tutũ eẽ tuis pugna ↄtra fortunã & ↄtra effect⁹. Necq iui.& ẽt h ñ ↄuẽit:vt is q ois laboret ſuſtiet & ſubit picĩa: & ipſã mortẽ p hõeſtate:vicaẽ a vo luptate quã vir fortis tãq̃ me retricula ſperneẽ dꝫ. Pla.i.i. d legi.ſic ait:veꝝ igẽ eũ:q do loẽ frãgiẽ:an eũ q voluptate ſuperaẽ deteriorẽ vocaẽ opꝫ: eũ arbitror q a voluptate ſupaẽ:& hoieꝫ voluptate irretitũ ſeipo iferiorẽ putãt oẽs: q̃re Iouis:& Apollinis legũ lato/ res claudã fortitudinẽ ñ poſuerẽ q̃ ad ſiniſtrã qdẽ aduerſis reſiſteẽ poſſit,ad dextrã vero reb⁹ ſis & lẹtis blãdiẽtib⁹ ſuccũ bat imo ad vtrãq; ſufficiẽtẽ. Quãobrẽ.ↄclo h⁹ ptis. Hẹc q̃ dcã ſt.voluptas.ſ.q̃ beſtiis reliq̃nda ẽ cupiditas reꝝ exter/ naꝝ:q̃ i ſapiẽtẽ ñ cadit:niſi vt oꝫ.ẽ.n.vilẽ aĩ & abiecti amare pecũias:dlectariq; terrenis.& nihil ẽ tã ↄtrariũ forti aio & magno q̃ lucro vici. Taẽ ẽ magaius:iqt Ari.vt bñficia ↄfe/ rat:& pudeat ipꝫ ſi ſuſcipiat:illd.n.ſupioris ẽ h iferioris:& i referẽda gra maiora ↄfert bñficia.ẽ ãt magnani pecũias ſp neẽ:eas aliis:opãq; ſuã ſubmiſtrare : quo pcõ.n.admirareẽ: amaretq; pecũias ille:cui nihil magnũ:nihil dniq; amãdũ vi aut,qd arbitreẽ eſſe bonũ:niſi virtutẽ:q nãq; amat pecũiã vi liſſimã rẽ amat & aio vili ẽ ac ſordido & auaro:q̃ oĩa ab eo quẽ magnaium ẽ volum⁹:aliẽa ſũt. Anguſti:dmiſſi & viẽ: qm rẽ vilẽ amaret. Magnificẽtiuſq;:qd magis dceat magni ficũ:q magnos fac ſũpt⁹ ſine aliq̃ auaritia:& qm i magnificẽ tiẹ:mẽtionẽ icidim⁹:d ipa dicẽdũ:ne aliq̃ mediocritas itn/ ẽta reliquaẽ: q̃uis d magnifico aliq̃ dicẽda ſint ppe finẽ h⁹ volumis cũ d pncipis & honorati viri domo diceẽ:q̃lis.ſ.eẽ dceat:& q̃te laxitatis. Magnificẽtia ẽ diſpõ & mediocritas circa ſũpt⁹ pecũiarios ẹdificãdo ẹdes & alia opa magnifica & publica:magnific⁹ ẽ is q magna fac & dcẽter differt a liba li:qa magnific⁹ circa magna, vt ipꝫ nom̃ dclarat.lĩbalis circa miora verſaẽ:& magnific⁹ ẽ ſiĩis ſciẽti:qm ſcit iudicaẽ & ↄtẽ plari qd dceat & magnificẽtia nihil aliud ẽ:niſi poſſe faceẽ magna cũ dcoro,& iõ noiaẽ a grẹcis Megaloppia.i.magni dcẽtia:vt verbũ verbo ɼddaẽ qd cũ ita ſit:q excupat dẽ ignar⁹ dcori:qm ñ fac op⁹.vt dcet. Nã vẽ velle ſupaẽ magnificũ faciẽ do ſũpt⁹ vltra q̃ oporteat:qa puas res auſpicaẽ & facit ſũpt⁹ pter decoꝝ & cupit ſplẽdorẽ pter dignitatẽ. & oĩa fac oñta tõis cã & vbi oꝫ eẽ magnos ſũpt⁹ exiguos facit & ecõtra:& i pua revult imitari magnificũ:& ſic appet ipꝫ ignoraẽ qd de ceat. Ille ãt q i ipẽſis faciũdis modiũ affert pecũia:& ſp cõq̃/ rẽ dficit:& ſic dẽ puſillanim⁹ circa dcoꝝ:qa ſi aliqd op⁹ icho at paꝝ ipẽdit:& i puo pdit dcoꝝ. & i magno ope faciũdo paꝝ vult ipẽdeẽ:& i pua re facit magnos ſũpt⁹ vt regat aua ritiã. Iõ ↄuiuiũ auari ſolet eẽ lautiſſimũ:ſꝫ i duo hit⁹ circa magnificẽtia ñ admodũ vitupanẽ:qm ñ nocẽt aliis:vt auari tia:pdigalitas & ſie d ſiĩib⁹.magnificẽtia ẽqrit magnũ op⁹ & magnitudo ẽ ad aliqd & reſpic op⁹ & ſũpt⁹ & dici⁹ aliqd eẽ magnũ ↄpatiue cũ reſpicim⁹ ad aliđ oppoſitũ & min⁹.ma gnificẽtia magna ẽ ↄpatiõe lĩbalitatis:qa maiores facit ſũpt⁹ ipẽ magnific⁹ q̃ faciat lĩbaẽ:q verſaẽ circa pecũias erogãdas hoib⁹:& ſi facit aliqd op⁹:puũ ẽ: & vt ſeſe hẽt magnanimitas ad fortitudinẽ:ita magnificẽtia ad lĩbalitatẽ & magnific⁹ qdẽ lĩbaẽ ẽ:at ñ ↄtinuo liberaẽ ẽ magnific⁹,et ſic magnificẽ tia pprie ad magnaium ptinet Ari.ait:ſũpt⁹ magnifici ma gni ſũt:& decẽtes:talia ãt & opa ſũt. Sic.n.magn⁹ erit ſũpt⁹ & decẽs ad op⁹:vt ſũptu qdẽ op⁹:ope vero dign⁹ ſit ſũpt⁹: vẽ ẽt exupet.& magnific⁹ hõeſtatis cã talia fac : & cũ gau/ dio & ſine auaritia: potiuſq; q̃uo pulcherrimũ op⁹ facit & decẽs ↄſiderabit:q̃ q̃tu ↄſtet. Vñ appet magnificẽtiã eẽ magni tudinẽ ipſi⁹ liberalitatis:cui tribuũ miores ſũpt⁹:magnifico aũt maiores.& liberalis nõ ichoabit op⁹ publicũ ſed faciet opus puatũ pulcherrimũ vt pateram cẹteraq; vaſa argẽtea aureaq;:anaglipta lapides p̃cioſos.& cẹtera id gen⁹ & hẹc dẽ lĩbalis poſſeſſio. Si eadẽ pecũia dabiẽ magnifico eriget ſtatuã aut aliđ op⁹ qđ ab ipo ñ poſſideẽ:vt ſũt Pyramides: tẽpla portic⁹:ſtrata viaꝝ:aq̃ duct⁹ & ſiĩia:q̃ ad magnificũ p tinẽt:& oĩa q̃ hñr honorabi lia:epulũ ẽt magnifici eſt:& opa dñt eẽ accõmodata ad i pẽſas & ipẽſẹ ad op⁹.& pau per q̃uis ñ poſſit faceẽ opera magnifica:tñ ñ pt eẽ magnific⁹ qm data vna virtute dantur oẽs.iõ duplex eſt magnific⁹ & q hꝫ ſolũ hitũ magnificen tiẹ:& q hꝫ opes,opaq; facit magnifica:ſi paup ichoat opa magnifica:ſtult⁹ ẽ.& magnifi cus ñ dẽ ad ſua ſed ad cõia:& ſic lĩbaẽ ñ ad ſe:qa ſibi minorẽ partẽ relinquit.talis eſt ipſe magnific⁹. Eripit li.nã glorię cupid⁹ nõ e ſui iuris:ſed ſeruit affectui. & ſemp ãhelat oiq; ſtudio & cõtẽtiõe ad illã tẽdit:qđ a magnanimo aliẽnũ ẽ q tale cupiditatẽ reiicit vt liber viuat:& ſine angorib⁹:& oĩa qui magnanim⁹ facit:eo ſpectãt:vt ſit liber.qđ aũt ſit libtas paulopoſt diceẽ. Et pleq; Cice.dicẽs imperia nõ eẽ expetẽ da:& interdũ cũ offerunt ñ accipiẽda.et accepta deponẽda vt ipſa magnitudo animi eluceat.cui nihil admirãdũ ſiẽ. Si aũt gloria duceret:& magiſtrat⁹ optaret atq; expeteret:cõ tra ſuam faceret naturam:talia.n.ſunt bona externa.& ma gnanimus nil niſi bonum iternum.i.virtutem magnifacit.

FRA. MAT. ❡Nõ ẽ aũt cõ.nõ eẽ cõueniẽs i.qt:vt q terribiliũ timore ñ frãgiẽ idẽ cupiditatib⁹ frãgaẽ:& q a laborib⁹ nõ vincit:idẽ voluptati ſuccũbat:qm veriſiẽ ẽ vt quẽ met⁹ ñ frãgit.eũdẽ ẽt cupiditates ñ frãgãt:et quẽ labor ñ vicit: eũdẽ voluptas ñ vicat. Nã q agit qđ difficili⁹ ẽ is et qđ facilius ẽ opaẽ. Dif ficili⁹ aũt ẽ mortẽ ñ timeẽ:q̃ cupiditatib⁹ repugnare et gra ues labores patiẽter ferre:q̃ a voluptatibus abſtinere. Qui me.ñ f.rerũ terribiliũ:nã fortis ẽ:vt diximus:q̃ hoibus terri bilia vñt:et ſũt ea ſubire:et oẽs q̃uis graues labores toleraẽ. Cupiditate:rerũ externarũ:vt pecũiæ:iperiorũ:magiſtra tuũ. Hæc vi &c. Ne cupiditatibus frangantur. Et pe.&c. pecũias itelligimus oĩa:quoꝝ æſtimatio mẽſuratur nũmo. Nihil tã &c. Et ppea Señ.inqt pecuniæ impare oportet ñ ſeruire:et pecũia ſi vti ſcias ancilla ẽ ſi neſcis dña. Qui amat pecũias neceſſe ẽ vt timeat amittere qđ lõgo tpe cõgeſſit q timet fortis nullo pacto eſt. Pecũiã ↄ.maxie ſũt diuitiẹ vt Señ.inqt nõ deſiderare diuitias:et ille eſt pauper q ñ ſibi vẽ diues. Ad be.&c.vt benefactis hoibus dignis qbus vt ait Señ.bñficiũ vbi des oẽs obliges. Cauẽda &c. pt q̃ſpiã mer eri gliã:ñ tñ cupere:et h vere fortis eſt :ac magnaĩs. Eſt.n. honor virtutis pmiũ ñ tñ appetenda glĩa eẽ:vt cupiditate eius cõtra offĩn fiat:mlti phi de ↄtẽnẽda glĩa ſcripſere. Eri/ pit.n.lib.h eſt obnoxiũ et ſuũ ſibi hoiem reddit,nõ.n.ex ſe ipſo ſed ex vulgi opione ſp pẽdet:et ad illius arbitriũ oĩa fa cit. Duplex aũt ſuitus eſt iure gentiũ iuenta et moribus idu cta:cũ q̃ſpiã ita vitiis et turpitudini ſe ſubiicit:vt veluti ſer uus illius peat:de q̃ ſuitute logẽ Ci.i padoxis:ex ſtoicorum opione q dicebãt ſolũ ſapientem liberꝝ eſſe:malos aũt ſuos. Eſſe aũt libtatẽ ptãtẽ operãdi:q̃ ſtulti et mali oio careãt.

ASC. ❡Aũt p ſed:nõ cõſentaneũ.i.nõ eſt ueri ſiẽ:et ita ñ eſt ſen tiendũ eum aium.ſ.q nõ fragaẽ.i.nõ poſſit frãgi metu:fran gi.i.q frãgaẽ cupiditate, Nec ↄſentaneũ eſt eũ q pſtiterit.i. pſtãter exhibuerit ſe inuictũ a labore uinci uoluptate. Quã obrẽ.et.i.etiã h q̃ dicta ſunt cupiditas et uoluptas ſt fugien da ſup.uiro forti. Enim qa nihil eſt tã.i.tñ anguſti et parui i.puſillanimi:q̃.i.q̃tũ amaẽ diuitias:et ſup.nihil eſt hõeſtius et magnificentius:q̃ cõtemnere pecuniã:ſi nõ habeas ſup.eã et ↄferre ſup.pecuniã ſi habeas eã ad bñficentiã et liberalita tem. Nõ.n.ſunt pdigendæ pecuniæ ſed honeſte expetẽdæ. Cudiditas gloriæ eſt etiã cauenda ut dixi ſupra. Enim pro quia ipſa cupiditas glĩæ et ambitio eripit.i.auſert et ſub/ trahit libertatem ſup.animi pro q̃ ſup.libertate retinenda.

Amaẽ di uitias pau ui animũ eſt.

Omnis

PET. MAR. ℭ Ois ꝯtẽtio conatus & ſtudiũ: qm̃ magnaius dẽt hr̃e ela tũ aĩum & nõ ſeruẽtẽ cupiditatibꝰ & affectibꝰ: cũ is ſit: q oia ſpnere debeat: tãq̃ ſeipſo inferiora. ¶ Pro qua: libertate: qm̃ nil aliud dẽt q̃rere magnanimꝰ: niſi vt liber ſit. ¶ Impia: magiſtratꝰ & cura exercitus. ¶ Ac deponenda: hoc eſt cõtra Cęſarẽ: q ꝯfecto bello gallico noluit dimittere exercitũ po ſcẽte ẽt ſenatu: qm̃ de p̃ria occupanda cogitabat. ¶ Vacãdũ ãt eſt: iteꝝ dicit magnanimũ debere vacuũ eſſe ꝑturbatiõe cupiditatis metꝰ ęgritudinis voluptatis iracũdię: vt aĩus ſit trãqllus & ſecurꝰ cũ cõſtantia & dignitate: nã cũ talia iſſũt aĩus nõ ẽ liber: iõ ſtoici voluerunt oĩbus his vacare ſapientẽ vt plane liber eẽ: tũ cupiditate: q̃ ẽ ĩ modica appetitio opinati magni bõi rõni nõ obtẽperãs. Tũ ẽt ęgritudie q̃ ẽ opio recẽs mali: ĩ quo demitti ꝯtrahiq; aĩus rectũ eẽ videat̃. Vñ ſcri. Boe. Gaudia pelle: pelle timorẽ: ſpẽq; fugato: nec dolor adſit. Nubila mẽs ẽ: vinctaq; frenis: hęc vbi regnãt. In ea pte aĩ q̃ eſt pnceps rõnis: ponit̃ trãqllitas. i. placida q̃etaq; ꝯſtãtia. In altera q̃ expers rõnis ponunt̃. motus turbidi: tũ irę tum cupiditatis cõtrarii rõniq; inimici. ¶ Voluptate: mala. ſ. indigna libero hoĩe & magno. ¶ Trãqllitas: aĩus cõpoſitꝰ ſine ęſtu affectuũ: tractũ eſt a mari trãqllo qd ęſtu nõ agitat̃: ſic aĩus dẽ trãqllus: q nõ hẽt ęſtus ꝑturbationũ. Sola virtus eſt cõſentiens cum rõne & pfecta cõſtantia: ĩ. iii. tuſculanas diſputatiõe dicit. Hęc tu igit̃ ſapienti cẽſes poſſe accidere: vt ęgritudie opprimat̃. i. miſeria: nã cũ oĩs ꝑturbatio miſera ẽ: tũ carnificina ẽ ęgritudo: hꝫ ardorẽ libido leuitatẽ lętitia geſtiẽs: humilitatẽ metꝰ: ſꝫ egritudo q̃dã maiora: tabẽ cruciatũ afflictatione fœditatem lacerat: exeſt aĩum planeq; cõficit: hãc niſi exuimus ſic vt abiiciamus miſeria carere nõ poſſimus: atq; hoc pſpicuũ eſt tũ ęgritudinẽ exiſtere: cũ qd ita viſum ſit vt magnũ malũ adeſſe & vrgere videat̃. Vñ cũ ſapiẽs nil putat eſſe malũ p̃ter turpitudinem ęgritudine vacabit & aliis ꝑturbatiõibꝰ: q̃ libertatẽ eripiũt & in oĩbus ſtulti inueniunt̃: oĩs. n. motus aĩ ꝯtra rõnẽ vitio dat̃. Cõſtãtẽ inqt Cic. quẽdã volumus ſedatũ graueꝫ hũana oia p̃mentẽ illũ eſſe quẽ magnanimũ & fortẽ viꝝ dicimus. Talis aũt neq; merens: neq; timens: neq; cupiẽs: neq; geſtiẽs eſſe q̃ſq̃ põt eoꝝ. n. hęc ſunt q euentus humanos ſupiores q̃ ſuos aĩos eſſe ducũt. ¶ Securitas: q̃ nõ angit̃: nõ timet: oia ſpnit q̃ accidere p̃nt. Eſt is q vacat affectibus & cupiditatibus plane ſecurus: & q caſus hũanos aĩos ſuo elato inferiores putat: ſecurus dr̃ ſeorſum a curis & ſine perturbatione aĩ. ¶ Cõſtãtiã: pſeuerãtiã in offõ nullo affectu ĩpediẽte. ¶ Dignitatẽ auctoritatem & decoꝝ: & affert exẽplũ eoꝝ q vt trãquillitatẽ mentis haberent: & ſecuritatẽ dimiſſis negociis publicis ad otiũ cõfugere ꝯtenti re ſua familiari nihil appetentes: & in p̃mis p̃hi: q bona fortunę ꝯtẽnentes & ducẽ nãm ſequutĩ libere in ſuis hortulis gymnaſiiſq; viuebãt humana diuinaq; cõtemplãtes: vt q̃ſi dii in terris viderent̃: ſed caligine ĩfidelitatis obducti viã ſalutis q̃ nõdũ reſerata erat ĩuenire nõ potuerũt. Vñ vicẽ illorũ dolere dẽmus: qd. n. illi nõ effeciſſent: illuſtrantq; tã pfunda doctrina hoc nubilo infidelitatis diſcuſſo. ¶ Ad ociũ: ceſſationẽ negocioꝝ & curę publicę. ¶ Publicis: gubernatiõe reip. ¶ Perfugerũt: tãq̃ in locũ tutũ: & nõ obnoxiũ tot fluctibꝰ: quot ſurgũt in rep. vñ dicit ĩ orõne p L. Murena: q. n. fretũ: quẽ euripũ tot motus tot varias hr̃e putatis agitatiões: quot fluctus: q̃ntas ꝑturbatiões: & quãtos ęſtus habet rõ comitioꝝ: dies intermiſſus aut nox interpoſita ſæpe ꝑturbat oia: & totã opinionem pua nõnũq̃ mutat aura: ſæpe ẽt ſine vlla apta cã fit aliud atq; exiſtimabamꝰ.

FRA. MAT. ℭ Nec vero &c. Argumẽtũ ẽ a maiori ad minꝰ: ſi nõ ſunt expetẽda ĩpia: multo minus cętera ĩpia expetẽda nõ ſũt. cũ ſint bona media: nihil aũt expetibile niſi qđ honeſtum eſt: & qđ hõeſtũ bonũ. Quo ãt bñ vti: & male poſſumꝰ id bonũ ñ ẽ vt ſupius ẽ oñſũ. ¶ Nõ acci. qđ multi fecerũt. ¶ Deponẽda: qđ

oĩs debet eẽ cõtẽtio. Nec vero ĩperia expetẽda, ac ĩ potiꝰ nõ accipiẽda, ĩterdũ, ac deponẽda nõnũq̃. Vacãdũ aũt ẽ oĩ aĩ ꝑturbatiõe: tũ cupiditate & metu: tũ ẽt ęgritudine voluptate aĩ: & iracũdia vt trãqllitas adſit, & ſecuritas, q̃ afferat, cũ cõſtãtiã, tũ ẽt dignitatẽ. Multi aũt & ſũt & fuerũt, q eã quã dico trãquillitatẽ expetẽtes à negociis publicis ſe remouerũt, ad ociũq; ꝑfugerunt.

Lycurgus Lycurgus fecit: q regnũ: qđ obtinere poterat: cum regnaret añq̃ manifeſtũ eſſe frĩs vxorẽ p̃gnãtẽ eẽ puer eſſe declarauit: ſi mas foret. Quo nato vt regẽ ſed vt pueri tutorẽ ſe geſſit: & adulto regnũ tradidit: q charilaꝰ eſt vocatꝰ. ¶ Vacãdũ aũt oĩ &c. Docuit qd viro forti magnanimo faciẽdũ eẽt: nũc q̃õ faciẽdũ ſit oñdit: & pleno fugit̃ p̃cipienti officio. Dicit ãt oĩ aĩ ꝑturbatiõe carẽdũ: vt impleri ea poſſint q̃ tradidit. Nã vbi aliq̃ ac eſt ꝑturbatio: liber aĩus eſſe ñ põt. Si liber nõ ẽ neq; trãqllus eẽ põt: neq; cõſtãtiã aut dignitatẽ ĩ agendis rebꝰ ſeruat̃. ¶ Tũ cupiditate: q̃tuor gña ſunt ꝑturbatiõis: vt ſupradiximus Perturbationis quatuor quorum multæ ſunt ſpẽs hęc quidã recte appellãt reꝝ humanaꝝ carnifices. Nã hoĩes ferme oẽs vexãt: qđ ſi qs eſt: nec ſpat nec metuit: is hũana oia cõtẽnit: q nec lętis effert̃: nec triſtibꝰ depmit̃: is oia q̃uis grauia patit̃: ex quo liber eſt: & ſecurus: oiaq; cõſtãter & cũ dignitate opat̃. Cudiditatis oĩs ꝑturbatio ẽ aĩ. motꝰ: vł rõnis exps: vł rõnẽ aſpnãs vel rõni nõ obediens: iſq; motꝰ aut bõni aut mali opiõne icitat̃: ſũtq; eo q̃tuor ꝑturbatiões. Duę ex opinione bõi voluptas & cupiditas. Eſt aũt voluptas geſtiens. i. p̃ter modũ elata lętitia opiõne p̃ñtis magni alicuiꝰ boni: rõni nõ obtẽpans. Cupiditas vero q̃ & libido vocat̃, ẽ appetitio opĩati magni boni rõni nõ obtemperãs. Duę reliq̃ ꝑturbatiões metus ẽt ęgritudo ſunt ex opiniõe mali. Nã metu ẽ opinio magni mali ĩpẽdentis: ęgritudo vero magni mali p̃ñtis his ꝑturbatiõibꝰ: vt ait Ci. ĩ q̃õnibus tuſcu. q̃s in vita boĩum ſtultitia q̃ſi q̃ſdã furias inĳcit: atq; incitat oĩbꝰ viribꝰ: atq; opibus: repugnãdũ ẽ: ſi volumus h̃ qđ datũ ẽ vitę tranqlle placideq; traducere. ¶ Iracũdia: q̃ eſt vt ſtoici diffiniũt: ira inueterata, & plena odii vlciſcendi tp̃s obſuãs: eſt aũt ſpẽs cupiditatis. ¶ Trãqllitas: ſumma q̃es nihil oĩno hñs ꝑturbationis: & ad lętitiã voluptatẽq; reſpicit. ¶ Securitas hęc efficit: vt nihil timeamus: & ad metũ refert̃ & ęgritudinem. ¶ Cõſtãtiã: ne frãgamur dolore vel metu. ¶ Dignitatẽ: ne ſpe vel lætitia nimiũ efferamur. ¶ Multi ãt &c. hic cõparatio fieri vr̃ eoꝝ: q q̃eti: & trãquilli in agris ſuis vixerunt: re familiari cõtenti: & oĩ perturbatione uacui: et eoꝝ q parãdis opibus fuerũt ĩtẽti: nã ſicut q ĩ agris uiuũt re familiari cõtenti. hoc ꝓpea faciũt ut liberi ſint: ita q opibus pandis ſtudẽt id faciũt: ut liber ſit nullius rei ĩdigeat qui ĩ ſolitudĩs uiuit ſuis cõtentus nulli ꝑturbationi: aut homini ſeruit: qui hmõi eſt liber eſt: eodem mõ q opibus abũdat potẽs eſt qui potens eſt nullius ĩdiget q nullius indiget in nemini paret. & ſic idẽ p̃ſtare vident opulentia et ſolitudo utraq;. n. libertatẽ trãquilitatẽq; parit: ocioſoꝝ aũt uitæ eoꝝ uitã p̃fert, qui in rep. uerſant̃. ¶ Multi ſunt, ætate mea. ¶ Et fuerunt, ut Q. Cincinnatus q obſeſſi cõſulis, et exercitus liberator ab aratro uocatus ad dictaturã uenit: ac rurſus faſcibus depoſitis quos feſtinãtius uictor reddiderat q̃ ſumpſerat imperator ad eoſdẽ iuuencos et q̃tuor jugeꝝ p̃diolũ redĳt ut Columella ait. idem inſtitutũ. C. Fa. et Cu. dẽtatus ſecuti ſunt.

A S C. ℭ Omnis cõtentio. i. contentio: et pugna debet eſſe iuris magnanimis. Vero p ſed: nec impia ſup. ſunt expetenda viro fortis: at. i. immo ſup. impia ſunt interdum nõ accipienda offerent̃: ac ꝓ et ſũt ſup. deponẽda uiro forti nõnunq̃. i. aliquã. io quãdo. ſ. aut minus honeſta decoraq; illi ſint. Accipit̃ aũt hic impium pro ea ptãte, quã pro tpe uir ſtrẽnuus in milites, qbus iperaſſet exercebat non p rerũ monarchia. Aũt p ſed uacãdũ ẽ. i. uacuũ eẽ oportet oĩ perturbatiõe aĩ. tũ. i. pariter cupiditate, et metu. tũ. i. pariter ẽt ęgritudie. i. tædio, aut amaritudine q̃ qđ ęgre fert̃, et uoluptate. i. illicita delectatione animi, et ira. aut trãquillitas, et ſecuritas. i. ſeparatio a curis aſſit, q̃. ſ. ſecuritas efferat non temeritatem ſed tum. i. pariter etiã dignitatem. i. cõdignã maieſtatem. Libertatis proprium Antem pro ſed multi ſunt et fuerunt, qui expectantes eam quã dico trãquillitatem remouerunt ſe a negociis publicis.

In his & nobiliſſimi phi,lõgeq́ prĩcipes:& qdã hoĩes ſeueri & graues,nec ppl̃i,nec prĩcipũ mores ferre potuerũt:vixerũtq́ nõnulli ĩ agris delectati re ſua famili ari, His idẽ ppoſitũ fuit,qđ regib⁹:vt ne q̃ re egerẽt: ne cui parerẽt:libertate veterent,cuius pprĩũ ẽ ſic viuere,vt velis.Quare cũ hoc cõe ſit potẽtiæ cupidorũ cũ his,quos dixi,ocioſis, aliter ſe id adipſci poſſe arbitrãt,ſi opes magnas habeãt:alteri,ſi cõtẽti ſint & ſuo & paruo.In quo neutroꝝ oĩno cõtẽnẽda eſt ſnĩa.Sed & facilior,& tutior,& min⁹ aliis grauis,aut moleſta vita eſt ocioſorũ,Fructuoſior autẽ hominũ generi,& ad claritatẽ,amplitudinem quæ aptior eorum,qui ſe ad rempu,& ad magnas res gerendas accõmodauerũt.

PET. MAR. ℂ In his:in numero hoꝝ q ad ociũ pfugerũt. ¶ Nobiliſſimi notiſſimi:clari & multi nois. ¶ Lõge principes:valde primi inter ipſos phos. ¶ Seueri iuſti & inimici malis moribus.Se ueritas ẽ magta pudoris & modeſtiæ. ¶ Et gra.virtute ple/ni i q̃ pſeuerãt. ¶ Principũ: q adminiſtrãt rẽp. Nã principes dicunt primi in rep. vñ dicit in pmo de oratore ad Qu.fratrẽ.Cũ igiẽ iueheret in cãm pncipũ ɔſul.,philippus.i.op/timatiũ:qbus aduerſabatur. ¶ Re familiari:domeſtica nõ q̃rentes magſatus : ſed ɔtẽti eo qđ hẽbãt. ¶ His : hoibus: qui ad ociũ pfuerunt . ¶ Propoſitũ:eundẽ finẽ ſibi aio p/poſuerãt:& idẽ cõſiliũ qđ reges qui volũt iõ regnare : vt nulli⁹ rei egeãt: ne cui pearnt: & libertate vtanẽ:hoc idem ipſi ſapientes aſſequunẽ& re ctius:vñ Cato apud Cic.li. iii.de fini.ait:Sapiens recti⁹ appellaẽ rex q̃ Tarquinius:qui nec ſe nec ſuos reger potuit. Rectius maẽ populi q̃ Sylla:q̃ trium peſtiferorũ vitiorũ luxuriç,auaritiæ,crudelitatis magiſter fuit,Rectius diues q̃ Craſſus:q niſi eguiſſet:nunq̃ Eufratem nulla belli cã trãſire voluiſſet.Recte ſolus liber nec dñationi cuiuſq̃ parens nec obediens cupiditati.Recte inuictus cuius ẽt ſi corp⁹ cõſtringaẽ:aio tñ vincula inijci nulla pñt. ¶ Libertate : vt eſſent liberi in otio qđ ſeq̃bãẽ. ¶ Cui⁹:libertatis. ¶ Propriũ eſt: vt qs viuat vt vult.Libertas.vt volunt ſtoici, eſt poteſtas opandi qua ſtulti & mali oino carent. Libertas inqt in padoxis eſt ptãs viuendi vt velis:& ille viuit vt vult:q recta ſequiẽ:qui gaudet officio:cui viuendi via cõſiderata atq́ puiſa ẽ:q legibus nõ pp metũ patet ſed eas ſequitur atq́ colit qđ ſalutare maxime eſſe iudicat:q nihil dicit:nihil facit:nihil cogitat deniq́ niſi libẽter ac libere.Nec ẽ valla res q̃ apđ eũ pl⁹ polleat q̃ ipſius volũtas atq́ iudiciũ.Solus ſapiens oĩa ſpõte facit:& nihil iuit ſ:nihil coactus:at oĩs leues cupidi: iprobi: laſciui ſunt ſerui:ſeruiũt.n.affectibus:qua ſeruitute,nihil pt eſſe miſerius. Iuriſcõſulti ſic finiũ.Libertas eſt naturalis facultas eius qđ cuiq́ facere libet:niſi qđ aut vi aut iure phibeẽ. ¶ Quare cũ hoc ſit: igiẽ inqt Cic.cum hoc cõe ſit phis & regibus vt.ſ.libertate vtantur:viuãq́ vt velint.Reges arbitranẽ ſe id qđ ſibi propoſuerunt adipiſci:ſi habeant magnas opes:ocioſi aũt:ſi cõtenti ſint re ſua domeſtica & pua ergo finẽ hũc quẽ ſibi vtriq́ ppoñũt:diuerſo mõ aſſequunẽ. ¶ Alteri:reges. ¶ Opes magnas:regnũ opulentũ magnaſq́ potentias. ¶ Alteri:ocioſi & phi ſi ĩponãt finẽ cupiditatibus:& re parua cõtenti ſint:⁹qm puis & minimis natura cõtẽta ẽ. Vñ dicit Sene. Nõ q pauꝝ hẽt:ſed q plus cupit pauper eſt.Et ille beatiſſimus eſt & ſecurus ſui poſſeſſor:q craſtinũ ſine ſollicitudine expectat:& breuiſſima ad diuitias p cõtemptũ diuitiaꝝ via eſt. ¶ In quo: i qua re:& tali ppoſito neuter iprobãdus ẽ,ſed ẽ facilior ad id ɔſequẽdũ & aptior vita ocioſoꝝ. ¶ Sed: vita eorũ q ad remp.accedũt:& illã regũt atq́ gubernãt ẽ vtilior humanç ſocietati & clarior:nã niſi eẽnt q rẽp. gererẽt:& i mediũ labores ſuſciperẽt: maxĩs iacturis hoĩes afficerenẽ & ciuitates. Vñ ſapientis ẽ admiſtrare rẽp.& oĩa pati p vtilitate cõi:quapp cum hęc vita fructuoſior ſit:anñ/ponenda eſt ocio,hoc aũt dicit pp ſe Cice.q in negocijs publicis curriculo honorum oculiſq́ ciuium vixerat:omittens ociũ:a quo vſq́ ad ea tempora:in qbus turbulẽtiſſime tẽpeſtatis in rep.exortæ ſunt : & hæc in ocio ſcribebat : abhorruit.& ambitionibus capiebaẽ & in iudicijs foroq́ regnare geſtiebat:cũ hęc ſcriberet poſt necẽ Cæſaris & octauio viã tyrãnidẽ affectãte ad ociũ confugerat : in quo philoſophabaẽ vt aliquod monimentũ ocij ſui extaret. ¶ Neutrorũ:nec ocioſorũ ſiue phophorũ nec regum . ¶ Facilior : qm facilius poſſumus philoſophari q̃ regnare: & phi nõ exponũt ſe tot fluctibus quot reges. ¶ Et tutior:ſecurior : qm phi nõ timet gladios fortunç:quibus reges obnoxij ſunt. Vnde dicebant Xerxes illaturus bellum græciç & traiecturus Helleſpõtũ auctore Herodoto:Magna negocia magnis cum periculis fiunt. ¶ Minus grauis: qm nõ offendunẽ hoies ocio philoſophorũ:ne inuident illis:ſed regibus: qm maiorib⁹ inuideẽ. ¶ Fructuoſior:afferens maiorẽ vtilitatẽ cõi hominũ ſocietati. ¶ Ad claritatẽ:ſplendorẽ nois. Amplitudinẽ gl̃iã.

FR. A. MAT. ℂ Nobiliſſimi phi:vt Socr. Pla. ¶ Populi:vt Pla.de quo ſupra dcm,eſt principum: vt Pythagoras:,qui Polycratis Samij miſcentẽ tyrãnidẽ fugiẽs poſt lõgas diſcẽdit cã ſuſceptas pegrinatiões:i Italiã venit:& i ea cõſtitit regiõe: q̃ magnas grçcia appellata ẽ ¶ Hoies ſe.& gra. Sicuti Scipio maior:q cũ Romanoꝝ principũ mores ferre nõ poſſet liternũ ſe ɔtulit: vbi geti ſe dedit. ¶ Vix erunt in agris: vt Qu.Cincinnatus. ¶ Quod regibus:qui vt nemini pareant i aut cuiuſpiam egeant auxilio ſuperiores ſtudent eſſe : res q̃dem eadem eſt ſed ratio diuerſa philoſophi & viri graues deſpicientia rerum:reges vero opibus & potentia libertatem aſſequunẽ. ¶ Sic viuere vt velis:modo recta & honeſta ſequaris.nihil.n.velle debe/mus:qđ nõ rectũ honeſtũq́ ſit. ¶ Quare cũ hoc cõe ſit . Nã ocioſi & reges eundẽ fine ſibi proponunt . ¶ Alteri:reges. ¶ Suo & paruo: vt Curius & Fabritius de quo Virg.puoq́ potentẽ fabritiũ. ¶ Oĩno cõtẽnenda :nõ tñ oĩno pbãda. Nã qui ſuæ quieti cõſulunt vnum iuſti iç genus aſſequuntur q neminem iniuria afficiunt:altero vocant:qm nõ repellũt a quibus poſſent & deberẽt iniuriã:qui vero nemini parere: & nulli ſubeſſe volunt:plerũq́ inſolentes efficiunẽ: & ęqtatem non ſeruant. ¶ Sed facilior:nunc in quo vtraq́ differat vita:& eius q ocio ſe dedit: & eius q parãdis opibus ſtudet: manifeſte declarat:alterã.n.tutiorẽ:minuſq́ aliis grauẽ:alterã fructuoſiorẽ hoĩum generi:& ad gloriã cõparadã aptiorem dicit eſſe:ex quo aperte theoricam practice pponit.

ASCE. ℂ Et pfugerunt.i.tanq̃ i locũ tutiorẽ ſe receperũt ad ociũ .i.advacationem rerum pcipue publicaꝝ. In his.i.inter hos qui ſic aer fugerunt.i.etiam nobiliſſimi philoſophi & longe principes,ideſt longe ante alios in philoſophia pricipatum obtinentes:& quidam homines ſeueri.i.rigide ſequentes verum & graues.i.multum conſtantes,nec potuerunt ferre.i.perpeti mores populi:nec principum & vixerunt nonnulli in agris delectati ſua re familiari . Idem.propoſitum fuit his,ideſt huiuſmodi viris q regibus.vt.ſ.ne qua.i.nõ aliqua re egerent:& ne.i.vt nõ parerent :cui.i.alicui & vt ſup.vterentur libertate : cuius.ſ.libertatis proprium eſt viuere ſic vt velis.Quare.i.quãobrem:cum.i.quando quidem hoc.ſ.quod dicti appetunt:ſit cõmune potentiæ modorum : qui liberi eſſe & nulla re agere volunt cũ is quos ocioſos dixi: alteri.ſ.priores iam dictorum hoc cupidi arbitrãtur ſe poſſa adipiſci.i.obtinere id:vt.ſ. libere & ſine egeſtate viuant: ſi habeãt magnas opes:alteri.ſ.philoſophi:& eorum ſimiles arbitrantur ſe poſſe adipiſci id ſi ſint contenti:& ſuo .i. ſua re:& paruo.i.ea modica:in quo.i.in qua re:ſententia : ideſt iudicium:& opinio neutrorum.i.neq́ cupidorum:neq́ cõtẽnentium:eſt contẽnenda,ideſt aſpernenda:omnino:ideſt naturaliter:ſed vita ocioſorum.i.in ocio. non autem ceſſatione ſed priuatione duntaxat magiſtratum & rerũ pu.diligentium eſt:&.i.pariter facilior & tutior: & minus grauis:aut moleſta alius. Autem pro ſed vita ſup.eorum qui ſe accommodauerunt.i.commodos & idoneos fecerunt ad rempub.& ad magnas res gerendas eſt fructuoſior generi hominum:& aptior ad claritatem & amplitudinem.

ℂ Quapropter

Quapropter & his forſitã cõcedendũ ſit rẽpu. nõ capeſſentibus, q excellẽti ĩgenio otio doctrinęq; ſeſe dedi derũt: Et his, q aut valetudĩs ĩbecillitate, aut aliq̃ grauiore cã ĩpediti a rep. receſſerũt: cũ eius admĩſtrãdę ptã tẽ aliis laudẽq; ꝯcederẽt: quibus aũt talis nulla ſit cã, ſi deſpicere ſe dicãt ea, q̃ pleriq; admirẽt, impia & magĩſtratus: his nõ mõ nõ laudi: veꝝ ẽt vitio dãdũ puto: quoꝝ iudiciũ ĩ eo qd gloriã cõtẽnãt, & p nihilo putẽt, difficile factu ẽ, nõ pbare. Sed videẽt labores, & moleſtias, tũ offenſionũ, tũ repulſaꝝ. q̃ſi quãdã ignominiã timere & ĩfamiã. Sũt enim, q ĩ rebus cõtrariis parũ ſibi cõſtent: voluptatẽ ſeueriſſime cõtẽnant, in dolore ſint molliores, gloriam negligant, frãgãtur infamia, Atq; ea quidem non ſatis conſtanter. Sed his, qui habent

PET. MAR. ¶ Quapropter: ponit illos qbus forſitã cõcedit nõ capeſſere rẽp. q. ſ. cũ ſint excellenti igenio pdicti doctrinę ꝯtẽplationiq; ſe tradunt: aut q valetudinarii ſunt vt munera reip. obire nõ poſſint: q̃ aũt taliũ hoiũ officia eſſe debeãt dicet. ¶ Imbecillitate: iſirma valetudine. ¶ Quibus aũt. i. illi q non tradiderũt ſe doctrinę: aut nõ ipediunt mala valetudie aut aliqua cã grauiore & omittũt curã reipu. ab offõ diſcedũt hois q ẽ natura ciuilis. Vñ vituperãdi ſũt & maxie ſi ob id pitia dãnũ patiaẽ: & aut Cice. cũ dicãt ſe nõ rẽp. aut eius onera fugere. ¶ Sed iperia honores i hoc laudãdi videnẽ: & difficile ẽ illoꝝ ꝓpoſitũ nõ laudare & conſiliũ: ſed apparet ipſos fugere moleſtias: repulſã i petẽdis magiſtratibus & cetera q̃ accidere dñt: & ifamiã afferre videnẽ. ¶ Deſpicere: cõtẽnere. ¶ Pleriq; maior pars hoium. ¶ Admirenẽ magni aeſtimẽt. ¶ Dãdũ vitio i. vituperãdũ: comici dicũt verto vitio: & idẽ eſt qd vitupero. ¶ Iudiciũ: ſniam & opinionẽ. ¶ Labores q ſubeũdi ſunt: dũ p magiſtratu qs ambit: & alios prẽſat emerendorũ ſuffragioꝝ cã. ¶ Et moleſtias: q̃ ſubeundę ſunt in ipſa petitiõe magiſtratus impii honoꝝ. ¶ Offenſionũ. i. lęſionũ qm̃ offendunẽ ambitione & prẽſatiõe cõpetitoꝝ: offendere i hanc ſignificationẽ eſt in aliqd incurrere atq; icidere. ¶ Repulſarũ: qm̃ non adipiſcunẽ magiſtratũ quẽ petebant affectantes alios p ſuffragiis. Ille fert repulſam q nõ adipiſcit magiſtratũ quẽ petit. ¶ Sunt. n. pbat id qd dixit: & hoc in phos dr quos oñdit iõ ad rẽpu. nõ accedere: qm̃ ſunt aĩ abiecti & demiſſi: & ſe nõ adepturos qd petũt arbitranẽ: nõ qd ꝯtẽnant honores: ſed qa timent repulſam tanq̃ ignominiã: ſunt. n. phi. ſ. & alii. ¶ Parũ ſibi cõſtent: paꝝ ſint cõſtãtes a ſe: & q̃ſi ipſis diſſipent: qd eſt cõtra fortitudinẽ cõſtãtiã & magnanimitatem. ¶ Seueriſſime: grauiſſime: & cõſtãter: i dolore q eſt cõtrarius voluptati. ¶ Molliores: fracto aĩo & molli: vt ſunt foeminae: & hoc appet ipſos nõ eſſe fortes q ſeueriſſime voluptatibus, & fortiter doloribus reſiſtunt. Illoſq; aĩo ſuo putãt inferiores. ¶ Frãganẽ: nõ poſſint ferre ifamiã: certe timenda eſt ifamia: vt dixi, & de nomine ſolliciti rẽ debemus: ſed vir fortis & magnus nõ timet infamiã iniuria illatã. Vñ adminiſtrãtibus rẽpublicã ſubeũdę ſunt offenſiones p aeqtate ac iuſtitia ſeruanda: & veritas potior & antiqor eſſe debet quocũq; hoie: & infamia ignominiaq; ſubeũdę ſunt: cũ iniuria inferunẽ. Nullũ. n. eſt maius theatrũ ipſa cõſcientia: qua freti oĩa deſpicere poſſumus & debemus. Vt de Fabio Maxĩo legiẽ: q nõ ponebat rumores ante ſalutẽ: dicebat q; nefas eſſe ſuccenſere pãę i ẽt ſi nos offenderit. Pla. in ſcdo de legibus ſic ait. Iudices prudentię ac fortitudinis oportet eẽ pncipes. ¶ Sed his q habent: poſitis his qbus forte daẽ uenia ſi rempu. nõ capeſſunt: illos nũc affert q ſine aliq̃ cũctatione rẽpu. gerere debent duplici rõne ducti: qm̃. ſ. aliter ciuitas regi non poſſet: & reſpub. ſi nemo magiſtratũ peteret: & ſi quiſq; munera publica & curam recuſaret. Adde etiam q; magnitudo animi nõ põt declarari niſi i negociis nam cum quis res magnas & arduas magno animo & elato gerit: tunc magnanimus dicitur: ergo eſt opus talia obire: ſi magnanimi haberi volumus: & eſſe.

FRA. MAT. ¶ Quapp &c. qm̃ minus grauẽ & moleſtã eſſe volũt otioſorũ vitã: iõ de phis ſubiũgit: & illis ꝯcedẽdũ fortaſſe dicit cũ excellenti igenio ſint: vt doctrinę totos ſe dedãt: & rẽp. nõ capeſſant: qd multi fecerũt: vt Pla. Rõ vero eſt: qa prodeſſe plurimũ pñt aliqd excogitãdo & ſcribendo: qd & pñtibus & poſteris vtilitati futuꝝ ſit. Forſitã vero addidit eius qd ſupius ꝯtra Pla. & phos dixit minime imemor. ¶ Et iis: addit alios: qbus ꝯcedẽdũ ẽ rẽp. nõ capeſſere. ¶ Valetudinis imbecillitate: vt Scipio ſupioris Africani filius quẽ valetudinariũ ſed doctiſſimũ legimus fuiſſe: is eſt q Pauli Aemi. filiũ adoptauit, a quo Carthago & Numãtia deletae ſunt. ¶ Aliq̃ gra. cã: pp ſeipſum certe hoc dicit Ci. q cũ occupatã a Caeſare videret remp. Satius duxit eã relinqre: & totũ ocioſe dedere q̃ in illa verſari: qd ſi feciſſet: & ſibi nocuiſſet: & ꝓ deſſe illi minime potuiſſet: hoc ipſe Ci. ſcri. in epĩs. ¶ Quibus aũt. ſi qui igr ſunt qbus nulla cã ẽ q̃n rẽp. capeſſant: ſi ea nõ attingũt: nõ mõ nõ laudãdi ſunt ſed ẽt rẽphẽdẽdi. ¶ Talis cã ingenii imbecillitatis: valetudĩs. ¶ Quoꝝ iu. &c. q; inqt gloriã ꝯtẽnãt: & ipſo atq; cetera oĩa que magna & pręclara a pleriſq; exiſtimant: iprobare non facile eſt. Qui. n. hoc faciũt laude digni ſunt. Cũ magnanimi ſit ea pro nihilo hre q̃ ceteri appetũt. Sed vident res hmõi ppea non appetere q; labores & moleſtias metuunt. In quo magnanimi nõ ſunt hñdi. Magnanimus. n. nihil timet: qd neq; ab iporbitate neq; ab ipo ꝓuenit. Q̃ d ſi magiſtratũ populo petat non recte iudicante ſed temere: & repulſam patiaẽ. Q̃m id non ſua iprobitate: ſed ppl̃i accidere intelligit: pati ęquo aĩo debet: qd ſi aſſequiẽ: non debet laetitia efferri. Cato ſenior repulſis tã q̃ honoribus gaudebat: vt legimus: ergo accuſandi ſunt multi q timore laboris & moleſtiaꝝ ocioſe dedũt & remp. nõ attingũt. ¶ Offenſionũ: errorũ vt ſi delecti exercitus duces victores non reuertanẽ: offendere. n. peccare eſt trãſlatiõe ab eo ſumpta: q iter ãbulãdũ ad lapidẽ pedẽ offendit. ¶ Repulſaꝝ: u magiſtratũ petãt cũ digni ſint: & tñ vulgi ſuffragiis repellanẽ. ¶ Ignominiam: graue notã & ſugillationẽ q̃ nomen lędat: ignominiã dixerũt veteres: & iure cõſulti de ignominioſa ſcribũt miſſiõe. ¶ Sũt. n. &c. paꝝ ſibi cõſentiũt: vt cũ res humanas deſpiciãt vt gloriã impia magiſtratus labores tñ: & moleſtias p cõi vtilitate pati nõ poſſint. ¶ Voluptatẽ ſeue. cõtẽnãt: qd tẽperãtis eſt. ¶ In do. ſint molliores: qd ẽ ꝯtra fortitudinem: q̃ circa difficilia cõſiſtit: difficilius aũt eſt dolorem ęquo aĩo pati: q̃ a voluptate abſtinere: & minus fortes habenẽ: q voluptatẽ reſpuũt: q̃ q dolorem pferunt. ¶ Sed ab his q &c. Non cõſonare ſibi ipſi Ci. vr Supius. n. non expetenda ac potius: aut nõ accipienda interdum: aut nõnunquã deponẽda imperia dixit: nunc vero adipiſcendos magiſtratus dicit. Sed minime diſſentit: aliud eſt magiſtratus adipiſci: aliud iperia expetere. Nã q adipiſciẽ: deo adſcitur qa mereẽ: non aũt cupit. Qui vero expetit ſępe malis artibus nitiẽ. Nõ ſunt enim expetendi honores: ſed ſi deferunẽ nõ ſunt cõtẽnendi: pſertim ſi in illis cõſtituti humanę ſocietati vtile eſſe poſſumus. Nõ minus autem peccat qui operam ſuam reipu. negat cũ prodeſſe poſſit q̃ qui imperia & magiſtratus nimium affectat.

ASC. ¶ Quapp ꝯcedẽdũ. i. ignoſcendũ: aut pmittendũ ſit forſitã &. i. pariter his nõ capeſſentibus. i. nõ acceptãtibus rẽpu. i. adminiſtrationem reipu. i. qui exiſtentes excellenti ingenio dederunt ſeſe doctrinae id applicuerunt ſe ad docendum: & i. pariter his qui impediti aut imbecillitate valetudinis idest quia valetudinarii ſunt: aut aliq̃ cã grauiore. i. maioris penſi: ac momenti receſſerunt a rep. i. ab eius adminiſtratiõe: cũ cõcederent. i. vltro pmitterẽt aliis ptãtẽ & laudẽ eius. ſ. reip. adminiſtrandę. Autem pro ſed: ego puto his qbus nulla talis cã ſit: ſi ipſi ſup. dicant ſe deſpicere ea quę pleriq; admirenẽ. ſ. impia & magiſtratus: nõ mõ nõ dãdũ ſup. eẽ laudi: verũ etiã vitio quoꝝ iudiciũ nõ approbare in eo q; contemnãt: & putẽt. i. reputẽt p nihilo: gloriã & difficile factu. i. vt fiat: ſed ſup. tales videnẽ timere labores vt moleſtias: tum. i. pariter offẽſionũ dũ gererẽt: tũ. i. pariter repulſaꝝ dũ peterẽt.

Pauli Aemilii adoptiuus fui

Scipio minor.

Cato ſenior repulſis gaudebat tã honoribus.

Plato

Qui magiſtratu digni

quaſi quādā ignominiā & īfamiā. Enī .p qa ſunt ſup. hoiēs q ꝯſtent. i. ꝯſtātes: & vniformes ſibi ſint par͡ i contrariis. i. aduerſis ferendis: & q ꝯtemnāt ſeruiſſime voluptatē: vt ſint meliores. i. īpatientiores & vincibiliores q̄ deceat i dolore: & q negligāt gloriā: & ſup. frāgant īfamiā. i. q fortiter ꝯtēnūt delitias carnis: & ſtrepitū fortunę: ſed p̄nt pati modi cū dolorē: aut modicā cōtu melīā ꝯ̄nimiter: q̄les hodie conſpiciunt̄ p̄ſes totos dies ofonib᷒ i tēplis īpartiētes: & cū redierint .p modica of fenſione in familiares debac chātes: & fere īſaniētes. Atq̄ q. i. certe faciūt ſup. ea q̄ dcā ſunt non ſatis conſtanter.

humanas contēnāt. i. oīa quæ homini accidere poſſunt in vtrāq̄ partem. ⸿ Tranquillitas: ſedatio perturbationum. ⸿ Si quidem: affert ratonē quare capeſſentibus rēpu. humanæ res deſpiciendæ ſunt. ⸿ Nec anxii: angor eſt ægritudo præmens: & dicitur anxius plenus anguſtia. ⸿ Cum grauitateque decet virum q nunq̄ mentitur & in virtute perſeuerat: eſt grauitas comes conſtantiæ: & qui anxius eſt & ſollicitus nō pōt eſſe grauis & conſtans. ⸿ Quæ tranquillitas animi: & ſecuritas & vita ſine angoribus deſpicientia rerū & grauitas atq̄ conſtantia. ⸿ Eo: tanto facilius eſt philoſophis ſeruare grauitatem & vacare affectibus: quāto minus eſt in ipſis quo ſit in manu fortunæ.

a natura adiumēta rerū gerēdarū, abiecta oī cūctatiōe adipiſcendi magr̄at᷒ ſunt: & gerēda reſp. ē. Nec. n. aliter aut regi ciuitas aut declarari aī magnitudo pt. Capeſſentib᷒ āt rēp. nihil min᷒, q̄ phis: haud ſcio an magis ēt, & magnificentia & deſpicientia adhibēda ſit rerū humanarum & (quā ſępe dico) trāquillitas animi, atq̄ ſecuritas. Siquidem nec anxii futuri ſunt: & cum grauitate cōſtātiaq̄ victuri, quæ eo faciliora ſunt phis, quo minus patent multa in eorū vita, quæ fortuna feriat.

PET. MAR. ⸿ Adiumēta a natura: q valent igenio: prudētia virib᷒ corpis. ⸿ Abiecta cūctatōe: ſine aliq̄ mora. ⸿ Gerenda: admiſtrāda. ⸿ Neq̄ aliter: niſi laboribus & induſtria eorū: q cū habeāt adiumenta naç: hoc p̄ſtare p̄nt. Et Plato in libris de rep. vult phos ſuos accedere ad rēp. ne praui iperent: & vt ipſi i laude verſent̄. Bn̄ igr̄ li. v. Erit reip. ſi ciuilis potētia cū phia ꝯgruerit. Idē ait li. vii. Ineruditi veritatiſq̄ inexpti nequaq̄ ciuitatis curā ſufficiēter habituri ſunt. Sapientes igr̄ rēpu. capeſſere debēt .p vtilitate cōi: q̄m laudabilior eſt eorū vita: q i negociis publicis verſant̄ q̄ ocioſorū. Aut declarari magnitudo animi: q̄m magiſtrat᷒ virū oſtēdit & declarat: vt Bias dixit: & tūc cognoſcit̄ magnanimus: quē phi i ſuis vmbraculis inſtituūt de magnanimitate p̄cepta tradentes: cū circa magna verſat̄ vt decet: & non flectit̄ aliqua cupiditate aut ambitione: ſed oia ſua officia ad iuſtitiā dirigit. Vn̄ dicebat Cyrus vt eſt apud Xenophōtem. Opus eſt maximū pulchre iperare & pncipē decere ſubditis anteire nō dolo & ocio ſed .prudentia & induſtria: & principē decere nō ſe bonum p̄ſtare dūtaxat: verū etiā .p ſubditis diligentiā agere vt q̄ optimi futuri ſint. Et i viii. dicit. Bonus pnceps eſt hominib᷒ lex videns: q̄m ſatis ē q & moderet̄ & videat: puniatq̄ delinquentē: & Diocliti anus iperator vt auctor eſt Vopiſcus dixit: nihil eſſe difficili᷒ q̄ bn̄ iperare. Phs i. v. ethices ſic ait: optim᷒ eſt nō q ad ſe ipſum ſed q ad aliū vtit̄ ipſa virtute: hoc. n. eſt op᷒ difficile. ⸿ Nō pōt declarari: oſtēdi & poni ī exercitationē: q̄m laus virtutis in actiōe cōſiſtit. Vn̄ debemus p̄cipere de virtute: & ipſam exercere vt melius declaretur. ⸿ Capeſſentibus aut rēpu. Nūc p̄cipit qd facere debeāt hi q capeſſunt rēp. oia. ſ. humana deſpicere non minus q̄ ipſi phi: qui bona externa nihil curāt licet difficile ſit hominem vacare affectibus: q in honorū petitiōe verſat̄: ſed quo difficilius: hoc erit p̄clari᷒ q̄m virtus vt dictū eſt circa difficile verſat̄: & oia bona difficilia ſunt: vt inqt Pla. igr̄ q in re difficili virtutē amplectitur: laudabilior eſt eo q in facili: vt eſt phs qui in ocio degēs vacat affectibus: cū nullis inimicitiis ſollicitet̄: nec lædatur iniuria. Ergo qui rempu. gerit: ſi etiā his vacat: laudabilior eſt ipſo pho: q̄m expoſitus eſt inimicitiis iniuriis pro ipſa iuſtitia: quā tuetur & miniſtrat. Magiſtratus. n. cuſtos iuſti eſſe debet: & rem cōmunem pro dignitate diſtribuere: ac ea q̄ ſunt in hominū cōmerciis ad ęqualitatē redigere ne diſcordiæ oriantur & ſeditiones habeāt etiā oportet æquitatem & bonitatem quę aliquādo legē emendat peccātem ob hoc quia eſt generalis: ſummum quippe ius ſumma eſt iniuria. ⸿ Capeſſentibus: accedentibus ad curam reip. ⸿ Nihil minus: nulla re minus: quoniam magis idigent magnitudine animi: qui rempu. gerunt: q̄ philoſophi qui in ocio verſantur. ⸿ Rerū humanarum: quę accidere poſſunt i vita. Vnde dicit Plato lib. vltimo de rep. Monet lex id optimū fore q̄ maxime in aduerſis quietem agere: & nequaquam excandeſcere: cū nihil huiuſmodi bonum aut malum clare cēſeri queat. Et Sene. dicit: calamitas eſt virtutis occaſio. ⸿ Quam: deſpicientiā. ⸿ Sæpe dico: repeto & inculco: q̄m de ipſa dictum eſt ſupra. Nō enim pōt quis eſſe magnanimus: niſi res

⸿ A natura: qui īgenio valent & bona valitudine corporis ſunt. Nec aliter. n. &c. niſi boni viri magiſtratus ſuſcipiant regi ciuitas nō pōt: neq̄ fortitudo & magnanimitas declarari: quæ in magiſtratibus & imperii p̄cipue elucet: ex quo ſecundū Ariſt. ciuili ſcientię honoratiſſimę facultates ſubſiciuntur: vt res militaris œconomica rhetorica: & ipſi᷒ finis aliarū fines ꝯtinet: eſtq̄ ſummū humanum bonū. ⸿ Capeſſentibus aūt rempu. Quid cuſtodire debeant: qui rempub. capeſſunt: nūc p̄cipit: & nō minus q̄ philoſophos ipſos res humanas deſpicere debere oſtendit. Carēdū aūt omni anxietate: & cū grauitate cōſtantiaq̄. Qui enim alicui ſubiacent perturbationi: agere aliquid grauiter & conſtanter nō poſſunt: vt ſupra dictum eſt. Monaſticā autem vitam cū politica comparare videtur facilius eſſe dicens monaſticis res humanas contēnere q̄ politicis. Quominus enim multa poſſident eo minus rerū humanarū varietatem monaſtici timent. Quominus egent eo min᷒ ſunt ſolliciti. Contra: qui i rep. verſatur neceſſe eſt: vt honores adipiſcatur: & multa poſſideat: etiam ſi magnopere non appetat: cui hæc adſunt: is timeat fortunę inſtabilitatem neceſſe eſt multa adeat p̄icula: multoſq̄ labores ſubſtineat. Quorum nihil philoſophis & in ſolitudine viuentibus cōtingere pōt. ⸿ Haud ſcio an magis: quaſi dicat multo magis adhibenda eſt. Magnificentia: in contēnendo nō aūt cōcupiſcendo. ⸿ Deſpicientia. Vt diuitias & opes amittere nō timeat: & ita metu careat: magiſtratus nō concupiſcat: delatos nō recuſet: ſi meret̄ ſed magno aio & integre gerat: nec gaudeat q adeptus: nec ſi paſſus repulſam fuerit: cōmoueatur. ⸿ Anxii: ſpe metu dolore: gaudio ſolliciti. ⸿ Cum grauitate: ſi omnis perturbatio obfuerit. ⸿ Quæ omnia &c. contēnere res humanas: non ſperare non metuere. ⸿ Quę fortuna feriat: cui in bona animi nullum arbitrium eſt. Et Bias ille: vnus ex ſeptem: omnia inquit mea mecum porto. Et Stilbon megarenſis bellum: nulla ex virtute ſpolia trahat. Sed vt Seneca inquit: Feriunt celſos fulmina montes. Idem ait excelſis multo facilius caſus nocet: & Lucanus: ad alta leuatis eſt ruere inferius.

FRA. WAT. Qui valet ingenio a natura etiā ſunt bōa valitudie corporis. Neceſſe ē eum qui ī repu. verſatur honores habere.

ASCE. ⸿ Sed magiſtrat᷒ ſunt adipiſcendi: & reſpu. eſt gerēda oī cunctatiōe. i. mora & dubitatiōe abiecta his. i. ab his q hn̄t a natura adiumenta rerū gerendarū. ſ. virtutes quas cardinales vocant. Enim pro quia nec ciuitas poteſt aliter regi q̄. ſ. ſi petant magiſtratus qui idonei ſunt nec magnitudo animi pōt aliter declarari. Autem pro ſed: & magnificentia & deſpiciētia rerū humanarū & trāquillitas animi atq̄ ſecuritas: quā ſępe dico ſit adhibenda capeſſentibus. i. adire cupientibus rē nihil. i. i nullo minus q̄ adhibenda ſit phis. i. phari volentibus: & haud. i. nō ſcio: an etiā magis ſit ſup. adhibenda rempub. capeſſentibus q̄ phis. Siqdem. i. quia certe qui ſup. rempu. gerāt futuri ſunt nec anxii: ſi quid offenſionis occurrat: & victori ſunt. Cum grauitate & conſtantia quæ. i. cuiuſmodi ornamenta ſunt eo. i. tanto faciliora phis: quo. i. quanto minus mutæ: ideſt pauciora negocia patent in vita eorum quæ fortuna feriat. i. ferire: hoc eſt percutere poſſit.

⸿ Quominus

& quo minꝰ multis rebus egēt:& qa ſi qd aduerſi eueniat tā grauiter cadere nō pñt. Quocirca non ſine cā maiores motus aīoꝝ cōcitāt: maiorq̄ cura efficiendi rē gerētibus,q̄ q̄etis: quo magis his magnitudo aī eſt adhibēda,& vacuitas ab āgoribus, Ad rē gerēdā aūt q accedit,caueat ne id mō conſideret,q̄ illa res honeſta ſit: ſed ēt vt habeat efficiēdi facultatē. In quo cōſiderādū eſt ipſo,ne aut temere deſperet ꝓpter ignauiā,aut nimis cōfidat ꝓpter cupiditatem. In oībus aūt negocius,priuſq̄ aggrediare, adhibēda ē ꝑparatio diligēs.

PET. MAR. ¶ Quo minꝰ mul.ideſt pauciora quā ī vita eoꝝ q rēpu.adminiſtrāt. Patent:ſunt obnoxia & expoſita telis fortunæ:qm̄ nō verſanť in his q̄ ſunt in manu fortunæ:vt ſunt magiſtratus imꝑia:phi.n.colunt aīum:quē fortuna ferire nō pōt aut vincere:mō ſit bene īſtitutus & vere magnus. Vñ vir bonus & ſapiēs fortunę minaci & temerarię mediū vngue oſtēdit:& illā elato aīo ſpernit: a qua qui pēdet:in magnis viris,habēdꝰ nō ē. Vnde dicit Sene. Neminē aduerſa fortuna cōminuit: niſi quē ſecūda decepit: & fortuna illis eſt grauis qbus ē repētina: facile eā ſuſtinere pōt: qui ſemp expectat: & nulla re maior inuidia fortunæ ſit quam æquo aīo. ¶ Tā grauiter cadere nō pñt:qm̄ ipſis phis oīa ſunt ꝑmeditata: qppe multū prodeſt ꝑuiſio aīorū & ꝑparatio ad minuendū dolorē:hęc ē illa pſtās & diuina ſapiētia inquit in Tuſchulanis diſputationibus:& ꝑceptas penitus & pertractatas res hīc humanas:nihil admirari cum acciderit nihil anteq̄ euenerit: non euenire poſſe arbitrari. Vñ Xantippe vxor Socratis ſemp ſe vidiſſe illū dicebat eodē vultu exeūtē domo & reuertētē:aīus.n. erat ſedatus & trāquillꝰ qui a volūtate fingiť. Adde ēt q ipſi phi nō curāt bona fortunę:q̄ illa cū vult eripe pōt. Illi aūt q rēpu.gerūt pñt deū ei notari q̄ infamia: & grauiter cadere:cū in edito loco poſiti ſint & obnoxii fortūę:q̄ mutabilis ē & temeraria. Sene. dicit:q̄ multo añ ꝑuiſa ſunt lāguidius icurrūt. Aufert vim pñtibus malis q futura ꝓſpexit. Vñ poſt ſuū caſum Ouidiꝰ dixit. Tu quoq̄ formida nimiū ſublimia ſemp propoſitiq̄ ꝑcor cōtrahe vela tui. Viue ſine inuidia:molleſq̄ inglorius annos exige:amicitias & tibi iūge pares. ¶ Quocirca:cōcludit p ea q̄ iā dicta ſunt: maiores motus aīoꝝ ꝯcitari in illis qui gerūt rēpu. Propterea q̄ ſingulis diebus accidunt:qbus aīus moueť:& maiora ſemp efficere tētāt: vñ opus ē adhibere aī magnitudinē:vt maiora ſemp cū decoro efficianť: & vacuitatem ab angoribus quibus dēt vacare magnanimus. ¶ Quocirca:igiť cū in rebus difficilioribus verſentur hi qui gerūt remp. magis anguntur q̄ phi:q vitā ocioſam degūt. ¶ Non ſine cā:iure ac merito:qm̄ timent caſū & tela fortunę:q̄ illa in ſūma q̄q̄ torq̄re gaudet: vt iſima ſūmis:ſūma iſimis mutenť. ¶ Maiores motus:maiores ꝑturbatiōes cū eo loci ſint, vñ fortuna volente grauiter cadere poſſint. Vñ reges cęteriq̄ pncipes fere ſemp ſollicitī ſunt: & tyrannoꝝ vita nihil eſt miſerius:oīa.n.timent: cū ipſi ab oībus timeanť. ¶ Et motus maiora efficiendi:qm̄ gubernātibꝰ rēp. in cōe laborādū eſt:& curādū vt magna q̄dā efficianť qđ nō cogitant ocioſi qui i magnis negociis nō verſanť: maiores.n.curas habent: qui negociis publicis & muneribus funguntur q̄ ocioſi. illi.n. tendūt ad maiora & ardua:ocioſi aūt talia nō curāt. Et iō nō anguntur. ¶ Quietis:ocioſis & his q ad rēpu. nō accedūt. ¶ Quo magis:tāto magis iquit magnitudo aī adhibēda ē i his aīoꝝ motibus & curis rēpu.admiſtrātiū: vt grauitas retineat & ꝯſtātia:ne anxii videamur & icōſtantes: vñ magis dēt eſſe magnanimꝰ & grauis ille q rēp.gerit:quā phs ocio ſuo:qm̄ in maioribus difficultatibꝰ verſat & maioribus ſtimulis ꝑturbationū agiť: & iō difficile ē ipſum nō ꝑturbari aīo:cū telis fortunę ſit expoſitus:vt mens vis poſſit eſſe ſine timore & maiora ēt moliť i dies vñ opꝰ eſt aīum eē ꝯſtātē. ¶ Ab angoribus:aī ꝑturbatiōibus. ¶ Ad rem gerendā q accedit:ꝑcipit nūc qđ illi agendū ſit:q ad rēp.accedere vult:vt.ſ. cōſideret ſi idoneus eſt ad munera publica obeūda. In oībꝰ .n.q̄ agimus:nō ſolum qđ honeſtum ſit:ſed ē: qđ ipſi pſtare poſſumꝰ q̄rendū ē & ꝯſiderādū:ne forte aliqđ aggrediamur qđ efficere neq̄amus:qſq̄ igiť vires metiri dēt ſuas & nām: idq̄ auſpicari qđ obire poſſe videbiť cū decoro aliter nihil laude dignū faciet:q̄uis in re honeſta verſet, honeſtū eſt capeſſere rempu.ſed ſi quis ad illā gerēdā ieptus eſt abſtinere debet. Iō Solon dicebat tū rege: cū prius didiceris regi:illi enim qui regere neſciūt ſeipſos & alios detrahūt i cladē & decoꝝ nō ſeruanť ad qđ pauci accedunt,inquit Pla.lib.v.de repub.& illud qui cognoſcāt rari ſunt. Idē in.vi.de legibus ſic ait:exiſtimare de oībus hoībus id quiſq̄ debet qđ q nūq̄ ſeruiuit is laude dignus eſſe pīceps nunquā poterit. Iō gloriari quēq̄ oportet magis q bñ ſeruierit quā q bñ fuerit dñatus:primū qdē legibus quibus qui ſeruit deo ſeruit deinde ſenioribus qui honeſte vixerunt. ¶ Illa res: quā ageť vult. ¶ Honeſta cōiūcta virtuti.i.nō ſolū cōſideret honeſtū eē gerere rēpub. ſed ēt ſi ipſe ad tale munus obeundū aptus ē. ¶ Facultatē:potētiā & poſſibilitatem efficiendi rem ipſam honeſtā: & iō id qſq̄ agere dēt:ad qđ aptus eſt:& pōt cū decoro tractare:eſt.n.magnę molis opꝰ alios regere & gubernare vt decet. ¶ In quo ipſo:in hac ipa cōſideratiōe & acceſſu ad rēpu. ¶ Cōſiderādū:prudenter iudicādū. Qm̄ in prudētia ē q̄ ſtatuit oēs mediocritates. ¶ Aut temere: i nullo adhibito iudicio deſperet ſe poſſe pficere id qđ icepit pp ignauiā:q̄ fortitudini opponiť: pp quā cedere quis nō debet:aut deſerere fidem metu pīculi: vñ ꝑparādus eſt aīus:exercēda mens & formāda ad ꝯſtātiā:vt nullis moleſtiis frāgať:glorię quoq̄ iquit Ambro.caueat appetētiā: quę frequenter nocuit imoderate expetita:ſemp aūt vſurpata. ¶ Propter ignauiam:qa ſit ignauus. Nauus dr ſtrenuus. inde operā nauare eſt ſtrenue facere: ide ignauū:dicimus de ſidē & ſine igne aī. ¶ Aut nimis cōfidat:ne nimis audeat & ſic mediū tenendū ē i rebus agendis: vt fortes eē poſſimꝰ: i medio.n.ꝯſiſtit virtꝰ: & iā dcm̄ ē fortitudinē mediocritatē eſſe iter ignauia ſiue metū & audaciā. ¶ Cupiditatē:alicuiꝰ rei:quā ſibi agendā ꝓpoſuit:aut aliq̄ aliā rē conſeq̄ndā. ¶ In oībus negociis:obeūdis.ſ.& in oībus rebꝰ agendis i belloꝝ q̄ pertinent ad viꝝ fortem atq̄ magnanimū & i gubernatiōe reip.in qua multa negocia cū decoro obeūda ſunt. ¶ Aggrediare:incipias. ¶ Diligens ꝑparatio:diligēter oīa neceſſaria ꝑparāda ſunt vt id qđ aggredimur pficere poſſimus. ¶ Preparatio eſt:appatus reꝝ neceſſariarum:apparatus ptinet ad ſūptū & magnificent ā:iō dixit ſupra:delectāt ēt magnifici appatus: vnde vituperanť illi q res magnas & arduas ſine aliqua ꝑparatiōe aggrediunť & turpiter poſtea deſiſtunt relinquentes locū pnię:quo gñe hoīum nihil eſt iprudentius.

FRA. MAT. ¶ Multis rebus egent:paucis.n.ſunt ꝯtēti: modico veſtitu: modica & plerūq̄ vili ſupellectile:nullos.n.hoſpites:nullos clientes habent. Vnius ſeruuli aut ancillę miniſterio ſunt cōtenti. ¶ Quocirca:cū minus multa quieti habeāt q̄ q i rēpu. verſantur & minus multis egeāt. Efficitur vt animi illorum minus moueanť:minuſq̄ multa efficiāt. Qui enim omnia cōtēnunt:nihil ſperāt aut metuūt:nihil etiā moliunť. Raro igiť accidit vt ꝑturbenť:qui vero rēpu.gerunt: multis quotidie cauſis aliqua ꝑturbatione concitanť: ex quo operam dare illos oportet vt & magnanimi ſint in rerū humanarū deſpicientia: & ꝑturbationibꝰ repugnent:quibus qui ſubiacent:gerere aliqđ cū dignitate nō pnt. ¶ Ad rē gerēda &c. Quo pacto fortis & magnanimus in repu. adminiſtrāda gerere ſe debeat nūc oſtēdit: & nō ſolū rē gerēdā priuſq̄ ad illā accedat. Sed etiā quid ipſe efficere poſſit cōſiderare admonet. In quo quid propriū magnanimi ſit pſcribit:vt res magnas ſuſcipiat:nō tamen maiores q̄ efficere poſſit: quoniā temerarius eſſet:& cū efficere quidē poſſit: & vires ſufficiant:non tamen ignauia efficere poſſe deſperet:nec timeat quod timendum nō eſt:ne puſillanimus habeatur. Tantum itaq̄ ſentire de ſe magnanimus debet circa res gerendas: quātū pſtare poſſit ne aut deficiendo:aut excedēdo peccet.

¶ Diſputatio, qua oſtendit, res vrbanas maiores eſſe bellicis: & togatorꝝ cõſilia impatoris laudi præponit.

SED cũ pleriq; arbitrẽtur res bellicas maiores eſſe quã vrbanas: minuẽda eſt hęc opinio. Multi enim bella quæſiuerunt ꝓpter gloriæ cupiditatem: atq; ĩ magnis animis, ingeniiſq; id plerunq; cõtingit: eoq; magis, ſi ſunt ad rem militarem apti, & cupidi bellorum gerendorꝝ.

Calus flaminius cũ Hãnibale temere pugnauit

¶ Q. m̃ illas res honeſta ſit: q̃m nõ ſufficit hoc ſolũ cõſiderare vt honeſta ſit: vt ad cõem vtilitatẽ ſpectet. Siue res vrbana ſiue ſit bellica: in his. n. magnanimi ꝑcipue verſantur: vel vt bñ rẽp. gubernent: vel vt bello iniurias ꝓpulſent: & cõmoda priç augeãt. ¶ Hẽat efficiendi &c. ne audeat pl⁹ q̃ poſſit aut minus q̃ poſſit. ¶ Propter ignauiã: vt timeat q̃ timenda nõ ſunt. ¶ Propter cu. & audeat q̃ audere nõ dẽat. Põpeius victus in pharſalia temere deſpauit: poterat. n. bellũ mari repare: cum eius claſſis intacta eẽt: & Cæſaris claſſe iſtructior & numero. icr. C. flaminius incõſulte & temere cũ Hãnibale ad lacũ traſimenũ cõflixit. M. quoq; Varronis cupiditate pugnãdi apd cãnas ingens illa clades accepta ẽ. ¶ In oi. &c. Cõſilio ꝑus re ſpectãda dicit ne temere aggrediamur. Salu. quoq; ait añq̃ facias ↄſultu & vbi ↄſulueris mature facto opus ẽ. Aeſop⁹. phrygius fabulator ſic ait τον φρονιμον δει ωροτερον τας ἀρχας ... (Greek partly illegible)

ASCẽ. ¶ ET quo. ſ. ex quo egent min⁹ multis rebus: & q̃a nõ pñt tã grauiter cadere ſi qd aduerſi eueniat. Quocirca. i. q̃ pp maiores motus aiorꝝ cõcitant̃ nõ ſine cã gerentib⁹ rẽpu. & maiora ſunt efficienda gerẽtibus rẽp. q̃ q̃etis. i. in ocio degẽtibus: quo. i. ꝓ quo vel ꝓ quanto magnitudo ai & vacuitas. i. euacatio ab angorib⁹. i. anxietatibus eſt magis adhibẽda his. ſ. rempu. gerẽtibus q̃ q̃etis. Autem pro ſed: is ſup. q accidit ad rẽ gerendã caueat ne cõſideret mõ. i. ſolũmodo: id. ſ. q̃. i. quãtũ. Honeſta ſit illa res. ſ. adminiſtratio reipub. ſed etiam cõſideret ſup. vt habeat facultatẽ faciendi. i. recte gerendi. In quo. i. in q̃ re cõſiderãdũ ẽ ipſi ſup. gerere volenti ne aut deſperet temere. i. ſine legitima ratione. ſ. ꝓpter ignauiã. i. inertiam ſuam aut ne confidat nimis propter cupiditatem ſup. gubernandi: qua excæcatus non videat q̃ ineptus ſit. Autem pro ſed diligens pręparatio eſt adhibenda ſup. tibi in omnibus negociis. i. rebus adminiſtrandis: priuſquã aggrediare. i. aggrediaris ſup. earum adminiſtrationem.

PET. MAR. SED cũ pleriq;: digredit̃ Cic. a ꝑceptis tradendis de ipſa fortitudine & magnanimitate: & res vrbanas & cõſilia eorꝝ q rẽpublicã togati gubernant: bellicę laudi & gloriæ cõtra multorꝝ opinionem ꝑponit: hæ quippe duæ facultates gubernatio ciuilis & rei militaris præſtantia de principatu inter ſe certãt: & adhuc ſub iudice lis ẽ. C. tñ nõ nullis rõnibus & exemplis conatur oſtendere domeſticã diſciplinã & cõſilia vrbana bellicis laudibus ꝑferenda eſſe: & in hoc Cic. cãm agit ſuã: q̃m ipſe togatus remp. ſceleratorꝝ manibus eripuit aſſeruitq;. Io. Q. u. Catullus princeps ſenatorii ordinis & auctor publici cõſilii frequentiſſimo ſenatu Ciceronem patrẽ priç appellauit: cui ẽt togato primũ ſupplicatio cõtigit poſt vrbẽ cõditã: vt ipſe gloriatur in tertia actione in Verrẽ: hęc oratio dĩ poſitio q̃ ↄſideram⁹ de aliq̃ re ꝓpoſita cõſtat locis ad laudẽ ptinentibus & vituperationem reſpicitq; hos fines honeſtũ: vtile: iuſtum: ac legitimũ. talis eſt eiuſdem Cicer. poſitio in rhetorici boni ne plus an mali attulerit hoibus & ciuitatibus eloquentia. Theſes inquit Fabius q̃ ſumunt̃ ex rerꝝ comparatione vt ruſticana vita an vrbana potior iuriſpiti: an militaris viri laus maior mire ſunt ad exercitationẽ dicendi ſpecioſæ: atq; vberes: q̃ vel ad ſuadendi off in: vel ẽt ad iudiciorꝝ diſceptationem iuuant plurimũ: hæc theſis in cã Murenæ a Tullio tractatur vberrime. ¶ Pleriq;: maior ps hoium: hæc oia eo ſpectant: vt Cic. glorietur ſibi togato arma ceſſiſſe: & rempu. cõſiliis ſuis a nefaria coniuratione liberaſſe: qđ hoc carmine teſtatus eſt. O fortunatã natã me conſule Romã. ¶ Res bellicas: ea q̃ fiũt in bello magis eſſe laudãda: quã geſta vrbana & ſenatoria. ¶ Minuenda: ↄfutãda: ꝓbãdũ iq̃t eſt aliter eẽ ac pleriq; putãt. ¶ Multi. n. rõ q̃re hæc opinio minuenda ẽ q̃m iq̃t multi bella q̃rũt nõ pp rẽ ipſam & honeſtatẽ: ſed pp gl̃iam: vnde ſit talibus nõ eſſet gloria ꝓpoſita nullo mõ pugnarẽt oſtendendũ ẽ igitur ipſos poſſe ĩ toga maiorẽ laudẽ cõſeq̃ q̃ in caſtris. ¶ Gloriæ: bellicæ quã ducunt eſſe maximam: & maxime q̃runt hãc gloriã fortes & magnanimi & ii opportunitatẽ nacti priç iniuriã inferunt: vt Cæſar fecit: vñ Cice. vult hãc gloriã diminuere: vt alii q̃rãt potius gloriam vrbanã quã bellicã: ne pria detrimento afficiat̃ a cupidis bellicæ gloriæ: qđ ſub Cæſare paſſa eſt: qui in arma furens priã occupauit omiſſis cauſis forenſib⁹ ſenatoriiſq; muneribus: q̃ ornate ac ſplendide potuiſſet obire. Erat. n. literatiſſimus: & poſt Cicer. facile ſecũdus aut forte Cic. par: ſi turbarum clangor ſtrepituſq; armorum a cauſis agẽdis eum non auertiſſent. ¶ Idi quęrere bella propter gloriæ cupiditatem. ¶ Plerũq; contingit: accidit ſæpius & euenit in animis magnis ꝑclariſq; ingeniis. Vnde in bello ſunt ferociores. ¶ Eoq; magis: tanto magis id euenit illis: qui magno aio pręditi ſunt & igenio. ¶ Apti: ꝑſtãtes robore corpis & mẽbrorꝝ optima valitudie ¶ Cupidi. ſuap. na. ¶ Bellorꝝ. i. ſi eorꝝ natura ad id inclinat̃.

FRA. MAT. SED cũ ple. &c. q̃m in oib⁹ negociis diligẽtẽ dixerat adhibẽdã ꝑparationẽ & res vrbanę cõſilio ꝑcipue gubernãtur merito nũc res bellicas vrbanis nõ eſſe anteponẽdas dicit & potius poſtponendas: qđ rõnib⁹ ꝓbat eorꝝ qui cõtra ſentiunt argumenta cõfutãs: vtitur aũt locũ a cõparatione: quo vti ſolemus quoties dubitatur: de duobus vtrũ potius aut de pluribus vtrũ potiſſimũ. Eſt. autẽ cõparatio maiorꝝ: miorũ: pariũ. In q̃bus hęc ſpectãtur: numerus: ſpẽs: vis q̃dã ẽt ad res al's affectio: & numero quidẽ plura bona paucioribus añponuntur pauciora mala mali plibus. Diuturniora bona breuioribus lõge & late puagata anguſtis: ex q̃bus plura bona ꝓpagant̃ quæq; plures imitentur & faciant. Spẽ q̃ pp ſe expetunt̃ his anteponunt̃ q̃ expetunt̃ pp aliud: & inata atq; iſita aſſumptis atq; aduentitiis. Integra ↄtamiatis: iocũda minus iocũdis: hõeſta vtilibus ꝓcliuia laborioſis. Neceſſaria nõ neceſſariis propria alienis: mira vulgaribus deſiderabilia his q̃bus facile carere poſſis: pfecta inchoatis: tota ptib⁹ rõe vtentia rõnis ex ptibus volũtaria neceſſariis aiata iaiatis nãlia nõ nãlib⁹: artificioſa ñ artificioſis vis ĩ cõpatiõe ſic ↄſiderat̃. Cã afficiens grauior q̃ nõ efficiẽs: q̃ ſeipſi ↄtẽta ſunt meliora q̃q̃ aliis egẽt: q̃ ĩ nr̃a q̃ q̃ ĩ aliorũ ptãte ſunt ſtabilia icertis: q̃ eripi nõ pñt his q̃ eripi pñt. Affectiõe ad res aliq̃s cõparatio ſic fit: ꝑncipiũ cõmoda maiora ſunt q̃ reliquorꝝ. Itẽ iucũdiora q̃q; ab ꝓlibus ꝓbata: & ab optio quoq; laudata: pia q̃ ſunt neq; elationẽ hẽat neq; ſũmiſſionẽ: vt ſi ↄſilio iuuare ciues & auxilio eq̃ in laude ponẽdũ ẽ pari ĩ gl̃ia eẽ debẽt & ii q ↄſulũt & ii q defẽdũt: hęc Ci. ipẽ ĩ rhetoricis. Ex qb⁹ facile erit itelligere: vñ argumẽta ſumant̃ & eorꝝ q bellicas res añponũt & Ci. q cõtra diſputat. ¶ Primũ in maior ps hoium ad militiã idinatq̃ ad rei pu. adminiſtrationem: id aũt ↄtingit q̃ res bellicas maiores eſſe vrbanis arbitrant̃: iure optio itaq; hãc miuit opinionẽ: ne reſp. deſerant̃: dũ pleriq; cupiditate gl̃ię icẽſi bella q̃rũt. ¶ Propter glo. cu. in quo ab officio diſcedũt: nã pro cõi tñ vtilitate: & recta cauſa ſuſcipienda ſunt bella. ¶ Cupidi b. ſicut multi fuere vt Marius: Sylla: Cæſar: Pompeius.

Arma Toga Res bellicæ Res vrbanæ

Marius Sylla Cæſar Põpeius

ASCẽ. Res vrbanæ ꝑferendæ ſunt bellicas

SED cũ pleriq; &c. Oſtendit res vrbanas. i. q̃ in vrbe ꝓ ſalute rei. geruntur in toga eſſe maiores q̃ q̃ ab imperatoribus ĩ bello ac armis. Ordo eſt. Sed cũ. i. q̃ñ q̃dem: pleriq;. i. valde multi arbitrant̃ res bellicas eſſe maiores. i. digniores q̃ vrbanas. i. q̃ in vrbibus geruntur: ideo ſup. hæc opinio eſt minuenda. i. reſtringenda. Multi enim q̃ſierint bella propter cupiditatem gloriæ: atq; ꝓ & id contingit: plerũq;. i. vt plurimum in magnis ais & ingeniis & eo. i. tãto vel icc irco magis ſi ſunt apti: ideſt idonei ad rem militarem: & cupidi bellorum gerendorum. i. vt gerantur bella.

¶ Vere

PET. MAR. ℭ Vere aūt: facit ꝓpoſitionē diſputatiōis: & cōfutat id qđ ab eo q alterā ꝑtem tueretur dici poſſet. ꝩ Multæ res vrbanæ: geſta conſilio ſenatorum vrbanoꝝ. ꝩ Maiores .i. maioris laudis & gloriæ quā geſta bellica. ꝩ Iudicare vere: ſine fraude & vt veritas ipſa requirit. ꝩ Quāuis.n. hęc eſt cōfutatio quā dixit: & facit cōparationē inter Themiſtoclem & Solonem: ꝑponitq̄ facta & conſilia Solonis: quamuis nomen Themiſtoclis illuſtrius ſit pp victoriam ſalaminiā de Xerxe. ꝩ Iure: merito. ꝩ Laudetur ab oratoribus & hiſtoricis: ſupradixit, hinc rhetoꝝ campus de Salamine. ꝩ Eius. Themiſtoclis. ꝩ Nomen: fama rerum geſtaꝝ & victoriæ bellicæ. ꝩ Illuſtrius: maioris ſplendoris & gloriæ. ꝩ Citetur: vocetᷓ in teſtimoniū. Trāſlati eſt ab his qui citantur: vt teſtes ſint. Salamini iſula vbi

Vere aūt ſi volumus iudicare: multæ res extiterūt vrbanæ maiores, clarioreſq̄, q̄ bellicæ. Quamuis.n. Themiſtocles iure, laudetᷓ, & ſit eius nomē, q̄ Solonis, illuſtrius, citeturq̄ Salamis clariſſimæ teſtis victoriæ, quę anpōatᷓ cōſilio Solōis ei, quo primū cōſtituit areopagitas, nō minꝰ ꝑclarū hoc, q̄ illud iudicādū ē. Illud.n. ſemel ꝓfuit: hoc ſemꝑ ꝓderit ciuitati: hoc cōſilio leges Athēiēſiū, hoc maiorū iſtituta ſeruanᷓ. Et Themiſtocles quidem nihil dixit, in quo ipſe Areopagū adiuuerit: at ille adiuuit Themiſtoclem: eſt enim bellū geſtū cōſilio ſenatus eius q a Solone erat cōſtitutus.

Themiſtocles vicit Xerxem nauali pugna.i. quāuis teſtis ſit huius glorię victoria ad Salaminē. ꝩ Quę: victoria. ꝩ Anteponatᷓ: ab oratoribus. ꝩ Conſilio ſolonis: & laudibus: q̄s meruit cōſiliis vrbanis: & prudentia in cōſtituendo ſenatu ac legibus. ꝩ Anteponatᷓ.ſ. ab oratoribus: q quotānis laudes Themiſtoclis: & alioꝝ q in bello operā patriæ nauauerant celebrabant: ſolon vnus fuit ex ſeptē ſapientibus Eccetidæ filius auctore Laertio: ſiue Euphorionis: vt Didymus grāmaticus ſcribit pṫia ſalaminius: athenis claruit regnante Tarqnio priſco Romæ: a Codro pṫnū genus ducebat: maternū vero a piſiſtrato tyrāno. Athenienſibus leges heroico carmine ſcripſit: & areopagū cōſtituit.i. ſenatū: & quadringentos legit ſenatores. ꝩ Areopagitas: quadringentos ſenatores: areopagus erat vicus martis: in quo conſtitutus fuit ſenatus a ſolone: collis auctore Herodoto li. viii. e regione ad arcem athenaꝝ areopagus vocabatur. ꝩ Hoc: cōſtituere areopagitas & ipſum ſenatum. ꝩ Quā illud: victoria ipſius Themi. ad ſalaminem. ꝩ Illud.n. rō q̄re nō erat minus ꝑclarū illud.i. victoria de barbaris ad ſalaminem. ꝩ Hoc: ꝯſtitutio areopagitaꝝ & ſenatus ꝓderit ſemꝑ: illud vero ſemel. ꝩ Ciuitati: athenis. ꝩ Hoc cōſilio: ſolonis. ꝩ Leges q̄s ipſe tulit. ꝩ Maioꝝ inſtituta: mores optimi athenienſiū. ꝩ Et Themi. quidē: hęc eſt altera rō: q̄ ſuā ꝓpoſitionē ꝓbat res.ſ. vrbanas eſſe maiores bellicis. ꝩ Areopagū: ſenatū ꝯſtituendū. ꝩ At il. ſolon. ꝩ Adiuuit Themi. pp ſenatos: quos inſtituerat: quoꝝ ꝯſilio id bellum geſtū eſt: ergo ſolon adiuuit Themi. Themiſtocles aūt nō adiuuit ſolonem: poſt pugnā marathoniā de qua dictū eſt Themi. mouint Athenienſes illā victoriā nō finē ſed cām eſſe maioris belli. Vn̄ ducentę naues factæ ſunt: cū nūciaretᷓ Xerxē īgenti cōparata claſſe ad Greciam occupādā: & in ꝑmis athenas adnauigare: conſuluerūt oraculū delphicū: qbus pythia rn̄dit: vt muris ligneis ſe munirent: oraculū tale fuit: vt auctor eſt Euſebius li. v. de ꝑparatione euāgelica. Effugite extremas mundi: & penetrate ſub oras. Ne miſeri tardate: feret fuga ſola ſalutē. Nō ſaluū caput vllus: non peſue manuſue Vlla: nec in reliquo ꝓs deniq̄ corpe ſalua. Curribus ecce furit vectus: quē ſyria mittit. Mitis erit nulli: rapiet ferus oīa mauors. Nō tēplis diuū pcet: nō mœnibus vrbis: ecdicta igni ꝯſumet an ipſa exterrita magno Sudore aſpicitis ſuperum ſimulachra madere. Lignea mœnia dat Pallas, quā condidit vrbi. Inde optata ſalus: felix: & palma ſequetᷓ: Si tn̄ pugnā nō expectarit eqſtrem. Tu vero ſalamis vel cū ſucceſſerit eſtas: Vel cum triſtis hyems ꝓpriis ꝓuabere natis. Oraculū datum lacedęmoniis tale fuit. Qui ſpartā antiquā colitis: vel mœnia vſa a Perſis deiecta cadent: vel regis adēpti Herculidę mortē grauiter plāgetis amarā: qm̄ i eo bello vt dcm̄ eſt, Leonidas Rex lacedęmonioꝝ: q erat de genere Herculis cecidit ad Thermopylas: cū illas anguſtias cuſtodiret, & iō dicit trogus: initio huius belli ſciſcitantibus oracula delphis rn̄ſum fuerat aut regi ſpartanoꝝ aut vrbi cadendū: & iccirco cū leonidas ad bellū ꝓficiſceretᷓ: ita ſuos firmauerat: vt regē ſe parato ad moriendum aīo ſcirent. Anguſtias ꝑterea occupauerat: vt cum paucis aut maiore g͞lia vinceret: aut minore damno reipu. caderet: oraculū datū Athenienſibus: cū nemo intelligeret Themi. nauiū ꝑſidiū demōſtrari interꝑtatus: perſuadet oibus patriā municipes eſſe nō mœnia ciuitatēq̄ non i ædificiis: ſed in ciuibus poſitā: melius itaq̄ ſalutē nauibus q̄ vrbi cē miſſuros: huius ſniæ etiā auctorem deū eſſe dicens. Probato itaq̄ ꝯſilio cōiuges liberos cū ꝑcioſiſſimis rebus in iſulas relicta vrbe emandat: ipſi armari naues ꝯſcendunt: arcē relinōntes ſacerdotibꝰ pauciſq̄ maioribus natu: & ſacra etiam ꝓcuranda: & Themi. eligit anguſtias ſalamini freti: timens a multitudine hoſtiliū nauiū circūueniretᷓ. Vn̄ in freto ſalaminio pugnatū ē: & puo numero nauiū maxīa poſt hoīum memoriam claſſis pſaꝝ deuicta eſt: pſę in fugā verſi ſunt: ī q̄ trepidatiōe multę ſubmerſę naues multę captæ ſunt: plures tn̄ nō minus ſęuitiā regis q̄ hoſtem timentes domū cōceſſere. hac victoria Themi. Impator nobilitatus eſt: q añ hāc pugnā noctu ſurgebat pvrbem tanquam lymphatus diſcurrens: nec capiens qetem dicebat ſe excitari tropheis & victoria Milciadis: iqui apud marathonem perſas vicerat: nec erat aliq̄ victoria: q cum Marathonio tropheo poſſe cōparari. Themi. Neoclis filius fuit: cui ob res geſtas auctore æmilio probo nemo præfertur & pauci pares putantur.

FRA. MAT. ℭ Vere aūt ſi volumꝰ &c. Propoſitio Cice. eſt q negari poterat argumento a pari vterq̄ remp. viuit Themi. & Solon: ille auxilio qm̄ Xerxis claſſem apud Salaminē ſuperauit: hic conſilio: qm̄ leges tulit: plus aūt meretur qui auxilio iuuat patriam: q̄ qui cōſilio: maior ergo eius q̄ Solonis gloria. Et propterea bellicæ res vrbanis anteponendæ ſunt. Sed confutat hos Cice. per locum cōparationis a numero qm̄ Solonis factum ſemper eſt profuturum Themi. vero ſemel profuit. Diuturniora aūt bona breuioribus anteponenda ſunt. ꝩ Citetur: in iudicium ad probandum Them. q̄ Solonis factum illuſtrius vocetur. Marcellus citetur expoſuit pro laudetur. ꝩ Eius qui pri. cō. Ari. Solon Salaminus fuit vnus ex ſeptem ſapientibus: leges Athenienſibus dedit tanto tempamento ſicut in policis ſcri. Ariſto. vt parem apud ſenatum & plebē gratiā inierit qđ ſi illis vti ppetuo Athenięſes voluiſſent Imperiū: vt ſcri. Q. Maximus nunq̄ amiſiſſent. Idē ariopagitaꝝ concilium cōſtituit. Fuit aūt ariopagus Athenis ſaxū ſup qđ martis templū fundatū erat. in illud ſenatores de rebꝰ publicis Athenienſium deliberaturi conueniebant: q ariopagitæ vocabanᷓ. hos reꝝ oīum ſpeculatores ac legum cuſtodes Solon voluit eſſe: auctor Plutar. ꝩ Illud: qđ Themiſtocles fecit. ꝩ Hoc: conſtituiſſe ariopagitas. ꝩ Hoc coñ. legū enim cuſtodes erant ariopagitæ & reꝝ oīum ſpeculatores: vt dictum eſt. ꝩ Et the. q. a vi argumētū eſt p q̄ q ſeipſis contenta ſunt anteponenda ſunt his q̄ aliis indigent. Conſilium ariopagitaꝝ non indiget themiſtoclis victoria. Sed Themiſtocles victoriam adeptus non fuiſſet: niſi ꝯſilio ariopagitaꝝ rei gerēdę illi ptās conceſſa fuiſſet.

Themiſtocles Solon

Ariopagitæ

ℭ Aūt pro ſed: ſi nos volumus iudicare vere multæ res vrbanæ extiterunt maiores & clariores q̄ bellicæ. Enim ꝑ qa quamuis Themi. imperator Athenienſium qui Xerxem deuicit laudetᷓ iure: ideſt merito eius & quāuis nomen eius.ſ. Themi. ſit illuſtrius: ideſt nobilius & clarius: q̄ ſup. nomen Solonis: qui vnus ex ſapientibus remp. clariſſime inſtituit q ꝑ &: quāuis ſup. Salamis illa iſula apud quā nauali ꝓlio Xerxem ſuperauit: citetur: ideſt aduocetur teſtis clariſſimę

victoriæ ipſius Themiſtoclis i Xerxem q̃ victoria antepo
naſ.i.plus laudeſ ↄſilio ſolonis eius.ſ.q cōſtituit pmū Areo
pagitas.i.q̃dringentos ſenatores q i Areopago.i.vico mar
tis res arduas vt ſnias criminales tractarent: tū ſup. hoc.ſ.
factū ſolōis eſt iudicādū nō min⁹ pclarū q̃ illud.ſ.The.Eni
pro qa:illud.ſ.facin⁹ The.ſ.victoria de Xerxe pfuit ſemel
ciuitati athenienſiū.ſ.hoc.ſ.
cōſiliū ſolonis pderit ſemp
qa leges Athenienſiū: & iſti
tuta.i.mores & traditiones
maiorū eorū ſeruantur hoc
cōſilio.ſ.ſolonis.Et quidē.i.
certe.The.nihil dixit in quo
ipſe adiuuerit.i.adiuuare po
tuerit Areo.i.ſenatores i Areopago conſtitutos :at.i.ſed il
le.ſ.Solō adiuuit The.Enim p qa:bellum quod Themiſto.
geſſit eſt geſtum conſilio ſenatus eius dico ſenatus qui erat
conſtitutus a Solone.

Licet eadem de pauſania Liſandroq; dicere, Quorū
rebus geſtis q̃q̃ imperiū lacedęmonis dilatatū putaſ:
tamen ne minima qdē ex pte lycurgi legibus & diſci
plinæ conferendi ſunt: quinetiam ob has ipſas cau
ſas & paratiores habuerunt exercitus & fortiores.

PET. MAR. ❡Licet eadem de Pauſania, Lyſandroq; dicere: Pauſanias
lacedæmonius clarus imperator: ſed varius in oi gn̄e vitæ
fuit. Nā vt virtutibus multis enituit: ſic vitiis obrutus eſt &
denigratus hic vt dictū eſt: vna cū Ariſtide Athenienſi vicit
Mardoniū apud plateas cū ducentis milibus peditū viriti
electis: &.xx.eqtū: & ex pda tripodē aureū delphis poſuit
epigrāmate iſcripto i hāc ſniam. Suo ductu barbaros apd
plateas eſſe delectos: eiuſq; victorię cā Apollini domū de
diſſe. Poſt hoc pliū miſſus ē cū claſſe Cyprū & Helleſpōtū:
vt ide barbarorū pſidia depelleret: q̃ oia felici euentu pegit:
& Bizātiū expugnauit: ſed hāc belli gloriā in gloria morte
deturpauit. Ariſtotelicus pſ lyſandri ex pſapia minime re
gia: cęterū ex heraclidarū gn̄e natus eſſe dr̄ inqt Plutar. Ly
ſander lacedæmōius magis felicitate q̃ virtute ſibi gloriam
cōparauit in rei familiaris educatus anguſtia ſeſe priæ legi
bus obtēperātem ſicut qs alter pbuit: cui honoris cupiditas
& cōtentiōis ſtudiū a laconica diſciplina pmāſit inatū. Cla
rus imperator fuit: q cū Athenas p deditionē cepiſſet.xxx.
viros vrbi pfpoſuit: & Calybiū arci gubernatorē ide ſtatuā
ſibi pfectiſq; ſuis erexit: quo tpe maxia ai elatione vti viſus
eſt: qm ipſi gręcorū pmo pinde ac deo p ciuitates arę erectę
ſunt & ſacrificia inſtituta: eiq; ań ois peanes decātati: quo
rum vnus tales hēbat initiū almę grępiæ impatorē ab altiſ
ſima ſparta diuinis celebremus laudibus Iopean Cherilum
poetā ſp ſecum habuit: vt res a ſe geſtas verſibus celebraret:
tādem cū Thebanos iuaderet: apud Haliartū oppidū Boe
tię a Neochoro interfectus eſt. Facit igiſ cōparationē inter
Pauſaniā Lyſandrumq; clariſſimos impatores exercitus &
reges: q rebus geſtis impiū lacedęmoniorū dilatarunt: & ly
curgū q lacedęmoniis leges dedit & ſic oſtendit plura lycur
gū q̃ illos feciſſe q̃uis duce Lyſandro Athenienſes a lacedæ
moniis victi fuerint in bello pelopōneſiaco: q Thucydides
lr̄is mādauit. Lyſander.n.bellū confecit: q p.xxvi.ānos du
rauerat iter Athenienſes & pelopōneſios vn̄ bellū pelopō
neſiacū dictū ē: & lacedęmōii ſunt i pelopōneſo: Meſſenii:
Achei: Dores: Argiui: Elei: Archades hi.n.ppl̄i illā incolūt
peninſulā: in cuius iſthmo eſt corithus caput achaię.hi ppl̄i
cū lacedęmoniis faciebāt Athenienſes ēt ſuos hēbat ſocios.
❡Licet dicere: poſſumus afferre idē q de themiſtocle & So
lone. ❡Rebus geſtis: pſtantia bellica & victoriis. ❡Lacedæ
monis: Lacedęmō eſt vrbs peloponēſi q̃ & ſparta dr̄ clariſſi
ma quōdā & inſtitutis & armis. ❡Dilatatū: āpliatū: & ppa
gatū. Nā Lyſander athēas cepit. Pauſanias pſas vicit: expu
gnauit Bizātiū & ex Cypro atq; helleſpōto deduxit barba
rorū pſidia. ❡Tn̄: q̃uis impiū fuerit p illos dilatatū. ❡Tn̄ ne
mima qdē: nō mō nō magna: ſed nulla ex pte cōparādi ſūt
glorię lycurgi quā ille meruit ob leges ſanctiſſimas: quas la
cedęmoniis tulit. ❡Cōferendi: cōparādi Lycurgus auctore
Trogo: cum frī ſuo polybitę ſpartanorū regi ſucceſſiſſet: re
gnūq; ſibi vendicare potuiſſet charilao frīs filio: q poſthu
mus fuerat: cum adoleuiſſet: regnū reſtituit: vt itelligerent
oēs q̃to plus apud bonos pietatis iura q̃ oēs opes valerent.

Medio igiſ tpe dū infans adoleſcit: & ipſe tanq̃ tutor regis
regnū admiſtrat leges nō hn̄tibus lacedęmoniis inſtituit nō
inuentione earū magis q̃ exemplo clarus ſiqdem nihil lege i
alios ſanxit: cui⁹ nō ipſe pmus documenta daret ppl̄m i ob
ſeqa pncipū pncipes ad iuſtitiā inſimorū formauit: pſimo
nia oibus pſuaſit exiſtimās laborem militię aſſidua frugali
tatis ↄſuetudine faciliorē fo
re: emi ſingula nō pecūia: ſed
cōpēſatōe mercīū iuſſit aurī
argētiq; vſu: veluti mām om
niū ſcelerū ſuſtulit. Admini
ſtrationem reipu. p ordies di
uiſit: regibuſq; ptātē bellorū
magſtatibus iudicia & ānuas
ſucceſſiōes ſenatui cuſtodiā legū: pplō ſublegendi ſenatū vł
creādi quos vellet ptātem pmiſit: fundos oium ęqualr̄ i ois
diuiſit: vt ęq̃ta patrimōia neminē potētiorē aliis redderēt
cōuiuari oēs publice iuſſit: ne alicui diuitiæ vel luxuriæ in
occulto eſſent. Iuuenib⁹ nō amplius vna veſte vt toto anno
pmiſit: nec quēq̃ cultius q̃ alterū pgredi: nec epulari opulē
tius: ne imitatio in luxuriā verteret: pueros ipuberes nō in
forū ſed in agrū duci pcepit: vt pmos annos non in luxuria
ſed in ope & laborib⁹ agerent. Nihil eos ſomni cā ſubſterne
re: & vitā ſine pulmento degere, neq; prius in vrbē redirēt
q̃ viri facti eſſent: ſtatuit virgines ſine dote nubere: iuſſit vt
vxores eligerentur non pecūia ſeuerius quo matrimonia
ſua viri coercerent: cū nullis frenis tenerenſ ipſi⁹ dotis ma
ximū honorem nō diuitum & potentum: ſed pro gradu ſe
num eſſe voluit: nec ſane vſquā terrarū honoratiorem locum
ſenectus habuit. Hæc qm principio ſolutis antea moribus
dura videbat eſſe: auctorem eorum appollinem delphicū
finxit: & ea ſe ex pręcepto numinis attuliſſe: vt conſueſcen
di tædium metus religionis euinceret: deniq; vt æternita
tem legibus ſuis daret iureiurādo aſtrixit ciues nihil eos de
ſuis legibus mutaturos priuſq̃ reuerteretſ: & ſe ad oraculum
proficiſci ſimulauit: cōſulturū qd addendū mutandū ve legi
bus videretur: ſed in cretā profectus eſt: ibiq; perpetuū exi
lium egit: abiiciq; in mare oſſa ſua moriens iuſſit: ne relatis
aliquando lacedæmoniam ſpartiatę iuriſiurandi religione
ſolutos i diſſoluendis legib⁹ ſe arbitrarentur. ❡Quinetiā:
imo. ❡Ob has ipſas cauſas: ppter diſciplinam leges & edu
cationem iuuenum: vt præcepit Lycurgus. ❡Habuerunt:
Pauſanias.ſ. & Lyſander imperatores exercitus nā reges la
cedæmonii habebāt poteſtatem bellorū: vt dictū eſt. ❡Para
tiores: inſtructiores ad pugnam: & inflāmatos cupiditate
vincendi nec mortem curabāt: vt ſanctis legibus patrię ob
ſequerentur: in tuſcula. diſpu. loquens de lacedæmoniis ait
fuit hęc gens fortis dum lycurgi leges vigebāt: & eſtote for
tes ſpartiatę magnam vim habet reipu. diſciplina. ❡Fortio
res: promptiores ad omnia pericula & labores propter bo
nam educationem & leges Lycurgi: quę talia iubebant: ſem
per enim ſe exercebant variis gymnaſiis: & pueri flagellis ad
aram Dianæ cædebantur: & nunquam exclamabant.

❡Licet eadem. Lacedęmonii ambo fuerunt pauſanię illu
ſtres memoratur prelium ad plateas de quo ſupra diximus FRA. MAT.
Lyſandri victoria celebris eſt de Athenienſibus in pelopon
neſo: & de eorū claſſe apud egos flumen. Neuter tn̄ lycurgo
legū latori eſt anteponendus: ſicut nec Themiſtocles Solo
ni. ❡Ob has ipſas cauſas & paratiores habuerunt exercitus
& fortiores: q̄s commemoraui: ſcilicet leges & diſciplinas.

❡Licet.i.licitū eſt dicere eadem quę dicta ſunt de The. de ASCĒ.
Pauſania: & Lyſandro lacedęmoniis viris & optimis Impe
ratoribus. Quorū.ſ. Imperatorū rebus geſtis q̃q̃ Imperiū
putatur dilatatū.i.extenſum ipſis lacedæmoniis: tamen ip
ſi ne ex minima qdem parte.i.nō etiā ex minima parte ſunt.
Conferendi.i.digni cōparari legibus & diſciplinæ lycurgi
optimi legiſlatoris. Quinetiam.i.iſuper ipſi Imperatores
habuerunt pp has ipſas cāſ.i.propter leges & diſciplinam
Lycurgi exercitus: &.i.ſimul paratiores ad ſubeunda picu
la: & fortiores ad conſtanter pugnandum. quidem.i.certe.

❡Mihi

Mihi qdem neq; pueris nobis. M. Scaurus. C. Maior neq; cū verſaremur in rep. Quītus Catullus: Cn. Pompeío cedere videbātur. Parū.n. ſunt fortis arma: niſi eſt cōſiliū domi. Nec plus Africanus ſingularis & vir & imꝑator in excidēda Numātia reip. ꝓ fuit. quā eodē tpe. P. Naſica priuatus cū Tiberiū Gracchū īteremit.

PET. MAR. ℂ Mihi q. hactenus de græcis: nūc de Ro. ponit exēpla: & cōpat. M. Scaurū pricipē ſenatus tpe ſuo: & ſæpenūero auctorē publici ɔſilii Mario arpinati: q bellica laude clāruit: & ſepties ɔſul fuit: de quo Liuius: Marius vir: cuius ſi exaíarent cū virtutibus vitia: haud facile ſit dictu: verū bello melior an pace pnicioſior fuerit: adeo quā rēp. armatus ſuauit eā primo togatus oī ſcelere fraudis poſtrēo armis euertit. q editus mīſtis ſceleribus i vlti. ɔſulatu idib⁹ Iāau. deceſſit, exptus oia q̄ optia fortuna & peſſima dare hoi pōt. ꝩ Nobis pue. cum ego eſſem puer. Ideo ait i ꝓœmio de oratore. prīa ętate incidim⁹ i ipſam diſcipl ię veteris pturbationē. intelliges de bello qd fuit iter Mariū & Syllā. ꝩ M. Sca. quis pritiæ gentis prēm carbōariū hāerit. i. q carbōes in argētaria officia tractabat. Vñ i pria ætate ābiguus fuit an & ipſe pṫię imitareť: an ad honores aſpiraret: ſed cū gl̄iā ſibi eloquētia ɔpaſſet: ad maiorē fortunā & munera reip. obeūda aīm applicuit. Vnde poſtea cōſul factus legē tulit de ſūptibus & ſuffragiis libertinoꝝ. P. detio ꝑtori veſtē ſcidit ꝙ ſibi cōſuli tranſeūti non aſſurrexit. ſellā fregit: edixitq; neqs i ius ad eū veniret: qm̄ ꝑtores iura reddebāt: poſtea cēſor factus viā æmiliā ſtrauit & pōtē miluiū ſtruxit. Hic eſt ille Scaurus pr̄ alterius Scauri: de quo diceť loco ſuo. de h̄ Scauro Sylius li. viii. ſic loq̄tur: Hic Scaur⁹ monitor tenero tū Scaurus i æuo. Sed iā ſigna dabat naſcens i ſęcula virtus. M. Scau. igiť gl̄ia domeſtica floruit: de liguribus triumphauit. ꝩ Cum ver. in rep. in muneribus reip. & ſenatoris muneribus fugeremur. ꝩ Q. Ca. fuit optius ſenator: q tēplū Iouis capitolini dedicauit. ꝙ incendio cōſūptū Sylla reſtituerat: & ipſe Catul. inaurauit tegulas: vt ait Pli. li. xxxiii. cū ſua ætas varia de Catullo exiſtimauerit: qd regulas æreas capitolii inauraſſet primus Catul. Auctore Plu. in Pōp. magnę auctoritatis erat itegritatis & ęqtatis. tum ciuiū oīm ꝑmus. Videbať āt h̄ vir ciuilibus negociis, q̄ rei militari aptior. ꝩ C. P. q̄ bellica gl̄ia daruit: & magnus a deuicta Africa cognoiatus eſt. ꝩ Parua. ſ. ar. paꝝ ꝓſunt arma extra vrbē: ſi nō regūtur optimo ſenatoꝝ cōſilio. ꝩ Domi: in vrbe: niſi ciuitas regatur optimis cōſilii. ꝩ Nec plus Afri. nunc de Scipione ęmiliano dariſſimo īpatore: q Numātiā & Carthaginē vrbes ferociſſimas ſuſtulit. & P. Scip. Naſica loqtur. q optimus vir a ſenatu iudicatus eſt cū ſimulachrum mřis idææ Romā aduceretur: de quo Iuue. da teſtē Romę tā ſcīn: q̄ fuit hoſpes numīs idæi. ꝩ Singularis virtuti i priuata laude & moribus nemo poterat cōparari. Nā oībus artibus & virtute prœditus fuit. & i priuata vita ſingularis. & ab oī luxu abhorrēs. Vñ. P. Sulpitio gallo hoī delicato iter alia q̄ obiectabat. h̄ quoq; probro dedit: qd tunicis vteretur manus totas opientibus. Nā vti manicatis tunicis apud antiquos idecoꝝ erat. Et iō Vir. has quoq; veſtes q̄ſi fœmineas criať inqt Gel. Et tunicę manicas & hñt redimicula mithrę. ꝩ Et ipe. bellica laude clariſſimus & cōſiliis militaribus: quēadmodū i vita priuata. Nā apud Numātiā militarē diſciplinā correxit alioꝝ imꝑatoꝝ in curia luxuriātē: & ſic illā vrbē expugnauit. Filius fuit Pauli æmilii macedōici adoptatus a filio maioris Africani ſvalitudinario, Vñ trāſlat⁹ in familiā ſciptoꝝ æmilian⁹ cognominatus eſt. R dictus fuit hīs a pře Paulo vna cū fratre: cui a ſcipiōe natu minore integra hr̄ditas ɔceſſa eſt. cū ipſe in familiā Africani locupletiorē tranſiſſet. ꝩ Excidēda: euertēda fundit⁹. ꝩ Priuat⁹: ſine magřatu: qm̄ ɔſul erat tūc Mut. Scæuola: q cū in tanto vrbis diſcrie ac ſenatus ceſſare videreť: cā fuit vt Scipio Naſica hoc agendum ſuſcipiet. Tiber. Gracc. Tribu. ple. cum legē agrariam ferret ɔtra interceſſionē ſenatus atq; eq̄ſtris ordinis: vt ne q ex publico agro pluſq̄ centū iugera poſſideret: in eū furorem exarſit: vt M. Octauio collegæ aduerſas ptes defendenti ptātem lege lata abrogaret: ſeq; & Gracchum fratrem & Appium Claudium ſocerum triū viros ad diuidendos agros crearet. Vñ optimates exagitati auctore Scipione Naſica ipm̄ occiderūt fragm̄tis ſubſellioꝝ. q inter alios illic occiſos inſepultus iacuit: & poſtea in ꝓfluētē tractus eſt. irruēs i eū Naſica dixit. q leges ſaluas eſſe cupiūt: me ſequanť. De nece Gracchoꝝ dicetur i. ii. volu. latius. ꝩ Interemit: auctor fuit vt interimeretur: cū in vrbe ſeditionem moueret.

FRA. MAT. ℂ Mihi q. neq; pue. no. M. Scau. C. Ma. neq; &c. domeſticis vtiť exēplis ad id qd ꝓpoſuit cōprobandū. ſ. res bellicas nō eē vrbanis āponendas. Argumētaí āt a pari. Si auxilio iuuare ptiā: & eidē ɔſilio ꝓdeſſe pari i laude ponendū eſt & iis: q ɔſulunt: & qui adiuuāt, in gl̄ia eq̄ eſſe dicit M. Scau. ɔſilio iuuit. C. Mari. opa nō minus tñ h̄ q̄ ille gl̄orioſus. M. Aemi. Scau. ɔſul legem de ſūptibus libertinoꝝ tulit. Cēſor æmiliā viā ſtrauit. Pōtē miluium fecit. Fuit āt Senatus princeps puero Ci. prudētia & ɔſilio ꝑſtans: h̄ ē. M. Sca. q cum. Q. Varrius Trib. Pleb. legē tuliſſet: vt q̄rereť de iis: quoꝝ ope: ɔſilioue. Socii ppl̄i Ro. arma ſūpſiſſent: & Q. Cepio vetus eius inimicus egiſſet: vt Q. Varrius eū belli cōcitati crie adeſſe apud ſe vixiſſet: ſeptuageſſimū řm ætatis annū natus innixus nobiliſſimis iuuenibus proceſſit in foꝝ: & accepto rñdēdi loco dixit. Q. Varri⁹ Hiſpanus M. Sca. principē Senatus ſocios in arma ait cōuocaſſe. M. Scaurus princeps Sena. negat teſtis eſt nemo. Vtri vos Quirites ɔuenit credere. Qua voce ita omniū ɔmutauit aíos: vt ab ipſo ēt tribuno dimitteret. C. Marius ſepties conſul fuit de Iugurtha: Cimbris ac Teutonis triūphauit ɛ multa bella cum Sylla geſſit: fuit aūt magis militiæ q̄ vrbanoꝝ rerū ſtudioſus. ꝩ Cū verſa. in repu. ꝓuectiores ætate facti. ꝩ Q. Ca. Cn. Pō. cedere videbantur. Vir vtiliſſimus reip. ɔſilio & prudētia ꝑſtans: hic in multis Ci. libris diſputans introducit. Erat Pompeio ętate par. Eius Catulli filius. Q. ui clade mariana ignis hauſtu ſe hoſtiū ludibrio exemit: ab h̄ M. Leipdus pulſus in Sardiniam fugit: vbi piit cū acta Syllæ reſcindere conareť. ꝩ Parua. n. ſunt fo. ar. niſi eſt ɔſilium &c. rō eſt eius qd dixit. Quia niſi ɔſiliū domi eſſet: quo ſuſciperenť & gererētur bella: arma foris nihil ꝓdeſſent. Cōſilia ſeipſis ɔtēta ſūt: arma ſine ɔſiliis eſſe nō pňt ergo ɔſilia ꝑferenda ſunt. ꝩ Nec plus Africanus ſingularis & vir & imꝑator in excidēda Numantia reip. ꝓfuit quā eodē tpe. aliud exemplum quo ſuā ꝓbat ꝓpōnem. Nō magis dicēs Africanum poſteriorē ꝓfuiſſe: q numātiā euertit quā eodē tpe Scipio Naſica ꝓfuerit. Qui ſeditioſum ciuē & rēp. labefactantē ſubſtulit. Cū Ti. Gracchus pnicioſa leges ferret. Et Tri. ple. iteꝝ creati vellet auctore. P. Corne. Naſica in capitolio a primatibus occiſus eſt. Ictus primum fragmentis ſubſellioꝝ: & inter alios qui in eadem ſeditione occiſi erant inſepultus in flumen ꝓiectus eſt: h̄ Naſica vir optimus a ſenatu iudicatus eſt: & domi ſuæ Cybelles ſimulachꝝ ſuſcepit: donec templum illi extrueretur. Fuit idē eloq̄ntiſſimus: ſapientiſſimus: & iuris cōſultiſſimus. ꝩ Priuatus cū Ti. Gr. ite. nullū gerēs magřatū.

ASCĒ. ℂ Neq; M. Scau. optimus reip. toga gubernator: ſup. videbatur mihi nobis pueris. i. cum nos eſſemus adhuc pueri: cedere. i. victoriā dare in vtilitate. L. Mario optio iꝑatore neq; cum nos verſaremur in rep. Q. Catul. optimus ſenator videbatur credere C. Pom. qui Pomp. magn⁹ agnomiatus eſt: optio iꝑatore. Auctore: puer ſcribi locurgam Catum Cneū amurcā: & ꝓferri Lycurgū C. Gneū amurgā. Itē in textu hēri videbanť: quia duo ſingularia ęquipollēt vni plurali dum ſiľ ponuntur: nō āt diuiſi bis videbatur dixim⁹. Addit cām q̄re ſic viſum ſit. Eni ꝑ qa: arma ſūt pua. i. puæ vtilitatis foris: niſi ɔſilium eſt domi. nec africanus. ſ. Scipio ſingularis: & vir. i. priuatus: & iꝑator cū ꝑeſſet rebus bellicis ꝓfuit plus reip. i excidēda. i. deſtruēda Numantia ciuitate hiſpanorū. q̄. P. ſcipio. ſ. naſica ꝓfuit ſup. reip. eodē tpe: cū interemit Ti. Grac. dū legem agrariā factioſe reuocare vellet.

M. æmilius ſcaurus

Q. catullus.

P. Cornelius Naſica Scipio

Quinti Catulli latus P. Naſicæ latus

Quāq̄ hæc quidē res non ſolū ex domeſtica eſt rōne. Attingit.n.& bellicā:qm̄ vi,manuq̧ cōfecta eſt:ſed tñ idipm̄ geſtū eſt cōſilio vrbano ſine exercitu. Illud aūt optimū eſt:& ī quo inuadi ſolere ab īuidis & īprobis me audio. Cædant arma togę:cōcedat laurea linguę. Vt.n.alios omittā,nobis rēp. gubernātib⁹ nōne togę arma ceſſere. Neq̧.n.in rep.piculū fuit grauius vnq̄: nec mai⁹ odiū. Ita cōſiliis diligētiáq̧ nr̄a celeriter de manibus audaciſſimoꝝ ciuiū delapſa arma ipſa ceciderūt. Quæ res igiť geſta eſt unq̄ ī bello tāta? qs triūph⁹,cōferēdus? Licet.n,mihi,M.fili apud te gloriari ad quē & hr̄ditas huius gl̄rię & factoꝝ imitatio ptinet. Mihi qdē certe vir abūdās,bellicis laudib⁹.Cn,Pōp.

PET. MAR. ℭ Hęc res:cędes Gracchi.ſ Rōne do.conſilio & in toga. ſ Attingit bel.ptē bellicę virtutis:qm̄ op⁹ fuit manu & pedibus ſubſellioꝝ ɔficere Gracchum:ſed hoc fecerūt optimates in toga ſine exercitu.ſ Cōfecta:pfecta & abſoluta.ſ Vi:potētia nō ſolū ɔſilio,ſed ēt manu:qm̄ manibus ſenatoꝝ interfectus eſt Gracchus ita ſuadente Naſica: Primus ſaturninus pede ſubſelii caput Tiberii pcuſſit:ſecūdus fuit.L. Ruffus.ſ Sed tñ:quis vi manuq̧ cōfecta fuerit. ſ Vrbano: ſenatorio domeſtico. ſ Sine exer.& ſic nō vt fuiſſe res bellica.ſ Illud a.opti. eſt:dicit Cic,optimū eſſe & veriſſimū arma.i.pſtantiam bellicā & laudē cedere togę .i.conſilio ſenatorū:& triūphos bellicos cedere eloquētiæ.hunc verſum Ci.Cūpoſuit:cū Catilinę furores repſſiſſet:volēs oſtēdere ſe togatū plura geſſiſſe q̄ impatores exercitus. In hanc Cice. ſniam & iſtantiam plēs iuuecti ſunt:& maxīe.L.beſtia:& L.Piſo eū repħenderunt q ſuā in toga laudem ipatorię laudi ꝑponere. Sal.etiā hūc verſiculū quaſi plenū arrogantiæ & ventoſum criatus eſt & .M. Anto.cui in.ii.philippica reſpōdit.ſ Optimū:egregiū & ſūmū.ſ Inuadi:reprehendi:& illud.ſ Arma.i res militaris:& gl̄ia impatoria.ſ Cædāt:cōſilio rebuſq̧ vrbanis.ſ Togæ.i.gl̄iæ togatoꝝ & vrbanoꝝ. ſ Laurea.i.triūphus bellicus & laus imperatoria. Triūphātes lauro coronabantur vñ laureā pro triūpho ponit & laude bellica. Plinius agens dē lauro dicit laurus triūphis proprie dicatur:hac victores delphis coronabātur:& triūphātes Romæ.vnius arboꝝ latina lingua nomē iponitur viris:vnius folia diſtinguūtur appellatione. Laureā.n.vocamus. ſ Linguæ.i.oratori & eloquētiæ:maior inquit laus eſt eloquentiæ q̄ impatoriſq gl̄iam ob res egregie geſtas mereť. Pli.in.vii.ſic Cic.alloquitur. Salue prie oium parens pr̄iæ appellate:prie in toga triūphū linguę q̧ laureā merite:& facūdiæ lrarū q̧ latinaꝝ parens æq̧ vt dictator Cęſar hoſtis quōdā tuus de te ſcripſit:oium triūphoꝝ laureā adepte maiorem quāto plus eſt ingenii Romani terminos pmouiſſe q̄ impii.ſ Vt.n.pbat q̄re optimū eſt illud:cedant arma togæ:exemplo ſuo:cui togato arma ɔiuratoꝝ ceſſere. L.Catilina bis repulſam paſſus i petitione cōſulatus:& platū ſibi Ci.nouū hoiem egre ferēs cū Lentulo pretore:Cethego pluribuſq̧ aliis cōiurauit de cæde ɔſulis & ſenatus: icēdio vrbis & opprimenda rep.exercitu quoq̧ in Hetruria cōparato:ea ɔiuratio Cic.induſtria & cōſilio extincta eſt Catilina vrbe pulſo & tādem in acie occiſo auſpiciis Antonii cōſulis Ci.collegæ:de reliqs ɔiuratis ſupplicium ſumptū eſt. ſ Gubernātibus remp.in nr̄o ɔſulatu inqt Ci. Arma cōiuratoꝝ.ſ.ſ Togæ:mihi togato:qm̄ in toga oppreſſi cōſilio ipſos armatos.ſ Grauius:maius piculū q̄ tunc cū nefandiſſimi ciues in rep.ɔiurarāt.ſ Mai⁹ odiū.ɔiuratoꝝ.ſ.in pr̄iam, oderāt.n.rēp.& iō ipſam opprimere conabātur.ſ Celeriter: intra paucos dies.ſ Audaciſſimoꝝ:cōiuratorū.q audebant vltra q̄ liceret:quæ res igitur:laudat ſe Ci.extollitq̧ geſta ſua in conſulatu,ſ Tantā:tā magna q̄ta fuit mea cū coniuratis oppſſi.ſ Quis triūphus:q̄ bellica laus alicuius impatoris pōt cū mea laude cōferri de aſſerta pr̄ia oppreſſaq̧ cōiuratiōe.ſ Licet.n.poſſū inqt gl̄iari apud te o fili citra reprehenſionem iactātiæ:qm̄ tibi geſta mea narrare poſſum & debeo vt veſtigiis inſiſtas meis:& laudes meas imiteris:cū turpe ſit a maiorib⁹ ſuis degn̄are:& gl̄oſum ſit nouum hominē & obſcuris parētibus ortū dare poſteris ſuis initiū nois & gl̄iæ:vñ gloriatur Ci. maledictis Salluſtii rñdens: ego meis maioribus virtute mea preluxi:vt ſi prius noti nō fuerint:a me accipiant initium memoriæ ſuæ. Tu,tuis vita:

quā turpiter egiſti magnas effudiſti tānebras:vt ēt ſi fuerit egregii ciues certe venerint in obliuionē. Sauctius eſt enim me meis rebus florere q̄ maiorū opinione niti: & ita viuere vt ego ſim poſteris meis nobilitatis initiū & virtutis exemplum.nobilitas inqt Señ.facilius creſcit q̄ incipiat. Plato in epitaphio parētū ſimulachra inducit vt ſic filios ſuperſtites alloquanť.gloria parentum natis eſt præclarus magniſicuſq̧ theſaurus:vti vero pecunia bonorūq̧ theſauro & hūc ad.poſteros nō trāſmittere ꝓprie poſſeſſionis gloriæq̧ inopia turpe eſt & a viri gn̄oſitate penitus alienū.ſ Cn.Pō. ſum⁹ impator quē Piſo dicebat offenſum verſiculo Ci.ægre ferre Ci. gl̄iæ ſuę ꝑponi. Iō hoc dicit vt oſtēdat iudiciū Pōpei de laude ſua vrbana quam meruit aſſerta patria. In.ii.philippica rñdens. M. Antonio dicit maxime vero cōſulatū meū Cn.Pō.pbauit:q vt me ꝑmū decedens ex Syria vidit: ɔplexus & gratulās meo bn̄ficio pr̄iam ſe viſurū eſſe dixit.

FRA. MAT. Iuuenalis de laudibus Ciceronis. ℭ Quāq̄ hęc qdē res nō ſolū ex domeſtica eū rōnem. Attingit.n.& bellicā:qm̄ vi manuq̧ ɔfecta eſt:ſed tñ idipm̄ geſtū eſt cōſilio vrbano ſine exercitu occurrit obiectioni:& pbat magis ɔſilio rē geſtā a Scipione q̄ vi licet vi vſus ſit. ſ Illud aūt optimū eſt in quo inuadi ſolere ab iuidis & iprobis me audio. Caedant arma togæ:cōcedat. Aliud exēplū quo oſtēdit arma:hoc eſt res bellicas:togę.i.reip.adminiſtrationi cedere. Hūc verſum tunc edidit cū Catilinā rempu. perdere tentātem:vrbe eiecit. Solebant aūt inuidi & obtrectatores Cic.vt Sallu.eū verſum inceſſere. Idē de ſeipſo inqt. O fortunatā natā me cōſule Romā.ſ Laurea:impatores q lauro coronātur.ſ Audaciſſimoꝝ:Catilinæ & cęteroꝝ:q cōiurauerāt.ſ Licet.n.&c.qa ad filiū ſcribit:licere ſibi dicit:nec eē vitio tribuendū:cū id faciat: vt ad imitādū filiū accendat. ſ Mihi qdē &c. Arguit ab auctoritate magni Pōpei:& ſpectat hic locus affectionem ad aliquā rē qd fecimus:pbat a Mag.Pōp.qd vero ab optio quoq̧ pbatur:id pferēdū eſt. Cic.philippica.ſcda:maxīe vero cōſulatū meum Cn.Pōp. pbauit q ut per me primū decedens de Syria vidit ɔplexus & gratulatus meo bñficio patriam ſe viſurum eſſe dixit.

ASC. C. Pompeii de ſe nunciatam laudem recitat. ℭ Quāq̄ quidē.i.certe hæc res.ſ.occiſio Tiberii Gracchi ē. non ſolū ex rōne domeſtica.i.rerū domi gerendaꝝ. Enim p qa ipſa attingit:&.i.ēt bellicā ſup:rem qm̄ ipſa eſt confecta vi.i.violētia:& manu.i.facto:ſed tñ idipſum eſt geſtum cōſilio urbano.i.in vrbe Romana habito ſine exercitu. Autē pro ſed:illud in quo ego audio me ſolere inuadi.i.carpi & reprehendi ab inuidis & iprobis:vt ob Lucio beſtia:& Lucio Piſone:& Criſpo Salluſtio.ſ.arma.i.bellicæ res cedant .i.victoriā debet togæ.i.rebus paucis quæ in toga domi gerunť:& laurea.i.corona Impatorū laureatoꝝ cōcedat: linguæ.i.gloriæ quā bñ dicendo & cōſultando adipiſcimur: eſt optimum.i.pſtantiſſimū. Enim pro qa vt omittā alios: nōne arma.i.bellicæ res Catilinæ ceſſere ideſt ceſſerunt togæ.i.rebus quas in toga geſtimus:& hoc nobis gubernantibus.i.dum nos i cōſulatu gubernaremus rēp.q.d.maxime, Enim pro quia.neq̧ periculū fuit vnq̄ grauius.i.pernicioſius i rep.neq̧ odium maius. Itaq̧ ipſa arma delapſa de manibus audaciſſimoꝝ.i.maxime temerariorū ciuium ceciderunt.i.annihilata ſunt celeriter cōſiliis & diligentia noſtra. Quæ igiť res geſta eſt vnq̄ tāta in bello.q.d.nulla:& qs triūphus eſt conferendus.i.cōparandus cum hac.ſ.re a nobis in toga geſta.q.d.nullus. Licet.n.(ne arroganter.i.dixiſſe putet) o Marce fili gloriari apud te ad quem & hæreditas huius.i.meæ glorię & mutatio factorum pertinet, Certe Cn. P. vir abundans bellicis laudibus.

ℭ Tertium

multis audientib⁹ hoc tribuit: vt dicere fruſtra ſe tertium triũphũ deportaturũ fuiſſe: niſi meo ĩ rẽp. bñficio vbi triũpharet eẽt hĩtur⁹. Sũt ergo domeſticę fortitudines nõ ĩferiores militarib⁹, ĩ quibus plus ẽt ĩ his opæ ſtudiĩq; ponendũ eſt, Oĩno.n. illud honeſtũ qd ex aĩo excelſo magnificoq; q̃rim⁹, aĩ efficiĩ nõ corpis virib⁹. Exercẽdũ tñ corp⁹, & ita afficiẽdũ ẽ, vt obedire cõſilio rõniq; poſſit ĩ exeq̃ndis negociis, & ĩ labore tolerãdo.

PET. MAR. ¶TER tiũ tri. primus triũphus de Africa fuit: rediit.n. in vrbẽ triũphans natus q̃tuor & .xx. annos adhuc eq̃s Ro. qd nulli añ ɔtigerat. occiſis. Cn. Domitio ꝓſcripto ĩ & hierica rege Numidię bellũ moliẽtib⁹. Sed fuit de Hiſpania victo Sertorio: ſtatim inq̃t Pli. ad ſolis occaſum trãſgreſſus exci/tatis ĩ pyreneo tropheis oppida octingẽta ſeptuaginta ſxe alpib⁹ ad fines Hiſpaniæ vlterioris ĩ ditionẽ redacta victoriæ ſuæ aſcripſit: & maiore aĩo ſertoriũ domuit bel/loq; ciuili: qd oĩa ɔcutiebat externa: extincto itez triũ/phales curr⁹ eq̃s Ro. ĩduxit. Tertius poſt cõſulatũ Ci. de Mithridate rege Ponti: quẽ multis cladibus attritum ad mortem cõpulit: & Tigrane Rege Armenioꝝ: quem ad deditionẽ allexit. & de Piratis quos .xl. die e mari fugauit: in cui⁹ laudẽ plu. hoc ſcri. Maximũ vero ac ſplẽdiſſimum fuit: & qd Romanoꝝ nemini ha/ctẽn⁹ obtigit: qd trinũ e trina orbis pte triũphũ duxit. Primũ ex Africa. Secundum ex Europa. Tertiũ hũc vltimũ ex Aſia: quodã mõ viſus eſt ex vniuerſo ambitu orbis triũphaſſe. Pli. ait: cũ orã maritimã a ꝑdonib⁹ liberaſſet: & Impium maris pplo Romano reſtituiſſet de Aſia: Põto: Armenia: Paphlagonia: Cappadocia: Cilicia: Syria: Scythis: Iudæis: Albanis: Iberia: Inſula Creta: Baſtarnis: & ſup. hęc de regi/b⁹ Mithridate atq; Tigrane triũphauit. ¶ Meo be. mea opera & vigilantia erga rẽp. niſi p̃riam aſſeruiſſes meã inq̃t Põpeius: nõ habuiſſem vbi tertium triumphũ agerẽ: hoc ẽt dicit Plutar. in vita Ci. ¶ Sũt er. cõcludit p ea q̃ dicta ſunt fortitudines domeſticas & vrbanas nõ eſſe inferiores militaribus. ¶ Domeſticę for. res geſtę in toga nõ in caſtris. ¶ In q. ecce argumentũ: quo res domeſticas bellicis ꝑponit: qm̃ inq̃t ſenatores & q remp. regũt gubernantq; cõſilio: ſumma prudentia & aĩ actio oĩa agunt: q̃ actio corpis actioni ꝑponiĩ. ſed duces exercitus q̃uis & cõſilio vtanĩ tñ plerunq; corpis viribus rem agũt ĩ qbus fortitudinibus domeſticis & factis vrbanis. ¶ Plus q̃ ĩ h. fortitudinib⁹ militaribus. i. geſtis bellicis. ¶ Plus o. maior aĩ cura & ſtudiũ: qm̃ magna res eſt rẽp. cõſilio regere vt decet. ¶ Opę: laboris & curę aĩ & voluntatis. ¶ Oĩno. n. rõ q̃re in factis vrbanis plus opę ponẽdũ ſit & ſtudii: qm̃ laus virtutis efficiĩ & cõparatur aĩo magis q̃ corporis virib⁹. ¶ Oĩno: prſus certe. ¶ Illud h. ſlla la⁹ fortitudinis & magnanimitatis: qppe fortitudo eſt aĩ virtus nõ cor/poris Cyrus apud Xenophõtẽ li. iii. dicit: ꝑlia aĩs magis q̃ viribus corpis iudicanĩ. ¶ Magnifico: magnanimo, magnificũ p magnanimo ponit. ¶ Virib⁹ aĩ: cõſiliis & prudẽtia ſumma aĩ tolerãtia & deſpicientia rerũ humanaꝝ. Laus igitur ſenatoria cũ tota fere cõſtet virib⁹ aĩs ꝑferenda eſt laudi bellicę: q̃ ſępius virib⁹ cõparaĩ. ſed hoc Cic. nõ cõcedã: qppe ĩperatoris ẽ cõſilio regere: & milites ita diſponere: vt victoria ſequatur: & ſi Impator valet corpis virib⁹ ĩ & nõ cõſilio cũ oĩ exercitu corruet. Vñ magis cõſilium & prudẽtia q̃ vires corporis eẽ dñt ĩ Impatore: ſi vtrũq; hẽbit: victorio ĩſſim⁹ erit: ſed virib⁹ corpis magis carere põt. Vñ dicit Herodo. Rei cõſilio geſtę lęt⁹ plerũq; eſt exit⁹. Iccirco cõſiderãdũ eſt altius priuſq̃ aliqd aggrediamur: ne pnię loc⁹ relinq̃tur. & Fabi⁹ Maxim⁹ nõ virib⁹ coropris: ſed cõſilio Hãnibalẽ iuuenilr exultãtẽ fregit clauſitq; ꝑpe linternũ. Sed Ci. ſuã cãm agit. vt dicebã: & res ſuas ĩ toga extollit iactabundus aliq̃ñ vſq; ad rephenſionẽ: ſi tãtus vir iure rephẽdi põt. Magnũ pfecto fuit: imo maximũ rẽp. Roma. tãe mutãtẽ cõfirmaſſe: & aſſeruiſſe: vt nõ videaĩ huic laudi aliqs triũphus q̃uis de toto orbe cõparari poſſe. Roma. n. a ꝑdonib⁹ occupata vi/ciſſe alias rõnes paꝝ vel potius nihil ꝓderat Ergo plus fuit ipſam e manib⁹ pditiſſimoꝝ hoĩum eripere quã exteras gẽtes & nationes Romano ĩpio ſubiicere: & laureã de inumeris gentib⁹ reportaſſe min⁹ fuit. Patiaĩ igiĩ Põpei⁹: patiaĩ Cęſare & alii victorioſiſſimi Romani pncipes Cic. togatũ & ɔſilio rẽp. ꝑpe ad ſeruitutẽ reductã aſſerentẽ ipſis armatis ꝑponi: obtrectatores & maliuoli verſiculum illũ Cic. criminari deſinãt: qm̃ niſi togati ɔſiliũ fuiſſet: nihil arma reip. ꝑpe caſurę ɔducebãt. Immo armis ciuiuz ſi ciues appellãdi ſunt ciuitatis hoſtes opprimebaĩ. Veꝝ conſulẽ ſe Ci. ꝑſtitit. aĩo. n. cõſulẽ eſſe opz: cõſilio: fide: grauitate: vigilãtia: curia toto deniq; munere conſulatus: oĩ offõ. deſinat igiĩ Piſo verſiculũ illũ ore foetido in/ceſſere: qd nil aliud q̃ teterrimã popinã olebat altero ad frontem ſublato: altero ad mentum depſſo ſupercilio: putida caro pecuſq;: & ɔſul ex tenebricoſa popina extractus gurges & helluo abdomini ſuo non laudi atq; gloriæ natus. & q generꝝ nidore delectabatur: ac fumo. & Cic. ſapientiſſimo conſuli: cuius gloriæ vir turpiſſimus inuide/bat: aliquando popinã inhalauit. ¶ Tamen: quãuis animi virtutibus efficiatur illud honeſtũ: & prima virtutis laus ſit in aĩ cura & ſtudio. tñ debemus exercere corpus: vt cũ rõ iuſſerit & neceſſitas pugnare p p̃ria: corpus robuſtũ ſit: & labo/res tolerare poſſit exercitatio vires corporis cõfirmat. ɔſuetudo. n. laboꝝ inq̃t Cic. alibi perpeſſionẽ doloꝝ efficit faci/liorẽ. & ipſe labor quaſi callũ obducit dolori ſed ferre labo/rẽ cõtẽnere vulnus conſuetudo docet debemus igitur exercere corpus: & nõ libidinibus indulgere q̃ corpus eneruãt. Vnde Syllius canit in laudem Romanoꝝ. Pubeſcit caſtris miles: galeq; teruntur. Nondũ ſignatę flaua languine malę. ¶ Afficiendũ: diſponendũ: ꝑparandũ. Cõſilio: vt poſſit obire ea quę rõ facienda ſuaſerit bona valetudo corporis eſt inſtrm animi: quo vtitur ad ſua munera obeũda: ſi corpus mala valetudine laborat. non põt obedire conſilio. Adde ẽt, q fulcturis corpors ſuſtentatur aĩus. ¶ Exequendis peragen/dis. ¶ Labore: circa quẽ fortitudo verſatur. igitur curandũ eſt. vt aĩo prius poſtea corpore valeamus. vt nihil naturę deſit. & cum opus erit. vt animus & ratio vti poſſint corpore idoneo inſtrumento ad negocia cum virtute exequẽda.

¶TER tiũ triũphũ: primũ de Africa triũphauit. Annum agẽs .xxiiii. adhuc Ro. eques occiſis Cn. Domitio ꝓſcripto & hierica Rege Numidiæ: ſcdm de Hiſpanis ſuperato Sertorio. Tertiũ de Mithridate rege Põti & tigrãe ac piratis. Plutar. cõtigiſſe ei ſcri, qd nulli prius vt trinũ de trina pte orbis triũphum ageret. Primũ qde ex Africa: ſcdm ex Europa. tertiũ ex Aſia. ¶ Sunt igitur &c. cõplexio eſt ſuperioris argumentationis. ¶ Oĩno illud &c. argumentũ eſt per locũ parationis a ſpecie ſumptũ. Q ua rõne vtuntur: rõne carentibus potiora ſunt. Vrbanę res aĩ bellicæ corporis viribus geruntur. Vires aĩ rõne gubernãtur. Corporis vero nobis cũ belluis ſunt cões: Ille igitur maiores: & digniores: hęc ſine aĩ viribus nihil ꝓſunt: obſunt: plerũq; illę ſine hic ſemper vtiliſſimæ ſunt. Ex quo ſeqĩ bellicas res vrbanis neq̃ q̃ eſſe añponendas. Sallu. in ꝑfatione hiſtorię Catilinariæ. Virtute aĩ magiſq̃ corporis virib⁹ re militarẽ exiſtere diſputat: & ꝓbat: Agmẽnon apud Homeꝝ nõ Diomedi & Aiaci: qui viribus pollebãt. Sed Neſtori: q cõſilio ꝑſtabat. licet deſtitutus virib⁹ ſenectute eſſe multos ſibi dari ſil̃es optabat: ſperabatq; fore: vt breui Troia caperetĩ: qd ẽt Cic. Catone maiore dicit. ¶ Exercendũ &c. ad hoc. n. corpus vtile eſt: vt q̃ ratio elegerit facienda ea corpus exequatur: & rõni ſemper pareat. Vnde & Sal. ait. Sed quia oĩs nr̃a vis in aĩo & corpore eſt ſita: aĩ impio: corporis ſeruitio magis vtimur. ¶ In exequendis &c. vt vires eius ſeruæ: & veluti pediſſe quę rõnis ſint. ¶ In labore tolerando: qui ratione ſuſceptus fuerit.

FRA. MAT.

A nnorũ vigintiquatuor Pompeius ex Africa triũphũ duxit

ASCẼ. ¶TR ibuit. i. attribuit mihi qdẽ multis audientib⁹: hoc vt diceret ſe deportaturũ fuiſſe fruſtra tertiũ triũphũ niſi eſſet hiturus in rep. meo bñficio ſit triũpharet: qa ſi per Catilinã & cõiuratos reſp. fuiſſet euerſa: nullus remãſiſſet triũphãdi locus. Ergo. i. vt ex ꝑdictis patet: fortitudines domeſticę. i.

quibus vtunt̄ in rebus domeſticis gerendis ſunt nō inferio res.i.nō minoris vtilitatis & dignitatis:militarib⁹ ſup.fortitudinib⁹,in q̄bus.ſ.fortitudinibus.domeſticis ponendum eſt.i.ponere op̄s.ēt plus opę.i.exercitationis & laboris: & ſtudii.i.cōatus & applicationis ai q̄ his.ſ.militaribus. Eni pro ga:qa illud hōeſtum qd̄ nos q̄rimus .i. reqrimus ex aio excelſo: & magnifico efficit̄ oino viribus ai nō corpis.tn̄ corpus exercendū .i. i exercitio: & labore tenēdū: & afficiēdū.i.affectionib⁹ tractādū & ſubiugandū: ita ut poſſit obedire in cōſilio: & rōni in negociis exequendis: & in labore tolerando.

PET. MAR. ❡Honeſtū il.illa actio ſtudioſa:quę a forti viro & magnanimo reqrit̄. & virtutis laus tota tribuit̄ aio:nō corpi.& ſic bonū cōſilio virib⁹ corporis p̄ponitur.❡In q.in q̄ ai cura cogitatiōe atq; honeſto, qd̄ in ipſis poſitū eſt.❡Togati:ſine armis i vrbe rēp.cōſilio gubernāt.❡Gerunt bel.virib⁹ corpis.ſ.qm̄ ois laus ɔſilio tribuit̄.nō corpis viribus bellū gerēti laus tribuēda eſt maxie pp ɔſiliū.ſine quo nihil amplum fieri pōt. Eoꝝ:togatoꝝ q reip.p̄ſunt.❡Aut nō ſuſce.aduerſus aliquos .q̄uis ꝓuocauerint.❡Aut cōfe.abſoluta q̄ prius initiū habuerant: vt bellū punicū Aſiaticū & alia.q̄bus tandē finis ipoſitus eſt ɔſilio ſenatoꝝ.❡Suſcepta:cū offerunt̄ & aliq ꝓuocāt. ❡Aut illa. ſpōte nullo ꝓuocāte.❡Vt.M.Cato.exēplū ponit,quo oſtēdit̄ bellū illatū Cartaginenſibus ex auctoritare ſenatoris togati. M.Cato a ſenatu in Africam miſſus eſt:vt diſcordias inter Maſſinam & regē Numidię & carthaginenſes ſedaret. Qui vidēs Carthaginē q̄uis ad tributū ab Africano redactā:tn̄ nec inopē nec aliq̄ calamitate affectā: & armis inſtructam oiq; bellico apparatu cām ob quam eo miſſus fuerat: omiſit & triduo Romā reuerſus in ſenatu expoſuit Carthaginē ob ſcdm bellum punicū & tributū:qd̄ quotānis pendebat.nō eſſe factā imbecilliorē: ſed prudētiorē ad rē bellicā. & ficum p̄cocē quā inde aſportauerat:vniuerſo ſenatui oſtēdit:quęrens qn̄ putarēt id pomū ex arbore lectū:oibus aūt affirmātib⁹ recens eē fundus inqt ex quo lectū eſt triū dieꝝ nauigatiōe ab vrbe diſtat:tā ꝓpe hoſtē hēm⁹: q̄ voce cōmo e⁹ ſenat⁹ bellum ſuſcepit:quo tādē a Scipiōe ęmiliāo deleta Carthago eſt. Cato inqt Pli.li.xv. pnicIali odio Carthaginis flagrās:nepotūq; ſecuritatis anxius cū clamaret in oi ſenatu Carthaginē delendā: attulit quodā die p̄cocem ex ea ꝓuincia ficum: oſtendēſq; p̄tib⁹:interroga vos inqt qn̄ hoc pomū dēptū putatis ex arbore:cū inter ois recens eſſe cōſtaret:atq tertiū inqt an̄ diē ſcitote decerptum Carthaginē tā ꝓpe a muris hēm⁹ hoſtē:ſtatimq; ſumptū ē tertiū punicum bellum:quo Carthago deleta eſt: q̄q̄ Catone anno ſeq̄nti rapto:ſup oia quo nihil eqdē duco mirabili⁹ tātā illā vrbē & de terraꝝ orbe p centum viginti annos vrbis ęmulā vnius pomi argumento euerſam. Qd̄ nō Trebia:nō Traſimenus: nō cānę buſto iſignes Romani nois perficere potuerūt:non caſtra punica ad tertium lapidē vallata:portęq; collinę adequitas ipſe Hānibal:tāto ꝓpius carthaginem pomo adiri Cato monuit.❡In quo bello ɔficiendo.❡Etiā mor.qm̄ āno ſeq̄nti q̄ ceptū eſt tertium bellū punicū:diē ſuū Cato obiuit: tn̄ Romani nō deſtiterūt ab eo qd̄ Cato perſuaſerat. Iō auctoritas Catonis in hoc ēt mortui valuit. Scipio tn̄ Naſica i ſenatu ſuaſerat nō delendā Carthaginē. Expugnata fuit a Scipione cui extra ſortē Africa ꝓuincia decreta eſt.❡Quare cōcludit p ea q̄ dicta ſunt magis expetendū optimū ɔſiliū q̄ pugnādi fortitudinē. & ſic abſoluta digreſſiōe quā fecit ad p̄cepta fortitudinis redit & magnanimitatis. Decernendi: iudicādi:ɔſulendi:vt fecit Cato.❡Quā de.pugnādi viribus corpis.❡Sed ca.corrigit Ci.hāc ptē:& ait optādū eſſe poti⁹ viuere in ſenatu & ɔſilio prudētiaq; rep. ɔſpicere quā ꝓdire i aciē & pugnare & magis appetendā eſſe gl'iam

Honeſtū aūt id,qd̄ exq̄rimus,totū eſt poſitū i aī cura, & cogitatione. In quo nō minorē vtilitatē afferunt, q togati reip.p̄ſunt,q̄ qui bellū gerūt. Itaq; eorū cōſilio ſæpe aut nō ſuſcepta,aut cōfecta bella ſunt,nonnunq̄ aūt illata:vt M.Catonis bellū tertiū punicū,in quo ēt mortui valuit auctoritas. Quare expetēda qdē magis eſt decernēdi rō,q̄ decertādi fortitudo. Sed cauēdum ne id bellādi magis fuga,q̄ vtilitatis rōe faciam⁹. bellū aūt ita ſuſcipiat̄,vt nihil aliud niſi pax q̄ſita videat̄.

vrbanā quā bellicā:tanq̄ maiorē. Sed cauendū eſt ne id fiat propter ignauiā:q̄ eſt inimica fortitudini.❡Ne id expetere magis decernēdi rōnē.❡Fuga:q; bellū vt timidi fugiamus. ❡Qua rōne vtilitatis: q̄ qd̄ magis id vtile videatur futurū reip. Multi.n.rem.capeſſunt: & i toga viuunt:nō q; vtile id ſit magis reip.ſed qa fugiunt bellicos labores pp ignauiam. ergo qcqd rō & vtilitas ſua ſerit domi militięq; agēdū eſt & oia ad cōmodū reipu. referenda ſunt.❡Bellum aūt duo poſuit decernendi rōnē & decertādi fortitudinem. Aliq vtilitate publica poſcēte bellum ſuſcipere dn̄t:& ſic Cic.p̄cipit.quo aio bellū ſuſcipiēdū ſit:vt.ſ.nil aliud videat̄ q̄ri niſi pax. Appianus li.iiii.belloꝝ ciuiliū ſic Antoniū ɔcionantē inducit a prudentibus celeriter bella ɔficiēda ſunt vt diutius in pace viuat̄.❡Ita:eo aio vt non videamur diſſenſionem quęrere & alioꝝ incōmoda:ſed cōem pacem:qd̄ nr̄is tpib⁹ minime fit:q̄bus pax ſi qua eſt violatur: & nihil aliud quā odiū icendia:vrbiū direptiones:igenuarū igenuorūq; ſtupra:cędes:loca ſacra pfanare:proditionibus vincere:victis iſultare:veneno perdere:alioꝝ bona diſtrahere:obeſum aqualiculum ꝓtendere:hōeſtatis nullam habere rōnē. Nihil eſt iam ſanctū nihil fidū in rebus humanis:nulla vitę cōitas:lex naturę abrogata & depreſſa iacet. Ruit in oē nefas: & voluptati vt cito in p̄ceps rapiat habenas remiſimus:oia libidinum genera ſpintriæ oēs effecti experiri volumus:Nihil aliud mortale genus ſā olet niſi fœdæ libidinis teterrimū nidorem.hęc thura:has liberationes:hęc holocauſta:hos odores immortali deo offerimus: & bonum eſſe iam vitio datur. Vnde deus tanta contagione & fœdiſſima labe offenſus:non euerſatur. & iram in filios diffidentię iam diffundit ſuam:quę ad vindictā lento gradu procedit: ſed grauitate ſupplicii tarditatem vltionis compenſat.

❡HOneſtum aūt &c.ſi hōeſtum inqt qd̄ q̄rimus i aio humanas res deſpiciente poſitum ē: & hoc hōeſtum facere oia & ampla perſuadet:veꝝ ē vrbanas res bellicis maiores eſſe: hoc exemplis ꝓbat plus ꝓfuiſſe togatos reipub.q̄ armatos. FRA. MAT.

❡Vt.M.C. Hic inexpiabili odio delendā eſſe Carthaginem ſuadebat: & cū de alio ɔſuleret ꝓnunciabat. Scipio Naſica ſeruandā ne metu ablato ęmulę vrbis luxuriari felicitas vrbis iciperet. Sed Cato nepotum ſecuritatis anxius: attulit q̄dam die in curiā p̄cocē ex ea ꝓuincia ficū:oſtēdēſq; p̄tibus: iterrogo vos inqt qn̄ hoc pomū dēptum putatis ex arbore. Cū iter oēs recens eſſe ɔſtaret:atq tertium an̄ diē ſcitote decerptū Carthagini:tā ꝓpe a muris hēmus hoſtē. Statimq; ſumptū eſt tertiū punicū bellum. Quo Carthago deleta ēt q̄q̄ Catone anno ſequenti rapto:auctor Pli.❡Etiā m.valuit auctoritas:vt Carthago deleretur:nō vt bellū ſuſciperetur. Nam ipſo viuo ſuſceptum ē.❡Quare &c.qn̄ togatoꝝ ɔſilio bella:aut non ſuſcipiunt̄:aut non ɔficiuntur.❡Decernendi: honeſtum ne ſit aliqd an ɔtra vtile an inutile:quod decertādi gēus fortitudo ſeqtur.❡Sed cauen.&c.hoc dicit qm̄ multi ſunt:qui timore adducti magis rebus vrbanis q̄ bellicis ſtudent:ii aūt non fortes ſunt ſed puſillanimi.❡Bellum &c. belli finem pacem vult eſſe: bella geri vt in pace viuatur.

M.Ca. Scipio Naſica de ficu in ſenatu allato per Catonē

❡AVTEM ꝓ ſed:id hōeſtum:qd̄ exq̄rimus.i.illa honeſta actio quā ab aio forti expetimus eſt poſitum in cura & cogitatione ai. In quo.ſ.honeſto:hꝫ q exiſtentes togati præſunt reip.afferunt nō minorē vtilitatē: quā ſup.hi q gerunt bella. Itaq;: & ideo bella ſunt ſępe aut nō ſuſcepta:vbi i qua aut periculoſa viſa ſunt:aut confecta.i.abſoluta: & ad finem deducta:aūt pro ſed:illata nonnunq̄.i.q̄ iq;:qn̄.ſ.iuſtum & vtile viſum eſt ɔſilio eoꝝ.qui.ſ.in togis remp.gubernāt. Vt bellum tertium punicum.i.Carthaginenſem ſup.illatum eſt Carthaginenſibus ɔſilio.M.Catonis: in quo.ſ.tertio bello punico auctoritas ipſius Catonis ēt mortui.i.poſtq̄ mortuus erat ASCĒ.

tuus erat (moriebaẽ aũt anno poſt ſuſceptum bellũ) valuit: quia non dimittebaẽ eius auctoritate ſuſceptũ: donec Carthago deleta eſſet. Quare. i. qua de cã: ratio decernendi. i. deliberandi eſt quidẽ. i. certe magis expetenda q̃ fortitudo decertãdi. i. belligerandi. Sed cauendũ ſup. eſt ne nos faciamus. i. decernamus de bello magis fuga. i. cã fugæ bellandi: q̃ rõne vtilitatis: hoc eſt ne decernentes de bello dehortaremur a bello poti⁹ timore bellandi q̃ rõne vtilitatis publicæ. Aũt pro ſed: vt bellum ſuſcipiatur: ita ut nihil aliud uideatur quæſitũ niſi pax. In textu habeẽ quæſita per zeugma: ſeu per regulã venuſtatis quæ eſt q̧ verbũ vel adiectiuũ pulchre reſpici ad vicinius ſuppoſitũ vel ſubſtantiuum: quia ergo ly pax immediate præponitur: dicit pax quæſita &c. uero pro ſed.

PET. MAR. ℭ FORTIS. vero ponit: nunc ꝓprietatẽ ipſius fortis. Ambroſius ait. fortis viri eſt non diſſimulare cũ aliqd immineat: ſed prætendere & tanquã explorare de ſpecula quadã mẽtis & cogitatione ꝓuida rebus futuris obuiã ire ne forte dicat poſtea. iõ in hęc incidi: qa nõ arbitrabar poſſe euenire. ⸿ Rebus aſp. aduerſis qm̃ fortitudo circa res aſperas & afferentes dolores verſaẽ. ⸿ Nec tumultuantẽ: inconſtantẽ & minime ꝑmanentẽ in primo gradu rõis & mentis conſtantia: ꝓuerbiũ eſt eũ deiici de gradu qui eſt inconſtans: & in ratione nõ pręſtat. ⸿ De gradu: loqẽ p tranſlationem eorũ qui loco cedunt: timere ductũ: & gradũ ſcalarũ in quo cõſiſtunt aliis cedendo relinquũt & ipſi deiiciunẽ. Vir ergo fortis de ſummo gradu mẽtis. i. ſumma cõſtãtia & tolerantia oium laborũ deiici nõ debet, qm̃ nihil fortib⁹ indomitũ eſt. Vñ Alexãder ut auctor eſt Curtius. lib. vi. adhortãs iuuentes ad petiæ expugnationẽ dixit nihil tã alte natura ꝯſtituit quo virtus nõ poſſit eniti experiendo quę cæteri deſperauerint & alibi dixit Curtius: nihil eſſe tã firmũ: cui periculũ nõ ſit ẽt ab inualido. ⸿ Tumultuãtem: timẽtẽ ipſis affectibus & mẽtis trepidatione. ⸿ Deiici: deturbari de gradu rõnis & via honeſtatis. ⸿ Vt dr: vt eſt in prouerbio. ⸿ Sed ai pñtis fortis & q adeſt. & nõ deiieiẽ alienaturq; timore aliquo: & ſic debemus iudicium ſtabili rõne firmare: & q̃ iudicauerimus leuia tanq̃ nihil ꝓfutura ꝯtẽnere. ⸿ Pñtis: ꝯſtãtis & nõ tumultuãtis inter effectus & ꝑ ꝑturbatiões ai. ⸿ A ratione: a prudẽtia & ſtatu ſane mẽtis: quæ vult vt fortis oĩa patiatur ꝓ decoro ſeruãdo. ⸿ Quãq̃ hoc: quod dictũ eſt vti cõſilio animi pręſentis. nec a rõne diſcedere. ⸿ Animi. ſ. ẽ. i. pertinet ad animũ magnũ & fortẽ eẽ conſtãtem. & nõ pturbari rebus aſperis. ⸿ Illud ẽt: hoc qd ſequiẽ ptinet ad ingenium & prudẽtiam ꝓuidere. ſ. ea q̃ futura ſunt. ne in ea incidamus q̃ accidere nõ arbitramur. ⸿ Ingenii: prudentiæ naturalis. Naturales virtutes ſunt ingeniũ docilitas & memoria quas qui hñt ingenioſi dicunẽ. ⸿ Præcipere: i antecapere & aio ꝑoccupare. ⸿ Futura: ea q̃ futura ſunt. ⸿ Cogitatione ingenio & mẽtis agitatione vñ videre. quod ptinet ad prudentiã. cuius munus eſt futura ex præteritis ꝓuidere. ⸿ Ante cõſtituere: firmo iuditio affirmare id qđ futurũ eſt: & iõ Syrus Terẽtianus dixit. Iſtuc eſt ſapere: non quod ante pedes mõ eſt viuere ſed ẽt illa q̃ futura ſunt. ⸿ In vtrãq; ptem: ſiue hoc ſiue illud agaẽ: & qcqd euenit: ſiue bonũ ſiue malũ. prudentis eſt ꝓuidere qd accidere poſſit in vtrãq; partem. ⸿ Et qd ag. ſic in hãc uel in illã partẽ. ⸿ Cũ qd eue. cum aliqd acciderit magni ingenii eſt ſtatim rõne firma ꝯſtituere quid agendũ ſit: hæc oĩa ptinet ad prudẽtiã. ⸿ Nec committere aliqd. i. in aliqua re ĩprudẽter incidere. vt dicere oporteat non putarã. hoc vſurpabat Africanus & loco ꝓuerbii. vtebaẽ dicebat. n. nõ ante pugnam deſcẽdendũ eẽ: q̃ cogitauerimus: qdnã euenire poſſet: qm̃ turpe eſſet alicui dicere: nõ putarã. vñ ſignificat adhibendã eẽ prudentiam in oĩbus rebus agendis: quæ oĩa diſponit & qd agendũ ſit: & quoſq; progrediendũ dictat: & qd omittendũ: ne locus pniç relinquaẽ: vñ Arbatanus apud Herodotũ li. vii. dicit: Cũ conſultare maximũ eſt lucrũ. Señ. dicit: nã qui prudẽs eſt: nõ dicit nõ putaui qdẽ hoc fieri: qa non dubitat: ſed ſpectat nec ſuſpicaẽ ſed cauet: & alibi turpiſſima excuſatio eſt ĩpatori dicere nõ putaui. ⸿ Hęc ſunt opa: officia ipſius fortis: & magnanimi: qui prudentia ſeptus eſt: & conſilio agit qcquid aggreditur.

Fortis vero aĩ & conſtantis eſt non pturbari in rebus aſpis: nec tumultuantẽ de gradu deiici (vt diciẽ) ſed pręſentis aĩ vti conſilio, nec a rõne diſcedere: q̃q̃ hoc animi: illud ẽt ĩgenii magni eſt, ꝑcipere cogitatione futura: & aliquãdo ãte ꝯſtituere qd accidere poſſit in vtrãq; partẽ: & qd agendũ ſit, cũ quid euenit: nec cõmittere, aliqd vt aliqñ dicẽdũ ſit, nõ putarã. Hęc ſunt opa magni aĩ excelſi: & prudentia cõſilioq; fidentis.

FRA. MAT. ℭ FORTIS vero animi &c. de officiis nũc ꝑcipere incipit: q̃ in rebus bellicis & vrnis uir fortis ſeruaẽ debet: & quaſi poſt digreſſionẽ ad illud redit qd omiſerat. In oibus aũt negociis ꝑus q̃ aggrediare adhibẽda eſt pręparatio diligens, vult itaq; primum virũ fortẽ ita inſtitui vt rebus aſperis ab incepto non deterreaẽ: vt in his q̃ conſilio & rõne ſuſceperit facienda ad finẽ vſq; pſeueret & contra timorẽ virtute ꝯtra temeritatẽ prudentia innitaẽ. ⸿ Fortis: in aggrediẽdo. ⸿ Cõſtãtis: in perſeuerando: & ut dixi ad id redit qđ præcipiebaẽ antequam digrederẽẽ. ⸿ Vt dr: vt in ꝓuerbio eſt. C. Marius vt ait Ci. vnus in ſecũdis rebus ex fortunatis hoibus: in aduerſis vnus ex ſummis viris videbaẽ: tumultuantẽ aũt dicit pauentẽ: & timore agitatũ. ⸿ Sed ꝑſentis animi vti ꝯſilio &c. vt animo nõ cadas: & ſic perturbatiõe occuperis: vt vis rõnis amitas.

Præſens animus

Vnde præſentẽ animũ conſtantẽ intelligimus: & Plau. ait præſenti fac ſcias: multi. n. ſunt qui bene & ſapienter deliberant quid agendũ ſit cum vero ad rẽ perficiendã accedũt animis cadũt. Et ꝓpterea nõ minus in gerendo negocio cõſilio animi vtẽdũ dicit q̃ in deliberando. ⸿ Nec diſcedere a ratione: quã ante negocii ſuſcipionem inieris: vt de Vlyſſe ait Virg. Oblitus ne ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto. ⸿ Quã quod hoc animi: animi inqt fortis eſt quæ cõſilio & ratiõe facienda ſuſcepit: in his non pturbari: ſed perſeueranter pſiſtere: magnæ vero ſolertiæ & acuminis ingenii qcquid accidere poſſit ante conſtituere vt cum euenerit quãuis ẽt grauiſſimũ ſit nõ cõmoueaẽ.

Fortis animus

Quę aũt pręuidemus ea minus ꝑmunt & Aeneas apud virg. reꝝ ſibi difficultate a Sibylla ꝓpoſita oĩa inqt percepi atq; aio mecũ ante peregi: prudẽtię qua inſtructũ couenit eſſe fortem virũ tres ſunt partes: memoria intelligẽtia prouidentia: ſi ergo quæ futura ſunt uidet: & per prudentiã quę eſt temeritati oppoſita deliberat. Quo animo in deliberando vſus eſt eodẽ etiam in rem gerere debet. ⸿ Cõſtituere: animo ꝓponere. ⸿ In vtrãq; partẽ: ſiue proſpera ſiue aduerſa acciderint. ⸿ Vt aliquando dicendũ ſit nõ putarã: Scipio Africanus ſuperior dicere crebro ſolebat. Turpe eſſe in re militari dicere non putaram. Et vnum eſt ſtultitię genus. Quatuor ſuperior dicere mentem: non venit cogitandũ etenim diu atq; multũ eſt aut nõ: qđ oportet ſuccurrit aut ſuccurrit: & non accipitur: aut malũ conſilium aſſumitur: cum credatur bonum eſſe.

Scipionis dictã

ASCẽ. ℭ EST Fortis & ꝯſtantis animi. i. pertinet ad fortẽ & cõſtantẽ animũ non pturbari rebus aſperis. i. duris & aduerſis nec. i. & nõ & vt dr. i. ſicut in ꝓuerbio eſt hominẽ ſup. nõ deiici tumultuantẽ. i. vacillantẽ & incõſtantẽ. De gradu. i. de ſede tranquillitatis ſuæ: ſed vti conſilio animi pręſentis. i. ſemp parati & fortis nec diſcedere a ratione: q̃q̃ hæc. ſ. nõ deiici nec deturbari de tranqllitate ſua eſt magni animi & illud. ſ. quod ſequiẽ eſt ẽt. i. nõ ſolũ magni animi: ſed etiam magni ingenii. ſ. percipere cogitatione. i. ꝓuidentia ex cõſideratione futura. i. res futuras: & cõſtituere aliqñ in vtrãq; partẽ quid poſſit accidere & quid ſit agendũ cum. i. poſtq̃ quid. i. aliqd euenerit: nec cõmittere aliqd ſup. tale: i vt dicẽdum ſit aliqñ. ſ. in futuro ego nõ putaram. i. putauerã ſup. ſic euenturũ: hæc. i. huiuſmodi ſunt opera animi magni & excelſi & fidentis. i. freti prudentia & cõſilio.

Temere autem in acie verſari,& manu cum hoſte conſligere īmane quiddam, & beluarū ſimile eſt, Sed cū tempus neceſſitaſq; poſtulat,decertandū manu eſt:& mors ſeruituti turpitudineq; anteponenda.

¶ Officiū imperatoris in bello vrbeq; euertenda diripiendaq;.

De euertendis aūt diripiendiſq; vrbibꝰ valde illud cōſiderádum eſt , ne quid temere, ne qd crudeliter fiat. Idq; eſt viri magnanimi rebus agitatis punire ſontes,multitudinem cōſeruare,in omni fortuna recta atq; honeſta retinere. Vt enim ſunt (quemadmodum ſupradixi) qui vrbanis rebus bellicas āponūt,ſic reperies multos,

PET. MAR. ¶ Temere aūt: poſitis officii ipſius magnanimi prudentis ponit ea q̄ pertinēt ad hoies iprudētes & temere in picula ruentes more feraꝝ. ¶ Temere:i cōſulte iprudenter. nam vir fortis & prudēs nō dēt ſe exponere piculis niſi cū opus eſt. & vſus expoſcit. ¶ Cōfligere:pugnare manu tm̄:nō conſilio. ¶ Immane qd. neſcio qd ferinū & ab humanitate alienū: & ſiſe opibus feraꝝ. q̄ ruunt in arma ſine aliqua electiōe. ſic hoies q ira ducunt: ſunt ſimiles beluis: & laudem fortitudinis nō merent: qm̄ non eligunt id eſſe agēdū ex officio, ſed affectu trahuntur. ¶ Sed cum tp̄s:dicit quo tpe fortis debet verſari in acie. ¶ Tp̄s:ↄditio tpis & neceſſitas: & vt circūſtantiæ p̄ſcribūt. qm̄ cū tpis rō poſcit:nō mō manu pugnādū eſt:ſʒ ēt moriēdū ne aut incurramus ſeruitutē, aut notemur infamia: q̄ duo ab hoie magno dn̄t eſſe aliena ac libero. ¶ Et mors aṗpo. nam fortis viri eſt & magnanimi potius in acie mori q̄ turpiter cedere: aut pati ſeruitutē præter decoꝝ & ſubire notantur turpitudinis & ignauiæ. vn̄ laudaꝫ Paulus æmilius: q i pugna cānēſi vidēs collegā Varronē turpiter fugientē: pugnādo cadere voluit: ne dedecus ſubiret. Appianus ſic loquentē inducit Lucilium Brutus a nullo captꝰ eſt. nec vnq̄ a militia capietꝫ virtus. Habes inquit Ambroſi. fortitudinē bellicam. in qua nō mediocris honeſti & decori fama eſt: quod mortem ſeruituti pręferat ac turpitudini.

De euertēdis aūt. præcipit nūc Ci. qd agēdū ſit viro magnanimo: cū vrbes expugnanꝫ: diripiūturq;. & monet qd temere. i. nō cognita cā & veritate fiat i quēq;. & ne qd crudeliter agatur. qd eſt cōtra naturam viri magnanimi. ¶ De euer. ſolo æquandis. & opes dn̄r euerti: cū deſtruūꝫ. & euertere ſignat ſemp ruinā rei alicuius magnę. vt apud Virg. Priamiq; euertere gētē viſum eſt ſupis & in clemētia diuū. Has euertit opes. ¶ Diripiendis: p̄dandis & ſpoliādis. nā diripere vrbē eſt bona militibus dare in p̄dā. ¶ Valde: diligenter aduertēdū: ¶ Ne qd te. incōſulte & incognita cā. Idq; eſt: hoc ptinet ad illum q magnanimus hēri vult. ¶ Rebus agi. examinatis & iuditio diſcuſſis debemus igitur res iudicare: & poſtea nocētes punire: & iō nihil ē temere agēdū: ſed cā cognita in ſontes aiaduertēdū eſt. ¶ Fontes: nocētes. Nā ille q punit nocētes res agitata. & diligēter cognita nō temere agit. ¶ Multitudinē: populū ipotētē. & ſic ſeruatur ius humanæ ſocietatis & iuſtitiā cuiꝰ ꝓpriū eſt ois quoad fieri p̄t ↄſeruare. Plato i. v. de rep. ſic p̄cipit. Nō ergo græciā cū græci ſint deſtruēt. neq; domos icēdēt. neq; putabūt in ſingulꝫ ciuitatibꝰ ois ſibi aduerſos ei & viros & mulieres & pueros ſed paucos admodū inimicos eos dūtaxat q fuerint diſcordię eā q̄obrē neq; regionē eoꝝ deuaſtabūt q̄ſi vt plurimū amicorū neq; domos ſubruent ſed eatenus decertabūt q̄tenus q diſcordiæ cām delerūt in ſontibꝰ pœnas ſoluāt. ponamꝰ itaq; legem hāc cuſtodibus vt neq; diſſipēt agros neq; igni ędes abſūmāt. ¶ In oi for. tā ſcda q̄ aduerſa. & hoc decet magnanimū moderate ferre fortunā. & nec ꝓſpera efferri: ne de primi aduerſa. Vn̄ interrogatꝰ Bias: qdnā eſſet in vita difficile: ferre inqt fortiter mutationē reꝝ in deterius. Et Periander Corinthius dicebat inter ſcdas res eſto moderatus: inter aduerſas prudēs. Seneca dicit. Eſto firmus in aduerſis: in ꝓſperis cautus & humilis occultator virtutū ſicut alii vitioꝝ. ¶ Recta atq; hone. qm̄ nec ꝓſperitas nec aduerſitas nos ad iniuſtitiam & turpitudinem cogere dn̄t, ſed in oi fortuna id qd rectū & honeſtū eſt ſeq debemus & potius mori: q̄ a recto atq; honeſto diſcedere. ¶ Vt. n. ideo inqt Ci. Hęc pręcepta ↄſtituūtur a me de his q̄ agēda ſunt in euertēdis diripiēdiſq; vrbibus: qm̄ aliq aliter ſentiunt: & putant licere vt in hoſtes oē genus crudelitatis exerceaꝫ: & hi ſunt maxie q res bellicas vrbanis āponunt dicētes verſari in piculis & callidę cōſulere & ea ſemp appetere: q̄ in ſe plurimū negocii hn̄t & laboris eſſe maioris gloriæ & amplitudinis q̄ optare quieta & tranq̄lla. Vn̄ Ci. de his rebus determinat aſſertq; opionem ſuā & ſniam. docēs q̄ūo verſandum ſit i piculis vt decoꝝ ſeruetꝫ. ¶ Repies: inuenies. Reperire eſt in aliqd non quæſitum incidere.

FRA. MAT. ¶ Temere autē in acie ver. & ma. cū ho. cō. ima. quiddā & bel. ſiſe eſt. Scipio nō eſſe vnq̄ temere i aciē deſcēdēdū dicere ſolebat. Qui hoc facit n̄ fortis dicēdus eſt: ſed iſanꝰ vel furioſus. Nā cum virtꝰ in mediocritate cōſiſtat: fortis non audet niſi q́ audere opʒ: & rō audere perſuadeat: ne ſi vel terreaꝫ his q̄bus terreri non debet: & puſillanimis ſit vel magis audeat q̄ debeat & decens inſanus noietur. ¶ Sed cū tp̄s. Tunc oīno cōſerēda manus cū hoſtibꝰ eſt: qn̄ aut bene gerendę rei datur occaſio: aut neceſſitas maxima ꝓpoſita eſt, vt aut moriendū ſit: aut in ſeruitutē deueniendū qd ne accidat potius moriendū eſt. Recte ait Aeneas apud Vir. vna ſalus victis nullam ſperare ſalutē. Captiuis q̄dem illud eueniebat: qd in. ii. bello punico ſcri. Liuius r̄ndente ſenatu iis q capti a Carthaginēſibus in bello fuerunt. Sero nūc patriā deſideratis: diminuti capite: abalienati iure: ciuiū ſerui Carthaginenſium facti: p̄cio redituri eſtis eo vnde ignauia atq; nequitia abiiſtis. ¶ Tempus: occaſio rei bene gerēdę. ¶ Neceſſitas: cū euadere nō potes clauſus ab hoſtibus.

De euertendis aūt &c. Dixit magnanimū ꝑparare ſe & eo aīo atq; ↄſilio bellū gerere quo ſuſcepit: ſemp aūt pacē veluti optimū finē ſpectare. Nūc de eiuſdē officiis loqꝫ poſt victoriā: & q̄lia eē ↄueniāt p̄ſcribit. Dicens eū: cū hoſtilē ciuitatē cepit: ſontes quoꝝ cā bellū ſuſcitatum eſt punire debere: reliquā vero multitudinē q̄ inſons eſt cōſeruare. Sed magnanimi ꝓprium eſt obliui iniuriaꝝ: & inuictos clementia vti qd magnitudini eius tm̄ abeſt: vt derogat: vt ēt ſplēdorē afferat & gl̄iam. Nam de Cæ. inqt Cice. aium vincere: iracūdia cohibere: victoriā tēperare: aduerſariū nobilitate ingenio: virtute p̄ſtantē: non mō extollere iacentē: ſed ēt amplificare eius priſtinā dignitatē: hoc q facit non ego eū cum ſūmis viris cōparo: ſed ſiſimū deo iudico: punire quos opʒ iuſtitię eſt ↄſeruare inocētes & iuſtitiæ & magnanimitatis. Vtrūq; ergo p̄ſtabit magnanimꝰ: vt vere magnanimus hēri poſſit. Sed magis erit clemens q̄ crudelis in illos q ſupplicio digni ſunt penitꝰ pcere nullo pacto dēt: ne eoꝝ audacia ipunitate creſcat & aliis ad male faciēdum exēplo ſint. ¶ De euer. ſolo ęquādis ſicꝫ Carthaginē Romāi tertio punico bello euerterūt: numātia: corinthū. ¶ Diripiēdis, vt nō euertanꝫ q̄dā ſed tm̄ militū direptioni ſubiicianꝫ qd vehi ſyracuſę alba multęq; aliæ a Ro. paſſe ſunt. ¶ Temere: ne forte euertaꝫ q̄ euerti nō merenꝫ. Sicuti corinthus mereri nō videbaꝫ: vnius Critolai culpa fuit vt legati Romanoꝝ violarētur: ꝓbus p̄terea opp̄ſſi ſunt corinthii q̄ hoſtes deſignarenꝫ. Crudelr: vt cū i paucos dēat aiaduerti i oēs aiaduertaꝫ. ¶ Rebꝰ agi. examinatis & diligēter iſpectis: cognitis. ſ. erroribꝰ aliquoꝝ & multoꝝ inocentia. ¶ In oi for. tā ſcda q̄ aduerſa: & vt in illa tēperamento vtaꝫ: neq; nimiū efferaꝫ: & in hac demiſſiore aio non ſit penituſq; ſuccūbat.

ASCE. ¶ Autē pro ſe verſari temeri. i. cum temeritate in acie. i. in exercitu ad p̄liādū inſtructo: & ↄfligere. i. ↄtēdere cū hoſte manu. i. ope manuali: eſt qddā imane. i. efferū & crudele & ſiſe beluarū. Sed decertandū eſt manu qn̄ tp̄s & neceſſitas poſtulat: & mors eſt āponēda. i. p̄ferenda ſeruituti & turpitudini

pitudini.ſ.quę eſt in fuga:aut q̄ captus pateretur ī corpore: hunc Iuue. Sūmū crede nefas aīam pferre pudori: Et ꝓpter vitā viuendi perdere cauſas:q̄ ſunt libere & honeſte viuere.

¶Re expli.i.deuoluta in mare factaq́ꝫ iactura q̄n exonerata naui eſt aliq ſpes vitæ.¶Quam addu.i.cum dubitatione retenta pp auaritiā:q̄n re non explicata nulla eſt ſpes vitæ & plus mali ſeqtur:q̄n bona fortunæ ꝯtēnenda ſunt ꝓ vita conſeruanda & hōeſtate q̄ cæteris rebus debet eſſe antiquior. vita ſpernenda eſt ne laus & bonum nomen amittatur.

quibus piculoſa & callida cōſilia qetis cogitationibus & ſplendidiora & maiora videant. Nunq̄ oīno piculi fuga committendū eſt, vt imbelles timidiq́ꝫ videamur: Sed fugiendū etiā illud, ne offeramus nos piculis ſine cā, quo, nihil pōt eſſe ſtultius. Quapp adeundis periculis cōſuetudo imitāda mediocrū eſt, q leuiter ægrotantes leuiter curāt: grauioribus aūt morbis periculoſas curationes, & ancipites adhibere cogunt. Quare in tranqllo tēpeſtatē aduerſam optare demētis eſt: ſubuenire aūt tēpeſtati quis rōne ſapientis: eoq́ꝫ magis, ſi pl⁹ adipiſcare re explicata boni, q̄ addubitata mali.

D E euertendis. Deſcribit offm̄ imperatoris in vrbib⁹ euertēdis ac diripiēdis. Ordo eſt aūt ꝓ ſed illud ꝯſiderādū ē valde de vrbib⁹ euertēdis.i.fūdit⁹ excidēdis & diripiēdis.i.depopulādis:ne qd fiat temere.i.ſine rōne: & ne qd fiat crudelr.i.īpie & imaniter: qꝫ ꝓ &.i.viri magnanimi.i.ptinet ad virū magnanimū:reb⁹ agitatis.i.poſtq̄ ſūt agitatæ & diſcuſſę:punire ſontes.i.nocētes & culpabiles: & ꝯſeruare.i.nō īterficere multitudinē.i.turbā imbellē & inocuā & retinere in oī fortunatā ꝓſpera q̄ aduerſa:recte.i. æquitatē: atqꝫ honeſta.i. honeſtatem. Enim pro qa: vt.i. veluti ſūt (quēadmodum dixi ſupra) qui anteponūt rebus vrbanis.i. in vrbibus gerendis bellicas.ſup.res ſi tu reperies multos.

¶PER Iculoſa.q̄ iſe multū periculi hñt: & ſupra monuit nō eſſe verſandū in acie temere. nec periculoſa appetenda ſunt:niſi rō tpis poſtulabit.¶Calida cōſi.plurimum aſtutię in ſe hñtia.¶Conſilia:ſnia.¶Splendidiora:maioris ſplendoris & famæ.¶Fama:ampliora.¶Nunq̄ oino :determinat de tali hoīum opinione & dicit hoc eſſe ꝓpriū magnanimi nō cedere pp piculū aut timorē:imo cū ī piculo verſatur vitę ſuę non parcere.¶Periculi fuga: vt periculum fugiam⁹ & laborē.¶Cōmittēdū:incidendū in hoc:qd eſt cōtra fortitudinem & magnanimitatē.¶Imbelles:nō bellicoſi: & fortes: ſed ignaui & timidi. at nō debemus temere nos exponere periculis. Veꝝ cum rō poſcit & neceſſitas.¶Quo: offerre ſe periculis ſine cā.¶Quapp: cōcludendo ꝓcipit exēplo medicoꝝ qd agēdum ſit in piculis adeundis.nā picula leuia lente adiri dñt: q̄n magnanimus nihil niſi magnū arduū & plenū laboris aggredit. cū aūt grauiſſima ſunt oī conatu & totis virib⁹ enitendū eſt aut pericula ſuperentur:aut vita cū decoro amittat:ſic faciūt medicis illos q leui ęgrotatione tenentur, leuibus curāt medelis:grauiſſimos aūt morbos & ancipites medelis:ēe grauiſſimas:vt aut ꝯualeſcāt aut moriātur deſperāta quodammō ſalute. Vñ hi qui extrema neceſſitate laborāt, oīa audēt vltra deſperatiōe adducti. Iō dicit. Señ. Acerrima virtus eſt:quā vltimā neceſſitas extundit.¶Conſuetudo: mos medendi.¶In adeū.cū volum⁹ adire picula & fortem ſtatum magnūq́ꝫ oſtēdere.¶Leuiter.i.q leuib⁹ ægrotationibus tenent: leuibus remediis curant.¶Periculoſas: quę aut curent aut pdant grauiter & ad mortē ægrotantē. Ancipites: dubitas an ſanet:an interminat.¶Cogunt.piculo.ſ. vrgente.¶Quare: igit dat optimū ꝓceptū tranſlatione nautaꝝ:q tranqllo mari ſi tēpeſtatē appeterent dementes eēnt: ſic forti viro & magno pericula nō ſub optanda. ſi aūt acciderint ſubeūda ſunt: & tolerāda: & ipſis nullo mō cedēdū: etiā ſi vita amittenda ſit.¶Quauis rōne: quocunqꝫ mō pōt. q̄n nautæ tempeſtate laborātes:ne amittant vitā ſeſe explicant.i.abiiciunt merces & oīa:ne dubitādo an eſſet faciūda iactura vna cū reb⁹ vitæ diſcrimē ſubirēt. re aūt explicata: & ī vndis deiecta plus adipiſcitur dñs nauis q̄ amittat: q̄n adipiſcit vitā cunctis mercib⁹ cariorem. ſi aūt dubitat:nec ſe vult explicare pp auaritiā: eſt in periculo vitæ: vñ Iuue. laudat Catullū amicū ſuū:q ꝓſſus tēpeſtate ſe explicuit: & euaſit. ſic vir fortis ſi cū eſt in piculo fugit: & dubitat amittere vitā pdit fortitudinis laudē & decoꝝ: vñ boetius moriēdū eſt q̄ ſubire dedecus: & nō tanti debet eſſe vita. vt glīa honeſtatis & fama verę virtutis amittat. Iō Hector: vt eſt apud Homerum. & repetit Ariſt. in moribus: minabat ſuis turpiter ex acie volentibus fugere: dicēs quę ꝓcul a pugna trepidantem forte videbo: his canib⁹ fiet: fiet quoqꝫ volturis eſca.

FRA. MAT. ¶PER I culoſa & callida cōſilia &c. Videndū dicit ē ne rē incōſulte faciamus: cū multi ſint q ſic periculoſa & ſubito mentis ipulſu oblata cōſilia quietis pferant: vt res bellicas vrbanis aīponunt. Cū ꝯſulendū tarde ſit: vt ait Ariſt. Agēdū vero celeriter: nihil.n. mature fit:niſi quod diu multūq́ꝫ aīfaciēdū ꝯſtitueris. Calida autē intelligē inconſulta a caleo nō calleo: vt Marcellus exponit. Terentius in Eunu. (Teren. in Eunu.) vide ne hoc ſic nimis calidū.¶Nunq̄ oino &c. Docet quo pacto circa pericula tū adeunda tū tolerāda ſe vir fortis hēre debeat. Et neqꝫ facile ac temere offerre ſe illis neqꝫ effugere debet. Timere pericula q̄ timere nō oportet puſillanimi: eſt offerre ſe vltro periculis oībus ſtulti.¶Sed fugiendū &c. qd nō facile ſe periculis vere fortis exponat rō eſt: qꝫ nunq̄ periculū adit:niſi magnificat & terribilia iudicet: vt ſalus pīæ: religionis defenſio: iuſtitiæ ꝯſeruatio: ſed cū hæc accidūt & piculo ſe vir fortis expoſuerit ī perſeuerare eū ꝯuenit: & ne ꝓpriæ qdem ſaluti parcere: malitqꝫ mori q̄ a ꝓpoſito diſcedet.¶Quapropter in ade. &c. ſilitudinibus oñdit: qd circa pericula adeunda ſeruandum ſit: & imitandos medicos dicit: q leuib⁹ morbis leues: grauib⁹ piculoſas curatiōes adhibent. Idem & vir fortis facere debet: vt q̄ terribilia videātur & ſint ea magno & pñti aīo aggrediat: q̄ leuia & nō neceſſaria ea nō attigat & ꝯtēnat ne ſe pro modica vtilitate maximis piculis obiiciat: qd qui faciunt nō fortes & magnanimi: ſed ſtulti habētur.¶Periculoſa: q̄ periculū vitæ afferant.¶Ancipites: q̄ ita occidere poſſint naturali virtute nīmiū perturbata: & debilitata: vt conſeruare.¶Grauioribus: in qbus modica ſalutis ſpes ſit: ſæpe accidit vt quē medius ſecundis curare nō poſſit: eum ꝯtrarius curet qd celſus ſcribit eodē mō maxime periculoſo tpe periculis obiicere nos debemus ꝓ vtilitate cōi: vt Hora. Clocles fecit: vt eodē tpe Mutius Sceuola vt Curtius iuuenis: q ſe in illā patentē Voraginem cōiecit: vt Decii qui ſed deuouerunt. (Hora. clocles Mutius ſceuola)¶Quare in trā. &c. alia ſilitudo, vt trāquillo mari optare tēpeſtatē: ita cū ingens neceſſitas nō cōpellit periculo ſe exponere dementis eſt: rurſus vt reſiſtere tēpeſtati cū incubuerit ſapientis eſt ſic occurrere piculo cum neceſſe eſt: pro parente aut pīa: viri magnanimi iudicatur.

ASCE. ¶Quibus periculoſa conſilia & callida.i. in pnicie aliorū data videātur & ſplendidiora & maiora.i. maioris vtilitatis & ꝓſtantię cogitationibus.i. inuentionib⁹ & ꝓcurationibus quietis.i. pacis & tranquilitatis & hoc ſi ſit genitiuus a noīatiuo qes vel potius qetis.i. pacificis & tranqllis. Nunq̄ aūt ꝯmittendū.i. ſuſtinēdū eſt fuga.i. pp fugam periculi: vt nos videamus imbelles & timidi: ne.ſ. improbis & inimicis nři in nos aīos auxerimus ſed illud & fugiendum eſt: ne offeramus.i. vltro & nō ꝓuocati obiiciam⁹ nos periculis ſine cā quo ſup. facto nihil pōt eſſe ſtultius. Quapp conſuetudo medicoꝝ eſt imitāda ī periculis adeūdis.i. aggrediēdis: q.ſ. medici curāt leuiter.i. facili medicamine: ęgrotātes leuiter.i. facili mō: ſed cogunt adhibere morbis grauioribus.i. difficilius curabilibus curationes periculoſas & ancipites.i. dubias an ꝓfuturæ ſint an nociturę. Quare.i. q̄obrē eſt dementis.i. ptinet ad dementē optare tēpeſtatem aduerſam.i. contrariā ī tranqllo ſup. mari. Aūt ꝓ ſed eſt ſapientis.i. ptinet ad ſapientē ſubuenire quauis.i. quacūqꝫ ratione tempeſtati obortæ.ſ. qꝫ pro &. eo.i. pro tanto eſt magis ſup. ſapientis

(Sōtes & victore puniendi in ſontes humaniter tractandi ſunt)

ſubuenire tempeſtati ſi tu adipiſcare.i.adipiſcaris & conſe/ quaris plus boni.i.commodi: re .ſ. mercede tua explicata.i. eiecta pro certa ſalute : q̄ adipiſcaris mali.i.incommodi re abdubitata.i.manere dubia in naui : hoc eſt ſi veriſimile eſt: q ex iactura per quā certa ſit laus ↄſequaris plus commodi q̄ ex retentione cū dubio: tūc potius emēda eſt merces tua. Eodē mō : qm̄ ex pace certa plus commodi eſt q̄ in bello ancipiti. Tunc potius ſeruan da eſt pax : ſed ſi longe plus boni conſequaris ex bello li cet dubio . q̄ habeas in pace certa amore illius poſſet bel lum iuſtū moueri ſicut nego ciator qa ſpectat longe plus lucri ex nauigatione pericu/ loſa q̄ ex qeta tute nauigat. Textus qdā hn̄t in fine ma li: ſed nō cadit in aium qūo ſnia ſtet:nō .n. qs velit adipi ſci malū ex re dubia:nec ſen ſus eſt q tunc occurrendum eſt periculo per iacturam quan do plus boni conſequaris per iacturā:q̄ mali per conſerua/ tionem tuorum:ſed q̄ boni per conſeruationem ſupple tuo rum.i.rerum tuarum &c.nō tamen depoſui.

PET. MAR.

PEriculoſæ aūt.poſtq̄ de periculis adeūdis fecit mētio nem:dicit per diuiſionem qbus afferāt periculū actio nes: & oñdit monetq nos debere promptiores eē ad nr̄a pericula.i.vt poti⁹ oē diſcrimen patiamur & mortē:q̄ permittere patriam aliquo periculo laborare. Nec debem⁹ timere infamiā calumnia illa tam pro ſalute patrię:cui oīa debent. vñ reph̄edit illos q ne gloriā ꝓpriam amitterent in ſummū diſcrimen patriā adduxerūt. laudat q Fabiū Maxi mum q nunq̄ rumores de ſe & infamiā poſuit ante patriæ ſalutem:cū.ſ.cūctator ꝓ dictatore appellaret:tn̄ nunq̄ vo/ luit manus cū honeſte q fortunę incubebat cōferre:qm̄ ptię laborant nō cōducebat:ſed opus erat cunctando Hānibalē flatu ſecundo fortunę vectū reprimere. ¶ Rerum actiones: res ipſę gerendę afferunt periculum : & diſcrimen vitæ & nois. ¶ Partim ſunt:diſtinguit pericula q̄ ſunt in rebus agen dis: & ad quos maxime pertineāt. ¶ Quis eas ſuſcipiūt:agūt gerūtq vt ſunt īperatores & duces exercitus:q in periculo iterdū verſant. ¶ Itēq alii:facit aliā diſtinctionē.qua oſten dit pluribus de cauſis vocari aliquos indiſcrimē vitæ. Inde docet ꝓ qua re potius dimicādum ſit . ¶ De vita.i.pro ↄſer uatione vitæ. ¶ Prōptiores igit:poſt diſtictionē actionum: quæ ſunt periculoſę his q eas gerūt & ptim reip.reſumens priorem diſtinctionē ꝑcipit ad q̄ pericula debeamus eē prō ptiores:vt.ſ.potius ſubeamus nr̄a picula quā ſinamus rēpu. aliquo detrimēto affici:qm̄ cōis ſalus & gl̄ia ꝓprie ſaluti & glię ꝑferenda eſt: & vir fortis nō debet timere pericula pro rep.imo vitā ꝓfundere ſi reip.ſalus expoſcit . ¶ Quā a.c.q̄ pati vt cōis ptia laboret. vñ laudat Curtius: q ſe in foueam illā armatū & eqtē ꝑcipitē egit:q̄ totā vrbē peſtifera exhala tione inficiebat: & ſic periculo ſuo oīa pericola ſuſtulit . Sic etiā Meneceus Thebanus Creōtis filius poſcente cōi ſalute e turri ſe ꝑcipitauit:infinita ſunt exempla i hiſtoriis & exte ris & nr̄is eoꝝ q ꝓprie ſaluti nō pepercerint ꝓ cōi vtilitate. ¶ Dimicareq:reſumit nunc alterā diſtictionem. & docet ꝓ honore & gl̄ia potius dimicādū:q̄ pro aliis fortunę bonis. ¶ Dimicare:manu pugnare. ¶ Paratius : promptiore aio & magis parato ad dimicandum ꝓ honore & gl̄ia.q̄ pro aliis rebus & vtilitatibus:qm̄ auaritiæ indiciū eſt pro bonis for tunę dimicare,pro gl̄ia aūt pugnādū eſt:vt op₃: & ſine in/ iuria alioꝝ:qm̄ honore eſt ꝑmiū virtutis. & deo tribuit : & victores in certaminibus gręcię nō auro aut argento dona bantur.ſed corona in texta ex foliis arboꝝ:vt certamē eſſet pro gl̄ia nō pro auro. Vñ Trietāchines:vt eſt apud Hero/ dotū lib.viii. Artabani filius dicit:Pape Mardoni:in quos viros induxiſti nos ad pugnādum: q nō pecuniaꝝ certamē

¶ Diuidit actiones,quę afferunt periculum ; & docet quid agendum ſit.

PEriculoſæ aūt rerū actiones ptim his ſunt, qui eas ſuſcipiūt:partim reip. Itē alii de vi ta,alii de gloria & beneuolentia ciuiū in di ſcrimē vocant. Prōptiores igit debemus eſſe ad nr̄a pericula,q̄ ad cōia:dimicareq; paratius de honore & gloria,q̄ de cæteris cōmodis . Inuenti autē multi ſunt,qui non mō pecuniā:ſed vitā ēt pfundere pro pt̄ia parati eſſent. Iidē glorię iacturā ,ne minimā quidem facere vellent,ne repub.quidem poſtulante;

agitent:ſed virtutis. & Alexander auctore Curtio li.ii. Par menoni dixit. Pecuniā quā gloriā mallē ſi Parmenio eſſem nunc Alexāder de paupertate ſecurus ſum: & me nō mercato rē memini eſſe:ſed Regē. Nihil qdē hēo venale : ſed fortunā meā vtiq; nō vendo.captiuos ſi placet reddi honeſti⁹ dono dabimus:q̄ pretio remittemus. victores in Olympio certa/ mine coronabātur oleaſtro in pythii ludis:lauro.in iſth miacis pinu.in nemeis apio. ¶ Cōmodis:vtilitatib⁹ & bo nis externis:qm̄ ipſe magna/ nimus:q circa magna verſa/ tur:nō curat bona fortunæ: ſed nōmen & gloriā citra tn̄ ignominiā alioꝝ:qm̄ ad glo riā honorē & honeſtatem na ti ſumus cū ſint virtutū præ mia. ¶ Inuenti aūt ſūt:nūc af fert illos q pro ptia qcqd hā buerunt: & ēt vitā effundere voluiſſet: ſed minimā ꝑtem propriæ glię amittere noluiſſet & nois ēt ptia poſtulante: qd̄ cōtra offīn.nā rō tp̄is hn̄da eſt: & illi aliqn̄ ſeruiendum & pati vt fama nr̄a diminuatur:ſi ptię conducit:quę nobis oībus aliis rebus carior eſſe debet.nō.n.tanti gloriā noſtrā facere debemus.vt ptia iacturā ob id patiatur. & vera glo/ ria eſt ptię ↄſulere. ¶ Sed vitam:qd̄ eſt viri fortis nō timere mortē pro ptia. ¶ Sed iidem:q ita ad mortem parati erant: ¶ Iacturā:dānum:ſed iactura ꝓprie dr̄ in mari cum vigenti tēpeſtate res e naui iaciunt vnde iactura dicta: & large acci pitur ꝓ quocūq; damno. ¶ Rep.vtilitate reip. ita exigente.

FRA. MAT.

PEriculoſę aūt actiones. Dixit nō eſſe magnanimo ad eūda pericula ſine ca:hāc aūt vt Ethici ſcribūt:magnā eē oportet:minimeq; vulgarē:vt digne eā ſuſcepiſſe laudemur:ſed aut ad ipſum magnanimū aut ad rēp.pericu/ lū ex actione aliqua deuēturū eſt.ſi ad ipſum nihil pro gl̄ia recuſandū eſt illi:q vult vitā ꝓ laude paciſci. & vita bene cre dat emi quo tendat honorē:magiſq; dignitatis ſine vtilita te q̄ vtilitatis ſine dignitate : rō eſt habenda:honor.n.vt ait Ariſt.maximum eſt externoꝝ annoꝝ: & circa honores ac in famiam magnanimus verſatur vt op₃:qd̄ ſi reip.periculū im minet cautior circa illud eē debet:nā minus dānū vnius eſt q̄ totius reip.ſiqd aduerſa accidat:quoſdā reprehēndit Cic: q magis ꝓpriā laudem q̄ rēp.conſeruare voluerunt. ¶ De vi ta: ꝓpria. ¶ Ad cōia:ex qbus plus damni q̄ ex propriis euenā re pōt:minor iactura eſt vnius q̄ multoꝝ:aut reip. ¶ Quā de cęteris cōmodis:vt de diuitiis immo potius dignitatis ſine vtilitate q̄ vtilitatis ſine dignitate rō hn̄da eſt: vt diximus: oīa deniq; cōmoda quęcunq; ſint dignitati ſunt poſtponen da. ¶ Inuenti autem multi &c.eos nunc reprehēdit:q gloriā & honorē ꝓprium ſaluti & vtilitati ptię anferre voluerūt:ta cum tn̄ pro eadem nō ſolū pecuniā:ſed ēt vitā profundere parati eſſent. Patrię caritati nō vita ſolū: ſed q̄ vita cariora ſunt:honor & gloria poſthabēda ſunt. ¶ Repub.poſtulante: ſponte eos facere conueniebat: ſed ne poſtulante qdem rep. quo fecerunt ex quo maior reprehenſione digni ſunt:

ASCĒ.

PEriculoſę &c. Docet q̄ actiones ſint periculoſę:q̄d in illis agēdū. Ordo ē. Aūt ꝓ ſed:actiones periculoſę.i. q̄ cū periculo fiūt ſūt pti.i.ꝓ pte his q̄ ſuſcipiūt.i.ope rātur eas & parti.i.ꝓ parte reip. Itē eoꝝ q ſubeūt pericula: alii vocāt i diſcrimē.i.i periculū de vita.alii de gl̄ia & bene/ uolentia ciuiū. Igit cū pericula.ſ ſunt ſubeūda:nos debem⁹ eſſe ꝓmptiores.i.paratiores: & expeditiores:ad nr̄a.i.ꝓpria pericula:q̄ ad cōia: & dimicare paratius.i.citius & expediti us de honore: & gl̄ia:q̄ de cęteris cōmodis . Autem ꝓ ſed: multi ſunt inuenti q parati eſſent profūdere.i.prodige ex/ ponere nō mō.i.nō ſolū pecuniā : ſed ēt vitā pro ptia.i.pro incolumitate & ſalute ptię: & idem q vellēt vitā pro ptia ex pōere:ne pro ēt nō:nō vellēt facere ēt minimā qdem iactu rā.i.amiſſionē glīæ ne qdē hoc eſt non ēt repu.poſtulante.

¶ Vt

VT Callicratides, q cū lacedæmoniorū dux fuiſſet pelopōnēſiaco bello, multaq; feciſſet egregie, vertit ad extremum oīa, cū cōſilio nō paruit eorū, q claſſem ab arginuſſis remouēdā, nec cū athenienſibus dimicādū putabāt. Quibus ille rn̄dit lacedęmonios claſſe illa amiſſa aliam parare poſſe, ſe fugere ſine ſuo dedecore non poſſe. Atq; hæc qdē lacedæmoniis plaga mediocris fuit: illa peſtifera, qua cū Cleōbrotus inuidiā timens temere cum Epaminūda conflixiſſet, lacedæmonior[illegible]

PET. MAR. ¶ VT Callicratides: ponit exemplum Callicratidæ: qui ne ſuum honorem amitteret, patriæ detrimento fuit ſuæ: & ſic non fuit vere magnanimus, qm̄ affectabat honorem & gloriam cum calamitate patriæ, quod eſt contra offm̄. Peloponneſus a Pelope filio Tantali dicta: qui illic regnauit folio platani ſimilis propter angulofos receſſus, quos habet: ſita eſt inter duo Maria Ponti & ægeum: circuitu quingentorum.lxiii.milium paſſuum, locus anguſtus: vnde procedit iſthmus appellatur: duo maria terrā hinc inde vocant. ſparta ſeu lacedæmon eſt in peloponneſo, & lacedæmonii poſt bellum confectū contra perſas cum Athenienſibus per multos annos bellum geſſerunt: vnde hoc peloponneſiacum dictum eſt: huic bello Lyſander de quo dixi & dicam loco ſuo, finem impoſuit: qm̄ ſumma felicitate athenas cepit. Callicratides dux Lacedæmoniorum & claſſis poſt Lyſandrum præfectus apud arginuſſas inſulas pugnaturus cum athenienſibus & hermone gubernatore dicente: vt ſcribit Plutar. q bene eſt retro nauigare: cum triremes athenienſiū multo plures eſſent: reſpondit: ecquid hoc cæterum fugere turpe eſt & detrimentoſum ſparte, ſed ſi māſero aut moriar, aut vincam, quod optimum eſt. Cice. aliter ponit verba quæ Callicratides dixit reſpondens illis, qui fugam ſuadebant. Nauali pugna ſuperatus inquit Plutarchus in arginuſſis deletus eſt. Callicratides mithilenem obſidebat: athenienſes ſubſidium parantes centum viginti nauibus ſamon inſulam adnauigarunt: & illic aliis collectis centum quinquaginta nauibus ad hoſtem contenderunt. Callicratides cognito ipſorū aduentu etheonico legato ad obſidionem relicto cum centum viginti nauibus obuiam profectus eſt ad arginuſſas & pugnans deletus eſt ac ſupra naues.lxx.lacedæmonii amiſerunt. ¶ Egregie: ſtrenue & fortiter & multa cum laude: qm̄ pro ſpartana dignitate animos gerebat ſumma æquitate fortitudine & magnanimitate excellentiſſimus auctore Plutarcho. ¶ Vertit oia.i. in fine turbauit & amiſit partam gloriam, & nomen: qm̄ fecerat multa egregie, & tandem nimis affectans propriam gloriam in diſcrimen patriam adduxit ſuam: quippe cum illius detrimento pugnauit ne videretur ignauus; cum melius eſſet cedere & patriæ & tpis habere rationem. ¶ Conſilio eorum: Plutarchus dicit fuiſſe hermonē gubernatorem nauium. ¶ Conſilio: ſententiæ: nam cenſebant tēpori cedendum eſſe: nec expectādam claſſem athenienſiū. ¶ Putabant: arbitrabantur melius eſſe. Arginuſſæ ſunt tres inſulæ paruæ ante Aſiam prope mithylenem & lesbū continenti proximæ: vt auctor eſt Strabo lib.xiii. ¶ Hæc plaga: calamitas & vulnus quod acceperūt lacedęmonii amiſſa claſſe, & deleto Callicratide in arginuſſis. ¶ Mediocris: non multum detrimenti attulit: quoniā non amiſerunt ob id imperium: immo ſuperarunt tandem ipſos Athenienſes poſt mortem Callicratidæ. Lyſander dux citatus eſt, qui Athenas ſubegit. ¶ Illa peſtifera.ſ. fuit plaga & calamitas quæ Lacedæmoniis imperium eripuit, & affert aliud exēplum Cleombroti Pauſaniæ filii, qui timens inuidiam & infamiā ne.ſ. videretur cum hoſte Epaminunda ſentire differendo pugnam: temere manus conſeruit, & ſe, & patriā in præceps dedit: nam in hac pugna, quæ ad leuctra oppidum Boetiæ fuit: cum Epaminunda Thebanorum duce Cleombrotus rex Lacedæmoniorum vulneratus occubuit, & exercitus deletus eſt: & ſic Lacedæmoniorū imperium corruit. Ergo Cleombrotus ne gloriam ſuam amitteret: & ne detrimentum nois pateretur, cauſa fuit, vt patria quæ prius imperabat, ſeruiret. Nā paulopoſt ſcdo prælio apud mantineā idem Epaminundas ita Lacedæmonios attriuit vt imperiū amiſerint: in quo prælio Epaminūdas cecidit gaudens, qm̄ relinquebat patriam ſuam imperantem, quæ prius ſeruiuerat. ¶ Temere: malo cōſilio & nulla ſpe victoriæ, ſed vt infamiam declinaret & odium, qm̄ prælium differebat: vnde timuit inuidiā & temere pugnans victus eſt.

FRA. MAT. ¶ VT Callicratides: hic lacedæmoniorum dux bello peloponneſiaco contra Athenienſes multa, & preclara geſſit: tandem cum ad arginuſſas inſulas ſe recepiſſet: & Alcibiades athenienſium dux ad eum obſidendum claſſe ſua tenderet: immineretq; amittendæ claſſis periculū vt propere inde diſcederet. Lacedæmonii ſcripſerunt; ſed perire maluit vna cū claſſeq̃ effugere cum poſſet dicens. lacedæmonios amiſſa claſſe reparare aliam poſſe. Se vero amiſſam famam recuperare non poſſe. Plutarchus aliter ac Cic. rem tradit quippe qui ait Hermonem gubernatore ſuadente bonum eſſe retro nauigare, q multo plures Athenienſium triremes eſſent Callicratidem dixiſſe quod hoc fugere turpe eſt, & dānoſum ſparte, ſed ſi māſero aut moriar, aut vincam quod pulcherrimum eſt. ¶ Non paruit eorum: Hermonem gubernātorem claſſis fuiſſe tradit Plutarchus. ¶ Egregie: laudatur ab eodem auctore q animus pro ſpartana dignitate gereret, & eſſet ſumma æquitate fortitudine & magnanimitate. ¶ Vertit: commutauit cum multæ multa prius ſtrennue fortiter, & cum ſumma laude egiſſet. De hoc Callicratide multa Plutarchus multis in locis, & Thucydides. ¶ Bello peloponneſiaco. Cuius initia & cauſas Thucydides ſcribit. ¶ Ab arginuſſis remouendam: ab arginuſſarum portu. Arginuſſæ inſulæ ſunt tres: nō ſane magnæ cōtinenti proximæ & canis phrygiæ promontorio adiacentes a Mithylene diſtant centū & viginti ſtadiis: auctor Strabo. ¶ Mediocris fuit. Claſſem enim repararunt neq; omnino ſuccubuerūt. ¶ Plaga: vulnus damnū. ¶ Illa vero peſtifera. Aliud exemplum Cleombroti qui & ipſe pluris propriam fecit gloriam quam patriæ vtilitatem: eam autē longe grauiore damno quam Callicratides affecit. ¶ Cleombrotus inuidiā timens. Pauſaniæ filius, hic cum Epaminundas Thebanus dux auxiliantibus Athenienſibus lacedæmoniis bellum intuliſſet: & iam Lyſandrum ſuperaſſet multiſq; cladibus illos affeciſſet: tameſi viribus inferiorem ſe videbat: tamen quia fore intelligebat & ciuium in ſe odia excitarentur, vt ignominia notaretur, ſi pugnam cum Epaminūda detractaret: temere & infeliciter pugnauit fugientem vſq; ad vrbis mœnia perſecutus eſt Epaminūdas: parumq; abfuit quin eam caperet. Cleombrotus rex vulneratus occidit, & exercitus deletus eſt. Ad Leuctra Boetiæ oppidum res contigit Plutarchus. Actum autem de re lacedæmoniorum fuiſſet, niſi ab Aegypto Ageſilaus qui magnas res illic gerebat reuocatus fuiſſet (auctor Thucydides.) ¶ Temere cum Epaminunda confluxiſſet: paruis copiis aduerſus ingentem exercitum: & loco inferiore ac mala male inſtructa acie. Sed neceſſitate compulſus eſt: aut enim fugere illum oportebat: aut ſic manum conſerere.

ASC. ¶ VT Callicratides q cū fuiſſet dux lacedæmoniorum in bello pelopōneſiaco, & feciſſet multa egregię vertit.i. peruertit & deſtruxit, ac amiſit oīa vſq; ad extremū cū nō paruit cōſilio eorū, q putabāt claſſem remouēdā eē ab arginuſſis illis trib⁹ paruis inſulis⁹, nec putabāt dimicādū cū Athenēſibus, qbus ſic putātib⁹: ille.ſ. Callicra. rn̄dit lacedęmonios poſſe illa claſſe amiſſa parare aliā & ſe nō poſſe fugere ſine ſuo dedecore.i. vituperio. Atq; hęc qdē fuit mediocris plaga lacedæmoniis q̃ ſuſceperāt.ſ. ex ſupbia illius. Illa q̃ ſeq̄tur fuit peſtifera: qua cū Cleōbro. dux Lacedæ. timēs inuidiā ↄfluxiſſe temere.i. icōſulte cū Epami. impatore Athen.

Callicratides

Arginuſſæ

Cleombrotus

Epaminūdas

Thucydides de Epaminunda

PET. MAR.

¶ OPES: potentiæ & imperium, quã principatum græciæ amiſerunt. ¶ Quanto melius Q. Fabius: affert exẽplũ Q. Fabii maximi: qui cum bello punico ſcdo dictator eſſet, Hãnibalem ſumma patientia & cunctatione fregit. Q. Fabium in inuidiã Romanoꝝ adducere tentauit. Nam cum agros campanos incenderet; agris Fabii pepercit. Fabius hanc inuidiam non timuit, nec temere pugnã iniuit, vt infamiam expurgaret, ſed cunctando rem Romanam prope collapſam reſtituit, quũ is a multis damnaretur, & male audiret, quod bellum opera ſua & cunctatione in Italia duceretur. Cui ob id imperium æquatum fuit cum Minutio, qui erat magiſter equitum, hoc etiam magno animo æquoq; tulit ſalutis patriæ ſtudioſiſſimus, cui nunq̃ ſuccenſendum putauit immo cum Minutius a quo læſus in honore fuerat, cum Hannibale pugnaret: & iamiam venturus eſſet in hoſtiles manus, Fabius e ſuis caſtris magno impetu erumpens eum liberauit. Si igitur Fabius vere magnanimus inuidiã timuiſſet atq; infamiã: quũ pro dictatore cunctator ac ſegnis ab obtrectatoribus vocabatur: manus conſeruiſſet cum hoſte tã fauſti martis actum fuiſſet de Roma. imperio. Sic Camillus cum Ardeæ exularet: patriam captam à Gallis aſſeruit & oẽm ignominiã qua actus in exilium fuerat notatus magno animo, proq; patriæ condonauit ſuæ. ¶ Quanto melius: fecit Fabius q̃ Callicratides & Cleõbrotus duces Lacedæmonioꝝ. ¶ Vnus hõ nobis: hi ſunt verſus Ennii, qui in hoc ſecũdo bello punico militauit centurio in Sardinia ſub Torquato: & ſuis annalibus bella Itala cecinit. Rudiæ vrbs calabriæ patria Ennii fuit, de quo Syllius: Miſerunt calabri, Rudiæ genuere vetuſtæ: Nunc Rudiæ ſolo memorabile nomen alumno. Ennius primum græcis lr̃is operam dedit & Africanum maiorẽ mirifice dilexit: obſeruauitq; a quo multis muneribus donatus eſt: & nois æternitate, eiuſq; domum aliqñ frequentauit. Cum Scipione Aſiatico in Aſiã profectus eſt, & cum Fuluio nobiliore in ætoliã qui poetas amauit. Primus Ennius apud latinos exametrũ carmen fecit, quod longũ appellare ſolebat: deceſſit poſt ſeptuaginta annos: ſcripſit in omni poematum genere. Sed annales magis probati fuere: quos per compita vrbis. Q. Vargunteius pronunciare ſolebat: cuius meminit Lucret. li. i. Ennius vt nr̃ cecinit: qui primus amœnam. Detulit ex helicone perẽni flore coronã. Et apollo apud Sylliũ li. xii. ſic Enniũ laudat, Sacer hic & magna ſororũ Aonidum cura & dignus Apolline vates. Hic canet illuſtri primus bella Itala verſu. Attoletq; duces cœlo reſonare docebit. Hic latis helicona modis: nec cedet honori Aſcreo famaue ſeni. Fuit & paulopoſt alius Ennius Tarentinus: qui primus de literis, ſyllabis, & metris libellum ædidit. Ouid. ita cecinit Ennius emeruit calabris in montibus ortus. Vicinus poni Scipio magne tibi. ¶ Vnus homo: ſolus Fabius. ¶ Cunctando: differendo pugnam quam Hannibal fortuna tunc aſpirante optabat. ¶ Reſtituit rem: imperiũ Romanum prope collapſum recuperauit. Nam attritæ erant opes Romanorum iam cladibus acceptis ad Ticinum, Trebiam, Traſimenum, lacum peruſinum: vbi Hannibal Romanũ exercitum profligauit: ceciditq; temeritate Flaminii cõſulis: qui etiã illic occubuit. Sed Fabius a populo nunq̃ ante eũ dictum factum fuerat: dictator creatus Hannibalem tot victoriis elatum & iuueniliter exultantem cunctando fregit: & rem .i. imperium Romanum reſtituit. ¶ Non. n. ratio quare Fabius rem Romanam reſtituit. ¶ Rumores: obtrectationes eorum qui Fabium appellabant ſegnem & cunctatorẽ pro dictatore: & q cum Hannibale ſentiret, non præponebat. Fabius hos rumores ſaluti reip. immo talem infamiam nõ curabat pro cõi ſalute: ſciebat. n. ſolam cunctationem reip. tunc nutanti conducere: poterant. n. commodius & tutius Romani bellum producere, q̃ Hannibal qui in hoſtili ſolo properabat vt vinceret, & cunctatio Fabii ſatis ſuis currentibus obſtitit: & Fabius rediens ad vrbem ſocrorum cauſa monuit Minutium ne manus cum hoſte confereret: dicens vt eſt apud Sylliũ interea crede experto: non fallimur ęgris nil mouiſſe ſalus rebus. Videbat enim vnam eſſe ſalutem tunc cum hoſte: tam fauſti martis non pugnare. Et Paulus Aemilius proficiſcens in caſtra momẽti Fabio dixit. Nec me vnica fallit cunctandi ratio: qua te graſſante ſeneſcens Hãnibal oppreſſum vidit conſidere bellũ. ¶ Ante ſalutem: reipu. Romanæ: immo ſalus cõis erat illi carior & antiquior ſua fama; & rumores falſos de ſe non curabat. Rumor eſt ſermo diſperſus in populo incerto auctore de aliqua recenti re ſiue bona ſiue mala: cui vt inquit Fabius malignitas dedit initiũ: credulitas autem incrementum. Fama eſt conſenſus ciuitatis velut publicum teſtimoniũ. ¶ Ergo: iccirco inquit cum non poſuerit rumores ante ſalutem patriæ: & illos non curauerit: & talem infamiam neglexerit, vt vere magnanimũ decebat: qui infamiam iniuria illatam nõ curat. Ergo poſt res ipſas a Fabio geſtas. ¶ Gloria viri: Fabii. ¶ Magis claret: ſplendidior eſt q̃ ſi pugnaſſet: & rumores poſuiſſet ante ſalutem: quũ cunctando rem Roma. reſtituit. Syllius in. vii. ſic canit de Fabio. Ac ni ſacra ſeni vis impreſſumq; fuiſſet Siſtere cunctando fortunã aduerſis fouentem: vltima dardani tranſiſſet nois ætas. ¶ Quod genus peccandi: qd. ſ. ſupra tetigimus: eorũ qui ſibi ſeruientes & timentes inuidiã ea cõmittunt, quæ patriæ detrimentũ afferunt, quod etiã in rebus vrbanis: ¶ Vitandum eſt: non. n. bono viro & ciui patriæ ſtudioſo timenda ſunt odia & inimicitiæ aliorum pro ſalute patriæ: immo libere conſulendũ eſt, & id quod optimum eſt iudicandum: aliter magnanimitas nõ ſeruat, quæ nihil timet præter turpitudinem. Vnde boni ciuis & magni eſt nihil tacere aut diſſimulare ob timorẽ qd patriæ cõducit. Ideo laudat Cic. qui in M. Antonium ſummę tũc potentiæ virum in ſenatu acerrime inuectus eſt: & etiã in Catilinã: nullũ odiũ timens mõ reip. conſuleret. ¶ In rebus vrbanis: in his quæ in vrbe aguntur, vt in ſenatu dandiſq; ſuffragiis. ¶ Optimũ: ipſi reip. & cõi vtilitati. ¶ Metu inuidiæ: ne aliquẽ lædant: ſi id dixerint qd ptiæ optimũ eſt & magnanimus talem inuidiã nõ timet nec curat ſi ob id qd dixerit perdit partẽ gl̃æ, quũ ſalutẽ ptiæ oĩbus aliis rebus præponit: & dũmodo cõe cõmodum augeatur: iacturam gratię ſuæ apud alios quos verum dicẽdo lædit nõ curat.

Opes corruerũt. Quanto Q. Maximus melius, de quo Ennius: Vnus hõ nobis cunctãdo reſtituit rẽ. Non ponebat. n. rumores ante ſalutem. Ergo poſtq̃. magis q; viri nunc gloria claret. Quod genus peccãdi vitandũ eſt, etiã in rebus vrbanis: Sunt enim qui quod ſentiũt, etiã ſi optimũ ſit, tñ inuidiæ metu nõ audent dicere.

FRA. MAT.

¶ CORruerũt: vix. n. poſt illud tẽpus reſurgere potuerũt. ¶ Quãto Q. Maxi. hic qa bonus & vere magnanimus erat ideo cõmoda reip. propriæ gloriæ antepoſuit; non. n. pplaris auræ & vulgi opionis captator erat. De hoc multa Liuius de. ii. bello punico. Nouam Fabius de Hãnibale victoriã cõmeatus eſt non pugnare: hinc ei cognomen nouum & reip. ſalutare cunctator: primo ab æmulis in dedecus impoſitũ: deinde in gloriã verſum. Per Sãniũ totũ: per falernos gauranoſq; ſaltus ſic macerauit Hãnibalẽ: vt quẽ frangi virtute nõ poterat: mora cõminueret. ¶ Rumores: famã: & vulgi opinionẽ ipſe Paulo æmilio apud Liuiũ cõtẽnendo inqt potiuſq̃ appetẽdo glorię ſe modũ exceſſiſſe. ¶ Quod ge. pec. Idẽ dicit in rebus qd in re militari vitãdũ ne inuidię metu minus libere loquamur. ¶ Inuidię me. odii id qd pcedit pro eo ponit qd ſequit: inuidiã odiũ ſequitur. ¶ Sunt. n. &c. Conqueritr̃ ſæpe Cic. in epiſtolis ſuis nullum eſſe ciuẽ qui rectum ſenſum in rep. deponere audeat. Et Iuuena. ait. Nec ciuis erat qui libera poſſet verba animi proferre & vitam impendere vero. Cato ſenex: & item Cato iunior magna ſemp libertate vſi tradunt. Nec cuiuſquã veriti inimicitias mõ reip. vtilitatem tuerent. De iuniore inquit, Iuſtitiæ cuſtor rigidi ſeruator honeſti in cõe bonus,

Q. Fabiꝰ maximus

¶ Opes

ASC. ¶ Opes.i.facultates: & diuitiæ lacedæmoniorum corruerunt.quantū melius ſup.fecit. Q.Maximus de quo Ennius ſup.ait: vnus homo reſtituit nobis rem.ſ.publicam ſaluam cunctando.i.moram trahendo.Enim pro quia nō petebat rumores.i.ſuſurros populi ante ſalutem: ergo gloria viri.ſ. Q.Maximi clare nunc & pōt magis.Quod gen⁹ peccādi iam.ſ.dictum eſt: vitandum etiā in rebus vrbanis.i.in vrbibus gerendis. Sunt.n.qui non audēs dicere metu.i.pp metum inuidię.i.ne inuidiā incurrant: ideſt qđ ſentiunt: etiam ſi ſit optimum.i.præſtantiſſimum.

¶ Officia illorum, qui rempu.gerunt.

OMnino qui reip.pręfuturi ſunt, duo Platonis pręcepta teneāt: vnū, vt vtilitatē ciuiū ſic tueanť, vt qcqd agunt, ad eam referāt, obliti cōmodoꝶ ſuorū. Alterū, vt totum corpus reip.curēt: ne, dū partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. Vt enim tutela, ſic procuratio reipu. ad vtilitatē eorū, qui cōmiſſi ſunt, nō ad eorum, qbus cōmiſſa eſt, gerēda eſt. Qui aūt ptī ciuiū cōſulūt, partē negligūt, rē pnitioſiſſimā in ciuitatē inducunt, ſeditionē atq; diſcordiā. Ex quo euenit, vt alii populares alii ſtudioſi optimi cuiuſq; videanť, pauci vniuerſoꝶ.

PET. MAR. OMnino q reipu. Affert duo Platonis pręcepta poſita ab eo in li.de repu.quæ tenere debēt i primis & obſeruare: hi q reip.præfuturi ſunt: vt oia.ſ.referanť ad cōem vtilitatē: & omnes ita tractenť: pauperes & ignobiles nō deſerantur: aliter.n.ſeditio ī rep. oriť: & bellum ciuile: & per hoc notat quorūdam romanorum mores: qui aut defenſores optimatium: vt Sylla & Pōpeius: aut populares eſſe voluerūt: vt Gracchi Marius Cæſar: & ſic de aliis. Vnde ea prudentia caruerunt: quā debet hēe bonus ciuis & vere politicus: vt ciuitati conſulere poſſit & id qđ magis e rep.eſt diſpicere & iudicare: cū factiones in rep.oriunť: ſtare nō pōt: oriūtur aūt ſi vna pars curatur: altera negligiť. Vñ in rep. romana exorta ſunt bella ciuilia: ſeditiones inteſtinæ: & imperii tandem euerſio. vnde cauendum eſt ipſis politicis: nec committendum vt ſeditio poſſit oriri: ſed oēs ita tractandi ſunt: vt ciuilis prudentia dictat: & vult, qm̄ prudentia: vt inquit Ariſt.in.iii.de rep. eſt propria principis & illius qui reip.gubernacula tenet. ¶ Teneant: obſeruent ſciant. ¶ Vnum: hoc eſt primum pręceptum. ¶ Sic: eo pacto: & animo. ¶ Tueantur: conſeruent ad vtilitatem totius reip. ¶ Ad eam referāt: illius cōmunitatis cā oia faciant: ad vnum oia dīr referri: cum oia illius gratia fiunt: felicitas eſt ad quam oia referuntur.i.cuius cā oia fiunt: qm̄ ob id oſticioſi eſſe volumus: vt felicitatem conſequamur. ¶ Obliti: non curantes proprias vtilitates: & nullā habentes rōnem priuati cōmodi: quoniā magiſtratus eſt ad alium non ad ſe: & ſatis debet eſſe honor. Is aūt cui hic non ſufficit: tyrannus dicitur. Plato præcipit hoc qđ Cice.dicit in.i.de rep.dicens. Nullus princeps ea rōne qua eſt princeps imperat qđ ſibi vtile ſit: ſed quod ei qui paret conducat: & quæcunq; egerit aut dixerit: illius vtilitatem & honorem reſpiciet cui imperat: & ad illius cōmodum non ad ſuum omnia referet: quēadmodum nullus medicus ea ratiōe qua medicus eſt quærit quod vtile ſit medico: ſed qđ ipſi ægrotanti expediat. Hoc autem nō fit a noſtris principibus qui oia ad ſuas vtilitates nihil ad cōmune cōmodum referunt rapiendo extorquendo per fas & nefas: iuſtitiæ obliti & præceptorū: quæ diuini illi hoies & boni viri poſteris tenēda relinquerunt: vnde tyranni iure appellantur: qui oia ad ſuum cōmodum referunt. ¶ Alterum: hoc eſt alterū Plato. præceptum. ¶ Totum corpus: omnes qui in repu. ſunt cuiuſcunq; ordinis & conditionis loquitur per tranſlationē medicorum: qui debent eo modo curare corpus vt nullam membrum deferatur ſic princeps omnium cuiuſcūque conditionis ſit: rationem habere debet: vt nemo quæri poſſit committendum non eſt: vt impotentes a potentioribus ōpprimantur. ¶ Curent: vt faciunt medici: quorum propria eſt curatio. ¶ Aliquam partem: aut optimates aut plebem. ¶ Vt: enim tutela: probat id quod dixit comparatione tutelæ: quæ non eſt ad vtilitatem tutoris: ſed pupillorū: ſic adminiſtratio reip. nō eſt ad ſuum commodum: ſed cōmune. Tutela vt igt Iuſtinia, eſt ius ac poteſtas in capite libero ad tuendum eum: qui pp ætatem ſe defendere nequit iure ciuili data ac permiſſa. Tutores aūt ſunt: q eam vim ac poteſtatem habent. Quibus teſtamento tutor non eſt datus: his ex lege.xii.tabularū agnati ſunt tutores: qui vocantur legitimi agnati ſunt per virilis ſexus coniunctionem coniuncti. ¶ Procuratio: adminiſtratio. ¶ Eorū: pupillorū: qui cōmiſſi ſunt tutelæ alicuius. ¶ Qui aūt: nunc a contrario ſenſu præcepti ſuperioris: oſtēdit qđ malum oriatur ſi pars ciuium fouetur pars negligiť. ¶ Conſulunt: fauent quibuſdam: & eorum cōmodis inſeruiunt. ¶ Pernicioſiſſimam afferentem maximam perniciem: nam pernicies eſt maximum malum. ¶ Seditionē: ſeditio dť a ſeorſum eundo: & tunc eſt cum populo ſecū diſcordante res ad manum vocatur. Diſcordia dť quaſi cordium diſſenſio & diſſimilitudo. Plato lib.v.de rep.dicit ſeditionem eſſe contētionem inter finitimos: bellū vero inter externos. ¶ Ex quo pp hoc quia partim ciuium conſulitur: partim autē non: ob id oritur ſeditio atq; diſcordia. ¶ Populares: populi amatores: vt fuerunt Gracchi, Marius. Cæſar. ¶ Optimi cuiuſq;: optimatium nō ſtudentes populo. ¶ Studioſi: amatores: & optimi cuiuſq; commodis ſeruientes. ¶ Vniuerſorum: vt curent optimates & plebem vt fieret in optima rep. plebs & populus differunt: quod genus a ſpē. Nam populi appellatione vniuerſi ciues ſignificantur cōnumeratis etiam patritiis & ſenatoribus: plebis autem appellatione ſine patriis & ſenatoribus cæteri ciues ſignificantur.

OMnino &c. Quid in bello ſeruari a magnanimo conueniat admonuit: nūc quid ī repub. ab eodem fieri debeat oſtēdit. ¶ Duo Platonis &c. i libris de rep. Ariſtoteles quoq; hoc idē præcipere videť. Vult enim magnanimum promptiorem eſſe ad benefaciendum q̄ recipiendum. Nam vt magni animi eſt dare: ita non magni recipere omnibus itaq; benefacere ſtudet qui magnanimus eſt. ¶ Ciuium: ſingulorum. ¶ Obliti propriorum commodorum: quod eſt proprium magnanimi a propriis auocari commodis: vt aliis proſit. ¶ Sic tueantur: defendant nihil omnino veriti: quod Cato faciebat. ¶ Totum corpus. Ne nobilitatis ſtudioſi commoda plebis negligant: aut cōtra vt Gracchi fecerūt. Qui vtiles plebi & pernicioſas nobilitate leges tulerunt: vt Sylla qui nobilium: Marius qui plebeiorum vtilitati fauebat. ¶ Vt enim tutela. Similitudine oſtendit quemadmodum ſe magnanimis habere debeat. Sicut enim tutor pupillorum vtilitatis cauſa dari ſolet non ſua: ſic magiſtratus reip. præfici: vt non ſibi: ſed reipublicæ proſit. Omnium ergo ſibi commiſſorum gerere magnanimus parem curam debet Tutela autem: vt Seruius iuriſcōſultus diffinit: ius eſt ac poteſtas in capite libero ad tuendum eum qui propter ætatem ſe defendere nequit iure ciuili data ac permiſſa. Tutores autem ſunt qui eam vim ac poteſtatem habent: ex qua re ipſi nomen acceperunt. Itaq; appellantur tutores quaſi tuitiores ac defenſores. Sicuti æditui dicuntur qui ædes tuentur. ¶ Qui autem mala oſtēdit quæ ſequitur eum quiſpiam: qui curam habet reip. huic parti fauet illam vero negligit. Nam neglecta plerumq; factionem excitat, ex quo efficitur vt alii ſint populares ſicuti Mariani fuerunt: alii optimatum ſtudioſi ſicuti Syllani. ¶ Optimi cuiuſq;: optimatum & ſenatorum. ¶ Pauci vniuerſorum: vt Cato fuit: ambo Scipiones. Fabius Maximus aliiq; permulti. FRA. MAT. magnanimi docet

OMnino q reip. &c. Docet officiū eoꝶ q rēp. gerūt. Ordo ē. Hi ſup. q præfuturi ſunt. i. præeſſe volūt reipu, teneant oino duo pręcepta Plato, vnum ASC. Duo pr-

Hinc apud Athenieñſes magnæ diſcordiæ ortæ, in no-
ſtra rep. non ſolum ſeditiones: ſed peſtifera etiam bel-
la ciuilia. Quę grauis & fortis ciuis, in repub. dignus
principatu fugiet, atq; oderit, tradetq; ſe totum reip.
Neq; opes, aut potentiam conſectabitur, totamq; eam
ſic tuebitur, vt omnibus conſulat. Nec vero crimini
bus falſis, in odium, aut inuidiam quẽquam vocabit.
Omninoq; iuſtitię honeſtatiq; adhereſcet: vt, dum
eam conſeruet, quemuis grauiter offendat, mortem
oppetat potius, q̃ deſerat illa, quę dixi.

cepta pu-
blico ad-
miniſtra-
tori ob-
ſeruanda
Mala pro
pter fauo
rem ſub-
ſecuta

vt tueantur. i. protegant & defendant ſic vtilitatem ciuium
vt referant. i. dirigant & ordinent quicquid agunt ad eā. ſ.
vtilitatem reip. exiſtentes obliti ſuoꝝ. i. proprioꝝ cōmodo
rū. Alterū vt curent totum corpus reip. i. totā cōmunitatē.
ne. i. vt non: vt dum. i. qñ tuentur. i. defendunt aliquam par
tem non deſerent reliquas ſup. partes. Enim pro quia: vt. i.
quemadmodum tutela. ſ. or
phanorum & pupillorū eſt
gerenda. i. debet geri ad vti-
litatem eorum: qui ſunt cō-
miſſi: ſcilicet pupilloꝝ & non
ad vtilitatem eorum quibus
. ſ. tutela commiſſa eſt: hoc ē
tutorum, ſic procuratio rei-
pu. gerenda eſt ad vtilitatem
eorum: qui cōmiſſi ſunt vide
licet oīum ciuium & totius
populi & omnia ad vtilita-
tem eorum quibus ſup. pro-
curatio commiſſa eſt: hoc eſt
procuratorum: & gubernatorum reipu. Autem pro ſed:
qui conſulunt. i. proſunt prouidendo: conſulendo: & fauē
do parti ciuium: & ſup. negligunt partem inducunt in ciui
tatem pernicioſiſſimam rem: videlicet ſeditionem atq; di-
ſcordiam. Ex quo. i. ex qua re euenit: vt alii. i. aliqui ex gu-
bernatoribus reipu. videanť populares. i. populo & vulgo
fauentes: & eius partes tuentes alii videanť ſtudioſi. i. fau-
tores. Optimi cuiuſq; ſup. viri. i. oīum bonoꝝ & præſtātiū
viroꝝ: & pauci ſup. videantur ſtudioſi vniuerſorum.

PET. MAR. ℭHINC: ex hoc quia erant aliqui populares: aliqui opti
matium ſtudioſi & pauci vniuerſorum apud Athenienſes.
Nam pericles popularis fuit: vt ſibi potentiā cōtra Cymo-
nem Milciadis filium: qui optimatibus ſtudebat compara-
ret. vnde cum plebi habenas relaxaſſet illius fauore rempu.
ad votum adminiſtrabat quotidie aliquod celebre ſpecta-
culum exhibens & epulum & ſic diſcordiæ erant inter op-
timates & plebem ipſoſq; populare: & ſic alii nonnulli fe-
cerunt. ℉ In noſtra: Romana repu. etiam non modo ſeditio
nes diſcordiæ: ſed etiam ad arma ventum eſt a ciuibus. Nā
bellum ciuile dicitur cum ciues inter ſe diſcordes arma ſu-
munt: quo nihil poteſt eſſe dementius. Ideo Lu. damnans
bella ciuilia & plus q̃ ciuilia exclamat. Quis furor o ciues:
quæ tanta licentia ferri gentibus inuiſis latiū præbere cruo
rem. ℉ Peſtifera pernitioſa reip. quoniam tandem libertatē
amiſit. ℉ Bella ciuilia: quæ fuerunt inter ſyllam & Marium.
Cæſarem & pompeium. Cæſar fuit Marianus propter af-
finitatem. Nam Iulia Cæſaris amita vxor fuerat Marii: vn
de cum Sylla Cæſarem adoleſcentem perdere decreuiſſet:
ab amicis tandem exoratus proclamauit: habeatis vobis ce
ſarem: & ſciatis eum futurum aliquando exitium optima-
tibus: quos mecum defendiſtis contra Marianos: & Cæſa-
ri multos Marios ineſſe dixit. ℉ Quæ bella ciuilia: ille fu-
giet: qui grauis & fortis haberi vult. ℉ Grauis: in virtute
perſeuerans. ℉ Principatu: vt ſi princeps in ciuitate: vitabit:
& odio habebit tanquam rem communi vtilitati & reipu.
peſtiferam. ℉ Tradet ſe totum: nihil aliud cogitabit niſi cō-
mune vtilitatem. ℉ Neq; conſectabitur: non ſequetur aut op
timates aut multitudinem: vt habeat ſummā in ciuitate po
tentiam ſed vniuerſam remp. curabit: vt bonū virum decet
& principatu dignum: quoniam nullū detrimentum vt in
quit Socrates apud Plato. lib. i. de rep. maius ciuitati acce-
dere poteſt: q̃ a peſſimo regi viro cum ipſe principatum re-
cuſet bonus qui neceſſitatem reip. expectare non debet: ſed
ad illam gerendam prompto animo accedere: ne ruat: & ne
uirtus depreſſa iaceat: quoniam vt inquit idem Plato lib.
viii. de rep. honoratis in vrbe diuitiis atque diuitibus: bo-
ni atque virtus in primis negliguntur: exeecreturque quod
in honore eſt: iacentque ea quæ apud quoſque improbanť.
℉ Totam remp. eo modo ſic defendet: vt omniū rō habea-
tur: nec trahet aliquem calumniis in odium aut optimati-
um: aut multitudinis. ℉ Nec vocabit: non adducet in odium
alicuius partis. ℉ Inuidiam: non debemus inquit aliquē ca-
lumniis inceſſere: & illi odium & inuidiam facere: qm̄ eſt
contra iuſtitiā. Iniuſtitia enim cā eſt ſeditionis odii pugnæ
Socrate apud Platonem in primo de rep. ſic ait ſeditiones
namq; o Traſimache iniuſtitia inimicitias contentioneſq;
parit: iuſtitia vero concor-
diam atque amicitiā. ℉ Om-
nino: certe inquit in ipſis a-
ctionibus iuſtitiæ adhæren
dum eſt. ℉ Eam iuſtitiā: quæ
iubet dari cuiq; quod ſuum
eſt. ℉ Quamuis grauiter offē
dat: quamuis patiatur iactu
ram: aut in amicis lædendis
pro iuſtitia aut minuenda
gratia: aut in rebus dome-
ſticis non debemus talem ia-
cturam curare pro iuſtitia:
& potius mortem oppetere
debemus: quam a iuſtitia honeſtateque diſcedere. Offende-
re in hac ſignificatione eſt incurrere in aliquid atque incide
re. ℉ Illa quæ dixi: vt totum corpus reip. curet: vt omnibus
conſulat ne oriantur ſeditiones: & diſcordiæ: & nec queq̃
in odium falſis crībus adducat: & illa oia quæ dicta ſunt.

ℭAPVD Athenienſes cū alii populares eſſent alii opti- FRA. MAT.
matium partibus fauerent: vt alcibiades: q̃ popularis erat: Alcibiades
vt Cymon & milciades odio aduerſarioꝝ. Quinquaginta
talentis mulctatus: Cum ſoluere non poſſet: in vincula con milciades
iectus eſt. Et Themiſtocles teſtatur ſuffragiis e ciuitate eie-
ctus argos habitatum venit. Ariſtides quoque cognomen-
to iuſtus Themiſtocle collabefactus: exilio decem annorum
dānatus ē. ℉ In nr̄a rep. Romæ ob huiuſmodi cauſa bella ci
uilia primo inter Marium & Syllam. Deinde inter Cæſa-
rem & Pompeium orta ſunt. ℉ Quæ grauis &c. Horten-
ſius gloriari ſolebat q̄ bello ciuili nunquam interfuiſſet.
℉ Nec vero criminibus &c. Duo præcepit non eſſe quencuā
in odium multitudinis & inuidiam a forti viro vocandū:
& ita iuſtitiæ honeſtatiq; inſeruiendum: vt pro his conſer-
uandis neminem offendere vereatur: potiuſq; mori velit
quam earum defenſionem deſerere. ℉ Falſis criminibus: vt
Q. Cepionem veterem. M. Scauri inimicū. Cum Q. Va
rio. Tri. ple. egiſſe diximus vt italici belli concitati crimine
M. Scaurum adeſſe ſibi iuberet: vt Furius Camillus a L. A
puleio: Tri. ple. accuſatus eſt: q̄ prædam veientanam male
diuiſiſſet: vt P. Scipioni Africano ſuperiori dies dicta eſt a
Petilo Acteio. Trib. ple. vel vt alii malunt, Neuio q̄ præ-
da de Antiocho capta ærarium fraudaſſet. ℉ Criminibus:
accuſationibus. ℉ Odium: latentes inimicitias. ℉ Inuidiam:
apertam. ℉ Ea: iuſtitiam: & honeſtatem. ℉ Offendat. Q uiſ
q; ille ſit qui offendit non vereatur eius inimicitias ſubire:
modo iuſta & honeſta ac reip. vtilia operetur.

ℭHINC: ideſt ex hac re & partialitate: magnę diſcordię ASCĒ.
ſunt ortæ apud Athenienſes. Et in noſtra: ſcilicet Romana
republica. Non ſolum ſeditiones ſupple orte ſunt: ſed etiā
peſtifera bella ciuilia. Quæ: ſcilicet bella ciuilia ciuis gra-
uis: & fortis: & dignus principatu in republica fugiet: ideſt
vitabit: atque oderit: & tradet reipublicæ totum ſe: ne-
que conſectabitur: ideſt ex principatu ſuo impetrare cona-
bitur opes: aut potentiam: & tuebitur: ideſt proteget
eam: ſcilicet rempublicam ſic & conſulat: ideſt proſit: &
vtilis ſit omnibus. Vero pro ſed: nec pro &: & non vo-
cabit: ideſt prouocabit quenquam in odium: aut in inui-
diam criminis: ideſt criminationibus falſis: ideſt iniquis:
& falſo illatis. Itaque ipſe adhæreſcet: ideſt adhærebit
omnino iuſtitiæ & honeſtati: ut dum: ideſt dummodo cō
ſeruet eam: ſcilicet rempu. quamuis offendat grauiter: ideſt
offenſos & iratos ſibi multos conſtituat: tamē ſupple oppe
tat. i. obeat: & ſuſtineat potius mortem: quam deſerat illa
quæ dixi: ſcilicet iuſtitiam & honeſtatem.

ℭMiſerrima

¶ Ambitio.

Miſerrima eſt omnino ambitio, honorumq; cõtẽtio, de qua præclare apud eũdẽ eſt Platonẽ, ſimiliter facere eos, qui inter ſe cõtenderent, vter potius remp. adminiſtret, vt ſi nautę certarent, quis eorum potiſſimum gubernaret.

PET. MAR.

Miſerrima eſt oino. Hacten⁹ ſatis monuit: docuitq; quid agendum ſit remp. capeſſentibus: & magnanimi eſſe illã adminiſtrare, & quærere honores dignitati ſuæ conuenientes, & vt oportet. Nunc ponit ambitionem, quæ eſt in vitio, & qui eam habet miſer eſt qm̃ ſeruit affectibus: honores enim bonis viris ſponte offeruntur: illos antem ambitu aucupari & conſectari turpiſſimũ eſt, & qui id facit, non eſt ſui iuris. Duę mediocritates ſunt, quæ verſantur circa pecunias, & liberalitas & magnificentia, ſic duæ ſunt circa honores magnanimitas, & mediocris appetitio honoris & vt ſe habet liberalitas ad magnificentiam: ſic mediocris appetitio honoris & magnanimitatem: is qui in honorum appetitione exuperat ambitioſus vocatur: nam appetit plusq̃ oporteat: ille autem deficit qui iuſtos honores ſpernit: & dicitur vacans honoris appetitione, vituperatur autem, quoniam honor præmium virtutis appetendus eſt: vt illi ſimus intenti, quæ eſt res præclariſſima & ſolum bonum: ideo monet Plau. in. v. de rep. bonos viros honoribus afficiendos, vt ex honore ad virtutem excitẽtur, vituperatur vt dixi vir talis, non cum refertur ad vulgus, ſe ad ipſam rectam rationem, cui parendũ eſt: Ambitio eſt nimia honoris cupiditas, ambitus eſt ipſe actus ambiendi. ¶ Omnino: certe & penitus. ¶ Miſerrima: quæ affert miſerias & ſeruitutem, quoniam ſeruitur affectui, & ambitioſus eſt miſer, & patriæ affer calamitates: dum nimios honores ambiẽdo aucupatur: philo in libro de prouidẽtia Dei ſcribit. Qui mentem ſuam plurimorum dominatui ac peſſimorum ſubiecit, cupidinis, timoris, doloris, ſtultitiæ, iniuſtitiæ, ambitionis, felix, atq; beatus eſſe nullo modo poterit, etiam ſi vulgo beatus appellatur. ¶ Contentio: contendere de honore aſſequendo: hæc contentio miſera eſt, & a viro magnanimo penitus aliena: quoniam honores nõ ambitu quærit & oblatos interdum ſpernit pro decoro ſeruando & ambitioſus eſt in cõtinuis laboribus, & ſub perſona Siſyphi detrudentis ſaxum ad mõtis cacumen: q; ſtatim ad ima reuoluitur. Lucretius vult ambitioſos intelligi, qui petunt honores & repulſi ad ima relabuntur & iterum ad cacumen nituntur. ideſt ad honoris ambitionem cõtentionemq; aſſiduis laboribus torquentur & miſeria. Ideo miſera eſt honoris ambitio. Et hoc eſt inquit Lucretius aduerſo nixantem trudere monte. Saxum quod tamẽ e ſummo iam vertice rurſum. Voluitur & plani raptim petit æquora campi. Qui gloriæ adeo cupidus eſt inquit philo: vt vel a malis laudari cupiat, hunc improbum eſſe neceſſe eſt: quippe vnum quodq; ſuo ſimili gaudet. ¶ De qua: ambitione & contentione honoris. ¶ Præclare: egregie & bene. ¶ Apud eundem Platonem: in. vi. de repu. dicit hæc Plato. ¶ Similiter facere: eodem modo. ¶ Vter potius: quis eorum in primis potius dicitur de duobus, potiſſimum de pluribus, & ſic vter de duobus. & quis de pluribus: vide elegantiam a Cicerone ſeruatam. ¶ Vt ſi: veluti ſi nautę certarent de gubernanda naui. Idem Plato præcepit & monuit qui ſint habendi hoſtes. Ex ſententia igitur Plato. docet qui nam hoſtes æſtimandi ſint: præcipitq; etiam inimicis non eſſe grauiter iraſcendum. Dicit præterea nihil eſſe laudabilius placabilitate atq; clementia & exercendam eſſe facilitatem, Alexander macedo affirmabat regium eſſe, vt a quibus male audias, in eos magis eſſe munificum.

FRA. MAT.

magnanimus circa honores q̃lis

Miſerrima eſt omnino &c. Hic præcepit qualẽ circa honores in repu. ſe magnanimus habere debeat: & neq; ambiendos, & neq; pro illis contendendum & certandum dicit. Et reuera magnanimi eſt honores delatos ſi mereatur accipere: ſi non mereatur reſpuere, non tamen humiliter ambiendo petere. Cum eiuſdem ſit etiam, vt ait Ariſtoteles neminem precari, aut certe vix obſequi vero prompte. Decet ergo magnanimum talem ſe gerere, vt honores mereatur: etiam maiores quam præſtari poſſint, Quod ſi peſſimo multitudinis iudicio ſæpe auferantur & indignioribus tribuantur: certate propterea nõ debet. Sed cõſcientia virtutis ſuæ cõtentus eſſe debet. Quicquid autem eſt quod animo beneuolo retribuitur. Etiam ſi lõge minus ſit, quam debeatur, eo contentus eſſe debet ſicut Traſibulus Athenienſis, expulſis triginta tyrannis, & recuperata libertate corona honoris, facta duabus virgulis oleaginis data a populo contentus fuit. Eã enim amor ciuium non vis expreſſit nullamq; habuit inuidiam, & magnę fuit gloriæ. Miſerrimam itaq; Cicero vocat ambitionem. Nam qui honores nimium affectat, non poteſt niſi miſer eſſe. Quippe qui graui ſubiacet perturbationi: eum tranquillo, atq; ſecuro animo eſſe magnanimum conueniat, vt cum grauitate & conſtantia viuat, quod ſuperius præcepit. Concupiſcentiæ ſubeſt ambitio qua peccat, qui præter modum cupit, aut honores, aut laudem. Eſt autem in animo ſicut in actu ambitus. Cum quiſpiam ſuam dilargitur pecuniam, aut populo muneribus ludiſq; blanditur, aut cæteris artibus, quæ legitimæ non ſunt ad publicos honores tendit. De quo Lucanus: lætaliſq; ambitus vrbi Annua venali referens certamina campo. Mediocritas circa honores: vt ait Ariſtot. ſine nomine eſt extrema, ideſt exceſſus & defectus: ſunt ambitio & remiſſio. Vituperamus enim ambitioſum q; pluſquam oportet, aut vnde non oportet honorem appetit: vituperamus & remiſſum, qui ne honeſte quidẽ honores quæret, & interdum ambitioſum ac quaſi gloriæ cupidum eum, ſcilicet honores quærit quos meretur, & remiſſum quaſi humanum & modeſtum laudamus: cum reſpuit, quoniam maiores ſunt, q̃ ipſe mereatur laudamus. Affectandi ergo ſunt honores vt oportet, & magiſquam vulgus affectet, & non magis q̃ oporteat. Cumq; medium ipſum careat nomine: extrema magis, ſcilicet & minus affectare inter ſe certant: ex quo facile intelligitur qualis circa honores magnanimus eſſe debeat. ¶ Contentio: vt pro adipiſcendis honoribus inter ſe contendant, quod Romæ quotannis pene accidebat die comitiali. ¶ Similiter facere, non differre dicebat Plato in libris de repu. eos qui de adminiſtranda rep. contendunt, & eos qui de naui gubernanda, cum tempeſtas eſt, aut imminet: hac contentione ſæpe efficiuntur: vt reſpublica in periculum adducatur, ſicuti nautarum diſcordia nauis aliquando perdicitur. Nihil enim illic recte geri poteſt: vbi præeſſe omnes volunt, & nullus alteri cedere dignatur.

Ambitione miſerrima eſſe

Luca. de ambitu

Comitialis dies

A S C.

Ambitio eſt fugienda

Miſerrima & cętera: reprehendit ſummopere ãbitionem, ideſt aditionem magiſtratuum p largitiones aut preces ab his qui cupidi honorum nõ reip, ſed ſibi, prodeſſe quærunt: dicitur autem ambitio ab ambio, quod eſt circumeo: ſtabant enim populi in comitiis dum magiſtratus innouabantur fere in circuitu ad quos qui magiſtratum petebant in veſte alba, vt candorem, & puritatem, animi ſui ſignificarent: accendebant ſupplicantes vt ſuffragia ſibi dentur. Circumferebantur autem tabulæ in quibus ſingulorum qui petebant nomina erant inſcripta: ad quæ qui vota ſua dabant punctum faciebant: vnde in arte poetica Flaccus punctum pro ſuffragio ponit. Ordo eſt: ambitio. i. iniqua cupiditas & petitio dignitatum & magiſtratuum: & pro. i. contentio. i. concertatio honorum . i. de impetrandis honoribus: eſt omnino miſerrima. ſ. viliſſima, De qua. ſ. ambitione eſt præclare ſup. ſcriptũ apud eundem Platonem. Scriptum autem eo. Similiter facere qui contenderent inter ſe vter. i. quis ipſorum duorum adminiſtraret potius rem. vt ſi nautæ certarent quis eorum gubernaret potiſſimum, q; pro & idem ſupple Plato,

PET. MAR, ℭA. Eſtimemus.iudicemus.in Catone atq; callidi reip. aeſti
matores & in legibus. Siſenna ois adhuc ſcriptores, niſi q
forte nōdū ediderūt:de qbus ęſtimare nō poſſumus: facile
ſupauit.⸿ Suo iu.vt ipſis vr:& putant eſſe melius q̄ ſit nrm
iudiciū in aliq̄ re agēda in rep.nō dēmus arbitrari eos eſſe
nobis inimicos,q aīr ſentiūt,qm̄ eſſe pōt illorū ſnia melior,

Idemq; praecepit, vt eos aduerſarios aeſtimemus,q ar
ma cōtra ferāt,nō eos,q ſuo iudicio tueri rēp. velint:
qualis fuit inter. P. Africanū &. Q. Metellū ſine acer-
bitate diſſenſio. Nec vero audiēdi ſunt, q grauiter ira-
ſcendū inimicis putabunt. Idq; magnanimi & fortis
viri eſſe cenſebunt. Nihil.n.laudabilius: nihil magno
& pręclaro viro dignius placabilitate atq; clementia.

⸿ Qualis diſ.qm̄ diuerſa ſen-
tiebāt in rep. Scipio & me-
tellus in ſenatu varias ſnias
dñtes citra tñ odiū.Q. Me-
tellus a deuicta macedonia
macedonius cognoiat⁹ eſt:
de cuius felicitate Pli.ſic ſcri
bit:nā moriens a q̄tuor filiis
in rogū eſt illatus: vno prae
tore & tribus cōſulatib⁹, &
ex his duobus triōphalib⁹ & vno cēſorio & q̄uis viuus cū
Africano diſſenſerit:tñ mortuū ita laudauit, vt maior illi
laus tribui minime potuerit:dixit.n.filiis ſuis vt irēt & fu-
nus Africani ornarēt:dicēs nūq̄ videbitis funus. maioris ci
uis:vñ Valerius in exēplis loquēs de moderatione ai & de
duob⁹ Metellis macedonico & numidico ſic ſcribit acerri-
me cū Scipione Africano macedonicus diſſenſera: eorūq;
ab aemulatione virtutis pfecta ɔtētio ad graues teſtataſq;
inimicitias pgreſſa fuerat. Sed tñ cū interemptū Scipionē
ɔclamari audiuiſſet in publicū ſe pripuit, moeſtoq; vultu
& voce cōfuſa ɔcurrite: ɔcurrite inqt ciues: moenia nrae vr
bis euerſa ſunt. Scipioni.n. Africano itra ſua moenia qeſcē
ti nefaria vis illata eſt:o rēp.pariter Africani morte miſerā,
& macedonici tā humanā tāq; ciuili moderatione felicem:
eodē.n.tpe & q̄tū ami iſſet principē & q̄lē hēret recogno-
uit:idē filios ſuos monuit, vt funebri eius lecto humeros
ſubiicerēt,atq; huic exeqarū illū honorē vocis adiecit, non
fore vt poſtea id offiñ ab illis maiori viro pſtari poſſet: vbi
illa tot in curia iurgia, vbi maximorū ciuiū & ducū togata
plia oia nimirū iſta pcipua veneratione pſequēda deſeuit
moderatio. Pli.iter felicitates Metelli ēt hāc recēſet: q ami
cus Africano nō fuerit. Eqdē inqt & africani aemiliani ini
micū fuiſſe.Q. Metellū iter calamitates eius duxerim. Lae
lius apud eūdē Cic.dicit ab amicitia.Q. Pōpei meo noie
ſe remouerat Scipio:pp diſſenſionē aūt q̄ erat in rep.aliena
tus,eſt a collega nro Metello: vtrūq; tñ egit grauiter aucto
ritate & offenſione ai nō acerba.⸿ Acerbitate: aſperitate &
ira.⸿ Nec vero: vituperat illos,q dñt grauiter iraſcēdum eē
inimicis.⸿ Nō ſunt au.nō eſt tenēdū id qđ ipſi dñt.⸿ Id eē:
ptinere ad fortē virū.⸿ Nihil.n.pbat a nā ipſius magnani-
mi illos nō eē audiēdos,q ſic cēſent: qm̄ haec a nā magnani-
mi oino aliena ſunt q iniuriae nō meminit, & pnus eſt ad
ignoſcēdū. Sūt tñ aliq q irā ad fortitudinē referūt: vt Ho
me.q dicit: vires iniecit ira, & aīum ira ɔcitauit: & Plato in
ii.de rep.dicit iracūdiā inexpugnabilē oino eē & iuictam,
qua pñte aius ad oia iuictus atq; itrepidus moueri ſolet,ſe
fortis ob irā nō laudaī. qm̄ affectu ducit: de his paulopoſt
diceī.⸿ Praeclaro: ampliſſimo & ſumma laude dignō.⸿ Pla
cabilitate: vacuitate irae: & q ſit placidus & clemēs.⸿ Cle-
mentia: eſt tpantia ai in ptāte vlciſcendi ve lenitas ſuperio-
ris aduerſus iferiorē in cōſtituēdis poenis & crudelitas eſt
atrocitas ai in exigēda poena, vel inclinatio aī ad aſperio-
ra.⸿ Iuris aequalitate: vbi ęquo iure viuit, & non eſt aliquis
tyrannus qui iuris aequabilitatem violet, vt ſolus dñetur.

FRA. MAT. ℭ Idēq; pcepit. In libris de rep.haec pcepit Plato: & qm̄
diſſentire iter ſe ciues ſolēt de rep. Cū tñ ſinguli ei⁹ ſtudio
ſi ſint: & ad honeſtū finē rectūq; cōſilia ſua dirigāt: pdeſſe-
q; oino velint. Qui hmōi ſunt aduerſarii hñdi nō ſunt. Nā
duplex eſt diſſenſio aiorū & opinionū. Q ui ais diſſentiūt
hoſtes ſunt: & pletūq; arma contra arma ferunt. Q ui vero
opinionibus,certant aduerſarii minime iudicādi ſunt. Cic.
in epla ad Caeliū,nō ai cōtētione. Sed opionū diſſenſione
ab Appio pulchro diſcrepare ſe dicit: illiq; amicū eſſe Ca-
to ſenior, & Scipio Naſica opinionibus diſſentiebant: cum

Cato ſenior

alter delendā Carthaginē: alter nō delēdā ſuaderet: vterq;
cōſilii ſui rōnes afferebat: & rep.iudicio ſuo tueri volebat.
⸿ Qualis fuit &c. Exēplo duorū potētiſſimorū & pſtantiſſi-
morū ciuiū Plato, ſnias cōprobat. Scipionis Aemiliani, &
Q. Metelli Macedonici. Qui ſemp in ſenatu opinionibus
diſſentiebāt reip.cā. Quā vterq; melius tueri conabaī. Nō
erant itaq; inimici, cum ſine
acerbitate, & armis diſcepta
rēt. Hoc ipſo teſte Macedo
nico declaratū ē. Q ui mor
tuo Scipione ire inquit filii
celebrare exequias i funebri
lectulo humeros ſubiicite:
nunq̄ ciuis maioris funus vi
debitis. Is eſt Metellus. qui
inter rara felicitatis huma-
nae exēpla numeraī. Nam praeter honores ampliſſimos,co
gnomeq; Macdoniae a quatuor filiis illatus eſt rogo: vno
prętore, tribus cōſularibus, duobus triūphalibus, vno cen-
ſorio. Quę ſingula quoq; paucis cōtingere. Auctores Vale.
Maximus & Pli.⸿ Nec ve.au.&c. Merito hoc admonet
Cic.decet.n.magnanimū non valde iniuriarum recordari
paruiq; eas facere: non vero ea eſt q exiſtimat dignitatem
ſuā nō poſſe cuiuſq̄ improbitate imminui. Nouit pręterea
nihil magno & pclaro hoie dignius q̄ clementem eſſe & in
termittēda iniuria leuiſſimū. Et Sene.inquit. Iniuriarū re-
mediū obliuionē eſſe:idē magnarū vniū dixit eſſe laedentē
negligere. Sed q̄riī an oino iraſcendū ſit forti viro. Et vul
gus vt Ariſt. quidē ait irā in fortitudinē refert cum fortes
videanī qui pitā ceu beſtię in pcuſſores feruntī. Q m & for-
tes iracūdi ſunt & ad pericula capeſſenda ai concitatio im
petuoſiſſima res eſt. Sed rñdeī qđ fortes honoris tñ gratia
opanī, & qđ ira eos adiuuat. Sed q nō eſt tūc vera fortitu
do, cū dolore, aut ira cōcitati in periculū feruntī, nihil pui-
dētes eorū, quae aggrediuntī. Sicut nec moechi fortes hñdi
ſunt: q̄uis mſta audeāt pp libidinē. Nō ergo ſunt illi fortes
dicēdi q p dolorē aut irā picula adeāt: neq; q quocūq; mō
p irā faciūt. Sed cū lcōnē, rōnēq; aīi ſuſceperīt pxime ad
eā q̄ maxime ſm nām eū accedere vī fortitudo, q p irā fit:
& hoies ſane iraſcēdo dolēt vlciſcēdo laetanī. Sed q p haec
agūt pugnatores qdē ſunt nō fortes: Nō.n.cū decore, neq;
rōne, ſed pturbatione ai id agūt. Et in hoc aliqđ hñt ſimi-
le fortibus, Eſt aūt circa irā mediocritas. Māſuetudo: exceſ
ſus vero iracūdia. Quę irā faciūt multa ſunt, ac varia. Q ui
igiī pro qb⁹ opʒ, & cōtra quos opʒ iraſciī & vt oportet, &
qn̄, & q̄to tpe opʒ, laudatur. Et hic vtiq; māſuetus eſt, qui
& qetus debet eſſe: & a perturbatione non deferri, ſed rōni
inſeruire: magiſq; i defectu peccare, q̄ in exceſſu, & non vin
dex eſſe, ſed magis clemens: defectus ſegnities pōt vocari,
& reprehēdiī. Q ui vero non iraſcunī in qbus opʒ ſtupidi
ſunt: cū neq; ſentire dolere, neq; reſiſtere videanī. Et cū per-
fecte ɔtumelias & ſuos negligere ſeruile ſit: & magis ad de-
fectū q̄ ad exceſſum declinandū, quia vt ait Cic. nihil ma-
gno & praeclaro hoie dignius placabilitate & clementia.
⸿ Et Seneca ait. Flumen eſt vbi cum ptāte habitat. Iracun-
dia. & iracundiam, qui vincit hoſtem ſuperat maximum.

ASCĒ. ℭ PRA Ecepit vt aeſtimemus.i.iudicemus vel ęſtimem⁹
.i.apprecienur reputemus eos aduerſarios.ſ.reip.qui ferāt
arma cōtra ſup.eā nō eos q velint tueri rēp.ſuo iudicio.i.
iuxta ſniam & opinionē ſuam: qualis diſſenſio.i.contentio
fuit ſine acerbitate inter P. Africanum & Q. Metellū. Nec
vero ſunt audiendi.i.approbādi ſup.ii qui putabūt iraſcen-
dum eſſe grauiter inimicis, & cenſebunt.i. iudicabūt id.ſ.
grauiter iraſci eſſe magnanimi, & fortis viri. Enim pro qa
nihil ſup.eſt laudabilius. Et nihil eſt dignius magno & pre-
claro viro.i.qđ magis deceat pclarum virū placabilitate.i.
facilitate placādi: hoc eſt q̄ cito irā deponit: & clementia.i.
māſuetudine ai. Q uod ex verbis Saluatoris noſtri cōpro
bare poſſum qui ad ſingularem imitationē ſui nos inuitans
dixit: diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde.

Scipio Naſica
Scipio Aemilianus
Q. Metellus Macedonicus
Iniuriarū remediū eſſe dixit Seneca
Iracūdia habet exceſſum ſegnities Stupidi.
Placabilitas & clemens laudabilis

ℭ Facilitas

In liberis vero pplīs, & iuris æqbilitate, exercēda ēt eſt facilitas: & altitudo aī q dr̄. Ne ſi iraſcamur aut intēpeſtiue accedētibus, aut īprudēter rogātibus ī moroſitatē īutilē & odioſam īcidamus. Et tñ ita ꝓbāda ē māſuetudo atq; clemētia, vt adhibeatur reip. cā ſeueritas, ſine qua adminiſtrari ciuitas non poteſt.

¶ Officium illius, qui in alios aīaduertit.

OMnis autem animaduerſio & caſtigatio contumelia vacare debet.

PET. MAR. ¶ Facilitas: comitas & lenitas. Etiā vltra placabilitatem, & clemētiam dēmus ēt exercere facilitatē: & aī magnitudinē q̄ nō ꝑturbat: qm̄ magnus aius nō curat iniurias: & libēter ignoſcit. Iguoſcere. n. ē q̄ vides puniēda nō punire. Vñ Cæſar magnanimo, q̄uis magnanimitatis laudē Ci. illi adimat nihil erat clemēti⁹. ¶ Altitudo aī: magnanimitas: q̄ aduerſitate nō frāgit: nec iraſcit̄ niſi vt op3. ¶ Intēpeſtiue: tpe ñ apto & inconſiderate. ¶ In mo. i. difficultatē moꝝ & aſꝑitatē moroſitas ē difficultas in morib⁹. Moroſus dr̄ a more: & ſignat eū: qui nimis exacte nimiſq; ad vnguē fieri oia poſtulat: vt aliqñ ob id idigneť: & leuiſſima re offendat. Vñ Trāquillus dicit Cæſarē fuiſſe moroſum circa curā corpis. ¶ Et odioſam: qm̄ moroſitas odio hr̄: & iō talis difficultas ī morib⁹ vitanda ē ne odio hēamur. ¶ Inutilē: q̄ nullā affert vtilitatē: ſed poti⁹ odiū: & iuidiā: odioſa ē moroſitas: qm̄ ſtomachū aliis facit. ¶ Et tm̄ ita ꝓbāda. i. ita laudāda ſi ꝯiūcta fuerit ſeueritati: ſine q̄ citas nō p̄t regi. Tenēdū igiť ē mediū: & vt tp̄s ac rō poſcit mites & ſeueri eē debem⁹. cū decoro. ¶ Ita: eo pcō & lege atq; ꝯdōne: vt ēt retineať ſeueritas ꝓ dignitate reipu. Nam ſeueritas eſt iuſtitia & caſtigatio vitioꝝ: & magra ordis atq; ꝯſtātię. ¶ Māſuetudo: eſt mediocritas circa iram. Defectio ē vacuitas ire: & q nūq̄ iraſcit̄ rephēdēd⁹ ē. Exupatio dr̄ iracūdia: & ſic iracūd⁹ rephēdit̄: qm̄ nimiū iraſcit̄. Is q ꝓ qbus op3: & cū op3: & q̄diu op3 iraſcit̄: laudať: dr̄q; māſuetus q d3 ꝑturbatiōe vacare: nec affectu duci: ſed ꝓ his & tāto i tpe iraſci: vt rō iubet: & ñ ē vindex: ſed poti⁹ clemēs & ad veniā q̄ ad irā ꝓpēſior: iraſcit̄ tñ cū mediocritate & nō ducitur ira q̄ ē affectus violētus: ſed ſpectat rōnē: & vt rō p̄ſcribit iraſcit̄. Is aūt q nūq̄ iraſcit̄: i vitio ē: qa ñ moueť ad affectū: cū op3: vt ſi pr̄ verberareť: & ipſe nō curaret: & ſic hēreť ſtolid⁹ & iſanus. Nā neq; ſentire aliqd: nec doloř tāgi vr̄. Perferre aūt ꝯtūelias: & ſuos negligere iqt Ariſ. ſutile eſt. Et q ñ iraſcit̄: nō vr̄ aptus ad ꝓpulſandā iniuriā & vlciſcendū. Iracūdus vero itollerabil̄ eſt: & fit p oia ipſa exupatio: multa qppe ſūt: q̄ ipſā efficiūt. Et nō facile iuenit̄ iracūd⁹: q oia h̄ mala i ſe hēat & iracūdi ſūt illi: q illico ad irā ꝓſiliūt: & magis q̄ op3: tñ nō p̄ſeuerāt qd ē i illis optimū. Aſr hērent i ſe maximū malū ſi irā retinerent: & tales hoies hñt ſūmā bilē: deſiſtūt ēt ſine vlctiōe. Amari aūt cū difficultate placať: & volūt vlciſci: a qbus valde cauendū ē. Inſenſi dr̄ illi q nullo mō dimittūt irā ēt i morte: niſi vlcti fuerit illos a qbus ſe leſos putāt aut ſciūt. ¶ Nō p̄t ꝯſti. quouſq; & quoqs dēat iraſci ſed prudētię oia ſubiiciēda ſūt vt ponat modū affectibus. Prudentia. n. ſubit rōnē architecturę: dēmus igiť iraſci: vt op3: & vt ipſa prudentia p̄ſcribit: q oim virtutū regina eſt moderatrix. Hæc ſūt ex ſnia peripateticorū. Stoici āt quos Ci. i his officiis imitatur volūt māſuetū vacare ira: & ab ipo ſapiente affectus remouēt: vult. n. Ari, vt dixi māſuetum eſſe illū: q iraſcitur vt op3: & quādiu op3.

OMnis aūt aīad. Pręcipit nūc qd agēdū ſit: cū qs puniť nō. n. dēm⁹ i aliquē aīaduertere eo ſtudio & aīo vt illū ꝯtūelia afficiam⁹: ſed vt vult iuſtitia & ꝓ vtilitate reip. ñ ad nr̄am volptatē: & cū aliquē obiurgam⁹ caſtigamuſue: nō id agēdū ē cā ꝯtūelię: ſed ſtudio corrigēdi: & reducendi ad bonos mores & oſtñ ſi ab eo diſceſſerit: aīaduerſio ē pūitio vt lex p̄ſcribit & ē cū qs pūiť i pecūia vel i pſona: ſed plerūq; i pſona: & dicim⁹ aīaduerto in te. i. pūio iuř & legib⁹ ita volētib⁹. ¶ Caſtigatio: fit verbis tm̄. Obiurgatio ē iter amicos & ꝓpiquos. & plus ē caſtigaŕ q̄ obiurgare. ¶ Cōtūelia: iniuria: vt hr̄ l. ix. ff orū. ex eo dicta eſt: q nō iure fiat: oē. n. q nō iure fit: iniuria fieri dr̄ ſpālr āt iniuria dr̄ ꝯtūelia dicta a ꝯtēnēdo: vt eſt etiā apud Sene. Eſt igiť contumelia ſpēs iniurię q̄ fit cū qs puniť quodā iudicis affectu: & magis ſtudio notādi īfamia: q̄ iuris exequendi: qm̄ iuris exequutio nō hēt iniuriā. Siqs de honorib⁹ decernēdis alicui paſſus nō ſit decerni vtputa imaginē vel qd tale an iniuriaꝝ teneať q̄rit Vulpia. & ait Labeo nō teneri: q̄uis hoc cōtumeliæ cā faciat. Et ſic p3 ꝯtūeliā eē ad notā īfamię. Ergo puniēdus ē aliqs nō ad ꝯtumeliā: ſed vt iura volūt citra aī affectū: & hoc ad iudices ptinet: & illos q in alios aīaduertēdi ius hñt. Si. n. qs trūcari mereť: ñ dēt ſuſpēdi ad ꝯtumeliā. ¶ Caſtigatio: q̄ fit verbis: nō dēt eē cōtūelioſa.

FRA. MAT. ¶ In li. ve. po. i q̄cūq; dignitate & ſtatu conſtituto hoie magno & p̄claro placabilitas clemētia: & facilitas laudanť. Sed in iis p̄cipue exercēdę ſunt: q i liberis pplīs viuūt: i qb⁹ nō ē iter ciues principatus cū oēs ęq̄lr viuāt. Hiſdē legibus ſubiecti. Signat āt democratiā. i. ppl̄i dn̄atū: vbi cōis oib⁹ libtas ē. Cū i mōarchia vnius: i obligarchia paucoꝝ. In Arioſtocratia optimatū tm̄ nutu: & volūtate oia geranť. ¶ Iuris eq̄. Q̄m eodē iuř oēs viuūt. Nec plus diuiti q̄ paupi p̄mittiť. ¶ Facilitas mā & q̄dā moꝝ dexteritas, ¶ Altitudo aī: magnitudo. n. aī maxie i remittēdis iniuriis & leniēda pœna: & ēt exaggerāda eognoſcit̄ & q placabiles ſunt: eos alto aīo eē vugl⁹ dicit. Altus. n. aīs ſp hūilia ꝯtēnit: ſcitq; nihil min⁹ crudelitate ſe dignū eē: iōq; dū timet ne crudelř hēatur: plerūq; ad effectū declinat: clemēſq; ēt pluſq̄ op3 efficiť. ¶ S3 i libis po. p̄cipue facilē cū i admittēdo tū i audiēdo & decernēdo eſſe ꝯuenit. ¶ Ne ſi ir. &c. Rō cur i libis po. facilitate vtēdū ſit. ¶ Intēpeſtiue ac. i h̄ maxie moroſitas cognoſcit: q̄ facilitati opponiť. Cū aut iraſcimur p̄ter tp̄s accētibus: aut ſtulte rogantibus. Moroſus is dr̄ q nimis exacte: nimiſq; ad vnguem fieri oia poſtulat: vt aliqñ ob idigneť: atq; iraſcať. C. de ſenectu. At ſunt moroſi anxii & iracūdi & difficiles ſenes: cui vocabulo Ci. īpatiētiā atq; iracūdiā adiūgit. ¶ Inutilē: nob. ſ. qm̄ in odiū p illā īcidim⁹. ¶ Et tñ &c. Dixius laudariq & qñ: & vnī & i qb⁹ op3 iraſcit̄, Idē nūc dicit. Ci. ita vtēdū clemētia eē: vt i reb⁹ pub. ſeueritas aliqñ adhibeať: q̄ oppōiť leuitati. ne ſi nimiū clemētes i eos q peccāt fuerius: ipūitate audatiores & iprobiores reddāt: iminuēda ergo pœna ē p̄cātibus: ſed ñ pēitus remittēda: & ita leuiter agēdū ne noceat leuitas duab⁹. n. reb⁹ citas ꝯſtat p̄mio & pœā. qb⁹ iblatis eē citas nullo mō poterit: & certe ſiñ ſeueritate regi citas nō p̄t: aut. n. amoř virtutis a pcō abſtinēt hoies: & ii ꝓbi ſunt: aut tioř pęnę. Vñ ait Ho. Oderūt peccaŕ bōi virtutis amoř. Et vni⁹ pœa documētū ē alteri⁹. Impūitas āt: vt ſe. iqt pit auſū: auſ⁹ exceſ.

OMnis āt &c. docet q̄lis ſeueritat eē dēat: & admonet vt ꝯtūelia careat. Signat āt ꝯtūelia aſꝑitatem ſmonis: q̄ ex aī iſolētia naſcit̄. Et ꝯtūelioſū hoiem dicim⁹ q acerbe nimiū & ſupbe rñdet. Ter. Quid ē: ſi h̄ ꝯtūelia nō ē. ¶ Aīaduerſio. Punitio hęc pecūiariā & pſonalē pœnā ſpectat. ¶ Caſtigatio: i verbis eſt. Virg. Caſtigatq; auditq; dolos. ¶ Contumelia: nimia aſperitate & acerbitate.

ASC. ¶ Vero ꝓ ſed: facilitas. ſ. exorabilitas & leuitas: ac mitita s eſt etiā exercenda i pplīs libis & æq̄litate iuris. ſ. q ęq̄li iure ęq̄lr gaudent: & altitudo. i. ꝓfūda trāq̄llitas aī q̄ dr̄. i. vulgo ſic appellatur: eſt exercenda &c. ne ſi iraſcamur. i. ſuccenſeamus accedentibus. i. iis q accedāt itempeſtiue. i. nō ſuo tpe: aut rogātibus iprudenter nos icidamus i moroſitatē. i. difficultatem moꝝ iutilem & odioſam. i. moleſtā oibus. Et tñ māſuetudo & clemētia eſt ꝓbāda. i. approbanda: ita vt ſeueritas pro cā. i. legitima adhibeatur reip. ſine qua. ſ. ſeueritate: ciuitas non pōt adminiſtrari. i. gubernari.

OMnis aūt &c. Docet off. ī eoꝝ q hñt aīaduerſionē. i. ius pūiendi i corp⁹ alteri⁹. Ordo eſt. Aūt ꝓ ſed ois aīaduerſio. i. punitio i corpe: et caſtigatio. i. verboꝝ dēt vacare ꝯtūelia. ſ. fieri ſine ꝯtumelia. i. ꝯtēptu opprobrioſo.

moroſus quis ſit

Ciuitas regi non pōt ſine ſeueritate

Neq; ad eius,q punit aliquem,aut verbis caſtigat: ſed ad reip.vtilitatem referri. Cauendum eſt ēt ne maior pœna,quā culpa ſit:& ne iiſdē de cauſis alii plectanť alii ne appelleť qdē.Prohibēda āt maxīe ira ī puniēdo.Nūq̄.n.iratus q accedet ad pœnā mediocritatem illā tenebit,q̄ ē inter nimiū & parū:q̄ placet Peripateticis,& recte placet,mō ne laudarēt iracūdiā, & dicerēt

P. T. MAR. ❡Qui pu.p punit.Nonius Mar. agēs de cōtrariis gñibus verbo.ꝵ dicit:Puniť aliqñ p pūit:vt Tullius.i.offo℞:hic.Punitio igiť ptinet ad aiaduerſionē: & ſic optie docet monetq; q̄ſr nos gerere dēmus i caſtigādis erroribus: qm̄ non dēmus aliquē punire aut verbis caſtigare ad explēdā ai nři libidinē:ſed p vtilitate cōi.Pla.i.viii.de legibus agēs de iudicus ſic ait quos iſanabiles legiſlator eſſe ſenſerit vltio ſupplicio afficiet non ignorās melius fore his q ſunt inſanabiles mori quā viuere. ❡Cauēdū ē ēt:aliud pceptū quo monet puniri dēre nocētē:vt meretur: & ſi pœna mediocri dign⁹ ē nō dʒ magna affici: & ecōtra.Et cum ſunt pl'es ɔſcii:oēs dñt pari mō puniri:ne miſeri & inopes plectātur:potētes aūt & pecūio'i euadāt ipune: qđ vtinam nō vbiq; fieret. Latrūculi.n.ſuſpēdūtur : raptores publici: latrōes potentes & q̄druplatores cenſenť & gaudent: ❡Plectātur:puniūtur. ❡Ne ap.citenť.i.nō mō nō puniantur: ſed ne vocētur qdē i ius. Appellare ſigñat debitū repoſcere:vñ dicim⁹ appello te de tali noie.i.repeto tale:vel tale debitū. ❡Prohibēda āt. Aliud pceptū. Neminē.ſ.iratū dēre ad pœnā mulctāq; irrogādā accedeř: qm̄ mediocritatē retinere ñ poterit.Ita.n.eſt affectus vehemētiſſimus: & breuis qdā furor: vñ ſermo irati nō pt ɔtinuare vnū ſenſū i loq̄ndo: & iō ipſi⁹ oro dʒ breuib⁹ ſentētiis & crebris figura℞ mutatōib⁹ velut iter æſtus iracundiæ fluctuare : & ſic ſtilus ſatyricus. Vñ opus eſt vt eius oro fluctuet:qa eſt iratus: & mordet allatratq; vitia. ❡Nūq̄.n.rō eſt. Ex quo inq̄t in.iiii.diſpu.Tuſculana: illud laudatur Architę:q cū villico factus eſſet iratior:quo te mō inq̄t accepiſſem:niſi iratus eſſem. Sene. etiā dicit. Nil minus quā iraſci punientē decet. ❡Ad pœ.ad aliquem puniendū. ❡Inter ni.& pa.iter duo extrema de qbus dcm̄ eſt. Mediocritas aūt eſt māſuetudo: & māſuetus debet iraſci:vt opʒ:alr aut exuperabit:aut deficiet : qđ nō fit ſine vitio: ſed potius dēt ſe flectere ad parū:quā ad nimiū. ❡Peripateticis: Ariſt. & aliis quo℞ ille priceps fuit: & voluit irā cadere in ſapientē:vt dictat ipſa prudentia: & oīs virtutes eſſe mediocritates iter nimiū & parū qđ in.ii.moraliū probat Ariſt.p inductionē: & inde finit virtutē eſſe habitū electiuū ī mediocritate cōſiſtentē. ❡Mō ne lau.ira.pace Cice. dixerim Ariſt. peripatetico℞ priceps nō laudat iracūdiā: ſed pbat irā cū mediocritate:vt nō nimiū recedat a nāæ cōſtātia. Immo vitupat iracūdiā:q̄ fit p oīs circūſtātias: & dicit eē in exuperatione: & p paucos iracūdos iueniri : qm̄ eſt q̄ſi ipoſſe aliquē eſſe q tot mala hēat. Multis.n.modis fit iracūdia & latiſſime pʒ. Vñ id qđ eſt maius malū:magis opponitur mediocritati. Vñ cōcluditur Ariſt.nunq̄ laudaſſe iracūdiā. In.iii.tñ moraliū diſputās de fortitudine dicit. Atq; irā etiā ad fortitudinē referūt. Fortes.n. & hi vīr, q̄ ira feruntur:perinde ac feræ i eos q ipſos vulnerarūt : qa & fortes cōcitātur ira.ē.n.ira res ipetuoſiſſima ad aggredienda pericula:quapp & Home.dixit: Vires iniecit ira: & animū: ira cōcitauit: & acuta p nares vis & efferbuit ſanguis. Hæc .n.vniuerſa iræ ɔcitationem ipetūve ſigñare vīr. Ariſt.illic loquiť ſm opi.vulgariū & iperito℞.ipſe.n. ſentit : & tenet nō debere aliquē dici fortē q duct⁹ ira magnū aliqd aggredit: qm̄ inq̄t fortes agunt ob honeſtatem:ſed irati minime: qm̄ ſi ob irā aliq eſſent fortes:bruta etiā fortitudinē hēre dicerentur: qđ eſt abſurdiſſimum.illa.n.aliquem ipetunt vulnere aut dolore pculſa & irritata: & fortes aūt hōeſtate ducti nō affectu. Ipſa ira ſubminiſtrat bilem fortitudini.Qui aūt pp hæc agūt inquit Ari.pugnaces qdem ſunt:at nō fortes.nō.n.ob honeſtatem agūt aut vt rō pſcribit:ſed ob ipm affectū.i.irā:aliq̄ tamē ex pte ſunt ſimiles fortibus. Nō igiť feræ ſunt fortes:pp̄ea q̄ dolore cōmotææ ira ruunt in pericula nihil prouidentes malorum:nā & hoc modo ipſi aſini cum eſuriunt: fortes eſſent. non.n. a pabulo verberibus amouētur. Et ſic liq̄do appet Ari.nō mō nō laudare iracūdiā:ſed ne irā qdē:niſi vt ipſa recta rō pſcribit:ita.n.dicit i iii.ethices. Maxie aūt ea fortitudo nālis eē vř q̄ eſt ob iram electione ſumpta fineq; : & ipſi ēt hoies cū iraſcūtur dolēt: cū vlciſcunť capiūt voluptatem. Quo diſtet ira ab iracūdia inq̄t Sene.appet quo ebrius ab ebrioſo. Iratus pōt non eſſe iracūdus. Iracundus nō pōt aliqñ iratus ñ eē. In.iiii. Tuſcu.vbi ē totus ſtoicus Cic. peripateticos vehemēter reprehēdit dicēs. An vero vir fortis niſi ſtomachari cœperit:nō pōt vir fortis eſſe gladiatorū id qdē:q̄q̄ i eis ipſis videmus ſępe cōſtātiā:colloquunť:ɔgrediuntur : q̄runť: aliqđ poſtulāt:vt magis placati quā irati eſſe videantur: & Paulo poſt dicit:vbi ſunt ergo iſti:qui dñt iracūdiā eē vtilē pōt vtilis eſſe iſania:aut nāle quicquā eſſe aut ſm nām qđ fit repugnāte rōne. Sed ſi nō ē mirū i Cic.qui vni diſciplinę addictus nō erat:nec vnū dogma ſectabatur:ſed more academico℞ aut pbabat opiniones: aut iprobabat ſuffragante ad oīa vbertate igenii & eloquentia. Et in hoc ope ſtoicos potiſſimū ſequiť:qui voluerunt ſapiētē ira vacare:ſed mihi vīr truncū quēdā:aut ſtatuā marmoreā nō hoiem aiatū & varios affectus hñtē cōſtituere. Sene.ēt ſtoicæ pfeſſiōis dānat peripatetico℞ ſniam dicēs:ira nō acuit aīum ad res bellicas:nunq̄.n.virtus vitio adiuuāda eſt ſe ɔtenta. Ariſt.dicit ira neceſſaria eſt nec quicquā ſine illa expugnari pōt:niſi illa ipleat aīum: & ſpūm accendat. Vtendū autem eſt illa nō vt duce:ſed vt milite. & ira inquit ē cupiditas doloris reponēdi. Ariſt.in.ii.ethices pbans oēm virtutem morū circa voluptates doloreſq; verſari dicit quapropter & ſunt qui diffinientes virtutes affectuum inquiunt ipſas eſſe mediocritates tranquillitate ſue quaſdam:ſed nō recte quia ſimpľr dicunt & non addunt,vt oportet & cætera quæ adduntur.

❡Ad eius:qui punitur aliquem. Nonius Marcellus agens de contrariis generibus verborum dicit.Punitur aliquādo pro punit:vt Tullius primo officiorum. ADD.

❡Neq; ad eius &c.recte ſi ait. Nā ſi ppriā reſpiceret vtilitatē is qui punit minus ſeuerus eſſet:quā oporteret:timeret .n.ne quēq̄ offenderet: & aut inimicitias:aut laborē vitaret. Eſt aūt:vt ait Ci.i epľa ad.Q.frem: nō mō eius:qui ſociis & ciuibus:ſed ēt eius:qui ſeruis:qui mutis pecudib⁹ pſit:eo℞ quib⁹ pſit cōmodis vtilitatiq; ſeruire. ❡Cauēdū ē ēt &c. Alia cautio q̄ ſeruāda i magřatu:qui i libera ciuitate geriť:ne maior pctō pœna ſit:ne ſi mereať quiſpiā repetūdar℞ pœna dānari:peculat⁹ dāneť:aut ſi pecuniaria pœna: & dāneť pſonali. In rebus.n.ſuādа mediocritas eſt neq; ad extrema:vt ſupius ſæpe dcm̄ eſt:declinādum & neq; minus neq; pluſquā oportet:puniēdus q̄ſquā aut caſtigād⁹ eſt. ❡Et iiſdē de cau.&c.vt ſi multi dephendanť i furto:aut alio quouis ſcelere. Ex quib⁹ qui potētiores ſunt:aut ditiores ne citenť quidē i iudiciū minus potētes & paupiores puniātur. Et illđ ppea Lucani vſurpari merito a quopiā poſſit. Et tm̄ miſeris iraſci numina pñt. Aeq̄ oīb⁹ qui ſiľr peccarūt pœna iferri dēt. Cōtra tñ vt videmus plerūq; fit corruptis hoium morib⁹: nec puniuntur niſi qui minus pñt:nec pecuniis abūdāt qbus magřatus & iudices corrū pūt. Quđ qui faciūt : tm̄ abeſt vt puniātur. vt ne citenť quidē: & ad dicēdā cām venire iubeātur:de eo℞.n.pctō tacetur. Sæpe.n.iubet ſicut ira & odio excedit ī puniēdo:ita gr̄a moueť ī remittendo:hinc ait Ci. ad.Q.frem:ſit ſumma i iure dicēdo ſeueritas dūmō ea ne varieť gr̄a. Sed cōſerueť ęq̄bił. ❡Plectātur: puniātur. ❡Prohibenda āt maxie eſt ira ī puniendo. Ira ita aīum ſæpe obcæcat:vt nihil rectū ſinat itueri. Quare cū i oī quidē re & negocio abeſſe ab ira cōueniat: vt recte geratur,id pcipue ī puniendo cauēdū eſt:ne oppmi nos ea ſinamus:fertur Atenodorus Octauii Augu.pceptor monuiſſe illū : vt quoties ad irā cuiuſpiā iprobitate puocaret:pu℞q̄ quicq̄ faceret:aut

FRA. MAT.

Luca. de fortuna

diceret

vtiliter a natura datã. Illa vero oĩbus ĩ rebus repudiã
da ẽ. Optãdũq; vt hi, q pſunt reip. legũ ſimiles ſint, q̃
ad puniẽdũ nõ iracũdia ſed æquitate ducunt. Atq; ẽt
in rebus pſperis & ad volũtatẽ noſtrã fluentibus ſu-
perbiam magnopere, faſtidium, arrogantiamque fu-
giamus. Nam vt aduerſas res, ſic ſecundas immode-
rate ferre leuitatis: pclaraq; eſt æquabilitas in oĩ vita:

diceret alphabetũ recenſerent. Irę impetũ cito euaneſcere ſi
gnificãs. Ergo cũ ab ira aĩ occupeť aĩus quã puideť rõ poſ
ſit ne occupeť aĩ cõparat nos debem⁹: quotidie meditari re
ſiſtendũ eẽ iracũdię: cũq; ea maxĩe aĩum moueat: tũ diligen
tiſſime linguã cõtinẽda. Quę virtus Cice. nõ minor vť: quã
oĩno nõ iraſci. Nã illud nõ eſt ſolum grauitatis: ſed nõnun
quã etiã latitudinis. Mode-
rari vero aĩo cum ſis iratus:
aut etiam tacere & tenere in
tua pťãte metũ animi & do-
lorẽ. Et ſi nõ ẽ pfectę ſapien
tię: tñ eſt nõ mediocris inge
nii: vt ait Ci. in epiſtola ad

Virtus Mediocritas — Qu. fratrẽ. ❡ Mediocritatẽ:
Virtutem. Eſt. n. virtus vt dif
Ariſt. me — finit Ariſt. habitus electiuus
diũ in oi — in mediocritate conſiſtens quo ad nos rõne terminata: & vt
referuandum — ſapiens terminaret: Mediocritas aũt duoꝝ vitiorũ alterius
ſm exceſſum: alterius ſm defectũ: nimũ & paꝝ vocat Ci.
Circa irã medioc itas ẽ: vt ſupra diximus: mãſuetudo: de-
fectus ad quem declinat ſine noĩe ẽ. Exceſſus iracundia dici
põt. ❡ Quę mediocritas. ❡ Placet pipateticis: vt Ariſt. q in li
bris ethicoꝝ laudãdã in oĩbus dicit eſſe mediocritatem: &
mediũ habitũ amplectendũ: & quo pacto in ſingulis affecti
bus & actib⁹ iueniri mediocritas poſſit oſtendit Horatius
eãdẽ aut eã appellat & iure laudat. ❡ Recte: cũ in ea virtus
cõſiſtat. Et Teren. ait id eſſe in vita apprime vtile: vt ne qd
nimis. Modo ne laudarẽt iracũdiã. Quę exceſſus cũ ſit irę:
Laudari nõ põt: vitiũ. n. ẽ: nemo aũt laudat vitiũ. Ariſt. lib.
iiii. ethicoꝝ diſputãs de irę diſpõibus. Qui paꝝ inquit in
iracundia trãſgrediť nõ vituperať ſiue ĩ magis ſiue in min⁹.
Interdum. n. deficientes laudamus & manſuetos vocamus:
& iraſcentes viriles q̃ſi ad dominãdũ aptos. Sed q̃tũ & qua
liter: excedens vituperandus ſit idẽ ait non facile eſſe verbis
oſtendere & in ſingulis atq; i ſenſu huius rei iudicium eſſe.
Sed illud manifeſtũ medium habitũ laudabilem eſſe p quẽ
iraſcimur qbus oportet: & p qbus oportet: & vt oportet.
Cum aũt dicit Ariſt. Manſuetudinis exceſſum eſſe iracũdi
am: uult tñ ẽt in ipſo exceſſu mediocritatem eſſe. Circa quã
Acuti — magis & minus iraſcimur q̃ ops & exceſſus qdẽ eſſe acutã
tẽ: itq; acutos i q̃o⁹ ſũma ſeſe bilis: & q ſunt ad oĩa & ĩ oĩ re
A mari — iracundi. Amaros vero difficile placari & lõgũ iraſci tps qa
Acerbi — irami occultant: eoſdem eſſe plurimũ moleſtos & ſibi & ami
Taurus peripateticus — ciſſimis. Eos autẽ acerbos dici qui p quibus non oportet: &
magis q̃ oportet: & longius tps infenſi ſunt: nec placuntur
ſine ſupplicio vel poena. Taurus quoq; peripateticus phus
vt refert. Au. Gel. huius mortus aĩ q vlciſcendi eſt ſęuior ira
dť nõ putationem eſſe vtilem cẽſuit: quã στέρησιν græci di
cunt: ſed mediocritatem quã græci μετριότητα appellant.
ASCẽ. — ❡ NEq; ſup. debet referri ad vtilitatẽ eius qui punit aliquẽ:
aut q caſtigat verbis: ſed ad vtilitatem reip. Cauendum eſt:
& ne poena ſit maior q̃ culpa: & ne ĩ iſdẽ cauſis: alii plectã
tur. i. luant in corpore & alii ne qdem. i. nõ ẽt appelletur. i.
citentur ab officio iudicis: ſed derelinquntur oĩno impuniti:
cũ alii grauiter puniãtur. Autem p ſed: ita eſt maxime phi
benda. i. procul habenda i puniẽdo. Enim pro quia: as q exi
ſtens iratus accedit ad poenã. i. ad punitionẽ: nunq̃ non vnq̃
non tenebit vnq̃ illam mediocritatem: quæ eſt inter nimiũ
& parum: quæ. i. mediocritas placet peripateticis: & placet
recte. i. debite: modo. i. dũmodo ne laudarẽt. i. ſi ita eſſet q
non laudarent iracundiam: dicerent ſup. eam datam eſſe.
PET. MAR. — ❡ ILLA: iracũdia. ❡ Repudiãda: reiiciẽda tanq̃ res noxia
& minime placens: tractũ ab vxore quę a viro repudiatur:
aut fit diuortiũ. Sed eſt differẽtia: nã diuortiũ eſt iter virũ
& vxorẽ poſtq̃ cõiuncti ſunt ab eo dictũ: qd i diuerſas ptes
eãt q diſcedunt. Repudiũ viro ſpõſę remittiť anteq̃ cõiun-
gať viro. inde dicimus repudiare ſpernere & reiicere. ❡ Sint
ſimiles: legibus qm leges pro ęqtate puniunt nõ p iracũdia:
punit. n. lex ſine perturbatione: & vir bonus & ęquus inter-
dũ legẽ emendat: & iudex ẽ viua vox legis: & ſic ptor q red
dit iura: dť viua vox iuris ciuilis. Is igitur q iuſtitiã admini
ſtrat: debet imitari leges: nec affectu duci: ſed legibus niti: &
oĩa in ęquorẽ partẽ interpťari: vt bonũ ptorẽ decet. Vnde
arbiter honoratus dť is: q oĩa i æquorem partẽ interpťať.
❡ At q; etiã aliud pceptũ. Neminẽ. i. debere efferri: & ſupbi
re ſcđa fortuna. qđ leuitatẽ quãdam ſignificat a natura ma
gnanimi penitus alienam: q
oẽm fortunã fert moderate.
❡ Ad noſtrã voluntem: vt
nos optẽmus. ❡ Faſtidium. i.
nauſeã ſubſannationem: &
odiũ alioꝝ hoĩum ac moro
ſitatem. ❡ Arrogãtiã: nimiã
inſolẽtiã. ❡ Nã vt ratio qua
re ſupradicta ipſi magnani-
mo fugiẽda ſunt. qm ſunt cõ
tra ſuã naturã q̃ debet eſſe grauis: ſedata: afferri autem aura
fortunę & cum teflauerit deprimi: leuitatis eſt incõſtantię:
atq; hoĩs ignari quid fortuna poſſit. Vñ idẽ Cice. i oratio
ne p ſeſtio in laudem Catonis dicit: Atq; ẽt eo negotio. M.
Catonis ſplẽdorẽ maculare voluerunt: ignari qd grauitas:
quid integritas: qd magnitudo animi: qd deniq; virtus va-
leret: q̃ in tempeſtate ſua qeta eſt: & lucet ĩ tenebris & pulſa
loco manet tñ atq; hęret in patria. ſplendetq; p ſeſe ſemper
neq; alienis vnq̃ ſordibus obſoleſcit. ❡ Leuitatis: incõſtãtię:
quę grauitati inimica ẽ. & Magnanimus debet eſſe grauis:
& moderate ferre fortunã. & tot⁹ ex ſe pendere: nec fluctua
re inter ęſtus affectuum: vt leues faciunt. ❡ Pręclara: ſumma
laude digna. ❡ Aequabilitas: ideſt conſtans & perpetuus vi-
tę tenet vtriq; fortunę idoneus: & decorus, vt quis nec effe
ratur nec deprimatur. ſed teneat æquabilitatem in oĩ vita.
❡ VTILiter a natura datam: tanq̃ rem vtilem & pene ne- — FRA. MAT.
ceſſariam vt iraſcamur quando: & vbi & quãtum oportet:
imo iracundiã dicebant eſſe igenitã homini ac pellere & — Iracũdia permanens
iracundũ hominẽ vocari: q ſemper irã ſecũ gerit: iratũ q p
parte excandeſcit. Vñ iracundia a gręcis μηνιεια pmanẽdo — μηνιεια dicitur a gręcis
appellať, Stoici irã cotẽ fortitudinis dicebant eſſe: nõ tñ
iracundiam laudabant. Cicero ĩ oĩbus repudiandã dicit eẽ
tanq̃ irrationalẽ ac pter naturã aĩ motum. Idem i epiſtola
ad Qu. fratrem: oẽs. n. qui iſtuc veniunt ita de tua virtute: i
tegritate cõmemorant: vt in tuis ſũmis laudibus excipiãt
vnam iracundiã: qđ vitiũ cum i hac priuata quotidianaq;
vita leuius eſſe animi atq; infirmi videatur: tũ vero nihil eſt
tam deforme q̃ ad ſummũ imperiũ etiã acerbitatẽ naturæ
adiungere. ❡ Legum ſimiles: q̃ nõ ab iratis latę ſunt: ſed a bo
nis & prudentibus viris: honeſtatis: & communis vtilitatis
gratia: & totę in ęqtate fundatę ſunt: neq; errant vnq̃: nec
perperam aut maligne aliquid ſtatuunt: & eadem i oĩs ſem
per ſunt: quas imitatur vir bonus & ſapiens. Quicquid enĩ
facit ſemper ab oĩ perturbatiõe procul eſſe ſtudet. Cumq; — Ira duplex
duplex ira ſit: altera quę eſt repẽtinus: & irrationalis animi
motus vlciſcendi cauſa: in ſapientem nõ cadit: altera quę eſt
per accidens: cũ peccati iraſcimur qđ in peccatum inciderit
& p ipſius vtilitate: vt fiat melior: ipſum punimus: atq; vt
aliis exẽplũ ſtatuamus: ne peccent bona eſt: quã etiam ĩ deũ
cadere Lactantius oſtendit: i lib. quẽ edidit de ira dei. Plu-
tarchus ſeruo ſuo nequam hoĩ: & cõtumaci ſed libris diſpu
tatiõibuſq; phicę an res imbutas habenti: tunicã detrahi ob
delictũ: cediq; loco iuſſit. Cũq; ille iter vapulandũ cõqre
reť i diceretq; turpe eſſe phõ iraſci neq; pcepta ſua ſeruare.
Plutarchum q librum περὶ ἀοργησίας ſcripſiſſet. Tũ Plurar. — Plutarchi dictũ contra eius ſeruũ cũ eſſet iratus
lente: & leniter. Quid aũt ingt verbero? nunc tibi iraſci vi
deor: ex vultu ne meo: an ex voce: an ex colore: an ẽt ex ver
bis ira correptũ itelligis? Mihi qdẽ neq; oculi opĩor truces
ſunt: nec os turbidũ: neq; imaniter clamo: neq; in ſpumã ru
borẽ ve effuruẽſco: neq; pudenda dico aut poenitenda: neq;
oĩno trepido ira: & geſtio: hęc. n. oĩa ſi ignoras: ſigna eſſe ira
tum ſolent: & ſimul ad eũ qui cedebat couerſus. Interim in
qt dum ego atq; hic diſputamus: hoc age tu. Ex qbus verbis
qlis i puniendo vir ſapiens eſſe debeat itelligiť. ❡ Atq; ẽt an

re. pf. Dictū ē q̄ſo d̄rca honores gerere ſe dēat magnaīs. Sed q̄a nō ſemp magr̄atus idē gerit. Sunt alia bona quibus virtus frui ſolet: q̄ō i his hr̄e ſe dēat oñdit. Et admonet ne

Hora. ſcdis nimiū extollat. Sed faciat qd ait Hora. Sperat infeſtis metuit ſecūdis. Alterā ſorte bñ p̄paratū pectus. Quia ſic le uitati aſcribit ei: q ſcdis rebus nimiū inflat: vt ei q aduerſis frāgit. Neutrū magnanimꝰ facere debet: vt oīm ſuum tueat. Et nulla oino p̄turbatione ſe occupari ſinat: conſtanſq; in oī negocio ſit: & grauis.

Superbia Supbia & arrogātia modeſtiæ opponunt: & ſupbia qdē alios cōtēnimus ſupioreſq; aliis eſſe volumꝰ: ēt cū mereamur.

Arrogantia Arrogātia nimiū nobis tribuimus: & id arrogamꝰ qd minime adeſt. Supbia aūt & arrogātia nihil intolerabilius. Quis. n. illū ferat: q nihil ſe ſatis dignū putat: q omnibus anteire vult. Qui in nullum bonus eſt: & vrbanus. ⸿In omni: ſiue magiſtratus: ſiue priuati ſimus: ſimus aduerſæ res fluant: ſiue proſperæ. ⸿Faſtidium: quoniam omnes faſtidiunt: & contemnunt.

& idem ſemper vultus, eademq; frons: vt de Socrate, itemq; de C. Lelio accepimus. Phillippum quidem macedonum regem, rebus geſtis, & gloria ſuperatum a filio, facilitate & humanitate video ſuperiorem fuiſſe. Itaq; alter ſemper magnus, alter ſaepe turpiſſimus.

ASCĒ. ⁋VTILIter. i. cū vtilitate nr̄a a nā. Vero p ſed: illa. ſ. iracundia ē repudianda i oībus rebꝰ: q; p & optandū ē. vt ii q prēſuut reip. ſint ſiles legum: q̄ leges ducuntur. i. iducunt ad

Arrogantia fugienda puniendū nō iracundia: ſed ęqtate. Atq; p & fugiamus i rebus ēt p̄ſperis & fluentibus. i. p̄uenīētibus p ſe ad noſtrā voluptatem fugiamus dico ſūmope. i. toto conatu ſupbiā faſtidiū. i. cōtēptum ex faſtu & ſuperbia, & arrogantiam. i. attributionem indebiti honoris. Nam vt. i. ſicut leuitatis eſt. i. ad leuitatem: & incōſtantiam: ac infirmitatem animi pertinet ferre: ideſt vt dicunt portare imoderate. i. ſine moderatione res aduerſas ſic ſup. ē leuitatis ferre immoderate res ſup. ſecundas: ideſt proſperas: & æquabilitas: ideſt moderatio æqua animi eſt præclara in omnia vita. i. genere vitæ.

PET. MAR. ⁋IDEM vultus: qm̄ mutatio vultus indicat aīum nō eſſe ſedatū: & voluntatē ad diuerſa rapi: a q̄ vultus fingitur: q eſt aī idiciū. ⸿Eadē frons: eadē hilaritas faciei: non vt nunc obducatur pp irā: nunc ſit læta. hęc oīa ſignāt aī affectus. ⸿De ſocrate: dcm ē. ⸿C. Lęlio: q habitus ē ſapiēs. ⸿Philippū qdē: affert exemplū philippi regis Macedonū: & Alexādri filii dicitq; Alexandrum ſuperaſſe patrem p̄ſtātia bellica & magnitudine rerum geſtarum: ſed ſuperatum fuiſſe a patre facilitate atq; humanitate. de quoruz vita & morbus ſic ſcribit Trogus lib. ix. Alexander filius Philippo ſucceſſit: & virtute & vitiis pr̄e ſuperior. Itaq; vincēdi ratio vtriq; diuerſa. Hic aperte bella tractabat: deceptis ille gaudere hoſtibꝰ hic palā fuſis: prudentior ille cōſilio. hic aīo magnificētior. Irā pater diſſimulare plerumq; & vincere: hic vt exarſiſſet. nec pilatio vltionis nec modus erat. Vini vterq; nimis auidus: ſed ebrietatis diuerſa vitia. patri mos erat de conuiuio i hoſtes p̄currere: periculis temere ſe offerre: Alexander nō i hoſtem ſed i ſuos ſęuiebat: quāobrē ſępe Philippum vulneratū p̄lia remiſere: hiç de amicoꝝ interfectoꝝ conuiuio freq̄nter exceſſit. Regnare ille cum amicis volebat; hic in amicos regna exercebat. amari pr̄ malle hic metui. Literaꝝ cultꝰ vtriq; ſimilis: ſolertię pr̄ maioris. pater parcendi victus p̄uicioſior aius: filio p̄ōptior & honeſtior: frugalitati pr̄: luxuriæ filius magis deditus erat. qbus artibus orbis imperii fundamenta pater iecit: operis totiꝰ gloriā filius cōſumauit. ⸿Facilitate: manſuetudine: qm̄ facilis erat amicis ſine aliqua moroſitate. ⸿Humanitate: benignitate ſine aliq̄ arrogātia. Humanitas. n. vetat ſuperbū eſſe aduerſos ſocios. Humanitas auctore Platōe triplex eſt. Vna fit p ſaluatōem. vt cum nobis obuios ſalutamꝰ: & manū porrigimꝰ. Altera, cū q̄s opē affert calamitate laboranti. Tertia: cū hoīes inter ſe conuiuia celebrant, & p̄ſuetudine gaudēt. ⸿Itaq; alter: Philippꝰ. ⸿Sēper magnus: magna laude dignus pp facilitatē & hūanitatem. ⸿Magnus: g̃nōſus: humanus: laudabilis: & inclyti ſpūs. ⸿Alter ſępe turpiſſimus: Alexander ſępe īfamia ſūma notatus p̄p inſolētiā & crudelitatē in ſuos: cū mero icaluiſſet. In

terea inquit Trogus: Alexander nō regio more: ſed hoſtili odio i ſuos cœpit ſęuire. maxie īdignabat carpi ſe ſuorum ſermonibus: ſeq; mores Philippi pr̄is & pr̄ię ſubuertiſſe: pp quę crimina Parmenio quoq; dignitate regi p̄ximus: cum Philota filio de vtroq; p̄us habitis q̄ōnibus interficit. Et in cōuiuio poſt Alexandriā cōditā ad radicē caucaſi mōtis. ſ. q perpetuo iugo aſiā diuidit: orta inter ebrios reꝝ geſtaꝝ a Philippo mētio eēt: & nōnulli eū laudibꝰ ferrent: ipſe cœpit ſe pr̄i p̄ferre & magnitudinē rerū ſuarū extollere. Itaq; cum vnus e p̄uiuis Clytus noīa iā ſenex fiducia regię amicitiæ memoriā Philippi defenderet laudaretq; eius res geſtas adeo Alexandrum offendit: vt telo a quodā ſatellite rapto Clytum i conuiuio trucidauerit: q̄ cęde exultās mortuo p̄rocinium Philippi laudēq; pr̄nę militiæ obiectabat. Inde pœnitentia ductus morte ſibi afferre voluit. Nā q̄triduo inediā ſuſtinuit: nec a toto exercitu exoratus ē ne ita vnīꝰ morte doleret. vt vniuerſos p̄deret: quos in mediā barbariē adduxerat. Itaq; Alexā. ſępe fuit crudeliſſimꝰ ēt i ſuos pp potū aliqñ quo nihil pōt eē turpiꝰ: & maxie i eo q alios regit. Vñ dicit Pla. i. iii. de rep. vrbis cuſtodibus ebrietas molities atq; ignauia quā maxie hñtur indecora. illis, ī qt: q remp. gubernat: ab ebrietate tēperandum erit: nulli q̄ppe minꝰ p̄uenit q̄ cuſtodi ebrio neſcire quo terraꝝ degat. Ridiculū p̄fecto ē cuſtodē: cuſtode indigere. Carthaginēſem inqt legē magiſquā lacedæmonioꝝ laudo: vt nūq̄ in caſtris q̄ſq̄ vinum guſtare audeat: ſed toto militię tēpore aq̄ vſum cōprobatum. In ciuitate aūt ſeruis nunq̄ vini vſus concedendus ē. Nec magiſtratus: p̄ quo rēp. gubernant: vino vtant. Nec gubernatores: nec iudice: nec q deliberaturus in cōcilium vocatus ē nec vllo modo in die niſi valetudinis g̃ra. facilis igit̃ debet eſſe is q rēp. gerit pro rōne tēporis & pſonaꝝ. Vñ bñ illi p̄cipiunt: q dn̄t hoīes tanto debere eſſe ſubmiſſiores quāto ſunt ſupiores. Tunc. n. magnitudo aī oſtēdit. Plutarchus ſcribit Alexan. ad ſcripſiſſe hæc ſcelera furori bacchio pœnitebat. n. ipſum q̄ tali cōmiſiſſet aliqñ eum quoq; inqt thebanoꝝ ſępenumero calamitas affixiſſe dr̄. Clyti vero cędem inter vina factā itēq; repudiator in india macedones: vt q imperfectā ad huc militiā detractarent: ipſiuſq; gloriā abiicerent: ad liberi pr̄is iras oino referre ſolebat. Polydamas: vt auctor eſt curtius lib. v. miſſus ē ad occidendū Parmenionē p̄ditionis inſimulatū: cuius latus p̄mus Cleāder hauſit inde vgulū cęteri quoq; exanimū cōfoderūt. Androcides auctore Pli. li. xiiii. ſapiētia clarus ad Alexandrū magnū ſcripſit intēperantiā illius cohibens. Vinum potaturus Rex memēto te bibere ſanguinem terre. Sicuti venenū eſt hoī cicuta. ita cicutę vinū. Quibus p̄ceptis ſi ille obtēperaſſet p̄fecto amicos: itemulentia nō intermiſiſſet. Aſclepiades ſuper menſam dixit. prima cratera ad ſitim pertinet: ſecunda ad hilaritatē: tertia ad voluptatē. Quarta ad iſaniā. ⸿Sępe turpiſſimus: iſamis. nā turpitudo ī moribus dicitur.

⁋ET idē vultus tā in p̄ſperis q̄ in aduerſis rebus: vt neq; doleamus aduerſis neq; lętis geſtiamus. Vultus eſt habitus & a volēdo dr̄ quo vocabulo carent gręci. Si Ciceroni credimus lib. de legibus. ⸿Frons: q̄ vt ci. ait ē aī ianua: Vultus aūt & frons ſignificāt qualiter ſumus affecti. Sapiens āt nec vultū mutat vnq̄: neq; mō exporrigit frōtem: mō corrugat, Sed i eodē habitu ſemp ē. ⸿De Socrate: & C. Lęlio. Socrates duriſſimus: vt Ci. ait fuit pedibꝰ: & ſępe i motus ab ortu ſolis vſq; ad occaſum in eodē veſtigio p̄manebat. q̄ſo vxor Xātippe eodē quo egreſſus erat vultu redeūtē domū ſemp uidiſſe dicebat. C. Lęliꝰ amiciſſimꝰ fuit Scipiōi ſupioris: iſēq apud Cice. in lib. de amicitia itroducit. Multum i ſenatu potuit: fuitq; illa tēpeſtate cōſtātiſſimus: & ſapiētiſſimꝰ. ⸿Philippū: qd iter pr̄em & filiū iterfuerit ex his Iuſtini in epitomate Trogi cognoſcit̃ verbis. huic Alexā. ſucceſſit: & virtute & vitiis pr̄e maior. Itaq; viuendi rō vtriq; diuerſa: hic

FRA. MAT.

Vultus

Frons

Socrates

Philip. & Alexander quo differēt

uerſa:hic apta vi : ille artibus bella tractabat : deceptus ille gaudere hoſtibus:hic palā fuſis:prudētior ille ↄſilio:hic aio magnificentior. Irā pſ diſſimulare plerūq; & vicere:hic vbi exarſiſſet:nec dilatio vltionis nec modus erat. Vni nimis vterq; auidus. Sed ebrietatis diuerſa vitia:pt̄is mos erat de cōuiuio in hoſtē ꝓcurrere:manū ↄſerere:piculis ſe temere offerre. Alexāder nō in hoſtē: ſed in ſuos ſęuiebat. ex qbus rebus verꝫ eē cognoſcit̄ i qđ Ci. ſcri. facilitate & humanitate patrem ſupiorē: & alterū ſemp magnū. ſ. Philippū. ꝩ Alterū. ſ. Alexādrum ſępe turpiſſimū:in cōuiuio pmenıones philotā:amynta ↄſobrinū:nouercā fratreſq; iterfici iuſſit alioſq; p multos.

ASCĒ. ¶ ET Idem ſemꝑ vult⁹ ſup ple eſt ꝑclarus & eadē frōs. i. indiciū ai ſeu hilaris ſeu triſtis:qđ frōs idicat ſup. ē præclara:vt nos accepimus. i. intelleximus de Socra. phō Athenienſū & quoq;. i. ēt de Caio Lælio optio & prudētiſſimo viro Romano. Quidē. i. certe ego video Philippū regem macedonū ſuparī. i. victū a filio. ſ. Alexandro magno rebus geſtis: & glia ſup. eoꝝ fuiſſe ſuperiorem ſup. filio ſuo facilitatate & humanitate. Itaq; alter. ſ. Philip. pater ſemper fuit:ſup. magnus propter humanitatem:alter. ſ. Alexāder eius fili⁹ fuit:ſup. ſępe turpiſſim⁹ cū. ſ. p ebrietatem ſæuitiam ſuam:etiam in amicos exercet.

PET. MAR. ¶ REcte:bn̄ vt ſunt ipſi ſtoici q nihil admirant̄ ꝑter virtutem. ꝩ Submiſſius:humanius:humilius. ꝩ Supiores:in meliori fortuna:qm̄ vir magnaius æquabiliter fert fortunā i vtrāq; ptem. ꝩ Panetius qdē: Panetius ꝑceptor fuit Africani minoris rhodius gr̄eq ſcripſit de officiis:in qbus hæc de auditore ſuo Africano æmiliano inſeruit. ꝩ Familiarē:amicum & auditorē:dicebat Africanus hoīes ꝓſpera fortuna exultantes debere regi cōſilio prudentū vt equi effreni ab inſeſſore. ꝩ Cōtentiones:decertationes: & ꝑlia ſtrepituſq; tubarum:qbus affecti ſunt ferociores. ꝩ Facilioribus : magis obtemperātibus iſeſſori. ꝩ Effrenatos:ſupbiētes & elatos ſcda fortuna. ꝩ Preſidentes:nimiū fidētes ſibi ipſis. ꝩ Tāq̄ ī gyrū:pſtat in tranſlatione equoꝝ:q freno voluunt̄ in gyrū:vt ſint faciliores. Et iō dicit tāq̄ in gyrū:vt. ſ. itelligāt fortunā eē mutabilē: & illi⁹ temeritati n̄ eē fidēdū ſed parēdū rōni et cōſiliis prudētū,q lōga expientia edocti optie conſulere pn̄t. ꝩ Rōnis:intellectus:vt. ſ. pareāt rōni. & ab illa nō diſcedāt ducti appetitu:vt faciūt eq q voluunt̄ ab inſeſſore in gyrū:ne nimiū ſint feroces. ꝩ Imbecillitatē:debilitatē & mutationē. Vn̄ ops in ſcdis rebus vti prudentia. In oi vita ſic viuendū eſt:vt cōſtātiā & magnanimitatē retineamus & mediocritatē. qđ vt facilius aſſeq̄mur:debemus amicoꝝ ↄſilio vti & prudētū, cū ſumus in ꝓſperitate reꝝ vt illoꝝ conſilio ad id qđ rectū eſt dirigamur:aľr appetitus voluptate corruptus & factus iſolentior minime parens rōni in vetitū ruet. hecuba apud euripidē iā ſerua ex regina deplorās fortūæ mutationē dicit:hęc oia q̄ i mūdo hn̄r bona nihil ſūt fruſtraq; rōnū humanaꝝ cōſilia: & linguę iactātia:ille eſt feliciſſim⁹ cui p tpis ætatis nihil mali cōtigit. ꝩ Secūdis:proſperis: qm̄ hoīes in ꝓſpera fortuna non ſunt cōpotes ſui : ſed in manu fortunę. Et iō in ſcdis rebus dēmus eſſe moderati dicebat Periāder: & vti ↄſilio amicoꝝ. Iſocrates Demonicū ſic amonet. fortuna indigni ſunt q illa abutunt̄. & Nicoclē ſic iſtituit: Da libertatē bn̄ ſentientibus vt habeas auctores & cōprobatores eorū de qbus ambiges:ↄſidera illos q arte aſſentant̄ & adulātur nec nō illos qui bona mente obſequuntur. ne mali plus habeant̄ q̄ boni. Idē ſic hortatur Demonicum odio tibi ſint Adulatores tanq̄ deceptores. Ambo. n. iniuria illos afficiūt q faciles aures patefaciūt. ꝩ Auctoritas : dignitas libertas monēdi & illoꝝ auctoritati credēdū & mo

Vt recte ꝑcipere videātur, qui mō ēt, vt quanto ſupiores ſimus, tanto nos ſummiſſius geramus. Panetius qdē auditorē africanū & familiarē ſuū ſolitū ait dicere, vt equos pp crebras cōtētiones præliorū ferocitate exultātes domitoribus tradere ſoleant, vt his facilioribus poſſint vti, Sic hoīes ſecundis rebus effrenatos ſibiq; pręſidentes, tanq̄ in gyrum rationis, & doctrinę duci oportere, vt pſpicerēt rerū humanaꝝ imbecillitatem, varietatēq; fortunę. Atq; ēt in ſecūdiſſimis reb⁹ maxime ē vtēdū conſilio amicoꝝ. Hiſq; maior, q̄ añ tribuēda ē auctoritas, iiſdēq; tpibus cauendū ē, ne aſſentatoribus patefaciamus aures : nec adulari nos ſinamus:

nitis. ꝩ Hiſdē tpibus:cū ſumus ī ꝓſpera fortuna. ꝩ Nec aſſentatoribus:pellēda eſt adulatio & aſſentatio :q̄ ē vitioꝝ adiutrix: & nō mō amico ſed ne libero qdē digna ē. oēs. n. adulatores ſūt ſeruiles : Solō dicebat. Caute ſingulos obſerua: ne forte odiū in corde tegāt : dū blāda & arridenti facie te alloquunt̄:duplaq; illis ligua atra ex mēte ſonat. Et Cæſar Auguſtus pellendus eſſe ide coras adulationes dicebat. Aſſentatio inqt Cice. alibi. nemini nocere pōt: niſi ei q eas recipit:atq; ea delectet̄. Itaq; fit:vt is aſſentatorib⁹ patefaciat aures ſuas maxie: qui ipſe ſibi aſſentet̄ & ſe maxime ipē delectet: Multi gnatonum ſiles ſunt:cū ſint loco fortuna famaq; ſuperiores horū eſt aſſentatio moleſta. cū ad vanitatem acceſſit auctoritas. Cato dicebat multo melius ē qbuſdā acerbos inimicos mereri : quam eos amicos q dulces videant̄:illos veꝝ ſępe dicere: hos nunquā. Adulator ē is:q affert ea q̄ nō fecit is:cui adulatur. Aſſentator eſt is q extollit & auget ea q̄ facta ſunt. Et adulator ſp loquit̄ emolumenti ſui cā: & iō deteriorē. Aſſentator. n. placere ſtudet. Adulator aūt lucrari:vt ſcribit Ariſt. li. iiii. moraliū. Et q gerit morē vt decet:amicus eſt. Qui in oib⁹ reb⁹ aduerſat̄:dr̄ ↄtētioſus. Qui magis q̄ debet gerit morē adulator eſt. Amico igit̄ credendū eſt:qui recte monet: ab aliis aūt cauēdū. Vn̄ dicit Sen. Nihil tā æque delectauerit aiu3; quā amicitia fidelis. ꝩ Adulari : paſſiue dixit more antiquo nā adulo as quōdā dicebat̄ : nūc adulor ē verbū deponens. Valerius maxi. li. ii. exēploꝝ etiā tribunus miliū adulād⁹ erat, & Lucreti⁹: Cānitu vocis adulāt. in. ii. Tuſculana pinnata cauda nr̄m adulat ſanguinē Pla. in. v. de legibus ſic ait veritas ꝑfecto tū diis tū hoībus dux oium ē bonoꝝ cui⁹ q felix beatuſq; futurus ē ſtati ab initio pticeps eē dēt : vt in veritate plurimū tpis vitā agat fidus hic certe ē ifidus autē qui ſpōte mentitur. Adulati quod adulemur ab aliis.

¶ VT recte:laudat phos:q ſic nos admonēt. Sunt q in Socratē referāt. ꝩ Submiſſius:hūani⁹ i & remiſſius. ꝩ Penetius &c. Rhodius hic fuit quē i hoc ope Cic. imitat̄ eo ꝑceptor Scipio Africanus ſupior vſus ē. ꝩ Vt equos: eq victoriā ſentiūt: & eā ſępe adepti iſolētes fiūt:neceſſeq; ē:vt domitoribus iteꝝ tradant̄:quo illis vti poſſimus. Idē in hoibus ↄtingit. Qm̄,vt Seneca ait. Fortuna nimiū quē fouet facit ſtultū. Et ꝓpea recte monebat. Scipio: i gyꝝ rōnis deducēdos illos:q fortūa nimiū ſcda vterent̄. Quo reꝝ hūanaꝝ ꝓſpicerēt ibecillitatē. ꝩ In gyꝝ rōnis:vocabulū ē ↄpatiouis. Nā in gyrū eq flectunt̄ hic ꝓ exercitatiōe accipias. ꝩ Rōnis & do. Rōne & doctrina q̄ ē in exēplis & dictis ſapiētū poſita:vt ſi qs admoneat quēpiā nō eē fidēdū ſecūdis rebus: q̄ mutari facile a fortūa poſſint: & Sene. ad hoc illa vtatur auctoritate. Nemo cōfidat nimiū ſcdis. Nemo deſperet meliora lapſis. Miſcet hęc illis:ꝓhibetq; Clotho:ſtare fortunā : rotat oē fatū. Nemo tā diuos hūit fauentes. Craſtinū vt poſſit ſibi polliceri. Res de⁹ nr̄as celeri citatas turbie verſat. ꝩ Atq; ēt i ſecūdiſſimis &c. Magnanimū dixit i oi fortuna modū ſeruare dēre. Nūc id q̄ rōne fieri ↄueniat:oñdit:hoc ē ſi amicos bn̄ ſuadētes audit ñ ſcdis tm̄ reb⁹ ſed ſecūdiſſimis & aſſentatores nō admittit. Qui placēdo ſtudio laudāt oia & nihil aduerſant̄ exiſtimātes minime ſe moleſtos qcq̄ eē:vt ait Ariſt. & ꝓpea vitii cā ſūt. Qui. n. ab eis laudant̄ cū rephēſiōe digni ſunt rectęq; laudari ſe putāt pſeuerātq; i vitio: qđ qa i eo laudant̄ virtutē eē opinant̄. ꝩ Maxie ē vtēdū. Tūc. n. eo ꝑcipue idigēt hoīes ne inſolētes fiāt & accidēte nimiū fortuna ſic ↄfidāt:vt illius mutabilitatis imemores penit⁹ inſolētes ſint: & nihil exiſtimēt eē qđ nocer̄ ipſis poſſit. ꝩ Maior q̄ ante oi tpe tribuēda ē amicis auctoritas:ſed illo ꝑſertim

FRA. MAT.

Magnanimum.

in quo re pſperæ ſunt & ad noſtrā voluntatem fluūt: in tu/meſcimus. n. ſic plerūq; vt nihil oino cum ratione faciamus Quare credendū eſt amicis & illis tribuēda auctoritas. Nā ſi boni ſunt & veri: errare nos nō ſinunt & in gyrū ratiōis deducere ſludēt. ¶ Adulari: paſſiue dixit. Quæ nūc deponē tia ſunt verba oia apud vetuſtiores cōmunia fuerūt. Adu/lari copoſitū eſt ex acceden/do & alludendo vt Pōpeio Placet. Maximus tribunus i quit adulandus erit.

ASCE. ¶ ITA ſup. vt ii videantur. recte pcipere: q mouent: vt quanto nos ſumus ſupiores tāto ſūmiſſius. i. modeſtiu⁹: & vt dīt humilius geramus nos. Panetius phs ilia quem Cic. dotiſſimū imitat. Qui/dē. i. certe aut Africanū. ſ. Sci pionē ſuū auditorē & fami/liarē ſolitū dicere vt. i. quē/admodū eqtes ſup. Romani ſoleāt tradere domitoribus equos exultantes ferocitate pp crebras. i. frequentes ptentiones pliorū vt poſſint vti his ſ. eqs iā domitis tactiorib⁹. i. minus ferocibus & rebellibus ſic oportere hoies effrenatos. i. idomitos & q̄ſi ſine freno fe rocientes & pfidentes. i. oino fidentes ſibi. i. i ſe reb⁹ ſcdis. i. pſperis: & h eſt pp res proſperas duci tāq̄ in gyrū. i. circuitū ſi cut eq domant ſed rōnis & doctrinę: vt perſpicerēt. i. perfe cte iſpicerent ibecillitatē. i. facilitatē rerū humanarū & va/rietatem fortunæ. Atvtendū eſt ēt maxie in rebus ſecūdiſſi mis. i. pſperrimis. ꝯſilio amicorū: & maior auctoritas eſt tri buenda his. ſ. amicos cōſulantibus in rebus lætis q̄ añ. Et cauendum eſt iiſdem temporibus. ſ. proſperis: ne patefacia/mus. i. aperiamus aures aſſentatoribus. i. adulatoribus i nec ſinamus nos adulari. i. adulationibus circūuenīri.

PET. MAR. ¶ IN quo: in q̄ re. i. adulationibus facile decipimur: qm̄ igr nobis nimiū placem⁹ & arbitramur eſſe tales q̄les dicimur ab adulatorib⁹: vt de Domitiāo ſcribit Iuue. Quid aptius: & tñ illi Surgebāt criſtę: nihil eſt qd credere de ſenō poſſit cū laudat diis æqua ptās. Si ꝯtinens es inqt Señ. adulatiōes euita. ſitq; tibi tā triſte laudari a turpibus: q̄ ſi lauderis ob turpia. lætior eſto quoties diſplice malis: & malorū de te ęſtimationes malas verā laudationē tui ſcribe. ¶ Ex quo: ob h qa putamus nō eſſe tales: vt iure laudemur: euenit vt hoies irrideātur. cū ſe iactāt: & nimiū ſibi placent ꝓpter talē de ſe perſuaſionē. ¶ Inflati: elati tali perſuaſiōe. ¶ Erroribus. i. va/nis de ſe opionibus qm̄ ea nō hñt q̄ hēe ſe credūt. ¶ Illud āt: poſtq̄ Ci. de fortis viri & magnanimi officii & eorū q rēp. gerūt diſſeruit: afferens q̄ſi ꝯcl̄onem ſuperioris diſputatio/nis: repetit ea q̄ dixit: & ꝓperans ad alia pcepta diuidit offi cia, q̄ hoies i vita exercēt: docetq; qui ſint hi a qbus res ma/ximę gerunt. Inde ponit ſcdos: poſtea tertios. Et tādē pci pit qūo res domeſtica forti viro augenda ſit. Dixit. n. ſupra forte verſari circa res arduas: & ea q pt̄inēt ad vitā degēdā. Hāc ergo ptē ꝓpōnis nūc tractabit, ꝯcludens ſi hæc pcepta ſuauerimus magnifice grauiter & amicabilr vitę humanæ nos poſſe viuere. ¶ Illud. de quo ſupra diſputatū eſt. Nā di/xit de tribus hoium gñibus, de his q rēp. gerunt: quorū vitā dicit eſſe fructuoſiorē hoium gñi, de his q i ocio delectant re ſua familiari: & de phis q in rerū cōtemplatiōe verſant & an res vrbāę ſint maiores bellicis. Affert igit Ci. ſuā ſniam & ꝯcl̄onē ſuperioris diſputationis: & dicit illos eſſe locan/dos in prio gradu magnanimitatis, q rēp. gerūt, & illorum res maxias eē: qm̄ latiſſime patent officia qppe eorū q reip. cōſulūt, nō ad ꝓpriū cōmodū, ſed ad cōe ſpectāt, iō maxi/mā laudem merent. ¶ Latiſſime pateat, ad cōem vtilitatē ſe extendat, qm̄ oibus prodeſt bōa reip. admiſtratio. ¶ Eſſe āt, hi ſunt ſcdi, q ſe ad phandū ꝯtulerūt & doctrinā cōtenti fi/nibus rerū ſuarū: ſed qa hoc nō omnibus prodeſt, ſed ſibi &

in quo falli facile eſt. Tales. n. nos eē putamus, vt iure laudemur. Ex quo naſcūtur inumerabilia peccata, cū homines inflatio opinionib⁹ turpiter irridentur, & in maximis verſant erroribus. Sed hęc qdem hactenus. Illud aūt ſic eſt indicādū maximas geri res, & maximi animi, ab his, q rēp. regāt: quod eorum adminiſtratio latiſſime pateat: ad plurimoſq; ptineat. Eſſe autē ma/gni animi, & fuiſſe multos ēt in vita ocioſa, qui aut in ueſtigarēt, aut conarētur magna quędā, ſēq; ſuarum rerū finibus cōtinerēt, aut īteriecti iter philoſophos, & eos, qui rēp. adminiſtrarēt, delectarent re ſua fami/liari, nō eā qdē oī ratione exaggerātes neq; excluden tes ab vſu ſuos, potiuſq; & amicis imptinētes, & reip.

paucis: iō in ſcdo loco ponunt magna i tñ ſunt: qm̄ ſpernūt ea q̄ cæteri admirant: & res cōtēnūt humanas: & circa ma/gna cognitiōeq; digniſſima verſant. vt ſūt res naturales & diuinæ. ¶ Eſſe aūt magni ai: ēt iudicādū ē fuiſſe multos ma gni ai & eē in vita ocioſa: pter eos qui verſati ſunt in rep. ¶ Inueſtigant: ingrerēt igenio & inuenirēt. ¶ Magna q̄dam: notitiā magnarū rerū & cāſ earū. Finibus rerū ſuarum: vt nil q̄rerēt: nihilq; appeterēt pter res ſuas. phi. n. iponē/tes modū cupiditatibus: & aium diuitē nō arcā hēe cu/pientes: ita fines rerū ſuarum ſe cōtinebāt: bona fortunæ minima ducētes. ¶ Aut iter/iecti: hi ſunt tertii: q delectā tur re ſua familiari nō capeſ ſentes rep. Nec phantes ſʒ vi/uentes i agris: cū nō poſſent ferre pncipū mores. ¶ Inter/iecti: medii iter phos & rēp. gerentes. ¶ Exaggerātes: nō accumulātes rē domeſticā p fas & nefas. ¶ Oi rōne: quocūq; mō, ſed vñ ops. i. e ſuis pdiis pecuniari & villatica paſtiōe. Nā liberal eſt hēe diuitias: vñ ops: vt libertate vti poſſit & magnificētia: nec dēm⁹ exclu/dere nros ab vſu rerū nrarū: qm̄ amicorū oia dīt eſſe cōmet ſi amicorū multo magis ꝓpinquorū & gentilium: & p rep. ſi opus eſt debemus effūdere pecunias ſine aliq̄ pſimonia h pce/cepta pertinēt ad modeſtiā diſciplinā. Quęrēdę ſunt diui/tię rōne hōeſta: vt ex agris nris aialib⁹ citra tñ iniuriā aliorū: & ex effuſſiōib⁹ metallorū. i. oiū q̄ ſub terra iueniūt. ¶ Neq; exclud. nō remouentes ab vſu rei nrę domeſticę. Vñ laudat a Plu. Nicias athenienſis clariſſimus ipator: q cū argēti fo/dinā i agro ſuo hēret: & multos circa ſe petitores neminem vacuū dimiſit. Nō minus. n. inqt Plu. his a qbus malū qſpiā timeret: q̄ his q benemeriti ſunt tribuere cōuenit. Itaq; plu/rimis hoibus Niciæ facultates vtilitatem afferebant.

¶ In quo facili fa. eſt. Cū vera eſſe credimus: q̄ de nob ſimu late loqtur aſſentator. ¶ Ex quo naſ. &c. Accidit. n. qd Ter. ait. Ex ſtultis ſiunt iſani. ¶ Turpiter irri. ſitmeq; i eos q̄ ſeri/bit Perſius: O Iane a tergo quē nulla Ciconia pinſit. Nec manus auriculas imitate ex mobilis albis. Nec linguę tñ ſi/tat canis appula q̄tū. ¶ In maxi. er. Nam ēt irrideri ſe viden tes: iudicia id fieri exiſtimāt. Et ſic plerūq; ptinatius vitio hę reat. ¶ Illud qdē &c. q̄ in rep. magnanimi officia ſint hacte/nus locutus eſt. Nunc de officiis pcipit œconomice & mōa ſticeq; q̄les & in re familiari & in ſolitudine eſſe debeamus. Vtraq; aūt vita a magnanimo alięo penitus nō eſt: dūmō nō ſoli ſibi: ſed cōi etiā vtilitati ſeruiat. ¶ Illud quidem: Cō cluſio eſt ſuperius dictorū de fortitudine. illos autē fortiſſi mos appellādos dicit q remp. gubernāt: bonū. n. tāto meli⁹ q̄to latius patet. ¶ Eſſe aūt &c. oñdit etiā illos magnanimos eſſe & fuiſſe q in ſolitudine poſita: ea ſcribunt & fecerūt q̄ ad cōem oium vtilitatem ſpectant: vt phi & qui interiecti ſunt inter phos: & rēp. gubernātes. ¶ Multos phos q ſolitu/dine delectantur. ¶ Inueſtigarent: ingrerent. ¶ Aut conarētur hoc eſt ea tentarent q̄ etiam ſupra vires eſſent. Hora. Neq; grandia conamur tenues. ¶ Suarum re. ſi. cōtenti ſuis rebus. quas haberent in veri iueſtigatiōe verſarent: neq; oino per/turbarentur neq; aliena appeterentur. ¶ Aut iter. int. phos: hos pſefamilias eē itelligimus q re familiari ſua delectant: in q̄ amplificāda fortē aium hēant neceſſe eſt. Si mō in ma/gnanimorū numero eſſe volūt: & nō q̄uis rōne ſed honeſte tñ & recte ſubſtantiam augeant. Bñ autē dicit inter phos interiectos & remp. admiſtrantes: qm̄ ꝓpria cōmoda nō pe nitus vt philoſophi negligunt: neq; rempu. oino deſerunt: li cet. n. vt cæteri q in ea verſantur nō attingāt. Nam ei ſi quā do vſus eſt operam ſuam impartiuntur. ¶ Omni ratione: vti am per ſcelus & nefas. ¶ Suos: propinquos amicos.

FRA. MAT.

¶ In quo:

ASCE. ¶ In quo.i.in qua re eſt facile falli. Nos.n.putamus nos eē tales vt laudemur iure.i.merito ex quo.i.ex qua credulitate inumerabilia peccata naſcūtur: cum homines inflati opinionibus.i.falſis æſtimationibus de ſe irridentur turpiter: a quibus ſe laudari putant : & verſantur in maximis erroribus. Sed hęc qdem ſup.dicta ſunt hactenus.i.hucuſq; . Aūt pro ſed: illud qđ ſequiť ē iudicādū ſic.ſ.res maximas & maximi animi .i. pertinētes ad maximā aīum geri: idest publice fieri ab his q regūt rep. q;.i. quādoqdē: vel ad q; administratio eorum pateat latiſſime & pertineat ad pluri mos. Autem pro ſed ſup.iudicādū ē multos eē & fuiſſe magni animi: etiā in vita ocioſa: qui aut inueſtigarent: idest inquirerent: aut conarētur: idest molirentur quædam magna & qui continerent ſe finibus: idest intra limites ſuarum rerum: aut qui exiſtētes interiecti inter philoſophos: & eos qui adminiſtrarent rempub. delectarentur ſua re familiari nō exaggerantes: idest accumulantes quidem: idest certe: eā ſcilicet rem ſuam omni rōne.i.omni via: modo, neq; excludentes ſuos.ſ.familiares propinquos: & neceſſarios ac amicos: ab vſu ſup. rerum ſuarum: impertinentes.i.partem dantes potius: ſcilicet q̄ ſoli habeant & amicis & reipu.

PET. MAR. ¶ SI quando vſus: idest ſi neceſſitas exigeret. ¶ Primum: añ omnia ſit comparata: vnde oportet: nō rapina furto ve aut vſuris cęteriſq; modis illicitis. Plato monet non eſſe cumulandas pecunias illi: qui cupit eſſe diues: ſed minuendas cenſet cupiditates. quare inquit ab inopia nunq̄ liber erit is qui nullum conſtitues cupiditati modū ſemper diuitiarū exagitetur ardore. Et Cato cenſorius dicebat. Nobis natura datum eſſe: vt erga homines iuſtitia vtamur: in eos aūt qbus aut gratia aut beneficio deuincti ſumus etiā ſi rationis vſu priuati ſint manſuetudo velut ex abundāti quodā fonte plerumq; defluat: propter quod ſatis monet ab vſu diuitiarū noſtros minime excludendos. ¶ Nullo: neq; turpi q̄ſtu. Quidam vndiq; & quoduis capientes exuperant vt ſunt hi qui actiones illiberales exercent. Lenones: fœneratores : & qui magno precio parua uendunt: quorum quęſtus odioſus eſt. Omnibus his eſt turpis cōparatio lucri, cuius gratia & qdē exigui interdū probra ſuſtinēt. Aleatores fures latrones illiberales ſunt. turpi.n. verſantur in quęſtu. Aleatores autem interdum etiam cum amicis lucrantur: quibus iure humanę ſocietatis dare deberēt. Quęſtus ſignificat lucrum numariū ad differentiam: nam lucrum vocamus etiam in aliis rebus. ¶ Turpi: cum turpitudine: a qua eſt abhorrendū. ¶ Odioſo. vt eſt vſura ſiue fœnus: dictū a fœtura quadam pecuniæ parientis atq; increſcentis: & ideo vſura eſt odioſa : quoniam eſt contra naturā. pecunia enim non debet parere pecuniā: natura enim nō patitur vt res talis pariat: & pecunia videť parere cuʒ lucratur: & facit fœnus: a quo fœnerator dictus eſt. Vnde dicit Seneca. Quid enim ē fœnus & uſura: niſi humanę cupiditatis extra naturā quæſita nomina. Temporibus noſtris proh nefas omnes pecunię pariunt. & a chriſtianis iā iudęi ſuperātur : & adeo iam fœcundus eſt nummus vt innumeras arcas & loculos amplos fœneratorū expleat. Naturę parenti in omnia portenta ruentes violentiam facimus ex re qualibet lucrum placet nulla honeſtatis habeť rō. Olida & marcida ſcorta cenſentur propter nummos. Agricolę & ſancta ruſticitas irridentur. boni viri paupertas ſardanapalum viuentibus ludibrio eſt: quę nō debet eſſe indecora niſi quibus inuitis accedit. Iuſti viri ab iniqs & optimi a peſſimis calcātur: & mali pręter leges faſq; dominētur. legant igiť pditiſſimi homines pcepta gentilium: poſtq̄ chriſti leges nō curāt & illis legendis ſe iā ab omni humanitate alienos cognoſcent audiētq; modo cupiditatis & auaritiæ ſordibus aures nō obducant diuinę iuſtitiæ & humanę vocem ꝯtra ipſorum rabiē & æſtus cupiditatum inclamantis.

ſi quādo vſus eſſet. Quę primū bene parta ſit : nullo neq; turpi quæſtu, neq; odioſo : tū quāplurimus (mō dignis) ſe vtilē præbeat. Deinde augeatur ratione, diligētia, parſimonia: nec libidini potius luxurięq;, quā liberalitati, & beneficentię pareat. Hęc præſcripta ſeruantem licet magnifice: grauiter, animoſéq; viuere: atq; etiā ſimpliciter, fideliter & vitæ hominum amice.

¶ Modo dignis : aliter eſſe contra iuſtitiā & liberalitatem: quę dare debet qbus oportet. Nunc aūt cuiq; perditiſſimo & imeritiſſimo tribuitur boni autē viri : vt viuant indigni iudicātur: meretrices auro gēmiſq; fulgent. ¶ Ratione: idest recto conſilio: & arte honeſta: vt excogitetur cū ratiōe: quo pacto agenda ſit. Inde adhibeatur diligentia : vt quod rō ſuaſerit fiat. ¶ Parſimonia: frugalitate quę eſt maximū vectigal: parſimonia dicitur ab eo quod eſt parum : inde parcus homo. Parſimonia vt auctor eſt Gellius apud veteres Romanos & victus & cœnarū tenuitas non domeſtica ſolū obſeruatione ac diſciplia: ſed publica quoq; animaduerſione legūq; ꝯplurium ſanctionibus cuſtodita ē. ¶ Nec pareat: non potius ſeruiat libidini & intemperantię. ¶ Et luxuriæ: idest ſuperfluitati ſed potius liberalitati : pro qua exercenda diuitię cōparari debēt: vt benefici eſſe poſſimus in optimos quoſq;. ¶ Hęc pręſcripta ſeruantem : concludit Cicero de fortitudine & magnanimitate & aliis: q̄ dicta ſunt pertinentia ad humanā vitā degendā. ¶ Licet: inquit hominem ſeruantem hęc pręcepta uiuere: ut decet magnificū grauē animoſum fortē & ſine fraude ¶ Simpliciter: ſine fraude. ¶ Fideliter: ſine timore inſidiarum: cum propter iuſtitiam omnis habeat amicos. ¶ Et amice: amicabiliter ut tę humanę & gratioſę propter bonitatem & liberalitatem. aliter enim ab omni humanitate alieni uidebimur : nam vt ſæpe inculcaui : homo ab homine non debet eſſe alienus.

¶ SI quādo uſus: ſi quādo opus eſt reip. eorū re familiari. FRA. MAT. ¶ Nullo turpi q̄ſtu: ut ſordida aliqua mercatura: nō.n. honeſta mercatura: ſi ſordida eſt. ut fœneratiōe furtu delationibus falſo: unde lex de falſis q̄ ēt teſtamentaria uocatur. haec pœnā irrogat ei q teſtamētum: uel aliud inſtrumētū falſum ſcripſerit: ſignauerit: recitauerit: ſubiecerit: q ue ſignū adulterinum fecerit, ſculpſerit, exp̄ſſerit, ſciēs dolo malo. ¶ Odioſo: ut delationibus aut falſo. ¶ Tū q̄plurimis &c. ut dignis largiať nō aūt i gignis. ¶ Ratione: citra alterius dānū & honeſte neq; ſupra modū uult & honeſte acqri & honeſte augeri. Multis aūt modis honeſte res familiaris augetur : & q eam honeſte augent laudari ſolent: ad quod cōſilio opus ē. ¶ Diligentia: cura: diligētia autē ut in prouerbio eſt: ꝯparat diuitias. Parſimonia ¶ Parſimonia: ut q̄ſitis parce utamur ut non effundamus: parce uiuere laudis ē. Vnde pſimonia frugalitas & Parco parcus modeſtia in uictu. Paruo aūt cōſeruo eſt: parcus uero ab eo dictus eſt q; ei qui parcus eſt parum quid ſatis eſt : nō ab eo quod par ſit arce ut Baſſus inqt : aut potius q; pecuniā conſumi atq; impendi arceat: aut q; parū arceat ſibi.i. includat. Sed parſimōia dicitur etiā tēporis cū eo non abutimur nec effluere in caſum ſinimus. Plinius iunior in epiſtolā magnā auunculo ſuo tēporis parſimoniā fuiſſe ſcribit. ¶ Nec libidini &c. vt uoluptati ſatiſfacias: & ubi opus non eſt effundas: nā libido hęc pro uenereo appetitu : luxuria p oī accipitur imoderato apparatu. ¶ Hęc pcepta : oēs hac clauſula fortitudinis ptes cōplectiť & magnanimitatis. ¶ Magnifice: magnanimi ē magnas res aggredi. ¶ Grauiter: fortis ē pati ēt efferre labores & in illis pſeuerare. ¶ Aīoſe: fidēdo ; nā fidentia fortitudinis pars ē: p quam magnis & honeſtis in rebus multum ipſe animus in ſe fiducię cum certa ſpe collocauit. ¶ Simpliciter : ne qđ ſimulati habeat & q̄ pmiſit ea pręſtet: & huius ī verbis. ¶ Fidelr: in factis. ¶ Amice: ne cui noceat. ASCE.

¶ SI quādo.i.aliquādo eſſet uſus.i.utilitas & opportunitas: q̄.ſ.res ſit bene parta.i. Acquiſita primū: & nullo queſtu neq; odioſo: tū.i. inſup ipſa res ſic acquiſita pbeat ſe utilem quā plurimis.i.ualde multis mō.i.dūmodo dignis. deinde ipſa res augeatur ratione: diligentia: parſimōia: nec pareat: idest obtēperet & inſeruiat potius libidine & luxuriæ quā liberalitati & beneficentię: licet: idest licitū eſt ſeruantem.i. cum qui ſeruet: hęc pręſcripta.i. has regulas uiuendi: uiuere

magnificetgrauiter & animoſe:atq; etiam ſimpliciter fideli
ter: & amice.i.conuenientes & fauorabiliter vitæ hoium.

PET. MAR. SEquitur vt de vna reliqua parte honeſtati. Abſolutis
tribus ptibus:tranſit ad quartã & vltimã:de qua di/
ſputabit vſq; ad calcẽ voluminis. Et adiũgit tẽperãtię
verecundiã modeſtiã ordinẽ conſtãtiã & ornatũ. Intẽperã
tiã dicebãt ſtoici eſſe matrẽ
oium pturbationũ:tẽperan
tiã vero oium officiorũ:in ſi
ne faciet comparationem de
duob⁹ honeſtis:vt ꝓpoſuit.
verecundia ẽ timor dedeco/
ris & ad illos ptinet q cum
perturbatiõe viuũt:vt ſunt adoleſcentes nõ eſt autẽ virtus:
ſed quoddã bonũ ex ſuppoſitione ita dicam:qa ob verecun
diã adoleſcentes nõ errãt.nã q verecũdiam habet: a ſcelere
reprimitur.qppe adoleſcens cupiditates habet infinitas qui
bus propter pudorẽ abſtinet & probaẽ pudor in ipſo ado/
leſcente:quoniã eſt indiciũ bonitatis: & tunc apparet bona
indoles. Ideo dicit. Terẽ. Erubuit:ſalua res ẽ. Plato in char
mide de tẽperantia ſic ſcribit: tunc genæ clamidis rubore
ſuffuſę gratiorẽ formã oſtenderũt nã pudor eã ętatẽ decet.
Ariſt. ſic ait: Nõ ad quãuis ętatẽ ſed ad iuuenilem pertinet
verecundia:cenſemus enim eos qui eius ętatis ſunt verecun
dos eſſe oportere:eoſq; laudamus adoleſcentes qui verecũ/
di ſunt. Prudentes inqt Cyrus apud Xenophontẽ q̃ turpia
ſunt in ꝓpatulo fugiunt: Tẽperãtes vero ac pudici etiam in
obſcuro. Verecundia inquit Sene. bonũ i adoleſcente ſignũ.
Ad ſenes aũt nihil ptinet verecundia:qa illos nõ decet pecca/
re ſed eſſe expertes omnis perturbationis:cũ non ſit in ipſis
feruor caloris naturalis: & ſenẽ nõ laudamus ob pudorem
quia non decet ipſum id agere:pp qd pudore afficiatur. &
non cadit in virũ probũ:quia pro re turpi oritur pudor: &
ipſe vir probus ab omni turpitudine alienus eſt. Vnde vere
cundia ad illũ pertinet qui eſt pronus ad delinquẽdũ: & ver
ſatur inter ęſtus perturbationum:ergo verecũdia eſt pbitas
ex ſuppoſitione non per ſe. neceſſe eſt.n. vt vitiũ præſuppo/
natur ita dicam:poſtea inducatur pudor:q illud reprimat.
Virtus aũt eſt quoddã bonum ſimpliciter & abſolute: & oi
ętati conuenit. Erit igiẽ pudor quidã affectus: & fit in facie
rubor qui naſcitur ex animi pudore i qm natura vt volunt
phyſici i cũ quid ei occurrit honeſto pudore dignũ imũ pe
tendo pentrat ſanguinem: quo cõmoto atq; diffuſo cutis
tingitur: & inde naſcitur rubor: & natura pudore tacta ita
ſanguinem pro velamento tendit:vt videmus quẽq; erube/
ſcentem manũ ſibi ante faciẽ frequenter opponere. & rubor
in facie nil aliud eſt:niſi color ſanguinis: & pudor nil aliud
q̃ timor iuſtę reprehenſionis. exuperatio dicitur expaueſcẽ/
tia: & qui eã habet:in omnibus pudore afficitur etiam in q
bus non oportet. Defectio aũt dicitur imprudentia: & qui
eã habet nullo pudore afficiatur: & diciẽ ipudẽs:quo nihil
eſt turpis. ¶ Tẽperantia: eſt mediocritas circa voluptates at
q; dolores: & ꝓprie circa eas voluptates quę guſtu percipi/
untur & tactu:vt in cibo potuq; & rebus veneris:circa que
verſaẽ intẽperantia quę eſt exuperatio. Vñ Philoxenus au/
ctore Ariſto. collũ gruis optabat:vt maiorem voluptatẽ in
epulis ſentiret:q̃ maxime ſenſum tactu & guſtus moueret.
Vñ magis vituperãda ẽ:cum ſit nobis cõis cũ bellus:q tactu
delectãtur & guſtatu odore aũt nõ per ſe ſed per accidens:
vñ cum id quod eſt cauſa odoris, aſſequunẽ:nõ curant illũ
amplius:vt canes qui feras odore inueſtigãt & aues. Senſus
tactus & guſtatus ſunt magis materiales:quã cæteri: & ta/
ctus eſt cõis & primus oium ſenſuũ:quia oia aĩalia habent
tactũ: & circa voluptates animo nõ verſaẽ temperantia aut
intẽperãtia: & his quę viſu pcipiunẽ:nõ dicimur tẽperantes
aut intẽperantes nec his quę auditu.nã eos qui cantu dele/
ctanẽ:nõ dicimus itẽperãtes:nec his quę pcipiunẽ olfactu,
Interdũ etiã capiuntur voluptates ex odore flor.nõ tñ dẽ
itẽperantia. Relinquitur ergo tẽperãtiã & itẽperãtiã verſari
circa eã quę guſtatu tactuq; pcipiuntur. Defectio nomine

Temperantia.

SEequitur, vt de vna reliqua parte honeſta/
tis dicẽdũ ſit, in qua verecũdia, & quaſi qui
dam ornatus vitæ, tẽperantia, & modeſtia,

caret:põt tñ dici inſenſibilitas: & q eã habet:inſenſatus:cum
nõ moueatur ſenſu alicuius voluptatis. ſed hoc in pauciſſi/
mos cadit: & ideo talis diſpoſitio nõ habet nomẽ. pauci.n.
ſunt:q deficiant in capiendis voluptatibus i quę nobis inge/
nitæ ſunt. & qbus nõ facile obſiſti põt. Eſt.n. appetit⁹ volu
ptatis inſatiabilis cui bellũ indicẽdũ eſt. Hierocles Stoicus
vir grauis dixit i voluptatis
finis meretricis decretũ eſt.
Et Plato voluptatem eſcam
malorũ appellauit:quã dice
bat primam calamitatẽ, aio
noſtro accedere: cũ corpori
cõiũgitur:deprauationẽ aũt
& diſſolutionem aſſequi: cum cogitationes eum a corporis
cupiditatibus ſeparant. Idem in charmide ſic ait. Temperã
tem eſſe illũ dico qui ſingula vt decet agit: & quiete per viã
incedit:loquiturq; atq; vt in ſumma dicam tranquille facit
omnia vt breui complectar quod quæris quies quædam
eſſe videtur & ſedatio. hæc ille. Temperantia eſt tempera/
trix omnium cõmotionum: & a libidine auocat. Ingẽtiq;
alacritate geſtitate non ſinit: & vt honeſte viuamos: & nul/
la voluptate ſubigamur:ſua nobis lege præſcribit. Eſt etiam
prudentię conſeruatrix: & a prudentia deriuatur.nã phro/
neſis græce latine dicitur prudentia. Sophroſyne dicitur
temperantia:quaſi conſeruatrix mẽtis & prudentię. Intem
perantia vero corrũpit prudentiã & bonam æſtimationem
atq; iudicium. vnde poſt recte dici omnẽ virtutem eſſe tẽ/
perantiam atq; modeſtiam:a cuius fine .i. honeſtate ipſum
decorum ſeparari non poteſt:niſi libera cogitatione. Tẽpe/
rantia dupliciter accipitur:vno modo cõmuniter circa vo/
luptates percipiendas ſenſuali:o modo proprie cum .ſ. ẽ me
diocritas circa voluptates guſtatus & tactus. & temperan/
tiæ plures ſunt ſpecies cum plura eius obiecta ſint vt potus
cibus venus. Temperantia cibi dicitur abſtinentia:potus ſo
brietas: Veneri caſtitas:oſculi pudicitia. Continentia eſt af/
fectio inuiolabilis recte rationis ſiue habitus uoluptatibus
inſuperabiles. Modeſtia interdum conuertitur cum tempe/
rantia interdum ponitur pro tota virtute qm in omni uir/
tute modus requiritur ſed maxime i ipſa temperantia:quo
aduerſatur voluptati:qua corrupti res honeſtas negligim⁹.
Moderatio eſt quaſi actus ipſius modeſtiæ & decorum ac
commodatur ad omnis virtutes. græce diciẽ ꝑpon.i. decẽs.
¶ Quaſi quidam ornatus uitę:nã ut dictũ eſt: tẽperãti atq;
modeſtia ſunt qdã ornatus actuoſæ uitæ. iccirco talem uir/
tutem coſmiotida uocant gręci & qa tẽperantia eſt conſer/
uatrix prudẽtiæ:ſine qua nõ põt eſſe aliqua uirtus:ideo dicit
ipſam vna cum modeſtia eſſe quẽdã ornatũ uitę. Pla. in i lib.
de rep. ſic ait:ornatus quidam eſt temperantia & a volupta
tibus cupiditatibuſq; quibuſdam ut perhibent abſtinentia.

FRA. MAT. SEquitur. Triũ honeſti partiũ quæ officia ſint oſtendit:
de tertię ptis officiis nunc ꝓpõere incipit:hoc eſt de tẽ
perãtia. Quę ut ait Ariſt. circa uoluptates corporis &
dolores mediocritas eſt:non tamẽ circa omnes uoluptates.
Nam qui uiſu, auditu, olfatu, guſtu delectãtur:neq; tempe/
rantes:neq; intemperantes põt. Quamq̃ fieri poteſt ut & ii
quantũ dñt & plus & minus delectentur. Circa uoluptates
animę:vt i auiditate honoris & in auiditate diſciplinę:non
exiſtit temperantia:aut intemperantia. Cum uero cupidita
tum alię cões ſint:alię propriæ:atq; appoſitæ. In naturali/
bus cupiditatibus:quæ communes ſunt omnibus:pauci de/
linquunt:ut in potu & cibo. In propriis multipliciter delin
quitur:cum aũt gaudemus quibus non debemus:aut magis
q̃ debemus:aut ut non debemus. Sed de his explicatius in/
ferius. Dicit aũt Ci. quandã uerecundiam: & quaſi omnium
huic parti ieſſe. Sed uerecundia ut ait Ariſt. magis affectus
q̃ habitus:hoc eſt uirtutis ſimilis eſt:quę diffinitur timor qui
dam eſſe dedecoris: & prope fit perinde ac timor ille: qui
accidit i rebus grauibus. Erubeſcunt.n. verecundantes:mor
tem uero timentes palleſcunt. Vtrũq; circa corpus accidit.
Et hoc magis affectus eſt q̃ habitus. Nõ autem omni ætati
conuenit

Verecundia

ASCĒ. conuenit verecundia: ſed iuuenili. Verecūdos.n. iuuenes putāt eſſe oportere: ꝓpterea qd cupiditatibꝰ obnoxii: verecundia ꝓhibenť i multis delinqͤre: & ex iuuenibꝰ verecundos laudamus. Seniorē nemo laudat qd verecūdus ſit. Nō.n. ꝓbi ē verecundia. Si qdē ꝓuenit ex iprobis rebꝰ: q̄ agēdę nō ſūt. Eadē verecūdia licet habitꝰ nō ſit vt dictū ē mediocritas tñ ē. Cuius extrema parum & minime noie ſūt. Plau. i Epidico ea circūloeutꝰ eſt dicēs. Pleriq; hoīes ſūt quos vbi nihil vſu ē pudet. Vbi vero pudēdum ē eos deſerit pudor. Cū ergo verecūdia timor ſit dedecoris: & reꝓhēſionis ttreēte eā temperātię ieſſe dicit Ci. Quę vt dcm̄ ē circa corporis imoderatas & ī honeſtas voluptates exiſtit. ¶ Verecundia: q̄ cū ſit timor dedecoris efficit: vt a turpitudie abſtineamꝰ: & nihil inepte: nihil ſcurriliter: aut diſſolute dicamꝰ: aut faciamꝰ: & modū i actiōe nr̄a ſuamus. ¶ Quaſi qdā &c. Ornatus ex ordie proficiſcitur: oibus rebus adhibitis. Verecundus vero in primis ordinem ſeruat: timore.n. iuſtę reprehenſionis nequid inepte agat: ſemper videt. ¶ Temperantia. Quæ vt Cic. diffiniuit eſt rōnis in libidinem atq; in alios nō rectos impetus ai firma & moderata dñatio. Eius partes ſunt continentia per q̄ cupiditas conſilii rōne regiť. Clemētia p q̄ temere ai ī odiū alicuius iuētionis cōcitati comitate retinenť. Modeſtia per q̄ pudor hōeſtus clarā: & ſtabilem cōparat auctoritatē. Temperantia circa voluptates corporis & dolores: vt neq; gaudeamus qbus nō debemus: neq; doleamus magis: q̄ oportet niſi voluptate potiamur. Nam cum dolore cupiditas: vt ait Ariſt. coniuncta eſt.

officq; ſedatio ꝑturbationū aī, & rerū modꝰ cerniť. Hoc loco ꝯtineť id, qd dici latine decorū pōt: grece.n. πρέπον dr̄: huius vis ē ea, vt ab honeſto nō queat ſeparari. Nā & qd decet, honeſtū ē, & de honeſtū ē, decet. Qualis differētia ſit hōeſti, & decori, faciliꝰ ītelligi, q̄ explanari pōt. Quicqd enim eſt, qd deceat, id tū apparet, cum antegreſſa eſt honeſtas. Itaq; non ſolum in hac parte honeſtatis, de qua hoc loco differendum eſt: ſed etiam ī tribus ſuperioribus, quid deceat, apparet.

Continētia
Clemētia
Modeſtia

SEqtur &c. Incipit determinare de q̄rta virtute principali. ſ. de tēperātia. Eſt aūt ordo. Seqtur. i. ꝯſequens eſt vt dicēdū ſit de vna reliqua parte hōeſtatis in qua verecūdia & quaſi qdā ornatus vitę. i. temperātia & modeſtia.

PET. MAR. ¶ SEDAtio ꝑturbationū: qm̄ tpantia & modo mitigant ai perturbatiōes: & mētē ſonant. Tpans.n. dr̄ ille: q eſt integrę mentis. Integra aūt mēs nō ꝑturbatur. nec ęſtu fluctuat affectuum. ſed in oibus ſe rōni ſubiicit: q̄ vult vt in oī re modus ſeruetur. Stoici quos Ci. imitať volebant oīum officiorū cām eſſe tpantiā: ſcelerū vero intēperantiā: & ꝓfecto ſic eſt, Nā vir tēperās ab offō nunq̄ diſcedit. & itēperātia in oibus nos delinqͤre cogit. Apud grecos itēperās dr̄ incaſtigatus. Vñ pueri dñr itēperātes. i. icaſtigti. iō dať ipſis pedagogꝰ: vt ſit tanq̄ recta rō: qua queri vacāt ob ętatem: & cupiditates dñt ſubiici rectæ rōni: qm̄ p opationes cupiditatis aſſeqmur itēperātiā: quo vicio nullū pōt eſſe maius: qm̄ rō ab appetitu victa eſt penitus: & ruit itēperans ad voluptates ſine aliq̄ repugnātia itellectus. Vñ magis vituperať q̄ icōtinens: qm̄ ipſa incōtinētia ſit aliq̄ pugna iter rōne & appetitū vincit tādē appetitus ſuccūbitq; rō: Tpans vero magis laudeť q̄ cōtinēs: qm̄ nullā hēt ꝑturbatione: & appetitus paret rōni ſine aliq̄ repugnātia. In ipſo aūt cōtinente nō ē ſedata ꝑturbatio. ſed ſit pugna iter appetitum & rōne. Vinciť tādē appetitus a rōne. Ergo tpantia maior eſt q̄ ſit ꝯtinētia: & itēperātia eſt maiꝰ malū q̄ ſit icōtinētia. ¶ Et rerū modus: menſura q̄dam & moderatio in oibus rebus. Igiť tpantia ſanat aios. & moderatio iponit modū & decorum rebus agēdis. ¶ Cerniť: ſpectať & laudať. ¶ Hoc loco: hac pte hōeſtatis: in qua oia ſiūt: oia q; dñr ordie & mō. ¶ Decorū: dr̄ id qd ꝯuenit & decet: de quo plura dicētur loco ſuo. ¶ Huiꝰ: decori ē ea potentia & natura: vt nō poſſit ab honeſto ſeparari. ¶ Facilius itelligi. i. poſſumus libera cogitatione itelligere differētiā: q̄ ē inter decorū: & hōeſtū: explanari aūt nō pōt: nā tūc dr̄ decorū: cum eſt hōeſtū: & hōeſtū decorū. ¶ Explanari: demōſtrari re ipſa & actu. ¶ Quicqd.n. rō ē. ¶ Id tū apparet eſſe decorū. ſ. cum ꝑceſſit honeſtas & virtus.n. dr̄ aliqd decens cū ē cū virtute. ¶ Itaq;: cum hoc ita ſit inquit: vt decorum tunc appareat: cum ꝑceſſit honeſtas: & hōeſtas cuiuſq; virtutis finis ſit: ſequitur omnibus virtutibꝰ ineſſe hoc decorum non ſolum in ipſa temperantia. ¶ Hoc loco: in hac quarta parte honeſti. ¶ In tribus: prudentia: iuſtitia: fortitudine: & probat hoc incipiens ab ipſa prudentia.

FRA. MAT. ¶ PER turbationū ai: vt gaudii doloris qd tpantia facit rerum modis: qd modeſtia efficit. ¶ Hoc lo. &c. πρέπει græce ſigñat decet. τὸ πρέπον decorū: hoc ita cū honeſto nā cōiūctū ē: vt ſepari ab eo nō poſſit niſi cogitatiōe. ſicuti a frigiditate niuis albedo: a flauo colore mellis dulcedo diuidi non pōt ſeparatiſq; de vtraq; q̄litate diſputať. Et vt melius aptiuſq; intelligať. Decorū cū honeſto vt naturalis illi res cōiunctū ē. Quicqd aūt naturale eſt ſeparari ab eo nō pōt cui naturale eſt. Sicuti riſibilitas ita naturalis eſt hoi vt ſei ungi ab eo neq̄at. Duplex vero naturale eſt: & hoc ineſt hoi a natura: vt auditas diſcendi: illud ſm nāę curſum: vt vis hoiem procreandi, vtrunq; abeſſe ab hoie nō pōt. Et ſi de utroq; ſeorſum ab homine diſſeritur: tale decorum eſt honeſto natura ipſa copulatū ex quo efficiuntur: vt melius cogitatiōe vtriuſq; pcipi poſſit differentia: q̄ verbis explicari vt Ci. ait. Huius vis &c. Itaq; inqt inhęret hōeſto vt ab eo ſeparari neq̄at. Exempli ē ignis vrit & lucet: vſtio ac lux ab igne ſeparari nō pñt. Q uaſi ſūt vtrūq; īſit igni ꝯcipi aio pt. Et ſic de vtroq; ſeorſum dici. Item niui frigiditas ineſt & albedo. Frigiditas tactu cognoſcitur. Albedo oculis cernitur. Separi hęc nō pñt iuicē nec nix ē qn ſit frigida & alba. nec ignis q luceat: & vrat. eodē mō nihil hōeſtū eſt qn deceat: & vbi hōeſtū eſt illic decorū ſit neceē ē. Semp aūt hōeſtas añcedit decorū. Cū.n. hōeſte ſcm̄ aliqd videmus ſtatī idē pulchrū eſſe iudicamꝰ. Et tale vr eſſe vt careat oi turpitudie. Hinc eſt qd pulchrū ꝓ hōeſto & hōeſtū ꝓ pulchro accipitur: & apd gręcos τὸ καλὸν vtrūq; ſignat. ¶ Nā & qd decet. Exēpli cā eueniēti i curiā ſeni iunior aſſurgit: hoc decorū vr: idē & honeſtū ē. Cōuēit.n. nos venerari ſenectutem. ¶ Et qd ho: &c. qdā iniuriā ab eo cui ifertur ꝓpellit: aut ſe ꝓprie ſalute ꝑiculo obiicit: hoc hōeſtū ē idē & decorū vr: qm̄ oēs laudāt. Cōuertit aūt hęc recte, iter ſe hōeſtū. ſ. & decorū ſic ꝓbatur. Q d a ꝯuertibili ad ſuū ꝯuertibile valet argumētū. Cōuertibile duplex eſt eſſentiale & ꝓpriū. Eſſentiale eſt diffōnis & diffō: & deſcriptiōis & deſcripto: & de hoc ꝯuertibili hic ſmo ñ ē. Sed de eo qd ē ꝯuertibile cū ſuo ſubiecto ſm qd ꝓprietas & ſubiectū ſequitur ſe mutuo i bono argumēto. Decorū ꝓprietas ē ad hōeſtū: hoc vero illi ſubiectū qm̄ hōeſtū ad oēs uirtutes genꝰ ē: & oi virtutis pte īcluſum: qd ꝓprietas ſeqͥtur q̄ ē ꝯuertibilis cū eo: & ſicut gēus cuiq; pti ineſt: ita & ꝓpetas. ¶ Qualis dr̄ ta: pt de utroq; ſm duplicem q̄litatē hōeſtatis & pulchritudis ſepari dici: dici tū iuicē niſi ſola cogitatiōe vt dcm̄ ē ñ pñt. ¶ Añgreſſa: ñ tpe ſed cogitatiōe. Nā ſiť atq; cogitať aius hōeſtū aliqd eē: ſtati illd idē decorū eē itelligimꝰ: qm̄ ſcimꝰ nō poſſe eē hōeſtū qn idē decorū ſit. Sicut.n. nō poſſumꝰ cogitať ignē qn cū eo lucē & urēdi ui cogitemꝰ. ¶ Itaq; nō ſolū: qm̄ dixit decorū appere cum añgreſſa hōeſtas ſit: iō hoc iſert nō itēperātia ſolū ſed aliis tribꝰ hōeſti ptibꝰ: ide qbꝰ ꝑcepit decorū eſſe. Nā qcqd ſapiēter, iuſte, fortiter, liberaliter, magnifice ſit: idē cū decoro ſit. Nihil.n. hōeſtū qd nō ēt decorū. Dupliciter.n. ꝯſideratur: & vt generale atq; oibus hōeſti partibus īfuſū: & vt particulare temperantiæ adiunctum in qua precipue lucet.

Honeſtū
Decorū
Naturale duplex
Exemplū de igne

Eſſētiale & ꝓpriū

ASCĒ. ¶ ET oīs ſedatio ꝑturbationū ai & modꝰ rerū: cernitur. i. decerniť & deſpiciť hoc loco ꝯtinetur. i. ad hūc locū ſpectat id qd pt latie dici decorū: dr̄.n. grece πρέπον. Vis. i. virtꝰ & potētia huiꝰ. ſ. uirtutis hoc ē decori ē ea. i. talis ut ñ q̄at ſeparari ab hōeſto. Nā illud ſup. qd decet ē hōeſtū: & qd hōeſto ē decet. Pōt āt faciliꝰ itelligi. i. aio ꝯcipi q̄ explanari. i. uerbis

exprimi qualis differentia ſit honeſti & decori.i.inter honeſtum & decorum. Q uicqd.n.eſt qd deceat id apparet:tū.i. tunc ſup.decere:cū.i.qn̄ honeſtas eſt antegreſſa .i. p̄ceſſit in eo, Ita.i.& ita qd decet:appareat nō ſolū in hac parte hōeſtatis de qua differendū.i.diſputādū:& diſquirendū eſt hoc loco:ſed etiā in tribus ſup.partibus hōeſtatis ſuperioribꝰ.i. de qbus ſupra determiatū ē.

qd eſt quaſi ornamētū ipſius honeſtatis:at pulchritudo bonę ualitudinis. De venuſtate & pulchritudine paulopoſt dicetur. Nā venuſtas proprie mulierum eſt:& illa gratia quā prę ſe ferunt in vultu:& dicitur a venere. Inde homines dicuntur inuenuſti:qui gratia carent. Vnde apud Terentium queritur Pāphilius ſe eſſe inuenuſtū & infelicē:& quorūdā ſcripta dicuntur habere venuſtatē.i.gratiam:vt oibus placeant. Et ſocrates apud graecos ſectatus eſt ojs dicē di veneres .i. omnia lenocinia quae ſcripſit,gratiā comparare poſſunt. Inde dicitur attica venus:quoniā atticorū ſcripta habebant gratiā: ſunt nonnulli eruditi tamē nō habent venerē quod etiā in ipſis formis accidit. ¶ Secerni: ſeparari actu & re. ¶ Sic eodem modo. ¶ Confuſum: mixtum ex omni parte. ſed mixtum dicitur ex parte confuſum ita immixtū:vt nullo modo re ipſa poſſit ſeparari. ¶ Diſtinguitur: ſeparatur libera cogitatione.

Nam & rōne vti,atq; oratione prudenter:& gręce qd agas cōſiderate:oiq; in re qd ſit veri videri & tueri,decet. Contraq; falli,errare,labi,decipi,tā dedecet,q̄ delirare,& mētecaptū eē. Et iuſta oīa decora ſunt: iniuſta oīa cōtra vt turpia,ſic in decora. Similis eſt ratio fortitudinis. Qd.n.viriliter animoq; magno fit, id dignū viro & decorū videtur:quod cōtra,id,vt turpe,ſic indecorū. Quare pertinet quidem ad omnē hōeſtatem hoc,qd dico decorū:& ita pertinet,vt non recondita quadā ratione cernatur,ſed ſit in promptu. Eſt.n.qddam(idq; itelligitur i oī virtute)quod deceat: qd cogitatiōe magis a virtute pōt,q̄ re ſeparari:vt.n.venuſtas,& pulchritudo corporis ſecerni nō pōt a valetudine:ſic hoc de quo loquimur decorū:illud totū qdē cum virtute cōfuſū, ſed mēte,& cogitatiōe diſtinguitur.

PET. MAR. ¶ NAM & rōne vti:intellectu & prudētia:q̄ eſt i hoie racta rō: & vti rōne in oibꝰ rebus:prudētis ē:& hominē decet. aliter videret natura fruſtra ipſam dediſſe. ¶ Oratione:ſermone cū prudētia. ¶ Conſiderate: non temere. ¶ Q uid ſit veri videri: qm̄ vt dictū eſt:prudētię obiicit veritas & rectitudo i rebus agēdis,& prudētē decet verū videre nec decipi. ¶ Et tueri:defendere:qm̄ veritas defendēda: & ſi prudēs mē latiū tueret:faceret contra ſuā naturā: & ſic efficeret imprudēs. Decet.n.prudentē verū inuenire dicere tueri:& contra facere dedecet. ¶ Contra:ex alia parte ponit ea in qbus decorū prudētis nō ſeruat. ¶ Falli:decipi falſis opinionibꝰ & rebus & nō videre verū. ¶ Labi:errare quadā neglıgētia: nā illi dn̄r labi:q ſine diligētia icedunt & ſic labuntur illi q nō inueſtigata veritate iprudenter errāt. ¶ Errare: falſum p vero ſequi. ¶ Decipi: verbis. ¶ Tā dedecet:tā eſt indecorū q̄ inſanire. ¶ Mentecapti:dr̄ inſani:quēadmodū capti oculis cęci. ¶ Delirare:eſt exorbitare appoſito:viaq; rōnis diſcedere:& ea dicere q̄ nullum hn̄t pōdus: & ab oibus irridētur. Inde dicūtur deliri ſenes:q ridicula dn̄t:& deducit a verbo lero & lira eſt eminētior pars ſulci obliq. Et q i obliquū ſulcos ducit:vt ſata meliꝰ pueniāt & a qua corriuet lerare dr. Et ſic delirus dr is q a rōne aberrat: & fert obliquus. Pli.li. xviii.dicit: A rōne p trāſuerſum iterata occaſio ſeqtur: vbi res poſcit crate vel raſtro: & iacto ſemie iteratio hoc quoq; vbi ɔſuetudo patitur:crate dentata vel tabula aratro adnexa:qd lerare vocāt:vnde pmū appellata deliratio eſt. Ideo dicit Nonius:delerare ē de recto recedere. Lera aūt ē foſſa: quę ad agros tuendos ducit:i quā vligo terrę decurrat. Cū arāt inqt Varro iacto ſemie boues: lerare dn̄r. Liras inqt Columella ruſtici vocāt porcas:cum ſic aratum eſt:vt inter duos latius diſtātes ſulcos medius cumulus ſiccā ſedem frumentis p̄bet. ¶ Et oia iuſta:nūc oſtēdit decorū ipſum ineſſe iuſtitię.nā oia iuſta decorū habēt.iniuſta autem quēadmodum turpia ſunt:ſic p̄t decorū. ¶ Turpia:remota a virtute. ¶ Similis ratio:nunc de decoro quod eſt in ipſa fortitudine. ¶ Animo magno:cōtēnenti res humanas & pericula:qm̄ vt volunt ſtoici: Magnanimitas eſt ſcientia q̄ habitū facit celſiorē omnibus quae contingere poſſunt aequaliter honorū & malorum. ¶ Quod cōtra:quod non fit viriliter & magno animo turpe eſt & indecorū. ¶ Quare:concludit per ea quae iam dicta ſunt:ad omnes virtutes pertinere decorū:& ita ptinere: vt ab ipſis ſeparari non poſſit. ¶ Hoc: decorum de quo tractant philoſophi in officiis de decoro poſito in perſonis dicet poſtea: Recondita occulta & ſubtili indagatione inueſtigetur: quoniā apparet oibus & ſpōte ſeſe offert. ¶ Eſt.n.quiddā:vnū neſcio qd quod menti intelligitur: qd deceat in omni virtute. ¶ Q uā re:actu.& probat hoc per ſimilitudinem pulchritudinis: quę non poteſt actu ſeparari ab ipſa valetudine corporis:poſſumus tamen libera cogitatione itelligere aliud eſſe pulchritudinē aliud valetudinem ſed actu ſeparari nequeunt:quoniā remota honeſtate:remouetur etiam decorū:& remoto decoro remouetur honeſtas. poſſumus tamen cogitare aliud eē hōeſtatem:aliud decorū:

FRA. MAT. ¶ NAM & ratione vti:prudentiam tangit: nam q ratione & oratione prudenter vtitur ſapiens eſt: cum omnia & agit:& dicit prudenter: ratio ad agendum oratio ad dicendum ſpectat. ¶ Quid agas:hoc ad cōſilium pertinet. ¶ Quid ſit:verum proprium prudētię eſt veri inueſtigatio. ¶ Cōtra: econtrario tāgit imprudentiā. ¶ Falli:ab alio. ¶ Errare:a parte. ¶ Labi:ignorantia. ¶ Decipi:veriſimilitudine. ¶ Delirare: a recto deerrare & inſanire: quod declarat ſubdens mente eſſe captum. Nam is eſt mentecaptus: cuius mentem furor occupat: & inſania ſicuti pedibus captum dicimus:qui morbo pedum laborat: & oculis captum cęcum vocamus. ¶ Et iuſta omnia:dixit prudentiae ineſſe decorum: nunc iuſtitiae quae eſt ſecunda pars honeſti ineſſe dicit. Nam ſi iuſtum decorum:& iniuſtum indecorum: mutuo enim: vt dixi ſequitur honeſtum & virtuti vniuerſaliter & ſingulis eius partibus eſt infuſum: & quod toti eſt honeſtum: idem & parti. Illud ſua proprietas ſequitur:tum in toto: tum in eis ſingulis partibus. ¶ Similis ratio fortitudinis &c. Nam quicquid fortiter fit:id cum decoro fieri dicitur. Et vt ait. Ariſtoteles: fortis decorum eſt finis. Nam eius gratia agi fortitudinis opera:honeſtum eſt; pro patriae ſalute contra hoſtem pugnare: etiam ſi moriendum ſit: id cum agit fortis honeſte agit. Simul & laudatur ex quo apparet quicquid fortiter agitur: idem decore agi. ¶ Dignum viro:nō dicitur vir niſi q vere fortis eſt:a virtute.n.viri trahimur. ¶ Quare &c. nunc concludit poſtq̄ oſtendit in ſingulis honeſti partibus decorū eſſe. ¶ Vt non recondita &c. vt facile ita eſſe percipi poſſit:in promptu.n.eſt quod per ſimilitudinē oſtendit:vt inquit venuſtas & pulchritudo: ita valetudini corporis cōiunctę ſunt vt ſecerni ab eo non poſſint: non.n.poteſt venuſtus & pulcher eſſe qui ęgrotus eſt. Nam ęgritudo pallidos & deformes facit.ſic decorū honeſto eſt adiunctum: vt ſeiungi ab illo non valeat; nec poteſt eſſe honeſtum quippiā, Q uin idem decorū quoq; ſit. Cogitatiōe qdē ſeparari pōt; vt exēplis ſupius ignis & niuis demōſtrauimus:re non pōt, vbi enim ſubiectum eſt proprietatis:illic ipſa proprietas ſit neceſſe eſt. ¶ Confuſum: pprio vſus eſt vocabulo. Confuſio enim & cōmixtio differunt: vt iureconſultis placet:eſt enim confuſio cum ex hiſdē rebus vel diuerſis vna ſola fit ſpecies: veluti cum vna cōfunduntur aut maſſę argenti & auri conflātur: aut ſi forte ex vino & melle mulſum:aut ex auro & argento electrum fiat. Cōmixtio eſt: vti ſi frumētum Titii frumento Caii admiſceatur; quia non vna fit ſpecies. Sed ſingula corpora: hoc eſt grana in ſua ſubſtantia durant.

Errare Falli, Labi Delirare

Cōfuſio Commixtio

¶NAM

¶ Diuiſio ipſius decori & diffinitio: differentiaq; inter decorum philoſophicum & poeticum.

Est autem eius deſcriptio duplex. Nam & generale quoddã decorum intelligimus, quod in oĩ honeſtate verſat: & aliud huic ſubiectũ, quod ptinet ad ſingulas partes honeſtatis: atq; illud ſupius ſic ferè diffiniri ſolet. Decorum id eſſe quod cõſentaneũ ſit hoĩs excellẽtiæ in eo, in quo natura eius a reliquis animãtibus differat. Quę aũt pars ſubiecta generi eſt, eam ſic deffiniunt: vt id decorum eſſe velint, quod ita naturæ conſentaneum ſit, vt in eo moderatio, & temperãtia appareat

ASCĒ. ¶ Nam &c.i. ſimul vti prudẽter rõe atq; orõne: &c.i. ſimul agere qđ agas conſiderare: & videre & tueri in oĩ re qđ ſit veri.i. veritatis: decet.i. decẽs eſt & decorũ: q; pro & cõtra .i. cõtrario falli, errare, labi & decipi: dedecet.i. dedecẽs & indecorũ eſt: tã.i. tantũ i q̃.i. inquãtũ delirare.i. inſanire & eſſe captũ mente.i. furere & rõne priuati. Et oia iuſta ſunt decora: & cõtra.i. ecõtrario omnia iniuſta: vt.i. quemadmodũ ſup. ſunt turpia. ſi ſup. ſunt indecora: nõ fortitudinis.i. q̃ eſt de fortitudine ad decorũ eſt ſimilis. Enim pro qa id ſup. quod ſit viriliter & magno aĩo id videtur dignũ viro: & decorum ſup. eẽ: id qđ cõtra.i. ecõtrario ſup. ſit vt.i. quẽadmodũ ſup. videt turpe ſic idecorũ: q̃re.i. quapp: hoc qđ dico decorũ: pertinet qdẽ.i. certe ad oẽm honeſtatẽ: & pertinet ita.i. taliter vt nõ cernat quadã rõne re cõdita.i. abſtruſa & occulta: ſed ſit in promptu.i. manifeſtũ. Eſt.n. qddã.i. quædã res. & id intelligit ſup. eſſe in omni re qđ deceat: qđ.i. quę res põt ſeparari a virtute: magis rõne.i. quodã reſpectu q̃ re.i. reali differẽtia. Enim pro qa: vt.i. quẽadmodũ: venuſtas.i. formoſitas & pulchritudo .i. pulchra membrorum cõmẽſuratio nõ põt ſecerni a valetudine: qa nõ eſt ſine bona valetudine: ſic hoc illud totũ de quo loqmur cõfuſum ſup. eſt quidẽ.i. certe cum virtute: qa eſt in oĩ virtute: ſed diſtinguitur a virtute mente & cogitatione.i. reſpectiue: & ſub quadã cõſideratione diuerſa.

PET. MAR. Est aũt: diuidit ipſum decorũ poſtea diffinit. ¶ Deſcriptio, diuiſio, deſignatio, delineatio, qm duplex eſt ipſum decorũ generale, & particulare: quod prior ſubicitur: vt cũ dicimus: decet honeſta facere: virtutẽq; exercere, inde dicimus, decet iuſtum eſſe, fortem, magnanimũ: & ſic de ſingulis partibus honeſtatis. ¶ Atq; illud ſuperius .i. generale illud decorum: & affert diffinitionẽ eius: quod in toto quaſi corpore virtutis apparet. ¶ Conſentaneum: conſentiens: vnde hi hoĩes qui aliquid cõtra naturam committunt: decorũ humanum non ſeruant: & ſic ſunt belluæ. ¶ Excellentiæ: præſtantiæ: qua differt a cæteris animantibus. Igitur nihil agendũ eſt: quod hoĩes præſtantiã dedeceat. ¶ In eo: ratione.ſ. & orõne: quibus hõ differt a cæteris aĩalibus: ergo in ſua præſtãtia homo debet ſeruare decorũ: & nihil agere quod hoĩ conueniens non ſit: & eſt hoc decorum tanq̃ locus cõis. Nam in oratione locus cõis dicitur ea pars: quæ non de aliquo noiatim diſputat: aut agit ſed de vniuerſa re: habet acrem incuſationẽ vitiorum cum amplificatione. Nonnunq̃ locus cõis cõtinet ancipites diſputationes: in quibus de vniuerſo genere diſputamus vt de virtute. Ideo dicit in paradoxis ludens contec in communes locos: qm probans illas opiniones admirabiles eſſe veras incuſat vitia generaliter: & non noiat aliquem ſed vtitur loco cõmuni. ¶ Quæ autem pars: illud decorũ particulare: quod eſt ſpecies illius primi decori. ¶ Generi: illi decoro quod eſt generale. ¶ Conſentaneum: ita conueniat naturæ humanæ. ¶ Moderatio: modus quidam in oĩbus dictis factiſq;: nam debet adhiberi ſemper moderatio actionum: & ſic erit decorum per ſingulas partes honeſtatis.

FRA. MAT. Est autem eius deſcriptio &c. Decorum ita cum honeſto coniunctũ eſſe oſtendit: vt aliud quidẽ eſſe cogitatione percipi poſſit: ſeparari vero nõ poſſit. Nũc dupliciter decorum diffinit: gñaliter: vt toti honeſto infuſum eſt: & particulariter: vt ſingulis ineſt partibus. Generale decorum eſt vt ipſa vniuerſi mundi pulchritudo omnia in ſe cõtinens vt ſolem lunam reliquos planetas ſtellas omnia elementa. Speciale vero: vt ſolis: vt lunæ eodem modo in homine generale decorum ſunt omnes ſimul partes corporis aptæ copulatæ & cõiunctæ: particulare vero ſingularum partium: vt capitis, thoracis, ventris, pedum. Ex his aũt Ciceronis verbis de decoro cum bimẽbris diuiſio fiat: trimẽbrem tñ intelligimus. Eſt enim decorũ quoddã quaſi genus ad ſubiectas partes: & hoc eſt qđ cõmunitate ſua ab ipſis ſecluditur ſubiectis: ad quę ſic ſe habet: vt ſenſibilitas ad omnes operatiões ſenſibilium. Decorum autem i vt pars ſubiecta eſt: veluti ſubalternum genus. Et ita ſe habet ad omne decorũ i quod ſub genere continet: vt ſenſibilitas ipſorũ ſenſibiliũ perfectorũ ad ſenſibile. Decorum vero quod partis generis eſt: & in eſſe hic temperantiæ a Cicerone dicit ad ſuperiora ſe habet: vt ſpẽs ſpecialiſſima: quẽadmodum ſenſibilitas ad ſenſibile rationale tantum. Eſt ergo decorum diffinitione carẽs: quo nihil in genere ſuo cõmunis: & quod dici poteſt ſubalternum. Quoniam & diffinitionem recipit: & ipſum aliis includit ac diffinire poteſt. Tertia ſpecies veluti ſpecialiſſima: ipſam rem ſine medio manifeſtare habet: vt hominis ratio ad hominem comparatur: ita vt nihil præterq̃ ſoli ei congruat. ¶ Deſcriptio: recte ſic ait: potius enim deſcriptio quam diffinitio eſt. Nam diffinitio ſubſtantialis eſt: & rem breuiter quid ſit diffinit per genus & differentiam: vt homo eſt animal rationale mortale. Deſcriptio vero eſt quæ adhibita circuitione dictorum factorumq;: quid res quæq; ſit deſcriptione declarat: vt ſi luxurioſi natura ſic deſcribatur. Luxurioſus eſt victus non neceſſarii: ſed ſumptuoſi & onerosi appetens: in delitiis affluens: in libidinem promptus. ¶ In omni honeſtate: In toto honeſto quod omnem virtutem complectitur. ¶ Huic ſubiectum: Nam ita ſe habet ad illud decorum quod eſt in omni honeſto: vt ſpecies ad genus. ¶ Singulas partes. Quod eſt in ſingulis virtutibus: vt in prudentia, iuſtitia, fortitudine, temperantia, vt oſtenſum ſupra eſt. ¶ Hominis ex. hominis excellẽtia eſt ratio & oratio, in hoc enim naturaliter differt homo a brutis. ¶ In eo: in ratione & oratione. ¶ Quę autem &c. Decorum particulare quod eſt vt diximus veluti ſpecies ſpecialiſſima. Nam ipſam rem ſine medio manifeſtat: & ei ſoli congruit: vt decorum quod hæc diffinitur ſoli prudentiæ: ſed ſi ex hac deſcriptione partem detrahas: quæ temperantiæ conuenit, & dicas id eſt decorum quod ita conſentaneum eſt naturæ hominis: vt in eo ſit fortitudo & magnanimitas: cum appetitione periculorum & rerum humilium deſpicientia. iam decori quod in fortitudine eſt vera erit deſcriptio: idem in iuſtitia & prudentia fiet.

Decorũ

Diffõ Deſcriptio

ASCĒ. Est autem &c. Deſcribit ac diuidit ipſum decorum. Ordo eſt. Autẽ pro ſed eius: ſcilicet decori deſcriptio eſt duplex. Nam nos intelligimus: &: ideſt etiã quoddam generale decorum quod verſatur: ideſt conſiſtit in omni honeſtate: & aliud ſupple decorum ſubiectum tanquam inferius & minus commune huic: ſcilicet decoro generaliter dicto: quod decorum ſpeciale: ſcilicet pertinet ad ſingulas partes honeſtatis: atq; pro & illud ſupple decorum ſuperius: ideſt generale ſolet ferre: ideſt quaſi ſemper & ab omnibus diffiniri ſic: ſcilicet decorum eſſe id quod ſit conſentaneum: ideſt conforme excellentiæ hominis. In eo quo: ideſt per quod vel in quo eius: ſcilicet hominis natura differat a reliquis animantibus. Autem pro ſed ſupple philoſophi diffiniunt eam ſupple partem: quæ pars eſt ſubiecta generi: ideſt generalitati: ſic vt velint id eſſe decorum: quod ſit naturæ ſupple hominis conſentaneum: ideſt concors & congruum ſiet vt moderatio & temperantia appareat in eo cum quadam ſpecie liberali.

cū ſpecie q̄dā liberali. Hæc ita eē itelligere poſſumus ex eo decoro, qd poetę ſequunť, de quo alio loco plura dici ſolent. Sed tū ſeruare illud poetas dicimus, qd deceat: cū id, qd quaq; pſona dignū eſt, & fit, & dicit: vt ſi Aeacus, aut Minos diceret, oderint, dū metuant:

PET. MAR. ℭC Vm ſpē: apparētia liberi hois nō ſeruilis & ſcurrulis. ſerui oēs dnť q affectib⁹ ſeruiūt: hō igiť igenuus i oi re: vt ſeruet decorū nihil ſeruile facere dēt: ſed oia debēt ſape q̄dā ingenuitatē. ſ Liberali: digna libero hoie & igenuo: phi ac capiūt pſonā humanā ea rone q̄ pſona hūana eſt & nō ficta more poetico, & dicūť decoꝝ ab ea ſeruari, ſi ab ei⁹ excellē-tia nō degenerat, & id agat qd virtuti cōueniat & hone-ſtati: ad quā nati ſum⁹, poe-tæ aūt pſonas ad libidinē ſi-bi ſingūt: qbus accōmodant decorū. Et ſic oñdit hoc eſſe pprie decorū qd virtuti cō-gruit. Inde ſumitur a poetis largo mō, vt tūc decorū dicať ſeruari, cū ofo q̄litati pſonæ introductæ accōmodať. vñ dicit Fabius poetas hře deco-rū in pſonis, & ſic poniť a Cic. differētia iter decorum phi-cū & poeticū, qm̄ phi bonis viris tm̄ tribuunt decorū, poe-tæ aūt tā bonis q̄ malis: vt tyrānus ſi tyrānice & crudeliter loquiť dicať ſeruare decorū: qm̄ talis ofo pſonæ conuenit. Phs aūt dicit nihil eſſe decēs, niſi qd honeſtati cōiūgitur, eſt .n. decorū cōfuſum cū tota virtute, & ſic differt iter vtrūq; decorū. ſ Hęc ita, vt finitū eſt ex ſnia phoꝝ q dicunt id eſſe decorū: qd nāæ cōgruit & hēt tpantiā & modū cū ſpē li-berali. ſ Ex eo decoro. i. argumento poetici decori. ſenſus eſt: Decorū poeticū in pſonis poſitū demōſtrat hæc intelli-gi a phis. de decoro poetæ fingūt pſonā: phs aūt vitæ ma-giſter pſonā hois diuini aialis cōſiderat: cui cōuenietem ac cōmodat actionē. ſ Ex: ſignat cām vñ dicimus ex hoc illud itelligiť. Alibi dicit. Magna itelligemus ſępe ex puis. ſ De quo: decoro ſeruādo apud poetas in pſonis. ſ Alio loco: in rhetoricis & p̄ceptis dicēdi. Cic. primus apud latinos dixit decorum: ita .n. ait in oratore vt in vita ſic in ofone nihil eſt difficilius q̄ qd deceat videre p̄pō appellant hoc græci: nos dicamus ſane decoꝝ de quo preclara & multa p̄cipiuntur: & res eſt cognitōe digniſſima hui⁹ ignorātia nō mō i vita: ſed ſæpiſſime i poematis & i ofone peccatꝰ: ſpq; i oi pte ofo nis: vt vitę, qd deceat ꝯſiderādū eſt: qd i re de q̄ agiť poſitū eſt: & i pſonis & eoꝝ q dnt: & eoꝝ q audiūt: itaq; hūc lo-cū lōge lateq; patētē phi ſolēt i officiis tractare. decere eſt q̄ſi aptū eē & cōſentaneū tpi & pſonę: qd cū in factis ſępiſſi-me: tū i dictis valet in vultu deniq; & geſtu cōtraq; dede-cere. ſ Sed tū ſeruare illud poetas dicim⁹. Nūc ponit deco-rū qd poetę ſuāt. Nā apd ipſos i pſonis decoꝝ petiť: illud gen⁹ narrationis qd in pſonis poſitū eſt hře dēt feſtiuitatem cōfectā ex rerū varietate aioꝝ diſſiſitudine, grauitate, leni tate, ſpe, metu, ſuſpitione, deſiderio, diſſimulatione, mia, rerū varietate: fortunę cōmutatione, inſpato icōmodo, ſu bita lętitia, iucūdo exitu rerū: tūc poetæ ſuare decorū i p-ſonis dnt: cū q̄q; pſona introducta ab ipſis id loquiť & fa-cit qd ſuæ pſonæ cōuenit ſi pius pie loquiť: ſeruat decorū: ſi ĩpius ipie ſi tyrān⁹ crudelr: ſi mſona pudice: ſi ſcortū ipudi ce loquiť decet. Et ſic intelligiť decoꝝ i poetis: cū id dť: qd pſonę loqūēti ꝯſentaneū eſt: ſed phi alr cōſiderāt decoꝝ: ꝯiū ctū. ſ. cū virtute. ſ Quaq; q̄cūq; pſona itroducta. ſ Fit: qm̄ vir grauis nō dēt itroduci: vt faciat ea q̄ leuiſſimi hojs ſunt & ecōtra. ſ Et dť: & ſic i verbis q̄ſq; ſcdm ſuā dignitatē & habitū quē hře ſiue bonū ſiue malū: dēt induci ad loquēdū a poetis vt ſeruet decoꝝ: qd in verbis & reb⁹ cōſiſtit atq; p ſonis: & affert exēplū Cic. ex Tragoedia Accii: q̄ inſcribiť Thyeſtes: in q̄ pſonæ loquunť vt ꝯuenit cuiq;. Iuppiter ex Aegina filia æſopi rapta ex philiunte vrbe peloponneſi ad Nemeā ſiluā genuit Aeacū ex europa filia agenoris. Minoē & Radamātū: q adeo iuſte vixerāt: vt apud iferos iudices ſingāť a poetis: & minos tulit leges cretēſib⁹: q cū fuerint iuſti & pii: ſi inducerenť a Tragicis poetis: vt dicerēt ea q̄ Atreus nō ſuareť decoꝝ pſonę. ſ Oderint dū metuāt: hæc erat verba Atrei apud Acciū in Tragoedia q̄ tyrānidem ſa piunt. tyrāni .n. volūt timeri: & nō curant ſi odio hñtur. Atreus volēs vlciſci iniuriā illatā a fr̄e Thyeſte: cognoſcebat ſe iturū i odiū: vñ dicebat oderint dū metuāt: ſic ēt ſtrodu-cunť alii tyrāni: nā hęc verba ad ois ptinēt: idē Cic. in pma philippica dicit: Carū eſſe ciuē de rep. mereri, laudari, coli, diligi, glioſum eſt: metui vero & i odio eē iuidioſum, dete ſtabile, imbecillū, caducū. qd videm⁹ ēt in fabulis ipſis illis q oderint, dū metuāt: dixerit pnicioſum fuiſſe. Qualis inqt Sene. illa dira vox & abho-minata: oderint, dū metuāt: ſyllāo ſcias ſcło ſcriptā &c. Cæſar hāc vocē vſurpabat.

ADD. ℭHæc ita intelligi a phis, ſenſus eſt decorū poeticū in pſonis poſitū arguit, & pro-bat hęc, vt a me diuiſa, & fi-nita ſunt intelligi a phis: verū hoc eſt diſcrimen qm̄ poetę pſonas fingūt ad libidinem: phs aūt vitæ magiſ pſonā hois excellentiſſimi aialis cōſiderat: cui cōuenienter accōmodat actionē. ſ Ex: ſignat cām vnde dicimus ex hoc illud intelli gitur. Alibi dicit Cic. Magna intelligemus ſæpe ex paruis.

FRA. MAT. ℭC V M ſpecie quadā liberali: hoc eſt libero & ingenuo hoie dignus: vt neq; Cynicis ſimus: oia palā ēt quæ cernere hoies & audire abhorreant dicamus & faciamus. Neq; ni-hil oino cōmoueamur: vt ſtoici: neq; voluptate geſtiamus: & dolore cōfundamur vt Epicurei: ſed in oi re mediocri-tatē ſeruemus: qd liberi hoies & ingenui facere ſolēt & de-bent. ſ Nec ita intelligi &c. Vtrūq; inquit decorum gnale & ſpeciale quale ſit ex eo decoro dicit intelligi poſſe: quod eſt poetarū. Tum in rerum in perſonis poſitu. Cum aliquis ſic loq & facere introducitur: vt eius cōuenit moribus & pſo-næ. De quo loquiť Hora. Aetatis cuiuſq; notādi ſunt tibi mores. Mobilibuſq; decor naturis dandus & annis. Red-dere q voces iā ſcit puer & pede certo Signat humū: geſtit paribus colludere: & irā Colligit ac ponit temere & muta-tur in horas. Imberbis iuuenis tādē cuſtode remoto Gau-det eqs canibuſq; & aprici gramine cāpi. Cereus in vitium flecti monitoribus aſper. Vtilium tardus prouiſor: pdigus æris Sublimis: cupiduſq;: & amata relinquere pnix. Con-uerſis ſtudiis: ætas animuſq; virilis. Quærit opes: & ami-citias inſeruit honori. Cōmiſiſſe cauet q̄ mox mutare labo ret. Multa ſenē circūueniūt incōmoda vel q; Quęrit & in uētis miſer abſtinet: ac timet vti. Vel q; res oēs timide geli deq; miniſtrat. Dilator: ſpe longus: iners auiduſq; futuri. Difficilis: querulus laudator tpis acti. Se puero: caſtigator: cenſorq; maloꝝ. Is quoq; qui de gñibus ſcribit narrationū in rhetoricis ad Herēniū duplex tāgit decorū qd poetarum eſt. Et alterū in negociis: alterū in pſonis poſitū eē dicit. Il-lud qd in negocioꝝ expōne poſitū eſt tres partes hēt, fabu-la, hiſtoriā, argumētū. Quod vero in pſonis ſermonis feſti-uitatē aiorū diſſimilitudinē, grauitatē, leuitatē, ſpem, me-tū, ſuſpitionē, deſideriū, diſſimulationē, miam, rerū varie-tates, fortunæ cōmutationē, inſperatū incōmodū, ſubitā lę titiā, iucūdū exitū rerū. ſ Alio loco: vt in rhetoricis libris vbi agiť de poeticis narrationibus: ſicut apud Aphtonium. Cuius præ exercitamēta trāſtulit Priſ. ſ Illud qd quaq; pſo na dignū eſt. i. qd cuiuſq; pſonæ morib⁹ cōueniat ſiue boni ſiue mali. ſ Et fit & dť: in re & i verbis vt de Achille Hor. Impiger. iracūdus, inexorabilis. atrox. Iura neget ſibi na-ta nihil nō arroget armis. Idē de aliis: ſic Medea ferox iu-ctaq; flebilis Ino. Perfidus Ixiō. Io vaga: triſtis Horeſtes. ſ Vt ſi aeacus &c. Aeacus & minos iouis filii. Ille ex ęgina: hinc ex europa ambo iuſtiſſimi fuiſſe dnr. Et pp̄ea ēt apud iferos iudices ꝯſtituti qd poetę ſcribūtur ſi hęc verba viſur-pare inducerenť dū metuāt oderint: ꝯtra decoꝝ fieret: tyrāni .n. volebāt potius q̄ odio hri. Indecorū pterea eēt ſiq̄s de illis diceret. Natis ſepulchrū ipſe eſt parens ſuis. ſ Oderint dū metuāt: tyrāni ſęuiſſimi verba ſunt: & Luca. de Cęſare inqt. Gaudet tñ eē timori: tā magno pplis: q; ſe nō mallet amari. Sunt aūt hæc verba ex Accii poetæ veteris tragoe-dia: in q̄ ſuadeor Atreo: vt amari velit a ſubditis potius q̄ odio hri. Suadenti ille ſic rñdet: oderint dum metuant.

Hor. de vario decoro in arte poetica

Aeacus Minos

ℭNec

ASCĒ. ℭ Nec poſſumus exiſtimare.i.iudicare ita intelligi a phis ex eo decoro qd poetę ſequunt̃ de quo ſolēt dici plura alio loco: ſed nos dicimus poetas ſeruare: tū.i.tūc illud qd deceat: cū.i.qñ id qd dignū eſt quaq.i.qualibet pſona. Et.i. ſimul fit & dicitur apud poetas:ſ.vt ſi Aeacus, aut Minos quorū vterq dicit̃ nūc iudex apud inferos: pp iuſtitiā quā exercuit apud cretēſes diceret ſicut Actius in Thyeſte, oderint.i.concedo vel pmitto, vt ſubditi me oderint, dū.i.dūmodo metuant.

PET. MAR. ℭ Aut natis ſepulchro ipſe eſt parēs, haec erāt verba Atrei qui Thyeſti frī filios comededos appoſuit. Atreus & Thyeſtes filii pelopis & hippodamię fuerūt tātaliq nepotes, regnauerūtq Mycenis in peloponneſo Thyeſtes cū vxore frīs Aerope cōcubuit & filios procreauit, quos et Atreus poſtea decoctos appoſuit. Vñ venter pŕis erat ſepulchrū ipſis filiis. Ita igit̃ inſultās frī inducit̃ Atreus in tragoediis, ſi alr̃ diceret nō ſeruaretur decorū pſonę, nec eñ vir bonus & pius ita loqueret̃. Aerope fuit cretenſis vt ſcribit i Oreſte Euripides his verbis. Atrei filii Agamēnō & Menelaus e creſſa matre Aerope. ⁋ Parens: Thyeſtes pr̃. ⁋ Eſt ſepulchro natis: ipſe pr̃ eſt ſepulchrum filiorū quos comedit. ⁋ Excitant̃ plauſus: in ipſo theatro a ſpectatoribus plaudit̃ in laudē poetae, q ſic loquentē Atreū inducit: qm̃ illa verba cōueniūt Atreo crudeli & impio. ⁋ Eſt.n.rō qre plauſus excitant̃, qm̃ verba ſunt accōmodata pſonae. ⁋ Perſona: ipſo Atreo, q loquit̃, qa fuit crudeliſſimus, & poetae crudelē crudeliter loquutē fingūt: & cōtra: alr̃ non daret̃ plauſus in theatro cū tragoediae recitant̃ nec ſeruaret̃ poeticū decorū. ⁋ Sed poetae: inquit Cic. ipſi poetae iudicabunt qd quēq deceat ex q̄litate pſonarū q̄s fingūt: & illis verba attribuūt, vt decet ſiue bonis ſiue malis: cōcedat̃ poetis, vt in tāta varietate pſonarū: ēt qd malis viris cōueniat, decorūq ſit: videant, ſed nobis phis q virtutē amplectimur: & in ea ſūmum bonū ponim⁹: nā impoſuit pſonā cū maxime excellētia: vt in ipſa decorū cū honeſtate cōiūctū ſeruādū ſit. ⁋ Quid deceat: qd cōueniat cuiq. ⁋ Ex pſonar̄: q̄litate pſonae inductę. ⁋ Nobis aūt q nō fingimus, ſed ea rōne qua ſumus hoīes, & hēmus pſonā impoſitā a nā nō fictā more poetico. ⁋ Impoſuit pſonā: dedit rōnem & ſemina virtutū pſonāq cōem oībus hoībus. ⁋ Magna excellētia: qm̃ homines rōne caeteris aīalibus antecellunt & praeſtant. ⁋ Quocirca: ideo poetae iudicēt qd cōueniat pſonis quas fingunt. ⁋ Varietate: qm̃ variae ſunt q̄litates pſonarū. ⁋ Etiā vitioſis: qa inducūt ēt bonos loquētes non mō vitioſos: at nobis inqt nā dedit igniculos oīum virtutū: pręſcripſitq tribuens ipſam rōnē nos debere modū ſeruare in oī vita. qd cum ita ſit apparet illud gñale decorū eſſe confuſum cū oībus virtutibus, & particulare cognoſci in ſingulis officiis. ⁋ Cōſtātiae.i.roboris & firmitatis cōtra voluptates: & dolores harū virtutū principia dedit nobis nā vt ſimus cōſtātes, tpati, verecūdi, modeſti. ⁋ Nō negligere: ſed cōſiderare quēadmodū viuamus, & q̄les nos geramus in vita humana: ne a virtute degeneremus & principiis nālibus: vt nihil in vita diſcrepet a rōne & humana praeſtātia: & ſi apparebit vtrūq decorū: cum officiis delectabimur, quae a natura principiū hñt, quę virtutum ſemina dedit, a qbus officia manāt, & conflat̃ honeſtū. ⁋ Vt illud: generale decorum.

FRA. MAT. ℭ Aut natis &c. Atreus thyeſti frī filiū epulādū appoſuit & ipſe pr̃ fact⁹ eſt ſepulchrū filii: de q̄ re ēt Señ. Tragoediā cōpoſuit. ⁋ At Atreo &c. Si verba hęc atreus ipſe pnunciaret decorū ſeruaret̃. Et q in theatro ſpectarēt: oēs plauderēt. Plauſus aūt ſignū erat approbationis: oēs inqt approbaſſent: qm̃ pſona digna eēt oro: pſona aūt ē q̄ hiſtrio aſſu

aut natis ipſe ſit ſepulchrū parēs, idecorū videret̃: qd eos fuiſſe iuſtos accepimus. At Atreo dicēte plauſus excitant̃: eſt.n.digna pſona orō. Sed poetae, qd quēq deceat, ex pſona iudicabūt. Nobis aūt pſonā impoſuit ipſa nā, magna cū excellētia pſtātiaq aīantiū reliquorū. Quo circa poetę i magna varietate pſonarū, ēt vitioſis qd cōueniat, & deceat videbūt. Nobis autē cū a nā conſtātiae, moderationis, tpantiae, uerecūdię partes datae ſint: cūq eadē natura doceat nō negligere quēadmodū nos aduerſus homines geramus, efficitur, vt & illud, quod ad omnē honeſtatē pertinet decorum,

miſitq pſonā ag it alienā: vt regis ſerui Matronę. Nō oēs pſonas idē decet. Nā Hora. ait. Intererit multū Dauus ne loquat̃ atreus. Maturus ne ſenex an adhuc florēte iuuēta feruidus, an matrona potēs, an ſedula nutrix. Mercator ne vagus, cultor ne virentis agelli. Colchus an aſſyrius, thebis nutrit⁹ an argis, aut famā ſeqre, aut ſibi ɔuenientia finge ſcriptor honoratū ſi qñ reponis Achillē, impiger, iracūdus, inexorabilis, atrox. Iura neget ſibi nata, nihil non arroget armis. Sit medea ferox inuictaq flebiles Ino. Perfidus Ixiō. Iō vaga triſtis Horeſtes. ⁋ Sed poe. &c. Poetae qd quē q decēat pſonā illud ſequunt̃ & decorū vocant ſiue rectū & honeſtū, ſiue ɔtra ſit. Sed nos inqt pſonam ſuſtinemus, non hiſtrionis aut mimi, ſed a nā nobis tributū q̄ caetera aīalia ſupamus: vt nihil i nobis ſit niſi venuſtū atq honeſtum. ⁋ Nobis aūt &c. ɔbat ab ipſa nā decorū hoīb⁹ tributū eē, quādm⁹ āt ſupius ita toti honeſto, & ſeorſum ptib⁹ infuſum eē decorū, vt ſeparari ab eo nō poſſit & eē hoēſtū decori ſubiectū: nec poſſe vſq ſubiectū ea: qn illud ɔpetas ei⁹ ſequat̃. Sicuti nō pt eē aīal ſine ſenſibilitate, neq hō ſine rōne. Si aūt virt⁹ oīs a nā eſt: vt ſupra oñſum eſt. Nā a nā eſt rō, & a rōe virtus oīs manat & decorū qd virtutib⁹ eſt cōnexū: a nā ſit neceſſe eſt: qd ita eē Cic. argumētat̃. Cū itaq a nā ſit, vt & ipm honeſtū gñale eſt: & latiſſime patet: i oībus eē dēt, q pticipes rōnis ſunt. Sed alr̃ in hoc, alr̃ in illo appatet. Aliter.n. priuate viuēdū eſt. Aliter magiſtatui & principi: alr̃ iuueni: alr̃ ſeni. Quātū aūt attinet ad oēs hoīes, qa ſunt rōnis pticipes, cum honeſte viuit̃ decorū gñale. Quātū vero ad vnūquēq: cū ex dignitate ſua honeſte viuit, ſpāle decorū cernit̃. ⁋ Cōſtātiae: quae virtus pars eſt fortitudis, & leuitati opponitur. ⁋ Moderationis: in oī re. ⁋ Tpantiae: pcipue contra libidines. ⁋ Verecūdiae: haec affectus eſt, nō eſt habitus: nā circa corpus contingit vt timor qd demōſtratū ſupra eſt. Cuius ſedes malae ſunt. In qbus maxime cognoſcit̃ pudor: vt Pli. ait. Nā aūt inſtitutī ſumus vt timore dedecoris erubeſcamus. ⁋ Cumq nā do, vt ita inqt nā inſtituti ſumus: vt quēadmodū aduerſus alios nos geramus: negligere non debeamus: hoc eſt: verōnē habeamus morū: qbus vtamur, & geſtus, & operā demus, vt placeam⁹, ſequit̃ & gñale decorū, qd oī honeſto infuſum eſt, & ſpāle qd ſingulis ptib⁹ ineſt: latiſſime patere hoc eſt ad oēs ptinere: vt ſtudeāt illud diligentiſſime ſeruare. No andū

ASCĒ. ℭ Aut parēs ipſe.i.pr̃.ſ. Thyeſtes eſt natis.i. filiis ex ſe genitis ſepulchro.i.ſepulchrū: qa comederat eos: venuſtius autē dr̃ ſum tibi voluptati q̄ voluptas: domus eſt tibi hoſpitio q̄ hoſpitiū: terra cōſecrata eſt mihi ſepulchro q̄ ſepulchrū: videret̃ indecorū.i.cōtra decorū pſonarū: eo q accepimus.i.audiuimus eos fuiſſe iuſtos: tyrānorū aūt eſt metui velle cū odio, aut natos epulandos dare. At.i.ſed plauſus.i.acclamationes laudis plenae excitant̃. Atreo dicēte.i. dū atreus ea in thyeſtē frēm dicit: q inter ſe ſaeuiſſimi fuiſſe noſcunt̃: eſt.n.orō digna pſona.ſ.atrei. Sed poetae iudicabūt ex pſona.i.ex qualitate pſonae introductae: qd deceat quēq.i.vnūquēq: hoc eſt tūc bona dicit̃ ſnia qñ pſonā loquentē decet: licet nō ſimpliciter ſaltem ſcdm quod eſt affecta. Autē pro ſed ipſa natura.q.d.non poetę, aut fictio aliqua. Sed ipſa natura rerum parens impoſuit nobis pſonam .i.effigiem nālem, & verā non fictitiā cum magna excellentia, & praeſtātia reliquorum aīantim.q.d.natura dedit oībus hoībus vnā effigiē, quae prae ſe fert excellentiam, & pręſtantiam iter oīa aīantia: ita q ex ſola facie iudicemur mītes, māſueti, iuſti, tēperati, moderati, fortes, prudētesq eē debere: ea autē pſona nō variat̃ ad libitum poetarū. in actibus.n. ſcaenicis vni variae pſonae imponunt̃, ſcdm q varias

Horatius inpoetica

q̃ late fuſum ſit, appeat: & hoc, qd̃ ſpectat̃ ĩ vno quoq; gñe virtutis. Vt.n. pulchritudo corpis apta cõpoſitione mẽbrorũ mouet oculos, & delectat, hoc ipſo qd̃ inter ſe oẽs partes cũ quodã lepore ꝯſentiũt, ſic hoc decorũ, qd̃ elucet ĩ vita, mouet approbationẽ eoꝝ, qbus cũ viuit̃ ordine, & ꝯſtãtia, moderatiõe dictorũ oĩum, atq; factoꝝ. Adhibẽda eſt igit̃ q̃dã reuerẽtia aduerſus hoĩes, & optimi cuiuſq;, & reliquoꝝ. Nã negligere qd de ſe quiſq; ſentiat, nõ ſolũ arrogãtis eſt: ſed etiã oĩno diſſoluti. Eſt autẽ quod differat in hoĩum ratione habẽda, inter iuſtitiã, & verecundiã. Iuſtitiæ partes ſunt,

partes obtinet: eſt ãt pſona effigies ficta: gallice vng faulx viſaige: repñtãs & ſĩl'itudinẽ & vocẽ ei⁹ quẽ agit, & pſonã do.n. dictã volũt, ꝙ p mediũ ei⁹ ſonet vox varia. Nõ licet ergo dicere. Nõ nobis aũt, qa ꝯtrari⁹ eẽt ſenſus: vult.n. dicere auctor, ꝙ vnã effigiẽ virtutis ſignãtiuã dedit nobis hoĩbus nã, & ita ſi decoꝝ humanũ ꝑcipe volumos iuxta pſonã a nã datã. ſolũ qd̃ decens & honeſtũ eſt præcipiemus, ſed poetæ varias pſonas imponũt. Vñ ſubdit. Quocirca.i. quapp poetæ videbũt in magna varietate pſonaꝝ qa ſingulis tam bonis q̃ malis pſonas attribuũt, qd ꝯueniat ẽt vitioſis, & qd deceat: vt̃ hoc loco deceat cũ datiuo ꝯſtrui ſicut ẽt apud Terẽ. Nec purgaueris ſi dixeris ꝙ datiuus regit̃, a cõueniat, qa raro copulant̃: quę diuerſos caſus regũt, niſi exprimantur caſus ipſi. A ũt pro ſed, cũ partes.i. officia & munera. Conſtãtiæ, moderationis, tpantiæ, & verecũdiæ ſint data.i. cõceſſa & aſſignata a natura. cũq;.i. cum ſupple ita ſit ꝙ natura doceat nos non negligere quẽadmodũ geramus.i. poterimus nos aduerſus.i. erga homines. efficitur.i. ſit vt appareat.

PET. MAR. ¶ Q uã late fuſum: ſparſum p oĩs virtutes. ¶ Et hoc: decoꝝ pticulare: qd̃ in ſingulis ptib⁹ honeſtatis cernit̃. ¶ Vt.n. pulchritudo, cõparatione pulchritudis ĩ aliquo corpe oñdit: quo ipm decoꝝ mouet hoĩes: vt laudẽt ea: q̃ in oĩ vita ſiũt cũ ordie ꝯſtãtia & moderatione dictorũ factorũq; ſic pulchritudo corpis delectat: qa oẽs ptes iter ſe bene q̃drãt: & ꝓportionẽ hñt. ¶ Hoc ipſo: pp hoc mouet oculos eorũ: qui vidẽt corpus ita bñ cõpoſitũ: vt nihil diſcrepet. ¶ Lepore: q̃dã gr̃a: lepos eſt dictorũ & factorũ gr̃a: & eſt q̃dã lenitas: & venuſtas in aliquo corpe & ẽt in orone. partes igit̃ corporis cõſentiũt cũ lepore: cũ hñt gr̃am: qua reſpiciẽtes mouent̃. ¶ Cõſentiũt, cõueniũt, q̃drãt: qm̃ bñ compoſitæ ſunt: & hñt gr̃am & vim mouẽdi. ¶ Sic hoc decorũ: adaptat nũc ſĩl'itudinẽ. A mbro. ait. Si qs igit̃ æquabilitatẽ vniuerſę vitę & ſingularũ actionũ modos ſeruat ordinẽq; & cõſtãtiã dictorũ atq; operũ moderationẽq; cuſtodiat in ei⁹ vita decorũ illud excellit: & q̃ſi in quodã ſpeculo elucet. ¶ In vita: rebus q̃s agimus. ¶ A pprobationẽ: laudationẽ & cõmodationẽ eoꝝ: cũ qbus viuit̃ prius debemus cõſulere: inde deliberate: poſtea cũ electiõ: electa pficere: & in oĩbus actionib⁹ ordinẽ ſeruare atq; cõſtãtiã: vt hõ nõ pturbet̃, ſed ſp ĩ optimo mentis ꝓpoſito maneat: & moderationẽ adhibere in oĩb⁹ dictis & factis decet: cũ talẽ hoĩem cernim⁹ mouemur vt eũ laudem⁹ decorũ ſeruãtẽ ſuũ: & ſic ecõtra. ¶ Igit̃: cũ ita viuẽdũ ſit. vt nihil diſpliceat in nobis: his q nobiſcũ verſant̃. ¶ R euerẽtia.i. ingenuus timor cauere dẽmus ne aliqd turpiter & ꝯtumelioſe dicamus vel cũ aliq̃ ignominia: qd̃ q negligũt, nõ ſeruãt decorũ, & famã pdũt, quo nihil pt eẽ turpius: eſt.n. vt inq̃t in lælio fama nõ mediocre telũ ad res gerẽdas. ¶ R euerẽtia: q̃dã pudor, vt cũ q̃dã reuerẽtia cũ aliis verſemur, vt nihil agam⁹, qd̃ dedeceat corã aliis cuiuſcũq; ꝯditionis ſint: ita inq̃t ſp eſt agẽdũ: vt oẽs videamur revereri, & nihil cõmittere qd̃ notari poſſit. ¶ A duerſus: erga hoĩes cuiuſq; ordinis. ¶ Optimi cuiuſq; & reliquorũ.i. dẽmus adhibere pudorẽ officii & religionẽ erga optimos & alios. ¶ Et reliquoꝝ: q nõ ſunt optimi ſed vulgares. Iõ dicit Iuue. maxima debet̃ puero reuerẽtia: & peccaturo obſiſtat tibi filius infans: dẽmus inq̃t Cic. cauere ab oĩ re: q̃ poſſit rephẽdi: ẽt cũ ſumus cũ malis. ¶ Nã negligere: aliorũ æſtimationẽ de ſe hoĩs eſt ꝑfecto diſſoluti: ſed ita viuẽdũ eſt: vt oẽs vereamur, & ſic a turpitudie abhorrebimus. Nec deſpiciat inq̃t A mbr. qd de ſe vnuſq;ſq; & maxime vir optimus ſentiat: hoc.n. mõ ſcit bonis deferre reuerẽtiã. nã negligere bonorũ iuditia: vel arrogãtię vel diſſolutiõis eſt quoꝝ alterũ ſupbiæ aſcribit̃, alterũ negligentiæ. ¶ Q uid ſentiat. quã opionẽ q̃ſq; hẽat ſi negligit oĩm, & alioꝝ reprehẽſionẽ nõ timet. ¶ Arrogãtis, ſupbi & q falſa q̃dã opione elat⁹ aliorũ de ſe opionẽ negligit. Iſocrates Philippũ ſic monuit. Multitudinẽ ſpnere nõ opꝫ nec puſfacere, ab oĩbus approbati. ¶ Diſſoluti, q hoĩum opionẽ de ſe nõ curat, nec aliquo vinculo officii ac pudoris tenetur, & licẽtia vtit̃ ad oĩa q̃ agere vult, tãq̃ ille q frontẽ pfricuit, & ſolutis rugis tãq̃ in pudens aliorũ de ſe iudiciũ negligit. Pla.i. xii. de legib⁹ ſic ait: Nõ opꝫ vnq̃ paruifacere vtrũ pb⁹ an improbus aliis videaris; multi.n. q̃ virtutis ex ptes ſint qui tñ pbi ſint q ve iprobi iudicãt. nã prauis quoq; hoib⁹ diuina q̃dã cõiectãdi vis eſt p quã mlti vel peſſimi recte tũ opione tũ verbis a melioribus deteriores diſtinguũt: quo circa vtiliſr ciuitatib⁹ pcipit̃ vt bonã apud multos exiſtimationẽ nõ puipendãt. ¶ Eſt aũt qd differat: ponit dr̃iã q̃ eſt inter verecundiã & iuſtitiã vt aliud ſit officiũ iuſti: aliud verecũdi: & ſic diſcurrẽdo p alias virtutes. Vñ illud decorũ gñale diuidit̃ in partes: & quẽadmodũ in toto corpe virtutis decorũ eſt: ſic & in ſingulis. ¶ In oĩ rõne hñda: in oĩ reſpectu & cõſideratione officiorũ vtriuſq;: nã alia eſt ratio iniuſtitiæ alia verecũdę: & ſic perſpicit̃ melius vis decori cũ per partes inueſtigatur.

¶ In uno quoq; gñe uirtutis, & prudentia, iuſtitia, fortitudie, tpantia: & earũ partib⁹ q̃ pl'imę ſunt. ¶ Vt.n. pulchritudo &c. Sĩl'itudine q̃ta ſit honeſti vis oñdit: & quã tope illud delectet: & ut inq̃t pulchritudine corpis delectamur qñ apte cõpoſitũ cernit: & oẽs ptes uenuſtate q̃dam inter ſe ꝯgruũt: illũq; q hmõi eſt laudam⁹: ſi decoro delectamur: cũ q̃ſpiã illud tũ ĩ dictis tũ ĩ factis ſuat & eũ ĩ quo eſt approbamus. ¶ Cõpoſitiõe: ut oĩa mẽbra pulchra ſint & apte cõnexa. ¶ Mouet oclos: ad ĩtuẽdũ ſemel atq; iterũ. ¶ Lepore: cõtinuitate cõuenientia. ¶ Elucet: apparet & ueluti lux q̃dã refulget. ¶ A pprobationẽ: vt approbem⁹ & laudem⁹. ¶ Ordine: ut nihil fiat temere, & pferant̃ poſteriora priorib⁹: ut nõ prius agamus q̃ ꝯſulamus. Nã añq̃ facias cõſultos: & vbi conſulueris mature facto opus eſt: inq̃t Salu. ¶ Cõſtãtia: vt nobis ipſis ſp ꝯſentiamus: & in eodẽ ꝓpoſito ſed rei honeſtæ pſeueremus: multi.n. ſunt q ſibi nõ ꝯſiſtẽt: & leues ac vani meriti vocant̃. ¶ Et moderatione: vt tũ in dictis tũ in factis oĩbus mediocritatẽ ſeruemus: q̃ virtutis ſedes eſt. ¶ Adhibẽda eſt igit̃ reuerẽtia. Cũ illos laudare ſoleamus in qbus decorũ eſt: dare operã dẽmus: vt nos quoq; tales ſimus qui pbari mereamur: qd̃ facile aſſeq̃mur. Si eos cũ qbus uiuim⁹ reuerebimur: tũ in dictis: tũ in factis: & cauebimus ne quẽ oĩno offendamur. Nec optimũ quẽq; tm̃: ſed quẽlibet reuereri nõ cõuenit: tãto aũt magis hũc quã illũ: q̃to plus bonitatis, & auctoritatis habet. ¶ Quid q̃ſq; ſentiat: oẽs hoĩes dare operã debẽt: vt de ipſis q̃ optime hoĩes ſentiant. ¶ Arrogantis: q nimiũ ſibi aſſumit & aliorũ contẽnit iuditia qd̃ plerũq; ſtultitiæ eſt. ¶ Oĩno diſſoluti. Intẽperãter & immoderate uiuentis. Qui enim hmõi eſt: qd de ſe hoĩes ſentiant: haud magnopere curat: & Iuuenalis ait: famã contẽpſerat olim: cuius aq̃d moles minima eſt iactura cathedras: nihil cõtra uirtutẽ & decorũ faciẽdũ eſt ne fama amittat̃. Q uæ ut Cic. ait alio loco: eſt telũ nõ mediocres ad res gerendas. ¶ Eſt aũt &c. occurrit obiectioni: diceret.n. q̃ſpiã reuerentiã aduerſus unũquẽq; hoĩes adhibẽdã cenſes, & nõ negligẽdũ qd q̃ſq; de nobis ſentiat ergo iuſtitiæ decoꝝ eſt: q̃ nemini docet faciẽdã iniuriã. differt iq̃t inter iuſtitiã & uerecũdiã. Q m̃ illi⁹ eſt nemini nocere: hui⁹ nemini diſplicere. Illa iniuriã facere cauet: hęc ſtudet ne deformitate offendat. ¶ In oĩ rõne hñda &c. In oĩ re quæ cũ rõne ſuſcipienda a nobis eſt.

FRA. MAT.

Quanta ſit vis decori ex hoc patet

¶ Q uam

ASC. ¶ Q uam .i. quantū late .i. pariter illud decorum: quod ptinet ad omnē honeſtatē .i. decorū generale: & .i. pariter hoc ſup. decorū ſpāle: quod ſpectatur in vno quoq; genere virtutis ſit fuſum .i. diffuſum & ſparſum. Enim ꝑ qa. vt .i. quēadmodū pulchritudo corporis mouet .i. afficit & delectat oculos: apta cōpoſitione membrorū: hoc, ipſo .i. per hoc ipſ ꝙ oēs ptes conſentiūt .i. quadrant inter ſe cū quodā lepore .i. cū quadā venuſtate: ſic hoc decorū quod elucet .i. reſpondet in vita mouet .i. excitat approbationē (actiuā .i. ꝗ approbāt) eoꝝ quibuſcū q. .i. cū quibus viuitur ordine: cōſtātia: & moderatione oium dictorum atq; factorū. Igitur quædam reuerentia eſt adhibenda aduerſus .i. erga homines reuerentia dico: & .i. ſimul optimi cuiuſq;: & .i. ſimul reliquorū. Nā negligere .i. nō animaduertere: nec curare quid de ſe qſq; ſentiat nō eſt ſolū arrogantis .i. glorioſi putantis de ſe non poſſe aliud ꝗ bonum dici: ſed etiam omnino diſſoluti .i. ad omnem voluptatem expoſiti: & nihil de honeſtate curantis. Autem ꝑ ſed: eſt .i. reperitur aliquid quod differat in omni ratiōe: cōſideratione officiorum habenda inter iuſtitiam & verecundiam. Nam: ſup. partes iuſtitiæ .i. officia iuſtitiæ ſunt.

PET. MAR. ¶ Non violare: eſt per vim alicui afferre iniuriā: qđ eſt contra iuſtitiā & iuſti hoīs decorum qui nec vi nec fraude iniurius eſſe debet. ¶ Nō offendere: offendere in hoc loco eſt fcō aut dicto turpi oculos aut aures eorū quibus cū verſaris lędere atq; diſplicere: a qua offenſione nos reprimit verecundia: q̄ vt dixi eſt timor dedecoris & iuſtitiæ rephenſionis. Vnde dicit Señ. verecūdia malis conatibus obſtat: non eſt igitur aliquid cōmittendum: qđ alios offendat, ſed adhibendus pudor ne turpitudine aliqua & errore aliorum oculos offendamus: offendunt autem boni viri turpitudine ac impudentia quorūdā q verecūdiæ nullā hñt rōnem. ¶ In quo: nō violare nec aliquem turpi aliquo errato offendere. ¶ Maxime: ſuper omnia alia .i. tunc maxime ſeruatur decorū: cū neminem violamus: neminem offendimus. ¶ Vis: natura: & potentia. Pla. i dialogo de voto ſic ait perſpicuū eſt & apd deū & adud hoies ſanæ mētis iuſtitiā & prudentiā ꝑcipue honorari: prudentes aūt iuſtiq; ſunt qui ſciunt ꝗ erga deū & hoies agere atq; dicere deceat: prudentia dr̄ ſcientia eius qđ optimum hȝ & eſt ſine qua innumerabiles iniuria cōmittunt errores. ¶ His igitur expoſitis: concludit de ipſo decoro: puto inqt ob ea quæ dicta ſunt: intellectum eſſe ab oib⁹ quid ſit id quod dr̄ decorum & conſentaneum cuiq;.

O Fficiū aūt. Oñdit Cice. quā viā hēbeat officiū qđ oritur a decoro: & ad qđ nos deducat: ad cōſeruationem .ſ. humanæ: nāq; quæ vult nos oīa facere vt deceat: & eam ducem ſequi debemus: q̄ ſi nō deprauata eſſ; variis erroribus a teneris vnguiculis ad perfectionem nos duceret: dedit .n. virtutum oium pricipia. Facere igitur id qđ dedecet contra naturam eſt: ergo ſeruare decorum eſt conſeruare naturam: vtile igitur tali officio fungi. ¶ Officium: actio q̄ manat a decoro vniuerſali & poſtea particulari: nā generale decorum eſt illud quod ducit. ¶ Ad conuenientiā: vt omnia faciamus q̄ naturæ humanæ conueniant: ea vero relinquiamus q̄ ſunt cōtra naturā. Ideo dicit ſupra generale decorum id eſſe qđ cōſentaneum ſit hois excellētiæ. ¶ Quā: nām ſi ſequemur: nunq̄ a via rōnis & formula decori aberrabimus. nā .n. per ſe ab oī turpitudine abhorret: ergo ɔuenienter nāæ viuēdū eſt & ſic ab offō nō diſcedet & via decori.

FRA. MAT. ¶ Non violare: manus afferēdo, aut rapiēdo. ¶ Nō of. ſcurrilitate turpi geſtu. hmōi .n. rebus ꝓprie dicimur offendi: vt vitio orationis vitio pronūciationis: obſcœnitate & turpitudine cuiuſpiā: quā ſub nr̄is oculis edere audeat: ex quo non iuſtitiæ: ſed verecundiæ: quæ modeſtiæ ſubiicitur decorum eſſe intelligitur: in quo ne quenquam offendamus.

nō violare hoīes: verecundiæ non offendere. In quo maxime perſpicitur vis decori. His igitur expoſitis, quale ſit id, quod decere dicimus, intellectum puto.

¶ Via officii, quod a decoro manat, & vtilitas.

OFficium autem quod ab eo ducitur, hanc primum habet viam, quę deducit ad conuenientiā, conſeruationemq; naturæ, Quā ſi ſequemur ducem, nunq̄ aberrabimus,

ASC. ¶ Nō violare .i. violēter iuadere hoies: verecūdiæ ſup. ptes ſunt. nō offendere ſup. hoies .i. ne leuiter qdē lædere: & offenſos nobis ɔſtituet. Igiť his expoſitis .i. poſtq̄ hæc expoſita ſunt ego puto itellīm ſup. eē qle id qđ dicere ſit.

FRA. MAT. O Fficiū aūt &c. oñdit qđ ſit decorū. Nūc docet quo pacto educi ab eo offm̄ poſſit. Et primā eē decori viā dicit: q̄ ad ɔuenientiam nāę ducit: & ɔuerſationem: qđ vt intelligať aiaduertendū eſt. Tꝑantia vt ſupradiximus mediū qddā iter voluptatē atq; dolorē eſſe: vt nec nimiū delectemur: nec nimiū triſtemur: oīs āt delectatio & triſtitia: aut reꝝ pñtiū ſūt: aut futuraꝝ: pñtiū vero qdā corpeę: qdā ai: & ai qdē honor. ſcia: his .n. delectamur cū adepti ſumus: & cōtra nō adepti triſtamur. ſed circa hæc: vt Ariſto. ait. Temperantia aut intemperātia nō apparet: nō .n. intēperās eſt q parto honore modice lętať: & q eo carens modice triſtatur. At vero corporis delectatio & triſtitia in ſenſib⁹ ſunt: vt viſu: auditu: olfatu: guſtu: tactu: in qbus tempantes: aut itemperantes dicimur. Si q̄tū debemus his delectamur & modū nō excedimus guſtu ꝓſertim & tactu: vt Philoxenus qdam beluo: q ciconiæ guttur ſibi dari optabat: vt cū epularum & potus guſtu delectareť: hoc .n. eſt beluarum non hoium. Nec circa prudentiā peccat q odorib⁹ delectať niſi q̄dam appetat: vt ſint irritamenta libidis: vt pcioſa & exotica vnguenta: qđ nr̄o tpe multi faciunt. diximus de pñtibus rebus q̄ delectationis (ſi adſūt) triſtitię (ſi abſunt) cā eſſe ſolent. Circa futura ɔcupiſcentia eſt quā appetitum vocat Cic. Hæc duplex eſt cōis & ꝓpria. Cōis rōnem ſeqtur generis vel ſpeciei: propria vero eſt q̄ ſequitur nām indiuidui ad iuentionem eius. Et cōis qdem eſt cibi & potus: hæc .n. oia animalia cupiunt qñ indigentia adeſt ad ſpeciei ſobſtentationem. Et ꝓpterea dixit Ci. offm̄ decori hanc primum habere viam: q̄ deducit ad cōuenienciā cōſeruationemq; nāæ: vt ſumus qñ: & quātū oportet: hoc eſt quātū nāli ɔuenit indigentiæ: naturaq; conſeruat. Quę ſine nutrimento durare non poſſet. In hac cōi ɔcupiſcentia raro peccatur: q̄ generis ſui nām ſequitur: edere & bibere naturale eſt cuiq; q̄tum natura exigit: peccatur autem edendo & bibendo pluſq̄ natura requirit: & ſupra modum γαστριμαργία a græcis hoc vitium dr̄. Quāuis non de particulari decoro qđ in temperantia: ſed de gñali quod in oībus virtutibus ſeruatur; loquitur Cice. nā nām ducem ſequamur: quicquid acturi aut dicturi ſumus. Nam qđ ſupra diximus ſtoici hois finem eſſe voluerunt cōſentanee ſm naturam viuere. Id aūt ē ſm virtutem viuere: q ad eam nā nos ducit: rurſus ſm virtutem viuere idē eſt q ſm peritiam eoꝝ: quæ ſm naturā accidunt viuere. Partes enim vniuerſæ naturæ nr̄æ ſunt: ergo ſm naturā viuere eſt ſcdm ſuā oiumq; naturā: nihil eorū faciendo q̄ a cōi lege ꝓhibentur: quę eſt recta rō in oēs permeās: qđ vt exemplo pateat: decoꝝ ſeruat vir fortis cū pericula aggreditur cū rōne. Itē liberalis cū dat pro facultatibus & reſpicit: vt ſibiipſi non deſit qđ ſi & fortis temere ſe morti obiiciat: & liberalis ſibi ipſi nō relinquat neuter naturā ſequitur: neuter eā cōſeruat: a natura aūt tributū eſt oībus aiantib⁹: vt ſe vitā corpuſq; tueātur: hoi rō data eſt a qua oīs virtus manat: ex quo intelligiť nām ſequendā in oī actiōe virtutis: qđ ſi ſit decoꝝ ſeruatur: ſed itēperātia ad ɔuenientiā naturæ nos decoꝝ ducit: cū in edendo & bibēdo nō excedimus: ſed tm̄ ſumimus q̄tū natura poſtulat: vt cōſeruet. idēq; in reliqs ſenſibus intelligendū eſt. Et vt ad id reuertamur qđ dicere de cōcupiſcētia inſtitueramus: ꝓpria ɔcupiſcentia: q̄ ſeqtur nām indiuidui: vel ad iuētionē nr̄am: multis modis peccat: qa alius alia re delectatur: & multæ ſunt artes a ɔditoribus ciborū inuentæ: & vt varii ſunt ſapores ita gulę vitia ſunt diuerſa: & idcirco multipliciter in hoc peccatur a multis: his breui

Delectatio Triſtitia

philoxenus

Concupiſcētia duplex

Guloſitas imēſa

Naturale cuicunq; aiantium datum

ter decurſis facilius intelligent̄ q̄ de tēperantia a Cicerone præcipiunt̄. ¶Conuenientia: vt tantū appetamus quantum naturæ cōueniat: qd̄ faciētes nām cōſeruabimus: bibere & edere quātū ſatis eſt conuenit naturæ; & id cum ſit natura ipſam ſeruatur: quam veluti ducem honeſtū decorumq̄ ſequuntur in omni virtute & in omni honeſta actione.

eſſe cū ratione oportet quoniā vtriuſq̄ propoſitū eſt honeſtas: atq̄ vir tēperans oīa cupit vt oportet & quādo oportet hoc modo & ipſa rō dictat: hæc oīa Cice. erudite proſequitur: orme græce Latine dicit̄ appetitio animi ſiue appetit⁹ ſenſilis & ĩeptus ad aliqd agendū. ¶Rapit: vi trahit: appetitus.n. ad diuerſa nos rapit: ſed debet a rōne cōprimi: vnde vult Ariſt. vt ĩ principio dictū eſt: actuoſas virtutes cōſiſtere in appetitu: & maxīe fortitudinem & temperantiā: nā cum appetitus fertur ad res venereas: & ratio eū diſponit: fit continentia: & ſi fugimus labores aut dolores ꝓpter ignauiā: rō cōprimit appetitū: & ipſum dirigit ad ea q̄ præſtare debet cū decoro fit fortitudo. Sunt motus ĩquit Ambro. in quibus eſt appetitus ille: q̄ quaſi quodā prorumpit impetu. ¶Huc & illuc: ad varia quæ appetuntur.

Sequemurq̄ & id, quod acutū, & pſpicax natura eſt; & id, qd̄ ad hoīum cōſociationē accomodatum, & id qd̄ vehemēs, atq̄ forte. Sed maxima vis decori in hac ineſt parte, de qua diſputamus, Neq̄.n. ſolum corporis, qui ad naturā apti ſunt: ſed multo ēt magis animi motus probandi, qui itē ad naturā accōmodati ſunt.

¶Diuidit motus animorum: docens appetitum debere parere rationi.

Duplex eſt enim vis animorum, atq̄ naturæ. Vna pars in appetitu poſita eſt: quæ ὁρμὴ græce: quę hoīem huc & illuc rapit.

ASCE. Officiū aūt. Oſ̄dit q̄ ſit via officii qd̄ de decoro manat: & q̄ vtilitas. Ordo ē. Aūt ꝓ ſed: offiñ qd̄ ducit̄ ab eo. ſ. decoro habeat ꝑmū hāc viā q̄ deducit ad ꝯueniētiā & ꝯſeruationē nāç. i. ad faciēdū oīa q̄ cōueniūt naturæ & ꝯſeruāt eā quā ſup. nām ſi ſeq̄mur. i. imitabimur ducē. i. ducentē nos nūq̄ aberrabim⁹: & nos ſeq̄mur imitādo. ſ. naturam.

PET. MAR. ¶Seq̄murq̄. i. ſi ducē naturā ſeq voluerimus: ſeq̄mur ēt prudētiā iuſtitiā & fortitudinē, & ſic appet ab ipſa natura nos iſtitui ad virtutes. ¶Id qd̄ acutū. i. prudētiā: q̄ pſpicit veritatē ĩ rebus agēdis: & ē acuta & pſpicax: hoc eſt decorū prudētis vt acutus ſit & pſpicax: & verū ĩ oī re videat. ¶Natura: naturalr̄. ¶Et id qd̄ ad hoīum ꝯſociationē. i. iuſtitiam ipſam q̄ eſt ad ſocietatē hoīum tuendā: vt dictū eſt: & ĩ hoc iuſti viri decorū elucet: ſi cuiq̄ tribuit qd̄ ſuū ē; & humanā cōſociatione tuet̄: & colit. Et ſic erit hoc decorū pticulare. ¶Et id qd̄ vehemēs. i. ſeq̄mur magnanimitatē & fortitudinē. ¶Vehemēs: arduū & plenū difficultatis: qd̄ ptinet ad magnanimū offiñ igit̄ qd̄ a decoro manat: viā hēt ad oīs virtutes duce natura. ¶Sed in hac pte: tēperātia & mō. ¶Maxia ſūma: qa in hoc magis reqritur modus & decorū: cū ſit in factis & dictis actīoeq̄ decenti. ¶Diſputamus: agimus & ſubtiliter igrimus. ¶Neq̄.n. rō quare maxīe vis decori eſt ĩ hac parte qm̄ inqt nō ſolū geſtus honeſti & decentes eē debent, ſed etiā motus animi q ad naturā accōmodentur: qd̄ efficit ipſa tēperātia quæ ſedat oīs pturbationes. & cōſeruat prudentiā. ¶Corporis motus: q debent eſſe cū decoro: ne naturam odiſſe videamur: ſi aliter corpus moueret̄ quā debeat moueri ex naturæ pſcripto lib. v. de finibus ait: quēadmodū qs ambulet: ſedentq̄ ductus oris q vult⁹ in quoq̄ ſit: nihil ne eſt his rebus: qd̄ dignū libero aut indignū eē dicam⁹: nō ne odio dignos multos putamus q quodā motu aut ſtatu vr̄r naturæ modū & legē cōtēpſiſſe. ¶Sed multo magis quā motus corporis naturæ congruentes: qm̄ aīus eſt pſtantior corpore. ¶Ai motus: vt amor: pietas, miſericordia: dolor: ira: & ſimilia, lib. iii. de finibus ait: atq̄ vt mēbra nobis ita data ſunt: vt ad quādā rōnem viuēdi data eſſe appeant: ſic appetitio animi quæ orme græce vocatur: nō ad quoduis genus vitę: ſed quādam formam viuendi videtur data. ¶Motus animorū: appetitiones q̄ debent parere rationi: ne fiat intemperantia. ¶Item: ſimilr̄ apti ad naturā: qm̄ motus aī vehementiores ſunt cōtra naturā & rectam rōnem.

Duplex eſt enim: Probat diuidēdo motus aīorū & vim q̄re ꝓbādi ſunt hi mot⁹ q ad naturā accōmodant̄ duæ ſunt ptes aīæ: vna ē expers rōnis: & dicit̄ appetitus: paret tñ rationi. i. intellectui: nam rō in homine eſt ipſe intellectus. Hæc duo non ſunt in brutis qm̄ nō hñt rōnem nec parent rationi quippe appetitus in homine debet obtemperare rationi vt patri paret filius: pria ergo ratio eſt intellectus: & mens altera appetitus qui nō eſt ĩ ipſa ratione: ſed eſt nō ſine rōne per obedientiā vn̄ dicit Ariſto. lib. iiii. moraliū cupiditates nō debere eſſe magnas: qa rōnē eiiciūt quāobrem inqt mediocres ſint ipſæ & ppauce & rationi non aduerſentur oportet: atq̄ id tale q eſt obediens: temperatū caſtigatūq̄ vocamus. Et vt viuere puerum ſub pedagogi ꝑceptis oportet: ſic & cupiēdi vis cupere debet: vt ratio iubet. Vnde temperati vim cupiendi concordem

FRA. MAT. ¶Sequemurq̄ & id. Hoc eſt prudentes erimus. Nā prudētiam ineunt cū dicit id quod acutū & pſpicax naturę ē. Nā natura rōne vtit̄ & conſilio: æ quo nihil temere facit. ¶Et id quod ad hoīum iuſtitiā tangit. Nā ſi naturæ parebimus nemini iniuriā faciemus. Natura enim docet vt aliis non faciamus qd̄ nobis fieri nolumus. ¶Et id quod vehemēs. Fortitudinē ſignificat: quæ ſi eſt ꝯſiderata piculorū aggreſſio: & cōſideratio rōnis eſt. Rō aūt a natura manat: non poteſt vir fortis aliqd ꝯſiderare aggredi qn naturā ducem ſequat̄. ¶Sed maxime vis &c. Oſ̄dit in omnibus honeſti ptibus decorū eſſe: nunc pcipue in temperātia dicit eſſe & recte. Nam temperantia mediocritas eſt: vt oſ̄dimus circa voluptates & dolores. Ea corporis ſimul & animi motus omnes regit latiſſime aūt cū pateat temperātia: latiſſime pateat decorū quod ei eſt annexū neceſſe eſt: in dictis: in factis: in edendo: bibendo: ſtādo, ſedendo, ambulādo. Quāto aūt magis officia temperantiæ cernuntur quā aliarum virtutē: tāto magis in ea q̄ in cæteris decorum apparet. Iuſtitiæ: prudētiæ: fortitudinis: nō tā crebro officia cernuntur. ¶Neq̄.n. &c. cauſam reddit quare maxima decori vis in temperantia cōſiſtat: quoniam nō corporis tm̄: ſed etiam aī mot⁹ ꝯponat: quos cum naturæ obedientes cernimus pcipue laudamus. ¶Ad naturā apti ſunt: hoc eſt naturā ſequunt̄: vt moderat⁹ inceſſus: ſermo rebus & tpi ac pſonis accōmodatus: geſtus nō ĩeptus: & oīs corpis motus: q in ſenſib⁹ eſt. vt viſu: auditu: guſtu: olfatu: tactu. ¶Aī motus &c. ne nimium ſperem⁹ aut metuamus: nimiū lætemur aut doleamus: ne ĩportune iraſcamur: ſed rō ſenſibus ſemp imperet & concupiſcentiæ.

ASCE. ¶Et. i. ſimul: id qd̄ acutū: & pſpicax eſt natura. i. naturalr̄: vel per naturam. i. prudentiā: &. i. ſimul id quod accommodatum eſt ad conſociationem hoīum. i. iuſtitiam: &. i. ſimul id quod ſup. eſt vehemens & forte. i. fortitudinem. Sed maxima vis. i. poteſtas & copia decori ineſt in hac parte de q̄ diſputamus. ſ. in temperantia & moderatiōe. Neq̄ enim. i. quia nō ſolū motus corporis qui ſunt apti ad naturam: ſunt probandi. Sed etiam & multo magis motus animi. Qui itē. i. conſimiliter ſunt accommodati ad naturam ſunt probandi ne. ſ. fiat intemperantia.

Fortitudo.

Natura hominē ad virtutem trahit.

FRA. MAT. Duplex eſt.n. &c. Et qa dixerat ꝓbari mot⁹ aīorū ad nām accōmodatos. Idcirco duplicē eē vim aīorū dicit: & alterā ĩ rōne. Alterā ĩ appetitu poſitā eē ſtoici aīam diuidebant in partes octo: quinq̄ ſenſus: vocalem particulā: & cogitabilē: quæ eſt ipſa mens & vim generandi ex falſis vero aſſerebant mentis accedere peruerſionem: Et ex ea cōplures pululare perturbationes atq̄ conſtantiæ cās. Eſt autem ſm̄ Zenonem ipſa perturbatio irrationabilis ac præter naturam animi motus: ſiue appetitio abundans, quam ὁρμὴν græci vocant. ὁρμάω enim eſt ineptum facio,

Aīæ diuiſio

Zeno

¶Huc

Altera in ratione, quę docet, & explanat qd faciẽdũ, fugiẽdũq; ſit. Ita fit, vt rõ p̄ſit, appetit⁹ vero obtẽperet: oĩs ãt rõ vacare dẽt temeritate & negligẽtia. Nec vero agere q̃cq̃, cuius nõ poſſit cãm ꝓbabilẽ reddere. Hæc eſt.n. fere deſcriptio officii. Efficiẽdũ aũt ẽ, vt appetitus rõni obediãt: eãq; neq; p̄currãt nec pp temeritatẽ, nec pp pigritiã, aut ignauiã deſerãt: ſintq; trãq̃lli, atq; oĩ ꝑturbatiõe aĩ careãt. Ex quo elucebit oĩs cõſtãtia, oĩſq; moderatio. Nã q appetitus lõgius euagant̃, & tanq̃ exultãtes, ſiue cupiẽdo, ſiue fugiendo non ſatis a rõne retinentur, hi ſine dubio finem, & modum tranſeunt,

do. ¶ Huc atq; illuc. Tẽperantiã ea tñ modo appetit quæ indigẽtiæ ſufficiũt. appetitus impetu quodam ad aliqd rapitur & vltra modũ cupit: hoiemq; ſtatu ſuo dimouet, & modo huc, modo illuc impellit, vt ita, aut effrenata libido.

ASC. Duplex &c. Oſtẽdit quare hmõi motus ſunt ꝓbãdi docẽs appetitũ debere rõni parere. Ordo eſt dependens a ſuperiore ac ſi dicat: dicit ꝙ motus tam aĩ q̃ corporis ſunt ꝓbãdi. Enĩ pro q: duplex eſt vis animorũ atq; naturæ: vna pars poſita eſt in appetitu, quæ orme ſupple dicit̃ græce: proferẽ aũt græce ormy aque. ſ. vis appetitus: rapit. i. violẽter trahit hominẽ huc & illuc, ideſt in varias partes.

PET. MAR. ¶ IN rõne quã Pla. poſuit ĩ cerebro tanq̃ in arce: & appetitũ ſubter pręcordia, qm rõ moderat̃ appetitui, aliter raperet̃ p̄ceps. ¶ Ois aũt ratio: præſcribit qualis debeat eſſe rõ, quæ appetitũ regere debet: nã ſi rõ eſt temeraria & negligẽs nec ſe nec appetitũ regere poterit: vnde phs dicit in vi. ethices prudẽtiã eſſe habitũ agendi circa humana bona verã cũ rõne. ¶ Temeritate. i. cæco impetu ne temere aliqd faciat, ſed cõſiderate & diligẽter. ¶ Hæc.n. fere deſcriptio eſt officii: nã in principio ex ſtoicorũ ſnĩa ita finiuit: offm mediũ id eſſe, qd cur factũ ſit, rõ probabilis reddi poſſit: vt ſunt hæc officia: de qbus in hoc ope diſputat̃. ¶ Fere: quaſi dixit, qm hæc rõni addunt̃, vt temeritate vacet & negligẽtia, ſed ſi recte volumus cõſiderare offm ipſum temeritate ac negligẽtia vacare debet: aliter non dicet̃ offm: addit ẽt, fere, qm non oẽ offm ita deſcribit̃, ſed mediũ offm tñ ſiue cõe: de quo nunc agit̃. perfectũ aũt offm dicit̃ rectũ: & ois numeros habet, ut neceſſe nõ ſit de ipſo cur factũ ſit rõnem reddere. Ergo non ois officii eadẽ eſt deſcriptio: ſunt enim quędã officia quæ a circũſtantia dnt. ¶ Neq; præcurrant: & ſic fit exuperatio. ¶ Neq; deſerant: & ſic eſt defectio & parũ illud autẽ nimiũ. Igit̃ mediũ tenendũ eſt: vt neqd nimis aut parũ fiat: aliq appetitus præcurrũt rõnẽ & immoderata appetũt: aliq deſerũt, qm ea fugiũt, quæ pro decoro ſeruãdo appetere deberẽt, vt ſunt timidi. Ideo dicit pp pigritiã & ignauiã, & pigritia refertur ad corpus: ignauia vero ad animũ audaces rõnẽ præcurrũt & ſic de aliis quæ nimia ſunt & modũ rõnis excedunt. Plato in. vii. de repu. ſic ait ſeditionẽ quãdoq; horũ trium appellare decet curioſamq;, & variã alieni operis vſurpationẽ & inſolentẽ partis cuiuſdã præuaricationẽ aduerſus totã aĩam rebellantis inſurgẽtiſq; ad imperãdũ rõni cui ſeruire eã natura iubet. ¶ Tranq̃lli. i. ſedati & moderati vt ratio iubet. ¶ Omni perturbatione. Perturbatio tollit conſtantiã: inquit Ambro. Deſtitutio prodit ignauiam: accuſat pigritiã, perturbata enim mente latius ſe ac longius fundit appetitus: & tanq̃ effrenato impetu frenos rõnis non ſuſcipit: nec vlla ſentit aurigæ moderamina: quibus poſſit reflecti. Vnde plerũq; nõ ſolũ aĩus exagitat̃, & amittit̃ ratio, ſed etiã inflãmatur vultus. ¶ Ex quo. i. ex qua tranq̃llitate & vacuitate perturbationis. ¶ Elucebit: apparebit, qm in perturbatione aĩ non poſſumus retinere cõſtantiã & modũ: ideo cohibendus eſt appetitus: & ita afficiẽdus, vt rõni pareat, & ſit tranq̃llus. ¶ Nã qui: probat a cõtrario. ¶ Euagant̃: lõgius efferunt̃, & nullo moderationis retinaculo cõtinent̃, qm illi non parẽt. ¶ Siue cupiẽdo: & ſic erit nimiũ. ¶ Siue fugiẽdo: & ſic erit parũ, & nõ poterũt appetitus a rõne dirigi ad mediocritatẽ, vt fiat moralis virtus, quæ in ipſa mediocritate cõſiſtit.

FRA. MAT. ¶ Quid faciendum &c. hoc eſt ipſam oſtẽdit virtutẽ, quæ faciẽda & nõ faciẽda præſcribit: & honeſta quidẽ faciẽda, turpia vero fugiẽda. ¶ Vt ratio præſit: quæ nobis ab ipſa natura iũcta eſt, Cũ appetitus vt dictũ eſt: accedat ex falſis

¶ Ita ſit per animi motũ rationalẽ. ¶ Omnis aũt actio. Cũ ratio præeſſe debeat danda opa eſt, vt omnis noſtra actio, in quacũq; virtute a rõne proficiſcat̃, & conſulte ſuſcipiatur prudẽtia omni virtuti ineſt, vt ſupra diximus. Sed p̄cipue modeſtiæ, quæ appetitũ rõne coercet. Nam ratio & conſilium prudentiæ ſunt. ¶ Temeritate: ne temere aliquid ſuſcipiamus. ¶ Negligentia: vt curã ſtudiũq; adhibeamus: ne tardi in deliberãdo ſim⁹, aut deforme aliquid & inuenuſtum faciamus. ¶ Nec vero &c. propriũ ſapiẽtis hoc eſt nihil agere qd cur agat rationẽ reddere ſi nõ verã ſaltem probabilẽ poſſit. ¶ Hæc enim eſt &c. Mediũ officiũ ſtoici id eſſe dicebant quod cur factũ ſit ratio probabilis reddi poteſt. ¶ Efficiendum autem eſt &c. Cupiditatum vt ſuperius dictum eſt, ſiue concupiſcentias appellare malis: alia cõmunis eſt quæ naturam ſequitur generis vel ſpeciei vt animalis & hominis: alia propria quæ naturam ſequitur indiuidui etiam ad inuẽtionem noſtram. Siue igitur cõmunis ſit cupiditas & modum excedat, ſiue propria & turpis rationi ſubiiciẽda eſt: ne quid ſtulte & deformiter facere nos compellat. ¶ Appetitus: qui multiplices ſunt & cões quidem cibi & potus. Item principatus. Nam in hominis excellẽtiæ tributũ eſt, vt nemini parere velit animus bene informatus niſi vtilitatis cauſa imperanti. ¶ Præcurrant: nimiũ concupiſcendo: præueniant: vt nõ prius faciamus aliquid q̃ deliberemus. Cauere enim debemus ne appetitus ad ſe nos rapiant. Nec propter &c. nimis metuẽdo & diffidẽdo: ſenſus rõnis miniſtri debent eſſe, qui cum ab ea reguntur peccare non p̄ſſt, hoc præcipit ne pigritia quæ corporis eſt, aut ignauia quæ eſt animi aliqd ad quod ratio faciendũ impellit timore vel negligẽtia amittamus exempli gratia: poteſt vir fortis adipiſci magiſtratum bonis artibus, dat operam, vt adipiſcatur: recte facit & laudãdus eſt, quod ſi quis malis artibus, vt largitione aſſequi tentaret perperam faceret & vituperatione dignus eſſet. Qui vero virtute præditus eſt, & bonis artibus magiſtratum nanciſci poſſet, petere tamen non auderet, aut delatũ non ſuſciperet: hic pigritia aut ignauia rationẽ deſereret, ſicut illam præcurreret qui indignus eſſet, petere tamen auderet. ¶ Tranquilli: nõ ſublati nimio gaudio aut ſpe vel metu ſolliciti. Trãquillitas animi æqualitas quædã eſt in omni fortuna moderati: cũ nihil ſperat nihil metuit, aut ſi ſperat aliqd, & id pro deſiderio nõ accidat non tamen magnopere doleat. ¶ Ex quo elucebit &c. Si tranquilli erũt animi & omni carebunt perturbatione: cõſtantes erũt, & moderati: per conſtantiã autẽ nec metuent nec ſperabunt pluſquam oportet, per moderationem vero neq; lætabuntur ſupra modũ neq; dolebunt. ¶ Euagãtur: reſpicit ad id qd dixit præcurrunt. ¶ Cupiendo: hoc ad ſpẽ refertur. ¶ Fugiendo: ad metum. Quæ enim metuimus ea fugimus. ¶ Non ſatis &c. ratio enim dominari appetitibus non poteſt: cum eam aut præcurrunt nimis aut deſerunt: ideoq; tranquilli debent eſſe animi vt parere rõni poſſint. ¶ Fine & modũ &c. finem dixit procedendo quia præcurrunt, modum dixit recedendo quia deſerũt metu rationẽ.

ASC. ¶ Altera ſup. pars poſita eſt in ratione, quæ docet & explanat quid faciendum: ve pro vel fugiendum ſit: ita vt ratio præſit, ideſt dominetur. Vero pro ſed: appetitus obtẽperet. i. obediat, & annihiletur. Autẽ pro ſed: omnis ratio debet vacare. i. vacua eſſe temeritate in contẽnendis periculis & prouiſis: negligentia in non prouidẽdis. Nec vero debet ſup. agere quicq̃ cuius non poſſit reddere. i. aſſignare, cauſam probabilẽ. Hæc. i. huiuſmodi enim eſt fere deſcriptio officii. Autem pro ſed: efficiẽdũ. i. opus facere: vt appeti

Rõ & cõſiliũ

Appetitus multiplex

Tranq̃llitas ai

Appetitus rōni ſubiugandus

ASCE. ❡ ENIM ꝑ q̄ ipſi ſup. relinquunt: & abiiciunt obedientiā: ne parent. i. nō obediūt rōni cui ſup. ipſi appetitus ſunt ſubiecti lege nāæ. A qbus. ſ. obediētibus appetitibus nō ſolum animi pturbātur: ſed ēt corpora. Licet. i. daſ & pmittitur cernere. i. aſpicere ipſa ora iratoꝝ: aut eoꝝ qui cōmoti ſunt: aut aliqua libidine: aut metu: aut q geſtiunt. i. geſtū pecudis oſtendāt: nimia voluptate. i. ppter nimiam voluptatē: quoꝝ oīum ſic affectorum vultus: voces: motus: & ſtatus. i. diſpoſitiones mutātur. Ex quibus: vt reuertamur ad formam. i. ad narrationes de forma officii illud qd ſeqtur itelligiſ: videlicet omnes appetitus eſſe contrahendos & ſedandos.

excitandāq; eſſe aīaduerſionem, & diligentiam: vt ne quid temere, ac fortuito, inconſiderate, negligenterq; agamus. Neq; enim ita generati a' natura ſumus, vt ad Ludum & iocum facti eſſe videamur: ſed ad ſeueritatem potius, & ad quędā ſtudia grauiora, atq; maiora. Ludo autē, & ioco, illis quidem vti licet: ſed ſicut ſomno & quietibus cęteris, tum cū grauibus, ſeriiſq; rebus, ſatiſfecerimus. Ipmq; genus iocādi nō pfuſum, nec īmodeſtum: ſed ingenuum: & facetum eē debet.

PET. MAR. ❡ EXcitādā: quaſi dormiētem. nā cum rō vł ſopita excitāda eſt vt appetitui imperet: & diſponat mediocritates affectuū. ❡ Aīaduerſionem: iudicium: & vt aīaduertamus. ne qd temere aut fortuitu agatur ❡ Temere: incōſulte & ſine rōnis pſcripto. ❡ Fortuito: forte fortuna nullo adhibito iudicio: hæc oia ſunt cōtra aīaduerſionē. i. iudicium ipſius rōnis & diligētiam. Cū. n. diligēter aīaduertimus, nihil fit temere aut fortuito. ❡ Neq. n. ratio quare nihil eſt agēdū temere & negligenter: qm̄ inqt ad maiora nati ſumus q̄ iperitū vulgus arbitreſ. nō. n. pduxit nos parens natura ad ludū ſed ad ſeueritatē atq; prudentiā. Vñ hi q voluptatibus tm̄ indulgēt & ludis iociſq; finē humanū nō ɔſequunſ & ſic fruſtra nati ſunt quo ab hoīe rōne pdito & ad ſummū bonū nato oēmq; perfectionē nihil debet eē alienius. ❡ Ad lu. ludus eſt in factis: iocus in verbis. Fabius ait: iocū accipimus ſerio ɔtrariū. ❡ Grauiora: maioris pōderis & digniora graui hoīe q virtute perſeuerat. ❡ Maiora: q̄ ſit ipſe ludus: q potius ad leues hoīes pertinet q̄ ad graues. ❡ Ludo aūt & ioco: monet qñ ludendū iocādūq; ſit. ❡ Licet illis vti: poſſumus vti citra reprehenſionē & notā leuitatis aīi relaxatione in verbis & factis: tūc cū rebus grauibus ſatiſfecerimus: qm̄ id qd caret alterna reqe durabile nō eſt vt canit Ouid. ❡ Sicut ſōno: eo mō debemus vti ludis: & iocis: quo vtimur ſomno. Nā tūc debemus ſomnū cape: cū nā defeſſa eſt & aliis rebus ſatiſfecerimus. Vñ bonus pīfamilias vt pcipit Ariſt. i eo libello q de re familiari tuenda inſcribitur: vltimus debet ire quietē: & mane primus ſurgere, & ſeruos ad illoꝝ munus excitare. Et ipſe Ariſt. cum ſe ad qetē cōponeret: pilā æneā i manu hēbat, cui ſuberat vas æneū ut ſi pila e manu excidiſſet ſonitu ad ſua ſtudia & ɔtēplationes excitaretur: nō. n. dormiens poterat exercere opationes ſtudioſas. in qbus ipſe ſummū bonum ponebat. Hoīes vero dediti voluptatibus & ventri ſōnoq;, cū dormire non pñt variis illecebris ſomnos eliciūt. ignorantes ſe tunc eē mortuos & nihil agere poſſe qd hoīe dignū ſit. Vñ parum vel nihil in vita viuunt. qm̄ ſomnus eſt imago mortis. iō viuentes pro mortuis hñr. Alexāder Magnus dicebat ſe duabus potiſſimum rebus mortalitatē & ibecillitatem. humanā intelligere ſomno. ſ. & coitu. quas ſola naturæ infirmitas pareret. Hoīes igiſ ſomno dediti & gulæ expergiſcanſ aliqñ vt ſe p tot annos ſaltē per aliquot horas vixiſſe teſtari poſſint: nec illā rē tanto ſtudio ɔſectenſ & amēt: q̄ vel maxime mortalitatis & fragilitatis humanę ammouemur. Excitenſ inquā ſi e nā viuere volunt: ſplendore noīs & głiæ. ad quā bene a nā inſtitutus aſpirare tota mente oī officio & cōtentione debet. ❡ Grauibus: grauitate & virtute dignis. ❡ Seriis: carentibus ioco. nā ſeriū eſt ioco cōtrarium. ❡ Nō pfu. nō diſſolutum, ❡ Ingenuū: ingenuo hoīe dignum: vt nō habeat aptā obſcœnitatē. ❡ Facetū: gr̄a mouēdi riſum cū decoro. vel elegās dicēdi genus. Naʒ facetia eſt elegans eruditio. Inde facetus q hʒ excultam quādā elegātiā. Fabius ait lib. vi. facetū quoq; nō tā circa ridicula opinor ɔſiſtere hāc magis exculte cuiuſdā elegantiæ appellationē puto, iocum id accipimus qd eſt ɔtrarium ſerio. & effingere: & terrere: & pmittere iocus eſt. Dicacitas ſine dubio a dicēdo qđ eſt ex oī gñe cōe ducta eſt. ꝓprie tñ ſignificat ſermonē cum riſu aliquos ingeſſentē: iō Demoſthenē vrbanum fuiſſe dñt: dicacē negāt. Venuſtū eſt qđ cum gr̄a q̄dā & venere dicaſ. Salſum in ɔſuetudine ꝓ ridiculo tm̄ accipimus. nā nō vtiq; hoc eſt q̄q̄ & ridicula eſſe opʒ ſalſa. Nā & Ci. oē qd ſalē ſumpſit ait eſſe atticoꝝ. qa ſunt maxime ad riſum cōpoſiti. Et Catullus cū dicit. Nulla ē in corpore mica ſalis: hoc dicit nihil in corpe eius eē ridiculū. Salſum igitur erit: qd nō erit inſulſum: velut quoddā ſimplex orōnis cōdimētum: qd latēte iudicio velut palato excitat: & a tædio defendit orōnē. Vrbanitas dr̄ ſermo pferēs i verbis & arte & vſu ꝓpriū quēdā guſtū urbis: & ſumptā e ɔuerſatiōe doctoꝝ tacitā eruditionē: deniq; cui cōtraria ſit ruſticitas: & urbāitas eſt uirtus q̄dā in breue dcm̄ coacta & apta ad delectandos mouēdoſq; hoīs in oēm affectum maxīe idonea ad reſiſtēdū uel ad laceſſendū ī pnt quæq; res aut pſona deſiderat: cui ſi breuitatis exceptionē detraxerit. ois uirtutes orōnis cōplexa eſt. Vrbanus hō erit: cuius multa benedicta rñſaq; erūt: & qđ in ſermonibus circulis cōuiuiiſq; item in cōcionibus oī deniq; loco ridiqule commodeq; dicet riſus erūt. Meo qdem iudicio inqt illa eſt urbanitas, in qua nihil abſonum nihil agreſte nihil incōditum nihil pegrinum neq; ſenſu neq; uerbis neq; ore geſtuq; poſſit reprehēdi: ut non tā ſit in ſingulis dictis q̄ in toto colore dicēdi. Ridiculum oē eſt: qđ aperte fingiſ. Ci. facetus fuit & urbanus: de cuius facetiis Tyro eius libertus ſiue Furius bibaculus tres libros cōpoſuit, quos priſcorum in curia deſideramus.

FRA. MAT. ❡ ANImaduerſionē: ɔſiderationē & ɔſultationē: ut, ɔſilio & rōne ꝓſpiciamus: qcqd ſit qđ facturi ſumus. ❡ Diligētiā: ut ſtudium & iduſtriā adhibeamus. ❡ Temere: ſine aīaduerſione. ❡ Fortuitu: abſq; diligētia. ❡ Incōſiderate: negligēterq; utrūq; refertur. ❡ Neq. n. &c. apte ad ioci & ludi pcepta trāſit Ci. Dixerat oia cū, rōne & diligētia agenda eſſe rōnē ſubiecit, qm̄ nā nō ad iocum & ludum nos genuit: ſed ad ſeueritatē & ſtudia grauiora, & tñ licet ioco & ludo uti. Sed ita ut modum decorūq; cuſtodiamus. Iocus & ludus differunt: ille eſt in uerbis, hic in facto, & iocum qdē p eo accipit dicit. Quin. qđ eſt ɔtrarium, ſerio. Ludus a luſu ſiue luſione ſic diſtinguiſ qđ ludus tū periculū tū ſpē ſibi ꝓpoſitam hʒ ut ludus arborū. At uero luſus nihil pter merā uoluptatē, q pila: q trocho: q teſſeris ludū: luſſum potius q̄ ludū exercēt. Cōſtat autē auctore Ariſt. circa iocum exceſſum eſſe: & defectum mediu: qui. n. magis q̄ opʒ riſum mouēt Scurrę uñr & moleſti ſunt: nā riſum ſecuti: magis cogitanſ qūo illū mouere poſſint: q̄ ut honeſte loquātur: ne queq̄ offendant. Qui nec dñt ipſi aliqd iucūdū: nec dicere alios patiuntur: rudes & agreſtes vñr. Qui uero cū moderatione iocatur comis appellatur. Et inter ſcurilitatē atq; ruſticitatem urbanitas media eſt. Cōuenit itaq; urbano talia dicere atq; audire: q̄ lia modeſto & ingenuo ɔgruunt. Sunt. n. q̄dā q̄ dicere & audire hmōi decet hoīes & ingenui: iocus differt ab eo qui eſt ſeruilis, & docti ab eo q eſt indocti, & qa nō ſemp recte iocaſ q dicet q̄ decet igenuū: qm̄ offendere pōt audientē cum alius alium oderit ametq;. Vrbanus ita ſe hēbit: quaſi ipſa lex in ſeipſo ſit: & abſtinebit a qbus oportebit: & qm̄: & quātū, & apud quos oportebit. ❡ Ludo aūt et ioco, oſtendit ludo & ioco qm̄ et q̄tenus vtēdū ſit. Sōno utimur modico et ꝓpea tm̄ ut naturæ ſatiſfiat: nā qui ſomno nimiū indulget, ſic ab Oui. rephēdiſ. Infelix tota qcūq; qeſcere nocte Suſtinet: et ſomnos pmia magna uocat. Stulte quid eſt ſomnus gelidę niſi mortis imago. Longa qeſcendi tpa fata dabunt. Eodē modo ioco & ludo ad neceſſitatem non uoluptatem

Iocus — Ludus — Luſus — Scurræ — Rudis agreſtis — Comis — Somnus — Ludus — Iocus

vtendum eſt:vt rebus ſeriis fatigati corpus animumq̧ re/creare poſſumus: & hilares integriq̧ ad laborem reuerti. Ideoq̧ ait Ouidius. Arcus & arma tuæ tibi ſint imitanda Dianæ. Si nunq̄ ceſſas flectere mollis erit. Ariſto. quoq̧ in quit ceſſatio & iocus neceſſariis videnẗ in vita. Idem libro Ethicorū vltimo: ſtudere & laborare ioci cā: ſtultum nimis, puerileq̧ videtur. Iocari vero vt ſtudeas ſm Anacharſis ſniam: recte ſe habet. Nam ceſſatio quędā iocus videẗ: cumq̧ fieri nequeat: vt quis cōtinuo laboret: ceſſatione opus eſt. ¶ Non pfuſum: ne ſit ſcurrilitas. ¶ Nec imode/ſtum: vt deficiamus per ni/miā ruſticitatē. ¶ Ingenuū: qualis ingenuo conuenit.

quos plura conuitia vetuere & facetias. Vnde ipſe vrbanus ſeſe h bere debet in ipſis iocis vt regula quędam & lex ſibi ipſis, vt eſt ipſa prudentia quæ ſtatuit omnem mediocrita/tem & formulā & ſic non dicet ea quæ dicenda nō ſunt: & reſpiciet ad perſonas: quarū habenda ratio eſt: quod ſcurræ negligunt: & multū intereſt, inter illum qui audit facetias: & qui dicit: & magna hone ſtas requiriẗ in dicendo: & hæc omnia ſuſcipiūt gradus ſm qualitatē perſonarum & dignitatem. Cato. n. aut Ca/tonis ſimilis audiret aliquan/do aliquod ridiculū: at nūq̄ ipſe diceret. Cyrus apud Xe nophontem dicit: qui riſum conuiuis moliunẗ neq̧ pro/pter ipſorū lucrum neq̧ pro/pter audientiū detrimentū:

Vt. n. pueris non oēm licentiam ludendi damus: ſed eam, quæ ab honeſtatis actionibus non ſit aliena, ſic ī ipſo ioco aliquod probi ingenii lumen eluceat.

¶ Duplex iocandi genus.

Duplex omnino eſt iocandi genus. Vnum illiberale, petulans, flagitioſum, obſcœ/num: alterum elegans, vrbanum, ingenio/ſum, facetum. Quo genere non modo

ASCĒ. ¶ ET animaduerſionem. i. accurationē: & diligentiā eſſe excitandam: ne agamus qd. i. aliqd temere ac fortuitu: incōſiderate; & negligenter. Neq̧ enim ſumus generati ita a natura: vt videamur eē facti ad ludum & ad iocū: ſed potius ad ſeueritatē: & ad quædā ſtu dia. i. exercitia grauiora atq̧ maiora. Autem pro ſed: licet quidem vti illis: ſcilicet ludo & ioco. ſed ſicut ſomno: & cę teris quietibus: tum. i. tūc: cum. i. quādo nos ſatiſfecerimus rebus grauibus & ſeriis: ipſumq̧ genus iocandi non debet eſſe profuſum. i. diſſolutum & imodicum: nec immodeſtū: ſed ingenuū. i. ingenuo homine hoc eſt non ſeruili dignū: & facetum. ideſt vrbanum & iucundum.

PET. MAR. ¶ VT enim pueris probat a ſimili: quia iocus non debet eſſe niſi ingenuus. ¶ Licentiā: libertas in loquendo eſt cum quis non timide quod ſeruile eſt: ſed ingenue ac libere: hoc eſt vt liberum hominē & ingenuum decet loquitur. Licen/tia eſt in malum: quoniam hac libertate abutitur vſq̧ ad te meritatem & procacitatē. ſignificat autem licentia quandā impunitatem agendi quicquid velis. Ideo dicit Terē. Om/nes deteriores ſumus licentia. ¶ Lumen: quoddam ſignum & ſpecimen probi boniq̧ ingenii. ludens igitur quandam ingenuitatem prę ſe ferre debet & modeſtiam libero homi ne dignam. ¶ Eluceat: appareat.

Duplex omnino ē. Diuidit genus iocādi ī duas par tes: vt appareat a quo debeat igenuus cauere: philo ſophus in quarto Ethicęs ſic ait: cum autē ſit & re/quies in vita atq̧ in hac ipſa ioco ſeſe recreent homines vi/detur & hic eſſe quædam æquabilis congreſſio & dicendo & audiendo ea quæ oportet & vt oportet: differt autē di/cendo inter tales aut audiendo tales atq̧ paret & in his ni mium & parum. ¶ Liberale: non libero homine dignū: ſed ſeruili: & ſcurrili. ¶ Petulans: laſciuū & ſcurrile & q̧ ab ho neſtate diſcedit. ¶ Flagitioſum: ſceleratū: et ſine aliqua con/ſideratione & ingenio. ¶ Obſcœnum: turpe: obſcœnū eſt in uerbis. ¶ Alterū: genus iocandi: quod pbatur ſi fiat modera te et cum decoro. ¶ Elegens: ornatum quadam elegantia & modo dignum homine libero et eleganti, et elegans oppo/nitur illiberali. ¶ Vrbanum: Vrbanitas auctore Ariſtotele eſt quędam mediocritas in iocis & facetiis, cum. ſ. homines mutuis ſalibus ſe recreant & facetiis: in quibus nō oportet neq̧ decet quæcūq̧ audire et dicere ſed temere medium: vt decorū ſeruetur. Qui tenet medium. dẗ Vrbanus. Exupe rant ſcurræ importuni inepti: qui omnino negligunt deco rum magis paratis ad riſum mouēdum: q̄ q̧ honeſte loquā tur. Qui vero neq̧ dicerent quicq̄ ridiculi: nec alios dicere paterenẗ ruſtici duriq̧ appellanẗ: et in ipſis cōgreſſionibus deficiunt. Ruſticus inqt Ariſtoteles ad tales cōuerſationes inutilis eſt: quippe cum ipſe nequicq̄ afferat ſalis. & cū affe/runt alii: ęgre moleſteq̧ fert. Requies autē & iocus in vita neceſſarii eſſe vīr. Licet hoc inqt videre tam in antiquis q̄ in nouis comœdiis. Quibuſdā. n. verborum obſcœnitas: quibuſdam etiam ſubintellectio ridiculum erat. Et cū oēs facetiæ ſint de numero cōuitiorū latores legum apud anti/

neq̧ vt noceant cuiq̄ prorſus vrbani & faceti iure noīanẗ. ¶ Ingenioſum, nobili & pſtanti ingenio dignū: quod oppo/nitur flagitioſo. ¶ Facetum: hn̄s excultā quādam elegantiā nulli diſplicens: amœnū & plenum vbanitatis qd opponi/tur obſcœno. ¶ Quo gn̄e: honeſto iocandi & facetiarum.

¶ VT enim pueris: vt inqt non concedimus pueris vt om ni ludo vtātur ſic iocum volumus eſſe honeſtum. in quo nō ſcurrilitas aliqua: ſed probi ingenii vis cognoſcatur. ¶ Om/nem licentiam. Non enim omnis ludus liberalis eſt & inge nuus ſicut alearum: teſſerarum a quibus abſtinere pueros volumus. ¶ Sed eam quæ &c. vt pilæ. ¶ Probi: boni ingenii ſignum eſt: cum quiſquam facete reſpondet, qua in re pluri/mum ipſe valuit Cic. FRA. MAT. Omnis Ludus

Duplex eſt iocandi &c. Oſtēdit quē iocum ſeq: quē vitare debemus. ¶ Illiberale ſeruile: quo qui utunẗ Scurræ videntur: de quibus ſuperius eſt dictū. ¶ Pe tulans: is eſt petulans qui nimiū laſciuus eſt libidinoſus: & ad faſtidium audientium indignationēq̧ loquax: qui nec mordacibus verbis nec turpibus: parcit. Cice. in Salluſtiū: deſine bonos petulantiſſima inſectari lingua. ¶ Flagitioſu: pœna dignum & animaduerſione. Nā (quod Donato pla/cet) Flagitium more militari dicitur res flagitione hoc eſt increpatione digna. Terentius in Eunucho: ah flagitium: facinus. ¶ Obſcœnum: impudens in verbis ab obſcis dictū. Quibus frequentiſſimus vſus fuit ſpurcarum libidinū. Vñ & impudentia verba appellantur obſcœna. Titinnius oſce & volſce fabulantur. Nam latine neſciūt: auctor Pōpeius Feſtus. ¶ Alterum elegās: flagitioſo opponitur, eſt enim ele gans quod reprehenſione & vitio caret. ¶ Vrbanum: oppo/nitur obſcœno. Nam nihil habet turpitudinis & ab vrbe di/citur. Ciuiū enim liberales ſunt ioci & ingenui magis q̄ ru ſticorum. Vnde q̧ Iuuenalis ait. Salibus intra pomeria na/tis. ¶ Ingenioſum: contrarium eſt illiberali. ¶ Facetum: petu lanti. Nam facetus cauet ſemper ne ſit ineptus: & temporis & loci: perſonarū rationē habet. & facetus quidem dici pu/tatur qui facit verbis quod vult. Teren. in Eunuc. Facete: laute: lepide, & dicta eſt & pūerbia adagioneſq̧ quod ad rem agant vocatæ facetis ho. bus aſcribuntur. ¶ Quo in ge/nere vrbano: eleganti faceto. Ideo autē Plautum & veteres comicos ac Socraticos cōmemorat philoſophus: vt exem/pla colligere poſſimus eiuſmodi probatæ vrbanitatis. Petulans Flagitiū Obſcœnum Oſce Volſce Vrbanū Facetū

ASCĒ. ¶ ENIM pro quia: vt ideſt quemadmodum non damus. ideſt cōcedimus & facimus pueris omnem licentiam ludē/di: ſed eam quæ non ſit aliena ab actionibus honeſtas: ſic ali quod lumen probi ingenii eluceat: ideſt appareat in ipſo ioco, ſcilicet noſtro.

Duplex omnino &c. Ponit duplex iocādi genus de/clarat q̧ vtrūq̧. Ordo eſt oino eſt duplex genus io cādi: vnū illiberale. i. non decēs liberos. & petulās: ideſt laſciuū: flagitioſum, & obſcœnum. Alterū ſup. genus eſt elegans. i. venuſtū & exquiſitum, vrbanū, ingenioſum & facetum, Quo genere non modo. i. non ſolum.

¶ Plautus

Plautus noſter, & atticorum antiqua comœdia: ſed etiā philoſophorum ſocraticorum libri referti ſunt. Multaq; multorū facete dicta, vt ea, q̄ à ſene Catone ſunt collecta, quæ vocāt Apophthegmata. Facilis igit̄ ē diſtinctio ingenui, & illiberalis ioci. Alter eſt, ſi tpe, ſit ac remiſſo aīo, hoīe dignus. Alter ne libero qdē, ſi rerum turpitudini adhibetur verborum obſcœnitas.

¶Quomodo ludendum ſit.

LVdēdi ēt ē qdā modus retinēdus: vt ne nīmis oīa pfundam⁹; elatiq; voluptate ī aliq̄ turpitudinem dilabamus. Suppetitant aūt

PET. MAR. ¶PLAutus nr: Italus poeta comicus cuius comœdiæ ſo coſæ ſūt & facete. Vñ ab aliis diſcernebant̄ ob id: ſi qñ ambigeret̄ an aliq̄ comœdia plautina eēt. ¶Antiqua co. liberi hois iocus differt a ioco ſeruili: vt appet i ipſis comœdiis: in qbus iueniunt̄ aliq ioci ſine deformitate aliq cū turpitudine. & pfecto dicenda ſunt ridicula: q̄ aliena ſint nō mō a turpitudine ſed ēt a ſuſpitione turpitudinis. ¶Antiq̄ co. atticorū plena erat iocis & facetiis. Vñ etiā attici ſales dīr & attica ven⁹ i & qcqd ſalem recipiebat atticorum erat. Præcipui poetæ comici apud græcos fuerūt Eupolis: Cratinus: & Ariſtophanes. ¶Socraticorum: eorum q Socratem imitati ſunt i vt fuerunt Plato & Xenophon Socratis diſcipuli & eloquii ſuauitate & elegātia prope ſimiles a Catone ſene: qui dictus eſt Cēſorius & dicta nōnullorum collegit: & lrīs mandauit. Hoc idē fecit poſtea Plutarchus. cui⁹ apophthegmata adhuc extāt: q̄ dr̄ dicta acutiorē ſenſum aliquē facetiorēq; cōtinentia. ¶Ingenui: digni hoie ingenuo. ¶Illiberalis, ſeruilis: qui eſt cōtra ingenuū. ¶Alter: igenuus iocus. ¶Si tpe: cū tps expoſcit. ¶Remiſſo: relaxato curis & læto. i. in relaxatione ai poſtq̄ rebus grauibus ſatisfactū eſt. ¶Hoie: q hȝ humanitatē. Nā humanitas ſignat dexteritatē quandam beneuolentiāq; apud oīs hoies. Ergo q nō vult inhumanus videri: aliqn ad ai relaxationē iocari debet. Humanitas etiā dr eruditio inſtitutioq; in bonas artes quas qui ſincere cupiunt: appetūt quæ inqt Gellius hi ſunt vel maxime humaniſſimi. huius. n. cura & diſciplina ex vniuerſis animantib⁹ vni hoi data eſt & idcirco humanitas appellata. ¶Alter, illiberalis iocus nō ē dignus libero hoie; ſi rei turpi de qua ſermo habetur obſcœnitas etiam verborum adiungitur.

LVdēdi ēt: poſtq̄ dixit de ioco q eſt i verbis: docet q̄uo ludēdū ſit: q̄n ludus i factis eſt: cū. ſ. aliqd facim⁹ exercitationis gr̄a & relaxatiōis aiorum. Plato in. iiii. de rep. ſic ait: pueri ſtatim a primis annis in honeſtis ludis aſſuefaciēdi ſunt. Nā ſi minus decētibus aſſueſcāt nūq̄ pbi viri euadere poterūt. ¶Modus: mēſura q̄dā & mediocritas nō ſolū in iocis ſed ēt in ludis. ¶Profundamus: imprudēter emittamus & excedamus modū adhibita nimia ludendi pfuſiōe. ¶Elati: geſtiētes & exultātes nimia ludēdi alacritate. ¶Dilabamur: pp imprudētiā & negligētiā incidamus nō pſiderātes decorum. ¶Suppeditāti aūt: dicit Cic. cāpū martiū præbuiſſe iuuenibus Romanis honeſta ludendi exēpla: & ipſa ſtudia venādi hoc idē pſtitiſſe: qñ in cāpo martio celebrantur eqria. i. ludi excurſib⁹ equorum in honorē Martis & exercitationes bellice ab ipſis pueris & adoleſcentibus. Vñ Marius in ſenectute auctore Plu. vt adhuc bello parthico idoneus videret̄ cū ipſis iuuenib⁹ in armis cāpeſtribus ſe exercebat pter decorum & irridebat̄. arma aūt cāpeſtria dicebantur hi ludi: q fiebant in cāpo martio in qbus eq agebant̄ in gyrum & ſibi inuicē occurrendo ludētes ibāt. & i his ludis pueri armorum pludia facientes ad verum certamē ſe pparabant. Pli. ait. Nō vt in pauimētis puerorum ve ludicris cāpeſtrib⁹ videmus breui lacinia millia paſſuū plura ambulationis ptinētē. ſed crebris forib⁹ iditis ad fallēdos occurſus redeūdūq; i errores eoſdē. Exercitationū cāpeſtriū meminit ēt Sueto atq; Hora. dicēs. Ludere q neſcit: cāpeſtribus abſtinet armis. Maximā ptē ornamētorum vrbis iqt Stra. hȝ cāpus martius pter locorum natiuā amœnitatē artis & ſolertiæ exornationes admittēs. cāpi. n. admirabilis magnitudo & currules pariter curſus & alia eqſtria certamia expedita ſuppeditat. nec minus tā multis pilā circulū palæſtrā exercitatione tractantibus. Dicit igit̄ Ci. eſſe honeſtum pueros ſeſe exercere in his ludis cāpeſtribus: & iuuenes etiam in uenatione: qñ turpi/

tudine vacant per ſe: ſi modus adhibeatur vt ne qd nimis. ¶Suppeditant: ſubminiſtrant: præbent.

FRA. MAT. ¶PLAVtus nr: latinus poeta. De quo Macrobi⁹: ēt prio aiaduerto duos quos eloquētiſſimos antiq̄ ætas tulit. Comicū Plautū & oratorē Tulliū: eos ambos ēt ad iocorum venuſtatē cęteris pſtitiſſe. Plautus qdē ea re clarus fuit vt poſt mortē ei⁹ comœdię q̄ icertę ferebant̄: Plautinæ tū de iocorū copia noſcerent̄. *plautus* Hora. At nri pāui plautinos & numeros & laudauere ſales. ¶Atticorū an. co. q̄ p ſatyra vſi ſunt græci. Nā choros introducētes malos mores reprehēdebāt i bonos extollebāt: eam ſcripſerūt: Eupolis: Cratinus: Ariſtophanes & alii nōnulli. De qbus Hora. in ſermonibus. Eupolis atq; Cratinus Ariſtophaneſque poetæ. Atq; alii quorū comœdia pſca virorum eſt: ſi qs erat dign⁹ deſcribi & malus & fur qd mœchus foret aut ſicarius aut alioq famoſus: mlta cū libertate notabāt. *Comœdia* Sed antiq̄ dr comœdia ad dr̄ā nouæ: quam ſublata mordacitate: & eiectis chori: Apollodorus: Menāder, Epicharm⁹ aliiq; pmulti ſcriptitauerūt. ¶Sed ēt phi. qa Socrate fluxerūt Xenophō Grilli filius. Aeſchines. Ariſtippus. Pla. Socra. ipſe nihil oino ſcripſiſſe traditur. In Platōis & Xenophōtis libris multa iueniunt̄ vrbane & tacete dicta. ¶A ſene Ca h ex facete dictis. q̄ collegit librum cōpoſuit & ἀποφθέγματα græco noie appellauit. eſt autem ἀπόφθεγμα ſnia breuis: ἀποφθέγγομαι vero paucis multa cōplector. *apophthegma breuis eſt ſententia* Proprie aūt riſiones ſignant a potiore & acutiore iocādi pte. Nā & qd Ci. ait in li. de oratore: lōge melius dixiſſe credit̄: q rn̄det: q̄ is q prior icepit. potuit. n. pmeditate venire ad dicēdū: rn̄denti vero nullū fuit cogitādi ſpaciū: & vt Cic. ait in epl̄a ad Corneliū. oia q facete acriter & br̄ locuti eſſent. Ea pprio noie dicta appellari voluerunt. Neuius aūt & cōplures alii dicteria vocauerūt. Plu. apud græcos librū ædidit ἀποφθέγματα qui eſt in manibus latinus iā factus. *Neuius Plutar.* Diſtinctio: diſcretio dita. ¶Ingenui: q ingenuos decet: & cū moderatione eſt. ¶Illiberalis: in quo ſcurrilitas eſt. ¶Alter: q neminē offendit & ſeruilis non eſt. ¶Tpe: opportune. nā cū opa reip. dādā eſt: eiq; pſulēdū: aut cū bellū gerēdū eſt: tunc iocandū nullo pacto eſt exigit itē nuptiarū tps iocos: qbus ſi incuria vtamur qñ de rebus publicis diſceptat̄: merito inepti habeamur. ¶Remiſſo aio: qeto & pturbatiōibus vacuo. ¶Alter. ſ. ſcurrilis. Ne libero qdē. ſ. hoie dignus eſt nā ſeruilis eſt: ſi & res turpis eſt: & obſcœnis ac turpibus afferet̄ verbis: pt. n. rex maxīe turpis ſic verbis inuolui vt turpis adeo ñ appeat. Turpe eēt meretricē dicere: ſi q̄ tegere vellet fœminā noiaret: q quotidianis nuptiis dlectat̄.

LVdēdi ēt &c. Q̄ñ vt dcm̄ eſt: iocari in verbis eſt: ludere in factis: de iocādi gn̄e & mō dictū eſt: nunc de ludo præcipit̄ in quo hoc ſeruādū eſt non mō vt ſeruiles & gladiatorios ludos vitemus: ſed vt liberales & honeſtos cōprimamus: ne ſi in illis nimiū detineamur: ad irā fortaſſe quod ſolet frequenter accidere: & ad aliquod turpe certamen deſcendamus. ¶Suppeditant &c. ludos oſtēdit liberales in quibus verſari honeſte poterant.

ASCE. ¶PLAVtus nr. i. latinus ſup. refertus eſt: & ātiqua comœdia atticorum ſup. refert eſt: ſed ēt libri phorum ſocraticorū: ideſt Socratis doctrinā ſectātium referti. i. repleti ſunt. Et multa ſunt multorū dicta facete: vt ea q̄ ſunt collecta a Catone ſene. i. priore ex liberis aliorū q̄ dicta vocant̄ ſup. græce. Apophthegmata. i. dicteria ſalſa. Igit̄ facilius eſt diſtinctio ioci ingenui. i. ingenuos decētis. & illiberalis, quo illiberales vtunt̄. Alter ſup. iocus. ſ. prior hoc eſt ingenuus ſi ſit tpe. i. tēpeſtiue: ac aio remiſſo. i. relaxato a curis: vel non nimis circa ipſum attento. eſt dignus ho ie. i. agi ut dignitati

alitur,& cogitādo: ſemper aliqd aut inqrit, aut agit: videndiq;,& audiēdi delectatione ducit. Quinetiam, ſi quis eſt paulo ad voluptates ꝓpenſior, mō ne ſit ex pecudum genere. (Sunt.n.quidam hoīes non re ſed nomine). Sed ſi quis eſt paulo erectior: q̄uis volupta te capiat, occultat & diſſimulat appetitum voluptatis propter verecundiam. Ex quo ītelligitur corporis vo luptatem nō ſatis eſſe dignam hominis pſtantia: eāq; contemni,& reiici oportere. Sin ſit quiſpiam, qui ali quid tribuat voluptati, diligēter ſciat, ei tenēdum eē

PET. MAR. ¶ ALItur: nutrit̄ ipſa ſcīa. ¶ Inqrit: inueſtigat cōtemplat̄: & aliqd agit. ¶ Ducit: tenet̄ cupiditate audiēdi aliqd & vi/dendi: vt ſciat. ¶ Quinēt: inqt Cice. tm̄ abeſt: vt voluptas di gna ſit hoīs pſtantia: vt ēt illi q ſunt ad voluptatē propenſi mō ne in ipſis rō ꝓſtrata penitus ſit: erubeſcāt dicere ſe vo luptate teneri. ob qd intelligit̄ voluptatē nō conuenire hoī ingenuo: ſed repudiandā eē cum rōni humanęq; naturæ inimica ſit qm̄ de ipſa non pōt aliqs gl'iari imo ꝓpter turpitudinē ſe eē voluptati addictum diſſimulat nec au det voluptatē pſiteri ob de/decus. Quicq̄ ne bonum eſt inqt in paradoxis qd non eū qui poſſidet meliorē facit? Vt.n. eſt qſqs maxime boni particeps ita & laudabilis maxime. Neq; eſt vllū bonū de quo nō is q id habeat nō poſſit gloriari. qd aūt eſt hoꝶ in voluptate. meliorē ne effi cit aut laudabiliorē virū an quiſq̄ potiundis voluptatibus gloriādo ſe & pdicatione effert. ¶ Paulo ꝓpen. magis incli/natus q̄ velit natura hoīs non penitus corrupta. ¶ Mō ne ſit ex gn̄e pecudū: ſolū ne oīno ſit re ipſa brutum aīal: abiecta oīno rōne & noīe tm̄ hō: vt ſunt illi qui ad voluptates ruūt more pecudū qbus nihil pōt eſſe turpius. Vnde Epictetus phs dicere ſolebat duo eſſe vitia multo oium grauiſſima ac teterrima intollerātiam & incōtinētiā cū aut iniurias quæ ſunt ferēdæ nō tolleramus neq; ferimus: aut a quibus volu ptatibus nos tenere debemus: nō tenemus. Noīe pecoris ve nit oē aīal. pecudes autē ſunt aīalia minutiora vt capræ o/ues porci & cætera id genus, ſed hęc vocabula confundun/tur apud ſcriptores. ¶ Sunt.n. ꝓbat id qd dixit de gn̄e pe/cudū. ¶ Non re: nō factis & rōne: ſed noīe tm̄: qm̄ in oībus actionibus pecudes viuūt. ¶ Sed ſi qs eſt paulo erectior: nō ita ꝓpenſus demerſuſq; in voluptatē quēadmodū ſunt pe/cudes quas pronas in vētrē natura finxit ad corporis volu/ptatē: ſed ſi qs eſt paulo erectior. i. hn̄s aliquē pudorē & nō eſt oīno corrupt⁹ a voluptate: ſed vtitur aliquātulum rōne hic inquā nō audebit propter pudorē ꝓfiteri ſe voluptatē amare: & illa capi duciq;. ¶ Quāuis capiat̄: delectet̄. ¶ Diſſi/mulat: cęlat & negat ſe hēre voluptatis appetitū pp dede/cus: qm̄ timet reprehēdi ſi laudare voluptatē beſtiis conce/dendā. Plato in eo dialogo qui philebus de bono hoīs iſcri bit̄ ſic ait. Si quē voluptates maximas pſequentem aduerti mus: vel q ridicule vel q obſcœnę ſint ipſi qdē erubeſcim⁹ atq; cœlamus noctis tenebris talia cōcedētes quaſi ſint di/uini luminis indigna cōſpectu primū locū voluptati boues darent & equi bruta deniq; vniuerſa ex eo q eius illecebris irretita ſunt quibus cōplurimi fidē adhibētes nō aliter q̄ au gures auibus voluptates ad bn̄ viuendū aptiſſimas arbitrā tur ferarūq; amores locupletiores teſtes afferunt q̄ amores eoꝶ qui in phica muſa rōne vaticinant̄. ¶ Ex quo: cū ita ſit: & pp hoc qa nemo hn̄s aliquē pudorē audet palā volupta tis ptes tueri. ¶ Corporis: dicit qm̄ animi voluptates in pci piendis diſciplinis laudant̄: & cōtemplatio maximas hꝫ aī voluptates. ¶ Sin ſit quiſpiā: ſi eſt inqt aliqs: qui velit aliqua ex parte ꝓbare voluptatē: & nō penitus reiicere qd melius eſſet: teneat modū. i. menſurā eius voluptatis fruendæ, ne ad vetitā dilabat̄. ¶ Qui aliqd tribuat: dicat aliqua ex parte voluptatē amandā & in aliquo numero habendam.

FRA. MAT. ¶ Cogitando. Innuitur intelligentia: quæ circa principia verſat̄. ¶ Agit: per prudentiam vt cū quærit quiſpiam an ſit aliqd primū cogitat an ſit poſtq̄ cognouit eſſe inquiri quid ſit poſtq̄ & eſſe: & qd ſit cognouit aliqd ſm̄ illud addit q cogitatur. ¶ Videndi: per ſe. ¶ Audiendi: ab alio. ¶ Quin/etiā &c. Non ſolū inquit ꝓbi & bn̄ a natura inſtituti. In oī actione quātum natura hoīs a beluis diſtat ſpectare debēt. Sed eos etiā qui voluptati dediti ſunt: cauere conuenit: ne ita illis ſint dediti vt ex gn̄e cēſeantur brutorum. quæ natu ra ꝓna ac veluti obedientia finxit: vt Saluſtius ait. Ex quo præſcribere videtur voluptuoſis hoībus: ne in voluptatem penitus ſint effuſi: vt nihil aliud agant & cogitent. Nam vt inquit Iuuenalis. Voluptates commēdat rarior vſus. ¶ Pau lo: ſupra modum & ſupra quā homo eſſe ſoleat. ¶ Modo: tā tūmodo. ¶ Sunt.n. &c. dixe/rat caueat modo ne ſit in ge/nere pecudum hoc eſt, bruto rum. Et quia occurrere po/tuiſſet quiſpiā. Si homo eſt qūo in genere pecudum pōt eſſe: ideo ſubiūgit eſſe quoſ/dam homines non moribus ſed nomine: habent enim ho minis nomē & figurā. Vita aūt & operationibus parum diſtant a beluis: quales legi mus fuiſſe multos gulæ, de/ſidiæ & rebus venereis peni/tus deditos: ut Sardanapalum: de quo Trogus ait: vir mu/liere corruptior. ¶ Sed ſi quis: vehemens probatio eſt homi nem a pecudibus diſtare. Nam quāuis homo aliqs ſobrius non ſit: ſobrietatem tn̄ diligit. Quāuis impudicus continē tiam tamen laudat. Quiſquis deniq; vitio cupiam, eſt de/ditus illi vitio cōtrariam virtutem probat. In quo vim ſuā natura patefacit. Cum cogat ea hominem laudare quæ ipſe non ſequit̄. ¶ Paulo erectior: vt non oīno ſit voluptatibus deditus: ad id aūt reſpicit quod dixerat ex pecudū genere quæ pronæ ſunt: & in terrā aſpiciunt. Cum homo ſublimi ſit ore vt cœleſtia non terrena cogitet atq; intueatur: vn̄ & ανθρωπος a græcis dicit̄ απο του αναθρειν. Et ouidi. ait. Sanctius his animal mentiſq; capatius alte. Natus hō eſt. Idem: Pronaq; cum ſpectent animalia cætera terrā Os ho mini ſublime dedit cœlūq; videre iuſſit: & erectos ad ſide ra tollere vultus. ¶ Occultat &c. quāuis continēs nō ſit: dat tamen operam vt cōtinens credatur eſſe, idq;, facit timore ignominiæ. ¶ Propter verecundiam: quam αιδω graeci vocant & φοβον ειναι diffiniunt δικαιας επιληψεως. ¶ Ex quo intelligitur &c. cōcludit oſtendens voluptatem corpo ris dignam libero homine non eſſe: quā tamen vehementiſ/ſime libro de finibus: & in Catone maiore inſectatur. ¶ Sin ſit quiſpiā &c. Quia dixerat ſi quis eſt qui ſit ad voluptatē propenſior: caueat modo ne ſit ex pecudū genere ideo præ cepti illius aſperitatē nunc lenit: & ſi quis inquit aliquid tri buit voluptati quam nō omnino reiiciendam cenſetis: is ta men in ea modum teneat: & qui tenendus modus ſit ſtatim ſubiicit. Temperans vt etiam philoſophi ꝯcedunt volupta te frui poteſt. Sed triplici cōditione ſeruata primū ne vale tudini obſit: quod accidit per γαστριμαργιαν. Deinde con tra honeſtatem voluptas ſit: & cōem vtilitatē: tertio ne fa/cultatem excedat: vt cum luxurioſe nimium viuimus. Ca/ueat ergo qui voluptatem penitus non reſpuit: primum ne ſit guloſus. Secundo ne in pudicus. Tertio ne delicatus ni/mium & mollius. ¶ Tenendum: ſcilicet ſciat.

ASC. ¶ AVT inquirit ſemper: aut aliquid cogitando: & ducit̄ delectatione videndi & audiendi. Quintiā: ideſt inſuper ſi quis eſt propenſior: ideſt procliuior & pronior ſiue incli natior paulo: ideſt in modico ſupple q̄ decet ad voluptates caueat modo ne ſit ex genere pecudum: ideſt ne fiat ſimilis pecudis ſe totū voluptatibus dedendo. Quidā enim ſunt homines non re: quia nō vtuntur ratione ſed nomine. Sed ſi quis eſt erectior: ideſt elatior & magnificentior paulo. i. modico q̄ aliis: quāuis talis capiat̄: ideſt irrideatur & illa queat̄ voluptate tamē ſupple occultat: & diſſimulat appe/titum voluptatis propter verecundiā. Ex quo: ideſt ex qua naturali verecūdi intelligit̄ voluptatem corporis non eſſe ſatis dignam pręſtantia hominis: & eam oportere contēni & reiici. Sin: ideſt ſi ſit aliquis qui tribuat voluptati aliqd talis ſupple, ſciat.

Saluſt.

Iuue.

Homo a græci quomodo dicat̄

Verecundia

Homo in quo a beluis diſfert.

modum eius fruendæ. Itaq; victus, cultuſq; corporis ad valetudinē referantur, & ad vires: non ad voluptatem. Atq; etiā ſi conſiderare volumus, quę ſit in natura hoīs excellentia & dignitas, intelligemus, quam ſit turpe diffluere luxuria, & delicate, ac molliter viuere, q̄que honeſtum parce, continenter, ſeuere, ſobrie.

❡ Varietas aīoꝝ & diuerſæ qualitates.

INtelligēdū eſt ēt duabus quaſi nos á natura indutos eſſe pſonis. Quarū una eſt cōis, ex eo quod oēs particeps ſumus rationis, preſtantiæq; eius, qua antecelim⁹ beſtiis, a qua oē honeſtū decorūq; trahit̃, & ex qua rō inueniendi officii exquirit̃. Altera autē, quæ proprie ſingulis ē tributa.

PET. MAR. ❡ MODVM: adhibendam eſſe moderationem cum ipſa voluptate frui voluerit. ❡ Fruēdę: vti eſt ſtratia alterius rei: frui nullius. Vnde vtimur aliqua re ob aliud nō per ſe. fruimur autem propter ſe non ob aliud. qui vtitur aliqua re: ad id tendit: vt fruatur. i. vt voluptatē inde capiat. Vnde vtimur domo libris ſtudio induſtria: vt poſtea ſequatur aliqđ emolumētum: quo tanq̄ ſine fruamur. fruimur aūt Lenis gloria: & ſic frui eſt quieſcere: & nō tendere vlterius: ac ſi perueniſſet ad metam. Et ideo Maharbal: vt eſt apud Liuiū: reprehendit Hānibalem: quod ſciat vincere: ſed victoria vti neſciat: quia non vlterius ire perrexit poſt pugnam Cannenſem: ſed ea victoria frui voluit: ac ſi iam perueniſſet ad finem: cuius gratia ipſas alpes traſcenderat. fungor eſt officium munuſue ago: vt fungor ꝑtura. inde dicimus fungo vita: & defunctus morte. ❡ Itaq: ꝑcipit quid circa voluptatem agendū ſit. ❡ Victus: cibus & potus. ❡ Cultus: ornatus & veſtitus. ❡ Referantur ad valetudinem: gratia bonæ valetudinis adhibeant̃ nō voluptatis & ornamenta: ideo debent adhiberi: vt valeamus: non vt voluptate afficiamur. Vnde Plato improbat hoīem bis in die ſaturum fieri & nunq̄ noctu ſolum iacere. Et cum in Siciliam nauigaſſet menſas ſyracuſias voluptati: cōparatas dānauit: & ſuis ſcripſit ſe vidiſſe portentū in Sicilia: hoīes in die comedentes: tanta erat temperantiæ cura apud antiquos. In. iii. de rep. dicit Syracuſanā menſam multiplicēq; ferculorum apparatum nō laudabis neq; Corinthiā puellam amicam eſſe viris: qui corpore egregie ualituri ſint. Et Diogenes cynic⁹ clamat ſæpius: hominū vitam facile adeo dari: verum occultari illam quęrētibus mulſum vnguenta & his ſimilia. Et Anacarſis Sita dicebat: Vitem tres vuas ferre. primā voluptatis: ſecūdam ebrietatis: tertiam mœroris. Apud Priſcos Romanos mulieres vinū non bibebant. Et Romulus vt ſcripſit Piſo in annalibus vocatus ad cœnam non multū bibit: quia poſtridie negociū haberet. Dixerunt alii: ſi iſtuc Romule omnes homines faciant: vinum vilius erit. Reſpondit: imo carum ſi quātum quiſq; volet bibat. nāq; ego bibi quātum volui. Panem & aquā inquit Seneca natura deſiderat: nemo ad hæc pauper eſt. Intra quæ quiſquis deſiderium ſuū claudit: cum ipſo Ioue de felicitate contendit: & magnæ diuitiæ ſunt lege naturæ cōpoſita paupertas: & parabile eſt quod natura deſiderat: & nihil eſt tam mortiferum ingeniis q̄ luxuria. Plato in tertio de rep. ſic ait malæ ac turpis diſciplinæ ciuitatis nullam maiorem potes coniecturam capere q̄ iudicibus ac medicis indigere non modo abiectos hoīes verum & eos qui liberali diſciplina educatos ſe eſſe glorian̄t. hoīes medicis plurimum indigent ad diſtillationes: & ſpiritus interioris intumeſcētis impetū ob mollitiē atq; deſidiam: & quem in victu ſupra dānauimus luxum. & in. vii. de legibus ſic pręcipit omni ratione conandum eſt ne pueritia in cantibus & ſaltationibus noua vnq̄ audeat imitari: neue vllus ad nouitatem pueros voluptatū blandimētis alliciat. Delitię difficiles: moroſos: iracūdos leui ex cauſa excitabiles iuuenum mores efficiūt: ꝯtra vero nimia ſeruitus abiectos illiberales: & humana peroſos reddit: & in epſa ad Dionyſium ſic ſcribit: Sæpius detrimentum & dolorem affert voluptas: hebetudinē in aīo & obliuionē inſipientiam: & petulantiā pariens. ❡ Atq; ēt: inquit Ci. ſi volumus cōſiderare quāta ſit hois excellentia: intelligemus quā ſit turpe & a ſuæ naturæ pręſtantia alienum luxuria diffluere & ad voluptatē incumbere citra decorum. ❡ Excellentia: pręſtantia: qm̄ homo ꝓpter rationem & orōnem longo quaſi interuallo beſtiis antecellit. ❡ Dignitas: quā natura hoibus tribuit vt oibus animātibus pręſtet quæ ſenſu tantū mouentur: & ad voluptatem feruntur toto impetu. ❡ Turpe: deforme & icōueniens. ❡ Diffluere: labi & ſe non cōtinere freno rationis. diffluere eſt in diuerſas partes fluere. ❡ Luxuria: nimia ſuperfluitate in oi re: & potiſſimum venerea. ❡ Delicate: nimio apparatu & delitioſo. Ideo dicebat. Hora. Perſicos odi puer apparat⁹. Plato vt dicebam: menſas nimis delicatas improbauit: & ad Dionis propinquos in hanc ſniam ſcripſit: Quo cū veniſſem illa beata vita quę ferebat̃ plena Italicarum Syracuſanarūq; menſarum nullo modo nihil placuit bis in die ſaturum fieri & cętera q̄ comitant̃ hanc vitam: in qua ſapiens nemo efficietur vnq̄: moderatus vero multo minus. Quæ enim natura tam mutabiliter temperari pōt. quō igitur iucūda vita poteſt eſſe a qua abſit prudendia: abſit moderatio. ❡ Molliter: effœminate. ❡ Parce: frugaliter & cum parſimonia & hoc contra luxuriā. ❡ Cōtinenter: adhita continentia & moderatione & eſt cōtra delitias. ❡ Seuere grauiter & ſeueritate adhibita. quod eſt contra uitam mollem. ❡ Sobriæ: ſine luxu & ebrietate.

INtelligendū eſt. Vt magis cernatur & eluceat vis decori: ponit duas qualitates & conditiones ſiue diſpoſitiones: quibus a natura prædıti ſumus: vt oſtēdat i vtrāq; ſeruandū eſſe decorum prima perſonæ cōmunis eſt omnib⁹ hominibus. qua. ſ. omnes ſumus homines ratione & oratione ornati. In hac perſona illud generale decorū ſeruari debet: nihilq; agendum: quod huic perſonæ non conueniat. i. hominis præſtantiæ & excellentiæ. Altera eſt particularis quoniam quiſq; ſuas habet diſpoſitiones & proprias qualitates. in quibus particulare decorū ſeruādum eſt. nihilq; a ſtatu ſuæ naturæ & qualitate conditione ve diſcedendū. ❡ Etiam: præterea quę dicta ſunt. ſcire etiam debemus nos habere quaſi duas perſonas. ❡ Quaſi: dixit quoniā non dicitur in hoc proprie perſona. ſed qualitas & diſpoſitio. ❡ Perſonis: qualitatibus & diſpoſitionibus. Perſona eſt qualitas quæ hominē ab homine diſtinguit. dicitur perſona a perſonando a qua pſonati denoiantur: qui tali indumento tegūt faciem. Natura igitur iduit nos quaſi quibuſdam perſonis i. diſſimilitudinibus & diuerſis qualitatibus qm̄ in ipſis hominibus magna eſt diſſimilitudo qualitatum & moꝝ. ❡ Indutos: adopertos. capitis etiam velamē indumētum dicit̃. Vnde Baſſus ait. Illud indumētū oris. i. perſona qua caput & os tegit̃ & induit̃. Et quia hoc eſt per trāſlationem, ideo dicit quaſi indutos. natura. n. quibuſdam quaſi perſonis nos induit: cū diuerſas qualitates imponit. ❡ Quarū: perſonarū: & conditionū. ❡ Cōis eſt: oibus i. hoibus. ❡ Ex eo: ꝓpter id quia oēs habemus rōnem: & illa omnes ꝑticipamus. ❡ Qua præſtantia beluis antecellimus: ratione. ſ. & oratione. ❡ Aq̄: peſtantia. ❡ Trahitur: decorum: ducitur id quod decet: qm̄ nihil eſt agendū: quod hominis præſtantiam dedeceat: & a qua exquiritur ratio officia: qm̄ omnia officia huic præſtantiæ accommodari debēt: vt generale illud decorū ſeruetur. ❡ Ratio: via & modus: qm̄ inquirimus quid hominis excellentiam deceat: & id facimus quod illi conuenit: & hoc eſt officiū atq; decoꝝ. ❡ Altera: perſona particularis & ſingulis attributa. qm̄ diuerſę ſunt hominum qualitates.

FRA. MAT. ❡ Modum: menſurē ue ſupra modum voluptatis: ſit. ❡ Victus: quantum ad potū & cibū ne ſit γαστριμαργία. ❡ Cultus: ne nimis elegāter & ſumptuoſe veſtiat: ne aſcito nimis vtamur ornatu. ❡ Ad valetudinē: ad victū reſpicit. Qui ubi

moderatus

Modus in natura moderatus fuerit uarios morbos generat. Et ut Cornelius ſcribit: prodeſt ſano homini nullum cibi genus fugere: quo populus utatur. Semperque cauendum eſt ne in ſecunda ualetudine aduerſe pręſidia conſumantur. ¶ Ad uires: hoc ad cultum refertur ne ſit ſupra facultatem. ¶ Atq; etiam ſi conſiderare uolumus &c. Nihil in natura ē turpitudinis: nihil quod non maxime dignű ſit hoc qui ſpectat: turpe eſſe intelligit: & præter virtutem ad quam natura nos ducit: diffluere: hoc ē diſſolui eneruariq; luxuria. ¶ Parce ſingula ſingulis opponuntur: parce ad delicate refertur. ¶ Continenter: ad molliter. ¶ Seuere: ne excedamus in uoluptate. ¶ Sobrie: ne deficiamus.

ſtantię, qua nos antecellimus beſtiis. A qua .ſ. rōne omne honeſtum & decorum trahitur: & ex qua nono officii inueniendi exquiritur. Altera autem perſona, ſcilicet eſt quæ eſt tributa proprie .i. peculiariter ſingulis ſupple hominibus.

PET. MAR.

¶ VT enim: probat a diſſimilitudine corporum & formarum animorum uarietates. ¶ Dignitatem: pulchritudinē uirilem. ¶ Venuſtatem: pulchritudinem muliebrē & habentem gratiam. ¶ Maiores: quā ſint ipſorum corporū. ¶ Erat in .L. Craſſo: affert exempla ipſarum uarietatum: in quibus ſi quiſq; decorum ſuum ſeruat laudem meretur. ſeruabit autem: ſi id faciet ad quod natura aptus eſt contra cuius inſtitutionem non debemus niti: quoniam decorum ſeruari non poteſt. erat ſumma grauitas inquit in Bruto: in .L. Craſſo erat cum grauitate iunctus facetiarum & vrbanitatis oratorius non ſcurilis lepos. Latine loquendi accurata & ſine moleſtia diligens elegantia in .L. Philippo ſumma liberalitas in oratione multę facetiæ: ſatis creber in reperiendis: ſolutus in explicandis ſententiis. ¶ Lepos: iucunditas & ſuauitas in oratione cum gratia. ¶ Magis de induſtria: dedita opera affectatus. ¶ In C. Cæſare: hic eſt Cæſar orator de quo alibi. C. Cæſar Lucii filius & ſuperioribus & æqualibus ſuis omnibus præſtitit oratorq; fuit minime quidem vehemens: ſed nemo vnq̃ vrbanitate: nemo lepore: nemo ſuauitate conditor. ¶ At: ſed. ¶ Hiſdem temporibus: quibus ſupradicti claruerunt.

Vt enim in corporibus magnę diſſimilitudines ſunt (alios enim videmus velocitate, ad curſum, alios viribus ad luctandū valere. Itemq; in formis, aliis dignitatem ineſſe, aliis venuſtatem) ſic in animis exiſtunt etiam maiores varietates. Erat in L. Craſſo, & in L. Philippo multus lepos: maior etiā magiſq; de induſtria in C. Cæſare Lucii filio. At hiſdem temporibus

INtelligendum &c. De officiis præcepit hucuſq; prudentiæ: quę communia omnibus ſunt: in quibus generale i eſt decorum: nunc de officiis pręcipit: quæ ſua ſunt cuiuſq; perſonę propria i quibus ſpeciale decorum ſitum eſſe intelligimus: ad quod pertinet in omni actione & ſermone deligere: quod ſuæ cuiuſq; naturæ conueniat: vi tamen hominis & proprietate ſeruata hoc eſt ne a ratione diſcedat: non debet enim a ſua ſpecie indiuiduum diſſentire. Et proprium hominis eſt cum ratione agere: & hoc generaliter omnes decet. Sed agere rurſus cum ratione ſm cuiuſq; naturam particulariter ſingulos decet. Cum ergo conſideramus quid homini ɔueniat generale eſt. Cum quid huic homini ſpeciale eſt. Ideoq; ait duabus nos perſonis indutos eſſe: quoniam conſiderari in homine debet perſona ſpeciei: hoc eſt quid omnes homines generaliter deceat; & perſona indiuidui: hoc eſt quid ſingulis ſm eorum naturam conueniat. Nec quicq̃ obſtat ꝙ ſuperius cum decorū diffiniret ſic ait. Eius deſcriptio duplex eſt. Nam & generale quoddam intelligimus quod in omni hōneſtate verſatur: & alterum huic generi ſubiectum: tunc enim locutus eſt de decoro vt ineſt honeſto vniuerſali: & partibus eius ſingulis: nunc de eodem loquitur: vt ineſt generaliter homini: & particulariter ſingulis hominibus. ¶ Duabus perſonis: duabus conditionibus & proprietatibus: altera omnibus conuenit hominibus vt ratio: omnes enim ſunt particeps rationis: & hac re excellunt beſtiis: quæ ſunt rationis expertes. Altera propria eſt ſingulorum: vt facilitas morum: aut aſperitas, vrbanitas, vel ruſticitas, ſeueritas, vel lenitas. Præſtantiæ: qua pręſtamus beluis. Virtutem autem ſignificat quæ omnis a ratione manat. ¶ Ex quā ratio inueniendi &c. Ex rōne homini naturaliter ingenita ratio naſcitur. Qua exquirimus quid honeſtum ſit in vnaquaq; re vt quid deceat. Primum per intelligentiam quę principia inquirit rerum quid ſit honeſtum & quid ſit officiū: quod vbi intellectū eſt eſſe. Quid ſit & vbi ſit per ſcientiam intelligitur & ſapiētiā: quę ſcientia omnium diuinarū humanarūq; rerū. Prudentia quoq; a naturali rōne manat cui inſunt electio & conſiliū: & hoc totum ad generalem perſonā ſpectat. Quæ in oibus conſideratur oibus habita rōne generalis honeſti & decori.

Facilitas
Vrbanitas
Lenitas
Prudentiæ origo

ASCE.

¶ MOdum .i. moderationem & mēſurā eius .ſ. voluptatis fruendę eſſe tenendum et diligēter. Itaq; .i. & ita victus & cultus .i. veſtitus corporis referantur .i. ordinētur ad valetudinem ſup. bonam .i. ſanitatem: & ad vires non ad voluptatem. Atq; ēt ſi nos volumus conſiderare q̃ excellentia & dignitas ſit i natura hominis nos intelligemus q̃ turpe ſit defluere luxuria: & viuere delicate ac molliter: q; pro &: ſup. intelligemus q̃: ideſt quantum honeſtum ſup. ſit viuere parce, continenter, ſeuere & ſobrie.

INtelligendum &c. Declarat varietatem animorū & qualitates eorū. Ordo eſt. Intelligendum eſt etiam .i. oportet intelligere nos inductos eſſe a natura quaſi duabus perſonis: quarum .ſ. perſonarū vna eſt cōmunis ex eo .i. propterea ꝙ nos omnes ſumus participes rationis: & eius præ

FRA. MAT.

¶ VT enim &c. Oſtendit per ſimilitudinem quænam ſit perſona ſpecialis. Et quemadmodum inquit varię ſunt corporum differentiæ: pauci enim per omnia reperiuntur imagine ſimiles: ita varię ſunt animorū diſſimilitudines. Vnde ait Ouidius. Pectoribus mores tot ſunt quot in orbe figuræ. Et Terentius. Quot capita tot ſententiæ. Ex quo apparet, communem illam naturam quaſi genus eſſe: particularem vero cuiuſq; naturam: quaſi ſpeciem. ¶ Velocitate: ad curſum: vt Ladam qui ita ſuper canum puluerē curſitauit: vt in harenis pendentibus nulla indicia relinqueret veſtigiorum. ¶ Ad luctandum: vt Milonem crotoniatem. ¶ Dignitatem: quæ eſt virilis pulchritudo magiſq; ad grauitatem inclinat q̃ ab ea declinet. Quales Romanorum multos legimus fuiſſe. ¶ Venuſtatem: quæ eſt pulchritudo & elegantia oris & corporis magis fœminis q̃ viris conueniens. ¶ Erat in .L. Craſſo. Hic eſt qui vna cum filio Mariana clade trucidatus eſt orator inſignis. Qui in libris de oratore introducitur. ¶ Lucius Philippus: hic cauſam ſenatus ſuſcepit cōtra .M. Liuium Druſum. Cum is pernitioſa ſpe largitionis plebem concitaſſet: & promiſſa ciuitate ſocios in vrbem cōuocaſſet vt illis adiuuantibus agrarias frumentariaſq; leges ferret. Die vero ꝓmulgandi Philippum conſulem: q auſus eſt ɔtraire: apprehendit faucibus Liuius: nec prius dimiſit q̃ ſanguis in ora & oculos redundaret. ¶ C. Cæſ. hic eſt. C. Ceſ. iunior ad quē fuerunt Cic. epiſtolę: nunc .n. non extāt: fuit filius Lucii Cæſaris qui bello ſociali feliciter contra. Sānites pugnauit ob cuius victoriā Romę ſaga poſita ſunt. Periit clade Mariana: in penetralibꝰ domus ſuę trucidatꝰ.

Ouid. Teren. Dignitas Venuſtas C. Ceſ. iunior

ASCE.

¶ ENIM .i. quia: vt .i. quemadmodū magnę diſſimilitudines ſunt in corporibus. Videmus .n. alios .i. aliquos valere ad curſum: velocitate .i. per velocitatem agilitatem ſuam: alios valere ad luctandum viribus .i. per vires ſuas. Itē .i. cōſimiliter in formis videmus dignitatē .i. pulchritudinē virilem ieſſe aliis .i. aliqbus: & venuſtatē .i. formoſitatem muliebrem ineſſe aliis & ſic varietates exiſtunt in animis ēt maiores. Lepos multus .i. venuſtas & ſuauitas dicendi erat in .L. Craſſo: & in .L. Philippo maior ſup. lepos: & etiā magis de induſtria erat ſup. in .C. Cæſare oratore Lucii filio. At .i. ſed ſingularis ſeueritas erat ſup. Hiſdem tpibus quibus ſuperiores vixerūt in .M. Scauro: & in .M. Druſo adoleſcēte.

In M. Scauro & in M. Druſo adoleſcente ſingularis ſeueritas. in C. Lælio multa hilaritas: in eius familiari Scipione ambitio maior. Vita triſtior. De gręcis autẽ dulcem, & facetũ, feſtiuiq; ſermonis, atq; in omni oratione ſimulatorẽ, quem εἴρωνα Græci nominauerunt, Socratem accepimus. Contra Pythagoram, & Periclem ſummã auctoritatẽ conſecutos ſine ulla hilaritate. Callidũ Hãnibalẽ ex gẽte pœnorũ: ex nr̃is ducib⁹.

PET. MAR. ℭIN M. Scauro: ecce diſſimilitudines aĩoꝝ & moꝝ. erat inqt alibi: in Scauri oṙone ſapientis hoĩs & recti grauitas ſũma: & nãlis q̃dã inerat auctoritas. non vt cãs ſed vt teſtimoniũ dicere putares. De ſeueritate Scauri ſic ſcribit Valerius M. Scaurus lumẽ ac decus pŕię: cum apud atheſim flu uiũ ĩpetu cymbroꝝ Romani eqtes pulſi deſerto cõſule Catullo pauidi vrbẽ repeterẽt: filio ſuo illius ꝯſternationis & fugæ pticipi miſit q dicerent ſe libẽtius in acie eius interfecti oſſibus occurſurũ: q̃ ipm tã de formis fugę reũ viſurũ: itaq; monebat: vt ſiqd verecundiæ hẽret conſpectũ pr̃is a quo degñauerat vitaret: quo nuncio accepto iuuenis dolore pcitur mortẽ ſibi conſciuit. ℞ Sigularis: pcipua grauitas & ſeueritas M. Druſus inqt alibi. C. filius: q in Tribunatu C. Graccũ collegam iteꝝ tribunum fecit vir & oṙone grauis & auctoritate: eiq; pxime adiunctus. C. Druſus fr̃ fuit. ℞ In C. Lęlio: alia: moꝝ diſſimilitudo. hilaritas eſt q̃dã ſigñatio lętitię contraria ſeueritati atq; triſtitiæ. ℞ Scipione: Aemiliano: qui fuit Lælii amicus. ℞ Ambitio: honoris cupiditas Triſtior: ſine hilaritate: vt videretur ſeuerus & plenus auctoritatis in honoribus petendis & vitiis coercẽdis. fuit. n. optim⁹ ſenator. ℞ De gręcis. aũt: poſtq̃ de romanis exẽpla poſuit: tranſit ad græcos: & affert Socratẽ: q fuit dulcis & facetus & in oĩ oṙone ſimulator. ℞ Ducẽ: ſuauẽ in oṙone. ℞ Facetũ: hñtem facetias & excultã quadã vrbanitate & elegantiã in loquendo. ℞ Feſtiui: iucũdi & vrbani: quẽ Irona. i. diſſimulatorem appellabãt. Fictio eſt: uti genus: & diuidiť in duas ſpẽs: ſimulationem: & diſſimulationẽ. Veritas eſt q̃dã mediocritas ptinẽs ad eũ: q de ſeuera loqtur: & q eã hẽt: dr̃ uerus hõ ſeu ueridicus ſeu grauis: q ea ſibi ineſſe dicit. q̃ inſunt & neq; maiora neq; minora: & poti⁹ ſe flectere debet ad diſſimulationẽ: ſi eſt a veritate diſcedendũ q̃ ad oſtẽtationẽ: qm̃ exuperationes modeſtiſſimę ſunt: & maxie apud multitudinem. Arrogãs ſiue oñtator ea q̃ non inſunt ſibi fingit: aut maiora q̃ inſint: & ſic ſtatim eſt mendax: & mẽdaciũ ẽ res pnicioſiſſima. Et Cic. dicit nihil eſſe turpius vanitate. Oſtentator inqt Cyrus apud Xenophõtẽ nomẽ mihi vr̃ eẽ pp eos poſitũ: q ſimulãt ſe eẽ ditiores q̃ ſint & fortiores: & q pollicerenť ea ſe facturos q̃ nequeũt: pſertim cũ manifeſtũ ſit ab his fieri accipiendi aliqd ac lucrãdi gr̃a. Mentiť ille q ſcit ſe dicere mẽdaciũ & dicit vt noceat. Mẽdaciũ dicimus: cũ decipimus & alios & noſipſos putantes dicere veꝝ vt ſi diceremus mare deſiccatũ eẽ credẽtes forte ex relatu alicui⁹ ita eẽ: & iõ prudẽtis eſt nõ dicere mendaciũ. boni aũt viri eſt nõ mẽtiri. & mẽdaciũ dicim⁹ aliqñ ad vtilitatẽ alteri⁹: vt faciunt medici curãtes ęgrotos. adhibentes. n. potiones ĩſuaues ſed ſalubres vt ęgrotus hauriat: ſuaues eſſe dicũt & hauſtu faciles. Vñ dicit Plato in. iii. de rep. Mẽdaciũ ꝯcedẽdũ eẽ medici: talibus vero minime. Vanus ille eſt. q mendaciũ dicit. ſiue mẽtiť delectationis gr̃a: nõ vt noceat inqt Ariſt. Cellius dicit. Vani dñr mendaces inſidi & leuia inaniaq; ꝓ grauib⁹ & veris aſtutiſſime cõponentes. Diſſimulator ẽ arrogãti ſiue oñtatori cõtrarius: qa aut negat q̃ ſibi inſunt: aut minora facit. Arrogãs ſi gl̃ię cã aliqd ſibi arrogat: nõ multum vitupandus eſt: ſed ſi gr̃a lucri: qa rẽ vilem appetit: & diſſimulator rei manifeſtę ac puæ vilis eſt & malitioſus. Diſſimulator rei pclaræ ipſo malitioſo laudabilior eſt. At diſſimulatores inqt Ariſto. diſſimulãtes ſua elegãtiores eſſe videnť. nõ. n. lucri cã id agũt: ſed vt fugiãt timiditatẽ & iactãtiã. maxime aũt hi negant ea q̃ ſunt pclara vt Socrates faciebat. Socrates. n. ſectabať opinionẽ de idęis: vt opinatus fuerat Pythagoras quã opinionem Plato poſtea dilatauit: & Ariſt. labefactare conatus eſt: & ipſe Socrates erat fons phiæ quã primus inter hoĩes collocauit de bonis maliſq; diſputans tñ dicebat ſe vnũ dũtaxat ſcire qd nihil ſciret: & ſeſe oppoſuit ſophiſtis: q oĩa ſe ſcire pfitebãtur: & ſua diſſimulatiõe alios eludebat & ironia qua vtebatur nil aliud erat: niſi illuſio. Fabi⁹ ait li. ix. Socrates dictus eſt. Iron. i. agẽs iperitũ: & admirator alioꝝ tanq̃ Sapientũ. Socrates apud Platonẽ in theage ſic ait. Nullam ex iſtis beatis & pulchris diſciplinis pfitor. velim tñ mihi illas adeſſe veꝝ ſemp nihil ſcire medico præter exiguam quãdam amãdi diſciplinam. Thraſimachus apud eũdẽ in prio de rep. ſic rñdet Socrati. Hæc illa ſolita eſt Socratis ironia. verum hæc ego cognouit atq; pdixi q tu rñdere qdem nolles ſed ironia potius vtereris. & deniq; oĩa faceres potius q̃ interroganti cuiq̃ rñderes. cui Socrates qõ rñdere is poſſet q neq; ſciat: neſcire ſe pdicet. Cõtra: ex alia'. ℞ Periclem: pericles Xantippi filius inqt Ci. alibi primus adhibuit doctrinã: q̃q̃ tunc nulla erat: tñ ab Anaxagora phyſico eruditus exercitationẽ mẽtis a reconditis abſtruſiſq; rebus ad cãs forenſes populareſq; facile traduxerat. huius ſuauitate in primis exhilaratę ſunt Athenę. huius vbertatem & copiam admiratę. eiuſdẽ vim dicẽdi terroreq; timuerũt: de quo Eupolis ſcripſit: cum delactione aculeos ẽt relinquebat in aĩs eoꝝ: a qbus eſſet auditus de quo alter comicus ait. Tõabat, fulgurabat perturbabat oĩa deniq;. Comicis inquit Plutarchus: dixerunt periclẽ cum cõcionareť: corruſcationes effundere: ac iere tonitrua: horrẽdũ in lingua fulmẽ gerere. Agariſta mr̃ periclis Piſiſtrati filios & tyrãnidem generoſo aĩo expulit: leges ẽt tulit: optimeq; rẽpu. tẽperauit. viſa eſt pergnientem parere leonẽ: & paucis poſt diebus Pricle peperit ſpecie qdẽ corporis aut indecora capite vero oblõgo: nec cęteris ptibus rñdẽti ex quo oẽs fere eius ſtatue velabantur caſſide. ℞ Callidũ Hãnibalem: Tũc de impatorib⁹ exercitũ varia ponit exempla. Hãnibal callidiſſim⁹ fuit & ſolertiſſimus in re militari: crudelis & pfidus. ℞ Ex nr̃is: Romanis.

FRA. MAT. ℭM. Scauro & M. Druſo de vtroq; ſuprus vt dictum eſt. M. Druſus auũculus fuit Catonis cuius domi educatus eſt. ℞ Caio Lælio. Is amicus fuit Scipionis ſupioris & libro de amicitia introduciť. ℞ Hilaritas: hanc libro de optimo genere dicendi Cic. triſtitiæ opponit his verbis Nam vt imago eſt animi vultus: ſic indices oculi: quorũ hilaritatis & viciſſim triſtitię modum res ipſę de qbus ageť tẽperabunt. ℞ Ambitio: honoris cupiditas & appetitio. ℞ Vita triſt. Seuerior & grauior: & ad laudẽ hic ſumeť triſtis: nõ ad amaritudinẽ Cic. alibi iudex triſtis integerq;. Terẽ. in And. Triſtis ſeueritas in vultu: atq; in verbis fides eſt & tiriſtis qui dolet. Scipionem aũt ſupiorẽ Africanũ intelligit. ℞ De gręcis Socr. nihil ſcripſit: ſed in oĩbus Platonis dialogis ferme introduciť facetiſſimus. Et qm̃ qui iocanť ad aliud alludũt q̃ dicere videanť. Quod eſt ironie ꝓprium ideo εἴρωνα eum græci vocauerunt εἰρωνείαν. n. diſſimilitudo eſt: & cauillatoria decipio. ℞ Contra. &c. Pythagoras Samius fuit phs floruit olympiade ſexageſima admodum ſeuerus: Pericles Anaxagoræ auditor fuit: philoſophia & eloquentia inſignis Dux. Item Athenienſiũ quoꝝ rempu. annos quadraginta diminiſtrauit. ℞ Callidum Hãnibalem. Cuius virtutes ingentia vitia æquaſſe dicit Liui⁹. Nam in eo perfidia pluſq̃ punicas nullum iuſiurandum: nulla religio: nullus dei metus erat.

Hilaritas

Triſtis

Socra.

Pytha.

ASCẼ. ℭMVLta hilaritas erat in C. Lælio: & ambitio. i. cupiditas bonoꝝ: & vita triſtior. i. ſeuerior erat in Scipione familiari eius. Habenť. n. iter paria amicorũ: apud Ro. Aũt proſed: nos accepim⁹ de gręcis Socratem fuiſſe ſup. dulcẽ & facetũq; ꝑ &: feſtiui. i. culti & lepidi ſermonis & ſimulatorem quẽ gręci noiarũt ironũ (ſcribiť aũt eronõ). i. ſimulatorẽ in oĩ oṙone. Cõtra. i. ecõtrario accepimus ſup. Pythagoram & Periclẽ phõs illos cõſecutos. i. obtinuiſſe ſummã auctoritatem ſine vlla hilaritate. Non accipim⁹ Hannibalẽ: callidũ. i. vafrum & aſtutũ ex gente pœnorum. i. Carthaginenſium.

Socra.

Pytha.

ℭQ u. Fabiũ

Q. Maximū accepim⁹ facile cælare, tacere, diſſimulare, īſidiari, p̄ripere hoſtiū ꝯſilia. In quo gñe greci Themiſtoclē athenieſem, & Pheræū Iaſonē cæteris ātepo nūtī: primiſq; verſutū, & callidū factū Solonis, q quo & tutior vita ei⁹ eēt, & plus aliquāto reip. ꝓdeſſet, furere ſe ſimulauit. Sūt his alii mītū diſpares, ſimplices, & apti, q nihil ex occulto, nihil ex īſidiis agēdū putāt: veritatis cultores, fraudis inimici. Itēq; alii, q qd vis ppetiant, cui vis deſeruiāt, dū qd velint cōſeq̄ñt: vt Syllā & M. Craſſum videbamus. Quo in gñe verſutiſſimū, & patiētiſſimū Lacedæmoniū Lyſandrū accepimus.

PET. MAR. ℭQ. Fabiū Maxi. hic eſt: Q. Fabius Max. de quo ſupra: q Hānibalē cūctādo fregit: & ei⁹ dolos magna prudētia diſſoluit. Vñ vidēs Hānibal aſtus ſuos a Fabio deprehēdi, dixit: & Romani ſuū Hānibalē hñt. ſ Facile cæ. hę ſunt ptes calliditatis: callidi dñr aſtuti: & quoꝝ mēs vſu ꝯcalluit. Cyrus dicit apud Xenophōtē exercit⁹ impatorē oꝫ ē īſidiatorē: diſſimulatorē doloſum deceptorē. furē, raptorē, & oi ī re hoſtib⁹ ꝓualere. ſ Diſſimulare: nō oñdere qd agere vellēt. ſ Pręripere ꝯi. ꝓuidere qd hoſtes ꝯſultēt ī factu riq; ſint & ſic eorū ꝯſiliis obuiā ire: & nō pmittere vt id exequanſ, qd cogitāt. Fabius cū eēt dictator: p̄ripiebat cōſilia Hānibalis, & ipm impediebat. ſ In quo ge. calliditatis. ſ. Themiſtocles Athenīēſis Neocli fili⁹ fuit: & callide pſas vicit ad ſalaminē: vt dictū eſt: celeriter ingt ꝓbus æmilius q̄ opus erāt reperiebat. ſ Themiſtocles: neq; minus ī reb⁹ gerēdis prōptus: q̄ excogitādis erat & de īſtātib⁹ vt ait Thucydides veriſſime iudicabat: & de futuris clariſſime cōiiciebat: quo factū eſt: vt breui tpe illuſtrareſ. Et Xerxes iter anguſtias ſalamīs freti victus eſt: magis cōſilio Themiſtoclis q̄ armis græciæ: qm̄ naues barbaroꝝ pp mľtitudinē nō poterāt explicari. Pheræ oppidū Theſſaliæ poſſeſſum a tyrānis quoꝝ e numero fuit hæc Iaſon vir callidiſſimus: cuius filia fuit thebe vxor Alexādri pheræi vt auctor eſt Plutar. in pelopida. Strabo agēs de Theſſalia dicit pheras ī ſublimi q̄q; faſtigio collocatas tyrāni funditus extinxerūt. ſ Verſutū: callidū & aſtutū. nā verſuti dñr illi quoꝝ mēs celeriter vertiſ. ſ Factū ſo. Laertius in vita Solonis ita ſcribit. Eſt ipſi⁹ Solonis factū celeberrimū. Cū de ſalamine iter Athenīēſes & Megarēſes capitaľr dimicareſ: multiſq; cladib⁹ acceptis capitale apud Athenīēſes eē cœpiſſet ſiqs legē de vindicāda īſula ferre auderet: ſollicitus. ſ Solon: ne vel tacēdo parū reip. cōſuleret: vel cōſulēdo ſibi noceret: ſubitā demētiā ſimulat: cuius venia nō dictutus mō ꝓhibita: ſed facturus erat: deformis habitu more vecordi ī publicū euolat factoq; ꝯcurſu hoīum: quo magis cōſiliū diſſimularet: īſolitis ſibi verſib⁹ p p̄conē ſuadere pplo cœpit: qd verabaſ: oīumq; ita aīos cœpit: vt aduerſus Megarēſes bellū extēplo decernerēt: īſulaq; Athenīēſiū deuictis hoſtib⁹ fieret. ſ Quo: vt. ſ Tutior: ſecurior qm̄ capitale erat de eo bello gerēdo verbū facere cū Megarēſibus pro īſula Salamine. ſ Prodeſſet reip. Athenīēſiū: q̄ ipſe legibus formauerat: & ꝓſpiciebat Athenīēſes: fore huius belli victores. ſ Furere: inſanire vt ſuadere poſſet bellū Athenīēſibus ſine capitis diſcrimine: qd callido vſus cōſilio effecit. Epicediū Solonis tale fuit: Mors mea ne careat lachrymis: linquamus amicis. Mœrorē: vt celebrēt funera cū gemitu. ſ Sunt his ſupradictis q celabant cōſilia diſſimulabāt: inſidiabanſ: & affert diſſiīlitudines eoꝝ: q ſimplices & apti fuerūt ſine aliq̄ diſſimulatione. ſ Diſpares: diſſimiles. ſ Simplices: ſine fraude: & ſimulatione. ſ Cultores amatores. ſ Itēq; alii: alias affert diſſiľitudines eoꝝ qui oīa patiebanſ: oībus iſeruiebāt oēs p̄rēſabāt: & aſſectabanſ p̄ter decorū: vt id qd cupiebāt aſſeq̄renſ: vt fuerūt Sylla: & Craſſus ex nřis: & Lyſander lacedæmonius ex græcis. Plut. de nā & moribus Syllę ſic ſcribit. Syllā in exercendis ſalibus nā ſtudioſum fuiſſe dñt: vt ab ineunte ætate plurima cum ignominia ſodalitia cū mimis atq; ridiculis petulāter habuerit poſtea vero quam in rerū oīum dñatu cōſtitutus eſt: eſcæna ſpectaculiſq; impudētiſſimos cogens inter potandum quotidianis dicacitatibus certabat. ſ Et M. Craſſum: accuſatus fuit Craſſus auctore Plutar. qd cum Licinia veſtali inceſtū cōmiſiſſet: quę facile iudicio liberata eſt. Erat huic mulieri ſuburbanū egregie ornatū: quod cū exiguo precio ad ſe trahere Craſſus optaret: humili⁹ colore mulierē eiq; quoad poterat: gratificari cœpit: q nō antea ceptū erga Liciniā cultū omiſit: q̄ re ꝯcupita potius eēt. ſ Lyſandru: Lyſander. Callicratide cōparatus ingt Plutar. verſutus iudicabatur & callidus: q res bellicas variis tractās modis ipſam quoq; iuſtitiā vtilitate amplificabat alioq cōmodis vt honeſtate vtens: & vera mēdacis nō nā pręſtātiora exiſtimās vtriuſq; preciū atq; honorē neceſſitate diffiniebat qq; Herculis ꝓgeniē ſine fallacia bellū gerere iudicabāt irrideri iubebat: quo. n. leonis pellis non attingeret: inſuendā eſſe vlpinā dicebat.

FRA. MAT. ℭQ. M. de quo ſupra dcm̄ eſt. ſ Themiſtoclē: hic Athenīēſis & Neocli fili⁹ fuit. Iaſonē pheræū. Pheræ ciuitas Theſſaliæ emphoriū habuerunt pagaſas: eas in ſublimi quondā faſtigio collocatas tyranni funditus extinxerunt: quorū hic fuit Iaſon: quē optimū ſubitarū rerū cognitorē & rerū futurarū cōiectorē iuiſſe ſcri. Thucydides. ſ In pri. ver. & cal. &c. Cū de ꝓprietate ſalaminę. Solonis pr̄ia inter Athenīēſes & Megarēſes ferme vſq; ad interitū carnis dimicatū eēt: multiſq; cladib⁹ acceptis capitale apud athenīēſes eſſe cœpiſſet. Siqs legē de vindicāda inſula ferre auderet: demētiā ſimulauit: vt deformis habitu vecordiū more in publicū euolauit: & in ſolitis ſibi verſib⁹ ſuadere pplo cœpit qd vtebaſ oīumq; aīos: ita cœperit. vt bellū aduerſus Megarēſes exēplo decerneret: inſulaq; deuictis hoſtib⁹ Athenīēſiū fieret. ſ Quo tu. eēt. forioſi. n. pene ſubiecti non vñr. Q m̄ vt iurecōſulti dñt ſatis ſuo furore vexanſ. ſ Sunt alii. dixit quoſdā eē verſutos & callidos: nūc de iis loquiſ: q cōtrariis ſunt moribu⁹ Q m̄ ſunt ſimplices & apti. ſ Simplices: verſuto opponiſ ſimplex aptus callido. ſ Nihil ex occulto: vt faciūt verſuti. ſ De iſi. vi callidi. ſ Veritatis cul. q ſimplices ſunt & apti iidē veri. ſ Fraudis: q̄ eſt cōtraria veritati. ſ Itē alii: aliquos eē ingt. Qui oīa ęquo aīo pati p̄nt & cui⁹ ēt īdigno ſe ſubiicere nō faciāt qd volūt: vt Sylla: q cū eēt nobiliſſimus & Ro. q̄ſtor: tñ Marii arpinatis & noui hois fieri ſuſtinuit. Idē cū p̄turā petiſſet: & repulſam paſſus eſt: nō dubitauit pplo ſe ſubiicere: & largitione vti: do nec ſequēti die habitis rurſus comitiis cōſecut⁹ eſt qd optabat. Idē occiſo Pōp. filio atq; ipſius gñro ī eo tumultu quē P. Sulp. cocitauerat: ſup. ſe ſubiret exercitui: vt cōmiſeratione cōmotū cōtra Mariū cōcitaret. Fuit aūt inęq̄lis & ſibiipſi diſſentiēs: vt Plu. ſcri. M. quoq; Craſſus oīa perpetiebat oībus inſeruiebat: vt faceret qd vellet Cæſ. ſe ſubiecit: vt Cic. vlciſcereſ inimicū: a quo ſe noiatū inter coniuratores credebat. ſ Quo in ge. Eiuſmodi Lyſander fuit hic magnas agebat cū Ageſilao inimicitias quas diu ita diſſimulauit: at ve odiſſe qdē illū videreſ: poſt vero id egit: vt concitatis in Ageſilaū Lacedæmoniis in exiliū ille mittereſ.

Sylla M. Craſſum Lyſander ageſilaus Catulia. Duo

ASCĒ. ℭET Q. M. ex nřis. i. Roma. ducib⁹ facile cælare tacere: diſſimulare: inſidiari: p̄ripere cōſilia hoſtiū in quo gñe calliditatis. ſ. greci anteponūt cęteris. Themiſtoclē athenīēſem & Iaſonē pheræū. i. theſſalū & principē argonautarū: q; p & factū Solonis eſt ſup. in primis verſutū & callidū: qui. ſ. Solon quo. i. ió: vt vita eius eēt tutior & ꝓdeſſet aliquāto plus reip, ſimulauit ſe furere: alii ſunt multū diſpares. i. diſſimiles his. ſ. callidis iā dictis exñtes ſimplices & apti. i. non palliati nec recti & inimici. i. aduerſarii & pſecutores fraudis. Itēq; ſup. ſunt alii q ſeruiāt: cuius. i. cuicūq; : q̄cqd ppetianſ. i. ad extremū vſq; patianſ: dum. i. dūmō conſequenſ. i. obtineāt id quod velint: vt. i. quales videamus Syllam & M. Craſ. Romanos q ciuilia bella geſſerūt. In quo gñe nos accepimus. i. intelleximus. Lyſand. Lacedæmonium: fuiſſe ſup. verſutiſſimum. i. aſtutiſſimum: & patientiſſimum.

No. Verſutus Lyſander

PET. MAR. ¶ CONtraq; Calli. Callicratides ꝑfectꝰ claſſis lacedęmoniorū poſt Lyſandrū: cū pecuniā nō hĕret: vt fecerat priꝰ Lyſander: ire ad Cyrū pſaꝝ regē coactꝰ eſt: ad qd̄ ipſe ineptiſſimus erat q̄ gl̄oſo aīo p̄ditus oēm ex grę̄cis i græcos cladē hōeſtiorē exiſtimabat: q̄ barbaris adulari, & eoꝝ fores adire q̄ p̄ter magnā viꝫ auri nullū bonū hēant. Lyſander priꝰ i ꝯuiuio apud Cyrū adulationibꝰ pecuniā ipetrauerat: q̄ ad bellū nauale optabat: ſed Callicra. ꝓ ſpartana dignitate aīos gerebat. Vñ auditus a rege ſemel cū iterū rogaſſet admitti & repulſam habuiſſet: diſceſſit mallēs ſeruata dignitate ſpartana carere pecuniis: q̄ p̄ter decorū aī ſui iuicti & excelſi barbaro regi adulari. ¶ Itēq; i ſer. Affert nūc diſſilitudines: q̄ ſunt i hoium ſmōibꝰ: qbus quotidie vtimur. ¶ Prępotēs vald potēs & p̄nceps ciuitatis. ¶ Vnꝰ d.m. ex plebe vt fuerūt Catulli pr̄ & filiꝰ: q ſic i ꝯgreſſionibꝰ & ſermōibꝰ verſabant̄: vt plebei viderent̄: q̄uis potuiſſent vti faſtu, vt fuit Q. Mutiꝰ numātinꝰ: & Scipio naſica, cuiꝰ pr̄ adeo ſeuerꝰ fuerat vt nullā comitatē ſmonis habuerit, & ſic appet diſſilitudo maxīa iter p̄rem & filiū. Catullus pr̄ vt ſcribit i oratore, ſūma q̄dā vitæ comitate & facili nā & icorrupta q̄dā itegritate p̄ditꝰ latinis ſmōis fuit, filius ēt comitatē ſmonis habuit, ſed iter oratores minime adnumeratus. Catul. inq̄t enucleate & polite dixit. ¶ Hoc idē, hāc ſmonis comitatē. ¶ Cōtra p̄rem eiꝰ, Scipio. naſicā .ſ. quo auctore Tyberiꝰ gracchus iterfectus eſt, cū ꝯſul Mutius Scęuola ceſſare videret̄, cēſebāt. n. p̄res ꝯſcripti cōuocati i æde fidei vt ꝯſul rēp. armis tueret̄ ꝓpe oppſſam a Graccho trib. ple. tā ꝓfuſis largitionibꝰ & ſpe ꝓpoſita pp̄lo corrupto, vt palā dictaret, interempto ſenatu oīa p plebē agi oportere. Scæuola cōſul negauit ſe q̄cq̄ vi acturū. Tūc Scipio naſica: q̄m inq̄t ꝯſul dū iuris ordinē ſequit̄: id agit vt cū oibꝰ legibꝰ Ro. iperiū corruat: egomet p̄uatꝰ volūtati vrę me offero ducē, & ſic oppſſus eſt Gracchꝰ: ob qd̄ naſica magnā pp̄li iuidiā i ſe ꝯcitauit & odiū: qd̄ vt declinaret, i aſiā a ſenatu ablegatꝰ eſt, & ibi vita functus huiꝰ ſeueri hois & rigidi filiꝰ comis fuit i ſermonibꝰ & vita facili. ¶ Vīdicauit, vultꝰ eſt. ¶ Conatꝰ p. audaciā deteſtabilē & p̄ditiōe dignā q̄m aura pp̄li euectꝰ rēp. cogitabat oppmere. ¶ Nullā co. affabilitatē adeo ſeuerus erat & grauis. ¶ Necnō Xe. Xenocrates Agathonori filiꝰ & Plato. auditor fuit: cui i Siciliā nauigāti comitē ſe p̄buit: i craſſioris fuit īgenii & hebetioris: quē cū Plato Ariſt. cōferret: calcaribus egere dicebat. Ariſt. freno ꝓp igenii celeritatē: grauitate ſūma fuit Xenocra. ab ipſa nā p̄ditus: ſemp. n. vultu ſeuero & habitu ſerio p̄durabat. Xenocratē adoleſcētē calcedoniū inq̄t Plu. adhuc ſub Plato. p̄hiæ iſtituta capeſſentē cū reliq̄ uita nimis auſterū tū triſtē ſp̄ i uultu grauitatē pręſe ferētē ſępe Plato monere ſolebat: ut gratiis ſacrificaret: illud ſignãs: ut q̄tū nāæ defectus & acerbitas demeret: tm̄ iduſtria diligētia & gr̄a comitatis elegātia cōciliaret. Cū Xenocrates rigidus & ſeuerus q̄ddā amœnū ꝓtuliſſet: ridētibꝰ ꝯdiſcipulis & mirātibus Plato dixit: qd miramini: nōne iter carduos & urticas lilia plerūq; & roſas naſci cernitis: cū Dionyſius tyrānꝰ diceret Platoni: caput tibi aliqs auferet. Xenocra. ſuū oñdens nullus inq̄t id priꝰ q̄ iſtud abſcidere poterit: paratꝰ. n. erat ad mortē ꝓ ſuo p̄ceptore: gl̄iæ & faſtus ꝯtēptor fuit. ¶ Ob eā rē: grauitatē & ſeueritatē. ¶ Magnū: magnę auctoritatis ſemel cū laide meretrice dormiuit: a q̄ nullis illecebris potuit corrūpi: un̄ illa dixit: ſe nō cū hoie: ſed marmorea ſtatua iacuiſſe. ¶ Clarū: alti nois & famę. ¶ Minime ui. q̄m ita eſt ipſoꝝ nā: q̄ ſeq dēmus. ¶ Admodū aūt: inq̄t Cic. ut magis decorū ſeruet̄: q̄ſq; debet amplecti ſuā nām: mō ne uitioſa ſit:

tūc. n. emēdāda eēt. ¶ Admodū: valde. ¶ Tuēda, defēdēda. ¶ Sua: ꝓpria. i. ꝓprii mores & id ad qd̄ nā ꝓpēſa mō vacet vitio. Nā ſi a nā inclinationē hēmus ad furta rapinas homicidia: nō debemus in hoc ſeq nām: ſed prauitatē rōne corrigere. ¶ Sed tm̄: ſolū ꝓpria & non imitari nām alioꝝ ſine decoro. ¶ Quo vt. ¶ Nām vni. cōem oibus: qua. ſ. hēmus rōnē & orationem: & hęc eſt cōis natura: eſt etiam & propria vt de perſonis dictum eſt.

Cōtraq; Callicratidē, q ꝑfectus claſſis p̄ximus poſt Lyſandrū fuit. Itēq; in ſermonibꝰ aliū quēq;, q̄uis ꝑpotēs ſit, efficere, vt vnꝰ de multis videat̄. Qd̄ i Catullo, & i p̄re, & i filio: itēq; & in Q. Mutio numātino vidimus. Audiui & ex maioribꝰ natu hoc idē fuiſſe i P. Scipiōe naſica. Cōtraq; p̄rem eiꝰ, illū, q Tyberii Gracchi conatus p̄ditos vindicauit, nullā comitatē habuiſſe ſmōis. Necnon Xenocratē ſeueriſſimū qdē p̄hoꝝ, ob eāq; rē ipſā magnū clarūq; fuiſſe. Innumerabiles alię diſſimilitudines ſunt nāæ morūq;, minime tm̄ vituperādoꝝ. Admodū autē tuēda ſunt ſua cuiq;, non vitioſa: ſed tm̄ ꝓpria, quo facilius decoꝝ illud, qd̄ q̄rimus, retineat̄.

FRA. MAT. ¶ Contra: q̄m ſimplex erat & minime callidꝰ. ¶ Itēq; i ſ. Nō ſolū cęteris i rebꝰ: vt ſylla: ſꝫ iuētū ſūt m̄lti q q̄uis idicēdo nimiū poſſēt: ad hūilē tm̄ & nimis remiſſū ſmōes d ſcēderēt: & cū veluti i ordinē ſe cogerēt: vt Catulli ābo p̄r filius. ¶ P̄re: q collega Marii bello cymbrico fuit & clade Mariana ignis hauſtu ludibrio hoſtiū ſe exemit. ¶ Filio q lepido occurrit exercitum ad urbē ducēti Sylla defūcto & fugere i Sardiniā cōpulit. ¶ Vnus de m̄l. Vnꝰ ex plebe: de utroq; m̄lta Ci. li. de claris oratoribꝰ. ¶ Q. Mu. nu. de hoc Ci. li. de claris ora. Sed Q. Mutius enucleate ille q̄dē & polite: ut ſolebat: neq̄q̄ aut ea ui atq; copia q̄ genꝰ illud iudicii & magnitudo cāæ poſtulabat. Numātinꝰ a rebꝰ feliciter apud Numātiā geſtis cognominatꝰ eſt. ¶ Hoc idē: ut q̄uis i dicēdo ꝑpotēs eēt: tn̄ efficeret: ut unꝰ ex m̄ltis eē uideret̄. ¶ P. Sci. illius filio q ſerapiō eſt cognoiatꝰ & optimus a ſenatu iudicatꝰ, de quo ſupius dcm̄ eſt. ¶ Comitatē: ſuauitatē & lenitatē. ¶ Xenocratē: fuit Agathenoris filius Calcedonius Pla. auditor: adeo ſeuero: auſterio hitu & ore ſp erat: ut ſępe illi diceret Pla. Xenocr. gratiis ſacra fac. Tāta illius uerbis fides hēbat̄: ut cū iniuria ti nullius admitteret̄ teſtimoniū: huic ſoli Athenięſes remiſerint iuſiurādū: ñ a phirne nobili ſcorto flecti cū illa iacēs nō potuit: & p̄cōctātibꝰ dixiſſe mulierē ferūt: ſe nō a uiro: ſed a ſtatua exire. ¶ Admodū &c. In oī actiōe & ſmōe diligēdū eſt qd̄ ſuę cuiuſq; nāę ꝯueniat: ui hois & ꝓpetate oīonis ſeruata ꝓpriū āt hois eſt cū rōe agere, & uiuere. hoc eſt ut a rōne nō diſcedat: p q̄ a cęteris aīalibꝰ ſepat̄: eſt. n. hois excellētia ſm q̄ gñalr oēs hoies uiuere peccēt. Sed decerēt ſingulos ſm nām ꝓpriā cū rōe uiuere, ſiue ſeuerus, ſiue urbanus, ſiue hilaris, ſiue triſtis ſicut cū rōe dixit: q̄n nō p̄t nec dēt īdiuiduū a ſua ſpē diſſentire. Nō. n. ſi ſeuerꝰ agere aliqd urbane uellet: decoꝝ ſuaret. Nā ꝯtra nām ꝓpriā facere: ta q̄ q diſcedit ieptꝰ eſt: & hoc eſt: qd hic p̄cipit: tenēda eē q̄ ꝓpria ſūt cuiq;: ut decoꝝ ſuet̄: ita tn̄ ne ꝯtra uniuerſam nām hāc hoc eſt i llata cōem pſonā: de qua ſupra dixit: q̄ eſt rō & præſtātia humanæ naturæ: ut cum rōne oīs humana actio ſit. Hominis excellentia

ASC. ¶ Quę p &: nos accepimꝰ Callicratidē impatorē illū exercitus lacedæmonioꝝ q fuit ꝑfectꝰ claſſis p̄ximꝰ poſt Lyſandrū fuiſſe ſup. ꝯtra. i. ꝯtrariū i moribꝰ. Itēq; &c. pōit diuerſitatē i ſmōibꝰ. ordo ē q; p &: nos ſup. uidemꝰ aliū. i. quēuis unū efficere qdē i ſmōibꝰ q̄uis ſit ꝑpotēs: ut uideat̄ eē unus de m̄ltis. i. plebeiꝰ q ſtatut plebeius loq̄t̄. Q d. i. q̄ comitatē & affabilitatē ſmōis nos uidimꝰ. i. cap. & i. piter i p̄re & filio q; & ꝓ idē ſup. uidimꝰ: & i. ēt i Q. Mu. nu. Audiui & i. ēt ex maioribꝰ natu. i. ſenioribꝰ hoc idē fuiſſe i P. Scip. naſicā: q; p & cōtra. i. ecōtrario p̄rem eius vꝫ nobilē & p̄ſtātē uiꝝ q uindicauit. i. ultus eſt p̄dicto conatus Tyberii Grac. nullā. i. nō ullā nō habuiſſe ullā comitatē. i. affabilitatē & ſuauitatē ſmōis. Necnō. i. ēt audiui ſup. Xenocratē: qdē. i. certe ſeueriſſimū p̄hoꝝ nullā ſup. habuiſſe comitatē ſmōis: & ob eā ipſā rē fuiſſe magnū & clarū. Innumerabiles aliæ diſſilitudines nāę ſunt & moꝝ minime tn̄ uituperādoꝝ. Aūt ꝓ ſed: cuiq; ſunt ſua. i. ꝓpria iſtituta ſeu igenia, ſeu gñā morū tuēda. i. ꝓtegēda admodū. i. ualde ſi ſint ñ uitioſa: ſed tm̄ ꝓpria: quo. i. io ut illud decorū qd̄ q̄rimus retineat̄ faciliꝰ. Xenoc.

Q. Mutius

Xenoc.

¶ Nihil

Sic.n.eſt faciẽdũ,vt cõtra naturã vniuerſam nihil cõ
tẽdamus:ea tñ ſeruata,ꝓpriã naturã ſequamur : vt ẽt
ſi ſint alia grauiora atq; meliora:tñ nos ſtudia nr̃a na
turæ metiamur. Neq;.n.nãæ attinet repugnare, nec
quicq̃ ſequi,qd̃ aſſeq nequeas. Ex quo magis emer/
git, quale ſit decorũ illud,iõ,q͂a nihil decet ĩ vita(vt
aiũt)minerua regula.i.aduerſante & repugnãte natu
ra. Oĩno ſi qcq̃ eſt decorũ, nihil eſt profecto magis,q̃
æq̃bilitas vniuerſę vitę:tũ ſingulaꝝ actionũ, q̃ cõſer
uare ſi poſſis,ſi alioꝝ naturã imitans omittas tuã. Vt
.n.ſermõe eo dẽmus vti,q notus eſt nobis ne(vt qdã
gręca verba inculcãtes iure optimo irrideamur)ſic ĩ
actiones,oẽmq; uitã nullã diſcrepãtiã cõferre dẽmus,

PET. MAR. ¶ Nihil ꝯten.nil conemur efficere:qd̃ ab hoĩs pręſtantia ſit
alienũ.¶ Ea:nã voniuerſa & cõi.¶ Propriam:vt.ſ.id agamꝰ
idq; ꝓfiteamur:ad qd̃ propria nã nos eos idinat: q̃uis alia
maiora ſint & pſtãtiora ad q̃ forte nõ ſumus apti repugnã
te nã:vt ſi qs vellet phari & a tali ꝓfeſſione natura eius eſſet
aliena:dẽt ſe in his potius ad q̃ aptus eſt exercere:q̃ in phiaꝫ
in qua decorum ſeruare non
poterit ſuã repugnãte natu/
ra . ¶ Grauiora : maioris di/
gnitatis & põderis . ¶ Melio
ra: melioris fructus & virtu/
tis.¶ Metiamur: ꝯſideremus:
& prudẽter iudicemꝰ ad qd
ꝓpria nã nos impellat : & ſic
contineamus nos intra fines:
quos ꝓpria natura pſcribit.
¶ Studia : iclinationes volun
tates ac diſpõnes . ¶ Neq;.n.
naturę:in pria Tuſculana di/
ſputatione dicit : Bñ.n.illo
gręcoꝝ ꝓuerbio præcipitur.
Quã qſq; norit artẽ:in hac ſe
exerceat . Et alibi dicit . Nil
aliud ẽ more gigãtũ pugnare cum diis: niſi repugnare nãę.
Vñ Hora.pcipit.Tu nihil iuita dices facieſue Mineruę . &
Sene.dicit . Male rñdẽt coacta igenia reluctãte natura irri
tus ẽ labor.Pla.in.iiii.de rep.ſic ait.Quẽq; ciuẽ ad vnum id
opus dũtaxat ad qd̃ natura eſt aptus ducere decet : & i.vii.
Nulla vero aiẽ violẽta ſtabilis eſt diſciplina pueros nõ tanq̃
coactos ſeq:ſed q̃ſi ludẽtes in diſciplinis enutrias vt magis
ad qd quiſq; nã ſit aptus poſſis agnoſcere.¶ Neq; atti.neq;
cõuenit.¶ Nec qcq̃.i.aliq ſequi qd̃ nõ potes ꝯſeq repugnãte
natura.¶ Ex quo: ob hoc qd̃ dictũ eſt:vt nihil fiat reluctãte
natura.¶ Emergit:apparet qd ſit illud decoꝝ: de quo loqui
mur.¶ Nihil de.nihil põt fieri cũ decoro & laude.¶ Et aiũt:
vt eſt in ꝓuerbio vt nihil tẽteẽ ꝯtra naturã. Adagium eſt de
acri iudicio Mineruę ſuffragiũ: & illi oppoſitum ſuccenſuit
& decreuit . ¶ Oĩno ſi qcq̃ ẽ deco. certe inqt ſi aliqd hoiem
decet nihil ẽ qd̃ eũ magis deceat q̃ vacuitas pturbationum
qd̃ pſtat ipſa tẽperãtia:de q̃ nũc agit:ꝯſeruat.n.prudentiam
& mẽtẽ: vt dcm̃ eſt .¶ Aequabilitas: ꝯſentiẽtes & minime i
ter ſe diſcrepãtes actiões:ęq̃bilitas eſt idẽ qd æq̃litas : & ſic
æq̃lis & æq̃bilis. Aeq̃bilitas vitæ dr̃: in q̃ nulla ẽ pturbatio
nũ varietas & diſcrepãtia ĩ tota vita: ſed ẽt i ſingulis actio
nibus ſeruãda eſt: vt nihil i ipſis diſcrepet: ſed oĩa fiãt docẽ
te rõne:ſi volumus alienã imitari nãm:nõ poterimꝰ æq̃bili
tatem tenere:qm̃ actiões iter ſe nõ bñ cõuenient.¶ Quã:ęq̃/
bilitatem nõ poteris ſuare inqt ſi volueris a tuo igenio : &
nã diſcedere: & imitari nãm alioꝝ & mores: & ꝓbat hoc a
ſili.¶ Vt qdã.ſ.faciunt in ſermone quotidiano q voluñt græ
ca verba inculcare: & male ꝓnũciãt:dimittẽtes ꝓpriũ ſmo
nem: quo poſſumus vti oẽs cũ decoro: & ita loq vt nõ irri/
deamur:hoc idẽ notauit poſtea Iuue.dicens cũ ſit turpe ma
gis nr̃is neſcire latine : & oĩa gręce & ꝯcũbunt gręce & hoc
ſermone pauẽt: hoc irã effundũt:hoc gaudia.¶ In actio.ſin/
gulas.ſ.¶ Oẽmq; ui. vniuerſam vitã inihil dẽmus facere qd̃
diſcrepet. Et inqt Cic.hãc diſſimilitudinem nãrũ tantã ha/
bere vim:vt aliqñ qs mortẽ ſibi afferre debeat:ne aliqd alie
nũ a nã ſua patiat̃: & affert exemplũ M.Cato.q ſe apud vti
cã interemit:ne tyrãnidem Cæſaris pateret̃: & illius vultus
aſpiceret. Ci.ſequutus dogma ſtoicoꝝ laudat mortem Ca/
tonis ſeueri grauis atq; pfecti ſtoici. Nã ſtoici rigida diſci/
plina formati mortẽ paratã habebãt : & ea tãq̃ telo expedi
tiſſimo aduerſus hoſtes vtebant̃ . Sed ex ſnia peripatetico/
rũ vituperãdus eſt:timiduſq; potius appellãdus q̃ fortis cũ
ſibi mortẽ ꝯſciuerit:vt aliqd icõmodũ vitaret attulit.n.dã
nũ pñię iterficiẽdo ciuẽ optimũ:q pñię auxilio eẽ potuiſſet
& illã tyrãno ſeruientẽ aſſerere. Ariſt.ait mortẽ ſibi afferre
ob fugiẽdã pauptatẽ aut amorẽ aut aliqd moleſtũ: ñ fortis
ẽ hoĩs:is potiꝰ timidi: eſt.n.hois mollis & ignaui laborioſa
fugere:atq; non quia res eſt honeſta appetit mortẽ:ſed quia
malũ fugit. Vñ Martia.etiã dicit amico ſuo. Quod magni
thraſee ꝯſumatiq; Catonis Dogmata ſic ſeqris ſ. luꝰ vt eſſe
velis: Pectore nec nudo ſtrictos incurris in enſes. Quod fecis
ſe velim te deciane facis. Nolo viꝝ facili redimit q ſangui
ne famã. Hũc volo laudari qui ſine morte põt. & diuus Au
guſtinus hanc mortem vitu/
perat: & Lucretiam.

FRA. MAT. ¶ Grauiora . Seueritas gra
uior ẽ q̃ vrbanitas: & tñ ſi vr
bana eſſet natura nr̃a: nõ de
bemus ſeq oĩbus in rebus ſe
ueritatẽ: & ſeuera ſtudia: vt
phiæ: ſed magis poetaꝝ aut
oratoꝝ. ¶ Meliora ſtu. Siqs
natura hilaris & poeticis ſtu
diis deditꝰ nõ dẽt phioꝝ aut
iuris ciuilis ſtudiis hęrere : q̃
tetrica ſunt & aſpera. ¶ Re/
gula metia.&c. Sumpta ẽ a
Fabro trãſlatio. Nã fabri re
gula vtunt̃ in faciẽdo ope: q̃
& amuſſis vocat̃. ¶ Naturę re
pugnare &c. Metiri nãm nr̃am debemus: & quãuis vtiliora
ſint ſtudia multa:ea tñ amplecti qbus idonei ſumus. Vñ ait
Hora. Sumite mãm vr̃is:q ſcribitis æquã viribus: & verſa Hora. In poe.
te diu:qd ferre recuſent: qd valeãt hũeri . ¶ Inuita vt aiunt Inuita
Miner.obſtã.i.repugnãte natura. Pro natura Minerua acci Minerua
pitur. Hor. Tu nihil iuita dices facieſue Minerua. Qui na
tura grauis erit æquabilitatẽ hoc eſt ꝯſtantiã ſeruabit:ſi ita
perget viuere: vt cœpit: & a grauitate non diſcedet. Quod ſi
idem victus cupiditatẽ:res ſequat̃ amatorias: ſibi ipſi inæ/
qualis erit ac diſſentiens. ¶ Oĩno ſi qcquã eſt deco.&c. Cõ
ſtantiã quãdã in oĩ vita ſeruãdã pcipit: vt queadmodum ſe
mel ſm naturam nr̃am viuere cœperimus:ita viuamꝰ. Ille
aũt ęqualitatem ſeruat:q inſtitutã ſemel cũ rõne vitã ſeruat.
Verbi cã. Qui vrbanus & comis fuerit vrbanitatẽ: atq; co/
mitatẽ ſemp ſeruet:q ſeuerus ſeueritatẽ.¶ Aequabilitas &c.
Tenor vitæ. & ꝯſtãtia in oĩa vita:atq; actione: vt inſtitue/
rimus. Qui grauis eſſe cœperit & multis in rebus grauẽ ſe
pſtiterit:nõ dẽt eſſe in aliqua re peragenda leuis.¶ Aliorum
nãm imi.&c. Vt ſi ſeuerus natura ſis: morem imiteris vrba/
ni.¶ Vt.n.ſermone eo debemus vti qui notus eſt nobis ne:
vt &c. Per ſiſitudinẽ oñdit ſeruãdã in oĩ vita æquabilitatẽ
& ꝓpriis moribus vtendũ : ita inqt natura ꝓpria & mori/
bus: vt ſermone nobis noto vti debemus nõ peregrino: qd̃
multi faciũt q græca verba: quæ nõ recte tenent inculcant.
¶ Inculcãtes iure opti.&c. Male ꝓnũciãtes. Iuue. Oĩa græ/
ce: cũ ſit turpe magis nr̃is neſcire latine.¶ In actiones. Tria Iuuenal.
ſunt actionũ gñã: ciuile: domeſticũ: priuatũ.¶ In oĩ vita. Si/
ue actiua ſiue cõtemplatiua operã dare debemus ne ab an/
te acta vita diſcrepemus: in qua ſi graues fuimus : ad extre
mum vſq; vitæ grauitatem ſeruare debemus.

ASCĒ. ¶ FAciendũ.n.ẽ ſic vt nõ ꝯtẽdamus ꝯtra nãm vniuerſam
& tñ ꝯſequamur.i.obtineamus ꝓpriã nãm: ea.ſ.naturali vr̃i
ſeruata: ita ſup. vt ẽt ſi.i.q̃uis ſint alia ſtudia grauiora : atq;
meliora: tñ nos metiamur.i.cõſideremus ſtudia nr̃ę naturę:
neq;.n.attinet ſup.ad decorũ: repugnare naturæ: nec ſequi
quicq̃.i.aliqd qd̃ nequeas aſſequi : ex quo.i.ex qua emergit
.i.apparet magis quale illud decorum ſit. Iõ quia vt aiũt:ni
hil decet.i.decens eſt iniuria Minerua:q̃ Dea naturalis pru
dẽtiæ eſt:obſtante.i.natura aduerſante : & repugnante. Oĩ
no ſi qcq̃ eſt decorũ ꝑfecto nihil eſt magis ſup.decorum : q̃
æquabilitas.i.vniformitas vniuerſæ vitæ. tum i.pariter ſin
gularũ actionũ quã ſup.æquabilitatem tu nõ poſſis ſerua/
re ſi imiteris naturã alioꝝ & omittas tuã. Enim pro qa vt
.i.quemadmodũ nos debemꝰ vti eo ſermõe:q eſt notꝰ nob
ne nos iculcãtes.i.inepte iferentes vt qdã ſup.faciũt verba
græca irrideamur optio iure:ſic.i.ſiſr nullã.i.nõ debemus
ꝯferre vllã diſcrepantiam in actiones & omnẽ vitã noſtrã.

Atq̧ hæc dr̃ia naturaꝝ tátá hẽt vim: vt nõnunq̃ mortẽ ſibi ipſi aliqs cõſcire dẽat. Nõ.n.alia in cã M. Cato fuit, alia cæteri, q ſe in Africa Cęſari tradiderũt. Atq̧ cęteris forſitá vitio datũ eẽt, ſi ſe interemiſſent, ꝓpea qđ eoꝝ vita lenior, & mores fueãt faciliores. Catoni aũt cũ incredibilẽ tribuiſſet natura grauitatẽ, eáq̧ ipẽ ꝑpetua cõſtãtia roboraiſſet, ſemperq̧ in ꝓpoſito ſuſceptoq̧ cõſilio pmáſiſſet, moriẽdũ potius, q̃ tyránni vultus aſpiciendus fuit. Quam multa paſſus eſt Vlyſſes in illo errore diuturno: cũ & mulieribus (ſi Circe & Calypſo mulieres appellandæ ſunt) inſeruiret: & in oĩ ſermone oĩbus affabilẽ & iucundũ ſe eſſe vellet:

PET. MAR. ¶TANtã hẽt vim: tm̃ põt ad decorũ præſtãdũ. ſ Nõnũq̃ aliqñ vrgẽte aliquo caſu: ſed hoc vt dixi nõ laudať. Cato.n. fecit iniuriã pirię: & fuit iniuſtus: qa viꝝ optimũ itceremit. ſ Nõ.n.alia in cã: nõ plus peccauerat M. Cato permanens i Africa: quã cęteri Romani: ſed oẽs erant in eadẽ cã & Cęſaris hoſtes. Cato poſt victoriã Cæſaris in Theſſalia & fugã Põpei i Africã cũ Scipione Põpei ſocero nauigauit: vt vires attritas repararet: ſed cũ poſt mortẽ Põpei, Cęſarẽ in Africa victorem cognouit: ne i illius ptãtem veniret: aut ne illius vultũ aſpiceret: apud vticã. xlviii. ſuæ ætatis anno cõſtãti pectore: vt perfectũ ſtoicum decebat: mortẽ ſibi ꝯſciuit: qua audita Cæſar vicẽ ſuã & illi⁹ doluit: q tm̃ viꝝ amiſiſſet: voluiſſet.n. Cæſar ꝓ ſua demẽtia Romæ ſeruare Catonẽ. Vñ dixit: inuideo morti Catonis: qm̃ ipſe glorię inuidit meę. ſ Atqui certe fuiſſent iure reprehẽſi alii Roma. q illic erãt: ſi ſe iterfeciſſent: qm̃ nõ ſeruaſſent decoꝝ: cum vita eoꝝ eẽt facilior ſeueritate Catonis & grauitate. ſ Cęteris: q nõ hẽbant tãtã grauitatem. Vnde poterãt cum decoro tradere ſe Cęſari M. Cato nõ poterat: vt cõcedamus hoc Cice. ꝓpenſo in laudẽ Catonis magni in primis & preclari ciuis & in ſtoicoꝝ diſciplina perfectiſſimi. Seneca ẽt ſtoicæ ꝓfeſſionis & ipſe laudat mortẽ Catonis dicẽs Catoni ſuã felicitatẽ cõtigiſſe cõſenſus hoium fatebitur. Et alibi: ille vir magnus eſt q mortẽ ſibi non tm̃ iperauit: ſed inuenit. ſ Lenior: nõ ita grauis: vt erat vita Catonis & mores nõ erãt: ita ſeueri i ſed faciliores & ꝯtra decorum feciſſent: ſi ſe interemiſſent. Lenis.n. natura & facilis id nõ patitur: nec cũ decoro ꝑſtare põt. Catoni q dictus ẽ poſtea vticẽſis: & hic eſt Cato iunior ad dñiam Catonis ſenioris: q ſcripſit origines: & vtriuſq̧ vitã lr̃is mãdauit Plutarchus. Cato ſenior Thuſculanus fuit. Romani auctore Plutarcho eũ in quo multaꝝ reꝝ vſus ac experientia eẽt Catonẽ noiabant. Cato ſenior moriens hoc diſticho notatus eſt. Porcius hic mordax: glaucis ſubruffus ocellis. Interiens herebo ſedes non cõperit vllas. Ab hoc Catone iunior Cato: de quo hic agiť. originẽ hẽbat cuius ſeriẽ lr̃is mãdauit Gellius in noctibus atticis. Cato.n. ſenior auctore Plutarcho Soloniũ reliqt nepotẽ ſuũ ex filio Catone defuncto. Soloniuſ cũ eſſet imperator mortẽ obiuit: eius filius Marcus cõſularẽ dignitatẽ adminiſtrauit: & Catõis vticẽſis au⁹ fuit. ſ Cõſtãtia: ꝑſeuerãtia in ipſa virtute. In orõne ꝓ. L. Murena ſic Catonẽ alloquiť: finxit ẽt re ipſa natura ad honeſtatẽ grauitatẽ tẽperãtiã magnitudinẽ animi iuſtitiã: ad oĩs deniq̧ virtutes magnũ hoiem & excelſum. ſ Quã mul. paſ. eſt Vlyſ. affert exẽplũ de externis: in qbus fuit ſumma morum diſſimilitudo. Nã Vlyſſes diſſimulãdo multa paſſus eſt: vt id qđ cogitabat, ꝑficeret: qđ nõ feciſſet Aiax Thelamonius vir animi cõcitati & magni ſine aliqua ſimulatione, aut diſſimulatiõe. ſ Quãmulta: plurimas calamitates pertulit forti aio. ſ Diuturno errore: qm̃ errauit per. x. an. poſt euerſum Iliũ: & mulieribus aliqñ ſeruiuit. ſ Si Circe & Calypſo. q. d. ſunt potius appellãdæ deæ q̃ mulieres: qm̃ filiæ numinis dicebanť. Circe fuit filia Solis: Calypſo Atlantis: quæ inſulã Ogygiã tenuit: ad quã diuertit Vlyſſes. Sed has ꝑſonas Homerus finxit in laudẽ Vlyſſis: quem ꝑ ſapienti viro accepit: q q̃uis incidat in voluptatẽ: tñ ſapiẽtia ſępius euadit vt de Aenea & Didone finxit Virg. Voluit Homerus oſtẽdere quid præſtare poſſet vir ſapientiſſimus: qualẽ ipſe appellat Vlyſſem: quem naufragum in alga maris demerſum fouet Nauſica a filia Alcynoi regis Pheacũ: quonim ſapientia in ipſis calamitatibus vnicum eſt præſidium: & non patitur ſapientẽ perire. Vnde Ariſto. dicebat: Eruditionẽ inter proſpera eſſe ornamentũ: inter aduerſa refugiũ. Et Bias filio in Aegyptum proficiſcenti, rogantiq̧ patrem: quidnã agendo maxime ſibi gratum faceret: ſi viaticum iquit ad ſenectutem compares: virtutem nimirum intelligens.

FRA. MAT. ¶ATq̧ hęc dñia &c. Quantã vim hẽat morum dñia illinc comprehendi poſſe dicit: q nonnulli mortem ſibi poti⁹ cõſciſcere debent: q̃ a nã ſua diſſentiant: idq̧ exemplo probat Catonis: qui cũ in oĩ vita acerrimus fuiſſet libertatis defenſor: & tyrãnos maxime exoſus eſſet: leuis habitus fuiſſet: ſi amiſſa libertate: & occupata a Cæſare re pu. ſupereſſe voluiſſet: vt rectiſſime feciſſe iudiceť: q ſe occiderit: ne ab iſtituto ſuo diſcederet: & qm̃ occurri poterat nõne & alii fuere: q libertatẽ cõtra Cæſarẽ defendere voluerit: & pari cã arma ſumpſerũt: fuerunt inqt. Sed longe moribus faciliores Catone quibus ſi ſe interemiſſent: vitio datum fuiſſet. Catoni laudi tributum eſt: ꝓpter maximam ab ineunt ætate ſeruatam ſeueritatẽ. ſ Cæteri qui ſe in Africa &c. Reliquiæ Põpeianæ ducibus Catone & Scipione ad Iubam confugerunt. Victæ deinde ſe ſe Cæſari dederunt. Cato bello non interfuit: perſuaſit filio & omnibus qui ſecum erant vticæ: vt ſe Cæſari dederent: ipſe ſeipſum interfecit. ſ Incredibilem grauitatem: quã ſemper in omni vita ad exitum vſq̧ ſeruauit. Vnde ait Luca. de eo. Nulloſq̧ Catonis in actus irrepſit partemq̧ tulit ſibi nata voluptas. ſ Tyrãni: Cæſaris. ſ Quam multa paſſus eſt Vlyſſes &c. Cato potius mori voluit: & debuit q̃ tyranni vultus aſpiceret: vt a moribus ſuis nõ diſſentiret. Contra Vlyſſes cum dolis præſtaret: & nulla ſeueritate vteretur: & dum erraret: & poſtquam ſub mendici habitu domum redut: oĩa pati ſuſtinuit: vt quod optabat aſſequereť: hoc eſt vt iniurias procorum vlciſcereť. Qui bona eius oĩa diſſipauerant: Pudicitiam vxori auferre tentauerãt: & filiũ Thelemachum occidere voluerant. Domi cum eſſe & a nullo cognoſceretur: varias procorum & ancillarum cõtumelias ꝑtulit: donec vltus eſt oẽs: qđ ſcribit Homerus in odyſſea. ſ Diuturno: decem annoꝝ tot enim errauit. ſ Si Circe & Calypſo mu. ap. Qm̃ deę fuerũt. Altera ſolis filia & perſidis: altera Athlantis & vnius ex Nereidibus: vel qm̃ poti⁹ mõſtra erant q̃ mulieres: cum eſſent veneficæ & incantatrices vt nõ ad laudem hoc addiderit: ſed ad vituperationẽ. ſ Affabilem. Vnde & facundus dicitur a poetis. Ouidius. Non formoſus erat: ſed erat facundus Vlyſſes.

¶ATq̧ pro &: hæc dñia naturarum habet tãtam vim vt aliquid debeat (pro. ſ. naturæ ſuæ conformitate ſeruanda ſm Ci. quidẽ: ſed fides catholica nec melius docuit) ipſe. i. propria manu: conſciret. i. ꝓcuraret ſibi nõnũquã mortem. enim ꝓ quia M. Cato vticenſis. ſ. non fuit in alia cã & cæteri qui tradiderũt ſe in Africa Cæſari fuerunt ſup. in alia cã: ſed in eadem: atqui. i. ſed certe eſſet forſitan datum vitio cęteris. ſ. Romanis ſi interemiſſent ſe i propterea q vita eorũ fuerat ſup. leuior q̃ Catonis: & mores eorum fuerant faciliores. Aũt pro ſed: cũ natura tribuiſſet Catoni grauitatem incredibilem: & ipſe Cato roboraſſet. i. ſtabiliuiſſet & confirmaſſet eam. ſ. grauitatem perpetuam. i. nõ interrupta cõſtantia: & permanſiſſet ſemper in propoſito & cõſilio ſuſcepto moriundũ fuit ſup. ei potius q̃ vultus tyranni. ſ. Cæſaris aſpiciendus: q̃. i. quantum multa. q. d. plurima paſſus eſt Vlyſſes in illo diuturno: quia decẽnali errore quo per maria: ac terras poſt deſtructionem Troiæ errabat: cum inſeruiret. i. morem gereret: &. i. etiam mulieribus (ſi Circe & Calypſo quæ defingũtur ſunt appellandæ mulieres) & vellet ſe eſſe affabilem omnibus in omni ſermone.

Marginal notes: Cato. — Luca. — Vlyſſes — Circe — Calypſo — Facundus — Ouid. — ASCē. — Aliorum naturam ſeqns ſuã deſerat — Cato vticenſis — Vlyſſes — Circe — Calypſo.

¶Domi

domi vero & contumelias ſeruorum ancillarũq; perꝭ tulit, vt ad id aliquando, quod cupiebat, perueniret, At Aiax (quo animo traditur) millies oppetere morꝭ tẽ, q̃ illa perpeti maluiſſet. Quæ contemplantes, expẽ dere oportebit quid quiſq; habeat ſui, eaq; moderari, nec velle experiri q̃ ſe aliena deceant. Id. n. maxime quemq; decet, quod eſt cuiuſq; ſuum maxime. Suum igitur quiſq; noſcat ingenium, acremq; ſe & vitiorum, & bonorum ſuorum iudicem præbeat: ne ſcænici plus, q̃ nos videant habere prudentiæ, Illi enim nõ optimas: ſed ſibi accommodatiſſimas fabulas eligũt. Qui enim voce freti ſunt epigonos, medeamq;.

PET. MAR. ℭ Domi vero: poſtq̃ reuerſus eſt domum diſſimulato habitu. non. n. agnoſcebatur: cum eſſet in habitu mendici Vnde paſſus eſt ꝯtumelias ab ancillis & ſeruis eum non agnoſcentibus: qđ non feciſſet Aiax. ∫ Vt ad id qđ cupiebat: interficere procos Penelopes vxoris ſuæ pudiciſſimæ. Venerunt: vt canit Homerus in odyſſea ithacã ſamii Zacynthii, Dulichii nobiles viri petentes vxorem Penelopem. dicentes mortuum eſſe iam Vlyſſem: inter quos erant nõnulli ithacenſes: procorum noia fuerunt: Demoptholemus. Anthinous. Amphimonius. Agelaus. Elatus. Euriades Piſandrus. Texippus. Polybus. Demaſtorides. thenorides. Eurymachus filius Polybi. Amphimedus. Eurydamas. Vlyſſes domum reuerſus ois procos perdidit auxilio Thelemachi & heu mei ſubulci: & alios ſagittis alios enſe conficit. ∫ Quo aio: q̃ forti & excelſo ſine aliqua diſſimulatioe. ita. n. illius ferebat natura. ∫ Millies oppetere: millies voluiſſet mori: q̃ illa pati: quę paſſus ẽ Vlyſſes. ∫ Quas diuerſas naturas & diſſimilia ingenia cõſiderantes. ∫ Expẽdere: aio ponderare: & intueri diligentius. Iuuenalis. Expẽde Hãnibalem. ∫ Quid habeat ſui: quæ ſit ſua natura: & ad quid aptus ſit: vt in eo ſeruet decorũ. ∫ Eaq; moderari: cum modo menſuraq; tractare ne modum excedẽtes perdamus decorũ. Vnde nõ mõ illa quæ naturæ nræ apta nõ ſunt moderatione adhibita tractare debemus: ſed etiam quæ noſtra ſunt: vt nequid nimis. Vt ſiquis eſſet optimus muſicus & ad id natura aptiſſimus: tñ eſſent nimius & profuſus in cãtu: modũq; excederet: pfecto decorũ nõ ſeruaret. ∫ Aliena: accommodata naturis alioꝝ. ∫ Id. n. decet: id põt cum decoro præſtare: qđ naturæ ſuæ ꝯuenit. ∫ Quod eſt ſuum: proprium. i. tunc quiſq; ſeruat decorũ cũ ea facit: ad quæ natura eſt aptus. ∫ Suũ igitur: cum hoc ita ſit: vt id maxime deceat qđ eſt cuiuſq; ſuum ꝓprium: quiſq; ingenium cognoſcat ſuum & naturam: qua duce poſtea operet: ſi vult ſeruare decorũ. Vñ delphicũ illud epigrãma monebat vt ſe qſq; cognoſceret. Socrates apđ Plato. in eo dialogo qui primus Alcibiades de vita hois inſcribitur ſic ait: ſeipm cognoſcere prudẽtiam eſſe cõcedimus: ſi autẽ nec nos ipſi cognoſceremus: nec prudentes eſſe nũq̃ poſſemus ne nra ſiue bona: ſiue mala cognoſcere: & ſi nra ignorauerimus: nec ea quæ nroꝝ ſunt intelligemus. ∫ Acrem: ſubtilem acutum atq; diligẽtem. ∫ Bonoꝝ: quæ natura ſibi tributa ſunt & cognoſcat et ſua vitia: & bonis quæ inſunt vtat: reiiciatq; cõtraria. ∫ Ne ſcænici: hiſtriones & mimi qui verſantur in ſcæna: & agũt fabulas ſubeuntes alioꝝ perſonas cũ decoro: qui tñ ſunt viliſſimi hoies. Plato in. vii. de legibus loquens de hiſtrionibus ſic præcipit: huius gratia cognoſcẽda ſunt ne pp ignorantiã ridiculi aliqđ agat aut dicat cum minime oporteat. Serui igitur & peregrini pretio cõducti talia imitent: ſtudium vero nullum adhibeat nec adeo liber ſit ciuis ſeu vir ſeu mulier qui diſcere ipſa cernat: ſed noua ſemp de his appareat imitatio: atq; ad riſum ſpectantes ludi qui comœdiæ vocabulo appellantur rõne ac lege diſpoſiti ſint: & de tragœdis ſic ait: Nolite credere facile: a nobis admitti vt ſcænas in foro cõſtituatis: & clamoſos cõducatis hiſtriões: qui altius q̃ nos exclament: atq; ita ad liberos nros: ad vxores: ad turbã oẽm de eiſdem rebus eademq; nos: ſed contraria ſæpe concione mimi: inſaniremus. n. & nos oino & ciuitas ois ſi anteq̃ magiſtratus viderint quæ cõpoſuiſtis, & dicẽda ad populum iudicauerint admitteremini. Nãc igitur o viri molliũ muſaꝝ aliũni iſtos cantus vrõs cum noſtris apud principes cõparabimus: & ſi quæ dicit eadẽ aut meliora noſtris videbunt dabimus vobis [illegible]. ∫ Illi. n. rõ quare ſcænici ſunt prudentes: vt ſeruent decorum: qm̃ eligunt fabulas non optimas: ſed accõmodatas ad ipſoꝝ naturam. ∫ Epigonos: tragœdiã. epigoni. n. tragœdia eſt euripidis de thebarũ expugnatione direptioneq; & expulſione ciuium: in qua re ſolet eſſe tumultus & clamor: ita inſcripta pp epigonos populos: qui vt ſtrabo teſtatur: eiecerunt thebanos & in Tilphoſeam: quę eſt in ora Boetiæ coegerunt fugere & thebæ captæ ac direptæ ſunt. Talis igiť tragœdia bona latera & magnã vocẽ requirebat: vt clamores hoſtiũ thebanorũq; & trepidatio in ipſa vrbis captiuitate & direptione repreſentarent. Tragœdiam etiam de Medea ſcripſit Euripides.

FRA. MAT. ℭ SERuoꝝ & ancillarum. Qui cũ procis ſentiebant: & vna cũ illis Vlyſſem irridebant. ∫ Id qđ cu. vt ꝓcos vlciſceretur. ∫ Aiax: hic Thelamonis fuit filius lõge diſſimili nã: qui mortẽ potius millies ſubire voluiſſet: q̃ ea perpeti q̃ Vlyſſes eſt perpeſſus. ∫ Quæ cõ. &c. Hanc nãium varietatẽ cõtẽplari oportere dicit: & ita vnũquẽq; quid habeat a natura ꝓpriũ cõſiderare: vt ad illud ſe accõmodet: & ſic decorũ ſeruet: qđ minime ſeruaretur ſiquis aliena ſequi vellet: & ſua relinquere. ∫ Expendere. Examinare. ∫ Quid qſq; hẽat ſui. i. quid cuiq; naturale ſit. ∫ Ea: quæ ſciendu cuiuſq; naturã fuerint. ∫ Nec velle experiri: qđ qui facit ineptus apparet. ∫ Suũ: hoc eſt naturæ ſuæ ꝓpriũ. ∫ Bonoꝝ & maloꝝ: bonorũ vt ea ſequatur: malorũ vt ea fugiat. Cum. n. naturæ ſuæ bonæ: & vitia cognoſcet: illa ſectabit: hæc refugiet. ∫ Ne ſcænici pluſq̃ nos. Argũ eſt a minori ad maioris. Si inquit mimi & hiſtriones eas ſuſcipiunt comœdias & tragœdias recitãdas quibus ipſi idonei Quãto magis nos in rõne viuendi ea ſumere debemus ſtudia: & eas res q̃s ſuſtinere poſſimus: qđ faciemus ſi nra ingenia diligẽter expẽdemus: & vires nras examinabim⁹: vt mimi faciãt. ∫ Qui vo. fr. ſunt &c. Qui magna ſũt voce ex bonis lateribus. ∫ Epigonos. Tragœdia Eurypidis ẽ Epigõis in qua Thebaꝝ expugnatio & direptio ꝯtinet: & qm̃ expulſio deſcribitur ciuiũ: & occiſio in qua re clamor & tumultus eẽ ſolet: iccirco ait eã fabulã ab iis eligi q voce freti ſunt Epigoni vero: vt Strabo auctor eſt populi fuere, q victos Thebanos in Tilpheſſam. Quę eſt in ora Boetię coegerũt fugere: thebis captis & direptis: recitanda ergo erat magna voce & bonis lateribus: vt hoſtilis clamor: & victorũ Thebanorum lamentatio repreſentaretur. ∫ Medeam: & hæc Eurypidis fabula fuit quę extat.

ASCẼ. ℭ VEro p ſed: ꝓtulit. i. ad finẽ vſq; ſuſtinuit domi: &. i. ẽt ꝯtumelias ſeruoꝝ & ancillaꝝ vt ꝑueniret aliq̃n ad id qđ cupiebat. ſ. interficere procos Penelopes ꝯiugis ſuæ. i. eius matrimonii & ſtupri petitores: at. i. ſed quo. i. quali. q. d. fortiſſimo aio tradit Aiax maluiſſe. i. magis voluiſſe millies oppetere mortẽ q̃ ꝑpeti illa q̃ Vlyſſes paſſus eſt ab alio: ſiue. i. q̃s res ꝯtẽplãtes oportebit expẽdere. i. aio põderare: qđ qſq; hẽat ſui. i. ſuæ naturæ & inclinationis ꝓpriæ: & moderari. i. cũ moderatiõe cõſeruare ea. i. ꝓpria & naturalia: nec velle experiri q̃. i. q̃cũ aliena dedeceãt ſe. Enim ꝓ qa: id decet quẽq; maxime qđ eſt cuiuſq; ſuũ. i. ꝓpriũ maxime. Igiť qſq; noſcat ſuũ ingeniũ: & ꝑbeat ſe acrẽ. i. ſolertẽ iudicẽ: & . i. ſimul vitioꝝ & bonoꝝ ſuoꝝ. ſ. virtutũ ſuaꝝ: ne ſcænici. i. q in ſcænis agunt comœdias: aut tragœdias videanť hẽre plus prudẽtiæ q̃ nos. Eni ꝓ qa. ſ. ſcęnici eligũt ſibi: nõ optimas fabulas. ſed cõmodiſſimas ſibi. i. geſtibus ſuis aut facundię naturali. Enim ꝓ quia ſup. qui freti. i. ꝓ liti ſunt voce. i. ſuauitate vocis & volubilitate linguæ eligunt ſup. ſibi epigonos tragœdiã illã Euripidis ab Epigonis ppłis dictam: & Medeã eiuſdẽ poetę fabulam clamationibus plenam.

Expẽdere
Suum
Epigoni
Aiax

Qui geſtu, Menalippā,& clitēneſtrā. Semp Rutilius,
quē ego,memini, Antiopā; nō ſępe Aeſopus Aiacem
Ergo hiſtrio hoc videbit in ſcęna,qđ ń videbit ſapiēs
vir in vita? Ad q̄s igiť res aptiſſimi erimus,in his po/
tiſſimū elaborabimus. Sin aliqñ neceſſitas nos ad ea
detruſerit,quæ nři ingenii nō erūt,oīs adhibenda erit
cura,meditatio, diligētia,vt ea ſi ea ń decore,at q̄ mi
nime indecorē facere poſſimus. Nec tā eſt enitendū,
vt bona,q̄ nobis data ſunt,ſeq̄mur,q̄ vt vitia fugiam⁹.
¶ Aliē pſone,q̄s aut caſus īponit,aut iudiciū noſtrū,

A C duabus his per'onis, quas ſupra dixi,ter
tia adiungitur,quam caſus aliquis,vel tem
pus imponit. Quarta etiam, quam nobiſ/
metipſis iudicio noſtro accomodamus.

PET. MAR. ¶ QVI ge.freti ſunt:qm in Menalippa & clitēneſtra tra
gœdiis reqrebať geſtus vt vtraq3 mulier bñ referri poſſet.
Menalippa.n.pregnās ad metabū deportata eſt: & in vincu
lis peperit Beotū filiū. Vñ opus erat hoc geſtu effingere. Aſ
ſius poeta Menalippā tragœdiā ſcripſit.cuius eſt hic verſi/
culus: Beotū ſpecioſa menalippa in diu regia peperit. Nam
aliq putāt d̄latā fuiſſe ad di/
um. Euripides ſcripſit d Cli
tēneſtra tragœdiā vxoř A/
gamēnonis q̄ interfecit Ore
ſtes fili⁹ ī vlcionē pńs: & ip
ſa Clitēneſtra arrepta ſecu/
ri Agamēnonē iter epulas ī
terfecit: qđ geſtu decoro ef/
fingēdū erat: & id p̄ſtat is ſo
lū q geſtu vž. ¶ Rutilius: ſcæ
nicus fuit ætate Ci. & Aeſo
pus. ¶ Antiopā: tragœdiā d
Antiopa filia Nictei & vxo
re Lici regis Thebanorū: a
quo repudiata ī maximis fu
it calamitatib⁹. Vñ Perſius:
Sūt quos verrucoſa moretur
Antiopa: erūnis cor luctifica/
bile fulcta. Vnde cum erraret p ſiluas a Ioue in ſatyrū verſo
cōpreſſa ē.& peperit Zetū & Amphionē: q cū adoleuiſſet:
Lycum in matris vltionem interfecerunt: & Dyrcen tauro
indomito diſtrahendam aligarunt. Vnde demutata eſt in
fontem ſui nominis. Dirce enim fons eſt in agro Thebano
Papinius in Thebaide: cum fluxit in ſubitos regina lacus.
¶ Aiacem: Tragœdiam de Aiace furente: nam ſuperatus
in iuditio & petitione armorum ab Vlyſſe in furorem ver
ſus eſt: & acceptis loris, diſcurrebat per ſiluas: minabatur
q3 iudicibus: qui arma Achillis Vlyſſi adiucaſſent: & ver
berans arbores & animalia iudices verberare arbitrabatur:
& ſemper horrenda voce clamabat. Sed cum reſciſſet ea q̄
per inſaniam fecerat pudore affectus gladio incubuit: opus
erat igitur magno clamore: vt furentis Aiacis clamores re
ferri poſſent: quod cum Aeſopus tragicus hiſtrio: cuius lu/
xurioſam patinam & filii epotas margaritas voratasq3 dā
nauit antiquitas: non multam voce lateribuſq3 valens præ/
ſtare non poterat: & ideo non ſæpe Aiacem egit. ¶ Hoc eli
gere id ad quod eſt aptus. ¶ Hiſtrio: qui eſt hō viliſſimus: ni
titur tñ ſeruare decorum: quanto magis debet niti ſapiens
in tota vita: cum Romanis ludos ſcænicos primū celebra
re vellent auctore Liuio: ludiones ex hetruria euocauerūt
& quia hiſter tuſco verbo ludio vocabatur: nomen hiſtrio
nibus inditum eſt. Pompeius ait hiſtriones dictos: qm̄ pri/
mum ex hiſtria venerint. ¶ Non videbit.q.d.multo magis
videre debet: vt id eligat: ad quod eſt aptus & nil agat qđ
non deceat. ¶ Potiſſimum: maxime: qm̄ poſſumus ēt elabo
rare in aliis. ¶ Elaborabimus: diligenter labores: noſtros cō
feremus in his rebus exercendis: ad quas erimus aptiſſimi:
ſed ſi aliqñ neceſſitas nos ad ea ipulerit: quæ nō ſunt nobis
apta: curādū erit qđ: vt q̄ minīe idecore fiant. ¶ Detruſerit:
vi cōpulerit ad ea ad q̄ nō erimus apti. ¶ Bona: q̄ inſunt no/
bis natura.i.bonas diſpōnes & aptitudines ad res aliquas
agēdas. ¶ Vitia: q̄ ēt inerunt naturaliter: malæ.ſ.inclinatōes
quas vitare debemus: & ɔtra ipſas niti duce rōne: q̄ oia emē
dat cū ſana eſt. Phus in.ii.ethices ſic ait: ɔſiderare opȝ & ad
quæ nos ſumus ꝓpēſiores. Nam alii ad alia ſum⁹ nā faciles
& ꝓcliues atq3 noſipſos ad ɔtraria oportet retrahere: lōge
nāq3 delinquēdo ſecedētes ad ipm tādē mediū accedemus.
AC duabus his perſonis. Enarratis duab⁹ perſonis: cō
muni.ſ.& ſingulis attributa: adiungit tertiam quā
nobis aliquādo caſus iponit: & quartā: quę iudicio
noſtro ſumitur ad id.ſ.agendum & tractandū: ad quod na
tura inclinamur, & quot erunt ſcientiæ tot erunt perſonę.
¶ Caſus aliquis: vt illi qui adipiſcuntur magiſtratus: impe/
ria: honores: diuitias: opes: & ea oīa quæ ſunt in manu for
tunæ: quæ debent gubernari ſm tpis conditionum: aliter
enim viuendum eſt in magiſtratu quam in vita priuata. Vn
de dr in prouerbio: honores mutant mores. Cice. accipit
hic caſum & fortunam indifferēter: ſed ſi proprie loqui vo
lumus: caſus & fortuna maxime differunt. Fortuna enim vt
inquit Ariſto.ii.phyſicorum eſt cā per accidens in his quæ
per electionem alicuius gra/
tia fiunt: caſus eſt ex oppoſi/
to diſtinct⁹ ab ipſa fortunæ
& eſt vt genus: & diuiditur
in caſum & fortunam. Ca/
ſus eſt cā per accidens in his
conſiſtens quæ fiunt ſine ele/
ctione. & caſus eſt in natura
fortuna vero i arte. Natura
ſubit rationem caſus: & mēs
rationem fortunæ: qñ agit
aliquid præter ſuā mentem
& propoſitum. Vnde fortu
na comitatur mentem: quæ
eſt ars & principium rerum
efficiendarum & caſus comi
tatur naturam: & quāto ma
gis ars in aliquo deficit: tan/
to magis fortuna eam comitat: nam cum ars eſt perfectiſſi
ma: vt nihil ei deſit: nō habet comitem fortunam. Vnde di
cit Seneca: non eſt ars quæ ad effectum caſu venit: ſed Ci.
large accipit caſum. Lactantius dicit: fortuna eſt accidētiū
rerum ſubitus atq3 inopinatus euentus. ¶ Tempus: tempo/
ris conditio. ¶ Noſtro iudicio: aliqui enim volunt inuigila/
re legibus: aliqui philoſophię: & ſic de aliis diſciplinis & ar
tibus quas quiſq3 ſequitur & amat.

FRA. MAT. ¶ MENAlippam: i hac & Clitemneſtra opus erat geſtu
vt vtraq3 mulier apte poſſet repreſentari. Menalippa An/
tiopes Amazonum reginæ ſoror grauida ad Metabum de
portata eſt: & Beotum in vinculis peperit. Aſſius poeta.
Menalippam Tragœdiam ſcripſit: eius fuit hic verſus.
Menalippa in Dii regia peperit: ad hunc Dium fuiſſe dela
tam alii tradidere. ¶ Clitemneſtram: Rutilius Hiſtrio tem
poribus Cicero. Clitemneſtram agebat. Quæ virum A/
gamemnonem occidit: quare ipſa poſtea a filio occiſa: eſt:
de Clitemneſtra Tragœdiam ſcripſit Euripides. ¶ Aeſo/
pus. Duos legimus inſignes Hiſtriones quibus Cicero: vt
ſcribit Macrobius: tam familiariter eſt vſus vt res rationeſ
que eorum ſolertia ſua tueretur. Roſcium & Aeſopum.
Roſcius quidem Lu. Syllæ dictatori adeo carus fuit: vt
ab illo annulo aureo donaretur. Idem tanta gratia exti/
tit: vt mercedem diuinam ex publico mille denarios fura/
ret. Aeſopus vero ex pari arte ducenties Sextertium filio
reliquit. ¶ Antiopam: quam in Taurum conuerſus Iuppi
ter compreſſit. Quocirca vir lycus eam repudiauit: & Dir/
cem ſuperinduxit: nota fabula eſt. ¶ Aiacem. Qui furens
ob Achillis arma Vlyſſi conceſſa ſeipſum occidit: qua de re
Sophodes Tragœdiam ſcripſit quam appellauit αιαντα
μαστιγοφόρον. Nam furens armentum cœdebat: exiſtimās
ſe exercitum & milites. Agamemnonis cædere. Suem quo
que ingentem ſuſpendit. Vlyxem eſſe credens. Cum dein/
de intellexiſſet, quæ per furorem egerat: gladio incubuit.
¶ Sin aliquando neceſſitas. Si caſus inquit tulerit: vt ea in
terdum ſuſcipiamus, quæ ingenii noſtri non ſunt: diligen/
tiam adhibere debemus, vt ſi non decore faciamus: ſaltem
non penitus indecore feciſſe videamur. ¶ Noſtri ingenii.
Verbi gratia eſt ineptus ad ſaltandum quiſpiam cogit ne/
ceſſitas eum: vt ſaltet die celebri: vt in conuiuio: operam
dare debet: vt ſi minus decore id faciat: non tamen om/
nino indecore feciſſe videatur. Et ſi apparere artificium
non poſſit: non magna tamen ineptitudo appareat.
¶ Nec tam & cætera. Non tam inquit conandum eſt: vt bo
na ſequamur quibus caremus. ¶ Quam vt vitia fugiamus
quæ in nobis ſunt.

Menalippa

Clitemneſtra

Roſcius

Aeſop⁹ Antiope

Aiax

Ac duabus

Nā regna, imperia, nobilitates, honores, diuitiæ, opes, eaq;, quæ ſunt his contraria, in caſu ſita, tpibus gubernant. Ipſi aūt, quā perſonā gerere velimus, a nr̃a volūtate proficiſcitur. Itaq; ſe alii ad philoſophiā, alii ad ius ciuile, alii ad eloquentiam applicant: ipſarūq; virtutum in alia alius mauult excellere. Quoꝝ vero patres, aut maiores in aliqua gloria præſtiterunt, eorum pleriq; in hoc gn̄e laudis ſtudent excellere: vt Q. Mutius P. filius in iure ciuili: Pauli filius Africanus in re militari. Quidam aūt ad eas laudes, quas a patribus acceperunt, addunt aliquam ſuam: vt hic idem Africanus eloquentia cumulauit bellicam gloriam.

FRA. MAT. Tria bonorū genera

AC duabus &c. Duas ī hoīe perſona dixit eſſe: vnam cōem: alteram propriam: & cōem quidem vt hoīs ē cum rōne viuere. Propriam vero vt vnuſquiſq; cū ratiōe viuit. Sed ſm propriam & ſuam naturam. Nunc his duabus perſonis duas alias addit: & alteram quidem caſu imponi: alteram a nobis induſtria noſtra aſſumi dicit. Tria ſunt bonorum gn̄a naturæ: induſtriæ: fortunæ: quæ circa hoiem conſiderantur. Si igitur decorum in vita ſeruare volumus danda opera eſt: vt cum rōne viuamus: & in his bonis adminiſtrandis & dirigendis rōne vtamur: duo ſuperiores perſonæ ad bona animi ſpectāt: hæ duę poſteriores ad bona induſtriæ & fortunæ referūtur. ¶ Duabus perſonis. Cōi & propriæ. ¶ Caſus ali. hoc eſt quæ ad caſum tpis ſe accō/modat: & vt tp̄s eſt: ita a nobis excitat̄. ¶ Iudicio nr̄o: prout agendum iudicauerimus.

ASCE. ¶ QVI ſup. prædicti aut freti ſunt geſtu: eligūt ſup. Menalippam Tragœdiam ab Accio cōpoſitam & Clitemneſtram Euripidis tragœdiam. Rutilius auctor ille fabulaꝝ quem ego memini: ſemper ſup. egit aut elegit ſibi antiopam .i. fabulā de Antiopa: & Aeſopus alius fabularū auctor ſeu vt dn̄t luſor nō ſæpe ſup. egit. Aiacem .i. fabulam de Aiace. Ergo hiſtrio .i. actor & luſor: & geſticulator videbit hoc: quod .ſ. ſibi conuenit in ſcæna qd̄ .i. quam rem ſapiens non videbit in vita. q.d. hoc indignum eſt. Igitur nos ela. po. in his ſup. rebus ad quas res erimus aptiſſimi. Sin .i. ſed ſi neceſſitas detruſerit .i. impulerit nos aliquādo ad ea quæ non erunt noſtri ingenii: omnis cura meditatio & diligētia erit adhibenda: vt poſſimus ea facere ſi non decore: at id eſt ſaltem minime: ideſt nullatenus indecore. Neq; eſt enitendū: ideſt conandum tam: ideſt tantum vt ſequamur bona: quæ data ſunt nobis: q̃ vt fugiamus vitia.

AC duabus his &c. Oſtendit qualiter geramus alias pſonas quas aut caſus aut iudicium noſtrū imponit nobis. Ordo eſt. At .i. ſed tertia ſup. perſona adiūgitur his duabus perſonis quas ſupra dixi: quam ſup. perſonam caſus aliquis ante tempus .i. conditio temporis imponit. Quarta ſup. perſona adiungitur ſup. etiam quam nos accommodabimus nobiſmetipſis noſtro iudicio.

PET. MAR. ¶ NAM regna: hoc refertur ad illam tertiam perſonam: quam nobis caſus imponit aut tp̄s: & declarat ſe Ci. oſtendens quid intelligat per perſonam quam nobis caſu imponit aut tempus. ¶ Imperia: in exercitu. ¶ Nobilitas: in genere & natalibus. Nobilitas: vt vult Plato: habet quatuor ſpecies. Qui claris iuſtiſq; maioribus orti ſunt: hi profecto nobiles habentur. Quorum item parentes fuerunt principes ac potentes: hi nobiles ſunt. Tertio loco dicuntur nobiles quorum maiores fama celebres ſint & opinione: quam ex rebus geſtis & victoriis reportarunt. Quartum eſt nobilitas genus: idq; præſtantiſſimū: cum quis per ſe animi integritate & magnitudine excellit: hic profecto inquit Plato vere appellatur nobilis: cui nō aliena: ſed ſua virtus ad nobilitatem opituletur. Felicitas etiam vt vult Plato habet quinq; partes. Prima eſt bene conſulere. Secunda frui bona valetudine. Tertia rebus gerēdis fortunatū eſſe. Quarta apud hoies gloria clarere. Quinta ad ois vſus humanitatis affluere. Primum ex eruditione multarumq; rerum peritia & experimento contingit. Secundum ex membris corporis bene valentibus atq; ſenſibus. Tertium ſi ita gerit qd̄ intendit: vt decet ſapientem & ſtrenuum virum. Quartum ex opinione bonitatis. Quintum ex affluentia rerum vt liberales eſſe poſſimus. Cui hæc adſunt felix beatuſque habetur. ¶ Honores: magiſtratus in ipſa rep. ¶ Diuitiæ: ac neceſſitatem. ¶ Opes: ad potentiam: & clientelam nomine opum ſubſidia fortunæ intelliguntur: & facultates. ¶ Et ea quæ ſunt his contraria: vt amiſſio regni: imperii: honoris: diuitiarum: opum: aliter enim decet viuere regem cum regno potitur: q̃ cum illud amiſit: & aliter cum quis fungitur publicis muneribus q̃ cum viuit priuatus: & aliter cum eſt diues & opulentus: q̃ cū temeritate fortunæ deiectus eſt: quoniam ſi ea aggredetur quæ prius faciebat: non ſeruaret decorum. Ergo talia debent gubernari temporibus: ideſt ſm temporis conditiones. ¶ Sita in caſu: poſita in manu fortunæ: quoniam poſſunt amitti: & bona fortunæ ſunt: vt dictum eſt: omnia quæ habent extra animum & corpus. Vnde decorum ſeruandū eſt quomodocunq; ſeſe fortuna habuerit. ¶ Ipſi autem: hoc refertur ad quartam perſonam: quam nobis iudicio noſtro imponimus. ¶ Quam perſonam: quam qualitatem: & cuius profeſſionis eſſe velimus. ¶ Itaq; ſe alii: ponit nōe exempla. ¶ Mauult: magis vult id quiſq; fertur ad qd̄ maxime adamauit: & id cum decoro exercet: vnde dicit Plato lib. iii. de rep. curat id quiſq; diligentius quod maxime adamauit. Et pleriq; ſtudent maiores imitari ſuos: vt fuit in familia Mutiorum: quę ius ciuile quaſi hæreditariū habebat. ¶ Maiores: vt auus abauus tritauus. ¶ Preſtiterint: excelluerint in aliquo genere laudis & gloriæ. ¶ Pleriq;: maior pars: quoniam non omnes id agunt. ¶ Student: dant operam: curant: nituntur aliis præſtare in eo genere laudis: quo maiores claruerunt. ¶ Q. Mutius: de iuriſconſultis & Q. Mu. dictum eſt ſupra. ¶ Pauli filium Africanū: Scipio æmilianus African⁹ minor clariſſimus vir & iperator: a[...] filius Pauli æmilii b[e]llica laude abundantis. Vicit. n. Perſen Macedonum regem: filiuſq; fuit illius Pauli Aemilii inclyti imperatoris & magnanimi: qui pro patria ſuæ animæ prodigus in pugna cānenſi fortiſſime pugnans occubuit: hunc Scipionem Pauli filium maioris Africani filius & valetudinarius adoptauit: & in bellica gloria patrem Paulū imitatus eſt & auos. ¶ Quidam autem: aliqui inquit non cōtenti laude maiorum ſuorum: alias adiiciunt. ¶ Vt hic idem Africanus: qui bellicam gloriam a patre ſuſceptā eloquētia decorauit: & fere ſemp in manibus habuit Cyripediam.

FRA. MAT. ¶ NAM regna &c. Hæc omnia externa bona dn̄tq; ę in fortuna poſita ſunt: quoniam nihil certum ac ſtabile hīt: Sed pro arbitrio fortunæ variantur. Eadem natura vocantur a ſtoicis: quoniam neq; proſunt neq; obſunt. ¶ Contraria: vt priuata vita: obſcuri natales: paupertas. ¶ Ipſi autem a bona externa fortuna gubernantur. Sed in his bonis: quæ animi ſunt: alii ſe aliter habent. Nam diuerſi diuerſa ſtudia ſequuntur. Sed tripliciter. quidam enim maiorum imitatione contenti ſunt. Quidam maiorum imitationi aliquid de ſuo addunt. Nonnulli maiorum imitatione omiſſa nouam quandam viuendi rationem ineunt. Singuli autem ad propriam naturam officia ſua referre debent. ¶ Quam perſonam: quæ ſequi ſtudia velimus. ¶ Ipſarum virtutum: quæ ſunt quatuor: Prudentia. Iuſtitia: Fortitudo: Temperantia. Alius enim prudens: alius iuſtus: alius temperans: appetere nititur. ¶ Qu. Mutius. De hoc in præfatione digeſtorum fit mentio vbi agitur de origine iuris. Fuit Publii filius Pontificis maximi. Et ius ciuile primus conſtituit generatim in libros .xviii. redigendo: cuius auditores fuerunt complures, ſed præcipue auctoritatis. A quibus Gallus: Balbus: Lucius: Sextus: Papyrius. C. Vibennius hic eſt de quo ait Cicero Quin. Mutius Augur Scæuola in Lælio: quoniam pater eius iuriſconſultiſſimus fuerat.

Q. Mutius

Iuriſconſultus

Et ipſe iuri ciuili operam dare voluit. ¶ Pauli filius Africa/nus: Africanum dicit poſteriorem: qui infamiam cornelio rũ a Publii Scipionis Africani filio valitudinario adopta/tus eſt: & Pauli Aemilii imitatione rei militari operam de dit. ¶ Eloquẽtia cumulauit. Quia ad artem militarem elo/quentiam addidit: quam pater non didicerat.

peratorem hoiemq; doctiſſimũ. ¶ Fit aũt interdum: affert illos: qui ſuos maiores nõ imitatur. ¶ Inſtitutum: ꝓpoſitũ: & modum viuendi omiſſa imitatione maiorũ. ¶ In eo: no uo vitæ inſtituto. ¶ Obſcuris parentibus: ignobilibus.i.illi qui non habet claros natales: & humili loco nati ſunt: nec habent domeſtica exempla: quæ imitẽtur. ¶ Magna: aliquã rem magnam: & vitæ inſti/tutum graue: vt locum ali/quem honeſtum cõſequanť. ¶ Hæc igitur oia: concludit Cice. dicens: oia ſupradicta ꝯſiderare & cõplecti aio de bemus: vt iudicare poſſim⁹: quid deceat.

Quod idem fecit Timotheus Cononis filius, qui cum belli laude non inferior fuiſſet q̃ pr̃, ad eam laudẽ do ctrinæ, & ingenii gloriam adiecit. Fit aũt iterdum, vt nõnulli omiſſa imitatione maiorum, ſuum quoddam inſtitutum conſequanť. Maximeq; in eo plerũq; ela borãt hi, qui magna ſibi proponunt, obſcuris orti pa rentibus. Hæc igitur omnia, cum quærimus quid de ceat, complecti animo & cogitatione debemus.

¶ Conſtituẽdum genus vitæ & inſtitutũ.

IN primis autem conſtituendum eſt, quos nos, & quales velimus, & in quo genere vi tæ quæ deliberatio eſt oĩum difficillim a.

ASC. ¶ NAM p qa: regna impe ria nobilitates honores: di uitię: opes.i. facultates & po tentiæ: q; p &: ea q̃ ſunt cõ traria his exiſtentia ſita.i. po ſita & ꝯſtituta in caſu.i. for/tuna gubernanť tpibus.i. ſed tpa. Aũt pro ſed: ꝑficiſciť.i. oriť nr̃a volũtate q̃ pſonam: ipſi.i. nos velimus gerere in publicã.ſ. ꝑuatã: & ita de a/liis. Itaq;.i. & ita alii appli/cãt ſe ad phiã: alii ad ius ciui le: alii ad eloquẽtiã: & alius mauult.i. magis vult excelle re i alia.i. aliq̃ vna ipſarũ vir/tutum q̃ in alia. Vero p ſed: Pleriq; quorũ pr̃es aut maiores ꝑſtiterunt.i. ꝑſtãtes fuerũt i gl̃ia ſtudẽt excellere.i. hoc gñe laudis eorũ: vt Q. Mutius filius Publii in iure ciuili. Africa/nus.ſ. Scipio filius Pauli.ſ. Aemilii iuř militari.ſ. ſtuduit ex cellere. Aũt p ſed: qdã addũt ad laudes quas acceperunt a patribus aliquã ſuam.i. propriam ſup. laudẽ: vt idem Afri canus cumulauit: ideſt auxit bellicam gloriã eloquentia.

Vitæ ſta/tꝰ electio in manu nr̃a eſt

PET. MAR. ¶ EIDEM: quod fecit Africanus: nã Timotheus, vt ſcri bit Aemilius Probus, Canonis filius Athenienſis a patre ac ceptam gloriam multis auxit virtutibus: fuit etiã diſertus impiger: laborioſus: rei militaris peritus: nec minus ciuita/tis regendæ: multa huius ſunt præclare geſta: ſed hæc maxi me illuſtria: olinthios: & bizantios bello ſubegit. Samum ce [illegible] in cuius oppugnatione ſuperiori bello Athenienſes mil [illegible] & c. cc. talenta conſumpſerant: ille ſine publica impẽſa po pulo reſtituit aduerſus Cotum bella geſſit: ab eoq; mille & cc. talenta prædæ nomine in publicum retulit. Cyzicũ ob/ſidione liberauit: Corcyram ſub Athenienſium ditionẽ re/digit: ſocioſq; adiunxit epirotas: chaones: omneſq; epiroti/ci maris accolas: quo facto lacedæmonii diutinam conten/tionem omiſerunt: & maris imperium ſponte conceſſerunt Athenienſibus: qua victoria tantum fuit atticis populis læ titiæ: vt tum primum aræ paci ſint publicę erectę: eiq; deę puluinar inſtitutum. cuius laudis memoria Timotheo pu/blice ſtatua in foro poſita eſt: quam pater etiã ante eum ha buerat: ſic iuxta eã poſita recens filii veterem patris memo riã renouauit. Conon imperator clariſſimus fuit: & patrię ſtudioſus: quo duce Athenienſes lacedæmonios vicerunt: & libertatẽ amiſſam recuperarunt: & initiũ reſumendę po tantiæ accepere. Lacedæmonii autem finem potentiæ im/poſuerunt: bello. n. peloponneſiaco ad rẽp. acceſſit: & præ tor pedeſtribus militibus præfuit: & præfectus claſſis ma/ri res magnas geſſit: ſed poſtea occupatis Athenis a Lyſan/dro lacedæmonio in Aſiam profectus eſt & claſſe ingenti ſtudio comparata: rediens vt patriæ ſeruiens adeſſet: illã/que aſſereret nauali prædio apud Cnydum lacedęmonios vicit: qua victoria non ſolum Athenæ: ſed etiã cuncta græ cia quæ ſub Lacedæmoniorum imperio fuerat liberata eſt. Conon cum parte nauium in patriam venit muros dirutos a Lyſandro vtroſq; & pyrei & Athenarum reficiendos cu rauit: & .ſ. talenta quæ a Pharnabazo acceperat ciuibus ſuis donauit: quidã alius Timotheus muſicus in conuiuio Ale xandrum ad arma excitauit phrygio cãtu: & iterum muta tata modulatione ad epulas reduxit: & Sene. dicit Alexan/drũ mouiſſe manũ ad arma Cenophãto canẽte. ¶ Doctrinæ: qm̃ doctus atq; diſertus. In. iii. de orato. ſic ſcribit. Iſocra/tes inſtituit bonis artibus clariſſimum viꝛ Timotheũ cono nis præſtantiſſimi imperatoris filium ſummum ipſum im

IN ꝑmis aũt. Ante om/nia cõſtituere & certo cõſilio deliberare: cuiꝰ profeſſionis eſſe velimus: & ponere nobis aliquẽ finẽ: vt ad illum oẽs actiones nr̃ę di riganť quos nos velim⁹. Ali bi dicit qui vero ſe popula/res volunt. Sed difficillimum eſt adoleſcentibus optimũ ge nus vitæ & finem ſibi ponere, quoniã illa ætas prudẽtia va cat: quæ finem bonum conſtituit: & non poſſunt de rebus iudicare & conſtituere, quid potiſſimum agendum ſit, vn/de oportet ipſos pueros & adoleſcentes ſubiici rationi.i. parere illis qui prudentiam habent: & ab illis ad honeſtum vitę inſtitutum dirigi, qui rerum habent experientiã. ¶ In quo genere vitæ: actiua an contemplatiua, priuata: an pu/blica: aut quid potiſſimum exercere velimus: duce natura. ¶ Quæ deliberatio.i. deliberare & eligere quos & quales velimus eſſe & in quo genere vitæ difficillimum eſt.

FRA. MAT. ¶ TImotheus: Conon Athenienſis Peloponneſiaco bello prætor pedeſtribus exercitibus præfuit: & præfectus claſ/ſis res magnas mari geſſit. Inſulis oibus præfuit: in qua po teſtate pheras cepit coloniã Lacedæmoniorum. Multa prę terea præclara geſſit quæ Thucydides ſcribit. Timotheus eius filius & ipſe habet illuſtris. Sed vt probus ſcribit a pa/tre acceptam gloriam multis auxit virtutibus. Fuit. n. diſer tus: impiger: laborioſus: rei militaris peritus: neq; minus ci uitatis regendæ: olynthios & Bizanthios bello ſubegit: & item alia multa glorioſe geſſit. ¶ Fit autem &c. tertium ge/nus eorum qui omiſſa maiorum imitatione ſuum quoddã inſtitutum ſecuti ſunt. Quorum exemplis ſiquis velit abun dare poterit. ¶ Fit: contingit nonnulli vt Demoſthenes: Cu ius pater fuit machæropios: Ci. & alii multi. ¶ Obſcuris or ti maioribus: vt Cato Portius genere Tuſculanus: vt Ho/ra. qui libertino patre natꝰ monet librum ſuum exiturum: vt loquatur ſe maiores pennas nido extuliſſe: vt Eurypides cuius mater vẽdebat. ¶ Hæc igitur oia &c. Cum inſtituere noſtram vitã velimus, prius inquirere diligenter debemus: cui ſtudio apti ſimus: phiæ uel legum, uel alterius cuiuſuis rei, deinde an maiorum imitatione contenti ſimus: an eorũ omiſſa imitatione nouam uiuendi rationem deligere uelimus. Sed ſemper iſtud cuſtodire debemus: ut quæ naturæ noſtræ conueniunt: ſuſcipiamus. ¶ Animo & cogitatione: hoc eſt animi cogitatione: & eſt endyadis.

Conon Timotheus.

Hora.

QVos. Philoſophi uel iure conſulti. ¶ Quales: an maio rum imitatione contenti: an nos genus nouum uitę ſequi uelimus. ¶ Ineunte enim &c. Ratio eſt cur ſit difficillima deliberatio uitæ deligendæ. Quoniã ætas illa in qua genus uitæ deligendum eſt: uidelicet adoleſcentia inops conſilii eſt: & rationis adhuc non ſatis capax. eſt enim ad uoluptates prona. Vnde ait Ariſto. libr. I. ethicorum. Ex quo fit ut iuuenis nequaquam idoneus auditor ſit ciuilis diſciplinæ. Rudis enim eſt earum rerum, quæ in uita uer/ſantur. Sermo autem ex illis uel de illis eſt. Sequax uero ad huc effectibus exiſtens: inaniter audit cum finis ſit non co/gnitio, ſed actio.

Ariſto.

¶ Quod

ASC & ¶ Quod idē.i.quā eandē rē fecit Thymotheus filius Cononis:q cū fuiſſet in laudē belli non īferior q̄ p̄r:adiecit ad eā.ſ.gloriā bellicā:laudē doctrinæ:& gloriā ingenii. Aūt p ſed:fit.i.ↄtingit interdū:vt nō nulli.i.aliq cōſequunī quod dā ſuū.i.ppriū inſtitutū.i.pprios mores:& hoc imitatione maioꝝ omiſſa:q hi q exīites orti obſcuris parētibus propo nūt.i.cōſtituūt ſibi magna.i. magnas res vt laudē : honorem:& gloriā : elaborāt plerūq .i. vt plurimū maxīe.i. ſtudioſiſſime ī eo .i. in ea re: vt non cōſequantur īſtitutū. Igitur cū.i.qn̄ nos q̄rim⁹ qd deceat : nos debemus cōplecti aīo.i.cōſiderare oīa quæ iam dicta ſunt.

Ineunte enim adoleſcētia,cui ineſt maxima imbecillitas conſilii:tunc id ſibi quiſq; genus ætatis degendæ cōſtituit,quod maxime ad amauit:itaq; ante implicat aliquo certo genere curſuq; viuendi, q̄ potuit quod optimū eſſe iudicare. Nāq; Herculem prodicus dicit, vt eſt apud Xenophōtem: cum primum pubeſceret (quod tempus à natura ad diligendum: q̄ quiſq; viā viuēdi ſit ingreſſurus datum eſt) exiſſe in ſolitudinē:

IN primis &c. Pulchre monet ↄſtituendū eē vnicuiq; genus vitæ ſuæ:ad qd.ſ. puenīſſe velit qd ſane difficile iudicat. Ordo ē. Aūt p ſe:i:conſtituēdum eſt.i. oportet nos conſtituere in primis.i. ante oīa quos & quales velimus nos eſſe:& in quo genere vitę:quę deliberatio eſt difficillima omnium.

PET. MAR ¶ Neūte enī:rō quare hæc deliberatio plurimū hēt difficultatis.dicimus.pprie in eo rōnē:fedus: ſocietatē bellum: viā & iuſta.& initia dn̄r principia rei maioris. Vn̄ dicimus ineūte vere:ætate in reb⁹ minoribus dicimus incipiente :vt incipiēte die:cōuiuio:nocte:hora.inimus gīam: ↄciliamus ſiue amorē:laudē:famā honores. ¶ Ineunte: i primis annis adoleſcētiæ q̄ incipit.xiiii.anno & tūc pueri nobiles apud Ro.deponentes p̄textā ſumebāt:vilē togā:& in foꝝ deducebanē. Iō dicit Tranquillus in Auguſto vt ſuo quēq; tyrocinio deduceret in forū. Et Sene.dicit. Tenes memoria quod gaudiū ſenſeris:cū p̄tex ta poſita ſumpſiſti virilē togā:& in foꝝ deductus es. ¶ Maxima imbe.cōſi.qn̄ nō hēt prudētiā: nec pōt ſibiipſi ↄſulere qd optimū ſit:& tūc implicat in aliquo gn̄e vitę quod placet:& poſtea vigēte in ipſo rōne dānaē:opus eſt igiē ↄſilio prudētū:voluptas.n.q̄ ,ppter calorē in iuuenibus viget maxīe nō ſinit eos qd optimū ē iudicare:ſed affectu trahunē.vn̄ difficile eſt modū ſeruare. ¶ Conſiliū:vt inqt Fabius eſt rō q̄dam alte petita : & plerūq plura perpēdēs & pōderās:hn̄s in ſe & inuētionē & iudicatiōem. Ingenium eſt habitus celer inuētor officii. ¶ Imbecillitas:debilitas:qn̄ rō nō eſt pfecta. & adoleſcentiū ætas ,pna eſt ad peccandū:at niſi maioꝝ exēplis auctoritateq; contineaē:facile ſemp in deteriora ,plabitur : & adoleſcētia; libidinibus æſtuat: ætas media iactaē ambitione: ſenectus cupiditate: auaritiaq; cōſumiē. ¶ Degēdę:viuēdę,& tenendę. ¶ Maxie: ante oīa. ¶ Itaq:hoc ſequiē ex ſupradictis. ¶ Nāq; Herculem Prodicus dicit:Occurrit tacite obiectioni . potuiſſet enim obiici:dictū eſt a te Cice.ſuperiorem deliberationē oium eſſe difficillimā ,ppter imbecillitatē conſilii: at Hercules cū primū pubeſceret:exiuit in ſolitudinē:& cū viā virtutis & voluptatis cerneret q̄uis in illa ætate eſſet imbecillitas conſilii: tn̄ elegit viā virtutis:ſic pn̄t & alii facere. Dicit Cicero hoc potuiſſe Herculi cōtingere nato ex Ioue:nobis aūt non ſic accidit. Vn̄ dicit Virg. Pauci quos ęquus amauit Iuppiter. aut ardens euexit ad æthera virtus. Diis geniti potuere. Nāq; certe Prodicus inqt Suidas eius Ecea inſula & vrbe Iulide phyſicus p̄hs. & ſophiſta:coetaneus Democriti abderitiæ. Protagoræq; diſcipulus: Athenis vt iuuenum corruptor cicutæ ſucco vitam finiuit. Fabius ait lib.viii. Sed formas quoq; fugimus ſæpe vt famā Virg. vt voluptatē & virtutē quēadmodū a Xenophōte tradit Prodicus vt mortē ac vitā.quas cōtendentes in Satyra tradit Ennius Baſilius ait hæc eadē ferre a Prodico ſophiſta quodā in loco ſuorū libroꝝ de virtute ac vitio ſapientiſſime ſcripta ſunt : ſic.n. ait vt narrat Socrates apud Xenophontē in commētariis lib.ii.diſputans cū Ariſtippo Herculę adoleſcente diu ſecū multūq; dubitaſſe:vtrā viā caperet:cū duas cerneret vnam voluptatis:alterā virtutis. Inter ambigendū duas acceſſiſſe matronas:virtutem & voluptatē:quartū altera.i.voluptas accuratiſſime ornata erat:& oīs delitias poſt ſe trahebat reſpectans aliqñ cum faſtu:q oia oſtentans:& multo ēt plura pollicēs ſecum trahere Herculem tētauit. Altera aſpera & dura ſeuereq; intuēs ecōtra hæc verba dixit. Nō polliceor aliquā voluptatē:nec quietē:ſed laborē pericula ſudores infinitos terra mariq; tolerendos:hoꝝ p̄miū erit te deum fieri:hanc demū Hercules eſt ſequutus. ¶ Heſiodus dixit illū eſſe optimū q p ſeipſum q̄ agēda ſunt certa rōne videt & ↄſtituit. Secūdo aūt gradu: q aliorum cōſilia ſeqreē. Qui vero ad neutrū horum aptus eēt eū penitus inutilē eſſe. Idē dixit:aſperā primo & pene in viā & ſudoris cōtinui & laborum planā eſſe viā quæ ad virtutē ducit : idēq; monuit ne laboriis victi ante finē deſiſteremus. Quāobrē nec cuiuſvis eſt illā ,ppter difficultatē capeſſere:nec capeſſenti facile ad cacumen euadere: ſed vbi id ſupaueris ex eius faſtigio videre licet : vt via illa amoena ſit & pulchra:vtq; expedita & facilis & lōge iucūdior q̄ altera q ad vitia ducit altū qddā eſt virtutis inqt Seneca excelſum & regale:inuictū infatigabile. Voluptas humile ſeruile imbellicū caducū:cuius ſtatio & domiciliū fornices & popinę ſunt. Virtutem in tēplo inuenies in foro in curia p muris ſtantē puluerulentiā calloſas. hn̄tē manus. voluptatē latētem ſæpius ac tenebras captantem circa balnea ac ſudatoria ac loca ædilē metuentia mollē & eneruē p extremas pfecto difficultates inqt Plato generoſa natura ſolet in altum emergere:& magis ,pfuſa rerū copia q̄ ſumma inopia bonis ingeniis nocere conſueuit. Felix qppe eſt neceſſitas q̄ cogit bonū pictacus dicebat arduū eſſe bonū exiſtere. & Ariſt. ſtudiorū liberaliū amaras eē radices. fructus aūt dulces. ¶ Vt eſt apud Xenophontē: Xenophon Socratis diſcipulus fuit adeo eloquens vt muſa Attica diceret : finxit Prodicus voluptatē & virtutē apparuiſſe Herculi : q ſpreta voluptate virtutē ſecutus eſt:q in ardua tēdit:& hoīem laboribus atq; anguſtiis exponit:magna ,pppoſita mercede: gl̄ia.ſ. & humana felicitate:huius fictionis meminit Xenophon in eo opere:qd latine commētaria poſſumus appellare: ſiue de dictis & factis Socratis memoratu dignis . Inducit Socratē narrantē hæc de Hercule : qd legerat apud Prodicū:q hæc ſapiēter finxerat in eo libro:quē de Hercule cōpoſuit:ordo eſt Prodicus dicit Herculē exiſſe in ſolitudinem: vt eſt apud Xenophontē nō legerat Cice.opus Prodici:ſed apud Xenophontē ea q̄ ille fixerat. Verba Soc.apud Xenophōtē hæc ſunt. Nōne ſapiēs Prodicus in illo quod de Hercule cōpoſuit opere ſil'r diſputat de virtute. quā dicit fuiſſe ornatā corpus mūdicia. oculos verecūdia. effigiem autē totā caſtitate alba veſte inditā. Prodici ſophiſtæ meminit Plato in hippia & in ,pthagora . Cū primū pubeſceret: cū peruenīſſet ad pubertatē.i.cū cœpiſſet emittere primam lanuginē faciei. pubertas in maſculis poſt . xiiii. annū cōpletum illico initiū accipit ex Iuſtiniani inſtitutione: fœminę poſt xii.annū cōpletū: viri potentes ſunt. Mares incipiunt pubeſcere inqt p̄hs.in hiſtoria aīalium peracto anno biſſeptimo fœminis ēt p id tp̄s exurgūt vbera:& q̄ menſtrua vocantur erūpunt. & ad vſum rei venereæ maxime incitanē. ¶ Quod. tēpus:in prima pubertate. ¶ Datum:conceſſum eſt.vt quiſq; viam eligat:quā ingrediatur.i.vitæ inſtitutum.

¶ Ineūte:incipiente. ¶ Namq; Herculem &c.ſi qs inqt de Hercule mihi obiecerit:q potuit ipſe ī tenera ætate meliorē viuendi rōne deligere rñdeo et hoc cōtigiſſe q Ioue natus erat. Xenophon hāc hiſtoriam ſcripſit auctoritate vſus. Prodicii philoſophi, qui de Hercule præclarū opus edidit. imperiti prodigium legunt : cum a Prodico proditū legere conuenīat . ¶ Pubeſceret : primam lanugine m emitteret. ¶ In ſolitudine:in deſerta loca. FRA. MAT. Hercules Prodicus

atq; ibi ſedentē, diu ſecū multūq; dubitaſſe: cum duas cerneret vias, vnā voluptatis, alterā virtutis: vtrā ingredi melius eſſet. Hoc Herculis Iouis ſatu edito potuit fortaſſe ↄtingere: nobis non item, qui imitamur, quos cuiq; viſum eſt atq; ad eoꝝ ſtudia, iſtitutaq; īpellimur. Pleruq; aūt parētū pceptis imbuti, ad eorū cōſuetudinē moreſq; deducimur. Alii multitudinis iudicio feruntur, queq; maiori parti pulcherrima videntur, ea maxime exoptant. Nonnulli tñ ſiue felicitate quadā, ſiue bonitate naturæ, ſiue parētū diſciplina rectā vitę ſecuti ſunt uiā. illud aut maxie rarū genus eorū: q aut excellēte ingenii magnitudine, aut pclara eruditione, atq; doctrina, aut utraq; re ornati, ſpaciū deliberandi hūerūt, quē potiſſimū uitę curſum ſeq uellēt: in q̄ deliberatiōe ad ſuā cuiuſq; naturā cōſiliū ē oē reuocādū.

ASCE. **Genus ætatis qñ eligendū** [E]nim p quia: adoleſcētia ineunte. i. incipiente: hoc eſt dū hō ingredit̄ ex pueritia adoleſcētiā cui. ſ. adoleſcentię maxima ībecillitas ↄſilii ineſt: tūc qſq; ↄſtituit ſibi id genus ætatis degendę. i. pagēdę qđ adamauit maxie: itaq;. i. & ita implicat aliquo certo gñe: & vſu viuendi añq̄ potuit iudicare qđ eſſet optimū. Naq; pro q̄a: Prodicus retor optimus & Euripidis pcepto dicit (vt i. ſicut eſt apud Xenophontē Socratis diſcipulū: q pp eloquētiā muſa attica dict9 eſt) Herculē cū. i. qñ pubeſceret primū. i. inciperet hēre pubē. Qđ tps i. primæ pubertatis datū eſt a nā ad deligendū. i. diſgrēdū qūo viā viuēdi qſq; ingreſſurus exiſſe in ſolitudinem. i. locum deſertum a populo.

PET. MAR. [C] Diu: q̄tū ad tps. Multū: ad cōſiderationē: hoc idē de Scipione fingit Syllius: ad quē ſedētē domi ſub lauro & aio bella meditantē dicit acceſſiſſe virtutē & voluptatem: & tādē virtutē pſuaſiſſe Scipioni voluptatē eē ſpernēdā. Hoc diu & multū. cogitare vtrā viā melius eſſet ingredi: potuit tingere Herculi Iouis filio.: nobis aūt minime. Potuit for. qm hoc eſt fabuloſum: & iō dicit fortaſſe. Sed eſto q fuerit: tñ aliis hoc non eſt facile i illa ætate: quæ nō tm̄ roboris ingenii & ↄſilii hētvt deliberet & eligat certa rōne. illa. n. ętatis libidinib9 & affectib9 obnoxia eſt. Herculi vero potuit cōcedi a numine. cuius filius hēbat̄. potuit etiā ↄtingere illi cū eſſet rōne ſubnixus: & ad magna q̄dā & ardua natus. q aliis aſſeq nō eſt facile: voluptate. n. quæ eſt malū eſca facile corrumpimur. Iouis ſatu ædito: nato ex ſemine Iouis: qm filius fuit Iouis & Alcmene. Vñ inqt: Diuina q̄dā cā fuit: vt Hercules id vitæ inſtitutū eligeret: non bñficiū naturæ. Quos cuiq; viſum eſt: ſiue diſcurſu rōnis vt eligat̄ qs potiſſimū imitādus ſit: qm in ea ætate id quod maxie placet ſeqtur at ille debeat imitari Iouem ſupmū. Impellimur: deducimur: appetitu. Ad ſtu. voluntates & exercitationes. Inſtituta: mores & vitā quam ſibi inſtituerūt. Pleruq; aūt: ponit varia ſtudia & imitationes. Plerūq;: ſæpius. Imbuti: inſtructi. ībuere proprie eſt dare pmū saporē. Hora. Quo ſemel eſt imbuta recēs: ſeruabit odorē. Teſta diu. filii ībuunt̄ a parētibus & bonis & malis morib9 diſcāt inqt Pla. in. iii. de rep. imitari q̄ ↄueniētia illis fuerit: viriles. ſ. tēperatos pios liberos & hmōi. reliquos q̄ nā liberis indigna ſunt: omittāt: nec q̄cq̄ indecoꝝ aſſueſcāt imitarine ex hac imitatiōe p ſiles illis aliqñ fiāt. Nā hmōi imitationes ſi a pueritia ſerperēt lōgius ad mores naturāq; transferent. Nō igit̄ ↄcedem9 inqt eos q nobis curæ ſūt & viros bonos eē cupimus mulierē imitari ſiue iuuenē ſiue ſenē aut cōuitia in virū iu gerētē aut deū criminātē iactabūdū plurimū ac ſe felicē pdicātē: aut infelicitatibus gemitibus eiulatibus depſſam multoq; minus ęgrotātē parturiētē amantēue. Multitudinis: ppli: & id ſequunt̄: q impita multitudo iudicat. Maiori pti: qm pauci ſunt q virtutis ſplendorem agnoſcāt: & ea pleriq; iudicāt pulcherrima: q̄ non ſunt. Vñ phia paucis iudicibus ↄtēta eſt. Nōnulli tñ: q̄uis inqt difficile ſit in ea ętate honeſtā vitæ inſtitutū eligere & nonnulli ferant̄ iudicio impitę multitudinis: tñ nōnulli ſequuti ſunt rectā viā viuēdi aut bonitate naturę aut diſciplina tradita a parētibus. Ad hoc agēdū multū valet nā: cōſuetudo ēt: & doctrina. Optima. n. diſpoſitio naturę: multū ↄfert: & vere fortunat9 ille eſt q. nā ad ois bonas artes iſtituit̄: praua. n. diſpoſitio nō facile amittit doctrinā: q̄ aius excolit̄. Vñ dicebat. Ariſt. aſpectū a ↄtinēti aere lumen accipe. aium vero a diſciplinis liberalib9. Conſuetudo reqrit bonā educationem: qm multū intereſt ſic vel nō ſic a teneris conſueſcere & virtus moꝝ poſita eſt in cōſuetudine. Certe nō parū habet vtilitatis cōſuetudo q̄dā & familiaritas virtutū mētibus iuuenū aiſq; īfuſa: cū maxie ſoleāt inhærere & pene indebilia eē: q̄ in tenera ętate diſcunt̄: pp aioꝝ molitiē pfunde īſita. Vñ Leonidas pedagog9 q̄buſdā vitiis ībuit Alexādrū: quę ſemel affixā ſemp īhæſerūt. Opus eſt igit̄ bona diſpōne naturæ: optīe educatione & doctrinā: q̄ ſine morib9 nihil valet: imo gladius in manu furioſi. Illud aūt: dicit Ci. Raꝝ eē genus eoꝝ hoium: q pditi magnitudine ai & ingenii atq; eruditiōe habuerūt ſpaciū deliberādi. Illud eſt raꝝ: pauci admodū pñt reperiri. Præclara: optia & laudabili. Aut vtraq; re: ingenio & doctria. Spaciū de. q potuerūt deliberare & eligere genus vitæ: q ſeqrent̄. Potiſſimū: maxie & in primis. Q ui tur. vi. qđ genus vitę degēdę: & ↄſtituere finē ad quē tēdētes qeſcerent. ſed raro hoc accidit. vt idē pditus ſic magnitudine igenii: aut ornat9 doctrina & hēat ſpatiū deliberandi: qm ſolet tps añ pręterire q̄ id fieri ↄtingat. aliquibus tñ datū eſt. In q̄ deli. pręcipit qđ agēdū ſit in ipſa deliberatiōe: vt. ſ. qſq; accōmodet ↄſiliū ad ſuā naturā: & id gen9 viuēdi deligat qđ ipſius nā nō reſpuit. Oē cōſi. ois deliberationis rō. Reuocādū accommodādū: id deliberandū eſt qđ natura vt appetere. quiſq;. n. id gen9 vitę debet eligere: ad qđ eſt aptus natura.

FRA. MAT. [C] DVAS vias: aliter dicit Xenophon quē hac in re ſequit̄ Ci. ſcri. n. duas mulieres ſe dāti i ſolitudine. Herculi obſeruatas eſſe quarum altera formoſa ſed laſciua & mollis erat. Altera anus horrida & ſeuera. Illa qdē voluptates: hic vero labores ſpopōdit: ſed poſt labores: & picula glīa imortalē & hāc qdē Hercules ſecut9 eſt. Plerūq; aūt: vt plurimū inqt inſtituta parentū moreſq; ſeqmur & p oē vitæ tps ſeruamus. **Note.** Multitudinis iud. ii ambitioſi ſunt. & id tm̄modo facere curāt in vita: qđ placiturū multitudini ſit: vel quod vulgus maxie ſequit̄ & laudat. Maiori parti: videlicet quæ a maiore pte probant̄: ea faciūt: ſicuti peruſie multi: iuri ciuili & pontificio operā dant: qm eas artes vulgus pbat: & ad cōparādas diuitias aptiſſimas putat: id etiā parētum faciūt imitatione: q & ipſis legū ſtudii incubuere. Felicitate: vt temporum: quibus arte liberales & viguerūt ſępe: & ad nihilū redacte fuerūt: ſed eloquentia in primis quæ multos iacuit annos: & tpibus noſtris excitata aliquātulum eſt benignitate principū & ſęculi. Vñ ait Virg. Nati melioribus annis. **Virg.** Bonitate natu. ingenii vt Hom. Demoſthenes: Plato. Ari. & apud nos Virg. Ci. aliiq; pmulti: q bonitate naturæ moti ſtudiis ſuis operam dederāt: & illuſtres euaſerūt: rari aūt ſūt q bonitate naturæ ducant̄ ad artem aliquē liberalē. Nā vt Cicer. ait: quartus eſt gradus altiſſimus eoꝝ q natura boni inſapienteſq; gignūtur qbus a principio ineſt dicta rō cōſtanſq;: q̄ ſupra hoiem putanda deoq; tribuenda eſt. **Parētum diſciplina** Parentū diſciplina: nō eſt eius qđ ſupra dixit repetitio: nā de illis locut9 eſt q parētes poſt mortē imitant̄: nūc de iis dicit qui diſciplina parentū viā aliquā & rōne vitæ aggrediūtur: eorū. ſ. q diſciplinā hoc eſt rōne vię a parētibus ppoſitā ſuſcipiunt vt Aſcanius apud Virg. ab Aenea patre īſtituit̄ ſic: Diſce puer virtutē ex me verūq; laborē. Illud: rariſſimū. Illud genus rariſſimū eſſe dicit eoꝝ: q ineunte adoleſcētia, adeo excellēti ingenio & doctrina fuerūt: vt iā tūc mature deligere potuerint: qđ vitę genus ſequi vellē. Spaciū: nam cū excellenti eſſent ingenio & doctrina diu multūq; in tenera ætate conſiderare potuerūt: qđ inſtitutū ſequerentur.

In qua

Nam cum in oībus,q̄ agunť ex eo mō,quoq́ſq; natus eſt, vt ſupradictū eſt,quid deceat,exq̄rimus:tū in tota vita cōſtituenda multo eſt rei cura maior adhibenda, vt cōſtare in vita ꝑpetuitate poſſimus nobiſmetipſis, nec in vllo officio claudicare. Ad hāc aūt rōnem q̄m maximā vim natura habet fortuna proximā, vtriuſq; omni rō habenda eſt in deligendo genere vitæ: ſed naturę magis:multo enim & firmior eſt & cōſtantior ut fortuna nōnunq̄ tāq; ipſa mortalis cū imortali natura pugnare uideatur. Qui igitur ad naturæ ſuæ, non uitioſę genus,conſilium uitæ omne contulerit,

¶ In qua deli. &c.hoc ꝑceptū gñale eſt vt quorſūq; uiuendi rōnē hoies deligūt id ſemp reſpiciāt.Quid potiſſimum naturę ſuę cōueniat:q aliter fecerit is nunq̄ decoꝝ ſeruabit.

ASCĒ. ¶ AT q; ſup.dicit ipm ſedentē ibi.i.i ſolitudine:dubitaſſe ſecū diu:& multū cū.i.qñ qdē cerneret.i.aſpiceret duas vias vnā voluptatis:alteram virtutis. Vtrā.i.ſi ſic dicā quā illaꝝ duaꝝ melius eēt igredi:hoc.i.ſic ſe cum diſqrere potuit, fortaſſe contingere Herculi edito.i.exorto:& in lucē ꝓducto ſatu.i.ex ſemie Iouis. Nā idē ſup.pōt ꝯtingere nobis:qui imitamur ſupple eos quos tuiq;.ſup.noſtrū viſū ē ſup.bonū eſſe imitari:& ipellimus ad ſtudia & iſtituta.i.mores eoꝝ. Autē.p ſed uos imbuti plerūq; ꝑceptus parētū deducimus ad ꝯſuetudinē & morē eoꝝ. Alii ferūtur.i.trahūtur iuditio multitudis.i.ad id qd multis placere vł.Quā pro & exoptāt eā maxime q̄ videnť maiori pti pulcherrima. Nōnulli.i.aliq tñ ſiue quadā felicitate ſiue quadā bonitate naturæ:ſine diſciplina.i.eruditione parentū ſecuti ſunt rectā viam vitę. Albr ꝑ ſed illud genus eorū q ornatu aut magnitudine ingenii excellētes aut præclara eruditione:atq; doctrina:aut vtraq; re.ſ.& ingenio & doctrina habuerūt ſpatiū deliberādi quē curſum vitæ vellent potiſſimū ſeq ex maximā raꝝ i in qua deliberatione oē ꝯſiliū eſt reuocādū ad naturā cuiuſq; ſuā.i.ꝓpriā.

Herculis viſio ď vitæ gñe eligendo

PET. MAR. ¶ NAM cū:rō q̄re ꝯſiliū reuocādū ē.ad ipſam naturā.qm in oibus q̄ agunť ad ipſa nā decoꝝ q̄riť.& eo mō:quo qs natus eſt. ¶ Ex eo quo mō qſq; natus eſt:ſm ſuā ꝓpriā naturā. ¶ Quid de.qd ꝯueniat cuiuſq; naturę & moribus nā inſitis. ¶ Quę agunť:i ſingulis actionibus. ¶ Tum in to.vi.ſi inquit in ſingulis actionib⁹ naturā imitamur:vt ſeruet decorum: multo magis in ꝯſtituendo gñe vitę debemus naturā ſeq:vt vitę inſtitutū naturę ꝯueniat. ¶ Multo ma.cu.diligētius ꝯſiderādū eſt:cum volumus inſtituere vitā q̄ in ſingulis actionibus. ¶ Vt vita cōſti.cū volumus cōſtituere qd genus vitæ ſequamur:nā ſi in ſingulis actionibus q̄riť qd deceat:multo magis debem⁹ q̄rere & cōſiderare qd natura velit:& ad qd apta ſit. ¶ Cōſtare:cōſtātia ſeruare & pſeuerare in inſtituta vita:& nunq̄ nobiſipſis in actionibus diſcrepare.ſi aūt non eligiť genus vitæ accōmodatū ipſi naturæ:opus eſt ad alia diuertere & mutare ꝓpoſitū & inſtitutū vitæ:& ſi ꝯſtātia nō ſeruabiť:ſed claudicare ops in ipſis actionibus:cū nā rer pugnet. ¶ In vitę ppe.in tota vita. ¶ Claudicare:errare ſenſus eſt:illud genus vitæ debemus eligere:in quo duce nā ſeruemus decorū. ¶ Ad hanc aūt rōnē:deliberationē.ingt Cic. in deligendo gñe vitę debemus hēre rōnē naturę & fortunę: ſed potiſſimū naturæ:q̄ ſtabilis eſt.fortuna vero mutabilis & amica temeritati:vt ſi qs aptus ad muſicē ſit:& ad illam duce nā inclineť:tñ forte accidet vt pliim hēat ꝯtubernalem: a qua vł poſſe phiam cōmode pcipere:q̄uis ad ipſam nō ſit aptus:ſed oblata fortuna velit, phari:debet potius muſicen amplecti vt ſeruet decorum:qm poterit mutari fortuna & amitti phs.nā vero mutari non pōt:& ſic de ſilibus. Si hæc duo ꝯcurrāt fortuna & natura optabile eſt & ſūmo ſtudio enitendū:vt vtriuſq; muneribus fruamur. ¶ Ad hāc rōnē:genus vitę inſtituendū. ¶ Fortuna:q̄ aliqñ vocat nos ad aliqd vitæ inſtitutū:& vt honoribus inſeruiamus. Vñ dicit Sen. Sibi qſq; dat mores : miniſteria caſus aſſignat . ¶ Habenda eſt rō:conſideratio & reſpectus cum volumus eligere genus vitæ:qd ſequamur ꝯſtanter vſq; ad finē. ¶ Naturæ magis.ſ. hñda eſt rō:qm potius eā vitam eligere debemus ad quā ſumus apti natura:q̄ illa quę a fortuna offerť & ꝓponiť. ¶ Firmior:ſtabilior:qm natura nō mutatur:pōt tamen aliqua ex parte detorqueri:ſed repetunt ꝓpr ios qq; recurſus & ad ingeniū vnūqdq; redit ſuū. Vita vero ſm naturā iſtituta ſtabilior eſt. ¶ Cōſtantior:magis pſeuerans:vſq; ad finē. ¶ Fortuna mor.q̄ mutabilis eſt & tanq̄ res q̄dā mortalis qm nō durat: Ideo dixit Syllius: Breuis eſt magni fortuna fauoris:& ipſa natura imortalis eſt:qppe nō mutať. ¶ Qui igiť:cōdudit qd agendū ſit illi q oē conſiliū ad ꝓpriā naturā accōmodauit:& ad genus vitæ elegit:ad qď natura ferebať. ¶ Non vitioſæ:bñ diſpoſitæ: qm ſi natura vitioſa eſt:eniti debemus vt illam emendemus ratione:nec vita illa eligenda eſt quam ipſa natura vitioſa appetit.eſſet eni ꝯtra prudētiā.ſed corrigenda:vt de Socrate legiť. Nam cū Zopyr⁹ turpia quadā de Socrate per phyſionomiā dixiſſet: & ob id a multis: q Socratis integritatē cognoſcebāt derideretť. Nō errat Zopyrus dixit Socrates hmōi.n.nā eſſem niſi naturā pliā ſuperaſſem.

FRA. MAT. ¶ NAM cū in oībus &c. Argumētať a minori ad mai⁹.ſi ingt i ſingularis rebus gerendis vnuſquiſq; naturā ſuā ſeqť. Quāto magis in vniuerſo gñe vitę deligēdo hoc facere debet:qd.multo magis ac diligenti⁹. ¶ Quo qſq; na.ev.ita.n.decoꝝ ſeruať. Si qd facimus aut dicim⁹ ad naturā accōmodamus ſp. ¶ Supradictum eſt.id.ſ.maxie quēq; deceť:qď eſt cuiuſq; ſuuꝫ maxie. ¶ Tū:multo magis. ¶ In to.vi.nō.in quibuſdā actionibus tm. ¶ Cōſtare:cōuenire ꝯſentire. ¶ Claudicare:errare. Quiſquis naturā optimā ducem is errare nūq̄ pōt. ¶ Ad hāc &c. Dixit qd qſq; pro arbitrio ſuo facere ſoleat. Nūc de fortuna loqtur:hoc eſt de eo quod nō ſpōte nra facim⁹:& hoc p cōparationem ad naturā. Vtriuſq; naturæ & fortūę vim magnā dicit eſſe:ſed naturæ maiorē. Quāuis fortuna illi ſe obiiciat plerūq;:inſtabilior.n.eſt & mutať facile. Ex quo fit:vt viuendi rō ad naturā potius referēda ſit: & qcqd ſm eā delegerimus:in eo perſiſtamus. Niſi forte in deligendo errauerim⁹. Tunc.n.mutāda ſnīa ē:neq;.n.naturę nīę obſequendum eſt.vbi vitioſa fuerint. Quinetiā vires naturę metiri nos cōuenire aīt:vt ſi eos adequare nō poſſumus quos imitamur:id certe efficiamus qď poſſum⁹. In primis aūt cauendū ꝑcipit ne a parentū virtute & glia degeneremus. Qua nulla hęreditas pōt eſſe ꝑclarior. Adoleſcendū quoq; & ſenū ſicut diuerſa eſt natura:ita & officia dicit eſſe diuerſa. Poſtremo de officiis diſſerit:q̄ fortuna reſpiciūt: ſicut ab initio ꝓpoſuit. Nā fortuna quoq; ad naturā redigēda eſt:q̄tenus fieri pōt:cum naturę repugnet.qd ſi natura ſuperior extiterit:ei obſequendū:& i eo qd ſemel elegerit pſiſtendū: Si vero natura fortunę ſuccubuerit:cędendū eſt fortunę:nec plus ſuſcipiendum naturę fortuna pmittat. Hæc ſunt q̄ nūc Ci.ꝑcipe itendit. ¶ Ad hanc rōnē:deligēdę vitę. ¶ Multo.n.firmior eſt &c.vtriuſq; rō hñda eſt: ſed naturæ magis. Quia ꝯſtātior eſt:fortuna.n.facile mutať. Hoc verū eſt:& late patet:videmus.n.nullo impetu fortunę:nullo aduerſo caſu poſſe quoſdam ab ea arte amoueri ad quam eos amplectendam natura deduxit: vt mercator q ſæpe naufragiū fecit:ad mercaturā tñ exercendam redit:& iteꝝ ſe mari cōmittit. Miles ſæpe victus & vulneratus diſcedere a militia vllo pacto neqt. Et ſic natura mortalis:cū illud relinq̄re nequeat qď ſemel ſuſcepit:vł imortalis:& cum fortuna pugnat. Quā imortalē & deā finxerūt hoīes. Cū tñ poti⁹ mortalis putanda ſit:qm a natura vinciť. ¶ Ipſa mor.fortuna q̄ cū ſit imortalis:naturā ſuā mutat:& mortalis efficiť:qm a natura ſupať mortali. ¶ Immortali na.q̄ hoc ipſo immortalis videť qm cum fortuna nōnunq̄ pugnat & vincit. Cū a naturali ꝓpoſito aliquē dimouere fortuna non pōt. Alii ſic legunt. Nōnunq̄ tñ ipſa imortalis.fortuna:de qua Iuuenalis ait. Nullum numen abeſt ſi ſit prudentia:ſed te nos facimus fortuna deā:cœloq; locamus. Cū mortalia natura pugnare videť. ¶ Qui igiť &c.qñ ingt oñdimus naturę vim maiorē

Fortuna

eſſe ꝙ fortunæ : ſi fortuna ſuperior non fuerit & quiſpiam vitæ genus naturæ ſuæ accõmodatum delegerit. In eo perſeueret & conſtans ſit: niſi forte in deligendo errauerit.

ASCE. ℂ NAM cum ſup. ita ſit ꝙ in oĩbus q̃ agunt. nos exgrim⁹ quid deceat (vt dictũ eſt) ex eo mõ qſqꝫ eſt natus. Tũ. i. tũc euidentius multo maior cura rei eſt adhibenda in tota vita cõſtituenda: id eſt in cõſtitutione totius vitæ vt poſſumus ꝯſtare. i. ꝯſtãtes & cõformes eẽ nobiſmetipſis in ꝑpetuitate. i. cõtinuatione vitæ: nec ſup. poſſumus claudicare ab ipſo. Aũt ꝑ ſed: q̃m nã hẽt maximã vim ad hanc rationem: & fortunã primã in magnitudine. ſ. rõ. i. ꝯſideratio vtriuſqꝫ. ſ. & naturæ & fortunæ eſt hñda oĩno in genere vitę deligendo. i. cũ delectu cõſtituẽdo. ſed, magis naturæ ſup. q̃ fortunę. Enim ꝑ quia ſup. natura eſt multo firmior et cõſtantior q̃ fortuna: ita ſup. vt fortuna ipſa videatur nonnunq̃. i. aliqñ mortalis. i. tanq̃ mortalis pugnare cum natura immortali. Igiť q cõtulerit oẽ conſilium vitæ ad genus naturę ſuę non vitioſę.

intollerabilis ad modũ iniuria exarſerit: vt neqꝫ rectũ neqꝫ honeſtũ ſit: neqꝫ fieri poſſit: vt non ſtatim alienatio diſiunctioqꝫ facienda ſit. ⁋ Magis decere: conuenire virtuti & viro graui atqꝫ cõſtant. Cõmutatio aũt: docet qd agendum ſit poſt cõmutationem vitę. ⁋ Generis: qualitate vitę & inſtituto in quo nõ poteramus decoꝝ ſeruare. ⁋ Bono conſilio: ne poſtea iterum relinq̃mus locũ pœnitentię. A liqs ad⁹ munera reip. obeunda ſe ꝯtulit: ſi ad ea nõ eſt aptus: ꝑedetentim ſe retrahere debet: & nõ ſtatim auolare: ꝙ eſt hoĩs imprudẽtis & quaſi furioſi. Iõ cũ mõ agenda ſunt oĩa: & eo conſilio vt non videamur leues. ⁋ Sed q̃m paulo añ: corrigit ꝑceptũ illud de parẽtũ imitatione: dicitqꝫ non eſſe imitãdos parentes in vitiis: ſed in bonis moribus & etiã non eſſe imitandos in eo a quo noſtra natura abhorret: quoniam ſeruari non poterit decorum. ⁋ Exceptum hoc in primis excipiamus.

Is conſtantiã teneat. Id. n. maxime decet, niſi forte ſe erraſſe intellexerit in deligẽdo gñe vitæ. Quod ſi acciderit (poteſt aũt accidere) faciẽda morũ inſtitutorũqꝫ mutatio eſt. Eã mutationem, ſi tpa adiuuabunt, facilius cõmodiuſqꝫ faciemus. Sin minus, ſenſĩ erit pedetẽtimqꝫ facienda: vt amicitias, q̃ minus delectent, & minus probent, magis decere cẽſent ſapientes ſenſim diſſuere, q̃ repente ꝑcidere. Cõmutato aũt genere vitæ, oĩ rõne curandũ eſt, vt id bono conſilio feciſſe videamur. Sed q̃m paulo ante dictũ ẽ imitãdos eſſe maiores, primũ illud exceptum ſit, ne vitia ſint imitãda.

PET. MAR. ℂ IS teneat conſtantiã: ꝑſeueret in inſtituto vitę: & ſit conſtans vſqꝫ ad finẽ. Conſtantia. n. virtus eſt q̃ ꝑſeuerat quo ad bonũ eſt id qđ ſequiť. Si aũt quodcũqꝫ fuerit ſiue bonũ ſiue malũ imitabiť: pertinacia diceť q̃m ꝑtendit in qđ vitio dãdũ eſt. nõ debemus igiť eſſe ꝑtinaces ſed cõſtantes in inſtituto vitæ: vt eatenus ꝓgrediamus: q̃tenus bonũ erit in inſtituto ꝑmanere. Si aliter euenerit mutatio prudenter facienda. ⁋ Id. n. maxĩe decet: vt ſeruet cõſtãtiã ſi vitæ inſtitutum accõmodatũ eſt ad naturã nõ vitioſam. Et qa ĩ deligendo genere vitæ aliqñ errať corrigit id qd concluſit dicens ſeruet cõſtãtia niſi ſenſerit ſe erraſſe in ipſa electione: ꝙ cum accidit: ꝑtinacia vti nõ debet: ſed inſtitutũ mutare: vt ſi nos ad ius ciuile cõtulimus & in eo ꝓficere nõ poſſumus aduerſante natura debemus ad alia diuertere in qbus poſſit ſeruari ꝙ deceat. ⁋ Si acciderit: vt intelligat ſe erraſſe in vita eligenda. ⁋ Moꝝ mutatio: mutandi ſunt mores: & inſtitutum vitæ iam cœptum: & ſic præſcribit modũ ſeruãdę ꝯſtãtię in vita degenda. ⁋ Si tpa: cõditiones tempoꝝ ad hoc inſtitutũ vitæ mutãdũ adiuuabunt: põt. n. accidere: vt tpis conditio & caſus aliqs faueat nobis ad mores mutandos exẽpli gřa: philoſopharis: ſed inepte: dubitas ne videaris leuis mutare inſtitutũ vitæ: accidet patriam calamitatibus vrgeri & ab hoſtib⁹ vexari: ſumenda ſunt arma & vitę inſtitutũ mutãdũ eſt. ad ꝙ agendũ tpis cõditio adiuuat. Das operã liberalib⁹ diſciplinis alicubi: natura id reſpuit: morienť domi parẽtes & ꝓpinqui: repetenda eſt patria: & res domeſtica curanda mutandaqꝫ vitæ inſtitutio. tꝑs & caſus id ſuadent. Vteris aliquo valde familiariter: putans bonũ virum eſſe: ſi arma cõtra patriã ſumpſerit: ab inſtituto vitæ diſcedas. tꝑs qꝫꝑe id vult. ⁋ Facilius: quãtũ ad laborẽ. ⁋ Cõmodius: ad noſtrũ cõmodum & vſum: ſed ſi tpis conditio nõ adiuuabit. ⁋ Senſim: paulatim: quãtum ad animũ. ⁋ Pedetẽtim: ad actionẽ.

Pedetentim Pedetentim dr quaſi ſuſpenſo pede & tento incedere: quaſi paulatim. paulatim: vt faciunt: cæci: qui ne offendat, pedetentim ambulãt. Proficiſciť qs Athenas: vt det operam mathematicis: qbus poſtq̃ auſpicium dederit: cognoſcet ſe ineptũ: nõ debet ex abrupto illã diſciplinã omittere ne videať leuis atqꝫ imprudens: ſed pedetentim ad alias diſciplinas ſe cõferret: ſi tñ conditio tpis ſuffragareť: vt. ſ. aliqua neceſſitate vrgẽte in patriã redire cogať: facilius & cõmodius vitæ inſtitutũ poterit mutare: & ꝓbat a ſiľi. Cenſent ſapientes: iudicant docti viri. in Lælio ait. erumpunt ſæpe vitii amicorũ in ipſos amicos: tum in alienos: quoꝝ tñ ad amicos redundet infamia. tales igiť amicitiæ ſunt remiſſiore vſu leuandæ: & vt Catonẽ dicere audiui: diſſuendæ ſunt niſi q̃dã

FRA. MAT. ℂ Id enim: conſtantiam tenere. Niſi forte ſe erraſſe intellexerit in deligendo genere vitæ. Nam licet ad naturã noſtrã referre oĩa debeamus in deligendo vitę genere ſi vitioſa ea fuerit: nõ ei parendum eſt. Exempli gratia ſi qs rem militarem amplectatur: idqꝫ vitio naturæ quę cupida eſt: induct⁹ faciat. Cum poſtea intelligit cur fecerit: debet relicta militia aliis ſtudiis hęrere quæ vitium animi tollat poti⁹ q̃ augeant. ⁋ Põt aũt accidere: Tempus. n. ineuntis adoleſcentiæ non eſt aptum deliberationi: cum ea ętas in voluptates prona maxime ſit: & perſpicere quæ optima ſunt, nequeat: ⁋ Facienda: moꝝ inſtitutorũqꝫ mutatio eſt. Quãtum ad modum viuendi: & quãtum ad ꝓpoſitũ. ⁋ Eã igiť mutationẽ: ſi tpa adiuuabunt facilius cõmodiuſqꝫ faciemus. Cõmodi⁹ fiet mutatio inſtituti generis vitæ. ⁋ Si eam tẽpera adiuuabunt: vt ſi ad ſtudia literarũ ſe cõferunt. Cum incipiunt in pretio literę eſſe magis ac magis: ſi rem militarẽ ſequantur belloꝝ tpe. ⁋ Quibus & gloriã cõparare poſſent: & vtilitatem: ac minime leuitatis reprehendi: q̃m belloꝝ tempore inſtitutum vitæ mutant: quod autẽ mutari ſoleant mores & fortuna: licet apud Valerium Maximũ diſcere: apud quem titulus eſt de mutatione moꝝ & fortunæ. ⁋ Senſim erit, pedetentimqꝫ facienda: paulatim ne leuitate moti videamur ſi id de repente: & quaſi vno impetu faciamus. ⁋ Vt amicitias quæ minus delectent: exemplo oſtendit q̃no hęc mutatio facienda ſit. Nam ipſe in Lælio ꝑcipit amicitias quæ non placent, diſſuendas eſſe: non frangendas: ne ſi cito ab amico diſcedamus: erraſſe in deligẽdo videamur. ⁋ Senſim diſſuere: q̃ repente pręcidere: paulatim: vt vix ſentiať. ⁋ Pedetentim: gradatim. ⁋ Bono conſilio feciſſe videamur: non leuitate ducti. ⁋ Sed q̃m pauloante dictum eſt imitãdos eẽ maiores: primum illud exceptum ſit ne vitia ſint imitãda: dixit ſequendum eſſe naturam quæ vim habet ſtabiliorem: ſi ea fortunam ſuperauerit. Nunc dicit quid facere nos conuenint: ſi fortuna ſuperauit naturam. Et primum minime imitandos maiores dicit. ſi fuerint vitioſi. Deinde cedendũ eſſe fortunæ: ſi ea non fert vt maiores noſtros imitemur.

ℂ IS teneat conſtantiam. i. perſeueret in eo. Enim pro qa: id decet maxime niſi intellexerit forte ſe erraſſe in genere vitæ deligendo. i. diſquerendo. Quod. ſ. erraſſe ſi acciderit (põt aũt accidere) tunc. ſup. mutatio moꝝ & inſtitutoꝝ eſt facienda. Igiť nos faciemus eam cõmutationem facilius: & cõmodius: ſi tẽpora. i. opportunitates tempoꝝ adiuuabũt. Sin minus. i. ſed ſi non ſup. adiuuabunt ipſa cõmutatio erit facienda ſenſim. i. paulatim: ita ꝙ ſentiri poteſt: & pedetentim. i. quaſi per ſingulos paſſus pedem tenendo. Vt. i. queãdmodũ ſapientes cenſent. i. iudicant decere magis diſſuere. i. diſſoluere ſenſim. i. paulatim quaſi ſingula fila diſiungendo: q̃

ASCE.

Genus vitæ electũ perpetuo tenetur firmum

do: ꝙ præcipere repente amicitias quæ magis delectent & minus pbent .i. approbent. Ad̃e ꝑ ſed genere vitę commu/tatio .i. poſtꝗ̃ genus vitæ cõmutatũ eſt: curandum eſt omni rõne vt videamur feciſſe id bono cõſilio. Sed qm̃ dictũ eſt paulo ante: maiores eſſe imitandos: illud ſit primum exce/ptum ab illa generalitate: ne vitia .ſ. parẽtum ſint imitãda.

quat: neq. n. ipſis neq ciuitati id cõducit. filiis nõ auri: ſed pudoris multum ops relinquere: diuites aũt ualde ſimulq probos eſſe impoſibile eſt: dico aũt diuites ut multi exiſti/mant aſſerentes eos eſſe diuites qui pauci e multis pecunias plurimas poſſident quas ẽt poſſet malus quiſq poſſidere: fieri vero non põt vt diuitiis aliqs ſimul pręſtet & pbitate. Cætera oia dicebat Heſio/dus non magis poſſidentiũ ſunt ꝗ̃ cuiuſq vt in talario ludo huc & illuc trãſeuntia ſola virtus et viuenti & mor tuo ſtabilis eſt & firma poſeſ ſio. Solon dicebat. Non per/mutabimus cum virtute di/uitias: quoniã virtus firma di uitiæ vero alias alius poſſi/det. Iſocrates Nicodemum ſic ammonet. Stude pulchram gloriã potius ꝗ̃ magnas diui tias relinquere filiis, hæc ꝙp/pe mortales ſunt: illa vero immortalis: gloria pecuniis ñ emit. ſed ab excellentibus poſſidet ingenii. ſ Cui glo riæ & ſplendori nominis pa terni afferre dedecus. ſ Et quoniã officia: facit tranſitionem & cuiq ætati propriũ munus aſſignat. ſ Diſparibus: diuer ſis. ſ Aliquid etiam: vt de aliis rebus diſputatũ eſt. ſ Diſtin/ctione: diuiſione & diuerſitate ætatum.

PET. MAR.

DEINDE: hęc eſt altera exceptio. ſ Si natura non fe/ret: non patieť: & aliena pe/nitus erit a tali imitatione. & affert exẽplum alii Afri/cani maioris qui ꝑpter ma/lam ualetudinẽ nõ potuit in rebus bellicis patrẽ imitari: quibus maior Africanus vel maxime claruit. Hic cũ eſſet ualetudinarius: Scipionem filiũ Pauli Aemilii ſibi ado/ptauit: q cognominatus eſt Africanus minor: cuius aui per adoptionem maior di/ctus eſt. vñ Cato apud eun/dem loquens de Carthagi/ne, ſic Scipionẽ Aemilianum alloquit: Quã pal maximo tales dii tibi reſeruerint aui tui reliquias conſequare: idest Africani maioris: qui Carthaginẽ tributariã fecit. quã po/ſtea eius nepos per adoptionem filii euertit & cineres in ca/pitoliũ retulit: & alibi dicit idẽq̃ fuit imbecillis. P. Africa ni filius: is q te adoptauit qua tenuit aut nulla potius vale/tudine: qd̃ niſi ita fuiſſet: alterum ille extitiſſet lumen ciuita tis. Et in bruto dicit Cic. ipſum Scipionem accepimus non fuiſſe infantẽ. filius quidẽ eius is: qui minorẽ hũc Scipionẽ a Paulo adoptauit ſi corpore valuiſſet in primis habitus eſ ſe diſertus. ſ Hunc Pau. na. Scipionẽ filium. Pauli Aemilii Macedonici. ſ Pri: Africano maiori clariſſimo imperatori. ſ Fuerat ſui: Publii Scipionis patris ſui. qui cõſul Hãnibali deſcẽdẽti ex alpibus occurrit: & ad Ticinũ pugnauit: quem vulneratũ filius Scipio tunc adoleſcẽs q poſtea maior Afri canus appellatus eſt humeris in caſtra retulit. Hic Scipio vt dictũ eſt: vna cum fratre Cneo in Hiſpania occubuit: & duo fulmina belli ſunt appellati: huius. P. Scipionis filius fuit African⁹ maior: Cnei autem filius fuit Scipio Naſica. Africanus igiť potuit imitari patrẽ ſuũ in laude bellica: ſed uero filius valetudinarius imitari nõ potuit: ergo cũ natu/ra nõ patiť elaborãdum nõ eſt: i. qm̃ fruſtra ſit & citra deco rũ. Si igiť: pcipit Cic. qd̃ illi agẽdũ ſit qui propter imbecil/litatem corporis obire non põt munera grauiora: & agere cauſas forenſes: quæ bona latera & beata vocem requirũt: Debet inquit habere alias virtutes & in ipſis adeo clarere: vt id qđ preſtare nõ põt ꝑpter valetudinẽ ſuã multũ ab eo requirať. ſ Defenſitare: in iudicio alios ſæpe defendere: & tractare genus iudiciale: qd̃ maximã vim requirit. ſ Concio/nibus tenere populũ: verſari in gñe deliberatiuo: & ſuaſo/riis orõnibus vti. & mouere populũ ad quoſcumq affectus pro ſalute cõi. & ſua eloquẽtia pſuadere ea quę ſint e repu. quod eſt officiũ vehemẽtis oratoris & ſic duo genera diffi/ciliora accepit: iudiciale & deliberatiuum. ſ Id qđ deſit: qđ non põt pſtare. ſ Optima aũt: dicit qd ſit optimũ: qđ relin/quit filiis imitãdum a parẽtibus. Gloria inq̃ eſt rerũ geſta/rum & virtutis: quam filii bñ iſtituti ſuſtinere & illuſtrare debent. Vñ illi maxime vituperandi ſunt: qui voluptatibus immerſi a maioribus ſuis degenerãt. Interrogatus Pla. quę nã filiis cõparanda: & relinquẽda eſſent? Rñdit ea quæ nõ grãdinem: nõ vim: nõ ipſum denique Iouẽ extimeſceret. Et ſuis diſcipulis dicere ſolebat: Ocio labores anteponite: ni/ſi rubiginẽ ſplendori pſtare putatis? Idem i epitaphio ſic ait vt dictum eſt gloria parẽtum eſt natis clarus magnificuſq theſaurus: & in. v. de legibus ſic ſcribit. Nemo liberorũ gra/tia cumulandis pecuniis incumbat vt ditiſſimos eos relin.

deinde ſi natura non feret, vt quædã imitari poſſint, vt ſupioris Africani filius, q hunc Paulo natũ adopta uit, ꝑpter infirmitatẽ valetudinis nõ tam potuit patri ſimilis eſſe ꝗ̃ ille fuerat ſui. Si igitur non poterit, ſiue cauſas defenſitare, ſiue populum cõcionibus tenere, ſiue bellã gerere, illa tñ preſtare debebit, quę erunt in ipſius poteſtate, iuſtitiã, fidẽ, liberalitatem, modeſtiã tẽ perãtiam, quominus ab eo id quod deſit, requiratur. Optima autem hæreditas à patribus traditur liberis, omniq patrimonio prẽſtãtior, gloria virtutis, rerũq geſtarum: cui dedecori eſſe nefas & vitium iudicãdũ eſt. Et quoniã officia non eadem diſparibus ætatibus tribuuntur: aliaq ſunt iuuenum, alia ſeniorum, ali quid etiam de hac diſtinctione dicendum eſt.

FRA. MAT. Filiũ genuit valetudinariũ

VT ſuperioris filius Africani: qui hũc Paulo natũ ado/ptauit: propter infirmitatem valetudinis nõ tam potuit pa tri ſimilis eſſe ꝗ̃ ille fuerat ſui. Is filium genuit valetudina/rium & adeo imbellem corpore: vt vtilis eſſe gerendæ & adminiſtrandæ reip. non poſſent. Nõ tentauit igitur quod aſſequi nõ poterat. Sed pauli Aemi. filium adoptauit qui eam deleuit vrbem ꝗ̃ tributariã auus populo Ro. fecerat. ſ Patri: Scipioni ſuperiori. ſ Sui, Cnei. Scip. ſ Si igitur &c. Si hæc facere ꝑpter imbecillitatem non poterit. faciet ſaltẽ quæ poterit. ſ In ip. po. quæ nulla vis fortunę adimere poſ ſit. Nam bona animi auferre homini fortuna non põt. quæ ſunt hæc iuſtitia, fortitudo, temperantia, modeſtia. ſ Quo minus &c. qui. n. facit quod põt nõ impellitur ad ea quę nõ põt: nemo. n. agit ꝗ̃ ſupra ſuas vires ſunt. ſ Optima aũt &c. præcipit ne a virtute parẽtum noſtrorum degeneremus: quia nulla hæreditas hac eſt prẽſtantior, ex quo ſequitur vt eam ampleſti: & imitari debeamus. ſ Optima hæreditas: imi/tandi ergo ſunt parentes ſiquam virtutẽ habuerint. qm̃ eſt optima hæreditas. ſ Cui dede. eſſe: illi parentũ gloriæ de/decori ſunt qui ab ea degenerãtur. ſ Et qm̃ &c. Nunc de of/ficiis ætatũ præcipit ſingularũ. ſ Diſtinctione: diuerſitate: diſia. Vt. n. diuerſæ ſunt ætates ita earum diuerſa officia.

ASCE. Quid in maioribus imitandum

DEinde ſi natura nõ fieret. i. patieť: vt quãdam poſſint imitari. vt. i. quẽadmodũ filius ſuperioris. i. maioris & prio ris Africani (qui. ſ. maior Africanus adoptauit. i. iure ado/ptionis ſibi filium cõſtituit: hunc. ſ. Africanũ minorem na/tum. i. procreatũ Paulo. ſ. Aemilio) tam. i. tñ nõ potuit eẽ ſimilis patri propter infirmitatem valetudinis: qa raro ſa/nus erat ꝗ̃. i. quãtum ille. ſ. Africanus maior eſſe ſimilis fui ſupple patris. Si igiť non poterit: vt patet: ſupple ſiue de/fenſitare. i. aſſidue in iudicio defendere cauſas: ſiue tenere populum cõcionibus. i. per cõciones ſiue gerere bella: debe/bit tñ præſtare illa quę erunt in poteſtate ipſius. ſ. iuſtitiam, fidem, liberalitatẽ, modeſtiã, temperantiã: quo minus. i. nõ id quod deſit requirať ab eo. A ſit pro ſed: optima hæredi/tas: traditť liberis a patribus: & pſtantior oi patrimonio. ſ. gloria virtutis & rerũ geſtarum: cui. ſ. gloria eſſe dedecori. i. vituperio iudicandũ eſt ne per has & vitium. Et quoniam non eadem. i. diſparia officia tribuuntur ætatibus diſpari bus: q pro & alia ſupple officia ſunt iuuenũ alia ſeniorum, dicendum eſt etiam aliquid de hac diſtinctione.

❡Adoleſcentis officia.

EST igitur, adoleſcentis, maiores natu vereri, ex hiſq; eligere optimos & pbatiſſimos, quorũ cõſilio atq; authoritate nitaſ. Ineũtis.n. ætatis inſitia ſenũ cõſtituenda & regenda prudentia eſt. Maxime aũt hęc ętas à libidini bus arcẽda eſt, exercẽdaq; in labore patientiaq; & ani mi & corporis: vt eoꝝ & in bellicis & ciuilib⁹ officiis, vigeat induſtria. Atq; etiam cum relaxare aío & dare ſe iucũditati vellent, caueant intẽperantiam, meminerint verecundię: quod erit facilius, ſi eiuſmodi quoq; rebus maiores natu intereſſe velint,

PET. MAR. EST igitur adoleſcẽtis: deſcribit nũc adoleſcẽtis offi/ cia: ❡Vereri: timere cum pudores ac reuerẽtia. Ariſt. li.ii. de re familiari tuẽda ſic pręcipit duplex eſt timo ris ſpẽs. vna qdẽ eſt cũ pudore ac verecũdia qua vtuntur ad parẽtes ſobrii filii, & compoſiti ciues ad benignos rectores. Altera vero eſt cũ inimicitia & odio vt ſerui ad dños: & ciuiũ ad tyrãnos. Pla. i. i. de legibus ſic ait. Metuimus ſępe numero exiſtimationẽ cum formidamus ne dicẽdo aut faciẽdo aliqd minus honeſtũ mali videamur, quẽ timorẽ nos imo oẽs vt arbitror pudorẽ appellamus. Igiẽ & legiſlator & q vis alius q pdeſſe hoib⁹ quoquomodo poſſit hunc timorẽ maxio honore colat voceſq; pudorẽ conſi/ dẽtiam vero huius cõtrariã noiet ipudẽtiã & maximũ priuatim & publice malum hoib⁹ arbitretur. ❡Maiores natu: ſeniores hoc in primis obſeruauerunt Lacedæmonii ex Lycurgi inſtitutis & legibus. Vñ ſcribit in Catone ma/ iore Lyſandrũ Lacedæmoniũ dicere ſolitũ: Lacedæmone eſſe honeſtiſſimũ domiciliũ ſenectutis nuſq̃.n.tm̃ tribuitur ætati nuſq̃ eſt ſenectus honoratior. Et apud Romanos in pręcio erat ſenectus: & multũ erat pcedere. iiii. annis. Pla. in. vii. de legibus ſic pcipit: decet autẽ iuuenẽ verberatum a ſeniore id ob ſenectutis reuerentiam patiẽter ferre ſic itaq; ſanciamus. Quilibet ſeniorem & re & verbo colat acſi. xx. annis maior eſt quaſi pſem ſi vir fuerit: aut mſem ſi mulier reuereaſ atq; adeo oĩbus ſemp abſtineat q̃ in ea ætate ſunt qua pcreare parereq; ipſum potuerit: natales deos veritus. ❡Optimo quãtũ in ſeipſos. i. virtute prędicos. ❡Probatiſſi/ mos. i. famã: & ſic auctoritatis plenos. ❡Cõſilio: hoc refer tur ad optimos: qm̃ optimi viri bñ cõſulunt: cũ ſint iuſtiſſi/ mi. ❡Auctoritate: hoc referẽ ad pbatiſſimos qm̃ apud oĩs iam hñt magnã auctoritatem q rebus geſtis & iuſtitia clari ſunt & pbati. ❡Nitaẽ: firmet ſe: qm̃ adoleſcẽtia lubrica eſt & plena affectuũ: iõ facile labiẽ: Vñ firmãda eſt cõſilio ſenũ in qbus ipſi affectus ſedati ſunt & compoſiti: & ineſt recta rõ. Nulla re inqt. Sene. magis aĩos honeſta induit: dubioſq; & in prauũ pclitues reuocat ad rectũ. quã bonoꝝ viroꝝ cõ uerſatio. ❡Ineũtis: incipiẽtis. ❡Inſitia: imprudẽtia. pruden/ tiam qppe hẽbere nõ põt: cũ nõ hẽat expientiã reꝝ. doctri/ nã hẽre poterit: q in ingenio cõſiſtit: ſed prudentia vſum rerũ reqrit: & iõ adoleſcens nõ põt eſſe prudẽs: doctus aũt eſſe põt. ❡Cõſtituẽda: diſponẽda & formãda ad virtutẽ. ❡Ma xime aũt: dat aliud pceptũ. Iuuena. ẽt dicit: Maxima debeẽ puero reuerẽtia. ❡Hæc ætas: adoleſcentia: quæ libidinibus æſtuat. Et Diogenes vidẽs adoleſcẽtem effœminari: nõ pu det dixit: deterius quã naturam ipſam de teipſo ſtatuere. Illa.n. te virũ fecit: tu te cogis mulierẽ fieri. Fit ẽt inqt Ari ſto. i. lib. de hiſtoria aialiũ loquẽs de pubertate: vt p id tps puelle cuſtodiri pcipue debeãt. maxĩe n. ad vſum rei vene/ reæ incitanẽ: cũ hæc incipiunt: & ad modũ puellę cõſbunt libidinioſiores: adoleſcunt & mares ſiue aliter a parte ſiue vtraq; minus cauerint: ppẽſiores eodẽ efficiunẽ. meatus.n. laxanẽ: reduntq; ad id corpus lubricũ & diſpoſitũ & ſimul volupeatis pterite memores deſiderio mouentur pręteritę cõtrectationis. Poſt annũ ter. vii. eſt mulierum pcreatio: ãn cõcipiũt qdẽ ſed impfecta & exigua pariunt. Pla. in. vii. de rep. ſic ait iuuenibus: cõueniũt multi maximiq; labores Xe nophon in. ii. cõmẽtarioꝝ ſic ait ſtudiũ & patientia bonaꝝ & honeſtarum reꝝ cã ſunt. Epicharmus dixit: dii oĩa nobis vendũt laboribus. Nihil eoꝝ quæ bona & honeſta ſunt dii hoibus ſine labore ac ſtudio pſtant. Si velis corpore ẽt for/ tis eſſe ſubiiciẽdum eſt aĩo corpus & exercẽdũ in laboribus atq; ſudoribus. ❡In la. qd faciebant in primis Lacedæmo/ nii: vt labor obduceret callũ dolori. ❡In bel. quãtũ ad labo res corporis. ❡Ciuilibus, officiis ad labores al. ❡Induſtria, ſtudioſus labor. ❡Atq; ẽt: dat pceptum qd ipſis adoleſcẽti bus faciũdum ſit: cũ laboribus defatigati aĩum relaxare vo luerint & iocari ſiue ludere. ❡Verecundiæ: pudoris q malis conatibus obſtat. Cũ Diogenes vidiſſet adoleſcentulum ru bore pfuſum pꝑter pudorẽ dixit, Confide fili: hmõi eſt virtutis color, caueãt intem/ pẽrãtiam, q̃ oium maloꝝ cã ẽ, & corrũpit prudentiã: ſine qua nõ põt intelligi vlla vir tus. ❡Eiuſmodi. quoq; quem admodũ i reb⁹ ſeriis. ❡Eiuſ modi re. iocis & ad aĩ rela/ xationẽ cõparatis. Oino in quit Pla. in legibus, inducen di ſũt ſeniores. vt ſeſe aliqñ vino exhilararent, qm̃ exhila/ rati ſine moleſtia intererunt ludis iuuenũ & pñtia ſua co ercebunt eoꝝ laſciuiam. Ma/ gna pars peccatoꝝ tollit inquit Seneca: ſi peccaturi teſtis aſ ſiſtit: & oĩa mala nobis ſolitudo perſuadet.

FRA. MAT. EST igiẽ &c. Adoleſcẽtes vereri ſeniores cõuenit: vere mur quos amamus. ❡Optimos: dignitate. ❡Proba/ tos vita & virtute. ❡Cõſilio & au. prudẽtia. n. pſtãt: q̃ eſt de ſingularib⁹. vt ait Ariſt. q̃ p expimẽtũ nobis inote/ ſcit. Iuue. aũt nõ eſt exptus: ſed ſenex. Lõgitudo.n. tpis ex/ perientiã facit. Et Oui. ait ſeris venit uſus ab armis. ❡Ineũ tis.n. ętã. rõ cur ſenũ cõſilio & auctoritate Iuue. vti debeat. ❡Inſitia: idem ait in Catone maiore. Temeritas eſt floren tis ętatis: prudẽtia ſenectutis virtus. Idẽ nihil aũt prudẽtia dulcius q̃ i vt cætera auferat certe affert ſenectus: & lib. de ſene. manẽt ingenia ſenibus. Et Ariſt. ait iuuenẽ nõ eſſe ido neũ: auditorẽ phiæ moralis: qm̃ affectus ſequitur: & inconti nens eſt. Senis itaq; cõſilio: & auctoritate regẽdus eſt. Sed optimi & pbatiſſimi. Nihil.n. differt ętate qs Iuuenis ſit an moribus. Nõ.n. in tpe eſt defectus: ſed in viuẽdo & pſequẽ do ſingula ſm aĩ pturbationẽ. A bono itaq; petẽdũ cõſiliũ ẽſt: qm̃ vt ait Ariſt. nõ eſt poſſibile prudentẽ eſſe quemq̃ niſi ſit bonus. ❡Maxime aũt &c. a libidinibus phibẽdos maxie adoleſcẽtes dicit: in quas pni plurimũ ſunt ſuo ruore ętatis: auerti aũt ab illis poſſe laboribus & eoꝝ tolerantia: q ve/ teres Romani & Lacedæmonii fecerũt. Qui i agris filios ſuos detinebãt & exercebãt: quo rubuſtiores eſſent & inte griores. Nã vt Cor. ait. Ignauia corpus hebetat. Labor fir/ mat: illa maturã ſenectutẽ: hic longã adoleſcẽtiam reddit. ❡Animi: vt oĩa toleret ęq; in eã ẽẽ diſciplina ſtatuitur æquo aĩo. ❡Bellicis ciuilibuſq;: domi foriſq;. ❡Atq; etiam cũ &c. & qm̃ illud occurrebat: nũqd interẽi ſemp eẽ debẽt la bori debẽt ingreſſatione vti: ita eñ, vt nõ ſit oino intẽpe/ rans: hoc eſt ne ſit effuſa voluptas: ſed remiſſa & cum mõ. ❡Meminerint verecũdię, hoc eſt ne ludũ aut iocũ exerceant illiberalẽ. ❡Verecũdię: modeſtię quædam quaſi cuſtos eſt: & propterea comes ſemper debet adoleſcenti eſſe. Cũq; erube ſcit adoleſcens bonũ ſignũ habeẽ. Ideo ait Teren. Erubuit: ſalua res eſt. ❡Quod erit facilius &c. vt ab intemperantia abſtineant, & verecũdiæ meminerint. Facile erit, ſi ſenum præſtantiã adeſſe patianẽ, non.n. audebat quicq̃ turpe, aut dicere aut facere. Nam vt Ouid. verba qs auderet corã ſene digna rubore dicere cenſuram longa ſenecta dabat.

ASC. EST igiẽ adoleſcẽtis &c. Deſcribit officia adoleſcẽtis. Et eſt ordo. Igiẽ, qa. ſ. diſpartiũ ętatũ officia deſcribe re cõſtitui. Eſt adoleſcẽtis. i. ptinet ad adoleſcẽtẽ: vere/ ri. i. cum veneratione timere maiores natu. i. ſeniores & eli gere ex his. ſ. maioribus optimos & pbatiſſimos: quoꝝ cõ ſilio atq; auctoritate nitaẽ. i. fulciaẽ & firmet ſe. Enim pro quia: inſitia. i. impitia: ætatis ineuntis. i. primæ: eſt cõſtituen da. i. diſponenda & formãda & regẽda. i. gubernãda prudẽ tia ſenum

Iuue.

Ariſto.

Cornelius

Teren.

tia ſenum. A utem pro ſed: hęc. i. a doleſcētis ętas eſt arcēda
maxime a libidine ad quā. ſ. pclíuior eſt: & exercenda eſt in
labores: & patientia. i. ſufferētia & animi & corporis: vt in
duſtria eorꝫ vigeat: & in bellicis & in ciuilibus officiis. Atq3
ētcū ipſi adoleſcētes volent relaxare animos: & dare ſe iu/
cūditati caueant intēperantiā: meminerint. i. ſint memores
verecūdiæ: qd. i. q̄ rem face/
re erit ipſis adoleſcētibus fa/
cilius ſi maiores natu volent
intereſſe: quam ideſt etiā hu/
iuſmodi. ſ. iucundis rebus &
recreatiuis.

PET. MAR. SEnibus aūt: Exequiť al/
terā partē ꝑpoſitionis:
& ponit officia ſenū: q
debēt abſtinere laborib⁹ cor
poris: & exercere animū: in/
mediū cōſulere: & prudentia
regere alios. arma. n. ſenectu
tis ſunt artes: exercitatiōeſq3
virtutū: debēt ſenes ꝯſilio &
auctoritate remp. gerere: &
iuuenes ad virtutē formare:
& illorꝫ affectibus modū im
ponere legibus & inſtitutis
inqt Cato apud eundem Ci.
Vacat ætas nr̄a muneribus
his uuæ pñt ſine viribus ſuſti
neri. Itaq3 nō mō qd nō poſ
ſumus: ſed nec quantū poſſu
mus quidē cogimur. Cōſilii ꝓfecto iuuenum: & guberna
tione reſpu. labefactanť. ſenū eſt hoc munus: operæ prætiū
erat quondā ſenatores videre Romanos: tantæ auctorita/
tis vt Cyneas Pyrrhi legatus: cum Romā veniſſet de pace
acturus. & illi ſenatus datus eſſet: rediens ad Pyrrhū dixit
ſenatū Romanū multorꝫ regū conſenſum ſibi viſum eſſe. Is
etiā reip. ꝓdeſt inqt Seneca qui iuuentutē exortatur: qui in
tanta bonorꝫ ꝑceptorū inopia uirtute inſtruat aios: qui ad
pecuniā: luxuriāq3 curſu ruentes prenſat ac retrahit. ⁊ Dan/
da opa: curandū eſt ipſis ſenibus. ⁊ Languori: quātū ad ani/
mum & cogitationē. Languor eſt torpor & inertia. ⁊ Deſi
diæq3: pigritiæ, cū diceret Diogeni: Senex es iam a labore
ceſſa. Quid. n. rñdit: ſi in ſtadio currerēt ad finem oporteret
curſum remittere: & nō magis intēdere? ⁊ Luxuria: quædā
ſupfluitas in oībus rebus & maxime venereis. ⁊ Si aūt: po
nit malū qd ſeqtur ex ſenū luxuria: & libidinū intēperātia.
⁊ Acceſſerit: adiuncta fuerit: ⁊ Concipit dedecus: qm̄ ſenex
luxurioſus & libidinoſus eſt infamis & aliis ꝓbet malū exē
plum. ⁊ Impudētiorē. i. facit vt ipſum adoleſcentem minus
pudeat peccare. cū videat exēpla ſenū. Ergo tale hoīes du/
plici pena digni ſunt. Plato. in. v. de legibus ſic ait. Sapiens
legūlator ſenioribus ꝑcipiet vt ſint corā iunioribus verecun
di ac ſummope caueant neq3 iuuenū eos aut videat, aut au/
diat agētes turpe aliqd vel loquētes. nā vbi ſenes minus pu
dici ſunt neceſſe eſt ibi iuuenes impudentiſſimos eſſe.

AC ne illud qdē. Nūc præcipit qd agendū his ſit: qui
ſunt i aliquo magiſtratu. qd priuatis: qd ciuib⁹: qd
peregrinis. ⁊ Magiſtratuū: eorū qui ſunt i magiſtatu.
Priuatorū: ſine magiſtratu. Magiſtrate inqt Pompeius eſt
moderari. vñ magiſtri nō ſolū doctores artiū: ſed et pago/
rum: ſocietatū: vicorꝫ: collegiorū: & equitū dñr. quia oēs hi
magis cæteris pñt. vñ & magiſtratus. qui per impia poten/
tiores ſunt: q̄ priuati. Quę vox duabus ſignificationibus no
tatur. Nam aut pſonā ipſam demōſtrat, vt cū dicimus. Ma
giſtratus iuſſit. aut honorē, vt cū dť: Tito magiſtratus da/
tus eſt. ⁊ Eſt igiť: incipit aſſignare officia his qui ſunt in ma/
giſtratu. ⁊ Magiſtratus: illus: q publico munere fungiť & re
fert perſonā totius ciuitatis. Vñ opus eſt ſeruare decorꝫ: &
ita viuere: vt ciuitatis dignitas retineatur: nihilq3 facere qd
illam immineat. ⁊ Intelligere: animaduertere ſe eſſe pſonam

⁋ Officia ſenum.

SEnibus aūt labores corporis ſunt minuen
di, exercitationes animi ēt augendæ viden
tur: dādo vero opera, vt & amicos & iuuē/
tutem, & maxime rēp. conſilio & pruden/
tia q̄ plurimū adiuuent. Nihil aūt magis cauendū eſt
ſenectuti, q̄ ne languori deſidiæq3 ſe dedat. Luxuria
vero cum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima
eſt. Si aūt & libidinum intēperantia acceſſerit, duplex
malū eſt, quod & ipſa ſenectus concipit dedecus, & fa/
cit adoleſcentium impudētiorem intemperantiam.

⁋ Officia diuerſarum perſona rum conditionumq3.

AC ne illud quidem alienū eſt, de magiſtra/
tuum, de priuatorū ciuiū, de peregrinorum
officiis dicere. Eſt igiť proprium mun⁹ ma
giſtratus, intelligere ſe gerere perſonam ciuitatis, de/
bereq3 eius dignitatem & decus ſuſtinere, ſeruare le/
ges, iura deſcribere, & ea fidei ſuæ cōmiſſa meminiſſe.

public m ⁊ Eius ciuitatis dignitatē: & decus ſuſtinere: con
ſeruare & tueri: nec mouere leges ſed illas ſeruare & iura ſi
qua ſunt ciuitati neceſſaria deſcribere: & habere añ oculos
hæc eſſe cōmiſſa eius integritati fideiq3. Quoniā magiſtra
tus eſt cuſtos legū ac iuſtitiæ. Ad alium eſt inquit phs in. v.
Ethices, & in ſocietate iam ipſe magiſtratus conſiſtit, Plato
in. vi. de legibus agens de ele
ctione magiſtratum ſic præ
cipit: oportet: eos qui recte
magiſtratum accepturi ſunt
ab adoleſcētia probatos fuiſ
ſe tam ipſos q̄ ſuos vſque ad
ipſa electionem. Cuſtos aūt
legū is eligať qui nō paucio
res q̄ quinquaginta annos na/
tus ſit. Sacerdos autē ille eſt
cōprobandus qui integer ſit
atq3 legitimus. deinde a do/
mo q̄ maxime mūda: expers
quoq3 cædis omniūq3 hmōi
quæ aduerſus rem diuinā cō
mittuntur cuius & pater ma
terq3 ſimiliter vixerit. Quæ
ad ſacerdotū creationē atti/
nent deo committenda ſunt:
vt quēadmodum illi placet.
Ita diuina fortuna cui tribu
tum id ſortes ferat.

SEnibus aūt labores cor/ FRA. MAT.
poris ſūt minuēdi: exer
citationes animi etiā augendæ videnť: danda autē eſt opa:
vt & amicos & iuuentutē & maxime rēpu. De officiis ſenū
nunc loquiť. Et ꝑcipit ita labores corporis ſenibus minuen/
dos: ſicuti adoleſcētibus intēdendi ſunt. ⁊ Conſilio. & pru/
dentia quāplurimū adiuuent. Quæ ſenū ſunt. Nā creſcunt Senes
igenia ſenibus: ut vires corporis minuunť. ⁊ Exercitationes
animi ēt augendæ uidenť. Quod niſi fecerit ſenex cum ob
liuioſus fit: oīa elabenť & erit penitus inutilis. ⁊ Iuuentutē.
&c. quæ ad uirtutē & bene uiuendū ſenum monitis perdu
citur. ⁊ Languori: corporis ut nihil oino exerceať. ⁊ Deſi/
diæq3 ſe dedat: quæ eſt animi. Si nihil faciūt ſenes cū ſene/
ctus per ſe imbecillis ſit. Languore & deſidia multo imbe/
cillior reddiť. Luxuria uero cū oī ætati turpis tū ſenectuti
fœdiſſima eſt. Nihil turpius eſſe poteſt ſene luxurioſo. Hoc Contra luxuriam
idem etiā in Lælio dicit Cicero. ⁊ Si autē &c. ratio cur lu/
xuria ſit ſeni fœdiſſima quoniā duplex malum ſit. Quia nō
ſolum ſibiipſi dedecori eſt: uerūetiam malum præbet exem
plum adoleſcentibus: & proniores ad libidinē reddit. exiſti
mant enim licere ſibi quę ſenex facit. Quicqd autem exem
plo fit: id iure fieri putant: & aliqd ſemper atq3 adeo multa
addunt atq3 afferunt de ſuo: ut Cice. ait.

AC ne illud quidem &c. In oibus de quibus dicturus
eſt fortuna cōſideratur. Nam priuatū eſſe: & magi/
ſtratum cōditionis ſunt, quę ſpectat ad fortunā, prę
cepit autē prius qualis eſſe magiſtratus debeat. ⁊ Perſonam
ciuitatis: nam magiſtratus publica eſt perſona & rempu. re
preſentat cuius ipſe princeps eſt. Et qui magiſtratum lædit
reus eſt lęſæ maieſtatis. ⁊ Leges, non ſinere eas tolli, aut vio
lari. ⁊ Iura deſcribere: legē aliquā ferre pro vtilitate reipu. ſi
opus fuerit & neceſſitas poſtularit.

SEnibus aūt labores. Deſcribit officium ſenū. Ordo aūt ASCē.
verborū eſt. Autē ꝓ ſed: labores corporis ſunt minuen Senes laborem
di ſenibus: exercitationes animi videnť etiā augendæ, & lãguorē vitent
vero pro ſed opera eſt danda, ideſt diligētia adhibenda, vt
adiuuent quāplurimū, ideſt valde multum: conſilio & pru/
dentia & ideſt pariter amicos, & iuuentutē, ideſt ipſos iuue
nes, & maxime. ideſt potiſſimū rempublicam. Autē ꝓ ſed,
nihil eſt magis cauendum ſenectuti, ideſt ætati ſenili q̄ ne
dedat ſe languori, ideſt ignauiæ: & corpori & deſidiæ. Ve
ro pro ſed pro. Cum ſup. ita ſit q3 luxuria ſit turpis omni

ætati:tum:ideſt tunc multo verius eſt fœdiſſima ſenectuti. Autem pro ſe d:ſi intemperantia libidinũ &c.i.etiam acceſſerit ad luxuriam.ſ.quæ eſt nimis abundãs veſtiũ:aut victus: aut pomparũ:vſus tunc ſup.eſt duplex malũ: q.i.quia ipſa ſenectus concipit dedecus: & facit intẽperantiam adoleſcentium impudentiorem:ideſt magis impudentem.

¶Nihil eſt autem: dat generale præceptum de ipſo decoro Nihil eſt inquit qd magis hominem deceat: ꝙ in omni vita ſeruare conſtantiam.i.animi ſtabilitatem:hanc conſtantiam habere non poſſunt hi:qui affectibus ſeruiunt. ¶Conſtantiam.non mutare ꝓpoſitum vitæ & inſtitutũ:& non agere diſſimilia quæ inconſtantiam indicant.

AC ne illud quidẽ. Deſcribit diuerſarũ pſonarũ: ideſt qualitatũ conditionumq; officia magiſtratuum.ſ. & priuatorũ ciuium & peregrinorũ. Ordo eſt. Ac pro & ne illud quidẽ quod dicturus ſum eſt alienum.i.impertinens ad præſens opus.ſ.dicere de officiis magiſtratuũ.i. magiſtratum gerentium:quos vulgo officiarios vocant:de officiis ciuium priuatorum:de officiis peregrinorũ.i. externorum. Igitur primus munus.i.officium ſeu opus faciendũ magiſtratus: ideſt eius qui magiſtratum gerit:intelligere ſe gerere perſonam ciuitatis: & ſe debere ſuſtinere .i. conſeruare dignitatẽ & decus eius

Priuatũ aũt oportet ęquo & pari cum ciuibus iure viuere,neq; ſubmiſſum & abiectũ neq; ſe efferẽtẽ, tum in repu.ea uelle,quæ tranquilla & honeſta ſint. Talẽ enim & ſentire,& bonum ciuem dicere ſolemus. Peregrini autem,& incolæ officium eſt, nihil præter ſuũ negocium agere,nihil de alio inquirere,minimeq; in aliena eſſe rep.curioſum. Ita fere officia reperientur: cum quęretur qd deceat,& qd aptum ſit perſonis. tẽporibus,ętatibus. Nihil eſt aũt,quod tam deceat,ꝙ in oĩ re gerenda conſilioq; capiendo ſeruare conſtantiam.

¶Decorum quod in dictis conſiſtit & corporis motu.

SEd qm̃ decorũ illud in omnibus factis & dictis,in corporis deniq; motu & ſtatu cernitur,idq; poſitum eſt in tribus rebus:formoſitate,ordine,ornatu ad actionem apto difficilius erit ad eloquẽdũ. Sed ſatis erit facile intelligi.

SED qm̃ decorũ illud. Dixit hactenus de decoro qd in factis poſitũ eſt:iã dicit de decoro, quod in dictis motuq; corporis ꝯſiſtit. ¶Idq;,decorũ. ¶Formoſitate:pulchritudine de qua ꝑcipiet & ẽt ordine. ¶Ornatu ad actionẽ apto: qm̃ nõ oẽs actiones eundẽ ornatũ reqrunt qppe in concionibus eo ornatu debemus vti quẽ locus poſcit:aliter cum in cubiculo ſtudemus, cũ ſacris operamur. Igiť.ipſe ornatus debet accõmodari ad actionẽ & quia quodãmodo impoſſibile eſt pręſcribere quo ornatu in ſingulis actionibus vti debeamus:cũ hoc ſit prudentiæ relinquendum:quę ĩ quaq; re:quid deceat cognoſcit:iõ dicit difficilibus ad eloquendũ:ſed ſatis erit intelligi oia.n.agẽda ſunt ſ̃m tpis ꝯditionẽ. ¶Difficilibꝰ: ad eloquẽdũ.i.ꝑbentibus difficultatẽ exprimendi ſingula ꝙ his tribus cõtinenť: & finẽ nõ hñt.pſtq; optanť loco: & pſonis. difficile eſt inqt hoc decorũ poſitum in his tribus rebus explicare orone: & diiudicare qñ eſt & ꝑſcribere:qle in ſingulis rebus eſſe debeat:ſed ſatis erit:q intelligať in his tribus poſitum eſſe:de qbus præcepta dabit. Ari.in.ii.ethices ſic ait. Actiones & ea quæ ꝓſunt nullã hñt ſtabilitatẽ quẽadmodũ neq; ſalubria ipſa atq; cum talis ſit ſermo vniuerſalis:multo minus is ſermo certitudinis hẽt qui de ſingulis eſt,nã neq; ſub artẽ neq; ſub ꝑceptionẽ vllã cadunt ſed oportet ipſos agẽtes ea ſemper cõſiderare quæ ad tẽpus accommodantur.

ſcilicet ciuitatis ſeruare.i.conſeruare leges: deſcribere iura: & meminiſſe.i.memorem eſſe & cõſiderare ea.ſ.leges iura & cætera iam dicta eſſe cõmiſſa ſuæ fidei.

PET. MAR. ¶PRIVATVM autem:nunc de officio priuati hominis. ¶Aequo:iuſto. ¶Pari:ęquali:non debet ſe aliis pręferre: nec aliquid aſſumere prӕter ęquitatem. ¶Neq; ſubmiſſum: debet ita ſe gerere inter ciues inquit:vt eius dignitas poſcit tenereq; medium nec ſe nimium efferre ne videatur inſolẽs nec ſe ſubmittere vt videatur contemnendus nec aliquos in rep.tumultus excitare:ſed velle oia tranquilla: vt decet bonum ciuẽ. ¶Abiectum:negligentẽ ſuam dignitatẽ. ¶Talem.n.qui ita cum ſuis ciuibus viuit & in repu.bonus ciuis apppellať. ¶Peregrini autẽ nunc de officio peregrini:qui in ſua ciuitate nõ eſt. Hoſpes diciť amicus externus. & qui eſt in aliena ciuitate.incola diciť:qui in alterius regione habitat & in aliena ciuitate atq; rep. Accola diciť:qui ad locum habitat.vt accola fucini accola padi. Inquilinus dť in aliena domo conducta habitat. ¶Minime curioſum.i.vitioſe diligentem & negocioſum. Curioſus dť.qui ea inqrit & curat. quæ ad ſe non pertinet. Officioſus dť is qui eſt plenus officio. Vnde vinoſus mulieroſus moroſus ſignificanť copiam quãdam imodicã rei ſuper qua dť. Omnia.n.noia ſic declinata nimiũ ac pręter modũ ſignificant.vt vinoſus famoſus & ſimilia.ſed ingenioſus officioſus ſpecioſus laudãtur: qm̃ declinanť ab illis in quibus non eſt ille modus adhibendus. quippe ingeniũ officium diſciplina cõſilium victoria facundia & ſimilia:ſicut ipſe virtutũ amplitudines nullis finibus cohibenť:ſed quanto maiores:tanto laudabiliores ſunt: ſic illa amplitudine ſua magis laudanť. Illa vero ſunt in vitio: quæ ab illis formanť in qbꝰ oportet cõſtituere medium qď ſi tranſgrediť quis:vitium eſt:vt vinoſus.i.nimiũ vino deditus:quod eſt cõtra temperantiã: & ſic de ſimilibus auctor eſt Gellius. ¶Ita:modis ſupradictis. ¶Ferre:dixit: vt vitaret arrogantiã.i.cum quid conueniat perſonis:& quid vnicuiq; deceat:tũc reperiť officiũ: quod eſt actio cũ virtute. debemus igiť quærere qd cuiq; ꝯſentaneũ ſit: & ſic officiũ poterit aſſignari.curioſus inqt Plautus nemo eſt qui nõ ſit maleuolus. ¶Temporibus:qm̃ non cuiq; tẽpori oia conueniunt:& hæc tpis circumſtantia conſideranda eſt: & ẽt aliæ quæ ad officium inueniẽdũ maxime conducunt:ſunt enim vt dictum eſt quædam officia a circũſtãtiis. Vnde opus eſt conſiderare pſonas & ętates:ſi volumus inuenire officium.

FRA. MAT. ¶PRIuatũ aũt &c.ad priuati trãſit officia. Is aũt eſt priuatus:qui nullũ gerit magiſtratũ. ¶Aequo:ne plus cõmodi accipiat ꝙ cæteri ciues:nec plus incommodi. ¶Pari: vt nec excedat cæteros:nec illis concedat. ¶Submiſſum aio. Habitu:vt ad oia vilia repellatur. ¶Peregrini de officio pręcipit peregrini,qui in alienã cõmeat ciuitatẽ ſui negociis gratia. ¶Incola,q aliunde venit ad habitãdum, & incolendã ciuitatẽ. ¶Suũ: ꝓpriũ. ¶Itaq; fere &c.cõcludit Cic.dicẽs ſi quis hoc mõ officia ſeruabit:quid ſit decorũ intelliget. Et quid cuiq; pſonæ tẽpori. & ætati conueniat. ¶Perſonis pu.priuatis,peregrinis,ciuibus. ¶Tpibus pacis.belli.noctis, diei.ludorum,cõuiuii. ¶Aetatibus,ſenibus adoleſcẽtibus. ¶Nihil enim &c. Vere inqt officia reperienť,qa nihil eſt qď tam deceat ꝙ ſeruare in oi re conſtãtiam, hoc eſt ꝙ nõ diſcedere ab eo qď fieri debet ſ̃m decorũ:perſonæ, ætatũ, tẽporis. Nam cõſtantiã hic accipit pro ſtabilitate quadã, & obſeruatione in rebus cũ eas ſic agimus:vt agi eas cõuenit, & nõ diſcedimus ab offõ nro,ſed illud tuemur, p pſonã quã ſuſtinemus.

Incola & accola

Quid deceat poſſ firmum

SEd qm̃ decorũ &c. Dixit de decoro gñali: & pticularis ſ̃m naturã & aium. Nũc de corpis decore. Pręcipue incipit. & in tribus rebus poſitũ eẽ dicit formoſitate, ordine, ornatu. ¶Decorum il. &c. Qď gñale ẽ & latiſſime patet. ¶Motu:geſtu,inceſſu in qbus nõ minima ps decori ꝯſiſtit. Si geſtus, & inceſſus o is motus corpis fuerint moderati. ¶Statu cernitur. Stare eſt non moueri corpore, ſiue ſedeas.ſiue rectus conſiſtas. Differt autem quomodo ſedeas aut ſtes. Semper autem cauendum eſt ne inepte quippiam a nobis fiat. ¶Idque poſitum eſt & cætera. Motus:ſcilicet ſtatus corporis. ¶Formoſitate, pulchritudine, quam in

omni

In his autem tribus continetur cura etiam illa, vt probemur ab his, cũ quibus, & apud quos viuamus. His quoq; de rebus pauca dicantur.

¶ Decorum a verecundia.

PRincipio corporis noſtri magnam natura ipſa videtur habuiſſe rationẽ: quæ formam noſtram reliquãq; figuram, in qua eſſet ſpecies honeſta, eam poſuit in promptu. Quæ autem partes corporis ad naturę neceſſitatem, datæ aſpectum eſſent deformem habituræ atque formam, eas contexit atq; abdidit. Hanc naturæ tam diligentem fabricam imitata eſt hominum verecundia. Quæ enim natura occultauit, eadem omnes, qui ſana mente ſunt, remouent ab oculis, ipſique neceſſitati dant operam, vt quã occultiſſime pareant.

omni actione ſeruemus. ¶ Ordine: vt quicquid facimus ordine vtamur ¶ Et or. ad actionem apto difficilius ad eloquendum: ſed ſatis erit intelligi. ¶ Ad actionem. quia ſuus cuiuſq; actionis: ordo eſt: & ornatus. Nam alium ordinem atque ornatum conuiuium exigit: alium curia: alium forũ: alium priuata actio. Secundum actionem igitur: vel lætã, vel triſtem: vel publicam: vel priuatam adhiberi a nobis ordo i & ornatus debent. Quæ ſiquis exprimi vellet qualia omnino eſſe debeant: non facile eſſet. intelligere autem haud facile per ſe quiſq; poterit.

VSCĚ. ¶ A Vtem pro ſed: oportet priuatum ſup. ciuem. i. ſine magiſtratu viuentem uiuere æquo. i. æquali & pari iure cum ciuibus. i. conciuibus ſuis exiſtentem: neq; ſubmiſſum. i. ſuppeditum & abiectum: nec efferentem. i. extollentem ſeſe cũ. i. inſuper velle eam in rep. quæ ſint tranquilla & honeſta. Enim pro quia nos ſolemus ſentire & dicere talem eſſe bonum ciuem. Aut pro ſed, officium peregrini, i. deſt inquilini & incolæ. i. inhabitantis ciuitatem nõ ſuam, eſt nihil agere præter ſuum negocium, & nihil inquirere de alieno ſup. negocio, & eſſe minime curioſum in aliena rep. Itaq;. i. & ita officia reperientur uere, cum. i. deſt quãdo quæretur quid deceat & quid aptum ſit perſonis temporibus & ætatibus. Autem pro ſed, nihil eſt quod tam. i. tantum deceat, q̃: i. deſt quantum ſeruare conſtantiam i omni re gerenda, & in omni conſilio capiendo.

SEd quoniam. Deſcribit decorum quod conſiſtit in dictis & motu corporis. Ordo eſt. Sed quoniam illud decorum cernitur. i. conſpicit in omnibus factis & dictis dein ꝑ in motu & ſtatu corporis. Q ue pro &, quoniam id poſitum eſt in tribus rebus, in formoſitate. ordine, & ornatu apto ad actionem, ipſum ſupple decorum erit difficilius ad eloquendum, ideſt ut eloquenter exprimatur, ſed erit ſatis facile intelligi, ideſt ut intelligatur.

PET. MAR. ¶ In his tribus, formoſitate, ordine, ornatu. ¶ Vt probemur, laudemur, qm̃ nihil eſt agẽdum quod eos offendat, quibus cum viuimus, ut oſtendere pudenda & eas partes quas natura occultauit: & ſic Cic. deſcribit compoſitionem corporis humani. ut oſtendat hoiem debere eſſe uerecundum uolente natura, quæ p̃tes corporis ita diſpoſuit. ¶ His quoq;, quemadmodum dictum eſt, & dicenda erunt de quibuſdã, dicamus iquit ẽt aliqua de his: q̃ pertinent ad uerecũdiam, & quibus hoies mouenẽ, ut aliquem laudent, ut uituperent: & his abſolutis de pulchritudine diſputabit.

PRincipio, ponit humani corporis cõpõnẽ, ut oñdat habẽdam eſſe curam pudoris, duce natura & omnẽ actionẽ naturæ accommodari oportere. aliter enim decorum non ſeruatur. ¶ Principio: primum oium habuiſſe rationem, conſiderationem & reſpectum compoſitionis fabricæq;, normam quæ pudori conſuleret. quoniam ars omnis naturam ipſam quoad poteſt imitatur formam inquit Nonius integritatem ſpeciei eſſe voluit Cice. figuram i. qualitatem ipſius formæ quæ ſignificat cuiuſq; rei faciẽ. ¶ In promptu: in aperto ſ vt ab omnibus cernerentur. ¶ Honeſta, ſine turpitudine aliqua, quæ poſſet ſpectari ad neceſſitatem. quoniam partes illas obſcœnas mentulam anum vuluam opus eſt ſeruire neceſſitatibus naturalibus. ¶ Abdidit, occultauit, abdere eſt in intimis occultare. ¶ Deformẽ, turpem & inhoneſtum. ¶ Hanc fabricam. diligentem compoſitionem, quoniam ipſa natura ſubit rationem architecturæ. ¶ Verecundia, pudor, ut iacet & tegat: quod turpe eſt duce natura. ¶ Q uæ enim: probat quomodo verecundia imitata eſt fabricam naturæ. ¶ Qui ſana mente: qui non ſunt furioſi ſanitas animi dicitur cum eius iudicia: opiniones q; concordant. eaq; animi virtus eſt: quam temperantiã dicunt eſſe: alii obtemperantem temperantiæ præceptis. Inſania dicitur morbus animi. Sapientia vero eſt ſanitas mentis: eos iquit alibi ſanos intelligi neceſſe eſt, quorum mens motu quaſi morbo ꝑturbata nullo ſit: qui contra affecti ſunt. inſanos appellari neceſſe eſt. ¶ Remouẽt ab oculis: non patiũtur ab aliis cerni cum i habeant turpem aſpectum. ¶ Dãtq; operam: vt pareant. Student parere neceſſitati ipſius naturæ occulte: vt merere: onus egerere ventris i non pro palam: ſed occulte propter verecundiam. Plinius agens de vrina dicit Heſiodus iuxta obſtantia reddi ſuadet ne deũ aliquẽ nudatio offendat.

FRA. MAT. ¶ In his autem &c. Cũ alia vti debemus diligẽtia: in his tribus: tum præcipue hac: vt nos laudent: ii cum quibus & apud quos viuimus: aliter domi: aliter in repu. aliter foris: & militiæ: uiuendum eſt: aliter cum amicis: aliter cum alienis. ¶ Cum quibus: ſcilicet aſſidue viuimus: ut cum domeſticis ac familiaribus. ¶ Apud quos, vt apud ciues: collegas, principem. Cum quibus nobis quidem vſus eſt: non tamen aſſiduus. Aliud autem aliis placet.

PRincipio corporis noſtri &c. de decoro præceptur⁹ in tribus partibus ſeruando quas ſ poſuit: naturę exẽplum adducit & quemadmodum iquit natura ipſa, ſic corpora noſtra formauit, ut ordinem haberent atq; ornatum, ita nos in dictis, & factis, atq; omni actione noſtra in motu & ſtatu corporis conari debemus: vt formoſitatem ordinem & ornatum ſeruemus. ¶ Principio i ab initio dum humanum corpus natura condidit. ¶ Formam noſtrã oris: oculorum: narium: aurium in quibus qui que ſunt ſenſus rerum interpretes ac nuncii in arce mirifice facti & locati, ut alibi ait Cicero. ¶ In promptu: in aperto. ¶ Q uæ partes, uidelicet pudendæ. ¶ Ad neceſſitatem: ad eiiciendam ſuperflua. ¶ Aſpectus: a quibus homines aſpiciendis abhorrerent. ¶ Hanc naturæ & cætera. Q uod natura admouet id ſecuti homines ſunt. Q uę obſcœna ſunt, naura occultauit eadem, & qui ſana mente ſunt occultant, & ſi nominare oportet i propriis nominibus abſtinent & circum loquuntur. ¶ Fabricam i opificium, idem libro ſecundo de natura Deorum. Illa potius explicetur inquit incredibilis fabrica naturæ. ¶ Q ui ſana ſunt mente. Inſani enim vt uerecundia carent, ſic quæ natura occultauit facile aperiunt. ¶ Ipſique neceſſitati: vt meiendi, & egerendi quod vt fiat neceſſe eſt. *Natura occultauit quæ obſcura ſunt.*

¶ Autem pro ſed: cura etiam illa vt probemur ab his, cum quibus & apud quos viuamus cõtinetur. In his tribus. Pauca dicantur: quoq;, ideſt etiam de his rebus.

ASCĚ. PRincipio & cætera. Deſcribit ergo officiũ ex formoſitate: vnde verecundia naſcitur. Eſt ordo. Principio, ideſt ante omnia ipſa natura uidetur habuiſſe magnã rationem, & conſiderationem noſtri corporis i ideſt de noſtro corpore formando, quæ, ſcilicet natura poſuit in promptu, ideſt aperto propatulo & perſpicuo i eam noſtram formam: ideſt effigiem: & reliquam figuram, in qua eſſet ſpecies. i. inſpectio: aut imago quædam honeſta hoc eſt membra honeſta oculis intuentium optata obiecit. Eni pro quia: omnes qui ſunt ſana mente remouent ab oculis ea: q̃ natura occultauit, & dant operam vt. ſ. ea quæ na/

quarumq; partium corporis vſus ſunt neceſſarii, eas neque partes, neq; earum vſus ſuis nominibus appellant: quodque facere nō eſt turpe (modo occulte) id dicere obſcœnum eſt. Itaque nec actio rerum illarum aperta petulantia uacat, nec orationis obſcœnitas. Nec uero audiendi ſunt Cynici, aut ſi qui fuerunt ſtoici pene Cynici, qui reprehendunt, & irrident qđ ea, quæ turpia re non ſint, verbis flagitioſa dicamus. Illa autem, quæ turpia ſunt, noībus appellemus ſuis: latrocinari, fraudare, adulterari turpe eſt: ſed dicitur non obſcœne. Liberis dare operam re honeſtum eſt, nomine obſcœnum: pluraq; in eam ſentētiam ab eiſdem contra verecundiam diſputantur. Nos autem naturam ſequamur, & ab omni, quod abhorret ab ipſa oculorum auriumque approbatione, fugiamus,

tura occulauit: pareant.i.obediant ipſi neceſſitate naturæ: vt coire: & excrementa eiicere quā occultiſſime.i.valde occulte. Que pro &, neq; appellant ſuis.i.propriis nominibus eas partes corporis: neq; eorum vſus.

PET. MAR. ¶ QV Arumq; partium.i.illi q ſunt ſanæ mentis nō appellant propriis nominibus illas partes: quarum vſus naturæ ſunt neceſſarii. ¶ Neque uſus: quoniam pudor eſt dicere futui & ſimilia. ¶ Suis nominibus: apertis ſine aliquo pudore: quod nō fit ab illis qui e natura viuunt: prætextatis inquit Pōpeius nefas erat obſcœno verbo vti ideoq; prætextum appellabant ſermonem qui nihil obſcœnitatis haberet. ¶ Obſcœnum: turpe & contra hominis dignitatem & pudorem. ¶ Id; quod cum occulte fit: non eſt turpe: neceſſitas.n. naturæ hoc requirit. ſed ſi in aperto fieret turpiſſimum eſſet. ¶ Itaq;: concludit hanc partem: dicens apertam actionem dignam eſſe reprehenſione: & etiam verborum obſcœnitatem. petulans dicitur inuerecundus: laſciuus: libidinoſus & qui licentius omnia facit. Vnde Paris apud Ouidium: quoq; magis poſſem verbis petulantius vti. Non ſemel ebrietas eſt ſimulata mihi petulantia inquit Nonius dicta eſt a petēdo. Cic. de rep. lib. iiii. itaq; a petendo petulantia: a precando vel poſcendo procacitas nominata eſt. ¶ Obſcœnitas: turpitudo: ſi aliquis profiteatur & prædicet ſe turpia cōmiſiſſe. vnde virtus apud Xenophontem ſic voluptatem taxat. cum immortalis iis adus quidem proiecta es: a bonis vero hoibus ignominia affecta. Nunq̄ quod auditu dulciſſimū eſt tuam audiſti laudem. Nec quod ſuauiſſimum viſu tuum opus vidiſti. Plato in. iiii. de repu. ſic ait. Apparet itaq; o adimante quale cuiuſq; fuerit puerilis educationis initium talia fore etiam quæ ſequuntur. ¶ Nec vero: reprobat opinionem Cynicoꝝ & ſententiam: quæ oino verecundię inimica eſt. Cynica ſecta dicta eſt auctore Laertio i vita Anthiſtenis a Gymnaſio: quod Cynoſarges appellabat. Diogenes ſinopenſis fuit princeps Cynicorū. Sed Anthiſtenes videtur fuiſſe princeps ſtoicæ virilis ſecte. Cynicus dicitur, caninus; qm Cynici erant mordaces vt canes & allatratores vitiorum. Diogenes Cynicus dicebat uxores. cōes eſſe oportere. Nil eſſe iniquū ducens ex templo quippiam accipere: aut aliquod guſtare animal: ne iniuſtū quidem eſſe humanis veſci carnibus: idq; ex aliarū gentium conſuetudinibus liquere; atq; hæc recta ratione in omnibus & per oia eſſe dicens: & rogatus quidnam faciens canis vocaretur reſpondit: quia dantibus aliquid blandior, in eos vero qui nō dant ablatro. malos autem mordeo. Prandenti Diogeni in platea circunſtantes dicebant: canis canis. At ille: vos inqt canes eſtis: qui prandentem circunſtetiſtis. Lactantius lib. iii. ſic ſcribit: Nam quid loquar de Cynicis: quibus in propatulo coire cum coniugibus mos fuit. quid mirum ſi a canibus quorum naturam imitabantur vocabulū nomenq; traxerunt. ¶ Stoici pene Cynici: qm erant rigidi contemnentes omnia veteres Stoici & a Cynicis nihil fere differebant. ¶ Reprehendunt: alios philoſophos: qui habent curā honeſtatis in ipſis actionibus. ¶ Flagitioſa: obſcœna & turpia: quando ducuntur cum quadam obſcœnitate verborum. ¶ Latrocinari: obſidere vias & obſidentes opprimere. ¶ Fraudare: fraude decipere: ac cōmittere adulteriū. Adulterium ait Papinianus. xlviii. digeſtorum i nuptam cōmittitur. propter partum ex altero conceptum nomine compoſito, Stuprum uero in uirginē: atq; uiduam. ¶ Dicitur non

obſcœne: nemo reprehendit hæc verba tanquā turpia. dicebant Cynici cum rem turpem deteſtabilemq; ſignificent. ¶ Liberis dare operam: inire vxorem liberorum procreādorum cauſa. ¶ Re: ipſo actu. ¶ Nomine: cum dicitur. ¶ Nos autem: dat optimum præceptum: oſtendens quid circa talia ſit agendum: vt.ſ. omnia fugiamus; quę cum videntur ab aliis non laudantur, & cum audiuntur turpitudinem habent .i. cauere debemus ne turpia facere videamur: nec ea loqui debemus quæ aures aliorum offendant. ¶ Nos: qui ſpernimus ſectam Cynicam, & Stoicos veteres pene Cynicos. ¶ Naturam, quę nobis impoſuit verecundiā & corpus ita diſpoſuit, vt ſummam honeſtatis rationē videatur habuiſſe. ¶ Oculorum, quantum ad factum ipſum quod videtur. ¶ Aurium: ad verba obſcœna.i. vitare debem⁹ ea que aut viſu aut auditu poſſunt vituperari, vt dum ſtamus ſedemus, ingredimur accubam⁹ ſeruetur decorum, ſint enim motus corporis naturæ congruentes: ſunt etiam contra naturam. a quibus cauendum eſt: ne munus naturæ odiſſe videmur.

¶ QV Arumq; partiū &c. Adeo verecundi ſunt: q ſanæ mentis ſunt ut partes corporis: quaꝝ neceſſarii uſus ſunt: ne ſuis appellent noibus. ¶ Nec vero &c. contra Cynicos: & Stoicos pene Cynicos inuehitur. Anthiſtenes Athenienſis prior ſtoicā ſectam inchoauit. Dicti aūt ſunt Cynici vel a Gymnaſio qđ Cynoſarges appellabatur: vbi Antiſthenes differebat vel ἀπὸ τοῦ κυνός. Hoc eſt a cane: ſeu qa mordaces erāt Cynici: ſeu qa oia in propatulo faciebāt. ¶ Nā Diogenes Cynicus qui Anthiſtenem ſecutus eſt: oia ante oium oculos facere ſolebat, edebat, coibat: excernebat in aperto atq; hmōi ſe tuebatur concluſiūculis, Si prādere nihil mali eſt: neq; in foro prandere malū eſt. Non eſt aūt malū prādere. Nec in foro quidē prandere malū eſt. Cumq; ante ora oium iugiter operaretur: ut liceret: aiebat pfricato uentre a fame coquieſcere. ¶ Stoici pene Cynici: vt Ariſtippus q fuit aſſertor voluptatis & Zeno oēſq; pene ſtoici: qbus placuit ſuo q̄q; rem noie appellare. Sic.n. differebant nihil eſſe obſcœnum nihil turpe dictu. Nam ſi quod eſt i obſcœnitate flagitiū: id aut in re eſſe aut in uerbo: nihil eſſe tertiū. In re non eſſe multo minus in uerbis. Si.n. quod uerbo ſignificatur: id turpe non eſt: uerbū quod ſignificat turpe eſſe non poteſt: auctor Cic. lib. epiſtolaꝝ. ix. in epiſtola ad Pætum: ubi hæc apertius intelliguntur a ſtoicis diſputata. ¶ Re: operatione: ut egere, merere, rem habere cum uxore: re.n. turpia non ſunt. ¶ Illa aūt quæ ſunt turpia re: vt latrocinari & cętera quæ ſequuntur. Turpia.n. factu ſunt. ¶ Liberis dare operā. Exēplum eſt eoꝝ quæ re turpia non ſunt: & nomine obſcœna putantur: ut futuere: quod nomen: qm obſcœnum iudicamus non uſurpamus: ſed pro eo liberis operam dare dicim⁹.i. gignere filios. ¶ Abhorret: abominatur. ¶ Aurium: audiendo. ¶ Oculorum: uidendo.

Cynici Dioge.

Nihil eſſe obſcœnū, aut turpe dictu ſecundum ſtoicos

FRA. MAT.

¶ QV Arum partiū uſus ſunt neceſſarii. Que p & .i. obſcœnū dicere qđ nō eſt turpe facere: modo.i. dūmodo occulte ſup. fiat. Itaq;.i. & ita nec actio illarū rerum apta.i. ſi fiat apte uacat.i. uacua: & immunis eſt petulantia. Nec obſcœnitas ōonis taliū rerū uacat petulantia Vero pro ſed nec Cynici ſup. pħi dicti Cynici.i. canini turpitudine vitæ & mordaci obiectatione: aut ſi q.i. aliqui ſtoici fuerūt pene .i. q̄ſi Cynici ſunt audiēdi.i. approbādi q reprehēdūt & irrident: q nos dicamus ea flagitioſa uerbis q̄ non ſunt turpia re, Autem pro ſed: quia ſup. nos appellamus ſuis: ideſt pro-

ASCE.

Veruſta auctoritas

priis

priis nominibus illa quæ ſunt turpia ſuper.re. Latrocinari: fraudare: adulterari eſt turpe: ſed dicitur nõ obſcœne. Dare operam liberis.ſ. generandis eſt honeſtum re: obſcœnum nomine. Que pro & ĩ plura diſputantur ab eiſdem.ſ. Cynicis in eam ſententiam contra verecundiã: qua.ſ. contendũt quod turpe non eſt palam: & fieri & nominari poſſe.

Status, inceſſus, ſeſſio, accubatio, vultus, oculi, manuũ motus teneãt illud decorũ, quibus in rebus duo ſunt maxime fugiẽda, nequid effœminatum, aut molle, aut nequid durum, aut ruſticum ſit. Nec vero hiſtriõibus, oratoribuſq; concedendum eſt, vt his hæc apta ſint, nobis diſſoluta. Scœnicorum quidem mos tãtam habet veteris diſciplinę verecundiam: vt in ſcœna ſine ſubligaculo prodeat nemo. Verentur enim ne ſi quo caſu euenerit, vt corporis partes quędam aperiantur, aſpiciantur non decore. Noſtro quidem more cum parentibus puberes filii, cum ſoceris generi non lauantur. Retinenda eſt igitur huius generis verecundia, pręſertim natura ipſa magiſtra & duce.

PET. MAR. ❡ Teneant illud decorum: ne.ſ. aliquid faciant: q̃ oculos aliorum offendat. Temporibus noſtris hoc ſolũ perditi homines & impuri ex Cynicorũ dogmate imitantur: vt nullam habeant verecundiæ rationem & pudenda oſtendunt & in malis gloriantur. Vnum ſupereſt: vt palam ſcortentur & ritu ferarum quas viuunt in foro turpiter commiſceantur: qd̃ profecto erit, vt videre videor: adeo impudentiæ habenas monſtroſi concubitus artifices remiſerunt. Vir inquit philoſophus vxorem actu venereo cognoſcat plurima cum modeſtia & pudore. Quibus in rebus ponit ea quæ vitanda ſunt in his rebus quas dixit. ❡ Effœminatum: muliebre. ❡ Aut molle: parũ virile, molis cum refertur ad animum: vituperatur: cum vero ad res inanimatas, laudatur: vt molle opus.i. elegans & bene elaboratum cum ſumma laude opificis. Virgi. in. vi. excudent alii ſpirantia mollius æra.i. perfectius & elegantius. Mollis homo dicitur parum virilis. Effœminatum igitur erit quantum ad actionẽ: molle ad animum. ❡ Durum: aſperum, ineptum. ❡ Ruſticum: parum elegans & minime expolitum. ❡ Nec vero hiſtrionibus: inquit Cice. etiam hiſtrionibus & oratoribus non conceduntur geſtus indecori quod cum ita ſit multo minus conceduntur aliis: vt hæc quæ pertinent ad motum corporis. ❡ Sint apta: accommodẽtur & illis conueniant hoc inquit Cice. concedendum nõ eſt, quoniam quemadmodum nobis geſtus indecori non conueniunt, & impudentes ſic etiam ipſis hiſtrionibus & oratoribus. ❡ Nobis: qui non ſumus actores & ſcœnici. ❡ Diſſoluta: laſciua: inepta. minimeq; conuenientia. ❡ Scœnicorum quidem mos, probat quare impudentia & geſtus indecori etiam ſcœnicis non conceduntur: vt nobis multo minus concedi oſtendat. affert ergo morem prodeundi ĩ ſcœnam apud antiquos: quo maxima verecundiæ cura oſtenditur. ❡ Scœnicorum, eorum qui verſantur in ſcœnis & theatris vt pugiles & hiſtriones: mimi palæſtritæ athletę. ❡ Subligaculo: ſubligaculum erat indumentum ab vmblico vſq; ad genua: quo pudenda tegebantur, dicit etiam ſubligar. Iuuenalis. Et ſubligar acci: ab olympicis ludis originem habuit auctore Thucydide: quoniam athletæ & pugiles illic certantes primum ſubligaculo vſi ſunt. ❡ Veteris diſciplinę, antiquæ inſtitutionis & priſci ritus. ❡ Non decore, cum turpitudine vt offendant oculos ſpectatorum: & ſic explodãtur. ❡ Noſtro more: romano, quoniam nudare corpora romani a græcis acceperunt: qui in gymnaſiis pueros exercebant, vt eſſent ad bellicos labores & tumultus ꝓptiores. ❡ Gymnaſia. vt auctor eſt Plato libro quinto de repu. in quibus nudi exercerentur: principio a Cretenſibus deinde a Lacedæmoniis cœpta ſunt fieri. Thucydides libro primo ſic ſcribit. Primi Lacedæmonii corpora nudauerunt certaturi pro palam ſe exeuntes, oleoq; vnxerunt cum olim etiam in olympico certamine athletæ ſubligacula circum verenda habentes pugnarent. Romani autem inſtituerunt: vt filii non lauarentur in pubertate cum parentibus: nec generi cum ſoceris: Ennius dicebat: flagitii principium eſſe nudare inter ciues corpora: qui vt ſint ſicut fieri poſſ ede o pudici: ſolliciti tamen & a. xii ſunt, & eo magis q̃ e

ipſi continent & coherent. Plutar. in vita Catonis ſenioris dicit: Generos cum ſoceris balneum ingredi vitio dabant quoniam membrorum nudationem inſpectantibus illis cum decoro fieri non poſſe iudicarent. Poſtea cum a græcis romani nudare corpora didiciſſent: ipſi græcos, vt id cum vxoribus vſurparent in balneis docuerunt. Apud Lacedæmonios maximam pudoris curam habebant viri & vxores: non enim commiſcebantur: niſi noctu amoto lumine: vt auctor eſt Plutarchus. In hac noſtra temporum confuſione proh pudor non ſolum teſte lucerna ſed etiam admotis arbitris miſcentur: & filii qui naſcũtur nil aliud ſapiunt q̃ impudentiam. Cato ſenior præſente filio non aliter verborum turpitudine abſtinuit: q̃ ſi virgo veſtalis aſſuiſſet: & cum eo nũquam lauit. & ideo optimus adoleuit tam ſancta diſciplina inſtitutus ante patrem mortuus eſt: cuius mortem deplorat apud Ciceronem quo inquit nemo melior natus eſt: gener fuit Pauli æmilii filiam quippe illius nomine. Tertiam duxit vxorẽ Plato in. vi. de legibus dicit corpora eſſe nudãda quatenus honeſtus patitur pudor. duo inquit idem in primo de legibus victoriam parant aduerſus hoſtes quid animoſitas. aduerſus autem amicos turpis infamiæ timor: quapropter inquit & maxime, debemus confidere & maxime timere. Pli. volumine. xxxvi. ſic ait pudor Romani nominis ſæpe res perditas ſeruauit in pręliis. Filii puberes poſt. xiiii. annum: impuberes autem lauabantur, quoniam non cognoſcebant quid eſſe turpitudo. debemus igitur retinere verecundiam in his rebus: nec imitandi ſunt Cynici verecundiæ inimici maxime: cum ipſa natura ita velit, cui omnia officia coniuncta eſſe debent: nihil enim decet: quod eſt contra naturam. Vnde dicit Seneca: Virtus ſecundum naturam eſt. Vitia inimica & infeſta ſunt. puberes igitur ideſt adulti. & malitiæ iam capaces.

FRA. MAT. ❡ STatus &c. De ſtatu & motu corporis pręcipi & omni eius habitu: & quid in his ſeruãdum ſit: videlicet nequid effœminatũ aut molle: rurſus ne quid durũ aut ruſticum: ſiue in ſtatu: ſiue ĩ motu faciamus: hæ aũt partes oẽs ſunt vel ſtatus vel motus. ❡ Status: cũ ſtamus pedibus inixi. ❡ Inceſſus: modo velox cũ opus nõ ſit vti. ❡ Seſſio: qui ita ſedent vt mẽte genua contingant: aut nimiũ apertis & diuaricatis ſunt cruribus deformiter ſedent. ❡ Accubatio: menſæ accubamus: maxĩa aũt ratio habẽda eſt ne deformiter accubemus ne cubito aut vtraq; manu menſæ inhæreamus quod ruſtici faciunt. ❡ Vultus: tẽpori accõmodatus: ne ſimus vultu triſti in lætitia: & contra læto in mœrore: aut ne os torqueamus: aut frontẽ corrugemus: aut cõtractu ſimus ſuperciliis. Vul.' tpi accõmodatur. ❡ Oculi: mouere oculos nimia celeritate incõſtantiã ſignificat. ❡ Manuũ motus: quas importune quidã iactant in eum, cũ quo loquũtur reluciũt ad faciẽ ſuã in quo leuitas cognoſcit. ❡ Effœminatũ: vt incedẽdo fœminis ſimiles nõ ſimus. Quę (vt Plau. ait) gradu ambulãt teſtudineo. ❡ Molle: q̃ttũ ad cultũ corporis. ❡ Durũ: ne paſſu lõgiore incedant. ❡ Nec vero hiſtrionibus oratoribuſq; cõce. eſt. Argumẽtũ eſt a minori ad maius, ſi ĩ motu corporis: vt ſe exerceant minus & oratoribus ꝯcedit: idẽ facere q honeſte volũt viuere & dñt: phiberi nõ debẽt hiſtriões aũt & oratores maxĩe quidẽ circa geſtum corporis ſe exercent: ne inepti ſint in agendo: & oratores quidẽ multa de actione corporis præcipiũt: vt Cice. & Quintil. ❡ Hęc quę pertinent ad motũ & ſtatum corporis. ❡ Diſſoluta: nullo adhibito modo: nulla honeſta ratione ſeruata. ❡ Scœnicorum quidem. Rurſus arguit g

minori ad maius. Scœnici ſinquit actores tātam habent ra
tionem honeſtatis vt ſine ſubligaculo in ſcœnam non pro/
deant:ne dum ſe iactāt huc atq̧ illuc pudenda forte videā/
tur. Subligaculum:vt Marcellus ait:eſt quo pudendæ par/
Subligaculum
tes corporis teguntur:dictum quod ſubtus ligetur. Idem
Subligar
vocat & ſubligar. Iuuenalis: & ſubligar Acci. ❡ Noſtro qui
dem more. Romanum dicit
morem fuiſſe: vt in thermis
pubeſcentes filii cum patrib⁹ i
& generi cum ſoceris: non
lauarentur :ne partes puden/
das aperirent perſonæ: quas
inter ſe præcipue habere rō/
nem honeſtatis cōuenit.

ASCE.
Fæditas
Lunæ in
tactib⁹ &
geſtib⁹ ex
terioib⁹
ſeruanda

❡ NEC vero concedendū
eſt ab hiſtrionibus.i.actori/
bus fabularum & mimiſq̧ ꝑ
& oratoribus: vt hæc.i.hu/
iuſmodi motus:& geſtus cor
poris ſint apta.i.cōpoſita his
.ſ.hiſtrionibus & oratoribus
& diſſoluta nobis. Quidem
.i.certe mos ſcœnicorum.i.
agentium fabulas habet tan/
tam verecundiā veteris diſci/
plinę:vt nemo ꝓdeat.i.ꝓgrediatur in ſcœna ſine ſubligacu
lo.i.femorali quo pudenda ligabat. Enim pro quia, ipſi ſcœ/
nici verent.i.reformidant ne ſi euenerit: vt q̄dā partes cor/
poris pudendæ ſint:aperiantur.i.nudētur:quo.i.aliquo ca/
ſu ipſę aſpiciantur nō decore. Quidem.i.certe (ponitur tū
quidem ſæpe quaſi ad ornatum ſine ſignificationis neceſſi/
tate) filii puberes nō lauantur noſtro more.i.iuxta morem
Romanum: cum parentibus in balneis.ſ.& quidem.i.certe
generi: ideſt mariti filiarum non lauantur cum ſoceris ſuis
.i.cum patribus vxorum ſuarum. Igitur verecūdia huius.i.
huiuſmodi generis eſt retinenda.i.obſeruanda præſertim
ipſa natura ſupple exiſtente magiſtra & duce.

PET.
MAR.

CVm autem pulchritudinis: Tria propoſuit:ex q̄bus
decorum illud conſtat:formoſitatem:ordinē: & or/
natū. Poſtquam de verecūdia diſſeruit:reſumit pri/
mam partem: & de ipſa præcipit faciēs duo genera pulchri
tudinis. ❡ Venuſtas:vt dixi eſt ille decor & gratia in mulie/
ribus quæ inducit homines ad amādum. ❡ Dignitas:eſt pul
chritudo hoīs:venuſtas mulieris: & venuſtas accipitur i ho
mine tanquam condimētum dignitatis: & decorum viri eſt
honeſtas: & dicit etiam decoro dignitas.i.honorus decor:
atq̧ maieſtas virilis formę. ❡ Ducere:exiſtimare. dignitas ē
hoīs pulchritudo: & id ob q̄d inducimur vt eum venerea/
mur. Venuſtas eſt forma muliebris cum grā. ❡ Omnis orna/
tus, oīs expolitio cutis & fucus quo mulieres vtuntur: & ca
lamiſtro vt ſint venuſtiores, hæc oia debent eſſe aliena a vi/
ro. Vnde dicit Ouidius. Sint procul a nobis iuuenes vt fœ
mina cōpti. Fine coli modico forma virilis amat. ❡ Non di
gnus viro: qui viro non conuenit: ſed mulieri:q̄a vt ait Fa
bius:mollis ornatus & expolitio cutis virum non ornat:ſed
eius mentem indicat. vnde Thales philoſophus dicebat: nō
componere faciem: ſed bonarum artium ſtudiis animū ex/
colere præclarum ē. Et Iuuenalis probro dedit Othoni: q̄
curaret cutem. Seneca dicit. Non eſt ornamētum virile con
cinnitas. ❡ Et huic non digno.ſ.ornatu.i.non ſolum dēmus
effugere mollem ornatum: ſed etiam geſtū & motum cor/
poris indecorū & parum virilem. ❡ Nam palæſtrici mot⁹:
probat ex geſtibus & motibus indecoris hiſtrionum: q̄ ſit
turpe hoīem molliter & parum viriliter vti geſtu, & motu.
❡ Palęſtrici:quibus vtunt palæſtritæ.i.luctatores: qui nudi
& oleo quondam perfuſi luctabantur: vnde Papinius ap/
pellauit vnctam palem.i.palæſtram oleo perfuſam: cū eni
in quinto thebaidos loquitur de variis exercitationibus
Tydei dicit: ſed cor de labores. Ante alios erat vncta pales.
geſtus eſt actio quædam & quaſi pronunciatio corporis,
geſtio eſt admīſtratio & actio:ſed parum eſt in vſu. ❡ Odio
ſiores:mouentes tædiū: & faſtidium ſpectatoribus: cū ſint
nimium molles & affectati hiſtriones dicuntur ludiones: &
hi qui recitāt comœdias & tragœdias: & perſonas aliorū
referunt. ❡ Non vacant ineptiis:non probantur aſpectatori
bus tanq̄ molles & inepti.i.non conuenientes perſonis quas
ſuſtinēt. ❡ In vtroq̧ genere: in palęſtricis motibus & ge/
ſtu hiſtrionū. ❡ Recta: cum
decoro. ❡ Simplicia: pura vt
decet ſine aliqua admixtiōe
affectatę molliciei. ❡ Formę
autē dignitas: præcipit q̄uo
cōſeruanda ſit formæ digni/
tas. ❡ Tuēda:ſeruanda. ❡ Co/
loris:natiui.ſ.n̄ fucati & me
dicaminibus cōparati. ❡ Prę
terea:vltra hæc q̄ dicta ſunt.
❡ Mundicia: ornatus quidā
decorus. ❡ Nō odioſa: q̄ non
facit aliis faſtidium. Mūdus
eſt ornatus muliebris apud
antiquos ēt neutro gnē pro
ferebatur. Vn̄ Lucilius: Le/
gauit quidā vxori mūdum
oē.penumq̧. ❡ Neq̧ exquiſita:nimis affectata & accurata.
❡ Tantū: ſolūmō efficiat:ne videatur agreſtis & negligens.
❡ Agreſtem: ruſticanā. ❡ Inhumanā:ab hoīe alienam qui ſua
negligentia turpem eſſe & ſqualidum reprehenditur.

❡ Duo genera pulchritudinis.

CVm autē pulchritudinis duo genera ſint, quorum in altero venuſtas ſit, in altero dignitas, venuſtatem muliebrem ducere debemus, dignitatem virilem. Ergo & a forma remoueatur omnis viro non dignus ornatus. Et huic ſimile vitium in geſtu motuq̧ caueatur. Nam & palæſtrici motus ſæpe ſunt odioſiores ; & hiſtrionū nonnulli geſtus ineptiis non vocant: & in vtroq̧ genere quę ſunt recta & ſimplicia laudātur. Formę autem dignitas coloris bonitate tuenda eſt, color exercitationibus corporis. Adhibenda eſt præterea mundicia non odioſa, neque exquiſita nimis; tamen quæ fugiat agreſtem & inhumanam negligentiam.

FRA.
MAT.
Pulchritudo

CVm autē pulchritudinis duo genera ſint quorū &c.
Fortunatos a natura inſtitutoſq̧ dixit eē nos ad de
cus:vt nec dicere:nec facere turpia, debeamus. Nunc
per diuiſionem quid ſit pulchritudo diffinit. Dicit enim
eius duo eſſe genera: alterum dignitatem: alterum venuſta
tem vocari, & illam quidem virorum, hanc fœminarum eſ
ſe. ❡ Ergo & a forma &c. Vt vir ornatum muliebrem nō ac
Ouid.
cipiat: & contra. Vnde Ouidius ait. Sint procul a nobis iu/
uenes vt fœmina compti. Fine coli modico forma virilis
amat. Et Iuuena. in homines ſui temporis effœminatos in/
uehitur dicens. Accipient te paulatim qui longa domi redi
micula ſumunt frontibus : & toto poſuere monilia collo:
Atq̧ bonam teneræ placant abdomine porcæ. ❡ Huic vi/
tio:ornatus. ❡ In geſtu & motuq̧ caueatur:vt virilis geſtus
ſit non muliebris. ❡ Nam & palæſtrici &c. Athletarum qui
Palæſtra
ſe in lucta exercebant. Sunt autem concitationes. Palæſtra
ipſa eſt luctatio, Quā Athenienſes adinuenerunt. Iuuenes
vncti oleo luctabantur. Vnde ait Virgilius. Exercent pa/
trias oleo labente palæſtras. ❡ Et hiſtrionum geſtus & cæ/
tera. Qui & ipſi modum non ſeruant: aut vt in adoleſcen/
tibus enim ſunt concitatiores & ſeruis, aut moroſiores vt
in matronis. ❡ Recte, vt res poſtulat. ❡ Simplicia: non af/
fectata ſed naturam ducem ſequentia. ❡ Formæ autem di/
gnitas: præcipit quomodo ſeruari formæ dignitas poſſit,
& dandam eſſe operam dicit, vt bonus color ſit:bonum au
tem colorem fieri exercitationibus corporis quæ ſi mode/
ratæ ſunt: bonum nobis comparant colorem: ut ait Ari
ſtoteles in ethicis. Moderata exercitatio parit bonum di/
Exercitatio corporis
geſtionem: digeſtio bonum colorem ex ocio ſequitur pal/
Cor.
lor. Cornelius Celſus primam corporis curationem exer/
Celſus
citationem dicit eſſe. Quę ſemper antecedere cibum debet
in eo qui minus laborauit, & bene cōceſſit amplior: in eo q
fatigatus eſt & minus conceſſit remiſſior. Commode vero
vt idem ait exercent. Clara lectio: arma: pila, curſus ambu
latio, exercitationis plerunq̧ finis debet eſſe ſudor, aut cer
te laſſitudo quæ citra fatigationem ſit, idque ipſum mo/
do minus: modo magis faciendum eſt. ❡ Non odioſa,
Teren.
qualis eſt in fœminis quæ dum ſe comunt annus præte/
rit vt ait Teren. ❡ Exquiſita, elegans. ❡ Agreſtem. vt non
ſit ſordibus & incultus ſemper impexis capillis, quales ru/
ſticorum videmus.

❡ Cum

Eadē rō eſt hñda veſtitus, In quo, ſicut in pleriſq; rebus, mediocritas optima ē. Cauēdū eſt aūt, ne aut tarditatibus vtamur in ĩgreſſu mollioribꝰ, vt ſiſes pōparū ferculis eē videamur, aut in feſtinatiōibus ſuſcipiamus nimias celeritates. Quæ cū fiūt, anhelitus mouētur, vultus mutanť, ora torquētur, ex qbus magna ſignificatio fit, nō adeſſe cōſtantiā. Sed multo ēt magis elaborandū eſt, ne aī motus a natura recedant. Quod aſſeq̄mur, ſi cauebimus, ne in ꝑturbationes, atq; exanimationes incidamus: & ſi attētos aīos ad decoris cōſeruationē tenebimus. Motus aūt aīoꝝ duplices ſunt, alteri cogitationis, alteri appetitus, Cogitatio in vero exqrendo maxime verſať, Appetitus impellit ad agēdū. Curandum eſt igitur, vt cogitatione ad res q̄ optimas vtamur, Appetitum rōni obedientē præbeamꝰ.

ASCL. Cvm aūt &c. Diſtinguit duo gña pulchritudinis viriliſ. ſ. & muliebris vt vtriuſq; decoꝝ explicet. Ordo ē. Aūt ꝑ ſed: cū duo gña pulchritudinis ſint: i quoꝝ altero venuſtas ſitri altero dignitas: nos dēmus ducere. i. reputare venuſtatē muliebrē ſup. eſſe dignitatē virilem. Ergo oīs ornatꝰ nō dignus viro remoueať viro a forma: & vitiū ſimile huic qd. ſ. eſt in ornatu vitioſo caueať in geſtu & motu ſup. viri. Nā & motus palæſtrici. i. palæſtritarū hoc eſt eoꝝ q in palæſtris currendo: luctādo: & ſaltādo ſe exercēt: ſunt interdū odioſiores. i. aliq̄tulū moleſti: & tædiū mouētes. Et nonnulli. i. qdā geſtus hiſtrionū nō vacāt ineptiis & hoc ſ. Attñ ea q̄ ſunt recta & ſimplicia ſine nimia curioſitate decenter ſcȝ: laudanť in vtroq; gñe: tā palæſtricoꝝ q̄ hiſtrionico. Autē ꝑ ſed: dignitas. i. maieſtas: & reuerētia: ac honeſtas formæ eſt tuēda. i. ꝓtegēda: & ꝯſeruāda bōitate coloris. i. ꝑ bonū colorē: i color ſup. tuēdus & ꝯſeruādus eſt exercitationibus corporis. Præterea. i. inſuper mūdicia. Nō odioſa. i. faſtidiū patiens neq; nimis exq̄ſita. Quæ ꝑ ꝯ'iq̄ ſup. fugiat agreſtē. i. ruſticanā & inhumanā. i. ferinā. negligētia eſt adhibēda ſup. ad formam.

PET. MAR. ℂ Eadē rō: nūc ꝑcipit de veſtitu. i. eadē cōſideratio: quæ. ſ. hť ad tuendā dignitatē & colorē in veſtitu mediocritatem ſeruare dēmus: q̄ in oībus rebus laudatur. ⸿ Pleriſq;: maiori parte reꝝ eſt laudabilis. ⸿ Cauēdū eſt aūt: nūc dat præcepta & cautiones de ipſo inceſſu. ⸿ Mollioribus: effœminatus & parū virilibus. Qualis debeat eſſe iceſſus magnanimi viri: dcm̄ eſt ſupra ex ſnia Ariſto. ⸿ Ferculis pō. pōpa dť a pēpo verbo græco qd eſt mitto latine: ferculū eſt illud qd continet id qď mittiť: & dť a ferēdo. vñ a fercula dñr illa q̄ i triūphis ꝓferunť & ſolēnitatibus ſacroꝝ: in qbus vaſa circumferunť molliter & quadā ſignit. ie: nō. n. in illis ꝓperať ſignum Herculis ante triūphātē vehebať. & in pōpa ludoꝝ circenſium exuuię numinum: ac ſimulachra ferebanť ad puluinar. Pōpa eſt ſpectaculū in rebus proſperis & ēt aduerſis. vt in triūpho & funere quaſi qdā ſolēnis apparatus & oſtētatio. Spectaculū eſt illud qd ſpectať, & ipſa ēt ſpectatio. ⸿ Similes fer. hiſ q̄ molliter & ſegniter circūferunť in pōpis: nō debemus vti nimia tarditate & molli nec nimia celeritate: ſed tenere mediū: ne aut molles aut incōſtātes & anheli anxiiq; videamur. ⸿ Quæ: celeritates. nam hō grauis dēt hēre tardū inceſſum: vt videať ꝯſtās. nō. n. ꝓperat: ille inqt Ariſt. cui nil magnū vř. ⸿ Sed multo ēt ma. qm̄ cū moueť aius: moueť & vultus q aium idicat. Motus aī duplices ſunt. Natura duce bonū appetimus: fugimuſq; ꝯtrariū cū appetimus ꝯſtanter & prudēter volūtatē hēmus q̄ in ſolo ſapiēte cadit. Libido q̄ incitata eſt vehemētius in ſtultis inenitur. Et natura duce mala declinamꝰ: q̄ declinatio ſi cū rōne fit cautio appellať: q̄ aūt nō ſine rōne & cū exanimatione humili atq; fracta nominať metus: q ē a rōne auerſa cautio. ⸿ Q. ď aſſe. vt animi motus nō recedat a natura. exanimatio eſt metus ſubſeq̄ns: & qua comes pauoris. ⸿ Ad deco. ꝯſer. qm̄ non decet hoiem perturbari: ſed rōne vti: & putare oia humana eſſe inferiora: & nihil dicere qď ſit ꝯtra naturā. ⸿ Motus aūt ani. Diuidit motus animoꝝ. in duas partes: appetitū & cogitationē. Cogitare igiť honeſta dēmus: & appetere: vt decorū ſeruetur. ⸿ Ad res optimas: ꝯiunctas virtuti atq; cogitatione dignas: & vt appetitus obediat rōni. i. vt id appetat: quod eſt ſm naturā. Plato in. iiii. de rep. ſic ait. Temperantē aliquem appellamus cū in eo id qď præſidet & ad id quod ſubeſt in ſniam eādem conueniunt rationem, ſ. imperare decere, neq;

ab illa deſceſcendum eſſe. fortem illum vocamus in quo iracundiæ vigor ira inſtitutus eſt vt in mediis voluptatibus: & odoribus in ſnia ſua præſiſtat. non aliter eſſe de terribili & non terribili iudicandum q̄ ratio ipſa dictauerit.

FRA. MAT. ℂ Eadem rō ve. ne ſit nimiū exquiſitus: aut nimium neglectus. ⸿ Cauendū aūt &c. De formoſitate nūc præcipit quæ in inceſſu ſeruāda eſt: in quo illud tenēdū eſt: ne aut tardi nimiū in icedēdo ſumꝰ: aut nimiū feſtinemꝰ. ⸿ Ingreſſu: in ambulatiōe. ⸿ Pōparū fercu. ferculū eſt quo in ſupplicationibus & ſacrorū pōpa ſimulacra deoꝝ: & ipſa ferūtur ſacra. Cęſar dictator amplıora: vt ait Tranqllus: humano faſtigio decerni ſibi paſſus ē: ſedē aureā in curiæ & ꝓ tribunali, Theuſam: & Ferculū Circēſi pompa. Romulus (vt ſcri. Liuiꝰ) ſpolia ducis hoſtiū cæſi ſuſpēſa fabricato ad id apte ferculo: gerens in capitoliū aſcendit. Falluntť qui fercula ꝑ cibariis accipiunt: & cū Iuue. ait. Quis fercula ſeptē ſecreto cœnauit auus ītellexit tm̄ apparata eſcarū quātō ſeptē imponuntur ferculis. Nam pro inſtro quodam capit ferculum in quo poſiti decocti cibi portanť ad menſam. Idem lancē dixit. Aſpice q̄ lato diſtēdat pectore Lancē quæ ferť duo ſquilla: & quibus vndiq; ſepta aſparagis qua deſpiciat cōuiuia cauda. Quæ venit ex celſi manibus ſublata miniſtri. Qui fercula huiōi geruntur in pompa ſacrorū: tū in cōuiuiis tarde nimiū: & libratis incedunt greſſibus. ⸿ Aut in fe. ideo cauēdū eſt: ne nimium feſtinemꝰ quia nimia celeritate deformis in nobis excitatur. ⸿ Anhelitus: ex quo facies mutatur quod ſubdit. ⸿ Nō adeſ. cō. ex anhelitus & vultus mutatione leuitatis cuiuſdā ſigna percipiūtur. ⸿ Sed ēt mul. &c. Si in motu corporis ſeruare dignitatē debemus quāto magis i motu aī: certe multo magis: q̄m ſi corporis motus deformis fuerit intuētum oculos: tantū offendet. At vero aī motus incōſtans, ad multa impellet: & varia peccata. Cum. n. oēs in vitia procliues ſint niſi aī motus rōne guberneť: ſæpiſſime peccabūt. ⸿ A nã: a lege naturali. Quæ eſt certa rō: ille a natura recedit: qui aliquid ſine rōne facit: qui appetitum ſequiť. ⸿ Perturbationes: metus, lętitiæ: gaudiu, triſtitiæ. ⸿ Exanimationes, nimias perturbationes: quę exanimāt. Et pene enecant hominē. ⸿ Ad de. cōſer. vt animi noſtri a decoro nunquam diſcedant, quod oībus in rebus ſeruandum eſt.

Fercul. Liuius. De Romulo

Natura.

ASCE. ℂ Eadē rō. i. cōſideratio veſtitus eſt hñda in quo. ſ. veſtitu mediocritas eſt optima: ſicut in pleriſq; rebus. ⸿ Aūt ꝑ ſed cauendū eſt: ne vtamur: tarditatibus. i. lentitudinibus mollioribus. i. aliq̄tulum mollibus & laſciuis ingreſſu. i. dum ingredimur: vt nos videamur ſimiles eſſe ferculis pōparum. i. donis comeſtibilibus quæ feruntť lento inceſſu. & moroſo geſtu in pōpis nuptiaꝝ magnarū: & in epulo funebri interdū. Aut ſup. cauendū eſt. Ne ſuſcipiamus nimias celebritates in feſtinationibus. i. dum feſtinamus. Quæ. ſ. celeres feſtinationes: cum. i. qñ fiunt. tunc ſup. anhelitus mouentur. i. crebro excitanť: vultus. i. diſpoſitiōes faciei mutanť: ora torquenť. i. rectum & obliquitatem cōtrahunt ex quibus. ſ. corporis diſpoſitionibus magna ſignificatio fit conſtantiā non adeſſe. i. q; ꝯſtantia nō adeſt cui talia inſunt. Sed elaborandum eſt ēt multo magis: ne motus. i. affectiones aī recedant a natura. i. a naturali tranquillitate. Quod. i. q̄ rem: nos aſſequemur. i. obtinebimus ſi cauebimus ne incidamus: in perturbatiōes atq; exaīationes. i. vehemētes cōmotiones ex metu ſubſequēte qui pauorem cōcomitatur: & ſic tenebimꝰ aīos attētos ad cōſeruationem decori. i. honeſtatis decentis.

¶Duplex orationis vis.

ET qm̄ magna vis orōnis ē, eaq; duplex, altera cōtētionis, altera ſermonis. Cōtētio diſceptatiōibus tribuat̄ iudiciorū, cōcionū; ſenatus: ſermo in circulis, diſputationibus, cōgreſſionibus familiariū verſet̄, pſequat̄ ēt cōuiuia ɔtētionis præcepta rhetorū ſunt, nulla ſermonis: q̄q̄ haud ſcio, an poſſint hæc quoq; eſſe. Sed diſcentium ſtudiis inueniunt̄ magiſtri. Huic autem, qui ſtudeant, ſunt nulli: rhetorum turba referta. oīa q̄q̄ quę verborū ſentētiarūq; præcepta ſunt eadē ad ſermonē pertinebunt.

FRA. MAT. ¶Motus aūt &c. Supius duplicē dixit eſſe vim aiorū atq; naturæ: & alterā qdē in appetitu poſitā. alterā in rōne: nō idē repetit nunc. Sed de motu & effectu loquitur duplici. Quęuis illa ai hēc vi: aut. n. ai nři mouent̄ cogitatione: aut agere uolūt ſiue ergo cogitamus: ſi appetimus aliqd ſemper operā dare dēmus: ut aius nř rōni pęat. Qd̄ ſi fecerim⁹ nū q̄ aberrabimus. Nā vbi rōni aius nō paruerit: i multa declinabimus pctā. ¶Cogitatio &c. ut ueꝝ ſp q̄ram⁹. qd̄ cū iuenerimus ad id impelli debemus. In ſacris lřis uera theologia diſcim⁹ vires aiæ & ptes eē intellectū uolūtatē memoriā. Primo. n. apprehēdimus. deinde apphenſa reminiſcunt: ea deinde volumus & appetimus. Cū. n. intelligimus aliqd uel uiuere bonū vel apparēs. Illud cōtinuo uolumus. Oēs aūt natura boni appetūt: ſiue illud bonū ſiue apparēs bonū ſit. De⁹ ad appetitū boni hoiem creauit: ſed ī hoc labor eſt: ut uera bona ſemp cogitemus & nō ēt apparentia. ¶Curādū &c. Danda opera inquit eſt: ut ad res q̄ optimis intellectum & cogitationē noſtrā dirigamus. ¶Appetit⁹ &c. Cū optime cogitauerimus appetitus rationi ſubiicere debemus: vt ea quaſi duxi & aur iga quidam ſit ad ea bona.

Et theologia diui/na produ/tur

ASCĒ. ¶Autē. p ſed: motus aiorū ſunt duplices: alteri ſup. cogitationis: alteri appetitus: Cogitatio uerſat̄. i. conſiſtit & exercitat̄ maxime in exquirēdo uero. i. in exqſitione ueri ſeu ueritatis appetitus impellit ad agēdū. Igit̄ curādū eſt ſup. nobis ut uocamur cogitatione: ad optimas res i & ſup. ut præbeamus appetitum parentem. i. obedientem rationi.

PET. MAR. ET qm magna vis. Nūc p̄cipit de oratione & ſermōe: quo uti dēmus ut decet. ¶Vis: natura & potētia. ¶Eaq; uis. ſ. diuidit oratione in duas ptes: ɔtētionē: & ſermonē: ut oňdat aliqñ utēdū eē ɔtētiōe aliqñ ſermone. Nā i ɔcionibus i ſenatu i iudiciis uocis cōtentione uti dēmus. i. ſonora alta: & ad mouēdos auditores accōmodata, de qua rhetores p̄cipiūt. nā ſm ſubiectā materiā dēmus intendere uocē & remittere. Cōtētio ē orō acris ad ɔfirmādū aut ɔfutādū apta. tūc. n. dēmus uti ɔtentione uocis & uires eloquii effundere: ut id pbemus qd̄ itendimus. Vň dicit in oratiōe pro Q. Ligurio: & qua maxima potero voce ɔtendā ſicut audiat popu. Ro. Amplificatio ē ea pars oratiōis: quę mouet auditores ad affect⁹: qua q ſcit uti: uehemens eſt orator. Cōtentio igit̄ permittenda eſt oratoribus in gñe iudiciali deliberatiuo: & demōſtratiuo. ¶Diſceptationibus: ɔtentionibus & cōtrouerſiis oratorū. ¶Iudiciorū: cārum in gñe iudicali. Concionū in gñe demōſtratiuo ad populū: cum q̄s laudat̄: aut uituperat̄. ¶Senatus: cārum, quas tractant in ſenatu in gñe deliberatiuo. ¶Sermo: qui eſt demiſſus & ſerpit humilis. ē. n. oratio quotidianę locutiōi accōmodata debet adhiberi in cōgreſſionibus. i. cōfabulationibus amicorū & ɔuiuiis. Rhetores præcipiunt de cōtētione: & qua aɔtiōe utendū ſit, qūo aūt debemus uti ſermone nō præcipiūt. potuiſſent tñ & de ſermone p̄cipere: ut eo. ſ. ſm tpis conditionē utamur: & ut decet cū illis loquamur quib⁹ cum cōgredimur. ¶In circulis: corona hoium ɔfabulantium de aliqua re, honeſta. ¶Congreſſionibus: collocutionibus amicorū inter ſe. ¶Præcepta cōten. præcipiūt rhetores qūo & qñ debeamus uti cōtentione: ſed nō præcipiunt qūo utamur ſermone. ¶Hæc quoq; præcepta ſermonis quēadmodum cōtētiōis. Dñt rhetores: quot ſint partes oratiōis: qua utimur in cauſis forenſibus ſuaſoriis & demōſtratiuis. Sunt. n. tres partes: magnitudo, molitudo, & firmitudo: & dñr quo debemus cōtentione uti: de ſermone quotidiano nihil dicunt. ¶Diſcentium: eorum qui dicendi artem pręcipere cupiunt. ¶Huic ſermoni: qm̄ eſſet res quaſi infinita perſequi præcepta de ſermone quotidiano. Sed hoc ipſi prudentię quæ videt id qd̄ decet & modum oibus rebus imponit relinquendū eſt: vt. ſ. quiſq; vtat̄ eo ſermone qui cōueniat rei de qua ſermo hř perſonis audiētibus tpi & loquenti cæteriſq; circūſtantiis. hoc ideo inquit Cic. accidit: qm̄ fuerunt & ſunt qui præcepta eloquētiæ percipere voluerunt a magiſtris: ſed nō inuenti ſunt q uellent diſcere qūo ſermone quotidiano uti debeāt: præcepta ſermonis humanæ uitæ plurimū cōducerent & ad bonos uiros formādos. Multa enī dñr: quæ aliis nocēt: & ſunt cōtra naturā boni uiri. Vnde dicebat Cleobolus: linguā habere laudabilē pprium eē uirtutis. Et Anacharſis ſcytha interrogatus: quid nam eſſet in hoibus bonū ac malum: rňdit i lingua. illa. n. bene & male utimur. Vň conſiderandum eſt anteq̄ loquamur: qm̄ uerbū emiſſum reuocari non pōt: & necat ut gladius. Eo igit̄ ſermone utamur: q. nemini noceat: & aptus ſit tpi: rei & perſonæ. Zeno dicebat phō dignum minime eſſe id uerbum q non fuiſſet prius mente & cogitatione intinctum. ¶Verborū ſniarumq;: hæc præcipiunt rhetores: qūo. ſ. oratio debeat ornari: & diſtingui verbis & ſentētiis: hæc poſſunt etiam pertinere ad ſermonem: in quo non debent eſſe uerba ruſtica: & ſententias habere debet tempori & perſonæ aptas. Ergo ex præceptis rhetorum in arte dicendi poſſumus elicere ſermonis rationem: & ita loqui: ut decet & circūſtantiæ requirūt.

FRA. MAT. ET quoniam &c. de formoſitate nūc præcepta dat: q̄ in dictis cōtinet̄. Dixit enim ſuperius in dictis & factis decorum ſeruare ſolere. Duplicē autem oſtendit vim orationis eſſe: & alteram cōtentionem: alteram ſermonem vocat: contentio in rhetoricis ad Herennium ſic diffinitur. Contentio eſt oratio acris ad confirmandum: & ad confutādum accommodata. Sermo vero ſic. Sermo eſt oratio remiſſa & finitima quotidianæ locutioni. ¶Magna vis orationis: quanta vis ſit orationis oſtendit Cic. libro de natura Deorum. Quam rerū dominam academici vocabāt: ſine oratione eſſe nihil poſſe nulla præcepta bene uiuendi traderentur. ¶Diſceptationibus: certaminibus: litibus. ¶Iudiciorum: in foro. ¶Contentionum: i campo martio apud populum. ¶Senatus: in curia, & duo tangit genera cauſarum iudiciale quod fori eſt, & deliberatiuum quod eſt ſenatus. ¶In circulis: in corona & cœtu amicorum, vbi contentione opus non eſt. ¶Diſputationibus: quæ ſolent eſſe remiſſiores. ¶Congreſſionibus: quando amicus cum amico congreditur, eſt enim congredi familiariter aggredi & colloqui. ¶Sequatur conuiuia: quoniam in conuiuiis ſermone vtimur. ¶Rhetorum i quid de arte rhetorica præcepta dantur: vt Cice. & Quin. qui de contentione præcipiunt. ¶Quanquam haud &c. Quāquam inquit dubito poſſintne ſermonis etiam eſſe quæ præcepta de contentione traduntur: ut eadem ad ſermonem quoq; accommodentur. ¶Sed diſcentium &c. Quaſi dicat in omni re non modo ī ſermonis præceptis inueniuntur magiſtri: & inueniuntur ſermonis: ſiquis ei ſtudere vellet. ¶Rhetorum &c. qui præcepta tradunt de contentione, cum ſermonis nullus tradat quoniam nemo eſt q velit in ſermone inſtitui, omnes enim ferme ſibi perſuadent ſe bene ſermone uti. ¶Quāquam &c. Dixi nullos ſtudere ſermoni, & propterea de eo præcepta nulla ſeparatim dari: quamuis inquit quæ precepta: dantur verborum, & ſententiarum rhetoribus, eadem ad ſermonem pertinent, præcipiunt enim quibus verbis vtendum ſit in figuris verborum, & ſententiarum. & attenuata figura eſt, quæ demiſſa eſt, vſq; ad vſitatiſſimam pueri ſermonis conſuetudinem, vt ait Cicero.

Magna ē vis orationis.

¶Et

Sed cũ orõnis ĩdicẽ vocẽ hẽamus, in voce, aũt duo ſequamur, vt clara ſit, vt ſuauis, vtrũq; oĩno a natura petẽdũ ẽ: verũ alterũ exercitatio augebit, alterũ imitatio preſſe loquẽtiũ & leniter. nihil aliud fuit ĩ Catullis, vt eos exq̃ſito iudicio putares vti lr̃arũ: q̃q̃ erãt lr̃ati: ſed & alii. Hi aũt optime vti lingua latina putabanť: ſon⁹ erat dulcis: literę neq; expſſę, neq; oppreſſę ne aut obſcurũ eẽt, aut nimis putidũ. ſine ꝯtẽtiõe vox nec lãguẽs nec cãora, Vberior orõ L. Craſſi, nec min⁹ faceta: Sed bñ loquendi de Catulis opinio non minor. Sale vero & facetiis Ceſ. Catuli patris frater vicit oẽs: vt ĩ ipſo il lo forenſi gñe dicẽdi ꝯtẽtiões alioꝝ ſmõe vinceret. In oib⁹ igiť his elaborãdũ ẽ, ſi ĩ oib⁹ qđ deceat, exq̃rim⁹.

ASCĒ. ET qm̃ &c. Deſcriptur⁹ decoꝝ ſmonis oñdit duplicẽ eẽ orõnis vim & ĩ qb⁹ vtraq; fuerit. Ordo ẽ. Et qm̃ magna vis ẽ orõnis: q; ꝑ ea. ſ. vis orõnis eſt duplex: altera ſup. eſt ꝯtẽtionis. i. ꝯtrouerſię & litis: altera ſmõis. i. familiaris collocutionis. Cõtentio: tribuať diſceptatiõibus iudicioꝝ: & diſceptatiõibus ꝯtionũ. i. orõnũ ad multitudinẽ aliquã diligẽter attẽtã. Et ſenatus. i. orõnũ ad ſenatũ. Sermo. i. familiaris: & hũilis collocutio verſetur ĩ circulis. i. coronis: i circuitu ſtãtiũ: dũ ꝯfabulanť in diſputatiõibus in cõgreſſionibus familiariũ. i. in familiariũ: collocutionibus: ĩ cõgreſſu i & pſequať. ſ. ſmo ẽt cõuiuia. i. vtanť ẽt in ꝯuiuiis familiari ſmõe. Multa ſunt ꝑcepta rhetoꝝ. i. oratoriã diſcẽtiũ cõtentionis. i. de cõtẽtõe: & nulla ſup. ſunt apud eos ꝑcepta ſmonis: q̃q̃ haud. i. non ſcio: an hęc quoq;. i. ẽt ꝑcepta de ſmone faciẽdo pñt eẽ. Sed magri ĩueniunť ſtudii. i. ad ſtudiũ diſcẽtiũ. i. eoꝝ q diſcendi artẽ pcipere volũt. Alii legũt dicẽtiũ. i. dicẽdi hoc ẽ ornate loq volẽtiũ. Aũt ꝑ ſed nulli ſũt q ſtudeãt. i. diligentiam & operam impendere velint huic. ſ. familiari ſermoni. Omnia. ſ. loca referta. i. repleta ſunt: rhetorũ. i.
Patrocinatoris officium artem dicendi & contentionis docentium q̃q̃ eadem pręcepta: quæ ſunt verborum & ſniarũ pertinebũt ad ſmonem.
PET. MAR. ¶ SED cũ orõ. ꝑcipit nũc q̃lis dẽt eſſe vox. ¶ Clara. ſ. & ſuauis. Et iõ Ennius laudãs Cethegũ dixit eũ eẽ ore ſuaui loq̃nti. nã q vocẽ hẽt rigidã poti⁹ latrare q̃ loq vr̃. ¶ Indicẽ: nunciũ: qm̃ voce ſenſa exprimimus & mot⁹ aĩ. ¶ Vtrũq;. vt clara ſit & ſuauis. nã. n. ad hoc plurimũ cõfert poſtea iduſtria. ¶ Alteꝝ: vt clara ſit aſſeq̃mur ſi nos exercebimus in loq̃ndo legendo: pñũtiãdo hoc mõ ficvox clara & ſonora. antiq̃ habebant phonaſcos. i. vocis magros: & vtebanť cibis voci accõmodatis: Et Demoſthenes adhibita exercitatione vocis defectũ emendauit demiſſis in os aliq̃t lapillis. ¶ Exercitatio: potiſſimũ ĩ declamationib⁹: & Fabius monet exercendã eſſe vocẽ quotidiana declamatione. ¶ Alteꝝ: vt ſit ſuauis aſſequemur ſi illos imitabimur q ꝑſſe. i. ſubmiſſe loquunť leniter & conuenienter quotidiano ſmoni. ꝑſſum inq̃t Nonius ſubtile Cic. ĩ Hortẽſio qs te aut eſt aut fuit vnq̃ ĩ partiẽdis rebus diffiniendis & explicãdis ꝑſſior. ¶ Nil aliud: niſi ſuauitas vocis & claritas hoc ãt erãt adepti exercitatione & imitatione. ¶ In Ca. pr̃e & filio: de qb⁹ dcm̃ eſt. ¶ Exq̃ſito: accurato & optio iudicio de lingua latina videbanť inq̃t optie iudicare de lr̃is: cũ ita loq̃renť & comẽdabanť ſuauitate vocis: cũ nõ eẽnt admodũ eruditi. ¶ Quãq̃ erãt lr̃a. i. callebant grãmaticẽ & ſciam recte loquendi ĩ rhetoricis ſcri. idẽ Cic. ſtudiũ ẽ aĩ aſſidua & vehemens ad aliq̃ rẽ applicata magna cũ voluntate occupatio vt phię poeticę: geometrię lr̃arum. ¶ Sed & alii erãt. ſ. lr̃ati: tñ nõ putabanť vti exq̃ſito iudicio lr̃aꝝ: cũ nõ hẽrent illã ſuauitatẽ. Lr̃ati dñr lr̃aꝝ ſcia iſtructi. Sueto. agens de grãmaticis dicit Appellatio grãmaticorũ gręca ꝯſuetudine ĩualuit: ſed e initio lr̃ati vocabanť. Cornelius Nepos lr̃atos appellari vulgo eos ait q aliquid ſcienter poſſint aut dicere: aut facere. Sunt q lr̃atũ a lr̃atore diſtinguãt ut gręci grãmaticũ a grãmatiſta & illũ q̃dẽ abſolute. hũc mediocriter doctũ exiſtiment: ẽ. n. lr̃ator nõ pfect⁹ grãmaticus: ſed lr̃is ĩbut⁹. ¶ Hiãt. Catulli pr̃ & filius. ¶ Optime vti lin. la. latine loq & elegãtiã lĩguæ optie tenere. ¶ Neq; expſſe: q a nõ adeo expmebãt lr̃as ut aſpeꝝ ſonũ redderẽt neq; opp̃mebãt ĩtra labia: ut difficile eſſet ĩtelligere: & ſic turpis redderet orõ. tenebãt igiť mediũ. ¶ Ne a. ob. ſi lr̃as opſſiſſent: aut putidũ nõ gratũ: ſed mouẽs faſtidiũ: ſi lr̃as nimiũ expſſiſſent. ¶ Sine ꝯtẽ. conatu & vehementi ꝯcitatiõe. ¶ Nec lã. remiſſa & debilis nec nimis canora. ¶ Vberior orõ: orõ in

q̃t L. Craſſi erat copioſior orõne Catulloꝝ: ſed non minor opĩo erat de Catul. q bñ loq̃renť q̃ đ Craſſo: q ſuo tp̃e ſumm⁹ orator fuit. Hic ẽ ille L. Craſ. q ĩ oratoriis lib. diſputat de arte dicendi: & pfectũ oratorẽ iſtituit M. vero Antoni⁹ mediocrẽ. ¶ Bñ loq. q bñ vterenť lingua latina. ¶ Sale: facetiis & ioco Pli. ait li. xxxi. ai quoq; ſolatia ſales appellanť: oĩſq; vitę lepos & ſũma hilaritas laborũq; reqes ñ alio magis vocabulo cõſtat honorib⁹ ẽt militiæq; ĩterpõiť ſalaris idẽ dictis. ¶ Cõdit⁹: ornatus & ſapid⁹. ¶ Cęſar: q diſputat in ora. lib. de quo ſupra Cęſar L. fili⁹. ¶ In il. fo. gñe: iudiciali: & cãis q̃ ĩ foro agebãť. ¶ Sermõe: orõne ſua ſine ꝯtẽtiõe: q̃ multũ ſalis & leporis hẽbat: eratq; tãq̃ ſermo quotidianus ñ adeo placebat pp̃ſo: vt ipſius Cęſaris ſmo ſuparet. ¶ Cõtẽtões al. i. orões acres & ad ꝯfirmãdũ cõfutandũq; cõparatas. non. n. utebatur Cæſar in cauſis forenſibus cõtentione: ſed ſermone: qm̃ uidebatur confabulari non orare cauſas: quæ dicendi contentione requirunt. ¶ In oibus igitur: concludit hanc partem de voce docens quid ſit agendum: ſi volumus ſeruare decorum. ¶ Si: poſtquam in omni re quærimus ipſum decorum. ¶ In omnibus: elaborandum eſt.
¶ SED cũ orõnis &c. qm̃ ſermo ſine uoce eſſe non põt: iõ FRA. MAT.
de uoce pręcipit qualis eſſe debeat indicem orõnis cum ait
quaſi uocẽ deſcripſit: quæ idex eſt orationis: & eaꝝ quæ in aĩo ſunt paſſionũ: nota: ut ait Ariſto. de figura vocis multa Ariſto.
rhetores præcipiunt: ut is qui ſicut apud Herennium: & ea quidẽ ĩ tris diuidiť partes: magnitudinẽ: firmitudinẽ: molliitudinem. ¶ Clara: nõ rauca: qđ cõſequemur: ſi ſedata & depreſſa vtemur. Si interualla faciemus: rauca aũt efficitur cũ uno ſpũ cõtinentur multa dñr. ¶ Suauis: cũ nõ cõtendimus ſed ſuauiter & urbane ꝓnunciamus. ¶ Vtrunq; &c. Verũq; inquit: & ut clara: & ut ſuauis uox ſit a natura petendum eſt: ea. n. claritatem & ſuauitatem vocis prębet. Sed augeri pñt: & claritas quidem exercitatione ſuauitas imitatione:
q̃o hoc comparari poſſunt Ci. & Quin. oñdũt. ¶ Pręſſe lo. Quint.
hoc eſt qui ita exprimunt ſyllabas & dictiones: ut nulla linguæ perplexione obſcurentur. ¶ Et leniter: ſedata & pręſſa uoce: nõ aũt cõtinuata & acri nimiũ. Quod tñ nõnunq̃ faciendũ eſt. Ineſt orationi lepos & ſuauitas quędã: cũ leniter hoc eſt non feſtine nimium & acriter verba pferunť. ¶ Nihil
fuit in Catullis. Hanc ſuauitatẽ ꝓnunciationis in Catullis Catulli
fuiſſe dicit: eoſdẽ aũt exq̃ſito nimis literarũ iudicio vſus nõ eſſe. Cic. inquit lib. de claris oratoribus ad Brutũ. Fuit igitur in Catullo ſermo latinus: quæ laus dicendi non mediocris ab oratoribus pleriſq; neglecta eſt. Nam de ſono uocis & ſuauitate appellandaꝝ literarũ. Qm̃ filiũ cognouiſti: noli expectare quid dicam. ¶ Catullis: pater & filio. Verũ fili⁹ nõ fuit ĩ oratorum numero. Sed nõ deerat ei tñ ĩ ſnia dicẽda tũ prudens: tũ elegans quoddam orationis gen⁹. Sed & alii. ſ. erat literati. ¶ Latina lingua vti &c. optime enim pronunciabant & ſuauiſſime. ¶ Sonus: claritas ipſa uocis. ¶ Ex
preſſæ. Sunt nonnulli quod notat etiam Quint. Qui dũ Quint.
cauent ne literas inculcent: nimis literas ipſas exprimunt: tardioreſq; ſunt & ea pronunciatio putidum quiddam habet. ¶ Oppreſſæ: ſemiplene: vt non plene intelligantur: quod pueri faciunt: & balbi. ¶ Obſcurum: ſi oppreſſæ pronunciaret. ¶ Putidum: ſi literæ nimis exprimerentur. ¶ Sine contentione: ſine acri clamore: & intenſione: quã vtendum eſt in litigationibus. ¶ Languens: remiſſa nimium. ¶ Canora: nimium intenſa. ¶ Verior oratio Lucii: & cætera: hic libro de oratore introducitur: de quo libro
de claris oratoribus ad Brutum ſic ſcribitur: Craſſo ni Craſſus

hil ſtatuo fieri potuiſſe pfecti⁹:erat ſumma grauitas:erat cū
grauitate iūctus facetiaꝝ & vrbanitas oꝛonis non ſcurrulis
lepos.ꝩ Bene lo.Latie & ꝓpa.Nā ꝓpetas latię linguę ma/
gis ī Catullis:q̄ i Craſſo ꝓbabāt.ꝩ Saleve.cō.&c.Nō Iuliū
Cęſar iu nior intelligas:ſed Cęſarē cognomēto iuniorē:de quo ſupra di
xius Q.ui.li.de orato.de facetiis diſputabat. De hī Cic.lib.
de claris orat. C.Iulius. L.
fili⁹ & ſupioꝛib⁹ & ęqlib⁹ ſu
is oībus pſtitit:orator q̄ fuit
minime ille qdem vehemens.
Sed nēo vnq̄ vrbanitate:ne/
mo lepore: nemo ſuauitate
ꝯditor .Sūt ei⁹ aliquot oꝛo/
nes:ex qbus:ſicut ex eiuſdem
tragoediis: lenitas eius ſine
neruis perſpici pōt.ꝩ Catulli
pr̄.Qui a fuit & Catul.filius
vt diximus.ꝩ In il.ip.&c.a
deo facetiis excelluit vt ali/
oꝝ ꝯtētiones:hoc eſt: graues
& vehementes oꝛones:ſmōe
hoc eſt leni & remiſſa oꝛone vicerit.ꝩ In his igit̄ oībus.Cō/
Notato cludit & oīa cognoſcenda dicit:quæ ſuperius dixit:de oꝛo
nis diſſimilitudine:vt decorum quid ſit percipiamus.
ASCE. ℭ S E D cū nos hēamus vocē indicē.i.nūciā & ſignatricē:
oꝛonis.i.rōnis dicēdi.A ſit p ſed:cū.ſup.ſeq̄mur duo ī voce:
ſed vt ſit clara.i.ſonora:& non īpedita. & ſup. vt ſit ſuauis
vtrū ē petēdū a natura.i.dꝫ hīe ꝑncipiū a nā. Veꝝ.i.ſed ex/
ercitatio augebit alteꝝ.ſ.claritudinē:ei imitatio loquentiū
preſſe:& leniter ſup.augebit alteꝝ.ſ.ſuauitatē vocis. Nihil
aliud.ſ.q̄ imitatio bñ loquētiū fuit ī Catullis:pr̄e.ſ.& filio:
q ſuauiter locuti ſunt. Vt.i.pp q̄ putares eos vti exq̄ſito iu
dicio lr̄aꝝ.i.ſcientiaꝝ rhetoricaꝝ.Q uāq̄.i.tāetſi erant lr̄ati
ſed &.i.ēt alii ſup.erāt lr̄ati vt illi:ſed nō tā ſuaues:q̄a nō ſūt
leniter & p̄ſſe loquentes vnitatis vt Catulli.A ſit p ſed:hi.ſ.
Duo ī vo ce requiſita Catulli putabāt̄ optie vt lingua latina: ſonus ſup. eoꝝ erat
dulcis:lr̄æ.i.pnūciationes ſingulaꝝ lr̄aꝝ neq̄ erant ſup.ex/
p̄ſſę.i.nimis ſonoræ q̄ſi cum ſtridore emiſſę:neq̄ opp̄ſſę.i.
q̄ſi ſuffocatę:vt nō recte pciperent̄ .Ne.ſ.gen⁹ dicēdi eēt ob
ſcuꝝ p opp̄ſſionē aut putidū.i.faſtidioſum nimis q̄ſi putēs
ſicut res fœtidā dū exprimit̄ & mouet̄ magis putet q̄ opp̄ſ/
ſa(neſcio an dixerit auctor putidū nimis.i.hyatū excitans:
qđ ſi alibi lectū eēt facile dixerim)vt vox ſup.eoꝝ erat:nec
languens.i.opp̄ſſe & tepide ꝓbata: nec canora.i.ſine ſtridu/
nā.Sine ꝯtentione .i.conatu vehemēti. Oꝛo L.Craſſi:erat
ſup.verior.i.abundātior:nec nimis faceta q̄ ſup.Catulloꝝ:
ſed opinio.i.ęſtimatio bñ loquēdi nō minor erat de Catul/
lis.Vero p ſed.Cęſ.orator.ſ.pr̄ Catulli fratris exn̄s ꝯdit⁹ ſa
le.i.vrbanitate & facetiis:vicit.i.ſupauit oēs ita ſup.vt vin
ceret ſermone.ſ.quotidiano & familiari contentiones.i.co
natus alioꝝ.ſ.oratoꝝ dicendi.i.orandi in illo ipſo gn̄e fo/
renſi:in quo edocti & eruditi erant.Igit̄ elaborādum eſt in
omnibus his ſi nos exquirimus in omnibus quod deceat.
PET. MAR. SIt igit̄.Pręcipit nūc de ſmone quo vtimur quotidie &
ſic ptē amiſſam a rhetorib⁹ đ ſmōe tāq̄ pīus Cic.exeqt̄
vt bonū viꝝ cumulate poſſit effingere.Socratici:A ca/
demici veteresq̄ a Socra.originē hūerunt : in diſputationi
bus maxia verecūdia vtebant̄.Sermo ipſoꝝ nō erat ptinax
& ipſe Socra.in diſputatiōib⁹ iperitū agebat:eratq̄ ſuauis
in ſmōe & facet⁹.Socra.apud Plato.ſic gorgiā alloqt̄.Si er
go tu ex eoꝝ nūero es ex quoꝝ ego ſū libenter abſte qrerem
ſin minus dimitterē q̄ ſi qras quorū ego ex nūero ſim rn̄de
bo ex his q libēter redargui patiunt̄ ſiqd nō vere dicāt.libē
ter ēt redarguūt ſiqd ab alio nō vere dicat̄ & qb⁹ nō min⁹
gratū ē rephēdi q̄ rephēdere.ꝩ Lenis:ſuauis.ꝩ Minie pti.cō
cedat alus id qđ ē ꝯcedēdū.ꝩ Lepos:q̄dā ſuauitas & feſtiui/
tas cū gr̄a.ꝩ Nec ve.nō dēmus ingtꝫ ſolū nos loq cū ſum⁹ i cō
greſſiōib⁹ amicoꝝ:ſꝫ viciſſim:ne alios excludere videamur
viciſſitudinē.i.alternationē nō iniq̄.i.iuſta eē iudicet:cōce/
dēdāq̄.ꝩ Si ſe, de reb⁹ grauib⁹ & ioco ꝯtrariis. Si loqmur

ℭ Qualis ſermo,& quomodo vtendum eo ſit,

SIt igit̄ hic ſermo, ī quo Socratici maxime
vigēt, lenis,minimeq̄ ptinax, inſit in eo le
pos:Nec vero tāq̄ ī poſſeſſionē ſuā venerit,
excludat alios:Sed cū reliqs ī reb⁹, tū ī ſer/
mōe cōi viciſſitudinē nōnunq̄ vtēdū putet.At videat
in primis qb⁹de reb⁹ loqt̄,ſi ſeriis ſeueritatē adhibeat,
ſi iocoſis,leporē.In primis ꝓuideat ne ſermo vitiū ali
qđ idicet ieſſe moribus: Qđ maxie tū ſolet euenire,cū
ſtudioſe de abſentibus detrahendi cauſa, aut per ridi/
culam, aut ſeuere, maledice, contumelioſeq̄ dicitur.

de re iocoſa:dēmus adhibere leporē.i.quādā ſuauitatē & fe
ſtiuitatē ſmōi.ſi de re ſeria:grauitas adhibēda ē: alr̄ nō ſer
uat̄ decoꝝ.ꝩ Indicet:oñdat: & patefaciat. Indicare dn̄r illi
ꝓpe:q ꝯſcios alicuius ſceleris accuſant & dn̄r idices poſtea.
idicare largo mō ſumit̄ ad mſta q̄ tn̄ occulta ſunt.ꝩ Vitiū ī
eē mo.nā illi q nimis auide loquūt̄ đ libidine oñdūt ſe eē li
bidioſos.q abn̄tib⁹ detrahūt
oſtendūt liuorē & malū ani/
mū. Vñ dicit Herodo.li.vii.
đtractionē eē rē iportuniſſi
mā:i q̄ duo ſūt q iniuriā faci
unt:& cū iniuria fit.Q ui.n.
detrahit̄ iniuri⁹ ē qđ ñ pn̄tē
accuſat.Itē q huic credit: in
iurius ē:qđ ꝑus credit.q̄ rem
cōptā hēat . Et illi cui abn̄ti
detrahit̄:ob id iniuria fit:qđ
ab altero īſimulat̄ vt malus:
ab altero tale putat̄.Ita igit̄
loq dēmus vt p verba cogno
ſci nō poſſit nob̄ ieſſe aliqd
vitii.ꝩ Studioſe:magno ſtudio & cura.ꝩ Aut p ri.p iocum:
& deriſiue.R idiculū dr̄ dictum qđ riſum mouet. R idicu/
lus dicit̄ irriſione dignus & qui in turpibus rebus ridet au/
ctor.Pompeio.ꝩ Seuere:grauitate adhibita: qm̄ magnāimi
eſt aut amare:aut odiſſe palam.& nō detrahere abſentibus.
IN quo So.Socra.Ironia vtebat̄.Quę ſecuti ſūt q ab eo
fluxerūt.Ironia vero max ia facetiaꝝ ps ē cū aliud dici
mus alid ſigñam⁹.ꝩ Pertinax:vt cedat ꝯtradicētib⁹:& FRA. MAT.
ita cedat vt eos ſenſim ad id adducat: qđ nitit̄ approbare:
ptinacia vitiū ē nō mediocre.ꝩ Nec ve.tā.Nec ſp iqt loq ve
lit & nūq̄ alus loq̄ndi ꝯcedat locū:qđ multi faciūt quos me
rito irridere ſolem⁹.ꝩ In poſ.ſu. Vñ extrudi nō poſſit.ꝩ Vi
ciſſitudine:vt dicat ipſe & alios viciſſim dicere permittat.
ꝩ Ac vi.&c.De materia ſmonis nūc loquit̄: & duplice eē di Materia ſermonis
cit ſeria & iocos:& alr̄ de ſeriis:alr̄ de iocoſis reb⁹ dicendū
ad q̄ ēt geſt⁹ & vox cōfirmāda ē:vñ ait Hora. Triſtitia mœ
ſtū vultū verba decent.ratū plena minaꝝ ludentem laſciua
Seueꝝ ſeria dictu.ꝩ Si ſe.q̄lis materia.eſt talia eē verba ꝯue
nit.ꝩ In pri.p.&c.Cauendū ē ne ſmo nr̄ vitiū aliqđ nr̄m in
dicet.Nā q̄lis vita eſt & cōſuetudo:talis oꝛo eſſe plerūq̄ ſo
let,& Pluta.ait actionis vmbrā oꝛonē eſſe.Ci.ipſe Salluſti/
um ſic taxat. Neq̄.n.q tā illato ſermone vtit̄ vita honeſtior Plutar.
eſt.ꝩ Quod maxime:vitiū animi & iprobitatē tum p̄cipue
manifeſtari dicit cum abn̄tib⁹ a nobis detrahit̄. ꝩ Sudioſe.
Non caſu quodā:ſed de induſtria. Nā nō q̄rimus tm̄ occaſio
nem detrahendi cupiam abſenti:ſed ipſi vltro aſſumimus,
ꝩ Aut per ridi.eā deridendi : non ēt detrahendi . ꝩ Seuere:
acerbe.ꝩ Maledice:maleuole.ꝩ Contumelioſe: cum iniuria.
SIt igit̄ &c.Docet q̄lis ſit ſmo & q̄ō ſit vtēdū. Ordo ASCE.
ē.Igit̄ q̄a.ſ.i oīb⁹ decoꝝ ſeruādū ē.Hic.i.hmōi ſmo fa
miliaris(i quo Socratici.i.ſocratis imitatores maxime
vigent)ſit lenis.i.nō aſpet minie ptinax.i.iflexibilis ab opi
nione:vt nihil aliis cōcedat vel nimis pertinaci & ꝯtinuato
ſpū ꝓlatus lepos.i.venuſtas & vrbanitas q̄dā dicendi iſit in
eo. Vero p ſed:nec ſup.ſermo nr̄ excludat alios.i.priuat ali
us facultate loq̄ndi tanq̄ venerit i poſſeſſionē ſuā. Vñ exclu
dere.ſ.quēlibet poſſemus:ſed putet ſup.q loquet vtendū eē:
nōnunq̄.i.iterdū viciſſitudine cū.ſ.ita ſit q̄ in reliqs rebus:
tū.i.maxime i ſmone cōi:l oquenti.ſ.& rn̄denti.natura i cō
cionib⁹ & p̄dicationibus medius ſermo eſt:q̄a vnus tm̄ loq/
tur. At.i.ſed videat.i.cōſideret in primis.i.primū olim de
qbus rebus loquatur.ſi ſup.de ſeriis.i.ſerioſis adhibeat ſup.
ſermoni ſuo ſeueritatē ſi ſup. de iocoſis loqtur adhibeat le/ In ſeriis ſeueritas in iocis lepos ſeruādus
porem.i.facetias & ſales & ꝓuideat.i.pſpiciat in primis ne
ſermo indicet.i.denotet aliqđ vitiū ineſſe moribus. Quod
.ſ.iudicare vitium eſſe in moribus ſolet euenire maxime tū
.i.tunc cū.i.qñ dr̄ ſtudioſe.i.diligenter de abſentibus cā de
trahendi:aut per ridiculum aut ſeuere : aut maledice : aut
contumelioſe.i.vituperioſe.i.quouis modo defamando.

ℭ Habentur

Habentur aũt plerunq; ſermones, aut de domeſticis negociis, aut de rep. aut de artiũ ſtudiis, atq; doctrina. Dãda igiť opera eſt, vt ſi ẽt aberrare ad alia cœperit, ad hęc reuoceť oỏo. Sed vtcũq; aderũt res (neq; enim iiſdẽ de reb⁹ oẽs nec oĩ tpe, nec ſimiliter delectamur) aĩaduertendũ eſt ẽt quatenus ſermo delectationẽ habeat, & vt incipiendi rõ fuerit, ita ſit deſinẽdi modus. Sed qm̃ in omni vita rectiſſime pcipitur, vt perturbationes fugiamus, ideſt motus animi nimios rõni non obtẽperantes, ſic eiuſmodi motibus ſermo debet vacare, ne aut ira exiſtat, aut cupiditas aliqua, aut pigritia, aut ignauia, aut qd tale appareat. Maximeq; curãdum eſt, vt eos qbus cũ ſermonẽ cõferemus, & vereri, & diligere videamur. Obiurgatiões etiã nõnunq̃ incidunt neceſſariæ. In qbus vtendũ eſt fortaſſe & vocis contentione maiores, & verborum grauitate acriore: Id agẽdum etiam eſt, vt ne ea facere videamur irati:

PET. MAR. ℭ Habentur aũt: ponit res diuerſas de quibus ſermo habetur: præcipitq; orationem reuocandam eſſe ad ea de qbus loqui cœperamus: ſi facta fuerit aliqua digreſſio quoniam ad propoſitũ redire decet. ſ De domeſticis negociis: de re familiari aut de rep. aut de bonarũ artiũ ſtudiis & doctrina. ſ Aberrare: digredi ad alias res. ſ Ad hęc: de qbus erat inſtitus, ſermo. ſ Sed vtcunq; aderũt res. i. quocũq; & qualeſcũq; res erat de quibus loquimur curãdum eſt ne modum excedamus: quia tunc ſermo erit odioſus: iccirco ne id accidat cauendum eſt. ſ Quatenus: quouſq; quatenus vero ſignificat qa. Iuuena. Quatinus æra domi nõ ſunt. ſ Habeat delectationem: placeat audientibus nam ſi eſt odioſus. i. ſi mouet faſtidiũ finem imponere debemus: eatenus igitur debet ſermo progredi quatenus delectat. ſ Rõ fuerit. i. quẽadmodũ conſiderãdũ eſt anteq̃ incipiamus loq ne aures aliorũ offendamus: & vt oportunę fiat initium ſic in deſinendo fieri debet: ne modũ tranſeamus: tenendum igiť eſt medium tpis ſeruiendũ: quod maxime decet. ſ Ratio, cõſideratio modus: menſura quædam opportuna ſ Sed q̄n in oĩ vita: nunc dicit ſermonẽ debere vacuum eſſe perturbationis: & ipſe declarat quid ſit perturbatio. In ſermone igiť nullam perturbationẽ indicemus. ſ In oĩ vita: in oĩ ſtatu vitæ: vt tranqlle viuať. ſ Motibus: perturbationibus animi ſermo debet eſſe vacuus. ſ Ne exiſtat: appareat: qm̃ excandeſcere in ſermone vitio vertiť. Ira inqt Ariſt. eſt cupiditas doloris reponendi: & cõcitatio animi vt finit Seneca ad ultionẽ iudicio volũtatis peregentis: idẽ Cicero in Tuſculanis diſputationibus ex ſtoicorũ ſnĩa dicit. iram eſſe libidinẽ puniẽdi eius qui videatur lęſiſſe iniuria & excãdeſcẽtiam eſſe irã naſcentem & exiſtentem: qm̃ ſe illico oñdit. ſ Cupiditas: voluntas cõtra rõnem. nam cupiditas eſt effrenata appetentia. ſ Pigrita: proprie eſt metus cõſequẽtis laboris. ſ Ignauia: opponitur fortitudini. ſ Aut tale qd: aliq̃ ſimilis perturbatio. ſ Vereri: habere in honorem: & eos diligere videamur aut adulatores: aut maledici. ſ Obiurgationes etiã: nũc pręcipit qua moderatione amici obiurgandi ſint. Et ſic oſtendet qũo ad amicum caſtigandum venire debeamus. ſ Vocis cõtentionem: clamore vt irati videamur. ſ Acriore: acerbiore atq; vehementiore, & ſic ponit modũ in his rebus: quem probat cõparatiõe chirurgorũ: qui vulnera ſecant & adurunt inuiti: ſi nõ eſt aliud remedium.

FRA. MAT. ℭ Habentur aũt plerũq; &c. Proſequitur oſtendere quid ſit illud ĩ quo ſermo verſatur. ſ Domeſticis ne. hoc eſt re familiari ſeruis ſupellectile: & cæteris eiuſmodi: & hoc ad œconomicã ſpectat: quę rem familiarem gubernare docet. ſ De rep. hoc in policita verſatur quę rẽpu. adminiſtrare oſtẽdit. ſ De ar. ſtu. monoſtice offm̃ tãgit: quæ ſolitudine delectať & ad phos ſpectat: & ſic paucis verbis tres phiæ moralis partes cõplectitur. ſ Danda opa eſt &c. qñquidẽ ſermo de his rebus haberi ſolet: ſi qñ aberrauerit per digreſſionẽ: ad eas tñ ſtatim reuocãdus eſt. Accidit aũt vt ſæpe fiat digreſſio: quæ eſt vt diffinit. Quinti. alicuius rei extra cauſam vel ad cãm tamẽ pertinẽtis facta narratio: & delectationis aut ſimilitudinis cauſa fit. nõnũq̃ etiã amplificationis. Sed hoc oratorum magis eſt. ſ Sed vtcũq; &c. In quacũq; re de qua loquimur obſeruare illud debemus vt quouſq; delectet ſermo noſter progrediamur: & vt nõ ſine rõne incipimus: ita cum rõne fruamur: modũq; adhibeamus. ſ Quatenus: quouſq;. Nam cognoſcere poſſumus quouſq; ſermo noſter delectabit: neq; id erit difficile: tũ ex geſtu auditũ ex geſtu auditorum: ſed qũo &c. Quẽadmodu inqt ĩ motu aĩ trãqllitas ſeruanda eſt: ita in ſermone: nunquã. n. ita loqui debemus vt aliquã in ſermone perturbatione incidemus: qđ qui facit a decoro diſcedit. ſ Ira exiſtat: quæ eſt vlciſcẽdi cupiditas & animũ quaſi obcęcat: cognoſciť aũt aſperitate & atrocitate verborũ. ſ Cupiditas: bonorũ: laudis: glorię: quæ præcipue ſermõe cognoſcitur. ſ Pigritia: quæ ad metũ ptinet. nam metu laboris: aut alterius cuiuſuis rei pigri redimur: & eſt corporis pigritia ignauia aĩ. ſ Maxime &c. Hoc ẽt oratori ſeruãdum dicit Quint. vt alis ſit ſermo: vt auditores verere videamur: nã cũ licẽtior fuerit nullam auditorũ rõnem habere videamur. ſ Vereri: vt de re turpi apud parẽtes & præceptores loqui nõ audeamus. ſ Deligere: ſi affectus careat ſermo vt ira. ſ Obiurgationes &c. qm̃ illud occurrebat ſi ſermo motibus vacare debet: ergo nũq̃ iraſci cõuenit: conuenit quidẽ inqt. Sed cũ neceſſario obiurgãdus a nobis quiſpiam eſt vt filius ſeruus: tunc. n. & vocis acrimonia & grauiore ac ſeueriore oratione vtẽdum eſt. Triplex eſt amicitia bonitatis: vtilitatis: iucũditatis. aut. n. eſt inter bonos amicitia & hæc eſt pcipua: in qua cum ſint amici pares: pares affectus paria obſequia nullę interueniũt accuſationes: nulla diſſeſſio exoritur: niſi aliter amicus a virtute diſcedat: & officium deſerat: tũc. n. iuſtam cãm dabit amicos expoſtulãdi. Aut amicitia eſt bonitatis & vtilitatis ſimul & rõnem habet excellẽtiæ: qa iter impares quos optet ſm rõnem excellẽtiis cõcedere & ĩ hac fiũt obiurgationes quoties filii parentibus illa nõ tribuunt quæ oportet: minor ſeniorim nõ aſſurgit: viro vxor nõ obſequitur. ſubditus magiſtratui non paret. Deſiderat enim amicitia quãdam pportionem retributiõis: ſicuti & iuſtitia cõmutatiua. Quod ſi t hoc ſeruatur nulla iteruenĩũt accuſationes: frequẽtes vero accidũt ĩ amici quę eſt vtilitatis cũ ſuſcepta & delectationis. cũ aut dare deſinit amicus aut delectare: qbus de rebus multa ſcribit Ariſt. li. viii. ethic. ex quo intelligiť neceſſario, vt ẽt Cice. ait, obiurgationes incidere. eſt aũt obiurgatio familiaris reprehenſio: & iuxta cã ſuſcepta ſicut př obiurgat filium. pceptor diſcipulum. ſ Ne ia. v. ira. ſed illorũ quos obiurgamus cã. Duplex ira eſt: & qua cupiditate vindictæ accẽdimur, & quã cuipiã caſtigandi gŕa & corrigendi ſuccenſemus: & h poſterior ira vtilis eſt: atq; etiã in deũ cadit: vt docet Lactantius lib. de ira dei.

ASCẽ. ℭ Autem p ſed: ſermones habenť pleriq; aut de negociis domeſticis aut de rep. aut de ſtudiis ex doctrina artium: igitur opa danda eſt. i. diligentia adhibenda: vt ſi oỏo. i. ſermo ineptus incepit aberrare: ad alia ſup. negocia vt ad delectationes: detractiones aut laſciuiam reuocetur ad hæc. ſ. iam dicta. Sed aĩaduertẽdũ eſt ẽt quatenus. i. vſq; ad quã mẽſurã ſermo hẽat. i. hẽre debeat delectationẽ & vt modus deſinendi. i. finiẽdi ſit ita. i. talis, vt. i. q̃lis rõ ĩcipiendi fuerit vtcũq;. i. qualitercũq; res adeſt qđ dicit. Enim p quia: neq; delectamur ſemp de iiſdem rebus nec ſilř nec in oĩ tpe. Sed qm̃ rectiſſime pcipit vt ſugiamus in oĩ vita pturbationis. i. nimios motus aĩ nõ obtemperãtes rõni: ſic ſermo debet vacare eiuſmodi motibus. ne aut ira exiſtat: vt cupiditas aliq̃, aut pigritia. aut ignauia, aut quid. i. aliquid tale appareat. Que p⁹ & curãdum eſt maxĩe, vt videamur vereri. i. reuereri & diligere eos qbuſcũq;. i. cũ qbus cõferemus ſermonẽ. i. colloquemur obiurgationes. i. correptiones incidũt nõnunq̃. i.

Pigritia

Ignauia.

Verere

Amicitia triplex.

Quint.

a liquando etiam neceſſariæ. In quibus.ſ.obiurgationibus & increpationibus vtendum eſt fortaſſe: maiore cōtentione vocis & acriore grauitate verborū. Id: ſcilicet officium obiurgandi eſt etiam agendum ita ſupple: vt ne: ideſt non videamur irati agere: ea: ſcilicet verba.

PET. MAR. ℂ Sed vt ad vren. quemadmodum chirurgi inuiti quodāmodo ſecant. & vrunt vulnus vt qui patitur: ſanetur: non ſtudio ſecandi aut vrendi. ſic amicum caſtigare debemus. non ſtudio caſtigandi ſed corrigiendi reducendiq; ad officium. ¶ Nulla medi. nullum aliud remedium. Perſtat in tranſlatiōne medicorum qui tandem cum nullum aliud remedium poteſt adhiberi. vrunt & ſecant viſcera, Ita debemus contentione vocis caſtigare amicos ſi alius modus non ſupereſt. ¶ Sed tamen: quāuis neceſſario ad caſtigationes veniamus: tñ nulla ſit ira: quę quia eſt breuis furor: nihil recte poterit facere: qm̄ contraria eſt rōni: quæ modum ſeruat in oi re. ¶ Cōſiderate: qm̄ iratus inconſiderate agit: cū ducatur affectu. ¶ Clementi: indulgēti: miti cum aliqua grauitate ſine contumelia. ¶ Adiūcta grauitate: ne clemens & lenis caſtigatio cōtemptui ſit: grauitas adhibenda eſt. ¶ Illud ip. id quod vr̃ acerbum ei q obiurgaſ debemus oſtendere ſuſceptum eſſe a nobis ipſius qui obiurgaſ cā non ſtudio obiurgandi. ¶ Rectum eſt au. præcipit nunc quō ſit cum inimicis contendendum. ¶ Rectū eſt: decet. ¶ inimiciſſimis: qui nos capitali odio proſequuntur. ¶ Nobis indi. q̄uis in nos contumelioſi fuerint: & conuitia indigna effuderint. tñ debemus retinere grauitatem: & nō moueri ad iracūdiam & excandeſcentiam. Vnde Antiſthenes cum audiuiſſet aliquādo Platonē ſibi maledicere: dixit Regium eſt male audire cum benefeceris. Si magnanimus fueris inquit Sene. nunq̄ iudicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices: nō nocuit mihi. ſed animum nocendi habuit: & cum illum in ptāte tua videri vindictā putabis vindicare potuiſſe quod ē magnum vindictę genus. ¶ Grauitatem: conſtantiam: vt non moneamur ad affectum. ¶ Deforme ēt: turpe & plenum ludibrii. ¶ Prædicare: palam dicere & iactare ſeſe in ipſo quotidiano ſermone. Militem glo. thraſonem terentianum. qui iactat ſe: & a gnatonibus irridetur. ſic etiam Miles apud Plautum.

FRA. MAT. ℂ Sed vt ad vten. medici. Pulcherrima ſimilitudo: ſic inqt iraſcimur cum obiurgamus vtilitatis eorum quos obiurgamus cā: ſicut medici vlcera: vomicas: & apoſtemata inuiti adurunt & ſiccant ignito ferro. non crudelitate ducti: ſed ægrotantium vtilitate. ¶ Verendum ignoto ferro. ¶ Siccandum: cum reciduat. ¶ Raro: tunc tm̄ cum amici vtilitas maxime impellit. ¶ Alia medicina: medius cū vulnus immedicabile eſt: tunc demum illud recidit ferro: vt ait Ouid. Sed immedicatione vulnus enſe recidendum eſt: ne pars ſincera trahatur. (Ouidius.) ¶ Magna au. par. &c. ita obiurgādum dicit eſſe: vt & veritas ſeruetur: & eius q obiurgatur deterior aīus non reddaſ: niſi aſperior fuerit obiurgatio. Debet itaq; leuis eē: & demens vt amicus qui accuſaſ non inimicus videatur: vt ſi incontinētem obiurges: cuius parentes laudem continentiæ adepti ſint. Tuoq; dices probitas & integritas: quos admiratus olim ſum: me mouet: vt tecum loqui audeam liberius & te in bonam partem accepturum confido: cum natura præditus ſis humaniſſima & ſic paulatim ad reprehenſionem deſcendis. ¶ Magna parte: ideo dixit quia opus eſt nonnunquā contentione. ¶ Grauitate adiuncta: ne videaris penitus ire carere: nam minus obiurgans profi cies. ¶ Seue

ſed vt ad vrendum & ſecandū, ſic ad hoc genus caſtigandi raro inuitiq; veniemus. Nec vnq̄ niſi neceſſario, ſi nulla reperietur alia medicina. Sed tñ ira pcul abſit: cū qua nihil recte fieri: nihil cōſiderate pōt. Magna aūt parte clemēti caſtigatione licet vti grauitate tñ adiuncta, vt ſeueritas adhibeaſ, & cōtumelia repellaſ. Atq; ēt illud ipſum qđ acerbitatis hēt obiurgatio, ſignificandum eſt ipſius eā, qui obiurgeſ, ſuſceptū eſſe. Rectū eſt autem etiam in illis contentionibus: quæ cum inimiciſſimis fiunt, etiam ſi nobis indigna audiamus, tñ grauitatem retinere, iracundiam repellere. Quæ. n. cum aliqua perturbatione fiunt, neq; ea conſtāter fieri pñt, nec ab his, qui ad ſunt approbari. De formę ēt eſt de ſeipſo prædicare, falſa pręſertim & cū irriſione audiētium imitari militem glorioſum.

ritas: quantum ad veritatem: quæ retinēda obiurganti nō eſt. (Seueritas) ¶ Contumelia: quæ eſt aſpera nimium & odioſa reprehenſio a clementia penitus diſcedens. (Cōtumelia) ¶ Atque illud ipſum. Dicemus enim non poſſum non indignari vehementer dolere: tibiq; ſuccenſere: cum in hac vel in illa re te peccare animaduerto. ¶ Rectum eſt ēt: dixit quem modus in obiurgatione ſeruare deberemus: q in amicos & beneuolos vteremur: nunc præcipit qualis cōtra inimicos ſermo nr̄ eſſe debeat. ¶ Nobis indi. audiamus: quæ ipſi in nos dn̄t inimiciſſimi. ¶ Grauitatem: ne irati videamur ridere: & temere cōmoueri. ſicut ipſi in nos cōmoti videtur. ¶ Quæ enim &c. rō eſt. Quia perturbati recte aliquid facere aut dicere nō poſſem?: & ab iis qui pñtes eſſent: reprehenderemur: cū ſemper dāda opera ſit ne cui diſpliceamus. ¶ Deforme eſt ēt. Inhoneſtū inquit eſt de ſeipſo prædicare: hoc eſt ſe & ſua nimiū laudare. (Quid ſit deforme homini) Nam ſordeſcit laus in proprio ore: vt Sene. inquit. Quod ſi vera de ſe, prædicare vitium eſt quanto maius vitium illorum putari debet: qui falſa prædicant. Veritas virtus eſt cuius exceſſus iactantia eſt. Cuius tria ſunt genera. Vnum illorum qui uel natura: vel vitio naturæ: vel conſuetudine mendaces ſunt & mendacio delectantur. Alterum eorum qui καὶ νοσῶντες: hoc eſt inanis gloriæ cupidi ſępe mentiuntur. Tertiū eorū qui gratia quæſtus hoc faciunt vt mercatores qui in primo genere ſunt vani dr̄, Qui in ſecūdo glorioſi. Qui vero in tertio aſſentatores: licet tñ ſeipſum laudare tribus tēporibus: (Vanigloriosi) (Aſſentatores) apud eos quibus noti non ſumus: vt æneas apud Virg. ſum pius æneas apud ingratum. Nam vt Oui. inquit. Eſt aliqua ingrato meritū exprobrare voluptas. (Ouidius) apud eos: quibus bonam ſpem de nobis polliceri volumus: cum in periculo poſiti ſunt. Quēadmodū medici in ægrotos faciūt quibus experientiā artis præcipuā hre ſe affirmant. Hic illi admonentur qui glorioſi ſunt & vani: qm̄ nimium ſe laudant: vel falſa de ſe prædicant. ¶ Militem glo. thraſonem: qui apud Terentium introduciſ in Eunucho: ei aūt ridiculus nimiū ſermo tribuitur. (Teren.) Nam multa & vana de ſeipſo prędicat.

ASCĒ. ℂ Sed vt. i. quemadmodum nos ſup. venimus raro & inuiti ad vrendū & ſecandum. ſ. memoria inſana & contagioſa aut hoies icorrigibiles & pernicioſos: ita veniemus raroq; inuiti ad hoc genus caſtigādi: nec vnq̄ ſupple. veniemus ad hoc niſi neceſſario ſi. ſ. nulla alia medicina. i. emendatio vitę reperiretur. Sed tñ ira ſup. vehemens & quæ rōnem perturbet abſit procul ab obiurgatione. ſ. cum qua. ſ. ira nihil pōt fieri recte & nihil conſiderate. Autē pro ſed: licet. i. licitum eſt vti pro magna parte. i. vt in pluribus caſtigatione clemēti. i. miti. Tñ grauitate adiuncta. i. ſic vt grauitas ſit adiuncta. vt. ſ. ſeueritas adhibeatur & contumelia. i. opprobrioſa vituperatio appellatur. Atq; pro ſed: illud ipſum acerbitatis qđ caſtigatio habet ſup. annexam ſignificandum eſt. i. ſignis notificādum eſt ſuſceptum eſſe eā. i. pro vtilitate & cōmodo ipſius qui obiurgetur. Rectum. i. decorum & honeſtum eſt ēt in illis contentionibus quæ fiunt cum inimiciſſimis ēt ſi. i. audiamus indigna nobis. i. vituperia turpiſſima. Tñ retinere grauitatem: & repellere iracundiā. Enim p qa: ea quæ fiunt cum aliqua perturbatione: neq; poſſunt fieri conſtanter: nec approbari ab his quæ ad ſunt, de formę eſt etiam prædicare de ſe præſertim falſa. i. per arrogantiam & vanam iactantiam attribuere ſibi immeritas laudes & imitari militem glorioſum apud Plautum & Terentium: qui ſe inaniter laudaſ cum irriſione audientium.

ℂ Et qm̄

¶ Qualis dēt eē domus honorati ciuis & principis.

ET quoniā omnia perſequimur, volumus quidem certe, dicendum eſt etiam qualem hominis honorati, & principis domū placeat eſſe, cuius finis eſt uſus, ad quē accommodanda eſt ædificandi deſcriptio: & tamē adhibenda dignitatis cōmoditatiſq; diligentia. Cn. Octauio, q primus ex illa familia conſul factus eſt honori fuiſſe accepimus, qđ pclarū ędificaſſe in palatio, & plenam dignitatis domū, quę cum vulgo viſeretur, ſuffragata dño non homini ad conſulatū putabat. Hanc Scaurus demolitus acceſſionē adiiſxit ędibus. Itaq; ille in ſuā domū conſulatum primus attulit. Hic ſūmi & clariſſimi viri filius in domū multiplicatā non repulſam ſolum retulit: ſed ignominiam etiam & calamitatem.

PET. MAR. ET qm̄ omnia perſequimur. Nunc de domo magnifici viri determiat. Ari. loquēs de magnifico ait: Ad magnificum aūt pertinet & domū a ſe extructā: vt diuitias decet habere: eſt.n. quoddā & hęc ornamentū. ¶ Volumus certe: oia perſ. qui & de oibus dicere quæ ad virū inſtituēdū q; ornandumq; pertinent. Qualē: cuiuſmodi: cuius laxitatis: cuius impēſę. ¶ Honorati: q fugiunt ſiue funct⁹ eſt honorib⁹ publicis. ¶ Principis: primi inter ciues. ¶ Cuius. ſ. dom⁹ finis eſt vſus: qm̄ iō fit domus: vt ea vtamur. Ergo laxitas dom⁹ accōmodāda eſt dignitati ipſius dñi: vt ea uti poſſit cum decoro: & habitare magnifice. ¶ Ad quē, vſum. ¶ Deſcriptio: deſignatio domus ædificandæ: vt vſui ſufficiat: cuius cā ędificatur: & p rōne dignitatis ædificādā eſt qm̄ decet principem virū & magnificū habere domū magnificā & plenam digitatis. ¶ Cōmoditatis: vt cōmode habitemus & cū dignitate. debet. n. dom⁹ eſſe vtilis & pulchrā. ¶ Cneo octauio: affert exemplum octauii: cui domus plena dignitatis ſuffragata eſt. Suetonius ait in vita Auguſti. Primus ex familia Octauiorū magiſtratū populi ſuffragio cœpit. C. Ruffus. Is quæſtorius. Cneum & C. procreauit: a qbus duplex Octauiorū defluxit familia ꝯditione diuerſa. Si quidē Cneus & deinceps ab eo reliqui oēs functi ſunt honoribus ſūmus. At Caius eiuſq; poſteri: ſeu fortuna ſeu volūtate in equeſtri ordine cōſtiterunt vſq; ad Auguſti pſem. In. ix. philippica dicit: Cnei Octauii clari & magni viri: q primus eam familiā, q̄ poſtea viri fortiſſimis floruit: attulit conſulatum: ſtatuam videmus in roſtris. nemo. n. nouitati inuidebat: nemo virtutē nō honorabat. Hic miſſus ad nepotē regis Antiochi: quo cū romani bellū geſſerant: vt claſſem habere & elephātos alere prohiberet: Laodiceę in gymnaſio a quodam leptione iterfectus eſt. reddita fuit ei ſtatua pro vita: quę multos per annos familiam eius honeſtaret Plinius ait. Non præteribo Cneum Octauiū ob vnum verbū: quo Regē Antiochum dilaturū ſe reſponſuū dicentē: virga quā tenebat forte: circū ſcripſit: & priuſq̄ egrederet circulo illo: reſponſum dare coegit. In q̄ legatione interfecto ſenatus ſtatuā poni iuſſit quā honoratiſſimo loco i roſtris. ¶ Ex illa familia: Octauiorū. ¶ Fuiſſe honorati: attuliſſe honorē dignitatē q; Octauio qm̄ in eā familiā primus conſulatū attulit: quia ædificauerat claram domū & dignitatis plenā: vt videret dñs mereri honores ſummos & ampliorē fortunam. ¶ Suffragata: fuiſſe auxilio: & tuliſſe ſuffragia ad conſulatū conſequendū. ¶ Nouo homini: noui hoies dicuntur quorum maiores nō fuerunt i magiſtratu. Plutarchus ait in uita Catonis ſenioris: Romani eos qui gñis gloria carentes a ſeipſis initiū caperent nominis ſui nouos hoies appellabant. ¶ Hāc Scaurus demolitus ponit exēplū. M. Scauri: qui domum amplam & nimiæ laxitudinis ædificauit odioſam aliis & ſibi ad dignitatē tuēdam minime ſuffragātē. ¶ Hanc: domū Cnei Octauii. ¶ Demolitus: cum ſolo æquaſſet: ædes ampliauit ſuas. ¶ Aedibus ſuis. ſ. qm̄ diruta domo quæ fuerit Cnei Octauii ſuam multiplicauit: cuius nimia laxitate populus offenſus eſt hāc igitur domum ſolo æquatam adiecit ædibus ſuis: in quas retulit & repulſam & ignominiam. M. Scaurus. M. Scauri principis ſenatus & ſtoici filius victricem habuit Syllā: qm̄ metella mater poſt mortē Scauri pris. Syllæ nupſit: ædilitatē ſumma magnificentia geſſit a deo vt ſuas opes pene cōſumpſerit: magnūq; æs alienū cōflauerit. In pctura prouinciam ſardiniā obtinuit: in qua nō ſatis abſtinenter ſe geſſit, Romam ad petēdū conſulatū rediit. Sardis de eo quærentibus repetundarum poſtulatus eſt patronos habuit. P. Clodium. M. Callidū. M. Marcellū. M. Tulliū Ciceronem. M. Meſſalā Nigrū & Q. Hortēſiū. Ipſe quoq; vt auctor ē Pedianus Aſconi⁹: pro ſe dixit cū magno ſquallore & lachrymis tādem abſolutus eſt. poſtea. Qu. Seruilius Cepio ob legationis aſiaticæ inuidiā cū repetūdarum ſecit r i m. Inde a Varo tribuno plebis pditionis accuſatus eſt dicēte Scaurū vocaſſe ſocios ad arma: quippe bellū Italicū paulo ante exortū fuerat: quod ſociale dictum eſt: qm̄ ſocii a Romanis defecerant: cū ciuitas vt Druſus trib. plebis pmiſerat illis nō daret. Scaurus a victore accerſit⁹ duos & . lxx. annos natus innixus nobiliſſimis iuuenibus in forum pceſſit: & acepto rñdēdi loco dixit. Q. Varus Hiſpanus. M. Scaurū principē ſenatorē ſocios ad arma dicit conuocaſſe. M. Scaurus princeps ſenator negat. Teſtis nemo eſt: vtri vos credere cōuenit, q voce ita oium commutauit a ios: vt ab ipſo ēt tribuno dimitteretur. Hęc refert Pedianus Aſconius. Valerius Maximus aliter narrat. Scaurus igit retulit ignominiam in domū, quā multiplicauerat. Et ait Cicero dignitas hois ornanda eſt domo magnifica. Sed hæc dignitas non tota ex domū q̄renda eſt, ſed a ſeipſo. vt. ſ. habeat virtutes. aliter ipſa domus magnifica dño dedecori erit: & ipſe dñs debet ornare domum. Si continentiæ ſtudes inqt Seneca: habita non amœne, ſed ſalubriter: nec dñm eſſe velis notū a domo, ſed domum a dño. ¶ Itaq; ille, Cneus Octauius. ¶ Hic: Scaurus filius Scauri principis ſenatus: quoniā Scaurus ille adeo ſummus erat, vt ne ſibi qdem ꝯparari poſſet. ¶ Multiplicatā: quā multiplicauerat demolitus domū Octauii. ¶ Non ſolū repulſam: qm̄ rediēs ex Sardania in petitione ꝯſulatus repulſam habuit. & iſamia notatus eſt: repetundarū q; poſtulat⁹: Vnde i ſummā interdū calamitatē fuit. Nam aduerſa valetudine laborans proceſſit in forū: & cū lachrymis reſpondit obiectis criminibus.

FRA. MAT. ET qm̄ &c. De decoro ſuperius dixit ſeruādo i dictis & in factis. Nunc igit a propoſito nō diſcedit. Nam cū dixerit cuiuſmodi decorū in dictis ſeruari ꝯueniat: Nūc quomodo in factis ſeruari debeat pcipit: ædificiū enim opus eſt: in quo conſideratur dignitas perſonæ facultas & operis qualitas. dignitas perſonæ, nam idē ſumptus cui magnus erit. principi vero paruus eſt, facultas, vt & operi conueniat: & dño, qualitas operis, q aliud ædificiū priuati hois aliud principis eſſe debet. ¶ Volumus quidem: quia & ſi nō oia perſequimur: volumus tamen. ¶ Vſus, vt ea vtamur. ergo talem domum ædificare debemus, quę nobis & vſui noſtro ſatis ſit. ¶ Et tamen &c. quoniam dixerat ad vſum accōmodādam ædificationem, ideo ne quis credat ſemper eiuſmodi eſſe debere, vt ſufficiat familiæ poſſet enim fieri vt princeps ciuitatis careret liberis, ideo addit etiam dignitatis rationem habendam eſſe. ¶ Dignitatis, vt ſi parua familia fuerit, & magna digitas magna pro dignitate non pro ratione vſus ædificatur domus. ¶ Cneo, Octauio, exemplo Cnei octauii noui homini hoc eſt cuius maiores magiſtratum nunquam geſſerāt, oſtendit ex dignitate perſonę ędificandam domū, quoniam ſemper prodeſt. Cn. Octauius homo fuit nouus. Cum autem domum in palatio ædificaſſet egregiam delectatus ea populus & ſimul ex talis opere magnanimum iudicans Octauium in conſulatus petitione ſuffragatus illi eſt. Eandem domum Scaurus emit & vt ampliorē faceret demolitus eſt: & quoniam Octauius Scaurus

Lucullus. viris æquari. ¶ Luculli: fuit is Romanus princeps magni/ficẽtiſſimus: & ĩ eo vt ĩ hoĩe Romano multę lrę. fuit itẽ ĩ/perator excellẽtiſſimus & Mithridatis vires fregit. magni/ficẽtiſſimas ędes & villas extruxit: in amicis recipiẽdis ſplẽ/didiſſim⁹: loca habuit ↄſtituta p q̃litate hoium & ſumptu: & magnificẽtia ciboꝝ: cũq; apud eũ Põpeius & Cicero di/xiſſent coenare ſe velle: ipa/uit architridino vt in apolli/ne coenã pararet: quo cũ eo/dẽ die acceſſiſſent: p trecẽtis paratã coenã iuenerũt: habi/tabat ędes in q̃bus eodẽ tpe hyeme hẽbat & ęſtatẽ cũ cõ/ſtitutę erãt: & ad frig⁹: et ad calorẽ: & cũ q̃dã dixiſſet Lu/cullo hyemẽ domi habẽs: rñ/dit ſe grues imitatũ eſſe: q̃ p tpis q̃litate loca mutant.

ASCE. ¶ Enim pro q̃a dignitas eſt ornãda domo. i. p domũ, & nõ eſt tota q̃renda ex domo. Nec dñs eſt ſup. honeſtãdus domo. i. p domũ ſuã. ſed domus eſt hõeſtãda dño. Et vt. i. queadmodũ rõ ñ ſolũ ſua. ſ. reꝝ ſuaꝝ aut vtilitatis ſuę: ſed ẽt alioꝝ eſt hñda ĩ cęteris ſup. rebus. Sic. i. ↄſilr in domo clari. i. egregii hoĩs: in quã ſup. domũ & multi hoſpites. i. mutuo bñficio deuicti recipiendi ſunt: ſup. non grã pecu/nię: ſed hoſpitatis: & in quam ſup. multitudo cuiuſ. p gñis hoium admittenda. Adhibenda eſt cura laxi. i. amplitudis & capacitatis. Enĩ p q̃a domus ãpla fit ſępe alr. i. ſine hmõi cura dño ſuo dedecori. ad dedecus: ſi. ſ. ſolitudo. i. vaſtitas eſt ea: & maxime ſi ſolita eſt frequentari aliq̃ñ alio domo. Enim p q̃a odioſũ. i. moleſtũ eſt cũ dr a ptereũtibus. O domus antiq̃ q̃ diſpari dño domĩnaris. i. gubernaris: & in dominio teneris: q̃d q̃dẽ h̃ his tpibus dicere ĩ multis ſup. do/mibus. Cauẽdũ eſt ẽt p̃ſertim. i. p̃cipue ſi ipſe. i. tu ædifices: p̃cedas. i. pgrediaris ſ. ſũptu et magnificentia extra modũ. In quo gñe ẽ multũ mali. i. incõmodi: etiã ĩ exẽplo. i. imitatione exẽpli alioꝝ. Eteni p q̃a pleriq; imitẽtur ſtudioſe. i. dili/gẽter p̃ſertim in hac pte. i. ędificãdo ſcã principũ. Vt. i. v. g. q̃s ſuo. imitatus eſt virtutẽ Lucii Lu. ſũmi viri, q. d. nullus aut rariſſimus quiſq; ad q̃. i. q̃tũ multi imitati ſunt magnifi/centiã villaꝝ. ſ. Lucii Lu. q. d. plurimi. grã. ſ. villarũ h̃ ẽ domorũ priuatarũ: ruri aut in agro: ad recipiẽdas fruges et colonos eaꝝ ↄſtructaꝝ. Quidem. i. certe modus eſt adhibẽdus. i. finis & menſura ↄſtituẽda: & reuocãdus eſt. ſ. modus ad me/diocritatem, & eadẽ mediocritas eſt referenda ad oẽm vſũ & cultum vitæ. Sed hęc ſup. dicta ſint hactenus. i. huc uſq;.

Domus a domino i honoratur.

¶ Tria in omni actione obſeruanda.

IN omni autem actione ſuſcipienda tria ſunt tenenda. Primum vt appetitus rationi pareat, quo nihil eſt ad officia conſeruanda accõmodatius. Deinde, vt animaduertatur quãta illa res ſit, quã efficere velimus, vt neue maior, neue minor cura & opera ſuſcipiatur, q̃ cauſa poſtulet. Tertium eſt, vt caueamus, vt ea quæ pertinent ad liberalitatis ſpeciem, & dignitatem moderanda ſint. Modus autem eſt optimus, decus ipſum tenere, de quo ante diximus, nec progredi longius. Horum autem trium præſtantiſſimum eſt, appetitum obtemperare rationi.

¶ Ordo rerũ, ac temporũ opportunitas.

DEinceps de ordine rerum, & temporum opportunitate dicendum eſt. Hęc aũt ſcientia continet eam, quã gręci eutaxiã noĩant

rebus ſunt certi deniq; fines quos vltro citroq; neq̃t ↄſiſte/re veꝝ. ¶ Modus aũt: hoc referẽ ad illud ſm p̃ceptũ: vt. ſ. cõ/ſidereẽ q̃ta ſit res: quã volumus efficere. ¶ Ipm decus: ſeq̃ id q̃d decet: & eatenus pgredi in aliq̃ re: q̃tenus laudaẽ. ¶ Longius: q̃ deceat: & ſic erit modus. hoc referetur ad tertiũ: vt. ſ. oĩa moderãda ſint: & ait: quis modus optimus ſit: tñ horũ trium p̃ſtantiſſimum eſt appetitum parere rationi: q̃m niſi ratio dominabitur, nil quod deceat fieri poterit.

DEiceps d ord. re. Supra Ci. pꝑoſuit ipſũ decorũ tribus rebus cõtineri formoſitate ornatu ordine: duabus ptibus abſolutis: ad ordinẽ trãſit & temporũ opportunitatẽ: vt nil q̃d ad decorũ ipm ptineat: explicãdũ relinq̃tur. Vtitur igiẽ trãſitiõe: & docilẽ facit auditorẽ & attentũ. Hęc aũt ſcia ↄtinet eã quã gręc. eutaxia noiant eutaxia dr bõa diſpõ & ordo. vult Ci. ordinis ↄſeruationẽ & modeſtiã idẽ eſſe.

FRA. MAT. IN oi act. De ornatu nũc p̃cipit ad actionẽ oẽs ac cõmodata vẽ retinenda dicit eſſe. Quo nihil &c. ſeqtur. n. ex h̃ ↄtinẽtia & modeſtia. ¶ Quanta illa &c. vel magna vel parua vel mediocris. ¶ Vt neq; &c. ratio eſt cur talis animaduerſio haberi debeat. ¶ Tertiũ eſt &c. decorũ hoc loco ſignificat: quod ita cõſentaneũ eſt naturę vt in eo modeſtia appareat & temperãtia: cum ſpẽ quadam liberali: & id p̃cipue in modo conſiſtit. ¶ Liberalem ſpẽm: hoc eſt decorum. ¶ Moderanda: ne citra modum reſiſtat, aut vltra procedat. ¶ Modus autẽ &c. docet quis modus tenendus ſit: vt. ſ. decorum ſeruetur: & generale quod conſentaneum hominis excellentiæ. In quo natura hominis a reliquis differt animalibus & ſpeciale: quod ita conſentaneum naturæ ſit: vt in eo moderatio & temperantia appareat: cum ſpecie quale liberali.

Vt lucetur decorum modus datur

HAc aũt ſcia &c. ornatus q̃ ad quãcũq; ptinet actionem ĩ duobus ↄſiſtit numero & loco ¶ ευταξιαν: h̃ eſt rectũ ordinẽ a ſi ſignificat bene ταxτα ordino. Sciendũ eſt dupliciter modeſtiã intelligi. Nã q̃ñ in dictis & in factis modus ſeruatur: modeſtia eſt: & item q̃ñ vnum quodq; ſuo tpe facimus & loco: vt cum iocamur in conuiuio: in ſenatu grauiter loquitur vtranq; modeſtiã ευταξιαν græci vocant vt generalem & ſpecialem.

PET. MAR. IN oẽ aũt actiõe. Tria Ci. opponit, q̃ in oĩ vita ſeruãda ſunt: primũ eſt: vt appetitus pareat rõni. nã ſi appetit⁹ euagabitur lõgius offm ſeruari nõ poterit: q̃d ſp ad bonũ tendit. Scdm eſt: vt ↄſideretur q̃d agendũ ſit: & ea cura adhibeaẽ: quã res ipſa efficiẽda reqrit. Tertiũ eſt: vt oĩa cũ menſura fiãt: ẽt q̃ laudabilia ſunt: ne ſi modũ excelſerint: reprehendanẽ ¶ Pareat: obediat: & id appetat: q̃d rõ ſuaſerit. ¶ Ad offi. vt aliq̃d fiat cũ virtutis laude. ¶ Aiaduertatur, ↄſideretur diligenter ne aut nimis aut paꝝ id curemus q̃d agẽdũ eſt: ſed vt ipa res poſtulat. ¶ Opa: labor cã res ipſa quam agimus, & cã quã tractamus. ¶ Ad libe. ſpẽm. i. ea q̃ laudanda ſunt, & quãdã apparẽtiã libero hoie dignã pręſe ferũt. ¶ Moderãda: mõ quodã et menſura tractãda. multo magis igiẽ moderãda ſunt, et vitãda q̃ nullã hñt ſpẽm. i. apparẽtiã libero hoie dignã. Et ait Ci. optimus eſt modus in oĩ re atq; menſura, vt ſeruet decorũ. nã cũ facimus id q̃d decet, tenemus modũ. Hora. i. f. volu. epiſtolarũ ſic cãit. Inſani ſapiens nomen ferat: æquus iniqui. Vltra q̃ ſatis eſt virtutem ſi petat ipſam: & in primo ſermone dicit, eſt modus in

ASCE. IN oi aũt &c. Oñdit tria ĩ oĩ actiõe eſſe obſeruãda. Ordo eſt. Aũt pro ſed tria ſunt tenẽda in oĩ act. ſuſcipienda. i. q̃ ſuſcipere velim⁹. Primũ ſup. tenẽdũ eſt: vt appetitus pareat. i. obtẽperet rõni. quo. i. quare nihil eſt accõmodatius. i. conducibilius ad conſeruanda officia. Deinde ſup tenendũ eſt: vt aiaduertatur. i. cõſidereẽ quanta ſit illa res: q̃ velimus efficere: neu. i. neue h̃ vel ne ſuſcipiatur maior cura & opa q̃ cã poſtulet: neue. i. vel ne ſuſcipiatur maior cura & opera q̃ cã poſtulet. Tertiũ. ſ. reuerendum eſt vt ſup. caueamus. i. caute proſpiciamus vt. ſ. qualiter ea quæ ptinẽt ad ſpeciem & dignitatem liberalẽ. i. liberalis hoibus dignã ſint moderanda. Aũt p ſed optimus modus. i. optima moderatio: eſt tenere ipſum decus de quo diximus ante nec pgredi longius. Aũt pro ſed præſtantiſſimum horum trium eſt appetitum obtemperare rationi.

DEinceps &c. Poſtq̃ de formoſitate & ornatu quę decorum cõcernunt determinauit pſequiẽ de ordine reꝝ. Eſt aũt ordo verborũ. Dicendum eſt deinceps cõſequenter de ordine rerum & opportunitate tẽporũ. Autem p ſed hęc ſcientia continet eam: quam græci nominat eutaxian: ideſt bonam diſpoſitionem & ſeriem.

non hanc quam interpretamur modeſtiam, quo in verbo modus ineſt, Sed illa eſt eutaxia, in q̄ intelligitur ordinis conſeruatio. Itaq; vt eandem nos modeſtiā appellemus, ſic diffinitur a Stoicis, vt modeſtia ſit ſcientia earum rerum, quæ aguntur aut dicuntur loco ſuo collocandarum. itaq; videtur eadem vis ordinis & collocationis fore. Nam & ordinem ſic diffiniunt, compoſitionem rerum aptis & accommodatis locis. Locum autē actionis, opportunitatem temporis eſſe dicunt. Tempus autem actionis opportunum græce eucceria, latine appellatur occaſio. Sic fit vt modeſtia hęc, quam interpretamur ita, vt dixi: ſciētia ſit opportunitatis idoneorum ad agendum temporum. Sed poteſt eſſe eadem prudentiæ diffinitio: de qua principio diximus. Hoc autem loco de moderatiōe, & temperatia, & aliis ſimilibus virtutibus quærimus. Itaq; quæ erant prudentiæ propria loco ſuo dicta ſunt Quæ autem harum virtutum, de quibus iamdudum loquimur, quæ pertinent ad verecūdiam, & ad eorū approbationem, quibus cum viuimus, nunc dicenda ſunt.

PET. MAR. ❡NON hanc.ſ.cōtinet: quā nos appellamus modeſtiam a mō.i.mēſura quę ſingul' rebus adhibenda eſt. ⸿In quo ver. modeſtię.ſ.ieſt modus qdam ſeruādus ī re, & ſic modeſtia eſt quoddā ornamentū in ipſis actiōib'. ⸿Ordinis cōſeruatio: vt ſit bonus ordo in rebus agendis eni ī eutaxia dr̄ bona ordinatio: ſed inquit Cicero: ex ipſa diffinitione ſtoicorum adducor: vt eadē eutaxiā latine appellē modeſtiā. ⸿Loco ſuo: tpe opportuno. ⸿Eadē vis, nā & ꝓprietas, vt idē ſit ordo rerum & collocatio ꝙ ex ipſa diffinitiōe probat. Nā ordo eſt cōpoſitio rerū aptis locis & accōmodatis, & locus ſigñat tpis opportunitatē. ⸿Actiōis: opatiōis: ſic dixi ad diñā loci: q eſt ſedes argumenti, & ī quo illud latet, & ex quo dicitur: & locus eſt vltima ſupficies corpis ambiētis locatū: vt finit Ari. in phyſicis: hic accipit̄ locus pro agendi opportunitate. ⸿Locū actōis: aptū ad aliqd agendū. qm̄ ſūt & alii loci ſedes argumentoꝝ. hos locos Boetius in topicis maximas ꝓpoſitiones appellat. & Fabius ait lib. v. locos appello ſedes argumētoꝝ. ⸿Tempus actōis: aptū ad agēdū & opportunū dr̄ occaſio ide dicimus: nactus occaſionē.i.tps opportunū. in rhetoricis loquēns de tpe ſic ait: occaſio eſt pars tpis hñs in ſe alicuius rei idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem. ⸿Sic fit: ex hoꝝ verborum diffinitione hoc ſequitur. ⸿Quā interp̄tamur: quā latine dico appellandā eſſe modeſtiā: cum gręce dicat̄ eutaxia. ⸿Idoneorum: q̄ idonea ſint ad agendum. & ſic vno verbo modeſtiæ Ci. cōplectit̄ ordinem locū & tp̄s. ⸿Eadem diffi. q̄ ſ prudētiæ eſt locum ordinem & tp̄s eligere & hēre delectū. ⸿Itaq: modeſtia: & moderatio eſt q̄dam miniſtra ipſius prudentię & hæc officia inqbus modus requiritur ptinent ad tēperātiā, q̄ eſt cōſeruatrix prudentiæ. moderatio igitur cōſeruat prudentiā & id facit in ſingulis actiōibus qd prudentia iubet: corrupta aūt moderatiōe nihil valet. Itaq; eadem fere ſunt officia prudentiæ & modeſtiæ: q̄ ipſam conſeruāt. ⸿Et aliis ſiīibus, q̄ ad hanc ptem ptinent qm̄ temperantiā ſequūtur ordinis cōſtantia & ornatus. ⸿Quæ erant prudētię: q pertinebant ad prudentiā: quā ſequuntur cōſilioꝗ maturitas & intelligentia. ſ pars moderationis & ordinis ad temperātiam ptinet, licet nulla virtus poſſit eſſe ſine prudētia: & q illam habet ois habeat neceſſe eſt, ſed ſingulaꝝ mediocritatum officia diſtincta ſunt. ⸿Iādudum: ab initio huius diſputatiōis. ⸿Quæ aūt haꝝ vir. i. ea q̄ pertinent ad has virtutes: q̄ temperātiā ſequuntur. ⸿De quibus: virtutibus paulo ante cœpi diſputare. ⸿Approbationem, laudationem & cōmendationem eorum cum quibus viuimus, & nil a nobis fiat quod illos offendat.

FRA. MAT. ❡Modus ineſt: & hæc generalis modeſtia eſt ad omnia generaliter pertinet. ⸿In qua intellgitur &c. Hæc particula tis eſt. ⸿Rerum: loco ſuo collocandaꝝ. Si quis triplicem dicat eſſe pietatem in deos: patriā parentes: hic ordinē ſeruabit & rerum collocationem. Si quis vero prio parentes nominet, hic ordine ſeruabit collocationē minime: & hoc ad numerum ſpectat. Eodem mō de loco dicimus, qm̄ ſi magiſter conuiuii digniorē in ſcdo loco diſcumbere iuberet non ſeruaret εὐταξίαν. Ageſilaus interrogatus cur poſtremo loco ſederet ludos ſpectans: o adoleſcens inquit non mihi locus, ſed ego loco dignitatem addo, ⸿Nam &c. probat eundem eſſe ordinē & collocationem hoc eſt accōmodationem rerū aptis locis. ⸿Aptis: quantū ad ordinē. ⸿Accōmodatis: q̄tum ad tp̄s ⸿Locum autem &c. per quoſdā diffinitionē gradus & quaſi de primo ad vltimum oñdit idem eē ordinem rerum collocandarum: & tēporis opportunitatē quam εὐκαιρίαν græci noiant: qm̄ ordo eſt accommodatio rerū in ſuis locis. Locus aūt eſt opportunitas tpis. Tp̄s vero occaſio rei bene gerendæ ex ſupradictis concluſionibus verā elicit diffinitionē modeſtiæ de qua loquitur, ⸿Modeſtia hæc: quæ conſtat εὐταξίᾳ καὶ εὐκαιρίᾳ. Hoc eſt opportunitate loci & tēporis. ⸿Sed pōt eadē: quæ ingt diffinitio modeſtiæ: ſecundū εὐταξίαν καὶ εὐκαιρίαν. Eadē pōt & prudentię eſſe. Nā prudentis eſt tpis loci habere rōnem: quod q neſcit imprudens habetur qm̄ neſcit. Qui vero nō ſeruat ineptus dr̄: ſiue immoderatus. Apti enim hoīs eſt, cum oibus cōiter viuere: neminem in viuēdi cōſuetudine offendere honeſtis deducere: potiuſq̄ modis bonis magis placere quā vulgo: ſe oibus accōmodare notis & ignotis: nobilib': & ignobilibus: & hæc virtus ē propriè quam εὐταξίαν καὶ εὐκαιρίαν vocant gręci: & aut in ordine & collocatiōe eſt: aut in tempore: qui tempora ſeruat opportunus dicitur, ſiue hæc in dictis ſiue in factis obſeruet. Qui in dictis hanc ſcientiam ſeruabit comis. Qui in factis facilis. Qui contra queſtus, contra eam dicet aut faciet aſſentor dr̄. Qui cauſa delectationis ridiculus: qui aberrabit in factis, idq; naturaliter faciet φιλαίτιος: hoc eſt litigioſus, qui vero non naturaliter, ſed ſimulare δύσκολος.i. durus & moroſus. ⸿Ad eorum &c. hoc eſt apti hois proprium cum oibus ita viuere, vt quæ dicit aūt facit non diſpliceant ſed probentur.

Tēporis opportunitas

Litigioſus

ASCE. ❡Non hanc quam interpretamur modeſtiā: in quo verbo .i. in qua modeſtia ineſt modus, ſed illa eſt eutaxia in qua intelligitur conſeruatio ordinis, Itaq; vt nos appellemus eandem modeſtiā, quā, ſcilicet ille eutaxiones diffinitur a ſtoicis: ſic vt modeſtiā ſit ſcientia earum rerum, quæ agentur aut dicentur collocandarum ſuo loco. Itaq;: ideſt ita videt fore eadem vis, ideſt naturā & proprietas ordinis & collocationis. Nam diffiniunt. & i ideſt etiā ordinem compoſitionem.i. ꝙ ſit compoſitio rerum: & hic locis aptis & accommodatis, legitur enim compoſitione: vt ſic diffiniunt compoſitione.i. per compoſitionem, ſed præſtat legere compoſitionem. Autem pro ſed ipſi ſtoici, ſcilicet dicent locū eſſe opportunitatem actionis, quia, ſcilicet quid agitur vbi opportunum eſt. Autem pro ſed opportunum tempus actionis appellatur græce eucheria latine ſup. appellatur occaſio. Sic, i. ex horum verborum diffinitione fit: ideſt hoc ſequitur, vt hæc modeſtia, q̄ interpretamur, i. q̄ latine diximus modeſtiam eſſe appellandā ſit ita: vt dixi ſcientia opportunitas temporum idoneorum id agendum. Sed eadē diffinitio pōt eſſe diffinitio prudentiæ de qua diximus in principio. Autem ꝓ ſed nos quærimus hoc loco de moderatione, temperantia, & dr̄ aliis ſimilibus virtutibus. Itaq; ea quæ erāt propria prudentia, ſunt dicta ſuo loco. Autem pro ſed ea ſup. quæ. ſ. ſunt harum virtutem, de quibus loquimur iamdudum.i. iam & paulo prī' vt pote quæ pertinet ad verecundiam, & ad probationem eorum, quibus cum: ideſt cum quibus viuimus dicenda ſunt.

Modeſtiæ diffinitio

Modeſtia pietas

❡Talis

PET. MAR. TAlis igitur ordo: praecipit nobis qualem ordinem tenere debemus in ſingulis actionibus: de quo ita diſputat. vt loci perſonam aliaſq; circũſtantias includat: quae in oĩ re vt ſeruetur decorũ conſiderandç ſũt. Obſeruatio .n. circũſtantiarũ eſt illa quae conſtituit officium, quoniam poteſt reddi rõ quare factũ ſit. ¶ Conſtanti: perſeueranti in optimo ordine & nihil ab arte diſcrepãti. haec eſt laus oratoris vt omnia in oratione bene conueniant & quadrent: ſic laudatur ordo: cum oẽs actiones inter ſe cõueniunt: & ſuo tẽpore fiunt. ¶ In vita: in actionib⁹ vitae. ¶ Apta, vt apta ſint qm̃ ordo eſt compoſitio rerũ in aptis locis. apta igitur .i. accõmodata & conuenientia. ¶ Turpe eſt .n. pbat ab affectu quare adhibendus ordo ſit, qm̃ dedecet: ſi non hẽ ratio loci tpis & perſonae: ſic a re contraria ſumens argumentum: oſtendit id laudari, qd̃ tpe apto ſit. ¶ Seuera: graui. ¶ Delicatum: deliciis aptum & molle. ¶ Bene pericles: qui collegam ſuum reprehendit Sophoclem: qm̃ ille non habuerat rõnem loci tpis atq; perſonç quã ſuſtinebat erat enim praetor. Sophocles tragicus poeta fui. Tragoediam auctore Fabio primus aeſchylus in lucem ptulit: ſublimis & grauis & grandiloquus ſaepe vſq; ad vitium. Sed longe clarius illuſtrauerũt hoc opus Sophocles atq; Euripides: quorũ in diſpari dicẽdi via vter qdem ſit poeta melior inter plurimos qritur. ¶ In praetura: qm̃ erant praetores q reddebant iura. Collega dicitur ſocius in magiſtratu. ¶ De cõi offi. i. pro & gratia obeundi cõe muneris. ¶ Conuenissent: ſimul eſſent, vt de cõi offõ loquerentur: & iura redderent. Hoc narrat etiã Plutar. in vita Periclis. Et Vale. dicit. Pericles cum in ptura Sophoclem collegãm haberet: ac is publico officio vna diſtructus pueri ingenui praetereũtis formã impenſioribus verbis laudaſſet: intemperãtiam eius increpitans dixit: praetoris non ſolum manus a pecuniae lucro: ſed etiam oculos a libidinoſo aſpectu continentes eſſe debere. Locus ipſe igitur datus ptori & magiſtratus non ſeruabat decorum laudando formoſum puerũ. At hoc idẽ ecce quid facit locus & perſona. nam ſi alibi illud dixiſſet: iuſta reprehenſione caruiſſẽt. ¶ Athletarum, eorum qui in gymnaſiis ſe exercent. Athlo grçce latine ſignificat certo & contendo. Inde Athletae dicuntur in genere. certatores in ſpecie aũt erunt pugiles palçſtritae, curſores & ſimiles. & Athlon dr̃ praelium certaminis: quo verbo vtitur Theocritus. ¶ Approbatione: vbi approbantur athletae pulchri lacertoſi & habẽtes membra apta ad certamen atq; victoriã. ¶ Tanta vis eſt loci: tantum poteſt locus & aliae circunſtantiae ad approbationẽ alicuius rei vituperationemq;. ¶ Cauſam acturus: oraturus cãm alicuius aut ſuam. ¶ Meditet: intra ſe cogitet. ¶ Ad hoc idem: meditari & attentius cogitare. ¶ Inhumanus: ab humanitate alienus ac ruſticus quoniã ignorat quid poſtulet locus & tempus. ¶ Sed ea quae: non opus eſt inquit Cice. de his praecipere & monere, quae manifeſta delicta ſunt, & ab omnibus facile cognoſcuntur, ſed de his quae parua videntur, & cum dignoſci ab omnibus nequeant, facile trahunt homines in errorem ſpecie quandã recti. Vnde diligenter ſingula conſideranda ſunt: & id vitandum qd̃ in aliis turpe eſt ac indecorum: & doctos conſulere debemus: quorũ conſilio ad virtutem ac decorũ dirigamur. ¶ Diſcrepant: aliena ſunt. ¶ Ab humanitate: ab his moribus: quos homo bene inſtitutus hẽ debet ab humanitate igitur a diſciplina viuendi: quae homini data eſt.

FRA. MAT. TAlis eſt igitur &c. vt in oratiõe ordo ſeruatur: & id cuſtoditur ne ſimus pposteri: ita fieri in vita debet: quicquid agimus ſemper danda opera eſt: vt ordo ſeruetur. ¶ Conſtanti: quae non peruertit ordinem: ſed vt pposuit ita exequit. ¶ Turpe .n. exemplo oſtendit: qño contra hanc ſcientiam ſaepe peccatur: res aũt per ſe patet. pericles optimus fuit & phs & orator. Sũmus etiã Athenienſiũ dux: quorum remp. annos quadraginta gubernauit. auctor Trogus. Sophocles poeta fuit Atheniẽſis diuinus: vt Cic. ſcribit libro de diuinatione. ¶ In praetura: praetores erant: & caſtra aduerſus lacedçmonios poſuerant. ¶ Athletarũ: virorum certaturũ ad quos ſpectandos cum certãt in ſtadio multi adoleſcentes cõfluũt: athleta graecum eſt: latine dici poteſt certator: pugil. Tãta eſt vis loci, erant .n. tunc in caſtris & bellum gerebãt. ¶ Vt ſi quis &c. Qui ambulans cogitabundus ſecũ loquitur ſolet reprehendi: ſed cauſam acturus non reprehenditur, idem ſi in conuiuio quis facit maxima reprehenſione non caret. ¶ Sed ea quae multum: alia inquit vitia & peccata, quae contra ordinem locum, & temporis opportunitatem committuntur manifeſta ſunt, quorum exemplum ſubiicit, quãuis nihil de ipſis praecipiendum dicat. Alia peccata ſunt: de quibus diligenter inueſtigandum cenſet. Manifeſta enim facile vitari poſſunt: obſcura non ita, & ſaepe accidit, vt parua videantur: quae magna ſunt. ¶ Ab humanitate a ratione, quae propria eſt hominis: vt decorum ſeruetur in eo, quod eſt conſentaneum naturae noſtrae.

Athleta

¶ Ordo actionum cum decoro.

TAlis eſt igitur ordo actionum adhibendus: vt quemadmodum in oratione conſtanti, ſic in vita ſunt omnia inter ſe apta & conuenientia. Turpe eſt enim, valdeq; vitioſum, in re ſeuera, conuiuio dignum, aut delicatum aliquem inferre ſermonem. Bene pericles, cum haberet collegam in praetura Sophoclem. Hiq; de cõmuni officio conueniſſent, & caſu formoſus puer prçteriret, dixiſſetq; Sophocles. O puerum pulchrũ Pericle ait. At enim prçtorem Sophoclẽ decet non ſolum manus, ſed etiam oculos abſtinentes habere. At qui hoc idem Sophocles ſi in athletarũ probatione dixiſſet, iuſta reprehẽſione caruiſſet. Tanta vis eſt & loci & temporis, vt ſi quis, cum cauſam ſit acturus in itinere aut in ambulatione ſecũ ipſe meditet, aut ſi qd aliud attentius cogitet, nõ rephendatur. at hoc idẽ ſi i cõuiuio faciat, in humanus videat inſcitia tẽporis. Sed ea, q mltũ ab humanitate diſcrepãt:

ASCẼ. TAlis eſt igitur &c. Deſcribit ordinem actionum cũ decoro dicens. Igitur quia, ſcilicet de ordine loquendum eſt. Ordo actionum adhibendus. ideſt qui adhiberi debet eſt talis, vt quemadmodum omnia ſunt apta inter ſe, & conuenientia in oratione conſtanti, ſic & in vita. Enim pro quia, turpe eſt, & valde vitioſum, inferre ſermonem dignum conuiuio: aut aliquem delicatum ſermonem in re ſeuera. pericles cum haberet Sophoclem collegam .i. conſocium in officio, ſcilicet in praetura. Et hi ſcilicet Sophocles & Pericles conueniſſent: de communi officio ſupple tractando: et formoſus puer praeteriret caſu, ideſt a caſu, & Sophocles dixiſſet Pericle vocamus eſt. O puerum pulchrum bene ſupple dixit. At enim Pericles, o Sophocle decet praetorum habere non ſolum manus abſtinentes a rapina, ſed etiam oculos a concupiſcentia videlicet: ait q ſi Sophocles dixiſſet hoc idem: ſcilicet o puerum pulchrum in approbatione Athletarum, ideſt iuuenum ſe exercitantium in lucta: ipſa cauiſſet iuſta reprehẽſionẽ: quia tũc viſus eſſet recommendaſſe pulchritudinem membrorum propter idoneitatem ad certamen, quam tunc, propter libidinem approbaſſe putabatur. Tanta vis eſt & loci temporis: vt ſi quis cum ſit acturus cauſam ipſe meditetur ſecum itinere, aut in ambulatione, aut ſi cogitet: quid: ideſt aliquid aliud non reprehẽdatur: at: ideſt ſed ſi faciat hoc idem .i. ſi meditetur ſecum, aut cogitet attentius ipſe videatur inhumanus .i. beſtialis, et conueniendi, quod hoium eſt: neſcius inſcitia .i. propter inſcitiã temporis. Sed ea quae diſcrepant multum ab humanitate.

PET. MAR. ¶ Cantet in foro: quod dedecet: & ab eruditione boniſq moribus alienū eſt. ¶ Magna puerſitas: prauitas in moribus quæ ſua magnitudine oībus ſe oñdit. ¶ Nec mag. nō multū eſt opus monere: qm̄ patet talia declināda eē pp aptā turpitudinē. ¶ Neq a mul. ab impita multitudine. Et affert exemplū muſices. Nā cū in fidibus & tibiis aliq̄ diſcrepātia eſt: nō cognoſcit̄ niſi ab eo q muſicē callet ſic actiones aliqd in ſe prauitatis hñtis: non cognoſcunt̄ niſi a prudētib᷒: quoꝝ ꝯſilio vita adoleſcētū formāda ē & regēda. ¶ Paulum diſcordēt. nā diſcrepare proprie ē diuerſo mō crepare. i. ſonare: & crepitū facere: inde ad multa trāſfert̄. ¶ A ſciēte: pito in muſicis. ¶ Aiaduerti: obſeruari: cognoſci: diſcerni notari. iii. actōe i C. verrem dicit itellm̄ ē i & aiaduerſū: qd enarrās Aſconi᷒ pedian᷒ dicit. Intelligit̄ aliqd argumētis. Aiaduertit̄ ſenſib᷒ pñti aio vtētib᷒ ergo plus ē aiaduerſū q̄ intellm̄. ¶ Sic viuen. illaq inqt viuēdū ē vt vita ñ diſcrepet: ſed oīa iuicē ꝯgruant: et ordo fuerit ac mod᷒ vt fiat ille actionū ꝯcēt᷒: q ē maxie e nā, & vita cōſtans in offō pſeueret. ¶ Sic vt fit in numeris muſicis & motibus inter ſe nō diſcrepātibus. Vel multo magis: quā in fidibus & tibiis maior cura adhibenda eſt in actiōibus vitæ, quā in ipſis numeris. ¶ Quo, quāto maior ē ꝯcentus actionū. i. ꝯuenientia: vt nullo mō a rōne diſcrepent: ſꝫ loco tpi & pſonis ꝯueniāt. ¶ Maior: q̄tū ad ſe. ¶ Melior, ad nrm̄ cōmodum & dedecus. ¶ Cōcentus: ꝯuenientia. pſtat i trāſlatiōe ſonoꝝ, melior inquit eſt & pſtātior ꝯuenientia ipſarū actionū: quā ſonoꝝ & iō maior cura eſt adhibēda, vt nulla in ipſis diſcrepātia ſit. ¶ Vel mini. ēt minimas diſcrepātias: qm̄ callent arte. Vel ēt minimos errores. ¶ Acres: acuti vehementes attenti. ¶ Vitiorū: eoꝝ q̄ fiunt cū vitio & pter decorū. ¶ Magna ex paruis: ex paruo ſigno magna cognoſcimus. Vultus. n. obtut᷒ oculorū & alia ſigna indicāt eſſe i moribus nōnulla, q̄ latent & incognita ſunt: in qbus ſignis & geſtibus aliqd fit qd̄ dedecet. Vñ in ſingulis cauendū eſt & multo magis ne aius peccetꝗ p ſigna extriſeca ſe aperit. ¶ Obtutu: aſpectu: in aliquē defixo. ¶ Remiſſiōe: dilatiōe: aut cū ꝯtrahūtur ſupcilia: aut deprimūtur, aut attollūtur & hoc eſt ꝯtrahere & remittere. ¶ Hilaritate: lętitia. ¶ Cōtentiōe, eleuatiōe. i. cū voce attollimus. Cū oīa inqt ſupradicta viderimus cognoſcemus. ſi. experientiā habebimus quid apte fiat & cū decoro. ¶ Quid a nā. i. rōne nāe diſſentiat. nā reſpicere ridere & ſimilia eo mō facere oportet: vt natura non recedatur. Riſus nō ſemp vituperantur. Riſus inquit Cicero ſibi ſedē hēt in aliq̄ deformitate ac turpitudine, q̄ cum in aliis demōſtrātur. vrbanitas cū in ipſum dicentem recidunt: ſtultitia vocatur.

FRA. MAT. ¶ Vt ſiqs &c. ſ. per ſe manifeſtū eſt nō ſeruare decoꝝ, eōs q i foro cātāt, aut mingūt, qd̄ cynici faciebāt. ¶ Hęc pce. &c. q̄a notat p ſe ſunt. ¶ Diligentius, qm̄ parua ſunt, & nō facile multitudine diſcernunt̄. ¶ Vt. n. i fidibus &c. quēadmodum in paruis delictis, q̄ nō facile diſcernentur adhibēda diligētia ſit. Siſitudine oñdit. vt inqt Citharædus: cū carmē cœperit, ſi non nihil manus oberrauit facile a peritis auribus vitiū pcipit̄. Ita nrm̄ vitium facile a doctis cōprehēdit̄: ſi a decoro aliqd diſceſſerimus. ¶ In fidibus, citharæ gen᷒ fides eſt, dicta q tm̄ inter ſe chordę eius ꝯtū: inter hoīes fides cōcordet. Cuius diminutiuū fidicula ē, auctor Pōpeius. ¶ Tibiis: quarū (auctore Varrone) multæ fuerunt apud veteres ſpēs ſerranæ, phrygiæ, pares, ipares. ¶ Paulū diſcrepent: ob errent: & diſſonent. ¶ A ſciē. a peritiſſimo artis, nō āt a quo

Fides
Fidicula
Tibia

vt ſi quis in foro cātet, aut ſi qua eſt alia magna peruerſitas, facile apparēt, nec magnopere admonitionem & præcepta deſiderant quæ autem parua videntur eſſe delicta: neq a multis intelligi poſſunt, ab his eſt diligentius etiam declinandam. Vt in fidibus aut in tibiis, quamuis paulū diſcrepent: tamen id a ſciente animaduerti ſolet, Sic viuendum eſt in vita, ne forte quid diſcrepet vel multo etiam magis, quo maior & melior actionum quam ſuorum concentus eſt. Itaq vt in fidibus muſicorum aures vel minima ſentiunt: ſic nos, ſi acres ac diligentes iudices eſſe volumus animaduerſoreſq vitiorū, magna intelligemus ſæpe ex paruis. Ex oculorum obtutu & ſuperciliorū, aut remiſſione aut cōtractione, ex mœſtitia, ex hilaritate, ex riſu, ex locutione, ex reticētia, ex contētiōe vocis, ex ſūmiſſiōe, ex cæteris ſimilib᷒ facile iudicamus. qd apte eorū fiat, quid ab officio naturāq diſcrepet.

vis. ¶ Multo ēt magis &c. argūm eſt a minori ad maius: ſi in fidibus diligētē opam damus ne vel minimū erremus: multo id diligentius in vita facere debemus. ¶ Quo, q̄to. ¶ Itaq vt &c. ſimilitudo eſt ab eodē ſumpta artificio: vt inqt: diligentes aures: vel minimos errores in fidibus cōprehendūt: ſic nos: ſi diligenter aiaduertere voluerimus parua vitia cōprehēdemus: & ex paruis magna colligemus. ¶ Ex oculoꝝ obtutu: declarat qūo vitia magna eſſe intelligemus, quę tm̄ parua videtur. ¶ Obtutus eſt obtutus cū fixis & immotis oculis aliqd ſpectam᷒ hoc paruū vitiū vt. i. aliqd fixis nos oculis ituert. Sed tm̄ magnū itelligit̄. Nā ex eo obtutu magnū aliqd & grande facin᷒ cogitare itelligimur. Cogitabūdi & irati hoc facere ſolēt. Nā Vir. ait. Diua ſolo fixos oculos auerſa tenebat. Idē hæret obtutu defixus in vno. ¶ Superciliorū: ita ſupercilia ꝯtrahunt̄ i lenitate & ai qete remittūt̄. ¶ Remiſſione: cū ſumus trāquilli. ¶ Cōtractiōes cū ſūmus ptur bati: ex remiſſiōe ergo placabilitatē: & lenitatē: ex cōtractiōe irā colligimus vel ſupbiā. Supcilia infra frontē poſita ſunt Sic dicta q ſint ſupciliūs qd̄ eſt extremū genæ ſupioris. vt ſcri. Pli. li. xi. his animus negamus p faſtu & ſupbia poſuit Iuue. Si cū magnis virtutibus affers grāde ſupcilium. ¶ Mœſtitia: q̄ nimii doloris ſignū eſt. Nā a mœrore dicq eſt ægritudo pmēs. ¶ Hilaritate, q̄ eſt ſignū nimii, & imoderati gaudii cū geſtimus. ¶ Ex riſu, q ē ſtultitiæ ſignū. Nā vt Catull᷒ ait. Riſu ſoluto nihil ineptius. ¶ Locutiōe, loqcitate: q̄ audacē nimiā & petulātē ſignat. Et nimiā qdē loq ſtultitiæ aſcribit̄, vt nimiā reticere timiditati, aut ruſticitati. ſemp ſeruāda eſt mediocritas. Qui ſunt & futiles & iportuni locutores. Quiq nulla reꝝ pōdere inixi verbis & humidis & lapſantibus defluūt eorū orōnē bñ exiſtimatū eſt, vt ait Gellius: in ore naſci: nō in pectore, in qd̄ vitiū multis in locis inuectus eſt Cic. qd effuere q volet. Gelliū legat. Qui libro prīo noctium atticaꝝ in vanos hoīes & loquaces multa dicit. ¶ Reticētia. Cic. in diſertā dicit ſe malle prudentiā: q̄ ſtultam loquacitatē. Si alterutrū eligendū ſit, reticētia aūt nimia timiditatem vel iperitiā ſignat. ¶ Cōtētiōe, q̄ iracūdus cōprehendit̄. ¶ Submiſſione, ex qua lenitas māſuetudo aut humilitas colligit̄. ¶ Ex cæteris: geſtibus. ¶ A natura, humana ratione.

Obtutus
Supercilia
Mœſtitia
Mœror

ASCE. ¶ Vt ſi quis cātet in foro, aut ſi q̄. i. aliq̄ magna puerſitas. ſ. officii eſt ſup. i eo apparēt. i. eminēt facile, nec deſiderāt magnope. i. multū neceſſario ad monitionē, & pcepta. Aūt p ſed: ea quę vñr eē pua delicta neq. i. & q non itelligi a multis, ab his. i. hmōi eſt declinādū ēt diligētius. i. aliq̄tulū diligēter. Vt. i. ſicut in fidibus. i. chordis muſicis, aut in tibiis, q̄uis diſcrepēt paulū. i. modicū, tm̄ id ſolet aiaduerti rephēdi & notari a ſciēte. i. pito artis. Sic. i. eodē mō viuēdū ē ne forte qd. i. aliqd diſcrepet in vita vel ēt multo magis, tanto ſup. Quo. i. quāto ꝯcētus. i. ꝯcordia & ꝯformitas actionū ē maior & melior q̄ ſonoꝝ. Itaq vt. i. quēadmodum aures muſicoꝝ ſentiūt. i. pcipiūt fidib᷒. i. in fidibus hoc ē chordis vel. i. ēt minima. i. minimas diſcrepātias, ſic nos volum᷒ eſſe acres, ac diligentes iudices & aiaduerſores. i. punitores: & vindices vitioꝝ, intelligimus ſæpe magna ex paruis, verbi grã nos iudicam᷒ facile ex obtutu oculorum remiſſione. i. extēſiōe, aut ꝯtractiōe ſupciliorū, ex mœſtitia. Ex hilaritate: ex riſu: ex locutiōe, ex reticētia. ex ꝯtētiōe. i. eleuatiōe vocis, ex ſummiſſione. i. ſuppreſſione vocis, & cæteris ſiſibus quid eorū fiat apte & quid diſcrepet ab officio & natura.

Oculorū abſtinētia

¶ Quo

quo in genere non eſt in commodum, quale quidq; eorum ſit, ex aliis iudicare. vt ſi quid dedeceat in illis, vitemus & ipſi, fit enim neſcio quo modo, ut magis in aliis cernamus, q̄ in nobiſmetipſis, ſi quid delinquitur. Ita facillime corriguntur in diſcendo quorum vitia imitantur emendandi cauſa magiſtri. Nec vero, alienum eſt, ad ea eligenda, quæ dubitationem afferunt, adhibere doctos homines, vel etiam vſu peritos: & quid his de vno quoq; genere officii placeat exquirere. Maior enim pars eo fere, deferri ſolet, quo a natura ipſa deducitur. In quibus videndum eſt nō modo qd quiſq; loquatur: ſed etiā quid quiſq; ſentiat: atq; etiam qua de cauſa quiſq; ſentiat.

PET. MAR. ℭ QVO in genere: eorum.ſ.quæ vituperantur: cum nō apte iuſtitia naturaq; recedunt. ¶ Non eſt icōmodum: immo vtile eſt iudicare in aliis quale ſit vnumquodq; ſupradictorum: vt nos cauere poſſimus: ſi aliqd præter decorum fieri cognoſcimus. Nam magis deprehendimus errores alioꝝ q̄ noſtros. Vnde magiſtri cum diſcipulos reprehēdere volūt: eos imitātur: vt diſcipuli vidēdo cognoſcāt: quā dedeceat id i quo repħēdūt. Quapp anacharsis ſcytha interrogatus: quo pacto qs abſtemius fieret: rndit: ſi ebrioſorū motus ſibi añ oculos ponat. Et Plato ebriis et iratis pcipere ↄſūlereq; ſolebat: vt in ſpeculo vultus inſpicerēt ſuos: vt uiſa deformitate: vitia fugerēt. Et lacedæmonii ſeruum ebriū i ↄſpectū filioꝝ adducebāt: vt in ipſo turpitudinē ebrietatis īſpicerēt: & ea abſtinerēt. ¶ In aliis: qm vnuſqſ. qs ſibi placet: nō ſuos errores nō facile iudicat. Pauci.n.in ſe ipſos deſcēdūt diligētius īſpiciētes aliena peccata q̄ ſua. Vnde dicit Seneca: Aliena vitia in oculis habemus: a tergo nra ſunt. ¶ In diſcendo: dū diſcit. ¶ Quorū.i.diſcipuli quoꝝ uitia magiſtri repſītāt cā emēdādi. Viſa deformitate vitii qd illi imitanf: ad irriſionē facillime corrigunt: cū vitia plāe diſcernit. ¶ Emēdādi cā: ut diſcipuli emēdēt. ¶ Nec uero alienū eſt: monet ↄſulēdos eē viros uſu peritos ne locus poenitētiæ relinquat. Nā ſi ↄſilio prudētū voluerimus uti: nūq̄ errabim⁹ & mediocritas ipſa retinebitur: quā ipſe prudēs diffinit & ſtatuit. Pħs.i.iii.ethicoꝝ ſic ait: atq; cū magnis de reb⁹ deliberare uolumus ſumimus & ad alios ad cōſiliū diffidētes nobiſipſis tāq̄ nō ſufficiētib⁹ ad diſcernēdū. ¶ Nō ē alienū: imo ↄducit: ut ſingula & minima errata cognoſcant. ¶ Quæ afferūt dubitationē: de qbus dubitat: an i offō ſint. ¶ Doctos: doctria pſtātes. ¶ Vel vſu: experientia rerum. ¶ Exqrere: diligēter perſcrutari qd illis videat agēdū: & qd fugiēdū tāq̄ turpe. ¶ De vno quoq; gñe offici: oib⁹ actionibus: q officioſe debēt eē & cū uirtute ac mō. ¶ Maior.n.pars: rō q̄re debem⁹ uti ↄſilio prudētū: q̄a maior ps hoium ſeq̄t īclinatiōes naturales. Vñ opus eſt vt prudētiores ↄſulam⁹: ne ſequentes aliqñ id ad qd nā inclinamur erremus: aliq tñ ſunt q prauas naturæ inclinatiōes nō ſequunt: nō dixit maior ps: pauci.n.habēt talē prudētiā & mētis robur vt natura emēdet. Vir prudēs nō defert aliqñ ad id ad qd a natura deducit: q interdū uitioſa eſt & corrupta: quā ſi ſeqremur: diſcederemus ab officio: qd forte nō cognoſcit. cū ad id inclinatiōes naturales habeamus: & nihil pōt eē officiū: qd a bona natura diſcrepat. Vñ Diogenes finē ſtatuebat rōni rite obtēperare i eis eligēdis q ſcdm naturam ſunt. Cryſipp⁹ itelligit cōem & ppriā hūanitatis naturā cui ↄgruere oporteat. Cleātes cōem tñ naturā ſuſcipit: quā ſe qui oporteat: cū ppria iterdū uitioſa ſit & corrupta. Cōſulere igit debemus doctos viros & vſu peritos: ne erremus. ¶ In qbus: rebus duobus de qbus doctos ↄſulim⁹. ¶ Quid ſentiat: quid habeat in aio: multi.n. dicūt aliquid eſſe agendū: tñ aio nō ita ſentiunt. Ideo cōſiderandū eſt qd quiſq; nō mō loquat: ſedēt ſentiat: ne adulationibus & aſſentationibus ad prauas actiōes deducant. ¶ De qua cā: q: ſi is de aſtrologia vult tibi iuris peritus ↄſulere errabis cū eo qppe aſtrologia i q nō callet: & ſic ac ſimilibus. Vnde oportet de aliqua re illos cōſulere qui iudicare poſſunt: & ſciunt: & probat cōparatiōe artificium nos debere alio iudicio multa facere: & malefacta emendare: Apud græcos dicebatur. ¶ Quam quiſq; norit artē: in hac ſe exerceat. Et ēt in illos pūerbiū erat: q id qd ignorarent: iudicabant. Supra crepidā iudicare nolito.

FRA. MAT. ℭ NON eſt incōmodum &c. hęc Cicero ait diligenter in aliis aduertenda eſſe: vt q̄ in aliis non probamus: ea nō faciamus: & contra qm ita a natura cōparatum eſt: ut facilius q̄ in aliis vita ſunt cernamus: q̄ q̄ in nobis. Vnde ait Perſius: ut nemo in ſeſe tentat deſcendere nemo ſed præcedenti ſpectatur mantica tergo. Et Catullus. Suus cuiq; attributus eſt error: ſed non uidemus manticam: q in tergo eſt. ¶ Itaq; & cætera. Cum magiſter vitiū quod in diſcipulo eſt corrigere vult: illud i alio eē fingit: ut uitiū ſuū in alio vidēs diſcipulus erubeſcat: & ab illo abſtineat. Lacedæmonii temulentos ſeruos in filiorū conſpectū producebant: vt uidentes q̄ per ebrietatē turpia fierēt: ea euitarēt. ¶ Nec vero al. &c. nūc admōet ii q̄ ſunt: de qbus dubitemus: vt doctos viros: & vſu peritos: iterrogare debeamus: & qd illi ſuaſerīt facere: hoc ſi egerimus nūq̄ errabimus: exēpli gratia: dubitam⁹ nos: deceatne matronā ſaltare i ↄuiuio & nuptiis. Saluſtiū cōſulimus: qui ſempronia dicit ſaltaſſe elegātius q̄ deceret probam: ex quo intelligimus licere matronæ ſaltare in cōuiuio & nuptiis: ſed nō nimis eleganter & artificioſe. ¶ Doctos: perſe: qui ſciūt: & multarum rerū cognitionē habēt: q̄ electiōe ſunt aſſecuti: ēt ſi nō exercuerunt. Nā vſuperiti non ſolum ſciūt: ſed ēt exercuerunt rem. ¶ Maior.n.pars eorum &c. Ratio eſt cur facere id debeamus vt doctos & vſupitos ↄſulamus quoties aliqd id acciditi de quo dubitemus: q̄a maior pars hoium eo deferri ſolet: quo naturalis inſtinctus deducit: ergo periculum eſt ne in errorem incidamus: Si noſtro appetitui ſatis fecerimus & ppterea ↄſulere doctos & vſupitos nos cōuenit. ¶ A natura ipſa: q̄ debemus ſeqſi vitioſa nō ſit vt ſupra eſt dictū nec accipias naturā illam generalem in qua generale decorum ſpectatur: ſed particullarē. in qua ſpāle decorū cernit: illa.n. priorē tanq̄ ducem ſeq ſemp debemus: q̄a ad virtutē ducit: hæc poſterior plerumq; corrigenda eſt: q̄a vitioſa eſt ¶ In qbus &c. admonet ne ab iis quos cōſulimus: decipi nos ſinamus: multi enim aliud loquunt: aliud ſentiunt: & ſæpe ea dicunt: quæ placitura arbitrant: exempli gratia: aliquis ita delectat: venatione vt rei familiaris obliuiſcat: conſulit aliquē recte ne faciat qd venationē ſequat: & nemini oino faciāt iniuriā. q conſulit hoc aut pbat: aut iprobat, qui conſiliū petit nō debet cōtentus eſſe. Sed cur hoc: vel illud ſentiat qrere. ¶ Quid quiſq; loquatur: multi enim qd verū eſt ſed qd placiturum putant loquunt: & ii pernicioſi aſſentatores ſunt. ¶ Quid ſentiat: in animo.

Perſius

Catullus

Similitudo.

ℭ IN quo genere eorum.ſ.quæ vituperantur non eſt incōmodum iudicare ex aliis quale ſit quicquam.i.quilibet eorum: vt ſi quid deceat in illos ipſi.i.etiā nos vitemus. Enim pro quia: ſic.i.cōtingit neſcio quomodo nos cernamus melius in aliis q̄ noſmetipſis ſi quid delinquitur. Itaq; hi ſup.ſ. diſcipuli quorum vitia magiſtri.i.pręceptores morum imitantur.i.ſimulant cauſa emendandi: ideſt vt emendent eos corriguntur facilli re. Verbi gratia: ſi diſcipulus inepte loquitur: & præceptor idem faciat ad reprehenſionem illius diſcipul⁹ facile corrigitur: quia quod in ſe non vidit dedecere: in præceptore videt. Nec vero eſt alienum.i.impertinens: & abhorrēs ab officio: adhibere homines doctos: vel etiam vſu peritos: ad eligenda: hoc eſt ad eligendum inter ea quæ afferunt dubitationem & exquirere quid placeat his.i.doctis & peritis de vno quoq; genere officii. Enim pro quia: maior pars.ſ.hominū ſolet deferri: eo.i.ad id faciendum quo.i.ad quod deducitur ab ipſa natura. In quibus ſup. rebus videndum eſt: nō modo.i.non ſolum quid quiſq; loquatur: ſed etiam quid quiſq; ſentiat.

ASCē. Signa exteriora homin interna indicant

Vt.n.pictores,& hi,q ſigna fabricātur,& veri ēt poe-
tę ſuū q̄ſq; opus a vulgo cōſiderari vult,vt ſi quid re-
prehenſum ſit a pluribus, id corrigat̄, hiq; ſecū,& cū
aliis qd in eo peccatū ſit,exq̄runt. Sic aliorū iudicio
pmulta nobis faciēda & nō faciēda & mutanda cor-
rigēda ſunt,Quę vero more aguntur & inſtitutis ci-
uilibus,de his nihil eſt p̄cipiendū. Illa.n.ipſa p̄cepta
ſunt,nec quēq̄ hoc errore duci oportet: vt ſi qd So-
crates,aut Ariſtippus cōtra morē cōſuetudinēq; ciui-
lem fecerint,locutiue ſint,idē ſibi arbitret̄ licere: ma-
gnis enim illi,& diuinis bonis hanc licentiā conſequa
bāt̄ Cynicorū vero rō tota eſt eiiciēda. Eſt enī inimi
ca verecundię,ſine qua nihil rectum eſſe poteſt, nihil
honeſtum. Eos autem,quorum vita perſpecta in re-
bus honeſtis atq; magnis eſt, bene de repub. ſentien
tes, ac benemeritos, aut merentes, aliquo honore, &
imperio affectos, obſeruare, & colere debemus:

PET. MAR. ¶ VT hi qui ſigna fabricant: vt ſculptores ſtatuarii: ſigna dr̄ opa exp̄ſſa & ſcalpta: vt ſtatuę uaſa anaglipta: & alia ſigna q̄ extant: tabulę ſolum pictę ſunt ſine aliq̄ exp̄ſſiōe for mę: a ſigno dr̄ ſigillū per diminutionē. Idē i tertio de ora tore ipſa neceſſitas fabricata eſt. & nonius affert hunc Cice-roōis locū vt hi q ſigna fabricant. ¶ Veri poe. q poeticā ip-ſā optime callent. ¶ A vulgo: ut faciebat appelles auctore Pli. q tabulas pictas trāſeūtibus pponebat ipſe poſt tabulas latens intelligebat q̄ vitia rep̄hēderet̄ a ſingulis: vt poſtea emendaret. Sutor accedēs opus notauit qd crepida pauciores anſas haberet: qd uitiū Appelles emēdauit. Et Syllius italicus poeta iſignis iudicia auditoꝝ ſaepenumero recitationibus exptus eſt. ¶ Secū: intra ſe & loq̄ndo cū aliis: ſic in ipſis actiōib⁹ agē dū eſt: ut alioꝝ iudicio vitia corrigāt̄. ¶ Quę vero more aguntr: de his nō eſt p̄cipiēdū: inqt Cice. q̄ in ipſis ciuitatibus inſtituta ſunt: qm̄ patet oibus obſeruāda ē: nec aliqs cōtra publicū morē ciuitatis audere debet: & in hoc nō debemus uiros claros, imitari q diuina q̄dā ſcia hoc ɔſeq̄bant̄ vt cōtra morē ciuitatis loqui poſſent. Inſtituta. n[illegible] obſeruari debēt. Vn̄ dicit Seneca Non cōturbabit ſapiēs publicos mores: nec ppl̄m in ſe nouitate vitae cōuertet. ¶ More: cōſuetudine. ¶ Ciuilibus: alicuius ciuitatis. ¶ Illa ipſa: iſtituta & mores ſunt q̄dā p̄cepta q̄ ab oibus obſeruari debēt ergo de his non opus eſt p̄cipere. Accuſauit. Melius Socratem Sophroniſci filiū: qd iura violaret. Quos ex maioꝝ inſtituto ſuſcepit ciuitas deos eē nō exiſtimās alia noua demonia īducēs: ɔtra ius itē & fas iuuenes corrūpit. Dānatus igit̄ fuit Socrates: qd nouā religionē induceret cōtra vetus ciuitatis athenarū inſtitutū. Cato cēſorius auctore Plutar. Socratē loquacē & violentū hoiem appellabat: q cū in patria ſua plus poſſe effectaret: quā leges paterēt priſcos mores & veteres conſuetudines antiq̄re ciueſq; ſuos ad cōtrarias priſcis inſtitutis opiniōes traducere molitus eſt. Sed crimina Socrati obiecta a duobus eius diſcipulis Platōe i apologia: & Xenophonte q̄tuor illis voluminibus de dictis & factis Socratis memoratu dignis penit⁹ diluunt̄. Ariſtippus Socratis diſcipul̄. Cyrenaicus primus Socraticoꝝ mercedē doctrinę exegit: & q̄ſtu p̄latus ē: & voluptati patronū ſe p̄ſtit ɔtra morē veterē: poſuit.n. ſummū bonū in voluptateq̄ maxime ſenſum moueret: & a ſuo p̄ceptore Socrate deſciuit: q i virtute ſummū bonū ſtatuerat. Cū obiceret̄ Ariſtippo: qd laidē meretricē haberet: rn̄ dit hoc melius eſt quā qd illa me hēat. ¶ Cōtra morē: ɔſuetudinē: qm̄ Socrates nouā religionē itroducebat cōtra mores & iſtituta ciuitatis: & Ariſtippus voluptati oia tribuebat: & q̄ſtui p̄hiā hre cœpit: & eius domū meretrices freq̄ntabāt. ¶ Diuinis bonis: ſumma doctrinaq; ē diuinū quoddā bonū. Interrogat⁹ Ariſtippus qd iter eſſet iter doctū & indoctū: rn̄dit. Mitte vtrunq; ad loca ignota: & cognoſces. ¶ Cynicoꝝ rō: refellit rōnem cynicoꝝ & vitē inſtitutū: qui volebāt: vt oia fierēt ad libidinē.i.ſcdm appetitū: & nullā verecūdiae habebāt rōnē: q̄ neglecta & remota nil qd hois p̄ſtātiā deceat fieri pōt: nec pōt aliqd eſſe honeſtū qd vacet pudore. Apollodor⁹ eñ i moralibus dicit cynicam ſectā eē ualidā & celerē ad uirtutem uiam: hāc ſectā ſtoici volunt ſapiētes āplecti a qb⁹ Ci. diſſentit agēs uerecundiae ptes: ſine q̄ nihil cū laude uirtutis & honeſtatis fieri poterit. Quid loquar inqt Laertius de Cynicis: qbus i ppatulo coire cū ɔiugibus mos fuit. qd mirū ſi a canibus quoꝝ vitā imitant̄ ēt vocabulū nomēq; traxerunt. ¶ Eos aūt: ſupradicta inq̄t ſine ɔſultatiōe obſeruare dēmus: & illos colere q p̄batiſſimi ſunt & ſic p̄cepit qbus adhęrere debeamus: ipſorum ɔſilio niti. ¶ Perſpecta: cognita pp res geſtas cum virtute. ¶ Magnis: q̄s ipſi geſſerūt ut magnanimi. ¶ Bn̄ ſentiētes: bonā habentes mētē erga rēp. nō affectātes tyrānidē & ſeditōes ab illis fugerē debemus: q nō ſtudēt cōi libertati & utilitati. ¶ A cbn̄meritos: q p rep. multa fecerūt imperiū auxere & bn̄meriti ſūt. ¶ Aut merētes: in p̄ſentia aliqd p repu. faciētes. ¶ Aliquo hon. magiſtratu. Aut aliquo alio inſigni. ¶ Aut imperio: vt illi q p̄ſūt exercitui militiae & urbibus obſeruare eſt q̄dā admiratione aliquē uirtute p̄ditū venerari: colere eſt pluſq̄ obſeruare. hoc.n. eſt tm̄ ad hoies: colere ēt ad deos: ergo obſeruam⁹ vt hoies: colim⁹ vt deū ſiue diuū hoies: vt lacōes dicere ɔſueuerūt: cū aliquē ſūmis laudib⁹ celebrare uolebant.

FRA. MAT. ¶ VT.n. &c. ſimilitudo eſt optia q̄ oñditur p̄ſima nos nō nr̄o ſed alioꝝ iudicio facere debere. ¶ Ii q ſigna fabricant̄: pictores: ſculptores: ſtatuarii. ¶ Veri poetae: nō aūt mali & inepti. Qui dum iudicia oīum formidant ponere poemata ſua p̄ſitāda in propatulo nō audent. ¶ Iiq; pictores: ſculptores: poetae. ¶ Quae uero more &c. dixit de his q̄ docti & periti hoīs ſunt agenda iudicio. Nunc de his dicit q̄ more ciuili & inſtitutis agenda ſunt de qbus nihil eſſe p̄cipiēdū dixit. Quoniā mores & inſtituta ciuili a ipſa praecepta ſunt: de p̄ceptis aūt praecepta dare ſuperfluum eſt. ¶ Nec quenq̄: occurrit obiectioni: diceret.n. quiſpiā dicis agendū vt ciuilis mos & inſtituta praecipiunt in his quae ad ciuilitatē ſpectant. Quid dices ſi p̄hi aliqn̄ cōtra ſenſerint: & aliter egerint: vt Socrates & Ariſtippus: alia inquit rō eſt p̄horum: qui ſunt ſummi viri: alia ciuium. Socrates accuſatus eſt ab anvto Licone Aemeliꝰ toſq; deus non exiſtimaret: quos ex inſtituto ciuitas Atheniēſis ſuſcepiſſet: & noua demonia induceret. Contra ius & fas iuuenes corrūperet: iura uiolāret. Ariſtippus auditor Socratis genere Cyrenaicus aſſertor voluptatatis fuit. ¶ More & inſtitutis. His duobus cōſtat gubernatio repu. Vnde eſt ad Herēniū. Quae res ad vſum ciuilē moribus & legibus cōſtitutae ſunt. ¶ Magnis. Ratio ē cur liceret Socrati & Ariſtippo facere aliqn̄ cōtra morē & inſtituta ciuilia. Qm̄ in hoc eoꝝ eximiae virtuti tribuebatur. Socrates ſubiecta cruribus arundine cū pueris aliqn̄ ludebat. ¶ Cynicorū: multis in rebus p̄horum p̄cepta ſequi debemus. Sed Cynicorū rōnes: de quibus ſupra diximus: penitus reiicere. Sūt enim verecundiae hoſtes cum oia aperte dicere & facere in publico ſuaderent. ¶ Eos aūt: ad ordinē hoc ſpectat vt primo quidē benemeritorū: vel benemerentium: deinde ſeneɛtutis & magiſtratus: poſtremo ciuis & magiſtratus rōnē habeamus: vt ſuum cuiq; tribuamus. Sic aūt ſuperioribus connectitur: dixerat.n. ſic agendum vt ab iis pbaremur cū quibus viuimus. Viuimus aūt cum benemerentibus de rep. Senibus: magiſtratibus: ciuibus: peregrinis. ¶ Perfecta: cognita & reprobata. ¶ Benemeritos: qui iuuarunt rempu. ¶ Benemerentes: qui iuuāt. ¶ Aliquo honore &c. aliquo magiſtratu: aut exercitus prefectura. ¶ Obſeruare: venerari: colere: aut frequentare: aut amare.

ASCEN. ¶ ENim p qa vt.i. quēadmodū pictores: & hi q fabricāt ſigna.i. effigies in aere aut alio metallo: & ēt veri poetę volūt ſuū opus cōſiderari a vulgo.i.a multitudine: vt ſi qd ſit rep̄henſum a pluribus id corrigatur: q; pro & hi.ſ. artifices & poetae

tribuere ět multũ ſenectuti: cedere his, q magiſtratũ habebun t: hře delectũ ciuis. & pegrini: in ipſo quoq; peregrino. priuatim ne an publice venerit. Ad ſummam ne agã, de ſingulis, cõem totius gñis humani cõciliationẽ & ꝯſociationẽ colere, tueri, ſeruaŕ dẽni⁹.

¶ De queſtibus artibuſq; honeſtis & inhoneſtis.

IAm de artificiis & q̃ſtibus q liberales habendi, q ſordidi ſint, hoc fere accepimus. Primũ improbanť hi q̃ſtus, q in odia hominũ incurrunt, vt portitoꝝ, vt fœneratorũ. Illiberales autem & ſordidi q̃ſtus mercenariorum omnium, quorũ operę nõ quorum artes emuntur.

poetę exquirunt ſecũ. i. inter ſe & cũ aliis qd in eo qd. ſ. fecerunt ſit peccatũ. i. erratũ: ſic pmulta. i. valde multa ſunt faciẽda: & pmulta ſunt nõ facienda: & imitãda & corrigẽda nobis iudicio. i. ad iudiciũ alioꝝ. Vero ꝑ ſed nihil eſt pcipien/ Conſiliũ capiendũ dum de his q̃ aguni. More. i. ꝯſuetudine. Eni pro qa illa ipſa q̃ aguntur. ſ. more ſunt p̃cepta. Nec oportet quenq̃ duci hoc errore: vt ſi Socra. aut Ariſtippus fecerint qd ꝯtra morẽ & ꝯſuetudinẽ ciuilẽ: vt ꝑ vel locuti ſint arbitreť idẽ liceret. i. licitũ eẽ ſibi. Illi. ſ. phi maximi ꝯſq̃bant hãc licẽtiã. i. licẽtioſam & nõ regularẽ auctoritatẽ noua molliẽdi. Magnis & diuinis et bõis. ſ. doctrina & eruditiõe pluſq̃ hũana. Vero ꝑ ſed rõ cynicorũ q̃ ẽ cõtra naturalẽ verecũdiã eſt tota eiiciẽda. i. explodẽda. Eni ꝑ qa ipſa ẽ inimica verecũdię: ſine q nihil põt eẽ rectũ nihil hõeſtũ. Ad e ꝑ ſed nos dẽmus obſeruare: & colere eos quoꝝ vita eſt pfecta. i. clare cognita in rebus honeſtis atq; magnis ſentientes bñ aut benemeritos: aut merentes bene de repu. & affectos aliquo honore & imperio. Nos dẽmus ět tribuere multũ ſenectuti: & cedere. i. locum dare his q habebunt magiſtratum: hře delectũ. i. diſcrimẽ & diſcretiõem ciuis & peregrini. i. externi: & hře delectum quoq;. i. ět in ipſo peregrino. Ne ꝑ an: an venerit priuatim: an publice. i. an ꝓpria auctoritate fretus an honore fuit gẽs. Ad ſummã. i. vt ſummatim dicã: ne de ſingulis agã nos dẽmus colere: tueri: & ſeruare ꝯciliatiõem & ꝯſociatiõem hominũ cõem toti⁹ generis humani.

PET. MAR ¶ M Vltũ tribuere: magnã hře rõnem ſenectutis. i. ipſos ſenes valde obſeruare dẽmus & venerari. Hře delectũ: facere dĩfã inter ciuem & peregrinum: & vnicuiq; illi debetur tribuere. ¶ In ip. quo. pegr. dẽmus. ſ. hře delectum. ¶ Priuati ne cã ſua an publica venerit. ¶ An pub. an noie principũ & alicuius rei. miſſus ſit: vt ſunt oratores q publicã perſonã refeŕunt. Vnde maiõr illis debetur honor iq̃ his peregrinis qui ſua cauſa venerũt: & in aliena ciuitate pegrinantur. ¶ Ad ſummã: concludit Ci. nos debere cõem humani gñis ꝯſociatiõem colere & tueri: & ſic apparebit iuſtitia q̃ eſt ad ꝯſeruatiõem gñis humani. ¶ Ad ſummã: deniq; tãdem: ne de ſingulis diſputem: q̃ nimis pduceret oro. ¶ Ne agã: ne diſpute. ¶ Cõſociatiõem: vt homines inter ſe ineant ſocietates ducę nã curã. ii eſt q̃m hõ eſt aial ſociabile: & ſocietas in mutuis officiis colendi eſt: vt vltro citroq; collatis bñficiis humana ſocietas ꝯſeruet. ¶ Colere: amare. ¶ Tueri: defendere & cõſeruare: ſi iuſti eſſe volumus: & de humana natura benemeriti.

IAm de artificiis. Vtiť Ci. trãſitiõe: & captat attẽtiõẽ ꝓponens ſe dicturũ de artificiis & q̃ſtib⁹: q ſunt liberales: q q; ſordidi & idigni hoie libero. ¶ Queſtib⁹: lucris & artificio lucrãdi. ¶ Artificiis. i. rõnibus & q̃litatib⁹ artiũ. ¶ Liberales: digni libero hoie & igenuo. ¶ Sordidi: illiberales & auari. ¶ Hoc accipimus: intelleximus hoc eſſe dictũ a .SOZA. maioribus fere dicit: vt vtatur mediocritate forte plura acceperat: ſed nõ erãt opus oia recẽſere. ¶ Qui i odia icurrũt: q n odio habeť vſura: cũ ſit cõtra nãm: vt dcm̃ ẽ q̃m nũmus nũmũ nõ parit. Plato. in. v. de legibus ſic p̃cipit nemini liceat fœnerari: & ſi qs i fœnus acceperit nec vſurã nec ſortẽ reddat. Nõ oportet quẽq; i nřa ciuitate illiberali q̃ſtui icumbere: neq; mechanicũ & iſame lucrũ ſectari qd mores gñoſos iguat neq; exiſtimare: vllo pacto villibus ex reb⁹ & turpib⁹ pecũias cumulãdas. ¶ Vt porti. Portitores dĩr q portus cuſtodiunt: exiguntq; veſtigal & portoria. portus vt ẽ i libris digeſtoꝝ appellatus eſt ꝯcluſus locus: quo iportãť merces & inde exportãtur: ea ꝑ nihilominus ſtatio ẽ ꝯcluſa & munita: inde ãgiportũ dicim⁹. ¶ Illiberales: idigni hoie libero. ¶ Sordidi q̃ſtus: d. illi i q̃bus ꝯparãdis neceſſe eſt: vt mãus ſordeãt: & hoc ět referť ad aĩum. ſordidiq; dĩr auari: q parati ſunt ad mentiẽdũ vt aliqd lucrenť. Inde ſordes dici pñt parua lucra cũ alterius iniuria q̃ſita & extorta. Ci. i epĩis. Sordes tuas nouimus in ꝓuincia. i. minima furta & extorſiões factas ꝓuincialibus pp auaritiã. ¶ Mercenarioꝝ oium: Plato i. ii. de repu. diſtinguens hoium gñã dicit. Miniſtri i vrbe q igenio nõ valent: nec vtiles ſunt ad ꝯſiliũ: & valẽt viril⁹ corpis ad tolerãdos labores: q̃s vires ad aliqd opus pagendũ vẽdũt qd p̃tiũ mercedem appellãt mercẽarii rite appellãtur. Inſtitores vero dĩr miniſtri emptiõum vẽditionũq; i foro. Ciuitatem vero pagrãtes mercatores appellãt. Hęc Plato. Iuſti. ãt dicit iſtitores illos vocari: q negociatiõib⁹ p̃ponunť. Vulp. ait. li. xiii. digeſtoꝝ de iſtitoria actiõe. iniſtitor appellatus ex eo: qd negocio gerendo iſtat: nec multũ facit tabernę ſit p̃poſitus: aut cuilibet alii negociatiõi: q cũq; igiť negocio p̃poſitus ſit iſtitor appellatur. Labeo ãt: eos ět inſtitores dicendos placuit: q̃bus veſtiarii vel lintearii dãt veſtẽ circunferendã & diſtrahẽdã: quos vulgo circitatores appellamus: ſed ět muliões qs ꝓprie inſtitores appellet. Lydi auctore Herod. li. ii. pmi aureum argenteũq; nũmũ percuſſerunt: & pmi caupones inſtitoreſq; fuere. ¶ Quoꝝ: mercenarioꝝ. ¶ Operę: labores corpis: cum nõ valeant ingenio & ꝯſilio. ¶ Nõ artes: ingenia: q̃m tales nõ valent ingenio & ꝯſilio: iõ ipſoꝝ labores emuntur. Ars eſt principium reꝝ efficiendarum: mercenarii operas ſuas vendunt: non artes.

¶ TRibuere ět &c. hoc veteres romanos factitaſſe certum eſt. Nã qd Val. Ma. ſcribit ſenectuti iuuẽt⁹ ita cumulatũ & circumſpectũ honorẽ reddebat: tãq̃ maiores natu adoleſcentũ cões pres eẽnt. Et ſenatus iuuenes aliquẽ ex prib⁹ ꝯſcriptis: aut ꝓpiquũ aut prĩs amicũ ad curiã deducebant: affixiq; valuis expectabãt: dõec reducẽdi ět offõ fungereť. ¶ Hře de. &c. Aliud. n. offiñ ciui. aliđ pegrino tribuiť & pegrino ciuis aĩferẽdus ẽ: Qđ ãt ad pegrinũ ptinet: illđ aiaduertẽdũ ẽ priuati ne an publice venerit. Qm̃ ſi publice venit ět ciui ẽ aĩponend⁹. ¶ Ad ſum. vt ſũmati & breuiter dicã, & poſt ſpẽ genus ponit. ¶ Cõciliationẽ: ſocietatẽ: & ꝯcordiã. ¶ Colere: amare. ¶ Tueri: defendere. ¶ Seruare: quos defenderis.

FRA. MAT Valerius Maxi.

Ad ſummam

IAm d artificiis &c. De ordie hucuſq; tractauit Ci. cui⁹ duę erãt ptes εὐταξία & εὐκαιρία & illa loci: hęc tpis: eaꝝ aũt actiões: ſiue qd fiat ſiue qd dicať: ita ſe hẽat: vt q̃dã ſint plane apta: ordie & tpe: q̃dã plane inepta: q̃dã obſcure apta: & q̃dã ſubobſcure iepta: h ẽ q̃dã ſp apta: q̃dã ſp iepta: q̃dã pti apta: q̃dã pti iepta. Plãe apta ſunt q̃ ſuo loco & tpe aguntur plãe inepta q̃ ꝯtra. Subobſcura vero q̃ ñ tã rõe loci q̃ tpis apta ſunt uel iepta: vel q̃ nõ ſũt per ſe tã iepta q̃ iudicio ſpectãtiũ. Nunc de his p̃cipit Ci. q̃ ſp iepta ſunt quocũq; loco & tpe agant. Diſtinguit aũt inter artifices & artes: & qd ſit nõ hõeſtum lucrũ docet. ¶ Improbanť: ergo effici nõ poſſunt vt aliquo loco aut tpe apti ſunt. ¶ Vt portitoꝝ: q traiiciunt hoies ab vna ripa ad aliã: de naui ad littus: vel de littore ad nauim. Vir. portitor ille charõ. Ci. loq̃ns de his: q̃ ſup. eadẽ Portitor Virg. rõne cadunt: in rhetoricis q̃ dialectici correlatiua appellãt vt locare & ꝯducere. Si inq̃t athenienſib⁹ nõ eſt turpe locare portorium: nec hermacreõti ꝯducere: atq turpe eſt locare athenieñſib⁹ portorium: igiť & hermacreonti ꝯducere turpe eſt: portitores portus ꝯducunt. ¶ Fœneratoꝝ. Manifeſtum Fœnerari ẽ quocũq; loco & quocũq; tpe turpe eſſe fœnerari: & apud maiores nřos leges fœnebres fuerunt ad fœnus coercendũ: & vt Cato ait: fur dupli cõdẽnabatur fœnerator q̃drupli: ex quo exiſtimare licet q̃nto peiorẽ ciuẽ exiſtimarẽt fœneratorẽ q̃ furẽ. Idẽ Cato iterrogatus aliq̃ñ a quodã de re familiari rñdit bñ paſcere primũ: tũ ille qd ſcđm: bene veſtire. Et

qm nō vt volebat rñdebat:ait ille qd fœnerari. Tum Cato qd hoiem occidere. ¶ Mercenariorum &c. Oēs qui mercedem
Caton's conducuntur: & operā ſuā vendūt: mercenarii vocāt græce.
reſponſa μισθωτοι dicitur. ¶ Opera: vt baiulorum: foſſorum & ſimilium.
ASCē. IAm de ar. Docet qd decori ſeruādū de artificiis & quæſti
bus. Ordo ē. iā cōtinuatiuū ē: vt iā: vt iā de artificiis: &
quæſtibus loquamur: nos
accepimus. i. itellexim⁹ a ma
Quæſtus iorib⁹ nr̄is fere hoc de arti/
fugiendi ficiis: & quæſtibus. i. modis acq
rēdi: & lucrādi q. ſ. quæſtus ſint
hñdi liberales. i. lib. digni: &
q ſordidi. Primū hi quæſt⁹ ipro
bant: q icurrāt i odia hoium:
vt portitorum. i. eorum q portito
ria recipiunt. i. trāſportandi
& trāſuehēdi mercedēq vul
go magis portuū vocant: vt
fœneratorum. i. vſurariorum. āt p ſed: quæſtus illiberales & ſordi
di ſup. ſunt quæſtus oium mercenariorū: quorū op⁹. i. opera/
tiones & labores emuntur: & quorū artes nō emuntur.

Eſt. n. in illis ipſa merces authoramētū ſeruitutis. Sor didi ēt putant, qui mercant a mercatoribus, qđ ſtatim vēdant. Nihil. n. proficiunt, niſi admodū mentiātur. Nec vero quicq̄ eſt turpius vanitate. Opificeſq oēs q in ſordida arte verſant. Nec vero quicq̄ īgenuū pōt hr̄e officina: minimeq artes probandæ, quę miniſtrę ſūt voluptatū. Cetarii, lanii, coci: fartores, piſcatores vt ait Teren. Adde his ſi placet, Vnguentarios,

PET. MAR. ¶ EST. n. rō qa quæſtus mercenariorū nō cōueniūt libero hoi qm ſunt ſeruiles: mercede. n. cōducuntur: vt aliqd op⁹ faciāt: & alicui in opa p̄ſtāda fuiāt: nō decet igit liberū hoiem eē mercenariū: qm verſat in actu ſeruili. ¶ Ipſa me. p̄tiū qđ accipiunt p ſua opa: quā vēdūt. ¶ Auctoramētū. i. obligatio quædā & p̄miū ſeruitutis auctorare eſt aliquē obligar aut ſacto aut p̄mio. & auctoratus dr̄ aliquo mō obligatus & obnoxius. Horatius in ſermōibus auctoratus eas, an turpi clauſus in arca. inde exauctoratus dr̄ obligatiōe ſolutus. Liuius volumine. v. ſcdi belli punici: Volonū exercitus velut exauctoratus morte ducis a ſignis diſceſſit: Fabius in milite Martiano exauctoratas armis man⁹ agreſti labori ſubegit. Auctorati p̄prie dūr cōducti & obligati nō ſimplr ſed ad mortē quoq ſi caſus ferat. Plinius. xiiii. ait. Vites intm̄ ſublimes vt vindemiator auctorus atrogum ac tumulū excipiat: & idē. xxvi. agens de Theatris curioīs dicit ipm auctoratū popu/lū romanū circūferēs. Merces agitur eſt qdā nexus ſeruitu/tis qm ad operā p̄ſtādā mercenariū obligat: & ſuū facit ad tp̄s. ſerui aūt i ptāte dominorū ſunt: q ptās iuris gentiū eſt. nā apud oēs gentes dn̄is i ſeruos vitę neciſq: ſi cā fuerit: necādi ptās eſt: & qcqd p ſeruū acqritur. Serui ex eo appellati inqt Iuſtinianus: qđ impatores iubent captiuos vendere: ac per hoc ſeruare: nec occidere ſolitu q ēt mancipia dr̄ eo qd ab hoſtibus manu capiātur. Seruitia primi inuenere lacedęmōii. Serui aut naſcūtur: aut fiūt. Naſcūt ex ācillis nr̄is. fiūt aūt ex iure gentiū. i. ex captiuitate: ſeruitus ē cōſtitutio iuris gentiū: q̄ qs dn̄o alieno cōtra nām ſubiicit: fiūt ēt ſerui de iure ciuili: cū hō liber maior. xx. annis ad pticipādū p̄tiū ſeſe venūdari paſſus ē. Philippus rex iqt Seneca: hoiem venalis aie crebris auctoramētis accēdebat. Et alibi ad finē operis magno auctoramento labor peruenit. Et alibi nullū ſine auctoramento malū eſt auaritia pecuniā pmittit. Et alibi. Auctoramēta ſunt ſeruitutū aurū & argētū. Merces igit i ipſis mercenariis ē auctoramentum ſeruitutis: qm mercenarii ad tp̄s ſeruiat: vt auctoramētū cōſeqntur. i. mercedem ſeruitutis p̄miū quæſt⁹ igit mercenariorū: cū ſint ſeruiles hoie libero idigni ſunt. chryſippus dicebat ſuū eē ppetuū mercēariū. ¶ Sordidi: ignominioſi. ¶ Qui mer. emunt & hi ſunt iſtitores de qb⁹ dcm ē. ¶ Nihil pficiūt: nihil lucrāt niſi mētiāt ſe magno p̄tio emiſſe & plus ęquo laudent id qđ vendūt. Mali viri eſt mētiri iprudentis mendaciū dicere. Vñ iſtitores turpiſſimi ſunt qa mētiūt: nihil ē. n. turpi⁹ vanitate. i. mēdatio. ¶ Opificeſq faciunt aliqđ opus vt fabri ſutores & ſiſes. ¶ Sordida: ignominioſa: & idigna libero hoie. ¶ Ingenuū: igenuo hoie dignū. Ingenuitas vt inqt Ariſto. ē virtus gn̄is: nō pōt iqt aliqd fieri i officina: qđ deceat igenuū hoiem & liberū. ¶ Officina: eſt vbi opa fiunt. Taberna vbi res ipſæ vēdunt. ¶ Quę ſunt miniſtrę voluptatū: q̄ ſeruiunt voluptati ipſius corpis: q̄ vituperat: & idigna eſt hois p̄ſtantia. ¶ Cetarii. ſunt q vēdunt piſces. Cetarii dicit Nonius genus ē piſcatorū qđ maiores piſces capit dcm ab eo qđ cetæ i mari maiora ſunt piſcium gn̄a. ¶ Lanii: q vēdūt carnes: a laniādo qm laniāt: i. dilia. ¶ Fartores: dr̄ illi q faciūt farcimina: vt ſunt lucanicę: & cętera: q̄ ſunt farta. i. repleta aliqbus cōdimentis: vt ouis caſeo & ſiſibus. ¶ Vt ait Ter. i comœdia q̄ iſcribit eunuch⁹. ¶ Vnguētarios: q vēdūt vnguēta ad delitias & luxū. Vnguētarii quondā a loco ſeplaſiarii dicebantur: pedianus dicit platea eſt capue quæ ſiplaſia appellatur in qua vnguenta/rii negociari ſunt ſoliti.

FRA. MAT. ¶ EST. n. &c. Rō cur illiberales: & ſordidi quęſtus ſint. ¶ Mercenariorum oium: qa ipa merces: quā dam⁹ ieos nobis emit ad tp̄s: & ē auctoramē tū hoc ē obligatio: qa auctoritate cōſuetudinis oium ſūt obligati operā ſuā exhibere: & cogi p̄tiū vt auctorati dr̄ milites: q tenentur dare opam impatori: i cuius verba iurarūt: auctorare eſt obligare & ſubiicere: auctoratus obligatus ē: & ſubiectus: auctoramentū eſt obligatio & nexus: & ſic hoc loco accipit. ¶ Sordidi ēt &c. Recta h̄ ait. Nam viliori p̄cio emunt qđ mox vēdāt cariori: & hoc facere nō tm̄ ſordidū: ſed ēt nefas ē. In iis vero: q i lōginquis emunt regiōibus qđ in aliis locis vēdūt carnis ñ rephēdit. ¶ Nihil. n. &c. Rō qm nihil lucrant: niſi mētiātur: diceret i lōginq̄ regiōe emiſſe & caro p̄tio & iurāt plerumq: p̄terea iurāt ſingulis ſe ei vilius vendere q̄ ceteris: & nihil oino cū ipſis lucrari: ſed q̄nti cōſtitit res tāti vendere. ¶ Opificeſq &c. Sūmatim dicit opifices oēs in ſordida arte verſari. Sunt aūt opifices: qui opus aliqđ manuale efficiunt. Officina locus in quo opifices artē ſuā exercent. Taberna vero vbi venales res ſuas habēt. ¶ Minimeq &c. Si opifices ſunt iprobandi qm eorū quæſtus ſordidus & ars illiberalis. Quanto magis artes iprobādæ ſunt: quę inſita ſuggerunt voluptatis: eſt a minori ad maius ar/gumentū. ¶ Cetarii q maiores piſces capiunt cetarii vocāt Dicti q cetę in maiori ſunt piſcium gn̄a. Virg. Immania cętę. Varro aduertis cętarios cū videre voluntio marī turmas aſcendere i malum alte: vt penitus p aq̄s aſpiciam piſces: auctor Marcellus. Cętarięq vinaria ſunt maiorum piſciū: & loca vicina marī: vbi ſal. amenta fiunt qđ apud Plinū licet cognoſcere. ¶ Lanii: q carnes vendunt a laniādo ſic dicti. Quorum officina laniena vocat. ¶ Fartores: qui faciunt hoc eſt iplent tenuiſſima inteſtina aialium: vt ſuis: ii ſunt q lucanicā vendunt. Quę ſic dicta eſt qđ Romani milites id genus farciminis a Lucanis didicerunt. ¶ Piſcatores: qui capiunt: & vendunt recentē piſcē ſiue maris: ſiue fluminis: cū cętarii tm̄ magnos & ſalſos vendāt ex muria. ¶ Vt ait Terē. in eunucho: vñ h̄ locus ſūptus. ¶ Vnguētarios: q vnguēta vēdūt. Quorum m̄lta gn̄a enūerat Plin. li. nālis hiſtorię. xiii. Idē auctor mām luxus maxie ſupuacui vnguenta eē dicit. Quia odorem q gerit: ipſe nō ſentit. P. Licinius Craſſus. Et C. Iulius Cæſar cēſores edixerūt: ne qs vēderet vnguēta exotica.

¶ ENi p qa: auctoramentū. i. p̄miū ſeruitutis. i. auctoritate q̄dā cōſtitutū ipſis p ipſa ſeruitute: ē ipſa merces in illis. illi ēt putātur ſordidi: q mercātur. i. emūt a mercatoribus. ſ. iſtitores: id qđ vēdāt ſtatim. Eni p qa: tales nihil pficiūt niſi mentiātur admodū. i. valde vero p ſed: nec qcq̄ ē turpi⁹ vanitate. i. mendacitate praua. Sic. n. vanū Vir. in. ii. accepiſſe vt vbi dicit. Nec ſi miſerū fortuna ſinonē finxit vanū ēt mēdacēq iproba finget: q p oēs opificeſq aliqđ opus faciunt verſant: i arte ſordida. Nec vero officina. i. loc⁹ ubi op⁹ mecanicū h̄: galli opatoriū uo- āt pt hr̄e qcq̄ igēuū. i. igēuo dignū q p & artes: q̄ ſunt miſtrę uoluptatū: ſūt mime. i. neq̄ pbādę: q̄s ſup. artes exercēt. Cętarii. i. q piſces ſalſos uēdūt. Lanii: q carnes laniāt & uēdūt. Coci: q obſōia coquūt: fartores q facilima cōdūt: piſcatores. Vt Te. ait i eunu. ſ. adde his ſi pls unguentarios. i. q unguēta uēdunt ad delitias corpis. ASCē.

¶ Saltatores

Auctorare Auctoratus Auctoramentum

Opifices Officina Taberna Cetarii Cetæ Cetariæ Lanii Laniena Fartores Lucanica

ſaltatores: totumq; ludū talariū. Quibus aūt artibus aut prudētia maior ineſt, aut nō mediocris vtilitas q̄rit: vt medicina, architectura, vt doctrina rerū honeſtarū, hę ſunt his, quorū ordini cōueniūt, hōeſtæ. Mercatura aūt, ſi tenuis ē, ſordida putāda eſt: ſin magna & copioſa multa vndiq; apportās, multiſq; ſine vanitate impertiēs, nō eſt admodū vituperanda: Atq; ēt ſi ſaciata q̄ſtu, vel cōtenta potius, vt ſępe ex alto in portū ſic ex ipſo portu ſe ī agros poſſeſſiōeſq; ɔtulerit, vī iure optimo poſſe laudari. Oium aūt rerū, ex q̄bus aliq̄d exq̄rit, nihil ē agricultura meli⁹, nil vberi⁹, nil dulcius, nil hoie libero dignius. De q̄ q̄m ī Catōe maiore ſatis multa diximus, illic aſſumes, q̄ ad hūc locū ptinebunt.

PET. MAR. ℭ S A Ltatores: & docēt alios ſaltare. ℱ Ludū talariū: artē ludendi cū talis: phs i. iiii. ethices ſic ait aleatores: fures: & latrōes illiberales ſūt: turpi. n. verſanī i lucro: oia naq; cā q̄ſt⁹ agunt: & ſuſtinēt ɔbra: fures vt lucrēt piculis maximis ſe exponunt: aleatores ab amicis lucrāt q̄b⁹ aliq̄d oporteret daī. ℱ Q uib⁹ āt artib⁹: nūc de artibus hoēſtis dat p̄cepta: q̄ plus īgenii hūt q̄ laboris. ℱ Maior prudētia: q̄ i ſupradictis: q̄m ī illis reqrit pl⁹ laboris ipſi⁹ corpis: i his pl⁹ prudētię: & q̄b⁹ ieſt maior vtilitas. Seruiles admodū artes ſunt: ī q̄b⁹ p̄imū ɔterit corp⁹: vt remigatio. Admodū ignobiles i q̄b⁹ minimū reqrit virtutis & īgēii: vt foſſiōes agrorū vł nearūq;. Ille āt artes in q̄b⁹ plus eſt prudētiæ q̄ laboris: aut magna vtilitas citra tū iniuriā alior: hōeſtę ſūt ſꝫ tū ñ oib⁹ ɔueniūt. ℱ Nō medio. magna. ℱ Vt medic. q̄ multū īgenii & cōtēplatiōis reqrit & ēt exercitatiōis. ℱ Architectura: Architect⁹ is dr: qui p̄eſt ædificiis faciūdis: & illa deſignat: igeniūq; exercet & prudētiā: q̄ iter virtutes morū ſubit rōnē architecturę. Plato i dialogo de regno ſic ait. Nullus architectus manū miniſterio vtit ſed vtētib⁹ p̄ſīdet. ℱ Doctrina rerū honeſtarū: q̄ poſſum⁹ cū laude exercere: & alios i liberalibus diſciplinis iſtituere. Nō eſt igiī dedecus vt q̄dā calamiſtris iuſti & vnguētis oblitti putāt: alios erudire: imo glorioſū: & hoc bñficiū ita magnū eſt: vt maius ɔferri nō poſſit: quorū ordini cōueniūt: q̄a nō decet principē in ſua ciuitate mederi: aut eē architectū aut publice iuuenes erudire: ſed q̄ſq; eas artes debet exercere: q̄ ſuo ordini dignitatiq; ɔueniūt: q̄uis. n. artes ipſę honeſtæ ſint: tū nō oibus ɔueniūt: & maxie ipſarū exercitationes: hitus. n. bonarū artiū ornant oium habētis. ℱ Hæ artes ſunt illis honeſtę quorū ordini ɔueniūt: ordines ſunt in rep. vt ordo ſenatori⁹ eq̄ſtris & ordo accipit ꝓ ipſis hoibus aliq̄n q ſunt illius ɔdōnis: Vñ i hoc ordie inq̄t alibi. i. i ſenatu & gratioſus apud ois ordies. i. apd oium ordinū hoies. Ordines hi erāt ſenatus eq̄tes. Tribūi ærarii ſcribæ. Ingenui: libertini: opifices: ſerui. ℱ Hōeſtæ. i. cū laude pñt exerceri q̄m nō ſunt ſordidę & illiberales q̄ppe i ipſis plus ē prudētię & īgenii q̄ laboris & viriū corpis. ℱ Mercatura aūt: nūc determinat de ipſa mercatura: q̄ nō admodū vituperat: ſi magna ē & copioſa ſine mēdacio: & dēt tādē canere receptui: & q̄ſtu ſaciata q̄eſcere: ne iſatiabilis auaritia potius videaī q̄uā mercatura: & quēadmodū ex mari ſe i portū recipit ſic ex ipſo portu dēt ſe ɔferre ad agros & q̄eſcere. ℱ Tenuis: paucarū merciū. ℱ Sordida: ignominioſa & idigna hoie libero. ℱ Magna: copioſarū merciū & rerū. ℱ Vndiq;: ex oi loco q̄m mercatores negociatoreſq; vndiq; vagant. ℱ Impertiēs: eoicās: tribuēs multis ipſis merces. i. vēdēs ſine mēdacio: vt nō decipiant ēptores. ℱ Q ueſtu: lucro iā fcō. ℱ Satiata: q̄tū ad appetitū: nā ɔtētus eſt rōe dr: ergo illa mercatura q̄ aliq̄n ſinē cupiditatibus iponit & q̄ſtui ɔtēta iā pro: nō vituperaī q̄m adhibet cupiditati rōis moderationē. ℱ Ex alto: i mari. ℱ In agros poſſeſſiōeſq;: ſub poſſeſſiōe cadūt agri. cāpus eſt planities terrę āpla & grādis. Inde ſpacioſę plateæ cāpi nomē hñt: Ager ſignat vrbi circūiectū territoriū & locū quē colimus ſiue arādo: ſiue ɔſerēdo. Ager q ſerit: aruū noiaī & ager icludit flumia Lacus & cætera. oia. ℱ Cōtulerit: tuerit ad agros emēdos colēdoſq;: vt dōeſticos aleī poſſit. ℱ Oium r. r. Laudat Ci. agriculturā: q̄ apud antiquos i magno honore erat: & ille celebaī maxime: qui bonus miles bonuſq; agricola dici poterat: & ide cognomia: Cicerōes: Piſones: Lētuli: Fabii: & alia huiuſ dē gñis. ℱ Vberius: copioſi⁹. ℱ Dulcius: iucundi⁹ & q̄d magis libero hoi ɔueniat. Eſt. n. ſine fraude: & cōem parētē colere reqrū ē. Nūc boni agricolæ: ex quorum

bni

ſudore viuit: ab effœminatibus hoibus irridētur. quorū manus calloſę optimis illis tēporibus i honore erāt: & ſenatores arabant. Vñ patens terra vomere laureato ꝓſciſſa & exculta exuberabat: vt optimis filiis alimenta p̄beret. Plinius agēs de cultu terrę dicit. Tellus parens appellaī coliq; dī & ipſa honore hinc aſſūpto. ℱ In Ca. m. in libello de ſenectute: vbi iducit Catonē cenſoriū de agricultura & voluptate agricolorū loq̄ntem: q̄m ipſe Cato ortus i Tuſculāo mūicipio priuſq̄ honorib⁹ iſeruire cœpiſſet verſatus eſt i ſabinia: vbi p̄diū a pre relictū habebat. Venio igr ad voluptates agricolarū: q̄bus ego icredibiliter delector: q̄ nec vlla ipediūī ſenectute: et mihi ad ſapiētis vitā ꝓxime vīr accedere. Hñt. n. rōnē cū terra: q̄ nū q̄ recuſat iperiū: nec vnq̄ ſine vſura reddit q̄d accepit. Sed alias minore: plerū q̄ maiore cum fœnore. Quāq̄ non mō fructus q̄dē me: ſed ēt ipſius terræ vis ac nā delectat. Plato ſic p̄cipit i. v. de legibus quapp oportere dicimus nō eſſe in ciuitate multū q̄ſtū i mechanicis opibus cauponatiōibuſq; & fœnore nec ex pecuniariis turpiter ſed ab his q̄ agricultura offert & p̄bet: atq; hoc ita vt q̄ſtus non cogat ea negligere quorū cā parāī pecūiæ: hæc vero oia & corpus ſūt q̄ abſq; gymnaſtica: & alia diſciplina nullius p̄cii vnq̄ erunt: q̄re pecuniarū curā vt ſæpius iā dcm̄ eſt vltimum honoris teneat locū: q̄ppe cū tria ſint i q̄b⁹ hoies ſtudiū ponūt. Vltimū ac tertiū ē ſi recte habeaī pecūiæ ſtudiū: mediū corporis: ai p̄mū.

FRA. MAT. ℭ S A Ltatores: q docent ſaltare: & motū pedum rhithimis accōmodare. ℱ Ludū ta. Hoc eſt oēs ludos in q̄bus talis vtimur. ℱ Q uibus aūt artib⁹ &c. Quę hōeſtæ artes ſint & liberales oñdit. ℱ Medicina: q̄ veteres auctore Plinio deo cum putauerunt iucūtū prioq;: vt ſcri. Celſus medendi ſcientia ſapientiæ pars habebaī: vt & morborū curatio: & rerū nāæ ɔtēplatio: ſub iiſdem auctoribus nata ſit. ℱ Architectura: q̄ ſcia pluribus diſciplinis & variis eruditiōibus ornata eſt: na ſcitur q̄ ex fabricata rōcinatiōe. Architecti aūe q ſine lrīs cōtenderunt: vt manibus eſſent excitatio nō potuerunt efficere: vt hērent ꝓ laboribus auctoritatē. Auctor Victruuius. Architectura ars eſt: q̄ docet ædificare. Architectus ſtructuris p̄eſt ædificiorū τέκτων faber eſt. ℱ Q uorū or. &c. non. n. oibus ɔueniunt medicina & architectura: hñt. n. neſcio q̄d illiberale & iō neutra ɔuenirent principi. ℱ Mercatura &c. De his nunc p̄cipit q̄ ptim apta ſunt: pti iepta: vt mercatura: q̄ ſordida eſt: ſi de rebus puis eſt. Qualē eorū videmus qui emunt: q̄d vendāt eodē die carius. ℱ Copioſa: abundās rerū venaliū multitudine. ℱ Vndiq;: ex diuerſis regiōibus nō: vt ſtati vendat. ℱ Sine. n. abſq; mendacio. Vanus. n. mendacem ſignat: q emunt: vt ſtatī reuendāt crebro mentiātur neceſſe eſt: q̄d ſupra ait ℱ Nō ad u. ſic ait, q̄m & ſi mereī laudē: nō tū caret oio reprehenſiōe: cū ad eā auaritiæ cā exercēdam ſe ɔferāt: & cupiditate diuitiarū: ſaciari aūt mercator nūq̄ pōt: vñ & multis ſe obiicit periculis p mare pauperiē fugiens per ſaxa p ignes. ℱ Atq; ētiā ſi admonet nō ſemp i exercenda mercatura p̄ſiſtendū: & ab ea diſcedēdū: cū lucri multū cōſecuti fuerimus: vt ɔtenti eē poſſimus: tunc. n. ſicut ex alto mari in portū venit: ſic ex portu i agros & p̄dia deueniendū eſt: vt illic q̄d ſupereſt vitæ traducaī: & agriculturā exerceat mercator: q̄ nihil iucundius nihil vtilius eſt: oibus rebus q̄s exercemus. Colu. rē ruſticā ſine dubitatiōe proximā: & q̄ſi ɔſanguineā ſapiæ dicit eſſe. Cuius laudes q ſcire cupit Pliniū legat, Columellā Varrōem Catonē & ipſum Cicerōem ī Catōe maiore. ℱ Melius: q̄tum ad vtilitatē. ℱ Vberius: quātum ad copiā. ℱ Dulcius: quātum ad delectatiōem: quā quiſq; ex ea capit. ℱ Libero homine dignus: quantum ad honeſtatem.

Ludus talarius

Architectura

Victruuius

Mercatura

Agricultura

Columella

ASCẽ. ¶ SALtatores oẽs q geſtũ corporis victũ aucupant: & to tũ ludũ talarium: hoc eſt q talis aut taxillis fit.i.oẽs q̃ aut lu dunt: aut cõueniũt eo vbi ludit talis aut aleis aut eiuſmodi q in ſolo caſu cõſiſtunt. aũt p ſed: hæ ſup. artes qbus artibus aut ineſt maior.i. aliq̃tulũ magna prudentia: aut vtilitas nõ mediocris.i. excellens: q̃rit: vt.i. acq̃rit: vt.i. cuiuſmodi ſup. ſunt medicina: practica.ſ. architectura: vt.i. q̃lis ſup. ẽt ẽ doctrina rerũ honeſtarum.i. exercitiũ docẽdi res hõeſtas. Hę artes ſũt hõeſtę: his quorũ ordini.i. ſtatui et offõ cõueniunt: aũt p ſed mercatura ẽ putãda.i. iudicãda ſordida ſi eſt tenuis.i. parua rerũ: & vilius rerũ ſin.i. ſed ſi ſup. ipſa ẽ magna & copioſa: apportans.i. aduehẽs & afferẽs: vndiq.i. ex oi parte: magna.i. res magnas: & impartiens.ſ. cõicãs multis ſup. merces ſine vanitate.i. ſine mẽdacio & fraude: nõ ẽ uitupanda admodũ.i. valde. Atq p & ipſa ſup. vr̃ poſſe: etiã.i. inſup laudari optimo iure.i. iuſtiſſime ſi ſit ſatiata: q̃ſtu.i. re acquiſita: hoc eſt lucro: vel potius ſi ſit cõtẽta q̃ſtu: ita q mercator nõ oñdat ſe nimis ad lucra intentũ: q̃ſi iſatiabilem nõ ceſſantẽ: vt.ſ. cõtulerit.i. perduxerit & receperit ſe ſępe in portũ: ex alto.i. in pfundo.ſ. mari: qd in medio altius & pfundius eſt. Idẽ.n. ſibi volunt & altũ.i. pfundũ: nam altum dr̃ a fundo leuatum: & profundũ procul a fundo & ſic ſupficies medii maris eſt alta & profunda: ſicut: & cęlũ. Q̃ñ aũt altum per ſe hęc eſt ſine addito ponitur pro mari profundo accipitur ſicut hęc & in principio primi ęnei. (Multũ ille & terris iactatus & alto) vult ergo dicere q mercator non maneat ſp in mari alto: ſed cõferat ſe ſępe in portum: & ex ipſo portu i agros & poſſeſſiones. Aũt pro ſed: nihil oĩum re.i. negociorũ: & exercitiorũ ex qbus aliqd exquiritur.i. exigitur: aut petitur eſt melius agricultura: nihil vberius.i. fructuoſi⁹: nihil dulcius.i. delectabilius & ſup. nil dignius hoie libero.i. qd a libero hoie fiat de q̃.ſ. agricultura: quia nos dicimus ſatis multa in Catone maiore.i. in libr. de ſenectute: tu ſup. Offilu aſſumes.i. accipies: illinc.i. ex libro ſup. ea quæ pertinebunt.i. pertinere videbuntur ad hunc.i. præſentem locum.

Artes eli gendæ

Agricul. turæ laus

Altum p fundum

PET. MAR. SEd ab his pti. Hactenus de honeſto ptibuſq ei⁹ & officiis ide manãtibus ſufficienter diſputauit: ſupeſt vt pꝑpoſuit de cõparatiõe honeſtorũ iter ſe differeret: vt duobus propoſitis honeſtis: vtrũ ſit honeſti⁹ cognoſcat: qd Panetius pꝑtermiſit. Sed ille tãq̃ ſtoicus non eſt carpendus: q̃m honeſta & vitia apud ſtoicos nõ ſuſcipiunt grad⁹. Stoici.n. vt dictũ eſt: exiſtimabãt peccata eſſe paria: vt ait Chryſippus in.iiii. naturaliũ q̃ſtionũ: & Perſe⁹ & Zenõ. Heraclides vero Tarſenſis Antipatri tarſenſis neceſſarius atq Athenodorus i paria peccata dixerunt. Placebat ſtoicis nullum mediũ eſſe iter virtutẽ & uitiũ. Peripateticis & academicis cõtra iter virtutes & uitia progreſſionẽ ad uirtutes ſtatuentibus. Vtitur Ci. trãſitõe repetens ea q̃ dicta ſunt & pponẽs qd dicitur⁹ ſit attentionẽ captat. ¶ Partibus honeſtatis.iiii. virtutibus principalibus: in q̃s hõeſti nã diuiditur: a qb⁹ virtutib⁹ officia ducuntur. ¶ Satis expoſitũ. Videor ſatis expoſuiſſe inqt: quẽadmodũ officia ducãtur a ſingulis partibus. ¶ Cõparatio: vt cõparentur inter ea q̃ hõeſta ſunt: ut vtrũ ſit hõeſtius: appareat: & vtrũ potius agendum ſit tãq̃ honeſtius & laudabilius. Hũc locũ Panetius pꝑtermiſit: q̃m putauit ex diſciplina ſtoicorũ nõ oportere facere cõparationẽ inter duo honeſta: vtrũ eſſet honeſti⁹: q̃m ipſi nõ dabãt gradus inhoneſto: & volebãt vt vno hõeſto aliqd honeſtius iueniret. ¶ Nã ſæpe q̃re põt incidere talis cõtentio & cõparatio. ¶ Vna ſit cognitiõis: & hęc ẽ prudẽtia: q̃ i veri cognitiõe verſatur. ¶ Altera cõitatis: hęc ẽ iuſtitia: q̃ ẽ ad cõem ſocietatẽ tuendã. ¶ Magnanimitatis: de q̃ habuim⁹ & ẽt fortitudine. ¶ Moderationis: temperãtię: de q̃ poſtremo loco diſputatum eſt. Hę ptes hõeſtatis cum volumus deligere offiũ: & vtrũ tãq̃ honeſtius agendũ ſit: neceſſe ẽ vt actões ſtudioſe inuicẽ cõparent: vt videat q̃ ſit potior & hõeſtior: aliuſq pꝑponẽda. ¶ Placet er. facit cõparationẽ iter prudẽtiã ſiue rerũ occultarũ cõtẽplatione & ipſã iuſtitiã: dicitq vtiliora eſſe hũanæ ſocietati officia q̃ manant a iuſtitia: q̃ ea q̃ a cognitiõe rerũ: q̃m illa ſunt magis cõia: & bonũ tanto eſt melius q̃to cõius. ¶ Placet: ita ſtatuo & iudico iuſtitiã magis cõducere hoibus q̃ rerũ cognitionẽ: qd pbat argumẽto ſũpto a nã: q̃ nil ſolitariũ amat. ¶ A cõitate.ſ. iuſtitia q̃ virtus eſt ad aliũ dãs cuiq qd illi debet. ¶ Aptiora: magis cõuenire atq vtiliora eẽ. ¶ Naturę humanæ cui oia officia cõiũgi debẽt. ¶ Idq ita eẽ vt dixi: põt pbari hoc argumẽto: qd a nã ſumit. ¶ Argumẽto.i. ſigno quo naturæ hũanę vis arguitur.i. declaratur: & demõſtratur. Argũ ẽ rõ pbationẽ pſtãs: vt i hoc loco. Argũ ẽt dr̃ ois ad ſcribendũ diſtincta mã. ¶ Et vita: in eo gñe vitę ſapiens verſet: vt ditetur oib⁹ rebus. ¶ Cognitiõe digna: vt deũ glorioſum & ſubſtãtias a materia ſeparatas penitus cęlũ ipſum: & ea oia q̃ ſunt cognitiõe digniſſima pertinentq ad ſcientiã naturalẽ: mathematicas diſciplinas: & ea q̃ ad bene beateq viuendũ.

¶ Comparatio duorum honeſtorũ inter ſe.

SEd ab his partibus, quę ſunt hõeſtatis, quẽadmodũ officia ducerẽtur, ſatis expoſitum videt. Eorũ aũt ipſorũ, quę honeſta ſunt põt incidere ſępe cõtẽtio & cõparatio de duobus honeſtis, vtrũ honeſti⁹. Qui locus a Panetio eſt pꝑtermiſſus. Nã cum oĩs honeſtas manet a partibus quatuor, quarum vna ſit cognitiõis, altera cõmunitatis, tertia magnanimitatis, q̃rta moderationis, hæ in deligendo officio inter ſe cõparẽtur, neceſſe eſt. Placet ergo aptiora eſſe naturæ ea officia, q̃ ex cõitate, q̃ ea, quæ ex cognitione ducant. Idq hoc argumento cõfirmari põt, Qd ſi cõtigerit ea vita ſapienti, vt oĩum rerũ affluẽtibus copiis ditetur, q̃uis ea, q̃ cognitione, digna ſunt, ſũmo ocio ſecũ ipſe cõſideret & cõtẽplet: Tñ ſi ſolitudo tantam ſit, vt hoiem videre nõ poſſit,

FRA. MAT. SEd ab his par. in opis diuiſiõe cõſilii capiẽdi triplicẽ rõnẽ eſſe dixit Ci. videlicet cũ q̃rit honeſtũ ne ſit aliqd an turpe vtile an inutile. Et cũ vtilitas pugnare vr̃ cũ honeſto deinde cum q̃rimus. duobus ppoſitis honeſtis vtrũ ſit honeſtius duobus vtilibus vtrũ util ius: nã cum accidit forte tpꝯ: ut duo ſint min⁹ honeſta: qd minus turpe eſt: eligẽdũ ẽ ſicut ex duobus malis qd ẽ minus malũ eligere debem⁹: hactenus de officiis honeſti pcepit. Nunc de cõparatiõe: differit duorũ honeſtorũ: vt cum duo honeſta propoſita fuerint: vtrũ honeſtius ſit cõſideremus & id deligamus: ad quod probandum exẽplis vtit. primũ aũt q̃tuor honeſti ptes cõparat iter ſe añponẽdũ dicẽs qd cõius eſt: & ad hoiumvtilitatẽ magis ptinet. ¶ Cognitionis: prudentia. ¶ Cõitatis: iuſtitia. ¶ Magnanimitatis: fortitudo. ¶ Moderatiõis: prudentia. ¶ Hęc in deli. &c. qa aliqñ icidit q̃ſtio vtrũ ſit eligẽda prudẽtia magiſq̃ iuſtitia: poſtulant.n. tpa: ut maior rõ iuſtitiæ habeatur q̃ prudẽtię & ferme nũq̃ cõtra ſit. Nã iuſtitia maior ẽ: & magis vtilis ac neceſſaria: qd ſupra ſępe eſt oſtẽſum: qa ſine prudentia eẽ aliqñ ciuitas põt: cũ ſũma pax fuerit: ſine iuſtitia nũq̃: qua ſublata humani gñis ſocietas itereat neceſſe eſt. ¶ Cõitate: iuſtitia. ¶ Cognitiõe: prudentia. ¶ Idq ar. &c. officia q̃ ducuntur ex iuſtitia anteferẽda his eſſe q̃ ex prudẽtia naſcũtur: hoc inqt argumento pbari põt: qd ſiqs ſapiens: i & i rerũ cõtẽplatiõe poſitus: oĩbus rebus affluerer: ſed in ſolitudine manens hoiem nõ videret: hoc profecto viuere nõ poſſet: apparet itaq cõionis officia maiora eſſe q̃ cognitiõis. ¶ Sapiẽti: i rerũ oĩum humanarũ & diuinarũ cõtẽplatione verſat.

Sapiẽ

ASCẽ. SEd ab his pti. &c. Hęc eſt ſcda ps principalis huius primi: i q̃ agitur de cõparatiõe duarũ honeſtatũ inter ſe: vt ſequs cõmentarius cuius nõ faſtidioſa plixitas me breue eſſe cogit: plane declarabit: difficilius aũt eſt iter hõeſta vtrũ honeſtius ſit diſcerneret q̃ honeſtũ ab inhoneſto diſcernere. Ordo ãt ẽ: ſed vr̃ ſatis expoſitũ.i. declaratũ: q̃madmodũ.i. q̃liter officia ducerent.i. deberent duci & trahi ab his ptibus q̃ ſunt hõeſtatis.i. q̃ ſpectãt ad hõeſtatẽ. Autem pro

ſed

ſed ꝯtentio.i.diſceptatio & diſq̄ſitio eoꝝ ipſoꝝ.i.de his ip
ſis:q̄ ſunt hōeſta pōt icidere.i.incidentalr oriri: de duobus
hōeſtis vtrū.i.an hoc:an illud ſit ſup.honeſtius. Q ui locus
.i.q̄ diſputatio:& diſq̄ſitio ē ꝑtermiſſus a Panetio illo ph̄o.
Nam cum oīs hōeſtas manet.i.oriatur.(Eſt.n.p̄ntis ſubiun
ctiui modi a verbo manas manare: non indicatiui a maneo
ad q̄ dr̄ iā q̄dā ſcribūt manāt
ſed iepti:q̄a cū i hac ſignatio
ne ſubiūctū cū ſeu iniūctum
poſtulat)a q̄tuor ꝑtib⁹: q̄rū
vna ſit cognitiōis:videlicet
prudentia:altera ſup.ſit cōi/
tatis:& ſpectet ad cōitatem:
videlȝ iuſtitia:tertia magna
nimitatis:videlicet fortitudo: & q̄rta ſup.ſit moderatiōis:
videlicet tēperātia:neceſſe ē ſup.vt h.i.hę q̄tuor ꝑtes ꝯparē
tur iter ſe diligēdo.i.ad electiōem decernēdo officia. Ergo
q̄a.ſ.cōpatio facienda ē placet ea officia eſſe aptiora hūanę.
Q uę ducāt ex cōitate.i.iuſtitia q̄ cōitate reſpicit q̄ ea q̄ du
cātur ex cogitatiōe.i.prudētia q̄ ad cognitiōnē agēdoꝝ &
dicendoꝝ ꝑtinet.Q uę ꝓ &c:id.ſ.qđ dcm̄ ē pōt ꝯfirmari hoc
argumento.i.medio ꝓbādi:q̄ ſi ea.i.eiuſmodi vita ꝯtigerit
.i.cū difficultate data ſit ſapienti:vt vr̄.i.diues fiat copiis af
fluentib⁹.i.diuitiis abūdātibus oium reꝝ:q̄uis ipſe ꝯſideret
& ꝯtēplet̃ ſecū:eaq; ex cogitatiōe.i.ad prudentiā pertinētia
ſunt digna:ſummo ocio.i.vacatiōe a publico negocio.Tn̄ ſi
tāta ſolitudo ſit ſup.ei:vt n̄ poſſit videre hoiem: h̄ ē ſi nullā
cōitatem hēat cū hoib⁹:& ita prudētię:& n̄ iuſtitię loc⁹ ſit.

PET. MAR. ⁋ EXcedet e vita:morietr̃:q̄m hō ē nā ꝯgregabilis princepſ
q; oium virtutū:ph̄ia pria ſui diuiſiōe diuiditur i duas ꝑtes
actiuā & ꝯtēplatiuā.actiua hēt ethicā economicā & politi
cā:ꝯtemplatiua vero phyſicā ſcias mathematicas metaphyſi
cā.Q uinq; ſunt hit⁹ ai itellectiui ars q̄ ē pricipiū reꝝ efficiē
daꝝ.Intellect⁹ q eſt pricipioꝝ. Scia:q eſt ꝯclonū.Sapia:q̄ ē
de ſubſtātiis a materia ſeparatis:& ſciam & itellectū cōple
ctit̃.Prudentia q̄ ē pricipiū reꝝ agēdaꝝ nā hit⁹ ē agēdi cir/
ca hūana bōa,vera rectaq; cū rōne.Triplex ē mens. Vna pri
cipiū reꝝ efficiendaꝝ:in q̄ collocātur oēs artes mechanicæ.
Alia eſt ꝑncipium reꝝ agēdarū: in q̄ collocat̃ prudētia cum
tota ſuppellectili ſua:vt eſt:bona ꝯſultatio ſagacitas & ſnīa
iudiciūq;.Cui ꝯtraria eſt malitia cū ſuis cōitibus.i.calliditа
te verſutia vaframēto & ſilib⁹:Alia eſt mens ꝑncipiū cōtē
plādi:q̄ eſt ꝑſtabiliſſima:& hēt.iii.hitus itellectū ſciam & ſa
pientiā q̄ dr̄ pria ph̄ia.Sapia eſt pm⁹ & ꝑſtabiliſſim⁹ hitus.
Secūd⁹ eſt prudētia:& q reꝝ nām ꝯtēplātur & Deū:ꝑſtabi
liſſimi q̄tū ad ſeipſos ſunt & diuinā naturā quodāmō attin
gētes diuini hoies hn̄di ſunt obiectū.n.ſapię ē ipſe de⁹.Sed
iuſtitia q̄ cōitas hūani gn̄is ꝯſeruat̃: hoibus vtilior eſt: ergo
officia q̄ a iuſtitia emanāt ſunt āponēdo officiis ꝯtēplatio
nis & cognitiōis reꝝ naturaliū diuinaꝝq;.Nā bonū vt dixi
tāto eſt laudabili⁹:q̄to cōius:vt ē ipſa iuſtitia.⁋ Princeps:ꝑ
ſtātiſſima oium rōne obiecti qđ eſt noīliſſimū: Deus.ſ.glo
rioſus ſapia: q̄ & theologia dr̄: a græcis ſophia appellat̃ &
ſophi ſapiētes. Vn̄ ph̄i ſtudioſi ſapię qđ nomē Pythagoras
inuenit. Nā iterrogatus a Leōte:an eēt ſophus: rn̄dit ſe nō
eē ſophū:ſed ph̄um. Argm̄ Cic. eſt a ꝑfectione ſapiæ:q̄ mā
ca eſſet & ichoata ſi nihil ageret:cū ad agēdū: & cōtēplādū
natus ſit hō vt quaſi mortalis q̄dā Deus. Prudētia.n.ponit
dr̃iam eſt q̄ inter ſapiam & prudētiā.⁋ Quæ ē hitus agendi
circa humana bona recta cū rōne: & ſapia verſat̃ circa di/
uina & ſempiterna:prudētia vero circa humana: vt diſcer
nat q̄ ſint agēda vt vtilia: & nō agēda ut cōtraria.⁋ Expetē
darū:q̄ bone ſunt & expetibiles. Expetimus cū rōne: qđ eſt
mun⁹ prudētiæ:appetimus ſine rōne: & ꝑtinet ad appeti/
tū exptē rōnis: cui tn̄ ſubiicit̃:& parere dēt lege naturę. Ap
petere ēt ē aduētare:vt iā æſtas appetebat.⁋ Illa aūt: vult
Cic.ſapiam eē principē oium virtutū & ad oia ſeſe extēde
re:q̄m ē ſcia oium rerū & diuinarū & hūanarū:& cōis ē &
vniuerſalis,& q ē ſapiēs ē prudēs: ut largo mō loquar:ſȝ nō
oīs prudēs eſt ſapiēs: q̄m prudētia verſat̃ circa hūana ſolū

excedat e vita: princepsq; oium virtutū eſt illa ſapīa,
quā ſophiā grecivocāt:prudētia.n.quā græci phrone
ſim dicūt,aliā quādā itelligimus, q̄ eſt rerū expetēda/
rū,fugiēdarūq; ſcia. Illa autē ſapientia, quā principe
dixi,rerum eſt diuinarum atq; humanarum ſcientia:

ſapīa aūt circa humana & diuina. Et iō dicit Sene.ſapia eſt
noſſe diuina & humana & horū cās. Vn̄ cū ſit cōis:neceſſe ē
offīm eē maximū:qđ ab ipſa ducit̃: q̄ maxima eſt & priceps
oium:& cū ꝯtēplatio rerū naturaliū nō ſit perfecta ſine ali
qua rerū actione:q̄m hō ad res duas natus ē: agēdū.ſ.& ꝯtē
plādū:& ſi cognitio naturę vult eſſe perfecta:nec eſſe eſt vt
aliq̄d agat actio aūt tūc ma
xime laudat̃:cū ē ꝓ vtilitate
cōi & ꝓ hoium ſocietate tuē
da:nō ꝓ ꝓprio cōmodo:qđ
cū ita ſit actio talis cognitio
ni rerū āponit: q̄m vitę hu
manę vtiliore eſt & accōmo
datior: cognitio aūt rerū na
turaliū paucis ꝓdeſt:q̄m nō oēs. P̄nt ph̄ari. Ergo actio quæ
eſt ad hūanā ſocietatē tuendā atq; vtilitatem:anteponenda
eſt cogitationi:quæ imperfecta eſt:cū:nō agit aliquid. Vult
igitur Cic.ſapiam oia cōplecti ꝯtēplatiōes.ſ.& actiōes: &
id eſſe maximū offīm qđ facit ſapiēs:cū agit & exercet iuſti
tiā & liberalitatem ꝓ utilitate cōi. Loqtur tn̄ cōfuſe:q̄m ali
ud obiicitur ſapię:aliud prudentię: vt copioſe ſcribit Ariſt.
lib.vi.moraliū. Cic.more potius oratorio quā ph̄ico ſapiē
tiā accipit oibus cōem:cum poſſint aliq̄ eſſe ſapientes ut fue
runt oēs ph̄i ante Socra. prudentes aūt nō: q̄m humana nō
curabant. vnde ph̄us i.vi.ethices ſic ait: quapropter & Ana
xagoram & thaletem & ſimiles ſapiētes quidem at nō pru
dentes inquiunt eſſe cum uident ipſos propria commoda
ignorare & ſuperflua admiranda: difficilia cognitu:diuina
q;: ſcire ipſos: ſed inutilia dicunt quia non quærunt bona
humana:prudentia uero circa humana uerſatur: & in qui/
bus habet conſultatio locum Socra. primus e cœlo in ter/
ram ph̄iam deuocauit:& de malis boniſq; diſputare cœpit:
cœleſtia aūt parum humanis commodis conferre dicebat.
Vnde fons ph̄orum habitus eſt: qui ēt dicebat auctore Ari/
ſto. omnis uirtutes eſſe prudentias: quod non probat ipſe
Ariſto. ſed dicit ois uirtutes eſſe cum prudentia: & ſic uo
luit corrigere uerba Socra. Stoici quos Cic. imitatur: ſa/
pientem appellabant uirum perfectum: qui cū aliquid agit
circa res humanas:agit ut prudens:cum uero contemplatur
ut ſapiens.⁋ Scientia diui. q̄m ſapientia cognoſcit cauſas
rerum humanarum & diuinarum: ergo utriuſq; cōis eſt.

⁋ E Xcedet e uita:ꝓ excederet. Ariſto.quoq; ait: ſine ami/ FRA. MAT.
cis.n.nullus eligeret uiuere: licet cuncta poſſideret alia bo/
na.⁋ Princepſq; &c: Et tn̄ inquit ſapia quam græci σοφίαν
uocant ē oium uirtutum princeps. Q m uirtutes oēs ab ea
manant qđ ſi ita eſt oibus anteponenda eſt: & ut quis forte
decipiatur:oñdit non eſſe idem ſapia: & prudentia: quod
per utriuſq; deſcriptiōem itelligitur.⁋ Q uę eſt re.&c. Ari
ſto.quoq; prudentiam diffinit habitum uerum cum rōne:q
in his agendis uerſatur: quæ ſunt hoi bona & mala:& pru/
dentis eſt bene conſulere poſſe circa illa: quę ſi bona & uti/
lia ſunt non particulariter: puta qualia ad ſanitatem:vel ro
bur: ſed vniuerſaliter ad totius uitę ſtatum bene dirigen/
dum: & illi ſunt prudentes qui publicis priuatiſq; rebus ad
miniſtrandis ſunt apti. Sapia uero eſt ſcia & intellectus pre Sapiētia prudētia
cioſiſſimorum:nam & ſapientes ſunt: qui eximia admiran
da & difficilia:ac diuina ſciunt: & ut melius res itelligatur:
cum duæ ſunt hoies partes:rōnalis & irrationalis: & irra/
tionalis ſit uegetatiua & ſenſibilis: & altera prorſus a rōne
aliena:altera aliq̄ñ rōni rebellis:aliq̄ñdo illi parēs uidelicet
ſenſus. Rōnalis duplex eſt: uidelicet conſultiua & ſcientifi
ca: ꝯſultiua ipſa eſt prudentia in qua ꝯſilium ſunt & electio Rōnalis duplex
quę non ſunt in brutis. Nam ſolus hō eligit duobus propo
ſitis honeſtis qđ eſt honeſtius: & ex duobus commodis qđ
eſt commodius. At uero prudentia ſcia eſt:quę cognitis pri
cipus diſcurrit. Intelligentia tota eſt principium: ſapientiā
utrūq; complectitur. Nā & de his tractat:quæ a principiis
manant: & in his quæ principia ſunt diſcurrit:recte ergo:
& prudentiam diffinit: quæ eſt de his: quæ aliter eſſe poſ/
ſunt & ſapientiam: quæ eſt de his quæ aliter eſſe non pñt.

ASCĒ. ℭ Excedet vita.i.non æſtimabitur viuere cum vita huma/na ſit ſocialis: vſq; adeo; vt qui ſoli viuunt: humanā non viuāt: ſed ferarū more: vñ Vir.in.iiii.æneī. Nō licuit thalami expertē ſine crīe vitā degere more feræ. Qui tñ diuinæ cōtēplationi ſe dedunt angelicā vitā ducunt. (Q ue p &: illa ſapia: q̄ græci vocāt ſophiā.i. rerū diuinarū magnarūq; ſcié/tia) ē princeps.i.pſtātiſſima oium virtutū. Eni pq̄a: nos intelligim᷑ prudētiā q̄ græci ſup. vocāt phroneſein: aut phroneſin (q̄a græce pfert phroneſi: phrone is latine mutādo i phroneſe phroneſes) aliā quādā.ſ.ſapiam q̄ ē ſcia rerū: appetendarū & fugiēdarū. Aūt p ſed: illa ſapia q̄ ego dixi principē.ſ.virtutum: eſt ſcientia rerū humanarum & diuinarum.

Prudē ia ſine igitt illa homi nem mor tuū oſtē dit.

in qua cōtinet̄ deorū & hoīum cōitas & ſocietas īter ipſos. Ea ſi maxima ē, ut ē certe, neceſſe ē qđ a cōitate ducat̄ offm̄, id eē maximū. Et.n. cognitio cōtēplatioq; naturæ māca quodāmō atq; inchoata ſit, ſi actio nulla rerū cōſequat̄. Ea vero actio in hoīm cōmodis tuēdis maxime cernit̄. Pertinet igit̄ ad ſocietatē gñis humani; ergo hæc cognitōi āñponēda ē. Atq; id optim᷑ qſq; re ipſa oñdit & īdicat. Quis ē.n. tā cupidus in pſpiciēda cognoſcēdaq; rerū natura, vt ſi ei tractāti cōtēplātiq; res cognitiōe digniſſimas ſubito ſit allatū piculū diſcrimēq; pr̄iæ, cui ſubuenire opitulariq; poſſit, nō illa oīa relinq̄t atq; abiiciat, ēt ſi dinumerare ſe ſtellas, aut metiri mūdi magnitudinē poſſe arbitraretur!

paucis pdeſt: illa vero multis: tribuēdo cuiq; qđ ſuū eſt: & de ſuo aliis impertiens. Igit̄: cū hoium cōmoda tueat̄ ad ſocietatē humani gñis pertinet: qđ cū ita ſit: vt pbatum eſt: cognitioni antepoit̄: tanq̄ vtilior & vniuerſalior. Atq; id: actionē.ſ. qua ſocietas humana fouet̄: cognitioni āñponēdam eſſe. Optimus quiſq;: bene a natura inſtitutus oſtēdit id eē verū: & ita iudicat cū id faciat qđ natura iubet vt.ſ. cōem vtilitatē cognitioni āñponat. Quis.n. pbat quō id optim᷑ qſq; iudicat. Aut me. hoc eſt q̄cū ad ſciētias mathematicas: & geometria corpo2 magnitudines metit̄. Dinūerare: hoc ptinet ad arithmeticā q̄ circa numeros verſat̄. Aſtrologia dicit de rōne ſiderū: hæ ſciæ ſunt i primo gradu certitudinis. & Plato in li. de re pu. vult: vt diſcant̄: qm̄ ſunt firmiſſimi gradus ad alia cognitu difficilia: q̄uis inqt Cice. hæ ſciæ præſtātiſſimæ ſint tñ nemo eſſet ita occupatus in ipſis: ēt ſi poſſet mēſurare totū mundū & numerare ſtellas: vt ſuā cōtemplationē non relinqueret: ſi acciperet pātriā calamitatibus laborare: qm̄ illius ſaluti ſtudere debemus.

PET. MAR. ℭ In qua: ſcia diuinarū humanarūq; rerū. Cōitas deorum & ho. quę cōis reb᷑ humāis & diuinis: & ſic ſapiēs cum ſit perfectus: itelligit̄ hēre prudentiā: cui obiicit̄ rectitudo in rebus agēdis. Cōitas.i. pticipatio rerū oium: & ſocietas hoium cū ipſis numinibus q̄bus hūana pietas debet̄: & honor. Deo2: qm̄ de diis tractat vt more gētiliū loq̄r: & d. ſocietate q̄ eſt inter ipſos: cum re vera nō ſit niſi vnus Deus: q eſt cā effectrix & ſummū bonum: & hoies ſunt ipſi effectus: & inter effectū & effectricē cām eſt aliqua cōitas: & hoies debent Deo pietatē tanq̄ rectori & oium opificī: ptēplat̄ ipſe nālis phus & diuinus nām cuiuſq; rei: & cognoſcit res p cās ſuas: phs in. vi. ethi. ſic ait ſapientia eſt itellect᷑ & vt caput habens ſcia rerū earū quæ ſūmis afficiunt̄ honoribus. Plato in dialogo de phīa dicit phi offī n eſſe noſſe diuina: & gubernare humana hoc ad actiuā: illud ad cōtēplatiuā phīam ptinet: & i theage diſputās de ſadia dicit ipam eſſe duplicē: abſolutā.ſ. & ɔdōnalem illa eſt de his qui ſciri pñt: hæc adt excellentiā quādā ſigñat. Ariſt. idem dicit his verbis: in artibus ſapiam his tribuimus qui in ipſis ſunt exactiſſimi: & p ſapiam nihil aliud intelligimus q̄ ipſius artis virtutē. At quoſ dā ēt eſſe ſapientes oino nō aliqua ex pte nec aliqd aliud q̄ ſapiētes arbitramur. Ea. ſcia diuinarum rerū & humanarū.i. ipſa ſapia. Vt eſt.ſ. maxia: qm̄ de maximis rebus tractat: ſi maxima inqt ipſa ſapia: offm̄ qđ a iuſtitia ducēt erit maximū: ſed maxima ēt ergo maximū erit offm̄. A cōi.i. iuſtitia tuēte ac fouente cōem vtilitatē ciuilemq; ɔcordiā ſapiēs ex ſtoicorū ſnīa eſt vir pfectus: & oia intelligit bñ, rectēm agit oia. Etenim: rō quare offm̄ tale maximū eſt: qđ ſapiens pſtat p vtilitate cōi. Contēplatio naa: ipſa ſapia cū ſolū ɔtēplat̄: & nihil agit: qđ humanę ſocietati ɔducat: eſt quaſi māca & mutilata: qm̄ deeſt illi vnū mēbrū: actio.ſ. qm̄ ad vtrūq; nati ſumus: ergo vt ſit pfecta: debet aliqd agere: qđ maxime vtile ſit: hoc autē eſt exercere iuſtitiā: & humanā ſocietatē tueri. Māca: quaſi careat membro aliquo: nā qui caret aliqua parte corporis dr̄ mancus & potiſſimū manu dextra. Vñ Iuuenalis tanq̄ Mancus: & extinctę corpus nō vtile dextræ. Mancus inqt iuſperit᷑. xxi. digeſt. dr̄ qui imbecillitate dextræ validius vt ſunt ſiniſtra. aūt Mancus quaſi manu carens: ac p hoc debilis & imminutus. Atq; incho. impfecta qm̄ reqrit actionem. Si nul. re. ac. ſi nihil agat in rebus humanis & vita actuoſa & ſolummō contēplet̄: manca & impfecta eſt. Ea actio q̄ præſtare debet ipſa ſapia.i. id qđ ipſe ſapiens agere debet. vt ſit pfectū offm: qđ in ſolo cadit ſapiēte. Maxime cer. cognoſcit & laudat̄ actio ɔueniens ipſi ſapiæ. Cōmodis tuē. vtilitate hoium tuēda: vt propulſare iniurias: oibus adeſſe. Hæc actio ptinet ad iuſtitiam: cui annexæ ſunt æquitas: liberalitas: magnificētia: & gratitudo: & ſic actio iuſtitię q̄ hoium cōmoda tuet̄; humanæ ſocietati vtilior eſt q̄ contēplatio: q̄

FRA. MAT. ℭ Deorū & ho. cōi. per ſapiam.n. oñdit̄. Quid hoi cū deo cōe ſit: qđ vero cōe ſit alibi his verbis Ci. oñdit. Aial hoc.ſ. hō acutū: ſagax: memor: multiplex plenum ɔſilii & rōnis eſt adeo. Solus.n. pticeps eſt rōnis: cū cætera aialia expertia ſunt: q̄ cū adulta pfecta ē ſapia appellat̄. Nā ſoli hoi & deo eſt rō: eſt igit̄ cū Deo ſocietas hoi rō & cōio. De cōione Deo2 & hoium hic idē auctor nōnulla dicit li. de nat. deo. iii. Vel ſic accipiamus: p ſapiam Deos inter ſe: & hoies iter hoies ſociari. Offm id eē ma. Q ñquidē cōitas iter deos & hoies efficit̄ ſapia: ergo illud offm qđ a cōitate deriuat̄ maximū ē & āñponēdū: offm aūt iuſtitię eiuſmodi ē: ergo maximū eſt: & āñponēdū. Illud vero negari nō pōt bonū tāto eſſe maius ac meli᷑ q̄to latius pz. Eni &c. Q ui pcepta viuēdi tradunt̄ phi ad cōitatē aliqd ɔferūt. Nā pceptis ſuis viuis pſunt & poſteris. Sed ſiqs tm in veri iueſtigatiōe verſat̄ nō ēt ſcribit hic qđ honeſtū eſt attingit: ſed inchoatū relinqt. Nō.n. ſatis ē ſcire qđ faciēdū ſit: niſi aliis quoq; oſtēdas. Nā virtutis laus oīs i actiōe ɔſiſtit. Ea ſi ma &c. In cōparatiōe duo2 honeſto2 ɔſiderādum eſt vtrū honeſtius ſit. Q đ nūc facit Ci. dicit iuſtitiā āñponēdā prudentiæ: qa eius eſt cōio: q a ſapia manat: & qm̄ prudētia nihil eēt niſi eā actio aliq̄ ſeqret: oīs aūt actio maxie i hoium cōmodis tuēdi cernit̄. Eſt aūt argm̄ a prio ad vltimū. Oēs virtutes manāt a ſapiētia: in q̄ ɔtinet̄ Deo2 & hoium cōitas atq; ſocietas. Oīs virtus māca ē ſi rōne careat: oīs actio dirigēda ē ad hoium cōmoda tuēda: & hoc iuſtitia facit: ex quo principē aliarū virtutū eā eē cognoſcit̄. Atq; id opti. qſq; &c. Facile inqt vim ſuam nā oñdit: nā vt qſq; optimus eſt: ita cōem tuetur vtilitatē. Fac inquit optimū aliquē in ɔtēplādis naturæ rebus occupari; fac idē nūciari periculū imminere pātriæ: & vt ſubueniat opus eē: & ſtatim ɔtēplatione rerū: & veritatis inueſtigatione relicta: ad defendendā pātriam accedet. Ex quo apparet ſtudiis inquirēdi veri āñponēda eſſe ſtudia & officia cōitatis. Dinumerare ſtel. qđ maxie difficile ē: qđ tñ quidā tradūt feciſſe hipparcū. Metiri mū. m. &c. Qui mūdus ē infinitus. Sed finito ſilis: & ē is q cōſtat ex ſole: & luna: & terra: & oibus ſtellis oibuſq; elemētis idem orbis vocatur.

Hō ſolus rōis parti ceps.

Iuſtitia

Oīs virt᷑ a ſapientia

Mundus infinitus

ASCĒ. ℭ IN qua cōti. cōi. ho. & Deo. & ſocie. inter ipſos.ſ. hoies. Si ea ſapia eſt maxia: vt.i. ſicuti certe neceſſe eſt: id offm eē maximū: qđ ducat̄ a cōitate.i. qđ ſi cōſtat i iuſtitia. Etenim ſ.i. qa certe cognitio & cōtēplatio naturæ ſit quodāmō māca.i. imminuta: & ichoata.i. nōdū pfecta: ſicut res iā primū ichoata: ſi nulla actio rerū ɔſequat̄. Vero p ſed: ea actio q̄.ſ.

ad perfectionem

ad pfectionē eius exigiť cernit.i. cōſpiciť maxime in cōmodis.i. vtilitatibus hoīum:tuēdis.i.ptegēdis, Igiť.i.φ cū ita ſit ſeqtur φ ipſa ſup.ptinet ad ſocietatem humani generis, & ergo ſup.hæc.i.hmōi ſapiētia.q̄ eſt princeps virtutum eſt āñponenda.i.dignitate & excelentia pferenda cognitiōi.i. prudentia rex expetendax & fugiendax. Atq; pro & optimus qſq;.i.quīq; bonus eſt oñdi & indicat ipſa re.i.ex ope vel legem indicat re ipſa .i.ex ope ſuo. i.qđ dcm̄ eſt.ſ. iuſtitiæ exhibitionē pferēdā eē nudę rex cognitiōi. Quis enim tā cupidus.i. ſtudioſus & diligens in pcipiēda & cognoſcēda natura rex (bono ordine vtiť auctor q̄s prius perſpicimus.i.perfecte quaſi per medium rei inſpicimus q̄ ipſam cognoſcamus) vt ſi periculū & diſcrimē patrię cui poſſit ſubueniri & opitulari .i.opē ferre ſi allatū.i. denūciatum ſubito ex improuiſo ac de repente ei tractanti & cōtemplati res digniſſimus cognitione.i.vt cognoſcatur, non relinquat atque obiiciat omnia illa.i. oēs illas res quas completabatur ēt ſi arbitraretur ſe poſſe dinumerare ſtellas, & meriri.menſurare magnitudinem mūdi.q.d.nemo bonus: Atq; qs ſup.eſt qui nō fecerit vel continuetur cum tacita riſione, ſic certum eſt φ qſq; reliq̄ret & abiecerit omnia ad ſubiendum patriæ.

Iuſtitiæ officia anteria ferenda:

PET. MAR. ¶ ATq; hoc idē, vt.ſ.relinq̄t cōtemplationem: & ad ſi parenti aut amico. ¶ Re, negotio. ¶ Quibus rebus: affert cōluſionē q̄ ex ſupradictis ſeqtur. ¶ Rebus argumētis añ dictis & exemplis. ¶ Officia, actiones q̄ manant iuſtitia. Qua hominū vtilitate nihil debet eſſe hoi ſi vere hō dicit voluerit. Antiquus.i.carius & iucundus. ¶ Atq; illi, Cicero ſumēs argumentum ab auctoritate pſtantiſſimox phox, oñdit φo hi ēt q cognitioni & cōtēplationi rex naturalium operā dederunt, ab vtilitate hoium & cōmodis non receſſere: docendo.ſ.alios quo in repu.eſſent iuſtiores & pbat exemplo Platonis & Lyſiæ. ¶ In cognitione rex, in comparatione rerū oiummā in ipſa vita ɔtemplatiua vtilitates hoium curauerunt & ſic ab actione q̄ hoium cōmodis, conſulit nō receſſerunt. ¶ Quo, vt. ¶ Meliores, iuſtiores. ¶ Thebanū Epaminūdam, de quo eiuſq; doctrina dictū eſt, hoc addet q̄d ſcribit Aemilius Probus dicens, eruditus eſt Epaminūdas ſic vt nemo thebanus magis. Nam & Citharizare & cantare ad cordax ſonū doctus eſt a Dioniſio qui: nō minore fuit in muſicis gloria: quā Damon. aut lāpus: quox peruulgata ſunt nomina Cantare tibiis ab Olympiodoro, ſalutare a Calliphrone: At phiæ pceptorem. habuit Lyſiam Tarentiū Pythagoreū cui qdē ſic fuit diuitus: vt adoleſcens triſtem ac ſeuerū ſenem oibus æqualibus ſuis in familiaritate antepoſuerit nec prius eum a ſe dimiſerit: q̄ in doctrinis tāto anteceſſit cōdiſcipulos vt facile intelligi poſſet, pari mō ſuperaturū ois ī cæteris artibus. ¶ Pythagoreusq; Pythagoricum dogma ſectabať. Nā Pythagoras fugiens patriā ſuā Samū a tyranno occupatā in Italiā nauigauit, & in illa ora Italię q̄ quondā magna Græcia dicebať. Circa Heracleā Crotonem & Metapontū philoſophatus eſt a quo Italica phia principium habuit. ¶ Syracuſiū Dionē. Dion frater fuit Ariſtomates vxoris Dionyſii tyranni: a quo maximus honor Dioni exhibebatus. Dionyſius eodē tpe duas habuit vxores: Dorida Locrenſem: & Ariſtomachen Syracuſiam. Plato in Siciliam nauigans ſuis doctrinis Dionē adiunxit qtū iuuenis ois Platonis diſcipulos ingenio & induſtria ſuperās, ad obeūda ēt virtutis precepta ſollertiſſimus & acutiſſimus fuit: pulſus a Dionyſio Athenis, in Academia verſatus eſt. Inde ſociis cōparatis in Siciliā nauigans, patriam ſuā Syracuſas aſſequitur

Atq; hoc idē ī parentis: in amici re: aut periculo fecerit. Quibus rebus inteligitur: ſtudiis: officiiſq; ſciētie præponēda eſſe officia iuſtitiæ: q̄ ptinēt ad hominum vtilitatē: q̄ nihil: homini debet eē ātiq⁹. Atq; illi ipſi: quorū ſtudia vitaq; ois in rerū cognitione verſata eſt tñ ab augendis hominū vtilitatibus & cōmodis non receſſerūt. Nā & erudiere multos: quo meliores ciues vtilioreſq; in rebus ſuis publicis eſſent: vt Thebanū Epaminūdā: Lyſias Pythagoreus. Siracuſiū Dionē: Plato: multiq; multos. Noſq; ipſi quicqd ad rēp. attulimus (ſi mō aliqd attulimus) a doctorib⁹ atq; doctrina inſtructi ad eā: & ornati acceſſimus. Neq; ſolū viui atq; pſentes ſtudioſos diſcēdi erudiūt atq; docēt: ſed hoc idē ēt poſt mortē moni mentis lrarum aſſequūť.

qua liberata tandē inſidiis Calippi ſocii ſui pſerpinaliū die obtruncatus eſt domi, & ſoror & vxor in carcerem cōiectę Vxor illic peperit infantē. Cū Dione Corintho ſolueret vt i Siciliā tranſmitteret: luną defectus fuit. Dion bonū dixit eſſe oſtentum: qm̄ tenebrę volentibus aliqd oculte facere opportunę ſunt, & ſic aios aliox ɔſternatos erexit. has rōnes a Platone didicerat. Dion igitur eruditus a Platone patriam liberauit, & bonus vir fuit. Epaminūdas ē moriens patriā imperātē reliqt, quā Lacedæmoniis ſeruiētem acceperat & ſemel rñdens Megliſdēq Epaminundā inſectabatū dicebatq; illū imitari. Agamēnonē dixit quod aūt me Agamēnonem putas æmulari falleris. Nāq; ille cū vniuerſa Græcia vix. x. annis vnam cepit vrbē: ego contra vna vrbe nr̄a totā Græciam Lacedæmoniis fulgatis liberaui. Multi alii phi multos erudire claros viros. Ariſtoteles erudiuit Alexādrū: Panetius Scipionē clariſſimū impatorem virūq; ſingularē. ¶ Noſq; ipſi: nūc de ſepſo loqtur Cice. ¶ Quicqd attu. qcqd fecimus, pro rep. quā e manibus coniuratox eripimus. ¶ Si mō, deuitat arrogantiā. ¶ A doct. pceptoribus & monimētis doctox virox: q in rex cognitione verſati ſunt: & alios erudiuere: qm̄ monimenta relinq̄runt. qbus alios ſemp erudient, Vñ ſcriptoribus multū debemus: q & viuentes & poſteros erudiunt. In primo de natura deox ait: & cū minime videbamur tunc maxime philoſophamur. qđ & oſones declarāt refertę phox ſententiis, & doctiſſimox hoium familiaritates: qbus ſemper domus nr̄a floruit. Et principes illi. Diodorus, Philo, Anthiochus. Poſſidonius: aqb⁹ inſtituti ſumus. ¶ Doctrina iſtructi: in oratore ait. Ego autem & me ſępe noua videri dicere intelligo: cum per vetera dicam, ſed inaudita plerīſq;: & fateor me oratorem ſi mō ſum: aut quicūq; ſum: non ex rhetox officinis, ſed ex Academiæ ſpatiis extiſſe. Illa.n.ſunt curricula multiplitium variorumq; ſermonū: in qbus Platonis primū impreſſa veſtigia ſūt. ¶ Ad eā. rem. gubernandā. doctrina inqt ſummorum phox me īſtruxit ad has actiones pro rep. & ipſe Cicero dū gubernacula reip. teneret: ſex libros de republica compoſuit: & Cyripediā, quā totā tribuerat in illo conſultu exercuit. Inſtructi.i. inſtrumentis philoſophicis rōnibus videlicet: muniti, & armati inſtra dicuntur cuilibet arti neceſſaria. Rōnes ait Plato ſunt inſtra phi alibi dicetur de fundo inſtructo & inſtrumento legato. ¶ Monimentis: libris & pceptis q̄ ad bene beateq; uiuendū ſcripta reliquere: vt poſteritatē erudirēt.

FRA. MAT. ¶ ATq; hoc idem: nō ſolū ī tuenda pria talē ſe pſtabit optimus, qſq;: vt ſtudia relinquat cognitionis ſed ēt parentibus & amicis ſi illi ſubueniendū fuerit. ¶ Antiquius: carius antiquum veteres pro nobili vetuſto, & caro poſuerunt. ¶ Atq; illi &c. oñdit phos nō penitus ab hac vtilitate excluſos eſſe quia multos erudiunt & bonos, ac vtiles ciues eſſe faciunt phiæ pceptis: duobus modis pdeſſe pñt phi ſcribendo & dicendo. ¶ Meliores & vti. ſiue in politica ſiue in œconomica. Lyſias Py. oñdit exemplo φo phi hoies inſtituerūt, & princeps pſertimq; eox preceptis meliores facti ſuas reſpu. optime gubernarunt: princeps aūt cū erudiť vniuerſa ciuitas inſtituitur: quales.n. principes ſunt tales reliq ſolent eſſe ciues: vt ait Ci. Lyſias Pythagoreus fuit phs & orator, qui thebanum Epaminundam inſtituit, & ſic inſtiť vt optimus ciuis & impator ille euaſerit pſtantiſſimus: & Græcię princeps Cic. ſnia. Nā eo viuo Græciæ imperarunt Thebani q añ eū & poſt eū ſemp ſeruierūt. ¶ Plato.ſ.erudiuit. ¶ Dionē Syracuſanum. Hic fuit Hipparini fili⁹ Syracuſanus nobili

Dionyſy tyrannus

geneꝛe natus, Cum Plato Tarentũ veniſſet, idq; in Sicilia fama nunciaſſet. Dionyſius tyrãnus negare id Dioni adoleſcẽti nõ potuit, qui Platonẽ arceſſeret, Cũ Dion eius audiẽdi cupiditate flagraret: adeo aũt admiratus eſt Platonem, atq; adamauit: vt ſe totũ ei traderet. Neq; vero minus Pl. pelectatus eſt Dion. ℣ Nos quoq; ipſius exempla vtitur. Et ſi qd in q̃ vtilitatis attuli reſp. ꝓpterea attuli q̃ ad eã gubernandã phoꝝ pceptis inſtructus acceſſi. ℣ Neq; ſolũ viui &c. duob⁹ modis vir doctus & phs pdeſſe põt dicẽdo & ſcribendo. Scripta vero non pñtes tm̃ ſed ẽt abſẽtes & poſteros inſtituũt. ℣ Poſt m. q̃a morti pſunt ſcriptis ſuis.

ASCĒ. ℭ AT q̃ fecerit hoc eodẽ in re, aut piculo parẽtis & amici. Q uib⁹ rebus. i. p quas res intelligit. i. q̃ſq; fere ĩtelligit officia iuſtitiæ: q̃ ptinent ad vtilitatẽ hoium, qua. ſ. vtilitate hoium, nihil debet eſſe hoi. i. hõ nihil debet hẽre antiquius. i. carius (ſicut antiqua oia cara ſunt) eſſe ꝓponenda ſtudus & officiis ſciæ. Atq; illi. i. phi & ſapientes grecię: quoꝝ. i. q̃uis eorũ ſtudia, & vita ois eſt verſata. i. conſiſtit in cognitione reꝝ: tñ nõ receſſerunt ab augendis vtilitatibus & cõmodis hoium. Nã ꝓ q̃a ſup. ipſi phi pter ingrẽdi ſtudiũ: &. i. ẽt erudiere, i. erudierunt multos, quo. i. ideo vt eſſet meliores vtiliores ciues in ſuis. R. P. i. queadmodum Lyſias phs ille Pythagoreus. i. Pythagoræ ſectator ſup. erudiuit Epaminundam thebanum. ſ. ciuẽ: & Pla. ſup. erudiuit Dionẽ Syracuſium. i. ciuẽ Syracuſanũ in Sicilia. q̃ p &: vt multi ſup. erudierunt multos: q̃ ꝓ & nos ipſi q̃cq̃d attulimus (ſi mõ attulimus aliq̃d: hanc parẽteſim p modeſtia inſeruit auctor) ad remp. romanoꝝ. i. in eo ſup. acceſſimus ad eã. ſ. remp. inſtructi atq; ornati a doctoribus, atq; doctrina. Neq; i. & nõ & ſup. doctores illi, non ſolum viui, atq; pñtes. i. nõ ſolũ dum viuũt atq; in pñtia ſunt rudiũt atq; diſcent ſtudioſ dicendi: ſed eſſequnt. i. efficiũt hoc idẽ monimẽtis. i. p monimenta lraꝝ. i. p ſcripta q̃ i memoriã ſui relinquũt ẽt poſt mortẽ

Lyſias plato

ℭ NEC enim ꝓbat q̃ ſo ẽt poſt mortẽ alios erudiũt. ℣ Ab his phis, qui in reꝝ cognitiõe verſati ſunt. ℣ Ad leg. q̃n ſcripſerunt de legibus moribus de rep., & nihil ꝓtermiſerunt q̃d humanæ vitę ꝓfuturũ eẽt. Scripſerũt ẽt de nã aialiũ: de vegetabilibus, & plãtis, de arte dicendi. Vñ dicit i libris de finibus. Oium fere ciuitatũ nõ Grecię ſolũ, ſed ẽt Barbarię mores inſtituta diſciplinas ab Ariſt. cognoſcimus. Scripſit Ariſt. Mores. c. & lviii. ciuitatum: de generatione reipu. de Regia gubernatiõe librũ vnũ, de legibus q̃tuor, de diuitiis & opulentia vnũ: de precatione & voto librum ad leges Platonis libros tres, ad rẽp. Platonis libros duos & multa alia ſcripſit q̃ lõgũ eſſet recẽſere q̃bus munimẽtis poſteritas erudit, ſic põt de Platone dici. Nam hi duo i primis claruerũt quoꝝ memoriæ multũ debemus: q̃n in mediũ laborarũt. ℣ Ad diſci. ad optimũ modũ & gubernationẽ rei. ℣ Vt ociũ ſuũ: cõtemplationẽ cognitationẽ reꝝ in ocio, q̃n i vita ocioſa verſabãtur remoti a negociis publicis. ℣ Ad no. neg. vt in ocio eoꝝ viuentes nos agere ac negocia publica gerere docerẽt: q̃n ipſi ocioſi alios erudiũt ad agẽdũ ꝓcipiũt. n. tã in domeſticis q̃ publicis negociis. q̃d agẽdum ſit ex offõ. Ita: hoc mõ in ocio viuentes & ſcribẽtes. ℣ Ad o. v. ut oib⁹ proſint ea q̃ in ocio ſcripſerũt. ℣ Ob eam ẽt cãm affert aliam ſnĩam vt oñdat cõem vtilitatẽ ꝓponendã eſſe & ꝓponit eloquentiã pñtæ: q̃n pluribus ꝓdeſt mõ ſit ꝯiuncta prudẽtiæ. ℣ Ob eã cãm: q̃a maior vtilitas ꝓponenda eſt. Eloqui co. hẽc copioſam & vberẽ eloquentiã quã alios defundamus. ℣ Mõ pru. aliter loquacitas inepta videret & cum vitio. ℣ Melius: præſtabilius & vtilius q̃ acutiſſime ꝯtemplari ſine eloquẽtia. q̃a ꝯtemplatio pſpicax phoꝝ. ℣ In ſeip. ver. illi ꝓdeſſeq cognitatione aliq̃d ꝯtẽplat & cõminiſcit, ſed non ſe extẽdit

PETR MAR.

Nec, n. locus vllus ꝓtermiſſus eſt ab his: q ad leges: q ui ad mores: q ad diſciplinã reip. ptineret: vt ocyũ ſuũ ad nr̃m negociũ cõtuliſſet videãt. Ita illi ipſi doctrinę ſtudiis & ſapiẽtię deditri ad hoĩm vtilitatẽ ſuã prudẽtiã intelligentiãq; potiſſimũ cõferũt. Ob eã ẽt cãm eloq copioſe (mõ prudẽter) melius ẽ, q̃ vel accutiſſime ſine eloquẽtia cogitare: q̃d cogitatio in ſeipſa uertitur. Eloquẽtia uero cõplectit eos, q̃bus cũ cõitate iũcti ſum⁹ Atq; ut apũ examina nõ fingendorũ fauorũ cã cõgregant: ſed: cum cõgregabilia natura ſint: fingũt fauos,

ad alios: eloquentia aũt pluribus ꝓdeſt: & illis q̃ nobis familiaritate ꝯiũcti ſunt. audiũt. n. eloquentẽ & ipſi eloquentes fiunt. ℣ Cõitate. i. naturali ꝯciliatione ac ciuilitate q̃n homo hoi ꝯiunctus eſt nã & cõmendatus. ℣ Atq; vt apũ exa. ꝓbat cõparatione aptũ hoies nã ſociabiles debere eſſe ſolertes ad humanã cõgregationẽ & hoiem ab hoie nõ debere alienum eſſe. Apes non cõgregant ab hoc vt fingãt fauos & cõponant: ſed cũ ſint ꝯgregabiles duce nã fingunt fauos, quoꝝ compoſitio eſt cã vt cõgregent ſed natura: ſic eſt in hominibus. ℣ Congregabilia, apta ad congregationem ſua pte natura. ℣ Fingunt: cõponunt & formant,

ℭ NEC. n. vllus &c. ꝯfirmatio eſt ꝓpoſitionis. Vere in q̃ ꝓſunt phi q̃uis reſp. nõ attigant. Q̃ in ea q̃ ad mores & bñ viuendi rõnẽ ſpectant, ſtudio & diligẽtia ſua inuenerũt ℣ Ad le. q̃ ꝓmia ſtatuũt bñ merẽtibus: maleficẽtibus pœnas Duabus aũt rebus ꝯſtãt reſp. vt Solon dicebat ꝓmio & pœna. ℣ Vt ociũ ſnũ &c. ea. n. p ociũ excogitarũt & ſcripſerũt: quę docent quo pacto agere negocia nr̃a debeamus. ℣ Itaq; illi &c. ergo nõ ſibi ſolũ ꝓſunt ſed ẽt cæteris ſtudioſis. ℣ Ob eã cãm &c. ſ. cõis vtilitatis: q ſupra dixit, Melius eſt eloquẽtiã cum prudentia ꝯiungere q̃ in ſola ſapientiæ cognitione verſari. Nã q i hac tm̃mõ pſiſtit: ſibi ſoli ꝓdeſt. Sed q hẽt eloquentiã cũ prudẽtiã ꝯiũctã cõitati prodeſt: cui⁹ officia cęteris anponunt. ℣ Mõ pru. optabile eſt. Sapiẽtiã cũ eloquenti eſſe ꝯiũctã. Nã eloquẽtia ſine ſapientia eſt ueluti gladius in manu furioſi. Sapientia ſine eloquẽtia: paꝝ ꝓdeſſe ciuitatibus. Eloquẽtia uero ſine ſapiẽtia minimũ obeſſe plerunq; prodeſſe nunq̃ exiſtimauit Cic. ℣ In ſeip. ver. Quia ſibi ſoli prodeſt inq̃ſitio veritatis niſi lrĩs mandet. ℣ Cõitate: prima cõiunctio eſt vĩs oium. deinde arctat cũ rõne cũ ciuib⁹: cũ affinibus: cũ ꝓpinqs, cũ filiis: & vt q̃ſq; eſt ꝯiunctior nobis. ita magis illi ꝓdeſſe volumus. ℣ Atq; vt apum &c. ſilitudĩe oñdit apũ: q̃ñ & cui apes ꝯgregant. Sicut. n. apes nõ vt fauos faciant: ſed q̃a ſunt aialia nã ꝯgregabilia: cum ꝯgregatę ſint faciãt fauos, ita hoies nõ agendi aliq̃d vna aut ꝯferẽdę inuicẽ utilitatis gr̃a ꝯgregant: ſed cũ cõgregati ſunt q̃n ſociabiles natura ſunt: dãt operam: vt ſibi inuicẽ proſint: & in ſocietate permanent: hõ ut ait Plato eſt aial ciuile & ſociabile natura ipſa ſolitudinem fugiens q̃d ẽt Ariſt. ſcribit, nõ ergo utilitatis eſt cã coniunctionis: ſed ꝯiunctio vtilitatis ẽ cã. ℣ Examina: collectiones in botrionis modum. Vñ & vna dicuntur i Iuuenalis. Aut examen apum longa conſederit vna. ℣ Fauorum, mel ſimul cera fues dicitur.

FRA. MAT.

Solon

Eloquẽtia ſine ſapientia.

Iuue.

ℭ NEC eni. i. q̃a nõ vullus locus non eſt ꝓtermiſſus ab his phis, q. ſ. locus ptinet ad leges, q ptinet ad mores: & q pertinet ad diſciplinã rei qua diſcat gubernatio reip, (Textus fere hñt ptinent, q̃a plura ſingularia æq̃pollent plurali) ita ſup. ipſi phi videant cõtuliſſe. i. applicaſſe: ſuũ ociũ, i. vacatione a publico munere i phiæ ſtudeãt, ad nr̃m negotium. i. ad erudiẽdos nos quicũq; i negocio ſumus. Et ſup. ita illi ipſi deditri. i. addicti & operã dãtes doctrinæ & ſtudiis ſapiẽtiæ. Cõferũt potiſſimum, i. ꝓcipue ſuã prudẽtiã & itelligentiã ad vtilitatẽ hoium. Eloq. i. diſcere, & ex arte loqui copioſe. i. abũdanter & prõpte (modũ. i. dũmõ ſup. fiat. prudenter) eſt ẽt ob eã cãm. i. pter utilitatem hoium melius. i. præſtantius, q̃ cogitare. i. diſq̃rere & ſcrutari res uel. i. etiam acutiſſime eloquentia. i. artificioſa facundia. q̃d. i. q̃a ipſa cogitatio uertit in ſe. i. ad utilitatẽ cogitãtis reducit: eloquentia uero cõplectit eos q̃bus cum. i. quibus ſumus cõiuncti ciuitate. i. in una rep. aut ciuitate. Atq; ꝓ & ut. i. quemadmodũ examina apũ. cõgregationes ſimul euolantium æque in forma racemi aut botri ex arbore nõnũq̃ cõdependent non cõgregant cã fauoꝝ cõgregandorum. i. ad ꝯgegando fauos

ASCĒ.

Natura humana apibus ſimilis, fauos fingẽtibus cõparatur

Magna nimirum ſine iuſtitia eſt eritas.

sed

ſed cū.i.qm̄ ita eſt: ꝙ ſint cōgregabilia naturā .i. per naturā & naturalē inclinationē fingūt.i.ꝯponūt & ꝯſtruūt fauos.

PET. MAR. ℭ A C multo ēt magis, ꝗ̄ ſint apes hæc eſt ſnia Ariſto.q in primo de repu.dixit, ex quo patet hoīem eſſe aial ſociale & qdē magis ꝗ̄ apes & oē aial gręgariū. Vñ cōcludit oēm ci/uitatē natura ꝯſtare.cū hō natura ciuile aial ſit. Ibi ēt dicit hoīem ſolitariū au deū eſſe aut beſtiam: hoc dixit, vt ſe. Platoni opponeret, qui i.ii. de repu. ciuitatem nō nō: ſꝫ neceſſitate cōſtare dixerat. Socrates .n. ab eo inductus inqt. Neceſſitas ciuitatē ꝯſti dit. Nā alter alteri auxiliaſ, cum ſinguli nequaꝗ̄ ſibi ipſis ſufficiant. Ex quo fit inqt vt multoꝝ indigētes ſocios au/xiliatoreſq; cōplurimos in vnū deducētes huic ipſi vni tati nomen imponāt ciuita/tis. Sed maximā indigētiā dicit futurā ꝑpter viuēdi fa cultatē & cibi cōportationē: ſm habitationis, tertiā veſti/tus & ſimiliū. Ariſt. dicit ille q eſt in ciuilis pp naturā quaſ hēt malā & nō ꝑpter fortunā: qđ.ſ.e ciuitate pulſus ſit, aut prauus eſt aut melior ꝗ̄ hō.i.deus. Natura congre.cum ſint cōſociati & ꝯiuncti duce natura, debēt adhibe diligētiam vt ſocietatē cōgregationēq; humanā tueanſ, & amēt: & ſic oñdit humanæ cōgregationis naturā eſſe cām: nō aliam rē. natura.n.ꝓduxit hominē: vt eēt aial ſociabile. Vñ humanā ſocietatē fugientes odioſ hoīum: vt de Timone Athenienſi diſferā naturā habere videnſ & ab oi humanitate penitus alienā. ſ Agendi aliqd inter ipſos poſtꝗ̄ duce natura cōgre/gati ſunt. ſ Solertiā: diligētiā, vt cōgregat io ſeruet mutuis officiis. ſ Itaq; niſi ea virtus, concludit dicens: niſi iuſtitia cū reꝝ cōtemplatione cōiuncta ſit nō multū ꝓdeſt ipſa co/gnitio. ſ Ea virtus, iuſtitia ꝗ̄ eſt ad hoīum ſocietatē tuēdā. ſ Cognitionē reꝝ: contēplationē & illius officia qui in ueri inueſtigatione uerſaſ. ſ Niſi attin.niſi illi cōiungaſ. ſ Soli/uaga: ſolitaria. ſ Et ieiu.parū utilis generi humano. ſ Itēq; magnitudo ai: dicit nunc pari mō fortitudinē & magnani/mitatē remota iuſtitia eſſe quadā feritatē & imanitatē nō uirtutē, vt oñdat iuſtitiā oibus ꝓferendā eſſe. Et Ariſtides qui ob ſummā ęquitatē iuſtus cognominatus eſt, dixit. eum quidē beatū exiſtimant, q eā uitā viuat quæ cūctis ſæculis eadē ac imortalis futura: ſit: ꝑpter ſummā uero potētiā nō pñt nō timere: at iuſtitia cā eſt cur amēt hoīes: honorēt, co/lant. ſ Cōitate: iuſtitia .i. niſi fortitudo punget pro æqtate & vtilitate cōi: erit ꝗdam feritas ꝗ̄ eſt inhumana crudelitas & impetus feraꝝ & ſic imanitas aliena ab oi humanitate. ſ Ita ſit, affer ꝯcluſionē.ꝗ̄ ſequiſ ex ꝓdictis, qm̄ nulla virtus laudaſ, niſi exerceaſ pro æquitate & cōi ſocietate tuenda. ſ Ita ſit: cōcludiſ. ſ Conſociatio virtus ꝗ̄ ptinet ad hoīum cōſociationē tuēdā. & cōmodū qđ facit ipſa iuſtitia. ſ Vin/cat, ſuperet: ꝓſtabilior q; ſit. ſ Nec verū eſt, diſſentit in hoc a ſuo Platone Cicero q dixit in.ii.de rep. neceſſitatē eē cām humanæ cōgregationis & ciuitatis: ſequiſ. Ariſt. qui huius cōgregationis cām dixit eſſe nām. ſ A qbuſdā: & maxime a Platone. ſ Sine aliis: alioꝝ ope. ſ Deſideraret, relinqueret ad vitā degēdam. Iccirco: ob id & hac de cā. ſ Si oia nobis: facit argumētū: quo Platonis opinionē alioꝝq; refellit ſu/mit hæc rō a nā ꝗ̄ ſolitudinē fugit & optat coetū ꝯcilia ciui tatē ꝗ̄ eſſent ſine humano ſuppeditata labore quaſi diuini/tus e coelo demiſſa. Quærit igitur Cic. an hō daret ſe totū cognitioni & ꝯtēplationi, ſi nihil ei deceſſet: qđ ad vitā de/gendā ptineret & dicit ꝙ nō imo fugeret ſolitudinē & ſo/ciū ſtudii ſui ꝗ̄reret. Ita.n. vult natura: ꝗ̄ ut dixit, nihil ſoli/tariū amat. ſ Ad victū: cibum: ſed victus uerbo, ut in libris digeſtoꝝ ꝯtinenſ ꝗ̄ eſui potui cultuiq; corporis & ea ꝗ̄ ad vi/uendū hoī neceſſaria ſunt. Veſtē quoq; uictus hēre uicem la

ſic hoīes ac multo ēt magis natura congregati, adhi/bent augēdi cōgregādiq; ſolertiā. Itaq; niſi ea virtꝰ ꝗ̄ cōſtat ex hoībꝰ tuēdis.i.ex ſocietate generis humani, attingat rerū cognitionē: ſoli uaga cognitio & ieiuna videaſ. Itēq; magnitudo aī remota cōitate cōiunctio neq; humana: feritas ſit quædam imanitas. Ita ſit vt vincat cognitionis ſtudiū cōſociatio hoīum atq; cōi tas. Nec verū eſt, quod dr̄ a qbuſdā ꝑpter neceſſitatē vitæ, quod ea: quæ natura deſideraret cōſeq ſine aliis atq; efficere nō poſſemꝰ, iccirco iſtam eſſe cum homi nibus cōmunitatē & ſocietatē: Quod ſi omnia nobis, quæ ad victū cultūq; pertinent: quaſi virgula diuina

beo ait. ſ Cultū: ornatū & veſtitū. Cultus eſt quicqd adhibe ri pōt ad curā corpis ꝓter cibū, Suppeditarentur ſubminiſtrarenſ cœlo ſine aliquo nřo labore. ſ Quaſi vir.di.mune re dei hoc erat ꝓuerbium apud antiquos vt virgula diuina dari dicerenſ, ut quōdam maioribus nřis māna dabatur a deo: & eius erat ſaporis: quē qſq; optabat, vt nunc illud ha beremus: non eſſet opus, vt guloſi & māducones ꝯdicū fictile & cocū veliſſimū quō dā mācipiū tāti emerēt: nec pluris gula ſæuiēs ꝗ̄ reliqua oia cōſtaret: ſed delitioſi & abdomini ſeruientes opibus per fas & nefas comparatis hāc virgulā diuinā ſibi fece/runt: ſed vtinā in tanto luxu & reꝝ affluentia aliquā ho/neſtatis curā hērent: nec vo/luptatē elegiſſent: quā toto aīo fouerēt, amarēt, & illius patrociniū ſuſciperent: quę uix digna eſt, vt a viliſſimo leone mucida danis fruſtra accipiat.

ℭ Multo magis: qa nō ſolum natura: uerū ēt rōne hoīes fa ciunt. ſ Itaq; &c. cōplexio eſt argumēti, nihil ꝓdeſſe reū cogitationē, niſi eandē ad hoīum ſocietatē iuuandā tranſla ta fuerit uel in ꝓcipiendo vel ſcribendo. ſ Itemq; magnitu/do &c. ꝓbauit officia iuſtitiæ prudētiæ officiis antepouen da eſſe, nūc eadē officiis fortitudinis ꝓponit. ſ Remota cō/iunctione, qđ.n.a belua imani. & leone differret vir forti. Si nullā hñs utilitatis cōis rōnē temere periculis ſe obiece/rit. Nec veꝝ &cæ. ad illud reddit qđ dixit hoīes non ꝑpter vtilitatē & neceſſitatē cōgregatos eſſe ſed ex eoꝝ congrega tione vtilitatis rōnē habita. ſ Quod ſi oia nobis &c. pergit eoꝝ opinionē reffellere. Qui dicebant. qđ qſque q optimo ingenio eſt. Si neceſſaria hꝫ ad uictum & cultū corporis, id appetit qđ cæteris rebus anteponendū putat: ideo autē eſt res difficiles & occultas cognoſcere. Ex quo ſequiſ ſcientiā & ſolitudinē cæteris oibus anteponēdas eſſe Ci. aſſumptū negat. uidelicet unūquēq; ſolitudinem appetere, hoc mō ſi unuſquiſq; appeteret ſolitudinē: in qua rerū occultarū ua/caret inueſtigationi: quicq; res ſibi neceſſarias cōſecutus eſſet hic nihil aliud curaret niſi rerū occultarū ac difficilium cognitionē, ſed hoc falſum eſt: & ꝓbat. fac inqt aliquē eſſe: cui oia ſuppeditent, & abinde quaſi diuino quodā iperio prebeanſ: nūꝗ̄ hic ſe in ſolitudinē penitus recepit, & hoiuꝫ cōſnetudinē fugiet, qđ ſi faceret ſibi ipſi miſerrimus eſſe ui/deret, imo ſtatim ꝯcupiſcet hēre aliquē cū quo uiuere poſſe. Quæ enim felicitas eſſe pōt iis, ii qui in ſolitudine uiuunt. Virgula diuina. ſceptro & impio diuino: uel Virgula di/uina, ut uirgulā hēat, ꝗ̄ quicqd attigerit in illud cōuertatur quod optat: ut aliqui habuiſſe in fabulis leguntur. Nota

ASCĒ. ℭ SIC ac ēt multo magis, hoīes cōgregati natura.i.per.na turā, adhibent.i.adiungūt ſolertiā augendi & cōgregandi Itaq.i. & ita niſi ea uirtus ꝗ̄ cōſtat.i.cōficiſ ex hoībus tuen dis.i.ꝓtectione hoīum.i.ex ſocietate i generis humani at/tingat cognitionē rerū ipſa cogitatio uideaſ ſoliuaga.i.ſola uagans ſine comite ut cuius ſocietas nulli ꝓſit: & ieiuna.i. ſterilis & arida. Itaq;.i.ſilr magnitudo animi ſit quædā fe/ritas & imanitas: remota cōitate & ſocietate humana.i.ſi cōitas & ſocietas humana remoueatur ab ea. Ita.i. & hoc mō ſitint cōſociatio atq; cōitēs hoīum uincāt .i. ſuperet in præſtātia ſtudiū cognitionis. Nec, ſupple illud qđ dicitur a quibuſdā.i.cæteris auctoribus ut a Platone uidelicet iſtam cōitatē & ſocietatē cū hoībus eſſe ꝑpter neceſſitatē uitæ, iccirco ꝙ.i.quia nos nō poſſemus cōſequi.i.obtinere, atque efficere ſine aliis.i.ſine alioꝝ auxilio, ea quę natura deſidera ret. Quod ſi oia quæ pertinet a uictū & cultum.i.amictum ſuppeditarent.i.adminiſtrarenſ nos ꝗ̄ſi uirgula diuina.i.ꝑ uirgulam diuinā hoc eſt ſine labore & induſtria. Dānat ſo litores

(vt aiūt) ſuppeditarētur: tum optimo quiſq; ingenio negociis ominibus omiſſis totum ſe in cognitione & ſcientia collocaret: non eſt ita. Nam & ſolitudinem fugeret: & ſocium ſtudii quæreret: tum docere: tum diſcere vellet, tum audire: tum dicere. Ergo omne officium: quod ad coniunctionem hominum & ad ſocietatem tuendam valet: anteponendum eſt illi officio: quod cognitione & ſcientia conrineretur.

An iuſtitia verecundię modeſtięq; pręponenda ſit.

ILlud forſitan quęrendum ſit: num hęc cōmunitas: quę maxime eſt apta naturę: ſit ēt moderationi modeſtięq; ſemper anteponēda. Nō placet. Sunt enim q̃dā partim ita fęda: patrim ita flagitioſa: vt ea: ne cōſeruandæ quidem patrię cauſa ſapiens facturus ſit. Ea Poſidonius collegit per multa: ſed ita terra quędam: ita obſcœna: vt dictu quoq; videantur turpia. Hęc igitur non ſuſcipiet quiſq̃ reip. cauſa: nec reſp. quidē ꝓ ſe ſuſcipi volet. ſed hæc cōmodius ſe res. hēt: quod nō pōt accidere tēpus: vt interſit reip. quicq̃ illorū facere ſapiētem.

PETR. MAR. ¶ Vt aiunt: prouerbialis eſt ſententia de fatali virga, & vi occulta ip'ius caducei atq; ſcæptri. ¶ Non, ita eſt: reſpondet Cicero ad id quod ipſe per iterrogationem propoſuit. non collocaret ſe inquit in ſola contemplatione. ſed fugeret ſolitudinem. ¶ Socium, participem ſtudii ſui, & quo cum ſuas cōtemplationes cōmunicare poſſet. ¶ Ergo omne officium, concludit officia iuſtitiæ anteponenda eſſe officiis contēplationis & ſcientiæ. ¶ Cōtinetur: conſtat ex cōtemplatione. naturæ.

ILlud forſitan quęrēdū ſit. Nunc Cice. remonēs dubitationē quæ aliquā do poſſet oriri: præcipit, ſtatuitq; non ſemper officia iuſtitiæ anteponenda eſſe modeſtiæ & verecundiæ: vt ſi proponeretur alicui, ut cum matre coiret aut patrem interficeret aut aliam aliquam turpitudinem maximam cōmitteret, aliter patria cōburereretur: ſiue laliqua calamitate reſpu. afficietur nullo pacto cum matre concūbendū eſt. ēt ſi patria ruitura eſſet: & cōmunis vtilitas pitura, & ſic de ſimilibus in quibus debemus magis habere rationem verecūdiæ q̃ iuſtitię & cōmunis vtilitatis, q̄m vęrecundia maxime decet hominis præſtantiam: nec debet ſapiens facere aliquid contra uerecūdiam: etiā ſi caſus aliquis & cōmunis utilitas poſceret, uerecundia enim omni commodo antiquor nobis eſſe debet. ¶ Hæc cōmunitas: iuſtitia quæ eſt ad cōmunem hominum ſocietatē tuendam. ¶ Apta naturæ, quæ naturæ cōuenit. natura. n. ita vult: ut homines cōiungantur, vt cōmunitas inter ipſos ſeruet. ¶ Sit etiā, quē admodum diximus, anteponendā eſſe officiis contēplationis aliarū uirtutum quæri poſſet inquit & dubitari: an ſtudio huius cōmunitatis tuendæ debeamus modeſtiā relinquere: dictū eſt ſupra, quid ſit modeſtia, quid moderatio, quid uerecūdia. ¶ Non placet: quod iuſtitia anteponat modeſtiæ. ¶ Sunt enim: rō quare Cic. ita ſtatuit & ſentit: q̄m ſunt aliqua ita turpia ut nullo modo cōmittenda ſint etiam ſi cum ipſi patriam ruētem liberare quis poſſet, q̄m ſunt cōtra modeſtiam & uerecūdiam. ¶ Fœda, turpia. ¶ Flagitioſa ſcelere ac flagitio plena. ¶ Tetra: obſcura & per hoc fœda turpia crudelia. ¶ Conſeruandæ patriæ eā, etiam ſi tali re comiſſa patriam liberare poſſet. Ariſto. li. iii. Ethices ſic ait. Sunt aūt quædam ad quæ forſitan non licet quēq̃ eſſe compulſum. ſed potius oportet ſumma perpeſſum tormenta mortē obire. ¶ Poſſidonius: qui fuit diſcipulus Panetii. ¶ Ea: quę ſunt ita turpia & flagitioſa. ¶ Collegit: coadunauit & poſuit in ſuis commentariis. Poſſidonius enim locum de r. pugnantia vtilis & honeſti prætermiſſum a Paneto præceptore ſuo tractauit breuiter in quibuſdam comentariis: vt idem Cice. ſcribit in iii. lib. In quibus ea poſſuit, quæ cum videantur vtilia: repugant honeſtati modeſtiæ ac verecundiæ. ¶ Obſcura: ſeda. ¶ Vt dictu, nō modo factu: cum dicūtur turpia ſunt, ne dū cum fierent hoc inquit nullo modo facturus eſt ſapiens etiā pro ſalute patriæ. adde etiā quod reſpu. bene inſtituta moribus & legibus non vult, vt pro ſe vir ſapiens & perfectæ virtutis turpia committat. ¶ Sed hæc res. i. præſens diſputatio & uiuendi formula habet ſe melius q̃ hi opinabantur q non nihil addubitabant interū reipublicæ expedia ciuitati per turpitudinem, ac flagitium ſuor ciuium conſeruari ſed potius cum honeſtate deleri. Iſocrates in Panegyrico ſic ſcribit: vt bonis honeſtiſq; viris eligibilius eſt honeſte mori, q̃ turpiter uiuere ſic claris & excellētibus ciuitatibus vtile eſt ex hominū memoria tolli potius q̃ ſeruire hæc Iſocrates. Senſus ergo Ciceronis eſt gaudendum & gratulandum nobis eſſe quoniam res ita ſe habet, vt ſapiens nō cogatur facere turpia ꝓ cōmuni ſalute. ¶ Cōmodius, melius & decentius. Tempus: aliqua tēporis cōditio. ¶ Eorum, quę turpia ſunt: & a poſſidonio colliguntur.

FRA. MAT. ¶ VT aiunt. Nam hoc in ꝓuerbio fuit. Virgulam habet diuinam qui efficit quicquid vult. Dicebatur autem de iis quibus omnia pro ſcientia ſuccedunt. Vel quia ea vidētur virgula diuina dari, quę non expetuntur: ſed venire e cœlo, quaſi ſua ſponte videntur. ¶ Ergo &c. concludit omne officium poſtponendum illi officio quod ad ſocietatem pertinet.

ILlud forſitan &c. Nūc dicit q̃ri poſſe, ſint ne ſēꝑ officia temperantiæ officiis iuſtitię poſtponēda & accidere dicit tempora: vt ea quæ ad modeſtiam & temperantiam ſpectant, potiora ſint officiis iuſtitiæ: vt patriæ cōſeruatio. quæ niſi comitē habuerit tēperantia ſpernenda eſt: nec ipſa patria fœdum aliqd & flagitioſum, ꝓ ſalute ſua fieri vellet: vt ſi cuipiam conſideretur vt ſeruare patriam poſſet ſi cū matre coiret huiuſmodi aūt turpia: quæ accidere poſſet. Poſſidonius collegit: cur ipſe colligere patriam poſſet cum matre coiret huiuſmodi aūt turpia, reponenda eſſe officiis prudentiæ & fortitudinis: reliqua erat temperātia: q̃ compararet: quod nunc facit. ¶ Maxime apta naturæ: nam ſine ea humanum genus eſſe non poſſet. Ita flagitioſa: vt incæſtum adulterium cum matre parricidium cōmittere. ¶ Poſſidonius, qui & ipſe de officiis ſcripſit. ¶ Sed in hoc cō, &c. ſed res ita eſt vt nunquā accidere poſſit vt his ſeruari patria a ſapiente poſſit, & commode actum eſt, quod redigi ad hanc neceſſitatem nō poſſumus.

Aetas nature

ASCE. ¶ VT aiunt. i. in prouerbio eſt. Tum. i. tunc quiſque optimo ingenio. i. quilibet habens bonum ingenium collocaret idest occuparet ſe tantum in cognitione & ſcientia, & hoc omnibus negociis omiſſis. Sed ſup. non eſt ita. i. licet omnia ſup. ditarentur nobis quaſi virgula diuina, non tamē ſpreta ſocietate ſoli cognitioni inſiſteret, optimo quiſq; ingenio. Nam ipſe ſup. fugeret. &. i. pariter ſolitudinē. i. nollet ſemp eſſe ſolus &. i. pariter quæreret ſociū ſtudii. i. cum quo ſe exerceat. tum. i. pariter vellet diſcere ad doctore videlicet tum. i. pariter docere minus doctum. ſ. & vellet: tum. i. pariter audire alius. ſ. diſcentibus, & tum. i. pariter dicere. Ergo oē officium qd valeat ad cōiunctionē, & ad ſocietatē hominum tuendam. i. protegendā, eſt interponendū illi officio qd cōtinet cognitiōe & ſciētia, & hoc potiſſimū i vtilitate

ASCE. ILlud forſitan quærendū ſit. In hac vltia huius primi parte diſquirit Cic. an iuſtitia verecundiæ modeſtięq; pręponenda ſit. Ordo eſt. Forſitan illud quærēdū: nū ideſt num qd cōmunitas. i. iuſta cōmunicatio & conſeruatio inter homines: quæ maxime apta eſt naturæ: ſit ſemp anteponenda. i. præferenda etiā moderationi. Q uæ pro & modeſtiæ, hoc eſt tēperantiæ. Reſpondet auctor dicens. Non placet ſup. vt. ſemper anteponatur. Enim pro quia quędam ſunt ita fœda. i. obſcœna & turpia: & partim. i. pro parte. aut quædā ita flagitioſa: ideſt flagitiis plena: vt ſapiens ne quidem

quidem, ideſt non etiam non ſit facturus ea etiam cũ conſeruandæ patriæ ſupple. Poſſidonius collegit ea: ideſt eiuſmodi quæ fieri nõ debent pro pr̃ia: per multa: ideſt valde multa ad ſupple collegit quędã ita terra, ideſt abominabilia & ita obſcœna. vt videantur turpia: quoq;. ideſt etiam dictu: ideſt ad dicendum vel vt dicantur. Igitur quiſq; non ſuſcipiet hæc, ideſt huiuſmodi ſup. facienda cauſa reip. Ne pro & non & reſpu. quidem non valet hæc ſuſcipi, ideſt ꝙ hæc ſuſcipiantur pro ſe. Sed hæc res habet ſe cõmodius: ideſt cõmode ſit ꝙ tempus nõ poteſt accidere, ideſt non ſit dabile: vt interſit. i. vt ille reipu. ſapientem facere quicquam illorum .ſ. turpium & flagitioſorum, hoc reſpu. non eſt vnquam perpeſſa, vt expediat pro eo geſquam turpe fieri.

PET. MAR. ℭ Q V A R E hoc. concludit Cicero hanc diſputationem de duobus honeſtis vtrũ honeſtius: & officia iuſtitiæ præponit, cum pluribus pſint: & ait pluris eſſe conſiderate agere ꝙ̃ cogitare prudenter. In oratione pro Seſtio ait, bene ſentire de rep. prudentiæ eſt facere fortitudinis. facere vero & ſentire perfectæ cumulatæq; virtutis. ſ Hoc ſit effectum: concluſum argumentis & exemplis antedictis. Hominum ſocietates, quæ manant a iuſtitia, quæ eſt ad humana cõmoda tuenda ſ Etenim, certe cognitionem ſequi debet actio: ne ſit manca: & inchoata ipſa contemplatio. ſ Pluris ſit, maioris vtilitatis ꝙ̃ contemplari: ſed hæc inquit de his rebus dicta ſint: iam ad alia: quæ reſtant: tranſeamus. ſ Patefactus eſt enim: repetit paucis Cicero omnia quæ in hoc primo volumine diſputata ſunt: & parata ſe ad ſecundum. in quo de vtili agetur. ſ Patefactus: apertus eſt & de ipſo ſatis diſputatum. ſ Locus: ſedes officiorum: ideſt iam finem huic diſputationi faciam, quoniam de honeſto a quo ducuntur officia, ſatis dictum eſt: vt iam omnia officia diſcerni poſſint: & quid ſit honeſtius: ſi quando facienda erit comparatio iudicaris & quæ quibus ratione temporum anteponẽda ſint. ſ In exquirendo officio, tum quærimus quid ſit magis officium: ideſt quid magis virtuti conueniat tempori perſonæ aliiſq; circũſtantiis, & ſic apparebit quid oĩbus aliis præponendũ ſit. ſ In ipſa autem: ſed inquid Cicero: hoc reſtat adiiciendum vt cognoſcantur gradus: ſeruenturque in actionibus, quæ communem vtilitatem pertinent: quas actiones diximus contemplationi præferendas. Si igitur omiſſa rerum cognitione debemus aliquam vtilitatem afferre & alicui laboranti adeſſe debemus ſeruare gradus humanæ ſocietatis, quos Cicero ſuo loco poſuit: & illi prius opitulari, cui plus debemus. ſ Cõmunitate: actionibus iuſtitiæ quæ ſunt ad cõmunitatem: tuendam. ſ Sunt gradus officiorum, quoniam aliquod officium vni potius ꝙ̃ alteri aliquando præſtandum eſt etiam ſi eodem tempore a nobis exigeretur: quoniam hi quibus officia debentur: habent inter ſe gradus de quibus dictum eſt. ſ Sunt gradus: quoniam non omnia officia quæ a comunitate, manant: paria ſunt: ſed alia maiora alia minora. ſ Ex quibus, gradibus officiorum. ſ Quid præſtet: præſtabilius ſit, & a nobis potius agendũ, tanquã honeſtius & vtilius. ſ Pręſtet cuiq;, antecellat aliis. ſ Vt prima ecce gradus officiorum. Prima officia debemus deo, inde per gradus hæc officia aliis debentur. ſ Gradatim: per gradus: affinitatis cõſanguinitatis, & amicitiæ: de quibus dictum eſt. ſ Ex quibus rebus: comparatione hone

Quare hoc quidẽ effectum ſit in officiis deligendis: hoc genus officiorum excellere: q̃d teneatur hominũ ſocietate. Etenim cognitionem prudentiãq; ſequetur conſiderata actio. ita fit: vt conſiderate agere pluris ſit: ꝙ̃ cogitare prudenter. atq; hęc quidem hactenus: Patefactus eſt enim locus ipſe: vt non ſit difficile ĩ exquirendo officio: quid cuiq; ſit præponendum videre. In ipſa autem cõmunitate ſũt gradus officiorũ: ex quib⁹: quid cuiq; præſtet: intelligi poſſit: vt prima diis immortalib⁹. ſecunda patriæ, tertia parentibus: deinceps gradatim reliqua reliquis debeãtur. Quibus ex rebus breuiter diſputatis intelligi poteſt: nõ ſolum id homines ſolere dubitare: honeſtum ne an turpe ſit: ſed etiam duobus propoſitis honeſtis vtrũ honeſtius. Hic locus a Panætio eſt: vt ſupra dixi, prætermiſſus. Sed ad reliqua pergamus

ℭ Marci Tullii Ciceronis Officiorum
Libri Primi Finis

ſtorum & gradibus officiorum: quæ manant iuſtitia ſ Hic locus: de cõparatione honeſtorum inter & ſe & de ipſis gradibus. ſed Panetius: vt ſæpe inculcaui iure hoc pretermiſit quoniã ſtoici non dabant gradus in hon ſto & vitio. ſ Ad reliqua: ad ſecundam partem propoſitionis, de vtili. ſ.

FRA. MAT. ℭ Q V A R E hoc &c. Concludit quandoquidem inquit officia iuſtitię cognitiõi anteponenda ſunt. Hęc autem fortitudinem comitãtur. & a temperantia etiam aliena non ſunt: ſequitur vt officia quæ cõmunitatem ſeruent ſunt omnibus officiis cuiuſlibet honeſti anteponenda. ſ Etenim cognitationem &c magis confirmat concluſionem ſuã hoc modo, quicqd præſupponit aliqd dignius eſt eo quod præſupponitur: conſiderate agere præſupponit prudẽter cogitare, ergo plus eſt conſiderate agere quã prudẽter cogitare. nam ſiquis prudẽter cogitat: idẽ conſiderate agit. Sed cõtra qui conſiderate agit prudenter cogitauit: ergo officium iuſtitiæ anteponendum eſt officiis prudentiæ, eodẽ modo & reliquis. ſ Patefactus eſt locus. Concluſio eſt libri. ſ In ipſa aũt &c. recte inquit, vt non ſit difficile videre &c. Quia in ipſa cõmunitate gradus ſunt officiorum, non ſatis fuit intelligere officia iuſtitiæ aliarum virtutum officiis præferenda eſſe: niſi etiam admoneremur: ipſis iuſtitiæ officiis: alia aliis anteponi debere. ſ Quibus ex rebus: hoc eſt quod etiam in principio prætermiſſum a Panetio reprehendit.

Officia iuſtitie

ASCē. ℭ Q V A R E, ideſt qua de cauſa: hoc ſit effectum .i. concluſum & expreſſe obtentũ in officiis deligendis .i. in delectu habendis. hoc. ſ. genus, officiorũ excellere: ꝙ teneatur ſocietate hominũ .i. quod conſiſtit in iuſtitia. Etenim .i. quia certe actio conſiderata .i. cum conſideratione facta ſequatur .i. debeat ſequi cognitionẽ: ꝙ pro & .i. prudentiã. ne. ſ. cognitio ſola ſit manca & inchoata. Ita .i. & ſic fit: vt agere conſiderate ſic pluris .i. maioris dignitatis, & præſtantiæ ꝙ̃ cogitare prudẽter. Atq; hæc quidẽ ſupple dicta & diſputata ſunt hactenus .i. vſq; ad hunc locũ. Enim pro quia locus eſt patefactus .i. manifeſtatur: ita ſupple, vt non ſit dificile in exquirendo officium .i. dum officium exequitur: videre quid ſit cuiq; proponendũ. Autem pro ſed gradus officiorũ ſũt in ipſa comunitate .i. iuſta conuerſatione hominum, ex quibus. ſ. gradibus poſit intelligi. quid præſtet .i. præferendus ſit cuiq;. Vt prima .i. primæ partes officiorum debeantur diis immortalibus .i. ſecunda .i. ſecundę partes debeantur patriæ. tertia .i. tertiæ partes debeantur parentibus, & reliqua: ideſt ſequẽtes partes debeãtur deiceps .i. ſuo ordine. gradatim .i. per gradus reliquis ſupple hominibus. Ex quibus rebus diſputatis breuiter poteſt intelligi homines ſolere dubitare nõ ſolum id quod ſequitur: ſcilicet. Ne pro an ſupple illud quod faciat ſit honeſtũ, an turpe, ſed etiam dubitare ſupple duobus honeſtis propoſitis .i. poſtquam duo honeſta propoſita ſunt. vtrum .i. ꝙ illorum duorum ſit honeſtius, Hic locus. ſ. diſquiſitionis inter duo honeſta eſt pręter miſſus, vt dixit (inquit autor) A Panetio philoſopho illo qui de offic. Plurima ſcripſit. Sed pergamus. ideſt procedamus ad reliqua ſupple explicanda, ideſt ad ea quæ de offi. dicenda reſtant, & ita concludit primum librum.

Multa ſũt quæ nec reipub, cã agẽda ſũt

Gradus officii ex hibitione

ſ Marci Tullii Ciceronis Officiorum
Libri Primi Finis.

MARCI T. C. DE OFFICIIS. LIBER SECVNDVS.

Q Vẽadmodũ officia ducerent̃ ab honeſtate, Marci fili, atq; ab omni gñe virtutis, ſatis explicatum arbitror libro ſuperiore. Sequit̃, vt hęc offõꝝ gña perſequar, quę ꝑtinent ad vitę cultũ, & ad eaꝝ rerũ, quibus vtunt̃ hoies, facultatẽ, ad opes, ad copias. In quo tum quęri dixi, quid utile, qd inutile tum ex vtilibus quid vtilius, aut qd maxime utile: de qbus dicere, aggrediar, ſi pauca prius de inſtituto, ac de iudicio meo dixero.

PETR. MAR. Q Vemadmodum officia ducerentur. Poſtq̃ de honeſto & oi genere virtutis diſputatũ eſt: & ſatis ꝓcepit quid quoq; tpe honeſtatis cauſa agere debeamus. Vtit̃ Cice. trãſitione: & ꝓponit captãs attentionẽ, quid ſit dicturus in hoc ſecundo volumine, & quo ordine. Inde iterponit aliqua quibus: docet: quare cœperit philoſophari, cum prius in ſenatu & cauſis forẽſibus verſaret̃, Et ſic dãnat tpa ſua & Cæſaris iam interfecti ꝑeritã Tyrãnidem, optatq; libertatem vir prudentiſſimus & ſalutis reip. ſtudioſus: Inde laudat phiam tanq̃ animi medicinã & remediũ vnicũ ad pellendas ꝑturbationes & moleſtias: qbus Cicero plane fuiſſet ꝯfectus occupata a Cæſare reip. niſi ad phiam diuertiſſet: Et ſic trahit Cæſarẽ in odium & inuidiã. Atq; alios ad phiam vocat. Inde dicit qd genus philoſophãdi maxime ꝓbet. Academicoꝝ.ſ. qui in vtrãq; partẽ diſputabant: vt veritas magis eluceſceret. Inde aggredit̃ tractatũ ibi quinq; rõnibus ꝓpoſitis. ¶ Officia: actiones honeſtæ. ¶ Ab hone. ab illo honeſto quod in quatuor ꝑtes diuiſimus. ¶ Ab oi gñe vir. qm illis quatuor principalibus aliæ adnexę ſunt, vt iuſtitię liberalitas & magnificẽtia fortitudini: magnanimitas & cõſtantia temperantiæ. Ordo. Modeſtia, ornatus, Verecũdia Decorum: & moderatio: dcm̃ eſt igit̃ quẽadmodũ a ſingulis ducat officiũ id eſt actio cũ virtute. ¶ Explicatũ, expoſitum, & narratum. ¶ Vt ꝓſequar, explicẽ & perſcribam officia quę pertinẽt ad vtilitatẽ & honores & gloriam cõparandã. ¶ Ad cultũ: ad ornamentũ vitę. ¶ Ad facultatẽ, potentiã & poſſibilitatẽ. nam facultas dr̃ qua aliqd facere poſſumus a faciẽdo dicta, vñ dr̃ facultas diuitiarũ: facultas militãdi. ¶ Ad facultatem vt habeamus facultatem earũ rerum qbus hoies utuntur in vita. ¶ Copias, rerum affluentias, ¶ Ad opes, Diuitias potentia clientelã. ¶ In quo, in hac parte quę ꝑtinent ad cultum vitæ opes & copias. ¶ Dixi: in principio huius opis: vbi dixit hoies ſolere cõſultare vtile ſit necne qd facturi ſumus. ¶ Tum, ꝓterea ex duobus utilibus vtrum utilius. ¶ De qbus, officiis q̃ ꝑtinent ad cultũ uitæ rerum facultates opes & copias. ¶ Aggrediar, incipiam. ¶ Si pauca de inſtituto, ꝓpoſito & ſententia mea ac ẽt iudicio: quare iudicauerim ita mihi eẽ philoſopandum. Cum inq prius dixero: quare hoc vitę inſtitutum ſequar, & totũ me philoſophię dederim, de officiis quę pertinet ad utilitatem dicere incipiam.

FRA. MAT. Q Vemadmodũ &c. Hic eſt ſecũdus liber in quo ſecunda cõtinetur cõſolatio. Vtile aliqd ſit an inutile, & duobus poſitis vtilibus vtrum ſit vtilius: qd ſe facturũ in totius opis diuiſione pollicitus eſt: vtit̃ trãſitione: breuiter. n. quæ dicta ſunt reperit, & dicẽda ꝓponit. prima cõſolatio ad bona oi ſpectabat, hec tota ꝑtinet ad facultates & opes. Docilis & attentus reddit auditor, breuiter. n. ꝑmittit ſed vtilitatis officiis diſputaturũ. ¶ Ab oi ge. vir. quatuor aũt ſunt: vt ſupra eſt oſtẽſum. ¶ Vtunt̃, quos ad vitæ vſus neceſſarios comparãt. ¶ Ad opes q̃ ꝑtinent ad magnificentia & vitæ ſplendorem. ¶ Copias, oium reꝝ affluentiã. ¶ In quo, pro in quare. ¶ Si pauca: hoc eſt ad beneuolentiã pertinet colligendã. nã beneuolos auditores hẽmus. Si q̃ minus honeſta: q obiiciant diluimus, obiici. n. Cic. poterat q omiſſa reip. gubernationis: ſe totũ phiæ dediſſet. Cum ꝓſertim dixerit ſupra rebus oibus rẽp. anteponendã: & ad eam redeundũ ſemp quod aliaꝝ rerũ gereret, ad virtutis oẽm laudẽ in actione cõſiſtere. Cũ ergo ociũ anteponere negocio videatur reprehẽdi põt: ideoq; occurrit. ¶ Inſtituto: cur de phia ſcribere inſtituerim, ¶ Iudicio: vt hoc melius q̃ illud ẽẽ iudicauerim.

Quẽadmodum

ASCE. Quemádmodū. Diſquiſitū eſt in primo qd honeſtū, & qd inhoneſtū: & de duobuꝰ honeſtis vtrū honeſtius: nūc diſgref, qd vtile: & qd inutile, & de duobus vtilibus vtrum vtilius. Ordo eſt. O Marce fili: ego arbitror ſatis explicatū ſup. eſſe in libro ſuperiore.i.q̄ hunc p̄cedit: quēadmodū.i.quā officia ducerenẗ.i. duci deberēt ab honeſtate atq̄ ab oī genere virtutis. Sequiẗ.i.ꝯſequēs eſt vt ego pſequar.i. cōſequēter explicē hæc gñā officiorū q̄ pertinēt ad cultū vitæ & ad facultatē eaꝝ reꝝ: qbus hoïes vtunẗ videlʒ ad opes & copias.i. potentias diuitiaſq̄. In quo.i.i qua pſecutione dixit q̄ri: tū.i. pariter quid vtile: qd inutile: tū.i.pariter qd vtiliꝰ ex vtilibꝰ ſup. duobꝰ, aut qd maxime vtile de vtilibus pluribus. de quibus.ſ. rebꝰ ego aggrediar dicere: ſi ego dixero prius pauca de inſtituto, id eſt intentione ac propoſito, ac de iudicio meo. Enim pro quia.

Quāq̄.n. libri nr̄i cōplures, non mō ad legēdi, ſed ēt ad ſcribēdi ſtudium excitauerūt: tñ īterdū vereor: ne quibuſdā bonis viris phiæ nomē ſit inuiſum: mirentur q̄ in ea tantū me operę & tpis ponere, ego autē q̄diu reſp. per eos regebatᷣ: qbus ſe ipſa cōmiſeratioēs meas curas cogitationeſq̄ in eam cōferebam. Cū aūt dñatu vnius oīa tenerentur, neq̄ eſſet vſq̄ cōſilio aut auctoritati locꝰ: ſocios deniq̄ tuēde reip. ſummos viros amiſiſſem, nec me angoribus dedidi, qbꝰ eſſē cōfectus: niſi his reſtitiſſem: nec rurſum īdignis hoīe docto voluptatibus. Atq̄ vtinā reſp. ſtetiſſet: quo cœpat ſtatu, nec ī hoīes nō tā cōmutādaꝝ reꝝ, q̄ euertēdaꝝ cupidos īcidiſſet. Primū.n. vt ſtāte rep. faceᷣ ſolebamꝰ:

PET. MAR. ℂ Quāq̄.n. rō quare vult prius dicere pauca de inſtituto: q̄m video nōnullis phiæ nomē eſſe inuiſum, vñ opus eſt reddere rōnē: quare hoc inſtituerim. Q uāuis inq̄ Cice. lib. nr̄i. quos de phia edidimus, nōnullos excitauerint: nō mō ad legendū ſed ēt ad ſcribēdū ī phia tñ vereor & ſubdubito aliquibus nomen phiæ inuiſum eſſe, ideo michi opus ē docere cur hoc genus philoſophādi his p̄ſertim tpibus ꝯſectet. ℉ Libri cōplu. vt Academici de finibus Tuſculanæ diſputationes de diuinatione de fato de natura deorū. Paradoxa Cato maior. Lelius & alia ſi q̄ ſunt opuſcula. ℉ Complures: vt Hortēſiū & Brutū q libellū de virtute ad Ci. ſcripſit & pōderi rerum in phia ſufficit auctore Fabio & nōnulli alii ad æmulationē. Ci. q poſt varronē huic rei optimū auſpicium dedit, in phia legerūt & ſcripſerūt eodē tpe: poſtea ſequuti ſunt alii. ℉ Excitauerint: q̄ſi dormiētes & nō curātes phiam. ℉ Tñ: q̄uis alios excitauerim bonis viris.i. ſimplicibus & viuētibus more maiorum & inſtituto: nō eſt philoſophis p̄ceptis. Tales hoïes Ci. appellat bonos: & optimos vt alibi dicetur latius. ℉ In ea, phia. Tm̄ opę: laboris & ſtudii. Ego autē,: affert rōnes Ci. q̄re genus forēſe dicēdi, & reipu. munera omiſerit: dānās tpa qbus nulla reſp. erat q̄m bellū ciuile tūc ſęuiebat: & fluctuabat reſp. q̄ppe Octauius ad Tyrānidem aſpirabat, qui tūc cū Antonio cœpat diſſentire. q̄ igiẗ tm̄ opæ & ſtudii in phia ponat repí aſcribit in quo munera publica non licebat obire q̄m ad aliorū libidinē reſp. regebatur & prius a Cæſare, quo viuo Ci. q̄rēs ocium phatus eſt. Hoc aūt opus ſcripſit poſt mortē Cæſaris. Excuſat igiẗ ſeq̄ ſtudia phię negociis publicis p̄ponat, cum ſupra diſputauerit cōem vtilitatē cognitionē ſtudiis p̄ponēdā eē & oñit non certo iuditio aut odio reip. ſed tpis ꝯdōe ſe adductum diuertiſſe ad ocium & phiam omiſſo foro i quo regnauerat. ℉ Per eos, & optimates & bonos viros q p ſuffragia cōſules eligebant: & alii magiſtratus rēp. conſilio & opa regebant ac gubernabant. ℉ Seipſa q̄m eligebanẗ ſuffragiis ciuium hi qui rēp. regerēt. Poſtea Cæſar eā occupauit, cū priꝰ eſſe libera. ℉ Oēs me. cu. captat beneuolētiā a pſona ſua Cic. oñdit q ſe fuiſſe ſtudioſum reipu. quādiu potuerit. & nihil curaſſe niſi vtilitatē illius nihil q̄ aliud cogitaſſe, q̄ vt illi prodeſſet oi cura ſtudio opa. & ſic Cæſari inuidiā facit. ℉ Cum āt do. vni. Tyrānide Cæſaris q diuina humana iura violauit, nec cōſilia & auctoritas ſenatorum volebāt ſub Cæ. ad cuius libidinē oīa adminiſtrabanẗ. ℉ Vſquē: in aliquo loco. ℉ Socios: qui erāt mihi ſocii ad defendēdam rēp. & p̄tes optimatiū, qbus Cæſar aduerſatꝰ eſt, fouēs Marianos & plebē. Socii fuerāt Pōpeus iā obtrūcatus in ægypto. Cato vticēs. Medio. Lentulus nō nulli alii. Sed Pōpeus & Cato fuerā p̄cipui defēſores reip. ℉ Sūmos viros: claros & magnæ auctoritatis & noīs: q una mecū cōem libertatē defendebāt. Et ſic rē ex.u get. vt oñdat p̄ſtātiſſimis viris & principibꝰ ciuitatis iā extinctis: qui libertati ſtudebāt ſe nō potuiſſe aliud facere, q̄ phari. ℉ Angoribus: angor eſt ęgritudo p̄mēs. nō dedi inq̄t me dolori & angori, ſʒ phiæ quę meo dolori mederetur. ℉ Q uibꝰ: angoribꝰ. ℉ Cōfectus: uictꝰ pſtratus atq̄ conſumptꝰ. ℉ His reſt.i. niſi his rōnibꝰ phię ſubnixus q̄ ai ſolicitudinibꝰ medetur repugnaſſem angoribus. ℉ Indignis ho. do q̄m voluptas docto vero repudianda eſt i vt meretricula infamis. ℉ Atque vtinā, optat Ci. libertatē & priſtinū ſtatū reip. vt in eam oēs ſuas curas ꝯferet & oſtēdit ſe magis negocio q̄ ocio delectari. Sed tpa ad ocium ipm cōpellebāt: q prius in ſūma celebritate & ciuiū oculis cum ſūma laude vixerat ſtatu quo cœpat. ℉ In ho. in ptātem Octauii Antonii & Lepidi. Poſt necē Cæſaris tyrāni q non ſolū Cęſaris mortem vlciſci ſed ēt ſtatū reip. iā reſpirātis euertere cogitabat, q iā ad priſtinā libertatē rediiſſe videbaẗ. cuius ſpoliū inter ſe triūuiri diuiſerūt & tādē Octauio Cæſari ſeruire coacta eſt & vita Cice. furori Antonio cōceſſa quo nihil potuit eo tpe ſoluiſſe indignius. Primū enim ponit Cice. ea quæ faciebat ſtante rep.i. non occupata a Cæſare.

ℂ Libri nr̄i &c. multos iā tum Ci. de phia libros ſcripſerat vt tuſculanas q̄ōnes: de rep. de nā deorum: paradoxa de finibus de ſenectute de amicitia. ℉ Excitauerint vt, & mea legerēt nōnulli, & nōnulli aliq̄d ſcriberēt. ℉ Tñ iterdū &c. quia ocioſi ſunt q phiæ operā dāt, abſtinēt.n.a reip. adminiſtratione, iō bonis viris inutilis phia vř, eāq̄ vituperant. Q uibus Ci. in p̄œmio de finibꝰ bo. & ma. rñdit: & in eo libro: q ab eo eruditꝰ eſt: cōtra phiæ vituperatores: in quo phie defenſa & collaudata eſt: cū eēt accuſata & vituperata ab Hortenſio. ℉ Ego aūt &c. Suā it ēdit rōnē cur a reip. abſtineat adminiſtratiōe. Dicit.n. cū libera eēt reſp. & ab iis qbus ſeipſa tradiderat gubernaretẽ: oēm ergo meā curā in ea poſui & locaui. Sed poſtq̄ in vniꝰ ptātē redacta eſt: & vniꝰ teneri dñatu incœpit: ne me aut voluptatibꝰ aut lāgoribꝰ dederē, ſtudia phiæ: q̄ a pueritia adamaueram: tota aio cōplexus ſum. In quo bñuolū facit auditorē. Qualis in rēp. fuerit oñdens dū licuit, Quibꝰ ſeipſa cōmiſerat. Quia dū libera eēt reſp. ciuibus ſuis: quos idoneos & virtute p̄ditos cognoſcebat magiſtratꝰ ſuos cōmittebat. ℉ Cū aūt &c. hæc Cice. purgationi gñe eſt deliberatiuo. Nam Ci. cōſultatio ea fuit: deberet ne phiæ ſe dedere: an lāgoribus, vel voluptatibꝰ adēpta repu. Qua ſtāte ſuā illi operā & induſtriā nūq̄ negaſſet. a ſt ergo argm̄ a neceſſitate, q rēp. deſeruerit: in q̄ verſari iā nō poterat. Q uippe q̄ amplius nō erat & phiam cōplexꝰ ſit: ne aut voluptati ſe dederet: aut a langore occuparet, hoc autē ita eſſe ab anteacta vicita colligit p attributū pſonæ, in quo facta ꝯtinenẗ. ℉ Vniꝰ: Cæſaris. ℉ Dñatu. tyrānide. ℉ Conſilio, quo vtebanẗ ſeniores in dāda ſnia. Socioſq ptim in bello ciuili pterēptim in exiliū pulſi ſunt: adēptis bonis q̄ poſſidebāt. ℉ Angoribꝰ, doloribꝰ. Angor eſt ai vel corporis cruciatus ἀπὸ τῆς ἀγχόνης.i.a ſtrāgulatione dictus. Vñ & faucium dolor Angina vocaẗ: auctor Pōpeius. ℉ Cōfectus, ꝯſumptus. ℉ Indignis ho. vt aucupiis venationibꝰ, & nutibus: & cæteris huiōi: q̄ voluptate a hoïe indignę ſunt: cuius in aliis rebꝰ grauioribꝰ verſari mēs debet & pōt. ℉ Atq̄ vti: bonū virū ſe oñdit, cū dicit ſe nūq̄ rēp. deſerturū fuiſſe. Si in priſtino ſtatu pmāſiſſet. ℉ Nō tā cōmutādaꝝ q̄ &c. Nō.n. tā cupidi erāt cōmutare ſtatū reip. q̄ eam funditus euertere: vt

ERA. MAT. Cōtra philoſophiæ vituperatores ſcripſit Ci. li. de finibus

Angor

Angina

leſtias.ſ.ai poſſe deponi honeſtiſſime,ſi ego retuliſſime me
ad phiam:cui.ſ.phiæ:cum ego exns adoleſcens tribuiſſem
multum tpis cã diſcendi.i.vt diſcerem eam poſtq̃ ego cœpi
inſeruire.i.operam dare honoribus.i.magiſtratibus gerẽdis
Quę ꝓ &:poſtq̃ tradidi reip.me totum:tm̃ loci erat phię.i.
tm̃ vacare:& intendere poteram phiæ quantũ tpis ſuperfue
rat amicoꝝ & reip.i.in quo
nõ cogebar operã dare ami
cis & rep.Aũt ꝓ ſedul.ſ.tẽ
pus qd ſupfuerat ꝯſumebat
in legendo:ociũ ſcribẽdi nõ
erat.Igiť nos videmur aſſe/
cuti hoc:tm̃ boni i maximis
malis,vt nos mãdaremus li
teris eaq̃ nec erãt ſatis nota
nřis.i.latinis:& erãt digniſſi
ma cognitione.i.cognoſcen
tur. Enim ꝓ qa Deos.i.ut
Deoꝝ teſtimoniũ cũtẽqd ẽ
optabilibus ſapia.i.q̃ ipſa ſa
pientia.q.d.nihil:qd ṗſtantius,qd melius.i.ꝯducibilius oi.
PET. MAR. ¶ Dignius hoie,qđ magis hoi conueniat,q̃ ſapia:q̃ eſt di
uinarũ humanarũq; rerũ ſcia.¶ Hanc:ſapiam qui cupiunt:
& cum rõne appetunt. Phi,ſtudio ſi ſapiæ:qm̃ phia dř ſtu/
dium ſapiæ.Sapia eſt affert diffinitionem ſapiæ:cui huma
mana & diuina tribuunť. Quibus:cãis res ꝯtineť. Nam ſa/
pientis ẽ & primi phi ꝯſiderare effectricem cãm ideſt ipſum
Deum qui oia creat:oia ꝯtinet oia nutu ſuo gubernat:& co
gnoſcit ſapiẽs cã oium rerum. Vñ dicit Virg. Felix qui po/
tuit rerum cognoſcere cãs.¶ Scia : ſcire eſt rem per cãm co/
gnoſcere. Tunc.n.inquit Ariſt.in proemio phyſi.vnãquãq;
rem ſcire putamus,cum cãs primas principiaq; prima: &
vſq; ad elementa cognoſcimus . ¶ Cuius ſa. qm̃ vituperare
phiam eſt tanq̃ parricidium. In ea.n.eſt id qđ moleſtias pe/
lit & ad bene beateq; viuendum virtutem ſatis eſſe docet.
vituperet phiam:hoc maxime dř in Hortenſiũ: qui phiam
& phantes vituperauerat. Vñ Cic.eam laudauit & defen/
dit eo li.qui eſt inſcriptus Hortenſius qui nunc deſideratur
¶ Nã.ſi rõ quare nihil eſt laudandum pter phiam:quæ rõ a
fine quẽ nobis ꝓponimus ſumitur. Nã ſi ꝓpoſuerim⁹ nobis
oblectionẽ quęrere & inuenire:nullo medio illam attinge/
re poſſumus meli⁹ & cõmodius q̃ ſtudiis phię: & nulla oble
ctatio huic põt cõparari. ¶ Oblectatio:aliqua res in qua nř
aius ſe oblectet & reqeſcat,¶ Requies:aliqua relaxatio cura
rum:quibus humana vita pleruq; vexatur.¶ Quæ:oblecta
tio & requies curarum.¶ Cõferri:cõparari:cũ ſtudiis phoꝝ
qm̃ ipſoꝝ contẽplatione hñt innumeras ai voluptates . phs
in.x.ethi.ſic ait phia mirabiles tũ puritate tum firmitate vo
luptates hꝫ.¶ Eorũ phorũ.ſ. ¶ Semp:quotidie . ¶ Acquirũt:
diſcẽdo & ꝯtẽpluando ea quæ ptinent ad bene beateq; viuẽ
dũ.¶ Spectet:ptineat . ¶ Et va.poſſit & efficiat beatã vitam
¶ Ad bene,cũ virtute.¶ Et bea.vt nihil vita plus appetat cõ
tenta ſuis finibus:ille viuit beate qui cõtentus virtute nullis
rebus indiget.paratus ad vtrãq; fortunã imponens finẽ cu
piditatibus qbus ſi ducit & aduerſam fortunã timet beatã
vitã agere nõ põt. Vñ ſtoici dixerũt virtutẽ ſatis eſſe ad bñ
beateq; viuẽdũ vt ait Zeno & Chryſippus in li.de virituti
& Herato in.ii.de bonis.¶ Panetius tñ quãuis eſſet ſtoicus,
& Poſſidonius eius diſcipul⁹ minime ſufficere dixerũt:veꝝ
opus eſſe & bona valetudine & affluentia reꝝ , hæc ẽt fuit
opinio peripateticorum:& Academicoꝝ:vt ſupradictũ eſt.
ASCE. Cic.tñ ſtoicos ſequutus in vltima Tuſcu.nititur ꝓbare vir
tutẽ ſatis eſſe ad bñ beateq; viuẽdũ de ſtudiorũ voluptate
Ite ſcri. Fab.li.ii.Eſt aliquis ac neſcio an maximus ẽt ex ſe/
cretis ſtudiis fructus,ac tũ pura voluptas li:arũ:cũ ab actu
.i.opa receſſerunt:& ꝯtẽplatione ſui fruunť.Lectio inquit
Sene.ingenium alit:& ſtudio fatigatũ nõ ſine ſtudio tñ refi
cit.¶ Siue rõ cõ.ſiue ẽt quæratur aliqua ars conſtãtię virtu/
tis,nõ põt inueniri,niſi phia.Si ponimus inquit ſummum

qd hoie dignius ? Hanc igiť qui expetũt phi noiãť:
nec qcq̃ aliud eſt phia (ſi interpretari velis) q̃ ſtudiũ
ſapiæ. Sapia aũt eſt(vt a veteribus.phis diffinitũ eſt)
rerũ diuinarũ & humanarũ,cãrũq; qbus heres cõtinẽ
tur,ſcia cuius ſtudiũ q vituperat , haud ſane intelligo
qdnã ſit,qđ laudãdũ puter. Nã ſiue oblectatio quęriť
animi,reqeſq; curarũ,quę conferri cũ eoꝝ ſtudiis põt
qui ſemp aliqd acqrunt. qđ ſpectet,& valeat ad bene
beateq; viuẽdum ! ſiue rõ cõſtãtię virtutiſq; quæritur,
aut hęc ars eſt,aut nulla oino,ꝑ quã eas aſſequamur.

bonum in virtute:non poſſumus cognoſcere qd ſit illa vir/
tus & illud bonum extremũ.niſi ꝑ philoſophiã q̃ eſt ars vir
tis & ſummi boni & nulla eſt alia virtutis ars q̃ phia.¶ Aut
hæc,phia eſt ars,dua ꝯſtantiam & virtutem ꝯſequimur:qm̃
phia eſt ars & magřa vitæ. ¶ Ats:vt finit Cleantes auctore
Fabio li ii.eſt putãs viã.i.ordinẽ efficiẽs.Ars inquit Fabius
ꝯſtat ex præceptionibus cõ
ſentiãtibus & coexercitatis
ad finẽ vtilẽ vitæ.¶ Aut nul
la.ſ.ẽ ars,ſi nõ eſt phia.¶ Eas
ꝯſtãtiã & virtutẽ.i.ipſaꝫ for
titudinẽ quã ſeqť ꝯſtãtia. Et
fortitudo ꝓprie dř virt⁹. Et
ſic Cic.duo poſuit ſibi inui/
cẽ ꝯtraria:ai relaxationẽ:&
fortitudinẽ, vt oñdat, & oi
voluptatẽ quã epicurei crẽ/
bãt:& ẽt corporis.nec nõ for
titudinẽ ꝯſtãtiã ꝯtra ois vo
luptates atq; dolores ſolam
philoſophiam conferre. Vnde ſi finem noſtrum conſequi vo/
lumus,huic nos curandos ſanandoſq; tradamus,cum ſit ars
vitę & optima contra perturbationes medicina.
FRA. MAT. ¶ Dignis,quantum: ad honeſtatẽ, nam ſapientia:diis nos
coniungit,quod ſuperiore lib.docuimus:ſapientia ab Ari/
ſto.lib.vi.ethico.tribui dř in artibus illis : qui excellentiſſi/
mi ſunt:vt phidiam lapicarium:polidetum ſtatuarium ſa/
pientes dicimus hoc autem non proprie . Cum vere ſapiẽs
& proprie is ſit qui omnia ſcit, & ſapientia ſit exactiſſima
ſcientiarum,quę ſic diffinitur,ſapientia & ſcientia & intel/
lectus precioſiſſimorum natura , nec idem eſt quod ciuilis
ſcientia & prudentia,quę diffinitur habitus verus , cum ra/
tione,qui in his agendis verſatur,quæ ſunt hoi bona & ma
la,hę proprias attendit cõmoditates quas negligit plerum
q; , qui vere ſapiens eſt , prudentia item eſt in his in quibus
conſilium locum habet.¶ Cum ſapientia, tm̃ difficilia : ad/
mirabilia,& diuina quę dam inueſtiget. Cuꝫ autem dixit
Cice.terum humanarum philoſophię partem ſignificauit:
quę φυσικὴ ἱστορία a gręcis noſtris naturalis hiſtoria dici/
tur.¶ Cum diuinarũ inquit μεταφυσικὴν innuit : quam ſu/
per naturalem nos vocamus,nam de diuinis loquitur hanc
ex gręcis veteribus maxime attigit Plato . ¶ Cauſaꝝ quę
&c.cum ſubdidit id oſtendere voluit quod ait Ariſtot.lib.
vi ethico.oportere ſapientem , non ſolum quę a principiis
manant ſcire, verum etiam circa principia veritatem tenere
eſt autem οὐσιώδης hoc eſt ſubſtantialis,& perfecta diffini/
tio.¶ Nec quicquã aliquid,arguta nota videlicet ab etymo
logia . ¶ Philophi , amatores ſapientię , primus Pythago/
ras philoſophiam appellauit ſeq; philoſophum dixit , cum
fycione alloqueretur Leontem Sycioniorum tyrannum ſiue
phlia ſiorum. Nullum.n.hoiem. Sed ſolum Deũ eſſe ſapiẽ/
tem dicebat, antea σοφία.i.ſapientia vocabatur & philoſo/
phi σοφοί. ¶ Sapientia autem, arguit nunc diffinitione veꝝ
eſſe quod dixi: de ſapientia.¶ Cuius ſtudium &c. arguit de
lectabili. ¶ Conſtantię , & fortitudini inſeruire velimus.
¶ Aut hęc ars,ab vtraq; parte concludit ,aut inquit ſapiẽtia
ars eſt:per quam virtutem aſſequimur ,aut nulla eſt.
ASCE. ¶ QVID dignius hoie.ſup. q̃ ſapientia.q.d.nihil. Igitur
(continuatiuam hic tantum vim habet) ii ſup.qui expetunt
hanc.ſ.ſapientiam nominantur philoſophi,nec philoſophia
(ſi interpretari velis) ẽ quicquam aliud quã ſtudiũ ſapien
tię. Autem pro ſed: ſapientia(vt ideſt ſicuti diffinitum.i.ei⁹
diffinitio facta eſt a veteribus philoſophis) ſcientia rerum
diuinarum & humanarum & cauſarum quibus hę res.ſ.di
uinę & humanę continentur , cuius.ſ. phię ſup. is qui vi/
tuperat ſtudium neſcio quid nam ſit qđ putet laudandum
Nam ſiue oblectatio animi quæriť.Que pro & requies cu/
rarum.i.a curis quæ.ſ.requies & remiſſio a curis põt ſimul
conferri.i.ſimul tribui cum ſtudiis eorum , qui acquirunt;

Sapiẽtię deſcriptio

ſemper aliquid.ſ.virtutis & ſcientiarũ qđ ſpectet & valeat ad viuẽdum bene & beate. Eſt aũt hoc mõ ſenſus q in phia ſit requies curarũ non oĩmodaſed quę ſecum patiatur ſtudium acquirendi. Marſus tñ exponens conferri.i.cõparari cũ ſtudiis phorũ intelligit:qua i ſit cum interrogatione legendum ſic:quæ oblectatio & requies põt conferri cum eorũ ſtudiis qui &c.q.d. nulla ſed meo iuditio melius procederet legendo:vt quæ relatiue accipiatũ & ſic limitatio requiri,ſi in cœpimus cõſtruere: vñ ſequitur altera pars locutionis. Siue rõ conſtantiæ & virtutis quærit̃. Aut hæc res.ſ.phia eſt,aut nulla oino eſt per q̃ aſſequimur eas.ſ.delectationem:& requiem: & rõnem cõſtantię & uirtutis.

PET. MAR

℄ Nullam dicere: confutat opinionem eorũ qui dicebãt & maxime Hortenſius cõſtantiæ & virtutis non eſſe aliquam artem nec philoſophiã eſſe artẽ. Et hoc argumento vtitur dicens: ſi minimæ res nõ põt eſſe ſine arte: multo minus res maximæ. vt ſunt ſæpe virtutes:qbus nihil eſt maius nihil melius nihil deniq; põt eſſe diuinius. Nam hoĩes beatos efficiunt. Vñ dicit Sene. Nihil eſt virtute præſtantius nihil pulchrius: & bonum eſt & optabile quicquid ex huius geritur imperio. ⁋ Parũ cõſiderate: imprudenter ad oĩs inquit imprudentes pertinet dicere virtutis nullã eſſe artem:cum minime res non poſſint eſſe ſine arte:vt ars fabrilis ars mutandi texẽdi & ſimilium ⁋ In ma. qm̃ inquit ſunt rudes & non cognoſcunt res maximas eſſe non poſſe ſine arte, vnde error ipſorũ maximus eſt qm̃ errãt re maxima & quæ patet. ⁋ Aliqua di. ars qua virtutem conſequimur. ſi inquit concedunt eſſe aliquam artẽ virtutis & diſciplinam. vnde moralis dr̃: qm̃ virtus amore.i.a conſuetudine dr̃. Et phia præſcribit officia media:quibus ad habitum virtutis peruenitur. Et docet virtutem eſſe quandam mediocritatẽ. ⁋ Cohortamur: alios.ſ. vt velint philoſopari. nõ ſatis eſt hæc dixiſſe inquit:& docuiſſe cur ad hoc ſcribẽdi ſtudiũ me contulerim. Accuratius: maiori cura: q̃ in hoc loco fecerim. ⁋ Quod: accuratius diſputare de laudibꝰ philoſophiæ. ⁋ Alio li. in Horthẽſio li.ii. de diui. ſtatim in principio ait cohortati ſumus vt maxime potuimus ad phiæ ſtudium eo lib. qui eſt inſcriptus Hortenſius & lib.i. de finib. Quanq̃ philoſophiæ ẽt vituperatoribꝰ ſatis rñſum eſt eo li. quo a nobis phia defenſa & collaudata eſt:cũ eſſet accuſata & vituperata ab Hortenſio hoc liber nõ extat. ⁋ Hoc tpe,ꝓ ſenti diſpu. in qua non agitur de laudibus philoſophię. Sed oñdendũ eſt quare in illã tñ operæ hoc tpe poſuerim. ⁋ Orbati. priuati. tranſlatio ab orbi,i. parentibus:qui filiis priuati ſunt & hæc orbitas ad multa transfertur vt orbatus rep. domo amicis & ſimilibus. ⁋ Muneribus: officiis & negociis rep. obeundis qm̃ Cæſar rerum potius oĩa faciebat. ⁋ Potiſſimum: maxime omiſſis pene oĩno aliis ſtudiis. ⁋ Occurrit̃ aũt no nonnulli repræhendebant Cic. qđ daret præcepta de officiis:cum eſſet Academicus, diceretq; nihil certo ſciri aut percipi poſſe. rñdet Cic. aperitq; ſuam ſniam & opinionem oñdens quid ſequat̃ in academicis:& quid dannet ſuumq; decretũ in philoſophandi rõne tãdẽ cõſtituit. ⁋ Occurritur:nonnulli mihi pręcipienti de officiis obſtant & aduerſantur, dñtes me eſſe incõſtantem. ⁋ Doctis: doctrina plenis. ⁋ Eruditis: eloquentibus:nã eruditus dr̃ ille qui ſuam doctrinam affert ornate:vñ multi ſunt docti non tñ eruditi. Quærentibus: interrogantibus me, an mihi ipſi cõſentiam/mo dñt me mihi repugnare. cum dicam ex dogmate academicorũ nihil certo ſcire poſſe: & nunc ſcribam præcepta de officiis tanq̃ certa, & quæ ſequi iuuenes debeant tanq̃ iter ad virtutẽ certiſſimũ. cõſtãs is dr̃ q ſibi nõ pugnat ſed ẽ ſemper cõſentaneus. incõſtãs vero qui pugnãtia & dicit & agit.

Nullam vero dicere maximarũ rerũ artem eſſet, cũ minimarum ſine arte nulla ſit, hoĩum eſt parũ conſiderare loquentium, atq; in maximis rebus errantium. Si aũt eſt aliqua diſciplina virtutis, vbi ea quæret̃, cũ ab hoc diſcendi gñe diſceſſeris? Sed hæc, cum ad phiam cohortamur, accuratiꝰ ſolẽt diſputari, quod alio quidem libro fecimus. Hoc autem tempore tantum nobis declarandum fuit, cur orbati Reipublicę muneribus, ad hoc nos ſtudium potiſſimum contuliſſemus. Occurritur autem nobis, & quidẽ a doctis & eruditis, quærentibus ſatis nec conſtanter facere videmur,

FRA. MAT.

℄ Dicere nullam oĩno eſſe artem per q̃ virtutem aſſequimur. Stultum eſt cum minimarũ rerũ artes ſint:ex quo ſequitur maiorũ rerum artes eſſe qđ ſi ita eſt:hæc eſt perfecta ſapientia:per q̃ virtutem aſſequimur. ⁋ Si aũt eſt ali. diſci. virtu. &c. argumentationem nunc cõcludit: & poſtq̃ inquit negari non põt eſſe aliquam artem:per quam ad virtutes iter eſt:ea certe eſt phia. Ex quo ſequitur non eſſe conſiliũ noſtrum improbandum:quod eam amplexati ſumus hoc tpe:vt & nobis proximus & poſterius. ⁋ Vbi ea quæ cum ad hoc diſcendi gñe diſceſſeris. Quaſi dicat nuſquã. ⁋ Sꝫ hæc cum ad phiam cohortamur accurratius ſolẽt diſputari &c. Sed hæc inquit tũc cõmodius dñr a nobis cum ad phiam perdiſcendam homines cohortamur. Quod in multis locis fecit Cice. vt Tuſculanis quæſtionibus. ⁋ Alio quodam lib. fecimus, hoc autem tpe tantum nobis declarandum fuit:cur orbati reip. muneribus ad hoc nos ſtudium potiſſimum contuliſſemus In quo philoſophiam defendit:ad quam amplectendã cohortatus eſt Romanos ciues. ⁋ Occurit̃ autem nobis & quidem a doctis &c. beneuolentiam etiã hic colligit a perſona auditoris:cum diluit:quod obiiciebatur. Vitium.ſ. leuitatis:quod cum academiæ eſſet ſectæ: quæ nihil affirmabat q̃uis probabilia ſequeretur. Ci. tñ certa officiorum præcepta tradere & ſtabiliret:merito igitur hoc purgat. Academia triplex fuit. ⁋ Vetus cuius extiti princeps Plato. Media quam Archeſilaus:noua quam lacides inuenit. Academici:vt ait Cic. lib. de finibus ſecundo: nihil affirmabant quaſi deſperata cognitione certi id ſequi volebant; quodcunq; veriſſimile videretur. Stoicis dicẽtibus academicos nihil ſuſciperet:nec agere fidenter poſſet, quia apud eos nihil certum eſſet:nec finem haberent propoſitum quo tenderent. Sic incertum ſit quid ſequantur. Et in ſuis academicis reſpondit:& in aliis locis. Dicens laudandam ſectam ſuam eẽ: quæ nihil ſequeret̃:niſi quod probabile maxime eſſe: idem facit hoc loco oñdens ſeſi non certa ſequitur:qm̃ nihil putet certum eſſe probabilia tñ ſeq. Multa aũt dicebat Academici probabilia eſſe:quæ q̃q̃ non perciperentur. tñ quia viſum quendam haberent inſignem, & illuſtrem:his ſapientis vita regeretur. Socrates & eum ſecuti academici ſciam ſubſtulerant: quæ non diſputantis i diuinantis eſt. Voluerunt aũt in phia ſolam eſſe opinionem quæ illic eſt: vnde abeſt ſcientia. Id.n. opinatur quiſq; quod neſcit. Veritas ſciri non põt:qm̃ ſcientia certi eſt:opinatio incerti. Volebant igitur academici non eſſe alicuius rei ſcientiam: & probabilia nos ſequi non certa. Sed tñ dari de probabilibus præcepta poſſe nihil enim obſtat dicere hoc probabile eſt ita fieri debere, & contra non vr̃ ita fieri debere. Quod hoc loco Cice. ait. ⁋ Occurritur: obiicitur: cum nihil affirmet Cice. ex inſtituto ſectæ tuæ. Quid officiorum pręcepta tradis. Quæ aut certa ſunt aut incerta. Si certa ſunt contra ſectam tuam facis. Si incerta vana ſunt Cicero huic obiectioni reſpondet quod oratoriæ facit:ne quid relinquat intactum a doctis vt ſtoicæ fectę & peripateticæ hominibus.

Academia fuit triplex

Probabilia ſecuti ſunt academici nõ certa

ASCĒ.

℄ Dicere nullam eſſe artem maximarum rerum.i. de maximis rebus cuiuſmodi ſunt diuinæ & humanæ: publicæ quidem eſt hoĩum loquentium parũ conſiderate, atq; errentium in maximis rebus, cum.i. qm̃ ita eſt q vlla minimarũ ſup. rerum.i. ẽt minima res ſit ſine arte nulla. Aũt pro ſed: ſi aliqua eſt diſciplina virtutis vbi quæretur ea cum.i. poſt quã diſceris hoc genere diſcendi:hoc eſt a philoſophia. q.d. nuſquã: Sed hęc ſolent diſputari accuratius.i. cum maiore cura & attentione. Cum: ideſt quando nos cohortamur. ideſt admonemus aliquem ad philoſophiam ſupple diſcendam

dam qđ nos fecimus quidem alio lib. Aũt pro ſede declarã/dum fuit .i. oportuit declarari nobis .i. ad nos. Tm̃ .i. ſolum modo hoc tpe .i. in preſentia: cur .i. quare nos orbati .i. priuati quaſi re cara muneribus .i. adminiſtrationibus reip. cõtuliſſemus nos potiſſimum ad hoc ſtudium. Aũt ꝓ ſed: occurrit .i. obuiat & obiicitur nobis: & quidẽ a doctis & eruditis ſup. viris quęrentibus ne pro an: an nos videamur ſup. nobis facere ſatis ⁱcõſtanter .i. cũ ſatis magna ꝯſtantia nos dicere qui cũ ſup. ita ſit q̃ hoc eſtⁱ quamuis dicamus.

PET. MAR ¶ CVM perci. ni. poſ. di. in quatuor nris. lib. academicis in quibus Cice. genus phãdi academicorũ minime arrogans maximeq; & conſtans & elegans ꝓbauit. Academici dicebant nihil certo ſciri poſſe: & veritatem in profundo eſſe demerſam. Vnde nihil affirmabant; ſed diſpatbãt in vtranq; partem; & nulla certam ſniam interponentes. Hęc opinio & mos diſputãdi a Socrate manauit. In li. de diui. ait cum aũt propriũ ſit academię iudicium ſuum nullum interponere: ea probare quę ſilia veri videant, cõferre cãs & quid in quanq; ſniam dici poſſit exprimere, nulla adhibita ſua auctoritate iudicium audientium relinquere integrum ac liberum. Tenebimus hanc ꝯſuetudinem a Socra. traditã. Fuit triplex magni nois academia. Vetus, media: & noua. Vetus a Plat. & ab eius diſcipulis Speuſippo, & Xenocrate inſtituta fuit: & academici veteres multa affirmabant multaque negabant: inter quos & peripateticos in opinionibus nulla dria erat. Media fuit q̃ Arceſilas inuexit, qui aſſerebat nihil eſſe affirmandum: cum nihil comprehendi poſſit: & in vtranq; partẽ rões æquabilium ſint viriũ: ſenſus quoq; fallaces eſſe rõnemq; nullam firmã fieri. Tertiam ꝯſtituit Carneades qui Arceſilę morem in diſputando ſequutus eſt: nam ad vtranq; partem ita dicebat: vt oia quę ab aliis afferebanť refelleret: incõprehenſibilitatem Arceſilę nõ ꝓpauit. non. n. eſſe poſſibile dicebat hominem in oibus ita ſe tenere. vt nihil affirmet, eſſeque non paruam driam inter incertum & incõprehenſibile: & cuncta quidẽ incõprenſibilia eſſe: ſed non incerta Carneades morem pugnandi Arceſilę renouauit oĩbus ꝯtradicens: & huc atq; illuc nõ affirmando nec negando volubilitate orõnis oia diſtrahẽs tanq̃ torrens contradicẽtes obruebat, ita cæteros vi argumentorum ſeducebat: ipſe vero ſe ipſum qđ in Arceſila non erat intelligebat. Arceſilas inqui Euſebius Crantorem Platonicũ Diodorũ & Pyrrhonẽ in ſubſidiis habuit, & Crantor quidẽ credibilẽ eius fecit orõnem: Diodorus vero ſophiſticã. Pyrrho aũt mutabilem eũ fecit & tranſfugam: & oino nihil. Vñ dicebať de ipſo, ꝙ ex anterioribus eſſe Plat. ex poſterioribus: Pyrro ex mediis. Diodorus Platonicam eloquẽtiã fœdauit & mõ hoc mõ illud dicens, hinc illo & illinc huc tanq̃ nihil ſciens voluebať ſcire tñ multa eloquentiæ vmbra videbať. nec vnq̃ fuit in eo vt vnum & idẽ bis diceret: nec putabat ingenioſi eſſe viri in eiſdem permanere. Cauillator igiť ſummus vocabatur. Arceſilas inquit in Pyrrhonis ſnia remanſit. Veꝝ. n. & falſum & veriſſimile: vt ille inſtruxit: nihil eſſe qđ percipi poſſit & ſciri: qm̃ noui academici hoc vnũ tenebant: nihil eſſe qđ percipi poſſet: hoc ẽt dicebat Socra. Vñ ab Apolline ſapientiſſimus iudicat⁹ eſt. ¶ Diſerere: diſputare: de aliis rebus tãquam poſſent percipi & intelligi. ¶ Et hoc tpe: nunc cum ſcribimus de officiis. ¶ Perſequamur: tradamus & lris mandemus pręcepta de officiis, quę tradere is nõ debet ſi ſibi ꝯſtare vult qui negat aliquid poſſe percipi & ſciri, qui non põt ſcire aliquid eſſe offm̃: ſi nihil certo ſciri põt, & officia debẽt eſſe certa: & circunſtantiis circũſcriptã ꝯiunctaq; naturę. Nõ põt igiť academicus nouus dicere hoc eſt offm̃ quia eſt honeſtum, cũ vt ipſe vult ſciri non poſſit an aliquid ſit honeſtũ. Huius opinionis fuit Pyrrho eliẽſis de quo ſupra, qui dicebat nihil eẽ

qui cũ percipi nihiľ poſſe dicamus: tamen & aliis de rebus diſſerere ſoleamus: & hoc ipſo tempore præcepta officii perſequamur. Quibus vellem ſatis cognita eſſet noſtra ſententia. Non enim ſumus hi, quorum vagetur animus errore, nec habeat vnquam quid ſequatur. Quæ enim eſſet iſta mẽs, vel quę vita potius non ſolum diſputandi, ſed etiã viuẽdi rõne ſublata?

turpe aut honeſtum, & nihil eſſe certum, ſed veritatem in profundo demerſam. Et Carneades acerrimus academicus nihil certo ſciri poſſe affirmabat & ſtoicis qui pertinaciter omnia affirmabant: ſeruantes ſuas poſitiones quę paradoxa appellantur: ſeſe oppoſuit. In ſtoicos. n. ingenium Carneadis exarſerat. hic eſt Carneades qui nouam academiam illuſtrauit: in vtrãq; partem diſputator acerrimus & copioſiſſimus. Scribit lib. i. de natu. Deo. qđ aũt admirãtur noſ hãc: pot. ſim. õ diſcipliñã ſecutos. his .iiii. academicis lib. ſatis riſum vť: nec vero deſertarũ derelictaꝝq; reꝝ patrociniũ ſuſcepimus, non . n. hoiũ interitu ſnię quoq; occidunt, ſed lucem auctoris fortaſſe deſiderant: vt hęc in phia rõ cõtra oia diſſerendi nullamq; rem aperte iudicandi profecta a Socra. repetita ab Arceſila cõfirmata a Carneade vſq; ad nřam viguit ętatem. Quartam academiam auctore Euſebio Philo & Charmidas introduxerunt. quintam Antiochus. ¶ Quibus vel. ſa. co. eſſe no. ſen. rñdet Cice. his qui ſe improbabant. quod cum videreť ſe qui academicos & eoꝝ diſputandi morem & genus phandi: tanquã minus arrogans: nihil. n. affirmabant: tñ nunc diſpute in philoſophia: & aliquid affirmet, & tradat pręcepta de officiis certa cum nihil certi aut ſciri aut percipi poſſit, vt ipſi dñt academici Ait Cice. non ſumus qui teneam nihil eſſe quod ſequi debeamus & oia eſſe incerta vt aliqui academici voluerunt: ſed ſequor ea que mihi probabilia videnť: nec arroganter aliquid affirmo. nec imprudenter & temere aliis aſſentior: qđ eſſet contra prudentiam: in qua duo vitia vitanda ſunt. vnum ne incognita pro cognitis habeamus, hiſq; temere aſſentiamur, alterum ne nimis magnam operam ponamus in rebus non multum neceſſariis. Dixit ſupra Cice. non fuiſſe ad dictum alicui ſectę: nec pręſcripſiſſe ſibi aliquod dogma qđ ſequereť, & illius limites non egredereť ſed voluiſſe ea ſequi quę ſibi probabilia videbantur. Vñ interdum vť eſſe ſtoicus, interdum peripateticus, interdum academicus diſputationibus academicorum in primis delectabať: qm̃ vberrimus dicendi fons ad vtranq; partem ſubminiſtrabat copiam. ¶ Non. n. ſumus hi, non ſectamur nouos academicos: qui dñt nihil eſſe qđ ſciri poſſit, hoc aſſeuerabat Carneades contra ſtoicos. ¶ Errore, qm̃ dñt nihil eſſe certum nihil verũ. ¶ Vageť, vagus ſit & erret, cum non habeat aliquid certi quod ſequť. ¶ Quę. n. rõ, quare aliquid certi hic debeamus quod ſequamur. nam vita eſſe confuſa ſublata rõne viuendi .i. pręceptis & officiis ad bene beateq; viuendum cõparatis. ¶ Iſta mẽs, nřa .ſ. quę nunq̃ acquieſcit quouſq; verũ inuẽnerit, vnde niſi mens veꝝ quęreret & falſum nula eſſet: aut fruſtra eſſet data, qm̃ menti quę eſt principium reꝝ agendarum propoſita eſt veritas. q̃ tractet & inquirat, & ſic menti quę eſt principium contemplandi obiicitur veritas quę emergit ex rebus. nam verſať circa ea quoꝝ principia vera ſunt & certa: nihil ergo valeret mẽs. ſi nihil certo ſciri poſſet, & ſi nihil haberet qđ tanq̃ verum ſequeretur. ¶ Quę vita, confuſa .ſ. qm̃ hoc modo tolleretur omnis ratio viuẽdi, & in eodẽ verſaremur errore, quo Pyrrho, qui nihil certum dicebat & nil falſum. Vnde ita viuebat: vt officiorum in eius vita inueniri nõ poſſet. Idcirco cũ dicitur a nouis academicis nihil eſſe verum, nulla erit prudentia nulla iuſtitia nullum honeſtum, & ſic nullum officium. Vnde ſequiť vita tenebris obducta & cõfuſa, quod eſt omnino abſurdum. non ſolum diſputandi quoniam diſputando veritas inueniri non poſſet, ſi rõ ipſa certa diſputandi & vita tolleretur. ¶ Rõne viuendi, prudentia & offiis.

FRA. MAT. ¶ Nihil pręcipi &c. qm̃ nullius rei ſcia ẽ, vt academici, vt nihil hẽam⁹, quo nřas opiniões itẽdamus. Qm̃ & ſeptim⁹ aliqd & ſeqmur. Sed nõ vt certũ, veꝝ vt ꝓbabile. Certũ aliter ſe hẽe nõ põt, ꝓbabile vero põt aliter ſe hẽe & põt eſſe.

vel non eſſe. Cum aſaduerterent academici res naturales: adeo eſſe abſcuras tum hoc tum illud ſequebant, ſemperq; contra diſputabant. Q̄d genus Socrates inuenit: vt veritas melius eluſceret ſi contradiceret. ¶ Non mō dif. quia ſi nihil hēremus qd̄ ſequeremur: nec hēremus quid diſputaremus. Nam niſi aliquid præſupponat̃ eſſe diſputatio nō pt.

tem. ¶ Cauſarum: rationumq; quas affert vtraq; pars. ¶ Sed haec ſūt opiniones & dogmata academicorum. ¶ In academicis noſtris .iiii. lib. qui academici inſcribuntur li. ii. de diui. ait. & quod genus phandi minime arrogans maximeq; & conſtans & elegans arbitraremur .iiii. academicis libro oſtendimus ¶ Tibi autem mi Cice. vertit ſermonem ad filium

¶ Viuendiq; a nullo ꝓpoſito fine qué ſequerét̃ur: nec viuēdi viā hēent rōnem. Cū ois actio vitæ ad ſuum finē dirigēda ſit. ¶ Nos aūt &c. & vt intelligat̃ inquit: quid ſequemur quēadmodū cęteri phi alia dnt certa eſſe: alia incerta. Sic nos alia probabilia: alia nō ꝓbabilia dicimus: & quē admodū iidē quae certa ſunt ſequunt̃, ita nos quae ꝓbabilia vīr ſequi ſolemus.

ASCĒ. ℭ Nihil poſſe percipi .i. nihil certo poſſe ſciri ſm academicorum ſectā q̄ in academicis ſequit̃. Tū & .i. ſimul ſolramus diſcere .i. diſquirere & diſputare de alus rebus.

Nos aūt, vt cœteri, qui alia certa, alia incerta eē dicūt ſic ab his diſſentientes alia probabilia, contra alia nō probabilia eſſe dicimus. Quid eſt ergo, qd̄ me impediat ea, quæ mihi probabilia uideant̃, ſequi: quę ꝯtra improbare, atq; affirmandi arrogantiā vitantem, fugere temeritatem, quę a ſapientia diſſidet plurimum? Contra aūt oīa diſputātur à noſtris, quod hoc ipſum probabile elucere non poſſit niſi, ex vtraq; parte cauſarum eſſet facta contentio. Sed hæc explanata ſūt in academicis noſtris ſatis, vt arbitror, diligēter. Tibi aūt mi Cice. q̄q̄ i antiquiſſima nobiliſſimaq; philoſophia Cratippo auctore verſaris, his ſimillimo, qui iſta præclara pepererunt: tamen hæc noſtra finitima veſtris ignota eſſe nolui. Sed iam ad inſtituta pergamus.

liumq; quem hortatur: vt hęc ſua ſcripta legat: quāuis Cratippo peripatetico vtat̃ pręceptore. ¶ Phia .ſ. peripatetica: cuius princeps fuit Ariſt. ¶ His ſimilimo: laudat Cratippum: vt filium ad ſtudia excitet: cum talem pręceptorem nactus ſit. ¶ His qui iſta pepererunt phis qui harum ſectarum auctores fuerunt. Plato fuit priceps academicorum. Ariſto peripateticorum Zeno ſtoicorum. Diogenes Cynicorum & Pythagoras Samius Pythagoreorum. ¶ Quis iſta: has ſectas & dogmata phiæ: dicit Cratippū illis ſimilem: qui auctores principes fuērunt ſectarū.

Et .i. ſimul. perſequamur hoc ipſo tpe præcepta officii .i. de offō. Quibus .ſ. ſi obiicientib9 & occurrentibus mihi ego vellem. ſup. vt noſtra ſcientia .i. iudicium & mens eſſet ſatis cogita. Enim pro quia nos non ſumus hi .i. hmōi aut tales quorum animus vagetur errore: nec habeat vnq̄ quod ſequatur .i. ſecure ſequi audeat. Enim pro quia: quę .i. qualis eſſet iſta .i. contentibilis mens .i. optimo: vel potius quæ vita ſublata .i. clam adducta rōne .i. ratiocinatione: & conſtanti aſſertione non ſolum diſputandi: ſed ēt viuendi: quaſi dicat abiectiſſima quidem eſſet.

¶ Iſta præclara: hoc dogma peripateticorum & hanc phiam peripateticam. ¶ His: Ariſto. & alus qui hanc ſectā peripateticam nobilitarunt. ¶ Hæc no. opiniones & præcepta ſtoicorū & officia: quę nūc ſcribo imitatus ſtoicos Zeno princeps ſtoicorum primus de offō diſputauit. ¶ Finitima ve. q̄m nō multū diſcrepant a peripateticis: in principio operis dixit. hæc nīa non multū diſſidentia a peripateticis vbi aperuit diſſidētiā: q̄ eſt inter peripateticos & ſtoicos. ¶ Ad inſti .ſ. ea quæ dicere inſtituimus ad diſputationem de vtili.

PET. MAR. ℭ NOS autem: dicit nunc Cic. quid ipſe teneat & quid cæteri. ¶ Vt cęt. phantes. ¶ Qui alia certa: & hi ſunt ſtoici & peripatetici. ¶ Alia incerta: vt ſunt academici: qui omnia incerta eſſe dicebant quemadmodum inquit cæteri phantes putant alia eſſe certa alia incerta: ſic nos dicimus ab ipſis philoſophis diſſentientes alia eſſe probabilia alia vero iprobabilia. ¶ Sic pari modo. ¶ Ab his: phis ſupra dictis ſtoicis peripateticis & academicis. Alia probabilia: Cice. probabilia vult ſequi nec plane imitari academicos: q nihil affirmant: nec alios qui pertinaciter & cum aſſeueratione affirmant. & maxime ſtoici qui ſuas poſitiones pertinaciſſime ſeruabant: & ſic tenebat medium a cæteris phis diſſentiens: vt nouum dogma ſuis latinis inſtituere videatur: & ſectam præſcribere. ¶ Quæ contra: quæ improbabilia videant̃: ea improbare. ¶ Vitantem .i. quid prohibet me vitantem arrogātiam affirmandi aliqua .ſ. certa eſſe: fugere temeritatem .i. imprudentiam. q̄m temere aliquid affirmare temerari hominis eſt non ſapientis. Academici nihil affirmabant probabile aliquid eſſe dicentes: & unquam ſuum iuditium interponentes. ¶ Diſſidet: talia eſt maxime: q̄m ſapiens nil debet affirmare temere. ¶ Contra omnia: in academicis libris ait. Nobis autem primum etiam ſiquid percipi poſſit tamē ipſa conſuetudo aſſentiendi periculoſa eſſe videtur & lubrica quamobrem cum cauſam vitioſam eſſe conſtet: aſſentiri quicquam aut verum eſſe: aut falſum aut incognitum: ſuſtinenda eſt: potius omnis aſſentio ne præcipitet: ſi temere proceſſerit. ¶ Contra omnia diſputatur a noſtris ideſt academicis quos Cic. imitabatur diſputando in vtranque partem vt fecit in libris de diui. de finibus: nulla certa ſententia allata academici diſputabant contra omnia & pro omnibus. Idem Cice. in academicis ait. Reſtat illud quod dicunt veri inueniendi cauſa contra oia dici oportere: & pro omnibus .i. de omni re diſputare in vtrāque partem. ¶ Hoc ipſum probabile, quod ipſi academici dicunt. nam nihil affirmant: ſed aliquid probabile dicunt eſſe. ¶ Elucere, apparere, & clārum fieri. ¶ Contentio: diſputatio in utranque partem.

FRA. MAT. ℭ NOS: academici. ¶ Cæteri: ſtoici: peripatetici. ¶ Ab his diſſentientes: & ſciam tollētes opinationem relinquentes. ¶ Quid eſt igitur &c. q. d. nihil eſt quod me impendiat agere aliquid fidenter & ſuſcipere videlicet probabilia. ¶ Arrogantiam vitare &c. quia arrogantis eſt aliquid ita affirmare vt dicas aliter ſe habere non poſſe quod ſtoici & peripatetici faciebant. ¶ Temeritatem: quæ eſt contraria ſapientiæ, & inimica conſilio. ¶ Contra autem &c. rationem affert quare nihil affirmaretur academicis & contra: ſemper diceretur quicquid proponeretur: & hoc ait ab illis nō factitari ſolitum: vt melius veritas inueniretur. ¶ Hoc idem libro de finibus ſcripſit & Platonem primum inſtituiſſe: vt contra reſponderetur quo res melius perciperentur. ¶ Hoc ipſum probabile: quod ſequimur. ¶ Cauſarumq; afferuntur ad probandum probabile eſſe vel non eſſe. ¶ Contentio: certamen probando & refellendo. ¶ In academicis: quatuor libros academicorum ſcripſit Ci. Quibus ſectam ſuā defendit. ¶ Tibi autem &c. quod ad te mi fili pertinent: volui hæc præcepta mea tibi non eſſe ignota. Nam peripateticus cum ſis peripateticis non multum diſſident. Dixit autem ſuperius. Sed tamen noſtra legens non multum a peripateticis diſſidentia quoniam vtrique Socratici & Platonici eſſet volumus de rebus ipſis vtere iuditio tuo. ¶ Antiquiſſima: quæ principem habuit Ariſto. manauit autem Plat. & nō nihil ab illius factæ inſtitutis diſceſſit. ¶ His: vt Ariſto. & Theophraſto. ¶ Veſtris: peripateticis.

Temeritas eſt cōtrarium ſapientie

Cic. ſectā ſecutus ē academicorum

ASCĒ. ℭ Autem pro ſed: vt .i. quemadmodum cęteri ſup. philoſophi dicunt: qui dicunt alia ideſt aliquas res eſſe certa: ideſt neceſſarias, & alia: ideſt aliquas alias res eſſe incerta: ideſt dubias: ſic nos diſſentientes ab his dicimus: contra: ideſt e contrario alia eſſe (non certa ſed) probabilia: & alia (non incerta ſed) improbabilia: ideſt non probabilia. Ergo (cum ſcilicet ſententia aliqua eſſet probabilis: licet non omnino certa) quid eſt quod impediat me ſequi ea: quæ videantur probabilia: quaſi dicat nihil: & ſupple quid eſt quod impediat improbare: quæ contra: ideſt quæ contrario videntur

deatur improbabilis: & quid eſt qđ impediat me vitam tã arrogantiam affirmandi: fugere temeritatem quæ deſidet .i. abhorret plurimum ſapiã. q.d. nihil. Aũt pro ſed (licet .ſ. nihil ſolideat firmet) diſputatur a noſtris .i. ab academicis quo ſequi ſolemus: contra oĩa & probabilia improbabilia ꝙ quia hoc ipſum probabile .i. qđ tandem concedimus probabile non poſſit elucere .i. euidens eſſe nãa contentio .i. cotrouerſia .i. diceptio .i. aut diſputatio. Cãrum eſſet facta ex vtraq; parte: tam affirmatiua .ſ. q̃ negatiua. Sed hæc explanata ſunt in academicis nr̃is diligẽter: vt arbitror. Aũt pro ſed q̃q̃ o mi Cic. tu verſaris in antiquiſſima & nobiliſſima phĩa. Cratippo phõ illo ac præceptore tuo ſimilimo .i. his .ſ. phĩs academicis, qui pepererunt .i. ſtudio & labore nobis inuenerunt & excogitauerũt atq; acquiſiuerunt iſta præclara .ſ. dogmata exiſtente ſup. auctore ecñ ego nolui hæc nr̃a .i. ſtoica dogmeta: q̃ nũc tractamus exiſtencia finitima .ſ. confirma & conformia veſtris .i. academicis, eẽ ignota: immo volui nota eſſe tibi. Sed pergamus .i. perficiamus iter noſtrum nunc ad inſtituta: id eſt ead ea: quæ de officiis inſtitueramus dicere.

PET. MAR. Quinq; rõnibus propoſitis: aggredit̃ rem ipſam Cice. & repetit ea quę propoſuit vt ad id quod reſtat pergere poſſit, & docet quibus rebus gloria paratur, & quo aliorum aios & beneuolentiam demereri poſſumus: deteſtaturq; tyrãnos qui reſp. labefactant. Inde docet quid ſit agendum remp. gubernantibus: & poſtremo loco aperit. quo comparatio ſit de duobus vtilibus vt fecit de honeſto. ⁋ Honeſtatem: nam prius quærit̃ an ſit honeſtum. Inde de duobus honeſtis vtrum honeſtius. & ſic duæ ſunt rationes. Ad cõ: ad cõmoditates vitæ degendæ. ⁋ Duæ, quoniam q̃rimus: an ſit vtile. Inde vtrum vtilius: & ſic erunt duæ rõnes vtilitatis. Quinta rõ eſt de repugnãtia vtilis: & honeſti, non quæ eſt. ſed quæ eſſe vr̃. ⁋ Eligendi iudicium, vt ſciat quis iudicare: ſi quando vtilitas cum honeſtate pugnare debit: quid magis agendum ſit? ⁋ Ea: vtilitas & honeſtas. Vnde cum vtilitas ad ſe rapit: & honeſtas retrahit debem⁹ adhibere iuditium, & id quod eſt honeſtius ſequi. ⁋ Honeſtatis pars, quoniã in ſuperiori volumine diſputauit de officiis: quæ manãt a ſingulis partibus honeſtatis: inde de duobus honeſtis vtrum honeſtius. ⁋ Quam partem honeſtatis. ⁋ Hoc aũt. hæc, pars de qua in hoc volumine diſputabimus tẽdit ad utilitatem. ⁋ In quo verbo: utilitatis ſcilicet. Accuſat Cic. illos qui vtile ab honeſto ſegregarunt; & honeſtum ab utili, nam quicquid eſt honeſtum, eſt utile, & quicquid utile honeſtum, imperita inquit multitudo utile ab honeſto ſeparat, & dicit vtile eſt augere rem domeſticam quocũq; modo. Cice. eam utilitatem intelligit: quæ cum honeſtate coniuncta eſt, cum re uera nullum ſit utile quo non eſt honeſtum. ⁋ Conſuetudo: hominum ſegregantium utile ab honeſto. ⁋ Lapſa: cadens per errorem. ⁋ Deuia de rõne recta ueræ utilitatis ad nexe uirtuti. ⁋ Senſim: paulatim. ⁋ Eo, in eam opinionem deducta eſt. ⁋ Secerneret, ſepararet cum eſſet coniunctum cum honeſto. ⁋ Conſtitueret: iudicaret aliquod eſſe utile: quod nõ honeſtum & econtra. ⁋ Qua conſ. hoium & opinione. ⁋ pernicies: magnum malum pernicies dr̃ a pernecando. ⁋ Hoium uitæ, ſocietati humanæ quæ utile conſectaret̃ omiſſa honeſtate. ⁋ Summa quidẽ auctoritate: proba: iuſtum honeſtum utile coniuncta eſſe ex ſentẽtia Platonicorum peripateticorum & ſtoicorum qui utile ab honeſto nullo modo poſſe ſeparari dicebant & econtra. ⁋ Seuere grauiter. ⁋ Honeſte, cum ſumma laude uirtutis

⁋ De his, quæ ad vtilitatẽ pertinẽt vitãq; degẽdam.

Quinq; aũt rõnibus propoſitis officii perſequẽdi, quarum duæ ad decus honeſtatẽq; pertinent, duæ ad cõmoda vitæ, copias, opes, facultates: quinta ad eligendi iudiciũ, ſi qñ ea quæ dixi pugnare inter ſe viderent̃. Honeſtatis pars perfecta eſt: quã quidẽ tibi cupio eſſe notiſſimã. Hoc aũt, de quo nũc agim⁹, idipſum eſt, qđ vtile appellat̃. In quo verbo lapſa ↄſuetudo deflexit de via ſenſimq; eo deducta ẽ, ut ab honeſto vtile ſecerneret & cõſtituerunt honeſtũ aliqđ, qđ utile nõ eẽ, & vtile, qđ nõ honeſtũ, qua nulla pnicies maior hoium vitæ potuit afferri. Sũma qdẽ auctoritate phi ſeuere ſanẽ atq; honeſte, hęc tria gñã cõfuſa cogitatione diſtinguunt.

⁋ Tria genera: iuſtum vtile & honeſtum. ⁋ Cõfuſa. in vnum commixta. ⁋ Cogitatione: non re & actu, quoniam honeſtũ ab vltimo non poteſt ſeparari: niſi libera cogitatione vt ſupra de honeſto & decoro dictum eſt.

FRA. MAT. Quinq; igit̃. Rurſus tranſitione vtitur, breuiter. n. quę dixit ſuperiore libro enumerat: & dicenda proponit finito proœmio. ⁋ Proſequndi: implendi, vt cognoſceremus quæ ſequi in vita officia deberemus. ⁋ Duæ, honeſtũ ſit an turpe aliqđ. ⁋ Duæ ad commoda &c. cũ quæritur vtrũ vtile aliquid ſit an inutile: quod in hoc libro diſputatur. ⁋ Quinta &c. cum duobus honeſtis propoſitis: eligitur honeſtius, & duob⁹ vtilibus quod ẽ vtilius. ⁋ Pugnare, cum vtrunq; honeſtũ ob ſit, duobus propoſitis: alteruũ tñ altero honeſtius apparent: quod ſuperius exemplis patuit. ⁋ In quo verbo &c. hominum inquit peruerſitate accidiſſe: ut quæ iuncta natura & rõne ſunt, inuicem ſeparet̃, eſſe. n. utile ſine honeſto non põt, neq; hoc ſine illo. Sic enim utilitati inherere dent honeſtas ut ipſi honeſtati decorũ, qđ ſupra oſtendimus, hoium tñ indoctorũ aberrantium a rõne peruerſitate factum eſt: ut aliquid utile eſſe credat̃ qđ idem non ſit honeſtum. Cum ſcindi nullo pacto ualeant niſi diuerſas qualitates cogitatione ſepares: ut ſi in niue ſeorſum albedinem & frigiditatem conſideres. Quæ ſic inuicem ↄnexa ſunt in hac ſubſtantia niuis ut ſecerni non queant. ⁋ In quo ver. utilitatis. ⁋ Lapſa, declinans. ⁋ Deuia, a recta rõne quæ exigit ut vtilitati ſemper honeſtas inhæreat ſegregariq; ab ea nõ poſſit. ⁋ Qua nul. &c. recte & uere hoc ait, hoies. n. non uerũ bonũ ſed apparens plerunque ſequitur, & cũ ita affecta ſit humana natura: ut bonum ſemper appetat in diſcernendo bono ſæpe decipit. Nam non uerũ bonum ſed apparens tanq̃ bonum ſequitur. ⁋ Sũma auctoritate, ſumme auctoritatis. ⁋ Hæc tri. ge. honeſtum utile & honeſti cum honeſtate, utiliſq; cum utilitate contentionem. ⁋ Confuſa: commixta inter ſe & conuexa. ⁋ Cogitatione &c. poſſumus. n. cogitatione utile ab honeſto ſeparare: aliter non, & mentem quidem uno in ſubiecto qđ mixtum eſt ex utili & honeſto qualitatem utilitatis & qualitatẽ honeſtatis: Seorſum ↄſideramus, perinde ac in igne calorẽ & ſplendorem, cum tñ inuicem in ipſo igne ſeparari hæc non poſſint. Vtile eſt agriculturam exercere: ut inde neceſſaria ad uitã percipias, idẽ & honeſtũ. Nã honeſtas res eſt agricolatio & ab oibus laudat̃, hac in re ſeparari ab utile honeſtas non poteſt. Et tñ de vtilitate rõ hři poſſe vř cogitatione: & de honeſtate ſeorſum. Cum cogitas ſi fundum tuum bene colueris non defuturum tibi & tuis victum: & rurſus cũ uideas nemini te facturum iniuriam ſi in agris tuis vixeris. Nam Virg. de vita ruſticorũ inquit. Et neſcia fallere vita.

Vtile nõ poteſt ab honeſto ſeparari

ASCẼ. Quinq; autem &c. Hęc eſt pars executiua huius ſecundi in qua Cicero diſputat de iis quæ pertinent ad utilitatem, & ad uitam degendam .i. perfecte agendam. Ordo eſt: autem pro ſed: quinq; rationibus officii proſequendi. propoſitis .i. inter quinq; rationes de officio proſequendo .i. peragendo continue propoſitas, quarum duæ ſupple rationes pertinent ad decus & honeſtatem, uidelicet an ſit decorum & honeſtum, an in decorum, & in honeſtum, & ſup. duæ pertinent ad cõmoda uitæ. uidelicet ad copias: id eſt abundatias rerum, ad opes, id eſt diuitias terrarum, ad facultates: ſcilicet potentiarum, hoc eſt, an ſit utile, & commodum, an ſit inutile & incommodum. Et quarum ſupple quinta pertinet ad iuditium eligendi, id eſt an honeſtum ſi præeligendum utili, an econtrario. Si quan/

Honeſtū & vti, le conte, dūt

do.i.aliquā ea quæ dixi.i.honeſtum & vtile videntur pu/gnare.i.contraria eſſe inter ſe : pars honeſtatis eſt perfecta (inter illas.ſ.quinq rationes propoſitas) quā ego cupio eſſe notiſſimam tibi (eo q iam ſatis determinatā de ea ſit in.i.lib.) Aūt pro ſed: hoc de quo nunc agimus, eſt idipſum qđ appellatur vtile. In quo verbo.i.in quo vocabulo.i.in ap/pellando vtilis: conſuetudo .i.loquentium lapſa.i.errās deflexit de via.i.de recta ratione. Que pro & ipſa.ſ.cōſuetudo eſt deducta ſenſim .i.paulatim eo.i.ad id vt ſecerneret.i.ſepararet & diui/dere vtile ab honeſto. Et p .i cōſtitueret aliquid hone/ſtū qđ non eſſet vtile: & vtile ſup.aliquod qđ non eſſet honeſtum. Qua.ſ.conſuetudine nulla pernicies nullum nocumentū (quaſi pernecans.i. perfecte necans dī pernicies) maior potuit afferri uitæ hominum. Quidem. certe phi ſumma auctoritate:ideſt qui ſummā habent auctoritatem diſtinguunt ſeuere, ſane:atq honeſte hæc tria genera:ſcili/cet:iuſtum honeſtum: & vtile cogitatione confuſa ideſt rōne & reſpectu non reipſa (quia eadem res eſt iuſta:honeſta : & vtilis ſed ſub alia quodāmodo rōne. Vnde ſubdit auctor.)

PET. MAR

℄Ex quo:ex quibus propoſitionibus & opinionibus phi/loſophantium. Efficitur:cōcluditur. Quod:quas ratio/nes recte philoſophantium & concluſionem. Parum pro ſpiciunt:parum aduertunt & conſiderant. Hi : qui talia non aduertunt : nec bene diſcernunt. Verſutos, aſtutos. Verſuti dicuntur illi quorum mens celeriter vertitur. Ad mirantes:tanquam eſſent ſapientes. Sapientiam : pruden/tiam:ipſe iſpe prudens honeſtum finem ſibi ꝓponit, & me/dia quibus ad illud tendit honeſta ſunt, nec aliquid putat eſſe vtile:quod vacet honeſtate. Malitioſus autē callidus & verſutus proponunt finem, ſed malum, qui non habent rationem honeſtatis dummodo aliquod vtile aſſequan/tur, & malitioſus inuenit omnia media, quibus finem ſibi propoſitum conſequitur. vnde imperiti ipſos malitioſos appellant prudētes cum malitia quæ cum vitio coniun/gitur longe diſtet a prudentiæ : quæ ſemper cum honeſtate coniuncta eſt contraria igitur eſt malitia ipſi prudentiæ vn de malitioſi non laudandi : ſed vituperandi ſunt:quoniam non nituntur honeſtate : ſine qua nihil poteſt eſſe vtile. philoſophus in ſexto ethices ſic ait. Si igitur propoſitum ſit honeſtum ratio quæ ad illud pergit laudabilis eſt:ſi impro bum verſutia dicitur: honeſtum finem vir bonus videt pra uitas autem peruertit facitque vt circa principia rerum a/gendarum homo fallatur : quare patet prudētem neminē eſſe poſſe niſi ſit bonus. Quorum hominum parum pro/ſpicientium ipſam veritatem. Error:falſa opinio remo/uēda eſt. Omnis opinio, hominum ad id deducenda vt pu tet nihil eſſe vtile : quod non ſit honeſtum : Ad eam ſpeci/em formam:& dat Cicero optimum præceptum. Hone/ſtis:non malitioſis & fraudulentis. Fraude, quæ eſt con/tra iuſtitiam. Et malitia:quod eſt cōtra honeſtatē & pru/dentiam.

FRA. MAT.

℄QVICquid &c.probat quod honeſtum eſt id eſſe vtile eſt autem argumentum a primo ad vltimum. Quicquid iu ſtum eſt:idem etiam vtile eſt. Sed quicquid eſt honeſtum: idem eſt & iuſtum:ergo quod vtile eſt idem eſt honeſtum. Alterum ergo ab altero pendere appare. Ex quo effici/tur:concludit hanc argumenti rationem quam a primo ad vltimum vocant dialectici:ab euentu Ariſtoteles appellat quaſi aliqud ab alio veniat:a primo ad vltimum vero dici/tur. Quia medium extremorum naturam ſapit:ex iſto vti le, ex vtili honeſtum. Sequitur ergo nihil vtile poteſt eſſe. Quin idem ſit honeſtum. Efficitur:colligitur concludit. Concluſio enim eſt effectus ſyllogiſmi & perfectio: vel pro poſitionis approbatio: vt Seuerin⁹ ait. Q: qui parū, &c.

A primo Ad vlti/mum ab euentu

Quicquid.n.iuſtum ſit, id vtile ēt eſſe cēſent, Item q quod honeſtū ſit, id eſſe iuſtum. Ex quo efficit quicquid honeſtum ſit, id ſit vtile. Quod qui parum perſpiciunt, hi ſæpe verſutos hoīes & callidos admirātes, eorum malitiam ſapientiam iudicāt. Quorum error eripiend⁹ eſt, omniſq opinio ad eam ſpeciem traducenda eſt, vt honeſtis conſiliis iuſtiſq factis, nō fraude & malitia, ſe intelligant ea, quę velint conſequi poſſe.

Hoc inquit ita ſe habere. vt quicquid vtile eſt : idem hone/ſtum ſit indocti homines non percipiunt: & propterea de/cipiuntur rei enim non honeſtæ:, nomen honeſti tribuunt. Nam malitiam alicuius caliditatem & aſtutiam vel potius fraudem admirari ſapientiam vocant. Hoc accidere quotidie videmus: vt qui rem minus honeſtas callide egerit lau det ab imperita multitudi/ne & prudens appelletur:il/la enim nō initia rerum cau ſas & progreſſus contempla tur:ſed euentum dumtaxat, ſapientiam hoc loco pro prudentia accipimus, diſtingua/tur enim ab Ariſtotele. Q đ prudentia eſt habitus verus cum ratione qui in his agen/dis uerſatur quæ ſunt homi ni bona & mala. Et pruden:es finis eſt bene agere, impoſſi/bileq eſt prudentem eſſe quempiam, niſi ſit bonus. Aſtutia ſubeſt prudentiæ & eiuſmodi eſt vt ad ſubiectam intentionem agat: & quod intendit ad efectum perducat. Quod ſi rectum ſit illud ad quod intendimus laudabilis : ſi turpe dolus malus nominat. Sapientia eſt ſcientia & intelectus precioſiſſimorum natura: hæc circa eximia quædam & ad miranda: & difficilia ac diuina verſatur Cum prudentia circa humana verſetur & circa illa in quibus conſulatio lo/cum habet. Nam præcipuum & maximum munus pruden tis eſt, bene conſulere. Quamuis etiam artificibus. Sapien/tia tribui ſoleat qui excelentiſſimi ſunt. Velluti phidiam lapidarium ſapientem: & polycletum ſtatuariū appellamus. nihil aliud q̄ artis peritiam intelligendes de qua re iaꝫ multa & nō ſemel dicta. Falluntur itaq imperiti qui verſutos quoſdam & callidos homines, improba agentes ſapientes nominant. Ratio vero cur fallantur hæc eſt quam dicit Ouidius. Nam mala ſunt vicinia bonis errore ſub illo. Pro vitio virtus crimina ſæpe tulit. Aſtutia vtitur prudens iu/re bona eadem vtitur doloſus homo in re mala, & hoc mo/do quod malum eſt bonum videtur, ideo ſemper diligentiſ ſime res deſpicienda eſt. Admirantes:tanquam pruden/tes viros cum non ſint. Nam vocandi ſunt callidi: malitioſi ſubdoli. Quorum error &c.huiuſmodi inquit homines, q ita falluntur liberandi ſunt de errore:admouendique vt ho neſtis rationibus ad id pergant quod intendunt. Nam ſi ra/tio qua aliquid facere uis honeſta eſt, & id quod poſtea fa/cis honeſtum eſt ſi uero mala non poteſt quod efficitur bo/num eſſe. Comparare optas prædia pulcherima & fructuo ſiſſima:non tibi eorum dominus circumueniendus eſt: ſed iuſtum prætium perſoluendum eſt. Recte ergo conſulendum:recteq faciendum eſt : vt cogitatio ipſa : & actio ab ſit a ſcelere. Speciem, decorem, pulchritudinem, honeſta/tem. Vir. Neq enim ſpecie famaue mouentur. Honeſtis conſiliis &c. bono utitur ordine. Nam & Salluſtius ait, Antequā facias conſulto & ubi conſuleris mutare facto opus eſt. Non fraude:ſingula ſingulis opponūtur, fraus cōſilio: malitia vero factis

prudens

Dolus Malus ſapientia prudētia polycletus Statuarius Ouidius

ASCE.

℄ENIm pro quia ipſi philoſophi cenſent quicquid ſit iu/ſtum, id eſſe etiam utile: Quepro & item.i.ſimiliter id qđ ſit honeſtum eſſe etiam iuſtum. Ex quo.i.ex quo dicto conceſſo a philoſophis efficitur ideſt ſequitur infertur cum eſſe ctu (ne dum apparent) q ſup. quicquid ſit honeſtum : id ſit utile:quod.i.quam concluſionem quæ perſpiciunt, ideſt ui/dent parum:ideſt non ſatis clare. Hi:ideſt tales. Admiran/tes:ideſt imitatione & admiratione dignos:putantes ſæpe homines uerſutos:aſtutos, et callidos: iudicāt malitiam eorum:ideſt uerſutam calliditatem eſſe ſupple ſapientiam. Quorum errore eſt eripiendus:ideſt ex eorum pectorib⁹ euellendus. Que pro &, omni opinio eſt traducenda ad eā ſpeciem, ut intelligant ſe poſſe conſequi : ideſt obtinere ea, quæ uelint honeſtis conſilii & iuſtiis factis:non fraude:quæ in honeſta eſt, et malitia quæ iniuſta,

℄Quę

¶ Diuidit ea, quæ ad vitam degendam pertinent.

QVę ergo ad uitam hominum tuendam pertinent: partim ſunt inanimata, vt aurum: argentum, vt ea, quæ gignuntur è terra, & alia eiuſdem generis: partim aĩata, quæ habent ſuos impetus & rerũ appetitus. Eorum aũt alia rõnis expertia ſunt, alia rõne vtentia. expertes rõnis ſunt equi, boues, reliquę pecudes, apes, quarũ opere efficitur aliquid ad hoium vſum atq; vitã. Rõne aũt vtentium duo genera ponunť, vnum deorum, alterũ hominum. Deos placatos pietas efficiet & ſanctitas. Proxime aũt, & ſecundum deos, hoïes hominib᷑ maxime vtiles eſſe poſſunt. Earumq; iterum rerum, quæ noceant, & obſint, eadẽ diuiſio eſt. Sed quia deos nocere nõ putant, his exceptis, hoïes hominibus plurimum obeſſe vel prodeſſe arbitranť. Ea enim ipſa, quę inanimata diximus, pleraq; ſunt hominũ effecta operis, quæ nec haberemus, niſi manus & ars acceſſiſſent, nec his, ſine hominum adminiſtratione, vteremur:

PET. MAR. QVæ ergo ad vitam diſtinguit ea quæ humanę vitæ vtilia ſunt: vt oñdat, nihil eſſe vtilius hoi q̃ hoies ſibi officiis deuincere. Nihil.n.eſt qd hoi ꝓdeſſe poſſit ſine hoium opera. & hõ hoi ꝓdeſſe & obeſſe põt. ¶ Eiuſdem ge. ſimilia. ¶ Suos pro. qm̃ ſingula aiata proprios hñt impetus & appetitus. ¶ Eoꝝ alia facit ſubdiuiſionem. diuidit.n. ipſa aiata. ¶ Expertia rõnis: ſine rõne & intellectu: vt ſunt bruta. ¶ Rõne vtentia: vt hoies & Deus. ¶ Rõne aũt: diuidit, ea quæ rõne vtuntur: vt ſunt dii more gẽtilium loquor & homines. ¶ Deos palc. docet q̃ṁo Dii redduntur hoibus propitii. ¶ Pietas: reuerentia: quã Deo debemus patriæ, & parentibus. pietas vt volunt ſtoici eſt ſcia diuini cultus, & pietas eſt pluſq̃ offm̃: & iuſtitia aduerſus Deum. ideo dicit Lactãtius pietas eſt Dei parentis agnitio. ¶ Placatos: propitios nobis. ¶ Sanctitas morum integritas: q̃ hñe debemus ſi. Deum propitiũ habere cupimus. Vis Deos propitiari inquit Seneca. bonus eſto Sanctus. dr̃ incorrupt᷑ inde ſancte leges. Plato in Philebo ſic ait: vir iuſtus pius & probus Deo eſt amicos: & in Minoe dicit: Deus vehemẽter indignatur quoties quiſpiam hoiem illi ſimilem improbat aut probat diſſimilem, Deo aũt ſimilis eſt vir bon᷑. neq; lapides, ligna & aues atq; ſerpentes ſacros exiſtimes, hoies vero nequaq̃. Immo ſacratiſſimum oium eſt vir bonus profaniſſimum contra vir malus: & ſcribẽs de voto ſic ait. Neq; eiuſmodi eſt Dei natura vt dicatur muneribus vt improbus fœnerator animum inquit reſpicit Deus vtrum iuſtus ſanctuſq; ſit. prudentes. iuſtiq; ſunt inquit Plato qui ſciunt quæ erga Deum & homines agere atq; dicere decebat. ¶ Et ſm, poſt Deos qui placantur pietate & morum integritate ſm ſignificat enim iuxta ſiue prope, Virg. in geor. Et plena ſm flumina. ¶ Maxime: in primis. Earumq; iterum: ſimilis eſt diuiſio earum rerũ quæ noceant: & obſint: niſi quia dii non putantur alicui nocere: ſed aliquem puniunt: vt iuſtitia locũ habeat: ergo diis exceptis nihil ẽ magis homini obeſſe, quod poſſit q̃ homo. ¶ Non putant: phĩ & maxime ſtoici qui negabant deũ iraſci: immo volebant ſapientem non iraſci. & epicurei dicebant Dum humana non curare. Ea enim ipſa: ratio quare homines plurimum poſſunt obeſſe & prodeſſe hominibus: quoniam cætẽra omnia inanimata fere ſunt effecta hominum opera: quæ non haberemus, niſi fuiſſent opera humana. ¶ Pleraq;: maior pars eorum. ¶ Operis: laboribus & induſtria. ¶ Quæ inanimata: apta vitæ humanę degendæ. ¶ Ars: qua inſtrumenta fiunt apta vſui.

FRA. MAT. QVæ ergo &c. Tractaturus, de vtili Cice. quæ ad hominum cõmoda pertineant altius inquirit & hoium breuiter tangit originem quæ a Deo vt ſtoici dicebant & noſtrates eſſerunt phi hoium cã: ſunt generata. Ea vero aut inanimata ſunt in aurum argentum. aut animata. Et animatorum quidem alia ſunt rõnalia vt dii hoies: alia rõne carentia vt bruta oia quę impetu quodam ſibi naturalia ad id mouẽtur quod appetunt. ¶ Aurũ: argentũ Quę in terræ naſcuntur viſceribus. ¶ Ea quę gignũtur. &c. quę vitam habent vegetabilem vt plantæ herbæ. ¶ Partim animata &c. ſenſibilia intelligit animalia quę ſuos habent appetitus, ſuamq; inclinationem. magis enim ad hanc rẽ q̃ ad illã mouẽt. Reliquæ pecudes: ergo equus & bos pecudes vocãtur: ex quo intellgimus omnia quadrupedia pecudes dici. ¶ Quo efficitur aliquid: mel cæra. ¶ Duo genera: mortale & immortale. Deos placatos &c. qm̃ de hoium commodis loquiť. occurrebat fortaſſe. Quid Deos inter hoium cõmoda connumeras Cicero? Quia inquit placati, & propitii facti ſacris per pietatẽ & ſanctitatem plurimũ homini proſunt. Pietas vt ipſe diffinit Cic. lib. i. de natu. Deo. eſt iuſtitia aduerſus Deos. Quãdo homines id ideo exhibẽt quod debent: vt honorem. Sanctitas vero ſcientia eſt colendorum Deorum quæ docet. Quid exhibere debeamus. ergo ſanctitas inſtruit: pietas exequitur. ¶ Secundum: poſt. ¶ Earumq; item &c. Quę diuiſio inquit eſt eorum quæ proſunt: eadem eſt eorum quæ nocent: nihil enim ferme eſt quod proſit: quin idem obeſſe poſſit: vt pecuniæ quæ ſi illis vtaris. proſunt. Si abutaris nocent. ¶ Sed quia Deos &c. nõ nocent quidem Dei cuiquam ſua ſponte. Sed iraſcuntur, & puniunt ab hominibus laceſſiti, quod & ſtoici dicebant. Contra ſentientibus epicureis. Qui non curare mortalia Deos: nec honore precibus aſſerebant. Quod is verſibus Lucretius complexus eſt. Ipſa quidem per ſe diuum natura neceſſe eſt. Immortali æuo ſumma cum pace fruať remota a nr̃is curis ſeiunctaq; longe. Nam priuata dolore omni priuata periclis. Ipſa ſuis opibus pollens: nihil indigna nr̃is. Non bene pro meritis capitur tangitur ira. ¶ Ea.n. ipſa &c. probat hoies plurimum obeſſe poſſe, Qm̃ plurimum pñt prodeſſe. Cum ex his quę inanimata ſunt meliora faciãt q̃ natura ipſa fecerint: immo niſi hois accideret induſtria & manus, multa quę terra gignit: parũ ꝓdeſſent. Exẽpli cã lanæ niſi ab hoie ex coleretur modicus eſſet vſus: idem de lino & aliis multis dici põt.

Pietas

Sãctitas

Lucreti. de natura Dei.

ASCẼ. QVuæ ergo ad vitam. In hac parte diuidit auctor ea: quę pertinẽt ad vitam degendam. Ordo eſt. Ergo (eſt particula continuatiua: vel quia dicere conſtituimus de iis: quę ad vitam humanam vtilia ſunt) ea ſup. quę pertinent ad uitam hominum tuendam. i. protegendam ab egeſtate & incõmodo. ſ. ſunt partim. i. pro parte inanimata: idest vita carentia: vt aurum, argentum ea eoꝝ gignuntur e terra, & alia eiuſdem generis. i. ſimilia: & partim. i. pro parte aiata: aiata. ſ. ſenſitiua quę habent ſuos. i. proprios impetus & appetitus rerũ. Autẽ pro ſed eoꝝ. ſ. aiatorum alia ſunt expertia. i. nullam habentia partem rõnis, alia ſup. ſunt vtentia rõne expertes rõnis, vt ſunt equi: boues: & reliquæ pecudes idest humana effigie carentes: vt apes quarũ opere. i. auxilio. Aut legamus. quaꝝ opera. i. operatione efficitur aliquid ad vſum & vitam hominum. Aũt pro ſed, duo genera ponunt vtentium. i. eorum quæ vtuntur ratione vnũ Deorum alterum hoium. Pietas. i. religio & ſanctitas. ſ. vitę efficiet eos placatos ne. ſ. noceant. Autem pro ſed, hoies pñt eſſe maxime vtiles hoies proxime: & ſm Deos. i. ſecundo loco a Deis. Quę pro & eadem diuiſio eſt earum rerum quæ noceant & proſint. Sed quia ſup. quidam phi non putant. i. nõ arbitranť Deos nocere. i. q; dii noceant: arbitrantur hoies obeſſe plurimũ, vel prodeſſe hominibus his. ſ. diis exceptis. i. nihil loquẽdo de diis ſiue noceant ſiue non. Enim pro quia ea ipſa quę nos dicimus ĩanimata ſunt: pleraq;. idest fere oia effectę operis. i. p operas hoc eſt opationes hoium. Quæ. i. quas res nec. i. nõ ẽt haberemus: niſi manus. i. exercitium manuale: & ars. i. induſtria acceſſiſſent: idest abiectę eſſent: nec vteremur his. i. hmõi ſine adminiſtratiõe hominũ,

Vtilia inanimata. Vtilia animata Vtilia ratione vtentia

PET. MAR. ¶ Neq;.n.rõ quare his vti non poſſemus, ſine hoium admi niſtratione. ¶ Curatio, non potuiſſet exerceri medicina ſine hoiem. ¶ Frugum: fruges eſt quicquid ex fructu terre in ali/ moniã vertimus. ¶ Frugum: q̃tũ ad ea quæ percipiuntur ex terra. Fructus ſunt ẽt arbor. ¶ Iam ve. ponit ea quæ fieri nõ poſſent ſine hoie & eius opera. ¶ Exportatio: ad alias gen/ tes. ¶ Quib⁹ abun. hinc. enim mercatura & negociatio ha/ buit originẽ vt inquit Thu/ cydides & Ariſt. ab abundã tia rerũ aliquarũ, aliquarũq; indigãtia, quæ cũ alibi eẽnt exportabant ea qbus abun/ dabant, & faciebant pmuta tionem, adde & qd numm⁹ fuit inuentus cã pmutatiõis vt ingt Plato in li. de rep. & ut ſubiret vicem indigentię, qm oia metiẽ nũm⁹. Auctor eſt Ariſt. v. moralium fiebat apud antiquos pmutatio re rũ, & qui non indigebat ali/ qua re, vt illa pmutaret num mo ſibi eã cõparabat. ¶ Inue ctio, nã mercatores aduehũt ea quoq; vſu egemus, & ea ex portant quibus abũdamus. ¶ Muneribus: officiis inuehẽ di & exportandi, & pbat p inductionẽ talia nõ poſſe hoibus prodeſſe, niſi opera hois. ¶ Nec lapides exciderẽtur: ñ oia fuerunt excogitata & iuẽ/ ta ab hoibus Lydi primi aureũ argenteũq; nũmũ percuſſe runt auctore Herodoto li.i. Lapidicinas actore Plin. lib. vii. Cadmus inuenit Thebis, Archichophraſius in phœni/ cia. Thraſon inuenit muros, turres inuenere Cyclopes, vt vult Ariſto. vt Theophraſtus phœnices. Ferrum increta in/ uenere Idei dactili. Argẽtũ inuenit Erictonius Atheniẽſis Auri metalla & ɔflaturã Cadmus phenix ad pangeũ mon/ tẽ. Plumbũ excaſſite ride inſula primus aſportauit Midacri tus, fabricas ferream inuenere Cyclopes ſiglinas Chorebus Atheinẽſis ærariã fabricam Chalybes vt alii Cyclopes. Aes inuenit Cyniras rex in Cypro. Lucretius qui carmine phiã celebrauit. Dicit metalla fuiſſe inuenta combuſtis ſyluis cã venationis, vñ feruẽtibus venis ſcribit manaſſe aurum & li/ quefactũ & cætera metalla incõcauitates terræ. Manabat inquit vẽnis feruẽtibus in loca terræ. Concaua ɔueniens ar/ gẽti riuus & auri. In hoc quoq; diſſentio inquit Seneca ſa/ pientes fuiſſe, qui ferri metalla & æris inuenerunt: cũ incen/ dio ſylurum aduſta tellus in fumo venas iacentes liquefa ctas fudiſſet. Aeris itẽ & plũbi ad opionẽ hãc alludẽs Vir. in Geor. Dixit: Atq; auro plurima fluxit. Vt cũq; ſit opera hois effectũ eſt: vt taliũ rerũ habeamus vſum. Acu facere ve ſtes idei phryges inuenere: inde phrygiones appellati ſunt. auro intexere in eadem Aſia inuenit Attalus rex vñ nomen Attalicis. ¶ Ad ũſum no. ad extruẽdas domos & ad colum/ nas. ¶ Penitus ab. oculta in viſceribus terræ in q̃ hoies pe/ netrãt metalla effoſſuri. ¶ Vi: vehemẽtia. ¶ In ini. cũ in vnũ cœperũt ɔuenire & ædificare domos: & cũ creati ſũt hoies in initio. ¶ Poſteaq̃ in vnũ hoies cõuenere: qũo iſta potuiſ/ ſent hoium neceſſitati ſubuenire, ſine opa hois, nam ſi cadit domus nõ põt ſine opa hois refici reſtituiq;. ¶ Vi: impetu. ¶ Vita cõis: hoium ſocietas & cõitas. ¶ Deriuationes, ad ir/ rigãdos agros, vt ſint fertiliores: aut cũ flumina deducimus in riuos ad aliquẽ vſũ. ¶ Moles, ſaxa magna qbus portus in cludũt, ut obſtẽt fluctibus. Sic Virg. Quid memorẽ portus lucrinoq; addita claustra, Iulia q̃ põto lõge ſonat unda re fuſo, qm illic Iulius cæſar ingẽtes moles ſaxorum poſuit.

FRA. MAT. ¶ Neq;.n. &c. Exẽplis pbat quædã arte curari. ¶ Curatio uale. qd eſt medici & eius pcipue qui Chirurgus vocatꝗm manu curat. ¶ Nauigatio: hoc ad artes mœchanicas ſpe/ ctat. ¶ Iam ve. &c. de vtilitate artiũ loquitur Cice. quæ mœ chanicæ vocant. Sed nauigatione præcipue quæ non neceſ ſaria vt eſſe vſui hoium. Quod cũ aliis locis alia naſcant: ni ſi de loco in locũ trãsferant: ii indigeãt apud quos non na/ ſcuntur. ¶ Exportatio: ea.n. exportamus qbus abundamus: ea ɔuehimus quibus indigemus. ¶ His mu. exportandi & i/ uehẽdi: dandi alii & ab illis accipiẽdi. ¶ Eadẽ rõne. niſi. ſ. opera hois & labor adeſſet. ¶ Ad uſum no. ne. ad muniẽ das ciuitas & ad ædifican/ das domos. ¶ Tecta. ve. quæ & hois induſtria fiunt, & cũ forte collapſa fuerint reſar/ ciunt. Lateraris ac domum ɔſtituerũt primi Eurialus & Hiperbius fratres. Athenis antea ſpecus erãt pro domi/ bus. Traxius cœli filius lute um ædificium inuenit exem plo ſumptu ab hirundinũ ni dis, auctor Pli. ¶ Subuenirit: ſi cecidiſſent vt ea reſarcirẽ neceſſe eſſet: qd hoium ſit i/ duſtria: ¶ Vi tẽpe. quæ tanta interdum exorit vt firmiſſi/ mas ɔcutiat & ruere faciat: qd non multo tpe vidimus. ¶ Terræmotu. Qui totas vr bes interdum concutit & euertit. ¶ Venuſtate, quæ oia con ſumit vt quantũ æui mutare valet longeua uetuſtas. ¶ Cõis uita, ſocietas quæ hoiem hoi concilia: efficitq; ut homo ho minem iuue. ¶ Adde ductus aquaꝝ. Qui maxime utiles ci uitatib⁹ ſunt, in quibus eſt aquarum penuria quas per mea/ tus ſubterraneoa manu & opere factos ex longinquo ſæpe deducunt. Ancus Marcius primus aquam Martiam in ur/ bem ducere auſpicatus eſt, poſteaQ. Martius rex in prætu ra: rurſuſq; reſtituit M. Agrippa: oritur in ultimis mũtibus pelignorum tranſit marſos & fucinum lacum: mox in ſpecu merſa in Tyburtino ſeſe aperit: Virginem item aquam A/ grippa adduxit ab Octaui lapidis diuerticulo. Duo M. P. prænestina uia. Iuxta. eſt hercudaneus riuus: Quem refu/ giens Virginis nomen otinuit. Fuerunt & aliis complures aque ductus Romæ, de quibus oibus Iulius Frontinus ſcri pſit. ¶ Deriuationes flu. deſiccatiões & deductiones ab uno loco in alium. Agrippa Tyberim deriuauit: ante.n. per ue/ labrum currebat. Vnde uelabrum dictum q; uelis tranſirẽt. Hinc ait Hora. Seu curſum mutauit iniquum frugibus am amnis doctus iter melius. ¶ Irigationes. quæ fiunt dedu/ ctis a fluuio riuoli & plurimum fœcundãt agros. ¶ Moles oppo. flu. ne in regiones inundaret. Quales ſunt iuxta Ve/ netias. In quibus conſeruandis & reficiendis tm̃ quot annis Veneti conſumunt pecuniarũ, quales fuerunt moles. Qui/ bus C. Iulius Cæ. mare excluſit: quo ante immixtum erat lucrinio Lacui, de quibus ait Virg. Quid memorem portus lucrinoq; addita clauſtra. Atq; indignatum magnis ſtrido ribus æquor. Iulia q̃ põto longe ſonat unda refuſo. ¶ Por/ tus ma. qualis. ẽ Anconitan⁹. Qui corhones græce uocanẽ.

A q̃ mãto, cla prius a Q. rege deide a M. agrippa aqua virginea. Cothõ .i. portus manufa ctus.

neq; enim ualetudinis curatio, neq; nauigatio, neq; agricultura, neque frugum fructuumq; reliquorum perceptio, & cõſeruatio ſine opera hominum vlla eſ ſe potuiſſet iam vero, & earum rerum, quibus abunda remus exportatio, & earum quibus egeremus inue ctio certe nulla eſſet, niſi his muneribus homines ſuſ gerentur. Eademq; ratione nec lapides exciderentur a terra ad vſum noſtrum neceſſarii, nec ferrum, au rum, æs, argentum effoderentur penitus abdita, ſine hominum labore & manu. Tecta, uero, quibus & fri gorum uis pelleretur, & calorum moleſtiæ ſedaren tur, unde aut initio generi humano dari potuiſſent, aut poſtea ſubuenire: ſi aut ui tempeſtatis, aut terræ motu, aut uetuſtate cecidiſſent, niſi communis uita ab hominibus harum rerum auxilia petere didiciſ ſet? Adde ductus aquarum, deriuationes fluminum agrorũ irrigationes, moles oppoſitas fluctib⁹, portus manufactos, q̃ nõ ſine hoium ope habere poſſemus.

ASC. ¶ Enim pro quia: neq; ulla curatio ualetudinis. i. ſanitatis. Neq; nauigatio, neq; agricultura, neque perceptio frugũ ex agros. ſ. q̃s p & alioꝝ f. uctuũ: utpote ex arboribus: & neque ſup. ulla ɔſeruatio frugũ & fructuũ potuiſſet eſſe ſine opa i. operatione & amminiculatione hoium. Iam uero. i. inſu per exportatio eaꝝ rerũ. quibus abundaremus & inuectio earũ reꝝ quibus egeremus, nulla eſſet niſi hoies fugerent. His muneribus. i. obirent hæc miniſteria. Et eadem ratione nec lapides neceſſarii: ad vſum noſtrum exciderẽtur e terra nec ferrũ: aurũ, argentũ, exiſtẽtia abdita. i. abſcõdita: & ob ſtruſa, penitus. i. oĩno effoderentur terra ſine labore & ma nu hoium. Vero pro ſed, unde tecta domorũ. ſ. quibus &. i.

ſimul

ſimul vis frigorꝭ pelleref: & moleſtię caloꝝ cędentur.i.miti garent: potuiſſent aut dari initio.i.ab initio humano gene ri.i.aut ſubeuire. Poſtea.ſ.q̃ data erant, ſi ipſa.ſ.tecta ceci diſſent, vi.i.violentia: tēpeſtatis: aut terremotu aut vetuſta te niſi cōis vita didiciſſet petere ab hoibus auxilia harū re rū.q.d.a nullo, adde ad dictas vtilitates.ſ.q̃ hoi ab homine veniūt: doctus aquaꝝ q̃ ſiūt per canales aucubos: & deri uationes fluminū quibus in ter montes aliqñ via fcã eſt, aut potius deriuationes ex aliusi agro, vt ſit expoſitū: ſe.uiſ adde irrigatiōes agro rum molles.i.magnitudines aggeꝝ oppoſitas fluctibus: portus manu factos quæ.ſ. oīa nos non poſſemus habe re ſine opera hominum.

vt alii dñt Triptolemus. Sunt q Oſyrim malint, quo vebē Bellerophon primus excogitauit frenos, & ſtrata equorū Pel etronius pugnare ex equo Theſſali qui cētauri ſunt ap pellati. ¶ Quę nocēt, vt ſerpētes leões. ¶ Vſui: ſunt vt aues: lepores & q̃cqd ad eſcā venamur: Quæ bona ſunt meliora hois opera efficiunt. Quæ vero mala tollunt, feræ q̃ nocēt homini vt ſerpētes occidūt: q̃ ſunt ad vſuꝫ capiūtur vt le pores. Sunt qdã quæ pſunt & nocēt vt apri & vrſi. Vēa tiōe aūt opus ē ad eas feras capiēdas q̃ pſunt & eas occi dēdas q̃ nocēt. Vēatio i tria diuidit. Ferinā: Aucupiū: pi ſcatoriã: & q̃ꝗ iuis iſtis vti tur. Nā ferina rhetib⁹: pedi cis: laqueis: arcu, iaculo: ven bulo: & cęteris hmōi exerce tur. Aucupiū hiſdē ferme oī bus. Sꝫ ad h auibus vtiī vēa ticis vt accipitre: & falcone: piſcatoria rhetibus: vtiī ha mis, fuſcinis oē genus ciboꝝ ſapoꝝ: obſoniorū his tribus gnibus cōtinet. q̃ tãgit. Cic. cū dicit & quę vſui pñt eē ca piūt. ¶ Quid amemorē &c. de qbuſdã artibus mechani cis dicit de qbus ipſi cite di xerat: magnus aūt eſt artium numerus q̃ vitę. hoiumꝗ neceſ ſarię ſūt. ¶ Quid igitur &c. medicinã tãgit. ¶ Quæ eſſet

Venatio

Ex quibus omnibus, multiſq; aliis perſpicuum eſt, q fructus, quæq; vtilitates ex rebus his, quæ ſunt inani mæ, percipiantur, eas nos nullo modo ſine homi nū manu, atq; opera capere potuiſſe. Qui denique ex beſtiis fructus, aut quæ commoditas, niſi homi nes adiuuarent, percipi poſſet? nam & qui principes inueniendi fuerunt, quem ex quaq; bellua vſum ha bere poſſemus, homines certe fuerunt. Nec hoc tem pore ſine hominum opera, aut paſcere eas, aut do mare, aut tueri, aut tempeſtiuos fructus ex his cape re poſſemus. Ab denīq; & ea, quæ nocent, interfici untur, & quæ vſui poſſunt eſſe, capiuntur. Quid enu merem artium multitudinem, ſine quibus vita om nino nulla eſſe potuiſſet? quis, enim ægris ſubueniſ ſet, quę eſſet oblectatio valentium, qui victus, aut cul tus: niſi tam multę nobis artes miniſtrarentur: quib⁹ rebus exculta hominum vita tantum diſtat a victu & cultu beſtiarum. Vrbes vero ſine hominum coe tu non potuiſſent, nec ędificari, nec frequentari. Ex quo leges moreſq; cōſtituit, tū iuris æqua deſcriptio, certaq; viuendi diſciplina, p quas bñ beateq; uiuitur.

PET. MAR. ¶ Ex qbus oibus affert con cluſionē, q̃ ſequit ex ſupradi ctis nã inductio eſt cū ex plu ribus particularibus adducit vnū vniuerſale. patet igit ex ſingul ſupradictis nihil poſ ſe vitæ humanæ vtile eſſe ſi ne opa hois. ¶ Perſpicuū: cla rū & oſtēſū per inductionē. ¶ Qui denīq de beſtiis: dixit hactenus de inanimatis, quo rū nullus eſt vſus ſine opera hois, nunc aget de reb⁹ aia tis oñdēs ipſas ēt non pdeſſe humanæ vitæ ſine hoibus.

¶ Principes: primi & auctores qui inuenerūt quem fructū ex quaq; belua capere poſſet genus humanū. ¶ Tēpeſtiuos: eū tpe cōgruo. ¶ Vſui, afferre aliquē vtilitatem hoibus. ¶ Quid enumerē: nūc de artibus loquit: ſine qbus viui non poſſet. & pbat hoc dicēs: qd. n. ægritudini mederet nã artes inuentæ ſunt, vt nām adiuuarent. ¶ Aegritudini, ægrotatiōi. ¶ Quę oblectatio: qd oblectaret ipſos qui bōa valetudinē fruunt ſi artes non cōparaſſent tot gña oblectamentoꝝ & delitia rum. ¶ Victus: quātū ad cibū. ¶ Aut cultus, quo ad alios cor poris ornatus. ¶ Miniſtrarent: ab hoibus exculta: ornata & formata ad dignitatē hoie dignā. nam artes effecerunt vt a cultu & victu beſtiarū deſiſteremus. ¶ Tm deſtitit: remouit ſe vſq; adeo. nã niſi eſſent artes in victu beſtias imitaremur & incultu corporis. vt nati eſſemus, queādmodum beſtiæ nudi viueremus. ¶ Vrbes dicuūt: qm arat ro deſignabantur ab vrbo. nã vrbū, vt eſt in libris digeſtorū de verboꝝ ſigni ficatione: dī aratri cur natura: & vrbare eſt aratro diffinire: oppidū dī ab ope q eius rei cã mœnia cōſtituta ſunt. ¶ Si ne coetu: cōuentu: coetus dī a coeundo. ¶ Frequētari, a mul titudine habitari. vrbes frequens dī quæ habet frequentiam ciuiū: & q̃ eſt populoſa. ¶ Ex quo: pp hoc q̃ vrbes ęditæ & coetu hoium ſunt frequentatæ. ¶ Latæ ſunt leges, & mores ciuitatū & ius equū. ¶ Mores cōſuetudines ad bene viuen dū: & inſtituta. ¶ Aequa deſcriptio iuris: ſcriptū ē ius equū tribuens vnicuiq; qd ſuū eſt. haec deſcriptio inuenta eſt ad coetus hoium ſeruandos. dixi ſupra eſſe ius ſcriptū: & nō ſcriptum: & vñ vtrūq; originē habuerit. certa diffinita: fir ma ſtabilis vera, & indubitata diſciplina: modus & regula uiuēdi in ciuitate. ¶ Per quas, leges: mores: diſciplinam. ¶ Be ne, ſine vitio. ¶ Et beate, ſine cupiditate rerū alienarum bea te qs viuit qui eſt cōtentus re quã habes. bene viuit qui va cat vitiis, vtrunq; præſtant mores & leges.

FRA. MAT. ¶ E X qbus oibus multiſq; aliis pſpicuū ē. ¶ Qui fru. &c. colligit vtilitatem q̃ ex rebus inaiatis percipit, quæ tñ nihil prodeſſent niſi hois labor & induſtria accederet. ¶ Ex be. fru. Ex bobus equis niſi domarent ab hominibus. ¶ Hoies fuerunt &c. boue & aratrū Bithiges, Athenienſis inuenit:

oble. &c. niſi eſſent artes ludorū qbus hois oblectarentur theatricæ: & ſpectatorię. Quibus aius defatigatus reficit. ¶ Quis vi niſi agricultura q̃ victum ſubminiſtrat venatio. ¶ Cultus: tãgit lanificiū: ars: texēdi: ſuendi: torqndi exercet manu aut pectine: chilindro: fuſo: radio: colo & cæteris hmōi. In materia lanæ lini: ſeriei: piloꝝ ad vſum veſtimēto rū & opimētoꝝ q̃ ptinēt ad cultū nēm vel ad aliqd opiēdū ornādū q. ¶ Vrbes ve. ad tectonicã ſpectãt q ars eſt ædificã di. ¶ Ex quo le. niſi ars fuiſſet tectōica nūq̃ ædificatæ dom⁹ & ciuitates fuiſſent: & niſi in vna mœnia hoies ꝯueniſſent: ne leges qdem excogitatæ eſſent. Leges. n. vtilitatis cã latæ ſunt, vt hūana ſocietas ꝯſeruaret: ſi æqbile ius eēt: & ſi ſuū cuiq; tribueref: recteq; dixit. Solō duabus rebus rep. ꝯtine ri pœna & pmio. Quibus ſublatis humana ſocietas interi ret. Sunt aūt leges ſcriptę: mos in ꝯſuetudine nō in ſcripto poſitus. Nã vt Vulpianus ait. Inueterata cōſuetudo p lege nō īmerito cuſtodit: & hoc eſt ius qd dī moribus ꝯſtitutū. Ius ¶ Iuris æqua de. differt ius a lege: qm iura vt Vulpianus ait Lex nō in ſingulas pſonas. Sed gñaliter cōſtituunt, cū lex pticu laris pleraq; ſit. ¶ Certaq; &c. expoſitio eſt eius qd pceſſit. Quid. n. aliud ius eſt q̃ certa viuendi diſciplina & regula. ¶ E X qbus oib⁹ & multis aliis ē pſpicuū. i. euidēs nos nul lo mō potuiſſe cape. i. pcipere ſine manu & opa hoium ſup. eos fruct⁹: q fruct⁹ pcipiunt ex his rebus q̃ ſunt inaiatæ, & eas ſup. vtilitates q̃ vtilitates pcipiūt ex his reb⁹ q̃ ſunt inaia tæ. Deniq;. i. finaliter vt uno verbo dicã, q̃ qlitas fructus. aut q̃ ꝯmoditas poſſet pcipi ex beſtiis niſi hoies adiuuarent q.d. null⁹ & nulla. Nã p qa & hi ſup. q fuerūt pricipes. i. pri mi auctores inueniēdi. i. inueſtigādi, quē vſū. i. quã vtilitatem poſſem⁹ hr̃e ex quaq; bellua. i. beſtia fuerūt certe hoies. Nec poſſem⁹ hoc tpe quo. ſ. inuētū eſt qs vſus ex belluis ſit ſine opa hoium. aut paſcere eas. aut domare, aut tuerim, aut capere fruct⁹ tēpeſtiuos ex his. Quę p & . &. i. pariter ea quę nocēt īterficiunt ab eiſdē. ſ. hoibus. &. i. pariter. ea. ſ. aialia q poſſūt eſſe. Vſui. i. vtilitati capiunt q. d. i. ad quid enume rem multitudinē artiū: ſine qbus vita nulla oīno eē potuiſ ſet, q. d. ideſt fruſtra faciā cū notū ſit. Enim p quia: quid ſub

ASCẽ.

ueniſſet ægritudini quę oblectatio valentiũ.i.ſanorũ eſſet, q victus, aut cultus ſup.eēt, niſi tam multæ artes miniſtrarent.q.d.nihil, & nulla aut nullus, qbus reb⁹ vita hominũ exculta deſtitit tm̃ a victu & cultu beſtiarũ. Vero ꝓ ſed vrbes nõ potuiſſent: nec ędificari, nec frequẽtari ſine cœtu.i. ꝯuẽtione, & ꝯgregatiõe hoium. Ex quo.i.cœtu hoium, vel ex quo.ſ.poſtq̃ re.ſ.vrbiũ ædificationẽ & frequẽtationẽ. leges ſup ſũt ꝯſtitutæ & mores ſũt ꝯſtitutiſtũ.i. inſup eq̃ deſcriptio iuris ẽ ſup.conſtituta & certa diſciplina viuẽdi: q quas.i. leges deſcriptione iuris & diſciplinã viuendi viuitur bene & beate.

eximie a Socratico Xenophonte.eo.n. vſus eſt familiariſſime. Alexãder: filius Philippi regis Macedonũ: q tota fere Aſia ſubacta Babylone deceſſit. Res tantas: tam claras & inclyti nois. Vtit̃ teſtibus, hoc erat ꝓuerbiũ, quo vtebant̃ in foro iudiciali vbi teſtes ꝓducunt̃: inde transfert̃ ad alia, Plato ad dionẽ ſic ſcripſit memento neceſſariam eſſe ad res agẽdas hoium beneuolẽtiã: auſteritas vero ſolitudinem amicorum parit.

quas res & manſuetudo animorum conſecuta, & uerecundia eſt: effectumq́;, ut eſſet uita munitior, atq́; ut dando & accipiendo, permutandiſq́; facultatibus & commodis, nulla re egeremus, longiores hoc loco ſumus, q̃ neceſſe eſt. Quis enim eſt, cui non perſpicua ſint illa, quę pluribus uerbis a Panetio commemorantur, hominem neq́; ducem bello, nec principem domi magnas res & ſalutares ſine hominũ ſtudiis gerere potuiſſe? Commemoratur ab eo Themiſtocles, Pericles, Cyrus, Ageſilaus, Alexander, quos negat ſine adiumentis hoium tantas res efficere potuiſſe. Vtitur in re non dubia teſtibus nõ neceſſariis.

PET. MAR. ℂQuas res: leges: mores iuris deſcriptione: & diſciplinã viuẽdi. Mãſuetudo: qm̃ hoies timẽtes legẽ, & ius ſiũt mãſueti deponẽtes feritatẽ & igeniũ agreſtę. Cõſecuta: ſubſecuta. Verecundia, hoc refert̃ ad certã diſciplinã.i. optimũ viuẽdi modũ in re pu.cũ pudore: q obſtat ciui ne aliqd faciat cõtra diſciplinã & inſtituta ciuitatis. Leges faciũt hois mitiores. Niſi.n. leges timerent̃ hoies inteſtinis ſeditionibus inuicẽ ſe trucidarent. Munitior: tutior: ſecurior. Leges.n. ſũt fundamẽta ciuitatũ & generis humani ꝑſidium & regimẽ quibus hoies aſtricti abſtinẽt iniuria. Dãdo & accipiendo.i. bñficiis vltro citroq́; collatis. Res ẽt permutabantur apud antiquos. Facultatibus: rebus. Cõmodis: vtilitatibus. Lõgiores: nimis prolixi in hac parte: qm̃ hoc clarũ eſt nihil ꝓdeſſe hoi ſine hois opera. Quis eſt.n. rõ quare ꝓlixa nimis de re quę in promptu eſt oro ſit ſuſcepta. Perſpicua, clara & manifeſta. Cõmemorant̃: in officiis cũ de hac parte loquit̃. Principem domi, in ciuitate. Magnas res, claras & glorioſas et hoc pertinet ad ducẽ belli. Salutares: vtiles reipu. & hoc ꝑtinet ad principẽ.i. optimatẽ et primũ inter ciues: q libertati cõi ſtudet & cõſulit: qꝛ tñ ſine opera hoium facere non põt. Sine ſtudiis: beneuolẽtia & volũtate hoium ſtudium eſt plus q̃ voluntas ſiue vehemẽs voluntas. Temiſtocles & Pericles, atheniẽſes fuerũt. Themiſtocles clarus impator & pericles domi militiæq́;. Cyrus auctore Xenophonte nat⁹ eſt ex parte Cambiſe rege Perſarum & matre Mãdane filia Aſtyagis regis Mœdorũ. Fuit igitur Cyrus rex Perſaꝝ. ad quos regnũ Mœdoꝝ trãſtulit: q ãnis.ccc. regnauerãt. Crœſum regẽ ditiſſimũ Babylonis opẽ ferentẽ cœpit. Aliaq́; & Oriẽte ſubactis Scythas bello tentauit. vbi captus a regina Scythaꝝ: quę Thomyris dicebat̃: occiſus ẽ cũ regnaſſet.xxx. annis, cuius ſepulchro tale inſcriptũ fuit epigrãma auctore Plutarco in vita Alexandri magni. Quiſq́; es mortaliũ: & vndecũq́; aduenis: aduenturũ.n. te ſcio, Cyrus ſum q ipſis imperiũ quæſiui: hoc igit̃ humi paululũ quo meum corpus obtegit̃ mihi ne iuideas. Imperiũ terminauit Cyro ad oriẽtẽ rubrũ mare. ad ſeptẽtriones pontus Euxinus. ad occidẽtem Cyprus & Aegyptus. ad meridiũ ęthiopia. Agelaus lacedęmonius Archidami filius poſt mortem Agidis fratris ſui rex conſtitutus eſt pp eximiã eius virtutem. inde aſiam contra Arthaxerxẽ regẽ Parſarũ ꝑfectus eſt. & Tiſaphernem quintũ inter ꝑfectos regis principatũ tenebat uicit. idẽ cũ ipſum regẽ adoriri decreuiſſet. a lacedæmoniis reuocatus eſt q Athenienſibus & Boetiis bellũ indixerãt. Rediẽs ergo Athenienſes & Boetios magno prelio vicit. Breui ſtatura corporis Ageſilaus fuit & altero pede claudus ſed aĩ virtute ꝑditus. deceſſit rediẽs ex ægypto in portu q Menelai vocabat̃. Inter cyrenas & ægyptũ ſed corpus eius ſpartam relatũ eſt. Ageſilaus auctore Plutarcho in oculis oium verſari gloriabatur. putãs videlicet obſcœnis actiõibus tenebras conuenire. honeſtæ aũt vitæ luce maiore eſſe ornamento. Laudatus eſt Ageſilaus cũ a cæteris ſcriptoribus tũ

FRA MAT. ℂQuas res &c. ex eo qđ in eandẽ ciuitatẽ conuenerunt hoies: & vna uiuere cœperũt vtiq́; eiſdem legibus factũ eſt vt manſuefacti ſint cum prius feri eſſent & agreſtes ſeorſum uiuentes & in ꝑmiſcuos vt beluæ ruerent concubit⁹ a qua turpitudine verecundia ſunt retracti. Cum in turba hoium fuerunt. Vnde etiã matrimonii leges natæ ſũt. Vita mu. tutior defenſa ſocietate & legibus. Nam antea qui plus viribus valebat: is pro arbitrio oia faciebat: poſtea lenitis ſocietate animus vita munitior cœpit eſſe. Vt dando: ex manſuetudine illa ſecutum eſt: vt hoies mutuo ſibi inſeruient: dando ea qbus alii indigerent: & rurſus ab illis accipiendo quibus indigeremus quare hoium inter ipſos maxime ſocietas deuincitur. Mutandiſq́; fa. vt ille mihi vinũ quo ego: ego ei triticũ tradam. Vetuſtiſſimũ emptionis & vẽditionis genus permutatio fuit. Et qm̃ accidebat vt aliqs aut nulla re idigeret: aut nõ illa q̃ alius abũdaret: nõ ſemp fieri poterat ꝑmutatio. Et ppea veluti ad ſubſidiũ cõmutandarũ rerum nũmus percuſſus eſt: vt ait Ariſto. & ob hoc nũmus vocat⁹ eſt qꝛ a nã: ſed a lege q̃ νομος dr̃ introductus. Lõgiores: ſed qđ inqt facio qđ in alio rep̃hendo: vt in Panetio: q longus nimiũ fuit in re p ſe clara & ꝑſpicua. Panetius occaſionẽ nactus carpit. Decum bello: hoc ad artẽ militarem ſpectat: dux ſine militibus eſſe non põt. Principẽ domi: hoc ad politicam pertinet. Themiſtocles: qui fuit Neocli filius Atheniẽſis multa & p̃clara geſſit: & Atheniẽſes ab incurſu barbaroꝝ liberauit. Pericles: q & ipſe Athenienſis pãtria ab ĩpetu lacedęmoniorũ ſeruauit. Cyrus: q mœdorũ rex fuit a Tomiri regina Scythaꝝ ẽ occiſus: de quo multa Iuſtinus in epitom trogi. Ageſilaus. Hic Lacedęmonius fuit præcipue a Xenophõte laudatus: multę.n. et mirabiles eius fuere virtutes: rẽp. nõ mõ tutatus eſt: ſed auxit multa bella geſſit. A Ptolemęo in Aegyptũ accitus eſt. Alexander quos ne. ſi. ad ho. tã. res ef. po. Qui totum domuit Aſiã, & cognominatus eſt magnus. Vtitur in re non du. teſtibus non neceſſariis. Si res dubia non eſt, quid teſtibus vti neceſſe eſt.

ASCE. ℂQuas res: &.i. pariter mãſuetudo oium eſt ꝯſecuta.i. ſtatim poſt, et q̃ſi ſimul ſecuta eſt.i. et.i. pariter verecũdia, qꝛ ꝓ et effectũ.i. ꝓuentum eſt ad hoc. Vt vita.ſ. noſtra eēt munitior.i. tutior. Atq́; vt nulla.i. nõ vlla nõ egerem⁹ vullare dãdo et accipiẽdo.i. ꝑmutua cõmertia et facultatibus et commodis ꝑmutãdis.i. cõmutationẽ et mutuã collocationẽ facultatũ et cõmodorũ. Nos ſumus hoc loco (q.ſ. manifeſtus eſt) longiores q̃ neceſſe eſt. Enim ꝓ quiſq́; eſt cui illa q̃ cõmemorant̃ a Panetio pħo ſtoico: q̃ plurib⁹ verbis nõ ſint ꝑſpicua.i. clara, et euidẽtia videlicet neminẽ: neq́; ducẽ potuiſſe geret ſine ſtudiis hoium res magnas et ſalutares, bello.i. in bello, neq́; principẽ.i. primũ patrẽ domi.i. in ciuitate ſua q.d. nullus. Themiſtocles dux ille athenienſiũ cõmemorat̃ i. oñdit̃ nõ potuiſſe geret̃ q̃ geſſit ſine ſtudiis hoium. Et Pericles alius dux atheniẽſiũ: et cyrus rex ille perſarũ, et Ageſilaus lacedemõioꝝ ille rex: et Alex. Ma.ſ. macedonũ rex cõmemorat̃ ab eo. quos oẽs.ſ. negat potuiſſe efficere tãtas res q̃s.ſ. effecerũt ſine adiumẽtis.i. adiutoriis hoium: et ita ipſe Pane. vtit̃ i re ñ dubia.i. mãifeſta teſtib⁹ ñ neceſſ.i. ſupfluis.

ℂConſpirationes

Atq; vt magnas vtilitates adipiſcimur conſpiratione hominum, atq; conſenſu, ſic nulla tam deteſtabilis peſtis eſt, quæ non homini ab homine naſcatur. Eſt Dicearchi liber de interitu hominum, peripatetici magni, & copioſi, qui collectis cæteris cauſis eluuionis, peſtilentiæ, vaſtitatis, belluarum etiam repentinæ multitudinis, quarum impetu docet quædam genera hominum eſſe conſumpta: Deinde comparat quanto plures deleti ſunt homines hominū impetu, ideſt bellis, aut ſeditionibus, q̄ omni reliqua calamitate. Cum igitur hic locus nihil habeat dubitationis, quin homines plurimum hominibus, & proſint, & obſint, proprium hoc ſtatuo eſſe virtutis conciliare ſibi animos hominum; & ad vſus ſuos adiungere. Itaq; quę in rebus inanimis, quęq; in vſu & tractatiōe beluarū fiūt vtiliter ad hominum vitā, artibus ea tribuunt' opoſis. Hoſum aūt ſtudia ad amplificationem noſtrarum rerum prompta & parata, virorum præſtantium ſapientia, & virtute excitantur.

PET. MAR. CON ſpiratione ɔcordia & vnanimitate. cōiuratio eſt ſp in pnicie alterius. ɔſpiratio eſt hoium ɔſenſus. Magnas vtil. dignitates cōmoda opus. Nulla pe. calamitas & incōmodū. Eſt Dic. dicearchus ſiculus ex Meſſana vrbe Ariſt. auditur clarus in phiaq multa ſcripſit: & iter alia librū de iteritu hoium: in quo hęc collegit q̄ ſcribit Ci. Eſt li. extat adhuc igt Ci. i quo agit de iteritu hoium & cauſis qbus itereāt, et tpe quo iterierāt. Magni: clari & alti nois i phia peripatetica. Cęteris cauſis: qbus hois interierāt. Eluuiōis, eluuio vt noni. interpretat ē corruptus & morbid⁹ tract⁹. Alluuio, vt igt Iuſti. eſt lateris incremētum. Vaſtitatis: cum aliq̄ lues & cœli intēperies oia deuaſtat vaſtitas dr eximanitio: & deſolatio. Accius dixit. Hāc vrbē ferro vaſtā dabit. Beluarū repētinæ multitudinis, q̄ aliq i loca vaſtarūt. Plini. ex auctoritate Varronis ſcri. li. viii. oppidū i Hiſpāia ſuffoſſum a cuniculis: i a Talpis, in Theſſalia: a ranis ciuitatē in Galli pulſam eēa locuſtis in Affrica. Amydas in cāpania deletas fuiſſe a ſerpētib⁹. Et Stra. ſcrib. apud balleares inſulas domos ſubrutas fuiſſe cuniculis ſubterraneis: & arbores: incolaſq; tandē fuiſſe coactos implorare opē romanoꝝ ɔtra cuniculos. Hic locus: hæc pſq̄ dī hoiem multum prodeſſe nocere hoibus. Sta tuo: iudicio: & pcerto affirmo i primis hoc ad virtutē pertinere: vt ois hoium ſibi deuinciat: & officiis demereatur amātes ſui. Ad vſus ſuos: ad ſua cōmoda augēda: & opes & dietelas. Itaq; q̄ in rebus inaīatis alia inquit Cice. q̄ vtilia ſunt vitæ hūanę ex iaīatis & vſu beluarū attribuenda ſunt artibus. Deuinciri aūt & demereri hoium volūtates ad cōmoda augēda & dignitatē prudētis hois eſt: & vere ſapiē tiſq; hoie inſ to nobiliſſimo ſcit vti ad ſuas opes augendas tuēdaſq;. Inaīs: inaīatis: de qbus dixit. Vſu beluarū: qm ars reddit nobis beluas cicures: & aptas vſui humano & tractari pnt. vt eq domiti: boues apti ad arandū & alia huius gnīs. Ad hoium vi. degendā iuuandāq; tribuunt. Artibus oper. circa ppriū opus laborioſis & materiē quā tractat ſuis formulis vt ſunt artes opificū: domitores beluarū vt ſint ad vſum hoium & vtilitatē. Hoium ſtu. volūtates ad dignitatē hois augendā & opes. Amplificationem: augmentū noſtre dignitatis & cōmodi. Excitant: cōmouentur & alliciunt, vt velint auctas eſſe opes & dignitatem viri ſapientia pſtantis & virtute: qm virtus ſtudia hoium ad ſe allicit: & hoc virtutis eſt proprium munuſq; eſt: impellimur vt eos quos nunq̄ vidimus diligamus.

FRA. MAT. Cōſpiratio i quo differat a cōiuratō. Atq; vt ma. vti. adipi. Cætera iduſtria & labore hoium vt ſupra oñſum eſt meliora fiunt. Hoies vero q hoibus nocēt meliores fieri pnt igenuis artibus & liberalib⁹. Cū itaq; eiuſmodi ſint hoies: inquit: vt mali plurimum nocere: boni ſi fuerint pdeſſe plurimū poſſint: dāda ope eſt, vt hoies hoibus q̄tū fieri poterit ɔciliemus. Et ſicut p hoies inaiata meliora reddunt, ita p phiā. i. ſtudiū ſapiæ hoies meliores efficiunt. Cōſpiratiōe ho. atq; cōſ. ſic nulla tā deteſtabilis peſtis eſt q̄ nō hoi ab hoie naſcat. Cōſenſus eſt cōſpiratio bonoꝝ vel maloꝝ ɔſenſu. Ci. in orōne p ligario fratrum dixit ɔſpirationē. Cōiuratio ſemp i malā ptē ſumit. Dicearchi liber de inter. pipat. Hic phs fuit peripateticus nobilis & pſtans. Qui nullum aīū eſſe aiuz dixit. Magni: ſcie. Copioſi: eloquētia. Eluuionis: inūdatiōis & diluuii. Eluuio ppterea dī cū terra ois obruit vel vallis ab eluēdo: q̄s cōſtat nonullas ciuitates demerſas eē. Peſtilentiæ: q̄ toteq; ſæpe ciuitates abſumunt: vt Thebę. Vaſtitatis: q̄ accidit incēdio aut tēpeſtate aut bello. Nā Lucanus ait. At nūc ſeruitutis &c. Beluaꝝ ēt &c. vt muriū vel ſerpētū qbus icūbētibus derelictas & vacuas redditas legimus regiōes. Euſebius lib. de tpibus tātā ait aliqū locuſtaꝝ multitudinē fuiſſe: vt hora vna fertiliſſimos agros vaſtaret: ętate parētū nroꝝ tanta vis muriū fuit in appulia vt oia abſumerent ai agris. Cōpat iteritū qd ab his rebus pfectū ē: Cū exitio qd hoibus p hoies prouenerit. Bellis, icipiam⁹ ab vrbe roma, iueniemus bellis Rōanorū iſinitos hoies eē deletos vix poſſet explicari q̄ multi in bellis q̄ geſta ſunt aduerſus natiōib⁹ & regibus iā perierint. Seditiōibus: inteſtinis ciuitatū diſcordiis qb⁹ ſępe ciuitates euacuant. Magnæ & multę reſp. vt Athenę. Lacedęmō: thebę bellis & ſeditionibus deletæ ſunt. Cum igit ſumis ad id deſcēdit qd itēdit, vt de vtili loquat. Et cū igt maxia vtilitas hoi ab hoie pficiſcat et ɔtra damna plurima & gratuiſſima: dāda opa ē, vt hoiem ad bñfaciēdū nō ad nocēdū iſtituam⁹: qd ñ mechanicis artib⁹ fieri poterit: ſed liberalib⁹. Propriū v. Hoc ē ſolā iudico virtutē eē p q̄ hō iſtrui poſſit vt hoi pſit optio aūt ordie vtit Ci. Nā cū oñderit qb⁹ ex reb⁹ cōmoda hēant. Nūc doceat q̄ ſint ea p q̄ illa poſſim⁹ ɔſeq: poſtremo qūo ɔſeruare poſſimus apiet. Itaq; q̄ & c. Ergo ingt a rebus iaiatis q̄ puenit vtilitas ea p hoium artes hr q̄ opoſę & mechanicę vocāt. Nā his artib⁹ mediātib⁹ vtilia ſūt inaiata: vt p tectonicā hēm⁹ ędificia, p ſutoriā calceos. Sed vtilitas q̄ puenit ab hoibus: nō niſi p ipſos hoies hri pōt. Qui ſapiētes ſint. Inaīatis: vt i arte tectonica q̄ vtit ſignis cementis latere calce ſabulo & cęteris. Tractatiōe bel. Hoc dicit pp agriculturā q̄ docet domare equos & tauros. Operoſis mechanicis i ſq̄ manu exercent: parū aūt ad aīū ptinet. Sapia & vir. Virtus ex ſapia naſcit eāq; ſequit. Eſt aūt ſapiētia ſcia: & intellect⁹ pcioſiſſimoꝝ nā: ſcia in rhetoricā diuidit & practicā. Theorica in veri iueſtigatiōe verſat. Practica i actiōe: illa phiſicā attingit & metaphyſicā. hæc agit in politica & œconomica & ip his q̄ moralis phia pręcepit.

Propriū hois ē hoīem mi prodeſſe

Virtus
Sapiētia
Scientia
Theorica
Practica

ASCĒ. Atq; vt. i. quēadmodū adipiſcimur. i. acgrimus magnas vtilitates: Cōſpiratiōe: atq; ɔſenſu hoium: ſic nulla peſtis ē tā deteſtabilis. i. nulla iniuria aut ɔtumelia tā fœda q̄ ñ naſcat. i. oriat hoi ab hoie. Liber dic. illi⁹ phi magni & copioſi pipatetici eſt. i. extat de iteritu hoium: qui. ſ. liber collectis cęteris cauſis. ſ. eluuiōis. ſ. corrupti tract⁹ ſeu regiōis peſtilētiæ: vaſtitatis. i. deuaſtatiōis terraꝝ mltitudis ēt repētię belluaꝝ: quorū oium ipetu docet q̄dā gña hoiz eē ɔſūpta: deinde cōpat q̄to ples hoies deleti ſūt ipetu. i. ex iuaſiōe hoium. i. bellis ſup. bellicis cū hoſtib⁹ aut ſeditiōib⁹. i. iteſtis: & domeſticis factiōibus ac ciuilib⁹ bellis: q̄ oi reliq̄ calamitate. i. deſtructōe: ſicut calamitas ē culmoꝝ ſeu clamoꝝ ſegetū: vz ex fulmis ipetu pſternatio. Igit cū h loc⁹. ſ. pñs diſputatio: nihil hēat dubitatō: iagn hoies & pſint: & obſint plz hoib⁹ Ego ſtatuo ppriū eē virtutis hoc. ſ. ɔſiliare ſibi aios hoium & adiūgere ad ſuos vſus. Itaq;. i. & ita ea ſup, q̄ fiūt vtiliter ad vitā hoium in reb⁹ inaīs. i. inais, q̄ p & ea q̄ fiūt vtiliter in vſu: & in tractiōe beluaꝝ. tribuunt, i. cōferuntur nobis actibus opoſis. i. p artificioſa operationes. Autē p ſed ſtudia hoium prōpta & parata ad amplificatiōē nraꝝ rerū, excitant ſapientia & virtute præſtantium virorum

& enim virtus omnis in tribus rebus fere vertitur: quarum una eſt in proſpiciendo quid in quaq; re uerum ſincerumq; ſit; quid conſentaneum cuiq;, quid conſequens, ex quo queq; gignantur, quae cuiusque rei ſit cauſa: alterum cohibere, motus animi turbatos, quos greci pathe nominant, appetitionesq;, quas illi hormas, obedičtes efficere rōni. Tertiū his, qb⁹ cū cōgregamur, vti moderate & ſcienter, quorū ſtudiis ea, quę natura deſiderat, expleta cumulataq; hēam⁹. Per eos deniq;, ſi qd īportet nobis incōmodi, ppulſemus, vlciſcamurq; eos, qui nocere nobis conati ſūt, tātaq; poena afficiam⁹, quātū ęqtas hūanitaſq; patiť.

PETRUS MAR. ¶ Et enim virtus, ponit tres uirtutis ꝓprietates. Prima eſt vt hō q habitū virtutis aut hēt, aut mediis officiis ꝯſeqvūtur res & cās rerū cōtēpleť: & ea q cā eſt q̄q; res, & qd cuiq; accōmodeť, & qd ańcedēti ſit ꝯn̄s qd repugnet, & verū videť in oibus rebus & ſic diceť prudēs ſapiēſq;: qa in oi re qd ſit ueri uidet, & qd ſequēdū fugiēdūue ſit. Scda cohibere affectus, & appetitum ita diſponere, vt ratiōi pareat: & vti mō in oi re & ſic erit tēpans moderatus & ſibi ꝯſtās. Tertia verſari in hoium ſocietate cū moderatiōe & prudētia vt eorū ſtudia nob promta reddam⁹, vt ipſis vti poſſim⁹ ad dignitatē nrām augēdā ppulſādaq;: ſi q̄ iferť iniuria: b in pmis ſūt virtutes munera. ¶ Et.n.certe profecto. ¶ Fere vertitur, verſatur circa tria fet dicit, qm̄ & circa alia q̄ alia verſari pōt: ſed maiora uirtutis munera circa haec verſanť. ¶ Quarū re. circa q̄ virtus moralis verſať. ¶ Proſpiciendo, cognoſcēdo, dignoſcendoq; verbū in oi re. ¶ Sincerū: ſine fraude. ¶ Quid ꝯ.: qd cuiq; cōueniat decorumq; ſit. ¶ Quid ꝯn̄s: qd ſequať ex aliq̄ re, qm̄ prudēs ꝯn̄tia cernit: videt cās & eaꝝ ꝓgreſſus nō ignorat tāq̄ ea q ańceſſerūt. ¶ Ex quo: ex q̄ re oia gignanť, & q ſit cā ḡnationis, qd ptinet ad nālē phīam & cognoſcere cās omniū rerum: qm̄ oēs res a ſuis cauſis depēdēt, vn̄ ait ipſe in prio de diuinatiōe. Atq; vt in ſeminib⁹ vis ineſt eaꝝ rerū q ex his ꝓgignunť: ſic in cauſis cōditę ſunt res futurae: & Sene. in tragoedia: q oedipp⁹ iſcribiť dicit. Quae nexa ſuis occurrūt cauſis: ſed difficile eſt cās rerū cognoſcere. ſūmi phī hoc eſt munus q oia ſeit. Scire aūt eſt res p cās ſuas cognoſcere. ¶ Alterū: h eſt ſcda proprietas virtutis. ¶ Motus turbatos: pturbatiōes ai: de qb⁹ dcm̄ eſt. ¶ Quos motus turbatos. ¶ Pathe accuſatiu⁹ pluralis. i. morbos ai & paſſiōes ſiue pturbatiōes. ¶ Hormas, hormi grece latine ſignat appetitū ſenſitiuū & impetū aliquē ad agēdū. Appetitus eſt ipſa ſedēs: appetitu vere ē actio. ¶ Tertium: haec eſt tertia ꝓprietas & munus virtutis. ¶ Congregamur: ꝯſuetudine habemus & vitae cōmertiū. ¶ Moderate: cū moderatiōe & tpantia. vt nihil ſit in nobis qd eos offendat & a beneuolētia iā inita poſſit alienare ꝑcipit ſupra qd ſit agēdū in ipſis ꝯgreſſiōib⁹, vt ſeruet decorū. dēmus.n. adhibere ordinē: cōſtantiā, moderationēq; omniū dictorū atq; fcōrū, ſi ab illis ꝓbari volum⁹ & digni auxilio iudicare cū quibus viuimus. ¶ Sciēter, prudenter. ¶ Quorū: hominū cū qbus cōgregamur. ¶ Studiis: volūtatibus fauore opa. ¶ Expleta: pfecta. ¶ Cumulata: vt nil peit⁹ deſit, & oia ſubminiſtrent nobis neceſſaria ſtudiis eorū. ¶ Deniq;, ad ſūmā tādē. ¶ Per e. homines. i. vt eorū opa ppulſem⁹ icōmoda. ¶ Importet: inferať ab aliis. ¶ Vlciſcamur eos, de his vindictā ſumam⁹ & poenas q nocuerūt: vt patiť ęqtas & hūanitas: qm̄ nō dēm⁹ excedere modū aequitatē & humanitatē in vlciſcendo: ne videanť iniq & imanes. de hoc ſupra ēt praeceptū dedit.

FRA. WAT. ¶ ET enim &c. hoiem meliorē reddit tribus rebus dicit: i qb⁹ ois virtus verſať. Tāhit aūt phīā naturalē moralem: & qd ſcdm eā agere nos ꝯueniat. Nā aut inquiſitiōe veri meliores efficiunť hoīes: qd ad phyſicam & theoricā ſpectat: aut ſciētia de morib⁹ q̄ docet oib⁹ uitari pturbatiōibus: aut recte operādo qd eſt practicę: ſed theoricae aethicae & practices q̄ſi apices quoſdā: & nūq̄ neceſſaria ſunt attingit. ¶ In ꝓſpiciēdo: hoc theorica facit q̄ inqrit veritatē cuiuſq; rei i cōtēplādo tm̄ verſať. ¶ Sincerū: purū ſimplex. Siue ambiguitate: ne ſit malitia nō prudētia. ¶ Conſentaneū: phīa nālis primū q̄rit qd verū ſit: deide diligēter ꝯſiderat qd cuiq; rei ꝯueniat. Quid ex vna quaq; re cōſequať. eſtiuo tpi calor cōuenit & ſiccitas: hyemis frig⁹ & hūiditas. ¶ Cōſequēs. Cū alterū ex altero cōſequiť hoc ē cū alteꝝ ex altero efficiť poſito aūt ꝯſeq̄nti intelligiť et ańcedēs ut ſi ſol eſt dies eſt. Neceſſario ſeqť h ex nimia ſiccitate et ex nimiis pluuiis ſterilitas ſeqť, ex hoc caritas, amor. ¶ Cā: cognitio rerū inueſtigatur p cās et effectus. Cāꝝ duo ſunt gn̄a intrinſeca et extrinſeca. Intrinſeca neceſſario efficit id qd ſibi ſubiectum eſt, ut ignis cui ardere neceſſario ſubiectū. Nā ſi ignis eſt vrit. At q ignis ē ergo neceſſario vrit. Intrinſecā cām neceſſario ſemp effect⁹ ſeqť: vt ardere qd intrinſecū eſt ignis. Sic itaq; intrinſecū ignē ſequiť cāe qd ſe hēt vt ſp neceſſariū affect⁹ ſequātur cām. At vero extrīſeca cā eſt q̄ non neceſſario pducit effectū: vt uirtus coeli & ſolis q accedit ad ḡnationē ſed n̄ neceſſario. Nā adiuuat ḡnonē vbi ſemen fuerit. Pr filii efficiēs cā ē: non.n. pōt eſſe filius ſine pře: & q̄uis ſit cā nālis ſine q̄ fili⁹ naſci non pōt: tn̄ n̄ neceſſe ē, vt pr ḡnet: quis hēat uim ḡnandi. Eſt igiť pr cā filii nō neceſſarias, has cās diligenter cōſiderat phs. Ex quo vt aere ſpiſſo nubes ex nubibus pluuiae ḡnanť: ut colliſio nubiū cā eſt conitruū & fulgurū. ¶ Alterū coht. &c. hoc ptinet ad moralē phīam. Cōprimere aūt motus ai ad modeſtiā ꝑcipue ſpectat, de animi pturbatiōibus multa a nob priore libro dicta ſunt. ¶ Appetitiōes: q̄ ſunt qnq; ſenſuum, viſus: odoratus, guſtus: tactus, auditus. Obedičtes hoc ꝓpriū eſt viri bōi & cōſtātis offi.n. vt rō impet: appetitus pareāt. Nā qd ait hiſtoric⁹ animi imperio corporis ſeruitio magis vtimur. ¶ Tertiū his &c. h ad moralē phīam ſpectat et practicā. Duo aūt tangit iuſtitiae officia alterū eſt pmia bn̄ merētibus cōferre, alteꝝ male merētis ſupplicio afficere. ¶ Moderate, & ſcičter bn̄ hoc addidit qa ſine prudētia iuſtitia eē n̄ poſſet, niſi cognoſceremus qd & q̄tū cuiq; tribueremus: q̄tūq; a quoq; poterimus. Ille vtiť moderate hoibus q ex his tm̄ vtilitatis capit, q̄tū neceſſe ē. Ille ſciēter q expēdit cuiuſq; vires et ingeniū. ¶ Quorū ſtu. &c. quorū fauore et auxilio. ¶ Expleta: q̄tū ad ſufficiētiā, eſt enim.n. iuſtitia ut vnuſqſq; alteri tribuat, ſed ita tribuat: ne ſibi ipſi deſit. ¶ Cumulata: vt etiā ſupſit vltra neceſſitatem. ¶ Per eoſ.n̄ ſolū petere dēmus ab hominib⁹ vt nob bn̄ faciāt ſed ēt vt nocere nob n̄ ſināt. Et qcqd incōmodi inferť p eoſdē ꝓpulſemus. ¶ Vlciſcamur, l3.n. vim vi repellere. Nec.n. inferēda iniuria eſt niſi laceſſitus fueris, vt priore libro dictū eſt. ¶ Aequitas: vt nō plus poenarū reddam⁹ q̄ iniuriā accipimus: eſt.n. vt ſupra dixit vlciſcēdi modus nō tn̄ ita clementes eſſe nos cōuenit vt nimia remiſſiōe utamur: et ad iniuriā alacriores hoies: et promptiores faciamus ad humanitatem. tum potius q̄ a ſeruitudine declinandum eſt.

Pr eſt efficiens cā filii nō autem neceſſaria

A equitas aequalis eſſe dicit

ASCE. ¶ ET enim. i. qa certe omnis virt⁹ uertiť. i. cōſiſtit et uerſať ferē in tribus rebus q̄rū una eſt. i. cōſiſtit in ꝓſpiciendo qd ſit in q̄q;. i. q̄libet re uerū ſincerū. i. ſolidū et integrū nō fucatū nec diminutū et ſup. qd ſup. ſit cōſentaneū cuiq; quid cōſequens. Ex quo. i. ex q̄ re, qu eq;. i. q̄libet res gignanť, ſi ſit cā cuiuſq; rei. Alterū. i. altera hoc eſt ſcda res ſeu ꝓprietas uirtutis eſt: cohibere. i. cōprimere, motus turbatos. i. turbulentas cōmotiōes animi quos grece nominat pathe (ꝓferť aūt graece pathi). i. paſſiōes q; p & efficere appetitiōes. i. affectiōes qs illi. i. graeci ſup. nominat horme vt hormi obediēs rōni. Tertiū. i. tertia res, aut tertia ꝓprietas uirtutis, & ſapiētię ſup. eſt vti moderate & ſciēter, his qbus cōgregamur. i. aſſociamus: et qbus cū viuimus, & quorū ſtudiis. i. exercitus et operis nos hēm⁹ ea q̄ nā deſiderat expleta. i. cōſumata et cumulata. i. aucta. Deniq; vt ſup. propulſemus. i. procul a nobis pellamus p eos. i. qbus cōgregamur ſi qd icōmodi iporteť nobis. Vt vlciſcamus per eos. i. eos qui conati ſūt nocere nobis, et vt afficiamus eos tāta poena: q̄ta ſup. poenae aut lege q̄tū. ſup. poenae aeqtas et hūanitas patitur.

Quibus autem rōnibus hāc facultatem aſſequi poſſimus, vt hoīum ſtudia complectamur: eaq; teneamus dicemus. Neq; ita multo poſt: ſed pauca ante dicenda ſunt. Magnā vim eſſe in fortuna in vtrāq; partē, vel ſecūdas ad res, vel aduerſas, qs ignorat? Nā & cū proſpero flatu eius vtimur, ad optatos exitus puehimur. & cū reflauit, affligimur. Hæc igit ipſa fortuna cæteros caſus rariores hēt, primū ab inanimis procellas, tēpeſtates, naufragia, ruinas, incēdia. Deinde a beſtiis ictus, morſus, ipetus. Hęc igit (vt dixi) rariora. At vero interitus exercituū, vt proxime triū: ſępe multorum clades imperatorū, vt nuper ſummi ac ſingularis viri:

PET. MAR. ℂ Hanc facul. vt hoc facere poſſimus, q dictum eſt ſtudiis hoīum. ¶ Studia volūtates, beneuolētiā operāq; paratā ad nřam dignitatē tuēdā augēdāq;. ¶ Teneamus.i.hēamus & cōſeruemus ad nřm cōmodū & tutelā populo poſt iqt hoc dicā, & facit digreſſionē q̄ abſoluta reuertit ad narrationē & id q pollicet ibi hoc cognito dicēdū ē quo nā mō hoīs ſtudia ad vtilitates nřas allicere poſſimus. ¶ Magnā vim eſſe in fortūa: rńdet priꝰ Ci. tacite obiectiōi. potuiſſet.n. dici. Ergo ɔciliare ſibi hoīes & nocere cōſiſteret ſolū i hoībus non in fortūa, q̄ in oī re dñat. Dicit Cic. fortunā hēe magnā vim, vt pſit & obſit ſed vbi eſt virtus nō pōt fortuna aſpirare: & ſine opa hominū fortuna parū vel nihil pōt: q probat p inductionē: vñ ſi tela fortunę vitare volumus: hoīum ſtudia ɔplecti & tenere debemꝰ: & ſic inermis fortuna reddit ad nocendū q̄uis multa nobis fortuito accidere poſſint. grauiora.n. bñuolentia hominū & ſtudio vitari pnt. ¶ Secūdas, pſperas. ¶ Nā & cūtrō quare magnum momentū eſt in fortuna ad aliqua conſequēda aut amittenda. ¶ Exitus: finē quē optabamus. ¶ Proſpero flatu: tranſlatio a nauigātibus q cū proſpero vento nauigant ad optatū portū perueniunt. ¶ Reflauit: vertit flatus cōtrarios: patimur calamitates. ¶ Hæc ipſa fortuna: de qua loqtur. ¶ Cæteros caſus: alia incōmoda, quæ pñt hominibus accidere a fortuna ſunt rara ſine opera hoīum. ¶ Primū ab inanimis: ponit Cice. ea q̄ ab ipſis inanimatis accidūt hominibꝰ operāte fortuna. Inde ſubiungit ea quæ a beſtiis: ſed hæc quæ a fortuna ſine hominū opa pueniunt i rara ſunt. At interitus exercituū fieri nō pñt a fortuna ſine opera hominum: ergo multo maiora ſunt q̄ eueniunt homini ab hoīe mala: q̄ illa q̄ eueniūt a fortuna. Igitur hominū aīos beneuolentia nobis deuincire debemus: vt fortunæ gladios cōtēnere poſſimus fortuna hēt in rebus inaiatis. ¶ Procellas tempeſtatea: & cætera eiuſdē gñis. pcellæ dñr vñ pellentes & inſilientes. pcellere ſignificat procumbere cuius oppoſitū eſt recellere. ¶ Deinde a beſtiis: nūc de aiatis rōne carētibus. ¶ Ictus: percuſſiōes: vt equoꝝ muloꝝ. ¶ Morſus, ſerpētū leonū tigrum, & ſimiliū. ¶ Rariora: raro accidūt. ¶ At vero interitus: mala q̄ eueniūt a fortuna: opera tñ hoīum hæc ſunt grauiora. ¶ Vt pximeꝫ paucis añ annis: poſt quas clades alias i exercitū nō accepimus. ¶ Triū: exercitus Pōpei magni in Theſſalia: Petrei & Affranii in hiſpania, & filiorū Pōpe. ¶ Vt nuper ſummi viri: Pōpei magni, qui victus in Pharſalica acie fugit in Aegyptum: & ibi iuſſu Ptolemæi inter interfecti. ¶ Summi: omni genere laudis præſtantiſſimi. ¶ Singularis: cui nemo poterat comparari.

FRA. MAT. ℂ Quibus aūt ra. Qn qdē inqt ex his q̄ dicta ſunt cognoſci pōt hoīes in primis & pdeſſe hoībꝰ: & nocere poſſe: eoſq; ppea nobis ɔtrahēdos rē qū ab aliis & multū cōmodi & plurimū incōmodi pcipere poſſumus, pcipiēdū ē, & oñdēdum qūo eos ɔciliare poſſimus. Et ſic Ci. nō tm̄ quid faciēdū ſit nos monet. Sed ēt qūo faciēdū. In quo verꝫ pcipiētis ſuat offm̄. Quędā tñ dicit, añq̄ qd ſe dicturū pmittit: agrediatur. Anteq̄ ad hęc pcepta ɔciliādorū hoīum deſcēdamꝰ ¶ Magnā uim, nō ſine rōne maximā uim fortunā hēe Ci. oñdit ad res ſecūdas: & aduerſas, ut oñdat qūo homines reſiſtet poſſint fortunę. Si inter ſe cōcilia fuerint: & ut pcipiat facilī, qd ait Ci. res creatas ſupius ita dixit: i ut alias aiatas: alias inaiatas diceret: utruſq; āt arte utiliores fieri & hominū induſtria. Ars uero eſt qdā habitus cū rōne factiuus. Aduertēdū uero eſt: q q̄ ſunt: & ab hoīe fiūt ɔtingētia ſunt, & pñt eē ac nō eſſe. Qd cū fortūa a caſu ɔuenit: & in his dicit plurimū ualere fortunā. Cui q̄ raro eueniūt magis ſubiecta ſūt q̄ q̄ ſepiꝰ eueniūt. Quia. ſ. in his q̄ ſepius eueniūt vis hūana plurimū v3. Cuius ret rō hęc eēt vt, quia Architectura: nauigatio: Medicina & cætera eiuſmodi circa malis verſanī: q̄ ſunt artis. Nā hæ artes pcellis: tēpeſtatibus & aliis eiuſmodi caſibus medent, q̄ rarius ɔtingere dicit. At vero interitꝰ exercituū: Clades ipatorū, & q̄ id gñis frequenter eueniūt: nō ſunt aliena a cōſilio, atq; a prudētia: & itē a dolo vel temeritate hoīuꝫ prudētia ē habitꝰ cū rōne actiuꝰ. Actio differt a factiōe: q̄ eſt artis ſi mō qa factiōs finis ē, aliud ab ipſa; vñ bonū faciētis nō ē in ipſo faciēte: ſed i factor qd factum fortunæ penitus ſubiacet. Quare cum ars ſit habitus cū rōne factiuus minus in ea circa hoīs bona vel mala verſat. At vero actiōes finis nō ſemp eſt aliud ab ipſis: ſep ipſiꝰ actio bona finis eſt. Cū igit prudētia ſit habitus cū rōne factus. Sequitur prudentiā circa hoīs bona verſari. Sicut dolus uel demētitas circa mala. Recte igitur dicit. Ci. ea q̄ raro ɔtingunt fortunæ magis ſubiecta eſſe. Quibus ars mederi pōt a caſibus. At uero q̄ frequēter eueniūt nō pñt eē ab hoīe aliena. Cuius cōſilio & opa aguntur. q̄ nō ſūt oīno fortunæ ptāti ſubiecta. ¶ Magnā uim: dicturus erat quibus rōnibus hoīum ſtudia occuparent. Sed occurrit ut cōefaceret de ui fortunę. Quo itelligeremus nō oēm facultatē cōparandę utilitatis in ſupradictis uirtutis ptibꝰ poſitā eē: ſed magnam ptē fortūa ſibi uēdicare. ¶ Cęteros &c. Cū oia cōmoda & incōmoda hoībus p hoīes cōtingant: ea rarius accidere cōſtat: in qbus homo facultatē nō hēt ut pcellas tēpeſtate &c. p ea q̄ licet & ipſa ſint fortuita. tñ ab hoīe miniſtrant, ſicut expulſiōes ciuiū interitus exercituū. hęc hominū opa adminiſtrant & fortunę viribꝰ. Dignitates pterea honores: iperia tametſi fortuita ſunt, tñ ſine hominū ſtudiis effici nō pñt. ¶ Proſpo fla. trāſlatio ſūpta a vētis ſecūdis qbus cū vtimur pſpere nauigamus. ¶ Ad exi. opta. vt nautæ in portū vehūt. ¶ Reflauit: nauē repulerit pſtat in trāſlatiōe. ¶ Cæteros ca. ve3 q fortunæ ſubiecti ſunt: & cā eſt: quia ea q̄ ſunt, & ab hoīe fiūt: cōtingētia ſunt eē. & nō eſſe raro eueniunt. Ea quia hñt cum caſu ſilitudinē iō fortunæ ſubiecta ſunt. ¶ Procellas: in his omnibus medent mœchanicæ artes: pcellis qdē architectura, & tēpeſtatibus medet q̄uis tempeſtas ſubiecta pōt eē nauigatiōi. ¶ Ruinas: qbꝰ ædificatio ſuccurrit. ¶ Morſus, his medicina medet & vēatio. ¶ Rariora ſūt qa ſubiecta ſūt fortunę, & ab ea veniūt. Sunt.n. ɔtingentia eē: & nō eē. & iō fortunæ ſunt: cui nihil magis cōuenit q̄ qd eſt icertū. ¶ At ve. inte. &c. h freqntius eueniūt, iōq; hominū ptāti attribuunt magna ex pte: eoꝝ.n. ɔſilio gerūt, l3 & fortunæ vires accedāt. ¶ Triū: exercitꝰ Pōpei mag. in Theſſalia: Petrei & affranii in hiſpāia. Reliqarū Pōpeianarū in libya. ¶ Sæpe mul. vt ap̄ trebiā, ap̄ cānas: apud lacū Traſimenum: ¶ Multorū ipi. q occiſi ſunt, vt Flaminii apud lacū traſimenū, Pauli ap̄ cānas. Gn. & Pu. Scipio. in hiſpāia, Niciæ, Epaminundæ, Demoſthe. ¶ Sūmi & ſingu. vi. Pompei magni.

Prudētia

Quæ frequenter eueniunt non pñt eſſe ab homine aliena

Fortunę

Ars

Petrei & affranii extractus

ASCē. ℂ Autē p ſed, nos dicemus in ſequētibus. ſ. qbus rōnibꝰ. i. viis & mediis nos poſſumus aſſeq. i. obtinere hāc facultatē, vt ɔplectamur ſtudia hominū, & teneamus ea. Neq; iſta ſūt dicēda multo. i. longe poſt, ſed pauca ſup. q̄dā ſunt dicenda añ. i. prius. ſ. q̄ illa dicamꝰ. Quis igno. ma. vim. i. potētiā eē in fortuna, in vtrāq; ptē: vel. i. ſiue ad res ſecūdas: uel. i. ſiue ad res aduerſas. q. d. nemo. Nā p quia, cū. i. qñ nos vtimur proſpero flatus eius. ſ. fortunæ, nos puehimur. i. pducimur ad exitus optatos: & cū. i. qñ ipſa ſu p. fortuna reflauit. i. retraxit ſtatū hoc ē fauorē ſuū, nos affligimur. Igit hæc ipſa fortuna hēt cæteros caſus rariores. i. cętera icōmoda, q̄ non ab hoīe fiūt, & ita rariora ſunt. Primū. i. primo loco hēt ipſa. i.

fortunę ab inaīātis.i.ab inaīatis rebus pcellas.i.eleuationes aquarum ventoſarum, tempeſtates naufragia. ruinas.ſ.domorū lapſus, & incēdia. Deinde habet a beſtiis ictus.i. verberationes: vt pedū: aut dentiū aprorū: morſus: & impetus vt taurorū. Vero pro ſed: hæc ſup.ſunt vt dixi rariora. At vero.i.certe interitus exercituū: vt trium pxime.i.,dudū & pximis diebus itereptorꝝ.ſ.

tam i ndigēt opera hoīum ſicut ea q̄ ꝯſilio reguntꝰ. At vero ea in quibus vis humana plurimum poſt ſæpius eueniunt: ſiue proſpera: ſiue aduerſa i ex quo opera danda eſt: vt hominum ſtudia nobis conciliemus. ſ Quæ ſi longior: ſi longior oratio videbitur cum vtilitate longitudo compenſabitur & tum breuior videbitur.

Pōpei magni: Affranii: & filiorꝝ Pōpeii: & vt ſup. ſæpe factæ clades.i. cædes multorū imperatorꝝ: & nup ſūmi ac ſingularis viri ſup. interitus.ſ. Pompeii magni.

PET. MAI.

¶ PRAEterea: vltra hæc q̄ dicta ſūt. ſ Inuidia: odia populi & iperitæ multitudis. ſ Benemeritorū: eorū qui de patria bñmeriti ſunt: vt ipſi Ciceroni accidit: Scipioni: Themiſtodi: & aliis quorum infinitus eſt numerus. ſ Ob eas inuidias. ſ Calamitates: qbus afficiuntꝰ in vincula ꝯiectꝰ: & carcerē aut fugiendo. Expulſio fit vi. fuga vero ſponte. ſ Rurſus: nunc affert ꝯtraria ſupradcis i q̄ tn̄ fieri nō pñt ſine opa hoim. ſ Rurſus: cōtra ex alia parte. ſ Honores: magiſtratus.

Inuidię præterea multitudinis, atq; ob eas benemeritorum ſæpe ciuium expulſiones, calamitates, fugæ rurſuſq; ſecundæ res, honores, imperia, victorię, q̄q̄ fortuita ſunt, tamen ſine hominum operibus & ſtudiis neutrā in partem effici poſſunt. Hoc igitur cognitio dicendum eſt, quonam modo hominum ſtudia ad vtilitates noſtras allicere atq; excitare poſſimus. Quę ſi longior fuerit oratio, cum magnitudine vniuerſalitatis comparet. Ita fortaſſe etiam breuior videbitur.

¶ Quibus rationibus homines mouentur ad aliquem honeſtandum.

QVæcunq; igitur homines homini tribuūt ad eum augendum atq; honeſtandum, aut beneuolentię gratia faciunt: cū aliqua de cā quempiā diligūt: aut honoris ſi cuius virtutē ſuſpiciunt, & ſi quem dignum fortuna q̄ amplíſſima putant aut cui fidem hñt & bene de rebus ſuis conſulere arbitrantur: aut cuius opes metuunt,

QVæcūq; igiꝰ &c. qđ pollicitus erat: nūc implere icipit Ci. & cās primū cōmemorat qbus adducti hoies aliquē colūt & obſeruāt: ſunt aūt hæc cauſę ipulſiua & rōcinatiua. Et impulſiua qdē ē p quā aliqd ſine cogitatione aliq̄ facere cogimur ab aliq̄ ai pturbatiōis icitatu: rōcinatiua vero cū diligēs & ꝯſiderata pcedit cogitatio faciēdi & nō faciēdi aliqd. ſ Augendū: āplificādū q̄tū ad diuitias ptinet & cōmoda. ſ Hōeſtādū: ad honores refertur. ſ Bñuolētię gra: hæc eſt cā ipulſiua: qa p quā dā ai affectionē obſeruamꝰ eē quem diligimus: ſiue ſi tm̄ amicus: ſiue cognatus: & ppinquus. ſ Si cuiꝰ vir. & cæ. hoc quoq; ad cās impulſiuā

ſ Sedæ: pſperæ. ſ Impia: exercituum. ſ Fortuita: q̄q̄ ſunt in manu fortunæ. ſ Neutrā in partē.i.ñ poſſet fortuna cōferre honores & ſimilia, nec poſſet eripe ſine opa hoium. Nihil eſt inqt Cice. in oratione p .L. Murena incertius vulgo: nihil obſcurus volūtate hoium: nihil fallacius rōne tota comitiorū. Fortuna igiꝰ neq; pdeſſe neq; nocere poſſet ſine hoie. Hoc igiꝰ: cum hoc inquit Ci. ſit nobis exploratū pauca poſſe nobis mala euenire ſine opa hominū, vt tuti eſſe poſſimus cōciliemus nobis hoies: & eorū ſtudia ꝯplectamur. qbus aūt rebus effici poſſit, iā docebo. Et ſic poſt digreſſionē redit ad id qđ inſtituerat. ſ Quo qbus artibus: q̄ induſtria & virtute. ſ Allicere: adducere blanditiis. ſ Excitare, mouere ſtudia, volūtates & beneuolentiā. ſ Quę oro, pceptio de his rebus quas dicā vtiles ad ſtudia hominum excitanda. ſ Ita: ſi facta fuerit comparatio cū vtilitate, videbitur breuior: qm̄ plus inerit vtilitatis q̄ verborum, & ſic a re ipſa captat beneuolentiam, & attentionē vtilitatis magnitudine propoſita.

QVęcūq; igiꝰ. Pauca loquutus de fortuna reſumit id qđ omiſerat: & docet qbꝰ rōnibus hoium ſtudia deuincere poſſimꝰ. Ponit igiꝰ cās ſex: quibus hoies adducti aliquos ornāt & extollāt. ſ Augēdū, diuitiis. ſ Honeſtandū: honoribꝰ ornādū. ſ Bñuolētię gra, qa aliquē bñuolētia pſequuntꝰ. ſ Aut gra ho. reuertētis. ſ Suſpiciūt: admirantur, & iō fauēt. Suſpitio cōponitꝰ a ſurſū, & ſpecio, qđ apđ antiquos ſigñat video: nūc nō vtimur niſi in ꝯpōne: inde ſuſpicere ſigñat venerari, qm̄ cū aliquē veneramur ſurſū aſpicimus eū reſpiciētes & admirantes. ſ Fidē hñt.i. credunt illius prudētię, ac iuſtitię. ſ Fortuna q̄ ampliſſima: magnis diuitiis honoribus & ſtatus fortunę ampliſſimo. ſ Cōſulere, puidere & pſpicere. ſ Opes, potētiā nimiā. ſ Metuūt: & iō fauent ad dignitatem conſequendam.

FRA. MAT.

¶ INuidię qa vulgus ignobile facile mouetꝰ inuidia, vt mānis mō illis faueat. ſ Ob eas inuidias.ſ. populares multa accidūt mala. ſ Bñmeritorꝝ expul. vt Furius Camillus expulſus eſt multitudinis inuidia cū de rep. bñmeritus eēt. ſ Calamitates: vt Themiſtoclis Alcibyadis. ſ Fugę: etiam ſpontaneæ: vt Scipiōis ſuperioris, qui linternū cōceſſit cū videret ingratā patriā. ſ Fortuita, qm̄ aliq̄ ex parte fortunę ſubiacent. ſ Neutram in partē: vt aut pſint: aut obſint. ſ Hoc igiꝰ cog. qa quæ ſubiecta ſunt oino fortunæ raro eueniūt: & nō

pertinet: qa virtus accēdit nos & ipellit vt eū in quo eē audimus ſine cogitatiōe ſubito amemus ēt ſi nūq̄ viderimus. ſ Dignū putēt: pp virtutē: quia pditus eſt. Recte aūt dixit hoies eos venerari, qui aliquo honore funguntꝰ ſi mō virtutem hñt: qa eos q virtute carent: licet in dignitate cōſtituti ſint: odioſe ſolemus & inuiti venerare. Cōtingit aūt quotidie: vt multi virtutis inſignia: ſine virtute cōſequantur. ſ Dignum: vt putetꝰ dignus ampliſſimo gradu i quo eſt collocatus nō aūt idignus. ſ Aut cui fidē hñt, hoc ad cām rōcinatiuam ſpectat cū ei fidē habemus quē in rebus nřis experti ſumus, qbus alias bñ ꝯſuluerit: vt diſcipuli in pceptoribꝰ: clientes in patronis. ſ Aut cu. opes me. ad impulſiuā cām ſpectat cui ſubiiciuntꝰ: oēs ai pturbatiōes multę demoratiæ cū principiis cuiuſpiam potētiam formidant, ne ab eo iuadātur & opprimantꝰ ei: ſed qbuſdam conditionibus adiungunt.

Multi inſignia ſine virtute ſunt conſecuti.

¶ Præterea inuidię multitudinis. atq; ob.i. pp eas.ſ. inuidias expulſiones ſæpe ciuium meritorum bene ſup. de rep. calamitates, & fugæ ciuium, q; pro &: rurſus: ideſt econtrario res ſecundæ: ideſt proſpere: honores, imperia, victoriæ. Quamquam ſūt fortuita, tn̄ naturam.i. non alteram nō poſſunt effici in alteram partem, aut proſperas, aut aduerſam ſine operis (ſic etiam potius eligendum puto q̄ operibus eo q; per operas fiant opera) & ſtudiis hoium. Igitur hoc cognitio.i. poſtq̄ hoc cognitū eſt, dicēdū ē quo nam mō.i. quo nos poſſumus allicere, atq; excitare ſtudia hominū ad vtilitates nřas. Quę oratio.i. ſermo i & diſputatio aut locutio, & pceptio ſi fuerit longior.i. prolixior, cōparetꝰ .i. conferetꝰ cum magnitudine vtilitatis, quæ.i. ex ea ſequitur.

ASC.

QVęcunq; igitur hoies. Oſtēdit q̄ro hoies moueantur ad aliquē honeſtādū. Ordo ē. Igiꝰ q̄cūq; hoies tribuūt hoi faciūt ad eū augendū in diuitiis & dignitatibus. Atq; ad eū honeſtandū.i. honoribus afficiendū aut gratia beneuolētiæ, cum.i. quando diligūt quempiam: ideſt aliquem de aliqua cauſa.i. propter aliquam cām: aut honoris ſi ſuſpiciunt .i. fauorabiliter aſpiciunt virtute cuius.i. alicuius: & ſi putant quem ideſt aliquem. Dignum fortuna q̄ ampliſſima, ideſt valde magna: hoc ē maximis diuitiis: & honoribus. Aut cum.i. quando habent fidem.i. confidunt in eis, & arbitrantur bene conſulere de rebus ſuis. ſi tales.i. ad honores promoueantur. Aut cuius opes: ideſt potentias, & diuitias metuunt.

¶ Aut

aut contra a quibus aliquid expectant, vt cum reges, populareſue homines largitiones aliquas propo-nunt: aut poſtremo pretio, aut mercede ducuntur. Quæ ſordidiſſima quidem eſt ratio, & inquinatiſ-ſima, & his, qui ea tenẽtur, & illis, qui ad eam confu-gere conantur. Male eñi ſe res habet, cum quod vir-tute effici debet, id tentatur pecunia. Sed quoniam nonnunq̃ hoc ſubſidium neceſſarium eſt, quemad-modum ſit vtendum eo, dicemus, ſi prius his de re-bus, quæ virtuti propiores ſunt, dixerimus. Atq; etiã ſubiiciũt ſe homines imperio alteri⁹ & poteſtati plu-ribus de cauſis. Ducuntur enim, aut beneuolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis præ-ſtantia, aut ſpe ſibi id utile futurum, aut metu, ne vi parere cogantur, aut ſpe largitionis promiſſioniſq;, capti: aut poſtremo, vt ſępe in noſtra republica vide-mus, mercede conducti.

PET. MAR. ¶ AVT cõtra: contraria rõne ducti fauẽt aliqbus aliqd bone ab iſps expectantes cũ illi dignitatẽ aſſequuti fuerit. ¶ Vt cũ reges: ponit exẽpla: reges dñr illi q regnãt. Reges ẽt dñr diuites q exhibet aliis ɔuiuia & multos hñt clientes. tales ẽ Martiale & iuuenale appellanẽ reges. & phormio Terẽtianus paraſitus dicit. Neminẽ poſſe ſatis gram hře regi. Magnũ inqt eſt ire ad cœnã paratã & ſumptuoſã. & Iuue. Optima ſiluarũ interea pelagiq; vorabit rex hoꝝ. Hoies igit hñtes diẽtela & cœnam exhibẽtes, vt diẽtũ aliorũq; fauore id qd cupiũt aſſequaẽ Reges appellat Cic. Populares: q fauorẽ populi aucupant, populo placare ſtudẽt. ¶ Largitiões: ad corrũpẽdos aĩos accipiẽtiũ etenim q largiẽ ad ſuã voluntatẽ alios traduceẽ nitiẽ. aut po. hæc eſt vltima cã. ¶ Poſtermo: deniq;. ¶ Precio: pecunia ẽptione: lucro mercede. i. aliqua remuneratiõe. ¶ Aut mer. oĩuſ aliaꝝ rerũ ꝑciũ referẽ ad pecuniã: merces vero ad alias res: quas p mercede accipiũt vt alicui faueãt & eius dignitatẽ auctã eẽ velint. ¶ Quæ rõ: qd aliqs aucupeẽ fauorẽ alicuius ꝑcio: & qd aliq ꝑcio ducãẽ: vt aliquẽ ornẽt. ¶ Rõ: modus: ars: via. ¶ Sordidiſſima: plena ſordiũ. ¶ Inquinatiſſima: valde ɔtaminata & ifamis. ¶ Qui tenenẽ ea: q dicunẽ pecunia aut mercede: vt alicui faueãt. ¶ Et illis: q mercede alios corrũpũt: & fauorẽ ꝑcio aucupanẽ: & ad hanc corruptionẽ cõfugiũt cũ id bonis artibus q̃rendũ eẽt: vñ apud antiquos nõnulli ambitus dãnabanẽ: qm ꝑnſantes alios ſuffragia corrũpebãt. ¶ Male. n. rõ q̃re ille, mod⁹ aucupãdi fauoris vtriſq; ſit turpis: & maxime his q ambiũt & mercede alios corrumpũt. ¶ Male res ſe hẽt: hoc iniq; cõparatũ eſt: & indicat aliquẽ eẽ idignũ: cui faueat aliqs: niſi pecunia corrupt⁹: virtute id q̃rendũ ẽ nõ pecunia qm virtus, quouis honore digna cẽſeẽ: & virtuti ñ põt dari ꝑmiũ dignum vñ diuini honores illi tribuunẽ. ¶ Sed qm nonñq̃: tunc corrigit id qd dixit de mercede. ꝑceptaq; dabit qũo debemus vti ſubſidio mercedis: cũ ſit, aliqñ neceſſarium. ¶ Eo: ſubſidio. ¶ Propiores: coniũctiores ipſi virtuti: q̃ ſit largitio merces & ꝑmiũ. ¶ Atq; ẽt, cauſis ſupradictis hoies adducti aliquos ornant, & augẽt. & non ſolũ inqt id faciũt: ſed ẽt ſe alterius impio pluribus cauſis ducti ſubiciũt. Ponit igiẽ cãs quibus hoies moti aliquoꝝ impio ſubiici nõ recuſant: & hæc pars cũ illis ſupioribus cauſis ɔiungiẽ: cætera interpoſita ſunt ad ꝓbandũ turpiſſimã eſſe ambitione & aucupationẽ fauoris cũ pecuniã & ſic erit hæc ſeptima cã & rõ. ¶ Ea ptãti: vt faciant

FRA. MAT. q̃cq̃d ille voluerit ¶ Ducunẽ. n. affert cãs qbus hoies mouentur: vt alterius ptãti pareãt, & ſic oñdit hoies his rõnibus ſe alterius impio ſubiicere, qbus ducti aliquẽ augent, & honeſtãt, vt ſupra dixit. ¶ Aut beneuolentia, qa aliquẽ amant. Beneficioꝝ, quæ ab illis collata ſunt, in eos, qui ſe illius imperio ſubiciũt. ¶ Aut ꝑſtantia, aut qa ꝑſtant aliis. atq; antecellunt dignitate. ¶ Vt ſæpe in noſtra repu. & ſic Cic. notat corruptã diſciplinã reip. & ſuffragia iam venalia.

¶ AVT contra: a quib⁹ aliquid cõmodi ſe conſecuturos putant. ¶ Aut cum reges: vt Attalus Ptolomæus. ¶ Populares: populi fauorẽ: & ſtudia q̃rẽtes: vt Cæſar, Marius. Vt ſpurius Melius: q ad ɔciliãdũ ſibi fauorẽ multitudinis frumenta viritim diſtribuebat: & largiebaẽ. ¶ Precio mercede: vt cũ cupiã fauemus: & adſumus: certã mercedẽ cũ eo pacti: & hoc ad cãm impulſiuã referẽ. Differũt precium & merces. Illud. n. datur benemerenti de nobis & interdum ſponte noſtra liberaliter confertur. At vero merces ob laborem tribuitur: & merendo dicitur. Quæ ſordidiſſima &c. ſordidiſſima rõ eſt: & his qui dant: & his qui accipiunt mercedem & precio inducuntur vt aliqbus faueant. Quo magiſtratus conſequi poſſint. Tenentur ea. ſ. ratione in obſeruatione alicuius mercede adducti. ¶ Male. n. res ſe habẽt, non bene habet res: cum id virtute: & bonis artibus comparari debet: largitionibus & pręmiis aſſequi ſtudemus Hoc aũt refertur: et ad eos q ea ratione tenẽtur: & ad eos qui ad eam rationẽ confugere conanẽ: Differũt tãtoñ ab illis. Nã ñ fauorẽ largitiõib⁹ ɔſeq volũtiq tñ alia rõne ɔſeq poſſint. Quia virtute ñ carẽt: illi vero oĩ virtute dſtituti nullũ ſibi in pecunia præſidiũ hñt: q̃ fauorẽ ſibi multitudinis concilient: & ſunt deteriori cõditione q̃ priores. ¶ Male res: bene ſeſe haberet vt ait Sallu. Si qbus artibus imperiũ comparatur his retineretur: bonis artibus ferme ſemp comparatur. Nam bonum integrum liberalem ſe oſtẽdit qui comparare vult: poſtq̃ adeptus eſt: vt retinere: at malis artibus vtiẽ. ¶ Id tentatur pecunia: & Romani faciebant: qui largitionibus magiſtratus comparabãt. Qui non niſi virtute pręditis: & virtutis intuitu deferri debuiſſet. Et multi apud Romanos ambitus accuſabantur. Qui non recta via: & per uirtutẽ: ſed per malas artes imperia & dignitates adipiſcebantur. ¶ Sed qm: qm, inquit neceſſaria eſt ſæpe pecunia. Nec ſine ea gubernari poſſet reſpublica: niſi facultas affuerit: de ea paulopoſt dicemus: cum pauca prius de virtute dixerimus. Recte hoc inqt dixerat male rem hře: cum qd virtute effici debet pecunia teneatur. ¶ Subſidiũ: pecuniæ. ¶ Neceſſarium: vt tẽpore belli quo arma contra hoſtes parari poſſint. ¶ Quæ virtuti propiores ſunt: vt de beneficentia, fide, caritate, & beneuolentia ac cæteris eiuſmodi. ¶ Atq; etiã &c. Qubus de cauſis homines impellunẽ: vt quẽpiam obſeruent: & colant: hiſdẽ impelluntur vt alicui pareant. Nã colere & obſeruare aliquẽ nihil aliud ẽq ſe illi ſubiicere. ¶ Imperio: ſi magiſtratũ gerit. ¶ Poteſtati: etiam ſi priuatus fuerit is cuius poteſtati nos ſubiicimus. ¶ Beneficiorũ &c. oĩs cauſas reperit ſuperius poſitas: quod facit vt eas ad id applicet ꝑceptum quod ſeqtur, nil aptius eſſe ad opes tuẽdas & ãplificandas, q̃ diligi, & nihil deterius q̃ timeri. ¶ Dignitatis ꝑſtantia, ad id refertur qd dixit, aut honores ſi cuius virtutẽ ſuſpiciunt. ¶ Aut ſpe, ad id ſpectat quod ait a qbus aliqd expectant. ¶ Aut metu: ad id quod dixit opes metuunt. ¶ Ne vi parere &c. Nam neceſſariũ volũtariũ faciũt qd eſt ſapiẽtis. Cũ ſponte faciunt, qd ſi recuſarẽt, facere cogerentur. ¶ Aut ſpe &c. ad id reſpicit qd ait, aut cũ res &c. ¶ Aut poſtremo &c. ad id ſpectat aut poſtremo, ꝑcio & mercede ducti. ¶ In nřa repub. Romæ: vbi largitionib⁹ iducti cupiã ẽt idigniſſimo fauebant.

ASCE. ¶ AVt cõtra. i. ecõtrario a qbus expectãt aliquibus, videlicet ſibi, aut amicis ſuis aliquid, vt. i. quemadmodũ cum reges. i. ſummi principes, aut homines populares. i. popularis fauoris captores proponunt aliqs largitiones. i. aliq munera captãdi gra p ambitionẽ. Aut poſtremo cum ſup. hoies ducunẽ. ſ. ad honeſtãdũ aliquem ꝑcio: aut mercede. q̃. ſ. vltima ratio ẽ ſordidiſſima, & inquinatiſſima. i. maxima contagioſa: &. i. ſimul his q tenenẽ. i. captanẽ, & retinentur ea. ſ. ratione ꝑcii, & mercedis & . i. ſimul iis qui conanẽ cõfugere ad ea. i. q ponũt ſpẽ & defenſionẽ ſuam i ea. Eni p qa res ſe habet male. i. indecẽter fit. cũ. i. quando id qd debet effici virtute. i. p virtutẽ tẽtaẽ ſup. effici pecunia. i. p pecuniam. Sed

Qui non habet virtutem in fauore & pecunia ſpẽ hñt.

Qua eſt impellimur ad colẽdum aliquem & obſeruandum,

Que & q̃ pecunia vtendum

quando hoc ſubſidiū.ſ.pecuniarū eſt nonnūq̄ .i. aliqñ neceſſariū:nos dicemus quēadmodum vtēdū ſit eo:ſi dixerimus prius de his rebꝰ:q̃ſunt ꝓpriores.i.affiniores: & viciniores virtuti. Atq; pro & hoies ſubiiciunt ēt ſe imperio : & poteſtati alterius de pluribus cauſis.i.pp plures cās . Enim pro qa: ipſis ſup.ducūt.i.īducūt ad hoc bñuolētia:aut magnitudine bñficiorū.aut pſtātia dignitatis; aut ſpe .i. qa ſperāt id ſup . eſſe futurū vtile ſibi aut metu ne cogāt parere.i. obtemperare: & obedire ſeu obſeq vi.i. per vim aut capti .i.irretiti ; & īplīciti ſpe largitionis:ſup.recipiēdæ:q; ꝑ & ſpe ꝓmiſſiōis. Aut poſtremo.i. vltimo loco cōducto mercede:vt.i.quēadmodum nos videmꝰ ſup. fieri ī repu. noſtra,i.romana.

¶Nihil vtilius q̃ amari.

Rerum autem omniū nec aptius eſt quicquam ad opes tuēdas ac tenendas , q̃ diligi,nec alienius q̃ timeri . Pręclare Ennius quem , metuūt,oderūt , quem quiſq; odiit, periiſſe expetit . Multorum autem odiis nullas opes poſſe obſiſtere, ſi antea fuit ignotū,nuper , eſt cognitum. Nec vero huius tyranni ſolum, quem armis oppreſſa pertulit ciuitas , interitus declarat, quantum odium hominum valeat ad peſtem: Sed reliquorum ſimiles exitus tyrannorum, quorum haud fere quiſq̄ interitum ſimilem effugit . Malus enim eſt cuſtos diuturnitatis,metus : cōtraq; beneuolentia fidelis eſt,

PET. MAR.

Rerū aūt oium:nunc reſumit ꝑmā cām,q̄ hoies ducti alicui parent: q̄ eſt bñuolētia : q̄ Ci.dicit nihil eē vtilius ad res tuendas , nihilq; peius & ībecillius q̄ timeri & nō amari:qd ꝓbat exēplo tyrānoꝝ : q cū velint timeri nō amētur:& ſic non durāt:qm nil violen:ū pōt eſſe durabile:bñuolentia aūt cū ſit volūtaria:eſt optima cuſtos perpetuitatis: paranda igiꝰ eſt ptās non alia rōne : q̄ bñuolentia hominū:& ſic erit durabilis : qm talis beneuolentia ꝓficiſcit a voluntate illorum:hanc igiꝰ viam q̄rendi imperii & augēdæ ptātis Cicero præponit oibus aliis: & vnicā eſſe dicit:quam amplecti debeamus.¶ Aptius:accommodatius.¶ Ad tuendas opes:ad defendendā potentiam:& ampliſſimā fortunam.i.principatum & poteſtatem erga alios ¶ Pręclare:cum ſumma laude:& bene. ¶ Quē metuūt:hic eſt verſus ex Ennii tragœdia.¶ Oderūt:hoies inquit odio hñt: quē:metuūt.& qſq; cupit illum perire,quē odio habet: hoc igiꝰ malum ſequitur ex odio. Regibus inqt Señ.certior eſt ex māſuetudine ſecuritas:qa frequēs vindicta paucorū odiū reprimit: oium irritat: & regia crudelitas auget inimicorū numerū tollendo.¶ Multorū:aūt odiis: confirmat id qd de odio ꝓpoſuit:& ēt ſniam Ennii exēplo Cæſaris, quē cōiurati interfecerūt.cū ipſum odio haberent. Nactus igitur opportunitatē Cicero cæſari iam interfecto inſultat : ſed non ſatis:cōſtāter.nā ipſum viuū & dñantem ab oibus virtutibus aliqñ laudauit. Sed tunc Cicero tpi ſeruiēdū duxerat. ¶ Opes:nullā potentiam ampliſſimū principatū & fortunę ſummum gradū.¶ Nuper ī ꝓximis annis in cæde Cæſaris: q rerꝰ potiebatur cū odio bonoꝝ.¶ Huius tyrāni:cæſaris : q voluit eſſe tyrannus in libera ciuitate & patria ſua : & qd deteſtabilius eſt oppſſus eſt Cęſar a cōiuratis in curia Pompeiana tribus & .xx. vulneribus confoſſus.¶ Armis:bello & vi ſuperato Pōpeio & aliis qui rēp.defendebant. ¶ Ciuitas: Roma quam ipſe armis:nō bñuolentia ciuium occupauit. ¶ Pertulit:paſſa eſt dñantem & tyrannum.¶ Declarat: oſtēdit ipſa cedes & mors Cæſaris.¶ Ad peſtē:ad perniciem & excidium illius qui odio habeꝰ.¶ Similes exitus: qa oēs fere tyrāni interficiuntur. Plato in Alcibiade deuoto ſic ait cernis ergo tutum non eſſe aut q̄ offeruntꝰ temere accipere,aut optare ſi ob ea quis ſit incōmoda ſubiturus vel vitam protinus amiſſurus. multos aūt referre poſſemus q cum tyrannidē affectaſſent inſidiis circumuenti periere. Vñ Iuue. pręclare dixit. Ad gñum Cereris ſine cæde & vulnere pauci . Deſcendūt reges & ſicca morte tyrāni . ¶ Haud fere qſq;: q̄ſi nemo effugit talē finē vitæ.¶ Malus.n.rō quare non poſſunt durare tyranni:qm timentꝰ: & metus nō eſt cuſtos diuturnitatis.immo qui timetur nō pōt diu durare. Timor quippe neſcit diuturnitatis cuſtodiā:ſed beneuolentia cum ſit volūtaria eſt fidelis cuſtos ad perpetuitatem. Potētia inqt Seneca:quæ multorū malo exerceꝰ : diu ſtare non pōt. Pluta.in vita Arati Sicyonii dicit . Sed vera ac ſtabilis beneuolentia ciuiū optima principis cuſtodia eſt. cū.n.multitudo ac potētes aſſueti ſunt:vt non ducere :ſed duci timeant:multis ad videndū oculis multis ad audiendum auribus vtiꝰ . Et Aratus Philippo dixit. Latrones ſaxa incolūt & rupes & præcipitiis ſe tutantur , Regi autem nihil fide & beneuolētia firmius :nec munitiꝰ eſſe pōt. Agamemnon vt auctor eſt Plutarchus in Nicia dicebat : Vitæ noſtræ præſidē turbā ſortiti ſimꝰ : multitudiniq; ꝓculdubio ſeruire cogimur Antigonus pater Demetrii dicebat beneuolētiā ſibi ſēper viſā optimū regni fundamētū: veriſſimūq; præſidiū . Et Cyrꝰ apud Xenophontē dicit : Neceſſe eſt q a multis timeꝰ ; is multos ſibi faciat inimicos: q vero omnibus ſimul infeſtus eſt;is omnibus cōcordiam iniicit Syllaꝰ dicit. Et q̄tum terent tantum metuentia regna & Cyrus moriens dixit filii. Nō eſt aureū hoc ſceptrum:quod regnum ſeruet:ſed amici multi ſceptrū ſunt regibus veriſſimum maximeq; ſecurū.¶ Malus cuſtos,non bene cuſtodit & conſeruat metus:ſed interficit:& perdit illum quem timet . ¶ Contra ex alia parte beneuolentia eſt fidelis cuſtos:& æterna,tum ſit voluntaria.

FRA. MAT.

Omnium autem &c.probauit Cicer.plurimū homines & prodeſſe & obeſſe poſſe: & ꝓpea cōciliādos eſſe vt nobis faueāt & ad honores adipiſcēdos ſuis ſtudiis adſint . Inter cauſas aūt quas docuit exiſtere ſolere: vt hoies augeamus: & honeſtemus hanc eſſe principalē dicit: & ſtudeamus diligi ab hominibus quia vt nihil aptius eſt ad conſeruandas diuitias & honores q̄ diligi : ita nihil peius eſt:quā metui. Quoniam eius ſtudium in nos perpetuum eſſe non poteſt quem metu aſtrictum tenemus. Cum nihil violentum diuturnum : nihil ergo ad res conſeruandas amore melius eſſe exemplis probat : & primum Ennii auctoritate.¶ Omnium rerum:ex omnibus rebus.¶ Tenendas:vt prius adipiſcaris.¶ Tuendas : vt adeptus cū fueris conſerues,quod multo laudabilius eſt.¶ Nā Ouidius ait Non minor eſt virtus q̄ quærere:parata tueri. Caſus ineſt illis,hic erit artis opus.¶ Quem metuūt &cæ . Timor ſine odio eē non pōt.¶ Quem quiſq; &cæ. bona eſt argumentatio ab euentu,vt Ariſtoteles & Rhetorici vocant vt noſtrates dialectici a primo ad vltimum : ex metu odiū ſequitur, ex odio cupiditas perdendi . ¶ Multorum autem &cæ . q ſtudia hominum metu difficile ſit tenere probat exemplo Iulii Cæſaris . Et ſi anteą inquit ignotum fuit q̄ periculoſum ſit timeri, & nullas opes:& potentiā odiis multitudinis reſiſtere poſſe: Pauloante cæde Iulii cognitum eſt. Qui quoniam metu addictos ſibi tenebat ciues Romanus multum in ſe odii concitauit , & tutus eſſe non potuit . ¶ Nec vero &cæ. Nec hoc inquit Cæſaris tantum mores declarat ſed multorum tyrannorum quorum non diſſimilis exitus fuit.¶ Reliquorū,vt Alexādri, Dionyſii, Phalaridis, Hippiæ.¶ Quorum haud fere &cæ. quia pauci admodum tyranni cædem effugere potuerunt.¶ Malus.argumentum eſt a contrario, oppoſitorum enim eadem eſt a doctrina. Si metus obeſt, beneuolentia prodeſt.

Ariſto. Argumētatio ab euentu

ASCE.

Rerū aūt oium. Oñdit nil vtiliꝰ q̄ amari. Ordo ē Aūt ꝓ ſed, nec qcq̄ oium reꝝ.i. īter oēs res ē aptiꝰ a tuēdas.i. ꝓtegēdas & tenēdas opes q̄ diligi, nec alieniꝰ timeri.i. formiditati. Enniꝰ poeta ille latinoꝝ ātiqſſimus pclare ſup . dixit ſup . hoies oderūt eē quē metuūt, & qſq; expetit.i.ꝯcupiſcit eū ſup. quē odit.i. odio pſequiꝰ piiſſe.i.nō eē. Aūt ꝓ ſed, cognitū ē nup.i. ſupioribus ānis, ſi ſup. forte fuit ignotū.i. ignoratū antea : nullas opes poſſe obſiſtere

ſtere.i.obſtare odiis multoꝝ. Vero pro ſed:nec ſolū interi/tus.i.mors huius tyrāni.i.C.Cæſaris quē ciuitas.ſ.roma p/tulit.i.vſq; ad mortē eius paſſa exiſtēs oppſſa armis ipſius Cæſaris declarat q̄tū odiū hoium valet ad pelle.i.ad mor/tē ſubitā ſed ſup.ē. ſiles exitus reliquoꝝ tyrannoꝝ ſup.de/clarant illud quorū.ſ.tyrannoꝝ haud qſq̄.i.nullus ſiere eſſu git.i.euitauit p fugā ſimilē interitū: qualē.ſ.Cæſar paſ/ſus eſt.Quia vt di. iuue. Ad generum Cereris &c. vide Mar. Enim pro quia. Met⁹.i.formidatio :paſſiua ē ma lus cuſtos diuturnitatis.i.lō ge durationis.q: pro & con tra.i.contrario beneuolētia eſt ſup.cuſtos diuturnitatis.

PET/ MAR ℂ Vel.i.ēt.ſ Ad ppetu. qm̄ q̄ amāt ppetua ſunt nō ſolū diuturna.ſ Sed his qvi opp̄ſ ſos:ↄcedit Cic.his q alios vi opp̄ſſos tenent vt adhibeant ſæuitiā:ſi aliter in officio cōtineri nō pn̄t. Inde Cæſarē latē ter tāgit:q in libera ciuitate timeri voluit: in q̄ honores ſu/ſceperat & gradus dignitatis: & ſic demēs fuit: qm̄ neſciuit imponere modū cupiditati:q̄ illū ad īteritū pduxit. Roma enim bellua erat multoꝝ capitum :nec poterat vi oino op/primi. vt non aliq̄ resurgeret & acriter morderet tremefa cta libertas. Imprudēs igit̄ fuit Cæſar: & oēs tyrāni quorū vita nihil pōt eſſe miſerius.ſ Coercēt: cōtinēt illos quos vi opp̄ſerāt.ſ Sit ſane: cōcedat̄ vt ſæuiāt in ſubditos:ſi aliter eos ↄtinere nō pn̄t.ſ Vt heris:vt dn̄s in ſeruos. Dn̄s.n pōt ſæuire in ſeruos: & habet in ipſos vitæ neciſq; ptātem ſi cā īnerit occidēdi:vt dictū eſt tpe Iuſtiniani : vt ſupra ēt dixi non licebat alicui d̄io incognita cā ſupra modū in ſuos ſer/uos ſęuire. Et Diuus Pius Antonius cōſtitutionē fecit:vt q ſine cā ſeruū ſuū occiderit:non minus puniat̄ q̄ q ſeruū occi/derit alienū.ſ Si aliter:alia via & rōne:non poterunt coerce ri.ſ Qui vero.hic ē locus q Cęſaris iprudētiā tāgit. ſ In li bera ciuitate: vt erat Roma a n̄q̄ Cęſar eam occuparet. ſ Se inſtruūt:armāt & p̄parāt : vt fecit Cæſar: q in libera ciuita/te ita ſe inſtruxit: vt timeret̄. nō amaret̄: vñ demēs fuit nō cō ſiderās rei euētū.ſ Nil demētius: plus eſt quā ſi dixiſſet tales demētiſſimi ſūt.ſ Quāuis.n.ratio q̄re tales nullā habēt pru dētiam: q.n dāt pœnas tādē vt Cæſari accidit.ſ Demerſæ ſint.lo quit̄ p trāſlationē natātiū:q demerguntur:poſtea emer gūt. Leges opprimunt̄ poté ia nonnullorū ſed poſtea emer gūt. Senſus ē:q̄uis leges videant̄ opp̄ſſæ & libertas operib⁹ quorūdā.tn̄ emergūt & apparēt aliq̄ i tacitis iudiciis:nā de his q in libera ciuitate volūt timeri male iudicat̄: & cū ſuf/fragiū bo ioꝝ ad honores petūt:nō aſſequunt̄ id qd̄ cupiūt, ſ Opibus:potētia alicuius.ſ Tremefacta:concuſſa. ſ Emer/gūt:apparēt & redeūt in priſtinū ſtatū.ſ Hæc leges & liber tas: q̄ legibus ↄtinet̄:nā cū leges nō ſeruantur pp alicuius po tētiam libertas amiſſa ē.ſ Tacitis iud.hoium q male de eo iudicant q leges opp̄ſſit ; q̄uis n̄ audeant palam rep̄hēdere. ſ De honore q ſē ille cupit:tn̄ ciues nō ſuffragant̄: & tacitis ſuffragiis repugnant.ſ Acriores: aīt ſed i ↄt Cice.ciues ma/gis accēdunt̄ ad vl ionē pp libertatē itermiſſam: quā prius ad illā retinē ſi a n̄q̄ amitteret̄:qm̄ expti ſunt qd ſit carere libertate.ſ Acriores: vehemētiores & duriores:nā itermiſſa libertas mordet acriter illum q ſe opp̄ſſit vt accidit Cæſa. ſ Quam retēte. q̄ ſi retinuerint ciues & nunq̄ amiſerit. Q d igitur:cōcludēs dat p̄ceptū nihil eē vtilius q̄ nō timeri. ſ Pa tet latiſſime:a d oia ſe extēdit:qm̄ beneuolētia pdeſt ad oia. ſ Ad incolumitatē: vt ſimus incolumes & tuti nō timētes i petum aliorū i nos & inſidias.ſ Id am.id ſeq̄mur tota mē/te.ſ Caritas:amor mutuus & pius ſeruetur.

FRA MAT. ℂ Vel ad ppe.ēt ad ppetuitatē:nę dicā ad longū tp̄s.ſ Sed iis &c.populi inq̄ q ſub regibus vixerūt & tyrānis:ac time re ſoluti ſunt. Sit ita: vt metu teneant̄ ad tyrannis:at vero ci

vel ad ppetuitatē. Sed his, qui oppreſſos impio coer cēt ſit ſane adhibenda ſæuitia, vt heris in famulos, ſi aliter teneri nō poſſunt. Qui uero in libera ciuitate ita ſe inſtruūt, ut metuātur, his nihil pōt eſſe demen tius. Quamuis.n. demerſæ ſint leges alicuius opibus: q̄uis tremefacta libertas: emergūt tamē hęc aliq̄n aut iudiciis tacitis, aut occultis de honore ſuffragiis. Acri ores aūt morſus ſunt intermiſſę libertatis, q̄ retentæ: quod igitur latiſſime patet, neq; ad incolumitatem ſolum: ſed etiam ad opes & potentiā valet plurimū, id amplectamur, vt metus abſit, caritas retineatur.

uitates: q̄ in libertate vixerūt: nullo cuiuſmodi metu teneri poſſent: nā guſtata ſemel libertatis dulcedine: vt ſeruirent: adduci nullo mō poſſent.ſ Sit ſa.ↄcedētis eſt.ſ Si alr. Nā ſi ſine metu teneri poſſent: & crudelitate melius eſſet. Sed ſi aliter teneri nō pn̄t: ut ita: vt metu teneant̄: & ſæuitia coer ceant̄.ſ Qui vero: ſed eos q i libera ciuitate nati ſunt. Siqs voluerit vi opprimere : is ſe ſciat amētē eē.ſ Demerſæ le ges: vt vim hīc nō poſſint: q ad vnius libidinem oia ſiāt. ſ Tremefacta lib. perterrefa cti hoies: q prius libere viue bāt.ſ Emergūt: eſt emergere ab aliq̄ difficultate reſurgere vel ad aliqd cū difficultate p uenire. Iu.haud facile emer gūt quoꝝ virtutibus obſtat. Res āguſta domi.ſ Iudiciis tacitis: tacita hoium volūta/te: & ſnia q iudicāt aliqd fie ri debere ſed occulte : vt de Cæſare quē opprimi facile poſſe iudicabāt q oderāt. Si in eius necē Brut⁹ ↄſentiret. Qm̄ & odiſſet tyrānos: & ab illo Bruto originē duceret: a quo ſunt exacti reges. Vñ & Bru/ti portis ſtatuę: & ipſius tribunali iſcripta dā reperta ſunt in hūc modū. Brute munera accipis. Brute mortuus es. Vtinā Brute viueres quā idignā fortius es Brute ꝓlē: neq; ab illo ꝓfecto es gēit⁹.ſ Aut oc. ſuffr. vt i tabellā. Nā ſi videbāt quē piam principatū affectare occultis ſuffragiis ei obſiſtebant. Lacedæmonii ſuffragia lapillis dabāt. Roāni lata lege Caſ ſii.q̄ tabellaria vocata : eſt punctus in tabella ſuffragia fere/bāt. Vñ pūctus accipit̄ p fauore. Hora.oē tulit pūctū: q mi ſcuit vtile dulci.ſ Acriores &c. Qui amittūt libertatē gra/uius ei⁹ admonent̄: q̄ q retinēt: plus vitant̄: q libertatē deſi/derāt intermiſſam. Quā q retinuerunt pclitantē: illi qdē ſtudent recuperare: & iniuriā grau⁹ vlciſcunt̄: hi vero ꝓpul ſant iniuriā tm̄: maiore iracundiā vlciſcimur iniuriam acce/ptā: quā ꝓpulſamus: recte ergo Cice. acriores morſus dicit eē itermiſſę: quā retētæ libertatis. Exēpli cā Po. Ro. in Cæ ſarem exarſit adeo: vt occideret: qm̄ libertatem ſubſtulerat. idē etiā in Syllam exarſit. Sed qm̄ libertatē retinuit : nō ad id odii erupit: vt eū occideret. Quia libertatē : ſicut Cęſar nō penitus ſuſtulerat.ſ Intermiſſæ: cū ſupp̄ſſis legibus liber tas erepta ē.ſ Retētæ: cū aliqs opprimere voluerit. Qd igi tur & cę. Qm̄ ergo bn̄uolētia eſt: q̄ facit: vt diligemur: eam amplectamur: vt p eā hoinm ſtudia nobis ↄciliare poſſim⁹: & opes atq; honores adipiſci. Cōcludit metū fugiēdū bn̄uo lētiā cōplectēdā.ſ Incolumitatem: ad ſalutem: vt ſanus ſis.

ASCE. ℂ Vel.i.ēt ſup. vſq; ad ppetuitatem. Sed ſæuitia.i.rigida d.iatio eſt adhibēda ſane his: coercēt.i.ſubiectos tenent op/preſſos impio.i.q ſubiugati: & capti ſunt: vt.i.verbi gratia ſæuitia ſup. adhibēda eſt heris.i.dn̄is priuatis in.i.aduerſus ſeruos: ſi ſup. ſerui nō pn̄t teneri aliter.ſ.q̄ p rigorē ſæuitię. Vero p ſed: nihil pōt eſſe demētius.i.inſanius: & contra bo nā mētē his: q̄ inſtruunt ſi ita: in ciuitate libera: vt metuant̄. Enim p q: q̄uis leges ſint demerſe.i.opp̄ſſæ & ſublatę: opi bus.i.potētiis alicuius: & q̄uis libertas ſit tremefacta.i.tre/more cōfecta: tn̄ hæc.ſ.dicta: hoc eſt leges & libertas. Emer gūt.i.iterū apparēt: & ↄſpiciunt̄ in vigore aliq̄n: aut tacitis iudiciis: qb⁹ is opp̄ſſores tacite cōdēnant̄ a populo i aīo ob murmurāte: aut occultis ſuffragiis.i.electioibus fauorabili bus de honore.ſ.illi adimēdo: & alii dādo. Morſus.n. liber/tatis itermiſſe.i.ad tp̄s ſublatæ: & interceptæ: hoc eſt quos hn̄t amatores libertatis ſunt acriores.i.vehemētiores q̄ ſup. libertatis retētæ.i.q̄ habeāt q libertatem retinēt qa caritas rei magis in diſſenſione q̄ poſſeſſiōe apparet. Igitur ample ctamur id: qd latiſſime patet: neq; ſolū.i.nō ſolū valet ad in columitatē.i.bonā valetudinē: ſed valet ēt, plurimū ad opes & potentiam: hoc eſt faciamus.ſ. vt metus abſit, & ſup. vt ca ritas.ſ. qua cæteris cari ſumus retineatur.

Demerſæ dr leg. quādo a ſ nutu vni us omnia ſiunt

Hora.

A mari potius eſt q̄ timeri

Ita faciliime quę volumus & priuatis in rebus; & in rep. cōſequemur. Et enim qui ſe metui volent, a quibus metuūtur, eoſdem metuāt ipſi, neceſſe eſt. Quid enim cēſemus ſuperiorē illū Dionyſiū, quo cruciatu timoris angi ſolitum, qui cultros metuēs tōſorios cādenti carbone ſibi adurebat capillum? Quid Alexandrū pheræum: quo aio vixiſſe arbitramur, q(vt ſcriptū legimus) cum vxorem Theben admodum diligeret, tamen ad eam ex epulis in cubiculum veniens, barbarum, & eum quidem (vt ſcriptum eſt) compunctum notis, thraciis diſtricto gladio iubebat anteire:

PET. MAR. ¶ITA facillime: ponit ea q̄ cōſeq facile poſſimus ſi amamur: & totū oppoſitū ſi timemur. nam q volūt timeri neceſſe ē vt & ipſi eos timeant a qb⁹ timētur. ¶ Ita: ſi aberit met⁹ & retinebit religioſus amor. ¶ Priuatis reb⁹: domeſticis & re familiari augeda. Et in rep. i. aſſeqmur honores publicos & magiſtratus alioꝝ ſuffragiis & oīum cōſenſu. ¶ Et enim: oñdit a ɔtrario q̄tum i ſe pli du hēat bñuolentia: qm̄ q timetur neceſſe eſt vt timeat. ¶ Quid. n. cēſe. ꝓbat id qd dixit p exēpla tyrannoꝝ q eos timebant: a qb⁹ timebantur. ¶ Quid cēſe. iudicamus: putamus: & exiſtimamus. ¶ Superiorē: ad dr̃ã alteri⁹ Dionyſiū Syracuſanoꝝ tyranni. huiuſce tormēti q̄ lōga fabula igt Val. q duo d. xl. ānoꝝ dnatiōe in hūc modū pegit ſubmotis amicis in eoꝝ locū ferociſſimaꝝ gētium hoies & a famulis locupletum electos ꝓualidos ſeruos: qbus latera ſua cōmitteret ſuſtinuit. Tonſoꝝ quoq; metu tōdere filias ſuas edocuit q̄rum ipſaꝝ poſtq̄ adulteri appropinqbant manib⁹ ferꝝ nō auſus cōmittere iſtituit: vt cādētium gladium aut nucū putaminib⁹ nō cōptā manib⁹ barbā ſibi & capillos adureret. Nec ſecuriorē ſe maritū egit q̄ patrē: duaꝝ .n. eodē tpe Ariſtomaches Syracuſanę & Locrēis Doridis matrimōiis alligat⁹ neutrius vnq̄ niſi excuſſe ɔplexum petiit: atq; cubicularē lectum pinde q̄ ſi caſtra lata foſſa cinxit: in quē. ſe ligneo pōte recipiebat; cum forē cubiculi extrinſec⁹ a cuſtodibus opertā iteriorē Clauſtro ipſe diligēter obſeruaſſet. Ci. in vlti. tuſcu. de hoc Dionyſio ita loqt: duo de. xl. annos tyrānus Syracuſanoꝝ fuit Dionyſius: cū. v. & xx. annos natus dñatū occupauiſſet. & Paulo poſt qn ēt ne tōſori collū cōmitteret: tōdere filias ſuas edocuit: ita ſordido atq; ancillari artificio regiæ virgines vt tōſtriculæ tōdebāt barbā & capillū pſis: & tn̄ ab his ipſis ferrū remouit: iſtituit q; vt cādētibus iuglādiū putaminib⁹ barbā & capillū adurerēt. ¶ Cultros tōſo. nouaculas tōſoꝝ. ¶ Cādēti: accēſo carbone: aut putaminibus iuglādiū. i. corticibus nucū: q̄ & iuglādes dr̄. Nuces dr̄ oē pomū auctore Macro. qd foris duro tegit: & itus hēt qd eſui eſt. ¶ Adurebat: qd miniſterium filię exercebāt. Plato in ep̄la Ad amicos Dionis & ꝓpiquos ſic ſcribit: carebat Dionyſius amicis: fidiſq; hoibus quo nullū maius argm̄ vel iprobitatis ſi deſint vel probitatis ſi adſint: & i. ix. de rep. ages de tyrānorum miſeria ſic ait Tyrānicus aius metu ſollicitaṫ & ꝑpetuo pauore terreṫ. ¶ Quid Alexādrū Pheræū: de hoc Alexādro ita ſcribit idē Val. Hoc rege infelicior Alexāder: cuius ꝓcordia: hic amor: hinc metus torſerūt: nā cū ifinito ardore cōiugis Thebes tenereṫ: ad eā q; ex epulis in cubiculū veniēs barbaꝝ ſtricto gladio iubebat anteire: nec prius ſe idē lecto cōmittebat quā a ſtipatoribus diligēter eēt ſcrutatus: ſuppliciū irato deoꝝ numine cōpoſitum nec libidini: nec timori poſſe imparē: cuius timor eadē & cā & finis fuit. Alexandrū Thebe pellicatus ira mota interemit. ¶ Pheræū: pheræ oppidū eſt Theſſaliæ vexatum nōnulloꝝ. tyrānide inter quos hic fuit Alexander gener Iaſonis Pheræi tyranni q Pheræus cognominaṫ. ¶ Quo aio: quo cruciatu duoꝝ affectuū timoris & amoris. ¶ Legimus ſcriptū: vt hiſtoriæ teſtantur. ¶ Ex epu. poſt cœnā. ¶ Thebē: hæc Thebe: vt auctor ē Plutar. in vita Pelopidæ: filia fuit Iaſonis Pheræi alterius tyranni: de quo ſupra. ¶ Barbarū: ex Thracia hominē ferociſſimū. ¶ Cōpūctū: ſignatū. i. barbarū q in thracia fuerat ſtygmate notat⁹: ergo plus fidebat ſeruo ſtygmatiæ q̄ vxori: licet illā arderet. ¶ Notis thr. qm̄ apud thracas: vt auctor ē Herod. li. v. pūctas eē frōtes nobile iudicabaṫ: n̄ eē notatas pūctis ignobiles. ¶ Diſtricto: nudato.

FRA. MAT. ¶ET enim &c. Argumētationē inſtituit: q̄ ꝓbaṫ nō eē metu tenēdos populos: qm̄ q ſe timeri vult: eos metuat neceſſe eſt a qbus timeṫ. Metus. n. ſine odio eſſe non pōt: ex odio pnicies ſeqtur. Quia quē metuūt hoies: eū piſſe expetunt. Ille vero q ſe timeri vult qetus eſſe nunq̄ pōt. Nam ſic ſecū agit. Ille me timeat: iō me oderūt: ex quo ſeqtur: qđ ait Lu dum qſq; timet qbus ipſe timori eſt. ¶ Quid. n. cēſem⁹ &c. Exēplis ꝓpoſitionē ſuam ɔfirmat: q̄ a ſimili ſumunṫ. Dionyſius tyrannis Syracuſanus ad eo ſuſpectos oēs hēbāt: vt nō niſi a filiab⁹ tōderi vellet. Cū q; eas ēt timeret iam grādes putaminib⁹ nucū acceſis barbam adurebat. Fuit hic: vt Cornelius Nepos ſcribit: nullius rei ꝓter q̄ iperii, cupid⁹ & ob ei⁹ cām crudeliſſimus. At filius oī vitio inqnatiſſimus: & ob eius ingētia vitia pulſus Sicilia in Peloponneſum fugit & corinthi ludum aperuit: & pueros docuit ad tantā redactus eſt iopiā. De quo ait Ovi. Ille Syracuſia modo formidatus in vrbe. Vix humili durā reppulit arte famē. ¶ Quid ale. pherçū. Hic tyrānus fuit cū eius regnū Pelopidas thebanoꝝ rex inuaſiſſet & repulſus ab Alexādro cū exercitu fugeret: forte cādente equo i foueā capt⁹ ē & vīcula ɔiect⁹. Sed hūc Epaminūdas poſtea recupauit bello pſequēs Ale. cū vero i carcere eēt. & multi virtute viri moti ſalutatū quotidie irēt: & multa ille cōtra tyrānū diſſereret: indixit Alexandrū neqs ad carcerē iret: vxor Alexādri cupiditate videndi Pelopidæ accēſa a marito petiit: vt illā alloq ſibi ptās dareṫ. Cūq; ad carcerē veniſſet: Pelopidas regina cognita: o miſerā iqt mulierem: q̄ tyrāno adeo crudeli ɔiuncta es munitiſq; verbis mulieris aium ad mariti pniciē ɔpulit. Facile aūt fuit ſuadere. Quia tyrān⁹ eā nō fideliter amabat. Diſceſſit illa & fratres ſuos: quos tyrānus turpiter amabat ɔſilio eis cōſciato ad occidendū tyrānū cōpulit. Iuſſit eos in cubiculo deliteſcere, p feneſtrā ſcalaꝝ gradibus receptis: & lana inuolutis ne exaudiri poſſent. Quo tpe ille ſe qeti daret: qđ ēt factū eſt. Fratres vero qa adoleſcētes erāt: id facinus cōmittere nō audebat. Tū illi niſi tyrannū occiditis rē ei indicabo. Venere ergo illi ad lectū: tres aūt erāt: vxor caput cepit: vnus ex fratrib⁹ pedes. Tertius caput abſcidit: & ita qđ timebāt Alexander euitare nō potuit. Pheræ citas theſſalię pelaſgicoꝝ cāporū terminus ad Magneſiā. Emporiū hn̄t Pegaſas. Stra. ¶ Scriptū: apud hiſtoricos: Plut. in vita pelopidæ ꝓlixe hāc refert hiſtoriā. ¶ Ex ep. qbus icaleſcit Ven⁹. Nā ſine Cerere & Baccho friget Venus. ¶ Cōpunctum notis thraciis. i. notis more thracio. Nā notę fronti inuſtæ malū & fugitiuū ſeruū ſignificabāt. Dicimus ſeruū inſcripta frōte. Sicuti ēt Martialis.

ASCE. ¶ET nos ɔſeqmur. i. ipetrabimus ita. i. hoc mō: facillime: ea q̄ volumus: & in priuatis. i. ſuis cuiuſq; rebus: & in repu. Etenim ii ſup. qui volēt ſe metui neceſſe eſt: vt ipſi metuant eoſdē a qbus metuunṫ. Enim ꝓ quia: quid cēſemus. i. iudicamus: aut putamus ſuperiorē. i. priorē (duo. n. fuerūt) illū. i. notiſſimū Dionyſiū tyrānum. ſ. quo cruciatu timoris. i. quē paſſus eſt in aio ex timore ſolitum ſup. eſſe angi. i. anguſtari & opprimi: q metuēs cultros tōſorios. i. qbus tōſores tōdēdo capillos vtunṫ. Illis. n. tpibus. Erat ſupcilio breuior coma. barbā aūt nec græci adhuc radūt: iō dicit q metuēs cultros nō raſorios, ſed tōſorios adurebat. i. adurēdo abbreuiabat ſibi capillos. i. capitis pillos carbone candenti. i. incenſo. Quid ſup. cēſemus Alexādrū Phęreū. i. tyrānū Pheræ ciuitatis in theſſalia: quo aio arbitramur ſup. eū vixiſſe: q. ſ. tyrānus: vt legim⁹ ſcriptū. Cū. i. q̄uis diligeret admodū. i. valde multū thebē vxorē ſup. ſuā tn̄ ipſe, veniēs ad eā ex epulis .i. poſt epulationē i cubiculū iubebat barbaꝝ. i. quēdā ſatellitē externū & barbaꝝ nō gręcū: & eū. i. eūdē: vt ſcriptū eſt: ɔpūctū. i. notatū notis. i. pūctis thraciis. i. more gentis thraciæ anteire. i. ꝓcedere gladio diſtricto. i. cū enſe euaginato.

¶De ſtipatoribus.

Premittebatq; de ſtipatoribus ſuis, qui perſcrutarent arculas muliebres, & ne qđ in veſtimẽtis occultaretur telum, exquirerẽt. O miſerũ q fideliorem & barbarum & ſtigmaticum putaret, q̃ coniugem. Nec eum fefellit opinio. Ab ea eſt.n. ipſe propter pellicatus ſuſpitionẽ interfectus. Nec vero vlla vis imperii tãta eſt, quæ premente metu poſſit eſſe diuturna. Teſtis eſt phalaris, cuius eſt p̃ter cęteros nobilitata crudelitas, qui non ex inſidiis interiit, vt is, quẽ mõ dixi, Alexãder: Nõ a paucis, vt hic noſter, ſed in quẽ vniuerſa agrigentinorũ multitudo ĩpetũ fecit. Quid: macedones nõ ne demetriũ reliq̃rũt, vniuerſiq; ſe ad Pyrrhũ contulerunt?

PET. MAR. ℂ De ſtipatoribus: ſatellitibus, quos habebat ad laterum cuſtodiã. ſ Perſcrutarentur: diligẽter inquirerent: ſtipare eſt condenſare: inde dicũtur ſtipatores q aliquẽ circũſtant cã officii aut defenſionis: ſcrutari minutiſſima quæq; inquirere. ſ O miſerum: exclamat Ci. io miſerã tyrãni vitã. ſ Stygmaticũ: notis pũctũ: ſtygma ſignificat notã & pũctũ: inde ſtygmatizo noto & ſigno: ſtygmatias auctore Nonio veteres duci voluerũt notis punctos: Stra. li. iiii. agẽs de apibus ſic ait. illyricorũ quoq; more ac thracũ ſtygmatiæ. ſ Nec opi. recte opinabaẽ & inſidias timebat vxoris: qm̃ ab ea eſt iterfectus. ſ Pellicatus: qđ haberet pellices & cõcubinas: pellex vxoris dr̃ nõ viri a pellẽdo: qm̃ vxorẽ a viro pellit: eũ qs nõ habet vxorem: dr̃ hic cõcubinã: nõ pellicẽ: qm̃ pelles refert ad vxorẽ quã a viro pellit. Vñ iuno ſuas pellices magno pſequebaẽ odio: vt eſt in fabulis: qm̃ a ſe iouẽ alienabãt. Pellicatus dr̃ concubitus pellicis: vt adulterium ꝯcubitus adulterorũ. ſ Eſt iterfectus: de quo Ouid. in ibim: Inq; tuo thalamo ritu iugulere Pheræi. Qui datus eſt læto coniugis enſe ſuæ. & Dionyſius ſyracuſius auctore Plutarcho in vita Arthaxerxis: heræum qui menſes. x. regnaſſet in theſſalis: deinde eſſet interfectus. Tragicum tyrãnum appellabat in celerẽ .ſ. mutabilitatẽ cauillatus. Neceſſe huius tyrãni lege apud plutarchum in pelopida. ſ Nec vero vlla vis: dicit Ci. nullã eſſe tã firmam potẽtiam: q̃ metus nõ poſſit labefactare: nã ſi is q imperat timeẽ durabilis nõ eſt: & pbat hoc ẽt exẽplo Phalaridis q fuit tyrannus Agrigẽtinus & ſęuitia plenus. ſ Nobilitata: narrata celebrata & inuulgata qm̃ fuit crudeliſſimus. ſ Præter cæte. i. ſupra oĩs alios tyrannos. Zeno eleates ſummus phus & ad excitandos iuuenũ aios prõptiſſimus auctore Val. Ma. li. iii. patriã deſerẽs ſuã Agrigentum ſe ꝯtulit: qđ Phalaris ſęuiſſima tyrannide vexabat ibi cũ eſſet & Phalarim in ſua ſæuitia perſeuerare videret nobiliſſimos adoleſcentes ad reſtituẽdam patriæ libertatẽ inflammauit. qđ cũ Phalaris intellexiſſet: conuocato in forũ populo Zenonẽ torqueri iuſſit: vt ſui cõſilii cõſocios pderet: q nõ fecit: imo fideles ipſi Phalaridi ſuſpectos reddidit: & obiiciẽs Agrigẽtinis ignauiam & timiditatem effecit: vt ſubito mentis ĩpulſu cõcitati Phalarim lapidibus obruerent. Valerius hoc tribuit phię: quã his verbis laudat. Eſt & illa vehemẽs & cõſtans ai militia literis pollens venerabilium doctrinæ ſacrorũ Antiſtes phia: quæ vbi pectore recepta eſt hominũ: i honeſto atq; inutili affectu depulſo totum in ſolidæ virtutis munimento confirmat: potentiuſq; metu ac dolore facit. Incipiam aũt inquit a Zenone eleate: q cum eſſet in diſpicienda rex natura maxime prudentiæ: inque excitandis ad vigorẽ iuuenũ ais promptiſſimus præceptorũ fidem exẽplo virtutis ſuæ publicauit. ſ Vt hic noſter: Cæſar quem pauci cõiurati interfecerunt. Quid macedones. Demetrius: vt ſcribit Plutarchus in vita Pyrrhi Antigoni filius qui poſt mortem Alexandri magni magnam orientis partem occupauit: interfecto Alexandro caſſandri filio per inſidias partem Macedoniæ occupauit: & cum ſuperbe imperaret: & bellum cum Pyrrho gereret: poſitis iuxta caſtris nõnulli Pyrrhum laudibus extollebat: ſubmittebat quoſdam & ipſe Pyrrhus: qui ſe macedones eſſe ſimulantes dicerent adeſſe tẽpus vt ex graui Demetrii dñatu ad virum benignum & amatorẽ militũ tranſirẽt: iam qdẽ ipſi ẽt Demetrio dicebant: ipſum recte facturum ſi cederet ac regnum dimitteret. Itaq; Demetrius motũ cernens exercitũ: atq; ob id conterritus clam fugit. Pyrrhus aũt in caſtra receptus rex macedonũ appellatus eſt: in vita Demetrii idem Plutarchus ſcribit milites Demetrii eum adire auſos fuiſſe monentes vt ſaluti ſuæ fuga ꝯſuleret: cum aduerſus Pyrrhũ pugnaret. Macedones pugnãtes pro delitiis ſuis iam fatigatos vlterius eius imperiũ ſuſtinere non poſſe. Itaq; Demetriũ ad tentoriũ pfectum ibiq; depoſita veſte regia & fuſca veluti cuiuſdã hiſtrionis chlamyde ſumpta cum paucis fugã arripuiſſe & Pyrrhũ caſtris & exercitu potitum eſſe. Inde adueniẽte Lyſimacho regnũ macedoniç: qđ ſeptem annis ſub Demetrii dñatu permãſerat ambos iter ſe partitos fuiſſe demetrius i Aſia ſuperatus a ſeleuco rege genero ſuo: nã ſtratonicen demetrii filiam habebat vxorẽ ad eũ miſit orans pacem: ſeleucus Appollõidẽ ad eũ miſit: orauitq;: vt ad ſe veniret. Tandem a quibuſdam perſuaſus ſniam mutauit: iuſſitq; pauſaniã prodire illi obuiam: vt eũ in ſyriæ Cheroneſium duceret vbi ſub cuſtodibus relictus fuit: triennio ibi detentus cum ex ocio potuq; & deliciaꝶ abũdantia in ęgrotationẽ incidiſſet. tandem morbo inualeſcẽte poſt quartum & ſexageſimũ ætatis annũ vita functus eſt: q ob ferociã pugnandi & aium ad bella natũ: vrbis expugnator cognominatus eſt. De cuius ſuperbia in macedones ita Plutarchus ſcribit: vehementer macedones cõturbabant: difficiles aditus, ſuperba reſponſa: intolerabiliſſima faſtus: quibus ſupra modum exceſſiſſe Demetriũ tradunt: & cum libellos ſupplicãtium macedonũ benigne ſinu chlamydis excepiſſet oĩbus ſupꝛ petitionũ rñſa expectãtibus: cum ad pontẽ axii fluuii perueniſſet: ſolutio chlamydis ſinu libellos i aquã deiecit: q̃re ai macedonũ grauiter offenſi ſunt. ℂ STipatoribus: ſatellitibus: q Alexandri corpus ſtipare. i. eſt cingere ad cuſtodiam ꝯſueuerãt. ſ Arculas &c. Scriniola ab arca diminutiuũ. ſ Stygmaticũ: notis inuſtũ στίγμα græce nota pũctura: στίζω pũgo. ſ Nec eũ fefellit opi. &c. qđ timuerat id accidit. Nã eũ occidit a duobus eduxit fratribus quos noctu inuolutos lana p gradus ſcalarum ſentirent ad miſit. ſ Pellicatus: qa fratribus abutebaẽ: & hac indignatiõe pcipue cõcitata eſt Thebe ad mariti perniciem. ſ Nec vero &c. Nõ eſt iteratio eius qđ dixit: ſed argm̃ intẽdit. Nõ eorũ mõ qui liberã ciuitatẽ diu ſeruitio pſſerũt opes diu nõ poſſe multorũ odiis obſiſtere: ſed nec ipſos reges: qui a maioribus ſuis regnũ acceperunt ſi ſe ad crudelitatẽ conuerterint diu in ſtatu, ac imperio manere poſſe. ſ Teſtis eſt Pha. Qui regnũ agrigentinæ ciuitatis a maioribus ſuis accepit. Fuit hic erudiſſimus qđ eius indicant epiſtolæ. Sed admodũ crudelis. Quod ſcribit Lucianus gręcus orator. Perilaus faber Athenienſis æneum taurũ ad cruciandos hoies excogitatum cum ad hunc attuliſſet: primus ipſe coactus eſt nouũ cruciatũ experiri. Lapidibus ab agrigentinis obruens eſt: hiſtoria hoc habet quã ſcri. Vale. titulo de fortitudine. Zeno eleates phus pſtantiſſimus Agrigẽtum miſerabili ſeruitute obrutũ petiit: ſperans ſe a tyranno Phalari veſanæ mẽtis ſęritatẽ diripi poſſe. Cũq; nihil pficeret. Agrigẽtinos adoleſcẽtes cupiditate liberandę pũæ iflammauit. Cuius rei cũ iudiciũ ad tyrannũ manaſſet. Cõuocato i forũ pplo torq̃re eũ vario cruciatꝰ gñe cœpit. Subide q̃rẽs quot nã ꝯſilii pncipes haberet. At ille neq; eorũ quẽpiã noiauit & pximũ quẽq; ac fidiſſimũ tyranno ſuſpectũ reddidit. Increpitaſq; agrigẽtinis ignauiam: ac timiditatẽ: affecit: vt ſubito mẽtis ĩpulſa Phalarim lapidibus pſternerẽt. Agrigẽtũ Siciliæ ciuitas & emporium quõdam meridiẽ reſpicit, & Africam. Nõ pcul abeſt a lilybeo apud hãc lacꝰ mirę nãç. Nã q̃ neq̃q̃ natabilia ſunt illic nullo pacto demergi pñt. ſ Pręter cęt. fuit. n. oium crudeliſſimus. ſ Hic nr̃: Iulius qui a paucis trucidatus eſt. ſ Quid mace. &cę. Is Demetriꝰ Antigoni filius fuitq; Alexandrum fratrẽ per inſidias interfecit & regnum Macedo

FRA. MAT.

nium occupauit. Cum q; Aſiā occupare bello, ſtatuiſſet : a
Ptolomæo: & Seleuco:ac Lyſimacho fratribus in Europa
reuocatus eſt:his ſe adiunxerat Pyrrhus rex Epiri. Qui cor
rupto Demetrii exercitu : & ipſo in fugam acto, Macedo/
niæ regnum arripuit:hic eſt Pyrrhus: qui poſtea in Italiam
traiecit a Tarentinis accerſitus. Auctor Iuſtinus.

tas colebat. Inde cū irrepſit crudelitas & tyrānis: extiterūt
bella ciuilia: & reſp.in maximas incidit calamitates:dū illi
q eā occupauerat:timeri q̄ amari maluerunt. Bñficiis: ꝯfe/
rendo bñficia in ſocios:q bñuolētia ductu libēter romāo im
perio parebāt. Iniuriis: crudelitate: & oi alio gñe iniuria
rū.i.cū iperiū cōtinebat bñuolētia ſubditorū : nō vtq; cū eo
rū iniuria:nec iferret aliq̄uis
& crudelitas. Pro ſociis: ꝓ
defenſiōe ſocio℞ rōani nois
quos ab alio℞ iniuriis defen
debāt. Aut d ipe. vt iperiū
romanū ꝓpagaret. Exitus:
fines. Aut mites:qm nō ſæ/
uiebāt i victos: vt de Paulo
Aemilio ſupius dcm̄ ē:& de
aliis dici poſſet:q patrociniū
ſuſcipiebāt eo℞ : quos vicil/
ſent more maiorū . Aut ne
qm tm̄ ſæuiebant in ipſo vi/
ctos: q̄tum erat neceſſe. Fate
mus inquit ſæuiebāt in victos q̄tenus neceſſitas requirebat.
Regū:nā eiecti e regno vt cū aliq̄ incōmoda patiebantur;
cōfugiebant ad ſenatū Romanū & illius opē implorabant:
& imperatores Romani magna ſe adipiſci laudem arbitra
bantur:ſi cū magna equitate ſocios defendiſſent . Portus:
receptaculū quoddā & refugiū vt eſt portus ipſis nautis tē
peſtate vexatis. Noſtri magiſtrat.qui iperant prouinciis: vt
proconſules:ptores:queſtores. Imperatores: qui habebant
exercitū in prouinciis: vt illas defenderent . Aequitate: iu/
ſtitia & fide erga ſocios & prouincias ſibi cōmiſſas ſeruata.
Prouincias:q̄ ipſis erant ꝯmiſſæ:vt eas ſumma æqtate &
fide regerēt. Prouinciæ dictæ ſunt a ꝓcul vīcēdo vel a pro/

Quid lacedæmones iniuſte impantes. nōne repente
oēs fere ſocii deſeruerunt. ſpectator eſq; ſe ocioſos ꝓ/
buerunt leuctricę calamitatis externa libentius in ta/
li re.q̄ domeſtica recordor . Verumtamē quādiu im/
periū po.ro.beneficiis tenebat, non iniuriis,bella aut
ꝓ ſociis,aut de īperio gerebantur, exitus erāt bellorū,
aut mites,aut neceſſariis. Regū,populorū,nationum
portus erat,& refugium ſenatus. Noſtri aūt magiſtra/
tus īperato reſq; ex vna hac re maximā laudē capere
ſtudebāt,ſi ꝓuīcias,ſi ſocios ęqtate & fide defendiſſēt.

ASCĒ. Quę p &: pmittebat de
ſuis ſtipatorib᷒.ſ.ſatellitib᷒:
& cuſtodibus corporis ſui: q
pſcrutarentur arculas mulie
bres: & exqrerēt.i.rimarent:
& inueſtigarēt: ne qd.i.aliqd
telū.i.aliqs mucro:aut culter
q de lōge iuadi poſſit occul/
taret: veſtimētis.ſ.ꝯiugis ſuę.
O miſe℞ ſup.hoiem q puta/
ret: & barba℞ & ſtygmaticū
.i.ſtygmate: & pūcto inſigni
tū: ac notatū fideliorē eſſe q̄
cōiugē. Nec opinio fefellit.i.
tenuit in errore eum. Enim ꝓ quia ipſe.ſ. Alexāder phereus
eſt interfectus ab ea.ſ.cōiuge ſua: pp ſuſpitionem pellicatus
.i.qa ſuſpicabat hīe pellicē.i.adulteram: abs q̄ de ꝓprio thā
lamo pelleretur. Vero ꝓ ſed:nec vlla vis imperii eſt tanta:q̄
poſſit eſſe diuturna metu p̄mēte.i.dum metus p̄mit. Phala
ris tyrannus agrigentinorū teſtis eſt: cuius crudelitas eſt no
bilitata.i.notificata p̄ter cęteros : q non interiit ex inſidiis :
vt hic Alexander quē dixi mō.i.paulo añ ſup. iteriit ex inſi/
diis vel vxoris: & q non iteriit a paucis ſup. interfectus: vt
hic nr̄ videlicet. C. Iulius Cæſar:ſed in quē tota multitudo
agrigētinorū fecit impetū. Quid macędones ſup. fecerūt nō
ne reliquerunt Demetrium regem.ſ.ſuum tirānizantem: &
vniuerſi contulerunt ſe ad Pirrhum : quaſi dicat maxime.

PET. MAR. Quid lacedę.nunc affert exēplū lacedęmonio℞: q iniuſte
iperantes a ſociis dimiſſi ſunt & a thebanis victis fuerūt leu
ctrica pugnæ:de q̄ ſupra dcm̄ ē. Oēs ſe.ſo.q lacedęmoniis
prius fuerāt alienati fuerūt a lacedęmoniis orōne Epami/
nundæ ducis thebani:nā añ pugnā leutricā cū oium ſocio℞
ꝯueniſſent legati corā frequentiſſimo legationū ꝯuētu ſic la
cedęmonio℞ tyrānidē accuſauit vt nō minus illa oratione
opes eorū cōcuſſerit:q̄ leutrica pugna. Tunc.n.inquit æmi/
lius ꝓbus pfecit qd poſt apparuit vt auxilio ſociorum lace
dęmonii priuarent. Poſt pugnā leuctricā lacedęmonii nūq̄
reſpirarūt:nec priſtinū iperiū recuparūt: imo Epaminūdas
ſpartā oppugnatū venit poſt victoriā leuctorii cū ratus fa
cilē expugnationē:qm lacedæmonii deſerti erāt a ſociis : &
oppidū ſine muris: ſed cōpos voti eſſe nō potuit pp virtutē
& prudentiā ageſilai: quē lacedęmonii ex Aſia reuocauerāt
parātē bellū artaxerxi. Talem ſe in eo diſcrimine īperatorē
ꝓbuit Ageſilaus vt eo tpe oībus exploratum fuerit: niſi ille
fuiſſe ſpartā futurā non fuiſſe. Repēte:ſtatim alienati orō
ne Epaminundę ꝙ p̄ter ſpē lacedęmonio℞ fuit. Spectato
res: ſpectarūt ſedētes & otioſi illā ſtragē: & nullū auxiliū at
tulerunt: q̄uis eēnt ſocii lacedęmoniorū in bello. Leuctri/
cæ calamitatis:ſtragis & cladis : quā acceperunt lacedæmo
nii ad leuctra oppidū Boetiæ Cleōbroto duce:q illic vulne
ratus occubuit. Rex alter Ageſilaus ac ſi rei malū euentū di
uinaſſet ad illā pugnā ꝓficiſci noluit:q̄uis nōnulli vt eo ꝯtē
deret ſuaſerint. Externa libē. exēpla crudelitatis:q̄ fuerunt
apud exteros hoies.i.extra Italiā. Et laudat īperium roma
nū: & priſcā iperādi morē: vt magis accuſet & iſectetur ſyl
lā & Cęſarē:q crudelitatē ſūmā i ciues natiōeſq; exercuerāt
& dū metui q̄ amari ſtuderūt: optimā iperādi & viuēdi di
ſciplinā ſuſtulere. In tali re: crudelitate: & his q voluerunt
timeri & iniuſte imperare. Quā domeſtica:nr̄a romana.
Recordor:repeto inquit memoria libentius exempla exte
rorū hoium q̄ nro℞. Verū tn̄ : q̄ diu laudat Cic. priſcos ro
manos:q nō iniuriis : ſed bñficiis populos & natiōes ad pa/
rendū alliciebāt:atq; ad amicitiā:qm ſenatus romanus vi/
debat eē patrociniū totius orbis: adeo ab ꝓpis iuſtitia & ęq

Quid lacedemones &c.lacedęmonii relictis Lycurgi le FRA. MAT.
gibus crudeles ſunt facti: & iniuſte populis ſibi ſubditis : ac
ſociis ciuitatibus impare cœperūt. Cūq; græciā inuaderent
& eis Epaminundas magno cū exercitu occurreret. Ad leu
ctras vicum boetiæ pugnatum eſt. Socii lacedæmonio℞ in
media pugna ſe ꝯtinuerūt q̄ſi nō ad pugnādū:ſed ad ſpecta/
culū veniſſent & ſic victi ſunt: & gręcia ſeruitute lacedęmo
nio℞ Epaminundæ opera liberata. Leuctricæ ca.q̄ ingens
fuit. Externa &c. Cū de crudelitate loquor libētius exter/
nis inqt exēplis vtor q̄ domeſticis. Quāuis magna diminu
tio facta eſt iperii Romani:poſtq̄ ab illa ꝓbatiſſima maio
rū diſciplina labi romanus ſenatus cœpit : & a beneficiis ac
humanitate q̄ in ſubditos & ſocios vtebatur:ad iniurias de
ſcēdere. Bñficiis: amore & caritate nō vi & crudelitate. Sē
per.n.populus roma. victis populis parcebat illiſq; benefa/
ciebat: & quo ad id fecit eius iperiū ſtabile fuit. Et Virg. in
qt hæ tibi erūt artes: paciſq; imponere modū: parcere ſubie
ctis & debellare ſupbos. Pro ſo.ꝓ ſocio℞ defenſi one liqui
eos inuadebat. Impio: vt ꝯtra carthaginenſes: & Pyrrhū.
Aut mi. Quia victos cōſeruabant. Neceſſarii: quia ſontes
puniebāt quos ipunitos dimittere vtile nō erat: & ppea ſup
plicio afficere cogebantur:ne dāni ſi aliter facerēt ſeqretur.
Regum: oēs reges & populi vexati ad ſenatum veluti ad
portū & refugiū confugiebant . Noſtri aūt &c. ſtudebant
ꝓconſules p̄tore ſq; qui ad gubernandas ꝓuincias omittebā
tur eā laudē reportare: vt dicerētur ꝯmiſſos ſibi populos in
tegre & bñ gubernaſſe. Imperatores ēt qui ad defendendas
ꝓuincias mitti ſolebant eādē laudē reportare conabantur.

ASCĒ. Quid lacedæmones imperātes iniuſte. Eſt aūt modus i
terrogandi ꝓ quid nec plena eſt cōſtructio: ſed pōt ſuppleri
dicendo ſup. paſſi ſunt: aut quid aliud: nōne oēs fere ſocii.ſ.
tū eis fœderati deſeruerūt repēte ſup.eos : niſi dicamus qd
ſup. vis dicam:nonne oēs fere ſocii deſeruerunt repente lace
dæmones imperantes iniuſte. Et prębuerunt.ſ.ſocii ſe ocio/
ſos.i.non bellantes cum lacedæmoniis ſpectatores calami/
tatis leuctricæ.i.quam lacedæmonii acceperunt apud leu/
ctram oppidum Boetiæ. Ergo recordor.i.memoro liben/
tius in tali re,ſ.tyrannica extra ſup. exēplaratur es extra ſiue
externas

Itaq; illud, patrocinium orbis terræ verius, q̄ imperiū poterat nominari. Senſim hāc cōſuetudinem & diſciplinā iam antea minuebamus, Poſt vero ſyllæ victoriam penitus amiſimus. Deſitum eſt enim uideri quicq̄ in ſocios iniquū, cū extitiſſet etiā in ciues tanta crudelitas. Ergo in illo ſecuta eſt honeſtā cauſam non honeſta uictoria. Eſt enim auſus dicere haſta poſita, cum bona in foro uenderet, & bonorum virorum, & locupletum, & certe ciuium, prædam ſuam ſe vēdere.

externas q̄ domeſtica: verū ſi q̄ diu iperiū tenebat̃ p bñficis.i.p bñficia: nō iniuriis.i.non p iniurias: & bella gerebat̃: aut p ſociis: aut de iperio & exitus bellorū. Erāt aut mites. aut neceſſarii: qa non niſi iuiti queq̄ victū occiderant. Senatus ſup. Romanus erat portus: & refugiū regū populoꝝ & nationū. A ſūt pro ſed magiſtratus.i.ii q in magiſtratu erāt. Q ueq; p & iperatores nři ſtudebāt capere maximā laudē ex ac vna re: ſi videlicet defendiſſent prouincias & ſocios æquitate, & fide.

Laus Romanorū

PET. MAR

℄ Patrociniū orb. defenſio: qm plꝰ exercebat̃ auxiliū erga ſubditos q̄ impiū. Patroni vt auctor ē Pluta. in vita Romuli: dicti ſunt defenſores a ptono quodā: q cū euādro venerat, & plebis ſtudioſus & auxiliator fuerat. ⸿ Sēſim: paulatim: & ſic tāgit Syllā q diſciplinā reip. cœpit labefactare: poſtea ſequutus ē Cæſar. ⸿ Hāc ꝯſue. modū iperādi & defendēdoꝝ ſociorū. ⸿ Diſciplinā: optimū viuēdi morē reip. ⸿ Iā an. multis añ annis: ſed poſt victoriā ſyllæ de Mario & Marianis hāc diſciplinā regēdæ reipu. oīo amiſimꝰ. ⸿ Deſitū ē.n. rō q̄re penitꝰ amiſerāt priſtinā ꝯſuetudinē iperādi. ⸿ Deſitū: ceſſatū a deſino deſitū. Putatū ē n ō eē iniquū ſeuire in ſocios: poſtq̄ licuit tantā crudelitatē exercere in ciues. ⸿ In fo. Romani nōis. ⸿ Tāta crude. Sylla recupata rep. & oppſſis mariāis pulcherrimā victoriā crudelitate maxīa ingnauit: octomilia deditorū ī via publica trucidauit: tabulā pſcriptiōis poſuit: vrbē ac totā italiā cædibꝰ repleuit. Plutar. ait ſylla cōciōnē habēte ī æde bellone. vii. millia Romanorū extra tēplū trūcata ſunt & excitato ſenatu ad gemitus illorū: hoc ingt ſylla. Agamꝰ pſes ꝯſcripti: pauculi.n. ſunt ſeditioſi quos puniri iuſſi ſylla ſpus. lxxx. pſcripſit vno īteriecto die. cc. ac. xx. alios adiecit deinde: tertio nō pauciores rurſus adiūxit: dixitq; ſed q̄ nouo pſcriptuꝝ eos quorū tūc eēt oblitꝰ, & q pſcriptū excepiſſet ſalutiq; ꝯſuluiſſet mortē ppoſuit ñ ptem ñ filiū ñ ppiquos excepit. Duo īterfectori alicuiꝰ pſcripti talēta pmiū ppoſuit ſeu dñs ſeruus ſeu ptem filiꝰ īteremiſſet. Appianꝰ ſcrib. ſyllā. xl. ſenatores eq̄tes mille & .cccccc. ad mortē ꝯdēnaſſe: hic.n. inqt pmꝰ romanoꝝ iuētꝰ ē: q morte mulctaret: qm añ ſyllā ciues Romani nō poterāt puniri morte: deſcripſit & pmia iterfectoribus ide alios ſenatores iterfici iuſſit: qdam ſuſpēſi añ pedes ſyllę protecti ſunt: expulſiōes ēt aliorū & aliis bonorū collatiōes factę cū ab vrbe fugiētes q̄rerent & hincide cūcta flagellātēs diſcurrerēt: quoſcūq; ēt ineniſſēt neci traderēt. Pl̃imę iſup Italoꝝ cędes exilia & bonoꝝ publicatiōes fiebant in eos q aut carbōis aut Norb. Aut Marii aut eorū ptorū mādatis puiſſent. Iudicia p oēm Italiā crudelr exercebant accuſatiōeſq; ptorū militię p multiplices fiebāt: vel i pecuniaꝝ exactiōibꝰ uel aliis miſteriis uel oio ꝯſilii alicuiꝰ i ſyllā cōmiſſi: i delictoꝝ nūero hoſpitalitatis amicitię & collatōnes uel dātis ul̃ recipiētis ponebāt: uel ſiqs prōptitudiſ alicuiꝰ aut ꝯtuberñii ī itinere dphēſꝰ fuiſſet: q̄ oīa ēt circa diuites aſpiꝰ agebāt. Cū uero ī ſingulos dlatiōes defeciſſēt: ad ciuitates ſe ſylla conuertit: eaſq; uiciſſim puniēs: aliaꝝ arces dmoliri iubebat: q̄rūdā mœnia ſolo ęq̄bat aut publicā mulctā illis īponebat aut grauioribꝰ tributis illas affligebat & ex his q ſub eo militauerāt ī colōias diſtribuit: & ueluti arces q̄ſdā p Italiā hīturꝰ: ciuiū agros domoſq; īter eos ptitꝰ ē. Per. cccc. ānos nō fuerat romę dictator: cū ſylla dictaturā iuaſit: q cōſules a ptibꝰ eligi pmiſit: ne eiꝰ dictatura penitꝰ uideret̃ tyrānis. Cōſules fuerāt. M. Syllꝰ & Hortulꝰ Dolobella: ipſe more regū dictator ſupra eos reſidebat. Secures q̄tuor & .xx. añ eū pferebāt: ut pſcis ēt regibꝰ mos fuit cuſtodes corpi ſuo addidit: tādem ſua ſpōte dictaturā depoſuit pter oīum opīnionē redditurꝰ rōnē reip. adminiſtrate, ſi pſes exigerēt nil noui timuit q.c. & plura hoīm millia bello cōfe-

ciſſet. tot domeſticos hoſtes occidiſſet ſenatores. xc. conſule v. ſupra. x. eq̄ſtris ordis ad. ii. millia & .cccc: alios deide expuliſſet: quoꝝ nōnullis facultates ademerat: quoſdā vero i ſepultos pieceratt. Dictaturā priꝰ ivt eſt in li. veteꝝ digeſto. nō erat fas vltra. vi. mēſem retiere. Hōeſta cā: nā dicebat ſylla ſe rēp. defendere: & optiates cōtra marianos. Cā igit̃ pugnę cū marianis erat hōeſta, ſ; victoria fuit ihōeſta & plena crudelitatis: qm multos i terfici iuſſit: bōa ciuiū publicauit & ſub haſta vendidit. ⸿ Eſt.n.a rō q̄re fuit inhōeſta victoria. ⸿ Eſt a. nō erubuit h dicet̃: poſt victoriā d mario. ⸿ Haſta po. vēdere ſub haſta ē publice vēdere: cuꝰ ſylla in uētor fuit: cū bōa ciuiū Ro. vēderet. Inde cœptū eſt dici vēdet̃ ſub haſta.i. publice vēdere & captiui q ſp haſta trāſuerſa emittebāt: ſub iugū mitti dicebāt. Pōebat igit̃ in foro haſta: q̄ indicabat bōa eē publica & venalia. Haſtę ingt Pōpeiꝰ ea ſubiici mos erat q̄ publice vēdebāt: qa ſignū pcipuū eſt haſta: nā & cartaginenſes cū bellū vellent haſtā miſerūt. ⸿ Se vē. ſuā pd. ac ſi fuiſſet ſua pda capta ab hoſtibꝰ: nō a ciuibꝰ. Hæc ingt nō erat ſua prędā: qm erāt bona ciuiū: nō hoſtiū. ⸿ Et cer. ciuiū: certe inquit ciues illi erāt ſiue boni ſiue mali: quorū bona vēdebat tanq̄ ſuam pdam quod illi non licebat. ⸿ Ciuium: Romanorum.

FRA. MAT.

℄ Patrociniū: ptoni.n. erāt verꝰ eoꝝ quos uiciſſent q̄ dñi ſolebāt q uicerāt aliq̄ ciuitatē eiꝰ ptoni Rōę fieri: vt Marcelli ſiculoꝝ. ⸿ Sēſim: cœpit h conſuetudo paulatim minui. ⸿ Deſitū ē.n. reddit cām q̄ re poſt Syllæ victoriam diſciplinam recte tractandi & gubernādi ſocios amiſerit ppl̃s ro. quia poſtq̄ tā crudelis ī ſuos fuit ſylla & Rōani ciues interſe tāta crudelitate vſi ſunt: viſū ē licēter poſſe in alios crudelitatē exerceri & reuera q ī ſuos ipiꝰ & ihūanꝰ: ē q̄ito ab alienis abſtiebit. ⸿ Ergo in il. &c. hōeſta cā fuit ſyllę belle gerēdi contra Mariū & Cinnā ac ſertoriā ſeditioſos peſtiferoſq; ciues: ſed victoria ihōeſta fuit: qd Ci: declarat. Cū.n. p pria arma ſūpſiſſet poſtq̄ vicit in eos craſſatꝰ ē q nullā pñię iniuriā fecerūt. Sed tm̄ mōi: qm amicitiā aut ſāguie: aut alia q̄uis neceſſitudie hoſtibꝰ cōiūcti erant. Sallu. quoq; de ſylla ſic ait. Nā ſylla recepta armis rep. bōis initiis malos euētꝰ hūit. In delictoꝝ nūero hoſpitalitates: & amicitiæ: & collationes vel dātis vel recipiētis ponebāt: vel ſi qs prōptitudinis aut cōtubernii ī itinere dphēſus fuiſſet: q̄ oia circa diuites aſpiꝰ ēt exigebāt: nec qa in aliorū bōa ī ſuā ptātē cōuerterat ſolū ad ſingulos ſylla. Sed ēt ad ciuitates ſe ꝯuertit q̄s variis rōnibꝰ puniuit: auctor appianꝰ. ⸿ Honeſtā cām: qa p optimatibꝰ & pria defēdēda arma ſūpſit cōtra iprobos ciues. ⸿ Nō h.n. qa ſæuit cōtra īnocētes. ⸿ Eſt.n. auſ. cū bona ciuiū Romanorū vēderet auſus ē dicere ſe ſua vēdere: qa vi aliorū bōa in ſuā ptātē cōuerterat. ⸿ Haſta p. haſtæ ſubiiciebant ea q̄ publice vēdebāt: quia ſignū pcipuū eſt haſta. Nā Cartagineſes dū bellū vellēt: haſtā Romā miſerūt & Romāi fortes viros haſta donarunt: auctor Pompeius.

Salluſtiꝰ de ſylla

℄ Itaq;.i. & ita: illud.ſ. Romanū impiū. poterat noiari veriꝰ pcocīniū.i. cōe auxiliū: orbis.i. totiꝰ mūdi q̄ ipiū qa magis ſtudebāt ptocinari, q̄ ipare. Nos minuebamꝰ ſēſim.i. paulatim iā antea.i. añ hāc tēpeſtatē: hāc ꝯſuetudinē: hāc & diſciplinā. Vero p ſed: nos amiſimꝰ ſup. eā penitꝰ poſt victoriā ſyllę. Eni p qa: qcq̄.i. qdcūq; genꝰ ꝯtumeliæ: aut iniuriæ deſitū ē.i. deſiit uideri iniquū in.i. aduerſus ſocios: cū.i. qñ quidē tacita crudelitas q̄tā ſylla exercui: extitiſſet ēt in ciues. Ergo victoria nō hōeſta.i. ihōeſta: ſecuta ē in illo.ſ. ſylla cām honeſtā: qa: p hōeſta cā ſuſceperat bellū: ſed ihōeſta vſus eſt victoria. Eſt.n. auſus dicet̃ ſe vēdere pdā ſuā cū vēderet bona: &.i. ſimul bonorum virorū: & ſimul locupletū: & certe ciuiū.ſ. romanorum: & hoc haſta poſita.i. erecta in foro per modum vendiciōis pdarum q̄ ſub haſta vendebantur.

ASCE. Q. ſi decli neus pro. ba rom.. norū cen tuendo

Secutus eſt q in cā impia, victoria ē fœdiore, non ſo lū ſingulorū ciuiū bona publicaret: ſed vniuerſas prouincias regioneſq; vno calamitatis genere cōphēderet. Itaq; vexati & perditis exteris nationibus ad exē plū amiſſi impii portari in triūpho maſſyliā uidimus & ex ea urbe triūphari, ſine qua nūq̄ noſtri imperatores ex trāſalpinis bellis triūpharunt. Multa pterea cōmemorarem nefaria in ſocios, ſi hoc vno ſol quicq̄ vidiſſe indignius, iure igitur plectimur. Niſi enim, multorum impunita ſcelera tuliſſemus, nūq̄ ad vnum tanta perueniſſet licentia: a quo qui de rei familiaris ad paucos, cupiditatum ad multos improbos venit hereditas: nec uero vnq̄ bellorū ciuiliū ſemē & cā deerit, dū hoīes pditi haſtā, illā cruentā & meminerint,

PET. MAR. ℂ SE Cutus eſt: nunc. Cæſarem tangit qui poſt Syllam occupata repu. dictator perpetuus eſſe voluit: dicebatq; Syllam neſciſſe literas: qa depoſuerit dictaturam. ⸿ In cā impia qm̄ non habebat cām honeſtā in armis ciuilibus: vt Sylla q dicebat ſe defendere partes optimatium. Impia erat cā Cæſaris: qm̄ erat contra patriā: cui pietatē debemus. ⸿ Fœdiore: q̄ fuerit victoria Syllæ: q pro repu. pugnabat. Cæſar aūt vt eam occuparet. ⸿ Fœdiore: magis turpi & crudeli. Fœdum eſt id qd habet in ſe multō turpitudinis & crudelitatis. ⸿ Non ſolum publicaret: proſcriberet & venderet: vt fecit Sylla. ⸿ Prouincias: q̄ romano ſubditæ erāt imperio. ⸿ Vno genere calamitatis: qm̄ oīs puīcias & nationes uoluntari ſuæ parere coegit. Itaq; Cæſar plus nocuit q̄ Sylla: ille eni bona quorundam publicauit. Cæſar autem oīs prouincias & nationes vt ſibi parerēt coegit. Calamitas igit̄ quā Cæſar intulit cōis fuit oībus ergo magis danda vitio: qm̄ pluribus nocuit q̄ victoria Syllæ publicare proprie eſt ad publicum priuata redigere. ⸿ Itaq; vexatis: crudeliter agitatis: affert vnum exemplū crudelitatis Cæſare: qua nullum maius potuiſſe ſcelus inueniri dicit. ⸿ Ac perditis: deſtructis & oppreſſis. Vexare vt inquit Gellius factum eſt ab eo quod eſt vehere: in quo eſt iam vis quædam alieni arbitrii: non enim ſui potens eſt qui vehitur: qui fert & raptatur: atq; hucatq; illuc diſtrahitur: is vexari proprie dicitur: ſicut taxare preſſius crebriuſq; eſt quā tangere: & quaſſare grauius violētiuſq; eſt q̄ quatere. Vexare inquit Aſconius pedianus ingentis calamitatis vſum ſignificat. ⸿ Nationibus: & i primis gallis & hiſpanis: vbi expugnauit filios Pōpeii. ⸿ Amiſſi imperii: romani; hoc fuit ſignum imperium romanorū eſſe amiſſum: cum Cæſar de maſſylia triumphauit. ⸿ Maſſyliam. i. formam & imaginē maſſyliæ vrbis præferebantur enim in triumpho imagines prouinciarū & deuictarum vrbium: maſſylia vrbs Galliæ cōdita fuit a Phocenſibus prope oſtia rhodani amnis; maſſylīēſes amici fuerunt populo Romano: & Roma capta a gallis ſenonibus cum capitolium obſideretur: aurum & argētum publicum & priuatum contulerunt ad explendum pondus gallis a qbus redēptam pacem cognouerant: ob quod meritum i vt ait Trogus & immunitas illis decreta: & locus ſpectaculorum in ſenatu datus: & fœdus æquo iure percuſſum. Cū maſſylia clauderet portas Cæſari ab eo expugnata eſt & direpta: & de qua confectis bellis ciuilibus & vexatis atteritis & extrema calamitate affectis Cæſar triumphum egit; quod Cicero dicit fuiſſe maximum ſcelus & ſignum amiſſi Romani imperii: cum de Maſſylia tam amica romano nomini triūpharetur: ſine cuius auxilio & tranſalpinis gentibus Romani imperatores nunq̄ triumphare potuerunt. ⸿ Tranſalpinis: quæ geſſerunt trāſalpes in Hiſpanis & Gallis. ⸿ Præterea: vltra hoc ſcelus; multa quæ Cæſar crudeliter exercuit in ſocios cōmemorare poſſem. ⸿ Nefaria: crudelia: & ſacrilega: nefarium īquit Aſconius pedianus dr̄ id qd ſacra polluit farre pio ſolita celebrari ergo nefarii ſacrilegi ſunt. Nefandum dicitur non fandū. ⸿ In: aduerſus ſocios. ⸿ Si hoc vno. q. d. cum creſcere debeat oratio nec ego poſſim aliquod maius ſcelus cōmemorare: non afferam in medium alia nefaria: quæ Cæſar cōmiſit in ſocios Romani nominis. ⸿ Plectimur: merito punimur: qm̄ obſtare debuimus Cæſari: priuſquā tm̄ inualeſceret: & ſic remp. non amiſiſſemus. ⸿ Niſi. n. reddit rōnem: quare iure plectabant̄: qm̄ non animaduerterunt in Cæſarem: cum ad Tyrannidē apertis indiciis tenderet. ⸿ Scelera: quæ in rep. cōmiſerunt. Cæſar. n. largitionibus vtebat̄: populo ſtudebat: & in conſulatu legem tulit agrariam: & agrum campanū & campū ſtellatē relictum vectigalem po. Ro. diuiſit dedit q; quibus voluit. Illa inquit Ci. ſcelera non erant ferenda: ſed comprimenda Cæſaris audacia & ſic non incidemus in tantas calamitates. ⸿ Ad vnū: ad Cæſarem. ⸿ A quo: vno Cæſare. Hereditas rei familiaris, Cæſar nouiſſimo teſtamēto tres inſtituit heredes. L. Piſonē Socerū nepotes. C. Octauiū ex dodrāte: & L. Pinarium & Q. u. Pediū ex quadrāte reliquos i ima cera. C. Octauiū ēt in familiam nomenq; adoptauit populo ortos circa Tyberim: publice & viritim trecentos ſeſtertios legauit. ⸿ Rei familiaris: domeſticæ. ⸿ Cupiditatū: qm̄ oēs improbi cupiunt id qd Cæſar: & ad ſpē iperii poſt mortem Cæſaris tres in primis erecti ſūt. M. Antoni⁹ Octauius & lepidus. Ergo inqt Cic. nunq̄ deerunt bella ciuilia carpendus igitur Cæſar: q & ipſe & peſſimo exēplo reipu. obfuit. ⸿ Semen: origo & quoddam ſeminariū & cā quare bellum ciuile appetat a viris ſceleratis & rapina gaudentibus. ⸿ Perditi: ſcelerati & perditione digni pp peſſimos mores. ⸿ Haſtā illā: bonorū venditionē factā tpe Syllę ſub haſta. ⸿ Cruētā: plenā crudelitatis & ipietatis: qm̄ proſcribebantur ciues īterficiebant̄: & vēditio bonorū publice fiebat.

FRA. MAT. ℂ SECut⁹ ē q &c. Cęſarē apte ſugillat, Sylla inqt cām honeſtā habuit: ſed turpē victoriā: hic vero. ſ. Cæſar cām habuit fœdā & victoriā fœdiorē. ⸿ Nō ſo. ſin. ſic ſylla & declarat qūo fœdior victoria fuerit. ⸿ Vno ca. ge. pa. n. calamitate & ciues & puīcias vexauit. ⸿ Itaq; ve. cum vexaſſet cęteras natiōes & pdidiſſet ad extremū amiſſū eē Ro. ipiū & i ptātē ſuā redactū oñdere voluit. Nā maſſyliā depictā in triūpho portari voluit. Cū legibus cautū eēt ne de ſociis & amicis ciuitatib⁹ iperator Ro. triūphare poſſet. Maſſy. ciuitas ē narbonēſis gallię ad hoſtiū amnis rhodani ſita de qua plura Stra. phocēſes ɔdiderūt tpib⁹ Tarq. regis: ii Tyberis hoſtio iuecti amicitiā tūc cū Ro. iūxerūt: q̄ oī tpe illęſam. ī uiolataq; ſuarūt. ⸿ Vexatis: afflictis. ⸿ Euerſis: ad nihilū redactis. ⸿ Ad exē. a. ip. nā cū ɔtra legē fieret & de amica ciuitate & ſocia triūpharet: ſignū erat amiſſū eſſe iperiū. ⸿ Si ne q̄. ſp n. qbuſcūq; reb⁹ potuit Ro. iuuit ip. ⸿ Iure ig. &c. Iure igt patimur. h̄ mala & punimur: & rōnē ſubiūgit. ⸿ Multorū: vt ſyllæ: marii Cinnæ & alioꝝ q ſocios & ſubditos vexarūt: cū puīciis pēēnt: vt Verres Ant. Dolobella. ⸿ A quo q. Hēditas bonoꝝ Cæ. ad paucos venit. Quis paucos bonorū ſuoꝝ reliqt hēdes Octauiū & cęteros: quos tranquillus enumerat. ⸿ Ad mu. Qui cupidi fuerunt: vt Cæſar: & ſua illis quorum erāt bona eripuerūt. ⸿ Nec ve. u. &c. dicit nunq̄ bella ciuilia defutura: donec meminerint hoīes illius haſtæ ſub q̄ primus ſylla bona vendidit Romanorum ciuium & innocentiū & trucidatoꝝ: ideoq; cruentam haſtam dicit.

Maſſyliē ſes tēpore tarqnii regis iunxerunt a amicitiam cū rōanis q̄ ſp ſeruauerūt.

ASCE. ℂ Secut⁹ ē. ſ. Cæſ. q in cā ipia: qa ɔtra rēp. & i victoria eēt fœdiore: i q̄ boni viri & reip. defenſores trucidati ſunt: ñ ſolū publicaret bōa ſinguloꝝ ciuiū: ſed ɔphēderet vno gñe calamitatis. i. dñatiōe tyrānica & libertatis ablatiōe vniuerſas puīcias & regiōes. Itaq;. i. & ita nos vidimus ad exēplū amici ip. maſſ. citatē illā gal. fere āntiqſſimā i ea regiōe: q̄ puīciā adhuc vocit: & ita accipit ɔtinēs p ɔtētis: aut dicam⁹ maſſ. i. imaginē ei⁹ vrbis portari i triūpho: & h̄ exteris. i. nō ɔfœderatis natiōib⁹: vexatis. i. pmū vehemēter moleſtatis, & pditis deīde. ſ. Et nos vidim⁹ triūphari. i. triūphos duci ex ea vrbe. ſ. Maſ. ſine q̄. i. ſine eius auxilio nři. i. Ro. imp. nūq̄ triūpharunt

Quare ꝑbitas a Rōanis ꝑclinauit

triũpharunt ex bellis trãſalpinis.i.trãs & vltra alpes geſtis: Praeterea.i.ꝑter haec dicta:ꝯmemorarem multa nefaria.i.facinora indigna in ſocios.ſ.facta ſi ſol vidiſſet q̃cq̃ indignius hoc vno:ꝙ.ſ.de tali ciuitate tã fida Romano impio triũphatũ eſt:igit q̃a.ſ.talia ꝑmiſim⁹ nos plectimur iure.i.merito. Eni ꝓ q̃a:niſi tuliſſemus.i.ꝑpeſſi eſſemus & tolleraſſemus ſcelera multoꝝ ĩpunita tanta ĩnia.ſ. talia faciẽdi nũq̃ perueniſſet ad vnũ.ſ.C.Cęſarem. A quo vno.ſ.C.Cę.hꝫditas q̃dẽ rei familiaris.i.domeſticę venit ad paucos.ſ. Luciũ Piſo.C. Octa.Luciũ Pina.& Q.Pediũ:quos Caeſar principales hꝫdes iſtituit:& hꝫditas cupiditatũ venit ad multos ĩprobos. Nec vero ſemẽ:& cã belloꝝ ciuiliũ deerit vnq̃: dũ.i.q̃ñ hoĩes ꝑditi meminerint.i.recordabantur.

& ſperabunt. Quam .P. Sylla cum vibraſſet, dictatore propinquo ſuo, idem ſexto & trigeſimo anno poſt a ſceleratiore haſta non receſſit: alter autem, qui in illa dictatura ſcriba fuerat, in hac fuit queſtor vrbanus. Ex quo debet intelligi, talibus pręmiis propoſitis, nunquam defutura bella ciuilia.

PET. MAR. ❡Et ſperabũt: vt.ſ.bona aliena ꝯſequant̃: vt fuit tp̃e Syllae & Caeſaris: & ꝓbat hoc exẽplo duoꝝ.P.Syllę & Cornelii ſcribae:q vtrãq; dictaturã fouerũt & rapinarum vtriuſq; fuerũt ſinus.i.viii.philippica dicit haſta Caeſaris.C.P.multis ĩprobis & ſpẽ affert & audaciã:viderũt.n.ex modicis fieri repẽte diuites.Itaq; haſtã ſp cupiũt videre hi: q nr̃is bõis ĩminẽt:q̃bus oĩa pollicet̃ Antoni⁹.❡Quã.P.Sylla:q erat ꝓpinquus & gẽtilis.L.Syllę dictatoris: & apud illũ magnae auctoritatis fuit.Extat oŏo Ci.ĩ defenſionẽ.P.Syllae qui accuſabat̃ a Torq̃to ꝙ ĩ patriã ꝯiuraſſet: ita.n.dicit in oŏone ꝓ P.Sylla duae cõiurationes abſte torq̃te cõſtituunt̃ vna quę Lepido & volcatio ꝯſulib⁹ facta eẽ dr̃:altera q̃ me ꝯſule haꝝ in vtraq; Syllã dicis fuiſſe deinde Syllã excuſans Cic.ſic ait. At vero illa graui.L.Syllae victoria turbulẽtaq;:q̃s.P.Sylla mitior multoꝝ hic vitã a.L.Sylla dep̃catus eſt: quã multi ſummi hoĩes & ornatiſſimi & nr̃i & eq̃ſtris ordis:quoꝝ ꝓ ſalute ſe hic obligauit:ſed illic Ci.cãm.P.Syllae defendes vt eũ liberaret mitẽ animũ ipſi⁹ oñdere nitebat̃ ſeruiẽs tp̃i. In hoc loco veritatẽ dicit: accuſatq; ipſius rapinã & haſtam illã ſanguinariã:quã vibrabat cũ ſu⁹ ꝓpinquus.L.Sylla eẽt dictator.Inde adhęſit Caeſari:& rapinis operã dedit: vt fecerat. Nã vt inq̃t Suetoni⁹.Caeſar priuſq̃ aedilitatẽ iniret:venit in ſuſpitionẽ:q̃d cũ.M.Craſſo cõſulari.P.Sylla &.L. Antonio cõiuraſſet:vt pricipio anni ſenatũ adorirent̃: & trucidatis quos vellẽt dictaturã craſſus inuaderet:ipſe ab eo magiſter eq̃tũ diceret̃:& Syllae & Antonio ꝯſulat⁹ reſtituerent.❡Quã haſtã.i.vẽditionẽ bonoꝝ.❡Vibraſſet: mouiſſet.i.cũ illoꝝ bonorũ fuiſſet ſinus & particeps.❡Dictatore propinquo ſuo: cũ eẽt dictator.L.Sylla eius ꝓpinquus & gẽtilis q̃m erat ex domo Cornelia.Idẽ.P.Sylla q haſtã illã vibrauit.i.illã vẽditionẽ ſub haſta exercuit tp̃e Syllae ꝓpiq ſui.❡Sexto & triceſimo.q̃m.xxxvi.ãni itercefferũt inter dictaturã Syllae & Cęſaris.❡Nõ receſſit.q.d.ſequutus eſt: & ipſam vibrauit tp̃e Cęſaris: cui adhaeſerat aſſuetus rapinis Syllanis & ꝓſcriptionibus.❡A ſceleratiore haſta:a Caeſare: qui ſceleratior fuit q̃ Sylla in occupãda rep.& publicatione bonorũ:q̃ppe nulli habebat cãm honeſtã:ſed impiã & victoriã foediorẽ.P.igit̃ Sylla nõ receſſit ab rapinis ſceleratioribus q̃ fuerint vẽditiões bonorũ tp̃e Syllae. Huius.P.Syllae meminit ipſe Caeſar ĩ cõmẽta.❡Alter aũt:nũc affert corneliũ:q ĩ dictatura Syllae ſcriba fuerat: tp̃e vero Caeſaris fuit q̃ſtor vrban⁹.❡In illa dictatura:Syllae.ſ.Scriba fuerat i cornelius fuit ſcriba ſyllae. Lepidus in oŏone: q̃ ex hiſtoria Saluſtii hꝫ ait:ſed q̃a nõ aliter ſalui ſatiſq; tuti iperio erimus: niſi uectius picẽs & cornelius ſcriba bñ parata ꝓdegerit: niſi approbaueritis oẽs ꝓſcriptionẽ noxiorũ ob diuitias cruciatus virorũ illuſtriũ uaſtatã urbẽ fuga & caedibus bona ciuiũ miſerorũ q̃ſi cymbricã p̃dã vẽnũ aut dono datã. Scriba nũc dr̃ ſecretari⁹:Cornelius erat ſcriba q̃ſtori⁹ & ſcribe erarii magnã auctoritatẽ hẽbant: & multũ lucrabãt: & maxie in his publicatiõibus bonorũ:quorũ magnã ptẽ cõpilabãt. & ſic eẽt q̃ſtores. In hac dictatura Caeſaris fuit q̃ſtor vrbanus. Quaeſtores pecunię p̃erãt dicti ab eo ꝙ inq̃rendae ꝯſeruandęq; pecuniae cã creati erant: q̃ſtores ẽt erãt in ꝓuinciis ſed q̃ſtor vrbanus erat maioris dignitatis. Quaeſtor nũc dr̃ theſaurarius & q̃ſtor vrbanus nũc dr̃ theſaurari⁹ maior. Et ſcriba q̃ſtorius erat ille qui ſcribebat: tenebatq; rõnes quos nunc theſaurarii ẽt habẽt. Alii q̃ſtores a ꝑpl̃o ꝯſtituebant̃:q capitalibus rebus p̃eeſſent & hi appellabant̃ q̃ſtores parricidii. Erat igitur cornelius quęſtor vrbanus: in cuius manus oĩs pecunia deueniebat: & erat tãq̃ ſinus Caeſarianarum rapinarũ: & auctus erat: q̃m cũ prius eſſet ſcriba q̃ſtorius: nũc erat q̃ſtor vrbanus.❡Ex quo:ꝑp hoc inq̃t Cice. nunq̃ deerũt bella ciuilia: cũ talia p̃mia bellũ ciuile fouẽtibus parent̃. Dolet Ci.eũdẽ ĩ ſyllana dictatura fuiſſe ſcribã: & i Cęſariana q̃ſtor ẽ vrbanũ: q̃ſi receptaculũ oĩum rapinarũ. Vñ talibus p̃miis caeteri adducti ciuilia bella fouebũt: & tãdiu moenia vrbis q̃ſſabũt quo ad ſolo aeq̃ta iaceãt: proſpiciens Ci.nepotib⁹ & lõga rerũ exẽplorũq; experiẽtia doct⁹ vrbis Romae ruinã timebat: quã ꝓpe caſurã cernebat: q̃m diſcordia demẽs ad nil aliud hoĩes vrbeſq; deducit niſi ad miſeriam atq; ruinam. Vnde Mycipſa apd̃ Salluſtiũ ita Iugurthã alloq̃t. Equidẽ ego vobis regnũ trado firmũ ſi boni eritis ſin mali ĩbecillũ:nã ꝯcordia paruae res creſcũt diſcordia maxĩe dilabunt̃.❡Talib⁹ p̃miis: cũ talia ſint p̃mia ꝓpoſita rapinae.ſ.bona ꝓſcriptorũ ſubhaſtatiões q̃ſtura vrbana.

FRA. MAT. ❡ET ſperabũt: vt aliena ꝯſequant̃ bona. Quod duorũ exemplo ꝓbat.L.Syllae & Cornelii ſcribae q vtrãq; fouerũt dictaturã & caediũ rapinarum vtriuſq; ſocii fuere. Ci. Philippica octaua haſta Caeſaris p̃res ꝯſcripti multis improbis & ſpem affert & audaciã. Viderunt.n.ex modicis fieri repẽte diuites. Itaq; haſtã ſemp cupiũt videre: n q nr̃is bonis imminent Quibus oĩa pollicetur Antoni⁹.❡Quã.L.Sylla. At q ꝓpinquũ hũc & gentilẽ.L.Syllae dictatoris Cice. laudat accuſatum ꝙ cum Caeſare coniuraſſet. Defendit enim oratione quae habet̃ dicens. At vero in illa graui.L.Syllae victoria turbulentaq;. Quis Pu.ſylla mitior: multorum hic vitam a.L.Sylla deprecatus eſt &c. Sed vt defendens ſic laudat Cice. & tempori ſeruitus: hic vera dicit & rapinas accuſat: haſtamq; cruentam quam vibrabat. Cum.L.Sylla ꝓpinquus ſuus dictator eſſet. Sed adhaeſit poſtea Caeſari: & vt egerat prius rapinis operã dedit. Tranquillus auctor. Caeſarem priuſquam aedilitatem iniret. Cum M.Craſſo cõſulari.P.Sylla: & L.Antonio coniuraſſet: vt principio anni ſenatum adorirentur & trucidatis quos vellent. Dictaturam Craſſus inuaderet ipſe ab eo magiſter equitum diceretur & Syllae & Antonio conſulatus reſtituerẽtur.❡Vibraſſet: mouiſſet haſtam hoc eſt bonorum venditionem. Quia particeps fuit.❡Dictatore propinquo ſuo.L.Sylla.trigeſimo ſexto anno poſt.nam.xxxvi.anni fluxerunt: ex quo Sylla mortuus erat.❡A ſceleratiore haſta non receſſit. Quia ſecutus eſt Caeſarem. Cuius haſta fuit ſceleratior q̃ Syllae: & profecto longe q̃ Sylla ſceleratior fuit Caeſar. Qui nullam habuit honeſtam cauſam gerendi bella ciuilia: & bona ciuium ſub haſta vendendi: ac omnia diuina & humana violandi. Alter qui. Cornelium intelligit qui in dictatura Syllae ſcriba fuerat. Tempore vero Caeſaris quaeſtor Vrbanus.❡In illa dictatura Syllae. In hac Caeſaris dictatura. meminit huius Cornelii Saluſtius: in oratione lepidi. Quae ex hiſtoriis Salluſtianis habetur his verbis. Sed quia non aliter ſalui ſatis atq; tuti imperio erimus niſi vectius Picens & Corneli⁹ ſcriba bene parata prodegerint &c.❡Quaeſtor vrbanus. Qui publicas colligebat pecunias: vt is qui nunc Theſaurarius dr̃.P.Syllae in cõmentariis meminit ipſe Caeſar.❡Ex quo &c. Cum res ita habeat.❡Propoſitis premiis. Nullum enim ſcelus adeo ingens eſt quod non aggrediantur homines. Si praemium illis propoſitum fuerit.

L. Sylla & Cornelius ſcribe

Anni. xxxvi.

Ab eo tẽpore qu ſcripſit Cicero

Itaq; parietes vrbis mō ſtāt & manēt,iiq; ipſi iā extrema ſcelera metuētes,rem vero publicā penitus amiſimus. Atq; in has clades incidimus (Redeundū eſt.n. ad ꝓpoſitū) dū metui,q̄ cari eſſe, & diligi maluimus. Quæ,ſi populo Romano iniuſte imperanti accidere potuerunt,qd dēnt putare ſinguli? Quod cū ꝑſpicuū ſit beneuolētiæ vim eē magna metus ibecille, ſeqtur, vt differamus,qbus rebus poſſimus facillime eā, quā volumus,adipiſci cū honore & fide charitatē. Sed ea nō pariter oēs egemus Nā ad cuiuſq; vitam inſtituendam accōmodādū ē a multis ne opus ſit, an ſatis ſit a paucis diligi. Certum igitur hoc ſit, & id quidem & primū, & maxime neceſſarium, familiaritates habere fidas amantiū nos amicorū, & noſtra mirantium.

ASCE. ¶ ET ſperabunt:ſup.poſſe conſtituere illā haſtā cruentem quā Publius Sylla cū vibraſſet.i.mouiſſet quatiendo dum eam in foro ſtatueret dictatori ſuo propinquo.i.Cæſari q de Syllæ ꝓgenie erat idē.ſ. dictator Cæſar non receſſit ab haſta ſceleratiore.i.iniquiore poſt.ſ.illā vibrationem.vi.& xxx.anno.i.ſpacio.xxxvi.annoꝝ. Autē ꝑ ſed: alter.ſ.cornelius: qui fuerat ſcriba in illa dictatura.ſ.Syllæ fuit q̄ſtor vrbanus in hac.ſ.dictatura Cæſaris. Ex quo debet intelligi bella ciuilia nunq̄ deſutura:talibus p̄miis.ſ.bonoꝝ & diuitiaꝝ ꝓpoſitis.ſ.aſtutis:aut permiſſis victoribus.

PET. MAR. ¶ Itaq;:igit̄ inqt cū bella ciuilia a pditiſſimis hoībus appetāt pp p̄mia ꝓpoſita. ¶ Vrbis:Romæ vrbē dixit:nō ciuitatē:qm orbata erat bonis ciuibus:vt iam nō videret̄ eē ciuitas ſed vrbs. ¶ Parietes: domoꝝ ſunt. Muri aūt vrbis & publici. ¶ Modo ſtant:nōdum ceciderūt. Stant:erecti ſunt. ¶ Extrema ſcelera: vltimam ruinā. Inqt Ci.pp bella ciuilia ꝓſcriptiões atq; exilia ciues defecerūt, remanēt ſolū parietes q ēt timent ruinā: q̄ erit vltimū ſcelus: qm nil iā ſupeſt de repu.romana: niſi parietes:q iā metuūt incēdio abſūmi ſolo ne æquari. ¶ Rē vero pu.:cōem vtilitatē & ſtatū reipu. ¶ Penit?: oino qm reip. & ſenatus nullū extabat veſtigiū pp bella ciuilia & tyrannidē. ¶ In has clades: mala & calamitates: vñ digreſſa ē eo ſe refert Ciceroīs oīo dixit.n.ſupra ad op:s tuendas nihil eſſe aptius q̄ diligi:nec alienius quā timeri:nō hic ꝑ parēthesim dicit redeūdū eſt ad ꝓpoſitū: ꝓpoſitū aūt.erat nihil eē alienius quā timeri:incidimus igit̄ inqt in has clades:dū maluim? timeri quā diligi.i.dū Sylla & Cęſar beniuolētiā ciuiū nō curarūt:mō tyrānidē aſſequerent̄:i.ſi voluiſſent ſtuduiſſentq; amari reſpu.floreret:quā pp illoꝝ regnandi cupiditatē & triū viroꝝ q nūc ēt id moliunt̄ Octauius Antonius & Lepid? oino amiſſimus. ¶ Ad ꝓpoſitū:ad id qd ꝓpoſuim?. ¶ Quæ res: clades & calamitates: facit argūtū a maiori: Si populus inqt Romanus tāto impio ſubnixus iniuſte imperās talia paſſus eſt multo magis & facilius ſinguli male imperātes patient̄: qm nō poſſunt reſiſtere potētus aliorū & odiis. ¶ Singuli:q n tm̄ potētię hñt vt Po.ro. vix minima pte ꝯferri poſſint. ¶ Singuli: tyrāni: & iniuſte iperātes. ¶ Putaſt cogitare & expectare debēt inqt multo magis tales metuere calamitates: cū tāto impio ſubnixi nō ſint: & facilli? pñt opprimi a ſubditis: ſi nō amant̄: qſq; bñuolētiā hoīum ſibi ꝯciliet: ſi pmanere i ſua fortuna cupit:qm oē violētū nō eſt durabile:qd multis exēplis Cic.oñdit:ad id tēdēs vt alios a tyrānide deterreat ꝓpoſitis malis & exitu tyrannorū:& vt ab vtili ſuadeat cōem vtilitatē tuendā eſſe & beneuolentiā hoīum cōplectēda. ¶ Perſpicuū: clarū pp exēpla & exit? iā allatos. ¶ Magnā vim: multū poſſe ad tuēdas opes & dignitatē. ¶ Imbecillē: debilē:qm parū durat id qd timet̄. ¶ Seqtur: ꝯueniēs eſt: poſtq̄ beneuolētia tm̄ habet in ſe momenti & p̄ſidiū:de ipſa diſſerere & docere i qbus rebus ipſam ꝯſeq & retinere poſſimus. ¶ Facillime: ſine difficultate. ¶ Caritatē: beniuolētia & amorē: & vt cari illis ſimus. ¶ Cū honore: virtutis laude: qm nō debemus q̄cūq; rōne hanc bñuolentiā ꝯſectari: ſed cū honore & fide.i.ꝯſtantia dictā inqt qbus rebus parat̄ caritas hoīum cū honore & fide. Hoc ſupra Ci. pollicitus eſt dicēs. Quibus aūt rebus hāc facultatē aſſequi poſſimus: vt hoīum ſtudia ꝯplectamur: eaq; teneamus: dicam:ſed q; iſta multo poſt: Inde fecit digreſſionē loquēs de fortuna: tyrānis & populis iniuſte imperātibus vſq; ad hāc poſtiqua id qd tūc ꝓpoſuit & omiſit exequit̄. ¶ Sed eā beneuolentia & caritate hoīum:qm nō oēs egent pari numero amicorū. Carum dr̄ amabile ac p̄tioſum: inde caritas amor & p̄tioſitas. ¶ Nā ad cuiuſq; vitā: ꝓbat q̄re non pariter oēs egemus beneuolentia & caritate alioꝝ: ſed ſcdm vitæ inſtitutū. ¶ Inſtitutā: inchoatā. ¶ A multis ne opus ſit: illi q ſunt in magiſtratu a pluribus opus eſt vt diligantur q̄ priuati: & maiorē numerum amicorū habeāt cū officii: & vt ab ipſis ornēt̄: & ſic diſcurrēdo ꝑ varia inſtituta vitæ illi q exercēt artes operoſas & mechanicas poſſunt eas tractare ſine multoꝝ beneuolētia ulli q tēdūt ad iperia honore magis egent ciuiū beneuolētia: vt id qd cupiūt aſſequant̄: & id qd adepti fuerint: retinere poſſint. Certū igitur hoc ſit hoc eſt primū de bñuolētia p̄ceptū. Senſus ē: hoc ſit certiſſimū et exploratiſſimū: nihil vtili? nobis eē q̄ hēre familiaritates eoꝝ q nos ament. Si certū hoc ita teneat̄ inqt & i primis ſit certū: & idubitatū nil eē bñuolētia vtili?. ¶ Familiaritates: mutuas cōſuetudines & amicitiā. ¶ Neceſſariū ad opes & dignitatem tuendā: maxime aū oia neceſſariū in vita humana. Et mirātiū noſtra:i.nr̄as virtutes:q ſunt bona ai: & amitti nō pñt.

FRA. MAT. Nul ē imperiū metu durare poſſe ex C.Cæſare

¶ ITA q; parietes &c. Ergo ad id iā redacti ſumus: vt tm̄ modo erga menia vrbis aſpiciamus. Nā ois libertas: ois dignitas Po.ro.ſublata eſt. ¶ Extrema ſcelera &c. Quia metuunt ne incēdio: vt alia q̄uis magna vi corruāt. ¶ In has calami. Vt cæteris amiſſis vix mœnia maneant. ¶ Redeūdū ad ꝓpoſitū. Veꝝ eē qd ſupra diximus metu diu imperiū teneri nō poſſe. ¶ Quæ ſi Po.ro. Argūm eſt a maiori. Si Po.inqt Ro.cuius tā late pateat iperiū ſtare nō potuit metu. Quid ſperare pñt ſinguli ſe metu durare poſſe: iperiū qdē romanū tm̄ fuit:vt nullū ei ꝯferri magnitudine potuerit: qd ergo tāto iperio accidit id multo facilius aliis accidere poſſe credēdū ē ſi metui potius q̄ amari voluerit. ¶ Quod cū pſ.ſit &c. ꝓbauit Ci. hoīum ſtudia melius & facilius caritate ꝯparari poſſe q̄ metu: nūc docet q̄uo hāc ipſam caritatē cōſeq poſſimus: nō.n.ſatis ē qd ſepe diximus qd agēdū ſit oñdere niſi ēt q̄uo agēdū ſit patefacias. ¶ Perſpicuū: aptū & manifeſtū ex his q̄ ſupra diximus. ¶ Vim mag.:ad ſtudia hoīum allicienda ad icolumitatē & ꝑpetuitatē. ¶ Imbecillē: cū eoꝝ q metu dñant̄ potentia eſſe diuturna nō poſſit. ¶ Cū ho.:vt homines nos colāt & obſeruēt. ¶ Fide: vt nobis credāt & fidē adhibeāt: vt nobis ꝯfidāt. ¶ Sed ea nō pa.&c. anteq̄ percēpta tradat qbus hāc beneuolētiā: & per caritatē pare poſſimus: id p̄monet: vt itelligamus nō oēs pari beneuolentia & caritate egere: & oēs qdē eas deſiderare: ſed alios plus: alios minus: vt principes magis indigent: q̄ priuati: cū vtriq; idigeāt amore & caritate. ¶ Pariter: q̄tū ad magnitudinem: nā oēs ē oēs indigeāt alius plus: aliis minus opus ē. ¶ A multis: vt principi opus eſt multis diligi priuato a paucis. ¶ Certum hoc ſit &c. hoc inqt indubitatū eſt: ſiue paucis ſiue multis amicis egeamus dandā eſſe operam: vt fidos habeamus amicos: nos amēt: & noſtra mirent̄: vt.ſ. nos colāt & obſeruent qd faciūt: qui alicuius res & bona p̄ſertim ai mirātur.

ASCE. ¶ ITA q;.i.ita parietes vrbis ſtāt mō & manent.q.d.nihil derelictū eē icolumē i tota rep.p̄ter parietes vrbis:q; ꝑ &i ſi ipſi.ſ.parietes tm̄ ſup.ſunt: metuētes extrēa ſcelera eoꝝ.ſ.q i p̄riā ſuā ſęuituri ēt muros vrbis emolient̄ & diruēt. Veꝝ ꝑ ſed nos amiſim? penit? rēp.atq; icidim? i has calamitates: dū maluim?.i.magis volum? metui: q̄ cari eē & diligi. Eni ꝑ qa redeūdū ē ad ꝓpoſitū: hoc ꝑ parēthesim ifert Ci.q.d. poſtq̄ diu vagati ſum?: redeūdū eſt ad ꝓpoſitū. Quę cala.ſi potuerūt accidet̄ Po.ro.iperāti iniuſte: qd debēt ſinguli putare: hoc ē ſi tot? ppl's pp iniquū impiū i calamitates icidit

veriſimile eſt vnũ quoq; in iq; imparare conantem in maiores caſurũ eſſe. Quod cũ ſit perſpicuũ.i.euidens vim beneuolentiæ eſſe magnã: & metus ſup.vim eſſe imbecillem: ſequitur.i.cõñs eſt, vt diſſeramus.i.diſcutiamus qbus rebus.i. per quas res poſſimus adipiſci faciliime cum honore & fide eam caritatem.i.delectationẽ quã volumus. Sed nõ egemus oẽs pariter.i. conſilr & æqualiter, ea.ſ.caritate, ideſt nõ expedit æqualiter nobis oibus, vtq; plurimis cari ſumus. Nam accõmodandũ eſt .i.cõmode adhibẽdũ eſt, ad vitam cuiuſq; inſtitutam.i.ĩchoatam nec pro an, an opus ſit ſup.ipſum diligi a multis an ſatis ſit ipſuz diligi a paucis. Igitur hoc ſit certũ, & id quidem primum & maxime neceſſarium nos hẽe fidas familiaritates amicorũ amantium nos & mirãtiũ.i.imitari dignãtium nr̃a ſup. facta.

PET. MAR. ¶ Hæc q.n. rõ quare neceſſarium ẽ hẽe amicos. Prorſus: omnino & penitus, facit hoc amor: vt non multũ differat ĩter ſummos viros & mediocres cũ beneuolentia cõiuncti ſunt. ¶ Sũmos.i.nobiliſſimos & arctiſſimos mediocres.i.humilioris fortunæ viros quos amor his æquat qui & natalibus & cenſu antecellunt honore.i. æſtimationem admiratione gloria.i.bono nomine, celebriq; fama. ¶ Eaq;: caritas. Vtriſq;: ſummis viris & mediocribus. ¶ Propemodum: quaſi honore quãtum ad famã & laudẽ virtutis, quæ alios ad ſe allicit. ¶ Et gloria: ꝓpter merita rerum geſtarum ¶ Beneuolentia, vt ciues nobis beneuoli ſint. ¶ Fortaſſe non æque: omnes egent, quoniã non omnes ſequuntur idẽ inſtitutum vitæ ſed alii priuatã & ocioſam: alii vero publicã & in negociis vitam agunt, qui magis indigent q̃ priuati ocio ſi & cognitioni rerum ſtudentes honore & gloria & beneuolentia ciuium. Ideo inqt fortaſſe non æque.i.pariter. & ſimiliter egent honore gloria & beneuolentia: & quãuis nõ oẽs æque egeãt, tñ ſi quis hæc tria habebit maximũ adiumẽtum ad amicitias ineundas hẽbit: qm̃ nihil eſt: qđ magis ad ſe alliciat q̃ virtus & gloria rerũ geſtarum: qua moti, eos ẽt quos nunq̃ videmus ſummope diligimus. ¶ Hęc ſuppetunt: ſi cui adſunt: & abundant. ¶ Ad cæ. ad multa alia: quoniam dant hoĩ auctoritatẽ: & multis ꝓſunt. ¶ Ad ami. quoniã honoratũ virũ & glorioſum oẽs amant: & ipſius amicitia appetunt. ¶ Noſtri libri, quos deſideramus temporũ ſuperiorum in curia. ¶ Attingamus, paucis deguſtamus. ¶ Quãdoq; dem: qm̃. ¶ Ea: gloria. ¶ Adiuuat plurimum: maximũ eſt adiumentum ad res maiora adminiſtrandas.

Svmma igitur & perfecta gloria. Ponit Cice. tria ex qbus perfecta gloria cõſtat: de qbus diſputabit. ¶ Si hẽt fidẽ: credit & auctoritate ducit & bonitate. ¶ Hęc aũt: diligi multitudine ꝙ fides habeat: & ꝙ q̃s dignus honore putet. ¶ Si eſt, ſimplr breuiterq; dicendũ parentheſis: ſi volumus inqt ſimplr, & breuiter dicere. ¶ Simpliciter: pure & ſine ambage verborũ: qbus rebus: qua via: qua rõne ſupra dicta ꝯparatᷣ: a ſingulis & a multitudine: hiſdẽ inqt rebus & a multitudine & a ſingulis bñuolẽtiã nobis cõparamus, tñ eſt aliqua differentia cũ.ſ. volumus a multitudine videri fideles, & habere ea quæ alios ad amorem alliciũt: aliter in aios multitudinis influendũ eſt: q̃ ſingulorũ hoium. ¶ Pariũtur: comparantᷣ. ¶ Aditus, ingreſſus ad cõparandã beneuolentiã multitudinis. ¶ Tanq̃ influere: tranſlatio eſt: quia quẽadmodum influit aqua: ſic verba debent influere.i. ingredi in animos auditorũ: & difficile eſt mouere multitudinem,

Hęc enim eſt vna res prorſus: vt nõ differat multum inter ſummos & mediocres viros, eaq; eſt vtriſq; propemodum comparanda, honore & gloria & beneuolentia ciuium fortaſſe nõ ęque omnes egent, Sed tamen, ſi cui hęc ſuppetunt, adiuuant aliquãtum, tum ad cætera, tum ad amicitias comparandas. Sed de amicitia alio libro dictum eſt, q inſcribitur. Lælius. Nũc dicamus de gloria, q̃q̃ ea quoq; de re duo ſunt noſtri libri. Sed attingamus, quando quidẽ ea in rebus maioribus adminiſtrandis adiuuat plurimum.

¶ De his, ex quibus gloria conſtat.

Svmma igitur & perfecta gloria conſtat ex tribus his, ſi diligit multitudo. ſi fidem habet: ſi cum admiratione quadam honore nos dignos putet. Hæc autẽ (ſi eſt ſimpliciter breuiterq; dicendum) quibus rebus pariuntur a ſingulis, eiſdẽ fere a multitudine, Sed eſt alius quoq; quidam aditus ad multitudinem, vt in vniuerſorum animos tanquam influere poſſimus.

qm̃ non hiſdem rõnibus oẽs mouẽtur. Vnde opus eſt varia atq; diuerſa inculcare: vt oẽs ad effectũ moueamus. iõ dicit alium eſſe aditum ad multitudinem.

FRA. MAT. ¶ HAEC una res eſt, Caritas & beneuolentia: & vt fidos amicos habeamus: tam priuati q̃ principes o vera dare debent: licet illi plures habere amicos ſtudere debeant: ii pauciores vtriq; tamen ſimiliter fidos hẽe ſtudeant. ¶ Honore: ut honoreẽ. ¶ Gloria, ut ex ſtudiũ ciuiũ cõſequatᷣ magiſtratus & honores qbus recte adminiſtratis gloria ſequitur. ¶ Non oẽs æque egent. Quia ſi quis rempu. adminiſtrat & magiſtratum gerit ei plus honoris & glorię dentᷣ: q̃ iis q priuati ſunt, licet præſtantes uiri & cari multitudini. ¶ Ad cæ.: ut ad auctoritatẽ: qm̃ q̃tõ maior gl̃ia alicuius fuerit. tanto maior eius erint auctoritas. Hæc ſup. honor & gl̃ia. ¶ Ad ami. cõpa. oẽs.n. illis amicis ſtudent fieri quoꝝ gl̃ia excitata eſt ñ mediocris. ¶ Sed de ami. &c. qm̃ ſequebatur vt de amicitia diceret. quã cõparãdã oibus eſſe dixit, iõ de ea nolle nunc differere inquit quoniam vno libello qui Lælius inſcribitur de amicitia tractauit. Lęlius autem inſcribitur de nomine diſputantis Lælii. ¶ Duo libri, qui nõ extãt. ¶ Sed attingamus, quamuis duos libros de ea ſcripſerimus.

Svmma igit &c. Dãda eſt ergo opa, ut hæc tria adſint quo veram gloriam conſequi poſſimus. Quę ſic Cic. diffinitur gloria eſt frequens de aliquo fama cũ laude. Lælius ¶ Simplr, ſine diuiſiõe. ¶ Breuiter, ſine circuitiõe. ¶ Hæc: tria inqt q̃ dixit qbus rebus cõparantᷣ a ſingulis hiſdẽ a multis. ¶ Sed eſt alius &c. eſt aliud inquit: quo poſſimus hoium beneuolentiam cõparare: vt populum ludis delectare.

¶ Hæc enim res eſt prorſus vna ut non differat multum inter ſummos mediocres viros, & ea eſt comparanda, ideſt æqualiter acquirenda propemodum: ideſt quaſi vtriſq;.i. ASCE. ſummis & mediocribus viris. Non omnes egent fortaſſe æque.i.ęqualiter honore & gloria & beneuolentia ciuium. Sed tamẽ ſi nõ.ſ.honor: gloria: & beneuolentia ciuium ſuppetunt.i.ſatis abunde ſunt cui.ſ.alicui adiuat (imperſonaliter dicit).i.prodeſt cum ad cætera.i.cum verſum ſit ꝙ ad cæteras res tum.i.potiſſimum verum eſt ꝙ ad amicitias cõparandas, ideſt conquirendas. Sed alio libro dictum eſt de amicitia qui inſcribitur.i.(quod imperite dicitur) intitulatur Lælius. Dicamus nunc. ideſt in hoc libro de gloria q̃q̃ duo quoq; libri noſtri ſunt de hac de re.i. gloria, ſed ii libri petierunt temporum in curia, ſed attingamus.i.modicũ dicamus de gloria, quando quidem.i. quoniã ea.ſ. gloria adiuuat plurimum in adminiſtrandis rebus.

Svmma igitur & perfecta gloria. Oſtẽdit perfectã gloriam ex tribus cõſtare. Ordo autem eſt. Igitur quia.i. de gloria dicere conſtitui ſumma & perfecta gloria cõſtat ex his tribus. vz ſi multitudo diligit ſup. nos, ſi habet fidem nobis, & ſi putat nos dignos honore cum quadam admiratione. Autem pro ſed (ſi dicendum eſt ſimliciter & breuiter de rebus, hoc eſt ſi licet paucis dicere (hæc.i.tria dicta pariuntur, ideſt acquiruntur eiſdem fere rebus a multitudine. Quibus rebus pariuntur a ſingulis, ſed eſt quoq;, ideſt etiam quidam alius aditus, ideſt acceſſus ad multitudinem, vt poſſumus tanquam influere, ideſt abunde & leniter illabi in animos vniuerſorum ita, vt vniuerſi nos admirãtur & diligant.

¶ Quibus rebus fides acquiratur,

FIdes autem vt habeatur, duabus rebus effici poteſt, ſi exiſtimabimur adepti coniunctam cum iuſtitia prudentiam. Nam & his fidem habemus, quos plus intelligere, quam nos arbitramur, quoſq; & fortuna proſpicere credimus, & cum res agatur, in diſcrimenq; ventum ſit, expedire rem, & cõſilium ex tempore capore poſſe. Hanc enim omnes exiſtimat vtilem veramque prudentiam. Iuſtis autem & fidis hominibus, ideſt bonis: ita fides habetur, vt nulla ſit in his fraudis iniuriæq; ſuſpicio. Itaq; his ſalutem noſtram, his fortunas his liberos rectiſſime cõmitti arbritratnur. Harũ igitur duarum ad fidẽ faciendã iuſtitia plus pollet: quippe cum ea ſine prudentia ſatis hẽat auctoritatis prudentia ſine iuſtitia nihil valet ad faciendã fidem.

placebit ſilium oſonis cõſideranti. Aũt p ſed bñuolẽtia mo uei ſcdo loco bñfica volũtate.i.p oñione volũtatis bñficæ .i.bñfacere volẽtis ẽt ſi.i.tametſi res .i. facultas benefaciendi nõ ſuppetit. Aũt p ſed, amor multitudinis mouet.i.excitat: vehemẽter ipſa fama & opinione liberalitatis. Bñficentiæ, iuſtitię.fidei, q; p & oium eoꝶ virtutũ, q̃ ptinẽt ad mãſuetudinẽ et facilitatẽ.i.lenitatẽ moꝶ. Etenĩ.i.certe qa illud ipm qd dicemus in ꝓmo.ſ.libro decoꝶ & honeſtũ placet nobis p ſe.i.ẽt ſine alteri⁹ virtutis acceſſiõe & cõmouet.i. allicit, ſua nã & ſpecies aios oium: q; p & plucet aut pollucet hoc ẽ trãſparet et ꝑemi net: maxime ex his virtutib⁹ q̃s cõmemoraui. Iccirco cogimur diligere illos in qbus re mur.i.arbitramur: & opinamur eas virtutes eẽ. Aeq; hę q̃ dicta ſunt grauiſſimę.i.potiſſimæ cauſę diligendi dico grauiſſimæ. Eni p qa nõnullæ.i.aliquæ leuiores cãę.ſ.diligẽdi pnt eẽ ꝑterea .i. inſup & ꝑter eas quæ dictæ ſunt.

PET. MAR. FIdes aũt. Nũc de ſcda pte.i.fide dat ꝓcepta: & docet qd ſit agendũ: vt nobis fides habeaĩ: vt.ſ.iuſtitiã hẽam⁹ & prudentiã. ¶ Si exiſti. hoies exiſtimabũt nos hre prudentiã coiunctã cũ ipſa iuſtitia. ¶ Nã & his fidem habe. pbat id qd dixit p tres affectus ipſius prudentię, cuius munus eſt itelligere, futura pſpicere & bñ ꝯſulere cũ oportet. ¶ In diſcrimen: periculũ & ipſe prudens ſit ĩ mediũ: & ex tpe cõſulere qd ſit agendũ. ¶ Ex tpe.i. ſtatim & celeriter qd ſignũ ẽ ꝯſumatæ prudẽtię vñ ex tpalis oro q̃ñ ſubitaria. ¶ Hãc.q itelligit: futura pſpicit: rem expedit & ꝯſiliũ capit. ¶ Iuſtis ẽt hr fides: qa putanĩ eſſe ſine fraude & boni viri. qñ a iuſtitia boni viri denoianĩ. ¶ Fraudis: doli deceptiõis. ¶ Iniuriæq; violẽtiã hẽt: & eſt ꝯtra iuſtitiã: nã iniuria gñaliter dr eſſe qd nõ ſit iure. ¶ Itaq: pp hoc qa nulla eſt in ipſis ſuſpitio fraudis & iniuriæ. ¶ His: bonis viris. ¶ Fortunas: dignitas: & opes: q̃ ſunt bona fortunæ. ¶ Harũ igiĩ: cõparat iuſtitiam: & prudentiã inter ſe & dicit iuſtitiã plus valere q̃ prudentia ad faciendam fidem.i. vt alicui fides habeatur. ¶ Pollet: valet.

FRA. MAT. FIdes ãt &c. Dixit de amicitia: nũc dicit de fide: q̃ vnũ fuit ex trib⁹: v;ſi diligit multitudo: ſi fidẽ hẽt. Docet ergo q̃o fides q̃ri poſſit: & õndit q̃o in ea magna ꝯſiſtit: vt hoium ſtudia ꝯſeq poſſimus. ¶ Cõiũctã cũ iuſt. &c. Cur hoc dicat ipſe Ci. rõnem ſubiũgit. Nõ.n. põt iuſtitia ſine prudentia ciues in ꝯcordia ꝯtinere: neq; oino eſſe: nã q; ſtoici dicebãt nulla virtus eẽ põt abſq; prudẽtia. Ariſt. quo q; lib. vi. Ethi. cũ prudẽtia dicit oẽs virtutes ſimul exiſtere & ſine ea eẽ nõ poſſe. Ad hoc aũt: vt ciuitatũ ſtat⁹ ꝯſeruetur: vtilior eſt amicitia q̃ iuſtitia, qd ſupra diximus. ¶ Nã & his &c. multũ his tribuiĩ q prudẽtes hñtur: hinc ẽt tradiĩ regnũ originẽ habuiſſe. Nã qd ſcri. Hero. Cũ hoies ita viuerent ſine lege & ſine rectores: vt oia p libidine ſua facerẽt: fuit in media regiõe qdã noie Diocẽs q magnã iuſtitię & prudẽtię opinionem de ſe fecerat & hoies q ita iure ante victores erant: ſi iuribus ſupiores fuiſſent: ad hũc uenire cœperũt: & q iniuriam acceperãt ab hoc petebant: vt ius inter ſe diceret: hic uero primo qdem verbis amicis placebat, & arguebat. Quo pacto ille illi iniuriã intuliſſet: & qa hoies participes rõnis ſunt itelligebat ille q lęſerat: ſe non recte feciſſe: & ita poſtea abſtinebat: cũ poſt aliquot annos ad hũc hoies veni rẽt cœpit hic maiorẽ auctoritatẽ hẽe. Vbi aũt vidit hoium ſtudia ſe adeptũ cœpit grauitate vti. & ſe raro pp̃lo oſtẽdere: domiq; ſe ꝯtinebat: & ſi qs eũ alloq uoluiſſet: primo facile igredi pmittebat. Deinde q̃ i labor grauior eẽt, recuſabat donec d id puenit. d cupiebat.i. vt rex eligeret, & hic primus fuiſſe rex tradiĩ in toto orbe terraꝶ. ¶ Futura proſ. prudẽtię tres ſunt ptes. Intelligẽtia, memoria, prouidentia prima eſt reꝶ pñtiũ: altera ꝑteritaꝶ: tertia futuraꝶ. Cum ergo dixit futura pſpicere itellexit ꝓuidẽtiã. ¶ Expedire rẽ: p itelligẽtiã q̃ pñtia itelligit & cognoſcit, & ꝯſiliũ p tpis neceſſitate capit. Vt aũt prudẽtis eẽ: vt ait Ariſt. bñ ꝯſulere poſſe circa illa q̃ ſibi bona & vtilia ſũt: nõ pticulariter puta q̃lia ad ſanitatẽ vel robur vel vĩr a 1 totius vitæ ſtatũ bñ dirigẽdũ: et prudẽtes illos dicim⁹ q illa q̃ ſibi et alus mala ſũt & vtilia pſpiceĩ valẽt: & ii ſt q publicis priuatiſq; reb⁹ admiſtrãdis ſũt apti. ¶ Hæc.q̃ põt ſubito reb⁹ periclitãtib⁹ ſubuenire. ¶ Veram pru. q̃ ꝯſtat ex tribus ptibus ſupius dictis. Eſt.n. alia prudẽtia nõ vera q̃ falſo prudentia vocaĩ cũ malitia: vel calliditas potius vocanda ſit. Df & aſtutia q̃ potẽtia q̃dã eiuſmodi eſt: ut ad ſubiectã itẽtionẽ agat & ad effectũ pducat. Q d ſi id ad qd intẽdimus rectũ ſit laudabilis eſt. Sin iprobũ tũc ẽ dolus. Prudẽtia ipſa nõ ẽ aſtutia. ſed ñ ẽ ſine hmõi aſtutia ¶ Iuſtis aũt & fidis &c. Vnum cũ reliquo ſemp coniunctum eſt. Nã ſicut ſine fundamento ſtare paries nõ põt: ita iuſtitia ſine fide. Q uę iuſtitiæ fundamentum eſt. ¶ Ideſt bonis: a iuſtitia boni viri noiantur, vt libero primo dixit. ¶ Fraudis ſuſp. non ſolũ fraude carent iuſti hoies: ſed fraudis ſuſpitiõe. ¶ Itaq: ergo qa nihil mali ab iis expectamus. Sequiĩ ut illis oia nr̃a cõmittamus. ¶ Horũ igiĩ &c. Cũ iuſtitia: ingt: & prudẽtia ad id valeãt plurimum: vt hoies ſe & ſua oia nobis cõmittãt, tñ ſi iter ſe cõparenĩ iuſtitia & prudentia: anteponenda iuſtitia eſt. Nam ſi alterutrũ eligendũ ſit: ꝓponet pp̃ſ principẽ iuſtũ ſine prudentia: prudentia ſine iuſtitia: prudentiã aũt vulgarẽ itelligimus quã dixi aſtutiã uocari: non aũt illã verã qd ſtatim declarabit Cice. ¶ Ad fidẽ faciendã: ad approbandũ hoiem & cõmendandũ: vt ei nos & nr̃a credamus. Q uantumlibet autẽ prudens aliquis nihil ei credimus niſi iuſtus fuerit. ¶ Harum duarũ: iuſtitiæ & prudentiæ. ¶ Quippe cum ea &c. Satis per ſe ſine prudẽtia uirium habet iuſtitia: ſed prudẽtia ſine iuſtitia nihil omnino ualet: immo ſine iuſtitia habet ſuſpitionem malitię: & uerſutia vel potius calliditas nominantur.

ASCE. FIdes aũt. Ordo eſt. Aũt p ſed põt effici.i. euenire vt ſi des habeaĩ duab⁹ reb⁹.i.p duas res.i. exiſtimabimur i.iudicabimur adepti ſup. eẽ.i. acq̃ſiuiſſe prudẽtiã ꝯiũctã cũ iuſtitia. Nã nos ha. fidẽ.i. credemus his quos arbitramur itelligere plus q̃ nos, q; p & quos (ſunt.n. duę dictiões quoſq;) nos credemus proſpicere.i. ꝓuidere futura. & quo ſup. cũ res agaĩ.i. tractet: q; p & vẽtũ ſit in diſcrimẽ.i. piculũ ac dubiũ. Nos credum⁹ poſſe expedire.i. extra pericula et ipedimẽta ponere rẽ et poſſe cape ꝯſiliũ ex tpe. Enim p qa oẽs exiſtimãt. Hãc eẽ vtilẽ et verã prudẽtiã. Aũt p ſed: ſi des hẽtur hoib⁹ iuſtis & fidis.i. bõis, ita ve nulla ſuſpitio fraudis: & iniuriã ſit i his. Itaq.i. ita nos arbitramur nr̃am ſalutẽ.i. vitę icolumitatẽ: et fortunas.i. diuitias: & libros.i. legitimã plẽ nr̃am poſſe cõmitti his.i. hoꝶ ꝓtectiõi. Rectiſſime igiĩ iuſtitia pollet.i. euidẽter valet pl⁹ haꝶ duaꝶ.i. inter has duas uirtutes: iuſtitiã.ſ. et prudẽtiã ad faciẽdam fidem. Q uippe.i. ut potẽ qa cũ.ſ. ita ſit q; ea.ſ. iuſtitia habeat ſatis auctoritatis.i. fidei et crudelitatis ſine prudentia. Tñ ſup. prudẽtia nihil ualeat ad faciendum fidẽ ſine iuſtitia.

Prouidẽtia ẽ de futuris

Iuſtitia ſine prudẽtia hẽt vires ſatis

Ariſto.

Diocẽs

PET. MAR. ¶Quo.n.rõ quare iuſtitia plus valeat. ¶Quo: q̃to. ¶Verſutior: aſtutior. Verſuti dicunt̃ illi quoꝝ mentes celeriter vertunt̃ callidi ſunt q h̃it rerũ experientiã. ¶Hoc: tanto. ¶Detracta: dẽpta opiniõe bonitatis & iuſtitiæ. ¶Quãobrẽ: cõcludit Ci. hãc ptẽ. ¶Intelligẽtiæ, prudentię. ¶Sed nequis ſit admirat⁹: excuſat ſe Ci. cũ ad multitudinẽ loquat̃ i q virtutes natura ↄnexas & copulatas adeo vt ſeparari nõ pñt: ſeiungat. Nã data vna virtute dant̃ oẽs, ſed apud iperitam multitudinẽ alr loquẽdũ eſt vt rõ pſonarũ habeat̃: q̃ non itelligunt exacte ipſas virtutes quas ſeparari poſſe arbitrant̃. ¶Illa ſubtilitas: diſputatio ſubtilis & acuta, vt decet phim. ¶Limat̃: expolit̃ ab ipſis phis: & ingrit veritas. ¶Opinionẽ cõem: multitudinis. ¶Vt vulg⁹: ut multitudo opinat̃ & ſentit. ¶Popularibus, acceptis ab opiniõe vulgi & populi, nõ ex diſciplina phoꝝ.i. vulgaris, & nõ exculτis, atq̃ ꝓpriis. ¶Opione popu. de re q̃ cadit in vulgi opinionẽ, qm̃ ipita multitudo opinat̃ aliquẽ eſſe poſſe prudẽtẽ & nõ iuſtũ, & ſic de ſilibus. ¶Eodẽ mõ, idẽ Panæti⁹ quẽ ego ſequor, ita dixit ſecutus opionem vulgarẽ. qm̃ oro eſt accõmodanda multitudini. Ariſto.i.vi. ethices loquens de cõnexione virtutũ ſic ait, patet igitur eſt dictis fieri nõ poſſe vt ſine prudentia ſit hõ ꝓprie bon⁹ & abſq̃ morũ virtute prudẽs: & poſt paulo dicit: & enim cum prudentia ſimul erunt omnes.

Erat igit̃. reuertit̃ Ci. ad ꝓpoſitũ et exequit̃ tertiã partem propoſitionis. ¶Tertium.n. ſi ipſa multitudo putat nos honore dignos. ¶Admirãtur cõiter: ponit cõiter ea quæ hoies admirant̃: & qbus cauſis rõnibuſq̃ adducti aliquos honore dignos putant. ¶Cõiter: gñaliter & cõi quodã cõſenſu. ¶Præter opi. quæ nõ ita magna eſſe opinabatur. ¶Separatim: in ſingulis hoibus: nõ cõiter. ¶Quædam bona i virtutes quas ineſſe non arbitrabantur.

FRA. MAT. ¶Quo enim &c. vere inq̃ prudẽtia ſine iuſtitia nihil valet ad faciẽdũ ſidem: qm̃ quãto qſpiã callidior ẽ & aſtutior: tanto illum odiſſe ſolemus magis. ¶Detracta opinione: adempta opinione ꝓbitatis: ꝓbitas conuenit cũ iuſtitia: qa probitas ad fidẽ ſpectat: is.n. eſt ꝓbus qa vitiis ſe ꝓhibet. ¶Quãobrẽ &c. cũ vtrũq̃ per ſe paꝝ ſit: alteꝝ alterius indiget auxilio. ¶Intelligentię: prudẽtię. a pte totum itellexit, itelligentia prudẽtiæ pars eſt. ¶Sed ne qs &c. Quia dubitatio incidere poterat qũo ſeparari a iuſtitia prudentia poſſet. Cum oẽs phi cõſentiant oẽs virtutes cõnexas ita inter ſe eſſe: vt altera ſeparari ab altera nõ poſſit: iõ occurrit, & ne qs inqt exiſtimet oblitũ me eſſe eoꝝ q̃ a phis diſputantur nullũ virtutẽ aliq̃ ſolã hẽe poſſe: qn alias hẽat. Cũ iter ſe cõnexę ſint. Velim inqt oẽs itelligãt me nõ ex phoꝝ loq ſnia: ſed ex hominũ opinione: q aliũ dicunt eſſe fortem, aliũ prudẽtẽ: aliũ iuſtũ &c. ¶Inter oẽs phos: ſiue ſtoici ſint: ſiue pipatetici: ſiue academici: oẽs.n. idẽ dicunt inter ſe oẽs virtutes ↄnexas eſſe et recte. Nam iuſtitia ſine prudentia eſſe non poteſt, et non pauloante oſtendimus (auctore Ariſto.) cũ prudentia oẽs virtutes ſimul exiſtere. ¶A me ipſo &c. vt in tuſculanis q̃ſtionibus. ¶Quã obrẽ: ergo: quia multũ itereſt vtrum ſm phos loquamur an ſm vulgi opinionẽ. ¶Fortes: vt Leonidas apud græcos & othriades: apud Romanos Decii. ¶Bonos: vt Ariſtides: Cato. ¶Prudentes i vt pericles: Lælius. ¶Popularibus &c. Quia cũ loquimur de vulgi opiniõe qđ exiſtimat ſingulos ſingulas virtutes hẽe poſſe ẽt popularib⁹ & vulgaribus verbis vtendum eſt. ¶Idq̃ &c. nec nos ſoli ſumus. Sed ante nos hoc idem Panætius fecit

Prob⁹ eſt qa vitiis ſe probet

Virtutes oẽs inter ſe eſſe cõnexas certum eſt.

Quo enim quis verſutior & callidior ẽ, hoc inuiſior & ſuſpectior detracta opinione probitatis. Quamobrem intelligentiæ iuſtitia coniuncta quantum volet habebit ad faciendam fidem virium: Iuſtitia ſine prudentia multum poterit: ſine iuſtitia nihil valebit prudentia. Sed ne qs ſit admiratus, cur cũ inter oẽs philoſophos cõſtet, ameq̃ ipſo ſępe diſputatũ ſit, q vnam haberet, oẽs habere virtutes, nunc ita ſeiungam, quaſi poſſit quiſq̃ qui nõ idem prudens ſit iuſtus eſſe. Alia eſt illa, cũ veritas ipſa limat̃ in diſputatiõe, ſubtilitas. Alia cum ad opinionem communem omnis accommodatur oratio. Quamobrem vt vulgus, ita nos hoc loco loquimur, vt alios fortes, alios bonos viros, alios prudentes dicamus. Popularibus enim verbis eſt agendum, & vſitatis, cum loquimur de opinione populari. Idque eodem modo fecit Panætius ſed ad ꝓpoſitum reuertamur.

¶Quibus rebus conſequimur, vt multitudo nos admiretur, & honore dignos putet.

Erat igitur ex tribus, quę ad gloriam pertinent: hoc tertium: vt cum admiratione hoīum honore ab his digni iudicaremur. Admirant̃ igit̃ cõiter illi quidem oĩa, q̃ magna, & p̃ter opinionem ſuam aĩaduertunt: ſeparatim aũt in ſingulis, ſi pſpiciunt quædã bona nec opinata,

Erat igit̃ &c. qm̃ ſatis oſtẽſum eſt uſq̃ dũc virtutes ſeparari nõ poſſe, nec iuſtitiã ſine prudentia exiſtere valere: ad ꝓpoſitũ reuertamur: et oſtẽdamus quo hoim ſtudia ↄciliare poſſim⁹. ¶Vt cũ admir. &c. Virtutes q̃dam excellẽtes. Et minim⁹ vulgares faciunt nos hoibus admirandos. quibus ipſi carent. Quid virtutib⁹ abũdãt pauca mirant̃. Quia pauca ſunt quæ ſibi deſint: q caret virtutibus magnis: eas i aliis cum videt admirãtur: ex his tribus quę ꝓpoſuit: reliquũ erat vt multitudo nos honore dignos putaret. hoc autẽ nulla ex re magis q̃ ex virtute cõſequi poſſumus: ſola & admirationẽ facit, et honore nos dignos videri. Colendæ ergo ſunt virtutes oẽs admiratiõe digni ſimus, et honore digni iudicemur. Sed iuſtitia in primis quæ lati⁹ patet. Cui magnã laudem Ci. tribuit. ¶In opi. vt ſiquis fortiter aliquid agat, quod eum acturum non credebat: ſunt inopinata bona contra opinionem noſtram quæ adeſſe alicui opinabamur.

Iuſtitia in primis inter virtutes eſt colenda.

ASC. ¶ENIM pro qa: quo.i. quãto quis .ſ. aliquis ſup. eſt verſutior: et calidior: hoc.i. tanto ſup. eſt inuiſior et ſuſpectior .i. magis inuiſus et ſuſpectus opinionẽ probitatis: detracta .i. ablata. Quãobrem iuſtitia coniuncta intelligentiæ habebit tm̃ ſup. virium ad faciendã fidem: q̃tum ſup. virium hẽe uolet. Iuſtitia poterit multum ſine prudentia: ſed ſup. prudentia nihil valebit ſine iuſtitia. Sed nequis ſit admiratus. cur.i. q̃obrem ego ſeiungam.i. ſeparem nunc.ſ. has virtutes iuſtitiã et prudentiã. Ita quaſi quiſq̃ poſſit eſſe iuſtus i qui non idẽ.i. ẽt ſit prudẽs: cum conſtet .i. manifeſtum ſit inter oẽs phos q̃ pro et cum diſputatum ſit ſæpe a me cum qui haberet ſup. vnã virtutem hẽe oẽs virtutes. Reſpondit dicens. Alia eſt illa ſubtilitas cum ipſa veritas limat̃.i. expolitur in diſputatione. Alia cum oĩs oratio accommodatur ad opinionem cõem. Quãobrem nos loquimur hic ita vt vulgus ſup. loquitur: vt.ſ. dicamus alios viros ſup. eſſe fortes alios bonos.ſ. iuſtos: alios prudẽtes. Enim pro quia agẽdũ eſt.i. differendũ eſt verbis popularibus .ſ. vulgaribus de opinione populari: et Panetius p̃s fecit id eodem modo: vt.ſ. nos facimus. Sed reuertamur ad propoſitum.

Erat igitur. Ordo eſt. Igitur hoc erat tertiũ ex trib⁹ quæ pertinent ad gloriam: vt nos iudicamur digni honore cum admiratione hoium ab his.ſ. hoib⁹. Igit̃ (vt.ſ. oſtendat quomodo admirationem hominum conſequamur.) illi.ſ. homines admirantur communiter quidem omnia ſupple illa quæ animaduerterunt.i. conſiderauerũt ſupple eſſe magna preter opinionem ſuam. Autem pro ſed: admirantur ſupple ſeparatim, ideſt ſeorſum & ſingulariter ſi perſpiciunt, ideſt perfecte vident quędam bona: nec ideſt etiam non opinata.

¶Suſpiciunt

Itaq; eos viros ſuſpiciunt, maximiſq; efferunt laudibus, in quibus exiſtimant ſe excellentes quaſdam & ſingularis virtutes perſpicere. Deſpiciunt autem eos & contemnunt, in quibus nihil virtutis nihil animi, nihil neruorum putant. Non enim omnes eos contemnunt: de quibus male exiſtimant. Nam quos improbos: maledicos: fraudulentos putant, & ad faciendum iniuriam inſtructos, eos haud contemnunt quidem, ſed de his male exiſtimant. Quamobrem vt ante dixi cõtemnuntur hi, qui nec ſibi nec alteri pſunt, vt dicitur, in quibus nullus labor, nulla induſtria, nulla cura eſt. Admiratione quadam afficiuntur hi, qui anteire cęteros virtute putantur, & cum omni carere dedecore, tum vero his vitiis quibus alii non facile poſſunt obſiſtere. Nam & voluptates blandiſſime dominæ ſępe maiores partes animi a virtute detorquent, & dolorum cum admonentur faces præter domum plerique exterrentur, vita, mores, diuitię, paupertas: omnes hominea vehementiſſime permouent.

PETR. MAR. ❡ Suſpiciūt: admirant̃. ❡ Singulares: ſūmas qbus nulla põt coparari. ❡ Deſpiciūt: negligūt & ſpernūt: atq; nulli⁹ momēti illos eē putāt: q nullā in ſe virtutē hēre vīr. ❡ Deſpiciunt: male de his exiſtimāt, & ad id refert ſuſpiciūt. ❡ Cõtēnūt: nihil curāt nec efferūt laudibus. ❡ A i. fortitudis & magnaitatis. ❡ Neruoꝝ: roboris & pōis in rebus agēdis: ſed q̄dā mollities: hoies.n. viles ꝯtēnūt deſpiciūtur: ſed non oēs ꝯtēnūtur de qbus male exiſtimaſt: imo timētur. cū ſint iprobi: fraudulēti maledici & iſtructi.i. parati, & armati ad iferendā iniuriā. ❡ Improbos: i. ſaciabiles: et malos: qm̄ nimis hr̃e cupiūt cū alioꝝ iniuria. ❡ Vt dr̃: puerbial̃ ſnia eſt in hoies penitus iutiles. ❡ Induſtria: ē ſtudioſus labor. ❡ Admiratõe q̄dā.i. eos mĺtitudo admiratur: q putātur ſupare alios virtute & vacāt dedecore, & voluptatib⁹ ſeueriſſime obſiſtūt & ſic tpantes ſūt: & q ñ frāgūt dolarib⁹: & ſic ſūt fortes. ❡ A ñireañcellet ꝓſtare. ❡ Detorquent: amouēt: abducūt: qm̄ pp voluptates negligim⁹ res hoẽſtas. Et Plato voluptatē eſcā maloꝝ appellauit, qm̄ ea vt Cic. iterptaſ: hoies capiunt: vt hamo piſces: & voluptas ai lumē extinguit et impedit ꝯſiliū rõni inimica & a virtute ſuis blāditiis mentem detuorquet. Verba Pla. i timeo h̄ ſūt: aiam ipſā cū mortali corpe clauſerūt totū corp⁹ aiæ q̄ſi vehiculum ſubdidere atq; in eo aliā aię ſpem mortalem fecerūt q grauib⁹ neceſſariiſq; pturbatōibus afficeret quaꝝ pria eēt voluptas eſca maxia mali doloriq; ide fuga ipedimētūq; bonoꝝ. Idē Cic. in prio de legibus ſic ait: imitatrix boni voluptas malorum aūt mr̃ oium: cuius blāditiis corrupti q̄ natura bona ſunt: qa dulcedine hac & ſcabie carent non ſatis cernuntur. Ari. in. ii. ethi. ſic ait. Difficilius eſt heraclito placet voluptati repugnare: q̄ iræ. & alibi. In vniuerſis cauēdū ē maxime a voluptate: nõ.n. icorrupti iudicam⁹ ꝓ illa & in. vi. dicit voluptas iudiciū de fine corrūpit. ❡ Maiores ptes aiæ: rõnem ipſam cui voluptas eſt inimica: & oculos mētis ꝑſtringēs: intellectū a ſua ſede detorq̄t: vñ voluptati ñ facile obſiſti põt. ❡ Et do. facies: ardentes dolores: q ſunt graues mot⁹ i corpe ſenſib⁹ inimici. ❡ Pleriq;: maior ps hoim. ❡ Preter mo. vltra modū: ita ut fortitudo deſeraſ: q̄ ē ꝑpeſſio doloꝝ & laboꝝ.

FRAN. MAT. ❡ Suſpiciūt: venerāſ. ❡ Efferūt: extollūt. ❡ Excellētes & ſin. vnū eſt alteri⁹ expõ q excellēs ē ſingulare eſt. ❡ Virtutes: vt iuſtitiæ Ariſtidis apud grecos: apud latinos Catonis fortitudinis Leonidæ apud illos: apud nos Deciorum. Cõſtātia & fide illi Socratē extollūt. Nos. M. regulū. ❡ Deſpiciūt: cõtēnūt a ꝯtrario: & hoc gñale ē. ❡ Nihil vir. Alteꝝ ad fortitudinē ai ſpectat. Alterū vero ad corpus. ❡ Neruorū: roboris: vñ eneruos illos dicim⁹ q debiles & ifirmi virib⁹ ſunt. Non n. oñdit nõ eē ſupfluū qd dixit deſpiciūt: & ꝯtēnūt p. dr̃iam vtriuſq; verbi: nā deſpicim⁹ furem. qm̄ nõ honoram⁹: ſed tñ nõ ꝯtēnimus qa cauem⁹ ne furetſ: eſt ergo deſpicere ñ honorare, ꝯtēnere vero nõ curare. ❡ Nā q̄. &c. rõ. n. cur deſpiciant aliquos quos nõ ꝯtēnunt: qa illos de qbus male opinanſ deſpiciunt: ſed nõ ꝯtēnūt: qa obſeruāt ne noceant cum poſſint & odio hñt: quos ꝯtēnim⁹ eo odio hēmus & timem⁹. ❡ Improbos: iniuſtos. ❡ Maleficos: nocere & malefacere aptos. ❡ Fraudulētos: malitioſos & opam dātes ſemp, vt aliquem circūueniāt. ❡ Quāobrē: vt an. di. &c. ꝯcludit Ci. dr̃iam oñdēs iter eos q ꝯtēnunt: & metuūtur, dicit. n. qñ nõ metuim⁹ ſequiſ vt eos ꝯtēnamus q nulli⁹ ſunt utilitatis, & nec ſibi ꝓſunt nec aliis. ❡ Nec ſi. nec al. eſt pverbialite r dictum. q. d. nihil hoies ſunt. ❡ Vt dr̃: vt in ꝓuerbio ē. ❡ Nullus la. qa ibecilles ſunt, & inertes. ❡ Induſtria: qa negligentes. ❡ Cura: qa de nulla re ſūt ſolliciti. ❡ Admiratione &c. grçce dixi ταυ(μα/ ται admiratiõe afficiūtur: hoc ē admirationē alioꝝ merēſ: qm̄ eos admiratione ꝓſequunſ. ❡ Anteire .i. cæteris virtute ꝓſtare: & q̄uo virtute ꝓ̄ſtent: mox declarat. ❡ Tū ve. his &c. admiranſ ñ illos ſolū q̄ virtute ꝓ̄ſtāt: ſ3 illos q ea facile ꝯtēnūt: q̄ alii aut nimiū cupiunt aut nimiū timēt: nā q ea ꝯtēnūt & nihil faciūt: q̄ cęteri cupiūt aut metuūt, ii magnope laudādi ſūt: q̄ aūt ſint illa declarat. ❡ Nā etvo. voluptas & dolor duo ſunt, quoꝝ alterū pleriq; ꝯcupiſcūt, alteꝝ refugiūt: oēs. n. q facile capiūſ voluptate, facile dolore ēt deterrenſ: voluptatē vero ñ eā itelligit. Ci. q̄ oēs expetūt ſ3 vitā ǵh eſt ſm opationē cum q̄l3 circa illa opatur: q̄ maxie amat: vt muſic⁹ lauditu circa ſonū dulcem i diſciplinaꝝ ſtudio deditii ntelľu circa ꝑſpicientiā reꝝ: & ſic de ſingulis: ſed ēt accipe vſ voluptatē q̄ pcipiſ ex ſacietate rei q̄ appetiſ, voluptates aūt corpis ꝓbat i ethicis Ari. voluptates nõ eē ſimplr̃: ſed iis tm̄ q male diſpoſiti ſūt quēadmodū nec ęgrotātib⁹ ſalubria: aut dulcia: aut amara: nec ē t alba q̄ apparent lippis. Idē tñ dicit poſſe ſpē differre uoluptates: ut aliæ ſint ex reb⁹ hõeſtis: alię ex turpibus. ❡ Dñæ: nam ueluti dñę hoiem ſibi ſubiiciūt. ❡ Maiorē ptē: rõnē q̄ ai maior ps ē qd ſiqs eſt quē ñ vicerit cū admiramur & magni faciēdū iudicam⁹. Vt ageſilaū: q Megebathē ſpithridatis forma ꝓſtātē ſe adeūtē repulit deſiſtēte poſtea cū acceſſiſſet: dicentib⁹ amicis. Tū qdē i cā eſt q te a pl̃chri illi⁹ oſculo auertiſti. Nõ op3 i iſt illū nob ꝑſuadeꝛ: nā velle mihi videor reb⁹ eiuſmõi iparē magi q̄ ꝑpotētē hoſtiū vrbē cape: meli⁹ ē. n. ſuā libertatē tueri q̄ alius auferre. ❡ Faces: ſtimoli doloꝝ: vt Zeno eleates p quo ſupra dixim⁹ nullo cruciatu adduci potuit: vt pticipes ꝯſilii noiaret q i tyrānū ꝯiurauerāt. ❡ Vita, q̄ ab oibus ꝯcupiſciſ q̄ puifaceſ ñ mediocris hſ virt⁹: laudaſ Paul⁹. Aemi. q i cāeli dade ſic logſ. Amplius a. ta qd ſupeſt vita niſi cęde oñdeſ plebi paulū ſcire mori: ſic. n. apud filiū inducitſ. ❡ Mors: q̄ oēs timet: ē. n. maximū terribiliū: q ꝯtēnit vere fortis ēſicut agis vltim⁹ lacedęmõioꝝ rex q ꝯdēnat⁹ ab ephoris vni ex miſtris flēti deſine i qt: eteni ſic iiuſte & iniq̄ piēs: ſu3 me iterficiētib⁹ melior: & vltra ceruicē laq̄o tradidit, So. ēt lęt⁹ & alacris venenū bibit. Att. nī vitę fidē ꝑpoſuit. ❡ Diuitię: q̄ ab oib⁹ expetūſ Anax. Anal. tale ori fili⁹ maximā meruiſ laudē, qm̄ q̄rēti quo nā pacto regnū qs optie ſeruaret: ſi igt ñ magnifecerit lucꝝ, idē q̄rēti cur ñ a meſeniis mūera accepiſſet, qm̄ ſi accepiſſe3: iqt cū legibus pacē agere neqſſem: qd nſ ille curi⁹ q̄ ꝓclare ſānitib⁹ auꝝ afferētib⁹ rñdit Ite & renūciate citatib⁹ viris Rom. nolle auꝝ: ſed auꝝ hñtibus ipare. ❡ Paupertas, q̄ timeſ, q̄ po. ro. i maxio honore ſp hũit, nec fuit vlla reſp. i q̄ tādiu tāt⁹ honos pauptati habitus fuerit.

ASCĒ. ❡ Itaq; ipſi ſuſp. i. cū bñuolētia & reuerētia q̄ſi surſū. i. ſurſu3 aſpiciūt (cui⁹ ꝯrariū ē deſpicere) qs ꝓ & efferūt. i. extollūt maximis laudib⁹ eos viros, i qbus exiſtimāt ſe ꝑſpicere q̄ſdā excellētes & ſingulares virtutes. Aūt ꝓ ſed, ipſi deſpiciūt & p. i. ꝯtēnūt eos i qb⁹ putāt. nihil virtutis, nihil ai. & nihil neruoꝝ. i. viriū ſup. eē. Nõ. n. cõtēnūt. i. vilipēdunt oēs eos de qb⁹ exiſtimāt male. i. hñt opinionē de iniqtate. Nam haud. i. nõ cõtēnūt qdē. i. certe eos ſed exiſtimāt male d his quos putāt iprobos, maledicos, & fraudulētos, & iſtructos ad faciēdā iniuriā. ❡ Quāobrē (vt dixi ante) hi cõtemnunt

voluptates aliæ ſunt ex rebus honeſtis aliæ ex turpibus

Zeno eleates

M. Attilius vitæ fidē prępoſuit

qui nec pſunt ſibi nec alteri : vt dr in qbus nullus eſt labor: nulla induſtria: nulla cura. Hi aūt afficiunt qdā admiratiōe q putant. Anteire.i.ſupare ceteros virtute: & q cum ita ſic φ putamur carere oi dedecore .i. turpitudine vitæ. Tum vero.i.pcipue putant carere his vitiis qbus alii non pñt faci le.i.faciliter: obſiſtere.i. obſtare: hoc eſt q ſunt immunes ab his vitiis qbus plurimi ſubia cēt: & a qbus fere vincunt: nā & voluptates exiſtētes dn̄æ .ſ.aio q blādiſſimę.i.maxime blādiētes & titilantes: detor quēt ſæpe maiores ptes aiæ a virtute. Et plerīq.i.pluri mi exterrent pter.i.ſupra mo dū qn̄ faces .i. ardores dolo rū admouēt.ſ. applicant eis vita, mors diuitiæ, pauptas pmouēt .i. cōcitāt & afficiūt vehemētiſſime oēs homines.

PETR. MAR. ℭQVAE.ſupradicta, quę hoies pmouent: cū terribilia videāt & alia q̄ valde optant ℱIn vtrāq par. vt.ſ.deſpiciāt voluptatē paruifaciant dolo res forti aio & magno: & cū opus eſt uitæ ſuæ nō parcāt mortē non timeāt nō multū amēt diuitias pauptate non frāgant. ℱExcelſo: hūana deſpiciēte. ℱMagno: magna & ar dua appetēte. ℱIn vtrāq ptē: vt nō timeāt aliqd imodice: nec cupiāt: ſed deſpiciāt magno aio dolores: vitā: mortem, pauptatē. & ſilia. ℱAmpla: magna q̄tū ad uirtutē. ℱHone ſta: ad id φ ex virtute ſequit.i.plena honoris & dignitatis. ℱObiecta: ex poſita añ oculos. ℱEt rapit: trahit. ℱTū: cum aliqs ſpretis oibus aliis rebus et terribilibꝰ et blandis ad rē honeſtā ſe ɔuertit. ℱSplēdorē: quo ad famā. ℱPulchritudi nē: q̄tū ad eēntiā ipſiꝰ virtutis.i.qs n̄ admiraret tales hoies tm̄ ſplēdorē & pulchritudinē virtutis hn̄tes. ℱErgo & hęc ai deſpiciētia: ɔcludit fortitudinē & magnanimitatē moue re multitudinis admirationē: qm̄ videt: magna q̄dam & ſu pra hoies facere: & hoc eſt qd ſupra dixit: admirant oia q̄ magna & p̄ter ſuā opinionē aiaduterterūt: & ſic apparet ve rā gl̄iam: & pfectā ex oibus virtutibus cōſtare. ℱDeſpicien tia: hic aius elatus q oia hūana deſpicit: & ſeipſo lōge infe riora putat. ℱAdmirabilitatē: facit vt multitudo admiret. ℱEt ma. in primis iuſtitia mouet admirationē. ℱMirifica: admiratiōe digna: et miris laudibus efferenda. ℱNec iniu.i. merito: & pbat hoc dicēs. ℱNemo.i.iuſtus: qm̄ iuſti hois ē nō timere mortē ppriā: dolorē: exiliū: egeſtatē & ſic cōtra vir iuſtus nō dēt p̄ponere iuſtitiæ. ℱHis cōtr. vitā: uolupta tē eē in pr̄ia diuitias: & ſilia: q̄ bona ſūma impitis, videntq voluptatē ſequunt tāq̄ bonū: & dolorē & alia icōmoda fu giūt tāq̄ malū. ℱNō mouet pec.q ē liberalis & nō curat pe cunias q ſunt bona fortunæ: & expeti debēt nō pp ſe: ſ ob aliud: & nihil ē tā anguſti ai q̄ amare diuitias: vt facit aua rus q vtiliſſime rei ſeruit. ℱSpectatu: honore: & qd ab oibꝰ ſpectet. ℱItaq illa tria: ɔcludit iuſtitiā oia ɔficere q̄ ad glo riā ɔſequēdā ptinent: qm̄ iuſtitia continet in ſe oīs virtutes ℱTria: diligi a multitudie φ fides hēat: & φ honore digni putemur ab his q̄ nr̄a admirant. ℱConficit: pręſtat ſola iuſti tia. ℱEt beneuolētiā.ſ. ɔficit: declarat quō iuſtitia cōficit illa tria: φ pdeſſe vult hoc ē munus iuſtitiæ pluribus velle pro deſſe: & ob hoc qa vult pdeſſe bn̄uolētiā ɔparet. ℱOb eādē cāmq qa vult pdeſſe plurimis. ℱFidē ɔficit: qa illi tanq̄ iuſto fidē adhibent. ℱEt adm.ſ. ɔficit ipſa iuſtitia: ob hoc qd ſeqt .ſ. φ eas res ſpernit diuitias: honores: impia: vitā mortē: ad q̄ nōnulli rapiunt magna auiditate. Hoiem ergo talia deſpi ciētē et magno aio et elato maiora q̄dā appetentē oēs ad mirant & gl̄ioſum putāt, vn̄ opus ē hr̄e iuſtitiam vt diliga mur, & fides habeat, debemus eſſe fortes et magnanimi: vt

Quę qui in vtramq partem excelſo animo magno que deſpiciunt: cumque aliqua his ampla & honeſta res obiecta eſt: totos ad ſe conuertit. & rapit, tum qs non admiretur ſplendorem pulchritudinemq vir tutis. Ergo & hęc animi diſpicientia ad mirabilitatē magnam facit: & maxime iuſtitia ex qua vna virtute viri boni appellantur mirifica quędam res multitu dini uidetur. Nec iniuria, nemo enim iuſtus eſſe po teſt qui mortem: qui dolorem; qui exilium: qui ege ſtatem timet: aut qui ea quę his ſunt contraria æqui tati anteponit: maximeq admirantur eum: qui pe cunia non mouetur: quod in quo viro perſpectum ſit: hunc dignum ſpectatu arbitrantur. Itaq illa tria quæ ppoſita ſunt ad gloriam: oia iuſtitia conficit: & beneuolentiā qd prodeſſe vult plurimis: & ob eandē cām fidē admirationem habet qd eas res ſpernit & negligit, ad quas plerīq inflāmati auiditate, rapiunt.

admiratiōe digni videamur: & honore: & ſic gloriā ɔſequa mur: & quæ ex his tribus cōſtat vt Cic. propoſuit.

ℭQVAE qui in vtrāq partē.ſ.cupiditatis & metus: vt nec voluptates, nec diuitias, nec vitam cupiāt & cōtra, nec dolores, nec paupertatē, nec mortē metuūt, ergo vt non cu pias illa nec ɔtra hæc metuas. ℱCumq alia &c. & hęc inqt in vtrā partē deſpiciūt: cum aliqua res honeſta ppoſita ē: cuius amore rapiunt: q̄ dicta ſunt deſpiciētes: ſicuti curius aurū ſamnitū ɔtemplit amo re patriæ ſeruādæ & fidei q̄ patriæ dederat: idē fecit Fa britius qui patriæ cū Pyrrhū ɔtēplit: ei polliceret in regni partē accepturū, ſi ſeq ſe vel let: hęc aūt q̄tū ad voluptates & diuitias: q̄tū uero ad vitā ſcęuola uitā non magnifecit: cū Porſænæ caſtra ingreſſus aberraſſet: & illū ferire volēs ſcribā pcuſſiſſet: nā manū in ignē ɔiecit: mouitq regē vt uitā ſibi cōcederet. Mortem multi cōtempſerūt: vt Deciı. ℱDeſpiciētia: hic deſpectus. ℱEt maxime iuſtitia. Nā q iu ſtus eſt: hęc oia ɔtemnit. ℱVi ri boni. viri.n. boni dr̄, q nō ſibi ſed aliis bn̄faciūt: qd ē iu ſtitiæ ppriū, cui ɔiuncte ſunt bn̄ficētia, & liberalitas. Iuſti tia oibus pdeſt: pter q̄ ei q iuſtus eſt. ſolū.n. laborē habet cu ram & ſolitudinē. hac aūt vna virtute facile oia ſupradicta cōtēnūt. ℱMortē: q̄ multi nō timuerunt quos admiramur. ℱDolorē, vt ſcęuola q potuit exurere manū. ℱExiliū. vt ca millꝰ q miſſus iniuſte ē i exiliū. ℱEgeſtatē, q̄ nō timuerūt cu rius & Fabritius. ℱNemo.n.iu. &c. ſicuti iuſtus nō fuit At tilius Impator Romanus q pugnās cū viriato de quo poſt dicet cū glorioſe mori poſſet potius in illius ditionē venire voluit & illi ſeruire. ℱHis con. vt vitā, voluptates: diuitias. ℱQui nō mo. pe. q̄ ɔtēnere magna ē difficultas ſicuti curius non eſt motus pecunia. ℱPerſpectum.i.cognitū. ℱSpectatu di.i. dignū quē oēs admirēt & ſuſpiciāt, nā q̄ admiramur & veneramur ea ſpectamus, vn̄ cōſpicuū ſpectatūq dicimus. ℱItaq illa tria, ex q̄ ſequit φ tria illa q̄ ppoſuerat eē neceſ ſaria ad ſtudia hoim cōparāda in hac vita virtute ɔtineant. ℱQd pdeſſe vult plu. &c. Ariſt. ait alienū bonū videri eſſe iuſtitiā, quia ſola oium virtutū ad aliū eſt, agit.n. illa q̄ aliis utilia ſunt. ℱSpernit & negligi. plus eſt negligere q̄ ſpernere ℱSpernere eſt non magnifacere, negligere vero oino nihil facere. ℱEa: vt voluptates diuitias &.

FRAN. MAT.

Fabritiꝰ contra Pyrrhum

Ariſtotel. dictum

ASCĒ.

ℭQVAE.i. quas res qui deſpiciāt magno & excelſo aio, q p &, quos ſup. cū.i. qñ aliq̄ res ampla & honeſta obiecta eſt his, q̄ & ɔuertit eos totos ad ſe & rapit. Tū.i. tunc quis nō admiret ſplēdorē & pulchritudinē uirtutis ergo &.i. ēt hæc. Deſpiciētia ai.i. hæc elatio q̄ aius res pdictas.ſ. vitam, mortē &c. deſpicit: facit magnā admirabilitatē, & maxie.ſ. pcipue iuſtitia, ex qua vna.i. ſola virtute appellant boni vi ri, vr multitudine qdam res mirifica: nec iniuria.i. & non cū iniuria: aut imerito. Nemo.n. pōt eſſe iuſtus qui timet mor tē, dolorē, exilium, egeſtatē: & qui anteponit æquitati con traria his.ſ. vitā indolentiā: patriæ poſſeſſionē: & diuitia rum copiam: q pro & ſup. hoies admirantur maxime eum qui non mouetur pecunia: qd.ſ. nō moueri pecunia in quo viro ſit perſpectū.i. clare viſum: hunc arbitrantur dignum ſpectatu.i. ſpectet & admiretur. Ita iuſtitia cōficit.i. ſimul facit & exhibet oia illa tria q̄ ppoſita ſunt ad gloriam: &.i. pariter bn̄uolentiā: q.i. quia vult prodeſſe plurimis: & hēt ob eandē cām fidem & admirationē: q.i. quia ſpernit & ne gligit eas res ad quas pleriq rapiuntur exiſtentes inflāmati .i. incenſi auiditate.i. cupiditate & auaritia.

voluptas aiæ vires a virtute detorquet

ℭAc mea

Ac(mea quidem ſententia)omnis rō & inſtitutio vitę adiumēta hominum deſiderat. In primiſq; vt habeas quibus cum poſſis familiares conferre ſermones, quod eſt difficile, niſi ſpeciem pręte boni viri feras. Ergo & ſolitario homini atq; in agro vitam agēti opinio iuſtitię neceſſaria eſt, eoq; magis, quod ſi eā non habebunt, iniuſti habebuntur. Nullis praeſidiis ſepti multis afficientur iniuriis. Atq; his etiam, q vendunt emunt, cōducunt, locant, contrahendiſq; negociis implicantur, iuſtitia ad rem gerendam neceſſaria eſt: cuius tanta vis eſt. vt nec illi qdem, qui maleficio & ſcelere paſcunt, poſſint ſine vlla particula iuſtitię viuere. Nā q eorū cuipiā, q vna latrocinant, furat aliqd: aut eripit, is ne ſibi in latrocinio qdem reliquit locum: ille aūt, qui archipirata dr: niſi aequaliter prędam diſpertiat, aut occidetur a ſociis, aut relinquet,

PETR. MAR. ℭAC mea qdē ſnia: dixit hacten⁹ ad gloriā ꝯparādā opus ē iuſtitia: nūc ꝓſequit dicēs oēm rōnē & īſtōnē vitæ hūanę deſiderat auxilia hoium: q̄ aſſeq̄ ñ poſſum⁹ i niſi ſimus iuſti. Alii ēt quorū ꝓfeſſiones deſcribit: iuſtitiā hēe dñt & ſuas leges ſeruare: aliter vitæ cōmertiū ñ ſeruabūt. ergo oibus iuſtitia ē neceſſaria: qđ Ci. exēplis oñdit. ℱ Mea ſnia: vt ego ſentio & mihi vr. ℱ Ois rōs ois mod⁹ & vita viuēdi. ℱ Inſtitutio: oē genus vitę: qđ inſtituim⁹. i. deſideramus adiumēta hoium in quocūq; gñe vitę: & qūocūq; vitā inſtitue rim⁹: qm nā nihil amat ſolitariū. ℱ In p̄. maxie & añ oia ℱ Familiares ſer. cū qb⁹ poſſes loq̄ familiariter & res ipſas cōicare. ℱ Q. đ: hic cū qb⁹ familiariter loq̄mur ni ſi bonus vir habearis. ℱ Spēm: apparētiā boni viri oñdas. ℱ Ergo: hoc ſeqt ex p̄miſſis: cū. i. ois inſtō vitę deſideret adiumēta hoim. ℱ Solitario: ocioſo & q in ſolitudie cognitioni reꝝ vacat & q in agro viuit. ℱ Opio iuſti. qđ hēat iuſtus. ℱ Eo magis. i. tāto magis eſt neceſſaria. qm niſi erūt iuſti: videbunt euecti i odiū hūanę ſocietatis & fugere hoim cōmertia tāq̄ ab humanitate alieni: & iuſtitia eſt ad cōitatē humanā ſocietatēq; tuēdā: opus ē igit iuſtitię opinione ipſi ſolitario: ne videat iniquus & humanæ ſocietati infenſus. ℱ Iniuſti: iniq & mali viri & cū nullū hēant pręſidiū viuētes in ſolitudiue multas patient iniurias: niſi hēbunt boni viri. ℱ Septi: muniti: nullo hoium p̄ſidio & adiumēto: qm ꝯtēnētur ab aliis & ludibrio erūt: iniuriiſq; afficient. ℱ Atq; his ētpoīt īfimas hoium cōditiones: vt ad maiores aſcēdat. ℱ Qui vēdūt: qbus opus eſt iuſtitia: q̄ i ſocietate hoium verſat. ℱ Cōtrahēdis: vltro citroq; obligādis. cōtrahere eſt vltro citroq; ſe obligare & cōtractus varii ſūt in vita hūana. ℱ Paſcunt: nutriunt vt ſunt latrones: q vtunt quodā ſimulachro iuſtitię diſtributiuę. Diſtribuūt. n. ęqualiter iter ſe id qđ lucrati ſunt. ℱ Nā q eorū: declarat quare ēt latrones ſine aliq̄ parte iuſtitię eſſe nō poſſunt. ℱ Furat: p fraudē. ℱ Eripit per vim: nō poterit eſſe tutus inter latrones. ℱ Ne in latrocinio: nō mō in aliis negociis. ergo opus ē iuſtitia vt nō decipiat ſocios. Plato in. i. de rep. ſic ait: an cenſes ciuitatē aliquā vel exercitū ſeu latrones ſiue fures vł aliū quēuis coetū hoim iniuſte aliqd vna aggredietiū pficere poſſe q̄cq̄ ſi iniuria inuicem ſe affecerint: ſeditiōes namq; iniuſtitia contentioneſq; parit. iuſtitia vero cōcordiā & amicitiā. ℱ Archipirata: princeps piratarū: idest eorum qui in mari latrocinantur.

FRAN. MAT. ℭAc mea quidē &c. neceſſariā oſtendit iuſtitiam eſſe hoibus inter hoies: vt p eam diligant & fide atq; admiratione digni habeant: nunc eādem neceſſariā eſſe. dicit ad adiumēta in ai vitę rōne cōparanda. Cumq; ratio vitæ triplex ſit: atq; inſtitutio politica: oeconomica, monoſtica de duabus nemini dubiū eſt: ipſa iuſtitia egere ad hominum adiumenta comparāda: de monoſtica dubitare quiſpiā fortaſſe poſſet: q̄re de hac p̄mū diſputat: q̄ q̄uis ſolitudinē amet nō poteſt tñ humano carere ſubſidio: qđ ſine iuſtitia parari non poteſt: ex quo ſequit ſolitario homini neceſſariā eē iuſtitiæ opinionē. De reliqs duabus vitæ rationibus deinde dicet: qbus iuſtitia opus eſſe oñdet. ℱ In primis: quia hō eſt aīal ciuile, & ſociabile. ℱ Q. đ eſt difficile &c. niſi hanc hoibus opinionē feceris: vt te virum bonū exiſtiment difficile erit hominum adiumēta cōparare. ℱ Pręte feras: oſtēdas vt ēt ſi vere bonus ñ ſis: opam tñ des: vt bonus habearis. ℱ Ergo ſolitario: icipit a monoſtica q̄ nō vł hoium adiumenta poſtulare. Cū ſolitaria ſit. ℱ Eoq; magis. ſ. neceſſaria eſt iuſtitiæ opinio: q ſi opinionē iuſtitiæ cōſecuti nō fuerimus ēt ſi iuſti ſimus iuſtitia tñ hēmur: ſed tñ alterū ſine altero eſſe nō pōt: ñ. n. q̄s iuſtus eē pōt ſine iuſtitiæ opione: vñ Pla. introducēs Tra ſimachū quēdā q dicit iuſtitiā oino eſſe inutilē ei q iuſtus eſt. Aſſerit ſatius eē iuſtū videri ēt ſi nō ſit: q̄ iuſtū eſſe: immo in cōparatione vtriuſq; dicit melius eē videri iuſtū q̄ eſſe: & non opinione teneri: Sed Socra. multis rōnibus Traſimachum fateri cogit: neminē videri poſſe iuſtū q iniuſtus ſit. (Traſimachꝰ apud platonē.) ℱ Iniuriiſq; ſi putabunt iniuſti eē prōptiores hoies ad illis nocēdū reddēt Solem⁹. n. illos odiſſe q iniuſti hñt & obeſſe ſi poſſum⁹. ℱ Atq; his ēt &c. oñdit monoſticā idigere iuſtitia vel ſaltē opinione iuſtitię. nūc oñdit qūo oeconomica iuſtitia deſiderat: ſine q̄ adiumēta hoiꝫ eē ñ pñt. ℱ Qui vē. &c. h oia ad oeconomicā ptinēt. Iuſtitia duplex ē: diſtributiua q̄ gnal ē: & ſic diffinit. Iuſtitia e ius ſuū vnicuiq; tribuēs ex dignitate: cōmutatiua ad cōmertia ptinet vꝫ ad emēdū: vēdēdū locādū &c. q̄ ꝓpria ſūt re familiaris emūt, vēdūt. Sub eadē rōne cadunt: & a dialecticis correlatiua dñr haec emptor, venditor, aductor, locator. ℱ Cōtrahendis negociis: faciēdis cōtractibus q̄les in cōmertiis fieri ſolēt: cū emptor & vēditor cōtrahunt aliqd & inter ſe p̄cio vel aliq̄ cōditione cōueniunt. (Iuſtitiam maxime i ciuitatibus valere.) ℱ Cuius tāta vis eſt &c. a minori ad maius vim iuſtitiæ maxima oñdit eſſe & ſi debet q in ciuitatibus viuere volūt. Illud certum eſt piratas abſq; iuſtitia eſſe nō poſſe & ſceleratos: igit & hoc ſit ꝯcedere oportere: ℱ Maleficio & ſcelere: vt fures, p̄dones: piratæ: & cæteri hmōi. ℱ Sine pticula iuſtitiæ. diſſiparet ſtati latronū ſocietas: niſi aliq̄ iuſtitiæ pticula iter ipſos eē: & ſi vnus q̄cūq; capiunt ſibi vendicare vellet ac nō & aliis ipartiret. ℱ Nam q. rō ē: q̄a ſi s iter p̄dones alicui ex p̄donibus aliquid eripit is ſtatim punit: aut eicit pelliturq; a ſocietate nec in latrocinio locū hēre amplius pōt. ℱ Archipirata: piratarum princeps: pirati maritimi ſunt p̄dones: q ergo piratarū princeps iniuſtus fuerit & non eq̄liter p̄dā diuiſerit: is aut occidet: aut reliquet: ex quo itelligit oib⁹ neceſſariā iuſtitiā eē.

ASCĒ. ℭAC ꝓ & ois ratio & inſtitutio vitę deſiderat mea quidem ſnia. i. q̄tum ego ſentio adiumēta. i. auxilia hoium i q ꝓ & deſiderat in primis vt habeas ſup. homines qbuſcūq; i. cū qbus poſſis cōferre ſermones familiares qđ eſt difficile: niſi feras præte. i. niſi certis qbuſdā ſignis ac iudiciis oñtes ſpēm boni viri. Ergo opinio iuſtitiæ. i. opinari q iuſtus ſit: eſt neceſſario homini: &. i. ēt ſolitario atq; agendi vitam in agro. Quæ ꝓ eo. i. tantomagis q ſi ſup. in agro viuentes nō habebūt eā. ſ. opinionē iuſtitiæ, ipſi habebunt. i. reputabunt iniuſti: & ipſis nullis. i. nō vllis nō ſepti. i. circumdati & muniti vllis pręſidiis. i. ptectionibus & cuſtodiis afficiētur multis iniuriis: Atq; ꝓ & iuſtitia eſt neceſſaria ad rē gerendam ēt his q vendunt, emunt, conducunt res alienas, locant ſuas. Quæ ꝓ & qui ſup. implicant. i. occupant negociis contrahendis. i. contractu negociorū. Cuius videlicet iuſtitiæ eſt tanta vis: vt nec illis quidem qui paſcuntur maleficio & ſcelere: vt raptores & vſurarii: poſſint viuere ſine vlla particula iuſtitiæ. i. niſi ſaltem aliquam particulam iuſtitiæ haberent. Nam is, qui furatur aliquid cupiam. i. alicui eorū: qui latrocinant. i. latrocinia exercent vna. i. ſimul: ne. i. non etiā reliquit ſibi quendam locum in latrocinio. i. reiicit ab aliis. v: non poſſit cum eis amplius latrocinari. (Iuſtus nil timere poſſunt.) (Quis amicū ſamilliarem hēe pōt.) Autem pro ſed: ille qui dr archipirata. i. princeps piratarū hoc eſt latronum maris qui naues deprēdantur niſi diſpertiat. i. diuidat prędam. i. rapinam aequaliter. i. iuſta & æqua proportione: aut occidemur a ſociis, aut relinquetur.

Quin etiam leges latronū eē dicunt, qbus pareant ꝗs obſeruētiꝗ pp ęquabilē ꝑdæ ptitionē, & Bargulus illyricꝰ latro, de quo ē apđ Theopōpū, magnas opes habuit: & multo maiores Viriatus luſitanus, cui qdē exercitus nr̄i īpatoreſꝗ ceſſerūt. Quē. C. Lęlius (is q ſapiēs vſurpatur) ꝑtor fregit, & cōminuit: ferocitatēꝗ eiꝰ ita repſſit, vt facile bellū reliqs traderet. Cū igit̄ tā ta vis iuſtitię ſit vt ea ēt latronum opes firmet, atꝗ au geat, quantā eius vim inter leges & iudicia, & inſtitu ta reipublicę fere putamus! Mihi qdā non apud me dos ſolum (vt ait Herodotꝰ) ſed apud ēt maiores no ſtros ſeruandę iuſtitię cā vidētur olim bene morati reges cōſtituti. Nā cū præmeret̄ inops multitudo ab his, q maiores opes habebant, ad vnū aliquē confugie bant virtute ꝑſtantē, q cū ꝓhiberet iniuria tenuiores,

PETR. MAR. ¶ LEges: qbus īter ſe latronēs vtunt̄. ¶ Illyricus: ex illyria: ꝗ ab illyrio filio polyphemi denoīata eſt. ¶ A apud theopō. q ex chio inſula fuit diſcipulus iſocratis & Hiſtoricus. cō diſcipulus fuit ephori: quē calcaribus egere dicebat. Theo pōpū vero freno. Quin. loquēs de thucydide & Hero. dicit Theopōpus his ꝓximus ī hiſtorica ꝑdictis minor: ita orato ri magis ſimilis vt q anteꝗ̄ ē adhoc opus ſollicitatus diu fuerit orator: ſcripſit Theo pōpꝰ epithonē hiſtoriarum Heroditi duobꝰ volumini bus. Scripſit ꝑterea res phi lippi. xciii. li. Scripſit ēt res gręcorū īcipiens a fine hiſto riæ Thucydidis & Xeno phōtis. ¶ Magnas opes: īngē tē potentiā. ¶ Viriatꝰ luſi. Vi riatus gn̄e luſitanus: ob pau ꝑtatē ꝑrio mercenariꝰ, dein de alacritate vector: z auda tia latro ad poſtremum dux bellū aduerſus Roma. ſūpſit eorū īpatorē Claudiū Mu mianū: deīde. C. Nigidiū op ꝑſſit pacē a Pop. Ro. multi īteger peteꝛ ꝗ̄ viuꝰ: & poſtea bellū renouauit. Cepio cū alr vicere n̄ poſſet: duos ſatellites pecūia corrupit q viriatū vi no depoſitū pemerūt ꝗ̄ victoria: qa ēpta erat: n̄ ē probata a ſenatu. Cā virtatini belli fuit Ser. Galba vt ait Sene. ī vita galbæ īpaturis. Serg. Galba vir cōſultarte tēporū ſuoꝝ elo quētiſſimꝰ, fuit: quē tradūt hiſpaniā, ex ꝑtura obtinētē. xxx. luſitanorū militibus ꝑfidia trucidatis cā belli extitiſſe huius Galbę Ci. meminit li. i. de oratore. Alii tradūt viriatū occu paſſe totā luſitaniā. & M. Vectaliū īpatorē Romanū īngē ti clade affectū fuiſſe. Deinde. C. Plautiū poſtea. Q. Fabiū maximū æqs cōditionibꝰ eū eo fœdꝰ pcuſſiſſe. Varii igit̄ ſunt annals, nā Cic. altos ſequutus Lęliū in ꝑtura dicit fre giſſe. Viriatū. & in Bruto ait: in bellica laude Viriati bello egregiū fuiſſe Lęliū reppi. ¶ Ceſſerūt: victi ab eo ſunt: & fu gati magna clade accepta. Lęlius ſapiens appellatus eſt: qm̄ legē agrariā omiſit pp ꝗ̄ Tybe. & C. Gracħi poſtea iterfe cti fuerunt. De hoc paulopoſt latius dicet̄. ¶ Vſurpat̄: noīa tur: vſurpare ī hæc ſignatione ē ferquēter vti. ¶ Cōminuit: opes attriuit: vt facile ab aliis vinci poſſet. ¶ Facile: exingui negocii tn̄ nō potuit vinci a Cepiane niſi fraude & pecūia: ꝗ̄ Satellites corrupti īpm vino marcentē interemerūt. ¶ Cū igit: argumētū a minori. Si igit̄ inqt īter latrones multū va let iuſtitia: qd putādū eſt inter ciues: ſed n̄ latronū iuſtitia: ꝑ quādā ſiſitudine dr̄: aliui certe ē vir bonus, & alius ciuis bonus latro ē vir malus ſit tn̄ æqualiter ꝑdā īter ſocios diui dit ī illa ciuitate. i. cœtu latronū dicet̄ bonus ciuis. Vn̄ phs in qnto ethices dicit. Nō ē. n. idē fortaſſe virū eē bonū: & ci uē bonū. ¶ Opes: potētiā. ¶ Inter le. rēp. legibus bn̄ īſtitutā. ¶ Mihi q. amplificat Ci. has iuſtitię laudes: & dicit iō crea tos fuiſſe reges vt iuſtitia ſeruaret̄. ¶ Apud me. medi aucto re Herodoto. li. vii. ꝑus vocabant̄ Arii: inde a medea medi dicti ſūt ſiue a medio filio medeę & Iaſonis: vt aliq ſcribūt Medi ſūt cōfines pthis. Herodotus ſcriptor hiſtoriarū de quo Fabius dulcis & cādidus & effuſus Herodotus. Thu cydides: breuis & ſp ſibi inſtās cōcitatis affectibꝰ. Herodo tus remiſſis: melior thucydides: cōtionibꝰ: Herodot. vero ſermonibus. Thucydides vi. Herodotus voluptatē. ſcribit hoc Herodotus li. i. his verbis: fuit adud Medos vir ſapiēs noie Deioces q pp ſuā ciuilitatē apud Medos extiti Rex. Huic Medi id ꝑſtiterūt. ¶ Apud ma. no. Ro. q in pricipio re ges habuerunt. ¶ Fruendæ: vt ſubditi poſſent iuſtitia frui rege gubernante: q ſit iuſtus & bn̄ moratus: qm̄ aliter ſit ty rānus. ¶ Tranſgreſſio. n. regni tirānis ē. ¶ Bn̄ morati: & iuſti & bonis ornati moribus: vt bonū paſtorē ducet. Vn̄ Home rus paſtorē populorum appellat Agamēnonē: qm̄ res debet regere populos vt paſtore oues. Et Trogus dicit in princi pio reges: fuiſſe creatos pp virtutē: & moderationem inter bonos ſpectatā & arbitria pricipū ꝓ legibus fuiſſe; cū po puli nullis legibus tenerent̄: phs in. viii. ethices ſic ait. Nō ē rex niſi ſit ex ſe ſufficiens & bonis oibus āncellat. talis autē nullius indiget rei. non ergo ſuas ipſi ſed eorū q reguntur vtilitates cōſiderat: q namꝗ talis non eſt ſorte potius eſt priceps ꝗ̄ rex. Tyrānis aūt ē cōtraria regno ſuū nāꝗ bo nū ſequitur ipe Tyrānꝰ. ¶ Nā cū: rō ꝗ̄re fuerūt creati reges bn̄ morati: vt. ſ. plebs n̄ ꝑme ret̄ a potētibꝰ: & ob hoc po ſtea iuētę fuerūt leges vt oia ꝗdā ęqtate agerent̄. Tūc. n. dr̄ ius cū vnuſqſꝗ hēt qđ ſuū eſt ¶ Inops: impotēs ppl̄s & plebs. ¶ Premeret̄: vexaret̄ a potētibꝰ. ¶ Tenuiores: humi lioris conditionis & ſortis. ¶ Quinēt &c. hic ī ꝑt ꝗſdā ī ter ſe leges piratę dr̄. Quarū vna ē: vt ex ꝑda duplo ma iorē ptē capiat archipirata reliqs ęꝗ̄ fiat diuiſio. ¶ Bargulꝰ &c. Is (auctor Theopōpo) qm̄ iuſtitiā diſtributiuā inter latrones ſuauit magnas opes adeptus ē. Theopōpꝰ diſcipulꝰ fuit Socr. Quē ille dicebat calcaribꝰ idiget ſicuti ephorū freno, fuit tragicus poeta: & orator clarꝰ. Cuiꝰ ēt Gel. meminit. ¶ Viriatꝰ iu. h poſt euer ſā a Sci. Aemilia. Carthaginē ex paſtore venator. ex vena tor latro, mox vaſti quoꝗ exercitꝰ dux factꝰ. Vniuerſā luſi taniā occupauit. M. Vetiliū ꝑtorē fuſo eius exercitu cepit: poſt quē. C. Plau. nihilo felicіꝰ rē geſſit tn̄ꝗ terrorē is ho ſtis itulit: vt aduerſus eū ꝯſulari opꝰ eēt: & doce & exercitus Lelior Vrbanꝰ ita eiꝰ vires attriuit ac diminuit: vt facile poſtea viceret̄ a ꝓditoribꝰ: tn̄ ꝯſilio ſuiliu Cepiōis iterēptꝰ ē ab exercitu eius multū īploratꝰ: ac nobiliſſime tumulatus vir dux ꝗ maxius q annos. xiiii. qbꝰ cū Ro. bellū geſſit. Sæ pius vicit: ꝗ̄ viceret̄. ¶ Sapiēs vſur. đ quo Ci. li. de amicitia. Te alio quodāmō ſapiētē dn̄t: nō ſicut vulgꝰ: ſꝫ ſicut ſapiē tes appellāt: ꝗlē neminē meminit: ī reliꝗ̄ gręcia. ¶ Cū igit̄ tan ta vis &c. Cōcludit argumētū qđ eē diximꝰ a miori ad ma ius. ¶ Inter le. ꝗ̄ cōeſſūt: & ī æqtate politæ. ¶ Iudicia: ꝗ̄ ſm leges ſiūt. ¶ Cōſtituta: bn̄ ordinata. ¶ Nihil qdē &c. Probat nūc politicē neceſſariā eſſe iuſtitiā: ſiue monarchia ſiue Ari ſtocra. ſiue democratia fuerit. Dicit. n. iuſtitiā ab initio hu manā ſocietatē ꝯſeruaſſe: & reges iuſtitię cā a pricipio crea tos fuiſſe: deinde leges ꝯſtitutas. Sꝫ regibus hoies quoad iu ſti fuerit ꝯtētos fuiſſe: poſtꝗ̄ vero iniuſti illi eē cœpūt: latas eē leges ꝗ̄ ſtabiles & firme ſp manerēt: & ſic oñdit politica multā eſſe poſſe abſꝗ iuſtitia. Quicunꝗ eā adminiſtraue rit: ſiue rex, ſiue reſp. ſiue ppl̄s. ¶ Herodotꝰ: q vt ſupra dixi mus primū regē ſcri. apđ medos creatū Diæcelē pp iuſtitiā & prudētiā. Iuſti. quoꝗ ait pricipio rerū gētiū nationūꝗ ipſū penes erat quos ad faſtigiū hꝰ maieſtatis n̄ ambitio po pularis: ſed ſpectata īter bonos probitas ꝓuehebat: arbitria pricipiū ꝓ legibꝰ erāt. ¶ Maiores nos. fr. iuſt. vt Nūa Pōpi. q opione virtutis vltro a Ro. accerſitus ē Curibꝰ puis. ¶ Nā cū ꝑmę inops multi. ab his &c. tāgit qđ ſcribit Herodotꝰ ¶ Quinēt. i. ſup dn̄r eē leges ēt latronū qbꝰ ſup. legibꝰ ipſi pareāt: & ꝗs ſup. leges ipſi obſeruēt. Itaꝗ & Barbulꝰ archi piratā ille latro illyricꝰ. i. ī illyrica. de quo ē ſup. mētio: aut ſcriptū apđ Theopōpū: habuit magnas opes pp ptitionem i. diuiſionē ꝑdę ęqbilē. i. ęqbiliter factā. Et viriatꝰ luſitanus i. ille latro ex luſitania habuit ſup. diuitias maiores multo ꝗ̄ Bargulus: cui. ſ. Viriato exercitꝰ & īpatores nr̄i ceſſerunt: quē C. Læ. is q vſurpat̄ ſapiēs. i. q vſurpauit nom̄ ſapiētis. Prætor. i. cū eēt ꝑtor, fregit: & cōminuit: & repſſit ita fero citatē eius: vt traderet reliqs bellū facile. Igit̄ cū tāta vis iu ſtitię

FRAN. MAT. Leges in illa æq. M. vetilius Lælius ꝑtor vrbis

ASCĒ. Leges latronū

ęquitate cōſtiuēda, ſummos cū infimis pari iure retiñ
nebat. Eadēq; cōſtituēdarū legū fuit cā, q̄ regum. Ius
enim ſemp quęſitū eſt ęquabile: neq; enim aliter eſſet
ius. Id ſi ab vno iuſto & bono viro conſequebant, eo
erant contēti: cū id minus cōtingeret, leges ſunt inuē
tę, quę cum oībus vna atq; eadem voce loquerentur.
Ergo hoc qdē pſpicuū eſt, eos ad imperandum deligi
ſolitos, quorū de iuſtitia magna eſſet opinio multitu
dinis. Adiuncto vero hoc, vt iidē ēt prudētes haberē
tur, nihil erat, qđ hoīes his authoribus nō poſſe cōſeq
ſe arbitrarentur. Oī igitur rōne colenda & retinenda
iuſtitia eſt, tum ipſa pp ſe (nā aliter iuſtitia nō eſſet) tū
pp amplificationē honoris & glorię: ſed vt pecuniæ
nō querēdę ſolū, rō eſt: ſed ēt collocādæ, quę ppetuos
ſumptus ſuppeditet, nec ſolū neceſſarios, ſed ēt libera
les, ſic gloria quęrenda, & collocanda rōne eſt. Quāq̄
pręclare Socrates hanc viam ad gloriam proximam,

ſtitiæ ſit: vt ea firmet.i. ſtabilitet: atq; augeat opes & latro
nūq̄ q̄tā putamus fore.i. futurā eſſe eius vim inter leges & iu
dicia: & iſtituta.i. mores & obſeruantias reip. Q uidē.i. cer
te bene morati.i. bonos mores habentes videtur mihi cōſti
tuti olim reges nō ſolū apud medos (vt ait Herodo.) ſed
ēt apud maiores noſtros.i. priſcos Romanos, cā fruādę iuſti
tiæ.i. vt p eos poſſit frui iu
ſtitia: nā cū.i. qn̄ multitudo
inops.i. paupcula & auxilii
egena ꝓmeretur.i. opprime
retur ab his q hēbāt maiores
opes cōfugiebāt ad aliquem
.i. ad quē ius vnū pſtantē vir
tute: q cum.i. qn̄ ꝓhiberet.i.
defenderet tenuiores.i. pau
periores retinebat pari iure
ſummos cum infimis.

PETR. MAR. ¶ Aeqtate ꝯſtituenda: cōſti
tuēdo ęqtate: q̄ oīa ad id qđ
iuſtum eſt reducit: & facit vt
ęquo iure viuat. ¶ Pari: ęquo
vt iter ſummos et ifimos nul
la differētia ſit. ¶ Neq; ali. ni
ſi eſſet æq̄bile. ¶ Id mi⁹: cū id
inuenire iuſtū q oēs æquo iu
re ꝯtineret. ¶ Oībus: ſummis
viris & mediocrib⁹ plebe &
optimatib⁹. Nam leges ſunt
vniuerſales: & nō debēt corrūpi. ¶ Vna vo. qn̄ leges uolunt
oēs æq̄biliter ius ſeruare. ¶ Ergo hoc q. affert Ci. concluſio
nē. ¶ Deligi: eligi vt iperēt & alios regant. ¶ Magna opi. vt
de Numa Pōpilio legitur: q vocat⁹ fuit in regnū Roma. cū
magna ipſi⁹ fama eēt & opinio iuſtitiæ. ¶ Adiuncto hoc: nā
opus eſt regē eſſe iuſtū & prudētē: alioqn neq; ſibi neq; ſuo
regno cōſuleret; neq; ſaluti ꝓſpiceret: qđ prudentiæ munus
eſt: qđ cū ita ſit: iuſtitia colenda ē & retinēda pp ſeipſam: qn̄
illud eſt ſummū bonū: qđ pp ſe nō ob aliud expetit. Apud
ēt qđ ipſa iuſtitia affert nois claritatem nam ab ea viri boni
noiant: ergo pp ſeipſam expetenda ē: optimū ē hoiem eē iu
ſtū & pp id qđ ex ea conſeqmur honorē. ſ. & gl'iā. ¶ His au
ctori. taliū hoium auctoritate mori. ¶ Auctoribus.i. duci
bus: ſuaſoribus i moderatorib⁹ pp ſeq̄ iuſtitia pp ſe ipſam
expetenda ē: cū ſit res optima. ¶ Aliter: ſi nō expeteret pp ſe
ſed ob aliud qn̄ virtus expetit pp ſeq̄ i ipſa ꝯſiſtit ſummū
bonū: cuius cā oīa expetunt: nō eēt: igit iuſtitia & virtus ni
ſi pp ſe expeteret. ¶ Sed vt pecu. q̄rē. Nunc dat ꝓcepta p cō
parati ōem pecuniarū: q̄ rōne gloria q̄renda & collocāda ſit:
qn̄ cū ſumus eā adepti: nō debemus in vna re effundere: ſed
ꝑitū patrem familias imitari: q res augeat certa rōne: & ſic
diſpenſat ut ad oīa ſuppetāt. ¶ Rō: ars modus & uia: q̄ pecu
niā ingrimus. ¶ Collocādę: ponendę in aliq̄ re utili: & rōne
qn̄ parum ꝓdeſt q̄rere & inuenire pecunias & poſtea ipſas
male colocare. ¶ Suppeditet: ſubminiſtret ꝑpetuos ſumptus
pecuniarios. ¶ Sic glo. adaptat ſimilitudinem. ¶ Et collocan
da. ponenda in re ſtabili.i. in uera ſimplici q; uirtute non in
aliq̄ ſimulatiōe ꝓbitatis. ¶ Ratione.i. uero mō arte rectoq;
cōſilio: & nō fictione: diſpenſanda cū ratione.i. gloria ueris
rationibus & nō ſimulatione debemus q̄rere ut uero lumi
nis ſui fructus ſuppeditet. ¶ Proximā: ꝓpinquā & breuem.

FRAN. MAT. ¶ Aequitate cōſtituenda &c. Inter eos q lites & cōtrouer
ſias inter ſe agebāt. ¶ Eadēq; ꝯſtituē. cā fuit ꝯſtituē. regū: ea
dē fuit cōſtituendarū legū, qa donec hoīes iuſti fuere: his cō
tenti hoīes māſere: at uero vbi illi a iuſtitia declinauere: le
ges cōſtituerūt: q̄ mutari nō poſſunt. ¶ Ius. n. ſemp q̄ſitū eſt
ęq̄bile. Ex ęquo & bono conſtās qđ oēs ciues iter ſe hn̄t: ut
ne plus cōmodi: aut icōmodi ſuſcipiāt: & hoc faciūt leges:
bonis videlicet ꝓmio: mali pœna afficiant. ¶ Id ſi minus con
tingeret. Q uia mutabiles ſunt hoīes & a uirtute ac officio
ſepe declināt. ¶ Leges ſunt iuentę q̄ ſtabiles eſſent: & q̄ nullū
diſcrimen ꝑſonarū facerent oībus tā nobilib⁹ q̄ ignobilibus;

Leges ſtabiles ſūt ſine diſcrimine perſonarum

tā ſummus quā infimis. ¶ Adiuncto ve. hoc vt iidē &c. Sed
ſi ad iuſtitiam prudētiam acceſſiſſet: tā ii patebātur idonei
q quos populi oīa cōſeq̄rētur. ¶ Oī igitur rōne colēda & re
tinēda &c. Cōcludit ēt ſi nulla nōa ſeq̄retur vtilitas. Nā ſi ꝓ
priā vtilitatē iuſt⁹ reſpiceret: deſineret iuſt⁹ eē. Sibi. n. con
ſereret: nō aūt aliis: & iō nō tribueret cuiq; ius ſuū ex digni
te. ¶ Tū pp ampli. honor
vt vt nos diligant hoīes:
nobis fidem habeant: vt n
admirētur. ¶ Sed vt pecun
&c. quæſtioni vt occurrere.
Nā cū ſupius dixerit ad glo
riā ſpectare: vt nos diligant
hoīes: fidē hēant admiretur:
& ea oīa p iuſtitiæ opinionē
cōparari. Dicet q̄piā poſſet
ad ea paranda ſatis eſſe iuſti
tiæ ſimulatiōem: qđ diſcutit
Socra ꝓmū auctoritate. Qui
dicebat breuē viā eē ad gl'iā:
ſi hoīes tales eſſent q̄les vide
ri velint. Deinde gracchorū
q aliq̄diu ꝓbitatē ſimularūt
a q̄ cū magnas adepti eſſent
opes ſtatim declinauerūt: ex
quo ſecutū ē: vt ipſe i e ꝓpoſi
tō ſuū nequerit retinēdę gl'ię
nā ambo fuerūt occiſi: vtitur
ſimilitudie: & ſicut inqt pecūia nō ſolū q̄renda eſt: ſed ēt ad
vſus neceſſarios ꝯſeruāda: ſic gloria bonis artib⁹ cōparāda
eſt: & bonis artibus retinenda. Nā qđ inqt hiſtoricus bū res
hēret ſi q̄bus artibus parat impiū hiſdē retineret. Nā multi
ꝓmo q̄dē ſimulāt ꝓbitatē: vt ea tria aſſequant q̄ ſupradicta
ſunt: ſed ubi honores adepti ſunt ad igēiū redeūt prauitatē.
Non ſatis eſt ergo bonis artibus honores q̄rere niſi ēt bonis
artibus retineas: & ſic eos mouet q ſimulāt iuſtitiā i vt cōpa
rent gloriā: qa eā ēt ſi adepti fuerint: diu retiere ñ poterūt:
niſi cū iuſtitia & prudētia eā retinere uoluerint: pecuniā dif
ficilius eſt cōſeruare q̄ parere eodē mō & gloriā. Nihil ergo
ꝓdeſt diſſimulatio: & ſi qđ ꝓdeſt: ad tp̄s ꝓdeſt: eaq; dete
cta omnis ante collecta gloria effundit. ¶ Collocandæ: qđ
enim ꝓdeſſet parare pecuniam niſi partā conſeruare ſcires.

ASCE. ¶ A Equitate cōſti.i. cōſtituendo ęq̄tatē: q; ꝑ &: eadē cauſa
fuit cōſtituendarū legū.i. cur leges cōſtituerent q̄ ſup. fuit re
gum ſup. cōſtituendorū.i. cur reges cōſtituerentur. Etenim
ꝑ qa: ius eſt q̄ſitum ſemp ęquabile: neq; eſſet alterius: niſi. ſ.
eſſet æquabile & ſi cōſequebantur: id. ſ. ius æquabile ab vno
uiro iuſto & bono: ipſi erāt cōtenti eo: cū.i. qn̄ id. ſ. ęqua
bile ius minus.i. nō cōtingeret: leges ſunt inuentæ q̄ loq̄rent
cū oībus vna atq; eadem uoce. Ergo hoc qdē eſt pſpicuū.i.
ualde euidens eos ſolitos deligi ad impandum. Quorū eſſet
magna opinio multitudinis.i. multitudine: de iuſtitia, ideſt
quos cōmunis populus opinabatur eſſe iuſtos. Vero ꝑ ſed
hoc adiuncto ut iidē. ſ. iuſti haberentur.i. reputarent ēt pru
dentes: nihil erat qđ hoīes nō arbitrarentur ſe poſſe cōſequi
his.i. hmōi: auctoribus.i. p hmōi auctores: q & iuſti & ſapiē
tes eſſent. Omni igitur: cōcludit iuſtitiā ſummope eſſe colē
dā, Ordo eſt. Igitur cū. ſ. tantā uim hēat iuſtitia eſt colenda
& retinenda oī rōne. tū.i. pariter ipſa. ſ. iuſtitia pp ſe.i. pp
bonitatem ꝓpriā: nā aliter niſi eſſet pp ſe colēda nō eſſet iu
ſtitia: cum.i. pariter pp amplificatione honoris & glorię: q̄
amplificat in q̄bus eſt honorem & gloriā. Sed ut.i. quemad
modū rō.i. cōſideratio nō eſt ſolū pecunię q̄rendæ.i. acq̄ren
dę hoc eſt de pecunia acq̄renda: ſed ēt ſup. rō pecunię. Col
locādę.i. adminiſtrādę, & expendendę, q. ſ. pecunia ſuppedi
tet.i. ſufficiat & ſubminiſtret ſumptus ꝑpetuos.i. indeficien
tes, nec ſolū.i. nō tm̄ neceſſarios ſup. ſumptus.i. expenden
dos ex neceſſitate: ſed ēt liberales, ideſt ex liberalitate expen
dendos ſic gl'ia eſt q̄renda & collocāda rōne, ut. ſ. nō deſit,
q̄q̄.i. tametſi. Socr, dicebāt pręclare hanc uiā eſſe ꝓximam,

Imperiū conſeruatur artibus q̄bus acq̄ritur ait Salu.

& quaſi cõpendiariã dicebat eſſe, ſi qs id agere, vt q̃lis hẽri vellet, talis eſſet. Quod ſi q ſimulatiõe, & inani oſtẽtatiõe, & ficto nõ mõ ſermõe, ſed ẽt vultu, ſtabilẽ ſe gloriã cõſeq poſſerentur, vehemẽter errãt. Vera gloria radices agit, atq; ẽt ꝓpagatur: ficta oĩa celeriter tãq̃ floſculi decidunt, Nec ſimulatũ poteſt qcq̃ eſſe diuturnũ. Teſtes ſunt ꝑmulti in vtrãq; partẽ: ſed breuitatis cauſa, familia erimus cõtenti vna. Tyberius enim Gracchus Publii filius tam diu laudabitur, dũ memoria rerum Romanorum manebit at eius filii nec viui ꝓbant bonis, & mortui nomen obtinent iure cęſorũ. Qui igitur adipiſci veram iuſtitiæ gloriam volent, iuſtitię fungant officiis, & ea q̃ eſſent, dictũ eſt in libro ſupiore. Sed vt, facilliẽ q̃les ſimus, tales eẽ videamur,

PETR. MAR. ¶ ET q̃ i cõpendiariã: q cito q̃ſi quoddã cõpedio ad gloriã puenit: cõpẽdiũ i tali ſignificatione dicit̃ breue iter. Talis eẽt: aio. ſ. q̃lis vult extra videri ab aliis: qm ſimulatio nõ põt hre vera gloriã: qppe parum durat & vera gloria facit radices: & diu at durãt. ſ. virtute hois: q gl̃iã affert. ¶ Stabilem: duraturã: ſed ñ durat: at vera gloria emittit radices & ꝓpagant: qm ñ ẽ cõparata ſimulatiõe. ſ3 vera virtute. ¶ Agit radices: extendit & ꝓpagat, vt arbor hns radices. ¶ Propagatur: diffundit̃ vt arbores q̃ ꝓpagãtur. ¶ Ficta: gloria nacas ex ſimulatiõe & fictiõe bonitatis perit vt floſculi arborũ. ¶ Floſculi: flores: q cito decidũt & moriũtur. Plato ad Dionẽ ſic ſcripſit: cẽſeo eẽ iuſtũ vt q reuera bõi ſũt viri & talia faciãt verã gl̃iã ꝯſeq̃ntur: itaq; cõſtare oĩbus dẽt tales nos eſſe q̃les videri volumus: ꝑtertim cũ deo iuuante ꝑfacile ſit futurũ. ¶ Simulatũ: qd cũ ſimulatõe fictũ ñ vera virtute. ¶ In vtrãq; partẽ. i. ſunt teſtes illi q ita vixerunt i vt videri volebãt & ſic gloriã verã ſunt adepti illi ẽt q nõ recta via ſed q̃dã ſimulatione q̃ſiuerunt minime duraturã: habemus ingẽt exempla vtrorumq; ꝑmulta: ſed ſatis erit ex vna familia ſumere: vt intelligat̃ gloriã eſſe appetendã: querendã: & collocãdã nõ ſimulatiõe: ſed vera virtute. ¶ Vna familia: gracchorum. ſ. q̃ Romæ nobiliſſima fuit. ¶ Tyberius gracchus: augur fuit vir prudentiſſimus. reip. ſtudioſus & bonis artibus gloriã qųrens ꝑtor Gallos domuit: & i ſecũdo cõſulatu Sardiniã: ex q̃ tantũ captiuorũ numerũ dixit: vt cũ venditio longa eſſet: & emptores nõ inuenirent̃: ꝓuerbiũ natũ ſit. Sardi venales: qđ ꝓuerbiũ ſignificat rem nunq̃ puenire ad finẽ. Vñ cũ vẽditio alicuius rei nimis longa erat: dicebat̃ ſardi venales. Hic Tyberius gracchus cũ eſſet cenſor: libertinos q ruſticas tribus occupauerant: in q̃tuor vrbanas diſtinxit: vñ maximã ſibi gloriã cõparauit: cõponebat. n. ſeditiones in repu. nõ excitabat: vñ ſemp laudatus eſt huius filii Tyberius & C. gracchi fauẽtes populo leges agrarias tentarunt & ſic fauere populo ſimulãtes gloriã q̃rebat: ſed ambo interfecti ſunt. ¶ Eius filii: Tyberius & Caius. ¶ Nec probabant: nõ habebãtur i numero bonorũ virorũ & poſt mortẽ habiti ſunt in numero eoꝝ qui iure interficiũtur. Et Scipio Aemilianus gracchoꝝ affinis interrogatus in ſenatu cum in vrbẽ rediiſſet a Cepiõe: qd ſibi de gracchis videretur, reſpõdit: videtur mihi iure cęſi & verſum Homeri ꝓtulit: quo pallas Ioui de Egiſto interfecto reſpondit: Sic ꝑeat qcunq; hæc agit. De Tyberio graccho horũ patre q ſummã gloriã adeptus ẽ: ſcribit Plutarchus. Tyberius gracchus: cui quamquã duobus cõſulatib⁹: duobuſq; triũphis: & inſup cẽſuræ gloria inſigni: multo plus tamen ex virtutibus eius q̃ ex magiſtratibus atq; honoribus ad erat dignitatis. Itaq; Corneliam Africani maioris filiã: licet aduerſarius in rep. eſſet habere meruit. Filia corneliæ poſtea nupſit Scipioni Aemiliano. ¶ Iure cęſorũ: eorũ q iure cæſi ſunt i qm remp. ſeditionibus euertebant. ¶ Sed vt facillime: Ci. aliq̃ pręcepta daturus eſt: vt facillime videamur eſſe tales quales ſumus: & ſic inſtituit ꝑceptionẽ: qua adoleſcentũ ai ad verã gloriã ꝑparãtur.

FRAN. MAT. ¶ COMpediariam: σύντομον: hoc eſt breuem: nulla enim breuior eſt ad gloriam via: q̃ ſi talis ſis: qualis videri vis: oẽs enim boni videri volunt: ſed ita ſit: vt ẽt ſine boni & cito eo pacto gloriã cõſequent̃. ¶ Stabilem gloriã: poteſt quiſpiam gloriã hoc mõ cõſeq ſed minime duraturã. ¶ Radices agit: porrigit radices, & ſtabilis firmaq; efficit̃. Propagat̃: extenditur & quotidie augetur. ¶ Tanq̃ floſculi: ꝑſiſtit in tranſlatione ab agris, Nã flos vt ait Plau. repente ortus repẽte occidit. ¶ Teſtes in vtrãq; &c. & eorum qui gloriam ſemel partam nunquam amiſerunt Quia bonis artibus pepererẽ & eiſdem retinuere & eorũ q ſtatim amiſere: quoniam ꝓbitatẽ ad tempus ſimulauerunt. ¶ Tyberius gracchus: ille ſenior illorum duorum pater qui occiſi ſunt: princeps fuit ciuitatis: & bonis artibus gloriã adeptus eſt atq; ẽt conſeruauit. At vero illi: q̃a talis & ſimulatis artibus gloriã & auctoritatẽ pepere ſtati ꝑiere. ¶ Filii: Tyberius & Caius Gracchi. ¶ Qui igit: ꝯcludit &c. ¶ Iuſtitiæ: vere de q̃ dictum eſt lib. i. ¶ Sed vt facil. di. dixerat Cice. ex Socratis ſentẽtia compediariam viam ad gloriam videri: ſi talis quiſq; ſit qualis videri vult. Nũc in q: quãuis i hoc Socratis dicto vis magna ſit: tamẽ quædam præcepta dãda eſſe: vt gloria aſſequamur: occurrebat quidẽ nõ ſatis eſſe quod Socrates dixerat quaſi poſſet qui bonus eſſet: non videri bonus: ſi autem iniuſtire poſſet aduerſarius: ſicut male mali nonnunquam videantur boni & iuſti: ita & diuerſo iuſti nonnunquam videantur mali. Illud ꝓbabile eſt: videlicet ꝙ multi mali nõnunq̃ vidẽtur boni: hoc vero falſum. Non enim ſicut ſub ꝑtextu boni occultatur malus. Ita ſub prętextu mali occultatur bonus. Nam malus ſimulat: & ideo ſemper malus: ẽt cũ aliqd benefacere videtur. quia non amore virtutis impulſus id agit. Nam quemadmodum Cicero ait in academicis quæ voluptate quaſi mercede aliqua ad officium impellitur: ea non eſt virtus: ſed falſarum imitatio: ſimulatioq; virtutis. Nam quod de voluptate dixit ad honores: ad opes: ad quęſtum ad oĩa deniq; trãſferri poteſt. Quorum gratia potius q̃ virtutis homines ad aliqd cũ virtute coniunctum efficere videntur. Sed animaduertendum: ꝙ eorũ qui gloriam quęrunt duo genera ſunt: vnum eorũ qui præſidium habere in virtute parentum maiorumq; ſuorum: alterum eoꝝ qui virtute ſua nituntur. Illi quidem faciliorem viam habent ad gloriam: ii vero difficiliorem: ſed quãto difficiliorem. tãto laudabiliorem. Fortuna: vt Seruius Tullius. Qui ſerua nat⁹ rex Romanorum eſt factus: vt Darius qui hinitu equi rex conſtitutus eſt: quãuis hoc & ad caſum referri poteſt.

Tyberius Gracchus

Seruius Tullius Serua natus

ASCE. ¶ ET q̃ i compendiariam. i. breuiſſimã ad gloriã. Si qs ageret id: vt eſſet talis q̃lis vellet haberi. i. reputari: ꝙ ſi q. i. aliq rent̃. i. opinantur ſe poſſe cõſeq. i. obtinere: ſtabile gloriã ſimulatione: & oſtatione inani: & nõ mõ. i. nõ ſolũ ſermone ficto. i. ſimulãter & fraudulenter cõpoſito: ſed ẽt vultu: ipſi ſup. errãt vehementer. Vera gloria agit. i. facit & generat radices. i. firmitatẽ cui adhæreat. Atq; ẽt ꝓpagatur. i. extẽditur p excremẽta q̃ſi pululãt: vt arbor firmiter radicata oĩa ficta decidunt. i. deorſum cadunt celeriter tanq̃ floſculi. i. minuti flores arboꝝ: nec qcq̃ ſimulatũ põt eſſe diuturnum. Permulti. i. valde multi teſtes ſunt in vtrãq; ptẽ. i. ꝓbãdam vtrãq; ptẽ: hoc eſt tã verã gloriã eſſe diuturnã: q̃ ſimulatam tranſitoriam: ſed nos erimus cõtenti vna familia. i. ꝓbare id in vna familia cã breuitatis. Enim ꝓ qa Tyberius gracchus filius publii. ſ. gracchi: laudabitur tam diu dum. i. q̃diu memoria rerũ Romanoꝝ. i. quas Romani geſſerunt manebit: filii eius. i. Tyberius & Caius ſeditioſi: nec ꝓbabantur. i. approbantur viui. adhuc viuebãt: & mortui. i. iam dum mortui ſunt obtinent nomen. i. famã cæſorum. i. interfectorum & occiſorum iure. i. iuſte. ſ. propter ſeditiones & maleficia. Igitur ii ſup. qui volunt adipiſci. i. acquirere veram gloriã iuſtitiæ. i. de iuſtitia ſua fungantur officiis. i. faciant officia iuſtitiæ: & dictm eſt in libro ſuperiore: q̃ eſſent ea. ſ. officia iuſtitiæ, Sed vt videamur facillime eſſe tales quales ſumus.

¶ Et ſi

& ſi in eo ipſo vis maxima eſt, vt ſimus hi, qui haberi velimus: tamen quædam præcepta danda ſunt. Nam ſi quis ab ineunte ætate habet cauſam celebritatis & nominis, aut a patre acceptam (quod tibi arbitror mi Cice. contigiſſe) aut aliquo caſu, atq; fortuna, in hunc oculi omnium coniiciuntur: atq; in eum quid agat, quemadmodum viuat inquiritur: & tanq̃ in clariſſima luce verſetur, ita nullum obſcurum pōt neq; dcm̃ eius eſſe, nec factum. Quorum autem prima ętas propter humilitatem & obſcuritatem in hominū ignoratiōe verſatur, hi ſimul ac iuuenes eſſe cœperunt, magna ſpectare, & ad ea rectis ſtudiis debent cōtēdere: quod eo firmiore animo facient, quia non modo nō inuidetur illi ætati, verum etiam fauetur.

De adoleſcentis officio ad gloriam cōparandam.

Prima igitur eſt adoleſcenti commendatio ad gloriā, ſiqua ex bellicis rebus cōparari pōt, in qua multi apud maiores noſtros extiterūt: ſp. n. fere bella gerebantur:

PETR. MAR. Et ſi q̃q̃. Vt ſimus hi: tales quales volumus haberi, tū vt videamur poſſumus aſſequi præceptis. Vt ſimus: vt natura ſit ita diſpoſita: vt oſtēdere aliis volumus. Eſt maxima vis. i. omnia in eo conſiſtūt, vt tales ſimus, quales haberi volumus, vt Socrates dicebat. Nam ſi quis: affert rōnem quare ſunt dāda pcepta, vt vnuſquiſq; ſeruet decorū in ea fortuna quā nactus eſt. Ab ea ineunte ętate: primis annis: qa habuit claros natales: & maiores ſuos virtute prædictos, quorum fama ſuſtinenda eſt & augēda. Celebritatis: dignitatis & q ab oībus celebret, vt ſic in ore hoim ꝓpter claros natales & ſtemma maiorū. Nois: famę & glorię pp ſuos maiores. A patre: qua a patre acceperunt. Quā tibi mi Ci. vertit ſermonē ad filiū, vt eū excitet ad decorū pſtandū ne. ſ. a tāto patre & tantæ celebritatis & nois dgeneraret. Arbitror: dicit vt deuitet arrogantiā: ipſe Cice. filius habebat iam nois celebritatē pp patrē qm̄ i ore hominū erat cū eēt ſummi viri filius. Vnde ſuſtinebat magnā expectationem imitandæ induſtrię paternæ. Aut aliquo caſu, vt ſi quis nat⁹ humili loco deueniret ad opes & dignitates auxilio fortunæ, aut ſi aliquo caſu aliquid ei acciderit: propter quod ſit in ore hoium: & celebret. Coniiciunt: vertūtur in talē iuuenē: & expectant vt magnū aliquid ſuis maioribus dignū faciat, & conditione fortunæ quā habet. Clariſſima luce, qm̄ nihil pōt facere quod ſit cælatū: & oēs eum intuent vt videant an ſeruet decorē obſcurum, quod lateat. Quorum aūt: pcipit nunc quid faciundum ſit adoleſcentibus, qui obſcuris parentibus orti ſunt. Humilitatem, quia humili & obſcuro loco nati ſunt: non habentes altum ſtēma maiorū & claros natales. In hoium ignoratione, qui non cognoſcuntur nec habent aliquā nominis celebritatē. Iuuenes: cum primū ad ętatem iuuenilē peruenerunt, ad magna quædam intendere animum debent. Magna ſpectare: appetere res magnas: vt nois claritatem aſſequantur: & ſint in ore hoium. Contendere, omni conatu tota deniq; mente properare bonis artibus nō malitia & iniquitate. Studiis: voluntate honeſta, recte curis, & rōnibus. Eo, ideo & ob id. Firmiore: conſtantiore, quoniam illi ætati non inuidetur. Illi ætati: iuuenili, cuius honeſto ſtudio fauere omnes debent, vt emergant, qm̄ vt inqt Iuuenalis. Non facile emergunt, quorum virtutib⁹ obſtat res anguſta domi: & Fabius monet tyrociniū non eſſe deferendū in ſenectute creſcente metu quotidie, ſed fructū ſtudiorum viridē ac dulcem promāi oportere dum & veniæ ſpes eſt & audere non dedecet, atq; iuueniliter dicta pro indole accipiuntur.

Prima igitur. Poſtquam oſtendit talia pcepta eē neceſſaria: incipit præcipere quid iuuenis agere debeat: vt gloriam conſequi poſſit: & oſtendit gloriam oriri ex præſtantia bellica, aut ex his virtutibus, quæ in toga coluntur, vt dicetur per ſingulas partes. Ad gloriam: conſequendam. Si qua: cōmendatio & laus rei bene geſtæ poteſt ab ipſo adoleſcente comparari. In qua, cōmendatione & laude bellica. Fere, quaſi ſemper: quoniam pro imperio ꝓpagādo bella fere ſemper gerebantur, vnde res militaris erat ars Romana & adoleſcentes in bello ſe exercebāt, vnde Syllius laudans fortitudinem Romanorum & præſtantiam bellicam dicit: Pubeſcit caſtris miles, galeaq; teruntur. Non dum ſignatæ flaua lanugine malæ. In pueritia ſtudiis literarum incūbebant. Inde militiam erecto aīo colebant: quo cæteris nationibus præſtabat populus Romanus.

FRAN. MAT. Et ſi in eo ipſo &c. vt quales ſumus tales & videamur. Cauſam celebritatis &c. vt nomen eius celebre & illuſtre. Sicut tibi arbitror cōtigiſſe: quia me patre tuo cām habes hominis non mediocris. Aliquo caſu aut &c. Fortuna eſt quæ proficiſcitur ex ꝓpoſito hominis, vt ſi pficiſcis in forum volens: aliud aſſequor q̃ eſſet opinio mea. exempli cauſa. Quidā accedit ad tumulum patris ſacrificaturus inuenit illic theſaurū abſconditum. Caſus nullā partē habent cum ꝓpoſito hoīs: vt ſi in ambulantem de tecto decidat tegula. Caſu ſcipio maior aſſecutus eſt gloriam. Cū caſu electus ē Imperator cōtra hiſpanos, vt Agatocles. Qui cum eſſet obſcuro genere natus patre figulo: tyrannus euaſit ſyracuſan⁹. Aut fortuna, quia fortuna ſecūda vſus imperiū magnū adept⁹ fuerit & gloriam: vt Mari⁹ Ventidius. In hūc ocu. &c. i. hunc admirantur. Atq; in eum &c. qui claro genere nati ſunt & ſummo loco debēt diligentes eē ne quid peccēt. Nam nihil dicunt aut faciunt quod nō obſeruetur: nulla eorum actio latere poteſt. Et Claudianus ad honorium dicebat. Theodoſii Cæſaris filium: Hoc te præcipue crebro ſermone monebo. Vt te totius medio telluris in orbe. Viuere cognoſcas cunctis tua gentibus eſſe. Facta palam: nec poſſe dari regalibus vſquam. Secretum vitiis nam lux altiſſima fati. Occultum nil eſſe ſinit, latebraſq; per omnes intrat: & obſtrutos explorat fama receſſus. Quorū autem ætas &c. illi qui claro genere nati ſunt facile gloriam comparant. Si maiorum ſequerentur veſtigia. At vero infimo loco nati nō ita. Nam neceſſe eſt vt ſua ipſorum virtute viam ſibi ad gloriam faciant: ergo ſtatim ab ipſa iuuentute incipere d bent honeſta ſtudia ſectari. Quod eo ſit. &c. hoc inquit habebunt cōmoditatis q multos inueniant fautores. iuueni. n. ad virtutem aſpiranti quocunq; genere natus ſit omnes fauent. Argumentum eſt a facilitate. Nam in prouectiore ętate difficile eſt gloriam comparare: homini nouo in pueritia contra facile eſt. Claudianus ad honorium

ASCE. Prima eſt igit̃ &c. Dixit de his adoleſcētibus q claro genere: & q obſcuro nati ſunt. Et quomodo differāt. Nunc oſtendit qbus artibus conſequi gloriā poſſint: & duas eſſe dicit rerū bellicarū & literarū. Multi: vt Scipiones, Marius & innumeri: de qbus hiſtorici ſcribunt.

Et ſi: ideſt licet maxima vis eſt in eo ipſo: vt ſimus hi. i. tales, qui: ideſt quales velimus haberi, tamen quædam præcepta ſunt dāda. Nam ſi quis habet cauſam celebritatis & nominis: ideſt cur celebris & clari nominis ſit ab ætate ineunte, ideſt incipiente, hoc eſt a teneris annis & quaſi a cunabulis. i. veluti acceptam a patre (quod, ideſt quā cauſam celebritatis. Mi Cicero ego arbitror contigiſſe tibi propter claritatem: ſcilicet patris) aut aliquo caſu: atq; fortuna ſup. aliqua. Oculi omnium coiiciuntur in hunc: atq; inquirit̃ in eo quid agat: quemadmodum: ideſt qualiter viuat, & tanquam. i. perinde ac ſi verſetur in luce clariſſima: ita nullum eius nec dictum nec factum poteſt eſſe obſcurum. Autem pro ſed: hi quorum prima ætas verſatur in ignoratione hominum: propter humilitatem & obſcuritatem: ſimul ac. i. ſtatim poſtquam cœperunt eſſe iuuenes: debet ſpectare. i. contendere: in magna: ideſt ad res magnas peragendas.

tua aũt ętas incidit in id bellũ, cuius altera pars ſceleris nimium habuit, altera felicitatis parum. Quo tñ in bello, cũ te Põpeius. alę alteri pfeciſſet, magnã laudẽ & a ſummo viro, & ab exercitu cõſequebare, equitando, iaculando oĩ militari labore tolerãdo atq; ea quidem, tua laus periter cum rep. cecidit. Mihi autem hęc oratio ſuſcepta non de te eſt: ſed de genere toto. Quamobrẽ ad ea, quę reſtãt, pgamus. Vt igit̃ in reliqs rebus multo maiora ſunt opera, aĩ q̃ corporis, ſic hę res, quas pſeqmur ingenio ac rõne, gratiores ſunt, q̃ illæ quas viribus. Prima igitur cõmẽdatio proficiſcitur a modeſtia, tũ pietate in parentes, in ſuos beneuolẽtia, facillime & in optimã ptẽ cognoſcũtur adoleſcẽtes, qui ſe ad claros, & ſapientes, bene conſulentes viros reipub. contulerunt, quibus cum ſi frequentes ſunt, opinionem afferunt populo eorum fore ſe ſimiles: quos ſibiipſi delegerant ad imitandum.

& debent contendere ad ea. ſ. magna rectis. i. firmis & non declinantibus in obliquum ſtudiis. i. conatibus. Quod. i. quam rem ipſi facient animo eo. i. pro tanto firmiore: quia non modo: ideſt non ſolum non inuidetur: ideſt nullus inuidet illi ætate: ſcilicet iuuenili, verumetiam fauetur: ideſt plerique fauent.

PRima igitur. Oſtẽdit officiũ adoleſcẽtis ad gloriã cõparandã: & eſt ordo. Igit̃ pma cõmẽdatio ad gloriã ſup. acquirẽdã eſt adoleſcenti ex bellicis rebus ſi qua. i. ſi aliq̃ ſup. gloria põt cõparari. i. acquiri ex rebus bellicis: in q. ſ. gloria rerũ bellicarum multi extiterunt apud maiores noſtros. i. priſcos Romanos. Enim ꝑ q bella gerebãtur ſup. apud illos fere ſemper.

PETR. MAR. Tu a aũt ætas: vertit ſermonẽ ad filiũ: quẽ dicit i id bellum incidiſſe: in quo gloriam aſſeq nõ potuit & bellicam cõmendationem. In id bellum: pluſq̃ ciuile: quod fuit inter Cæſarẽ & Põpeio & Cic. fili' Cic. ſub Põpeio militauit præfectus alæ militatis. Altera pars: Cæſaris: Nimium ſceleris: qa pugnabat contra patriam & illam occupauit: & per hoc magnum ſcelus admiſit. Altera: Põpei q pro repu. pugnabat: tñ habuit parum felicitatis: qm̃ ſuperatus a Cæſare in Aegypto obtruncatus fuit. Alteri alæ: vni ex duabus: qm̃ alę exercitus dicuntur equitum ordines: quia circum legiones dextra ſiniſtraue tanquã alæ in auium corporibus locabant̃: ergo cũ: duæ eẽnt: alteri pfectus erat Cic. Legio habet cẽturias quadraginta manipulos triginta cohortes decem: vt ait Cincius de re militari. A ſummo viro. Põpeio: q ſummus vir erat & imperator. Equitando: vt faciunt Tyrones: qui equitando præludia pugnæ exercent & ẽt iaculando: vt quiſq; & eques & pedes bello prõptus eſſet. Vnde Iuuena. Diſcit ab hirſuta iaculũ torquere capella. Cũ rep. qm̃ ſuperato Põpeio militiam dimiſiſti: & reſp. a Cęſare occupata fuit. Mihi aũt: inquit Cice. non ſolum pp te hæc pręceptio & diſputatio inſtituta eſt: ſed pp oẽm iuuentutẽ: quæ tunc erat tecũ: adde ẽt qd hæc pręcepta non tibi ſoli: ſed oibus ſcribunt̃. De toto gñe: de oibus iuuenibus. Vt igit̃ in reliquis rebus: ſuperiore volumine dixit p̃ſtantiora eſſe ea quæ aĩo quã q̃ corporis viribus gerunt̃: ſic ẽt cõmendatio adoleſcẽtis magis proficiſcitur a modeſtia & pietate in parentes quam a viribus corporis. Illa. n. ætas optimis moribus & diſciplinis incẽta eſſe debet: & regi cõſilio ſapientũ. Perſequimur: ſtudioſe ſequimur & complectimur. Gratiores: maiorem gratiam afferunt & gloriã q̃ ea quæ fiunt viribus corporis: vt eſt res militaris: ergo maior eſt laus adoleſcenti: & cõmendatio ad gloriam a modeſtia & pietate in parẽtes & affectatione pſtantiſſimorũ virorũ: quam a militia & his oibus: quæ vires corporis deſiderant. A modeſtia: vt ſeruet modum in oib' actionibus: & pius in parentes in ſuos beneuolus ſit verecundus: & pudicus. Vnuſquiſq;: inqt Plto in legibus: niſi mente captus ſit: & timet & honorat parẽtes: & rurſus ſeniores re & verbo vnuſquiſq; reuereat̃: & ſi vltra. xx. annos excedunt tanquã parentes honoret. Cõmendatio: laus: qm̃ nihil eſt vtilius in vita quã vt ne quid nimis: Hora. in ſermonibus paternum inſtitutũ ſic celebrabat ipſe mihi cuſtos icorruptiſſimus oĩs circũ doctores: aderat quid multa pudicũ qui primus virtutis honor ſeruauit ab oĩ non ſolum facto verum opprobrio quoq; turpi. Facillime: aũt ponit nunc id quo adoleſcentes facile cognoſcuntur: cum. ſ. adhærent claris

& ſapientiſſimis viris. & illos affectantur: dant enim ſignũ futuræ virtutis & optimi ingenii: quod virtutũ ſtudio flagrare videntur: cũ frequẽtes ſunt apud doctos viros & probatiſſimos. Claros: clari nominis pp res geſtas & optimos mores. Bene conſulentes: reip. qui rempu. amanti & illius ſtudioſi ſunt. Si frequentes: aſſidui. i. ſi frequentant domũ clari viri & ſapientis & ſi ipſum cũ officii affectantur: frequens locus dr̃ a multis concelebratus. & frequentes dicuntur aſſidui claris viris. ſ. aſſidue cum illis verſantes.

FRAN. MAT. Tu a aũt ætas. Tibi fili difficilior p rem militarem aditus eſt ad gloriã. Nã hoc tpe natus es quo nõ iuſta nec contra externos hoſtes: ſed impia & a ciuibus contra ciues geſta ſunt bella. Altera: Cæſaris. Altera: Pompei. Quo tãta & cætera: in hoc bello: inqt: quãuis ciuile fuerit non modicam gloriã cõparaſti. A læ: equitum turmę Virg. Dum trepidãt alę. vnde alarii equites: ob hoc alę dictæ ſunt quia his pedites clauduntur alarum iure: vndiq; enim in lateribus exercitus equites diſponebant. A ſum. vi. Pompeio. Equitando: bene equitando inter æquales. Iaculando: hæ artes oẽs adoleſcentum ſunt fortium. Tollerando: vt vigilas inediam, longa itinera. Pariter cum rep. quia victo Pompeio reſpu. occidit. & tua laus vna, non enim habuiſti poſtea vbi tuam virtutem exerceres. Mihi autem & cætera: quod de virtute dixi noli exiſtimes me ideo dixiſſe vt te laudarem: ſed vt iuuentutis officia declararem. Vt igitur, nunc tranſit ad aliam partem videlicet quomodo gloria comparatur non viribus corporis, ſed ingenii, vt ſtudiis literarũ, philoſophiæ, iuris ciuilis. Nam qui in his præſtantes ſunt magnam gloriam conſequuntur. Rationem: per philoſophiam cuius præceptis adoleſcentes bene viuendi ratione diſcunt ſectari. Prima igitur commendatio, prima laus adoleſcentis eſt ſi moderatius fuerit & temperans qualis adoleſcens Terentianus, de quo ſcriptum eſt ſic, vita erat facile oẽs perferre ac pati, cũ quibus erat cunq; vnam iis ſeſe decere: eorum obſequi ſtudiis aduerſus nemini nunquam præponens ſe aliis, ita vt facillime ſine inuidia laudem inuenias & amicos pares vnde ſequitur cõmendatio probi ſerui ſapienter vitam inſtituti. Pietate in parentes, vt eos veneratione proſequantur. vt obſequentes ſint, vt præmia nutricatiõis retribuant. In ſuos, quos caros habere debent. Facillime autem & cætera, talis habetur quiſq; quales ii ſunt cum quibus. verſatur & aſſiduam conſuetudinem habet: Nam veluti contagioſi morbi ſibi adhærentes malæ ſocietates inficiuntur. Vnaq; conſpecta liuorem ducit ab vna. Cice. a patre ad. Sceuolam virum ea ætate præſtantiſſimũ deductus fuerat: vt quoad poſſet & liceret a ſenis latere nunq̃ diſcederet. Laudamus adoleſcentes qui probis hærerent hoibus: cõtra nos improbamus qui hærerent parum honeſtis. Tales ſumus quales ſunt illi cum quib' verſamur

ASCE. AVTem pro ſedro Marce fili ſup. tua ætas incidit in id bellum: cuius. ſ. belli altera pars: ſcilicet Cæſariana: habuit nimium ſceleris: altera ſcilicet Pompeiana: habuit ſupple parum felicitatis. in quo tamen bello cum Pompeius: ideſt magnus præfeciſſet te alteri alæ. i. alteri ordini equitum in morem alarum corpus exercitus volitantium. Tu conſequebare. i. conſequebaris magnam laudem. Et: ideſt pariter a ſummo viro: ſcilicet Pompeio: & ab exercitu: & hoc equitando: iaculando: & tollerando omnia labore militari. Atq; quidẽ. i. certe ea tua laus cecidit. i. periit pariter cum

republica

ingenio & rõne pcellunt opus corporis,

republica.q.d.ſi reſpu.manſiſſet incolumis: gloria tua quo qꝫ incolumis eſſet. A ũt pro ſed: hæc oratio.i.diſputatio eſt ſuſcepta mihi.i.a me nõ de te ſup.ſolo ſed toto gñe.ſ.adoleſcentuloꝝ: q̃obrẽ pergamus ad dicendum ſup.ea q̃ reſtant. Igit vt.i.queadmodũ opera ai ſunt i aliqs rebus multo maiora q̃ opera corporis ſic hæ res quas pſequimur.i.quas obtinere volumus i genio:ac rõne: ſũt gratiores illis q̃s ſup. perſeqmur virib⁹.Igit pria cõmẽdatio.ſ.ad gloriã pficiſcitur.i.oritur a modeſtia.ſ.modi obſeruatione in oĩbus rebus. Tum.i.deide ſup.oritur a pietate.i. pia cultura:i.i.erga parẽtes & bñuolẽtia i.i.erga ſuos.ſ.familiares & neceſſarios. Adoleſcẽtes cognoſcunt̃ facilime & in optimã partẽ:q̃ ꝯtulerũt ſe ad claros & ſapientes & bñ cõſulentes viros:qbus ſup.viris ſi ſup. adoleſcentes ſunt frequentes.i.multũ familiares:ipſi afferũt populo opinionem.i.faciũt populũ opinari ſe.ſ.adoleſcẽtes fore.i.futurũ eſſe ſimiles eoꝝ.ſ.viroꝝ ſapientũ(& hoc i moribus: vñ genitiuo vſus eſt)quos ſup. viros ipſi delegerunt .i.de aliis elegerunt ſibi ad imitandum domus Publii Mutii ſcæuolæ.ſ.cõmendauit adoleſcentiam.

publii Rutilii adoleſcentiã ad opinionẽ & innocentię & iuris ſciæ Publii Mutii commendauit domus. Nam Lucius quidem Craſſus, cum eſſet admodũ adoleſcẽs, non aliunde mutuatus eſt: ſed ſibi ipſe peperit maximam laudem ex illa accuſatione nobili & glorioſa,& qua ætate qui exercentur laudibus affici ſolent, vt de Demoſthene accepimus. Ea ætate .Lu. Craſſus oſtendit id ſe in foro optime iam in pręmeditatũ facere,quod ẽt tum poterat domi cum laude meditari.

PET. MAR. ❡P Vblii Rutilii: pbat id qđ dixit exemplis.Publius inqt Rutilius famã & iuris ciuilis & innocentiæ cõſecut⁹ eſt:q:n frequentabat domũ Mutii Scæuolę:q ius ciuile callebat: & vir optim⁹ habebat̃. Rutilius ſtoicã diſciplinã ſectat⁹ innocentiſſim⁹ habit⁹ eſt: pcõſul in Aſia fuit: & pũinciã ab iniuriis publicanoꝝ defendit: vñ eq̃ſtrem ordinem ſibi inimicũ fecit:qm eqtes erãt publicani.i.publicos ſumpt⁹ miniſtrabãt & redimebãt rediens Romã repetũdarũ accuſat⁹ eſt: & a iudicibusq ex eq̃ſtri ordine erãt in exiliũ actus. Poſtea cũ reuocaretur ab exilio redire noluit: & Smyrnæ exulans vita functus eſt:multa opera multaqꝫ induſtria Rutilius fuit:vt Cic.ſcribit in Bruto:q̃ erat pp ea gratior:ꝙ idem magnum munus de iure rñdendi ſuſtinebat:Panetii auditor fuit ppe pfectus ſtoicus.❡Cõmẽdauit: cõmendatione dignũ reddidit domus. Mutiiquã frequẽtabat. Nã. L.qdẽ Craſſus: nõ aliũde nõ ex domo aliena & cõſuetudine viroꝝ clarorũ ſed ſibi ipſe peperit gloriã ex accuſatiõe Carbõis.in Bruto ſcribit Cice.Craſſus verſatus eſt in oĩ gñe cãrũ: mature in locũ principũ oratorũ venit. Accuſauit.C.Carbonẽ eloquẽtiſſimum hoiem admodũ adoleſcẽs ſummã ingenii laudẽ nõ: ſed ẽt admirationem cõſecut⁹ eſt.❡Non eſt mutat⁹:nõ aliũde accepit q̃ ab illa accuſatione.❡Nobili: quæ Craſſum nobilitauit.❡Glorioſa:quę Craſſo adoleſcenti gloriã attulit. ❡Ex q̃ ætate: iuuenili.i.adoleſcentia.❡ Vt de Demoſthene: q poſtea oẽs græciæ oratores ſuperauit, Demoſthenes mortuo pře ſub tutoribus vixit:ſed cum p ætatem licuit:tutoribus ſuis diem dixit multaqꝫ in eo varie ſubterfugiẽtes ſcribens: & ſe in his rebus exercens tãdem nõ ſine periculo & induſtria ſuperauit:ta qbus q̃q̃ recipere q̃tũ ſibi ſubreptũ erat nõ potuit:tñ id aſſecut⁹ eſt:vt audaciã dicendo & cõſuetudinem nactus guſtata cãrum orandarũ dulcedine famæ ac potentiæ in mediũ pdire ſtatuerit: & ad reip.certamina ſe conferre:hęc igitur cã ianuam Demoſtheni ad gloriã & honores patefecit.❡Ea æta.adoleſcentię. Senſus eſt: Craſſus in ſua adoleſcentia pmeditatus cãm in foro ægit: & id exercuit in oculis oĩum:qđ illi fuiſſet laudi:ſi domi ſine publica exercitatione cogitaſſet i qm pueri & adoleſcentes in fictis cauſis ſe exercere debent i in vmbra & domi oĩa pmeditari pluſq̃ pdeant in lucem: & in verã aciem deſcendant. Laudatus igitur fuit Craſſus:ꝙ ea in foro egerit:q̃ potuiſſet domi cũ laude pp ætatem meditari.❡Etiã tum: pp ætatem: qm erat ad modũ adoleſcens: & nõ reqrebatur ab ea ætate: vt veras cauſas i foro ageret:ſed vt i vmbra pluderet & domi meditaretur id qđ poſtea obeũdũ fuiſſet: fecit igit̃ Craſſus ſupra vires ætatis:vñ maximã ſibi gloriã comparauit: qm C.Carbonem dãnatũ ſua accuſatiõe in exiliũ miſerat. Inde cũ Cõſul pũinciã obtineret & auctor eſt Vale.Max.lib.vi. Galliã atqꝫ in ea.C.Carb. cuius patrẽ Craſſus damnauerat ad ſpeculãda cõſulis acta veniſſet:nõ ſolũ eũ ide nõ ſummouit:ſed inſup locũ ei in tribunali aſſignauit: nec vlla de re niſi eo i ꝯſiliũ adhibito cognouit. Itaqꝫ inqt Valeri⁹: Acer & vehemẽs carbo nihil aliđ Gallica pegrinatiõe ꝯſecut⁹ eſt:quã vt aiaduerteret ſontẽ patrem ſuũ an itegerrimo viro in exiliũ miſſum. L.Craſſus tribun⁹ plebis.C.Carbonem accuſauerat ad populũ ſeru⁹ Carbõis ſcriniũ ad tribunũ attulit:i quo multa poterãt inueniri q̃ illã accuſationẽ adiuuarẽt. Craſſus ſeruũ cathenis ligatũ cum ſcrinio intractor remiſit.

❡Pu. Ru.ſi qa domũ.P.Mutii ſcęuolę freq̃ntabat iuriſcõſulti pſtãtiſſimi:ñ illi⁹ auguriis đ quo Cic.hãe opionẽ de ſe exercitauit: & inocens ſicut Muti⁹ erat: & iuris pitiſſim⁹ hẽret. Fuit is Rutili⁹ orator cui⁹ meminit Ci.li.de claris ora. ad Brutũ fuit cõſul & impator tpe belli ſocialis.❡Nã.L.q. craſ.qa dixerat eẽ nõnullos q pſidia i virtutib⁹ maioꝝ ſuorũ hñt:alios q ſua ipſoꝝ virtute nitũtur:iõ ſubiũgit exẽplũ. L.craſ. Qui ñ opinionẽ eloq̃ntię fecit ꝙ cũ aliquo oratore eloquẽtiſſimo ꝯſuetudinẽ hũiſſet:ſꝫ ſua ipſi⁹ virtute: cũ carbonẽ accuſauit repetũdaꝝ ex Aſia hic eſt. L.Craſſ⁹ q iducit̃ lib.de ora.❡Nõ ali.ñ a parẽtib⁹ aut ꝯſuetudinẽ alicuius magni & eloq̃ntiſſimi viri.❡Ex illa ac.qũ accu.Cn.Carbonem repetũdaꝝ ex Aſia.❡A etate: adoleſcentiæ. ❡Vt de Demo. ac.hic Demoſthenes pře nat⁹ eſt Macheropio ab officia gladioꝝ q̃ egregiã athenis hẽbat cognominato cũ pdi cãm egiſſet calliſtrat⁹ magni nũc nois orator & igẽti fuiſſet admiratiõi ei⁹ gliã adoleſcẽs adhuc Dem.tũc amauit & omiſſis cęteris diſciplinis ad id vnũ ſe exercuit vt dicẽdi facultatẽ nãciſceret̃. Dem.priuat⁹ parẽte cũ eẽt adoleſcẽs crebro i iudiciũ vocabat̃:q̃re cũ ei op⁹ eẽt ſe defẽdere:exerceri cœpit in agẽdo & eloq̃ntiſſim⁹ euaſit maximãqꝫ gloriã adhuc adoleſcẽs adept⁹ eſt.❡A etate. Lu.Craſ.eã laudẽ adoleſcẽs ꝯſecut⁹ eſt i foro. L.Craſ.q̃ domi ſi ſe exercuiſſet ꝯſecut⁹ quoqꝫ eẽt. ❡Domi:qa ſi ſe exercuiſſet domi: & in loco puato:laudatus fuiſſet. Sẽſus ẽ:oñdit i foro ſe id bñ agẽ qđ ſi oñdiſſet domi laudẽ meruiſſet. Solebãt adoleſcẽtes declamare ñ ẽ in fictis cãis domi: & i vmbra exerceri pri⁹ q̃ i veꝝ certamẽ fieri pdirẽt: & veras agerẽt cãs: ergo craſ.adoleſcẽs i foro egit pmeditat⁹:ſed cũ ſũma laude:qđ ſi domi egiſſet exercẽdi & pparãdi igenii gra vt declamãtes ſolebãt:laudẽ adept⁹ eẽt:ẽ aũt argm a minori ſi fuiſſet laudat⁹ id agẽs domi qa adoleſcẽs erat:q̃to maiorẽ laudẽ merebat̃ i foro.❡Sed cũ duplex. Quia opib⁹ corpis & ai gloriã cõparari poſſe dixerat:et corporis q̃dẽ opib⁹ res bellicas primũ:ai aũt vim dicendi ieſſe dixerat. Iõ nũc duo gñа dicendi eẽ docet. Vnũ in quo affabilitas eſt & comitas & ſermo vocat̃. Alterũ i quo grauitas & cõtẽtio noiat. Vtrũqꝫ oñdit plurimũ p ſe poſſe. Sed vtrũqꝫ coniunctum mirũ in modũ ad cõparandã gloriam valere. Comitas

ASCẽ. ❡Publii Ru.ad opinionẽ.i.æſtimationẽ: &.i.pariter innocentię: &.i.pariter ſcię iuris.i.ad opinãdũ đ eo ꝙ futur⁹ eẽt inocens & iuris petit⁹ vt Mutius ſcęuola. Nã qdem.i.certe Lu.Craſſus eũ eẽt admodũ.i.valde adoleſcens:nõ mutuat⁹ eſt.i.nõ accepit mutuo aliũde.i.ab aliquo alio:ſed ipſe peperit.i.acqſiuit ſibi maximã ludem ex illa nobili & glorioſa accuſatione.ſ.Caii Carbõis:ex q̃ ætate iuuenili.i.ii ſup.qui exercentur.ſ.accuſando:ſolent affici laudib⁹:vt.i.quẽadmodũ nos accepim⁹ de Demoſthene ꝙ.ſ.ſic laudib⁹ affect⁹ ſit. Lu.Craſſus oñdit. Ea ætate.i.cũ eẽt eius ætatis.ſ.iuuenilis: ſe facere iã optime in foro:id pmeditatũ qđ poterat ẽt. Tũ .i.tali ætate meditari domi ſuæ ſup.cum laude.

FRA. MAT. L.Cra.

Sed cū duplex ſit rō orationis, quarū in altera ſit ſermo, in altera cōtētio, nō eſt id dubiū; quin contentio oronis maiorē vim hēat ad gloriā. Ea eſt.n. quā eloquētia dicimus. Sed tñ difficile dictu eſt, q̄tope conciliet aios comitas affabilitaſq; ſermōis. Extāt epiſtolæ & Philippi ad Alexādrū & Antipatri ad Caſſādrū: & Antigoni ad Philippū filiū triū prudētiſſimo₄ (ſic.n. accepimus) qbus pcipiūt, vt orone benigna multitudinis aīos ad beneuolētiā alliciant: militeſq; blāde appellādo, ſermōe deliniāt. Quę aūt in multitudīe cōtētiōe habetur oratio, ea ſępe vniuerſam excitat gloriā Magna eſt.n. admiratio copioſe ſapienterq; dicentis, quem q audiunt, & intelligere ēt & ſapere plus, quam cæteros, arbitrātur. Si vero ineſt in oratiōe mixta modeſtię grauitas, nil admirabilius fieri pōt, eoq; magis, ſi ea ſunt in adoleſcente. Sed cū ſint pluria cārū gñā, q̄ eloquētiā deſiderāt, multiq; in nr̄a rep. adoleſcētes

PET. MAR. ¶ SED cū duplex ſit: diuidit Cice. modū loquēdi in duas ptes ſermonē & ɔtentionē.i. eloquētiā: q̄ ad gloriā ɔſequendam plus valere dicit: quā ſermo valeat q tñ multū pdeſt ē aios ɔciliādos alliciēdoſq;: & declarat Cice. qd ſit ɔtentio. ¶ Rō: modus. ¶ Duplex: loquendi. ¶ Sermo: q eſt accōmodatus & finitimus quotidiāo ſermoni. ¶ Dictu: vt dicat: id eſt vix pōt dici q̄tū ſmo affabilis alio₄ aios ɔcilict. ¶ Aios: hoium bñuolentiā. ¶ Extant epi. ɔfirmat exēplo & auctoritate prudētiſſimo₄ hoīs ſermonē accōmodatū eē ad aios cōciliandos. ¶ Extāt: ad huc legunē & ſunt i manibꝰ hoium. Philippus rex Macedonū pr̄ fuit Alexādri magni ex cuiꝰ ſucceſſoribꝰ fuerūt Antipater & Antigonꝰ. Caſſāder fuit filius Antipatri. ¶ Accepimꝰ: audiuimꝰ fuiſſe prudētiſſimos. ¶ Pręcipiunt: dāt pcepta & documēta. ¶ Benigna orone: hūanis verbis & ſermone p̄ ſe ferēte comitatem. ¶ Deliniant: demulceāt bñuolos reddāt. ¶ Quę aūt in multitudine: nūc agit de ɔtentione oronis: q̄ maximā gloriā excitat. ¶ Vniuerſam: totam gloriam qm̄ ſola eloquentia tm̄ valet ad gloriā ɔparādā: vt nullo alio adiumento indigeat. ¶ Sępe: dicit qm̄ nō ſp id accidit: interdū.n. eloquentia nō laudē: ſed odiū atq; inuidiā parit: niſi recte quis vtat tā pſtāti dono naturę: qd ad ſalutē nō ad pniciē hoim datū eſt. Vñ eloquētia dēt cū prudētia iuſtitiaq; cōiūgi: vt cumulatiſſima laude digna ſit. ¶ Magna eſt n. rō q̄re eloquētia ſæpe totā excitat gloriā. Plato dicebat oratoriā facultatem aīs hoium iparare: eoſq; ad quoſcūq; velit motus ipellere: & eius opus eſſe p maximā in forma₄ atq; pturbatio nū cognitiōe ɔſiſtere. Cū nō nuda inqt Plutarchus eſt oronis vis: ſed vt ait Thucydides vitæ dignitas atque extimatio innocētiæ abſtinentiæq; pclara. ¶ Copioſe: q̄tū ad vbertatē oronis Fabius li. v. ait locuples & ſpatioſa vult eſſe eloquentia: ferat ergo nō ſemitis ſed cāpis: nō vti fontes āguſtis fiſtulis colligatur ſed vt latiſſimi amnes totis vallibus fluat: ac ſibi viam ſi qñ nō accepit faciat. ¶ Sapiēter: prudenter qm̄ q timere vtit eloquentia: nec admiratiōe nec laude dignus eſt. grauitas adiuncta orationi & pōdus ſniarum plurimū dignitatis affert: & glorię: & in adoleſcētia maxime: in qua raro grauitas ineſt: Fabius in vltimo ſic ſcribit. Hinc ēt illud eſt q Cic. pluribus & libris & epiſtolis teſtat dicendi facultatem ex intimis ſapiæ fontibus fluere.

FRA. MAT. Cōtētio. ¶ SED cū dup. oñderat vim dicendi multū valere ad ɔparādā gloriā &. L. Craſſum adoleſcentem ex accuſatiōe Carbonis magnā gloriā adeptū fuiſſe: oñ ď vi dicendi loqt q̄ duplex eſt ſermo cui ineſt affabilitas & comitas. ¶ Cōtentio: q̄ habet grauitatem & aſperitatem quādā. ¶ Sermo: in quo eſt affabilitas: eſt aūt affabilis q ſe comē & benignū pbet cūctis. Nā ſermo eſt oro quotidianæ finitima locutiōi. ¶ Cōtētio: in qua vis eſt maxima & vehementia. Et ſermone qdē inter familiares vtimur. Cōtētiōe apud iudices: in ſenatu: in ɔtētionibus ad ppl̄m. In foro cū vel accuſamꝰ vel defendimꝰ. In ſenatu cū ſuademus vel diſſuademus. In ɔtionibus cum ppl̄m ɔcitamus vel deterremus: & hæc eſt vera eloquentia ga illū eloquētē vocamus q ſiue in foro cām agit; ſiue in ſenatu ſniam dicit. Siue ad ppl̄m oronem habet oia copioſe grauiter & ornate facit. ¶ Sed tñ difficile dictu eſt q̄topere &cę. Quātus pl̄m valeat ɔtētio: tñ dicit vix pōt exprimi q̄tū & affabilitas valeat ad hoium ſtudia nobis ɔciliāda. ¶ Extant epiſtolæ &c. pbat nūc auctoritate Philippi: Antipatri: & Antigoni hanc affabilitatē plurimū valere cōciliādis

hoium aīs. Nā Philippus Macedonū rex filiū Alexandrum ſępe epiſtolis ſuis admonuit vt ſe militibꝰ affabilem pberet. Idem fecit Antipater ad Caſſandrū filiū. Antigonꝰ ad Philippū filiū. ¶ Antipatri: mortuo Alexādro vnꝰ ex Macedoniæ principibus Antipater fuit & filius eius Caſſander: is cū militaret ſub Alexādro miſit ad eum epiſtolā pater in q̄ admonebat: vt ſi vellet multitudini carꝰ eſſe: comē & affabilē ſe pberet. ¶ Sic.n. accepimꝰ: q̄a ſic ſcripſerūt clariſſimi hiſtorici. ¶ Quę aūt &c. Verū eſt illā affabilitatē amabilē & gratū hoiem reddere ſed ɔtētio & grauitas hoīs reddit honorificētiorem & magnificētiorem. ¶ Vniuerſam gl. videlicet oēs apud & plebeos & eqtes & ſenatores ¶ Magna eſt.n. &c. Nā cū aliquem videmꝰ cęteris. orone pſtare: hūc admiratiōe q̄dā: ſimul & bñuolētia pſeqmur ¶ Intelligere: nō.n. arbitrant poſſe ſic ornate & grauiter dicere niſi ēt prudēs ſit & intelligat. ¶ Si vero &c. ſi vtrūq; ɔiunctū fuerit grauitas & comitas infinitū eſt q̄tū valeat ad alliciendos aios hoium &.i. qd pbare intendit hoc mō duo ſunt dicendi gñā: vnū in quo affabilitas eſt. Alterum in quo grauitas cōſiſtit. Vnū qdē ſi ſeorſum cōſideres mirū eſt in gloria cōparāda. At vero ſi vtrūq; cōiunctū fuerit mira q̄dam vtroq; gloria excitatur. Qm̄ eum i quo cernitur oēs ſumma quadā admiratione proſequuntur & colūt atq; obſeruant. ¶ Mixta modeſtiæ &c. p modeſtiā affabilitatem accipito: p grauitatē cōtētionē. ¶ Eoq; magis &c. qa cū feruentiores ſoleāt eſſe adoleſcētes: ſi in ipſis modeſtia elucet cum grauitate pl̄m cōmonēt admiratiōis. ¶ Sed cū ſint plu. &c. pſequit oñdere qūo p vim dicendi gloriā aſſequimur: & cū inqt ſint multa cārū gñā: pcipue acqrit gloria iudiciali cū in foro aliqs aut accuſatur: aut defenditur. ¶ Genera: cauſarum: Demoſtratiuum: Deliberatiuum: Iudiciale. Sed iudiciale eſt potiſſimum ad gloriam comparandam.

Grauitas & comitas

ASCE. ¶ SED cū rō oronis ſit duplex in qua₄ altera ſit ſermo.i. familiaris allocutio: & in quarū ſup. altera ſit cōtentio.i. iuridica ɔcertatio: id nō eſt dubiū qn ɔtētio habeat maiorem vi ad gloriā oronis.i. de orone cōſequenda. Eni p qa: ea.ſ. cōtentio eſt quā dicimꝰ eloquentiā. Sed tñ difficile dictu.i. vt dicatur vel ad dicendū eſt q̄tope.i. q̄tū vehementer comitas.i. ſuauitas, qs p & affabilitas ſermonis cōciliet.i. ſibi bñuolos & amicos faciet aios hoium. Epiſtolæ extāt.i. adhuc in rerū natura ſunt: q̄.ſ. ſunt Philippi regis Macedonum ad Alexandrū.i. magnū filiū eius, & Antipri vnius ex principibus Alexandri ad Caſſandrū filiū eius, & Antigoni alteriꝰ principis, & Alexādri ſucceſſoris. Ad Philippū filiū eius.ſ. Antigoni trium prudentiſſimo₄ ſup. viro₄ (accepimus.n. ſic.i. audiuimꝰ prudētiſſimos fuiſſe qbus.ſ. epl̄is pcipiunt.i. mandāt filiis ſuis, vt alliciāt aios multitudinis ad bñuolentiā orone benigna.i. comi & affabili. Et deliniant.i. mitigēt & mulceāt milites appellādo ſup. eos ſermone blādo. Autē pro ſed, oro q̄ hr̄ in multitudinē cū cōtētione.i. diſceptatione ea excitat ſæpe vniuerſam.i. totā gloriā. Enim p qa magna eſt gloria ſi dicētis copioſe & ſapiēter: quē.ſ. dicentē hi q audiūt arbitrant ſæpe. Ex.i. pariter itelligere & ēt ſapere pluſq̄ cæteros. Vero p ſed grauitas mixta.i. cōmixta modeſtiæ ineſt in orone: nil pōt fieri admirabilius.i. qd magis admirant auditores. Eoq;.i. p tāto magis ſup. admirant ea ſi ſint in adoleſcēte. Sed cū plurima ſint gñā cārū q̄ deſiderāt eloquentiā: & cum ſup. multi adoleſcentes aſſecuti ſint laudem dicendo.i. eloquendo in noſtra repu.

Qui in ſuis epiſtolis multitudinis animos ad beneuolētiam allici conſuluere.

¶ Apud

& apud iudices, & apud ſenatũ dicẽdo laudẽ aſſecuti ſunt: maxima admiratio eſt in iudiciis, quorum rõ duplex eſt. Nam ex accuſatiõe & defenſiõe cõſtat, quarũ & ſi laudabilior eſt defenſio: tñ ẽt accuſatio ꝓbata pſępe eſt. Dixi paulo añ de Craſſo: idem fecit adoleſcẽs. M. Antonius ẽt Publii Sulpitii eloquẽtiã accuſatio illuſtrauit, cũ ſeditioſum & inutilem ciuem. C. Norbanũ in iudiciũ vocauit: ſed hoc qdem nõ eſt ſępe faciendũ, nec vnq̃ niſi aut reip. cã, vt duo Luculli, aut patrocinii vt nos ꝑ ſiculis, ꝑ ſardis: ꝑ M. Albutio Iuli⁹ Cæſar. In accuſando ẽt Mãlio. L. Fuſii cognita induſtria eſt. Semel igiť, aut nõ ſæpe certe. Sin erit cui faciẽdũ ſit ſæpius, reip. tribuat hoc muneris, cuius inimicos vlciſci ſępe, non eſt reprehendendum, modus tamen adſit. Duri enim hominis vel potius vix hominis videtur periculum capitis inferre multis.

PET. MAR. ¶ Apud iudices: in gñe iudiciali. ¶ Apud ſenatũ: in gñe deliberatiuo. Tria ſunt gña cãrũ: iudiciale: demonſtratiuũ: & deliberatiuũ: i qbus vtimur eloquẽtia. ¶ Maxima ẽt: oꝛo in qua habita copioſe & prudẽter: excitat ſæpe vniuerſam gloriã: ſed maxia ẽ admiratio i gñe iudiciali: cũ aliqs accuſatur aut defẽditur: qm̃ gen⁹ iudiciale difficillimũ ẽ. ¶ In iud. gñe iudiciali. ¶ Quoꝝ: iudiciorũ & eloquẽtię: & q̃ i iudiciis verſatur. ¶ Laudabilior: qm̃ dono nãq; ad vtilitatẽ hoĩs nõ ad pnicię: niſi cũ cã neceſſaria ſit, vti dẽm⁹. ¶ Probata: laudata: & accuſatori honori fuit & gl̃iæ. ¶ De Craſſo: q ad modũ adoleſcẽs. C. Carbonẽ accuſauit. ¶ M. An. orator q diſputat apd Ci. in lib. de oratore, auus fuit. M. Antõii Triũviri quẽ Antoniũ oratorẽ Syllanas ptes ſequutũ C. Mari⁹ necauit. ¶ Publii Sulpitii: Sulpiti⁹. C. Norbanũ: q poſtea cũ Mario Iuniore ꝯſul fuit: accuſauit q ſeditioſus eẽt ciuis: & ptib⁹ optimatũ aduerſareť: qs Sylla cõtra Marianos obnixe fouebat. Dicebať. C. Norbanus bellũ aduerſus Syllã inſtaurare: & iõ a Sulpitio accuſat⁹ ẽ: q̃ accuſatio fama eloquẽtię Sulpitio adoleſcẽti fecit. Sed h̃ accuſare alios in quarta in Verrẽ actiõe ſcribit. Oẽs q alterũ iudices nullis ĩpulſi inimicitiis nulla priuatim lęſi iniuria nullo p̃mio adducti in iudicium reip. cã vocãt: pudere debẽt nõ qd oneris i pñtia tollãt: ſed ẽt qtũ in oẽm vitã negocii ſuſcipere conenť: legẽ. n. ſibi idicũt inocẽtię ꝯtinẽtię virtutũq; oium: q ab altero rõne vitę repoſcũt. ¶ Reipublicæ cã: ꝑ vtilitate reip. ¶ Vt duo Luculli. M. Lucull⁹ &. L. ftes. Lucullus auctore Plutar. adoleſcẽs cũ priuat⁹ nullũ adhuc magiſtratũ geſſiſſet. Seruilio augurĩ: q prẽm accuſauerat de peculatu: diẽ dixit. Viſa eſt ea res clariſſima Romanis & oium laudata ꝯſenſu. Id. n. accuſandi ſtudiũ vel ſine priuata occaſiõe haud ignobile videbatur: quimo plurima delectatiõe eos mirari laudareq; iuuenes ꝯſueuerãt: quos ſceleſtis ac flagitioſis hoibus ceu feris gñoſos catulos acerrime cernerẽt incũbẽtes: in eõ iudicio orta ꝯtẽtiõe: cũ vulnerati qdã: qdã fuiſſẽt occiſi: euaſit tñ accuſationẽ Seruilius. Hęc igiť accuſatio reip. cã fuit: qm̃ accuſauerũt Seruiliũ de peculatu. i. de furto publico. Lex Iulia de peculatu eos punit: q pecuniã vel rẽpu. vel ſacrã vel religioſam furati fuerint. ¶ Patrocinio: cũ diẽtes nřos læſos defendimus: & Cic. patronus fuit Siculoꝝ ꝯtra Verrẽ: q p̃tor Siciliã expilauerat: in quẽ extãt Cic. actiões. ¶ Pro ſar. orõnes Ciceronis ꝑ Sardia clientibus ſuis nõ extãt: vñ huius patrocinii cã ignorať. ¶ Iulius Cæſar orator. L. filius de quo ſupra: q fuit fr̃ catuli. ¶ Induſtria: ſtudioſus labor. L. Fuſii venit in lucẽ: cũ Manliũ accuſauit. ¶ Semel igiť: ꝓcipit Cic. ꝯcludẽs raro accuſandũ eẽ ipſis adoleſcẽtibus: tñ cũ aliqñ fit: reip. tribuẽdũ nõ priuatæ vtilitati. ¶ Sin erit: ſi erit aliqs: cui neceſſe ſit accuſare reip. cã accuſet. ¶ Hoc mu. offm̃ & laborem accuſandi. ¶ Cui⁹ reip. dẽmus aĩaduertere i illos: q reip. aduerſanť quę oia ꝯtinet & cuius dẽm⁹ eẽ ſtudioſi. ¶ Tñ: q̃uis oporteat accuſare tñ adhibeať q̃dã mẽſura in accuſando: ne aĩo ferino videamur eẽ: hõ. n. ab hoie nõ ẽ alien⁹: i vñ carpẽdi ſunt maxie q ſtudio accuſandi tenenť: & ſcelera fingũt vt aĩ efferatam libidinẽ expleant & Iugulo alteri⁹ itẽti hũanitatem deſerũt: quo nihil põt excogitari demẽtius nihil turpius nihil deniq; libero hoĩe indignus. ¶ Duri: inexorabilis ferri. ¶ Vel potius vix hoĩs: qm̃ depoſuit hũanitatem & nõ eſt hõ niſi noĩe tñ: q alios in capitis diſcrimen adducit.

FRA. MAT. ¶ Apud iudi. In foro vbi accuſať & defendiť. ¶ Apud ſe in curia vbi ſuadeť vel diſſuadeť aliqd. ¶ Maxia ẽ &c. plus admiratiõis excitat adoleſcẽs in iudiciis q accuſatio vel defenſio plus hẽt difficultatis & grauiore ac vehemẽtiore indiget oꝛone: huc accedit: q magnope delectatur multitudo & admirať: cũ videt itrepide ꝯtra potentes aut ſeditioſos aliiſq; formidabiles dici. ¶ Duplex rõ: accuſatio vel defẽſio. ¶ Accuſatio appro. &c. ſicut adoleſcens Craſſus accuſatiõe carbõis laudat⁹ eſt. ¶ At vero Sulpitius. C. Norbani quoq; vterq; & potens erat & ſeditioſus. ¶ Anto. cõtra ftes cælios ꝑ qb⁹ dicebat curio: auctor ipſe Ci. lib. de oratore. ¶ Etiã acc. P. Sulpitii d hoc Ci. Anto. loq itroducit ſic de Sulpitio: iudi ſtati indolem & admirat⁹ ſum. nec diutius ſibi tps amittẽ. nã dũ adhortat⁹ ſum: ut ludũ ſibi putaret forũ & ãno poſt accuſauit Norb. ſeditioſũ ciuẽ defendẽte me. ¶ Sed h̃ q. &c. Iʒ accuſatio magnã gl̃iã & laudẽ paret, tñ ñ ẽ ſępe accuſandũ ne nomẽ accuſatoris turpe & inuidioſũ ĩpoať adoleſcẽti niſi. ¶ Publica cã, quotieſcũq; reip. ꝓderit accuſari aliquẽ id facere turpe nõ ẽ. ¶ Vt duo Lu. q ſeditioſos accuſaũt ciues reip. cã. Intelligit aũt. L. Lucullũ &. M. Lucullũ filiũ: illũ accuſatũ: hũc priuati publiciq; iuriſperitũ fuiſſe ſcribit lib. de claris orato. Ci. L. Lucull⁹ cũ adhuc adoleſcẽs nullũ geſſiſſet magiſtratũ: Seruili⁹ augurẽ a quo pr̃ fuerat accuſat⁹ peculatus accuſauit: laudatuſq; ꝓpterea mirifice ẽ & accuſationẽ iudiciũ euaſit Seruili⁹: auctor Plu. ¶ Aut p. h̃ ẽ vt eos defendas quoꝝ patron⁹ ſis q te pſonã ſuã delegerit: ſicut Ci. ſiculi & ſardi delegerũt: ꝑ ſiculis dixit ꝯtra verrẽ. Patron⁹ ẽ q aliquẽ defendit in iudicio: is q defendiť Cliẽs vocať: vñ patrociniũ defenſio. ¶ Defendẽdo: qa dũ accuſat verrẽ ſiculos defẽdit: & ipſe i diuinatiõe ſic aitq̃ i negocio tñ illã me res iudices ꝯſolať: q h̃ q̃ vt eẽ accuſatio mea ñ poti⁹ accuſatio q̃ defẽſio ẽ exiſtimãda. Defẽdo. n. m̃ltos mortales m̃ltas ciuitates, pũciã ſiciliã tutari. Pro. M. Al. &c. quẽ reũ rep. tũdaꝝ accuſauit Iulius Cę. L. filius de quo ẽ añ dcm̃. ¶ L. Fuſii: hic Mãliũ accuſauit maieſtatis & laudẽ eximiã ẽ adept⁹. ¶ Semel ig. &c. ſ. accuſandũ ex accuſatõe ſemel aut certe ñ ſępe q̃rẽda gl̃ia ẽ ex accuſatõe. Tribuať: qđ ſi i qt ſępi⁹ accuſãdũ ẽ tribuat reip. h̃ ẽ fiat cã reip. ¶ Mod⁹ tñ ad. i. mẽſura & finis vt ñ q̃rere videamur leues accuſãdi occaſiões. ¶ Duri. n. &c. ſi qs i accuſando verſari diuti⁹ voluerit crudelitatis famã ñ effugiet. M. B. cũ m̃ltos accuſaret ĩfamie dabať & ipſe public⁹ accuſator appellabať. & certe hũanitatis obliuiſci vť q vitã hoĩs ſępe inuadit.

Plutar.

M. albutius.

L. Fuſius

M. Brut⁹.

¶ Et. i. pariter apud iudices: & .i. pariter apud ſenatũ maxima ẽt admiratio ẽ i iudiciis: quoꝝ iudicioꝝ duplex ẽ rõ. Nã. ſ. rõ iudicioꝝ ꝯſtat & accuſatiõe & defenſiõe: q̃rũ. ſ. duaꝝ rõnũ. Et ſi. i. q̃q̃ defenſio ẽ laudabilior: tñ accuſatio ẽ ẽt ꝑ ſe. i. valde ſępe ꝓbata. Ego dixi paulo añ de Craſſo q ſ. accuſando laudẽ aſſecut⁹ ſit. M. An. orator. ſ. adoleſcẽs. i. cũ adhuc eẽt adoleſcẽs: fecit idẽ. i. accuſãdo laudẽ meruit. Accuſatio ẽt illuſtrauit eloq̃ntiã Publii Sul. cũ. i. qñ vocauit in iudiciũ Caiũ Norbanũ ciuẽ ſeditioſũ & iutilẽ. Sʒ qdẽ. i. certe h̃. i. accuſare nõ ẽ faciẽdũ ſępe: nec vnq̃ ſup. faciẽdũ eſt. niſi aut cã reip. Vt. i. quẽadmodũ duo luculli ſup. fecerunt: aut patrocinio. i. ĩpẽdẽdo patrocinũ amicis. ¶ Vt. i. quẽadmodũ nos ſup. fecim⁹ ꝑ ſiculis: & ꝑ ſardis. i. ꝑ oib⁹ de ſicilia & ſardinia & vt ſup. Iuli⁹. ſ. Cęſar orator ſup. fecit ꝑ Marco albutio. Induſtria. i. ſtudioſa exercita. L. Fuſii ẽ cognita ẽt i accuſando Mãlio. Igitur ſemel ſup. i. id faciẽdũ ẽ aut certe (ſi ſup. plus q̃ ſemel tñ) nõ ſæpe ſup. faciẽdũ eſt. Sin. i. ſed ſi aliqs ſup. erit cui faciẽdũ ſit ſępi⁹: tribuat h̃ mũeris. i. h̃ offm̃ & nunc laborẽ reip. cui⁹. ſ. reip. ñ eſt rephẽdẽdũ vlciſci ſæpe inimicos: tñ mod⁹. i. moderatio ad ſit. Vt. n. ſup. eẽ duri hoĩs: vel poti⁹ vix hoĩs immo ferarũ inferre multis periculum capitis.

ASCẼ. Iudicia ñ duob⁹ cõſtant

Id tñ periculoſum ipſi eſt, tñ ēt ſordidū ad famā, com
mittere, ut accuſator nominentur. Quod contingit.
M. Bruto ſummo genere nato, illius filio, q iuris ciui/
lis in primis peritus fuit. Atq; ēt hoc p̄ceptum officii
diligenter tenendū eſt, ne quem vnq̄ inocētē iudicio
capitis arceſſas. Id.n. ſine ſcelere fieri nullo pacto pōt.
Nam quid eſt tā inhumanū, q̄ eloquētiā a natura ad
ſalutē hoīum & ad cōſeruationē datā, ad bonorū pe/
ſtē pniciēq; cōuertere? Nec tñ, vt hoc fugiēdū eſt, ita
habēdum eſt religiōi cōtrariū, nocētē aliquādo & ne
fariū impiūq; defendere. Vult hoc multitudo, patitur
cōſuetudo, fert ēt hūanitas. Iudicis eſt ſp in cāis verū
ſeq; patrōi nōnūq̄ veriſile, ēt ſi min⁹ ſit verū, defendeſ

PET. MAR. ¶ Id: inferre piculū capitis.i.vitæ. vñ capital, ſiue capitale
crimē qd pœna capitis luit. ¶ Periculoſum ipſi: qm parat ſi/
bi inimicos: & bonū nomē ſi qd hēbat amittit: cū accuſator
dici pōt: qm nati ſumus vt pdeſſe velimus cōplurimis: & ad
humanā ſocietatē tuēdā fouēdāq; ei ope & auxilio. ¶ Sor/
didū: turpe & obſcœnū. ¶ Cōmittere: efficere & peccare in
h vt poſſit accuſator appella
ri. ¶ Q d, vt accuſator noia
ret. ¶ M.B. Idē Ci. brutum
ſcribēs ad Brutum dicit hiſ/
dē tpib⁹ M. Bru. in quo ma
gnum fuit Brute vuln⁹ gñi
v̄ſoq; cum tanto noie eſſet:
p̄temq; optimū vir hūiſſet
& iuris peritiſſimum accuſa
tiones factitauerit: vt Athe
nis Lycurg. Is magſat⁹ nō
petiuit: ſed fuit accuſator ve
hemens & moleſt⁹: vt facile
cerneres nāle qddam ſtirpis
bonum degñauiſſe vitio de
prauatæ voluntatis in.ii. de
oratore ſic ait i oi oratione
Craſſus vel apud cētūuiros ꝯtra ſcæuolā vel cōtra accuſato
rem Brutum: Fabi⁹ li.xii. ſic ſcribit. Mutos aūt naſci & ege/
re oi rōne ſatius fuiſſet q̄ puidētiæ munera in mutuā pni/
ciē ꝯuertere. ¶ In pri. inter primos. ¶ Atq; ēt hoc: dat gnale
p̄ceptū innocentē nūq̄ eē adducēdū in diſcrimē capitis: qm
id nunq̄ pōt fieri ſine ſcelere. ¶ Acceſſas: accuſes capitalis cri
minis Arceſſere aliquem inqt Diomedes accuſare ſignat: &
ab arceo naſcitur: etenī alium accuſare a maleficiis arcere ē.
¶ Nec tñ: ſenſus eſt: nemo innocens accuſandus eſt, Nec ē eō
tra religionē defendere aliqñ hoiem nefariū: hoc a Panetio
accepit: q dicebat licere patrono ēt nocētē defendere: & Ci,
in hoc agit cām ſuam: q aliqñ defendit in iudicio nocentes.
Vt hoc neminem innocētē in iudicio, capitis accerſere. ¶ Re
ligioni: religio eſt metus dei & ſcia diuini cultus. Religio
(vt ait Sulpitius) dicta eſt q̄ pp ſanctitatē aliq̄ remota ac ſe
poſita a nobis ſit: q̄ſi a relinquēdo dicta. Religio ſi inqt Ma
crobius ſunt q facienda & vitāda diſcernūt. ¶ Religioi: ſa/
cro offō. ¶ Nefariū: ſceleratū. ¶ Impiū: erga pſiā & ēt religio
nē. ¶ Aliqñ: dicit nō ſp: qm id eſſet contra offm: mali pſoci/
nio ꝯſilii ad nocēdū irritarent. Cū Phocion Athenīēſis vir
pbiſſimus rephēderet: q hoiem iprobū in iudicio defēdiſ/
ſet. At nemo bonus rñdit tali pſocinio indiget. ¶ Multitu/
do: ppl's q pp impitiam qd oīo velit iuſtitia ignorat. ¶ Cou
ſuetudo: qm tales defendere alii ꝯſueuerūt. ¶ Humanitas: q̄
ducimur ad hoiem cōſeruādū. Vñ Cæſaris clemētia i deli
quētes: atq; hūanitas ſp laudabiſ. de quo Ci. in orone p. M.
Marcello. Nulla eſt tāta viſ tāta copia: q̄ nō ferro ac virib⁹
debilitari frāgiq; poſſit: vez aīum vincere: victoriā tēpera
re: iracūdiā cohibere: aduerſariū nobilitate: ingenio: virtu/
te p̄ſtantē nō mō extollere iacentē: ſed ēt amplificare eius
priſtinam dignitatem. hæc q faciat nō ego eum ſummis vi/
ris cōparo: ſed ſimillimū deo iudicio. Et p. Q. Ligario: Ni
hil eſt.n. tam populare q̄ bonitas. Nullam de virtutibus tuis
plurimis nec gratior nec admirabilior miſericordia ē hoies
.n. ad deos nulla re ppius accedūt q̄ ſalutē oibus dādo. ¶ Iu
dicis eſt: ponit iudicis offm i cauſis & patroni q cām cliētis
defendit. Socrates apud Plat. i apo. ſic ait. Non.n. ad hoc ſe
det iudex vt p grām cōcedat: ſed vt iudicet ſcdm leges: atq;
id iureiurā. pmiſit nō per gratiam cuicunq; libuerit cōdo
nare. ¶ Eſt iudicis: ptinet ad iudicē: pſoni ē tueri veriſile: qd
cū videatur eſſe contra officium Ci. excuſat auctoritate Pa
netii ſtoici qui hoc in ſuis officiis probat.

FRA. MAT. ¶ M. Brutus: de hoc Ci. lib. de claris orato. Ad Brutū hiſ
dē tpibus. M. Brutus in quo magnū fuit Brute iuſtus gñt
v̄ſo: q cū tanto e noie eſſet: patrēq; optimum vir habuiſſet
& iuriſperitiſſimū: accuſationē factitauerit: vt Athenis ly/
curgus is magiatus nō petiuit; ſed fuit accuſator vehemens

& moleſtus vt facile cerneres naturale quoddā ſtirpis bonū
degeneraſſe vitio deprauatæ volūtatis. ¶ Atq; ēt hoc &c.
hoc inquit p̄ceptum diligēter cuſtodiendū eſt ne aliquem in
nocentē hoiem accuſemus: qd fieri ſolet ſimulāte: maleuolē/
tia: & largitiōe nobis ab aliquo facta. ¶ Nam quid &c. ſine
ſcelere inqt fieri nō pōt ſi innocentē accuſas: & qui hoc facit
offm eloquētiæ puertit, quā
natura ad bonū dedit nō ad
malū, qd ſi. ad malū data eſ/
ſet non mr̄ eſſet natura q̄ rē
egregiam ad malum dedit,
ſed nouerca, vt ait. Q uin. Q. uintilianus
¶ Ad bo. &c. Ci. i rhetoricis
diſputat eloquentiam vtilē
eſſe nec itelligi poſſe veram
eloquētiam ſine ſapientiam.
¶ Nam, ſæpius obeſt q̄ pſit,
& reuera ſi malo viro adiū/
cta fuerit publicis p̄uatiſq;
reb⁹ pniciosius nil erit bonū
virum oportet oratorē eſſe
qualē diffiniuit Cato. ¶ Nec
tñ &c. ſcia hæc eſt. Scelus eſt
accuſare innocentē. ſed ecōuerſo nocentē aliqñ defēdere ſce/
lus nō eſt: & hoc qdem tolerabile eſt, illud vero nūq̄ nō ſem
per valet argm, ecōtrario cū eadem rō oppoſitoz ſit & nō
ſequiſ qa ſcelus eſt accuſare inocentē. Scelus eē nocētē defen Scelus eſt accuſare innocētē
dere: qm illud nūq̄ hoc aliqñ pmittiſ. ¶ Vt hoc fugiē. ſ. accu/
ſare inocētem. ¶ Religiōi, timor & religio ſibiinuicē cçdūt
nā metus p religiōe hçc p metu accipiſ. vt apd Ter. nihil di
cere religio fuit. i. & Liuiū ꝯſulē creare religioſuz fuit hoc ē
metuēdū lib. ii. ab vrbe cōdita. ¶ Nocētē, qa deliq̄rit ī hoīe.
¶ Impiū: & nefariū cui⁹ ſcelus ad deos & religionē ptineat. Impius
¶ Nā ipſius ē ꝯtra parētes: ꝯtra pñā, ꝯtra deos, nefarius cui⁹ Nefarius
tñ & tā graue ſcelus ſit vt ei aq & igni iterdicatur, & ne ad
far qdē admittaſ, hoc, eſt ad ſacrificia q̄ ſine mola nō fiebāt
Mola aūt erat toſtū ſale aſpſum, ſic dicta qd ea victima &
cultri aſpergerent. ¶ Vult hæc mul. ſçpe.n. ppl's nocētib⁹ fa
uet qd aliqđ ab his bñficiū acceperit. Hora. q ſororem occi/
derat, & dignus erat morte bñficio ppl'i ſupplicio ereptus
fuit. ¶ Cōſuetudo, ꝯſueuerūt.n. multi hoc facere. C. Norba
nus pniciosus ciuis. a. M. Antonio oratore defenſus ē. Mi/
lo a Cic. ¶ Humanitas, ſi amicus fuerit & bñfecerit vt Milo
Cic. ¶ Iudicis eſt &c. rō cur liceat aliqñ innocētē defendere
qm aliud eſt offm iudicis aliud eſt pſoni, illius eſt rez ſeq q̄
tum licet ei cognoſcere, hui⁹ vero nō ſp vez: ſe nōnūq̄ veriſi
mile & ſic mēdaciū dicere, nā ꝯſentiūt morales phi dici poſ
ſe mēdaciū: ſi mō ex illo aliqd mali vitari poſſit, vt bellū cç
des hoīs & hmōi, nſa fides, nunq̄ vult vos mēdacio vt ēt ſi
vniuerſus terraꝝ orbis ſeruari poſſit, & pmittēdū poti⁹ ut
peat q̄ mēdaciū dicatur. ¶ Pſono a. ve. ſi licet pſono veriſile
dicere & pſuaſerit, illud iudex nō veriſile. ſed vt vez ſeqſ.
¶ COMmittere. i. pati, vt noietur accuſator. i. piculoſum ASCĒ.
tñ. i. pariter ipſi. ſ. accuſatori, tñ. i. inſup ſordidū ad famam.
Q d. i. q res ꝯtigit Marco Bruto nato ſummo gñe, & filio
illius q fuit pitus ī primis. i. inter primos iuris ciuilis. Atq;
hoc p̄ceptū officii qd ſeqtur eſt tenēdū ēt diligenter, ne ac/
ceſſas. i. accipites ad voces vnq̄ quā. i. aliquē innocētē in iu/
dicio capitis. ſ. vbi ē piculū vitæ. Id.n. nullo pacto pōt fieri
ſine ſcelere. Nā qd eſt eſt tā inhumanū, q̄ ꝯuertere ad peſtē
& perniciē bonoꝝ ſup. viroꝝ eloquentiā datā a natura ad
ſalutē hoium & ad ꝯſeruationē. ¶ Nec pro &. nō & tñ ſi nō
eſt habendum. i. reputandū contrariū religioni. Ita. i. intm.
vt. i. quātum eſt fugiendū. ſ. defendere aliqñ nocentē & im/ Innocens in iudicio nō eſt accerſend⁹
pium nefarium. Multitudo. ſ. populi vt hæc cōſuetudo pa
titur, hæc & ēt humanitatis. i. humana clemētia. fert. i. pati/
tur aut nō dicunt importat. Hçc eſt iudicis. i. ad iudicē per
tinet ſequi ſemper verum in cauſis, patroni eſt, i. ad patronū
hoc defenſorem pertinet nonnunq̄ defendere veriſimile, ēt
ſi ſit minus verum, i. non omnino verum.

¶ De phia,

Quod ſcribere (preſertim cū de philoſophia ſcribe/rem) non auderē, niſi idem placeret grauiſſimo. Stoicorū Panętio. Maxime autē & gloria pariter & gratia defenſoribus: eoq̧ maior, ſi quando accidit, vt ei ſubueniatur, qui potentis alicuius opibus circūueniri, vrgeriq̧ videtur: vt nos & ſæpe alias, & adoleſcentes contra. L. Syllæ dominantis opes pro Sexto Roſcio amerino fecimus: quæ q̧, vt ſcis extat oratio.

¶ Quomodo debeamus vti liberaliter ad captan/dam multitudinis beneuolentiam.

Sed expoſitis adoleſcentiū officiis, quæ va/leāt ad gloriam adiſpiſcēdam: deinceps de beneficentia ac liberalitate dicendum eſt. Cuius eſt ratio duplex. Nam aut opera benigne fit indigentibus, aut pecunia. Facilior eſt hæc poſterior, locupleti præſertim. Sed illa lautior, ac ſplē/didior, & viro forti claroq̧ dignior. Quāquam enim in vtroque ineſt gratificandi liberalis voluntas, tamē altera ex arca, altera ex virtute depromitur.

PETR. MAR. ¶ De philoſophia quæ verū quærit & iuſtitiā oibus anteponit: eſtq̧ magiſtra vitæ & expultrix vitiorū. Veritas inquit Ariſto. i. moraliū: oibus reb⁹ anteponēda ē. ¶ Maxie aūt: dicit Cic. tūc maximā gloriā parari defenſoribus cū aliquem oppreſ/ſū a potētioribus defendūt, quos non timent pro veritate & humanitate oraturi: vt ipſe fecit pro Rhoſcio contra Syllam et Chryſogonū hoiem nefā diſſimū. Sextus Rho. pr huius Rhoſcii Ameri. fuit di/ues et gra & hoſpitiis hoim nobiliſſimorū florēs. ad bal/neas palatinas Romæ re/diēs a cœna occidit. L. Cornelius Chryſogon⁹ māceps hois nobiliſſimi factus eſt. Tria prædia Capitoni data ſūt Tit⁹ Rho. noie Chryſo goni in reliq̄s ois fortunas i petū fecit, tū deciū hūc Sextū Rhoſ. filium e medio tolleret nō poſſent. qm Romā cōfu/gerat, & magna diligētia vitam eius cuſtodiebat apd̓ Ce/ciliā nepotis filiā: q̄ ipm do/mo eiectū fugiētē minas inimicorūq̧ tela recipit q pa/trē necaſſet accuſſauerūt quē Cicero ořone q̄ adhuc extat defendit, natus ſeptē. et. xx. ann. L. Sylla Felici & Metello Pio coſſ. ¶ Adoleſcētes, cum eſſe adoleſcēs. ¶ Dominātis: tyrānice iperātis. ¶ Opes, ſūmā potētiā. dñari pprie eſt ty/rānice iperare. Fabius lib. xii. ſic ſcribit. Neq̧ erit perfectus orator niſi qui honeſtate dicere & ſciret: & audebit.

Sed expoſi. poſtq̄ expoſuit eā qbus gl̄ia. adoleſcentibus paraī: exequit̄ id quod ſupra propoſuerat. nā loquens de largitionibus dixit: male res ſe habet: cū id qd̓ vir/tute effici debet. tentaī pecunia. Sed qm nonnunq̄ dicebat hoc ſubſidium neceſſariū eē: quēadmodū ſit vtendū eo. di/cemus: ſi prius de his rebus q̄ virtuti propriores ſunt dixeri/mus: quā partem poſtq̄ Cicero abſoluit q. virtuti proprior eſt vtit̄ tranſitione diſputaturus de liberalitate atq̧ beneficen/tia: pbatq̧ pluris eſſe opa & ſtudio aliis adeſſe q̄ pecunia: & ſic vtilius & laudabilius induſtria magiſq̄ pecunia bene/uolentiam cōparare & gloriā: atq̧ aliorū aios demereri. Et qm beneficia aut ad ſingulos aut ad vniuerſos ptinent prius dicet de his quæ ad ſingulos ſpectant: inde de his q̄ ad vni/uerſos & ad rēp. ibi ſed qm de eo genere. ¶ Cuius bñficien/tiæ: qua beneuolentiā q̄rimus & gloriā. ¶ Rō: modus dup. qm duobus modis benefici eſſe poſſumus. ¶ Rō. i. nā q̄litas & proprietas. ¶ Nam aut opa: pbat quare eſt duplex rō: & ſic ponit duplicē modū ipſius beneficētię. ¶ Opa: labore & in/duſtria: vt cum aliquē oppſſum gratuito defēdimus aut docemus, conſulimusq̧ cupiā qd̓ illi maxie expediat. ¶ Facilior: qm diues facile pōt indigentibus ſubuenire. ¶ Sed illa: q̄ fit opera & ingenio. ¶ Lautior: maioris famæ copioſior, lauda/bilior, & magnificētior. Lautus dr̄ ſumptuoſus & opulen/tus. Iuuena. de Regulo q ſe lautū atq̧ beatū: exiguis tabulī ac gēma fecerat vda. ¶ Splēdidior: maioris ſplēdoris & glo/rię. ¶ Quāq̄. n. rō q̄re eſt dignior claro viro. ¶ In vtroq̧: in opera pſtanda atq̧ pecuniis. ¶ Altera: q̄ fit pecunia: pcedit ex arca. ¶ Alteraque fit ſtudio & opa pcedit a virtute. ergo quāto virtus pſtabilior eſt pecunia: tāto pſtabiliora ſūt of/ficia q̄ a uirtute pficiſcunī officiis q̄ a pecunia manant.

FRAN. MAT. ¶ Q Vod ſcri. &c. cum phi ſit verū quęrere, cōtra phorū pfeſſionem vr̄ eſſe qd̓ dicit Cic. de philoſophia ſcribēs aliqñ licere falſum dicere: rñdet & oſtendit ſe auctoritatē magni philoſophi ſecutū: q idē fecit, nā idem ei vr̄ licere pro ono ali/qñ qd̓ nō verū: ſed, veriſile ſit defendere. ¶ Stoicorum: ex quo magis ſibi licere oſtendit: ſi id ſtoicus fecit non epicureus: nam ſtoicorū dogmata fuerūt ſæueriſſima. ¶ Maxie aūt &c. dixi accuſatione gloriā ſibi adoleſcentes parare: ſed multo maiorē parabūt defēſiōe, pſerti ſi ibecilliorē cōtra potētiſſimū dfenderit & eū q formidabilis ſit: nā id gloriā & amorē multitudinis excitat adoleſcēti: iudicaī. n. forti & libero eē aio: & maxie probitatis ſtudioſus. ¶ Circūueniri: opprimi. ¶ Vt nos &c. ſuo ipſius exēplo vtitur, accuſat⁹ ē ſex. rhoſcius Ameri. q pfem occidiſſet ſubornatis accuſatoribus a ſyllæ ppinquo. C. chriſogono vt dānati bōa iuadēt Ci. contra chriſogonū defēdit magno aio multū i tpa et ſyllā ſ3 occulte iuect⁹ an. ætatis. xxvii. aucto. Euſe. li. de rep. Corne. nepos dicit cām ſex. rho. egiſſe Cic. ui. & xx. ætatis ann. dñante ſylla fœneſtella. vi. & xx. Gel. vii. & xx. dixiſſe affirmat: fuit aūt pria q̄ i iudicio egerit et adhuc ex/tat, l3 icōpleta, verit⁹ Cic. ne ſyllā offendiſſet Athenis pcēdit, et ſe philoſophiæ totū dedi/dit. Audiuit Antio. aſchalōitā phīs excellētē romāq̧ ide p⁹ triēniū regreſſ⁹ ē. ameria vrbs ē Italię i ūbria, ſic ab amerio heroe conditore vocata.

Sed expoſi. &c. dicit de adoleſcētū officiis: nūc dicit de bñficētia & liberalitate, qua nō adoleſcētes ſed oēs ois ætatis vel conuenit plurimū aūt cōferēt ad gloriā parandā. ¶ Cui⁹ eſt rō duplex: trib. modis iuuare hoies poſſum⁹ ořone: opa: & pecunia: de ořone qūo ea prodeſſe poſſumus dictū eſt. Nūc qūo opa & pecunia iuuare poſſimus pcipit & operā pecunię pponit, rō aūt. Q m q̄to magis pecuniā exhibet q̄ſpiā: tāto minus ipſe hēt. At vero in opa idē non contingit: non. n. minuit̄ & ſi frequentiſſime pſtat̄: imo cre/ſcit. Nā cōſuetudine bñfaciendi auget̄ & bñfaciendi volun/tas. opam volūt ad bñficentiam referri: pecuniā ad liberali/tatē, vt illa ſit cū labore corporis iuuamus, hæc cū nūmariū conferimus pſidium. ¶ Hæc poſterior. ſ. rō cōferēdæ pecuniæ. ¶ Sed illa. ſ. opa. ¶ In vtroq̧ gñe &c. vtraq̧ rō & pecūię & opæ volūtatē p ſe fert bñfaciendi: ſed pecūia extrinſec⁹ opa itrinſecus: vz a ſeipſa ab igenio, cōſilio, virib⁹ corpis & ai.

¶ Q Vod ſup. pceptū aut dictū ego nō auderē ſcribere pſertim cum ſcriberē de phia (q̄ veri ſæuera amatrix eſt niſi idē placeret Panetio grauiſſimo ſtoicorū. Aūt p ſed & gra. i. beneuolentia & gloria, patit̄. i. acquirit̄ maxime defenſo/ribus: & eo. i. pro tanto maior, ſi accidit qñ. i. aliqñ vt ſub/ueniaī ei qui vr̄ circūueniri. i. opprimi & deludi: q̧ pro & vrgeri opibus alicuius potētis, vt. i. quēadmodū nos & alſ. i. alio tpe ſæpe & adoleſcētes. i. cū eſſemus adoleſcētes fecimus contra opes Lucii Syllæ dñantis pro Sexto Rhoſcio amerino: q̄ oratio. i. qua id fecimus extat ut ſcis.

Sed expo. Docet q̄ liberalitate captanda ſit multitudis beneuolētia. Ordo eſt. Sed expoſitis officiis. i. poſtq̄ expoſita ſunt officia adoleſcētū q valeāt ad gl̄iā adipiſcēdā. i. acgrēdā dicēdū eſt deinde. i. conſr de bñficētia ac liberalitate. Cuius ē duplex rō. Nā aut opa. i. opatio eſt obſequiū laboris fit bñ idigētibus. i. iis q indigent ea aut pecūia fit. ſ. indigētibus, hęc poſterior. i. quę eſt i pecūia eſt facilior pſer/tim locupleti. i. diuiti: ſed illa. ſ. prior q̄ eſt i opis exhibitio/ne, eſt lautior. i. ad lautū hoc eſt clarū & mundū magis ſpe/ctās. Ac pro &. i. ſplēdidior & dignior viro forti & claro. Enim pro qa q̄q̄ voluntas liberalis gratificandi. i. gratum faciendi eſt in utroq̧. i. in vtriuſq̧ officii exhibitiōe: tñ altera ve3 pecunia depromit̄. i. capit̄ ex arca. Altera, ve3 opera depromitur ex uirtute. ſ. aut corporis: aut aī induſtria.

Stoicorū dogmata fuerunt ſæueriſſima.

Ea q̄ auctoritate] fiunt ſūt perpetua

A SCĒ. Implum aliqñ defendre

Largitioq́, quæ fit ex re familiari fontē ipſm benignitatis exhaurit. Ita benignitate benignitas tollet. Qua quo in pl'es vſus ſis eo minus in multos vti poſſis. At q opera .i. virtute & induſtria bñfici & liberales erūt, primū quo pluribus ꝓfuerint, eo plures ad benigne faciendum adiutores hēbunt: deinde conſuetudine bñficentiæ paratiores erunt, & tanq̄ exercitatiores ad bñ de multis promerēdū. Præclare in epiſtola q̄dam Alexandrū filium philippus accuſat, quod largitiōe beneuolentiam Macedonū cōſectetur. Quę te malū (inquit) ratio in iſtam ſpem induxit, vt eos tibi fideles putares fore, quos pecunia corrupiſſes! An tu id agis, vt macedones non te regem ſuum, ſed miniſtrū, & diribitorem putent? quo qđ ſordibus regi: melius ēt: quod largitionē corruptelam dixit eſſe. Fit.n. deterior, qui accipit: atq; ad idem ſemper expectandū paratior. hoc ille filio: ſed præceptū putemus oībus.

PETR. MAR. LARgitio quæ fit: ab effectu vtriuſq; oñdit liberalitatē q̄ a virtute ꝓficiſcit̄ eſſe præſtabiliorē pecūiaria largitiōe. Exhaurit fontē: q̄m largiēdo pecuniæ abſumunt̄: & dū benigni largitiōibus eē volum⁹: ipſa benignitas tollit̄: q̄m pecuniis cōſūptis tali benignitate erga alios vti nō poſſumus: cuius cōtrariū eſt in virtute. Fōtē: ipſas pecunias q̄ ſūt fōs q̄dā a quo manāt riuuli .i. actus liberales. Tollit̄: cōſumitur. Qua benign. in dandis pecūiis. Quo: q̄to. Eo minus: multominus q̄m cōſumptis pecuniis. nō pōt act⁹ liberales exercere. At q opa: ꝓbat a contrario effectu duplici. ſ. ex cā virtutis bñficētiā p̄ſtabiliorē eſſe q̄tum ad alios & ēt ad ſe. Primū: poſuit primā cām quo ad alios. Quo, quanto. Et: tanto. Hēbunt adiutores, q̄m hi q ab alio adiuti ſūt virtute doctrina conſiliis & ſimilibus: pñt & ipſi iā edocti alios adiuuare: vñ carpēdi ſunt hi q muſas vēdūt: q̄s ipſi ab aliis gratuito acceperunt: q̄m hō hoī ꝓdeſſe d₃ maxie officiis & prudētiæ p̄ceptis tradendis: vt Cice. facit & oēs philoſophātes ſtudioſe factitarūt relinquētes poſteris p̄cepta ad bñ beatēq; viuēdum: q̄bus alii bñ inſtituti aliis ꝓdeſſe pñt. Deinde: ponit alterā pte q̄tū ad ſe: q̄m ipſa cōſuetudine liberalitatis hoīes cupiunt alios atq; opa ſua & ſtudio demereri. Ad bñ ꝓmerēdū: promereor interdū ſignat bñficia cōfero. Virg. li. iiii. Ego te q̄ pl'ima fādo Enumerare vales: nūq̄ regina nego Promeritam .i. te dediſſe & in nos cōtuliſſe beneficia, q̄ potes enumerare. Promereri aliq̄ñ eſt idē qđ meriri & demeriri: vt in hoc loco. Vñ dicimus: de multis bñ ꝓmereor .i. in multos bñficia cōfero: & bñ meritus ſum de repu. i q̄ bñficia & opam meā cōtuli: iō dicit Ci. ad bñ ꝓmerendū de multis vt in multos talia officia cōferāt. Præclare: ꝯfirmat id qđ dixit auctoritate & ſñia Philippi regis Mace. q filiū Alex. rep̄hēdit q̄ largitiōibus arbitraret̄ Macedones reddere ſibi fideliores. Præclare: bñ & prudēter. Cōſectet̄: parare ſtudeat: & aucupari. Q̄d te malū: hęc erāt verba Philippi .i. q̄ mala mēs & rō hoc tibi pſuaſit & quæ iprudētia. Malum aliquando eſt aduerbiū interpoſitæ indignationis. Gellius. Quæ malū rō iſta eſt. & Pli. Quę malū iſta dementia. Teren. qđ hoc malū ifelicitatis. Id agis: ad hoc deuenies id acquiris. Diribitorem .i. diuiſorem & diſtributorē a diribēdo. inde diribitoriū de quo in reformatiōe latius. Q̄d ſordidū regi .ſ. eſſe dixit .i. turpe & indecorū. Meli⁹ ēt .i. dixit: q̄m largitionē dixit eē corruptelā: q̄ppe vt ſupiori volumie dictum eſt largitio accipit̄ i malā pte ad aurā .i. ꝑ̄ꝑarē captādā & corrūpendos aīos. fit .n. deterior: ꝓbat q̄ re largitio meli⁹ dicat̄ corruptela. Ille: Philip. p̄cipit ñ filios: ſed ꝓdeſt oibus.

ADD. Diribitoriū quid. Vt Macedones nō te Regē ſuū ad miniſtrū & diribitorē putent .i. diuiſorē: & diſtributorē pecuniarū a diribendo. Vñ diribitoriū dicebat̄ loc⁹ ī quo exercit⁹ recēſebat̄: nūerabaturq; ſtipēdiū militib⁹. Pli. xvi. agēs de magnitudie arborū dicit. Mēoria nr̄a fuit in porticibus ſeptoꝝ. a M. Agrippa relicta æq̄ miraculi cā: q̄ diribitori ſupfuerat. Tranqllus dicit Claudiū Cęſarē māſiſſe duab⁹ noctibus i diribitorio cū militib⁹. Idē Cicero in ōrone: q̄ grās agit de reditu ſuo ſenatui ſic ſcribit. Q̄ ñ illa dignitate tot rogatores diribitores: cuſtodeſq; vidiſtis? A græcis Tamiæ dir. eſt autem. Tamias q̄ſtor cuſtos penariæ cellæ: diſpenſatorq; theſauri: & Tamian dicitur latine promptuariū vbi pecunię adſeruantur. Demoſthenes in primo olyntiaco dicit. Philippū dñm fuiſſe dicēdoꝝ & nō dicendoꝝ: ſiliꝗ ducē exercitus: & regē & Tamiā. Iſocrates in Trapezitico ſic ſcribit. Cuſtodiuntur ſub Tamiis: & in eginetico. electis ipſi ſūmus magiſtratus me ſcribā deligit: & pecuniarū Tamiū cōſtituit. In Buſiride ſic celebrat ęgyptios. Domini conſtituti ſunt imbriū: quoq; aliis Iupiter eſt Tamias.

FRAN. MAT. LARgitoꝛ q̄ fit a ratione ꝓbat anteponēdā eſſe liberalitatē quę ab onere ꝓficiſcit̄. Fontem &c. q̄a q̄to plura largiris: tāto min⁹ hēs: & ſic libalitas liberalitatē exhaurit. At q &c. nō iidē iis accidit: q opera ipartiunt̄ hoībus & virtute alios iuuat: atq; induſtria. Primū quo plures &c. nō quēadmodū q pecuniā largit̄ impotēs fit ad largiendū: ita q operā p̄ſtat: impotēs fit: imo creſcit opa: & recte q̄dē: q̄a a virtute ñ pcedit. Et aūt q̄ a virtute gignūtur ꝑpetua ſunt. Et cōtra illa liberalitas q̄ fit per pecunias liberalitatē extinguit. At vero hæc q̄ opera ſit auget. Q̄m q̄āto pl'ibus ꝓfueris tāto plures audi tores hēbis ad benigne faciēdū. Eo plures: eo ipſos adiutores ad beneficiendū hēbunt: quos opera iuuabunt: Nā illos qui obligabunt ſibi & eorū opera vtent̄: in benefaciendo aliis q̄n opus fuerit. Deinde conſue. &c. qui ſuam operam aliis præſtant ipſi conſuetudine promptiores fieri videntur. Ad bene de multis promerēdū. Præclare: auctoritate probat: qđ rōne probauit, eſt ergo locus ab auctoritate. Q̄d te malū: verba ſunt epiſtolæ. interiectio autem ē. Locus ab auctoritate. Vtitur hmōi ſermone Cicero in verrē & M. Antonium. frequentiſſime faciunt idem Comici. Miniſtrum: vt ad manus tuas reſpiciant ſi quid veluti miniſter porrigas. Quid ſordidius &c. nihil turpius regi q̄ miniſterium eſſe & veluti diſpenſatorem pecuniarū. Melius etiā q̄ &c. ſ. Philippus dixit cū illā Alexan. fit largitionē in milites non largitionē ſed corruptelā appellauit, cum inquit quos pecunia corrupiſſet. Fit enim &c. ratio eſt. quia quanto magis recipit tāto plura concupiſcit.

ASCĒ. Beneficētiæ ratio duplex. QVE pro &. largitio quæ fit ex re familiari .i. ex pecunia aut ſupellectili exhauriti .i. deſiccat & extiguit ipſm fontem benignitatis .i. exhibitionis bñficii, hoc eſt exhaurit pecunias q̄bus exhauſtis non amplius largiri poſſumus. Et ita benignitas tollit̄ benignitate .i. cogitur diffinire largitio Pecuniæ per eius largitionē: qua .ſ. benignitate, quo .i. q̄to pl'es vſus ſis eo .i. tāto poſſis vt. in .i. erga minus multos .i. pauciores. At .i. ſed, ii ſup. qui erūt bñfici. & liberales opera .i. virtute, & induſtria. Et primū quo .i. q̄to pluribus pro fuerūt, eo .i. tanto plures hēbūt adiutores ad faciendū benigne. Deinde erunt paratiores beneficentiæ .i. ad beneficiendū, conſuetudine .i. ex ipſa aſſuefactiones, & erunt tanquā exercitatiores ad ꝓmerendum bene de multis Philippus accuſat præclare Alexādrū filium ſuū quadā, epiſtola. q ſectet̄ largitione .i. per largitionem beneuolētiā. Macedonū .i. quit .n. ſup. Philippus ad Alexandrū quod malū rōnis .i. quæ mala rō vel potius legamus quod, vt malū ſit iteriectio & ordo ſit. Malū .i. cū mala gratia tua dicā quod rationis inducit te in iſtā ſpē, vt putares eos fore .i. futuros eſſe fideles tibi quos corrupiſſes pecunia, an tu agis id: vt Macedones non putēt te regē ſuū, ſed miſteriū & ꝑbitorem, hoc eſt largiorem, qđ .i. queres eſt ſordidū .i. turpe regi. Melius etiā ſup. eſt q̄ dixit largitionē eē corruptela. Enim ꝓ quia, is qui accepit fit deterior .i. minus valens, atq; paratior ad expectandū ſemp ad idem .i. largitionē. Ille .ſ. Philippus ſup. ſcripſit hoc filio, ſed putemus pręceptum ſupple eſſe omnibus.

Quamobrem

PETR. MAR. ¶ Quãobrẽ: ↄcludit Ci. per ea quæ iã dicta ſunt benigni
tatẽ & bñficentiã q̃ induſtria ↄſtat honeſtiorẽ eſſe & latius
patere. qm̃ ad plures ſe extendit qd manifeſtiſſimam eſt. ¶ Ho
neſtior: plus honoris afferens & laudis. ¶ Et latius pateat:
ad plꝭs ſe extendat: & plꝭibus pſit. ¶ Nonnunq̃ tñ: q̃uis inqt
Cice. illa ſit laudabilior: tñ & hac liberalitate pecuniaria cũ
eſt: etiã ipſe Cicero ſupiore libro ait: liberalitatẽ exercendã
nõ eo aio: vt recipias: ſed cũ agaẽ de vtili: qd ab hoib' per
cipiẽ. Cuius gr̃a cõparamus nobis hoies: voluit Cicero cõ
tra inſtitutũ ſuũ dicere: & vult vt bonis idoneis benefacia
mus. Qui gratiam referre poſſint: & indigentibus: qa aliter
officiũ nr̃m gratũ nõ accidere: & nobis vtile non eſſet. Cũ

opus eſt vti debemus ſerua
tis oib' circũſtãtiis: q̃ ſupio
re libro dictæ ſunt: cum de
ipſa liberalitate agebatur.
¶ Hoc gen': liberalitas pecu
niarũ. ¶ Idoneis: qm̃ dandũ
eſt q̃bus op3 & q̃tũ op3: &
nõ q̃bus vis & quãtumuis.
¶ Sed diligẽter: põit modũ
ne largitiõe facta temere &
nulla habitatiõe rei familia
ris pr̃imonia effundanẽ. do
nandũ igiẽ eſt p rõne facul
tatũ. ¶ Impertiendũ: dandum
¶ Multi.n. pbat ab affectu q̃
re ſit diligẽter & moderate
largiendũ & Ariſtoteles di
cit in quarto moraliũ libera
lẽ oportere eẽ ſiſtem ſcienti:
vt latius loco ſuo dictũ eſt.
¶ Effuderunt: temere dilar
giti ſunt & pr̃imonia ↄſum
pſerunt. ¶ Incõſulte: ipruden
ter nec p rõne facultatum.
¶ Quid autẽ eſt ſtultius. q.d.
nihil: imo prudẽtis ẽ: q ſtul

Quãobrem id quidẽ non eſt dubiũ, qn illa benigni
tas, quæ conſtat ex opa & induſtria, & honeſtior ſit, &
latius pateat, & poſſit prodeſſe pluribus. Nõnunq̃ tñ
eſt largiẽdum, nec hoc benignitatis genus oĩno repu
diandũ eſt, & ſæpe idoneis hoĩbus indigẽtibus de re
familiari impertinendũ: ſed diligenter atq; modera
te. Multi.n. patrimonia effunderũt incõſulte largien
do. Quid aũt eſt ſtultius. q̃ qd libenter facias, curare,
vt id diutius facere, non poſſis? Atq; etiam ſequũtur
Largitionẽ rapinę Cũ n. dando egere cœperunt, alie
nis bonis manus afferre coguntẽ. Ita cũ beneuolentię
comparandæ cã benefici eſſe velint: non tanta ſtudia
aſſequuntur eorũ, quibus dederunt quanta odia eo
rum, quibus ademerunt. Quãobrem nec ita clauden
da eſt res familiaris, vt eam benignitas aperire non
poſſit, nec ita reſeranda, vt pateat oĩbus. Modus adhi
beatur, iſq; referatur ad facultates. Oĩno meminiſſe
debemus id, qd a noſtris hoĩbus ſæpiſſime vſurpatũ,
Iam in prouerbii conſuetudinem venit largitionem
fundũ non habere. Etenim qs poteſt eſſe modus, cũ
idem & qui cõſueuerunt: & illud idem alii deſiderẽt.

is cui tribuereẽ nõ cuperet.
¶ De re familiari: de diuitiis
& facultatibus noſtris. ¶ Di
ligenter: vt diligenter inſpi
cias ſit: ne idignos ad referẽ
dã gratiã is cui impartiris.
¶ Moderate: ne plus largia
ris q̃ facultates tuæ pmittãt
& vt tibi liceat: vt priore li
bro dixit. ¶ Quid autem ſtul
tius: modus adhibendus eſt:
qm̃ qui natura liberalis eſt: ſi
ſemper voluerit liberalis eẽ
prodigus efficieẽ: & ſic effun
dens ſua non erit diu libera
lis: cũ oĩa ↄſumpſerit. ¶ Atq;
etiã ſequunẽ &c. nonnulli.n.
aſſueti largitionibus: vbi bo
na ſua largiendo cõſumpſe
rit: aliena rapiũt: vt in largiẽ
do perſeuerent: ergo ne id
neceſſitatis incurramus mo
derate & conſiderate largiẽ
dum eſt: & videndũ cur lar
giaris: cui quando quantum — Cui qñ & q̃tum nota.
¶ Ita cum beneuolentię &c.

to opponiẽ: curare vt id qd libẽter facit, diutius facere poſ
ſit. ¶ Atq; ẽt: ponit aliud malũ qd ſeqtur ipam largitionem
¶ Illi. i. q patrimonia effuderunt: rapinis aium intendũt, qd
eſt cõtra iuſtitiã: & ſic maius odiũ ſibi parãt rapiendo quã
gr̃am largiendo, quo nihil põt eſſe dementius. ¶ Studia: vo
luntates beneuolẽtia. ¶ Quãobrem: dat optimum pceptũ
quõ tali largitione vtendũ ſit: hoies. ſ. non debere auaros eſ
ſe nec pdigos: ſed largiendũ eſſe p facultatibus. ¶ Benigni
tas: liberalitas. ¶ Reſeruanda: aperiẽda vt oẽs poſſint illã ac
cipere: qm̃ eſſet pdigalitas. ¶ Modus: menſura mediocritas
ſm facultates. i. diuitias & patrimonio: largitionem Cice.
reprobat oino afferens prouerbium antiquorũ, qui dicebãt
largitionẽ nõ hẽre fundum. i. finem & modũ: qm̃ hi q acci
pere cõſueuerũt id ſemp deſiderãt & illud idẽ alii: vnde ſit
proceſſus in infinitũ quouſq; oĩa exhauſta ſint. ¶ Is modus:
fiet pro rõne diuitiarũ. ¶ Vſurpatum, ſæpe dictũ. ¶ Noſtris
hoibus, romanis remp. gerẽtibus. ¶ Fundum, finem. ¶ Et.n.
quis põt, declarat qd intelligaẽ hic per fundum. Fundus.n.
eſt iam ps alicuius rei, q̃ aliqd cõtinet, & fundũ dicimus fi
nem. Vñ Seneca dicit, Sera pr̃imonia eſt in fundo, li. i. epĩa
rũ ita ſcribitur. Nã vt viſũ eſt maiorib' nr̃is. Sera pr̃imonia
eſt in fundo. nõ.n. tm̃ minimũ in imo ſed peſſimũ remanet:
modus mẽſura finis. ¶ Illud idẽ, largiri aliqui non conſueue
runt etiam deſiderent vt largitione ad captandos fauores.

FRAN. MAT. ¶ Quãobrẽ &c. ex his q̃ dixit ↄcludit qd infereẽ. Cum duo
ſunt genera liberalitatis: & alterũ pecunia fiat: alterũ opa:
& hoc dãdo minuatur: illud augeaẽ: ſeqtur nõ eſſe dubium
qn illa benignitas pferenda ſit: quæ opa cõſtat. ¶ Nonnunq̃
&c. oñdit nõ eſſe fugiendũ id genus liberalitatis qd pecũia
fit: et ſi benignitas opæ illi pfert: ſed adhibẽdũ dicit eſſe mo
dum ne faciamus qd multi: qui dũ incõſulte largiti ſũt etiã
patrimonia cõſumpſerũt. Nihil aũt ſtultius eſt: vt ipſe ait: q̃
facere ſit vt diu facere nõ poſſis. Aliquis libẽter largitur, ſ3
ſic largiẽ vt non reliqua ſibi ad largiendũ: quare ↄuertitur
ad rapinas: & ſic rapinæ largitionẽ cõſequũtur. ¶ Idoneis:
aptis ad reddendũ vtilitatẽ hominibus indigentibus. Car
Lactantius. pit hunc locũ Lactãtius: qm̃ nõ ſit requirendũ in bñfacien
do verũ is ſit idoneus etiã ipſe benefacere, cui benefaciẽdũ

hoc illis deinde contingit q dum amicos largiendo parare
quærant: acquirunt inimicos rapiẽdo: & ita pdigalitatem
deteſtaẽ: oñdens qd incõmodi ex ea ſequaẽ iis: q ſupra q̃ de
cet largiuntur. ¶ Volũt. i. beneuolentiæ cauſa benefici eſſe:
hic q; eſt illorũ finis: ſed nõ modo ad illũ finẽ nõ perueniũt
ſi in odia multorũ hoium incidunt. ¶ Quãobrem: ex quo ſe
quiẽ inquit liberalitatẽ mediũ locũ tenere oportere: ſicut cę
teras virtutes. Cuius extrema ſunt vitioſa vnũ quidẽ p ex
ceſſum: quod eſt prodigalitas. Alterum vero per defectum
quod eſt auaritia. ¶ Nec ita claudenda: ne ſit per defectum
auaritia. ¶ Nec ita reſeranda: ne per exceſſum ſit prodigali
tas. ¶ Modus: mẽſura & facultatẽ tuã metiaris. ¶ Oĩno &c.
hoc nobis ſemp in memoria eſſe debet: qd in puerbio eſt. ſ.
largitionẽ fundũ non habere: quod ipſe declarat: nã & illi
qui accipere conſueuerunt capere nolunt, & alii ẽt excitan
tur ad accipiendum: ergo nunquã fundus erit: niſi modum
ei impoſuerit: ille qui largitur. ¶ Deſiderẽt: illorum exẽplo
excitari qui accipere conſueuerunt.

¶ Quãobrẽ. i. qua de cã: quidẽ. i. certe id nõ eſt dubium: qn — ASCẽ.
illa benignitas quæ cõſtat ex ope & induſtria ſit: & . i. pari
ter honeſtior & q ſup. pateat latius: & qd poſſit prodeſſe
pluribus tñ largiendũ eſt. Nonnunq̃. i. aliqñ nec hoc genus
benignitatis: q. i. fit per largitionẽ: eſt repudiẽdum oĩo &
impartiendũ ſe. i. oportet impartiri: hoc eſt partem facere
ſæpe de re familiari hoibus idoneis indigentibus. Sed dili
genter ſup. impartiendũ eſt: atq; moderate. i. cum modo &
menſura. Enim pro quia: multi effuderũt. i. dilapidauerũt
patrimonia ſup. ſua largiendo inconſulte. Autẽ pro ſed: qd
eſt ſtultius q̃ curari: vt non poſſis facere diutius: id qd fa
cias libenter: quaſi dicat nihil tale autẽ quid eſt imoderata
largitio. Atq; rapinæ ſequunẽ etiam largitionem. Enim p
quia: largitores ſup. prodigi. Cum. i. poſtq̃ cœperunt egere
. i. egeſtatem habere dando. i. per nimiã largitionẽ: ipſi ſup.
coguntur afferre manus alienis bonis: ideſt rapere aut fura
ri aliena: ita: ideſt & ſic. cum. i. quando ipſi velint eſſe bene
fici cã beneuolentiæ comparandæ. i. vt comparent: ideſt ac
quirant beneuolentiã ipſi non aſſequunẽ. i. acquirunt tan
ta ſtudia. i. vota & fauores eorum: quibus dederunt quãta

pdiā ipſi aſſequunť eoꝝ; quibus ademerunt .i. abſtulerunt ſup.bona ſua. Quãobrē nec res familiaris claudenda eſt ita vt benignitas nō poſſit aperire eā:nec eſt referenda .i. ape/rienda ita vt pateat oībus. Modus .i. quædam moderatio adhibeatꝰ: pro & is.ſ.modus referatur ad facultates. Nos debemus meminiſſe oino:id quod vſurpatum.i.aſſumptū eſt ſæpiſſime a nřis hoibus: qꝫ pro & iqđ ſup.uenit iā in ɔſuetudinem prouerbii: lar/gitionē ñ hēre fundū.i.ſtabilimentū. Etenim.i.nā certe: quis modus pt eē ſup.in lar/gitione cū & ii: qui cōſueuerunt: & alii.i.qui nō cōſueuerunt.i.deſiderent illud: ideſt largiri: quaſi dicat nullus.

¶ De liberali & prodigo.

Omnino duo genera ſunt largorū, quorum alteri pdigi, dñr alteri liberales. Prodigi q epulis, & viſcerationibus: & gladiatoꝝ muneribus, ludorum venantiumqꝫ apparatu pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam aut breuem, aut nullam ſint omnino relicturi. Liberales autem, qui ſuis facultatibus aut captos a pdonibus redimunt, aut æs alienū ſuſcipiunt amicoꝝ aut in filiarum collocationem adiuuāt, aut opitulantur, vel in re quærēda vel augenda. Itaqꝫ minor, quid in mētem venerit Theophraſto in eo libro: quem de diuitiis ſcripſit, in quo multa pręclare, illud abſurde.

PETR. MAR.

Omnino duo gña. Ponit duo gña eoꝝ qui aliis largiūť: pdigos q iprobanť: & liberales q iuſta laude digni ſunt. ¶ Prodigi: declarat qui ſint prodigi. ¶ Epulis: epulū proprie ē publicū cōuiuium: quod in propatulo frequentibus ciuibus exhibeť in magnificentiæ oſtentationem. Epulæ ſūt cibi in noſtrū vſum comparati: Dapes ſunt i ſacrificiis. Lucullus epulum ſæpe præbebat: & Craſſus publicum epulum populo dedit & tres minas in ſingula ciuium capita. ¶ Viſcerationibus: viſceratio eſt cum carnes crudę dantur populo & nomine viſcerationis veniunt res comparatæ ad menſam: ſed tamen incoctæ. In feriis latinis dabaniur carnes in albano latinis tantum. Vnde Cicero in oratione pro Planco volēs oſtendere paucitatem latinorum dixit. Quibus e municipiis vix iam qui carnem latinis petant inueniuntur. viſceratio dicta eſt a viſcere. ideſt carne. nam viſcus eſt quicquid latet ſub cute. ¶ Gladiatorum: gladiatores exhibebantur in theatro: & inter ſe digladiabantur ad ſpectantium oblectationem: quorum magiſter laniſta dicebatur. gladiatores vt auctor eſt Strabo Rauennę educebantur optime & cōmode. Hæc quæ prodigo tribuit Cicero: Ariſtoteles in. iiii. moralium magnifici muneris eſſe dicit: his verbis ad magnificentiam ptinent ea quæ pro repu. liberaliter fiunt: vt ſi aliquo in loco ludos ſplendide facere oportere putant aut pręfecturas ſubire nauium aut etiā epulum publicū exhibere. ¶ Profundunt: prodigaliter abſumunt. Lactantius lib. vi. dicit ludorum celebrationes deorum feſta ſunt, ſiquidem ob natales eorum: vel templorum nouorum dedicationes conſtituit ſunt. & primitus quidem venationes quæ vocantur munera Saturno attributæ ſunt. ¶ Liberales autem: declarat q ſint liberales & qđ ſit eoꝝ offm̄. ¶ Aes alienum: ſi obę/ratis amicis ſubueniunt: & pecuniā quā ipſi debent: creditoribus ſoluunt: & hoc eſt diſſoluere ęs alienum. ¶ Collocatione: cum amici filias maritāt nā collocare filiam maritare eſt. ¶ Opitulanť: opē afferūt ad q̄rēdā rē familiarē aut augēdā. ¶ Itaqꝫ miror: mirať Cicero Theophraſtū laudaſſe id qđ ipſe ad pdigum ptinere dixit: laudatqꝫ Ariſtotelem qui talia reprehendit. ¶ De diuitiis: Theophraſtus Ariſtoteli diſcipulus vnum librum de diuitiis ſcripſit: in quo diſputat fructum & vſum diuitiarum eſſe magnificentiā & ea in quibus magnificentia ſpecteť. ¶ Præclare: optime & laudabiliter dixit. ¶ Illud abſurdū.ſ. dixit.i. male rationi minime cōſonū hæc duo opponunť abſurdū & id qđ eſt cōſonum rōni. oē neceſſariū eſt cōſonū rationi: at non ecōtra. Impoſſibile collocať ſub abſurdo: ſub ɔſono rōni collocanť neceſſariū. Abſurdū eſt cū malus vir laudat iuſtitiā: at non impoſſibile. Omne impoſſibile abſurdum eſt: ſed non oē abſurdum eſt impoſſibile. Ideo Ariſtoteles dicit primo phyſicorum ſi abſurdum decet appellare id quod eſſe non poteſt. Cicero accipit abſurdum largo modo: ſcilicet minime ratione congruum quod probat dicens,

FRAN. MAT.

Omnino &c. Hic Cic. oñdit qđ ſit vera liberalitas: & quę ei contraria vitia: oīs (vt diximus) virtus in mediocritate poſita eſt: & in vtrāqꝫ partē inclinauerit ſiue ad defectū ſiue ad exceſſum vitiū eſſe incipit. Nunc igiť loquiť de vitiis: q̄ ſunt circa liberalitatē: & primū de vitio exceſſus: vꝫ pdigalitate qñ largimur: vbi pō ɔuenit: & quibus nō ɔuenit: & pluſq̄ couenit. Deinde de vitio per defectum: qñ nec vbi: nec qñ nec quātū ɔuenit largimur. Auaritia hæc diciť: & oino ɔtraria eſt liberalitati. Cū prodigalitas nō nihil habeat ſimilitudinis cum liberalitate: iqa ſicut liberalis largitur: ita & pdigus: ſed differunt: qa hic errogat cui debet: vbi: qñ: & quantū debet: hic contra facit. ¶ Prodigi: qui magnas & ingentes pecunias profundunt in res minime neceſſarias. Vnde pdigi vocanť qꝛ porro a ſe agāt bona: græci eos ἀσώτους noiant. ¶ Viſcerationibus: vꝫ nō quæ deorum imortaliū honori cōueniunt. Dii.n. moderata quę rūt: non aūt ſupflua. Viſceratio dicitur quæ fit per hoſtias diis imo/latio: oīs victima poſtq̄ diis immolata fuerit viſceratio dř: ergo pdigi eſſe pñt nō ſolū in cōuiuiis. Sed ēt, in ſacris deorū cū victimas ſupfluas imolant: q̄ potius diis inuiſæ ſunt: quam gratæ. In albano latinis viſcerato dabatur. de qua re plura Dionyſius Alicarnaſeus. Viſcus eſt quicqđ ſubeſt cuti. Virgilius: & viſcera nudant: ergo cōuiuia pfuſiſſima ac cipio viſceratiōes. ¶ Gladiatorū muneribus. Romani principes conducebāt: quos in ludis funebribus exhibebant: vt defunctis eoꝝ ſanguine parētarent: multum aūt effundebāt pecuniarū in gladiatoribus cōducēdis. Cice. in epła diſſuadet curioni ne ludos ædat gladiatorios in přis honorem: multis rōnibus quaꝝ illa eſt præcipua: qꝛ ſunt copiarū non virtutis. ¶ Ludoꝝ venationūqꝫ apparatu pecunias profundunt &c. ludi diuerſi gñis in theotro celebrabantur curules gymnici: ſcænici. Venationes quoqꝫ crebræ fiebāt ab ædilibus pſertim. Quales aūt eſſent ſiqs ignorat legat Suetoniū: Papinii Siluas: & Martialis epigrāmata: apud quem libellus vnus dicatus eſt ſpectaculis. ¶ Captos a pdonibus redimunt. Vt Fabius maximus ſuū pdia vendidit vt captis a pœnis redimeret. ¶ Aut æs alienum ſuſcipiunt amicoꝝ cā. Hoc eſt debitū faciunt: & p aliquo amico ſe debitores ɔſtituunt. Dř æs alienum: qđ nos aliis debemus: æs nřm qđ alii nobis debent. ¶ Collocatione adiuuant: dotis partem errogando: qđ eſt ſummū meritum puellas inopes dote donarev nuper poſſint. Cætilius Quintilianum pceptorē ſuū iuuit in collocatione filiæ de qua re epiſtola extat. ¶ Opitulanť: cum mutuo dant pecūias amico: eorūqꝫ longi tpis liberꝫ vſum concedunt: vt ad mercaturam exercendam. ¶ In re quærenda: vel augenda. Qui non hēt is quærit: auget vero qui habet. ¶ Itaqꝫ miror &c. dixit quæ vera eſſet liberalitas & pdigi nō liberalis magnificos ludos ædere: ideo occurrit iis qui Theophraſti dictum obiicere poterant. Qđ refellit Ariſtotelis auctoritate. Theophraſtus in lib. quem de diuitiis compoſuit. Largitionē popularem laudat & ludorū apparatum: ac magnificentiam diuitiaꝝ fructū eſſe exiſtimat. Ariſto. eius pręceptor maxime improbat.

Dionyſius alicarnaſeus.

Virgili.

Teophraſtus.

Ariſto.

ASCE.

Omnino &c. Ponit diſcretionē inter largū & pdigū. Ordo eſt. Duo genera ſūt omnino largioꝝ.i. eoꝝ q largi ſunt quoꝝ alteri.i. vni ſunt pdigi alteri.i. reliqui ſunt liberales. Prodigi ſup. ſunt qui pfundunt .i. procul a ſe fundunt.i. immoderate cōſumūt & expendūt pecunias ſuas in eas res: quaꝝ aut nulla oino memoriā relicturi ſunt aut breuē: vtpote epulis & viſcerationibus .i. conuiuiis populo datis & muneribus gladiatorum .i. quia gladiatores

Qui prodigi.

populo

Eſt.n.multus in laudāda magnificentia & apparitione popularium munerū: taliumq́; ſumptuum facultatē, fructū diuitiarū putat. Mihi aūt ille fructus liberalitatis, cuius exēpla pauca poſui, multo & maior vr̄, & certior. Quāto Ariſtoteles grauius & verius nos reprehēdit, qui has effuſiones pecuniarum non admiremur quae ſunt ad multitudinē deliniendā. At hi qui ab hoſtibus obſident: ſi emere aquae ſextarium mina cogerentur, hoc primo īcredibile nobis videri, oēsq́; mirari: Sed cum attenderint veniam neceſſitati dare, in his immanibus iacturis infinitiſq́; ſūptibus, nihil nos magnopere mirari: cū praeſertim nec neceſſitati ſubueniatur, nec dignitas augeat. ipſaq́; illa delinitio multitudinis ad breue exiguumq́; ſit tēpus, eaq́; a leuiſſimo quoq́, in quo tamē ipſo vna cum ſacietate memoria quoq́; moriatur voluptatis. Bene etiā colligitur, haec pueris & mulierculis: & ſeruis, & ſeruorum ſimillimis liberis eſſe grata: Graui vero homini & ea, quae fiūt iudicio certo ponderanti, probari poſſe nullo modo.

Quis liberalis.

populo pro quodā munere exhibēt: q̄ p & apparatū.i.pōpa ludorū: vtpote ſcaenicorū aut circenſiū: aut ſimiliū q̄bus populus delectat. Aūt pro ſed: liberales ſup.ſunt: q aut redimūt ſuis.i. ꝓpriis facultatibus .i. diuitiis captos a praedonibus: aut ſuſcipiūt.i.ad ſe capiūt aes alienū.i. debitū aliorū ſoluēdo illud p eis cū amicorū: aut adiuuāt.ſ.amicos & egenos: in collocatione filiarū.ſ. cū viro dādo.ſ.dotē: aut ꝑtē eius. Aut opitulāt.i. quāuis opem ferunt: vel in q̄rēda.i. acq̄renda re: vel in augenda. Itaq.i. & ita ego miror qd venerit Theophraſto in mētē.i qd cogitauit: aut dicere voluit i eo libro quē.ſ. de diuitiis. in quo.ſ.libero ſup. dicit multa praeclare: illud abſurdum ſup.dicit.

PETR. MAR. ¶ Eſt.n. multus: copioſus & multa verba in hoc conſumit. dictū ē ſupra qd ſit magnificētia. ¶ Munerū: ſpectaculorū q̄ ppl̄o exhibētur ad oblectationē. Mun⁹ abſolute ſignificat id qd gladiatores exercent: poſtea cū additione p aliis actiōibus accipit: vt munus orādi legēdi. Cicero accipit hic munera p oi apparatu ſpectaculorū quae ppl̄o exhibebant: q̄ munera vt Ciceroni vr̄ ꝓdigi ſunt nō liberalis: cōfundit Ci.liberalitatē & magnificentiā: ſed propriū vtriuſq́; munus loco ſuo dictū eſt. ¶ Facultatē: potentiā. ¶ Quae poſui: vt redimere captiuos aes alienū diſſoluere & ſimilia q̄ ad liberalitatē pertinere dixit. ¶ Grauius: prudentius & maiori ſniarū pondere. ¶ Effuſiones: pfuſas largitiones. ¶ Deliniēdā: ad captādū populi fauorē qd bonū ciuē nō decet. ¶ At hi q ab hoſtibus obſidenſ: inq̄t Ariſt. admirant oēs pecuniarū effuſiones & ꝓbant: ſed ſi hi q obſident tpibus adducti plus aequo p vita tuēda agēdaq́; impēdunt: oēs mirant: & īpoſſibile vr̄: & tanq̄ rē ꝓdigā vituperāt: cū tn̄ illud pmittat pp neceſſitatē. qd cū ita ſit mirantur tn̄ & dānant: ſed ꝓbāt & inanes iacturas & ſumptus infinitos qd eſt abſurdiſſimū & cōtra prudētiam: accuſare.ſ. eos q obſeſſi ſextariū aquae mina emunt qd cōcedēdū eſt: & nō vituparé eos q in re nō neceſſaria effundūt pecunias. Incōueniēs eſt igit̄ illud dānare & hoc laudare. ¶ Hoc emere ſextariū aquae mina. Rhemius fannius in opuſculo de ponderibus & mēſuris dicit. ex quo ſextarii nomē feciſſe priores crediderim. qd eos capiat ſex cōgius vnus. Accipe praeterea paruo quā noie grai Mnam vocitāt minam dixere poetes. Cētū hę ſunt drachmę. Quā ſi decerpſeris illis quattuor efficies hanc nr̄am denique librā. ¶ Videri: videret. ¶ Mirari: p mirarent. ¶ Sed cū attēderint: cognouerint & itellexerit .i.q̄uis cognouerint dari veniā neceſſitati. ¶ Iacturis: dānis & pecuniarū effuſionibus. iactura ꝓprie eſt dānū qd fit in mari, ſed accipit p quocūq́; dāno & bonorū effuſiōe. ¶ Immanibus: magnis. ¶ Infinitis: imēſis. n̄ magnope: mirari: pro nō valde miramur: cū nō ſubueniat neceſſitati. ¶ Dignitas: hois laus & virtus. ¶ Delinitio: cōciliatio fauoris ppl̄aris. ¶ Exiguū: qd minus ē q̄ breue. ¶ Quoq: quocūq́; aio leuiſſimo. Suetonius q̄rto quoq́; anno dixit. ¶ In quo ipſo: i q̄b⁹ ſumptibus & ppl̄i delinitōe. ¶ Sacietate: faſtidio. ¶ Liberis: natis ex ingenuis parētibus qui pp abiectū aium & leuitatē ſeruis ſimillimi ſunt. grauibus aūt viris & nihil ſine rōne agētib⁹ nō placet. ¶ Certo: firmo ſtabili vero indubitato.

FRAN. MAT. ¶ Eſt.n.multus &c. Plimū: in eo imorat: vt magnificentiā laudat. ¶ Ppl̄ariū munerū. Viſcerationū: venantiū: ludorum theatraliū: q̄ oia grata ſunt ppl̄o: & eius fauorē cōparant. ¶ Mihi aūt ille fructus &c. ſuā dicit ſniam Theophraſti refellēs opinionē. ¶ Pauca exēpla: vt redimere captiuos a praedonibus: aes alienū ſuſcipe &c. ¶ Quāto Ariſt. &c. Auctoritate vtiſ Ariſt. poſtq̄ rōne vſus eſt. Nōnullos reprehendēdos eē dicit Ariſt. imo maiorē hoium ꝑtē: q cū videāt ꝓfūdi pecunias in hmōi res ſupfluas & minime non neceſſarias nō admirant eorū q faciūt ſtultitiā & inſaniā. At vero ſi qs in neceſſitate poſitus ſextariū frumenti mina coemerit admirant, nec aduertunt neceſſitati pecuniā eſſe. Illū tn̄ multo magis admirari cōuenit: qui nulla neceſſitate coactus grādē pecuniā effūdit. ¶ Nō admiremur.ſ.rephēdētes. ¶ Oēs mirari: p mirarent tanq̄ incredibile eēt quēquā h facere potuiſſe. ¶ At hi &c. nos admiramur q̄ mirāda n̄ ſunt: q̄ vel aliqs in maxima neceſſitate poſitus magno emat ꝑcio id qd ad vitā ꝑtinet. Sed hoc mirandū nō eſt ſicuti cū Hānibal obſideret Caſſilinū fuit q murem emerit ſexcētis denariis: & eo vitā ſubſtētauit: q vero vendidit mortu⁹ ē. ¶ Sed cū attenderint.ſ.dicit Ariſt. dari veniā neceſſitati &c. ¶ Mina: Drachmis cētū. ¶ Cū attēderint: viderint: intellexerint. ¶ Dare, p darent. ¶ Cū pſertim: ꝓcipue cū hac ꝓfuſione pecuniarum: neq́; neceſſitati ſuccurrat: neq́; dignitas āplificet. Nā ſi alterū horū fieret tolerādū eēt. Sed cū neutrū fiat, admirari certe oēs debemus. Cū pecunias in res nō neceſſarias eas profundūt. ¶ Ipſaq́; illa delectatio &c. ſi multitudo ad lōgum tp̄s demulceretur: minus hmōi ſūptus rephēdi eēnt: ſed modico tpe demulceſ tātiſp. ſ.dū fruit ludis: vel rebus erogatis. At vero cū ſatiata fuerit, deſinit fauere illi q fuit cā delectationis. ¶ Eaq́; a leuiſſimo quoq́; aio &c.ſ.fit a leuiſſimis hoibus. Vulgus.n. tātū largitiōibus & ludis delinit nō priceps viri & virtute ꝓditi qui volūt cuipiam obligati eſſe. ¶ In quo tn̄ ipſo &c. Finita ſacietate ludorū, eorū quoq́; memoria finit. obliuiſcūtur .n. ſatiati cū fuerint q̄ulibet magni ludi fuerint & impēſe. Bn̄ ēt &c. ēt illud bn̄ colligit ab Ariſto. q eiuſmodi ludi & magnificentiae pueros potius & mulierculas delectāt q̄ graues hoies & recto iudicio ea q̄ fiunt pōderātes. ¶ Pōderāt: examināt. ¶ Certo: ſtabili & firmo iudicio.

Ariſto.

Ludi pueros & mulierculas delectant potius ait Ariſto.

ASCE. ¶ Et.n.ipſe mul.ſ.copioſus & ꝓlixus ſup.ē i laudanda magnificētia & appitiōe munerū ppl̄ariū.i.q ppl̄o exhibeant: q; p &: putat facultatē taliū ſumptuū.i.ptātē faciendi tales ſūpt⁹ eē fructū diuitiarū. Aūt p ſed ille fructus libalitatis cuius pauca exempla poſui i vr̄ mihi multo maior & certior. Quāto grau⁹ & veri⁹.q.d.mlto aut īfinito grauius & verius. Ari. rephēdit nos: q n̄ admiremur has effuſiōes pecūiarū: q̄ ſt ad deliniēdā.i.mulcēdā: & palpādā: ac captādā multitudinē. At p ſed, rephēdi .ſ. videri nob̄ icredibile: & nos oēs mirari ſi hi q obſidēt ab hoſtibus cogerent emere ſextariū.i.vas capiēs tres āphoras: & ſex modios aq: mina.i.grādiuſcula pecūia. Sed ſup. rephēdit q cū.i.q̄uis ſup. oēs attendeſt.i.cognoueſt veniā dari .i. q veia dari dēat neceſſitatis q̄ cogunt aq̄ tāti emere tn̄ ſup. eos nihil mirari magnope.i. vehemēter i his i māib⁹.i.vſq́; ad terrorē magnis iacturis.i. dānis: & ꝓfuſionib⁹, q; p & īfinitis ſūptibus pſertim cū.i. talibus ſūptib⁹: q fiunt in ludis: & viſcerationibus. nec ſubueniat.i.ſuccurrat (iperſonalr̄ dicit) neceſſitati, nec dignitas augeatur: augeret lector hic ordo mihi pſtantior viſus eſt q̄ exponēdo videri p videret & mirari p miraret, praeterea non vr̄ conſtare conſtructio legēdo nos magnopere mirari: cū verbo attenderint, ſed pgo: q; pro & cū ſup. illa ipſa

deliniſtio multitudinis fit ad breue et exiguum tpſ: q̃ ꝑ et cũ ſup. ea ſit, ab quo q̃ leuiſſimo aio. i. ab oi aio leui & ſubtili. i. quo tñ ipo. i. ſcõ leui memoria voluptatis moriať: quoq̃. i. ẽt una pariter cum ipſa ſacietate. Colligiť. i. ɔcludit ẽt bñ hæc eſſe grata pueris et mulierculis: et ſuis et liberis hoibus quãtũ ad ɔdõnẽ ſtat⁹: ſed ſimillimis ſuoꝝ. ſ. aio et moribus. Vero ꝑ ſed: colligiť ſup. mus ĩſaniã Cai et Neronis ĩpatoꝝ uictã ꝓuatis opib⁹. M. Scauri, cui⁹ neſcio an ædilitas maxie ꝓſtrauerit mores ciuiles matuſq; ſit Syllę malum tãti ꝓuigni potẽtia q̃ ꝓſcriptio tot miliũ. hic fecit i ędilitate ſua op⁹ maximũ oium vnq̃ fuere hũana manu facta non tparia mora veꝝ æternitatis deſtinatiõe. Theatrũ hoc fuit i quo poſuit tria milia ſignoꝝ ęneorum .i. ſtatuas ex ære: cuius theatri cauea cœpit octingenta milia hoium cum amphiteatrum Põpei. xl. tantum caperet.

hæc nullo mõ poſſe ꝓbari. i. ꝓbanda videri homini graui: & ponderãti certo iudicio ea quæ fiunt.

De ædilitiis muneribus.

QVanq̃ intelligo in nr̃a ciuitate inueteraſſe iam bonis tpibus: vt ſplendor ædilitatũ ab optimis viris poſtuletur. Itaq; & Publius Craſſus cũ cognomine diues: tũ copiis, functus eſt ędilitio maximo munere. Et paulo poſt Lucius Craſſus cũ oium hoium moderatiſſimo Quinto Mutio magnificẽtiſſima ędilitate functus eſt. Deinde C. Claudi⁹ Appii filius. Multi poſt, Lucullus, Hortẽſius, Syllanus. Omnes autem Publius Lentulus me conſule vicit ſuperiores. Hunc etiam Scaurus imitatus.

PETR. MAR. QVãq̃ intelligo, dixit Cicero talia nõ placere grauib⁹ viris & in ſe pẽſi aliq̃d hñtibus: vt notet romanoꝝ inſtituta & diſciplinã: q ab optimis viris i ędilitate ſpectacula & ſũpt⁹ inanes poſtulabãt. ⁋ Inneteraſſe: aſſuetudine veniſſe in vſũ. ⁋ Bonis tpibus: qbus reſpu. bñ gerebať. ⁋ Splẽdor ędilitatis: maxĩus appat⁹: & ſplẽdida ſpectacula ædiliũ: Duo erãt ordines ædiliũ auctore Plu. i. vita Marii. vnus in quo ipſi ædiles in iure dicẽdo ſellis: curuos pedes hñtib⁹ vtebanť inde ædiles curules dicti: & erãt maiores dignitatis: & hic magiſtratus dicebať maior ædilitas. Inde Marius eodẽ auctore maiorem ædilitatẽ petiit. Alii ædiles vocabãtur ppl̃ares: qb⁹ publicæ & priuatæ ędes curæ erant: & tales ædiles exhibeãt ppl̃o ludos venationes: ſternebant vias ɔſtruebãt aquæ ductus: & ſilia. ædiles vt hr̃ in libris digeſtoꝝ ꝑerant ædibus in qbus oia ſcita ſua plebs deferebat: ꝓponebãt & ędiles curules edictum de qbuſdam cauſis: vñ eſt in libris digeſtoꝝ Titul⁹ de ædilitio edicto: de quo diceť i ſequẽti volumine. Sylla dictator voluit vt nõ liceret aliquẽ prius eẽ ꝑtorẽ quã q̃ſtorẽ: nec prius ɔſulẽ quã ꝑtorẽ. Petebať prius ædilitas inde q̃ſtura poſtea ꝑtura & poſt illam ɔſulatus. ⁋ Itaq; & P. Craſſus: põt noia ditiſſimoꝝ viroꝝ & ciuitatis facile principũ: q in gẽtes pecũias in ædilitate ꝓdegerũt. ⁋ Itaq;: pp ea qa exigebať ſplẽdor ædilitatis ẽt ab his q optimi viri hẽbanť. Craſſus diuitiis potẽs munere ædilitio ſplẽdide funct⁹ eſt: primus Craſſus, cognominatus diues decoxit auctore Pli. Craſſus. c. talẽta ex pr̃na hr̃ditate accepit: priuſquã in parthos ꝓficiſcereť ſeptẽ miliũ &c. talẽtoꝝ ſummã coegit: cũ ẽt facultatũ ſuaꝝ decimã ptẽ herculi ɔſecraſſet: & publicũ epulũ dediſſet populo: ac tres minas i ſingula ciuiũ capita ɔtuliſſet. L. Craſſus orator primus: romani nois pegrini marmoris colũnas habuit hymetias: nec pl̃es ex aut longiores. xii. pedũ: quem M. Brutus in iurgiis ob id venerem palatinã appellauit. In domo q̃ Lucii Craſſi oratoris fuerat. M. Scaurus hitauit: i palatio erat hæc domus. ⁋ Copiis: facultatibus. ⁋ Maximo: ſplẽdidiſſimo ſine aliq̃ ſupputatiõe pecuniarũ. ⁋ L. Craſſus: orator de quo dictum eſt collega. L. Craſſi i ędilitate erat Mutius Scæuola moderatiſſim⁹. ⁋ Magnificẽtiſſima i magnos ſũpt⁹ i ędilitate fecit. ⁋ Luculli: duo Luculli fr̃es: quorũ alter dicebať. M. Lucull⁹: alius. L. q vt auctor ẽ plura erga fr̃em bñuolẽtiã ſũmã oñdit nã cũ maior natu eẽt: ſol⁹ tñ nullũ in rep. magĩatũ inire voluit: verũ legitimã fr̃is moratus ætatẽ: vt eius quoq; rõ hẽri poſſit tãtam ſibi hac hũanitate apud ppl̃m gr̃am ɔciliauit: vt ẽt, abſñs vna cũ fr̃e edilis declarat⁹ eẽt. Lucullus romanorũ ferme ditiſſimus: eſtimatis bonis: vt auctor ẽ Diodor⁹ li. v. decimã ptẽ herculi dedit: epulũ ꝓbẽs quotidie ac multa ꝓfũdẽs. ⁋ Syllan⁹: Seruiliã Catonis vticẽſis ſororẽ vxorẽ hũit. ⁋ P. Lẽtul⁹ i Cic. amic⁹: & cuius ꝑcipua opa ab exilio reuocat⁹ ẽ: ad quem extãt ipſi⁹ ep̃lę Ci. rediit ab exilio. xvi. mẽſe poſt fugã cũ ſũma gratulatiõe toti⁹ Italię Lẽtulo & philippo coſſ. ⁋ Me ɔſule: cũ ego eſſe ɔſul inq̃t Ci. Scaurus imitat⁹. M. Scaurus vt ſupra dictũ ẽ Scauri filius pricipis ſenat⁹ ꝓuignus Syllę fuit: & i ſua ędilitate pr̃imoniũ fere cõſumpſit, de quo Pli. li. xxxvi. docebi

FRAN. MAT. QVãq̃ itelligo &c. Occurrit taciťę obiectioni: poſſet. n. quipiam dicere rep̃hendis: q magnos ſũpt⁹ faciũt in ludis: nõne ciues ꝓſtantiſſimi ædiles fuerunt: q ludos magnificẽtiſſimos celebrarunt: rñdet hoc eos feciſſe ne auari hẽrentur & illa ſuſpitio auaritiæ eis noceret: vt multis nocuit: ſe aũt mediocritatẽ ꝓbare. ⁋ Splendor: maximus. n. in ædilitatibus appare videbať: ſplendor cũ in ludis celebrãdis: & venationibus ꝓfuſiſſimi ſũptus fierent. ⁋ P. Craſſus. Hic cognomẽto diues vocatus eſt. Cuius vitã ſcri. Plut. is eſt qui dicebat nullã pecuniã ſatis magnam videri: cuius fructibus alii exercitus non poſſet. ⁋ Tum copiis, qa nõ ſolũ cognomine diues erat: ſed ẽt re ipſa. ⁋ Aedilitio ma. m. In quo maximos ſumpt⁹ facit. Ludis & vẽationibus celebrãdis. ⁋ L. craſſus. is ex eadẽ q̃ Publius fuit familia & ædilitatẽ geſſit: cũ Q. Mutio Scæuola illi⁹ filio q augur fuit, de quo ẽ in Lęlio. Quãuis hic Mu. moderatiſſim⁹ eſſet: tñ & ipſe profuſiſſimo in ædilitate vſus eſt ſumptu. Leonũ ſimul pugna magnã plurimũ Romę princeps dedit: Scæuola Publii filius in curuli ædilitate. Pli. Sed. L. Craſſus orator fuit, & primus Romani nois colũnas hũit, peregrini marmoris hymetias domi, nec plures ſex, aut longiores. xii. pedem, quẽ. M. Brutus in iurgii palatinam venerem appellauit: in huius poſtea domo, q̃ erat i palatio. M. Scaurus habitauit. ⁋ C. Claudius, & Pub. filius. ſ. Appii, & ii magnificẽtiſſime ædilitatẽ geſſẽrũt. ⁋ Luculli. L. & Marcus ditiſſimi, & liberaliſſimi, nã. M. Luculli liberalitas ꝑcipue laudať. Hortẽſius orator & ɔſulãdis Syllanus hic, de quo Sal. in cati. Seruiliã catõis Vticenſis ſororẽ vxorẽ hũit. ⁋ P. Lẽ. Hic eſt q cognomẽto dictus ẽ ſphiter ad quẽ ſunt Ci. ep̃le, primus Apollinaribus ludis carbaſina vela in theatrũ induxit. auctor Pli. huius ꝑcipue opa Ci. ab exilio eſt reſtitutus. ⁋ Scaurus: hic fuit. M. Scaurus Scauri filius, qui princeps ſenatus fuit. Vitricũ habuit ſyllã, ædilitatem ſũma magnificẽtia geſſit, adeo, vt in eius impenſas opes ſuas abſumpſerit, magnumq; æs alienũ contraxerit: auctor pedianus, de quo Plinius lib. xxxvi. Docebimus inſaniã Cai, & Neronis imperatorum victam priuatis opibus. M. Scauri. Cui⁹ neſcio an ædilitas maxie ꝓſtrauerit mores ciuiles &cæ.

Syllan⁹ habuit ſeruiliam catonis vticenſis ſororem.

ASCẼ. QVãq̃ intelligo in nr̃a. Perſeqť de ędilitiis munerib⁹. Ordo eſt. Quãq̃ ſup. cẽſeo tales largitiões eẽ leuiũ hoim: tñ ſup. itelligo. Vel ɔſtruať cũ ſeq̃ntib⁹ ut ſubaudiať tñ ibi i qb⁹ oib⁹ &c. vt ſit tñ uides q̃d placeat mihi. i oibus q̃q̃ itelligo, iueteraſſe. i. inueteratã cõſuetudinẽ eẽ i nr̃a. i. Romana ciuitate, iã bonis. i. magnis tpibus, vt ſplendor. i. celebritas ſũptuoſa ædilitatũ. i. ædilitiis muneribus, & q̃ ædiles potiſſimũ curules exhibebant poſtuletur. i. exigať, & expectať ab optimis viris. Itaq;. i. ita Pub. Craſſus diues cũ cognomine, tũ copiis, hoc eſt cũ euidens ſit q̃ diues ſup. fuit cognomine. tũ. i. tũc ſup. multo euidentius eſt, q̃d ſup. fuit diues copiis. i. rebus ipſis funct⁹ eſt munere ædilitio maximo. i. maxime ſumptuoſo. Et. L. Craſſus functus eſt paulo poſt ędilitate magnificẽtiſſima cũ. Q. Mutio collega. ſ. ſuo exiſtente moderatiſſimo oium hoium. Deinde C. Claudius filius Appii, & multi luculli poſt. Itẽ Hortẽſi⁹ & ſyllanus

Magnificētiſſima vero noſtri Pompei munera ſecundo cōſulatu: in quibus omnibus, quid mihi placeat, vides. Vitanda tñ eſt ſuſpitio auaritiæ. Nam Mamerco homini ditiſſimo ꝑtermiſſio ædilitatis conſulatus repulſam attulit: quare & ſi poſtulatur a populo, bōis viris ſi nō deſiderantibus, attñ approbātibus faciendū ē, mō facultatibus vt nos ipſi nos fecimus. Et ſi qñ aliq̄ res maior aut vtilior populari largitiōe acqritur:

& ſyllanus ſup. functi ſunt maximo ædilitio munere. Autē pro ſed. P. Lentu. vicit. i. ſuperauit in ſūptu me conſule. i. cū ego eſſem conſul oēs ſupiores. Scaurus ēt imitatus eſt hūc vero pro ſed munera nři Pōpei. i. ſup. fuerunt.

PETR. MAR. ¶ Magnificentiſſima: maximarū ipenſaꝝ. Pōpeius conſul Craſſo contra pthos profecto theatrū romæ erexit gymnaſia varii gñis ſed in eius ꝯſecratione: vt ſcribit Plutarchus muſicū certamen exhibuit: venatiōes ꝑterea qbus qugenti leones cæſi elephātos deinde horrendū dirūq; ſpectaculū. Ex his iterum in admirationē ppli atq; beneuolētiā ductus magnā in ſe cōflauit inuidiā, q2 veterib⁹ amicis militiā puinciaſq; decernēs, ipſe per amœna Italiæ loca cū vxore Iulia genio indulgeret. ¶ Quid mihi placeat vides. q. d. o Marce fili talia mihi non placent: ſed aperte nō dixit pp Pompeium: quē viuum amauerat, & mortui memoriā colebat. ¶ Tñ, q̄uis inqt talia non probem tñ ſuſpitio auaritiæ vitanda eſt: quæ ponit alicui obeſſe in maioris honoris petitione & probat hoc exemplo Mamercuq; cum voluiſſet eſſe ædilis præbuit auaritiæ ſuſpitionem, quare i petitione conſulatus repulſam habuit. ¶ Quare & ſi poſtulatur: concludens præcipit quid in tali re agēdū ſit petente pplo. ¶ Si poſtulatur, vnus & ſplendor ædilitatis. ¶ Bonis viris, dat cautionem faciēdū. i. eſſe id qđ a populo petitur, ſi boni viri approbant, quibus ſtomachū facere non debet bonus ciuis, dum pplm largitionibus & muneribus delinire & captare ſtudet. Et per hoc Cæſarem notat, qui inuitis pribus legē agrariā ſuſcitauit, & variis largitionibus pplz ſibi deuinxit, & magnificentiſſimo munere ædilitatis ¶ Pro facultatibus, pro rōne diuitiaꝝ. illi. n. qui vltra q̄ res domeſtica patit̄ impendunt: carpendi ſunt qm æs alienum contrahere coguntur. Vnde Plinius ædilitatem Scauri notat his verbis. Eligno. C. Curio funebri munere patris cum opibus apparatuq; ſuperare Scaurū niteretur. vñ enim illi victricus Sylla & metella mater proſcriptionum ſectrix. Vñ. M. Scaurus toties princeps ciuitatis & Marianis ſodalitiis rapinarū prouincialium ſinus, & Cęſar poſt ędilitatē triginta & octingenta talēta debebat creditoribus. Cæſar inquit Plinius primus in ædilitate munere patris funebri oī apparatu harenæ argento vſus eſt. Cice. Antonius ludos ſcæna argētea fecit. item. L. Murena. ¶ Nos ipſi vt fecimus, in nřa ædilitate inqt Cicero. non ſcribit Plutarchus qđ fecerit Cice. in ſua ædilitate, de qua paulo poſt dicetur. ¶ Et ſi qñ, aliquid præceptū primū fuit ſi poſtulatur a populo, & non improbatur a bonis. Alterum eſt ſi acquirit̄ ex ipſa largitione res maior vtiliorq;. & ponit exemplum Oreſtis ciuis, qui vt gratiā populi iniret, prandia in ſemitis populo exhibebat: ſimulans ſed agere eo animo i vt herculi bonorū ſuorū decimā perſolueret, qm opes illorū augeri putabantur qui decimam herculi deſſident. Diodorus libro. v. ſic ſcribit: potius & pinarius inter Aborigines præſtantiores Herculem honorifice exceperunt: qui vt gratiam referret dixit: eos qui ſibi vita functo & inter deos relato decimam bonorum dicarent: feliciter victuros: qđ & eueniſſe vſq; ad hoc tp̄s conſtat. Multi enim romanorum non ſolū mediocri cenſu: ſed qui ditiſſimi ſunt habiti decimas herculi vouerunt: poſteaq; fortunatiores facti bona ſua ad. iiii. talētoꝝ milia herculi ſacrarunt. Lucullus Romanorum ferme ditiſſimus æſtimatis bonis decimam partem herculi dedit. M. Craſſus. vt dictum eſt: ēt decima partem bonorum herculi conſecrauit. Sylla: vt auctor eſt Plutar. ex vniuerſis fortunis Herculi decimam partem ſacrificans ſumptuoſiſſime exhibuit populo cōuiuia: in qbus tanta prodigalitate viſus eſt: vt plurima oīs generis condimenta deiicerentur in fluuium: & quadragennarium: ac ſupra vinum potaretur.

FRAN MAT. Aſconius ¶ MAGnificētiſſima. Cn. Pōpeius magnus cōſul iterum vna cū craſſo magnificētiſſimo ludos fecit. Q ñ theatrum a ſe factū dedicauit exhibuit in circo leonū iubatorum. ccc. xv. primus etiā oīum in eodē arcu elephantorū pecuniā dedit. Auctores Plinius & Aſconius. Cicero in oōne contra piſonē de ludis, quos ſecūdo conſulatu vna cum Craſſo cōſul ædidit Pompeius ſic ait. Inſtant nūc apptiſſimi poſt hoium memoriā ludi etiam Plutarchus in eius vita multa de actis Pōpei in ſecūdo ꝯſulatu ſcribit. ¶ In qbus oibus. i. ſūptibus nō qđ ſupra dicti fecerūt hoc ppea accuſandi ſunt. cū neceſſe eēt eos ſic facere. ¶ Aliter. n. placere pplo non poterant. Ex quo nec ipſi gloriā cōſeq potuiſſent & honores ſint hoium ſtudiis: & aliqđ fortaſſe detrimentum reſpu. paſſa eſt. ¶ Quid placeat: qa mihi hoc fieri ñ placeret: nec cuiquā virgo graui placere debet. Nā verā liberalitatē non pertinet niſi vitāda eſſe ſuſpitio auaritiæ. quæ multis nocuit ī petitiōe magiſtratuū: quia cum deleta eſſet ad eos ædilitas & pp ipēſam: q̄ faciēda erat neglexiſſent: odiū populi cōtraxere: & repulſam poſta in cōſulatus petitione ſunt paſſi. ¶ Vitāda &c. quēadmodum docuit Cicero ꝓdigalitatē fugiendā ita vitādā docet auaritiā: imo multo magis: nā vt ſupradictū eſt vitium: qđ fit per exceſſum abeſt a virtute quā uitiū: qđ fit per defectū: ergo vitāda auaritiæ ſuſpitio: & ſuāda mediocritas. ¶ Nā Mamerco &c. exēplo vtit̄ Mamerci Romani ciuis & nobilis & diuitis ad quem cū ædilitas delata eſſet: & eā recuſaſſet: in ſuſpitionē venit auaritiæ ne ſūptū ædilis in ludis celebrandis facere cogeretur: hæc aūt ſuſpitio ei poſtea nocuit plurimū: nam in petitione conſulatus repulſam paſſus eſt. ¶ Quare & ſi poſtulatur &c. ſi ppl̄s defert ædilitatē cupiā: & eiuſmodi ſumptus requiſierit: faciendi ſunt ꝓ facultate nō aūt ſupra modū & facultatē. ¶ Si non deſi. ēt ſi non deſiderent boni viri ædilitatem approbare tñ debent delatam a pplo & ludos facere nō inuiti ſi a pplo poſtulantur. ¶ Nos ipſi: ex ſicilia rediens Cice. vbi quæſtor fuerat factus eſt ædilis: & cum in verrem dixit ædilis erat. Cic cum ædilis & huic rationes contra Verrē ¶ Et ſi qñ aliquas res ma. &c. duabus rōnibus ſumptus faciendus eſt: ſi a populo poſtulabit̄: & ſi eo ſūptu aliqua res maior vel publice: vel priuatim comparabit̄ credebant̄ augeri illorū diuitiæ: qui decimā Herculi obtuliſſent. Dio. lib. vi. potitus inquit: & pinarius inter aborigines ꝑſtantiores Herculem honorifice exceperūt i qui vt gratiā referret dixit eos: qui ſibi vita functo: & inter deos relato ſuoꝝ bonorum decimā cōſecrarent: faciliter victuros: qđ eueniſſe vſq; ad hoc tp̄s conſtat. Multi. n. romanorū non ſolū mediocri cenſu. Sed q habitati ſūt ditiſſimi decimas Herculi vouerāt: poſteaq; fortunatiores facti bona ſua ad. iiii. talentoꝝ millia Herculi ſacrarunt. Lucullus romanorū ferme ditiſſimus ęſtimatis bōis decimā ptē Herculi dedit. M. Craſſus ēt decimā partē Herculi conſeruauit. Sylla itē: auctore Plu. ex vniuerſis fortunis decimam Herculi dicauit.

ASCĒ. ¶ MAGnificentiſſima in ſecūdo cōſulatu. ſ. eius. In qbus oibus q̄q. ſ. intelligo a magnis viris exhibita tñ ſup. a Marce fili tu vides quid placeat mihi. tamē. i. tametſi prodigalitas vituperanda eſt: tñ ſuſpitio auaritiæ eſt vitanda: ideſt non ſic euitabimus prodigalitatem i vt videamur auri. Nā prætermiſſio ædilitatis. i. muneris ædilitii attulit mamerco homini ditiſſimo, repulſam conſulatus. i. fecit eum repelli a conſulatu quem petebat, quare. i. quāobrem & ſi ſup. ediltium munus poſtulatur a populo faciendum eſt viris bonis ſi non deſideramus attamē approbantibus modo. i. dū modo ſup. fiat pro facultatibus. i. ſm facultates: vt. i. ſicut. nos ipſi fecimus. Et ſi quando. i. aliquando aliqua res maior aut vtilior acquirit̄ largitione populari: ideſt per largitionem: quæ fit populo.

vt Oreſti nuper prandia in ſemitis decumæ noĩe magno honori fuerũt. Ne Marco quidẽ Seio vitio datum eſt, qđ in caritate annonę aſſe modiũ populo dedit. Magna .n. ie & inueterata inuidia, nec turpi iactura, qñ erat ędilis, nec maxima liberauit. Sed honori ſum mo nuper nr̃o Miloni fuit, qđ gladiatoribus emptis reipub. cã, quę ſalute nr̃a cõtinebatur, oẽs Publii Clodii conatus furoreſq; cõpreſſit. Cauſa igiẽ largitiõis eſt, ſi aut neceſſe ẽ: aut vtile. In his aũt ipſis mediocritatis regula optĩa eſt. L. qdẽ Philippus Quinti Fabii filiꝰ, vir magno ĩgenio, ĩ primiſq; clarus gl̃iari ſolebat ſe ſine vllo munere adeptũ eẽ oĩa, q̃ hẽrenẽ ãpliſſima.

PIT. MAR. ℭNV per: non multo ante. ℉Noĩe decumẽ: hoc ꝑtextu vt diceret ſe ſoluere decimã ptẽ bonoꝝ Herculi: & ſic in viis daba᷑ pp̃lo prãdia in honorẽ Herculis. hoc tñ ſimulabat: vt captaret pp̃li fauorẽ. ℉Ne vitio datũ eſt: non fuit reprehẽſum. i. Seius nõ fuit ob id accuſatus tãq̃ captaret auram popularẽ. ℉In caritate: penuria frumẽti pp̃lo rẽ gratam fecit: quoniã exiguo ꝑtio dabat modiũ annonę aſſes fuerũt ærei ac vniꝰ libræ vñ as dicebat᷑ nũmus liberalis. ide dupõdius ex duabus libris. & ſeſtertius duaꝝ libraꝝ & ſemis. ℉Magna .n. ſe: rõ q̃re nõ fuit illi vitio datũ. ſenſus eſt. M Seius q ob auaritiam iã pridẽ a pp̃lo hẽbat᷑ odio: ea ſe infamia liberauit h̃ ſuo dãno: qđ vi tuperari nõ põt. Igiẽ vt honori nr̃o conſulamus interdũ largiendum eſt ipſa largitione modũ nõ excedente. ℉Nec turpi: non vituperabili qm̃ decebat ædilem talia facere. ℉Sed ho. ſũ. hoc dicit in gratiam Milonis: q Clodium Ciceronis capitalem inimicũ in ſilua aricina interfecit: empitis ad eã rẽ conficiendã gladiatoribus quoꝝ duos nominant Pedianus Aſconiꝰ. Eridianũ & Buriã: q cũ clodianis manus cõferre cœperũt. Milo vt Ciceronẽ Clodiano fauore liberaret, gladiatores in ſua ædilitate comparauit. Cauſa reip. pro rep. defendenda. Quę ſalute noſtra cõtinebat᷑: laudat ſe Cicero: & oſtendit Milonẽ nõ erraſſe in opprimẽdo Clodio ꝓ ſalute ipſius Ciceronis: q Clodio cum turbulentiſſimo aduerſabatur. Clodius auctore Plutarcho Ciceronẽ ab exilio reuocatum armata manu occidere voluit: & in domũ ipetu facto redemptoribus fugatis lapides & colũnas diiecit. Tandẽ inualeſcente in dies Clodii in Ciceronem furore: Clodius præturã petiit ad oĩa perturbãda. tandẽ a Milone interfectus ẽ. Nec abfuit ſuſpitio inquit Plutarchus Ciceronẽ eius cædis auctorẽ ſuaſorẽq; fuiſſe: erat Clodius vir eũ nobili gñe ortus tũ diuitiis eloquentiaq; ꝓclarus: nulli aũt vulgariſſimorum ad faſtidiũ vſq; hoium ſupbia & procacitate ſcđs. Pli. Milonẽ notat dicẽs. Itaq; & ipſum. Milonẽ ſeſtertia ſeptingenta millia æris alieni debuiſſe inter ꝓdigia humani duco. ℉Cã igiẽ: cõcludit oñdẽs q̃ eã ducti largitiõe vti dẽmus cã. ſ. aut neceſſe eſt aut vtile: & in vtroq; mediocritas ſeruãda eſt. ℉His ip. largitiõibus q̃ fiũt aut neceſſitatis aut vtilitatis cauſa. ℉L. qdẽ Philip. donauit ſupra tales largitiones: gbus hoies ad maiorẽ dignitatem cupiũt ꝑuenire. Nunc affert. L. Philippũ & Cottam Curionem: q gloriabanẽ ſe conſulatum adeptos ſine munere ædilitatis. vt oñdat hanc eẽ laudabiliorem viam ad ampliſſimos honores: qm̃ id quod virtute parari debet: turpe eſt ſi pecunia & popularim ambitione paratur: & hoc dicit: vt ſe etiam laudet: qui ad conſulatum homo nouus peruenit: quãuis exiguos ſumptus in ſua ædilitate feciſſet. ℉Clarus: multi nois: quoniã fuit eloquens & magno ingenio prædıtus.

FRAN. MAT. ℭVT Ore. exẽplo vtiẽ: Oreſtes nõ dubitauit decimã rerũ oium q̃s poſſidebat i prãdiis: & i ꝓpatulo dare vt oibꝰ liceret intereſſe: erat h̃ fœnerator & inuiſus pp̃lo vt fœneratores ſolẽt eẽ: ſed h̃ cũ feciſſet laudari cœpit: & plimũ ẽ honoris adeptꝰ: & ſi ea gl̃a fecit: vt bõa ſua: & diuitiæ augerenẽ. Quippe q noſſet augeri fortũas hoium q ſuoꝝ bonoꝝ decimã ſacrarẽt herculi. ℉In ſe. i oibꝰ vrbis vicis. ℉Nec qdẽ &c.

M. Seius in tempore penuriæ modium frumenti po. Ro. vendidit nec rephẽſus eſt. M. Seius imo laudatꝰ mirifice ꝙ cum caritate ãnonę ciuitas laborar& modiũ frumẽti pp̃lo vẽdidit. ℉Aſſe: viliſſimo ꝑtio: ea q̃ ſignificat numerũ ꝓ his ẽt ponũtur q̃ põdus denotãt: nã aſſis & libellã ſignat xii. vnciaꝝ & denariũ pariũ ꝙ nũmũ. Seius itaq; cum poſſet lõge maiore ꝑtio vẽdere vẽdidit minimo: vt opionẽ de auaritia ſua excitatam tolleret fortaiſſe. ℉In ca. penuria a careo & terentius

ait: Annona cara eſt in macello: nã charitas ꝓ bñuolentia & amore ꝓ hac ſcribit: & ab eo deſcẽdit qđ eſt Χαρις hoc ẽ gr̃a ℉i inuidia: odio. ℉Nec turpi: qm̃ erat ædilis. & licere ei videbat᷑ hac largitiõe vti: qđ ſi ędilis nõ fuiſſet i ſuſpitionem venire poterat affectatæ tyrãnidis. ℉Nec ma nõ. n. fuit tãta largitio: vt bõa ſua oĩa abſumeret. ℉Sed ho. &c. exemplo nũc vtiẽ Milõis. ℉Quo oſtendit licere vt pricipibꝰ viris largitiõe qñ ea vtilis ẽ reip. vt largitio i & ſũptꝰ Milõis vtiles fuerũt cũ oẽs emit gladiatores: vt opis clodius inſiſteret. Clodius. n. opas oẽs ꝯduxerat. i. oparios hoies q opas ſuã mercede locãt: & q̃tos maiores ſũt: & ditiores i vrbibꝰ tãto hmõi hoibꝰ magis abũdãt: magna erat oparũ turba Romę has oẽs ꝯduxerat clodiꝰ qbus ad euertẽdã vtebat᷑ rẽp. vt qcq̃d vellet ꝯtra leges & iuſticia obtineret: his minabat᷑ Clodius cui vt reſiſteret Milo gladiatores oẽs emit: & hic ſũptꝰ Milõi gl̃iæ fuit: qm̃ iprobitati reſiſtit ciuis pniciofiſſimi. ℉Emptis a laniſtis. Nam laniſtæ erãt q gladiatores nutriebãt: & iſtiuebant ad certemina: vt locarẽt iis: q ludos edebãt funebres in ſuoꝝ honorẽ q defuncti erant. oẽs a laniſtis Milo gladiatores emit. Dicti aũt ſũt laniſtę a laniãdo ꝙ eos aleret: q ſe laniarẽt inuicẽ vel ꝙ laniare gladiatores docerent. ℉Quæ. ſ. reſp. ℉Salute nr̃a mei ci. Clodius inimiciſſimus erat ci. ꝙ eũ vexare: vt voluiſſet rẽp. nõ ſinebat: & illius cupiditati: & furori ſolus repugnabat: & ppea egit Clo. nactꝰ ꝯſules amicos & ſibi ſceleribꝰ: vt Ci. in exiliũ mitteret᷑: cũq; magno fauore cõſenſuq; non ſolũ romanoꝝ oium: ſed totius Italiæ reſtitutus priæ fuiſſet: eũ tñ inſectari Clodius nũq̃ deſtitit. vt opprimeret: quo extracto & reſpu. in piculũ adducebat᷑ non mediocre. Milo ergo ꝯtra ꝑditos clodii furores gladiatores oẽs ꝯduxit: vt ſcribit Pedianus cã reipu. cuius ſalus cum Ciceronis ſalute cõiuncta erat. ℉Cã igiẽ &c. ꝯcludit nunc dicens duabus rõnibus laudari largitionẽ poſſe. Si aut neceſſaria fuerit aut vtilis. ℉In his ipſis: qñ neceſſe eſt: vel vtile largiri ſeruanda mediocritas ne vltra facultatem largimur. ℉L. Phili. vere inqt ſeruãda mediocritas eſt: quæ nõ ſemp eſt neceſſaria: & qđ ita ſit ꝓbat: qa Philippus Fabii filius gloriari ſolebat. ꝙ ſine largitiõe oĩa q̃ maxima ſunt in rep. adeptus eſſet.

ℭVt. i. quẽadmodũ prãdia i ſemitis. i. q̃ ſũt i ſemitis noĩe i. ꝑtextu decumę. i. tãq̃ decimę Herculi ꝓſoluanẽ fuerũt, nup i. paulo añ. Oreſti ciui Ro. magno honori. i. ad magnũ honorẽ. Ne qdẽ. i. ñ ẽt datũ ẽ vitio. M. Seio. i. M. Seius ñ vituperatus eſt: ꝙ i caritate annonę. i. cũ annona eſſet multũ cara, & eẽ pẽuria frumẽti dedit pp̃lo: modiũ. ſ. frumenti: aſſe. i. ꝑtio vnius aſſis. i. nũmi ærei liberalis. Enĩ ꝓ gã: ipſe libauit ſe magna. i. a magna: & iueterata iuidia: nec turpi iactura. i. nõ ꝓ turpe dãnũ: qñ. i. qñqdẽ erat ędilis. i. qm̃ decebat eũ: nec turpe h̃ erat cũ eẽt ędilis: qđ priuato forte dedecori fuiſſet: nec maxia ſup. iactura. i. & non ꝓ maximã iacturã: hoc eſt neq; turpẽ: neq; ſane magnã fecit iacturã: & tñ liberauit ſe a magna inuidia pp̃li cũ inuiſus erat: Sed fuit nr̃o Miloni nuper ſũmo honori ꝙ cõpreſſit oẽs conatus: & furores. P. Clodii & hoc gladiatoribus emptis & ſup. pp̃lo in harena exhibitis cã reip. q̃ ꝯtinebat᷑. i. quæ tũc conſiſtebat in ſup. nr̃a ſalute .i. ſalutatione mei. ſ. Ciceróis. Cã igitur i cõcludit oñdens q̃ largitio ꝯducat. Ordo eſt. igiẽ cã Largitiõis eſt, ſed aut neceſſe eſt: aut vtile eſt ſup. largiri. Aũt ꝓ ſed: regula mediocritatis eſt optĩa in his ipſis. ſ. rebus. Quidẽ. i. certe L. Philippus filius Qu. Fabii: exiſtens vir magno ingenio: & in primis. i. iter primos clarus ſolebat gloriari ſe adeptum eſſe. i. obtinuiſſe oĩa q̃ hẽrenẽ ampliſſimo. i. oẽs dignitates ampliſſimas ſine vllo munere. i. ſine exhibitiõe vllius muneris.

Clodio vt reſiſteret Nilo gladiatores emit e dño Cicero. nem. Laniſta

ASC.

Largitio i ubus cõſiderãda.

ℭIdem

PETR. MAR. ¶ IDEM: qđ. L. Philippus & Cotta Curio. ¶ Quodãmõ: h. d. vt deuitet arrogãtiã: & vt ſil' oſtendat ſe aliquos ſũpt⁹ in ſua ædilitate feciſſe: ſed ꝑ amplitudine honoꝝ quos adeptus eſt oibus ſuffragantibus: nulli quodãmõ fuerunt: & ſic oſtẽdit ſe nouũ hoiem nõ largitiõibus ſed ꝓpria virtute anno ſuo. i. cũ primũ petere licuit poſt ꝑturã perueniſſe ad ꝯſulatũ.

Dicebat idẽ Cotta Curio. Nob quoq; licet ĩ hoc quodãmõ gloriari: Nã ꝑ amplitudine honoꝝ, quos cunctis ſuffragiis adepti ſumus, nr̃o qdẽ anno, qđ contigit eoꝝ nemini, quos mõ noĩaui, ſane exiguus ſũptus ędilitatis fuit. At ẽt illæ ĩpẽſę meliores ſũt muri, naualia, portus, aquarũ duct⁹, oĩaq; q̃ ad vſũ reip. ꝑtinẽt.

Vñ Pli. ait in. vii. ꝯſulatus tñ opibus electus: & nomen Cicero. & ſplẽdor ꝯſulẽ fecit Ciceronẽ filiũ iperente Auguſto. Ideo dicit Seneca: Ciceronem filiũ q̃ res cõſulẽ fecit niſi pr̃. ¶ Amplitudine ho. ꝯſulatu q erat honor per ſe amplus. ¶ Nr̃o an. ſtatim poſt ꝑturã. tũc. n. licebat petere cõſulatũ gl'iat' Cic. ſe finita ꝑtura creatũ fuiſſe cõſulẽ: qđ nõ contigerat illis: quos ſupra noiauit: q̃uis non eſſent noui hoies: vt erat Cicero: q de ſui cõſulat⁹ electiõe i oꝛone ꝑ lege Agraria apud Quirites cõtra. P. Rullũ tribunũ plebis ita ſcribit. Neq; me tñmõ cõſulẽ qđ eſt ipm p ſeſe ampliſſimũ: ſed ita feciſtis qũo pauci nobiles in hac ciuitate facti ſunt. Nouus añ nemo. Nam profecto ſi recordari volueritis de nouis hoibus: reperietis eos q ſine repulſa conſules facti ſunt: diuturno labore: atq; aliq̃ occaſione cõſules eſſe factos: cũ multis annis poſt petiſſent q̃ ꝑtores fuiſſent: aliquãto ſerius quã p ętatẽ ac p legem liceret: q aũt anno ſuo petierint ſine repulſa non eſſe factos: me eſſe vnũ ex oibus nouis hoibus de qbus meminiſſe poſſumus: q ꝯſulatũ petierim cũ primũ licitũ ſit: ꝯſul factus ſim cũ primũ petierim: vt veſter honor ad mei tpis diem petitus: non ad alienę petitiõis occaſionẽ interceptus nec diuturnis ꝑcibus efflagitatus ſed dignitate ipetratus eſſe videat'. Eſt illud ampliſſimũ qđ paulo añ cõmemoraui qrites: qđ hoc honore primum me ex nouis hoibus multis poſthabitis affeciſtis: ꝙ pria petitõe: ꝙ anno meo: ſed tñ magnificẽtius atq; ornati⁹ eſſe illo nihil põt: ꝙ meis comitiis nõ tabellã iudicẽ libertatis: ſed vocẽ vnã p̃ vobis indicẽ vr̃m erga me volũtatũ ac ſtudioꝝ tuliſtis. Itaq; me nõ extrema tribus ſuffragioꝝ: ſed ꝑmi illi veſtri ꝯcurſus neq; ſingulę voces ꝑconũ: ſed vna voce vniuerſus pp'ls romanus cõſulem declarauit. Iõ in h̃ loco dicit: quos cũctis ſuffragiis adepti ſumus. ¶ Anno no. poſt ꝑturã cũ ꝑmũ peteret licuit ꝯſulatum. erat. n. ꝑfinitũ tpͣs: q̃ petere licebat. dixi. n. ſupra Syllã dictatorẽ voluiſſe: vt ñ liceret petere ꝯſulatũ: niſi poſt ꝑturã: & tũc annus ſuus dicebat' ab eo q in tota cãdida magiatum petebat. Noui hoies ante Ciceronẽ aſſeq nõ potuerũt cõſulatũ anno ſuo. ſed op⁹ fuit expectare. Vñ in eadẽ oꝛone Cice. ait: cũ Marius a ſpe cõſulatus lõge abeſſet: & ſpetimũ annũ poſt ꝑturã iaceret. Iõ in hoc gloriat' Cicero qm primus ex nouis hoib⁹ anno ſuo ampliſſimos honores adept⁹ eſt. Et i oꝛone ꝑ Milone dicit. P. Clodius cũ ſtatuiſſet oi ſcelere in ꝑtura vexare rẽpu. videretq; ita tractata eſſe comitia anno ſupiore: vt non multos menſes ꝑturã regere poſſet: q nõ honoris gradũ expectaret vt cęteri: ſed vt & L. Paulum collegã effugeret ſingulari virtute ciuẽ: & annũ itegrũ ad dilacerãdũ rẽp. q̃reret: ſubito reliqt annũ ſuũ ſeq; in annũ ꝓximũ trãſtulit. Prius petebat' q̃ſtura: inde ędilitas: poſtea ꝑtura: demũ cõſulatus. Cenſores erãt: & añ cõſulatũ & poſt. In Bruto ſic ait: itaq; cũ iã pene euanuiſſet hortẽſi⁹ & ego ãno meo: ſexto aũt poſt illũ: ꝯſulẽ ꝯſul fact⁹ eſſem reuocare ſe ad induſtriã cœpit. ¶ Q. d cõ. ne. vt. ſ. anno ſuo cunctis ſuffragiis adipiſceret'. Exiguus ſum. ædi. fuit: Cice. cũ eẽt i pl'imis cauſis verſatus: & in pꝛocinio ſicilienſi maxie in certamen veniſſet: deſignatus eſt ędilis: vt ipſe dicit i Bruto cũ deſignato cõſule Hortenſio: & vt ipſe teſtis eſt in oꝛone. p. L. Murenæ tris ludos i ſua ędilitate fecit: q̃ñ ludi fuerint: i vltia actiõe in Verrẽ apit dicens: poſt q̃ſturã ſum deſignat⁹ ędilis: hẽo rõnẽ qđ a pp'lo romano acceperim. Mihi ludos ſctiſſimos maxia cum cerimõia Cereri. Libero. Liberęq; faciendos. Mihi Florã matrem pp'li plebiſq; romanæ ludoꝝ celebritate placandã. Mihi ludos antiq̃ſſimos q primi romani ſunt noiati: maxia cũ dignitate ac religiõe Ioui Iũoni Mineruæ eẽ faciẽdos. Mihi ſacraꝝ ędiũ ꝓcuratiõem: mihi totã vrbẽ tuendã eẽ cõmiſſã: ob eaꝝ reꝝ laborem & ſollicitudinẽ fructus illos datos: antiqorẽ i ſenatu ſniæ dicendę locũ: togã ꝑtextã: ſellã curulẽ: ius imaginis ad memoriã poſteritatẽq; ꝓducẽdã. His ludis maxie pp'ls delectabat': & qui nonnullis ad ampliſſimos honores ꝯſeqndos ſuffragati ſunt. Vñ i oꝛone pro Murẽa ãbitus accuſato rñdẽs. S. Sulpitio ait. Nõ eẽ mirãdũ i petitiõe ꝯſulat⁹ ludoꝝ magnificẽtiã. L. Murenæ apud pp'lm ꝓfuiſſe. delectãt inqt hoies, mihi crede ludi: ẽt illos q diſſimulãt: nõ ſolũ eos q fatent', qđ ego i mea petitiõe ſenſi. Nã nos q̃q; hñimus ſcænã cõpetitricem. qđ ſi ego q tres ludos ędilis fecerãt: tñ Antonii ludis cõmouebar tibi: q caſu nullos feceras: nihil huius iſtã ipſam quã irrides argẽteã i ſcænã aduerſatã putas. Noli ludoꝝ huius elegãtiã & ſcęnę magnificentiã valde cõtẽnere: q huic admodũ ꝓfuerũt. Cedit igt pp'ls Ro. priuatã luxuriã: & publicã magnificentiã diligit. Diuus Augu. in. ii. de ciui. dei Ciceronẽ his ludis ſeſe efferentẽ ſic taxat. Vir grauis & phaſter Tullius clama in aurib⁹ ciuitatis inter cætera ſui magiatus officia ſibi Florã matrem ludoꝝ celebritate placandam: qui ludi tanto deuotius q̃to turpius celebrari ſolent. Atq; ẽt: nunc dicit q̃ impenſæ magis laudabiles ſint in ipſa rep. ¶ Muri: ſunt vrbium: parietes aũt domorum. ¶ Naualia: ſunt loca in quibus fiunt naues & conſeruantur antequã in aquã deducantur.

¶ COTta & Cu. Fuit hoc Cotta orator cõpar. P. Sulpitii FRAN. MAT.
q eſt i dialogis de oratore. Cũ decretus illi eẽt triũph⁹ mortuus ẽ añ diẽ triũphi cũ cicatrix vulneris ei⁹: qđ an pl'es annos acceperat reſciſſa eẽt: fuerũt tres Cottę h' & ei⁹ fr̃ ac. L. Cotta. q lege ſua idicia iter tres ordies cõcitauit: ſed hi oratorẽ itelligit: vt opinor fuit. n. clariſſim⁹: & oib⁹ funct⁹ ẽ in rep. magiatib⁹. Curio & ipſe eadem fuit tẽpeſtate. orator celebris & ſenator. de quo Ci. i. de claris oratorib⁹ ierãt tñ q b⁹ videret' illius ętatis terti⁹ Curio: qa ſplẽdidiorib⁹ fortaſſe verbis vtebat': & qa latine nõ pñt loqbat'. ¶ Nob quo. ego quoq; gl'iari ſic poſſum: vt illi nã ſi honores igt cõnderẽt: q mihi a po. ro delati ſunt: multo erunt maiores q̃ ſumptus ædilitatis meę. Nã tã & ſi magna fuit illa largitio: tñ minima erit i cõparatiõe honoꝝ quos adept⁹ ſum i rep. ¶ Cũctis. ſuff. nullo cõtradicente. ¶ Nr̃o an. poſt ꝑturã: tuoc. n. cõſulatum licebat petere. Nã ꝑfinitũ erat turpius quo licebat petere cõſulatum añ ꝑturã non licebat. ſic Sylla dictator ſtatuit poſt ꝑturã ſu⁹ cuiuſq; petentis cõſulatũ ãn⁹ dicebat': vt ãno ſuo cõſulatũ cõſeq̃renti ſed expectare neceſſe fuit: & in oꝛone cõtra. P. Rullũ ipſe ait Ci. Cũ Mari⁹ a ſpe cõſulat⁹ lõge abeſſet & ſeptimũ annũ poſt ꝑturã iaceret. ¶ Exiguus ſum. quos fecerit ſumpt⁹ docet ipſe i oꝛone ꝑ. L. Murena & vltima actiõe in Verrẽ. ¶ Atq; illę ipenſę. ſ. q̃ hę de qbus mẽtionem fecimus & ſine dubio meliores ſunt: cũ ad vtilitatẽ & ornamentũ fiat reipu. ¶ Muri: q munĩũt ciuitatẽ. Demoſthenes ꝓprio & ꝑuato ſumptu muros athenienſes inſtaurauit. Naualia: vbi fabricant' & ſuant' naues. grę. νεώσοικοι appellãt. Naualia.
¶ Portus: mãufacti quos gręci cothones vocãt: vt hoſtienſis portus quẽ agrippa inſtaurauit: differunt portus & naualia: nã i portu tutę cõſiſtũt naues a tẽpeſtate: i naualib⁹ fiunt & ꝯſtruunt'. ¶ Aq̃ꝝ duct⁹: quos pl'imos idẽ Agrippa extruxit. Aqlegia dñr aq̃ꝝ ductus ab aq̃ colligẽda gręcę. ὑδραγωγοί.

¶ Cotta cu. dicebat idẽ q. ſ. L. Philip. Lʒ quoq;. i. ẽt bõis ASCẼ.
gl'iari quodãmõ i hoc. i. i hac eadẽ re. Nã ꝑ aplitudie honorũ: quos adepti ſumus. Cũctis ſuffragiis. i. votis oium ſane. Exigu⁹. i. valde pu⁹ ſumpt⁹. i. expenſa ędilitatis fuit qdẽ. i. certe nr̃o ãno. qđ. i. q̃ res cõtigit nemini eoꝝ quos nõ iã mõ pauloañ. Atq; ꝑ & illę ipẽſę q̃ ſequũt' ſũt meliores q̃ ſup. largitiões. ſ. muri. i. qb⁹ ſiũt muri ciuitatis: naualia. i. loca i qb⁹ ſiũt naues: port⁹: duct⁹ aq̃ꝝ: q. p & oia q̃ ꝑtinẽt ad vſũ reip.

Quãq̃ qđ pñs tãq̃ in manu daṫ, iucũdius eſt, tñ hęc in poſterũ gratiora ſunt, theatra, porticus, noua templa. Verecũdius reprehẽdo pp Põpeiũ. Sed doctiſſimi nõ pbãt, vt & hic ipſe Panętius, quẽ multũ in his libris ſecutus ſum, nõ interpr̃tatus, & Phaleręus Demetrius, q periclẽ principẽ gręcie vitupabat, qđ tãtam pecuniã in præclara illa ppylæa ꝯiecerit. Sed de hoc gẽte toto in his libris, quos de repu ſcripſi, diligẽter eſt diſputatũ. Tota igiṫ ratio taliũ largitionũ genere vitioſa eſt tpibus neceſſaria: & tamẽ ipſa & ad facultates accommodanda, & moderatione moderanda eſt.

❡Alterum genus largiẽdi quod a liberalitate proficiſcitur.

IN illo autem altero genere largiendi, quod a liberalitate proficiſcitur, non vno modo in diſparibus cauſis affecti eſſe debemus.

PETR. MAR. ❡I Vecũdius: quã ſint ædificia publica, magis inqt gaudet ppl's epulo viſceratiõe ludis eñ illa ſunt preſtãtiora: qm ſunt diuturniora & maioris famæ. ❡ Hæc naualia port⁹ & alia ædificia ad vſum cõem. noua tẽpla Põpei⁹ Victoriæ erexit cui⁹ gradus vice theatri fuerũt vt auctor eſt Gellius: & hęc põpeiana curia dicta eſt. ❡ Propter Põ. q in ſcđo ꝯſulatu vt dictũ ẽ: gymnaſia theatrum q; erexit: cuius dimẽſionem ex theatro qđ erat Mitylenis attulit. Verecũdius inquit, ta ſ'ta reprehendo i ne videar in ſectari Põpeiũ amicũ meum: q in his ſine aliq̃ ſupputatio ne pecuniarũ profuſus fuit. ❡ Pricipẽ: primũ iter grę cos nois celebritate ac fama æloqui. ❡ Præclara ppylea: veſtibula templi Mineruæ apud Athenas, ppyleũ græce latine dr̃ veſtibulum. Plutarch⁹ ait in vita piclis, A tarcis veſtibula qnquennio ædificata ſunt Mneſicle architecto fortuna aut admirabilis q̃ circa eã fabricam euenit: indicauit nũq̃ defuturã eã: ſed adiumẽto opi ſemper futurã. Nãq; vn⁹ ex fabris diligẽtiſſimus cũ ex alto decidiſſet: & medici de ſalute iã deſperaſſent: dea p getem Pericli oñdit remediũ: & ſic ille liberatus eſt & falubri Palladi in arce poſitũ eſt ſignũ qđ phidias effinxit. Cum aũt Thucydides diceret Pericle ædificãdo nimias pecunias effundere. Pericles ppl'm in cõcione rogauit i nũqđ videreṫ nimiũ impẽdiſſe. quo rñdẽte nimiũ: ſint igiṫ hoc nõ vobis i quit impẽſa: ſed mihi: & in ipſis donis meũ tñ nom̃ iſcribã. Hoc dicẽte Pericle ſiue admirati eius ai magnitudinẽ ſiue de opeꝝ gloria certarẽt Athenięſes reclamarunt iubẽtes vt publice ſumpt⁹ faceret nec vlli parceret ipenſæ. de Phalereo Demetrio dictũ iã eſt. ❡ Præclara: ſũmi nois & celebritatis. ❡ Proiecit: effudit. ❡ De hoc ge. to. de publicis ædificiis muneribus ludis & ſilibus. ❡ Libris de repu. quos in ſuo cõſulatu elucubrauit ſex fuerũt: qnq; deſiderant: ſextũ hẽmus, q in ſcribiṫ de ſomnio Scipionis. ❡ Tota igiṫ: cõcludit tales largitiões toto gñe vitioſas eſſe ſed aliq̃ tpa incidere qbus neceſſariæ ſunt, cũ. ſ. fugimus auaritiæ ſuſpicionem, cum neceſſitati ſubueniṫ: & tãdẽ cũ ipſa largitio nõ oino ad malum finem tendit. ❡ Tota rõ. i. ois mod⁹ natura. & vis gñe generali qualitate ae proprietate. ❡ Tpibus, i temporum & cõditione poteſt eſſe nõ vitioſa ſed laudabilis, & ſic vti largitione interdum erit officium a circũſtantia. ❡ Accõmodanda: pro ratione facultatum facienda: & moderanda.

IN illo aũt. Poſtq̃ de largitiõe q̃ a pdigalitate pficiſciṫ diſſeruit: trãſit ad aliud genus qđ a liberalitate manat docetq; quomodo tali liberalitate vtẽdũ ſit. Supra dixit duo genera eſſe largorũ: quoꝝ alteri prodigi alteri liberales dicanṫ. Poſtq̃ de prodigis dixit: dicit de liberalibus q vt dicebat ſuis facultatibus aut captos a prædonibus redimunt: aut æs alienum: ſuſcipiunt. ❡ Affectu: diſpoſiti in cauſis diſſimilibus.

ADD. ❡THEAtra: porticus, noua templa: Põpeius ędem victoriæ erexit: cuius gradus vice Theatri fuerunt. & Pompeiana curia dicta, Gellius auctor. lib. ix.

FRAN. MAT. ❡Quãq̃ &c. hæc qdẽ inqt q̃ noiauimus ſi muri &c. i poſterũ gratiora ſunt ꝯtra ea q̃ pñtia ſunt: ſed tñ q̃ pñtia ſunt magis delectãt, ordo eſt. Tñ h̃ in poſteꝝ grauiora ſunt vcȝ muri &c. ❡ In poſteꝝ, apud poſteros qa diutius durãt. ❡ Iucundius ẽ: negari oio nõ põt q; pñs gl'ia nõ ſit iucũdior quẽadmodũ qđ in manu daṫ: iucũdius ẽ qđ pmittiṫ. ❡ Theatra: qđ ptiet ad officia theatri: prim⁹ Põ. mãſurũ theatrũ extruxit. Cũ añа ad tp̃s extrueret: formã eius apđ Mithylenẽ aio cõcepit: cũ illinc rediſſet extruxit. Sed longe pulchrius & magnificentius incruſtatus eſt a pñbus ſcđo ꝯſulatu ſuo dedicauit p'ſes ſe ſunt auctores. ❡ Porticus q̃ multæ & magnificæ Romæ fuerũt: hoc iqt reprehẽderẽ apertius niſi vererer Põ. detrahet. Qui p'mus manſuꝝ extruxit theatrũ. ❡ Noua magna admirãda non aũt impfecta: vt Virg. Pollio & ipſe noua carmina. ❡ Sed do. nõ ſum ego q iprobem: ſed viri doctiſſimi. ſ. phi q de his rebus ſcripſere: vt panetius. Quẽ i his libris præcipue ſequor. ❡ Nõ iter. nõ verbũ de verbo trãſtuli, qđ iterp̃tes faciunt. Sed q̃ placuerũt accepi. ❡ Et Pha. De. dicit hui⁹ ſniç fuiſſe Demetriũ Phalereũ phm & pncipẽ athenięſem: fuit. n. auditor Theophraſti. Reprehẽdit aũt piclẽ pricipẽ Athenięſẽ q cũ negociũ ſuſcepiſſet ædificãdi templi palladis: qđ in arce fuit athenarũ: ppylea illius templi fecit tanta magnificẽtia: vt nec pecunię quidem ſufficerent: q̃s ad totius tẽpli ꝯſumationẽ accepat: q̃ aũt nos veſtibula appellam⁹: græci propylea nominãt ꝑu λη portã ſignãt ꝑgaũ: huius rei meminit Vale. & thucydides: cũ Alcibiades ad vitricũ: nã priuignus piclis fuit vẽiſſet: & triſtẽ ac morſũ offendiſſet: iterrogauit. Quid ita affectus eẽt. Rñdit ſenex: ne mihi moleſtus ſis: ñ. n. res iſta ad te ptinet. Tũ ille iteꝝ. qđ ita mœſtus ſis peto. Tãdẽ enarrauit ſenex qđ eẽt qđ eũ ſolicitũ redderet. Cũ tñ i adoleſcẽte audaciæ videret. Tũc puer ergo rõnẽ inire neſcis qua hũc mœrorẽ depõas. Age inqt cũ rõnẽ reddere ñ poſſis pecũiaꝝ q̃s in ædificãdis ppyleis ꝯſũpſiſti cãm iueniãs: q̃ rõnẽ reddere nõ cogaris. Admonie⁹ ꝯſilio pueri picles liberatus eſt: nam haud multo poſt iter lacedęmõis & athenięſes bellũ latenter excitauit vt ciues ab hac cura ad aliã grauiorẽ traduceret. ❡ De h̃ ge. qđ ptinet ad magnificẽtiã ædificiorũ i cur pbãda nõ ſit i his libris: diſputauim⁹ inqt quos đ repu. ſcripſimus: ii ãt ñ extãt. ❡ Tota igi. &c. ꝯcludit & dicit oẽm hmõi largitionẽ vitioſã eẽ. Sed tpe h̃ eſt caſu tpis excuſari qñ eam aliqđ maius aut vtilius ꝯſeqṫ. ❡ Gñe: i vniuerſum. ❡ Tñ ipa &c. q̃q̃ neceſſaria aliqñ eſt: tñ hñda ſemper rõ eſt facultatis.

IN illo aũt gñe. Cic. de liberalitate pcipiens: duo primũ genera eẽ dixit: quoꝝ alterũ in opa poſitũ eẽt: alterũ in pecunia. Alteꝝ aũt alteri in cõpatiõe prępoſuit. Inde diuiã fecit iter verã liberalitatẽ: & eã q̃ pdigalitas mereṫ appellari. Nũc poſtq̃ dixit de pdigalitate & nõ vera liberalitate: de liberalitate recta & vera pcepta dat: & primum quid cui in ea ſit anteponẽdũ. Nã quãto magis idiget i tãto citi⁹ ei q̃ alii eſt bñfaciendum. Itẽ magis in hac q̃ in illa re iuuare debemus. ❡ A liberalitate: non. n. ois largitio a liberalitate pficiſcitur: cum multæ largitiões a pdigalitate pficiſcanṫ. ❡ In diſp. cau. diſſimilibus & ipſe declarat. ❡ Affecti: diſpoſiti: ſed ei qui magis errogare.

ASC. ❡Quãq̃ id qđ daṫ pñs tanq̃ i manu eſt iucundius. i. delectabilius: tñ hęc. ſ. naualia portus &cę. ſunt gratiora. i. magis vtilia in poſterũ. i. ad futurũ tp̃s: vt ad gloriã ppagandam. Ergo reprehendo verecũdius. i. parcius & modeſtius theatra. i. ſpectaculoꝝ ædificia, porticus. i. in quibus qs portari poſſit ſub tecto ambulacra & noua templa pp Pompeiũ. i. quia Põpeius eaꝝ rerum ſtudioſus fuit. ſed doctiſſimi ſup. phi nõ pbãt ſup. taliũ extractionẽ: vt. i. quẽadmodũ i & ipſe Panetius quem ego multũ ſecutus ſum in his libris. Et Phalereus Demetrius qui vituperabat periclẽ pricipẽ græciæ q. i. quia piecte tantã pecuniã in illa præclara. i. notiſſima. ſ. templi mineruæ propylea. i. veſtibula i hoc eſt ad conſtruenda ea: non interpretatus ſup. eſt a nobis hoc loco: ſed diſputatum eſt diligenter. De hoc toto genere in his libris

quos

Phalereus Demetrius Valerius Thucidides

Phalereũ vitupata a Demetrio prodigalitas

quos ſcripſi de repu.legitꝰ tota rō taliū largitionū eſt vitio/ſa genere.i.in gn̄ali:exiſtens ſup.neceſſaria tpibus.i.qn̄ op/portunū:tñ ipſa.ſ.rō largitionū neceſſariū tpibus eſt accō/modāda.i.ꝓportionāda ad facultates: & ē moderanda me diocritate:ita ꝙ imodica nō ſit. Tota igitꝰ ꝯcludit oñdens qua cū ducti largitione vti dēmus cum.ſ.aut neceſſe eſt aut vtile.& in vtroq; mediocritas ſeruanda eſt.

IN illo aūt &c. Proſeqꝰ alterū genus largorū qđ ad liberales ptinet.Et ē ordo. Autem ꝓ ſed nos non debemus affecti vno mō.i.vniformiter i diſparibꝰ cauſis i illo altero genere largiēdi ꝙ ꝓficiſcitꝰ a liberalitate.

PETR. MAR. ℭ Alia cā eſt: docet qūo affecti eē dēmus: cū alia cā ſit eius q i calamitate verſatur: & eius q adiuuari cupit: cū ad ſummos tēdat honores ſine aliq̄ aduerſitate: & docet nos debere ꝓpēſiores eſſe in calamitoſos niſi fuerint calamitate digni. ꝶ Res melio/res:maiores dignitates & opes. ꝶ Benignitas:liberalitas magnificentia. ꝶ In his tñ: ꝗuis inqt in illos ꝓpenſiores eſſe debeamus:tñ nullo mō deferendi ſunt: q altiorē dignitatis gradū aſcendere cupiunt. ꝶ Sed i deligendis idoneis: ꝑcipit diligēter iudicādū eſſe an alii q fauorē cupiunt, digni ſint qm aſr eſſe ꝯtra prudentiam.qđ ꝓbat Ennii ſnia. ꝶ Male locata: collocata indignis & minime idoneis. hic eſt verſus Ennii ex tragœdia: & Publius poeta Mimorū dixit:bñficiū dando accepit qui digno dedit. ꝶ Q d aūt:ponit nūc cōtrariū. ꝶ In eo:qđ bono viro tributum eſt. ꝶ In ipſo:bono viro. ꝶ Ex cęteris:q laudāt liberalitatē:q̄ prudēter ſit: & liberalitas ab oibus laudatꝰ remota imprudētia: qm dandum eſt vt oportet. ꝶ Danda igitꝰ opera eſt:ꝑcipit quibus bñficiis alios afficere debeamus:vt memoria remaneat apud poſteros & illis nō liceat eſſe ingratis. ꝶ Prodatur:ꝓpagetur diffundatꝰ: vt aliquos vi oppreſſos defendere: docere: ꝓdia donare merentibus:ad honores euehere: & ſi ſ ita quorum memoria trāſit ad poſteros: & ſine odio alioꝝ ingrati eſſe nō pn̄t. ꝶ Non liceat eſſe ingratis: ſic loquimur mihi liceat eſſe bono:tibi liceat eſſe diſerto. ꝶ Deterrēda : amouēda & ipediēda cū vtatꝰ ingratitudine. Ita dicimus deterrui te a ſcribendo.i.effeci vt nō ſcriberes.deterreo liberalitatē: i efficio vt qs nō ſit liberalis.qui ergo eſt imemor beneficii: deterret liberalitatem.

FRAN. MAT. ℭ Alia cā eſt eius &c.multū itereſt ne bñfacias idigenti an ei q velit res ſuas augere cum tñ nō idigeat: i eū.n.liberales eſſe debemus q idiget & inopia ꝑmitꝰ. ꝶ Calamitate: vȝ ſi in ſumma ē inopia: & nec ſe nec ſuos ſubſtētatꝰ pōt. ꝶ Meliores: cum bonas hñt ergo nō indigētiæ cā. ꝶ Nullis ſu.re.ad.&c. oibus ſuis rebus ex voto ſuccedentibus. ꝶ Propēſior: nūc dicit qd agēdum ſit:& ꝓpēſiorē hoc eſt ꝓcliuiorē benignitatē eſſe debere in calamitoſos:q̄ in eos qui ſua augere quærunt. ꝶ Niſi for.&c.ſicuti guloſi:heluōes. Aleatores: & cęteri eiuſmodi Quia ſua culpa ad paupertatē & miſeriā rediguntꝰ: nō caſu aliquo: & fortuna: & hmōi hoibus non eſt ſubueniēdū. ꝶ In his tñ &c. qa dixerat idigētes ꝑponendos eſſe iis q nō idigent qdē:ſed res ſuas augere volūt:non dixerim tñ inqt iis nō ſubueniēdū. Nā & ipſis ſubueniēdū ē: ſed in cōpatiōe hos illis poſtponēdos eē. ꝶ Ne affi.ſicut affliguntꝰ q i calamitate ſunt:q̄ ꝑmuntꝰ. ꝶ Reſtricti:auari: & illiberales. ꝶ Sed vt alt.&c.vt opes ſuas & dignitatē augeāt:opibꝰ nr̄is & fauore nr̄o ꝶ Sed i d.ido.quotieſcūq; errogare voluerimꝰ: pria ꝯſultatio inqt ſit.vt iis errogemus qui magis idigent: ſcđa vt gratis,& q mēores ſūt:nā ſi igratis bñfacias multa mala ſequuntꝰ. Nā & negligētiores ſiūt liberales ad bñfaciēdū:cū

Negligentiores ſunt liberales per ingratos.

Alia cā ēſt eiꝰ:qui calamitate premitꝰ,& eius,q res meliores quęrit nullis ſuis rebus aduerſis. Propēſior benignitas eſſe dēbit ī calamitoſos;niſi forte erūt digni calamitate. In his tñ,qui ſe adiuuari volēt,nō vt ne affligantꝰ,ſed vt altiorē gradū aſcendant,reſtricti nullo mō eſſe dēmus:ſed in diligēdis idoneis iudiciū & diligentiā adhibere. Nā pręclare Ennius:bñfacta male locata,male facta arbitror. Qđ autē tributū eſt bóno viro ,& grato eo cū in ipſo fructus eſt tū ēt ex cęteris. Temeritate.n.remota,gratiſſima eſt liberalitas , eoq; eā ſtudioſius pleriq; laudāt,qđ ſummi cuiuſq; bonitas cōe perfugium eſt oīum,Danda igitur opera eſt:vt his beneficiis quāplurimos afficiamus, quorū liberis poſteriſq; prodatur memoria,vt his ingratis eſſe non liceat,Omnes.n.inimemores beneficii oderunt:eamq; iniuriam in deterrenda liberalitate ſibi etiam fieri:

illos ingratos viderint qbus bñfecerint: & ſic q idigēt multa pferūt icōmoda:liberales cū bñficiū ſuū male locauerūt: metuūt ne rurſus male locēt:ergo idonei ad hn̄dā gr̄am: & bñfici memores:deligēdi ſunt qbus bñfacias. ꝶ Idoneis: ad hn̄dā gratiā & referēdā ſi opus fuerit. ꝶ Iudiciū:ſiue ne idonei an ꝯtra ſint:ne boni an mali ſint:ne digni q accipiāt bñ/ficiū nr̄m:an idigni. ꝶ Nā ꝑ/clare &c. rōnē ſuā Ennii auctoritate cōfirmat. ꝶ Bñfcā male &c.qūo ſi bñfacta ſunt malefacta eē pn̄t:bñfcā ſunt: qa q donat liberalitate vtitꝰ & bñfacit. Male aūt fcā ſūt: ſi male locata fuerūt:quoniā multiplex malū ſeqtꝰ:qđ Ci/ce.ipſe docet. ꝶ Tum ex ipſo &c.duplex fructꝰ ſeqtꝰ ſi grato viro tribuitꝰ: primū ex eo cui bñ ſit deinde ex cæteris. Nā cum liberalis hō viderit gratum eē cui bñfecerit:accēditꝰ: vt aliis quoq; bñfaciat. ꝶ Remotate. vȝ ne temere oibus & ſine diſcrimie bñfaciasqa q id facit iudicio caret atq; diligentia. ꝶ Aut te. &c.ne ſupra facultatē largiaris. ꝶ Q d ſum.cuiuſq; &c.Nā cū ſūmus qſp̄iā & priceps bonus fuerit: & diligentia ac iudicio bñficia diſtribuat: iis recte cōe oibꝰ eē iudicatꝰ pfugiū. ꝶ Dāda igitꝰ &c.ea i idōeos ꝯferēda ſunt bñficia quoꝝ ad liberos eoꝝ memoria tranſire poſſit:vt & ipſi memores ſint. Et ſic Cic. iplet ꝓpoſitū ſuū: nā cū ꝑcipiat de vtilitate ꝯperāda:docet qūo eā aſſequi non ſolū ab eo cui bñ ſit ſed a liberis eius poſſumus. ꝶ Vt iis &c. ſi magna fuerūt bñficia igrati eē nō pn̄t: vt ſi a piculo capitis a piculo ſuitutis liberauimus: ſi i collocatiōe filiæ iuuerimus. ꝶ Oēs.n.pſę:vt Xenophon ſcribit i puniēdis pctis ſæuiſſimi: nullū maiore ſupplicio quā igratitudinē vēdicaſſunt ſoliti:qm igratitudinē:vt ipſi dicebant ipudētia. In pudētiā cætera oia vitia ꝯſectantꝰ. ꝶ Eāq; ſibi &c.iniuriā ab ingrato nō ſolū ei fieri exiſtimāt q bñficiū dederit: ſed oibus q putāt liberalē ad bñfaciēdū:ꝓpterea ſegniorē reſtrictioréq; fore. Vn̄ & Sen. ait ingratꝰ vnus idē petētibus multis nocet. ꝶ Deterrēda liberalitate ſibi ēt fieri eāq; &c. diminuenda atq; eadem eras deterret exiguis aliquid:hoc eſt auferre. Detrahet Iuue.& Ho.laudes egregii Cæſaris & tuas culpa deterrere ingenii: legitꝰ & detrahenda hoc ē depellēda: dicimus deterrui te a literis:hoc eſt effici ne literas ſequereris.

ℭ Alia cā eſt eius.i.i eum q ꝑmitꝰ calamitate: & ſup.alia eſt eiꝰ qui q̄rit res meliores nullis rebꝰ ſuis exiſtētibꝰ aduerſis. Benignitas ꝓpēſior.i.copioſior: & pſa ꝓpēdēs dēbit eē i.i. erga calamitoſos.niſi forte erunt digni calamitate: tñ nos nullo mō dēmus eſſe reſtricti.i.parci,& tenaces in his q volēt adiuuari nō vt ne.i.nō affligantꝰ:ſed vt aſcēdāt altiorem gradū ſed ſup.dēmus adhibere iudiciū & diligētiā i deligēdis idōeis.i. i delectu idoneoꝝ:nā Ennius poeta ille ātiquꝰ ꝑclare ſup.dixit.ego arbitror bñfacta.E locata male.i.apud idignos eſſe malefacta. Aūt ꝓ ſed:qđ tributū eſt bono viro & grato,fructus.i.cōmodū: & vtilitas eſt tū.i.pariter in eo ipſo:tū.i.pariter ex cæteris ſup.rebꝰ.Eni ꝓ qa: libalitas eſt gratiſſimas remota temeritate.i.ſi nulla adſit temeritas: q ꝓ & pleriq; laudāt eā.ſ. liberalitatē eo ſtudioſiꝰ q̄ bōitas.i. bñficētia cuiuſq; ſūmi.i. oēs excellentias viri: & pfugiū cōe oium.i.ad qđ oēs pfugere poſſint. Igitur opa dāda eſt.i.diligentia adhibenda.vt afficiamus q̄ pl'imos.i.valde multos his bñficiis quoꝝ memoria probatur.i.porro detur: hoc eſt manifeſtetur liberis & poſteris:ita vt non liceat his eſſe ingratis.Oēs oderunt imemores beneficii:q; pro & putāt eā iniuriā fieri ſibi etiā i deterrēda.i.ambigenda libertate,i.putant ad odium ſibi fieri dum liberalitatem deterrent.

Ennii auctoritas

Non temere bñficium eſt conferendum

Seneca.

ASCĒ.

Qui calamitoſi adiuuandi

cũq͂, qui facit cõem hoſtē tenuiorum putāt. Atq͂ hæc benignitas ēt reip. vtilis ē, redimi ē ſeruitute captos: locupletari tenuiores, qđ quidem vulgo ſolitū fieri ab ordine nr̃o, in oratione Craſſi ſcriptum copioſe videmus. Hanc ergo conſuetudinē benignitatis largitioni munerū antepono. Hæc eſt grauiū hoim atq͂ magnorū, illa quaſi aſſentatorꝝ populi, multitudinis leuitatē, voluptate quaſi titillantiū. Cõuenit aūt tū in dando munificum eſſe, tum in exigēdo nõ acerbū. In oĩq͂ re cõtrahenda, vendēdo, emendo, cõducendo, locando, in vicinitatibus & cõfiniis ęquū & facilē, multa multis de iure ſuo cõcedentē. A litibus vero quātū liceat, & neſcio an paulo plus ēt q̃ liceat, abhorrentē. Eſt. n. nõ mõ liberale paulū nonnunq̃ de ſuo iure decidere: ſed interdū ēt fructuoſum. Habenda aūt eſt ratio rei familiaris, quam quidem delabi ſinere flagitioſum eſt,

PETR. MAR. ℂHOſtem: inimicū qm̃ eſt ingrat⁹ & illiberalis. ⸿Tenuiorum: pauperū q indigent alioꝝ liberalitate. ⸿Atq͂ hæc benignitas: oſtēdit hāc liberalitatē vſui eſſe reip. cū redimuntur captiui & paupes locupletanť ⸿A b ordine nr̃o: ab auguribus qm̃ Cic. erat ex ordine augurū. Cicero poſt Craſſi interitū augur creatus in Ciliciā procõſul miſſus eſt qui eā ꝓuinciā armis & iuſtitia ſeruauit, collegiū augurū erat ĩ maxĩa veneratiõe apud antiquos. ⸿Vulgo. i. paſſim: & cateruatim. ⸿Craſſi: in cuius locū Cicero ſubrogat⁹ fuit. ⸿Hāc ergo cõſuetudinē: cõcludēs ꝓponit hāc liberalitatē largitionib⁹: & munerib⁹ eoꝝ, quos prodigos appellauit. ⸿Munerū: ſpectaculorū ad captandā multitudinem. ⸿Grauiū: prudentū: hæc inquit a grauibus hoibus ſolet exerceri; illa aūt a leuiſſimis: q aurā poplarē captāt. ⸿Illa: largitio: quæ fit ad captādos populi fauores. ⸿Titillantiū: mouentiū. Titillare ē illas partes corpis tangere q̃ tactæ mouent quādā voluptatē: vt tangere ſub alis, ergo q largitione vtunť quaſi titillant voluptatē multitudinis: qm̃ deliniunt ipſam oblectāt & capiunt tali largitione ac munere. ⸿Cõuenit autē: nunc ꝑcipit & dando & exigendo qđ agēdū ſit: & ꝯueniat. ⸿Nõ accerbū: nõ aſperū & nimis moleſtū. ⸿Re cõtrahenda: in oĩ contractu. ⸿Cõfiniis: hoc ꝯſiniū dicitur. ⸿De ſuo iure: de eo qđ iure ad ſe pertinet. ⸿Decidere. i. reſecare: amputare remittere. ⸿Abhorrentē: alienum a litigiis quoad fieri põt & potius eſt aliqđ de ſuo cõcedendū q̃ litigandū. ⸿Habenda aūt eſt rõ: ne aliq ꝑcepto Ciceronis ducti a litibus abhorrēdo rem ſuam conſumi & labi ſinerent. monet habendā eſſe curam rei familiaris: nec permittendum vt male dilabatur: quod maxime dedecet. ⸿Flagitioſum: malum ſceleratum & pertinens ad ignauum hominem.

FRAN. MAT. ℂTEnuiorū: pauperū. ⸿Atq͂ hoc &c. nunc dicit qđ cui ſit anteponendū oſtēdens qđ pluribus vtile eſt illud potius faciendū quam quod vtile paucioribus: ſicut redimere captiuos qđ: vt diximus Quin. Maximus fecit. ⸿Tenuiores: q bñ meriti ſint de rep. & nõ culpa ſua: ſed vł aduerſante fortuna in calamitatem inciderint: vel emergeř a paupertate iuſte viuēdo nõ potuerint. ⸿Quod quidā vulgo &c. & hoc factū eſt ſæpius a ſenatu in oratione Craſſi legimus. Dicit. n. Craſſum orõnem habiſſe qua oſtendebat ſenatū: miſeris & calamitoſis ſubuenire ſolitum: ſicut legimus apud Valerium Maxi. ſenatū ſubueniſſe Attilio regulo q cū ad iperii exitū veniſſet: peteret q vt in patriam redire liceret: cauſam aſſerens qa villicus ſuꝰ agrū deſſeruiſſet: & ppea nõ poſſet filiabus dotē cõparare. Quare ſenatus re cognita: & villicum cõduxit: & filiabus dotē præbuit. ⸿A nr̃o ordine: non collegio augurū itelligas: ſed nr̃o ordine hoc eſt ſenatorio ordine: qa Craſſus augur fuit & in eius demortui locū Cice. cooptatus fuerit. Cū proconſul eſſet in Cilicia. Neq͂. n. legiť collegiū augurū hoc factitare ſolitū: & augurū nõ ordinē ſed collegiū dicimus: cõtra ſenatoriū ordinem vocamus. ⸿Hāc cõſue. redimendi captiuos & locupletādi tenuiores. ⸿Largitioni: magnificentiæ ludoꝝ viſcerationū &c. ⸿Hæc eſt &c. ſ. cõſuetudo redimēdi captiuos &c. ⸿Grauiū ſapientū. grauē. n. ſapientē cū auctoritate dicimus: & Virg. aratorē deſignans inquit. Tum pietate grauem &c. ⸿Illa, largitio munerū. ⸿Aſſentatoꝝ: & p conſequens leuiū: nā leuiſſimorū eſt aſſentari hoc eſt ad alterius ſenſum loqui & aliquid facere. ⸿Titillantiū, lenocinantiū. nam titilatiões ſunt quem fiunt blandiendi cauſa poſita ſub alis manu vel in laterib⁹.

Quando etiā quiſpiā lætitia percepta & alacritate perfunditur: tunc dicit titilatio. Dicit itaq͂ ꝙ qui magnificētia munerum vtunť: uidentur quodãmodo animis hõ muneribus ſuis lenocinari & blandiri: ut ſic in eorū beneuolētiam irrepāt. ⸿Cõuenit aūt tum in dando &c. Tangit aliam ſpēm liberalitatis quæ in cõmercius cõſiſtit: hoc eſt in vendendo: emēdo: ꝯducendo: locando: eſt. n. & in his rebus liberalitas quędā ſi nimis curioſi eē non voluerimus & rõnibus noſtris nõ vſq͂ adeo intenti erimus vt aliquid potius de nr̃o remitamus: q̃ de alieno accipiamus. Quod ꝑceptū Cice. optimū eſt & ſanctiſſimū nec a noſtrę religionis abhorret ꝑceptis. Nõ ſolum ergo inquit in erogando liberales debemus eſſe. ſed in exigendo: vez ſi de eo qđ eſt noſtrū nõ nihil conceſſerimus. ⸿Nõ acerbū: nõ aſperum: ſed mitē & leuē in concedendo aliquid quod iure poſſis tibi iudicare. ⸿Et cõfiniis: ſeruāda eſt hæc benignitas nõ ſolū inter ciues: ſed etiam inter vicinos populos & ꝯfines. ⸿In ciui. ad domos pertinet: vt ſi contendas cum vicino de pariete: de ſtillicidiis: de lumine. ⸿Confiniis: ad agros referas: vt ſi lis incidat de termino. ⸿A litibus vero &c. qđ ad lites inqt ptinet oportebit: grauē virū penitus ab illis alienum eſſe: & etiā potius aliquam iniuriā pati q̃ litē ſubire. ⸿Quantum licet: non iniuria accepta. ⸿Plus q̃ licet: etiā accepta iniuria. ⸿Eſt. n. non mõ &c. a litibus abhorrere nõ ſolum liberalis eſt: ſed etiā fructum & vtilitatē q̃rentis. Nā vtile ſæpe eſt aliqđ de ſuo iure remittere: qa cum vident aduerſarii te de iure tuo cedere. i. de eo qđ tuū iudicari poſſet: pudore quodā: & ipſi pfuſi tibi cedunt: & ita ꝙ vi obtinere nõ potes: illi ſponte cõcedunt: ꝑterea reliq q te id facere vident propitii tibi poſtea ſemper ſunt. ⸿Habēda &c. ſemper Cic. liberalitatē a ꝓdigalitate atq͂ auaritia ſeiungit: vt videlicet mediū teneať: qa ergo dixerat decedēdū de iure ſuo ēt plus q̃ liz vz cū iniuria: noli iqt exiſtimari itolerabilē a me iniuriā itelligi: qa ſi iſignis nimiū iiuria eēt: vt vz d tuo nimis cedere: id nõ eēt libalitatis: ſed animi abiecti & remiſſi. Cū res familiaris tale detrimētū pateretur.

ASCE. ℂQVE pro & putāt eū hoſtē eſſe cõem tenuiorum. ſ. pauperiorum q. ſ. cæteri ſint. Atq͂ hæc benignitas. ſ. captos redimi a ſeruitute: & ēt locupletari tenuiores. i. pauperiores: eſt vtilis etiā reip. qđ quidē ſolitem fieri in noſtro ordine. Videmus ſcriptum copioſe in oratiõe Craſſi. Ego antepono. i. ꝑfero ergo largitioni munerū hanc cõſuetudinē benignitatis. Hæc. ſ. benignitas eſt. Grauiū atq͂ magnorū hominū. i. largitio munerū eſt aſſentatorū populi quaſi titillātium. i. molliter tangentium ac palpantiū lenitatē & voluptatē multitudinis. Autē pro ſed cõuenit. ſ. cõueniēs eſt tū. i. pariter eſſe munificū i dādo: tū. i. pariter nõ ſup. eſſe acerbū i exigēdo: q͂ ꝓ & cõuenit ſup eſſe æquū. i. æqtatis amatorē: facilē. i. exorabilē: & cito facientē & cõcedentē multis multa de ſuo iure. In oĩ re contrahenda. i. vendēdo i emēdo conducendo i locando: in vicinatibus & cõfiniis: & ſup. conuenit etiam ſup. eſſe abhorrentem. i. alienum a litibus q̃tum liceat: & neſcio an etiā Paulo plus q̃ liceat. i. q̃ licere videtur (certum. n. eſt ꝙ nõ plus q̃ liceat aut ſimpĺr aut pro tūc) Enim ꝓ quia decidere. i. delabi nõnūq̃. i. aliq̃tādo paulum de ſuo iure: eſt nõ modo. i. nõ ſolum liberale: ſed ēt fructuoſum interdum. Aūt pro ſed rõ. i. ꝯſideratio rei familiaris. i. domeſticæ eſt habenda. i. haberi debet: quam. ſ. rem familiarem: quidem. i. certe ſinere. i. pertinere dilabi. i. decidere & in nihilum ruere: eſt flagitioſum.

Fami blādiendi.

Non ſolū ægrotis liberales eſſe debemus ſed etiam bñ merentibus

Quint. Maximus.

Titillationes

Largitor nõ ſit exactor.

ℂSed

PETR. MAR. ¶ SED vt illiberalitatis: monet ita eſſe hñda rõne rei familiaris. vt non videamur illiberales aut auari. ¶ Poſſe.n. rõ quare ſuſpicio auaritiæ pellenda eſt: qm̃ ille eſt pecuniæ fructus: cũ q̃s moderate vtiť liberalitate: vt ſe pr̃imonio nõ ſpoliet. ¶ Recte ẽt: laudat ſniam Theophraſti q hoſpitalitatẽ laudauit: quæ eſt q̃dã diſpoſitio & liberalitas erga hoſpites ideſt amicos externos. tatis: & vtitur auctoritate Theophraſti: hoſpitalitas liberalitatis ſpẽm ↄtinet: eſſe.n.ipſa ſine liberalitate non põt. eſt aũt hoſpes qui & ciues & peregrinos libenter: ac benigne excipit: & hanc hoſpitalitatem in primis laudauit Theophraſtus. ¶ Patere domos illuſtriũ: dignis.ſ.nõ aũt idignis: vt nr̃a tempeſtate patent: & plerũq; nefariis & ſceleratis.

ſed ita, vt illiberalitatis auaritięq; abſit ſuſpitio. Poſſe .n. liberalitate vti, non ſpoliantem ſe patrimonio, nimirum is eſt pecuniæ fructus maximus. Recte etiã a Theophraſto eſt laudata hoſpitalitas. Eſt.n. (vt mihi videtur) valde decorum patere domos hominum illuſtrium illuſtribus hoſpitibus. Idq; etiam reipub. eſt ornamento, hoïes externos hoc liberalitatis genere in vrbe noſtra nõ egere. Eſt etiam vehementer vtile his, qui honeſte poſſe multa volũt, per hoſpites apud externos populos valere opib⁹ & gratia. Theophraſtus ſcribit quidem Cimonem Athenis etiam in ſuos curiales Laciadas hoſpitalem fuiſſe. Ita enim dicitur inſtituiſſe, & villicis imperauiſſe, vt omnia pberentur, quicũq; Laciades in villam ſuam diuertiſſet.

¶ Alterũ genus liberalitatis qđ opa pſtať.

QVæ autem opera non largitione beneficia dantur, hæc tum in vniuerſam rempublicam, tum in ſingulos ciues conferuntur.

¶ A theophraſto: qui de diuitiis librũ vnum ſcripſit: i quo laudauit hoſpitalitatẽ. ¶ Valde decorũ: pulchrũ & glorioſum. ¶ Illuſtriũ: clarorũ virorũ: & pricipũ ciuitatis. ¶ Illuſtribus: claris amicis externis. Hãc ſniam Lactãtius reprobat: ſed ipſe loquitur vt xpianus: Cic. aũt vt gentilis phs: & iõ iuſta reprehẽſione caret. ¶ Hõeſte: cũ laude virtutis. ¶ Cimonẽ: Cimõ filius fuit Melciadis & Hegeſipyles filiæ Olori Regis thraciæ. Milciades.l. talentis dãnatus in vinculis periit Cimone & ſorore Elpinica ſuperſtitibus. Cimon ſpoliis bellicis locupletatus agrorũ ſepes amouit: vt oẽs ad fructus legendos accedere poſſent ex tribu laciadarũ: fuit Milciades: i quos ſummã hoſpitalitatẽ Cimon exercuit. Parabať: inquit Plutarchus in vita Cimonis: ingens domi conuiuiũ: eo pauperes q̃cũq; vellent libere cõuenientes educationẽ inde p ociũ ſibi vendicabãt: i vt rebus tm̃ vrbanis intenderẽt. Cæterum Ariſto, nõ id oĩbus Athenienſibus datũ eſſe: ſed ex laciadis curialibus ſuis cuilibet licuiſſe accedere tradit. Comitabanť præterea Cimonẽ quidam familiares: hi pulchra veſte indutis mãdatum erat: vt ſiquis grãdior natu ſordide ob inopiã indutus cũ Cimone forte loquereť veſtẽ cũ eo permutarẽt. Viſum ẽ hoc magnificẽtiæ genus plurimũ i ſe maieſtatis hr̃e: & nũmos etiã illi copioſe ferebãt: vt ſi quem in foro indigna preſſum egeſtate cõſpicerent: quã pxime accedẽtes pecuniã illi clam in manibus deponerẽt. ¶ Curiales: eiuſdẽ curiæ. formã ciuilem Romulus hoc mõ iſtituit: diuiſa oĩ multitudine trifariã ſingulis partib⁹ duces ſingulos præfecit: tribuſq; eas appellauit: diuiſitq; rurſus ipſas trib⁹ i denas ęquales partes: vocauitq; eas curias: illiſq; etiã duces ſingulos pfecit. duces tribuum tribunos curiarum vero curiões nominauit. Inde curiales & tribules. Pomponius autem libro primo digeſtorum de origine iuris dicit Romulũ in.xx. partes diuiſiſſe populum: quas curias appellauit ppea qđ tunc reip. curã p ſnias partiũ earũ expediebat: vt dictũ eſt in.i. volumine. Curiales inquit Põpeius dr̃ eiuſdem curiæ: & tribules eiuſdem tribus & municipes eiuſdẽ municipii. curialis latine dť demotes græce & tribulis phyletes. curia latine: demos gręce. Tribus vero phyle. ¶ Villicis: villarũ cuſtodibus. ¶ Diuertiſſet: ad hoſpitãdum deflexiſſet iuſq; hoſpitii peteret.

QVæ aũt opera. Supra poſuit duplicẽ rõnẽ liberalitatis. q̃rũ altera i pecunia cõſiſtit: altera in opa atq; induſtria. Poſtq̃ de liberalitate pecuniaria diſſeruit tranſit ad alteram: quæ opera ſit. Et eſt duplex: quoniam interdum confertur in vniuerſam rempu. interdum in ſingulos: & oſtendit prodeſſe alicui in iure ciuili accommodatiſſimum eſſe ad homines beneficiis aſtringendos: inde ponit eloquentiam quæ eſt gratior & ornatior. ¶ Opera: labore & induſtria.

FRAN. MAT. ¶ Poſſe.n. &c. ille maximus fructus eſt inquit poſſe vti liberalitate i amicos ſine rei familiaris dãno. præcipere ergo videtur: vt de eo qđ nobis ſemp eſt liberales ſimus. ¶ Recte etiam a Theophraſto: de liberalitate præcipit hoſpitali

¶ Idq; reipu. ſi ex alia ciuitate venientes domi tuæ ſuſcipias. Illi.n. veri hoſpites ſũt: & romani hos hoſpites dicebãt quos ex aliis ciuitatibus venientes domi ſuæ ſuſcipiebant: & inuicem ab illis ſuſcipiebanť: i qñ in eorũ pr̃iam pficiſcebanť. Cic. hoſpitẽ ſuũ dicit fuiſſe Deiotarũ ꝙ ab illo ſuſcipereť cum in Bithyniã pficiſcereť: & inuicẽ illũ romæ domi ſuæ ſuſciperet. Deiotarus hoſpes. Ciceronis. ¶ Eſt ẽt ve. vti. &c. nõ ſolum laudabile eſt multos hr̃e hoſpites: ſed vtile eſt ẽt: nã qui opes magnas ſibi comparaŕ ſtudẽt. Si multos hñt hoſpites eorũ fauore id facile cõſequi pñt. ¶ Honeſte: non per uim: multi.n. hoſpitalitatibus abutunť q̃bus freti fiunt inſolentiores. ¶ Cimonẽ &c: Cimon hic Athenienſis ditiſſimus fuit. Dei aũt recte apud hunc diuitias collocauerãt. Nam villas ſuas pegrinis oĩbus patere voluit: ſed in primis curiales ſuos laciadas hoſpitio ſuſcipi iuſſit: hoc eſt qui ex eadem curia eſſent. Curia autem erat pars populi. Nam in.xxx. curiales Populum Romanũ ẽt Romulus diuiſit, lacia vna fuit tribus Athenięſis ex qua fuit Milciades & Cimon eius filius: auctor Plutar. ¶ Curiales: qui ex eadem eſſent curia hoc eſt parte populi: illis.ſ.q eſſent contribules quos δημοτας græci vocant.

QVę aũt: iteratio fortaſſe hic nõnullis vť eẽ ſuperioris pręcepti. Nã operę laudat officia de qua multa dixit ſuperius. Sed nõ eſt iteratio: ſupius.n. dixit liberalitatem quæ fit opera liberalitati añponendam quę fit pecunia: nunc aũt de ipſius operæ officiis præcipit vc3 q̃les in opera exhibenda eſſe debeamus: & dicit ita opera in rẽpub. & oẽs ciues conferendã: vt pecuniã: præcipit ergo q̃ñ præſtãda opera. ¶ Hæc tum &c. & publice & priuate liberales eſſe poſſumus in præſtanda opera.

ASCẽ. ¶ Sed ita ſup. hñda eſt rõ rei familiaris: vt ſuſpitio illiberalitatis: & auaritiæ abſit. Enim p qa: maximus fructus pecuniæ eſt nimirũ.i. aut dubie nõ ſpoliantẽ.i. priuantem ſe patrimonio ſup. ſuo poſſe vti liberalitate. Hoſpitalitas.i. gratuita & benigna in hoſpitium ſuſceptio eſt ẽt laudata recte a Theophraſto. Enim valde decorũ: vt vĩ (inquit Cicero) mihi domos illuſtrium.i. clarorum hoïum patere.i. apertas eſſe ad recipiendũ hoſpitio hoſpitibus illuſtribus. Quæ p & idem reip. ornamento.i. ad decus & ornamentum hoïes externos non egere in noſtra vrbe hoc genere liberalitatis. Eſt etiam vehementer vtile his qui volunt multa poſſe honeſte valere opibus & gratia apud externos populos: per hoſpites.i. per eos quos receperant hoſpitio. Theophraſtus ſcribit Cimonem virum illum ſpoliis bellicis locupletatum fuiſſe hoſpitalem athenis. Etiã.i. erga laciades curiales, ideſt contribules ſuos. Dicitur enim inſtituiſſe: ideſt ordinaſſe & imperaſſe villicis: ideſt uillarum ſuarum procuratoribus: vt omnia præberentur ſupple eí quicunq; laciades diuertiſſet a publica: ſcilicet via in ſuam villam.

QVæ autem opera. Perſequitur alterum genus liberalitatis quod opera.i. operatione & labore cõferentis impenditur. Ordo eſt. A ũt pro ſed: beneficia quæ dãtur opera: ideſt per operã & laborem non largitione: ideſt

Nam in iure cauere cõſilio iuuare, atq; hoc ſciẽ gene re ꝓdeſſe quã plurimis vehementer & ad opes augẽ das ptinet: & ad gratiã. Itaq; cũ multa ꝑclare maiorũ, tum quã optime cõſtituti iuris ciuilis ſummo ſemper in honore fuit cognitio, atq; interꝑtatio: quã qdem añ hãc cõfuſionẽ tẽporũ in poſſeſſiõe ſua principes teti nuerũt. Nunc vt honores, vt oĩs dignitatis gradus, ſic huius ſciẽ ſplendor deletus eſt. Idq; eo indignus, qđ eo tẽpe hoc cõtingit cũ is eẽt, q oẽs ſupiores, qb⁹ hono re par eẽt, ſciã facile viciſſet. Hec igiť opa grata mul tis, & ad beneficiis aſtringendos hoĩes accõmodata. Atq; huic arti finitima eſt dicendi grauior facultas & gratior & ornatior. Quid.n. eloquentia laudabilis, & ꝑſtabilius: vel admiratiõe audiẽtiũ, vel ſpe idigentiũ: vel eorũ, q defenſi ſunt, gratia: Huic quoq; ergo a ma ioribus noſtris eſt in tota dignitate pricipatus datur,

donatione hæc conferuntur: tum.i. partim in vniuerſam rempub. tum: idest partim in ſingulos ciues.

PETR. MAR. ¶ IN iure cauere: vitare incommoda & deceptiões in iure litibuſq;: multi.n. ius amittũt ſuũ ignorantia iuris aut ꝓcu ratorũ cauſidicorum q; inſcitia. ¶ Cauere.i. defendere alios legũ auxilio & iterꝑtatiõe ꝓuidere. In ꝑfatiõe topicorum dicit &.n. cũ tu mihi meiſq; multa ſępe cauiſſes. ¶ Opes augen. potentiã & auctori tatem gr̃amq; multitudinis: cui hæc opera ꝑſtať. ¶ Grã beneuolẽtiã: iuriſcõſultus in qt: iauẽs aliis in cã maximã ꝯſequiť auctoritatem & gra tioſus apud oĩs efficit: qbus opa ſua prodeſt: & cognitio iuris ciuilis i ſummo honore ſp fuit & etiam interꝑtatio. ¶ Quã: cognitionem & iter ꝑtatõem iuris. ¶ Añ hãc ꝯfu. tporũ. damnat cęſaris tyrãni dẽ & bella ciuilia: qb⁹ ſęuien tib⁹ iura oppſſa erant & oĩa confuſa. ¶ Pricipes: primi in ciuitate: vt familia Aquilio rũ Mutiorũ, quorũ tanquam hæreditariũ erat ius ciuile: & aliorũ quos ſupra noiaui: qui ciuitatis principes erant: & iuris ciuilis ſciam tanq̃ poſſeſſionẽ a maioribus relictam ha bebãt. q oĩbus erepta fuit pp tyrãnidẽ & iuris oppſſionem. Et ſic Cic. deplorat calamitatẽ ſuorũ tẽporum: & ius ciuile amiſſum eſſe dolet: idq; eo indignius fert: qđ talia accide runt tpe Cæſaris q oĩ ſcia vigebat & ius ciuile videbať di ligere. Suetonius ait. Ius ciuile ad certũ modũ redigere ſta tuit atq; ex imenſa diffuſaq; legum copia optima quæq; & neceſſaria in pauciſſimos conferre libros. ¶ Eo idigni⁹: ma iore ai indignitate ferẽdum. ¶ Cũ is eſſet. Cæſar dictator. ¶ Scia: oĩ genere doctrinæ. ¶ Hæc igitur opa: concludit de opa iuris ciuilis: & tranſit ad eloquentiã quã laudibus effert & merito. ¶ Grauior: maioris dignitatis q̃tũ ad pondus re rũ & ſciarũ. Oratoris vis eſt & officium poſſe de oĩ re q̃cũq; ꝓpoſita ſit: apte & copioſe dicere. ¶ Gratior: q̃ ſit ius ciuile. ¶ Ornatior: maioris ornamenti & dignitatis. ¶ Admiratio ne audientiũ: qm eloquẽtem & prudentẽ oẽs admirantur. Vñ Iuuena. đ Demoſthene ait. Quem mirabanť athenæ tor rentem & pleni moderantem frena theatri. Et Ciceronem orantem oẽs iuſpiciebant. ¶ Indigentiũ: eorũ qui indigent patrocinio eloquentis: vt in iudicio defendantur. ¶ Gratia: beneuolentia eorum qui defenſi ſunt: & patronum magna gratia proſequuntur. ¶ Huic quoq;: quẽadmodũ iuri ciuili. ¶ In tota: in omni parte dignitatis. ¶ In patriis eſt moribus romanis inſtitutis: qm apud antiquos patroni agebant cau ſam clientis opera gratuita: & Cicero ex patrociniis aucto re Plutarcho mercedem non accepit. Munera a ſiculis in digentia magnificaq; vltro delata conſtantiſſime renuit: eo dũtaxat contentus: vt ædilitatem ſuam tranſmiſſione fru mentaria nec illa quidem gratuita adiuuarent.

FRAN. MAT. ¶ NAM in iure cauere: poſſumus augere opes gloriamq; noſtram in ꝑſtanda opera q̃ maxime conſiſtit in ſcia iuris ci uilis. ¶ Iuuare: clientes: & amicos. ¶ Itaq; cũ ꝓpter: ex quo ſequiť: vt cum multa ꝑclara maiorum inſtituta fuerint quã ſine dubio laudãda ſunt illud magna laude dignum fuerit: vt in ſummo honore cognitio eſſet iuris ciuilis & interpre tatio. ¶ Conſtituta.ſ. fuere ſicut apud Vale. Maxi. legitur ti tulo de inſtitutis antiq. vt illud q mulieres vno contentæ viro corona pudicitiæ donarenť: q vini vſus fœminis eẽt ignot⁹: & magnus honor ſenectuti exhiberet. ¶ Cognitio atq; interꝑtatio. Alterũ ſine altero: parum vtile eſt multiq; ſunt q ſcientiam habent maximã iuris ciuilis q̃ tñ ipſi intel ligunt aliis exponere neſciũt. Non.n. tantũ optandũ eſt: vt

ſciamus: ſed vt exprimere & ſenſa poſſimus. ¶ Quã qdem: cum inqt optima republica vſi ſimus principes ciuitatis iu re ciuili plurimũ valebãt: nunc cõfuſis oĩbus, poſtquã bellis ciuilibus perturbari cœpit reſpublica: ars iuris ciuilis ad vi les redacta eſt: & ſic eius ſplendor: vt cæterarũ bonarum artium extinctus. ¶ Principes: viri principes: vt ſcæuola: vt Craſſus. ¶ Nũc vt. &c. tẽpib⁹ nris. ¶ Ideo indignius &c. extinctã eſſe iuris ciuilis. vt aliarũ rerũ ſcientiam: eo mole ſtius ferendum eſt q illo oĩa tenente & occupante conti git qui ſcia erat eminentiſſi mus, & ſupiores oẽs añibat: Cæſarem ſignificat. q revera oium bonarũ artiũ cognitio ne cæteras ſui tpis ſuperauit & ut ait. Quin. ſi tm foro q̃ tũ bellis vacaſſet, primum in dicẽdo locũ tenuiſſet, vt ſed tenere iudicať. ¶ Nam ſecũd⁹ poſt Cice. ht. ¶ Hac ſcia: iuris ciuilis. ¶ Hæc igitur: conclu dit. ¶ Atq; huic: proximã iu ri ciuili eloquẽtiã dicit. vtili tate & recte. Nam iuris ciui lis peritus ſine eloquentia haud multũ valeat. ¶ Grauior: qm in magnis cauſis & foren ſibus & ſenatoriis verſať. Eloquentiam aũt intellige quam ſupra ꝯtentionẽ appellauit. Eſt.n. alia q̃ in ſermone verſať. ¶ Gratior: nam audiẽtes mirifice delectat. ¶ Quid.n. rõ eſt Cice. vbiq; rebus oĩbus anteponit eloquentiã: q̃tũ attinet ad rerũ publicarum gubernationẽ: hic aũt tres maximos elo quentiæ fructus oſtẽdit: videlicet admirationẽ i q̃ adducit audientes. ¶ Spe indigẽtiũ: qui cãm ſuã ſperant ab oratore ẽt ꝯtra potentiſſimos & iprobiſſimos poſſe defendi & gra tiam quã parit defenſio, quia is quem defendimus excitať ad amorem noſtrum, nobis debet: & ſemper referre gr̃am ſtudet. ¶ Huic quoq; & cætera: in oĩ dignitate quantacun q; eſſet defendenda principatus eſt datus eloquentię, Cice. libro de oratore dicit ſemper excelluiſſe eos quibus inerat ſus dicendi maior. ¶ Diſerti igiť &c. hoc eſt eloquentis & boni: huius diſerti hoĩs: & bonis moribus inſtituti, benefi cia: ac patrocinia dicit plurimos iuuare: & vtiliſſima respu blicæ eſſe ſi modo laborem non ſubterfugat, & gratuito nõ autem ſpe quæſtus defenſiones ſuſcipiat.

Gratiam magnam parit defenſio

ASC. ¶ NAM cauere.i. proſpicere & cautione facere in iure iu uare conſilio, atq; prodeſſe hoc genere ſciæ, pertinet vehe menter quam plurimis.i. valde multis.i. & pariter ad opes augendas, &.i. pariter ad gr̃am.i. beneuolentiam ſupple au gendam. Itaq; cum multa præclara maiorum ſup. fuerunt: tum.i. multo magis cognitio: atq; interpretatio iuris ciui lis q̃ optime.i. valde bene conſtituti ſint ſemper in ſummo honore. Quã quidem interpretationem & cognitionem iuris principes.i. primores ciuitatis retinuerũt in ſua poſſeſ ſione ante hanc ꝯfuſionem tẽporum, quam Cæſar induxit. Nunc.i. quẽadmodum honores ſup. deleti ſunt, vt oĩs gra dus dignitatis deletus, ſic ſplendor huius ſcientiæ eſt dele tus. Idq;.i. & id ſup. contingit indignius.i. quia hoc contin git eo tempore cum is: ſcilicet Cæſar eſſet qui viciſſet facile ſcientia, ideſt per ſcientiam oẽs ſuperiores, quibus eſſet par .i. æqualis honore. Igitur hæc opera quę ſcilicet præſtantur in iure ciuili ſint ſupple grata: ideſt vtilia & commoda mul tis: & accommodata ad aſtringendos homines beneficiis.i. per beneficia. Atq; facultas dicẽdi grauior. & gratior, & ornatior eſt finitima huic arti.ſ. iuris ciuilis. Quid.n. lau dabilius & præſtabilius, vel admiratione audientium. vel ſpe indigẽtium, vel gratia eorum qui defenſi ſunt quaſi di cat nihil ergo principatus eſt quoq;, ideſt etiam datus huic arti a maioribus noſtris in tota dignitate.

¶ Diſerti

Diſerti igit̃ hoīs, & facile laborãtis, quodq; in patriis eſt moribus, multorũ cauſas & nõ grauate, ſed gratuito defendentis, beneficia & patrocinia late patet. Admonebat me res, vt hoc quoq; loco itermiſſionẽ eloquẽtiæ, ne dicam interitũ deplorarẽ, ni vererer, ne de me ipſo aliquid viderer queri. Sed tñ videmus quibus extinctis oratoribus, quam in paucis ſpes, quam in paucioribus facultas, q̃ in multis ſit audacia. Cum aũt omnes non poſſint, ne multi quidem, aut iuris periti eſſe, aut diſerti, licet tñ opera prodeſſe multis, bñficia petentẽ, cõmendantem iudicibꝰ aut magĩratibus: vigilantem ꝑ re alterius: eoſipſos qui aut conſulunt, aut defendunt rogantem: quod qui faciunt plurimũ gratiæ conſequunt̃: latiſſimeq; eoꝝ manat induſtria.

PETR. MAR. ¶ Diſerti.i.eloquentis. Diſertus a diſſerendo dr̃. auctore Feſto, & diſertus eſt ille q dicit ea q̃ oportet, Fabius lib. viii. ſic ſcri. M. Antonius aut a ſe diſertos viſos eſſe multos, eloquentem aũt neminẽ diſertos ſatis putat dicere q̃ oporteat: ornate aũt dicere ꝓprium eſſe eloquẽtiſſimi. Iō Cicero diſerti dixit: qm̃ nõ loqtur de eloqñtiſſimo ſed mediocri oratore & ꝓnomine cãrũ diſerto. ¶ Facile laborantis, q facile ſuſcipit labores ꝓ aliis in iudicio defendendis. ¶ Nõ grauate: non moleſte aut ꝓp pecuniã: ſed gratuito is dr̃ aliqd grauate facere. qui moleſto aĩo & q̃ſi iniuſto facit. Pli. in prin. xxvii. voluminis ſic ſcri. Creſcit apud me certe tractatu ipo admiratio antiquitati: quãtoq; maior copia herbarum dicẽda reſtat tanto magis adorare priſcorũ inuentiõẽ do curam. i. tradendo benignitatem ſubit. ¶ Admonebat me res: d qua loquor & ſtatus pñs. Ne de ſua fortuna Cicero q̃ri videret̃ noluit intermiſſionem eloquentiæ deplorare: ſed vtitur occupatione. Cum enim dicit ſe nolle deplorare, maxime deplorat: & tempora damnat ſua. ¶ Hoc quoq; loco: quemadmodum feci de iure ciuili. ¶ Ne dicam interitum: noluit dicere Cicero eloquentiam periiſſe, ſed fuiſſe intermiſſam. ¶ Quibus, quã clariſſimis oratoribus, vt prius fuerat. L. Craſſus. M. Antonius, Cæſar. L. filius. Hortenſius, Cota, & nonnulli alii, qui in foro claruerãt. Hortẽſius in actione pene ſuperabat Ciceronem: & adoleſcẽs magis dicendo floruit q̃ ſenex. De quo Cic. in Bruto: Hortẽſius a Craſſo conſule & Scæuola vſq; ad Paulũ & Marcellũ cõſules floruit. Nos inqt in eodẽ curſu fuimus a Sylla dictatore vſq; ad eoſdem fere conſules. Sic. Q. u. Hortenſii vox extincta ſuo fato eſt: nra publico. Nos aũt Brute inquit: qm̃ poſt Hortenſii clariſſimi oratoris mortem orbæ eloquẽtię quaſi tutores relicti ſumus: domi teneamꝰ: eã ſeptã liberali cuſtodia: & hos ignotos atq; ĩpudentes procos repudiemus: tueamurq; vt adultã virginem caſte: ab armatoꝝ ĩpetu quãtũ poſſumus ꝓhibeamus. ¶ In paucis: qm̃ pauci ſupant oratores: & hi q erant nõ hẽbant facultatẽ. i. potẽtiam dicẽdi: qm̃ extinctus erat ſenatꝰ. deleta iudicia: & cauſæ forẽſes cõticuerant. & hoc Cicero ꝓp ſe dicit qui prius in foro regnauerat. & eius vocis tota vrbs theatrũ fuerat. nũc aũt fugiebat ↄſpectũ ſceleratorum qbus oia redũdabant. Vñ minor illũ in tãtis malis hoc opꝰ tã breui tpe elucubrare potuiſſe: qm̃ ſcripſit poſt necem Cæſaris: ſed beatiſſima ingenii vbertas: & ꝓlificum pectus oia ſupabat. ¶ Spes: pauci inqt ſunt: de qbꝰ ſperare licet q futuri ſint clari oratores. ¶ Facultas: potentia orandi cãs. ¶ Audacia: multi inqt audẽt hoc genus dicẽdi tractare: ſed id qđ audent p̃ſtare vt decet nõ pñt ſuperat ipſe Cicero eloquentiæ fons, q tñ ceſſabat culpa tempoꝝ: qbus oia turbata erãt & cõfuſa. ¶ Cũ aũt oẽs: dixit ſupra hoies ꝓdeſſe poſſe iure ciuili & eloquentia. ſed qa nõ oẽs pñt callere ius ciuile aut eſſe diſerti: dicit nũc Cicero tales hoies poſſe etiã ꝓdeſſe opa: cũ. ſ. beneficia ꝓ aliis petũt: cõmendant iudicibꝰ reos: & vigilãt ꝓ re alterius: & rogant eos q defendunt aut cõſulunt: vt ſint in cã diligẽtes & ſic cũ ipſi nõ poſſint eorũ cãs agere: orãt alios ut eis adſint. & ſic offõ bonoꝝ viroꝝ funguntur. ¶ Ne multi qdẽ. qm̃ paucis datum ẽ ut optime ius calleant & diſerti ſint. ¶ Opa: labore & induſtria. ¶ Licet tñ ꝓdeſſe: ordo eſt licet hoc. ſ. hoiem petentem beneficia cõmendantẽ iudicibus aliquẽ vigilantẽ & rogantẽ alios: licet inq̃ talem hominem ita facientem opera ſua prodeſſe multis. ¶ Licet petentem prodeſſe ille: põt aliis prodeſſe qui beneficia pro ipſis petit & cõmendat iudicibus cauſam reorum,

¶ Latiſſime manat: ad multos iuuandos extendit̃ eoꝝ induſtria: qua gratiam aliorum demerentur & animos.

FRAN. MAT. ¶ Diſerti: eloqñtis. eſt ꝓprie diſertus q ornatu verboꝝ & copia valet. Eloquens ẽt q rebꝰ & ſententiis pollet: & eẽ niſi vir bonus nõ põt. Antonius apud Cic. dicebat ſe multos vidiſſe diſertos: eloquẽtẽ nullũ. ¶ In patriis moribꝰ: in moribꝰ patriæ nræ: ſic. n. maiores nři fecere cõſtituerunt: gratis. ſ. & non grauate defendere. ¶ Admonebat &c. ſicut deplorauit iuris ciui. itẽritũ: ita me hoc locꝰ admonebat: vt eloqñtiæ fcã mentione eius quoq; iteritũ lugerẽ: ſed id ꝓtermitto ne mea tñ cã nõ ẽt aliorũ facta hęc deploratio videbat̃. ¶ Res ipſa: eloquẽtiæ mẽtio. ¶ De meipſo: q agere cãs nũc non poſſũ: ſicut an̄ occupata & ꝑturbata reſp. ſolebã. ¶ Quibꝰ extin. ora. q illa tempeſtate innumerabiles pene fuere. De multis ipſe loqt̃ Cic. lib. de claris oratoribus ad Brutũ. ¶ Facultas: ius dicẽdi. ¶ Audacia: qa multi videri volũt oratores cũ nõ ſint: & maiora audẽt ſuis viribꝰ. ¶ Cũ aũt oẽs &c. vt̃ nũc obiectiõi occurrere: poſſet. n. qſpiã dicere: nõ oẽs iuris peritos & oratores eẽ poſſe: & illis facultatibus alios iuuare: & ꝓpea dicit multis aliis modis operã p̃ſtare licere: ex quo oñdit quã qlibet nõ iuris cõſultus & orator p̃ſtare põt. ¶ Ne multi q. paucoꝝ. n. eſt iuris ciuilis ſciam adipiſci. ¶ Aut di. oratores ii multo rariores ↄtingũt. ¶ Licet tñ &c. enumerat qbꝰ modꝰ: ii q nõ ſunt iure conſulti aut oratores operã ſuã p̃ſtare poſſint hoibus illoſq; iuuare. ¶ Bñficia &c. vt aliqd bñficii pro alio petamꝰ ab illis q nobis amici ſunt: & conferre bñficiũ pñt: idq; viris ꝓbibus moti facere non grauant̃. ¶ Cõmẽdantẽ iudicibus & magiſtratibus: ut amici nři cãm & negocia magiſtratibus vel iudicibus commẽdemꝰ ſi nobis amici fuerũt, & hoc quotidie fieri ſolet: cũ dicimus cõmẽdo tibi hũc qui eſt dignus cõmẽdatiõe mea: & qm̃ multa eius non vulgaria ſint in me officia: & qm̃ virtute ꝓditus eſt aut innocens eſt &c. ¶ Vigilantẽ: curantẽ diligenter alterius negocia. ¶ Cõſulunt: q̃tum ad iuriſcõſultos: quoꝝ eſt ꝓprie conſulere. ¶ Defendũt: q̃tũ ad oratores. ¶ Latiſſime manat: maxime diffunditur.

Multos diſerto eloquentem vero neminẽ.

Beneficiũ in repu. eſt etiam priuatũ.

ASCẼ. ¶ IGitur: bñficia & ꝓtocinia hoīs diſerti & laborãtis facile. i. faciliꝰ: q. ꝓ & defendẽtis cã multoꝝ & nõ grauate: ſed gratuito. Q. d. i. q̃ res eſt in moribus pãtis. i. iter mores patrię patent late. i. faciũt defenſorem late patere. Res. i. cõmoditas & opportunitas negocii admonebat me vt ego deplorarem: quoq;. i. ẽt hoc loco itermiſſionẽ ne dicã iteritum eloquẽtiæ: ne. i. ſi non vererer ne viderer q̃ri. i. cõqueri aliquid de me ipſo. Sed tñ (q̃uis cõqueri nõ placeat) nos videmus quibus oratoribus extinctis. q. d. maximis inquã paucis ſit ſpes: & inq̃. i. quanto paucioribus ſit facultas: & inq̃. i. quantũ multis ſit audacia. Aũt ꝓ ſed: cũ. i. q̃uis nõ oẽs: immo ne multi quidẽ poſſint eẽ aut iuriſperiti aut diſerti. tñ licet. i. licitũ eſt cõmendantẽ. i. eũ qui cõmendauit iudicibꝰ aut magiſtratibus ſup. aliquẽ petentẽ bñficia. i. eũ qui requirit bñficia. Et vigilantem. i. eũ qui vigilauerit: ꝓ re. i. vtilitate alterius: aut rogantẽ. i. eũ qui rogat eoſipſos. ſ. iuriſcõſultos & cauſidicos: qui hoc cõſulũt: aut defendũt: prodeſſe multis opa. i. per operã ſuã: qđ. i. quã rẽ hi ſup. qui faciunt cõſequũtur. i. acquirũt plurimũ grãe. Et eoꝝ induſtria manat. i. diffundit̃ & diuulgatur latiſſime. (Ne quis ꝓp multos accuſatiuos adhuc ordinẽ nõ intelligat ſciat cõmendantẽ: vigilãtem & rogantem regi a parte ante a verbo prodeſſe i rõne ſuppoſiti: ſed beneficia regi ab accuſatiuo petentẽ: & cum ab accuſatiuo commendantẽ. Item eoſipſos ab accuſatiuo rogantem qui regitur: vt dixi a verbo prodeſſe).

Diſerti hominis officiũ.

PETR. MARS. ¶AT illud:vti ſ occupatione monens neminem eſſe lçden uſ:dū aliu pdeſſe cupimus. ¶ Nō expedit: nō eſt vtile. Si iprudentes lçdunt, negligētię aſcribēdū eſt, ſi ſciētes temeritati:quç eſt inimica prudentię. ¶ Certis opis:quibuſdam laboribus & quadā induſtria cōpenſare id quod aliū lædit, ſi in aliqua re inuiti aliquē offendimus, debemus alia opa & officio id quod violatū eſt cōpenſare, & eū quē offendimꝰ aliquo bñficio recōciliare.

S Ed cū in hoibꝰ iuuādis. Dixit hactenꝰ iuuādos eſſe hoies, aut pecunia, aut opa: monet nūc potiꝰ iuuādos eſſe bonos viros inopes q̄ fortunatos & potentes:q̄m ſequi debemus virtutē non fortunā & diuitias. ¶ Dictu eſt pcliue: oēs hoc facile dicunt: ſed nō ita facile fit. ¶ Vulgo: vbiq;. ¶ Non fortunā: diuitias & potentias aliorū:cū volunt bñficia in aliquē collocare. ¶ Honeſta:plena honoris & laudis. ¶ Gratiā bñuolentiā illius q eſt diues & potēs. ¶ Fere:q̄ volūtas omnium ad id eſt inclinatior.

S Ed cū i hoibꝰ &c. oñdit nūc cui ſit bñfaciēdū poſtq̄ docuit qd agēdū eſt quātū ad operā attinet. Et q bñficiū ingt pſtant duo ſibi pponere dñt, q ad pſonā pertinēt cui bñfaciūt aūt idigētiā aut dignitatē. Sed nemini dubiū magis inopi q̄ potēti bñfaciēdū eē. Cū tñ cōtra fiat, vt ipſe ait. Qui tñ potenti bñfacere maluerit, q̄ inopi non liberalis eſt ſed mercator potius qui maius expectat bñficiū. At vero q inopi bñfacit ſine vlla ſpe recipiendi vere lißalis bñ:ſed tñ qbꝰ bñfacit aduertere dʒ:vt gratis viris. facile ergo inquit ē dicere, cui potius bñfaceſ dēamus oēs.n. dicūt nō ſpectādā pſonā:ſed pſonę idigētiā: ſed pauci ſūt q hoc faciāt:nā ps maior bñficia ſua pſtat pro dignitate hois. ¶ Sʒ cū i ho. cū bñfaceſ cogitas duo tibi pponis q̄ ptinēt ad pſonā: aut fortunā: aut mores:q mores ɔſiderat vere lißali eſt:q āt fortunā mis mercator potius dicendus ē q̄ liberalis:qui recipere pſla expectat. ¶ Mores:nā bonus ſit & dignꝰ bñficio. ¶ Fortunæ: nūqd potēs ſit & opulentus. ¶ Dictu qdē pcliue:vtrū melius ſit:mores an fortunā ſpectare:oēs qdē ſciūt:nēo.n.ē q nō dicat qd̓ negari nō pt: vʒ mores magis ſpectādos eſſe: pauci tñ ſunt q hoc faciant. ¶ Procliue dictu:facile: vt Terē. nil facilius dictu. ¶ Hōeſta oro:vt dicāt mores ſpectādos eē i collocādis bñficiis: cū tñ diuitē potius: & potētē adiuuēt:q̄ inopē & ibecillē iverſi:q̄ ē qd Mar. ſcr. Semp eris paup:qa paup es Aemyliane. Dant opes nullis nūc niſi diuitibꝰ. ¶ Tandē: ſp aliquid difficile ſignificat hæc pticula. ¶ Nō anponat. q.d. nullus eſt qui cū benefacere vult gratiam diuitis & potentis pauperis & ibecillis cāæ nō anponat. ¶ A quo eni &c. rō eſt eius qd̓ dixit faciūt hoc:vt bñfaciant potius diuiti & potenti. Quia citius accipere pñt remunerationē. ¶ Propenſior: inclinatior.

Terē. nil facilius dictu.

Iam illud nō ſunt admonēdi (eſt enim in promptu) vt animaduertant, cum alios iuuare velint, ne quos offendant. Sępe enim aut eos lædunt, quos non debent, aut eos, quos non expedit: ſi imprudentes negligentię eſt: ſi ſcientes temeritatis. Vtendum etiam eſt excuſatione aduerſus eos, quos inuitus offendas, quacunq; poſſis. Quare id qd̓ feceris neceſſe fuerit, nec aliter facere potueris. Certiſq; operis, & officiis erit, quod violatum eſt, compenſandum.

¶ In officio pſtādo vir bonus locupleti pferēdus ē.

S Ed cum in hominibus iuuandis, aut mores ſpectari, aut fortuna ſoleat, dictu quidem eſt procliue. Itaq; vulgo loquuntur, ſeſe in beneficiis collocandis mores hominum non fortunam ſequi. Honeſta oratio eſt. Sed quis eſt tandem, qui inopis & optimi viri cauſæ non anteponat in opera danda gratiam fortunati & potētis! A quo enim expeditior & celerior remuneratio fore videtur, in cū fere eſt voluntas noſtra ppenſior.

FRAN. MAT. ¶ IAM illud &c. ſupꝰ admonuit ne cui faciamus iniuriā. Iō nūc nō videntur inqt admonēdi hoies: vt aiaduertāt ne dū alios iuuare volunt alios offendāt. Solet.n. accidere & frequēter:ſed nō ſunt alicuius cōmoda ex alterius incōmodis quærēda:vt qd̓ dicūt phi. ¶ Eſt.n. iprōptu:oibus notū eſt oēs ſciunt. ¶ Aiaduertant: q operam præſtant: ſed ſi fieri nō pōt qn aliū offendas: ſi aliū iuuare vis qd agēdū erit: hæc adhibenda cautio erit: vt ſi cōſideremus an maior ſit iniuria an bñficiū: ſi iniuria maior eſt abſtinere debes: ſi beneficiū maius eſt: illū iuuare debes quē defendēdū ſemel ſuſcepiſti. Poſtea excuſare te q iuitus feceris & rōnem ſubiicere: cur feceris:qa videbas iniuriam multo maiorē bñficio: & te ſperabam dices æquo aio laturū: cū te viꝝ bonum noſſem. ¶ Sæpe.n. oſtendit cuiuſmodi iniuriæ efficaces ſint: ne velimus alios iuuare: videlicet cū iniuria eſt cōtra alicuius honeſtatem aut cōtra vtilitatem. ¶ Nō expedit, nō vtile eſt, vt ſi lædas bñmeritū de repu. aut priuatum iuues: ad alios ad benemerendum de repub: reddis negligentiores ēt ſi priuatæ fuerint vtilitates. Nā ſemp vtilitas maior eſt & quæ ad plures pertinet anteponenda eſt ei quæ ad pauciores: ſi pergrinum læderes vt ciuem iuuares tolerabile eēt: at vero ſi amicū peregrinū iuuādo: ciuem læderes nō eēt tolerabile. ¶ Nō dēt: cōtra honeſtatē: vt ſi cōtra famā ſit bōi viri. ¶ Si iprudētes &c. non ois ignorantia nos excuſat: ſed qn̄ id qd ignoramus eiuſmodi ē: vt ſcire nō poſſimus: aut vllo humano ingenio cōprehendere: tūc excuſandi ſumus. Qn̄ vero id qd ignorauimus ſcire potuimus: tūc excuſationē nō meremur. ¶ Imprudētes: qd aiaduertere: voluerimꝰ, & eſt dedita opa aliquē lædere. ¶ Vtendū eſt ēt &c. dicit excuſatione vtendū eē, vt oñdamus mitiorem iniuriā fuiſſe q̄ bñficiū alteri collatū, & q ſine iniuria cuiuſq̄ voluiſſes amicū beneficio afficere & q neceſſe fuit & q fretus ipſius bonitate æquo aio laturum putaſti. ¶ Cæteriſq; operis &c. ſi in hoc inquies offendimus cæteris i rebus pdeſſe curabimus, & qd aut honeſtati aut vtilitati detractum erit reſarciendo cōpenſabimus: exempli gra. Dixiſti cōtra aliquē pro cliente tuo cuius cām exiſtimaſti meliorem: ſic te excuſabis: eram patronus ad me confugit, nō potui recuſare: feci tñ inuitus tua cauſa, nec tñ exiſtimaui tam iniquo laturum. Cum ſis bonus vir. Et ſcias turpe eſſe clienti nō adeſſe. Idem faciam contra alium in re tua ſi caſus acciderit vt mea opera vti velis.

Imprudēs dr̄ q̄ potuit ſcire & fuit negligēs.

¶ At tñ. ſed ſup. lectores nō ſūt admonēdi illud. i. nō debēt admoneri illud. Enim p qa ſup. ipm ē i pmptu: vt ipſi aiaduertant. i. attēdāt, ne. i. vt nō offendant. i. lędant: quos. i. aliquos: cū velint iuuare alios. Enim p qa ſup. id nō aiaduertunt: lædunt ſæpe eos quos nō debent ſup. lædere: aut eos quos nō expedit ſup. lædere ſi ſup. ſic lædunt. Imprudētes .i. neſciētes eſt negligētiæ. i. ad negligētiā ſpectat: ſi ſcientes ſup. lædentem temeritatis. i. ad temeritatem ſpectat: vtēdū eſt. i. oportet aut decet uti ēt excuſatiōe aduerſus eos quos tu offendas inuitus quacūq; ſup. via & rōne poſſis offendendo. ſ. quare id qñ feceris fuerit neceſſe ſup. facere: nec. i. q nō potueris facere aliter. Et id qd̓ violatū. i. læſum aut corruptū eſt: eſt cōpenſandū. i. reponendū ſatiſfaciēdum aut īvaurandum certis operis. i. operationibus & officiis.

ASCē. S Ed cū in hoibus. Sancte docet virū bonū locupleti pferendū. Ordo eſt. Sed cū aut mores ſup. ſoleant ſpectari. i. attendi, aut fortuna. i. rerū poſſeſſio ſoleat ſpectari in hoibus: eſt quidē pcliue. i. prōptū & facile (ſicut in procliui facilis eſt deſcenſus) dictu. i. vt dicātur vel ad dicendum. itaq; i. & ita loquunt vulgo. i. vulgares ita loquunt videlicet ſeſe ſequi in bñficiis collādis mores hoium nō fortunā. Oratio. i. ppoſitio aut ſnia illa eſt honeſta: ſed quis tandem .i. poſt multā indagationem rñdeat. quis eſt qui nō anteponat in opa. i. ſeruitio & obſequio corporali danda. i. prçſtanda grām fortunati & potētis cāç iopis viri, &. i. ſed ſi optimis. q.d. nemo: cū tñ quēlibet ɔtra facere deceat. Eni p qa nſa volūtas eſt fere. i. qſi ſp ppēſior. i. iclinatior ad bñfaciendū a quo remuneratio fortunæ vt expeditior & celerior.

¶ Sed

Sed aĩaduertendũ eſt diligentius, quæ natura rerũ ſit. Nimirũ.n. inops ille ſi bonus ē vir, ēt ſi referre grãm nõ põt, hẽre certe põt. Cõmode aũt quicũq; dixit, pecuniã qui hẽt, nõ reddidiſſe & qui reddiderit, non habere. Gratiã aũt & qui reddiderit, habere, & qui hẽat retulliſſe. At qui ſe locupletes, honoratos, beatos putant: hi ne obligari quidē beneficio volunt: qui ēt beneficium ſe dediſſe arbitrantur, cum ipſi quãuis aliqd magnum atq; acceperint: etiam a ſe aut poſtulari, aut expectari aliquid ſuſpicantur. Patrocinio vero ſe vſos, aut clientes appellari, mortis inſtar, putant.

PETR. MAR. ℭSED aĩa eſt dili. q̃m nr̃a volũtate ꝓpẽſior ẽ ad iuuãdos potẽtes monet. Cice. Cõſiderãdũ eſſe q̄ ſit natura rer̃ & ꝓprietas & oſtẽdit potius eẽ iuuãdũ bonũ virũ, & inopẽ: q̄ ſp hẽbit grãm ſi referre nõ poterit: & diuites obligari bñficio nolũt. inde docet maiorẽ nos ↄſeq grãm ſi inopẽ ꝓbum virũ potius quã ſi diuitẽ iuuerimus. ꝶ Nimirũ: certe declarat hanc rer̃ natũ, agere gratias e verbo. hẽre grãm ẽ aĩo cũ memores bñficii ſumus referre aũt eſt facto & re ipſa. ergo ſi bonus nõ põt grãs referre. i. par bñficiũ reddere: certe grãm hẽre põt. i. eẽ memor bñficii accepti. ꝶ Commode apte affert quandam ſñiam: q̄ circũferebaẽ in certo auctore: iõ ait: quicunq; dixit. In oĩone ꝓ plãco rñdẽs Caſſio accuſatori ait. Quãq̃ diſſimiles eſt pecũię debitio & grãę. Nã q̄ pecuniã diſſoluit: ſtati nõ hẽt id qd reddidit: q̄ aũt dẽt æs retinet aliẽnũ: gratiã aũt & q̄ refert hẽt & q̄ hẽt i eo ipſo ꝙ hꝫ refert. Neq;. ego nũc Plãco deſinã dẽre ſi hoc ſoluero: nec min⁹ ei reddere volũtate ipſa: ſi hoc moleſtię nõ accidiſſet. Et i oĩone q̃ ſenatui de reditu ſuo gratias agit: dicit. At q̄ in officio perſoluẽdo diſſimilis rõ pecuniæ debitæ eſt: ꝓpterea ꝙ pecuniã q̄ retinet nõ diſſoluit: q̄ reddidit nõ hẽt grãm & q̄ retulit hẽt: & q̄ hẽt diſſoluit. hoc ẽt ſcribit Gellius. ꝶ Qui reddiderit: reddere grãm ſiue referre: ẽ idẽ qd̄ reddere bñficium: hẽre aũt eſt gratificandi volũtatẽ inuicẽ hẽre. Referre inqt Sene. eſt vltro qd̄ debeas afferre nõ dicimus gratiam reddidi, reddunt.n. & q̄ repoſcunẽ: & q̄ inuiti. & alibi plus debeẽ bñficii q̃ pecunię creditori: q̄m de beneficio plus ſoluẽdũ eſt: & nihilominus relata gratia ẽt cohæremus. debeo.n. cũ reddidi rurſus incipe. ꝶ At q̄ ſe locupletes: ponit nũc oppoſitũ de locupletibus. qui nolunt beneficio obligari. ꝶ Beatos: felices & nullius rei indigentes. ꝶ Aeq;: tãtũdem. ꝶ Poſtulari: i. ab eo qui confert beneficium. ꝶ Patrocinio vero: ecce aliud quo oſtendit ipſos nolle obligari beneficio. ꝶ Patrocinio: defenſione alicuius in cauſa ſua. i. ſi fuerunt clientes & vſi ſunt alicuius patrocinio: putant id eſſe morti ſimile: potius inquit vellent mori quam videri clientes: qui a colendo dicũtur: quoniam colunt patronum.

FRAN. MAT. ℭSED aĩa. &c. ꝓbare vult Cic. inopi potius & ꝓbo viro q̃ diuiti & potẽti eẽ bñfaciẽdũ: nam ſupra dixit facile dictu eſſe in collocandis bñficiis mores hoĩs ſpectari dẽre nõ fortunã: paucoſq; id facere. Falluntẽ ergo inqt hoĩes: quĩ potius inopi & ꝓbo viro: q̃ diuiti & fortunato bñficiũ præſtãdum eſſe: ꝓbat aũt hoc a parte iuris nãlis vꝫ a grã quæ ſic diffinitur. Gratia eſt i qua amicitiarũ & officior̃ alterius memoria & remunerandi voluntas continetẽ: hæc grã in opi: & ꝓbo viro ineſſe vẽ: diuiti vero atq; potẽti minime. Nã inops & ꝓbus ſemp eſt gratus ſiue referat gratiã ſiue nõ: qa cũ nõ referat qa ñ põt: vult tñ referre: & ſic aĩo obligatus eſt: qa gratus eſt: hoc ipſo aũt ꝙ gratus ẽ vẽ grãm referre: cõtra diues non vult eſſe obligatus, immo vult vt ſibi debeas ꝙ a te aliqd accidere dignatus ſit: quare potius inopi bñfaciendũ eſt & ꝓbo viro q̃ diuiti & potenti aſſumptum verũ eſt: ſed hoc negari põt ꝙ vir iops ſit gratus magis q̃ diues & ꝓpea ꝓbat hoc mõ. Inops vir eſt gratus: nã ſp vult. Nunq̃ ãt põt eſſe nõ gratus q̄ vult eẽ gratus ſemper. Memor ẽ vir ꝓbus: ergo grat⁹: qd̄ aũt ſit ita ꝓbat auctoritate cuiuſdam poetę: quę ẽ talis eſt q̄ pecuniã hẽt: nõ reddidit: & q̄ reddidit non hẽt. Nõ idẽ dicebat poeta ille qđ q; eẽt accidere in pecunia qd̄ in grãm: q̄ pecuniã ab aliquo accepit mutuã eam habet donec reddit. Cũ vero reddiderit amplius nõ habet: qa reddidit: cõtra accidit in grã. Nam & ille qui reddit grãm hoc eſt qui bñficium pro accepto beneficio reddit adhuc debet: quia & ſi ipſe etiam grãm rettulerit: tñ retinet illius bñficii memoriã. Et illa q̄ nõ refert qdẽ grãm ſed tñ habet: qa non põt referre & vellet ſi poſſet: hoc ipſo ꝙ memor ẽ: retuliſſe vẽ. Contigit hoc in paupe ſed probo vt grãm hẽat & hñdo referat: ergo ſp refert grãm qa gratus: & quia gratiã habet: hẽre aũt grãm aĩo eſt. Qui igiẽ cum nõ poſſit referre gratiã hoc eſt bñficiũ pro bñficio reddere hẽt tñ grãm hoc ipſo vẽ grãm referre: vellet.n. ſi poſſet: ergo inopi & probo potiuſq̃ diuiti & potenti bñfaciendũ eſt. Quia iops ſemp eſt gratus: at vero diues nunq̃: nec cũ accipit qa non vult eẽ obligatus: nec poſtea vſus eſt Cic. hoc enthymemate in oĩone pro Cn. Plautio Paulũ mutatis verbis. Sic nã qui pecuniã diſſoluit ſtatim non hẽt id qđ reddidit. Qui aũt dẽt: æs retinet aliẽnũ: grãm aũt & qui refert hẽt: & q̄ hꝫ in eo ipſo ẽ quod hẽt refert. Neq; ego nunc Plautio deſinã debere: ſi hoc ſoluero: nec minus ei reddere voluntate ipſa: ſi hoc non accidiſſet. In q̄bus verbis debitionẽ grę & pecuniæ cõfert Cic. quã oſtendit inter. ſe oppoſitã: nã qui pecuniã diſſoluit ſtatim non hẽt: q̄ vero non reddit hẽt: at vero grãm & qui refert hẽt eo ipſo ꝙ habet: ſi eſt memor eſt: de quo Antonius Iulianus apud Gellium lib. noctiũ atticarũ primo diſputat capite q̃rto. ꝶ At q̄ locupletes &c. Oñdit diuitẽ nõ eſſe eiuſmodi: vt vel habeat gratiã vel referat: & ſic ingratũ eſſe: ꝓpea q; ei minime benefaciendũ cũ paruifaciat bñficiũ: vel qa non indiget: vel quia dedignaẽ bñficiũ accipere. Vnũ aũt ex reliquo ſequiẽ. Ideo enim dedignaẽ. Quia nõ vult ꝙ ſi acceperit adhuc non dẽt & dedignaẽ. Q̄m veluti mercedis loco ſibi dari exiſtimat: non aũt beneficii: & iõ ſemper eſt ingratus. ꝶ Ne obl. &c. nõ volunt obligari: quia non indigent & beatos ſe putãt. Q̄ ẽ ſi beneficium ab inferiore acceperunt: exiſtimãt non ſe obligari illi: a quo beneficium acceperũt: imo eum qui dederit ſibi obligari: ꝙ ipſi accipere dignitati ſint. Sic.n. inſolentes & ſuperbi loqui ſolent. Volo hic mihi debeat: ꝙ eius bñficium vel operã accipere dignatus ſum. ꝶ Aeq;: putant ꝑterea aliqd accipientes id ſibi ꝓpterea dari: vt aliquid ſibi reddant. Et dicunt hic qui mihi hoc præſtitit aliquid a me vult: propterea hoc fecit. ꝶ Aeq;: æqualiter. ꝶ Poſtulari: i. in præſenti. ꝶ Expectari: in futuro. ꝶ Patrocinio &c. adeo inſolẽtes ſunt diuites vt ſi quis patronus eorum cauſam defenderit dedignentur poſtea ipſi confiteri: ſe eius patrocinio vſos: & non aliter a nomine clientis abhorreant quã a morte. Nolunt.n. clientes vocari: patronus & cliens correlatiua ſunt, magna ergo ingratitudo oſtenditur diuitum.

ASCE. ℭ Sed aĩa. eſt dilig. i. valde diligenter quæ. i. qualis ſit natura rerũ. Enim pro quia: Ille inops eſt bonus vir nimirum. i. haud dubie etiam ſi non poteſt referre gratiam: ideſt rebus compenſare poteſt certe. ſcilicet ſalutem habere: ſcilicet in animo: hoc eſt voluntatem referendi: quod vulgo dicitur ſcire gratiam. Autem ꝓ ſed. commode. i. conuenienter ſup. dixit: quicũq; dixit. i. quicũq; is fuerit: qui dixit eum qui habeat pecuniam ſupple quã accepit non reddidiſſe ſup. eam. ꝶ Et qui reddiderit pecuniam non habere ſup. eam. Autem pro ſed ſupple dixit & ideſt ſimul eum q̄ reddiderit grãm habere gratiam: & eum qui habeat gratiam rettuliſſe gratiam: quia habere gratiam eſt quodammodo referre. At. i. ſed ii qui ſe putant locupletes: honoratos: beatos ne qdem. i. non volũt ſaltem obligari beneficio. i. ad beneficium referendum qui etiã arbitranẽ ſe dediſſe beneficium cum ipſi q̃uis acceperint aliquid magnum ſuſpicanẽ. æq;. i. æqualiter etiam aliquid magnum aut poſtulari aut expectari a ſe. Vero pro ſed putant. i. reputant inſtar mortis. i. tam acerbum: vt mors eſt ſe vſos ſup. eſſe. Patrocinio. i. defenſione in iudicio. aut appellari clientes quorum eſt defendi a patronis.

Enthymema. Cn. plau.

Inops & prob⁹ ſp eſt & gratus.

Res a virtute aliena

At vero ille tenuis, cũ q̃ꝗd factum ſit ſe ſpectatũ, nõ fortunã putat: ſi mõ illi, q eſt merit⁹, ſed ẽt illis, a qbus expectat (eget .n. multis) gratũ ſe videri ſtudet. Neq; uero verbis auget ſuũ mun⁹, ſi quo forte fungit̃, ſed extenuat. Videndũq; illud eſt q̃d ſi opulentũ fortũatũ q; defenderis, in illo vno forte aut ĩ liberis eius manet gr̃a. Sin aũt inopẽ, pbũ tñ, & modoſtũ oẽs ñ ĩ pbi humiles (quæ magna in populo multitudo eſt) pręſidiũ ſibi paratũ vident. Quãobrẽ melius apud bonos, quã apud fortũatos bñficiũ collocari puto. Dãda tñ oĩ no opa eſt, vt oĩ generi ſatiſfacere poſſimus: Sed ſi res in cõtentionem venit, nimirum Themiſtocles eſt, vero adhibẽd⁹, q cũ cõſuleret vtꝝ bono viro paupi, aut minus pbato diuiti filiã collocaret, ego uero: iq̃t malo viꝝ qui pecũia eget, q̃ pecũiã q viro. Sed corrupti mores depravatiq; ſũt admiratiõe diuitiaꝝ, q̃rũ magnitudo

PETR. MAR. ¶ Tenuis: paup & bonus uir. ¶ Seſe ſpe. habitam eẽ rõnem ſui & virtutis: nõ fortunæ: & ꝙ ille q bñficiũ ꝯtulit ſpectauit virtutẽ ip̃ſius paupis: nõ bona fortunę. ¶ Non fortunã: diuitias vt poſtea retributione accipiat: & æque beneficiũ a fortunato reddere. Seneca ſic ait nõ eſt beneficiũ quod fortunã ſpectat. ¶ Illi q eſt me. q in ſe bñficia cõtulit: ſed ẽt aliis locupletibus: vt ẽt ab illis accipere aliquid poſſit. ¶ Eget .n. multis: hoc dictũ eſt p parentheſim: & ẽ rõ q̃re inops cũ multis indigeat ſtudet ẽt aliis videri gratus. ¶ Si quo for. fun. i. ſi ipſe inops aliqd facit p eo qui de ſe bñmeritus eſt dicit paꝝ id eſſe & ſe maiora illi debere: vt parem gr̃am rferre poſſit & ſic ſp munus ſuũ extenuat. ¶ Munus. i. offm̃. ¶ Vidẽdũq; illud affert aliud: quo oſtẽdit potius habẽdã eſſe rõnẽ inopis q̃ diuitis: vt maiorẽ gratiam ꝯſequamur. & ideo dixit diligentius aiaduertendũ: q̃ ſit natura reꝝ. ¶ Gr̃a. i. beneuola obſ̃o. ¶ Humiles: paupes quoꝝ eſt magna multitudo. ¶ Præſidiũ auxiliũ ſuæ pauptatis. ſi defendimus diuitẽ: ipſe ſolus nobis debet: & forte filii: ſed ſi iopẽ & bonũ virũ: oẽs pauperes expectãtes & ipſi aliqd ſubſidiũ: ergo melius eſt in pauperẽ quã in diuitẽ bñficiũ collocare. ¶ Melius: vtilius & honeſtius. ¶ In cõtẽtionẽ: diſceptationẽ: cuius potius ratio habẽda ſit. ¶ Themiſtocles: auctore Plutarcho ex his qui filiã vxorẽ petebãt: frugi ac modeſtũ aꝑpoſuit locupleti dicens ſe viꝝ pecuniis indigentẽ magis quã ſine viro pecunias quęrere. Cice. aliter hoc narrat. ¶ Sed corrupti mores: deplorat Ci. ſtatum ſuorum tporum: in qbus mores corrupti erant: & verſi in luxũ ꝓpter diuitias. Vñ exclamauit Iuu. Nunc patimur longe pacis mala: ſæuior armis luxuria incubuit victũq; vlciſcitur orbẽ. Et vincãt diuitiæ. Syllius etiã dicit diuitiis pbroſus honor. Aſia deuicta inq̃t Plin. primũ luxuriã miſit in Italiam. L. Scipio trãſtulit in triũpho argẽti cęlati põdo millia q̃dringenta: & vaſorũ aureorũ pondo cc. millia eadẽ Aſia domita multo ẽt grauı⁹ afflixit moreſq; inutilior ꝙ victoria illa hęreditas Attalo rege mortuo fuit tuo fuit erudita ciuitatẽ amare ẽt non ſolum admirari opulentiã externã. Immenſo & echaicæ victoriæ momento ad inpellãdos mores hinc aliqui veterũ vt Caius Marius poſt victoriã cymbricã cãtaris potaſſe liberi patris exemplo traditur: ille arator arpinas & manipularis imperator.

FRAN. MAT. ¶ At vero ille te. Diues q a ſe honoratũ putat & bẽm: ideo ſibi bñficiũ cõferri exiſtimat. At ꝯtra paup ſemp dẽt: & eũ q bñfecit ductũ bonitate ſua & puptate credit: nec aliquam ſpẽ habuiſſe remuneratiõis. ¶ Seſe ſpe. ſuiipſius habitam rationẽ nõ fortunæ contrariũ accidit in diuite. ¶ Nõ mõ &c. id agit paup vt nõ ſolũ illi a quo accepit gratus videat̃: ſed aliis a quibus accipe ſperat bñficiũ: ita ſecũ aio cogitat ſi me videãt in hũc q bñfecit gratũ hoies mouebunt̃ & ipſi vt bñfaciãt. Nã ſperabũt vt i ipſos quoq; gratus ſim. ¶ Expectat: accipe. ¶ Eget mul. q a nõ ſufficit ei ab vno accipere. ¶ Neq; ve. ver. &c. Et ſi forte iq̃t paup aliqd p eo egerit: q de ſe benemerit⁹ ſit: nõ facit vt diuities ſolẽt. Nã q̃cquid fecit extenuat: & multo minus ſe egiſſe dicit q̃ ille meret̃: nec poſſe ſe illi vnq̃ pro tantis bñficiis ſatisfacere. ¶ Si quo for. fun. vt ſi mittat̃ ad locũ aliquẽ lõginquum: vt illic nr̃a obeat negocia ¶ Videndũ &c. eſt alia rõ cur potius inopi & pbo: q diuiti minus pbato bñfaciẽdũ ſit: q a ſi opulento benefeceris viro & fortunato gr̃a manet ĩ vno illo aut forte in filiis eius. At vero ſi inopẽ defenderis oẽs eiuſdẽ ſortis & cõdõnis hoies tibi debent: quia ſperant oẽs q̃d vni feciſti: te multis facturã. ¶ Quãobrem: ꝯcludit & dicit ſupra dictis cauſis colligi melius eẽ inopi & pbo q̃ opulẽto bñfacere. ¶ Dãda tñ oĩ. op. eſt: quia probauit optimis rõnibus in conferendis beneficiis ſpectandos eſſe hominũ mores potiuſq̃ fortunam & potius inopi: & pbo viro q̃ diuiti & fortunato bñfaciendũ eẽ: ſeq̃bat neceſſario quodãmõ iſta concluſio: ergo nunquã diuiti bñfaciẽdũ eſt. ſatiſfaciendũ quidẽ oibus eſt: ſed ſi cõparario fiat vti potius bñfaciẽdũ ſit: diligendus ẽ pbus & inops: idq; auctoritate probat Themiſtoclis: qui cum a quodã ꝯſuleret̃ filiam ſuam daret ne diuiti & minus pbo: an paupi & pbo: rñdit: ſe male virum ſine pecunia q̃ pecuniã ſine viro: idẽ & nos intueri dẽmus. ¶ Vt oĩ ge. tã diuitũ q̃ pauperũ. ¶ In ꝯten. cõparationẽ: nã ꝯtẽdere cõparare eſt. ¶ Sed cor. &c. ſed vñ hoc vitium manauit: cur in bñfaciendo tñ fortunam non autem bonũ virũ reſpiciamus cã eſt quia magnitudinẽ diuitiarũ illius admiramur: ſed ſtulte, nihil .n. inde nobis vtilitatis eſt illũ ipſum adiuuant non nos: cum ergo magnitudo diuitiarũ adiuuet illũ non nos. Quæ ẽ cur hõ probo potiuſq̃ diuiti benefaciamus aliq̃ rõ eẽt. Si illius diuitiæ nobis aliqd ꝓdeſſent. ſed nõ adiuuãt: fac tñ ita eſſe vt adiuuent: nõ tñ honeſtatẽ adiuuãt: verũ eſt ꝙ potẽtiores faciunt hoies. Sed nõ dixerim: inter dicẽdũ eſſe hoibus vt nõ bñfaciant diuitibus. Sed ita: tñ ſi pbi fuerint vt veꝝ non ſint cã diuitiæ cur bñfacias diuiti: ſi .n. rõnem diuitiarũ potius haberis hoium bñficiũ tuũ nunq̃ bñ locatũ erit. ¶ Corrupti: eorũ q bñfaciunt. ¶ Deprauati: corruptus eſt penitus deprauatus ex aliq̃ pte: vt liber corruptus dr̃ totus mendoſus: deprauatus in aliqua pte nõ ſincerus. ¶ Admiratione di. qm̃ ut tanta admiratione diuitiæ ſunt: vt nullius rei ratio prætérquam ipſarum habeatur. ¶ Quarũ mag. &c. magnitudo hęc diuitiarũ tñ adiuuat eos quid poſſident: ſed mores bñ inſtituti atq; compoſiti in hoc iuuare põt: quia grati ſunt: & ſi rem nõ afferunt: animum tamen oblectant.

Probo viro inopi potius q̃ diuiti eſt benefaciendum

Quare diuitibus q̃ pauperibus bonis largimur.

ASCE. ¶ AT vero ille tenuis. i. paup qui gr̃am hẽt cum aliquid. ſ. beneficii ſit factũ: videlicet ſibi putat ſeſe. i. ſemetipſum ſpectatum. i. reſpectum ad perſonã ſuã habitum non fortunã. i. diuitias ſuas quas nullas hẽt. Et ſtudet. i. conatur ſe videri gratũ: mõ. i. nõ ſolũ illi qui eſt meritus. ſ. qui iam bñficiũ cõtulit: ſed ẽt illis a qbus expectat ſup. bñficiũ. Enim p quia ipſe eget multis. i. multorum auxilio. Neq; .n. auget verbis ſuũ munus. i. officiũ ſi fungit̃ forte: quo aliquo: ſed extẽuat. i. iminuit ipſum ſup. verbis: q; pro & videndũ ſup. eſt illud idem ꝙ ſi defenderis opulentũ. i. plenũ opibus & fortunatũ gr̃a manet in illo vno. ſolo: aut in liberis. i. filiis eius. Sin autẽ. i. ſed ſi ſup. defenderis inopem tñ pbum & moleſtum oẽs humiles. i. modicæ ꝯdõnis & fortunæ (quæ multitudo eſt magno in populo) nõ improbi. i. ſi ſint nõ improbi: vidẽt pſidiũ paratũ ſibi. i. cõſimilẽ defenſionẽ: & conſimile beneficium expectare poſſunt. Quãobrẽ ergo (inquit Cice.) puto bñficiũ collocari melius apud bonos q̃ apud fortunatos. Opera. i. diligentia eſt dãda. i. adhibẽda oino: vt poſſimus ſatisfacere omni generi: ſed ſi res veniret in ꝯtẽtionẽ. i. controuerſiam & litem. Themiſtocles nimirum eſt adhibendus auctor: q cũ ꝯſuleret̃. i. eũ ab cõſiliũ peteret̃ vtrũ collocaret. i. impenderet filiam viro bono pauperi: an viro minus probato diuiti: inquit: ego malo. i. magis volo virum qui egeat pecunia q̃ pecuniã quæ ſup. egeat viro (Improbus .n. vir q a virtute dr̃ cenſendus nõ eſt.) Sed mores ſunt corrupti & deprauati admiratione diuitiarum, quarũ magnitudo.

¶ Quid

qd ad unũquẽq; noſtrũ ptinet,illũ fortaſſe adiuuat, q
hẽt,ne id qdem ſemp.Sed fac iuuare.potẽtior ſane ſit
honeſtior vero quõ.Qd ſi ẽt bonus erit vir,ne impedi
ant diuitię quõ minus iuuet:mõ ne adiuuẽt:ſitq; oẽ
iudiciũ,non quam locuples:ſed qualis quiſq; ſit. Ex
tremũ aũt ptæceptũ in beneficiis operaq; dãda eſt,ne
quid cõtra æquitatẽ cõtendas:ne qd pro iniuria.Fun
damentũ enim perpetuę cõmendationis,& famę eſt
iuſtitia,ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile.

¶ Beneficia quæ ad vniuerſos pertinent.

SEd quoniam de eo genere beneficiorum
dictum eſt,quæ ad ſingulos ſpectant:dein
ceps de his,quæ ad vniuerſos,quæ ad rem
pu.pertinent,diſputandũ eſt. Eorum autẽ
ipſorũ partim eiuſmodi ſunt,vt ad vniuerſos eius per
tineãt,partim ſingulos vt attingãt,q̃ ſunt ẽt gratiora,

PETR. MAR. ¶ Q VID ptinet.q.d.nihil qm̃ phi ſumus:& bõa fortuna
admirari nõ debemus: ſed mores & ſi diuitiæ audiant ho/
minisẽ p ſe nõ efficiunt vt ſint honeſtiores. ¶ Ne id q.ſpe
qm̃ multi pp diuitias iterſiciunt:aliqui patiunt incõmoda.
Vñ ſcr.Plutar.in vita Syllę nonnullos pecuniarũ gr̃a obtrũ
catos fuiſſe pſcriptoſq;.Qu.Aure.inquit nullius ſe negociis
iplicans forũ igreſſus noia
proſcriptorũ legebat;'inter
quos cũ ſe inueniſſet.'Ve mi
hi miſero dixit Albana me
uilla pſequit: & ſtati iugula
tus.eſt Diuitię inqt Poſſido
nius ſunt cã malorũ:mõ quia
ipſę faciunt aliqd:ſed factu/
ros irritant:phs in prio ethi
ces ſic ait cõpluribus hoibus
ex ipſis bonis accidũt detri/
menta:iã.n.qdã ob diuitias
perierunt.Pla.in.vii.de legi
bus ſic ait.Aurũ atq; argẽtũ
& priuatũ & in tẽplis inui/
dioſa poſſeſſio eſt. ¶ Sed fac
iu.eſto q iuuet. ¶ Honeſtior
uero quõ.ſ.erit.q.d. nõ erit.
¶ Honeſtior: dignor: laude
uirtutis.pp diuitias qm̃ non
laudamus hoiez ob diuitias
ſed ob virtutes:q̃ ſunt bona animi: & amitti nõ poſſunt, di
uitiæ igit q̃uis faciant hoies potẽtiores:tñ honoſtiores non
faciunt. ¶ Q d ſi ẽt:quia dixit iuuãdũ eſſe potius inopẽ.mo
net nũc iuuãdũ eẽ ẽt diuitẽ:ſi ẽ vir bonus. ſed hoc nõ debet
fieri pp diuitias:ſed pp.bonitatẽ.iõ dicit. ¶ Mõ.i.ſolummõ
ne audient ipſę diuitię.& cũ ſint vt ille iuuet. ¶ Q uominus:
vt nõ iuuet. ¶ Iudiciũ: illius q iudicat aliqñ iuuandum eſſe
opa. ¶ Sed q̃lis:q̃ bonus ſit qualitas eſt illa p quã quales eſſe
dicimur.boni.ſ.aut mali. ¶ Extremũ:vltimũ in bñficiis col/
locandis & opa præſtanda. ¶ Cõtendas:coneris efficere con
tra iuſtitiã a qua ois cõmẽdatio pficiſcit.& qua remota ni/
hil honeſte & cum laudet fieri põt:& iuſtitia cã ẽ vt hõ per
petuam commendationẽ aſſequatur & famam.
SEd qm̃ de eo genere. ¶ Poſtq̃ diſſeruit de bñficiis:q̃ i ſin
gulos cõferunt a ſingulis:ad illa tranſit q̃ ad vniuerſos
& rẽp.ptinent:ad rẽpu.cũ.ſ.ex publico aliqd cõiter aut viri
tim diſtribuit: vt cũ ex publico frumẽtũ datur aut agri.rei
pu.vectigales diuidunt. ¶ Eorũ aũt ipſo.ſubdiuidit hãc par
tem: & dicit iſtorũ bñficiorũ aliq̃ ptinere ad vniuerſos:cum
ſ.reſp.aliqd facit:qd oibus cõe eſt:vt pontes:fora:noſtra via
rum:& cętera id genus aliqua ad ſingulos: vt cum annona
aut pecunia populo diuidit:ſiue aliquid aliud datur qd ad
vnũquẽq; ptinet.Iſta in qua ſunt gratiora illis q̃ pertinent
ad vniuerſos:qm̃ ex his maiorẽ ſinguli capiunt voluptatem
qppe cõſulitur eorũ neceſſitati. dantur a principe vniuer/
ſis mille nũmi ſingulis dant duo q ſunt gratiores qm̃ ſingu/
li habent.iõ dicit Cicero:'q̃ ſunt etiam gratiorẽ. ¶ Ad vni/
uerſos:cũ beneficia in vniuerſos conferuntur. ¶ Singulos:
cum viritim aliquid diſtribuitur.

FRAN. MAT. ¶ Q VID pertinet.Quaſi dicat nihil nobis vtilitatis affe/
rũt. ¶ Illũ for.&c.adiuuant inqt diuitię illũq; hẽt:nec tñ ſpi
nã multi ẽt innocentes ob diuitias perierũt:& Iuue.ait.Cõ
geſta pecunia multos ſtrangulat: cũ Sylla tabulã pſcriptio
nis in foro poſuiſſet.Quidnã Aurelius vir bonus: & q neu/
trã factionẽ ſecutus fuerat: cum in forũ deſcẽdiſſet '& lege
ret pſcriptorũ noia ſeipſum legit:& exclamans Albanũ in
Virtutes connexæ ſunt qt me meũ pdit:paulum aũt a tabula cũ abiiſſet occiſus eſt.
¶ Fac iuuare:eſto inqt iuuent diuitiæ potentiorẽ faciũt non
meliorẽ.Sunt enĩ adminicula q̃dã non ad honeſtatẽ:ſed ad
voluptatẽ & diuites multo plures malos q̃ pbos inuenies
& moderatos. ¶ Et ſi ẽt bonus vir &c.dicit bñficiũ nr̃m nõ
oio negandũ diuitibus ſi mõ boni erũt:& ſi mõ opa noſtra
egeant:diuitiæ nõ obſtent:quo minus opa nr̃a pſtet ſi indi/
gerit vir bonus diues nr̃a opa. ¶ Bonus vir:non ſolũ diues:
ſed ẽt bonus. ¶ Quo minus iuuet.ſ.a nobis .i. ne diuitiæ cã
ſint cur iuuet.Quia ſequeret vos iuuare noluiſſe niſi diuitię
fuiſſent. ¶ Mõ ne adiuuẽt:mõ nõ hẽatur tm̃ diuitiarũ ratio
& pp eas tm̃ bñfiat diuiti. ¶ Sitq; oẽm &c.expoſitio eſt eius
qd dixit mõ ne adiuuẽt:mos eſt iis q ſcribunt:vt cũ aliquid
obſcurius dixerint: aliqd il/
lud exponat ſtatim ſubiun/
gant. ¶ Sed q̃lis &c.uidelicet
bonus an malus. ¶ Extremũ
aũt pręceptũ:hoc eſt ultimũ
pręceptum qd ſeruandũ eſt
i oi liberalitate ut a iuſtitia
nõ diſcedamus: cu liberali/
tas & beneficentia: vt ſupe/
riore libro oſtenſum eſt con/
iunctæ ſunt:nec põt eſſe ue/
re beneficus & liberalis qui
idem iuſtus nõ ſit. ¶ Funda/
mẽtũ &c. quicquid facimus
niſi cũ iuſtitia cõiunctũ fue/
rit:laudari non poteſt.
SEd qm̃ &c. bifariam ſu
peri' diuiſit liberalitatis
officia.alia enim i opera alia
in pecunia poſita quæ dixit
erroganda: vtraq; vero mõ
publica:mõ priuata & publica qdẽ ſunt:q̃ ad vniuerſos.pri
uata:q̃ ad ſingulos ptinent.De priuatis iã dixit.nunc de bñ
ficis pcipere incipit:q̃ ad vniuerſos ſpectant. ¶ Eorũ autem
ipſ.hoc eſt ex bñficiis q̃ ad vniuerſos pertinent. ¶ Vt ad vni/
uerſos &c.Q d bñficium ptinẽt ad vniuerſos idẽ ptinet ad
ſingulos.Nec cõtrariũ uideat cuipiã:qd cũ de his bñficiis ſe
dicturũ polliceat q̃ ad vniuerſos ptinent: nunc dicat q̃dam
ad vniuerſos pertinere:& ſingulos attingere. Quod eni fit
ad cõmodũ uniuerſitatis de eo ſinguli participant.Sunt enĩ
q̃dã bñficia q̃ pertinet ad vniuerſos:vt ſi qs ærariũ ditaue/ Lex agraria & frumentaria
rit:hoc bñficiũ utile eſt ad ſingulos pertinere non vr.Q nta
ſinguli pecunias illas nõ attingunt. Lex aũt agraria: & fru/
mẽtaria & ad vniuerſos pertinet & an ſingulos.Nã uniuer
ſi & ſinguli ſeparatim cõmoditate ſentiunt nihil põt fieri
in rempub.quod idem ad ſingulos non pertineat:ut ſi quis
faciat muros portus:naualia publica ſunt: & tñ ptinet pri
uatam vtilitatem.ergo ait partim hmõi eſſe publica benefi
cia vt pertineant ad vniuerſos: ut ditare ærariũ: agere ur/
bem muris:quæ ad uniuerſos:magis q̃ ad ſingulos pertine/
re uidentur:nihil enim ſingulis in manus datur: ſicuti cum
frumentum uiritim diuiditur.

¶ Q VID pertinet ad unũquemq; nr̃m.q.d.nihil fortaſſe ASCE.
ipſa magnitudo diuitiarũ iuuat illũ q habet ſup.eã:ne id q
dem.i.ſed nec illud ſemp ſup.facit.i. nõ tñ ſemp iuuat.Sed
fac.i.cõcedas iuuare.i.q ſemp iuuet ſup.q eã hz:ſit ſane po/
tẽtior. Vero p ſed:qño ſup.erit p eã honeſtior.q.d. nullo.
Quod ſi erit ẽt bonus uir .ſ. qui diues ne diuitiæ ipediant Quæ cõmuni habent dicta
quo minus.i.ut non uel ut minus iuuet:mõ.i.dũmõ ne.ſ.di
uitiæ adiuuent eũ:& oẽ iudicium.i. ois cõſideratio ſit nun/
quã.i.quãtũ locuples ſit q̃ſq;:ſed q̃lis. Aut p ſed:extremum
.i.pcipuũ pceptũ in bñficiis ſup. dãdis & opa dãda ẽ ne cõ/
tendas:qd.i.in aliquo cõtra æquitatem. & ne qd ſup.con/
tendas.i.certes aut facias pro iniuria: Enim p quia iuſtitia
ſine qua nihil poteſt eſſe laudabile eſt fundementum perpe
tuæ cõmendationis & famæ. Nõ ego ſic pauperi benefaciẽ
dum eſt:ut fiat iniuria diuiti nec econuerſo.
SEd qm̃ de eo &c.Docet bñficia q̃ ad uniuerſos ptinet
Ordo ẽ,Sed qm̃ dictũ eſt de eo gñe bñficiorũ q̃ ſpectãt
ad ſingulos.i.ad unũquẽq; ſeorſum: diſputandũ ẽ deinceps
de his q̃ ptinẽt ad uniuerſos: & q̃ ptinẽt ad rẽpu. Aũt pro
ſed parti eorũ ipſorũ.i.ea ipſo p pte ſunt eiuſmodi: ut pti/
neant ad uniuerſos ciues:pti.i.p pte ſunt eiuſmodi:ut attin
gant ſingulos q̃.i.ſingulos attingentia ſunt gratiora.

PETR. MAR. Danda eſt opa oĩno:ꝑcipit Cic. Si fieri põt vniuerſis & ſin/gulis cõſulẽdũ: vt.ſ. oium ſingulorũq; rõ habeat: & hoc ad eos q rẽpu. gerunt pertinet. ❡ Cõſulatur: ꝓuideat. ❡ Sed ita: docet quõo hoc ſit agendum: vt.ſ. rõ reip. habeatur: & cauea/mus ne ꝓfuſa largitio ex publico noceat reipu. & ærario. ❡ Vt ea res: ipſum cõſulere: & prouidere.i. ipſa largitio fru/

Fuluius Flaccus eiuſdem ſocius. M. Octauius Caii collega aduerſam partem videlicet ſenatus voluntatem defendens & ipſe largitione vſus eſt ſed modica: & q̃ erarium ſubſti/nere poſſet. ❡ M. Octauii: & hic legem tulit frumentariam: non vt Caius tulerat vt viritim diuideret: ſed vt paruulo ꝑtio daretur: ❡ Neceſſaria: quia magna erat annonę caritas.

mentaria aut pecuniaria: & ponit exẽplũ. C. Helii &. P. Gracchi: quorũ nimia largi tio ærariũ exhauriebat. non eni hẽbant rõnem reipu. ſed plebis. Et ↄtra ponit exẽplũ M. Octauii cui⁹ largitio to lerabiles fuit hẽbat eni reip. rõnẽ & ſingulorũ. Vñ ſalutẽ attulit ciuibus q acceperũt: & reip. q̃ oibus cõſulere de/bet: cuius ſalus i ſalute ciuiũ cõſiſtit: qm̃ ſunt reipu. mem/bra qbus ꝑditis: vt ipſa ẽt ꝑ datur neceſſe eſt: qđ accidit exhauſto ærario: & ciuibus fame inopiaq; laborãtibus.

Danda eſt opera oĩno, ſi poſſit, vtriuſq;, nec min⁹ vt ẽt ſingulis cõſulatur: Sed ita, vt ea res aut pro ſit, aut certe ne obſit reipublicæ C. Helii & Ty. Gracchi frumẽtaria magna largitio fuit. exhauriebat igitur ærariũ: modica M. Octauii & reip. tolerabilis & plebi neceſſaria: ergo & ciuibus & reip. ſalutaris. In primis aũt vidẽdũ erit ei q rẽpubli. adminiſtrabit, vt ſuũ qſq; teneat neq; de bonis priuatorũ publice diminutio fiat. ꝑni/tioſe enĩ Philippus in tribunatu cum legẽ agrariam ferret, quam tamen antiquari facile paſſus eſt, & in eo vehementer ſe moderatum præbuit: ſed cũ in agen/do multa populariter: tum illud male dixit, non eſſe in ciuitate duo millia hominum, qui rem heberent.

❡ Salutaris: nam tumultua/bat plebs negata oĩno largi/tione quam ꝓmiſerat Grac/chus. ❡ In primis: vt inqt vo lo ita operã noſtram ꝓdeſſe vobis ne reip. obſit ſit volo reip. ꝓdeſſe ne vobis obſit. Duæ aũt ſunt ꝓprietates li/beralis: altera vt ſemp liben/ter eroget. Secunda vt inui/tus accipiat. Sed tñ duo tem/pora a ꝑſcribũtur tã erogan di q̃ ẽt accipiendi. Quanq̃ ſemp eroget libens. Tamen ꝑſcribitur ne tunc eroget: cũ id quod erogat aliis incom/modo eſt. Item q̃q̃ non libẽ/ter accipit. Tamẽ tunc accipere debet cum neceſſitas poſtu/lat. Sunt ergo duæ ꝓprietates liberalis dare: ſed ita ne cui noceat: nõ accipere niſi neceſſitas compulerit. ❡ Neq; de bo/nis &c. hoc eſt ne cauſa benefaciendi reipub. priuatis noce/ant: ſed vt erogent reipub. quod aliis non noceat. ❡ Publice propter publicam vtilitatẽ. ❡ Pernitioſe enim Philippus in tribunatu & cætera. Exemplum eſt Philippi q pernitioſe fe/cit: tunc cum legẽ agrariam tulit q̃ diffiniebat quod agri iu/gera quiſq; poſſidere poſſet. Quingenta videlicet quod eo tendebat, vt locupletũ bona pauperibus cõmunicarẽtur: ex quo ſi cõſtitutus eſſet non potuiſſet qſq; qđ ſuum erat poſ/ſidere: & oĩno ſine maxima ꝑturbatione fieri non poterat. Qui enim diu agros poſſederant. Illo inuiti relinquebant & bellũ ciuile ſuſcitari videbat. Ergo ꝑnitioſe fecit. L. Phi/lippus q legem agrariam tulit: cum enim publice prodeſſe vellet: priuatim multis nocebat: cũ illis poſſeſſiones extor/q̃ret: q eas multo t̃pe poſſederãt. ❡ Antiquari: abrogari. An/tiquari nunc lex dr̃ qñ in priſtinũ redigit: Quia reditur ad id qđ peius erat. ❡ Male: nõ populariter tantũ: ſed ẽt male. ❡ Multa.ſ. egit. Quia dũ cõcionaret: & populũ ad legẽ ferẽ/dam hortaret. Non eſt ferendũ inquit quirites: vt quæ cõia eſſe deberent: ea a paucis poſſideant. & ſubdidit: Non ſunt in ciuitate duo millia hominũ q diuitias & opes poſſideãt. Cum oẽs diuitiæ po. Ro. diuiſæ ſunt inter duo milia ho/minũ magna malignitas inquit eſt & nullo pacto ſubſiſten/da. ❡ Rem haberent. i. diuitias non ſũt niſi duo milia homi/num qui diuites ſint: reliqui pauperes ſunt.

Due partes ſunt liberalis

Antiquari lex dici tur cum in priſtinũ redit.

Vnde decet principem eſſe opulentũ: vt huic malo aliiſque occurrere poſſit: nec debet pecuniis parcere pro ſalute ſuo/rum qm̃: vt dcm̃ eſt magĩatus eſt ad alium non ad ſe. Rex has virtutes habere debet: prudentiã fortitudinẽ. iuſtitiam ſeueritatẽ: grauitatẽ magnanimitatẽ: largitatẽ beneficentiã liberalitatẽ hæ certe ſunt regię laudes. ❡ Frumẽtaria: ex fru/mento publico plebi diuidundo. ❡ Modica: adhibita: mode ratione: & iccirco ciuibus fame laborantibus: & reipub. quę ciuium ſalute continetur: ſalutaris fuit. ❡ In primis aũt: dat aliud pręceptũ rẽpu. gerentibus vt.ſ. quiſq; ſuum poſſideat & ne fiat alicui iniuria in bonis ſuis: quæ iure poſſidet. ❡ Pu/blice: ꝑ impenſis publicis. i. nõ debet is q rẽpublicã admini/ſtrat diminuere res cuius priuati: & eas abſumere in impẽ/ſis quæ ex publico fieri debent. debet veri gratia princeps dare ſubditis ſuis mille tritici modios: hãc vim annonæ nõ debet priuato ciui & opulento eripere: vt aliis tribuat: qm̃ hoc eſt contra iuſtitiã. ❡ Pernitioſe enim notat. L. Philippũ: qui populo ſtuduit contra optimates in ſuo tribunatu legẽ agrariã ferre voluit: & diffiniebat quod agri iugera cuique poſſidere liceret: quingenta.ſ. hoc aũt eo ſpectabat: vt bona locupletũ cũ paupibus cõicarẽtur: & ſic non potuiſſet qſq; habere qđ ſuum erat. Vnde Philippus bona ciuiũ priuataq; ad ęqualitatem redigere cupiens. vt magis populum excita/ret & optimatibus inuidiã faceret: dixit nõ eſſe duo millia hominũ Romæ: qui rem haberent. i. patrimoniũ: & aliquã conditionm cenſus vt oſtendere diuitias eſſe apud pau/cos principes ciuitatis cæteram vero multitudinem vel ma/xime egere. ❡ Legem agrariam: quæ modum agris poſſidẽ/dis imponebat. ❡ Antiquari: abrogari & ceſſare: nã antiqua/re legẽ eſt delere: & vt inquit Põpeius: in morẽ priſtinũ re/ducere. derogat legi cũ pars detrahit. abrogat vero cũ pror/ſus tollit. ❡ In eo: ꝙ paſſus eſt lege antiquari. ❡ In agẽdo: in ipſa actione: qua legẽ ſuadebat. i. cũ haberet orationẽ ꝑ le/ge agraria. ❡ Populariter: in populi fauorem,

FRAN. MAT. ❡ DANDA opera oĩno: &c. Nunc dicit vtrũ bñficiũ ante ponẽdum ſit. illud ne qđ cũ vniuerſale ſit: nõ extẽdit ad ſin/gulos an illud qđ & uniuerſale eſt: & ad ſingulos porrigit: & vtrunq; cõiunctũ ſi fieri poſſit laudabili⁹ dicit eſſe: vide/licet bñficiũ qđ ad vniuerſos & ſingulos ptinet: ſed tñ qđ i ſingulos fit anteponendũ eſt. ❡ Sed ita fiat &c. ita faciendũ vt aut proſit: aut non obſit reipublicæ & quod dixit exem/plo declarat. ❡ C. Gracchi &c. C. Gracchus Tyberii frater eoq; eloquentior. Tribunus plebis ꝑnitioſas aliquas leges tulit inter quas frumentariã vt ſemiſſibus: & trientibus fru/mentum plebi daretur. Tribunatu acto. Cum auentinũ ar/mata multitudie occupaſſet a. L. optimo cõſule ex. S.C. vo/cato ad arma populo pulſus interemptuſq; eſt. Et cum eo

Gracch⁹ Tyberii frater.

❡ OPEra eſt danda oĩno ſi poſſit ſup. dari vtriſq; nec. i. & nõ minus. i. tantundẽ: vt cõſulat. i. prouideat & auxiliet ẽt ſingulis ſed ita ſup. cõſulat ſingulis: vt ea res aut proſit: aut certe nõ obſit reipu. Largitio frumẽtaria. i. in frumẽto ciui/bus diſtribuẽdo Caii Helii & Publii Gracchi. i. quam illi fecerunt fuit: magna igit ideſt & iõ ipſa exhauriebat. i. eua/cuabant ærariũ. i. theſaurũ reip. Largitio ſup. frumentaria. M. Octa. fuit ſup modica et tolerabilis reipu. & neceſſaria Plebi. Ergo. i. & iõ ſup. fuit ſalutaris & ciuib⁹ & reip. Aũt ꝓ ſed uidẽdũ. i. ↄſiderandũ erit in primis. i. ꝑcipue ei qui ad/miniſtrabit rep. vt qſq; teneat ſuũ neq; fiat diminitio pu/blice. i. cõiter de bonis priuatorũ. Eni ꝓ qa Philippus.ſ. Lu/cius pernitioſe ſup. egit: cũ ferret in tribunatu ſup. ſuo legẽ agrariã. i. ægris æqua portione populo ↄdiuidẽdis. Quã/tñ. i. legẽ agrariã paſſus eſt facile antiquari. i. aboleri: & in/deſuetudinẽ abire: & ſup. prębuit. i. exhibuit ſe in eo. i. in ea re vehementer moderatũ: ſed cum ſup. dixiſſet in agendo. i. cum ageret multa populariter. i. fauorẽ populi. tñ. i. etiam vel tunc dixit illud male videlicet nõ eſſe in ciuitate. i. Ro/mana duo millia hominum qui haberent rem. i. diuitias.

ASCẼ. Singulis ita conſu lẽdum vt reip. non obſit

❡ Capitalis

PETR. MAR. ⁋CAPitalis:pnitioſa & deteſtabilis. ⁋Ad æquationem bo. vt oẽs tantum haberẽt in bonis:qm̃ nolebat aliquẽ poſſe ſupra quingenta iugera poſſidere : vt ea quæ ſup eſſent ex tanta agrorum copia plebi diuiderentur:vt tandem,non eſſet fere aliquod diſcrimẽ inter principes & plebios: quo nihil põt eſſe pernitioſius:cum nõ liceat vnicuiq; quod ſuũ eſt poſſidere:& deſides bona aliorum inuadant. ⁋Hãc eni ob cãm:ratio quare non poſſet eſſe maior peſtis: & illa oratio capitalis erat. ⁋Maxime: potiſſimum:qm̃ nõ ſolum:vt bona cuſtodirentur: cõgregati ſunt:licet hæc fuerit maxima cã:homo eni eſt animal cõgregabile natura. ⁋Reſp. cões vtilitates & cõgregatiões ciuium vrbeſq;. ⁋Duce nat. qm̃ homo appetit ſocietatem naturaliter. ⁋Spe cuſt. ſperantes res ſuas hoc modo poſſe tuto cuſtodiri:vnde munita ſunt oppida & latæ leges. ⁋Danda ẽt opa eſt:aliud preceptum de tributis exigendis. ⁋Aerarii tenuitatem:qm̃ vergentibus bellis opus erat tributa exigere:cum in ærario publico non eſſent pecuniæ. ⁋Tributum: a contribulatione dicitur : vel ex eo vt inqt iuriſconſultus: q̄ a multis tribuatur. ⁋Idq; : conferre tributum. quod nĩs temporibus quotidie fit nullo bello nulla neceſſitate nulla religione vrgente:ſed auaritia & luxu. nemo patriã ꝑpter ſe diligit non bonis conſulitur non poſteritati & gloriæ ꝓſpicitur:ſed abdomini & gulæ. ⁋Prouidendum:diligenter præcauendum: ne ſit opus exigere a ciuibus tributũ. ⁋Huius muneris, tributi conferendi. ⁋Ominari:ſignificare hoc aliquando futurum neceſſitate : omen eſt in ore : cum. ſ. aliquid dicimus quod bonum aut malum ſignificet. ominari eſt aliquid futurum voce ſignificare. qđ tñ non ideo dicit, quia certe futurum ſcit : ſed videt eſſe quoddam præſagiũ. Vnde Hãnibal vt eſt apud Sylliũ : videns Imilcen vxorem lachrymantem de ſuo in Italiam aduentu : qm̃ pericula timebat, & viro dixit : Omnibus parce & lachrymis fidiſſima coniux. i. noli mihi aliquam infelicitatẽ ominari. In primo de diuinatione ait. Neq; ſolũ deorũ voces pythagorici obſeruauerunt:ſed ẽt hoium:quæ vocant omnia:quę maiores noſtri. quia valere cenſebant : iccirco oibus rebus agendis quod bonum factum felix fortunatumq; eſſet : præfabantur:rebuſq; diuinis quæ publice fierent: vt fauerent linguis imperabatur. Inq; feriis impetrandis vt litibus & iurgiis abſtinerent. Quid ſit fauere linguis interpretatur Seneca his verbis : quoties mentio ſacrarum literarum interuenerit:fauere linguis : hoc verbum nõ vt pleriq; exiſtimãt a fauore trahitur : ſed imperatur ſilentium : vt rite peragi poſſit ſacrum nulla mala voce obſtrepente. Oſtenta dicuntur:quia oſtendunt. Portenta quia portendũt. i. ſignificant. Monſtra quia monſtrant. prodigia quia prædicunt & rem futuram ſignificant. ⁋Si ſalui:ſi nolunt peruenire in hoſtium poteſtatẽ neceſſe eſt vt bella gerantur pro tuenda libertate. ⁋Atq; etiam:aliud præceptum:quod interpretatione non indiget, debet proſpicere is qui remp. gerit:vt ſit copia earũ rerum ſine qbus viui nõ põt vt ſunt Antiona : vinũ:aia lia pecuniæ &c. quæ hominum vſui & defenſioni neceſſaria ſunt:vt ſine penuria & iniuria in pace viuatur.

FRAN. MAT. ⁋CApitalis oratio:pernitioſa & q̃ capitis periculũ induceret. ⁋Ad æqua. bo. per. &c. Quid enim ſibi voluit Philippus cum dixit non ſunt in ciuitate &c. Niſi vt diuitibus bona auferuntur & viritim diuiderentur. Sicq; æquarentur quod fieri non poterat. Nam vt ait Florus:reduci plebs in agrum vnde poterat : ſine poſſidentium euerſione? Qui ipſi pars populi erant : qui relictas ſibi a maioribus ſedes ætate quaſi iure hæreditario poſſidebãt. ⁋Nam & ſi duce natura cong. hoies &c. Natura hoies in vnum conueniunt. Nam homo eſt animal ciuile:delectatur ſocietate conſuetudine aliorum hominum. ⁋Spe cuſto. re. ſuarum &c. Vt ſuæ res cuſtodirentur. ⁋Danda etiam opera eſt:ne quod apud maiores noſtros ſępe fiebat &c. Nunc tranſit ad id quomodo:videlicet liberalis accipiat : nunq̃ inquit liberalis accipiat : niſi cum neceſſitas cogit. Eſt enim ꝓpriũ liberalis vt libẽtius erogat quam accipiat; ſed tñ præſcriptũ eſt tempus:videlicet cum neceſſe fuerit. ⁋Aerarii tenui. aſſidui. belloꝝ tri. &c. Cum id exhauſtum fuerit : tũc eni imminentibus bellis tributa imperare cogebantur. ⁋Prouidendum: vt non expectemus ingruentem neceſſitatẽ: vt aliũde pecuniam parare non poſſimus niſi tributum, imperauerimus. Multo eni ante prouidere debemus vt pecuniæ adſint & commeatus:arma & alia neceſſaria. Tributum dictum quod a multis tribuit:vt ait iure conſultus. ⁋Sine qua ne. &c. Sed qñ cõtingerit vt tributum imperandum ſit:oſtendendũ eſt id nõ voluntate:ſed neceſſitate fieri:vt cum intellexerint neceſſitate ducta rẽpu. id poſtulare: æquiore aio pẽdant:cum ſciant aliunde haberi pecunias nõ potuiſſe, & aliter ſuam ſuorumq; ſalutem cõſeruari non potuiſſe. ⁋Malo. n. &c. parentheſis. ⁋Ominari:omen facere. ⁋Alteri:reip. augurari eſt ꝓprie verbis. ⁋Omnes:qbus tributum ĩperat. ⁋Atq; oẽs qui rem &c. admonet eos qui pręſunt rebus publicis dent operam. vt rerum neceſſariarum in ciuitate copia ſit : ſunt aut neceſſaria qbus ciuitas carere non põt, vinũ triticũ;oleũ &c. ſine qbus vita eſſe non põt. ⁋Quarũ qua. &c. quæ ſunt neceſſaria oẽs ſciũt & qbus rebus ciuitates indigeant:ideo de illis differere opus nõ eſt. ⁋Comparatio:acquiſitio:comparare. n. acqrere eſt:legitur & apparatio. ⁋In promptu:manifeſtũ & apertum. Xenophon:vt Cic. ait in ep̃la ad Atticum quemadmodum dicebat optimi paſtoris eſt optimum gregem reddere:ita optimi principis eſt ciues ſuos q̃ opulentiſſimos facere.

Natura homines in vnum conueniunt

Ominari Augurari

Capitalis oratio ẽ,ad æquationẽ bonoꝝ ptinẽs: qua peſte quæ põt eſſe maior:hãc enĩ ob cãm maxime vt ſua tuerent reſp. ciuitateſq; cõſtitutæ ſunt. Nã & ſi duce natura cõgregabant hoĩes:tñ ſpe cuſtodię rerum ſuarũ, vrbiũ pſidia quęrebãt. dãda ẽt opera eſt, ne qđ apud maiores nr̃os ſępe fiebat pp ærarii tenuitatem, aſſiduitateq; bellorũ, tributũ ſit cõferẽdũ. Itaq; ne eueniat, multo ante erit ꝓuidẽdũ. Sin qua neceſſitas huius muneris alicui reip. obuenerit (malo enĩ alteri q̃ nr̃æ ominari, neq; enĩ tm̃ de nr̃a, ſed de oĩ rep. diſputo) dãda erit opera, vt oẽs intelligãt, ſi ſalui eſſe velĩt neceſſitati eſſe parendũ. Atq; ẽt oẽs:qui rẽp. gubernabũt, ɔſulerẽ debebũt:vt earũ rerũ copia ſit, q̃ ſũt neceſſariæ. Quarũ q̃lis apparatio fieri ſoleat, & dẽat, ñ ẽ neceſſe diſputare. Eſt. n. in prõptu:tm̃ locus attingẽd' fuit.

ASCE. ⁋ORAtio ſup. talis eſt capitalis. i. ad periculũ & pniciem capitis:ſpectans ptinẽs. ſ. ad æquationẽ. i. æqualẽ poſſeſſionem bonorũ:qua peſte. i. pernicie : quæ ſup. pœnis põt eſſe maior. q. d. nulla. Enim ꝓ qa:reſp. & ciuitates ſunt ɔſtitutæ maxime ob hanc cãm:vt ſup. ſinguli tuerent ſua. i. propria bona. Nã ſi. i. q̃q̃ hoies congregabuntur natura duce. ſ. cum ſub lege naturæ viuerent. Tamen ipſi q̃rebant pſidia. i. mutationes verbũ ſpe cuſtodiæ ſuaꝝ rerũ. Danda eſt ẽt opera ne tributum. i. pecunia a ſingulas tribus: ſic conferendũ pp tenuitatem. i. modicitatẽ ærarii. i. fiſci ſeu theſauri publici & propter aſſiduitatem belli. Quod. i. quæ res fiebat ſæpe apud maiores nr̃os:q; pro & videndum erit multo:ante ne id eueniat. Sin. i. ſed ſi qua. i. aliqua neceſſitas huius muneris. i. talis tributi obuenerit. i. ex inſpirato venerit reip. (dico ſi qui. Enim pro quia:ego malo ominari. i. omen infauſtum ꝓtendere alteri. ſ. reip. q̃ noſtræ. Neq; eni diſputo tm̃ de noſtra:ſed omni rep.) tũc ſup. danda eſt opera vt oẽs intelligant parendum. ſ. obtemperandum eſſe neceſſitati:ſi velint eſſe ſalui. Atq; ẽt oẽs qui gubernabunt remp. debebunt conſulere. i. proſpicere : vt ſi copia earũ rerum:quæ ſunt neceſſariæ:quarũ ſup. rerũ neceſſariarũ qualis apparatio ſoleat fieri: & debeat fieri non eſt neceſſe diſputare. Enim pro quia eſt in promptu. i. manifeſtum;locus fuit tm̃ attingendus vt. ſ. vniuerſalis ſit præceptio.

Auaritia voare debēt,q muneribꝰ publicis fugūt.

Caput aūt eſt in oī procuratione negotii & muneris publici, vt auaritię pellat etiam minima ſuſpitio. vtinā inquit C. Pontius Sānis, ad illa tempora fortuna me ſeruaſſet, & tūc eſſem natus, quādo Romani dona accipere cœpiſſent. nō eſſem paſſus diutius eos imperare. Ne illi quidem multa ſęcula expectāda fuerūt, modo enī hoc malū in hanc rēp. inuaſit. itaq; facile patior, tunc potius Pontiū fuiſſe, ſi qdē in illo tm̄ fuit roboris: non dū. c. & .x. anni ſunt, cū de pecuniis repetūdis a Lucio Piſone lata ē lux, nulla antea cū fuiſſet. At vero poſtea tot leges, & ꝓxime quæq; duriores, tot rei, tot dānati,

PETR. MAR. Caput aūt ē dat ꝑceptū illiſq; i publicis negociis verſanť: vt auaritię vel minimā ſuſpitionē, fugiāt & manus hēant abſtinētes: ne bōa publica diripiāt: alioſq; ſpoliēt. Caput in primis ſeruādū in oī negocio publico muneris officiis qđ ad rēp. ptinet: vt ſunt magiſtatus extra urbe & i vrbe & oi, alia re q publica eſt. C. Pōtius: dux ſannitū fuit: qui magnū auri pondus Manio Curio: q tūc cōſul cōtra ipſos puguabat miſer vt qđ ille tenuit dicēs. Nō aur; hře ꝑclar; ſibi videri: ſed eis q hērent aur; imperare. Et iō Pontius Samnis optabat ſe tunc fuiſſe natū: cū Romani cœpiſſent dona cape: qm̄ illa ciuitas vinci nō pōt: cuius ciues nō corrūpunť muneribus. iō Philippus oia, caſtella expugnari poſſe dicebat: in q̄ aſellus onuſtus auro poſſet aſcendere: N. æ. i. certe ꝑfecto. Mō. i. non multo an. Hoc ma. auaritia & corruptio pecuniaria. Tunc: allis tpibus potius q̄ iſtis. Tm̄ ro. potentię & ai, vt ſperaret ſe Ro. de impio deturbare poſſe ſi munera cœpiſſent accipere. Pecuniis re. L. Piſo frugi tri. pl. primus legē tulit de pecuniis repetūdis cēſorio & Manlio conſulibus repetūdar; cā ita ſe hēbat auctore Aſco. pediano: vt ſi cōuictus res fuiſſet atq; dānatus pecuniam reddebat æſtimata lite: hoc eſt i ꝑtiū redactis oium furtis: quā ſumma pecuniæ ꝓſcriptis eius bonis ſectores curabant. Sector dī æſtimato: redēptorq; bonor; dānati atq; ꝓſcripti: qui ſpē ſectať lucri: ſiue idē ſecutus ſpē æſtimationis ſuæ bona oia auctione vendit: ſed ſemel infert pecuniā vel ærario vel ſociis. Illi igiť qui i ꝓuinciis furta cōmiſerāt: & pecuniā cōtra æqtatē extorſerant: finito magſtato accuſabanť repetundar; a ꝓuincialibus quos ſpoliauerāt. Vn̄ aphri Marium priſcū repetūdar; accuſarūt: & Cato Syllā ex Aſia redeūt ē repetundar; poſtulauitq; ex amicor; ſociorūq; regno, magnā cōtra legē pecuniæ vim congregaſſet. Poſtea: poſt legem Piſonis. Tot le. q̄ erāt ad coercēdā auaritiā: & furta q̄ fiebāt: & rapinas. Duriores: & ſæueriores aſperiores prioribus inualeſcente auaritia & rapinis. Proximæ: ſuccedentes aliis q̄ ꝑceſſerāt nō ita dure: qm̄ idies auaritia ſæuiebat & peculatus. Proximus inqt iuriſperitus eſt quem nemo antecedit ſupmus quē nemo ſequiť. Accilius Glabrio legē tulit de pecuniis repetūdis ſeueriſſimā. Dānati: conuicti in iudicio & dānati ad reſtitutionē pecūiar;. Reus is eſt: q accuſatus venit in iudiciū. dānatus aūt: q in iudicio cōuictus eſt. Vn̄ poſſumus aliquē reū facere: ſed nō dānare: vt Cęſar qui Cornelium Dolobellā reū fecit repetundar;: ſed nō dānauit: qm̄ ille in iudicio fuit abſolutus. Tm̄ ita. bel. pp iudicior; metū, ſenatus auctore Li. cū potētiā eqſtris ordinis in iudiciis exercēdis ferre nollet: oi vi vti cœpit. vt ad ſe iudicia trāsferrent: ſuſtinenť cūm eius Liuio Druſo tri. pl. q vt vires ſibi cōpararet: ꝑnitioſa ſpe largitiōis plebē concitauit & vt maioribus viribis auctoritatē ſenatus tueretur: ſocios & italicos pplos ſpe ciuitatis Ro. ſollicitauit: hiſq; adiuuātibus p vim legibus agrariis frumentariiſq; latis legē quoq; iudicialē tulit: vt æqua pte iudicia penes ſenatū & eqſtrem ordinē eēnt: cū deinde ciuitas ꝓmiſſa ſociis dari non poſſet irati Italici populi a Romanis defecerunt: dicentes veſtini: Marſi: peligni: Marrucini: Lucanis: Sānites: & bellū cognominatū eſt italicū & ſociale Liuius Druſus in odiū ſenatus cū veniſſet ob ea q̄ italicis pplis ꝓmiſerat: velut auctor ſocialis belli incertū a quo domi occiſus eſt hic L. Druſus Catonis vticēſis auunculus fuit: vir & ſapiētia ꝓſtās: & eloquētia: q ſuo tpe princeps ſenatus erat. Tyberius Grac auctore Aſconio pediano legē iudiciariā tulerat vt equites Ro. iudicarent & iudicauerūt per annos. xxx. ſine infamia. Poſt victor Sylla leges tulit vt ſenatorius ordo iudicaret. Poſtea Aurelius cotta ſciuit: vt ſenatores equites Ro. & tribuni ęrarii ſimul iudicarent. Et hoc fuit anteq̄ Ci. Verrē accuſaret. Poſtea Pōpeius in. ii. conſulatu ꝓmulgauit: vt iudices æque ex illis tribus iudicarent. In. iii. lib. epiſt. ad Atticū loquens de cælo ſcribit Senator; vrna copioſe abſoluit, eqtū ad æquauit. Tribuni ærarii cōdēnarūt. Cæſar vt ſcribit Tranquillus: iudicia redigit ad duo gn̄a iudicum æqueſtris ordinis & ſenatoru. Tribunos ęrarios: quod erat tertium ſuſtulit.

ADD. Næ illi qdem multa ſęcula expectāda fuerūt. Senſus eſt. Certe multa ſæcula expectanda Pontio fuerūt qm̄ in vrbem Romā: & mores pricipū ſero auaritia immigrauit. Mō enim. i. non multo ante auaritia vrbē inuaſit: atq; corrupit.

FRAN. MAT. Caput aūt &c. Sed i uniuerſa rep. adminiſtratione hoc præceptum primū eſt & maximū ut vitent principes auaritiæ ſuſpitionem. Qua nihil ſordidius principibus auaritia, & recte hoc pręcipit: nam; cū de liberalitate loquať: vitiū oſtendit illi maxime ꝯtratiū: Quid enim tā cōtrariū liberalitati q̄ auaritia. Vtinā inqt. C. Pōtius &c. Hic eſt ille Pōtius. Herēnius dux Sānitū qui ad furcas caudinas ſubiugum miſit exercitū Ro. & Minutium atq; Aulum Piſonē duces eius. Fuiť hic M. Curio q: cōſul cōtra Sānites pugnabat magnū auri pondus miſiſſe, quod Curius reſpuit dicens. Non aur; hēre pclarum ſibi videri. Sed eis qui haberent imperare. Iccirco Pōtius ſamnis optauit ſe tunc naſci cū Romani aur; acciperent: hunc excitauit ab iſeris Ennius & ſic loq fecit: cum de rep. Romanorum loquereť: & videret viros longe diſſimiles factos illis: quorū ipſe tempeſtate fuerat: vtinam illis tpibus ſeruatus eſſem quibus populus Ro. munera accipere cœpiſſet: ſtatī enim effeciſſem: vt illud imperium rueret: hæc aūt dicens, oſtendit nullū peius vitiū in iis qui gubernant auaritia. Iugurtha quoq; dixiſſe traditur vrben uenalē & cito perituram: ſi emptorē in ueneris. Næ illi qdem &c. euēti anni ſatis erant. Quadringenteſimo. n. anno ab vrbe condita mortuus eſt pōtius. Ciceronis tpe annus agebať ſexcenteſimus: ſæculū aūt eſt centū annor; ſpatium: igiť duo tm̄ ſæcula expectāda fuerunt. Næ illi qdem: nō erat inquit diu expectādum & ducenti ꝓpe anni fluxere ab illo tpe: qm̄ oia corrupta ſunt. Modo enim hoc malū. i. pauloante. Malum: auaritia & ſtudiū munera accipiendi. Inuaſit: tanq̄ hoſtis. Iuuenalis: ſæuior armis luxuria incubuit. Tantum fuit rob. placet ante hæc: tpa pontium fuiſſe: ſi enim nunc eſſet facile nōs vinceret: tum donis: tū fortitudine. Nōdū centū &c. antea nō fuiſſet auaros magſtatus Romanos ex eo ꝓbat: q: lex repetundar; lata nō fuerat: q̄ auaritiæ cauſa lata poſtea ē repetundar;. accuſať aliqs qui cum eſſet magſtatus ꝓuincialibus: aut vi: aut dolo eripuerit pecunias: aut vaſa ꝑcioſa: veſtem: frumentū: nauigia. Et cum repetundar; dicimus aliquē accuſari intelligimus pecuniarum: quo noie oia ꝯtinentur: qbus diuitiæ conſtant. L. Piſo frugi contra repetundar; crimen: vt ſcribit Aſconius primus tulit legem vt q accepta pecunia: vel inique ſniam ꝓtuliſſet: vel impeditus per largitionē æ . uā nō tuliſſet: aliudue iniuſte feciſſe dānareť. Tulit legē hāc Piſo cenſorino & Mālio coss. Antea q̄ſtiōes nullæ erant: eās egit idem Piſo & annales ſcripſit ſatis exiliter auctor Cice. lib. de claris orato. At vero poſtea &c. poſt hanc legē latā aucta ſunt hoium vitia & aliæ duriores ſunt latæ vt peculatus. M. Attilius Glabrio legē & ipſe tulit de pecuniis repetundis: ſed multo ſæuiorem, in qua ne cōpetendarii quidem ſint. Tot rei: qui damnati ſunt vt verres.

C Pontius

M. Curius

Lex M. Attilii Glabrionis

Caput

tm̄ italicū bellū pp iudicioꝝ metu excitatū, tāta ſublatis legibus & iudiciis expilatio, direptioq; ſocioꝝ, ut ī becillitate alioꝝ, nō nr̄a virtute valeam⁹. Laudat africanū panætius, qđ fuerit abſtinēs, qđ ni laudet: ſed in illo alia memoria: Laus. n. abſtinētiæ ñ hoīs ſolū: ſed ēt tēporum illoꝝ. Omni Macedonū gaza, quę fuit maxima, potius eſt Paulus, tm̄ in ærariū pecunias inuexit,

ASCĒ. Procuratores publici auaritia carent lex ve petūdarū pecuniarum quā inſtituta

CApiit adē ē. Hic ſeuiſſimā reip. peſtē auaritiā exagitare ſtudet. Ordo ē. A ſr. p ſed caput. i. pricipalis ps in oi pcuratōe publici negocii & muneris ē: vt ſuſpitio auaritiæ et minime pellatur. i. eiciat pectoribus hoium C. Pontius ſamnis imp. vtinam fortuna ſeruaſſet me ad illa tpa: & vtinā ego eſſem tunc natus: qñ Romani cœpiſſent accipere dona: ego nō paſſus eſſem eos imperare diutius. Quidē. i. certe multa ſæcula ne. i. nō fuerunt illi. ſ. pontio Sāniti expectāda. Eni p qa hoc malū. ſ. acceptare dona i pnicie reip. iuaſit mō i hāc rēpu. Itaq. i. & ita ego facile patior potiū fuiſſe poti⁹: tūc ſup. q̄ nūc: qdē. i. certe ſtm̄ roboris fuit in illo: vt ſup. impiū auferre poſſet: nondum ſūt centū & decē anni: cū lex ē a. L. Piſone de pecuniis. ſ. ablatis repetūdis: cū nulla ſup. talis fuiſſet antea: qđ ſignum eſt caſū nō eueniſſe: vt qs repetundaꝝ poſtularet. At vero poſtea tot leges: ſup. latæ ſunt: & quæq; pximæ. i. pximæ tpibus late ſup. ſūt duriores. i. auſteriores ſupioribus. tot ſup. ſunt rei. i. accuſati: tot damnati: ideſt conuicti.

PETR. MAR. ¶ TANtum: tā magnū cū populis Italiæ & ſociis. ¶ Propter me. iu. qñ ſenatores timebāt eqtes apud quos iudicia erāt: qñ eqſter ordo tūc iudicabat. Iudicium dr̄ res q̄ certamen litemq; determinat. pīudiciū vero res q̄ ſtatuta fuerit affert iudicaturis exemplū. Vñ dicit Fab. in. v. per qs fere oia pīudicia q̄ de Cluētio videbāt facta ſubuertit. ¶ Excitatum: cōmotū: dū hoies iudicia timerēt q̄ nō timent niſi ab his q errāt. ¶ Expilatio: qñ q in pūincias mittebant illas expilabāt, & diripiebāt bona ſociorū. Expilare dr̄: qđ aliqđ paſſim ſubripiāt. Cōpilare q vbiq; rapiūt. Africanū: Scipionē Aemilianum: cuius abſtinētiā Panetius pceptor eius laudauit. ¶ Quid ni lau. cur nō ē laudādus inqt. q. d. nō ſolū ob h̄ meruit laudē ſed ob alias virtutes maiores: qñ laus abſtinētiæ: tunc non erat hoium ſed tēpoꝝ: qb⁹ oēs hēbāt manus abſtinentes: cū in negociis publicis verſabant: qđ pbat exēplis. ¶ In il. Africano. ¶ Alia maio. ſ. fuerūt, q̄ ſit abſtinentia. Fuit. n. Africanus optimus vir & impator oiumq; bonarū artiū magr. ergo in ipſo erāt maiora q̄ ſit abſtinentia: q̄ potuiſſent a Panetio laudari. ¶ Laus. n. rō q̄re dixit ironice: qđ ni laudaret: qñ laus abſtinentiæ: nō ſolū ptinet ad pſonā Africani: ſed ēt tpa illa: in qbus hoies erāt abſtinētes. ¶ Hominis: Africani quē tanq̄ abſtinētem laudat. ¶ Tēpoꝝ il. qñ tūc nō irreſperat tāta auaritia & hñdi: cupiditas. Abſtinentiā Africani ſic laudat Vale. Max. Exultat aius maximorū viroꝝ memoriā pcurrēs. Scipio Aemilianus poſt duos inclytos conſulatus totidēq; ſuæ pcipuæ glīæ triūphos. vii. ſeruis ſeqntibus offō legatiōis functus eſt: & puto Carthaginis & Numātiæ ſpoliis cōparare plīes potuerat: niſi operū ſuoꝝ ad ſe laudē: Manubias ad pñā redūdare maluiſſet. Itaq; cū p ſocios & exteras gētes iter faceret: nō mancipia eius ſed victoriæ numerabant. Nec q̄tum auri & argēti: ſed quātū amplitudinis pōdus ſecū ferret æſtimabat. ¶ Oi maga. exēplis abſtinētiſſimoꝝ impatoꝝ pbat laudem abſtinentiæ nō ſolū hois: ſed ēt tēporū fuiſſe. Paulus Aemilius fili⁹ fuit Pauli cōſulis: q i pugna Cānēſi occubuit, miſſus in Macedoniā perſen regē vicit captūq; Romā in triūphū duxit: quo ampliſſimo vrbē & Capitoliū inuectus eſt. & Macedonicus cognominatus: agēs annū q̄dragefimum: Tres dies in triūpho cōſumpti ſunt: tm̄ ſignoꝝ armoꝝ auri atq; argenti inuexit. Filii regis pibāt: & ipſe rex fuſca veſte miſerandum indutus. De pōpa huius triūphi lege Plutarchū in vita Pauli Aemilii. Cētū talenta quotānis Paulus iuſſit Macedones populo Ro. pēdere. ¶ Omni gaza: oi regia priuataq; ſupellectili & pecunia: qñ perſæ pecuniā gaza appellāt, & Paulus capto rege oia in ſuum arbitriū habuit.

FRAN. MAT. ¶ TANtū ita. bel. metu iudiciorū italicū qđ & ſociale vocatū eſt exortū dicit: qui. n. rapinarū pſcii erant iudicia metuebāt: ne qōnes repetūdarū cōtra ſe exercerent: & cum penes eqtes eēt iudicia nō aliam ob cām niſi eoꝝ metu ea ad ſe trāſferre ſenatus conatus eē. Res aūt ita hēt. C. Gracchus Tyberii frater tri. pl. aliqs leges tulit iter quas frumētariam vt ſemiſſe: & triēte frumētū plebi daret. Alterā legē agrariā quā frater eius tulerat: ne qs ex publico agro pluſq̄ decē iugera poſſideret. Tertiā qua eqſtrē ordinē cū ſenato pſentiente cōiugeret. ccc. Senatores erāt. vi. eqtes: vt trecentis ſenatoribus admiſcerentur. i. vt equeſter ordo bis tantū vitium in ſenatu haberet: & ſic equeſter ordo qcquid volebat in rēp. ſtatuebat: & iudicia penes eū erāt idignāte ſenatu: & timēte ne cōtra ſe iudicarent: metus aūt pficiſcebat ex cōſcientia mali. Norāt. n. quas feciſſent in magratib⁹ rapinas: cū ergo ſenatus impotētiā eqſtris ordinis ī iudiciis exercēdis ferre nollet. Vectigalia tm̄ interceperāt: ſuoq; iure rēpu. peculabantur. Metellū & Rutiliū virū ſūmę inocētiæ exilio dānauerāt oi ui niti cœpit: vt ad ſe iudicia trāſferent: ſeruili⁹ Cepio eqtū ptes aſſerebat M. Liui⁹. Druſus cām ſenatus ſuſtinebat: vterq; tri. pl. erat: ſed Druſus vt vires ſibi acqreret pnicioſa ſpe largitionis plebē cōcitauerat. Idē vt maioribus uiribus ſenatus cām ſuſceptā tueret: ſocios & italicos pplo ſpe ciuitatis Ro. ſollicitauerat. hiſq; adiuuātibus p vim leges frumētariā agrariāq; tulit, & iudicialē vt æqua pte iudicia penes ſenatū & equeſtrē ordinē eēnt cū deinde pmiſſa ſociis ciuitas pſtari nō poſſet: irati italici defectionē cœperūt agitare: & bellū ingēs multiplex ac periculoſum excitatū eſt. Liuius Druſus ēt Senatui inuiſus factus velut ſocialis belli auctor incertū a quo domi occiſus eſt. Gladius ſutoris eius femori infixus cōpertus ē: vides ergo qūo metu iudicioꝝ dū ab eqtibus ad ſe ea trāſferre vellent ſenatores tm̄ bellū excitatū eſt qđ ait Cic. ¶ Direptioſo: ppoſiti enim pūinciis ptores & pcōſules ſocios ſpoliabant vnde & Iuue. ait: inde Dolobella atq; hinc Ant. Illinc ſacrilegus verres referebāt puppibus altis Occulta ſpolia & plures de pace triumphos. ¶ Legibus: ſcriptis. ¶ Iudiciis: quādo habent ſm leges. ¶ Imbecillitate alio. ſi populi viribus ſuis poſſēt nos iuadere: nō viuerēt ſub impio nr̄o: & nos nō virtute imperam⁹: ſed viribus q̄s ſi populi hērent: qbus ab iniuriis nr̄is ſe vēdicarēt: nunq̄ nobis parērēt: ara virtute parebant cū in illo & nos æqui eramus: nūc vero inuiti cum eos expilemus. ¶ Laudat &c. oſtēdit qūo a maioꝝ parſimonia & frugalitate Romani multū diſceſſerunt. Et Panetius in qt laudat Africanū q abſtinēs fuerit: ſ; laus illa fuit illi cōis cū multis cum oēs fere illo tpe cōtinētes eēt. Panetius africani ſupioris pceptor fuit quē oi virtute inſignē eē pdicabat ſed in primis abſtinētia. ¶ Sed i il. alia ma. vt liberalitas pudicitia imperatoria maieſtas. virtus bellica. ¶ Sed etiam tēporum illoꝝ &c. tpa enim ipſa eiuſmodi erant vt tūc oēs bñ viuerēt. tpa & derogēt multū virtuti & adiuuāt. Nā q̄lia ipſa ſūt: tales hoies ſolēt eē ſi fuerint pacifica: & hoies pacifici: ſunt: ſi bellis plena: & hoies ſunt bellicoſi: & Virgi ait nati melioribus annis. ¶ Oi Mace. &c. laudat abſtinentiā & cōtinētiā Pauli Aemilii q cū de perſa Macedonū rege triūphaſſet: & tm̄ auri atq; argenti aliorūq; reꝝ pcioſarum ex Macedoniā aduexiſſet vt ærariū impleret & finis tributis imponeret: nihil i domum ſuā tulit. ergo illi veteres iperatores nō ſolū a ſocioꝝ bōis: ſed ēt hoſtiū abſtinebāt. ¶ Gaza: oibus opib⁹: perſicū eſt vocabulū: ſic perſæ ærarium vocant: fuit hoc noie igēs & munitia ciuitas paleſtinæ: in quā cābyſes cū armis ægyptū peteret belli opes: & pecuniā intulit.

ASCĒ. ¶ Tantū. i. tā magnū italicū. i. ſociale iter italus pp metū iudiciorū excitatū. Tāta expilatio. i. ſpoliatio. Que p & direptio ſocioꝝ ſup. eſt legibus & iudiciis ſublatis. i. poſtq̄ leges & iudicia ſublata ſūt vt nos valeamus ībecillitate. i. potentia & paupertate aliorū nō virtute nr̄a. Panetius phs il-

C Gracchus Tyberii fr̄

Metellus & rutilius Druſu ſenatui inuiſus.

vt vnius Imminende prędæ: ſiue attulerit tributorū. At hic nihil in domū ſuā ītulit preter memoriā nominis ſempiternam, imitatus patrem. Africanus, nihil locu- pletior Carthagine euerſa. Quid? q̄ eius collega ī cēſu ra fuit. L. Mūmius, nunqd copioſior? cū copioſiſſimū vrbē funditus ſuſtuliſſet: Italiā: ornare q̄ domū ſuā maluit: q̄q̄ Italia ornata, domus ipa vr̄ mihi ornatior.

le ſtoicus laudat Africanū: videlicet. Scipionē q̄ fuerat ab ſtinēs.ſ. a rebus alienis. q. dni. i. cur nō laudet: ſed alia maio- ra ſup. bona ai fuerūt in illo.ſ. Africano. Enim p qa laus ab ſtinētię non eſt ſolū hois ſup. vnius: videlicet Africani, ſed ē illoꝝ temporum. Paulus.ſ. Aemilius potitus ē oi gaza.i. theſauro & diuitiis macedonū illorū populorū quorū Ale xāder magnus rex fuit: quę gaza fuit maxima: & ipſe in uexit: tm̄ pecunię i ærarium .ſ. publicū gazophilatium.

PETR. MAR. ¶ Ei nem tri. per hoc oſtē ditur magēs pecunia. Plutar chus ait, auri argētiq; in ærariū Aemilius inuexit: vt nullū tributū pſolui a ci- uibus op⁹ fuerit vſq; ad hir cii & Panſę cōſularū: q circa Primū Antonii & o.ſtauii bel lum conſules fuerunt. Plini. ait: Intulit & Aemilius Paulus Perſe rege Macedonico deuicto pdā pondo triū milium: a quo tpe po. Ro. tributū pendere deſit. Appianus, ſcri. Pau- lum Aemiliū clā veniſſe Romā & celeriter in Macedoniā rediiſſe ac deleſti impunitatem pmiſiſſe macedonibus alla to quo:lcūq; hērent argēto & auro. qbus aſſentiētibus mi- lites ad oppida deſtinatos: & oēm pecuniā ad forū delatā. & reliqua bona paſſim direpta. ſit Paulus inquit Appianus: lxx. ſpoliauit vrbes. ¶ Nihil in do. ſuā intu. laudata eſt inquit Plutar. magnitudo animi ī Paulo Aemilio ac liberalitas: q multū auri moleūq; argēti ex regia gaza coactū: ne aſpice re quidē voluit: ſed q̄ſtoribus negociū dedit vt in publicū referrēt: libros dūtaxat regios filiis litterarū ſtudioſis deligere pmiſit. ¶ Memoriā nō. laudē & gloriā. ¶ Imitatus pa. Afri. Scipio Aemilianus Pauli Macedonici filius. hic Scipio mi- nor Africanus cognominatus eſt: filius Pauli fuit ex Papy ria vxore. & Fabius ēt eius frater qa Fabio maximo quin- quies conſule adoptatus eſt. Aemilia filia Pauli Aemilii nu pſerat Africano maiori: & pp hāc affinitatem Scipio ado- ptatus fuit a filio ſupioris africani. Plutar. ait patrimoniū vix. xxxviii. milliū reliquiſſe tradunt Paulū Aemiliū: i hoc ambos ſibi filios hæredes inſtituit. a Scipione tn̄ qui erat minor natu: integra hæreditas fratri conceſſa eſt cū ipſe in familiā Africani locupletiorem tranſiſſet. Tales mores vi- taq; pauli Aemilii fuiſſe dicunt. ¶ Nihil locu. i. euerſa Car- thagin i. iii bello punico: & oi gaza in ærarium relata ipe Scipio nō eſt factus locupletior: qn i domū ſuā nihil illius præda inuexit: quo ditior eſſet. Scipio. n. abſtinentiſſimus fuit. de quo Pli. libras. xxii. argenti Africanus ſequens hære di reliqt. Idemq; cum de pœnis triūphare. iiii. millia. cclxx. pondo traſtulit: hoc argentū tota Carthago habuit illa terrarū æmulatrix nūc in menſæ eſt apparatu. Victa inquit Numātia & deleta: idē Africanus triūpho militibus. xvii. millia pōdo dedit. O viros imperatore illo dignos: qbus hoc ſatis fuit. ¶ In cēſura: cēſura, vt inqt Plutar. in vita Ca. cenſo ru oium magiſtratuū facile princeps erat: & vniuerſæ reipu. ſupmū & pſtātiſſimū locū hēbat & plurimū impii pſtātiſq; qm de nuptiis liberoꝝ pcreatiōe de rōne viuēdi cōuiuiiſq; diligēter ingrebat. nulla deniq; inſtitutio ē de q̄ nō inquire ret iudicaretq;. Cēſores duo erāt: vnus patritius: alter vero plebeius: qbus licebat eos e ſenatu mouere & æquum illis ignominię cā adimere: qui flagitioſe: ac itēperāter vixiſſent ac viuerēt: ēt ſacroꝝ impēſas curabāt, & officia diſtingue- bāt: cū dēbātq; luſtrū: deniq; cēſores oia malefactā corrige bant. Vñ exclamauit Iuue. O pceres cēſore opus eſt: an ha- ruſpice vobis. Africanus hic de quo nunc agit: fuit collega. L. Mūmii in cēſura, L. Mūmius vicit Achaiā: & Corinthū opulētiſſimam vrbē deleuit & achaicus cognominatus eſt, poſt euerſam Carthaginē ſecutum eſt bellū achaicū ob lega- tos Ro. ab acheis nō bene acceptos q corinthū miſſi erant: vt hę ciuitates quæ ſub ditione philippi fuerant ab achai- co cōcilio ſe cernerent. Cū acheis. Q. Cecilius Metellus pre tor ad Thermopylas pugnauit: qb⁹ victus Critolaus eorū dux veneno ſe peremit in cuius locum. Dacus ſuffectus in Iſthmo a L. Mūmio cōſule victus eſt q oi potitus achaia cō rinthum ex decreto patrū funditus ſuſtulit, quia illic romā norum legati violati fuerāt. L. Mūmius auctore Liuio om ni præda abſtinuit. Nihil enim ex his oppibus: necnon orna mentis quæ prædiues corinthus habuit in domum inuexit: ſuam: de quo Plini. L. Mummius deuicta achaia repleuit vrbem: ipſe exceſſit non reli- cturus filiæ dotem. Corin- thia ęra ab hoibus celebrant quibus ante argentum ac pe ne ante aurū pretium erat: & corinthium æs caſus miſ- ſcuit. Vnde dicit Eutropius: eodē tpe et hic toto orbe om- nium vrbiū longe oplentiſſimam Mummius deuicit: in q̄ infinitum aurum æs ferum in conflagratione commixtum eſt: vnde nouū fluxit metalli genus: ad cuius mixturæ ſimi litudinē vſq; hodie æs corinthium & vaſa dicuntur. Ideo Plini. ſcripſerat ex illa antiqua gloria corinthium maxime laudatus hoc caſus miſcuit corintho cum caperetur incenſa miraq; circa hic multorū affectatio fuit: quippe cum trada tur nō alia de cauſa Verrē quē Cice. dānauerat proſcriptū eſſe ab antonio: q̄ q corinthiis ſe ei ceſſurū negaſſet. L. Mū- mi⁹ victor ſancto fidio ſemipatri deo ſabinorū donū fecit, vnde hoc epigrāma in quodam marmore literis antiqs ſcri ptum apud Reate vtit: De decuma victor tibi. L. Mūmius donum moribus antiquis pro vſura hoc clare ſeſe viſum: ani mo ſuo perfecit tua pace rogans te cogendi diſſoluendi tu vt facilia ſatis perfitias Decumam vt faciat vere rationis p q hoc atq; alienis donis des cuncta merenti. ¶ Copioſiſſi- mam vrbem Corinthum caput Achaię i faucibus Iſthmi. ¶ Nunquid copio. ſ. fuit poſt euerſam corinthum: q̄ſi dicat nō. ¶ Videtur ornatior. gloria, ſ. rei bene geſtæ: & fama ab ſtinentiæ: quam L. Mūmius habuit qui prēda corinthia & ſignis inde aduectis italiam ornauit.

¶ Enim Trib. antea tributum imperabatur: vt ſtipendia militibus tribuerent: poſt deuictam perſam tātū auri & ar gēti illatū eſt in ærarium vt ex publico ſtipendium mili tibus darēt. non autem tributum imperarent. ¶ Imitatus pa- trem Afr. poſterior. ſ. qui Numantiam deleuit & Carthagi nem ſuſtulit patrē imitatus eſt. ſ. paulum Aemilium: cuius naturalis fuit: ſed tranſiuit in familiam Scipionum adopta tus. P. Scipione valetudinario maioris Scipionis filio: qui procreare filios non poterat. ¶ Quod qui &c. L. Mūmius bellū geſſit contra achaicos: vrbē opulentiſſimā & munitiſ ſimā pelopōneſi corinthū euertit: acaiæ caput: & græciæ decus. Quantas illinc opes aduexerit Mummius: Florus de clarat his verbis: qd ſignorū qd veſtium: qd ue tabularū ra ptum incenſum atq; pieſtū eſt quantas opes: & abſtulerint & cremauerint: hinc ſcias: q quicquid corinthii æris toto orbe laudat: incendio ſuperfuiſſe comperimus: nā æris no- tam p̄cioſiorē ipſa opulentiſſime vrbis fecit iniuria: quia in cendio permixtis plurimis ſtatuis atq; ſimulachris æris au ri: argentiq; veræ in cōmune fluxerunt. ¶ Quanquā &c. nō poteſt eſſe italia ornata qn cuiuſq; itali ornatior domus ſit cum italorum patria & domiciliū ſit italia. FRAN. MAT.

¶ VT prædæ vnius imperatoris. ſ. Pauli attulerit finem tributorū. At. i. ſed hic. ſ. imperator paul⁹ nihil itulit in ſuā domum p̄ter ſempiternam memoriam nominis ſui. Africa nus. ſ. Scipio Aemilianus macedonici filius imitatus patrē. ſ. Aemiliū nihil nullo ſup. fuit locupletior Certhagine ver- ſa qd ſup. dicam de eo qui fuit in cenſura eius collega: vi- delicet Lucius Mummius. Nunqd copioſior ſup. fuit. i. re- rū abūdantior: cum. i. poſtq̄ ſuſtuliſſet. i. ſecū pene abſtuliſſet vrbē copioſiſſimā: videlicet corinthum quaſi dicat minime: quia maluit ornare italiam quam domum ſuam: quāquam Italia ornata: i. poſtquam Italia. i. ſua cuiuſq; patria ornata eſt domus ipſa videtur mihi ornatior. ASCĒ.

¶ Nullum

Nullū igiť vitium tertius (eſt vt eo vñ egreſſa eſt refe-
rat ſe oratio) q̄ auaritia, præſertim in principibus, &
rēpublicā gubernātibus. Habere enim quęſtui rēpu.
nō mō turpe eſt, ſed ſceleratum ēt & nefarium. Itaq;
qđ Apollo pythius oraculū ædidit Spartam nulla re
alia, niſi auaritia eſſe perituram, Id videtur non ſolū la-
cedęmoniis, ſed & omnibus opulētis populis prædi-
xiſſe. Nulla aūt re conciliare facili⁹ beneuolētiā mul-
titudinis poſſunt hi: qui reipu. præſunt, q̄ abſtinentia
& cōtinētia. Qui vero ſe populares eē volūt, ob eamq;
cām aut agrariam rē tentant, vt poſſeſſores pellātur
ſuis ſedibus, aut pecunias creditas debitoribus cōdo-
nandas putant, labefactant fundamēta reipu. concor-
diā primum tollunt: q̄ eſſe non pōt cū aliis adimun-
tur, aliis cōdonant pecuniæ. Deinde æquitatē: quæ
tollitur oīs, ſi habere ſuū cuiq; nō licet. Id enim eſt p-
prium (vt ſupra dixi) ciuitatis atq; vrbis: vt ſit libera:
& nō ſolicita ſuæ rei cuiuſq; cuſtodia, atq; in hac pni-
cie reip. ne illā qdem cōſequūtur, quā putant: gloriā,

PETR. MAR. ¶ NVLLVM igiť vi. cōcludit nullū vitiū eſſe fœdius aua
ritia. ¶ Tertius: fœdius turpius. ¶ Vnde egreſſa eſt: quoniā
monere cepat vt auaritiæ ſuſpitio etiā minima pelleretur.
poſtea fecit digreſſionem de. C. Pontio ſamnite aliiſq; quo
rū abſtinentiā laudauit. ¶ Referat ſe: oro: vt ad id redeam:
quod de auaritia dicere cœperam. ¶ Præſertim: maxime
in his q principatum hnt: &
rēpu. gerunt. ¶ Quæſtui: ad
qſtū & lucrū .i. velle lucrari
in adminiſtratione reipub.
qm magiſtratus eſt ad aliōs
non ad ſe: & ille q rēp. regit
oia ad cōmunē vtilitatē: nō
ad priuatā cōmodū referre
debet: & pbat ſniam ſuā ora
culo Apollinis: q ruinā La-
cedæmoniis pdixit pp aua-
ritiam. Oraculū Apollinis
pythii erat in toto orbe ce-
leberrimū & minime fallax
putabatur. In medio teplo
erat foramen: vnde ſpiritus
exibat, ſuper qd tripodē po-
nebat pythia vates; & ſuper
illum aſcendens diuinabat.
Phemonoe Apollinis filia p-
ma diuinatrix fuit in tem-
plo Delphico Delphi oppi-
dū in parnaſo monte phoci
dis: Parnaſus dicit̃ eſſe vm-
bilicus totius orbis: vt reate vmbilicus Italię. ¶ Spartam vr-
bem caput Laconicæ regionis in pelloponeſo. Plutarchus
in Cleomene dicit: antiqua deorū oracula in memoriam re
uocabant iubentia auaritiam tanq̄ rerū omniū perniciosiſ-
ſimam cauere. Idem agēs de laconicis inſtitutis & parſimo
nia inqt. Qui ad Lacedemonios primum inuexerunt pecu-
nias damnati vitam cū morte commutare coacti ſunt. Nā
Alcameni & Theopompo regibus oraculum datum erat fo-
re vt ſparta periret ob auaritiam. ¶ Qui vero ſe populares:
eos notat qui multitudinē largitionibus captant: & rempu.
euertunt: quoniam de bonis priuatorum fit publice diminu
tio: cum .ſ. poſſeſſores pelluntur & alii dimittūtur: & ponit
exemplum Lacedæmoniorū Gracchorūq;: q propter leges
agrarias: & contentiones perierūt. ¶ Populares: volunt po-
pulo multitudiniq; placere. ¶ Rem agrariam promulgationē
lagū de agris plebi diuidundis. ¶ Condonandas: hoc eſt cō-
tra iuſtitiā, ſi denegatur alicui: qđ ſuū eſt. De hac re paulo
poſt dicet: nā promulgabant: aliquādo leges nouarū tabula-
rum i gratiā obaeratorū & multitudinis: vt pecuniæ credi-
tæ debitoribus donarent. ¶ Labefactāt: euertunt: qm cōcor-
dia & iuſtitia ſunt fundamenta reip. ¶ Id: retinere qđ ſuum
eſt ob hanc cām .n. ꝗ. ciuitates & leges conſtitutæ ſunt; vt
qſq; ſuū poſſidere poſſet. ¶ Non ſolicita: anxia & inquieta
pp metum tyrannorū & eorū q bona cupiunt aliis eripere.
¶ Atq; i hac pernitie. Dixi populares labefactare fundamen
ta reipu. cui oia debemus: qppe oium caritatem complecti
tur: nunc vt magis populares a tali largitione deterreat: dī
ci ipſos nō cōſeq gloriā quam putāt: ſed potius odiū: qm hi
q bona amiſerunt, ipſum capitali odio pſequūtur q auctor
fuit vt eriperentur & ipſum poſſidentem; ſic emergunt
inimicitiæ homicidia diſcordiæ factiones & oia denique ma
la quę rempublicam conſtitutam labefactam.

tantū: ſed oibus rebus pu. datū arbitror. Apud Romanos
q̄diu paupertati & parſimōniæ bonos habitus fuit incolume
fuit imperium: poſtquā vero auaritia & luxuria inuaſerunt
corruit reſp. ¶ Nulla aūt re &c. beneuolentiam populi nulla
re facilius cōparari poſſe dicit q̄ abſtinētia & cōtinentia: hę
virtutes cōtrarię oino ſunt auaritię: & nō nihil inter ſe hnt
dfīæ. Abſtinētia eni eſt a re-
bus alienis cōtinentia a ſuis
verbi cā licet vti rebus tuis.
ſed tū moderate vteris cōti
nens es: Abſtines vero ſi nō
attingeris res alienas ēt ſi id
fieri per te poſſit impune.
Tales illi reges lacedæmōii
fuerūt: vt Ageſilaus: q abſti-
nentes & cōtinētes erant. Nā
in bello hiſdē cibariis qbus
gregarii milites vtebant: hiſ
dem ſagis ne victu aut cul-
tu corporis vtebantur ſum
ptuoſiore: nulla denique in re
ipſis militibus ſupiores vide
banť. Erat hęc cōtinentia: li
cebat .n. illis cū reges eſſent
formoſioribus armis & ſum
ptuoſiore cultu, ac victu vti.
Erant & abſtinētes: nam vi-
ctis hoſtibus ſpolia ſibi non
aſſumebant. ſed īter milites
diuidebant: pdā in ęrarium
referebant: nihil ipſi attingebant: & ſolam gloriā reportare
contenti erant. ¶ Qui ve. po. nunc pcipit nō eē eam publice
largitioni faciendam ex qua diſcordia ſequatur in ciuitate:
aut cōtra iuſtitiā fiat cuius ppriū eſt: vt ex dignitate oibus
pſit: obſit nemini, eſt aūt id qđ pcepit ſupius non eſſe libe-
ralitate vtēdū cū incōmodo cuiuſq;: vt aliis profis: aliis no-
ceas. nō tū eſt repetitio: nam qđ ſupius propoſuit: nunc tra-
ctat: & oñdit exēplo: qlis ſit illa largitio q̄ cum alicuius fit i
cōmodo. Illā aūt dicit eſſe laudabile q̄ oibus in vniuerſum
vtilis eſt. ¶ Populares: q volunt populo grati eē. ¶ Agrariā
rē: videlicet legem: ut ager q aliqñ publicus fuerat: & a nobi
libus occupatus poſſidebat: rurſus publicus fieret & viritim
diuideret: qđ ſine perturbatione reip. fieri nō poterat. ¶ Cre-
ditas: multi fuerunt q legem tulerint de nexis: vt apud Li-
uiū legiť: vt q a creditoribus tenebanť cū ſoluēdo nō eſſent
dimitterēť & liberarenť: qđ ſine dāno creditorū fieri & de-
trimēto non poterat: vt nouæ fierent tabulæ & vetera de-
bita abolerenť qđ poſt diceť. ¶ Concordiā enim &c. rō nam
ita diffinitur iuſtitia eſt virtutes vnicuiq; ius ſuū tribuēs ex
dignitate: ſed cū ea q̄ auferunť alii: aliis donanť iuſtitia eē
non pōt: vbi vero ea nō eſt: diſcordia ſit neceſſe eſt. ¶ Aequi
tas: vt æquo iure oēs viuant: nec plus commodi hēret hic q̄
ille: aut plus incōmodi ſuſcipiet. ¶ Id enim &c. eam inqt ob
cām ſupradixit cōditas ciuitates: vt ſecure ſua quiſq; poſ-
ſideat. licet natura oēs in vnum congregare voluerit: q fe-
cit hominem animal ſociabile. ¶ Suę rei: proprie cuiuſq; rei.
¶ Atq; in hac pernicie: cum ergo diſcordia ſequatur tales lar
gitiones: ſæpe accidit: vt illi vetentes dum ſe conciliaturos
ſibi populi fauorē ſperant: in odia incidant capitalia.

Gregarii milites

Lex de nexis

FRAN. MAT. ¶ NVLLVM igitur &c. cōcludit nunc dicens nullū vitiū
fœdius eſſe auaritia gubernātibus rēpu. turpe cōtra virtu-
tē. ¶ Sceleratū: contra ius humanū. ¶ Nefariū: contra ius di-
uinum. ¶ Itaq; quod &c. rationē ſuā auctoritatē Apollinis
cōfirmat: q̄ nulla maior niſi Iouis. Cū Lycurgus leges ſpar
tiatis dediſſet: Apollinē ſciſcitatus eſt q̄diu lacedæmonio
rū imperiū duraturū eſſet. Rñdit illud ppetuo duraturū ni
ſi auaritia penderet: hoc rñſum inqt Ci. nō lacedæmoniis

Lycurg' leges dedit ſpartiatis

¶ IGitur vt oratio referat ſe eo vñ egreſſa eſt .i. ad dete-
ſtationē auaritiæ: nullū vitiū eſt tertius .i. durius & execra
bilius q̄ auaritia pſertim in principibus & gubernantib⁹ rē
pu. Enim pro quia: hīc. Quæſtui .i. ad quæſtū & lucrū pri-
uatū rēpub. nō mō .i. non ſolum eſt turpe: ſed ēt ſceleratum
& nefariū. Itaq; .i. & ita Apollo pythius in teplo delphico
vť pdixiſſe non ſolum Lacedęmoniis: ſed & oibus opulen
tis populis. id quod addit oraculo videlicet ſpartam opu-
lentiſſimam illam laconicæ regionis vrbem nulla alia re eē
perituram niſi auaritia. Autem pro ſed: hi qui præſunt rei-
publi', nulla poſſunt reconciliare .i. impetrare facilius be-

neuolentiam multitudinis q̄ abſtinentia a rebus externis &
continētis affectionū interiorum : qui vero volunt ſe popu
lares ſup. eſſe aut videri: & tentant. i. conantur introducere
ob eam cauſam. ſ. vt populares ſint : aut rem agrariam : vt
poſſeſſores appellentur ſuis ſedibus : aut putant pecunias
Rempu. q̄ſtui hēre turpe creditas debitoribus condonandas ſup. eis. labefactant. i.
diuellunt labefaciunt funda/
menta iuſtitiæ : nam tollunt
primum concordiam: q̄ non
poteſt eē cū pecuniæ adimū
tur. i. auferuntur aliis: & con
donantur aliis : deinde ſup.
tollunt æq̄tatem : q̄ tollitur
ois. i. tota ſi non licet cuiq̄
habere ſuū. id enim eſt pro/
priū ciuitatis atq̄ vrbis (vt
dixit ſupra (vt ipſa ſit libera
& non ſollicita ſine cuiuſq̄
rei cuſtodia. Atq̄ ipſi ne il/
lam quidem gloriā quā pu/
tant ſup. cōſequi conſequun/
tur in hac pernicie reipu.
PETR. MAR. ¶ETIAM ſi diſſimulat. i.
ēt ſi negat ſe voluiſſe accipe/
re. i. quauis dicat ſe inuitum
accepiſſe; tn̄ inimicū habet il
lū: cuius bona prius fuerunt.
¶In pecuniis cre. cum. ſ. pro/
mulgatur lex nouarum tabularum q̄bus ſit vt debitoribus
pecuniæ creditæ cōdonentur. ¶Gaudium: quod habet quia
non tenetur ſoluere creditā pecuniam. ¶Non fuiſſe. ſoluen
do: ne videatur non potuiſſe aliter æs alienum diſſoluere
quod cōtraxerat. ille non eſt ſoluendo, qui non pōt ſoluere:
verbum eſt iuris. Idē dicit in philippicis. Tu ſoluendo non
eras. ¶At ille: cui bona erepta ſunt: meminit iniuriæ : & in
vultu dolorem oſtēdit ſuum : & iram ſine aliqua diſſimula
tione. & paratus eſt vt vlciſcatur. ¶Nec ſi plures. Reſpondet
tacitæ obiectioni. potuiſſet aliquis dicere: ſi plures ſunt hi
qui iniuſte acceperunt his quibus ademptum eſt plus va/
lent: quoniam pauciores non poſſunt vlciſci multorum in
iuriam. dicit Cice. hæc non iudicari numero ſed pondere:
quoniam vnus : cui aliquid ademptum eſt : plus poteſt ad
vltionem: quam omnes illi qui acceperunt quod exitus pro
bāt tyrannorum: quod & Cęſar ſua nece expertus eſt. Vnde
dicit Salluſtius: Regibus boni q̄ mali ſuſpectiores ſunt : ſem
perq̄ his aliena virtus formidoloſa eſt. ¶Hæc: plus valere
& maioris eſſe momenti. ¶Numero: quia ſint plura. ¶Pon/
dere: quantū vnumquodq̄ poſſit: quoniam vnus plus pon
deris in ſe habebit ad vlciſcendum : q̄ oēs alii ad defenden/
dum. ¶Quā autem habet æquitatem: dixit ſupra populare
e medio tollere concordiam: & æquitatem. q̄ concordia
tollatur : iam probauit nunc oſtendit quomodo æquitas
tollitur. ¶Sæculis : multis annis, ſæculum ſignificat ſpatiū
centum annorum. ¶Propter hoc iniuriæ genus : quia vole/
bant agros diuidere & liberare obæratos. ¶Lacedæmonii:
ponit exempla eorum qui tandem corruerunt: cū ſtuderent
nimium populo placere & legem agrariam nouaſq̄ tabu/
las promulgare cum aliorum detrimento & iniuria. ¶Agis
& Cleomenes auctore Plutarcho populum ſtudioſe fouen
tes: cū rempu. iuſte pulchreq̄ ex multo tpe inſtitutam ſu/
ſcepiſſent: optimatibus aduerſari cœperunt : q̄ illi diuitia
rum quibus aſſeuerant abundantiam relinquere nollent.
Agis fuit ſextus ab Ageſilao : cuius filius fuit Archidamus:
Archidami filius Agis & Heudamidas natu minor q̄ mor
tuo patre regnauit: huius filius fuit Archidamus : ex quo
natus eſt alius Heudamidas : cuius filius fuit hic Agis : de
quo nunc agitur qui i deliciis a mr̄e Ageſiſtrata & auia Ar
chidamia opulentiſſimis mulieribus educatus priuſq̄ ad vi
geſimum perueniſſet annum: oēm voluptatē: cultumq̄ cor
poris cum formoſiſſimus eſſet neglexit: accuſans laconicam

Nā cui res erepta ē, inimicus eſt, cui data eſt, ēt ſi diſſi
mular ſe accipere voluiſſe, & maxime in pecuniis cre
ditis, occultat ſuū gaudiū, ne videt non fuiſſe ſoluen
do. At vero ille, qui accipit iniuriā, & meminit, & prę
ſe fert dolorē ſuū; nec vero ſi plures ſunt hi, q̄bus ī pro
be datū eſt, q̄ illi, q̄bus iniuſte adēptū eſt: Iccirco plus
etiā valent: nō enim numero hęc iudicāt, ſed ponde
re. Quā aūt hēt æquitatē: vt agrū multis annis, aut ēt
ſæculis ante poſſeſſum, qui nullū habuit, hēat, qui autē
habuit, amitat: ac pp hoc iniurię gen⁹, Lacedæmonii
Lyſandrum Ephoꝝ expulerūt: Agin regem, q̄d nunq̄
antea apud eos acciderat, necauerunt Ex quo eo tem
pore tantæ diſcordiæ ſecutę ſunt vt tyrāni exiſterēt,
& optimates exterminarentur, & pręclariſſime conſti
tus a reſpub. dilaberetur nec vero ſolum ipſa cecidit,
ſed etiā rei⁹ quam gręciā euertit contagionibus malo
rum, quæ a Lacedæmoniis profecte, manarūt latius,

diſciplinam corruptā & lautiores epulas: dicebatq̄ ſe nolle
eſſe regem ſi priſtinam diſciplinā: & mores auitos in patriā
reuocare non poſſet. Huius labis & veluti morbi principiū
accepiſſet lacedæmoniorū reſpu. videtur : ex quo primam
ſoluta p ipſos Athenienſium poteſtate auro & argento ſeſe
ac domos expleuerunt. ¶Cum pater ex lege Lycurgi hære/
ditatem filio relinquere co/
geret. Epitades vir iniquus:
cū eſſet Ephorus & filio ira
tus : legē tulit. vt liceret do/
mum hęreditatēq̄ ſuam cui
cunq̄ libuiſſet relinquere. Et
pp hoc ſoluta eſt bene viuen/
di diſciplina. Vnde docentes
in ciuitate propinquos ex hę
reditate deturbabant : om/
neſq̄ diuitias ad ſe rapie/
bant: & inopia ciuitatē inua
ſit. & ſeruitus ſecuta eſt & o/
dium. atq̄ inuidia aduerſus
potentes & diuites exorta.
Rex Agis rem optimā: qua
lis ipſe erat meditatus eſt : vt
ois ad æqualitatem redige/
ret. & vrbem hoībus reple/
ret. Cui iuuenes paruerunt
ſtudioſe cū illo ad virtutem
ſeſe expedientes. Seniores
qui i tali vixerant labe nō ſecus q̄ ſerui ad dominū ſic ad Ly
curgū. i. ad lycurgi leges reduci timebant : & ob id Agin re
gē accuſabant: q̄ adhuc adoleſcēs erat: cuius ambitionē Ly/
ſander cognomento Lydius : Mandradidas : & Ageſilaus
fouebant irritabantq̄. Ageſilaus Regis auunculus erat: q̄uē
facundum verum mollem & pecuniæ cupidum filius inci/
tabat Hypomedon. Ageſilaus. n. ęs alienū contraxerat: quo
ſpabat facile ſolui mutato ciuitatis ſtatu. Oēs fere diuitiæ
ſpartanorum erant penes mulieres. Agis effecit : vt Lyſan/
der Ephorus crearetur: q̄ ſtati contra ſeniores legē tulit : vt
debitoribus oē debitū penitus dimitteretur : & agrorū di/
uiſio fieret. Super hac re Agis concionem habuit: dicens ſe
velle primū oium ꝓprias facultates in medium ponere nō
certe paruas ob agrorum multitudinem : quos partim ad
colendū parti ad paſcenda pecora idoneos haberet: et inſuper
talēta ſexcēta ſignati argenti, idē quoq̄ matrē atq̄ auiam
amicos p̄terea & domeſticos omnis quos ditiſſimos eſſe
oium ſpartanorū cōſtaret facere paratos eſſe. His auditis
obſtupefacta multitudo adoleſcentis Regis magnanimita
tem admirabat. Agis & Cleombrot⁹ coacta multitudine
amicorū ephoros e ſellis deturbāt: aliis i eorū locū ſuffectis
e quorū nūero fuit Ageſilaus. Inde ad eos ſoluendos q̄ i car
cere erant: ite perexerunt: q̄ pp aduerſarios terruere. Poſtea
tabulas in q̄bus noīa debitorū erant: ois i forū: quod clariū
vocabatur. cōportari iuſſerūt. hiſq̄ in vnū coactis ignis in
iectus eſt. q̄d creditores moleſtiſſime tulerunt. Ageſilaus q̄ſi
inſultans ſe clarius lumen aut ignem puriorem nunq̄ vidiſ
ſe iactabat. Tādē a cōiuratis reuocato Leonida & i regnū
reſtituto Agis i Aſylū ſe recepat. Deniq̄ cū a balneo redi/
ret. Amphares ephorus eum p veſtē capiens dixit ad epho/
ros adduco rationē eorū q̄ geſſiſti dicturum. Demochares
viribus p̄ſtans veſte circa eius collū obuoluta: eum reluctan
tē trahebat: & ſic i carcerē cōiectus eſt. Cū ephori acceſſiſ/
ſent: iuſſerūt miniſtris ipm dānatū ad locū trahi: in quo dā
nati ſtrāgulabant. Agis plorante lictore caput laq̄o nectē
dū p̄buit: & tali ſupplicio vitā finiuit. ¶Ephorū: pus apd la
cedęmonios auctore Plutarcho in vita Cleomenis duo re
gnabāt Reges: iuſq̄ dicebāt: q̄ quoſdā ſeniores ad ꝯſultādū
adhibebant. Inde reges iplicati bello cū diu abeſſent: nec iu
ridicūdo vacare poſſent: quoſdā ex amicorū numero elege
runt: q̄ domi apud ciues Regū vicē gerētes ephori ſunt ap
pellati, & habebantur miniſtri Regum, Inde paulatim
omnem

oẽs ad ſe traxerunt potentiam:& per ſe proprium magiſtratũ
ephoriã cõſtituerunt. Primus Aſteropius fuit qui maxime
ephororũ potẽtiã auxit. Lyſander ergo cum eſſet ephorus:
vt dictũ eſt expulſus fuit a ſpartiatis pp leges i qs tulerat:
& Agis rex necatus. Theopõpus ſpartanorũ Rex auctore
Vale. Max. ephoros primus inſtituit:ita futuros regiæ ma/
ieſtati oppoſitos queadmodũ Romæ cõſulari iperio tribu/
ni ple. obiecti ſunt cui cũ dixiſſet vxor illũ id egiſſet:vt filiis
minorẽ ptãtẽ relinqueret:relinquã dixit ſed diuturniorem.
¶ Agin regẽ: Reges Lacedemonii ex heraclidarũ gñe creabã
tur:qui in peloponenſum reuocati auctore Plutar. in vita
Lyſandri doriẽſib⁹ ſe immiſcuerãt. Ampliſſimũ & illuſtre
PETR. hoc genus Spartæ floruit, ſed nõ vnicuiq; illorũ regalis fa/
MAR. ſtigii cõicata erat ſucceſſio. duabus tñ e familiis reges elige
gebant quas Euecidas & agidas appellabãt. Aemilius pro/
bus in vita ageſilai ſcribit morẽ fuiſſe a maioribus lacedæ/
moniis traditũ:vt duos ſemp hẽret reges noie potius q̃ ipe
rio ex duabus familiis procli:& Euriſthenis:q pricipes ex p
genie Herculis Spartha reges fuerunt. Lyſander decreuit
regia dignitatem duabus e familiis traducens oibus heracli
dis cõmunem redderet: cum pr ipſius Ariſtolycus ex pſapia
minime regia ortus eẽt:ſed ex heraclidarũ gñe.i. ex his qui
ducebãt gen⁹ ab Hercule. ¶ Q̃d nunq̃ antea acciderat: hoc
dicit ẽt Plut. his verbis. Cleõbrotus Rex Lacedemoniorum
in lecturis vulneratus occubuit. Lacedemoniorum.n. Regi
ne in pugna qdẽ obuii hoſtes temerẽ manus afferre cõſueue
runt:ſed potius retrocedere Regiã maieſtatem venerantes.
Itaq; cũ per multa aduerſus græcos Lacedęmonii bella geſ
ſerint:vnũ dũtaxat Cleõbrotum añ Philippi tpa i leuctris
vulneratũ occubuiſſe memoriæ pditũ ẽ. Sed Spartę qdem
primũ Agin ex his q regnauerũt ab ephoris iterfectũ fuiſſe
cõſtat. Ephorus græce dr pſes:aut pręfect⁹ latine. ¶ Vt ty.
ex emergerẽt:qm poſt mortẽ Leonidæ d quo dictũ ẽ. Cleo/
menes filius ſucceſſit:q agis cõſiliũ pbans quis Leonidæ pa
tris ſui ille inimicus fuerit. ephoris iterfectis. lxxx. ciues pro
ſcriptos in exiliũ miſit. Hũc Cleomenẽ Aratus Sycioni⁹ de
quo Paulo poſt dicẽt:tyrãnũ appellabat cuius ingeniũ i oĩs
tyrãnos exarſerat. Vñ cũ Democratẽ Lacedęmonium exu/
lẽ iterrogaſſet qualis nã eẽt adoleſcẽs:cleomenes rñdit: ara
te ſiqd aduerſus Lacedæmonios moliris pperandũ cenſeo:
anteq̃ pullus hic p ætatẽ aculeo vti poſſit. Superatus Cleo/
menes ab Antigono macedonũ rege magno plio i ægyptũ
cõfugit ad Ptolo. quo mortuo & filio eius regnãte. cũ. xiii. ſo
ciis in cuſtodia detẽtus egrediẽs ſibi mortẽ cõſciuit. Idẽ ſo
cii fecerũt: Antigon⁹ Spartã occupauit. & ſic optie cõſtituta
reſp. corruit:& oraculũ delphicũ verum fuit. Prædixerat.n.
vt dictũ ẽ pythi⁹ Apollo Sparta nulla alia re q̃ auaritia pi/
turã. ¶ Optimates pricipes ciuitatis & boni viri eiicerẽtur:
qd fecit Cleomenes, exterminare ẽ extra terminos mittere.
i. in exiliũ. ¶ Cõſtituta: legib⁹ Lycurgi. ¶ Cõtagionib⁹ malis
exẽplis. cõtagio eſt morb⁹ q tactu cõtrahit:inde p traſlatio/
nẽ dr aliqd malũ exẽplũ:qd alios in errorẽ inducit: vt malũ
exẽplũ lacedæmoniorũ in repu. adminiſtrãda totã Græciã
cõtaminauit:qm ſili labe reſp. infecta ſunt. ¶ Quæ: cõtagio/
nes & mala exẽpla ad rẽp. euertẽdã. ¶ Manarũt la. propaga
tæ ſunt p oẽm græciã: & ẽt ad nos venerũt:ingt Cice. qm a
græcis noſtri acceperũt exẽpla pmulgandæ legis agrariæ
& nouarũ tabularũ: & in primis gracchi. populares.
¶ NAM cui res &c. rõ primo qdẽ inimicũ illũ hñt cui ab
ſtulerint res ſuas: deindeq; nec ẽt amicitiã eorũ comparant:
qbus dant: aliqs.n. cui pecunia credita cõdonat: diſſimulat
ſe accipere velle timens ne adeo pauper exiſtimet: vt ſatiſfa
cere nõ poſſit: diſſimulat ergo ſe accipere nolle quaſi inui/
tus acceperit. ¶ Diſſimulãt &c. pptereã nõ debent iis qui be
nefaciũt. ¶ Nõ fuiſ. ſol. ne iõ pauperes exiſtiment vt ſatiſface
re creditoribus nõ potuerũt. ¶ At vero ille &c. cui aufertur
id qd ſuũ erat: vt agri: vt pecuniæ creditæ. ¶ Prę ſe fert oſten
dit dolorem ſuum, nec efficere põt qn vlciſcatur cum poſſit:
¶ Nec ſi plures: &c. quia illud occurrebat quid illud refert:
ſi auferã ingẽtes pecunias deinde cõferant multis: nõne plu/
res erũt q mihi fauebũt:q̃ qui aduerſi ſint: non nã ſi ẽt plures
ſunt: nõ tñ potentiores habendi. Q̃m ad amicitias compa/
randas nõ eſt cõſiderandus numerus hominũ: ſed põdus &
æſtimatio. ¶ Quã aũt &c. redit ad rem & oſtendit non agi
quod intendũt. ſed diſcordiã: inuehi in ciuitatẽ ab iis: q hac
largitionẽ faciũt. nũc oſtendit contra æquitatem facere: nõ
enim ęquitas eſſe põt in agri diuiſione vt his auferatur qui
multis annis poſſederunt. cũ pſertim pręſcriptione ipſa poſ
ſit agrũ ſuum dicere: qm diutiſſimi poſſedit. ¶ Atq; ppter
hoc &c. quod probauit rationibus: nũc exẽplis oſtẽdit: vi/
delicet eiuſmodi leges agrarias & de addictis nõ eſſe feren
das: qm fit cõtra æquitatem. eſt aũt primo exẽplum Lyſan/
dri: deinde Agidis. hiſtoria hoc hẽt i cũ agis Lacedemonio
rũ rex eſſet: Lyſander Ephorus cum eo ſentiebat: vt videli/
cet primũ credita pecunia multitudine donaret: deinde vt
agri viritim diuiderẽt: & ſic erãt duę leges funebris & agra
ria & ẽt vt ciuitas in eũ ſtatũ redigeret in quo fuerat a Ly/ Lyſander
curgo conſtituta: cum hæc agerent Lyſander ſtatim pulſus Agis
eſt cũ duobus regibus Cleõbroto & agide: Leonida in re/ Leoni-
gnum reuocato. Cleõbrotũ qui metu reuocati Leonidæ in des.
neptuni tẽplũ cõfugerat cõplexum. Ars filiæ ſuæ Cleanidi
Leonidas cõdonauit. agin vero qui ad tẽplũ Calchęcę Pal/
ladis quod erat ex ære cõfugerat: rediẽs ex Balneo pditum
ad amphereo & demochare: in vincula correctũ: vt mos eſt
latronũ ſtrangulauerunt. hæc ergo mala dicit contigiſſet la
cedemoniis pp has leges latas a Lyſandro. Ephori autẽ ma
giſtratus erat apud lacedemonios penes quos ſummũ impe
rium erat: vt ait probus: ii ẽt regibus præerant: nam eos ſi
cõtra leges pſcriptas feciſſent puniebãt: ſic dicti: qn pręuide
rent ne quid reſp. detrimenti caperet: ἐφορᾶν enim reſpicere
eſt & obſeruare eſt, vnde ἔφορος pſes: pfectus: epiſcopus. ¶ Ex
pulerunt: Leonida reuocato. ¶ Quod nunquã acci ni. gra.
nihil ſceleſtius Spartani accidiſſe credunt: cũ ipſi hoſtes ma
nus regibus inferre vererent. Et in tot belli quæ Lacedemo
nii geſſerunt vnum tantummodo regem eorũ Cleombrotũ
a Macedonibus ad lecturas haſta ictum occiſum conſtat.
Meſſenii etiam Teopompum ab Ariſtomene occiſum fuiſ
ſe dicunt, ſed res in dubium trahit: agnl vero primum con
ſtat ab Ephoris Lacedæmoniorum occiſum fuiſſe. ¶ Conſti
tuta: legibus Lycurgi. ¶ Nec ſolum ipſa accidit &c. corru/
pta repu. Lacedæmoniorũ etiam reliqua gręcia eius imita/
tione corrupta eſt. ¶ Cõtagionibus: quia quædam: quaſi con
tagio in reliquam græciam diffuſa eſt.
¶ Nam ille cui res erepta p talem condonationem: eſt ſup.
inimicus eorũ & is ſup. cui. ſ. res aliena data eſt diſſimulat. i.
nõ vult fateri etiam ſe voluiſſe accipe talem cõdonationem
& occultat ſuũ gaudiũ maxime. i. pcipue in rebus creditis:
ne videatur fuiſſe nõ ſoluẽdo. i. impos ſoluẽdi, at vero. i. ſed
pcipue is qui accipit iniuriã & meminit, & præ ſe fert. i. ma
nifeſtis iudiciis oſtẽtat dolorẽ ſuũ. Nec ſi plures ſunt hi qb⁹
datũ improbe: q̃ illi qbus adẽptũ eſt iniuſte: ipſi valent etiã
idcirco plus. Enim p quia hoc. i. hmõi. ſ. plus valere nõ iudi
cant numero. i. multitudine ſe põdere. i. virtute q̃ ex ponde
re rerũ venaliũ dep̃hendit. aũt p ſed: quã equitatem hẽt ſup.
id qd ſequit videlicet his q nullũ habuit agrũ. hẽat agrum
poſſeſſum ante. i. prius multis annis: aut etiã ſeculis. autẽ p
ſed his qui habuit ſup. cũ amittat ſup. eũ. q. d. nullam quia li
cet ager carens poſſeſſore occupanti cõcedat: nõ tñ diu poſ
ſeſſionis viuo iuſto poſſeſſore. at. i. ſ. Lacedemonii. ciues. la
cedemonii ciuitatis Spartani: expulerunt pp hoc. i. tale ge
nus iniuriæ Lyſandrum Ephorũ principẽ ſuum: & necaue
runt Agin regẽ ſuũ: quod nunq̃ antea acciderat apud eos:
ex quo eo. i. tali tpe tãtæ diſcordiæ ſecutæ ſunt, vt tyrani
exiſterẽt. i. eminerent quaſi extarẽt & emergerent: & opti
mates ſup. vrbis exterminarent. i. extra terminos ſuos pelle
rentur: & reſpu. conſtituta pclariſſime dilaberet. Nec vero
ipſa. ſ. reſpu. cecidit ſola: ſed euertit ẽt reliquam græciam:
contagionibus. i. infectionibus quaſi cõtactu malum: quæ
ſcilicet malorũ contagiones profecta. i. ortæ & deſcenden
tes a Lacedemoniis manarunt ideſt diffuſæ ſunt latius.

quid, noſtros Gracchos Thyberii Gracchi ſummi viri filios. Africani nepotes non ne agrarie contentiones pdiderunt? At vero Aratus Sicyonius iure laudatur, qui cum eius ciuitas .l. annos tyrannis teneretur:

¶ Quid no. Grac. &c. dixit de externis nūc trāſit ad Ro. ſ Africani ne. filii. Corneliæ filiæ Scip. ex Tyb. Sēpronio Grac. q ābo agrariis legib⁹ & frumētariis ac iudiciariis latis pierūt: alter a Sci. naſica alter a L. opimio cos occiſus.
¶ QVID ſup. dicā nōne cōtētiones agrariç. i. de agris cōdēdis pdiderunt. i. in ſeditionibus interemerunt. Gracchos nros. i. Romanos filios Tyberii Grac. ſūmi. i. excellētiſſimi viri: & nepotes Africani. q. d. manifeſtiſſime.
PETR. MAR. ¶ QVID no. Grac. poſuit hacten⁹ exēpla grçcoꝝ: nūc de Romanis loqt̄ gracchis: q pp leges agrarias pierūt quoꝝ pr̄ fuit Tyberius Gracchus vir optimus & clarus qui moriēs ex Cornelia filia maioris Africani. xii. filios reliqt: q oēs diē obiere ſuū pter vnā puellā: quç nupſit Africano minori: & Tyberiū. &c. Gracchos: de quibus nūc agit̄. Tyberius auctore Plu. vultu aſpectu: & motu corpis mitis & placidus erat. Caius autem vehemens & ingētis ſpūs cuius ſermo erat terribilis & ad indignationē proptus. Tyberii vero dulcis & ad miſerationē aptior: ōſo dilucida & plane elaborata. Caii vero efficax & redundans Tyberius anteibat Caiū ætate nouem annis creatus Trib. pl. legē agrariā tulit: cuius ferendæ talis fuit cā auctore Plu. Romani q̄tū vicini agri hoſtibus adimebāt: ptim venundare ptim in publicū redigere ac egenis ciuib⁹ p modica pēſione vtēdū tradere ɔſueuerunt: ſed cū diuites eas penſiones augere cepiſſent: pauperēſq; excludere lataq; lex eſt ſupra quingenta agri iugera ciuē Ro. hr̄e phibebat. At ea res paucos annos cōtra locupletes ipſis tenuiorib⁹ auxilio fuit. Nā prio ſubornatis ad cōcludēdū pſonis fraus legi fiebat: deinde apte iā ipſi diuites occupare agros cœperūt. Ita igitur hoīb⁹ exagitatis: neq; militiæ dare noia: neq; filios educare cura erat eoq; pceſſura videbat̄ res: vt breui exhauſta liberorum multitudine ſeruis ac barbaris: per quos diuites agros colebāt tota. Italia cōpleret̄. Huic malo Læ. Scipionis amic⁹ occurre prius voluit. ſed aduerſante locupletū factione: verit⁹ tumultū atq; diſcordiā ab icepto deſtitit: vñ ſapiēs poſtea ē appellat⁹. Tyberi⁹ cū primū tri. pl. creat⁹ eſt eā actionē ſuſcepit auctorib⁹ Diophane Mythileno rhetore: & Bloſio cumano Antipatri Terſenſis diſcipulo cōſuluit pus & Craſſū pōtificē max. Mutiā Scæuolā iuriſcōſultum & Appiū Claudiū ſocerū. iubebat ſua lege Tyberi⁹ poſſeſſores agrū dimittere egeniſq; tradere. Inde aduerſante Octauio collega ſuo aliā tulit vehemēt iorē: vt agri: q cōtra legē poſſeſſi erāt dimitteret̄ nulla mētione pcii fcā. Et cū Octauiū ab itercesſiōe dimouere ñ poſſet: ædictū pposuit: quo phibuit ois vrbanos magiſt⁹ qcquā agere: potiuſq̄ de lege agraria ad pplm referret. ærario aūt ſigilla impſſit: & p quçſtores qcq̄ depromi aut iportari vetuit pœna pposita ſiqs ɔtra feciſſet. q̄re cōterriti magiſt⁹ ſinguli ppria officia dimiſerūt. Ob h̄ ædictū locupletes oēs veſtē mutarūt: & mœſti ac ſordidati foꝝ circūibāt: & clā pcuſſorib⁹ ɔparatis necē Tyberio parabāt. Tādē Octauio p ſuffragia tribuū priuato tribunitia ptāte Tybe. legē tulit. tres viri ad agros diuidēdos creant̄. Tyberius ipſe legeſlator. Appius Clau. ſocer: & C. Grac. frater nō tūc pñs: qm̄ apd Nūmātiā ſub Scipiōe affini ſuo militabat. Attalus rex Pergami pplm Ro. hæredē reliquerat. Tyberius ſtatim ad pplm tulit: vt regia pecunia ciuib⁹ Ro. qb⁹ agri dabant̄ p cultura aſſignaretur. De oppidis aūt q̄ attali regis fuiſſent, nihil ad ſenatum: ſed ad pplm Ro. ptineret. Et cū concionaret̄. tāgēs ſuū caput. vt ſibi periculū imminere ſignificaret. inimici tāq̄ regē diadema petere ſenatui indicarūt. Naſica cū cōſule Mutiū ceſſare vidiſſet: pr̄es. n. cōſcripti in ædē fidei publice cōuocati erāt: cēſentes vt cōſul rēpub. armis defenderet. q negauit ſe q̄ vi ſe eē acturū inqt: qm ɔſul dū iuris ordinē ſeqt̄: id agit vt cū oīb⁹ legib⁹ Ro. ipſū corruat q leges ſaluas eē cupiūt: me ſequant̄: & ſic pedib⁹ ſubſelliorū Tyberius iterfect⁹ eſt: & in Tyberim vnco tractus. C. Gracchus eius fr̄ queſtor in Sardiniā cū Oreſte cōſule nauigauit. Inde Romā rediens trib. ple. creatus eſt. duas leges tulit: quaꝝ altera iubebat: vt qui e magiſtatu p populū motus eſſet facultatē alterius magiſtratus ineūdi nō hēret: Altera: vt ſi qs in magiſtatu ɔſtitutus ciuē Ro. ſine iudicio necaſſet: in eum populi aīaduerſio foret. Altera M. Octauius notabat̄. Altera in Pōpiliū, q p̄tor amicos Tyb. i exiliū eiecerat iudiciū pabat̄. Sed Pōpili⁹ ſtati fuga ſibi cōſuluit. Tulit poſtea nō nullas leges de ſuffragiis ſociorū pes Italos & ciues Ro. ɔſtituēs & iudicib⁹ dligēdis. nā cū ſoli antea ſenatores iudicarēt: ob idq; a plebe timerēt. cc. ex equeſtri ordīe iudices adiecit: parē ſenatorib⁹ nūeꝝ ſtatuēs. hæc lex potētiā ſenat⁹ magna ex pte fregit. iteꝝ tri. pl. C. Gracch⁹ leges tulit: colonias Tarētū atq; capuā mittēdas & latios ciuitate donādos decernēs. Tādē optiatibus exagitatis & i ei⁹ necē ɔſpirātibus fugiēs gracchus opimiū ɔſulē & armatos ad pōtē ſubliciū vēit. duo eius amici licini⁹ & Pōpiliū pcedere iubētes: nō pus aliquē trāſire pmiſerūt: q̄ ipſi pugnādo ſint occiſi. Grac. i ſacrū deoꝝ nem⁹ ſe ɔripiēs a policrate ſuo ē iter q poſtea ſibi mortē ɔſciuit. Caput Grac. Septumeli⁹ cuidā attulit: q̄ pus illud abſciderat. Nā principio pugnæ pmiſſū erat: ut q C. & Fuluii capita referret: tātūdē auri ex publico accipere. Relatū eſt igit̄ a Septumuleio trāsfluxū pilo. ſtatuere poſtea ipoſitū libraꝝ decē & ſeptē ac dimidiç pōd⁹ traxit. nā ɔtracto cerebro plūbū iſuderat. ſ Sūmi vi. Tyb. Grac. q Corneliā duxit vxore. Iō Tyberi⁹ &c. potes erāt maioris Africani. ſ Nōne pdi. q. d. pdiderūt: duxerūtq; ad mortē leges agrariæ: q̄s ferebāt cū ſūma ɔtētiōe in grām ppli & fauorē. Nōne iterrogatiuæ poſitū: ſp icludit affirmationē dicim⁹: nōne dixit tibi. q. d. dixi. Nū vero icludit negationē. vt Nū dixi. tibi. q. d. ñ dixi & nō fletu ingemuit nro. ſ At ve. Ara. Si poſuit hacten⁹ eos quos agrariæ ɔtētiōes pdiderūt. Nūc ponit Aratū Sicyoniū ſūmo preconio dignū: q exortas ɔtētiōes alioꝝ culpa prudētiſſimæ cōpoſuit cū pr̄iā ſuā Sycionē aſſeruiſſet. Sicyō vrbs achaiæ intra Iſthmū pelopōneſi antiqſſima: oleaꝝ: ɔuētu & picturis clara. Arati pr̄ia fuit plres mutatiōes reꝝ ppeſſa ſucceſſiue iſurgētiū tyrānoꝝ. Nō pri⁹ ex ea ſe ɔtagiōe & turbatione recepit q̄ cleōe iterfecto Thiocldā & cliniā claros & opulentos i ciuitate viros delectos ſūme reꝝ ſicyonii pfecerū. Sed cū reſp. certū iā aliquē ſtatū obtinet̄ videret̄. Thiocldas vita fact⁹ ē. Paulopoſt Abātidas Paſeç fili⁹ ſublato clinia tyrānidē iuaſit: Cliniçq; amicis ac dōeſticis pti eiectis pti interēptis filium aratū. vii. ānos natū pdere cupiebat. Sꝫ puer pauid⁹ fugiēs caſu quodā iſci⁹ domū mulieris itrauit: q abātidç ſoror Phrophāto cliniæ fr̄i nupta erat. Soſia vocabat̄ mlier q̄ noctu eū agros vrbē emiſit: putās ad ſe diuinit⁹ puerū delatū. Inde argis apd hoſpites pr̄nos educat⁹ ē: & cū robuſtū corp⁹ hēret: ſeſe i palçſtra gymnaſiiſq; cçteris exercuit. Clinias: & Ariſt. dialetic⁹ Abātidā tyrānū i foro trucidarūt. Inde Nicocles iterēpto poſtea Abātidç pr̄e q i fili locū ſucceſſerat tyrānū ſe fecit. cū Arat⁹ plimū nois hr̄et i ſicyonii exules ad eū ſe ɔuerterūt. Inde Arat⁹ coacta exulū & q̄rūdā alioꝝ mānu Sicy. noctu ſcalis igredit̄: & icēſa tyranni domo: ipe nicocles p cuniculos euaſit: exules reuocati ſunt i ciuitatē, tū q a Nicocle nūero. lxxx. tū q a ſupiorib⁹ tyrānis nō pauciores. ccc. eiecti e ciuitate fuerāt. Cūq; iopes plimi rediſſent: poſſeſſiōes ſuas repetebāt villaſq; ac domos adeūtes: i magnā difficultatē & ai ſolicitudinē adduxerūt aratū cernētē ſeditōib⁹ ciuitatē agitari. His reb⁹ anxi⁹ optimū cōſiliū excogitās: reꝝ ſummā ad acheos detulit: atq; ita ſicyonios acheis cōiūgēs vnū corp⁹ effecit. xv. talē. dono a Ptolomeo rege acceptis ſtatuit ſuoꝝ neceſſitati cōſulere: eſſe q; pe ciuib⁹ ſuis ad redimēdos captiuos: ſiue ad aliā neceſſitatē agētib⁹ dimiſit. Inſtātibus vero exulibus: vt ſua ſibi bona redderent̄: poſſeſſoreſq; deturbare volētibus: cum ſanari id malum nulla ratione poſſet: & exitium ciuitati inſtare

viderentur

Profect⁹ agris ſicyonem clandeſtino ĩtroitu, vrbe eſt potit⁹. Cũq; tyrãnũ methodeũ ĩprouiſo oppſſiſſet, ſexcentos exples(q fuerat eius ciuitatis locupletiſſimi)reſtituit, remq; pub, aduentu ſuo liberauit. Sed cum magnã animaduerteret ĩ bonis & poſſeſſionibus difficultatem, qđ & eos, quos & ipſe reſtituerat, quorũ bona alii poſſederãt, egere iniqſſimũ arbitrabat: &. l. annorũ poſſeſſiones mouere nõ nimis æquũ putabat: Propterea qđ tã lõgo ſpatio multa hereditatibus, multa emptionibus, multa dotibus detinebant ſine iniuria, iudicauit, neq; illis adimi, neq; his nõ ſatisfieri, quorum illa fuerãt, oportere. Cum igit ſtatuiſſet opus eſſe ad eã rem cõſtituendã pecuniã Alexãdriã ſe pficiſci velle dixit, remq; itegrã ad reditũ ſuũ iuſſit eſſe. Iſq; celeriter ad Ptolomæum ſuum hoſpitem venit, q tũ regnabat alter poſt Alexãdriã cõdita: cui cũ expoſuiſſet patriã ſe liberare velle, cãuq; docuiſſet, a rege opulẽto vir ſummus facile impetrauit, vt grãdi pecunia adiuuaretur. Quã cũ in Sicyonẽ attuliſſet, adhibuit ſibi in conſiliũ xv. principes, cum qbus cauſas cognouit & eorũ, qui aliena detinebant, & eorum, qui ſua amiſerant: perfecitq; eſtimandis poſſeſſionibus, vt perſuaderet aliis, vt pecuniam accipere mallent & poſſeſſionibus cederent: aliis vt cõmodius putarent numerari ſibi, quod tãti eſſet, q̃ ſuum recuperare. Ita perfectum eſt, vt omnes conſtituta concordia, ſine querela diſcederent.

re videret, perſpexit vnam tantũ rem in Ptolomæi liberalitatem ſitam eſſe igit in ęgyptũ nauigans a rege opulentiſſimo precibus impetrauit ut diſſolutionem debitorũ ad cõponendas ciuiũ diſcordias numeroſa pecunia leuarẽt. Ptolomæo Aratus valde familiariter utebatur quem ſignis & tabulis e græcia miſſis ſibi deuinxerat. Nã cũ i eiuſmodi rebus Aratus nõ parũ iudicii hẽret: & quotidie aliquod opus ſummorũ artificũ ipri miſq; Pamphili & Melãthi ſtudioſe conquirens ad regẽ mittebat. cl. talenta ab eo accepit ad cõponendũ ſtatũ ciuitatis: quorũ. xl. ſecũ aſportans i Pelopõneſum rediit: reliq̃ miſſa ſunt. Fuit igitur magnũ: & laude dignũ tãtã pecunię ui ciuib⁹ parare ſuis: cuius exigua parte alii imperatores & pricipes ciuitatũ accepta a regibus ſuam ſibi patriã turpiter ſeruire coegerunt. Maius ẽt φ his pecuniis ſublatis ſimultatibus inter pauperes & locupletes reconciliata pax eſt populo aũt vniuerſo ſalus cũ ſecuritate parata. Admirabilis pfecto illius in tantis opibus inquit Plu. Tantiſq; honoribus modeſtia fuit. Honores Arato publice decreti fuerunt & ab exulibus priuatim erecta ſtatua. ⸿ Eius ciuitas Sicyon urbs Achaiæ intra Iſthmum: vbi dicitur pictura inuenta.

FRA. MAT. ❡ AT uero aratus: contrarii nũc utit exẽplis: eorũ uidelicet qui æqualitate ſeruata euerſa repu. in optimum ſtatum reuocauerunt vt aratus Sicyonius hic magnæ fuit auctoritatis & pp ea ab argiuis accitus vt eorum rempu. componeret. Dũ adeſſet patriã eã tyrãni occupauerunt. Quare & ſi in ſummo honore erat argiuis: tñ aius eius conquieſcere non poterat: capitata igit occaſione auxilio argiuorũ clã nocte pfectus patriã ingreſſus eſt: & Meteoclem tyrãnum in vincula cõiecit: cõplures in exiliũ miſſos reuocauit: hui⁹ vitam Plutar. ſcripſit: quæ hẽ. Sicyon ciuitas fuit achaiæ ægialos prius & mecona appellatur: in tumulo poſita cereri dicato longe a mari ſtadiis. xx. vt alii dicunt. xii. Sicyonię terrę atq; corithię terminus ẽ nemea fluui⁹ auctor Strabo.

ASCẼ. ❡ AT vero Aratus Sicyonius. i. ex Sicyone vrbe achaiæ laudatur iure: quæ cum eius ciuitas teneretur a tyrannis quinquaginta annos. i. per ſpaciũ quinquaginta annorum.

PETR. MAR. ❡ Profectus: diſcedens ab Argis: vbi fuerat educatus apđ amicos paternos. Argi non multum diſtabant a Sicyone. ⸿ Clandeſtino: nocturno: quoniam noctu ingreſſus eſt vrbem cum exulibus: & tyrãni Nicoclis domũ incendit: & patriam aſſeruit ſuam per. l. annos a tyrannis vexatam. ⸿ Methodeũ: Plu. dicit fuiſſe Nicoclem. forte Methodeus Nicocles appellabatur: aut Plu. ſequutus eſt alios annales. ⸿ Improuiſo: repente. i. clandeſtina inuaſione, ac impetu. ⸿ Oppſſiſſe. Plu. dicit tyrannum euaſiſſe noctu per cuniculos. ⸿ In bonis: rebus amiſſis prius cum mitterent in exiliũ. ⸿ Quod & eos: hæc erat difficultas. ⸿ Reſtituerat: reuocuerat ab exilio. ⸿ Egere: inopes eſſe amiſſis bonis: quę ab aliis poſſidebantur. ⸿ Et. l. annorum: hęc erat altera difficultas. quantum ad eos qui tam p quinquaginta annos bona donata a tyrannis poſſederãt, pulſis iuſtis dñis. Mutare igit has poſſeſſiões arbitrabat iuſtũ nõ ẽẽ. ⸿ Propterea qrõ q̃re nõ videbat iuſtũ.

⸿ Iudicauit ergo has poſſeſſiones nõ eſſe adimendas poſſeſſoribus: & ſatisfaciendũ eſſe illis quorũ prius fuerãt. ⸿ Hereditatibus: relicto iure hæreditatis & multa uendita, & tradita dotis noie. ⸿ Illis: q poſſidebãt. ⸿ His: quorũ fuerãt pus poſſeſſione. ⸿ Cũ ſta. tu pro certo habuiſſet: & plane cerneret: iudicaſſetq;: ſic alibi dicit ſtatuere aũt q ſit ſapiẽs. Hoc maxime vt ẽẽ ſapiẽtis. ⸿ Alexãdriã: q ẽ urbs ęgypti. ⸿ Hoſpitã: amicũ qm eo familiariter utebatur Aratus. ⸿ Alter: ſcđus poſtq̃ adita fuit Alexãdria. ⸿ Docuiſſet: aperuiſſet cãm q̃re illuc nauigaſſet: qm nõ poterat ſuos ciues cõpõere ſine pecuniis. ⸿ Vir ſum. ſummæ auctoritatis & laudis. ⸿ Grandi: numeroſa: qm Ptolomę⁹ erat opulẽtiſſim⁹ a quo accepit. cl. talẽ. ⸿ Principes: primos ciuitatis. ⸿ Cognouit: iudicauit: & pſcrutat⁹ ẽ. ide cognitio dẽ iudiciũ ſiue iudicatio. ⸿ Prefecit: prepoſuit: & elegit quoſdã: qui agris eſtimãdis peſſent. æſtimare ẽ ptiũ iponere. ⸿ Cederent: hñdas aliis pmitterent. ⸿ Qđ tãti eẽt. i. accipe pecũias: q tm valerent: q̃tũ poſſeſſiões ab aliis occupatæ. ⸿ Suum: poſſeſſiões q̃s amiſerãt.

FRAN. MAT. ❡ ARgis: vbi principatũ tenebat. ⸿ Exules: a tyrannis in exilium miſſi. ⸿ In bo. & poſſeſſionibus: qa alii exulũ bona & poſſeſſiones occupauerunt: & ſi eas exulibus reuocati reſtituere voluiſſent: id ſine tumultu & ſeditione fieri nõ poterat: cum diu poſſediſſent: vt relinqre eas nõ vellẽt. ⸿ Hereditatibus: trãſierãt multa i heredes: i dotẽ vẽdita fuerant: & mutauerant poſſeſſores. ⸿ Cũ igit &c. optimũ excogitauit cõſiliũ: vidit. n. pecunia opus eſſe: poſſeſſiones ergo eſtimabat precium quarũ illis dabat q tenere nolebant. Illis vero q tenere volebant: eas relinqbat & precium illi dabat qbus fuerunt ablatæ. ⸿ Alter poſt &c. Nam hic Alexandro ſucceſſit q Alexãdriã cõdidit. Dictus aũt Ptolomæus. lagi.

ASCẼ. Lyſander eſphorus lacedæmonia pulſus ❡ PROfectus. i. vbi diſceſſerat Argis ab ea ciuitate Argiuorũ ſicyonẽ ad ciuitatẽ ſuã potitus eſt vrbe clandeſtino. i. ſecreto & latente introitu. Cũq; oppſſiſſet improuiſo. i. qa improuiſus eſſet Methodeũ tyrannũ reſtituit. i. in pprias poſſeſſiones ſtatuit ſexcentos exules qui fuerant locupletiſſimi eius ciuitatis & liberauit ſuo aduetu repub. Sed cũ aiaduerteret magnam difficultatem in bonis & poſſeſſionib⁹: φ. i. quia arbitrabatur iniqſſimũ eos quos ipſe reſtituerat: & quorũ bona alii poſſederant egere. Etiã qa putabat non minus æquum mouere poſſeſſiones qnquagita annorũ: quas. ſ. ſub tyranno poſſederant pptereà φ multa detinebant tam longo ſpacio ſ. quinquaginta annorũ hæreditatibus. i. per ſucceſſionẽ hæreditariam: multa emptionibus. i. p emptiones multa dotibus quas cum vxoribus acceperãt: iudicauit oportere ſine iniuria. Neq; ſup. detenta adimi illis qui ſic detinebant: neq; nõ. i. & ẽt ſatis fieri his quorũ illa fuerant. Cũ igit ſtatuiſſet opus eſſe pecunia ad eã rem dixit ſe velle pficiſci alexandriã: & iuſſit rem eſſe integrã. i. indiſcuſſam vſq; ſup. ad ſuũ reditũ. Et is venit celeriter ad ſuũ hoſpitẽ Ptolomęum q regnabat: tũ. i. tunc ſecũdus poſt Alexãdriã cõditã Cui cũ expoſuiſſet. ſ. declarat ſe velle liberare patriã & docuiſſet cãm: vir ſummus. i. pſtãtiſſimus imperauit facile ab opulẽto. i. pdiuite rege vt adiuuaret grãdi pecunia: quã ca/

attuliſſe:in ſicyonē adhibuit ſibi i ɔſiliū.xv.pricipes.i.opti/
mates ciuitatis cū qbus cās cognouit: & eorū q detinebant
aliena: & eorū q amiſerant ſua: & pfecit ſup.illos.xv.viros.
Aeſtimādis.i.appciādis poſſeſſiōibus: & vt pſuaderēt aliis
.i.aliqbus eorū: vt malent accipe pecūiā & cederēt.i.abirēt
poſſeſſiōibus. Et vt pſuaderēt aliis vt putarēt cōmodius il/
lud ſup.qd eēt tāti.i.cāti va
loris numeri.i.in numerata
pecunia reſtitui ſibi,q̄ recupa
re ſuū qd.ſ.p exilium amiſe/
rant. Ita perfectum ē vt oēs
diſcederent ſine quaerela: &
hoc concordia conſtitut a.

PETR. MAR.

℄ O virū magnū: laudat Ci.
prudētiā Arati modeſtiāq
& ſtudiū erga patriam & ci/
ues: deteſtatq. Syllā & Cæ/
ſarē tyrānos: q bōa ciuiū ſub
haſta venire iuſſerūt voce p̄/
conis. ℉ Magnū i magni nois
& auctoritatis ac dignū: qui
Romæ nat⁹ eſſet ℉ Sic ē par:
decet. ℉ Bis: tpe Syllæ & Cę
ſaris. ℉ Haſtā po. vendeř bōa
ciuiū ſub haſta voce p̄conis. Vn̄ Mar. Vēderet excultos col/
les cum p̄co facetus. At ille graecus: Aratus Sicyonius puta
uit oibus cōſulēdū eē: qd fuit offm̄ prudētis viri & ſapiētis.
℉ Eaq eſt: ponit nunc qd deceat ſapiētiā ſummi ciuis. oīs.ſ.
eodē iure ɔtinere & bōa ciuiū defendere. ℉ Rō.i. ars prudē
ter iuſteq viuēdi. ℉ Summa: pfecta prudētia ſeruire cōmo/
dis reipu. & ciuiū. ℉ Diuellere: diripe diſtrahere atq diſſipa
re Plato in ep̄ła additionis amicos ſic ſcribit. Ei vero q p̄cla
riſſima ſibi pſ̄ıæq affectāt nihil vnq̄ niſi rectū pulchrūq po
teſt accidere. ℉ Eadē ęqta. pari iuſtitia: vt nō p̄ualeāt aliq po
tētes, & inopes depmanť: & cauēdū ē ne diuitiis affluētes i
aliena bona poſſeſſioneſq inuadāt & ne alii ſuis locis bo/
niſq pellanť: qd eſt ɔtra iuſtitiā. Vn̄ dicť Cic. faciens de hac
re cōtētionē & ɔpoſitionē habitať gratis. ℉ In alie. in re nō
ſua. ℉ Quid ita? cur? q̄rit a ſe Ci. cur in alieno gratis habitať
qm̄.ſ. eripiunť bona aliqbus: q̄uis in ipſis cōparandis multū
impēderint & aliis danť: q iuito priore dn̄o bonis fruunť:
& gratis i alio habitāt. ℉ Tuear: defendā. ℉ Fruare meo: vta
ris & voluptatē capias ex rebus meis. ℉ Quid eſt aliud. q.d.
nil aliud eſt: quā id qd dixi: vt qs emat & alius fruať rebus
emptis aliena pecunia. ℉ Tabulę ve. no. nunc de creditorib⁹
debitoribuſq intelligit: qui æs alienum ſoluere nolunt i in
quorum gratiā tabulę in fore ponebanť: & leges qbus vole
bāt ſtatuebant q̄ illarū auctores: vt æs alienum debitoribus
donareť: qd reipu. pnicioſiſſimū eſt. Tabulę nouę dicebanť:
qn̄ vel ſenatus decreto vel iperatoris edicto decernebať ne
alienū æs a debitoribus exigi poſſet. Id fiebat i plebis ſubſi
diūq; q̄ potētiorū fœnore ita iterdū opprimebať: vt ſoluere
nō poſſet Lex nouarū tabularū erat nominū.i. debitorū quę
in tabulis ſcribebanť abolitio & ex punctio. quapp expun/
ctū nomē deletū ſignificat debitū. Vn̄ Plau. in Ciſtellaria.
Qď reſtat volo pſoluere: vt expūgať nomē neqd debeam.
Cū igiť tales pponunť tabulæ qd ſignificāt niſi vt ex pecu/
nia credita qs emat fundum: & creditor pecūiā nō habeat:
debitor aūt habeat fundū aliena pecunia emptū qď ē cōtra
oēm ęqtatem. Seneca dicit: Niſi forte exiſtimas leui & fabu
loſo ſermone & agilib⁹ argumētis phiberi poſſe rē pnicio
ſam bn̄ficiorū nouas tabulas. ℉ Quid argu. qd ſniē. ℉ Demō
ſtrationis: pprietatis: ſignificationis. Argumētum i hoc lo/
co ſniam ſignificat ab arguo qd idē eſt qd demōſtro ſic apd
Ouid. Qui latus argueret corneus arcus erat. ℉ Quāobrē:
cōcludit Ci. qd agēdū ſit. ℉ Ne ſit ęs alienum: ne ſint debito
res: q reipu. noceant. ℉ Pōt caue. vitari pōt multis modis ne
.ſ. æs alienum noceat reip. niſi erit iſtud: vt creditores ſuam
pecuniā pdant: & debitores aliena lucrenť. qd maxime no/
ceat reipub. pp diſſenſiones q̄ violata fide oriunť i fides aūt

O virū magnū, dignūq; , qui in nr̄a repu. natus eſſet.
Sic par eſt agere cū ciuibus, nō vt bis iā vidimus, haſ
ſtam in foro ponere, & bona ciuiū voci ſubiacere prę
conis. At ille græcus (id qd fuit ſapiētis & p̄ſtātis viri)
oībus cōſulēdū putauit. Eaq; eſt ſumma rō & ſapiētia
ſummi ciuis, cōmoda ciuiū defendere, non diuellere,
atq; oīs ęqtate eadem cōtinere. habitať gratis ī alieno
Quid ita? Vt cū ego emerim, ædificari tuear, impen
dam, tu me inuito fruare meo: quid eſt aliud aliis ſua
eripe, aliis dare aliena? Tabulę vero nouæ qd hn̄t ar
gumenti, niſi vt emas mea pecūia fundū, & eū tu hēas,
ego nō hēam pecūiā? Quāobrē, ne ſit æs alienū, qd rei
pu. noceat: puidēdū ē: q multis rōib⁹ caueri pt, ſi nō ſi
fuerit, vt locupletes ſuū pdāt, debitores lucreť alienū.

violatur: cū pecunia credita non ſoluiť: & ſic violať iuſtitia:
cuius fundamētū eſt fides. ℉ Si hoc non fue. pōt inqt caueri:
niſi tabulę nouę pponenť: qbus pecuniæ donanť debitori/
bus. ℉ Vt locupletes: hoc eſt quātū ad legē agrariā q̄ locuple
tibus agri adimunť: & danť egenis. ℉ Debitores lu. hoc pti/
net ad nouas tabulas q̄ pponebanť in gratiā debitorū. Er/
go inquit ſi hoc non fuerit:
alia via prouideri pōt: vt æs
alienum diſſoluatur.

FRAN. MAT.

℄ O VIrū &c. laudat mire
Aratū q ciues ſicyonios i cō
cordia ſine q̄rela conſtituit.
℉ Bis vidimus: primū a Syl/
la iterum a.C. Iulio Cæſare.
℉ At ille græcus.ſ. Aratus.
℉ Summa rō. ℉ In æqtate: id
qď eſt maximū iuſtitiæ mu/
nus vt ſuū cuiq; tribuať cō
vtilitate ſeruata. ℉ Habitať
gra. hic nūc q̄ſi aliquē ex his
inducit loquētē quorū bona
venūdata eſſent: verbi cā: ſi
ab inferis excitareť Pōpeius
& diceret. O. M. Antoni ha
bitas gratis domi meæ. Iuſta ne cauſa eſt vt gratis habites ī
alieno. ℉ Tabulæ vero nouæ.ſ. de mutuis pecuniis: vt debi/
toribus cōdonarenť qď erat iniqſſimū vt mutuis alicui⁹ pe
cuniis alius fundū emeret & illū poſſideret. is vero q pecu/
nias dediſſet mutuas ſuas pecunias nō haberet: ergo nouæ
tabulæ vel noua inſtia: vel nouæ leges & conſtitutiones vt
debita remittanť: & illud accidat vt aliquis pecuniis alteri⁹
fundum emat: q cū nunc ſic illius cuius fuit pecunia qua em
ptus eſt ab alio tn̄ poſſideať: & ille q pecunias mutuas de/
dit ſuas pecunias nō hēat: ſi ſic ſtatuať vt non reddanť: harū
nouarū tabularū expectationē Cæſar diſiecit vt in eius vi
ta trāquillius ſcribit. Decreuit aūt vt debitores creditorib⁹
ſatis facerent p æſtimationē poſſeſſionū q̄ti qſq; ante ciui/
le bellū cōparauiſſet: deducto a ſumma æris alienū ſi quid
vſuræ noie numeratū aut p̄ſcriptū fuiſſet. Qua ɔditiōe q̄r
ta ps pene crediti depibat. ℉ Tabulæ ve. no. ergo dicebanť
tabulæ nouæ: qn̄ vel ſenatus decreto: vel impatoris edicto
decernebať vt æs alienum a debitoribus exigi poſſet. Qd ī
plebis ſubſidiū fieri ſolebat: cū obrupta erat fœnore poten/
tiorū vt ſoluēdo nullo mō eēt: cū tales pponebanť tabulę q
bus debita aboleanť. Quid aliud ſtatuebatur niſi vt pecunia
credita qs emeret fundum Creditor vero nō hēret pecuniā
qd eſt cōtra oēm æqtatē. Seneca niſi forte exiſtimas leui &
fabuloſo ſmone & agilib⁹ argumētis phiberi poſſe rē pni/
cioſiſſimā bn̄ficiorū nouas tabulas. ℉ Qď hēt argu. Quid
ſniæ hn̄t: qd aliud cōtineāt: nā materia cuiuſq; rei argumē/
tū dr. ℉ Quāobrē: qn̄ quidem iniquū hoc eſt puidere debet
q rempublicam gubernat ne ſit æs alienum. ℉ Si nō fuerit vt
&c. ſi non accidet quod latis nouis tabulis ſolet accidere vt
creditores ſuam pdant pecuniā: debitores retineant: & ea q̄
coemerit poſſideāt. ℉ Multis ratiōibus: vt lege ſumptuaria.

ASCĒ.

℄ O VIrū magnū & dignū q natus eſſe in repu. nr̄a.i. Ro
mana q̄ ſumma erat. Par.i. æquū eſt agere cum ciuibus: ſic.i.
ſic ipſe egit & non ponere haſtā in foro.i. vendere bona ci/
uium ſub haſta more directorum ab hoſtibus in bello vt ui
dimus bis ſup. ponere.ſ. tpe Syllæ & Cęſaris & nō eſt par:
vt vidimus bona ciuium ſubiacere voci p̄conis.i. ea publice
vēdētis. At ille græcus.ſ. Aratus: putauit id. quod fuit ſapiē
tis & p̄ſtantis viri videlicet cōſulēdū.i. pſpiciendū & bn̄fa
ciendū oibus ſup. ciuibus. Et ea.i. ſumma ratio.i. conſidera
tio & ſapientia ſummi ciuis defendere commoda ciuiū di/
uellere.i. peſſundare atq; continere omnes vna æquitate.
Habitatur gratis.i. ſine mercede locationis in alieno. Quid
.i. cur ita ſup. fit: vt cū ego emerim ædificauerim: tuear.ſ. ab in
cēdio & ruina. ipēdam.ſ. neceſſaria: tu fruare meo.i. re mea
inuito me, qd aliud ē eripe aliis ſua & dare aliis aliena. q.d.
nihil

Pōpei dictum

Tabulæ nouæ

Reipu. cum fide lenus alio ter non

nihil. Vero p ſed tabulæ nouæ.i.q̃les ſunt q̃ nõe annales aut q̃nquẽnales ↄcedunt: q̃bus inuitis creditoribus differt̃ ſolo: qd argumẽti.i.ſnīæ aut approbationis hñt: ſi eſt qd ſibi volẽt nã vt emas mea pecunia fundũ: & hẽas eũ tu: ego non habeã pecuniã.q.d.nihil aliud. Quãobrẽ puidẽdum eſt ne ſit æs aliẽnũ.i. debitũ quod noceat reſpu.quod poteſt caueri multis rõnibus: ſi ſcilicet non fuerit ſup.ita vt locupletes perdãt ſuũ & vt debitores lucrentur alienum.

Nec.n.vlla res vehemẽtius rẽp.cõtinet, q̃ fides, q̃ eſſe nulla põt: niſi erit neceſſaria ſolõ rerũ creditarũ. Nũq̃.n.vehemẽtiꝰ actũ ẽ, q̃ me cõſule ne ſolueret̃, armis & caſtris tẽtata res ẽ ab oĩ gñe hoĩm ordine: q̃bus ſic reſtiti: vt hoc tm̃ malũ de rep.tolleret̃. Nũq̃ nec maiꝰ æs alienũ fuit, nec meliꝰ nec facilius diſſolutũ ẽ. Fraudãdi.n.ſpe ſublata ſoluẽdi neceſſitas cõſecuta ẽ. At vero hic nũc victor, nunc q̃dã victus, q̃ cogitarat, ea pfecit cũ eius iam nihil intereſſet: tanta in eo peccandi libido fuit, vt hoc ipſum eum delectaret peccare, etiã ſi cauſa nõ eſſet. Ab hoc igitur gñe largitionis, vt aliis det̃ aliis auferatur, aberunt hi, qui rẽpublicã tuebuntur.

PETR. MAR. ℭ NVNq̃ vehemẽtius actũ eſt. Pria Ci.cura & cõmẽdatio in cõſulatu fuit legis agrariæ diſſuaſio. Inde furores Catilinæ & alioꝝ coniuratorũ oppſſit: q pp magnitudinẽ æris alieni bellũ ciuile optauerãt: & tribunos legis auctores in ſenatu grauiſſima oſone adeo fregit: vt loqui amplius ñ auderẽt. Oẽs obærati Catilinæ fauebãt: & cũ pleriq; poſtularẽt: vt Catilina belli pmia proponeret: auctore Sallu. ille nouas tabulas proſcriptiones locupletũ: magiſtratus: ſacerdotia: rapinas: oia deniq; alia q̃ bellum atq; libido victorum deſiderat, pollicebat̃. Adde ẽt q ipſe. C. Antonius Ci.collega pp magnitudinẽ æris alieni nõ iuitus de cõiuratione audiebat huic malo Ci.induſtria occurſum eſt. ℱ Vehementius: maiori conatu cũ ego eſſem conſul. ℱ Armis & caſtris.h.d.pp Catilinam & alios coniuratos: q æs alienũ cõflauerant: & arma ſumpſerant cõtra rẽp. & Ci. cõſulem & optimas trucidare parabant. ℱ Ab oĩ ge.ho.& ordi.ſenatorio: qm ex ordine ſenatorio: vt ſcribit Sallu. & eq̃ſtri & nõnulli nobiles ex municipis cũ Catilina erant ex plebe. ℱ Vt hoc malũ: ne.ſ.pecunia credita ſolueretur. ℱ Nec ma. æs alie. nunq̃ fuerunt tot obærati. His amicis ſociiſq; cõfiſus Catilina inq̃t Sal. ſimul q; q æs alienũ per ois terras ingens erat. ℱ Fraudãdi.n. rõ q̃re facile & bñ diſſolutũ fuit æs alienum. ℱ Sublata: amota fraude: qm oppreſſo Catilina nõ potuerũt obtinere: vt æs alienũ cõdonaret̃. ℱ Spẽ: apparentia fraudãdi creditores: quoniã nulla ſpes fraudis relicta erat: Cũ Ci.ↄſul ſumma prudẽtia reip.gubernacula teneret. ℱ At vero hic nũc victor: Cæſarem taxat: q & agros pplõ diuiſit vectigales reip. & largitionibus aliiſq; rebꝰ pter æquitatẽ ſibi plebem deuinxit: vt ad id qd cupiebat pueniret p fas & nefas. ℱ Hic nũc victor: Cęſar q remp.occupauit. ℱ Nũc victus: ex ſtomacho loq̃t̃ in Cæſarẽ: q cũ voluiſſet eſſe victor poſtea fuit victus & a cõiuratis oppſſus. ℱ Quæ coniurat: cũ.ſ.ad impiũ tẽderet: vñ dicit i quadam epl̃a ad Atticum Cæſarẽ in cõſulatu cõfirmaſſe regnũ de quo ædilis cogitarat. ℱ Perfecit: exequutus eſt cumulatiſſime. ℱ Cum eius iam nihil intereſſet.i.cũ ad ipſum iã nihil ptineret. & nõ egeret gr̃a ppl̃ari: qm potiebat̃ iã rerũ. Cũ igit̃ nullã vtilitatem ex largitionibus expectaret: qm hẽbat id qđ optauerat: tñ hic largitionibus vſus ẽ. Sẽſus eſt: Alii q nouas tabulas ppoſuerũt: fauorẽ captabãt: & ob id ſupmũ locũ q̃rebãt: aſpirabãt q; ad pricipatũ fauore ppl̃i: Cæſar vero cũ iã eẽt ĩpator: & nihil eius intereſſet. qm adoptata puenerat: tñ ea pfecit quę priꝰ cogitarat cũ ad pricipatũ quã aio ſuo effinxerat oĩ via pparet. Adde ẽt qđ Cęſar i ↄiuratiõe Catilinę noiatꝰ fuit: & ſic Cęſaris malũ aim notatq; peccãdi libidine tenebatur. Nã cũ nullã vtilitatẽ capet aut expectaret ex his largitionibus: tñ vt peccaret dilargiebat̃. Sueto. i hac re Cæſa. laudat nec Ci. Ad ſtipulat̃. ait.n. i Cæſa. de pecũiis mutuis diſiecta nouarũ tabularũ expectatione: q̃ crebro mouebat̃: decreuit eãdẽ vt debitores creditoribus ſatisfacerent p æſtimationẽ poſſeſſionũ: q̃ti quaſq; añ ciuile bellũ cõparauiſſet deducta ſumma æris alieni: ſi qd vſurę noie numeratũ: aut pſcriptũ fuiſſet, q̃ conditione quarta ps pene debiti deperibat. ℱ Libido: effrenata volũtas. Etiã ſi nõ eẽt cã peccãdi: qm iã rerum potiebatur: & nõ egebat auræ Popularis: vt illa euectus ad ſummũ gradũ aſcẽderet. ℱ Ab hoc igi. cõcludit Ci. fugiẽdũ eſſe a talibus largitionibus: quæ ſunt cõtra æquitatẽ. ℱ Tuebũtur: defendent: gubernabunt: regnet q; præcepit Ci. quid agendum in tali re ſit: his qui reipublicæ præſunt. qm ſeruata iudiciorum æquitate ſuum quiſq; poſſidere debet.

FRAN. MAT. ℭ NEC.n.&c. Rõ eſt ſuperius dicti: nã vbi fides ſeruatur reſpu. labefactari nõ pt: quia fides eſt iuſtitiæ fundamentũ: eſſe autẽ ſine iuſtitia reſpu. non põt. ℱ Niſi erit neceſſaria &c. niſi ita inſtitueret̃ reſpu. vt ſoluere creditoribus neceſſariũ putet̃. Qđ adeo ſeruarunt illi priſci vt lex eẽt qđ ſcrib. Gellius quæ cauebat: vt ſi q̃s moreret̃ & ante debita nõ pſolueret cadauer eius creditoribꝰ diuideret̃: qđ vt idẽ ait accidit nũq̃: hoc.n. timore cauebant oẽs plura mutuo ſumerẽt quã poſſent pſoluere. ℱ Nũquam eſt vehemẽtius actũ &c. nullo tpe maius æs alienũ fuit in ciuitate q̃ cõſule Cic. & hæc potiſſimũ cũ cõiurationem illã Catilinæ ſuſcitauit. Nã cũ inuadere rempub. Catilina tentaret multos inuenit ſocios q ære alieno aſtricti viam querebant qua ſoluere nõ cogerẽtur. Cic. cõiurationẽ illã ſua ſapientia detexit: nec tm̃ a ſeruitute patriã: ſed a multis vitiis liberauit. Effecit.n. vt putarent neceſſe eſſe creditoribus ſoluere: q̃ aliter durare ciuitas nõ poſſet. Decreuit vt hæc rõ ſeruaretur: qui debitores creditoribus ſatisfacere poſſent ex fructibus quos debitores pcipiebant tres partes creditoribus darẽtur: vnã vero debitores ipſi retinerẽt q̃ viuere poſſet. ℱ Armis & ca. q̃ cõparato exercitu Catilina bellum intulit patriæ. ℱ Ab oĩ ge.ho. q̃ illa in cõiuratiõe fuere eq̃tes patricii ſenatores. Itẽ ex municipiis ex prouinciis & oĩs gñis homines. ℱ Melius: ſine diminutiõe. ℱ Facilius: ſine diſſenſione. ℱ At hic nũc victor: licet non noiet plane tñ Cęſar itelligitur hic appet Cæſarẽ cõiurationis Catilinæ fuiſſe cõſciũ qđ q̃dẽ Ci. nõ latuit: q̃uis nunq̃ induci potuerit: vt eum noiaret. Quinimo cũ ſenatu egreſſurus eſſet Cæſar eq̃tes ibi parati erãt: vt eũ occiderẽt. Quẽ Ci. cõplexus eſt: ne offenderetur: videbat̃.n. magnã fore diſſenſionẽ: ſi tantus vir occideretur: fuiſſe ãt noiatum i Catilinę ↄiuratiõe. Tranq̃llus auctor ẽ. ℱ Tũc. cũ a me Catilinæ ↄiuratio detecta ẽ victus ẽ: nã non potuit pficere qđ volebat. ℱ Quę co. vt cum princeps factus eſſet plebi faueret: & debita remitteret. ℱ Ea per. poſtquã tyrannus eſt factus: vt debitores non ſoluerent creditoribus. ℱ Cũ eius iã &c. Qm̃ cũ rerũ potitꝰ eſſet æris alieni timore ſolutus erat: nihil ergo eius intererat ſicut prius ſoluerẽt ne debitores an non: cũ ergo remiſit quartam partem æris aliã libidine fecit peccandi. ℱ Ab hoc igi. concludit per numerationem quæ dicta ſunt prius. ℱ Hic no. vict. Cæſarem taxat & cum ſtomacho loquitur i dicens nunc victus oppreſſus a coniuratis. ℱ Hoc genere lar. vt aliis auferas aliis des.

Gellius de lege antiquorũ abolita pro debitoribꝰ

Ca. Cæſar, complexus ẽ Cice ne occideretur a ſuis militibus qua cum tu. eius fuerat in cõiuratiõe Catilinæ

ℭ NEC.n. vlla res ↄti. vehe. rẽp. q̃ fides: q̃ nulla eſſe põt: niſi ſolutio reꝝ creditaꝝ erit neceſſaria. Nunquam.n. actum eſt vehemẽtius ne ſolueret̃ q̃ me cõſule.i.cũ eſſem cõſul: nã res eſt tũc tẽtata.ſ.a Catilina. Armis & caſtris. Ab oĩ gñe & ordine hoim q̃bus ego reſtiti ſic: vt hoc tm̃.i.tã magnũ malũ tolleret̃ d rep. Nunq̃ fuit nec maiꝰ æs alienũ.i.maius debitũ i nec diſſolutũ ẽ facilius. Eni p q̃ ſpe fraudẽdi ſublata neceſſitas ſoluẽdi ↄſecuta ẽ. At vero hic nũc victor.ſ.Cæſar nunc q̃dẽ victus.i.occiſus pfecit ea quæ cogitarat cum nihil iam intereſſet eius.i.cũ iam nullũ diſcrimen haberet tãta libido .i.mala voluntas peccãdi fuit in eo vt hoc ipſum peccare delectaret eũ: ẽt ſi cã non eſſet cur.ſ.in aliquẽ peccaret. Igitur hi qui tuebuntur rempulicam aberunt.i.alieni erunt: ab hoc genere largitionis: vt detur aliis & auferatur aliis. ASCẽ.

in primiſq; operā dabūt, vti iuris & iudiciorū æquitate ſuū quiſq; teneat. Et neq; tenuiores pp ĩbecillitatē circūueniātur, neq; locupletibꝰ ad ſua vel tenenda vel recuperāda obſit inuidiā. Præterita qbuſcūq; rebꝰ vel belli vel domi poterūt, rēp. augeāt, impio agris, vectigalibus. Hęc magnorū hoīum ſunt: hæc apud maiores nr̄os factitata. Hæc gña officiorū q pſequūtur cū ſũma vtilitate reip. magnā ipſi adipiſcent & grām & gloriā. In his aūt vtilitatum pceptis Antipater tyrius ſtoicus, q Athenis nuper eſt mortuus, duo præterita cenſet eſſe a Panętio, valetudinis curationem, & pecuniç. Quas res a ſũmo philoſopho pteritas arbitros, q eēnt faciles, ſunt certe vtiles. Sed valetudo ſuſtētat noticia ſui corpis & obſeruatiōe earū rerū q aut pdeſſe ſoleāt, aut obeſſe: & cōtinētia in victu oī, atq; cultu corporis tuēdi cā, & ptermittēdis voluptatibus. Poſtremo arte eorū, quorū ad ſciam hæc ptinēt. Res aūt familiaris q̄ri debet his rebus: qbꝰ abeſt turpitudo: Cōſeruari aūt diligētia & parſimonia, iiſdē ēt rebꝰ augeri. Has res cōmodiſſime Xenophō Socraticus pſecutus eſt ĩ eo libro, q œconomicꝰ iſcribit: quē nos iſta fere ętate cū eſſemus, q̄ es tu nūc, e grçco ĩ latinū cōuertimus.

PETR. MAR. ¶ Circūueniant: decipiant a potētioribus: & q ipſi diuites poſſint ſua defendere & amiſſa recuperare: nec ipſis noceat inuidia: qa ſūt diuites. ¶ Obſit: ipediat: qm ſolemus inuidere potentioribus. ¶ Vectigalibus: redditibus. publica vectigalia intelligūtur ex qbus vectigal fiſcus capit: q̄le eſt veſtigal portus: vel rerū venaliū: itē & ſalinarū & metallorū. ¶ Hęc gña officiorꝫ: de qbus diſputatū eſt. ¶ Perſequūturq; ſtudioſe amplectūtur: & diligēter exercent. ¶ Cum vtilitate reip. qd eſt valde optādū curādūq;: vt oia ad illius vtilitatē referant. ¶ Gratiā: beneuolētiā. ¶ In his aūt: ponit ea quæ Antipater ɔbis putabat eſſe a Panetio ptermiſſa: quę ad vtilitatē ptinēt: de qua in hoc volumine diſputatū eē. Antipr̄ fuit ex Tyro phœniciæ ſtoicæ diſciplinæ addictus: q poſt Panetiū de officiis ſcripſit. & q̄dam neceſſaria cōmiſiſſe Panetiū dixit q̄ Ci. ꝑſtrigit cū ſint in prōptu. ¶ Cenſet .i. iudicat & putat. ¶ Curationē: q̄uo debeamus curare valetudinē & pecuniā: q̄ duo circa vtilitatem verſant. ¶ Præteritas: omiſſas a Panetio certo cōſilio: qm eſſent faciles & in promptu. oēs. n. hoc ſciūt. ¶ Sunt vtiles: ptinēt ad hāc diſputationē: q̄ in manibus hēmus de vtili. ¶ Sed valetudo: dat Cic. præcepta de his quæ Panetio ptermiſſa ſunt tanq̄ facilia. ¶ Notitia ſui cor. vt vnuquiſque ſciat ſuam naturā & diſpoſitionē naturalē: & quid illi pſit: ob. itq; vt cauere poſſit: obſeruatione, adnotatione, animaduerſioneq;. ¶ Et continētia: qm incōtinēs diu virtute nō pōt cū oībus vtatur ſine aliquo diſcrimine. ¶ Tuendi cōſeruādi in pſpera valetudine. ¶ Et prætermittendis voluptatibus: ptermittēdo voluptates quæ ſunt eſca malorum: & virile corpus eneruant. Vñ Pli. in epiſtolis laudat Spurinā: q hēret viuidum corpus & validū pſpicuāq; oculorum aciē pp cōtinētiā quæ auctore Laertio Socratem a p. ſte tutum reddidit Athenis: quæ totā vrbem infecerat. ¶ Parſimonia: vt ſinit Seneca eſt ſcia vitādi ſuperuacuos ſumptus. Aut ars re familiari moderate vtendi. ¶ Arte: eorū medicina & medicorū pceptis. ¶ Res aūt familia. tranſit ad alterā partē: docens q̄uo res familiaris quærenda ſit. ¶ Turpitudo .i. honeſto lucro quærēda eſt res domeſtica & augenda. ¶ Has res: quibus eſt quærenda familiaris & augenda. ¶ Xenophon ſocraticus: diſcipulus Socratis. ¶ Oeconomicus: de re familiari tuenda. ¶ Commodiſſime .i. aptiſſime ac eruditiſſime. Socrates apud Xenophōtem in œconomico dicit: œconomiā eſſe ſciam augēdæ domus cuius appłone oīs poſſeſſio continetur: quæ vtiles fructus parit his verbis, poſſeſſionem qd cuiq; vtile ſit appello. Hæc Ci. interpretatio non extat: nec extabat tempore Quintiliani. Ariſtote. etiam vt dictum ē cōpoſuit li. œconomicos in quibus præcipit quomodo paterfamil. debet gubernare ſuam domum, & querere atq; augere rem domeſticam: ſic etiam facit Xenophon.

FRAN. MAT. ¶ IVris & iu. bono vtitur ordine: qm ex iure iudicia ſequūtur. nā ſm ius iudicamus. ¶ Et neq; tenu. &c. Dua vitia tangit qbus reſiſtendū eſſe dicet: vt neq; tenuiores offendatur neq; diuites ob inuidiā ſuis priuētur: ſępe. n. accedit vt tenuiores pp ĩbecillitatē ſuā amittāt. Diuites vero multorꝫ odiū in ſe excitētur qbꝰ diuitiis ſpoliētur. ¶ Præterea &c. nō ſolū puidere dñt: q rēp. gubernāt ne ea lędat. Sed eā augere: & locupletare ſtudere debent. ¶ Domi, vel be. in pace & in bello. ¶ Vectigalibus: vectigalia ſunt fructus & pventus ex vectura proprie reip. q̄uis pro oi fructu accipiātur. Nā & agri vectigales ſunt p qbus pēditur aliqd idē & ēphyteotici vocātur. Eſt aūt emphyteoticus ſiue vectigalis ager q alteri eſt iſertus ita vt eius ſint fructus: pprietas vero eiusq inſeruit certa pēſione ſeruata. ¶ Hæc ge. offi. &c. fructū nūc oñdit quē aſſecuturi ſint q ſupius dcā officia ſeruauerint. Nā & vtiles erūt reip. & ipſi gloriā & vna hoīum bñuolētiā nāciſcerent. ¶ In his aūt &c. induſtriōe vtilitatis duo Antipater phs ſtoicus ptermiſſa eſſe inqt a Panetio de valetudinis curatiōs & pecuniæ cōſeruatione: quorꝫ vtrunq; ad vtilitatē ſpectat: nam ſine bona valetudine vtiles eſſe reip. nō poterimus: & acquirere pecuniā nō ſatis eſt: niſi eā cōſeruare didiceris. Cice. excuſat Panetiū & nō ppea præteriiſſe ait q ignoret: ſed qd facile eſſet ea intelligere: vt ſupfluū videret præcipere. Antipater aūt natione tyrius ſecta ſtoicꝰ floruit Athenis: & poſt cedem Iulii mortuus eſt: meminit huius ēt Strabo. & Ci. in aliis locis. ¶ Sed uale. Si qs tñ de his rebus pcepta hēre uoluerit hæc ſunt: ut quiſq; corporis ſui noticiā hēat: hoc eſt ue conoſcat: quæ corporis ſui ſit diſpoſitio affectus: & complexio ſiue melāchólica: ſiue colerica: ſiue ſanguinea: horum. n. triū habituū aliq̄ ſingula hñt corpa: iterdū ɔplexiōis mixtæ ſunt: alia āt aliis ɔplexionibus nocēt aut pſunt. ¶ Cōtinētia: q̄tum ad victū. Nā ſi qs hoc ſeruaret vt parce viueret: & modū in cibo: ac potu cuſtodiret: raro in aliq̄ grauem egritudinē incideret: & ſi incideret facile curari poſſet. ¶ Cultu cor. ornatu: vt veſtibꝰ vtat potiꝰ vtilibus q̄ pulchris. ¶ Voluptatibus: libidinibus: & venere. Coitus aūt neq; nimis ɔcupiſcendus eſt: neq; nimis ptimeſcendus. Rarus corpus excitat: frequēs ſoluit: vt ait Celſus. Qui li. i. de medicina docet quēadmodū ſanos agere ɔueniat capite prio. Idē li. iii. de abſtinētia pcidit & de cibis potiōibuſue: q ſūt aut valētis: aut mediç: aut ĩbecillę māæ. ¶ Arte. ſ. medicinę. ¶ Res au. fa. Bf de pecunię ɔſeruatione pcepta tradidit: prio āt dicit honeſtis artibus q̄rendā qd phocilidis eſt pceptum apud græcos un πλουτανεστικος αλλ εξοσιων βιοτευειν. ¶ Diligentia: labore & induſtria: vt ſp adſit. ¶ Parſimonia: vt moderate paratis vtere. ¶ Eiſdē &c. qbus rebus ɔſeruatur res familiaris eiſdē augeť: ɔſeruatur diligētia: ſi laborē tuū: & induſtria adhibeas parſimonia: ſi nō effundas hiſdē & augeť. ¶ Has res &c. ſi quis inquit quæ ad hanc rem ptinēt latius pdiſcere voluerit legat œconomicum xenophōtis. Is phs fuit: & orator celebris: ac dux exercitus. Multa ſcripſit inter quæ αναβασιν κυρου και παιδειαν: ſcripſit pręterea οικονομικα: hoc eſt librū de re familiari: quem adoleſcens Cicero trāſtulit. Fuit xenophō Pla. in eloquētia æmulus. Socra. diſcipulus: quo duo Socra. ſuauitatis & amœnitatis lumina appellat. C.

¶ ET dabūt i primis operā: vt qſq; teneat ſuū ęqtate iuris & iudiciorꝫ. Et vt ſup. neq; tenuiores .i. pauperiores circūueniātur .i. defraudētur pp imbecillitatē: neq; inuidia obſit locupletibus ad tuēda vel recupanda ſua. Præterea ſup. operam dabūt: vt augeāt rēpublicā: qbuſcūq; rebus vel belli vel domi .i. pacis vcꝫ impio agas vectigalibus .i. redditibus publicis. Hæc .i. hmōi officia ſunt magnorꝫ hoīuꝫ: hæc ſunt factitata .i. frequēter facta apd maiores nr̄os. Ipſi pſequūt .i. ad finem

Panetiꝰ excuſatio digna

Antipater

Xenophon

Plato

ASCE.

In fœnore quo caute p rep. agēdum

¶ Comparatio duorum vtilium inter ſe.

SEd vtilitatum comparatio(quoniã hic locus erat,quartus a Panętio prætermiſſe)ſæpe eſt neceſſaria, Nã & corporis cõmoda cũ externis:& externa cũ corporis:& ipſa inter ſe corporis:& externa cũ externis comparari ſolent. Cũ externis corporis:hoc modo cõparantᷓ:valere vt malis quam diues eſſe. Cũ corporis externa:hoc modo:diues eſſe potius q̃ maximis corporis viribus pollere. Ipſa inter ſe corporis cõparantᷓ ſic:vt bõa valetudo voluptati anteponatur: vires celeritati. Externorum aũt,vt gloria diuitiis:vectigalia vrbana ruſticis. Ex quo genere cõparationis illud eſt Catonis ſenis. A quo cũ q̃reretur qd maxime in re familiari expediret,reſpõdit:bene paſcere. Quid ſcdm?ſatis bene paſcere. Quid tertium?bene viſtire. Quid quartũ?arare.

finem vſq; ſequunẽ, & obſeruãt, Hæc gña offõ4 adipiſcentᷓ cũ ſũma vtilitate reip,magnã & grã & glĩã. A ũt p ſed, Antipater tyrius.i.de tyro,ſtoicus.i. de ſecta ſtoico4,cenſet.i. iudicat duo p̃cepta eẽ prætermiſſa in his p̃ceptis vltimatũ,a Panetio va cura rõnem valetudis.i.incolumitatis: & pecuniãs,q̃s res ego arbitror p̃teritas.i. p̃termiſſas a ſũmo phõ vz Panetio, q eſſent faciles: ſunt ſup. tamen certe vtile. Sed valetudo ſuſtẽtatᷓ noti/cia ſui corpis, & obſeruatione eaꝝ reꝝ,q̃ res ſoleant, aut pdeſſe aut obeſſe. & ꝯtinentia.ſ. ſobrietate & pcitate in oi victu:atq; i cultu cã tuendi.i.ptegẽdi corpis, & in p̃/termittẽdis voluptatib⁹ q a vt dicit i epiſto. Flac. Nocet ẽpta doloꝛ voluptas. Poſtremo arte eo4 ad quo4 ſciam ĥ ptinent vz medicorũ. A ũt p ſed res familiaris debet q̃/ri.i.accumulari his rebus,q/bus turpitudo abeſt.i. cũ honeſtate. Autẽ p ſed, dẽt ſup. cõſeruari diligẽtia & pſimonia, & augeri ẽt iiſdẽ rebus. Xenophon Socraticus.i.Socratis ſectator perſecutus eſt .i.deſcripſit cõmodiſſime has res in libro:q inſcribitᷓ.i. cuius titulus eſt œconomicus.i.de œconomia.i.re familiari tuenda: quẽ librũ nos cũ eſſemus fere iſta ætate qua tu nũc es cõuertimus e græco in latinũ.

PET. MAR. SEd vti.cõ poſt q̃ abunde Ci.deſſeruit de vtili, vt propoſuit iam de cõpatiõe vtiliũ inter ſe dicet, vt ps ppõnis abſoluatᷓ,quã Panetius p̃termiſit. ¶ Erat q̃rtus,qm pus videndũ erat de honeſto:ide duobus ppoſitis honeſtis vtꝝ honeſtius,qđ in prio volu.fecit: poſtea tertio loco de vtili: inde q̃rto de duobus vtilibus vtrũ vtilius. ¶ Nã &c. docet qũo hæc de cõparatio, & ponit exempla. ¶ Corpis cõ.bõa valetudo vieres pulchritudo celeritas in pedib⁹ clara, & beata vox, & ipſis explantata impſſio. ¶ Cum externis, bonis fortunæ quæ ſunt extra corpus & aĩm,vt diuitiæ magiſtratus:& ſimilia, ¶ Hoc modo,inquit bona corpis comparantᷓ cũ externis:& ponit exẽplũ. & externa cõparantᷓ cum bonis corpis & ipſa bona corporis inter ſe comparatur. ¶ Externoꝝ aũt:eſt iter ſe cõparatio vt glĩa diuitiis aũ ponatᷓ reditus vrbani ructicis. ¶ Vectigalia vrba redit⁹ ex aliq̃ re ſit i vrbe. ¶ Ruſticis:uectigalibus q̃ eſt ruſtica pcipiunᷓ. ¶ Ex q. g.c.affer rñſum Catonis cenſorii:quo ille vſus eſt cum ab eo qſpiã q̃ret:qđ maxime vtile eſſet in re familiasi. ¶ Catonis ſe.ad dñam Catonis iunioris,q vticẽſis cognominatus eſt, Cato ſenior oĩum bonarũ artium magᷓ fuit rei ructice ſtudioſus,de qua ẽt ſcripſit:& clariſſimũ vitiæ exẽplũ p̃buit nepotibus ſuis. ¶ Quid maxie expediret: valde vtile eẽt:& qs eſſet certiſſimus q̃ſtus. ¶ Bñ paſcere i facere pecuariã, & hic aĩalia q̃ nõ ſint oneri fũdo. In.iiii.loco poſuit aratiõnẽ,qm qm reqrit ipenſam et ſic oñdit q̃ſtũ ex cultura agroꝝ pecuariis,vt villatica paſtione p̃ponendũ eſſe cæteris,cum ſit iuſtus & citra iiuriã aliquorũ:hũc q̃ſtũ Rom.diu coluerũt Colebãt.n. agros & ide ad militiã eligebantᷓ, faciebant pecuariã. Inde cognoĩa nec nõ peculiũ. et pecunia dicta, & ipſa deniq; Italia ab itulis.i.vitulis priſca ligua. Ille igitur bene paſcit qui pecuariam fecit,et villaticam paſtionem cũrat.

ADD. ¶ A.q.c.q̃re.qd maxi.in re famil.expe. rñdit bene paſcere, columella pricipio ſeptimi libri ſcripturus de pecuaria:ſine paſtione dicit:itaq; ſicut virtutes Romani p̃ceperunt:ipſe quoq; cẽſeo tam pecoꝝ q̃ agrorum cultũ pernoſcere. Nam in ruſticatione vel antiqſſima eſt ratio paſcẽdi, eademq;,q̃ ſtuoſiſſima, & ne apud nños qdem colonos alia res ſupior, vt.M.Cato Credit:q ꝯſulenti, quã partem rei ruſticæ exercẽdo celeriter locupletari poſſet:reſpõdit ſi bene paſceret.

Ruſuſq; iterrogãti,qd deinde faciẽdo ſatis vberes fruct⁹ pceptur⁹ eſſet? Affirmauit:ſi mediocriter paſceret. Cęteꝝ de tã ſapiente viro piget dicere, qđ eũ qdã auctores memorãt. Quid nã q̃renti cuidã tertiũ in agricolatiõe q̃ſtuoſum eẽt?aſſeueraſſe:qs vel male paſceret, Cum p̃ſertim maius diſpendiũ ſequatᷓ inertẽ, & ſæuum Paſtorẽ: q̃ prudẽtẽ: diligẽtẽq; cõpẽdiũ. Vñ ſecũdo tñ rñſo dubiũ nõ ẽ qn mediocrẽ negligẽtiã dñi fruct⁹ pecoris exupet. Hęc columella ¶ In re fami. domeſtica rõne ac ruſtica: q̃ hz agrorũ, & vineaꝝ cult⁹:nec nõ ruralẽ paſtionã,atq; villaticã. Græci pitiã hac œconomiã appellãt, & noie dom⁹ poſſionẽ itelligũt oẽs ¶ Maxie expe.q̃ſtuoſiſſimũ eſſet. ¶ Bñ paſce. prudẽter, & diligẽter pecuariam facere: ſolleitiſq; paſtoris offõ fungi. ¶ Satis bñ pa. i.mediocrẽ prudẽtiã adhibere:ae diligẽtiã, tãtus qppe ẽ pecuarię fruct⁹,vt vel hallucinantẽ, & ocitãtẽ paſtorem locupleret. ¶ Quid ter.bñ vi. t,i.prudẽter & diligẽter vites pãgere:atq; ꝯcolore. Qm̃ i rõne agricolatiõis primũ hẽt ſertiᷓ uinea locũ,uinea,inqᷓ Cato,pria eſt,ſi uino multo eſt ¶ Vitire, & uitiſcere priſca uerba ſũt, & latina. Collumella li.iii.agens de ppagatiõe dicit. ne in ſũma radice vitiſcat. Vitire & vitiſcere q̃ verba ſint

FRA. MAT. SEd utilitatũ cõpatio,illud nũc attigit qđ a Panetio p̃termiſſit dixit. Duobus ppoſitis utilibus:utrũ ſit utilius,fecit idẽ ſup.in cõparatione honeſti. Quę aũt utilia ſunt:aut ai aut corpis ſunt:aut externa,ita aũt diffiniuit Ci.bonis corpis bona ai aũponẽda eſſe. Corpis uero bona externis anteferẽda:qa p ai bonis cõſeruãdis corpus cũ oĩbus bonis eius eſt cõtẽnendũ, & p cõſeruãdo corpore oĩa eterna ſunt abiicienda,qđ non diſſentit a religione noſtra. Quartus lo.primus locus fuit honeſtũ:aut turpe,ſecundus duob⁹ ppoſitis honeſtis:utrũ honeſtius: tertius utile: an cõtra:q̃rtus uero de quo nũc agitᷓ duobus propoſitis utilib⁹ utrũ utilius. ¶ Nã & cor. &c. De animi cõmodis nõ loqtur qa cũ hõeſto diſputauit affatim dixit. Et minime dubium eſt bona ai corpis bõis aũponẽda eſſe:p mõ qdem bona corporis cũ bõis externis cõparãtᷓ iter ſe uer. gra: utꝝ melius ſit bñ ualere an formoſum eſſe. ¶ Externa eum cõmodis corporis. ¶ Exẽpli grã:utrũ melius bñ ualere an diuitẽ eſſe. Sz ipſe Ci.ſingulis ſua exẽpla ſubiicit. ¶ Vires celeri. bona ſunt corporis uires & celeritas.uires ſunt eius q robore ualet & lacertis. Celeritas eius q̃ fuga p̃ſtat:uir fortis nõ fugit, Celeritas incidi potuiſſet quã fortis: & Virg.ait Pedibus timor addidit alas. ¶ Ex quo gñe:uidelicet cũ externa bona inter ſe cõparãtur. Illud Cato.illũ ſuperiorem intelligit:qui ſcripſit de originibus: & de re ruſtica: ae de aliis rebus multis, cuius pnepos fuit Cato Vticenſis. ¶ Bene paſ.bene nutrire: & bruta & hoies,ut.ſ.labori ſufficerent. Quod idem tradit lib.de re ru. ¶ Sat's bene &c.mediocriter.ſ.paſceret:ſi uedelicet paterfamilias ſatis non fuerit.

Bõa ai ſũt bõa corpi ante ponenda

Ci.ſolis bus fere ſua ſubiicit exẽpla

ASCE. SEd utilitatũ. Sicut ad finem primi:i fine huius ponit cõpatione duoꝝ utiliũ iter ſe di,ſed cõpatio utilitatũ (qm hic locus erat q̃rtus p̃termiſſus a Panetio) eſt ſæpe neceſſaria. Nã & cõmoda corporis ſolẽt cõperari cũ externis:& externa ſup.cõmoda cũ corporis ſup cõmodis.et ipſa ſup.cõmoda corpis ſolẽt cõparari inter ſe. alia.ſ.cum aliis cõmodis corpis:& externa cũ externis. Corpis ſu. cõmoda cõparantᷓ cũ externis:hoc mõ ut malis.i.magis uelis ualere.i.ſanus & icolumis eſſe quã diues eẽ. Externa ſup.cõmoda cõparantᷓ corpis ſup.cõmodis:hoc mõ.ſ.ut malis potius eſſe diues q̃ maximis uiribus corpis. Ipſa ſup.cõmoda

corporis cōparanť ſic interſe: vt bona valetudo anteponať voluptati: & vires ſup.anteponanť celeritati.i.pnicitati & agilitati. Aūt ꝓ ſed externoꝝ ſup.cōmoda cōparantur ſic vt gloria ſup.anteponať ſup.diuitiis. & vectigalia vrbana.i.q̄ recipiunť arebus vrbanis: quæ tutiores & honeſtiores ſunt anteponuntur ſup.ruſticis. Ex quo gñe cōparatiuis eſt illud

gnoſcēda ſunt ex præceptis phoꝝ:qm̄ ſunt vtilia inde adhibendus eſt vſus. ſ Reliqua: vltimā partē primæ propoſitionis:quæ eſt de repugnātia vtilis & honeſti, & iudicio quo: eligimus id quod pſtat & vtit Cic.trāſitione captās attentionē.qm̄ ſe pſequuturū pollicet quæ dicēda reſtā. ſ Deinceps,poſthac: & iā poſtq̄ de oibus aliis rebus diſputatū eſt.

Et cū ille,q q̄ſierat dixiſſet,qd fœnerari? Tum Cato: qd hoiem inqt,occidere. Ex quo & multis aliis itelligi debet vtilitatum comparatiões ſolere fieri:recteq; hoc adiūctū eē quartū exquirēdorū officiorū genus Sed toto hoc de gñe:de quęrēda de collocāda pecunia:etiam de vtēda:cōmodius a qbuſdā optimus viris ad mediū Ianū ſedētibus:q̄ ab vllis philoſophis vlla i ſchola diſputatur. Sunt tamen ea cognoſcenda Pertinent enim ad vtilitatem, de qua hoc libro diſputatū eſt. Reliqua de inceps perſequemur.

M.T.C. Officiorum Libri ſecundi finis.

Catonis ſcenis, a quo cū quęreret: qd maxime excederet in re familiari rñdit bene paſcere. Quid ſcdm ſup. expediret: rñdit. Satis bene paſcere. Quid tertium.i.tertio loco expedire ſup. iterrogatus, rñdit: bene veſtire. Quid quartum ſup, expediret rñdit: arare: & cum ille q quæſierat dixiſſet.

Et cū ille diceret, non ne vtile eſt fœnerari: rñdit Cato idē eſſe qd occidere hominē, vt oſtēderet rē domeſticā nō eſſe augēdam ilicito & inhoneſto lucro, ſed ꝓpriis reditibus agroꝝ & auxiliū. Dictum eſt ſupra, q̄re fœneratio hr̄ odio: cum ſit ꝯtra nām Quid.n.eſt fœnus inquit Sen. & vſura: niſi humanæ cupiditatis extra nām queſita noia. In principio de re ruſt. ſcri. Cato, Maiores nři ſic habuere, & ita in legibus poſuere furē dupli cōdēnari: fœneratorē quadrupli. ſ Bñ viuere.i.bonas hře uites & vineas. qd verbū Cato. conuenit, q nepotibus pſpiciens de rōne impēſæ cauit i pmis. Nā primū & ſecūdū q̄ſtū dixit eſſe in paſtionib' i vineis, tertiū in agris aratis quartū: qm̄ hi maiori coluntur impēdio q̄ vinæ aut paſcua. Et ſic maxime pbabať a Catone is q̄ſtus q quā minimo impēdio cōſtaret. Quæſtuoſiſſimā Cato iudicauit vicē ꝓxime hortos e iguos nec id falſo ſi ſub oppido ſint & prata, q̄ antiqui parata dixerūt, ſ Quid ho.oc, q.d, idē eſt fœnerar & hoiem occidere. ſ Ex quo: propter hoc pbat ſniam ſuam auctoritate Catonis. ſ Et mul. aliis: quæ ad hoc pbādū dici poſſent. ſ Quartū. hanc quartā diſputationē de vtilibus vtrum vtilius, ut offiñ perfecte exquiſitu in inueniať. ſ Sed toto hoc de genere: uult Cice. nūmularios lōga experiētia edoctos lōge melius de hac re diſputare poſſe: quā poſſint phi in ſui ſcholis: q nō hñt vſum rerū. phi poſſunt pcipere nō eſſe fœnerādū: bñ q̄rendā eſſe pecuniā & bñ locandā, ſʒ ipſi oia ꝯtinētes talia non ſun experti. At illi experti ſunt quid ſit fœnerari, & qd afferat ilicōmodi: & quō quis pecuniā debeat: uti, & ideo lōge melius de re tali diſputare & pcipere poſſunt. Vñ Scipio Hānibal Pyrrhus Alexāder Pōpeius Cæſar meliꝰ de re militari differere potuiſſent: q̄ hi/ qui de ea re ſcripſerūt: & in acie uerſati nō ſunt. Ideo Hānibal deriſit Phormione corā ſe de re militari diſputantē, cū nunq̄ acies vidiſſet. Idē de agricultura dicit Colu. li. i. alloquens Syluinū ad quē ſcri. hoc igiť Syluine inqt priuſq̄ cū agricolatione cōtrahas aduocato in cōſiliū nec tñ ſic mente diſpoſitus uelut ſummā totius rei ſententiis eorū cōſecuturus qppe eiuſmodi ſcriptoꝝ monumenta magis inſtruūt q̄ faciūt artificē & experientia dominatur in artibus, neq; eſt ulla diſciplina. in qua nō peccādo diſcať, neq; ſtatim qs cōpos agricolationis erit his plectis rōnibus niſi & obire eas uoluerit: & per facultates potuerit. Pla. in iii. de rep. dicit. Non iuuenē: ſed ſenē potius bonū iudicē eſſe conuenit: & q ſero qualis ſit iniuria didicerit: neq; cōſuetā ſibi aut inhærentē: verū alienā & in aliis longo tpe perceperit: qualeq; a natura malū ſit, ſapientia nō experientia ſoleat agnoſcere. ſ Cōmodius: melius, & aptius quā a phis. ſ Ad me. Ianū.i. ad menſam fœneratoꝝ qui argentariam faciebāt in medio Iano. ſ Optimis viris.i. ſimpliſſimis & philoſophi decreti omnino ignaris: vide in reformatione diffuſius. ſ Quam a phis, qm̄ hæc magis requirunt experiētiā rerū q̄ diſciplinam. ſ Tame, q̄uis ita ſit vt magis in vſu poſita ſint: tā co

PETR MAR.

A quibuſdam optimis viris.i. philoſophicaꝝ rōnum penitus ignaris, ſed vſu edoctus, quō ſit collocāda pecunia: & vbi ſit quæſtuoſiſſima. Epicureos dialecticarū rōnum expertes, ac per hoc in differēdo ſimplices optimos viros appellat alibi Cicero. & ipſum Epicurū optimum.i. ſimpliciſſimū, & nulla via nulliſq; formulis differentē: atq; ſcribentem. ſ Ad medium Ianum.i. ad menſas nummularioꝝ & argētariorum. Qui in iano medio faciebant argentariam: eſt aūt ianus fornacatum, & peruium ædificium. Vnde trāſitio quæq; peruia dicť ianus: inde ianua: & ianiculus. Ianum medium Cicero appellat ad differentiā: qm̄ multi erant in foro iani. Vnde Ouid. Cū tot ſint iani, & Hora. Hec ianus ſummus ab vno pdocet. Iani medii meminit idē Ci. in. vi. philippica: & Damaſippus apud Hora dicēs, poſtq̄ ois res mea ianū ad medium fracta eſt.

ADD.

Ianus qd

QVOD fœnerari: cū ille quæſiſſet quod fœnerari eſt vtile in re familiari: reſpondit Cato quid hominem occidere. Quærens quid eſſet ominem occidere: & quo ſignificauit nihil crudelius nullū aut tetrius ſcelus eſſe quā vſuram facere. ſ Sed toto &c. dicit hanc vtilitatum comparationē & diſputationem vniuerſam melius cognoſci experientia: quam ſcientia, hoc eſt quod dicit melius diſputari ab optimis quibuſdam viris ad ianuæ medium ſedentibus, qui naturali quadam prudentia vtuntur q̄ a philoſophis. ſ Ad ianuæ medium: mercatores intelligit: & patresfamilias ſenes, qui ad mediū ianuæ ſedere ſolent: & de vtilitatibus: atq; huiuſmodi rebus cum vicinis ſuis: & amicis colloqui. poſſumus hemicycus accipere, hoc eſt locum ianuæ proximum ſemirotundum: in quem patrefamilias conueniebat: & fabulabantur. Cicero in Lælio. Tum meminit domi in hemcyclo ſedentem ημι ſemis & κυκλοσ circulus. Alii hemicyclum magis ſedem intelligūt. eſt autem prouerbialiter dictum: & ab iis tractum qui inter familiares aliq̄ de re transfabulabanť. Quorum mos eſt in mediū ipſis ianuæ ſcedere. aut certe minutiones intelligit philoſophos qui ad ingreſſum tantummodo philoſophiæ venerunt: ad ſecretiorem vero ipſius ſcientiam non peruenerunt: melior tamen ſuperior intellectus: ſ Sūt tamen ea &c. Quamuis ab imperitis tradantur cognoſcenda tamen ſunt: & rōnem ſtatim ſubiungit, quia pertinent ad utilitatem &c.

FRA. MAT.

Hemicycus

QVID fœnerari ſupple cēſes expedire, tum Cato inquit. Quid occidere hominem ſupple expedire cenſes. Ex quo & multis aliis debet intelligi comparationes utilitatē ſolere fieri, & hoc quartum genus officiorum exquirendorum eſſe adiunctū recte: Sed cōmodius diſputatur de hoc toto genere. ſ. de quærenda & de collocanda pecunia: & etiam de utenda a quibuſdam optimis uiribus ſedētibus ad medium ianuæ.i. in hemyciclo, in quo ſeniores rerum experti & periti conſedere ſolent (niſi forte dicat ad medium ianuæ: quod Flaccus ad medium ianum) diſputatur dico commodius ab allis, q̄ ab illis philoſophis in ulla ſchola. Enim proquia, ipſa pertinent ad utilitatem, de qua diſputatū eſt hoc libro, nos perſequemur deinceps, videlicet in. iii. libro reliqua.i. quæ reſtant.

ASCE.

M. T. C. Officiorum Liber Secundus explicit.

M.T.C. de officiis Liber tertius.

ℭPREFATIO:

PVbliũ Scipionē Marce filii, eũ qui primꝰ Africanꝰ appellatꝰ ē dicerē ſolitũ ſcripſit Cato' q fuit ferē eius æq̄/lis: nunquam ſe minus otioſum eſſe: q̄ cum otioſus

PET. MAR. ℭPETRI Marſi. Interp̄tatio in tertium volumē offorũ. PVbliũ Scipionē. Duobus voluminibus, quorū interp̄tatio ad calcē deducta eſt vt ſubiecta mā regrebat: diſſiles p̄fatiões p̄poſuit Cice. & ſcpa p̄fatiōe docuit: cur ſe ad ſcibendumt in p̄hia cō/tulerit hoc idē i hac p̄facione facit ſed alio mō. Vn̄ i tres ptes diuiditur. In pria volēs docere, cur ſe ad ſcribbendū talia ꝯuerterit eo tpe, ponit ſe id feciſſe ꝓpter ociũ, cum ſenatꝰ eſſet ext in/ctus: iudicia eſſent deleta, & nihil eēt agendū cū ſua lau//de aut i curia aut in foro & adducit ociũ Africani maioris p̄clari & ſũmi viri: cuius ingenii p̄ſtātiā oñdit ſe imitari voluiſſe & ociũ. In ſcda parte qi cipit ibi: ſed nec ocium h̄ ꝯparat ocium ſuũ cum ocio. Scipiōis: & oñdit iter vtrūq; multum itereſſe: qm̄ Africãi ocium voluntariũ erat Ci. aũt neceſſariũ: qm̄ eo tpe ſcelerati rerū potiebātur, & Octauius ad Tyrannidem aſpirabat. Et ſic dānat tēpora ſua vir optius & ſalutis p̄tiæ ſtudioſus & maxie notat. M. Anto q iugulo Cic. itentum gladiũ habebat ſuorū ſcelerū ꝯſcius & bonorū oium inimicus, & docet Cic. ſe plura breui tēpore ſcripſiſſe iam rep. occupata q̄ an/tea multis annis. Cum. n. Caeſar rerũ potitus eſſet, in p̄diis ſuis Ci, ſe ꝯtinebat: cedēs vrbe forli ſenatoriiſq; muniribus: & raro ad vrbē ſe ꝯferebat: niſi Caeſa. ſalutādi gr̄a aut orā/di p alicuius ſalute: vt pro. M. Marcel. pro Qu. ligario, pro Rege Deiotaro: quos apud Cſarem defendit illis vehemēter iratum oē tp̄s diſputando & ſcribendo ꝯferebat vir ad cōem natus: vtilitatem conabatur. n. prodeſſe Rmanis ſuis eo mō quo poterat cum dñatu vnius oia tenerent, & nullũ reip. veſtigium extaret. In tertia parte: q̄ icipit ibi: ſed cum tota p̄hia, extollēs ipſam p̄hiā & maxie eā partem, q̄ eſt de officiis: filium ſuum ad illā hortat: monet q; vt expectatio/nem de ſe & ſpē iā ꝯceptā nō fallat. Inde agr epitur tractũ ibi. Panetius. gitur. Et diſputat in hoc volumine: vt in principio dcm̄ eſt: de repugnatia q̄ vr̄ eſſe inter vtile & hone//ſtum: præſcribit q; formulā qua iudicari poſſit qd ſit agendum. ne ab offō diſcedatur. ⸿ P. Scipionē. P. Scipio: q p̄mũ Africanus cognoiatus eſt a deuicto Hānibale: & Carthagine ad tributum redacta. filius fuit vt dcm̄ eſt. P. Scipionis, q rediens e Maſſilia: quo tranſmiſerat p orā liguſtica Hānibali ex alpibꝰ deſcēdēti occurrit, & ad Ticinũ victus fuit, h̄ inq̄ Africanus iouis filius ex Pōponia h̄itꝰ ē, & i bello ꝯ/tra Hānibalē fortunatiſſimꝰ fuit: & optius ſenator, & in bello qd ꝯtra Antiochũ Aſię regē pp̄ls Ro. geſſit: fri ſuo L. Scipōi ꝯſuli legatus p̄ficiſci voluit: poſtea apud linter num vita functus eſt omiſſie reip. mũeribus pp aliquorum ſiſtates vt diffuſius i commentariis Sylli dcm̄ eſt. ⸿ Primũ, ad dr̄iā Africani minoris q fuit nepos prioris per adoptionem. ⸿ Scripſit Ca. in pricipio ſuarū origınũ: vbi dixit claro/rum virorū nō minus oci q̄ negocii rōnem extate oportet. Auctor eſt Ci. in orone pro Plāco. origines Catonis deſi//deramus. h̄ eſt Cato ille cenſorius q ſcdo bello pūico q̄ſtor. Scipiōis i Sicilia ſunt, quem i ſenatu accuſauit qd pub. pecuniā ꝓdigereti & p̄tor erat i caſtris apud metaurū: cum Haſ/drubala Claudio Nerōe & Li. ſalinatore ꝯſulibus iterfectꝰ fuit. In ſenectute ſcripſit hiſtoſias, q̄rū erant. vii. lib. Primus ꝯtinebat res rerũ Po. Ro. Scds & tertius. vn̄ q̄q; italica ci//uitas orta ſit, ob quā rē ois appellauit origies. In q̄rto erat p̄mum bellum punicum. In q̄nto ſm̄. In aliis duobus reliq̄ bella proſequutus eſt vſq; ad p̄turā Sergii Galbæ, q luſita/nos diripuit. ⸿ Fere eq̄ q̄m eiuſdem ætatis. Et iō Catoni credendum erat, qm̄ h̄ viderat audiuerat q;. ⸿ Se nunq̄ minus ocioſum, qm̄ exercebat ingenium, & tacita cogitatione ab ocio & ſolitudine abſtrahebat, & nunq̄ erat ocioſus: ēt ſi a negociis repu. domeſticiſq; ceſſaret, qm̄ ſemper de negociis cogitabat. ⸿ Q uã c. o. cum ceſſaret a muneribꝰ reip. & ocioſus eſſet, i. in ſtudiis l̄rarū verſaretur: nā ocioſus etiā dr̄ q cō/gnitioni rerū dat operā. vn̄ P̄hrū vita dr̄ ocioſa: qm̄ ceſſata muneribus publicis, & in cōtemplatione rerum verſatur. FRA. MAT.

nec minus ſolū, q̄ cū ſolus eſſet. Magnifica vero vox, & magno viro, & ſapiente digna, q̄ declarat illū & in otio de negociis cogitare, & in ſolitudine ſecū loq ſolitū, vt neq̄ ceſſaret vnquā, & īterdū colloq̄o alterius nō egeret. Itaq̄ duæ res: q̄ langorē afferunt ceteris, il lū acuebant otium & ſolitudo. Vellē & nobis hoc idē vere dicere liceret. Sed ſi minus imitatione tāta inge nii p̄ſtantiā cōſeq poſſum⁹: voluntate certe p̄xime ac cedimus. Nā & a rep. forēſibuſq̄ negotiis arma im piis viq̄ p̄hibiti: otiū p̄ſeqmur. Et ob eā cām vrbe re licta: rura pagrātes ſæpe ſoli ſumm⁹. Sed nec otiū hoc cū Africani ocio: neç hęc ſolitudo cū illa cōparáda ē

PVbliū Scipio. Præfat Ci. & in hac p̄fatiōe bñuolētiā atq̄ attētōē a p̄ſona colligit auditoris: ſuū laudis of ficiū ſine arrogātia & icōmoda qb⁹ afficit enumerās Facit p̄ter attētū a reb⁹ ipſis. Nā cū oēs phīę ptes fructuo ſas dicat eē nullā, ea q̄ in officiis tradēdis verſat dicit eſſe fe raciorē atq̄ vtiliorē. Trahit a p̄ſona bñuolentiā, oſtendens optimā eē de eo ſpē aeq̄ ex pectationē: hortat vt nihil tp̄is incaſſū elabi ſinat. Et faci le fore oñdit vt p̄ficiat. Cū oia ſuppetāt neceſſaria p̄mo ociū ſibi tributū dicē fruſtra noluiſſe ɔterere, idq̄ exēplo Africani facere q dicere ſole bat nunq̄ ſe minus ociosum eſſe, q̄ cū ociosus eēt, nec mi nus ſolū q̄ cū ſolus eſſet. Nē huius tertii libri cōparatio eſt vtilis & honeſti. Nā p̄mo libro pollictus eſt de hone ſto prius dicturū, deinde de honeſtoꝝ inter ſe cōparatio ne, Itē de vtili & duorum vtilium cōtentione. Vltimo ve ro de vtilis & honeſti pugna qd nunc facit. Publium Sci. Qui Carthaginem tributariā fecit, & vir fuit cōtentia & rei militaris perita oium primus. Primū, nā & Aemilius Sci. Africanus appellat⁹ eſt. Cato: ille ſenior⁹. Scripſit aūt hoc libro de originibus. de quo ſic ap̄d Ci. ipſe ait: ſeptimus originū liber mihi ē in manibus. Aeq̄lis. i. æquæuus. Mi nus ocioſum: mēte. ſ. & cogitatione: præclara vox fuit Fra̅ ciſci Petrachæ q cū libros euolueret: & tudis q̄dā superue niens interrogaſſet. Quid ita ſolus eſſet: rñdit, nunc ſolus eſſe incipio poſtq̄. ſ. veniſti, qđ. ſ me a libris abſtraxiſti. Co gitabat aūt Scipio cū ocioſus eſſet a laboribus. ſ. requieſcens corporibus quæ erant reipublicæ vtilia.

Nūc ſolo tus eē in cipio Franciſci petrar chæ di ctum.

PVbliū Scipionē. Huius in tertiū librū p̄fationis ē or do. O marce fili cato ſcripſit Publiū Scipionē eū q ap pellatus eſt primū. i. āte oēs alios African⁹ a deuicta ſ. Africæ ciuitate carthagine: hoc eſt Scipionē maiorem ſo litū dicere. Scripſit i q̄ Cato qui fuit fere æq̄lis eius vidilicet Scipionis eū ſolitū dicere, ſe nunq̄ eſſe minus ocioſum. i. ceſ ſantē q̄ cū eſſet ocioſus. i. extra ad miniſtrationē reipu.

ASCĒ. Dictum publii Scipio nis Africani

NEC minus ſolū, qm̄ euolebat monimēta antiquorum & phoꝝ p̄cepta legens cū illis loquebat. & ēt ſecū vt tacita co gnitione ita abſtraheret a ſolitudine vt nullo mō poſſet eſſe ſolus. Magnifica vero vox, laudat vocē Africāi: q̄ dicebat ſe nunq̄ minus ocioſum, q̄ cū ocioſus. Magnifica, magnifi co & claro viro digna, Magno vi. alti nois ſummæ prudē tiæ. Quæ declarat, oñdit. Interp̄tat Ci. verba ipſius Sci pionis. In ocio, cū a muneribu⁹ publicis ceſſaret cogitabat de negociis. In ſolitudine: cū eſſet ſolus & remotus a fre quentia hoium. Secū, tacita agitatione & mentis cogita tione. qua recogitatione digniſſimas cōſeq̄batur. Vt neque ceſſaret vnq̄, vt ſemp eſſet in negociis: ceſſare ſignat ocioſū eſſe ignauū: atq̄ feriatū vñ. Hora. dicit. Nequā & ceſſator Dauus. Et iter. cū eēt ſolus, q ſecū loquebat, mentiſq̄ agi tatione: q̄ nūq̄ acqeſcit, & ſolertia vtebatur nō egebat collo quio alterius, qm̄ ſecū & cū libris mortuiſq̄ loquebat, & ſic nō erat ſolus. Lāgorem: torporē & inertiā. Acuebant ex citabant & ad negocia cōtemplationēq̄ irritabāt. Vellē hoc idem, hoc dicit vt diuitet arrogātiā p̄ponitq̄ ingenio ſuo p̄ſtantiam ingenii Scipionis: q nunq̄ acquieſcens tm̄ ro boris hēbat, vt illū a ſolitudine abſtraheret cū eſſet ſolus. Hoc idem, qđ de ſe dicebat Africanus. Sed ſi minus, ſi ñ poſſum inquit eminens ingeniū Scipionis imitari: volūtate tñ p̄xime accedo, qm̄ perſequor ociū vt ille faciebat. Nā in quadā epiſtola ſcribit cū ſe in agrum arpinatem ɔtuliſſet, in hac ſolitudine careo oium colloquio. cūq̄ maxime in ſiluā me abſtruſi denſam & aſperam, non ex eo vſq̄ ad veſperam nihil eſt mihi amicitius ſolitudine. in ea michi ōis ſermo eſt cū literis. Si minus, ſi nō cōſequor imitādo tantā ingenii p̄ſtantiam. Nā & a rep. p̄bat quare voluntate proxime ac cedit. A rep. a ſenatu & reip. adminiſtratione. Forenſib⁹ negociis, cauſis iudicialibus q in foro agebantur, & ſi dānat bella ciuilia & eorū auctores. Armis impiis, Octau aſpi rantis ad tyrannidē Antonii & Lepidi triū virorū. Armis igr ciuilib⁹ p̄hibeor a ſenato riis forēſibuſq̄ negociis qm̄ illa arma erant ad perniciē bonorū & patrię, cui pietatē debemus io appellat arma impia: qm̄ impium eſt patriā lacerare & opprimere. Vio lentia: &c. M. Antonii vio lentiā taxat, q Cice. vſq̄ ad nece inſectatus eſt. Perſeq mur, ſtudioſe & libēter ociū amplectimur poſtq̄ in repu. nullus eſt locus. Ob eā cām q phibit⁹ ſum a rep. & cau ſis forēſibus i qus verſabat. Rura peragrantes: inquī rentes rura & ſiluas ſolitudinemq̄ potiſſimum in ſuo arpi nati & formiano. nā cum in his locis verſatur. frequentib⁹ lrīs hortabat optimates, vt Octauium adoleſcentem a M. Antonio ſeiungerent, & ſcribens ad Atticū hæc verba inſer uit. Nos hic p̄ham⁹, quid. n. aliud nobis reliquū ē, & dī. offō magnifice explicamur, alloquimur Cice. filiū, q̄ de re. n. po tius p̄ filio. Sed nec ociū hoc. hęc eſt ſcda pares, q̄ oſtendit ociū ſuū & cām ipſius multū differre ab ocio Scipionis.

NEC minus ſolum. Nō cogitatione eos adeſſe videbat, cū quib⁹ aliquid qđ ad rēpu. p̄tīeret tractaturus erat. Ma gnifica &c. Laudat hac Scipionis voce. Quæ declarat, dictū ſapiens Scipionis declarat in ocio nō fuiſſe ocioſum neq̄ in ſolitudine ſolū. Nā cū in ocio eſſet de negociis cogi tabat, & ſic ſolus nō erat: quia ſocios cū quib⁹ colloq̄ret ha bere videbat. Vt neq̄ ceſſaret. quia ēt ſi nihil rerū gerebat. tñ cogitabat. Hæ duæ res: ociū & ſolitudo. Acuebant, in geniosiorē faciebāt. Vellē &c. vellē inquit vt ego quoq̄ ſic dicere poſſem me. ſ. nō minus ocioſum q̄ cum ſum ocioſus nec minus ſolū q̄ cū ſum ſolus, Sed nō poſſum tantā igenii p̄ſtantiā ɔſequi aliquid tñ i ocio ago. Voluntate q & ſi nō poſſum vellem tñ. Nā &c. incōmoda ſua p̄fert & oſtendit ſe nō voluntate ſed neceſſitate ociū p̄ſeq. A rep. a ſenatu. Forenſibus negociis i defenſionibus amicorū: idē in princi pio dixit. Tuſculanorū cū defenſionum laborib⁹, ſenatoriiſ q̄ muneribus: aut oino: aut magna ex parte eſſem aliquan do liberatus. Armis impiis: Iulii prius, deinde & octauii & M. Antonii, nam hunc librum tunc, ſcripſit cū octauius & An. bella gererēt cōtr brutū & caſſiū. Vi, hominū. Ru ra: vt Tuſulanū Pōpe anū vbi prædia habuit Cicero. Sed &c. differentiā oſtēdit inter ſuū & Africani ocium. Nam illius voluntarium fuit, Cice. vero neceſſarium.

FRA. MAT. Cic. ſcri pſit de of ficiis cū octauius & M An to pugna ret cōtra brutum & caſſiū

NEC ſe eſſe minus ſolū. q cū eēt ſolus, quia tūc cū literis aut aio ſuo verſabat cū extra turbā eēt. Vero. i. certe illa ſu. uox eſt magnifica & digna magno & ſapiēte uiro, q̄ decla rat illū cogitare i ocio de negociis & ſolitū loqu. ſecū in ſo litudine. i. cū ſolus eēt: vt neq̄ ceſſaret vnq̄: & īterdū nō ege ret colloquio alteri⁹. Itaq̄ duę res q̄ afferunt cæteris lāguo rē. ſ. ociū ſolitudo acuebāt illū. Vellē ut ſup. liceret & i. ēt nobis dicere hoc uere. Sed ſi minus. i. nō poſſum⁹ cōſequi imitatione. i. imitādo tātā p̄ſtātiā igenii: certe nos accedimus p̄xime uolūtate. Nā nos prohibiti a repu. & negociis fori ſib⁹. i. q̄ egim⁹ ſtāte rep. i foro iudiciali prohibiti dico ipiis quia tyrānicis armis & ui. i. uiolētia, p̄ſeqmur. ſ. ſectamur, ut ex eo lucrū faciam⁹ ociū & nos relicta vrbe pagrātes ru ra ob eā cām, quia p̄hibiti ſum us & ociū p̄ſequimur: ſum⁹ fere. i. quaſi ſemp ſoli. ſed nec hoc. i. meū ociū eſt ſup. cōparā dū cū ocio Africani: nec hæc ſolitudo eſt cō paranda cum illa. i. cum illius ſolitudine.

ASCĒ. Solitudo Ciceronis.

PET. MAR.

¶ ILLE enī rō q̃re ocium ſuum nō ē cum illo cōparandū qm.ſ.Scipio ſumeba ſibi ociū colligēdi rui cā & ſponte ceſ/ ſans a muneribus publicis; Ci.aūt neceſſitas afferebat ociū qoniā impiis armis & vi a rep.prohibitus erat. Pulchrimis muneribus,hōeſtiſſima reipu.adminiſtratione & officiis q/ bus nihil eſt pulchrius.illis,eni publi.ſaluti cum ſumma ho

religt monimētū aliqđ & opus ī ocio elaboratū.¶ Intelligi dēt,ex his q̃ dcā ſūt Ci.cōcludit Scipionē nunq̃ fuiſſe ocio/ ſum aut ſolū pp mentis agitationē: q̃ hoibus inata ē: & rerū iueſtigatiōēq; cogitāda ꝯſeqbaſ,cū igiſ nullū opus reliquę ri.itelligēdum ē ipm i ocio cōtēplationi rerū fuiſſe itentū. ¶ Inueſtigatiōe,inq̃ itione & cōtēplatione,ductū ē hoc ver

neſtate & virtutis laude con ſulit.¶ Pulcherimis, qm ni/ hil eſt pulchrius nihil lauda/ biliusq̃ diligēter prudēterq; munera reip.obire.¶ Sume/ bat,arbitrio ſuo nulla cogen te neceſſitate.¶ Tanq̃ in por. acſi ex tēpeſtate maris naui/ gaſſet i portū & locū quietis ſunt enī in repu. Tēpeſtates motus varii & occupationū negociorumq; agmina q̃ Sci pio iterdum fugien in villis ai rexandi grā honeſtū ſu// mebat,otium:& tanq̃ i tuto portu ſic in ſolitudine qeſce/ bat.¶ Nam aut ociū,pōit dif ferentiā vtriuſq; ocii.¶ Ne// gocii inopia:qm extincto ſe natu & rep.pene euerſa nul/ lum Ciceroni negocium i ea relictū erat nō enim licebat cōi ſaluti ꝯſulere & in ca/is verſari.¶ Senatu apud quem de ſumma rerū ꝯſultabaſ,& in gñe deliberatiuo cāz age

Ille enim requieſcens a rep. pulcherrimis muneribus: otiū ſibi ſumebat aliquādo: & a coetu hoīum frequē tiaq; iterdū tanq̃ in portū ſe in ſolitudinē recipiebat Noſtrū aūt otiū:negotii inopia nō requieſcēdi ſtudio, cōſtitutū eſt. Extincto enī ſenatu:deletiſq; iudiciis:qd eſt,qđ dignū nobis:aut in curia:aut in foro agere poſ ſimus? Ita,q in maxima celebritate,atq; ī oculis ciuiū quondā viximus:nunc fugientes conſpectū ſceleratoꝝ rū qbus oīa redundant:abdimus nos quātū licet:& ſae pe ſoli ſumus. Sed qa ſic ab hoīb⁹ doctis accepimus: nō ſolū ex malis minimā oportere eligere:ſed et excer pere ex his ipſis quid in eſſet boni:propterea & otio fruor:nō illo qdē: quo debeat is:q quodā pepeiiſſet otiū ciuitati,nec eā ſolitudinē lāguere patior,quā mi hi affert neceſſitas:nō voluntas. Quam quam Africa nus maiorē laudē vel meo iudicio aſſeqba tur:nulla tñ eius ingenii mōimēta mandata literis,nullū opus otii, nullū ſolitudinis munus extat. Ex intelligi de bet illū mētis agitatione,iueſtigatiōeq; carū rerū.q̃s cogitādo cōſeqbaſ;nec otioſum:nec ſolū vnq̃ fuiſſe, Nos aūt:nō tm̄ roboris hēmus:vt cogitatione tacita

bum a veſtigii tāq̃ ſignis iu/ diciiſq; qbus ad rei notitiā peruenimus. vñ inueſtigare plerunq; eſt q̃rendo iuenire. Idē in ōrone p.Qu.Ligario qm diligentia inimici iueſti/ gatum ē qđ latebat.Et Terē Nihil tā dificile ē,qn q̃rēdo iueſtigari poſſit. nos aūt po nit cām Ci. deuitās arrogā/ tiā, q̃re opam i ocio conſū pſit ſcribēdo,qm nō tā firmū ſolidūq; igeniū hēbat.¶ Vt cogitatio.tac.i.contēplatiōe hūanārū diuiarumq; rerū di ſtraheret a ſolitudine, quem admodū faciebat Africanus q in ſolitudine nunq̃ erat ſo/ lus & in ocio nunq̃ ociosus. ¶ Nō tm̄ roboris:vigoreſ ige nii qđ tātō pōderi rerū ſuffi ciat,q ſunt remotiſſimę & co gnitu difficillimæ Sunt enī ſepatæ a materia penitus,& nō obiiciunſ ſenſib⁹ exterio/ ribu⁹. Vñ diu⁹ Hierōy.dixi

bant p ſalute cōi.¶ Delectus iudiciis cauſis ferēſibus ſublata ſnqt oi dignitate ſenatus:& iudiciis,in qbus mea vigebāt i duſtria.nl mihi agendū cū laude relictū erat.¶ Aut in cu:i ſenatu.Curia locus erat,vbi publicas curas gerebant.¶ Aut in fo.in cauſis iudicialibus que in foro agebantur. Dignum no.auctoritate nſa & dignitate. ¶ Ita in maxia,a fortunæ mutatione aſſe.rū mouet:& neceſſarios i odiū trahit & ſui diā q̃le eſt virgilianum,illud,tot quondā ppl'is terriſq; ſup/ bum regnatoi ē aſiç.¶ Celebritate,frequētia & laude.¶ Sce/ leratorum:Octauii Lepidi Antonii q capitali odio Cicero nē proſeqbātur:& nō ſolum de his itelligit ſed de oib⁹ oia plena erāt,& ad votum cuncta ſuccedebāt.¶ Quātū li.qua tenus permittitur a negociis domeſticis.¶ Sed qa ſic ab hoī bus,auctoritate doctorum virorum probat,q̃re in tātis ma lis dēbat frui ocio.& id efficere qđ in ocio fieri pōt:qm ex ipſis malis excepere debemus ſi qd boni. In maliſq; Cice. patebatur hoc bonum ierat, qm i ocio quod neceſſitate cō/ ſtitutum erat:& ſuſceptum poterat aliqd cōmiſci & ſcri/ bere dignum laude,& contemplari res cognitione digniſſi mas.¶ Fruor ocio,id efficio quod i ocio fieri debet:vt do./ cti hoies mon.r.¶ Qui peperiſſet ociū ciuitati, qm libera uerat Romā a furoribus Catilinæ & ocium Romanis cui bus peperat,q per id tpis pp nefariā cōiuratione cōſternati erant.¶ Languere:in deſidia eſſe atq; peritia. Non volun/ tas:vt accidebat Africano:q aliqn ſponte ſua in ſolitudinem ſe recipiebat.¶ Quāq̃ Africanus:in hoc Ci.præponit: ociū ſuum ocio Scipionis pp effectum,& cōem vtilitatem, qm Scipio nihil i ocio ſcripſit:quod ad bene beateq; viuēdum poſteris prodeſſe & humāo gñi, Ci.autem clariſſima opti/ maq; ocii ſui monimenta reliquid,dicit tñ Africanum con ſecutum fuiſſe ex ocio maiorem laudē ne videatur ſe illi pre ferre: qui princes ſenatus ſui tpis fuit, & cui poſteritas pa/ rem inuenire vix potuiſſet.¶ Maiorem:quam ego conſeq̃r. ¶ Vel ēt,iudicio meo hoc dicit vt vitet arrogantiam,& per inſinuationem fructum ocii ſui Africani ocio pp̄ōat.¶ Tñ, q̃uis aſſequut⁹ fuerit maiorē laudē:tñ nihil ſcripſit qđ illi⁹ ocii & clariſſimi igenii monimētū ēt:¶ Nullū munus,nullū opus,qđ in ſolitudine cōpoſuerit. ¶ Ex quo,pp hoc qa non

Grandes materias parua ingenia non ſufferunt. Sed certe ingenium Cice.tanti erat roboris:vt ad omnis materias ap tiſſimum eſſet,& nihil tā arduū eſſe poterat:quod illa emi nentiſſimi igenii felicitas nō facile ſuperaret ſi per nefandiſ ſimum Antonium licuiſſet omne genus philoſophię vt ani mo propoſuerat latinis literis celebrare.

¶ Ill.n.&c.nō hēm⁹ qđ i rep.& foro agamus:iō ī ocio eſſe cogimur. At vero Scip.nō idē ꝯtigebat. Qui ociū aliqn ſibi aſſumebat,vt congeſceret.¶ Extīcto ſenatu:mortuis ſenato ribus maiori ex parte i ciuilibus bellis.¶ In cu.vbi ſn:ſm di cerat.¶ In fo.vbi cāſ defēdebat.¶ Abdim⁹:occultām⁹ & i ſo litudinē recip:mus.¶ Sed qa &c.ergo poſtq̃ ſublatis negociis ociū mihi relictū erat:ad ſcribēdū me ꝯtuli vt doctoꝝ ſniam ſeq̃ret:q dīt ñ ſolū mīma ex malis ſeligere oportere.Sed ēt ſi qd malis i ē boni id accipeſ. Malū qdē ē q eps:vt i,ocio viuā:Qui i reip. adminiſtratōe verſari ſolebāt,iſ mīma ele gi ne vz ociū fruſtra ꝯſumerē nec ſolū mīma, ſed bōū aliqđ ex his malis excrepſi:nā me ad ſcribēdū ꝯtuli,ex quo & vi ui & poſteri ñ mediocrē vtilitatē ſūt ꝯſecuturi. ¶ Sed nō eo &c.ñ eo fruor ocio quo frui dēret auctor pacis & rēp. con ſeruauit. Nō p̄t p̄terii qn ſe laudet & illđ cōmēoret egregiū facius quo catilinę ſopiuit ꝯiuratiōe ſ'i & ptriā ab iteritu libe rauit.¶ Lāguere:torpeſcere ac fruſtra ꝯſumi ¶ Nō volū.mal lē ſtate rep.i ei⁹ verſari adminiſtratiōe.¶ Quāq̃ Afri. Meritū ſuū extēuat & maiorē laude ex illo ocio aſſecutū afri.dicit ſe tñ aliqd aſſecutū:qđ africāo nō ꝯtigit. Qm ille nihil lris mādauit. Ci.vero ipe mōimita relicturus ſit igenii cū aliqd ſcribat qđ & pñtibus poſteris pſit.¶ Maiorē lau. Pl⁹.n.lau dis hēt iueſtigat aliqđ & iueſtigando ageſ qđ faciebat Afri cānus:q̃ iueſtigata ab aliis & cogitata lris mādare,quod Ci. agebat. Quēadmodū fcā verbis añponēda ſunt, ita la⁹ q̃ ex reb⁹ cōpaſ laude añponiſ q̃ ex ſcriptis colligitur.¶ Ex quo: q̃uis nihil lris mādauerit.¶ Nos aūt,ſe deprimit plurimū cū Sciptōis ocio ſuum cōparat.¶ Tm̄ robo.q̃tum Sci habuit. ¶ Ille.n.requieſcēs pulcherrimis muneribus rep. ſi m bat.i. ſua ſpōte capiebat aliqn ociū,& recipiebaſ ſe īterdum a coe tu & freq̃ntia hoīum:& i ſolitudiem tāq̃ i portū.i.locū qe tis & ſecuritatis. Nam aūt ociū ꝯſtitutū ē inopia.i.penuria

FRA. MAT

Facta ver bis ſunt antepōen da.

ASCē.

a ſolitudie abſtrahamur:ad hanc ſcribendi operã oẽ ſtudiũ curaq; cõuertimus. Itaq; plura breui tempore euerſa quã multis annis ſtãte rep. ſcripſimus. Sed cũ tota phia mi Cic. frugifera : & fructuoſa:nec vlla p eiꝰ iculta:ac deſerta ſit, tñ nullus feracior i ea locus:ẽ nec vberior:q̃ de officiis:a qbus cõſtanter honeſteq; viuẽdi p̃cepta ducunt̃. Quare q̃q̃ a Cratippo nr̃o princi pe huius mẽoriæ phorũ hoc te aſſidue audire:atq; accipere cõfido:tñ cõducere arbitror talibus aures tuas uocibꝰ undiq; circõſonare:nec eas (ſi fieri poſſit) q̃cq̃ aliud audire. Qđ cũ oĩbus ẽ faciendũ, q uitã hõeſtã i gredi cogitant:tũ haud ſcio an nemini potius:q̃ tibi. Suſtines.n. nõ paruã expetationẽ imitandę induſtrię noſtrę magnã honorũ : nonnullam fortaſſe nominis

& carẽtis negociis q̃. ſ. reſp. pñt nec. ſ. & ñ ſtudio. i. d̃ſiderio q̃ſcẽdi. q. d. nollẽ q̃ſcere ſi reip. vigeret Eni p̃ q̃a, q̃deq̃ age re poſſumꝰ. Aut i curia:aut i foro dignũ nobis ext icto ſea tu. i. poſt q̃ ſenatꝰ extictꝰ & p Cæ. oppſſus ẽ, & iudiciis dele tis. q. d. nihil. Ita nos q vixerimꝰ quõdã i maxia celebritate atq; i oculis ciuiũ:nũc fugiẽtes ꝯſpectũ ſceleratorũ q̃bus oĩa redũdãt. i. nimis plena ſũt ab dimꝰ. i. occultamus nos q̃tũ l; & ſumus ſępe ſoli. Sed q̃a nos accepimꝰ. i. audiuimꝰ & didicimꝰ, ſic a doctis hoibꝰ v; oportet nõ ſolũ eligere ele ctiõe. ſ. cocta. i. minus fuge re ex malis. i. iter mala:mini ma. i. ea q̃ minima ſunt ſed ẽt excerpere ex his ipſis. ſ. malis ſun. aliq̃d boni ſi q̃d boni in eſſet. Propterea ego fruor. i. iucũde vtor:& . i. ẽt ocio:q̃dẽ . i. certe non illo quo is dẽat ſup. frui q peperiſſet quõdã ci uitati ocium. i. trãq̃litatẽ, ſic ipſe ci. deuicto catilina. Nec ego patior eã ſolitudinem q̃ neceſſitas nõ volũtas affert mihi. Lãguere. i. ignauũ & iner tẽ eẽ q̃q̃ Africa. aſſeq̃bat̃: vel. i. et meo iudicio maiorẽ. i. val de inanẽ tñ nl̃la mõimenta. i. teſtimõia eiꝰ igenii ſup. extãt mandata lr̃is. i. ſcripta, & nullũ opꝰ eiꝰ:& nullum munꝰ ſo litudinis eiꝰ extat. Et quo dẽt itelligi illũ, nec ocioſũ:nec ſo lũ fuiſſe vnq̃ agitatiõe. i. pp agitationẽ mẽtis & iueſtigatio ne. i. pp iueſtigatiõem earũ rerũ q̃s ꝯſeq̃bat̃ cogitando. Nos aũt:q nõ hẽmus tm̃ roboris vt abſtrahat̃ tacita cogitatiõe.

PETR MAR. ℂ A ſolitudie, vt nõ videamur eẽ ſoli, & colloq alteriꝰ nõ egere:qđ p̃clariſſimi igenii opus ẽ:& qđ Africão ꝯtigebat. ⸿ Ad h. o. induſtriã & labori. ⸿ Oẽ ſtu:volũtatẽ: ⸿ Curaq;:di ligẽtiã. ⸿ Itaq;:quia i ocio cõuerti aim ad ſcribẽdũ. ⸿ Euerſa a Cæſa. ſ. nouiſſime ab Auguſto Antõio. Breuiter, quo re/ ſp. fuit in ptãte Cæſa. ⸿ Stãte rep. vigente & florente cõ. ſ. p eos regebat̃, quibꝰ ſeipſa cõmiſerat, poſtea cum dñatu vniꝰ oĩa tenerent̃, Ci. ad phiã diuertit, & in ea ſcripſit:ſtat̃ ſignãt erectũ eſſe vt ſtant arçe & ſtat reſp. Inde p ꝯtrariũ dr̃ euerſa cum aliquo tyrãno occupatur. Sed. t. ph. hæc eſt tertia ps q̃ phiã laudat:& ad eã hortat̃ filiũ, qui Athenis erat phięq; operã dabat p̃ceptori cratippo. Frugifera: a frugibꝰ q̃ ſunt q̃cq̃d ex fructu terrę i alimoniã vertimꝰ. ⸿ Fructuoſa: a fru ctibꝰ qui ẽt arborum ſunt. ⸿ Inculta ac deſ. pſtat i trãſlatiõe agrorũ frugiferorũ:quorũ nulla ps pp vtilitatẽ iculta ẽ, ſic ẽ phia & maxie moralis:q̃ ad bene beateq; viuendũ magiſtrã atq; certiſſimũ iter, & ipſa nãlis phia ꝓdeſt morali, q̃m phy ſicus cognoſcẽs ſe eẽ cõpoſitũ ex q̃tuor p̃ncipiis ꝯtrariis, vt neceſſe ſit aliq̃n ipm cõpoſitũ ex de fatigatiõe elemẽtorũ in ſua p̃ncipia reſolui & oĩo iteriturũ eẽ erit fortior, nec mor tẽ timebit, cũ oĩo ſciat ſe moriturũ eri magnaius liberalis: cũ ſcia ſe tãdẽ diuitias relicturũ : & nihil habiturũ p̃ter fa/ mã nois ſempiternã ſi virtuti operã dedit & iuſtitiã coluit ⸿ Tñ nul. laudat mortalẽ phiã & officia, q̃ vnicuiq; ætati ac cõmodãtur:& ad vitæ cõis iſtitutionẽ ſpectãt & ẽt ad finẽ bonorũ vt filiũ atẽtũ reddat, & ad p legẽdũ hoc opꝰ, ꝓmi ptiorẽ magnitudine vtilitatis, ꝓpoſita:& captat biuolẽtiã a re ipſa quã ſcribit. ⸿ Feratior:fructoſior. ⸿ Vberior:cupio/ ſior:q̃m latiſſime patet. ⸿ Ducunt̃:ſumunt̃, accipiunt̃. ⸿ Con ſtãter:q̃m ille qui vult eẽ & hẽri officioſus:dẽt eẽ cõſtãs iſuo ꝓpoſito & ab offõ nunq̃ diſcedere & nũq̃ i offõ claudicare. ⸿ Hõeſte:cũ laude virtutis, q̃m offm ſp ad bonũ tẽdit:& il/ le hõeſte vult viuere:neceſſe eſt vt fungat̃ officiis:& is q ſer/ uit affectibus nõ põt eſſe conſtãs aut honeſtius:iõ amplecti dãmꝰ officia & ab ipſis nunq̃ diſcedere vt conſtãter & hõeſte viuamus. ⸿ Quare q̃q̃ a Cratippo, ꝯcludit Ci. ex his q̃ dixit multũ cõducere filio talia audire:q̃m talis ętas debet forma ri & dirigi ad conſtãtiã & honeſtatem ipſis officiis q̃q̃ hoc audire poterat a Cratipo. ⸿ Hoc, vt des operã phiæ mora li & officiis a quibus cõſtãter & oneſte viuendi p̃cepta du/ cunt̃. A capere:iteliget. ⸿ Arbitror. c. puto eẽ vtile vt ad uir tutẽ ꝯſtituaris & formeris. ⸿ Talibus vo. nihil. ſ. eſſe vtilius ipſis officiis. ⸿ Vñ pueri hæc p̃cepta ediſcere dicũt a teneris vnguiculis, vt eorum tenera ætas ad honeſtãq; imaginem effingat̃ & optimã doctrinã ibibat:cætera vero reſpuere q̃ ad luxũ & turpitudinẽ du cũt. Illa. n. ifirma ętas & pru dẽtię ex ps ſatis p ſe altorũ li bidinibus obnoxia ẽ, vt mul to magis freno quam calcari bus opus ſit, Iõ ex eorũ mani bus laſciui poetæ excutiẽdi ſunt:& tenera mens optimis p̃ceptis monimentiſq; hiſto/ riarũ ibuenda, maieſtateq; he roici carmis extolenda ẽ, vt de ai magnitudinẽ liberum erga parentes obſeruãtiã, in deũ pietatẽ:i alios offm edi/ ſcant. ⸿ Qđ cũ oibus: ꝯc in quit oibꝰ faciũdũ eſt vt. ſ. offi ciis delecteñ, & cognoſcãt his nihil eẽ in vita actiua vtiliꝰ q volũt hõeſte viuere : tñ o fili maxie faciundũ tibi hẽs exẽ pla domeſtica, & me p̃rem imitari dẽs:& meis veſtigiis inſi ſtere i doctria ꝯſequenda & honoribus:quos ego nouus hõ oibus ſuffragiis adeptꝰ ſum & Athenas pfectꝰ es gymnaſiũ totius orbus & bõarũ diſciplinarũ q̃ſi emporiũ p̃ceptorẽ p̃ terea eminẽtiſſimũ hẽs:vt ſine doctria & moribꝰ redire huc nõ poſſis, niſi cũ maxio dedecore & ſic his circunſtãtiis filio neceſſitatẽ ipõit:vt i vtroq; ꝓficiat. ⸿ Induſtrię:ſtudii & la boris. ⸿ Honorũ:quos Ci. erat adeptꝰ fuerat. n. ędili, q̃ſtor p̃tor augur:ꝯſul ãno q̃dẽ ſuo creatꝰ qđ añ eũ hoi nouo ñ cõ tigerat. ⸿ Nois:famæ & glię, q̃m ipſiꝰ nomẽ pluſq̃ Ro. ipiũ ꝓmouebat̃. maxia igit̃ expectatio erat de filio, vt p̃ris ſtudi um honores & famã imitaret̃:& nom de ſe fulgeret ad imita tionẽ p̃ris clari & ſũmi viri. degñat̃. n. a virtutibꝰ maiorũ & ſpẽ parẽtũ iã ꝯceptã fallẽ:turpiſſimũ ẽ flagitioſũ & ſceleratũ FRA MAT. ℂ Tacita ſo. nõ ſcribentis ut ille faciebat. ⸿ Abſtramur amo ueamur. ⸿ Itaq; plu. &c. occupata rep. ſublatis forenſibus & ſenatoriis mũeribus iuitus ad ſcribedũ ſe ꝯtulit ci. & phia ſcrpſit breui tpe de phia p̃ſerti euerſa rep. tũc. n. cum eẽt fa/ familiaribꝰ negociis & ſenatoriis impeditꝰ:ſcribere nõ pote rat:itaq; ædidit. Tuſcu. q̃õnes:de officiis, de finibus, de nã deorũ:de ſenectute:de amicitia : & alia opa cõplura. ⸿ To/ ta phia, facit attentũ ab vtilitate vt dixim̃ꝰ, Cõmendat eni p̃cipue hãc phiæ ptẽ q̃ ad officia ptinet. Tota phia:q̃ tripar tita ẽ, diuidit̃. n. i phyſicã:eticã:logicam: & ethica ẽt ipſa tri faria ſcindit̃. In monoſticã, politicã: œconomicã. ⸿ Frugife ra ac fru. fugifera vſu fructuoſa cognitu. vt illa ethice hæc phyſice intelligat̃, qđ ſequẽtia idicat iculta rõne, viuẽdi, de ſerta ſtudio ſciẽdi. Inculta ac deſ. multi. n. uere q & phyſicẽ & ethicẽ coluerunt. ⸿ Tñ nul. &c. quamuis tã nãlis phia quã moralis celebretur tñ &c. ⸿ Feracior:tranſlatio eſt ab agris. Cõſtanter &c. & verũ ẽ, nã ſi offm ẽ ꝯgruus actus vniuſcu/ iuſq; pſonę ſeq̃t̃ p̃cepta offõrũ latiſſime patere. ⸿ Quare q̃q̃ &c. hic idẽ facit qđ i opis exordio fecerat: hortat̃. n. vt ſua legat. Quãq̃ a cratippo p̃cipe phorum eiꝰ ætatis eruditur. Atq; ac. no. n. ſatis ẽ audire niſi ẽt accipias & memorię cõ/ mẽdes. ⸿ Qđ cũ oi. &c. ingt vt t alia p̃cepta audire & predi ſcere p velit, oẽs facere dñt q ad eã ętatẽ peruenerunt vt aliq̃ honeſtam vitã igredi poſſint, ſicuti Xenophõ ſcribit:adole ſcenti Herculi duas mulieres obuiã i ſolitudine fcãs eẽ volu ptatẽ & virtutẽ, & herculẽ relicta volupeate virtuti hæſiſ/ ſe. ⸿ Tm haud ſcio an &c. ſtimentum quodãmõ iniicere vt fi lio, ne ſi nõ rñderit virtuti & claritati parẽtis oibus merito ſit deriſui: & re uera qui exp̃ſtãtibꝰ parentibus nati ſunt hos multo magis q̃ ceteros operã dare cõuenit, ut illis ſimiles ſi euadant,

phyſice & ethice

Cratippus Xenophon in herculis vita & duabus mulieribus

euadant, q ſi degenerauerit oībus ſunt ɔtēptui. ⸿ Suſtines .n.&c.oēs.n.ſpectāt, vt ſilis mihi euadas. ⸿ Nominis famę.

ASCE. ¶ A ſolitudine.i. ita vt iudicemur nō eē ſoli: ɔuertimus oē ſtudiū & curā ſup. oēm ad hāc opam ſcribēdi. Itaq; ſcripſimus plura breui tpi rep. euerſa .i. poſtq̄ reſp. euerſa ē q̄ multis annis ſup. ſcripſeramus rep. ſtāt. Sed cū.i. q̄uis mi, cato, ta pħia ſic frugifera & fructuoſa, nec vlla eius pers ſic ī culta ac deſerta. Tn̄ nullus locus eſt feracior ī ea necvberior q̄ de officiis q̄b⁹ ducunt .i. cammunt p̄cepta viuendi cōſtāter & honeſte. Quare q̄q̄ ego cōfido te audire atq; accipe aſſidue h qđ dictū ē audire ſup. a cratipo nřo: uz amico & p̄ncipe pħorū hui⁹ memorię.i. q nunc ſūt ī mēoria. Tn̄ ego arbitror ɔducere .i. vtile eē aures tuas circūſonare vndiq; talibus uocibus nec eas .ſ. aures tuas audire aliud q̄cq̄ ſi fieri poſſit. Qđ cū faciēdū ē oibus q cogitā īgredi honeſtā uita tn̄ haud .a. non ſcio an nemini potius q̄ tibi. Tu.n. ſuſtines.i. ſuſtētas & tictor tenes nō paruā expectationem noſtre induſtriæ imitandę & magnam honorum ſup. imitandorum & nonnullam.i. aliquam forte nis ſup. noſtri imitanddi.

in principio ſe diſputaturum de comparatione & repugnātia utils & honeſti.

Panetius igit repetit Ci. diuiſionē panetii & oñdit illū duas p̄pōnis ptesabſoluiſſe, & omiſiſſe tertiā de repugnantia utilis & honeſti, quā ptē ſe executurū ꝓmiſerat. Diſputa igit̄ an hæc pars a Panetio ſtoico recte fuerit introducta. Et ꝓbat q non, qm̄ apud ſtoicos nihil eſt utile qđ nō ſit honeſtum. Poſtea excuſat panetiū, & dicit illū itellexiſſe hoīes ſolere dubitare: ſed non oportere, Inde aggredit̄ hāc partē, ɔſtituēs formulā q̄ obſeruari debet, & diſcurrent p uirtutes oñdit nihil eſſe utile qđ uirtutib⁹ nō ſit ɔſentāeum. igit̄ cum redeūdū ſit ad ultimā ptē ꝓpoſitæ diuiſionis. ⸿ Sine cōtrouerſia: ſine dubio. ⸿ Correctione adhi. qm̄ correxit diuiſionem panetii, & o.fīn diffiniuit qđ paneti⁹ p̄termiſerat. ⸿ Potiſſimū: maxime: qm̄ & alios ſequutus ē. ⸿ Propoſitis tri. generi cum tria gn̄a ꝓpoſuiſſet qm̄ dixit Triplicē eē ɔſilii capiendi deliberationem. ⸿ Spēm: apparētiā honeſti & bn̄ dixit ſpeciē, qm̄ id qđ uere honeſtū ē n̄ pugnat cum vtili hæc.n. duo nā ɔiecta ſunt, ſed diſtracta opinoībus hoīum.

Suſcepiſti onus p̄terea graue, & athenarū & Cratippi ad quos cū tanq̄ ad mercaturā bonarū artiū, ſis pſectus, inanē redire turpiſſimū ē, dedecorātē & vrbis auctoritatē & magiſtri. Quare q̄tum cōniti aīo potes, q̄tū labore cōtēdere (ſi diſcēdi labor eſt potius q̄ voluptas) tm̄ efficias, ne ve committas, ut cum oīa ſuppeditata ſint a nobis, tute tibi defuiſſe uidear̄. Sed hęc hactenus. Multa.n. ſæpe ad te cohortādi gr̄a ſcripſimus, Nūc ad reliq̄ ptē ꝓpoſitæ diuiſiōis reuertamur.

¶ De comparatione vtilis & honeſti.

Panætius igit̄, q ſine cōtrouerſia de officiis accuratiſſime diſputauit, quē q; nos correctione q̄dā adhibita potiſſimum ſecuti ſumus, trib⁹ gn̄ibus propoſitis, in quibus deliberare homines, & conſultare de offō ſolerent: vno: cū dubitarent, honeſtū ne id eēt, de quo ageretur, an turpe, altero, vtile ne an inutile: tertio, ſi id quod ſpeciē haberet honeſti, pugnaret cū eo, qđ utile videret̄,

PET. MAR. ¶ Suſcepiſti onus, p̄terea: adit circunſtātiā loci & pſonæ.i. Cratippi q priceps erat illius ętatis pħorum. ⸿ Pręterea ultra hęc q̄ dicta ſunt: & a te expectnt̄. ⸿ Ad m.b.a. qm̄ athenę erat gymnaſiū oium bonorū artiū. & tāq̄ mercat⁹ & emporī. ⸿ Et loqt̄ p trāſlationē, iō dixit tanq̄: qm̄ mercatura dr̄ a mercādo inde mercatus dr̄ ubi res uendunt̄ & mercatura eſt ipſa emptio. Inanē: uacuū ſine līis & moribus .i. ſint bonis artibus q̄rū Athenæ fuerūt nutrices. ⸿ Turpiſſimū: infame. ⸿ Decorantē: deturpantē athenas & Cratippum. ⸿ Quare q̄tū cōniti, ɔcludit exthortans filiū ad ſtudia & decorū ꝓſtandū monet q ut nō fugiat labores: ſed oia ſummę uoluptati aſcribat: ne uideat ſibi defuiſſe: cum oia a pře habuerit, q̄ illū ad pfectionē facile poſſent ducere. ⸿ Conniti: aio: tota mēte & aī uiribus niti. ⸿ Cōtēdere, conari cū labore, q.d. aio & corpe tibi enitendū ē. ⸿ Si diſcēdi labor ē. q.d. uoluptas ē nō labor: qm̄ uirtute nihil ē ꝓſtabilius nihil dulcius & uarias habet uoluptates cognitio rerum & cōtēplatio. ⸿ Tm̄ fac ut efficias: ut tm̄ aſſeqris & facias q̄tum potes oi conatu & labore aī, & corpis. Ordo eſt fac ut tm̄ efficias q̄tū potes cōniti aio & labore cōtendere, q.d. nullū remitas tps, & aſſice q̄tū potes oi cōtentione.i. pſeuerantia & conatu. ⸿ Nec cōmit. nō icidas in hoc erratū, cōmiſſa inq̄t pedianus aſconius ducunt̄ q̄ cōtra teſtatoris uolūtatē facta aut n̄ facta ab hærede multa aliqua pœnaq; plectuntur. ⸿ Suppeditata, ſubminiſtrata ea oia q̄ ad te iſtituēdū & excitādū ptinebāt: & quorū uſu ad ſtudiū indigebas tuū, i. oia a me habuiſti: q̄ a pře dari poſſunt & dn̄t. Caue igit̄ ne uidearis tibi defuiſſe qđ turpe: ē & flagitioſum. ⸿ Sed hacte. dixiſſe ſufficiat, & talia iā miſſa facimus. ⸿ Cohortandi: ad bonos artes & ſtudia. Cato ille cēſorius: auctore plutarcho: filiū ſuū lrās, legeſq; edocuit, ad militię labores effinxit, pn̄te aūt illo tanq̄ uirginibus ueſtalibus oi uerborum turpitudine penitus abſtinuit, ut uera imago Catonis effingeretur: Ariſto. in. viii. ethices ſic ait. Cū liberi ea parētibus tribuūt q̄ genitoribus tribuenda ſunt, parētes aūt filiis, q̄ natis tribui dn̄t: ſtabilis talium & bona ſit amicitia: & aliis, Pt̄ dat filio uitā nutrit, & erudit. Plato in theage ſic ait. Nō noui, pfecto cui rei maiorē diligētiā q̄ſq; mēte hēt adhibet̄ debeat quā ut filiū optimū reddat. ⸿ Propoſitæ diuiſio, quoniā propoſuit

¶ Suſcepiſti: alia ratio q negocium ſuſcepiſti literarū athenis: vt niſi pfeceris magnum dedecus ſi incurſurus. Cū nec tibi idoneus p̄ceptor, nec locus vbi erudieris aptiſſimus defuerit. ⸿ Quare quātum &c. ergo quantum & animo & corpore eniti potes tantum etiam efficias. ⸿ Si diſcendi &cæt. Quia non eſt labor: ſed voluptas potius, nam q ſequuntur doctrinnam amore doctrinæ non lucri: ii incredibilem ſentiunt voluptatem. ⸿ Oia ſuppeditat, ſint, arguit a facili.

FRA. MAT. Panetius igit̄. Recepit qđ ī principio operis dixit & panetiū rephēdit q cū triplicē feciſſet officii diuiſionē tertiā ptē reliqt pēitus intactā. Cōſulto aūt hoc feciſſe. Quia grauior eſſet materia q̄ ipſe tractare ualeret: ipſius cōprobat dictis & poſſidonii, ac rutulii ruffi auctoritatemā triplicem capiendi cōſilii deliberationem panetius eē dixit: primā cum q̄ritur honeſtū ne ſit aliqd a turpe. Secundā utile an inutile. Tertiā cū vtilitas pugnare vr̄ cū honeſtate, hanc tertiā partē intactam reliqt. de qua dicturū tn̄ ſe pollicitus erat. Rependit aūt panetium Ci. q duo p̄termiſerit. Qm̄ nō ſolū q̄ritur qd honeſtū, ſed duob⁹ ꝓpoſitis honeſtis utrum honeſtius, nec ſolū qd utile. Sed ex duobus vtilibus vtrum vtiliū. Quā ille triplicē fecit diuiſionē: Ci. fecit quīq; patriam nunc eundem rephendit q cum tria ꝓpoſuerit duo tm̄ executus ſit tertium oio reliquerit. ⸿ Sine cōtrouerſia: nullo diſſentiēte. ⸿ Correctione: de q̄ eſt dictū. ⸿ Conſultare, cum cōſultationē hō peruenerit qd ſibi agendū ſit.

poſſidonius

ASCE. ¶ TV p̄terea ſuſcepiſti graue onus & Athenarū & Cratippi, ad quos cū ſis pfectus, tanq̄ ad mercaturā bonarū artiū: turpiſſimū eſt redire inanem dedecorētē auctoritatē: & vrbis.i. athenarum: magiſtri.ſ. Cratippi. Quare fac quantum potes connit animo & q̄tum potes contendere labore (ſi ē labor diſcendi potius q̄ voluptas) ut efficias ſup. quod monui, neue.i. uel ut non committas.i. patiaris ut cum omnia ſint ſuppeditata i. abunde miniſtrata & ſuffecta tibi a nobis, tu uideare.i. uidearis defuiſſet tibi.i. neglexiſſe commodum tuum. Sed hæc hactenus: ſupple dicta ſunt. Nos enim ſcripſimus ſæpe ad te multa gratia cohortandi, nūc reuertamur ad reliq̄ partem diuiſionis.ſ. officiorum propoſitæ .ſ. in principio ubi propoſuit: diſputatorum de compartione & repugnantia utilis & honeſti.

ASCE. IGitur vt.ſ.ppoſitũ aggrediar. Panętius q ſine ꝯtrouerſia
.i.oĩum iudicio diſputauit accuratiſſime.i.cũ ſumma cu
ra & diligẽtia de officiis. Q̃ nę q.i.nos ſecuti ſumus po
tiſſimũ, & hoc q̃dã correctione adhibita explicauit tribus
gñibus ppoſitis.i.cum tria gña eſſen ppoſita, i quibus ho/
mines ſolent deliberare & cõſultare de offõ. vno ſup. gñe p
poſito cũ dubitar ẽt: ne pro
an id de qua agerẽt eſſet ho/
neſtuꝫ an turpe. Altero ſup.
gñe ppſito cum dubitarẽt,
an id de quo agerẽt eſſet vtĩ
le, an inutile. & tertio ſup.
gñe ppoſito cum dubitarẽt,
ſi id quod haberet ſpeciẽ ho
neſti pugnaret cum eo quod
videretur vtile.

¶ Minime ve. & illis rñdet q cõſulto Panetiũ reliquiſſe dice
bant tertiã ptẽ q nõ videretẽ neceſſaria, & rõnẽ afferebant.
Quia nihil põt eſſe hõeſtu qḋ nõ ſit vtile & cõtra ergo ſu/
pfluum eſſe pcepta dare de eo qḋ eẽ nõ põt refelit hoc Cic.
dicẽs. Quo eius opionis panetius fuit, cũ tria mẽbra ppo
ſuerit, & i hoc. iii. li. de hoc tertio mẽbro ſe ſcripturũ dixe
rit, nihil horꝫ feciſſet. Si hæc
eius ſnia fuiſſet: ergo ſeqtur
magnitudie rei deteritũ id
qd tradere erat neceſſarium
cum religſſe. ¶ Cõſulto: dedi
ta opa & ex iduſtria. ¶ Quia
nunq̃ &c. hęc erat panetium
defendẽtiũ rõ. ¶ De quo &c.
nõ negamus inqt hoc i dubi
tationẽ venire poſſe v3 vtrũ
honeſtũ cũ vtili pugnare poſ
ſit: illud tñ manifeſtũ eſt ter
tiũ mẽbrũ poſuiſſe pãetium
¶ Omittẽdũ, cũ multi & peri
patetici & ſtoici dñt i nihil
vtile qḋ idẽ hõeſtum non ſit
¶ Alterũ qḋ i diuiſiõe Pane
tius h tertium mẽbrum nõ
fuerit. ¶ Accedit. &c. vtitur
Poſſiõii auctoritate q fuit
Panetii diſcipulus, & in q̃dã
epla ſcripſit accepiſſe ſe a
quodã Rutilio Ruffo audi
tore Panetii: contigiſſe pane
tio i hoc tertio mẽbro quod

¶ Quõ, q̃ via, qbus rõnib⁹
PETR MAR. ¶ Diſcerni: cognoſci & iudi/
cari. ¶ De duobus gñibus: de
honeſto & vtili dixit in tri/
bus voluminibus; & in fine
tertii pollitus eſt ſe de ter//
tio gñe dicturũ qḋ non fecit
quãuis poſt æditos illos lib.
xxx. annis vixerit. ¶ De ter/
tio, gñe repugnãcia vtilis &
honeſti ſcripſit in fine tertii
volumus. ¶ Nec exol nõ per
ſoluit tractũ ad debitorib⁹
nec ẽ exequut⁹ qḋ pmiſerat
¶ Eo ma. tãto magis miror:

quõo ea diſcerni oporteret: de duobus generibus pri/
mis tribus libris explicauit. De tertio aũt genere dein
ceps ſe ſcripſit dicturũ, nec exoluit, qḋ pmiſerat. Qḋ
eo magis miror, qa ſcriptũ a diſcipulo eius Poſſidõio
eſt. xxx. ãnis vixiſſe. Panętiũ, poſtq̃ eos libros ędidiſſet.
Quẽ locũ miror a poſſidonio breuiter eſſe tractum in
qbuſdã cõmẽtariis, pſertĩ cũ ſcribat nullũ eſſe locũ in
tota phia tã neceſſariũ. Minime vero aſſentior his, q
negant eũ locũ a Panætio pterm iſſum: ſed cõſulto reli
ctũ, nec oĩno ſcribendũ fuiſſe, qa nunq̃ poſſet vtilitas
cũ honeſtate pugnare. De quo alterũ põt hẽre dubita
tionẽ: adhibẽdũ ne fuerit hoc genus, qḋ i diuiſione Pa
nætii tertiũ eſt an plane omittẽdũ, alterũ dubitari nõ
põt, qn a Panætio ſuſceptũ ſit, ſed delictũ. Nã q e di/
uiſione tripatrita duas ptes abſoluerit, huic neceſſe eſt
reſtare tertiã. Prætetea i extremo lib. tertio de hac par
te pollicetur ſe deinceps eſſe dicturum. Accedit eodẽ
teſtis locuples Poſſidonius, qui etiam ſcribit in qua/
dam epiſtola. P. Rutilium. Ruffum dicere ſolere, qui
panætium audiuerat, vt nemo pictor eſſet inuentus,

afferet rõnẽ: q̃re miraẽ hanc ptem pmiſſam nõ exoluiſſe pãe
tium. ¶ Aedidiſſet, promulgaſſet atq in publicum emiſiſſet
¶ Quẽ locũ: de repugnantia vtilis & honeſti. ¶ Cõmẽtariis,
cõmẽtarii dicunẽ libeli in qbus rebus nõ diffuſe ſed breuiſq̃
tractari poterãt ſcribunẽ. Inde dicunẽ Cę. cõmẽtarii. Sene
ca. li. iii. declamationũ ait. Nec cõmentario cõtentus era: in
quo nudę res ponunẽ. In eplis ad Atticũ agens de hoc indi
cio dicit poſſidonius eũ locũ tractauit ego aũt ei⁹ librũ ac
cerſiui: & ad Athendorum ſcripſi vt ad me capita mitteret
q̃ expecto in eo lib. eſt de offõ ſm cirunſtantiam. ¶ Tã neceſ
ſariũ, q̃ diſputare de repugnãtia & cõparatione vtilis, & ho
neſti. ¶ Minime aſſentior, refellit eorũ opinionẽ q dicebant,
hãc ptẽ nõ fuiſſe ptermiſſam a panetio: ſed cõſulto relictã.
¶ Minime aſſen. nõ accedo eorũ opinioni. ¶ Sed cõſul, de in
duſtria & certo cõſilio ptermittẽ id qḋ in tps differẽ relin
qtur aũt qḋ reſumiẽ. ¶ De quo alte. vnõ ex his duobus. põt
inqt Ci. dubitari: an hæc ps fuerit adhibenda a panetio. Al/
terũ nõ hẽt dubitationẽ, qn i ſua ppoſitiõe & diuiſiõe hãc
tertiã ptẽ poſuit: pmiſit q in fine. iii. li. ſe illam executurum
poſtq̃ de honeſto & vtili diſputauerat. ergo nõ fuit cõſulto
relicta: ſed ptermiſſa. ¶ Nãq pbat hãc ptẽ ſuſceptam fuiſſe
a panetio, afferens duas rõnes vna eſt ipm debuiſſe ſcribere
tertiã ptẽ cum duas abſoluerit, qn trib⁹ ppoſitis & duob⁹
abſolutis tertium reſtat. ¶ Præterea: hęc eſt altera rõ. ¶ In ex
tremo: in extrema pte tertii li. vt ipſe Ci. ẽt fecit i ſupiorib⁹
voluminibus, i quorũ cale de reliqs ſe dicturum pollicitus
eſt. ¶ Accedit, eodem: ad hoc probãdũ additur duabus rõni
bus allatis hoc tertium: ¶ Eodem. ad illam opinionem & ſẽ
tentiam probandam. ¶ Locuples fide plenus & auctoritate
maximus inquit teſtis cui nihil de eſt ad faciendum fidem
¶ P. Rutilium, hic Rutilius Romanus fuit, & ſtoica diſci//
plina clarus. auditor Panetii de quo ſupra habuimus.
FRA. MAT. ¶ DE tertio gñe, videlicet cum honeſtũ & utile pugnare i
ter ſe vñr. ¶ Poſſidonio &c. hic apollonitates fuit, alius quo
panetius que hoc noĩe habeẽ. C. Põpeio &. Ci. familiaris alexandri//
nus: ¶ Cõmentariis: nã cõmentaria q̃dã ſcripſit de officiis iq
bus d hac tertia parte a panetio ptermiſſa nõnulla dixit, &
tñ miror inqt Ci. hunc locum breuiter a poſſidonio ẽt tra
ctatum: Cũ idẽ dicat eſſe nullum i tota phia tã neceſſarium

Appelli q adeo mira arte caput, & os veneri effinxit: vt ne
mo inuẽtus ſit qui relliquum corpus perficeret audereq
ſe illi parti reſpõſurum nõ putaret: eodẽ mõ q̃ reliquiſſet pa
netius pp eorum q̃ pfecerat pſtantiã neminẽ cõplere auſũ.
¶ Pub. Rutilium Ruff: h ẽ q vna cum Metello ab equitibus
Roma. ci ad eos lege. C. Crachi iudicia trãſlata eẽt. ¶ Q m
repugnabãt dãnatus ẽ exilio. Vir: vt ait Liuius ſummę ino
centiæ exulauit ſmirnę. cõq ad lrãs reuocationis in pſiam
allatæ fuiſſent & ludos ſpectare nõ pus explicuit q̃ ludi ſũt
finiti, & cũ redr poſſet ꝯcẽpſit (auctor Valeri⁹ Ma. memi/
nit. Liui⁹: Ci. li. de claris oratorib⁹. Fuit orator, & i quodã
triſti ac ſeuero gñe dicẽdi verſat⁹ ẽ mlta pclara de iur doct⁹
& græcis lris eruditus Pãetii auditor ppe pfectus i ſtoicis.
ASCE. ¶ QVO modo oporteret ea diſcerni explicauit inquam
Panetius de duobus gñibus tribus libris Aũt pſed ſcripſit
ſe dicturum deinceps de tertio gñe exoluit. i. effecit qḋ pro
miſerat. Quod ego miror magis eo. ſ. propterea: quia ſcri/
ptum ẽ a Poſſidonio diſcipulo eius Panetium vixiſſe. xxx.
ãnos poſtq̃ ædidiſſet eos libros. i. tres dictos de officio quẽ
locum. ſ. de repugnantia vtilis & honeſti ego miror eſſe cõ
tractum breuiter a Poſſidonio in quibuſdam commentari
is præſertim cum ſcribat nullũ eſſe locum i tota phia tã ne
ceſſarium. Vero pro ſed: ego minime. i. nunq̃ aſſentior his.
q negant eũ locũ eſſe ptermiſſum a Panetio: nec relictũ cõ
ſulto. i. deliberato conſilio: nec fuiſſe oio ſcribẽdũ, rõ. ſ. quia
vtilitas nunq̃ poſſet pugnare. i. diſſentire cum hõeſtate. De
quo alterum. i. altera pars põt habeẽ dubitationẽ: videlicet:
ne pro an: hoc genus qḋ fuit tertium, i diuiſiõe Panetii: fuit
adhibẽdum, an plane. i oio omittẽdũ Alterũ. i. altera pars
non põt dubitari: qn ſit ſuſceptum a Pane. ſed derelictum
ſup. ab eo: nã, neceſſe ẽ tertiã partẽ reſtare huic q̃ abſoluerit.
duas partes a diuiſiõe tripartita. i. poſtq̃ ppoſuit diuiſionẽ
tripartitã. Propterea ipſe pollicetur i extremo li. iii. i. in ex
trema parte libri tertii, vel in lib. iii. q extremus eſt ſe dictu
rum eſſe deinceps. i. cõſequenter, de hac parte. Poſſidonius
teſtis locuples. i. plenus auctoritatis accedit. i. adicitur ad
hoc. i. inſuper qui ſcribit etiam in quadam epiſtola. Publiũ
Rutilium Ruffum ſolere dicere eum dico, q audiuerat Pa
ne. vt quẽadmodum nemo eſſet inuentus pictor.

Rutilius Ruffus Panetii fuit auditor

Valerius Maximus

¶ Qui

qui Veneris eam partem, quã appelles inchoatã reliquiſſet, abſolueret (oris enim pulchritudo reliqui corporis imitãdi ſpẽ auferebat) ſic ea, quæ Panetius prætermiſiſſet, & nõ perfeciſſet, propter eorum, quæ feciſſet præſtantiã, neminem eſſe perſecutum. Quamobrem de iuditio Panetii dubitari non põt, recte ne autẽ hanc tertiã partem ad exquirendum officium adiunxerit, an ſecus, de eo fortaſſe dubitari põt. Nã ſiue honeſtum ſolum bonum eſt, vt Stoicis placet, ſiue quod honeſtum eſt, id ita ſummum bonum eſt (quemadmodum peripateticis noſtris videtur) vt omnia ex altera parte collocata vix minimi momẽti inſtar habeãt: dubitandum non eſt, quin nunquam poſſit vtilitas cum honeſtate contendere. Itaq; accepimus Socratem ſolitum execrari eos, qui primum hæc natura cohærentia opinione diſtraxiſſent: cui quidem ita ſunt Stoici aſſenſi, vt quicquid honeſtum eſſet, id vtile eſſe cenſerent, nec vtile quicquam, quod non honeſtum.

PET. MAR. ¶ Qui Veneris eam partem. Appelles ingenioſiſſimus pictor fuit: de quo Pli. li. xxxv. verum vt oĩs prius genitos futuroſq; poſtea ſuperauit Appelles, eouſq; olympiade. cxii. in pictura prouectus vt plura ſolus prope quam cæteri oẽs contulerit voluminibus æditis quæ doctrinam eam cõtinent præcipua eius in arte venuſtas fuit. Pinxit Venerem e mari exeuntem: quã diuus Auguſtus dicauit ĩ delubro patris Cæſaris: cuius inferiorem partem corruptam qui reficeret non poterat inueniri. Appelles inchoauit aliam venerem cois ſuperaturus ſuam illam priorem. Inuidit mors peracta parte nec qui ſuccederet operi ad præſcripta lineamẽta inuentus eſt. de hac parte veneris Cice. intelligit: Strabo volumine .xiiii. agens de Co inſula dicit. inerat etiaꝫ venus nuda, quæ nunc diuo Cæſari Romæ dicata eſt. nã Auguſtus eam patri poſuit vt generis parẽtem dicunt pro ea pictura dimiſſa fuiſſe cois centum talenta ex imperato illis tributo. ¶ Oris pulchritudo: capitis quod ille depinxerat os prius depingitur: inde ad illius proportionem reliqua pars corporis. ¶ Quamobrem: concludit Cicero ex illis duabus rõnibus, & teſtimonio Poſſidonii, atq; uerbis Rutilii hanc partem non fuiſſe conſulto relictam a Panetio: ſed iuditium eius fuiſſe hoc debere eſſe tertium genus exquirendorum officiorum. ¶ Recte ne autem: nunc affert alteram partem, quæ poteſt habere dubitationem: an hoc ſcilicet genus adhibendum fuerit a Stoico philoſopho & probat ꝙ non, ſed potius omittendum. ¶ Nam ſiue honeſtum: affert rationes quibus hoſtendit hanc partem non recte introductam eſſe, etiam ſi Panetius fuiſſet peripateticus non modo ſtoicus. Stoici enim dicebant ſolum honeſtum eſſe ſummum bonum: et nihil vtile quod non eſſet honeſtum, peripateticis autem dicebant honeſtum maxime expetendum eſſe: ſed poſtea adiungebant ad finem bonorum corporis & fortunæ commoda. ¶ Honeſtum: ipſa virtus & habitus virtutis. ¶ Ita ſummum: eo modo maximum. ¶ Vt omnia: bona corporis: & fortunæ. ¶ Ex altera parte: ac ſi ponerentur in lance & expenderentur, in trutina: tanti ponderis eſt ipſa virtus: vt cætera omnia quæ habentur bona ex altera parte poſita vix habeant ſimilitudinem minimi momenti: ideſt ponderis & impulſus vt moueat liberam ex altera parte. numerantur tamen in bonis peripateticis & academicis ſed minima ſunt comparatione virtutis. dant enim honeſto maximas partes. Stoici quorum diſciplinam ſectabatur Panetius: omnino ſeiungebant bona corporis & fortunæ a fine bonorum: dicebantq; virtutem ſatis eſſe ad bene beateq; viuẽdum. ergo vtilitas cum honeſtate pugnare non poteſt etiam ex dogmate peripateticorum: quoniam minimi momenti inſtar habet, & ipſa virtus nixa ſuis viribus maximum habet pondus. ¶ Qui nunquam: ꝙ nunquam. ¶ Ita accepimus, audiuimus: affert ſententiam Socratis, q moralis philoſophiæ auctor fuit, & fons vberimus, a quo tot riuuli & ſectæ defluxerunt. ¶ Execrari: deteſtari accuſare. ¶ Cohærentia, coniũcta naturaliter. dicebat Socrates ſolum honeſtum eſſe ſummum bonum, & omne honeſtum eſſe vtile & omne vtile honeſtũ ſi vere vtile eſt hanc opinionem Stoici tenentes ſuum dogma conſtituerunt: quoniam vt dictum eſt ſupra: a diſputationibus. Socratis omnes ſectæ manarũt. ¶ Opinione: opinantes aliquid eſſe vtile quod non honeſtum & e contra. ¶ Detraxiſſent: ſeparaſſent. ¶ Cui Socrati ita crediderunt ſtoici vt inde conſtituerint ſuum decretum quod enixiſſime defendebant.

FRA. MAT. ¶ APPELLE Sihic: vt Plinius ſcribit ſuperauit omnes prius genitos futuroſq; poſtea eo vſq; Olympiade. cxii. in pictura prouectus: vt ſupra ſolus prope quam cæteri omnes contulerit voluminibus etiam æditis quæ doctrinam eam cõtinẽt. Epheſius fuit: pinxit Venerem exeuntem e mari, quam diuus Auguſtus dicauit in delubro p̃ris Cæſaris: inchoauit aliam cois de qua hic Cicero ſuperaturus illam ſuam priorem. inuidit mors peracta parte: nec qui ſuccederet operi ad præſcripta liniamenta inuentus eſt. Pli. de appelle plura lib. xxxv. ¶ Quamobrem &c. concludit: & quando quidẽ ita diuiſi Panetius de eius iuditio dubitari non poteſt. ¶ Quin: ſcilicet uoluerit tertiam partem exequi, deinde executus non ſit, poteſt tamen dubitari nunquid tertia illa pars de pugna utilis & honeſti omnino proponẽda fuerint. ¶ De iuditio, quia iudicat tria membra eſſe.

plin de appelle

¶ Nam ſiue &c. quod dubitari poſſit facienda ne ſit comparatio utilis, & honeſti, probat, ſiue inquit ſolum bonum in uirtute ponimus quod Stoici ſentiunt, ſiue nõ ſolum bonũ ſed ſummum bonum in uirtute collocamus quod peripateticis uidetur: non uidetur hæc quæſtio incidere poſſe: nam ſiue ſolum bonum ſit uirtutis: ſiue ſummum nihil poteſt eſſe honeſtum quod idem non utile: nam quod ab honeſto ſeiunctum eſt id utile eſſe nullo pacto poteſt. ¶ Vt omnia &c. nam corporis bona peripatetici, & externa commoda appelabant, & adminicula quædam ad virtutem. Nam ut ait Ariſt. impoſſibile eſt aut certe nõ facile, præclara ab eo agi, cui deſunt facultates. ¶ In altera parte. tanquam in bilanze. ¶ Cohærentia, coniuncta naturaliter. Socrates eos execrabatur qui primi hæc duo vtile: & honeſtum naturaliter coniuncta diuiſiſſent. Fuit aũt imperitum vulgus: quod prius exiſtimauit eſſe aliqd honeſtũ quod non eſſet vtile. ¶ Opinione: quoniam re ipſa ſeparari nequeunt. ¶ Stoici: qui ab eo fluxerunt. ¶ Quic. quid hone. vt conuertantur inter ſe vtile & honeſtum. Si honeſtum vtile: ſi vtile honeſtum.

Q ſi vtilitas cũ honeſtate repugnat

ASCE. ¶ QVI abſolueret eam partem Veneris. i. ſimulachra ipſius veneris, quam. ſ. partem Appelles optimus ille pictor reliquiſſet inchoatam. Enim pro quia pulchritudo oris auferrebat ſpem imitandi reliqui corporis: ſic ſupple ſdicebat: neminem eſſe perſecutum. i. perfeciſſe ea quæ Panetius prætermiſiſſet ꝓpter præſtantiam eorum quæ feciſſet. Quamobrem non poteſt dubitari de iuditio panetii. Autem pro ſed dubitari poteſt fortaſſe de eo. Ne pro an, an adiunxerit recte hanc tertiam partem ad exquirendum officium an ſecus. i. aliter, hoc eſt nõ recte: ſed praue. Nam ſiue ſolum honeſtum eſt bonum, vt placet ſtoicis, ſiue id quod honeſtum eſt, id (ſup. non ſolum ſed) ſummum bonum eſt quemadmodum videtur noſtris peripateticis, vt omia (ſcilicet voluptatis & utilitatis bona) collocata ex altera parte vix habeant inſtar ideſt magnitudinem, ac pondus minimi momẽti, non eſt dubitandum quin utilitas nunquam poſſit contendere cum honeſtate. Itaq; accepimus Socratem ſolitum execrarim eos qui detraxiſſent. i. uiolenter ſegregaſſent primum hæc. ſ. honeſtũ & utile cohærentia natura. i. per naturam cui quidẽ uidelicet Socrati Stoici aſſenſi ſunt. i. aſſenſum præbuerũt. Ita ut cenſerent qcqd eſſent honeſtũ id eſſe utile: nec quicq̃ eſſe utile quod non ſup. eſſet honeſtum.

Qđ ſi is eēt Panetius q virtutē ꝓpea collēdā dicere, qđ ea efficiēs vtilitatis eēt, vt hi q res expetēdas, uel voluptate vel indolentia metiūť, liceret ei dicere honeſtatē aliqñ cū vtilitate pugnare. Sed cū ſit is, q id ſolū bonū iudicet, qđ honeſtū ſit, q̄ aūt huic repugnēt ſpē q̄dā vtilitatis, eoꝝ neq; acceſſione meliorē vitā fieri, nec diſceſſiōe peiorē, nō vr̃ hmōi debuiſſe deliberationē introducere, in q̄ qđ vtile videreť, cū eo qđ honeſtū eſt cōpareť. Etenim qđ ſummū bonū a Stoicis dr̃, conuenienter naturæ viuere, id hēt hāc (vt, opinor) ſniam, cū uirtute cōgruere ſemp. Cætera aūt, q̄ ſm nām eſſent, ita legere, ſi ea uirtuti nō repugnarēt. Quod cū ita ſit, putāt qdā hunc cōparationem recte nō eſſe introductā nec oīno de eo genere qcq̄ ꝑcipiendū fuiſſe. Atq; illud quidem honeſtum, quod proprie uereq; dicit̄,

PET MAR ℭ Quod ſi is eſſet Pa. ſi Panetius inquit Ci. non fuiſſet Stoicus, ſed eēt is, q putaret virtutē expedēdā eſſe pp utilitatē: aut pp voluptatē poſſet apud ipſum vtilitas cū honeſtate pugnare, ſed cū ſit Stoicus & ſtoica grauitate affirmet honeſtum eē ſolū bonū: & vtilitate non addat ſummo bono ex placito ſtoiorū apud eū ſi ſibi cōſtare vult non pōt eſſe talis pugna qm̄ ipſe oīno exterminat vtilitatē q̄ ñ ſit cū honeſtate ꝯiūcta: cuius vtilitatis acceſſione vt ſtoici dn̄t nō ſit melior: nec diſceſſiōe peior. ℱ Metiunť: menſurāt vtilitate, & ponūt ſūmū bonū in diuitiis aut voluptatibus vt dictū eſt in. i. vol. i. hi q oīa q̄ expetunt referūt ad vtilitatē aut voluptatē: & illarū gr̃a oīa faciūt. ℱ Quæ aūt: bona fortunę & vtilitates q̄ pp ſe nō ſūt expetēdæ. ℱ Huic: ſolo bono. ℱ Repugnēt: ꝯtraria ſint & videāt cū hōeſtate pugnare. ℱ Spēq̄. appentia qm̄ re vera nihil eē vtile: qđ nō idē ſit hōeſtū. ℱ Neq; ſi. me. qm̄ iſta nō ſuſcipiūt gradus apud Stoicos: qui dicebāt bonū eē btm̄ & felicē: nec fieri meliorē acceſſiōe diuitiaꝝ: q̄s ipſi nō numerabāt i bonis: ſed q̄dā ęſtimatiōe dignas cēſebāt. Vñ dicebāt virtutē ſatis eē per ſe ad bñ btēq; viuēdū, ēt ſi torq̄reť i tauro Phalaridis: qđ negabāt ꝑipatetici & platonici: dicētes hoīem virtute ꝑditū cum eſt in tormētis eē bonū ſed nō btm̄ q magis adherēt nā: & non relinquūt corp⁹ vt faceūt Stoici. ℱ Nō vr̃ de. nō vult plane affirmare Ci. ne videať nimis ſtudioſe inſectari Panetiū & vrgere. ℱ Cōpareť. i. aliquā ſiītudinē hr̃e dicať. Illa ſiqđē cōparationē admittūt q̄ rōe accidētiū. i. q̄litatis & quātitatis aliquā ſiītudinē hr̃e vñr. ℱ Etenim qđ ſu. b. iterpťať Ci. ſūmū bonū: qđ Stoici ꝯſtituebāt: quā iterpťatiōe oñdit hāc cōparationē nō recte a Panetio introductā. ℱ Vt opi. vt puto, vtiť mediocritate, & nō vult affirmare hāc eſſe ſniam ſūmi boni, qđ Stoici ꝯſtituebāt ꝯgruēter nāæ viuere, nā vt ſupra dictū eſt. Zeno primus in lib. de nā hoīs dixit finē eſſe ſm nām viuere: id aūt eſt inqt Laertius ſm virtutē viuere ad eā q̄ppe nā nos ducit. ℱ Cōgrueret: cōuenire & nūquā diſcrepare a virtute. ℱ Cætera aūt: bona fortunæ & corpis: quoꝝ honeſto vſu nā indigenti: alr̃ vita ſuſtētari nō pōt: ſed ita eligēda ſūt vt virtuti nō repugnē. Ergo apud ſtoicos ſi eoꝝ finē recte ſeq volūt: vtilitas nō pōt cum honeſtate pugnare: qm̄ ſpnere debēt: & ꝓ nihilo ducere eaq̄ virtuti repugnēt. ℱ Secūdū na. accōmodata nāæ & qbus nā ipſa ſuſtētatur & aliť. ℱ Quđ cū ita ſit: ex ſupradictis iſert ꝯclonē. ℱ De eo ge. repugnātia & ꝯparatione vtilis & honeſti. ℱ Atq; il. q honeſte. ꝓbat Cic. nec perfectū honeſtū qđ in ſolis ſapiētibus cadit, nec ſm honeſtum qđ ē cōe: quodq; offm̄ medium dr̃ cū vtili cōparari poſſe: vt multo magis oñdat hāc partē a Panetio nō recte itroductā, quoniā ei⁹ ꝓfeſſio aliter ſentire debet de honeſto vtili & ipſoꝝ repugātia: prius affert ꝑfectū offm̄ inde medium ſiue cōe, & ſic ponit dr̃iā vtriuſq; officii ut cōcludat talem cōparationem nō recte introduci a Stoico, cum ea etiam Peripatetico non eſſet conſentanea.

FRA. MAT. ℭ Quod ſi is eēt &c. ſi inqt nō ex eoꝝ nūo eēt Paneti⁹ qui honeſtate ſummū bonū nolunt eē: ſed ex eoꝝ nūero q ad uoluptatē oīa referūt vt epicurei et eudoxus. Fortaſſe liceret ei ita ſtatuere: ut aliqñ utilitas cum honeſtate pugnaret: cum uero ſtoicus fuerit: nō ſ; & ita arguit poſuiſſe illud tertium mēbrū nō neceſſarium: ſ; cū poſuerit exeq debuiſſe dicei, & ſine uitio ꝑtermittere nō potuiſſe. ℱ Efficiēs u. & ꝓpea colēdā & amplectēdā uirtutē qa cā eēt nobis utilitatis, n ãt pp ſe ipſam, nā pp ſeipſam nullo alio reſpcū colēda ē uirt⁹ ut ſtoici uolebāt. ℱ Vel ind. qā indigēt et, ſo alioꝝ amicitiā regrūt:

& ii ſunt q nō vere amāt: nec. n. ad ipſos quos amāt ſed ad ſua ipſoꝝ cōmoda oīa referūt: vt Cic. dicit in Lælio. ℱ Voluptate, vt abſit oīs dolor. ℱ Indigētia: vt adſint oīa cōmoda. ℱ Sed cū ſit &c. cōcludit nūc dicēs: ſed cū Pane. ex eorū numero fuerit q honeſtū cæteris reb⁹ añ ponūt vt ſi cætera bona acceſſerint vita beatior nō fiat: nec ſi deceſſerint miſerior: ñ debuit hāc tertiā ptē i officiis ponere. ℱ Sed cū is ſit. i. talis q̄lis eſt ꝑfect⁹ ſtoicus q ſolū bonū iudicat qđ honeſtū eſt. ℱ Spē q̄ nō re vera: qm̄ ē apparēs vtilitas: nō vera. ℱ Eteni &c. Rō eſt ei⁹ qđ dixit ſtoici ſummū bonū inqt dn̄t eē viuere ſm nām: ſm aūt nām viuere: eſt cū virtute viuere. Nā. n. nihil turpe docet ſ; ad virtute ducit vult q; vt rō præcedat: ſenſus veluti pediſſe q ſubſequanť: ergo nihil facere poſſumus nos qđ nō ſit cū virtute ꝯiūctū ſupflua. Itaq; panetii fuit deliberatio illa tertia de honeſti, & vtilis cōparatiōe.

Stoicus ſolum ſapiens dicit bonum qđ ſit honeſtum

Zeno

Zeno cretic⁹ li. de nā hoīs finē ait ꝯſentanee ſm nāſ uiuere. Id aūt eſt ſm uirtutē uiuere: ad eā q̄ppe nā nos ducit. Silr̃ & cleātes i li. de voluptate: & Poſſidonius: & hecato i li. de fint. Rurſus ſm virtutē viuere idē eſt qđ ſm pitiā eoꝝ q̄ ſm nām accidūt viuere: vt Criſippus i. i. de fin. ait: ptes. n. nāæ vniuerſi ſūt nāæ nr̃æ: iccirco finis efficiť cōſentaneæ ſm nām viuere: ſm ſuā oīumq; nām: nihil eoꝝ faciendo q̄ a cōi lege ꝓhibentiq̄ eſt recta rō in oīs ꝑmeās: eadēq; in Ioue hæc eſt i pricipe gubernationis oīum q̄ ſunt exiſte. ℱ Ita le. ꝑeligere. ℱ Si ea v. &c. nā ducit ad voluptatem a cōplectenda eſt: ſi a virtute ſeiūcta nō eſt. Et Diog. dixit finē hoīs eē rōni rite obtēperate i eis diligendis q̄ ſm nām ſunt. Nām Criſip. eā dicebat eē: cui ꝯſentanee opoteat viuere: & cōem itelligebat: & ꝓprie humanitatis. Cleantes cōem tm̄mō nām ſuſcipiebat q̄ ſeqtur oporteret: nō ēt ꝑticularē: virtutēq; affectionē eē ꝯſentiētē, & ipſa pp ſeipſam eē virtutē nō obmetū aliquē aut ſpē: aut aliqd eoꝝ q̄ ſunt exterius. In q; ipſa ꝯſiſtetiā eē beatā vitā. ℱ Quđ cū ſit. i. ꝯcludit cū ſūmū bonū ſit viuere ſm nām: & viuere ſm nām ſit cū virtute cōgruēte: ſeqť nō poſſe aliqd vtile qđ appetat hō ſine virtute nec aliqd eligēdū qđ virtuti repugnet: male ergo Paneti⁹ tertiū mēbrū poſuit. ℱ Atq; il. q. ho. &c. diſputauit ꝯtra Panetiū: et oñdit in exgrēdis officiis nō fuiſſe adiūgēdū. iii. mēbrū: qm̄ ſ. vtile cū honeſto pugnet: ſiue ſtoicos ſeqmur ſiue ꝑipateticos: Quorū illi ſolū bonū dn̄t virtutē: ſi vero ſūmū: ſed nō ſolū: qđ ſi ſm eos q recte ꝑhanť nihil eſt honeſti qđ ipē nō ſit vtile: et cōtra: illa tertia cōſultatio Panetii oīno ſupflua eſt. Sed qm̄ nō ꝓ loqmur ſm vere ſapiētes. Sed aliqñ ſm eos q cōiter ſapientes hñtur accidere plerūq; illud. iii. mēbrū: ꝓpterea i pricipio huius opis cū officia ꝑ diuiſionē diffiniret: dixit duo gn̄a eſſe: vnū rectū κατόρθωμα græci vocant: alterū Meſſon quod cōe dicit pōt: illud ſapientis eſſet: hoc vero vulgi cui ſatis eſt ſi mediū inſpiciat officiū qđ cur factū ſit ratio ꝓbabilis reddi pōt. Et ſic accidere pōt illa conſulatio: q̄ gratia vulgi etiā philoſophus ſine reprehenſione tractare poteſt.

κατόρθωμα

ASCE. ℭ Quđ ſi P. eēt is q dicere virtutē colēdā eē: ꝓpea q; ea eēt efficiēs vtilitatis. Vt hi q metiūť res expetēdas vł voluptate vel idigētia licet ei dicere hōeſtatē pugnare aliqñ cū vtilitate. Sed cū ſit is q iudicet id ſolū bonū qđ hōeſtū ſit: q̄ āt repugnēt: huic. ſ. hōeſto q̄dā ſpē vtilitatis. i. q̄ vñr vtilia et nō hoeſta, & vita fieri neq; meliorē acceſſiōe. i. aduētu aut adiectiōe eoꝝ, nec peiorē diſceſſionē eoꝝ ipē nō vr̃ debuiſſe introducere hmōi deliberationē in q̄ cōpareť id qđ videreť vtile eo qđ hōeſtū: Eteni viuet ꝯuēiēter nāę qđ dr̃ a ſtoicis ſūmū bonū id hʒ: opior hāc ſniaꝫ cōgruere ſp cū virtute.

Autē pro ſed legere ita cætera ſup. bona q̄ eēnt ſm nām.i. accōmodata nāe, ſi ea nō repugnarēt virtuti. Quod cū ita ſit quidā putāt hāc cōparationē nō eē recte itroductā, nec q̄cquā oino de eo genere fuiſſe ſcipiendū. Atq̄ qdē.i. certe illud honeſtū quod dicit̄ ꝓprie & vere. in ſolis ſapientibus.

PET. MAR. ¶ Sapientibus. pfectis hoib⁹, q̄ hñt habitū virtutis, & offm̄ pfectū exercēt: qd a virtute diuelli nō pōt. qm̄ hēt oēm perfectionē. ¶ Sapia perf. nō eſt: nō pfecta virtus: ſed aliq̄ ad virtutē ſapiamq̄ ꝓgreſſio: & q̄ cū in ipſis non ſit pfecta ſapia, & pfectū honeſtū eſſe nō pōt, ſed ſimilitudo quædā honeſti: vt eſt ipſum offm̄ mediū. ¶ Silitudines, vt ſunt media officia, de quibus certa ratio reddi poteſt. ¶ Hæc.n. oia probat ex diffinitione ſtoicorū ſilitudines honeſti eſſe in hoie nō perfecto: qm̄ verſat̄ in mediis officiis, q' ſunt ſecunda honeſta. ¶ Cōia ſunt: oib⁹ hoib⁹ tā pfectis q̄ impfectis. ¶ Late pa. ad plures ſe extendūt, & oibus cōia ſunt & ab oib⁹ exerceri pñt: pfecta vero officia a ſolis ſapientibus de mediis officiis pōt reddi rō. ¶ Ois nu. oēm perfectionē, cum autem aliqui dicit Cic. imperitam multitudinē non recte de ipſis officiis iudicare, quoniā putāt media officia eſſe perfecta, vt hi qui picturā laudant cum oino ignorent eam artē & erratum dignoſcere nequeant. ¶ Comparantur, ſit comparatio mediocrū officiorū inter ſe. ¶ Id, in quo media officia comperantur. ¶ Propterea quod: affert rōnem quare id accidat. ¶ Quid abſit a perfe. quantū ei deſit ad perfectionē, quod imperiti cumulate perfectū opinantur. ¶ Nō extoto: non omnino & penitus. ¶ Quatenus; inquantū intelligi .i. ſm opinionem ſuam & intelligantiam putat eſſe perfectum. ¶ Quod: iudicare aliqd eſſe perfectū cum non ſit. ¶ Vſu: con ſuetudine. ¶ In his, quæ laudāt. ¶ Aliquid probi: probe facti & cum pfectione artis. ¶ Quod ca. delectet: ſic apud Mar. Te fortaſſe magis capiet de virgine porca. ¶ Cum ſint doc. ammoniti a ſapientibus ipſi imperiti & edocti deſiſtunt a ſcientia & aliter eſſe ac ipſi opinabantur, inteligunt.

FRA. MAT. ¶ ID in ſap. eſt ſo. quales fuerunt Stoic. nam ita ipſi honeſtum diffiniūt perfectū bonū quod oēs a natura quæſitos numeros hēat: ſitq̄ pfecte moderatū. Dicūt ꝑterea qd honeſtum ſit: id ſolum eſſe bonū, & honeſtū bonū eſſe ęquale: ac tantundē valere. Nā q̄a bonum eſt honeſtū ē: eſt aūt honeſtū bonū ergo eſt: putāt iidēm, oia bona eſſe paria, bonūq̄ oē ſummopere eſſe appetendū: id neq̄ argumētum ſuſciperet neq̄ detrimētū, eoꝝ aūt quæ ſunt, alia aiunt bona eſſe, alia mala: alia neutra bona virtutis eſſe, prudētiā, iuſtitiā, fortitudinē, tēperantiam &c. id genus. mala vero his contraria vitia imprudentiā, iniuſtitiā &c. Neutra vero neq̄ proſunt, neq̄ obſunt, vt eſt vita, ſanitas, pulchritudo voluptas, robuſtitas, opes, gloria nobilitas, & quę his oppoſita ſunt, Mors ægritudo, dolor turpitudo, infirmitas, inopia obſcuritas, atq̄ ignobilitas: & his ſimilia. ¶ Non. n. iſta bona ſed indifferētia p ſpēm deducta: ſicut. n. caloris ꝓpriū eſt calefacere, nō refrigerare: ita & boni ꝓpriū ꝓdeſſe eſt, & nō nocere: nō aūt magis ꝓſunt q̄ noceāt opes atq̄ ſanitas. Quo aūt bene vti & male poſſum⁹ id bonū nō eſt. Diuitiis aūt & ſanitate bene & male vti poſſumus. Nō eſt igit̄ bonū opulētia & ſanitas. ¶ In his aūt &c. in illis q̄ mediū offm̄ ſequuntur mediū offm̄ eſt ſiue cōe, qd̄ cur factū ſit rō ꝓbabilis reddi pōt vt verbis cā. Cur nō renuis honores vt rēp. adminiſtrem, adminiſtrando bñ de ea merear. Cur ſtudes parandis diuitiis: vt

Neutra q̄ neque ꝓſunt neq̄ obſunt

id in ſapiētib⁹ eſt ſolis, neq̄ a virtute diuelli vnq̄ pōt. In his aūt ī qbus ſapia pfecta nō eſt, ipſum illud qdē pfectū honeſtū nullo mō eē pōt: ſed ſimilitudines honeſti eſſe pñt. Hæc igit̄ oia officia, de qbus his libris diſputamus, media Stoici appellant, & ea cōia ſunt, & late patēt: quę & ingenii bonitate multi aſſequunt̄, & ꝓgreſſione diſcēdi. Illud aūt offm̄, qd̄ rectū iidē appellāt, pfectū atq̄ abſolutū eſt: & vt iidē dicūt oēs numeros hēt nec præter ſapiētē cadere in quēq̄ pōt. Cum autē aliquid actū eſt, in quo media officia cōparāt̄, id cumulate videt̄ eſſe pfectū, ꝓpterea qd̄ vulgus qd ab ſit a pfecto fere non extoto intelligit, quatenus aūt intelligit, nihil putat ꝑtermiſſum. Quod aūt in poematibus, & in picturis vſu venit, in aliiſq̄ compluribus, vt delectent̄ imperiti, laudētq̄ ea, q̄ laudāda nō ſint, ob eā credo, cām, qd̄ inſit in his aliqd ꝓbi, qd̄ capiat ignaros, q qdē, qd̄ in vna quaq̄ re vitii ſit nequeāt iudicare. Itaq̄ cum ſint docti a peritia deſiſtūt facile a ſnia.

liberali, eſſe poſſim in ꝓpinquos, in amico, in indigentes, & ideo cōe offm̄ eſt. Quia reddi rō ꝓbabilis pōt cura aliqd fiat: ſapia ergo pfecta eſt in paucis, aut fortaſſe nullis, ſed hæc effigies ſapiæ eſt in multis, de qua loquit̄ Cic. ¶ Bonitate inge. ac ſi diceret hæc media officia, tum bonitate naturę, tū ſtudio, & doctrina cōparant̄, & duos tāgit hoium gradus quos ponit Heoliſdus. Vnum eoꝝ qui tāta ſūt nāæ bonitate, vt oia per ſe ipſos inteligit. Alterū eorū qui cū ipſi per ſe non intelligunt: ab aliis inſtitui: & erudiri quęrunt, ſunt aūt aliqui quibus ab initio diuina conſtanſq̄ mens eſt, quæ ſupra hoiem putāda, deo attribuēda eſt. Bonitate ergo ingenii ēt ſine doctrina. ¶ Et vt iidē dñt &c. oēm pfectionē & abſolutionē, vt Socrates απαντας ουσ αριθμους κατειλαβε. Et conſtare ſuis numeris dicatur res hoc ē ſuis partibus & perfectione. ¶ Illud aūt offi. &c. perfectū hoc. officiū de quo loquit̄ in ſolum cadit ſapiētem. Indocti apprehēdūt q̄ cōiter nota ſūt. Quia iterius videre nō pñt. non. n. ipſi rerū principia vidēt: & ſupficiē rerū tm̄ cernunt. ¶ Cum aūt &c. offm̄ qd rectū eſt in ſolū ſapiētē cadere pōt: at vero mediū ēt in imperitos q̄bus ēt pfectū videt̄: qm̄ q̄ faciūt quātum, ad'ſit a pfecto offō nō intelligūt: & quouſq̄ intelligunt nihil exiſtimāt relictū eſſe. exēpli cā: ſunt duo liberales vterq̄ largit̄, ſed hic plues: hic minus: hic plus indigenti ille nō adeo indigēti: vterq̄ putat officiū ſuum perfectum. ¶ Et quatenus ipſe intelligit: nihil in eo officio arbitrat̄: prætermiſſum, ſed neuter tñ perfecto officio vſus eſt. qm̄ qd illud eſſet nō intellexit: nā neq̄ hunc plus indigenti dare parum conueniebat, neq̄ huc minus indigenti multū erogare ordo eſt, vſu venit in officiis med is quod in poematibus &c. ¶ Quod autem in &c. ſimilitudine oñdit q̄ñ vulgus laudat etiā imperfectū officium, q̄ in eo aliqd pfectionis eſt ita inq̄t vulgus laudat quæ perfecta nō ſunt, & pfecta exiſtimat, quēadmodū qui nō plene doctus poema laudat in quo aliquid bonū ſit, nec aduertit quod in eo vitii fuerit: idē etiā in pictura accidit. ¶ Ob eā cre. &c. rō cur hoc faciant: q̄a quæ extrinſecus ſunt apprehendūt dūtaxat. ¶ Neq̄ pōt diuelli. i. ſeparari vnquā a virtute. Aūt pro ſed illud ipſum honeſtum perfectū. i. conſumatū nullo mō pōt eſſe in his in quibus ſapia perfecta non eſt, vel ſapia non eſt adhuc perfecta. Igitur Stoici appellant hæc oia officia de quibus diſputamus his libris media ſup. officia: & ea ſunt cōia Et patent late, quæ &. i. etiā multi aſſequuntur bonitate ingenii, & ꝓgreſſione diſcendi, aūt pro ſed illud officium qd iidem ve3 Stoici appellāt rectum'. i. perfectū atq̄ abſolutū, & vt iidē dñt h3 oēs numeros: nec pōt cadere in quēquā ꝑter ſapiētē. Aūt pro ſed: cum aliquid actū eſt ni cōparātur mala officia id vt eſſe pfectū cumulare: ꝓpterea q̄ vulgus nō impellit fere ex tot qd abſit a perfecto. Autē pro ſed vulgus ſup. nihil putāt ꝑtermiſſum ſup. eatenus q̄tenus inteligit. Autē pro ſed, illud ſup. quod vſu venit. i. contingit in poematibus & in picturis: q̄ pro & in aliis cōpluribus. i. valde multis rebus, vt imperiti delectent̄ & laudent ea quæ laudāda nō ſin: credo ob eā cām: q̄ aliqd probi. i. ꝓbādi: hoc eſt honeſti & pulchri inſit in his. ſ. poematibus & picturis. qd̄ capiat. i. afficiat delectatione ignaros. Qui qdem ignari nequeant iudicare qd vitii ſit in vna quaq̄ re Itaq̄. i. & ita cum. i. poſtq̄ ſint docti a peritis deſiſtunt facile a ſnia. i. cito derelinquunt opinionem ſuam eroneam.

Perfectū officium in ſolum cadit ſapiētem.

Comparatio medii officii cum poematibus

Hæc igit̃ officia, de qbus his libris diſſerimus, quaſi ſecūda qdā honeſta dicūt eſſe, nō ſapiētū mō ꝓpria, ſed cū oī hoīum gñe cōīa. Itaq; his oēs, in quibus eſt virtutis indoles: cōmouent̃. Nec vero cū duo decii: aut duo Scipiones fortes uiri cōmemorant̃: aut cū Fabricius: aut Ariſtides iuſtus noīant̃: aut ab illis fortitudinis: aut ab his iuſtitiæ: tanq̃ a ſapiētibus petit̃ exēplū.

PET. MAR. ℂITA q: qua pp ingt oēs q nō hñt habitū ſed quoddā ſignū ipſius virtutis: cō mouent̃ cū vidēt aliqd mediū honeſtū & laudāt ipm tāq̃ pfectū: qm̄ ipſi nō hñt vſum pfectæ virtutis & nō ſunt ſapiētes vt poſſunt iudicare an illud ſit pfectū quēadmodū ignari male iudicāt de poematibus & picturis. Tūc. n. offm̄ dr̃ eē pfectū cū agēs agit ſciēs eligens & pſeuerās. hæc tres cōditiōnes ad officii pfectionē requirunt̃. Malus hō rē iuſtā agit interdū, vt dictū eſt, ſed non iuſte: et iō nō fungit̃ offō pfecto ſed medio ſiue cōī ita, q vna eadēq; actio reſpectu agentium dr̃ pfectū officiū & mediū, pfectiōes aūt officiorū ſapientes tantū cognoſcunt. ꝩ His. i. officii mediis. & quaſi ſecūdis honeſtis. ꝩ Conmouent̃. i. afficiunt̃. i. laudāt: et amāt: qm̄ ſuo ſili gaudēt: & eatenus iudicāt quatenus intelligūt. Indoles: ſignū virtutis nō pfecta virtus & ſapia: vt poſſint bene iudicare: ſed habēt quoddā mediū honeſtum. i. aliquā ꝓgreſſione ad virtutem. Iudicare, aūt qd in quacūq; re pfectū ſit: prudentiæ eſt atq; ſapientię. hoīes igitur impfecti de pfectione officii iudicare non pñt: q̄tenus aūt intelligūt: & iudicāt media officia: putant eſſe pfecta. Vñ multitudinis iudicio multi putant ſapientes q nō ſunt: ſed in mediis verſant̃ officiis: & quandā ſilitudinē gerūt vere ſapientis & adumbratā imaginē nō ſolidā & expreſſam. Vñ. n. eē ſapiētes: cū nō ſint. ꝩ Nec ve. affert quoſdā q & fortes & ſapiētes habiti ſunt: & oñdit illos nō fuiſſe aut pfecte fortes aut plane ſapiētes: ſed verſatos fuiſſe in mediis officiis. Duo decii: pr̃ & filius: q magno animo ſe pro totis legionib⁹ deuouerūt. ꝩ Duo Sci. Publius, & Cneus fr̃es: q in Hiſpania occubuerūt in ſcđo bello punico. ꝩ Fabricius: Romanus iuſtus fuit, & ꝯtra Pyrrhū pugnauit vt dictū eſt: & dicetur loco ſuo. Pyrrhus certior factus a Fabricio de veneno: qđ medicus parabat: dixit. Ille eſt Fabricius q difficilius ab honeſtate q̄ ſola curſu ſuo auerti pt̃. ꝩ Ariſtides: athenięſis Lyſimachi filius fuit & eximie iuſtitiæ. ſiſci ꝓcurator deſignatus nō etatis ſuę ſolū magiſtratus, ſed & ſuperiores multa q̄ ad rēp. ptinebāt in rē ſuā vertiſſe oñdit. In primiſq; Themiſtocle: q tā & ſi ſapiens vir ē parū tamen ꝯtinētes manus habuiſſe iudicat̃. Ariſtides inqt Plu. cū ois virtutis: tū maxime ęqtatis & iuſtitiæ apud populū periculū feciſſet: q ad ſumma ſpvtilitatē ac fructū referūtur: ex quibus Ariſtides q̄q̄ vir inops & plebeius: regiū tñ in primis ac diuiniſſimū iuſti. ſ. cognomē adeptus eſt. ꝩ Aut ab illis: Deciis & Scipionibus. ꝩ Aut ab his: Fabricio & Ariſtide.

FRA. MAT. ℂ Hęc igit̃ offi. &c. Dixit recta officia tm̄ ſapiētibus ꝯuenire: cōia vero ēt indoctis patere: q hoc noīe ſapientis indigni cū ſint hñt tñ ſapiētes pñt: ſed vt & ſuperiora & ſequētia melius pcipiātur notādū eſt. Duo eſſe humanorū actuū principia. Vnū finē: principia q̄ ad finē tendūt. ſunt intellectus: & appetitus: intellectus duæ ſunt ptes ſpeculatio: & actio: ſpeculationis obiectū eſt veritas: ad quā p doctrinā peruenitur actionis vero obiectum opus. Nā actio ad aliqđ opus tāq̃ ad finē tēdit: & ad illud p artē: puenit ergo ſicut ſpeculationis veritas ita actionis opus obiectum eſt ad veritatē p doctrinā: ad opus p artē puenitur. Appetitus vero duplex eſt rōnalis & irrationalis. Rōnalis eſt ellēctio: & executio: hęc aūt oīa ad bonū tēdūt: vꝫ ad finē ſuū. vñ recte. Ariſt. dixit: ois ars oiſq; doctrina ſilr aūt actus: & electio bonuꝫ quoddam appetere vñr: idem ait: bonū eſt qđ oīa naturalr̃ appetūt. Ex qbus cōprehēdit̃: quō ſapiētis: & vulgi offm̄ diſcernatur.

Officium cuius principium ē itellectus differt ab officio medio

Nā offm̄ cuius principiū eſt intellectus & ſpeculatiuus: & actiuus eſt ſapiētis ꝓprium: ſed illud offm̄ ad qđ per electionē peruenitur: dr̃ cōe offm̄ oīum: illud offm̄ rectū: ſiue perfectv imediate ſapiēs implet. At vero cōe oīum officiū non immediate ſed per electionē: qm̄ primo eſt neceſſario electio: poſtq̄. n. elegeris ad illud officium neceſſario peruenitur: vnde offm̄ mediū diffinierūt Stoici. Quod cur factū ſit rō ꝓbabilis reddi pōt. Zeno ipſe ſtoicorꝫ princeps offm̄ eſſe dixit actionē quādā nālibus appetitibus ꝓpriā eorum aūt quæ ſm̄ appetitū gerūtur: alia qdē eſſe officia: alia pter offm̄: ea vero officia intelligēda quæ rō faciēda ſuaſerit: parentes honorare: fratreſq; ac pſiam tueri: amicos parare illiſq; adeſſe: præter offm̄ ſunt quæ rō fugiēda ſuggeſſerit: vt eſt parētes negligere: fratrū omittere curā & cætera huiuſmodi: q aūt rō fieri neq; vetat: neq; iubet: ea neq; officiū ſunt: neq; pter offm̄, vt eſt feſtucā tollere: tenere ſtilū: vrceū &c. id genus ex qbus itelligit̃ quæ ſunt officia: de qbus pcipit. Ci. ꝩ Hæc igit̃ &c. Iſta prima ſunt ſapientū tātum, ad quę vt dictū eſt immediate peruenitur. Nam qui ſpeculando cognoſcunt: & operando habitū hñt rei honeſtæ. i. ſine medio ad ipſum honeſtū ſtatim tendunt, nō idem cōtingit in cōī offō, nā in aliquo medio vtunt̃ hoīes, vt ad illud pueniāt. ꝩ Indoles, ſignificatio ſpecimēq;. Ci. pro Cælio, quis iudices hoc robore animi atq; hac indole virtutis, & continentiæ fuit. ꝩ Cōmouent̃, natura. n. dñr, & rationē vt eligant quæ meliora videntur, & ea ſequantur. ꝩ Nec vero, vt intelligi differentia poſſit, & perfecti officii. & huiuſmodi ſiue cōis exēpla ponit, cū dū inquit Scipiones fortes dñr, & Fabricius atq; Ariſtides iuſti. Exēpla eorū tanq̃ ſapientū, ſed tāq̃ cōium virorum ponuntur, nō. n. ipſi immediate rectū illud & honeſtū ſequebant̃, q̄uis ſequerētur, ſed mediate a Deciis a Scipionibus nō tāquā a ſapiētibus exēplū ſumitur fortitudinis, nō. n. fuerūt vere perfecteq; ſapiētes, quāuis fortes viri habiti ſint nec ab ipſis tāqua a ſapiētibus exēpla quærūtur. Ducti tñ ſunt ad cōe offm̄ amore patriæ, in quo putarūt ipſi ſeſe pleno, & pfecte functos offō. ꝩ Decii ii pro ſalute exercitus, & victoria ſe deuouerunt, alter bello Gallico, alter bello latino. ꝩ Duo Scipio. Cn. & Pub. fratres q in hiſpania perire cū corporibus ſuis aduētū carthaginenſium intercluderent. ꝩ Fabricius, nec a Fabricio exēplū iuſtitiæ aut ab ariſtide tanq̃ a ſapiētibus petitur. Sed tanq̃ ab iis quos vulgus appellat ſapiētes. Cum plene perfecteq; ſapiētes non fuerint. Fabricius tāta iuſtitia fuit, vt cū Pirrhi regis medicus ad eū veniſſet, & præmiū poſceret, vt veneno pyrrhū necaret, ſecūdum aliquos vinctū remiſerit, ſm̄ alios aſpernatus ſit, & Pyrrhū admouerit, vt diligēter caueret, quibus corpus ſuum cōmitteret. Quia niſi cauiſſet cito periturus eſſet. Magna fuit iuſtitia Fabricii q maluit hoſtē viuere, quā turpiter, & per inſidias vincere. ꝩ Ariſtides, hic adeo iuſtus fuit, vt cum Themiſtocles in populo Athenięſi dixiſſet optimū cōſiliū inueniſſe, ſed illud occultandū eſſe quo principatū totius gręcie Athenienſes obtinuerēt: reſpōderint Athenienſes: ſi id exeq velſet qđ aio cōceperat, oportere cū Ariſtide cōicare, & ſi is laudaſſet tunc exequeretur. Id ex populi volūtate fecit Themiſtocles, erat autē conſilium eiuſmodi, vt claſſem Lacedemoniorū cōbureret, quo facto ipſi totius græcie princeps eſſent, quod conſilium cum Ariſtidi aperuiſſet, reſpondit conſilium quidem Themiſtoclis vtile videri, ſed turpe & inhoneſtū eſſet, tūc Athenięſes ſub clamarūt nō eſſe faciendū. Maluit ergō Ariſtides iuſtitiam ſeruare, quā totius græciæ principatū obtinere.

Zeno ſtoicorū princeps. Indoles ſpecimen eſt futuræ probitatis

Fabricii iuſtitia in medicū Pyrrhi

ASCE. ℂ Igit̃. ſup. ſtoici dicūt hec officia de quibus diſſerimus. i. diſputamus & diſquirimus his libris eſſe qualis ſecūdi honeſta: ſed cōia cum oī genere hoīum. Itaq;. i. & ita omnes hi in quibus Indoles. i. naturalis inclinatio virtutis. i. ad virtutem conmouentur. i. afficiuntur. Nec vero cum duo decii ſ. pater & filius, qui ſe pro repub. deuouerūt, aut duo Scipiones Africani. ſ. maior & minor cōmemorātur fortes viri, aut cum Fabricius Romanus ille, aut Ariſtides Athenięſis nominatur iuſtus, petitur exemplum aut fortitudinis ab illis. ſ. deciis & Scipionibus, aut iuſtitiæ ab his. ſ. Fabricio & Ariſtide, tanq̃ ſapiente. ſ. perfectiſſimo.

ℂSic

Nemo.n.hoꝝ, ſic ſapiēs eſt, vt ſapiētē intelligi hic volumus: nec hi, q ſapiētes habiti ſunt & noiati M. Cato & C. Lælius ſapientes fuerūt: nec illi qdē ſeptē, ſed ex medioꝝ officioꝝ frequētia ſimilitudinē quādā gerebāt ſpēmq; ſapiētū: quo circa nec id: qd vere hōeſtū eſt, fas eſt cū vtilis repugnātia cōparari: nec id, qd cōmuniter appellamus hōeſtū, quoq; colitur ab his qui bonos viros hēri ſe volūt, cū emolumētis vnq̄ eſt cōparādū. Tāq; id honeſtū, quod in noſtrā intelligentiā cadit, tuēdum, cōſeruādumq; eſt nobis, quā id, qd pprie dicit, vereq; eſt honeſtū, ſapientibus. Aliter.n. teneri non pōt, ſi qua ad virtutem eſt facta progreſſio.

ℭSIC ſapiēs, ſic pfactus in oī virtute. ⁋Vt ſap. pfectiſſimū. ſ. qualē ſtoici ↄſtituebāt & volebāt. ⁋Nec hi q ſap. Nunc oſtēdit illos non fuiſſe plane ſapientes q habiti ſunt & apud nros & apud græcos. ⁋C. Lælius: Scipionis amicus in Lælio ait. Vnū te ſapiētē appellāt & exiſtimant. attribuebatur hoc mō. M. Catoni ſcimus L. Aciliū apud ptēs nros appellatū fuiſſe ſapiētē, ſed vterq; alio quodam mō. Cato quia multaꝝ reꝝ vſum habebat, multaq; eius & in ſenatu & in foro vel puiſa prudenter vel acta conſtanter vel rñſa acute ferebanē: pp ea q̄ſi cognomē iā hēbat in ſenectute ſapientis. Te aūt alio quodā mō dicūt nō ſolū natura & moribus verū etiā ſtudio & doctrina eſſe ſapientē: nec ſicut vulgus, ſʒ vt eruditi ſolēt appellare ſapiētē: q̄lem i reliqua græcia neminē. Nā qui ſeptē appellanē eos qui iſta ſubtilius q̄rūt in numero ſapiētum nō hñt: hāc eſſe in te ſapiam exiſtimāt, vt oia tua i te poſita eſſe ducas, hūanoſq; caſus virtute iferiores putes. ⁋M. Cato: cenſorius. ſ. ⁋Nec illi q. ſeptē ſapiētes habiti ſunt: auctore Laertio, Thales, Solon: Periander: Clobolus: Chilon: Bias: Pittacus: his ad numerāt plerīq; Anacarſin. Scytā: Myſonē Chiū: Pherecydē Syriū. Epimenidemq; cretenſem: addūt aliq & Pyſiſtratū tyrānū. ⁋Frequentia, multitudine: qm medus officiis perueniē tādē ad pfectū. ⁋Siſitudinem videbanē ingt ſapientes: ſed nō erāt: vt vere ſapientes itelliguntur. ⁋Quo circa: ↄcludit Ci. ex ſupradictis: nec pfectū honeſtū, nec mediū debere cōparari cū vtilis repugnātia. ⁋Cōparari: adæquari & habere ſiſitudinē aſſeuerē cū diuerſā habeāt vim & nām. ⁋Cōiter, qd eſt oibus cōe: & mediū quoddā hōeſtū: qm conſtat ex medus officiis. ⁋Q d: cōe honeſtū & mdiū: qm illi q boni volunt videri, in medus officiis verſantur. ⁋Emolumētis: vtilitatibus qm non eſſent boni viri: ſi potius vtilitates quā honeſta ſectarentur: quibus rōnibus vrgetur Panetius: cū eſſe ſtoicus: hāc ptem itroduxit. ⁋Tāq; id ho. affert rationem, q̄re cōe hōeſtū nō dʒ cōparari cū emolumentis: qm. ſ. hi q verſantur i medus officiis, vt ad pfecta tandē pueniāt, & pgreſſionem iā factā ad virtutē retineant, nō alr ipm mediū honeſtū debēt tueri: quā pfecte ſapiētes illud pfectum honeſtū tuentur & colūt. ⁋In no. intel. qm nō ſumus ſapientes & itelligimus media q̄dā hōeſta nō pfectū. i. mediū hōeſtū de quo nos intelligimus. ⁋Quē id: eſt cōſeruādū ſapientibus id qd vere eſt honeſtū. ⁋Aliter. n. rō, qm ſi a medus officiis diſceditur pgreſſio q̄ facta eſt ad ipſum virtutis habitu cōſequendū, teneri nō pōt ſed ad vitium fit ingreſſio. Vñ in medus officiis pſeuerādum eſt ut ad pfecta puentaē quænō aliūde quā a virtutibus habitu pficiſcuntur. Ordo eſt. Alr teneri nō pōt pgreſſio: ſi q̄ facta eſt ad virtutē. pgredimur ad virtutem, medus officiis qbus relictis ad vitium regredimur ergo totis viribus enitēdū eſt: vt pgreſſio ad virtutem non deſeraē: quod oibꝰ q boni volunt haberi faciēdum eſt.

FRA. MAT. Ariſto. eos qui eximia vidēt putat eſſe ſapiētes

ℭNEMO eni &c. vere inquā nō petuntur ab his ſupra dictis exēpla tāq̄ a ſapiētibus: qa nemo eoꝝ fuit ſapiens, vt a doctis itelligiē, & ut accipit Ariſt. q dixit ſapiētes illos eſſe q vident eximia q̄dā, & admirāda & difficilia, & diuina, & ſapiam eſſe itelłm pcioſiſſimoꝝ nō quā alii diffinierūt. Diuinaꝝ humanarumq; rerum ſciam. ⁋M. Ca. de quo lib. de ſenectute: nomen habebat ſapientis. ⁋C. Lælius: hic oium apud Roma habitus eſt ſapientiſſimus, de quo in Læ. hanc in te ſapiam eſſe exiſtimāt: & oēs te ſapientem & appellāti & exiſtimāt. Fuit Scipionis ſuperioris amicus, etiā Orator illuſtris quē Cice. laudat in lib. de claris orato. ⁋Illi ſeptem thales mileſius. pictacus Mithyleneus: chilon Lacedemonius; Bias Prieneius: Cleobalus lindius: Periander corinthius: Solon, Salaminius: qdam Ionici adoleſcētes auctore Callimacho a piſcatoribus mileſiis iactum retis emerunt. Capto deinde & educto aureo tripode orta contētio non antē ſedata eſt q̄ delpho a mileſiis miſſum reſpōſumq; eſt a deo illius eſſe deberet: qui oēs ſapientia excederet. Daē ergo thaleti: thaleſq; illū alii dat: & rurſus alius alii donec ad ſolonem ventū eſt: qui deū primū eſſe ſapientiā aſſerens illum delphos miſit. Sed q̄uis ii ſeptem habiti ſint a græcis ſapiētes nō tñ re vera fuere ſapientes. ⁋Sed ex me. &c. quia frequenter medus vtebanē officiis q̄ non ſunt perfecta, ideo ſpem & imaginē per ſe ferebāt ſapiētū: cum tñ nō eſſent ſapiētes, media officia, alia minora ſunt: alia maiora, vt ſupra eſt in præceptis oſtenſum. ⁋Quo circa &c. Cōcludit nunc, & qm quidē ingt duo gña officiorū eſſe oñdimus: quoꝝ alterū pfectū eſt, idq; ſapientis tm alterū mediū, ſic cōe qd oium eſt hoium: & iā hoc q̄ illud honeſti finem habere: adeo vtile in comparatione honeſti minimū momētī habeat: ſiue in ſola virtute conſtat ſm ſtoicos. ſiue pcipue in virtute: ſed nō ſola ſm peripateticos: & ſic ſequitur vtile cum honeſto pugnare nō poſſe. Ex quo efficiē tertiū illud mēbrum a Panetio ptermiſſū non fuiſſe neceſſariū. ⁋Vere ho. vʒ illud perfectū qd abſolutū eſt: & oēs ſuos numeros hʒ. ⁋id qd &c. Mediū honeſtū ſm opa q̄ cur egerimus rō pbabilis reddi pōt. Ad hoc honeſtū nālr inclinamur: illud prius ſolis ſapientibus attribuitur. Qui rari aut nulli ſunt. ⁋Bonos vi. nō aūt ſapiētes. Qui bonus idem iuſtus: Nā bonū & iuſtū, vt ſupra dcm̄ eſt: ↄuertūtur cū emolumētis cum vtilitatibus. ⁋In no: intelli. vʒ in cōem. Ariſto. cōem ſenſum appellat: eſt aūt potentia aiæ q̄ diſcernit ſenſibilia diuerſorū ſenſuum in vno & eodē. Exēpli gr̄a: in lacte vnum & idē eſt: & tñ duo diſcernuntur: dulcedo & albedo. Quę duoꝝ ſenſuū ſunt oculoꝝ & guſtus: qualis aūt eſt ſenſus imaginarius: ad aium talis eſt virtus æſtimatiua ad memoratiuā. Sicut. n. imaginacio ſenſibiles formas retinet, q̄s ſenſus cōis apprehendit, ita memoratiua theſaurus eſt q ſenſibilium formas cōſeruat, quas virtus æſtimatiua apprehendit. Sic. n. ipſe Ci. lib. de legi. Et. n. cōi intelligentia nobis res notas efficit: eaſq; ais ntis inchoat, ea q̄ ſunt vt honeſta i virtute ponātur, i vitiis cōtraria, ea vero in oppinione poſita, exiſtimare nō in nā dementis eſt. Quanta ius eſt naturalis rōnis: vt ea nos impellat ad honeſta & a vitiis deterreat. Recte ergo dicit Ci. hoium cōem intelligentiā ais ntis res notas facere, & ea in his inchoare. i. principia dare rerū ais ntis, vt hōeſta in virtute ponaē: in vitiis ↄtraria: qd eſt autē qd nos faciat res honeſtas in virtute ponere, nihil profecto niſi nālis rō. Iō recte ſubiungit: eaq; non in natura exiſtimare &c. ⁋Progreſſio: acceſſio. ⁋Alr. n. te. &c. niſi adhibeamꝰ diligentiā in medio offō cōſeruādo ſemp & in ai actione, nihil pdeſt recepiſſe illud exercere: nā illud dñr: & hñtur ſapientes opione multitudinis. Qui in oī actiōe ſeruant hoc officium, vt nunq̄ a virtute declinent: & ideo ſubiungit.

Septem græciæ ſapientes habiti licet non fuerint.

ℭNEmo. n. hoꝝ ē ſic ſapiēs: vt volumus hic ſapiētē intelligi: nec hi q habiti ſūt & noiati ſapiētes: vʒ. M. C. & C. Lælius fuerūt ſapiētes. Nec illi qdem ſeptē. ſ. græciæ ſapientes ſup. ſic fuerunt ſapiētes vt volumus hic ſapiētem intelligi: ſʒ ipſi gerebāt q̄dā ſiſitudinē & ſpēm ſapientū ex frequentia medioꝝ offoꝝ. Quocirca. ſ. quapropter nefas eſt id qd vere honeſtū eſt ↄparari cū repugnantia vtilis. i. eius qd vtile eſt, nec id qd appellamus coiter honeſtū, & qd coliē ab his qui volūt ſe hēri. i. æſtimari bonos viros cōparādū eſt vnq̄ cū emolumētis. i. utilitatibus. Tanq̄ (noli legere tanq;, ſunt autem duæ actiones) i. ideſt & tam. i. tantum tuendum &

ASCē.

ɔſeruādum eſt nob id hōeſtū: qd cadit in nřam intelligētiā: q̄ſi.q̄tum qd proprie dr & vere eſt hōeſtum tuendum & cōſeruādum eſt ſapientibus. A ſr.n.nō pōt teneri: ſi q̄ progreſ/bo ideſt promotio & augumentatio facta aduirutem.

PET. MAR. ¶ Sed hoc ſup.dcm̄ ſit. De his q hn̄r boni, qm̄ mediis fungutur officiis.q.d.apud illos qui officiis funguntur: & ob id boni æſtimātur, nō eſt repugnātia vtilis & honeſti, ſed apud illos q oia dicūt expetēda pp vtilitatē & ſūmū bonū i diuitiis poſuerūt: nō dicit. ſ Q ui āt o.me.menſurāt et dicunt expetenda pp vtilitatē. Oia q̄ faciunt: et appetunt nō pp hōeſtatē, ſed pp diuitias. ſ Cōmodis: vtilitatib⁹. ſ Præponderari.i.æſtimari dirigi iudicari: ꝑponderari i prope eſt anponi i pōdere: ac iudicatura ſiue æſtimatione: dicimus etiā abſolute hoc ꝑpōderat. ſ Sene.lib.vi. de bn̄ficiis. vbi i cōparatiōe bn̄ficii ꝑpōderauit, iniuria, bōi, viri et officioſi oia q̄ faciunt & appetūt honeſta: e nō vtilitate ponderare debent & cogitare q ſit honeſtū nō q̄tuꝫ afferat vtilitatis id qd facere volūt & apdectū. Illi aūt q nō dū media officia ingreſſi ſūt: oia vtilitatib⁹ metiunt: & ſic apud ipſos vtilitas cū honeſtate quā nō curāt pugnare pōt apud officioſos nō p̄t nec dꝫ. ſ Boni viri, q verſant in mediis officiis. ſ Itaq: q̄ pp iterp̄tatur Ci. verba & mētem Panetii: cū q: excuſat, ſ Hoc.ip.ſen. qd di. hāc ſniam habuiſſe id qd dixit Panetius hoies.ſ. ſolere dubitare: ſed nō oportere: qm̄ honeſtū cum vtili pugnare nō pōt. ſ Solere mō: ſolum mō ſolere ſed non oportere: qm̄ nō debet qs dubitare de hoc niſi ab offō ſit oio alienus. qd. cū ita ſit panetius nō eſt reꝑhendēdus: imo laudādus qm̄ intellexerit nō oportere, vt ſuā decebat ꝓfeſſionē, & profecto ſi anc ptē abſoluiſſet: nil aliud vt opinor feciſſet: niſi eos refelere: q in tali cōpatione dubitare ſolerent: cū nō oporteat & hæc ps certe admodū neceſſaria erat ſed q̄re omiſerit incerum eſt, & ipſe viderit. Vn̄ poſſidonius bn̄ diceba nullum eſſe locū in phia tā neceſſariū: hoies.n. hac pte itellecta: magno liberantur errore: cū.ſ. cognouerint hōeſtum cū vtili pugnare nō poſſe: & in hac ɔpatiōe dubitādū non eſſe nec talem ɔpationem fieri debere: & ſic ſniæ Rutilii accedendum eſt, q reddidit rōnē q̄re alii poſt Panetiū hāc ptem ab illo relictā nō ſunt pſecuti. ſ P ſiis: maioris pcii & momenti. ſ Sed hæc vtile: & honeſtum. ſ Cōpare.i.ɔferre & qualitatū dn̄ā ꝑponere aut poſt ponere. Nā ɔpatiuum addit poſitiuo magis. vt hōeſtius, magis honeſtū. Quid er. eſt, q̄rit a ſe quid ſit illud qd talē addubitationē affert. & ſoluit dicens tunc oriri talem dubitationem ē: cū exploratū nō habem⁹ q̄le illud ſit de quo ɔſideratur: qm̄ ſi eſſet certū cuiuſmodi eſſet: nullā hēret dubitationem, ſed pateret aut eſſe hōeſtū aut ihōeſtū: circūſtātiæ.n. tēpoꝝ & pſonaꝝ ſunt cā h⁹ dubitationis, qm̄ id qd vr̄ p ſe turpe n̄ eſt rōne tpis aut pſonæ. Interficere.n. hoiem turpe eſt: ſed iterficere tyrānū eſt hōeſtū. ſ Addubitationē i. ambiguitatē. alibi dicit: ſolebat addubitare paneti⁹. Addubitare ꝓprie eſt ad aliqd ſiue i aliq̄ pte ābigere. vn̄ Liui. dicit. De legatis paululū addubitatū eſt. ſ Cōſiderādū, examinādum & iudicandum. ſ Quale ſit, honeſtū an turpe. ſ Sæpe.n. rō q̄re orit dubitatio: cū ignorat q̄le id ſit de quo deliberamus, & affert ancipitē curā cogitādi. ſ Tpe i ɔdōne tpis: & ſic circōſtātia facit vt id nō ſit turpe, qd erat, & id nō hōeſtum, qd p ſe erat hōeſtū. ſ Plerumq: fere ſp. ſ Inueniatur: aliq̄.ſ circūſtātia tpis aut pſonæ. & pōſt exēplum de nece cæſaris. ſ Q d pa.la. qd ad pla ſe extendat & ad multa poſſit trāſferri: nā vno hoc exemplo alia poſſumus itelligere. ſ Familiarē, amicū: qm̄ Bru. nō mō amicus: ſed etiā filius Cæſ. habebat. Nā dr Cæſar cōcubuiſſe cū ſeruilia mře Bruti & ſorore Cato. Vn̄ Cæſar cultu filii Brutum apud ſe habebat: & cū maxie ornabat. Cum vulnerib⁹ appeteret a cōiuratis: & vidiſſet Brutū ſtricto pugione i ſe irruentem, grece dixit, & tu fili, & ſic ois ſpe iā euadendi depoſita caput toga obuoluit, & ad imos pedes deduxit vt honeſte caderet.

Sed hoc qdē de his, q cōſeruatione officioꝝ æſtimant boni. Qui aūt oīa metiunt emolumētis & cōmodis, neq: ea volūt ꝑpōdera ri honeſtate: hi ſolēt ī deliberādo honeſtū cū eo, qd vtile putāt, ɔparare, boni viri nō ſolēt, Itaq: exiſtimo Panętiū cū dixerit hoies ſolere in hac cōparatione dubitare: hoc ipm ſenſiſſe, qd dixerit, ſolere mō, nō ēt oportere. Eteni nō mō pluris putare qd vtile videat, q̄ qd honeſtū: ſed hæc ēt inter ſe ɔparare, & ī his dubitare, turpiſſimū eſt. Quid ē ergo qd nonnūq̄ dubitationē afferre ſoleat, conſiderandumq: videat credo, ſi qn̄ dubitatio accidit: quale ſit id: de quo cōſideret. Sępe.n. tpe fit: qd plerūq: turpe haberi ſoleat: inueniat nō eſſe turpe Exempli cauſa: ponatur aliqd: qd pateat latius. Quod pōt eſſe, maius ſceluſ: quā non modo hoiem, ſed ēt familiarē occidere!

FRA. MAT. ¶ Cōſuatiōe off. ab iis q in eodē ſunt tenore ſemp recte agēdi: & nunq̄ ab hōeſto diſedunt. qcqd agunt. ſ Aeſtimant bo. nō āt ſapientes: h ē q virtutē ſibi proponunt in oibus actōb⁹. ſ Q ui āt &c. probauit ha ctēn⁹ rōib⁹ ſuperfluū fuiſſe mēbꝝ a Panetio additū de pugna vtil & hōeſti. Nunc oñdere incipit q̄uo tal qō icipet p̄t: ī ſapientibus ſed illis q ī virtute ſolū aut ſūmū bonum nō ſtatuunt ſed in vtilitate: vulg⁹.n. oia ad ſuā refert vtilitatē, & pp ea ei h accidere pōt ɔſultatio. ſ Q ui āt oia: illi inqt hāc hn̄t ɔſultationem ſit ne vnq̄ vtile anponēdū hōeſto. Qui qcqd faciunt. vtilitatis ſuę gr̄a faciunt. ſ Itaq: exi. hac rōnē inqt dcm̄ Pane. exiſtimo. Q n vſus eſt h verbo ſolere nō aūt oportere: ſciebat.n. hanc ɔſultationem nō debere fieri. ſ Eteni &c. ſi turpe eſt. ɔpare vtile cū hōeſto, q̄to turpi⁹ ē exiſtiare aliqd vtile eēqd honeſto ꝑferēdū ſit: & ē a miori ad mai⁹ ɔpatio. ſ Quid ergo eſt &c. Q uærit & ſibi rn̄det Ci. paulati q: ad id deſcēdit vt oñdat hāc ɔſultationē icidere poſſe. ſ Credo ſit qn̄ &c. rn̄det & rōnem affert ſuæ iterrogatiōi. ſ Q uale ſit nō āt qd ſit non de ſuba q̄rit: ſed de q̄litate: ſuba rei ꝓpoſite, eadem eſt nō nūq̄. At vero q̄litas diuerſa. Nā occidere hoiem ſuba eſt. Qualitas pōt eē diuerſa, qa, alia atq: alia de cā hō occiditur, ſi occiditur iniuſte ſcelus eſt, & ɔtra offm̄, ſi iuſte hōeſtū eſt, nec ſit ɔtra offm̄. ſ Sæpe.n. tpe. Tpa plerūq: incidūt, vt. i. lib. diſputatū ē, qb⁹ id qd p ſe turpe ē hōeſtū ſit, ſ Exēpli grā: reddere depoſitū ꝓ hōeſtū ē. At ſiqs apd te gladiū depoſuerit & furioſus fact⁹ repoſcat: nō facis ɔtra hōeſtū ſi nō reddis, nam ſi redderes, aliqd mali facere poſſet. Latius qd poſſit multis reb⁹ accōmodari. ſ Q d pōt ma. &c, ſi p ſe ɔſideres q̄tum ſcelus ſit occidere nō mō hoiem, ſꝫ ēt familiarē hoiem h eſt amicū, tā igens ſcel⁹ eſſe iuenies. vt vix mai⁹ excogitari poſſet, accidere tn̄ pōt tpˢ vt nō p ſcelere hēat: ſed ꝓ offō.

Nunquā vtile eſt aute ponendum honeſto

¶ SED h.q. ſup. dcm̄ eſt de his q ęſtimātur. i. iudicātur boni ɔſeruatiōe offōꝝ. A utē ꝓ ſed q metiunt. i. menſurāt oia emolumētis & cōmodis. i. ſm vtilitatē & lucra: neq: volunt ea. ſ. emolumenta & cōmoda ꝑpōderari. i. maioris pōderis reputari honeſtate. i. pp honeſtatē. Hi ſolent cō pare in deliberādo. i. dum deliberāt hōeſtū cmu eo, qd putāt utile: boni uiri nō ſolent ſup. ſic ɔpare. Itaq: exiſtimo Panetium: cū dixerit hoies ſolere dubitare in hac ɔpationē. ſ. vtilis & honeſti. ſenſiſſe hoc ipm qd dixerit: vcꝫ hoies ſup. ſolere mō. ſ. tm̄ mō, nō etiā oportere. ſ. dubitare. Et eteni turpiſſimū eſt nō mō. i. nō ſolum. putare. i. exiſtimare. pluris. i. maiore pręcio quid videatur vtile: q̄ qd honeſtū vel potius lege: qd vt ſic illud quod videat vtile q̄ illud quod videatur hōeſtum: ſed ēt ɔpare hoc. ſ. honeſtū & utile iter ſe (ɔpatio.n. arguit quādā ſimilitudinem) & dubitare in his utrū. ſ. perferendū. Ergo ſi nulla eſt ɔparatio qd ē illud qd ſoleat afferre addubitationem: & quod uideatur ɔſiderādum, ut in re dubia, ucꝫ credo, ſi qn̄. i. aliqn̄ accidit dubitatio, q̄le ſit illud, d quo cōſideretur, an. ſ. honeſtum an turpe. Fit.n. ſæpe tpe. i. lōgitudine tpis ut id quod ſoleat haberi plerūq: turpe iueniat nō, eſſe turpe. uel eſſe nō turpe. Exempli cā ponatur aliquid quod pateat latius Q uod poteſt eſſe maius ſcelus q̄ occidere non mō hoiem, ſed etiam familiarem, q.d. nullum.

¶ Num

Num igitur ſe obſtrinxit ſcelere, ſi quis tyrannum occidit quis familiarem? Populo quidē Romano non videret, qui ex omnibus præclaris factis illud pulcherrimum exiſtimat? Vicit igitur vtilitas honeſtatē, immo vero honeſtatem vtilitas ſecuta eſt. Itaq; vt ſine vllo errore diiudicare poſſimus, ſi quando cū illo, qđ honeſtum intelligimus, pugnare, id videbitur, quod appellamus vtile: formula quędam cōſtituēda eſt, quā ſi ſequemur in cōparatione rerū, ab officio nunq̄ recedemus. Erit aūt hæc formula ſtoicorū rationi diſciplinæq; maxime conſentanea, quā quidē in his libris propterea ſequimur, quod q̄q̄ a veterib⁹ academicis & Peripateticis noſtris, qui quondā iidem erāt, qui Academici, qui quæ honeſta ſunt anteponunt his, quæ videntur vtilia, tamen ſplēdidius hæc ab eis diſſerūtur, quibus quicquid honeſtum eſt, idē vtile videtur nec vtile quicquam, quod nō honeſtum, quā ab his, quibus eſt honeſtum aliqd non utile, aut utile non honeſtum. Nobis autē noſtra Academia magnā licentiam dat, ut quodcunq; maxime probabile occurat, id noſtro iure liceat defendere. Sed redeo ad formulam.

PET. MAR. ¶ NVM igitur. i. an ſceleratus habēdus eſt. q. d. nō eſt reus ſceleris tyrannicida: immo dignus laude. ¶ Populo Romano. q laudauit necem Cæſaris & percuſſoribus pmia decreuit. ¶ Pręclari ſumma laude dignis. ¶ Illud: cędem Cęſa. tyranni. ¶ Pulcherrimum: maxima laude virtutis dignum: & Athenieſes Harmodio & Ariſtogitoni tyrannicidis ſtatuas erexerūt. ¶ Vtilitas publica: q̄ ſecuta ē ex morte tyranni. ¶ Vicit igitur: dicet aliquis ingt Cicero, Vtilitas in tali re vicit honeſtatē: immo reſpōdet: vtilitas ſecuta ē honeſtatem: qm̄ omne honeſtū eſt vtile. ¶ Honeſtatemq; familiaris occidit amicus: non fuit turpe inquit amicū occidere: ſed honeſtum & vtile: qm̄ erat tyrannus: cuius cædes vtilis eſt oībus & laude honeſtatis ornata: quippe talis lues e medio tollenda eſt ne aliis noceat. Qui igit̃ hoc malū ex hoīum ſocietate remouet: ſūma laude dignus eſt. Nec erat Cæſar bonorū amicus cū eſſet tyrannus ſed potius inimicus. Vñ a bruto reip. oppreſſæ ſtudioſo potuit cū laude interfici, Plato in nono de repu. ſic ait liberratē & amicitiā verā nū nunq̄ tyrānica guſtat. ¶ Itaq; vt ſine vllo errore: allatis rōnibus ſupradictis regluam quandam conſtituit Cicero vt ſine errore iudicari poſſit: ſi quādo vtile cum honeſto pugnare videbit̃. ¶ Formula: regula modus quidā & norma: quæ ſit conſentanea diſciplinę ſtoicorum: q dicunt nihil eſſe vtile qđ nō ſit honeſtum. ¶ Diſciplinę, ſectę & dogmati ſtoico. ¶ Conſentanea: conueniens: accōmodata & affert rōnem quare. ¶ Quā, formulā. i. regulam inueſtigandi officii. i. actionis honeſtæ ac per hoc laudabilis. ¶ Qui: Peripatetici: dictum eſt in primo volumine nullā fuiſſe diam inter veteres Academicos & Peripateticos in opinionibus tam morum q̄ etiā rerum naturaliū: ſed ſolis noībus fuiſſe ſeparatos. ¶ Veteribus: quorū auctor fuit Plato & veteribus dicit qm̄ fuit poſtea media academia & noua variæq; opiniones. ¶ Tamen: ab eis ſtoicis. Splendidius maiore laude. Quā ab his: Peripateticis & Academicis qui vtilia ab honeſtis ſeparabant & expetenda eſſe dicebant: ſed comparatione virtutis nullius pene momenti eſſe dicebant. Stoici vero aſſeruebant nihil oīno eſſe vtile qđ nō eſſet honeſtū. ¶ Nobis aūt: profitetur Cic. ſe academicū. Academici enim nihil affirmabant. ſed diſputabant in vtrāq; partem: & id iure ſuo defendebant: quodcūq; occureret pbabile & ēt ab aliis diceretur: q non eſſent eiuſdē diſciplinæ. Vñ Ciceroni Academico magna dabatur licentia: vt ſe queretur formulā cōſentaneā diſciplinę ſtoicorū, qa pbabilior videbatur: & id qđ in aliis pbabile vi. Academicus iure ſuo pōt rueri & diſputatione defendere. Hanc formulā Ci. ſeq non potuiſſet: ſi ſe Peripateticum profeſſus eſſet. qm̄ fuiſſet contra ſuum dogma. Certe enim erant aliorum diſciplinæ & diffinitiuæ opiniones. Academici vero de oī re diſputabāt & in vtrāq; partem. & nullas poſitiones ſeruabāt ſed id qđ in quoq; videbatur probalile ſeqbantur, nihil affirmantes. ¶ Quodcunq; oē qđ vi maxime pbabile: ex quo cūq; decreto. ¶ Nſo iure: libertate ab oibus conceſſa nobis: qm̄ hic eſt mos Academicorum, vt pbabilia ſequātur: & nihil ipſi affirmēt. Idq; orōnis genus auctor Laertio traditū a Platone per interrogationem ac reſponſionem ex vmbra in certamen ac puluerem primus eduxit Lacydes Alexandri filius cyreneus nouæ Academidiæ princeps Arceſilæq; ſucceſſor. Lacydi ſucceſſit Carneadesq; nouam Academiam illuſtrauit. Carneadi Clitomachus: in quo Academica philoſophia deſiit. Ariſtoteli ſucceſſit Theophraſtus: in quo atq; Clitomacho & Chryſippo: vt colligit Laertius ionica phia deſiit. Lacydes: vt inquit Euſebius: putauit ab hominibus nihil penitus comprehendi poſſe. ¶ Sed redeo: quia fecit digreſſionem: redit ad formulam: quam vult conſtituere.

FRA. MAT. ¶ NVM ſe ſcelere: Mar. Brutus nunqđ ab officio diſceſſit cū occidit Cæſarē adeo familiarem: vt ab illo hæres eſſet ex parte conſtitutus: & re vera filius erat. Nam ſeruiliam matrem Bruti & Catonis ſororem adulterare ſolebat Cæſar. Brutū vero cultu filii habebat apud ſe & pcipuæ ornabat. Quē cum inter coniuratos in ueniſſet in ſe pugione ſtricto vidiſſet: dixit καὶ σὺ τέκνον hoc eſt & tu fili. ¶ Populo. qui. reſpondet Ci. neſcio quid aliis populis videat̃. pop. Ro. certe non vi̇ ſcelus occidere tyrannū. Ex oibus. i. ex oibus quæ qs præclare facere pōt. ¶ Vicit ergo &c. hic qō incidere videtur nunqđ honeſtū vtilit an vtile honeſtū anteponat̃: videtur turpe hominem familiarem occidere, videtur & vtile: quia tyranno occiſo recuperatur libertas: ergo hic quaſi incidit queſtio: ſed eam ſoluit: non ita inquit eſt. Nam occidere tyrannum non vtile ſolum eſt: ſed honeſtum, ergo nihil honeſtum quod non vtile & contra. ¶ Vici ndiceret aliquis q vtilitas vicit honeſtatem: quæ nolebat vt amicus amicū occideret. ¶ Immo &c. non eſt ita inquit Cice. Quia vtile quidem fuit tyrannum occidere, ſed patriā ſeruitute liberare honeſtum eſt. Quid enim honeſtius eſſe poteſt: q̄ eum de medio tollere: qui iura omnia diuina & humana occupauerit: & pro libidine ſua omnia faciat. ¶ Itaq; &c. qn̄ quidem occidit: vt qđ turpe eſt per ſe euentu tēporis honeſtum fiat: & contra certa regula eſt præſcribenda quā ſi ſeq voluerimus nunq̄ errabimus. ¶ Appellamus vti. non eſt ſed appellatur. ¶ Formula: regula modus & norma q̄ docebit qđ ſequi debemus: ea aūt infra ponet. ¶ Stoicorūq; bonum ponunt in ſola vertute. ¶ Quam qdem his &c. Academicus fuit. Cice. & mō hos mō illos ex inſtitutione ſectæ ſecutus eſt: nunc ſe ſtoicos in hac re ſecuturum dicit: & iure hoc facit. Nam euidentius præcipiunt qđ faciendū ſit: cum dicunt ſolum honeſtū bonum eſſe, peripatetici vero in vtilitate ēt bonū poſuerūt. ¶ A veteribus academicis, Socrates primus ſummū & ſolū bonū virtutē eſſe dixit, cui Plato ſucceſſit qui veterem academiā inſtituit, fuit. n. & media quā Archeſilaus induxit, & noua quā lacydes inuenit. Plato non oīno ſecutus qđ Socra. voluerat, q ſolam virtutē bonū eſſe pdicauerat primus tripartitā bonorū diuiſionē excogitauit, vt eſſent bona animi, bona corporis, bona externa, & ſic ſectæ peripateticæ cuius princeps fuit Ariſto. viam dedit: is enim & qui eum ſecuti ſunt: Platonis opinionem amplexi ſunt, vt libro primo diximus Ex his intelligit̃ idē ſenſiſſe peripateticos & academicos in his quæ ad mores attinent. ¶ Ab his, Stoicis. ¶ Splēdidius: melius & euidentius. ¶ Quam ab eis, &c. ſ. peripateticis qui dicebant aliquid eſſe honeſtū quod idem utile nō eſſet, & contra, quamuis peripatetici nullam uellent inter vtile & honeſtum comparationem fieri. ¶ Nobis aūt &c. ut id qđ pbabile fuerit maxime ſequamur: multis rōnibus cōtradicitur ſectæ Academicę, etiā a Lactātio,

Seruilia mr Bruti fuit ſoror Ca.

occidere tyrannū eſt honeſtum.

Socra. primus virtutem dixit eſſe ſummū bonum

❡Formula qua officium cognoſcitur.

DEtrahere igitur aliquid alteri, & hominem hominis ĩcommodo ſuum augere cōmo- dum, magis eſt contra naturam, q̄ mors, q̄ paupertas, quam dolor, quam cętera, quæ poſſunt aut corpori accidere aut rebus externis. Nā principio tollit cōuictum humanum & ſocietatem. Si.n. ſic erimus affecti, vt pp ſuū qſq; emolumētū ſpoliet, aut violet alterū, diſrūpi neceſſe ē eā quæ maxīe ē

❡Sed re, &c. qa dixerat formulam & rľam ꝑponendā, ac ſta tuendā eſſe quā q ſeq̄ref in officiis deligendis errare nūquā poſſet. Ad hāc ſe redire nunc dicit, ut eam nobis exponat. h̄ autem eſt rľa quotieſcūq; aliqđ cōſultamus qđ ad utilitatē pertinere uideatur, diligenter inſpiciamus nūquid id utile ſit qđ q̄rimus an illud ſit inutile. ſi utile erit tūc illud cōpa rare poterimus. ſi ň aliis nocebit ab eo declinabimus: nec ulla tanta utilitas ſit quā nobis aſciſcere velimus cū alterius incōmodo, imo oia potius quāuis difficillima tole randa ſunt quā ꝯuiptā fiat iniuria. Deniq; alteri ň faciamus qđ nobis nollemus fieri.
ASCĒ. ❡NVM.i. nunqđ igiť ſiqs occidit tyrānū quāuis familiarē, obſtrixit.i. illaq̄auit ſe ſcelere. q.d. minime. Quidē i. certe id non vr̃ po. Ro. ſ. q; talis obſtrictus ſit ſcelere: qui ſ. populus exiſtimat.i. iudicat illud ſup. factū eſſe pulcherrimū ex oibus præclaris factis, & hoc dicit in necē cæſa. Igitur vtilitas vicit honeſtatē: hoc eſt aliquis dicet, ſi honeſtum iudiceť illud factū quia vtile: vtilitas vicit honeſtatem. Immo vero dicit Ci. honeſtas ſecuta eſt vtilitatē .i. quia tā vtile fuit: putatur etiā honeſtum fuiſſe. Itaq; vt poſſimus diiudicare ſine vllo errore: ſi quādo.i. aliqñ. id quod appellamus vtile videbitur pugnare cū illo quod intelligimus honeſtū, quædā formula.i. regula eſt, cōſtituenda: quam ſi ſequemur in cōparatione rerum nunquam recedemus ab officio. Autē p ſed. hæc formula erit maxime conſentanea rationi & diſciplinæ ſtoicorū quos ſequimur in his libris. ideo ſup. quā quā a veteribus academicis & peripateticis noſtris: qui erāt quodam iidemq; academici & qui anteponunt ea q̄ honeſta his quæ vr̃ vtilia ſup. bene diſſeruntur ſplendidius ab eis. ſ. ſtoici quibus quicquid videtur honeſtum: idē videtur vtile: nec quicquam vtile ſup. videtur quod nō honeſtū, quā ab his. ſ. academicis & peripateticis, quibus eſt aliquid honeſtum non vtile: aut vtile non honeſtum. Autem pro ſed noſtra academia. i. in qua verſati ſumus. Dat nobis magnam licentiam vt quocūq; maxime probabile occurrat: liceat nobis id defendere noſtro iure. Acadmici enim cum nihil affirmarent. ſed in vtranq; partem de quolibet diſputarent: ſuo iure quicquid probabile videbatur: probabant: qđ ſtoicam ſectam profeſſus non licebat. Sed redeo (inquit Cic.) ad formulam. ſ. promiſſam de hac materia.

PET. MAR. DEtrahere igiť. Hæc eſt formula, quā Ci. inſtituit: & ea ponit quæ ſunt fugiēda: cū ſint cōtra naturā: a q̄ huius diſputationis & formulæ ſumiť fundamentū: quoniā videndum eſt e natura. i. ſecūdum virtutem quę honeſtatem oibus aliis rebus anteponit. Eſt inquit contra naturam eripere quod ſuum non eſt: & augere ſuas vtilitates cum incommodo aliorum. Ergo ſi naturam ducē ſequi volumus: ab eo debemus abhorrere: quod eſt contra naturā & ſic fungemur officio: & nunquā errabimus. ❡Mors: quæ eſt vltimum omnium terribilium, & aufert omne bonum quod eſt in vita: & impedit perfectionem naturæ: & eius opus diſſoluit. ❡Dolor qui eſt motus in corpore contrarius ſenſibus. ❡Paupertas: cum. ſ. propter inopiam naura ſuſtētari non poteſt. Ci. dicit paupertatem eſſe contra naturam reſpiciens ad imperitam multitudinem & ad media officia nondum ingreſſam, quæ iudicat paupertatem eſſe ſummū malum nō intelligens dotes virtutis, & putans paupertatē eſſe cōtra naturam: ad hanc multitudinem inſtituēdam hęc oratio ſuſcepta eſt: vt exploratum habeat & perſuaſum honeſtatem debere præponi vtilitatibus; & nihil eſſe magis cōtra naturam: quā aliena eripere. Sed profecto paupertas non eſt indecora, niſi his quibus inuitis accedit, & animus debet eſſe diues non arca. Honeſta inqt Epicurus res eſt læta paupertas: q̄ vt inquit Seneca inſtātibus deſideriis ſatiſfa

cere contenta eſt: ꝯtra nām eſt non habere uirtutes, ad quas natura nos creauit: & principia dedit: ſed nunc parenti naturæ tanquā nouercæ eorum interpretatione vis affertur q̄ lautiores quā fuerint quōdam ſeptem uiri epulonum & æſopi patinam affectantes & cœnas ſaliares perſicoſq; apparatus, q̄ppe melius palato quā corde ſapiūt: iſthmiæ diones ſacris operati nouo argumētorum genere condudunt & magna uoce contendunt, palatum condito pulpamento & tū cæteris replere Niliacum puſionem gadita namq; puellam tremulo du ne prurientem criſantemq; habere, & menſas ex ultima mauritania aduectas & indicis dentibus effulctas: & exotica noſtratiaq; unguenta ſecundū naturam eſſe, qđ tm̄ a beſt: vt verū ſit: vt his naturæ que hominum ad honeſtatē creat & frugalitatē, nihil poſſit, eſſe magis contrarium. Non bene intelligunt Helluones vim naturæ q̄ paucis contanta ev. Vnde dum aqualiculo ſtudent: beſtiis perſimiles efficiuntur: & famam & virtutis laudem amittunt quorū voces eo loco habende ſunt vt Demetrius philoſophus dicere ſolebat, quo ventre reditī crepitus. Quid.n. inquit mea refert ſurſum iſti, an deorum ferrantur. ❡Nā principio, probat quare eſt id quod dixit contra naturā. ❡Principio. i. ante omnia. ❡Conuictum, vitā cōmunem & humanam ſocietatem: quoniam ſi ita fit: homines ſimul viuere non poſſunt. Si enim: ratio quare deſtruitur humanus conuictus & ſocietate. ❡Affecti: diſpoſiti & tali animo vt aliorum eripere velimus vt noſtra commoda augeantur.

FRA. MAT. DEtrahere alteri, inſtituit argumentationem: cuius eſt ꝑpoſitio nō oportere alterius incōmodo ſuum cōmodum augere: detrahere aūt ſicut prædia: pecunia. ❡Quam mors: hec contra naturā non eſt, immo naturalis. Nam omnia orta occidūt: vt ait hiſtoricus, ſed rapere contra naturam eſt, quæ hominem homini conciliat, & ad orationis & ad vitæ ſocietatē, vt libro primo ait Cicero. ❡Paupertas, & hæc contra naturam non eſt: quæ nudum hominem producit. ❡Quam do. quem tolerare oportet: quin potius ad dolores & labores, quā ad gaudia, & ocium natura nos genuit. ❡Rebus externis: omnia dicit bona & corporis & externa poſt ponēda eſt eſſe communi hominum vtilitati. ❡Nam principio & cætera Ratio eſt ꝑpoſitionis inſtitutæ videlicet nihil eſſe peius quā incommodo alterius ſuum commodum augere. ❡Conuictum humanū: videlicet iuſtitiam diſtributiuam: quæ ſic diffinitur a Cicerone: iuſtitia eſt virtus communi utilitate ſeruata, ſuum cuiq; tribuens ſecundum dignitatem. De commutatiua iuſtitia quomodo violetur ſi quiſque ſtudeat per alterius incommodum ſuum augere: paulopoſt dicet. ❡Si enim ſic affecti, eſt confirmatio rationis. ❡Affecti: Diſpoſiti & animati. ❡Spoliet, ad res refertur. ❡Violet: ad perſonam. ❡Diſrumpi & cætera, hoc idem in principio primi libri dictum eſt.

DEtrahere. deſcribit formulam qua officiū cognoſcitur: vbi controuerſia eſt inter honeſtū & vtile dicens. Igiť detrahere. i. auferre aliqđ alteri & hominem augere ſuum cōmodū incōmodo. i. damno hois. ſ. alterius eſt magis contra naturam. i. magis repugnas & fugiendū humane naturæ, quā mors, quā paup̄tas, quā dolor quā cętera q̄ poſſunt accidere: aut corpori: aut reb⁹ externis. Nā ſup. id facere tollit principio. i. in primis conuictum humanum, & ſocietatem ſupple humanam. Sic enim erimus affecti, ſic vt quiſq; ſpoliet aut uiolet alterum propter ſuū emolumentum ideſt proprium commodum. neceſſe eſt eam ſocietatem humani generis quæ maxime eſt ſecundum naturam humani generis diſrumpi. i. uiolenter diſſolui. Actio cō tracta naturam

❡Secundum

PETR. MAR. ¶ Secundum naturam: qm̄ homo eſt ſociabilis naturaliter & ab hoīe nō alienus. ¶ Vt ſi vnūquodq́, ꝓbat & cōfirmat per ſimilitudinē diſrūpi humanā ſocietatē: ſi alter ſpolietur & violeť. ¶ Hūc ſen. ſi ita ſentiret & opinareť. ¶ Debilitari: in aliqua parte. ¶ Et interire: oīno diſſolui. ¶ Cōmoda: vtilitates. ¶ Cōitas: victus cōis. ¶ Nā ſibi: hoc conceditř: vt nobis potius acqramus ea quorū vſus natura idiget: ſed nō cōceditur ex bonis alterius domosnias locupletare. ¶ Non rep. na. mō iuſte acquiramus ꝙ vult natura. aliter contra naturā eſt: vt ipſe Ci. docet ¶ Spoliis: rapinis & calamitatibus aliorū. ¶ Natura: diſpoſitione naturali. ¶ Iuregētiū: qđ eſt oī humano generi cōe appellaturq́ nāle ius ac primum, & tandē diuinum ¶ Legibus popu. iure ciuili. ¶ Quibus: legibus: qm̄ vnaquæq́ reſp. ſuas habet leges & ius ciuile. ergo nec iuregētiū nec ciuili licet alteri nocere ſuæ vtilitatis cā: ſed quāuis non eſſent leges: tñ natura humana hoc reqrit: vt hoī homo nō noceat: qm̄ homo ab hoīe nō eſt alienus: & hō hoīs cauſa eſt generatus: vt altera alteri proſit. ¶ Hoc. n. rō eſt: hoc inqt volunt leges: vt victus cōis conſerueť: & vt quiſq́ ſuum hēat: & ſeruetur ſocietas inter hoīes: vt vult natura. ¶ Incolumē: conſeruatam. ¶ Qui diri. qui violant: aut furto: aut homicidio leges puniunt eos: vt mereńť. nā aliq vltimo ſupplicio afficiunť: aliq aguntur in exiliū: aliqui pœna pecuniaria mulctantur: & in vinculis detinētur: vt rō delicti poſcit. ¶ Damno: pœna pecuniaria & ablatione bonoꝝ. nā dānum eſt in rebus: malum autem in perſona & fama. Ideo dicit Soſias Terentianus. Quid facies illi q dederit dānū aut malū. ¶ Atq́ hoc: vt humana ſocietas ſerueť incolumis. ¶ Multo ma. quā ipſę leges. ¶ Rō naturæ: q́ nil aliud eſt niſi lex diuina & humana cui magis q̄ legibus parendū eſt: & illi obediunt q volunt e natura viuere rō. i. norma & præſcriptum. ¶ Quæ eſt lex: quę complectitur legem diuinam & humanam.

FRAN. MAT. ¶ Secundum na. hic oriť: q̄ſtio ſi natura dicit nos ad communē vtilitatē ſeruādā in qua humani generis ſocietas conſiſtit: qđ eſt ꝙ pleroſq́ videmus cōtra rōnē facere: q́ nobis data eſt a natura: & paucos eſſe: q hanc cōem vtilitatem ſeruent. Natura qdē oēs ducit: vt velint cōem vtilitatem q̄ maxime ſeruari: iudicio erramus qa nimium nos amamus: qđ ſi ita faceremus: vt natura ſuadet nihil humani vnquā a nobis alienum putaremus: neq́ a naturali lege diſcederemus q́ eſt recta rō imperādi: atq́ ꝓhibendi quā legē ſiqs ignorat: is eſt iniuſtus: ſiue ſcripta eſt vſpiā: ſiue non. Nā inſita eſt ais oium nāliter vel eſſe debet. Eſſe autē ſm nām humani gñis ſocietatē facile ꝓbať. Nihil eſt magis ſm naturā humani generis q̄ iuſtitia. Quia iuſtitia eſt recta rō, & lex eſt recta rō cū nobis a deo data eſt rō: data eſt & recta rō. Q đ ſi recta rō data eſt: ergo ēt lex q̄ eſt recta rō in iubēdo iuſta: & ꝓhibēdo iniuſta: nihil aūt ſtultius eſt q̄ intelligi nos ad iuſtitiā nō eſſe natos: & nihil aliud eſt iuſtitia, q̄ ſocietas humani generis: qm̄ p iuſtitiā copulať: & p iniuſtitiā diſrūpiť. ¶ Vt ſi vnū &c. Exornatio eſt argumētatiōis: eſt aūt pulchra ſimitudo qua oſtēdiť qūo ſocietas humani gñis diuellereť: ac diſſipareť: ſi vnuſqſq́ ſua cōmoda augeret quocūq́ mō quēadmodū inqt in corpe humano: ſi mēbra q̄ cōia ſunt corpori: & alia aliud miniſteriūq́ hñt inter ſe diſſentirent: & valere poſſe exiſtimarēt: ſi vicini mēbri ad ſe valetudinē traherent vt. ſ. vicino mēbro vim ſuā eriperent: & ad ſe traherēt: quo ipſa violētiora eſſent: totū corpus interiret: ſic humana ſocietas tota delereť: ſi vnuſqſq́ ad ſe trahēs vtilitatē alios ꝓpriis cōmodis priuaret. ¶ Hūc ſen. hāc opinionē. ¶ Valetudinē: & vim & ꝑtātē. ¶ Nā ſibi vt &c. Antiphora eſt, non. n. negamus inqt Ci. ſi alterutrū neceſſe ſit: aut vitæ alterius: aut nſæ: conſulere: potius nſæ cōſulendū eſſe: q̄ alterius dū id nō fiat conſentiente natura: exēpli cā: cibus ꝓpoſitus eſt duobus mihi & alteri in obſidione: vel alia q̄uis neceſſitate quē ſi ſum ꝑſero vitam ꝓducā: ſi ſocio reliquero moriar. Si cib⁹ cōis eſt mihi cū ſocio poſſum ſumere q̄tum ad me ꝑuenit: ſi illius tm̄ cōtra offm̄ eſt ſi totū ſumpero, & potius mori debeo. ¶ Acqrere: nō auferre nō rapere. Nā acqrere eſt honeſte aliqđ cōparari. ¶ Neq́ vero: nō ſolū inqt natura hoc nobis ꝓpoſuit: vt ab alienis abſtinēremus: ſed ēt legēs quæ ſunt ſingularū ciuitatū: & cōſtāt pœna & ꝑmio. Nā oēs leges ſiue iubeāt: ſiue vetēt: pœnā male merētibus ꝑmiū benemerētibus ꝓponunt. Multifariā res dř: ē. n. naturale qđ natura oia aialia docuit ex quo deſcendit maris & fœminæ cōiugatio, liberorum procreatio. Nec humani generis ſolum eſt. Sed omniū aialiū q̄ in cœlo: quæ in terra: q in mari naſcunť. Eſt iuſgentium: qđ æque apud oēs ppl̄os cuſtodit: ex hoc iure introducti ſunt oēs cōtractus: vt emptio: vēditio: locatio: ſocietas, metum eſt ius ciuile quod quiſq́ populus ſibi ꝯſtituit: & ꝓpriū eius ciuitatis eſt: a quo cōſtitutū eſt eius ſcriptū cōplectiť leges: plæbiſcita: ſenatuſcōſulta: pricipū placita: magiſtratuum ædicta. Eſt ius priuatū: ius publicū: ius militare. Duas hic ſpēs iuris tangit: gentium & ciuile. ¶ Hoc ſpectāt leges: hoc volunt: hoc imperant. ¶ Ipſa naturæ rō, lex: vt Cice. ipſe lib. de legi. diffinit ratio naturalis quæ iubet: quæ facienda ſunt: prohibetq́ cōtraria: oēs leges, q́ ab hac pendent conſtitutæ ſunt contra eos q aliqua ratione humanam violant ſocietatem. ¶ Atq́ hoc: quod leges efficiunt. ¶ Lex diui. & hu. recte hoc quidem. Nā quibus data eſt ratio: data eſt recta ratio: ergo & lex: ſed hæc rō vnde ꝑfecta certe a deo. Nam ratio eſt prima cum duo homini ſocietas.

Oīs lex aut iubet aut vetat iuſgentium & ciuile

secundum naturam, humani generis ſocietatē. Vt ſi vnumquodq́ membrū ſenſum hunc haberet, vt poſſe putare ſe valere, ſi ꝓximi membri valetudinē ad ſe traduxiſſet, debilitari & interire totum corpus neceſſe eſſet: ſic vnuſquiſq́ noſtrū rapiat ad ſe commoda aliorum, detrahatq́ quod cuiq́ poſſit emolumēti ſui gratia, ſocietas hoīum cōmunitaſq́ euertatur neceſſe eſt. Nam ſibi vt quiſq́ malit, quod ad vſum vitę ꝑtineat, q̄ alteri acquirere, cōceſſum eſt nō repugnante natura. Illud qdē natura nō patiť, vt aliorū ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus. Neq́ vero hoc ſolum natura ideſt iuregētiū: ſed ēt legibus ppl̄oꝝ, qb⁹ in ſingulis ciuitatibus reſpu. cōtineńť, eodē mō ꝯſtitutum eſt, vt non liceret ſui cōmodi cā nocere alteri. Hoc. n. ſpectāt leges, hoc volūt, īcolumē eſſe ciuiū cōiūctionē: quam qui dirimūt: eos more, exiliis, vinculis dāno coercent. Atq́ hoc multo magis exigit ipſa naturę ratio, quę eſt lex diuina & humana, cui parere q velit (oēs autē parebunt, qui ſm naturā volēt viuere)

ASCE. ¶ Vt. i. quēadmodū ſi vnūquodcūq́ mēbrum haberēt tūc ſenſum. i. ita ſentiret: vt putaret ſe poſſe valere: ſi traduxiſſet ad ſe valetudinem ꝓximi mēbri: neceſſe eſſet totum corpus debilitari, & interire ſic ſi vnuſquiſq́ noſtrū rapiat ad ſe cōmoda aliorū & detrahat cuiq́ qđ poſſit gr̄a ſui emolumenti. i. lucri & cōmodi neceſſe eſt: vt ſup. ſocietas & cōitas hoīum euertať. Nā cōceſſum eſt. i. licitum & ꝑmiſſum ē naturā nō repugnāte: vt qſq́ malit accipere ſibi q̄ alteri qđ pertineat ad vſum vitæ: qdem. i. certe natura non patitur illud videlicet, vt augeamus noſtras facultates: copias & opes ſpoliis aliorū. Neq́ vero eſt hoc ſolū conſtitutū natura. i. iure naturali & iuregentiū: ſed ēt legibus populorū videlicet ſingularū ciuitatū qbus. ſ. legibus reſp. cōtineť in ſingulis ciuitatibus, ꝯſtitutū inquā eſt eodē mō vt non liceret cā ſui. i. ꝓprii commodi nocere alteri. Enim ꝓ qa: leges ſpectāt. i. ꝑtendunt hoc. & leges volūt hoc videlicet cōiūctionem ciuium eſſe incolumē. i. integrā & illeſam quā ſup. coniunctionē: qui dirimunt. i. diſſoluūt eos coercent, videlicet leges morte: exiliis vinculis dāno. ſ. rerū, Atq́ ipſa rō naturæ q̄ eſt lex diuina & humana exigit multo magis hoc cui: ſcilicet legi diuinæ & humanæ: qui velit parere. i. obtemperare (oēs aūt qui volūt viuere ſm natura parebūt ſunt ei.)

nunq̄ committet, vt alienum appetat, & id quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat. Etenī multo magis eſt ſecūdū naturā celſitas aī & magnitudo: itēq; cōmitas iuſtitia, liberalitas, q̄ voluptas, q̄ vita, q̄ diuitiæ. Quæ qdē cōtemnere, & ꝑ nihilo ducere cōparantē cū vtilitate cōi, magni animi & excelſi eſt, detrahere aūt alteri ſui cōmodi cā, magis ē cōtra naturā, q̄ mors: q̄ dolor, q̄ cætera generis eiuſdē. Itemq; magis eſt ſecundū naturā ꝑ oībus gentibus (ſi fieri poſſit) cōſeruandis, aut iuuādis maximos labores modeſtiaſq; ſuſcipe re imitantē Herculē illū: quē hoīum fama beneficiorū memor in cōcilio cœleſtium collocatio, q̄ viuere in ſolitudine nō modo ſine vllis moleſtiis, ſed ēt ī maximis voluptatibus, abundātem oībus copiis. vt excellas ēt pulchritudine & viribus. Quocirca optīo qſq; ſplēdidiſſimoq; īgenio lōge illā vitā huic aīpoīt. Ex quo efficiē, hoīem naturę obedientē hoī nocere nō poſſe.

PETR. MAR. ❡ Nunq̄ cōmittet: nunq̄ incidet in hunc errorē. ¶ Aſſumas: accipi s & aſcribas qd tibi iure nō debeē. ¶ Celſitas animi: animus excelſus qm harū virtutum ſemina hēmus a natura. ¶ Cōitas: cōitas .i. officiorum viciſſitudo: & cōis fauor atq; caritas iuſtitia: q̄ vna cū liberalitate eſt ad cōem utilitatem tuendā & declarat ſe: nā dicit cōmunitas: q. ſ. cōitas conſtat ex his duabus iuſtitia et liberalitate atq; magnificētia: q bus cōitas humana ſeruatur. ¶ Quā volu. q̄ aī lumē extinguit & eſt cōtra naturā qm ī pedit illi⁹ pfectionē & opus cū ſit eſca malorū. ¶ Quā vi. qm natura vult: vt magnanimus cū verſaē in periculo: vitæ nō parcat ſuæ: & cōi ſalute mori bonus vir nō recuſabit volente natura: q̄ hoies ad iuſtitiā fortitudinē cæteraſq; virtutes creauit. ¶ Quā diui: qm natura uult vt oīs diuitias exponamus ꝑ vtilitate cōi & magis amat iuſtitiā & liberalitatē: quā diuitias: q̄s q cōtēnit magnanimus ē. ¶ Quæ: voluptatē vitā diuitias. ¶ Cōtēnere: ſpernere tā q̄ inferiora hois pſtantia & celſitudine animi: q debet eſſe inuictus. ¶ Et ꝑ nihilo duce. cōpa. exiſtimare illum eſſe nullius momēti & pretii: q cōparat voluptates & diuitias cū vtilitate cōi. ¶ Cōparantē, illū q cōparat ſupradicta cū cōi vtilitate. i. q comparando ppoīt voluptatē vitā & diuitias cōi hoīum vtilitati. i. iuſtitiæ liberalitati & magnificentiæ: q̄ ſūt ad cōe cōmodū: & q parcit vitæ cū opus eſſet illā ꝑ pria effundere: & fugit labores deditus voluptati & amat diuitias. nō pōt eſſe iuſtus aut liberalis: & ſic humanæ ſocietati erit inutilis. Non igiē debet qs ea q̄ vilia ſunt anteponere cōi vtilitati: qm eſt contra rōnem naturæ & in hoc volumine agitur de cōparatione vtilis & honeſti. & pluris facienda eſt cōitas quā vita, quā diuitiæ. ¶ Quā mors: qm naturę ratio vult: vt hō potius moriatur pro cōi ſalute: quā qd detrahat aliis aliqd ſuæ vtilitatis cā: quod eſt alienū ab oī humanitate: & id natura nō patiē. ¶ Generis eiuſdē: ſimilia incōmoda: q̄ nocere videnē. ¶ Quā dolor: qm natura vult. vt dolores ppetiamur ꝑ cōi vtilitate. ¶ Herculē illū. q. d. illū Herculē magnū & ſumma laude dignum. & ſic emphaſim hēt. Nā emphaſis altiorē præbet intellectū q̄ quē uerba per ſe ipſa declarāt: ut Tu ne ille ęneas. Et apud Papiniū. Quē ſcire nefaſtū illum ſed taceo: ꝓhibet tranqlla ſenectus. ¶ Bnficiorū me. in libris de natura deorū ait. Vtilitatū magnitudine cōſtituti ſunt hi dii: q utilitates quaſq; gignebāt: Suſcepit aūt uita hoīum: cōſuetudoq; cōis ut bnficiis excellentes uiros in cœlū fama ac uoluntate tollerent. Hinc Hercules: hinc Caſtor: quorū eni remanerēt aī atq; æternitate fruerenē: dii rite hiti, ſunt cū & optimi eēnt & æterni ¶ Concilio: cœtu deorū. ſenſus eſt: pręſtat pati oīs labores, & modeſtias ꝑ cōi vtilitate q̄ viuere in ſolitudine & affluere diuitiis: et hre pulchritudinē Hercules qa in opprimēdis mōſtris ꝑ vtilitate cōi laborauerat: hoīum fama in cœlū collocatus eſt. ¶ Quo circa: cōcludit Ci. ex ſupradictis vitā cū negociis & laborib⁹ ꝑ cōi vtilitate vmbratili & ocioſæ aīponendam eſſe. ¶ Optimo ea natura bñ inſtituto. ¶ Splēdidiſſimo: clariſſimo & a natura quodā ſplēdore donatus īgenii, & cognoſci qd natura reqrit, & quātū hō hoi dēt rōe humanitatis & iure naturali. Vñ q patet naturę nō pōt ſuſtinere vt hoi noceat: qm eſt cōtra naturā. ¶ Illam vi. negotioſam & laborioſam. ¶ Huic: umbratili ocioſæ & affluenti voluptatib⁹ et bōis corporis & fortunę. ¶ Ex quo efficitur: propter hoc quod dictum eſt: concluditur hominem homini non nocere q patet naturæ.

FRAN. MAT. ❡ Nunq̄ cōmittāt: nūq̄ faciāt cōtra formulā ſuperius poſitā: quā nunc reperiē. ¶ Enim multo magis &c. probat detrahere alteri ſui cōmodi augēdi cā: magis eſſe contra naturā q̄ mors eſt &c. Ex quo oñdiē q̄ta vis ſit naturalis rationis a q docemur oia cōtemnere: vt hæc cōis vtilitas ſeruetē & tanq̄ vilia hēre: vt voluptatē: vitā &c. ¶ Secundū naturam. Qm natura docet nos vt hæc oia faciamus: vtq; ea cōſeruemus q̄ ſequunē vero cōtēnamus. ¶ Voluptas: q̄ pecudū eſt magis q̄ hoium. ¶ Vitæ: q̄ ꝑ libertate ꝑ priæ caritate effundēda eſt: & natura nos ꝑduxit non vt viueremus tm: ſed vt honeſte viueremus. ¶ Quam di. q̄ ſunt bōa natura ſm ſtoicos & ſæpius obtīnt q̄ ꝓſint nec merenē. ¶ Aliquā lau. niſi ad liberalitatē conferantur. ¶ Quę contemne &c. hoc idē ſępe ſuperius dictū eſt. ¶ Cōparante &c. Qm hæc oia ꝑ vtilitate cōi cōtēnenda ſunt & q facit vere fortis & magnanimus iudicaē. ¶ Detrahere autem, de altero potius mori debemus q̄ cupiā iniuriā facere: & alterius incommodo noſtrū cōmodū augere. ¶ Magis eſt con. naturā. Nā ad bonū natura nos genuit: mortē aūt oībus propoſuit: & dololes &c. huiuſmodi. ¶ Itaq; magis &c. Contra naturam eſt ad alicuius iniuriam moueri: e diuerſo ſm naturā eo oibus bñfacere benemerentibus. ¶ Contrariorum eadem eſt ratio. Si facere iniuriam eſt contra naturam, ego benefacere eſt ſm naturam. Et ſicut cōtra naturā adeo turpe eſt: vt moriendum potius ſit: ita etiam ſm naturam eſt benefacere hominibus: adeo ut mors ipſa recuſanda non ſit dummodo benefacere poſſimus. ¶ Imitantem Herculem: more Herculis uiuentem. Quem dicunt terras & maria a noſtris liberaſſe: unde ait Lucanus. Terras monſtris æquorque leuantem Magnanimum Alcidem. Qui ob hanc cām in deorum numerum receptus eſt. ¶ In concilio: in cœtu deorū. ¶ Quocirca: ex quo efficitur. ¶ Illam vitam: plenam laborum dum ſtudeat humano generi benefacere. ¶ Ex quo efficitur. Ex his concluditur. Si quis naturæ obedire voluerit: hunc nullo modo aliis hominibus nocere poſſe. **Lucanus**

ASCĒ. ❡ Quam cōmittet. i. patienter, vt appetat alienum et aſſumat ſibi: quod detraxerit alteri. Etenim celſitas: & magnitudo animi. Itemq; cōitas iuſtitia, liberalitas eſt multo magis ſm naturam: q̄ uoluptas: q̄ vita, q̄ diuitiæ. Quæ. i. quas res. ſ. voluptatem, vitam: & diuitias quidem: ideſt certe contēnere, & cōparentē. i. eam qui cōparet ea cum vtilitate cōmuni ducere pro nihilo. i. nihil impendere in cōparatione, uidelicet cōis vtilitatis eſt magni, & excelſi animi. Añt pro ſed detrahere alteri cā ſui cōmodi eſt magis contra naturā, ideſt magis execratur ab eo qui ſm naturam vti, q̄ mors: q̄ dolor: & q̄ cætera eiuſdē generis. Itaq; .i. et ſimiliter magis eſt ſm naturam imitantem. i. eum qui imitati velit illū i. nobiliſſimū Herculem quem fama hominū memor beneficiorum collocauit in cōcilio. i. cœtu cœleſtium ſuſcipere maximos labores et moleſtias: pro conſeruādis: atq; iuuandis omnibus gentibus ſi poſſit fieri q̄ viuere in ſolitudine: non modo. i. non ſolum ſine vllis moleſtiis: ſed etiā in maximis voluptatibus abundantem oībus copiis, ita ſup. vt tu excellas etiam pulchritudine, & viribus. Quo circa quiſq; optimo et ſplendidiſſimo ingenio. i. habens optimū et ſplēdidiſſimum ingenium anteponit illam vitam. ſ. priorem labores tales ſuſcipientem huic. ſ. voluptuoſæ. Ex quo efficiē .i. refertur concluſio: videlicet hominem obeditatem naturæ, non poſſe nocere homini,

❡ Deinde

Deinde q alterū violat,vt ipſe aliqd cōmodi conſequatur:aut nihil ſe exiſtimat cōtra naturā facere, aut magis fugiendā cēſet mortē,pauptatē,dolorē,amiſſionē, ēt,liberorū ppinquorū,amicorū, q̄ facere cupiam iniuriā. Si nihil exiſtimat cōtra naturā fieri hoībus violādis,qd cū eo differas,q oīno hominē ex hoīe tollat? Sin fugiēdū id qdē cēſet ſed & multo illa peiora mortē,pauptatē,dolorē,errat in eo, qd vllū aut corporis, aut fortunæ vitium aī vitiis grauius exiſtimat. Ergo vnū debet eſſe omnibus ppoſitū,vt & eadē ſit vtilitas vniuſcuiuſq; & vniuerſorū:quā ſi ad ſe qſq; rapiat,diſſoluet oīs humana cōſociatio. Atq; ſi ēt hoc natura pſcribit, vt homo hoī , qcunq; ſit,ob eā ipſam cauſam, quod is homo ſit,conſultum velit,neceſſe eſt ſecundū eandē naturā oīum vtilitatē eſſe cōmunem. Quod ſi ita eſt,vna cōtinemur oēs,& eadem lege naturæ. Idq; ipſum ſi ita eſt,certe violare alterum lege naturę phibemur. Verū aūt primū.verum igitur & extremum.

PETR. MAR. ❡ D Einde q alterum violat:ponit duo: qs exiſtimare pōt cū alicui nocet:q̄ Ci.refellit : vt iperitis oſtēdat hoiem hoi nullo mō debere nocere.❡ Aut ni.exiſti.hoc ē vnū pōt arbitrari ingt ſe nihil facere contra naturā:cū hominem violat. ❡ Aut ma.hoc eſt alterū:qm putat magis fugiendā eſſe paupertatē:& reliq incōmoda q̄ facere iniuriā . ❡ Si ni.exiſti. reſumit primū.❡ Quid eſſe,quid diſputare poſſis:q.d. nō eſt cū eo differendū. cū ſit oīno rudis & noie tm̄ hō.quæ ab hoie aufert humanitatem. ❡ Hoiem:humanitatē ipſam & ipm hoiem ſeparat ab homine, qd eſt cōtra naturam: qm hō ab hoie nō eſt alien?. ❡ In violā .hoi, cū hoies violat.,cū tali igit̄ viro diſputādū nō ē:qm ignorat naturā & eſt vna beſtia cū ab hoie humanitatē tollat . ❡ Sin fugiendū:reſumit alterū quod nō eſt ita vituparabile.qm putat ille q ita opinat̄ fugiēdā eſſe iniuriā: ſed peius eſſe pati dolorē:mortē & pauptatē.i.ſi putat nō eſſe aliquem violādū:& cenſet illa eē multo peiora. in eo inquit erat: qm putat paupētatē & dolorē peiores eſſe animi vitio.qm talis animi affectio fugiēda eſt magis q̄ pauptas.q̄ dolor:& deniq; ipſa mors.❡ Vitium corpo. vt dolor & ſimilia corporis incōmoda . ❡ At fortu. vt pauptas,& ea q̄ a fortuna hoi accidunt. ❡ A iæ vi.ſceleribus.qm peius eſt eſſe ſceleratū quā pauperē. dum enim qs in vitio eſt.hē infeliciſſimus. Vn̄ vitio animæ nihil eſt fœdius nihil tertius.nihilq; magis fugiendū.❡ Iniuria:eſt vitiū aīæ dolor eſt vitium corpis:& quāto aīus eſt pſtantior corpore tāto vitium aī eſt grauius vitio corporis.❡ Ergo vnum:cum ita ſit inqt:oīs debent ſibi vnū pponere : & hoc eſt optimū pceptum.❡ Oībus:q ducē nām ſeq volunt.❡ Propoſitum:animēte cōſtitutum:& decretū.vn̄ ppoſitū dr̄ ſignū:finis itētio ſumma:vita ſine ppoſito vaga eſt ait Sene,. ❡ Vniuſcuiuſq;: ſingulorum.i.vtilitas vniuſcuiuſq; nō minus q̄ noſtra debet eſſe cara nobis : & vt oīum & ſingulorū eadē ſit vtilitas:& vt oībus & ſingulis cōſulat̄. ❡ Eadē ſit.i. æq̄ cara cōis vtilitas vt ppria ſiue priuata.❡ Q uam: vtilitatē cuiuſq; vniuerſorum ſi qs ad ſe rapiet diſtrahet̄ humana ſocietas. q̄ eſt maxime e natura.❡ Atq;: ſi etiam pbat Cice.omnium vtilitatē eſſe cōem :& facit ratiocinationē ſumptā a diſciplina Stoicorum q̄ demōſtrat nos phiberi lege naturæ violare hoiem: qm vt volunt Stoici.hō ob id ipſum q hō eſt,non eſt alienū ab hoie.❡ Praeſcribit,pcepit & diffinit: moneat atq; cōſtituit ❡ Ob eā cām:ob id ipm qd hō eſt:nō ob aliquā aliā cauſam. ❡ Cōſultum velit.i.nā hoc pcipit vt hoi qcūq; ſi conſulatur. ❡ Neceſſe eſt:qm hoc ſequit̄ ex illo.ſi antecedens eſt verū & cōſ̄ns erit verum.ſi hō hoi conſulere debet : ops oia eſſe cōia. quod ſi verum eſt:homo non debet violari ab hoie.ita praeſcribente naturā . Antecedens eſt verū:ergo & conſequens: qd Cice.probat.❡ Q uod ſi ita eſt:vt oīs vtilitas communis ſit:oēs cōtinetur vna lege naturæ. ❡ Id ipſum:ſi cōtinemur oēs tali lege. ❡ Primum: antecedens naturā.ſ.velle omnibus eſſe cōem.❡ Extremum:conſequens,qm ſi natura vult vt oībus conſulatur:neceſſe eſt oīum vtilitates eſſe cōmunes : & ſi omnes continemur vna &,eadem lege naturæ: neceſſe eſt vt violare hominem a natura prohibeamur.

FRAN. MAT. ❡ Deinde qui alterū &c. Vtit̄ Dilēmate. Ille q q̄rit ſuū cōmodū ex alterius cōmodo:ex duobus alterū exiſtimat:aut

Dilēma Terenti' enim putat ſe cōtra naturā nō facere:aut mortē:pauptatem &c.magis fugienda cenſet q̄ cuipiam inferre iniuriam . ❡ Si nihil &c.ſi cū alterius icōmodo ſuū q̄rit cōmodū.Q uia nō putat ſe facere contra naturam:de eo nihil eſt opus dicere. Q uia vult id quod veriſimile eſt . Nā ſi hoies quēadmodū natura:ita ē iudicio humani:ut ait Teren,nihil a ſe alienum putarent:bn̄ res haberet: Sed iudiciū errat:& id impugnat qd natura ſuadet:vult enim vt ab iniuria abſtineamus & oībus prodeſſe velimus.Iudicium nr̄m cupiditate aliqua ducitur: vt ab officio diſcedat & cū iniuria alicui? aliq̄ vtilitatē aſſequamur: ergo non eſt vitiū naturę . ſed hois.Si exiſtimat multū qdē eſſe iniuriam facere: peius aūt eſſe mori:liberos amittere &c. ❡ Si nih.ſi exiſtimat illa grauiora eſſe dāna & maiora q̄ facere cuipiā iniuriā . ❡ Q d vl.&c. in hoc errat q exiſtimat vitia corporis : aut fortunæ maiora eſſe vitiis animi. Quēadmodū aīus ē pſtātior corpore ita in vita deteriora ſunt vitiis corporis: ideoq; magis fugienda. Sed amittere diuitias:liberos:ppinquos &c.eiuſmodi bōa: ſunt vita corporis:facere aūt homini iniuriā eſt vitium ai. ergo hoc turpi? illo:& ppea magis fugiēdū . ❡ Corporis: vt dolor:mores.❡ Fortunæ:vt pauptas:amiſſio liberorum. ❡ Animi vi.q in iuſtitia auaritia &c.❡ Ergo:concludit. ❡ Fadē vtilitas:videlicet: q̄ mea utilitas ſit:ſic & illius. ❡ Atq; ſi hoc & oſtendit ſuperius naturale eſſe vt hō hoi pdeſſe velit:qd ſi eſt oīum vtilitas debet eſſe cōis. Argm̄ hoc pbabile eſt a loco ſumitur rhetorico qui eſt probabile. Q uod ex eo ſit pbatur licet aliter eſſe poſſit:vt ſi mater eſt diligit filiū hoc probabile eſt:licet aliter hr̄e poſſit cum aliq̄ matres repertæ ſint q̄ filios nō dilexerint:ſicut Media q̄ occidit : & pontia de qua ē apud Iuuenalē:ſi hō eſt hoī pdeſſe vult:ergo oīum hoīum cōis vtilitas debet eſſe: nec debemus & aliorū incōmodis nr̄a cōmoda q̄rere.❡ Præſcribit:admonet:& hoc q̄tū ptinet ad illā gn̄alem ſocietatē q̄ oēs hoies hoibus deuicti ſunt.❡ Q ui utilitatis gr̄a cōſultum alteri volunt:nō natura ducunt̄:neq; amore vero in hoiem ut ēt alibi egregie oſtendit Cic.qd ſi ita eſt:qd oīum utilitas cōis eſt nāliter pergit: nāt oñdere a prio ad vltimū hoiem hoi eē cōiūctū.ut cōſulerū vi hoi uelit hō.❡ Lege natu.ut quod tibi feceris aliis facies. Q d tibi nō feceris aliis nō facias:ut hōeſte viuas alterū nō lædas:ſuū cuiq; tribuas:hāc legē nāç viderūt phi. Eſt.n.vnū ius quo deuicta eſt oīum ſocietas.Q uo conſtat vna quæq; lex q ē recta rō īperādi atq; phibēdi:eā aūt ab opione nō a nā eſſe exiſtimare dementis ē.❡ Idq; ipm &c. vez q omnes eadē cōtinemur lege naturæ:ut nihil humani a nobis demū putemus.❡ Lege nā:e:quā q uiolat iniuſtus eſt,ſiue eā eſt ſcripta uſpiā,ſiue nuſq̄.❡ Verū autē primū:q oēs vna eademq; lege naturæ cōtinemur.❡ Extremum:vez q alterum uiolare prohibemur ut lege naturæ:ſi uerū eſt añcedens, igit̄ & cōſ̄ns. Verum eſt autem antecedens,ergo & conſequens:

Naturale ēē vt hō homini proſit

Lex ē recta ratio

A SCĒ. ❡ Deinde qui uiolat alterum ut ipſe cōſequet̄ aliqd cōmodi,aut q exiſtimat ſe nihil facere cōtra naturam:aut q cenſet mortē magis fugiendā:aut pauptatē, dolorē, amiſſionē ēt liberorū: ppinquoz,& amicoz:q̄ facere cuipiā iniuriā,& ſi exiſtimat nihil fieri cōtra naturam in hoibus uiolandis,qd differas.i.diſputes cū eo:q tollat.i.auferat oino hoiem.i.rōnem ex hoie.q.d.frustra.Sin.i.ſed ſi cenſet id quidem uidelicet uiolare hoies eſſe fugiendū,& illa.ſ.mortem:paupertatē, & dolorē eſſe multo peiora errat in eo q exiſtimat.i. iudicat vllum uitium,aut corporis:aut fortunæ eſſe grauius vitiis aīæ.Ergo vnū debet eſſe ppoſitum oibus,vt eadē ſit vtilitas,&.i.ſimul vniuſcuiuſq;,&.i.ſimul vniuerſoz:quā.ſ.

PETR. MAR. ¶ Forſitā qſpiā dixerit: nemine iniuria eſſe afficiēdum concluſit: & hoc oibus ꝓpoſitū eſſe debere: vt eadem ſit utilitas oium & ſingulorū. Hoc igiť ↄcluſio uiuēdū eſt diligēter: an iniuria ſit id qđ agit: qm̄ aliqñ id qđ ſimpliciter i ſe iniuriā ħet: q̃buſdā circūſtātiis iniuria uocat. Affert igiť vnū aliud qđ quis dicere potuiſſet: an ſapiens extrema fame laborans debeat cibū eripere hoi inutili, & dicit ꝙ nō. Poſtea de tyrāno aliter ſtatuit: qm̄ nulla eſt nobis cū tyrannis ſocietas: quos nō mō ſpoliare: ſed ēt necare honeſtū eſt. Et hoc dicit ut magis ꝓbat necē Cęſa. & laudet Brutū & alios: q illū e medio tollēdū curauerūt. ¶ Sapiens: vir pfectæ uirtutis. ¶ Non eſt .n. rō q̄re nō debet auferri cibus a ſapiēte hoi ad nullā rem utili: qm̄ .ſ. melius eſt mori q̄ uiolare aliquem ſui commodi cā. ¶ Quia ai talis affe. i. talis diſpō & talis opinio. i. talis diſpō pluris debet eē apud nos q̄ uita. ¶ Neminē ut uio. hæc eſt affectio & diſpō q̄ dēt eē carior uita. ¶ Quid ſi Phala. affert nūc aliud de tyranno. & ſic oñdiť vnū & idē rōne pſone & aliarū circūſtātiarū uariaŕ iniuria. ¶ Immanē: ferini ai & ab oi hūanitate alieni. Vñ iterficeŕ tyrānū idē ē qđ iterficeŕ ferā. ¶ Ob eā cāz: ut i uita remaneas vt poſſis humanæ ſocietati ꝓdeſſe. ¶ Sinaūt: id nō ſit eiuſmodi. i. ſi ñ iō vult i vita remanere: vt vtilitatē reip. & hūanæ ſocietati afferat. ¶ Nō igiť: ↄcludiť ex his q̄ dcā ſunt magis eſſe ↄtra naturā appetere aliena q̄ pati icōmoda: qm̄ iuſtitia cā eſt, vt cōi vtilitati cōſulaŕ. Lex naturę vult: vt ab hoie inutili ad ſapiētē & bonū virū vtilē q; trāſferanť res ad viuendum neceſſariæ. ¶ Fortē: aptū ad ſubeunda pericula ꝓ vtilitate cōmuni. ¶ Quī ſi occi. i. ſi ipſe vir ſapiens bonus fortiſq; morieť cōi vtilitati detrimētū afferet: vñ vir prudens & fortis non dēt ſibi mortē afferre: qm̄ uocet reipu. & cōi vtilitati. ¶ Mō hoc ita fac, dat cautionē. Senſus eſt: res neceſſariæ ab hoie inerti ad bonū virū transferri dēnt dūmō ipſe vir bonus & fortis id faciat ꝓ vtilitati cōi: qm̄ ſi nimiū ſibi placeret putaretq; ſe ſolū vita dignū: & ob id aliis afferet iniuriā aliquid auferēdo quo ipſe viuat: cōtra iuſtitiā eſt. Ideo inquit ſemp fungaŕ officio conſulens cōi cōmodo. i. ab actione cum virtute nō recedat: & qcquid agit: referat ad cōem vtilitatem & ſocietatē humani generis tuendā. ¶ Hāc cām: quia nimium ſibi placet: nō debet igitur cū detrahit aliquid alicui id facere cā iniuriæ: ſed vt communi vtilitati conſulat.

FRAN. MAT. ¶ Forſitā: hoc idem nři dicunt theologi: ſi duo ſint quorū alter hoium vtilitati ꝓdeſſe pōt: alter vero non pōt. Et qui ꝓdeſſe pōt cibo careat. Qui vero inutilis eſt eo nō idigeat. Quęriť nunqd ei qui vtilis eſſe pōt: liceat inutili cibū auferre ne ipſa fame moriaŕ. Rñdetur: vno modo licere: alio nō licet .n. ſi nō, ideo cibū abſtuliſti: vt tu viueres & ille moreretur. Sed vt viuendo multis ꝓdeſſe poſſes. At vero ſi non ꝓpterrea facis: vt humano gñi ꝓſis: ſed tm̄ vt viuas non lʒ: eſt eni cōtra iuſtitiā. ¶ Quiſpiā di xe. hoc eſt q̄ri pōt. ¶ Minime vero: rñſio eſt. ¶ Non enim &c. nō ſolum ingt & externa & corporis bone contemnēda ſunt. ¶ Sed ipſa quoq; vita pro nihilo habēda eſt potiuſq̄ hæc humana ſocietas violeť. Qua hoies inter ſe naturaliter cōiuncti ſunt. ¶ Affectio. videlicet vt neminem violē. ¶ Quid ſi Phala. ponit aliud exemplū: fac ita eſſe; vt ex vna parte Phalaris crudeliſſimus tyrānus ſtatuatur: ex altera parte uir bonus & ſapiēs: & hic quidē Phalaris bñ ſit veſtitus: ſapiens uero pene nudus vt frigore conficiatur: q̄ritur utrū ſapiēs ꝓprius illū ueſtibus ſpoliare poſſit: ut vitæ ſuæ cōſulat: ad qđ rñdet Cic. ¶ Conficiat: pereat. ¶ Hæc ad iudican. rñdet Cic. hæc q̄ mihi ꝓponis ad iudicādum faciliima. ¶ Nā ſi qđ ab hoie &c. ſi pro uita tui ipſius ſi tātūmō faceres iniuſte faceres. At uero ſi non pro uita tua. At tero ſi non pro uita tua. Sed ꝓ cōi oium utilitate faceres: æqſſimū eēt. ¶ Sinaūt is tu ſis &c. at ſi eiuſmodi ſis ut ſi uiuas multis ꝓdeſſe poſſis, & ob hanc eām vitæ illi⁹ tuā ꝑponas nō mereris rep̄hēſionē: uidēdū tñ eſt ne nos ipſos decipiamus. ¶ Ob eam cām: ut utilis mltis ſis. ¶ Sinaūt non id ſit: uidelicet ſi ea cā non ſit ut uita tua multis proſit: & ꝓpea uitæ inutilis hois aūponeda ſit. ¶ Nō igiť &c. nūc concludit ita. Nullū malū ſie fugiēdū eē: q̄ aliorū cōmodis detrahere, niſi eōis oium utilitas iuueť. Natura uult hoium ſocietati cōſuli. Si ergo id agiť: ut q utilis ſit multis ꝑferaŕ ei q inutilis ē, nō ſit cōtra naturā cū ea uelit, ut cōi hoium ſocietati cōſulaŕ. ¶ Contra na. repetit ea q̄ in oibus argumētis ſupra poſuit. Sequiť nō magnis eē contra na. morbū egeſtatē q̄ alteri detrahere. ¶ Sed conuti ai aduertendū eſt ꝙ illa non dř detractio cōmodi alieni quotieſcūq; id agiť: vt q multis prodeſſe pōt ſupuiuat, imo ↄtra ↄſuluit vtilitati hoium. nō ē igiť ↄtra nām: imo ꝟm naturam. ¶ Itaq; lex ipſa na. & ob hāc eām ↄcediť vt ab hoie ignauo & inutili ad hoiem prudentē & vtilē trāſferanť res neceſſariæ ad viuēdū, vt illę poti⁹ moriaŕ q nulli⁹ ꝑtii ē, q̄ is q multis ꝓdeſſe pōt. ¶ Mō h. i. &c. mō ne ſub ꝑtextu h⁹ cāę ꝙ multis ꝓdeſſe velit alid cogitet: & itēdat: vʒ ſibiipſi tm̄ ꝓdeſſe, nā ſic facit iniuriā ei cui aufert. ¶ Se. ſ. d. ut ſit. ſ. φιλαυτος.

Natura uult hominē ſocietati cōſuli.

A SCĒ. ¶ Quiſpiā forte dixerit. i. obiecerit nōne igiť ſapiēs ſi ipſe ↄficiaŕ. i. ꝑeat fame. i. iedia, abſtulerit ſup. iuſte alteri hoi ad nullā rem vtili. i. penitus inutili cibū. Rñdet minime uero ſi ſup. illo ablato cibo ēt ↄficiaŕ. qđ ſup. dicens ſi vir bonus poſſit ſpoliare ueſtitu phalari crudelē & imanē tyrānū agrigētinū. i. nōne faciat. i. nōne ſpoliet eū, ne ipſe vir bon⁹ ↄficiaŕ, frigore: rñdet hæc ſūt facilima ad iudicādū. Nā ſi detraxeris cā tuæ utilitatis qđ. i. aliqđ ab hoie ad nullā ꝑtē utili: tu feceris iniq; & cōtra legē nāę. Sinaūt. i. ſed ſi tu ſis is. i. talis q poſſis efferre reip. atq; ſocietati hoium multā utilitatem ſi remaneas in vita: ſi tu detraxeris ob eā cām alteri nō ſit rep̄hēdendū. Sinaūt. i. ſed ſi id nō ſit eiuſmodi: vt. ſ. reipu. utilitas afferaŕ cuiq; ē ſuū icōmodū poti⁹ iferēdū. i. portādū ac tolerādū q̄ ſubtrahēdū de cōmodis alteri⁹. igiť morb⁹: aut egeſtas: aut qđ. i. aliqđ hmōi nō eſt magis ↄtra naturā q̄ detractio atq; appetitio alieni. ſed derelictio cōis utilitatis ē ↄtra naturā: ē .n. iniuſtitia. Ita. i. & ita ipſa lex naturæ q̄ ↄſeruat & ↄtinet vtilitatē hoium: decernit. i. ꝑſcribit ꝑfecto. i. reuera: ut res neceſſariæ ad uiuēdū transferanť ab homine inerti. i. ſine arte & iduſtria: & inutili ad virū bonum & fortem: q̄. i. bonus fortiſq; vir ſi occiderit. i. caſu mortuus fuerit (ab ob & cado nō a cedo) ipſe detraxerit. i. morte ſua imouerit multū de utilitate cōi. mō. i. dūmodo ipſe faciat hoc ideſt transferat ad ſe uictū alterius ita ut ne ipſe bone exiſtimans. i. iudicans ſup. de ſe & deligens ſeſe. i. ſemetipſum habeat hanc cauſam ad iniuriam. i. vſurpet ſibi iniuſte.

Forſitā qſpiā dixerit: nōne igiť ſapiens ſi fame ipſe cōficiaŕ, abſtulerit cibū adulteri hoi ad nullā rē utili? Minime uero. Nō .n. mihi eſt uita mea utilior, q̄ ai, talis affectio; neminē ut violē cōmodi mei gr̄a. Quid? ſi Phalarim crudelem tyrānū & imanē uir bonus, ne ipſe frigore cōficiaŕ, ueſtitu ſpoliare poſſit, nōne faciat? Hæc ad iudicādū ſunt facillima. Nā ſi qđ ab hoie ad nullā ꝑtē utili, tuę utilitatis cā detraxeris ihūanę feceris, cōtraq; naturæ legē. Sinautē is tu ſis, q multā utilitatem reipu. atq; hoium ſocietati, ſi inuito remaneas, afferre poſſis, ſi qđ ob eā cām alteri detraxeris, nō ſit rep̄hendendū. Sinaūt id nō ſit eiuſmodi, ſuū cuiq; incōmodū ferendū, eſt poti⁹, q̄ de alterius cōmodis ſubtrahēdū. Nō igiť magis eſt cōtra naturā morbus aut egeſtas aut qđ huiuſmodi, q̄ detractio, atq; appetitio alieni. Sed cōis utilitatis derelictio cōtra naturā eſt: eſt .n. iniuſta. Itaq; lex ipſa naturæ, q̄ vtilitatē hoium cōſeruat & cōtinet, decernit ꝑfecto, vt ab hoie inerti atq; inutili ad ſapientem, bonum, fortemq; uirum tranſferantur res ad uiuendum neceſſariæ. Qui ſi occiderit, multum de communi vtilitate detraxerit, modo hoc ita faciat ut ne ipſe de ſe bene exiſtimās, ſeſeque diligens, hanc cauſam habeat ad iniuriam.

Phalaris tyrannus

Itaq; ſemp officio fūgaẽ, vtilitati cōſulens hoīum, & ei, q̄ ſæpe cōmemoro, humāæ ſocietati. Nā qđ ad Phalarim attinet, pfacile iudiciū ē. Nulla eſt enī ſocietas nobis cū tyrānis: ſed potius ſumma diſtractio eſt, neq; eſt contra natura ſpoliare eū, ſi poſſis, quē honeſtū eſt necare. Atq; hoc omne genus peſtiferū atq; impium, ex hominū communitate exterminādum eſt. Etenim vt membra quędam amputantur, ſi & ipſa ſanguine & tanq̄ ſpiritu carere cœperūt, & nocent reliquis partibus corporis, ſic iſta in figura hoīs feritas, & immanitas beluæ, a cōi tanq̄ humanitate corpis ſeg regāda ē.

PETR. MAR. ℂSEMp: in oī actione & cū aliqđ alicui detrahit. ❡Fungatur offi. nō diſcedat ab actione q̄ eſt ſcđm virtutē: & cū aliqđ auferẽ: nō id iō faciat: qa nimium ſibi placet: ſed qa cōis vtilitas ita expoſcit. ❡Nā qđ ad Phalarim: hūc de tyrānis determinat. illud inqt qđ de tyranno dixi: facile iudicat: pōt enim vir ſapiens ſpoliare tyrānū ſine rephenſione: qm̄ nulla amicitia: nulla dēiq; cōiūctio nobis ē cū tyrānis: q iter homines numerādi nō ſunt: cū ab oī humanitate ſint alieni ❡Diſtractio: diſſociatio: qm̄ ſunt immanes: & ponendi extra humanam ſocietatem. ❡Atq; hoc ge. dicit Ci. tyrānos e medio pēltus tollēdos eſſe tāq̄ hoſtes humanę ſocietatis. Et vtiẽ loco cōi: qui dẽ ea ps oſonis, q̄ nō de aliquo noīati diſputat: & agit ſed de vniuerſa re, vt hic Cic. facit de oībus tyrannis: qm̄ de vniuerſo gn̄e diſputat. ❡Hoc genus: tyranoꝝ. ſ. ❡Peſtiferū pniciosum humāæ ſocietati. ❡Impiū: qđ nullā hēt erga deū pietatem. nec deū timet nec leges: ſed oīa violat regnādi cā Iça religione diuina ēt ęgre ſe hn̄t. nec coli poſſunt: vt inqt Euripides. ❡Exterminādū: eiciendū extra humanā ſocietatē a q̄ ſunt alieni. Interrogatus Thales mileſius: quid in vita difficile ac pene incredibile vidiſſet: Rn̄dit tyrānū ſenē. Vn̄ Diogenes cū ab eo tyrānis q̄reret: ex quo ære meli⁹ eſſet ſtatuā fundare. rn̄dit: quo Harmodius & Ariſtogitō fuſi ſunt hi duo fuerūt tyrānicidę: vt dictū eſt: qbus Athenięſes ob id ſtatuas erexerunt: q̄s Praxiteles ex ære fecit. Hos auctore Pli. a Xerxe Perſaꝝ rege captos: victa pſide Athenienſib⁹ remiſit Alexāder macedo. ❡Eteni vt mē. pbat a ſimili tyrannos oīo exterminādos: ne mala cōtagione humanā ſocietatē maculent. ❡Et tāq̄ ſpū. i. ſenſu: qm̄ deficient ſanguie i aliquo membro: illic nō remanet ſpūs cuius ipſę arterię ſunt receptacula: ſup q̄s locatur venæ. i. riuuli ſanguinis: præterq̄ in dorſo i quo magna arteria. q̄ trachea dẽ eſt poſita ſup venā Arteria eſt cōceptaculū ſpūs naturalis mixti cōfuſiq; cū ſanguine: i quo plus ſpūs ē min⁹ vero ſanguinis. Vena ē ɔceptaculū ſanguinis mixti cōfuſiq; cum ſpū nāli, i quo pl⁹ ſanguinis eſt minus ſpūs: arefactis venis & arteriis ſiue vitiatis: torpoſcit ea ps corpis: & nō hēt ſenſū: & caret ſpū. ❡Tāq̄ ſpū: dixit: qm̄ mēbra nō pprie ſpirāt: ſed vẽ eē i ipſis tanq̄ ſpūs q̄dā arteria q̄ tēdit ad pulmonē accipiēdi red. lēdiq; ſpūs officio fungiẽ. Pulmones ſunt tāq̄ folles: & cor āplectunẽ. Vena affert ſpūm nutritiuū: qm̄ ſāguis ē nutrimētū corpis. Neru⁹ affert ſpūʒ ſenſitiuū: nerui magni ſūt cā motus toti⁹ corpis h̄it ēt ſenſū. Vbicūq; ē uena: ibi ē neru⁹ & arteria. Hoc corporis vitiū: qđ Ci. tāgit: tres hēt ſpēs: q̄ ſunt ſcđm magis & min⁹ cācrenā: aſtachilū & eſtiomenū. Cancrena dẽ qn̄ membꝝ aptū eſt vt putrefiat. Aſtachilus qn̄ eſt putrefactū: ſed nō hēt oīs gradus putrefactiōis. Eſtiomenus dẽ qn̄ hēt oīs gradus putrefactiōis: tūc membꝝ ita affectū deſtituiẽ a natura & nullū hēt ſenſū ſed caro fit nigra: & nerui aduſti carentes ſpū: vn̄ op⁹ eſt eā ptem āputare: ne ſerpat vitiū p totū corp⁹ qm̄ ps illa putrefacta ptes pximas cōtagione corrūpit. Vn̄ dicit Oui. Ne ps ſincera trahaẽ. Ita tyrānus e medio tollendus eſt: ne malo exēplo alios iſiciat: q naturā ducē ſequunẽ: quā tyrān⁹ oīo reliqt: & ē tāq̄ membꝝ putrefactū. ❡Iſta fer. natura efferata. Feritas. eſt pl⁹ quā vitiū: & cadit i hoīem ea rōne q̄ oēm hūanitatē depoſuit: & iā eſt fera & noīe tm̄ hō. Feritati opponiẽ heroica virtus: q̄ humanā naturā trāſcendit: & aliqđ i ſe diuinitatis hēt. Vt dẽ: iqt Ariſt. i. vii. moraliū loquens de feritate de qbuſdam efferatis genib⁹ circa pōtum: alios crudis: alios humanis carnibus delectari alios, tradere natos iuicē: vt i ɔuiuiis comedanẽ. Præterea inqt coit⁹ maſculoꝝ feritas eſt & mala ɔſuetudo. Illos ergo q malignitate alios ſupant, hac infami appellatiōe notabāt antiq. Et cōtra eū aliquē admirabanẽ: heroē & diuū appellabant: vt Lacones dicere ɔſueuerūt. ❡In figu. hoīs: qm̄ tyrāni nil hn̄t hois niſi figurā: aīus aūt eſt ferinus & ingeniū. ❡Belluę: tyrāni q iā eſt bellua i figura hoīs. ❡A cōi humani. cor. ex hoīum cōitate & cōmertio: qm̄ hoīes iure humanitatis & lege nāę ſunt tāq̄ vnū corp⁹ a quo tyrāni pp feritatē & aīum imanē ſegregādi ſunt: ne corp⁹ illđ cōis humanitatis iſiciāt. ſ. ne malo exēplo noceāt humāæ ſocietati. Et pfecto tyranni fere nunq̄ niſi morte violēta decedunt. ❡Tāq̄ humani. qm̄ nō ſumus pprie vnū corpus omnes: ſed tanquam corpus humanitatis, quo omnes homines continentur. Ideo dixit tanquam humanitate. ❡Huius g. ſunt q̄ſtiōes: ita ſolet q̄ri iter hoīes: cū q̄riẽ officiuʒ ex tpe dixit ſupra hoīes ſolere dubitare: cū. ſ. incertū eſt: q̄le id ſit: de quo ɔſideraẽ: qm̄ aliqn̄ ꝑ tpe fit vt, id q plerūq; vẽ turpe: iueniaẽ nō eſſe ɔtra offm̄: & poſuit exēplū de nece Cæſa. Poſtea ſubiunxit aľs q̄ſtiōes: an. ſ. debeat auferri cibus alteri: & an dēat ſpoliari tyrānus: & ipſe pſcripſit qđ ptineret ad offm̄: & qđ cōtra. In his q̄ſtionibus ex tpe q̄riẽ qđ ſit agendū cū aliq̄ ſit dubitatio. ❡Et hoc pacto inqt. Ci. executurus erat Panetius illā tertiā ptē omiſſam. Poſuiſſet eni q̄ſtiōes: & poſtea qđ eēt agēdū ex offō docuiſſet. Sed hi q bn̄ pceperūt libros ſupiores: in qbus agiẽ de oī gn̄e honeſti & de vtili: poterūt ex tpe iudicare qđ agendū ſit: cū aliq̄ dubitatio orieẽ: qm̄ ſciūt qđ ſit hōeſtū & quid vtile. Vn̄ opus ſuperiora p̄cepta tenaci memoria complecti: vt ab offō nunq̄ diſcendamus: ad tales enim q̄ſtiones & ɔſultatiōes ſi qn̄ acciderint pręcepta habemus: vt a ſtudioſis errari non poſſit.

FRAN MAT. ℂItaq; &c. ſi an̄ oculos habuerit cōem vtilitatē: & hoīum iter ipſos ſocietatē: nunq̄ errabit. ❡Nā qđ ad P. &c. ſecūdam abſoluit dubitationē q̄ ppoſuerat & ondit hōeſtū eſſe tyrānū occidere qa nulla cū cib⁹ ſocietate ɔiūctus ſit. pauloan̄ dixit nullū eſſe maius ſcelus q̄ hoīem familiarem occidere: ſi hoc ita eſt ſeqtur tyrānū cui nulla eſt cū ciuibus ſocietas occidere hōeſtū eſſe. nō videẽ facere contra naturā q incōmodū affert viro crudeli: & ab oī pſus humanitate alieno: deſiſtit eni hō eſſe depoſita humanitate. Ergo de phalari iudicare facile eſt: & tyrānis reliqs. ❡Neq; eſt cō. na. a minori ad maius arguit fecit iterficere tyrannum: licet & multo magis ſpoliare: nā pl⁹ eſt necare q̄ ſpoliare, ſi nō eſt cōtra naturā necare tyrānū nō eſt contra naturā ēt ſpoliare. ❡Eni vt &c. pulchra ſimilitudo quēadmodū aliq̄ mēbra ſi corrupta fuerint: recidenda ſunt: ne totū corp⁹ corrūpaẽ: eodē mō hmōi hoīes q iā hoīes eſſe deſtiterunt: ſunt excidendi ne reliquos hoīes vitient. Ouid. ſed & imedicabile vulnus enſe reciden- *Quid in .i. Meta.* dū eſt: ne ps ſincera trahaẽ. ❡Spiritu care. ſi mortua fuerint & putrefacta. ❡In iuſta figu. &c. Quia nihil hēt hoīs figuram: habet quidem hoīs ſpēm: re ipſa vero fera eſt. ❡A com. humanitate omnes hoīes ſunt quaſi vnum corpus cuius pleni atq; perfecti ſinguli hoīes membra ſumus.

ASCE. ℂItaq; fungaẽ ſp offō, ɔſulēs. i. qcūq; cōſuluerit & pfecerit vtilitati hoīum & ei ſocietati humanę. quā ipſe. i. ego cōmemoro. i. nūc p̄dico. Nā pfacile ē iudiciū ei⁹ ſup. qđ attinet ad phalari. i. ad quēuis tyrānū. Enī p qa nulla ſocietas ē nobis cū tyrānis ſed poti⁹ ſūma diſtractio. i. diſſocitatio neq; ē cōtra nām ſpoliaẽ eū. ſ. tyrānū ſi poſſis: quē hōeſtū ē necaẽ. (In odiū Cę. C. vrbiq; i tyrānos exſcandeſcit) atq; oē hoc peſtiferꝝ atq; ipiū gen⁹. ſ. tyrānoꝝ ē exterminādū. i. extra terminos eiciēdū ex cōitate. hoīuʒ. Etenim vt. i. quēadmodū q̄dā mēbra āputanẽ: ſi & ipſa cœperūt careẽ ſāguie & ſpiritu. ſ. vitali: & nocent reliqs ptib⁹ corpis: ſic iſta execrabilis feritas & imanitas belue i figura hoīs. quā. ſ. tyrāni exercēt. q nihil hoīs p̄ter figurā hn̄t: ſegregāda eſt tāq̄ cōi hūanitate corpis.

ℂHuius

PETR. MAR. ¶ Huius generis ſimiles. ⁋ Ex tpe.i. ex circũſtantia tpis & rõne. ⁋ Oẽs qõ.ois inq̃ſitio de aliq re an ſit offm̃ rõne tempo ris & aliarũ circumſtãtiarũ. ⁋ Ex tpe: tpis rõne & qualitate ſi ue ex circũſtãtia tpis. ⁋ Offm̃, actio hoeſta. ⁋ Res eiuſmodi: ſimiles qõnes. ⁋ Cõ ſiliũ: mẽtẽ & ꝓpoſitũ perſequendi. ⁋ Ad q̃s, cõſultationes, cũ q̃rit̃, & dubitat̃: an ſit ꝯtra offm̃ ſpoliat̃ tyrãnũ, hoi ad nullã rẽ vtili eripere cibũ & ſimilia q̃ pñt eſſe officia a circũſtantia, vt ſciant hoĩes inq̃ conſultare et eligere cũ hmõi qõnes in ciderint. data ſunt pcepta in ſuperioribus voluminibus: qbus perſpicitur qd ſit offm̃. ⁋ Perſpici. recte videri et iu dicari qd ſit honeſtũ et p ſe et rõne circũſtantiarũ, & qd ſit turpe. ⁋ Quia oino non ẽ tur., qm̃ rõne circũſtãtiarum ſit non turpe id qđ ſimplici ter turpe erat & ꝯtra offm̃. ⁋ Sed qm̃ ope. ichoato, Cic. ĩpoſitur⁹ huic operi extremã manũ exẽplo geometræ pe tit a filio, vt ſibi hoc ꝯcedat ſine aliq̃ ꝓbatione: quo facilius id qđ vult oñdat. Nihil p̃ter honeſtũ pp ſe expetendũ vt volunt Stoici quos Ci. ſequit̃ in his officiis aut honeſtũ maxime expetendũ, vt volunt Peri patetici. Hoc aũt poſito & cõceſſo, certũ eſt vtilis & hone ſti nõ poſſe repugnantiã eẽ, qm̃ honeſtũ aut ſolũ eſt expeten dũ, aut maxime.i. añ oĩa alia: vt i ſcđo loco relinquant̃ bo na corporis & fortunę. Inde laudat Panetium. Poſtea dicit ſe hanc ptẽ expleturũ ꝓprio ingenio ſine aliorum adminicu lis: Demũ ipſa p̃cepta aggreditur. ⁋ Opi: huic qđ in manibus hẽtur de cõibus officiis. ⁋ Tãq̃ facti: ſummitatẽ. Faſtigiũ eſt ædificii ſummũ. inde dicimus faſtigiũ domus.i. culmẽ & ſũ mitatẽ & faſtigia muroꝝ, & ſcrobiũ ẽt dñr faſtigia. Virg. in georgicis: Forſitã ſcrobibus quę ſint faſtigia q̃ris.i. ꝓfundi tates. Et ſumma faſtigia rerũ dñr a Iuuenale.i. ſũmæ digni tates & honores. Et qm̃ faſtigiũ ꝓprie ſummitas ædificio rũ eſt nõ aũt librorũ & taliũ operũ. Iõ dixit tanq̃ faſtigiũ.i. ſummã ptẽ & finẽ vt domui imponit̃ faſtigium, Geometra q verſat̃ circa menſuras: cũ vult facere demonſtrationẽ: petit vt ſibi cõcedat̃ linea vna: q̃ conceſſa facit demonſtrationẽ in oĩb⁹ figuris: qm̃ linea ꝯceſſa & variis modis ꝓtracta varias figuras facit & demõſtrat. Quinq ſũt petitiões geometrę vt auctor eſt Euclides: a quolibet puncto i qđlibet punctũ rectã lineã ducere. Atq lineã diffinitã in continuũ rectãq quantũlibet ꝓtrahere. Sup cẽtrũ qđlibet, quantũlibet occu pãdo ſpatiũ: circulũ deſignare: oẽs rectos angulos ſibiĩuicẽ eſſe æquales. Si recta linea ſuper duas rectas lineas ceciderit duoq anguli ex vna parte duobus angulis rectis mino res fuerint: illas duas lineas in eandẽ ptẽ ꝓtractas proculdu bio cõiunctũ iri. Itẽ duas lineas rectas ſupficiẽ non include re. Iſta ſunt tãq̃ fundamẽta & principia geometrię. Vnde q negat punctũ & lineã negat principia huius artis: & ſic cum eo nõ põt diſputari. & q negat motũ: non põt diſputare de rebus nãlibus. Vñ dixit Ariſt. Cõtra negantes pricipia non ẽ diſputãdũ. Pricipia.n. cuiuſq diſciplinę ꝯcedit dẽnt: qbus cõceſſis põt diſputari & fieri demõſtratio: conceſſa linea ipſi geometrę facit varias demõſtrationes q̃ ſunt in prio gradu certitudinis: qm̃ vñr: & nõ pñt aliter eſſe: vt eſt circulus: ſe micirculus: triãgulus: & ſic de reliqs. ⁋ Oia docere: diſputan do demõſtrare: ſed petere vt aliq̃ cõcedant̃: q̃ ſunt principia geometriæ qbus poſtea fiat demonſtratio. Sic Ci. nõ docet aliq̃ rõne ſolũ honeſtũ pp ſe expetẽdũ: qm̃ hic non agitur de dogmate ſolũ ut i libris de finibus. ſed petit: vt hoc cõceda tur. quo cõceſſo facile id qđ reſtat explicari demonſtrariq põt. Demonſtratio ꝓprie mathematici. Perſuaſio autẽ ora toris, Vñ dicit, riſ, in moribus petẽdã eſſe demõſtrationẽ a mathematico: et pſuaſionẽ ab oratore. ⁋ Explicent, demõ ſtrent. & ꝓtrahendo lineã cõceſſam faciant demõſtratiões. Pla.i. vi. de rep. ſic ait. Arbiter te nõ latere q q circa geome triã. Arithmeticã. &c. gñis eiuſdẽ verſant̃ ſupponunt ꝗdem par & ipar, & figurãs: ac tres ſpẽs angulorũ. & hoꝝ ſiĩa in argumẽtationibus ſingulis: & his poſitis tãq̃ cuilibet mani feſtis rõnẽ de his nullã exigẽdã putant atq hic icipiẽtes ad alia iã deſcẽdũt & ad illđ tãdẽ pueniũt qđ q̃rebãt. Sene. in libello de liberalib⁹ ſtudiis dicit. Mathematic⁹ vſu quodã et exercitatiõe proce dit ſed ut ꝓcedat cõcedẽda illi q̃dã p̃ncipia ſunt. Nõ eſt aũt ars ſui iuris cui p̃carium fundamẽtũ eſt. ⁋ Si potes, dicẽ qm̃ Ci. filius peripateticę di ſciplinę tũc ſtudebat, & peri patetici dicebant honeſtum maxime expetendũ. virtutẽ ſatis eẽ ad bñ bẽq viuendũ dixit Zeno ſtoicorũ p̃nceps vt dcm̃ ẽ: dicebant ſtoici, qđ honeſtũ ſit id ſolũ eſſe bonũ vt Hecato in p̃mo de bonis ait. & Criſippus i libris de hõe ſto: id aũt eẽ virtutẽ. & ſolũ hõeſtũ pp ſe expetẽdũ i quo ſi nẽ humanũ cõſtituũt. Ariſt. aũt finẽ humanũ eẽ dixit virtu tis vſum i vita pfecta. Felicitatẽ qppe dicit eſſe plenitudinẽ bonorũ ai corpis & fortunę: virtutẽ ad btãꝫ vitã nõ ſufficẽ qm̃ bonis corpis & externis idigeret. De his rebus dictũ eſt vt arbitror ſufficiẽter in prio volumine. Thales dicebat il lũ eſſe fedicẽ q corpore valeret: fortuna locuples eſſe, aĩoq nõ ignauus aut impitus. ⁋ Propter Cra. q erat peripateticus & nõ dicebat ſolũ hõeſtũ eẽ pp ſe expetẽdũ, ſꝫ maxime expe tendũ. ⁋ Dabis: ꝯcedas: qm̃ ex ſñia ꝑipateticoꝝ eſt. ⁋ Maxie, añ oĩa: qm̃ alia reſtant expetẽda poſt virtutẽ ex opione pe ripateticorũ & veterũ academicorũ, q̃ opinio magis ꝯſenta nea eſt naturæ: q̃ opinio ſtoicorum: qui rapit ſplendore vir tutis nihil p̃ter illã ꝓpter ſe dixerunt expetendum. ⁋ Mihi: qui ſum academicus, & probabilia ſequor.

Huius generis ſunt qõnes hæ, in qbus ex tpe offm̃ exq̃ri tur. Eiuſmodi igit̃ credo res Panætiũ pſecuturũ fuiſſe niſi alius caſus, aut occupatio ꝯſiliũ eius peremiſſet: ad q̃s ipſas cõſultationes ex ſuperiorib⁹ libris ſatis mul ta p̃cepta ſunt: qbus pſpici poſſit, qd ſit pp turpitudi nẽ fugiẽdũ, qd ſit id, qđ icciirco fugiendũ nõ ſit, qa oĩ no turpe nõ ſit. Sed quoniã opi inchoato, ꝓpe tñ ab ſoluto, tanq̃ faſtigium ĩponimus, vt geometræ ſoleat non omnia docere: ſed poſtulare, vt quędam ſibi con cedantur, quo facilius, quæ velint explicẽt, Sic ego an te poſtulo mi Cicero: vt mihi cõcedas (ſi potes) nihil p̃ter id, quod honeſtũ ſit, eſſe pp ſe expetẽdum, Sin hoc non licet pp Cratippum, at illud certe dabis, qđ honeſtum ſit, id eſſe maxime propter ſe expetendum.

FRAN. MAT. ¶ Hui⁹ g. &c. hmõi qõnes vꝫ q̃ iciduñt an ſit detrahẽdum alicui q ſuũ ẽet i meliores trãſferẽdũ: ſũt qõnes q̃ ex tpe ici dũt pmutatiõe.ſ. tpis: ſcelus eſt hoiem occidere: ſed idẽ ſi ty rãnus fiat ſine ſcelere occidit̃. ⁋ Superiorib⁹ li. ut ĩ prio vbi diſputauit cõmutari nõ ſine tpe fundamenta iuſtitiæ q̃ ſunt ne cui qs noceat: & vt cõi oium vtilitati inſeruiamus. Com mutantur aũt tpe: vt nõ idẽ ſp ſit offm̃: vt nõ reddere depoſi tũ: nec furioſo facẽ ꝓmiſſum. Itẽ q licet maius offm̃ anpo nere minori. hæc oĩa.i. li. expoſita ſunt. Conſultationes, vꝫ turpe ſit nec ne id de quo cõſulit̃. ⁋ Eiuſmodi res: q̃ cũ hone ſtate ſint tpe turpes efficiunt̃. ⁋ Sed qa opi &c. præcepta da turus Cic. qđ ſeruandũ ſit quoties vtile cũ hõeſto vr pugnat̃ petit a filio, vt aliqd ſibi concedat: qđ cõcedĩ oporteat: ſicut et Geometris aliqd ꝓbaturis q̃dã ꝯcedunt̃. ⁋ Faſtigiũ: ſum mitatẽ extremam manũ. ⁋ Geometrę: ſũt qnq q̃ Geometrę volũt ſibi cõcedi: p̃mũ vt a qualibet pũcto ad quẽlibet pun ctũ linea pducat̃: ſcđm vt linea recta finita ſup circulũ cõlum cum alteri lineæ vſq i iſinitũ pducat̃. Tertiũ vt oẽs angu li ſibiĩuicẽ ſint æq̃les. Quartũ vt pũctus ponat̃ ſup quoſdam circulos q̃tũlibet ſpacium occupando circũagant̃. Quintũ vt linea recta: quæ ceciderit ſup duas lineas rectas ab altera parte diſcõuenientes: ab altera cõueniẽtes: ſi illę duæ lineæ trahant̃, cõiungant̃: niſi hoc cõcedant̃ Geometris ꝓbare cę tera q̃ volunt ñ pñt. ⁋ Propter ſe ex. cętera oĩa pp aliud ex petenda ſunt ſiue bona ſint corporis: ſiue externa. Solum hone. pp ſe expetẽdum ẽ: qđ cõſiſtit i bonis ai q̃ ſunt virtu tes: ut iuſtitia. ⁋ Mihi u. vis Cratip. Pe. erat. & bona corpo ris atq externa in bonis ponebat: qm̃ adminicula eſſent ad hone. cõſequẽdũ, ergo igt: ſi cõcedere nõ potes ho. eẽ ſolum

Quinq ſunt præ cepta que Geome træ ꝓpo nant Academi ci nihil af firmabat q eſſet ꝓ babile.

MARI TAN

Mihi vtrūuis ſatis eſt, & tū hoc, tū illud ꝓbabilius vr̄, ne ꝑterea qcq̄ ꝓbabile. Ac primū Panetius in hoc loco defendendus eſt, qđ nō vtilia cū honeſtis pugnare dixerit aliquādo poſſe (neq; n. ei fas erat) ſed ea q̄ vident vtilia. Nihil vero utile, qđ nō idē hōeſtū, nec honeſtū, qđ nō idē vtile ſit, ſępe teſtať, negatq; vllā peſtē maiorē in vitā hoīum īuaſiſſe, q̄ eorū opinionē, q iſta diſtraxerint. Itaq; non vt aliquando anteponerem⁹ vtilia honeſtis, ſed vt ea ſine errore diiudicaremus, ſi quando incidiſſent, induxit eam, quæ videreť eē, nō quæ eſſet, repugnantiā. Hanc igiť partē relictā explebimus nullis adminiculis, ſed vt diciť, marte noſtro. Neq; enim qcq̄ de hac parte poſt Panætiū explicatū eſt, qđ mihi qdē ꝓbareť de his, q̄ ī man⁹ nr̄as venerūt.

¶ Nihil eſt vtile qđ ab iniuſtitia & malitia ꝓficiſcitur.

Cvm igitur aliqua ſpecies vtilitatis obiecta eſt, nos cōmoueri neceſſe eſt. Sed ſi cū animum attenderis, turpitudinem vides adiūctā ei rei, quæ ſpēm vtilitatis attulerit

---

bonū: vt ſtoici volūt cōcede idē hōe. eē ſūmū bonū & nō ſolū atq; nō pp ſe tm̄ expetēdū: vt iuſtitia ſectę & ꝑce. ſeq̄ris.

ASCE. ¶ Quōnes in qbus offm̄ exqriť ex pte. i. de repente ſunt huius gn̄is. Igiť ego, credo Panetiū ꝑſecuturū fuiſſe eiuſmodi res niſi alius caſus aut occupatio ſup. alia peremiſſet. i. diſſipaſſet cōſiliū. i. ꝓpoſitū eius: ad q̄s ipſas conſultationes multa ꝑcepta ſunt ex ſupiorib⁹ libris qb⁹ poſſit ꝑſpici. i. dare videri: qđ ſit fugiendū pp turpitudinē: & qđ ſit id qđ nō ſit fugiēdū. icirco qa n̄ ē oīno turpe. Sed qm̄ nos ipo nimus opi inchoato. i. incepto: tm̄ ꝓprie. i. q̄ſi abſoluto i. cōſumato: tāq̄ faſtigium. i. veluti quodā culmē & ſummū eius: vt geometrę ſolent nō oia docere: ſed poſtulare vt q̄dā cōcedanť. i. p ꝓbatis hēanť: licet ꝓbata non ſint: quo. i. iō vt explicent facili⁹ ea q̄ velit. Sic mi Ci. ego poſtolo a te vt mihi cōcedas ſi potes nihil eē expetendū pp ſe ꝑter id qđ ſit honeſtū. Sin i. ſed ſi hoc. ſ. cōcedere non licet pp Cratippuз. i. dogma ꝑipateticorū qđ Cratippus ꝓfiteť: at certe dabis. i. cōcedes mihi illud: id. ſ. eſſe maxime expetendum propter ſe quod ſit honeſtum.

PETR. MAR. ¶ Vtrūuis: aut hoc poſtremū aut primū. Et ſic Ci. oñdit ſe nō fuiſſe addictū vni ſectę: ſed ꝓbabilia ſequi uoluiſſe more academicoꝝ: qbus academia magnā dabat licētiam. & iō i ſuis opibus Cic. nūc ſtoicus vř: nunc ꝑipateticus & in principio opis dixit. Sed tn̄ nr̄a leges non multū a peripateticis diſſidētia. qm̄ vtriq; & Socratici & Platonici eē volumus. ¶ Tū hoc. i. honeſtū maxime expetendū. ¶ Tum il. nihil ꝑter honeſtū eſſe pp ſe expetēdū & ſic Ci. ꝓbat opionē ſtoicorū & peripateticoꝝ: alias reiicit tāq̄ mīme ꝓbabiles. ¶ Q uiec̄: aliqd qđ aliis ph̄is dř: quoꝝ aliqd dicebāt volupeatem propter ſe expetendā: aliq diuitias: aliq ſciam: aliq nihil expetēdum ſed qđcūq; occurreret. q̄ opiones iprobanť. ¶ Ac pri. Pane. Panetu ſniam defendit quā ſupra qbuſdā rōnibus vrgebat oñdēs ipſam ab aliis mīme ꝓbari. ¶ Neq; eni affert rōnē q̄re nō licebat Panetio ſtoico diceř vtilia cū hōeſtis aliq̄n pugnare poſſe: qm̄ fuiſſe ꝯtra illius ꝓfeſſionē. Sed ea q̄ vñr: nō tn̄ ſunt: ſed vñr eſſe vtilia iperitæ multitudini. Nihil. n. apud peritos eſt vtile: qđ nō idē ſit honeſtū. ¶ Vñr: aliq̄ ſpēз utilitatis ꝑ ſe ferunt: ea q̄ vñr utilia & non ſunt: cū honeſto interdū pugnare pñt: vere utilia nō pñt. ¶ Teſtať: dicit Panetius in ſuis officiis. ¶ Peſtē: dānū & calamitatē. ¶ In vi. iuaſiſſe: dicimus inuado uitā & in uitā. inuado tua bona & in tua bōa: & incūbere ſaluti & ad ſalutē. ¶ Itaq;: affert q; rōnē q̄re Panetius eā pēē iduxit ut poſſemus. ſ. diiudicare ſine errore: ſi qñ dubitatio icidiſſet. ¶ Induxit eaз repu. q̄ uide. eſſe uti. & hone. nō q̄ eſſet: qm̄ vtile ſi vere utile eſt, nō pōt cū honeſto pugnare. ¶ Hanc ptem: quā Panetius reliquit. ¶ Marte no. i. ꝓprio igenio & iduſtria: cū aliqd facimus ſine auxilio dicimur facere marte nr̄o, ut dř ꝓuerbialis ſnīa ē in eos qui ꝓpriis viribus citra alienā opē peragunt aliqd. ¶ Q đ mi. ꝓ. qđ placeret: qm̄ hunc locum bň tractauerunt poſſidoni⁹ & Athenodorus. ¶ In ma. no. qm̄ ſcripti Poſſidonii & Athenodori de repugnantia utilis & honeſti: habuit ex bibliotheca Caulonis. Nā Ci. cum hæc cōponeret: ſcribit ad Caulonē ut ſibi mitteret Athenodorū & Poſſidoniū, quoꝝ opera non probauit: itaq; ſuo marte hanc partem abſoluit.

FRAN. MAT. Cvm igiť. Volens Ci. oñpere utilitatē non poſſe ꝯiungi niſi cū honeſto: nec poſſe i re q̄ uere vtilis eſt eē turpitudinē: diſcurrit p q̄tuor virtutes: docens nihil eſſe vtile: qđ ſit virtutibus ꝯtrariū: ſed prius de his q̄ videnť vtilia malitioſis: cū ſint cōtra iuſtitia: q̄ ſp ē vtilis: & prudētiam quā vult imitari malitia. Docet igiť: qđ ſit agēdū cū aliqua ſpēs vtilitatis nobis ꝓpōitur. ¶ Obiecta: poſita an oculos: neceſſe eſt vt cōmoueať animus illa utilitate. ¶ Cū an ar. diligēter conſideraueris. ¶ Spēm: i apparentiā vtilitatis: cū re vera nō ſi aliqd vtile: quod nō eſt honeſtum.

¶ Vtrū uis: vel ſolū honeſtū pp ſe expetendū vel maxime honeſtū &c. ¶ Probabile: nō dicit vtrū ſed ꝓbabile. Academicus eni fuit. academici vero nihil affirmabāt: & qđ ꝓbabile eſſet ſeqbantur, & ħ ipm ꝓbabile negabant ꝑcipi poſſe: vt alio loco vides ne fateri aliqd eſſe. Sed. idē ꝑcipi ac ꝯphendi ſicut eſt poſſe nego. ¶ Ac ꝑ. &c. Panetiū defendit q dixerit ea q̄ vtilia ſunt cū honeſtate nunq̄ pugnare. caute. n. locutus eſt: q ait videri pugnare vtile cum honeſto: nō re vera pugnare: qđ ei dicere fas non erat. ¶ Negat q;: multis i locis Panęti⁹ aſſerit peſtē oīum maximā in vita hoīuз fuiſſe: cū vtile ab ho. diſtinctum diuiſum q;. ¶ Itaq; &c. & ob hanc cām pugnā induxit Panetius utilis & honeſti: nō q eē poſſit re uera: ſed q uideri poſſit. ¶ Hanc igiť p. Induſtriā ſuā laudare vř Cic. q rē a panetio penitus omiſſam tractauerit: in q̄ nullius adminiculo: ſui ipſius ingenio tm̄ uſus ſit. ¶ Marte no ꝓuerbialiter ſic dici ſolet. Cum aliquid nullo adiuuante uiribus tm̄ nr̄is fecimus. ¶ Poſt panetium: q hoc tertiū membrum propoſuit tātum.

ASCE. Cvm igiť &c. Pria ťſa eiuſmodi eſt: quoties icident ex altera pte hōeſtum eē uideať: ex altera uero utile. Vidēdum ē an ꝯtra hōeſtatē faciās: ſi utile illud ſecutus fuerit, ħ eſt nunqđ aliq̄ iuſſit turpitudo: ſiť atq; turpitudinem ineſſe uideris. tunc ſtati intelliges nō utile: euidentiſſimis añt rōnibus ꝓbat: ubi turpitudo ſit illic nullā utilitatē ꝯſiſtē. ¶ Species ut: loqtur ſapiēter & caute nō. n. dixit aliqua utilitas: ſe. i ſpēs utilitatis, qa nō eſt uera utilitas. ¶ Cōmoueri: ſi pōt nō cōmoueri aīus. v. g. incidis in magnum numeꝝ pecuniarum: ſcis eas uicini tui eſſe. Cōmoueť aīus tuus utilitatis cā: nec fieri pōt qn utile uideať ſi illas pecunias i tua ptāte retinueris. Sed cū diligēter aduerteris turpitudinem ineſſe. Turpe. n. eſt: imo nō lз aliena occupať, tunc deniq; itelligis, qđ utile uidebať: & aīum cōmouebat utile nō eſſe. ¶ Vtrūuis. ſ. ſiue ħ ſiue illud ꝯcedas utrumq; ē ſatis mihi & tū ħ. i. piter: ħ tū illud. i. pariter illud uř ꝓbabili⁹: i vcз ſm diuerſas rōnes: nec qcq̄ ꝑterea. i. illis negatis qcq̄ ſup. uř probabile. Ac paneti⁹ ē primū defendēdus ē ħ li. qđ nō dixerit utilia poſſe aliq̄n pugnare cū honeſtis: neq; id erat ei fas. ſ. ſtoicā ſectā ꝓfitenti: ſed q dixeri ea q̄ vñr utilia pugnare cum hōeſtis. uero p ſed: ipſe teſtať ſępe nihil utile q non idē. ſ. ēt honeſtū ſup. ſit: nec honeſtū q nō idē utile ſit: & negat ullā peſtē maiorem inuaſiſſe. i. incurſum feciſſe in uitam hoīum q̄ opionē illoꝝ q diſtraxerint. i. in diuerſas partes traxerint iſta. ſ. utile & honeſtum. Itaq; induxit eā repugnantiā nō q̄ eſſet: ſed q̄ uideretur eſſe: nō ut anteponeremus aliq̄n utilia hōeſtis: ſed ut diiudicaremus eas ſine errore: ſi incidiſſent. i. concurriſſent: qñ. i. aliq̄n. Igitur nos explebimus hanc partem relictā. ſ. a Panetio: explebim⁹ inq̄ nullius adminiculis i. adiutoris: ſed ut dř noſtro marte. i. robore & uiribus ingenii noſtri. Neq; eni quicq̄ eſt explicatum de hac parte poſt Panetium nihil dico quod probaretur, ideſt probabile uideretur de his quæ uenerunt in noſtras manus.

¶ Cum

Tũ nõ vtilitas reliquẽda eſt:ſed intelligẽdũ vbi turpitudo ſit,tibi vtilitatẽ eẽ nõ poſſe.Qđ ſi nihil eſt tã cõtra naturã quã turpitudo(recta.n.cõuenictia,& cõſtãtia natura deſiderat,aſpernaturq́ꝫ ↄtraria)nihilq́ꝫ tã ẽ ſm naturã,quã vtilitas,certe i eadẽ rẽ vtilitas,& turpitudo eſſe nõ põt.Itẽq́ꝫ ſi ad honeſtatẽ nati ſumus:eaq́ꝫ aut ſola expetẽda ẽ,vt Zenoni ẽ viſum,aut certe oĩ põdere grauior ẽ hñda,q̃ reliq̃ oĩa, qđ Ariſtoteli placet, neceſſe eſt,qđ hõeſtum ſit id eſſe,aut ſolũ,aut ſũmũ bonũ:qđ aũt bonũ,id certe vtile.Ita qcqd hõeſtũ,id vtile. Quare error hoĩuni non pboꝝ,cũ aliqđ, qđ vtile viſum eſt,arripuit,id cõtinuo ſecernit ab honeſto.Hinc ſiccæ, hic venẽa, hic falſa teſtamẽta naſcũt,hic furta,

ASCẼ. Cum igit.Docet nihil eẽ vtile: qđ pficiſcit ab iniuſtitia & malitia.Ordo ẽ.Igit cum aliq̃ ſpẽs vtilitatis ẽ obiecta neceſſe nos cõmoueri.i.affici ad eam.ſ.habẽdã ſed ſi cum attenderis.i.applicueris aĩum tu videas turpitudinem adiũctam ei rei qui attulerit ſpeciem vtilitatis.

PETR. MAR. Tunc:cum apparet turpitudo in re q̃ vtilis videbat:tunc illa non eſt vtilitas.Quod ſit oſtendit verã vtilitatẽ cũ turpitudine ↄiũgi nõ poſſe: qm̃ nihil eſt tã ↄtra naturã q̃ turpitudo:& nil tã ſm naturã q̃ vtilitas.ergo ſimul duo cõtraria eſſe nõ pñt: & hoc primum argumentũ ſumit a natura. Recta.n.rõ q̃re turpitudo eſt cõtra naturã. Recta:ea q̃ recta ſunt. Conuenientia:ↄſentanea excellentiæ humanæ. Conſtãtia: pſeuerantia in bonũ: & nihil eſt tã cõſtãs q̃ ipſa virtus. Cõtraria:ea q nõ ſũt recta: nec cõueniunt naturæ humanas vt eſt turpitudo:nec ſibiipſis ↄſtãt vt ſunt vitia. Quã vti. qm̃ natura vtile deſiderat ꝓ cõuerſatione ſui qđ vacet turpitudine. Itẽq́ꝫ:alia rõ & argumẽtũ ſumptũ a ſtoicoꝝ peripateticorũq́ꝫ diſciplina. Si ad honeſtatem inqt nati ſumus:vt oẽs fatent & dicũt nos eẽ natos ad honeſtuꝫ: & qđ eſt honeſtũ id eſſe aut ſolũ aut maximũ bonũ, & qđ eſt bonũ vtile.ſequitur oẽ honeſtũ eſſe vtile & ſm naturã q̃ honeſtatẽ amat & vtilitatẽ. Eaq́ꝫ:honeſtas:qm̃ Zeno dicebat ſolum honeſtũ eſſe pp ſe expetẽdũ. Oĩ pon.gra.maxime expetẽda & oĩbus aliis ꝑponenda:qm̃ Ariſt.ſnia oĩa alia bona ex altera parte collocata vix minimũ momẽti iſtar hẽbũt cõparatione virtutis. Reliq̃ oĩa:bõa corpis & fortunæ. Aut ſo. vt placet ſtoicis. Aut ſum.vt peripateticis.i.oĩbus aliis bõis præponẽdũ. Quare er.ho.hoĩes inqt errore ducti id arripiunt qđ vtile vĩ:& ab honeſto ſeporãt:qđ eſt cõtra naturã & nefarium:ex hoc.n.q̃a ducunt vtilitate nulla habita rõne honeſtatis:fiunt homicidæ fures & aliis ſceleribus inquinati vt vtilitatẽ cõſequant q̃ ab hõeſto cõtra legem naturę ſecernunt.nihil.n.vt rõ naturæ ꝑſcribit vtile eẽ qđ non ſit honeſtum. Nõ pboꝝ: maloꝝ hoĩum. Quod vi.eſt:qđ hẽt ſpẽm vtilitatis:tñ nõ iudicat ipſe error maloꝝ hoĩum ibi eẽ turpitudinẽ:qđ eſt cõtra prudẽtiã & iuſtitiã: de qb⁹ nũc agit. Arripuit:celeriter rapuit ſine aliqua conſideratione. Secernit:ſeiungit:ab honeſto: & putat eſſe vtile id qđ non eſt honeſtum. Hinc: ex hoc errore:q̃a vtile ab honeſto ſecernitur.& putat aliqđ eſſe vtile q vacet hõeſtate. Siccæ: gladii inſidioſi.i.ipſi ſiccarii & homicidæ. Siccarii appellant a ſicca:q̃ ſignat ferrũ vel cultrũ. Lex cornelia de ſiccariis inquit Iuſtinia.homicidas vltore ferro perſequebat: uel eos qui hoĩs occidẽdi cã cũ telo ambulãt. Sicca ꝓprie eſt culter qui ſub veſtib⁹ portat ad inſidias. Vñ i paradoxis inuehẽs in Clodiũ dicit. Nõ appellat inimicus q cũ telo fuerit ante ſenatũ tua ſicca dephẽſa eſt. Et in orõne q̃ inſcribit de haruſpicũ reſponſis. Tum eſt illa in templo Caſtoris ſcelerata ac pene deletrix ſicca dephenſa. Venena: quibus aliqui e medio tollunt. Falſa teſt. qđ eſt cõtra honeſtatẽ & iuſtitiam. Vnde Iuue.notat M. Regulũ: qui dictãdo ſignãdoq́ꝫ aliis falſa teſtamẽta ditabat. Signator falſo: q ſe lautum atq́ꝫ beatum exiguis tabulis ac gẽma fecerat vda. Lex cornelia lata fuit de falſis:q̃ & teſtamentaria dĩ:& pœnam irrogat ei qui teſtamẽtũ vel inſtrũm aliud falſum ſcripſerit:ſignauerit:recitauerit:ſculpſerit: expreſſerit: ſciẽs dolo malo: eiuſq́ꝫ legis pœna in ſeruos vltimũ ſuppliciũ eſt: qđ & in lege de ſiccariis & veneficiis ſeruat:inqt Iuſtinia.in liberos vero deportatio. Teſtamentũ dĩ:vt vult Iuſtinia, quaſi teſtatio mentis. Furta:rerũ priuataꝝ:furtũ eſt contrectatio rei:vel ẽt vſus eius poſſeſſioniſue: qđ lege naturali phibitũ eſt admittere.

FRAN. MAT. QVOD ſi nihil ẽ tã ↄtra &c. Id ita eẽ ſcribit Ci.vel ex eo intelligit q q̃tũuis turpis aliqs ſit noĩe tñ turpitudinis appellari grauiſſime fert:vt adulter dolet adulter vocari:& fur indignatur:ſiqs eũ furẽ dixerit. Natura qppe turpitudini repugnat. Eſt.n.cõis intelligentia data nobis a deo quam alii cõem ſenſum appellant:q̃ res notas nobis efficit: eaſq́ꝫ i aĩs nr̃is inchoat ita vt hõeſta in virtute ponant:i vitiis cõtraria ea in opinione poſita exiſtimare non in natura dementis ẽ. Certe ea.i.p re: hoc cõceſſo qđ infirmari nõ põt: videlicet nihil magis ſm naturã eſſe q̃ vtilitatẽ:nihil magis ↄtra naturã q̃ turpitudinẽ:ſeqtur turpitudinẽ & vtilitatẽ vna eſſe nõ poſſe. Quod ergo turpe id vtile nullo mõ ẽ. Itẽq́ꝫ &c.alia rõ q ad honeſtatẽ nati ſum⁹.Nã cõis intelligẽtia res notas efficit: & admõet: vt hõeſta in virtute in vitiis turpia ponamus Zeno hoĩs finẽ dixit eẽ ↄſentanee ſm naturã uiuere. Id aũt eſt ſm virtutẽ viuere:ad eã qppe natura nos duci. Quod ſi eſt neceſſe eſt aut ſolũ bonum honeſtatẽ exiſtimat aut maxime bonũ. Zenoi:is ciſticus cognominatus eſt.M. Naſſei filius ex cypro græca ciuitate. Fuit aũt princeps ſtoicoꝝ. hunc athenieſes honorifico decreto viuentẽ adhuc ornarunt. Nã duab⁹ colũnis:& corona aurea donarũt. Athenas anno etatis.xxii.acceſſit. mortuus ẽ nonageſimo octauo. vel vt alii dñt.lxxii.auctor Laertius. Ariſtoteli:is peripateticoꝝ princeps fuit. Quod bo.&c. Complexio argumẽti & ↄcluſio. Quare error &c. Quoties aliqs arripuerit qđ vtile eẽ videat:& ab honeſto ſepauerit: i probi hoĩs more agit. Viſum ſit. Quod in re vera vtile nõ eſt. Hinc ſiccæ:ex hac hoĩum improborũ opinione q vtile ab honeſto ſeparant mala oĩa naſci oſtẽdit:ſicca gladius breuis eſt:q ſub veſte latet.Cic.in paradoxis:ſicca tua in foro dephenſa eſt. Vñ ſiccarii q hoĩes occidẽdi cãm cũ telo ambulabãt.qb⁹ lege cornelia de ſiccariis mors pœna ſtatuta eſt. Venena:q̃ ꝓpinãt cupiã vtilitatis cã vt.ſ.eius bonis furant qđ multi faciunt. Nero venenũ britãnico ꝓpinari iuſſit: vt ipſo illo mortuo.ſecure imperaret. Falſa teſta.vnde a Cornelio lex data eſt de falſis quę & teſtamentaria vocat pœnã interrogãs ei qui teſtamentũ vel aliud inſtrumentũ falſum ſcripſerit: ſignauerit: recitauerit: ſubiecerit. Quiue ſignum adulterinum fecerit:ſculpſerit:expreſſerit. Sciens dolo malo eiuſq́ꝫ legis pœna i ſeruos vt vltimũ ſupplicium eſt:in liberos vero deportatio in inſulam. Furta:inter furtũ:peculatum:& ſacrilegiũ hoc intereſt:furtum eſt rei priuatæ:peculatus reipu.ſacrilegum rei ſacræ,

Nihil magis ſm naturam q̃ vtilitatẽ

Ariſto. peripateticorũ princeps

Lex a Cornelio lata de falſis teſtamentis.

ASCẼ. TVNC vtilitas nõ eſt requirenda: ſed intelligendũ ſup. eſt ibi vtilitatẽ nõ poſſe eẽ vbi ſit turpitudo. Quod nihil ẽ tã .ſ.tm ↄtra naturã:q̃.i.q̃tũ turpitudo(natura.n.deſiderat recta cõuenientia)& ↄſtãtia,& aſpernat ↄtraria.i.praua incõuenientia & conſtantia:& ſi nihil eſt tã ſm naturã q̃ vtilitas certe turpido nõ põt eſſe in eadẽ re vtili.i.q̃ eſt vtilis. Itẽq́ꝫ ſi nos nati ſumus ad honeſtatem:& ea.ſ.hõeſtas eſt aut ſola expetenda vt viſum eſt Zenoni principi ſtoicoꝝ:aut certe ſi ea eſt habenda oĩ põdere.i.ſm oẽ genus menſurę grauior q̃ reliqua oĩa.ſ.expetenda q placet Ariſt. neceſſe eſt id qđ honeſtũ ſit eẽ ſolũ bonũ aut ſummũ bonũ. Aũt p ſed:qđ bonum ſup.ſit id certe vtile ſup.ẽ aut neceſſe ẽ eſſe:ita qcqd honeſtum ſup.ẽ id vtile ſup.eſt. Quare.i.q̃obrẽ error hoĩum nõ pborum cum arripuit aliqđ viſum ẽ vtile ſecernit.i.ſeorſum conſiderat cõtinuo id ab honeſto.i.cõſiderat ſub rõne vtilitatis & non habita rõne honeſtatis. Hinc.i. ex hac conſideratione naſcuntur ſiccæ.i.mucrones:qbus ſiccarii q hoĩes latrocinando interimunt: hinc venena: hinc falſa teſtamenta naſcuntur. Hinc furta.ſ.rerum priuatarum.

vtilitas a turpi nõ hẽas progreſſum.

Hinc peculatus, expilationes, direptioneſq; ſociorũ & ciuiũ. Hinc opũ nimiarũ potẽtiæ nõ ferẽde, Poſtremo ẽt in liberis ciuitatibus exiſtũt regnãdi cupiditate, qui bus nihil nec tertius, nec fœdus excogitari põt. Emo lumẽta.n.rerũ fallacibus iudiciis vidẽt, pœnã, nõ dico legũ, q̃s ſæpe perrũpũt: ſed ipſius turpitudinis, q̃ acer biſſima ẽ, nõ vidẽt. Quãobrẽ hoc qdẽ deliberãtiũ ge nus pellaẽ e medio: eſt.n.totũ ſceleratũ, & impiũ, q de liberãt vtrũ id ſequantur, qđ honeſtũ eſſe videãt, an ſe ſciẽtes ſcelere contaminẽt. In ipſa enim dubitatione facinus ineſt, ẽt ſi ad id nõ peruenerĩt. Ergo ea delibe randa oĩo nõ ſunt, in qbus eſt turpis ipſa deliberatio.

PETR. MAR. ℭ HINC: ex tali: tanq̃ praua opinione. ¶ Peculatus: furta publica. Peculatus ẽ furtũ publicũ, & peculator q facit fur tum pecuniæ publicæ. & dr̃ peculatus a pecore: ſicut & pe cunia. furtũ vel a furto. i. nigro dictũ, eſt q̃ clã & obſcuẽ fit. & plerũq; noctu vel a fraude: vel a ferẽdo. i. auferẽdo. vt in quit Iuſtinia. ¶ Expilatiões: dñt ab expilo. pp hoc inquit: qa vtile ab honeſto ſecernũt: hi qui ſunt in magĩatu: expilãt ſocios Romani nois: & eorũ bona diripiũt ciuiũq; Ro. ¶ Nõ ſe. qm̃ pp nimias opes aliq tyrãnice viuũt: & alioꝝ inopiæ inſultãt. vñ fit: vt ab aliis tolerari non poſſint. Apud ãtiquos erãt ob id le ges cẽſoriæ. Et Licinius ſto lon legẽ tulit, ne liceret ciui vltra qngẽta iugera poſſide re. q ſua lege poſtea dãnatus fuit, qm̃ ſubſtituta filii perſo na plus poſſidebat. & lex cẽ ſoria erat, ne villa fundũ de ſideraret. i. ne hẽet maiores domos quã agros. Sed tpe Ma nii Curii pnitioſus hẽbaẽ ciuis: cui ſeptẽ iugera non eſſent ſatis. ¶ Hæc mẽ. vt ait Pli. poſt exactos reges plebi aſſigna ta eſt. Voconius legẽ tulit auctore pediano Aſconio: Ne qs cẽſus hoc eſt pecunioſus hæredẽ relinqueret filiã. hæ autem leges eo ſpectabãt: vt nimiæ opes non affectarenẽ: nec q̃re renẽ p fas & nefas. Priſci certe Romani paupes domi & di uites in rep. eẽ voluerũt: & p̃clarũ arbitrabanẽ nõ hẽe aurũ ſed aurum hñtibus imperare. ¶ Cupiditates reg. & hoc acci dit pp illũ errorẽ: qa putãt id eſſe vtile: qđ non eſt honeſtũ, & ſic tãgit tyrannos: quorũ vita nihil põt excogitari miſe rius. ¶ Quibus cupiditatib’. Plato dicebat principatũ ſiue regnũ in qnq; ptes diſtingui. Nã aliqs pricipatus legitimus eſt: vt cũ magĩatus a ciuibus electi: vt volũt leges imperãt: vt erant cõſules Romani: cęteriq; magĩatus qui ciuiũ ſuffra giis creabanẽ. Aliqs eſt naturalis: vt mares lege naturæ im perent fœminis vbiq;. Aliqs ſm cõſuetudinẽ: vt pædagogi & magĩi iperẽt pueris: qm̃ ita fert conſuetudo. Aliqs eſt ſm genus: vt reges q regnant p ſucceſſionẽ. Aliqs eſt violentus: cũ aliqd iperãt ciuibus vi ad parẽdũ coactis: vt ſunt tyrãni. ¶ Tertius: crudeli’. ¶ Fœdius: turpi’ & flagitioſius. ¶ Emo lumẽta.n.rõ q̃re illius cupiditatib’ nihil eſt fœdius. i. falſo iudicãt illã eẽ vtilitatẽ & p̃mia rerũ: & nõ vidẽt pœnã, quę eos ꝯſciẽtia ſcelerũ vexabit: & non vidẽt turpitudinẽ quã in currũt tali cupiditate regnãdi. ¶ Perrũpũt: violẽter rũpunt & ꝯtẽnũt: qm̃ ꝯtra leges faſq; dñanẽ: & leges ipſas in ciuita tib’ opprimũt oia ad libidinẽ adminiſtrãtes: ſed ſceleris cõ ſciẽtia torq̃nẽ: qm̃ nemo nocẽs iudicio ſuo abſoluiẽ. ¶ Tur pitudinis vitii quo nihil põt eẽ turpius: q̃diu.n.hõ ẽ in aliq̃ turpitudine, tãdiu nõ ifelix: ſed ifeliciſſimus ẽ. Vitiũ quip pe p ſe ſatis eſt ad miſerã vitã faciẽdam. Magna ẽ pfecto vis cõſcientiæ i vtrãq; ptẽ: & pœna turpitudinis oi ſupplicio acerbior ẽ. ¶ Quãobrẽ: ꝯludẽs Ci. p̃cipit qđ ſit agẽdum: vt hoc. ſ. genus deliberandi e medio tollaẽ. ¶ Deliberantiũ: eoꝝ qui deliberant & dicũt aliqd eẽ vtile qđ nõ ſit honeſtũ. ¶ E medio: e cõi hoium ſocietate: & recedãt a nobis: q ſtatuim’ nihil eſſe vtile: qđ vacet honeſtate. ¶ Sceleratũ: quia nocet hoium ſocietati. ¶ Impiũ: qa offendit deũ cui pietatẽ dẽm’. ¶ Qui deli. dubitando ꝯſultant. ¶ Vtrũ id aſſe. hæc ẽ delibe ratio e medio tollẽda. deliberant.n.aliq. vtrũ id ſolũ aſſeq̃ tur qđ eſt honeſtũ. an vtile qđ vacet honeſtate. ¶ Ipſa: dubi tatio ingt nõ mõ res ipſa eũ ſit: nõ eſt ſine ſcelere. ¶ Scientes: qa ſciũt nõ eẽ hõeſtum: qđ cupiũtrẽ talia vtilitate ducti ſe ſcelere cõtaminant. i. inficiũt: & deformant vitio. ¶ Dubita tione: dũ deliberant an ſciẽtes inqnẽt ſe ſcelere. ¶ Si ad id: q ipſi cupiũt: & de quo deliberant: hoc eſt xp̃ianę phiæ in pri mis conſentaneum & legi diuinæ quæ p̃ſcribit: vt ille q vo luntate peccat tam ſit in vitio q̃ ſi opera id quod cogitarat effeciſſet: ergo cõcludit ea nõ eſſe deliberãda in qbus nõ mõ ipſa actio: ſed ẽt deliberatio turpis eſt. i. affert infamiam.

FRA. MAT. ℭ PEculatus: rerũ publicarũ. Iulius Caẽſ. de peculatu legẽ ſanxit in eos qui rẽpu. vel religioſam: vel ſacrã furati ſunt: vel furãtibus miniſteriũ p̃buerũt: vel q furto ſubducta ſciẽ tes ſuſceperũt. Quos vel capitali aiaduerſiõe: vel deporta tiõis pœna puniri iuſſit. Põ peius Feſtus peculatũ furtũ publicum dicit eẽ, & a peco re dictum opinaẽ ſicut pecu niã, eo q antiq Romani ni hil p̃ter pecora hẽbãt. Vnde peculari & depeculari ver ba, & peculator & depecula tor. ¶ Expilatiões: rapinæ a ſingulis. ¶ Direptiões, ab vni uerſis, expilamus ſingulos, diripimus vrbes. ¶ Hinc, ex his expilatiõib’ & deceptio nib’ multi ſic opes augebãt vt illæ ferẽdæ nõ eſſent: qm̃ ad tyrãnidẽ intẽdebãt. ¶ Re gnandi cu. dũ.n. vtile exiſtimant aliqd eẽ qđ nõ ſit hõeſtum opes accumulant: & regnandi trahũt cupiditatẽ. Sicẽ Iulius Caẽ. Qui ſp illud euripidis in ore hẽbat de quo poſt dicetur. Perſuaſerat eni ſibi vtile eẽ arripere iperiũ ẽt ſi hõeſtũ mini mę eẽt. ¶ Fallacib’ i. nõ aũt nãli lege: de q̃ ſæpe dcm̃ prius. ¶ Quas per. Recte Solõ leges Aranearũ retib’ cõpabat: i q̃s ſi miores muſcę iciderit: retinẽt: maiores vero pfrigũt. Eodẽ mõ potẽtiores leges ꝯtẽnũt. Imbecilliores illi ſunt obnoxii Pœna turpi: qa q peccãt ẽt ſi nullo ſupplicio afficianẽ: tñ cõ ſciẽtia ipſa torq̃nt. Qua pena nulla ẽ grauior. Iuue. Exẽplo quodcũq; malo cõmittiẽ ipſi Diſplicet auctorẽ p̃ia ẽ hęc vl tio: qđ ſe iudice nemo nocẽs abſoluiẽ: iproba q̃uis gr̃a falla cis prætoris vicerit vr nã. Idẽ cur tñ hos tu Euaſiſſe putes: quos diri ꝯſcia fci. Mẽs hẽt attonitos & ſurdo verbere cędit Occultũ q̃tiẽte aio tortore flagellũ. Pœna aũt vehemẽs: ac multo ſęuior illis: q̃s & cediti’ grauis iuenit: & rhadaman t’. Nocte dieq; ſuũ geſtare i pectoẽ teſtẽ. ¶ Hoc ge. delibera tionũ. Q dĩ i pbo uiro icideẽ nõ negauit. S; pellẽdũ dıẽ h ge n’: vt deliberẽt hoies vtrũ ſit deligẽdũ an qđ vtile vñcũ tñ nõ ſit: an qđ hõeſtũ. ¶ Sciẽtes: quoꝝ mai’ ẽ ſcel’: ſi ſciẽtes tur pe eẽ tñ faciũt ſpẽ vtilitatis ꝯcipiẽtes. ¶ In ip.n.&c. ſi dubitaẽ ſcel’ ẽ q̃to magis faceẽ. Vñ ait. li. 1. Quo circa bñ p̃cipiũt q vetant qcq̃ ageẽ qđ dubitẽt ęquũ ſit an iniquũ. Aeqtas.n.lucet ipſa p ſe. Dubitatio aũt cogitationẽ ſignat iniurię. Triplex ẽ ſm Theologos cogitatio: plena: ſemiplena: & interp̃tatiua: plena ẽ cũ cogitam’ rẽ & perficimus, Semiplena cũ cogita m’ qdẽ. Sed nõ perficim’ & hęc mala ẽ ac vitio & ſcelere ñ caret. Interp̃tatiua diſcutit turpe ne ſit aliqd an ꝯtrã: & hęc nõ trahit hoiem i appetitũ aliquẽ. Sed detinet in cõſultatio ne: vt rẽ qualis ſit intelligat: & ppterea bona eſt cogitatio.

Solõ leges cõparabat retib’ aranearum

Plena Semiplena Interpretatiua

ASCĒ. ℭ Hinc pe. i. ſurreptiões publicę pecunię: hinc expilationes. i. p̃dationes & direptiões ſociorũ & ciuiũ naſcunẽ: hinc po tẽtię opũ nimiarũ nõ ferẽdę. i. nõ tolerandę ſup. naſcunẽ. po ſtrẽo cupiditates regnandi exiſtũt ẽt i liberis ciuitatib’. hĩc. i. ex hac falſa opione: qb’ ſup. cupiditatib’ nihil. nec terti’. i. execrabili’ pp turpitudinẽ, nec fœdi’ p̃t excogitari. ipi. ſ. ſic regnare cupiẽtes vidẽt fallacib’ iudiciis. i. erroneis opi niõib’ emolumenta reꝝ. i. cõmoda apparẽtia: ñ vidẽt pęnã ñ dico legũ: q̃s ſępe prũpũt. i. ſicut ferę: aut magni piſces re tia: aut muſcę maiores telas araneaꝝ violẽter rũpendo perrã ſeũt ſed dico q ñ vident pœnã ipſi’ turpitudĩs, q̃. ſ. pœna eſt acerbiſſima. Quãobrem hoc qdẽ gen’ deliberanti pellaẽ e medio (ẽ.n.totũ ſceleratũ & ipiũ) eoꝝ videlicet q delibe rãt vtrũ aſſequãtur. id qđ videãt eſſe hõeſtũ: an ipſi ſcientes ꝯtaminent ſe ſcelere. Eni p qa facin’. i. quoddã genus iniq; facti eſt i ipſa dubitatione ẽt nõ peruenerit ad id (Vñ Iuue. Nã ſcelus intra tacitũ q cogitat vllũ facti crimẽ hẽt). Ergo ea nõ ſunt oĩno deliberanda i qb’ ipſa deliberatio ẽ turpis.

ℭ Atq;

PETR. MAR. ¶ ATq; ēt ſpē cepit remouēdā eē oino ſpē occultādi: cū ali/qd deliberamus: qm̄ turpitudo ipſa pp ſe fugiēda eſt. Vnde Sophocles dixit: hoc nihil occulte: qm̄ cūcta tuens & cūcta audiens oia reuelabit dies. ¶ Opinio: q; opinemur id qd̄ fa/cturi ſumus poſſe occultari. ¶ Satis.n.nobis: rō quare talis ſpes & opinio fugiēda eſt bono viro & pho cui nihil eſt cū turpitudine agēdū: ēt ſi de⁹ videre nō poſſet. ¶ Hinc: ex hoc: q2 vir bonus nl̄ tale fa/cere debet. Nā Plato i.ii.de rep. exēplum hoc de gyge in duxit: vt oñderet q̄ eēt dr̄ia inter hoiem iuſtū & iniuſtū. Iuſtus.n.ēt ſi poſſet occulte peccare: non peccat. Iniuſtus aūt nactus opportunitatem peccat: & cū nō pōt: aim tñ hēt peccādi. Plato dicit Pro genitorē Gygis Lydi paſtorē regis Lydiæ fuiſſe: & imbre vehementiſſimo ſciſſam eſſe terrā & in eo loco i quo aialia paſcebant hiatum pa/tuiſſe & ipſum deſcēdiſſe in ſpecum: & inueniſſe equum æneum concauū: & intus cadauer hoīs maioris humana forma habentis aureū annu/lum quem detraxit: & ad paſtores ſe recepit: qui cū annuli latiorem partē, i qua gemma includit circa digitū verteret: eāq; intra manu reflecteret: his q aderāt: ſtatim inuiſi/bilis erat: & cū illā ad ſuū locum reduceret: videbat. quam vim annuli intelligēs curauit: vt ab his mitteret nuntius ad Regem: ad quem accedens illius vxorem ſtuprauit, & cum ea regi parauit inſidias: & illo ſublato regnum occupauit. ¶ Inducitur a Pla.in.ii.de rep. ¶ Gyges: vt auctor eſt Hero/dotus lib.i. Daſcyli filius ſateles, fuit Cādauli regis lydorū: & regnauit Gyges in lydia duode quadraginta ānos: & primus barbarorū: munera apud delphos poſuit. Secūd⁹ Mydas rex phrygiæ. Candaulus vt inqt Trogus e vxorem pul/cherrimam habuit quā ſodali ſuo nudā oñdit. quo facto & amicum in adulterium vxoris ſollicitauit, & hoſtem ſibi fecit: & vxorem veluti tradito alteri amore a ſe alienauit. Nā breui poſt tpe cædes Cādauli nuptiarū pmiū fuit: & vxor mariti ſanguine dotata regnū & ſe pariter adultero tradi/dit. Ad huc Gygem alluſit Plato quem dicit intuliſſe ſtu/prum reginæ. Fingit.n. quod de Gyge ſcripſit: vt oſtende/ret iuſti viri naturā. ¶ Diſceſſiſſet: hiatū feciſſet pp imbres & motū terræ. ¶ Fores: valuæ ſiue igreſſus. ¶ Inuſitata: qm̄ erat cadauer illud maius humana forma: vt ſcribit Plato. ¶ Induit: poſuit in digitū. ¶ Regius pa. vnus ex paſtoribus Candauli regis lydiæ: cui nomen dedit Lydus Atys filius. Lydis confines ſunt iones & phryges aurorā verſus. ¶ Concilium: congregationem: qm̄ vt inqt Plato: paſtores ſingulis menſibus aduocabāt concilium & nuncios ad regem mittebant. ¶ Palā.i. bracteam inſertā ſiue gēmā. Plin.xxxiii. agens de annulis dicit. Alii bracteas inſerunt leuiore materia. pa/la dicit maſſa ſiue bractea nunc vulgo foliū annuli: appellatur. ſphēdone vocatur græcis funda annulus: annuli gēmæ & gēmę locus: prouerbium priſcum eſt auctore Suida: Gygis annulus i verſutos atq; malignos. Gyges ait paſtor inuenit cadauer hñs annulū cuius natura erat vt ſm cōuerſionē ſphendones videret aut nō videretur qui annulū geſtaſſet. Dicebat ēt gygis ſphendone. Pala eſt illa planities annuli & latior ps: in qua gēma inſeritur: & ēt ſine lapide. ſunt tñ ali/qui æquales vndiq; non habentes palam. ¶ Ad palam: ad in teriorem partem manus: qm̄ pala debet eſſe extra: vt patet. ¶ In locum: vt pala nō eſſet conuerſa ad palmam: ſed extra.

Atq; etiā in oī deliberatione, cęlandi & occultādi ſpes opinioq; remouēda eſt. Satis.n.nobis (ſi mō in philoſophia aliqd pfecimus) pſuaſū eſſe debet, ſi oēs deos hoieſq; cęlare poſſimus, nihil tñ nobis auare, nihil iiuſte, nihil libidinoſe, nihil incōtinēter eē faciēdū. Hinc ille Gyges inducit a Platone, qui, cū terra diſceſſiſſet magnis quibuſdā imbribus, in illum hiatū deſcendit, ęneumq; equū (vt ferūt fabulæ) aiaduerti, cuius in lateribus fores eſſent: quibus apertis, hoīs mortui vidit corpus magnitudine inuſitata, anulumq; aureū in digito, quē, vt detraxit atq; ipſe īduit (erat aūt regius paſtor.) Tū in conciliū paſtorū ſe recepit. ibi cū palā eius anuli ad palmā cōuerterat, a nullo videbat, ipſe autē oīs videbat. Idē rurſus videbatur, cum ī locū anulū conuerterat. Itaq; hac opportunitate anuli vſus reginæ ſtuprum, intulit eaq; adiutrice regem dūm intere/mit, ſuſtulitq; quos obſtare arbitrabatur. nec in his qſq̄ eū facinoribus potuit videre, ſic repente anuli beneficio rex ortus eſt lydiæ. Hūc igitur ipm̄ anulum ſi habeat ſapiēs, nihil plus ſibi licere putet peccare, q̄ ſi nō haberet. Honeſta.n. bonis viris, non occulta q̄runtur.

¶ Opportunitate: occaſione & vi annuli. ¶ Hunc ipſum annulum cōcludit. Ci. ſapientem nō peccaturum etiam ſi clā id agere poſſet: qm̄ vir bonus honeſta non occulta quærit: ſcit enim turpitudinem per ſe fugiendam eſſe. ¶ Non occul/ta non quærit ut occultet, ſed ut honeſte agat.

FRAN. MAT. ¶ Atq; ēt in oī &c. rōnibus ſuis cōfirmatis contrarias impugnat Ci. occurrebat enim illud. Quid ſi aliquid emolumēti ſeparatum ab honeſto arripere poſſumus: ita vt nemo omnino intelligat nunqd id facere debemus, rñdere non eſſe faciendum etiam ſi deos & hoies latere debeamus. ¶ Hinc ille gyges: Fabula per ſe hic patet: ob hanc cauſam autē refertur vt demonſtretur nullo pacto decere ſapientem trahi ad ſcelus ſpe cælandi: & occultandi. hanc fabulam Plato lib.i. πολιτειας ſcripſit. Gyges is lydus fuit paſtor regis Candaulus vl̄ ſodalis: a quo Cādaules eſt occiſus. de quo apud Iuſtinum, lib.i. Inducit fingit. Noni⁹ Mar. ¶ Diſceſſiſſet: diuiſa & aperta eſſet. ¶ Planū: planitiē & ſuperficiem. ¶ In lo. vt non eſſe conuerſus in palam. ¶ Reginę: quam formoſiſſimā huic Gygi ſodali ſuo Candaulo oſtenderat nudam. Scribit hāc hiſtoriam Herodotus multis verbis. ¶ Nec in his &c. Hæc omnia occulta fuere ſed non ppterea facere licuit. ¶ Hunc igitur redit ad propoſitum. Et ſi ſapiēs inquit talem habe/ret annulum: nihilo magis exiſtimaret ſibi licere peccare q̄ ſi nō haberet. Quia quod ab honeſtate diſſentit nullo modo fieri licet. ¶ Honeſta enī &c. Pla. li. ii. πολιτειας cogit traſimachum uel inuitum fateri non videri ſapientem aut iuſtum, ſed eſſe. Sermo autem Socrati tribuitur. Illic fabula de gyge recitatur. Qua non penitus commentus eſt Plato. plura enim ex hiſtoria ſumpſit.

ASCE. ¶ Atq; etiam ſpes & opinio cælandi & occultandi eſt re/mouēda in oi deliberatione. Debet.n. perſuaſum eſſe ſatis nobis ſi modo profecimus aliqd in philoſophia. ſi.i. tametſi poſſumus cælare oēs deos & hoies.i. facere clā diis & hoī/bus: tñ nihil faciēdū eſſe auare: nihil iniuſte: nihil libidinoſe, nihil icōtinēter. Hinc.i. ex hac rōne iducit ille.i. notiſſimus Gyges a Pla. qui cū terra diſceſſiſſet.i. exhauſta eſſet quibuſ/dam magnis imbribusq; cū cauarēt deſcēdit in illū hiatū.i. apturā & voraginē: & aiaduertit.i. annotauit (vt dicūt fabulæ) equū æneū.i. ex ære factū. in cuius lateribus eēnt fo/res.i. foramina & introitus. qbus.ſ. foribus a ptis vidit cor/pus hois mortui magnitudine iuſitata & vidit annulū indigito illius corpis: quē vt.i. poſtq̄ ipſe detraxit: induit. Autē p ſed ipſe erat paſtor regius.i. regis ipſius: tū.i deide poſtq̄ annulū induerat recepit ſe in conciliū.i. ɔgregationē paſto/rū, vbi cū.i. poſtq̄ cōuerterat palā.i. latā circūferētiā annuli ad palmā a nullo videbatur, ipſe autem videbat oia. Idē.ſ. paſtor gyges videbatur rurſus cū inuerterat annulum in locum. Itaq; ipſe vſus hac opportunitate annuli intulit ſtu/prum reginæ: & interemit ea.ſ. opportunitate adiutrice.i. adiuuante regē dñm ſuū: ſuſtulit.i. interemit aut de medio ammouit quos arbitrabat obſtare: nec quiſquam potuit eū videre in his facinoribus.i. turpibus factis: & ortus eſt ſic repente.i. ex inſperato & improuiſo rex Lydiæ beneficio an/nuli. Igit ſi ſapiēs habeat hunc ipſum annulum: ipſe nihil.i. annulo plus putet licere ſibi peccare: q̄ ſi non haberet. Enim. pro quia: honeſta non occulta petunt bonis.i. a bonis viris.

PETR. MAR. ¶ A T q; hoc lo. deridet C. quoſdã phõs q dicebant hãc rē de Gyge fuiſſe fictã a Platone. Certū eſt inqt hoc neq; fuiſſe: neq; fieri potuiſſe: & interpretať qd uoluerit Plato p il/ l ñ annullū intelligere. ¶ Hoc lo. in hac pte: in qua loqtur de fabula Gygis. ¶ Cõmētitiã fictã a cõminiſcor: inde cõmētū fictio & inuētio. Terē. Atq; ipſis cõmētū placet. ¶ Nõ ſatis acuti: qm nõ perſpiciunt qd ſignificet talis annulus: aut quare Plato rē illã cõmētus fuerit. ¶ Hæc eſt vis an. hoc ſigñat. & ad hoc ſpectat fa/ bula illa de annulo. ¶ Quid aliqd. i. ſi nemo poſſet ſuſpi/ cari te aliqd facturū turpi/ ter & iniuſte: tñ nõ eſt faciē dū. ¶ Cã diui. vt ſũt rapinę: furta: expilatiões & ſimilia. ¶ Potētiæ: vt plus poſſit in ciuitate q̃ oporteat & hoc ē tyrãnicū. ¶ Dñatiõis i dñari pprie ad tyrãnos ptinet: & quoties qs iniuſte imperat: dr dñari. iõ dixit ſupra: Cõtra Syllę dñantis opes. ¶ Libidinis: luxuriæ ac alicuius turpitudinis: qd eſt cõtra uerecundiã & tēperãtiã. ¶ Sis ne fa. q. d. uir bon⁹ & ſapiēs nõ eſt facturus. Peregrinus phs cognomēto ptheus auctore Gellio dicebat. Virū ſapiētē nõ peccaturū eſſe: etiã ſi peccaſſe eū dii, atq; hoies ignoraturi forent. non. n. pœnæ aut infamiæ metu nõ eſſe peccatū putat: ſed iuſti honeſtiq; ſtudio & officio. ſi qui tñ non eſſent tali vel ingenio vel diſciplina pditi: vti ſe ut ſua: ac ſponte facile a peccãdo tenerent eos oīs tunc peccare procliuius exiſtimabat: cum latere poſſe id peccatū putarent: impunitatēq; ex ea latebra ſperarent. At ſi ſciant inquit hoies nihil oium rerū diutius poſſe cælari: ſuppreſſius: prudentiuſq; peccabitur. Propterea uerſus iſtos Sophoclis in ore habendos dicebat. Hie nihil occulte: qm cūcta tuens & cūcta audiēs: oia reuelabit dies. Et alius poeta dixit: veritatem eſſe filiam tpis pythagoreū fuit præceptum. Te ipſum verere in primis. Nec cū alius: nec ſolus turpe quid feceris iuſtitiã re ac verbo cole. ¶ Negãt. ſ. illi phi. ¶ Id poſſe fieri: vt id diis atq; hoibus futurū ſit incognitum. ¶ Quanq̃ põt id fieri qdē. ſ. vt aliqd fiat qd ab hoibus ignoreť. ¶ Sed q̃ro: inquit. Cice. ſi poſſent occultare id quod ipſi negãt occultari poſſe: quidnã facerent. ¶ Vrgent, inſtãt ipſi phi: qui Platonē derident. ¶ Ruſtice: inerudite ineleganter & inepte, vt decet ruſticū: ¶ Negãt: poſſe. ſ. fieri vt occultetur. & in hoc pſtãt nõ poſſe. ſ. fieri: vt ſit occultū. ¶ Hoc uer. poſſe. ſ. nõ cõſiderãt qd hoc verbū ſigñet: & hęc interrogatio cū q̃rimus ſi poſſint cælare. ¶ Sed adhi. tãq̃ tor. ſtimulos quibus cogamus eos r̃idere quid de hac re ſentiãt. ſenſus eſt tali interrogatione ad id hos phõs veluti qbuſdã tormentis adduco: vt cogant̃ fateri ſe eſſe facinoroſos. ſi dixerint aliquid ſe facturos qd vacet honeſtate: ſi clã fieri poſſit: ſi aūt negauerint ſe facturos: ēt ſi hoibus incognitū ſemp ſit futurū: vt fateant̃ turpitudinē pp ſe fugiēdã eē. ¶ Tormēta dñr a torquēdo: cū i corpe torquetur qs neceſſe eſt ut tormentis coactus fateať. ¶ Interrogatiões igiť & rõnes: qbus diſputãtes cogunt̃ aliqd affirmare aut negare, ſunt tanq̃ tormēta & iõ dixit tãq̃: qm in his rebus nõ dñr pprie tormēta i ſed per trãſlationē. ¶ Propoſita impu. i. q̃ impune poſſint facere id qd vtile vť. ¶ Quod exp. utile ipſis uideať. qd tñ uacet honeſtate. ¶ Facinoroſos: malos uiroſq; qui nõ fugiũt turpitudinē pp ſe: ſed metu infamiæ. ¶ Si ne. ſe eſſe facturos aliquid inhoneſtū etiam ſi cælare poſſent. ¶ Per ſeip. nõ pp metum aliquē infamiæ. ſi. n. turpitudo nõ eſſent fugiēda per ſe. hoies tracti latebras oia turpia cõmitterent. Et qa viſus eſt Cice,

Atq hoc loco phi qdã minime mali illi qdē: ſed nõ ſatis acuti, fictã & cõmētitiã fabulã dicūt plată a Platone: q̃ſi vero ille aut factū id eē, aut fieri potuiſſe defendat. Hęc eſt vis huius anuli & huius exēpli: ſi nemo ſcitur⁹ nemo ne ſuſpicaturus qdē ſit, cū aliqd diuitiarū. potētiæ, dñatiõis, libidinis, cã feceris: ſi id diis hoibuſq; futurū ſit ſp ignotū ſis ne factur⁹: negãt id fieri poſſe q̃q̃ põt id qdē. Sed q̃ro, qd negãt poſſe, id ſi poſſet, qdnã facerēt: vrgēt ruſtice ſane: negãt. n. poſſe, & ĩ eo pſtãt. Hoc verbū, qd valeat, nõ vidēt. Cū. n. q̃rim⁹ ſi poſſint celare, qd facturi ſint, nõ q̃rimus poſſint ne cælare, ſed tãq̃ tormēta q̃dã adhibem⁹, vt ſi r̃nderint ſe, impunitate ppoſita, facturos qd expediat, facinoroſos ſe eſſe fateãtur, ſi nagãt, oĩa turpia p ſe ipſa fugienda eſſe cõcedãt. Sed iã ad ppoſitū reuertamur. Incidūt ſæpe multæ cauſę, quæ cõturbant aĩos vtilitatis ſpecię, nõ cū hoc delibereť relinquendam ne ſit honeſtas pp vtilitatis magnitudinem (nam id qdem ĩprobū eſt) ſed illud poſſit ne id, quod vtile videatur, fieri nõ turpiter

digreſſiõe: dicit iã redeūdū eſſe ad ppoſitū. Propoſuerat ſi in oi deliberatõe remouēdã eſſe ſpē occultãdi: & utilitatem nõ eſſe reqrēdã: ubi eſt turpitudo. ¶ Ad ppo. ad ppoſitã diſputatione d repugnãtia utilis & honeſti. ¶ Incidũt ſæ. cãq; dicit Ci. incidere ſæpe cãs: q̃ aios in ancipitē deliberationē trahũt cū. ſ. deliberať an id qd utile vť poſſit fieri nõ turpiter. & ponit exēpla: ut oſtendat nihil eē utile qd malitię cõiūctū ſit & iniuſtitię. ¶ Turbant: ancipites agunt. ¶ Spē: apparētia. ¶ Nõ tur. vt nõ offendať honeſtas dū ſit id qd ſpēm utilitatis habet.

FRA. MAT. ¶ Atq; hoc lo. phi. &c. Sũt inqt phi qdam nõ mali. Sed haud ſatis acuti qui hãc fabulã a Platone eſſe cõfictã dicũt: quaſi Plato aut uerã eſſe aut fieri potuiſſe defendat. Subuciũt, ſi dē ſi fabulã fingebat exēpli cã Plato his ſ alrē de rebus fingere debuiſſet: q̃ fieri põt: hoc qd finxit de gyge fieri nullo mõ potuit: aut poſſet. Quã opinionē reprehendit Ci. dicēs nõ ſatis eos intelligere quã vim hēat hęc fictio. Nã ſi fieri poſſet q̃riť nunqd ſapiēs ea eſſet facturus. Quę dii hoieſq; ignorarēt. Qd ſi cõceſſerint ſe ſic facturos qd utile eēt ſceleratos eſſe ſe cõfitebunť. Si uero negēt ſe facturos ēt qd deos hoieſq; lateat oñdēt turpia q̃ ſunt p ſe ēt ſine aliquo alio reſpectu fugiēda eē. ¶ Minime mali: nõ ſunt qdē iprobi qd cēſeãt aliqd turpe faciēdū. Sed nõ ualde docti q nõ intelligãt. Quã vim hēat hæc ſnia ſi fieri potuiſſet. ¶ Sed h. u. Sed hãc uim fabula hēt: & ppea ficta ē a Pla. ut q̃rať nūqd uir ſapiēs diuitias: potētiã: ipia: & alia eiuſmodi arripe poſſit: & ſi id poſſit facere diis hoibuſq; ignaris, nõ aūt ppea introducta eſt, ut uera eſſe: aut fieri oino potuiſſe diſputeť. Sed exēpli gfa Sæpe aūt aliqd fingiť ut p illud alicuius rei ueritas eliciať. ¶ Quãq̃ p. i. q. fieri: ut aliqd ſit ignotū ſp. Sed hoib⁹ diis. n. ignotū aliqd eē nõ põt. Nã deus ē καρδιογνώστης. i. ſcrutator cordiū. Interrogatus Dioge. nunq̃ facere poſſint hoies ignaris diis: r̃ndit nec cogitare qdē. ¶ Sed q̃ro: pſuppoſito: & nõ cõceſſo: vt dicũt dialectici: ſi fieri poſſet. ¶ Ruſtice: recte ait ruſtice. eſt eni ruſticoꝝ ptinacia & impitoꝝ. Qui ſæpe rixãť de lana caprina: hoiem: ut ait phs: opꝫ eē vrbanū, neq; aſſentatorē: neq; ruſticū, urbanus eſt q facere aliqd dicit. Sed nõ iſulſe. Nã ridicula dicere & iſulſa neq; urbani: ē neq; ſapiētis. Aſſentatio cū fiat alicui⁹ q̃ſt⁹ gfa. Sp uitioſa ē & urbanitati cõtraria. Ruſticitas ab oi loco aliena ē nūq̃ cõſentit: iõq; ruſtice ait. i. obſtinate ruſticorū more. ¶ In eo p. uidelicet fieri nõ poſſet. ¶ Hoc uer. &c. nõ intelligũt q̃ uim hēat hoc uerbū poſſe. ſ. & nõ poſſe. ¶ Sed tanq̃ tor. &c. Sed tanq̃ tormētis qbuſdã ipſos urgeamus: vt r̃ndeãt qd facerēt ſi fieri poſſet. Qd ſi ipunitate ppoſita dixerint ſe qd utile ſit facturos ſeipſos eē ſceleratos oñdũt: ſi cõtra r̃nderint. Sꝫ etiã ſic non facturos oñdat qd turpe ē p ſe eē fugiēdū. ¶ Expediat: cõducat: vtile ſit. ¶ Per ſe: vt uirt⁹ ē expetēda p ſe: ita turpitudo q̃ eſt uirtuti cõtraria p ſe ē fugiēda. ¶ Sed ad &c, p⁹ digreſſionē factã dū cõfictã a Pla. recitat fabulã ad id redit qd omiſerat ut oſtēdat poſſit ne incidere dubõ utilitas cū honeſtate unq̃ pugnare videať. ¶ Spē: nõ ãt uera vtilitate ¶ Improbū ē qa nulla tãta utilitas uideri dēt. q̃ nos ab hõeſtate poſſit ſeiũgere. ¶ Id: dliberare an reliquēda ſit hõeſtas.

ASCE. ¶ Atq; qdã phi minime qdē illi mali. i. nequaq̃ mali: ſed ſatis acuti. dicunt hoc loco fabulam fictam & cõmenticiam prolatã a Platone: quaſi uero ille defendat aut id factum eſſe aut potuiſſe fieri: hæc eſt uis huius annuli & huius exempli

Plato in li. ii. politica.

Dioge.

pleſi nemo ſciturus:nemo ve ſit qdem.i.ſaltem ſuſpicaturus eſt tu feceris aliqd cã diuitiaꝝ:potentię:dominationis: libidinis:ſi id futurũ ſit ignotũ ſemp diis & hoibus.ne.i.an ſis facturus:ipſi negant id poſſe fieri.ſ.ꝙ dii ignorãt q̃q̃ id qdẽ .ſ.ꝙ hoies ignorent põt fieri. Sed quęro qd nam facerent ſi id poſſet ſup.fieri quod negant poſſe. ipſi vrgent.i. vrgenter obſtant ſane ruſtice. Negant.n.poſſe ſup.fieri vt dii ignorent & pſtant.i.perſeuerant in hoc reſponſo.ſ.& nõ vident qd valeat hoc verbũ. Cũ.n.q̃rimus qd facturi ſint ſi poſſint cælare:non quærimus:ne pro an poſſit cælare. Sed adhibemus tanq̃ q̃dam tormẽta.ſ.cõfitendi:vt ſi riũderint ſe facturos q̃dam impunitate propoſita id qđ expediat.i.ipſis vtile videaƭ: & vt fateaƭ ſe eſſe facinoroſos per talẽ voluntatem: & ſi negant ſup.ſe facturos ẽt ꝓpoſita impunitate: vt concedãt oia turpia eſſe fugiẽda. Sed reuertamur iã ad ꝓpoſitũ: multæ cãæ incidunt vt ſæpeq̃ ꝯturbãt aios ſpẽ utilitati: nõ cũ hoc deliberẽƭ:ne ꝑ an honeſtas ſit relinquenda pp magnitudinẽ utilitatis:nã id qdẽ improbũ ẽ:ſed cũ ſup.illud deliberẽƭ:ne ꝑ an id quod uideaƭ utile poſſit fieri non turpiter.

PETR. MAR. ℂCVM collatino:ponit exẽplũ Bruti & Collatini & oſtẽdit id quod utile videƭ poſſe fieri honeſte ꝓpter circunſtantias poſt exactos reges auctore Liuio comitiis centuriatis a præfecto vrbis ex cõmẽtariis Seruii Sulpitii duo cõſules creati ſunt Brutus & Collatinus:cuius nomen qm̃ ex familia tarquiniorũ erat inuiſum Romanis fuit: dicebãt.n.pulſo Tarquinio ſupbo penes Collatinũ imperium eſſe neſcire tarquinios priuatos viuere non placere nomen periculoſum libertati eſſe. Brutus Collatini collega plebẽ tali ſuſpitione ſollicitã ad concionẽ vocauit: ꝙ cũ iuſiurandũ populi recitaſſet: q decreuerat vt nemo ex Tarquiniis Romæ regnaret:nec volebat aliqd eſſe in vrbe: vnde periculum libertati eſſet:dixit inuitũ ſe dicere hois cãm:nec dicturũ fuiſſe:ni charitas reipu. vinceret.non credere populũ Ro.ſolidam libertatẽ recuperatã eſſe.ꝩ Regiũ genus:regiũ nomen nõ ſolũ in ciuitate: ſed etiam in impio eſſe. ꝩ Id obſtare lib.hunc tu inqt tua voluntate.L. Tarquinii remoue metũ. Meminimus fatemur:eiecíſti reges: abſolue bñficiũ tuum:aufer hinc regiũ nomẽ res tuas tibi non ſolũ reddẽt ciues tui auctore me: ſed ſi qd deeſt mirifice augebũt.amicus abi: & exonera ciuitatẽ vanu forſan metu. Ita perſuaſum eſt animis cũ gente Tarquinia hinc regnũ abiturum. Collatinus abdicauit ſe cõſulatu: rebuſq; ſuis oibus lauinũ tráſlatis vrbe ceſſit. Brutus ex ſenatuſcõſulto ad populũ tulit: vt oẽs tarquiniæ gentis exules eſſent. Collatinus a collatia oppido quondã ꝓpe Romã dictus eſt:maritus fuit Lucretiæ:quã noctu ſuperbi filius violauit in oppido collatia abſente Collatino.nã cum aliis erat in obſidione Ardeæ vrbis. ꝩ Abrogabat im. auferebat cõſulatũ.derogamus in partẽ: abrogamus in totum. ꝩ Iniuſte:cõtra iuſtitiã & honeſtatem:qm̃ Collatinus fuerat ſocius in expellendis tarquiniis. ꝩ Principes: optimates & primi in ciuitate qm̃ volebãt:vt oẽs tarquinii eſſent exules. ꝩ Supbi: Tarquinii ſupbi: quẽ expulerant.hic fuit vltimus rex Romanoꝝ. ꝩ Regni:ꝙ nulla eſſet regũ memoria in vrbe & ꝙ nomẽ tarquinioꝝ & regũ penitus tolleret. Hoc erat vtile patriæ: & iõ honeſtũ a circunſtantia fuit abrogare imperiũ Collatino.id.n.fiebat a Bruto ꝓ ſalute patriæ aliter nõ fuiſſet honeſtũ.cã igiƭ faciebat: vt ipſa res honeſta eſſet: & ſic erat honeſtũ a circũſtãtia cauſæ: quæ eſt vna ex ſeptẽ quæ faciunt officiũ. ꝩ Propter ho. qm̃ conſulere patriæ vtile erat & honeſtum:ſine quo nõ potuiſſet dici vtile. ꝩ At in eo rege. Nũc ponit cõtrariũ exẽplũ de Romulo: qui Remũ fratrẽ interfeci iuſſit vt ſolus regnaret. Vulgatior fama eſt inqt Liuius: ludibrio fratris Remũ tranſiluiſſe muros:inde ab irato Romulo:eum verbis ẽt increpitãs adieciſſet:ſic deinde quicũq; alius tranſiliet mœnia mea interfectum. Celer centurio iuſſu Romuli Remũ interemit. Lucanus: Fraterno primi maduerunt ſanguine muri. ꝩ In eo rege, Romulo: qui vrbẽ ꝯdidit: & a ſuo noie denoiauit Romã. ꝩ Non ita: ideſt non valuit vtilitas pp honeſtatẽ: ſed Romulus ſpẽ vtilitatis ductus nulla habita rõne honeſtati fratrem interimi iuſſit. ꝩ Spẽs.n.rõ q̃re non valuit vtilitas ꝓpter honeſtatem. ꝩ Spẽs:apparentia vtilitatis.illud enim nõ erat vere vtile: qm̃ vacabat honeſtate. ꝩ Pepulit: commouit: percuſſit impulit. nam pello idẽ eſt quod peutio & ferio: lib.i.de diuinatione ait: vt pellãtur animi vehementius ſæpe & cura & timore & in ii.ait. Num igiƭ: cum aut muros Babylonis aut Homeri faciem cogito imago illoꝝ aliqua me pellit. ꝩ Hic: Romulus impius & humanus fuit interficiendo fratrem. ꝩ Pietatem: religionem: miſericordiam. ꝩ Humanitatem:q̃a fratrem interemit:vt ſolus regnaret quod vtile videbatur illi:cũ nõ eſſet:quia nõ erat honeſtũ. Pomponius ait lib.i.dige.ſiqs violauerit muros capite puniatur: ſicuti hi qui tranſcendunt ſcalis admotis:vel aliqua qualibet ratione. Nam ciues Romanos aliunde quam per portas egredi non licet: cum illud hoſtile & abominandum ſit. Nã & frater Romuli Remus occiſus traditur ob id: quod muros tranſcendere voluerit.

ℂCVM Col. Exẽplũ eſt quod oſtẽdiƭ quõ vtilitas pugnare cũ honeſtate põt:vt aliqd vtile videaƭ:qđ idem hõeſtum nõ ſit. Nota ẽ hiſtoria quã Li.ſcri.lib.ii.ab vrbe cõdi. Quo Collatius Lucretiæ maritusq; fuit ex Tarquinioꝝ ꝓgenie Egerii filius. Et Bruto adiutor in exigẽdis regibꝰ. Cũ eſſet cõſul vna cum Bruto pp nomẽ Tarquiniũ qđ ciuitati inuiſum erat:abdicare ſe cõſulatu & in exiliũ ire iuſſus eſt. Erat vtile hunc expelli:vt ciuitas metu liberareƭ ſeruitutis. Turpe videbaƭ nõ ſolũ magiſtratu priuare. Sed ẽt patria bñ merẽtem de ea ciuẽ ſed piæ caritas anteferenda fuit. Et hõeſtum ẽt ipſi Collatino videri debuit potius pria carere q̃ eandem in aſſiduo metu tenere. ꝩ Cũ &c. cũ populo placuiſſet vt oẽ Tarquinioꝝ nomen pria pelleret. ꝩ Itaq; &c. qm̃ honeſtum erat iõ vtile erat & vtile non fuiſſet niſi honeſtũ fuiſſet. ꝩ In eo rege &c. Brutus cũ Collatinũ cõllegã pelleret vtilitatẽ ob honeſtatem ſecutus eſt. At vero Romulus vrbis cõditur in occidendo Remo fratre vtilitatis dũtaxat rõnẽ habuit. vtilius enim ei viſum eſt ſolum regnare:q̃ cum ſocio fratre. FRAN. MAT. Collatinus Bruti in exigendis regibus

ℂCVM.i.qm̃ Brutus collega.ſ.eiuſdem officii abrogabat .i.penitus auferebat imperium conſulatus Collatino Tarquinio: ipſe poterat videri facere id iniuſte: fuerat enim.ſ. Collatinus maritus Lucretiæ ſocius Bruti in expellẽdis regibus: & adiutor ẽt conſilioꝝ. Aũt pro ſed:cum principes.i. primiores ciuitatis cepiſſent hoc cõſiliũ.ſ.cognationẽ ſupbi.ſ. Tarquinii & nomẽ Tarquiniorũ: & memoriam regni eſſe tollendã:id quod erat vtile conſulere patriæ: erat tam honeſtum, vt deberet placere etiam ipſi Collatino. Itaq;.i. & ita vtilitas valuit pp honeſtatem:ſine q̃ nec vtilitas qdẽ potuiſſet eſſe. At.i.ſed non ita ſup.factum eſt in eo reg. qui condidit vrbem:ſ videlicet Romulo:qui fratrem Remũ interemit. Enim pro quia:ſpecies vtilitatis.ſ.vt ſolus regnaret. Pepulit.ſ.a recta rõne: aut impulit ad tam dirũ facinus animum eius:cui cum eſſet viſum vtilium ſup.eſſe ſe regnare ſolum q̃ cũ altero interemit fratrem. Hic.ſ.romulus. aut Romulus omiſit hic.i.in hoc facto pietatẽ & humanitatẽ: vt poſſet aſſequi id quod videbaƭ vtile, neq;.i.& non erat ASCE.

Cum Collatino Tarquinio collegæ Brutus imperium abrogabat, poterat videri facere id iniuſte: fuerat.n. in regibus expellendis ſocius Bruti, cõſiliorũ ẽt adiutor. Cũ aũt conſiliũ hoc principes cœpiſſent, cognationem ſupbi nomẽq; tarquiniorũ, & memoriam regni eſſe tollẽdam, quod erat vtile patriæ conſulere, id erat ita honeſtũ, vt etiam ipſi Collatino placere deberet. Itaq; vtilitas valuit propter honeſtatem, ſine qua nec vtilitas quidem eſſe potuiſſet at in eo rege, qui vrbem condidit, nõ ita. Spẽs.n. vtilitatis animũ impulit eius, cui eum viſum eſſet vtilius ſolũ ſe, q̃ cũ altero regnare, fratrẽ iuteremit. Omiſit hic & pietatẽ. & humanitatem, vt id, qđ vtile videbaƭ, neq; erat, aſſequi poſſet:

PETR. MAR.

MVRI cãm: qm̃ edixerat: vt nemo ſua mœnia tranſiliret. hic murus videbat̃ facere hãc rẽ honeſtã & cãm occidendi remũ. cãm. i. rõnẽ. Videbat̃. n. honeſtũ eſſe illũ necare: q i ſuũ ↄtẽptum muros trãſcenderat: & hanc cãm afferebat: ſed idonea nõ erat: vt illã cędem poſſet facere hõeſtã. Et ſic oſtẽdit̃ circũſtãtiã debere eſſe idoneã: qua mouemur: vt aliquid qđ videt̃ vtile: fiat ſine offenſione honeſtatis: & ẽt mouemur hoc a natura inſitũ eſſe: ut honeſtum anteponat̃ utili: qm̃ nemo audet rẽ ipſam i honeſtam defendere: ſed conant̃ oẽs afferre cãm quare ſit honeſta ut Romulus: qui q̃uis vtilitatis tm̃ cauſa: vt ſolus regnaret fratrem itereme rit: tñ opponebat ſceleri ſuo cãm muri: & ſe iõ feciſſe dicebat: qm̃ mœnia tranſilierat. hæc cã non erat idonea: nec Romulus hoc prætextu potuit turpitudinem excuſare ſuam: q̃uis id cogitauerit. Pace: bona venia ipſius Romuli dixerim inqt Ci. Vel Quirini: Varro ait: Mars dr̃ ab eo ꝙ maribus in bello p̃eſt aut ꝙ a Sabinis acceptus: ibi eſt mamers. Quirinus a quiritibus: qrinalis collis inqt Põpeius dictus eſt: qa in eum commigrauere Sabini a curibus venientes: & Romani a Quirino quirites dicuntur. Rõmulus dictus eſt Quirinus. Quiris lingua ſabinam dicebat̃ haſta. Vnde Oui. Haſtati cura quirini, Romulus dictus eſt Quirinus poſt mortem: cũ Iulio Proculo apparuiſſe. Vel Ro. quocũq; noie voluerit appellari dicam ipſum peccaſſe: Romulus dictus eſt a rumine. i. mãma lupæ: quæ lac infantibus prebuit. Vnde ſcribit Varro lib. ii. de re ruſtica: ſub rumi agni dicunt̃ ſub mãma rumis enim quõdam mãm dicebatur. Nec tñ quamuis inqt vtilitas ſine honeſtate ſpernenda ſit: tñ noſtrę vtilitates nõ ſunt ſpernendę tradẽdæq; aliis: ſed cõſulendum eſt ꝓprię vtilitati mõ fiat ſine alterius iniuria. Quiſq; igit̃ eam vtilitatem cõiunctã honeſtati: quę ad ſe pertinet: amplecti debet & põt cum laude: qm̃ natura hoc non exigit: ut noſtras vtilitates tradamus aliis cum nobis neceſſariæ ſint. Suæ: ꝓpriæ vtilitati. Scite: prudenter & bene. Vt multa, ſcite ſ. dicit hæc eſt vna ex ſententiis Chryſippi ſtoici: quas breuiter enunciabat. Et hæ ſniæ dicuntur apophtegmata. Hanc ſniam Chryſippi affert ad probandum id qđ dixit. Stadiũ dr̃ ſpacium: in quo hoies ad brauiũ currunt: & octo ſtadia faciunt mille paſſus. Cucurrerit ſta. dicimus curro ſtadium & in ſtadio & per ſtadium. Cõtendere: valde conari. Supplantare: plãtis calcare & pedibus implicare ſimul currentem. Qui cũ: cũ quo certet curſu. Manu dep. deiicere eum manu: ut fecit Idas Parthenopeo apud Papiniũ thebaide. nã Idas p̃euntem Parthenopeũ arrepta coma reſupinũ traxit: & ſic p̃or iuit ad palmã. Sic hõc mõ & pari rõne. Nõ eſt ius: non licet: qm̃ non eſt honeſtum. Maxime aũt: nunc docet: quõ in ipſis amicitiis officia ꝑbent̃. Perturbant̃: peruertuntur. & non iure fiunt: qm̃ interdum cauſa eſt ipſa amicitia: vt ab officio diſcedatur: & præſcribit quæ amicitiis poſtponenda: & quæ anteponenda ſint: vt cũ ambigitur qđ agendum ſit pp circũſtantias: facile iudicari poſſit: qđ ſit ex officio. Non trib. non facere id quod fieri debet amicoꝝ cauſa: & id facere quod fieri nõ debet contra officium eſt: & laude honeſtatis caret. Recte: honeſte & ſine aliqua reprehenſione: qm̃ eſt honeſtum. Sed huius ge. to. quibus. ſ. officiis debeamus uti in amicitiis, & huius partis facilis eſt præceptio. facile inquit põt præcipi i hac parte qđ ſit agendum ex offõ. Quæ. n. hoc eſt præceptũ: hoies. ſ. non debere amicitiis ea ꝑponere: quæ uidentur vtilia: ſed pluris amicitiam facere quam oĩs

& tñ muri cãm oppoſuit, ſpẽm honeſtatis, nec ꝓbabilẽ, nec ſatis idoneã. Peccauit igit̃, pace vel Quirini ſtel Romuli dixerim. Nec tñ nr̃e nobis vtilitates omittendę ſunt, aliiſq; tradendę, cũ his ipſi egeamus, ſed ſuæ cuiq; vtilitati (qđ ſine alterius iniuria fiat) ſeruiẽdũ ẽ. Scite Chryſippus, vt multa, qui ſtadium inquit currit, eniti, & ↄtẽdere debet. q̃ maxime poſſit vt vincat, ſupplantare eũ, q cũ certet, manu depellere, nullo modo debet: ſic i vita ſibi quẽq; petere, qđ ꝑtineat ad vſum, nõ iniquũ eſt, alteri diripere, ius nõ eſt. Maxime aũt ꝑturbant̃ officia in amicitiis, qbus & nõ tribuere, qđ recte poſſis, & tribuere. qđ nõ ſit æquũ, contra offm̃ eſt. Sed huius gñis totius breue & nõ difficile p̃ceptũ eſt. Quæ. n. vident̃ vtilia, honores, diuitiæ. voluptates, cæteraq; gñis eiuſdẽ, hęc amicitię nũq̃ anteponẽda ſunt.

FRA. MAT.

vtilitates & voluptates. Generis eiuſ. ſimilia debemus uoluptates & omnia cõmoda poſtponere amicitiæ: & ut amicis inſeruiamus. hæc oia q̃q̃ nobis grata relinquenda ſunt.

ET tñ muri &c. cãm honeſtã q̃rere voluit: edixerat Romulus nequis noua mœnia tranſiliret. Quorum anguſtias Remus irridẽs ludibrio fratris trãſiluit. Quare iratus Romulus eum iterfecit. Verbis quoq; increpitans ac dicẽs. Sic deinde eat quicũq; mœnia mea trãſiliet. Varie tñ cã mortis Rhemi ab hiſtoricis tradit̃. Pace uel Qui. &c. Iã in numerũ deoꝝ receptus fuerat. & Quirinus vocabat: iõ ſic dixit ne numinis lęderet maieſtatẽ. Nec tamẽ noſtræ &c. Tacitæ occurrit obiectioni: poſſet. n. qſpiã dicere: nunqd nõ debem⁹ vtilitates noſtras retinere? Si his egemus debemus inqt: & ſuę quẽq; utilitatis rõnẽ hr̃e par eſt: mõ hoc ſine alicuius fiat icõmodo. Redit aũt ad formulam ſupiorẽ: ne uidelicet cũ aliorũ iniuria vtilitati noſtre ſtudeamus. Scite Chryſippus &c. hic phs ſolenſis ſiue tarſenſis fuit adeo in dialectica inſignis: ut pleriq; eicerent ſi apud deos vſus eſſet dialectice nõ futurã aliã q̃ Chryſipeam. Similitudinibus vtebatur quo res de quibus diſſerebat melius innoteſcerent: is dicebat. Sunt duo vel plures q curſu de uictoria certãt: vnuſqſq; eoꝝ niti debet: vt uincat: non tñ alios curſores ſupplantare debet: aut manu depellere, Eſt aũt ſupplantare pedem pedi ſuperponere: ut Marcello placet, Quintiliano hoc loco teſte: græce dicunt υποσκελίζειν. Maxime aũt ꝑturbantur. Ci. amicitię officia ſemp i anguſtũ redigit. Gellius lib. i. capite tertio q̃rit ex maiorẽ dictis ꝑhorũ ſit ne delinquendũ ꝓ vtilitatibus amicorũ. Quę eñi vident̃ &c. Tria ſunt gña expetendorũ. Primũ ꝙ pp ſe tm̃. Secũdũ ꝙ pp aliud. Tertiũ ꝙ pp ſe & pp aliud expetitur. Quæ pp ſe expetenda ſunt oibus rebus anteponenda ſunt quia in honeſtate firmata ſunt: ut religio: pietas: gratia: obſeruantia: fides: iuſtitia: fortitudo: prudentia. Quæ propter aliud expetuntur ſunt bona externa: ut diuitiæ & eiuſmodi: propter ſe: & propter aliud ſunt: ſicut amicitia: hæc ergo dignior eſt his bonis externis: quæ expetuntur propter aliud. Sed quemadmodum dignior eſt his: ita vilior his: quæ pp ſe expetuntur: illa quidem propter amicitiam contemnere debes. At vero pp ſe expetuntur. Sunt anteponenda amicitiæ: & hoc eſt: quod Cice. ſentire videtur.

ASC.

ET tamen ipſe Romulus oppoſuit. ſ. turpitudini ipſius facti cauſam muri. ſ. a fratre trãſgreſſi ſpeciem. i. quę habuit ſpeciem honeſtatis: nec probabilem: nec ſatis idoneam. i. efficacem ad purgandũ facinus. Peccauit igit̃: dixerim pace uel q̃rini: uel Romuli. i. ſiue dicã eum Quirinũ ſiue Romulũ ipſe (qđ cũ pace eius dico: q̃a fert̃ i numerũ deoꝝ receptus) peccauit: nec tñ nrę utilitates ſunt omittendæ nobis & tradẽdæ aliis: cũ ipſi. i. nos egeamus his: ſed ſeruiendũ eſt cuiq; ſup. i. ꝓprię utilitati. qđ. i. q̃ res fiat ſine iniuria. Chryſippus ſtoicus ille magnus ſcite. i. docte inqt: ut multa ſup. alia qui cucurrerit ſtadiũ. i. in ſtadio: debet eniti. i. totis viribus laborare & cõtẽdere q̃ maxime poſſit: ut vincat: ſed nullo mõ debet ſupplantare. i. plantis calcare eum q cũ quo certet: aũt depellere manu. Sic nõ eſt iniquũ quẽq; petere ſibi i vita: qđ ꝑtineat ad uſum: ius nõ eſt diripere alteri. Officia aũt ꝑturbant̃ maxime in amicitiis: qbus nõ tribuere qđ poſſis recte & tribuere: qđ nõ ſit æquũ eſt cõtra officium. Sed breue: & nõ difficile p̃ceptũ eſt: & totius huius generis. Enim ꝓ qa: honores: diuitię: voluptates & cætera eiuſdem generis quę videntur utilia: hæc nunq̃ anteponenda ſunt amicitiæ.

At neq;

Atq; neq; cōtra rēp. neq; cōtra iuſiurādū ac fidē amici ſui cā vir bonus faciet: ne ſi iudex qdem erit de ipſo amico. Ponit. n. pſonā amici, cū induit iudicis, tm̄ dabit amicitię, vt verā amici cām eſſe malit: & vt perorādæ litis tpſ: quo ad per leges liceat, accōmodet. Cum vero iurato dicēda ſnia ſit meminerit deū ſe adhibere teſtē: ideſt (vt arbitror) mētē ſuam, qua nihil hoī dedit ipſe deus diuinius. Itaq; pclarū q; a maiorib᷒ accepimus morē rogādi iudicis (ſi eū teneremus) q̄ ſalua fide facere poſſit. Hęc rogatio ad ea ptinet quę pauloāſi dixi, honeſte amico a iudice poſſe cōcedi. Nā ſi oia faciēda ſint, q̄ amici velint, non amicitiæ tales, ſed cōiurationes putādę ſūt. Loquor aūt de cōibus amicitiis: nā in ſapiētibus viris atq; pfectis nihil pōt eē tale.

PETR. MAR. ¶ CAT neq; nunc econtra docet qd agendū nō ſit amicoꝝ cā. Hęc igitur prima lex inqt i Lælio in amicitia ſanciatur: vt ab amicis honeſta petamus: amicorum cā honeſta faciamus. Vnde vitupera. Bloſius cū manus Tyberii Gracchi familiaris q vt ſcribit Plu. ad cōſules deductus cū de rebus geſtis iterrogaret ſe Tyberii iuſſu cūcta feciſſe rndit. Ad hæc Na icat: qd ſi te capitolium incendere Tyberius iuſſiſſet: nunqd id quoq; feciſſet: nā, q̄ iuſſiſſet: hoc inqt ſed ſi iuſſiſſet: paruiſſem. ¶ Cōtra rē. nō eſt aliq agendū cōtra rēp. amici cā. Vnde dicit Martianus: vt eſt in libris dig. Minime maiores lugendū putauerunt, eū: qui ad patriā delendam & parētes & liberos interficiendos venerit, quem ſi filius patrem aut pater filiū occidiſſet: ſine ſcelere ēt præmio afficiēdū oēs cōſtituerūt. Nec eſt violāda fides aut iuſiurandū amicorū cā. ¶ Iudex de ipſo amico. i. ſi erit iudex in cā amici. Ariſto. ait. i. moralium: q̄q̄ hęc quæſtio per ardua eſt ob amicos: ſed p defenſione veritatis ēt ppria impugnare oportet pręſertim phos. Nam cum ambo ſint amici pium eſt veritatē in honore pferre. ¶ Ponit: deponit tunc cum eſt iudex. ¶ Induit: cū ſuſcipit pſonam iudicis: iā non eſt amicus: ſed iudex. ¶ Tantū da. tribuet amico: vt velit ipſius cām eſſe magis verā q̄ ſit cauſa aduerſarii. hoc male ſolū tribuendū eſt amicitię ab ipo iudice. ¶ Perorandæ: litis defendendæ & exponendi iuris oratione aut ipſius amici aut patroni. ¶ Perorandæ. i. explicandæ vſq; ad finem peroratio eſt poſtrema orationis pars in qua mouetur affectus. ¶ Quo ad: inquātum leges iudiciorū permittunt. Nā cōcedebant horæ ad cleps ydrā orantibus in cā aut ſua aut alterius. ¶ Iurato: qm̄ iurant iudices ſe iuſte iudicaturos, ad qd tenent ſua pfeſſione: ēt ſi non iurarent. Iurato iudici: qui iurat ſe recte iudicaturum: qd cū facit: adhibet deum teſtē. i. mentem ſuā: vt vult Cic. delibatam emēte diuina. In Catone atteſt enim animus cœleſtis ex altiſſimo domicilio depreſſus & quaſi demerſus in terrā locū diuinæ naturę ęternitatiq; cōtrarium. ¶ Mentē ſuā: conſcientiā: qm̄ mens noſtra diuina eſt. Sene. dicit: De fide & religione ſcias agi vbicunq; de veritate tractat. nam & ſi iureiurando de᷒ inuocatus: & nō inuocanti teſtis eſt, non tū tranſiens veritatem: ne iuſtitię tranſeas legē. ¶ Itaq;: affert ad hoc pbandum morē rogādi iudicis: quo antiqui vtebātur. vt. ſ. pro amico & aliis ea faceret: quæ ſalua fide facere poſſet: qm̄ debet iudex id quod verū eſt iudicare ſi alter faceret violaret fidem: quā debet deo: quē iurādo inuocauit. ¶ Pręclarum: laudabilem ſi cū morē nūc teneremus: qm̄ nō peterent a iudice niſi honeſta & quæ ſalua fide poſſet facere. hic erat mos rogandi iudicis: vt ea faceret iudex: quæ poſſet non violata fide. ¶ Quæ pauloante dixi: vt. ſ. iudex malit cām amici eſſe veram: & vt commodet quoad per leges liceat tpſ perorandę litis. hęc igit rogatio antiquorum ad iſta pertinet: quę a iudice ſalua fide præſtari poſſunt. ¶ Honeſte: ſalua fide poſſe concedi amico ea quę honeſta ſunt. ¶ Sed cōiu. quæ ſemper ſunt in malam partem & in alterius pnicię & perfecta amicitia non cadit niſi inter bonos viros & inter ſe virtute ſimiles: boni aūt viri nil cupiunt: niſi quod eſt honeſtum. & talium amicitia permanet quādiu ſunt boni. Virtus vt ait Ariſto. res permanens eſt: & bonoꝝ amicitia eſt ſine querela. mali vero ſtabilitatem nō habēt: neq; enim ſibiipſis ſimiles perſeuerant: & paruo tpe ſunt amici gaudentes mutua paruitate. ¶ Loquor aūt: docet Cice. de quibus amicitiis loquatur: de cōibus. ſ. non de illis quæ ſunt inter ſapientes: qm̄ tales non facerent p amico iniuſta neq; peterent. ¶ Communibus: non perfectis, ſed eorum q verſantur in cōibus officiis. ¶ Sapientibus: perfecta virtute præditis. ¶ Nihil tale: non petitur ab amico: vt aliqd faciat contra honeſtatem & non poſſunt dici coniurationes amicitiæ ſapientum ſi inter ipſos oia facienda ſunt amici cā: qm̄ talis amicus non petit niſi honeſta: nec alius plane ſapiens præſtaret amico niſi honeſta. Et ponit exemplū Damonis & Pythiæ Pythagoreorū. Quatuor fuerūt amicorū paria monimentis græcorum latinorumq; celebrata: Pylades & Oreſtes: Theſeus & Pirithous: Scipio & Lælius: Damon & Pythias de quibus nunc agitur.

FRAN. MAT. ¶ Nec ſi iudex qdē erit &c. q videlicet rei iudicandæ p ſit: & vel condemnare: vel abſoluere amicum poſſit: abſoluere contra honeſtatem non debet. ¶ Ponit &c. tranſlatio eſt a mimus ſumpta: q modo hanc modo illam pſonam induunt: vt ſerui ſi ſeruum acturi ſūt: domini &c. ¶ Vt veram amici &c. hoc ſolum pro amico facere debet: vt optet veram eius eſſe cām & nō falſam: & præſtare illi oēs cōmoditates tpis: & aliarū reꝝ excogitare: item ſi poſſit aliquod adiumentū rationi: quod ergo te efficere non pōt: voto faciat: hoc eſt optat ſaltem amici cām iuſtiorem eſſe. ¶ Et perorandæ &c. det operam q̄tū per leges liceat: differat tpſ dicendi & pnunciandi ſniam: qa ſi lex eſſet: vt ante trigeſimū diem pnunciare iudicium cogeret amici cā differre tpſ nō debet. ¶ Cū vero iurato. Sed cū aliqs iuratus inquit ſit. Iurati enim erant iudices apud Ro. in pleriſq; cauſis: meminerit inqt ne p amico cōtra iuſiurādū faciat: immo ſciat ſe deum an oculos hre. Sic. n. nūq̄ errabit. Cambyſes rex poſtq̄ cognouit ex magis vnū iniuſte iudicaſſe: detrahi illi pellem iuſſit, & eā ante tribunal ſterni: cæteris iūdicibus exemplo eſſet: ne inqt iudicarent. ¶ Mentem: hoc eſt qd vulgo ital ligit tātā eſſe naturæ bonitatem: vt nihil turpe faciam᷒ qd nobis ipſis nō diſpliceat. ¶ Itaq; pclarum &c. Tpibus Ci. hic mos a pribus acceptus ſeruabatur: vt iudicem reus ſic rogaret: vt ſibi faueret. Rogo dicebat mihi faueas: ſi ea ſequor q̄ ſalua fide facere poſſis. ¶ Nā ſi &c. Si hoc aio inqt fuerimus: vt qc qd amicus velit faciamus: iā non erit amicitia q̄ honeſta eſt: ſed cōiuratio potius quæ in honeſta eſſe ſolet & pernicioſa. ¶ De cō. nō aūt de pfectis. Quę ſunt in ſolis ſapientibus: qa cōiter accidere pōt: vt ab amico quęcūq; ſint petamus & rogati faciamus: nihil tale in ſapientibus accidit. Nam ſapiens honeſta tantū petit ab amico: & nō niſi hōeſta facit rogatus.

Lex ante trigeſimū diem pronunciandi ſniam

ASCĒ. ¶ CAT. i. ſed vir bonus: neq; faciet cā ſui amici cōtra rēpu. neq; cōtra iuſiurādū: ac fidem: nec ſi erit iudex faciat de ipo amico cōtra remp. &c. Enim p quia vir bonus ſup. ponit. i. deponit perſonam amici cū induit ſup. perſonā iudicis ipſe dabit amicitiæ tantū: vt velit cām amici eſſe verā: & vt accōmodet tpſ litis perorandæ. i. peragendæ. quoad. i. quātū vel quouſq; liceat per leges. Vero pro ſed: cum ſnia ſit dicenda. i. proferenda ipſi iurato. i. iuramēto aſtricto: meminerit ſe adhibere deum teſtem. i. (vt arbitror) mentem ſuam. i. cōſcientiam quæ diuina creditur qua ipſe deus nihil dedit hominis diuinius. Itaq; nos accepimus a maioribus morē rogādi iudicis. i. duo iudex ab amicis rogābatur. Præclarum ideſt laudabilem ſi nos teneremus cum rogādi, videlicet ea quę poſſit facere ſalua fide hæc rogatio pertinet ad ea quæ dixi pauloante honeſta. ſ. poſſe cōcedi amico a iudice. Nam ſi omnia facienda ſint quæ amici velint: tales non ſunt putandæ. i. æſtimandæ amicitiæ: ſed coniurationes. Loquor aūt de amicitiis communibus. Nam nihil tali. ſ. amicitiæ inhoneſtę aut iniquæ poteſt eſſe in ſapiētibus & pfectis viris.

Damonē & Pythiam pythagoreos ferunt hoc aīo inter ſe fuiſſe, vt cū eorū alteri Dionyſius tyrannus diē necis deſtinauiſſet, & is, q morti addictus eſſet, paucos ſibi dies cōmēdandorū ſuorū cā poſtulauiſſet, vas factus eſt alter eius ſiſtendi, vt ſi ille non reuertiſſet, moriendū eſſet ſibiipſi. Qui cū ad diem ſe recepiſſet, admiratus eorū fidem tyrānus, petiuit: vt ſe in amicitiā tertiū aſcriberēt. Cū igit̃ id, quod vtile v̄r, in amicitia cū eo, quod honeſtū eſt, cōparat̃, laceat vtilitatis ſpēs, valeat honeſtas. Cum aūt in amicitia, quæ honeſta nō ſunt poſtulabunt̃ religio & fides anteponantur amicitiæ: & ſic habebit̃ is, quē exquirimus delectus officii.

PETR. MAR. ℂ Pythagoreos: diſciplinæ pythagoricæ ſectatores. Nam pythagoras vt dictum eſt: ad connectandas amicitias plurimū valuit: & volebat oīa eſſe amicorom cōia. Ariſt. valde ꝓbat amicitiā: dicens illam eſſe quādā virtutē vel cū virtute: & rem apprime in vita hoīum neceſſariam. Sine amicis enim nullus eligeret viuere licet cūcta bona poſſideret. nā & locupletes & in dignitate ac ſumma potentia cōſtituti plurimum amicis indigare uident̃: qd enim ꝓdeſſet talis ꝓſperitas ſi bñficii conferendi auferat̃ facultas. qd maxime fit: cōmendaturq; in amico vel qūo cuſtodirentur ſeruarenturq; ſine amicis: cū quanto plura illa ſint tanto magis periculo ſubiaceant. In paupertate quoq; ac reliqs calamitatibus unicum putāt in amicis eſſe refugiū. ⸿ Hoc aīo: tali amicitiæ vinculo aſtricti: qm̄ erāt ſapiētes. ⸿ Dionyſius: ſiracuſanoꝝ tyrānus. ⸿ Addictus, deſtinatus & dānatus ad mortē. & addicere ēt eſt vendere per licitationem, inde addicti apud antiquo dicebant̃ qui prætoris pronunciatione, ac iuſſu, cū ſoluēdo non eſſent creditoribus, vendebant̃. In oratione ꝓ Rabirio poſthumo ait. Ecquis eſt ex tanto populo qui bona C. Rabirii poſthumi nūmo ſeſtertio ſibi addici velit: & tua Poſthume nummo ſeſtertio a me dicunt̃: & Titulus eſt in digeſtis de addictione in diem. ⸿ Cōmendandoꝝ ſuoꝝ cā: vt iret domum. & res ſuas ordinaret: domeſticoſq; fidei alicuius cōmēdaret. Huius hiſtoriæ meminit Vale. lib. iiii. Commendare inqt iuriſperitus nil aliud eſt q̄ deponere. ⸿ Vas, ſponſor. n. conſtituit ſe uadē pro reditu alterius. Vas dr̃ ſponſor datus in re capitali. Dicit̃ aūt vas: qm̄ cū ſpondet, cā eſt vt alter vadat pro quo ſe vadē conſtituit. Varro ait: vas eſt appellatus qui pro altero vadimonium ꝓmittebat. conſuetudo erat cum reus parum eſſet idoneus inceptis rebus vt pro ſe alterum daret: a quo caueri poſtea lege cœptum eſt ab his qui prædia venderet. vades ne darent ab eo ſcribi cœptum in lege aucupiorum vadem ne poſcerēt: nec dabitur. Obſes eſt qui traditur imperio alterius ea conditione: vt ſi dator obſidis a fide recedat: recipientis ius ſit in corpus & vitam obſidis. ⸿ Eius ſiſtendi: quod die conſtituta eum reſtitueret: & quod is qui diſcedebat ſe iudicio ſiſteret. hoc verbo vtunt̃ iureconſulti. Vulpia. lib. i. dige. de eo per quem factum erit: quominus qs iudicio ſiſtat: æquiſſimum putauit prætor dolū eius coercere: qui impedit aliquem iudicio ſiſti: & is dolo malo facit qui aliquem detinet: ne iudicio ſiſtat. ⸿ Ad diem: qua ꝓmiſerat ſe rediturum. ⸿ Cum igitur: concludit Cicero docens quid amico agendum ſit cum aliqua ſpecies vtilitatis obiicitur. ⸿ Quod videtur: quod vere non eſt. vtile enim ab honeſto non ſeparatur. ⸿ Iaceat: deferatur ſuccūbat, i. qm̄ honeſtas cæteris rebus præponenda eſt. & ſic verum vtile conſequemur. Merito inquit Ariſt. ix. moraliū: videtur ſtudioſus eſſe qui omnibus præfert honeſtatem: quin etiam in rebus agendis quandoq; amicum præfert ſibi. ⸿ Religio: metus dei. & ius diuinum: fides. i. mentis integritas. ⸿ Et fides: quam non debemus violare amici cauſa inhoneſta petentis: violata enim fide violatur iuſtitia: quæ in ſe continet omnis virtutes. Et ſic religio & fides anteponentur amicitiæ. ⸿ Habebitur, delectus officii: poterimus officium dignum laude inuenire quod ſemper ad bonum tendit. debemus habere delectum: ſi volumus eſſe prudentes: cum officium exquirimus. & honeſta certo conſilio eligere aſpernarique contraria.

FRA. MAT. ℂ DAmonem &c. Dixerat Ci. non debere amicum amici cauſa aliquid cōtra honeſtum facere. Sed quod honeſtum eſt amici cauſa: vtilitati anteponendum eſt. Nam ſi honeſtas petierit: vt pro amico moriamur: recuſare non debemus o mnia enim amicitiæ ſunt poſtponenda: vt diuitiæ, i. honores: & quia videbatur id fieri non poſſe: exemplo ꝓbat duorum amantiſſimorum. Quorū alter pro altero mori nō recuſauit. Et is qui pro altero periculum mortis ſubiit: noluit vtilitatē anteponere honeſtati: ſed ſicut promiſerat ad mortem prope certā rediit. Narrat hanc rem ēt Vale. Max. titulo de amicitia. Damon & Pythias Pythagorei fuere: & Pythagoræ diſcipuli: a quo quæ de amicitia dedicere: ea vſq; ad mortem ſeruare. Cum enim alter in ſuſpitionē, veniſſet regi Dionyſio mortis damnatus eſt. Et cum ſupplicii dies inſtaret petiit tantum ſibi temporis ſpacium cōcedi, vt ſufficeret profectioni ad componendas domi res ſuas, & interea ſocius vas pro eo fieret: donec rediret. Cauiſus eſt tyrānus a Damone hoc peti vt experiret̃: eſſet ne tanta in hoībus amicitia. Redit Damon ad certū diem vt erat pollicitus. Cum nullus reditum arbitraret̃. Quare motus tyrannus non modo ſupplicium remiſit. Sed rogauit: vt ſe tertium in amicitiam reciperent. Potuit ergo Damon vtilitatis rōnem habere: videlicet vitæ: ſed voluit ipſi vitæ honeſtatē anteponere: ſcribit hiſtoriam hanc Cice. lib. v. Tuſcu. ⸿ Deſtinaſſet: conſtituiſſet. ⸿ Cōmendandorū, i. vt amicis ſuos cōmendaret. ⸿ Vas fact. Varro inqt: vas eſt: qui ꝓ altero vadimonium promittit: vt ſit quē fideiuſſorē vocamus: & vadimoniū ipſa fideiuſſio. Alii volunt vadem ꝓprie eſſe qui ſponſor eſt alterius in capitis periculo, ſiue idē ſupplicii ſubiturus ſit: ſiue pecuniam ſoluturus: hoc & Feſtus ſentit. Qui ait: vas eſt ſpōſor in re capitali Liuius. de valerone loquēs capitis reo vades dare placuit. Idem paulopoſt: tot vadibus accuſator vadatus eſt reum. ⸿ Quis ſiſtēdi: eſt ſiſtere repreſentare: & p̄ſentiam corporis exhibere. Dictum ab eo q nō tm̄ cōparare qs debet: niſi & māſerit: vnde de iudicio ſiſti hoc eſt deſiſtendo aliqd in iudicio Liuius in vincula coniici vetant: ſiſti rerum pecuniaq; niſi ſiſtant: populo ꝓmitti placere ꝓnunciāt. ⸿ Cū igit̃ quod vtile &c. illi: vtile videbat̃ non redire ſed erat contra honeſtatē. ideoq; ſpēm illā vtilitatis contēpſit. ⸿ Cū autē in amicitia &c. ſi amicus turpe aliqd ab amico petierit honeſtas eſt anteponenda. ⸿ Religio: iuſiurandū: vt ſeruemus datam fidem. ſicut Damon fecit. ⸿ Religio & fides: vt ꝓ amico cōtra religionē, & fidē non faciamus. ⸿ Delectus officii. Quia ſi hæc ſupradicta ſeruabimus: & honeſtatem habebimus ante oculos. Quoties accidet aliquid ī quo vtilitate cū honeſtate pugnare, videat̃: diligere ſciemus verum officium.

ASCE. ℂ Ferūt. ſ. hiſtoriæ Damonē: & Pythiā pythagoreos fuiſſe inter ſe hoc aīo vt cū Diony. Tyrannus. ſ. Syracuſanus. Deſtinaſſet. i. ſtatuiſſet alteri eorū diem necis. i. occiſionis quo deberet necari: & his qui addictus eſſet morti poſtulauiſſet ſibi paucos dies. ſ. dilatiōis cā ſuorū cōmēdandorū. i. cā ſuarum reꝝ diſponēdarū: & amicis cōmēdandorū, i. alter. ſ. eorum factus eſt vas. i. retētus & ſpōſor. quo ſponderet alteri vadere licebat factus eſt in quā vas. i. ſpōſor eius ſiſtendi. i. præſentādi ad ſtatutum diē ſic ſup. vt ſi ille non reuertiſſet moriēdū eſſet ſibiipſi: qui. ſ. morti addictus: cum recepiſſet ſe. i. rediiſſet ad diē. ſ. ſtatutū. Tyrannus. ſ. Dionyſius admiratos fidē. i. fidelē amicitiam eorū: petiuit: vt ſcriberēt ſe tertium in amicitiā. Cū igit̃ id qd̃ videt̃ utile in amicitia comparat̃ eo cum quod honeſtum eſt iaceat. i. relinquatur vt contempta ſpecie vtilitatis & honeſtas valeat. i. ſit in precio. Cum aūt ea quæ non ſunt honeſta poſtulabunt̃ in amicitia: tunc religio & fides anteponatur amicitiæ: & ſic is delectus, i. ea diſquiſitio officii, quē, ſ, delectū quærimus habebitur.

Amicus pro amico nihil debet facere contra honeſtum

Damō & Pythias diſcipuli pythagoræ

ℂ Sed

Sed vtilitatis ſpecie in rep. ſæpiſſime peccatur: vt in corinthi diſturbatione noſtri, durius etiam athenienſes qui ſciuerunt, vt eginetis, qui claſſe valebant pollicis præciderentur. hoc viſum eſt vtile, nimis enim imminebat propter propinquitatem Egina Pyræo. Sed nihil: quod crudele, vtile. Eſt enim hominum naturæ, quam ſequi debemus, maxime inimica crudelitas. Male etiam qui peregrinos vrbibus vti prohibent, eoſq; exterminant, vt Penęus apud patres noſtros: Papius nuper. Nam eſſe pro ciue, qui ciuis non ſit rectum eſt non licere: quam tulerunt legem ſapientiſſimi conſules Craſſus & Scæuola: vſu vero vrbis prohibere peregrinos; ſane inhumanum eſt.

PETR. MAR. ¶ SED utilitatis ſpeciem nunc docet q̃do vtilitatis imagine i rep. peccat̃ oſtẽditq; nil crudele eſſe vtile: q̃m crudelitas eſt inimica naturę. Crudelitas eſt atrocitas ai in exigendis pœnis ſine idmatio ai ad aſperiora crudelitas ingt Sene. mini me humanũ malũ ẽ. indignũq; tã miti aio ferina iſta rabies eſt ſanguine gaudere ac vulneribus: & abiecto homine in ſiluestre aial tranſire. ¶ In repu. rebus pertinẽtibus ad rẽpu. ¶ Diſturbatione: euerſione. Romani euerterunt Corinthum duce Mũmio. ñ q̃a iuſta erat cauſa euerſionis: ſ3 q̃a videbat̃ id vtile & ſecurũ Rumano iperio pp ſitũ vrbis in faucibus iſthmi. ¶ Noſtri romani q vtilitatis ſpem honeſtati prętulerũt. ¶ Durius: crudelius. vnde Vale. inter exempla crudelitatis hoc refert dicens: Cõſimili gñe ęmulationis iſtinctu ciuitas athenieñ egineñſiũ iuuentuti pollices abſcidit vt claſſe potens populus in certamẽ maritimarũ viriũ ſcdm deſcẽdere negret. ¶ Sciuerũt: iudicauerunt & decreuerunt. inde plebiſcita. Syllius ait. Solẽ cõcedere nocti Siſcant imbelles. ¶ Vt eginetis, incolis eginæ iſulæ: quæ eſt cõtra atticam: & aliqñ maris tenuit impium bellũ geſſere atheniẽſes cum eginetis auctore Tucydide: tandem ſederunt deiectis muris traditis nauibus impoſitio impoſterũ tributo. ¶ Pollices: ob hoc ne poſſent vti remis: qđ q̃a crudele fuit: neq; vtile neq; honeſtũ eſſe potuit: ſed romanis videbat̃ vtile Corinthum caput Acaiæ funditus delere pp locũ ad res nouas idoneum & athenienſibus videbatur vtile eginetis polices præcidere, q̃m egina ꝓpinqua erat Pyreo portui Athenar̃. Hermione in pelopõneñſo piſcatorum ſtatio erat a qua ſinus hermionicus dictus in quo eſt egina inſula Pyreus eſt portus athenarũ Plinius ait: ab iſthmo. iii. millia paſſuũ Pyreus & Phalera portus duorũ millia paſſuũ muro recedentis Athenis iuncti. ¶ Propinquitatẽ: q̃m egina diſtat a Pireo. xii. millib' paſſuũ ante vocata œnone. Nomen accepit ab Agina vt inquit Diodorus filia Aeſopi rapta a ioue ex phliunte vrbe peloponeñ ad nemeã ſiluã peperitq; ex ioue æacũq; i egina regnauit pater pelei: Thelamonis. & Phoci. ¶ Quã: naturam debemus ſeq ducem ad offĩn inueniendũ. oẽ. n. qđ eſt contra naturã eſt cõtra offĩn, & malũ agere non eſt naturale: ſed cõtra naturã. ¶ Exterminãt expellũt: vt faciebãt Lacedęmonii auctore Thucydideq; non permittebant: vt peregrini eorũ vrbẽ incolerẽt: qđ erat inhumanum & ab hoie q ẽ natura ciuilis & cõgregabilis alienũ: adde etiã q; Lacedęmonii filios filiaſue aliqua corpis pte debiles & monſtroſos exponebãt quaſi ſpartano indignos ſtẽmate & Lacedęmoniis parentibus fortiſſimis viris. ¶ Craſſus & ſcæuola: horum conſulum legẽ dãnauit pedicanus Aſconius dicens. Legem liciniam & mutiam de ciuibus, regundis video cõſtare inter oĩs quã duo cõſules oium quos videmus ſapientiſſimi tuliſſent non mõ inutilẽ ſed perniciosum reipu. fuiſſe. Hãc lege de regẽdis in ſua ciuitate ſociis in cõſulatu eorum tulerunt. cũ ſumma cupiditate ciuitatis romanæ itali tenerentur: & ob id magna pars eorum pro ciuibus Romanis ſe ſe gererent. Neceſſaria lex viſa eſt vt in ſuæ quiſq; ciuitatis ius redigeretur. Verum ea lege ita alienati ſunt animi principum italorum: vt ea vel maxima cauſa belli italici, qđ poſt triennium exortum eſt, fuerit.

FRAN. MAT. ¶ Sed vtilitatis ſpecie &c. Dicit in rep. vtilitatis ſpecie ſæpe peccari. Quod romanorum & athenienſium exẽplo oſtẽdit. Romani corinthũ euerterunt ducti opportunitate loci. Ne poſſet aliqñ ad bellum faciendum locus ille adhortari. Quod ait Ci. libro primo vbi diſſerit de iure belli. Athenienſes cum bellum gererent cum Lacedemoniis eginetis illorũ ſociisq; claſſe valerent & periti eſſent nauigandi pollices amputauerunt: ne remos impellere poſſent: hoc crudele nimis & contra honeſtatẽ. Egina fuit epidauriæ terræ locus & huius cõtinentis e regione inſula: hinc Aeacus & eius poſteri originẽ traxerunt tenuit aliqñ maris imperium de principatu cum Athenienſi populo ad ſalaminem nauali ꝓlio contendit ambitus inſule cẽtum. lxxx. ſtad. eſſe traditur: diſtat ab actica & megerica ora: ac peloponneñ cẽtũ fere ſtad. primo eginæ a Phydone argẽtum ſignari cœptum eſt ſtrabo. ¶ Pyreo: athenarũ portus & emporiũ pyre' fuit. ¶ Nihil crudele vtile: vtilitas conſentit naturæ cũ crudelitas inimica ẽ ergo utile & crudele contraria ſunt. ¶ Male etiã qui &c. ut argumentationem ſuam corroboret. Cice. eos improbat qui ab humanitate abhorrent. & eos probat: qui ab ea non diſcedunt. Duas proponit leges quarum altera ab humanitate aliena eſt quam improbat: altera humanitati conſentiens, quam laudat prima lex quam pennus & papius apud patres noſtros tulere fuit Romanis cum Lacedęmoniis cõmunis. Nã Lycurgus legem tulit peregrinum ne admitto: ne uidelicet mores vrbis alienigenarum commercio corrumperentur. Romani neſcio qua cauſa inducti non enim traditur: tulerunt & ipſi hanc legem ne peregrini admitterentur. Altera lex quã Craſſus, & ſceuola tulere videlicet ne ſe pro ciue haberet: qui ciuis non eſſet: hæc honeſta erat: ſed illa cõtra naturam. Qui enim ab honeſto diſcedit contra naturã fecit. Illa igitur lex admittendã non eſt: quæ contra naturam eſſe probatur. ¶ Qui ciuis non ſit: hanc legem tulerunt Lucinius Craſſus orator: & ſcęuola iuriſconſultus: & orator de quo ait Cice. eloquentiſſimorum omnium iuriſconſultiſſimus & iuriſconſultorũ eloquentiſſim' ii legem tulere de regũdis in ſuam quemq; ciuitatem. Cum enim ſumma cupiditate ciuitatis Romanę Italici tenerent̃ hæc lex neceſſaria viſa eſt. Nam multi ſe quaſi pro ciuibus Romanis gerebãtur qua lata latini principes adeo irati ſũt vt hæc lex cauſa fuerit cui bellum trinio inter latinos, & Romanos gereretur huius legis meminit Cicer. in oratore pro. L. Cornelio & eam mutiã vocat Aſconius pedianus legem liciniam & mutiam. de ciuibus regundis video conſtare inter omnes: quam duo Coſ. omnium quos vidimus ſapientiſſimi tuliſſent non modo inutilem ſed pernitioſiſſimam reipubli. fuiſſe.

Egina ciuitas epidauriæ · *Lucinius craſſus & Scæuola* · *Aſconius pedianus*

ASCE. ¶ SED ſępiſſime petatur i remp. ſpecie vtilitatis: vt noſtri ideſt Romani ſupple peccauerunt in diſtributiõe: ideſt euerſione corinthi: illius ciuitatis opulẽtiſſimæ: quæ videbatur utilis Romano iperio: ſed tamen non erat honeſta: quia in Athenienſes etiam durius ſupple egerunt qui ſciuerunt: vti q̃ pollices ꝑciderentur: ideſt amputarentur eginetis: ideſt incolis eginæ inſule, qui valebant claſſe, ideſt nauibus dirigendis: & remis impellendis: hoc eſt viſum Athenienſibus vtile Enim pro quia egina inſula ſcilicet imminebat nimis pyreo illi portui atheniẽſium propter propinquitatẽ: ſed nihil vtile ſupple eſt quod crudele. Crudelitas enim eſt maxime inimica naturę hominum: quam ſcilicet naturam nos debem' ſequi. Male ſupple agunt etiam qui prohibent peregrinos vti vrbibus & exterminant eos: vt Penus ſupple fecit apud patres noſtros: ideſt priſcos romanos: & papius nuper: ideſt a paucis annis fecit ſupple. Nã rectum ideſt iuſtum & ęquũ eſt non licere ſupple qui non ſit ciuis eſſe: ideſt haberi pro ciue: quam legem ſapientiſſimi conſules Craſſus & Scæuola tulerunt. Vero pro ſed: ꝓhibere peregrinos vſu vr'bis: ideſt valde inhumanum.

Illa ꝑclara, in quibus publice vtilitatis ſpẽs præ honeſtate contemnitur. Plena exẽplorũ eſt noſtra reſpu. cũ ſæpe ſunt alias, maxime bello punico ſecũdo, quæ cãnenſi calamitate accepta maiores aĩos habuit, q̃ vnq̃ rebus ſecũdis. Nulla timoris ſignificatio, nulla mẽtio pacis: tanta vis eſt honeſti, vt ſpeciem vtilitatis obſcuret. athenienſes, cum perſarum impetum nullo modo poſſet ſuſtinere, ſtatueruntq;, vt vrbe relicta, coniugibus & liberis trezene, depoſitis, naues conſcenderent, libertatemq; grecie claſſe defenderent, Cyrſilum quẽdam ſuadentem vt in vrbe manerent. Xerxemq; reciperent, lapidibus obruerunt: atqui ille ſequi vtilitatẽ videbat: Sed ea nulla erat repugnante honeſtate.

PETR. MAR. ℂ PVblicę: ptinẽtis ad vniuerſum rẽpub. Laudat robur aĩ Romanorũ iuictũ & minime malis ſuccumbẽſq; poſt Claſem acceptam ad Cannas vicũ apuliæ maiores aĩos habuerũt. Hannibal cũ Ro. ad Ticinum & Trebiã P. Scipione & Grac. quos fuiſſet; fugaſſetq;. inde ad Traſimenum Lacum peruſinũ. vbi Flaminius cõſul temeritatis & emẽtiæ ſuę penas luit: tandẽ poſt Fabii dictaturam ad Cãnas Aapulię in ripis aufidi Paulo Aemilio & M. T. Varrone Coſs. maxima clade Romanos affecit: quã paulus cõſul morte ſua funeſtiorem Romano noi reddidit. duo milia. dec ẽqtes ceſi dicũt: & tanta ciuium ſociorũq; pars in his ambo conſulũ q̃ſtores. L. Acili⁹ & L. Furi⁹ Biſbaculus & xxi de tribunis militũ cõſulares q̃dam & ædilitii inter quos Cn. Seruili⁹ & C. Minutius Numãti⁹: q magr eqtũ priore anno fuerat. lxxx. prætereа ſenatores Varro cõſul cũ. l. eqtibus Venuſiã ſe ex fuga recepit poſt hanc cladẽ defecerũt ad Hãnibalẽ Romanorum cii. q ad eã diem in officio fideq; permãſerãt: iam tãta calamitate accepta & in tãto rerũ turbine de Romano iperio deſperantes fortuna pœnis incũbente. Attellani: calatini: hirpini: apulorum pars ſannites præter pennos brutii oẽs: lucani ſurrẽtini: & græcorũ ois fere ora quæ quõdã magna grę cia dicebat: nũc eſt magna ſolitudo. Tarentini, Metã pontini: Crotonẽſes: lucriq;: & ciſalpini oẽs galli. Nec tñ iqt Liuius hæ clades, defectioneſq; ſociorũ mouerunt: vt pacis vnq̃ mẽtio apud Ro. fieret: neq; ante ↄſulis Romã aduẽtũ neq; poſtq̃ is rediit renouauitq; memoriã acceptæ cladis, quo in tpe adeo magno aĩo ciuitas fuit vt conſuli Varroni ex tanta clade cuius ipſe maxima cã fuiſſet redeunti & obuiã itũ frequẽter ab oĩbus ordinibus ſit: & gratiæ actæ: q; de rep. nõ deſperaſſet: q ſi Carthaginẽſiũ ductor fuiſſet: nihil recuſandũ ſupplicii foret. obtulerunt inſuper Romani aĩ robore ſubnixi dictaturã Varroni. Igr Ro. in tãtis calamitatibus nihil de dignitate romana remittẽdum duxerũt: & habita honeſti rõne pacis ineũdæ cũ barbaris nullã mentionẽ fecerũt. Nõ. n. dicebat Ro. q ſtẽma ſuũ originem ad martẽ referũt: & quorũ ars militia erat: aduerſis frãgi: & ꝑter decorũ pacẽ pateſ: q̃uis videret eẽ publica vtilitas: ſed non erat: qm̃ relinquebat honeſtas. Solebant. n. pacis ↄditiones dare aliis nõ accipe. Vñ dicit Pli. lib. penul. Pudor Romani nois ſæpe res perditas ſeruauit in ꝑliis. ℂ Præ ho. reſpectu honeſtatis in cõparatiõe. ita dicimus: hæc nulla ſũt ꝑ illis. i. cõparatione illorũ. ℂ Secũdis: ꝓſperis & ad voluptatẽ nrãm fluẽtibus. ℂ Tãta vis, potẽtia: qm̃ erat hõeſtum romanis: nec decebat eorũ magnanimitatẽ atq; ꝓſtãtiã bellicã inire pacem cũ barbaris q̃cũq; cõditiõe: a qb⁹ ↄtra ius fœderis tãta iniuria & cladib⁹ fuerant affecti q̃uis pax illa potuiſſet e rep. videri: & ex vſu totius Italiæ tot cladib⁹ attritæ: tot deiectib⁹ exhauſtæ. ℂ Athenienſes: iã de atheniẽſib⁹ in re ſiſi põit exẽplũ: q præ hõeſtate & decoro attici nois id qđ Cyrſilus ſuadebat repudiarũt: q̃uis vtile videret: iminẽte ceruicib⁹ græciæ tãto hoſte: cuius multitudini flumina ad potũ nõ ſufficiebãt. Magno igr aĩo bellũ ſuſcipiẽtes: & ſe ↄtra barbaros ꝓ auita dignitate erigẽtes victores fuerũt. Poſt pugnã maratoniã de q̃ dcm̃ ẽ atheniẽſes ducẽtas naues fabricauerũt: & aduẽtate xerxe oraculũ delphicũ ↄſulentes hñerunt ſortes: vt muris ligneis ſalutẽ tuerentur. Et ſic auctore Themi. cõiuges libroſq; cum ꝑcioſiſſimis reb⁹ i abditis inſulis emẽdarũt: ipſiq; armat naues cõſcẽderũt: & anguſtias ſalaminii fieri vna cũ ſociis: ne circũuentiri poſſet occuparũt. ℂ Vrbe: athenis. ℂ Trezenæ: q̃ eſt vrbs pelopõnenſi i ſinu argolico ſacra quõdã Neptuno: vt iqt Str. & iõ poſſidõia dicta ẽ ſtad.

xv. a mari eminebat: urbs eo tpe iſignis: denominata ẽ a trezene filio Pelopis: hic educatus fuit Theſeus: & iõ Theſeia Trœzen dr a Papinio: Trœzeni Pytheus auus maternus Theſei in regno ſucceſſit. Et ob id Oui. in heroidibus Trezena appellat pitheia regna. ℂ Cyrſilũ: Cic. aliter quã alii hanc narrat hiſtoriã. Nam cũ Mardõius Xerxis dux Athenas veniſſet deſertas a ciuibus: qui naues ↄſcẽderãt. & apud Salamina de ſũma rerũ conſultabant: & de liberis ↄiugib⁹ cæteriſq; fortunis emãdandis Trœzenem ipſas cœpit Athenas: & Murichide helleſpõtiũ ſalaminẽ miſit cũ mãdatis poſtulatiſque ad athenieñſes. q illuc cõfugerant. cũ mandata expoſuiſſet Murichides Lycidas Athenienſis ſenatus in cõcione ſuaſit: vt mandata acciperent athenienſes. ac ferrent ad populum. Vñ oĩum ↄſenſu lapidib⁹ obrutus eſt. Mulieres q̃ adhuc apud Salaminem erant: id audientes vxorem Lycide & filios eadẽ pœna multarũt. ℂ In vr. athenis. ℂ Sed ea: nõ erat vtilitas: qm̃ nõ decebat generoſos & tãti nominis Græciæ oium bonarũ artiũ inuẽtricis alũnos: & q de oi genere virtutũ ꝓcepta dederã & dabãt. Xerxẽ barbarũ in vrbem diſciplinarũ ſedẽ & emporiũ recipere. Sic appius cęcus diſſuaſit Romanis grauiſſima oratione Pyrrhum recipere.

ℂ Illa ꝑda. ſępe Ro. po. vtilitatis ſpẽ ꝓ honeſtate: & priuatim & publice cõtẽpſis: vt bello Tarentino qđ geſtũ eſt cõtra Pyrrhũ epirotarũ regẽ: priuatim vt Fabri. quẽ cum pyrrhus participẽ regni ſui facere polliceret: ſi ſecũ proficiſci in epirũ vellet neglexit publice cũ ille cyneam legatũ miſiſſet: q ciues ro. corrũperet: nullũ ex oĩbus inuenit q corrũpi ſe ꝑferit. Idem maxime apparuit poſt. Cãnenſem Cladẽ. Null⁹. n. repertus ẽ q vel vnũ verbũ de pace feceret. ℂ Athenienſes exẽplo vtit atheniẽſiũ: quo idẽ ꝓbat videlicet ſpẽm vtilitatis ꝓ honeſtate debere cõtẽni. Cũ fama eẽt a Xerxe rege perſarum græciã maxĩa claſſe inuadi miſerunt Atheniẽſes: qui oraculũ ſciſcitarent q̃o tueri ſe a xerxe poſſent. Rñſum eſt eos poſſe eẽ incolumes: ſi ſalutẽ ſuam ligneis eqs ↄmitterẽt. Cũq; in cõcilio alii alia ſentirent: ſolus Themiſtocles intellexit: verũ claſſẽ parãdã eẽ q̃ta maxima parari poſſet: equos n. ligneos naues itellexit: & his regi occurrendũ eẽ. Cæteri h ꝓbãtibus vnus cyrſilus cõtradixit: vrbẽ. n. nõ eẽ relinquẽdã cẽſuit: quã ſi tueri nõ poſſẽt regi tradẽdã: eiq; qbuſcũq; ↄditionibus parendum: hac ſnia audita adeo irati ſunt athenienſes: vt illum lapidibus obruerint. ℂ Trezene: pelopõnẽſi ciuitas fuit Trœzen: auctore Str. agri piſei ſacra poſſidoni. i. neptuno a quo & poſſidonia olim eſt appellata: a mari xv. abeſt ſtadiis vrbs iſignis portũ hñs nomine mẽtũ. in hoc regnauit Pytheus pelopis filius: vñ ait Oui. Pytheia trozẽ.

FRAN. MAT. — Temiſtocles — Strabo

ASCE. ℂ ILLA ꝑcla. eãdẽ rẽ ꝓſequit dicẽs. Illa ſup. ſunt pręclara ſup. facta in qb⁹ ſpẽs publicæ vtilitatis. i. ptinẽtis ad vniuerſam rẽp. ↄtẽnit ꝓ honeſtate nrę. i. romana reſpu. eſt plena exẽplorũ ſup. taliũ: cũ alias. i. alio tpe: ſæpe. i. cum ita ſit q; ſępe alias tñ maxĩe. i. tñ potiſſimũ: verũ eſt q; ſcđo bello punico i. ↄtra pœnos & potiſſimũ ↄtra Carthaginẽſes geſto: quę reſpu. calamitate. i. clade ciuiũ p modũ clamorũ a grãdine ꝓſtratorũ cãnẽſi. i. q̃ fiebat apud cãnas: accepta. i. poſtq̃ in canẽſem calamitatẽ acceperat. habuit maiores aĩos: q̃ vnq̃ reb⁹ ſecũdis. i. ꝓſperis, nulla ſignificatio timori fuit ſup. in ea: nulla mẽtio paucis: tãta vis. i. potẽtia ẽ honeſti, vt obſcuret ſpeciem vtilitatis. Athenienſes cũ nullo mõ poſſẽt ſuſtinere impetũ perſarũ quas xerxes inſtruxerat: & ſtatuerẽt: vt ↄſcenderẽt naues: & hoc vrbe. ſ. athenis relicta: & cõiugibus & liberis eorũ đpoſitis. i. ſub fide in cuſtodiã datis. Trœzene: in ea ciuitate peloponnenſi, ipſi obruerunt lapides Cyrſilum

quendam

Themiſtocles poſt victoriā eius belli, qd̄ cū perſis fuit dixit in cōcione ſe hr̄e cōſiliū reip. ſalutare: ſed id ſciri opus nō eſſe, poſtulauit vt aliquē pp̄ſs daret, q cū cōicaret datus ē Ariſtides: huic ille, claſſem lacedęmoniorū: q̄ ſubducta eēt ad gytheū, clā īcēdi poſſe: quo facto frāgi lacedęmonioꝝ opes neceſſe eſſet. Qd̄ Ariſtides cū audiuiſſet, ī cōcionē magna expectatione venit: dixitq; putile eē cōſiliū qd̄ Themiſtocles afferret, ſed minime honeſtū. Itaq; Atheniēſes qd̄ hōeſtū non eſſe, id ne vtile qdē putarūt, totāq; eā rē, quā ne audiuerāt qdē, aut dote Ariſtide repudiauerunt. Melius hi q̄ nos, q Piritas imunes: ſocios vectigales hēm⁹. Maneat ergo: qd̄ turpe ſit: id nunq̄ eē vtile ne tū qdē, cū id qd̄ vtile eē putes adipiſcare. Hoc. n. ipm̄ vtile patare, qd turpe ſit, calamitoſū ē. Sed icidūt (vt ſupra dixi) ſępe cāę cū repugnare vtilitas hōeſtati videať, vt a ī aduertēdū ſit repugnet ne plane au poſſit cū honeſtate cōiūgi.

quendam ſuadentem vt manerent in vrbe & reciperent xerxem principem inimicorum: atq; vel potius atqui. i. ſed tamen ille videbatur ſequi vtilitatem. Sed ea nulla erat honeſtate repugnante. i. q̄ honeſtas repugnabat.

PETR. MAR. ¶ THEmiſtocles: pōit exēplum de Themi. q rem minime hōeſtā excogitauerat: iō athe. virtutis cultores eā renuerūt Plu. ait in vita Ariſtidis: poſt victoriā platēſe Themiſto. populo dixit ſe id excogitaſſe: qd ſi exeq poſſet magnam vtilitatē vrbi afferret. populus ariſtidi negociū dedit: vt de hac re cū Themiſtocle cōſultaret: & ſi e rep. videret pbaret. Cogitaui: igt Themiſtocles nauale graecorum incendere quo athenienſes totius Gręciae poterunt facile eē pricipes ariſtides cōciōe aduocata dixit Them. cōſilio nihil eē cōmodi⁹ ſed nihil iniuſti⁹. ¶ Qui cū: cū quo. ¶ Lacedęmoniorū: q ſūt i pelopōneſo: & ſocii fuerāt athenīēſiū i bello cōtra barbaros. Ad Gy. nauale Lacedęmoniorū nobile: vt ingt Str. Intra. cc. &. xl. ſtad. edificatū: & hñs nauū ſtationē māu effoſſā. Plu. ait ī vita Themiſtoclis. Xerxe abeunte in pegaſas hyemandi gratia graecorū claſſis ſub eſt dato Themiſtocli Ariſtide dixit Themiſtocles ſe excogitaſſe gręcorum claſſem incendere. Gytheum ait Li. tui. agens ad macedonico bello rerum maritimarum omniū Lacedaemonis receptaculum. ¶ Melius hi quam nos: laudat iuſtitiā athenīēſiū q ſocios Lacedęmonios cęterosq; nullo mō violādos cenſuerunt: notatq; Ro. q piratis impunitatē & immunitatē conceſſere cum debuiſſēt eos iuſto grauiſſimoq; ſupplicio afficere: & ſocios confederatoſq; habebant vectigales. i. tributarios. hoc ingt vť iniuſtum vt ſocii noſtri pendant tributū & piratae ſint immunes. Romani nunquō ęqs foederibus ſocietatem inibant: ſed tributum volebant tanq̄ ſuperiores. vn̄ in pri. bello punico Regulus Romam miſſus ut pmutatio fieret: & pax equo foedere: dixit ī ſenatu id diſſuadens: cū eſſet cōtra mores auitos & decorū haec quae verſibus pſequutus eſt Syllius. Nec vero placeat niſi quę de more paretum Pax erit. Inde ſubiungit. Sed mihi ſit ſtygios ante intrauiſſe penates Talia q̄ videā ferientes pacta latinos Pōpeius magnus piratas maria & terras infeſtāter felici ſucceſſu vicit & cū athenas tranſmiſiſſet nōnullius ad illius veniā fidēq; cōfugiētibus impunitatē conceſſit: & cū eēt ad. xx. milia. eos per oppida colonis exhauſta collocauit: vt facilitate victus eos mitiores redderet. Itaq; ciuitates q̄dā Ciliciae quoſdam admiſerūt: & dimae vrbs acheorū in pelopōnēſo: vt meminerūt Stra. & Plu., cultorib⁹ vacua et agrorū vbertate foecunda piratis cōceſſa: ē hoc nōnulli improbarunt auctore. Pluta. in vita Pōpe. hoc ēt Ci. notat, q̄uis latenter pp Pōpeium: quē viuū amauerat: & mortuū aperte nolebat infeſtari: ut ēt ſupra fecit. cum de theatris & corticibus loq̄reť. Lucanus. An melius fient pirate Magne coloni. ¶ Socios, Ro. nois & ſedere nobis cōiūctos. ¶ Vectigales ſoluētes tributū Vectigalis dr̄:, qui vectigal ſoluit & tributū: & ſic ager vectigalis. Vnde accuſatur Caeſar q̄ agrum campanū ad ſubſidia reip. uectigalē relictū diuiſerit. Immunes dn̄r illi: q nō ſūt vectigales: nec ad aliquod onus obligāť: ergo idignū erat latrones eē munes & ſocios vectigales. Mu. nus iqt iurecōſultus vno: mō dr̄ onus: qd cū remittiť: vacatione militiae muneriſq; pſtat: de immunitas appellať. ¶ Maneat er. hoc certū ſit: & cōſtitutū ingt, nihil eē vtile qd nō ſit honeſtū: aliter putare calamitoſum eſt & malū: cū ſit contra boni viri decorū & dignitatē: & is q̄ herrore ducit: calamitoſus eſt: & nō felix ēt ſi id qd̄ cupit adipiſcereť. amittit. n. virtutē: q̄ nullā vtilitate ſi ſine honeſtate vtilitas dici poteſt rep̄hēdiť. ¶ Sed ici. ſę. ca. repe. Cic. id quod ſupra propoſuit ī aduertēdū: deſpiciēdumq; docet: cū vtilitas cum honeſto videať pugnare pugnet nec ne: & ſic inuit cōſiderādas eē circūſtātias tēpoꝝ locorū & pſonarum: vt plane cognoſcatur quid ex officio: ſit qd contra officium. ¶ Plane: omnino.

FRAN. MAT. ¶ Themiſtocles: &c. aliud exēplū. Themiſtocles deuicto rege xerxe: & in ſcapha piſcatoria fugere cōpulſo habere ſe cōſiliū dixit athenienſi populo: qd̄ eſſet vtiliſſimū. Sed id impleri non poſſe niſi eſſet q̄ occultiſſimum. athenienſes reſponderunt vt illd cū Ariſtide cōmunicaret: & ſi ab eo pbareť implēdū eſſe ariſtides addito cōſilio vtiliſſimū eē nō negauit ſed turpe Quo audito ſucclamauit populus non eſt faciendum. cōſilium autē erat: vt claſſis Lacedaemoniorū: q̄ erat ad gytheum comburereť. Quod cū factum eſſet non erat dubium: q Athenienſes potireť gręcię. Gytheū aūt ſpartanorum fuit nauale nobile intra. cc. &. xl. ſtadia & aedificatū habuit nauiū ſtationē manu effoſſam: iuxta fluuius fuit eurotas auctor Stra. ¶ Magna ex nā ab oīb⁹ expectabať. ¶ Quā ne &c. ignorabāt rē, & tū repudiauerūt. ¶ Melius &c. contraria iuxta ſe poſita melius cognoſcunť: dicit athenēſes cōtempta vtilitate rōnem hūiſſe honeſtatis Romanos dicit cōtra piratas amicos hr̄e voluiſſe, q oēm maritimā orā infeſtarant. ¶ Pōpeius: captos piratas ad. xx. milia ī colonias miſit & imunes eſſe voluit: cum Ro. ſocios & amicos pp̄ſos voluerint eſſe tributarios. Iōq; apud Luca. Pōpeio hoc Caeſar obiecit. An melius fient piratae o magne coloni. ¶ Vectigales. i. qui uectigalia pſoluūt uectigal. n. eſt qcqd pēdiť: vnde ager vectigalis vocatur p quo aliquid quod ānis ei cuius eſt proprietas pſoluiť. ¶ Maneat ergo. Concludit quoties ingt id quod vtilitatis ſpēm hēt cū honeſto pugnare vť oīo cōtēnať. ¶ Ne tū. qdē: ne etiā ſi adipiſceri id qď vtile videbatur: & poſtea cognoſcet repugnare honeſtati. tenere velis. Sed cōtēnito. ¶ Hoc ip. &c. etiā ſi nulla alia re peccares: vbi exiſtimas vtile quod eſt turpe: nō pua eſt calamitas: & dānū. ¶ Sed inci. vt &c. dixit peccare, vehementer illum cuius aīus dubitat pręponere ne debeat honeſtati qd; vtile videatur. Sed quia accidere pōt: vt aliqd videatur vtile: & minime ab honeſto remotū. Concedi dici tādiu deliberare quādiu cognitū fuerit: nō eſſe aut eſſe in ea vtilitate turpitudinem: ſed vbi turpitudo ieſſe cognita fuerit: oīs conſultatio ſubito amoueri debet: ponit aūt exemplū cuiuſmod ſit aliqd vtile in quo q̄ri poſſit. Sit ne cū eo vtilitas cōiūcta an cōtra forte ita accidere poſſet: vt rhodi magna eēt annonae penuria. Alexādriae vero copia p magna. Mercator qdā vir haud improbus, frumēto nauē onerat: ut rhodū cōuehat. Idē faciūt & alii mercatores. Sed ipſe por ſoluit & rhodū applicat neſciūt rhodii paulopoſt magnā frumēti copiā affuturā: & iccirco carius ab illo uno mercatoř emūt: q uir bonus cū ſciat naues alias paulopoſt affuturas frumento onuſtas. Quaeriť reticere ne dēat an patefacere. Q. ď dubitari pōt: & q̄ri an qd utile ſit illi uidelicet reticere: ſit ne ēt hōeſtū. Diuerſe fuerūt opiniones. & cōtrarie duorū pħorū quos ueluti inter ſe diſputātes Cice. inducit. ¶ Incidūt, de manifeſta turpitudine dubitādū nō eſt: qn ſit penitus reſpuēda. de q̄ ēt cogitare ſcelus eſt: ſed cū vtilitas cum honeſtate iūcta eſſe uideť dubitari pōt. ¶ An poſſit id quod eſt honeſtum poſſit cum vtilitate coniungi.

Gytheus ſpartan⁹

Caeſaris dictū ad Pompeiū

Mercatoris rhodii exemplū

PETR. MAR. ℭ Viciſſim: mutuó.ſ. debemus putare volēte natura cōem vtilitatē eſſe noſtrā: qđ cū ſit nihil cælatᷓ: ſed habetᷓ rō hone ſtatisq́ꝫ cęteris rebus bono viro dēt eſſe antiquior. Et affert id quod Diogenes reſpōdere potuiſſet: & dicit aliud eē cæ lare: aliud tacere: cælare ſiquidē ꝑprie diſſimulando decipe re: atqꝫ impoſturam facere. Finis bonorū ſummū bonū: ad qđ oia referūt. ſ Plus prod. quid cuiuſqꝫ propriū eſt aliquid vendi pōt. ſ Vides in hac to. Ex diſputatione infert Cic. qđ vterqꝫ phs nihil vult vti le eſſe: qđ idem honeſtū nō ſit. Nec ab eo diſcedit: qđ veluti fundamentū huius ꝓpōnis diſpēſauit. Nihil eſſe vtile qđ idem honeſtum nō ſit. ſ Non il. dici. Vterqꝫ. n. illud reſpuen dū fatetᷓ: qđ vtile vᷓ. Si honeſtū non ſit. ſ Ex al. aūt. Ex Dio

ad perfectionem & ad bene beateqꝫ uiuendū. ſ Siquidē inter hoies verba antipatri. i. ſcis iter hoies eſſe ſocietatē naturalē. ſ Inquiet ille: Dio genes. ſ. ſ Vides in hac: uer ba ſunt Ci. ſeuus ē & ordo. In hac diſceptatione nō dici tur a Diogene: uenditor uē dēt id qđ uult magno ꝑcio: q̄uis talis uēditio turpis ſit: ſed dᷓ ita eſſe utilē: vt turpi tudinem nō hēat: & hoc eſt quantū ad Diogenē: q dicit talē uenditionē nō eſſe tur pem: qm̄ non pluris q̄ cæteri ſuū uēdit. ſ Ex altera pte. i. ab antipāo oñditur id nō eē agendum qđ ſit turpe: & ſic Cic. ex tali diſceptatione ꝓ ceptum elicit. ſ Ita expe. ita eſſe utile. Ea re: pp id quia turpe ē niſi emptor nouerit ea q̄ uēditor. ſ Vendat ædes uir bo. ponit aliud exēplum & diſceptationem ex domo uenali. ſ Et hēantur: putētur

vt vtilitas tua cōis vtilitas ſit, viciſſimqꝫ ea cōis vtili tas tua ſit, celabis hoies quid his ad ſit cōmoditatis, & copiæ? Rñdebit Diogenes fortaſſe ſic: aliud cælare, aliud eſt tacere, neqꝫ ego nunc te celo, ſi tibi non di co: quæ natura deorum ſit, quis ſit finis bonorū, quæ tibi plus prodeſſent cognita, q̄ tritici vtilitas, ſed non quicquid tibi audire utile, eſt id mihi dicere neceſſe ē, immo verbo (inquit ille) neceſſe eſt. Si quidem inter hoies natura meminiſti cōiūcta eſſe ſocietatem. Memi ni, inquiet ille, Sed nū iſta ſocietas talis eſt, ut nihil ſuū cuiuſqꝫ ſit? Quod ſi ita eſt, nec vendendum quidem qc quam eſt, ſed donandum. Vides in hac tota diſcepta tione non illud dici, q̄uis hoc turpe ſit, tamen quoniā expedit, faciam. Sed ita expedire, vt turpe non ſit, ex altera autem parte, ea re, quia turpe ſit non eſſe faciē dum. Vendat ædes vir bonus propter aliqua vitia, q̄ ipſe norit, cæteri ignorent, peſtilentes ſint, & habean tur ſalubres, ignoretur in omnibus cubilibus appare re ſerpentes, male materiatæ, ruinoſæ ſed hæc præter dominum nemo, ſciat quæro ſi hoc emptoribus ven ditor non dixerit, ędesque vendiderit, pluris multo, quam ſe vendituum putarit, num id iniuſte aut im probe fecerit? Ille vero inquit Antipater improbe.

Dioge. & anti. genis ſnia diſputatur: & col ligitᷓ nō eſſe turpe: & idcirco utile uideri. Ex antipā uero ea re qꝫ turpe ſit non eſſe fa ciendū. Antipᷓ dicit nō eſſe reticendū. Quia ſit turpe re ticere. Diogenes uero uult reticeri poſſe. Quia non ſit turpe: & hoc mō eūdē vterqꝫ ſine reſpicit. ſ Vēdat ædes: aliud exemplum eſt. Si quis ædes vēdiderit uitioſas qua rum uitia nullus norit præ ter ipſum dñm uenditorem Quæritur nunquid uitia ta cere debeat: quo plures: & fa cilius ædes uēdat: an potius iudicare. ſ Peſtilentes: non ſa lubres. eſt nonnullarū ædiū quædam infelicitas. Nā eas in colentibus morbos inci dunt. ſ Habeātur: omnes exi ſtimēt eas ſalubres eſſe. ſ Ma le materiatæ: hoc eſt mala materia conſtructæ: uideli cet calce reſolubili: lapide fragili: lignis pu tridis & nō ſua luna cæſis. ſ Ruinoſæ:

ab aliis eſſe ſalubres: cū ſint peſtilentes. ſ Male mate. cōpoſi te ex mala materię: vt cemento lignis: & tabulis tpe nō op portuno cæſis: & feſſis & ſic teredini corruptioniqꝫ obno xiis malis lapidibus male factis fundamentis vt ob id ædes cæſaræ ſint. Materies ꝑprie eſt: ex qua cōficiunᷓ opa & ędi ficia vt lapides ligna & cætera id genus. Materia eſt q̄ ſuſci pit formā aialē vt materia corpis aiam eius formā ſuſcipiē tis. ſ Pluris mul. maiore ꝑcio q̄ ſi ipſarū ædiū vita dixiſſet.

FRAN. MAT. ℭ Vtilitas &c. vt nihil tibi vtile ſit: & qđ ſit vtile cæteris: id tibi etiā vtile ducas. ſ Aliud eſt celare &c. fateor inquit cela re vtile eſſe ſine honeſtate. Sed aliud eſt cælare: aliud tacere: non. n. ſi taceo cœlo. Si non dixero finem bonorum & ma lorū. Quæ ſit natura cœli: &c. q̄ occulta ſunt vulgo: nunqd te cœlo? minime. Et tñ hæc tibi vtiliora eſſent q̄ apire vim magnā frumenti affuturā: & eſt argumentū a minori ad ma ius. Si lꝫ tacere ea q̄ maiorē vtilitatē afferunt: lꝫ ēt tacere q̄ minorē. Maior ꝓpoſitio nota eſt: & a nullo negabitᷓ: maior impugnari poſſet quā confirmat. Maior vtilitas eſt ſcire qs finis malorū &c. qa nullū vitiū cōmitto: ergo tacere ea quę minora ſunt nullū erit vitiū. ſ Quđ tibi vtile &c. nimis ma gnū & difficilē laborē ſuſciperet. Qui oia hoi dicere vellet q̄ ei eſſent vtilia: & iō recte refert. ſ Si qdē meminiſti: rñdit antipᷓ nunquid oblitus es qđ nālis rō ꝑſcribit videlicet cō iūctos eē hoies nāli ſocietate: vt nihil ꝑpriū velimus qđ nō aliis cōicemus. Nā q̄bus data ē rō: hiſdem data ē & recta rō q̄ ē lex ꝓhibēdi & iperādi: hac rōne ita iter ſe hoies cōiun cti ſunt: vt nihil ſit cuiuſquā ꝑpriū qđ nō ſit aliis cōe. ſ Me mini: vꝫ eē ſocietatem nālem. Sꝫ dic mihi nūqd iſta ſocietas q̄ hoies iter ſe cōiūcti ſunt eiuſmōi eſt: vt nemo aliqd pro priū poſſidere poſſit. qđ ſi ita eſt: &c. Argumētum eſt a con ſequenti abſurdo. Si nihil ſuū cuiuſqꝫ eſt: ſeqᷓ hoc abſurdum vt donandū ſit. Ex quo ꝓbat aliqd ſuum cuiuſqꝫ eſſe, & vti tur Dilemate. Aut inqt aliqd ꝑpriū cuiuſqꝫ eſt: aut non eſt vtrū cōplexus fueris negari pōt. Si aliqd ſuum cuiuſqꝫ eſſe negaueris. Seqᷓ qꝫ nihil vēdere licet. Sed donare. Nā ſi oia ſunt mihi cū aliis cōia ſequitur nihil vēdi poſſe. Cōtra ſi ali

Quæ ſit prima ho minum ſocietas

Maior utilitas ē ſcire quis ſit finis malorū & bonorū

Dilema

vnum ex reliquis ſequitur. Nam ſi male matariatæ ſunt: rui noſæ ſunt. ſ Ille vero: ſententia Aantipatri improbe facere qui hoc faciat.

ASCĒ. ℭ VT tua vtilitas ſit cōmunis utilitas. ſ. redūdet in com munem vtilitatem: & vt ea vtilitas cōmunis ſit viciſſim. i. ecōuerſo tua celabis tum homines: quid vtilitas & copiæ ad ſit: ideſt proponatur: aut aduehatur venale his quaſi di cat nō decet te id facere. Diogenes reſpondebit fortaſſe ſic aliud eſt cœlo: ideſt occultare, aliud tacere: neqꝫ ego cœlo nunc te: ſi non dico tibi quæ ſit natura deorum: & quis ſit finis bonorum. quæ bona cognita ideſt ſi cognoſcerentur prodeſſent tibi plus quam vtilitas tritici. Sed non eſt mihi neceſſe dicere id tibi: quicquid vtile eſt tibi audire. Ille ſoli cet antipater inquit immovero neceſſe eſt quidem. i. certe ſi meminiſti ſocietatem eſſe coniunctam natura: ideſt per na turam inter homines. Ille ſcilicet Diogenes inqt ego memi ni ſupple ſocietatem eſſe: ſed num: ideſt nunquid iſta ſocie tas eſt talis vt nihil ſit cuiqꝫ ſuum: ideſt proprium quod ſi eſt ita nec vendendum quidem eſt: qcquam ſed donandum. Vides (inquit Cicero) in hac tota diſputatione nō illud di ci quāuis hoc ſit turpe: tñ ego faciam: quoniā expedit: ideſt vtile eſt & expediens pro tpe. Sed ita expedire: vt non ſit turpe: autem pro ſed tu uides ſupple ex altera parte nō eſſe faciendū ea re ideſt ea de cauſa: quia ſit turpe. Vendat: ideſt ponamus quod vir bonus vendat ædes. ideſt domum ſuam propter aliqua vitia quæ vitia ipſe venditor norit: & cæte ri: ſcilicet emptores ignoret: vtpote ſi ſint peſtilentes: & ha beantur. ideſt reputentur ſalubres: & ignoretur ſerpentes apparere in omnibus cinilibus: & ſint ipſe ædes male mate riatæ: ideſt ex fragili materia factæ: & ruinoſæ: ideſt ad rui nam tendentes: ſed nemo ſciat hæc præter dominum: ideſt nunquid ipſe dominus fecerit id iuſte an improbe: eſt que ro ſi venditor non dixerit hoc emptoribus & vendit urum ædes multo pluris q̄ putarit: ideſt putauerit ſe vendiderit num: ideſt nunquid id iuſte an improbe. antipater inquit ve ro ideſt: certe & pro vero ille facit improbe.

Quid enim eſt aliud errāti viā nō mōſtrare qđ Athenis execrationib⁹ publicis ſancitū eſt(ſi hoc nō eſt,emptorē pati ruere:& per errorem in maximā fraudē incurrere:plus ēt eſt,quā viā nō mōſtrare.Nā eſt ſcientem in errorē alterū,inducere, Diogenes cōtra:nū te emere cogit,q ne hortatus quidē eſt:ille:quod nō placebat pſcripſit:tu quod placebat emiſti,Quod ſi qui proſcribunt villam bonā beneq̃ ædificatā non exiſtimāt fefelliſſe,ēt ſi illa nec bōa eſt:nec ædificata rōne multominus igitur qui domū, nō laudarūt:vbi.n.iudiciū emptoris eſt ibi fraus venditoris quę pōt eſſe? Sinaūt dictū non omne præſtandum eſt:quod dictū non eſt:id præſtandum putas? Quid vero eſt ſtultius, quam venditorem eius rei,quā uendat,'uitia narrare?

PETR. MAR. ❡ Execrationibus deteſtationibusq̃ qm̄ piaculum erat apud Athenieſes nō mōſtrare iā errāti.carmen erat apud ipſos qđ in publicis cātabaꝛ ſacris ꝓnunciabaꝛq eos eſſe ipios eſt execrabilesq́ viā nō mōſtrarēt.⸿ Sancitū:firmatū & conſtitutū.q.d.id qđ de uia dr latius pȝ & hoc peius eſt quā non mōſtrare.⸿ Nam eſt:rō qm̄ ſciēs alium ducit in errorem & fraudem,qđ flagitioſum eſt.

⸿ Scientē:hoiem de induſtria certo cōſilio & malitia aliū deducentē i fraudem.⸿ Proſcripſit:uendere ſe uelle oñdit:nā pſcribere alquam rem eſt illā uenalē exponere cum inſcriptione queadmodū iu tabula pſcriptionis ponebāt noia pſcriptorū.Vnde dicit Platus in trinūmo:ædes uenales haſce inſcribit lrīs.hoc etiā fit nřo tpe ſcribiꝛ.n.in ianua hęc dom⁹ eſt venalis aut locanda.pſcribere inquit iuris peritus.xiiii.digeſtorum ſic accipimus claris literis vt de plano recte legi poſſit añ tabernam.ſ.vel eum locū in quo negociatio exerceꝛ.Si inquit Diogenes aliqs villā proſcribens addat hæc verba bonā villā & cū rōne adificatam:tñ re vera nō ſit:non decipit ēptorēq pōt conſiderare & diſpicere:an recte ſit ædificata ergo ſi venditor non teneꝛ præſtare id qđ dixit:multo minus id qđ nō dixit.Iura volūt vt vēditor non teneaꝛ ad ea de qbus emptor iudicare pōt,ſed ſi qđ eſt vitium latēs:& illud reticuerit pſtare debet,& emptor pōt eū iure cogere:vt aut reſtituta pecunia venditor rē recipiat:aut tanti vendat quāti emptor emiſſet:ſi vitiū macra ciuiſſet iure igitur ciuili Diogenes nititur Aantipater aūt lege naturæ & boni viri decreto & ꝯſcia.facit.n.uir bonus id qđ ex vſu aliorum ſit: nec q̄rit exceptiones iuris & legū diuerticula.⸿ Rōne.i.non bene rectiq̃ ædificatam:vt expoſcit rō ædificandi & architectura. Villa.n. nō recte ædificata nō ſolū commodo vſui nocet.ſed ēt pōt eſſe ob id in ſalubris:ſi ianua valuæ & feneſtræ noxios vētos exciperent. Vnde in.i.li.de re ruſtica Varro loquēs de fundo peſtilenti dicit hæc vitia emēdari ſolēt dñi ſcia.Permagi intereſt vti bene poſitæ ſint ville: quantæ ſint:quo ſpectent Porticibus:hoſtiis ac feneſtris.An non ille hypocrates medicus in magna peſtilentia non unum agrum ſed multa oppida ſcia ſeruauit.Et idem Varro dicit ſe cū:eſſet Corcyræ:& exercitus claſſis & oēs domus replere eſſent ægrotis & funeribus:immiſſo nouis feneſtris aquilone & obſtructis peſtilentibus:ianuaq̃ pmutata:cæteraq̃ eius generis diligentia comites ſuos ac familiam icolumes reduxiſſe. ⸿ Quo loc.q̄ rōne villa ædificari dēat:docet idem varro & columella.⸿ Iudiciū empt.qm̄ oia illa quæ pōt emptor iudicare nō teneꝛ pſtare venditor:vt dictū eſt:& infert aliud qđ ex ſupradictis ſequiꝛ.⸿ Si aūt dcm̄ non oē:ſi inqt vt dcm̄ eſt nō debet venditor oia pſtareq́ dixit lauādo rem venalem: multominus id qđ nō dixit.exempli gratia:dicit venditor vendo bonā domū equū & ſimilia nō teneꝛ ad hæc pręſtanda etiā ſi mala ſint ſi de ipſorū vitio potuit emptor iudicare.Dictū inquit Vulpianus accipimus:qđ verbo tenus pronunciatum eſt:nuodq̃ ſermone finitur.

FRAN. MAT. Pena eoꝝ q erranti nō mōſtrāt viam

❡ Sed ē aliud inqt viā errantib⁹ nō oñdeꝛ. Quia hoc plus eſt viā errāti nō oñdere:q̄ vitia emptori nō aperire:& pati ipſum ruere in vitarq̄ viſum hoc ſit vitioſum nō oñdere viā errāti:ex hoc cōprehendiꝛ:qđ publicis execrationibus punitur apud athenienſes.& ꝓbat Antipꝛ hoc modo. Quorum criminū eadem eſt pœna:eadem quoq̃ crimina ſunt æqualia.Sed ſacrilegii & eius q erranti viā non moſtrauit apud Athenienſes pœna eſt eadem:ergo nō māſtrare viā erranti & ſacrilegiū cōmittere idem eſt ſcelus. Sed execrationibus publicis poniꝛ qui nō mōſtrauerit viā errāti athenis. Sicut execrationibus puniuntur ſacrilegi ergo &c. Vides maiores noſtros vidiſſe nūq legē cū tā deteſtabile Athenienſibus fuerit non mōſtrare viam erranti:vt eadem pœna punireꝛ qua puniuntur ſacrilegi.⸿ Publicis execrationibus,athenis erat olympiadæ ſacerdotes Iouis olympici, ii publice execrabantur eos quos res publica ob aliquod ſcelus execrandos ducerent ſacri legos.⸿ Legimus Alcibadē in eius uita quod domi ſuæ miſteria frequentare quæ occulta eſſe debebant ſacrilegii fuiſſe dānatū & publice execratū. Deinde reuocatū in patriam reſacratum fuiſſe:& apud Plut. diſcerere licet execrationis illius ritū.⸿ Hoc ď quo loquoꝛ immo eſt plus qui plus patitur detrimenti emptor quā uiator i q non monſtrauerit uiā errāti nocēt illi quidem. Sed is multo plus qui uitia non iudicauerit emptor :dāno.enim ſępe afficit quā maximo.⸿ Scientem : eum qui ſcit vitia rei q̄ vendit.⸿ Diogenes con Rōnib⁹ antipꝛ Diogenes occurrit.Ille qui. Qui vendidit ædes morboſas etc. ⸿ Proſcripſit:venale ꝓpoſuit.Nā pſcribere eſt i publico aliqd ꝓponere:vñ pſcripti dicebanꝛ.Quorum noia in publico proponebantur vt omnibus liceret eos impune occidere.

Antip Diogenes occurrit Proſcribere

⸿ Quď ſi q pſcribūt &c.argumentū eſt a minori ad maius. Si qs ꝓfiteꝛ ſe villā bonam vendere & dicat hac villam proſcribo bene ædificatā ac inſtructā:& aliqs emit eam,ac ruinoſā repit:nunqd nō cogiꝛ ille redhibere villā:ñ cogitur ſi licet vēditori laudare rem ſuam ſupra veritatem q̄to magis licet vēdere:ſi nihil de re dicit.Nihil ille laudauit. Sed tm̄modo venales ædes expoſuit.⸿ Quď ſi:ſi q laudāt nō laudanda cum pſcribūt ut uendāt nō fefelliſſe creduntꝛ:multo illi minus fallere putandi ſunt qui nihil omnino laudant:nihil dicunt. ⸿ Vbi.n.iudiciū &c. Nā cum liberum eſt emptori iudicare de re q̄ emere velit:dici nō pōt a venditore falli: ꝓpono inqt uēditor tibi rem meā uenalem:videto nō tibi placeat.Si bonā cenſes accipito. Si ꝯtra relinqto.⸿ Si āt nō ſi.non omne qđ dixeris pſtare debes:ergo qđ nō dixeris multominus. Sæpe accidit:idq̃ iure ciuili cautum eſt vt oia q̄ dicimus & ꝓmittimus pſtare non debeamus:& ut li.i.ait pōt accidere ꝓmiſſum aliqđ ꝯuētam eſſe tale ut efficiaꝛ ſit inutile vel ei cui ꝓmiſſū ſit:uel ei q ꝓmiſerit. Item ſi plus tibi noceat q̄ ei cui ꝓmiſeris ſtādū ꝓmiſſis nō eſt exēplū ipē pōit Ci.eodem lib.

ASCE.

❡ Qui eſt.n.aliud non mōſtrare uiam errāti.qđ.ſ.non monſtrare uiā ſancitū eſt.i.firmatū & cōſtitutū athenis publicis execratiōibus ſi nō eſt hoc.ſ. pati emptorem ruere & incurrere p errorem.i.ignorationem i fraudē.i.rem munitionem maximā:imo dicit plus etiā eſt quā nō mōſtrare uiam. Naꝫ eſt ſcientem.i.eum qui ſciens:& ex cōpoſitio facit inducere alterū in errorem. Diogenes cōtra:ideſt econtrario ſup.dicebat nū.i.nunqd coegit emere:q ne hortatus quidem eſt.q.d.minime. Ille,ſcilicet uenditor, Proſcripſit.i.venale inſcripſit quod nō placebat:tu emiſti quod placebat. Quod ſi illi qui proſcribūt:ideſt uenalem indicāt uillam.i.domū i agro bonam & bene ædificatam non exiſtimantur.ſ.a iure :ſcilicet eo qđ quilibet eam inſpicere poteſt fefelliſſe.i. fraudem feciſſe. Etiam ſi nec bōa eſt nec ædificata rōne.i.decenter vt ratio exigatur. Igitur ſi illi exiſtimantur fefelliſſe multominus fefellerunt ſupple qui non laudarunt.i. laudauerunt. Quæ enim fraus uenditoris poteſt eſſe ibi ubi eſt, iuſticium emptoris:quaſi dicat nulla. Sinaurem ideſt ſed:ſi non omne dictum in contractu.ſ.eſt præſtandum ideſt exhibendū in facto:putas tum præſtandum ſup. eſſe quod non eſt dictum. Vero pro ſed:quid ſtultius eſt quam venditorem narrare uitia eius rei quam uendat.

Quid aũt tam abſurdũ, q̃ ſi dñi iuſſu ita præco prædicet, domum peſtilentẽ vendo. Sic ergo in qbuſdã cauſis dubiis, ex altera parte defendit̃ honeſtas, ex altera ita de vtilitate dicitur, vt id qđ vtile videatur, non mõ honeſtum facere ſit; ſed ẽt non facere turpe. Hæc eſt illa, quæ videtur, vtilium fieri cum honeſtis ſæpe diſſenſio, quæ diiudicanda ſunt. non enim vt quæreremus ex poſuimus, ſed vt explicaremus. Non igitur videretur nec frumentarius ille rhodius, nec hic ædium venditor cęlare emptores debuiſſe: neq; enim id eſt cælare: quicqd reticeas: ſed cũ quid tu ſcias, id ignorare emolumenti tui cauſa velis eos, quorum interſit id ſcire. Hoc autem cęlandi genus quale ſit, & cuius hominis quis non videt? Certe non aperti, nõ ſimplicis eſt: nõ ingenui, non iuſti, nõ viri boni. verſuti potius, obſcuri, aſtuti, fallacis, malitioſi, callidi, veteratoris, vafri, Hęc tot & alia plura, nõne, ĩutile eſt vitiorum ſubire noĩa? quod ſi vituperãdi ſunt, qui reticuerunt qd de his exiſtimãdum eſt q orõnis vanitatẽ adhibuerunt!

PETR. MAR. ℭ ABſurdũ: minime conſentaneum prudentiæ vẽditoris. ¶ Prædicet: palã: dicat & clamet: pco. n. rebus vẽdendis adhibebat̃. Vñ Martialis venderet excultos colles cũ pco factus. ¶ Sic ergo, docet Ci. ex his q̃ dicta ſũt: in qbuſdam dubiis cauſis ex altera pte honeſtatem defendi: vt faciebat Antipater: ex altera vt a Diogene ita dici de vtilitate: vt ſi illa relinquat̃, turpitudini aſcribẽdũ ſit: qm̃ dicebat Diogenes nihil eſſe ſtultius quã vẽditorẽ narrare vitia. i. defectus rei quã vendit. ¶ Quæ: honeſta & vtilia. ¶ Nõ. n. rõ quare ab ipſos diiudicanda ſũt: qm̃ non iõ attulit ſupiorẽ diſputationem: vt q̃reret qd in tali re agendũ eet: ſed vt explicaret. i. rem dubiã & ĩuolutã diſſolueret: & ſnĩaʒ afferret ſuã. Explicat igit̃ dicens. ¶ Non igit vr. Et in hac pte Cic. agẽs optimũ ſtoicũ id cõſtituit qđ antiquũ dogma ſtoicorũ & priſca illi⁹ diſciplinæ ſanctitas expoſcit: & lex nãę a qua ius ciuile pẽdet. ¶ Frumẽtarius: dr̃ is qui exercet mercaturã frumẽtariã. frumẽtator autẽ qui aliũde q̃rit frumẽtũ quoquomõ cõuehemendũ. vñ frumentatores dicunt̃ in caſtris. Neq; n. vt confutet Ci. rõnem Diogenis declarat qd ſit cælare non ex verbi ſignatione: ſed ex eo qđ in bonum virũ non cadit. ¶ Cælare: inqt eſt vtile alios ignorare qđ illis expediat. ¶ Reticeas: taceas. vt ſcio quod ſunt ſtellæ: & reticeo non dicor celare: aut ſi taceo aliquã rẽ quã non oportet aliquem ſcire: ſed ſi alicuius intereſſet ſcire & non dicerẽ: tunc cælarem. ¶ Quorũ interſit id ſcire. i. ſi velim eos ignorare: qbus vtile eſt id ſcire: quis cælat ſuæ vtilitatis cã: hoc genus cælandi ad malos viros pertinet: q non viuunt e lege nãæ: q̃ pręſcribit: vt cõi vtilitati ſeruiat̃: & vt hõ ab hoĩe alienus nõ ſit. ¶ Nõ aperti: ſed doloſi: apti dicuntur: q non ſimulãt aut diſſimulãt. ¶ Nõ ſimplicis: hoĩs qui a fraude ſit alienus. ¶ Nõ ingenui: liberi hoĩs. ingenui dñr qui naturalr̃ fraudẽ oderunt, qđ qa nõ eſt ſeruile ſed ad hoĩem ĩgenuũ ptinet: nõ ingenue factũ dicit̃. Ingenuus: vt finit Iuſtinianus eſt: qui ſtatim vt natus eſt: liber eſt: ſiue ex duobus igenuis editus ſit ſiue ex duobus libertinis: ſiue ex altero libertino & altero igenuo, Libertini ſũt q ex iuſta ſeruitute ſũt manumiſſe. Manumiſſio aũt ẽ datio libertatis. Nã q̃diu qs i ſeruitute ẽ, manui & ptãti ſubiicit̃ & manumiſſus liberatus eſt ptãte: q res a iure gẽtiũ ſumpſit originẽ. ¶ Verſuti: maligni, verſuti dñr illi quorũ mẽtes crebro ad malitiã vertunt̃. ¶ Obſcuri: nõ apti: ſed diſſimulatoris. ¶ Veteratoris: deceptoris & callidi. veteratores auctore Pompeio callidi dicti ſũt a multarũ rerũ gerẽdarũ vetuſtate. ¶ Vafri: aſtuti: vñ vafritas: hæc vocabula idẽ fere ſigñant: & ad malitiam referunt. ¶ Nonne inutile eſt. q. d. inutile eſt: qm̃ multo peius eſt bonum nomen amittere: q̃ maximas diuitias, nihil. n. eſt miſerius quam qđ quis merito poſſit vitioſus appellari. ¶ Quođ ſi vituperandi ſunt: argumentum a minori ad maius: ſi igit̃ vituperandi ſunt: qui reticẽt vitia cũ uendunt: multo magis illi qui multa mentiunt̃, vt pluris vendant: & affert exẽplũ Pythii: ſyracuſi, q cannium decipit. ¶ Vanitate verborum. i. mendatio: nam vanitas dicitur mendatium.

FRAN. MAT. ℭ DOmini iuſſu rem añ oculos ponit vt rõnẽ ſuã euidentius cõfirmet. Sic ergo &c. Nunc concludit eiuſmõi res incidere poſſe: vt diſputet̃ nunqd id qđ vtile eſſe videat̃. Sit ẽt honeſtũ. Ita qdẽ diſputat̃ in ſupiorib⁹ q̃onibus: ut fateri vitiũ non uideat̃ honeſtũ, ſed ẽt ipſum nõ fateri uideat̃ turpe eſſe. ¶ Ex al. pte, ex utraq; pte ita diſputat̃ h loco, Antipater

diſputat cælare vit iã mãcipii nõ eſſe honeſtũ. Eſt aũt mãcipium nõ ſolũ ſeruus. Sed qcqd manu capi pt. Vñ mancipari ſi eſt qđ meũ eſt in aliũ transferri. Contra Diogenes cælare hæc oĩa emptori ſic dicit eẽ honeſtũ: vt nõ ſi cælaueris turpe ſit. ¶ Non mõ facere: vcʒ non cælare: ſicuti volebat Diogenes. ¶ Diiudicãda ſunt: nõ vult Ci. hæc indiſcuſſa relinq̃re. ¶ Nõ. n. &c. nõ hãc inqt induxi diſputationẽ, vt iterrogarẽ qd faciendũ eſſet: & alios ꝯſulerẽ. Sed. vt ipſe iudicarẽ & ſtatuerẽ qd faciendũ eẽt. ¶ Neq;. n. declarat qđ ſit cælare reticere. i. vtilitatis tuæ cã: qđ alterius ſcire iter eſſet debes. n. apire. ¶ Quale: honeſtũ an turpe. ¶ Cuius hoĩs: pbi an cõtra. ¶ Certe: ego inqt dicere volo cuius hoĩs ſit. nõ. n. aperti eſt &c. ¶ Sed verſuti &c. verſut⁹ & obſcurus opponunt̃ aperto. Fallax ſimplici. Callidus iuſto. veterator igenuo. Quãuis hæc vocabula inter ſe aliquã habeant differentiã: ea tñ modica eſt. verſutus: Callidus: vafer idem pene ſunt. Eſt aũt verſutus cuius mens crebro ad malitiã vertitur, vt ait Feſtus: obſcurus q perplexa vtitur orõne, & mẽtis ſuæ rõnem cognoſci nõ vult. ¶ Aſtuti. vrbanioris & callidioris ab ἀστεος qđ ſignificat oppidum: in quo qui uerſantur aſſidue cauti atque acuti eẽ uident̃: unde aſtus, ideſt aſtutia. ¶ Fallacis: qui fallit & fidem non ſeruat. ¶ Malitioſi: pprie malitia eſt, fallax nocendi rõ. ¶ Callidi: ingenioſioris: callere enim aſtute intelligere: & callidus intelligitur longo uſu. ¶ Veteratoris: ueteratores callidi ſunt dicti a multa rerum gerendarum uetuſtate: auctor Pompeius. ¶ Vafri: quidam uafrum: ut Marcellus: callidum dicunt ſignificare: & quaſi ualde afrum ac urbanum. ¶ Quođ ſi uituperandi ſunt illi q tacent, quando magis uituperandi qui res ſuas etiam plurimum laudat. q. d. multo magis.

Mancipari

Mancipium,

Cælare quid ſit

Veterator dicit̃ callidus a uetuſtate rerum gerendarũ

ASCE. ℭ QVID autem tam abſurdũ q̃ ſi præco prædicet. i. uenalem publicet iuſſu domini. i. poſſeſſoris domum. Sic ego uendo domum peſtilentem. q. d. nihil. Si ergo honeſtas defenditur. i. protegitur in quibuſdam cauſis dubiis ex altera parte: & ſi dr̃ ex altera parte de utilitate: ita ut id quod uideatur utile ſit non modo honeſtum facere, ſed etiam turpe nõ facere. hæc eſt illa diſſenſio utilium quæ uidetur fieri cũ honeſtis: quæ ſunt diiudicanda. i. per iudicium diſcernenda: non enim expoſuimus. i. in medium attulimus: ut quęreremus, ſed ut explicaremus. i. decideremus. Igitur nõ uideretur nec ille frumentarius. i. frumenti promiſor rhodius. i. qui dictus eſt rhodum ab alexandria frumentum aduehere nec hic uenditor ędium debuiſſe cælare emptores. Neq; enĩ eſt cælare quicquid reticeas ſed ſupple cælare eſt, cum quid tu ſcias uelis cauſa tui emolumẽti. i. ſingularis lucri eos quorum interſit ſcire, ignorare id hoc autem genus cęlandi quale ſit & cuius hoĩs quis non uidet: q̃ſi dicat quilibet uidet & quod ſit turpe, & hominis iniuſti. Certe non eſt hominis aperti: non eſt hominis ſimplicis. i. integri ſine fraude, non eſt hominis ingenui, ideſt vt ingenuum decet uiuentis. Non eſt uiri iuſti. non eſt uiri boni: ſed potius eſt uerſuti. obſcuri, fallacius, malitioſi: callidi, & ueteratoris. i. in fraudibus inueterati. Nonne inutile eſt ſubire hæc tot & alia plura nomina uitiorum, quaſi dicat maxime. Quođ ſi uituperandi ſunt &c. oſtendit quod inſtituerat dicens ꝙ ſi uituperandi ſunt qui reticuerunt, quid exiſtimandum eſt de his qui adhibuerunt uanitatem. i. fallax mendicacium orationis, quaſi dicat multo maxime uituperandi ſunt.

Caius Cãnius eques romanus, hõ nec infacetus, & ſatis literatus, cũ ſe ſyracuſas ociãdi cã, non negotiandi (vt ipſe dicere ſolebat) cõtuliſſet, dictabat ſe hortulos aliquos velle emere, quo inuitare amicos, & vbi ſe oblectare ſine interpellatoribus poſſet. Quod cũ percrebuiſſet Pythius ei qdã, qui argentariã faceret Syracuſis, dixit venales qdẽ ſe hortos non hẽre. ſed licere vti Cãnio, ſi vellet, vt ſuis, & ſimul ad cœnã hoĩem inuitauit ĩ poſteꝝ diẽ. Cũ ille ꝓmiſiſſet: tũ pythi⁹, vt argẽtarius q eſſet, apud oẽs ordines gratioſus, piſcatores ad ſe cõuocauit, & ab his petiuit vt añ ſuos hortulos poſtera die piſcarentur: dixitq; qd eos facere vellet. Ad cœnam tp̃e venit Cãnius: oppipare paratũ erat cõuiuiũ. Cymbaꝝ añ hortulos multitudo, ꝓ ſe quiſq; qd ceperat, afferebat, ante pedes Pythii piſces abiiciebantur. Tum Cãnius, quæſo, inquit, qd eſt o Pythi? tantũne piſcium? tantum ne Cybarum? Et ille. Quid mirũ inquit? hoc loco eſt, Syracuſis quicquid eſt piſciũ, hic aquatio, hac villa iſti carere nõ poſſunt incenſus Cãnius cupiditate cõtendit a Pythio, vt venderet grauate ille primo. Quid multa? Impetrat emit hõ cupid⁹ & locuples tanti, q̃ti Pythius voluit, & emit iſtructos:

PETR. MAR. ¶ Cauſa ociandi: vt illic aium relaxaret: & ocio frueretur. ¶ Nõ negociãdi: non vt negociaret: qin eqtes erãt publicani & ĩõ ſcribit in oone p Rabirio poſthumo: fuit pr hui⁹. C. Curius princeps ordinis equeſtris: fortiſſimus & maximus publicanus. ¶ Syracuſas: urbem Siciliæ clariſſimam ad mare verſus pelopõneſum. Corinthii duce Archia Syracuſas condiderãt: q̃ auctor Strabone ad tantas diuitias & opes p uenere vt i ꝓuerbio diſſeminaret: cũ de locubletibus & ſumptuoſis icidiſſet ſermo: illis ne decimã qdẽ ſyracuſanaꝝ adeſſe. adiuuabat hæc ciuitas agrorum felicitate & cõmoditate portuũ. Vñ pp has dotes Sylli⁹ celebrat Syracuſas his verſibus: ſz decus ętneis haud vllum pulchrius oris. Quã q̃ ſiſyphio fundauit nomen ab iſthmo. Et magis añ alias ephyreis gaudet alũnis. Añ ſyracuſas eſt ortigia puta iſula q̃ põte iũgebat Syracuſis. hũc fontẽ arethuſam ex quo ferũt p ſubterrãeos cũiculos emergere alpheũ fluuiũ ælidis. Claris viris cẽſentur Syracuſæ: & i primis Theocrito. quẽ Virgili⁹ imitatus eſt i bucol. ¶ Dictabat: crebro dicebat. ¶ Interpellatoribus: impedientib⁹ ipſius ocium. Interpellatores dñ hi: q interuenientes moleſtiã afferunt: & interpellare eſt mediã alterius oonẽ iterrumpere. ¶ Percrebuiſſet: diuulgatum eẽt apud ois. ¶ Argẽtariã faceret: q erat argẽtarius: ſiue nummularius aut trapezita. Vñ dicit Vldianus lib. ii. digeſtis p̃tor ait argentariæ menſæ exercitores rõnes q̃ ad ſe ptinẽt edere debẽt adiecto die & cõſule. Huius edicti rõ æqſſima eſt inqt: nã cũ ſinguloꝝ rõnes argẽtarii ꝯficiant & cętera. Nummularios quoq; nõ eſſe inĩquũ rõnes edere pomponius ſcribit: & qa & nũmularii ſicut argẽtarii rõnes cõficiunt, qa accipiunt pecuniã & erogãt p ptes quaꝝ ꝓbatio ſcripturã codicibuſq; eorũ maxime continet. Caius ait offm argentarioꝝ atq; miniſterium publicã hẽt cãm: & hęc principalis eoꝝ opera eſt. vt ẽt actus ſui diligenter rõnẽ cõficiant: facere argentariã eſt pecuniariã artem exercere & inde lucrari ac viuere. ¶ Apud ois ordines: hoies cuiuſq; ordinis pp eius artẽ: ob quã apud ois ſummã gfam venerat: gratioſus dr q apud alios gfa valet. ¶ Quid eos facere vellet. i. dixit quid eſſent facturi: vt. ſ. vnuſqſq; offerret qd cepiſſet. ¶ Tpe: hora qua illi cœnam ꝯdixerat. Condicere eſt denunciare: inde dicimus cũ dixi tibi cœnã. Et Liui⁹: ꝯdixit pr patratus. ¶ Oppipare: laude & ſumptuoſe ab ope & paro as. ¶ Pro ſe qſq;. i. iuxta ſuas: vel ad ſuas vires. i. p viribus & ſtudioſe. ¶ Tm̃ ne piſcium. ſ. eſt hic & tot cymbæ. i. naiculæ piſcatoriæ. ¶ Hoc loco. i. piſces qui hñr apud ſyracuſa ſunt hic. ¶ Aq̃rio. i. hinc oẽs aquam ſumunt. ¶ Cõtendit: petit ſummo ſtudio, inde dicimus audeo a te hoc cõtendere ¶ Grauate: nõ libenter ſimulabat ſe grauiter ferre hortorum venditionẽ: vt pluris venderet. nã vẽdidit tãti quãti voluit. ¶ Inſtructos: cum oi inſtro & apparatu. Vñ eſt rubrica in li. xxxiii. dig. de fundo inſtructo & inſtrumento legato: vbi diſputat: qd cõtineat ſub fundo inſtructo & inſtro alicui p legatum relicto. Emerat Cãnius hortos iſtructos: ergo piſcatores illi erant ſui: ſi pythii fuiſſent: vt ipe arbitrabat: qin vt inqt Sceuola: cum maritima p̃dia iſtructa uendunt ẽt piſcatores q ſolebãt in miniſterio venditoris eſſe: vẽditione cõtinent: & ſi in agro venationes ſint qui legat inſtructus alicui ſiue vendit: venationes quoq; & veſtigatores & canes & cætera i q̃ ad venationẽ ſunt neceſſaria inſtro continent: maxime ſi ager ex hoc ꝓuentum habuerit. Et inſtructis hortis ſilio legatis mr argentum muliebre filiæ legauerat: queſitũ ẽ. an hoc argẽtum inſtro cõtineret. Rñdit Põponius id argẽtũ muliebre qd ea in hortis habuerit: vt ibi eſſet iſtructior ad filiã ptinere. Vulpianus dicit. Inſtrumẽta fundi eſſe ea q̃ fructus q̃rendi colligẽdi conſeruandiq; gfa parata ſunt. Inſtro piſcatorio Ariſto. ait cõtineri nauiculas: q̃ capiendoꝝ piſcium cauſa ſũ paratę ſunt: & Verrius ait ẽt piſcatores cõtineri. Igit cum Cãnius emiſſet hortos inſtructos: vbi erat piſcatio & tot cymbas piſcatorum viderat: oia ſe emiſſe credebat. Sed dolo malo fuit deceptus: de quo paulopoſt dicetur.

FRAN. MAT. ¶ C. Cãnius. Exẽplum ſã is facetum quo oñditur: ſapientem & bonũ virum nõ debere ſequi id quod ſub vtilitatis ſpecie maxima in ſe turpitudinem habet. ¶ Ociandi vt caueret omni pturbatione: vt nemo eũ iterpellaret. ¶ Sine interpellatoribus: ſine iis qui impedirent. Nã interpellatoris eſt qui dicenti facientiq; aliquid impedimento eſt. ¶ Qui argentariam faceret: qui publicas & priuatas conficeret rõnes: ii enim proprie erant argentarii: vt digeſtis diſcimus. Modo enim iidem ſunt: qui & trapezitæ quos menſarios: & nummularios vocamus. Vulpianus libro ſecundo digeſt. prætor ait exercitores Argentariæ menſæ rationes quę ad ſe pertinẽt ædere debent adiecto die & conſule: huius ædicti ratio inquit æquiſſima eſt. Nam cum ſingulorum rationes argentarii conficiant &c. Caius ita ait. Argentariorum officium atq; miniſterium publicam habet cauſam. ¶ Gratioſus: gratus oibus ordinibus ſummorum: mediocrium: infimorum ciuium & externorum. ¶ Quid eos facere vellet: vt ſcilicet ante ſuos pedes captos piſces proiicerent. ¶ Oppipare: abundanter copioſe ab ope & paro: vnde oppiparum apparatũ dicit Pompeius Feſtus magnarum opum apparatum. ¶ Pro ſe quiſq;: pro viribus quiſq; ſuis. Virgi. pro ſe quiſq; viri &c. ¶ Et ſyracuſis: quicquid eſt piſcium ſyracuſis hic capitur. ¶ Hic aquatio: huc aquatum oẽs veniunt & bruta potum hoc compellũt. ¶ Inſtructos: videlicet cum ſupellectile & omni inſtrumento atq; apparatu. digeſtis rubrica eſt de fundo inſtructo: & inſtrumento legato.

ASCE. ¶ C. Aius Cannius eques romanus: & homo nec infacetus & ſatis literatus cum contuliſſet ſe ſyracuſas: ideſt ad eã ciuitatem ſicilię cã ociandi & non negociandi: vt ipſe ſolebat dicere: dictabat. i. frequenter dicebat ſe velle emere hortulos aliquos: quo. i. ad quos poſſet inuitare amicos: vt ibi. i. in quibus poſſet oblectare ſe ſine interpellatoribus. i. moleſtatoribus & arbitris: q; cum percrebuiſſet. i. diuulgatum eſſet. Quidam pythius qui faceret argentariam: ſupple rem ideſt, qui nummularius: aut trapezita: aut campſor: qui bancarius vulgo dicitur: eſſet ſyracuſis: dixit ei. ſ. Cãnio ſe quidem habere hortos non venales: ſed Cannio licere eis vti ſi vellet: vt ſuis. i. ꝓpriis: & ſimul inuitauit cãnium ad cœnã in poſteꝝ diẽ: cum ille. ſ. cãnius ꝓmiſiſſet. ſ. ſe affuturꝫ. Tum. i. tunc pythius. ſ. vt pote argentarius q eẽt gfoſus. i. acceptus apud ois ordines. i. ſtatus hmõi ꝯuocauit ad ſe piſcatores & petiuit ab his: vt piſcarent poſtera die añ ſuos hortulos. Et dixit qd vellet eos facere. Cannius venit ad cœnã tpe. ſ. cõſtituto.

nomina facit : negotium conficit. Inuitat Cánius poſtera die familiares ſuos, venit ipſe mature. ſcalmum nullum videt. quærit ex proximo vicino, num feriæ quædam piſcatorum eſſent, quod eos nullos videret. Nullæ (quod ſciam) inquit ille: ſed hic piſcari nulli ſolent: itaq; heri mirabar, qd accidiſſet. Stomachari Cánius: ſed qd faceret? nondū enim Aquilius collega & familiaris meus pertulerat de dolo malo formulas. In quibus ipſis, cum ex eo quærerem, quid eſſet dolus malus, reſpondebat: cū eēt aliud ſimulatū, aliud actū. Hoc qdē ſane luculente, vt ab hoīe perito diffiniēdi.

cōſtituto. cōuiuiū erat paratū oppipare .i. ſicut opulenti parare ſolent. Multitudo cymbarum .i. ſcaphaꝝ: hoc eſt paruarum nauium qbus piſcatores vtūtur erat aū oculos: quiſq; ſup. piſcatorum afferebat pro ſe .i. aū ſe qd ceperat. ſ. prius. piſces abiiciebant ante pedes pythii: tanq̄ eorum dn̄s: tū Cānius inqt. O pythi quæſo .i. rogo te dic quid e ſup. hoc tm̄ ne piſcium: tātum ne cymbarū ſup. cōſuetum ē eſſe in cōſpectu hortorum tuorum: & ille. ſ. pytheus iquit: quid mirum ſup. eſt ſi tātum eſt piſcium. quicquid piſcium ē ſyracuſis: ē hoc loco. ſ. extra muros ciuitatis: hic eſt aquatio .i. hic oēs aquam ſumūt. Iſti .ſ. piſcatores aut ſyracuſani n̄ poſſunt carere hac villa. Cānius icenſus cupiditate cōtēdit a pythio: vt vēderet. Ille ſup. id fecit primo grauate ideſt: ſimulabat ſe ægere id facere. Quid multa Cannius impetrat: vt ſup. ille vendat. & homo cupidus: & locuplex. ſ. Cannius emit. ſ. hortos & villam tanti quanti pythius voluit: & emit. ſ. hortos iſtructos .i. cum omni apparatu.

PETR. MAR. ¶ FAcit nomina .i. conſtituit pretium: & facit ſe debitorē. Nam aliquādo nomen ſignificat debitum. Vnde dicimus: habeo multa noia: & volo exigere noia .i. debita. Vn̄ dicit idem i epiſtolis: de Ateliano nomine ſcripſi ad philochimū: ne appellaret Meſſalam: ſed nomina facturi inquit Seneca: diligenter patrimonium & vaſa debitoris requirimus. Et alibi. Quidam volunt nomina ſecum fieri. Pedianus aſconius ſic ait. Tituli debitorum nomina dicuntur præſertim in his debitis in quibus hominum nomina ſcripta ſunt: quibus pecuniæ cōmendatæ ſunt. ergo nomina dicuntur debita vel debitores. ¶ Conficit negocia: ideſt ipſam emptionem conſtituens ſe debitorem. dicimus confice de re mea & rem meam. ¶ Mature: feſtine & cito. ¶ Scalmum: nauiculam ſed ſcalmus proprie ſignificat locum nauiculæ: in quo remus ponitur & innititur. ¶ Feriæ piſcatorum: ideſt feſtus dies: in quo piſcatoribus non liceret piſcari. Feriæ dictæ ſunt a feriendis victimis: & ſignificabant apud antiquos dies feſtos: in quibus homines erant feriat .i. nihil agebant. Erant feriæ publicæ & priuatę. Publicarū, quatuor erāt genera auctore Macrobio. Aut enim ſtatiuæ erant: aut conceptiuæ: aut imperatiuæ: aut nūdinæ. Statiuæ vniuerſi populi communes certis & conſtitutis diebus ac menſibus & in faſtis ſtatis obſeruationibus annotatæ. Conceptiuæ quę quotannis magiſtratibus vel ſacerdotibus concipiuntur in dies certos vel ēt incertos. Imperatiuæ quas cōſules vel prætores pro arbitrio poteſtatis indicunt. Nundinæ erant paganorum .i. ruſticorum: qui cōueniebāt negociis propriis vel mercibus ꝓuiſuri: & ideo ſcribit Plinius. Ruſticæ tribus vrbem nundinis reuiſitabant: & ob id comitia nundinis haberi non licebat: ne plebs ruſtica auocaretur. Rutilius ſcribit Romanos inſtituiſſe nundinas: vt octo quidem diebus in agris ruſtici opus facerēt non autem die intermiſſo rure ad mercatū legeſq; accipiēdas Romam venirent. Vnde ēt mors tractus: vt leges Trinūdino die promulgarētur. Erāt etiam ferię peculiares familiarum. Erāt præterea ſingulorum vt natales. Erant etiam funerum: quas appellabant denicales: in quibus hoīs mortui cauſa familia purgabatur: & claudebantur nono die habebantq; voti inſtaurationem: quo die in honorē clari viri defuncti ludos funebres celebrabant. Ideo Virgilius deſcripturus ludos funebres celebratos ab Aenea in honorem patris canit in quinto. Nona dies aderat. Et papinius in thebaide de ludis in honorem. Archemori: Roſcida iam noctes cœlo dimiſerat aſtra Lucifer: & ſic vterq; poeta inſtaurationem exequiarū in nono die intellexit. Spōſalia vero ſeptimo die inſtaurationem voti habebant. Quę

dā licebat agere feriis publicis: quę feriis familiæ vtebātur. Ideo ſcribit Cato in libello de re ruſtica: Mulis Equis Aſinis feriæ nullæ ſunt: niſi in familia. Nos iquit Columella libro .ii. apud pōtifices legimus: feriis: ātum denicalibus mulos iungere nō licere: cæteris licere. Sciens igiť Cānius nō eſſe ferias publicas: cū non videret piſcatores: qſiuit: an eēnt aliq feriæ piſcatorum. ¶ Stomachari: ſtomachabať & indignabať: qđ Pythi⁹ ſibi impoſuit. Sed nō poterat cōtra ipſum agere: qm̄ nondū Aq̄lius protulerat exceptiones de dolo malo quib⁹ ſuccurriť illis qui aliorū calliditate decipiunť. Et tūc cōpetit actio de dolo malo: cū aliud remediū non inueniť: vt lib. q̄rto digeſtorū: de dolo malo: vbi ꝑtor pollicetur iudiciū de his quæ dolo malo facta eſſe dicenť. Seruius iure cōſultus ita finit: dolum malū machinationem quādam alterius decipiēdi cā: cum aliud ſimulatur: & aliud agiť. Labeo ita finit: Dolum malum eſſe oēm calliditatē: fallaciam: machinationem ad circumueniendum: fallēdum: decipiēdū alium exhibitum. Adiecit ꝑtor iquit Vulpia. dolum malū: qm̄ veteres etiam bonum dolū dicebāt: & ꝓ ſolertia hoc nome accipiebāt: maxime ſi aduerſus hoſtem latronemue quis machinetur. Nō poterat igitur ſubueniri Cannio decepto: qm̄ nondum cōſtitutæ erant formulæ: ideſt regule & actiones de dolo malo. C. Aquilius eques Romanus fuit clarus ſcientia iuris ciui. cum eſſet prætor: & collegam Cic. haberet formulas de dolo malo compoſuit. Cice. prætor fuit: lepido & volcatio conſ. ¶ Familiaris: amicus. ¶ Luculēte: apte & clare: quoniam ſciebat diffinire.

¶ NOmina facit: quibus cōtinebātur venditio & emptio: ve3 ego pythius vendo hortulos meos tanto precio Canio: facit ergo nomina: cōſtituit precium & facit ſe debitorem. ¶ Non enim etiam debitum ſignificat: vnde nomina exigere hoc eſt de ita. Seneca: Quidam volunt nomina ſecū fieri. ¶ Negocium: ipſam venditionem & cōtractum. ¶ Scalmum græcum σκαλμος. eſt autem lignū illud nauis cui alligať remus. ¶ Stomachari: indignari ꝙ ſit deceptum conſpiceret. ¶ Sed quid faceret. Nōdū Aquilius de dolo malo formulā tulerat. Formula proprie iuris regula appellatur: quid ſit dolus malus Cic. declarat ex ſententia. C. Aquilii collegæ ſui in prætura: fuit hic eques Romanus & ſcientia iuris inſignis præturam ipſe. & Cice. geſſere. Coſſ. M. Lepido. & L. Volcatio. Quoties aūt dolus malus intercedit in venditione: locatione: emptione: conductione. Quicquid actum eſt irritū fit. De dolo malo loquūť iuriſcōſulti lib. ii. & .iii. digeſtorū titulis de ædēdo: & quod metus cā geſtum erit. Dolo malo ait ꝑtor pactum ſe nō ſeruaturum. Dolus malus fit ex calliditate & fallacia: vt ait pedius: dolo malo pactum quoties circumſcribendi alterius cā aliud agitur: aliud agi ſimulatur. I ē: quæ dolo malo facta eſſe dicentur. Si de rebus alia actio fuerit: & iuſta cā eſſe videbitur: iudicium dabo. Dolum malum ſeruius quidē ita diffiniuit. Machinationem quādam alterius decipiēdi cā: cum aliud ſimulatur: & aliud agitur. Labeo aūt poſſe & ſine ſimulatione id agi: vt quis circumueniatur & ſine dolo malo aliud agi aliud ſimulari. Sicuti faciūt qui per huiuſmodi ſimulationem deſeruiant: & tuentur vel ſua vel aliena. Itaq; ipſe ſic diffiniuit dolum malū oēm calliditatē: fallaciam machinationem ad circūueniendum: fallendū: decipiēdum alterum adhibitā labeonis diffinitio vera eſt. Non fuit cōtentus ꝑtor dolū dicere: ſed adiecit malū. Quoniā veteres etiam dolum bonū dicebant: & pro ſolertia hoc nomen accipiebant maxime ſi aduerſus hoſtem latronemue quis machineť. ¶ Aliud actū & aliud ſimulatum. Sicuti Pythius ſimulauerat illic ſolere

FRAN. MAT.

Caius Aquilius collega fuit Ciceronis in pretura Marco Lepido & lucio Volcatio cōſulib⁹.

Ergo & Pythius,& omnes aliud agentes, aliud ſimulantes perfidi,improbi, malitioſi ſunt. nullum igitur factum eorum poteſt vtile eſſe, cum ſit tot vitiis inquinatum. Quod ſi aquiliana diffinitio vera eſt, ex omni vita ſimulatio diſſimulatioq; tollenda eſt. Ita nec vt emat melius,nec vt vendat, quicquam ſimulabit, aut diſſimulabit vir bonus. Atq; iſte dolus malus etiam legibus erat vindicatus, vt tutela duodecim tabulis, & circunſcripto adoleſcentium lege latoria, & ſine lege iudiciis, in quibus ex fide bona agitur. Reliquorum autem iudiciorum hæc verba maxime

Cælius Aquilius collega fuit Ci. in pictura. M. Lepido & L. Volcatio conſulibus

ASCE.

hominis piſcari cum minime uerum eſſet.ſ Perito diffiniendi.ſ Fuit peritiſſimus Aquilius Gallus. Cuius auctoritatibus multis in locis ſed præcipue in topicis utitur Cicero.

❧ ET facit nomina,i.obligauit ſe & debita confeſſus eſt & conficit.i.abſoluit. Negociũ.i.contractum emptionis,Cannius inuitat poſtera die ſuos familiares. ipſe uenit mature .i.pauloante tẽpus cœnæ & nullũ ſcalmum.i.minimã quidem partem ſcaphæ uidet: hoc eſt nihil piſcatorum aut cymbarum videt, quærit ex ꝓximo vicino, num.i.nũqd eſſent q̃dam feriæ.i.uacationes piſcatorum ꝙ eos nullos uideret.(Aduerte lector feriæ dictæ ſunt a feriendis.i. mactandis hoſtiis quo tẽpe ceſſabant ab opere manuali. Vnde feriæ proceſſione illa accepi cœperunt quo circa in eccleſia quoties a diuino opere ceſſare licet ferias appellat:& ita contrario reſpectu quas gentiles ferias.i.feſtos dies uocabant.eccleſia pro feſtus uocat(Ille.ſ.uicinus inquit nullæ ſupple ſunt piſcatoribus feriæ quod)ſciam. ſed nulli ſolent hic piſcatori. itaq; ego mirabatur inquit uicinus qd accidiſſet heri. Cannius ſtomachari.i.cõmoto ſtomacho iraſci ſupple cœpit: aut ſtomachari.i.ſtomachabaẽ. Sed qd faceret ſup.illo tpe. Aquilius collega & familiaris meus nõdum protulerat.i.promulgauerat formulas.i.regulas & leges de dolo malo. i quibus ipſis ſuo.formulis cum ego q̃rerem ex eo quid eẽt dolus malus, reſpondebat cum eſſet aliud ſimulatum: aliud actum. hoc ſup.diffinitum eſt,ſane.i.valde luculente.i.clare & dilucide vt.i.tanq̃ ab homine perito diffiniendi.

PETR. MAR. ❧ ERgo,inquit qcq̃d dolo malo fit nõ põt eſſe utile. quia non eſt honeſtum, datur ẽt a prætore actio de dolo malo. Vnde dicit Vulpia. quod uenditor vt cõmodet dicit ſic habendũ eſt,quaſi neq; dictum neq; ꝓmiſſum ſit. ſi vero decipiendi emptorem cauſa dictũ eſt,æque ſic habendum eſt ut non naſcaẽ aduerſus dictum ꝓmiſſumue actio, ſed de dolo actio detur. Sed hanc actionem non habebat tunc Cãnius uerſus pythium doloſum: qm̃ nondũ facta erat expſſa mentio de dolo malo: & formulæ cõſtitutæ a iureconſultis tñ leges hanc fraudem ꝓhibebant licet nõ exprimerent hoc nomẽ doli mali. Nã lege.xii.tab.inuentũ eſt remedium tutelarũ.ne pupillus ſine tutore obligari poſſit:ne dolo malo circunueniatur: vt digeſtis de tutelis: & etiam coguntur tutores reddere rõnẽ tutelæ:ne dolo malo aliquid fecerint: qđ pupillo obſit ex eadẽ lege.xii.tab.inq̃t Iuſtinianus: libertorum & libertarum tutela ad ꝑonos pertinet.ſ Circunſcriptio adoleſcẽtiũ:qa minor.xxv.annis læſus in aliquo cõtractu põt petere reſtitutionẽ in integrũ:qa tali ætati iura ſubueniunt:ne dolo decipiatur:vt habeẽ lege pria.& lege ait ꝑtor digeſtis de minoribus. Lætorius primus hanc legẽ tulit: qua dolus malus in primis vindicabaẽ:lꝫ nõ exprimereẽ dolus malus, Ait ꝑtor:qđ cum minore.xxv.annis geſtũ eſſe diceẽ geſtũ ſic accipimus: qualitercunq; ſiue ſit contractus ſiue qđ aliud cõtingat.proinde ſi emit aliquid:ſiue vendidit ſi ſocietatẽ iniuit:ſi mutuã pecuniam accepit: & captus eſt: ei ſuccurreẽ. Vulpia.ait,hoc edictũ prætor æquitatẽ naturalem ſequutus ꝓpoſuit:quo tutelã minorũ ſuſcepit. Nam cũ inter oĩs conſtet fragile eſſe & infirmum huiuſmodi ætatis conſiliũ & multis captionibus ſuppoſitũ multorũq; inſidiis expoſitũ: auxiliũ eis ꝑtor hoc dicto pollicitus eſt: & aduerſus captiones oppoſitionẽ. Dicit prætor: qđ geſtum eſſe dicetur cum adoleſcentibus: vtiq; quæ res erit animaduertã. Et iõ inquit Vulpia. hodie vſq; in hanc ætatem adoleſcentes curatorũ auxilio reguntur: nec ante rei ſuæ adminiſtratio eis committi debebit:quamuis bene rem ſuam gerentibus.

ſ Et ſine lege ommittamus,leges inquit Ci, q̃bus dolus malus vindicatur:etiã ipſa iudicia: in quibus nõ quæriẽ qđ ſit agendũ: & conueniat ex præſcripto legum & rõne ſed ex bona fide excludunt hũc dolũ: qui non habet locum vbi ex bona fide agitur. Cõtractus alii bonæfidei dicuntur:alii ſtricti iuris. Vnde ſi dolus interuenit in contractu bonefidei id ipſo iure nullus eſt cõtractus:& ſic nõ eſt neceſſe abrogari p ſententiã. ſi vero interuenit in contractibus ſtricti iuris poterit ſe tueri reus doli exceptione: vt habeẽ in lege ſi qs: digeſtis de verborum obligationib. Et dubitatur an actio rei vxoriæ numeranda eſſet inter actiones bonæfidei: an ſtricti iuris. & conſtitutum tandem fuit vt contineret inter actiones bonæfidei:vt inſtitu.de actionibus & lege prima. codice de rei vxoriæ actione.

❧ Circunſcriptio adoleſcentium lege letoria. Iulius Capitolin⁹ i Marco Antonino ſic ſcribit. Cum ante ex lege letoria niſi propter laſciuiam vel dementiam non darentur curatores: ita ſtatuit: vt omnes adulti curatores acciperent non redditis cauſis.ſ In quibus agitur: res tractatur & iudicatur.ſ Ex fide bona: bonitate quadam & equitate quæ ius reſpicit primum ideſt naturale: ac diuinum quod in mente boni viri & æqui eſſe debet. In bonæfidei iudiciis:inquit Iuſtinianus libera poteſtas ꝑmitti videtur iudicis ex bono: & æquo æſtimãdi:quantũ actori reſtitui debeat. In quo & illud continetur: vt ſi quid inuicem præſtare actore oporteat:eo compenſato in reliquum is,cum quo actum eſt debeat cõpenſari. Præterea quaſdam actiones arbitrarias.i.ex arbitrio iudicis pẽdentes appellamus:in quibus permittitur iudici ex quo, & æquo ſecundum cuiuſq; rei.de qua actum eſt naturã æſtimare quẽadmodum actoris ſatiſfieri oporteat. Hæc Iuſtinianus, Boetius aũt enarrans. Topica Ciceronis: & præcedentes explicã cauſas dicit. In his iudiciis:in quibus additur ex bona fide iudicent.i.vbi ita iudices dantur ut nõ ſtrictas inter litigantes ſtipulationes:ſed bonã fidem quærãt plurimus cauſarum vſus eſt. Additur qđ inter bonos bene agi oportet. Conſiderantur mores: inquiruntur conſilia:ſtatuitur quibus quidq; de cauſis adminiſtratum ſit.

ADD.

FRA. MAT. ❧ ERgo &c. ex hac aquilii diffinitione ſequitur iſta concluſio ꝙ oẽs aliud agentes & aliud ſimulantes ſunt perfidi &c.ſ Perfidi: qui fidem non ſeruant,ſ Impii: contra ius diuinum.ſ Improbi: auari inſatiabile.ſ Malitioſi: callidi aſtu tiverſuti.ſ Nullũ igiẽ eoꝝ: diceret quiſpiam quid ad rem ſi perfidi ſunt improbi & malitioſi:non hoc agitur boni ne ſint an mali: ſed agitur nunquid vtile ſit an non: dicis enim nihil vtile eſſe quod nõ ſit honeſtũ: quod dicas hos eſſe perfidos ad id tantum pertinet ꝙ fidem non ſeruant: ſed non ſciunt idem non fuiſſe vtile quod non honeſtum: ideo ſtatim ſubdit, Quæro ex te nunquid vitiũ ſit an non. Nemo.n. eſt tam audax & improbus rerum æſtimator q neſciat vitiũ nõ eſt vtile. imo inutile. Sed iprobitas:malitia: ꝑfidia ſunt vitia:ergo vbi hæc fuerint ibi utilitas eſſe nõ poteſt eorum perfidorum: &c.ſ Coinquinatum: ideſt maſculatum.ſ Q. ꝺ ſi aquiliana: ergo ſi recte aquilius diffiniuit dolum malũ eẽ &c. Sequitur omnem ſimulationem & diſſimulationem ex hominum vitia tollenda eſſe.ſ Simulatio. Simulamus id: quod non eſt. Diſſimulamus id quod eſt. Simulare eſt vt ſi quis malus ſimulat ſe bonum eſſe. Diſſimulare eſt vt ſi quis inimicus tuus ſit & egeat odium i te clauſumq; gerat in pectore.ſ Atq; iſte dolus. Si quis inquit diligenter inſpexerit vindicatũ fuiſſe dolum malum multo ante aquilianam reperiet formulã: vt tutelã: vt tutela duodecim tab.ſ Et circũſcriptio adoleſcẽtiũ lege latoria duodecim tabu. remedium inuentum eſt:ne pupillus circũueniri poſſit. Quia datus eſt ei tutor

Nihil eſſe vtile qđ nõ ſit honeſtum

Simulare & diſſimulare i quo differant

excellūt,in arbitrio rei vxoriæ:melius,æquius,in fiducia,vt iter bonos bene agier.Quid ergo? aut in eo,qđ melius,æquius eſt:pōt vlla pars ineſſe fraudis:aut cū dicit̃ iter bonos bene agier,quicq̄ agi doloſe aut maliſioſe poteſt? Dolus autem malus ſimulatione & diſſimulatione (vt ait Aquilius) continetur. Tollendum eſt igitur in rebus contrahendis omne mendatium:

ei tutor ſine dolo obligari non pōt: & tutores cogūtur reddere rōnem tutelæ ne ipſi dolo malo aliquid fecerint,& aliquid qđ pupillo obſit:vt digeſtis habet̃ de tutelis.Eadem lege.xii.tab.libertoꝝ & libertarum tutela ad patronos pertinet. ⁋ Circūſcriptio adoleſcentium. Quia minor.xxv.annis æſus in aliquo contractu pōt petere reſtitutionem in integrū: & tali ætati iura ſubueniūt ne decipiat̃ vt lege prima &.l.ait prætor.ff.de minoribus. Tutela Vulpianus ſic diffiniuit ex Seruii auctoritate. Tutela ex vt Seruio placet ius ac poteſtas in capite libero ad tuēdum eum q pp ætatem ſed defendere nequit iure ciuili data ac pmiſſa & legibus.xii.tab.defenſa erat hæc tutela ve3: vt tutor dolo malo pupilli bona in ſe non transferret. Tutores ſunt qui eam vim ac poteſtatem habent: & tutores appellantur quaſi tutores ac defenſores. Circunſcriptione, circunuentione, ac deceptione. ⁋ Lege lactoria: Clodius cum adoleſcentes in contractibus lactari: ideſt circunueniri ſolent: lactoribus pœnam:ideſt deceptoribus adiecit lege quæ lactoria appellata eſt lacto enim decipio.induco. Terentius:adoleſcentes lactus.etiam Marcel.interpretatur verbum. ⁋ Vindicata erat:ideſt defenſa. Nam ei erat ꝓpoſita pœna. Nam in tutela addebatur contra dolum malum: pupillum ne decipito vel aliquid eiuſmodi.decipere eſt dolo circunuenire: inter pupillum & adoleſcentem hoc intereſt ꝙ pupillus nōdum venit ad adultam ętatem: adoleſcens peruenit. Solent tantum etiam adoleſcentes falli.ideo Clodius legem tulit lactoriam. ⁋ Vel ſine lege:ēt in iudiciis dolus malus erat vindicatus ſine lege: quia dicebatur in iudiciis iudicato ex bona fide. & p̄tores ex bona fide ſine lege iudicabant. Cūq3 ex bona de iudicari diceret̃: & ſi non exprimeretur dolus malus. Tñ his verbis cōtra dolum malum dicebat̃. ⁋ Reliquoꝝ iudicioꝝ &c.hęc verba ex fide bona excellūt ēt i aliis iudiciis.

Pretor iudicat de bona fide ſine ulla lege ut in actione dotis.

ASCE. ⁋ ERgo & pythius & omnes agentes aliud & ſimulantes aliud ſunt perfidi:improbi & malitioſi. Igit̃ nullum factū eorū poteſt eſſe utile cū ſit inquinatum tot uitiis. Quod ſi diffinitio aquiliana: ideſt quā aquilius de dolo malo dedit eſt uera ſimulatio quæ eſt facti qđ factum nō eſt: & diſſimulatio quæ eſt nō facti qđ factum eſt:tollenda eſt ex omni uita. Ita quiſquam uir bonus: nec ſimulabit:aut diſſimulabit: nec ut emet:nec ut uendat melius.i.cōmodius ſibi: atq3 iſte dolus malus erat uindicatus.i.punitus ēt legibus: ut: ideſt quemadmodū tutela ſupple doloſa uindicata eſt duodecim tab.ideſt lege duodecim tab. Et circūſcriptio.i.fraudulenta contentio & deceptio adoleſcentium uindicata eſt lege latoria.i.que poſt.xii.tābu.lata eſt. Et ſine lege ēt uindicatus eſt dolus malus iudiciis in quibus agit̃ ex bona fide.i.æquitate conſcientiæ. Aūt pro ſed hæc uerba reliquorū iudiciorum.

Simulatio & diſſimulatio a viro bono fugiēdæ.

Dolus in quo continetur

PETR. MAR. ⁋ EXcellunt:ſunt in uſu & laudantur: qm̄ eo ſpectant vt excludatur dolus:nam cum iudicatur inter uirum & uxorē ſuſpitio eſt uxorem a uiro circunſcribi dolo. & iō dicebatur ut iudex aiaduerteret quid eēt melius quid æquius. ⁋ In fiducia: cum aliquid agitur: in quo interuenit ſola vtriuſq3 partis fiducia: & iō dicebatur bene agi inter bonos.i.ſine dolo. Bonus quippe uir non decepit: & ſic fiducia non uiolatur. vnde apparet dolum malum fuiſſe uindicatum nō ſolū legibus ſed etiam iudiciis ex fide bona priuſq̄ aquilius protuliſſet de dolo malo formulas:non poteſt inquit Cicero eſſe fraus ubi eſt æquitas: & cum bene agit̃ inter bonos non poteſt eſſe dolos:qui conſiſtit in ſimulatione: & ideo in contractibus omne mendacium tollendum eſt: & omnis ſimulatio:diſſimulatioq3:ſed bona fide agendum.

ADD. ⁋ IN arbitrio:arbitrario iudicio ipſi' dotis. In primis ait Boetius:in iudicio vxoriæ rei uberrimus cauſaꝝ tractatus eſt. Dos enim licet matrimonio cōſtante in bonis uiri ſit:eſt tñ in uxoris iure & poſt diuortiū: ueluti rex uxoria repeti

pōt. Q uę quidē dos his cōditionibus dari ſolebat:vt ſi iter viꝝ & vxorem diuortiū cōtigiſſet:qđ melius ęquiuſq3 eſſet apud viꝝ remaneret: reliquum dotis reſtitueret vxori.i.vt qđ ex dote iudicatū fuiſſet:melius ęqui' eē apud viꝝ maneret:id vir ſibi retineret. Q đ vero nō eſſet melius ęquius apud viꝝ manere:id vxor poſt diuortium recipet. In quo iudicio non tā bonis nam ſpectati ſolet: veꝝ ēt comparatio bonorū fit:vt non tam qđ ęquum ſed melius æquiuſq3 id ſequēdum ſit. Quæ oia ex præcedentibus cauſis iueſtigari ſolent. Nam ſi viri culpa diuortium factū eſt: melius,æquiuſq3 eſt nihil apud virū manere. Si mulieris eſt culpa: æquius melius eſt ſextans retineri. ⁋ In fiducia: fiduciaria mancipatione aliaue re:quæ fidem requirit: ſinceroſq3 mores. Boetius ait, Fiduciā accepit cuicunq3 res aliqua mancipatur:ut eam mancipanti remancipet: uelut ſiqs tpe dubio timens,potentiori amico fundum mancipet.ut ei:cū tp̄s qđ ſuſpectum eſt:prętererit,reddat:hæc macipatio fiduciaria nominantur idcirco quod reſtituendi fides interponitur.

FRAN MAT ⁋ R E I uxoriæ:fuerat antea rei uxoriæ actio una ex bonę fidei iudiciis in exactione dotis. Nā cū dos exigebat̃ quę iudicabāt nō legibus iudicabant ſed ex fide bona: poſtea octius quid rex uxoria añ hēat tranſlatum eſt i actione ex ſtipulatu:q̄ actio ſtricto iure uallata eſt: & non ex bona fide deſcendit ut inſtitutiōibus: & codice diſcimus. Actio ergo de amoris rebus merito cōpetit ꝯtra uxorē in rebus poſt repudiū ab uxore ablatis.hoc actio hēt pſecutionem quoad marit' res ſuis recupauit, Dicit ergo i hac actiōe cū agit̃ đ reb' ab uxore poſt repudiū ablatis addi ſolere ꝓut melius & æquus tibi uidebit̃. Nā ſi illa abſtulerit bona q̄ ꝓpria uiri fuerit melius & æqui' ut̃ ea uiro reſtitui. At uero ſi uxoris res illę erunt tā & ſi eas añ repudiū poſſiderit uir:tñ poſt diuortiū meli' & ęquius ē ut ſint uxoris. ⁋ In fid. Fiducia dr̃ tutoris fiduciarii:differt aūt iter tutorē legitimū & tutorē fiduciarium. Verbi cā pupilli emācipati cuius pr̃q eū emancipauit tutor eſt legitimus. Fiduciarius eſt mortuo pr̃e. Exemplum eiuſmōi eſt. Titius filius hēt Seiū & Mœniū. Mœniū Titius pr̃ emācipauit. Tutor eius eſt legitim'. Quia emācipatus a pr̃e pōt eſſe in tutela pr̃is & debet niſi alr̃ pr̃ uoluerit. Poſt mortē Titii patris. Seius alter filius & frater Mœni tutor eius efficit̃: & ut pr̃ legitimus erat quia legitima tutela filii pr̃ eſt tutor. Sic mortuo pr̃e huic tutelæ ſuccedit Seius: & h dr̃ tutor fiduciarius:i hac fiducia addi ſolebat iter bonos bñ agier op3:ve3:ſi bonus tutor es bene ēt egeris. ⁋ Quid ergo. Cōcludit Ci.ꝙ añ legē aqliā vendicatus erat legib' hic dolus mal'. ⁋ Pōt eſſe i eo &c. In arbitrio rei uxoriæ addit̃ melius & ęqui' qđ cū dr̃ nulla eſſe fra' pōt. Id.n.uolūt hęc uerba:aut q̄ fuerint uxoris eiuſdē ſint. Q uę uiri viro reddātur. Et qm̄ poſſet dicere maritus. Si vxoris fuerūt añ matrimoniū meę tñ poſt mr̃imonium factæ ſunt:melius tñ eſt & ęquius:vt poſt diuortiū q̄ vxoris fuerant vxori reddant̃. Cū præſertim hæc diuortii verba ſint:res tuas tibi habeto meas mihi reddito. Itē res tuas tibi agito. ⁋ Doloſe:i tutelis fiduciariis cū dr̃ iter bonos bñ agier:ois tollit̃ dolus & malitia. ⁋ Tollendū &c.ois dolus malus mendaciū ꝯtinet qđ ex oī re contrahenda tollendum dicit. Et qūo tolli poſſet docet.

Inter tutorem legitimum & fiduciarium

Seius ſr & Mœnii

ASC. ⁋ Excellūt maxime.i.ſunt p̄cipue i vſu & approbata videlicet bñ agier.i.agi more antiquo (qui in.xii.tab.obſeruabatur: & quem comici nobis referūt) i arbitrio rei vxorię & i fiducia:vt inter bonos.i.qñ fides utrīq3 habetur:eſt ſup.melius & æquius. Q uid ergo inqt Ci.in eo qđ eſt melius ęquus pōt ulla pars fraudis ineſſe:aut cum dr̃ bñ agier iter bonos pōt quicq̄ agi doloſe aut malitioſe.q.d.minime. Autē p ſed:dolus malus contine̊t ſimulatione & diſſimulatione: ut Aquilius inquit. Igitur omne mendacium eſt tollēdum in rebus contrahendis:ideſt in contractibus rerum.

nō licitatorē vēditor, nec q cōtra ſe liceat ēptor oppo net, vterq; ſi ad eloq̄ndū venerit, nō plꝰ q̄ ſemel eloq̄ tur. Q. qdē Sceuola. P. filius, cū poſtulaſſet, vt ſibi fundus, cuiꝰ ēptor erat ſemel īdicaret, idq; venditor ita feciſſet, dixiſſetq; ſe pluris eſtiare, addidit. c. milia. Nemo ē q h viri bōi fuiſſe neget ſapiētis negāt: vt & ſi mīoris, q̄ potuiſſet vēdidiſſet hęc igit̄ ē illa pnicies: qd alios bonos, alios ſapiētes exiſtimāt. Ex quo Ennius, neq̄cq̄ ſapere ſapientē, qui ſibi ipſe prodeſſe nequiret vere id qdem, ſi qd eſſet prodeſſe, mihi cū Ennio conueniret.

PETR. MAR. ¶ Licitatorē: augentē pciū vt ēptor decipiat: qd fit tpibus nrīs. Licitari & liceri ē aliqd emere augēdo pciū. Inde licitatio & licitatores q pciū augēt: īde auctio dcā. ¶ Vēditor: aliqñ licitatorē iducit vt pciū augeat: & puocet alios auctione qd ē ɔtra iuſtitiā: & ad malitiā ptinet, & emptor nō dēt aliquē opponere. ¶ Cōtra ſe li. i. q minus pciū polliceat ad h vt vēditor ſit captꝰ: nec vendat tanti: q̄ti res i valet: cū videat pciū ab aliis nō augeri ſꝫ potiꝰ iminui. ¶ Liceat: certet de pcio & minꝰ polliceat ī fraudē vēditoris: & iō inqt Ci. nō faciat pciū rei: niſi ſemel ēptor. ſ. & vēditor. ¶ Ad elo. ad exꝓmēdū pciū. ¶ Nō eloq. non iponat pciū niſi ſemel: ne fiat fraus p licitatiōnē: & affert exēplū Sceuolę: q vt boni viri offō fungeret plꝰis eſtimauit fundū: q̄ vēditor eſtimaſſet. ¶ Itaq; an. p. hoc fuit offm bōi viri: & nemo negat iquit Ci. ſed dr ipſum nō fuiſſe ſapientē: qm̄ potuiſſet mioris emere: qd Ci. negat. Vera. n. ſapia & prudentia ſp cū honeſtate ɔiūgit̄. nō fuiſſet igit̄ appellādꝰ prudens ſceuola: ſed malitioſus & callidus: ſi alr feciſſet. ¶ Semel idic. i. vnica taxatiōe eſtimaret. Indicare eſt demōſtrare q̄lita: ē rei: ac pciū ponere: vn̄ Plau. tua merx eſt. tua eſt idicatio fac pciū. & affert Ci. ſniam Ennii: quā dicit eē verā: ſed nō eo mō quo imꝑita multitudo putat. Nō. n. pt aliqs pdeſſe ſibi: niſi cū virtute: cū nihil ſit vtile qd vacet honeſtate. Fruſtra igit̄ is ſapit q ſibi neſcit pdeſſe. i. q ea facit qbꝰ nomen boni viri amittit & vere ſapiētis: ɔſciamq; offendit ſuā & ſic plꝰ amittit q̄ lucret̄: virtutē. ſ. q̄ nullo alio emolumēto pt cōpēſari. Vn̄ Attalus ſtoicꝰ dicebat̄. Malitia ipſa maximā ptem veneni ſui bibit: illud āt venenū qd ſerpentes i alienā pniciē pferūt: ſine ſua ɔtinēt: nō eſt huic ſimile: h hn̄tibꝰ peſſimū eſt. Et Sen̄. dicit. Innocentē qſq; ſe dicit reſpiciēt teſtes n̄ ɔſciam. Enniꝰ āt alr putabat: qm̄ n̄ ſeq̄bat̄ hāc ſcitatem ſtoicoꝝ & ɔſciae itegritatē: & iō dicit Ci. Vere id qdē: ſi Enniꝰ ɔſideraſſet: vt ego qd ſit pdeſſe: qm̄ ſibi nocet nō pdeſt q alios decipit: & malitioſus dr: nō prudēs. malitia. n. cū vitio ɔiūgit̄. & ſic illa ſnia duplicē ſenſū hēt pt apud illos q de his rebꝰ diuerſa ſentiūt: vt fuit ſuꝑior diſputatio iter Diogenē & Atipatrū. Inde ſniam hecatōis ſtoicę ſcitati mime ɔſentaneā taxat: q cenſet ſapiētis eſſe oia facere: q leges nō phibent ad rē domeſticā augendā: cū multa ſint nō phibita legibus & iſtitutis: q ſi fiāt: ſunt cōtra offm̄: & id qd bonum viꝝ decet: q e natura viuens nō leges reſpicit tm̄: ſed ius nāę: & cōſciam Sceuola potuiſſet emeret fundū q̄ti vendebat̄: & leges n̄ cogebāt augere pciū: ſed offm̄ boni uiri: q cōi utilitati ɔſulere dēt: nūmos addere uenditoris eſtimationi ſuaſit. Seq̄bat̄ igr Hecato id qd Diogenes: & iō nō poterat illi placere factum Sceuolę: q putat nō eſſe boni uiri rē domeſticā augere ɔſcientia repugnante.

ADD. Indicare quid ſit. ¶ Vt fundus ſemel idicaret̄. i. vnica tm̄ taxatiōe eſtimaret̄: taxareturq;. Pli. li. vi. idicato ſex aureis debearis ſmaragdo. Plau. i pſa. Tua merx eſt: tua idicatio eſt fac pciū. idicare eſt, demōſtrare rē eiuſq; vī: vn̄ dicimꝰ te idicabo. i. q̄ti ſis oñdā.

FRA. MAT. ¶ Nō licitatorē &c. liceor & licitor vn̄ ſunt pticipia licitās & licitaturꝰ eiuſdē ſūt ſignōnis: ſignt̄. n. pciū deferre i actione facienda: h eſt i venditiōe q̄ publice fit. Vn̄ polliceor cōpoſitū: nō multū a pꝛiuatiua ſignōne diſſidens. Eſt. n. polliceri vltro pmittere. Itaq; q licent̄ aut licitant̄ ultro pre emenda pciū aliꝰ alio maiꝰ pollicent̄ vt ſibi potiuſq̄ alii venalia addicant̄. Nā tali mō uēdere addicere ē. Vulpianꝰ ſi res eiꝰ vēderit & exiſtat q plꝰ liceat̄: an i itegrū pp lucrū reſtituendū ſit & quotidie ꝓtores ſtituūt: vt rurſus admittat̄ licitatio. Caſus licitatio vectigaliū q̄ calorem licitātis ultra modū ſolitę ɔdōnis iſluit ita demū admittēda eſt: ſi fideiuſſores idōeos & cautiōem is q licitationē uicerit offerre patꝰ fit: ad cōducēdū vectigal iuitꝰ nemo cōpellit̄: & iō ipleto tpe ɔdōnis licitatores alloq̄ndi ſunt licitatores vectigaliū ad iterādū cōdōnē anq̄ ſupiori ɔdōni ſatiſfaciāt admittēdi nō ſūt: ſolebāt ſępe & emptores ſubiicere q minꝰ pollicerēt: vt ipſi minoris emerēt & vēditores ſubiicere q plus pollicerent vt maioris vēderēt ei q vere emere vellet: vn̄ ait Pau. iure cōſultꝰ: ſi venditor ſimulauerit meliorē allatā ɔdōnē cū mioris vel ēē tātidē alii vēderet vtriq; ēptori iſolidū erit obligatꝰ. Sed ſi ēptor aliū n̄ idoneū ſubiecit ei q fundꝰ addictꝰ ē: nō videor inqt quēadmodū porſit ēptꝰ: cū alia ɔdō & nā ſubſecuta eſt. Sed ſi neuter ſubiecit ēptorē i maiori āt precio addictū ē ei pdiū q ſoluendo nō eſt: habitū eſt a pore, ēptio neq; ea itelligit̄ maior: quā vēditor cōprobauit cui licuit nō adiicē. Ex qbꝰ verbis itelligit̄ i licitatiōe & vēditione ſolitos fraudibꝰ vti hoies. Cū ut dcm̄ eſt & uēditor ſubiiceret licitatorē q ſimulabat emere uelle & pciū deferebat & emptor ſubiiciebat q fingeret emere ſe nelle: & minꝰ pollicebat: ut ipſe q uere emere uellet: mīore pcio emeret. ¶ Non li. Q n̄ aliqd vēdit̄: i auctōe aliqs circūſtātiū dicit h pdiū licet̄ a me centū: pcio idicat licitationem factā alta uoce. Et q̄rit ſit ne aliqs q plus offerat. ¶ Venditor. Cuiꝰ res uēales ſunt h licitatorē apponit rebꝰ ſuis: quo maioris vēdet̄ poſſit: verbi gra uendo ueſtē: ſubiicio falſū licitatorē q ſimulat ſe emere uelle & pciū defert: h licitatio a me ipſe ſit q uendo & h eſt maioris pcii q̄ ueſtis uendi poſſit aut dēat: & h ego facio vt plꝰis uendā. ¶ Emptor: ut uēditor n̄ dēt apponet̄ licitationē maiorē q̄ q̄ti uendi poſſit. Ita nec ēptor dēt apponet̄ miorē q̄ emere uelit. ubi ei ego q uolo emere equū licitationem faciā. xx. & apponā aliū q licitationem faciat. xvi. aut. xv. vt ille cuiꝰ equꝰ ē cogat̄ uendet̄ mihi q plꝰ polliceor & minor feci licitationē. ¶ Vterq; ſi ad lo. Si uenditor & emptor iter ſe loquāt̄ de emptiōe & uenditiōe nō plꝰ q̄ ſemel eloquāt̄ h eſt ſimplr dicant ai ſniam. ¶ Eloq̄t̄: recte ait eloq̄tur. Eloq. n. eſt ſimplr idicare ai ſniam: & patefacē qd occultū ē. Vir. eloq̄r an ſileā. Si vterq; ergo. ſ. emptor & uēditor ad colloquiū venerit: & h dicat ſimplr q̄ti uendere uelit: & h q̄ti emere: nec hic addat aliqd: nec h demat. Nō petat hic. c. cum res ualeat lx. nec hic polliceat̄. l. cū res ualeat. lx. Q dr ſi fieret a nobis oia recte fierent: & mala multa deſinerēt. ¶ Q u. quidē Scę. Exēplo utit̄ ſcęuolę ad bōi uiri offm̄ i emēdo & uēdendo oñdēdū. Q. Scę. pdiū emere uolens: petit a uēditore: ut ſibi ſemel diceret q̄ti pdiū uenderet: cū q; ille r̄ndiſſet tanti: plꝰis ſe eſtimare. Scę. dixit: & pcio qd ille petierat. c. mi. addidit. Si ergo. Q. Scę. pciū addidit. Quid egiſſet ſi uēdidiſſet prędiū ſcęuola: certe nūq̄ plus quā conueniret poſtulaſſet: aut uitia mācipii occultaſſet. ¶ Vt ſi. fund. &c. i. vno uerbo abſq; ullis ambagibꝰ preciū pateſieret. ¶ Pluris eſti. q̄ uenditor dixiſſet minoris eſtimas iquit q̄ q̄ti ualet: ego itaq; precio a te poſtulato centū millia eris addo. ¶ Nemo eſt qui hoc &c. Nēo iquit negat ſcęuola uiꝝ bonū fuiſſe qui hoc egit: prudētē āt extitiſſe nullꝰ affirmat q̄ſi aliud ſit eſſe bonū uiꝝ aliud prudētē: fallūt̄ tn̄: nā nemo prudens niſi bonꝰ qd ēt Ariſt. dicit. ¶ Vt ſi mi. &c. negāt: prudentē fuiſſe: quēadmodū negarent ſi ꝓpriū fundū minoris uendidiſſet quā dēret. ¶ Hęc. n. &c. hinc iquit illa peſtis humanę ſocietatis nata eſt: q; ſapiētem a bono deſerūt & ſeparāt. Cū natura bonū & ſapientē cōiūxerit. ¶ Ex quo En. In ita eſſe Enni probat auctoritate. Qui ait i tragoedia nequicq̄ &c. Solēt. n. ſapiētes rebꝰ diuinis & admirabilibꝰ ſtudere & ſuaꝝ reꝝ curā omittere ac ppioꝝ cōmodorum obliuiſci. Q dr ēt Ariſt. ſcribit hoc feciſſe multi traduut̄ qui crediti ſunt ſapiētes: ut Anaxagoras Thales. ¶ Vere id qd. placeret iquit mihi hęc ſnia ſi qd eēt prodeſſe mihi cū Ennio cōueiret. Aliud. n. ipſe putat eſſe aliud ego: ipſe exiſtimat poſſe utile eſſe qd nō honeſtū: ego ɔtra ſentio.

Faulus iuriſconſultus

In licitatione & venditione homines ſolent uti fraudibus

Eloq eſt animi ſniam indicare Ennius

Caſus qd ſit licitatio

¶ Venditor

ASCE. ¶ Vēditor nō opponet licitatorē.i.auctorē ꝑcii vt emptor decipiat. Nec ēptor opponet sup.aliquē: q liceat.i.appꝛtiet cōtra.i.i cōtrariū j minuēdo ꝑcii rei. Vterq̧.s.tā vēditor q̄ ēptor si venerit ad eloquēdū.i.ad expꝛsse ꝓnunciādū preciū ꝑcise nō eloquat plus q̄ semel.i.dicat vno verbo vēditur q̄/tū velit hꝛe: & ēptor q̄tum dare. Quint⁹ qdē scæuola filius Publii cū postulasset: vt fundꝰ cuiꝰ ēptor erat: iudicaret.i.appꝛtiaret semel & vēditor fecisset id ita.i.semel (hoc ē vt dīt vno verbo) ipe scæuola dixit se æstimare.s.fundū pluris & addidit cētū milia nūmoꝝ. Nemo est q neget h̄ fuisse boni viri s₃ negāt sup. plurimi fuisse sapientis.i.ad sapiētē ptinuisse: vt.i.tāq̄ sapiēs emisset sic mioris q̄.i.q̄ ti potuisset. Igit hęc.i.illa ꝑnicies q̄ existimāt.i.iudicāt alios bonos alios sapiētes.i.nō eosdē bonos quos sapientes nec sapiētes quos bonos ex quo En. poeta sup. dixit sapientē ne q̄cq̄ aut nihil sa/pere q ipe negret ꝓdesse sibi qdē.i.certe sup. Enniꝰ dixit id vere: si cōueniret nihil cū Ennio.i.si eodē modo diffiniremus quid sit prodesse.

vota q̄ ꝯsules: atq̧ ꝑtores i ꝓuinciā ꝓfecturi vouebāt pn̄ti/bꝰ militibꝰ: & i tab.scribebāt. ¶ Sancitū: ꝯstitutū: & sāctiōe firmatū: vt vēditor apiret vitia ꝑdioꝝ: q̄ ipse sciret. Leges xii.tabu. volebāt: ut eā ꝑstarent q vēditor dixisset: cū vēderet. S₃ iurecōsulti ꝯstituerūt pœnā: si aliqs venditor vitium aliqd reticuerit. ¶ Statuerūt: iudicaueit. ¶ Pręstari: satisfieri.

Hecatonē qdē rhodiū discipulū Panætii video ī his libris quos de officiis scripsit, Q. Tuberoni differētē, sapiētis eē nihil cōtra mores, leges, īstituta faciētē, hēre rōnē rei familiaris. neq̧.n. solū nobis diuites eē volumus: sed liberis, ꝓpinqs, amicis, maxīeq̧ reip. Singuloꝝ.n. facultates & copiæ diuitiæ sunt ciuitatis. Huic scæuolæ factū (de quo pauloañ dixi) placere nullo mō pōt. Etenī oīno negat facturū cōpēdii sui cā, qđ nō liceat. Huic nec laus magna tribuenda est, nec grā. Sed siue & simulatio & dissimulatio dolus malus est, ꝑpaucæ res sunt ī qbus dolus iste malus nō versef: siue vir bonꝰ est is, q ꝓdest, qbus pōt, nocet nemini, Recte iustū virū & bonū nō facile repiemus. Nūq̄ igit est vtile peccare, qa semꝑ ē turpe, & qa semꝑ ē hōestū viriū bonū eē, semꝑ est vtile. Ac de iure qdē ꝑdiorū sancitū est apud nos iure ciuili vt in his vēdēdis vitia ēēt dicerētur, q̄ nota essent vēditor. Nā cum ex duodecī tabulis satis eēt ea ꝑstari, q̄ essent lingua nūcupata: q̄ q inficiatus eēt, duplicē pænā subiret, a iurecōsultis ēt reticētię pœna est ꝯstituta: qcqd enī est in ꝑdio vitii, id statuerūt, si vēdito sciret, nisi noīatī dictū eēt, ꝑstari oportet:

FRAN. MAT. ¶ HEcatonē qdem rhodiū. Q.ᵈ instituit Ci.id ꝓbare ꝑgit: nihil vtile qđ idē hōestū nō sit: nec posset vtile esse qđ occultū aliqd hūerit & si ꝓdesse posiit ei q nō indicauerit: Heca rhodius & si stoicæ sectę nō tn̄ stoicę scitatis eē set: licē: vt nr̄e vtilitati ꝯsulamꝰ: mō ꝯtra leges cōtra instituta citatis & mores n̄ faciamꝰ: s₃ aliud ciuile ius sentit: aliđ vir bonꝰ ꝑstare dēt. Nā ēt si iure ciuili dolꝰ nō caueē nāç tn̄ iure caueē: & ab h̄ iure vir bonꝰ discedete nō dēt. Sniam ergo ponit hecatonis quā mox refellit. ¶ Q. Tub. fuit is romanus ciuis: & qdē ꝑstātissimꝰ sectæ stoicæ qa Cic. itroducit lib. de nā deorū. ¶ Hre rō.rei &c. Sapiētis est hre rōnem rei familiaris mō nō fiat cōtra mores &c, Ex quo s̄m heca. errauit scæuola: qui poterat augere rem familiarem: nec con tra mores leges: aut instituta faciebat. Sed infirmat hāc sniam Ci. ¶ Neq̧.n. solū &c. Rō est hecatonis cur h̄ fieri vellet: qa: &c. ¶ Eteni oīno. Rō cur displiceret: hecato.n. censet posse utilitati propriæ consuli: mō non fiat qđ nō licet. Sed aliud inqt est licere: aliud decere: multa eni licent q̄ tn̄ nō decēt. Regibꝰ oīa licent: sed tn̄ nō decent. Vn̄ magus ille bn̄ rn̄dit regi: legē n̄ inuenio q̄ sororē pmittat fratri uxorē ducere: sed legē iuenio q̄ uult oīa regibꝰ licere. ¶ Cōpēdii.s.&c. nolo id facias cā vtilitatis qđ no licet: sed si l₃ facito: h̄ est qđ lege ꝓhibeē: ne facito sed si legibꝰ l₃: mō tibi id utile sit facito. Nec ualde curaueris honestum ne sit an turpe. Nā si legibꝰ l₃ id ēt honestū ē: sed multū iterest igt Ci. iter id qđ leges pmittūt: & qđ phīa ꝑcipit, cōpēdiū ꝓ utilitate, dispēdiū ꝓ dāno frequentissima uerba apd Pli. ¶ Nec gīa tn̄. Quia nō spōte facit q leges seqtur, & qcqd ille pmiserit facit, nec cōsiderat hōestū ne sit an contra si leges scelus pmitterent id facret: gīa ergo ei hn̄da nō est, & sicut iis ignoscere dēmus: q nō spōte nocent, ita nihil dēmꝰ iis q iuiti ꝓsunt. Recte igit gīa nō est hn̄da iis q coacti honestū sequūt n̄ spōte. ¶ Sed si.&c. Ex quo seqē vt pauce admodum res sint in qbꝰ nō fit dolꝰ malus. Vn̄ difficile est iuenire uiꝝ bonū i quo nihil duplex sit, nihil simulatū &c. ¶ Simulatio &c. Simulamus res fictas & falsas. Teren. Simulat futuras nuptias. dissimulamꝰ veras. Virg. dissimulamꝰ ēt &c. ¶ Ac de iu.q.ꝑ. ad rōnes suas ꝯfirmādas leges de iure ꝑdiorū affert: q̄ iubent: si qđ in ꝑdiꝭs uitii fuerit id uēditorē inducere dēre: & sic reddibitionē fieri: si alr factū ab eo fuerit. ¶ Iure ꝑd. qđ ptinet ad uendenda ꝑdia. ¶ Vitia: ut si aquā timerēt: si solū frigidiꝰ eēt: aut sterilꝰ. ¶ Nota esse.uēd. & q̄ ēptor nisi idicarent itelligeē nō posset. ¶ Nā cū ex.xii.tab. cautum erat lege duodeci tab. vt idicare vēditor teneret, si emptor de uitiis q̄siisset mācipii. uerbi cā: q̄rebat emptor hoc mō: hęc ꝑdia timent aq̄s vēditor dicet tenebat: n̄ q̄rēti reticeē poterat: iure ciuili vero cautū est: vt n̄ mō q̄renti ēptori: sed & n̄ q̄renti vltro uitia mācipii idicet uenditor. ¶ Nūcupata ꝓnūciata q̄rente emptore. ¶ Pręstari: indēnē fieri: est āt verbum iuris: ꝑsto tibi hoc.i.te indēnem huius rei facio. ¶ Pœnā duplicem. Vt si tacendo dānū.xx.itulisset. Præstare teneretur xl. ¶ Reticentię: non mō si quæraē: sed etiā si non quæratur.

Nullā legem iuenī qui ꝑmittat sororem fīi nubere posse

Venditore etiam nō quærenti emptori teneē uitia indicare

PETR. MAR. ¶ Hecatonē: q fuit stoicę ꝓfessiōis: sed nō est secutꝰ illā scitatem veterū stoicoꝝ. ordo est Video Hecatonem differentem in libris quos scripsit. Q. Tuberoni. ¶ Esse sapiētis: ptinere ad prudentē virū nihil facere cōtra leges & istituta augereq̧ rē domesticā q̄cunq̧ rōne: q̄ leges & istituta ciuitatū nō ꝓhibēt. ¶ Neq̧.n. hæc rō Hecatōis: qm̄ ops cōparet diuitias vt cōsulamꝰ illis qbꝰ tenemur ex offō & potissimū reip. q̄ oīum charitates cōplectit. ¶ Huic: Hecatōi.s.nō pt placere id qđ fecit Scęuola: q noluit augure rem domesticā. quis potuisset saluis legibꝰ & istitutis. ¶ Eteni oino: rō q̄re non pōt placere id fcm̄ Hecatoni: q negabat se factuꝝ aliqd suæ vtilitatis cā. qđ nō liceret ꝑ leges & instituta ciuitatis. Scęuolæ āt licebat emere q̄ti vēdebat: sed noluit vt bōi viri offō fungeret: q nō facit aliqd aut vitat pp leges: sed pp virtutē & naturā: quā ducē seqē ab oī turpitudine ac dolo abhorrētē. ¶ Cōpēdii vtilitatis: & Trāql. scribit Claudiū inchoasse emissariū fucini lacus magis spe glīæ q̄ compendii. ¶ Huic hecatoni q ita cēsuit discedēs a prisca stoicoꝝ itegritate nō est laudādus inqt nec grām mereē. ¶ Gra.i.beneuola oblō. ¶ Sed siue: dolꝰ malus inqt siue ꝯsistat in simulatōe: cū.s.simulamꝰ ea q̄ nō sunt: siue in dissimulatōe: cū reticemus ea q̄ dicēda eēnt: vt aliqs decipiaē. Pauca sunt i qbꝰ nō versetur ipse dolꝰ: & iō boni ꝑpauci sūt: qm̄ is bonꝰ ē q nemini nocet: & ꝓdest qbꝰ pōt. ¶ Si volumꝰ iqt vere iudicare: pauci sūt q hoc dolo nō teneāē: si dolus vt finit Aqliꝰ in simulatione ꝯsistit: & si is est dicēdus vir bonus: q nemini nocet. Sed quo difficiliꝰ: hoc ꝑclariꝰ. Nihil.n. ꝓhibet aliquē esse bonū si esse voluerit. ¶ Dolus ma. inqt Vulpia. fit ex calliditate & fallacia: & ut ait pedius: dolo malo pactū fit: quoties circū scribēdi alicuiꝰ cā aliud agiē: & aliud agi simulaē. ¶ Nūq̄ igē: cōcludit Ci. pctm̄ nunq̄ esse vtile pp turpitudinē & bonitatē eē vtilē pp honestatē. ¶ Ac de iu.q.ꝑ. affert sanctiōes priscorū i rebꝰ vēdēdis: vt dolꝰ excluderet: sed legū latores postea sanxerūt: vt nō teneret qs de uitio patenti: ēt si rē ipsam laudauerit: exēpli grā: si domū bn̄ recteq̧ ędificatā se vendere dixerit vēditor, uel mācipiū formosū cū deforme eēt: sed de occultis teneē: ut supra dcm̄ ē: hæc hn̄r digestis de pactis inter emptorē & uēditorē lege ea q̄ ꝯmēdādi. ¶ De iure.i.ꝯditiōe ꝓprietate: nec nō mō & rōne legitia uēdēdi & emēdi ¶ Nūcupata: noīata & pmissa: sic ēt nūcupata pecunia dē &

vt cum in arce augurium augures acturi eſſent,iuſſiſ ſentq; Titū Claudium centimalum,qui ædes in Cælio monte hēbat demoliri eas, quarum altitudo officeret auſpiciis,Claudius proſcripſit, inſulā vendidit : emit Pub.Calphurnius lanarius. Huic ab auguribus illud idē denūciatū eſt. Itaq; Calphurnius cum demolitus eſſet,cognouiſſentq; Claudiū ędes poſtea proſcripſiſſe quā eſſet ab auguribus demoliri iuſſus ad arbitrū illū adegit quid ſibi de ea re facere oporteret ex fide bōa. M.Cato ſniam dixit;huius noſtri Catonis pr̄ : vt enim cęteri ex patribus,ſic hic qui illud lumen ꝓgenuit ex ſilio eſt nominādus.Is igiť iudex ita ꝓnūciauit, cum in vendūdādo rē eā ſciſſet,& nō ꝓnūciaſſet,emptori damnum ꝑſtari oportere.Igiť ad fidē bonam ſtatuit ptine re: notū eſſe emptori vitiū,qđ noſſet vēditor.Qđ ſi recte dii udicauit,nō recte frumētari⁹ ille,nō recte ædiū peſtilētiū vēditor tacuit.Sed hmōi reticētiæ iure ciuili oēs cōprehendi nō pſit,q̄ aūt pñt,diligēter tenenť.

ASCL. EGO uideo hecatonem rhodiū diſcipulum Panetii diſſerētē in his libris:quos ſcripſit de officiis differētē.Q.Tybe.ſapiētis eſſe.i.ad ſapiētē ptinere:ipm facientē nihil contra mores:leges: & iſtituta:habere rōnē re familiaris;neq; enim uolumus eſſe diuites ſolū nobis: ſed liberis: ꝓpinquis amicis & maxie reip.Enim ꝓ q̄a: facultates & copiæ ſinguloꝝ ſunt diuitiæ ciuitatis.i. cōitatis ciuiū.Factū Scæ.de quo dixi paulo ante:q.ſ.pl⁹ honeſtatis q̄ rei rōnem hēret nullo mō pōt placet huic.ſ. Heca.dicēti rem accumulandam eē ſapiēti. Etenim ſup. Scæ.potius q̄ Hecato negat oino ſe facturū cā ſui cōpendii.i.Lucri.qđ nō liceat.etiā ſup.ſi leges nō uetēt: ſed nec laus: nec gr̄a maxima eſt tribuēda huic.ſ.heca.dicenti ſolūmō ꝯtra mores leges & inſtituta nō eſſe faciendū.Sed ſiu & ſimulatio & diſſimulatio ē dolus malus perpaucæ res ſunt q̄bus.i.i q̄bus iſte dolus non verſetur : ſiue uir bon⁹ ē is qui ꝓdeſt q̄b⁹ pōt: & nemini nocet : nos non reperimus facile bonum virū iuſtū recte.i.ad vnguem: vť ex oi parte.Igiť nunq̄ eſt vtile peccare : quia ſemp eſt turpe: & quia ſemp eſt honeſtum virum bonum eſſe ſemp ē vtile. At ſancitū eſt.i.lege diffinitū de iure prædiorum apud nos in iure ciuili:vt ēt vitia dicerent in his vendendis: quę.ſ.vitia eſſent nota venditori.Nam cū ſatis eſſet ex.xii.tab.i.ſm leges.xii.tab.ea præſtari.i.exhiberi: quæ eſſet nuncupata: lingua, ex expreſſione vocabuli : quæ.ſ.nuncupata qui eſſet inficiatus.i.facere negaſſet : ſubiret.i.cogereť ſubire a iureconſultis duplicē pœnā ēt cōſtituta eſt pœna ēt reticētiæ.i. qñ q̄s reticeret q̄cq̄d vitii eſt oi prędito.Ipſi ſtatuerunt id ſi vēditor.ſ.niſi ēt dictū noiatim.i.exprimēdo.ſ.vitia eſſet.p noia eoꝝ oportere ſup.quod ſcitū eſſet & non dictū ꝑſtari.

PETR. MAR. VT cū:ponit exemplū:quo oſtendit reticētiā fuiſſe vindicatā ſnia M.Catonis.¶ In arce:q̄ erat in colle tarpeio prope templū Iouis capitolini.¶ Augures hēbāt ſedē i curia veteri:vbi inaugurari cōſueuerāt : & etiā in arce pp eminētiā: poterāt.n.obſeruare aues: & tēplū lituo deſignatū. Et ideo domus Claudii in cælio monte regione ad arcem nocebat auſpiciis pp altitudinem. Vñ Amphiaraus & melāpus: vt canit Papinius captaturi auguria mōtē ꝯſcenderunt : ne aliqua officeret altitudo. Et ibant augures ex curia ad arcem per ſacrā viā: & iō dicit Varro, Sacra via diciť q per eā ab arce ad augures ſacra quot menſibus ferebanť. Erat .n.via ſacra a curia veteri verſus amphiteatrum vſq; ad arcē Capitolinā.Curia vetus erat in carinis prope ædem ſancti Petri ad vincula.¶ Officeret: noceret.¶ Inſulā: ædes via circundatas.nā inſula in vrbe dř domus:quā via ambit. Vñ eſt apud Tranquil.Cæſarē egiſſe cēſum p dños inſularum.¶ Proſcripſiſſe: ſcripſiſſe ædes venales in tabula : quæ ædibus affigebatur.¶ Arbitrū illum adegit.i.dare coegit diſceptatorem. Adigere inq̄t Pōpeius eſt dare cogere.Claudiū arbitrū:qui arbitrareť.ſ.ex bona fide: & iudicaret quicq̄d oporteret ipſum Claudiū dare facere atq; pręſtare ipſi Calphurnio: his verbis vtebanť iuriſcōſulti. Vñ habetur in lib.dige.de verborum ſigni.q facere oportere hanc ſignificationē hēt : vt abſtineat q̄s ab eo facto quo cōtra conuentionem fieret: & Iuſtinia.lib.iiii.inſtituti.loquens de actionibus dicit. Actio eſt ius perſequendi in iudicio quod ſibi debeť. Actiones aliq̄ue ſunt in perſonā p quas intendit ei dare facere oportere. Dare oportet inq̄t:cum datio eſt in obligatione. facere cū factum continetur in obligatiōe vt ſi promiſiſti ſcribere qđ pditur actione ex ſtipulatu:oportere ait iuriſperitus nō ad facultatem iudicis ptinet:qui pōt pluris vel minoris cōdemnare:ſed ad ueritatem referť: faciendi uerbo reddendi cum ēt cōtineť:uerbū facere oēm omnino faciendi cām cōplectitur:dandi:ſoluendi:numerandi:iudicandi:ambulandi.

FRA. MAT. VT enim in arce &c. Ad id ſpectat hoc exemplū vt intelligať teneri venditorē indēnem pſtare emptorē ſi vitium tacuerit. Cū augures in arce auguria captarēt : & ædes.Claudii cētumali quæ a regione erāt ꝓſpectum impedirent:q̄m in loco altiſſimo & ipſæ ædificatæ erāt: eas:vt demoliretur claudius iuſſerāt:qđ vbi ille agnouit ſtatim ædes venales fecit.P. Calphurni⁹ emit paulopoſt idem ei iuſſum eſt:ut.ſ.ędes demoliatur:quare Calphurnius Claudiū in ius vocat:p ſidet iudicio Cato : qui iudicat indēnem Calphurnium a Claudio præſtari debere. Auguriū aūt in arce captari ſolebat. Augur qui capturus erat tabernaculum in arce ponebat quatuor in aere ſpācia deſignabat: videlicet in oriētē:qđ anticā in occidentē:qđ poſticā: in meridiē:qđ ſiniſtrā: in ſeptētrionem qđ dextrā vocabat: hoc cū feciſſet aio ꝯcipiebat. Vnde mitti ſibi aues vellet : quæ ſi ꝓpitię & felices apparebāt:intelligebat placere diis fieri qđ aio conc epiſſet.¶ In arce:in capitolio.¶ In monte cæ.in ſuburbanę regionis parte princeps fuit hic mons a cælio vibenno tuſco duce nobili ſic dictus:qui cum manu ſua dř Romulo veniſſe auxilio cōtra latinorum regem. Varro.P.dicit hūc regem auxilio veniſſe Romulo contra Sabinos & domicilium in hoc mōte habuiſſe.¶ Proſcriſit: venalem fecit : & publicauit.¶ Inſulam:domū:iſulæ dictæ proprie q̄ nō diſtingūtur cōmunibus parietibus cū uicinis circum cinctuq; publico aut priuato cingūtur a ſiſitudine earum terrarū q̄ fluminibus aut mari imminēt:dictæ q ſunt i ſalo.i.i mari.Pompeius Fe.¶ Arbitrum il. ade.i.ad arbitrum illū.i.claudiū egit. arbiter aūt fuit Cato M.Catonis uticēſis pr̄ Catonis illius cēſorii nepos.ut oſtēdit Gellius.¶ Vt.n.cæteri Cæteri inq̄t nomē accipiūt a patribus illuſtrioribus : ſed Catonis pr̄ ab ipſo Catone nomē accepit ex altero filio Catonis cēſorii:q cognominatus eſt Sabinus. Nati ſunt.L.Cato:&.M.Ca.Is M.Cato tribunus pl.fuit.Et ꝑturam petens mortuus eſt:ex eoq; natus eſt.M.Cato ꝑtor:is qui ſe uticæ occidit. ¶ Cum i uen.hæc fuit Catoni ſnia:ut Calphurnius idēnis eſſet. At fidem bonam:quę maxime requiritur i cōtractibus. Nam Triphonius ait bona fides quæ maxime i cōtractibus exigitur æquitatem ſummam deſiderat. ¶ Ergo &c. Cōcludit. ¶ Quod ſi re.oīa breuiter colligit : de quibus ſupra ait oſtēdens neminem eorū recte feciſſe qui propria utilitatis gr̄a: ea reticuerūt: quæ nota emptori eſſe par erat.¶ Frumētarius:qui tacuit mercatores alios paulo poſt affuturos. ¶ Sed hmōi reti.Latiſſime patēt hæ reticētiæ & propterea dici de ſingulis nō pōt.vnum tñ aut aliud exemplum propoſitū ſufficere debet ad omnia cognoſcēda : & cum dicitur vitiū in prædiis tacēdum nō eſſe itelligitur : & i aliis quibuſcūq; rebus.¶ Tenentur: ſeruātur.

Cato cenſorius cognominato ſabin⁹

ASCL. VT cum augures eſſent acturi auguriū i arce.ſ.i capitolio: & iuſſiſſent Titum Claudiū cētimalū:ſic denoiatū.qui habebat ædes i cęlio mōte iuxta v₃ arcē : eas demoliri.i.diruere:q̄rū.ſ.ędiū altitudo officeret.i.noceret auſpiciis. Claudius.ſ.cētimal⁹ ꝓſcripſit iſulā.i.domū i vrbe vndiq; ſtratas viaꝫ aut plateas hñtē: ſicut iſula circūdať mari: iſcripſit ergo venalem

go venalem domum illã, quã demoliri debebat & vẽdidit. P. Calphurnius Lanari⁹ emit ſup. eam. Illud idem. ſ. domũ oportere demoliri denunciatũ ẽ huic. ſ. Calphurnio empto ri ab auguribus. Itaq̃ Calphurnius cũ demolitus eſſent & cognouiſſet Claudium pſcripſiſſe ædes poſteaq̃ eſſet iuſſus ab auguribus demoliri ſup. eas. adegit. i. attraxit & appulit illum. i. claudium arbitrũ. i. egit cum ad arbitrum: q ſup ple diceret ex fide bõa: adeſt ſm rectam conſcientiam ſuã quicq̃d oporteret dare aut ſup. facere ſibi. i. quicq̃d dan dum aut faciẽdum eſſet ſm arbitriũ boni viri. M. Cato dixit ſniam. Cato dico pr nři Catonis. Enim. p qa vt. i. queãdmodũ cæteri ſup. ſunt nominandi ex patribus ſup. ſuis: ſic h. ſ. Cato pater noſtri Cato. nominandus. i. deno minandus eſt ex filio: qui p genuit illud lumẽ. i. illũ ſplẽ dorem quo domus Catonum fulget. Igitur is. ſ. pater nři Catonis index. ſ. arbitrarius conſtitutus. pnunciauit ita cum. i. quã doquidem Claudius ſup. ſciſſet eam rem. ſ. q̃ domus eſſet demolienda in venundando. i. cum eam venundaret: & non pronunciaſſet. i. ſignificaſſet oportere damnum præ ſtari emptori. igitur ipſe ſtatuit pertinere ad bonam fidem vitium quod noſſet. i. nouiſſet venditor eſſe notum empto ri. quod. i. quã rem ſi. M. Cato. ſ. recte diiudicauit. frumen tarius ille videlicet Rhodius de quo ſupra dictũ eſt: & ven ditor ędium peſtilentium nõ recte tacuit. Sed nõ oẽs hmõi reticentiæ. ſ. eorum qui dici debeant pñt comprehendi iure ciuili: hæ aũt tenenẽ diligẽter quæ poſſunt ſup. cõprehẽdi.

PETR. MAR. ¶ M. Marius: ponit aliud exemplũ: quo oſtendit reticẽtiã fuiſſe apud antiquos iudico vindicatam. Aſconius Pedia nus dicit: fuerat cratidianus arcta neceſſitudine Ciceroni coniunctus. ¶ Hæ ſeruiebant: ſeruitutes aut perſonaꝶ ſunt aut vſus & vſufructus rerum vt ſeruitutes ruſticorũ pdio rum & vrbanoꝶ. Prædiorum vrbanorũ ſeruitutes ſunt hæ: quæ ædificiis inhærẽt: & vt vicinus onera vicini ſuſtineat: vt in pariẽtẽ eius liceat vicino tignũ mittere: aut ſtillicidiũ vel flumen recipiat quis in ædes ſuas: vel cloaca vel in area vel nõ recipiat: & ne altius tollat quis ædes ſuas: ne lumi nibus vicini officiat. Seruitutes ruſticorum prædioꝶ ſunt aquæ hauſtus: pecoris ad aquã appulſus & ius paſcendi: cal cis coquẽdæ harenæ fodiendæ: iõ ſeruitutes pdiorũ appel lantur inqt Iuſtini. qm̃ ſine prædiis conſtituit non poſſunt. Nemo. n. põt ſeruitutem acquirere vrbani vel ruſtici pdii: niſi qui habet prædium. nec quiſquã debet niſi q prædium hẽt. Oĩa ædificia vrbana pdia appellantur ẽt ſi in villa ædi ficata ſint. Vſufructus eſt ius alienis rebus vtendi: fruendi ſalua rerum ſubſtantia. De his ſeruitutibus habeẽ lib. viii. di geſto. & lib. ii. inſti. Et ideo Marius vocatus fuit in iuditiũ: qm̃ reticuerat ſeruitutem ędium: quas vendiderat. ¶ In man cipio. i. ædium vẽditione. Mancipium alicuius id eſſe dicit quod illius eſt pleno iure. Plautus in pſe. hanc mancipio ne mo tibi dabit. ¶ Vrgebat ius: inſtabat vt ius ſeruareẽ: & lo cum haberet. ¶ Præſtari: ſatisfieri: hoc uolebat ius. ¶ Aequi tatem. i. naturale iuſtũ. ¶ Quo iure eſſet. i. q̃ cõditione: ac p prietate. oẽs res ait Boetius q̃ ab alienari poſſunt. i. q̃ a nřo ad alterius tranſire dñium poſſunt mancipia uictæ ſunt.

FRAN. MAT. ¶ M. Marius &c. Aliud exẽplum eſt ex quo cognoſcitur q̃ iniquum cenſuerint veteres taceri a venditore ſi quid vitii eſſet in mancipio. Sergius quidam orata ædes vendiderat. M. M. Cratidiano. Et ita vendiderat: ut ipſi Sergio magna ex parte ſeruirent poſt aliquod tp̃s Cratidianus eaſdẽ ędes reuendidit ſergio. Sergius oblitus eas ædes ſibi ſeruire ma ioris emit pcii: poſtea vero cũ recordatus eſſet ædes ſibi ſer uire nec debuiſſe tanto precio emere. Cratidianum in iu

M. Marius cratidianus de venditione dom⁹

M. Marius Cratidianus propinquus noſter C. Sergio oratæ vendiderat ædes eas, quas ab eodẽ ipſe paucis ante annis emerat. Hæ Sergio ſeruiebant: ſed hoc in mancipio Marius non dixerat: adducta res in iudiciũ eſt. Oratã Craſſus: Cratidianũ defendebat Antonius, ius Craſſus vrgebat, quod vitium venditor nõ dixiſſet ſciens, id oportere pſtari, ęquitatẽ Antonius: qm̃ id vi tiũ ignotũ Sergio nõ fuiſſet, qui illas ædes vẽdidiſſet: nihil fuiſſe neceſſe dici, nec eum eſſe deceptum: q id, quod emerat, quo iure eſſet teneret. Quorſum hæc? vt illud intelligas, non placuiſſe maioribus noſtris aſtus. Sed aliter leges, aliter philoſophi tollũt aſtutias.

dicium vocauit. Res acta eſt a duobus præſtantiſſimis il lius ætatis oratoribus Antonio & Craſſo: hic iure niteba tur: quod ita in lege ſcriptum eſſet: ſi quid in mancipio viti ſit id emptori indicandum. Antõius vero ęquitatem defen debat q̃ videlicet orata ſcire poterat ædes ſibi obnoxias eſ ſe. Et ideo non fuiſſe opus vt venditor indicaret: ſergius ra ta cognominatus eſt q̃ ei pi ſces qui auratæ vocantur ca riſſimi fuerint, hic eſt ſergi⁹ orata: q primus balneas pen ſiles habuit: primus oſtrea ria i baiano locauit: primus optimũ ſaporem oſtreis lu crinis adiudicauit: auctores Pli. & Macro. ¶ Propiquus noſter: fuit is ex municipio arpinati ſicut Cic. ¶ Seruie bant: ſine angiportus eſſet. Siue ſtillicidium i aream vi cini caderet ita ſeruile erãt vt ei ſeruirent. poſt aliquot annos cum redimeret ædes oblitus ſibi ſeruire maioris emit quam emiſſet. Si ſeruitu tis illius recordatus eſſet: de ſeruitutibus perſonarum ruſti corum & vrbanorũ prædioꝶ loquunẽ iure conſulti in lib. vii. digeſt. & lib. ii. inſtitutionum. ¶ Ius: contra Cratidianũ: videlicet iure cautum eſſe vt vitium aperiatur. & hoc Craſ ſus defendebat. ¶ Aequitatem &c. inter ius & æquitatem inter eſt q̃ ius ſcrptum eſt: æquitas nõ eſt ſcripta. Sunt idem bonum: & æquum quod iuſtum: vt ait Ariſt. lib. v. ethico. Sed bonum & æquum nõ eſt iuſtum quod eſt ſm legem: ſed quod eſt ſm emendationem leges. cauſa vero huius eſt: q̃ omnis lex vniuerſalis eſt. De quibuſdam aũt dicit vniuerſa liter recte non põt lex enim complectitur quod plurimum eſt non ignorans defectum & nihilominus recta eſt. Nam paccatum non eſt in lege: neq̃ in legiſlatore: ſed in natura rei. Cum ergo lex vniuerſaliter loquitur: & accidat q̃ præ ter vniuerſale eſt, tunc rectum eſt: vt qua omiſit legiſlator & deficit in loquendo emendetur omiſſum. Quod & legiſ lator diceret ſi adeſſet licet iam legem tulerit. Dicebat An tonius. Naturale eſt vt vnuſquiſq̃ ſciat qđ poſſidet: poſſide rat autem ſergius anteq̃ ædes Cratidiano venderet. ſcire igiẽ poterat: ſi ſcire poterat non debebat aut tenebatur idi care. ¶ Teneret: ſciret. ¶ Quorſum hæc: q̃ret fortaſſe aliquis quem ad finem hoc exemplum ppoſuerim dicam &c. ¶ Nõ pla. &c. Si non placuit nomen aſtuti multo minus res ipſa placuit: eſt argumẽtum a minori ad maius quod vehemens eſſe ſolet. ¶ Aſtutos: callidos verſutos. ¶ Sed aliter. Aduertẽ dum eſt inqt qualiter lege caueẽ: aliter a philoſophis pręcipi tur. Nam lege ſatis eſt id ſeruari qđ in lege ſcriptum eſt. At vero ẽt ſi nihil ſcriptum ſit: tñ naturam ducem ſequendam philoſophi cenſent. Vt quod nobis fieri diſpliceret id aliis facere nolumus: hæc lex naturæ eſt quam qui ignorat iniu ſtus eſt. Inſita autem eſt a natura animis noſtris.

Mariu recte Iu leges

ASCẽ. ¶ M. Marius Cratidianus propinquus noſter vendiderat C. Sergio Oratæ eas ædes quas ipſe emerat ab eodem pau cis annis ante: hæ ædes ſcribebãt. i. erant ſubiectæ & ſerui tutem debebant ipſi Sergio emptori & prius venditori: ſed Marius non dixerat in contractu. ſ. venditionis hæc. i. has ædes in mancipio: ideſt ſeruitutem debere: res eſt addu cta in iudicium. Craſſus defendebat Oratam. Antonius Cratidianum. Craſſus vrgebat: ideſt vrgenter allegabat ius q̃ venditor non dixiſſet vitium ſciens id oportere æqui tatem: præſtari Antonius ſupple dicebat: quoniam id vi tium nõ fuiſſet ignotum Sergio. ſ. emptori qui. ſ. prius ven didiſſet illas ædes: nihil fuiſſe neceſſe dici nec eum qui tene ret: ideſt recte ſciret: quo iure eſſet id qđ emerat eſſe dece ptum. Quorſum hęc. i. ad quid hęc adducimus. Rñſio vt, tu intelligas aſtus. i. aſtutias & pentiones non placuiſſe maio ribus noſtris. Sed leges tollunt aliter aſtutias & phi aliter.

PETR. MAR. ¶ Quatenus: inquantũ poſſunt eas tenere & videre: ꝓhibent eni leges aſtutias apparentes. Philoſophi aũt conſcientia nituntur & rõne cõtra quas nihil agendum cenſent. Lex id prohibet & punit: qđ in ſe continet manifeſtã fraudem. Si cum bonis viris viuereť: non eſſet opus tot legibus quæ ex malis moribus ortæ ſunt. Ratio dictat bonis viris nihil eſſe agendũ qđ aliis noceat.

ĕt ſi illam non agitauerit vt in laqueos ruat inſidias tamẽ fecit: fera enim cum inſcia in laqueos iciderit: recte venatoris inſidiis capta dicit: eodem modo cũ cratidianus ædes vendidit non impulit ſergium in inſidias: ſed tacuit: & nõ monuit vt caueret ab inſidiis inſidioſe ergo fecit. ¶ Sunt ne quæro ex iis qui negant inſidias eſſe. ¶ Excitaturus: iacentem & latentem in cubiculis.

Leges ꝓhibent ne fiat: & ſi fit manuq́ teneri põt punit ergo inquit cum philoſophi tollant aſtutias rõne: & ratio dictet nil eſſe agẽdum inſidioſe: qui vult e natura viuere: & rõnis perſcriptũ ſeruare: nihil faciet: qđ ipſe intelliget dolum in ſe habere & inſidias. ¶ Sunt ne igitur: quærit Cice. an ſint inſidiæ tẽdere plagas.i.retia: quamuis non exagitet feras is qui tendit vt oſtẽdat inſidias eẽ ꝓſcribere domum habẽtem in ſe aliqd vitii: quamuis ipſe venditor vanitate verborũ

Leges quatenus manutenere poſſunt, philoſophi quatenus rõne & intelligentia. Rõ igiť hoc poſtulat, ne qd inſidioſe, ne quid ſimulate, ne quid fallaciter. Sunt ne igitur inſidię tendere plagas, etiam ſi excitaturus nõ ſis: beſtia nec agitatur? Ipſę eni feræ nullo iſequẽte ſępe incidunt. Sic tu, cum ædes proſcribas, tabulam tanquã plagam ponas, domum propter vitia vẽdas, in eam aliquis incurrat imprudens. Hoc q̃q̃ video ꝓpter deprauationem conſuetudinis, neq; more turpe haberi, neque aut lege ſanciri, aut iure ciuili: tamen naturæ lege ſancitum eſt. Societas ẽ enim (quod & ſi ſæpe dictũ eſt, dicendũ tamen eſt ſæpius) latiſſime qdem quæ pateat, oĩum inter omnes, interior eorum q eiuſdẽ gẽtis ſunt, proprior eorũ, q eiuſdem ciuitatis.

¶ Agitaturus: excitatam impulſurus. ¶ Sic tu &c. Tabulę ꝓſcriptionis mancipii hoc eſt rei venali ſunt tanq̃ retia. ¶ Hoc q̃q̃ video: q̃q̃ non video more aut iure ciuili cautum eſſe: video tamen iure naturali cautum eſſe: lex eni illa quæ ſcripta non eſt: ſed animis noſtris inſita: neminem errare permittit niſi q ſe decipere voluerit. ¶ Hoc: ſcilicet tacere vitium quod emptori iudicandum eſt. ¶ More: Secundum morem alicuius ciuitatis. Mos autẽ non ſcripto continetẽ: ſed cõ

non alliciat emptores: qui per ſe poſſunt in fraudem labi: ſi emerint rem: quã vident venalem. Plagæ ſunt retia: quibus feræ capiuntur in ſiluis. Virgi. Retia rara plagæ. Et Plin. in epiſtolis dicit Sedebam ad retia. ¶ Excitaturus: clamore ſcilicet & canibus vt feræ impellãtur ad retia. ¶ Feræ: quę ſunt in ſiluis vt cerui: apri & id genus. ¶ Sic tu: adaptat ſimilitudinẽ & oſtendit illum inſidiari qui ꝓſcribit ędes: quãuis vanitate verborum non vtatur. ¶ Tabulã: in qua ſcribebatur aliqd eſſe venale: ſed q̃q̃ inquit Cice. leges iſta nõ ꝓhibent tñ natura vetat: quæ vult vt cõmuni vtilitati conſulatur, & quæ eſt fons iuris qm̃ nihil poteſt eſſe iuſtum: aut legitimum: quod ſit contra naturam: de qua ſatis vt arbitror dictum eſt in ſuperioribus voluminibus: & de ſocietate hominum: quæ late patet & latiſſime. ¶ More, conſuetudine iam deprauata. ¶ Sanciri: conſtitui & firmari: hoc ſcilicet nõ eſſe agendum: tñ lex naturalis vetat. ¶ Societas.n.rõ quare ſancitum eſt iure naturali. Dictum ev in ꝑmo volumine.

FRA. MAT. ¶ LEGES quatenus manu &c. Quomodo dicet quiſpiã leges aſtutias tollunt. Quatenus manutenere poſſunt. Indicant.n. vitia aperte & in rebus quæ q̃ſi manuteneri pñt: & certa experientia. q.d. leges tollunt aptas aſtutias & quæ quaſi manu tenenť: philoſophi vero ĕt eas res q̃cunq; excogitari pñt: vel hoc inquit icirco q leges non prohibent tacere uitium qđ emptor tacere poſſit. At contra philoſophi ĕt ſi uitium notum eſſe poſſit emptori: tñ taceri nolunt: ab eo q uendit q̃tum quidem pertinet ad rõnem & intelligentiam. Rõne & intelligentia id teneri poteſt quod non eſt cõtra naturalem rõnem. Quod autem tacere vitium in mancipio ſit contra naturalem rõnem probatur. Vnuſquiſq; ſi ſeipſum conſulat: nolet vitiũ taceri qđ ſit in mancipio: ĕt ſi notum eſſe poſſit, ratio & intelligentia idem ſunt. Nam cũ data eſt homini a deo ratio data eſt & recta ratio: ſi recta ratio data eſt: & intelligentia data eſt vel cõis ſenſus. Qui nobis res notas efficit & in animis nr̃is collocat: efficitq; vt in virtute honeſtum. Vitia in turpitudine ponamus: ergo quatenus manutenere poſſint: ideſt q̃tenus poſſint poſſideri & vendicari: nã lex vult vt tacere poſſis uitium: quod emptori notum eſſe poſſit. ¶ Rõne & intelligentia: ĕt ſi lege non præſcribatur: non quærunt philoſophi qd fieri poſſit ſed quid fieri debeat, leges tantummodo q̃runt quid liceat & quid poſſit fieri: ſed philoſophi quid deceat ac debeat ergo rõne & intelligentia non aũt manu & poteſtate, vt omne quod mihi liceat poſſim. ¶ Sunt ne igitur &c. vt cratidiani certe fuerunt cum vendidit ædes. Nam oblitum illũ putauit ſeruitutes ædium ſuarum: vtiť autem ſimilitudine quæ huic loco congruit. Venator cum laqueos ponit feræ

Leges q̃runt non ſolum qđ liceat ſed fieri debeat.

ſuetudine. Nam ut ait Vulpia. De quibus cauſis ſcriptis legibus non utimur: id cuſtodiri oportet: quod moribus & conſuetudine introductum eſt. Inueterata autem cõſuetudo pro lege cuſtoditur: & hoc eſt ius quod dicitur moribus conſtitutum & non ſcriptum. Nam diuturni mores cõſenſu utentium comprobati legem imitantes: ut i libro primo diſcimus inſtitutionũ titulo de iuſtitia: & iure. lex ſcripta eſt: & aut iubet: aut uetat: aut permittit: & hæc generalis poteſt eſſe. Cum ius ciuile ſit particulare quod vnaquęq; ciuitatis ſibi conſtituit. ¶ Lege naturæ quæ eſt recta ratio homini a deo data. ¶ Societas.n. eſt &c. hac lege naturæ quam dixit omnes tenentur: eſt enim omnibus inter oẽs communis quam ſeruare poſſunt homines ſi a naturali ratione nõ recedunt: & ratio facit: ut homines communi quadam neceſſitudine iter ſe coniuncti ſint: a qua ſi diſceſſerit ſtatim iniuſti eſſe incipiunt. ¶ Interior ẽ &c. Cõis ratio omnes homines ſocietate quadam cõiungit: eſt eni iter omnes homines: redigitur in anguſtum: maior eſt inter ciues q̃ inter peregrinos: maior inter ꝓpinquos q̃ inter ciues. ¶ Eiuſdem gentis: maior enim inter duos italos q̃ iter gallum & italum: arctior eſt inter duos ciues: ut duos peruſinos q̃ inter peruſinum & florentinum: decipere externum turpe eſt: propter communem ſocietatem quam homines omnes inter ſe coniuncti ſunt: at vero ciuem decipere multo eſt deteſtabilius cum quo arctior eſt ſocietas.

Cõis rõ oẽs homines ſocietate coniungit.

ASCE. ¶ Leges ſup. tollunt eatenus.i. euſq; quatenus i. quouſq; poſſunt tenere manu.i. manifeſte ꝓbare eas factas eſſe: philoſophi ſup. tollunt eas eatenus quatenus pñt tenere eas rõne & intelligentia: rõ igitur poſtulat hoc: ne quid ſup. fiat inſidioſe: ne quid ſimulate: ne quid fallaciter. Igitur ſunt ne inſidiæ tendere plagas.i. retia. etiam ſi: ideſt quis nõ ſis excitaturus ſup. feras luſtris & latibulis ſuis: nec agitaturus.i. excitaturus vbi excitæ fuerint. q.d.q; ſic. Enim pro quia ipſæ feræ ſæpe incidunt in plagas ſcilicet aut laqueos nullo inſequente. Sic tu cum proſcribas ædes ponas tabulam in qua proſcribunt tanquã plagas: & vendas domum propter vitia aliquis incurrat imprudens in eam ſcilicet domum vitioſam: q̃q̃ ego video propter deprauationem conſuetudinis neq; hoc haberi turpe more.i. ſecundũ morẽ: neq; ſanciri.i. vetari aut lege aut iure ciuili: tñ ſancitum eſt lege naturæ. Eſt enim ſocietas (qđ & ſi: ideſt q̃q̃ dictum eſt ſæpe: tñ dicendum eſt ſæpius) quæ qdem pateat: ideſt extẽdat ſe latiſſime eſt ſupple inter oẽs homines: interior ſcilicet arctior & conſtructior (ſicut circulus interior: minor eſt q̃ exterior) quæ ſupple eſt eorum qui ſunt eiuſdẽ gentis ꝓprior: ideſt adhuc arctior eoꝝ qui ſunt eiuſdem ciuitatis.

¶ Aliud

Itaq; maiores aliud ius gentiũ, aliud ius ciuile eſſe voluerũt. Quod enim ciuile, nõ idem continuo gentium, quod aũt gentium, idem ciuile eſſe debet. Sed nos veri iuris germanæq; iuſtitiæ ſolidã & expreſſam effigiẽ nullam tenemus, vmbra & imaginibus vtimur, eas ipſas vtinã ſequeremur. Feruntur enim ex optimis naturę & veritatis exemplis. Nã quãti ſũt verba, illa. Vti ne propter te fidemue tuam captus fraudatuſue ſim! q̃ illa aurea, vt iter bonos bñ agier oportet & ſine fraudatiõe! Sed qui ſint boni, & quid ſit bene agi, magna quæſtio eſt. Q. quidem Scæuola Pontifex Maximus ſummam vim eſſe dicebat in omnibus iis arbitriis, in quibus adderetur ex fide bona. Fideique bonæ nomẽ ęſtimabat manare latiſſime, idque verſari in tutelis, ſocietatibus iudiciis, mandatis, rebus emptis, venditis, conductis, locatis, quibus vitæ ſocietas continetur.

PETR. MAR. ¶ ALIVD ius gentiũ: differentia: eſt inter ius gentium & ciuile. Nam inſtituta ciuitatis dicunt̃ illius ius ciuile. Sed iura quæ æque apud omnis gentes cuſtodiunt̃ vt puta venditiones: emptiones: & fere omnis contractus: qui non in vna ciuitate tantum ſunt: ſed apud omnis dicuntur de iure gentium. Si volumus inquit Ci. naturã ſequi humanã ſocietatẽ complecti debemus: & arbitraris ius gentiũ eſſe etiã ciuile: cũ mundus ſit communis patria & quaſi ciuitas: cuius ſinguli homines: qcunq; illi ſint: ciues habendi ſunt. Sed amiſimus inquit expreſſam imaginẽ iuſtitię & ruimus ĩ veritũ nullã habentes rationem naturæ: quę hominẽ ad vſum hominis creauit: non ad perniciem: dolos & inſidias. ¶ Expreſſam: apparentem & extantem. Eas ipſas vmbram & imagines. habemus iniqui exẽpla maiorũ q̃ ſi ſeq̃remur: non erraremus: & affer verba quibus antiq vtebantur e natura viuentes: & recte pie q; vtinam ſequeremur illas imagineſque dicuntur a natura. ¶ Ferunt enim: ratio quare vellet homines illam ſequi vmbram & imagines: quoniam a natura ducitur & veritate. ¶ Naturæ & veritatis: ideſt naturalis veritatis & iuſtitiæ. ¶ Nam quãti: quanta æſtimatione digna & laude. ¶ Captus: dolo ſcilicet malo circumuentus: & fraude deceptus. ¶ Ex fide bona: ideſt contractibus bonæ fidei: in quibus vir bonus cognoſcitur: & ponit nomina contractuum: ſiue actionum bonæ fidei quibus ſi dolus malus initium dedit: ipſo iure nullus eſt contractus. ¶ Latiſſime: ad omnia ſe extendere: quoniam eſt fundamentum iuſtitiæ: & verſatur in his contractibus quos Cicero ponit: & iure conſulti. ¶ Mandatis: Vulpi. libro. xvii. digeſto. ait: obligatio mandati conſenſu contrahentium conſiſtit: ideo per nuntium quoq; vel per epiſtolam mandatum ſuſcepi poteſt. Mandatum niſi gratuitum nullum eſt, nã originem ex officio atq; amicitia trahit, Contrarium porro eſt officio merces. Interueniente, enim pecunia res ad locationem & cõductionem potius reſpicit. Mandati actio tunc competit: cum cœpit intereſſe eius qui mandauit. cæterum ſi nihil intereſt ceſſat mandati actio & eatenus competit quatenus intereſt: vt puta. Mandauit tibi vt fundum emeres: ſi intererit mea emi: tenebris. In his ergo mandatis opus eſt agere ex fide bona: vt id quod mandatur fiat ſine fraude. A mandare autem eſt filium vel alium aliquẽ in aliquam regionem vel ſatis vel educationis cauſa mittere. Vnde in oratione p Rhoſcio Amerino dicit: A mãdatus fuerat hic a parte in agrũ: Virg. metri neceſſitate aſtrict⁹ cecinit. Mãdarat alendũ Threicio regi.

FRAN. MAT. ¶ ITA q; maiores noſtri. Q m̃ alia ſocietas minus arcta. alia plus ideo iuẽtũ ẽ ius ciuile & ius gentiũ: vtrũq; Cai⁹ titulo de iuſtitia & iure ita diſtinxit. ius ciuile ẽ: quod vnuſqſq; populus ſibi conſtituit: quaſi proprium ſuæ ciuitatis. Quod autem ratio naturalis conſtituit: id æque cuſtoditur apud omnes: ſed hoc ius gentium appellant: quod eo iure gentes omnes vtantur. ¶ Quod autem gentium. Num conuertuntur ſi ius ciuile eſt non ius gentium eſt: ſed ſi ius gentium eſt, ius ciuile eſt. Magis autem ſeruandum eſt ius gentium: qm magis eſt ſecundũ naturalem rõnem: & plura complectitur. ¶ Sed nos veri iuris &c. Maiores qdem ita ſtatuerunt: ſed nos mali facti ſumus adeo vt vix imaginem quandam & effigiem iuris retineamus. Nam ſi vel vmbrã ſolam iuris ſequeremur nunq̃ ſic erraremus. ¶ Sed nos: maiores quidem noſtri ſic ſtatuerunt: ſed nos &c. ¶ Veri iuris &c. Vulpia. de iuſtitia & iure ſic diffinit: ius ex ſcientia, eſt a iuſtitia eſt appellatum: & eſt ars boni & æqui cuius merito nos qs ſacerdotes appellat: iuſtitiam namq; colimus æqui & iniq̃ noticiam ꝓfitemur: æquũ ab iniquo ſeparantes: licitũ ab illicito diſcernentes: bonis nõ tm̃ metu pœnarum: ſed ẽt præmiorum ſpe afficere cupientes. Verã non ſimulatam phiam affectantes. (Vulpia. de iuſtitia & iu.) ¶ Solidam: ſtabilem: exp̃ſſam. ¶ Vmbro & ima. vtimur. Trãſlatio eſt a pictoribus q ex reuera imaginem ducunt. ¶ Vt ſeq̃remur: imaginẽ & effigiẽ: qm melius faceremus. ¶ Nã quã. &c. q. d. magni fieri dicunt hęc verba q̃ ſequunt̃: ſed iã cõteni cœperunt. ¶ Ne ppte &c. cum cliens patronũ, pupillus tutorẽ rogabat: his verbis vtebant̃ a qbus inqt nos receſſimus. ¶ Sed q ſint &c. qa dixit iter bonos bñ agier oportet: qõ exorit̃: q nã ſint boni viri: & qd ſit bñ agi. ¶ Q. õ inter iuris ꝯſultos exorit. ¶ Sũmã vim &c. Quoties. n. ex cõpromiſſo: ac arbitri ſniam decurrebat̃: ſemper addebat̃ ex fide bõa v3: vt ex bona fide iudicaret: & arbitros itelligim⁹ illos viros bonos eſſe: ĩ quibus eſſe dolus nullus põt ¶ Fideiq; bo. no. Arbitrorũ iudiciorũ: & actionum duo ſunt gña. Alterũ dr̃ bonæ fidei: alterũ ſtricti iuris: fidei bonæ dr̃ ex vendito locatio: & cæteris quæ hic enumerat & aliis pluribus. & fidei qdem bonæ iudicia dicunt̃. i. exuberantis in qbus magis regit bona fides q̃ regit̃. Nã bõa fides quæ exigit in cõtractibus. vt ait Triphonius: æquitatẽ ſummã deſiderat: eſtq; dubium vtrũ eã exiſtimemus ad merũ ius gentiũ ptinere: an cum pręceptis ciuilibus i & p̃torus cõuenere: ſtricti iuris actio dicitur ex ſtipulatu: in qua bona fides magis regit̃ q̃ regit: qa nõ poſſumus a ſcripto diſcedere. (Triphonius in cõtractibus) ¶ Idem in tutelis: quid ſit tutela ſuperius dictum eſt. ¶ Societatibus: ſocietas eſt cõe ius oium rerum vel vnius alicuius rei tm̃. (Societas quid ſit) Fidiciis: fiducia dicit̃ magis q̃ tutela fratris maioris emancipati a patre poſt patris mortẽ: nã vt ait Vulpia. ſi pater ſimul vel filiã vel nepotem, vel nepotem: vel deinceps impuberes quos in poteſtate habeat mãcipet: vicem legitimi tutoris ſuſtinet quo defuncto, vt inquit Modeſtinus. Si libri perfectæ ætatis exiſtũt: fiduciarii tutores fratris vel ſororis efficiuntur. ¶ Mãdatis: quicqd per internunciũ tranſigit̃: ſiue illud gratuitũ ſit: ſiue non ſm̃ iuris cõſultos dicitur mãdatũ. Paulus titulo mandati dicit mãdatũ nullũ eſſe: niſi gratuitũ: & originẽ eius ab officio trahi: vbi pecunia fuerit contrarium eſſe officio. Nã iteruenietẽ mercede res nõ ad mãdatũ: vel offm̃ trahit̃: ſed ad cõditionem: vel locationem. Is qui exequitur mãdatum nõ debet excedere fines mandati. Mãdatum aut non ſuſcipere liberum: eſt: ſuſceptum autem conſumandum: aut q̃ primum renunciandum eſt, vt per ſemetipſũ aut aliũ eandem rem mandator exequatur. ¶ Rebus emptis: empto & vendito contrahitur ſimul atq; de precio conuenit: & ſi nondum ſit numerata pecunia. ¶ Conductis: locatis. Cõductio eſt res ad vſum alicuius acceptæ cũ diffinitione mercedis: locatio vero e contra quæ ad vſum alicuius data eſt mercede conſtituta. (Cõductio & locatio quid ſint) ¶ Quibus: omnibus rebus: nam hæc omnia in vita verſantur: & ſi hæc actiones bonæ fidei eſſent: dirimi humana ſocietas non poſſet. Sed quia hæ actiones bonæ fidei non ſunt: dirimitur quotidie humana ſocietas.

ASC. ¶ ITA q; .i. & ita hoc eſt pp hanc rõnem. maiores .i. priſci romãi voluerunt aliud eſſe ius gẽtiũ: aliud eẽ ius ciuile. Q. d. .n. ſup. ẽ ius ciuile: nõ eſt cõtinuo .i. iõ ius gentiũ. Quod aũt gẽtiũ ſup. ius eſt: id debet eẽ ciuile. Sed nos nullã .i. non vllã: non tenemus vllã ſolidam .i. integram & inuiolatam exp̃ſſam effigiem veri iuris & germanæ .i. fidelis iuſtitiæ: ſed nos

In his magni eſſe iudicis, ſtatuere præſertim cũ in pleriſq; eſſent iudicia contraria, qd quenq; cui qu æ pſtare oporteret. Quocirca aſtutiæ tollẽdæ ſunt, eaq; malitia, quę vult qdẽ videri ſe eſſe prudentiã: Sed abeſt ab ea diſtatque plurimũ, Prudentia eſt enim locata in delectu bonorũ & malorũ: malitia, ſi omnia, quę turpia ſunt, mala ſunt, mala bonis anteponit. nec vero in prędiis ſolum ius ciuile ductũ a natura malitiã fraudem que vendicat: ſed etiã in mancipiorũ venditione vẽditorum fraus omnis excluditur. Qui enĩ ſcire debuit de ſanitate, de fuga, de furtis, præſtat ædicto ædilium.

vtimur vmbra & imaginibus ſup. veri iuris: vtinam ſequeremur. i. obſeruaremus ſaltem eas ipſas. ſ. vmbram & imagines veri iuris. Enim pro qa ipſæ feruntur. i. extrahuntur ex optimis exemplis naturæ: & veritatis. Nam quanti. i. quãta æſtimatione digna ſup. ſunt illa verba: vti ne. i. & non ſim captus. i. deceptus: ve pro vel fraudatus pp te. Ve pro vel ſidem tuã: q̃. i. quantũ aurea. i. pulchra & precioſa ſup. ſunt illa verba: oportet illos bonos bene agi: & ſine fraudatione. Sed magna q̃ſtio. i. dubitatio eſt, qui ſint boni: & quid ſit bene agi. Quintus quidem Scæuola pontifex maximus dicebat ſummã vim eſſe in omnibus his arbitris in quibus agereť ex bona fide. Et æſtimabat nomen bonæ fidei manere. i. diffundi & extẽdi latiſſime: & id verſaris in tutelis ſocietatibus: fiduciis: mandatis: rebus emptis: venditis: conductis: locatis, qbus ſocietas vitæ contineť eſſe magis iudiciis ſtature.

PETR. MAR. ¶ IN his: ↄtractibus bonæ fidei. ¶ Statuere: iudicare quid quiſq; alicui debeat ex fide bona cum ſint aliquãdo iudicia oppoſita. Ergo iudex conſiderare debet: an dolus malus dederit contractui originem: & non tantũ iura: ſed fidem æquitatem & boni viri offm̃ reſpicere: quoniã ſũmũ ius aliqñ ſumma eſt iniuſtitia. Et ideo prætor proponebat exceptiones & ædicta: quibus ſuccurrebatur aliqua calliditate oppreſſis. Et ideo inqt: Omnis malitia tollenda eſt: de qua ſuo loco dictũ eſt: & etiam de prudentia. ¶ Delectũ: vt ſciat iudicare qd ſit bonum: quid ve malum: & bonum ſequi. Malitia vero contrarium facit. ſemper. n. vitio adhæret. ¶ Ductum a natura: quoniam ius naturale: quod eſt primum dedit originẽ iuri ciuili: & tunc ius eſt optimum: cum ſequitur præſcriptũ naturæ. Ius. n. nil aliud eſt niſi mortalis philoſophia quæ naturam ſequitur: & a qua petit originẽ ſummi boni. Et Ci. inueſtigauit ſemina honeſti a natura. Oĩs enim virt⁹ eſt ſecundum naturam. Ius igitur ciuile naturam imitatur: cũ vult vt nemo decipiatur. ¶ Sed mancipiorũ. i. ſeruorũ: q ita appellanť: eo q ab hoſtibus manu capiebantur. Vulpia. ait vt habeť lib. xxi. digeſtis de ædilitio ædicto. Dicunt ędiles qui mancipia vendunt: certiores faciant emptores: quid morbi vtique cuique ſit: qui fugitiuus: erroue ſit: noxaue ſolutus non ſit: eademq; oĩa cum ea mancipia vẽdunť: palam ac recte ꝓnunciãdo. Cauſa huius edicti proponẽdi fuit: vt occurrereť fallaciis vendentium & emptoribus ſuccurrereť quicunq; decepti a venditoribus fuerint: dũmodo ſciamus venditorẽ, ẽt ſi ignorauerit ea quæ ædiles præſtari iubent: tñ teneri debere. Nec eſt hoc iniquum: potuit enim ea nota habere venditor, neque. n. intereſt emptoris cur fallatur: an ignorãtia venditoris an calliditate. Si intelligať vitiũ morbuſq; mãcipii: vt pleruq; ſignis quibuſdam demõſtrari ſolẽt vitia: põt dici ædictum ceſſare, hoc enim tñ intuendum eſt ne emptor decipiatur. Morbũ ſic finit Sabinus, habitum cuiuſq; corporis contra naturã, qui vſum eius ad id facit deteriorẽ: cuius cauſa natura nobis eius corporis ſanitatem dedit. Hoc ædictũ proponebãt ædiles curules: vnde dicit Iuſti. lib. i. inſtitutio. Proponebant aũt & ædiles ædictum de quibuſdam cauſis: quod iuris honorarii portio eſt. ¶ Sanitate: an ſit ſanus & integer an morboſus. ¶ De fuga: an ſit fugitiuus: & erro, & an ſit fur. fugitiuus vt finit Offilius eſt q extra dñi domũ fugæ cã quo ſe a dño cælaret mãſit. Cecilius aũt fugitiuũ eſſe ait eum, qui ea mente diſcedat ne ad dñm redeat, tamet ſi mutato conſilio ad eũ reuertatur. Nemo. n. tali peccato inquit pœnitentia ſua nocens eſſe deſinit. Caſſius ſcribit fugitiuũ eſſe q certo propoſito dñm relinquat.

FRAN. MAT. ¶ Præſtat: ſatiſfacit ita iubentibus ædilibus curulibus.

¶ IN his magis &c. ſ. dicebat Scæuola. ¶ Quid quemq; cuiq; &c. In his. n. iudiciis etiam illud continetur, ſi quid inuicem actor reo: reus actori præſtare debet. Verbi cauſa ſi qs mancipiũ vitioſum emit in dicto vitio dimidio minoris q̃ æſtimeť: & actor reo: & reus actori: vel venditor emptori: & emptor venditori præſtare tenetur i mancipium æſtimatur. L. ego emi. xxv. minus q̃ æſtimeť. Sed vitioſum eſt, & a venditore vitium inductum eſt: ergo quia emi mãcipium illud dimidio minoris præſtare teneor venditori. At vero venditor quia non dixit vitium teneť & ipſe mihi præſtare: & hoc modo cõtrouerſia oritur quid quemq; præſtare oportet. Vtrũq; . n. præſtare oportet. Emptorẽ qa minoris emit q̃ æſtimatur. Venditorẽ vero qa vitiũ nõ dixit. ¶ Quocirca &c. Si aſtutia tolliť huiuſmõi difficultates niſi incurritur: vt opus ſit iudici ſtatuere qd quęq; pſtare oporteat. ¶ Quæ vult uideri: cum longe ſit malitia a prudentia: imo etiam contraria: quod Cic. ex vtriuſq; declarat diffinitione. ¶ Malitia, quæ eſt fallax rõ nocendi: hęc tñ uult ſe prudẽtiã videri. Nã qui malitioſus eſt vult prudens uocari & cũ malitioſe facit credi uult prudenter facere, qui alienum ſit a natura noſtra uitium vel hinc cognoſci poteſt: quia etiã ſi illud placet; diſplicet tñ uitii nomine appellari, & qui callidi ſunt: volunt vocari prudentes. ¶ Quia prudẽtia &c. vis & proprietas prudẽtiæ eſt diſcernere bonum a malo. ¶ Malitia: cũ prudẽtia habeat bonorum & malorum delectũ: bona diligat: mala aũt cõtẽnat: & abiiciat: cõtra facit malitia q̃ malum qdem eligit ſed ſub ſpecie boni. ¶ Sic oĩa q̃ &c. qa malitia eſt in dolo & fraude: vt & uerbis & re ipſa aliquem decipiat. dolus & fraus mala ſunt: quia turpia. Malitia igiť mala eſt & turpis: prudẽtia ut diffinit. Ariſt. eſt habitus uerus cũ ratione qui in his agendis uerſatur: quæ ſunt homini bona & mala: prudentis aũt eſt bene conſulere poſſe circa illa quæ ſi bona & utilia ſunt nõ particulariter: puta qualia ad ſanitatem vel robur. Sed uniuerſaliter ad totius vitæ ſtatum bene dirigendum, eſt autem quædam potentia quã aſtutiam uocant hæc homini eſt: vt ad ſubiectam intentionem agere poſſit, & ad effectum perducere: ſi itaque id qd intendimus rectum ſit laudabilis eſt: ſi autẽ improbũ tunc eſt dolus. quapropter prudentes aſtutos: & non doloſos dicimus: impoſſibile autem eſt prudentem eſſe quempiam niſi ſit bonus. ¶ Nec vero &c. Non ſolũ in prædiis dicit cautum eſſe: ut uitia non reticeantur: ſed etiã in mancipiis. i. ſeruis. ¶ Mancipiorũ: i. ſeruorũ: hoc loco vt ſi uitium in ſeruo fuerit qd venditor reticuerit: præſtare teneať. ¶ Qui. n. ſcire &c. hæc eſt fraus: nam qui ſeruum uendit ſi vitium non dixerit quod in ſeruo eſſe cognoſcere debet. Aediles cogunt pſtare quod ille tacuerit. Sunt ædiles quos græci ἀγορανόμους vocant. Qui legem fori conſeruant: præſunt. n. rebus emendis & uendendis & puniunt qui rem vitioſam vendiderit.

ASCE. ¶ IN his præſertim cum iudicia eſſent in pleriſq; contraria: quid quęq; oporteret pſtare cuiq;. Quocirca tollendæ ſunt aſtutiæ: & ea malitia quæ quidẽ vult ſe uideri eſſe prudentiã, ſed abeſt & diſtat plurimum ab ea. ſ. prudẽtia. Enim pro qa prudẽtia eſt locata. i. cõſtituta in delectu. i. diſcretione bonorũ, & malorũ. malitia anteponit bonis mala ſi oĩa quæ turpia ſunt mala ſunt (quia malitia turpia ſectatur) nec uero ius ciuile dictum a natura uendicat (alii legunt uẽdicat) ſolum in his prædiis malitiã & fraudem, ſed omnis fraus excluditur in venditione mancipiorum: ideſt ſeruorũ venditorum. Enim pro quia is qui debuit ſcire. i. habere cognitionem de ſanitate præſtat. i. ſatiſfacit ædicto. i. ſecundũ ædictum ædilium: de fuga & de furtis uidelicet is qui educauit mancipia.

Vitium a venditore eſſe indicandũ

Quare malitia vult videri prudẽtia facere

Diffinitio prudentiæ ſecundum Ariſt.

In quo locata eſt prudẽtia

¶ Hæredem

PETR. MAR. ❡HAEredum eſt alia cã: qm̃ hæredes nõ tenenẽ præſtare.
Is enim qui hæres relinquitur non põt ſcire naturam ſeruo
rũ: & ideo is tenetur: q potuit ſcire & debuit. Cum igitur in
quit. Cic. natura ſit fons & origo iuris ciuilis: quo fraudes
ꝓhibentur: ſi naturã ducẽ ſequi volumus: neminem decipia
mus. Iuris pitus de verborum ſignatione dicit iure naturæ
ęquũ eſt: Nemĩnẽ cũ alterius
detrimẽto: & iniuria fieri lo
cupletiorẽ. ❡Nec vl. ma. hic
inquit naſcunẽ mala & dece
ptiones, cũ malitioſus arbi
traẽ ſe oĩa intelligere: & pu
tat aliqd eſſe vtile qd non ſit
honeſtũ: hoc nõ putaret ipſe
prudẽs: & is q oĩa recte itel
ligit: & ſcit habere delectum
bonorũ & malorũ. Ergo nul
la eſt maior pernicies vitæ
humanę quã ſimulare intelli
gentiã q nulla eſt vbi regnat
malitia cõtraria prudentiæ
q̃ honeſtum a turpitudine ſe
parat: & nil putat eſſe vtile
qd non ſit honeſtũ: & ſic nul
la repugnãtia eſſe põt inter
honeſtũ & vtile. Et hęc pars
diſputationis ad prudentiã
& iuſtitiã pertinet. Malitia
vult imitari prudentiã: ſed
ab ea diſtat plurimũ. ❡Quo
tus eni qſq;: rõ q̃re ide oriaẽ
talis pnicies: qm inquit ma
litioſus non abſtinet iniuria
ſi id põt occulte faceẽ & im
pune: rõ eſt: quia putat id eẽ
vtile: qd nõ eſt. Prudens aũt id nõ cõmitteret: ſed quia pau
ci ſunt prudentes pauci reperiunẽ q fuganẽ offõ. ❡Quotus
qſq;. i. quod repiuntur. q. d. pauci. ❡Periclitemur: expiamur
inde piculũ facere. Videamus inqt de his: q hñtur boni vi
ri: & iueniemus eos dẽt ab officio diſceſſiſſe. ❡Vulgus: impe
rita multitudo: q̃ neſcit iudicare qd ex offõ fiat: qd ↄtra offi
ciũ. ❡Neq; de ſicca. non loquor inquit de manifeſtis ſceleri
bus: ſed de his q̃ latent in ſimulatione officii & intelligẽtiæ:
apperta ſcelera nõ ſunt caſtigãda & cohibẽda rõnibus phi
loſophicis: ſed pœna conſtituta a legibus. Lex Cornelia de
ſiccariis eſt quę homicidas vltore ferro perſequiẽ: vel eos qui
hoĩs occidẽdi cã cũ telo ambulant. Siccarii appellanẽ a ſic
ca. ❡Teſtamentariis: his q falſa teſtamenta ſcripſerint. Eſt ẽt
lex Cornelia de falſis: q̃ & teſtamẽtaria diciẽ & pœnã irro
gat ei q teſtamentũ vel aliud inſtrumentũ falſum ſcripſerit
ſignauerit: recitauerit, ſubiecerit, qui ve ſignũ adulterinum
fecerit: ſculpſerit: exp̃ſſerit: ſciẽs dolo malo: eiuſq; legis pœ
na in ſeruos eſt vltimũ ſuppliciũ: quod & in lege de ſiccariis
& beneficiis ſeruatur: in liberos vero deportatio. ❡Peculato
ribus: his qui emp. furati fuerint. Lex iulia de peculatu eos
punit: qui pecuniam vel remp. vel ſacrã vel religioſam furati
fuerint. Sed ſi qdem ipſi iudices tpe adminiſtratiõis publicã
pecuniam ſubtraxerint capitali aĩaduerſione puniunẽ. nõ ſo
lũ ipſi: ſed ẽt hi q miniſteriũ eis ad hoc exhibuerũt: ı vl̃ q ſub
tractas ab his ſciẽter ſuſceperũt. alii vero q i hãc legẽ incide
rint: pœnæ deportationis ſubiiciunẽ. ❡Fatigãdi: fatigare in
hoc loco ẽ cohibere ſiue cõprimere, auctor ẽ Nonius. ❡Hñ
tur: cũ reuera nõ ſint boni. & ponit exẽplũ: qd p ſe clarũ eſt.
❡Quin. Hortẽſiũ qui fuit eloquẽtiſſimus & Cic. amicus.

Hæredum alia eſt causa ex quo intelligitur, quoniam
iuris natura fons ſit, hoc ſm naturam eſſe neminem
id agere, vt ex alterius prædetur inſcitia. Nec vlla per
nities vitæ maior inueniri poteſt: q̃ in malitia ſimula
tio intelligentię: ex quo illa innumerabilia naſcuntur
vt vtilia cũ honeſtis pugnate videãtur. Quotus enim
quiſq; reperietur, qui impunitate & ignoratiõe oĩum
propoſita, abſtinente poſſit iniuria? Periclitetur ſi pla
cet & in his quidem exemplis: in qbus peccare vulgꝰ
hominum fortaſſe non putat. Neq; enim de ſiccariis,
veneficis, teſtamẽtariis, furibus, peculatoribus hoc lo
co differendum eſt: qui non verbis ſunt, & diſputatio
ne philoſophorum, ſed vinculis & carcere fatigandi.
Sed hęc conſideremus: quę faciunt hi, qui habenẽ bo
ni. L. Minutii Baſilii locupletis hominis falſum teſta
mentum quidam e gręcia Romam attulerunt. Quod
quo facilius obtinerent, ſcripſerunt hæredes ſecũ M.
Craſſum & Quintum Hortenſium, homines eiuſdem
ciuitatis potẽtiſſimos: qui cum illud falſum eſſe ſuſpi
carentur, ſibi autem nullius eſſent conſcii culpæ, alie
ni facinoris munuſculũ non repudiauerunt. Quid er
go? ſatin' hoc eſt, vt nõ deliqſſe videanẽ? Mihi qdẽ non
videtur: quãquã alterũ amaui, alterũ nõ odi mortuũ.

FRAN. MAT. ❡HAE redũ eſt &c. qui ſcire potuit p̃ſtat ædicta ædiliũ
videlicet dñs mãcipii qui mãcipiũ diu poſſedit. ❡Hęredum
alia rõ ẽ hæredes. n. plerũq; mãcipii vitia ignorãt: ı verbi cã
aliqs. x. annos poſſedit mãcipiũ cũ e vita diſceſſurus ſit: hæ
redi inſtituto mancipiũ reliquit. hæres ſi vendit mancipiũ
nõ teneẽ vitiũ dicere quia ſcire non poteſt: at vero lõgi tpis

dñs teneẽ: qa nõ ignorat: ſi pr̃familias vẽdidiſſet alicui ſer
uũ vitioſum: nec aperuiſſet vitia mortuo illo nõ obligaẽ hę
res ad ſatisfaciendũ: cũ emptor mortuo venditore vitiũ co
gnouiſſet & conqueſtus eſſet hæres non tenetur p̃ſtare. ❡Ex
quo: iure ædiliũ. ❡Iuris nã fons: ius eſt recta rõ: ſed recta rõ
nãlis eſt & p̃tia nobis cum deo ſocietas: cũ a deo nobis data
ſi rõ: data eſt & recta rõ igiẽ
& ius: qd eſt recta rõ datũ ẽ.
❡Inſcitia: ignorantia: qa ille Ius eſt recta ratio
ignorat vitiũ. ❡Nec vl. pni. Inſcitia
&c. Nulla dicit peſtẽ eſſe pi
culoſiorẽ q̃ cũ hac malitia ſi
bi licere exiſtimãt vt id qd
ſciũt: ſe neſcire ſimulent: ne
ſciebã inquiunt: iõ nõ dixi ſi
ſciſſem: nõ igiẽ p̃ſtare debeo.
Simulatio ergo itelligentię
ſi ſimules te neſcire vitia cũ
ſcias & doloſe taceas vt lu
creris: & tanq̃ prudens exiſti
meri: ergo ſimulatio intel
gẽtiæ ſi ſimulas te nõ intel
ligere. ❡Ex quo &c. Nulla i
qt alia rõne effectũ eſt vt vti
litas cum honeſtate pugnare
videaẽ: niſi ꝙ hoĩes q intelli
gunt: ſe nõ intelligere ſimu
lant. ❡Quotus enã quiſq;. Si
hoc cõcediẽ vt ignorãtia nõ
puniaẽ qs iueniẽ q ab iferẽ
da iniuria abſtineat. ❡Quo
tꝰ. q. d. nullꝰ. ❡Periclitemur
&c. Quod ita ſit probemus
exẽplis: i quibus hoĩes putãt
ſe nõ peccare: cũ peccent: nã
de his qui manifeſte dãnanẽ nulla diſſenſio eſt: cũ pœna ſit
atrox ſumẽda & graui ſuplicio afficianẽ: de his loq̃mur, qua
pp cõſuetudinẽ hoĩbus licere videnẽ: vt cũ ea cõmiſerit ho
mines: tñ ſe peccaſſe nõ exiſtimẽt. ❡Beneficis: q veneno ne
cãt hoĩes: aut incãtationibus eorũ mẽtes puertũt: lege Cor
nelia Venefici capite damnabãtur: q artibus odioſis tã vene
nis q̃ ſuſuris magicis hoĩes occiderint: vl̃ mala mẽdicamẽta
publice vẽdiderint. ❡Nõ ẽ diſcer. qa manifeſta ſunt peccata
quibus atrox pœne ꝓpoſita ẽ. ❡Sed hæc cõſideremus &c.
Supiora q faciũt plane hñtur mali & ſcelerati: ſed hæc q̃ ſe
quũẽ qa agũt boni creduneẽ: & põit exẽplũ qd & Vale. vſur Valer.
pat li. v. capite de teſtis. Athenis Baſilius qdã teſtamẽtũ cõ Maxius
didit: & Satyriũ quẽdã hæredẽ iſtituit. Quidã adulterinũ in li. v. de
teſtamẽtũ fecere in quo ſe hæredes inſtitutos ſcripſerunt: vt teſtis
aũt hoc teſtamẽtũ validus eſſet: noĩbus duoꝝ principum in
rep. confirmarũt: Craſſi, & Hortẽſii: qui cõſenſere ſe cohęre
des eſſe. q̃uis boni viri hẽbanẽ: & ſuſpicabanẽ falſum eſſe te
ſtamẽtũ peccarint aũt nec ne Cice. ipſe dicit. ❡Qd' cum illis
fal. dicebant eni ẽt ſi illi falſum teſtamentũ condidere quid
at nos: nullius culpe ſumus ↄſcii. ❡Nõ repu. quia paſſi ſunt
ſe cohæredes eſſe. ❡Quid ergo: q̃rit Cice. nunquid ſatis illis
fuerit dicere ꝙ nullius culpæ ſibi eſſent conſcii. ❡Mihi &c.
Cic. quid ſibi videaẽ dicit. ❡Quãq̃ &c. dicam inquit libere
qd ſentio q̃q̃ vtrũq; amaui hortẽſiũ viuũ. Craſſum ẽt mor
tuũ. Ci. n. cũ Craſſo ſimultates fuere. & ferme illud eſt Ari.
Pla. impugnãtis cũ ait: q̃q̃ hæc q̃ſtio pardua ſit ob amicos:
qui idæas introduxerunt: ſed ꝓ defenſione veritatis etiam
propria impugnare oportet: p̃ſertim philoſophos. Nã cum
ambo ſint amici pium ẽ veritatẽ in honore præferre.
❡Alia eſt cauſa: q nõ tenẽtur preſtare, ex quo intelligiẽ: qm̃ ASC.
natura ſit fons iuris: & hoc eſſe ſm naturam. ſ. neminẽ age
re: vt prædetur. i. prædam habeat inſcitia alterius. nec põt
inueniri vlla maior pernicies vitæ: q̃ ſit mutatio intelligen
tiæ in malitia. Ex quo. i. ex qua re: naſcuntur illa innumera
bilia a ſup. exẽpla: vt. ſ. quibus vtilia videanẽ pugnare cũ ho

Sed cum Baſilius M. Satyrium ſororis filium nomen ſuum ferre voluiſſet, eumq; feciſſet hęredem: hanc aut dico patronum agri picæni, & ſabini (O turpem notam temporum illorum) non erat æquum principes ciuis rem habere, ad Satyrium nihil pręter nomen peruenire. Etenim ſi is qui non defendit iniuriam, neque propulſat a ſuis, cum poteſt, iniuſte facit, vt in primo libro diſſerui: qualis habendus eſt is, qui nõ modo nõ repellit, ſed etiam adiuuat iniuriam? Mihi quidem etiam veræ hæreditates non honeſtæ videntur, ſi ſint malitioſis blanditiis officiorum, non veritate, ſed ſimulatione quæſitæ. Atqui in talibus rebus aliud vtile interdum: aliud honeſtum videri ſolet, falſo. Nam eadem vtilitatis, quę honeſtatis, eſt regulam, q hoc nõ prępiderit, ab hoc nulla fraus aberit, nullum facinus. Sic enim cogitans, eſt illud quidem honeſtum, verum hoc expedit, res a natura copulatas audebit errore diuellere, q fons eſt fraudum, maleficiorũ, ſcelerũ oĩum.

neſtis, quotus.n. qſq; repit. q.d. rariſſimus: qui poſſit abſti/
nere iniuria ſe tenere ne faciat iniuriam ꝓpoſita impunita/
te & ignoratione oium.i. certo ſcire oẽs ignoraturos & ne/
minem puniturũ. Neq;.n. diſſerendũ eſt hoc loco de ſiccariis
.i. qui ſicca.i. pugione & mucrone graſſantur: de veneficis.i.
q veneno inficiunt: de teſtamentariis.i. qui teſtamenta inde
biti auferunt: de furtibus, ſ.
rerum priuatarũ: & de pecu/
latoribus.ſ. rerũ publicarum
qui.ſ. maleſici nõ ſunt fatigã
di verbis & diſputatiõe phi
loſophorũ ſꝫ vinculis & car/
cere. Sed ꝯſideremus hoc lo/
co hæc q̃ hi qui hñr.i. reputã
tur boni viri faciunt: qdam
attulerũt e græcia romã fal/
ſum.i. a ſe excogitatũ & fal/
ſo ſignatum teſtamẽtum. L.
Minutii Baſilii hois locuple/
tis i qd ſup. teſtamentũ quo
facilius obtinerẽt ſcripſerũt
ſecũ hæredes Marcũ Craſ/
ſum: &. Q. Hortẽſium hoies
potentiſſimos eiuſdẽ ciuita/
tis.ſ. Romæ: q cũ ſuſpicaren
tur illũ.ſ. teſtamentũ falſum
eſſe. Aũt ꝓ ſed: nullius culpę
cõſcii ſibi eſſent: nõ repudia/
uerunt munuſculum.i. parti
cipiũ alieni facinioris.i. turpi facti. Quid ergo Satin.i. ſatis
ne eſt hoc vt nõ videant deligiſſe. Quidẽ.i. certe nõ vr mihi
ſup. ſatis eſſe: q̃q̃ ego amaui alteꝝ.ſ. Marcum Craſ. viuũ: &
non odi alterum.ſ. Hortenſiũ mortuũ.i. poſtq̃ mortuus eſt.
PETR. MAR. ℭ NOMEN ſuũ: qm reliquerat ipſum hęredẽ: & vt voca
ret. M. Baſilius. ❡ Principes: inter primos ciuitatis Craſſum
.ſ. & Hortenſiũ. ❡ Sic enim cogitãs: ille inqt q ſic cogitat &
dicit: hoc honeſtum: ſed hoc vtile i ſegregat res natura con
iunctas: honeſtum.ſ. ab vtili: & hinc emergunt omnia ſcelera
hoc hi faciunt, qui malitiam habent non prudentiam.
FRAN. MAT. ℭ SED cum &c. nõ hoc dico ꝙ illos oderi: vtrũq;.n. amaui
ſed non videtur mihi honeſtum cũ Baſilius vellet ſororis fi
liũ nomen habere vt ad alios bona: ad hunc tñ mõ nomẽ ꝑ
ueniret. ❡ Hunc &c. ꝑ exclamationem & interpoſitionem le
Marcus Satyrius gendum eſt: declarat autem qs fuerit. M. Satyrius q videli
cet patronus fuerit agri piceni. nam cum ager picenus a. C.
Caius Flaccus Flacco iuritim diuideret: hic Satyrius obſtitit licet vilis &
pene ignobilis & patronus: & fuit picentinoꝝ, & reſp. cõtra
Flaccũ hoc patrono vſa eſt agri piceni & ſabini. Illum enim
reſp. d. legit qui obſiſteret Flacco. Nil præter nomen: condi
tor teſtim quem facit hæredẽ ſuũ vniuerſalẽ eũdẽ vult nomẽ
ſuũ ferre: vt.ſ. in oi contractu ſit & obligatione. Nã nois &
Vlpianus rei appellatio: vt ait Vulpianus de verborum ſignificatione
ad oẽm cõtractũ & obligationẽ pertinet. vnde cũ dico ma
gnã me pecuniã hẽre in noibus Significo in debitoribus: q
mihi obligati ſunt. Cũ ergo hic Baſilius hæredẽ inſtituiſſet
ſatyriũ ſororis filiũ & nomẽ ſuũ ferre voluiſſet: id voluit vt
in oi cõtractu & obligatione teneret: qa ẽt hoc iure cauet.
Nõ ergo æquũ erat vt ad hũc ſatyrium nihil præter nomen
ꝑueniret. ❡ Etenim ſi is. Argumentatione cõfirmat argumẽ
to a minori ad maius: nã ſi is rephendẽdus ẽ: q nõ defendit
iniuriam cũ põt i q̃to magis q non mõ nõ defendit ſed adiu
uat vt fiat: ſicuti Craſſus & hortenſius. ❡ Defendit &c. No
Defendo iniuriam pro ab iniuria tanda ꝯſtructio defendo iniuriã.i. ab iniuria: ſicut dicimus
legibus vendicatus eſt dolus: & defenſum eſt malefactũ.i. de
fenſum eſt a malefacto: & Marcellus inqt vendicare malefa
Iuuenalis ctum eſt defendere: hoc eſt a malefacto defendere. ❡ Mihi q
dẽ: dicit qcqd cũ alieno incõmodo fiat: id vtile iudicari nõ
debere ſicut in Craſſo: & Hortenſio. Nunc dicit ꝙ ẽt ſi quis
contra hæredi petas vere hæres ſcriptus fuerit: idq; blãditiis & muneribus obti
nuerit: non tñ eſſe probandum contra hæredi petas, ergo

dicit in quos multa Iuuenalis. Solebant enim diuites orbi
muneribus captari. Vñ eſt, tollere dulcem cogitat hæredem
cariturus turture magno. Mullorumq; iubis & captatore
macello. ❡ Mihi vero, non loquor de adulterinis teſtis: ſed
ẽt de veris: nec poſſum ꝓbare q hæredes fiũt munuſculis &
blãditiis. ❡ Officiorum: qa nõ ſunt vera ſed ſimulata officia:
qa ſimulant bñuolentia face
re: cum tñ ſua ipſoꝝ vtilitate
faciunt i officiũ ita eſt lauda/
bile: ſi fuerit voluntariũ. Ma
ximũ enim eſt vinculũ amo/
ris quod ab amicitia ductũ
eſt: quod ſi non amicoꝝ eoꝝ
fidem quos amamus: ſed rõ
nam vtilitatis habuerimus:
non amicitia erit: ſed merca
tura quædam: pręterea agri
& pecudes iſto modo diligũ
tur ꝙ ex his fructus ꝑcipia
tur. Nõ ſunt ergo officia ſed
ſimulationes officiorũ i cum
quis ſeni orbo & diuiti blan
dit vt ab illo hæres inſtitua
tur. ❡ Atq; &c. in eiuſmodi
exẽplis q̃ ꝓpoſuit icidere ſo
let dubitatio: ſit ne vtile ab
honeſto ſeiunctũ. Videt eni
vtile munuſculis & blãditiis
ſenes captare. Sed nõ eſt ho
neſtum. Nam oibus malitia eſt mala. Si mala ergo minime
vtilis. quicquid ero ab honeſto diſcedit: id nequaq̃ vtile eſt.
❡ Aliud vtile: cum tñ nõ ſit alterum ab altero alienum. ❡ Fal
ſo: quia q̃uis videat vtile ab honeſto ſeparatũ non tñ ita eſt.
❡ Nam eadem &c. quicquid ab honeſto diſcedit vitioſum Quicquid ab honeſto diſcedit ne q̃q̃ eſt vtile
eſt: vitiũ omne eſt malum: oẽ malũ ẽ inutile: nihil igit poteſt
eſſe honeſtum quin vtile. ❡ Prouiderit hoc: hoc eandem eſſe
regulam honeſtatis quæ vtilitatis. ❡ Prouiderit: aiaduerte
rit ❡ Ab hoc: q hanc regulã non aduertit. ❡ Sic enim cogitãs
eſt: ponit regulã eius non ſibi hanc regulam proponit. cogi
tabat hoc quidem honeſtum eſt. illud vtile: quid igitur re
fert honeſtum ne ſit nõ curo modo id conſequi poſſim qui
ſic cogitauerit. Is oẽ facinus admittet. ❡ Cogitans eſt.i. cogi
tat: participiũ iunctũ oibus tpibus verbi ſubſtãtiui: ſignat il
la tpa: ſic cogitans ſum ꝓ cogito cogitãs erã: cogitãs fui: &
ſic de cæteris. ❡ Expedit: vtile eſt: & ſic ſpẽ vtilitatis decipit.
❡ Natura copulatas: quia natura copulauit honeſtum cum
vtili & vtile cum honeſto. ❡ Fraudũ, in verbis. ❡ Maleficio
rum: in re. ❡ Scelerum: in vtroq; ſunt ſcelera.
ℭ SED cum baſilius ille diues ſit in græcia moriens: voluiſ ASCE.
ſet ferre.i. pronunciare & inſtituere. M. Satyrium filium ſo
roris ſuum nomen.i. ex ſolido aſſe hæredem: ita ꝙ in oibus
eius perſonã ageret: & feciſſet eum hæredem i hunc dico pa
tronum.i. poſſeſſorem & dominum agri piceni: & Sabini:
O turpem notam temporum.i. locorum. Non erat æquum
.i. iuſtum: principes.i. primates ciuitatis: habere rem.i. opes
ciuis: & nihil peruenire ad Satyrium præter nomen. Eteni
ſi is qui non defendit neq; propulſat iniuriam a ſuis: cum
põt facit iniuſte vt ego diſſerui in primo lib.ſ. huius operis
qualis habendus.i. reputãdus eſt is qui non modo nõ ꝓpel
lit: ſed etiam adiuuat iniuriam. Quidem.i. certe: etiam vere
hæreditates vident mihi non moleſtæ ſi ſint acquiſita mali
tioſis blanditiis non veritate: ſed ſimulatione officiorum.
Atqui.i. ſed certe: in talibus rebus ſolet videri falſum inter
dũ aliud vtile: aliud honeſtum. Nam eadem eſt vtilitas q̃ eſt
regula honeſtatis q non præuiderit hoc nulla fraus & nul
lum facinus aberit: hoc.i. a tali. Eſt enim cogitans ſic. Illud q
dem eſt honeſtum. Verum.i. ſed hoc expedit.i. hoc caſu mi/
hi vtile eſt & audebit diuellere errore.i. per errorem res co
pulatas a natura: qui fons eſt.i. quæ diuiſio.i. ſeparatio eſt
fons & origo omnium fraudum: maleficiorum, & ſcelerũ.

PETR. MAR. ¶ VIR bonus:fugit turpitudinē & iniuriā:nō:qa timet in famiā ſi fecerit:ſed qa putat vitiū pp ſe fugiendū & virtutē pp ſe amādā:colēdaq;. ¶ Cōcrepuerit:crepitū fecerit.i.mi/nimo actu turpi & indecoro poſſit hæres ſcribi: ēt ſi actus ille ignoraret̄ ab oībus hoībus. ¶ Hanc vim.i. facultatē:& ptātē:ſiue efficaciā. ¶ Irrepere.i. latēter ire ad tabulas teſta mēti. ¶ Exploratū.ſi certum hēat: qm̄ niſi eſſet hoc pſuaſum turpitudinē pp ſe fugiēdā eſſe: hoīes latebras nacti oīa committerent:a quibus natura ipſa cōmunis parens abhorrere. ¶ Saltaret:non ſolū faceret crepitum digitis: ſed ēt vel maxime ineptiret pp innatam auaritiā:& ſic taxat cupiditatē Craſſi. ¶ Complicātā: inuolutā quadā ignorātia:ſolus eni prudens hoc cognoſcit: & ſtatuit illū eſſe bonū virū: qui pſit quibus poſſit. ¶ Sentim⁹: aio tn̄ cognoſcim⁹, cū n̄ facile iueniat̄. ¶ Cōplicatā.i.inolutā, ambiguā:icertā:pplexā. ¶ De pa. no.ita dicm⁹ audiui a pře ex pře & de pře. ¶ Honeſto:virtute pdito & laude digno.

ergo q ſibi ipſi prodeſt, dū aliis nocet vir bonus eē non pōt cum ab eo diſcedat quod eſt boni viri propriū. ¶ Complicatam:tranſlatio ſumpta a veſtibus. Complicatam rationem. Quaſi inuolutam errore ſeu ignorantia quæ explicatur cū excitatur ad rerum perſpicietiam vt intelligat quis ſit vir bonus. hæc autem ratio eſt quē libro de legibus communē itelligētiā. Ci. dixit: q̄ res notas nobis efficit & inanimis nſis incohat ut honeſta in uirtute ponam⁹ ri vitiis turpia. ¶ Quid ergo hic uir bonus ē q ſui cōmodi cā nemini nocet:qro nunqd illi q hęreditates alienas blanditiis & muneribus captant: noceant:an cōtra & nocet qdē: non aliter q̄ ſi veneficio aliquo iterficerent hęredes veros vt ipſi hæredes eſſent. qd intereſt vtrum eneces veros hæredes:an eos muneribus & blāditiis ſummoueas q veneno enecat:qrit:vt alio ſubmoto ipſe ſuccedat:tidem facit q munerib⁹ aliū ſubmouet. ¶ Nō igi.faciat &c.obiectionē ſibiipſi facit: ergo dicet aliqs nō licebit facer q̄ vtile ſit:non licebit inqt niſi idē honeſtum fuerit. Nec aliqd vtile exiſtimari debet qd ab honeſto fuerit ſeparatū.

Vir bonus nūq̄ vellet rapere rem alienam ſimulator uero econtra

Nō ſolū philoſophi ſed Fimbria ſenſit nullum bonum uirum inueniri

Itaq; ſi vir bonus habeat hanc vim, vt ſi digitis cōcrepuerit, poſſit in locupletum teſtamenta nomen eius irrepere, hac vi nō vtatur ne ſi exploratū quidem habeat, id oīno neminem unq̄ ſuſpicaturū. At ſi daret hanc vim M. Craſſo vt digitorum percuſſione hæres poſſet perſcriptus eſſe:qui reuera non eſſet hæres, in foro (mihi crede) ſaltaret. Homo aūt iuſtus, & is, quē ſentimus virum bonum, nihil cuiq̄: quod in ſe tráſferat, detrahet, hoc q admiratur, is ſe qs ſit vir bonus neſcire fateatur. At vero ſi quis voluerit animi ſui cōplicatam notionem euoluere, iam ſe ipſe docebit eū virum bonum eſſe, qui proſit qbus poſſit, noceat nemini, niſi laceſſitus iniuria. Quid ergo? hic non nocet:q quodam quaſi veneno perficiat, ut veros hæredes moueat, in eorum locum ipſe ſuccedat? Non ergo faciat dixerit quis, quod vtile ſit, quodq; expediat? imo intelligat nihil, nec expedire, nec vtile eē, qd ſit iniuſtū: hoc q non didicerit, bonus vir eſſe non poterit? Fimbriā conſularē audiebā de patre noſtro puer iudicem M. Luctatio Pythię fuiſſe equiti romāo ſane hōeſto:

FRAN. MAT. ¶ ITA qꝫ ſi vir, ergo qa naturaliter cōiūcta ſunt hōeſtū: & vtile & ita pſuaſū ē bono viro hāc facultatē habuerit vt digitoꝶ crepitu poſſit oēs hæreditates cōſeq nūq̄ tn̄ pręter honeſtū facere volet. ¶ Digitos cō. eſt dicēdi modus qui quaſi in ꝓuerbiū uenit. Cū oñdimus aliquē ſine labore aliqd efficere poſſe ſi h̄ facultas eſſet:non tn̄ faceremus contra honeſtatē. Crepitus digitorum fit ſine labore aliquo. ¶ Irrepere: latēter igredi. ¶ Ne ſi explo. &c. diceret aliqs hoc nō faceret ne videt̄ i hoīum uoces incurreret: & ignominia afficeret: reſpōdet:uir bonus id non faciet: ēt ſi ſciet id neminē ſciturū uel ſuſpicaturū. ¶ At ſi dares &c. hinc cognoſcit̄ q̄ta ſit differentia inter virꝶ bonum & auaꝶ:q ſi poſſet falſo aſcribi hęres in foro quotidie hac facultate uteretur. ¶ Saltaret &c. ēt, in foro hoc ē ſubiret oēm turpitudinē ꝓ lucro ihoneſto: ergo in foro tametſi id turpe uideret̄. ¶ Quē ſenti. diffinito boni uel iuſti. ¶ Hō aūt &c. ſed alio mō ſe hꝫ is iuſtus quem ſentimus bonum uiꝶ. Cum deliberari ſolet aliqd: deliberari trib⁹ modis ſolet vꝫ æquū an iniquū ſit: iuſtū an iniuſtū: & de eodē & alio deliberat̄: ergo primū utꝶ aliqd euitādū ſit an non: & argumento qdem ꝯtrario cū dicimus. Si diuitiæ ſunt quærendę paupertas eſt fugienda. iſta deliberatio cadit in comparationem: quia diuitiæ comparat̄ur cum paupertate: de eodem & alio bipartitum eſt: ut ſi quæratur quid inter ſit inter tyrannum & regem, inter amicum & aſſentatorē. Deinde etiā ſi quæratur quæ maior uis ſit duarū rerū uidelicet vtrum pluris ſit iuris ciuilis ſciētia:an eloquentia: hic Cic. arguit in cōparatione de eodē, & alio dicit quid interſit inter uirū uere bonū: & ſimulate bonū. Nam vir uere bonus nunq̄ uellet alienū rapere. At uero ſimulatus contra faceret utꝫ differt inter tyrannū & regē:qa tyrannus ui dominatur, Rex aūt uolūtariis regnat: & inter amicū & aſſentatorē. Amicus enim uera dicit, aſſentator q̄ cui dicit placere uideat. Similiter iter vere bonum & ſimulare bonū differt:qa uir uere bonus nunquā uellet quod cupiam noceret: ſed ſimulate bonus faceret qcqd uim commodo ſuo poſſet. ¶ Hoc q admirat̄. Admiratione ductus q non credit neceſſe eſt ut fateatur ſe neſcire qs ſit uir bonus. Quæ enim admiramur ea non credimus. ¶ At uero &cæ. Eſt locus a diffinitione q eſt uir bonus? Qui nemini nocet & omnibus prodeſt. Si uir bonus eſt qui omnibus prodeſt & nemini nocet;

Crepitus digitorū venit i ꝓuerbium quādo aliquid fit ſine labore

¶ Fimbriam, exemplum ponit: non omnes qui vulgo viri boni dicuntur recte etiam re ipſa viros bonos eſſe. Luctatius in lite ſponſionem facit apud Fimbriam iudicem ſe ꝓbaturum eſſe ſe virum bonum. Cumq; iam lis apud eum cōteſtaretur. Fimbria hoc iudicium admittere noluit, quia multa & magna nimis requirentur ad hoc vt aliquis ſit vir bonus: ergo non ſolum philoſophi ſed & Fimbria ſenſit nō facile inueniri virum bonum poſſe.

ASCĒ. ¶ ITA qꝫ ſi vir bonus habeat hanc vim.i.poteſtatē. vt ſi cōcrepuerit.i.crepitum & ſonitum fecerit digitis: poſſit i teſtamento locupletum irrepere nomen eius non vtatur.i.nolit tn̄ vti hac vi.i.potentia. Nec ſi.i.non etiam q̄uis habeat qdē exploratū.i.omnino perſpectū: omnino neminē ſuſpicaturum vnquā id. At ſi dares Mar. Craſſo hanc vim vt poſſet perſcriptus eſſe hæres qui reuera non eſſet percuſſione digitorum (crede mihi) ipſe ſaltaret.i.exultaret & geſtiret præ gaudio in foro. Homo autē iuſtus & is ſup. vir bonus quē bonū virum ſentimus nihil pertraheret cuiq̄ quod tranſferat i ſe. Is qui admiratur hoc.i.qꝫ vir bonus hoc faciat: fatet̄ ſe neſcire qui ſit vir bonus: At vero ſiqs voluerit euoluere notionē.i. cognitionem animi ſui.i. conſcientiæ ſuæ complicatam: ideſt inuolutam affectionibus variis. Iam ipſe docebit ſe eum eſſe bonum virum qui proſit quibus poſſit & noceat nemini niſi laceſſitus iniuria (hoc illis viſum: perfectio autem euangelica progreditur.) Quid ergo ſupple dicemus nocet ne hic qui perficiat quaſi quodam veneno .ſ. blanditiarum: vt moueat.i. ſubmoueat a teſtamento veros hæredes: & q ſuccedat in locum eorum. Quis.i.aliqs dixerit.i.dicere poſſit. Et ergo ſup.talis non faciat quod ſit vtile: & quod expediat (immo dicit Cic.) intelligat nihil nec expedire:nec vtile eſſe quod ſit iniuſtū:q non didicerit hoc: nō poterit eſſe bonus vir. Fimbriam &c. Eādem rem per ſe quitur vſq; adeo dilucide: vt centies tratum coepti laboris poenituerit: ſed qa hactenus auriculas ſubmiſi pergam. Ego audiebam de parte noſtro. Fimbriam conſularē.ſ.uirū fuiſſe Marco Luctatio Pythiæ equiti romano: ſane.i.valde honeſto.i.honoratione digne: & ſummo loco nato: ac uirtutibus prædito per iudicem.i.loco iudicis deſumptum.

cum is ſponſionem feciſſet,ni bonus vir eſſet. Itaq; et dixiſſe fimbriã ſe illã rem nunq̃ iudicaturum, ne aut ſpoliaret fama probatum hominem,ſi contra iudicaſſet,aut ſtatuiſſe uideretur virum bonum aliquem eſſe cum ea res innumerabilibus officiis & laudibus cõtineretur. huic igitur viro bono, quem Fimbria etiam nõ modo Socrates nouerat,nullo modo uideri poteſt, quicq̃ eſſe vtile,quod non honeſtum ſit. Itaq; talis vir non modo facere, ſed ne cogitare quidem quicq̃ audebit:quod non audeat prædicare. Hæc nõne eſt turpe dubitare philoſophos:quæ ne ruſtici quidẽ dubitent,a quibus natum eſt id:quod iam tritum eſt uetuſtate prouerbium. Cum enim fidem alicuius:bonitatemq; laudãt, dignum eſſe dicunt, qui cũ in tenebris mices. Hoc quam habet uim,niſi illam,nihil expedire qđ nõ deceat,ẽt ſi id poſſis nullo refellente obtinere? Vides igiť hoc ꝓuerbio neq; Gygi illi poſſe ueniam dari,neque huic,quem paulo ante fingebam digitorũ percuſſione hæreditates oĩum poſſe conuertere? Vt enim quid turpe eſt,id q̃uis occulteť:tamẽ honeſtum fieri nullo modo põt,ſic qđ honeſtũ nõ eſt id vtile ut ſit,effici nõ põt,aduerſante ẽt, & repugnãte natura.

PETR. MAR, CVM is luctatius. Sponſionẽ feciſſet: depoſuiſſet pecuniã:aſſeuerans ſe eſſe bonum virum: & ſponſionẽ faciens ni:ita iudicaretur: ſed fimbria uoluit iudicare:ne ſi aliter iudicaſſet, notaret infamia virum honeſtũ: & ſi eſſe bonum uirũ iudicaret: videretur cõſtituere aliquẽ eſſe bonũ:q multa debet habere: vt hoc nomine dignus ſit. ſponſio ait iuris peritus appellatur omnis ſtipulatio:promiſſioq;. Conera:q̃ ille ſpondens aſſeuerabat. Statuiſſe:ꝓ certo habuiſſe iudicaſſe. ſupra dixit. Sed cum ſtatuiſſet opus eſſe pecunia: & in academicis:ſtatuere aũt qui ſit ſapiens: hoc maxime videtur eſſe ſapientis. Cum ea res:eſſe uirum bonum. multis enim officiis hæc perfectio paratur & rebus laudabilibus:q̃m vt in p̃mo libro dictũ eſt ex ſententia Ariſtotelis vna hirundo non facit uer .nec poſſumus ſtatuere aliquẽ eſſe bonum: quia ipſum vidimus aliq̃n officio fungi. Nouerat:intelligẽ-ia.ſ.quoniam vix poteſt inueniri quemadmodus pfectus orator. Socrates: hunc bonũ uirum ſentiebat: & dicebat poſſe inueniri: & eſſe qui nihil mali faceret ẽt ſi ſciret omnis ignoraturos: ſed talẽ inueniri difficile eſt. Prædicare: palam dicere ſine pudore turpe inquit eſt de his rebus dubitare philoſophos:de quibus ruſtici non dubitant: a quibus hoc prouerbium originem habuit: quo oſtenditur cũ bono viro vbiq; bene agi. Qui cum:ideſt cum quo etiam noctu amotis luminibus & arbitris poſſumus ludere manibus: nam micare eſt manus mouere & digitos:quos explicando merum petimus. Bonus vir etiam ſi manus videri non poteſt:tamen dicet quot digitos explicauerit. Inde tractum eſt dimicare. Mices:ludas digitis:nunc dicitur morra. Micare: inquit Nonius eſt ſortiri digitis. Varro dixit. Micandum eſt cum græco,vtrum ergo illius numerum:an ille meum ſequatur. Vim:ideſt ſignificationem. Hoc quam habet vim:interpretatur Cice. vetus hoc prouerbium. Nihil expedire.i. nihil eſſe vtile,quod non decet. Et ſic concluditur nil eſſe agẽdum:quod iuſtitia vacet:ſed ſpectandum eſſe conſcientiam non teſtes. Sed quotus quiſq; hoc facit:vtinam ipſis legibus aperta vis non fieret:quoniam inquit turpe nulla occultatione fieri poteſt honeſtum: & quod vacat honeſtate non poteſt eſſe utile ita uolente natura quæ amat honeſtum. auerſatur q; turpitudinem. in.xii. philippica dicit. Nihil eſt magis vituperandum quam id facere quod non licet. Licere id dicimus: quot legibus quot more maiorum inſtitutiſq; conceditur:neq; quod quiſque poteſt id ei licet:nec ſi non obſtatur propterea etiam permittitur. Quintilianus in milite mariano ſic ait:viro forti & innocenti nihil facere conuenit: quod negandum ſit.

FRAN. MAT. SPONſionem:cum depoſuiſſet ꝓtiũ q; iudicaret: bonus vir:cum promiſiſſet facta ſponſione ſe hoc probaturum. De patre meo:de. M. Tullio Cice. Itaq; dixiſſe: ſed cum ad iudicium veniſſet:nõ admiſit Fimbria:dixit.n.nunq̃ ego de

Multa eſſe quæ in viro bono requiruntur

hac re iudicarẽt nunquid vir bonus ſis an nõ. Nã ſi negarem te virum bonum eſſe tibi facerem iniuriam. At uero ſi bonum virum eſſe dixero:vereor ne mentiar,multa enim ſunt quæ in viro bono requiruntur: & ita iudiciũ pronũciare noliut. Statuiſſe:diffiniſſe:determinaſſe. Ea res:eſſe bonum vir. Innumerabilibus officiis:officium eſt actio virtutis, Quod cur factum ſit rõ probabilis reddi poteſt:quis autẽ eſt qui omnia cum ratione faciat. Hinc igitur &c. Non ſolum philoſophi viderunt excellentiam uiri boni:ſed etiam fimbria: & mediocris uir ciuis Romanus. Prędicare:quicqd fecerit uir bonus:id ipſum ẽt laudare audet: & eſt illud quod dixi:q; nunq̃ uir bonus ab officio diſcedit:ſed quicqd facit officium eſt. Cuius probabilis ratio reddi põt: ergo cũ aliquid facit laudari etiã illud poteſt:bonũ prædicari poteſt:malũ non poteſt. Vnde ait in paradoxis an quiſq̃ ſe de uoluptate effert. Hoc non turpe &c. ciuem Romanum oſtẽdit uim & proprietatem boni uiri cognouiſſe: idem etiam ruſticos noſſe dicit. apud quos prouerbium eſt quod maxime ad uirum bonum pertinet. Dubitare: uidelicet uirum bonum nihil unq̃ utile putare quod non ſit honeſtum. Tritum: frequens cõſuetudine. tranſlatio ſumpta a ueſtibus. Qui cum: cum quo. Mices. digitis ſortiris: & laudas. Micare eſt digitis ſortiri & ludere. Micare ẽ digitis ludere Refellente: prohibente. Vides hoc prouerbio: qđ eſt ruſticorum non concedi cuiq̃ ut peccet ẽt ſi id dam oibus facere poſſit. Huic. M. Craſſo. Vt enim &c. Sicut turpitudo ẽt ſi occultari poteſt:tamen honeſta non eſt. Sic vtile eſſe non poteſt quod turpe fuerit. Repugnat enim natura vt quod turpe ſit idem vtile etiam ſit. At cum per magno &c. quæſtio eſt. Dicere enim quiſpiam poſſet:etiã ſi nihil vtile putandum eſt quod idẽ honeſtũ nõ ſit: tamen accidere poteſt ut tãta ſit utilitas quę præponi poſſit honeſto admodum paruo. Quod ſi accidat vt maxima ſit vtilitas: honeſtas parua pręponenda eſt vtilitas: & exemplo probat.

ASCE. CVM is.ſ.luctatius feciſſet ſponſionem.i.depoſuiſſet aliquid quod amiſſurus eſſet ni.i.niſi eſſet vir bonus. Itaq; audiebam fimbriam dixiſſe ſe nunquã iudicaturum illam rẽ. an ſcilicet vir bonus eſſet, ne aut ſpoliaret hominem probatum fama ſup. ſua ſi iudicaſſet contra: ideſt non eſſe bonum virum: aut ne videretur ſtatuiſſe aliquem eſſe virum bonum: cum ea res: ſcilicet bonum uirum eſſe contineretur numerabilibus officiis & laudibus. Igitur nullo modo videri poteſt huic viro bono quem etiam Fimbria: Non modo .i.nedum Socrates nouerat quicq̃ eſſe vtile quod non ſit honeſtum. Itaq; talis vir non modo.i.non ſolum:non audeat facere quicquam ſed nec cogitare quidem quod non audeat prædicare.i.publice fateri. Nonne hoc eſt turpe: videlicet phos dubitare ea quæ ne ruſtici quidem dubitent. A quibus ſ.natum eſt prouerbium quod iam tritũ eſt uetuſtate. Cum enim ruſtici laudent fidem & bonitatem alicuius:dicunt cũ eſſe dignum:q cum.i.cum quo mices.i. micãdi ludum exerceas,in tenebris. Micare aũt ẽ leuatis aut depſſis ab vtroque ludẽtiũ digitis diuinare pare ne an impares ſint ab utroq; leuati:quod in tenebris ſciri nõ põt niſi plena fide ſit:q cum ludas,ut uere dicebat quod leuarit. Quã vim,i.uirtutẽ aut ſignificantiã habet hoc .ſ. prouerbiũ,niſi illum nihil expedire.i.vtile eſſe quod non deceat. etiam.i. quamuis poſſis obtinere id nullo refellente. Vides ne igitur hoc prouerbio neq; veniam poſſe dari illi Gygi de quo prius dictum eſt.qui beneficio annuli inuiſibilis effectus regem interemit Lydorum. Nec huic quem ego fingebam pauloante poſſe conuertere.i.ad ſe trahere hæreditates omnium percuſſione digitorum

Fimbria nunq̃ voluit iudicarẽ an luctatius vir bonus eſſet

Prouerbiũ vet'

Honeſtũ nõ poteſt eẽ vtile

Atenim dum per magna prǣmia ſunt, eſt cauſa pec candi C. Marius cum a ſpe conſulatus longe abeſſe, & ſeptimum annum poſt præturam iaceret. neq; periturus vnq̄ conſulatum videretur Q. Metellum, cuius legatus erat, ſummum virū & ciuem, cum ab eo imperatore ſuo Romam miſſus eſſet, apud populū Romanum criminatus eſt, bellum illud ducere, ſi ſe conſulem feciſſent, breui tempore aut viuū aut mortuū Iugurtham ſe ī poteſtate populi Romani redacturū. Itaq; factus eſt ille quidem conſul, ſed a fide iuſtitiaq; diſceſſit: qui optimū & grauiſſimum ciuem, cuius legatus, & a quo miſſus eſſet, in inuidiam falſo crimine adduxerit. Ne noſter quidem Cratidianus officio boni viri functus eſt, tunc: cum prætor eſſet collegiumq; prætorum tribuni plebis adhibuiſſent, ut res nummaria de communi ſententia conſtitueretur. Iactabatur enim temporibus illis nūmus, ſic vt nemo poſſet ſcire quid haberet: conſcripſerunt communiter ædictū cum pœna atque iudicio, conſtitueruntq; vt omnes ſimul in roſtra poſt meridiem deſcenderent, & cæteri quidem alius alio, Marius a ſubſelliis in roſtra recta, idq; quod communiter cōpoſitum fuerat, ſolus edixit: & ea res, ſi quæris, ei magno honori fuit omnibus vicis ſtatuæ factæ, ad eas thus & cerei. Quid multa? Nemo unquam multitudini fuit charior. Hęc ſunt q̄ conturbant homines in deliberatione nōnunquam, cum id in quo violatur æquitas non ita magnum. Illud autem, quod ex eo paritur per magnum videatur, vt Mario præripere collegis & tribuni plebis popularē gratiam non ita turpe conſulem ob eam rem fieri, quod ſibi tunc propoſuerat, ualde vtile uidebatur.

torum. Enim pro quia vt.i. quēadmodū id quod turpe eſt quamuis occultetur, tamē nullo modo poteſt fieri honeſtū: ſic effici non poteſt vt id quod non eſt honeſtum ſit vtile aduerſante etiam natura & repugnante.

PETR. MAR. ¶ AT enim: ponit id quod dicere poſſet aliquis: tunc. ſ. peccandum eſſe cum magna præmia pponunt: & cōſutat hoc dicens: nullo præmio diſcedēdum eſſe ab officio. & ponit exemplum Marii qui cōſulatum tandem adipiſceret fidem violauit & iuſtitiam. hæc diffuſius ſcribuntur a Salluſtio ī Iugurthina hiſtoria. ¶ Poſt præturam: quoniam vt dictum eſt, a prætura licebat petere conſulatum & ille dicebatur ānus ſuus. Metellus collegam habuit Syllanum. ¶ Neq; petiturus: imo Salluſt. ſcribit Mariū rogaſſe miſſionem a Metello conſulatum petendi genera: & Metellum monuiſſe Mariū: ne tam praua cōciperet: neu ſuper fortunam animum gereret. ¶ Apud populum: Sallu. dicit Marium criminatum fuiſſe Metellum apud negociatores: quorum magna multitudo vticæ erat & ſi dimidia pars exercitus ſibi permitteretur: paucis diebus Iugurtham in cathenis habiturum: ab Imperatore conſulto bellum trahi. ¶ Ducere: protrahere captum dulcedine imperii. ¶ Nec noſter: ponit aliud exemplum quo oſtenditur malitia quadam violatam fuiſſe æquitatem: hæc enim diſputatio: vt dixi eſt de his quæ pertinent ad iuſtitiam & prudentiam. Vtilitas quippe iuſtitiā peruertit & malitia prudētiam. Ideo dixit ſupra nullam eſſe maiorem perniciem vitæ humanæ ſimulatione intelligentiæ in malitia. ¶ Res nummaria: vt nummi certum pretium imponeretur: quoniam nūc augebantur: nunc minuebantur: quod noſtro tempore ſit de nummis aureis. ¶ Iactabat: fluctuabat: & incertam habebat æſtimationem atq; indicaturam: nunc pluris: nunc minoris valebat: & ſic nemo poterat ſcire quid haberet. ¶ Aedictō: quo erat conſtituta re nummaria: propoſita pœna ſiquis contra feciſſet. ¶ In roſtra: forum. ¶ A ſubſelliis: loco in quo cōuenerant acturi de re nummaria adhibiti a tribunis quorum erant ſubſellia. Aſconius pedianus ſcribit ſubſellia eſſe tribunorū: triū virorū: quęſtorū. Tribunalia prætorū & maiorum cauſarum. ¶ Eduxit: enumerauit atq; ppoſuit. ¶ Paritur: acquiritur. ¶ Collegis: ſociis in magiſtratu.

FRAN. MAT. ¶ AT. ſ. dicet aliquis. ¶ C. Marius: hic cū legatus eſſet metelli q poſtea numidicus cognominatus eſt, cupiditate conſulatus miſſionem impetrauit ab imperatore: & cum Romam veniſſet habita contione ſtatim metellum imperatorem ſuum accuſauit. Illum de induſtria ducens bellum contra Iugurtham trahere. Iugurtham vel viuum vel mortuū ſe illis traditurum pollicens. Si ipſe imperator mitteretur: tantum effecit & mouit hac oratione populum: vt ſequentibus comiciis conſul crearetur & in eam prouinciam mitteretur cum imperio. Quam metellus propemodum iam debellauerat, Contra honeſtatem fecit Marius, Quod maior affulſit vtilitatis ſpecies videlicet vt conſul crearetur et præmia victoriæ Metello eriperet. ¶ Iaceret: contineretur. ¶ Fide: quam ſeruare debuit imperatori ſuo. ¶ Iuſtitia: diſtributiua debuiſſet enim colere & obſeruare imperatorem ſuum non criminari. Nam iuſtitia diſtributiua, vult vt ſuū cuiq; tribuamus. ¶ Nec videtur quidem &c. Cratidianus quoq; vt fauorē populi compararet quem maximi faciebat ab honeſtate diſceſſit. ¶ Prætor: erat prætor. Cratidianus Tribuni plebis ad collegium prætorum: venerant, vt ædicto ſuo rem nūmariam conſtituerent: quæ maxime perturbata erat: auditis Tri. ple. inter ſe collocuti ſunt: & cōmuniter ædictum compoſuerunt quo rē nummariā ſtatuerunt. Itaq; cum ſurrexiſſet alii nō prius. Cratidianus ſurrexit a ſubſellis q̄ alii abuſſent: credebant illi Cradianum remanſiſſet: vt uidelicet iuriſdictionem petētibus miniſtraret. Sed cratidianus a ſubſelliis ſurgens recta ad roſtra acceſſit: quæ cum aſcendiſſet. Solus ædictum illud promulgauit quod communiter factū fuerat: ex quo ſolus ipſe tantum fauorem populi cōſecutus eſt: vt ſequenti anno cōſul creatus ſit: ergo ille præripuit gratiam quæ ſibi cū collegis cōmunis erat. ¶ Iactabatur nummus: hoc eſt nummi pretium variabat: vt vel pluris uel paucioris exiſtimaret qd in aureolis: & aliis pecuniis: ſæpe ætate nr̄a in diuerſis italiæ ciuitatibꝰ factitatū eſt: ſi dicit Cice. Ro. eccidiſſe vt nemo ſciret qd poſſideret ſiqs habuiſſet. x. millia nūmū ſcire nō poterat quantū haberet nūmū: cū mō pluris: modo minoris nūmus exiſtimaret. Ideo dicit nūmariā illis tpibus fuiſſe pturbatā. ¶ Iactabat: variatio accidebat: vt ptiū variaretur nūmi. ¶ Pœna atq; iudicio. i. pœna iudicii: conſtituta eſt pœna in eos q cōtra eorū iudiciū facerent. ¶ Thus. ſ. accēſum eſt. ¶ Cerei. ſ. accenſi ſunt. ¶ Tūc, cū collegas, decepit.

¶ AT enim. i. ſed certe dicet aliqs: cū. i. qn̄ præmia ſunt per magna. i. valde magna eſt cā peccandi. Caius Marius cum longe abeſſet a ſpe cōſulatus: a iaceret. i. neglectus & humilis eſſet ſeptimū annū poſt pturā: neq; videret petiturus vnq̄ cōſulatum. criminatus eſt. i. accuſauit. Qu. Metellum ſummū virū & ciuē cuius erat legatus cū eſſet miſſus ab eo ſuo impatore Ro. criminatus ē inq̄ eū apud Popu. Ro. ducere. i. qd duceret. i. ptraheret illum bellum: addens, ſup. ſi Ro. feciſſent cōſulē ſe breui tpe redacturū in poteſtatē Pop. Ro. Iugurtham Regē numidarum, aut viuū aut mortuū. Itaq; ille quidem. ſ. Marcus eſt factus conſul, ſed diſceſſit a fide & iuſtitia: qui adduxerit falſo crimine. i. falſa criminatione optimū & grauiſſimum ciuem: videlicet Metellum cuius legatus: & a quo miſſus eſſet in inuidiam. Nec quidem noſter Cratidianus eſt functus officio boni viri tunc cū eſſet prætor: & Tribuni plebis adhibuiſſent collegium. i. cōſortium prætorum vt res nummaria: ideſt pecuniaria cōſtitueretur de communi conſenſu. Enim pro quia: nummus iactabat. i. incerti valoris hēbatur illis temporibus: ſic vt nemo poſſet

De iuſtitia diſtributiua & cratidiano prætore

Nūmus

Pœna

Cerei

ASC ē.

Sed omniũ, vna regula eſt, quã cupio tibi eſſe notiſſi-mã: aut illud, qđ vtile videtur: turpe ne: aut ſit turpe eſt, ne videatur eſſe vtile. Quid igitur? poſſumus ne aut illũ Marium virum bonũ iudicare, aut hunc? Explica atq; excute intelligentiam tuam: vt vides quæ ſit in ea ſpecies, forma: & notio viri boni. Cadit ergo in virum bonum mentiri emolumẽti ſui cauſa, criminari, prçripere, fallere? Nihil profecto minus. Eſt ergo vlla res tanti, aut cõmodum vllum tam expetendum: vt viri boni & ſplendorem & nomen amittas? Quid eſt quod afferre tantũ vtilitas iſta (quç dicitur) poſſit, quantum auferre ſi boni viri nomen eripuerit? fidem iuſtitiamq; detraxerit? Quid enim intereſt vtrum ex homine ſe cõuertat quis in beluam, an in hominis figura immanitatẽ gerat beluç? Quid? qui oĩa recta & honeſta negligunt, dummodo potentiam conſequantur: Nonne idẽ faciũt, quod is qui etiam ſocerũ habere voluit eũ: cuius ipſe: audacia potens eſſet? Vtile. n. videbat ei plurimum poſſe alteri⁹: inuidiã. Id q̃ iniuſtum in patriam, q̃ inutile, q̃ turpe eſſet, non uidebat,

ſcire quid haberet. Conſcripſerunt. ſ. prætores & tribuni communiter. i. cõſenſu communi. æditum. i. mandatum publicum cũ pœna, & iudicio. i. quæ ſine alio iudicio exigeretur a trãſgreſſoribus: & conſtituerunt: vt omnes ſimul deſcenderent in roſtra. i. locum vbi publicabantur edicta. ideſt munita roſtris nauium antiatiũ. Et cæteri quidã ſup. abierunt alius alio. i. in aliũ quẽuis locum. i. in diuerſa loca abierũt cæteri. Marius ſup. profectus eſt recta ſup. via a ſubſellis. i. ſedibus in quibus conſulentes ſedebant in roſtra. i. loca vnde ædicta publicabatur vt dixi: & ædixit ſolus id qđ fuerat cõpoſitum cõmuniter. Vt ſi quçris an ſup. ea res fuit ei magno honori. i. ad magnum honorem. Statuæ ſupple factæ ſunt ei in omnib⁹ vicis: & ad eas ſtatuas. ſ. ſup. apponebantur thus & cerei qui deorũ imagines honorabantur. Quid multa ſup. dicam. Nemo fuit vnquam carior multitudini. Hçc. i. huiuſmodi ademptiones bonorum ſunt quæ conturbant nonnunquam homines in deliberatione: cum id in quo violatur æquitas nõ videatur ita: ideſt valde magnum. Illud autem quod paritur: ideſt acquiritur ex eo. ſ. facto videatur per magnum. i. valde magnum, ut. i. quemadmodum videbatur Mario nõ ita. i. non valde turpe præripere collegis & tribunis plebis popularem gratiam: & fieri ob eam: rem conſulem quod propoſuerat ſibi: tunc videbatur valde vtile.

PETR. MAR. ¶ SED omnium: ponit Cicero optimam regulam ad ſeruandum officium: quoniã vbi eſt turpitudo: non poteſt eſſe vtilitas: quæ nũquam eſt niſi cum honeſtate. Ergo Marius vituperandus eſt & Cratidianus. Nulla quippe apparens vtilitas tanti eſt: vt boni viri nomen amittatur. Virtus enim omnia ſuperat. ¶ Quid eſt quod: quaſi dicat nihil. ¶ Quid enim intereſt: nihil mihi differre videtur ſi quis conuertatur in belluam: ac ſi quis in forma hominis mores belluæ teneret: belluarum proprium eſt violenter diripere. ¶ Quid qui omnia &c. Vterq; Marius de quibus dictum eſt vnum ſcelus commiſit: & alter quidem ſuum imperatorum criminatus eſt: alter collegas decipit. Sed illi ſunt peſſimi & perniciosiſſimi: qui omnia committunt ſcelera modo potentiam conſequantur: vt Pompeius: nam hoc loco Pompeium tangit qui cum videret Cæſarem audacem eſſe: cum illo affinitatem iunxit: vt apud illum omnis inuidia eſſet: apud ſe aũt ipſum poteſtas. ¶ Is qui ſocerum: pompeium taxat: qui Iuliã Cæſaris filiam duxit vxorem: vt Cæſaris audacia ſubnixus multa ad libidinem facere poſſet.

FRAN. MAT. ¶ SED omnium &c. poſt exempla duorũ q Romanorũ quibus oſtendit homines ſæpe decipi vt relicta honeſtate turpitudini hæreant, cũ aliqua vtilitas maior honeſtate obiecta eſt. Nũc regulam ponit: qua dicit ſi hoĩes noluerint officium impellere inconſultando hoc ſeruent, vt quoties aliqđ propoſitũ fuerit quod vtile videat: inquirant nunquid ſit honeſtũ: quod ſi honeſtum fuerit vtile putent: ſi contra inutile. ¶ Quid igitur: oſtendit: neq; Marium illum qui fuit ſepties cõſul: neq; Mariũ Cratidianum virum bonum fuiſſe quia vterq; facit: quod illis vtile videbatur: & tamen turpe fuit vtilitas ſpecie ducti ſunt. ¶ Explica, exerce vt Marcellus interpretatur: ſed melius eſt ſi exponas euolue. Nam ſupra ait: ſi quis voluerit animi ſui rationem complectam euoluere. ¶ Species, cum intelligentiam tuam excitaueris

Nota hũc textum

videbis nullam in his ſpeciem fuiſſe boni viri. ¶ Cadit: ergo intendit argumentum & ſibi ipſe reſpondet. Sic autem argumentatur, qui mentitur, vir bonus eſſe non poteſt: ii mentiti ſunt: non igitur viri boni eſſe potuerunt. ¶ Metiri: ad vtrunq; ſpectat Marium: & alium Marium Cratidianum. ¶ Criminari: ad Caium Marium ſpectat. ¶ Præripere & fallere: ad cratidianum. ¶ Eſt ergo vlla res tanti: Caius Marius & cratidianus viri boni nõ fuere. nam mentiti ſunt. mentiri autem: & fallere remotiſſima ſunt a viro bono nõ igitur viri boni ſunt. Sed quæ nam vtilitas tanta eſſe poteſt qua cum hoc nomine viri boni comparari poſſit: nõ igitur vtile fuit quod vtilitatis ſpẽm afferebat. ¶ Eſt ergo: quaſi dicat nulla eſt tãta vtilitas. ¶ Quid eſt quod quaſi dicat nihil. ¶ Quid enim intereſt: nihil mihi defferre videtur ſi quis conuertatur in belluam: ac ſi quis in forma hominis mores belluæ teneret; belluarum propriũ eſt violẽter diripere. ¶ Quid qui omnia &c. Vterq; Marius de quibus dictũ eſt vnũ ſcelus cõmiſit: & aliter quidẽ ſuũ imperatorẽ criminatus ẽ: alter collegas decepit:

Si aliquis belluarũ mores tenuerit eſto bellua.

Sed illi ſunt peſſimi & perniciosiſſimi: q oĩa cõmittunt ſcelera modo potentiam conſequantur: ut Põpeius: nam hoc loco Pompeium tangit qui cum videret Cæſarem audacẽ eſſe: cum illo affinitatem iũxit vt apud illum omnis inuidia eſſet: apud ſe autem ipſum poteſtas. ¶ Is: Pompeius. ¶ Socerum: Cæſarem. ¶ Cuius audacia: nã potentiam Põpei populus imputapat Cæſari: dicebat eũ niſi Cæſar eſſet hoc Pompeius non faceret. ¶ Vtile ei videbatur: ſpecie vtilitatis deceptus eſt Põpeius: uidit qđ vtile erat videlicet opes augere: ſed nõ vidit quã eſſet inhoneſtũ id alterius inuidia facere.

ASCẽ. ¶ SED vna regula ex omnium, quam ſupple regulam ego cupio eſſe notiſſimã tibi: aut ne illud qđ videt vtile ſi turpe aut ſi turpe eſt. ne. i. q non videatur vtile. Quid igitur ſup. dicam. Poſſumus ne aut illum Marium qui Metellum accuſauit: iudicare virum bonum: at hunc: ſcilicet Cratidianum qui collegis impoſuit. q. d. minime. Explica atq; excute intelligentiam tuam vt videas quæ ſpecies: notio: & forma boni viri ſit in ea. Ergo ſi tales viros bonos dicamus mẽtiri: criminari: præripere: fallere cauſa ſui emolumenti: ideſt ſingularis commodi & lucri cadit in virum bonum. Reſpõſio. Profecto: ideſt reuera; nihil minus ſupple cadit in eum quam mentiri &c. Eſt ergo vlla res tãti: aut vllum commodum tam expetendum vt amittas & ſplendorem & nomẽ boni viri. Quid eſt quod iſta quæ dicitur vtilitas poſſit afferre tantum. i. tam magnum ſup. commodum: quãtum auferre ſupple poteſt: aut quantum auferret ſi eripuerit nomen boni uiri: & ſic detraxerit fidem & iuſtitiam: quaſi dicat nihil. Enim pro quia quid intereſt vtrum quis conuertat ſe ex homine in belluam: an gerat in figura hominis immunitatem belluæ: quaſi dicat nihil. Qui modus interrogãdi dum confidenter loquitur. At ſi dicas quaſi dicimus: hi q negligunt omnia recta & honeſta dũmodo conſequantur potentiam nonne faciunt id quod is. ſ. Pom. fecit qui etiam ſocerum habere uoluit eum cuius audacia ipſe potens eſſet uidelicet Cçſarem. Enim pro quia utile uidebatur pompeo poſſe plurimum inuidia: ideſt per inuidiam alterius: & non uidebat. q̃ ideſt quãtum iniuſtum: q̃ inutile: & q̃ turpe eſſet id inr: ideſt contra patriam.

Ipſe autem ſocer in ore ſemper græcos verſus Euripidis de phœniſſis habebat: quos dicam, vt potero, incondite fortaſſe: ſed tamen vt res poſſit intelligi, Nam ſi violandum eſt ius, regnandi gratia violandum eſt, aliis in rebus pietatem colas. Capitalis Eteocles, vel potius Euripides: qui id vnum quod omnium ſceleratiſſimum fuerat, exceperit. Quid igitur minuta colligimus, hæreditates, mercaturas, venditiones fraudulentas? Ecce ille, tibi qui rex populi Romani dominuſque omnium gentium eſſe concupierit, idque perfecerit, hanc cupiditatem ſi quis honeſtam eſſe dicit, amens eſt. Probat enim legum, & libertatis interitum, earumque oppreſſionem tetram, & deteſtabilem, glorioſam putat. Qui autem fatetur honeſtum non eſſe in ea ciuitate, quæ libera fuit, quæque eſſe debeat, regnare, ſed ei, qui id facere poſſit, eſſe vtile, qua hunc obiurgatione, aut quo potius conuitio a tanto errore coner auertere? Poteſt enim (dii immortales) cuiquam eſſe vtile, fœdiſſimum, & teterrimum parricidium patriæ, quamuis is, qui ſe eo obſtrinxerit, ab oppreſſis ciuibus parens nominetur?

PETR. MAR. ¶IPSE autem ſocer. Nunc Cæ. cupiditatem regnandi deteſtatur: quia iuſtitiam violauit fidẽ & oẽ fas. ¶De phœniſſis: tragœdia euripidis: quæ inſcribitur phœniſſæ: a choro phœniſſarũ quæ e Tyro profectæ thebas cõceſſerũt vt delphico Appollini dona ſacrarent & affinitatẽ inter ſyros & thebanos ob cadmũ cõditorẽ repeterunt: iã thebæ obſidebantur ab argiuis in gratiã polynicis: qui data fide publica vrbẽ intrauit vt cũ etheocle corã matre de regno diſceptaret vt canit Euripides. Oedipus Lai regis Thebani filius ex matre iocaſta: quã ignorans vxorẽ duxerat: quatuor ſuſcepit filios: Etheoclẽ: Polynicẽ: Antigonẽ: & Iſmenẽ: cũ reſciſſet iocaſtam eſſe matrẽ: & Laiũ patrẽ a ſe apud Phocida interfectum: oculos ſibi eruit: & in tenebris vitã trahens regnũ filiis reliquit vt alternis ãnis regnarẽt. Etheocles maior natu regnare cœpit. Polynices ad Adraſtum argiuorũ regẽ exulatũ abiit cuius filiam duxit vxorẽ. Finito anno Etheocles ſceptrũ fratri negauit: & diſputans cum matre iocaſta de vtili & honeſto adeo tyrãnidẽ cordi eſſe ſibi dicit: vt ſuperis diis & inferis imperare exoptet: iungantur inquiens eq curribus, & cãpi curribus impleantur nõ enim relinquã polynici Tyrannidẽ: & addidit hæc verba quæ verſibus proſecutus eſt Euripides. Miſſus eſt ab Adraſto Tydeus: qui ẽt Adraſti gener erat: vt regnũ repoſceret. Etheocles iure gentium violato quinquaginta viros lectos in inſidiis poſuit: vt Tydeum redeuntem trucidarent quos ille confecit omnis relicto Meone cædis nuntio: ob id Adraſtus comparato exercitu, Thebanos bello inuaſit malo ſidere & auibus: quoniam victus vix operationis eq eua ſit. Alii duces in prælio ceciderant. Amphiaraus hauſtus a terra. Tydeus vulneratus a Menalippo. Hippomedon in Iſmeno ſubmerſus. Parthenopeus manu dryantis confectus. Capaneus ictus fulmine. Polynices & Etheocles congreſſi mutuis vulneribus occubuerunt. Hoc bellum cecinit Papinius in Thebaide. ¶Incondite: inconcinne. inconditũ dicitur quod non eſt ordine compoſitum. ¶Capitalis: pernicioſus & ſceleratus: damnat Cice. hanc ſententiam Etheoclis vel potius Euripidis: qui fecerit hanc exceptionẽ. Violandum. ſ. eſſe ius gratie regnandi. Hoc enim exemplo & ſententia Euripidis alii ad hoc ſcelus irritati ſunt vt ipſe Cæſar. Sed Euripides vituperandus non eſt: quoniam ſeruabat decorum perſonæ: quam tractabat: non quia ipſe cenſeret violandum eſſe ius & pietatem propter regnum. ¶Ecce tibi: non opus eſt inquit minuta colligere: videamus: quid fecerit Cæſar: qui omnem honeſtatem reliquit: & patriam perdidit ſuam & ciues. Et ſic inſectatur Cæſarem: vt alios a tyrannide deterreat. ¶Ecce tibi: ex ſtomacho loquitur. Sic & Plinius in epiſtolis. Ecce tibi regulus. ¶Amens: expers prudentiæ: quia ignorat quid ſit honeſtum: quid vtile: & ſi aliud factum Cæſaris laudat: neceſſe eſt: vt laudet interitum legum & oppreſſionem: quod eſt omnino nefandum. ¶Poteſt enim: ratio quare non eſt vtile. ¶Teterrimum: crudele. ¶Parens nominetur. quia dictus eſt pater patriæ: cum parricida appellari deberet.

FRAN. MAT. ¶IPSE autem & cætera. Sed ipſe ſocer nihil minus peccauit qui græcos verſus de phœniſſis euripidis ſemper in ore habebat: videlicet εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρή, τυραννίδος πέρι κάλλιστον ἀδικεῖν. τἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών. Sunt in Euripidis tragœdia de etheocle & polynice quæ inſcribitur phœniſſæ: primas enim illic partes habet chorus mulierum phœniſſarum adhuc eſt in manibus tragœdia. ¶Dicam: latine. ¶Vt potero: vitat arrogantiam & tamen ita traduxit vt melius verti non poſſint. ¶Incondite: inornate. ¶Capitalis & cæte. deteſtatur hos verſus Cicero & etheoclem qui hoc prætextu vſus eſt ad matrem: cum illa hortaretur vt fratrem in regnum reſtitueret. ¶Capitalis: pœna capitis dignus. ¶Id vnum: videlicet regnũ: nam cætera excepit in quibus colendam pietatem dicit. ¶Quid igitur & cætera: quia dixit Cæſarem ſpem vtilitatis ductum regnum affectaſſe: iõ dixit opus nõ eſſe cætera minora quæ vtilia videntur commemorare: cum inuenti ſint qui in libera ciuitate regnum affectare auſi ſint: & nõ ſolũ affectauerint ſed etiam occupauerint. ¶Minuta: regni cõparatiõe. ¶Hanc cupiditatem: probat nõ eſſe appetẽdum regnum a partibus honeſti a iure ſcripto: & a iure naturali: idest pietate: & a conſequenti abſurdo: primo autem vtitur dilẽmate. Regnũ i libera ciuitate appetere aut turpe eſſe dicis aut honeſtũ: ſi honeſtũ dicis ſtultus es: quis. n. dicat libertatẽ patriæ tollere honeſtũ eſſe? Quod ſi turpe eſt dicit: & tamen vtile videamus: nũquid verũ ſit vt quod turpe eſſe concedis: vtile eſſe poſſit: & ita probat quod turpe eſt vtile eſſe non poſſe. ¶Legum: contra ius ſcriptum. ¶Libertatis: contra pietatem. ¶Libertatis interitus eſt contra pietatem: Eſt autem pietas per quã ſanguine coniunctis & patriæ beneuolis officium & diligens tribuit cultus: qui patriam opprimit is cõtra pietatem facit. Quod autẽ fatetur: ſi dicas: nõ eſſe honeſtũ regnũ appetere in libera ciuitate: ſed tamen vtile eſſe ei qui facere poteſt: quæ digna ſatis in re reprehenſio inueniri poteſt. ¶Obiurgatione: hæc inter amicos eſt & familiaris reprehenſio: at vero conuitium contra hoſtes & nõ caret maledictis. ¶Poteſt enim & cætera. A conſequẽti probat abſurdo hoc modo: ſi vtile eſt regnare: vtilis & patriæ interitus: ſed hoc conſequitur abſurdum. ¶Fœdiſſimum: turpiſſimum: & obſcœniſſimũ. ¶Teterrimum: crudele: & infandum. ¶Parens nominetur: quia dictus eſt pater patriæ: cũ potius parricida appellari deberet.

Legum cõtra ius ſcriptum libertatis cõtra pietatem

ASCẼ. ¶IPSE autem ſocer: ſcilicet Cæſar habebat ſemper in ore verſus græcos euripidis poetæ de phœniſſis: idest ſumptos de tragœdia euripidis quæ phœniſſæ dicebatur: quos ſcilicet verſus ego dicam: ſcilicet latine vt potero fortaſſe incondite ſed tamen ita ſupple: vt res poſſit intelligi. Nam ſi ius eſt violandum eſt gratia regnandi: colas pietatem in aliis rebus. Etheocles in cuius perſona hoc apud euripidem dicitur: aut potius euripides: qui hoc dicere fecerat: eſt capitalis: idest capitaliter peccans: quia exceperit id ſolum quod fuerat ſceleratiſſimum omnium. ſ. cauſa regnandi ius & pietatem violari licere. Quid igitur colligimus minuta: hæreditates: mercaturas: & venditione fraudulentas: quaſi dicat non opus eſt. Nam ecce tibi ſupple paratus eſt Cæſar: qui concupierit eſſe rex Populi Romani & dominus omnium gentium: & qui perfecerit id. Si quis dicit hanc cupiditatem. ſ. regnandi eſſe honeſtatem: ipſe eſt amens. i. penitus ſine mente & ratione, Enim pro quia ſupple, talis

Verſus euripidis

probat.i.approbat interitum legum & libertatis. & putat terram. & deteſtabilem oppreſſionem earũ eſſe glorioſum. Aũt pro ſed qui fatetur non eſſe honeſtum regnare in ea ciuitate quæ fuit & quæ eſſe debeat libera: ſed vtile eſſe ei quod poſſit facere id: qua obiurgatione: aut potius quo nõ initio coner auertere hunc.i.ita iacentem a tanto errore.

te: vt vbi honeſtas ſit: illic exiſtimemus vtilitatem eſſe. ¶ Et quidem ſit & cætera: verbis quidem vtilitas & honeſtas diſcrepant: re autem minime. Nam alius ſermo eſt vtilitas: & aliud honeſtas. Senſus idem eſt: & eſſe debet. Nam ſi honeſtum vtile: & ſi vtile honeſtum. ¶ Nunc ab eo &c. Non vtile eſt regnare: ex natura probat ipſius regni ſi nocet regnare nõ eſt bonum: nocet autem: bonum igitur eſſe non põt: præterea ſi regnum fideles amicos nõ habet non eſt vtile. infideles autem ſemper habet: non igitur vtile: præterea ſi regnum curas & ſollicitudines affert: vtile non eſt: affert autem: non igitur vtile. Arguit ergo a contrario prodeſſe & nocere cõtraria ſunt: ſi bonum eſt regnum prodeſt: ſi malũ nocet: autẽ igitur malũ. ¶ At cui regno: intendit argumentum hoc modo: ſi hæc mala inſunt regnis legitimis. Quãto magis inſunt regnis iniuſte partis? Sunt autem regnis legitimis: ergo multo magis iniuſte partis. Quod autem inſunt hæc mala regnis legitimis probat ex auctoritate Accii poetæ: qui cum loqueretur de Atreo: & Thyeſte qui reges erant legitimi. Nã pelops ex Tantalo. Atreus

Prodeſſe & nocere ſunt oppoſita

Enim pro quia o dii immortales: poteſt fœdiſſimum & teterrimum parricidium patriæ eſſe vtile cuiquam: quãuis is qui obſtrinxerit.i. irritauerit ſe eo: nominetur ab oppſſis ciuibus parens.q.d.nequaquam.

PETR. MAR. ¶ HOneſtate igitur: concludit hanc diſputationem: dicens vtilitatem æſtimandã eſſe honeſtate: & pro cõperto habẽdum nihil eſſe vtile: quod nõ ſit honeſtum: vt hęc duo: vtile.ſ. & honeſtũ idem ſignificent: ſi boni viri & prudentes eſſe volumus: duo verba vtile, & honeſtum diſcrepare id eſt aliquam diſcrepantiã nomine ipſo videantur habere: ſed re idem eſſe cum nihil ſit vtile quod non ſit honeſtum. hoc eſt contra etheoclem qui matri dicit apud euripidem idẽ eſſe nomẽ apud omnis hoĩes honeſti & vtilis: verum nõ idem haberi: ſed eſſe in opinione ſitum: nam inquit quibuſdam nõ videtur eſſe vtile & honeſtum regnare: mihi autem honeſtum videtur & vtile: ſed hæc ratio conuenit Tyranno qui propriam vtilitatem curat nullam iuſtitiæ & honeſtatis habens rationem. ¶ Nunc ab eo: tranſeo ĩquit ad opinionem populi: qui dicit nullam eſſe maiorem vtilitatem: quam regnare: hanc confutat Cic. quoniam ipſe dominatus multas habet ſolicitudines & metum: quod probat vita tyrãnorum: quibus pauci ſunt fideles: immo nulli. hęc argumenta ſumuntur ex Euripidis phœniſſis: in quibus iocaſta proponit etheocli filio incommoda quibus tyranni & plus æquo cupidi afficiuntur. Et affert carmen Accii: qui in tragœdia: quæ inſcribebatur Thyeſtes dixit paucos eſſe bonos regno: ſed multos iniquos & infideles: ſi hoc inquit potuit contingere Thyeſti: qui paternum auitumq; regnum tenebat: quid debent putare tyranni: qui iniuſte dominãtur, & liberas ciuitates occupant vt fecit Cæſar: cuius exitus docuit paucos eſſe fideles regnare volentibus. Accius ſcriptor tragœdiarum fuit de quo Fabius lib.x. tragœdiæ ſcriptores Accius atq; Pacuuius: clariſſimi claritate ſententiarum: verborumq; pondere: auctoritate perſonarum. cæterum nitor & ſumma in excolendis operibus manus magis videri poteſt temporibus quam ipſis defuiſſe, Virium tamen accio plus tribuit. Pacuuium videri doctiorem q eſſe docti affectant volunt. ¶ Multi iniqui: hoc eſt carmen Accii. ¶ At cui regno.q.d.ſi regno quod iure obtinebatur: pauci boni ſunt: quid iniuſte imperãtibus accidere debet? ¶ Et Pelope: quoniam Atreus & Thyeſtes: vt dictum eſt filii fuerunt Pelopis & Hippodamiæ: & Pelops fuit filius Tantali. ¶ Proditum: hæreditario iure relictum: quoniam erant nepotes Tantali Iouis filii. ¶ Ei regi: Cæſari: quem inuidioſe regem appellat. nomen quippe regium abhominatum erat apud Romanos & execrabile. ¶ In maxima gloria: hoc dicit in laudem Bruti & cæterorum tyrannicidarum.

Honeſtate igitur dirigenda vtilitas eſt. Et quidẽ ſic, vt hæc duo verbo inter ſe diſcrepare, ſed tamen vnũ ſonare videantur, Nunc, abeo ad vulgi opinionem: q̃ maior vtilitas q̃ regnandi eſſe poſſit? Nihil cõtra inutilius ei, qui id iniuſte conſecutus ſit, inuenio, cum ad veritatem cœpi reuocare rationem. Poſſunt enĩ cuiquam eſſe vtiles angores, ſollicitudines, diurni & nocturni metus, vita inſidiarum periculorumq; pleniſſima? Multi iniqui atq; infideles regno, pauci boni ſũt inquit Accius. At cui regno? quod a Tantalo & Pelope proditum iure obtinebatur. Nam quanto plures ei regi putas: q exercitum Popu. Roma. populumq; ipſum Romanum oppreſſiſſet, ciuitatemq; non modo liberam, ſed etiam gentibus imperãtem ſeruire ſibi coegiſſet? Hunc tu quas cõſcientiæ labes in animo cenſes habuiſſe? Quæ vulnera? Cuius autem vita ipſi poteſt vtilitati eſſe, cum eius vitæ ea conditio ſit, vt q illam eripuerit in maxima gratia futurꝰ ſit, & gloria? Quod ſi hæc vtilia non ſunt, quæ maxime videntur: quia plena ſunt dedecoris ac turpitudinis, ſatis pſuaſum eſſe debet, nihil eſſe vtile, quod nõ honeſtum ſit.

& Thyeſtes ex Pelope regnum acceperant: eos tamen mala expertos dicit: & eorum vitam inſidiarum plenam: ergo multo maiora mala inſunt regnis iniuſte partis. ¶ Proditũ: per ſucceſſionem datum quaſi porro datum. ¶ Nam quanto plures: ſi infidos experiuntur amicos q legitime regnant quanto magis qui per vim regnum adipiſcuntur: ſicut Cæſar. ¶ Quas labes conſcientiæ. Secundum illud Iuuenalis. Exemplo quodcunq; malo & cætera. ¶ Cuius autem vita ipſa poteſt & cætera. Quomodo poteſt illius vitam vtilem exiſtimare: quam qui abſtulerit magnam laudem & gloriã ſit conſecutus: ſicut de Cæſare: poterat ne illius vita vtilis videri: cum qui eum occidiſſet magnam gloriam & laudẽ eſſet conſecuturus: ſicuti Brutus aſſecutus eſt. Quod ſi hæc vtilia non ſunt. Nunc concludit Cicero per argumentum a maiori ad minus. Si inquit hæc quæ prima apud hoies putantur videlicet opes & regna non eſſe vtilia pbauimus qa turpia: ergo multo minus vtilia probari debent quæ minoris ſunt precii. ¶ Quę maxime uidẽtur: vt opes & regna. ¶ Igitur vtilitas eſt dirigenda honeſtate: id eſt per honeſtatem. Et quidem: id eſt certe ſic: vt hæc duo verba videantur diſcrepere inter ſe. ſed tamen ſonare vnum: id eſt vnam & eandem rem. Nunc abeo, Ordo eſt. Ego abeo: id eſt tranſeo nunc opinionem vulgi quæ vtilitas poſſit eſſe maior q̃ ſupple vtilitas: aut poteſtas regnandi: quaſi dicat nulla. Contra: id eſt econtrario: ego nihil inuenio inutilius ei qui conſecutus ſit id iniuſte ſupple q̃ regnare: cum ego cœpi reuocare rationem ad veritatem. Enim pro quia quæro ſupple an angores: id eſt anguſtiæ mentis & ſollicitudines: & metus diurni & nocturni: & vita pleniſſima inſidiarum & periculorum poſſunt eſſe vtiles cuiquam: quaſi dicat minime. Accius poeta antiquus inquit. Multi ſunt iniqui atque infideles regno. At. id eſt ſed cui regno: quod proditum: id eſt hæreditario iure relictũ a Tantalo Pelope eius filio obtinebatur. Nam quanto plures ſupple ſubiectos ei regi: qui oppreſſiſſet exercitum populi romani: & ipſum po. rom. & qui coegiſſet ciuitatem nõ modo liberãs ſed etiam imperantem gentibus ſeruire ſibi, q.d. infinito plures regebat

Argumentum eſt a primum contra tyrannum

ASCE.

FRA. MAT. ¶ HONEſtate igitur: ergo quia hoc abſurdum ſequebatur: ſi honeſtum eſt regnare: etiam parricidium honeſtum eſſe, i. patriæ interitus, ergo vtilitas dirigenda eſt honeſta

Cæſar

Quamquam id quidem tum ſæpe alias, tum Pyrrhi bello a. C. Fabritio cōſule iterum: & a ſenatu noſtro iudicatum eſt. Cum enim rex Pyrrhus Popu. Roma. bellū vltro intuliſſet cumq; de imperio certamē eſſet cum rege generoſo ac potenti, perfuga ab eo venit ī caſtra Fabritii, eiq;, eſt pollicitus: ſi prēmiū ei propoſuiſſet, ſe vt clam veniſſet, ſic clam in Pyrrhi caſtra rediturum, & eum veneno necaturū. Hunc Fabritius reducendum curauit ad Pyrrhum: idq; eius factum a ſenatu laudatum eſt. Atqui ſi ſpeciē vtilitatis opinionēq; quęrim⁹ magnū illud bellū perfuga vnus, & grauem aduerſarium imperii ſuſtuliſſet. Sed magnū dedecus & flagitium, qui cum laudis certamē fuiſſet, eū non virtute, ſed ſcelere ſuperatum. Vtrum igitur vtilius vel Fabritio: q talis in hac vrbe, qualis Ariſtides athenis fuit, vel ſenatui noſtro, qui nunquā vtilitatem a dignitate ſeiunxit, armis cū hoſte certare: an venenis? Si gloriæ cauſa imperiū expetēdū eſt, ſcelus abſit: in quo nō poteſt eſſe gloria. Sin ipſæ opes expetuut, quoquomodo non poterūt eſſe vtiles cum infamia.

Cæſar: q̄ tantali ſucceſſor. Et tamen dixit eum non bonum eſſe regno. Quas labes conſcientiæ: & quæ vulnera cenſes hunc habuiſſe in animo. Autem pro ſed. cuius vtilitatis poteſt ipſa vita eſſe, cum ea ſit cōditio eius vitæ: vt qui eripuerit illā ſit futurus in maxima gratia & gloria: q ſi hæc. ſ. regna non ſunt vtilia, quæ maxime videntur ſupple vtilia eſſe: quæ ſunt plena dedecoris ac turpitudinis: debet eē perſuaſum ſatis nihil eſſe vtile quod non ſit honeſtum.

PETR. MAR. ¶ QVAMquam id quidē: hoc inquit q dixi perſuaſum eſſe debere: veteres Romani ſic eſſe iudicauerunt: & poſuit exemplum Pyrrhi atq; Fabritii: qui vtilitatis ſpeciem ſine honeſtate repudiauit. Cum Fabritius auctore Plutarcho conſulatum iniſſet: veniens quidam ad eum in caſtra epiſtolam a medico Pyrrhi ſcriptam Fabritio reddidit: in qua pollicebatur ſe Pyrrhum veneno necaturū: ſi ſibi præmium daretur. Fabritius hominis conſilium deteſtatus: ſtatim Pyrrhum literis monuit: vt inſidias medici caueret. Literæ huiuſmodi fuerunt. C. Fabritius & Qu. Aemilius conſules pyrrho regi ſalutem. Neq; amicorum neq; hoſtium fortunatus æſtimator eſſe videris, cognoſces enim cum epiſtolam hanc ad te tranſmiſſam perlegeris, te bonis quidem ac iuſtis viris bellum inferre, malis vero atq; iniuſtis confidere. Hæc autem nō tui gratia nota facimus tibi: ſed ne mors tua nobis calumniam afferat: quaſi virtute nequiremus te ſuperare: dolo contendiſſe. Cicero aliter narrat. Seneca lib. xxiiii. epiſtolarum dicit. Fabritius medico Pyrrhi promittente venenum ſe regi daturum: monuit Pyrrhum caueret inſidias. ¶ Vltro: ſponte nulla Romanorum laceſſitus iniuria, nam venit vt dictum eſt in auxilium Tarentinorum: ergo cum vltro bellum intuliſſet, videbantur Romani habere iuſtam cauſam tollēdi e medio Pyrrhum quocunq; modo: ſed ſemper apud ipſos valuit honeſtās. Adde etiam quod de imperio & gloria dimicabatur: non de vita: vt in primo volumine patuit, ubi Cicero præcepit quid agendum ſit: cum de imperio certat̄. ¶ Qui cū: cum quo Romani de laude certabant: & ſic concluditur a Cicerone nihil eſſe glorioſum nihil vtile cum infamia: & ſic damnat. L. Philippum, qui ſpecie vtilitatis ductus ea cēſuit, quæ nullam habebant honeſtatē. ¶ Quoquomodo quacūq; ratione per fas & nefas.

FRAN. MAT. ¶ QVAMquam id &c. Auctoritate confirmat quod dixit Fabritii & ſenatus, quia non ſolum philoſophi hoc ſentiunt. Sed moribus & diſciplina quadam viuēdi ſenſit Fabritius, ſenſit etiam populus Romanus. ¶ Quamquam: dixi de philoſophis. ¶ Id, videlicet id vtile quod non ſit honeſtum. ¶ Iterum: quia primum a Fabritio, iterum a ſenatu iudicatum eſt. ¶ Cum enim & cætera. Varie hæc hiſtoria veteres tradidere. Valerius enim antias vt ſcribit Gellius: ſic ait, Cum Pyrrhus in terram Italiam duxiſſet exercitum: & bis contra eos proſpere pugnaſſet, profectus eſt ad Caium Fabritium & Aemilium tunc conſules Populi Romani & duces exercitus. Quidam ambratienſis nomine Tymochares qui dixit ſe filium apud Pyrrhum habere, qui pocula miſceret: & ſi conuenirēt cum eis poſſe facile regem veneno necari: id quamprimum Coſſ. ſenatui ſignificandam putarunt: ſenatus autem legatos ad regem Pyrrhum mittendos decreuit: qui ſignificarent nomine Populi Romani

Thymochares medicus dixit ſe habere filium qui Pyrrho pocula p̄guſtabat.

vt Saluti ſuæ conſuleret, cum familiarem inimicum haberet: nec illum regi nominauerunt legati. Claudius vero quadrigarius non thymocharem fuiſſe. Sed cyneam medicum qui Pyrrhum ſe necaturum pollicebatur conſulibus. nec legatos ſenatum ad Pyrrhum miſiſſe: ſed conſules epiſtolam ſcripſiſſe ad Pyrrhū: qua illi quod diximus ſignificauerunt & in fine literarum quæ adhuc extant poſuerunt: tu niſi caues: iacebis. ¶ Vltro: non ſine cauſa hoc addidit: nam quia nulla iniuria accepta bellum vltro intulerat: cauſa iuſta videbatur: vt pyrrhum Fabritius quacunq; poſſet ratione opprimeret. ¶ Cum rege generoſo: hæc omnia vim magnam habent & q vltro bellum intulerat & quod de imperio certabat: videlicet imperaret ipſe an Roman⁹ popu. & quod generoſus erat: vt quacunq; ratione eſſet perdendus. ¶ At qui ſi ſpeciem & cætera: ſi reſpicimus inquit vtilitatē magna erat: labor pene nullus. ¶ Sed magnam dedecus. Vtilitas quidem magna erat, ſed non minus dedecus ſequebatur. Si veneno necabatur ille cum quo certamen erat de Imperio Romano virtute parto non ſcelere. ¶ Viſum igitur vtilius. Rationibus probat recte feciſſe. Fabritium qui conditionem illam reſpuit, & ſenatum qui Fabritium commendauit: quod per argumentum oſtendit a repugnantibus. Si inquit Fabritius hoc ſcelus admiſiſſet: vtile non fuiſſet: quia bellum pro gloria gerebatur: cui ſcelus repugnat. Fuiſſet & contra famam, vtilitati enim repugnat infamia Gloriæ ſemper appetens fuit Populus Romanus: quam hoc pacto viſus eſſet cōtempſiſſe Fabritius. ¶ Qualis Ariſtides: qui optima viuendi ratione id Athenis cōſecutus eſt vt iuſtus cognominaretur. ¶ Quoquomodo per fas etiam per nefas.

ASCē. ¶ QVAMquam id quidem cum ſæpe alias: ideſt alio tēpore. tum bello pyrrhi iudicatum eſt a Caio Fabritio cōſule iterū: ideſt ſecundum & a ſenatu noſtro: ideſt Romano. Cum enim rex Pyrrhus intuliſſet vltro: ideſt nō laceſſitus populo Romano bellum: cūq; certamen eſſet cum rege generoſo (erat enim Pyrrhus de genere æacidarum) & potenti: ſcilicet Pyrrho de Imperio: perfuga venit ab eo in caſtra Fabritii & pollicitus eſt ei ſi propoſuiſſet ei præmium vt clam ueniſſet, ſe rediturum in caſtra Pyrrhi & necaturum eum veneno. Fabritius curauit hunc reducendum ad Pyrrhum: & id eius factum laudatum eſt a ſenatu. At qui: ideſt & tamen certe: ſi nos quærimus ſpeciem & opinionem vtilitatis: ille vnus perfuga ſuſtuliſſet illud magnum bellum & grauem aduerſariū imperii: ſed magnū dedecus & flagitium fuiſſet eum qui cum: ideſt cū quo certamen laudis: ideſt de imperio fuiſſet: non ſuperatum ſup. fuiſſe virtute: ſed ſcelere. Igitur vtrum fuit vtilius vel Fabritio qui fuit talis in hac: ideſt noſtra: ſcilicet Romana vrbe qualis Ariſtides fuit Athenis qui vt ſupra dictum eſt cōſilium turpe Themiſtoclis diſſipauit: vel ſenatui noſtro qui nunquam ſeiunxit vtilitatem a dignitate: vtrum dico vtilius fuit: an certare cum hoſte armis aut venenis: quaſi dicat haud dubie armis. Sin: ideſt ſed ſi imperium eſt expetendum cauſa gloriæ abſit ſcelus in quo nō pōt eſſe gloria, Sin, ideſt ſed ſi ipſæ opes expetūtur ipſæ nō poterunt eſſe, Quoquo ideſt quocunq; modo vtiles cum infamia.

Per fas & per nefas quō —

non igitur vtilis illa L. Philippi. Q. filii ſentẽtia: quas ciuitates L. Sylla pecunia accepta ex ſenatuſconſulto liberauiſſet, vt hæ rurſus vectigales eſſent, neq; his pecuniam, quam pro libertate dederant, redderemus ei ſenatus eſt aſſenſus. Turpe imperio: piratarum enim melior fides, quã ſenatus. At aucta vectigalia vtile igitur quouſq; audebunt dicere quicquam vtile quod non honeſtum? poteſt autem vlli imperio, quod gloria debet fulctum eſſe, & beneuolentia ſociorum, vtile eſſe odium infamia? Ego etiam cum Catone meo ſępe diſſenſi: nimis enim mihi videbatᷣ pręfracte ęrarium vectigaliaq; defendere: omnia publicanis negare: multa ſociis, cum in hos benefici eſſe deberemus, cum illis ſic agere, vt cum colonis noſtris ſoleremus.

PETR. MAR. ¶ VECTIgales: vt iterum eſſent tributariç. quis. L. Sylla eas liberauiſſet ex voluntate ſenatus: cum ſoluiſſent pecuniã pro vtilitate reip. ¶ At aucta vectigalia: potuiſſet aliquis hoc dicere, Aucti ſunt ob id publici redditus: ergo vtile: reſpõdet Cic. nihil eſſe vtile ꝙ in ſe turpitudinẽ habeat. ¶ Ad ſed aucta. d. ponitur loco. t. priſco more. ¶ Fulctum: ſubnixum: firmatũ & ſtabilitum, nemo enim poteſt eſſe felix aliena infelicitate: de his rebus dictum eſt ſatis loco ſuo. ¶ Ego ẽt: nõ audet reprehendere Catonem: qui publicam vtilitatem enixiſſime defendebat: ſed dicit ſe ab eo diſſenſiſſe aliqñ: cũ aliquã remittenda ſint publicanis interdum: vt æquitas locum habeat. Redemptores enim vectigalium: vt erant apud antiquos equites Romani faciunt iterdum iacturam niſi aliqd remittatᷣ: qđ tñ ab illis iure, exigi poſſet: Cice. maxime fouit publicanos: qm ipſe erat ex ordine equeſtri & equites erant publicani vt dictum eſt. ¶ Præfracte: obſtinate: & nulla habita ratione æquitatis. Meminit huius rei Cicero in. v. epiſtolarum ad Atticũ. Præfractum dicitur durum & inflexibile. ¶ Vectigalia: publicos redditus. ¶ Publicanis: qui vectigalia redimunt: de publicanis & vectigalibus dictum eſt.

ADD. ¶ Nimis enim mihi videbatur præfracte ærarium defendere: idem in ſecundo lib. epiſtolarum ad Atticũ ſic ſcribit. vnus eſt, qui curet conſtantia magis: & integritate (vt mihi, videtur) q̃ conſilio: & ingenio Cato. Qui miſeros Publicanos: quos habuit amantiſſimos ſui tertium iam menſem vexat: Neq; his a Senatu reſponſum dari patitur. Ita nos cogimur reliquis de rebus nihil decernere, antequam Publicanis reſponſum ſit. Hæc Cicero hi Publicani publicis vectigalibus male redemptis iacturam faciebant: quapropter æquitatem ſenatus efflagitabant, vt. ſ. remitteretur aliquid quod Cato negabat ærario: ideſt publico cõpendio proſpiciens; quod nimis durum erat: præfractum: & obſtinatũ; a iure naturæ penitus alienum.

FRA. MAT. ¶ NON igitur: alio exẽplo probat non eſſe vtile quod nõ honeſtum: ſumitur autem ex contrario in quo ſenatus vtilitatem honeſtati antepoſuit. Sed ex eo probat vituperandũ eſſe. Nam & Lucius Philippus & ſenatus ſenſit cõtra id qđ Fabritius & ſenatus probauerat. ¶ Lucius Sylla & cætera. Sylla cum bellũ gereret in aſia ciuitates q̃ oppreſſæ fuerant a Mithridate & in ſeruitutem redactæ: cũ belli iure in poteſtatem veniſſent Po. Ro. etiam ſeruire debebant Po. Ro. Sed pactæ fuerant cum Sylla vt in libertate manerent: certa pecuniæ quantitate perſoluta: & ſuo iure ſuiſq; legibus viuerent. Conceſſum eſt hoc a ſylla ex voluntate ſenatus vt. ſ. pecuniam darent: & liberæ poſtea eſſent ac Lucius Philippus poſt mortem ſyllę aliquot annos retulit in ſenatu de his ciuitatibus & ſuaſit vt his vectigal imponeretur. Nec tamẽ idem pecuniam a ſylla iuſſu Pop. Ro. ante acceptam reddendam cenſuit. Cui ſententiæ ſenatus eſt aſſenſus: ſed hoc vehementer improbat Cicero. Nam ſi ſaltem illa pecunia reddita fuiſſet: quam ſoluerant vt liberæ eſſent minus turpe viſum eſſet. ¶ Piratarum melior: quia piratæ ſi pecuniam pro captiuorum redemptione acceperint eos dimittunt: Romani fidem non ſeruarunt: quia vectigales eſſe voluerunt eas ciuitates quas liberas eſſe voluerant: nec pecuniam ſaltem reddiderunt: quam illæ dederant: vt liberæ eſſent: ergo contra veritatem factum oſtenditur: quæ pars eſt iuris naturalis in qua fides continetur. ¶ At aucta vectigalia: occurrit obiectioni, diceret enim aliquis cum coactæ ſunt ciuitates illæ ſoluere vectigalia non redditis pecuniis pro libertate datis: aucta ſunt vectigalia. ¶ Poteſt autem & cætera. Argumentum eſt a contrariis: cõtraria ſunt beneuolentia & odium. Si beneuolentia vtilis eſt ergo odium iutile. Imperium Populi Romani debet eſſe fulctum beneuolentia ſociorum: incurrit autem in odium ſi pecuniam nõ reddiderit ciuitatibus. pro libertate datam: & ab his vectigalia exigat: igitur nõ eſt vtile. Item arguit a repugnantibus: repugnant fama & infamia: ſi fama eſt vtilis infamia inutilis. Cum populus Romanus ſtudere debeat gloriæ & famæ quæ vtilia ſunt vectigalia exigendo & nõ reſtituendo pecuniam pro libertate datam infamiam currit: infamia autem inutilis eſt: ex quo ſequitur quod fecit Populus Romanus inutile fuiſſe: quia contra gloriam & famam fuit. ¶ Ego etiam cum Catone meo. Nunc arguit ab auctoritate oſtendens auctoritatem Catonis ſequendam non fuiſſe: & Catoni ob hanc cauſam ſe reſtitiſſe dicit cum ille ſæuere nimis defenderet vectigalia & contempta honeſtate vtilitatem nimium ſequeretur. ¶ Præfracte: aſpere & ſæuere, tranſlatio a locis aſpis ſumpta. ¶ Oia publicanus & cætera: publicani ſunt qui publica conducunt & redimunt vectigalia: ii ſæpe aliquam remiſſionem ſibi fieri a ſenatu poſtulant. Cato ſemper illis obſiſtebat: legimus apud Suetonium in vita Iulii: Publicanos remiſſionem petentes tertia mercedum parte ab eo reuelatos. Marc. vero Catonem interpellantem extrahi: curia per lictorem duci quæ in carcerem iuſſum. ¶ Multa ſocios: quãdo & ipſi ſocii aliquam tributorum petebant remiſſionem ſiue penuria premerentur: ſiue bello vaſtati erant agri: ſiue quæuis alia neceſſitas oppreſſiſſet. ¶ Cum in hos: ſocios. ¶ Cum illis: publicanis. ¶ Sic agere vt & cætera: Xenophon in cyripædia: quemadmodum, inquit, bonus paſtor vult optimum gregem habere, vt lanam ſuccidat: & lac mulgeat: non autem ſanguinem & pellem detrahat. Ita princeps velle debet populum habere opulẽtiſſimum vt ab eo vtilitas percipi poſſit.

ASCE. ¶ IGItur illa ſentẽtia Lucii Philippi filii quinti fuit vtilis videlicet vt hæ ciuitates quas ciuitates Lucius Sylla liberauiſſet pecunia accepta ex ſenatuſconſulto: eſſent rurſus vectigales. i. tributariæ & vectigal pendentes pop. Ro. & neq; redderemus his pecuniam quam dederunt pro libertate. Senatus eſt aſſenſus ei. ſ. ſententiæ quod ſup. eſt turpe imperio. Enim pro quia fides Piratarum: ideſt latronum maris eſt melior q̃ ſenatus: a quibus enim pecuniam ſemel acceperint liberos dimittunt. At. i. ſed (dicit forte) vectigalia ſupple ſunt aucta: ideſt redditus & prouentus annuales ſunt ſic aucti fiſco. Igitur vtile ſup. fuit. Ad quod Cicero. Quouſque tandem audebunt dicere quicquam vtile quod non honeſtum. Autem pro ſed: an ſupple odium infamia poteſt eſſe vtile illi imperio quod debet eſſe fulctum: ideſt ſuſtentatum gloria (contra infamiam) & beneuolentia ſociorum (contra odium) quaſi dicat minime. Ego diſſenſi ſæpe etiam cum Catone meo: videbatur enim mihi defendere nimis præfracte: ideſt attente ſicut res alicui pręfracti ſolent. Ærarium: ideſt theſaurum publicum & vectigalia: & negare omnia publicanis: ideſt vectigalium redemptoribus: ideſt ne forte adhuc dubites iis: qui cum dicunt publicos prouẽtus certa ſumma vltra quam quicquid receperunt eorum eſt. & circa quam ſi quid defuerunt reſtituunt. Cato ergo nolebat quicquam eis cõcedi: ſed fecit per

miniſtros

miniſtros reipu. prouentũs colligere & videbatur negare; aut negare. i. negabat multa ſociis cum deberemus eſſe bene ficū in. i. erga hos videlicet ſocios, & cũ ſoleremus agere cum illi ſ. ſociis vt cum colonis noſtris.

PETR. MAR.

¶ ORDInum: equitum. ſ. qui negocia publica tractabant. ¶ Caritate: penuria. ¶ Magis quam humanitate: & ſic ab officio diſcedebat: quoniam officium nõ eſt niſi ſit honeſtum: ergo officiũ nõ põt dirigi vtilitate: quę ab honeſtate ſe iuncta ſit. ¶ Q uærit: hæc erat q̃ſtio Hecatonis: quæ p ſe clara eſt. ¶ Hic: in hac q̃ſtione i quoniam res familiaris hortatur retinere equũ multi precii & humanitas ſeruulum i quãuis vilem. ¶ Si tabulam: alia q̃ſtio. Tabulam: cui iſidens euadit ad littus. ¶ Q uid dominus nauis: alia queſtio: an dominus nauis debeat: aut iure poſſit eripere tabulam? & dicit q non: quoniam nauis tunc eſt nauigantium & vectorũ. ¶ Quo: ad locũ: quo vt peruenire mus nauem conduximus & ſumpſimus. ¶ Q uid ſi in vna: alia q̃ſtio. ¶ Sed ei. ſ. cedat cuius uita vtilis eſt magis reipub. ¶ Si autem in vtroq; omnia paria ſunt: alter alteri cedet: ac ſi iacta ſorte victus eſſet aut pugnando.

Eoque magis quod illa ordinum coniunctio ad ſalutem reipub. pertinebat. Male etiam Curio: cum cãm tranſpadanorum æquam eſſe dicebat, ſemper autem addebat, vincat vtilitas potius diceret non eſſe æquã, quia non eſſet vtilis reipublicæ, q̃ cum æquam eſſe diceret, non eſſe vtilem fateretur. Plenus eſt ſextus liber de officiis Hecatonis talium quæſtionum ſit ne boni viri ſit in maxima caritate annonę familiam non alere in vtranq; partem diſputati ſed tamen ad extremũ vtilitate putat officium dirigi, magis, q̃ humanitate. Quærit, ſi in mari iactura facienda ſit, equi ne precio ſi potius iacturam faciat, an ſeruuli vitis. Hic alio res familiaris, alio ducit humanitas, ſi tabulam de naufragio ſtultus arripuerit, extorquebit ne eam ſapiens, ſi potuerit? Negat: quia ſit iniurium. Quid dominus nauis? eripiet ne ſuum? Minime. Non plus, q̃ ſi nauigantem in alto eiicere de naui velit: quia ſua ſit: quoad enim peruentum ſit eo, quo ſumpta nauis eſt non domini eſt nauis, ſed nauigantium. Quid ſi in vna tabula ſint duo naufragi eque ſapientes, ſibi ne vterq; rapiat, an alter cedat alteri? cedat vero, ſed ei, cuius magis interſit vel ſua, vl reipu. cauſam viuere. Quid ſi hæc paria in vtroq;? nullum erit certamen: ſed quaſi in ſorte, aut i dimicando vinctus, alteri cedat alter.

Nam honeſtius videtur vt ſapiens potius viuat q̃ ſtultus & tñ dicit iniurium eſſe hic facere. ¶ Q uid dominus nauis: & probat: dic mihi inquit tu quæris r unq̃d ſapiens fragmentum illud debeat arripere ſtulto: ſed dic mihi dominus nauis debet ne extorquere i quia ſuũ eſt nã qa nauis ſua eſt: et pars ſua eſſe debet; ergo ſibi iure id vendicare poſſe videtur. Negat & rationẽ affert: qd inquit aliud eſſe tabulam de manu extorquere: q̃ ipſm incolumen deiicere & præcipitare. Illud nõ eſſet faciendum: igitur neq; hęc. ¶ Q uoad enim: non iuſta cauſa eſt: nec eum de naui deiicere debet: nam cum nauem conduco mea etiam dicitur donec ad locum deſtinatum deuenero: verbi cauſa. ¶ Venetiis anconem nauigaturus nauẽ conduco: illa nauis non dicetur domini eſſe donec ad deſtinatum locum deuenero. ¶ Q uid ſi i vna tabula: dixit de tabula quam ſtultus ceperat: nunquid et ſapiens poſſet extorquere: nunc dicit ſi vterque ſapiens fuerit nunquid alter alteri poſſit eripere: & alterum alteri reddere debere: affirmãt qui vtilior fuerit & quem magis interſit viuere. ¶ Paria: videlicet q tam interſit huius quam illius viuere vel ſua vel reſpu. cauſa. Cuniculus eſt foramẽ ſub terra occultũ aut ab animali qd eſt ſimile lepori appellatum, qd ſub terra foſſa latere eſt ſolitum, aut a cuneorũ ſimilitudine qui omnem mãm intrant findentes, Pomp.

Q uid dñs nauis

Cuniculus ē ſub terraneũ foramen

FRAN. MAT.

Ordo publicanorum.

ORdinum: publicanorũ: ſic. n. appellant publicanorũ ordinem. ¶ Male etiam &c. Cum ciuitates trãſpadanæ hoc eſt Venetia & gallia ciſalpina peterent vt libere eſſent quẽadmodũ data certa pecunia cũ Sylla bellũ gereret mithridaticum aliquot in aſia ciuitates libertate donatæ fuerant: aut ſi pecunia quã dederant redderetur: curio dicebat ęquũ eſſe qd poſtularent: ſed addebat vincat vtilitas. qd Cice. reprehendit. ¶ Potius &c. potius dicere debuiſſet ſi potuiſſet non eſſe æquam: quia non erat vtilis Romano populo q̃ dicere ſicut dixit. ¶ Plenus eſt & cætera: Nunc dicit q̃o multa eiuſmodi ponantur ab Hecatone rhodio per modũ quæſtionis quæ vtilia videntur: nec tamen honeſta & ipſe diſputat quid in eiuſmodi quæſtionibus faciendum ſit. ¶ Sit ne boni viri & cætera: prima quæſtio ſi inquit maxima annonæ caritas ingruerit: quæritur an pater familias qui ſeruos habeat & ancillas poſſit & debeat tantam familiam in tanta penuria alere: an illos famæ perire ſinat vt ſuæ conſulat vtilitati in vtranq; inquit partem diſputat hecato: ſed officium magnam ad vtilitatem dirigit; q̃ ad honeſtatẽ & humanitatem. ¶ Officium dirigi: videlicet vtilitati magis conſulendum q̃ honeſtati: honeſtum eſt alere ſeruos: ſed tamen ſalutis ſuæ rationem habere vtile eſt. ¶ Humanitate: humanum enim eſt familiam alere. ¶ Q uærit ſi in naui. Alia quæſtio: quidam mercator ſeruos & equos vehit: exoritur tempeſtas: iactura facienda eſt: niſi perire omnes cum naui malint: ſunt ſerui viles & inutiles: ſunt & eq precioſiſſimi: quærit vtrum facere debeat dominus nauis: nunquid viles ſeruos in mare abiiciat, an equos precioſos: reſpondit hoc inquit loco alio ducit res familiaris alio vero humanitas. ¶ Humanitas: nam humanitas ad hæc trahit vt equos precioſos perire malimus q̃ ſeruos: vtilitas vero vt potius ſeruos q̃ equos abiiciamus. ¶ Si tabulam, alia quæſtio fracta naui cum naufragio omnes perirent. Forte accidit vt ex vectoribus alter ſtultus: alter ſapiens ſit: ſtultus fragmentũ nauis ceperat: & fragmento illo euadere tentabat: ſapiens poterat auferre tabulã illam, quęritur nunquid facere debeat,

Officium dirigi

Humanitas

ASCĒ.

ET eo magis quo illa coniuncto ordinum. ſ. equitum pertinebat ad ſalutem reipu. Male etiam Curio cum dicebat cauſam tranſpadanorum idest: tranſpadum habitantiũ eſſe æquãm, addebat autem ſemper vincat vtilitas, potius diceret ſup. cauſam eorum nõ eſſe ęquam, ideſt iuſtam: quia non erat vtilis reipu. q̃ cum diceret ſup. eam eſſe vtilem fateretur non eſſe æquam. Sextus liber Hecatonis diſcipuli Panetii ſtoici de officiis eſt plenus talium quæſtionum, videlicet ne, ideſt an ſit boni viri i ideſt pertineat ad bonum virum non altere familiam in maxima caritate, ideſt penuria annonæ', ideſt victualium, & diſputat in vtranq; partem, ſed tamen ad extremum putat officium dirigi vtilitate magis q̃ humanitate. Quærit ſi in mari facienda eſt iactura, an faciat potius iacturam eq precioſi, an vilis ſeruuli, hic, ideſt in hoc caſus res familiaris ducit alio, ideſt ad aliũ videlicet ad ſaluationem equi: & humanitas ducit alio videlicet ad ſaluationem ſerui: quia hominis. Si ſtultus arripuerit tabulam de naufragio: an ſapiens extorquebit, ideſt violenter auferet eam a manibus ſtulti ſi potuerit: negat: ſcilicet Hecato, quia ſit iniurium. Q uid dominus nauis eſt ſupple eripiet ne ſuum. R eſpondet, minime, non pluſquam ſi uelit eiicere e naui nauigantem in alto, ſcilicet mari, quia, ſcilicet nauis non ſit ſua quoad, ideſt vſq; quo peruentum ſit eo quo nauis eſt ſumpta, nauis non eſt domini ſed nauigantium. Q uid ſi in vna tabula ſint duo naufragi æq; ſapientes. rapiat ne vterq; ſibi, an alter cedat alteri: cedat uero, ideſt pro vera alter alteri, ſed ei ſup. cedat, cuius magis interſit uel ſua vel reipublicæ cauſa uiuere. Q uid ſupple, fiat ſi hæc ſupple ſint paria, ideſt æqualia in vtroq;. R eſpondit nullum erit certamen: ſed alter cedat alteri, quaſi victus in ſorte, aut in dimicando, forte melius legas haud? ideſt non in dimicando.

Quid ſi pater ſana expilet? cuniculos agat ad erariū? indicet ne id magiſtratibus filius? Nefas id quidem eſt: quin etiam defendat patrē, ſi arguatur igitur pa-tria non præſtabit omnibus officiis immo vero: ſed ip ſi patriæ cōducit pios habere ciues in parentes. Quid ſi tyrannidem occupare, ſi patriam prodere conabi-tur pater, ſilebit ne filius? immo vero obſecrabit pa-tremne id faciat: ſi nihil proficiet, accuſabit, minabi-tur etiam, ad extremum, ſi ad perniciē patriæ res ſpe-ctabit, patriæ ſalutem anteponet ſaluti patris. Quærit etiam, ſi ſapiens adulterinos nummos accipiet impru dens pro bonis, cum id reſcierit ſoluturis ne ſit eos: ſi cui debeat pro bonis? Diogenes ait: Antipater negat, cui potius aſſentior. Qui vinum fugiens vendat ſciēs: debeat ne dicere? non neceſſe putat Diogenes: Anti-pater viri boni exiſtimat. Hæ ſunt, quaſi controuerſiæ in iure ſtoicorum. In mancipio vendendo, dicēda ne vitia, Non niſi ea, quæ niſi dixeris, redhibeatur man-cipium iure ciuili: Sed hæc mēdacem eſſe, aleatorem, furacem, ebrium, alteri dicenda videntur, alteri non dicenda. Si quis aurum vendens oricalcum ſe putat vendere: indicet ne ei vir bonus aurum illud eſſe? an emat denario quod ſit mille denarium? Perſpicuū eſt iam: & quid mihi videatur, & quæ ſit inter eos phi loſophos, quos nominaui, controuerſia. Pacta? & pro miſſa ſemper ne ſeruanda ſint, quæ nec vi, nec dolo malo (vt prætores ſolent) facta ſunt? ſi qs medicamē tum cuipiam dederit ad aquam intercutem, pepige ritq; ne illo medicamento vnq̄ poſtea vteret: ſi eo me dicamento ſanus factus fuerit & annis aliquot poſt in ciderit in eundem morbum, nec ab eo, qui cum pepi gerat, impetret, vt item eo liceat vti, quid faciendum ſit: cum ſit is inhumanus, qui non concedat vti, nec ei quicquam fiat iniuriæ? Vitæ & ſaluti conſulendū eſt.

PETR. MAR. ¶ QVID ſi pater: alia quæſtio ipſius Hecationis. ¶ Cuni-culos: ſubterraneos meatus: vt furentur pecuniā ex ærario. ¶ Arguatur: reprehēdat & accuſetur id feciſſe. Igitur īquit Cic. ſi ita fecerit filius patria nō præponetur oībus aliis re-bus. ¶ Præſtabit: erit præſtantior & carior oībus officiis: q̄ aliis debemus. ¶ Immo vero. ſ. oībus p̄ſtabit inquit: qm̄ vti-le eſt p̄triæ hēre filios pios in parentes. ¶ Quid ſi: alia qō. ¶ Prodere: decipere: vnde ꝓditores. oppugnare, inquit, Aſconius Pedianus inimici & hoſtis eſt: ꝓdere grauius: cū ad eos qui amici eſſe de beant: referatur. ¶ Quærit ēt: alia qō. ¶ Adulterinos: nō ve ros & bonos: quod nro tem pore vulgo fit, & quotus qſ q̄ eſt q dubitet adulterinos nummos ſoluere. ¶ Ait: affir mat Diogenes ipſum ſolutu rū citra reprehenſionem: qd negabat Antipater ſecutus ſanctitatem Stoicorum: & ꝑſcriptum boni viri: quē ſen timus tm̄. ¶ Qui vinū. &c. alia quæſtio. Vinū fugiens dicit quod nō cōſeruatur bonita tem quā præ ſe fert: ſed cum mutatur putreſcit. vnde fu gere eſt quaſi putreſieri: & literæ dicuntur fugere cum corrūpūtur: ergo qui tale vi num vendit. dicere debet il lud eſſe fugiens. Sunt quædā vina: q̄ nō durant: & ſi qs il la tanquā duratura emeret: faceret iacturam. ¶ In iure: opiniōe & ſnia: q̄ eſt ſtoicis ius quoddam: & ſancta lex. ¶ Redhibeatur: opus ſit reci pere mancipiū venditū. Vul pianus ait. Redhibere eſt fa cere: vt rurſus hēat venditor qd habuerat. & qa redden do id faciebat: idcirco redhi bitio eſt appellata: q̄ſi reddi tio: cū redditur ab emptore mancipiū vēditori: & a iure cōſultis ponuntur morbi & cæt: quibus mācipiū redhibea tur. ¶ Sed hic: in hac parte & re. Diogeni placet: vt non dicā tur vitia. Antipatro aūt vt dicant. ¶ Aleatorē: q ludo aleæ teneatur. ¶ Si qs aurū: alia q̄ſtio. ¶ Oricalchum: eſt æs monta num hñs aliquam ſimilitudinē auri i colore: mat. rna ligua dicit ottone. ¶ Nec vi: de hoc ſupra dictū eſt: qd vi metuſue cā: & de dolo: qm̄ prætores dolo ꝓmiſſa aut vi rata nō hē-bant. Ponit igitur exēplum de eo qd ꝓmiſſum ē nec vi nec dolo. ¶ Ad aquā ītercutem: ad morbū hydropiſim. ¶ Pepi gerit: pactus fuerit. ¶ Eundē morbū: hydropiſim. ¶ Qui cū .i. cum quo pactū fecerat. ¶ Vitæ & ſaluti: ſtatuit Cicero & iudicat non eſſe ſtandum tali promiſſo: ſed vitæ conſulēdū vtendumq; medicamento etiam non permittente medico: qui cum id perneget ab humanitate diſcedit.

FRA. MAT. ¶ QVID ſi pr̄. Alia qō: ſi pater ſacrilegus eſſet: & deorū tēpla ſpoliaret & cuniculos ageret in ærarium: vt theſauros īde ſub riperet. nunqd filius hoc ſacrilegiū indicare debeat. ¶ Qui aūt defendat: non mō nō iudicet. Sed ēt defendat: ſi poſſit neq; obeſt p̄riæ vt tu vis: imo ꝓdeſt ſi filii in parentes pii fuerint. ¶ Quid ſi tyrānidē: alia qō i qd faciet filius: ſi pa-triam ꝓdere hoſtibus pr̄ voluerit: aut tyrānidē in ea occu-pare: & qd ſit facturus ex offō oñdit. ¶ Quæris ēt: alia qō: ſi ſapiens inqt falſos nūmos acciperet imprudens ab alio pōt ne id creditoribus ſuis illos ſciens dare: hui⁹ qōnis duas po nit cōtrarias opiniones. ¶ Adulterinos: falſos ſicuti & pue-ros nō legitimos adulterinos dicimus. ¶ Qui venenū: alia q̄ ſtio eſt q vendit quoddam genus coloris qd cito euaneſcat: nec durat: & is q vendit hoc ſcit. ſ. colorē illum euaneſcere. Quærit nūqd emptori dice re debeat h̄ color euaneſcit. venenū colorem hic accipe vt apd Vir. Nec Aſſyrio fu-cāt lana veneno. Alii vinum fugiēs legūt: hoc ē nō diu du ratur & mutatur colorē & saporē. ¶ Fugiēs i euaneſcēs. ¶ Redhibeat. Verbū ē iuris. Cū rē vitioſā vēdideris: cui⁹ vitiū tacitū ēt: ē redhibēda ē i. retro hñda: h verbo vete res iureconſulti vſi ſunt. ¶ Si qs aurū ieſt qdā q vendit au-rū purum. Sed exiſtimat ſe auricalcum vendere. Quærit nūquid emptor ſi ſapiēs fue-rit vt phi putāt cognoſcens debeat admonere venditorē nō eſſe auricalcum. ¶ Perſpi-cuū: debebat inqt aurum eſſe aperire. Quia diſputatū eſt nihil eē vtile qd nō hōeſtum. Et ꝓpterea nihil alteri facie-dum qd tibi fieri non uelis. ¶ Inter phi. Diogenē & Anti patrū. ¶ Pacta & ꝓmiſſa. Ait p̄tor pacta ſeruabo: idem ait qd metus cā geſtū erit ratū nō hēbo. Fiebat mētio etiā vis pp neceſſitatē īpoſitā cō traria volūtati. Eſt autē vis maioris rei ipetus q repelli nō pōt. Metus aūt illātis vl̄ piculi futuri cā mētis trepi-datio. Itē p̄tor ait. Quæ do lo malo facta eſſe dicent. Si de his reb⁹ alia actio fuerit & iuſta cā eē videbit iudiciū dabo. ut dige. li. iiii. diſcim⁹. Titulis qd metus cā geſtum erit & dolo malo. Aedicere vero magiſtratū ē verbū iubētiū vt p̄tores & ꝯſules ſolebāt. ¶ Si qs: pactū pōit qd cēſet nō eē ſeruādū: ē qdā hydropicus huic medicus dat ſalubrē medicinā hoc pacto: vt hac medi-cina nunq̄ poſtea vtat. Ille accepta medicina ſtati liberatus ē: poſt aliquot annos i eūdē morbū icidit. Quærit nūqd pa ctū ſuare dēat. Si a medico illo obtinere nō poterit: vt rur-ſus hāc medicinā accipiat nō vt honeſtū. Aquā itercutē ſiue ſubtercutē latini vocāt: græci hydropiſim. Vī morbi expmit Hora. his verſib⁹. Creſcit idulgens ſibi dirus hydrops: nec ſitim pellit niſi cā morbi fugerit venis & aquoſus albo cor-pore lāguor. Medici & Phi. atq; celſus tres hydropiſeos tra dūt ſpēs. Cato vt ſcribit Feſt⁹ hydropicū veternoſū appel-lauit. veternoſus: inqt Cato: q̄ plimū bibit: tā maxime ſitit.

Aduiteri nus

Est velut hydropis cus ille q pactū ponit qd cē ſet nō eē ſeruādū

ASC. ¶ Quid ſup. dicat ſi pr̄ expilet. i. ſpoliet fana. i. tēpla: & ſit ſacrilegus & agat cuniculos. i. ſubterraneos meatus: q̄les fa-ciunt lepores cuniculi in ærariū. i. qbus ꝑueniat ad ærariū indicet ne fili⁹ id magratibus. Quidē. i. certe. i. nefas. ſ. filiū reuelare ſacrilegiū p̄ris: qn ēt defendat. i. defendere debeat patrem ſi arguatur. i. accuſet ſacrilegii. Igit patria nō præ ſtabit. i. nō erit præſtantior oībus officiis: imo uere. ſed con ducit. i. vtile eſt ipſi p̄triæ habere ciues pios i parētes. Quid ſi pr̄ occupabit tyrannidē: ſi conabit prodere p̄riā. Silebit ne filius:

Quid? ſi qa ſapiens rogatus ſit ab eo, q eum hæredem faciat, cum ei teſtamēto ſextertiū millies relinquat, vt anteq̄ hæreditatem adeat, luce palam in foro ſaliet, idqꝫ ſe facturū ꝓmiſerit, qđ aliter cū hęredem ſcriptus ille nō eſſet, faciat qđ promiſerat ille necne? promiſiſſe nollē, & id arbitror fuiſſe grauitatis: ſed qm̄ ꝓmiſit, ſi ſaltare in foro turpe docet, honeſtius mētiet̃, ſi ex hęreditate nihil cęperit, quā ſi cęperit: niſi forte eam pecuniam in reipu. magnū aliquod tempus cōtulerit, vt vel ſaltare eum, cum patriæ conſulturus ſit, turpe non ſit ac ne illa quidem promiſſa ſeruāda ſūt, inutilia quibus illa promiſeris. Sol Phaetonti filio (vt redeamus ad fabulas) facturum ſe eſſe dixit quicquid optaſſet optauit vt in currum patris tolleretur, ſublatus eſt, atqꝫ antequam conſtitit, ictu fulminis deflagrauit, quanto melius fuerat, in hoc promiſſum patris non eſſe ſeruatum? Quid quod Theſeus exegit promiſſum a Neptuno? cui cum tres optiones Neptunus dediſſet, optauit interitum Hyppoliti filii ſui, cum is patri ſuſpectus eſſet de nouerca quo optato impetrato, Theſeus in maximis fuit luctibus.

filius: immo vere obſecrabit patrē ne id faciat. Si nihil ꝓficiet: accuſabit & minabit̃ ēt ad extremum: ſi res ſpectabit. i. tendet ad perniciē. i. deſtructionem pꝉiæ: ipſe anteponet ſalutem pꝉiæ ſaluti pr̃is. Quærit ēt hecato. ſ. ſi ſapiens imprudens. i. neſciens qd fecerit. accipiet nūmos adulterinos. i. falſos & nō iuſtæ materiæ ꝓ bonis, cū ipſe reſciuerit. i. poſtea ꝑceperit falſos eſſe, ideſt an ſit ſoluturus eos ꝓ bonis: ſicuti debeat. Diognes ait ſup. ꝙ ſic: antipater negat: cui. ſ. antipatro ego (inqt Cice.) potius aſſentior. Qui ſciens vẽdat vinū fugiens. i. nō cōſeruans bonitatē ſuā: aut in vaſe cōtineri negens qn obuertat. ne. i. audeat dicere. Diogenes putat non neceſſe eſſe ſup. dicere: antipater exiſtimat. i. iudicat ſup. eſſe boni viri ſup. dicere. Hæ. i. hmōi ſunt q̄ſi cōtrouerſiæ. i. q̄ōnes ad vtramqꝫ partē diſputabiles in iure ſtoicorum: ne. i. an vitia ſup. ſint dicēda in vēdēdo mācipio. R̄ñſio. Nō. niſi ea q̄ niſi dixeris mācipiū redhibeat̃: retraberi a venditore cogat̃ iur̃ ciuili. Sed hic. i. in hac re videntur alteri. ſ. ſtoicorū ſup. hæc vitia. ſ. mēdacē eſſe: aleatorē. i. luſorem aleis furacē & ebrioſum eſſe dicēda. i. oportere dici: & videnẗ alteri non dicenda. Si qs vendens aurū putat ſe vēdere auricalchum. i. metallum ſimile auro in colore. Ne. i. an vir bonus emptor. i. indicet ei illud eſſe aurum cum emat denario: ꝙ ſit millenariū. i. mille denarium ſiue denariorum. Perſpicuum eſt iam & quid videantur mihi: & quæ ſit controuerſia inter eos pħos quos nominaui: ne. i. an: pacta & promiſſa ſint ſemp ſeruanda: q̄ facta ſint nec vi nec dolo malo vt ꝑtores ſolent ſup. ꝑſcribere. Si qs dederit cupiam medicamentū ad aquā intercutē. i. hydropiſim: & pepigerit. i. in pacto habuerit ne vnq̄ veeretur poſtea illo medicamento ſi ſanus factus fuerit illo medicamento: & inciderit: aliquot annis poſt. i. poſtea in eūdē morbū: nec ipetret ab eo: qui cū. i. cū quod pepigerat. i. tale pactū fecerat vt licet item. i. iterū vti eo. quid ſit faciendū: cū is ſit inhumanus: q nō concedat vti: nec quicquam iniuriæ fiat ei ſi ſup. vtatur. Reſponſio. Conſulendum. i. auxiliandū quaſi conſilio eſt vitæ & ſaluti.

PETR. MAR. ¶ QVID ſi quis ſapiens: alia quæſtio. ¶ Promiſiſſe nollē: reſpondet Cicero propoſitę quæſtioni dicens ſapientis viri & grauis fuiſſe nō promittere: ſed quia promiſit: laudabilius erit in hoc mentiri: nihil. ſ. ex hæreditate accipere niſi forte pecuniam illa hæreditate relictam collaturus aliquando ſit in vtilitatem reipu. ¶ Grauitatis: conſtantię & virtutis. ¶ Si ducet: exiſtimabit eſſe turpe & præter decorū viri ſapientis ſaltare in foro. ¶ Honeſtius: maiore laude: ſi nihil capiet ex hęreditate: quoniā oſtendit antiquiorē eſſe ſibi virtutē & decorum omnibus aliis rebus. ¶ Magnū aliquod tempus: ideſt in aliquam difficultatem & neceſſitatem reip. cui adeſſe debemus: & quicquid ꝓ illa facimus: dicet. ¶ Tēpus. i. opprtunitatem temporis: & vſum. ¶ Ac ne illa quidem. Nunc de promiſſis nō ſeruādis diſputat: de quibus dictum ē i primo volumine. & pōit exemplū de ſole & Phaetonte: Neptuno & Theſeo: Agamēnone & Iphigenia filia: quā immolauit. Aliqui dicūt Agamemnonem cum græcorum claſſis aulide conueniſſet: importunitatem interemiſſe capream paſcentem & Dianę ſacram. Numen ob id iratum placari ſanguine Agamemnonis filię popoſciſſe. Vlyſſemqꝫ ſimulantem Achilli deſponſatam a Clitemneſtra matre virginem accepiſſe. & ante aras vitiatam ſtatuiſſe. Achillem cæteroſqꝫ qui ſacrificio præerant puellam regi ſcytharum clam emandaſſe & ſic tauricæ Dianæ templo præfuiſſe. Fabulæ dicunt ceruam fuiſſe ſuppoſitam ꝓ virgine a Diana.

FRAN. MAT. ¶ Quid ſi ſapiens. Alia quæſtio. Quærit hecato ſi ſapiens hæres inſtitutus fuerit hac conditione vt nō prius hæreditatē adeat quā in foro oībus vidētib⁹ ſaltauerit: nunqd ſi promiſerit ſeruare promiſſū debeat. ¶ Promiſiſſe nol. reſpondet Ci. ſapientis erat nō promittere rem ineptam & male qm̄ promiſit mendacem eē q̄ ſtultum: & potius amittere hæreditatem non ſeruando quod promiſerit: q̄ ſaltare & hæreditatem adire. ¶ Niſi for. hoc excipit ſi reſpub. vtilitatē aſſequi poſſet: vt videlicet ex ea: magnitudine pecuniæ ciuitas aliquandiu contra hoſtes tueri ſe poſſet. ¶ At ne illa: repetit quod in principio poſuit videlicet: quæ promiſeris ſemper ſeruanda non eſſe: & exēpla ponit qualia ſcilicet promiſſa ſunt quæ non ſeruare vtile ſit & ei qui promiſit & ei cui promiſſum eſt: & contra ſeruare inutile. ¶ Sol Phaetonti. Quod Phæbus filio pmiſit faciendum non fuit: nociturum erat accipienti: ergo honeſtius fuerat mentiri: fabula nota eſt quam multis verſibus ſcribit Ouidius. ¶ Ictu fulminis: quia Iuppiter metuens terris & cælo filium fulmine percuſſit: qui in Eridanum cecidit. ¶ Quid Theſeus: hoc exemplum etiā libro primo poſuit. ¶ Exegit: petiit veluti rem ſibi debitam. Ille enim tria promiſerat quæcunqꝫ peteret.

ASCĒ. ¶ QVID ſi quis ſapiens ſit rogatus ab eo qui hæredem faciat cum ſeſtertiū millies: ideſt mille ſeſtertium ſiue ſeſtertiorum (ſed conſuetius dicunt periti Millies ſeſtertium) relinquatur ei ex teſtamento vt antequam adeat hæreditatem ſaltet luce: vel potius luci: ideſt tempore lucis palam: ideſt in conſpectu omnium in foro & promiſerit ſe id facturum: ꝙ. i. quia ille aliter non eſſet ſcripturus cum hæredem: faciat illi quod promiſerat: necne: ideſt an non: dicit Cicero: ego nollem promiſiſſe: & ego arbitror id fuiſſe grauitatis: quoniam promiſerit ſaltare in foro quod turpe ducet mentietur honeſtius ſi nihil exceperit ex hæreditate: quā ſi ceperit: niſi forte contulerit eam pecuniam in aliquod magnum tempus: ideſt magnam exportionitatem vt pote tempore egeſtatis reſpub. vt vel: ideſt etiam non ſit turpe eū ſaltare cum ſit conſulturus etiam patriæ. At ne illa quidem promiſſa ſeruanda ſunt: quæ non ſunt vtilia his ipſis quibus promiſeris illa. Sol (vt redeamus ad fabulas) dixit ſe facturum eſſe filio phaetōti quicquid optaſſet: & optauit filius vt tolleretur in currū patris: ſublatus: ideſt ſurſum latus eſt: atqꝫ ipſe inſanus antequam conſtitit in curru: ſcilicet deflagrauit: ideſt totus exarſit ictu fulminis: quāto melius: q̄ſi dicat multo fuerat promiſſū patris nō eſſe ſeruatū in hoc. Quid ꝙ Theſeus exegit promiſſum a Neptuno: cui cū Neptunus dediſſet tres opiniones: optauit iteritum Hyppolyti filii ſui cui patri: cū is: ſcilicet filius Hyppolytus cum eſſet ſuſpectus de nouerca: ſcilicet Phædra quæ primū fuerat Hippolyto deſpōſata: & ita amans cum pluſquam patrem iterpellauit eum de ſtupro: ꝙ recuſantem falſo crimine apud patrem detulit, quo. ſ. iteritu optato: & impetrato Theſeus fuit in maximis luctibus.

Quid? Agamēnon cū deuouiſſet Dianæ quod in ſuo regno pulcherrimum natū eſſet illo anno, immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo qdem anno natum pulchrius. ꝓmiſſum potius nō faciendū, q̄ tam tetrū facinus admittendū fuit. Ergo & ꝓmiſſa nō faciēda nonnunq̄, neq; ſemꝑ depoſita reddēda ſunt. Si gladiū qs apud te ſanę mentis depoſuerit, repetat iſaniens, reddere peccatum ſit, non reddere officium. Quid ſi is, q apud te pecuniam depoſuerit, bellum inferat patriæ: reddēs ne depoſitum? Non credo: facies enim contra rempublicā quæ debet eſſe chariſſima. Sic multa, quæ natura honeſta videntur eſſe, tēporibus fiunt non honeſta, facere promiſſa, ſtare conuentis, reddere depoſita, commutata vtilitate fiunt non honeſta. At de his quidem, quæ videntur eſſe vtilitates contra iuſtitiā ſimulatione prudentiæ, ſatis arbitror dictum. Sed quoniam a quatuor fontibus honeſtatis primo libro officia duximus, in eiſdē verſabimur; cum docebimus ea, q̄ vñr eſſe vtilia, neq; ſint, quam ſint virtutis inimica. Ac de prudētia qdem, quā vult imitari malitia, itemq; de iuſtitia, quę ſemper eſt vtilis, diſputatum eſt.

¶ De fortitudine.

REliquæ ſunt duę ꝑtes honeſtatis, quarū altera in animi excellentis magnitudine, & præſtātia cernitur, altera in conformatiōe & moderatione continentiæ & tēperātiæ.

PETR. MAR. ¶ Tam tetrum: crudele & horrendū. ¶ Ergo: cōcludit oſtēdens hæc eſſe officia a circūſtantia: vt ſuo loco dictum eſt. ¶ Quid ſi: alia quæſtio qua offm & circūſtantia oſtenditur. ¶ Temporibus: cōditione temporum. ¶ Cōmutata vtilitate qm ſi ſit promiſſum: non eſt vtile illi cui ꝓmiſſum eſt, & qa vtilitati cōſulendum eſt: mutata vtilitate mutat offm hæc plana ſunt: & in primo libro tractata vberius. ¶ Ac de his qdē: poſtq̄ diſſeruit de his q̄ pertinēt ad prudentiā & iuſtitiam Cicero captans attētionē trāſit ad reliquæ: q̄ pertinent ad fortitudinē & temperantiā: de quibus vſq; ad finem diſputat: oſtēdens nihil eſſe vtile quod fortem virū dedeceat & temperatum: cōfutās epicureorū opiniones ſtatuētium finem bonorum in voluptate: & firma explorataq; corporis valetudine. ¶ Simulatiōe .i. malitia quadam: quæ prudētiam vł imitari: cum ab ea diſtet plimū. ¶ In eiſdē: fontibus a qbus officia ducuntur & manant.

REliq̄ ſūt duę partes fortitudo .ſ. & tēperātia: ſed prius agit de fortitudine. Et ponit exēplum Vlyſſis: quē oñdit non potuiſſe viri forti & magni decorum ſeruare: ſi domi remāſiſſet vitans bellicos labores: quis id vtile potuiſſet videri. ¶ Cōformatione: repreſentatione imaginis tēperātię. Is alicui virtutis ſe cōformat qui & vultu: & cultu corpis offō illius ſe accōmodat. hæc cōformatio maxime ptinet ad tēperantiam: quæ motus ēt corpis naturæ cōgruētes reqrit in primo dictum eſt.

ADD ¶ Altera in cōformatione: & moderatione cōtinentiæ: & tēperantiæ .i. in referēda imagine: ac forma ꝯtinentiæ circa cibum potum: venerē: & cętera id genus iucūda: & decora. Is alicui virtuti ſe cōformat. Qui & vultu: & cultu corpis offō illius & muneri ſe accōmodat: hęc conformatio maxie pertinet ad tēperantiā, in qua nō minus corpoꝝ q̄ animoꝝ motus cōgruentes naturæ requirūtur: atq; probantur.

FRA. MAT. ¶ Quid Agamēnon: aliud exēplū cū nullus Agamēnon naſceretur filius, & creādæ prolis facultas negata eſſet. Vouit Dianę ſe imolaturū primogenitū: nata ē Iphigenia filia pulcherrima. Quid facere debuit: poſtq̄ ꝓmiſit: ꝓmiſſis ſtare nō debuit. ¶ Tetrū: ipiū: crudele. ¶ Neq; ſp depoſita reddēda ſunt: nō eſt reddendū depoſitū qm̄ aliqd mali ſecuturū eſt. Exēplum Cic. ponit. ¶ Quid ſi is: aliud exēplū. ¶ Tpibus: caſu & accidentia tpis. ¶ Stare conuentis: pactū eſt duorū vel plurium i idem placitum & cōſenſus ꝓmiſſum ē qd aliqs alicui ēt ſub iuramēto ꝓmittit cōuentionis verbū: vt ait Vulpi. gñale eſt ad oia ptinens. de qbus negocii cōtrahēdi cā trāſigendiq; cōſentiūt qui iter ſe agunt. Nam ſicut cōuenire dñr. Qui ex diuerſis locis i vnum locū colligūtur & veniūt: ita qui ex diuerſis ai motibus i vnum cōſentiūt .i. i vnam ſniam decurrūt. A deo autem eſt cōuentionis nomē gñale vt eleganter dicat pedius nullum eſſe cōtractū: nullā obligationem quæ nō habeat in ſe cōuentionem ſiue re ſiue verbis fiat. Nā ſtipulatio quæ verbis fit ſi non hʒ cōſenſum nullum eſt. Idem eſt conuentum quod pactum vel cōuētio. ¶ Sed quoniā: multis validiſſimiſq; rationibus oſtendit Cicero. nihil vtile eſſe quod turpe ſit: & nihil omnino vtile poſſe eſſe: quod idem honeſtum non ſit, Nunc idem a partibus honeſti oñdere nititur: docet autē cōuerti vtile & honeſtū & quicqd contra virtutē fit. Contra honeſtum etiam fieri. Cuius partes enumerat. Quicqd fit cōtra prudentiā: contra iuſtitiam: fortitudinem: temperantiam cōtra honeſtum fit: qd ſi honeſtum & vtile conuertunt. Quicquid cōtra virtutem ſit: eſſe vtile nullo mō poteſt. De duabus autem partibus iam dixit & oñdit malitiam & calliditatē eſſe quę virtutē ad ſe trahit: & falſa ſpecie prudentiam imitari vult. Sed aliud eſt calliditas: aliud prudentia. Illa eni fallax eſt imitatio prudentiæ. Idem inqe de iuſtitia. Quicquid enim iuſtū eſt: vtile eſt: quicqd iniuſtū inutile. Sequitur vt oñdat quę fiunt cōtra fortitudinē & temperantiā. Nullo modo vtilia eē poſſe. ¶ A quatuor fontibus .ſ. prudentia: iuſtitia: fortitudine: temperātia. (A quatuor fontibus nata) ¶ Quæ imitari vult. Quia malitia cū ſit vitium vult prudentia videri. ¶ Quæ ſemper eſt vtilis. Ea enim hoīum ſocietas iter ſe conſeruantur qua ſublata humana ſocietas nulla eēt imo ne ciuitates qdē durarent.

COntinētiæ & tēperātię habēt: hic ſimilitudinē quādā. Materia cōueniūt, forma diſſentiunt. Cōueniunt materia. Quia in hiſdem rebus verſat vtraq;. diſſentiunt forma. Quia temperantia eſt virtus. Continentia vero non eſt virtus. Nondum .n. habitū fecit. Nam ois virtus habitus eſt. Cōtinētia nō eſt habitus igitur nō eſt virtus. Continens abſtinet quidem ſed ægræ nec ſatis firmus eſt contra cupiditates. At vero tēperans quia diu abſtinuit & lōga cōſuetudine habitū fecit: facile cupiditates vitiant: eodem modo incontinens: & itēperās: incōtinēs iuitus eſt: & quaſi captiuus cupiditate trahitur: nec dum vitii vez itemperātiæ habitum fecit. (Medea) Vñ Meda apud Ouidiū iquit. Video meliora ꝓboq; deteriora ſequor. ¶ Et hoc nō ſine ai ſui repheſione facit rō: ſiqdem pricipia tenet. Sed vincit a cupiditate. At vero intēperans puertēs reꝝ naturā malum bonū iudicat & ꝯtra bonū malū. Ex quo ſeqtur vt cupiditatibus cedat intēperans eas eligens. Incontinens vero nō eligens. Quia intelligit nō eſſe bonū ex quo cōprehenditur medias eſſe affectiones iter vitium & virtutem nondum ſtabilitas mō ad bonum: mō ad malum. ¶ Conformatione: conuenientia. Quæ enim cōfirmantur ea conueniunt. Siue duo ſint ſiue plura.

ASCE. ¶ Quid Agamēnon ſup. fecit ſapiētius: cū deuouiſſet Dianæ qd natum eſſet illo anno pulcherrimū in ſuo regno: imolauit Iphigeniā .ſ. filiam ſuam, qua nihil illo anno pulchrius natum erat. Promiſſum ſup. erat potius non faciendum q̄ tam tetrum .ſ. dirū & immane facinus admittendum. Ergo & ꝓmiſſa ſunt ſup. nōnūq̄ .i. aliqñ non faciēda. Neq; dep. .ſ. ſub fide in cuſtodiam data: ſunt ſemp reddenda. Si quis ſanæ mentis exiſtens depoſuerit apud te gladiū & ipſe inſaniens repetat peccatum ſit reddere: & officiū non reddere. Qui ſi is qui depoſuerit apud te pecuniam inferat ptię bellum: reddes ne depoſitum credo inquit Ci. q non. Enim ꝑ qa tu facies ſi reddideris cōtra remp. quæ debet eſſe cariſſima. Sic multa: quæ videntur contra rempub. quę debet eſſe cariſſima. Sic multa quę videntur eſſe honeſta natura .i. per naturam fiūt. Temporibus .i. per diuerſitatem temporis nō

honeſta:vt pote facere promiſſa: ſtare: cōuentis:reddere de/ poſita vtilitate cōmutata.i. ablata faciendo & addita negā do.ſiūt honeſta ſi ſup.feceris.at.i.at ſed ego arbitror ſatis dí ctum qdem.i.certe de his q̄ videntur eē vtilitatis contra iu/ ſticiā,ſimulatione.i.p ſimulationē prudētię. S3 qm̄ duxim⁹ i.lib.officia a quatuor fontibus honeſtatis,q̄ virtutes cardi/ nales appelātur:nos verſabi/ mur cū in eiſdē docebim⁹ ea q̄ videnť eſſe vtilia neq; ſint cū ſint virtutis inimica. Ac de prudētia quidē q̄ malitiā vult imitari; itemq; de iuſti tia quæ eſt ſemper vtilis eſt diſputaturum.

R Eliquæ &c. Deter mīat p reliqs dua b⁹ virtutib⁹.i.for/ titudine & tēperātia. Et pri mo de fortitudīe dicēs. Re/ liquę ſūt.i.reſtāt duę ptes ho neſtatis:quarū altera.ſ. forti tudo cernitur in magnitudi ne & p̄ſtātia animi excellētis Altera.ſ.tēperātia in confir/ matione & moderatiōe con tinētiæ tēperantiæ.

PETR. MAR.

Ithacæ;q̄ erat pr̄ia ſua cu ius deſiderio dicebat apud Homerū ſe teneri in hęc uer ba'. Ithaca oium clariſſima occaſum uerſus: aſpera qdē ſed optima iuuentutis altrix qua ego nihil vnq̄ amœnius uidi. ⁋ Ocioſe: ſine laboribus bellicis. Cum parente: laerte & autolia mr̄e. ⁋ Vxore: Pe/ nelope. ⁋ Filio: Telemacho. ⁋ An ullū tu deus. Senſus eſt nulla trāqlitas & vita ocio/ ſa pōt cōferri cum decore et laude q̄ meretur qs ex labo/ rib⁹ & piculi aditis p deco/ ro ſeruādo, tranqllitas enī q̄ honeſta nō eſt, nō pt eſſe utilis. ⁋ Ab aiace: filio Thelamonis ſuperato ab Vlyſſe in iudicio armorū. ⁋ Cuius ipſe priceps hæc erant uerba Aiacis in tragœdia iudicium armorum in ſcripta a pacuuio, qbus exprobrabat Vlyſſi: q̄ militiam ſub ter fugerit ſimulatione inſanię. ⁋ Q d ni Palamedis: Vlyſſes ne iret ad bellū: furorē ſimulauit, ſed Palamedis perſpicaci ingenio ſimulatio illa detecta eſt. Nā cum araret: & ſalē ſere ret: ut furens uideretur: Palamedes obiecit aratro Telema/ chum, & ſic timens filio ſe aperuit. ⁋ Id qd̄ fe. qm̄ errauit per maria & uarios labores ppeſſus eſt: ut canit Hom. in Odyſ/ ſea. ⁋ Ius.i.ſacrā obligationem. ⁋ Sacrata: tactu ſacrorū ſan/ cita. ⁋ Barbaris: phrygibus. ⁋ Noſtrā, romanā: & affert exē plū Reguli q ad ſuppliciū redire maluit: q̄ aliud de conſtan tia & fide remittere. ⁋ Cōſul ite. in ſecūdo cōſulatu in quo collegā habuit. L. Manliū bis cōſol fuit Attili⁹ regulus. de ſecūdo cōſulatu: nota eſt hiſtoria apud T. Liuium & poly biū. Ex inſidiis, Xātippus Lacedæmonius mercede condu/ ctus a Carthaginenſibus & militaris rei pitiſſimus callide exercitū inſtrux erat', elephantoſq; in hoſtes immiſerat. Vñ pugnatū eſt quādiu dubio marte. Sed Xantippus ſimulata fuga Romanos ad inſidias traxit, & Regulus captus eſt. & Romā miſſum ut aut pacē ſuaderet noie pœnorum: aut ca ptiuorū pmutationē. ſuaſit ne fieret pmutatio addit etiam ſibi uenenum datū ad tp̄s: quo paulatim tabeſcenti corpore facta pmutatione extingueť. ⁋ Vxore: Martia. Cum liberis duobus filiis: quorū alter ut eſt apud Syllium Seranus uo/ cabatur: alter Regus. ⁋ Quæ ceň, reſpondet Cicero talia.

vtile uidebať Vliſſi: ut quidā poetę tragici pdiderūt: Nā apud homerū optimū autorē talis de Vlyſſe nulla ſuſpitio eſt: ſed inſimulant eum tragediæ ſimulatiōe inſaniæ militiā ſubterfugere noluiſſe: non honeſtum conſilium at utile (ut aliqs fortaſſe dixerit) regnare, & ithacę viuere ocioſe: cum parentibus: cum uxore: cum filio. An ullum tu decus in quotidianis periculis & la boribus cū tranquillitate hac cōferendum putas? Ego vero iſtā cōtēnendā & abiiciendā, qm̄ q̄ honeſta nō ſit ne utilē qdē eſſe arbitror. Quid enim auditurū putas: fuiſſe Vlyſſem: ſi in ipſa ſimulatione pſeueraſſet, q cū maximas res geſſerit in bello: tū̄ hæc audiuit ab Aiace cui⁹ ipſe prīceps iuſiurandi fuit. Qd̄ oēs ſcitis: ſolus neglexit fidē: furerē aſſimulauit. ne quo iret: īſtitit. Qd̄ ni Palamidis pſpicax prudētia iſti⁹ pcepſet malitioſā audatiā: fide ſacratum ius ppetuo falleret. Illi uero nō modo cū hoſtibus: uerū ēt cum fluctibus (id quod fe cit) dimicare melius fuit: q̄ deſerere conſentientē græ tiam ad bellum barbaris inferēdū. Sed dimittamus & fabulas & externa: ad rē factā nr̄amq; uenim⁹. M. Attilius Regulus, cum cōſul iterū in Africa ex īſidiis captus eſſet due Xantippo Lacedæmonio: imperato re āt pr̄e Hānibalis Hamilcare: iuratus miſſus eſt ad ſe natū, ut niſi eēnt redditi pœnis captiui nobiles qdā: re diret ipſe Carthaginē. Is cū Romā ueniſſet, vtilitatis ſpēm uidebat ſed eā (ut res declarat) falſam iudicauit q̄ erat talis: māere ī pr̄ia: eē domi ſuę cū uxore. cū libe ris, q̄ calamitatē accepiſſet ī bello: cōem fortūe bellicę iudicare, teneř ꝯſularis dignitatis gradū qs hęc neget eē utilia quē cēſes? magnitudo aī; & fortitudo negat.

non eſſe vtilia, qm̄ ſunt contra magnaminitatem & forti/ tudinem: de quibus nunc agitur vt dictum eſt.

FRA. MAT.

Vtile videbať vlyſſi: Exēplis pbat q̄ cōtra virtutem ſiūt inutilia eē. Home nihil tale de Vliſſe ſcripſit poetæ tragici ſcripſerunt Vlyſſem una cum aliis ad excidium Troianum ſimulatione ſtultitiæ venire noluiſſe. illi qdē h̄ vtile videba tur. Sed nō ita erat; nā ꝯtra magnitudinē aī erat et excel lentiā q̄ magna appetere d3. ⁋ Inſimulāt. falſo accuſant. ⁋ Inſaniæ'. Simulaſſe eū dīt inſani vt militiam ſubter fu/ geret. Nā agrū arabat Vlyſ/ ſes & ſalem ſeminabat. agro ſubacto iunctis diuerſi gnis aialibus aſino & boue. Sed palamedes vt experiretur ve ra ne eſſet īſania Telemachū infantē Vlyſſis filiū accepit, et aratro obiecit vlyſſes arāſ cum ad filium ueniſſet ara/ trū ſubſtulit. Tunc vero co/ gnita eſt ſimulata ſtultitia. Sed palamedes pœnas de/ dit. Ocioſe, i pace. ⁋ Cum pa rente: laerte et autolia matre ⁋ Vxore: penelope. ⁋ Filio: Telemacho. ⁋ Vllū tu de dic mihi o tuli, nunquid pōt eſſe tanta gloria vt ſit cum hac utilitate comparanda. ⁋ Cō ferendum pu. q.d. minime ⁋ Quid.n.au.pu. A reto utiť a minori ad maius ſi inquit ulyſſes inuenit uituperato/ res & obtrectatores poſtq̄ ad bellū pfectus eſt: & ma/ gnas res geſſit. qd ſi nō iuiſ/ ſet: nunqd nō i magna oius infamia fuiſſet fuiſſet ſane. Quero ergo nunqd iſamia utilis ſit: minime: non igitur a militia deſiſtere utile fuit Vlyſſi: quia contra honeſtatem erat hoc eſt contra gloriam ⁋ Hæc audiat ab Aiace.. Quæ ſequuntur Eſt autem ennii aut alterius ueteris poetæ locus. ⁋ Iuſiurandi Con ſpiratio nis factæ contra Troianos ut exercitum ducerent ad tro/ iam: nec niſi euerſo illo diſcederent. ⁋ Illi uero: ſuam Cice. exprimit ſniam. ⁋ Fide ſacrata. Vnde & genus militæ ſacra mentum dicitur. Virg. Fas mihi grauiorū ſacrata reſoluere iura Fluctibus. Nam cum euerſo ilio rediret į patriam nau fragium paſſus eſt. ⁋ Sde dimittamus, ad hiſtoriam tranſit oñdēs quomō M. Attilius magnitudīe animi mori malue rit: q̄ fidē & iuſiurandū fallere. ⁋ Ad rē noſtrā: non externā ſed domeſticam. ⁋ Factam: nō fabuloſam. ⁋ M. Attilius, no/ ta hiſtoria eſt quā Liui. ſcribit, Vale. Max. aliiq; permulti ⁋ Patre Hannibalis: de quo eſt apud Liuiū in principio de ſecundo bello punico. ⁋ Vtilitatis ſpēm: apparentē nō uerā vtilitatem. ⁋ Vt res declarat. Id enim qd̄ fecit Attilius oſtē dit ipſum nō ueram eſſe utilitatē iudicaſſe. ⁋ Quam calami tatē &c. Et qa in bello calamitatē acceperat: eā fortunæ at tribui: qa ēt ſi bono conſilio uſus fuerat in bello tū̄ aduer/ ſam ſibi fortunā fuiſſe dicit. Et eſt quaſi rn̄ſio tacitæ q̄ōni. Quia hoc dedecori ſibi futurū uidebatur: q uictus eſſet, nō enim ſibi, ſed fortunæ attribuendum eſſe. ⁋ Cōmunē. Quia mars belli cōis eſt. ⁋ Quis hæc negat &c. quæris quis hæc neget utilia eſſe rn̄deo tibi magnitudo animi & fortitudo negat fides iuſiurandumq; quæ fallere utile nō ē: quod ſi has uirtutes ſeruare uolueris hæc omnes utilitates tibi contem/ pendæ ſunt & minime utilitates putande.

Fides ſa/ crata pater Hānibalis

Num locupletiores queris authores? Harum enim eſt virtutum propriũ, nil extimeſcere, oĩa humana deſpiceremihil, quod hoĩ accidere poſsit, intollerádũ putare. Itaq; qd fecit? In ſenatũ venitmandata expoſuit. ſniam ne diceret: recuſauit: quádiu iureiurando hoſtiũ teneret nõ eſſe ſenatorem. Atq; illud ẽt (o ſtultum hominẽ dixerit qſpiá, & repugnátẽ utilitati ſuæ) reddi captiuos negauit eſſe vtile. Illos enim adoleſcẽtes & bonos duces eſſe, ſe iam cõfectũ ſenectute. Cui⁹ cũ valuiſſet auctoritas, captiui retenti ſunt ipſe, Carthaginẽ rediit, neq; cum charitas patriç retinuit nec ſuorum. neq; vero tamen ignorabat ſe ad crudeliſſimũ hoſtem, & ad exquiſita ſupplitia proficiſci: Sed iuſiurandũ conſeruandũ, putabat. Itaq; tũ cum vigilãdo necabat erat, in meliori cá quá ſi domi ſenex captiuus, periurus conſularis remãſiſſet at ſtulte, q nõ mõ nõ cenſuerit captiuos remittẽdos: verũ etiá diſſuaſerit. Qũo ſtulte? ẽt ne ſi reip. cõducebat? Põt aũt qđ inutile reip. ſit, id cuiq̃ ciui vtile eẽ? puertunt hoĩes ea q̃ ſunt fundamenta naturæ, cum vtilitatẽ ab honeſtate ſeiungunt.

ASCẽ. INVTILE videbatur vlyſſi (quidẽ.i.certe, ut poetæ tragici tradiderunt nã apud. Homerũ optimũ auctorẽ, nulla talis ſuſpitio eſt de ulyſſe: ſed tragediæ in ſimulant.i.inſimulanter culpant eum ſic voluiſſe ſimulatione inſaniæ.i. quia ſimulabat ſe inſanũ ſubterfugere militiã: ne.ſ.iret in bellum Troianum qđ conſilium eius non ſup. fuit honeſtũ, at utile.ſup.erat vt aliquis dixerit fortaſſe regnare. & viuere in ocio ithacæ.i. ĩ ithaca regione cum parentibus, cum vxore, & cuʒ filio, Antu.) Dicit aduerſarius, putas vllum decus.i. ornamentum gloriæ ĩ quotidianis periculis & laboribus eſſe cõferendũ cum hac tranquillitate. Reſpõſio Ego vero.i. certe arbitror iſtam tranquillitatem contẽnendam & abiiciendam qm̃ ego arbitror eã ſup. q̃ nõ ſit honeſta, ne utilem quidẽ eẽ: Quid enim putas Vlyſſem fuiſſe auditurum ſi perſeueraſſet in ipſa ſimulatione, q cũ geſſerit in bello maximas res tñ audiuit hæc ab Aiace in tragoedia.ſ.ſic dicente, ipſe qđ. oẽs ſcitis ſolus neglexit fidẽ iuſiurandi cuius ipſe fuit princeps.i. inſtitutor, & aſſimulauit ſup.ſe furere, ne iret eo.ſ. Troiam: quo inſtituit ſup. ire. Quod niſi perſpicax prudentia Pelamedis percepiſſet malitioſum audaciam iſtius.ſ. Vlyſſis: ipſe falleret perpetuo ius ſacrata.i. ſacramento iuriſiurandi ſtabilita fide: quã dederat. Vero pro ſed (inquit Cicero.) melius fuit illi id quod fecit: videlicet dimicare modo.i. non tñ cum hoſtibus: verum etiam cum fluctibus: quã deſerere græciam conſentientem ad inferẽdum barbaris.ſ. Troianis bellũ. Sed dimittamus & fabulas & externa & veniamus ad rem factam & noſtram.i. Romanum. Marcus Attilius regulus cum conſul. iterum.i. ſedem: hoc eſt ſedo loco captus eſſet in Africa ex inſidiis & hoc Xantippo Lacedæmonio exiſtente duce. Autem p ſed Hamilcare patre Hannibalis exiſtente imperatore: ipſe iuratus.i. iuramẽto aſtrictus miſſus eſt ad ſenatum.ſ. Romanum: vt niſi qdã nobiles, captiui eſſent redditi pœnis.i. Carthaginẽſibus: ipſe Regulus: ideſt rediret Carthaginem. Is cum veniſſet Romam videbat ſpeciem vtilitatis: ſed iudicauit vt res.i. euentus declarat eam falſam: quæ ſcilicet ſpecies erat talis. Manere in patria: eſſe domi ſuç cum vxore cum liberis: & iudicare calamitatẽ quam accepiſſet in bello ẽſſe comunem fortunç bellicç: & tenere gradum dignitatis conſularis: quis neget hæc eſſe vtilia. Quid: ideſt qualis: cenſes.i. putas: magnitudo animi & fortitudo negat hęc eſſe vtilia quaſi dicat nimirum maxima.

PETR MAR. NVM locupletiores: an inquit quæris maioris auctores ipſa magnitudine animi & fortitudine: quæ negãt talia non eſſe vtilia: quia ſibi repugnent. q.d. hæ virtutes oſtendunt illam ſpeciem vtilitatis eſſe falſam. Mandata: Carthaginenſium de pace & permutatione captiuorum. Sententiam ne diceret: quoniã negabat fas eſſe captiuo ſedere inter conſulares & liberos ciues ac dicere ſententiam. Atq; illud etc. affert id quod potuiſſet aliquis dicere contra Regulum. Cum vigi. neca. Tenebatur Regulus in tenebris & repente ardoribus ſolis obiciebatur: cogebaturq; reſpicere ad ſolem inſutis ſurſum ac deorſum palpebris tũ ſomno diu prohibitus deceſſit. Armarium ex tabulis ligneis pœni ex cogitauerant ſuppoſitis etiam acutis lignis diſpoſitis ſtimulis p latera armarii, quo clauſerunt Regulum: ita vt nec iacere nec adhærere poſſet: niſi fixus ſtimulis. Vnde dicit Seneca loquens de ſupplitio Reguli. Figunt autem claui & quocunque fatigatum corpus inclinauit, vulneri incumbit, & in perpetuam uigiliam ſuſpẽſa ſunt lumina. Ad ſtulte affert aliud: quod quis contra Regulum potuiſſet afferre fundamenta naturæ: ideſt rationes, ãc principia bene recte quæ uiuendi: quoniam honeſtum eſt ſecundum naturam & nihil ẽ vtile quod non ſit honeſtum, quod qui non tenent: & vtile ab honeſto ſeparant: peruertunt fundamenta naturæ. Vnde Socrates illos exercari ſolebat, qui hæc duo coniuncta natura opinione praua diſtraxiſſet.

FRA. MAT. NVM locupletiores quçris auctores. Si queris inqt auctores qui hoc aſſerant: q̃ maior põt eẽ auctoritas quã uirtutis q ſi ipſa uirtus hæc negat utilia: erit ne aliquis qui uirtuti repugnare audeat. Harum uerum &c. Vt autem inteligas quantæ auctoritatis hæ ſunt virtutes intellige quid earũ propriũ ſit. Nihil pertimeſcete: eſt quaſi diffinitio. Quid enim eſt aliud magnitudo animi quam nihil pertimeſcere, & humana omnia diſpicere nihil quod accidere homini Poſſet intollerabile exiſtimat. Mandata. Quæ ei mãdauerant Carthaginenſes. Quamdiu enim &c. Ratio cur dicere ſententiam recuſaret: quia donec captiuus eſſet ſenatorem eſſe non poſſe dicebat: ſed tamen a principe ſenatus coactus ſtntentiam contra ſeipſum dixit. Nec vero ignorabat: & tantæ magnitudinis animi fuit atque ſortitudinis: vt cum ſe ſciret ad certum ſupplicium redire: & ad crudeliſſimos hoſtes tamen fidem fallere noluit. Exquiſita ſupplicia: de quibus Aulus Gellius ſcribit. Vigilando, exectis palpebris in dolium coniectus cui interiore parte acutiſſimi infixi erant claui. At ſtulte, ſcilicet fecit dicet aliquis.

ASCẽ. NVM ſi queris locupletiores auctores. Proprium harum uirtutum eſt nil extimeſcere: deſpicere omnia humana nihil potare intolerandum quod poſſit accidere homini. Itaq; quid fecit ſupple regulus. Venit in ſenatum. expoſuit mandata, ſcilicet Carthaginenſium: & recuſauit ne ipſe diceret ſententiam: vt potte in proprio facto: & ſupple dixit ſe non eſſe ſenatorem quandiu teneretur iureiurando hoſtium. Atq; etiam negauit illud etiam: ſcilicet captiuos reddi eſſe vtile. Vnde quiſpiam: ideſt forte aliquis dixerit. O ſtultum hominem & repugnantem ſuæ vtilitati. Negauit autem ideo: enim pro quia dixit ſupple illos eſſe adoleſcentes & bonos duces: ſe confectum iam ſenectute. Cuius ſcilicet reguli auctoritas cum valuiſſet: captiui ſunt retenti & ipſe redii Carthaginum: neque caritas patriæ retinuit eum nec caritas ſuorum: Neque vero ignorabat tamen ſe proficiſci ad crudeliſſimum hoſtem & ad exquiſita ſupplicia. Sed putabat iuſiurandum conſeruandum. Itaque tum: ideſt tunc cum nec necabatur: vigilando erat in meliori cauſa: quam ſi manſiſſet domi ſenex: captiuus: iurus: & conſularis. Ac, ſtulte (ſupple dices fecerit) qui non modo non cenſuerit captiuos remittendos verũ etiam diſſuaſerit. Reſpondet Cicero. Quomodo ſtulte egerit etiã ne ſtulte ſupple agebat: ſi conducebat reipublicæ. Poteſt autem id quod ſit inutile reipubl. eſſe vtile cui quam ciui quaſi dicat minime. homines peruerunt ea quæ ſunt fundamenta naturæ cum ideſt quando ſi ſe iunguntideſt ſeparant vtilitatem ab honeſtate.

RApimur;

Omnes enim expetimus vtilitatē, ad eamq́ rapimur nec facere aliter vllo mō poſſumus. Nā qs eſt: q vtilia fugiat? aut qs potius: q ea nō ſtudioſiſſime pſequat? Sed quia nuſq̄ poſſumus niſi in laude, decore, honeſtate, vtilia reperire: ppterea illa prima & ſumma habemus: vtilitatis nomen nō tā ſplendidū q̄ neceſſariū ducimus. Quid ē igit (dixerit qs) ī iureiurando? num iratū timemus Iouē? At hoc qdē cōe ē oīum philoſophorū, nō eorū modo, qui deum nihil habere ipſum negocii dicūt, & nihil exhibere alteri: ſed eorū etiam, q deum ſemp agere aliqd, & moliri volunt, nunq̄ nec iraſci deū, nec nocere. Quid aūt irat⁹ Iuppiter pl⁹ nocere potuiſſet, q̄ nocuit ſibi ipſe Regulus? Nulla igit vis fuit religionis, q̄ tantā vtilitatem puerteret. An ne turpiter faceret? primū minima de malis. Nū igit tm̄ mali turpitudo iſta habebat, quantū ille cruciat⁹? Deinde illud ēt apud Actiū. Fregiſti ne fidem? neq́ dedi, neq́ do iſideli cuiq̄. Quāq̄ ab impio rege dicitur, luculente tamen dicitur. Addunt etiam, quēadmodū nos dicamus, uideri quædam utilia, quę non ſint, ſic ſe dicere uideri qnędam honeſta, quæ non ſint, ut hoc ipſum uidetur honeſtum conſeruandi iuſiurandi cauſa ad cruciatum reuertiſſe: Sed ſit non honeſtum, quia quod per vim hoſtiū eſſet actū, ratum eſſe nō debuit. Addunt etiā, qcqd ualde vtile ſit, id fieri honeſtū, etiam ſi antea nō uideretur. Hęc fere cōtra Regulū.

PET. MAR. ¶ RApimur, vt & impio naturæ ſed nos corrupti verū vtile nō diſpicimus auaritiæ nubilo aut alterius affectus caligine obducti: æſtuq́ cupiditatū inflāmati, iō dicit vtilia nō poſſe repiri: niſi i laude decore & hōeſtate. Et hęc ſūt, p̄ma & ſūma inqt vtilitas neceſſitati naturæ ſubuenit. illa vero afferunt ſplēdorē nois & gloriā pp honeſtatē qppe laudamur. ¶ Illa, laudē decorē & honeſtatē: qbus dat̄ p̄mus & ſummus loc⁹. vtilitas aūt expetit̄ pp neceſſitatē: ergo p̄ſtabiliora magis appetēda ſunt, & cæteris preponēda. ¶ Quid ē igit̄ afferat ea q̄ potuiſſent dici cōtra Regulū: q noluerit iuſiurandū violare: ne iouē inuocatū offenderet. Et has rōne Ci. confutabit: oñdetq́ Regulū offō boni magniq́ viri functū eē. ¶ Nihil hēt ne. & hi fuerunt epicurei. Epicurus enī dicebat. qd beatū æternūq́ eſt, idipſum nec hēe quicq̄ negocii nec exhibere alteri. ita neq́ ira neq́ gr̄a teneri: q quę talia eſſent imbecilla eſſent oia, & negabat epicurus in deo eē gr̄am. ¶ Sed eo. pipateticorū. ſ. ſtoicorū & accedemicorū. ¶ An ne igit̄, p̄ponit id qd p Regulo dici potuiſſet, & introducit rñdentē, & eſſerentē turpitudinē ipſum eſſe minimū malū qd poſtea Ci. refellit. ¶ Minima de malis. ſ. eſt ipſa turpitudo: q̄ i ſe minus hēt mali q̄ ille cruciatus. ¶ Apud ac. in tragœdia, in q̄ Atreus q fratrē deceperat Thyeſtem, hæc verba dixit, ſe ſcilicet nec fregiſſe fidem: nec dediſſe, quoniam voce tamē non mēte iurauerat. ¶ Impio, alieno ab omni pietate & dei cultu, cui pietatem debemus & crudeliſſimo in fratrem. ¶ Luculente: clare & bene. ¶ Addunt etiam: hæc ſunt alia quæ afferebbantur contra Regulum.

ADD. ¶ PRIMVM minima de malis. i. de numero malorū ē ipſa turpitudo: dicebant hi, qui vtilitate oia metientes. & dirigentes nullā ferre hēbant rōnem honeſtatis, & dedecus minimū eſſe malū aſſeuerabant. Adagiū vetus eſt. Minima de malis. Cuius meminit Ariſtoteles. in ſecundo moraliū.

A dagium quoddam antiquum

OMN. BON. ¶ Omnes enim natura oēs nō ſolū qd vtile ſit expetimus. Sed ad id maxime rapimur: verū intelligere id vtile labor eſt maximus. ¶ Sed qa p̄ſtat quodāmō ea propoſiturus q regulo obiiciunt̄. Deinde cōfutaturus. Dicit ergo certū eſſe natura nos trahi ad vtilitatē: ſed iſta vtilitas eſſe nunquam pōt ſine laude, ſine decore, & ſine honeſte: cum igit̄ aliquid vtile videbit̄ qd turpe ſit, tūc intelligamus nō vtile eē. hæc oia primum p̄ponēda ſunt, nunq illud ſpēm vtilitatis hēat ſit laudabile ſit decēs & honeſtū. cū vero horū aliqd abeſſe pcipiemus tū demū inutile eē intelligemus. ¶ Illa pri. laudē decu & honeſtū. ¶ Vti. no. Vtilitas oia i bonis corporis & externis cōſiſtit i rebus aiatis & inaiatis q̄s terra p̄ducit i q̄ ad vſum noſtrū requirunt̄ magis neceſſaria ſunt q̄ ſplendida vt tectūcibus, potus, veſtitus. recte ergo dixit virtutis nomē nō tā ſplēpidū q̄ neceſſariū. ¶ Quid ē igit̄. Videam⁹ igt aduerſarius qd obeſſe potuerit Atilio iuſiurandum violare cū nō ſolū Epicureorū: ſed oium phorū ſnia fuerit deos nihil hēre negocii & nō iraſci: qd̄ ſi talē ergo nihil ē qd ab iis timeamus. ¶ Quid aūt, eſto iraſcat̄ deus qd plus pœne afferre potuit Attilio, q̄ ſibi ipſe attulit. ¶ Sibi ipſe, ſeruādo iuſiurādū. ¶ Nulla igit̄: ergo nulla fuit tāta religio q̄ vtilitatē tā voluerit cōtēnere. ¶ Vtilitatē, ne in tātas pœnas incurreret. ¶ An ne. t. f. nunqd ius hac religione iuſiurandū fuit ne faceret alius turpiter. ¶ Primū m. phī pcipiūt oēs duobus propoſitis malis minus eligendū malū: malū erat iuſiurandum fallere, ſed redire peius fuit. recte ergo Attilius feciſſet ſi remanſiſſet. ¶ Deinde il. a. A. actius poeta tragicus de atreo. & thyeſte tragœdiā ſcripſit in q̄ introduxit thyeſtem de fratre cōquerētē & atreū rñdentē. ¶ Neq́ de. ergo nō fregi fidē inqt atreus: qa nō dedi. nā qa infidelis mihi fuiſti vxorē meā vitians: iō tibi fidē non dedi neq́ cuiq̄ infideli do fidē hoc idē dicere potui Attilius qa pœni infidi fuerūt & cōtra fœdera po. Ro. belum intullerunt, ergo illis fides ſeruāda nō eſt: hoc voce tamē & verbo promiſi & iuraui nō mente aio, qm̄ q̄ p̄miſſa ſunt malis & lędētib⁹ nos preſtāda nō ſūt. ¶ Addūt: dicūt q vtiliſſimum ſit. i. honeſtum videri. ēt ſi pri⁹ honeſtum nō videbat̄. ¶ Addūt quēadmo. Sicut dicitis inquiūt quedam vtilia cum nō ſint: ita ſūt quædam honeſta cū nō ſint. ¶ Los: ſtoici peripatetici: & academici, ¶ Hoc ipm̄: qd hēt ſpēm hōeſtatis ſed tn̄ honeſtū nō ē, & addunt rōnē qa qd p vi hoſtiū actū ſit, ratū eſſe nō dēt; qa i iureiurādo adact⁹ erat regulus ſe rediturum niſi p̄mutatio captiuorū fieret, iō q̄uis honeſtū videretur redire ad ſuppliciū tn̄ nō eſt honeſtū nec enim quæ per vim fiunt rata eſſe debent. Regulus non ſpōte ſed coactus iurauit, ideo ei nō redire honeſtum erat.

ASCĒ. ¶ NOS enī oēs expetimus vtilitatē & rapimur ad eam: nec poſſumus vllo mō aliter facere. Nā qs eſt q fugiat vtilia q. d. nemo, aut potius qs eſt: q nō pſequat̄ ea. ſ. vtilia ſtudioſiſſime. i. diligentiſſime. q. d. ēt nemo. Sed qa nunq̄ poſſum⁹ reperire vtiliam niſi in laude, decore, & honeſtate. Preterea nos hēmus. i. reputamus illa iā dicta. ſ. laudē: decus & honeſtatē prima & ſūma, & ducimus nomē vtilitatis nō tā ſplēdidū. i. clarū & glorioſum q̄ neceſſariū. Quis dixerit, qd igitur eſt in iureiurādo nū. i. nunqd timem⁹ Iouē iratū ſi ſup. peierauerimus, At ti. i. ſed hoc. ſ. deum iraſci periuris, eſt cōmune oium phorū, non mō eorū. ſ. epicureorū: q dicūt deū nihil negocii hēre, & nihil exhibere alteri. i. nō curare mortalia, ſed ēt eorū. ſ. peripateticorū, ſtoicorū, & academicorumq́ volunt deū agere & mori ſemper aliqd & nunq̄ nec iraſci nec nocere. Quid aūt Iuppiter iratus potuiſſet plus nocere q̄ ipſe regulus nocuit ſibi, Igit̄ nihil nulla fuit vis religionis: q puerteret tantā vtilitaē. ſ. ſaluare vitā & tormenta vitare. Rñſio p regulo. An ne faceret turpiter. primū minima. i. ſunt minima de malis, Obiectio. Nū igit̄ iſta turpitudo hēbit tm̄ mali quātū ille cruciatu. Deinde ēt illud. Acci, ſup. purgaret regulū: q̄rēti eni Fregiſti ne fidē rñſum eſt, neq́ dedi: neq́ do cuiq̄ infideli ſup. fidē. Quod q̄q̄ dicit̄ ab impio rege. ſ. atreo tn̄ dr̄ luculente. i. glorioſe & laudabiliter. Addūt ēt quēadmodū nos dicamus q̄dā videri vtilia q̄ nō ſint, vt hoc ipſum videat̄ honeſtū. ſ. reuertiſſe ad cruciatum cā iuriſiurādi cōſeruādi, ſed ſit n̄ honeſtū: q qa qd eſſet actū p. vim hoſtiū nō debuit eſſe ratū. Addunt ēt quicqd ualde utile ſit id fieri honeſtum: etiam ſi nō uideretur antea ſup. honeſtū: hæc fere dicuntur ſup. contra Regulum.

Seruandū iuſiurādū

Sed prima videamus. Nõ fuit Iuppiter metuẽdus, ne
iratus noceret, qa neq; iraſci ſolet: neq; nocere. Hęc q
dẽ rõ nõ magis cõtra Regulũ, q̃ cõtra oẽ iuſiurãdũ va
let. Sed in iureiurãdo, nõ q metus, ſed q̃ vis ſit dẽt ĩtel
ligi. eſt enĩ iuſiurãdũ affirmatio religioſa: qd̃ aũt affir
mare, q̃ſi deo teſte pmiſeris, id tenẽdũ eſt. Iã. n. non ad
irã deorũ q̃ nulla ẽ: ſed ad iuſtitiã & ad fidẽ ptinet. Nã
pclare Enius. O' fides alma, apta pinnis, & iuſiurãdũ
Iouis. Qui igit iuſiurãdũ violat, is fidẽ violat, quã ĩ ca
pitolio vicinã Iouis optimi maximi (vt ĩ catõis orõ
ne ẽ) maiores oĩ eẽ voluerũt. At. n. irat⁹ qdẽ iuppiter
pl⁹ regulo nocuiſſet, quã ſibi nocuit ipſe regul⁹. Cer
te, ſi nihil malũ eẽt niſi dolere: id aũt nõ mõ ñ ſummũ
malũ, ſed ne malũ qdẽ eẽ maxĩa authoritate phĩ affir
mãt. Quorũ qdẽ teſtẽ nõ mediocrẽ: ſed haud ſcio an
grauiſſimũ Regulũ, nolite q̃ſo uituperate. Quẽ. n. locu
pletiorẽ q̃rimus, q̃ principẽ Po. Ro. qui retinendi offi
cii cã, cruciatũ ſubierit volũtariũ: nã quod aiũt, mini
ma de malis: ideſt vt turpiter poti⁹, q̃ calamitoſe. An
eſt vllũ mai⁹ malũ turpitudine: Quę ſi in deformitate
corporis hẽat aliqd offenſionis, q̃ta illa deprauatio, &
fœditas turpificati aĩ debet videri: Itaq; neruoſius q il
la diſſerũt, ſolũ audẽt malũ dicere. id, qd̃ turpe ſit: qui
aũt remiſſi⁹, hi tamẽ nõ dubitant ſummũ malũ dicere.

PET. MAR. ℭ Sed prima videamus: refellit Ci. ea q̃ cõtra regulũ dicta
ſunt, reſumẽs pmũ de iureiurãdo: qd iterptat vt oñdat nullo
mõ violãdũ eſſe. ¶ Apta pi. cõiũcta ſumitatib⁹ & faſtigiis ca
pitolinis. ape apud antiquos ſignãbat cõiungere. inde apud
Vir: Cœlũ ſtellis ardẽtib⁹ aptũ. Pina ſignĩt acutũ ide muro
rũ ſũmitates, & faſtigia pinæ & p diminutionẽ pinnacula q̃
pterigia dñr a grecis. ¶ Iuſiu
rãdũ Iouis. ¶ In ca. fidẽ i ca
pitolio pmus ↄſecrauit Atti
lius clatinus: inde. M. Aemi
lius Scaurus. ¶ Sed ne ma. q.
h fuit opinio ſtoicorũ ſtatue
tiũ nihil eẽ numerãdũ in ma
lis pter vitia. de his reb⁹ abũ
de dcm̃ eſt ſupra. ſtoici dice
bãt dolorẽ ñ ẽe malũ, & bea
tã vitã deſcẽſurã i oĩa tormẽ
ta. Igit Regulus ĩ illo dolorẽ
nihil mali hẽbat, qa nõ diſce
debat ab offõi & virtutis p
ſcripto. ¶ Phĩ, ſtoici. ſ. ¶ Nam
q aiũt refellit aliud de turpi
tudie, quã illi dicebãt mimã
de malis, & ſic ↄcludebãt po
tius viuẽdũ eẽ cũ turpitudie
quã cũ calamitate: qd ẽ ↄtra
pſcriũ: nãq; q honeſtatẽ amat
& turpitudinẽ auerſatur: &
odit: & oñdit Ci. nullũ malũ
eẽ maius turpitudie & vitio
turpitudo eni maxie refert
ad mores, ĩde turpis dr̃ infa
mis. ¶ Quæ: turpitudo ſi ali
os offendit cũ ẽ in corpe q̃to
magis i aĩa. ¶ Itaq; ner. & iõ
ingt Ci. ſtoici q ſũma vĩ da
bant virtuti: nec illã eneruabant vt pipatetici & academici
dicebãt id ſolũ eẽ malũ qd eẽnt turpe pipatetici aũt dicebãt
vitiũ eẽ ſũmũ malũ: & ſic reliq̃bat eẽ alia mala pter turpitu
dinẽ: vt ſunt dolores cruciat⁹ & cętera id gen⁹: q̃ ſtoici mala
eẽ negabat, qm̃ turpidie vacarent. ¶ Neruoſius, fortius & vi
rilius vt erat ſtoici. Solũ, ne doſſe dici aliud eſſe malũ pter
vitiũ. ¶ Qui remiſſus. i. q ñ tm̃ roboris virtuti tribuũt &, hi
ſunt pipatetici dicentes multa eẽ mala: ſed vitiũ eẽ ſummũ.
ℭ Sed i iureiurãdo nõ q met⁹, ſed q̃ ſit vis. i. natura, ſiñatio
ADD. ptãs ẽ, ſiqdẽ cõſcię viculũ, & obligatio, q̃ teſtẽ hẽt deũ. ¶ Af
firmatio re. pia: caſta: & facta: iterponit et enim numinis au
ctoritas. ¶ Apta, coniuncta: & vicina. ¶ Pinnis Iouis i. acuto
& eminenti faſtigio capitolini Iouis. Cui⁹ effigies fictilis &
q̃drige: auctore Plinio, i faſtigio tẽpli fuere. diſcat puer: ait
Fabius, qd in lĩs ppriũ, q̃ cũ qbus cognatio nec mireẽ, cur e
ſcãno fiat ſcabellũ, & a pina, qd ẽ accutũ: ſecuris vtring; hñs
aciẽ bipẽnis, ne illorũ ſequat errorẽ, q qa a pẽnis duabus hoc
eẽ nomẽ exiſtimãt pẽnas auiũ dici uolũt. ¶ Hæc ille. Pinæ
murorũ ſunt eminẽtię, ac ſummitates. vñ illud Q. Claudii
apd̃ Gelliũ. Hoſtes a pinis defendebãt facillime: & pinacu
lũ ẽ faſtigiũ, & ſummitas ędificii p diminutionẽ a pina, grę
ci pterigiõ appellãt. Faſtigiũ tẽpli Iouis capitolini lege apd̃
eundẽ Cic. in. iii. de oratore. Lapidẽ ſilicẽ dicit Põpeius te
nebat iuraturus p Iouem ſtæc verba dicens. Si ſciens fallo
medieſpiter ſalua vrbe, arceq; bonis eiiciat, vt ego hũc lapi
Antiquorũ iuramentum dem apud Gellium ſic iurat Phauorimus. Iouem lapidum
quod ſanctiſſimum iuſiurandũ eſt, paratus ſum ego iurare
ℭ Sed pri. nũc ſingula cõfutare icipit Ci. vt oñdat eiuſmo
FRan. di rõnes eẽ pſus inanes & vi nullã hẽre. Primũ ãt refellit qd
MAT. illi pus dixerũt ñ debuiſſe regulũ ad certũ ſupplicũ reddire
qa violati iuſiurãdi met⁹ null⁹ erat: tum Iuppiter ne iraſcat
nec noceat: nemo erit iuſiurãdũ ſeruet, ſeqtur ergo abſurdũ
qd iuſiurãdũ penit⁹ tollat, ſi nõ eſt ſeruãdũ iõ q neq; Iuppi
ter noceat, neq; iraſcat. ¶ Sed i iureiu. alia rõ cor ẽt ſi nõ ira
ſcat neq; noceat Iuppiter tñ iuſiurãdũ ratũ eſſe dẽat: qa nõ
ↄſiderat metus, ſed vis q̃ i iureiurãdo poſita ſit & argm ſu
mit a diffinitiõe. Diffinit. n. qd ſit iuſiurãdũ ex cui⁹ diffini
tiue vis ei⁹ itelligit: q̃ itellecta iteligimus iuſiurãdũ ſeruari
dẽre. ¶ Quæ vis, q̃ ꝓprietas. ¶ Qd aũt affir. Qui iurat ſe ali
qd facturũ deũ teſtẽ facit, qd ſi pmiſſũ nõ imple, deũ: fallit.
¶ Apte pen. τειχος ἐφειστων ῥεῶν fidẽ dĩ & iuſiurã
dũ Iouis digna eẽ ſuauitati
bus tẽporũ, vt eorũ ſimula
chra in excelſo loco tẽplorũ
collocari dẽat, & ita in capi
tolio iuxta Iouis ſimulachrũ
fidei & iuriſiurandi ſtatuę
erat apta vero iũcta. ape pri
ſca lingua ſignificabat iũgere
Vi. cœlum ſtellis ardẽtibus
aptũ. Attili⁹ calatinus pm⁹
oĩum fidẽ capitolio ↄſecra
uit mox Aemilius Scaurus.
¶ At. n. Alii rñdet, obiectio
ni q̃ faciebãt q cõtra regulũ
dicebant q ẽt ſi iuppiter ire
ſcat & noceret: nõ potuit plus
regulo nocere q̃ ſibi ipſe no
cuit. ¶ Certe ſi ni. Fateor in
gt Ci. nõ potuit plus nocere
ſi nihil aliũ malũ niſi dolerẽ.
At vero nõ mõ h veꝝ eſt: q
dolere ſit malũ, imo ab oib⁹
phĩs euidẽtiſſimis rõnib⁹ oñ
dit nullũ malũ dolorẽ eẽ qd
Ci. i tuſculanis q̃õnibus pliſ
pbat rõnibus. ¶ Nã qd a. ad
aliã rõnẽ trãſit eoꝝ q cõtra
Regulum dñt: q vʒ mima
la ſunt eligẽda, & prio iterptat qd illi ſentiũt i h exẽplo: vʒ
turpitudinem eſſe minus malũ q̃ calamitatẽ, extremis ingt,
ſuppliciis affici calamitas eſt. At vero iuſiurãdũ fallere tur
pitudo ẽ: ipſi qdẽ pñt min⁹ malũ eligẽdũ, inde turpitudo ẽ,
hic vero calamitas, fateor mima mala eẽ eligẽda, ſed no cõ
cedo calamitatẽ min⁹ malũ eẽ turpitudine: imo vero tãta p
nities nullũ tm̃ exitũ cogitari põt qd ſi turpitudine maius.
Turpitudo. n. oib⁹ male eſt anponẽda. ¶ Quę ſi i de. ẽ argm
de minori ad mai⁹ ñ deformitas corpis ituẽtes maxie offen
dit: q̃to magis turpitudo ai ſi videri poſſuʒ: offenderet. q. d.
m'ıto magis tanto magis q̃to aĩus nobilior eſt corpis. ¶ Ita
que. n. ab auctoritate ↄfirmat phoꝝ ingt alii dñt turpitudi
nẽ eẽ ſolũ malũ: alii ſũmũ malũ: q ſolũ malũ turpitudieʒ dñt
robuſtiores ſt. at vero dñt ſũmũ malũ recte dñt: ſʒ ẽt alia ma
la ↄcedũt: & ii qdẽ ſtoici ſt, illi vero academici vĩ pipatetici.
ℭ Sed vi. i. diſcutiam⁹ pria. ſ. obiecta. Iuppi. ingunt nõ ſu.
ASC. me. ne ira. no. q. ne. ira. ſo. ne. no. ¶ Hęc q. rõ nõ ma. va. cõ. re.
q̃ cõ. oẽ iuſiu. Sed dẽt itelligi, non q me. ſed q̃ vis. i. virtus &
ptãs ſit i iureiurãdo. ¶ Eſt eni iuſiu: affirmatio reli. qd aũt p
miſeris affirmatiue q̃ſi deo teſte: id tenẽdũ ẽ. Iã. n. nõ ptinet
ad irã deaꝝ q̃ nulla eſt: ſed ad iuſtitiã & dẽ. Nã Enni. pclare
ſup. dixit. ¶ O ſi al. p. i. cõiũcta pẽis. i. al ad volãdum ad cœ
leſtia & iuſiurãdũ Iouis. i. ad Iouẽ ptinens igit q violat iuſiu
rãdũ is violat fidẽ: quã i capitolio vicinã optimi maximi Io
uis, vt ẽ i orõne catonis, maiores nři eſſe voluerunt. At eni
alia obiectio ne iratus qdem Iuppiter nocuiſſet plus regulo
q̃ ipſe regulus nocuit ſibi. Certe ſup. ſibi nocuiſſet plurimũ
ſi nihil malũ eẽt niſi dolere. A ũt p ſed phi maxia auctorita
te affirmãt id. ſ. dolerẽ ñ mõ ñ ſũmũ malũ: ſed malũ qdẽ eſſe
ſup. culpæ tm̃ pœnæ: qd ſimplr malũ nõ ẽ. Quoꝝ ſup. pho
rũ qdẽ. i. certe nõ mediocrẽ ſed haud ſcio an grauiſſimũ te
ſtẽ. i. regulũ nolite q̃ſo vituperare. Quẽ. n. q̃rim⁹ locupletiorẽ
q̃ principem reipub. q cauſa officii retinendi ſubierit volũ
tarium: immo ipſe voluntarius cruciatum. i. grauiſſimum
tormentum

Iuxta Iouis ſimulachrum: fidei & iuriſiurãdi ſtatuæ erant poſitæ

Contra eos q dicũt regulũ potuiſſe manere Romæ non ſeruato iuramento

Nam illud quidẽ: neq; dedi, neq; do fidẽ ĩfideli cuiq̃. Iccirco ã poeta dicit: qa cũ tractaret Atreus pſonę ſeruiendũ fuit. Sed ſi hoc ſibi ſumant: nullã eſſe fidem, q̃ infidelli data ſit, uideant ne q̃ratur latebra periurio. Eſt aũt ẽt ius bellicũ fideſq; iuriſiurãdi ſæpe hoſti ſeruãda Quod .n. Iuratũ eſt: vt mens cõciperet fieri portere: id ſeruandum eſt. Quod aliter: id ſi nõ fecerit: nullum periuriũ eſt ſi prædonib⁹ pactum p capite: prę ciũ nõ attuleris, nulla fraus eſt ne ſi iuratus q̃dem id nõ feceris. Nã pirata nõ ẽ ex pduellium numero diffinitus: ſed cõmunis hoſtis oĩum, cũ hoc nõ fides eẽ debet. nec iuſiurandũ cõe nõ enim falſum iurare peierare eſt: Sed quod ex animi tui ſnĩa iuraueris: ſicet verbis cõcipitur more nr̃o: id nõ facere periuriũ eſt: Scite eni Euripides iuraui lingua: mẽtẽ iniuratã gero. Regulus vero nõ debuit conditiones pactioneſq; bellicas & hoſtiles perturbare periurio. Cum iuſto enim & legitimo hoſte res gerebatus, aduerſus quem & totum ius fœciale: & multa ſuht iura communia.

tormentũ. Nã qui aiunt ſup. turpiter agere eſſe minima de malis hi ſup. ſunt digni: vt ſentiret dicantur aut agant potius turpiter quã calamitoſe: an eſt ullum malũ maius turpitudine. q. d. nõ. Quæ. ſ. turpitudo ſi hẽt aliqs offenſionis in de formitate corporis quanta illa deprauatio & fœditas animi turpificati debet uideri. Itaq; q̃ diſſerunt. i. diſquirũt illa neruoſius. i. forti⁹ & magis ad rẽ audet dicere: ſolum id qd̃ turpe ſit eſſe malum. Aũt p ſed qui remiſſius ſup. dixerunt hi rñ non dubitãt dicet id quod turpe ſit ſummum malum

PETR MAR. ℂ Nã illud quidẽ nũc trãſit ad ſniam Acci oñdens ſeruari a poeta decorũ pſonæ: nã cũ pſona Atrei ipũ & iſſi di tractaret: ſed debebat induci vt loqueret. Itaq; Accius nõ iõ id dixit: q ita ſentiret ſed ut ſeruaret decorum pſonæ, & oñdit Cic. fidẽ eẽ ſeruãdã ẽt hoſti vt fecit Regulus, q illis fidem ſeruauit q nullã fidẽ hẽbãt ne ab offõ diſcederet. Iõ Syllius eum celebrat dicens. Qui longũ ſp fama gliſcente p æuũ: infidis ſeruaſſe fidẽ memorabere pœnis quoties ingt iuramus mente, & id mente cõcipimus fieri oportere ſeruandũ eſt piratis aũt nõ eſt ſeruandam fides. qa inter ipſos ius belli cũ nõ intercedit, his aũt ſeruanda eſt: cum q̃bus legitime bellũ geritur. Perduellium, i hoſtiũ q quondã vocabant pduelles. & declarat Cic. quid ſit peierare: afferens verba Etheoclis apud Euripidem in phœniſſis: qui iurauerat ſe peracto anno daturũ ſceptrũ fratri Polynici. ſed poſtea dixit ſe iuraſſe lingua nõ mente. Scite: docte & ſapienter. Ius fæ. de quo dictum eſt in primo volumine. & affert exẽpla eorum qui dediti ſunt hoſtibus a ſenatu: ne ius belicum violaretur. ſeruanda enim ſunt iura belli: ut ſuo loco dictum eſt.

ADD. ℂ More noſtro. i. optima coſuetudine Romanorum. Nam mos maiorũ is eſſe dr, q eſt optimus, & quondã: vt rata lex erat: vt idẽ Cice. eſt actor in. ii. de legibus. Illud enim quod optimũ eſt: antiquiſſimũ hẽtur: & deo pximum. Cũ iſto & legitimo hoſte, diffinito ſm leges humanas: qm̃ de iure gentiũ hæc oĩa cõſtituta ſunt. Ius fœcia. quo bella inducuntur & fœdera ſanciuntur. Iura cõia: obligãtia vtrũq; hoſtem ad id præſtandum: quod promittitur.

FRA. MAT. ℂ Nam illud q̃dem: rõnẽ illã ↄtra regulum cõfuta q̃ erat ex Accii auctoritate. is Accius Atreũ induxit dicẽtem fratri ſuo q cõquerebat q datã fidẽ non ſeruaſſet. neq; dedi neq; do fidẽ cuiq̃ infideli, ut. ſ. qd̃ infideli pmiſſum eſt. id p non pmiſſo hẽatur: huic rõni rñdet Ci. et dicit poetã ſeruaſſe pſone decorũ, nõ q ſnĩa illa pbanda ſit. Infideli cuiq̃, tu iufidelis fuiſti mihi cũ vxorẽ meã vitiaſti. Sed ſi hæc ſi. &c. Sed ſi hoc ſibi ſumere uelit vt infideli: nõ ſit ſeruanda fides caueant ne occaſionem periurio dent. Dicent enĩ iuraui nec ſeruaui, qa cũ decipere: volui, a quo deceptus ſum. magna occaſio erit periculi ſi hoc concedetur iõ nõ eſt admittẽdũ. Eſt eni ius ẽt bellicũ. Argumẽto qd̃ a legibus ſumit. pbat Cic. fidẽ ẽt hoſtibus ſeruandã eſſe, nã neſi ita eſſet nunq̃ ius fœciale a Po. Ro. ſcriptũ eẽt. nam q̃ ſcribũtur iõ ſcribunt, vt ſeruent: ſcriptum eſt aũt ius fœciale iõ ſeruandũ. Ius bel. de quo li. i. ab vrbe cõ. ſi raptæ res fuerãt non indicebat bellum niſi pri⁹ p fœciales repætitæ fuiſſẽt: & nõ redditæ. Q đ enim ita ſm opinionẽ loquit phorũ ſed academicorũ: peripateticorũ pcipue, ſi ita inquit iurabis ut iureiurando mẽte deſtines id faciendũ qd̃ iuras: & poſtea nõ facias: periurium erit. At uero ſi ita iuraueris ut mente aliter ſeptia: ſed ad

Q̃ ñ o bellũ indicebatur pfœciales ſacerdotes apud Liuium ius iurãdum hoſti etiã ẽe ſeruandũ more noſtro

q̃ honeſta rõne ita iuraueris: ita tñ vt aliter mente ſentias: & aliter verbis iures piurium non eſt, hoc aũt religioni noſtræ nõ conſonat, nã ſi qs captus eſſet ab iis: qui ſunt hoſtes fidei noſtræ: non ſatis eſſet q aliud diceret: aliud mẽte: cõciperet nã ſi hoſtes deũ verum cõpllerent negare neq; verbis negare debet. Cõciperet deſtinaret: concipere eſt mente deſtinare, Vt ſi p̃. ponit exẽplũ ei⁹ q aliter iuramẽtũ pmiſſum eſt: aliter mente cõceptũ, ſi in pdones & piratas incideris & ipſi te iuratũ dimiſerint, fore ut cũ pcio redẽptionis redeas: ſi cõtra iuſiurãdũ feceris nõ erit piuriũ, qa metu coactus iuraſti, Nã piratas rõnem reddit eius qd dixit. obiici eni poterat. tu tibi cõtra dicis Ci. Paulo eni ante dixiſti iuſiurãdũ ẽt hoſti ſeruandũ eſſe: rñdet. ſeruandũ q̃dẽ eſt: ſed cũ iuſto hoſte: nõ ãt cũ pirata. qui non tm̃ Po. Ro. ſed cõis hoſtis oĩum eſt. Perduelliũ: pduelles antiqui vocabant quos nunc hoſtes dicimus: hoſtis dicebat quẽ nunc peregrinũ vocamus: iõ aũt hoc uerbo vſi ſunt: vt rei aſperitatẽ vocabuli leuitate minuerent: ſeſt poſtea cõſuetudo tenuit ut hoſtis accipiatur pro perduelle, & ideo Cic. perduellem poſuit vt morem & conſuetudinem antiquam oſtenderet: perduelliones ſunt vnius populi hoſtes aut alterius cum quibus ſeruandum eſt ius: piratæ omnium ſunt communes hoſtes. Non enim falſum &c. Quia vt intelligas quid ſit peierare oſtendit diffinitione. iurare falſum nõ eſt peierare ſed eſt tunc enim id quod iuraueris mente etiam facere deſtinaueris. More noſtro: apud Liuium libro pri. ab urbe con. legitur quomodo iuſiurandam a veteribus in fœderibus conciperetur. Regulus uero, alia ratio eſt ſi prędonibus iuraſti: alia ſi legitimis hoſtibus: ut Regulus. Cum iuſto, hoc eſt legitimo. Cum: ſcilicet ſecundum ius bellum hoſti in dictum fuerit. Et legitimo: declarat quod dixerat iuſto.

ASCẼ. ℂ NAM illud quidem neq; dedi neq; do cuiquam infideli fidem. dicitur iccirco a poeta, quia cum Atreus uir perfidus ſcilicet tractaretur fuit ſeruiendum perſonæ: ſed ſumunt ſibi hic, ideſt hoc loco aut potius hinc nullam eſſe fidem, quæ data ſit infideli videant, ne latebra: ideſt paleatio: aut ſubterfugium quęratur iurio. Autem pro ſed ius bellicum & fides iuſiurandi eſt ſeruanda ſæpe hoſti. Quod enim iuratum eſt ſic ſupple ut mens conciperet oportere fieri id obſeruandũ eſt. quod aliter ſuppele iuratum eſt: ſi id non fecerit nullum eſt periurum, vt ſi non attuleris predonibus precium pactũ pro capite: nulla, eſt fraus, ne ſi: ideſt etiam ſi iuratus quidem non feceris id. Nam pirata non ex numero perduellium: ideſt hoſtium: cum quibus eſt iuſtum prælium inter duas partes: ſed eſt communis hoſtis omnium: & fides: ideſt fidelitas: aut promiſſi obſeruatio: ne iuſiurandum eſt commune cum hoc, ideſt cum tali hoſte: ſcilicet pirata. Non enim, iurare falſum eſt peiere (quod vulgares dicant periurare) ſed qđ tu iuraueris ex ſententia animi tui id non facere, ſicut concipitur uerbis more noſtro ideſt ſecundum intentionem noſtram eſt periurium. Euripides enim ſcite. i. perite ſup. dixit ego iuraui lingua & gero mẽtem iniuratam nõ obligatam iuramento. Vero pro ſed regulus non debuit perturbare periurio condictiones & pactiones bellicas, & hoſtiles, Enim pro quia res gerebatur cum iuſto, & legitimo hoſte aduerſus quem ſupple hoſtem legitimum, & totum ius fœciale, & multa alia iura ſunt communia.

Quod ni ita eſſet, nunquam claros viros ſenatus vinctos hoſtibus dedidiſſet, At vero Titus veturiꝰ & Spurius poſthumius cū iterū cōſules eſſent, quia cum male pugnatum apud caudiū eſſet, legionibꝰ noſtris ſub iugum miſſis, pacem cū ſemnitibus fecerant: dediti ſunt his. Iniuſſu enim populi ſenatuq; fecerant Eodēq; tpe, T. Numitius. Q. Aemilius q cū tribuni plebis erant, qđ eorū authoritate pax erat facta, dediti ſūt vt pax ſamniū repudiaret, Atq; huius deditionis ipſe poſthumiꝰ, q dedebatur ſuaſor & author fuit quod idē multis annis poſt C, Mancinus, q vt Numātinis, qbꝰ cū ſine ſenatus authoritate fœdus fecerat, dederetur, rogationē ſuaſit eā, quā Lucius Furius, & Sextus Attilius ex ſenatuſcōſulto ferebāt, qua accepta, eſt hoſtibus deditus. Honeſtius hic q̄. Q Pōpeius. quo cum in eadē cā eēt, deprecāte accepta lex nō eſt. Hic ea, q̄ videbaṫ vtilitas plus valuit; q̄ honeſtas, Apud ſuperiores vtilitatis ſpēs falſa ab honeſtatis authoritate ſuperata eſt. At nō debuit ratū eē, qđ erat actū ꝑ vim, quaſi vero forti viro vis poſſit adhiberi, Cur igitur ad ſenatū ꝓficiſcebatur, cū preſertim de captiuis diſſuaſurus eēt: Quod maximū in eo eſt: id reprehenditis. Nō enim ſuo iuditio ſtetit: ſed ſuſcepit cauſam, vt eſſet iudicium ſenatus: cui niſi ipſe author fuiſſet, captiui profecto pœnis redditi eſſent ita in columis in patria Regulus reſtitiſſet, quod quia a patrię non vtile putauit: iccirco honeſtū ſibi & ſentire illa & pati credidit.

PET. MAR. ❡APVD Caudium, Caudium oppidum apud ſamites. i caudinæ furcæ, Saltos duo alti ſiluoſiq; ſunt inqt Liuius montibus circa ſe ꝑpetuis inter ſe iunctis iacet inter eos ſatis patēs clauſus in medio cōpus herbidus a quouſq; ꝑ quē mediū iter eſt: ſed antequā venias ad eum intrandæ primæ anguſtiæ ſunt: & aut eadem qua te inſinuaueris uia repetenda, aut ſi ire porro pergas ꝑ alium ſaltum arctiorem impeditioremq; euadendū. illic miſſus fuit Romanꝰ exercitus ſubiugū a ſamnitibꝰ duce Pōtio. T. Veturio Caluino & Sp. poſthumo coſſ. nota ē hiſtoria apud Liuiū lib. Qu. Aemilius tentata inqt Liuius pauliſper interceſſio ē a. L. Liu. &. Q. Aemlio tribunis. q neq; exolui religione populū aiebant deditione ſua, niſi oia ſamnitibus q̄lia apud Caudium fuiſſent reſtituerentur: neq; ſe ꝓ eo ꝙ ſpōdendo pacem ſeruaſſent exercitū po. Ro. pœnā vllā meritos eſſe. ❡Fuit ſua. lege. apud Liuiū verba poſthumi id ſuadētis. C. Mācinus. Q. Pōpeius cōſul a Numātinis ſuperatus pacē ignobilem fecit poſt eū. C. Hoſtilius Mācinus conſul iterū cū Numātinis pacē fecit infamē: quā po. Ro. & ſenatus infringi iuſſit, atq; ipſum Mancinū hoſtibus tradi vt in illo q̄ſi auctore fœderis ſæuirent Mancinus auctore Plutarcho ignauiſſimus oium Romanorū ducū fuit, & victus a Numantinis caduceatorē ad pacē petēdā hoſtibus miſit, q Tyberium Mācini q̄ſtorē ad ſe mitti petiere: q ad eos ꝓfectus fœdus iecit. & ſic. xxx. millia ciuiū Romanorū & alios q extra ordinē ſecuti erāt ſeruauit. qđ fœdus a Romanis tanq̄ dedecus improbatum fuit cenſentibus, vt conſul cū q̄ſtore ac tribunis multum hoſtibus dedereṫ. tandē milites quorū magna pars erat ex plebe effecerunt vt oibus ꝑterq̄ Mancino conſuli parceretur. ❡Honeſtus, cum maiore laude fortitudinis & magnanimitati. ❡In eadē cā, qm̄, & ipſeante Mancinū pacē Romano nomini indecorā fecerat. ❡Hic, apud Pōpeiū, q nolebat hoſtibus dedi. ❡Apud ſuperiores. T. Veturiū. Sp. Poſthumū coſſ. qui ſuaſerunt pp honeſtatem, vt hoſtibus dederentur. ❡At non debuit ratū eſſe, affert aliud quod potuiſſet obiici Regulo., & refellit hoc Ci. dicēs uiro forti nō poſſe uim adhiberi. Q̄m animus viri fortis cogi non poteſt, ſed ante oppetit mortē q̄ ea ꝓmittat quæ indecora ſunt. ❡Suſcepit cauſam. i. patronum ſe cōſtituit publici negocii.

ADD. ❡AVctor: princeps: & quaſi caput. Auctor is dicit: eciuſ ſnia decerniṫ aliquid Rogationem. decretum: legem. ❡Dep̄cante, p̄cibus contēdente, ne hoſtibus deberet. De prępoſitio, inqt Gelius, eſt anceps In uno eodemq; verbo diuerſitatē ſignificationis capit, aliqñ enim dep̄cor ſignāt deteſtor: execror: vel depello: & abominor. Contra aūt ualet cū Ci. dicit: vitam a Sylla deprecatus eſt. Et nullæ ſunt virgines, q̄ mēa a vobis dep̄cent. Dep̄cari aliqñ idē eſt quod excuſare atq; defendere. ❡Suſcepit cām: patronū ſe conſtituit publici negocii. ❡Quaſi uero forti viro uis poſſit afferri. Senſus ē ſuam rōnem ita cōfirmat tanq̄ uis aliq̄ poſſit adhiberi uiro forti, qđ eſt abſurdiſſimū. Aius quippe uiri fortis cogi nō poteſt, ſed mortem præponit indecoris promiſſis.

Apud eundem in. iii. de finibus Cato ſtoicus ita loquitur. Sapiens recte uocatur inuictus: cuius etiam ſi corpus conſtringatur: animo tamen iniici uincula nulla poſſunt.

❡QVOD niſi ita eſſet rationem ſuam exemplis exornat Cicero. Nam ſi ius fœciale ſeruandum non eſſet: unquam ſenatus cenſuiſſet clariſſimos viros hoſtibus dedendos. FRA. MAT. T. Veturius. Bello quod cū ſamnitibus geſtū eſt. vt apđ Liuiū legitur lib. viii. ab vrbe condita. T. Veturius, & Sp. Poſthumus conſules ad furculas caudinas compulſi i anguſtias ab hoſtibus quorū erat dux pōtius & circumuenit coacti ſunt armis relictis: Cum ſingulis veſtimentis ſubiugum ire. & pacē facere. ❡Iterū. Secundo, conſulatu, ergo nihil illis ꝓfuit dignitas. ❡Eodem tpe, erant ii quos noiat eodē tpe tribuni plebis & eorum auctoritate. T. Veturiꝰ. Sp. poſthumius pacem fecerant iniuſſu po. Ro. Vñ dediti ſunt hoſtibus vna cū coſſ. prio recuſarunt ſe dedi: & uiolari non poſſe dixerunt: ꝙ tribuni eſſent, & ſacroſancti. Tum poſthumus qui ſuaſerat vt vna cū collega ipſe dedereṫ iuſſus dicere ſniam hos inqt dedendos cēſeo: ut po. Ro. religiōe ſoluaṫ de his aūt ſacroſanctis videritis cum a magiſtratu abierint. Quid faciendū ſit. Tribuni vero cū uiderent fore vt depoſito magiſtratu dederēturi maluerunt vna cū coſſ. dedi q̄ exitū magiſtratus expectare: & ita dediti ſunt. Sānites aūt recipere voluerunt, & ſic icolumes ſunt dimiſſi. ❡Quod idē. Ci. Mācinus, cōſ. ꝯtra Numātinos fuit, & coactus neceſſitate fœdus cū illis fecit. Sed & ipſe po. Ro. iuſſu deditus ē hoſtibꝰ rogatiōis aūt q̄ lata ē, vt dedereṫ. ipſe ſuaſor fuit, ❡Honeſtius hic &c. Q. Pōpe. aliquot añ Mancinū annis ꝯſul ī. Hiſpania cōtra Celtiberos, & Numātinos victus iniuſſu po. Ro. fœdus fecit, Infirmior factus debilitate corpis. Cū ſenatus fœdus illud nō laudaret. Rogatio lata ē, vt dedereṫ, hāc deditionē ipſe dep̄catus eſt, cām in infirmitatē reiiciens. mouit aūt populū ad cōmiſerationē, ita vt rogatio illa exploderet. Dicit. ero honeſtius feciſſe. C. Mancinū. T. Veturium & Spu. poſthumiū q rogationē cōtra ſe latā ſuaſerunt, quā hic diſſuaſit, illi. n. honeſtatis rōnē habuerunt, hic vero vtilitatis ſpeciē ſecutus eſt. ❡Deprecante, depellente. ❡At non debuit aliā aduerſariorū refellit rōnē, uidelicet nō eſſe ſtandū ꝓmiſſis. q̄ metu facta. ſunt. Reſpondet Cice. ſic loquunṫ q̄ſi forti viro vis poſſit afferri. Cū nulla vis afferri poſſit. ❡Cur igitur ad ſenatū: alia ratio ſi hoc animo erat regulus vt ſuaderet non eſſe reddendos captiuos: & non redditis in vrbe non maneret, cur Romam profectus, eſt nōne labori ſuperſedēdum fuit, hæc ratio ſatis viriū habere videtur. reſpondet Cicero, non aduertunt ſe id in regulo rep̄hendere quod eſt maxime laudandum. ❡Non enim ſuo iudicio ſi ſequit iudicio ſuo contentus fuiſſet, videlicet ſatius eſſe captiuos non reddit, ꝙ & plures erant, & robuſti eum ipſe vnus & ſenex eſſet, & id ſenatui non propoſuiſſet, vehementer erraſſet, & ab officio diſceſſiſſet, ꝙ non dixiſſet. ❡Senatui id quod vtile uidebatur reipublicæ. ❡Sentire, eam ſententiam habere ut captiui non redderentur.

❡Quod

ASCE. ¶ QVOD nĭ.i.niſi ita eſſet ſenatus nunq̃ dediſſet hoſti/bus claros viros uinctos.i.ligatos. At vero.i.ſed tñ.T.Teturius & Spu.Poſthuminus cũ eſſent iterũ conſules quia cum male pugnatũ eſſet apud caudiũ oppidũ ſamnitũ i fecerant pacem cum Samnitibus & hoc legionibus.i.militibus. per legionẽ diſtinctis miſis ſub iugũ.i.ſubiugatis, ipſi conſules ſunt dediti.i. ad voluptatẽ dati.his.ſ.ſamnitibus: vt fa/cerent de his quicqd vellent. Enim pro quia ipſi fecerant iniuſſu.i.ſine iuſſu po. & ſe. ſup.Ro.q.T.Numitius i & Q u. Aemilius q cum erant trib. ple.dediti ſunt eodẽ tẽpore. Q d.i.qa pax erat fa/cta eoꝝ auctoritate: vt pax ſanitũ repudiaret. Atq; ipſe poſthumus q debebatur: fuit ſuaſor. & auctor huius deditiõis: qd idẽ.ſ.factũ.C. Mancinus fecit ſup. multis annis poſt: q vt dederet numantinis quibuſcũ.i. cum quibus fecerat foedus ſine auctori/tate ſenatus: ſi nautem eam rogationẽ quam.L. Furius & Sextus Attilius: ex ſena/tuſcõſulto ferebant: qua ro/gatione.i. propoſitione pro poſita populo: ante appro/bare, vellet accepta.i.appro bata deditus eſt hoſtibus. Hic ſup. egit honeſtius quã. Q u.Põpeius quo deprecante.i. recuſante: & praecante ne fieret cum eſſet in eadẽ cã lex non eſt accepta. Hic.i.in hoc facto Põpeii eaq̃ vide/batur utilitas valuit pluſq̃ honeſtas. Falſa ſpẽs vtilitatis eſt ſuperata apud ſupiores.i.prius dictos: ab auctoritate ho/neſtatis. At.i.ſed illud nõ debuit eſſe ratũ (ut obiectũ erat) qd erat actũ p vim.i.violentiam q̃ñ uis poſſit adhiberi non forti uiro. Igitur dicet aduerſarius: cur pficiſcebat ad ſenatũ pſertim cũ eſſet diſſuaſur⁹ de captiuis. Rñdet Cice. Vos rephenditis in eo: qd maximũ.i.laudabiliſſimũ eũ eſt in eo, Nõ enim ſtetit ſuo iudicio: ſed ſuſcepit cãm.i. occaſionẽ: vt eſſet iudiciũ ſenatus: cui niſi ipſe fuiſſet auctor captiui eẽnt pfecto redditi. Poenis.i. punicis: hoc eſt Cartaginem. hoſtibus. Ita regulus reſtitiſſet incolumis in pãtã: qd qa putauit inutile pñ: idcirco credidit hõeſtũ ſibi: & ſetiſ: & pati illa.

PETr. MAR ¶ NAM qd aiunt: refellit poſtremũ qd cõtra regulũ dicebat: & dicit id qd valde utile eſt eſſe honeſtũ nõ fieri: q̃m nihil eſt vtile qd nõ ſit honeſtũ: & utile aliqd dr̃ pp hoc qa honeſtũ eſt: nec dicimus aliqd eſſe honeſtũ: qa ſit vtile: ſed vtile qa honeſtũ. Mirandũ inqt in regulo: qd cẽſuerit ñ fie/ri permutationẽ: eo tpe iuſiurandũ erat arctiſſimũ uinculũ ad aſtringendã fidẽ, qd patet in legibus.xii.tabu. & ẽt i no/tis cenſoriis & iudiciis: cõderent luſtra: & recognoſcerẽt mores: ut in illos q ab officio diſceſſiſſent animaduerterent: & maxime ſi iuſiurandũ uiolaſſent: qd peccatũ uindica/bant leges ẽt ſacratae & nota cẽſoriũ atq; ẽt foedera qbus cũ hoſte iureiurãdo interpoſito fides deuinciebat: haec oĩa inqt idicant arctiſſimũ fuiſſe apud maiores noſtros iuriſ/iurandi vinculũ. Sacratae leges dicebantur auctore Põpeio: qbus ſanctũ erat ut ſiquis aduerſus eas feciſſet ſacer alicui deorũ eſſet cũ familia: pecuniaq;. De cenſura dictum eſt, & affert exẽplũ M. Põponii trib. ple: q ne iuſiurãdũ uiolaret, L. Manliũ: cui diẽ dixerat, miſſum fecit. L. Manlius claui figendi cã dictator dictus eſt: q perinde ac rei gerẽdae ac nõ ſoluendae religionis cã creatus eſſet: bellũ hernicũ affectans

Nã quod aiunt, quod valde vtile ſit, id fieri honeſtũ: imo uero eſſe, nõ fieri. Eſt enim nihil vtile, quod idem non honeſtum, nec quia vtile honeſtum eſt, ſed quia honeſtum: vtile. Quare ex multi mirabilibus exẽpli haud facile qs dixerit, hoc exemplo aut laudabilibus aut praeſtantius. Sed ex tota hac lau de Reguli, vnum illud eſt admiratione dignum, quod captiuos retinẽdos cenſuerit. Nam quod rediit, non nobis mirabile videtur, illis quidem tpibus aliter facere non potuit. Itaq; iſta laus non eſt hominis, ſed temporum. Nullũ enim uinculum ad aſtringendam fidem iureiurando maiores arctius eſſe uoluerunt, id indicãt leges ĩ duo/decim tabulis, indicant ſacra indicant foedera, quibus etiam cum hoſte deuincitur fides, indicant nota/tiones: animaduerſioneſq; cẽſorũ, qui nulla de re diligenti⁹, q̃ de iureiurando iudicabant. L. Manlio Auli filio: cum dictator fuiſſe, M. Pomponius. trib.ple. diem dixit, quod is paucos ſibi dies ad dictaturã ge/rendã addidiſſet: criminabatur etiam qd titũ filiũ, qui poſtea ẽ Torquatus appellatus, ab hoĩbus relegaſſet, & ruri habitari iuſſiſſet: qd cum audiuiſſet adoleſcens filius negocium exhiberi patri accuriſſe Romam: & prima luce Pomponii domum veniſſe dicitur. Cui cum eſſet nunciatum, quod illum iratum allaturum ad ſe aliquid cõtra patrẽ arbitraret, ſurrexit e lectulo,

delectu acerbo iuuentutẽ agitauit. Tandẽq; oĩbus in eum tribu.ple.cohortis ſeu vi: ſeu verecundia victus dictatura abiit. In principio anni ſequẽtis dies Mãlio dr̃ a.M. Põponio trib.ple. criminiq; ei tribunus inter cętera dabat inqt Liuius q filiũ iuuenẽ extorrẽ vrbe domo penatibus: foro: luce: cõgreſſu ęqualiũ phibitũ in opus ſeruile ppe in carcerẽ atq; in ergaſtulũ dederit. Hic iuuenis. T. Manlius ad pontẽ anienis gallũ vicit: & torquẽ ademit: dictatore. T.Q uintio poeno. ¶ Negocium exhiberi patri.i. vrgeri in iudicio vnde apud Seneca vetuit illi exhiberi nego/cium Cęſar: & angellos in q bus uicinalis viã cã rixę ac li/tiũ fuerat: militi ſuo donauit

ADDI ¶ Indicant leges in. xii. ta/bulis. Lex in.xii. tabulis eo/dem Cicerone auctore in. ii. de legibus hęc erat Per/iurii poena diuina exitium humana dedecus. ¶ Indicãt. ſacratae, leges ſacratae fuerũt plebeiae: ac tribunitiae. vt auctor eſt Pedianus Aſconius. Idẽ Cic. in o[r]õne p Cornelio agens de plebei ac tribu/nis dicit, Tanta in illis vir/tus fuit, vt anno. xvi. poſt reges exactos pp nimiam dñationẽ potẽtiũ ſcederent. Legeſque ſacratas ſibi reſtitue/rent, & montem trans anienem aeternae memoriae cõſecrarent. Idẽ in tertio de legibus inqt. Sunt certa verba legum: neq; ita priſca: vt in ueteribus his, ſacratiſq; legibus. Pompeius uero ſic ſcribit. Sacratae leges dicebant, in qbus ſancitũ erat: ut ſi qs aduer/ſus eas feciſſet ſacer alicui deorũ eẽt cũ familia: pecuniaq;. Liuius lib.ii.primae decadis agens de recõciliatione plebis opa Menini Agrippae dicit. Agi de cõcordia coeptũ: con/ceſſumq; in conditiones: ut plebi ſui magiſtratus eſſent ſa/croſancti quibus auxilii latio aduerſus conſules eſſet. ne ue/cui patrum capere eum magiſtratũ liceret, ibi ſacrata lex lata. ¶ Indicant notationes: Gellius lib.vii. ſic ſcribit. iuſiurandũ apud Romanos inuiolate, ſancteq; habitũ: ſeruatumq; eſt. Id & moribus: legibuſq; multis oſtenditur. Cenſores periu/ros oĩum notarũ, & damnis: & ignominiis affecerunt. q̃m quod ſe facturos dictauerunt non feciſſent.

FRan. MAT. ¶ NAM quod aiunt: ei rñdit rationi: qua dicebãt vtile ſi maxime vtile afficiatur: etiam honeſtum effici, & dicit vos dictis quaedam maxime vtilia fieri honeſta: ego non dico fieri ſed eſſe. Si maxime vtilia ſunt non efficiuntur honeſta ſed ſunt vere honeſta ſic aũt rñdet Cic. quemadmodũ vos dictis quaedam uideri honeſta quae non ſunt: videlicet q̃m id quod turpe uidetur: & maxime vtile efficitur honeſtum eſſe incipit: ſic hoc loco turpe uidetur contra iuſiurandum facere, attamẽ quia vtile non erat, efficitur honeſtũ, quod maxime vtile eſt non efficitur honeſtum, ſed natura ſua eſt honeſtum. Cum fundamẽtum illud ſtabile, & firmum per/manere debeat: videlicet nihil vtile quod non honeſtum: & nihil honeſtum quod non utile. ¶ Vtile, quãuis turpe videatur. ¶ Nec quia utile &c. nec quia utile honeſtum: immo qa honeſtum eſt: idcirco vtile: nam utilitas non eſt cauſa honeſtatis: ſed honeſtas eſt cauſa utilitatis quod ſemel honeſtum non eſt nuſquam maximae utilitatis acceſſione poteſt fieri honeſtum: & quod eſt honeſtum dicitur eſſe honeſtum: nec fieri utilitate. Et quod eſt honeſtum ſemper eſt utile, ſed ẽt

Quid eſt vtile ē honeſtum. Notationes

eo q̄ putat̄ vtile nō tn̄ eſt honeſtū. ¶ Quæ: qn̄ oſ̄dimus nihil valere q̄ obiiciunt̄ regulo. ¶ Id dicat: pbat attribuendū tpibus q iuſiurandū ſeruauerit regulus & ad hoſtes redierit, ¶ Sacratæ, latæ in monte ſacro cum creati tribuni, legibus illis cautū erat de iureiurādo ſeruādo q̄ in monte ſacro inter plebios & patrios latæ ſunt, ¶ Fœdera: quę fiebant iure fœciali. ¶ Notationes: punitiões: & aiaduerſiones cenſorię. ¶ L. Mālio: narrat hoc Liui. li. vii. ab vrbe condi. Q. ſio: vcz. L. Malio. M. Pōpo. diē dixerit. q ad p̄finitū tp̄s dictaturę dies alii quod addiſſet: & filiū iure tenerent. ¶ Torq̄tus appellatorq̄ gallo detracto apud Anienē fluuiū bello gallico, Dictature, T. Qu. pœno. Q. d idē Liuius eodē lib. ſcribit. ¶ Negocium exhi. patri: moleſtiā fieri patri, vt gręci dn̄t. πραγματα παρεχειν

ASCE. ¶ NAM quod ipſi aiunt, id quod ſit valde vtile fieri honeſtum, immo vero ſup. dicendū eſt id eſſe nō fieri honeſtū. Enim p quia nihil eſt vtile quod idem nun ſup. ſit honeſtum, nec ideo honeſtū eſt quia vtile, ſed ideo vtile eſt: q honeſtū. Quare haud facile quis dixerit ex multis mirabilibus exemplis: aut laudibilius: aut pręſtantibus hoc exēplo. Sed ex tota hac laude Reguli eſt illud vnum dignum admiratione q cenſuerit captiuos retinendos. Nam non videt̄ nobis quod mirabile rediit: quia nō potuit aliter facere, quidem. i. certe illis temporibus. Itaq & ita iſta laus non hominis ſed tēporū qbus. ſ. tā iuſtus erat ſenatus: vt ſi conſul voluiſſet non potuiſſet contra iuſiurandū feciſſe. Maiores ēt nullū vinculū voluerunt eſſe arctius ad aſtrigendam fidē iureiurādo: id indicant leges i duodecim tabulis, id indicant ſacra, ideſt cerimonialia, id fœdera indicant, quibus: ſcilicet fœderibus fides deuincitur etiam cum hoſte. Notationes & animaduerſiones, ideſt punitiones cenſorum indicant etiam id: qui de nulla re diligentius indicabant q̄ de iureiurando. Marcus Pomponius tribu. ple. dixit diē Lucio Mālio filio Auli cū fuiſſet dictator. Q. d. iqa is. ſ. Mālius addidiſſet ſibi ipſi ſup. paucos dies. ad dictaturam gerēdam: & criminabatur etiā q relegaſſet ab hoībus & iuſſiſſet habitare ruri. i. in agro, Titū filiū qui appellatus eſt poſtea torquatus: q. i. quā rem cum filius adoleſcens audiuiſſet: id dicit negocium exhiberi patri: dicitur accurriſſe Romam & veniſſe prima luce domum Pomponii. Cui ſcilicet Pōponio cum eſſet nunciatum q arbitraretur illum iratum allaturū aliquod ad ſe contra patrem ſurrexit e lectulo:

PET. MAR. ¶ COGNOmē, qui vocatus eſt Torquatus a Torque ho/

remotiſq; arbitris ad ſe adoleſcētē iuſſit venire. At ille, ingreſſus ē, cōfeſti gladiū diſtrinxit, iurauitq; illum ſtati interfecturū, niſi iuſiurandū ſibi dediſſet, ſe patrē miſſum eſſe facturū. Iurauit hoc terrore coactus Pomponi⁹ rem ad populū detulit, docuit cur: ſibi a cauſa deſiſtere neceſſe eſſet: Manliū miſſū fecit. Tantū tēporibus illis iuſiurandū valebat: atq; hic. T. Manlius is eſt, q ad aniene galli: quē ab eo puocatus occiderat torque detracto cognomen inuenit cuius tertio conſulatu latini ad viſerim fuſi: & fugati magnus vir in primis, et q nuper indulgens in patrē, idē acerbus & ſeuerus in filiū Sed ut laudādus Regulus in cōſeruando iureiurando, ſic decē illi, quos poſt Canenſem pugnā iuratos ad ſenatum miſit Hānibal in caſtra redituros ea quorum erāt captiui, niſi de redimēdis captiuis impetrauiſſent: ſi non redierunt: uituperandi: de qbus nō oēs vno modo. Nā Polybi⁹ bon⁹ author in primis ſcribit ex decē nobiliſſimis, qui tunc erant miſſi nouē reuertiſſe, a ſenatu re non impetrata. Vnū ex decē: q paulo poſtq̄ egreſſus erat caſtris rediiſſet: q̄ ſi aliqd eēt oblitus: Romæ remāſiſſe, Reditu enim in caſtra liberatū ſe eſſe iureiurando interpretabat̄, non recte, Fraus enī diſtringit nō diſſoluit periuriū. Fuit igitur ſtulta calliditas pụerſe imitata prudētiā, Itaq; decreuit ſenatus: vt ille veterator & callidus vinctus ad Hānibalē duceretur. Sed illd maximū octo hoīum millia tenebat Hannibal: nō quos i acie cepiſſet, aut q periculo mortis diffugiſſet ſed q relicti in caſtris fuiſſent a Paulo & varrone conſulibus. Eos ſenatus non cenſuit redimēdos, cum id parua pecunia fieri potuiſſet, vt eſſet inſitū militib⁹ noſtris, aut vīcere, aut emori. Qua qdē re audita, factū animū Hānibalis ſcripſit idē, q ſenatus populuſq; Roma, rebus afflicti, tā excelſo animo fuiſſet. Sic hōeſtatis cūparatiōe: ea: q videntur vtilia, vincuntur. Acilius aūt, q græce ſcripſit historiā, plures ait fuiſſe, q in caſtra reuertiſſent eadem fraude, vt iureiurando liberarētur, eoſq; a cenſoribus oībus ignominiis notatos. Sit iam huius loci finis. Perſpicuum ē enim quę timido, animo humili, demiſſo, fractoq; fiant (quale fuiſſet reguli factum, ſi aut de captiuis, quod ipſi opus eē videretur non quod reipu. cēſuiſſet, aut domi remanere voluiſſet) non eſſe vtilia: quię ſunt flagitioſa, fœda, & turpia.

ſibi adempto. ¶ Ad viſerim, pugnatum eſt: inquit Liuius cum latinis non procul a radicibus veſuuii montis: qua via ad viſerim ferebat: conſules erant. T. Manlius & Decis, qui ſe pro Romanis legionibus deuouit: & Mālius auctore Liuio ea virtute atque conſilio in prę̨lio fuit vt facile conuenerit inter ſcriptores vtrius partis. T. Manlius dux fuiſſet eius futuram haud dubie fuiſſe victoriam. Acerbus in filium quoniam ipſum ſecuri percuti iuſſit. quia iniuſſu ſuo cū Geoutio duce Tuſculanoq; pugnauerat & victor ſpolia retulerat: nota eſt hiſtoria apud Liuiū. ¶ Sic decem illi, diſcrepant inter ſe auctores in hac hiſtoria. Lege Liuium & Polybium. Decem elegerunt captiui, q Romā ad ſenatū irēt: & cū eēnt egreſſi caſtris & ſe redituros iuraſſent: unus ex his inquit Liuius minime Romani ingenii hō: velut aliqd oblitus iuriſiurandi ſoluēdi cā cū in caſtra rediiſſet ante noctem comites aſſecutus eſt & re infecta cū nouē ad Hannibalē redirent: ille domū abiit qd fallaci reditu in caſtra iureiurando ſe exoluiſſet: qd vbi innotuit cōprehenſus eſt, & cuſtodiaus publice ductis ad Hannibalē miſſus ē. Aliqui ſcripſerunt decē legatos primū veniſſe deinde tres alios L. Scribonium. C. Calphurniū, & L. Māliū: & hos tres ad Hannibalem re nō impetrata reuertiſſe, & decē illos remanſiſſe: qd p cām recognoſcēdi noia captiuoq; ad Hannibalā ex itinere regreſſi religione exoluiſſent ſeſe, & hos proximis cenſoribus adeo omnib⁹ notis ignominiiſq; confectos eſſe: vt qdā eorū mortē ſibi ipſi cōſciuerint, cæteri nō foro ſolū oī deinde vita ſed ppe luce ac publico caruerint. ¶ A Paulo & Varrone: q erat conſules cū ad cānas pugnatū ē eſt. Vbi Paul⁹ cecidit & Varro fugiens Venuſiam ſe recepit & q in caſtris Ro. erant; Hānibali ſe dedicerūt, pacti vt arma atq; equos traderent: & vt ſe pecūia redimere poſſent quod ſenatus. T. Mālio ſuadēte renuit. ¶ Scribit idem: Polybius: ſcilicet. ¶ Huius loci diſputationi: que pertinet ad fortem animum & magnum.

FRA. MAT. ¶ REMOTIS arbitris: q iudicādi rē poteſtatē hēt. ¶ Atq hic is eſt & ut age ſciamq. quis fuerit hic Manlius fuit ille qui poſtea torquatus cognominatus e. ¶ Cuius ter. con. Tertio cōſul creatus apud viſerim campaniæ mōtē latinos ſudit: & filiū iuſſit occidi: q cōtra mandatū ſuū pugnaſſet licet victor rediiſſet expugnata: qd Liuius ſcribit in principio octaui libri ab vrbe cōdita. ¶ Sed vt laudādus, &c. Res per partes. ſcribit hoc Liuius li. xxii. de ſecūdo bello punico, ¶ Sed illud, magnitudine laudat po. Ro. qui octo millia

Torquatus ſuum filium occidi q pugnauerat cōtra eius mādatū.

PET. MAR

¶ De temperantia.

Reſtat quarta pars:q̄ decore: moderatione: modeſtia.cōtinētia,tēperantia cōtinet̄.Pōt igit̄ qcq̄ utile eſſe,qd̄ ſit huic taliū virtutū choro cōtrariū? At q ab Ariſtippo Cyrenaici:atq; annicerii phi nominati,oē bonū ī voluptate poſuerunt, virtuteq; cēſuerunt ob eā rem eſſe laudandam:qd efficiens eſſet uoluptatis, qbus obſoletis floret Epicurus:eiuſdē fere adiutor: auctorq; ſententię.

milia redimere noluit cū paruo poſſet:vt oſtēderet: aut vīcendum aut moriendū eē militibus. Ex quo valde territus eſt Hannibal cum videret tantum eſſe animi Romanis victis & afflictis:vt nolēt redimere captiuos.¶ Scribit idem: Polybius.¶ Sic hone.nūc cōcludit.¶ Attilius:ad id reddit quod omiſerat de decem ab Hannibale miſſis.¶ Eadē fraus qua vnum tm̄ vſum ſcribit Polybius.¶ Sed iam. Cōcludit hic Cice. oſtēdens quod vtile maxime videatur non eſſe faciendum ſi cōtra fortitudinē.¶ Flagitioſa:laudabili opponitur flagitioſum i ſędū decoro: turpe honeſto.

ASCĒ. ¶ E T remotis arbitris iuſſit adoleſcentē venire ad ſe. At.i.ſed.ille.ſ.adoleſcens:vt.i.poſtq̄ ingreſſus eſt,diſtrinxit.i.euaginauit confeſtim.i.cū feſtinatione glaudium:& iurauit ſup.ſe interfecturum ſtatim illum,,ſcilicet Pomponiū tuſi dediſſet ſibi iuſiurandum ſe miſſum facturum:ideſt dimiſſurum eſſe patrem Pōponius coactus hoc terrore iurauit & detulit rem ad populum docuitq; cur ſup.neceſſe eēt ſibi deſiſtere a cauſa: & miſſum fecit Manlium. Tm̄ valebat illis tēporibus iuſiurandū (acclamatio eſt.) Atq; ic Titus Manlius eſt is qui inuenit cognomen:ſcilicet torquati;torq̄ galli quē prouocatus ab eo occiderat ad anienem fluuiū detracto.Cuius tertio cōſulatu latini fuſi & fugati ſunt ad viſerim:q ſup.fuit magnus in primis vir, & q nup indulgens ideſt pius in patrē ſup.fuit;idē acerbus & ſeuerus ſup.fuit in filiū. Sed vt regulus ſup.fuit laudandus iureiurādo conſeruando:ſic decem illi:quos iuratos:ideſt aſtrictos iuramēto Hānibal miſit ad ſenatum poſt pugnam cānēſem.in qua plurimi Romanorū fuſi ſunt,iuratos dico redituros:ideſt quod eſſent redituri in ea caſtra quorū erant captiui:niſi impetrauiſſent de redimēdis captiuis. illi dico ſunt vituperandi ſi non redierunt,de quibus nō omnes vno modo ſup.ſcri.pſerūt.Nam Polybius auctor in primis bonus:ſcribit ex decem nobiliſſimis:qui tunc erāt miſſi nouem reuertiſſe re nō impetrata a ſenatu,& vnum ex decē remanſiſſe Romæ:q paulo poſtq̄ egreſſus erat e caſtris hoſtiū:ſcilicet rediſſet:q̄ſi aliquid eſſet oblitus.Enim pro qa interpretabatur ſe eſſe liberatū iureiurādo reditu:ideſt per reditum in caſtra i interpretabatur(dicit)nō recte. Enim pro quia fraus diſtringit: ideſt arctius ſtringit & nō diſſoluit periurium. Fuit igitur ſtulta calliditas imitata prudentiam peruerſe. Itaq; ſenatus decreuit: vt ille veterator & callidus duceretur vinctus ad Hannibalem:ſed illud maximū ſup.erat. Hannibal tenebat octo millia hominum nō quos cœpit in acie:aut qui fugiſſent periculo mortis:ſed qui fuiſſent relicti in caſtris a Paulo & Varrone conſulibus.Senatus nō cenſuit eos:ſcilicet homines numero octies mille,cū id potuiſſet fieri parua pecunia:ut inſitum eſſet noſtri militibus:aut vincere,aut emori. Qua qdem re audita idē.ſ.Polybius ſcripſit animū Hannibalis fractū q; ſenatus Populuſq; Romanus fuiſſet tam excelſo animo rebus afflictis. Si ea quæ videntur utilia dicſtur cōparatione honeſtatis. Autem pro ſed: Attilius q ſcripſit græce.hiſtoria ait plures fuiſſe qui reuertiſſent in caſtra eadem fraude:vt liberarētur iureiurando & eos notatos eſſe a cēſoribus oibus ignominiis. Sit iam finis huius loci:pſpiquū eſt enim ea q̄ fiat aio timido:humili:demiſſo:& fracto:quale fuiſſet factū Reguli ſi cenſuiſſet de captiuis quod videretur eſſe opus:ideſt vtile ſibi aut ſi voluiſſet remanere domi nō eſſe vtilia quia ſunt flagitioſa & fœda & turpia.

PET. MAR. REſtat quarta pars. Poſtq̄ de iuſtitia & prudētia:deq; fortitudine diſſeruit. tranſit ad ea quæ pertinet ad tēperantiā q̄rtam partē honeſti: oſtendes nihil eſſe vtile qd̄ tēperantiæ repugnet. Et ſic refellit illos qui in voluptate ſummū bonū ſtatuerunt,q̄ nō eſt vtile:

q̄pnō ē honeſta. De decore & aliis mediocritatibus. dictū ē ſupra.¶ Cyrenaici:qm̄ Ariſtippus Cyrenaicus vt dictum eſt a quo Cyrenaicum dogma in uoluptate ſummū bonum poſuit,huius imitator & ipſe Cyrenaicus Annyceris plus auctore Strabone fuit: a quo annycerii phi:hos poſtea imitatus eſt,Epicurus:quorū opinionē Ci.refellit. Annyceris: vt inqt Strabo cyrenaicam ſectā & emendauit: & annyceriam cōſtituit.¶ Quibus:cyrenaicis & annyceriis.¶ Obſoletis:reiectis: & cū iam venerint deſuetudinē: nā obſoletum dicit̄ id:qd iam obſurduit: & venit i deſuetudinē cōponitur obſoletū ab obs & oleo i rhetoricis ait: hoc vero a pleriſq; eorū deſertū obſoleuiſſe eo tpe quo multo vehementius erat retinendum: & ſtudioſius ad augendū obſoleſcere pprie eſt amittere nitorem cū non exerceatur.¶ Floret:habet in precio eius opinio: & ſuos hēt ſectatores.

FRan. MAT. REſtat quarta &c. Non idem ſignificāt hęc: moderatio eni baſis eſt ipſius virtus. ex cōtinētia gignit̄ moderatio q̄ modū adhibet dictis & factis. Cū vero in dictis & factis moderati fuerimus tunc decus illud cōſequitur quod dicitur tēperantia:recte ergo hęc cōiunxit:de quibus ſupius eſt a nobis dictū.¶ Choro:i recte chorū appellat qa cōnexæ & ſociatæ ſunt q̄ſi cathenæ q̄dā.¶ Atq ab Ariſtippo &c. Cōtra eos diſputat qui dūt oia voluptatis cauſa faciēda eſſe:ordo eſt vſq; ad eū locum. At decertādū eſt eqs,& q̄ſq; ſi ſnia eſt honeſtū tenere cū his qui ab Ariſtippo cyrenaici dicunt̄.Cyrenaici vero ſunt phi: qui ab Ariſtippo fluxere. Fuit aūt Ariſtippus Cyrenaicus, Q̄ ē oppidū erat inter Aegyptū & Libyum. Fuit Ariſtippus aſſertor voluptatis: & Socratis auditor. Strab.li.vltimo. Ariſtippus Socraticus Cyrenaicā phiam iſtituit: & Areta filia eius in ſchola ſucceſſit: & Ariſtippus filius qui matri ſucceſſit & metrodidactus cognominatus eſt: & Annyceris qui cyrenaicam ſectam videtur emendaſſe & Annyceriam ab eo deriuaſſe. Cyrenaici & Epicurei oia trahebāt ad cōmodū ſuū vt intelligamus in quo ii differrent. Anniceris ab iis in ceteris quidem rebus non diſſentiebant. Relinquebant autē amicitiam in vita & gratiam:honoremq; aduerſus parentes: & pro Patria preclarum aliqd facimus. Cū Cyrenaici & Epicurei dicerent nec patriæ quidem cauſa aliquid faciendum eſſe nec parentum quod a voluptate alienum eſſet. Summū bonum in voluptate ſummum malum in dolore poneb. ntes & omnia ad vtilitatem ſuam referebant. Contra quos Cic. Nam quæ voluptate inquit quaſi mercede aliqua ad officiū impellit ea nō eſt virtus:ſed fallax imitatio ſimulatioq; virtutis. Nam niſi illa volnptas eſſet nō ſequeremur virtutem ſed propter virtutem ſequitur voluptas:ex virtute enim maximam voluptatem capimus:ſed illi non excludebant amicitiam:de quibus Cice. ait. Eſt etiam inquit ipſi earum amoris nomen unde amicitia nominata eſt:quam ſi ad commoda noſtra referimus ea non eſt amicitia:ſed mercatura vtilitatis. Sic enim agri coluntur: & pecora q; ex his fructus percipitur.¶ Obſoletis:antiquatis,ſublatis.

ASCĒ. REſtat, Proſequitur de tēperantia dicens.¶ Reſtat quarta pars virtutum principalium quæ cōtinet̄ ideſt pficitur decore:moderatione,modeſtia, cōtinētia:temperantia. Igitur nunquid: ſupple poteſt quicquam eſſe vtile quod ſit contrarium huic choro talium virtutum:quaſi dicat minime. Atqui ſed tamen philoſophi nominati ab Ariſtippo cyrenaici atque annycerii: poſuerunt omne bonum in voluptate:& cenſuerunt virtutem eſſe laudandam ob eam remq; eſſet efficiēs voluptatis. Quibus: ſcilicet philoſophi obſoletis:ideſt reiectis floret epicurus adiutor & auctor:ideſt aſſertor fere eiuſdem ſententiæ.

Cũ his velis equiſq; (vt dicitur) ſi honeſtatem tueri, ac retinere ſententia eſt, decertandum eſt, nam ſi non modo vtilitas, ſed vita hominis beata, corporis firma conſtitutione, eiuſq; conſtitutionis ſpe explorata (vt a Metrodoro ſcriptum eſt) continetur, certe hæc vtilitas, & quidem ſumma (ſic enim cẽſent) cum honeſtate pugnabit. Nam vbi primum prudẽtiæ locus dabitur? an vt conquirat vndique ſuauitates? Quam miſer uirtutis famulatus ſeruientis uoluptati. Quod autem munus prudentiæ? An legere intelligetur uoluptates? Fac nihil iſto eſſe iucundius: quid cogitari poteſt turpius? Iam qui dolorem ſummum malum dicat: apud eum quem habet locum fortitudo, quæ eſt dolorum laborumq; contemptio? Quãuis enim multis in locis dicat epicurus (ſicut hic dicit) ſatis fortiter de dolore: tñ nõ id ſpectandum eſt quid dicat, ſed qd cõſentaneũ ſit ei dicere, qui bona in uoluptate terminauerit, mala in dolore: ut ſi illum audiam de cõtinentia & temperãtia, Dicit ille quidẽ multa multis locis:

PET. MAR. ℂCVM his cyrenaicis & Epicuro. ⁋Velis equiſq;: ideſt omni conatu & terra: marique: vt eorum opinio refellatur: ꝓuerbium eſt quoties volumus oſtendere vltimum conatu: ⁋Vt dicitur: vt eſt in prouerbio. ⁋Nam ſi: ratio quare decertandum eſt cum his omni conatu: vt ſcilicet error tollatur e medio: & id conſtituatur: & teneatur: quod eſt e natura. Si inquit ſummum bonum ponetur in optima corporis valitudine: vt voluit Metrodorus non dabit locus prudentiæ: quæ ſi ideo ab his introducit: vt eligat voluptates quid poteſt eſſe turpius quam pudicam matronã meretrici ſeruire. Metrodorus hic Epicureus Athenienſis fuit: & ſeptem annos ante epicurum vita functus eſt: auctore Laertio in ſecundo de finibus ſic ait. Ipſe enim Metrodorus pene alter epicurus beatum eſſe deſcribit his fere verbis cum corpus bene conſtitutum ſit, & ſit exploratum ita futurum. ⁋Spe explorata: certa: ideſt ꝙ quis exploratum habeat ſe habiturum firmam corporis conſtitutionem ſine aliquo dolore. ⁋Hæc vtilitas: quam ipſi dicunt eſſe in explorata valetudine corporis: & ſic relinquunt animum & prudentiam quæ debet habere delectum bonorum & malorum. ⁋Nam vbi: ratio quare talis vtilitas cum honeſtate pugnabit. ⁋Vbi dabitur locus: in qua re ſe exercebit: prudentia: an vt inquirat ſuauitates corporis: quaſi dicat apud iſtos nullum habet locum prudentia: quam conſeruat temperantia. Illi autem qui in voluptate ſummum bonum ſtatuunt: deſtruunt temperantiam: & per conſequens prudentiam. Sed eſto inquit nihil eſſe iucundius tali opinione: tamen nihil erit turpius & cum turpitudine non ſtat honeſtum ergo nec id quod vere eſt vtile: & ſic relinquit nihil eſſe vtile: ꝙ ſi temperantiæ & prudentiæ contrarium, & apud illos inquit: qui ponunt ſummum malum in dolore: nulla eſt fortitudo: quæ omnis terribilia cõtemnit propter honeſtatem. Epicurus vt latius diſputauit Cicero in libris de finibus multa dicebat de tolerando dolore: ſed cum poneret ſummum bonum in voluptate: audiendus non erat: quoniam abſurda dicebat: itaq; philoſophus non eſt ex ſolis verbis ſpectandus. ⁋Conſentaneum, conueniens.

ADDI. Antiquorum adagia ℂVELIS equiſq;. Priſca in eandem ſententiam adagia hæc ſunt. Manibus pedibuſq;. Nauibus atq; quadrigis: omnibus neruis. velis equis. Remis veliſq;. Idem Cicero in. iiii. epiſtolarum ad Atticum dicit. Sic ego: qui in iſto homine colendo tam diu indormiui te me Hercule ſæpe excitante curſu corrigam tarditatem tum equis tum velis.

FRA. MAT. ℂVELIS & equis. Prouerbialiter dictum. ⁋Nam ſi non modo &c. Cauſam oſtendit quæ potiſſimum voluptatem efficiat, eſt autem ea bona valitudo. Nam quia omnia ad voluptatem referunt: nihil vtilius videtur eſſe valitudine: ſed ſi hoc inquid. Cicero ſequi voluerimus: vt vita beata in valitudine conſiſtat, nullo modo ſequi virtutem poſſumus: hoc ꝙ ita eſſe euidentiſſimis probat rationibus. ⁋Eiuſdem conſtitutionis ſpe. Metrodorus enim dixit non ſolum in corpore bene compoſito beatam vitam conſiſtere: ſed etiam in ſpe bene conſtituendi corporis: quia etiam ſi corpus non bene compoſitum ſit: & tamen bene componendi ſpes ſit. Nihilominus vitam beatam eſſe volũt. Metrodorus autem is diſcipulus fuit Epicuri & Athenienſis fuit & alius eiuſdem ſectæ ſtratonicenſis. ⁋Certe hæc vtilitas. Si hoc beatitudinis fundamentum eſt: ſcilicet corpus bene conſtitutum eſſe ſi eum virtute ſentiret: diſſentit autem ideo falſum eſt. ⁋Nam vbi primum prudentiæ. Incipit argumentari contra ſententiam illam Metrodori progrediens per omnes virtutes: & eiuſmodi fundamentum ab omnibus virtutibus alienum eſſe oſtendit: videlicet a prudentia &c. non igitur probandum eſt fundamentum illud ſed potius vituperandum. Dabitur: ſcilicet huic fundamento quod beatitudinis eſſe dicunt. ⁋Suauitates: ad firmandas corporis conſtitutiones hoc videtur prodeſſe: vt vndiq; conquirat: quæ voluptati conſentiat: at vero ſuauitas & iucunditas voluptati conſentiunt: ergo ſuauitas vndique conquiratur quod ſi eſt: quomodo cum prudentia poterit habere commercium: quaſi dicat nullum habere poterit qui vndiq; ſuauitates & iucunditas quærit voluptati ſeruit: qua ſeruitute nihil eſſe poteſt ignominioſius: ſi propter voluptatem virtutem ſequitur: Epicureus: ergo voluptati ſeruit. Sed vbi voluptas fuerit illic qui eſſe virtus poteſt. probat autem primo per ſpeciem: prudentia eſt virtus: qui virtutem quærunt propter voluptatem faciunt contra prudentiam. Et quia pars ſequitur ſuum genus faciunt generaliter contra virtutem. ⁋An legere vt intelligant &cæ. Cur inquit quotidie legunt philoſophi ſtudiis literarum dediti. Nunquid vt intelligant: quid ſit voluptas. Prudens enim in veri inueſtigatione verſatur: nihil certe eſſet turpius quam ideo legere: uoluptate compararet. ⁋Iam qui dolorem &c. probauit prius a genere: deinde a ſpecie. Metrodori fundamentum uerum non eſſe: nunc oſtendit nullum poſſe habere cum fortitudine commercium. Fortitudo enim conſiſtit in agreſſione periculorum pro patria: pro parentibus: amicis & cæ. Qui autem ſummum bonum in uoluptate ponit: neceſſario ſummum malum in dolore conſtituunt: ſi fortitudo conſiſtit in arduis rebus appetendis. Arduæ autem res ſine labore: & conſequenter ſine dolore effici non poſſunt. Intelligitur nullum habere poſſe fortitudinem cum uoluptate commercium. ⁋Quæ eſt dolorum &cæ. probat a diffinitione non poſſe locum habere fortitudinem apud eos qui uoluptatem dicunt eſſe ſummum bonum. ⁋Quamuis enim multis locis. Tacitæ occurrit obiectioni, quia dicere poſſet aliquis o Cice. uide quid dicas: non enim ita eſt ut diſputas ꝙ dolorem ſummum malum putent illi philoſophi. Nam multa diſputat de dolore Epicurus oſtendens nullum tantum dolorem eſſe debere: ut uir ſapiens ab officio deſiſtat. Reſpondet Cice. quamuis multa diſputent de dolore: Tamen non conſiderandum eſt quid dicant: ſed quid conuenire uideatur: nã qui bona uoluptate terminauerint mala dolore terminent conſentaneum eſt: ſic autem de dolore diſputat Epicurus. Omnis dolor aut paruus eſt: aut mediocris: aut intenſus: ſi paruus eſt contemnendus eſt: ſi mediocris facile tolerandum: ſi uero intenſus breuis: ergo omnis dolor cõtẽnendus eſt: dicebat propterea languorem quãtum libet magnus ſit: diminui poſſe cogitatione uoluptatis: ut qui in eculeo poſitus ſit ſi uoluptatem aliquam animo conſpexit quam uel habuerit: uel habere ſperat: dolorem non ſentiret ſed uellem inquit epicurum ipſum prius periculum facere.

ℂDecertandum

ſed aqua hęret, vt aiunt. Nam quomodo poteſt temperãtiam laudare is, qui ponat ſummum bonum in voluptate? Eſt enim temperãtia libidinum inimica. Libidines autem cõſectatrices voluptatis. Atq; in his tantum tribus generibus quoquo modo poſſunt non in callide tergiuerſantur. Prudentiam introducunt ſcientiam ſuppeditatem voluptates, depellentem dolores. Fortitudinẽ quoq; aliquo modo expediunt, cũ tradunt rationem negligendæ mortis perpetiendiq; doloris. Etiam temperantiam inducunt, non facillime illi quidem, ſed tamen quoquo modo poſſunt. Dicũt enim voluptatis magnitudinem doloris detractione fieri. Iuſtitia vacillat, & vel iacet potius. Omneſq; hæ virtutes, quæ in communitate cernuntur, & in ſocietate generis humani. Neq; enim bonitas, nec liberalitas, nec comitas eſſe poteſt non plus quam amicitia:

ASCE. ❡ DECER tandũ eſt cũ his .ſ. philoſophis velis & equis.i. omni celeritate & velorum & equorum dicitur .i. in prouerbio eſt,niſi forte ſit æqs.i. æquatis velis: quæ vt Home. di. nauis maxime impellitur: certandũ eſt in ꝗ ſnia.i. ſi volumus tueri ac retinere honeſtatem, nam ſi mõ vtilitas: ſed vita beata hominis continetur firma conſtitutione corporis: eiuſq; conſtitutionis ſpe explorata vt ſcripeũ .i. eſt a Metrodoro certe hæc vtilitas & quidẽ ſumma (cenſet eni ſic).i. ꝙ ſit ſumma, pugnabit cũ honeſtate. Nã vbi.i. in quare dabitur primum locum prudẽtię an vt ſup. ipſa prudẽtia coinquinat .i. ſimul inquinat vndiq; ſuauitates .i. ꝗ .i. quantũ miſer ſup. eſt famulatus ſeruitutis ſeruiẽtis voluptati. Autẽ pro ſed, ꝙ mutus erit, aut dabitur prudentiæ: an intelligetur legere.i. eligere voluptates .i. fac, ideſt cõcede nihil eſſe iucundius iſto: ꝗd poteſt cogitari turpius ipſo.q.d. nihil: iam qui dicat dolorem ſummũ malũ quem locum habet apud eũ fortitudo.q.d. nullum fortitudo dico quę eſt comtemptio .i. vilipenſio dolorum & malorum: quamuis enim epicurus dicat in multis locis, ſicut hic dicit ſatis fortiter de dolore tamen non ſpectandum eſt id quid dicat, ſed quid conſentaenum.i. cæteris dictis conforme ſit ei dicere qui terminauerit bona. i. conſtituerit ſumum bonum in voluptate: & terminauerit mala, ideſt ſummum malum cõſtituerit in dolore vt ſi audiam illum de continentia & temperantia. Ille quidem dicit multa multis locis.

PET. MAR. ❡ AQVA hęret.i. ea quæ dicit Epicurus abſurda ſunt: & verum curſum non habent quemadmodum aqua cũ hæret: non fluit recto fluxu. prouerbium eſt in illos qui abſurda dicunt & minime conuenientia. ſed aliena a recto rationis diſcurſu. ❡ Vt aiunt, vt dicitur in prouerbio: quoniã non conuenit ponere ſummum bonum in uoluptate: & laudare temperantiam: ꝗ aduerſatur voluptbtibus, & ponere ſummũ bonum in indolentia: & laudare fortitudinem. Iſta igit̃ non ſunt conſentanea. ❡ Atq; in his tantum, tribus generibus circa tres uirtutes inquit calide diſputant: & videntur eas aliquo modo amplecti allatis quibuſdam rationibus prudenciam: ſcilicet. fortitudinẽ & tẽperãtiã: ſed iuſtitiam omnino e medio tollũt, & perconſequens liberalitatem, & ea omnia quæ ad communitatem tuendam pertinent, ergo remota iuſtitiam remouetur omnis virtus: quæ ad iuſtitiam refertur: cum ſit ad conſeruationem humanæ ſocietatis. ❡ Tribus generibus, prudentia, fortitudinæ temperantia. ❡ Tergiuerſantur: fugiunt iuſtam reprehenſionem & alios fallunt verbis, quibus virtutes ipſas videntur afferre tueri & expedire. nã tergiuerſari eſt fallere & dicta mutare, & quaſi tergum vertere. ❡ Suppeditantẽ, ſubminiſtrantẽ corpori ipſas voluptates: & hoc eſſe dicunt munus prudentiæ. ❡ Expediunt: expedire videntur. & calumnia liberare, atq; dedecore, & illi munus aſſignare ſuum dicentes fortitudinem eſſe rationem & modum quibus dolorẽ quis patitur, & negligit mortem cum voluptate vt ipſi dicunt. ❡ Vacillat: nutat nec poteſt conſiſtere aut eſſe apud ipſos: cum omnia referant ad propriam voluptatem non ad communem quod eſt contra iuſtitiam. ❡ Hę virtutes: liberalitas magnificẽtia: communitas: affabilitas. ❡ Neq; enim rõ quare iacent hæ virtutes, qm̃ virtus expeti debet ꝓp ſe non ob aliud: & ipſi dicunt expetendas eſſe propter uoluptatem.

ADD ❡ SED aqua hęret, ſubſtitit: remanet q; ambigua. In ſecundo epiſtolarum ad Atticum dicit, in hac cauſa mihi aqua hæret, Priſca ſunt prouerbia. In eodem hæſitas luto. Aqua hæret. In vado hæremu. In eos:, quorum ſententia per plexa eſt: & in extricabilis: ideſt veri expers curſus & rationis. ❡ Dicunt enim voluptatis magnitudinem doloris detractione fieri quoniam epicurei aſſerebãt maximam eſſe voluptatem nihil dolore quod præſtat tẽperantia: prætermittendo voluptates eas, quas dolor ſequitur. In ſecundo de finibus ait Cicero. Negat Epicurus accedere quicquam poſſe ad voluptatem nihil dolẽtis. vnde dixit Ennius Nimium boni eſt cui nihil eſt mali.

FRA. MAT. ❡ INAQVA hęret. Prouerbialiter dictum: hoc eſt nihil fundamenti habet.

❡ Atque in his tribus. Dicit Epicureos de prudentia fortitudine atque modeſtia probabiliter dicere aliquid. De iuſtitia autem nihil eſſe quod diſſerere poſſint, nam ab ea prorſus alienum eſt eorum dogma ꝙ ad voluptatem omnia referunt, quid enim ſua ipſius commoda tantumodo reſpicit: iuſtitiam nullo modo ſeruare poteſt. ❡ Tergiuerſantur. Diſputant. Tergiuerſari eſt dubitare & dubitando tempus conterere. Sed hoc loco tergiuerſari eſt fallere & dictum mutare. Plautus in Amphi, Verſipellem ſe fecit quando iubet. ſic interpretatur Marcellus: & citat hunc locum. ❡ Prdentiam &c. Recte inquiunt beatitudinem in voluptate ponimus: nam id prudentia requirit. Et probant a diffinitione. Diffiniunt enim prudentiam eſſe ſcientiam ſuppeditantem voluptates: & depellentem dolores: quod ſi eſt: ſine dubio confitendum eſt beatam vitam in voluptate poſitam eſſe. ❡ Fortitudinem quoque etcete. Aliquo modo expediunt: ideſt explicant fortitudinem ne videatur eſſe aliena ad dogmate ſuo ſi verum eſt fortitudinem eſſe rationem negligendæ mortis & perpetiendi doloris, ſequitur uerum eſſe ꝙ beatus ſit: qui voluptatis rationem habet. ❡ Temperantiam &c. Sed neſcio, inquit, quomodo hoc fieri poſſit ut qui in voluptate ſummum bonum oſtendere rationem poſſit, cur vuoluptas non ſit inimica modeſtiæ. Nam voluptas & modeſtia contraria videntur: quod cum ita ſit fieri qui poteſt: vt qui in voluptate beatam vitam ponit: modeſtiæ rationem habere poſſit, propterea Cicero ait non facillime illi quidem diſputant, ſed quoquomodo poſſunt. ❡ Dicunt enim doloris &c. hæc ergo eſt modeſtia ſiue temperantia ſi magnitudine voluptatis minuitur dolor. Nunquid in hoc videtur eſſe temperantia, non facile apparet quod magnitudine voluptatis minuatur dolor. Si dolor minuitur temperantia: reſpicit ad maiorem voluptatem: voluptas eſt quæ triſtitiam depellit: ſed hæc voluptas ſequitur excontinentia quantoque maior fuerit voluptas; tanto minor triſtitia: tanta poterit eſſe voluptas vt nulla triſtitia remaneat, & hoc modo probat continentia ſine temperantia eſt abſtinere a rebus venereis: cibo: potu, ſomno & cæteris eiuſmodi: quæ voluptatem afferunt: ſed quanto quiuis diutius abſtinuerit a rebus veneris, tanto is deinde appetentius cupit, & maiori voluptate efficitur. Eodẽ modo qui a cibo & potu abſtinuerit poſtea auidius capit: & pari rõne ꝙ diutius uigilauerit ſomnũ poſtea ſuauiorẽ capiet: hoc eſt ergo ꝗd dicũt epicurei non ſine dolore

tẽperantia

ſi hæc,non per ſe expetanturſed ad voluptatem vtili
tatem ve referantur. Conferamus igitur in pauca.
Nam vt vtilitatem nullam eſſe docuimus, quæ hone
ſtati eſſet contraria,ſic omnem voluptatem dicimus
honeſtati eſſecontrariam.Quo magis reprehenden-
dos Calliphonem & dinomachum iudico, qui ſe di-
rempturos controuerſiam putauerunt,ſi cum hone-
ſtat voluptatem , tanq̃ cum homine pecudem copu-
lauiſſent.non recipit iſtam coniunctionem honeſtas
aſpernatur,repellit. Nec vero finis bonorum, & malo
rum,qui ſimplex eſſe debet ex diſſimilibus rebus mi
ſceri,& temperari poteſt. Sed de hoc hactenus,magna
enim res,alioq́ loco pluribus a nobis diſputata.nunc
ad ꝓpoſitum. Quemadmodum igitur,ſi quando ea,
quæ videretur vtilitas honeſtati repugnant, diiudicã
da res ſit ſatis eſt ſupra diſputatum: Sinautem ſpeciẽ
vtilitaris etiamvoluptas habere dicatur,nullla poteſt
eſſe ei cũ honeſtate coniunctio. Nam vt tribuamus
aliquid voluptati,condimenti fortaſſe non nihil:vti-
litatis certe nihil habebit.

abſtinere uos a rebus veneris & cæteris eiuſmodi, nam &
continẽtia triſtitiam affert. Deinde cum is a quib[9] abſtinue
ris:poſtea vti cœperis maiorem ſentis voluptatẽ:quæ ma-
xima erit doloris diminutio,hanc igitur rationem adducũt
cum dicunt aliquam habere congruẽtiam cum temperanti
tia voluptatem ,magnitudine voluptatis afferentes dolo-
rem minui. ⸿Iuſtitia vacil.
de iuſtitia inquit nihil diſpu
tant. Nã apud eos nutat iu-
ſtitia: & quia parum dixiſſe
videbatur vacillat: ſubſun-
xit iacet.

ASCẼ. ℭ SED aquahæret:vt di-
cunt illi in prouerbio eſt. A q̃
autem dicitur hærere, quam
do craſſa eſt & non profluit
ſic & aſſertio hærere dicitur
quæ non approbatur. Nam
quomodo poteſt is laudare
tẽperantiam qui ponat ſum
mum bonum in voluptate.
Eſt enim temperantia inimi
ca libidinum. Libidines aũt
ſunt conſectatrices:ideſt imi
tatrices: & comites perpe-
tuę voluptatis, Atq́ ipſi ter
giuerſantur: ideſt ſubter fu-
giunt non in callide,ideſt ſa-
tis callide tantum in his tri-
bus generibus: prudentia:
fortitudine, & temperantia.
Ipſi introducunt .i. aſſerunt
prudentiam eſſe ſcientiam ſuppeditantem:ideſt ſupprimẽ-
tem voluptates & depellentem dolores. Et expediunt quo
quo:ideſt quouis alio modo cum tradunt ſupple eſſe ratio
nem negligendæ mortis & perpetiendi doloris. Illi etiam
inducunt temperantiam, nõ quidem facillime ſed quoquo
modo poſſunt. Dicunt enim:ſupple temperantiam fieri ma
gnitudine voluptatis & detractione doloris. Iuſtitia vacil
lat ſup. apud eos vel iacet .i. reiicitur potius: & omnes hæ
virtutes quæ cernunt in communitate: & in ſocietate ge-
neris humani neq́ enim bonitas nec liberalitas nec comitas
eſſe poteſt non pluſquam amicitia.

PET. MAR. ℭ HAEC: hæ virtutes & mediocritas,quæ propter ſe
expetuntur:aliter non eſſent virtutes, de his rebus dictũ eſt
ſattis loco ſuo: & conculudens Cice. docet omnem volupta
tem eſſe contrariam honeſtati & reprendit Calliphonem
& Dinomachum qui vt in principio dictũ eſt eſt,honeſtati
voluptatem adiunxerunt arbitrantes hoc modo ſe dirime-
re controuerſias philoſophorum de ſummo bono. Eraue-
runt inquit: quoniam honeſtati adiunxerunt voluptatem:
Seneca quam honeſtas auerſatur: & odit. Vnde dicit Seneca: Non
indignor:ꝙ poſt voluptatem ponitur virtus,ſed ꝙ omni-
no cum voluptate cõferatur contemptrix eius eſt hoſtis: &
longiſſime ab illa reſiliens. Et finis bonorum inquit Cice-
ro non poteſt conſtitui ex diſſimilibus: ſed ex re ſimplici:
Lactantius ad quam omnia referatur. Lactantius ſic taxat Ariſtippum.
Nec ſatis fuit ita viuere: ſed docere etiam libidines cœ-
pit ac mores ſuos de lupanari ad ſcholam tranſtulit: diſſe-
ruit voluptatem corporis eſſe ſummum bonum, quæ do-
ctrina execrabilis & pudenda: non in corde philoſophi: ſed
in ſinu meretricis eſt nata. ⸿Alio loco: in libris de finibus:
vbi de vario philoſophorum decreto diſputauit: diſputaui-
mus inquit: quemadmodum iudicari debeat & cognoſci
ſi quando vtilitas honeſtati repugnabit: & voluptas etiam
ſi haberet aliquam apparentiam vtilitatis tamen cum hone-
ſtate coniungi non poteſt, & voluptas inquit aliquid con-
dimenti & ſaporis habere poteſt: vtilitatis autem nihil ha-
bebit, cum nõ ſit honeſta: ergo voluptas corporis nunquam
vtilis quia nunquam honeſta: Et ſic nihil erit vtile quod tẽ-
perantiæ de qua agitur repugnabit.

ℭ CONDIMENTI: ideſt ſaporis, & delectationis ADD.
quoniam demulcet ſenſus cum ſit quoddam quaſi pulmẽta
riũ. ſenſus eſt: talis voluptas eſt nobis: cũ oĩum animantium
genere communis: & iccirco
non eſt proprium hominis
bonum habet quidem con-
dimẽtum & ſuauitatem: ſed
ſolidam: & veram nõ habet
vtilitatem: quæ citra hone-
ſtatem eſſe non poteſt. Pro-
prium autem hominis bonũ
in mentis, & rationis abſo-
lutione conſiſtit:

ℭ CONFERAMVS FRA. MAT.
igitur i pauca Satis proba-
uit ab omni virtute diſſenti
re eũ q ſummum bonũ i me
diocritate ponit. quare nũc
cõcludit: & quæ tam mul-
tis verbis diſſeruit paucis
complectitur. ⸿Calliphonẽ
& c. ii. philoſophi quaſi diſce
ptatores eſſe voluerunt con
trouerſiarum: quæ inter epi-
cureos erãt, & philoſophos
cæteros vt ſtoicos peripate-
ticos, academicos, dicebant
enim honeſtati coniunctam
eſſe voluptatem, hoc dicit
Cicero non inepte diſſerere ſi modo explicent de qua vo-
luptate ſentiant, Nam ſi de animi loquuntur voluptate il-
lis aſſentitur: ſi de voluptate corporis repugnat. Voluptas
enim corporis vitioſa eſt non ſimplex: ſed per accidens: vo-
luptas animi nunquam vitioſa eſt: vt philoſohi volunt:
nihil eſt aliud quam rationis operatio. ⸿Directuros: deter-
minaturos. ⸿Ex rebus diſſimilibus: honeſtate & voluptate
quæ contraria ſunt: finis bonorum debet eſſe vnus & ſim-
plex. ⸿Alio loco: libro de finibus bonorum & malorum.
⸿Nam vt tribuamus: vt omnino alieni videamur a volu-
ptate dicimus voluptatem nihil habet vtilitatis. Sed ali-
quid habere condimenti cibus optime conditus facie iucun-
ditatem. Eodem modo ſi honeſtati voluptas acceſſerit iu-
cundior erit.

ℭ SI hæc non expetãtur per ſe ſed referantur ad volupta- ASCẼ.
tem vel vtilitatem. Conferamus igitur in pauca: ideſt paucis
verbis quod volumus abſoluamus. Nam: ideſt quemadmo-
dum docuimus nullam eſſe vtilitatem quæ eſſet contraria
honeſtati: ſic dicimus omnem voluptatem eſſe contrariam
honeſtati. Quo .i. pro quo ego iudico Calliphonem & Di-
nomachum philoſophos: ſcilicet magis reprehendẽdos: qui
putauerunt ſe dirempturos: aut potius direpturos contro-
uerſiam ſi copulauiſſent voluptatem cum honeſtate tan-
quam pecudem cum homine: honeſtas non recipit immo aſ-
pernatur & repellit iſtam coniunctionem. Nec vero finis bo
norum & malorum qui debet eſſe ſimplex: poteſt miſceri &
temperari ex rebus diſſimilibus. Sed hactenus: ſupple ſatis
dictum ſit de hoc. Enim pro quia eſt ſupple magnares di-
ſputata alio loco pluribus verbis. Nunc ſupple redeamus
ad propoſitum. Igitur quemadmodum: ſi quando ea que vi
deretur vtilitas repugnat honeſtati diiudicanda ſit res ſatis
diſputatum eſt ſupra. Sinautem: ideſt ſed ſi etiam voluptas
dicatur habere etiam ſpeciem vtilitatis: nulle coniũctio po-
teſt eſſe ei cum honeſtate. Nam vt tribuamus alliquid volu-
ptati: habebit fortaſſe non nihil condimenti: ideſt delecta-
tionis: ſed certe nihil vtilitatis.

ℭ Imponens

PET. MAR.

IMPONENS Cicero huic operi quaſi faſti/giū & extremā manū ad filiū captās a re ipſa be/neuolentiā & ētia ſe monēs filiū ut his pçeptis et monimētis gaudeat: quæ ad ipſus eruditionē inſtituta ſunt. ſ Sed pinde: ſic & tāti pręcii. ſ Vt: ſi/cut acceperis. nā ſi illud magnifacies: magnum erit: nā res tā ti ſunt quāti æſtimātur. Habes reuerēdiſſime pſul a Marſo ſeruo munus multis vigiliis & ſudorib⁹ elucubratū: qđ iuuenibus & literarum arca/na ingreſſis profuturum ar/bitror. Sed peride erit apud te & alios qui id quicquid eſt aſpico tuo lecturi ſunt: vt ac ceperis: & nomen auctorita/tēq; dederis: quod ſi mihi vt ſpero lectione tua & grato animo continget: ad maio/ra excitabor: ad quæ acti me animo aſpirare ſcias. Effice igitur quæſo: vt prima hæc foetura patris animum non reprimat: ſed nois & æterni/tatis ardore flagrātem & ad altiora currentę admotis cal caribus impellat. Vale.

HAbes a patre munus Marce filii mea qui/dem ſententia mangnum: ſed perinde erit, vt acceperis. Quanquam hi tres libri inter Cratippa cōmentarios tanq̄ hoſpites erūt recipiēdi. Sed vt ſi ipſe veniſſem Athenas (quod qui dem eſſet factum, niſi me e medio curſu clara voce pa tria reuocaſſet) aliquando me quoque audites, Sic quoniam his voluminibus ad te profecta vox mea eſt tribue his temporis quantum poteris, poteris autem quantum voles. Cum vero intellexero te hoc ſcientię genere gaudere, tum & preſens tecum propediē (vt ſpero) & dum aberis abſens loquar, Vale igitur mi Ci/cero, tibique perſuade, te mihi quidem eſſe chariſſi/mum: ſed multo fore cariorem, ſi talibus monimen/tis præceptiſq; lętabere.

F I N I S.

non omnibus tuta inter cyaneas petras cōtingit nauigatio. Hæc qualiacunque ſunt boni conſulentes animum non rem æſtimentis. Cupio tantum prodeſſe. Sed ad id præſtandū vires non ſuppetunt. Et ſus Mineruam docere non poteſt. Etiam non recte ſcribentibus gratia dicebatur. Alios enim excitant ad patrocinum veritatis. Pro qua generoſa illa an/tiquitas dies nocteſq; vt po/ſteritati cōſuleret, laborauit. Valete ad uotum. Et Sylli re cognitionem quæ iam cudi/tur: ſed cum apologia expe/ctetis. Inuretur certe ignorā tium omnium arrogantiſſi/mo: & corruptorū corruptiſ ſimo Antonio volſco nota: q̄ ob linguæ petulanciam: furo reſque meretur. Magnoq; ob tabit emptum non ſcripſiſſe in tenebris illis Propertianis incidiſſe in ſuas man⁹ nouos in Syllium commētarios cu/iuſdam præsbyteri: qui Mar ſus ferebatur. Sed incertum eſt veſtinus ſit an marrucin⁹. Me Marſum experietur. Nō didicit ab Eurypide vir te/merarius & pcaciſſimus lin/guā habere incaſtigatā mor/bum eſſe turpiſſimum. De me vt ſibi & omnibus homini/bus ignoto ſcribit: qui toties ob vitæ dedecus & ignoranti/am conſpectum veritus meū inluſtris delituit. Me vulpecu/la non agnoſcit: cui iam per annos ſexdecim tot laqueos di/ſpoſuit: tot ſtruxit iſidias, tot dolos excogitauit vt iam frau dulentiſſimi ingenii ſui cōmenta conſumpſerit. Presbyterū me ad ignominiam: vt ipſe opinatur: appellat. Quod mi/rum non eſt. Vir quippe impius & crucis Chriſti inimicus: ſacerdotium ducis dedecus: & id mihi vir nefarius vitio ver tit: quo vita mea cenſetur in primis. Sed de his actenus, om nia tempus habent. Vale iterum.

C Commetarios: ideſt libellos: & philoſophicas commentationes e peripatetico decre/to tanquā hoſpites peregrini & romana lingua ſcripti: & ad ſtoicorum imitationem elucubrati academico tamē mo re, ac libertate. ſ Hoc genere ſcientiæ: morali inſtitutione, ac bene, recte que viuendi formulis & inſtitu is. ſ Monimen/tis: libris meam tibi memoriam ſubinde referentibus: & ra tionem vitæ complexis. Qua parte philoſophiæ nil poſſet excogitari vtilius, atque honeſtius.

ADD.

C Laus Deo opti. Maximoq; Petrus Marſus reformabat: enarrabat: extremamq; imponebat malū. āno ſal. M.D.XI.

C Habes a patre: peroratio eſt totius opis qđ ſua quidem ſententia maximum eſſe munus dicit: vt magna ex eo vtili tatem capere poſſit filius ſi attente legere voluerit.

FRan. MAT. ASCē.

HABES a patre. Perorat oſtendens opus cōple tum. Ordo autem eſt. O Marce fili tu habes a pa tre munus, quidem. i. certe mea ſententia. i. ſm iu dicium meū magnum ſed erit pinde ita magnū vt acceperis, q̄q̄ hi tres libri erunt recipiēdi inter cōmentari os Cratippi: tanquā hoſpites: ſed vt: ideſt quemadmodum ſi ego veniſſem Athenas, quod quidem eſſet factum. i, qđ feciſ ſem niſi patria: ideſt negociū patriæ reuocaſſet me e medio curſu clara uoce: tu audires quoque: ideſt etiam me aliquan/do. Sic qm̄ mea vox eſt pfecta a te his voluminibus. tribue his tantum temporis quantum poteris: poteris autem ſup. tribuere quantum voles. Cum uero intellexero te gaudere hoc genere ſcientiæ: tum: ideſt tunc ego loquar tecum pro/pediem: ideſt ſtatim: vt ſpero: exiſtetis præſens & abſēns: dū: ideſt quādiu aberis. Igitur Cicero vale: q; pro & perſuade tibi: te quidem: ideſt certe eē cariſſimum mihi: ſed fore: ideſt futurum eſſe multo cariorem: ſi lætabere: ideſt lætaberis & lętum te oſtenderis talibus monimentis, ideſt libris cum rei admonentibus. Aut lege monimentis, q; pro & talibus ſup ple præceptis: ideſt iſtitutionibus officii. Habes quoque mi Stephane exemplationes noſtras quantum monuiſti familia res: quas ſi tibi tuiſque gratas ac iucundas intellexero ad me liora maioraq; impluresq. Vale & tu uirorum optime.

F I N I S.

Ad Lectoris.

HAEC habui cādidi lectores quæ in his cōmēta riolis delēda putarē: & pro tāti opis ornamēto addēdo ducerē, Plura deſiderari nō ignoro, Sed

C Magnifico ac Generoſo Patritio Veneto Domino Fran ciſco Valerio Philoſophiæ profeſſoris Iulius Fe retus Rhauennas, S. P. D.

QVONIAM nihil extat a diis immortalibus conceſſum hominibus maius, aut præclarius vtiliuſue amicitia. Quę facit ut homines inter ſe coniunctiſſimi in hac uita uideantur quandam conſecuti felicitatem. Idcirco mi Franciſce decus, atque ſplē dor Valeriæ gentis. olim inter Romana cognomenta non in poſtremis numerata. Sed propius. proximis vel inter pro xima conſpucta: in qua plurimi Romanorum (vt aſſerit Li uius) excelluere. Hoc opus tibi dicandum eſſe cenſui. Qui me fratreſque meos tanto complexus es amore: ut diuinum quoddam munus exiſtimemus. Nos Andreę auunculo tuo Mutatio inter primarios principes Venetos primum placu iſſe. Deinde tibi Simonique eius ſanctitatis vitæ imitatori/bus. Cui ſi a Deo datum fuerit, vt tibi tuæque domui in/ſeruire poſſumus: pro tuis in nos immortalibus meritis. Nō erit alienum ab officio noſtro tibi nos per quam gratos vi/deri, quod ſi minus re ipſa: animo ſaltem (vt confido) per/ſpexeris. Accipies igitur in præſentia hoc munuſculum tuo dignum nomine. Qui non ponderas in fortunę caſibus aut diuitiis amicitiam: ſed potius in virtute, Quam enixe colis: ipſaque duce confidis immortalitatem aſſequi. Eam etenim tui maiores toto animo complexi tibi imitandam enixius reliquerunt, Vale Calendis Auguſti.

Petri Marſii Recognitio & Interpretatio Dialogi. M. T. Ciceronis de Amicitia ad Inclitam Liſinam Illuſtriſſimi Principis Fabritii Columnæ fidiſſimam coniugem.

PRISEI legum latores humani generis quaſi conſules: & dictatores Benigniſſima Liſina: & ſummorum parentum uera imago: uitæ cum decoro agédæ formulas: & decreta moderantes maturam ducem ſecuti ſunt: quæ hominem homini & cōciliauit: & commendauit. Nec non in ceteris inermem & quaſi mancum ſocietate armauit: ac undique inſtruens pene centimanum reddidit, & ut in mediū laboraret horrata eſt, omniaque cōmunia eſſe amicorum decreuit, ut humanæ ſocietatis uinculum nullo icto ſolueretur. Sed poſtquam malorum omnium radix libido, & æſtuans ur olla quædam igne ſuppoſiro auaritia naturalem nexū uiolenter effregit: Benigniſſimi Doctores ad concordiam reuocare mortalium uota ſtudentes de amicitia in primis diſſeruerunt, & geminum fontem reſerātes uarios riuulos in publicum uſum, & priuatum deduxerunt, nilque honeſtuus eſſe in bonis humanis, nil fluctuoſius, nil denique iucundius uera: fidaque Amicitia demōſtrarunt. Diuum Platonem dico, & Philoſophorum facile principem Ariſtotelem: atque Theophraſtum: nō minori eloquētia: quā doctrina excultum. Quos auctores proponens ſibi ad imitandum Academicus Cicero ſapienrem Lælium Amicitiæ, gloria inſignem delegit: ut de ui, poteſtate, ac dotibus tantæ: tamq́; frugiferæ uirtutis diſſereret: ut decorum pſonæ ſeruaretur: & diſputatio faciliore uita: & proniore decurreret. Qua proprer ſcholæ huic Lælii notam indidit. Quam multis locis deprauatam & ob id ambiguam, atque renebroſam pro captu ingenii reconcinnare: ac enarrando ſuo ſplendori reddere in rem: ſir ſpero, exiſtimaui. Tuæque excellentiæ quicquid id eſt & criticorum qualem cūq; indicaturam ſubiturum dedicaui. Amicitiæ ratio uel maxime te decet: quæ pudiciſſimi Thalami conſortē; tam pio tā ſancto: tam tardenti amore complecteris. Quæ iucūdiſſimam prolem: & heroica indole præditam diligis: cariſſimam habes: educas. inſtruis: ut in te nil niſi ſanctum: atque pudicum inſpicere poſſit: & imitari, Tuum ius in ſubiectos uerius officium appellatur: quā imperium. Sic cum inferioribus: ut homines eſſe: ac ſocios natura memineris. Hæc ad humanum genus cariras cœlo nomen tuum inſerir. Domeſtica exempla generoſitatem animi tui conformarunt: & decorarunt. Pater ille ruus. Dux Federicus nunquam niſi religioſe: ac ſancte nominandus, nil aliud in omni uita cōmentatus eſt, niſi ut alter Hercules mōſtra domans liberati Italiæ conſuleret: & ut honeſtiſſimi uoti compos eſſet laboribus: & uigiliis ſupra uires: & ſortem ingraueſcentis iam ætatis non perpecit. Et uexillum militantis eccleſiæ præferens in caſtris: ut armi potentem docebat Ducem: præclaram illam animam: tot uictoriis: ac triumphis opimam in caſtris poſuit. Quod equidem in maxima illius gloria poſuerim. In magnā ſi quidem felicitate defungit uita: ſumma feliciras & eſt, et haberur. Nec non uirtutum omniū ſpecimen mater Batiſta Sfortia Illuſtris Alexandri Sfortiæ filia. Quam diuinis dotibus honeſtatem perennis fama comitatur: & celebrar, Excipe igitur has de amicitia uigilias nomini tuo dicatas: nec munus expende: ſed animū. Qui per tua patriſq́; tui non Palladis minus quam Martis alumni præconia, & laudes uolens letuſq́; decurrit. Vale felix humano generi amica & Deo. Cui æque bona mens accepta refertur, ac dominia & regna: quæ publicis uſibns ad diuinum exemplar inſtituta fuerunt. Et iuſtos benignoſque moderatores cuſtodeſque populorum emerito cœlo affixerunt & ſacrauerunt.

ℭM. T. Lælius ſiue de Amicitia ad T. Pomponium Atticum.

QVINTVS Mutius augur Scæuola multa narrare de C. Lælio ſocero ſuo memoriter & iucunde ſolebat: nec dubitare illum in omni ſermōe appellare ſapientē. Ego autē a patre ita eram deductus ad Scæuolam ſumpta virili toga:

PET. MAR.

QVINTVS Mutiꝰ augur Scęuola. futurę tractationi de amicitia cōmodiſſimū patefacit ꝑfatio hęc aditū. Siqdē recēſendi eorum diſſentionibus qui prius amantiſſime vixerant: & cōiunctiſſime ad explicandas tantæ virtutis dotes pellēdaſq; viris & eqs eſt cōi vita diſcordiā & inimicitiā qbꝰ ꝓuatæ res ac publicæ labefactantur: & corruūt nō minus vtiliter q̄ apte deſceēditur. Nec non rationem, & viā diſputationis aperiens eorum animos concliat cuos dociles, & ingenioſos parēs natura ichoauit, & ad diſciplinam prompte contēdunt ſi res cognitione digniſſima ſuis formulis exponenda proponatur: & in perſonis decorum ſeruetur quod auctoritatem vel maximam orationi concinnat, & gratiam. ℓQ. Mutius, mos fuit auctore Pediano Aſconio cum aliquis ciuis Ro. oſtēdēdus eſſet vt ſignificareť aut prænomine ſuo: aut noīe: aut cognomine: aut tribu: aut magiſtu. ℓAugur: munere augurādi honeſtatus. de augurum corpore ſiue collegio dictum eſt vt opinor ſatis in diuinatione diceturq; in legibus. ℓMemoriter: recordāter ita dixerim prōpterac tenaci memoria quæ beneuolū oſtēdit animū & gratū. ℓIucūde: delectabiliter. i. cū caritate, iucūditate, lætitiāq;. ℓIn oi ſermone: quacūq; tractatione, colloquioq; & ſic innuebat. Lælium habuiſſe cōſumatā eruditionem in oī genere reꝝ & artiū: ſiue diſciplinaꝝ. ℓSapientē: ꝑfecta cognitione ꝑditū. ℓL eductus: in diſciplinā datus. ℓIta tali ſorte cōditiōeq; vt pro viribus adhererē conſumatiſſimo moderatori Scæuoles. mō id ſemper liceret. ne. ſ. importunitate offenderetur occupatione varia diſtrictus ſenex. ℓSumpta virili toga: depoſita pretexta poſt. xiiii. annum. Tenes memoria inquit Seneca quod gaudium ſenſeri cum prætexta poſita ſumpſiſti virilem togam & in forum deductus es.

OMN. BONI

OPVSculū hoc de Amicitia in duas conſumi partes a lectoribus ꝯſuetū eſt. videlicet i pœmiū & tractatū: pœmiū exordioꝝ more docilē: & attētū reddit auditorem: vt in ſequētibus oſtēdemus. Tractatus vero regulam amicitiæ cōtinet. Amicitia ē duoꝝ, vel pluriū mutua beneuolentia inter ſe congregata. Introduciť hic Lælius iam gradior natu loquēs de amicitia, & eius precepta aliqua tradens ſuis generis Fannio: & Sceuole, qui interrogant ipſum Lælium: quare P. Sulpitius, & Pompeius, quoꝝ alter plebis Tribunus. alter vero ꝯſul fuit. In his magiſtratibus ſuam priſtinam amicitiam in inimicitiam nō mediocrem cōuerterunt qua ex re totus populus admirabatur tum nouitate rei tum vero dāno quod cōſequebatur populus ex iſtorū duorum diſcordia. Reſpondeat autem Lælius generis hāc nō fuiſſe bonā amicitiam: & ſic amicitiæ regulas ingreditur quam quidem Lęlius ſuperiꝰ in Catone iuuenis erat: nūc aūt grādis natu duas filias viris ſupioribus locauit. Titulus operis erit talis. Lælius vel de amicitia more Plato. i. ſcribiť perſona loquens: & materia q̄ tractāda ſit, Munus: ex Mutiorū familia fuit Scæuola. ℓIn oi ſer. in quocūq; colloquio Lęlium ſocerū ſapiētē appellat. ℓSūpta vi. ro. pueri Ro. vſq; ad xiiii. annū ꝑtextā ferebāt: deinde cōuocatis amicis & ꝓpinquis ſumebāt togam, quæ & alios exigebat mores. i. viriles.

ASCĒ.

QVintus Mutius Scęuola &c. Cōgrue licet forſan minus aī aduerſo ordine, poſt officiorū libros, ſubiunctus eſt de amicia liber. Nam ſi nulla pars vitæ offōō decenter vacet: nō eſt vbi diligentius merito obſerueť quam inter amicos: quippe qui maxime rari inuenti ſunt & iucundiſſimi vbi inuenti fuerint. Ideoq; vt egregiū oſtēdat inter amicos: officiū ſeorſum quaſi de grege ſeductū pertractat. Moris. n. eſt quem egregiū ſignificare volūt poſt gregarios nuncupare: vt Aeneidos. Troes reliquias danaum atq; immitis Achili: vbi Achilles nō negať danaus ſed ſigñat præcipuus, ſicut in euāgelio. diſcipulis: & Petro nō qui diſcipulus non ſit q diſcipulorū princeps. Prudenter autem & perquam commode rem hanc tractat auctor noſter. Pruden-

Q. Mutius Scæuola

tor qdē q eſt īducit diſputationē vtpote Lælīū :q oīum cō ſenſu ſapientiſſime, & prudentiſſime amicitiæ munere cū viro forliſſimo atq optimo Scipione Africano functus ēt vñ illi plena fides adhibenda cōprobat,qa expto cuilibet in ea quā putet ſciētia credēdū aiūt. Cōmode aūt nō q nimis argute nec ſeuere more ſtoicorū,ſed cōiter,& p cōi hoīum caput rē diſſerit. Porro tam anxie obſeruat eius q loq fa cit decorū:vt nō Ci. ſed ipſe Lælius loqui putari poſſet. Titulus opis in frōte patet, dictus eſt hic liber Lęlius ab eo q primas partes tractat, ſicut Timeus Platonis & in comœdiis adelphi : & phor mio:dr prętere a dialogus q cōmētantiū inter ſe ſit ſmo Scribit ad Titū autē Pōpo. non atticū vir Ci. amicū. In tētio opis eſt lectorē docere quo pacto amicitiæ munus cōpleatr:qd ſi fecerit non po terit vir bonus non euadere nempe q inter ſolos bonos fit vera amicitia. Diuiditur aūt liber hic vnus in duas ptes procemialē : & executiuam ſeu tractatiuam. prior eſt in principio:poſterior incipiet illic F. Sunt iſta uera. In po- re loquit tm Ci. In poſteriore nuſq. Nā ēt illa verba in fine hęc habui &c. Lælii ſunt. Verūtamen norit lrarū rudis totū opus a Ci. cōpoſitū eſſe. multa tñ in eo dicī q Ciceroni non couenïunt. Nā neq Ci. Terē. fuit familiaris i qd tñ imperi ti ex hoc ope aſſert. Neq Fannius : & Scęuola generi fue runt:ſed Lęlio. Facit aūt in procemio tria:cū attentos : do ciles: & beneuolos lectores reddit. Attētos qdē ex rei ptio, & difficultate. Dociles:qa modū pcedendi plibet: & beneuolos,qa rem maxime vtilē pmittit. In primis autē verbis inter grāmaticos ɔtrouerſia eſt an legi debeat augur. Scæuola an ɔtta Sceuola augur. Multi.n. cōtendunt poſteriore modo ſcribēdum, & ita fere ſcriptū reperi. Alii putantes in emptum eſſe vocaliū cōcurſuz ſi poſt la. ſequat:augu. priorē cōmēdant ſe in oratiōe ſoluta tm puto fugiēdū vocaliū hia tum:vt appellatiuū propriis itermiſcerē,ſi q aūt expoſitionis egebunt cū ordine patefiunt q talis eſt. Q. Mutius Scæuolā augur. i. qui fuit de collegio augurū,ſicut & Cice. ſolebat narrae memoriter, & iucunde. i. cū delectatione, multa de C. Lælio ſocero ſuo. i. patri vxoris ſuæ, nec ſolebat dubi bitare. i. vt in re dubia ſolemus vereri, appelare in oi ſermone. i. colloquio hoīum illū. ſ. Lęlium ſapientē. Ego aūt inqt Cic. eram deductus a patre ſup. meo i qa patribus bonis eſt de moribus filiorū ſumma cura:quod de patre ſuo pdicat in ſer. Flaccus ad Scæ. ſ. Mutium:ſumpta virili toga. i. ſtatim vt cœperā virilem togā: & ita ex ephebis exceſſeram, & ſine pedagogo ne cœperā. deductus inqt, erā ita. i. eo pacto,

PET. MAR. ℂ DISputata:diſſerendo tractata & declarata i ciuili iure pontificioq. ¶ Breuiter:ſentētioſe & cōpēdioſe. ¶ Cōmode, apte vtiliterq cū prouerbiales eēnt ſniæ vitæque vſibus ɔducerent in primis qualia ferūt apophthegmata ſapientū. ¶ Studebam, ſtudioſe curabā. ¶ Prudētia cognitiōe, ac experientia reꝝ humanarū: & ciuilis iuris. ¶ Pontificē, ſumū eo tpe ac religiōe ſacerdotē. ¶ Ingenio:nāli acumine atq prudentia. ¶ Iuſtitia:bonitate: & ęquitate. ¶ Hemicyclo:loco ſemirotūdo ppe ianuam i quo ſenes cōmode de rebus puatis rōcinabantur & publicis poſcēte vſu ɔſultiq rñdebāt i iure qd ſcęuolarū familia vel maxime pfitebat. Im bruto dicit Ci. ego aūt iuris ciuilis ſtudio multāopę dabā. Q. Scęuolę. P. F. q qq nemini ſe ad docēdum dabat tñ conſulentibus rñdendo ſtudioſos audiendi docebat hæc Tullius:hūc cōſu

vt quoad poſſem, & liceret, a ſenis latere nūq diſcedere. Itaq multa ab eo prudēter diſputata:multa ēt breuiter & cōmode dicta memoriæ mādabā, fieriq ſtudebā eius prudētia doctior. Quo mortuo me ad pontificē Scęuolā cōtuli, quē vnū nr̃ę ciuitatis, & ingenio: & iuſtitia pſtantiſſimū audeo dicere: Sed d hoc alias, nūc redeo ad augurē. Cū ſæpe multa narraret, tū memini domi in hemicyclo ſedentē (vt ſolebat) cū & ego eēm vna, & pauci admodū familiares, i eū ſermonē illū incidere: q tū fere multis erat i ore. Meminiſti. n. pfecto Attice, & eo magis: qd P. Sulpitio vtebare multū: cū is tribun⁹ plēbis capitali odio a Q. Pōpeio, q tū erat cōſul diſſideret, qui cū cōiunctiſſime & amantiſſime vixerat: quāta hoium eſſet vel admiratio vel qrela. Itaq tū Scæuola, cū i eā ipſam mētionē īcidiſſet, expoſuit nobis ſermonē Lęlii de amicitia habitū ab illo ſecū & cū altero genero C. Flāinio, Marci filio, paucis dieb⁹ poſt mortem Africani. Eius diſputationis ſentētias memoriæ mandaui, quas hoc libro expoſui arbitratu meo:

lendi morē repetiit Flaccus his verſibus ad Auguſtū Cæſarem Romæ dulce diu fuit: & ſolēne recluſa Mane domo vigilare Cliēti pmere iura, cautos noīb⁹ rectis expendere nūmos. Maiores audire minori dicere. per q creſcere res poſſet minui dānoſa libido. ¶ Fere erat in ore. i. vniuerſum repetebat: nil q aliud ferme in tota vrbe loqbant ciues. ita dicimus hoc fere fit qſi plerīq oēs id faciūt. ¶ Eo, tanto magis potes meminiſſe: qm frequēs erat tibi vſus & ɔſuetudo cū altero eoꝝ de quibus erat cōis ſmo. lege hiſtoriā app Liuiū lib. lxxvii. & Appianū. i. bellorū ciuilū. ¶ Capitali o pnicioſa ita & acerbitate ai moleſtiſſima. ¶ Diſſideret: diſſentiret. diſcordaret. ¶ Qui cū: quo Pompeio. ¶ Cōiūctiſſime : familiariſſime. ¶ Amātiſſime: amore ardētiſſimo, & feruentiſſimo. i. mutua caritate maximaq. ¶ Admiratio: tāq d re maxima & admiratione digniſſima. ¶ Querela i epoſtulatio: qm talis magr̃atuū diſcordia rōnib⁹ publici nocet maxie: vñ dicit cōmode Flaccus qcqd delirant reges plectūtur achiui. Ariſt. viii. moralium dicit. Ciuitates ēt amicitia continet & legiſlatores circa hāc magis q circa iuſtitiā ſtudent. cōcordia nāq ſiēt qd amicitię vr eſſe. hāc aūt maxie affectāt. Seditione vero vt inimicam pellunt in primis. ¶ Mentionem, recordationē q iter aperiē aptiſſime ad explicādas amicitię dotes & cōcordie ɔmoda opportunitateſq ois. ¶ Mortem repentinum caſum Africani minoris. ¶ Sententias documenta: & formolas. ¶ Expoſui: enarraui. ¶ Arbitratu meo: iudicio & voluntate, ideſt eo modo qui mihi viſus eſt commodiſſimus,

ℂ Quoad: poſ. qtū ad negocia: cum. n. aliis nō erā occupat⁹ negociis, me ad ſenē ɔferebā. ¶ Liceret, qtū ad neceſſitatem, & hōeſtatē, nō. n. honeſtū erat vt tpe dormiēdi ad illū pficiſceretur. ¶ A ſe. l. denotat modū eundi, & notabile tradidit adoleſcētib⁹ : vt ſenū ɔſuetudinē ɔſequant a qb⁹ diſciplinas cape pñt. ¶ Diſputata, cū arte & rōne dicta: tractū eſt a pſecutiōe arboꝝ: & vitiū. ¶ Breuiter & cō. ſunt hic aliq pcepta de amicitia breuiter, & apte tradita. ¶ Studebā, aium meū ad illa pcepta Scæuole ſuma cū voluptate apelicabā. ¶ Me ad. p. ad aliū Scæ. q priceps ſacerdotū erat. ¶ Induſtria. i. laborib⁹ hōeſtis excitādo ab īdulgendo ſiue ab vtēdo dicta: nā vrit ille q ad aliqd pagendū ardēs ē. vt Vir. iſtāt ardētes tyrii ſicut ecōtra frigeī dicim⁹ ignauos. Ter. nimiū hi hoīes frigent. ¶ In he. hemicyclus cathedra i modum medii circuli appellaī, nā dr ſemis. ¶ Meminiſti At. qm tecum Sulp. familiaritatem habuit. ¶ Tri. ple. aduocatus dr aūt Tri. quia ppl̃s primo in tres erat ptes diuiſus. Prio fuerunt Tribuni tres deinde. ix. ¶ In ore oi. totus ppl̃s loqbaī de iſtorum inimicitia, q fuerūt amicitia cōiūctiſſimi, nūc āt capitali odio diſcordes ſunt. ¶ Cōiuctiſſime, quātū ad bōa externa. Amātiſſime: qtum ad aium vt inqt Salu. idem uelle idem nolle.

ℂ Vt quoad. i. qten⁹ poſſem. ſ. qrū ad me attineret: & liceret ne moleſt⁹ eēt qtū ad illū ego nūq diſcederē a latere ſenis. ſ. Scæ. Itaq. i. & ita: qa pri obtēperās ita faciebā: ego mandabā mēoriæ. ſ. meæ mlta diſputata. i. p modū diſputatiōis diſcuſſa ab eo. ſ. ſene Scæ. prudēter, & mlta ēt dicta ab eo breuiter, & cōmede, vt iō cōmode. qa breuiter: vñ Flac. i. arte. Quicqd pcipies eſto breuis, vt cito dicta pcipiēt ai dociles teneātq fideles. Aut duo dicit, & breuiter & cōmode: qa dilucide euitēdo q idē. Flac dicē. Breuis eē laboro obſcur⁹ fio. Et ſtudebā fieri doctior prudētia. i. prudētiā nō q prudentia eius

OMNIBONI.

Virg. Terent.

ASCEN.

tia eius. Quo.ſ.ſcæuola mortuo.i.poſtq̃ mortuus erat ego cõtuli me ad ſcæ.ſ. alterũ põtificẽ.i. q erat de collegio põtificũ quẽ vnũ.i.ſolũ ego audeo dicere ſup.eẽ aut fuiſſe pſtãtiſſimũ nrę ciuitati.i.i ciuitate Ro. & .i.illi ingenuo.i.igenuitate ai: & idustria.i.naturali ad grauitatem habilitate. ſed alſ ſup.loq̃r de hoc.ſ.Scæ.põtificæ ego redeo tũc ad augur .i.ad narranda ea q̃ ab augure ſcæ.acceperã. Cũ ipſe narraret ſæpe multa pſertim de ſocero ſuo Lælio, tũ ego memini ipſum ſedentẽ domi in hemicyclo.i. loco ſemicirculariter tecto: vt aeris claritatem ſine pluuia, aut ſolis ipetu captaret: ſedentẽ dicit vt ſolebat: cũ.i.qñ: & .i.pariter ego eſſem vnã.i.ſimul cũ eo: & .i.ſimul pauci ad modũ familiares ſup.eius.memini inqt, illũ.ſ.ſcæ.incidere: vbi notabimus meminiſti fieri prę ſẽtis tẽporis infinitiuũ hic: vt memini videre &c. in eũ ſermonẽ q erat tũc fere ſup.oĩbus aut lege fer cũctis: nullo aũt mõ: vt recte docet Valla legẽdũ ẽ multis: qa fer nõ ĩgit iſignis pticularib⁹ in ore.i.de quo tũc fere loquebãt.ſ. de amicitia. Eni p qa attice.ſ. Põp.tu meminiſti profecto.i.re uera: vt opinor: & eo magis meminiſti q̃ vtebar multũ Publico Sci.ſ.miore.meminiſti inq̃: q̃ta eẽt vel admiratio: vel quęrela hoium. Cũ is.ſ.Scipio exñs Trib.ple. diſſideret.diſſetiret: & aduerſaret odio capitali.i.ad capitis vſq; hoc ẽ ad vitæ petitionẽ qnto Põ.q erat, tũ.i.tũc ↄſul.q cũ.i.cum quo vixerat.ſ.ꝑus ↄiũctiſſime: & amãtiſſime. Itaq;.i. & ita: quia ppſs murmurabat de diſſidio. Sci. Scæ.tũ.i.tũc eum.i.qñ incidiſſet i eam ipſam mẽtionẽ.ſ.odii: & diſſidii: expoſuit nobis ſermonẽ Læ.de amititia: hitũ ab illo.ſ.fecũ.i.cũ exponẽte Scæ.cum alio.i.altero: ſi nõ niſi duos hẽbat generos genero ſup.ſuo.F.Caio Fan.filio Martii habitũ dico poſt mortẽ Afri.ſ. Sci.paucis dieb⁹.i.ſtatim poſt cuius diſputationis a Scæ.recitare: ego iqt Ci.ſnias mãdaui mẽoriæ q̃s ego expoſui i hoc lib.ſ.de amicitia meo arbitratu.i.p arbitratu meo.

PET. MAR. ❡ Ipſos: Lælium & duos generos. ❡ Quaſi: tãq̃ ipſi loquantur & nõ ego: cuius pſona i hoc dialogo muta ẽ cophõ pſopõ græci appellãt. ❡ Ne iq̃: & inqt.i.ne dico. & dixit crebro incurrerẽt quod accidiſſet ſi vt Scæ.expoſuit narrare voluiſſem. Pla.in theeteto ſic ſcribẽtem Ci.imitat. Hic liber nõ ita cõpoſitus eſt q̃ſi Socra.mihi referat vt reuera retulit. ſed quaſi cũ illis pñs diſputet.cũ qbus diſputaſſe mihi narrauit. ne igit moleſtũ eẽt ſi inq̃: & inqt cõſenſit: & negauit ſæpius interponeret. his vitatis Socra. ipm una cũ illis diſputantẽ induxi. ❡ A pñtibus.i.ab his q adeſſe viderẽtur. & corã.i.pñtialiter ita dixerim diſputare. corã reſpicit quaſdam perſonas. Virg. corã quẽ q̃ritis ad ſum. & nati corã me cernere lethum feciſti. Corã laudat inqt Dona. Terẽ. interꝑs qui apud alios aliquẽ laudat. & corã ad certas pſonas refertur. palã gñaliter ad oĩs. ❡ A geres, tractores. ❡ Peteres. ❡ Familiaritate: arctiſſima amicitia. ❡ Nõ inui. volẽti aio, & pmpto. ❡ Floruiſſet: claritatẽ habuiſſet & q̃ſi apicẽ ſenectutis auctoritatem cõſequutus eſſet. ❡ Accepiſſemus: cõpertũ ex hiſtoricis monimẽtis haberemus. ❡ A pa.a maioribus natu q̃ illos nouerunt. ❡ Memorabilẽ: recordatione digniſſimã cõiunctionẽ animorum & conſiliorum oium. ❡ Idonea: decora & apta. ❡ Differeret diſputaret: atq; ſtatueret. Diſputata: enucleata: & enodata. ❡ Genus hoc ſermonũ.i.dialogus grauitate perſonarũ honeſtat⁹: & decoratus. & ſic ppoſitum ſuam atque inſtitutum laudans Cice. attentos reddit lectores: & tractationi parat auctoritatem. ❡ Auctoritate: excellentia: & æſtimatione. Illuſtriũ: clarorum: nobiliſſimorũq;. ❡ Neſcio quo pacto: occulta quadam via & ratione. ❡ Grauitatis: pondi dignitatis: & efficaciæ ad perſuadendum.

Quaſi eni ipſos itroduxit loquẽtes ne inquã, & iqt ſæpius iterponeret. Atq; vt tanq̃ a pñtib⁹ corã hẽri ſermo videret. Cũ eni ſępe mecũ ageres ut de amicitia ſcriberẽ aliqd digna mihi res: tũ oium cognitione, tũ nr̃a familiaritate uiſa eſt. Itaq; feci nõ inuitus, ut pdeſſem multis rogatu tuo. Sed ut in Catone maiore feci, q eſt ſcriptus ad te de ſenectute. Catonẽ iduxi ſenẽ diſputantẽ, qa nulla uidebat aptior pſona, q̃ de illa ętate loq̃ret, q̃ eius, qui & diutiſſime ſenex fuiſſet, & i ipſa ſenectute pter cęteros floruiſſet. Sic cũ accepiſſemus a patribus maxime memorabilẽ C. Lęli: & P. Scipioni familiaritatem fuiſſe: idonea mihi Lęli pſona viſa eſt, q̃ de amicitia ea ipſa diſſeret, quę diſputata ab eo meminiſſet magiſter meus Scæ. Genus aũt hoc ſermonũ poſitũ i hoium ueterũ authoritate, & eorũ illuſtriũ plus: neſcio quopacto, uidetur habere grauitatis.

❡ Quaſi: vident.n.ſe inuicẽ alloq. Triplex ſtilus eſt. διηγηματικος.i.narratiu⁹: qñ narratur de aliq̃ re alter ẽ δραματικος.i.factiuus q ẽ comœdiarũ: & tragœdiarũ. tertius eſt μικτος.i.mixtus vt ære. Vir.ſtilus mixtus eſt: qa fiunt mixti Dialogi. ne inq̃: & inqt: vt h ineptitudo uidet: ne iterponeret h duo vocabula ſæpenumero introduxi loquẽtes iſtos: qb⁹ illorũ frequẽtiã vocabulorũ vitam⁹. ❡ De ami. docilẽ facit auditorẽ, qm de q̃ re ſit dicturus: uel tractaturus ſummati oñdit. ❡ Cognitione om. ex hoc libello oẽs amicitię præcepta diſſerere pñt. ❡ Vt pdeſſem mul. attẽtione auditorẽ pmonet: rẽ q̃ ad eos ipſos auditores ptinet cõmemoratus ẽ auctor. ❡ Sed in ea: ponit ſimilitudinẽ quẽadmodũ Cato locutus eſt in ſenectute ſic Læli⁹ in amicitia ſermonem habebit. ❡ Aptior p. ñ ſolũ ętate ſed ẽt prudẽtia. fuit.n. Cato ſapiẽtiſſimus ſenex, iõ bñ de ſene. diſputauit. ſic Læ. amicitiã exptus de ea parte diſputauit. ❡ Flo.ſ.moribus: & cognitiõe multaꝝ reꝝ adeo: vt ab oib⁹ ſapiẽtiſſimus appellaret. ❡ Memo. de q̃ fere oẽs ſmocinationẽ hẽbãt, fuerũt.n. Sci. & Læ. vnũ par amicoꝝ: ſciẽdum tñ q̃ eſt. maior ſocium noie Læ. habuit: & de iſtis nõ itelligit hic: alius fuit Lę. minor q minoris familiaritatẽ Sci. habuit: ergo duos Lę. maiorẽ, & minorem habemus: ſicut & Sci. ❡ Scæ. gener Læ. q ab ipſo Læ. de amicitia pceperat, Tul. cõmemorauit. ❡ Genus ſer. oñdit hũc ſermonem fuiſſe in cõſuetudine non mediocriter apd maiores: vt Pla. q ſuis i opib⁹ cõtinue dialogos facit: introduxit pceptorem ſuũ ſemp aliis pſonis rñdẽtẽ. ❡ Et il. nõ h erat ſermonis cõſuetudo i auctoritate ſolũ veterũ: ſed & ſapiẽtiſſimorũ: & illuſtriũ. ❡ Neſcio. q.d. mod⁹ ſic dicẽdi: ac ſi dicat eſſe ſi non appareat ratio: quia tñ grauitas ſemper auctoritati maiorum non parua adhibita fuit.

❡ ENIM p qa ego induxi.i. iroduxi q̃ſi ipſos.ſ. ſocerum cũ gñis ſuis loquentẽ ne inq̃: & inqt verba illa a Boe.i.de cõſola. nimis frequẽter reperita: iterpõrt eẽt ſæpius.ſ. quam deceret: atq; iõ feci vt ſermo videret hñi contra tanq̃ a pñtib⁹ Cũ.n o. attice tu augeres mecũ. vt ſcriberẽ aliqd de amicitia: res eſt mihi viſa digna: tũ.i.pariter cognitiõe oius.i. quẽ oẽs cognoſcãt: tũ.i.pariter nr̃a familiaritate. Itaq; feci non initus.i.libenter vt pdeſſem multis tuo rogatu.i.ꝑpea rogaſti, ſed vt in Cato. maiore: q.ſ.liber eſt ſcriptus.i.inſcript⁹ a te de ſenectute. Ego iduxi Cato. ſenẽ diſputantem: qa nulla pſona videbat, aptior q̃ loqueret de illa ætate.ſ.ſenili q̃ eius ſup. perſona.ſ. Catonis qui fuiſſet: & .ſ. ſimul diutiſſime ſenex: & .i.ſimul floruiſſet p cæteris i ipſa ſenectute. Sic cũ accepimus.i.itelleximus a patribus.i.a maioribus noſtris familiaritatẽ.i.familiarẽ amicitiã & cõſuetudinẽ Caii Lęlii, & Publii Scipionis.ſ.minoris ſup.eſſe memorabilẽ.i.dignã memoria: maxime.i. ſummopere: at i primis perſona Caii Lælii eſt viſa fuiſſe idonea quæ diſſereret de amicitia: ea ipſa qua Scæ. magiſter me⁹ meminiſſet.i. recitaſſet: & memoraſſet diſputata ab eo. Autẽ pro ſed: hoc genus ſermonũ.ſ. dialogorum eſt poſitũ.i.cõſtitutũ: & corroboratũ in auctoritate veterum hominũ: & eorum.i. eorũdem nõ vulgariũ ſed illuſtriũ vt Pla. Et ita ſi quis dãnare velit hoc genus ſermonis: dãnet etiã Soc. Pla. & reliquos apud veteres laudatos quos h auctores habet: quo modo ſe defendit in prologo Andriæ Teren. Et noſcio, inquit Cice. quo pacto hoc genus videtur habere plus grauitatis.

OMNIBONI Triplex ẽ ſtilus διηγηματικος primus: δραματικος Secũdus; Tertius μικτος vt in Vir. De amicitia ſic auditores attentos ac dociles.

ASCE.

Itaq; ipſe mea legēs, ſic afficior īterdū, vt Catonē, non me loqui exiſtimē, ſed vt tunc ad ſenē ſenex de ſenectute, ſic hoc libro ad amicum amiciſſimus ſcripſit amicitia tū eſt Cato locut⁹, quo erat nemo fere ſenior tpib⁹ illis, nemo prudētior. Nūc Lęlius & ſapiēs (ſic.n. eſt habitus) & amicitiæ gloria excellēs de amicitia loquitur. Tu Velim a me animū parūper aureas. Lælium loq ipſum putes. C. Fani⁹: & Qu. Muti⁹ ad ſocerū veniunt poſt mortē Africani, ab his ſermo oriť, Rñdet Lælius cuius tota diſputatio eſt de amicitia, quā legēs tu ipſe cognoſces. Fā. Sūt iſta vera Lęli. nec.n. melior vir fuit Africano q̄ſquā, nec clarior. Sed exiſtimare debes oīum oculos i te eſſe cōiectos: vnū te ſapiēte, & appellāt & exiſtimant. tribuebať hoc mō Catoni. Scimus Lęli. Acilū apđ pr̄es nr̄os appellatū eē ſapiētē: Sed vterq; alio quodāmō. Acilius q̄a prudēs eē in iure ciuili putabať. Cato q̄a multarū rerum vſum hēbāt multa eius & in ſenatu: & ī foro uel ꝓuiſa prudēter, uel acta cōſtāter uľ rñſa acute ferebāť. ꝓpterea q̄ſi cognomē iā hēbat in ſenectute ſapiētis. Te āt alio quodāmō dictū nō ſolū

PETR. MAR. ℭ Afficior: moueor & diſponor ꝓinde ac aliena ſcripta legerē q̄uis mea ſint. ⸿ Prudentior: experiētia rerū iſtructio: & doctior. ⸿ Habit⁹: eſtimatus: & noiatus. ⸿ Gloria: fama: & noie. ⸿ Excellēs: exim⁹ i ꝓſtāſq; cæteris in eo genere laudis. ⸿ Auertas: amoueas a Cicerone: & Lælio admoueas quem cōmode iduxi loq̄ntē vt diſputationi cōpareť auctoritas ⸿ Cognoſces: itelliges: pcipies. ⸿ Sūt iſta ve. q̄ de Africano memoras. vt eius cauſas grauiter ferēdus eē amicis videať. ⸿ Melior: iuſtior: & benignior in toga. laudabili ciuilitate. ⸿ Clarior: illuſtrior armorū cauta ſolertia. & āi magnitudine in reb⁹ magnificis: atq; arduis. ⸿ Exiſtimare: putare arbitrariq; nō poſſe occultū eſſe q̄d agis: & oēs veluti recte viuendi normā cōtēplari prudentiā tuā & idē caſus aduerſos prudēter ferre: moderateq; ediſcāt exēpla ſiq̄dē celerius, & efficacius erudiūtq; p̄cepta quorū iter lōgi⁹ eſt & ſinuoſius. ⸿ Cōiectos: imiſſos: directos. ⸿ Vnū: ſolū. ⸿ Sapiētē: i oi genere diſciplinarū & rerū peritiſſimū. ⸿ Appellāt: nomināt. ⸿ Exiſtimāt: aio iudicāt. ⸿ Hoc: eē ſapiēte. ⸿ Mō: paulo añ. ⸿ Acilium: hic p̄mus a populo ſapiēs appellat eſt vt habeť in principio digeſtorū. ⸿ P̄res: maiores. ⸿ Alio mō: diuerſi reſpectibus. ⸿ Prudēs: eruditus: & cautus. ⸿ Vſum ex pientiā: vt dictū eſt i Catone maiori ex Plutarchi ſnia. ⸿ In ſeni. in publicis cōſultationibus q̄ prudentiā vel maximam regrunt, & hæc lōgo rerū vſu cōparať. ⸿ In foro: in iudiciis q̄ in foro exercebanť. ⸿ Prouiſa: p̄cognita: & ꝓſpecta in publicis negociis: & ſuaſionibus prudentia a ꝓmouēdo dicta eſt: & idē eſt q̄d ante videre futuraq; ex p̄teritis cognoſcere. ⸿ Acta: tractata & dicta in iudiciis grauiter animoſe ꝑfracte. ⸿ Acute: ingenioſe & ſalſe. collegit ēt Cato cēſorius multa a multis facete dicta: quæ celeritatem ingenii arguūt & quaſi dexteritatem quādam. ⸿ Ferebanť: inuulgabantur. ⸿ Quaſi cognomen: e re ipſa ductam appellationē: & noua ſapientiæ acceſſione cognominabať: ſiquidem Cato ſapiēs. vt tali cognomento diſtingueretur a cæteris. & honeſtareť. ⸿ Alio modo: diuerſa ratione atq; reſpectu.

Ci. triplici mō hoc nomē ſapientem poſitū eē inuenimus. Sapiēs aliq̄n dr̄ q ſciam alicui⁹ optime tenet: vt fuit Lu. At. in iure ciuili: alio.n. mō ſapiēs eſt ꝑ lōgā ætatē rerū multarū cogitationē adeptus: vt Ca. terti⁹ mod⁹ ſapientię repiť q̄ ē circa p̄cepta bñ viuendi: & cognitionem virtutis ſicut p̄hiæ moralis. & h̄ ſapiētia Læ. fuit: q̄ alios modos ſapiētiæ ſuperat. ⸿ Vter. alio mō. Ca. i cognitione multarū rerū. Atti. in ciuili iure habiti ſūt ſapiētes. ⸿ In ſe. vbi exerceť genus deliberatiuū. ⸿ In fo. in quo gen⁹ iudiciale tractatur: iō maxim⁹ orator dict⁹. ⸿ Pro multa: q̄ prouiderat i ſenatu pręponebat. ⸿ Vel acta: rectitae q̄tū ad forū in quo accuſabat & defendebat. Nō multas pſecutiones paſſus ē galba, imo: vt ait Pli. ſexagies accuſatus fuit: & abſolutus fuit ſemp. ⸿ Re. ad ie. re. nā ibi ꝓponebat: deinde obiectis rñdebat. ⸿ Acute: igenii ſubtilitatē demōſtrat q̄ ſolis in rñſis cognoſciť: & ſi.n. aliq̄s ꝓponit illud excogitauit q̄d dictur⁹ eſt: ſed in rñſis ſine præmeditatiōe rñderūt. ⸿ Cog. more Virg. & ēt Cic. cognomē pro agnomine ponit. q̄d deinde in cognomine per tpis ſucceſſionem vertitur: vt fuit vnus ex Cic. familia qui in naſo portū ī modū ciceris habuit quod fuit primo agnomen: deinde longitudine in cognomen eſt verſum.

OMN. BONI ℭ Sic afficior: ſic aio diſponor: vt me nō putē: ſed Catonem in ſenectute loq exiſtimē: & ſic accidit in amicitia: afficio iū gif cum affectibus animi vt afficio te mœrore vel lætitia. ⸿ Senex ad ſenem: ego Ci. ſenex ad Atticū ſenē. ⸿ Amiciſſimus: ac ſi dicat ego amiciſſimus loquor ad te amicū meum. ⸿ A iuma remoueas vel animū tuū a me. ⸿ Poſt m. a. minoris. Nā ſi hic plebi fauēs auxiliū lege agrariæ tradebat q̄ ex re nobiles. cū domi ꝑimerunt: cuius morte tāto afficiebatur mœrore: vt domi totus mœſtus cōtineret. ⸿ Tu. i. c. ſenſus o Attice legens h̄ amicitiæ p̄cepta cognoſces te ipm. ſ. verū eē amicū: & in te h̄ repies: nā vt in Attici vita legiť amicitiis Atti. i. ſemp delectatus eſt. Vñ cōtinue ꝓ in amicorū negociis verſabať. ⸿ Sūt. i. h̄ amicitiæ tractatus incipit: qui græce Διαλογος nūcupať: ſubaudiendum aūt eſt: vt h̄ p̄ceſſerit mō ſermo iſtorū generorū cū ſocero Læ. o Læ. q̄re tantope doles de morte Africani: nā te lachrymis afficis tāq̄ vna mulier: q̄b⁹ rñdit: nōne debeo tāti viri cū mœrore affici q toti⁹ ciuitatis ſplendor: & magnificentia fuit. ⸿ Me ad. virtutē. ⸿ Cla. ad factorū gloriam. ⸿ Sa. humanarū diuinarū rerū doctiſſimū: & iō oēs mirať te more muliebri caſum amici deplorare. ⸿ Tribuebať hoc mō Mar. ca. Sapiēs appellat⁹ in ſenectute. Ca. ⸿ Mō. i. paulo añ in lib. de ſe. nō autē dr̄. hoc mō apud

Διαλογος nō expatur

ASCĒ. ℭ Itaq; ipſe. i. ego qui hæc cōpoſui i leges mea. ſ. dicta aut ſcripta: afficior īterdū ſup ad eaſi: ut exiſtimē Cato. loqui nō me. Sed vt ſenex. ſ. Ci. ſcripſit: tū. i. tūc. ſ. in Cato. maior hoc ē in li. de ſene. ad ſenē. ſ. ad Atticū i ſic in hoc li. amiciſſimus. ſ. de Ci. ſcripſit de amicitia ad amicū. ſ. eundem Atti. Tū. i. tunc cū de Sene. ſcripſit: locut⁹ eſt. i. loquens inductus Cato quo nemo fere ſenior erat illis tpibus: & ſup. nemo prudentior: ſed pulchre reticeť particula. & vt ꝓnunciatione adiuueť ſnia. Nūc. i. hoc ope loq̄ť. i. loq iducitur de amicitia Læ. i. ſimul ſapiēs. Etenim habitus reputatus ſic. i. talis hoc ē ſapiēs &c. i. ſimul excellēs gloria. i. p gloriam amicitię. Ego videlz: vt ſup. tuo Attice auertas parūper. i. ꝑparū tpis animū añ. i. contēplatione mei. i. vt q̄d audies & leges non putes me loq: ſed Læ. ipm quē iducet loq̄ntē. Vt uero rē vero ſimilē faciat fingit ēt modum: q̄ſi regi geſtæ dicēs. C. Fā. & Q. Mu. generi ipſius Læ. veniunt. i. ponamus veniāt ad. Socer. ſup. ſ. Lęliū poſt mortē Afri. ſ. Sci. ſermo oriť ab his & Læ. rñdet ſup. eis cuius. ſ. Læ. diſputatio eſt de amicitia quā. ſ. diſputationē tu ipe legēs. i. in hoc lib. cognoſces quaſi non a Ci. ſed a Læ. & gñis ei⁹ habitā. Fā. ſūt iſta &c. Hæc eſt pars executiua: in q̄ icipit res tractari p modū dialogi a pſonis a Ci. iductis. Vñ fingiť Læ. i hemicyclo ſedere, & ad eū veniſſe generi quorū prior. i. Fā. ſic eū alloquiť q̄ſi inter eundē multa de Afri. fuerint collocuti. O Lælī iſta tu commemoras de Afri. ſunt vera. Nā ſup. nec melior quiſq̄ vir. nec clarior fuit Afri. ſʒ ve debes exiſtimare. i. iudicare oculos oīum. ſ. hoium eē ꝯiectos i te: & ita diſſimulare dolorē quē de ei⁹ morte cōcepiſti. q. d. dolorē non cadere in virū ſapiētē: & ſup. oēs &c. i. ſimul appellāt & exiſtimāt. i. iudicāt ne adulari puteň te. vnū. ſ. ſolum ſapientē. Hoc. i. eſſe ſapiētē tuebať mō. i. paulo ante Catoni. ſ. maiori qui cenſorius dictus eſt. Nā minor hoc tpe quo hęc acta finguntꝰ nondū erat natus. Scimus Luculliū Attiliū eſſe appellatū ſapiētē apud p̄res. i. maiores nr̄os: ſed vterq; erat ſup. appellatus ſapiens quodā alio mō q̄ tu ſup. Nā Attilius erat appellat⁹ ſapiens q̄a putabať eſſe prudens in iure ciuili. Cato aūt q̄a haberet vſum. i.

Sapiens

Ali⁹ Scæuola ponitſex.

Experientiā multarū rerū: & multa eius: & in ſenatu: & in foro vel ꝓuiſa prudenter, ſ. priuſq̄ euenirent: vel acta conſtanter cū tp̄s aduenıſſet: vel rñſa acute ſi de rebus dubiis percunctaret: ferebant. i. circūferebant aut efferebantur aut memorebantur: & ꝓpterea hēbat iam in ſenectute q̄ſi cognomē ſapientis: ſicut ſapientes græci prius ſophi, & deinde phi dicti ſunt. Adnotabit puer tria. fuiſſe ornatibus loca. ſenatū; vbi d rep. fere agebat, forum iudiciale; vbi de iudiciis: & comitia: atq; ꝯtionē: vbi de ppl̄i ſtatu, & rogatione: dicunt aūt. ſ. oēs te eē ſapientē quodā alio mō: qa non ſolū.

PET. MAR. ¶ NAtura ingenio & doctrinis nā ingenitis. virtutes & eni nāles dr̄ quæ ſuapte nā īgenerant. vt docilitas & memoria q̄ vno ingenii noīe appellant. ¶ Et mo. grauit ſeueraq; vita: quā nā inchoauit. ¶ Studio: cura induſtria. ¶ Doctrina: exculta eruditione: & cōſumata humanarum diuinarūq; rerū ſapiētia & ꝑceptione cauſarū. ¶ Vulgus: imperita multitudo. ¶ Eruditi: recto iudicio: & vero ꝓditi: nā ſtatuere q ſit ſapiens vr̄, munus eſſe vel maxime ſapientis: & magnū eſt laudari a laudato viro. i. vera laude digno. ¶ Qui iſta quærūt ſubtilius. i. ſtoici eū ſapientē ſolū appellantes qui oīs numeros hēret. i. ꝑfectionē & ꝯſumationē virtutū oium. ¶ Vnū: ſolū Socratē. ¶ Oraculo: ſorte: atq; rñſo. eſt aūt oraculum ſnīa diuina ore humano enūciata. Hāc ſap. tale prudētiſſimæ mentis iudiciū, & rerū humanarū cognitionem: ob quā cām ſapiēs fuerit appellatus Lęlius. lege apud Plutarchum in Tyberio graccho. ¶ Vt oia tua bona. i. vt nihil aliud bonū iudices ꝑter cumulatas animi dotes: & ipſius rōnis ꝑfectionis & abſolutiones. hæc fuit ſtoicorum ſnīa peripatetici vero & veteres academici tria gn̄a bonorum poſuerūt fortunæ. ſ. corpis & animi. ¶ In te: in ꝑfectiōe animi tui. ¶ Ducas: putes exiſtimes. ¶ Humanos caſus: quæcunq; infortunia, iacturæ: dāna. ¶ Virtute: aī robore: ac magnitudine quā vera confirmat ſapientia. ¶ Inferioris minoꝝ virium: vt virtutē paſſare nō poſſint & frāgere ꝑfacta ſiquidē vir tutus nulli fortunæ ſuccūbit. ¶ Quo pacto: qua forte aī. i. forti ne aio & æquo, an fracto molli & iniquo. ¶ Eo: tāto magis q̄runt. ¶ Proximis nobis. i. die ſtato ad cōueniēdū & conſultandū de re ad collegium augurū ſpectante. proximæ nonæ dicunt poſt quas aliæ nō fuerunt: vt ꝓxime lrǣ poſt quas alias nō recepimus. Idē Ci. in primo de diuinatione ſic ſcribit: in perſis augurantur: & diuinat magi qui congregant in fano cōmentandi cā atq; inter ſe colloq̄ndi qd̄ ēt vos facere nonis ſolebatis. ¶ Cōmentandi: conſultanti colloquendi: tractādi qd̄ ad ſciam augurādi pertineret ac publicos vſus. ¶ Illū diē. illius diei cōmētionem: & auguralem cetū. ¶ Illud mu. offm̄ religioni debitū: & reipublicæ. ¶ Obire: freq̄ntare: celebrare: obire dem diem eſt adeſſe: atq; ſe ſiſtere. i. rep̄ſentare: & cōperare: & obire munus eſt ꝑficere id qd̄ exigit offm̄. Summi: excellentiſſimi in quocūq; laudis gn̄e. ¶ NAtura: ingenii ſubtilitatis. ¶ Moribus: bonoꝝ ꝯſuetudine.

BONI OMN ¶ Studio: bonarū artium: & diſciplinarum. ¶ Doctrina: phīæ moralis: & vitę gubernandæ rōnē in ſe continebat: in qua re differt ſua ſapientia a Ca. & Attilii ſapiētia. ¶ Nec ſi vulg. q per duo verba vnū putat eē ſapientē: vt ſi aliqs eſt bene idutus: q loquax ſit a vulgo ſapiens dr̄. ¶ Eruditi: qui doctum bonarū diſciplinarū ſapientē appellant. ¶ In reliq̄ grę. in tota Italia quæ pp phos græcos: q in ea habitarunt magna quōdam græcia dicta eſt: ac ſi dicat in tota Italia non inuenitur alius ſapiētior te. ſed tn̄ vr̄ dicere de vera græcia qa ſubiungit ſeptem ſapientes qui gręcię ſapiētes appellati ſunt. Nā Fan. obiectioni occurrit: qſpiā enim diceret: tu di

natura & moribus verū etiā ſtudio & doctrina eſſe ſapientē: Nec ſicut vulgus, ſed vt eruditi ſolēt appellare ſapientē, qualē in reliq̄ grecia neminē; Nā q ſeptē appellant: eos q iſta ſubtilius q̄rūt, in numero ſapiētū nō hn̄t, Athenis vnū accepimus, & eū qdem ēt Apollinis oraculo ſapiētiſſimū iudicatū. Hāc eſſe in te ſapientiā exiſtimāt, vt oīa tua in te poſita eſſe duces: humanoſq; caſus virtute īferiores eſſe putes. Itaq; ex me quęrūt, & credo ex hoc itē Scæuolā, quonā pacto mortē Africani feras: eoq; magis qd proximis nonis cum in hortos D. Bruti auguris cōmētandi cauſa (vt aſſolet) veniſſemus, tu nō affuiſti, qui diligētiſſime ſemp illū diē, & illud munus ſolitus eſſes obire. SCAEVOLA. Quęrunt qdem C. Lęli multi, vt eſt a Fannio dictum.

cū q Læ. eſt ſapientior cæteriſq; in reliqua græcia inueniuntur: cui rñdet q ēt illos Læ. ꝑterit: qm̄ ipſi in aliqua arte ſapientes appellati ſunt: vtputa Solon in legibus: ſed Lę. oia in ſe ꝑceperat: quæ a viro docto percipi pn̄t: & non ſolum virtutem habebat ſed ēt eā in bonis reipu. exercebat. ſeptem fuerūt iuſti. Solon Athenē. Chi. Lacedę. Periā. Corin. Pit. Mithy. Cleo. Lydius. Tales Mileſius: Bias Prie. Septem' ſapientes ¶ Athenis vnū accepimus: Cherophon Soc. diſcipulus ab oraculo reuerſus rñdit ſapiētiſſimū hoiem Soc. iudicatum eſſe ab Appolline: qui tn̄ nō fuit ſapiētior te: vt diximus in aliis ſeptē. hic ꝑcepta virtutis ſciebat. Sed Læ. ad exercitationē ea afferebat: verū eſt qd̄ ſapientiſſimus fuit Soc. qui phiam in terris duxiſſe fertur: nā ſi priores pn̄t ſolū ſtellarum & coeli cognitionem habebant. Socrates aūt de morib⁹ diſputare cœpit. ¶ Du. t. i. exiſtimas propria eē. ¶ In te. i. virtus quę eſt in aīo tuo poſita extimē: qd̄ oia bona contineat vel ſupat. ſ. externa: & corporis bonorū genera tria ſunt externa, corpis & ai. bona animi ꝓprie bona ſolent appellari: tiq̄ L corde fixa gerebat. ¶ Fre. e. ſ. multi ex me: & ex Scæ, vt credo q̄runt quo pacto tolleres mortē amici tui Sci. ¶ Eo. ma. tanto magis q̄rebat: qm̄ his diebus nō fuiſti in hortis. ¶ De. b. clariſſimi viri ad cogitandū quid nā eſſet faciendū: mos autē fuit: vt clariſſimi viri ciuitatis gubernatores ſe in hortos ſiue in domos alicuius cōferrent vbi excogitabant qd deberēt facere in ſenatu vel de legibus faciendis: vel de pace. ad hoc vt ꝑmeditatiōe mutua meli⁹ ſcirent in ſenatu rn̄dere: & ꝓponere vbi iſti tales appellabantur. ¶ Cō. i. excogitandi: cōminiſcor freq̄ntatiuū facit: commentor tn̄ ſignat ēt fingo. ¶ Qui. ſ. eſ. o. aſſuetus es adire illū diem: & ꝑterire offm̄ cogitādi. ¶ Ob. ꝑficere: alias mori. ¶ Di. aſi dicebat nō ſolū illuc adibas ſed oi cū diligentia: qd̄ faciendū erat: ꝑficiebas. qua ex re oium admiratio naſcitur.

¶ NAtura & moribus: verū etiā ſtudio: & doctrina. ſ. tibi tradita. ASCĒ. Nec ſup. dicūt te ſapiētem ſicut vulgus ſup. ſolet appellere ſapientem: ſed vt eruditi ſolēt appellare ſapiētē. Quale ſup. appellare aut dicere ſolet neminē ſup. eſſe in reliq̄ grecia. i. extra Italiā q magna græcia olim dicta eſt vel in reliq̄ ab Athenis. Nā q̄runt. i. diſquirūt iſta ideſt iſtiuſmodi diſputationē di vero ſapiēte ſubtilius. i. argutius non hn̄t, ideſt nō exiſtimāt in numero ſapientū eos ſeptē qui appellāt. i. vulgo ſapientes. nos accepimus. i. intelleximus vnū. i. Soc. iudicatū Athenis ſapientiſſimum: & quidem intelleximus cum ſic iudicatum eſſet oraculo Apollinis, vt tangit Maro dicēs in opuſculo. Vir bonus: & ſapiens qualē vix reperit vllū militibus e cūctis hoium cōſultus Apollo induxi ipſi ſui &c. Oēs ſup. exiſtmant hanc ſapientiam eſſe in te: vt ducas. i. exiſtimes oia tua. ſ. vera bona quod. & bias cenſuit eſſe poſita in te & putes caſus humanos. i. qui hoi poſſunt accidere eſſe inferiores virtute, ideſt minus in te poſſe. Itaq;. i. ideo ipſi q̄rūt crebro, ideſt frequēter ex me, & itē. i. conſimiliter ex h. ſ. cū genero meo Scæ. quonā pacto tu feras. i. patiaris mortē Africani. ſ. Sci. amici tui: & eo magis ſup. quærunt: q. i. quia cum nos veniſſemus his ꝓximis tranſactis non in hortos. i. vt dicunt viridaria Decii bruti auguris cā commentādi. i. diſceptandi & cōſulendi de rebus (vt aſſolet) ſup. a nobis fieri: tu nō affuiſti tnq̄ cū ſolitus eſſes ſemp obire. i. deplorare diligētiſſime illum diem. ſ. nonarum: & illud munus. i. offm̄ cōmentādi Scæ. Quęrūt ne plixitas vnius faſtidio ſit: inducit & Scæuola loqui approbans illud qd̄ Fannius dixerat: & ad hoc itē Scæuola &c. Dicit ergo. Quærunt quidem. i. certe. o Caii Lęli multi ita: vt eſt dictum a Fannio

PETR. MAR. ¶ A Mantiſſimi:amiciſſimi.ꝩ Moderate:prudēter,ęq̄nimi
ter ſeruato decoro viri grauis: & nā ſapiaq; iſtructi & ſub
nixi.ꝩ Cōmoueri:conturbari. ꝩ Humanitatis: pietatis,beni
gnitatis:& nāæ demū facillimę:atq; hūaniſſimæ nō ē certe
humanū pect⁹ qd̄ humani caſus nō tāgūt. vn̄ Antoninus de
Marco plorāte ſuū educatorē vita defunctum dixit pmitte
illi vt hō ſit,neq;.n. vel phia
vł iperiū tollit affect⁹. Hūa
nitas dicit̄ a græcis philātro
pia.i.ingt Celli⁹ erga hoies
amor, & ſigñat dexteritatē
quādā beneuolentiāq; erga
ois hoies prōptam. ꝩ Colle
gio no.augurali cetu.ꝩ Vale
tudinē corpis.lāguorē.ꝩ Mę
ſtitiā, ægritudinem de caſu
amici cōceptā. ꝩ Recte,lau
dabilr,decēter.ꝩ Offō,augu
rali cōmentatione & tracta
tione.ꝩ Vſurpaui,freq̄ntaui
ob ire ſtudui.vſurpatio ē fre
quēs vſus apud oratores atq;
phos.ꝩ Cū va. integra eſſem
valetudine,ide valētes robu
ſti. Abduci, auelli, amoue
ri.ꝩ Meo,ad me tm̄ ptinēte,
qm̄ publica puatis potiora
ſunt.ꝩ Vllo c.aliquo iſortu
nio q̄uis grauiſſimo. ꝩ Cōſtā
ti ſibi:pſi conſentaneo graui
& forti. ꝩ Officii, honeſtæ
actionis debite publicis maxime negociis: & rebus diuinis
hēbāt qppe tūc augures Iouis iterptes, & itermiſſio pprii
muneris i publica cōmoda peccabat. ꝩ Tm̄ tr.tanta ſapien
tiæ pconia dari.ꝩ Nec ag.i me non video. ꝩ Nec p.nō effla
gito ne arrogās videar, & uētoſus.ꝩ Amice:bñuole.ꝩ Q ūo:
quam conſtantia & moderatione ai.ꝩ Paulū: Africani mino
ris patrem q duoꝝ filiorū mortē æq̄ſſimo aio tulit. ꝩ Cal
lū: hoc.C.gall⁹ appellat eſt vir certa clariſſim⁹,cuius memi
nit i bruto:his verbis Galba.C.galli ēt filiū flēs cōmēdabat:
cui⁹ orbita & fletus mire miſabilis fuit pp recentē memo
riā clariſſimi pris.ꝩ Spectato:admirabili: & vndiq; appro
bato.ꝩ Iſtū ipm: Athenieſ. m. Socratē. ꝩ Fcā:egregia facino
ra domi militiæq;.re iqt phat⁹ ē Cato. Socr.āt verbis illud
lōge mai⁹ eſt:& ſinis actuoſæ phiæ nō eſt cognitio.ſʒ actio
Ariſt.pmo moraliū dicit Scire qd̄ agendū ſit parū vel nihil
eſt.cætera uero nō parū ſed totū pñt,q uero hæc nō agit nū
q̄ erit bonus. Verū pleriq; nō agunt: ad ſermones aūt cōfu
gientes philoſophari ſe putant. & ægrotos imitant̄ audien
tes quidē medicos ſed illis nō obtēperantes. ut igit̄ illis cor
pus non bn̄ ſe hēbit ſi ſic corantur pari rōne his aius plane ſi
ita philoſophant̄.ꝩ Et euēta,felices factorum, & actionū exi
tus:ſiue fines.euētus dr̄, & euentū. ꝩ Habetote: pcipite:co
gnoſcite.ꝩ Deſiderio,abſ̄tia morte amiſſioue. Vn̄ deſidera
ti i ꝑlio dr̄t mortui.ꝩ Moueri,turbari, affligi:dolore.ꝩ Re
cte,laudabilr.q.d.rectum nō eſſet & oino cōtra offm̄.ꝩ Sa
pientes:virtutum iudices & vitæ gñi. ꝩ Viderint,iudicent.
OMN. BONI ¶ ID qd̄ aiaduerti:conſideraui h̄ rn̄dere iterrogātib⁹ de te
q̄ mortē amici moderate ferres.ſic.n. tibi rn̄debam. ꝩ Tum
mo.moderate ferre dicimur aliq qn̄ mot⁹ ai tempamus,ut
puta triſtitiā.ꝩ Nō.ſ. ad mœrorem cōtra ſtoicam opionem
ſentit i q̄ Cato ſolebat dicere:hō ſapiens nō dēt cōmoueri.
ꝩ Nec.f.h.nō ptinuiſſe ad tuā humanitatē: vt more Catonis
ad dolorem amici nō cōmoueris, q̄ in re pipateticā imitat̄
opinioēm,q̄ fuit ut illi dolēdū eēt,q̄tū oportebat.ꝩ Vale.ad
uerſam fuiſſem eā pp quam nō affuiſti in collegio ſupiorib⁹
Valetudo. nonis. Valetudo meſon ē uocabulū qd̄ indiget ſp epitheto.
ꝩ Recte:rn̄det Lę. Scæ.qm̄: vt inqt ille, pp ualetudinem me
doni tenui:nec abduci ab iſto offō debui incōmō meo neq;
alio meo icōmō remoueri ab h̄ offō in quo ſp uerſat⁹ eā rei

Sed ego id rn̄deo, q̄ aīaduerti te dolorē, quē accepis
tum ſummi viri, tum amātiſſimi morte:ferre modera
te.nec potuiſſe non cōmoueri, nec fuiſſe id humanita
tis tuę.qd̄ autem in nr̄o collegio nō affuiſſes, valetudi
nē rn̄deo cauta, non mœſtitiā fuiſſe. LAELIVS. Re
cte tu qdem Scęuola & vere. Nec.n.ab iſto offō,quod
ſemp vſurpaui, cū valerē, abduci incōmodo meo de
bui. Nec vllo caſu arbitror h̄ cōſtanti hoī poſſe cōtin
gere, vt vlla intermiſſio fiat officii. Tu aūt Fāni, quod
mihi tm̄ tribui dicis, q̄tum ego nec agnoſco nec poſ
ſtulo, facis amice. Sed vt mihi videris, non recte iudi
cas de Catone. Aut.n.nemo, qd̄ qdē magis credo: aut
ſi qſq̄ ille ſapiēs fuit. Qūo.n. (vt alia omittā) mortem
filii tulit! Meminerā Paulū: viderā Caiū. Sed hi ne cō
parent̄ Catoni & ſpectato viro. Quamobrem caue
Catoni anteponas, ne iſtū qdē quem Apollo (vt aīs)
ſapientiſſimū iudicauit. Huius.n.facta, illius dicta ma
ximo laudant̄, de me autē (ut iam cum vtroq; loquar
ſic hētote. Ego ſi Scipionis deſiderio me moueri ne
gē, q̄ id recte faciā, viderint ſapiētes: ſed certe mētiar.

pu.fui cū recte valerē.ꝩ Vſur. i ferq̄ntē vſum duxi. vſurpare Vſurpo
apud iuriſpitos ē aliena occupare ſed oratores in ferq̄ntem
vſum ducere vſurpare eē dn̄t.ꝩ Nec v.c.nō vlla aduerſante Cōſtans.
ꝯtingere pt̄ hoī ſapienti: vt ſibi fiat itermiſſo rei faciendæ. Intermiſſio
ꝩ Hoi cō.i ſuo ppoſito pſeuerāti:ꝯſtās ē q ſecū ſtat, & alius
nō credit vitioſis:alio mō ꝯſtās eſt qui in ppſito pdurat: vt
Læ.q ppoſuerat ſe ꝯſilio rei
pu. eē paratū, iō in eo pſeue
rare intelligebat.ꝩ Inter of.
alia dimiſſio, & tardatio rei
faciendæ.ꝩ Inter.p ſpacium
tpis dimittere, omittet āt in
totū relinq̄re vocam⁹. ꝩ Tu
āt rn̄ſū ad Fā.i quo diſcit ſe
n̄ dēri Cat. ꝯferri. ꝩ Tm̄ tri.
tātā virtutis exiſtimationes
mihi dari dicis.q̄tā ego non
agnoſco eē i me. Tm̄ tribui
ciceronius mod⁹ ē magnum
tibi tribuo .i. magnā exiſtia
tionē de te hēo. ꝩ Nec po.
vocari ſic ſapiētiſſimus.ꝩ Fa
cis a. more amicorū q affir
māt res eē i ſuis amicis q̄ nō
ſūt:ſed q̄s illis ieſſe vellēt.iō
amātes carti ſūt ergo iudicia
cęca tradūt, qd̄ magis credo.
ſ.q̄ nūq̄ fuit aliqs ſapiēs, itel
ligit.n.q̄ aliqs nō fuit ſapiēs
q oēs ſcias, artes & diſcipli
nas i ſe hūerit & h̄ verū, ſʒ ſi
aliqs fuerit ſapia dign⁹. Ca.fuit. ꝩ Pau.æmi.q pdidit duos Omitto Pau.æmilius
filios quos. & tn̄ nō fortiter tulit caſum ſicut Cato. ꝩ Caiū:
q clariſſim⁹ vir filiorū mortem ſuſtinuit moleſte nō fortiter
ut Cato.ꝩ Illi⁹ di. Socr.docebat.n. Socr.uirtuem, ſʒ Ca.p
cepta illi⁹ virtutis i rep.exercebat in bello i pace, & i aliis re
b⁹: igit̄ Socr.n̄ anponat̄ Ca. ꝩ Sic.i. ſic credite q̄ abſ̄tia Sci
me ad mœrorē cōmouet.ꝩ Deſid.i.abſ̄tia.ꝩ Vid.ſa. & Stoi
ci & ppatetici viderint qūo cōmoueor q̄tū opʒ, & n̄ plus.
¶ Sʒ ego rn̄ .i.qn̄ q̄rūt id.ſ.q̄ aiaduertit.i.ꝯſideraui te fer ASCE.
re moderate dolorē quem accepis morte.i.de morte: aut pp
mortē viri. Tu.i. piter ſūmi, tū .i. piter amātiſſimi .ſ.tui.i.q
te maxie amauerat: nec.i. & nō rn̄deo te nō potuiſſe nō cō
moueri.i.q cōmoueris:nec id.ſ.cōmoueri fuiſſe tuæ huma
nitatis.i.hūanæ demētiæ, qa inhūan⁹ videret̄ ſi nō cōmoue
ret̄ morte tāti viri. Aūt p ſʒ: ego rn̄deo valetudinē.ſ.aduer
ſam, & nō mœſtitiā fuiſſe cām q̄ n̄ affuiſſes in nr̄o collegio
pximis nonis. Ad quē Læ.iqt ſʒ vt comœdiis ſolet fieri nō
ponit̄ niſi nota eius q loqt̄. O Scæ.tu qdē recte, & vere ſup.
rn̄diſti. Nec.n. debui abduci meo incōmō.i. pp meū icōmo
dū, ut eſt amiſſio amici ob iſto.i. a te comemorato offō.ſ.
cōmētādi de vtilitate publica. Q dʒ ego vſurpaui.i. exercui
ſp cū valerē, nec ego arbitror hoc noſſet ꝯtingere hoi ꝯſtāti
nullo caſu vt vlla intermiſſio officii.ſ. publici fiat.ſ. ab eo.
Aūt p ſed: tu Fāni q dicis tm̄ ſup. laudis tribui.i.attribui mi
hi: q̄tum ego nec agnoſco.ſ. meum aūt in me eē: nec poſtulo
.ſ.iure meo: vt mihi tribuat̄, facis qdē amice.i. vt amicū de
cet, ſed vt videris ſup. mihi iudicare: tu nō iudicas recte de
Cato. Aut.n.nemo.ſ. vnq̄.fuit ſapiēs.ſ.ſapia ꝯſumata: & p
fecta, q̄ qdē.i.certe ego credo magis q̄.ſ.contrariū, aut ſi qſ
q̄ eſt.ſ.dicēdus fuiſſe ſapiens.ille.ſ.Cato fuit ſapiēs. Eni p qa
vt omittā alia: qūo tulit mortē filii.q.d. cōſtātiſſime, & for
tiſſime, meminerā (.ſ.eū Cato. fortitudinem viderē) Pau.ſ.
ęmiliū Macedo.ſup.fortiter ferre mortē filioꝝ imo pcatus
eſt, vt ſi qd mali reip.imineret id deus inſuā domū trāſfer
ret. Itaq; alteꝝ ex filiis paulo añ, triūphū alteꝝ paulopoſt
amiſit. & viderā gallū.ſ.virū clariſſimū, & p ſapiēti habitū
(Alii gracchū, alii Caiū legunt) ſed hi ne ſup. q̄ſo cōparent̄
.i.eēſeant̄ cōparabiles. & ita æquipandi Catoni viro maxi
mo, & ſpectato, Alii legūt, ſed hi nō cōparant̄. Quāobrē ca
ue anponas

ne anteponas.i.ꝓferas.(vbi ſcias verbũ caueo idẽ facere cum negatione & ſine ea: vt caue ne triſtem ſentiat: ne te triſtem ſentiat. Rectius autẽ ſine negatione cũ vim negãdi aut ꝓhi bẽdi hẽat.) Caue qdẽ.i.nõ etiã iſtum ipm.ſ.Socr.quẽ Apol lo(vt ais)iudicauit ſapientiſſimũ.n.ꝑ qa fctã hu⁹.i.Cato, laudanť:qa laudabilia fuerũt, & dicta illius.ſ.Soc.laudãtur

Laus Socratis

ſed mihi acciditq̃a iudicio eius atq; iucundiſſima careo cõ ſuetudine.ʃ Amãtis.i.intereſt amãtis ſeipſum non amicum aliquem cruciare ſuis incõmoditatibus: q angitur incõmo dis q̃ ſibi euenerunt non amicũ amat:ſed ſeipſum:q̃ res græ ce ... vocatur.i.priuata amicitia, uerbi gr̃a:vxor dolet abſentia mirati,non pp maritum, ſed pp ſuam ſolitu dinẽ.

Moueor.n.tali amico orbatus: q̃lis,vt arbitror,nemo vnq̃ erit,vt confirmať poſſum, nemo certe fuit . Sed non ego medicina:me ipſe conſulor : & maxie illo ſola tio qd eo errore careo,quo amicoꝶ deceſſu plerıq; an gi ſolẽt. Nihil.n.mali accidiſſe Scipioni puto:mihi ac cidit,ſi qd accidit. Suis aũt incõmodis grauiter ãgi,nõ amicũ ſed ſeipm amãtis eſt.cũ illo vero qs neget actũ eẽ ꝑclare:niſi.n.(qd ille minime putabat)imortalita tẽ optare vellet,qd nõ ẽ adept⁹, qd hoĩs fas eſſet opta re:Qui ſũmã ſpẽ ciuiũ,quã de eo iã puero hũerãt,cõ tinuo adoleſcẽs icredibili virtute ſupauit:q ɔſulatum petiuit nũq̃: fact⁹ eſt cõſul bis primũ añ tp̃s: iteꝶ ſibi ſuo tpe,reipu.pene ſero,q duabus vrbibus euerſis ini miciſſimis huic impio,non mõ præſentia. verũetiã fu tura bella deleuit. Quid dicã de moribus facillimis?

ſed plus eſt bñfacere q̃ bñdi cere,habetote .i.cẽſetote de meſic,qa numerum mutaue rat,interponit , vt iã loquar cũ vtroq; ſi ego negẽ moue ri affici deſiderio Scipio .ſ. Afri. abſẽtis qa defuncti de ſideramus.n.abſẽtes, vñ mor tuos deſideratos dicimus vt mille uiri deſiderati ſunt in ɔflictu. Q d.i.q̃tũ recte.i.cõ ueniẽter nũç faciam id vide runt.i.ɔſiderauerit,& diſſer uerint ſapiẽtes , quoꝶ eſt vi dere an in ſapientẽ cadat cõ motio:ſed certe mẽtiar.i.cõ tra mẽtem:& veritatẽ dicã. ℂ Moueor,afficior. ʃ Orba tus priuat⁹ & deſtitut⁹. ʃ Me

PET. MAR.

Cum il.actũ præ.tra ctatum eſt etiã ꝑclare cum ip ſo in funere.n.Sci.ꝑclara fu it põpa, & vt inquit inferius ferme tota ciuitas eius fuit in lachrymis. ʃ Actum.i.tra ctatũ proſpere: dicimus for tuna bene agit mecum.i.fa uens mihi eſt, alias dicimus: ʃ Actũ ꝑcl.in ſl.q.d. oia ꝑcla re, & ſũma cũ gloria in vita ſua fecit. ʃ Niſi.n. ſolebãt an tiqui in ɔſolatione mortuo rũ defunctis tẽpla , & ſtatu as attribuire quæ imortalis deificatio nuncupať . Sci.ãt exiſtimans hanc eſſe mortali tatẽ nunq̃ tẽpla ſibi fieri pmi ſit:vt alii fecerũt impatores.

dicina:remedio:& aliena leuatione : cõſolatione. ʃ Eo erro re:falſa opinione q̃ hi laborant q mori eſſe malum & miſeꝶ opinantur:cum re vera in morte nullum ſit malũ:ſed bonũ potius: & ipſa mors: inter munera nãæ ponenda eſt:cogita inquit Seneca in conſolatione ad Martiã defunctũ malis nõ affici. mors oium dolorum:& ſolutio eſt & finis,hæc ille vt ꝑlius.qd de proboꝶ & improboꝶ morte ſentiendum ſit ſa cræ ꝑſcribunt lr̃æ qbus tota mẽte inhærendum eſt: illa cer te miſera mors eſt quã praua vita ꝑceſſit : & bene viuere:be neq; mori ſe inuicẽ ſequunť. ʃ Deceſſu, digreſſu, & interitu quo locus mutať. ʃ Angi:cruciari. ʃ Plerıq;:multitudo ipe rita. ʃ Puto:exiſtimo . & ſic oſtẽdit verã cognitionẽ reꝶ pel lere ægritudinẽ quã opinio ꝑſentis mali: & parit & auget. ʃ Seipſum:ꝓprium cõmodũ qd eſt cõtra vere amicitiæ for mulas. ʃ Actum ꝑclare: optime illi rẽ ſucceſſiue & cumula tã eſſe Scipionis decus. ʃ Immortalitatẽ : ꝑpetuitatẽ corpo ris & vitæ:qd hoi mortali ſperare fas nõ eſt. Seneca ſcribẽs de breuitate vitæ ad Paulinũ dicit. Natura nulli ſe neceſſita tis ſuæ gr̃am facturã eſſe teſtata eſt. ʃ Incredibili,excellẽtiſ ſima quapp. M.Cato in ſenatu de illo dixit, reliquos qui in Africa militarẽt vmbris militare Scipionem vigore. P. Sci pio inqt Liuius cum ædilitatẽ peteret cõſul a ppľo dictus, qm̃ ꝑ annos fieri cõſulẽ minime licebat cũ maximo certami ne ſuffragãtis legis, & repugnãtibus aliquãtulũ pr̃ibus legi bus ſolutus & cõſul creatus eſt . Deinde cũ vitio ducũ bellũ numãtinũ nõ ſine publico pudore ꝓduceret delatus eſt vl tro Scipioni Africano a ſenatu ppľoq; Ro . cõſulatus: quẽ cũ ille capere ob legẽ.q̃ vetabat queq̃ intra decẽ ãnos iterum cõſulẽ fieri licere minime vellet ſic vt poterit cõſulatu legi bus ſolutus eſt. ʃ Añ tp̃s:ante annos a lege ꝑſcriptos lex hæc Annaria Vocabatur:qua finiebãtur anni magiſtratus capiẽ di auctore Sex. Põpeio. ʃ Suo: legitimo & opportuno : qm̃ ætas iã nõ repugnabat. ʃ Sero,tarde pp ignominiã belli Nu mantini. ʃ Vrbibus, Carthagine ac numãtia. ʃ Deleuit,ſuſtu lit:extinxit, ʃ Facillimis:benignıſſimis : & humaniſſimis,in toga:& ciuilibus officiis : atq; domeſticis.

OMN BONI ℂ Vt arbitror,bñ locutus eſt de tpe futuro: qm̃ futura no bis nõ ſunt cognita,iõ inquit vt arbitror. ʃ Vt cõfir.quia eſt de ꝑterito:cuius cognitio nõ habemus . ʃ Solatio:hoc ſola tiũ, & cõſolatio doloris diminutio dr̃: ponit aũt amicũ illũ non eſſe amicitia dignum qui dolet amici deſiderio:non pp amicitiã,ſed pp incõmoda ſua. ʃ Plerıq; angi ſ.boni amici anguſtiis amicoꝶ dolorem habere conſueuerunt,quo qdem dolore ego careo, qm̃ Sci. non malum adeptus eſt ſed virtu tis ſuæ ꝑmia. ʃ Si qd accidit.ſ.mali pp.mortem Sci.non ſibi

Solatiũ & conſolatio,

ordo eſt.n.niſi.n.ſubaudi nõ vellet optare imortalitatẽ : vt tẽploꝶ:ſed virtutis,qd minime putabat.i.hãc temploꝶ con ſecrationẽ eſſe imortalem,qd fas eſſet optare . & dignitatis gloriã & virtutem. ʃ Sum.ſ.q̃ indoles appellať. Indoles ẽ fu turæ virtutis domõſtratio,cuius bonũ tota ciuitas ſumma cũ voluptate aſpectabat. ʃ Adoleſcẽs cõtinue ſupauit:nõ ſo lũ ſpem virtutis executus eſt:ſed ẽt eam trãſiuit. Primũ ante tp̃s,ante.xxv.an.more aui adoptiui conſul creatus eſt:q̃ res accidere ſolebat ciuitati Romæ pp virtutẽ alicuius : & pe ricula ingruentia hoc mõ cõtra legem creare aliquem cõſu lem ante tp̃s. ʃ Suo tẽ.i.cõuenienti ſibi hoc eſt cum iam eſſet adeptus annos conſulari dignitate aptos digne iterum con ſul creatus eſt,quaſi tarde:quoniã Carthago ciuitas Africæ & Numantia Hiſpaniæ ciuitas Ro. Po. grauiſſimis bellis debellabãt.ſed Scipio eas funditus deleuit, & bello punico tertio finem impoſuit.

Adoleſcens

ℂ Moueor.n.orbatus.i.priuatus tali amico:q̃lis.ſ. amicus nemo erit vnq̃,vt arbitror:qd adit , quia de futuris non eſt certa diffinitio:& vt poſſum ɔfirmare (qa id certo ſit)cer te nemo fuit .ſ. vnq̃ talis.ſed ego nõ egeo medicina. conſola tiõis. Quia ipſa.i.ego cõſolor me, & maxie eo ſolatio q ca reo eo errore : quo ſolẽt plerıq; angi.i.anguſtiari & crucia ri diſceſſu ſeu deceſſu.i. morte amicoꝶ putãtes eos penitus interire aut malũ pati. Nã puto nihil mali accidiſſe. Sci.ſed ſi quid mali accidit accidit mihi. Aũt pro ſed, angi grauiter ſuis.i. ꝓpriis incõmodis nõ eſt amãtis.i.non ꝑtinet ad eum q amat amicum:ſed amãtis ſeipm. Vero ꝑ ſed,qs negat actũ eſt ꝑclare cũ illo.ſ.Sci.niſi.n. vellet optare immortalitatem qd ille minime putabat .ſ. velle debere qd non eſt adeptus. q.d.nihil:& ita id totum eſt adeptus qd fas eſſe hoi optare, vtpote q ſuperauit ɔtinuo. Adoleſcẽs.ſ.vt primũ fcm̃ ẽ ado leſcẽs,incredibili virtute ſũma ſpe ciuiũ quã hũerãt de eo iã puero,cũ adhuc eſſet puer. Qui nũq̃ petiit ɔſulatũ.i.ſum mũ fere magr̃atũ illũ, & fact⁹ eſt bis ɔſul,primũ añ tp̃s,qa añ xxv.an. & nõdũ funct⁹ minoribus magr̃atibus ꝺ ordinẽ, & iteꝶ.i. ſm factus ɔſul ſibi.i. q̃tũ ad ipm attinebat q ſibi nul lũ magr̃atũ petiit:ſuo.i.tẽpeſtiuo ſatis tpe,ſed reip.i.q̃tũ ad vtilitatẽ reip.ſpectabat pene.i.q̃ſi ſero ,i. nimium tarde,qui euerſis duabus vrbib⁹.i.numãtia in Hiſpania: & Cartha.in Afri.inimiciſſimis.i.q̃ vrbes erant inimiciſſimæ huic.i.nõ ſtro R o.impio deleuit.i. abſtulit nõ mõ.i.nõ ſolũ pñtia.i. q tunc erãt bella Veꝶ.i.ſed ẽt futura.ſ.a ppľis illaꝶ vrbium. Quid dicã. Proſeqť aľs Sci . laudes ad amicitiæ mẽtionẽ op portune ꝑuẽturus. Quid dicã de morib⁹.ſ.Sci.facillimis.i. qbus ſe facillimũ.i.maxime exorbilẽ, & bñficum exhibuit.

ASCẽ.

Laus Scipionis Africani

PETR. MAR. ¶Pietate:obſeruantia, caritate atq; reuerentia erga papyriam matrem a pře repudiatā erat inqt Plut, æmilio Paulo vxor papyria quā poſt longum cōiugii tp̄s repudiauit: licet pulcherrimā ſobolē ex ea ſuſcepiſſet:hęc eni glorioſiſſimum Scipi.& maximū pepererat poſt diuortiū papyriæ aliā duxit vxorē e qua cū duos filios ſuſcepiſſet eos qdē domi habuit alios vero duos priores maximis & clariſſimis domibus per adoptionem īſeruit quoq; maior a Fabio Maximo quiquies cōſule minor a Scipione Afri. adoptatus ē: e filiabus vero alterā. M.Catonis fili⁹. Alterā Heli⁹ Tubero vxorē accepit. ¶Bonitate:benignitate: atq; humanitate. ¶Iuſtitia offō cuiq; debito rōne humanitatis & ciuitatis in q̄s æquo & pari iure viuendū eſt: & cuiq; dādū qd illi debeť. Iuſtitiæ munus eſt memini nocere:& q̄tenus pōt oibus pdeſſe: his duobus pedibus hęc virtus ingredit:ne ē aliquo claudicet offō. ¶Car⁹:amabilis & gratioſus. ¶Moerore fune. funebri lamētatione atq; moeſtitia. Valerius. iiii. exemploꝝ agens de aī moderatione dicit Metellus Macedonicus cū intereptum Scipione pclamari audiſſet in publicū ſe pripuit:moeſtoq; vultu & voce cōfuſa cōcurrite concurrite inquit ciues moenia vrbis nře euerſa ſunt Scipioni eni Africano intra ſua moenia queſcenti nefaria vis illata eſt. Idē filios ſuos monuit ut funebri ei⁹ lecto humores ſubiicerent atq; huic exequiaꝝ illum honorem vocis adiecit non fore vt poſtea id offm ab illis maiori uiro p̄ſtari poſſet. ¶Acceſſio:additamentum:adiunctio. ¶Iuuare: augere, q.d. nihil ſumma etenim felicitas eſt in ipa felicitate mori. Alibi dicit idē Cicero:ſed pfecto mors tum æquiſſimo aio appetitur cum ſe laudibus ita occidens conſolari pōt nemo parum diu vixit:qui uirtutis pfecte perfecto functus eſt munere. ¶Grauis, moleſta & oneroſa. ¶Vno anno. M.Cato annos. v. & octoginta natus exceſſit e vita. ¶Viriditatem:uigens robur ętatis, & florem. ¶Vita, ſors, & conditio vitæ. ¶Fortuna, facilitate atq; copia eaꝝ rerum quæ fortuitæ putanť. ¶Gloria, ſplendore nois & pconio bellicæ laudis. ¶Accedere:aduenire, qm̄ cumulata erant in ipſo cuiuſcunq; vitæ officia. ¶Senſum, pceptionem, dolorem: morſum. ¶Celeritas, repētinus interitus. Seditiones inquit Liuius a tribunis excitatæ, qbus cum. P. Scipio Africanus aduerſareť: fortiſq; ac validus pridie domum ſe recepiſſet Sempronia vxor hinc maxime q; ſoror eēt gracchorum cū qbus ſimulatas Africano fuerat, de morte tñ ei⁹ nulla q̄ſtio acta. ¶Genere, natura & q̄litate. ¶Difficile dictu eſt:non facile cū explicatur:& modus repetinæ mortis. Africani fuit ſi qdem aut naturalis, aut violentia ſocrus Corneliæ:vxoris fraude inſidiiſq;, vt cōis fuit ſuſpicio. ¶Videtis:pcipitis: intelligitis vulgariā eſſe opinionem talē de hoc mortis genere. ¶Celeberrimos, honeſtiſſimos:& glorioſiſſimos. ¶Lætiſſimos, feſtiuiſſimos, & iucundiſſimos. ¶Clariſſimū:honorificentiſſimum. ¶Senatu:coetu & cōſenſu ſenatorio. ¶A patribus conſcriptis, honeſtis viris & claris. i. a nouis ſenatoribus. conſcripti dicebanť inquit Pōpeius qui ex equeſtri ordine přibus aſcribebantur ut numerus ſenatoꝝ expleretť. meminit huius appellationis atq; diſtinctionis Liuius. ¶Ad veſpeꝝ, ad ſeram diei horam. ¶A ſociis, cōfoederatis. ¶A latinis:iure latii donatis & Romanæ ciuitatis priuilegio gaudentibus dixi de iure latii, & Romana ciuitate in cōmentariis officioꝝ. ¶Dignitatis gradu: honoris & glīæ faſtigio

de pietate in matrē: liberalitate in ſorores: bonitate in ſuos: Iuſtitia in oēs nota ſunt uobis: q̄ autē ciuitati carus fuerit, moerore funeris iudicatū eſt. Quid igitur hunc paucorū annorū acceſſio iuuare potuiſſet? ſenectus. n. quāuis nō ſit grauis (ut memini Catonē anno anteq̄ mortuus eſt mecū: & cum Scipione diſſerere) tñ aufert eā uiriditatē, in qua ēt tunc erat Scipio. Quamobrem uita quidē talis fuit, uel fortuna, uel gloria, ut nihil poſſet accedere. Moriendi aūt ſenſum celeritas abſtulit, quo de genere mortis difficile dictu eſt, quid hoīes ſuſpicent, uidetis. Hoc tamē uere licet: dicere: P. Scipioni ex multis diebus. quos in uita celeberrimos lætiſſimoſq; uiderit, illū diem clariſſimum fuiſſet cum ſenatu dimiſſo domum reductus ad ueſprū eſt a patribus conſcriptis, populi romanii ſociis & latinis, pridie q̄ exceſſit e uita: ut ex tā alto dignitatis gradu ad ſuperos uideatur potius, q̄ ad inferos perueniſſe,

OMN. BONI ¶Liberalitate in ſorores, inqt hæreditatē æmilianam:quę ſibi venerat a pře Paulo i dotes ſoroꝝ diſputauit. ¶In. ſ. a. & ppinquos: tota ciuitas exequiis Scipio. graui moerore: & lachrymis afficiebanť famus & honor dť alias, alias exequiæ dicit Teren. Interea pcedit funus. i. pompe. & ſolemnitas funeris. ¶Quāuis non ſit grauis:hoc dicit Cicerone, videať ſibi contradicere ea quæ dixit in Ca. q; ſenectus nō eſſet grauis: ſed iucunda. ¶Anteq̄ mortuus eſt. ſ. Scipio ſed uideť mortuus. ſ. Cato. ¶Eam ui. omni dignitate & virtute prędita. ¶Gloria: rerum magnaꝝ talis fuit vt generoſis Scipi. facinoribus nihil addi poſſet. ¶Moriēdi ſenſum cele. antiphora ſibimet obiectans Læ. quod ſubito caſu Scipio ſpirauit de qua re multæ ſunt opiniōes. Plato dicit q; qui morbo incurabili captus eſt cuius anguſtias maiores i dies habiturus ſit qd ille merito optaſſe pōt necem. ¶Clariſſimū: ſplendore, & virtute lucens fuit ille dies in quo dimiſſo ſenatu ab oibus domum reductus eſt. ¶Reductus: foris domum reducimus ex domo foras deducimus. ¶Sociis, qui erant coniuncti ad bella gerenda cū populo Romano, & latinis ſeniores ſocii Romanoꝝ: & cæteri latini. Sci. de ſenatu domū reduxerūt, nā i ſenatu ea q̄ fecerat in bellis dum fuit imperator ipſis ſenatoribus commemorauerat ſequenti nocte iterfectus. ¶Ad inf. vbi iniqui ſuis ſceleribus dant poenas. ¶Neq; ab his ponit.

Tere. Plato. Clarus

ASCĒ. ¶VT de pietate, ideſt erga matrem, de liberalitate in ſorores quas cum honeſta dote locauit, de bonitate: ideſt benignitate in ſuos: ideſt familiares notos neceſſarios i de iuſtitia in omnes. quaſi dicat fruſtra loquitur: quia hæc ſunt nota nobis. Autem pro ſed, iudicatum eſt, ideſt manifeſtatum & oſtenſum moerore, ideſt luctu publico funeris, ſcilicet eius: q̄. i. q̄tum carus fuerit ciuitati; ideſt ciuibus vniuerſis. Igitur tamen hæc oia habet quod acceſſio. i. additio paucorum annoꝝ quos adhuc viuere poterat, potuiſſet iuuare hunc. ſ. Sci. ad obtinendam beatitudinē. q. d. nihil. Enim p quia: quāuis ſenectu non vt grauis. i. moleſta uiris fortibus, vt memini Cato. diſſerere, ideſt diſputare: & diſquirere mecum, & cum Sci. vno anno anteq̄. ſ. Cato ſenex ille mortuus eſt. Notabis autem ut dixi memini ſere cum preſentis temporis infinitiuo apud eruditos cōſtrui, tamē ſenectus affert eam veritatem. i. florentes uires. in qua: ſ. viriditate Scip. erat ēt nunc. ſ. cum moreť. Quamobrem vita qdem fuit talis. ſ. Sci. vel. i. etiam fortuna. i. rebus fortunæ vel gloria. ſ. parata: vt nihil poſſet accedere. i. addi ad eam. Autem pro ſed celeritas moriendi abſtulit ſenſum. i. perceptionē dolorum moriendi. i. quos putant eſſe in morte; de quo genere mortis. ſ. celerrimæ eſt difficile dictu. i. ad dicendum aut vt dicatur ſicut par eſt ſed videtis quid ſuſpicenť hoies, quia putant feliciſſiumum eſſe. Tamen licet dicere non vere illū diē fuiſſe Pub. Sci. & multis diebus quos viderit in vita. ſ. ſua celeberrimos, & lætiſſimos fuiſſe dico, illum diem clariſſimum, cum uel quo dimiſſo ſenatu. i. poſtq̄ dimiſerat ſenatum. i. ſeniorum conſilium & cetum reductus eſt domum ſup. ſuā ad ueſperā. i. ueſpertinum tempus přibus conſcriptis. i. ſenatorii ordinis primatibus a ſociis. Po. Ro. & latinis. ſ. a cunctis ad imperiū Ro. ſpectantibus pridie. i. præcedente uel priore die q̄ exceſſit e uita: ut uideatur potius perueniſſe ad ſuperos q̄ ad inferos ex tam alto gradu dignitatis. i. dignatiōis qua eum tutus Po. Ro. affecerat.

¶Neq

Neq;.n. aſſentior his, qui hoc nup̄, diſſerere cœperũt, cũ corporibus ſimul aĩas interire, atq; oĩ morte deleri, plus apud me antiquorũ auctoritas valet, vel noſtorũ maiorꝝ, qui mortuis tã religioſa iura tribuerunt, qđ nõ feciſſet ꝑfecto, ſi nihil ad eos ꝑtinere arbitrarẽtur: vel eorũ, qui in hac terra fuerũt, magnãq; grçciã, quæ nũc quidẽ deleta eſt: tũ florebat, inſtitutis & præceptis ſuis erudierũt, vel eius: qui Apollinis oraculo ſapientiſſimus eſt iudicatus, q non tũ hoc, tũ illud (vt in pleriſq;) ſed idẽ ſemp a oĩs hoĩum eſſe diuinos, iiſq; cũ ẽ corpore exceſſiſſent: reditũ in cœlũ petere, optimoq; & iuſtiſſimo cuiq; expeditiſſimũ q̧ idẽ Scipioni videbaẽ. Quiq; idẽ, quaſi p̄ſagiret, p̄ paucis añ mortẽ diebus: cũ Philus & Manilius adeſſent, & alii plures:

PET. MAR. ℭNEq; aſſentior: refellit epicureos qui humanos animos
cum corpore extingui putauerunt: hi philoſophorum appel
lationem nõ merenẽ digniq; probris uel maximis. ⸿ Oĩa.i.
aĩos & corpora ĩ nihilum redigi. ⸿ Auctoritas: grauis ſen
tentia. ⸿ Religioſa iura: ueneranda priuilegia ut .ſ. ultimæ
uoluntates religioſe ſeruenẽ: & iuſta pro dignitate defun
ctorꝝ fiant exiſtimantes gau
dere his manes & ſi non præ
ſtentur offendi: hoc aũt erat
animos ĩmortales arbitrari
nec oĩa deleri morte ſed ſe
paratione quandã fieri atq;
diſceſſum. ⸿ Nihil ꝑtinere,
eos nõ tangere.i. nullos eſſe
poſt mortẽ ſed illos uiuere
arbitrati ſunt, et his iuribus
ſeruatis lætari & turbari ne
glecti. ⸿ Vel eorũ, pythago
reorum q magnam grçciam
exornarunt aĩas ĩmortales
affirmarunt: quãuis in mõ &
metempſychoſi errauerint.
⸿ Inſtitutis: decretis q̃ dog
mata græci appellãt: & actu
oĩæ phiæ fundamenta ſunt:
vt late dictũ eſt in libris de finibus in qbus agitur de oĩum
diſciplinarum ſcitis & placitis. ⸿ Præceptis: documẽtis &
formulis uitæ ingenioq; neceſſariis: & ad ipſa decreta ten
dẽtibus: ut declaratũ eſt in principio officiorum. ⸿ Erudie
runt: expoliuerunt: & exornarunt. ⸿ Vel eius: Socratis qui
nihil fere affirmabat: & ſe unum tñ ſcire qđ nihil ſciret aſ
ſeuerabat: tñ de animæ ĩmortalitate firma fuit illius ſn̄ia.
⸿ Tum hoc tum illud: nũc affirmando: nunc negãdo ꝑut il
li erant cum qbus diſputabat. ⸿ In pleriſq;: in multis. ⸿ Di
uinos: immortales. ⸿ Prçter: apertum eẽ. ⸿ Expeditiſſimum:
facillimum. ⸿ Præſagiret: prouideret: diuinaret. ſagire eſt
acute ſentire & p̄ſagire ante ſentire & prænoſcere: inde ſa
gæ anus: & ſagaces, dictum eſt de his in diuinatione.
OMN. BONI ℭASSEntior: & aſſentio inuenitur.i. opinionem, & ſentẽ
tiam epicureorũ non laudo. ⸿ Auctoritas anti. locus eſt ab
Aſſentior & Aſſentio inueniũ auctoritate nõ ſolum veterum græcorũ: ſed etiam Roma
norum. quæ qdem auctoritas maiorum plurimũ apud do
ctos viguit, adeo ut cũ Pythagorei diceret ſolerẽt, ipſe dixit
auctoritas ſine noĩe Pythagoram intelligebant. Eſt eni auctoritas ſn̄ia
imitatione digna: quam hoĩes cõſequuntur longo virtutis
Ad eos experimẽto. ⸿ Religioſa: ſacrata: & culta. proprie religio
eſt cultus dignus. ⸿ Ad eos.i. ad eorum oĩs pertinere putaſ
ſent: hæc religioſa mortuis maiores nõ tradidiſſent ad eos:
q.d. illud quod in Catone diximus non eſt ille qui digito
monſtrari poteſt: vt inquit Pithagoras. Corpora quidem
ſunt duo: animus autem vnus. ⸿ Magnamq; græciam: ad
auctoritate philoſophorum, qui habitauerunt in Italia ar
gumentum trahit: pp quos in Calabria philoſophantes illã
Italiæ partem magnam appellauerunt græciam, a qua de
inde ſtudia remota ſũt: quorum principes fuit Pythagoras
Erudierunt. fugiens Samo inſula propter tyrannos. ⸿ Erudierunt illos
Italicos ruſticos & inductos fecerunt eruditos quoniam
Liuius vt inquit Liuius ratus erat literarum uſus in Italia. ⸿ Vel
eius: locus erat a teſtibus. Laudat Socr. qui ſemper tenuit vt
animus eſſet immortalis. fuit autem: ut diximus iudicatus
ab Apollinis oraculo ſapientiſſimus: ut Cherphon diſcipu
plato lus retulit. ⸿ Qui nõ tũ. Plato enim vt ſæpe numero dictũ
eſt: ſemp Socra. præceptorem introducit ſuis operibus ad
loquendum: qui multis rebus multa cõtraria diſputat argu
menta vt per contrarietate illorũ veritatem melius timetur:
hoc modo dicebant collocutores iuſticia eſt uirtutis pars
optima. Illa.n. conſeruat ciuitates: & homines præclaros ef
ficit: tñ dedebat contra Socra. propter veritatis magnitudinẽ:
modo eſt contrarium: nam multi propter iuſtitiæ obſerua
tionem perſecutiones multas patiũtur: in animi autem di
ſputatione nunquã iſtas exigebat contrarietates: vt modo
ĩmortalẽ modo mortalẽ eſſe diceret: ſed ſemp immortalẽ
aĩum eſſe aiebat. ⸿ Tum illud, vt mortalis foret: vt in aliis
facere conſueuit. ⸿ Reditũ in.c. ut dictũ eſt putabat Pla. q̧
aiæ prius eſſent formatæ in cœlo añ corpꝝ creationem: de
inde in morte reuertẽbanẽ in cœlũ: ideo q̄ opera Pla. cum
fide chriſtiana conueniunt,
beatus Augu. in. lib. de ciui. Beatus Augu.
dei. Pla. opa legẽda eẽ affir
mabat. ⸿ Iuſtiſſimo: q̃tum ad
gubernationẽ magiſtratuũ.
⸿ Qui q̃ſi Ci. facit vnũ librũ
de repub. inſcriptũ: q in. vii.
lib. diuidebaẽ: ſed maiorꝝ ne
gligentia penes nos nõ iuuẽ
tus eſt, ſed ſolũ fragmentum
q eſt libellus de Sci. iſomnio
qđ reſtat: quẽ lib. Macro. cõ Macro.
mẽtatus eſt. in quo lib. intro
ducebanẽ multi diſputantes
& in fine illius voluminis de
repu. q eſt libellus de Sci. in
ſomnii: diſputaẽ de aia: nã
Scip. maior apparet nepoti
ſuo Scipiõi iſti cui iperat vt
oĩa picula pro rep. ſubeat, & caueat ſe a domeſticis. ⸿ Præ præſago verborũ
ſagiret: pauloante mortem ſuam diſputabat de aiæ immor
talitate. q̃ſi p̄diuinaret cito ab hac vita diſcedere. ⸿ Philus:
& Mãli⁹, iſti duo & alii i libris de repub. erãt collocutores. ASCẼ.
ℭNEq; enim aſſertior his qui cœperunt nuper ideſt nunc Taxates os qui animas
parum ẽ temporis. ſ. epicuri tempore diſſerere.i. in diuerſis cum corporibus interire dixerunt
locis aſſerere: & diſſeminare animas vel animos interire
ſimul cum corporibus, atque omnia: ideſt tam ſpiritualia q̃
corporalia deleri, i. extingui: & annihilari morte: ideſt per
mortem. auctoritas antiquorũ. ſ. philoſophorum vt Plato.
vel. i. etiam noſtrorum aĩorꝝ ideſt priſcorum ro. valet plus
.ſ. ad perſuadendum apud me. i. quantum ad me qui tribue
runt mortuis iura tam religioſa: ideſt tam anxie obſeruan
da. Quod ſcilicet tribuiſſe iura mortuis, profecto. i. reuera
non feciſſent ſi arbitrarentur. i. arbitrati fuiſſent ſup. ea nihil
pertinere ad eos. ſ. mortuos, ſimile eſt illud. ii. Macha xii.
fortiſſimus iudas facta collatiõe. xii. millia dragmas argen
ti miſit hieroſolimam offerre pro peccatis mortuorum ſacri
ficium bene & religioſe de reſurrectione cogitans, niſi. n. eos
qui ceciderant reſurrecturos ſperaret ſuperfluum videretur
& vanum orare pro mortuis. vel ſupple auctoritas eorum
ſcilicet philoſophorꝝ, qui fuerunt in hac. i. in noſtra hoc eſt in
Italica terra, & erudierunt inſtitutis. i. moribus & exemplis
bene viuendi & præceptis. i. doctrinis ſuis. Magnam græ
ciam. i. Italiam quæ & magna græcia & magna heſperia
olim dicta eſt, q̧ quia eã primi habitauerunt fere græci fue
runt, intelligit añe pythagoram & eius ſequaces q Italicam
phiam inſtituerunt, & aiarum immortalitatem firmiſſime
aſſeruerunt: vel ſup. auctoritas eius. Socra. qui pro veritate
mori non dubitauit, qui iudicatus eſt ſapientiſſimus ora
culo. i. ab oraculo. i. rñſo diuino: q̧ orãtibus & uocata faciẽ
tibus dabatur delphis Apollinis. ſ. delphici q. ſ. Socr. nõ di
cebat: tum. i. aliqñ hoc. tum. i. aliqñ illud ſemp idẽ q̧ & apo
ſtolus ne ſe p̄dicat, vel animos hoĩum eſſe diuinos. i. more
deorũ immortales: vt de apibus dicit Maro Geor. iiii. Eſ
ſe apibus partẽ diuinç mẽtis & hauſtus ethereos dicere &c.
Et reditũ ad cœlum patere his. ſ. animis: cum. i. poſtq̃ exceſ
ſiſſent e corpore, & ſup. reditum patere optimo iuſtiſſimo
cuiq; expeditiſſimũ. i. ſine vllo impedimento: cũ noxi pri
us cõcretam labem abolere deberent, aut exui: aut aqua pur
gatrici. vt. i. docemur: q̃ idẽ ideſt. ſ. aĩos eſſe ĩmortales, &
optimo cuiq; expeditiſſimũ patere ad cœlos reditum vide
baẽ Sci. qui quaſi p̄ſagiret. i. ſagacitate quãdã prouiderunt
idem paucis diebus añ mortẽ ſup. ſuam. Cum. i. qñ & phi
lus & Manlius uiri illi boni adeſſent: & alii complures.

PET. MAR. ¶ De īmortalitate aīoꝝ:q̄ fere.i.q̄ſi dixit, q̄m prius de cœ
leſtibus tēplis diſſerit:necnō circulis: & ſolari anno magno
q: demū aiꝗ demōſtrat īmortalitatem: vt patet i.v.de rep:
q̄ de ſōno Sci. īſcribit̄ ad imitatiōnē Platonis q in decimo
de re ciuili tractat eodem vt iacta a ſe ciuilitatis fundamēta
cōfirmet & p̄mia iuſtitiæ rata eē nō in p̄nti ſolū vita,ſed ēt
futura ſanciat: & oppoſitum
de iniuſtitia vt iuſtos confir
met iniquos deterreat. ¶ Per
viſ. nocturnā imaginatiōnē
& apparitiōnē aui ſui ꝑ ado
ptionē Afri. maioris. ¶ E cu
ſtod: carcere. ¶ Faciliorem ex
peditiorē. ¶ Mœrere: dolere
angi cruciari. ¶ Euētu: fortu
nato exitu, & ſucceſſu. ¶ In
uidi: ægre ferētis talē euētū,
& finē. ¶ Sinaūt il. ve.i. ſi oia
cū corpe extinguit̄ vt nullū
bonū in morte ē ſic ēt nullū
malū. hoc aūt eſt ex halluci
nātis epicuri ſniæ. ¶ Illa.i. ſi
auctoritas & ſnia epicureo
rū eſt magis vera. ¶ Sēſus: ꝑ
ceptio cognitio. ¶ Actū op.
ideſt ille felicitatē ē adeptus
maximā. ¶ Incōmodius: dā
noſius: & īfelicius mors iq̄t
Afric. detrimētū mihi eſt nō
illi q in tuto ſuas collocauit
fortunas: & in ſūma felicita
te defunct⁹ vita eſt. ¶ Aequi
us: iuſtius. ¶ Sic fr. delector.
¶ Beate: feliciter. ¶ Cura ſtu
diū. ¶ Priuata: domeſtica: &
ꝓpria. ¶ Domus: domeſtica
& vrbana conſuetudo. ¶ Militia: bellica īduſtria. ¶ Ois vis,
ꝓprietas & ſignificatio. ¶ Voluntatum: rectaꝝ appetitionū
volūtas eteni rectus dr̄ appetitus. ¶ Studioꝝ, curarum & ex
ercitationū. ¶ Sententiaꝝ: opinionū & iudicioꝝ. ¶ Summa
cōſenſio, maxima cōuenietia: cōcentus: concordia. ¶ Fama:
gloria: & noīe. ¶ Eſt cordi, placet & oblectat: q̄m oē p̄clarum
eſt ratū. ¶ Sæculis: temporū ſpatiis & curriculis eſt aūt pro
prie ſæculum centum annoꝝ ſpatium. ¶ Tria: vt Oreſtes, &
Pylades. Theſeus: & Pyrithous. Damon & Pythias. addit̄
ēt quartum par Tydeus: & Polynices de q̄bus Papinius in
p̄mo Thebaidos. Siq̄dem hāc p̄hibent poſt vulnera iunctos
eē fidē. q̄ta ſortitum extrema ꝓteruo Theſea Pyrithoo vel
inane mētis oreſtē oppoſito rabidā pylade vitaſſe megarā.

OMN. BONI ¶ Tuq; Scæ. hic Scæ. cum ſocero Læ. interfuit diſptatiōi.
Dilemma ¶ Quæ in. quæ oia de īmortalitate dicebat ſe audiuiſſe ab
con Africano maiore in ſomno: ¶ Quo circa: dilematon format
quo vtroq; mō capit ad biſariū: dilematon eſt duplicis con
cluſionis argumentū altera quarum abſoluta: ab altera ca
pitur aduerſarius hoc mō, aut animus eſt mortalis: aut im
mortalis: ſi mortalis eſt dolere nō debeo q̄a Scipionis aīus
virtutis p̄mia cōſecutus eſt: vt vult deus: q eſt ipſa iuſtitia.
ſi aūt eſt mortalis: nullū ergo patit̄ mœrorē efficere me non
dēo mœrore. ¶ Inuidi, inuidia eſt dolor alienæ felicitatis:
Inuidi & quid ſit inuidia ergo de Scipionis ꝓſpero euētu dolore. ¶ Sinautem: ſecūda
ps eſt dilemati. ¶ Nihil boni: ſi virtutis p̄mium nō ꝯſequitur
& ſic ēt nihil mali adipiſcit̄ quia aīus moritur. ¶ Nos gaud.
pp amicitiā nr̄am & ꝯcludit hanc particulā. ¶ Mecum incō.
morte Scipionis mecū male eſt actū, nā eius iucundiſſimæ
ꝯſuetudinis fructu careo. ¶ Introire. Læ. erat maior natu:
¶ Sic. ſ. fructū recordationis de amicitia nr̄a capio. ¶ De re.
& de pri. & de ꝓpria re nobis cōis cura erat. ¶ Volūtatum:
plutar. idē velle & idem nolle qd̄ erat Sci. & Læ. quare dicit Plu:
q̄ plures amicos hr̄e nō poſſumus: q̄m voluptatibus obtē
perare nō poſſumus: alter enim te inuitaret ad funus: alter
ad nuptias, alter hēret inuidiā q̄ magis amares alium, & ſic
naſceret̄ diſcordia. ¶ Iſta ſa. ſapi. quæ eſt in vobis: vt velitis
me ſapientē appellare:, q̄ res falſa eſt eo q̄ non ſum ſapiens.
¶ Spero memoriā amicitiæ ſempiternā. Cic. loquit̄. q.d. pp
ſcripturā meā memoria iſtius amicitiæ poſteritati tradet̄.
¶ Ex ſæ. ſæculum ē annorum centum ſpacium. ¶ Quatuor
Theſeus & Pyrithous. alius
Damon & Pythias Pylades
& Oreſtes.

neq; ēt Scæ. mecū veniſſes, triduū diſſeruit de rep., cui⁹
diſputationis fuit extremū fere de īmortalitate aīoꝝ
quæ ſe in quiete ꝑ viſum, ex Africano audiſſe dicebat
Id ſi ita eſt, vt optimi cuiuſq; aīus in morte facillime
euolet, tanq̄ e cuſtodia vinculiſq; corpis: cui cēſemus
curſum ad eos faciliorē fuiſſe, q̄ Scipioni? Quocirca
mœrere hoc eius euentu: vereor, ne inuidi magis q̄
amici ſit. Sinautē illa verior, vt idem interitus ſit &
corporū: nec vllus ſenſus maneat, vt nihil boni eſt in
morte, ſic certe nihil mali. Senſu enim amiſſo, fit idē
quaſi natus nō eſſet oīno. Quē tamē eſſe natū, & nos
gaudemus, & hęc ciuitas, dū erit lętabit̄. Quāobrem
cū illo q̄dē vt ſupra dixi, actū optime eſt mecū, incom
modius, quē fuerat æquus, vt prius introierā, ac prius
exire de vita. Sed tn̄ recordatione noſtræ amicitię ſic
fruor, vt beate vixiſſe videar q̄a cū Scipione vixerim
quoq; cū mihi cōiuncta cura de rep. & de priuata fuit
quo cū & domus fuit & malitia cōis, & id in quo ē oīs
vis amicitiæ, voluntatū ſtudiorū ſententiarū ſumma
conſenſio. Itaq; non tam iſta me ſapiētiæ qua modo
Fānius cōmemorauit fama delectat falſa pręſertim
q̄ qd̄ amicitię noſtræ memoriā ſpero ſempiternā fo
re. Itaq; mihi eo magis eſt cordi quod ex oībus ſæcu
lis vix tria, aut quatuor nominatur paria amicorum:

ASCE. ¶ Et tu ēt o Scæuola veniſ
ſes mecū. diſſeruit.i. diſputa
uit triduū.i. ꝑ tres dies de re
pu. cuius diſputatiōs extre
mū fere.i. q̄ſi vltima omniū
ps fuit de īmortalitate aīo
rū. Quæ.i. quas res dicebat
ſe audiuiſſe in quiete.i. tpe
quo quieſceret ꝑ viſum.i. ap
paritionē, in ſomnis ex Afri
cano. ſ. maiore, cuius h̄ nepos
eſt, de quo ſomnio vide apd̄
Ci. cū Macr. de ſomnio Sci.
ſi id ita eſt vt aīus optimi
cuiuſq;.i. oīs boni euolet fa
cillime.i. expeditiſſime ad
cœlū in morte tanq̄ e cuſto
dia & vinculis corporis. de
quo apud Macr. ibidē mul
ta cēſemus.i. indicamus cur
ſum ad eos fuiſſe faciliorē q̄
Scipioni.q.d. nulli merito:
quo circa ego vereor mœre
re.i. mœſtitiā oñdere hoc.i.
tā felici euentu eius. ſ. Afric.
ad cœlū traducti ne. ſ. de eo
mœrore ſit magis inuidi q̄
amici.i. ꝑtineat magis ad inuidiā q̄ ad amicū. Sinautē &c.
argumēto liquido oñdit nō dolendū eſſe de morte Afric. ſi
aīæ nō intereunt cū corpibus. q̄ pene actū ſit cum aīa tam
innocētis viri idē docet nunc ſi interire putent̄: quia ſic nul
lus in eis maneret ſenſus: nec quicquā lugendū. vnde dicit:
Sinautē.i. ſed ſi: vereor illa.i. illud verū vt idem interitus ſit
aīorū & corpoꝝ: nec vllus ſenſus maneat in mortuis. tunc
ſup. vt nihil boni eſt in morte: q̄a non conſequūt̄ aliam vitā
defuncti, & ita nec beatitudinē: ſic certe nihil eſt mali: quia
neq; tormēta obeunt: & ita non eſt cū eis male actū. Enim
pro q̄a ſenſu amiſſo.i. poſtq̄ amiſit ſenſum. fit q̄ſi nō eſſe oī
no natus.i. ac ſi nunq̄ fuiſſet. quem tū. ſ. Africanū nō eſſe na
tum.i. aliq̄n fuiſſe & nos gaudemus. ſ. gaudio modeſto & i
tra nos. & hæc.i. nr̄a ciuitas lætabit̄.i. profuſe gaudebit eū
fuiſſe dum.i. donec ſup. ita erit. Quāobrem (vt ſupra dixi)
actū eſt q̄dem.i. certe optime cum illo. ſ. amico meo Scipi.
Aūt pro ſed actū ſup. eſt mecū incōmodius.i. aliquātulum
incōmode q̄. ſ. me fuit æquius.i. iuſtius prius exire de vita,
vt introierā prius in vitā.i. prius exire de vita: vt introierā
prius in vitā.i. prius natus ſum ita prius mori. Sed.i. quam
uis priuatus ſim tali amico tn̄ fruor recordatione nr̄æ ami
citiæ ſic.i. talē fructū & voluntatē ex recordatione noſtræ
amicitiæ capio vt videar. ſ. mihi. vixiſſe beate ideſt feliciter
q̄a vixerim cū Sci. quo cū.i. cum quo fuit mihi cōiuncta.i.
cōis cura de rep. & de re priuatā: quo cū.i. cū quo domus.i.
ocium domi habitū: & militia.i. exercitiū belli fuit cōis.i.
cōe mihi. & id ſup. fuit cōe. in quo eſt oīs vis amicitiæ. ſ. cō
ſenſio. Voluntatū: ſtudiorū: & ſententiarū. Itaq; nō tā iſta
q.d. cōceptibilis fama.i. vulgata opinio ſapiētię. ſ. quā fama
eſt i me eē, p̄ſertim falſa.i. cū ea fama falſa ſit q̄ā. ſ. famam
Fā. cōmemorauit mō.i. paulo aū hoc aūt vt ad Scæ. diceret:
aliter diceret quā mō cōmemorat Fāni. q̄.i. q̄tum ſup. dele
ctat q̄ ſpero memoriā noſtræ amicitiæ.i. quæ erit de ami
citia nr̄a fore.i. futurā eſſe ſempiternam. Id q̄.i. & mihi ma
gis.i.

glis.i.cordi.i.ad cor & delectationem: q̄ ex oībus ſeculis.i. tēpibus trāſactis vix tria aut quatuor noīantur paria amico/rum.ſ.inſignium. Numerant aūt apud græcos. Theſeus & Pyrithous. Pylades & Oreſtes. Patroclus & Achilles. Da/mon & Pythias: in quorū amicitiā ſe Dionyſ.tyrānus aſcri bi optabat: cū alter pro altero mori vellet. Apud iudæos. aūt Dauid & Ionatas iſigni amicitia memorātur. Apud troianos profugos Niſus & Euryalus. Apud Ro. Lęlius hic: & Sci. veriſſime autem Chriſtus: & anima fidelis.

PETR. MAR. ¶ QVO genere: qualitate amoris & cōiunctionis rarę & admirabilis. ¶ Ocioſi: nō diſtricti publicis negocüs. ¶ Quid ſentias: qd eſſe ami/citiā diffinias. ¶ Qualē æſti.i. mes: cuius naturæ ac ꝓprie tatis eſſe iudices: quot.ſ.ei⁹ ſpecies: & an inter oīs an in ter bonos tātum ſit & natu/ra ne ac virtus: an vtilitas ſeu voluptas cōciliet amici/tiam: & vnde ſit eius origo. quæ ſit in amicitia opportu nitas: quæ oblectatio. quis vſus. hæc omnia ſpectāt ad qualitatem: prius rei ſubſtantia: ſiue eſſentia diffinitione aperitur. deinde qualitas & accidentia quorum vis eſt in/eſſe ſubſtantiæ. Diffinitio inquit Boetius explicat id quod diffinitur nō quoquo modo: ideſt nō i eo quod quale: vel quātum: non in quolibet aliorum prædicamentorum: ſed quid ſit: ideſt eius quod diffinit ſubſtantiā mōſtrat: cui ad/nexa eſt diffinitio: quæ per etymologiam & proprietatem atq; qualitatem: & quędā accidentia: vel appendices vim rei naturam: & poteſtatem aperit. ¶ Quæ ꝓcepta: præſcri pta: & regulas quibus amicitia cōciliatur & conſeruat̄: & ſic tria declaranda proponuntur: diffinitio videlicet amici/tiæ, qualitas eius & natura necnō ſeruandæ leges ne vacil/let aut claudicet amicitia. ¶ Anteuertit: præuenit. ¶ Non grauarer: moleſtiæ oneri & labori nō aſcriberem. ¶ Si mi/hi: mei ingenii viribus. ¶ Conſiderem: idoneum robur eſſe crederem ad id præſtādum quod efflagitatis. ¶ Sed quis: extenuat ſuas vires Lælius vt arrogantiam deuitet: ac no/tet ſophiſtas qui ad oēm quæſtionem ſe reſpōſuros ex tem poraria dictione profitebant̄: vt dictum eſt in ſecundo de finibus. ¶ Facultas: efficiendi poſſibilitas: & aptitudo his in ſtructa inſtrumentis quæ ad talē tantamq; rem neceſſaria ſunt. Philoſophi aūt inſtrumenta ſunt rationes rerum: ver/borum elegantia: & orationis cōcinnitas. erant aūt ſophi/ſtæ quondam: & nunc ſunt: qui oſtentationi & quæſtui ha bent philoſophiam: ideſt viuendi & ſciendi parentem & au ctorem. ¶ Doctorum: magiſtrorū & docendi munus profi tentium lucri gratia. Sapiēs dicit Seneca nil aliud eſt q̄ hu mani generis pædagogus. ¶ Græcorū: ideſt ventoſorū ho minum lingua philoſophātium: & mercedibus inhiantium. ¶ Vt his ponatur: vt aliqua quæſtio explicanda intendatur eorū inquit idē Cicero in ſecundo de finibus erat iſte mos qui tunc ſophiſtæ nominabant̄: quorum e numero primus eſt auſus leontinus gorgias in cōuentu poſcere quæſtionem: ideſt iubere dicere qua de re quis vellet audire audax nego/cium, dicerem impudens, niſi hoc inſtitutum poſtea tranſ latum ad philoſophos nr̄os eſſet. ¶ Quāuis ſubito: ex tpali explicatione: ac facūdia. ¶ Magnū opus: arduum negocium. ¶ Exercitatione: experiētia & longo vſu vt id in oibus ad votum poſſit ſuccedere. duo ſiquidem in primis neceſſaria ſunt cōſumata doctrina & experiētia. ¶ Cenſeo: iudico ſta tuo. ¶ Iſta profitent̄: talium rerū faciunt ꝓfeſſionē.i. qui ſe doctores: & peritos in his iactant & publice profitentur.i.

quo in genere ſperare videor. Scipionis amicitiam & Lælii notam poſteritati fore. FAN. Iſtud quidem Lęli ita neceſſe eſt. Sed quoniam amicitiæ mentionem fe ciſti, & ſumus ocioſi: pergratum mihi feceris (Spero item Scæuolę) ſi quemadmodum ſoles de cæteris re/bus, cum ex te quęruntur: ſic de amicitia diſputaris, quid ſentias? qualē exiſtimes? quę ꝓcepta des? SCAE VOLA. Mihi vero erit gratum, atq; idipſum, cum te cum agere conarer, Fannius anteuertit. Quamobrem vtriq; noſtrū gratum admodū feceris. LAELIVS. Ego vero non grauarer, ſi mihi ipſe confiderē. Nam & ꝓclara viſa res eſt. & ſumus, vt dixit Fānius, ocioſi. Sed qs ego ſum? aut q̄ eſt in me facultas? doctorum eſt iſta cōſuetudo, eaque gręcorū: vt iis ꝓponatur, de quo diſputent, q̄uis ſubito. Magnū opus eſt, egetq; exerci tatione nō parua. Quāobrem, quæ diſputari de ami/citia poſſunt, ab eis cenſeo petatis, qui iſta profitent̄.

palam pollicentur & repromittunt̄.

¶ Quo in genere: iter amicoꝝ paria, Sci. & Lę. dinumerā tur: deide, iuitat Læ. q regulas amicitię ſibi exponat. ¶ Mē tio.a. & ſumus ocioſi: duo bū cōiunxit: vc3 honeſtas regu/las amicitiæ: ſecundo tp̄s: & vnū ſine alio male ſtare opor/tet: vt res ſit honeſta: & tp̄s reqritur ad eā exponēdā. ¶ So/les de cęteris: ſi q̄ratur ad te de aliq̄. vt puta de ciuitatis gubernatione oia ſubtiliter quodāmodo diſputas: ſic de amicitia facias oro. ¶ Quid .ſ. tria iterrogat. opinionem quā de amicitia teneat quā lē ea exiſtimet: & illius ꝓce/pta tradat. ¶ Qu.e. vel vtile vel iutile. ¶ Mihi.e.g. Fannii oſo mihi aſſentit mō hāc rē cum Læ. tractare: vt ait co nabar. ¶ Fannius an. ꝓuenit: anteuertere eſt ꝓoccupare & ꝓuenire. ¶ Ego vero gra. primo excuſat ſe q̄ ad tanta pertractanda imbecillus eſt. ¶ Nā &.p.r. ē.q̄re negare nō pōt ea pręcepta tradere: bo nus enim vir rē honeſtā tra/ctare nō recuſabit. ¶ Docto rū eſt.i.cō. Excuſatio Lę. eſt duplex: prio q̄ ipſe facultatē diſputandi hāc rē non habet: ſecundo q̄a impremeditatus erat. hæc.n. cōſuetudo diſpu/tandi: & rn̄dēdi ꝓblematibus: & orationibus extēporariē fuit apud doctiſſimos viros: ꝓſertim græcos: qui oēm ſciē tiam tenere ꝓfitebant̄. Gorgias Leontinus de quacumq; re ſibi ꝓpoſita impremeditate rn̄debat. Iſta quam vultis eē in me fuit conſuetudo periti ſſimorum hoium. ¶ Quāuis: pro quantūuis ſubito propoſito ſibi diſputentur.

¶ In quo genere.ſ. egregiorū amicoꝝ: ego videor ſperare .ſ. poſſe amicitiā Sci. & Lęlii. q.d. & meā (ſed moris eſt quo ties magnū aliqd de nobis dicere paramus ad tertiā ꝑſonā nomenq; ꝓpriū cōfugere: q̄ſi de alio loquamur cū ſe lauda re vitio det. Vt quæ munera viſo digna dabis) fore nota.i. notamē ſeu inſigne. & ſpeculum nobile: poſteritati.i. poſte/ris nr̄is. Eſt aūt vt Valla annotauit nota hoc nomē nō ꝑtici pium aliter nō dixiſſet fore. Subtiliter aūt vt dixi inducit Ci. ſub noie Læ. mētionē amicitiæ vn̄ Fā. infert. Quidē.i. certe o Læ. iſtud.ſ. fieri ita: vt dicis eſt neceſſe: ſed q̄m feci/ſti mētionē amicitię, & nos ſumus ocioſi.i. negocio publico vacui: tu feceris ꝑgratū.i. valde gratum mihi: & ſpero itē .i. q̄ cōſimiliter Scæ. ſi diſputari ꝓ diſputaueris ſic de ami citia quēadmodū ſoles ſup. diſputare.i. diſſerere de cæteris rebus cū exquirunt̄ ex te diſputatis ſup. dicendo quid ſenti es de amicitia qualē exiſtimes ſup. eā: & quæ ꝓcepta des.i. dare velis de ea. Et q̄a dixerat ſpero item Scæ. approbat id Scæ. dicens. Erit vero.i. ad verū & ſerio id mihi gratū: at/q; cū conarer.i. & moliter: & pararē agere idipſū.ſ. q̄ Fān⁹ egit tecū. Fā. anteuertit.i. ꝓripuit: & ꝓoccupauit, vt prior tecū de eo ageret quāobrē feceris.ſ. de amicitia diſputando admodū gratū.i. rem admodū gratā.i. acceptā: & cōmodā vtriq; noſtrū. Ad quæ rn̄det Læ. Ego vero nō grauarer.i. graue ducerē aut nō grauate obſequerer: ſi ipſe.i. egomet: cōſiderē mihi ſciæ meæ de amicitia: q̄a &.i. ſimul res eſt vi/ſa.i. ꝓclara: & ſumus ocioſi. vt Fā. dixit, ſed qd ſum homo. q.d. Læ. ſum non Socr. aut Pytago. aut quæ facultas eſt in me. q.d. nō tanta vt ex tpe recte diſputare valeam. Nam iſta cōſuetudo eſt doctorū eaq;.i. & ea eſt doctorū græcorum: vt proponat̄ iis de quo diſputēt. q̄uis.i. q̄tumuis ſubito nō rn̄deant priuſq̄ dicēda ꝓuiderit. Opus de amicitiæ legibus eſt magnū: & eget exercitatione nō parua.i. magna, quam obrem ego cenſeo ſup. vt petatis ea quæ pn̄t diſputari de amicitia ab eis qui profitentur iſta.i. iſtius modi ſciētiam.

OMN. BONI

Paria amicorū

Tria ibi interroga[n]t

A fuerto

Quāuis pro q̄tū uis

ASCĒ.

Ego vos hortari tm̃ poſſum:vt amicitiã oĩbus rebus humanis anteponatis. Nihil eſt.n.tã naturæ aptum: tam cõueniens ad res,vel ſecũdas vel aduerſas. Sed hoc primũ ſentio,niſi in bonis amicitiã eſſe nõ poſſe, Neq̃ id ad viuũ reſeco:vt illi,q hæc ſubtilius diſſerũt fortaſſe uere:ſed ad cõmunem utilitatem parum. Negant enim quẽquam uirum eſſe bonum,niſi ſapientem,ſit ita ſane. Sed eam ſapientiam interpretantur, quã adhuc mortalis,nemo eſt cõſecutus. Nos autẽ ea, quæ ſunt in uſu uitaq̃ communi:non ea,quę finguntur, aut optantur,ſpectare debemus. Nunq̃ ego dicã, C.Fabriciũ.M.Curiũ.T.Coruncanũ, quos ſapientes nr̃i maiores iudicabant, ad iſtorũ normã fuiſſe ſapiẽtes Quare ſibi habeãt ſapiẽtiæ nomẽ: & inuidioſum & obſcurũ: cõcedant, ut hi boni uiri fuerint. Ne id q̃dem facient. Negabunt id niſi ſapienti poſſe concedi.

PET. MAR. ❡Vt anteponatis.ſ. vt illi principatum inter bona externa detis habet ſiqdem vim efficiendi amicus. vnde apud ſcythas olim vt actor eſt Lucianus maximas opes hic is putabatur qui amicum vnum, & duos haberet. ❡Aptum: cõueniens & cõſentaneum humanę ſorti q̃ homines cõiunxit & cõgregauit. ❡Cõueniens: accõmodatum, & cõducens. Ariſtoteles i.viii. moraliũ agẽs de amicitia dicit. Res ẽ ſumme neceſſaria in vita. nemo enĩ habens cætera oĩa bona ſine amicis expeteret viuere.n.non ſolũ aũt neceſſariũ eſt:ſed & honeſtum. Laudamus.n. eos q amãt amicos: & eoſdem viros bonos atq̃ amicos putãt. ❡Secundas: pſperas. & ad vota nr̃a currẽtes. ❡Aduerſas: cõtrarias & ifelices. In paupertate inquit Ariſt. ceteriſq̃ calamitatibus vnicũ eſſe cõfugium amici putanẽ. ❡Sed hoc primũ ſentio: hæc eſt inqt mea ſnia de amicitia vera ꝓ non poſſit eſſe niſi iter bonos.i. virtute præditos. Tria ſunt amabilia dicit phus. honeſtum,vtile, voluptas, & tres amicitię ſpecies. illa ꝓprie dr̃ & eſt amici. ia quã virtus cõcilıat. cæteræ p quandã ſimilitudinẽ hn̄t appellationem ❡Neq̃ id: eſſe.ſ. bonos. & amicitiã inter tales. ❡Reſeco ad viuũ: trãſlatio a purgãtibus vngues. & ad viuũ reſecantibus. eſt ſenſus. non ita ſubtiliter: ſcrupuloſe & anxie de bonis viris ſentio: vt ſtoici. ſed eum intelligo virum bonũ quem nouit vita cõmunis: & æſtimatio. ❡Fortaſſe vere: qm̃ opinio ſtoicoꝝ vera eſt ſi de bonitate heroica intelligat. quæ humanam ſuperat facultatem & quãdam diuinitatis particulam attingit. vnde virtus ſe mideorum dr̃. cui non humanũ opponitur vitium. ſed feritas ipſa & imanitas vt in ſep imo moralium ſcribit Ariſtoteles. oĩs humana virtus põt tandem heroica fieri. has conſumatas animi dotes viro ſapienti ꝓponebant ſtoici.i. quapropter diuerſis reſpectibus præclare philoſophati ſunt veteres academici & peripatetici ab infimo gradu ad ſummum tendẽtes. & ipſi ſtoici: qui ſua caſtra in vertice dignitatis & ſapiẽtiæ locauerunt arduum certe opus. attamen generoſiſſimi ſũt vires non ſuperat. vnde dixit Virg. S d reuocare gradus: ſuperaſq̃ euadere ad auras hoc opus: hic labor ẽ. pauci quos ęquus amauit Iupiter: aut ardens euexit ad æthera virtus diis geniti potuere. ❡Parũ: modicũ.i. quaſi minime idoneũ cõi vtilitati. Niſi ſapientẽ: conſumatiſſimũ hoiem.i. omnis numeros habentem. Sit ita: eſto inquit: & cõcedaẽ ſolum ſapientẽ eſſe bonũ. modo eam intelligant ſapientiã quę communiter ſpectatur in hoibus. ſed ipſi ſtoici ad ſapientiam heroicam ſuſpirant. ❡Interpretantur: declarant, & nouerunt. ❡In vſu: cõſuetudine. ❡Vitaq̃ cõi: modo viuendi vſitato, & moribus. ❡Finguntẽ: ingenio formanẽ. cũ re non ſubſiſtant: ea.n. fingimus qbus ingenio formã damus: vt virũ in omni genere virtutis: & laudis cõſumatiſſimum. qui tñ non inuenitẽ. veluti eſt Ciceronianos orator, & ſapiens ſtoicoꝝ. ❡Aut optanẽ: animo tñ concipiunẽ: ſed cõparari optata, & deſiderata nequeunt, qm̃ talia excedunt cõmune votum, qđ ſua ſponte ad bonũ q̃dem fertur, ſed illud minime adſequiẽ cum aut fictũ eſt, aut infinitum, aut deniq̃ remotiſſimũ. ❡Spectare: reſpicere: conſiderare: expẽdere. ❡Ad normã: regulum ſtoicoꝝ, perpendiculũ & ęquilibrium, ſiue mẽſuram, iudicium, æſtimationẽ. ❡Inuidioſum: difficile, deſperabile, ac p hoc iuidiã & odiũ faciens his qui voce illud vſurpant. ❡Obſcurũ: nõ obuium cõmuni vitæ, ac iudicio. ❡Neq̃ facient: qm̃ pertinaces ſunt ſtoici, & ſui capitis, obnixe poſitionem ſeruantes.

OMN. BONI ❡Ego: vel p iſtã excuſationẽ: vt ad alios ꝓficiſcanẽ: q iſta diſputare ꝓhreẽ: tñ ſic paulatim regulas amicitiæ igrediẽ: ꝓhortaẽ.n. vt amicitiã oĩbus rebus añponãt. ❡Oib⁹.r. dicet qſpiam ergo virtuti amicitia añponẽda eſt: cui rñdet ꝙ nõ eſt res humana virtus: ſed diuina amici ia virtutis pars eſt: iõ dixit. ❡Reb⁹ hu.ſ. diuitiis & ſtatui. ❡Neq̃ id ad.v.r. re tractũ eſt a medicis: q curãt vulnus vſq̃ ad viuũ. Iõ iſte inqt nolo loq. de ſtoica bonitate vſq̃ ad viuũ: q ſubtilius diſſerũt: ſtoici hãc aſſerũt & tenẽt: & extremã opinionem: vt bonus ſit ille cui aliqs defectus non eſt. ❡Fortaſſe vere.ſ. diſſerũt: neq̃ affirmat: neq̃ negat opinionẽ illoꝝ. ❡Ad cõem vti.paꝝ.n. dixerũt hanc bonitatẽ cõem vtilitatẽ: verbi grã. Titium relinquo hæredẽ meum ſi eſt bonus vir. & bonus vir ſm̃ ſtoicos nõ reperiẽ: ergo hæc diſputatio humanæ naturæ nõ fauet. fuerunt.n. non eſſe comparatiua: neq̃ ſuplatiua: hoc mõ, iſte bonus eſt: alius nõ eſt melior: & ſi melior ẽ, primus nõ eſt bonus. ❡Sed eã ſap. ſapia dr̃ a ſtoico: q̃ oium reꝝ & diuinaꝝ humarũq̃ cognitionẽ tenet: q̃ ſpientiam nemo ſequi põt. ❡Nos aũt: ego Lælius ſapientiã largo mõ capio: quæ eſt in cõi vſu & exercitatione hoium vt ſi aliqs. hẽat quandã virtutis cognitionem ſapiens appellaẽ. ❡Fingunẽ: a ſtoicis q̃tum ad ipoſſibilia: fingũt.n. hoiem eſſe bonũ: q oẽs virtutes cõtinet & nemo inueniẽ. ❡Opta: optare eſt rẽ abſẽtem deſiderare: ergo appetũr ſcias & oẽs res: q̃s nemo mortalis optare aut ſpare dẽt. ❡Caium Fabri. hi oẽs fuerunt clariſſimi viri: quos ſm̃ ſtoicos ſapiẽtes nõ appellaremus: qa theologiæ cognitionẽ nõ habuerunt. ❡Sibi habeãt ſapiæ nomẽ: & bonitatis.ſ. iſti ſtoici ſibi habeant. ❡Inuidioſum: pp tot doctrinas oium reꝝ hoies ſibi inuideant: nec id q̃dem facient: nõ enim ſtoici cõcedent iſtos fuiſſe bonos viros. Quare negabũt id niſi ſapiẽti poſſe cõcedi. Sapientiã oium diuinaꝝ humanarũq̃ reꝝ cõplexionẽ dicent nulli poſſe concedi niſi ſapiẽti: ergo hæc ſapiẽtia ſtoica non eſt in iſtis viris: q̃ ex te ſapientia more ſuo non appellarur.

Sapia e ſtoico dr̃ quæ omnium rerum diuinarumq̃ cognitione tenet

Opto

Inuidioſus

ASCE. ❡Ego poſſum tm̃.i. dũtaxat hortari vos: vt anteponatis amicitiã oĩbus rebus humanis. Nihil eſt.n. tã aptũ.i. cõforme ac cõiunctũ nãæ. Nihil eſt tam cõueniẽs ad res vel ſecũdas.i. pſperas: vel aduerſas.i. incõmodas. Sed ego ſentio.ſ. experiẽtia lõga primum hoc: vꝫ amicitiã nõ poſſe eſſe niſi in bonis.ſ. tanq̃ in ſubiecto. Neq̃ reſeco.i. reſcindo & diſcutio id ad viuũ.i. ad intimũ ſenſum. (Et eſt metaphora in chirurgicis: q vulnus altius curãtes ipm ad viuũ reſecãt: ſicut q: leprã aut ſcabiem tẽtãt).i. nõ volo argutiſſime de bonis viris i qbus amicitia ẽ diſputare: vt illi.ſ. ſtoici phi qui diſſerũt hęc ſubtili⁹.ſ. q̃ nos fortaſſe vere: ſed paꝝ ad vtilitatem cõem qa talẽ diffiniũt ſapiam: & bonitatẽ expetẽdã. q̃re in nullo fere iueniri põt. Negãt.n. queq̃ eẽ viꝝ bonũ niſi ſapiẽtẽ: ſit ita ſane.i. pmittam⁹ ẽt id qa nemo ſtultum dixerit bonũ: ſed iterp̃tãtur.i. diffiniũt eã ſapiam: quã nemo mortalis cõſecutus eſt adhuc.i. ad hoc vſq̃ tp̃s. Nos aũt dẽmus ſpare ea q̃ ſunt i vſu: & in vita cõi: nõ ea q̃ fingũẽ aut optanẽ.ſ. & nõ ſpanẽ: qa optamus q̃ ſperare nõ lꝫ vt ſi qs imortalitatem optet. Ego nunq̃ dicã Caiũ Fabritiũ: Marcũ: Curiũ: Titũ: Coruncanũ: romanos illos: quos maiores nr̃i iudicabant ſapiẽtes: ad.i. iuxta normam iſtoꝝ.ſ. ſtoicoꝝ. Quare ipſi hẽant.i. recipiãt & reſeruẽt ſibi nomẽ ſapię: &.i. ſiẽ inuidioſũ cũ nemo aſſeq poſſit: &.i. ſiẽ obſcurũ cũ i nemine ꝯſpiciaẽ: & ꝯcedãt: vt hi.ſ. quos dixerat fuerint boni viri. Neq̃ id q̃dem faciet qa negabũt id.ſ. bonũ viꝝ eſſe cõcedi poſſe niſi ſapiẽti.

❡Pingui

Agamus igitur pingui (vt aiunt Minerua) qui ita ſe gerunt: ita viuunt, vt eorum probetur fides, integritas: æqualitas: liberalitas. Nec ſit in eis vlla cupiditas, vel libido, vel audacia, ſintque magna conſtantia, vt hi fuerunt, quos modo nominaui: hos viros bonos: vt habiti ſunt, ſic etiam appellandos putemus, qui aſſequuntur, quantum homines poſſunt, naturam optimam recte viuendi ducē. ſic enim perſpicere mihi videor: ita natos eſſe nos, vt inter omnes eſſet ſocietas quædam: Maior autem, ut quiſq; proxime accederet. Itaque ciues potiores ſunt, quam peregrini, & propinqui, quam alieni: cum his enim amicitiam natura ipſa peperit: Sed ea non ſatis habet firmitatis: Nanq; hoc præſtat amicitia propinquitati;

PET. MAR. ¶ Pingui Mineruæ: vſitato more diſputādi, & vt ita dixerim craſſa doctrina. pachylos dicūt græci, carū igiꝰ fuerit: inqt Ariſtote. atq; ſatis de talibus atq; ex talibus dicentes pachylos, & typo .i. craſſa Minerua: & larga quadam rōne docēdi: & deſcribendi. Boetius in topicis agens de diffinitionibus his quæ non ꝓprie ſic appellantur dicit. hæc vocaꝰ græce typos: quæ iccirco inter diffinitiones ponitur: qm̄ id quod quolibet modo aliquid deſignat eius quod deſignaꝰ & ſi non ꝓprie tn̄ aliquo modo videtur eſſe diffinitio. ¶ Vt aiunt: ꝓuerbialis ſn̄ia eſt: quæ ſic enunciatur. Craſſa pingui & craſſiore muſa. ¶ Probeꝰ: laudetur & cōmendetur. ¶ Fides: dictorum & cōuentoꝝ veritas: & ſic ponit mediocritates quæ bonū virum efficiunt: & cælebrāt. ¶ Integritas: vitę ſinceritas: & puritas nemini nocēs. & qbus pōt ꝓſpiciens. ¶ Aequalitas: parilitas ciuilitatis is æqualitate cēſetur qui nemini ſe ꝓponens pari & æquo iure viuit cum ciuibus. ¶ Liberalitas: facilitas ad opem ferendam indigentibus. ¶ Vlla cupiditas: imoderatus appetitus .i. q habet temperātiam. & moderatas appetitiones. ¶ Vel libido: venereus ardor, æſtuſq; imodicus circa inanes voluptates. ¶ Vel audacia: præceps animus ad iniuriā. & inconſultus ipetus. ¶ Cōſtantia: grauis tenor vitæ: citra leuitatem & imprudentiā. ¶ Habiti: æſtimati & iudicati. ¶ Aſſequunꝰ: attingunt vita & moribus ducē naturam .i. qui maxime viuunt e nāæ a cuius ꝓſcripto nō diſcediꝰ ſine ſcelere. ¶ Quantū poſſunt: quātum humana patiꝰ fragilitas: q̄ nāæ vocibus nō ſemp obtēperat. ¶ Optimā ducē: præſtantiſſimam normā: qm̄ ſummū hoīs actuoſi bonum eſt congruenter naturæ viuere .i. quid natura deſideret nouiſſe: ac illi ſemper ꝯuenire. his repudiatis cupiditatibus q̄ nec naturales ſunt: nec neceſſariæ. ¶ Bn̄ frugaliter honeſteq;. qd̄ maxime perſpiciꝰ in hoīum natura congregatoꝝ conuictu. & officioꝝ cōmunicatione. Natura inquit hoīem homini conciliauit: cōmendauit: qui ſeruant hoc naturæ inſtitutum: & pro viribus corroborāt naturam ſequuntur ducem: & ad ſummā tendunt humanitatis commendationem. ¶ Sic enim mihi: declarat qd̄ dixit de natura. ſenſus eſt. Naturam ducem ſectantur. cum omnis hoīes amicos nobis dicimus. quæ amicitia gradus habet. & ex infinitate quadam in anguſtum concludiꝰ: qm̄ amicitia maxima pauciſſimos cōplectiꝰ. hæc eo tendunt vt amicitiam eſſe naturalem pateat: & non fœneratitiam: aut voluptariā vt monſtruoſi quidā opinati ſunt. ¶ Si enim ꝯcerte. ¶ Perſpicere: cognoſcere: atq; intelligere. ¶ Ita: tali cōditione ac ſorte. vt hō ab hoīe non ſit alienus. hoc natura ipſa oñdit quæ vt in neceſſariis non deficit. ſic non redundat in ſuperfluis. cæteris aīalibus aptauit tm̄ vocem. qua quod iuuaret. aut noceret ſignificereꝰ. hoī vero dedit orōnem. qua iuſta & iniuſta exprimi poſſent. qm̄ eſſet congregabilis. & citra iuſtitiam non durat cōciliatio: pari ſiquidem paſſu incedunt æquitas & amicitia. igitur ex his naturæ attributionibus perſpicitur hō magis cōgregatus q̄ cætera animalia, quæ gregatim viuūt. vnde illud apud Ariſtotelem primo politicorum. Homo ſolitarius aut ſupra hoīem aut infra. ſiue hō ſolitarius aut deus: aut fera. ¶ Societas q̄dam: generalis coniunctio. & larga q̄dam amicitia i qua homo homini quicunq; ille ſit ea debet, quæ natura i medium ꝑduxit. & q̄cūq; accipienti proſunt. & danti nō nocent. ¶ Maior: reſtrictior & maioris caritatis, atq; curæ. ¶ Proxime: magis ꝓpinque: atq; familiariter. ¶ Accederet: propinquaret lingua, gente, natione, patria, domo, affinitate, ſanguine, cognatione: agnationeq;. ¶ Potiores: priores, cariores, coniūctiores. ¶ Propinqui: Affines: aut ſanguine iuncti. ¶ Alieni: ſeparati, atq; diſiuncti. ¶ Cum his: propinquis. ¶ Amicitiam: propinquitatis vnionem. & generis caritatem. quam diſſimilitudo morum & ſtudiorum diſrumpit aliquando. ¶ Hoc præſtat: hac re ſuperat, & antecellit.

OMN. BONI ¶ Agamus igiꝰ pingui Mi. craſſo ingenio: rudi quodā modo nos appellabimus ſapiētes q: vt aiunt: itegritatē & bonitatem in ſe cōtinent. ¶ Pingui Mi. craſſo ingenio non ſubtili. more ſtoico. Minerua ingeniū dꝛ: alias Pallas appellaꝰ: quæ eſt ingenioꝝ dea. ¶ Fides: a fio & dico venit. ¶ Integritas: non aliq̄ corruptiōe maculata. ¶ Aeq̄litas: in oībus iuſtitia. ¶ Liberalitas: q̄ ꝯſiſtit in dando & accipiēdo pecunias & ꝓ potiſſimū in dando. ¶ Libido: imoderatus appetitꝰ. ¶ Cōſtantia: in virtutis ꝓpoſito pſeuerātia. ¶ Qui aſſequuntur; naturam optimam bene viuēdi ducem: natura i corpe humano animum tradidit: cui adhibuit quiq; miniſtros .ſ. ſenſus corpis: qui igiꝰ hos ſenſus .ſ. odoratus: tactus & cęteros gubernat cum rōne: ille nāmꝰ: qui dꝛ: non .n. appetit oīa ſed ſenſus illius rōne adhibita: ducēdi ſunt i exercitationem. Sic .n. diſtinguit amicitiā: eſt .n. q̄dam amicitia a natura data: q̄dam a virtute nata: & hæc excellentior eſt oībus rebus humanis. ¶ Perſpicere vi. Modeſte loquitur. non .n. inquit ꝓſpicio vt effugiat arrogantiam. ¶ Maior: hēſt nāłis amicitia quanto eſt ꝓpinquior ſanguine ſiue natione tanto eſt maior. ¶ Potiores: eligibiliores: hoc mō: panem habēs quem pauperi tradere intendis: duos æquali paupertate depreſſos inuenis: vnum peregrinum: alteꝝ ciuem: ille panis potius dandus eſt ciui q̄ peregrino. ¶ Nam in hoc præſtat amicitia ꝓpinquitati: amicitia virtute contracta excedit amicitiam naturalem: in hoc q̄ illa propinquitatis amicitia firmitudinem in ſe non habet quēadmodū virtutis amicitiæ. ¶ Prēſtat: verbum eſt cōparatiuum iungitur cum datiuo: accuſatiuo: & ablatiuo: vt magnum præſtat achillem.

Minerua

Fides

Integritas

Aequalitas

Liberalitas

Libido

Conſtantia

Perſpicere

Potiores

ASCE. ¶ Agamus igiꝰ qa parum ꝯduxit argute de bono & ſapiente viro diſputare. Minerua pingui .i. vulgari diſq̄ſitione & igenio nāli nō admodū arguto: qa. Hora. i ſermonibus oīa ſua preterq̄ ingeniū optat pinguia vt aiunt .i. vt i ꝓuerbio eſt qd̄ addit: qa locutio magis poetæ: q̄ oratoria cōmoda eſt per metonimiam: & ſup. putemus hos qui ita ſe gerunt. ita viuunt vt fides .i. fidelitas eorum probaꝰ: & itegritas & æqualitas .ſ. animorū i oēs: & liberalitas ſup. probatur: nec ſit in eis vlla cupiditas: vel libido: vel audacia: & ſint magna cōſtantia .i. in bona pſeuerātia: & ſtabilitate. vt fuerūt hi quos noīaui mō .i. pauloante. putemus inq̄ hos etiam ſic eſſe appellandos viros bonos. vt ſunt habiti .i. æſtimati a populo q aſſequuntur .i. imitanꝰ q̄tum hoies poſſunt naturam optimā ducem viuendi recte. Nā vt in primo offi. viſum eſt oē officium honeſtum proficiſciꝰ a natura. ego video mihi ſic pſpicere .i. clare & perfecte cognoſcere nos eſſe natos .i. a natura inſtitutos eſſe: ita vt q̄dem ſocietas eēt vt inter oēs .ſ. hoies. Aūt pro ſed maior ſup. ſocietas eſſet vt q̄ſq; accideret ꝓxime .ſ. per gradum cōſanguinitatis: aut affinitatis aut etiam habitationis. Itaq; ciues ſunt potiores .ſ. in ſocietate conſeruanda q̄ peregrini. & propinqui .ſ. ſanguine q̄ alieni. Enim pro quia natura peperit nobis amicitiam his .ſ. propinquis nr̄as vnde & neceſſarii dicuntur: & talis propinquitas neceſſitudo: ſed ea .ſ. amicitia naturalis non habet ſatis firmitatis. Nam amicitia .ſ. acquiſita aut inita præſtat hoc: id eſt in hoc præferenda eſt propinquitati.

Ad ſocialitatē naſcimur

Seruanda

Amicitia in quo ꝓximitati præſtat

quod ex ꝓpinquitate beneuolētia tolli pōt, ex amicitia non pōt: Sublata enī beneuolētia, amicitię nomē tollitur, ꝓpinquitatis manet. Quāta aūt vis amicitiæ ſit, ex hoc intelligi maxīe pōt, quod ex infinita ſocietate generis humani, quā cōciliauit ipſa natura, ita cōtracta res eſt, & adducta in anguſtū: vt oīa caritas, aut inter duos, aut inter paucos iungeret̄. Eſt autē amicitia nihil aliud niſi oīum diuinarū, humanarumq; rerū, cū beneuolētia, & caritate, ſumma cōſenſio. Qua qdem haud ſcio an excepta ſapientia quicquā melius homini ſit a diis immortalibus datū. Diuitias alii præponunt, bonā alii valetudinē, alii potentiā, alii honores, Multi etiā voluptates: Belluarum quidem hoc extremum: Illa autē ſuperiora ſunt caduca, & incerta, poſita non tam in noſtris cōſiliis, q̄ in fortunæ temeritate. Qui autem in virtute ſummum bonū ponunt ꝑclare illi qdē. Sed hęc ipſa virtus amicitiā & gignit, & cōtinet. Nec ſine virtute amicitia eē vllo pacto pt.

ET. MAR.

¶ Tolli: auferri & ſeparari. ¶ Nomē amicitię, qm̄ ab amore & beneuolētia tale dictū eſt nomen. ¶ Quanta vis: efficatia: ꝓprietas: natura & q̄ſi difficultas. ¶ Infinitate: diffuſa extenſione atq; gn̄ali nexu & naturali compoſitione infinitas dī q̄titas, q̄ caret extremis. ¶ Quā: ſocietatē & coniunctionem ¶ Cōciliauit: cōiunxit: mutuūq; indidit amorē. ¶ Cōtracta: reſtricta. ¶ Anguſtum: breuiſſimum ſpatiū ac numerum. ¶ Oīs caritas: amor ſummus Ariſto. nono moraliū dicit. Excellētia q̄dam eſſe vult ipſius amicitiæ. Hoc aūt eſt ad vnū & vehemēter igit̄ amare ad paucos erit: & q̄ fama celebrantur inter duos fuiſſe dicunt̄: qui vero multos amicos hn̄t: & oībus ſeſe familiariter offerūt. hi nemini ſunt amici niſi ciuiliter: ſed vera amicia non eſt ad moltos. carum eſt autē & paucos iuenire tales. ¶ Eſt autem: diffinitione aperit vim amicitiæ. quā Ariſtoteles dixit eſſe beneuolētiam mutuā nō latentem. ¶ Diuinarū: ſpectantium ad numen & religionē quæ hoies copulat: i primis: cum ſit eoꝝ propria virtus. ¶ Humanarū: ꝑtinentium ad ciuiles cetus & iuſtos cōgreſſus, nec non bellica ſtudia, & publicas curas. ¶ Cū beneuolentia, applicatione animi & dilectione. beneuolētia igit̄ Ariſtoteles amicitię principiū eſt. ¶ Caritate: ꝑfecto amore. ¶ Summa cōſenſio: maxima cōcordia & concētus, vt. ſ. idem velle ſit ac nolle circa res diuinas & humanas. ¶ Qua amicitia cuius qualitates ac dotes iam explicat Lælius & hæc diffinitio qualitatiua ita dixerim nominatur, ſecundū habet in diffinitionibus locum. ¶ Sapientia: ſumma ꝑfectione aiorum. & bono maximo. ¶ Melius: vtilius & honeſtius. ¶ Alii auari: & ꝓpriis commodis tm̄ nati. ¶ Bonā valetudinem: corporis robur & itegritatē, vnde deliacum carmē celebrabatur i primis auctore Ariſtotele. Optima ſi valeas res eſt qđ quilibet optat. Summe eſt, iucundū ſi re potiaris amata. ¶ Potētiam: ſummas opes, principatus, clientelas. ¶ Honores: ciuiles. magiſtratus titulos, & triumphos. ¶ Multi: imperitū, vulgus, & ſeruilis turba. ¶ Voluptatē, corporis delectationē & ſenſum hiatus, & quaſi titillatio. ¶ Extremū: vltimū. i. voluptas eſt ꝓprium bonū beſtiaꝝ: aliud qppe nō nouerunt cū rōne careant: in q̄ ſummū hois locat̄ bonū. vulgus inquit phus mancipii ſimile videt̄ eſſe pecoꝝ vitā deligēdo. habet aūt rōnē q: cōplures eoꝝ q ſunt in ꝑtātibus cōſtituti ſardanapalū viuūt. ¶ Illa ſuperiora: diuitiæ: bona valetudo, opes, & honores. ¶ Caduca: momētanea, fluxa, mutabilia. ¶ Incerta: dubia fortuita: qm̄ in nr̄o arbitrio non locatur ſed temerario caſu: honor, inquit Ariſto. fere ciuilis vitæ finis eſt. vt aūt ab eo diſtare qđ q̄rimus bonū. nā in his potius qui honorant q̄ q honorant cōſiſtit: ſummū aūt bonū ꝓpriū quid taleq; eſſe vaticinamur vt auferri facile nequeat. Ea vero quæ pecuniis incumbit violēta q̄dam eſt vita: ipſæq; diuitiæ nō ſunt id qđ q̄rimus bonū: vtiles. n. ſunt: & ob aliud quæri ſolent. ¶ Conſiliis: iudiciis: voluntatibus: rationibus: arbitriis. ¶ Temeritate: temerario quodā impetu & inconſulta mutatione atq; furibunda iactatione & caſu. ¶ In virtute: cōſummatione: rōnis & abſolutione qualē ſenſerunt veteres academici. i. Platonici atq; Ariſtotelici. nec nō ſtoica familia q̄ maximum robur virtuti attribuit. ¶ Gignit: parit. ¶ Continet: conſeruat. Amicitia eſt ſpēs quædam iuſtitiæ tribuens amico qđ illi debet̄ & naturæ: q̄ hoiem homini conciliauit & cōmendauit. poſt hæc inq̄t Ariſt. conſequens eſt de amicitia pertractare, eſt enim quædam virtus: aut cum virtute.

OMN. BONI

Beneuolentia ſublata

¶ Beneuolentia ſublata: remota beneuolētia aufertur amicitia: quę eſt duoꝝ aut pluriū mutua beneuolentia. amor. n. pōt eſſe ſolus, vt aliqs erga aliū amorē gerat: & ipſe cui geritur amor ignorat amorem. ¶ Ita cō. res ē ex amicitia nāli q̄ eſt vt amemus hoies: cōtrahitur qdem mutuus amor & reſtringitur ex oīb⁹ hoibus, vt p virtutē inducimur ad amandū aliquē cui bene velimus gr̄a ſui: nō aūt nr̄i. ¶ In anguſtū: adducta illa gn̄ali amicitia & nāli ita in anguſtiā ducit̄ vt vnum ſolum amem⁹. ¶ Caritas: gr̄a: amor q̄ græce χαρις dr̄ & deberet. ſcribi cū aſpiratione: ſed vſus conuertit nos in errorē. ¶ Dum ergo: cum iō amicitiā cōtrahimus: qui in fidē nobis amicitiam humanitatēq; non tenēt. ¶ Cū be. Aſſentio igitur diſſimulatiua non eſt amicitia: qa nō ſit cum beneuolentia & amore. ¶ Diuitias præponunt: adiditate diuitiarū plerique relinquunt amicos. ¶ In no. cō. virt⁹ ipſa regitur ſcđm ꝯſiliū & mētem nr̄am. ſed diuitię in manibus fortunę ſunt collatæ. ¶ Sūmū bo. ſummū bonū eſt illud p qđ oīa fiūt: vt puta ſcribere librū: ſtudere & legere: hi oīa bella & bona ſunt. ſed qa hęc ſolū pp virtutē fiūt virt⁹ ſummū eſt bonū: ergo vltima res q̄ cętera ad bonū ſuū finē ducit ſūmū bonū appellat̄. ¶ Pręclare illi qdē: optie putant ſūmū bonū eſſe virtutē. ¶ Sed hęc ipſa vir. q̄ ē ſūmū bonū appellat amicitiā: generat: & nutrit, hac. n. in ꝑicula demōſtrat̄ virt⁹ eſſe genetrix: & nutrix amicitiæ. ¶ Cōtinet: q̄tū ad nutrimētum.

ASCE.

¶ Quod beneuolētia pōt tolli ex ꝓpinqtate: ita vt ſint ꝓpinqui, q non ſint beneuoli: ſed ſup. (Verūtn̄ vbi idē verbū repetit̄ exprimēt̄ ꝑticulæ: ſed aūt porro vero) beneuolētia nō pōt tolli ex amicitia. Nāq; p qa nomē amicitiæ tollitur ſubtracta beneuolētia. i. poſtq̄ beneuolētia eſt ſubtracta. ſed nomē ꝓpinquitatis manet: q̄uis fuerit ſubtracta beneuolentia. Pōt aūt intelligi q̄ta ſit vis. i. virtus & poteſtas amicitiæ ex hoc maxime. i. potiſſimū q: res eſt infinitate ſocietatis generis humani: quā ipſa natura conciliauit. i. in me conſtituit ita cōtracta & adducta in anguſtū. i. arctū: vt oīs caritas. i. gr̄a & amor aut amicitia in qua eſt oīs caritas iungeretur aut inter duos ſup. tm̄ aut inter paucos. Agamus igitur pingui minerua: craſſo ingenio rudi quodāmō nos appellabimus ſapiētesq vt aiunt integritatē & bonitatē in ſe continent. Eſt aūt diffinit amicitiā dicens. Autem pro ſed amicitia eſt nihil aliud: niſi cōſenſio reꝝ diuinarum & humanaꝝ. i. in oībus rebus diuinis & humanis cū beneuolentia & caritate ſumma. Qua. ſ. amicitia quidem. i. certe ego neſcio an quicq̄ melius excepta ſapiētia ſit datum. i. cōceſſum aut contributū homini a diis immortalibus. Alii. ſ. auari pręponūt ſup. amicitię diuitias: alii. ſ. ſummum malum dolorē & ſummum bonū indolentiā diffiniētes ꝓponunt bonā valetudinē. i. ſoſpitatē. Alii vtpote imperioſi ꝓponunt potētiā. Alii vtpote ambitioſi ꝓponunt honores: multi ēt ꝓponunt voluptates: ſed qdem. i. certe. hoc extremum. i. ꝓponere voluptates eſt belluaꝝ. i. pertinet ad beſtias. Illa autē ſuperiora videlicet diuitiæ: bona valetudo: potentia & honores ſunt caduca & incerta poſita. i. conſtituta non tam. i. non tm̄ in noſtris cōſiliis q̄ in temeritate fortunæ. Autem pro ſed: qui ponunt ſummū bonum i virtute ſtoicoꝝ quidem: illi quidam praeclare ſup. ponūt ac diffiniunt: ſed hæc ipſa virtus quā ſummum bonum diffiniunt: gignit. i. parit & continet. i. cōſeruat iam partam amicitiam. Nec. i. quia nō: quia amicitia non poteſt eſſe vllo pacto. i. modo ſine virtute.

Iam virtutem ex conſuetudine vitæ, ſermoniſq; noſtri interpretemur: Nec eam, vt quidam indocti verborum magnificentia metiamur, viroſq; bonos eos, qui habentur numeremus Paulos, Catones, Caios, Scipiones, Philos; his communis vita contenta eſt. Eos autem omittamus, qui omnino nuſquam reperiuntur. Tales igitur inter viros amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere principio cui poteſt eſſe vita vitalis (vt ait Ennius) qui non mutua beneuolentia quieſcat. Quid dulcius q̃ habere quo cum audeas ſic loqui vt tecum? Qui eſſet tantus fructus proſperis rebus: niſi haberes: qui illis æque, ac tu ipſe gauderet? Aduerſas vero ferre, difficile eſſet ſine eo, qui illas grauius etiam, quam tu ferret? Denique cæteræ res, quæ expetuntur opportunæ ſunt ſingulæ rebus fere ſingulis: diuitiæ, vt vtare:

PET. MAR. ¶ EX conſuetudine vitæ: vſitato mõ viuendi. qui mediocritate quandã circumſcriptus eſt & moderatus. ¶ Sermonis nři: orõnis qua vim virtutis exprimimus non reſecãtes oia ad viuum vt faciunt ſtoici eam virtutem intelligentes quã non nouit vita cõis. vnde torquatus epicuri ſectator apud eundem Ciceronem in primo de finibus dicit. Multaq; hoc melius nos vtruſq; q̃ ſtoici; illi enim negant bonũ quicquam eſſe niſi neſcio quã illam vmbrã quam appellant honeſtum non tam ſolido q̃ ſplẽdido noie. ¶ Interpretemur: declaremus: & intelligamus. ¶ Nec metiamur: nõ æſtimem⁹: dirigam⁹: & mẽſuremus. ¶ Vt quidã idocti: non plane perſpiciẽtes nãm actuoſæ virtutis: quæ inter duo extrema collocatur: & mediocritas q̃dam affectuũ dr. ſtoici aũt heroicã quandam & cõſummatiſſimam intelligebant: q̃ raro vel poti⁹ nunq̃ in homine reperitur. ¶ Verborum magnificentia: ſplendidis appellationibus: ac tumidis vocibus. ¶ Numeremus: recenſeamus. ¶ Qui habentur: reperiũtur: & virtute viuunt atq; cenſetur. ¶ Eos aũt. i. bonos opinione ſtoica & faſtu. ¶ Tales: bonos: iuſtos: moderatos. ¶ Opportunitates: commoditates, & vſus. ¶ Principio: primum omniũ. ¶ Vitalis: ſpirans: & reſpirãs. Lucretius lib. ii. Vitali vt poſſint cõſentire vndiq; ſenſu. & itẽ. Vitalis aię nodoſo corpe ſoluit. ¶ Vita: viuifico ſpiritu. q. d. ſine amico non eſt dulcis vita. ſed aſpa. & fera amicitia: inquit Ariſt. maxime neceſſaria eſt in vita. Nemo eni habens cætera oia bona ſine amicis expeteret viuere. nã & locupletes. & in principatu: poteſtateq; conſtituti plurimus amicis indigere videntur. In paupertate quoq; cæteriſq; calamitatibus vnicum eſſe confugium amici putantur. ¶ Mutua beneuolentia: reciproco amore. ¶ Quieſcat: ſimul reſpiret: focilletur. & curas ponat: ac per hoc oblectetur. & animi quiete fruatur amicorum conuictu. ¶ Audeas: tuto poſſis citra delationis ſuſpitionẽ, & proditionis. ¶ Fructus: iucunda vtilitas & fruitio. ¶ Grauius: moleſtius. ¶ Quæ expetuntur: optãtur tanq̃ bonæ: & vtiles. & ſic a cõmuniori opportunitate, ac commodo cæteris bonis externis præponit amicitiã. bonum ſiquidẽ eo melius eſt quo cõmunius. ¶ Opportunæ: vtiles: aptæ: idoneæ. ¶ Diuitiæ: vis pecuniarum vſibus vitæ neceſſariis deſeruientium. ad hoc enim cõparatus eſt nũmus. ¶ Opes: potẽtiæ, facultates, poſſibilitates, vnde gloriaẽ Cicero ſe rhoſcium amerinum defendiſſe cõtra opes ſyllæ dominantis, & opes ingenii, atq; fortunæ dicunt, quæcunq; auxilia & poſſibilitates vtriuſq;, vt eſt eloquii efficacia, & cætera. id genus cõmoda q̃bus & nos iuuare poſſumus, & noſtros. ¶ Vt colare: honoreris, frequenteris. i. vt habeas clientelas, & p̃cedentes & ſubſequentes ordine comites. ¶ Honores: magiſtratus, dignitates, quæ præmia virtutum putantur honorẽ, inquit Ariſtotiles ſectantur hoies, vt ſe bonos eſſe credant, & cõmendabiles. itaq; a prudentibus, & apud eos qui ipſos cognoſcunt, & ob virtutẽ honoribus affici q̃runt, conſtat igitur ſecundum hos ipſos honore præſtantiorem eſſe virtutẽ. ¶ Vt laudere: laudationem & præmium virtutis conſequaris pro dignitate, quæ (vt inquit) Ariſtotiles agens de magnanimo viro & externa dicitur bona. Maximum vero id aſſeruerint oẽs quod diis ipſis tribuimus, & qđ maxime hoies qui ſunt in dignitate affectant, quodq; dari præmium ob res pulcherrimas ſolet talis aũt eſt ipſe honor. hoc enim bonorum maximum externorum.

OMN. BONI ¶ IAM Virtutem ex conſuetudine: virtus eſt habitus quidam bonitatis ea longa conſuetudine contractus: ideſt practica q̃dam ex bonorum morum & doctrinæ exercitatione habita. ¶ Sermonis noſtri: more enim Rom. appellamus virtutem habitum quendam bonitatis & longa cõſuetudine inuentum. Stoici autem virtutem appellant: quæ omnia in ſe cõprehendit quæ in ſolo deo eſt. ¶ Nec eã me. nec menſuremus virtutẽ queadmodum Stoici: qui dicti ſunt στωοτωοις, ideſt porticu in quam diſputare conſueuerant. ¶ Docti: more boni viri, nõ nominat aliquẽ: ſed deberi ſiue inquit: vt faciũt iſti docti ſtoici qui verborũ magnificentia virtutem oium bonorum congregationem vocãt. ¶ Paulos: ideſt viros bonos & ſimiles Paulis & Catoni. Cato eſt dictus catus. i. acutus. ¶ Cõis vita: ſapientia cõis & vulgaris fuit in his viris. ¶ Eos omittam⁹: relinquamus ſtoicos ſecundum opinionem quorum nemo talis ſapiens inuenitur. ¶ Inter tales viros: iter illos Paulos & Catones. ¶ Tantas opportunitates: commoditates, opportunitas ex ob & portus componitur, non enim venit ab oportet, quia oportet primam corripit: & opportunitas per geminum. p. ſcribitur. Cato Oppor. ¶ Quis poteſt eſſe vita vitalis: quis poteſt viuere niſi cum aliquo amicitiam habeat: arduum eſt dicere ea quæ ſentis: vt puta de aliqua re facienda contra rempub. ſi alium non faceres certiorem. ¶ In proſperis: de ſecundis rebus tantas lætitias non haberemus. niſi amicus eſſet: qui illis lætetur æque ac tu gaudens. ¶ Denique cæteræ res: oſtendit plures commoditates eſſe in amicitia reſpectu aliarum rerum, certæ enim res referuntur ſingulæ ſingulis. ¶ Diuitiæ: quæ dixit per regulam probat per exemplum, vt puta diuitiæ ſunt ad fruendum, fere inquit: quoniam etiam diuitiæ poſſunt habere plures commoditates vltra fruitionem illarum. Diuitiæ

ASCE. ¶ INterpretemur iam dum: ſcilicet pingui Minerua rem diſcutimus: virtutem nõ vt ſtoici: ſed ex cõſuetudinem vitę & ſermonis noſtri, nec metiamur eam vt quidam docti, ſcilicet ſtoici (vbi non leges indocti) ſup. metiuntur eam, magnificentia verborum: & numeremus eos viros bonos ideſt inter viros bonos qui habentur: ideſt reputantur boni: vt pote Paulos: Catones: Catos: Scipiones: Philos: quia communis vita eſt contenta de his. i. horum factis. Autem pro ſed: ommittamus eos. ſ. bonos & ſapientes a ſtoicis præſcriptos qui omnino nuſq̃ reperiuntur. Igitur amicitia habet inter tales viros (quales non nominauit) tantas opportunitates. i. opportunas cõmoditates: quantas ego vix queo ideſt valeo dicere. Principio: ideſt vt id primo loco dicam quis poteſt eſſe vitalis vita, ideſt habere longam vitam vt aiunt. Ennius qui non conquieſcat: ideſt mutuã animi tranquillitatem ſumat: in mutua beneuolentia amici: quaſi dicat nemo. Quid dulcius ſupple eſt: quaſi dicat nihil quam habere ſupple aliquem. vt pote amicum qui cum: ideſt cum quo tu audeas omnia loqui ſic: vt tecum. Quis eſſet tantus fructus in rebus proſperis: niſi haberes ſup. aliquem amicum qui gauderet illis æque, ideſt æqualiter ac. i. ſicuti tu ipſe, quaſi dicat nullus. Vero pro ſed difficile eſſet ferre. i. pati res aduerſas ſine. ſ. amico qui ferret illas grauius, ideſt moleſtius, etiam quam tu. Denique: ideſt vt ſummatim dicatur cæteræ res, quæ expetuntur: vt vtiles & honeſtæ ſunt opportunæ: ideſt commodæ ſingulæ fere rebus ſingulis. i. ad res ſingulas, ideſt qualibet ad vnam ſolam. Diuitiæ ſup. ſunt opportunæ: vt vtare ſup. eis.

opes, vt colare, honores, vt laudere: voluptates, vt gaudes, valetudo: vt dolore careas, & muneribus fungare corporis. Amicitia res plurimas continet: quoquo verteris, preſto eſt: nullo loco excluditur, Nunq̃ intempeſtiua, nũquã moleſta eſt. Itaq; nõ aqua, nõ igni, non aere vt aiũt, plurib⁹ locis vtimur, q̃ amicitia, Neq; ego nunc de vulgari, aut de medioeri, quæ tamen ipſa & delectat, & prodeſt, ſed de vera & perfecta loquor, qualis eorum, qui pauci nominatur, fuit. Nam & ſecũdas res ſplẽdidiores facit, amicitia, & aduerſas partiens cõicanſq; leuiores, Cũq; plurimas, & maximas commoditates amicitia contineat: tum illa nimirum præſtat oĩbus, q bona ſpe prælucet in poſterũ nec debilitari animos: aut cadere patitur. Verũ etiam ſam amicum: qui intuetur: tanq̃ exemplar aliqđ intuetur ſui, Quocirca & abſẽtes adſunt: & egẽtes abundant: & imbecilli valẽt: &(qđ difficilius dictu eſt) mortui viuunt. Tãtus eos honos: memoria: deſideriũ proſeqtur amicorũ, Ex quo illorũ btã mors vr̃, Horum vita laudabilis.

PET. MAR. ℂ Voluptates: corpis delectatiões expectunt vt gaudiũ pariãt: & lætitiã epicureus torq̃tus libr. i. de finibus dicit. Animi autem voluptates & dolores naſci fatemur e corpis voluptatib⁹ atq; doloribus. ⁋ Valetudo: bona corpis habitudo ſenſuũq; itegritas vt dolor abſit: & corpus ad iperia rõnis obẽdiẽdũ paratũ ſit nullo dolore ipediẽte. ⁋ Munerib⁹ cor. his officiis q̃ ad corp⁹. i. naçã ac rõnis iſtrumento ptinent. quapp in officiis pcipit idẽ Ci. exercendũ eſſe corp⁹ & ita afficiẽdum vt obedire ↄ̃ſilio rõniq; poſſit in exeq̃ndis negociis & in labore tolerãdo. ⁋ Cõtinet: i cõprehendit: a pſtat. ⁋ Præſto: pſens & adiutrix in oibus q̃ bona hñr: & oẽm habet i vitę viſibus locũ. verus quippe amicus vbiq; vtilis eſt: oppoſitũ eſt in adulatoribus & aſſentatoribus: qui ſcĩn amicitiæ nomẽ nõ merent. ⁋ Intẽpeſtiua: importuna. ⁋ Moleſta: odioſa: iprudẽs: temeraria, qm̃ vera amicitia grata ſemp eſt opportuna & pnda. Iucunda eſt ingt Ariſtotiles pſentia amicoꝝ in vtraq; fortuna. nã leuant ipſi dolentes cõdolentibus ipſis amicis eõſolationẽ amicus & aſpectu & verbis: mõ ſit dexter afferre poteſt. ſcit nãq; mores qbus gaudet atq; dolet. In pſperis rebus pſentia amicoꝝ & voluptatem affert oi in tpe. Maxime aũt vocandi ſunt tũc amici cum paura ſuſcepta moleſtia multum pdeſſe poſſunt. ⁋ Vt aiunt: puerbialis ſnia ẽ de re in pmis neceſſaria vſibus vitæ qualia ſunt elementa & maxime aqua & ignis. ⁋ Vulgari: cõi: & fuſa latia: ac p hoc impfecta. ⁋ Mediocri: remiſſa & nõ intẽſa. ⁋ Noiant: celebrantur vt theſeus pyrithous, oreſtes pylades, damon & pythias. ⁋ Secundas: pſperas: felices. ⁋ Splẽdidiores: illuſtriores. ⁋ Partiens diuidens. ⁋ Cõicans: participians. ⁋ Leuiores: tolerabiliores. ⁋ Bona ſpe: opinione & expectatione magni vſus: & futuri ſubſidii qđ mentẽ fouet ac nutrit. ⁋ Prælucet: añ lucet. i. clara tendit in futurum & opem amico repromittit. ⁋ Debilitari languere: iminui. ⁋ Cadere: pſterni conculcari & iterire. qm̃ vera amicitia debitũ amico fulcrum omittit nunq̃ mihi crede, ait Seneca: magna ps ex illis quos amauimus licet ipſos caſus abſtulerit apud nos manet. ⁋ Exemplar: imaginẽ & ſimilitudinem. ⁋ Adſunt: memoriæ bñficio pñtes eſſe vident loca ingt Ariſtotiles nõ diſſoluunt amicitiã ſed actionẽ: q ſi diuturna fuerit abſentia amicitiæ quoq; vr̃ obliuionẽ efficere. vñ dcm̃ eſt: taciturnitas complures diſſoluit amicitias. Nihil eſt tã pprium amicoꝝ q̃ ſimul viuere. Nã gentes vtilitatẽ affectant. ⁋ Abũdãt: diuitiis affluunt ope amicoꝝ. ⁋ Imbecilli: debiles & valetudinarii. ⁋ Valent: robur capiunt amicoꝝ ſubſidio, cura, ſtudiis. ⁋ Viuunt: celebrant amicoꝝ elogiis, titulis, monimentis. ⁋ Honos: qdam q; honeſtamentũ & cultus i decus, vita defunctoꝝ: vt viuere vedeant. ⁋ Memoria: grata & iucũda recordatio: de amica vita defuncto freq̃nter loq̃re dicit Seneca: & memoriam eius q̃tum potes celebra q̃ ad te ſæpius reuertetur ſi erit ſine acerbitate ventura obliuiſci ſuorũ & meminiſſe parciſſime inhumani animi eſt. ⁋ Deſideriũ: cupiditas, amor, & voluntas. ⁋ Btã: felix cum tantis fulciat ſupſtitũ donis: & exornet. ⁋ Laudabilis: honeſta & amicitiæ pconio inſignis: cũ igitur inquit phs amicitia magis in amando cõſiſtat: & laudentur qui amant amicos. virtus amicorum videtur eſſe amare: quare in quibus hoc ſic pro dignitate inſtabiles ſunt amici.

OMN. BONI ℂ OPes vt colare: i pcolaris: honoreris pp opes: q ad magnificentiã ſunt ſicut hre plures famulos: multos quos: magnificas ædes. ⁋ Quoquo te ver. quocũq; vadis tecũ eſt ipſa amicitia: verbi gratia Ferrarię te cõtinens amicus Veronę tibi ſuccurrit: ſi Ro. pficiſceris ſp ille p lřas & auxilia tecũ erit: nullo loco excludit: neq; in exercitu: neq; in ſenatu deeſt amicitia. Nõ aq̃: nõ igni, oia elemẽta neceſſaria ſunt hoĩ: ſed aq̃ & ignis magis exercent ad vitam hoĩs q̃ alia duo, ſic ingt nõ tã vtimur iſtis duobus elementis ita neceſſariis q̃ ipſa amicitia. ⁋ Partiens & cõicãs: amicus bon⁹ de amici calamitate certior factus eã qdẽ calamitatẽ æquæ ac amic⁹ patit: & iõ oẽm triſtitiã reddit faciliorẽ. ⁋ Tũ illa nimi. demõſtrat miraculoſam amicitię cõmoditatẽ: ⁋ Bona ſpe pllucet in poſteꝝ: tracta eſt ſimilitudo ab aſtro pferẽte cereũ: cui ſeq̃ntibus poſt lucem affert: ſic amicus poſt lucẽ bonæ ſpei ſuo amico in poſteꝝ: de quo magnam ſperat vtilitatem. ⁋ Tãq̃ exẽ. amic⁹ eſt q ſuum amicũ aſpicit verũ: hoc eſt noĩs ſimilitudinẽ ſui iſpicit. i. alterũ ſimilem ſibi intuet. ⁋ Viuũt mor. q̃ res difficilis ẽ ad credẽdũ: demõſtrat i hoc q amicitia miraculoſa ſit. ⁋ Viuunt mortui: amici p memoriã & honorẽ: quem habẽt de ipſis mortuis amici viuentes: eos defunctos viuere dicimus. ⁋ Honos: qui remanſit in corde amicorum viuẽtium. ⁋ Memoria: recordatio illorum.

Oia elementa neceſſaria, ſunt hoĩ

Viuunt mortui

ASCĒ. ℂ OPes. i. facultates: & potentię magnę vt colare. i. colaris a clientibus: & ſeruis: ac cæteris ſubditis tuis: honores ſup. ſunt opportuni: vt laudere. i. lauderis. Voluptates ſup. opportunę ſunt vt gaudeas: valetudo. ſ. corpis opportuna eſt vt careas dolore: & vt fungare muneribus. i. offõ corporis. Amicitia cõ. plu. res. i. ad plurimas opportuna eſt: & eſt pſto. i. auxilio parata tibi aſtãs: quoquo. i. quocunq; verteris ſup. te: & nullo loco excludit. Nũq̃ eſt itẽpeſtiua: & nũq̃ eſt moleſta. Itaq; nõ vtimur (vt aiũt) plurib⁹ locis aq̃: nõ igni non aere: q̃ amicitia: neq; ego loquor nunc de amicitia ſup. vulgari. i. q vulgo cõtrahit: aut de medioeri q̃ ipſa tñ delectat: & pdeſt. ſed loquor de vera: & pfecta ſup. amicitia: q̃lis fuit ſup. amicitia eorũ: q pauci noiantur. i. nobiles & inſignes ſunt pp amicitiã quos ſupra noiauimus. Nã amicitia. ſ. vera facit res ſecundas. i. pſperas ſplẽdidiores & facit aduerſas leuiores. i. tolerabiliores: partiens. i. condiuidens & cõicans. i. cões eas vtriſq; amicorũ faciens. Cũq;. i. q cum. ſ. manifeſtũ ſit & amicitia ↄtineat cõmoditates plurimas & maximas. cum. i. tunc maxime ↄſtat q pſtat numerũ. i. haud dubie oibus. ſ. aliis. illa. i. p illam cõmoditatẽ q &c. aut tũ illa commoditas pſtat oib⁹ aliis q plucet i poſteꝝ bona ſpe. i. p bonã ſpem: h eſt luce ſua dat ſpem vt ẽt poſtmodũ pſit: nec. i. qa nõ patitur aĩos debilitari aut cadere ẽt ſi proſperitas debilitet aut cadat: verũ ẽt. i. inſup qui tam ituetur amicum: intuetur tãq̃ quoddã exẽplar. i. imaginẽ relatiuam ſui. Quocirca &. i. ſimul amici ſup. abſentes adſunt. i. corã ſunt: qa amicis ſuis egẽtes abundant: qa amicorũ oia ſunt cõia & imbecilli valent tã aĩo q̃ corpe (qđ eſt difficili⁹ dictu. i. vt dicatur) vel ad dicẽdũ. qa difficilius eſt creditu: & ita qa nihil dicendũ eſt qđ nõ ſit verũ aut vero ſile. iõ qđ vero ſile nõ ẽt difficile dictu ẽ. mortui viuũt. ſ. p amiciã q̃ in amicis. Tantus. i. tã magn⁹ q̃tus. ſ. ad id ſatis ſit honos. i. honor aut honoratio: memoria: & deſideriũ amicorũ viuẽtiũ pſeqt eos. ſ. amicos defunctos: ex quo. i. ex q̃ re mors illorũ. ſ. defunctorũ vr̃ beate & vita horum adhuc viuentiũ laudabilis: eo q honeſtum & laudabile ſit amicos ẽt defunctos honorare.

ℂ Exemeris

quod ſi exemeris ex natura rerum beneuolentiæ coniunctionem, nec domus villa, nec vrbs ſtare poterit, nec agri quidem cultus permanebit id ſi minus intelligitur, quanta vis amicitiæ concordiæq; ſit, ex diſſenſiōibus atq; diſcordiis percipi poteſt. Quæ enim domus tam ſtabilis, quæ tam firma ciuitatis eſt, quæ nō odiis atque diſſidiis funditus poſſit euerti? Ex quo quantū boni ſit in amicitia iudicari poteſt. Agrigentinum quidem doctum quendam virum carminibus græcis vaticinatum ferunt: quę in rerum natura totoq; mundo conſtarent: quæque mouerentur, ea contrahere amicitiam, diſſipare diſcordiam: atq; hoc qui dem omnes mortales & intelligunt, & reprobant. Itaque ſi quando aliquod officium extitit amici in periculis aut adeūdis aut cōicandis, qs ē, qui id nō maximis efferat laudibus? Qui clamores tota cauea nup in hoſpitis, & amici mei. M. Pacuuii fuerunt noua fabula:

PET. MAR. ¶ Exemeris: ſegregaueris. ¶ Natura rerū: qualitate ac proprietate rerū oium: quas amor connectit: oia ſiquidē appetunt eſſe: ac in ipſo quoad fieri pōt conſeruari: quapropter Heſiodus in theogonia inter prima e chao. i. materia informi producta ponit amorē. ¶ Cōiūctionē: amicabile connexionem: atq; cōcordiā. Ciuitates dicit pōs amicitia cōtinet: & legilatores circa hanc magiſ q̄ circa iuſtitiā ſtudent. concordia nāq; ſimile quid amicitiæ eſſe videt. hanc aūt maxime affectant: ſeditionē aūt vt inimicam in primis pellunt. ¶ Agricultus: cōcinnatio & mangonizatio quę fit arādo & fodiēdo agros qui diſcordibus colonis obducūtur ſitu & ſqualore victuq; fraudant mortales. ¶ Quanta vis: vtilis efficacia: & fructuoſa pprietas a ſuo cōtrario percipi poteſt. concordia inquit Saluſtius paruæ res creſcūt: diſcordia vel maxime dilabūtur. ¶ Odiis: inimicitiis. ¶ Diſcordiis: diſſentionibus. ¶ Quantum boni: fructus & emolumēti qd̄ cōfirmatur ſnia poetæ agrigentini empedoclis: qui rerum naturā verſibus celebrauit: principiaq; ſuppoſuit quatuor terrā, aquam, aerē, ignē, & amicitiam: qua fœdere quodā iungerentur & diſcordiam: qua diſſiparetur. vn̄ dicit Horatius. Quid velit & poſſit rerū cōcordia diſcors. empedocles, an ſtertiniū deliret acumen. ¶ Ferunt vaticinatum: verſibus enunciaſſe: ac cecinıſſe: cum eſſet vates ideſt poeta. & diuinus. i. poetico furore afflatus. ¶ Conſtarent: coagmētata eſſent & compoſita: & per hoc ſtatum haberēt firmum: & grauem. ¶ Quęq; mouerent. i. naturalia quæq;: q̄m natura. vt ait philoſophus eſt principium motus: & quietis & idem eſt corpus mobile: & naturale. ¶ Contrahere: coniungere: cōnectere. ¶ Diſſipare: diſgregare: ac reſoluere. Amicitia igit̄ eſt quæ omnia contrahit: & diſcordia quæ ſeparat & deſtruit. ¶ Et intelligunt: aio cognoſcunt & iudicāt. ¶ Et re: ideſt actu: opera & exemplo: ſiue experientia. ¶ Probant: confirmant: & laudant. ¶ Aliquod officium: honeſtus actus: & fauor atq; auxiliū in re difficili & aſpera quæ in primis explorat amicitiam. ¶ Extitit apparuit: emicuit in caſu amici. atq; infortunio. ¶ Adeundis: ſubeundis animo prompto & fida caritate. ¶ Cōmunicandis: participandis: & ſimul tolerandis & ponit exēplum ex oreſte pacuuii: qui fuit brunduſinus Ennii poetæ nepos ex filia. ¶ Tota cauea: theatrali conſeſſu. Cauea eſt vacuitas ipſius theatri. ¶ Hoſpitis: hoſpicio meo vtentis cū huc peregrinus accedit. ¶ Amici: amore mihi cō iuncti. ¶ Noua fabula: inaudita romanis auribus tragœdia idcirco nouitas ipſa maiorem peperit admirationem.

OMN. BONI ¶ QVod ſi exemeris i. ex natura hac in pticulari vim amicitiæ tractat & ea demonſtrat per argumēta ſumpta a contrariis hæc oēs dignitates excellit: ſi eni amicitia e ciuitatibus tolleret̄ oēs ad terrā corruerent. ¶ Exemeris: remoueris ab eximio venit. ¶ Nec agri: ſi humor nō haberet cōcordiā cum colore fœtus terra nō pduceret ſuos. ¶ Agrigentinum ferunt: dicunt fuiſſe ēpedoclē poetā ex agrigēto ciuitate ſicilię: q ferebat ſuis carminibus oēs res: & totū mūdū cōſtare ex amicitia. Agrigentinum gentile nomē: nō noiat qs fuerit. ¶ Vaticinatū: qui optimus vates tanq̄ oracula ſua cecinit carmina: q̄ veritatē hēbant ſicut oracula. Apollinis ferūt ſcriptores. ¶ Quę in natura cōſtarent: ſi elemēta cōcordiā inter ſe non hērent chaos fieret. ¶ Mūdo: & tota machinaq; oia cœli elementa amicitiā inter ſe cōtinent. ¶ Diſſipare: euertunt̄ oia p diſcordiā. ¶ Et reprobant: reprobare dicimus qn̄ aliqs laudat pceptū aliqd̄ & illud nō imitat̄: reprobare dr̄. vt Iuue. & de virtute locuti clunem agitāt: ſic oēs laudāt cōcordiā tn̄ illam nō imitant̄ ergo enim reprobare dicunt̄. ¶ Itaq;: rephendit illos q laudāt offm̄ bonæ amicitiæ ſicut i ſubeundis p amico periculis: & tn̄ illa nō obſeruāt. ¶ Offm̄: bn̄ficiū: vel qd̄ fieri debet. ¶ Aut cōicandis: vna cū amico aliqd male adire. ¶ Efferat. q. d. quilibet talem amicum laudibus extollit: ſi tn̄ ille facere nolit. ¶ Qui clamores more ſuo poſt regulā ſubiicit exēplū. ¶ Cauea: locus eſt ſedentiū ad ſpectandū: qui gręce theatrū appellat̄. ¶ Pacuuii: Pacuuius fuit poeta amiciſſimus Lælii: q tragœdia de Oreſte & Pylade pronunciari fecit: quæ ad nos venit.

Reprobo iuuena.

Officium

Cauea

ASCE. ¶ QVod ſi exemeris. i. ſuſtuleris ex natura rerum. i. e medio viuentiū cōiunctionē beneuolētiæ. i. q̄ petit beneuolētiā. Nec vlla domus: nec vrbs. ſ. vlla poterit ſtare. i. pmanere in eſſe: nec quidem cultus agri qui videt̄ a cōiunctione beneuolētiā maxime alienus permanebit. ſ. in eſſe. Et ſi quidem quanta vis. i. virtus & poteſtas amicitiæ & concordię ſit minus: ideſt non vel. non ſatis intelligitur: ideſt poteſt percipi aut perſpici ex diſſentionibus atq; ex diſcordiis per quas. ſ. omnia deſtruuntur. quia Vt Sallu. atteſtatur: concordias res paruæ creſcunt: & diſcordia maxime dilabuntur. vnde & Maro: en quo diſcordia ciues perduxit miſeros. Quocirca addit cauſam dicēs. Enim pro qa quæ domus eſt tam ſtabilis, & q̄ ciuitas ē tam ſtabilis q̄ nō poſſit euerti funditus. i. a fundamētis odiis. i. p odia: atq; diſſidiis. i. diſſentionibꝰ pertinacibꝰ. Nā cum ſedere ſit firmiter placere. vt Aenei. ii. Et ſedet hoc aio: & eiuſdem quarto: fixum imotumq; ſederet. Diſſedere eſt penitus diſſentire: & ita in diuerſis opinionibus ſedē ideſt firmā ſniam figere: vnde fit diſſidium: q tonquā. q. d. nulla ex quo pōt iudicari quantum boni ſit amicitia cum. ſ. pateat quantū mali ſit in odio & diſcordia. Agrigētinum. Auctoritate (vt volūt) empedoclis phi atq; poetæ oia conſtare p amicitiā atq; diſſolui lite dicens: ferūt. ſ. hoies quendam doctū. i. phm agrigentinū. i. ſiculum ex ciuitate agrigētina prima phalaris tyranni: non nominat autem eum vel quia craſſa minerua ſe diſputaturū aſſeruit & philoſophiæ minus q̄ honeſtoꝝ inſtitutorum ſtudioſum inuitꝰ vel quia indignū qui noietur cenſuit: q ob cupiditatem gloriæ ſe in Aetnam pcipitem dederat. vt docet Hora. ad finem de arte poeti. vaticinatum grçcis carminibus amicitiā contrahere ideſt: q amicitia contrahit & corroborat cōiunctis viribus & diſcordiā diſſipare. i. q diſſipet & diſtrahat ea quæ conſtarent. i. ſimul extarent in natura rerum & in toto mundo: quæq;. i. quæ moueret̄. ſ. in mūdo atq; oēs quidem: quidē mortales. i. homines: & . i. ſimul intelligunt & probant re. i. ipſo effectu: hoc. ſ. qd̄ dictū eſt ita eſſe. Itaq;. i. & ideo cum tanta ſit vis amicitiæ: ſi quando. i. aliquando aliqd̄ offm̄ extitit in periculis amici aut adeundis. ſ. pro illo: aut cōicādis cum illo. quis eſt. q. d. nullus ſanæ mentis: qui non afferat. i. extollat id maximis laudibus. Qui: ideſt quales. q. d. honorificentiſſimi clamores. i. applauſus fuerunt nuper. i. nunc parum eſt tpis: tota cauea. i. p totam caueam. i. locum concauum vbi vulgus in theatro ſedet in noua fabula. i. recens edita tragœdia de oreſte. M. Pacuuii hoſpitis & amici mei hoc vero ſimiliter dicit. Nam cum pia ſtudia maxime amicitiā & concilient & cōſeruent non abre pacuuium poetā fouerit Læ. cum Ennium ſummopere coluerit Scipio.

cum ignorante rege vter eſſet Oreſtes, Pylades ſe eſſe Oreſtē diceret, vt pro illo necaretur: Oreſtes autem, ita vt erat. Oreſtem ſe eſſe perſeueraret: Stantes autem plaudebant in re ficta. Quid arbitramur in vera fuiſſe facturos? Facile indicabat ipſa natura vim ſuam: cum homines quod facere ipſi non poſſent, id recte fieri in altero iudicarent. hactenus mihi de amicitia videor quid ſentirē potiſſime dixiſſe: ſi qua præterea ſunt (credo autem eſſe multa) ab his ſi videbitur, qui iſta diſputant, quæritote. FAN. Nos autem a te potius (quamq̄ etiam ab iſtis ſępe quęſiui & audiui nō inuitus equidem) Sed aliud quoddam filum orationis tuæ expetimus SCAEVOLA. Tu magis id diceres Fanni, ſi nuper in hortis Scipionis, cum eſt de repub. diſputatum, affuiſſes: qualis tum patronus iuſtitiæ fuit contra accuratam orationem Phili. FANNIVS. Facile id quidem fuit iuſtitiam iuſtiſſimo viro defendere. SCAEVOLA. Quid amicitiam? non ne facile ei, qui ob eam ſumma fide, conſtantia, iuſtitia quæ ſeruatam, maximam cœperit gloriam? LAELIVS. Vim hoc quidem eſt afferre,

PET. MAR. ¶ CVm ignorāte rege: thoante ambigēte: q cū iphigenia oreſtis ſorore templo tauricæ dianæ perat cū illuc nauigauit cū pylade oreſtes: quos & tēplo & libatiōibus honeſtarunt ſcythæ: qn arctiſſimo amicitiæ vinculo tenebant & cēſebant qd in primis admittebantur & ornabāt ſcythę toxaris apud Lucianū in dialogo de amicitia ſic loquitur, Nauigans oreſtes cū amico: & naui ad rupem fracta cōprehēſus: & ſacraficio præparat⁹ vincula ſoluens ope iphigeniæ thoantem regē interfecit: & multos ſcytas: & tandem e nauigātes iphigeniā: & Dianæ ſimulachrū aſportarunt. Hæc ille. ¶ Necaret: tauricę Dianæ mactaretur: vt nefarius ritus templi requirebat. ¶ Perſeueraret: perſeuerando affirmaret. ¶ Stantes aſſurgentes ipſi ſpectatores: & admirantes. ¶ Plaudebant: plauſum dabant: & cōmendabant. ¶ In re ficta: cōmentitia: ſed in exemplum virtutis poſita. ¶ In vera: vero exēplo perfectiſſimę amicitiæ. ¶ Ipſa natura: naturalis conditio & bonitas. ¶ Vim ſuam: proprietate: & generoſum inſtitutum. hoc ſiquidem ferme inatum eſt vt meliora probētur & generoſiora. ¶ Recte: honeſte: & plauſibiliter. ¶ Hactenus: huculq;. ¶ Potiſſime: maxime & i primis. ¶ Præterea: vltra hæc & reſidua. ¶ Diſputant: ſubtiliter tractant: & profitentur philoſophi: videlicet quæſtui philoſophiam habētes: & oſtentationi. ¶ Aliud filum orationis. i. romanū quendam ductum: & rhetoricā concinnitatem nō ſpinoſum ducendi genus: non interrogatiūculas quaſdā & his cōformes concluſiones: & nō inuolucra & laqueos: qbus dialectici vtuntur ¶ Qualis patronus: elegās: acutus aſſertor & defenſor iuſtitiæ ad imitationem Socratis qui apud Platonem in primo de repu. contra ſophiſticā orationnem thraſimachi diſputat. ¶ Accuratam ſagacem: cautam: acutam. philus ciuis romanus id egit apud Ciceronem, quod apud Platonem thraſimacus. Vnde Seneca dicit in epiſtolis philoſophiæ deditus admiratur tanta cōtra iuſtitiam potuiſſe dici apud Ciceronem. ¶ Summa fide: integritate & veritate. ¶ Conſtantia: grauitate: perpetuo tenore: perſeuerantia. ¶ Iuſtitia: bonitate: æquitate. ¶ Afferre vim: ad talem explicationem cogere.

OMN. BONI ¶ CVm ignorante rege: Oreſtes cupiens a ſe furias remouere ex morte matris cōceptas conſuluit oraculum: cui reſpondit: vt ad tēplum Dianæ in thauricam regionem proficiſceretur: quo ſuum direxit gradum: thoas autē rex illius loci: more ſuo: decimum hoſpitem qui erat Oreſtes mactare volebat: interrogans enim quis eſſet Oreſtes: Pylades ſe cōtinuo eſſe Oreſtem affirmabat. Oreſtes autem ſe Oreſtē: vt erat: dicere non ſinebat. ¶ In re ficta: in hac fabula oēs in ſignum laudis percutiebant adinuicem manus: quid cenſemus eos in re vera facturos. ipſa natura ex qua oritur amicitia demonſtrabat potentiam amicitiæ. ¶ Hactenus: imponit finem huic particulæ: in qua demonſtratum eſt amicitiam eſſe iucundam vtilem & neceſſariam. ¶ Ab his: de præceptoribus & philoſophis amicitiæ diſputatoribus cætera quærenda ſunt. ¶ A te potius: ſubaudi quærimus ab illo quæſitore tractum. ¶ Aliud quoddam filum: tracta eſt ſimilitudo a muliere: ac ſi dicat hæc quæ dicta ſunt Læliꝰ ſunt vnum filum: ideſt vna filata. Ideo te aliam filationē oratione expectamus: qua ex re tranſitionem facit more Cicero. ¶ Tu magis: ſic inquit Sceuola: o Fanni magis bonæ amicitiæ regulam a Lælio expeteres ſi audiuiſſes diſputationem ipſius nuper ante mortem Scipionis quæ fuit de republi. ¶ Qualis tum patronus. Cicero in epiſtolis ad Atticum teſtatur Pla. imitatum fuiſſe in libr. de re milita. Plau. vt dicimus introducebat aliquos contradicentes ſo cari de aliqua re q̄ illius veritas melius peteret. Hic Cice. introducit philum cōtra dicentem. Læ. q iuſtitia ini qua eſt propter quam homines plurimas tolerant calamitates. Læ. accurate defendit iuſtitiam. Qualis patronus: acris fuit defenſor. Alias patronus eſt domin⁹ liberti. ¶ Contra accuratam: ingenioſe cogitata. vnde de præcio victi pendet victoria. ¶ Iuſtiſſimo viro defendere: tractant fabrilia fabri: & qd medicorum eſt promittunt medici: ac ſi dicat Læ. vir iuſtiſſimus iuſtitiam defendit. ¶ Quid amicitiam: attentos facit auditores: oſtendit. n. Scę. optimum eſſe diſputatorem amicitiæ Læ. de qua tractaturus eſt ipſe Lælius.

Ci in epiſtolis

Nota de Oreſte & pylade veris inter ſe amicis

In re ficta

Hactenus

ASCē. ¶ CVm: ideſt qn̄ rege ſcilicet thoante thauticæ regionis tyranno ignorante vter eorum eſſet Oreſtes: quem. ſ. ex veteri ritu Dianæ mactaret. Pylades amicus eius diceret ſe eſſe Oreſtem: Oreſtes aūt perſeueraret. i. perſeueranter aſſereret ita vt erat ſe eſſe Oreſtem. Aūt pro ſed ſtantes ſcilicet circunquaq; aut pmanentes ad ſinem actionis eo q fabula placeret: plaudebant. i. applaudebant i re ficta: quid arbitramur. i. arbitrari debemus eos facturos ſup. fuiſſe in vera ſupple re. i. ſi re vera id euenire comperiſſent vt alter amicorum pro altero mori vellet. Ipſa natura. i. inſita cuiq; vis facile iudicabat ſuam vim. i. virtutem & potētiam cum hoīes iudicarent id fieri recte in altero: quod ipſi non poſſent. ſ. ppter imbecillitatem animi facere. ſ. ponere animam ſuam pro amico. Quotus enim id quiſq; præter ſaluatorem noſtrum & eius imitatores fecit. Ego videor: ſcilicet mihi dixiſſe hactenus. i. in hunc vſq; locum id quod ſentirem potiſſime aut potiſſimum de amicitia. Si qua præterea. i. ſi aliqua alia ſunt. Autē pro ſed ego credo multa eſſe ſcilicet non dicta, quęritote ſupple ea ſi videbiť ſupple vobis commodum: ab his qui diſputant. i. diſquirūt & diſcutiunt iſta in philoſophis. Fanni. rn̄det. Nos aūt ſup. quęrimus potius. ſ. pretio eiuſq̄q̄ equidem: ideſt ego quidē quæſiui & audiui non inuitus. i. libens ſup. iſta ab iſtis: quos dicit. i. a philoſophis: ſed nos expetimus quoddam aliud filū ideſt quēdā alium contextum & urſum filationis tuę quod approbans Sceuola dicit. O Fanni tu diceres magis vt ſupple qd dicis ſi affuiſſes nuper in hortis Scipionis: cum ideſt qn̄ diſputatum eſt ſup. illic de repu. & ſup. audiuiſſes vel vidiſſes. qualis patronus. i. defenſor iuſtitiæ fuit. ſ. Lælius tum. i. tunc contra accuratam. i. diligentem & excogitatam orationem phili impugnantes. ſ. diſputatiue iuſtitiam. ad quod Fan. id quidem, ideſt defendere iuſtitiam fuit facile viro iuſtiſſimo. ſ. Lælio. Et Scæ. Quid amicitiam: ſupple defendere putas. nonne erit facile ei Lælio: qui ceperit ideſt acquiſiuerit maximam gloriam, ob. i. propter ſcilicet amicitiam ſeruatam cum Scipione ſumma fide, conſtantia & iuſtitia. i. per ſummā fidem, conſtantiam, & iuſtitiam. Vnde Lælius ſe victum confitens inquit o generi quidē, ideſt certe hoc ſcilicet quod in me facitis eſt afferre vim.

¶ Qua rōne

Quid enim refert, qua me ratione cogatis? Cogitis certe: ſtudiis enim generorum præſertim in re bona, cū difficile eſt tum ne æquum quidem obſiſtere. Sæpiſſime igitur mihi de amicitia cogitāti, maxime illud conſiderandum videri ſolet: num propter imbecillitatem atq; inopiam deſideranda ſit amicitia: vt dandis recipiendiſq; meritis, qđ quiſq; minus per ſe poſſet, id acciperet ab alio viciſſimq; redderet: an eſſet hoc quidem proprium amicitiæ: ſed antiquior, & pulchrior, & magis a natura ipſa profecta alia cauſa eſſet. Amor enim, ex quo amicitia eſt nominata princeps eſt ad beneuolentiam coniungendam. Nam vtilitates quidem etiam ab his percipiuntur ſepe, q ſimulatione amicitiæ coluntur, & obſeruatur cauſa temporis. In amicitia autem nihil fictum, nihil ſimulatum: & quicquid in ea eſt, idem verū & voluntarium eſt. Quapp a natura mihi videt̃ potius, q̄ ab īdigētia orta amicitia: applicatione magis aī cum quodā ſenſu amandi, q̄ cogitatione, quātū illa res vtilitatis eēt habitura.

PET. MAR. QVA rōne: via & mō. Studiis: curis votis: deſideriis. Bona: honeſta & vtili. Aequū: iuſtū. Obſiſtere: repugnare. Sæpiſſime igit: agit iā de cā ſiue origine ipſius amicitię de qua ait Ariſt. octauo moraliū: cōtrouerſia eſt nō mediocris. Quidā.n. ſimilitudinē quādā eē poſuerūt: & ſimiles eē amicos. vñ ſimilē ad ſimilē pgere inquiūt & monedula ad monedulā & ſi'ia. Quidā cōtra figulos inter ſe oīs tales inquiūt eſſe & de his ipſis altius nālꝰ ve pquirūt. Euripides qdē ingens. Cū eſt ſicca tellus ipſa certe tū hymbrē amat tū īngēt æther. hymber cū cœlū tumet affectat vt telluris in ſinus cadat. Heracletus aūt cōtrariū dicens eſſe cōducēs: & ex differētibꝰ pulcherimū cōcentū oriri & p diſcordiā oia fieri ſed his cōtraria plures alii ſentiūt & empedocles q ſile appetere ſile dicebat hæc Ariſt. Plato in eo dialogo q lyſis de amicitia īſcribit̃ dicit. Sapientū ſcripta legi quibus affirmant ſile ſimili neceſſario ſp amicū eſſe. atq hæc eſt eoꝝ ſnia qui de nā & vniuerſo tractarunt. Accepi quoq ab aliquo ſile ſimili cōtrariū eſſe: & bonos bonis inimiciſſimoſq heſiodi teſtimonio vtunt̃ dicentis figulū inuidere figulo, cantorē vero cātori: & medicum medico diſſimilitudinē vero amicitia cōtrahere & inopem diuiti amicum neceſſitate fieri: & vnūquodq appetere non ſimile ſed cōtrariū vt aridū humiditatē, frigidum caliditatē & cōtrariū contrario alimenta pbere ſimile autem ſimili nō veſci. Maxime: in primis: & ante oia. Propter imbecilli. debilitatem aliquam & impotētiā. Inopiā: paupertatē. Epicureoꝝ fuit hæc opinio quā ſic taxat cota in primo de natura deorū. Nihil eſt virtute amabilius quam qui adeptꝰ eſt vbicūq erit gentiū a nobis diligetur. vos aūt qd mali datis cū imbecillitatē gratificationē & beneuolentiam ponitis vt.n. omittā vim & naturam deorū ne hoies qdē cenſetis niſi imbecilli eſſent bñficos & benignos eſſe. Meritis: debitis præmiis & iuſtis officiis: quæ quis meretur ob ea quæ pſtitit inueſtigandū inquit Ci. eſt vtilitas ne gignat amicitiā an ipſa natura q̄ mutuū indidit amorē: & hoiem homini fecit amicū. Hoc accipere: ac reddere. Antiqor: nobilior: gñoſior: pſtantior. Profecta: orta. Cauſa origo: & nālis res q̄ amicitiæ cauſa eſt. Amor: res q nō reſpicit vtilitatē ſed ſua nā fruit̃: & illam gratis exercet nā docente. Amor, gratuita caritas vexat idem Ci. de na. deoꝝ. Epicureos his verbis. Nulla eſt caritas nālis inter bonos? Cārū ipm verbū ē amoris ex quo amicitiæ nomē eſt ductū quam ſi ad fructum nr̄ū referemus nō ad illius cōmoda quē diligimus non erit iſta amicitia ſed mercatura q̄dam vtilitatum ſuaꝝ. Prata: & arua: & pecudū greges diligūt̃ iſto mō q fructꝰ ex eis capiunt̃: hoium caritas & amicitia gratuita ē. Priceps: auctor & pria cā bñuolētię & veræ amicitiæ q̄ nullā admittit ſimulationē. in amicitia vero vtili locū hēt ſimulatio ampliſſimū. Simulatione ami. ficto amore: ac ſubdola frōte: obſequoq. Colunt̃: frequentant̃. Obſeruant̃: honorant̃ ad tps. Cā tpis gra cōdonis & fortunæ cuiꝰ aura vehūt̃ multi: & ob id honore afficiunt̃. obſeruatio qppe ad honorem referi̇ vnde Vir. dicit ægyptū obſuare regē. Hæ ſūt amicitiæ inqt Seneca q̄s tparias vulgus appellat. Fictū: ſubdolū. Simulatū: inuolūtariū. Verū: ſimplex fidū non fictū. Volūtariū: non ſimulatū: aut coactum. A nā, a nāæ inſtituto atq gratuito amore. Indigētia, impotētia, & inopia. Applicatiōe aī: accōmodatione: agglutinatione: quā parit nā: & ſilitudo, Cū quodā ſenſu amādi: delectabili pceptione ipſius amoris: q p ſe nos oblectat: & ad vtilitatē nō anhelat: ſ3 ſeipſo cōtentus ineſſe amicitia vt inqt Ariſt. nā ei qd genuit ad id qd eſt ortū ab eo nō in oibus hoibus ſolū ſed in pluribus ēt aīalibus & his inter ſeſe q̄ ſunt eiuſdē gñis: & hoibus maxime quapp amatores hoium laudamus cernere ēt qſpiā pōt & in ipſis erroribꝰ familiarē oēm hoiem hoi atq amicū eſſe. Cogitatiōe: cōſideratione: rōcinatiōe: ſupputatione.

OMN. BONI QVid.n. refert qua rōne cogitis: ac ſi dicat nihil refert ſiue manibus ſiue pedibus ſiue alio mō cogitis me de hac re diſputationē ſuſcipere. Studiis gererum: pp voluptates veſtras: quia eſtis mei generi cogitis me diſputare potiſſimū quia res ē honeſta. Ne æquum: nobis eſt difficile obſtare & iuſtū non eſt. Sæpiſſime: incipit diſputatione vnde ſit orta hec amicitia: cuius origo ſecūdū multas imbecillitate & paupertate pfecta plerique aſſerunt q amicos acquirimus vt nobis inſeruiant: vel vt illis inſeruiamus, quæ quidē opinio falſa eſt. Minus per ſe: qđ non p ſe facere pōt ab amico accipere & econuerſo amico indigenti ſubuenire. pp hoc amicitiam alias ortā inuentam eſſe volunt. An eſſet. h. pro qui. non eſt pprium ipſius amicitię. Antiquior i. nobilior eſt cā propter q̄ inuenta eſt amicitia. Amor. ſ. alicui bene velle & ille mihi beneuolentiā hēe facit amicitiam. Nā vtilitas: reddit rationem q̄ ex re iſta mutua bñficia quæ fiunt nō ſunt principia amicitiæ: qa multi inſeruiūt timori ſimulatione aliqua. Simulatiōe colunt: venerant̃, vt puta ſubditi ſæpenumero venerant̃ tyrannos non amore ſed ſimulatione amicitiæ. Et obſeruant: temporū cōditionē vt diximus erga tyrannos. Nihil ſimulatū quantum ad verba. Nihil ſimulatum: quantū ad aīum referi̇. Verū: ad illud fictum retulit. Volūtarium: ad ſimulatum refertur. Applicatione aī: ex copulatione quadam animi natura dat oritur amicitia. Cum ſen. hæc animi copulatio naſcitur ex cognitione quadam amandi.

Antiqor Amor

ASCĒ. QVid enim refert: ideſt diſtat qua rōne: ideſt via cogatis me ſiue laudādo ſiue argumentando per rōnes veriſimiles certe. i. quia indubitanter cogitis me. Enim pro quia obſiſtere. i. pertinaciter obſtare, ſtudiis, ideſt conatibus ſtudioſis generum: ideſt generorum ſuorum præſertim in re bona ideſt honeſta: eſt tum: ideſt ſimul difficile, & tum. i. ſimul ne æquum. i. iuſtum & rationabile quidem. Sæpiſſime, principium diſputationis eſt, oſtendens vnde amicitia orta ſit & profecta. Igitur. i. quia ſtudiis veſtris amplius obſiſtere nolo, & de re dicere incipiam. Eſt igitur continuatiua particula. Illud ſolet videri mihi cogitanti ſæpiſſime de amicitia cōſiderandum maxime. Num. i. nunquid amicitia ſit deſideranda propter imbecillitatem. i. potentiam atq inopiam, vt. i. vt pote in meritis dandis & recipiendis, vt quiſq accipere id ab alio. ſ. ab amico, an minus. ſ. non poſſet per ſe. i. per propriam facultatem: & redderet viciſſim ſupple alteri id quod minus poſſet per ſe. i. nūqd ex vtilitate ſit orta amicitia, an quod potius credit hoc. ſ. mutuo dare & recipere beneficium. eſſet quidem proprium amicitiæ. i. proprietas quædam illi annexa: ſed eſſet alia cauſa. ſ. amicitiæ antiquior & pulchrior: & profecta magis ab ipſa natura. Enim pro quia: amor ſcilicet gratis adhibitus ex quo amicitia eſt nominata, (Nā vt mulier amatrix amica dicitur, ita vir amator non amicus, vt internoſcat̃ honeſtus amor vñ amicitia

Quod quidem quale ſit, etiam in beſtiis quibuſdam
animaduerti poteſt, quæ ex ſe natos ita amāt ad quod
dam tempus, & ab eis ita amantur, vt facile eorum
appareat ſenſus, quod in homine multo eſt euidenti/
us. Primum ex ea charitate: quæ eſt inter natos & pa/
rentes, quę dirimi niſi deteſtabilis ſcelere non poteſt.
Deinde cum ſimilis ſenſus extitit amoris ſi aliquem
nacti ſumus, cuius moribus & naturę congruamus,
quod in eo quaſi lumen aliquod probitatis & virtu/
tis perſpicere videamur! Nihil eſt enim amabilius
virtute: nihil quod magis alliciat ad diligendum:
quippe cum propter virtutem & probitatem eos ēt
quos nunquam vidimus, quodammodo diligamus.
Quis eſt qui, C. Fabritii, Marci Curii non cum chari
tate aliqua & beneuolentia memoriam vſurpet, quos
nunq̄ viderit! Quis autem eſt, qui Tarquinium ſuper
bum. Sp. Craſſii. Sp. Melium, non oderit. cū duobus
ducibus de imperio in Italia decertatum eſt, Pyrrho
& Hannibale. Ab altero propter probitatē eius nōis:

orta ab amatorio illo: vnde amator dictus (eſt princeps. ſ.
præcipuus, & quaſi caput & qđ vulgus dicit capitaneus ad
cōiungendā beneuolentiam. Nam vtilitates pcipiuntur etiā
ſæpe ab his, qui coluntur & obſeruantur cauſa temoris. i. op
portunitatis & cōmodi temporalis, ſimulatione. i. ppter
ſimulationem amicitiæ non veræ. Autē proſed nihil eſt ſi
ctum, nihil eſt ſimulatum in
amicitia. ſ. vera, & quicquid
ē in amicitia, id voluntariū.
Quapropter amicitia videt̄
mihi potius orta a natura:
q̄ ab imbecillitate, videt̄ or/
ta magis applicatione ani/
mi cum quodā cōſenſu amā
di q̄ cognitione. ſ. præuia q̄/
tum vtilitatis illa res. ſ. ami/
citia eſſet habitura.
PETR MAR. ¶ Quod: amare duce natu/
ra, fruiq; ipſo amore citra
ſpem, aut votū alicuius com
pēdii. ¶ Quale, cuius pprie/
tatis, & q̄litatis. ¶ Ita, ſic &
ea cura ſtudioq;. ¶ Ad quod
dā, certū & a natura præfini
tum. ¶ Appareat ſenſus: in/
noteſcat naturalis amor: &
amandi oblectatio & quaſi
iudiciū qualecūq; pōt in be/
ſtiis dici quæ modo viuēdi
ſenſus oſ̄dunt ſuos. i. qd ipſe
ſentiat aptunt quamuis eloq nequeant. ¶ Euidenti⁹, manife
ſtius. ¶ Dirimi: ſeparari abrumpi. ¶ Deteſtabili ſcelere: nefan
diſſimo crimine: ac impia in primis culpa. ¶ Deinde: hoc eſt
aliud ex hoīe iudiciū, cum. ſ. ſimilitudo virtutis amorem ex
citat gratuitum. ¶ Extitit: apparuit. ¶ Similis ſenſus amoris,
eadem dilectio quā parit ſimilitudo virtutis: & ſtudiorū: ci
rarumq;. i. reciprocus qdam amor: & par affectus nulla vtili
tate excitatus: ſed morū congruentia: & ɔcentu vnde Hora
tius lollium ſic ammonet, ɔſentire ſuis ſtudiis q crediderit
te, fautor vtroq; tuum laudabit police ludū. Gratia ſit fra/
trū geminorū Amphionis, atq; Zethi diſſiluit: donec iuſpe
cta ſeuero conticuit lyra, fraternis ceſſiſſe putat̄. Moribus
amphion. ¶ Similis ſenſus: eadē perceptio idēq; amor atq;
iudicium circa eadē, & in hiſdem, ſenſus pprie corporis dr̄.
transſertur & ad aīum qui non modo ſenſus dr̄, ſed & fons
ſenſuum vnū aī ſenſus, & ſenſa. i. ſn̄iæ, atq; iudicia. ¶ Cōgrua
mus, cōueniamus, & cōcinnamus. ¶ Lumen aliquod, ſignū,
indiciū, ſplendorem. ¶ Probitatis, bonitatis, moderationis.
¶ Virtutis: alicuius pfectionis & excellentię in quocunq; ge/
nere cōſentaneo naturæ ac rōni. ¶ Amabilius: amore digni/
us quāto ſtoici melius inquit idē in primo de natura deo/
rum: qui a vobis reprehēduntur. cenſent aūt ſapientes ſapi/
entibus etiā ignotis eſſe amicos. Nihil eni eſt virtute ama/
bilis, quam qui adeptus erit diliget. ¶ Alliciat: inuitet, attra/
hat. ¶ Virtutē: excellentiam aliquam. ¶ Probitatem, bonita
tem: iuſtitiam, æquitatem. ¶ Quodammodo: aliquo gn̄e be
neuolentiæ, quæ ēt ad ignotos ſe extendit. eos autem dicit
Ariſt. qui hoc mō volunt bona beneuolos dicunt ſi nō idē
& ab illo fiat. Mutuam namq; beneuolentiam eſſe inquiunt
amicitiā. Ad adiungendū eſt non latentem, ſunt enim com/
plures his beneuoli quos nō viderunt, putant aūt ſtudioſos
eſſe. ¶ Aliqua caritate: amore. ¶ Memoriam, recordationem.
¶ Vſurpet, frequenter repetat ob illorū probitatem, & mo/
derationem domi, foriſq;. ¶ Superbum, tyrānico faſtu tumē
tem ac romanæ libertati capitalem hoſtem, & ob id e regni
ſolio iure deturbatus. Sp. Caſſius cōſularis ait Liuius regni
crimine damnatus eſt, necatuſq; cum fame po. ro. laboraret
Sp. Melius æques ro. frumentū populo ſua impēſa largitus
eſt & ob id factum conciliata ſibi plebe regnū affectus a C.
Seruilio hala magiſtro equitum iuſſu Quinti cincinnati di
ctatoris occiſus eſt. ¶ De imperio: de principatu vter. ſ. im
peraret romanus ne an epirota vel pœnus, diu ſiqdem Ro
mani imperii æmula fuit carthago tandem dedit manus: &
iugum paſſa eſt, vnde ſylliuspatiturq; ferox œnotria iura
Carthago. ¶ Ab altero: pyrrho rege in primis gn̄oſo: qui
iura belli de imperio geſti ſeruauit religioſiſſime. ¶ Probi/
tatem, bonitatē, generoſita
tem: & magnificentiam Aea
cidarum gn̄e digniſſimam.
¶ Quod quidem quale ſit: OMN. BONI
qualis ſit illa res ve3 qđ ex
natura proficiſcat̄: non autē
ex inopia eſt beſtiis percipi
pōt, educāt filios ſuos. Colū Columbæ ſuos pullos educant cum tanto amore qđ multas patitur incōmoditates
bus. n. ſuos pullos educat cū
tāto amore, q; multas patit̄
incōmoditates adeo vt ipſe
fame poti⁹ moriat̄ q̄ incōmo
ditate aliqua poterit dimit
tere. ¶ Ad. q. tp̄s quouſq; per
ſe nutrire pnt a parētib⁹ nu/
triūtur. ¶ Deteſtabilis ſce. q̄ſi
occurrat cuidam obiectū q;
inueniunt̄ multi qui nō amāt
parentes & ecōuerſo. Cui in
qt L. ſūt aliqui ſcelerati &
monſtra qdā humanæ natu
ræ. ¶ Similis ſen. egreditur Similis ſen.
hanc particulā in qua oñdit
virtutē eē firmamentū ami/
citiæ: ¶ Similis ſen. i. ſiſis cognitio amoris, natura. n. vult & Similis ſen.
cogit q; ſi ames aliquē & bn̄ velis alicui, alter cogitur ama
re pariter. Igit̄ ſi amicum quendam nactus fuerim, q ſit me/
tum mutua bn̄uolentia cōiunctus cuius mores & natura at
q; virtus meis cōgruāt virtutibus vinculum huius amicitiæ
inter nos erit, nulla vi ab amore nr̄o diſiūgi poſſum⁹. ¶ Pro
bitatē: vt virtutis ſplendorē in eo pſpicere uideamur, pbi
tas eſt, vitiorū fugatio. virtus qdem ē habitus iſtituēdi aīum.
¶ Ille eni ſplendorem habet, hæc duo ɔtinet. ¶ Ca. Fa. q opti
mus, ut ſibi coniunctus forte, amatus. n. iſtos, quos nunq ui
dimus pp virtutem, nemine3 qdē odio hr̄e poſſumus: ſed ſi
odiū inciderit non pp uirtutem laudat. ¶ Memo. vſurpet, in
frequentem. n. viſum dicat mentionē illorū. ¶ Tar. ſu. vltimū
regem romanorū, alter fuit Tarquinius Priſcus appellatus.
¶ Craſ. Spu. qui imperium romanorum adipiſci uoluerunt.
Spurius pp frumenti largitionem tyrānum ſe fieri putabat
vnuſquiſq; hēt eos odio. igit̄ per tyrannum demōſtratur: q;
uirtus eſt firmamentū amicitiæ, qa amamus ēt hoſtes uirtu
tibus pditor. ¶ Pyrrho, epirotarum rege. Epirotæ dicti ſunt Pyrrhus epirotarū rex a Epiro
ab epiro regiōe. Pyrrhus uirtute pręditus captiuos roma/
nos cū liberalitate tradidit ſpreto pr̄cio. diceſq; non ſanguie
hoium ſed armis, & ſcia militari decertādū eē. ¶ Hannibale:
cuius fraudes & ſcelera Li. cōplecti non poſſet, Inter cętera
ſua flagitia, fluuiū quendam p cadauera romanorū trāſiuit.
¶ Quod qdem ſup. dictum, quale ſit an. ſ. uerum an falſum, ASCE.
licet aīaduerti. i. conſiderari. (Eſt aūt imperſonale aīaduer/
ti, ſicut & licet) in qbuſdā beſtiis qui amant ad quoddam. i.
certum tp̄s. ſ. donec fuerint natura educati, natos ex ſe: &
amant̄ ita ab eis, ut ſenſus eorū. i. qd ſentiant faciendum, ap
pareat facile in eis, qđ eſt euidentius, multo. i. multo magis
pſpicuum i hoie. Primū ſup. euidentius eſt an hoīe ex ea ca/
ritate q̄ eſt inter natos & parentes, q̄ nō pōt dirimi. i. diſſol
ui niſi ſcelere deteſtabili. deinde cum ſiſis ſenſus amoris. i. ſi
milis ſn̄ia de amore. i. ſiſis perceptio amoris extitit ſi nacti
ſumus. i. acquiſiuimus, aliquem cū cuius moribus ɔgruam⁹. i.
cōueniamus & cōcordes ſimus. q̄. i. qa, nos uideamur proſpi
cere. i. aū aut pcul, & ita manifeſte inſpicere in eo quaſi lu/
men. i. clarum iudicium aliquod pbitatis & uirtutis. enim p
qa nihil eſt amabilius uirtute. & nihil eſt q; magis alliciat
hoies ad diligendum. ſ. q̄ uirtus, eū i quo ſit quippe. i. utpo
te, cum

non alienos animos habemus. Alterum propter cru
delitatem ſemper hæc ciuitas oderit. Quod ſi tan
ta vis probitatis eſt, vt eam vel in eis quos nunquam
vidimus, vel, quod maius eſt, in hoſte etiam diliga
mus, quid mirum eſt, ſi animi hominum moueantur
cum eorum, quibus cum vſu coniuncti eſſe poſſunt,
uirtutem & bonitatem perſpicere uideantur? Quan
quam confirmatur amor & beneficio accepto: & ſtu
dio perſpecto, & conſuetudine adiuncta, quibus re
bus ad illum primum motum animi & amoris adhi
bitis, admirabilis quædam exardeſcit beneuolentiæ
magnitudo, quam ſi qui putant ab imbecillitate pro
ficiſci: ut ſit per quam quiſq; aſſequatur, quod quiſ
que deſideret, humilem ſane relinquunt & minime
generoſum: ut ita dicam, ortum amicitiæ, quam ex
inopia atque indigentia natam uolunt. Quod ſi ita
eſſet, vt quiſq; minimum in ſe eſſe arbitraretur, ita ad
amicitiam eſſe aptiſſimus: quod longe ſecus eſt:

te, cum. ſ. ita ſit q diligamus quodammodo eos ẽt eos quos
nunq̄ vidimus pp uirtutem: & probitatem. ſ. eoꝝ. Quis eſt
qui nõ vſurpet. i. in vſum rapiat memoriã Caii Fabritii &
Martii Curii romanoꝝ illorum qui ob continentiam & ab
ſtinentiã maxime laudatur cum bñuolentia. i. quodam fa
uore eoꝝ quos nũq̄ viderit. Quis autem eſt qui non oderit
Tar. ſupbum vltimũ roma
noꝝ regem: qui. ſ. nõ oderit
Pub. Caſium (vbi male Craſ
ſum ſcribunt) qui imperium
Romanũ inuadere conatus
eſt, & ſup. Spuriũ Melium q
largitionem frumentariã ty
rannũ faceret ſperabat. q. d.
nemo. Idẽ decertatũ eſt i ita
lia de impio cũ duobus duci
bus. ſ. Pyrrho epirotaꝝ rege
& Hanni. carthagiñ. duce.
PET. MAR. ¶ Non alienos, nõ hoſtiles
ſed potius amicos. ¶ Crude
litatẽ, ferum aium & pfidiſ
ſimum. ¶ Moueanẽ: afician
tur: & natura duce cõcipiãt
amorẽ quem bñficia confir
mant: his. n. humana vita cõ
ſtat cũ viciſſim conferũtur.
¶ Studio: cura voluntate: fa
uore. ¶ Cõſuetudine, vſu, cõ
uerſatione. ¶ Primũ motũ:
affectum virtute excitatũ. ¶ Exardeſcit: accenditur carita
tis æſtus: & naturalis quaſi ſcintilla vſu: veluti vento adiu
ta flãmam explicat beneuolentiæ atq; diffundit. ¶ Ab imbe
cillitate: debilitate, ac impotentia vt epicurei opinati ſunt.
¶ Proficiſci: originari, e cõtrariis iquiunt Ariſto. maxime ui
detur ea fieri amicitia quæ ob utilitatem contrahiẽ. Nã fit
amicus pauper diuiti, ac indoctus ſcienti. cuius. n. quis indi
get id affectans aliud afferẽ p ipſo. ¶ Humilem: abiectum de
generẽ & quaſi pbroſum. ¶ Generoſum: nobilem: & in pri
mis naturalem. ¶ Ortum, originẽ: cãm, principiũ. Natura in
quit Lælius uera & gñoſa mater eſt ipſius amicitiæ, quę ho
minem hoi & cõciliauit & cõmendauit, & q uero humani
tatis noie cenſenẽ hoies amãt ut oportet & decet. Quiſq;
inquit Plato in dialogo de amicitia deſiderat alium aut
amat ob id deſiderat atq; amat qd propinquus ille ẽ uel ſe
cundũ aiaꝝ: aut mores, aut formã, quare & vos ſi amici eſtis
inuicem natura quodãmodo ꝓpinqui eſtis. Accepi olim a
quodã inopẽ diuiti amicũ neceſſitate fieri: & imbecillũ au
xilii gřa forti: & medicũ ſimr ægrotãtẽ. Ignorantẽ quoq;
peritũ deſiderare, atq; diligere. ¶ Inopia: impotentia, debili
tate, imbecillitate. ¶ Indigentia: neceſſitate aliq̃ cuius abſen
tiam nã non tolerat. ¶ Vt, ſicut & q̃tum ſiue quatenus. ¶ Ita
tñ, & eatenus. ¶ Secus: aliter: eſt aũt cõtrouerſia inqt Ariſt.
de ipſo felice ſi indigeat amicus necne. Non. eſt. n. inquiunt ip
ſis beatis & ex ſe ſufficientibus opus amicis. inſunt. n. ipſis
oia bona, cũ igitur ex ſe ſint ſufficientes nullius indiget rei.
Amicũ aũt dicũt cũ ſit alteri ipſe ea afferre amico q̃ ipſe per
ſe amicus conſequi nequit. Vñ & hãc ſniam afferũt ex ele
ctra. ſ. euripidis & ſũt uerba oreſtis ad Menelaũ, fortuna cũ
bona eſt amicus cur opus. Ad abſurdo ſile eſt vniuerſa bona
tribuẽtes felici amicos ipi nõ tribuere; qd externorum bo
noꝝ maximũ eſt. Qđ ſi ad amicũ conferre potiuſq̃ accipere
bñficia pertinet. idq; cernĩẽ magis in amicis q̃ alienis vir ſtu
dioſus his indigebit ꝑfecto q dona bñficiaq; ſint accepturi
ſolitario difficilis eſt uita. non eſt. n. facile per ſe ipm agere
ſemp cũ aliis vero: atq; ad alios facile: ſtudioſus ea qua ſtu
dioſus eſt gaudet his actibus q a virtute ꝓficiſcũẽ. Amicus
ex his eſt q̃ felici expetibilia ſunt. At qđ eſt expetibile adſit
ipſi oportet, vel egens erit in hac pte opus eſt igitur ei qui fe
lix futurus ſit ſtudioſis amicis. hæc Ariſt. tangit Plato quæ
ſtionẽ hanc his verbis. Nonne bonus quatenus bonus eate
nus ſibi ſufficiens eſt. Talis nullius indiget ergo nihil expe
tit & p conſequens nihil amat q nõ amat nõ eſt amicus: hæc
Plato, cuius ſophiſticã rõnem miſſam in pñtia faciamus, eſt
eteni vulgaris opinio quam vitæ magiſter ſic refellit Ariſt.
An q vulgus eos amicos eſſe putat q vtiles ſunt, talium igẽ
non indiget ipſe beatus quippe cũ ipſi bona oia adſint. Nec
ẽt eorum qui ob voluptatẽ
amantur: aut per pauꝝ. Nam
cum ſit ipſius vita iucunda
aduentitiæ nõ indiget volu
ptatis. atq; cum talium ami
coꝝ non indigeat. videtur
vulgo amicorum nõ indige
re. hoc aũt non eſt verum.
¶ Non alienos aios, voluit OMN. BONI
dicere licet nõ amemus Pyr
rum pp probitatẽ ſuam q
hoſtis fuit impio romanoꝝ:
ſed dicit nõ tñ odio hẽmus
ipm. ¶ Alteꝝ: Hãnibalẽ. ¶ In
ho. vt in Pyrrho mouenẽ ad
bene velle alicui viuenti, cũ
bñ volumus mortuis pp ꝓ
bitatẽ illorum eorũ. ſ. viuen
tium virtute ꝓſpicere poſſu
mus. ſi diligimus defunctos
tantos magis viuẽtes dilige
re debemus: quarũ amicitia
rũ nanciſci poſſumus & eo
rum probitatem vidimus. ¶ Studio proſp. & conſuetudine
illud eſt bñficium gratum, quod fit ſumma cum voluptate Studio
& hilaritate quadã præſertim illi cui amicitia couiunctus
ſis. ¶ Studio ꝓſpecto: igẽti voluptate uiſca viſa: q tibi libens
inſeruitur. ¶ Cum qua, cui bñficio coniuncta eſt amicitiæ cõ
ſuetudo. ¶ Quibus re. ſ. virtute ꝓbitate & beneficiorum col
latione ad primum amoris motum adiunctus: qui eſt a na
tura ꝑfectus, ut diximus tunc quædam flãma amicitiæ exo
ritur. ¶ Per q̃. i. magnitudinem bñuolentiæ aſſequi putant
ab amicis: quod deſiderat vnuſquiſq;, ideo volunt eſſe ortã
ex imbecillitate. ¶ Humilem ſane: relinquit humilem ortum
amicitiæ & minime gerendum, vt ita dicam. ¶ Relinquunt
. ſ. illi qui amicitiam affirmat eſſe natam ex imbecillitate. ſ.
ea ſane amicitia nata eſt ex infirma matre, ſed melius eſt q
ſit orta & generoſa parente. ſ. natura
¶ Et ſupple nos romani habemus aios non alienos. i. non ASC.
abhorrentes ab altero. ſ. Pyrrho. i a memoria eius pp pro
bitatem nois eius, de qua primo affi. late dictum eſt. Hæc
ciuitas. ſ. Romana oderit. i. odio proſeq̃tur ſemp alterum.
ſcilicet Hannibalem: ppter crudelitatem eius. Quod ſi tan
ta eſt vis ꝓbitatis vt diligamus eã vel. i. ẽt in eis quos nunq̄
uidimus: uel. i. ẽt (quod maius eſt) in hoſte: qđ. i. quale mi
rum eſt ſi animi hoium moueanẽ. i. afficiunẽ quodam amo
re: cum uideanẽ proſpicere uirtutem & ꝓbitatẽ eorũ qbus
cum. i. cum qbus poſſint eſſe cõiuncti. ſ. uinculo amicitiæ.
Quãq̄. ſ. ita nihilominus eſt q amor confirmatur. ſ. ſimul
bñficio accepto, & conſuetudine. i. familiaritate conuiuen
di adiuncta. quibus rebus adhibitis ad illum primũ motum
animi. ſ. quẽ natura excitat: q̃dam admirabilis magnitudo
beneuolentiæ exardeſcit. i. aperte incenditur in hoie. q̃. ſ. ma
gnitudinem ſi qui putant ꝓficiſci. i. oriri ab imbecillitate. i.
impotentia & inopia, ut ſi ſupple ea q̃q̃ quiſq; aſſequaẽ. i.
obtineat ab amico, quod deſideret. Qui ſup. talia dñt relin
quunt ortũ amicitiæ, ſane. i. ualde humilẽ. i. abiectum & cõ
tẽptibilem, & ut ita dicam (q præmit me metaphora ui
tio detur oratori) minime gñoſum, q̃. ſ. amicitiam q talia
dñt uolunt naſci ex inopia & idgẽtia. Qđ. i. q̃ res, ſi eẽt ita
ut. ſ. ex inopia naſcereẽ amicitia: tunc ſup. ut. i. ſm q quiſq;
arbitrareẽ. i. opinareẽ minimũ. i. minimam partẽ ualetudi
nis. i. facultatis & potentiæ eſſe in ſe. ſ. ipſo: ita. in tñ eſſet
aptiſſimus ad amicitiam: qđ eſt longe ſecus. i. multo aliter

vt enim quiſque ſibi plurimum confidit, & vt quiſque maxime virtute & ſapientia ſic munitus eſt, vt nullo egeat, ſua que omnia in ſeipſo poſita iudicet, ita in amicitiis expetendis colendiſq; maxime excellit. Quid enim erat? Africanus indigens mei? minime hercule. At ne ego quidem illius: ſed ego admiratione quadam virtutis eius, ille viciſſim opinione fortaſſe nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit, auxit beneuolentiam conſuetudo. Sed quãquã vtilitas multæ & magnæ conſecutæ ſunt, non ſunt tamen ab earum ſpe cauſæ diligendi profectæ. Vt.n. benefici liberaleſq; ſumus, non vt exigamus gratiam (neque enim beneficiũ fœneramur. Sed natura propenſi ad liberalitatem ſumus) Sic amicitiam non ſpe mercedis adducti, ſed quod omnis eius fructus in ipſo amore ineſt, expetendam putamus. Ab is qui pecudum ritu ad voluptatem oĩa referunt longe diſſentimus. Nec mirũ. Nihil.n. altum, nihil magnificum ac diuinum ſuſpicere poſſunt, qui ſuas oẽs cogitationes.

PETR. M... ℭ Sibi aſſidit: ſuis opibus ſubnixus eſt: & a ſe pẽdeat. ⸿ Virtute, abſolutione ipſius nãæ ac rõnis. ⸿ Sapia: cõſumata notitia humanarũ rerũ & diuinarum. ⸿ Munitus: inſtructus: ſeptus, vallat⁹ vt ictibus fortunæ nõ pateat. ⸿ In ſe: ſua ptãte pfectione: atq; arbitrio. ⸿ Colendis: fouẽdis: religioſe q; ſeruãdis. ⸿ Quid. i. quo. ⸿ Cõſuetudo: vſus, & cõuerſatio. ⸿ Cãæ rõnes amorem excitãtes, q̃ a nã extiterunt nõ ab vtilitatibus. ⸿ Profectæ: originatæ: qđ pbat exẽplo veræ liberalitatis munere ſuo & ꝯdem gratuito gaudẽtis. ⸿ Bñfici: munifici. ⸿ Exigamus: grãm efflagitemus obligationẽ, & remunerationẽ, hoc ait Seneca magni ai & boni pprium eſt nõ fructũ bñficioꝝ ſequi ſed ipſa bñficium eius cõmodũ ſpectat cui pſtaĩ, nõ nřm alioq nobis illud damus. Ad dãdum bñficiũ non adducit cogitatio auara: nec ſordida ſed humana, liberali cupiẽs dare ẽt cũ dederit & augere nouis ac recẽtibus vetera. ⸿ Neq; fœne. nõ mittim⁹ in q̃ſtũ: & auctionẽ ritu fœneratoꝝ qbus nũmos parit nũmus, vñ fœnus dictũ a fœtura .ſ. creſcentis pecuniæ. ⸿ Fructus vtilitas: & pmium. ⸿ In ipſo amore: ſenſu & oblectatione dilectionis, hæc ſi qdem eſt virtus amici amare. ſ. fruiq; actu ipſo amoris. Cũ igitur iqt Ariſt. amicitia magis in amando cõſiſtat, & laudentĩ qui amãt amicos, virtus amicoꝝ vĩ eſſe amore: quare in qbus hoc fit p dignitate hi ſtabiles ſunt, amici & amicitia talium ſtabilita ẽ, praui aũt ſtabilitatẽ non hñt. ⸿ Ab his: Ariſtippeis & epicureis quorum ſummum bonũ eſt ea voluptas q̃ cõis eſt hoi cum beſtiis de quoꝝ decreto dictũ eſt in libris de bonoꝝ atq; malorum finibus. ⸿ Ritu: more brutoꝝ aialium q̃ ad voluptatẽ toto impetu ferunĩ. ⸿ Referunt: dirigũt vt ad extremũ bonum. ⸿ Altum: ſublime gl̃oſum & hois excellẽtia dignum. ⸿ Magnificum: ſplẽdidum, illuſtre. ⸿ Diuinũ: præſtantiſſimũ, honorificum, & qđ aial diuinæ auræ particeps deceret in primis. ⸿ Suſcipere: meditari, aioq; concipere cum non maiora in hoiæ hẽant q̃ in belluis. igiĩ qui de eximia natura humiliter & abiecte ſentit audiendus nõ eſt, cum non ſit vera æſtimatio reꝝ & iudicatura. In oĩbus talibus ait phs vltimo moralium id eſſe tale conſtat qđ ſtudio vĩ, quod ſi hoc recte dĩ, & virtus atq; vir bonus hoc ipſo quo talis eſt oĩum eſt menſura. ⸿ Cogitiones: curas, cõſilia, ſtudia, conatus ad probroſiſſimũ finẽ. i. decretum ita dixerim pecudũ, & olidi fornicis. Altum q̃dam eſt virtus inqt Seneca excelſum, & regale, inuictum, infatigabile. voluptas vero humile, ſeruile: imbecillum, caducum, cuius ſtatio fornices & popinæ ſunt.

OMN. BONI ℭ Quiſq; va. minimũ in ſe eſſe arbitrareĩ q̃to magis indulgentiſſimã & minimã in ſe rẽ eſſe putaret, tanto magis apte amicitiã conſequi poſſet, ſed, eſt aliter, nã q cõfidit i ſe multũ in diuitiis, & virtute hac amicitia capeſcenda cęteros excedit. ⸿ Plurimũ: plurimũ, ad minimũ referĩ. ⸿ In ſe poſita, diuitias: ſapiam, & virtutẽ. ⸿ Opinione nõnul. modeſte loqtur, nõ.n. dicit meãq; virtutẽ admirabaĩ. Sed inqt de moribus meis fortaſſe opinionẽ habuit. Arguit ergo p exẽplum ſui & Africani amicitiã ex indigentia non oriri. ⸿ Sed q̃q̃: rñdet cuidã tacite obiectioni q̃ fieri poſſet contra Læliũ, q ex amicitia oriuntur multæ vtilitatis, ergo amicitia ab illis

Liberales. trahere vĩ originẽ q̃ res falſa eſt. ⸿ Vt.n. bñfici: pbat vtilitates nõ eſſe amicitiæ origines. ⸿ Bñfici: vt puta in oĩbus reb⁹ vt puta in equo donando. ⸿ Liberales: in pecuniis pprie dicimus. ⸿ Exigamus: reputamus mercedẽ grãæ tanq̃ fœneratores, hoc eſt hois auari & fœneratoris. ⸿ Neq;.n. bñficiũ fœneramur parẽtheſis eſt, Fœnus eſt aũt fœtus. ergo volumus q amicitia nřa, ſiue amor gñet fœtum. ⸿ Sed natura, ablatiui caſus eſt. i. natura inclinati ſumus ad inſeruiendũ hoi & ſine vtilitate nřa: nã manus cæteris mẽbris hoc a natura hñt vt inſeruiãt ſine remuneratione aliq̃. ſi hoies tanq̃ mẽbra cæteris inſeruire teneñĩ. ⸿ Ab his: rephendit illos epicureos: q aſſerebãt amicitiã dẽre eſſe ad voluptatẽ, aliqs.n. ſolus cõuiuiũ facere nõ poſſit, iõ vt amicũ iueniat neceſſe eſt, q ſecũ illos veſcaĩ. ⸿ Ritu pe. cõfutatio ſimul mixta cũ obiectiõe epicureoꝝ. ⸿ Nec mi. eſt ſi ab illis diſſentimus pecudum ritu ⸿ Alt: vt uirtutẽ. ⸿ Suſpicere: in altũ aſpicere & venerari. Ouidius Oui.n. meta. inqt. Pronaq; cũ ſpectẽt aialia cætera terrã, Os hoi ſublime dedit.

ASCE. ℭ Enim p qa vt qſq; confidit plurimũ ſibi. i. in ſe & viribus ſuis, & vt qſq; munitus eſt maxie virtute & ſapia, ſic .ſ. in tm ut nullo egeat, & iudicet oia ſua .i. ppria bona eẽ poſita in ſeipſo. ita excellit maxime i amicitiis expetẽdis & excolẽdis. Poſſet legi amicis p amicitiis, ſed ipſæ amicitiæ p amicis ponunĩ. Nota eſt aũt ſermonis elegantiã. Nam quiſq; ſuplatiuo ſine noiali ſiue aduerbiali gaudet. Vt & ita conſiſtes gradus exigunt, ſed tunc ſuplatiuos qñ interuenit quiſq;. Venuſtius ẽt vtimur gerundiuis noibus q̃ gerundiis, vt hoc loco in expetẽdis & cõlẽdis amicitiis potius q̃ in expetẽdo & excolẽdo amicitia. Itẽ expetimus tm̃ honeſta, appetimus ẽt iucunda. & voluptatis incitamenta. Quid n. Exẽplo pbat amicitiam non pp inopiam expeti dicens. Enim pro quia. Quid ſup. dicã hoc eſt nunqd. Africanus. ſ. Scipio amicus Lælii, erat indigens mei Hercule ſup. teſte. i. p Herculẽ affirmo, q minime erat indigens mei. At. i. ſed ne qdẽ. i. ne ẽt ego erã indigẽs illius, hoc eſt Scipionis, ſed ego ſup. dilexi eũ admiratione. i. pp. admirationẽ q̃dam virtutis eius, ille. ſ. Scipio dilexit viciſſim. i. econtrario: aut mutuo, ne fortaſſe quadã opinione ſup. bona quã habeat de moribus meis, & conſuetudo. i. cõueniendi & conuerſandi ſimul auxit beneuolentiam ex opinione contractam. Sed q̃q̃ multę & magnæ vtilitates ſunt conſecutæ amicitiã ſup. nřm tñ cauſæ diligendi .ſ. nos mutuo non ſunt pfectæ .i. ortæ ab ſpe earum. i. vtilitatũ conſequendarũ. Enim p quia. vt. i. quẽadmodũ nos ſumus bñfici. i. bñficientes & beneficia cõferentes & liberales non ideo ſup. vt exigamus. i. repetamus grãm. i. remunerationẽ (Neq;.n. i. nã nõ fœneramur. i. ad fœnus accipim⁹ aut fortaſſe damus. quia licet Valla doceat fœnerari eſſe ad fœnus accipere: & fœnerare ad fœnus dare. tñ Mãcinellus docet in lima Valleñ. fœnerari deponent aliter etiã fouerit, aut ad fenus dare ſignificare) ſumus ppenſi .ſ. ampliter inclinati ad liberalitatẽ natura. i. p naturã. Sic putamus amicitiã eſſe expetẽdã nõ adducti. i. q ſumus adducti ſpe mercedi. i. retributionis, ſed q oĩs fructus. i. fruitio & vtilitas eius eſt in amore dulciſſimũ.n. eſt amare condignũ. Nõ diſſentimus longe ab eis ſ. epicureis qbuſdam qui referunt oĩa .i. bona. i. metiuntur ea, ad voluptatẽ .i. ſecundũ voluptatẽ .i. putantes tm̃ ineſſe boni q̃tum voluptatis ineſt. Ritu .i. more pecudum quæ in pñtem voluptatẽ feruntur & in diẽ viuunt, nec de craſtino proſpiciunt. Nec mirũ ſup. eſt q diſſentimus. Enim pro quia tales ſup. nihil non aliquid non poſſunt ſuſpicere. i. ſurſum tanq̃ honorabilius aſpicere (& non legitur ſuſcipere) aliquid magnificum ac diuinum.

ℭ Abiecerunt,

abiecerunt in rem tam humilē: tamque contemptã. Quamobrem hos quidē ab hoc ſermone remoueamus. Ipſi autē intelligamus natura gigni ſenſum diligendi & beneuolentię charitatem facta ſignificatione probitatis: quã qui appetiuerunt, applicãt ſeſe, & propius admouent, vt & vſu eius: quē diligere cœperũt fruãtur & moribus. Sintque pares in amore & ęquales, propenſioreſque ad benemerendum, quã repoſcendum. Atq; hęc inter eos ſit honeſta certatio. Sic & vtilitates ex amicitia maxime capiẽtur & erit eius ortus a natura, quam ab imbecillitate grauior & verior. Nam ſi vtilitas amicitias conglutinaret: eadem cõmutata diſſolueret: ſed quia natura mutari non põt. Iccirco verę amicitiæ ſempiternę ſunt. Ortum quidem amicitiæ videtis: niſi quid ad hæc forte vtilis. FAN. Tu vero perge Lęli (pro hoc enim: qui minor eſt natu: meo iure reſpondeo) Scę. Recte tu quidem quamobrem audiamus. L A E.

PET. MAR. ℂ Abiecerunt: dimiſerũt, & proſtrauerũt. Cũ ad maxima q̃q; cã ſublimia natus hõ ſit: vt in libris de finibus dcm̃ eſt, felicitas inquit Ariſt. nõ in voluptate corpis, nec in ludo, ioco ve cõſiſtit: eteni abſurdũ foret humanum finē iocum eẽ. Iocari vero vt ſtudeas vt ſenſit Anacharſis recte ſe hẽt. Iocus enim requieti ſimilis eſt igiẽ ipſa requies finis, finis, ſit. n. gr̃a opa tionis. At vero felix vita in virtute cõſiſtit. hæc aũt vita ſtudioſa eſt: & in ſeriis conſiſtit: nõ in iocis. frui p̃terea q uis: & ipſum mancipiũ voluptatibus corpis nõ minus q̃ optimus vir põt. At felicitatē nemo mãcipio tribuet niſi & vitã tribuerit ſtudioſam: felicitas. n. in talibus viuendi modis nõ ↄſiſtit. ſed in actionibus a virtute ꝑfectis. ſ Humilē, demiſſam: abiectam & oibus aiantibus cõem. ſ Cõtemptam vilem ꝓbroſam & hois p̃ſtantia indignam. Nõ eſt mirũ dicit phs ſi ea q̃ ꝓbo viro moleſta ſunt alicui videant eſſe iucunda. Multæ nãq; corruptelæ deprauationeſq; hoium ſiunt, iucũda vero nõ ſũt ſed his & ita diſpoſitis eas igiẽ voluptates quæ ſunt ſine cõtrouerſia turpes cõſtat non eſſe dicendum voluptates eſſe niſi corruptis. Seneca li. iiii. de bñficiis voluptarios taxans phos dicit, vobis voluptas eſt inertis ocii facere corpuſculũ, & ſecuritatē ſopitis ſimillimam appetere & ſub depſſa vmbra latitare, tenerrimiſq; cogitationibus quas trãquillitatem vocatis animi marcentis oblectare torporē, & cibis potionibuſq; intra hortorum latebras corpa ignauia pallẽtia ſaginare. Nobis voluptas eſt dare bñficia vel laborioſa dũ alioꝝ labores leuẽt vel periculoſa dũ alios a periculis extrahãt vel rõnes nr̃as aggrauatura dũ aliorum neceſſitates & anguſtias laxẽt. ſ Sẽſum: affectionem & delectationē. ſ Natura: ſiqdē indidit nobis mutuũ amorē, & ſociabiles fecit. hoiem nudũ & infirmum inqt Seneca ſocietas munit. ſ Applicant: adiungunt ſiuntq; amici. ſ Vſu: conſuetudine. ſ Ad benemerendũ, cõferendã bñficiũ potiuſq̃ recipiẽdum qd mea intereſt iquit Sene. an recipiã bñficia: etiã cum recepero dãdã ſunt, q bñficium vt recipet dedit, nõ dedit cõtraria bñficio iniuria eſt, ſicut iniuria p ſe vitãda eſt, ſic bñficiũ dare per ſe expetendum. honeſtũ ob nullã aliam cãm q̃ quia honeſtũ ſit colit. ſ Honeſta: laudabilis: ↄtẽtio in dandis bñficiis potiuſq̃ repoſcẽdis. Qui ob virtutē ſũt amici dicit Ariſto. in. viii. moraliũ prõpti ſunt ad bñficia ſibi mutuo conferenda, atq; cũ ad hoc certatim ꝓperent nullæ prorſus inter ipſos accuſationes ſiunt, & q in bñficiis cõferẽdis exuperat cũ id aſſequaẽ qd cupit nõ incuſabit amicum ſ A natura: nãli decreto, & lege. ſ Imbecillitate, impotẽtia, neceſſitate. inopia vt epicurei decreuerunt. ſ Grauior: honeſtior: gnoſior. ſ Verior: certior: & ipſi nãæ accõmodatior, huic vni rei nõ poſuimus legē inqt Sen. tanq̃ ſatis natura cauiſſet: qño nulla lex amare parẽtes. Indulgere liberis iubet. quẽadmodũ nemo in amorē ſui cohortandus eſt. Ita ne ad hoc qdē vt honeſta p ſe expetat: placet. n. ſuapte natura. ſ Conglutinaret. cõiungeret, adnecteret: copularet. Sin autem inqt Plato malum cã eſſet vt alterũ alterius eſſet amicũ ſublato malo nihil amicum eſſet. Nam remota cã, euentus eius remanere nõ poteſt, vtilitas inqt ſummus phs in ethicis nõ pmanet, ſed alias alia ſit. Dimoto igitur eo pp quod erant amici diſſoluitur & amicitia vtpote quę ob illud erat. ſ Natura, naturale iſti tutum, & volũtas q̃ nos ad amorem honeſtorum inchoauit inſtruxit, ſubornauit vt lex humana nõ regrat ad id decernendũ, atq; ſubendũ bonoꝝ amicitia dicit Ariſt. ſimiliumq;

virtute perfecta eſt, & eatenus pmanet q̃tenus boni ſũt. At virtus res pmanẽs eſt. ſ Sempiternæ: ppetuæ, nunq̃ vacillantes, aut claudicãtes in p̃ſtando offõ. ſ Ortũ: fontē ipm̃. i. naturam, & ſenſum atq; affectionē amoris ad oẽ amabile, atq; honeſtũ, qd eſt e natura cui humana ſtudia cõgruere dñt, & concinere: ex impio nãæ inqt Seneca paratæ ſunt iuuantis manus. ſ Meo iure: libertate conceſſa ob ætatem.

ℂ Abiecerunt, bene qa in rē humilē reſpiciũt. ſ Ipſi autē intelligamus: ſenſum & p ordinē originē amicitiæ diſputat. ſ Senſum diligẽdi: amandi modus, a natura gigniẽ, et bene dixit diligẽdi qa principium eſt amoris, vt Cic. quē diligebã, nũc amare incipio. OMN. BONI

ſ Caritatē bñuolentiæ, gr̃a amoris cõfirmaẽ, & oritur ex ipſa cognitione virtutis q̃ in illo quē amare incepiſti eſſe vides. Facta ſignatione facto ſigno aliquo probitatis qd in aliquo cognoſcim? in quo iam amorem ponere cœpimus illud qd ē ſignũ virtutis atq; ꝓbitatis amorem illum auget atq; confirmat. Caritas.

ſ Propius, ꝓpe magis admonent ad alios: qbus cũ amore ſe applicauerunt cũ ſignũ virtutis in eũ agnoſcat. ſ Vſu: cõſuetudine eius fruimur. ſ Pares ad amicitiã: æquales in moribus, in litteris: & in ætate. ſ Ad benemerendũ: ad bñficium cõferendũ vnuſqſq; ꝓpenſior eſt magiſq; ad repetendum bñficium ab amico, merere alias ſignãt militarem artem exercere. ſ Sit honeſta cer. ſi amicus tibi fecit vnum bñficiũm ſi duo conferre niteris hęc erit honeſta cõcertatio. ſ Sic & vtilitates, epilogat quod dictum eſt. ſ Grauior: venerabilior. ſ Nã ſi vtilitas cõglutinaret, & ſi amicitiã vtilitates collocarent cõmutatis illis amicitia diſſolueret hoc mõ. Si ames p̃torem hac de cã, quia tibi inſeruiat: prętorio. n. magiſtratu beneficioꝝ collocatione amicitia remouẽt. ſ Natura nõ põt mutari, a qua pficiſcitur amicitia, id eſt amicitiæ conglutinatio non diiungitur. Mereo. Conglutino verbum.

ℂ Vtpote q abiecerunt omnes cogitatiões ſuas. i. in rẽ tã humilem. i. abiectã & contemptã, qa de rebus terrenis & tranſitoriis & ita in cõtemptibilibus orã. Quãobrẽ remoueam? qdē hoc. i. huiuſmõi hoies) & melius legẽẽ ſic q̃ os licet ore fiat ſermo) ab hoc ſermone. ſ. de amicitia. Ipſi autē. i. nos qui aliud bonũ nouimus ſenſum. i. ſenſum diligendi, gigni a natura, & caritatē bñuolentiæ gigni facta ſignatione. i. poſtq̃ facta eſt ſignificatio ꝓbitatis. ſ. eius quē earum hẽmus. qua. ſ. probitatē qui appetiuerunt. i. q eo oblectantur applicant ſeſe ſup. ad nos aut ad eos in qbus eã ineſſe putãt, & admouent ſeſe. ſ. ſeipſos ꝓprios: vt fruamur, & .i. et moribus eius quē cœperũt diligere: fruantur dico vſu. i. p vſum & cõſuetudinē eius, qa conſeruatio inducit cõſimiles mores. Vnde cũ ſancto ſanctus eris & cæ. Et ſint pares i amore & æquales, & ſint propẽſiores. i. magis proni & inclinati ad bñ merendũ. i. ad conferendum bñficiũ q̃ ad repoſcendum ſi contulerint. Atq; hæc. i. huiuſmõi certatio. ſ. bñmerendi ſit inter eos honeſta. i. decens & modum non excedens: & ſic vtilitates maxime capienẽ, & .i. ſimul ex amicitia: & .i. ſimul ortus eius. ſ. amicitiæ erit: & .i. pariter & grauior. & .i. pariter verior, natura. i. ſi ponatur a natura q̃ ab imbecillitate. Nam ſi vtilitas cõglutinaret. i. cõpingeret & colligaret amicitias: eadem. i. vtilitas, cõmutata. i. in cõtrarium diſſolueret ſup. amicitias. i. qa natura non põt mutari vnde dici ſolet, quod natura dedit tollere nemo põt. Poteſt tñ q̃s probitatem ad vitia opprimere: ſed non penitus delere, neq; ea eſt ſm naturam bñ inſtituta, ſed ex peccati pœna inuenta, idcirco. i. ASCĒ.

quapp amicitiæ veræ ſunt ſempiternæ. Q uidē.i.certe vos o Scæuola & Fāni videtis oculis mentis.i.itelligitis ortū.i. originē amicitiæ: & ita ſatis vobis feci niſi forte vultis ad/ huc qd.i. aliquid. A d qd Scæuola. Tu vero o Læli pge.i. pſequere reliqua.q̄ de amicitia ſunt dicenda. Ego.n.rñdeo p hoc.i.p fānio qui minor natu.i.iunior me eſt:meo iure.i. vtens iure meo quo ſeniori cōuenit prior in loquēdo lo cus.Rñdeo.i.polliceor q li/ bēter audituros ſit.Fan.Re/ cte qdē tu ſup. cenſes,aut fa cis ac dicis quāobrem audia mus:tū Lælius ſic ē exorſus.

PETR MAR. A Vdite:hacten⁹ qd de amicitia ſentiret alla ta diffinitione diſſe/ ruit & q̄litates vt par erat re cēſuit Læli.deinceps vt ppo ſitū eſt q̄ſi veſtibulum præce ptor referat & legū:qbus in amicitia ſeruatis in nullo of ficio claudicabiſ. Optimi: ſtudioſiſſimi, & moderatiſſi mi:quoꝝ vota honeſtiſſima ſunt:& parēti nāç ↄſentanea in primis. Expediret:vtile eēt atq in re. De repu.cōi cōmodo, & adminiſtratiōe ciuilitatis. Alias: iterdum. Ineūtis: incipientis,tenere puerilis. At cum mutaſ ętas inqt Ariſt.alia ſiunt & ipſa iucunda. quocirca cito ſiunt amici citoq deſiſtūt: nam ſi mul cū eo qd ipſos afficit voluptate & amicitia ipſa muta/ tur. A mant & cito deſiſtūt eodē die ppoſitū ſæpe mutātes. Contentione:contrario ſtudio, & concertatione de aliq̄ re nā diuerſa ſtudia: & curæ non mō amicos ſed & frēs amare pōt.vñ Horatius lolliū ſic iſtruit. Nec tua laudabilis ſtudia aut aliena reꝑhendes. Nec cum venerari volet ille poemata pangēs, Gfa ſic frum geminoꝝ Amphionis, atq Zeti diſſi luit:donec ſuſpecta ſeuero Conticuit lyra fraternis ceſſiſſe putaſ Moribus Amphiō. Luxuriæ:libidinis: voluptariæ q vitæ ac liberioris & ſolutioris. Conditionis: q̄litatis: ſortis:dignitatis: gradus. Cōmodi:vtilitatis compendii. Prouecti: pgreſſi. Labefactari:concuti: maculari:pollui. Honoris:magſatus qui ſumū eſſe vr ciuilis vitæ. Cōten tionē:obnixā & obſtinatā petitionē atq certamē. Peſtem: calamitatem, pniciem. Pleriſq: multis:qm auaritia patet latiſſime. Optimis, virtute pſtantibus. Gloriæ:famæ, ac nois vnde dixit Martialis. Q ui velit ingenio cedere ratus erit. Extitiſſe: emerſiſſe enataſſe. A riſtoteles agens nono moralium de offō boni amici dicit. Atq veꝝ eſt illud qd de ſtudioſo dr complura mq̄ ipm agere & amicoꝝ & pſtæ gfa & ſi opus fuerit mortē obire & pecunias n. & honores abii ciet: & ea bona oino de qbus hoīes decertāt ſibi vendicans honeſtatē:eundē & circa magiſtratus modū ſeruabit. Nam hæc oia amico ſuo concedet, eſt.n. hoc honeſtū ipſi atq lau dabile.merito igiſ ſtudioſus eſſe vr anteponens oibus hone ſtatem.fit ēt vt & res agendas ↄcedat amico: ſitq honeſtius ſeipſum fuiſſe cām vt agat illas amicus q̄ ſi ipſemet agat.

OMN. BONI A Vdite:nihil difficilius ē q̄ amicitiā vſq ad extremū vitæ pmanere. Facit dociles auditores oſtendēdo ſe breuiter tractaturū q amicitia difficile vſq ad mor tē duratura eſt. Vt nō.i.e.i.vtile nō eēt idē ambobus ami cis. vtputa vnus facit conſulatū: & alter eundē deſiderat.iō pp vtilitatē diſſoluiſ amicitia. Vel repu. A micus vnus fa/ uet Cæſari:aliter Pōpeo. Mores.n.ꝓcedent tpe mutantur mores. A duerſis.r.q puenit ad ampliſſimū ſtatum paupes amicos ſæpe contēnit. Alias aduerſis reb⁹ aliqū pp inopiā

A Vdite vero optimi viri ea, quę ſepiſſimę inter me & Scipionē de amicitia diſſereban tur. Quáquam ille quidem nihil difficilius eſſe dicebat, q̄ amicitiam vſq ad extremum vitę diem permanere. Nā vel, vt nō idē vtriq expedi ret, incidere ſępe, vel vt de repu. nō idē ſentiretur. Mu tati etiam mores hoīum ſæpe dicebat, alias aduerſis rebus, alias ætate ingraueſcēte, atq earum rerum exē plum ex ſimilitudine capiebat ineuntis ætatis. Quod ſummi puerorum amores ſæpe vna cum prętexta & toga ponerentur. Sin autem ad adoleſcentiam perdu xiſſent, dirimi tamē interdum contentione, vel luxu riæ conditione: vel commodi alicuius, quod idem adipiſci vterque non poſſet. Quod ſi qui longius in amicitia prouecti eſſent, tamen ſæpe labefactari, ſi in honoris contentionem incidiſſent. Peſtem enim nul lam maiorē eſſe amicitiis, q̄ in pleriſque pecunię cu piditatem. In optimis quibuſque honoris certamen & gloriæ. Ex quo inimicitias maximas ſæpe inter amiciſſimo extitiſſe. Magna etiam diſſidia, & plerun que iſta naſci, cum aliquid ab amicis, quod rectum non eſſet poſtularetur: vt, aut libidinis miniſtri;

cogiſ ad mercaturā:alter ad honores & dignitates perueni/ re nitiſ. A lias ingraueſcente æt. vnus appetit dignitates al ter voluptates. Prætexta: quæ veſtis erat pueroꝝ. Toga: aūt erat virilis veſtis:q̄ oblatis in templo militibus pueris cū ſolemnitate parētū iponebaſ. Q uod ſi: enumerat aliq̄s cās q bus rurſus amicitia frangiſ. q̄uis illa durauerit aliquo tem/ pore:cum in ea ꝓuecti ſunt amici. Labefactari: ſubau/ di dicebat Scipio: totæ om/ nes iſtæ cauſæ, & orationes ſunt dictæ ex pſona Scipio nis plerumq. Honoris cō/ tētionem: quę nudum ami/ citię rumpunt, hi.n.honores potiſſimū in magiſtratibus erant in qbus appetēdis ple/ rūq rixæ inter amicos orie/ bantur. Pe.n.m.ſubaudi di cebat. Nulla.n.ē peſtilentior res in frāgendo amore:q̄ pe cuniarum auditas. In pec. magnificis viris certatio ho nori & glīæ aderat. Infamis autē certatio erat pecuniæ. Magna di.. diſcordias ma/ gnas. diſſidiū cōponiſ a dis & ſedo. Vt aut.l.m.q leno nes appellanſ: ſicut Clodius qui amicos multos in domo Cę.hēbat. rogabat.n. eas vt ſibi vxorē Cæſ.amicam red derent:qui qdem ſi denegan tes ſe facturos, inimici ipſi/ us efficiebantur.

Præte ta. Toga

Labefa cta

ASCE. A Vdite vero. In hac pte docet nihil eē difficili⁹ q̄ ami citiā ad exteremū vſq diē vitę pmanere: & ita ex rei difficultate attētos facit ex vtilitate bñuolos reddit, & hic ex propōne dicendoꝝ dociles. Ordo eſt, optimi viri Scæuola & Fāni, audite vero.i. veꝝ aut non oia veꝝ: ea quę diſſerebanſ dū ſimul viueremus ſæpiſſime de amicitia inter me & Scipionē q̄q̄.i. audite tñq̄q̄ ille .ſ. Scipio:qdē.i. certe dicebat nihil eē difficilius q̄ amicitiam pmanere vſq ad ex/ tremū diē vitæ. Nā ſup. dicebat icidere.i. euenire incidētali ter: ſæpe vt nō idē expediret.i. vtile eēt vtriq.ſ.amicorum: vel vt nō ſentirēt.i.de rep.i.de adminiſtratione rei, & dice/ bat ſup. ēt mores hoium mutari ſæpe: alias.i. alio tpe hoc eſt interdū rebus aduerſis.i.p res aduerſas: quia vt dicit Terē.i Hecyra: vt res dāt ſeſe ita magni atq humiles ſumus. Itaq in reb⁹ lætis bñficentiſſimi icipiūt in aduerſis eē tenaciores: al's.i. alio tpe, hoc eſt interdū ætate igraueſcēte.i. grauedinē iducente: atq capiebat exemplū eaꝝ rerum ſīlitudine ætatis ineuntis.i. iſantię aut pueritię: q.i. qa ſūmi amores pueroꝝ .i. quos hēbāt in pueritia: deponerenſ ſæpe vna.i. piter: cum ꝓtexta.i. veſte nobiliū puerorū.ſ. depoſita anno.xiiii. & to/ ga.i. veſte virili aſſumpta eodē die. Sinautē.i. ſed ſi pueri p/ duxiſſent ſup. amicitia ad adoleſcentiā.ſ. cōſumatā dicebat ſup. eā tñ.i. nihilomin⁹ dirimi.i. diſſolui contētione.i. æmu latione ſtudiorū: vel ↄditione luxuriæ, vt pp venerē vel ali cuius cōmodi qd vterq nō poſſet adipiſci idē vt ſit in æquo aut cauſe cōparando cū vn⁹ tñ ſit egregi⁹. Q uod ſi eēnt ꝓuecti ĩ amicitia lōgi⁹ .ſ. q̄tū in adoleſcētiā vſq dicebat ſup. amici tiā tñ.i. nihilomin⁹ labefactari.i. remitti & diſſolui ſi icidiſ ſent in ↄtētionē.i. competitionē honoris.i. alicui⁹ magſatus honorifici. Enī p qa dicebat nullā peſtē eſſe maiorem in ami citiis q̄ cupiditatem pecuniæ ĩ pleriſq.i.q̄ erat ĩ q̄ plurimis .i. in vulgarib⁹. Vñ Ma.. æneī .vi. Aut q diuitiis ſoli incubere repertis. Nec ptem poſuere ſuis, q̄ plurima turba eſt. Oēs.n. ſtudēt auaritiæ & q̄ certamē honoris & glię in qbuſq opti mis.i. optimo ingenio prædictis, vt poſtea patuit in Cæ. & Pōpeio, vñ & tacitus, Quin ēt ſapientib⁹ cupido glię nouiſ/ ſima

Summi puerorū amores cum ꝓte xta & to ga depo nunſ

aut auditores eēnt ad iniuriā. Qđ qui recuſarēt: q̄uis
honeſte id facerēt, ius tñ amicitiæ deſerere arguerent
ab iis, qbus obſequi nollēt. Illos aūt qui qđ vis ab ami
co auderent poſtulare: poſtulatione ipſa ꝓfiteri oīa, ſe
amici cā eſſe facturos. Eoꝝ querela inueterata nō mō
familiaritates extingui ſolere, ſed ēt odia gigni ſempi
terna. Hæc ita multa, quaſi fato īpendere amicitiis vt
oīa ſubterfugere, nō mō ſapiētiæ, ſed ēt felicitatis di
ceret ſi videri. Quāobrē id primum videamus, ſi pla
cet, quatenus amor in amicitia ꝓgredi debeat. Num
ſi coriolanus habuit amicos ferre cōtra patriā arma
illi cum coriolano debuere. Num Becilli: nō amici re
gnum appetentem? Num Melium iuuare debuerunt?
Tyberium quidē Gracchū rep. vexantem a Qu. Tu
berone ęqualibuſque amicis derelictum videbamus,

ſima exiuit. Optimus ergo vſq; nondū cōſumatę virtutis a
gl'ia titillatur, & ad amicitiæ violationē cupiditate gl'iæ i
uitatur. Ex quo. i. ex qua re nos vidimus maximas inimici/
tias extitiſſe ſæpe īter amiciſſimos. ſ. prius. Et vidimus ēt
magna diſſidia: & plerūq;. i. vt plurimū iuſta naſci cū poſtu
laret aliqd ab amicis qđ nō eſſet certum (in qua re peccat q
petit nō q recuſat), vt cū po/
ſtularet: vt eſſent aut mini/
ſtri libidinis. ſ. explendæ.

PET. MAR. ℭ Ad iniuriā. vim alicui in
ferendā: & danū aliqđ atq;
malū. ❡ Hōeſte: recte ac lau/
dabiliter. ❡ Ius amicitiæ: ne
ceſſitudinem: & offiū amico
debitū vt ipſi rent qui amici
tiā non honeſtate ſed ſuo cō
modo & voluptate dirigūt
metiunt expendūt. ❡ Obſeq:
obſecūdare, & votis accede
re, idulgereq;. Quiduis, qđ
cūq; libuerit ſine diſcrimine
atq; delectu qđ eſt ꝯtra pru
dētiā & iuſtitiā. ❡ Auderēt:
audacter pſumerēt citra pu
dorē: & modū in oī re ſeruā
dum. ❡ Profiteri: palā oñdere polliceri, & q̄ſi decretū quod
dam ſancire in amicoꝝ obſeqis. ❡ Q uerela: expoſtulatione.
❡ Quaſi fa. fatales quaſi mortes: & ineuitabiles calamitates.
❡ Impēdere: iminere iāiā caſura. ❡ Subterfugere, declinare
ſagaci cōſilio: & ꝓuida cautione. ❡ Sapia: ꝑſpicacis ingenii.
❡ Felicitatis: diuinę cuiuſdā fortis: & domi ſi ergo ait Ari
ſto. aliqđ deorū eſt munus ad hoies conſentaneū eſt rōni &
felicitatē a diis ipſis dari: & eo magis quo cęteris humanis
bonis eſt pſtātius. ❡ Q uatenus, quouſq;. i. q̄tum poſſit hone
ſte extēdi: & ad quātū, qualēq; terminū. ❡ Num debuere. q.
d. minime: qm erāt impii: & patriis legibus ſeruitutē mina
banẗ atq; interitū. oppidū volſcorū corioli, captū eſt inquit
Liuius virtute & opa Cn. Martii q ob hos Coriolanus vo
catus eſt q demū pulſus i exiliū & dux volſcorū factus exer
citū hoſtiū vrbi admouit: miſſi ad eū primū legati: poſtea ſa
cerdotes fruſtra deprecati ſunt ne bellū pr̄iæ inferret: vētu
ria m̄r: & volūnia vxor impetrauerant ab eo vt recederet.
❡ Num vuſcelinū. i. ſpuriū caſſium de quo ſupra cognomen
to vuſcelinū auctore Alicarnaſſeo Dionyſio li. v. Liuius di
cit cōſtat caſſiū vbi primū magiſtratu abiit dānatū necatūq;
ſunt q pr̄em auctorem eius ſupplicii ferā eum cogita domi
cā verberaſſe ac neceſſe peculiumq; filii Cereri conſecraſſe: ſi
gnūq; inde fcm̄, & inſcriptū: ex caſſia familia datū. ❡ Regnū
romanū diadema, & principatū. de ſp. Melio dictū ē & de
Agrariis legibus: atq; cæde Tyberii gracchi in officialibus
cōmentariis: caſtigatis pco auribus in peruulgata hiſtoria:
& breuitati cōmētationis cōſulo: ne prolixitas delicatis q
buſdā ſtomachū moueat: qm̄ vt inqt ſatyricus poeta: occi/
dit miſeros crābe repetita magiſtros: & adagiū celebratur
in primis. Braſſica bis mores eſt crābe recocta. & iouis cori
thus. ❡ Vexantē, ꝑturbantem: & confundentē publicam di
ſciplinā: & liberalitatis normam. ❡ Aequalibus: coætaneis.

OMN. BONI ℭ Aut au. e. a. i. h̄ mō ſi qs dixiſſet amicis ſuis. Volo vt accu
ſetis Soc. q vir iprobiſſimus exiſtit: & alios deos colere nos
hortaẗ amici hoc facere noluerūt: quare illi inimici facti ſūt
igiẗ pp iſtas. iiii. cās amici lōgo tpe in amicitia ꝑuecti inimi
ciſſimos fieri repimus. ſ. aut pp honores: aut pp pecuniarū
auiditatē, aut libidis miſteriū, vel pp iferēdā alicui iniuriā.
❡ Arguerēt. a. h. q. repulſā amicis i his ſupiorib⁹ rebus patiū
tur: rephendūt illos ꝙ ſibi amici non exiſtūt, qm̄ ſuis petitio
nibus obtēpare nolūt. ❡ Illos: ſubaudi ſp dicebat. Sci. affert
eni aliā cām q̄ hoīes ab amicitia diſſolui videm⁹. Nōnulli q
dē ab amicis oīa petere audent: q̄ ipſi ꝓ ſuis aicis ſe acturos
aſſerūt: ordo dicebat illos ꝓfiteri in illa ꝓpoſtulatiōe ſe factu
ros oīa amici cā, q qduis audēt poſtulare. ❡ Auderēt: arduū

Aliā aſ- fert cām Scipio q̄ hoīes ab amicitia diſſolui videmus

eni eſt amici ihoneſta ab amicis poſtulent. ❡ Eorum q̄r. q ſe
cuti nō ſunt qđ ab amicis petebāt ſp conq̄runẗ de hac re: quā
obrē nō ſolū diſſoluūẗ amicitię: ſ3 ſempiternæ ēt inimicitię
gerūt: vt fuit i Ci. & Clodio. Clodi⁹. n. volebat vt Ci. teſti
ficareẗ Clodiū illa dei, i q̄ cerimonias polluit, ruri extitiſſet
q̄ rē Ci. facere negauit: & iō h̄ inimicitię ortę ſūt. ❡ Hęc ita
q; mul. i. tot cāę miniſtratę
ſūt, q̄ tāq̄ mortes amicitiis i
pēdent, q̄s ſiqs fugere potue
rit: ver⁹. amic⁹ nō mō ſapiēs
ſed ēt amiciſſimus appellari
poterit. ❡ Quaſi fata. i. mor
tes. ❡ Impēdere: cū ruina mi
nari. Declinaẗ āt ipēdeo im
pēdes ſcdę ꝯiugatiōis. ❡ Nūc
memorat exēpla quorūdam
romanoꝝ quo poſſum⁹ ꝑci
pere amicitię regulā duratu
rā, & q̄to tpis duratura ſit ꝓ
mū ꝙ poti⁹ frāgēda ē amici
tia q̄ cū amicoꝝ ꝯtra pr̄iam
pugnare. ❡ Coriolanus: Mar
cus qdā clariſſim⁹ fuit impa
tor: & oppidū qddā Tuſcię
Coriolos noīe cœpit. a quo
agnomē aſſūpſit: iō Marcus Coriolan⁹ dẗ, q in exiliū miſſus
amicos pl'imos ꝯgregauit. Volſcoꝝ ipator creatus eſt. Ma/
gnū deinde romanis exitium tradit: rapiendo caſtella: & vr
bē obſidendo: hui⁹. n. amici amorē quē erga ipm gerebant:
poti⁹ frāgere debūt q̄ ꝯtra ciuitatē ſuā arma ferre. ❡ Nū me
li. Spuriū. ſ. q pp fauorē plebis: quē p frumenta largita ſibi
adepta fuerat ipiū rōanoꝝ ꝯſeq conabaẗ: illi tales aici cōtra
ciuitatis ſtatū adiuuandi non erāt. ❡ Tyb. G. quē rep. vexan
tem legis agrariæ cā ꝑēptū a ſenatorib⁹ fuiſſe accepimus, &
eum ab amico ſuo. Q. Tube. deſtitutum fuiſſe legim⁹. ❡ Ae
qualibus, in ætate, & in amore.

ASC. ℭ Aut auditores ad iniuriā. ſ. alicui iferēdā. Q d. i. q̄ ſi ēē hi q
facerēt, q̄uis facerēt. i. honeſte: arguerentur tñ ab his qb⁹ nol
lent obſeq. i. morē gerere, deſerere ius amicitiæ cū tñ mime
deſererēt. Aūt p ſed dicebat ſup. illos, aut ꝙ videm⁹ illos q
auderent poſtulare ab amicis qduis. i. qdlibet tā licitū q̄ illi
citū ꝓfiteri ipſa poſtulatiōe. i. iter poſtulādum, vel dū poſtu
larent ſe facturos oia tā illicita q̄ licita, & tā inhoneſta q̄ ho
neſta cā amici, & ita tales his peccant, & qđ inhoneſta pe/
tant: & qđ inhoneſta ſi petenẗ ſe facturos ꝓfiteanẗ. Et dice/
bāt, aut videm⁹ nō mō. i. nō ſolū familiaritates ſolere extin/
gui q̄rela p q̄relā eoꝝ. i. eiuſmōi hoim inueterata. i. in ꝯſue/
tudinē adducta, ſeu adductā ſed ēt maxia atq; ſempiterna
odia ſup. ſolere gigni. Itaq;. i. dicebat ſup. h̄ multa. Quaſi fa
ta. i. exitia impendere amicitiis ita. i. intm̄: vt diceret oia. i.
oēs p̄tes nō mō ſapiæ: ſed ēt felicitatis: q̄ eēt in amicitia vi/
deri ſibi ſubterfugere. i. euaneſceẗ & elabi. Q uāobrē: docet
q̄ten⁹ amicitię ꝯcedendū: q; pulchre diffinitū legimus apud
Aulū Gel. qa vſq; ad eos. i. ſine offēſiōe dei. aut trāſgreſſio
ne mādati diuini. Ordo eſt q̄obrē. i, q̄pp cum tāta odia inci/
dāt iter amicos videam⁹ ſi placet vobis primū id, v3 q̄tenus
i. quouſq; amor in amicitia. i. q eſſe dēt iter amicos dēat ꝓ
gredi. i. extēdi. num. i. nūqd. q. d. minime. Coriolan⁹. ſ. Mar
cus a deuictis Coriolis thuſcis ſic dictus de quo Liuius plu
rima, & Valeri⁹ nō pauca diſſerit, ſi. i. tametſi habuit amicos
ſ. Romæ, & extra romā illi debuere ferre cū Coriolanos ar
ma ꝯtra pr̄iam. q. d. minime, cū ēt mrem ſe illo oñdit inimi
cā fore dum pr̄ię reconſiliareẗ, vñ ipeq; neq; pontifices, neq;
fœciales: neq; ꝑ mores romæ poterāt: effecit ut ab obſidiōe
verbis diſſoluerūt. Nū. i. nūqd amici debuerūt iuuare Becilli
nū ciuē illū romanū appetētē regnū. i. dñationē i lida citate
q. d. mime. Et nū. i. nūqd debuerūt iuuare Spuriū Meliū ēt
appetētē regnū frumētaria largitione. q. d. ēt neq̄quā. Q ui
dē. i. certe nos videbamus. ſ. illa tempeſtate qua hæc fierent.
Tyberiū Gracchū vexantē remp. p legem agrariā quam fer

re volebat (ſicut & frater ob eandē rem cæſus. Vñ Iuuena/lis. Quis tulerit Gracchos de ſeditione q̄rentes: derelictum a Quinto Tuberone: & ab amicis æqualibus. i. coquis eius.

PETR. MAR. ¶ Cumanus: e cumis oppido cāpaniæ ad mare ꝓpe puteolos. vñ cumanū Ci. & cumana ſibylla. bloſius cumanus inqt Plut. antipatis tarſenſis phi diſcipulus ad conſules ꝑductus

terrogare cœpi, ēt ne ſi Gracchus vellet eū ferre facē in capitoliū ſi hoc pfeciſſet, Bloſius ille inqt. ¶ Nunq̄ no. qdē id gracchus: ſed ſi voluiſſet: obſequēs fuiſſem: & oīa ꝑ ipſo cōtra rēp. feciſſem. ¶ Videtis: pſequit̄ in rephēſione huius Bloſii, q poſt mortē Tyb. grac. ſe in aſiā, cōtulit ad quendam regē noīe. Ariſtonē, qui tum cōtra romanos bella gerebāt & tandē Bloſius a romāis i illis bellis perēptus eſt.

at. C. Bloſius Cumanus hoſpes familiæ noſtræ Scęuola cum ad me, qui aderam cum Lenate & Rutilio cōſulibus in conſilio deprecatum veniſſet. hanc vt ſibi ignoſcerem cauſam afferebat, quod tanti Tyb. Gracchum feciſſet: vt quicquid ille vellet ſibi faciendū putaret. Tum ego, ēt ne. ſi te in capitoliū faces ferre velſet? nunquā inquit, voluiſſet id qdem: Sed ſi voluiſſet, paruiſſem: videtis q̄ nefaria vox! & Hercle ita fecit, vel plus etiā q̄ dixit, non enī paruit ille Tyberii Gracchi temeritati, ſed ꝓfuit: nec ſe comitem illius furoris ſed ducem prębuit. Itaq; hac amentia quæſtione noua ꝑterritus in Aſiā ꝓfugit: & ad hoſtes ſe contulit, poenas reipublicæ graues iuſtaſque perſoluit. Nulla eſt igitur excuſatio peccati: ſi amici cauſa peccaueris. Nam cum conciliatrix amicitiæ virtutis opinio fuerit,

cū de rebus geſtis interogaret ſe Tyberii iuſſu cūcta feciſſe rñdit, & tunc euadēs in aſiā ad Ariſtonicū fugit, deinde mortem ſibi conſciuit. ¶ Hoſpes, diuertēs ad meū hoſpitiū cum romā peteret, hoſpitaliq; amicitia mihi, cōiunctus. ¶ Aderā in ꝯſi. in numero eoꝝ qui ad q̄ōnē gracchanæ ſeditionis veluti q̄ſitores & iudices electi erant cū cōſulibus & deputati. In otone pro Sex. Rhoſcio ſic iudices alloquit̄ Ci. e ſenatu in hoc cōſiliū electi eſtis pp ſeueritatē. ¶ Deprecatū, ad deprecandū remouendūq; a ſe crimē: & reiiciendū i neceſſitudinē iuris quo Tyberio grac. erat deuinctus deprecari hoc loco ſignificat ſe excuſare ac ꝓce adhibita pœnā a ſe remouere: abigere: amoliri: & depcari inuidiā eſt illam ꝓpulſare: atq; defendere. Idē Ci. pro. A. Licinio. Quid inqt hunc hoī facias nōne cōcedas interdum vt excuſationē ſūme ſtultitiæ ſummæ improbitatis odiū depcet̄? & alibi, qd faciat Hortēſius auaritiæ ne crimina fragilitatis laude depcetur. ¶ Cām: rōnē. ¶ Tāti feci. æſtimaſſet: tantūq; tribuiſſet gracchο vt q̄cunq; impaſſet ille honeſtum ſibi efficere duceret, q̄ opinio corruptiſſima eſt: & cuſtodia vinculiſq; fatiganda. ¶ Faces: incēdia. ¶ Nefaria: impia & abhominata. nefariū dr qd ſacra polluit farre ꝑ ſolita celebrari. ¶ Paruit: obtēpauit. ¶ Temeritati: violēto propoſito ſceleratæ mentis & furori. ¶ Præfuit: dux fuit. ¶ Comitē: ſociū: & ſectatorē. ¶ Furoris: violentiæ: temeritatis: cæcitatis, veſaniæ. ¶ Ducē: auctorem & magiſtrū. ¶ Amentia, ob hunc furorem: & impietatis cōſcientiā. ¶ Quæſtione noua: inaudita & acerba inq̄ſitione talis coniurationis & impietatis. ¶ Ad hoſtes: ad Ariſtonicū ꝑgami regem Eumenis filiū aſiæ occupatorē, q poſtea bello victus eſt & Romā in triumpho ductus. ¶ Graues: magnas acerbas q̄n ſe ipſe occidat. ¶ Iuſtas: meritas & debitas. ¶ Cōciliatrix: auctor conſociationis & cauſa. ¶ Opinio, exiſtimatio & iudicium de virtute alterius.

Nefaria vox ¶ Nefaria vox, crudelis vox, vt diceret ſe facturū fuiſſe ꝑ gracchο ēt cōtra rēp. ¶ Nefaria, q̄ nullo farre, & ſacrificio piari poſſet. ¶ Temeritati: cōſilio temerario nō ſolū paruit ſed etiā præfuit, & vſus tanq̄ ſuis fuit illius ꝯſiliis. ¶ Comitē. improprie poſuit: ſocium dicimus aliquē ad aliqđ per agendum cōiunctū. ¶ Noua qōne, noua criminis inq̄ſitione, q̄ſtio inquiſitio dr quæ a q̄ſitore iudice maleficiorum naſcit̄. ¶ Iuſtas, iuſtum eſt vt hoſtis ſuæ ciuitatis malā, & acerbam perficiat mortem.

Noua q̄ſtio

Iuſta

¶ Nulla eſt igitur excuſatio: hanc Bloſii dementiam cōcludi qui cauſam Gracchi amici ſui ſceleris ſui excuſationē affert. ¶ Nam cum: virtus ipſa ex qua proficiſcitur amicitia, vt diximus: amicitia oritur a virtute quāuis amoris principium habemus a natura: igitur Lælius, in præſentiam amicitiam oſtendit non durare poſſe ſine virtute, neq; amicos eſſe niſi virtute prędıti ſint. ¶ Conciliatrix. i. genetrix eſſe amicitiæ conciliare dicimus amicum facere: reconciliare de inimicis amicos reddere.

Cōcilio Reconcilio

¶ AT. i. ſed ecōtrario: Caius Bloſius cumanus ex cumis ciuitate Italica hoſpes o Scæuola nr̄æ familiæ. i. a quo mutuo hoſpitio familia nr̄a recipi ſolebat.) Olim. n. non erat tot diuerſoria mercēnaria nec tot caupone, ad quas ſe peregrinantes reciderent, ſed viri probi habebant in vrbibus: & pagis magnis hoſpites quos recepiebant gratis: & a quibus dū ad illos ſe diuertiſſent gratis recipiebant̄. Vnde factum eſſe reor: vt hoſpitor, & hoſpes cōiter ſignificet, quia qui recipiebantur tenebant̄ etiam recipere. Cum. i. qñ veniſſet ad me tanq̄ ad hoſpitem ſuum qui. ſ. ego aderam in conſilio cū Lenate. ſ. Tito: & Rutilio cōſulibus, veniſſet dico deprecatum. i. purgatum culpam ſuam, aut p̄catum ne cenſeatur in culpa aſſerebat ſibi hāc cām cur. i. ob quam ignoſcerem ſibi qd feciſſet. i. exiſtimaſſet Tyberium gracchum tanti. ſ. momēti & valoris eſſe, vt putaret ſibi faciendum ſup. eſſe. i. a ſe fieri debere, quicquid ille velle. Tum. i. tūc cum id aſſereret ego inquam. i. dico ēt ne ſup. putaret faciendum ſi ſup. gracchus vellet ferre, ideſt inferre faces, ideſt faculas inflammatas in capitolium. i. ad incēdēdum capitolium. Ipſe Bloſius inquit. i. reſpondit, quidem. i. certe gracchus ſup. nunquam voluiſſet, ſed ſi voluiſſet. i. iuſſiſſet, paruiſſem. i. obediuiſſem ei. Videtis o generi mei q̄. i. q̄tum nefaria. i. deteſtanda ſup. ſit hæc vox, & hercle ipſe fecit ita ſicut dixerat ſe facturum: vel fecit etiam plus q̄ dixit. Non. n. ille paruit ſolū ſed etiā præfuit. i. ad executionem p̄cipuus fuit temeritati Tyberii. ſ. gracchi. Nec præbuit. i. exibuit ſe comitem. i. adiutorem furoris illius. ſ. Tyberii: ſed ducem. i. vt dicunt capitaneum, & principem. Itaq; hac amentia. i. propter hanc amentiam, perterritus noua quæſtione. i. inquiſitione, & vt dicunt informatione eoꝝ qui conſenſerant aut cōplices fuerant profugit i Aſiam ad Ariſtomachum regē apud quem ſibi mortem conſciuit, & contulit ſe ad hoſtes & perſoluit reipub. graues, ſed iuſtas. i. meritas pœnas. ſ. capitis. Igitur nulla eſt excuſatio peccati ſi peccaueris cauſa amici. Nam cum opinio virtutis. i. de virtute alterius fuerit conciliatrix: ideſt effectrix, & ſi dicam nutrix amicitiæ.

A S C Ē. Hoſpes, Hoſpitium Hoſpitor Virtus ſine amicitia diffi cilleter manet

OMN. BONI ¶ At. C. Bloſi. Cumanus: iterfecto Gracchο aliq cōſtituebant̄ q inq̄ſitionē facerēt: ſi aliqui interuenirent̄ Gracchο fauētes: qīn qdā cumanus Bloſius inuētus eſt: q cū interrogaretur ſi Gracchus iuſſiſſet eū faces ferre i capitolio: ſi ille obtēperaſſet, dixit ſic, ſi ille voluiſſet hoc fieri malū: ſed ſi voluiſſet q̄tuor manus ipoſuiſſem ſi tot habuiſſem, dūmō ei i aliq̄ re obtēperare potuiſſem. ¶ Cumanus: a cumis venit apuliæ ciuiate. Cōmum aūt ciuitas ſupra Bergomū ſuū facit gētile cōmenſem. ¶ Hoſpes: familiæ nr̄æ Scæuola, qui qdē Bloſius amicitiā Scæuolæ tenuit. Hoſpes erat externus amic⁹: iō hoſpitū quondā maxima erat amicitia. qđ cōfirmat Virgil. i. æneí. Iuppiter hoſpitibus: nam te dare iura loquūtur. ¶ Cū ad me. Lælius fuerat electus vnā cū cōſulibus. ſ. Lenate & Rutilio: q examinationē amicoꝝ Gracchi facerent: iō dixit cum Bloſius veniſſet ad me in cōſiliū. ¶ Deprecatum: ad deprecandū hoc eſt remouendum a ſe crimen: deprecor hic ſignificat remoueo: alias dicitur deprecor valde precor. ¶ Quod tanti: ſibi tanta exiſtimatione faciebat de gracchο vt hac de cā Scelus contra rēpub. cōſtitutū ſibi ignoſci a me petebat. ¶ Feciſſet: exiſtimaſſet. facere exiſtimationē habere de aliquo, deinde facere agere dicimus. Vt quicqd ille gracchus vellet me facturū fuiſſe fateor. ¶ Tum ego: ſubaudi in

Cōmū

Virgi.

Deprecatum

¶ Deſeceris

difficile eſt amicitiam manere: ſi a virtute defeceris. Qđ ſi rectū ſtatuerimus: vel cōcedere amicis qcquid velint: vel impetrare ab amicis quicqd velimus: pfecta, qdem ſapiētia ſumus: ſi nihil habeat res vitii. Sed loquimur de his amicis, qui ante oculos ſunt, quos vidẽmus, aut de quibus memoriā accepimus, aut quos nouit vita cōis. Ex hoc numero nobis exēpla ſumēda ſunt & eorum quidem maxime, qui ad ſapientiā proxime accedunt. Vidimus Paulum æmilium. C. Luciuio familiarē fuiſſe (ſic a patribus accepimus) bis vna conſules: & collegas in cenſura. Tum etiam cum iis, & inter ſe coniunctiſſimos fuiſſe Marcum Curium & T. Coruucanum memoriç traditum eſt. legitur ne ſuſpicari quidem poſſumus: quemq̄ horum ab amico quippiā contendiſſe: quod contra fidem, contra iuſiurandum, cōtra rempublicam eſſet: nam hoc quidem in talibus viris quid attinet dicere: ſi. n. cōtendiſſet, impetraturū non fuiſſe. Cum illi ſanctiſſimi viri fuerint, Aeq; āt nefas ſit tale aliqd & facere rogatū, & rogare.

PET. MAR. ℭ Defeceris: diſceſſeris. rebellaueris cum remota ſit eā coniunctionis & bñuolentię. cū a ſimulatione qs deceptus fuerit ait Ariſt. & deceptorem accuſare iuſtū ē. & magiſquam illos q nūmos cōficiunt adulterinos: q̄to maleficio ipm circa rē prçſtantiorē accidit. Nō oē qđ ius amabile eſt ſed bonum. neq; decet prauū hre amicū: non. n. amatorē prauoꝝ eē oportet: neq; ſimilem effici prauo: dictū eſt aūt ſiſe ſimili eſſe amicū. q emendari pñt his magis ferendū eſt in moribus auxiliū q̄ in pecuniis q̄to pſtantiores ſunt & magis amicitię ppriu. Nihil aūt abſurdi videbiť facere q amicitiā diſſoluit. non. n. huic: aut tali amicus erat. Cū igiť mutatū ad priores mores redigere neqat ſeſe ab illo ſeiungit. ⸿ Rectū: iuſtū: honeſtum: laudabile. ⸿ Decreuerimus: iudicauerim⁹: ſtatuerimus. ⸿ Vitii: turpitudinis: & iniqtatis. ⸿ Qui añ oculos ſunt: quos viuētes noſcim⁹. & nō qles in ſuis vmbris & ſcholis fingūt ſapię venatores: nãq; interpętes. ⸿ Memoriā: recordationē a maiorib⁹ acceptā. ⸿ Vita cōis: ciuilis: cōſuetudo: & cōes mores: iſtituta q & non phoꝝ decreta. ⸿ Ex hoc numero: ſorte amicorum quos nouit cōis ciuilitas: & conuerſatio. ⸿ Ad ſa. humani ingenii & rōnis abſolutionē. ⸿ A pribus: ab his qui añ nos fuerunt. ⸿ Collegas: in magratu ſocios. de cēſura dicā in explanatione legū. ⸿ Memoriæ: recordationi e publicis monimētis. ⸿ Suſpicari: ſuſpitionē hre. i. leuē: aut minimā opinionē. ⸿ Cōtendiſſe: efflagitaſſe. ⸿ Fidē: integritatē: bonitatē: veritatē: atq; cōſtantiā pmiſſoꝝ. ⸿ Iuſiurandum: ſacramenti religionē. ⸿ Rēpu. cōe bonū: atq; cōpendiū: ⸿ Cōtēdiſſet: efflagitaſſet aliqs eoꝝ ab amico nō impetraſſet. ⸿ Impetraturū: p iſinitū modū hoc aliqñ nunciať. vt illud eiuſdem actione qnta in verrē. fore ſe tutos arbitranť ſed quocūq; venerint hãc ſibi rē ſperāt pſidio futurū. hoc inqt Gellius non referť ad rē ſicut legētibus temere: & incurioſe vť neq; pro participio poſitū eſt: ſed verbū eſt indeffinitum: neq; numeris neq; generibus deſeruiens. ſed librū vndiq; & ipromiſcuū eſt. q̄ ſi verbo vſus eſt. C. gracchus dicēs: credo ego inimicos meos hoc dictuꝝ: & nō dicturos vť ne ea rōne poſitū apud gracchū dictuꝝ: qua eſt apud Cice. futurū. Quadrigarius: dixit Deos bonis bñfactuꝝ. & Antias valerius. Haruſpices dixerunt oia ex ſnia pceſſuꝝ & Laberius. Nō putaui hoc eā facturū. hi oēs inqt indiffinitio mō dixerūt: q modus neq; in numeros: neq; in pſonas, neq; in gña diſtribuiť ſed oia iſtęc vna eademq; declinatiōe cōplectiť. Cic. igiť vſus eſt verbo ab oi neceſſitate generꝝ abſoluto. ⸿ Sctiſſimi: itegerrimi: pfectiſſimi: religioſiſſimi. ⸿ Aeq: ſilr: piter. ⸿ Nefas: flagitium ſcelus impietas. In bruto ſic ſcribit C. vcinā Tyb. grac. C. q carboni talis mēs ad rēp. bñgerendā fuiſſet q̄le igeniū ad bñ dicendū fuit: pfecto nēo his viris gl̄ia pſtitiſſet. ſ eoꝝ alter pp turbulētiſſimū tribunatū ad quē ex inuidia fœderis numātini bonis iratis acceſſerant ab ipa rep. ē iterfect⁹. Alter pp ppetuā in ppľari rōne leuitatē volūtaria morte a ſeueritate iudiciū ſe vindicauit. C. Cato Africa. ſororis fili⁹ fuit.

OMN. BONI ℭ Difficile eſt: ipoſſibile ē amicitiā ſtare vbi deficit virtus. ⸿ Qđ ſi rectū ſta. ſi firmabimus nos nō petere: neq; ɔcedere amicis niſi rē iuſtā: in quo ſapientes appellabimur. ⸿ Sum⁹: alias legiť ſimus. i. debemus ſapia. ⸿ Sed loqui. non loqmur ſtoice: ſed de his viris quos vidimus cōi opinione ſapientes appellari. ⸿ Proxime: q̄ magis ppinquant ad ſapiam nobis erunt exēplo: qñ ab amicis ſuis ſemp honeſta petebant: & oia cum virtute ſuis amicis concedebant. ⸿ Paulū ęmilium: Scipionis minoris genitorem. ⸿ Sic a patribus accepim⁹ ipa rentheſis eſt. ⸿ Cenſura: duplex fuit in vrbem ce: ſurç magiſtratus. ſ. vnus plebeius: & alter nobilium appellatus eſt. Cēſura qñ inuentus fuit, ad cenſum: & ad diuitias iudicandas deinde hoium mores ad iura ſua recepit: & tantum tenuit primam nois impoſitionem vt etiā cenſura vocareť: quãuis de moribus iudicium pferret. ⸿ Memoriæ tra. eſt: p ſcripturas hoc accepimus. ⸿ Ne ſu. qui. more ſuo ſemp quidam interponit quoties nō præcedit: qđ apud latine loquentes obſeruandum eſt. ⸿ Contendiſſe: cōtendere eſt cum vehementia petere. Inqt igiť: Lælius nō ſolū ſuſpicari poſſumus huius generis viros aliqd ab amicis petere ſeu ipſis amicis concedere quod nō ſit rectū. ⸿ Fidē: promiſſio ſimplex q̄ ſm Cicero. a fio: & dico venit: vt quod pmiſſum ſit vel dictū fiat. ⸿ Iuſiurandum: hoc eſt plus q̄ fides: & ſimplex pmiſſio: ſed hoc vltra promiſſiū iuramentū accedit cōtra rēpu. oſo creſcit. ⸿ Quid at. d. qđ oportet talia de his viris q colloqui: ac ſi dicat virtute præditi viri talia non feciſſent. ⸿ Scio: nam non dicit puto: ſed certe ſcio. q ſi aliquis ab his iniuſta contendiſſet non impetraſſet. Scire eſt aliqua rōne & cauſa cognoſcere. ⸿ Sanctiſſimi: inuiolatiſſimi: alias ſanctiſſimi appellantur.

ASCE. ℭ Difficile eſt tenere. ſ. te amicitiam: ſi defeceris a virtute. i. ſi dereliq̄ris virtute. Quod ſi ſtatuerimus. i. cenſuerimus rectum ſup. eſſe vel concedere amicis qcqd velint: vel ipetrare. i. obtinere ab amicis qcquid velimus: nos qui id recte facimus ſumus: aut ſimus. i. oportet: vt ſimus ſapia perfecta. i. hñtes ſapiam pfectam: ſi res nihil hēat vitii: qa qui pfecta ſapientia pditus, neq; rogabit, neq; rogatus faciet qcqd inhoneſtum: aut indecēs cū amicitię. ſed nos loqmur đ his amicis . ſ. coi & vulgata ſapia pditis qui peccare pñt: q ſunt añ oculos nřos, aut de qbus accepimus memoriā: aut quos cōis vita nouit. q. d. nō đ illis quos ſtoici ſibi fingūt, ſed oñdere nequnt, cum nullę adhuc tales extiterint ſm hūc, & reuera nō niſi vnus xp̄s Ieſus ſapia dei pris. Exēpla ſūt nobis ſumenda ex hoc numero. ſ. ſapientum ſapia cōi: & qdē eoꝝ q accedūt pxime ad ſapiam. ſ. verā: licet nō attingāt eā. Nos vidimus Paulū Emiliū. ſ. maccedonicū familiarē Caio Lu. fuiſſe: ſic accepimus a pribus ſup. nřis. q. d. cū id nō viderim affirmare nō auſim bis cōſules: & collegas in cenſura vna. i. pariter . i. geſſiſſe bis ſiť cōſulatum, & cenſurā in qua grauiſſimi viri mores ciuium cenſebant: & notabāt ac mulctabāt vitioſos. Et traditum eſt memoriæ Mannium (ſic melius q̄ Marcū leges) Curium: & Tybe. Coruncanū fuiſſe tum. i. tunc cōiūctiſſimos inter ſe cum ab iis. ſ. duobus. Aemilio & Luc. igiť ne ſuſpicari quidē poſſumus. q. d. tantū abeſt: vt affirmare, aut firmiter credere audeamus: vt ne ſuſpicati quidem poſſemus quenq; horum cōtendiſſe. i. contendendo poſtulaſſe qppiā ab amico qđ eſſet contra fidē: contra iuſiurandū contra remp. Nā quid quidē attinet dicere. q. d. nihil ſi Curius & Coruncanus ɔtendiſſent hęc in talibus viris q̄les Paulus æmilius: & Ca. Luſcinius ſcio nō fuiſſe imperaturos. ſ. ab illis, cū illi fuerint viri ſanctiſſimi. i. icorruptiſſimi. Aūt pro ſed, æq;. i. ęqualiter nefas ſit. & rogatum facere aliqd tale: & rogare. i. tantum peccaret qui faceret ſi rogareť, quãtum qui rogaret cum tamen interdum grauius peccet qui petit q̄ qui facit, vt in debito coniugali tempore non debito.

Cenſura

Fides

Certe ſcio dixit nō puto.

Sumus alias legitur Sim⁹. i. debemus ſapientia

PET. MAR. ℭ Accerrimus: aſperrimus: vehemētiſſimus qm̄ fraternis ve ſtigiis poſtea inſiſtens meritas luit pœnas. C. Gracchus inquit Liuius ſeditioſo tribunatu acto cū auentinum armata quoq; multitudine occupauiſſet. L. opimio cōſule ex. S. C. vocato ad arma pp̄lo pulſus: interēptuſq; eſt. Statim ait florus & mortis: & legū fratris ſui vindex nō miore ipetu i caluit. C. Gracchus qui cum pari tumultu, atque terrore plebem i auitos agros acceſſeret. & recentez Attali hęreditatem in alimenta populo polliceret. Iamq; nimius & potens altero tribunatu ſecūda plebe volutaret fretus comitum manu fatale familiæ ſuę capitolium inuaſit. i de depulſus cum ſe in auentinū recepiſſet: inde quoq; obuia ſenat⁹ manu ab opimio ꝯſule oppſſus eſt. inſultatum quoq; mortui reliquiis & illud ſacroſanctū caput tribuni plebis auro penſatū eſt.

At vero Tybe. Gracchum ſequebantur. C. Carbo. C. Cato: & minime tunc quidem. Fratri: nunc idem acerrimus inimicus.

Haec igitur lex in amicitia ſanciatur: vt neq; rogemus res turpes: nec faciamus rogati. Turpis enim excuſatio eſt, & minime accipienda, cū in cæteris peccatis, tum ſi quis contra rempu. ſe amici cauſa feciſſe fateatur. Etenim eo loco Fanni & Scæuola locati ſumus: vt nos longe proſpicere oporteat futuros caſu, reipub. deflexit iam aliquantulum de ſpacio, curriculoq; conſuetudo maiorum. Tybe. Gracchus regnum occupare conatus eſt: vel regnauit is quidem paucos menſes. Nunquid ſimile populus roma. audierat, aut viderat? hunc etiā poſt mortē ſecuti amici & ꝓpinq. Quid in P. Scipionē Naſicā effecerint, ſine lachrymis nequeo dicere:

Lex: formula ſeruāda in iure familiaritatis atq; ꝑſcriptū ad qđ viuāt ꝑſentes futuriq; amici. ⸿ Sāciatur: decernatur inuiolabiliter obſeruanda firmeť. Sānctæ dicuntur leges quæ omni obſeruatione inuiolatę ſunt, ac per hoc firme: ſtabileſq;. ⸿ Turpes: vitioſa: indecoras. ⸿ Turpis: ꝓbroſa, culpabilis. ⸿ Minime accipienda: improbanda: & reiicienda. ⸿ Peccatis: delictis, & prævaricationibus. ⸿ Eo loco: dignitate, gradu, conditione ſenatoria: ſorteq; honoris. ⸿ Longe ꝓſpicere: ante videre: ac futura e præteritis mente cōplecti qđ prouidentiæ munus eſt. ⸿ Oporteat: neceſſarium ſit ne ingrati videamur reip. quæ ſenatoria dignitate nos honeſtauit: de ſenatoriis officio dicam copioſius in explanatione legum. ⸿ Caſus: infortunia varios euentus, & mutationes. ⸿ Deflexit: declinauit: exorbitauit. ⸿ De ſpatio: ſtadio: campo tranſlatio eſt a curribus curſum obliquantibus. ⸿ Curriculo: orbita loco, & interuallo i quo trigæ quadrigæ currunt: iccirco ponitur hæc ſimilitudo: qm̄ talis curſus & ludus honori numinum: & populi voto, atq; oblectationibus frequentabať apud romanos. factionibus agitatorū vario ſtudio, certamineq; fauentes. ⸿ Conſuetudo maioꝝ: auitus mos, & vetus, moderatiſſimæ reip. diſciplina quæ iam perturbatur furoribus tribunitiis, atq; confunditur. ⸿ Regnum: monarchiā romani imperii. ⸿ Propinqui: genere cōiuncti & affinitate, Plutarchus agens de gracchis dicit ſed cum grauis eſſet plebi mors Tyberii gracchi. & iā vindicta, necnō accuſatores contra Scipionē Naſicam pareně. Anxius de ſalute ipſius naſſicę ſenatus liberā illi legationē in aſia decreuit. non. n. obſcura erant popo. Roma. odia ſed dānabant occurrentes, maledictiſq; inceſſebāt tyrānum cęde tribunitia fœdatum: pollutumq; inexpiabilem vocitantes. Naſica igitur q̄q̄ maximo ſacerdotio alligatus. tn̄ eam ob cām Italia ceſſit: & in aſiam tranſmittens non multo poſt apud pergamum diem ſupremum obiit.

OMN. BONI ℭ At vero: oſtendit per exēpla maiorum viroꝝ, qđo ſit idē ſcelus facere turpia, & eadem interrogare. Pręterea ponit ꝙ per contrarium cognoſcere poſſumus illud ꝙ actum eſt, videmus inter amicos ſapientia ornatos nihil fieri niſi honeſtum ſit. Nunc oſtendit cōtrarium qđ mali viri adinuicē cōiuncti ſemper flagitioſa inter ſe petunt. ⸿ Caius carb. qui etiam cōiurationem. Tybe. Grac. ſequebať. Hæc enim amicitia quæ eſt inter tales: non amicitia vocanda eſt ſed conſpiratio vel ꝯiuratio. ⸿ C. Cato: alter de factione gracchorum: nō enim fuit iſte de illa familia nobiliſſima Catonum. ⸿ C. frater: apparuit Tyb. Graech. in ſomno fratri ſuo. C. Grac. nuncians ſibi: vt caueret: ne ſuam viam de lege agraria ſequeretur: quoniam ipſe etiam vita priuaretur. Ipſe autē. C. Grac. ante mortem fratris non factione ſui fratris aderat: ſed poſt mortem aliquot annos creatus eſt Tri. ple. & eandē viam fratris ſequi voluit: qui tandem a nobilibus occiſus eſt. Ait enim Læ. ꝙ nunquam de hac lege mentio facta fuit ſine magno detrimento: & ſparſione ſanguinis. ⸿ Et uiui. tunc qui hoſtis fuit. ſcilicet nam hic. C. Grac. vt diximus in coniuratione fraterna minime fuit. ⸿ Tūc idem accerrimus: ſcilicet hoſtis contra rēp. vt diuideret agros poſt fratris mortem hāc ſuſcitatus eſt legem: non enim hoc malū erat: vt nobiles reſtituerent plebi agrorū partem q̄ vltra debitum poſſidebant: ſed erat quædam vexatio: & agitatio ciuitatis. Illi. n. agros vendiderāt vel filiabus in dotē dederāt: ideo magna erat confuſio.

Hæc igiť ſanciatur. ſ. firmeť: vt neq; turpia rogem⁹: neq; rogati turpia concedamus: nā ęquali pœna rogans: & concedens puniendus eſt. ⸿ In cæteris peccatis: ſicut feciſſe aliquid contra rempu. cauſa amici, hæc eſſet turpis excuſatio, neq; admittenda. ⸿ Etiam ſan. reddit rationem quare mentionem fecit: ꝙ amici non ſequantur viam ſuorum amicorum contra rempu. quoniam iam futuras calamitates reipub. pronoſticatur quo loco locati ſunt: ſcilicet ne ſocius eſt aliquis contra ciuitatem ſuam. ⸿ Conſuetudo maiorum: quę fuit integra & virtute prædita iam incepit deuiare, vt alii qui in orbe mores inuenti ſunt, qui illam in rep. obſeruatā cōſuetudinē non tenent. ⸿ Deflexit: tracta eſt ſimilitudo ab vno curſu qui deuiat in aliam partem. ⸿ De ſpa. ſcilicet virtutis & integritatis, quam maiores clariſſimi viri in ſua obſeruabant ciuitate. ⸿ Curriculo, hoc curriculum dicitus ſtadium, ideo curriculo: ſcilicet virtutis, alias curriculum paruus currus dicitur: vnde naſcitur curriculo aduerbium. i. cito. Curriculum

⸿ Tybe. Grac. ponit exemplū qđo maiorum cōſuetudo deuiare cœpit, nam iſte Grac. de quo ſuperius dictum eſt fauore populari cœpit cū illa ſua lege agraria ciuitatem vexare. ⸿ Occupare: eſt rem alienā poſſidere. ⸿ Vel regnauit: color rhetoricus appellatus correctio: non ſolum voluit regnum occupare, ſed per paucos regnauit menſes. ⸿ Per paucos men. Aulus Gellius de noctibus atticis, inquit ꝙ nomina tp̄s ſignificantia ſi temporis ſpacium continuatum fuerit ſemper in accuſatiuo abſq; præpoſitione ponatur, ſi aliqua interfuerit intermiſſio ponātur in ablatiuo. ⸿ Nunquid ſi. certe non aliquid ſimile Populo romano. ⸿ Viderat: ergo Gracchus princeps fuit perniciei romanæ, quem multi in hoc ſecuti ſunt vt paulo poſt demonſtrabimus. ⸿ Non ſe. poropinqui magngopere ſunt reprendendi, & etiā puniendi, vt amici contra ſtatum ciuitatis mutati ſint. ⸿ Quid in Pu. Scip. Scipio huius Lælii familiaris cū reuerteretur maximo cū triumpho ab hoſtibus debellatis rogatus fuit quid ſibi de morte Grac. videretur, cuius reſponſum fuit ꝙ iure fuiſſe occiſus ſibi videbatur, qua ex re amici Gracchi indignatione ducti ipſum in ſequenti nocte morti tradiderūt: hic autem eſſe notandum eſt ꝙ ſuperius diximus hunc Scipio. fuiſſe interfectum: qm̄ agrariam legem imitatus fuit: & eam viam Gracchum hſe voluit: quam rem ſic a lectore percepimus vel forte ignoramus. A. Gel.

ASCE. ℭ Vero ꝓ ſed Caius Carbo. & Caius Cato. & Caius frater. ſ. Tyberii Gracchi: tunc qdē. ſ. cū ſequereť fratrem minime inimicus ſup. nobis aut re. p. Nūc idē. i. itidē aut conſimiliter accerrimus hoſtis; quia æq; ſeditioſus poſtea inuentus

ſequebatur

ſequebatur Tyberium Gracchum ſupple in factione q̃ face
re non debebant: & ita peccauerunt ob amicitiam.

HAec igit. Quia exẽplis oñdit q̃ recte q̃ perperã ami
cis vſi ſint: infert legẽ dicẽs. Igit hæc p̃ma lex ſantia/
tur. i. ſanctæ cõſtituat̃ i amicitia: vt neq; rogem⁹ ab
amicis ſup. res turpes: nec faciamus res turpes, rogatu. i. quã
uis rogati fuerimus ab eis.

Nam carbonem quoq;, quem modo poſuimus pro/
pter recentem pœnam. Tyb. Gracchi ſuſtinuimus,
de C. Gracchi autem tribunatu quid expectem, non
libet augurari. Serpit. n. deinde res, quæ ꝓcliuis ad p/
niciem cum ſemel cœpit, labitur: videtis in tabella
iam ante quanta ſit facta labes. Primo gabinia lege:
biennio aut poſt caſſia. Videre iam videor populũ a
ſenatu diſiũctũ, multitudinis arbitrio res maxias agi:

Eni pro q̃a: excuſatio eſt tur
pis: & minime accipienda. i.
admittẽda: cũ. i. ita ſit: q̃ in
cæteris p̃ctis: tum ſup. maxi
me verũ eſt. ſiqs fateat̃ ſe fe/
ciſſe cõtra rempu. cã amici:
Etenim o Fanni: & Scæ. nos
ſumus locati. i. conſtituti eo
loco: vt oporteat nos ꝓſpi/
cere lõge caſus reip. futuros
. i. ad nos p̃tinet ꝓſpicere &
cauere ne qs pp amicitiam peccet in rempu. Enim pro quia:
conſuetudo. i. mos: & inſtitutũ maiorum deflexit ſup. ſe. i.
declinauit iam aliquantulũ de ſpacio: & curriculo. i. ab in/
ſtituto curſu: aut ꝓceſſu in itinere cœpto: quia inſtituerunt
maiores nihil niſi honeſtum admittere: neq; appetere quic/
quam in perniciem reipub. ſed Tyberius Grac. conatus eſt
occupare regnum: vel is quidem regnauit paucos menſes. i.
poſt legẽ agrariam latam donec fuit occiſus. Nunqd popu
lo Romano aud. aut viderat ante Gracchum ſimile. q. d. nõ
amici: & propinqui vt Caius Grac. & quidam alii ſecuti
hunc etiam poſt mortem immo poſt necem. qd effecerint in
. i. contra Publium Sci. Naſicam iuſtiſſimum virum: qui in/
terrogatus quid ſibi de morte Gracchi videret̃ iure cæſum
ait: quamobrem ab amicis Gracchi ſequenti nocte occiſus
eſt: non quæo: ideſt non valeo dicere ſine lachrymis: quia tã
iuſtum virum tam turpiter occidere.

PET. MAR. ¶ Suſtinuimus: tolerauimus q̃q ſeditioſum: ne cædes cædi
adderet̃: & cruor cruori quo adhuc madebat ciuitas: & ſe
natoriæ manus auctore Naſica q̃uis priuato vt in officiali
bus libris dictũ eſt. cũ carbo tribunus plebis inq̃t Liuius ro/
gationẽ tuliſſet vt eundem trib. plebis quoties qdem vellet
creari liberet rogationẽ eius. P. Africanus grauiſſima oro/
ne diſſuaſit. In q̃ dixit Tyb. Gracchũ iure cæſum videri. C.
Gracchus cõtra ſuaſit rogationem: ſed Scipio cẽſuit ſeditio
nes deinde a triũuiris. Fuluio Flacco. C. graccho. & C. Car
bone de agro diuidẽdo creatis excitatæ: qbus cũ. P. Africa/
nus aduerſaretur: fortiſq; ac vallidus pridie domũ ſe recepiſ
ſet mortuus in cubiculo inuẽtus eſt. ¶ Nõ libet augurari: nõ
placet diuinare ac ꝓſagire: ne meæ reip. ominari videar &
odio moueri. in C. gracchũ f̃ris ſui vt ita dixerim diſcipulũ
& magĩo fortaſſe deteriorẽ. ¶ Serpit: recipit paulatim mo/
uet̃, extẽdit̃. ¶ Deinde: ſucceſſiue. ¶ Procliuis: ꝓna & deuer/
gẽs. ¶ Ad p̃niciẽ: mortẽ, ruinã, calamitatẽ. ¶ Labit̃: decurrit:
vireſq; ſubinde acq̃rit & auget. Imbecillis p̃mo oĩs affectus
ait Sen. in ep̃l̃is. deinde ipſe ꝯcitat & vires dũ ꝓcedit parat
excludit̃ facilius q̃ expellit̃. ¶ In tabella: in tabellaria lege q̃
pp̃lo ꝯcedebat vt tabella daret in comitiis ſuffragiũ: q̃tuor
fuerũt leges tabellariæ eodẽ auctore in legib⁹. prima gabi/
nia de magĩſtatibus mãdãdis. Secũda caſſia de pp̃li iudicio.
Tertia Carbonis de iubẽdis legibus ac vetãdis. Cælii. q̃rta
de ꝑduellione. i. crimine hoſtilitatis. Aſconius Pedian⁹ dicit
L. caſſius lõgin⁹ trib. pl. C. Mario. C. Flacco coſ. legẽt tulit
vt pp̃lus p tabellã ſuffragium ferret. Altera caſſi lex q̃ pp̃li
iudicia firmauit. ¶ Labes: ruina veteris diſciplinæ: & ma/
cula inuſta ſenatoriæ dignitati. quis nõ ſentit ait idem in le
gibus oẽm auctoritatẽ optimatiũ tabellariam legẽ ſuſtuliſ/
ſe. Quãobrẽ ſuffragandi nimia libido in non bonis cãis eri
piẽda fuit potẽtibus non latebra danda pp̃lo in qua bonis
ignorãtibus qd quiſq; ſentiret vitioſum occultaret ſuffra/
giũ. ¶ Populũ: cęterũ oẽm atq; ordinẽ abiunctũ a ſenatorio
in quo erat ſumma auctoritas: maximumq; conſiliũ iure ac
merito dicebat̃. Romanæ reipu. ordines hi erãt. Senatus
equites. Tribuni ærarii. Scribæ. Ingenui. libertini. Opifi/
ces. Serui populus: & plebs inq̃t Iuſtinianus in inſtitutioni
bus differunt qđ genus: & ſpecies. Nam populi appellatio/
ne vniuerſi ciues ſignificant̃ connumeratis etiã patritiis. ple
bis vero noĩe cæteri ciues notant̃. hæc ille: ſed Cice. pp̃lm
pro plebe ponit. priſcæ inſcriptiones erant Senatus popu/
luſq; romanus. In tertio de
repub. vt refert Lactantius
agẽs Tulius de lege nãli: ac
diuina dicit. Nec aut p ſena
tum: aut per pp̃lm ſolui hac
lege poſſum⁹. In orõne pro
Sextio ait idẽ Cicero: Duo
genera ſemp in hac ciuitate
fuerũt eoꝝ qui verſari in re
pu. atq; in ea ſe excellentius
gerere ſtuduerunt. qbus e ge
neribus alteri ſe populares,
alteri optimates & hñi eſſe voluerũt. q ea quæ faciebant quę
q; dicebant multitudini iucunda eſſe volebant populares.
q aũt ita ſe gerebãt vt ſua cõſilia optimo cuiq; probarentur
optimates habebant̃. ¶ Multitudinis: pp̃li & vulgi. ¶ Arbi/
trio: volũtate: iudicio: libidine. ¶ Res maxias: grauiſſimas
& reip. ſtatũ. cõtinentes: q̃ prius in ſenatus auctoritate. atq;
cõſilio ſitæ erãt. ¶ Agi: tractari: adminiſtrari ducibus tri/
bunis in qbus penſi eſt nihil. ſed temeritas tñ & audacia.
¶ Nam carbonẽ ſuſtinuimus: occurrit tacitæ obiectiõi ali/ OMN. BONI.
cui ſic obiiciẽti: quare carbonẽ ita familiarem gracchi con/
tra rempu. pro ſuo amico oĩa facturum non necaſtis: rñdet
Læ. hunc ſuſtinuimus ne maior fieret in republica cædes. &
rixa inter ciues. ¶ Nõ libet mihi augurari: quaſi dicat non
placet mihi alicui peſtem pronoſticari. ¶ Serpit deinde res:
latenter intrat iſta peſtis gracchorum. Iam princeps futuræ
peſtis romanæ labitur: cum iam cœpit peſtis eſſe inclinata
ad ciuitatis p̃niciem fluit. deinde, tanq̃ torrens quidã. Mul
ti poſtea inuenti ſunt qui iſtas factiones imitari voluerunt:
ſicut Marius & Sylla. Marius fauebat plebi. vt fecit grac/
chus. Sylla fauens ſemp fuit ſenatui: & nobilibus. ¶ In tabel
la: ꝓſcripti vocabant̃: qui erant poſiti in illa tabella ſæpe/
numero vt diuitias cõſequi poſſent diuites bonos viros ꝓ/
ſcribebant: qui oẽs proſcripti ab vno quoq; occidi impune
poterãt. ¶ Gabinia: Gabinius fecit legẽ quæ iubebat: vt ꝓ/
ſcriptoꝝ tabella fieret: poſt duos annos ſurrexit Caſſius:
qui aliã condidit legem de occidendis proſcriptis. ¶ Videre
iam videor: loqui eum facit Cicero quaſi diuinitatem futu
ra: quæ tñ tpe Cicero. iſtæ rixæ fuerunt factæ. ¶ Populũ a
ſenatu: vt diximus de Mario & Sylla, poſt illos fuit Põpe/
ius & Cæſar. Pompeius fauorem ſenatus habebat. Cæſar
aũt populari fauore fretus eſt. Ideo inq̃t videre videor po/
pulum a ſenatu diſiũctum: populus ſine nominatione ſena/
tus oẽs in ſe cõprehendit. ſ. plebem & ſenatum: ſed cũ inter
ponitur ſenatus intelligimus per populum ſolam plebem.
¶ Arbitrio multitudinis: non geruntur res ſecundum virtu
tem, ſed prout intelligit votum multitudinis.
¶ Nam nos ſuſtinuimus. i. tollerauimus Carbonẽ: quoq;. i. ASCE.
etiam quẽ poſuimus mõ. i. pauloante inter amicos & ſecta
tores gracchi: pp recentem pœnam Tyberii grac. quia vide
batur ſatis pœnarum illius ſupplicio deſumptum. Aũt pro
ſed nõ libet. i. nõ oblectat aut nõ placet augurari. i. diuina/
re qd expectẽ de tribunatu Caii grac. quaſi dicat non dubi
to ipſum idem moliturum qđ frater molitus erat: qd vt Ci
cero bene ſciuit: q̃a cum hæc ſcriberet ita euenerat ita Læ/
lius quẽ hic loquentẽ inducit cũ hæc dicere inducit̃ neſciſſe
certo ſed coniicturis aſſequebatur. Enim pro quia res. i.
amor dominandi: ſerpit. i. irrepſit: deinde qui labitur ad per
niciem. i. interitum reipublicæ procliuius: ideſt pronius &
ita celerius: cum. i. poſtq̃ cœperit ſemel. Vos videtis quan/
ta labes ſit facta iam ante in tabella: ſcilicet proſcriptoria
in qua proſcripti ciues vbicunque reperiebantur occidi:
aut capi impune poterant: ablatis eorum poſſeſſionibus

primo dicto ſabes facta ſit lege gabinia. ſ. quã gabinius tuliſit vt pſcriptorum bona publicarentur. A ſit pro, ſed biennio poſt. ſ. legem gabiniam: lege caſſia q̃ Caſſius ſanxit vt pſcripti occidant. Ego videor videre iã. ſ. ex pncipio ppl̃m Romanũ diſiunctum. ſ. per ſeditionẽ a ſenatu: & res maximas q̃ ad ſenatum prius ptinebant agri arbitrio multitudinis.

PET. MAR. ¶ Reſiſtatur: conſtanter ac fortiter repugnet. ¶ Sociis: conſpirantiũ & coniurantiũ opibus: & auxiliis: & ſic nãq; indulgẽtiſſimæ parentis munera: & dona inhumana per niciem cõuertuntur qđ ſummum redolet ſcelus & impietatẽ: ad bonum nõ ad malũ ſociati hoĩes ſunt & congregati. Quæcunq; vaga naſcebant inquit Seneca differẽs de bñficiis & actura ſegregẽ vitam armata ſunt. hominẽ imbecilla vis cingit: non vnguium vis: nõ dentiũ terribilem cęteris fecit. Nudum & ĩfirmũ ſocietas munit. Duas res dedit quæ illum validiſſimum facerent: rõnem: & ſocietatem. Itaq; qui par eſſe nulli poſſet ſi ſeduceretur ſocietas illi oium animalium dominum dedit. Hæc fortes nos facit quoniam licet cõtra fortunam aduocare. ¶ Improbis: temerariis: iniquis omnia ſibi permittentibus: nihilq; prohibentibus vnde ducta improbitas. ¶ Statuenda: ponenda: decernenda: facienda. ¶ Duces: auctores capita factionum: & principes. ¶ Clarior: illuſtrior ob ſalaminiam victoriam in primis de xerxe perſarum rege, vetus fuit athenienſium inſtitutum potentes viros: atq; gloria rerum geſtarum illuſtres oſtraciſmo damnare ad decem annorum exilium. Themiſtoclem inquit teſtularum ſuffragiis ex vrbe eiecerunt eiuſq; dignitatem: ac nimias opes depreſſerunt vt ſoliti erant facere in ois quorum potentiam grauem: & minime ferendam exiſtimauiſſent & popularem æquabilitatem: atq; modum excedere cernerent. Nec huiſmodi exilium animaduerſio erat. ſed lenior leuatioq; inuidię quæ claros viros depreſſos ſemp: & ſordidatos eſſe cupit: & in huiuſmodi ignominiam veluti flatu quodam odium omne contendit: & acerbitatem. hęc Plutarchus. Themiſtocles exilio tali multatus Argos in peloponneſo conceſſit. vbi res nouas moliens vt inimici criminabantur ſuſpitionem auxit ſuis ciuibus. quapropter in Aſiam ad patriæ ſuæ hoſtes cõfugit. obiit tandẽ epoto taurino cruore: q vt inquit Plinius celerrime coit: atq; dureſcit: ideo peſtifer potu maxime. ¶ Iniuriam non tulit: ęquo aio non tolerauit vt bonũ docuiſſet ciuem: qui patriæ iraſci non debet. vnde celebratur a Syllio Fabius Maximus ęquanimiter ferens talem notam inuidia ſuæ dignitati inuſtam his verſibus. Nãq; hoc ne dubites longęui naturæ parentis. Accipe: & æternũ fixum ſub pectore ſerua Succenſere nefas patriæ: nec fœdior vlla Culpa ſub extremas fertur mortalibus vmbras, Sic docuere ſenes: quãtus qualiſq; fuiſti. cum pulſus lare: & extorris capitolia curru: intrares exul tibi corpora cæſa camillæ Damnata quot ſunt dextra: pacata fuiſſent. Ni ꝯſult a viro: menſq; impenetrabilis iræ Mutaſſentq; ſolũ ſceptris æneia regna. Nullaq; nunc ſtares terrarũ vertice roma. Pone iras o nate meas.

OMN. BONI ¶ Plures diſcent: plures ſunt illi qui diſcunt iſtas factiones q̃ diſcant obſiſtere ipſis factionibus: non. n. timent pœnas: ſed dicunt illi facti ſunt magni in ciuitate p ſeditiones & factiones: ſic etiã ego intelligo facere & melius aduertam quã gracchus q occiſus fuit. ¶ His reſiſtatur: nullus doceri vult q̃uo obſiſtatur iſtis factionibus. ¶ Quorſum hæc: ad propoſitum concludit quod iſtę factiones & perturbationes non fierent ſine amicorum & ſociorum conſenſu. ¶ Ignari. i. ſi boni putauerint aliquẽ eſſe bonum virum & illius amicitiam

plures enim diſcent quemadmodũ hæc fiant: q̃ quẽadmodum his reſiſtatur. Quorſum hæc? quia ſine ſociis nemo quicquam tale conatur. Pręcipiendum eſt igit bonis, vt ſi in eiuſmodi amicitias ignari caſu aliquo inciderint: ne exiſtimẽt, ita ſe alligatos: vt ab amicis in rempu, peccantibus non diſcendant improbis autem pœna ſtatuenda eſt, nec minor vero iis, qui ſecuti erunt alterũ: q̃ iis, qui ipſi fuerint impietatis duces. Quis clarior in græcia. Themiſtocle? quis potentior? qui cũ imperator bello perſico ſeruitute gręciam liberaſſet: propterq; inuidiam in exilium pulſus eſſet ingratæ patrię iniuriam non tulit, quam ferre debuit. Fecit idem qđ viginti annis añ apud nos fecerat Coriolanus: his adiutor cõtra p̃riam inuẽt⁹ eſt nemo,

adepti ſint: quem poſtea ſciuerint flagitioſum: potiſſimum contra rempub. illis pcipiendum eſt: vt illi amicitiam deſtituant. ¶ Quis clarior: oſtendit exemplum q improbi nil cõtra p̃riam ſtatuerent niſi auxilio amicorum: igitur æquali ſupplicio puniendi ſunt & q̃ eis proſunt. ¶ Themiſtocles: clarus fuit Imperator qui athenas ſuam ciuitatẽ a ſeruitute liberauit xerſis regis perſarũ deinde in exilium miſſus ad regem illum quem cum multis millibus hominum pſligauerat ſe itulit: & eum dominum græcię themiſtocles facere promiſit: hoc eni non promiſiſſet niſi ſpem in amicorũ auxilio habuiſſet: qua ex re perſpici poteſt quanta naſcũtur mala ex improborum amicitia hoium. ¶ Quã ſeruitute: de iniuria a prima ſibi traditam æquo animo themiſtocles tollerare debebat: quoniam filius contra matrem: ideſt ciuis cõtra patriam nunquam ius iraſcẽdi habet. ¶ Coriolanus a. xx. annis: ante hanc diſputationem amicitiæ: Coriolanus qui debellauerat coriolos in exilium miſſus eſt: qui deinde vt tractum eſt ſupertus volſcorum rex creatus romam obſedit: de qua quidem obſidione recedere nunquam precibus aliquorũ niſi fletu matris & vxoris voluit: poſuit exemplum vnum externum & aliud domeſticum. ¶ Iis: ad Themiſtocles & coriolanus ſpe amicorum cõtra ciuitates ſuas fuerunt: & tamen nullus eſt inuentus illis auxiliari: quapropter ira & amicitia ducti ſe ambos occiderunt. Themiſtocles de ſanguine tauri mactati potauit quem digerere non potuit & hoc modo conſumpſit ſuam vitam quia ſpe amicorum xerſi dominum græciæ promiſerat quod tamen non potuit: ideo occidit ſe: Coriolanus vt dicitur ſemet ab amicis deſtitutum necauit.

Themiſtocles

ASCE. ¶ Plures enim dicent. aut melius plures diſcent quẽadmodum: ideſt quodammodo hæc: ideſt huiuſmodi mala fiant ideſt mala hæc habebunt multorum auctores q̃ quemadmodum: ideſt quomodo reſiſtatur: ideſt poſſit talibus malis reſiſti: hoc eſt plures diſcent ea imitari quam exterminare. Quorſum: ideſt quereris forſan quorſum: ideſt quo verſum hoc eſt ad quod propoſitum dicam hæc: & reſpondebo ſupple quia nemo conatur quicquam tale: ideſt talem factionem: ſeditionem: aut coniurationem ſine ſociis: ideſt complicibus. Igitur: ideſt eam ob rem præcipiẽdum bonis: vt ſi ipſi ignari inciderint aliquo caſu in eiuſmodi amicitias ne: ideſt vt non exiſtiment: ideſt iudicent ſe alligatos: ſcilicet ad amicos tales: ita: vt non diſcedant ab amicis peccantibus in republica in aliqua re magna: ideſt in aliquo inſigni facinore: qualis eſt affectatio dominii. Autem pro ſed, pœna eſt ſtatuenda improbis ne ſequantur amicos pernicioſos in rempublicam: nec vero minor ſupple pœna conſtituenda eſt iis: qui ſecuti erant alterum: quam iis qui fuerint duces ideſt capita: & principes impietatis: ideſt impiæ: & ĩ patriam factionis. Quis ſupple fuit in græcia: præcipue attica (nã athenienſis dux fuit) clarior Themiſtocles: duce illo optimo: qui athenas a xerxis exercitu liberauit: quis potentior ſup. eo quaſi dicat nemo: qui tamen cum liberaſſet græciam bello perſico: ideſt quod xerxes rex perſarum intulerat ſeruitute quam xerxes inferre minabatur: propterque, ideſt propter inuidiam eſſet miſſus in exilium non tulit, ideſt non ẽ perpeſſus inuidiam patriæ ingratæ. Quam tamen debuit ferre. Ipſe enim fecit idem, ideſt oppugnauit p̃riam. Quod Coriolanus fecerat: apud nos, ideſt romanos. xx. annis añ, ſcilicet hanc oram, qua hæc finguntur diſputata. nemo: ſcilicet amicorum inuentus eſt iis, ſcilicet Themiſtocli & coriolano, auditor contra patriam,

¶ Vterq;

PETR. MAR. ¶ Vterq; Plutarchus: & Dionyſius interfectum fuiſſe martium a volſis ſcripſerunt. ¶ Conſciuit: aduocauit: intulit. ¶ Conſenſio: conſpiratio, & magis pprie coniuratio. ¶ Tegenda: prætextu quodam velanda. ¶ Vindicanda: coercenda: fatiganda: punienda. ¶ Ire: ſerpere: progredi. ¶ Aliquãdo tandem. ¶ Curæ: ſtudio: quod patriæ debetur: cui pro viribus conſulendũ eſt: & ſecuritati nepotũ proſpiciendum qđ ſtudioſe illi agunt qui futura ſæcula pertinere ad ſe arbitrantur: & de humano genere benemerẽtes de animorũ immortalitate recte ſentiunt: vñ abominata vox illorum ducenda eſt qui negant ſe recuſare quo minus deflagratio mũdi ſubſequatur ipſis morientibus.

Dum: quouſq; qm̃ omnis benignitas pperat: iquit Seneca: nõ tulit gratias qui cum rogaſſet accepit: Ariſtoteles i nono moraliũ ſic pcipit: eſt amici beneficia conferre præſertim in eos qui indigẽt & anteq̃ illi requirant. ¶ Studium: cura: voluntas. ¶ Cunctatio: mora gratiſſima: ſunt beneficia inq̃t Seneca parata: facilia: occurrentia: vbi nulla mora fuit: niſi in accipientis verecũdia. optimũ eſt ãncedere deſideriũ cuiuſq; proximũ ſequi illud melius occupare anteq̃ rogemur: qm̃ vt maioribus noſtris grauiſſimus viũs viſum eſt. Nulla res carius conſtat q̃ quæ pcibus empta eſt. Ideo diuinanda cuiuſq; voluntas & cũ intellecta eſt neceſſitate grauiſſima rogandi liberandi illud bñficiũ iucundũ: victurũq; tn aĩo ſcias quod obuiam venit: ſi nõ contingit puenire plurarogantis verba intercidamus ne rogari videamur. ¶ Libere: ſolute: aperte: ſine aliqua retractatione. ¶ Auctoritas: grauitas: æſtimatio. ¶ Ea: auctoritas, & ſeueritas. ¶ Aperte: libere citra ſimulationem & diſſimulationem. ¶ Acriter: aſpere. ¶ Pareatur: obtemperetur. ¶ Nam quibuſdam: refellit Lælius Democriti: ſtoicorum, & epicureorum opiniones de amicitia. ¶ Habitos: exiſtimatos. ¶ Mirabilia quædam: admirabiles opiniones.

OMN. BONI Excuſatio amicitiæ. ¶ Excuſatione amicitiæ: improbi amici qui ſe amicorum cauſa aliquid contra ciuitatẽ feciſſe dicunt puniendi ſunt: ¶ Quod quidem vt res ire cœpit: ignoro inq̃t Læ. ſi i futurum aliqñ ſit ſicut iam incepit: ideſt ſi ventura ſit calamitas & pernicies ciuitatis quæ iã incepta eſt a Tyberio graccho q.d. puto q venie: & hæc omnia Cicero facit ipſum Lælio qui: quæ ipſe viderat. hæc enim pernities vẽtura eſt ſicut de Mario & Sylla: & bella ciuilia. Pompe. & Cæſa. quæ tempore Læ. nõ fuerũt ſed poſtea Cic. viderat: ideo ipſum Læ. diuinantem fecit multas peſtes: quæ a graccho principium habuerunt. ¶ Mihi autem nõ minori: tradit quædam præcepta quæ ſunt ad ſeruandam amicitiam quæ frangenda eſt vt diximus in amicis contra patriam conſpirantibus inquit igitur non ſolum præſentia: ſed etiam futura cauſa reipub. prouidenda ſunt.

Haec igitur ſanciatur: ſanctæ leges appellantur: non modo inuiolatæ: verum etiam quia frãgẽtibus pœnam ſanguinis pſoluunt. ¶ Honeſta: quæ ſunt cum virtute: ſed vehemens qdam voluntas ſic ad inſeruiendum ſtudium. ¶ Libere: liber homo eſt cuius animus alicui paſſioni nõ eſt ſubiectus. Ideo nõ libere damus conſilium qñ alicui aut vtilitatis noſtræ: aut lucri cauſa conſulimus. ¶ Sed etiam acri. nõ modo manifeſte. ſed etiã cum acrimonia verborum familiares admonebimus: vt puta hoc nõ facere debes: quoniam eſt ad maiorum tuorum vituperium. ¶ Acri Libere dare

Itaq; mortem ſibi vterq; conſciuit. Quare talis improborum conſenſio, non modo excuſatione amicitiæ tegenda non eſt: ſed potius omni ſupplicio uindicanda eſt: ut ne quis conceſſum putet, amicum bellum patriæ inferentem ſequi. Quod quidem (vt res ire cœpit) haud ſcio, an aliquando futurum ſit. Mihi autem non minori curæ eſt, qualis reſpu. poſt mortem meam futura ſit, quam qualis hodie ſit.

Haec igitur prima lex amicitię ſanciatur, ut ab amicis honeſta petamus, amicorũ cauſa honeſta faciamus: nec expectemus quidem dum rogemur: ſtudium ſemper adſit, cunctatio abſit: conſilium verum dare gaudeamus libere: plurimum in amicitia amicorũ bene ſuadentiũ valeat authoritas. Eaq; adhibeatur admonendũ, nõ modo aperte, ſed etiam acriter, ſi res poſtulabit, & adhibitę pareatur. Nam quibuſdam, quos audio ſapientes habitos in græcia, placuiſſe opinor mirabilia quędã.

teri qui timide rogat negare docet. ¶ Si res poſtulabit neceſſitas erit admonendi acriter: nam vt inquit Plutar. amicitia ad iucũditatem potius quam ad reprehenſionem reperta fuit. plutar. ¶ Adhibitæ pa. obediatur ipſi auctoritati adhibitæ quia quicquid auctoritas præcepit honeſtum illi obtemperandum eſt. ¶ Nam qui. reprehendit aliquo & potiſſimum epicuros quorum opinio amicitias intrinſecas non eſſe expetendas: et vitandæ cauſa nimiæ ſollicitudinis. & eſt ordo: opinor mirabilia q̃dam placuiſſe quibuſdam: quos audio ſapientes. ¶ Habitos: non affirmat eos ſapientes. ¶ Mirabilia quædam: ideſt παράδοξα. ſi quædam contra hominum opinionem.

¶ Itaq;: ideſt & ita vterq; conſciuit: ideſt conſciuit ſibi mortem. Sunt tamen qui putent Coriolanũ in exilio mortuũ: alii a ſociis interceptum cum pcibus maternis victus obſidionem ſoluiſſet.) Quare talis conſentio improborum: non modo. i. non ſolũ nõ eſt tegẽda. i. ptegenda excuſatione amicitiæ. i. excuſando amicitiam: hoc eſt adducendo pro excuſatione amicitiam in culpa: ſed eſt vindicanda: ideſt punienda potius omni ſupplicio: vt ne quis: id eſt nemo putet conceſſum ſup. amicitiæ permiſſum propter amicitiam ſequi amicum inferentem patriæ bellum. Quod quidem vt. i. ſecundũ q res cœpit ire. i. progredi ego haud ideſt non ſcio: an ſit aliquando futurum: euenerat autem cũ hæc ſcriberentur: ſed non cum dicta finguntur: hoc eſt tempore Ciceronis non tempore Lælii. Autem pro ſed nõ minori curæ eſt mihi qualis reſpu. ſit futura poſt mortem meam q̃ qualis ſit hodie. id quoq; Cice. inducit dicentem vt ſe idẽ ſentire iuuat.

ASCE. Haec igitur quia multa itermiſcuerat: priuſquã primã legem abſoluerent repetit eam: dicens. Igitur q.d. vt inceperam dicere hæc ſanciatur. i. ſancte cõſtituatur prima lex amicitiæ: vt petamus honeſta. ſ. duntaxat ab amicis etiam faciamus honeſta ſup. duntaxat cauſa amicorum: neq; expectemus quidem dum rogemur ſupple ab eis. Vnde ſm Senecam: qui cito dat bis dat: nec carius quicquam emitur q̃ quod precibus: ſed ſtudium. i. diligẽtia adſit ſemper: & contatio: immo cunctatio. i. mora abſit. ſ. a nobis. (Cuncta dicit mora. vnde cunctari immorari. Et qui inueſtigantes aliquid immorantur. Ideo percunctari eſt inquirere profunde cogitando: & in ea re morem faciendo. Cuncta Cunctor (Contus autem eſt pertica qua nautæ profunditatem aquarum perquirunt. Vnde percunctari pro requirere dicitur.) percunctor. Contus. Gaudeamus dare verum conſilium libere: ideſt ſine diſſimulatione vt liberum decet: quia auctoritas amicorum bene ſuadentium valet: ideſt poteſt aut prodeſt plurimum in amicitia. Eaq;. ſ. & ea auctoritas adhibeatur admonendum, id eſt dum admonere volumus non modo, ideſt non ſolum aperte. i. manifeſte & nude, ſed etiam acriter, ideſt vehementer cum acrimonia, ſi res, ideſt vtilitas experientia poſtulabit, ideſt exiget. & pareatur, ideſt obediatur. (Eſt autem verbi imperſonalis vox) auctoritati adhibitæ ſcilicet ad caſtigationem. Nam ego opinor quædam mirabilia. i. quædã paradoxa placuiſſe quibuſdam. ſ. epicureis quos audio fuiſſe habitos in gręcia, ideſt illic exiſtimatos ſapientes. Non dicit fuiſſe ſapientes. nec etiam eorum libros legiſſe: cum non philoſophice, ſed craſſa minerua cum generis ſuis diſceptare inſtituerit: diligenter ergo fingit Cic. perſonam Lælii ſeruans decorum eius. In amicitia plurimum facit ſuadẽtium auctoritas

Sed nihil eſt: quod illi non perſequantur ſuis argutiis partim fugiendas eſſe nimias amicitias, ne neceſſe ſit vnum ſollicitum eſſe pro pluribus: ſatis ſuperq; eſſe ſibi ſuarum cuique rerum. Alienis nimis implicari moleſtum eſſe, cõmodiſſimum eſſe q̃ laxiſſimas habenas habere amicitiæ, quas vel adducas cũ velis, vel remittas. Caput enim eſſe ad beate viuendum ſecuritatem, qua frui non poſſit animus ſi tanquam parturiat vnus pro pluribus. Alios autem dicere aiunt etiam multo inhumanius: quem locum breuiter perſtrinxi paulo ante, præſidii adiumentique cauſa, non beneuolentię, neq; caritatis, amicitias eſſe expetendas. Itaque, vt quiſque minimum firmitatis haberet, minimumque virium: ita amicitias appetere maxime. Ex eo fieri vt mulierculæ magis amicitiarum præſidia quærant: q̃ viri, & inopes, q̃ opulenti, & calamitoſi: q̃ ii, qui putentur beati. O præclaram ſapientiam: ſolem enim e mũdo tollere videntur, qui amicitiã e vita tollũt Qua nihil a diis imortalibus melius hẽmus, nihil iucundius,

PET. MAR. Illi: democriti & ſtoici. Proſequantur: tractẽt diſputẽt, Argutiis: ꝓſſius: ſubtilius: minutius: enucleatius. Nimias: multas & artas. Sollicitum: anxium. Curam: ſtudiũ. Quam laxiſſimas: valde remiſſas. tráſlatio ab equis quos nunc in mittendo nunc cõtrahendo habenas moderatur: & regit inſeſſor. & habenas pro vinculis amicitiaꝶ ponit & vibus Adducas: attrahas. Remittas: relaxes. Caput primũ: ac maximũ. Securitatẽ: animi tranquillitatẽ. Idem Cice. in vltimo de finibus dicit Democriti aũt ſecuritas quę eſt ai trãquillitas eo ſeparanda fuit ab hac diſputatiõe: quia iſti animi tranquillitas eſt ipſa beata vita: hæc Cicero. Seneca in libello de trãquillitate vitæ Serenũ ſic alloquitur: quod deſideras magnũ & ſummũ eſt: deoq; vicinum non cõcuti hanc ſtabilẽ animi ſedem græci euthymian vocãt: de qua democriti volumẽ egregium eſt ego trãquillitatem voco. Nec eni immutare & tráſferre verba ad illoꝶ formam neceſſe eſt: res ipſa de q̃ agitur aliquo ſignãda nomine eſt: quæ appellationis græce vim debet hẽ non faciem. ergo q̃rimus quõ animus ſemp æqualis: ſecũdoq; curſu eat: ꝓpitiuſq; ſibi ſit: & ſua læ tus aſpiciat & hoc gaudiũ nõ interrumpat: ſed placido ſtatu maneat: nec attollens ſe vnq̃ nec deprimẽs: id tranquillitas erit. Parturiat: laboret: doleat ſollicituſq; ſit: & anxius ritu parturientis. Ariſtoteles diſſerens an quamplurimi amici comparandi ſint dicit: forſitan bñ eſt non q̃rere multos ſed quod ad cõmunitatẽ vitæ ſufficiãt. neq; poſſe vt multis vehementer amicũ eſſe: quapp neq; adamare plures. exuperatio enim qdã amicitiæ eſt: hoc aũt eſt ad vnũ, & vehementer igitur amare ad paucos erit. Heſiodus perſen fratrẽ ſic mõnuit hoſpite ne careas: hoſpes neq; pluribus eſto. Alios autem. i. epicureos ad ꝓprium cõmodum & voluptatem oĩa referentes vt dictum eſt. in hac parte dicit Seneca nobis pugna eſt cum epicureorum delicata & vmbratica turba in cõuiuio ſuo phantium: apud quos virtus voluptatũ miniſtra eſt: illis paret: illis deſeruit: illas ſupra ſe videt. Inhumanius: importunius: & ab humanitata benignitate: & caritate alienius vnde monet Horatius. Surge & inhumane ſenium depone camœnæ. Præſidii: fauoris: compendii: tutelæ. Caritatis naturalis affectionis & amoris. Firmitatis: roboris: ſtabilitatis: ſufficientiæ. Beati: felices quibus deeſt nihil. O præclaram, ironice loquitur Lælius. taxat q; obſcuram: mãcam & languidam epicureorum rationem in luſtris natam & ganeis. Amicitia inquit præclarum dei donũ eſt ſocietati omnia bona accepta referenda ſunt. illa nos ad oĩa muniuit: atq; inſtruxit. Idem Cicero in oratione pro ſextio dicit, quodã tempore hoies nondum neq; naturali: neq; ciuili iure deſcriptio fuſi per agros ac diſperſi vagabant: tantumq; habebãt q̃tum manu & viribus per cædem aut vulnera aut eripere aut retinere potuiſſent: qui igitur primũ virtute & conſilio præſtanti extiterunt hi perſpecto genere humanæ docilitatis atq; ingenii diſſipatos vnum in locũ cõgregarunt: eoſq; ex ferocitate illa ad iuſticiã atq; manſuetudinem tranſtulerũt: tum res ad cõem vtilitatem quas publicas appellamus tum conuenticula hominum q; poſtea ciuitates nominauerunt. tum domicilia coniuncta quas vrbes dicimus inuento & diuino & humano iure mœnibus ſepſerunt. Iucundius delectabilius.

OMN. BONI Suis arg. ſuis ſubtilitatibus & argumẽtis ꝓſequunt oĩa: vt & q̃ vera non ſunt veriſimilia reddunt. Vnum ſo. eẽ p plu. q. n. plures amicos hẽt & amicitias intrinſecas: ſi bonus eſt amicus curã illoꝶ hẽt atq; ac ſui: qua ex re ſp in ſollicitudine nõ mediocri verſat: io melius eſt vt mediocres bõ adipiſcat amicos. ſufficit. n. ſibi ꝓprius cura. Cõmodiſſimum: alia regula ad hñdam amicitia ſm opinionem epicureoꝶ: q vinculã iunxit amicitię laxamẽ hẽam⁹ quo remouere & obducere ſm arbitriũ nrm poſſumus: vt ſi amicus aliqd a te petat ei ꝓut placebit denegabis. Caput. n. rõ ſupioris: q beate vult viuere ſine cura eſſe dẽt: ſed q intimas gerit amicitias ipſe ſine cura nõ viuit. Securitatẽ: ſine cura viuere. Si tanq̃ par. vnus ꝓ plu. tracta eſt ſimilitudo a muliere ꝑturienti: q̃ ingentes patit dolores ꝓ partu: ſic amicus ꝓ plurib⁹ amicis plures hẽt dolores & curas. Inhumani⁹: crudelius q̃ illud ſupi⁹ fcm. Perſtrinxi. i. tetigi breuiter ſupius. iõ eundẽ repetit: & de illo i pñ tiaꝶ diſputat. Neq; carit. deeſt gr̃æ. Itaq; vt q. ſ ſm opinionem iſtoꝶ: q̃to magis eſt aliqs mẽdicus & imbecillis tanto magis indigebit amicitia. Mulierculæ: mulieres igit propter imbecillitatem virium magis appeterent amicitiã. Xenophon quidem ait: naturam feciſſe mulieres imbecilliores hac de cauſa: vt bona a viris conquiſita maiori cura conſeruarent: vnde videmus mulieres eſſe minores viris: vt ꝓp timiditatẽ ſuã oĩa cum diligentia cuſtodiant. Calamitoſi: calamitas eſt qñ grãdo: impetu ſuo ſtipulas frãgit: & eſt grę cum vocabulũ. O pclaram: confutat argumenta ſuperiora quadam irriſione: ſi qs. n. ſolem e mundo tolleret æq; peccaret: ac ille qui amicitiam auferri debere prædicat.

ASCE. Sed nihil eſt qd illi. ſ. græci phi non ꝓſequant ſuis argutiis: i. ſubtilibus argumentationibus) placuiſſe inq̃ partim amicitias nimias eſſe fugiẽdas: vt. i. vtpote cũ neceſſe ſit vnũ eſſe ſollicitũ pro pluribus & ſuiq; curam ſuarũ rerum eſſe ſibi ſatis & moleſtũ eſſe implicari nimis alienis ſup. curis & eſſe. Quã cõmodiſſimum. i. valde cõmodum hẽe habenas. i. frena amicitiæ q̃ laxiſſimas. i. maxime laxas & ſolutas q̃s. ſ. habenas vel obducas. i. cõtrahas cum velis vel remittas. i. laxes. Eni pro q̃ opinor placuiſſe aut dicũt ſecuritate eſſe caput ad viuẽdũ beate q̃. ſ. ſecuritate aius nõ poſſit frui ſi tanq̃ pturiat. i. mediteẽ aut deſideret parere. i. ꝓducere aliquid cõmodi: vnus. i. cũ ſit vnus ex pluribus. ſ. amicis. Aiunt autẽ qui. ſ. phos legunt. q. d. ego non lego. Aiunt alios. ſ. phos dicere ẽt inhumanius multo (quẽ locum ego pſtrinxi ſtricte pera: tau paulo añ breuiter) aiunt inq̃ dicere amicitias eſſe expetẽdas cã præſidii. i. defenſionis honorificæ & adiumẽti. i. auxilii: nõ cã beneuolentiæ neq; caritatis. Itaq; aiunt vt qſq; habeat minimũ. i. minimam partem firmitatis. i. roboris aut valetudinis & minimũ virium: ita appetere maxime amicitias. Et ſup. aiunt fieri ex eo. i. ea re vt mulierculæ quę ſunt fragiliores q̃rant magis p̃ſidia. i. tutamina cum honore amicitiaꝶ: quæ ꝓueniunt ex amicitia: q̃ viri: & inopes quærant magis q̃ opulẽti. i. pauperes q̃ diuites: & calamitoſi. i. calamitate frequenter paſſi. h. eſt infortunati quibus oĩa i peius eueniunt: quærant magis p̃ſidia amicitiarũ q̃ ſup. illi qui putantur eſſe beati. i. bene hãbẽtes hoc eſt diuites. O præclaram ſapientiam: ironia eſt. q. d. inſanientem: vnde flaccus inſanientis dum ſapientiæ conſultus error. Illi enim qui tollunt amicitiam e vita videntur tollere ſolem e mundo q̃. ſ. amicitia habemus nihil melius nihil iucundius.

Cõmodiſſimũ

Securitas

Mulierculę

Xenophon

Calamitas

Prima opinio errantium in amicitia

Secunda opinio errantium in amicitia

Improbat prædictas opiniões

Quæ

Quæ eſt enim iſta ſecuritas ſpecie quidem blanda: ſed re ipſa multis locis repudianda: Neq; enim eſt cōſentaneum, vllam honeſtam rem actionemue, ne ſollicitus ſis, aut non ſuſcipere, aut ſuſceptam deponere. Quid ſi curam fugimus, virtus fugienda eſt: quę neceſſe eſt, vt cum aliqua cura res ſibi contrarias aſpernetur atq; oderit, vt bonitas malitiam, temperantiam libidinem, ignauiam, fortitudo. Itaque videas rebus iniuſtis, iuſtos maxime dolere, imbecillibus fortes, flagitioſis modeſtos. Ergo hoc proprium eſt animi bene conſtituti, & lætari bonis, & dolere contrariis. Quamobrem ſi cadit in ſapientem animi dolor. qui profecto cadit niſi ex eius aio extirpatā humanitatem arbitremur: quæ cauſa eſt, vt amicitiā funditus tollamus e vita, ne aliquas pp eā ſuſcipiamus moleſtias? Quid enim intereſt motu ai ſublato, non dico inter pecudem & hominē: ſed inter hominem & truncum aut ſaxum, aut quiduis generis eiuſdem? Neque enim ſunt iſti audiendi qui virtutem duram & quaſi ferream eſſe volunt. Quę quidem eſt tum multis in rebus: tum in amicitia tenera atq; tractabilis.

PETR. MAR. ¶ Quæ eſt. q. d. talis ai tranquillitas vitupanda eſt: qm hō hoim vitæ bus natus eſt: & maxime amicorū pro quorū cōmodis non mō ſuſcipienda cura eſt: ſed ēt graues labores & ſollicitudines q̄ ob ius naturæ & amicitiæ neceſſitudinem iucunditati aſcribendę ſunt. ¶ Specie: aſpectu: & noie ipſo. ¶ Blāda: lenis: iucunda. ¶ Abſe: ſua ſpōte pprtaq; nā ita dixerim. ¶ Multis lo. neceſſariis negociis opportuniſq; offi ciis: ac debitis, is locus offō inqt ſylius cū ceſſant, pſpera cunq; dura ad opē fortuna vocat: nam læta fouere haud quaq̄ magni eſt animi decus. ¶ Cōſentaneum: rōni ac nāæ congruum. ¶ Ne ſollicitus: anxius: & curis diſtractus. vulnera inquit Ariſto. forti viro moleſta ſunt: ferttū qa honeſtū eſt ferre & turpe non ferre. ¶ Curā: cogitationē & aliquā moleſtiā. & ai cōmotionem. ¶ Bonitas: ſimplicitas: & iuſta prudentia q̄ recta nō agēdi diffinit. ¶ Malitiā: fallacē nocendi & circūueniendi modū & viā. ¶ Temperantia: moderatio cupiditatum oium. ¶ Libidinē: infrenā cupiditatē: & voluptatē. ¶ Ignauiā: pigritiā: deſidiam torporē. ¶ Fortitudo: virilitas: & promptus ardor in laboribus & piculis. hęc ſiqdē virtus eſt q̄ſi fida cuſtodia ipſius officii. ¶ Imbecillibus: ignauis: abiectis. iccirco virgilianus ęneas ignaua morte angit in primis. & papinianus hippomedō. ¶ Flagitioſis: libidinoſis: ſceleratis probroſis. ¶ Modeſtos: modū vitæ hñtes & tēperātiā atq; decorū in oi ſeſeruātes. ¶ Inſtituti: ſubornati natura: & diſciplina edocti. ¶ Humanitatē: naturalē qualitatem & teneritudinē affectib⁹ peruiā. tenere ſi quidē eſt humanus aius ac mollis recipit q; nāę motus i vtrāq; partē. etenī nō eſt humanū pectus ſed ferreū potius & adamātinū qd res humanę nō tangunt. Iccirco celebraſ & ſnia Antonini Cęſaris: qui dixit. Neq; impiū neq; pīa tollit affectus. ¶ Motu ai: cura: affectione: cogitatiōe: reputationeq; rerū humanarū. ¶ Sublato: remoto. ¶ Pecudē: brutū aial. ¶ Generis eiuſdē: ſimilis qualitatis & naturæ nullo ſenſu pdite ac motu. ¶ Iſti: ſtoici aſſerentes vacare affectibus ſapientem vt dictum eſt in tertio de finibus: & diceſ ſuo loco in tuſculanis ſcholiis. ¶ Durā: præfractam iflexibilem. ¶ Ferreā: aſperā immobilem: impalpabilē. Lactātius vrgens Zenonē ſtoicorum principem & ſectariū dicit. illud ſatis eſt ad coercendū furioſi hois errorē quod inter vitia & morbos miſericordiam poſuit. Adimit nobis affectum quo rō humanæ vitæ pene ois continef: cum. n. natura hois imbecillios ſit q̄ cæterorū aialium quæ vel ad pferendam vim tēporum. vel ad incurſiones a ſuis corporibus arcendas naturalibus munimentis prouidentia cœleſtis armauerit. hoi aūt quia nihil iſtorū datū eſt: accepit p iſtis oibus miſerationis affectū. nulla eſſet hoium ſocietas nulla vrbiū condendarum vel cura: vel ratio: ſic neq; vita quidē ſatis tuta, cum cęteris animātibus expoſita eſſet imbecillitas hoium: & ipſi inter ſemetipſos belluarum more ſæuirent. ¶ Tenera: mollis: indulgēs: cōpatiens: miſericors. ¶ Tractabilis: palpabilis: & ductilis. ſenſus eſt virtutis naturā facilis habeſ: & apta recipiēdis affectibus. vt cera variis formis qua pro arbitrio plaſtes effingit. diffunditur inquit Lęlius ipſa virtus & cōtrahitur. i. lætaſ & angitur vt rō humanitatis: & ſocietatis expoſcit: nec non offīn cuiq; vt decet pſtādum. quapp gaudet cū gaudētibus: & cū plorantibus plorat. qd & ad apoſtolicum pceptum eſt atq; pſi

lium. Syllius italicus humanitatē batti regis cyrenēſiū laudat his verſibus. Battus cyrenen molli tum forte fouebat imperio: Mitis battus: lachrymaſq; dediſſe caſibus humanis facilis: qui ſupplice vita intremuit regum euentus dextęramq; tetendit.

OMN. BONI ¶ Iſta ſecu. nō dicit hęc & incipit a priori ppoſitione: q; ſecure non pnt viuere: q aūt ciuitas ītimas experiūt. ¶ Specie quidē blāda: in primo quidē aſpectu vt hoc iucundum q; ho careat ſollicitudine: ſed in effectu illa ſecuritas repudianda eſt. Species oritura ſpecio is: qd nō eſt in viſu. i. inſpectio. ¶ Cōſentaneum: nō cōueniens vt hō aliquā rem aut actionem pficiat ſine cura & ſollicitudine. ¶ Actionē: factionē. ¶ Virtus fugienda eſt: q̄ principales hēt quatuor partes: vt inqt Cice. in Cice. arte noua: quarū quicq̄ē partium officia exequi non pñt ſine ai ſollicitudine: vt hic Lælius ait. ¶ Res contrarias aſpnaſ: res aduerſas cū ai anxietate virtus aſpere tolerat & eas odit: vt puta bōitas odit malitiā & illā ſpernit. ¶ Flagitio. i. libidinoſi: eſ flagitium eſt ſcelus in libidine. ergo cū ita ſit qd aius non hñs altitus lætaſ ſordis & doleat rebus contrariis: pprīū hoc eſt ai virtute pditi vt paſſiōes hēat. ¶ Ai bñ cōſti: p circuitionē dicit aium virtute pditū. ¶ Extirpatā huma. i. hois ppriētatē. pprīū n. hois eſt: vt humanus ſit: ſi dolore nō afficii in reb⁹ aduerſis & lætitia cōmoueaſ ad res ſecūdas: is humanitate carere dr. ¶ Quid. n. intereſt: ſi amicitia tolliſ hoc ſequiſ incōueniēs q; nihil intereſt inter hoies & lapidē. ¶ Nō dico inter hominem & pecudem: quia pecus habet aliquē ſenſum & motum. ¶ Aut quiduis generis eiuſdem: vt puta inter hominē & ſtatuam æream. ¶ Nō ſunt audiendi. ſed abominādi ſunt qui aſperam & duram volunt virtutē. Mordet autē ſtoicos qui dicebant ſapientem hoiem non moueri debere aliqua re ſiue dolore ſiue lætitia.

ASCE. ¶ Etnim p qaſq. i. qualis eſt iſta ſecuritas blāda qdē ſpē: ſed eſt repudianda a ſeipſa multis modis. Enī p qa neq; eſt cōſentaneū. ſ. veritati vllam. i. q̄uis vnam rē honeſtā: aut actionē: aut nō ſuſcipe aut deponere ſuſceptā. ſ. prius: q; ſi nos fugimus curā virtus eſt fugienda ſup. a nobis q̄. ſ. virtus neceſſe eſt vt aſperneſ: atq; oderit cum cura aliq̄s res cōtrarias ſibi: vt q; bonitas oderit malitiā: tēperantia libidinem, & fortitudo ignauiā. i. torporē & ad fortiter agendū inutilitatē. Itaq; i. & ita tu videas. i. q̄libet videat iuſtos maxie dolere reb⁹ iniuſtis. i. de rebus iniuſte actis ab alio: & fortes dolere maxie rebus ībecillibus. i. nō fortibus: & modeſtos. i. modeſte & tēperate viuentes reb⁹ flagitioſis. i. plenis flagitii. i. immodeſtiæ flagitiōe dignæ. Ergo hē pprīū ai inſtituti bñ. i. decenter & i. ſiſ lętari rebus bonis: & i. ſiſ dolere cōtrariis. Quāobrē ſi dolor amici cadit in ſapientē (q. ſ. dolor cadit ſup. i eū niſi arbitremur humanitatē extirpatā. i radicitus euulſam ex aio ei⁹: vcȝ ſapiētis) q̄ cā eſt vt tollam⁹ amicitiā funditus e vita ne ſuſcipiamus aliq̄s moleſtias pp eam. q. d. nulla ci eſt. Quid. n. intereſt ſublato motu ai. i. poſtq̄ mot⁹ ai ē ſublat⁹: nō dico inter pecudē & hoiem: ſȝ inter hoiem: & ſaxū aut trūcū: aut qduis. i. quēlibȝ eiuſdē gñis. ſ. nihil ſetiētis. q d. paw admodū. Neq;. n. iſti. ſ viles & abiecti ſūt audiēdi. i. pbādi (qa quos approbam⁹ libēter audim⁹) q volūt virtutē eē durā quādā & q̄ſi ferreā: q̄ qdē virt⁹ eſt tū in multis aliis reb⁹. Tū. i. pcipue in amicitia tenera atq; tractabilis.

ſed eadẽ bonitas ẽt ad multitudinẽ pertinet. Nõ eſt.n. inhumana virtus, neq; imunis: neq; ſupba. Quę etiam populos vniuerſos tueri: eiſq; optime conſulere ſoleat, qd non faceret pfecto, ſi a charitate vulgi abhorreret. Atq; etiã mihi quidẽ videntur, q vtilitatis cã fingunt amicitias, amabilis nondum amicitiæ tollere, nõ enĩ tã vtilitas parta p amicũ, q̃ amici amor ipſe delectat. Tũq; illud fit quod ab amico eſt pfectũ, iucũdũ, ſi cũ amore & ſtudio eſt profectum, tãtumq; abeſt vt amicitię pp indigẽtiã colanẽ t vt ii, q opib⁹ & copiis, maximeq; virtute pditi, in qua plurimũ eſt pſidii t minime alterius ĩdigeant, leberaliſſimi ſint, & bñficẽtiſſimi, atq; haud ſcio, an ne opus ſit qdẽ, nihil vnq̃ oĩno deeſſe amicis vbi .n. ſtudia noſtra viguiſſent ſi nunq̃ ſtudio, nunquã conſilio nunq̃ opera nr̃a, nec domi nec militiæ Scipio eguiſſet. Nõ igiẽ vtilitatẽ amicitia,

PET. MAR. ¶ EADEM bonitas: virtus bñuolentiæ & amicitiæ q̃ bonitatis.i.iuſtitiæ pars eſt tribuens hoibus natura congregatis & ſociatis quod illis debetur lege naturæ quæ hominẽ homini cõmẽdauit. ¶ Inhumana: aſpera inhoſpitalis & fera. ¶ Immunis: ocioſa: nihil pſtās: humanitas in hac ſignificatione dr̃ prompta: & benefica in omnis beneuolentia & caritas. ¶ Superba, elata contumax, ſed facilis humilis: benigna, comis: affabilis. ¶ Tueri, protegere. ¶ Conſulere: prouidere ac illorũ geri & ſecuritati proſpicere. vnde græcum adagiũ. eſt hõ homini deus. & oppoſitũ hõ hoi lupus. ¶ Abhorreret, aliena eẽt ab amorẽ oium hoium quicũq; illi ſint. Amicitia dicit philoſophus nõ eſt ad inanimata: nec iuſtũ imo neq; ad bouem, vel equum: neq; ad ſeruum ea ratione qua ſeruus eſt. nõ eſt enim quicquã cõmune. Seruus eni animatum eſt inſtrumentum: ſed qua eſt homo. Nã omni homini iuſtum quoddã eſt ad oẽm hoiem q cõtcare ſecũ legem: pactumq; põt q̃re & amicitiam rõe qua hõ eſt. ¶ Fingunt, ſimulant. ¶ Nodũ: vinculũ: glutem nexum. ¶ Amor ſtudium: voluntas: affectio. ¶ Cum ſtudio: volenti aio, & amico. Animus eſt inquit Seneca q parua extollit ſordida illuſtrat magna & in precio habita dehoneſtat, ipſa quæ appetunẽ neutrã nãm habent nec boni nec mali: id refert quo illa rector animus ipellat a quo forma datur rebus. nõ eſt ergo beneficiũ ipm qd numeraẽ aut tradiẽ ſed pia & recta volũtas. ¶ Colanẽ: obſeruentur, & frequẽtenẽ atq; honorenẽ vſus gratia & cõpendii. ¶ Opibus: potentiis clientelis. ¶ Copiis: affluentia rerũ. qua propter maiores noſtri Iouem optimũ primo. i. beneficentiſſimum deinde maximum: ideſt potentiſſimũ appellauerunt oſtendentes maius eſſe & gratius benignum eſſe: ac liberalem q̃ magnas opes habere. Qui beneficia cõfert deum imitatus. inquit Seneca: qui recepit fœneratorem. ¶ Præſidii: opis & tutelæ. ¶ Opus ſit: expediens ac neceſſariũ. ¶ Viguiſſet: prompta fuiſſent ad releuandam indigentiam quæ aperit voluptates amicorũ. & ideo interdũ neceſſaria: cum officia excitet: & virtuti cãpum patefatiat: atq; argumento amoris. Aduerſa ſiquidẽ amicos explorãt. Amicos ait Seneca res optimæ parant, aduerſæ probant. In vtraq; fortuna dicit philoſophus quæruntur amici. Nã & qui fortunã habent aduerſam indigent ope. & q ſunt in rerũ proſperitate eorum indigent quibus cum viuant, & in quos beneficia conferant. Amicos igitur habere magis neceſſarium eſt in diuerſa fortuna. ops autem felici tẽpore amicos prompte accreſcere. honeſtũ ſiquidem eſt beneficium eſſe in felici vero pigre. nã participes malorum facere amicos nõ decet. vnde Oreſtes apud Euripidem in electra Pyladi amico dicit. Sat eſt grauis triſtiſq; fortuna ſi me vrget. Maxime tamen vocandi ſunt tunc amici cum parua ſuſcepta moleſtia multũ prodeſſe poſſunt. Contra fortaſſe congruum ẽ ad calamitoſos ire amicum antequã vocetur. eſt enim amici beneficia conferre præſertim in eos qui indigent, & priuſquam illi requirant vtriuſq; ſiquidem honeſtius eſt atq; iucundius. Ad fortunatos prompte accedendũ ẽ ad opus agẽdum. tarde vero pro conſequendis beneficiis. non.n. honeſtũ eſt vtilitatis ſuæ gratia properare. ¶ Domi: in toga neq; domeſtica: & ciuili.

OMN. BONI ¶ Sed eadẽ bonitas: oñdit bonitatẽ nõ ſolũ ad duos vl̃ ad paucos pertinere: ſed etiam ad multitudinem & ppl̃m, nã virtus cuius ẽ ipſius, ps bonitatis hõ ſpernit aliquẽ ſed oẽs diligit. ¶ Quę vniuerſos populos, quæ.n. res Po.Ro. imperantẽ fecit niſi virtus. ¶ Quod nõ face. i. ſi non rueref & populis conſuleret oĩno virtus abhorreret a caritate & ab amicitia populi. ¶ Abhorreret: aium remoueret: abhorrere n. eſſe aium remouere: qs.n. nõ diligit Po.Ro. & abhorreat a ciuitate Carthaginẽſium pp ſcelera ſua bonitas ẽt ad multitudinẽ ptinet: vt beneuolos reddat Po.Ro. cuius aius fuit bñ ↄſtitutus. ¶ Fingũt: & bñ qa ñ nõ eſt vera amicitia: ſed ficta q̃ oriẽ vtilitatis cã. ¶ Nõ n. reddit rõnẽ q̃re vtilitas ñ ſit cã remouẽdę amicitię, qa amici magis amore amicitię q̃ vtilitate aliqua delectanẽ. ¶ Tũq; ſi. fit, qd ab amico: ſi vtilitas ẽ offm ab amico pfectũ: aliqñ fit & cũ amore & cũ hilaritate: tñ illud bñficiũ iucũdiſſimũ ẽ primũ cũ pceſſerit amor deide vtilitas vt in ſequẽtib⁹ demõſtraẽ. ¶ Tãtũq; abeſt: tñq; differt indigẽtia a cã generandæ amicitię: q̃tũ differũt hoies copioſi & opulẽti ab idgẽtia. ¶ In q̃ plurimũ pſi. virtus p amicis maximã tutelã hꝫ etiã ſine copiis: vt i orãdo: i defendẽdo amicũ in iudicio. ¶ Liberaliſſimi: ad opes & copias retulit, nã liberalis pprie eſt in pecuniis. ¶ Bñficẽtiſſimi: itã referẽ ad virtutẽ & bñficiũ in aliis rebus dicimus: vt diximus in orando: oſtẽdit igiẽ amicitiã nõ oriri ab indigentia: nam diuites amicitia delectantur. Tñ abeſt opinio illorũ q affe runt pp inopiam amicitiam eſſe habendam tñ remota eſt a veritate q̃tũ hoc verũ eſt qd ſequitur: videlicet q hoies opulenti & copioſi in dando liberales ſint. ac ſi dicat: ſi amicitia cã inopiæ fieret diuites eam ↄtẽnerent, qd nõ eſt verum ergo illorũ opinio a veritate abeſt vt officia nõnulla conferũt, non vt ab amicis aliqd officii conſequantur. Atq; haud ſcio occurrit tacitæ obiectioni: vtrum opus & neceſſe ſit, vt indigentia oriatur inter amicos cui rñdet q ſic, qm ex indigẽtia experimẽtũ amicitię fit. ¶ Vbi.n. ſubiicit exẽplũ ſui Lęlius, nõ.n. nr̃æ vehemẽtes volũtates ſuum exercuiſſent offm niſi Scipio aliquãdo eguiſſet opa mea & conſolatione.

ASC. ¶ SED ea. bo. pertinet ẽt ad mltitudinem: i. ad multos amãdos licet non multi diligãtur amici. Eni pro qa virtus non eſt inhumana. i. ſine humanitate & clementia neq; eſt immunis ab offõ: neq; eſt ſupba. i. faſtidioſa. Quæ .ſ. virtus ſoleat tueri. i. ptegere ẽt vniuerſo. & ↄſulere .i. prodeſſe & proſpicere eius. ſ. vniuerſis optime. i. decẽtiſſime. Qd. i. quã rẽ ipa non faceret profecto. i. reuera ſi abhorreret .i. aliena eſſet & aium amoueret a caritate vulgi .i. quæ vulgares pſequitur. Scimus aũt per virtutẽ & amicitiam dũ eis attribuiẽ actio ſignificari eũ in quo ſunt. atq; etiã q fingũt amicitias cã vtilitatis vũr qdem. i. certe mihi. q.d. vt aliis videãtur nihil dico tollere. i. amouere quẽdam amaſſibiliſſimũ nodũ amicitiæ. ſ. amorem. Non.n. tam. i. in tñ delectet vtilitas parta. i. acqſita p amicũ q̃. i. q̃tum ipſe amor amici. i. q in amicũ. Tũ .i. tunc illud qd eſt profectũ ab amico ſit iucũdũ ſic eſt pfectũ niſi venit ab eo cũ ſtudio .i. diligenti conatu eius & aio bñfaciendi. Et tñ abeſt vt amicitiæ colanẽ. ſ. pricipalr̃ pp indigentiã, vt hii q pditi. i. pter cæteros dotali ſũt opib⁹. i. facultatibus & copiis. i. abũdantiis ſeruoꝝ: clientũ & filium, & maxie. i. pcipue virtute in qua. ſ. virtute eſt plurimũ pręſidii. i. honeſti adiumenti & tutamenti indigeant minime alterius. ſ. pſidii aut facultatis ſint liberaliſſimi ppter opes & bñficentiſſimi ppter virtutẽ. Vñ tales nõ colunt amicos vt fiãt ab eis diuites: ſed vt eos diuites faciãt. Atq; haud ſcio: ideſt neſcio an ne opus ſit quidem, ad fouendam amicitiam nihil oĩno deeſſe, vnquã amicis: ideſt an ne expediat amicos noſtri egere vt conſeruet beneficio amicitiæ & ſi ita eſt non

Non ſolũ bonitas ad duos ſed ad paucos. Abhorret.

Nota ibi

ASC. Vtilitas amicitiã cõſeqtur non e cõtra.

ſi ita eſt non colitur amicus: vt det: ſed vt accipiat. Probat exēplo. Enim ꝑ qa. vbi.i. qn̄ aut in quo. q.d. nunq̄: & in nullo aut nuſq̄ nr̄a ſtudioſa.i. ſtudioſa ī alterutrū officia viguiſſent: ſi Scipio nunquā eguiſſet: nec domi tpe pacis: nec militiæ.i. cū eēt in mili' in tpe belli: ſtudio nr̄o: nūq̄ eguiſſet cōſilio nr̄o: nunq̄ eguiſſet opa noſtra. Studiū. vt eſſe in aio cum niſi tū corporis conſilio dat.

neq; tyrannus putet ſe diligi a ſubdito: a quo ipſe putat metui. ¶ Coluntur: occurit obiectioni: diceret aliquis, venerantur tamen tyranni: cui reſpondet ꝙ non venerentur, niſi ad tempus & ſimulando. ¶ Ferunt Tarquinium cum eſſet: Tarquinium inquit ſe cognoſcere dixit quos amicos haberet & inimicos. ¶ Cum iam neutri gratiam: prēmium neq; amicis: neq; inimicis referre poſſet: quoniam neminem habeat, inimicis autem referre non poterat prēmium.i. pœnam & ſupplicium inferre: quoniam pauper erat: & impotēs. ¶ Importunitate, importunitas dicit̃ vbi nullus eſt portus nulla eſt ſedes.

ore: opa: labore. Igitur amicitia nō eſt cōſecuta vtilitatē.i. non eſt inita pp vtilitatem conſequendam.

PETR MAR. ¶ VSV: experientia. ¶ Rōne: doctrina ī & phico inſtrumēto. ¶ Proh, interiectio eſt admirantis. & quaſi implorantis atq; adiurātis fidē.i. opem auxiliūq; numinis: & hois. ¶ Deū ī deorū. antiqua locutio eſt paſſim a poetis & oratorib⁹ vſurpata. ¶ Circūfluere, vndiq; redundare. Arbitrantur homines īquit phus felicem iocunde viuere operare. Solitario diffi-cilis eſt vita. Retinendū eſt inquit Lactantius vinculum ſocietatis humanæ ī quia hō ſine homine nullo mō pt viuere. Epicurus auctore Seneca dicere ſolebat ſine amico viſceratio leonis & lupi vita eſt. vt ſolitudo in odio eſt ait Seneca ſic in dulcitudine appetitio ſocietatis quomodo hoiem homini natura conciliat: ſic ideſt huic quoq; rei ſtimulus qui nos amicitiaruꝫ appetentes fecit. ¶ Fides: veritas: & ſecuritas. ¶ Fiducia: ſpes, bonuſq; animus.i. ſecurus. ¶ Coluntur: honoratur, & frequentantur ad aliquod tempus vt periculum declinetur ſimulatione officii. ¶ Ceciderint: amittent tyrannidem qualis eſt vt plurimum exitus Tyrānorum vt per cruorem ad manes deſcendat. Tarquinius ſuperbus mortuus eſt cuius quo ſe poſt fractas opes latinorum ad Ariſtodemum tyrannum contulerat. ¶ Gratiam referre: par pari reddere bene merentibus videlicet beneficium. & inſidiis talionem & pœnam. ¶ Importunitate ī malignitate tyrannica & feritate in qua nulla poteſt eſſe quies nulla cōmoditas. ¶ Præpotentium: fortunatiſſimorum quos aura fortunæ inflat, & aliorum contemptores efficit. ¶ Excludunt: eiiciunt. ¶ Fides: vera: conſtantes atq; reciprocas.

ſed vtilitas amicitiam conſecuta eſt: non ergo erunt homines diuitiis affluētes audiendi: ſi qn̄ de amicitia, quā nec vſu nec ratiōe habent cognitam, diſputabūt. Nā quis eſt, proh deum fidem atq; hominum, qui velit, vt neq; diligat quēquā, nec ipſe ab vllo diligatur, circumfluere oībus copiis atq; in oīum rerum abundantia viuere? Hęc enim, eſt tyrānorū vita, nimirum, ī qua nulla fides, nulla charitas: nulla ſtabilis beneuolentiæ pōt eſſe fiducia: omnia ſemp ſuſpecte atq; ſollicita: nullus loc⁹ amicitię. Quis enim aut eū diligat: quē metuat, aut eū, a quo ſe metui putet? coluntur tū ſimulatione amicitiæ dūtaxat ad tēpus, qd ſi fore (vt at plerumq;) ceciderint, tū intelligit: quā fuerint inopes amicorū. Quod Tarquiniū dixiſſe ferūt: tū, cū exul eēt, ſe intellexiſſe quos fidos amicos habuiſſet, quos īfidos, cū iam neutris gratiā referre poſſet. Quāquā miror ī illa ſuperbia, & īportunitate ſi quēq̃ hēre potuit. Atq; vt hui⁹, quē dixi mores veros amicos parare nō potuere: ſic multorū opes ꝑpotentiū excludūt amicitias fideles.

¶ Huius mores veros amicos ī inqut mores Tarqui. amicos veros cōparare non potuerunt: quia vt dictum eſt bonitas eſt amicitiæ fundamentum: quia Tarqui. indigens erat. Simul comparat mores Tarqui. ideſt malos mores copiis ī & fortunis quorumdam ī qui opum cauſa amicitiā contēnunt.

¶ SED vtilitas conſecuta eſt amicitiam .i. quia amici eramus, ergo etiā alter alteri vtiles eramus: ergo homines affluentes diuitiis non erunt audiendi ſup. cum crudelitate: ſi quando diſputabūt. ſ. ex vſu ſuo de amicitia, quā nec habent cognitum vſu.i. experientia, nec ratione.i. argumentatiōe & diſputatione philoſopica. Nam proh fidem deum atq; hoinm affectuoſa exclamatio: quis eſt qui velit vti ea lege, vt neq; diligat quemquam nec ipſe diligatur ab vllo circūfluere circum circa: aut vndiq; affluere omnibus.i. omium rerum copiis atq; viuere in abundantia omnium rerum, q.d. nemo ſanæ mentis: hæc eſt enim vita tyrannorum ī nimirū.i. haud dubie, in qua nulla fides, fidelitas aut fiducia: nulla caritas.i. verus amor, & nulla fiducia beneuolentiæ ſtabilis.i. de beneuolentia ſtabili alicuius erga ſe poteſt eſſe, & in qua omnia ſunt ſemp ſuſpecta atq; ſolicita vt nullus locus eſt amicitiæ. Autem pro ſed, quis diligat aut eum quē metuit: aut a quo putet ſe metui.i. formari. q.d. nemo. Coluntur tamē. Per antipophora occurit obiectioni, dicere cum poſſint tyrannos coli & haberi in pretio a ſuis ſectatoribus: ad quod Lælius, quidem ideſt certe tyranni coluntur. Tamen, ideſt nihilominus: ſimulatione, ideſt per ſimulationem amicitiæ.i. per eos qui ſe ſimulant eſſe amicos, ſed dūtaxat .i. ſolūmodo ad tempus i. pro tempore felicitatis, ꝙ ſi ceciderint forte: vt ſi plerūq; ideſt vt plurimum, quia nullum violentum perpetuum, immo fere occiduntur, vnde eſt illud Iuue. poſtea dictum. Ad generum Cereris ſine cæde, & ſanguine pauci deſcendunt reges & ſicca morte tyranni. Tum, ideſt tunc ſcilicet poſt caſum intelligitur. ſ. ab eis & aliis omnibusq̃.i. quantum inopes amicorum fuerit: quod.i. quam rem dicunt Tarquium. ſ. ſuperbum vltimum Romanorum regem dixiſſe tū.i. tūc cum.i. quādo eſſet exul ſe intellexiſſe quos amicos habuiſſet fidos, quoſq;: ideſt & quos īfidos: cum iam neutri, ideſt nō alteri, hoc eſt neq; fido neq; infido poſſet referre gratiam, ideſt retributionem beneficiorum, q̃q̃ miror ſi Tarquinius potuit habere quemquam ſupple amicum: in illa ſcilicet notiſſima ſuberbia, & importunitate, ideſt inſolentia viuendi. Atq; vt: ideſt quemadmodum mores, ſcilicet praui huius quem dixit, hoc eſt Tarquinii non potuere parare .i. comparare veros amicos, ſic opes, ideſt facultates nimiæ multorum potentium excludunt amicitias fideles, ideſt quæ colātur cum fiducia.

Vita tyrannorum

De his qui coluntur

OMN. BONI ¶ SED amicitiam vtilitas: poſt amicitiā ſequitur officium & vtilitas. ¶ Nō ergo: reprehendit illos qui opulēti ſunt, & abundantes delitiis indulgent, quibus nō alios amare neq; ab aliis ſe amari volunt: & ipſi de amicitia diſputare cupiunt. ¶ Nec ratione .i. regula. nec enim cognoſcūt amicitiam aliqua regula vel præcepto neq; practica aliqua quia amicitiam cōtemnunt. ¶ Proh deum fidem atq; hominū: exclamatio comica ad indignationem ī quia inueniatur aliquis neq; alium amare velit, neq; amari ab aliquo: ſicut ſunt iſti diuites flentes: quos deteſtatur Iuue. neq; ament ipſi neq; amentur ab aliquo. ¶ Hæc eſt Tyrannorū vita: neq; amari ꝓpriū tyranni eſt ¶ Nulla caritate, nullus amor, omnia ſunt ſuſpecta ſuſpectos habent viros doctos: ideo Iunius Brutus ſub Tarquinio ſtultū ſe finxit. Sene. enim īqt de tyranno oderint dum metuāt. ¶ Nullus locus amicitiæ: ſi amat te hodie: cras deinde te expellit. ¶ Quis enim: ratio quare nō amātur tyranni: quis enim poſſet amare quē timet vt Tyrannū: qui eſt timori omnium. ¶ Quis enim ī quis poſſet amare tyrannum: quem ipſe metuit, aut qui Tyrannus putet eum ſe diligere a quo ipſe metuitur. ¶ At eum a quo ſe metui putet, quis Tyrannus putet eum ſe diligere a quo ipſe metuitur: ac ſi dicat; neque ſubditus Tyrannum diliget quem ipſe timet

proh deū fidem atq; hominū. Iuue.. proprium tyranni. Quis poſſet amare tyrānem Importunitas.

¶ Cæca,

Nō.n.ſolum ipſa fortuna cæca eſt, ſed eos ēt plerūq; efficit cæcos, quos cōplexa eſt. Itaq; illi efferunt faſtidio fere & cōtumacia: neq; quicq̄ īſipiēte fortunato intollerabilius fieri pōt. Atq; hoc qdē videre licet, eos qui antea cōmodis fuerunt moribus, imperio, poſtea te: pſperis rebus īmutari, ſperni ab iis veteres amicitias, īdulgeri nouis: qd āt ſtultius, q̄ cū plurimū copiis, facultatib⁹ opibus poſſint, cætera parte, q̄ parantur: pecuniā, equos: famulos: veſtē egregiā, vaſa precioſa: amicos nō parare: optimāq; & pulcherrimā vitæ (vt ita dicā) ſupellectilē: etenī cætera cū parāt: cui parant neſciunt, Nec cui⁹ cā laborent. Eius.n.ē iſtoꝝ qcqd ē q vincit virib⁹. Amicitiaꝝ ſua cuiq; pmanet ſtabilis; & certa poſſeſſio, vt ēt ſi illa maneāt: q̄ ſunt q̄ſi dona fortunę, tñ vita inculta: & deſerta ab amicis non poſſit eſſe iucunda: ſed hęc hactenus. Cōſtituēdi āt ſunt, qui ſit in amicitia finea, & quaſi termini diligēdi: de quibus tres uideo ſententias: quarum nullam probo:

PET. MAR. ¶ CAECA: temeraria, iprouida: violēta fortūa inqt Seneca quē nimiū fouet ſtultū facit & fortūa nemini pluſq̄ ɔſiliū valet. / Plerūq;: ſæpius: qm̄ nōnulli fortūa prudenter & moderate vtunt̄ ſeruatq; i magna peccādi licētia modum: cū tibi alludit vitæ pſperitas ait Seneca tūc te velut i lubrico retinebis: ac ſiſtes, nec tibi dabis ipetus liberos ſed circumſpicies quo eūdū: vel quouſq;. / Efferūtur: criſtas erigūt more gallorū atq; alios contēnunt & auerſant̄. / Faſtidio, q̄dā nauſea: & cōtēptu. / Cōtumacia: animi tumore cōuiciis: deſpiciētia, ſupbia. / Inſipiēte, nullis diſciplinis exculto & q̄ſi mitagato. vñ ſtudia humanitatis dicta, q̄ ſinceramēte cupiētes humaniſſimi ſunt. / Fortunato: opulento. / Intolerabilius: inſolētius: & iportunius. / Cōmodis: facilibus, aptis menſuratis, modūq; hñtibus & ſeruātibus. i. rōnē humanitati cōſentaneā. / Impio: plaſtura: exercitus. / Poteſtate: iure aliquo ſibi cōceſſo. Cū iperio eē dicebat̄ apud antiquos cui noiatim a pplo dabat̄ impiū, cum ptāte autem de eo q a populo p̄ferebat̄ alicui negocio. / Proſperis: felicibus atq; ſecūdis. / Indulgeri: animū applicari: atq; obſeqū. / Stultius: habētius: iprudentius. / Copiis: affluētiis rerum. / Facultatibus diuitiis: opulentiis. vñ difficultas domeſtica inopia. / Opibus: potentiis: factionibus, cliētelis: fauoribus, affectationibus. / Supellectilē: inſtrm ad magna quęq; efficaciſſimū. quapp ſtoici appellabant amicū efficiēs quoddam bonum: vt in tertio de finibus dictum eſt. Supellex pprie vt hētur. xxxiii. digeſtorū ēt domeſticū inſtrm qd neq; argēto: auro ve facto: vel veſtibus adnumeratur. / Cui. qm ſubinde alios atq; alios ſortiunt̄ dños cū in arbitrio fortunæ ſint. vt recte monet i epl̄is. C. Cęcilius & Hora. bis verſibus. Nā ppriæ telluris herū natura neq; illū. Nec mei nec quēquā ſtatuit: nos expulit ille. Illū aut neqties: aut vafri inſcitia iuris poſtremo expellet certe viuatior heres. Nunc ager vmbreni ſub noie dictus O felli. Dictus erit nulli pprius: ſed cadet i vſum. Nūc mihi: nūc aliis: quo circa virtute fortes. fortiaq; aduerſis opponite pectora rebus. / Sua, ppria: & nō fortuita. / Certa: firma nō vacillans: iuariabilis. / Inculta: nō frequentata. / Deſerta, deſtituta. / Iucūda: ſuauis: & delectabilis. Abſurdū eſt inqt phs felicē hoiem ſolitariū facere. Nā hō ciuile aial eſt: & cū aliis aptū viuere: ac verba mētēq; cōicare. ſic. n. dr̄ in amicis viuere ſiſ: & nō vt in pecudib⁹ eodē in loco paſci: quo circa alii cōpotāt. Alii talorū ludo ſimul incūbunt. Alii ſimul ſeſe exercētes & vna venant̄: aut phant̄ ſinguli totos dies idipm̄ agētes qd maxie amant. viuere. n. ſimul cū amicis volētes hæc faciūt; & in ea cū his cōicant cū qbus viuere expetunt q̄ maxime ipſos in vita delectant. / Cōſtituēdi: ponēdi: firmandi: ſanciendi. / Fines, termini & metæ vt pateat quatenus pgrediendum ſit cū laude in amicitia. / Ferri: dici narrari a philoſophātibus: morūq; magiſtris.

OMN. BONI ¶ NON eni ſolū: rō q̄re amicitia ab iſtis fortunatis ɔtēnit̄ fortuna. n. q̄ ſm antiquos a caſu venit cæca eſt: & poſſidentes cęcos efficit: xp̄iani autē fortunā nō tenent: nā vt inqt. b. Hiero. ne minimū qdē foliū ſine nutu dei ad terrā cadit. Iō incertū aliqd nobis: nō euenit: nobis autē fortunæ incertus euentus reꝝ p ignorātiā. / Contumacia: cōtumaces ſunt qui alios audire nolūt. / Quid ſtul. nihil eſt inſipientius q̄ parare æquos, vaſa p̄cioſa, cū ſuis diuitiis facultatibus, qbus quidē h̄ inania parare ſp pñt & amicitias cōtēnūt. / Veſtē e. veſtes nō ſolum appellamus qbus tegitur corpus: ſed tapetes & alia ſupellectilia ad domus ornamentū veſtes vocamus. / Vt. i. d. q̄re amicitia nō eſt vere ſupellectilis: tñ ad vſum eſt oīum reꝝ: vt ſupellectilis. / Cui p. n. Putant. n. iſti diuitias filiis adipiſci, q̄s ſępenumero tyrāni & milites auferūt. / Nec cu. cā: ſua dare ſe exiſtimāt cū filioꝝ: ſed plerūq; tyrānoꝝ & incēdioꝝ gr̄a laboraſſe repiunt̄. / Amicitiarū ſua permanet: cuiq; poſſeſſio. Igit̄ egregie eſt idulgere amicitiis q̄ diuitiis: vt ēt ponam⁹ p caſū q diuitię iſtę vſq; ad mortē ſtabiles ſint: tñ ſine amicorū cōſuetudine tua reddūt vitam modeſtā. Præterea diuitiæ inanes appellant̄ res: ſꝫ amicitia inanis nō vocat̄ qa poſſeſſorē efficit meliorē & hūaniorē. / Sed hæc h. ac ſi dicat h̄ pcepta ſūt ad ɔfirmamētū amicitiæ. / Cōſtituēdi ſ. f. in ꝑtitiaꝝ quouſq; diligēdū ſit & amor duratur⁹ atq; pmāſur⁹ ſit a Lęlio demonſtrat̄: prio tres opiones ppoſit q̄s otonib⁹ ſuis diligēter ɔfutat

ASCE. ¶ Enīꝫ p qa nō ſolū fortūa ipſa. i. pſperat ē cæca: qa ſine rōne hos deprimit & illos exaltat: ſed ēt efficit plerūq; eos cęcos quos eſt cōplexa. i. quos nimiū foueat. Itaq;. i. & ita illi. ſ. quos fortuna cōplectitur p̄potētes efferuntur. i. extra metas rōnis & modeſtiæ feruntur faſtidio. i. ſuperbo cōtemptu aliorum & cōtumacia . i. contumaci arrogantia & æſtimatione ſui. Nec qcquā pōt fieri intolerabilius inſipiente fortunato: qd ēt a ſapiente dictum eſt. Et qa fœmina plerūq; minus hꝫ prudētię: iō dicit Iuuena. Intolerabilius nihil eſt q̄ fœmina diues. atq; licet qdē videre hoc videlicet eos q antea. ſ. q̄ diuites eſſent fuerūt moribus cōmodis. i. opportunis imutari imperio. i. per imperium acquiſitū ptāte ſup. acquiſita & proſperis rebus obtentis. & veteres amicitias. i. veteres amicos ſpernit (quod grauius eſt q̄ deſeri (ab iis: & ſup. eos indulgere. i. nimiam operam dare nouis. i. amicitiis. Aūt pro ſed: quid ſupple eſt ſtultius. q. d. nihil q̄ eum poſſint parare plurimum. i. abūdātiſſime: corporis: facultatibus: & opibus ſuis: cætera quæ parantur. i. acquiri ſolent, vt pecuniam, equos, famulos, veſtes, gloriam, vaſa precioſa, & ſup. non parare amicos appoſitorie optimam & pulcherrimam ſupellectilem vitæ: vt ita dicam. i. ſi liceat vocare amicos ſupellectilem: vnde ſupellex ſolet accipi pro omni qua familiariter vtimur: quo circa dicit Perſi. Tecū habita & noſtris q̄ ſic tibi curta ſupellex. Iō aūt id ſtulte fit. Etenim. i. quia certe cum cætera. ſ. bona parantur. i. acquiruntur neſciūt qui eas parant, cui. i. ad cuius vtilitatem parantur. i. acquirantur nec ēt cuius cā laborent: qa alii non habent libero: alii habent: ſed bona non poſſident exclui aut expulſi quauis vi: alii habēt quæ poſſideant, ſed breui aliorum per diuitias preduntur. Enim pro qa quicquid eſt iſtorum. ſ. bonorum fortunę. i. ſup. eſt eius qui vincit eos. ſ. q acquirunt viribus, ſed poſſeſſio amicitiarum pmanet cuiq; ſua. i. propria & ſtabilis. Vt ēt ſup. dicatur: ſi. i. tua metſi illa quæ ſunt quaſi bona fortunæ moueat. tñ vita inculta & deſerta ab amicis nō poſſit eſſe iucunda, ſed hęc hactenus ſup. dicta ſint. Cōſtituēdi aūt &c. recitat q fines ſeu termini in amicitia cōſtituēdi ſint: & prio tres adducit ſententias quas cōfutat. vt ex ordine patebit. qui talis eſt. Autem pro ſed: fines & quaſi termini diligendi qui ſint. i. eſſe debeant in amicitia: ſunt conſtituendi (vulgarius dixiſſet. Cōſtituendū aūt eſt ſicut in. i. offi. In primis cōſtituendum eſt &c.) de qbus. ſ. finibus & terminis. ſ. ad quos vſq; video tres ſn̄ias. i. tres opiniones q̄s diuerſi ſentiunt ferri. i. q̄ſi pro lege dari: quarum ego nullam probo. i. approbo.

vnam,ut eodẽ modo erga amicum affecti ſimus, quo erga nos metipſos. Alteram,ut noſtra in amicos bene uolẽtia, illorum erga nos beneuolentiæ pariter ęqualiterq; reſpõdeat. Tertiam,ut q̃ti quiſq; ſeipſum facit: tanti fiat ab amicis,harũ triũ ſententiarum nulli pror ſus aſſentior:nec.n.illa prima uera eſt:ut quemadmodum in ſe qniſq;:ſic in amicũ ſit animatus. Quã multa enĩ:q̃ noſtra cã nunq̃ faceremus, facimus cã amicorũ,precari amicis ab ĩdigno:ſupplicare: Tũ acerbius in aliquẽ inuehi,inſectariq; uehemẽtius: quę in noſtris rebus nõ ſatis honeſte,in amicorũ fiunt honeſtiſſime.

PETR. MAR. ¶ EO mõ: affectu: & animi diſpõne atq; ppoſito. Ariſtoteles nono moraliũ dicit. At vero q̃ ad amicos attinent: & qbus amicitiæ diffiniunt ex his q̃ ad ſeipſum qſq; facit profecta eſſe vident: ponunt enim eũ amicũ eſſe q vult & agit bona: vel q̃ vident amici gſa, Aut eũ qui vult eſſe: viuereq; amicum gſa ipſius amici, qđ matrib' ad ſuos accedit filios. Quidã vero eũ eſſe dicunt q verſat vna cũ amico: & eadẽ expetit. Aut eũ qui dolet pariter atq; gaudet cũ amico. Maxime aũt & hoc matrib' accidit. Horũ ẽt aliquo & amicitiam ipſam diffiniunt. vnũquodq; autem horꝝ viro cõpetit erga ſe bono: reliqs vero ea rõne q̃ tales eẽ ſe opinantur. vt aũt vt dictum eſt virt' & ſtudioſus ipſe cuiq; eſſe menſura.hic.n. ſibi ↄſentaneus eſt: ac eadẽ cupit aia ois. & vult igit ſibi bona: & agit: & qppe boni viri bonũ agere: ac ſuiipſius gſa: mẽtis ſiquidem cã quæ quidẽ vr quiſq; eſſe & vult ẽt ſe vivere, ſaluumq; eſſe atq; id maxime quo ſapit. Atq; talis ſecum degere vult. Libenter enim hoc: & cũ voluptate facit: nã & actarũ rerũ recordatio periucunda eſt: & futurarũ ſpes bona: talis aũt delectat: & inſuper cõtemplationibus abũdat. prætere vna ſecũ maxime dolet atq; lætat. Idem.n. eſt ipſi moleſtum, atq; iucundũ & non alias aliud. eſt .n. ſine pœnitentia prorſus. ex eo igitur quia vnũquodq; ipſorum ad ſeipm cõpetit ſtudioſo. ad amicũ aũt ſic ſeſe habet vt ad ſeipm. amicus.n. eſt alter ipſe. & amicitia vr horum aliqd eſſe & qbus hæc inſunt vĩr eſſe amici. Qui multas res pernicioſas atq; nefandas egerunt vitã odio hñt ob prauitatem, ſibiq; mortem conſciſcunt. Quærunt præterea alios ipſi flagitioſi qbuſcũq; verſent: ſeipſos vero fugiũt: nã ſi ſint ſecum recordatur multarũ grauiũq; rerũ. & timẽt alias tales. Sc vero cum aliis ſint obliuiſcontur. Atq; cũ nihil hẽant qđ amabile ſit. nulla re prorſus afficiunt ad ſeipſos quæ ad amicitiã pertinet. Neq; igit vna ſecũ gaudẽt: atq; dolent. eſt.n. eorũ aia in ſeditione. atq; interdũ ob prauitatẽ dolet abſtinẽs a qbuſdam, interdũ lætatur. & hæc qdẽ pars huc: illa vero illuc trahit vt diſtrahentes. Qđ ſi fieri nequeat vt doleat ſimul: atq; lætetur. at pauloposť dolet qđ lętatus fuit, & nollet ſibi fuiſſe illa voluptati. Imperatori nãq; pœnitẽtia referti ſunt. Improbus igitur ne erga ſe quidem amice affectus eſt. ppea q nihil hʒ qđ ſit amabile. Quod ſi ita ſe habere vehemẽter eſt miſerũ: totis viribus fugienda eſt prauitas: & enitendũ eſt ad bonitatem: ſic enim & ad ſeipſum habebit amice: & aliis amicus poterit eſſe. ¶ Affecti: diſpoſiti: animati. ¶ Rñdeat: conſonet: parq; ſit: & ſimilis. ¶ Quãti: quãto prætio: & indicatura. ¶ Nulli aſſentior, nullã duco pbabilẽ: qđ qbuſdam rõnibus oſtendit Lælius. Atth acrius cõſideranti rõnes Ariſtotelicæ non mõ probabiles videbuntur. ſed ẽt veriſſimæ conſumatæ ſiquidem virtutis vir pñus ille intellexit cui oia inſunt quæ amico p̃ſtanda ſunt, & maiora nullo mõ poſſunt. quapropter ſi amat amicũ ſicut ſeipſum ois numeros impleuit neceſſitudinis. Quærit idem phs an doceat quẽquã amare ſeſe maxime. & decere concludit, non oimodo, ſed quodã. his verbis eum inquiunt oportere ſumme amare qui maxime eſt amicus. Is autem eſt talis qui vult cui vult bona illius gratia ſi nullus etiam ſcierit. At hæc ipſi ad ſeipm maxime cõpetunt: & cætera omnia quibus diffinitur amicus. dictum eſt .n. ab ipſo ea oia quæ ad amicitiam attinent & ad cæteros peruenire. eodẽ accedunt & prouerbia vniuerſa vt aia vna: & amicorũ oja ſunt cõia. & amicitia eſt æqualitas & genu tibiæ propinquius. hæc enim vniuerſa ipſi ad ſeipſum maxime computent. Maxime namq; amicus eſt ſibi. & ſe igitur ipſum maxime amare oportet. Si quis curet agere iuſta maxime: aut moderata, aut quæuis alia profecta a virtutibus honeſtatemq; omnino ſibi vendicet hũc nemo vituperabit vt ſui amatorem. Magis aũt videbit talis hõ ſui amator cũ ſibi tribuat q̃ pulcherima ſunt bõa & maxima. quapp maxie ſui eſt amator diuerſa ſpecie ab eo q reprehendit. tmq; differt: quãtũ vita cũ rõne differt a vita cum perturbatiõe: & appetito aut honeſti aut eius qđ vtile eſſe videt. Qui aũt ſui amatores vituperãt ad eos reſpiciũt q ſibi plus tribuũt i pecũiis: & honorib': & corpeis voluptatibus. hæc.n. ipſa multitudo affectat, & ipſis vt optimus oi ſtudio icũbit. quapp & p his digladiant q igit in his plus here pgũt hi cupiditatib': & oino affectib': eiq; pti aiæ q̃ rõnis eſt exps gratificant tales ãt ſũt ipſi mlti ic circo appellatio nata eſt ex multitudie: q̃ praua ẽ. igit iuſte vitupant q ſic ſe amãt. Nõ ẽ aũt obſcuꝝ vulgus eos q ſibi ipſis talia tribuũt ſui amatores dicere ↄſueuiſſe. Quare bonũ qdẽ hoiem amatorẽ eẽ ſui opʒ: nã & ſibi pderit: ac cæteris agendo honeſta. prauũ vero non opʒ: & ſibi nãq; nocebit: & ppinquis prauos ſequendo affectus. ea igit quæ vir improbus agit ab his diſcrepant quæ agere opʒ. At probus quæ opʒ agit. mens.n. omnis id expetit qđ ſibi eſt optimũ. Vir etenim bonus rõni obtemperat. At qui verꝝ eſt illud qđ de ſtudioſo dr complura inquã ipſum agere & amicorũ & patriæ gratia. & ſi opus fuerit mortẽ obire. & pecunias.n. & honoras abiiciet. & ea bona oino de qbus certãt hoies ſibi vendicans haneſtatẽ. In vniuerſis deniq; laudabilibus ipſe vir bonus plus honeſtatis tribuit ſibi. Sic igitur ſui amatorem eſſe opʒ. vt ipſi aũt multi ſunt nõ opʒ. ¶ Animatus: affectus: diſpoſitus. ¶ Quã multa: pria rõ Lælii primã rõnem reprobantis. quæ tñ vt dixi recte æſtimata, & indicata veriſſima eſt. ¶ Precari: præcibus aliqd ↄtendere ab inertiſſimo hoie: ac maligniſſimo. ¶ Supplicare: q̃ſi adorando ſupplices manus tendere genuaq; ponere. ¶ Acerbius: aſperius ipetere cõuiciis quempiam pro amici negocio & rõne. ¶ Honeſte: decore laudabiliter.

ASCEN. ¶ AFFECti ſumus: hæc eſt prima vt diſpoſiti & aiati ſimus ęqualr erga amicos queadmodũ erga nos. ¶ Alterã ſecũdas vt eodẽ mõ amicos diligamus, quo nos diligimur ab ipſis. ¶ Tertiã: q̃ eſt deterior aliis: vt tãti faciam' amicũ q̃ti ipe ſe facit: vt putat ſi p̃tura ſe dignum exiſtimet nos fauemus ad illã: nec vltra dignũ facere dẽmus. ¶ Facimus cau. ami. hoc mõ ſic amic' ob ſcelera i carcerib' eẽt: ſupplicamus illi cũ veneramur atq; p̃camur: vt amicum a carcere liberet quæ nr̃a gr̃a nõ faceremus: poti' ſuccũberemus morti. Ergo maiorẽ erga amicũ amorẽ gerimus i aliqbus locis q̃ erga nos. ¶ Tũ acer. inue. in aliquẽ, & miſerati in aliquẽ inuehimur minando ſibi pollicẽdo ſupplicia quędã: quæ ñ faceremus p nobis. ¶ Nõ ſa. ho. nõ.n. honeſtũ vt ſupplices & p̃ceris idignũ p te. ¶ VNAM. ſ. ſniam video ferri, vt ſimus affecti eodẽ mõ erga amicos: quo erga noſmetipſos. Alterã. i. ſecũdam, vt nr̃a beneuolẽtia in amicos rñdeat pariter. i. pariformiter & æq̃liter beneuolentiæ illoꝝ. ſ. amicoꝝ erga nos. Tertiã vt quãti quiſq; facit. i. æſtimat aut reputat ſeipſum fiet. i. æſtimetur tanti ab amicis. Ergo nulli. i. nõ vlli: non aſſentior prorſus vlli harũ trium ſniaꝝ. Nec enim illa prima eſt vera: vt videlicet quiſq; ſit ſic animatus. i. affectus in amicũ, quemadmodũ eſt affectus in ſe ſup. ipſum. Enim pro quia q̃. i. q̃tum multa. q. d. pl'ima facimus cã amicorũ, quæ nũq̃ faceremus cã noſtra. vtpote p̃cari aliqd ab idigno: ſupplicare. ſ. alicui indigno. Tum. i. inſuper inuehi acerbius. i. ferri per amarã obiurgationẽ, in aliquem qui læſerit amicũ, in quẽ non inuehimur honeſte ſi nos lęſerit, & inſectari aliquem vehementius, quæ. i. quæ res non fiunt ſatis honeſte in rebus noſtris & in amicorum ſup. rebus fiunt honeſtiſſime.

OMN. BONI Ergo maiorẽ erga amicum amorem gerimus.

¶ Diffinit:

PET. MAR. ¶ Diffinit, terminat. ¶ Paribus offi. ſimilibus actionibus, & obſequis. ¶ Voluptatibus: delectationibus, & iucunditatibus. ¶ Exigue, parce. ¶ Tenuiter: auare. ¶ Ad calculos, lapillos .i. ſupputationē & rōnis æqlitatē ritu mercatorū. & fœneratorū, Calculi ſunt lapilli qbus vtunt̄ ratiocinatores ſumma: facientes inde & calculatores dicti, ſed elegātius ratiocinatores. ¶ Par rōt q̄titas & q̄litas. ¶ Ditior: copioſior. ¶ Affluentior: redūdantior. ¶ Obſeruare: adnotare. ¶ Reſtricte: minute: parce, auare. ¶ Excidat: e memoria labatur. ¶ Aequo: pati. ¶ Q. tanti faciat: æſtimet talē q̄lis a ſe indicat̄. ¶ Abiectior: timidior: remiſſior. ¶ Fortunæ: cōditionis, ſtatus, ſortis. ¶ Fractior, debilior, timidior. ¶ Iacētē, abiectū, timidū, fractū. ¶ Excitet: erigat, adiuuet ad meliorem fortunam. ¶ Adduci: trahi ad hāc opinionē. ¶ Impuri: corruptum hñtis iudiciū. Impurus apd antiquos p iprobo ponebatur. ¶ Ambitioſi: ventoſi & magis amari q̄rentis, q̄ amare. plerique ait Ariſtote. viii. moraliū ob ambitionē magis amari q̄ amare velle vñ quapp amant adulatores. Amari autē proinquū magis huic eſſe conſtat affici inquã honore: qd̄ qdem plerique affectant. vera autē amicitia magis in exhibendo amore q̄ recipiēdo conſiſtit. Argumento ſunt mr̄es amādo gaudētes. nōnullæ ſiqdē nutricib⁹ dant filios: & amāt qdē ſciētes, vt ament̄ āt ab illis nō q̄rūt ſi vtrūque fieri neq̄at: ſed ſatis eſt ipſis ſi in pſperitate vident illos eā ſtitutos. ¶ Quonam mō .q.d. talis opinio excludit amicitiā. vñ Ariſt. mouet nō eſſe amādū quaſi ſis oſurus vt aiunt, ſed ita exercendū odiū tanq̄ aliquãdo ſit amaturus.

vt crederet hoc eſſe pceptū Biantis queadmodū putatur. Nam bias prienēſis fuit vnus de ſeptem qui in græcia ſapiētes habiti ſunt. ¶ Sed impuri: ſubaudi, & dicebant, & eſt ſnia cuiuſdam impuri recordatis oia ad ſuam potentiam. ¶ Impuri: qui integritatē non habent. ¶ Ambitioſi: alicuius erat pceptū quia oia p honoris cupiditate faceret, & ſic ſimul præceptum & auctorē illius vituperatur.

Bias philoſophus

Multæque res ſunt, in qbus de ſuis commodis viri boni multa detrahunt: detrahique patiuntur: vt iis amici potius, q̄ ipſi fruantur. Altera ſnīa eſt: q̄ deffinit amicitiā paribus officiis, ac volūtatibus. Hoc qdē ē nimis exigue, & exiliter ad calculos vocare amicitiā, vt par ſit rō acceptorũ: & datorũ: ditior mihi, & affluentior videtur eſſe uera amicitia: nec obſeruare reſtricte: ne plus reddat, q̄ acceperit. Neque enim verēdū eſt: ne qd excidat, aut ne qd in terrā defluat, aut ne plus æquo qd in amicitiā cōgreret̄. Tertius uero ille finis deterrimus: ut quāti qſque ſe ipſe faciat, tāti fiat ab amicis. Sæpe.n. in qbuſdā aut animus abiectior eſt, aut ſpes amplificādæ fortunæ fractior. Nō eſt igit̄ amici talē eſſe i eū, q̄ is ille in ſe eſt. Sed potius eniti, & efficere: ut amici iacētē aium excitet. Indicatque i ſpē cogitationēque meliorem. Alius igitur finis veræ amicitiæ cōſtituēdus eſt: ſi prius, qd maxime reprehēdere Scipio ſolitus ſit, edixero. Negabat vllam vocē inimicitiorem amicitiæ potuiſſe reperiri, q̄ eius, q dixiſſet, ita amare oportere vt aliqñ eſſet oſurus: nec uero adduci poſſe: vt hoc (quēadmodum putaretur) a Biante eſſe dictū crederet, q ſapiens habitus eſſet: vnus e ſeptem: ſed impuri cuiuſdam: aut ambitioſi, aut omnia ad ſuam potentiā reuocantis eſſe ſententiam. Quonā eni mō qſq̄ amic⁹ eſſe poterit eius cui ſe putabit inimicum eſſe poſſe!

ASC. ¶ ET multæ res ſunt i quibus viri boni detrahūt multa de ſuis cōmodis .i. de ſuo iure, & patiunt̄ detrahi ab aliis: vt amici fruantur potius iis .ſ. cōmodis q̄ ipſi. Altera ſnia eſt: q̄ diffinit .i. determinant amicitiā paribus .i. æqualibus officiis ac volūtatibus .i. beneuolentiis ſeu affectibus: qdem .i. certe hoc .ſ. facere eſt vocare amicitias ad calculos .i. ad ſupputationē ſeu rōnē, aut vt dicunt cōputum nimis exigue .i. modice & exiliter .i. tenuiter: qa nihil plus referre fuit q̄ acceperis .i. vt rō acceptorum datorū ſit par: & .i. æqualis: ſed ſup. vera amicitia vr̄ mihi ditior & affluentior: nec obſeruare reſtricte, ne reddat plus q̄ acceperit. Neque ē verēdū .i. timendū: ne qd excidat .i. e manibus cadat dū gſam referimus: aut ne qd defluat i terrā, aut ne plus equo .i. q̄ æquū ſit cōgregat̄ .i. ꝯferat̄ i amicitia .i. dū tractat̄ amicitia, aut in amicitiam .i. in amicum. Vero pro ſed ille tertius finis eſt deterrimus, ideſt minimū bonus, vt quāti quiſque facit .i. æſtimat ſe tanti ipſe fiat ab amicis, Sæpe eni eſt i qbuſdā, aut animus abiectior .i. humilior & vilior q̄ par ſit, aut ſpes fortunæ .i. cōdōnis ſeu vt dicunt ſtatus & poſſeſſionis amplificādæ fractior .ſ. q̄ decet, & ita ſi idem de amico ſentiret iniuriā illi faceret. Igitur nō eſt amici .i. non ptinet ad amicum eſſe talem .i. tam puſillanimū & abiectum in eū .ſ. amicū qualis ille eſt in ſe, qa ſi de ſe humilia & abiecta ſentit non debet cōtinuo eadē de amico ſentire, ſed potius debet eniti. Et efficere, vt excitet .i. prouocet ad ſpem animū amici iacentem .i. demiſſum & q̄ſi pſtratū. & inducat ſup. eum in ſpem & cognitionem meliorem .i. de rebus melioribus. Igitur qa hi tres fines approbandi non ſunt, conſtituendus eſt alius finis veræ amicitiæ, non qõ deſinat eſt. ſic Aene. ii. hæc fines priami, ſed quo deſinat, extendi & amplius erogari ſi ego dixero .i. locutus fuero id qd̄ Scipio ſolitus ſit reprehendere maxime negabat .ſ. Scipio vllam vocē potuiſſe reperiri inimicitiorem .i. magis inimicā & contrariā amicitiæ, q̄ eius .ſ. philoſophi ſiue Biātis, ſiue alterius q dixiſſet oportere amare, ita vt eſſet aliquãdo oſurus .i. odio habiturus .i. vt nō perpetuo duraturā putet amicitiam. Vero pro ſed. nec .i. & nō ſup. dicebat ſe non poſſe adduci .i. pſuaderi ut crederet hoc eſſe dictū a Biante prieneſi vno e ſeptem ſapientibus græciæ, quēadmodū putaret̄ .ſ. dictum eſſe: qui .ſ. Bias eſſet habitus .i. reputatus ſapiens vnus e ſeptem ſapientibus græciæ: ſed ſup. dicebat eſſe ſniam cuiuſdam (Valla diceret cuiuſpiā) .ſ. hois impuri .i. non integri, nec mundi, aut ambitioſi: aut reuocantis .i. retorquentis omnia ad ſuā potentiam .i. conſtituentis aliquãdo rerum potiri ſine ſocio, et ita odiſſe quos prius pro amicis habuerit. Enim pro quia. quonam modo poterit quiſq̄ eſſe amicus ſup. eius cuius ſe putabit poſſe eſſe inimicum quaſi dicat nullo.

OMN. BONI ¶ Suis incō. viri boni vt ſuccurrāt amicis multa patiunt̄ incōmoda, ſpoliando ſe amicorũ cā. ſō mognope vehementius diligunt amicos q̄ ſemet. Hoc idē exigit. q æqli amore amicos diligamus: ac ipſi diligūt nos. ¶ Ad calculos: horū opinio eſt ſiſ iſq rōnē p calculos ducunt: calculus eſt lapill⁹ i quo in rōnibus cōputandis calculatores vti cōſueuerūt. ¶ Ditior, affluētior: vera amicitia nō ſtricte & ad ſūmū obſeruat officia ſibi collata, ſed in remuneratione illorū accumulatiſſime oia cōficit: imitat̄.n. agros fertiles q multo plus reddunt q̄ acceperint. ¶ Neque .i. verendū ē, ſiſitudo tracta a mēſurāte: q timet ne aliqd i terrā cadet: dicit ergo q bñficia remunerāda ſunt cū accumulatiōe, & timore ne cadat i terrā, dū accumulata eſt. ¶ Nec plus æquo i amicitia ꝯgerat̄: ſubaudi nō verendū eſt ne dū cōferimus bñficiū plus æquo aliqd i amico ꝯferat̄, ſed vltra bñficiū acceptū aliqd accumulandū eſt. ¶ Tertius vero: hæc eſt alia rō illorũ imperitorū, vt tanti faciamus amicum, quāti ſe facit. ¶ Sæpe enim: ppoſitionis ratio, cōfutatio. multi ſunt q ſe contemptibiles putant, & eorum aium abiectū hñt, pp ſuā humilitatē: q ab amicis excitandi ſunt ad maiora, & virtutē capeſcendā, ſicut traditur de Mario q dicebat dignitates & magſtatus deſiderare non audeo, qm agriculturā exerceo: eius.n. aius ab amicis excitādus erat. ¶ Spes, expectatio amplificandi ſtat⁹ ſui, & eorum gñis i multis debilis eſt: iō amici exhortādi ſunt vt ſuperent vt inqt Lælius de Terētio Varrone: q cōſul fuit. ¶ Efficere, eū effectu vt amicorũ animus nitat̄ ad ardua. ¶ Nec uero poſſe adduci ſubaudi dicebat Sci, nō poſſe adduci, & applicaris

Calculus

Spes

PETR. MAR. ¶ Optare: votis oībus petere. ¶ Anſas: cauſas, & occaſiones ¶ Angi, cruciari aio, & affligi. ¶ Tempus: opportunitatem aliquam. ¶ Emēdati: emaculati, cōpoſiti: moderati: ſine menda. ¶ Communitas: partipatio, conſociatio. ¶ Fortuna, caſu aliquo. ¶ Minus iuſte: aliquantū a recto exorbitantes. ¶ Aut caput agaꝛ: tractaꝛ de vita. ſitq; in periculo. inde capital dicitur crimen qđ pœna capitis luitur. idem Cice. in oratione pro lege manlia dicit. Agitur ſalus ſociorum. Agitur certiſſima Po. Ro. vectigalia aguntꝛ bona multorū ciuiū. ¶ Aut fama: nomen ipſum & decus: qđ honeſtis veris oībus fortunis debet eē antiquius, qm̄ turpiſſima eſt infamiæ nota: & probrum. Triplex præterea diminutio capitis minima media: et maxima tractaꝛ a profeſſoribus ciuilis iuris. ¶ De via: recto ordine officiorū, atq; iuſtitiæ. ¶ Turpitudo, dedecus, & vituperatio.

Quinetiam neceſſe erit cupere. & optare: vt q̄ ſæpiſſime peccet amicus quo plures det ſibi tāquam anſas ad reprehendendū. rurſum autem recte factis cōmodiſq; amicorū neceſſe erit angi, dolere, iudicare. Quare hoc quidem præceptum, cuiuſcunq; eſt, ad tollendam amicitiam valet. Illud potius præcipiendū fuit vt eam diligētiam adhiberemus in amicitiis comparandis: vt ne quando amare inciperemus eum quem aliquando odiſſe poſſemus. Quinetiam ſi minus felices in diligendo fuiſſemus, ferēdum id Scipio poti⁹ q̄ inimicitiarum tēpus cogitādū putabat. His igiꝛ finibus vtendū arbitror: vt, cū emendati mores amicorū ſint, tū inter eos oīum rerū, conſiliorū, volūtatū ſine vlla exceptione cōmunitas: vt ēt ſi qua fortuna acciderit, vt minus iuſtæ amicorum voluntates adiuuandæ ſint. In quibus eorum, aut caput agatur, aut fama, declinādū eſt de via, mō ne ſumma turpitudo ſequatur.

OMN. BONI ¶ Quinetiā neceſſe erit magiſtro, hæc optare debemus vt ſi amicitiā alicuius futuri nobis inimici ꝯtraximus; q; ille ſæpe flagitia reprehenſione digna cōmittit quo ab illo remouendi argumentum habeamus & non inimicitiarū tēpus expectem⁹. ¶ Cupe: ad verba. ¶ Optare: ad vota & aīum refertur. ¶ Plures anſas, i. plures cōmoditates prębeat vt cū poſſimus reprehendere. Anſa eſt vas qđ geminos habet annulos vel alia inſtrumēta ad capiendum: hæc enim forte minus inepta videtur opinio q̄ ſit vt intendit præceptū Biantis vt capiamus amicitiam illius cuius inimicitiā ſumus conſequuturi: hoc neceſſarium foret, vt optaremus cōmiſſionē ſcelerum ab amico, quæ non negaretur. cauſa inimicitiæ futuræ. ¶ Rurſum autem recte factis: ſi hoc eſſet verum conſequeremur amicitiā illorum qui nobis inimici futuri ſunt, inconuenientia hæc inciderent: vt amicorum cōmodis doleremus & inuideremus. Nam ꝓprium inimicorum eſt alienis bonis inuidere & amicorum officium eſt rebus ſecūdis amici lætari. Ideo ſi adipiſcimur amicitiam hac de cauſa: vt in diſcordiam perueniamus tanquam futuri inimici: bonis amici præſentis triſtaremur. Igitur in amicorū officiis exerceri nō poſſet. ¶ Illud potius: ſuā demōſtrat opionem q; diligentia in amicitiis cōparandis adhibenda eſt: ne erga illum geramus amorem, q olim eſt nobis inimicus faciendus: fruſtra enim eſt facere p plura qđ poteſt fieri per pauciora. ¶ Si minus felices: dicebat enim Scipio q; ſi fortuna: & vt ita dicam conſtellatio, impulerit nos ad amicitiam illius quodam caſu inimici futuri eā amicitiam potius tollerare debemus q̄ aliquam inimicitiarum cauſam excogitare. ¶ His igitur finibus vtendum: quouſq; amicitiam & amorem producere debeamus, hoc in loco Læ. optime declarat vt cum amicitiam alicuius adepti fuerimus cuius mores integri ſint, & ab omni parte remota macula omnium rerum noſtrarum conſilii & voluntatis communitas cum illo fiet. ſolebat dicere pythagoras (Pythagoras.) σώματα μὲν δύο ψυχὴ δὲ μία: corpora quidem duo animus autem vnus amicorum eſſe debet. ¶ Sine vlla exceptione: non interponatur hic niſi quæſita: cum & munus dicitur communitas, quaſi eius muneris & officii cōiunctio & copulatio. ¶ Adiuuandæ ſunt: in omnibus perfectus eſſe non poteſt. Ideo ſi aliquando peccauit in leuibus eum adiuuare debemus. ¶ In quibus eorum de capite agatur: ponit exemplum in quibus amici adiuuandi ſunt: hoc modo: ſi amicus ſenatui accuſatur: vt ipſius maieſtatem vituperet. in qua quidem accuſatione capitis pœna intercedat ſuccurrendum, tunc eſt amico hoc modo; quod enim ad vos patres conſcripti delatum eſt de hoc viro integerrimo falſum eſſe cōſtat: vbicūq; eni nomen ſenatus maxima cum reuerētia memorare audiuit: ſemper ſenatoriam dignitatem coluit, hæc quidem amicorum gratia facienda ſunt, quāuis verum non ſit. ¶ Aut fama, quis amicus noſter in amiſſionem famæ venerit eum pro viribus defendere nitemur. ¶ Ne turpitudo ſumma: nō enim ꝓ amicis ea facienda ſunt: quæ in maximā noſtram turpitudinē deſcendunt: hoc modo adducā vobis teſtes quemadmodū iſte coluerit dignitatem ſenatus teſtificantes: & ipſi quidem in cōtrariū teſtificarentꝛ: hæc maxima eſſet infamia: quæ omnino euitanda eſt.

ASCĒ. ¶ Quinetiā .i. inſuper neceſſe erit ſup. talē cupe & optare vt amicus penes quē ſępiſſime. i. valde ſæpe: vt. ſ. occaſionem habeat eius obediendi: quo .i. ideo vt ipſe det ſibi pl'es anſas .i. opportunitates & inſtrumenta ad reprehendendum: ſicut vas elapſum ſi plures habet anſas reprehenditur per eas. Autem pro ſed neceſſe erit rurſum: ideſt contrarium ipſum angi recte factis & commodis amici & dolere & inuidere. Quare: ideſt quamobrem hoc quidem præceptum cuiuſcunque eſt: ſiue Biantis ſiue alterius valet ad tollendam amicitiam: vnde illud fuit potius præcipiendum vt adhibeamus eam diligentiam in amicitiis præparandis, aut potius comparandis, vt nequando: ideſt ne quando: aut quandoq; inciperemus amare eum quem poſſemus odiſſe: ideſt odio proſequi aliquando: ideſt quouis tempore Odiſſe dicit non odire, quia illud in vſu nō eſt. Quinetiam, ideſt inſuper Scipio putabat ſi fuiſſemus minus fideles in diligendo: ſcilicet amico: aut in diligendo: ideſt dum diligeremus: ideſt de multis legeremus amicum, ideſt ferendum: ideſt tolerandū ſupple eſſe potius q̄ tempus inimicitiarū ſcilicet futurarum, cogitandum ſcilicet dum diligeremus. His igitur finibus: nunc quod conſtituerat proſequitur oſtendēsq; quouſq; amicitiam extendere deberemus ac dic ns. Igitur vt ad inſtitutum redeam: ego arbitror vtendum eſſe his finibus. ſ. amicitiæ vt cū mores amicorom ſint emendati. i. emendis & vitiis terſi. Tum. i. tunc. cōmunitas. i. cōmunicatio oīum rerꝫ cōſiliorū & volūtatū ſit inter eos ſine vlla exceptione, vt ēt ſi q̄ .i. aliqua fortuna acciderit vt voluntates amicorū minus iuſtæ ſunt adiuuādę. In qbus. i. voluntatibus. agaꝛ aut de capite. i. vita, aut de fama eorū declinandū eſt via. ſ. honeſtatis: non tamē veritatis aut iuſtitiæ qa mō. i. dūmodo ſup. caueatur ne ſumma turpitudo: quæ. ſ. peccatum habeat annexum ſequaſi vnde ſciemus duplicia eſſe honeſta: quędā enim ſunt qa recta & iuſta: & ob id neceſſaria, vt ſeruire quæ legis diuinæ ſunt. Quędā ſunt mediocria ſeu cōmunia ex opiniōe hominum inducta: vt nemini ſupplicare: nullum humile & abiectum negociū tractare, decentes veſtes: nitidas pro ſtrepitu fortunæ villas habere: magnificas ædes: & ſimilia hōeſta ducimus: & tñ his contraria ſine peccato facere poſſim⁹: vnde etiam duplicia ſunt inhoneſta: quædam ſic inhoneſta: vt etiam iniqua. & cōtra legem diuinam: vt mentiri, furari: & id genus alia, quæ neq; ob amici neq; ob propriā ſalutem quis in ſe amittet: alia ſunt mediocria ex opinione hominum inducta vt ſupplicare humilioribus: cōuerſari cum abiectioribus, tractare miniſteria ſordidiora quæ mechanica vocant: vendere aut diminuere patrimonium & ſimilia: quæ quiuis: quia ſine peccato facere poteſt: pro amico facere non prohibetur: vnde auctor,

¶ Eſt enim

eſt enī quatenus amicitiæ dari venia poſſit. Nec vero negligēda ē fama, nec mediocre telū ad res gerendas exiſtimare oportet bñiuolētiā ciuiū, quā blāditiis aſſentationib⁹ colligere turpe eſt. Virtus, quā ſequitur caritas, minime repudiāda eſt. Sæpe (redeo enī ad Scipionē, cuius oīs ſermo erat de amicitia) querebat qd oīb⁹ in rebus hoīes diligētiores eſſēt, vt capras, & oues quot quiſq hēret dicere poſſet, amicos quot haberet dicere nō poſſet, & in illis quidē parādis adhibere curā, ī amicis eligēdis negligētes eſſe, nec hēre quaſi ſigna quædā & notas, qbus eos, q ad amicitiā eſſent idonei, iudicarēt.

PET. MAR. ¶ EST enim quatenus, i. conceditur vt vſq ad aliquem finem declinet ab honeſtate amicus in amici periculo: q terminus in ſingulis actionibus conſtitui nequit: aut vix ponitur. quia variæ circumſtantiæ variant officia: & nullis formulis poſſunt ſingula comprehendi: nulla quippe de his ſcientia ſed experientia tantum: quapp Gellius locum hunc Ciceronis acri iudicio: & anxio peſauit his verbis. Chilo præſtabilis homo ſapientiæ quonāuſq debuerit contra legē contraq ius pro amico progredi dubitauit: eaq res in fine quoq vitæ ipſo animum eius anxit: & alii deinceps multi philoſophiæ ſectatores: vt in libris eorū ſcriptū eſt ſatis ſcite: ſatiſq ſollicite quæſiuerunt: vt verbis quæ ſcripta ſunt ipſis vtar. Nunquid oporteat contra iuſtitiā amico ſubuenire. & quatenus: & in cuiuſmodi, ea verba ſignificant quæſiſſe eos an non nunq̄ contra ius, contraue morem faciendum pro amico ſit: & in qualibus: & in quibus cauſis: & quem nam aduſq modū. Super hac qōne cū ab aliis ſicuti dixi multis: tum diligētiſſime a Theophraſto diſputatur viro in philoſophia peripatetica modeſtiſſimo: doctiſſimoq: eaq diſputatio ſcripta eſt ſi recte meminimus in libro eius de amicitia primo eum librū. M. Cic. videtur legiſſe cū ipſe quoq de amicitia librum cōponeret, & cætera quidē q̄ ſumenda a Theophraſto exiſtimauit vt ingenium facundiaq eius fuit ſumpſit & tranſpoſuit cōmodiſſime aptiſſimeq. Hunc autem locū de quo ſatis quæſitum eſſe dixi omnium rerum aliarum difficillimum ſtrictim: atq curſim tranſgreſſus eſt. Neq ea quæ a Theophraſto periculate, atq enucleate ſcripta ſunt exequutus eſt, Sed anxietate illa: & quaſi moroſitate diſputationis prætermiſſa genus ipſum rei tantū paucis verbis notauit. dicens eſt quatenus amicitiæ venia dari poſſit cum agetur aut caput amici, aut fama declinandū eſt de via. Sed cuiuſmodi declinatio iſta eſſe debeat: qualiſq ad adiuuādū digreſſio, & quanta voluntatis amici iniquitate nō dicit. Quid aūt refert ſcire me in huiuſmodi periculis amicorū ſi nō magna me turpitudo inſequutura eſt de via recta eſſe declinandum: niſi id quoq me docuerit quā putet magnam turpitudinē, & cum deceſſero de via quouſq digredi debeā. eſt enim inqt quatenus dari amicitiæ venia poſſit hoc imo ipſum eſt qd maxime diſcendum eſt. quodq ab his q docent minime dr quatenus quaq fini dari amicitiæ venia debeat. Chilo ille ſapiens de quo antedixi conſeruandi amici cā de via declinauit. ſed video quouſq progreſſus eſt. falſum enim pro amici ſalute cōſilium dedit. Id ipſum tñ in fine quoq vitæ an iure poſſet reprehendi: culpariq dubitauit. cōtra patriam inqt Cice. pro amico ſumenda arma non ſunt. hoc profecto nemo ignouit. ſed id quæro, id deſidero cū pro amico cōtra ius & contra quā licet ſalua tñ libertate: atq pace faciendū eſt, & cū de via ſicut ipſe ait declinandū eſt qd & quantū: & in quali cauſa. & quin vſq id fieri debeat. Pericles ille Athenienſis egregius vir ingenio boniſq omnibus diſciplinis ornatus in vna quide ſpecie: ſed planius tamen quid exiſtimaret profeſſus eſt. Nam cum amicus eum rogaret vt pro ſe cauſaq eius falſum deieraret his ad eum verbis vſus ē opus eſt me amicis cōmodare: ſed vſq ad aras. Theophraſtus in eo quē dixi libro inquiſitius quidem ſuper hac re ipſa & exactius preſſiuſq quæ Cice. diſſerit. Sed is quoq in docēdo non de vnoquoq facto ſingula im exiſtimat: neq certis temporū documentis: ſed generibus, rerū ſummatim, vniuerſimq vtitur ad hūc ferme modū, parua inqt & tenuis vel turpitudo vel infamia ſubeunda eſt ſi ea re magna vtilitas amico queri poteſt. Reprehenditur quippe & cōpēſatur leue damnū delibatæ honeſtatis maiore alia grauioreq in adiuuādo amico honeſtate: minimaq illa labes, & quaſi laſciuia famæ immunentis partarum amico vtilitatē ratione ſolidatur. Neq nominibus inqt moueri nos oportet: q paria gñe ipſo nō ſunt honeſtas meæ famæ & rei amici vtilitas pōderibus. hæc. n. poteſtatibuſq pſentibus nō vocabulorum appellationibus neq dignitatibus generū diiudicāda ſunt. Nā cū in reb⁹ aut paribus aut nō lōge ſecus vtilitas amici: & honeſtas nra cōſiſtit honeſtas procuidubio pponderat. Cum vero amici vtilitas nimio eſt amplior & honeſtatis autem noſtræ in re nō graui leuis iactura ē tūc qd vtile amico ē, id primum illo qd honeſtū nobis eſt ſit plenius ſicuti eſt magnū pondus æris parua lamina auri ſit ptioſi⁹. poſt deinde Theophraſt⁹ ad hanc ferme ſniam diſſerunt. Has tñ inqt paruitates rerū: & magnitudines: atq has omnis officiorū æſtimationes alia nōnunq̄ momenta extrinſecus: atq aliæ q̄ſi appendices pſonarum & cauſarū & temporū: & circumſtantiæ ipſius neceſſitates q̄s includere ē præceptis difficile eſt moderant: & regunt: & q̄ſi gubernāt: & nunc ratas efficiunt nunc irritas. Hæc talia quæ Theophraſtus ſatis acute & ſollicite: & religioſe cauſa differendi magis diſputandiq diligentia q̄ cum decernendi ſententiæ fiduciaq diſſeruit. Eius autem Chilonis a quo diſputatiunculæ huius initium fecimus cum alia quædam ſunt cognitu vtilia: atq prudentia. tum id maxime exploratæ vtilitatis eſt qd duas ferociſſimas affectiones amoris atq odii intra modum tantum coercuit. Hac inquit fini ames tanq̄ forte fortuna oſurus: hac itidem tenus oderis tanq̄ fortaſſe poſt amaturus. ¶ Fama: bonū nomen. ¶ Telum: inſtrumentum: & adminiculum. ¶ Colligere: captare adulationibus: & ſimulato vultu: verbiſq. ¶ Turpe: indecorum. ¶ Virtus: affabilitas humanitas comitas: & liberalitas quæ iuncta iuſtitiæ amatur in primis. ¶ Caritas: amor ciuium.

¶ QVATENUS: quouſq venia amicitiæ dari poſſet amicis ſuccurrendum eſt: parcitur enim amicis leuia peccantibus amicorum ſuorum cauſa. ¶ Nec vero negligenda eſt fama: ſcilicet mala tradita negligenda non eſt. ¶ Mediocre telum: reddit rationem quare fama quāuis falſa ſit negligenda non eſt: quoniam ciuium fama bona multum prodeſt ad res gerendas: mala autem nocet. ¶ Quam blanditiis: non enim aſſentationibus hanc famam adipiſci debemus: ſed virtute & bonis moribus; aſſentando enim facimus ſtultū inſanire. ¶ Sed querebatur: reprehēdit homines qui in emendis equis magnam ponunt diligentiam & in comparandis amicis negligentes ſunt. ¶ Quare: Scipio lamentabatur quare homines eſſent negligentiores in comparandis amicis: cætera ſunt per parentheſim. ¶ Quot habere: quod non poſſet dicere: quia putat multos hēre amicos quos inimicos reperit: & hoc accidit propter ſuam negligentiam, ſcit. n. quot habet capras & ignorat amicos. ¶ Nec habere ſigna: quædam in emēdis equis ſigna habemus quibus cognoſcimus vtrū ſint germani vel alpini: ſed in amicis ſigna non cognoſcere voluimus: ſed negligētia inducti ducimur ad amandū, ſigna ad naturā, vt puta ad dentes cognoſcimus ætatem equorum. ¶ EST enim. i. extat conſtitutum & præfinitū: quatenus. i. quoniam vſq venia poſſit dari amicitiæ. i. ſi quid fiat ob amicitiam. ¶ Nec vero fama: ſcilicet honeſta eſt negligenda immo curāda, quia curam habet de nomine bono: vnde diuus Augu. dicit famā noſtrā bonā neceſſariā eſſe proximo ne ſcandalizetur vitam bonam nobis ne polluamur. Nec oportet ſup quēuis exiſtimare. i. iudicare beneuolentiam ciuium eſſe mediocrē immo præcipuum aut ſummū telū: ideſt inſtrumentum ad res. ſ. magnas gerendas: & ita curāda eſt fama: quam. ſ. beneuolentiā ciuium turpe eſt collige

OMN. BONI ibi reprehendit homines qui in emendis equis magnam adhibent diligentiā in amicis comparādis ſunt negligentes

Sunt igitur firmi, & ſtabiles: & conſtantes eligendi, cuius generis eſt magna penuria: & iudicare difficile eſt ſane, niſi expertum. Experiendum eſt autē in ipſa amicitia, ita præcurrit amicitia iudicium, tollitq; experiēdi poteſtatem. Eſt igitur prudentis ſuſtinere: vt curſum, ſic impetū beneuolētię, quo vtamur: quaſi equis tentatis: ſic amicitiis, aliqua parte periclitatis moribus amicorum. Quidam ſępe in parua pecunia perſpiciuntur, q̄ leues ſint. Quidam autem quos parua mouere non potuit, cognoſcuntur in magna. Si vero erūt aliqui reperti, pecuniam præferre amicitiæ ſordidum exiſtimēt: vbi eos inueniemus, qui honores, magiſtratus, imperia, poteſtates, opes, amicitię non anteponant: vt cū ex altera parte ꝓpoſita hæc ſint, ex altera vis amicitiæ, nō multo illa malint? Imbecilla.n. eſt natura ad cōtēnendā potentiā, quā etiam ſi neglecta amicitia conſecuti ſunt, excuſatū iri ſe arbitrantur:

re.i. venari: aut aucupari ex diuerſis blanditiis: & aſſentationibus: ſed virtus quā caritas.i. dilectio multorum ſequit eſt minime repudianda, immo maxime amplectenda. Sed Scipio ſup. ſæpe eni inqt redeo ad Scipio, cuius omnis ſermo erat de amicitia querebat.i. conquerebatur: φ homines eſſent diligentiores in omnibus rebus ſupple q̄ in amicitia: ita, vt quiſq; poſſet dicere φ haberet capras & oues & ſimilia: & non poſſet dicere, qa naſciret quos amicos hēret: & hoies adhibere qdā curā i parādis.i. cōparandis & acquirendis illis.ſ. capris. & ouibus & ſimilibus: & eē negligētes i eligēdis amicis nec habere qſi ſigna & notas .i. iudicia qbus iudicarent q eſſent idonei ad amicitiam.

PETR MAR. CON ſtantes. non vacillantes in offō. Pręcurrit: ꝓuenit: anticipat locū. Tollit: aufert poteſtatē experiētię atq; iudicii. Suſtinere: cōprimere: coercere. tranſlatio ab agitatoribus equorū cōtrahētibus habenas ne ex nimis eiiuſo curſu in præceps ruant equites. Equis temperatis: moderamine quodam diſpoſitis & non præcipitantibus curſum. Periclitatis: probatis: tētatis. Opus eſt inquit Gellius verſari: & exerceri in rebus cominus noſcendis & periclitandis. Leues: vani: ſutiles: inconſtātes vt amicum prodant lucelli cuiuſq; gratia: & ius neceſſitudinis violent ſpe compendioli. Sordidum: probroſum: indecorum. dictum iam eſt de honoribus: magiſtratibus: poteſtatibus: opibus. Vis: natura: robur: efficatia: ius: religio. Imbecilla: debilis: impotens. Potentiam: opulentiam: clientelas: principatum.

OMN. BONI SVNT igitur: tradit aliquas regulas quibus per ſigna naturam amicorum percipere poſſumus. Stabiles: quantum ad honores & dignitates: qui amicum ſuum in adipiſcendis honoribus & magiſtratibus adiuuant amicitiæ locum tenere videntur conſtanter: quorum opera verbis correſpondebant: plerią; enim ſunt qui habent multa verba: & ea minus in re obſeruant: huius generis amici non ſunt appellandi: qui autem firmi: ſtabiles: & conſtantes erunt boni & interiores appellantur, amici. Magna penuria: pauci reperiuntur: qui has habent virtutes: & hoc modo amicitiam teneant. Niſi expertum: niſi experiamur difficile eſt iudicare aliquem eſſe noſtrum amicum. Ipſa amicitia: ac ſi dicat ante amicitiam experiendi ſunt illi: quos diligere intelligimus. Ita præcurrit amicitia: fit iſteron proteron: primo iudicium faciendum eſt de amicis antequam amemus. Eſt igitur prudens homo qui ante iudicium iam inuenerit aliquem amicum: ipſum amorem ſuſtinere debet: eſt enim gubernare quemadmodum rhedarius ſuos refrenat equos. A quis tempeſtatis: quemadmodum gubernat nauem in ventis regendis legitur etiam equis temperatis: & erit ſimilitudo ab rhedario tractata vt diximus. Periclitatis moribus amicorum: expertis in aliqua re amicorum moribus qui nobis amicitiæ modum in totum obſeruare non videntur ab hoc amicorum genere beneuolentiæ impetus refrenandus eſt: periculum quando ſignificat diſcrimen deriuatur a pereo, ſin autem ſignificat experimentum venit ἀπὸ τῆς ἐμπειρίας: idest ex Periculū perientia: & tunc ab eo fit periculum: inde periclitatus: ideſt expertus. Q uidam in parua pecunia: hoc modo ſunt experiendi amici: penes ipſos aliquam deponamus pecuniam: qui ſi nobis fuerint fideles in hac parua re poterimus eis dicere etiam quæ voluerimus: quoniam fideles ſemper inueniemus. Q uidam cognoſcuntur in magna: aliud genus amicorū q forte in illa parua pecunia moti non ſunt: tamen mouentur in maiori re, vt puta in honore: in magiſtratibus. Vbi eos: ſæpenumero illi q exiſtimabant turpe eſſe pecuniam præferri amicitiæ: inuenimus in magnis rebus eos beneuolentię anteponere: honores: dignitates: magiſtratus: conſulatus: cenſuram: imperia: fieri exercitus auctorem. Poteſtas: magna in factione. Propoſita ſint: mallent diligere iſtas dignitates quam vim amicitiæ. Imbecilla enim natura: reddit rationē quare homines magis appetant opes & honores q̄ amicitiam: quoniā natura quæ eſt debilis cupit potentiam opum: dignitatum: & aliarum rerum & imbecillis videtur ad contemnēdas iſtas res. Excuſatum eſt: imperſonale eſt etiam: ideo iungitur cum plurali & ſingulari. & cum omni perſona: quū infinitum eſt. Excuſatū

ASCE. Holum fragilitas varie dinoſcitur CIGITVR amici ſunt eligendi firmi & ſtabiles & cōſtantes cuius generis: ſcilicet hominum: ideſt cuiuſmodi hominum magna penuria, ideſt difficultas inueniendi eſt: quia pauci ſunt: & difficile eſt ſane: ideſt valde quemquam ſupple niſi expertum, ideſt eum qui periculum fecerit iudicare an amicus eſt talis. A utem pro ſed: experiendum eſt non autem intra amicitiam: ſed in ipſa amicitia iam inita: & ita amicitia præcurrit: ideſt præuenit celeriter ipſum iudicium: & tollit, ideſt aufert poteſtatem iudicandi. Igitur prudentis eſt, ideſt ad prudentem pertinet ſuſtinere vt curſum, ideſt temperatum proceſſum ſic impetum.i. vehementem vim beneuolentiæ: quo: ſcilicet impetu vtamur quaſi A quis tempeſtatis quas dum præcipites de montibus cadunt ſuſtinemus quidem: quia neceſſe eſt: & quia ſcimus non duraturas: curſum autem aquarum fluentium intra ripas ſuas ſine moleſtia ſuſtinemus: & ita ſic vtamur amicitiis vt aquis tempeſtatis moribus amicorum periclitatis, ideſt facto periculo & experimento cognitis aliqua parte: hoc eſt: ſicut curſum aquæ modeſte toleramus: & impetus aquarum tempeſtatum ſuſtinemus: ſcientes per experientiam ſimilium tempeſtatum tales aquas nō diu duraturas: ita curſum amicitiæ modeſte patimur: impetum autem ſuſtinemus periclitatis aliqua ex parte moribus amicorum: ex quibus non ſperamus propediē cognituros an ſint in numero verorum amicorum habendi. Quidam enim perſpiciuntur: ideſt quaſi per medium eoꝝ inſpiciat cognoſcuntur in parua pecunia: ſcilicet ipſis credita: aut ab ipſis petita: quam: ideſt quantum leues, ideſt inconſtantes ſint. Q uidam autem quos paruā pecunia non potuit mouere a fide & ſtabilitate cognoſcuntur in magna ſcilicet pecunia. Vero pro ſed: tametſi aliqui erunt reperti qui exiſtiment, ideſt iudicent ſordidum ſupple eſſe præferre amicitię pecuniam, vbi inueniemus eos qui non anteponant: ideſt præferant amicitiæ honores: magiſtratus. ideſt gubernationes reipu. & officia pub. imperia: poteſtates, opes quaſi dicat nuſquā vt cum hæc, ſcilicet iam dicta honores: magiſtratus &c. ſint ꝓpoſita ex altera parte, & vis amicitiæ ſupple ſit propoſita ex altera parte non malint.i. magis velint: etiam multo illa, ſcilicet prius dicta q̄ ſupple amicitiam. Enim pro qa, natura humana eſt imbecilla: ideſt fragilis ad potentiam contemnendam, quam ſcilicet potentiam ſi homines ſunt conſecuti: ideſt obtinuerunt etiam amicitia neglecta: ipſi arbitrantur ſup. ſe excuſatum iri. ideſt excuſandos eſſe. In quibus veræ amicitiæ raro reperiuntur

CNon

quia non ſine magna cauſa ſit neglecta amicitia. Itaq̧ veræ amicitiæ difficillime reperiunť in his, qui in honoribus, reque p. verſatur. Vbi enim inuenias: qui honorem amici anteponat ſuo? Quid, hęc vt omittā q̄ graues, q̄ difficiles pleriſq̧ videntur calamitatum ſocietas? ad quas non facile eſt inuētus qui deſcendat: quāquā Ennius recte, amicus certus in re incerta cernitur: tamen hæc duo leuitatis, & infirmitatis pleroſq̧ conuincunt, aut ſi i bonis rebus cōtēnunt amicos, aut ſi in malis deſerunt. Qui igitur vtraq̧ in re grauē cōſtantem, ſtabilem ſe in amicitia pręſtiterit, hunc ex maxime raro genere hominum iudicare debemus, & pene diuino. Firmamentum autem ſtabilitatis, conſtantiæq̧ eius, quam in amicitia querimus, eſt fides: nihil enim ſtabile, quod infidū eſt. Simplicē præterea, & cōmunem, & conſentientem, vel qui rebus iiſdem moueatur, eligi par eſt, quæ omnia pertinent ad fidelitatem: neq̧ enim fidum eſſe poteſt multiplex ingenium & tortuoſum, neq̧ vero qui eiſdem rebus nō mouetur, naturaq̧ conſentit, aut fidus, aut ſtabilis poteſt eſſe.

PET. MAR. ¶ Non ſine magna cauſa: ob potentiā. ſ. magiſtratū, regnū, imperiū. Quapropter Ariſtoteles vt dictū eſt celebrat i no no moraliū bonū virū honores abiicientem amici cauſa cui talia bona concedit. Rarum genus hominū ſed omne præclarū rarū. ¶ Honoribus: dignitatibus, & prælaturis. ¶ Graues: oneroſæ: moleſte. ¶ Difficiles: aſperæ. ¶ Certus: fidus. ¶ Non facilis eſt inuētus: nō facile inuenit. ¶ Incerta i dubia: vacillantiq̧ cauſa & negocio. ¶ Cernit: ꝑſpicitur, iudicaŧ, exploratur, quapp fidus amicus. vt ait Homer. nō eſt ſ̃re ducēdus inferior. vir infidus ait Plato in. v. de legibus ab amicitia valde alienus eſt & tandem cogni tus in tā odioſam ſenecta i/ cidit vt ſeu vixerint ſeu deceſſerint amici ac filii æque orbā vitā acturus ſit et miſerā. ¶ Leuitatis: incōſtantiæ. ¶ Infirmitatis: ignauiæ. ¶ Cōuincūt: arguūt: accuſat. ¶ Fides, veritas dictorū i & cōuētorū obnixa ſtabilitas. fides ait Seneca: ſanctiſſimū humani pectoris bonū eſt nulla neceſſitate ad fallendū cogiŧ, nullo corrūpiŧ ꝑmio. ſi/ dēq ꝑdit nihil pōt vltra ꝑ/ dere. fides vnanima vñ abiit nūq̄ redit laudaŧ & iter maxima humani generis bona fides colitur. ¶ Simplicem: purū apertum: nō vafrū: nō ſimulatorē: ac diſſimulatorē ſed ſimplicis veritatis amicū. ¶ Cōmunē: cōgruentē naturæ cōi: & nō ſuæ hæreſis atq̧ capitis hoiem qui cōtentioſus eſt i & ſæpe vt ait Flaccus: rixatur de lana caprina. ¶ Moueatur: afficiatur, & capiatur hiſdē ſtudiis: quorū diſſimilitudo diſtrahit amicitias. ¶ Par eſt: decet, & eſt verū prudentiæ conſentaneum quæ locum pœnitentiæ raro relinqui, vel potius nunq̄ ſi conſumata eſt pro captu humani ingenii, atq̧ ſolertiæ. ¶ Multiplex: varium, non vniforme. ¶ Tortuoſum, obliquum, vafrum, fallax, ſubdolū. ¶ Conſentit congruit conuenit. Conſentire tuis ſtudiis qui crediderit te dicit Horatius. Fautor vtroq̧ tuum laudabit police ludum.

OMN. BONI ¶ Nō ſine magna cā. q. d. pp honores & magſatus neglexit amicū, & iō excuſandus eſt. ¶ Hæc vt omittā: occupatio color rhetoricus. ¶ Graues ſocietates calamitatum, pauci reperiunť, qui deſcēdat ad amicoꝝ calamitates adiuuādo eos & ſibi ſubueniendo. ¶ Quāq̄ Ennius, ſubaudi dicat recte. ¶ Tā hæc duo, cōuenerūt hęc duo. i. q̄ ſequunť: aut in bonis i & eſt ordo: hæc duo aut in bonis reb' ꝯtēnūt, aut in malis deſerūt vel ꝯueniūt ſubaudi crimē leuitatis aut infirmitatis. ¶ Tamē hæc duo cōuincūt. Tracta eſt ſimilitudo ab vno litigante: q inducit teſtes & multa facit vt conuincat alterā partē. Iō inqt iſta duo, qa neq̧ pp res ſecūdas contēnere aut aduerſas deſerere debemus amicos, qa hoc euenit ex leuitate & infirmitate quadā. ¶ Aut ſi in bo. re. cō. ſi ꝯſecuti ſunt magnū ſtatū quod dormiūt: & iō nō pñt ſecū eſſe. ¶ In malis deſerūt: ſi amicus paup factus eſt eū amplius videre nō vis. ¶ Qui igiŧ: cōcludit qđ ſi aliquē cōſtantē videmus in vtraq̧ re in malis amicorū: & in bonis ſuis hunc verū amicū exiſtimare debemus. ¶ Raro gñe: qm̄ pauci reperiunť, qui in iſtis duabus rebus ſint cōſtantes & firmi, & ideo ſi reperiaŧ, non humanus, ſed diuinus videtur. ¶ Firmamentū aūt conſtantiæ: q̃ tradit vltra prædicta quaſdā regulas q̄ ſunt ad ſtabilitatem amicitiæ & cōſtantiā amicorū, quā. ſ. cōſtantiā quærimus in amicitia. primū. n. firmamentū conſtantiæ eſt fides: nā infideles cōſtantes eſſe nō pñt: fideles aūt cōſtantiā hñt. ¶ Simplicem. Simplices appellantur qui lingua loquuntur qđ habent in corde, ſimplices igiŧ erga amicos debemus eſſe oēs. ¶ Cōſentientē. i. ſimul ſentientē: conſentientes dicimus q æquali affectione cū amicis ſentiūt: hoc eſt ſi amicos dolet doleas ēt tu, ſi leteŧ æquo mō tu afficeris. i. declaratione ſtat q iſdē rebus moueŧ: qbus amicus tuus moueaŧ: motus animi appellanť a Cice. affectiones. ſ. dolere: triſtari. ¶ Ingeniū multiplex, Ingeniū, q lingua tenet vnū vel ꝑfert: & intus ſentiat aliud multiplex dŧ. Tortuoſum a torqueo. ſ. qđ torqueat i falſitates & ſimulatiōes fidelitatē in ſe non hñt, & eſt ratio quātū ad ſimplicem. ¶ Neq̧ enim reddit rōnem quantū ad cōſentientē, q enim paribus rebus vna cū amico non afficitur, contra naturam facere videtur, Ideo inquit ratio naturæ conſentit, natura induxit hoiem vt hominis miſereŧ ergo ſi amici calamitate nō mouemur contra naturā facimus. ¶ Natura conſentit: ſubaudi non ſi dus atq̧ ſtabilis eſſe poteſt.

Simplices. Sentientes. Mot' ani mi multiplex ingeniū.

ASCE. ¶ QVIA amicitia ſic neglecta nō ſine magna cauſa. Itaq̧. i. & ita veræ amicitiæ reperiūtur difficile in his q verſanť in honoribus. ſ. gerendis & in rep. adminiſtrāda. Vñ eſt illud Luca. oiſq̧ ꝑtās impatiēs cōſortis erit. Enim ꝑ qa. vbi inuenias iſtū q anponat. i. ꝑferat honorē amici ſuo. ſ. honori. q. d. nuſq̄. ¶ Quid: affert alias cās ob q̄s amicitiæ diſſolui ſolēt, vȝ ob calamitates graues q̄ cū amicis eē cōicādæ dicēs. Quid ſup. de ſequentibus dicemus vt omittā hæc. ſ. iā excepta: q̄. i. q̄ tū graues: & q̄. i. q̄tū difficiles. q. d. grauiſſime & difficilime videntur pleriſq̧. i. valde multis, ſocietates. i. cōicationes calamitatum. i. aduerſitatū fortunæ. per q̄s vt ruſtici ꝑ calamitatē. i. per calamorū a grandine proſtrationē in paupertatem rediguntur, ad quas. ſ. ſocietates non eſt inuentus facile. i. faciliter. Autem non eſt facilis inuentu qui deſcendat, ſcilicet tanq̄ in ſtatum humiliorem & deteriorem, aut periculoſiorem. ad quem verbo deſcendere ſæpe vtimur. Quanquā Ennius. ſ. poeta inquit recte, dicens amicus certus. i. conſtans & fidelis cernitur. i. perſpicitur & cognoſcitur, in re incerta. i. fracta & inſtabili, tamen hæc duo. ſ. aut ſi cōtemnūt amicos in rebus ſupple ſuis bonis. i. proſperis, aut ſi deſerūt. i. deficiūt amicos in malis. i. aduerſis rebus contēnunt. i. condēnant & arguūt pleroſq̧ leuitatis, ſi in rebus lætis ꝯtēnūt & infirmitatis ſi in aduerſis deſerūt. Igitur qui præſtiterit. i. exhibuerit ſe in vtraq̧ re grauē & cōſtantem i ſtabilē in amicitia. ſ. fouenda nos debemus hunc. i. talem iudicare eſſe ex genere hoium maxime raro & pene. i. q̄ſi diuino. Autem pro ſed. firmamentū. i. firmitas & ſoliditas ſtabilitatis & conſtantię q̄ querimus in amicitia eſt fides. i. fidelitas qua fit qđ dictū & cōuentū. Eſt enim pro qa nihil eſt ſtabile, quod eſt infidū. i. nō fidū. Præterea pſ. i. æquū & iuſtū eſt amicum eligi ſimplicem. i. non fictum nec fraudulentū aliud in ore i & aliud in corde habentē, vnde vulgo dicitur plebeius verſiculus, Qui mel in ore gerit, & retro pungere querit. Eius amicitiā nolo mihi ſociā i & cōem. i. cōis vitæ, aut comē. i. affabilem: & dulcē, & cōſentientē. i. cōcordē & idem ſentientē, & q moueaŧ. i. afficiaŧ iiſdē rebus qbus amicus alter: q̄ oia pertinent ad fidelitatē. Neq̧ enim ingenium multiplex & tortuoſum. i. hñs varios ſinus & reductus vt fluuii, quorū curſus obliquus eſt, pōt eē fidū. Neq̧ vero is q nō moueŧ. i. afficitur iiſdē rebus quibus alter, & q nō cōſentit ſup. amico natura, i. per naturalem inclinationem pōt eſſe fidus aut ſtabilis.

Ennius

Quæ igitur ta fide eſſe poſſūt. Cōſtant & omn. Aperte o diſſe ficte amate po ſtat

Addēdū eodē eſt, vt ne criminibus aut inferēdis delectet amicus, aut credat oblatis: quæ ptinēt oīa ad eam quā dudū tracto cōſtātiā: ita fit verū illud, qd initio dixi, amicitiā niſi inter bonos eē nō poſſe. Eſt.n. boni viri, quē eūdē ſapiētē licet dicere: hæc duo tenere in amicitia: pmū ne qd fictū ſit, ne ve ſimulatū: Apte.n. amare, vel odiſſe magis īgenuū ē. q̄ frōte occultare ſniam: deinde nō ſolū ab aliquo oblatas criminationes repellere: ſed ne ipſum qdē eſſe ſuſpitioſum, ſp aliqd exiſtimātē ab amico eē violatū. Accedat huc ſuauitas qdā oportet ſermonū atq; morū, haud q̄q̄ mediocre cōdimētū amicitię. Triſtitia aūt, & ī oī re ſeueritas abſit, hēt illa qdē grauitatē. Sed amicitia remiſſior eē dēt, & liberior, & dulcior: & ad oēm comitatē facilitatēq; pcliuior. Exiſtit āt hoc loco qdā qō ſubdifficilis: nū qn̄ amici noui digni amicitia veterib⁹ ſint anteponēdi, vt eqs vetulis teneros anteponere ſolem⁹, hoīe īdigna dubitatio, nō n. amicitiaꝝ eē debēt, ſicut aliaꝝ rerū ſacietates. Veterrima q̄q;, vt vina, q̄ vetuſtatē ferunt eſſe dēt ſuauiſſima,

PET. MAR. ¶ EOdem: ad id qd dictū eſt de natura fidi amici. ¶ Criminibus: calūniis. In ſola bonorum amicitia dicit pſius octauo moraliū nullā calūnia locū hēt. Non.n. facile alicui qſpiā de eo credere pōt quē ipſe diuturno tpe cōprobauit. In his ipſis eſt & ſibi mutuo credere, & nunq̄ iniuriā facere. cæteraq; oia q̄ veræ amicitiæ cenſent ineſſe. In reliqs vero amicitiis nihil phibet ea q̄ ſunt his cōtraria fieri. ¶ Dudū: pauloante. ¶ Sapientē, cōſumatū hominē. ¶ Ingenuū: generoſum atq; decorū. ¶ Fronte: ſimulato vultū: & arridēti q̄uis cor liuidū ſit: & inimicum. ¶ Suſpitioſum: de amico male opinantē. ¶ Violatū: cōtaminatū: atq; corruptum inīquo aio & iſida officii claudicatiōe. ¶ Accedat huc, adueniat huic p̄cepto, & adhæreat vt appēdix q̄dā. ¶ Suauitas: lepor: comitas: lenitas. ¶ Condimētū: gra. Condire eſt dare ſaporē, vn̄ cōditi ſale dicuntur, faceti, & vrbani. ¶ Triſtitia: moroſitas citra hilaritatē. ¶ Seueritas: rigiditas morū atq; nimia grauitas ruſticitati adſiſis auſteritas. ¶ Grauitatē: pōdus: & æſtimationem. ¶ Remiſſior: lætior: hilarior: lepidior. ¶ Liberior: ſolutior: facilior: aptior. ¶ Comitatē, affabilitatē. ¶ Facilitatē: benignitatem. ¶ Procliuior, ppēſior. Idē Ci. in ōrone pro Cor. balbo dicit cōmes benigni faciles ſuaueſq; hoīes eſſe dēt q errāti comiter mōſtrant viā benigne nō grauate. ¶ Exiſtit: emergit hac in parte. ¶ Quæſtio, dubitabilis ppoſito & inqſitio non nihil hn̄s difficultatis: & ideo ſubdifficile appellat eā Cicero. ¶ Nū qn̄: an interdū. ¶ Teneros: equuleos. ¶ Hoi, hoīs p̄ſtantia & generoſitate ipſius naturæ. Vetus adagiū eſt: Nouos parās amicos veterū nequaq̄ obliuiſcere. ¶ Satietates aliarū rerū.i. faſtidia quædā: & repudiationes. Plato dicit in libello de amicitia. Niſi vterq; diligat neuter alteri dicendus eſt eſſe amicus, ergo nec amici equorum ſunt: quos equi nō adamant neq; coturnicū, neq; canū, neq; vini: amant tn̄ hęc plerīq; oēs ſed amica non ſunt. Quāobrē mentit ille opera qui dicit felix ille eſt cui pueri amici: eq venatorū, canes: & aliæ nigenæ. ¶ Ferunt, tolerant. vn̄ dixit pindarus. Landa vetuſtum vinum: & florentes hymnos recentiorum poetarū, cur apud te inquit Seneca vinum ætate tua vetuſtius labitur.

OMN. BONI ¶ ADdendū eſt eodē.i. ad eandē regulā & præceptū conſtantiæ addendū hoc: vt amici non delectent ſuis amicis inferre crimina, neq; oblata ſuſcipere ab alio: q̄ oia pertinēt ad conſtantiā: de qua nūc Lælī. tractabat: ſic Plato non audiebat crimina amicorū oblata: quidā enim criminans amicos

Plato

Platonis putabat q illi de Platone male dicebant: & ille tādē illū criminantē hoc mō repellit, ſi amici de me male dixerunt, tunc amicitiæ offm̄ reqrebat: vt de me male dicerent. Ita fit.i. ſequitur & cōcluditur q amicitia nō naſcit niſi inter bonos, qui.n. infideles ſunt & amicos inique criminantur boni nō ſunt: ſed ſi fideles ſunt boni nuncupant. ¶ Eſt.n. boni.i. ptinet ad bonū virū. hæc duo teneant in amicitia: primo vt nō fingat neq; aliud ſimulet, ſecūdo vt criminationes de amicis oblatas repellat. ¶ Quē eū. ſap. bonū appellamus hominem ſapiens eſt vt rōne & ōrone vtatur: nō.n. vocamus ſapiētes iſtos more vulgariq; ſunt inepti: nihil mali faciunt hi qui nō doctrinā, nō regulā alicuius virtutis hn̄t: iō boni non ſunt. ¶ Fictū, ad animū. ſimulatū ad verba, tu dicis vnū & aliud facis. ¶ Ingenuū eſt: ad liberū hoiem ptinet non occultare opinionem, ſed aperte, vel diligere vel odiſſe aliquē, deinde eſt ſm̄ ne ſolū repellamus criminationes oblatas de amicoꝝ: ſed ne putamus qdē nō eſſe ſuſpitioſas.i. non debeamus ſolū ſuſpicari de amico neq; exiſtimare nihil eſſe violatum qdē. ¶ Accedat huc.i. p̄terea ad hæc accedat, oſ̄dit vt amicitia nō ſit acerba neq; aſpa: ſed mitis & ſuauis. ¶ Morū: vt mores faciles erga amicū habeamus. ¶ Seueritas abſit, dicit ſæuerus a ſequēs & verū. ¶ Hēt illa grauitatē: ac ſi dicat: pertinet ad Catonē maiorē nam ſæueritas eſt pars virtutis, ſed in amicitia ſæueritas iſta repudiāda eſt. ¶ Liberior: vt liber voceris cū amico ſine ſæueritate. ¶ Exiſtit: hoc loco ponit quādā q̄ōnem, ſi amicitiæ veteres cū nouarū repudiādę ſint, q̄ qdē q̄ōnē pbat aliqbus exēplis nō eſſe dimittendā veterē amicitiā. ¶ Quæſtio ſup. parum difficilis ad ſoluendū: ſub in cōpoſitione ſignificat parū vt ſubruſtic⁹: qō ſic diffinit a dialecticis eſt dubitabilis ppoſitio alias ſignificat torturā. ¶ Nō īdigni imo digni ſua virtute & moribus. ¶ Indigna du. hæc eſt de q̄ nō eſt dubitandū. ¶ Veterrima: declarat per exēplū qd veteres magis ſint in precio q̄ nouę.

Quæſtio

ASCĒ. ¶ Addendū eſt eodem.i. ad idē ppoſitū. vt ne put nō: vt amicus nō delectet aut inferēdis criminibus.i. aut inferēdo criminationes amico: aut credat oblatis.ſ. ab aliis p̄ter ſpē obiectibus: quæ oia ptinēt ad eam conſtantiā quā tracto.i. diſcutio & deſcribo: iā dudū.i. iam & pauloante. Ita illud qd initio dixi ſit verū: videlicet amicitiam.ſ. verā non poſſit eſſe niſi inter bonos. Eſt.n. boni viri.i. ptinet ad bonū virū quē eundē.i. ēt licet dicere.i. appellare ſapientem tenere hæc duo in amicitia. Primū ne qd ſit fictū.ſ. cōpoſitū ita vt aliter ſe videtur habere q̄ habeat neue.i. vel ne qd ſit ſimulatum.ſ. eſſe quod non ſit. Eſt enim odiſſe: nedū non amare alium aperte.i. manifeſte & euidenter q̄ occultare ſniam.i. affectionē animi: fronte.ſ. ficta: quā magis ingenuū.i. ingenuo & libero hoie dignū, vel.i. etiam lætam & beneuolam oſtendat cui male vult. Deinde ē ſup. viri boni non ſolum depellere criminationes oblatas ab aliquo ſed ipſum ne ſuſpitioſum qdem eſſe, vtpote exiſtimantem ſemp aliqd eſſe violatū ab amico. Oportet ēt ſup. quædā ſuauitas.i. dulcedo & comitas atq; affabilitas ſermonum atq; morū accedat huc.i. ad hoc idem ppoſitū de amicitia, ſuauitas dico haud quaq̄.i. nequaq̄ mediocre ſed vehemens cōdimentū: & ita cōſeruatū ſicut ſal cibos conſeruat: & etiā affectiuū boni ſaporis amicitiæ.i. ad amicitiā condiendā ne inſulſa aut inſuauis ſit. Aūt pro ſed: triſtitia: & pro.i. ſæueritas in oi re abſit.ſ. hac amicitia. Illa.ſ. ſæueritas habet qdem grauitatē.i. pondus quoddā: ſed amicitia debet eſſe remiſſior.i. lætior & nō tam rigida: & liberior: & dulcior: & pcliuior.i. inclinatior ad oēm comitatē & facilitatē. Exiſtit autem. Mouet q̄ōnē nō inutilem dicēs. Aūt pro ſed quędā q̄ō ſub difficilis.i. aliquātulū difficilis. exiſtit hoc loco.ſ. ad hoc locū diſſentiendū apta. Nū qn̄.i. nunqd aliqn̄ amici noui digni amicitia ſint anteponendi veteribus: vt.i. quēadmodū nos ſolemus anteponere equis vetulis.i. immunitis & decrepitis per vetuſtatem: aut parum adhuc veteribus teneros.ſ. equos. dubitatio ſup. hæc eſt indigna hoīe.i. de qua hō vtēs oratione dubitet. Enim pro quia: ſatietates.i. ſaturitates & repletiones amicitiarū non debent eſſe ſicut aliarum rerum ſed ſup. veterrima quæq;.i. maxime antiqua debent eſſe ſuauiſſima: vt ea vina ſuauiſſima ſunt quæ ferūt.i. afferūt vetuſtatē: vt in pmo Aenei. Implent veteris Bacchi. Et iō Salomō quoq; vino nouo amicū nouū cōparat & veteri veterē

Triſtitia & ſæueritas ī amicitia fugienda.

¶ Quod

PET. MAR. ¶ QVOD dicit: adagiū eſt: prouerbialis ſnia. ¶ Modios ſalis: Ariſtoteles octauo moralium dicit. Tales amicitiæ raræ ſunt. Tpe igitur & cōſuetudine opus eſt. Secundum.n. prouerbiū non fit vt mutuo ſe cognoſcant priuſq̄ ſimul con ſumant dicta ſalis menſuram. Nec igitur fit vt prius recipiant ſe, ſintq; amici q̄ amabilis vtriq; videatur eſſe: atq; credat vterq;. Qui vero ea celeriter inter ſe mutuo faciūt q̄ ad amicitiā attinent volūt qdē eſſe amici ſed non ſunt: niſi ſint amabiles: & idipſū ſciant. Amicitiæ nāq; volūtas: nō amicitia celeriter fit. Hæc igitur & tēpore: & cæteris pfecta eſt amicitia: & per hęc oia fit: hęc ille, vetus adagiū eſt ſalem & menſam ne prætereas.i. amicorū conſuetudinē ne neglexeris neue violes ius amicitiæ. Pythagoras cenſuit ſalem i primis in menſa ponendum: qm̄ æquitatis iuſtitięq; nos amonet. Sal etenim id ſeruat & tuetur qd̄ occupauerit. ¶ Munus: officiū. ¶ Expletū: cumulatū. ¶ Fructus: cōmoditas futuri amici hōeſtūq; cōpendiū. ¶ Suo loco: dignitate, auctoritateq;. ¶ Intractato: iſueto: & feroci. ¶ Cōſuetudo: cōuerſatio. ¶ Parem eē: deſcēdere ad ſortē ipſius amici, vt amicitiæ ſit æqualitas vt Pythagoræ placuit. Vetus illud verbū ait Plato in legibus: & vere atq; elegāter dictū eſt æq̄litatē amicitiæ cām eſſe. ¶ Inferiori: dignitate.ſ. ordine, ac fortunis. ¶ Grege: cetu ſenatorio & cōuentu. ¶ Ordinis: gradus & cōditionis. ¶ Colebat: honorabat. fratrum ſocietas. dicit phus ſimilis eſt cenſuū poteſtati, ſunt enim pares præter differentiā ætatis, quo circa ſi multū ætatibus differant non fraterna inter ipſos fit amicitia. ¶ Per ſe: per ſuam operam, & fauorem. Vir bonus ait. Ariſtoteles res agendas concedit amico, honeſtumq; ducit ſe cauſam fuiſſe, auctoremq; vt agat illas amicus. ¶ Ampliores: maiores, & auctores. ¶ Virtutis: bonitatis. ¶ Ingenii: doctrinæ. ¶ Fortunæ: opulentiæ. ¶ Impertiant: diſtribuant. ¶ Humilibus: obſcuris. ¶ Imbecilliores: debiliores, ignauos, inopes.

q̄ noua. ¶ Sed maximū eſt in hac amicitia: tradit vnum maximū præceptum: videlicet q; amici pręſtantiores ſuis amicis ſe deprimere debēt, honorādo: colendo eos quāuis inferiores ſint. ¶ Eſſe parem inferiori: non enim ppter fortunā aut virtutem aliquā nos in amicitia extollere debemus immo nos pares illis efficere debemus. ¶ Sæpe enim quædam excellentiæ: multoties aliquis virtute & ingenio & fortuna nos ſuperat amicos vt Scipio fuitq; nō ſe maiorē exiſtimans cōtinue familiaribus, & ſibi cōiunctis ſuccurrebat: & venerabaṫ illos. ¶ Inferioris ordinis: amicis iferioris dignitatis nūquam ſe antepoſuit. ¶ Colebat tanq̄ ſuperiorē: quāuis Scipio grādis eſſet natu, & i omni re prudentior atq; excellentior fratre ſuo Q. uinto Maximo tamē eū quadam reuerentia colebat cedendo ſibi veniam: & alia faciendo. ¶ Per ſe: pro viribus nitebaṫ: vt amicor ſuos omneſq; cæteris ampliores efficeret. ¶ Præſtantiā: ſi excellentiam alicuius diſciplinę, ſeu ſubtilitatis igenii a natura datæ, ſiue ſtatus alicuius conſecuti fuerimus amicis impartire deberemus. ¶ Impartiant: impartio & impartior reperitur. ¶ Siue ſint imbecilliores: exhortandi aio ſunt, ſi pauperes locupletandi ſunt.

veriſq; illud eſt, qd̄ dr̄: modios multos ſalis ſimul edendos eſſe, vt amicitię munus expletū ſit. Nouitates aūt, ſi ſpem afferunt, vt tanq̄ in herbis non fallacibus fructus appareat, nō ſunt illæ qdē repudiandę. Vetuſtas tñ ſuo loco cōſeruāda. Maxima eſt enī vis uetuſtatis, & cōſuetudinis. At qui in ipſo equo, cuius (mō mentionē feci) ſi nulla res impediat, nemo eſt, qui non eo, quo cōſueuit libētius vtatur: quā in tractato, & nouo. Nec modo in hoc qd̄ eſt animal: ſed in iis ēt, quæ ſunt in anima, conſuetudo valet: cū locis ipſis delectemur mōtuoſis etiā, & ſilueſtribus, in qbus diutius ímorati ſumus. Sed maximū eſt in amicitia, ſuperiorē parē eſſe inferiori: Sæpe enī excellētię quędā ſunt: q̄lis erat Scipionis i nr̄o (vt ita dicā) grege. Nūq̄ ſe ille Philo, nunq̄ Rutilio, nunq̄ Mūmio antepoſuit, nūquā inferioris ordinis amicis. Qu. vero Maximū fratrē egregiū virū oino ſibi nequaquā parē: quod is anteibat ętate, tanq̄ ſuperiorē colebat, ſuoſq; ois per ſe poſſe eſſe ampliores volebat. Quod faciendum, imitandūq; eſt omnibus: vt ſi quam pręſtantiā virtutis, ingenii, fortunę conſecuti ſunt, imperiant eā ſuis, cōmunicentq; cum proximis: vt ſi parentibus nati ſunt humilibus: ſi propinquos habeant imbecilliores, vel animo, vel fortuna, eorum augeāt opes, eiſq; honori ſint & dignitati.

OMN. BONI ¶ VEriſq; illud eſt: puerbiū antiquum eſt apud græcos & latinos: vt comedamus multos modios ſalis cū amicis: hoc eſt vt ſimul lōgo viuamus tēpore: ergo amici veteres repudiandi nō ſunt. ¶ Munus amicitiæ expletū.i. perfectū ſit munus amicitiæ: quod expleṫ multitudine amicorū. ¶ Nouitates aūt: ſic amicitiæ nouæ ſi diſciplinis & bonis moribus futuræ amicitiæ bonæ per ſe ferant nō contēnendæ ſunt, dū modo antiqua amicitia in ſuo loco, ſtabilis ſit. ¶ Vt tāquam herbis: ſimilitudo tracta eſt a ruſtico: qui in herbis ſeminis ſui futuros pcipit fructus: ſit & nos noua amicitia cōtrahēda futuros fructus cognoſcimus. ¶ Cuius mentionē feci: & eſt contra illos qui dicunt amicitias eſſe mutandas ſicut renouamus equū. ¶ Si nulla res impediat.i. ſi morbus vel podagra ſiue punctura aliqua non impedit equum veterē nobis cōſuetum libentius eo vtimur q̄ aliquo indomito. ¶ In intractato.ſ. indomito, loqmur ſm viros prudētes, qm̄ ſtulti adoleſcentes magis equitant pulum equinum q̄ veterem. ¶ Sed in his q̄ ſunt nō ſolū in animali: ſed etiam in locis inanimatis, vt puta in ſilueſtribus locis, i quibus nati ſumus gerimus amorem & magis delectamur q̄ nouis locis, quamuis amœniſſimis, ſic amicitia veteri magis delectandum

ASCē. ¶ ET qd̄ dicit vulgo eſt verū videlicet multos modios ſalis eē edēdos ſimul.i. in cōi vita & cōſuetudine vt munus.i. offm̄ amicitiæ ſit expletū. Aūt p ſed, nouitates.i. nouæ amicitiæ ſi afferunt ſpē.ſ. fidelitatis & cōſtātiæ in nouo amico, illæ qde nō ſunt repudiandæ.i. abiiciendæ aut repellendæ ſed vetuſtas.i. vetus amicitia eſt cōſeruanda, tñ.i. nihilominus ſuo loco.i. in ſuo gradu & ordine. Enim p qa vis vetuſtatis & conſuetudinis eſt maxima. At q.i. ſed certe aut ſed qđo obiiciṫ.ſ. de equo nouo pferēdo: cū i equo cuius mō feci mentionē: ſed nulla res ipediat.ſ. cur vetus in ſuo loco & pcio cōſerueṫ, nemo eſt q nō vtatur libentius eo quo cōſueuit.ſ. vti q̄ intracto.i. quē nōdū tractauit & nouo. Nec conſuetudo valet mō.i. ſolūmō in hoc qd̄ ē animal, vcʒ in equo ſed ēt i his q̄ ſunt inanimata: cum delectemur ēt ipſis locis montuoſis & ſilueſtribus in qbus, ſumus cōmorati diutius. Sed ma. eſt i ami.ſ. fouenda ſupiore eſſe.i. ſe reputare parē inferiori. Excellētiæ.n. q̄dā ſunt ſæpe.ſ. i altero amicorum qualis erat ſup. excellētia Sci. q erat clariſſimus Impator: in nr̄o (vt ita dicā, qa pprius nō eſt ſermo) grege.i. cetu & conuentu. Ille.ſ. Sci. licet excelleret nunquā antepoſuit ſe philo amico illo licet inferiori, nunq̄.ſ. anpoſuit ſe Rutilio: nunq̄ Mūmio: bonis qdē.ſ. inferiore dignitate viris: nunq̄ ſup. aūpoſuit ſe amicis.ſ. cæteris ordinis inferioris: q̄ ipſe eſſet aut ēt illi iā dicit. Vero p ſed Sci. colebat tanq̄ ſupiorē. Q. Ma. fratrem ſuū virum egregiū: ſed nequaq̄.i. oino parē ſibi, q̄.i. qa ipſe añ ibat.i. pcedebat ætate. qd̄.ſ. factū Scip. eſt faciendū & imitādū oibus q volunt cū amicis decenter viuere: vt ſi ſunt ꝯſecuti quā.ſ. aliq̄. Pręſtantiā.i. peminentiam virtutis ingenii aut fortunæ. Impartiant.i. cōdiuidant & ipediant eā ſuis.ſ. amicis & familiaribus: & cōitent.i. cōem faciāt cū pximis. vt ſi ſunt nati parentibus humilibus.ſ. de infimo genere: & ſi habeant ppinquos imbecilliores.i. minus potētes vel animo: vel fortuna augeant opes eorum & ſint ei honori & dignitati.i. ad honorem & dignitatem.

vt in fabulis: qui aliquãdiu propter ignorãtiã ſtirpis & generis in famulatu fuerint: cũ cogniti ſunt: & aut deorũ, aut regem filii inuenti, retinent tñ charitatẽ in paſtores, quos patres multos annos eẽ duxerunt. Qđ eſt multo pfecto magis in veris patrib' certiſq; faciẽ dũ: Fructus.n. ingenii & virtutis, oĩſq; pſtãtiæ, tũ maximus capiť: cũ i proximum quemq; cõfertur. Vt igitur hi, qui ſunt in amicitię, coniunctioniſq; neceſſitudine ſuperiores, exęquare ſe cum inferioribus debẽt, ſic inferiores non dolere ſe a ſuis amicis aut ingenio, aut fortuna, aut dignitate ſuperari. Quorum plerię aut queruntur ſemper aliquid, aut etiam exprobrãt. Eoq; magis, ſi habere ſe putant, quod officioſe, & amice & cum labore aliquo ſuo fcm̃ queant dicere. Odioſum ſane genus hominum officia exprobrantiũ, quæ meminiſſe deberis, in quem collata ſunt, nõ commemorare, qui cõtulit Quãobrẽm, vt hi, qui ſuperiores ſunt, ſubmittere ſe debent in amicitia, ſic quodam mõ inferiores extollere. Sunt.n. qdã, qui moleſtas amicitias faciunt, cũ ipſi ſe cõtẽni putant. Quod non fere cõtingit, niſi his, q ẽt ɔtẽnẽdos ſe arbitranť: q hac opinione nõ modo verbis, ſed ẽt opere leuãdi ſunt. Tm̃ aũt cuiq; tribuẽdum eſt primum, q̃tũ efficere poſſis:

PET. MAR. ℂ STIR pis: originis. ⸿ Generis: natalũ. ⸿ Famulatu: ſeruitute. ⸿ Caritatẽ: amorẽ. ⸿ In: erga. ⸿ Duxerunt: exiſtimauerunt. ⸿ In proximum quẽq;: qm̃ talibus maiora debẽtur officia. ⸿ Exprobrant: obiiciunt in dedecus. beneficia pdes ait Seneca niſi adiuueris. parum eſt dediſſe fouenda ſunt. ſi gratos vis habere quos obligas non des oportet beneficia ſed vt ames: præcipue parcamus aurib'. Admonitio tædium facit: exprobratio odium. Nil æque in bñficio vitandũ eſt q̃ ſuperbia: lacerat animum & premit frequens meritorũ commemoratio. Qui dedit beneficiũ taceat: narret q accepit. ⸿ Extollere: ſe erigere ſe animo: officiis dignatione, bona ſpe ac opione de amici iudicio erga ſe, vt omnis mala ſuſpitio faceſſat. ⸿ Opere: actu ipſo & officiis aium iudicantibus.

OMN. BONI ℂ VT in fabulis: ſicut Paris q pp coniectores inſomniorum inter paſtores educatus eſt: illi enim iuſſerant vt occideretur, ne Troia ſua cã periret: tandem filius regis cognitus ſtatumq; ampliſſimũ adeptus cũ ſuis paſtorib' cõuenire conabatur. ⸿ Propter ignorãtiã ſtirpis: ignorabat Paris quis eẽt eius pater: & is tãq̃ famulus viuebat cum paſtorib': ſicut de Romulo q ignorans pr̃em: educatus eſt a Fauſtulo: erga quẽ maximũ geſſit amorẽ. ⸿ Aut regũ filii: Iuppiter q iter capras educatus amore nimio: quẽ hẽbat in caprã: q ipſum lactauit: eã in cœlum trãſtulit: & amalthea vocata eſt. ⸿ Duxerunt.i. exiſtimauerunt longo tpe illos paſtores eſſe patres ſuos: vt diximus de Paride. ⸿ Vt hi igitur: aliud pręceptum per cõtrarium tradit, ꝙ quẽadmodum ſupiors amici inferiorib' ſe pares tribuere debent: eodẽ modo inferiores dolere non debent fortunis amicorum, immo lætentur: & illos ad maiora peruenire cupiant. ⸿ Neceſſitudine: ſtricta neceſſitate vel affinitatis: vel alicuius alterius cõiunctionis. ⸿ Quorũ plerię: aut quarę, multi ſunt ꝙ lamentantur amicis: qm̃ ſibi nõ ſubueniunt: quod qdẽ verę nõ eſt: ſed inuidia quadã q̃runť: non enim vellẽt amicos ſuos ea dignitate exiſtere. ⸿ Magis: quæ autẽ dicere, ſi aliquid putant, tanto magis plerię audent exprobrare beneficia, ſi putant amicos ſuos habere aliquid ex ipſis. ⸿ Sunt enim quidem: plerię reperiuntur: qui amicitiis moleſti ſunt: quoniam ipſi putant amicitias contemni cum vident amicos ſuos in ampliore dignitate & reuerentia, hoc modo fit: ſi pater quiſpiam filium doctorẽ haberet: filius quidem in conuiuio honeſtiori loco ſedeat q̃ pater, qua ex re oritur huius amicitię moleſtia quod pater putat ſe eſſe in contemptu aliorum, quoniam ſit filius in ampliori loco poſitus. tales enim amici ab hac opinione: & verbis & opera: atq; affectu remouendi ſunt. ⸿ Tantum enim cui eſt tribuendum, tanta exiſtimatio de amico eſt facienda quantum ipſe efficere poſſis, hoc eſt viribus tuis ad omnem extollas amicũ dignitatem, licet tamen illa tribuenda ſunt amicis, quæ viribus ingenii ſuſtinere poſſint: verbi gratia, non amicum conſulem faciamus: ſi ea dignitate dignus non ſit, vt habeat literas & prudentiam ad conſulatum reqſitã: tribuere eſt æſtimationem de aliquo facere.

Neceſſitudine.

Exiſtimationẽ facere

ASCE. ℂ VT.i. quẽadmodũ in fabulis ii: qui fuerint in famulatu .i. famulãtes aliquãdiu pp ignorãtiam ſtirpis & gñis, vt de Alexãdro, ſeu Paride, de Romu Cyro: Thelepho. Aliiſq; multis legimus, Cũ ſunt cogniti & inuẽti filii aut deorũ aut regũ: rĕtĩ.i. nihilominus quaſi inuenti alioq; filii retinent caritatẽ.i. filialẽ dilectionẽ in.i. erga paſtores quos duxerunt.i. reputauerunt multos annos.i. p ſpacium multorũ annorũ patres.ſ. ſuos. Sed ſciemus i cõſanguinitate & affinitate nõ ſolere addi poſſeſſiua pnomina eo ꝙ manifeſta ſunt. Cum.n. dicif. Miſi filiũ manifeſte ſubaudimus meũ. Miſiſti filiũ: manifeſte ſubaudiamus tuũ. miſit ille ſup. ſuũ &c. Qđ.ſ. retinere caritatẽ ẽ faciendũ magis multo in veris q̃ iputatiuis patrib' & in cæteris.i. ĩdubitatis patribus. Enim p qa fructus.i. dulce cõmodũ quo fruimur: aut qđ vt, fructũ metimur ingenii.i. nãlis induſtrię: & virtutis.ſ. acqſitæ: & oĩs, pſtantiæ.i. eminẽtię in aliquo officio pſtãdo, capiť maxime. Tũ.i. tunc: cũ .i. qñ cõfertur.i. erogatur: & impartiť in pximũ quẽq;.i. in quẽlibet e pximis. Vt igitur. Præſcribit oĩm maioꝝ & potentioꝝ in minores & imbecilliores: nunc pſequiť officium minorum erga maiores dicens. Igitur, vt.i. quẽadmodum hi.qui ſunt ſuperiores in neceſſitudine.i. neceſſario vinculo amicitiæ & coniunctionis.ſ. ſocietas arctiſſimæ debent æquare ſe .i. æquales habere ac gerere cũ iferioribus.ſ. amicis ſuis: ſic inferiores ſupple amici nõ debent dolere.i. ægre ferre ſe ſuperari a ſuis amicis, aut ingenio, aut fortuna, aut dignitate. Nõ dicit virtute morali: qa in ea pars eſſe poſſidẽt. Quorum.ſ. amicorum inferiorum præſertim plerię.i. plurimi, q̃ręrunť.i. conqueruntur ſemp aliquid, aut tertiã exprobrant .i. cõtumelię dant ſi quid in amicos tanq̃ imemores contulerint: & eo.i. tanto, aut circo magis ſi putant ſe habere quod queãt dicere factũ eſſe officioſe.i. ex officio decet, aut amice ideſt vt amico decet, & cum aliquo labore ſuo.ſ. adiuncto aut comitante. Genus hominũ exprobrantium officia, ideſt obſequia debite collata eſt ſupple ſane: ideſt multum odioſum, ideſt moleſtum & odio dignum: quæ ſcilicet officia debes is in quem ſunt collata, ideſt qui ea accepit meminiſſe, ideſt i memoria habere vt gratia vbi tempus ſit referat: ſed ſupple is qui contulit: ideſt impendit nõ debet cõmemorare, ideſt recenſere præcipue exprobrando. Quãobrem vt.i. quẽadmodũ ii qui ſunt ſuperiores debent ſubmittere ſe in amicitia.ſ. fouenda, ſic inferiores debent extollere, ideſt erigere & exaltare ſe quodãmodo.i. modo decenti ſine ſuperbia & faſtu, eo dũtaxat animo vt amicorũ ſimiliores fiant. Nam qui cum ſummis viris conuerſantur eoſq; amicos habent debent decentius veſtiri & honeſtius ɔuerſari digniorãq; loqui & facere vt amicitia illorum non indigni cenſeãtur. Sunt enim quidam qui faciunt.i. arguunt aut reddunt amicitias moleſtas: cum ipſi putant ſe cõtemni qđ non facerent niſi nimis humiliter de ſe ſentirent, vnde addit qđ non cõtingit ferre.i. quaſi nunquã contingit niſi his qui arbitrantur ſe etiam cõtemnendos, q ſcilicet amici ſunt leuãdi: ideſt liberãdi, & deonerandi (ſicut in bucolicis. Ego hoc te faſce leuabo) hac opinione q ſe cõtemni arbitranť: nõ modo.i. nõ ſolum (in quã leuandi ſunt) verbis.i. per verba amica & conſolatoria, ſed etiã opere: quo ſuperiores ſe illis pares gerũt. Autem pro ſed: tribuendum eſt cuię.i. vnicuię: primum: ideſt primo loco: tantum quantũ ipſe: ideſt tu qui tribuis poſſis efficere.i. exhibere in opere non in conatu tantum.i. primum pro viribus & facultatibus tuis.

ℂ Suſtinere

deinde etiā quantum ille, quē diligas, atq; adiuues, ſuſtinere poſſit. Nō enim tu poſſis, q̄tū vis excellas, oēs tuos ad honores ampliſſimos pducere: vt Scipio. P. Rutiliū potuit cōſulē efficere, frēm eius. L. nō potuit. Quod ſi ēt poſſis quid vis deferre ad alterum: videndū eſt tñ qd ille poſſit ſuſtinere. Oīno amicitiæ corroboratis iam confirmatiſq; & ingeniis & ætatibus iudicandæ ſunt: nec ſi qui ineunte ætate venādi, aut pilę ſtudioſi fuerunt, eos habere neceſſarios oportet, quos tum eodem ſtudio pręditos dilexerunt. Iſto enim mō nutrices & pædagogi iure vetuſtatis plurimum beneuolentiæ poſtulabūt: qui negligēdi qdē nō ſunt, ſed alio quodā mō colendi. aliter amicitiæ ſtabiles pmanere nō poſſunt. diſpares enim mores diſparia ſtudia ſequūtur: quoꝝ diſſimilitudo diſſociat amicitias: nec ob aliā cām vllā boni īprobis, īprobi bōis amici eē ñ poſſunt: niſi qd tāta inter eos eſt, quanta maxima pōt eſſe morum ſtudiorūq; diſtantia: recte ēt præcipi pōt in amicitiis: ne quis intēperata quadā beneuolentia: (qd pſæpe fit) impediat magnas vtilitates amicorū.

PET. MAR. ¶ SVSTInere: ferre cum decoro. i. an rerū ponderi ſufficiat efficiendiq; vim habeat: qm̄ magiſtratus cum ad vſum alienū ſit: & iuſtā requirat intelligentiam virum oſtendit vt Bias dixit, & Ariſtoteles quinto moralium reperit. ¶ Oinos certe. ¶ Ingeniis: naturis. ¶ Neceſſarios: amiciſſimos. neceſſitudo ponit p vinculo religioſæ cōiunctionis. ¶ Eodem ſtudio prædítos: eiuſdē rei ſtudioſos & amatores. prædítus ſtudio dicitur cura affectus. & id curans atq; ſtudens. ¶ Colendi: amandi i & frequentandi nō eo ſtudio & cura quo veri amici cū quibus oia debēt eſſe cōmunia. ¶ Aliter: niſi fuerint iudicatæ confirmatis ætatibus & iudiciis. Iuuenū amicitia dicit philoſophus, eſt voluptatē. & ob id maxime ſectant iuuenes qd ipſis iucundū eſt ac pręſens. At cum mutatur ætas alia fiunt & ipſa iucunda. quocirca cito fiūt amici, citoq; deſiſtunt, nam ſimul cū eo quod ipſos afficit voluptate & amicitia ipſa mutatur bonorū amicitia ſimiliūq; virtute pfecta eſt amicitia: q̄ permanet quādiu boni fuerint. At virtus res permanens eſt. ¶ Diſpares: diſſimiles. ¶ Studia: curæ. voluntates. ¶ Quorū: ſtudioꝝ: & curarum. Quo circa dicit Ariſtoteles. Iuuenes quidem cito. Senes aūt non cito fiunt amici. nō enim ſunt his amici quibus non delectantur. Similiter nec ſeueri ppterea q non ſimul degunt neq; inuicem delectantur: quæ ad ipſam amicitiam pertinent maxime. ¶ Morū: qualitatum animi. ¶ Studiorū: curarum & actionum. ¶ Intemperata: immodica.

OMN. BONI ¶ SVſtinere: ſi amicus ſit dignus pctura, illo magiſtratu venerandus eſt. Et nō vltra ad honores perducere pp illorum ignorantiā: ſicut Scipio fratrē ſuum pp imbecilitatē ingenii cōſulē facere nō potuit: ſed Rutiliū familiarē ſuū virum doctiſſimū conſulari dignitate honorauit. ¶ Omnino amicitiæ corroboratis. Ad amicitiā corroborandam hoc in loco declaratur: quod neceſſe ſit: vt tempus atq; morum ſimilitudo intercurrat: longitudo temporis & morum ſimilitudo ad amicitiæ ſtabilitatem requiritur. ¶ Nec ſe. non enim oportet in prouecta ætate amare eos i hoc eſt habere amicitiam cum illis quos dileximus ineunte ætate. ¶ Eos habere: hoc eſt habere amicitiam: quoniam æqualia exercebāt ſtudia in venatione in vdo pile ſed creſcente ætate morum ſimilitudo acceſſit: qua exire illa frangitur amicitia: ideo tēpus atque morum ſimilitudo ad amicitiam requiritur, ordo eſt, nec decet eos habere neceſſarios quos cum eodē ſtudio præditos dilexerunt: ſi qui ineunte ætate &c. ¶ Iſto. n. modo nutrices: ſi hoc eſſet conueniens: vt ppter temporis longitudinem amaremus amicitiam hac de cauſa contrahemus, ſequeretur q nutrices & pędagogi nobis eſſent intimi familiares, qd nō accidit, nā alias adulti inuenimus amicitias relictis puerilibus amoris: pædagogus vocatur: qui curam habet puerorum: vt cuius doctrinam pueri diſcūt atq; maiores colere nō ignorante qui. n. diſciplinam literaꝝ præcipit pceptor ſiue magiſter appellatur, dicitur aūt pedagogus απο τους παιδας και αγω: quaſi agens pueꝝ. ¶ Sed alio quodā mō colendi non. n. nutrices & pædagogi negligendi ſunt: ſed ſubuenire atq; amare debemus eos alio mō q̄ amicos. ¶ Aliter amicitiæ: cōcludit q amicitiæ cōſtantes eſſe nō poſſunt ſi nō ſuit tēpus & ſimilitudo morū i ſicut p cōtrariū demōſtratū eſt. ¶ Diſpares mores: pares cū paribus facile congregantur i ſi quis malos tenet mores vitia ſequitur i nō amicitiā cū morato viro literarumq; cupido nūquā cōſeq poterit. ¶ Nec ob aliā cām: imo ob iſtam cām. i. morū diſſimilitudinē boni malis amici nō repiunt. ¶ Niſi q tanta eſt: hoc impedit amicitiā inter bonos: & improbos, qd maxima eſt inter ipſos morū atq; ſtudiorum diſtantia. ¶ Recte ēt præcipi: præceptū tradit amicis ne aliqua ppria vtilitate mori amicorum vtilitatē impediant. plerīq; enim pp intēperatum amorē amicoꝝ vtilitatem retinent. ¶ Qd ſæpe fit: hoc mō ſi amicus ad dignitatem magiſtratus vocatus fuerit eū impedis verbis tuis. Heu mihi iam abſentia tua in maxima verſabor inopia. ¶ Nec enim vt redeam: ponit exemplum: hæc eſt hiſtoria: ſed quia tractatur a poetis nomen fabulæ conſecuta eſt. Lycomedes rex inſulæ ſi Pyrrhum deidamiæ filium propter ſuccīditatem quam ex eo infante percipiebat a bello Troiano retinuiſſet: non tantam gloriam atq; honorem habuiſſet.

Ad amicitiā corroborandā i hoc loco declaratur

Pædagogus Præceptor ſeu magiſter.

Lycome

ASCĒ. ¶ DEINDE etiam quātum ille quem diligas atque adiuues poſſit ſuſtinere. i. p ſtatu & idoneitate eius ad honores, & magiſtratus gerendos. Enim pro quia: tu non poſſis; licet excellas quantū uis: ideſt quantumlibet ſeu quantuncunque: perducere omnes tuos ſcilicet amicos ad honores ampliſſimos: vt: ideſt verbi gratia i Scipio potuit efficere Rutilium amicum ſuū conſulem non potuit (pulchre autem ſuperprimitur particula: ſed autem vero: quia verbū reperitur) efficere Lucium fratrem eius: ſcilicet Rutilii conſulem, nam de Scipionis fratre dixiſſet ſuum. Quod. i. poſito caſu q ſi: ideſt tametſi poſſis deferre ad alterum quiduis, ſcilicet honoris & dignitatis. tamen videndum eſt ſup. tibi: ideſt cōſiderandum qd eſt, ſcilicet alter poſſit ſuſtinere, ideſt decenter gerere & adminiſtrare. Omnino oſtendit in quibus veræ amicitiæ eſſe poſſint aut veriſimiliter ſint dicēs. Amicitiæ ſunt omnino iudicandæ ſupple eſſe veræ & ingeniis & ætatibus corroboratis iam & confirmatis. i. poſtq inter amicos ingenia & ætates ſunt corroboratæ & firmatæ. Nec ſi qui fuerint ſtudioſi. i. multū dedit ſtudio venandi aut pilæ. i. ludēdi pila. nec dico oportet. i. nō ideo oportet habere eos neceſſarios. i. inter neceſſitudine quadam coniunctos amicos quos dilexerunt, tum, ideſt tunc præditos ſtudio eorum. Enim p qa nutrices & pædagogi, ideſt puerorum doctores ad ludum literarum: aut ſimile & dicertores poſtulabunt, ideſt æquo iure depoſcent ſibi plurimum beneuolentiæ iure vetuſtatis, quia prima cum eis ſocietas eſt habita: qui ſcilicet nutrices & pedagogi ne negligendi quidem ſunt: ſed colendi alio quodā modo q̄ ſcilicet amici perfecti. Enim p qa amicitiæ non poſſunt permanere aliter, ideſt niſi iam corroboratis ætatibus & ingeniis: ſtabiles: ideſt cōſtantes. Enim pro quia, ideſt inſtituta & cōſuetudines viuendi diſpares ſequunt ſtudia diſparia, quorum ſcilicet ſtudiorū diſſimilitudo diſſociat amicitias: nec ob vllam cauſam boni, ideſt probi non poſſunt eſſe amici improbis: nec improbi bonis. niſi q tanta diſtantia morum & ſtudiorum eſt inter eos quanta poteſt eſſe maxima. Recte etiam. Aliud præceptum vtile proponēs dicit. Poteſt etiam præcipi recte in amicitiis: ne quid impedita magnas vtilitates amicorum quadam beneuolentia intemperata, quod tamen ſæpe fit, hoc eſt ne quis indulgens amicitiæ concedat amico, quod illius commoda remouet. vt probat exemplis dicens.

PET. MAR. ¶ N E opolemus: Pyrrhus nouus bellator Achillis filius & deidamiæ filię lycomedis regis ſcyri inſulę. ¶ Audire: illi obtemperare. ¶ Magnę res: neceſſaria negocia & rõne. ¶ Deſiderium: abſentiã: & cupiditatē videndi abſentē. ¶ Infirmus: debilis fractus. ¶ Mollis: tenere, leuis, femine⁹, nõ virilis aī fortis atq; cõſtãtis. ¶ Parū iuſtus: īpediens amici rõnes atq; cõpēdia. ¶ Calamitas: perniciens qdã & cã cogens diſſoluere amicitiã. Calamitas ꝓprie dr̃ grãdo aut qd tale ꝓdens calamos: & fruct⁹. inde ad cętera icõmoda trãſferri & patet latius. ¶ Sapiētū: ꝑfectorū hoium. ¶ Vulgares: ipfectas, & tēporarias, q ſe ſpectat inquit Seneca primo epl'aꝝ. & pp hoc ad amicitiam venit male cogit, quēad modū cœpit, ſic deſinet, parauit amicū aduerſus vincula latuq; opē. Cũ primũ crepuerit cathena diſcedet: hæ ſunt amicitiæ q̃s tēporarias populus appellat. ¶ Dilabi: deſcendit. ¶ Erūpunt: exiſtūt violēter, ac temere. ¶ In: contra. ¶ Alienos: extrarios. ſ. ut extraneos. ¶ Redūdet: refluat. vñ dicit Seneca. Turpium amorē nõ poſſe niſi malis rõnibus ɔciliari turpitudo igit recurrit in amicum qm̃ ſi pſeuerat i amicitia turpis eſſe vr̃: iccirco abiiciendus eſt ne nomen bonis viri contaminet manifeſte vitioſus & ꝓroſus: eſt dubitatio dicit phs ſi diſſoluendę ſint amicitiæ: nec ne quoad illos q nõ permanent: & an manifeſte prauus amãdus ſit. An impoſſibile eſt mgt. Siqdē nõ oē quoduis ē amabile ſed bonū: neq; decet prauū hīe amicum: neq; oportet. non. n. cõuenit improbos eē amicum. aut ſimilē effici prauo. dictū eſt aūt ſimile ſimili eē amicum, eſt ne igit ſtatim amicitia diſſoluenda: an nõ oĩsſed q̃ i ncurabilis eſt ob prauitatē. Nihil abſurdi videbit facere, q amicitiã diſſoluit. ñ. n. huic aut tali amicus erat. Cũ igitur mutatū ad priores mores redigeī neq̃t ſeſe ab illo ſeiūgit. oportet ne igit ipm nõ ſecus ad illū ſe hīe q̃ ſi amicus nunq̃ fuiſſet? An memoriã ꝑterite ɔſuetudinis hīe oportet? atq; vt amicis potiuſq; alienis arbitramur gratificari oportere: ſic & his q fuerunt amici tribuēdum eſt aliqd ob amicitiã q̃ antea fuit cũ nõ ob exupantē prauitatē diſſolutio amicitiæ facta ē. ¶ Remiſſiõe: relaxatiõe, atq; iminutione. ¶ Viſus conuerſatiõis. ¶ Eleuãdę: minuendę extenuãdę. ¶ Exarſerit: excreuerit vt quoddã icēdium. ¶ Rectū: iuſtum. ¶ Honeſtum: decorum. ¶ Morū: affectum, qualitatum animi. ¶ Studiorū: curarum voluntatum.

¶ Erūpūt ſæpe vitia: emanãt vitia qb⁹ amicitia frāgit: & eſt ſimilitudo tracta a fonte labente venis terræ. ¶ Tū in ipſos .ſ. vitia rūpūt in amicos: vt puta furant amici vicioſi aliqd alter alteri. ¶ Tū in ali. ſi furant vel adulterium faciãt in alienos: tū infamia & turpitudo illoꝝ amicos: pertinet ad te eo rū familiarē: q̃ qdē amicitię ex ɔſuetudinis remiſſiõe remouendę ſunt. ¶ Et vt Ca. audiui. Cato maior aiebat, tales amicitias paulati diſſuēdas eē magis q̃ diſcidēdas: & apte frāge dasyt puta rīdet ſa ciat q̃ domi ñ ē: ſi ab amico ñ cupiat. ¶ Niſi q. inu. exar. ſed ſi aliqd iniuriæ iter amicos ortū fuerit qd̃ ſuſtinet: neq; rectū neq; iuſtū eſt: vt ſi amic⁹ ɔſpirat ɔtra ꝑtiam renūciare debemus. ¶ Sin ãt morū: vel ſtudiorū: ſi ille cuius amicitiã ɔtraximus mutauerit bonos mores: & ſtudia bõa i mala: vt fecit Titius familiaris Horatii: q li bros vēdidit, vt artē militarē exercet, tunc paulati illi⁹ amicitiam deponemus, ſic faciemus, vt non ſolū amicitia depoſita ſed ne inimici tia ſuſcepta videatur cum illo. Cato maior.

Neq; enim (vt ad fabulas redeã) Troiã neoptolemus capere potuiſſet, ſi Licomedē, apud quē erat educatus, multis cū lachrymis iter ſuū īpediēte audire voluiſſet. Et ſępe incidūt magnę res, vt diſcedēdū ſit ab amicis q̃s q impedire vult, qd deſideriū nõ facile ferat, is & ī firmus ē, molliſq; natura, & ob eã ipſã cãm ī amicitia parū iuſtus. Atq; ī oī re ɔſiderandū ē & qd poſtules ab amico, & qd patiare a te īpetrari. Eſt et q̃dã q̃ſi calamitas ī amicitiis dimittēdis nõnũq̃ neceſſaria. Iã. n. ſapiētiū familliaritatib⁹ ad vulgares amicitias oro nr̃a dilabit. Erūpunt ſępe vitia amicorū, tū ī ipſos amicos, tū in alienos, quorū tñ ad amicos redūdet infamia. Tales igit amicitię ſunt remiſſiõe vſus leuãdę: & vt Catonē dicere audiui, diſſuēdę magis, q̃ diſcindendę, niſi qdã ad modū itolerabili iniuria exarſerit: vt neq; rectū, neq; honeſtū ſit, neq; fieri poſſit, vt nõ ſtatī alienatio diſiūctioq; faciēda ſit. Sin autē morū, aut ſtudiorum cõmutatio quædam (vt fieri ſolet) facta erit:

OMN. BONI ¶ NEC potuiſſet capere Troiã: hoc. n. apud peritos manifeſtum eſt: qs. n. ignorat oraculū a græcis eſſe cõſultū Troiã non poſſe capi ſi aliqs de gñe Aeacidarum non interfuiſſet. ¶ Neoptolemus: νέος nouus: πόλεμος poetice bellū dicitur. Pyrrhus vocatus eſt: qm̃ criſpos habebat capillos. ¶ Et ſæpe icidunt magnę res: vt ſi amicus vocet ad magiſtratum op̃ eēt vt ab amicis diſcedat. ¶ Deſideriū abſētiam amici moleſte ferunt amici: qm̃ infirmi & moles ſunt. ¶ Infirmus. i. debilis eſt, vt nõ paciatur amicum diſcedere, vt ad aliquam ꝓficiſcat dignitatē. ¶ Parū iuſtus: iuſtitiã hēret amici cuperet vtilitatē atq; in oi re, vt dixit ſupius: hæc lex in amicitia ē: vt ab amicis honeſta petamus: & amicorum cã honeſta faciamus. ¶ Eſt ēt: docet quaſdam regulas qbus amicitiã diſſoluere poſſumus ſi opus fuerit. ¶ Nonnunq̃ neceſſaria: ac ſi dicat neceſſe ē vt calamitas q̃dã vitioꝝ oriatur in amicitia: loquendo de amicitia vulgari. nõ. n. loqtur de amicitia vera: q̃ orit iter bonos. hec. n. vſq; ad extremitatē vitæ pdurat: illa aūt vulgaris familiaritas vitioꝝ calamitate īgruente frāgit. Parum iuſtus.

ASCE. ¶ Nec. n. (vt redeã ad fabulas) qa ꝓus fabulaꝝ mentionē fecit loq̃ns de his q ex diis aut regib⁹ nati paſtorib⁹ famulati fuerãt Neoptolem⁹. i. nou⁹ miles. ¶ Pyrrhus Achillis: & deidamię fili⁹ potuiſſet cape Troiã ſi voluiſſet audiē Lycomedē auũ ſuū maternū regē Scyri: & pꝛem deidamię apud quē fuerat educat⁹. Lyco, dico ipediēte iter ſuū. ſ. Pyr. cū m̄ltis lachrymis. ſ. ɔcomitãtib⁹. ¶ Et ſæpe icidūt. i. caſu iteruenīūt ſæpe magnę res: vt ſit diſcedēdū. i. vt oporteat diſcedere totaliter ab amicis: q̃s. ſ. magnas res; q vult ipedir: q. i. qa ñ ferat. i. ñ patiat facile. i. patienter & ſine difficultate deſideriū .ſ. abſentiã amici. Is inq̃ eſt: &. i. ſimul ifirmus: & mollis natura. i. potius molli natura. i. hñs naturã mollē. i. ibecillē: & muliebrē. & parū iſtus eſt i amicitia ob eã ipſam cãm. ſ. q vtilitates amici impediat. Atq; & c. Affert rurſus aliud pceptū ſane vtile dicens. Atq; cõſiderãdū eſt in oi re: &. i. ſimul qd poſtules ab amicos: & qd patire. i. dati, debeas impetrari a te. ſ. p amicū. Eſt ēt q̃ſi qdam calamitate neceſſaria nõnūq̃. i. interdū i amicitiis dimitteendis. i. diſſoluendis. aut legamus in amicis dimitendis. Oratio. n. noſtra delebitur. i. deſcendit a familiaritatib⁹ ſapientū: inter quos nõ incedit talis calamitas: ad amicitias vulgares: hoc autem per parentheſim dixit: occurrens tacitę obiectioni. Poſſent enim dicere ꝓus dcm̃ eſſe amicitias indiſſolubiles eſſe ɔuenire cum amicos nunq̃ oſuri ſimus: q̃do ergo calamitas talis incidat. Ad hoc rñdet q̃ de vulgarib⁹ nunc loquit iter quos erumpunt. i. vi exeūt ſæpe vitia: tum i amicos ipſos: tū i alienos ab amicitia nr̃a: ſed tñ in tales alienos quorum infamia redūdet. i. torqueaf ad amicos. Igiī tales amicitiæ ꝑpter q̃s i iſamiã icurras ſūt leuãde. i. diminuendę remiſſiõe. i. relaxatiõe ab itenſo amare: & freqēti cõſuetudine. Et (vt audiui catonē dicere) tales amicitiæ ſūt magis. i. potius diſſuēdę. i. paulati diſſoluēdę ſine violētia: vt dū veſtis diſſuit fila, dũ taxat icidunt pãno illæſo: q̃ diſcindēdę. i. violēter diſrūpendę: & vnico ipetu diſſoluendæ: niſi qdã iniuria itolerabilis admodū. i. valde exarſerit. i. ardenter emerſerit: vt neq; ſit rectū: neq; honeſtū: neq; poſſit fieri: vt nõ ſit facienda ſtati alienatio: aut diſiūctio, vt ſi amicus fiat tyrãnus aut cõiuret in patriã, aut cõtra ciues bonos, aut fiat enormi crimine infamis. Aūt pro ſed, ſin. i. ſed ſi. quædam cõmutatio. i. variatio morum: aut ſtudiorum erit facta ab amico: vt ſolet fieri. Turpiſſimum in amicitia.

aut in reipu. partibus diſſentio interceſſerit (Loquor enim iam, vt pauloante dixi, nō de ſapiẽtiũ, ſed de cōmunibus amicitiis) cauendũ erit, ne nō ſolum amicitiæ depoſitæ ſed etiam inimicitiæ ſuſceptæ videâtur. Nihil eſt enim turpius, q̃ cum eo bellum gerere, q cũ familiariter vixeris. Ab amicitia Q. Pōpeii, meo noie ſe remouerat (vt ſcitis) Scipio ꝓpter diſſenſionẽ aũt, quæ erat in repub. alienatus eſt a collega noſtro Metello, vtrũq; egit grauiter: auctoritate & offenſione aĩ non acerba. Quamobrem primũ danda opera eſt, ne qua amicorum diſſidia fiant, ſin tale aliquid euenerit, vt extinctæ potius amicitię: q̃ oppreſſę eſſe videâtur. Tum vero cauendũ eſt: ne etiã in graues inimicitias cōuertant ſe amicitiæ: e quibus iurgia, maledicta, contumeliæ gignunẽ. Quæ tũ ſi tollerabiles erunt ferendæ ſunt, & hic honos veteri amicitiæ tribuẽdus, vt is in culpa ſit, qui faciat, nō q patiatur iniuriã. Omnino omniũ horum vitiorum, atq; incōmodorum vna cautio eſt, atque prouiſio, vt ne nimis cito diligere incipiant, ne ve indignos. Digni autem ſunt amicitia, quibus in ipſis ineſt cauſa cur diligantur. Rarum genus: (& quidẽ omnia pręclara rara) nec quicq̃ difficilius, q̃ reperire, qđ ſit oĩ ex parte in ſuo genere pfectũ. Sed pleriq; neq; in rebus humanis quicquã boni norunt,

PET. MAR. PARtibus: diuiſionibus: factiōibus. ſ Diſſentio: diſcordia in ſententiis, & iudicus de rōne regendę: gubernãdæq; reip. ſ Interceſſerit: interuenerit. ſ De cōibus: vulgaris: & inchoatis. ſ Meo noie: cã & reſpectu. ſ In repub. mō: & via tuendi publica negocia domi foriſq;. ſ Collega: ſcio in augurandi munere ac dignitate. ſ Grauiter: prudenter: & moderate. ſ Auctoritate: dignitate: ſeueritate: conſtantia. ſ Offenſione ai non acerba: indignatione cōmotioneq; nō aſpera, & vt ita dixerim citra graue ai paſſionẽ atq; moleſtiã q̃ aium ledit: & cruciat. ſ Diſſidia: diſſentiones & diſcordię. ſ Extinctę: paulatim leuatæ. ſ Oppreſſæ: obrutæ, ſtatimq; ſuffocatæ vt nō extent. ſ Graues: perniciosas: capitales. ſ Iurgia: cōcertationes. ſ Maledicta: cōuincia. ſ Cōtumelię: ꝓbroſæ, iniuriæ, deſpicationeſq;. ſ Tolerabiles: faciles, leues. ſ Hic honos: reſpectus. ſ Patiatur: æquanimiter toleret. ſ Omno: certe. ſ Cautio: euitatio: & declinatio. ſ Prouiſio: remediũ. ſ Cã cur diligãtur. i. ſpm vere bonũ quo nihil eſt amari dignius. i. ipſa virtus, q̃ rōnis abſolutio diffinit: ois amicitia dicit phs aut eſt ob bonũ aut ob voluptatẽ vel ſimpliciter vł amãti: & ob ſimilitudinẽ quãdã hæc aũt oia bonorum p ſeipſos amicitiæ inſunt. huic. n. ſimiles ſunt & cæteræ. maxime igitur hæc ſunt amabilia: & amare. amicitiaq; in his eſt maxime: & optima amicitia. Sũt autem merito tales amicitiæ raræ: pauci. n. ſunt tales. ſ In ſuo genere: natura & qͣlitate.

OMN. BONI. IN reipu. diſſentio: ſi amicus fauet marianæ parti: & tu reipu. hæc diſſentio amicitiã diſſoluit. ſ Ab amicitia. Q. u. Pō. Sci. enim remotus eſt ab amicitia Pompeii verbis meis: qm̃ potius mei amicitiam q̃ illius tenere voluit. ſ A. collega nſo Metello: Metelli amicitiam reliquit ꝑ quadam diſſentionem reipu. qm̃ ille fauebat vni factioni: & Sci. alteri. ſ Offenſione animi non acerba: prudentia ſua: & ſimulatione diſiunctionem amicitiæ cũ illis Scipio fecit: itaq; ab ipſo offenſi non videbantur: & adhuc illius amicitiam retinere putabant. ſ Quamobrem: primum tradit regulas qbus elaborandum ne amicitia ſic opprimatur: vt deinde inimicitię oriantur. ſ Opera: vt ſæpe numero diximus: mater: & opus filius. nam opera eſt labor qui præcedit: opus ois operatio q̃ fit: ad informandũ gladiũ vocatur opa: opus aũt gladius ipſe nuncupaẽ. ſ Sin aliqd euenerit tale: ſi interceſſerit cauſa aliq ꝑ q̃ amicitia dimittenda ſit. ſ Vt extinctæ: ſimilitudo trahiẽ ab igne: q dum per ſe moritur appellatur extingui: ſi aũt per vim aquarum quã primũ ſuffocatur opprimi diciẽ: dicit ergo ſi qđ accidit: vt nos ꝑ amicorum vitia diſſoluamur ab ipſi debemus extinguere paulatim ipſam amicitiam hoc mō: non habere frequentem conſuetudinẽ cum illis tũc amicitia extingueẽ: niſi eſſet cōſpiratio contra patriam, qm̃ tunc amicitia illa nō extinguenda, ſed opprimẽda eſt. ſ Maledicta: appellare ipſum latronẽ, proditorẽ. ſ Contumelię: veniunt aũt a con & tumeo. vt ſi diceret: hunc hoiem peſſundabo, contumelia vocabitur. ſ Quæ tñ: iſtæ contumelię tolerandæ ſunt cum maximo vituperio, & maxime veteris amicitiæ gratia, quoniam ipſe qui maledicit magis in culpa exiſtimabitur, q̃ ille qui eas tolerauit. ſ Incommodorum: q̃ amicitię diſſoluantur ꝑ amicoꝝ vitia: hęc erit optima cautio. ſ Vt ne nimis cito aliquẽ diligere incipiamus: diligere eſt principium beneuolentię, vt idem Cic. Quẽ diligere ſolebã: nũc amare videor. ſ Digni aũt. ſ. q virtute morũ ꝓbitatẽ cōtinent amicitia digni iudicandi ſunt omni ex parte. ſ In ſuo genere per. hō in ſuo genere pfectus nō iuenitur, equus in genere aliq nō reperitur pfectus, vt bonas vngulas egregium caput cæteraq; ſibi ad perfectionẽ hẽat neceſſaria. ſ Sed pleriq;: aliquorum rep̃hendit opinionẽ eorum. ſ. q amicitias appetẽdas eẽ aiũt non beneuolendi gr̃a, ſed vtilitatis cōſequendę cã, huius enim generis hoies aliqd humani cognouiſſe nō videnẽ. Cice.

ASCE. AVT diſſentio itercelle rit in partibus reip. Loquor enĩ, inqt: vt dixi pauloante non de amicitiis ſapiẽtũ: ſed de amicitiis communibus. ſi igitur interceſſerit cōmutatio talis, tunc cauẽdum erit ne ſolum amicitię videantur depoſitæ, ſed inimicitiæ videanẽ etiam ſuſceptæ. Nihil enim turpius ſup. eſt q̃ gerere bellum cum eo: q cum. i. cum quo vixeris familiariter. Scipio (vt ſcitis o generi mei Scæuola & Fanni) remouerat ſe ab amicitia quinti Pompeii: meo nomine. i. ꝑ nomẽ meũ iuſſum forte Pōpe. aut ꝑ amicitiã quam mecum hẽbat. Autem ꝓ ſed ipſe alienatus eſt a Collega noſtro Metello: & ſupple egit vtrunque. i. vtriuſque amicitiæ diſſolutionem grauiter, quia auctoritate: & nō acerba offenſione, ideſt læſione animi. Offenſio enim fere paſſiue accipitur, offenſa actiue. Quamobrem danda eſt opera: id eſt adhibenda diligentia primum ne qua diſſidia amicorũ fiant. ſin, ideſt ſed ſi aliquid tale euenerit, vt amicitiæ videãtur potius extinctæ, ideſt ſponte mortæ, q̃ oppreſſæ, ideſt vi ſuffocatæ. Vero pro ſed, aut ad verum cauendum: eſt, ne amicitiæ conuertant ſe in inimicitias etiam graues: ideſt multum moleſtas: aut difficiles, e quibus ſcilicet inimicitiis iurgia. i. obiurgationes. maledicta. i. execrationes: & ꝯuitia & contumiliæ, ideſt diffamationes gignuntur. Quæ tamẽ contumeliæ aut inimicitiæ ſi erunt tolerabiles: ideſt vt dicunt ſupportabiles, ſunt ferendæ, ideſt tolerandę & patiendæ. Et hic. i. huiuſmodi honos, ideſt honor eſt tribuendus veteri amicitiæ, vt is ſit in culpa, ideſt culpetur, qui faciat iniuriam non qui patiatur. Omnino docet quomodo euitari poſſent incommoda, vt poẽ ſi digni dumtaxat aſſumãtur amici, occaſione cuius docet etiam qui ſint digni cenſendi dicens. Vna eſt cautio atq; vana eſt prouiſio oio omnium horum. i. huiuſmodi vitiorum & incommodorum, vt. i. vt pote ne ſupple quis incipiat diligere nimis cito, vnde gallico dicitur prouerbio. Oportet noſſe priuſquam amare, ne ve. i. vel vt nō incipiat diligere, indignos. Autem pro ſed illi ſunt digni amicitia, in qbus ipſis ineſt cauſa. ſ. iuſta, cur diligantur appoſitione rarum genus. i. qui digni ſunt genus hominum rarum: & quidem. i. certe omnia prędara. i. egregia, & valde excellentia rara ſupple ſunt, nec eſt quicquam difficilius q̃ reperire ſupple aliquid quod ſit in ſuo genere perfectum ex omni parte. Solus autem deus ſimpliciter: & in omni genere boni perfectus eſt: at amicus dicitur perfectus ſi perfecte colit amicitiam: muſicus ſi muſicã perfecte ſciat: etiam ſi cæteras artes ignoret. Sed plerique neq; norunt quicquam in genere humano bonus.

Opera. Opus.

Qui ſemi ... ctia di... gni.

P. E T. MAR.

¶ FRVctuoſum: vtile. ¶ Pulcherrima: honeſtiſſima: & naturæ in primis conſentanea. ¶ Per ſe: ꝓpriā qualitatē. ¶ Propter ſe: iucunditatē quam in ſe continet: & nō ob aliquā rē extrinſecam. i. lucrum, aut corporis voluptatem: ſiēt enim ſe quodcunq; amabile rerū q; honeſtarū pretiū. ¶ Hæc vis natura, qm̄ rō amicitię ad aliū vt ex phi ſnia dictū eſt ſumit ab ea q̄ cuiq; eſt ad ſeipſum.

¶ Peruerſe ne dicā impudenter ac ſi dicat tā pp imprudentiā q̄ pp ꝑuerſitatē. ¶ Quales: vbi illi eſſe nō poſſunt, qa volunt eſſe tales in amicos q̄les in ſeipſos putant eſſe amicos: iō nō poſſunt. ¶ Par eſt: iuſtum eſt amicū eſſe bonū: deinde ſibi ſimilem iuenire. ¶ In talibus. ſ. amicis q bonitate atq; virtute ꝓditi ſunt amicitiæ ſtabilitas ineſt. ¶ Iuſtitia: q̄ ꝓprio rū eſt vnicuiq; ſm̄ debitum retributio: oīa pro altero ſuſcipiet. ſ. conſiliū labores: & alia ſuſcipiet pro amico.

¶ Per ſe: ꝑ ꝓpriā q̄litatem: & naturę cōmēdationem. ¶ Alter idē. i. hn̄s eundē aīum: q̄ſi ꝙ aīa vna ſit in duobus corporibus: qd̄ certe rerū oīum æq̄litatē arguit & cōcētum: pp Pythagoras dixit amicitiā eſſe ęq̄litatē, vnā aiam & amicum alterū ipſum. ¶ Cicuribus: manſuefactis quæ feris opponuntur. ponit genera beſtiarum. ſunt enim volucres. i. alatæ: agreſtes: ſiue ſilueſtres. ¶ Natātib⁹: atq; amphibie, cicures, & feræ q in ſua præſtant natura, tamē hæ oēs animantes diligunt ſe vitamq; tuētur ꝓ viribus: qm̄ oē aīal ſibi cōmendatum eſt natura: vt in libris de finibus patuit latius. ¶ Deſiderio: cupiditate: affectu. ¶ Peruerſe: inique, imprudenter: atq; abſurde. ¶ Par eſt: decet vtrunq; eſſe cernitur. ¶ Imperabunt: coercebunt: ad modumq; redigent. ¶ Aequitate: bonitate, rectitudine. ¶ Colent: frequentabunt: honorabunt: opitulabuntur reciprocis ſtudiis.

niſi quod fructuoſum ſit: & amicos tanquā pecudes eos potiſſimum diligunt, ex qbus ſperant ſe maximū fructum eſſe capturos. Itaq; pulcherrima illa, & maxime naturali carent amicitia, per ſe, & propter ſe expetēda: nec ipſi ſibi exēplo ſunt, hęc vis amicitiæ qualis, & quāta ſit: ipſe enī ſe qſq; diligit: nō vt aliquā a ſeipſo mercedē exigat caritatis ſuæ: ſed quod per ſe ſibi qſq; carus eſt: quod niſi idē in amicitiā transferatur, verus amicus nūquam reperietur. Eſt enī is, q eſt tanq̄ alter idem. Qd̄ ſi hęc apparent in beſtiis, volucribus agreſtibus, natātib⁹ ſuibus, cicuribus, feris, primum vt ſe diligant. (Id enim pariter cū omni animante naſcitur) deinde vt requirant, atq; appetant ad quas ſe applicent eiuſdem generis animantes: idq; faciunt cū deſiderio, & cū quadā ſimilitudine amoris humani: quāto magis id in homine fit natura, qui & ſeipſe diligit & alterum acquirit, cuius animum ita cum ſuo cōmiſceat vt efficiat pene vnum ex duobus. Sed plerią; ꝑuerſe, ne dicā impudenter amicum habere talem volunt, quales ipſi eſſe nō poſſunt: quæq; ipſi nō tribuūt amicis, hæc ab his deſiderant par eſt aūt primū ipſum virū bonū eſſe: tū alterū ſimilē ſui quærere. In talibus ea, quā iam dudū tractauimus ſtabilitas amicitiæ confirmari pōt: cum hoīes beneuolentia cōiuncti primū cupiditatibus, iis, qbus cęteri ſeruiūt: imꝑabūt: deīde æq̄tate iuſtitiaq; gaudebunt, oīaq; alter pro altero ſuſcipiet. Neq; quicq̄ unq̄ niſi honeſtū & rectū altero ab altero poſtulabit: neq; ſolū colēt ſe inter ſe, ac diligēt:

ASCE.

¶ NISI ꝙ ſit fructuoſum. i. ꝙ afferat aliquē fructum: & vtilitatē. Et diligunt amicos tāq̄ pecudes: vt pote eos potiſſimum ex qbus ſperant ſe capturos eſſe maximum fructū. Itaq; . i. & ita ipſi carent illa pulcherrima: & maxime naturali amicitia: expetenda per ſe & pp ſe: nec ipſi ſunt ſibi exēplo. i. in exēplū quo videant qūo: & quāobrē debeant amicum colere: & quāta & qualis ſit hęc vis amicitię. Quiſq; enim diligit ipſe ſe. ſ. ſemetipſum: ſed Cicero rarō dat ipſe apposito reciproco: ſed fere ſuppoſito: vt veritas ſeipſa defendit non ſeipſam dicit. Quiſq; iquam diligit ſe, nō ipſe diligit ſe, non vt exigat a ſeipſo aliquam mercedem caritatis ſuæ, ſed ꝙ. i. qa qſq; ē ſibi carus, ꝑ ſe. i. ſine alterius gr̄a: aut reſpectu, ꝙ. i. q̄ res. ſ. pp nullā mercedē amare: niſi transferatur in amicitiā, vt amicus ēt pp ipſum ametur, nunq̄ verus amic⁹ reperiet. Quod ſi hæc apparent in beſtiis, vt pote i

OMN. BONI

Fructus

¶ FRVctuoſum: fructum appellamus quicqd vtile eſt. ¶ Tanquā pecudes: paſtores diligunt pecudes: & armenta propter vtilitatem. ¶ Ipſi ſi. e. ſcilicet, ideſt tales homines non conſiderant, quid ſibi ipſis exemplum eſſe poſſunt, qualis ſit huius amicitiæ naturalis vis. ſcilicet officium membrorum reſpiciant nam vt diximus inter membra ſe diligunt abſq; fructu illius amoris: q̄ ex re vnuſquiſq; ſibi exemplum eſſe pōt: ſed ipſi tenent ἴδιον τὸ ἴδιον καὶ ἑαυτόν. i. amorē ꝓpriū, vt ament nō cā amicorū

Qualis

ſed ꝓpria vtilitate ꝯſequēda. ¶ Qualis: quantū, ad illud pulcherrima. ¶ Quod: quātum ad per ſe, & pp ſe. ¶ Ipſe. e. q. declarat qd ſit amor naturalis. ¶ Q̄d ni. i. niſi iſte amor transferatur in amicitiā: amicus nō reputat, nam q amat ſeipſum amor hic appellatur. i. ἑαυτόν, ſed ille amor tantus in amicis trāsferatur q̄tū hēt in ſeipſum, & ecōuerſo, ſi fiat ab amicis hæc appellatur amicitia, ac ſi diceret amicus æq̄ dēt amare amicum ac ſeipſum. ¶ Is tā a. i. amicus eſt alter ego vn̄ dicitur bñ græce ἄλλος αὐτός quaſi idem alter: ſiue alter ego. ¶ Cicuribus: cicuris dr̄ beſtia manſueta: nā cicurare vocabulū antiquum dicimus manſuefacere. ¶ Feris: contrarium eſt cicuribus. ¶ Ad quas applicent amantes, ad ſui amantes applicant beſtię, primum amorē. i. πρῶτον ἐραστα nā hoc datū a natura, vt vnuſqſq; ſe amet: & tueatur: deinde ad ſui ſimiles ſe adiungunt, & vulpes copulanť cū vulpibus. ¶ Animātes: declinatur hic animans tis qd̄ vſurpat ſæpenumero Lactant. ¶ Cū deſi. i. ita amant ꝙ dolent abſētia ſociorum: vt ſi equus videat amicū: & ſociū ſuū. ¶ Pe. u. d. hoc eſt præceptū Pythagoræ [illegible]. ¶ Sed plerią;: caſtigat hoīes inter quos aliq ſunt q volunt ab amicis: qd̄ ipſi amicis facere nolunt, ſicut ſunt maiores q ſemper ab amicis iferioribus aliqd expectant: & aliqd de ſuo illis nō tradūt,

Animis

Lactan.

Iuſtum ē

Par eſt

Iuſtiti a

volucribus agreſtibus. i. in agro degentibus: natātibus, ideſt aquatilibus, ſuib⁹, ideſt porcis. Cicuribus. i. domeſticis. aut manſuefactis, feris adhuc in ſiluis degentibus, primum, vt ipſæ diligant ſe. Id enim. ſ. ſeipſum diligere naſcitur pariter cum oī animante (deinde, vt reqrant atq; expetant animantes eiuſdem gn̄is, ideſt eiuſdem ſpeciei ad q̄s applicent ſe. ſ. per ſocietatem quandam naturalem, hoc aūt verbum ſic legitur apud Vallā. c.xxxv. Vn̄ patet hūc locū fuiſſe corruptū. Et beſtiæ faciunt id. i. applicant ſe ad ꝯſimiles animantes cū deſiderio: & cum q̄dā ſimilitudine amoris humani. ¶ Quanto igiť magis id fit in hoīe natura. i. per naturā: qui & ipſe diligat ſe, & acqrat alterū. ſ. amicum cuius animū. i. voluntatē cōmiſceat, ita cum ſuo, vt efficiat pene. i. q̄ſi vnum ex duobus, qa in eis eſt vnū velle: & vnū nolle. Sed plerią; volunt (ꝑuerſe ne dicā) imprudenter hēre amicū talē q̄les ipſi non poſſunt eē. i. ꝑfectiſſimū, queq; ſunt duæ dictiones. i. & ipſi nō tribuunt amicis. deſiderāt hæc ab his. ſ. amicis. A ūt pro ſed, par. i. æquū: & iuſtū ē ipſum. ſ. q amicū deſiderat eē primū virū bonū, tū. i. deinde q̄rere alterū ſimilē ſui, videlicet i moribus: vn̄ & genitiuo vtiť. Ea ſtabilitas amicitię quā tractamus iamdudū. (Nō aūt legetur tractabamus) pōt cōfirmari i talibus. ſ. amicis cum hoīes cōiuncti beneuolentia primum imperabunt. i. dominabunť his cupiditatibus, qbus cęteris. i. animales, & beſtiales ſeruiūt. Deinde deuictis cupiditatibus, gaudebunt æq̄tate, & iuſtitia, & alter. ſ. amicorum ſuſcipiet oīa pro altero: qa inter tales occurrent niſi honeſta. Enim ꝓ qa: neq; alter poſtulabit vnquam ab altero qc quā niſi honeſtū: neq; ſolum colent ac diligent inter ſe. i. ſe mutuo. Non aūt legetur ſe interſe, vt Valla recte notauit.

Quid animantib⁹ a natura data ſunt

Verecundia amicitiæ ornamentū.

¶ Verebuntur

PETR. MAR. ℭ Verebuntur: timebunt eſt qdã verecũdia & reuerecũdia vnde idẽ Cice. in ſecundo de finibus dicit. Me ne ergo & Tirnoum dignos exiſtima apud quos turpiter loquare. prouerbialis deniq; ſnia eſt. vbi timor ibi pudor. nam audacia parit impudentiam. Nec non pudos in oculis. ℱ Verecundiam, erubeſcentiam, & timorem iſtæ vituperationis: quapropter in officiis monet idem Cicero reiiciendam eſſe cynicorum rationem verecundiæ inimicam. ℱ Perniciosus error: deteſtabilis hallucinatio, & dãnata opinio. ℱ Libidinum: obſcœnarum cupiditatum. ℱ Licentiam, prauam libertatẽ, vnde adagia de impudentibus perfricuit frontẽ, os durũ, & ferreũ. Nudo capite qppiã mo/litur, & Atic⁹ aſpectus atq; canis oculi. ℱ Comes, ſocia: & auxiliatrix. ℱ Solitaria, ſolitario difficilis eſt vita dicit phus. nõ. n. facile eſt p ſeipſm ſp agerẽ: cũ aliis vero atq; ad alios facile: erit igitur actio cõtinua magis cũ ſit per ſeipſam iucunda, qd qdẽ eſſe circa beatũ ipſum oportet, ſtudioſus. n. hoc ipſo quo ſtudioſus ẽ gaudet qdẽ his actibus q a virtute pficiſcuntur: moleſte autem fert eos qui a vitiis prodeunt: fueri etiam & quædam virtutis exercitatio ex coniuncto bonorum vt Theognidi placet: hæc Ariſto. verba theognidis hæc ſunt. bona diſceſſi bonorum conſuetudine vteris: Si autem prauorum bona quæ in te ſunt amittes. ℱ Ad ſummum bonum ad maximam perfectionem humanæ docilitatis. ℱ Comitatus: concilatio, conſociatio, atque conſenſus & græcẽ ſympathia. ℱ Expetandam, bonam: & honeſtam. ℱ Grauis caſus aſper: euentus, & infortunium. ℱ Iudicaueris: prouideris an amicitia dignus ſit aliquis.

ſed etiam verebũtur: nam maximum, amicitiæ tollit ornamentum; q ex ea tollit verecundiã. Itaq; in his p/nicioſus eſt error: qui exiſtimãt libidinũ, peccatorũ q; oĩum patere ĩ amicicia licentiã. virtutũ amicitia adiutrix a natura data eſt, non vitiorum comes, vt quoniã ſolitaria nõ poſſet virtus ad ea; q̃ ſumma ſũt: puenire, coniuncta & ſociata cũ altera perueniret, q̃ ſi quos inter ſocietas aut eſt, aut fuit: aut futura eſt: eorũ eſt habendus ad ſummum naturæ bonũ: optimus beatiſſimuſq; cõmitatus. Hæc eſt inquã ſocietas: in qua oĩa inſunt, q̃ putant hoĩes expetenda, honeſtas, gloria: trãquillitas animi, atq; iucunditas, vt cũ hæc adſit, beata vita ſit: & ſine his eſſe nõ poſſit: quod cũ optimũ maximumq; ſit, ſi id volumus adipiſci, virtuti opera dãda eſt, ſine qua neq; amicitiam; neq; vllam rẽ expetendã conſequi poſſumus. Ea vero neglecta, q ſe amicos habere arbitrantur: tũ ſe deniq; erraſſe ſentiunt, cum eos grauis aliquis caſus experiri cogit, Quo circa (dicendum eſt enim ſæpius) cum iudicaueris: diligere oportet, nõ cũ dilexeris, iudicare. Sed cum multis in rebus

OMNI BONI. ℭ SED etiam verbunt, non ſolum verbunt his tales amici: ſed etiam verbuntur: ac reuerentia quadam timebunt facere aliquid coram amicis: quod nõ ſit in virtute, quod quidẽ faciendum eſt, vt amicus niſi honeſtum coram amico cõficere audeat. ℱ Verecũdiã, vbi enim deficit verecũdia illic amicitia nõ poteſt eſſe: verecũdia eſt timor ignominiæ. ℱ Itaque in his error: rephendit illos qui volunt, vt inter amicos ſit licentia peccãdi: ſi enim amicus alteri inſeruiret, vt libidine potiretur, inter iſtos amicitia non haberet locum. ℱ Solitaria. i. ſola nõ ad ſumitatẽ honoris & recti venire poteſt. ſed ſi cum alio ſimilium coniuncta ſit, ad ſummum peruenire ſolet. ℱ Quæ ſi quos inter. i. inter quos hæc ſocietas virtutis fuit ſiue vel erit iſtarum copulatio iſtius, ſocietatis: & virtutis ad ſummũ omniũ bonorũ habenda. ℱ Beatiſſimus, bonum ad virtutem externis correſpondeat. ℱ Hæc ſocietas, hæc enim copulatio amicitiæ virtuoſæ eſt illa in q̃ ſunt oẽs quæ homines exiſtimãt. ℱ Honeſtas quæ honorem cõtinet. ℱ Tranquillitas animi, q̃tum ad rectum & virtutem. ℱ Sine his, vita enim quæ iſtis rebus honeſto iuſto: & laudabili caret beata eſſe nõ põt, ſic ecõtra ea beatiſſima uita nuncupat q̃ his bonis ornata ſit, qd cũ optimũ ſit ad virtutẽ: cui opera danda eſt, maximũ habet cõmertiũ. ℱ Rectum, laudabileq; bus ex rebus vita cõficit beata: elaborãdũ eſt: vt id conſequamur, quod non adipiſcemur, ſi virtuti indulgebimus: ſine q̃ virtute nulla amicitia naſcitur. ℱ Tum deniq; ſe erraſſe ſentiũt, q enim ſine virtute ſunt pleroſq; habere putãt amicos: quos in experiẽtia alicuius rei ĩ alienos eſſe reperiũt: cũ grauis caſus eos cogit experiri: ſi aliqđ infortunium cogit iſtos virtute carentes ſuos amicos experiri, uel ut ſibi conſulant: ſeu illis inſeruiant: vel ſubueniã, tũc reperiũt ſe vthementer erraſſet, quoniã ſibi nõ ſunt amici. ſic econuerſo: ſi illi petunt iſtos: vt aliq̃ in re ſeccurrãt illis volunt, quoniã virtutes in iſtis amicitiis nõ regnant. ℱ Dicendũ etiam ſæpius: Præcipiẽdum eſt: vt prius iudicemus illum quem volumus amicum. ſi virtutem habeat ante quã incipiamus diligere: non autem ordinem retrogadum committam⁹: ſcilicet primo diligamus, deinde iudicium faciamus nam ſtulti primum emunt librum, poſt vero emptionem vtrum ſic correct⁹ aſpiciunt. ℱ Sed cum multis in rebus, oſtendit inconueniens quod ſequitur ex hac proteſtatione, nam negligentia præiudicandi non ſolum in amicitia. ſed etiam in multis rebus maximas damus pœnas, in amicitia vro ſi ante iudicium alicuius amicitiam adipiſcimur. & deinde illum vitioſum cognoſcimus magnas patimur pœnas, quia potius illius conſuetudinem retinemus q̃ frangere amicitiam: q̃ ex re mœrore ſemp afficimur.

verecũdia

Trãqlitas

Errãt q iu dicãt pleroſque ſi ne virtute eſſe amicos

Quos in experiẽtia alicuius rei alienos eſſe reperiũt

ASCE. ℭ SED etiam verbũtur. i. obſeruabunt quãdã reuerentia: & timore amicabili. Nã is tollit maximum ornamentum: ideſt dedecus amicitiæq tollit ex ea uerecundiam. Itaque: ideſt & ita error, pernitioſus, ideſt uſq; ad necem noxius eſt in his, qui exiſtimat licentiam, ideſt malam permiſſionem libidinum: ideſt malarum voluptatum: & omniũ peccatorum, quæ ex libidinibus proficiſcuntur parere, ideſt expoſitam eſſe in amicitia: ideſt iter amicos. Enim pro quia amicitia eſt data: ideſt inſtituta a natura adiutrix uirtutum non comes: ideſt ſocia: & aſſiſtrix uitiorum, ut quoniam uirtus non poſſet ſolitaria, ideſt ſine comite, & adiutrice peruenire ad ea quæ ſunt ſumma: ipſa perueniret ed ea exiſtens coniuncta, & ſocieta cum altera, ſcilicet cum amicitia. ut cum altera uirtute: ſcilicet amici. Quæ ſocietas ſi eſt aut fuit, aut futura eſt quos iter. i. iter aliquos comitatus eorum eſt habendus, ideſt reputandus optimus ac beatiſſimus ad ſummũ bonum naturæ, ideſt qđ per naturam aſſequi poſſent. Hęc eſt iniquã. Reperit in laudem amicitiæ qui beatã uitam perficient dicens. Hæc inquam ſocietas, ſcilicet bonorũ uirorũ eſt in qua inſunt omnia quæ homines putant expetenda: utpote honeſta: gloria, ideſt Tranquillitas atque iucunditas enimi, tu cum hæc, ſcilicet dicta ad ſint uita ſit beata: & nõ poſſit eſſe beata ſine his: qđ ſcilicet beatam habere uitã: cum ſit optimũ & maximũ. i. quod omnes præcipue expetunt: ſi nos uolumus adipiſci id, danda eſt a nobis opera. i. diligens ſtudium, & operatio uirtutis ideſt ad uirtutem obtinendam: ſine qua neq; poſſumus conſequi amicitiam; neque ullam rem ſupple aliam expetendã & ita honeſta: quia appetibile quale cunque eſt expetibile ſẽper honeſtum: appetitus enim ad quæ nos ſenſus trahit ex hic expetimus, ideſt ex multis petimus quæ ratio diligit. Vero pro ſed qui arbitrantur ſe habere amicos: ea ſcilicet uirtute neglecta. ii ſupple ſentiunt ſe erraſſe. Denique: ideſt tandem. tum ideſt tunc. cum ideſt quando aliquis caſus grauis cogit experiri eos, ideſt periculũ facere de is, quos amicos putabant. Quo circa dicendum: eſt enim ſæpius, id interponit: quia prius dictum eſt, ne uideatur antedictorum immemor opportet diligere cum iudicaueris: ideſt cenſueris eſſe dignum & uirum bonum: non iudicare cum ideſt poſtquam dilexeris, quia tunc ſerutum eſt, Sed cum, ſcilicet ita eſt.

negligentia plectimur: tũ maxime in amicis & diligẽdis, colendis, præpoſteris, enim vtimur conſiliis, & acta agimus quod vetamur veteri prouerbio. Nã implicati vltro & citro, vel vſu diuturno: vel ẽt officiis, repente in medio curſu amicitias, exorta aliqua offenſione dirumpimus. Quo etiam magis vitup erãda eſt rei maxime neceſſariæ tãta in curia. Vna eſt enim amicitia in rebus humanis, de cuius vtilitate omnes vno ore conſentiunt, quãquam a multis ipſa uirtus contẽnitur, & uenditatio quedã atq; oſtentatio eſſe dicitur. Multi diuitias deſpiciũt, quos paruo cõtentos tenuis victus cultuſq; delectat. Honores uero: quorum cupiditate quidam inflammantur: quam multi ita contẽnunt, vt nihil inanius: nihil eſſe leuius exiſtiment. Itẽ cætera, quæ quibuſdam admirabilia vidẽtur: permulti ſunt: qui pro nihilo putent. De amicitia omnes ad vnum idẽ ſentiunt: & hi, qui ad rempub. ſe cõtulerũt: & hi: qui rerum cognitione, doctrinaq; delectantur, & hi, qui ſuũ negociũ gerunt: ocioſe poſtremo hi, q ſe totos tradiderũt, voluptatibus: ſine amicitia vitã eẽ nullã ſentiũt: ſi mõ velint aliqua ex pre liberaliter viuere.

PETR. MAR. ¶ PLectimur: damus negligentiæ pœnas. & imprudentiæ. ¶ Deligentes: adhibito delectu adſcendis. ¶ Et colendis: amãdis & frequẽtandis. ¶ Præpoſteris inordinatis atq; peruerſis. ꝑpoſterũ dicitur quod recto ordine caret, & primo loco ponitur qđ eſſe deberet poſtremũ. ordo præpoſterius inquit diuus Hieronymus. ſed neceſſario commutatus poſt amicitiam credendũ eſt ait Seneca, antẽ amicitiam iudicandũ. Iſti vero præpoſtere officia permiſent qui contra pręcepta theophraſti cum amauerint iudicant & nõ amant cum iudicauerint ¶ Acta agimus: conſultamus de re iã facta & cõſtituta qđ vecordiã ſapit. acta agit qui poſt rem conſiliũ capit: & ꝑpoſtera vtitur ratione. Adagiũ vetus erat acta ne agas: & incaſſum ne labores. ¶ Vltro & citro: hinc & inde. ¶ Vſu, conſuetudine. ¶ Officiis: mutuis meretis & obſequiis. ¶ Offenſione: læſione. violatione: moleſtia. & vt ita dixerim diſplicentia. ¶ Incuria: negligentia. hallucinatio ¶ Vno ore concordi ſententia & iudicio. ¶ A multis. ab imperitis: voluntariis & iniquis virtutem eſſe nomen inane aſſeuerantibus vt in libris de finibus dictum eſt. Venditatio, iactantia. venditatio eſt frequẽs actus oſtentationis & captationis iudicii popularis: & famæ a vendo fit vendibilis: & venditatio. Idẽ Cic. in ſecũda ſchola tuſculana dicit. mihi laudabiliora videntur oia ſine venditatione & ſine populo teſte fiunt. venditationem inqt Nonius veteres ꝓ oſtentatione poſuerunt ¶ Venuis victus: parcus cibus: & potus. ¶ Cultus: ornatus: veſtitus. ¶ Honores: dignitates: magiſtratus. ¶ Inanius, vanius: infructuoſius. ¶ Leuius: vilius. ¶ Ad vnum: nemine excepto. ¶ Ocioſe: tranquille: ac priuatim. ¶ Vitam nullam, delectationem viuendi. ¶ Liberaliter: ingenue, non ſeruiliter, nõ beſtialiter: vnde illiberaliter uiuerẽ eſt turpiſſime, & beſtialiſſime illiberaliter olim agere dicebatur q omne genus maleficii exercebat.

OMN. BONI. ¶ Plectimur, penas damus propter negligentiam noſtrã. ¶ Quæ vtemur veteriq; prouerbio: maiore vtebant aliqd fieri: niſi prius ſit iudicium factum: non enim domus ædificanda eſt: poſtea iudicium facere de ea: & cum eam volemus habet prouerbium appellatur ꝓbatũ verbum: quod græce dicitur παροιμία. ¶ Vtroq; citroq;. i. inuicem coniuncti vel conſuetudine quotidiana: vel beneficiis, non cito poſſumus amicitiam dirumpere: quamuis ſit neceſſario cauſa dirumpendi. Nam iſtud conſequitur inconueniens: quoniam conſuetudinem habemus: ¶ In medio curſu, tpe amicitiæ. ¶ Offenſione: qua rumpenda eſt amicitia. Tracta eſt ſimilitudo ab vno eunte, cuius pes in aliquo obiectus lædit, & offendit ¶ In curia: rei maxime neceſſarię. Negligẽtia iſtius amicitiæ ſupra cæteras res vituperanda: eſt cum tam ſit neceſſaria. ¶ In curia componitur ab in: & cura. ¶ Vna eſt eni per cõparationẽ aliarum rerum oſtendit in quanto ꝓtio ſit amicitia: qm̃ multi reperiuntur qui ſpernunt diuitias: & alias res ſed amicitia ſemper deſideratur. ¶ Vno ore: nemine contradicẽte omnes tenent han opinionem: amicitiam eſſe vtilem. Virtus cõtemnatur ꝙ ſit laborioſa: per quam homines moriuntur. ¶ Vendicatio: rapitas honoris: & aliarum a multis deſpicitur. ¶ Oſtentatio: ſicut Diogenes qui patriam ſuam habere noluit: ſed eam puer abiecit: ſicut Fabricius. ¶ Honores: quorum cupiditate ita inflantur: multi cupiunt honores: ab aliquibus autem contemnuntur. In anius, nullo fructus, & vtilitates hi honores afferunt. ¶ Leuius: nullius grauitatis. ¶ Itam q' admirabilia videntur: ſicut lapides prætioſi: & aliæ res ꝓtioſæ: quæ aliquibus placent: ab aliquibꝰ autem contemnũtur. De amicitia oẽs ad vnum ſentiunt, oẽs de amicitia eandẽ habent opinionem. ¶ Rerum co. i. qui id ſunt amicos habere volunt vel cognitione rerũ. i. diſciplina hiſtoriarum nam hiſtoria nihil aliud eſt niſi rei cognitio. ¶ Doctrina: ſcientia aliqua: cui in mathematicis ſtudent ſocios q̃runt. ¶ Ocio ſe ſuum negocium. quia cæteris rebꝰ remoti ſunt, & circa ſuum negocium intenti ẽt amicitiam deſiderãt. ¶ Poſtremo: vlterius Epicureiq; voluptatibus dediti ſunt in ipſarum vuluptatem fructu amicos habere cupiunt. ¶ Si modo velint liberaliter viuere: ac ſi diceret: ſi lupi eſſe nolunt in comedẽdo: ſemp amicum inueniunt. Hiſtoria

ASCE. ¶ QVod nos plectimur. i. punimus: & pœnam damus aut lumus negligentia. i. ꝑp negligentiam i multis rebus ſup. aliis cũ maxime. ſ. verũ ẽ quod plectimur negligentia in amics colendis: & diligendis. Enim pro quia: nos vtimur eis conſiliis præpoſteris. ideſt poſt quæ priora eſſe debebunt: & agimus acta quę vtamur ſupple agere veteri prouerbio: vnde comicus. Actũ eſt aiunt ne ages. Et eſt a foro tractum vbi poſtquam ſententia data eſt: & lis tranſit in rem iudicatam fruſtra amplius agitur. Nam nos implicati vero, ideſt in negociis amici quę vltro a nobis eunt: & citro: ideſt in negociis noſtris cũ amicorquæ citro: ideſt quaſi ad nos veniunt: vel vſu diurno dicerem potius diurno vel etiam officiis: nos exorta aliqua offenſione: ideſt poſtquam exorta eſt aliqua offenſio: dirũpius amicitias repente in medio, curu. Quo: ideſt in quo: vel quanto magis eſt vituperanda tanta iniuria ideſt negligentia rei tam maxime neceſſariæ: vt eſt amicitia: ſine qua, nemo beate viuere poteſt. Enim pro quia vna: ideſt ſola amicitia eſt in rebus humanis: de cuius vtilitate omnes conſentiunt vno ore: ideſt confeſſione: aut prædicatione: quanta ipſa virtus contemnitur a multis: & dicitur eſſe quædam vendicatio: ideſt vſurpatio honorum: & oſtentatio: ſcilicet ad dignitates: & magiſtratus obtinendos. Multi deciꝑiunt: ideſt vilipendunt diuitias: vt pote iis quos contentos paruo: uictus & cultus tenuis: ideſt exilis: & modicus delectat. Vero pro ſed quam ideſt quantum multi contemnunt honores quorum cupiditate quidam inflammantur: ideſt exardeſcunt: contemnunt dico ita ut exiſtiment nihil eſſe inanius. Et nihil leuius quam honores. Item permulti: ideſt ualde multi ſunt qui putant. i. exiſtimant pro nihilo cætera quæ uidetur quibuſdam admirabilia: ut uoluptates: & natales. Omnes autem ad unum: ideſt nullo dempto ſentiunt idem de amicitia. omnes dico: & hiqui contulerum ſe ad rempublicam: ideſt adminiſtrationẽ reipublici. i. quos in uita actiua conſtituũt: & hi qui delectantur cognitione rerꝫ & doctrina: & vt philoſophi: hi qui gerunt ſuum: ideſt priuatum negocium ocioſe. i. in ocio hoc eſt in uocatione ab reipu. adminiſtratione: & poſtremo hi qui tradiderunt ſe totos voluptatibus ſentiunt uitam eſſe nullam: ideſt in iucũdam ac ſi nulla ſit: hoc eſt nullius uoluptatis ſiue amicitię. ſi modo: ideſt dummodo uelint uiuere liberaliter, ideſt ut liberalem decet.

Incuria
Vno ore
penas damus ꝑp negligentiã pro uerbium

¶ Nectio

Serpit enim neſcio quomodo, per omnium vitā amicitia, nec vllam ætatis degendæ rationem patitur eſſe expertem ſui. Quinetiam ſi quis aſperitate ea eſt, & immanitate naturæ vt cōgreſſus, et ſocietatem hominum fugiat, atq; oderit, qualem fuiſſe athenis Timonem, neſcio quem accepimus: tamen is pati non poſſit, vt non acquirat aliquem, apud quem euomat virus accerbitatis ſuæ. Atq; hoc maxime iudicaretur, ſi quid tale poſſet contingeret, vt aliqs nos deus ex hac hominium frequentia tolleret, & in ſolitudinem vſpiam collocaret; atq; ibi ſuppeditans omnium rerum, quam natura deſiderat, abundantiam, & copiam, hominis omnino aſpiciendi poteſtatem eriperet; quis tam ferreus eſſet, q eam vitam ferre poſſet! Cuiq; non auferret fructum voluptatum omnino ſolitudo? Verum ergo illud eſt, quod a tarentino, archita (vt opinor) dici ſolitum, noſtros ſenes commemorare audiui, ab aliis ſenibus auditum, ſiquis in cœlum aſcendiſſet, naturamq; mundi & pulchritudinem ſiderum perſpexiſſet, inſuauem illam admirationem ei fore, quæ iucundiſſima fuiſſet, ſi aliquem, cui narraret, habuiſſet. Sic natura ſolitarium nihil amat ſempq; ad aliquid tanq̄ ad miniculum adnititur, quod in amiciſſimo quoque dulciſſimum eſt. Sed cum tot ſignis eadem natura declaret, qd velit, ac quærat qd deſideret,

PET. MAR. ¶ NESCIO quomodo: occulta quadā via neq; hoies ſecit ſociabiles & amorē indidit mutuum. ¶ Rationē: viam: modum, artem, genus: qualitatē. ¶ Aſperitate: duritate morum & naturæ. Immanitate: feritate. ¶ Congeſtus: compoſitus, cumulatus. vt ſit miſantropos: vt græci dicunt. Timon atheniēſis Echecratidæ filius Oſor hominum & inhoſpitalis. q̄propter apud Lucianum ſic loqtur. Aedificabo turriculā ſoli mihi ſufficientem nemini miſcebor. ignorabo omnis atq; deſpiciā. Amicus aut hoſpes: aut ſocius: aut ara miſericordię miſerarique lachrymantem egenoue ſuccurere iniqtas ſit morumq; ſolutio: omnes habeātur inimici & inſidiatores, & ſi quem tantum videro iſauſta ſit dies. nomen meum iucūdiſſimum ſit miſātrop⁹. ¶ Euomat: expuat. ¶ Virus. venenum: & aſperitatē ſuę malignitatis: & duritatis. ¶ Frequentia: conuentu. ¶ Tolleret: remoueret, & aliqua ſolitudine conſtitueret. ¶ Vſpiam: alicubi. ¶ Ferreus: durus, ihuman⁹. ¶ Fructum: cōmodum, & ſuauitatę, atq; fruitionē. ¶ Adminiculū: fulcrum. ¶ Adnitit: pergit & adheret. de cōmodis ſocietatis dictum iam ē ſnia Senecę. ¶ Dulciſſimus. iucundiſſimum. pbos amicitie dicit philoſophus congreſſionibus ſuſcipit incrementum. Videntur enim tales & preſtantiores euadere tā agendo quam ſeſe viciſſim emendando. vnde illud Theognidis celebratur. Diſces e ſtudioſis nimirum optima ſemper.

OMN. BON. ¶ NESCIO quomodo: modus dicēdi: quando nō pōt reddi ratio: dicit neſcio quomodo. ¶ degendæ ratio: non dimittit aliquam ętatem ſiue iuuētutem: ſiue vtilitatem cum ratione viuentem eſſe vacuam: ſed in amicitiæ officio. (Degendæ ratio.) ¶ Ea immanitate: ideſt ea crudelitate: bonus na num: inde appellant mane primā partem diei: ideſt bonam: quia in die nulla eſt pars melior q̄ in mane: immanis vero dicit non bonus crudelis: iō immanes lupos vocamus. ¶ Congreſſus: collocutiones. (Congreſſus.) ¶ Neſcio quem: optime dixit neſcio: qm̄ memoria dignus non eſt. ¶ Aliquem apud quem euomat: hic enim Timon de omnibus bonis ſuplicium ſummebat, vt venenum illius ſuæ acerbitatis expromere poſſet: neceſſarium erat inuenire aliquē cui eum audiret: ergo quāuis vnus non ſit omni immanitate præditus, tamē indiget amicitia. (Euomere) Euomere enim eſt de pleno ſtomacho aliquid educere. ¶ Atq; hoc maxime iudicaretur: ſcilicet quanta ſit neceſſaria amicitia: ſi deus aliquo in loco ſolitario poneret quendam nullius rei indigentem hoc modo viuere ſine hominum aſpectu. talem cernere poſſumus ſempes mœſtum. ¶ Vſpiam: in aliquo loco. ¶ Verum ergo: ſolebat dicere Archita optimus mathematicus q̄ nullam: iucunditatem in cognoſcendis ſtellis & aliis rebus haberet: niſi ſocium haberet: & ideo probat ſuperiora per huius exemplum. (Archita) ¶ Noſtros ſenes: denotat morem antiquum: nam ante vſum literarum ſolebat antiqui per memoriam habere hiſtorias: pater narrabat filii: deinde illi filiis ſuis commemorare conſueuerant. Tanquam adminiculum: tracta eſt ſimilitudo a viribus que capriolos habent ad ſuſtentandum: adminiculum appellatur ſuſtentaculum. (Adminiculum.) ¶ Quod in amiciſſimo dulciſſimum, hæc ſcilicet natura induxit coniunctionem: & communicationem rerum: quæ ſi eſt inter amicos ea dulciſſima eſt: ſi enim ſuſtentaculum: & adminiculum oritur inter amiciſſimos iucōdiſſimā erit. ¶ Sed cum: admonet homines vt in amicitia acquirenda non ſint negligentes: cum ſit tantum bonum: vt demonſtratum eſt ſuperius: quæ nunq̄ contemnitur: ſicut alia contēnunt a pleriſq;. ¶ Tot ſignis: tot exemplis: & regulis declarat natura quantum bonum ſit amicitia. ¶ Quæ ab. ſ. deſideret res abſentes.

ASCĒ. ¶ ENIM p quia amicitia ſerpit ideſt irrepit. neſcio qūo per viam omnium, nec patitur vllam rationem ętatis degendæ: ideſt deducendæ eſſe expertem: ideſt non participem ſui ſcilicet amicitiæ. Quinetiam: ideſt inſuper: ſiquis eſt ea aſperitate: & immanitate naturæ: ideſt habet eam aſperitatem: & immanitatem: vt fugiat atque oderit congreſſus: & ſocietatem hominum: qualem nos accepimus: ideſt intelleximus & audiuimus a narrātibus: neſcio quem: quaſi dicat ignobilem virum Timonem: ſcilicet noie fuiſſe athenis. Tamen is: ideſt talis rō poſſit pati: vt non acquirat aliquē apud quem euomat ideſt expuat virus ideſt venenum & terribilitatem ſuę acerbitatis. ¶ Velit enim aliquem habere cui narret: aut in quem exerceat acerbitatem ſuam. Atque hoc ſcilicet cum neceſſaria ſit hominum ſocietas: & coniunctio quam amicitia conciliat: iudcaretur maxime ſiquid tale poſſet contingere: vt aliquis deus tolleret: ideſt auferret nos ex hac frequentia hominum: & collocaret nos vſpiam in ſolitudinem atque ſuppeditans: ideſt ſufficiens & miniſtrans abundantiam: & copiam omnium rerum quas natura deſiderat: eriperet omnino poteſtatem hominis aſpiciendi: quis poſſet tam ferreus: ideſt tan durus, & ſine ſenſu humano qui poſſet ferret ideſt tollerare, eam, ideſt talem vitam: quaſi dicat nemo cuiq; ideſt & cui ſolitudo non auferret fructum omnium voluptatem: quaſi dicat etiam nemo. Verum ergo & cætera. Probat idem auctoritate architæ philoſophi Tarentini dicens. Ergo illius eſt verum quod ſolitum dici ab archita Tarentino: ſcilicet philoſopho vt opinor, quaſi dicat id certo non ſcio, quia Læ. non inducitur hic, vt philoſophus aut ex preceptis philoſophiæ loqui: ſed vt is qui multa experientia: & vſu rationem amicitiæ didicent, vnde proteſtatus eſt Craſſa minerua ſe velle agere: ego audiui ſenes noſtros commemorare auditum ab aliis ſenibus: quia multa quæ ſcripta nō ſunt recitatione memoriæ commendantur. Si quis aſcendiſſet cœlum, & perſpexiſſet, ideſt perfecte inſpexiſſet: & ita cognouiſſet naturam mundi, & pulcritudinem ſiderum: illam admirationem fore, ideſt futuram fuiſſe ei inſuauem: ideſt minime dulcem, quia ſolus eſſet. quæ fuiſſet iucundiſſima ſi habuiſſet aliquem (Solitudo naturæ inimica) cui narraret. Sic, ideſt intantum amat natura nihil ſolitarium, & admittitur ſemper ad aliquid tanquam ad miniculum: ideſt ſubſtentaculum, quod ſcilicet adminiculum, eſt dulciſſimum in amiciſſimo quoque, ideſt in quolibet amico, vbi quoque eſt ablatiuus a quiſque. Sed cum eadem natura declaret tot ſignis, ideſt iudiciis, quid velit, acquirat quid deſideret,

obſurdeſcimus tñ neſcio quõ,nec ea,quę ab ea monemur,audimus,Eſt enim varius,& multiplex vſus amicitię,multęq; cauſę ſuſpitionũ offenſionũq; dãtur. Quas tũ euitare,tũ eleuare,tũ ferre ſapiẽtis eſt.Vna illa ſubleuãda offenſio ẽ,vt & vtilitas ĩ amicitia,& fides retineat̃.Nã & monẽdi amici ſępe ſunt,& obiurgãdi, & hęc accipiẽda amice,cũ beneuole fiunt.Sed neſcio quõ verũ eſt,qđ in Andria familiaris meꝰ Terẽ.dicit. Obſequium amicos,veritas odiũ parit.Moleſta veritas eſt,ſi qdẽ ex ea naſcit̃ odiũ,qđ eſt venenum amicitię:ſed obſequiũ multo moleſtius,qđ pctĩs indulgẽs pcipitẽ amicũ ferri ſinit.Maxima aũt culpa in eo eſt,q & veritatẽ aſpnatur,& in fraudẽ obſequio ĩpellit̃.Oĩs igit̃ hac in re hñda rõ,& diligẽtia eſt:primũ vt monitio acerbitate, deinde obiurgatio contumelia careat. In obſeqo aũt(qm̃ Trẽtiano verbo libenter vtimur) comitas adſit,aſſẽtatio vitiorũ adiutrix pcul amoueatur,quę nõ modo amico,ſed ne libero qdẽ digna eſt.

PET. MAR.

NESCIO quõ: torpore quodã & deſidia cõtumaci & qſi refrectaria. Vſus.ami. actus amandi & conuerſandi qm̃ variis de cãis fit iſte cõciliatꝰ. Aliqui virtutẽ ſpectãt: nõnulli voluptatẽ atq; cõpẽdiũ:& mutatis cauis effectꝰ ẽt cõmutant̃ idẽ qrelę oriunt̃ atq; diſſidia. Suſpitionũ:opinionũ & cogitationũ de violatis aicoꝝ officii.vñ ſuſpicio ſi qs tali opinione laborant. Offenſionũ:læſionũ:& violationũ iuris ipſius neceſſitudinis. Quas ſuſpitiones,& offenſiones. Euitaã:declinare. Eleuare imminuet:extenuare. Ferre:tollerare: ptinet ad prudentiã. Subleuãda:ſũmouẽda & minuẽda lęſio:& qſi idignatio. Vna il. q.ſ.magna ẽ & i pmis curanda ẽ,efficiendũq; vt amici vtili & fida caſtigatiõe amici ñ offẽdat̃ quapp h amonitio prudentiã reqrit,locũ.i.tpis opportunitatẽ. Cũ his verſare ait Sñ.q te meliorẽ facturi ſũt.Illos admitte quos tu potes facere meliores mutuo iſta fiũt.et hoies dũ docẽt diſcunt. Vtilitas cõmoditas: q pſtat vera amicitia. Fides:ĩtegritas,et bonitas q amico ſuccurit i moribꝰ maxime hi ſiqdẽ oĩ auro pcioſiores ſunt. Obiurgã.caſtigandi. Amice:bñuole,amicabilr & caritate duce.i.ad emẽdationẽ ñ ad notã q emẽdari pñt ait plius his magis ferẽdũ ẽ in moribꝰ auxiliũ q in pecuniis qto pſtãtiores ſũt & magis amicitię ppri. Neſcio quõ:occulta qdã ſorte ac puerſitate moꝝ q vera idicatura oſtẽdunt̃ i & fuco gaudẽt adulatiõis & palpatiõis. Familiaris:qſi domeſticꝰ qm Te.cũ Sci. Afri.& Lę.familiariter vixit. Obſequiũ:obſecũdatio. Indulges:cõſentiens. Præcipit:ruinoſũ ac p h vitioſũ:iprouidũ,acruẽtẽ in caput:malãq; frugẽ,& ęſtimationẽ. Fraudẽ:vitiũ,& temeritatẽ. Obſeqo:aſſentatiõe,adulatiõeq;. Hñda rõ:cura,reſpectꝰ. Acerbitate,aſperitate,auſteritate,rigidoq; ſupcilio. Obiurgatio:caſtigatio. Cõtumelia:iniuria,& dedecore. Obſeqo,aſſenſu,& obſecũdatione.bis pecca inqt Señ.cũ peccãdi obſequiũ accommodas. Aſſentatio:adulatio,& coruptum obſequium,ac fraudulentũ. Adulatio ait.Señ.q ſilis ẽ amicitiæ nõ imitat̃ illã tm̃ ſed vincit & pterit aptis ac ppitiis auribꝰ recipit̃:& in pcordia ima deſcẽdit.eo ipſo gratioſa quo lędit. Libe: ingenuo viro,& e natura viuendi ad nullo modo ſeruili.

OMN. BONI obſurdeſcimus Varius Eleuare

OB ſurdeſcimꝰ:h eſt audire nolumꝰ ea quę monemur a nã:qm̃ in colẽdis amicis negligẽtes ſumꝰ. Variꝰ:i diuerſus. Suſpitionũ:qbus nõ putamꝰ hẽre pfectũ amicũ & e contra ab amicis nõ putamur eẽ boni amici offenſiõe q frãgit amicitiã. Tũ euita.hoc mõ ſi vellet cõſulatũ appetere cui amicus eſſet cõpetitor,uerbis ſuis debet remouet̃ ab amico hãc rẽ vt euitet̃ offenſio. Eleuare:aliqñ ea eleuãda eſt offenſio: ſaltẽ ſi me hũc cõſulatũ acqrere velis:& me collegã tuũ ſuſcipere tibi cõmodũ ſit. Tum ferre.i.patiẽtiã hẽt. Igit̃ in tã pclaro numero vro ſicut eſt amicitia nra,cuius gra tutela offenſionũ fatiẽda eſt:hęc tria tolerãda ſunt,vt euitemꝰ offenſiones amicoꝝ ſiue as alicui debemus:ſin aũt æquo aĩo pateremur. Vt vtilitas retinet.in leuãdis offẽſionibꝰ adhibẽda eſt vtilitas,nõne vides q ad hãc vtilitatẽ cõſeqndã mihi eris impedimẽto. Fides:vt in amicũ fidem retineamus:his duabꝰ regulis offenſio ſubleuat̃ ĩ fide ſic, vbi eſt fides quã i me oñdis qđ tui cã cõſularẽ dignitatẽ a dipiſci nõ poſſus. Monẽdi:ſine obiurgatiõe. Obiurgãdi:ſunt hoc mõ,vbi eſt fides caritaſq; quã erga me gerere cõſuetus erat i vel ſic. Nõ.n.reſpicis tuoꝝ maioꝝ uirtutẽ,qbꝰ maior erit iſamia,ſi litis operã nõ dederis & hæc oĩa ſuſcipe debẽt amici. Fa

obſequiũ

miliaris meꝰ. Ter.fuit tpe Lælii. Obſequiũ:ab obſequẽdo dr qđ vulgo cõplacẽtia appellat̃.vt ĩnqt ille:ait qs aio:negat nego. Terẽ.n.de vulgari amicitia locutus:nã vulgares hoies & ignorãtes oderũt veritatẽ ſõ amãt aſſentationem. Moleſta ve.ſm Terẽ.veritas ẽ moleſta iperitis:ex qua naſcit̃ odiũ qđ amicitiæ cõtrariũ eſt. Odiũ aũt mali ipcatio dr:ſed obſequiũ.i.cõplacẽtia atq; aſſentatio, multo plus moleſta:et amicis idulgẽs delitis ſuis,amicus.n.tuꝰ alapã in foro cuidã i facie plãtauit quẽ ſũmopere bñfeciſſe laudas.h qppe illđ faciẽdo Terẽtianũ facit:& ex ſtultis inſanos faciũt:& eos pcipites in ſcelera duci pmittũt ſic aſſentãdo. Impellit̃ in fr.ob.ĩ in famiã detrudit̃. Comitas addit̃ in obſeqndõ amicorũ:nã amicis obſeqndũ ẽ ſi bñ fecerũt:& laudãdi qdã comitate

Teren. Moleſta Veritas odium

ASCĘ

Tamen.i.nihilominꝰ nos obſurdeſcimus.i.ſurdi ſimꝰ neſcio quõ nec audiuimꝰ ea q monemur.i.adhortamur ab ea Eſt.n.varius,& multiplex vſus amicitiæ:& multę cãæ ſuſpitionũ:& offenſionũ dant̃ quas cũ.i.partim euitare tum.i.ptim leuare,i.diminuere ſi euitare pñt: tum ideſt ptim ferre.i.tolerare;ſi neq; euitare nec diminui pñt:eſt ſapientis.ſ.offm̃.i.pertinet ad ſapientem. Illa vna offenſio eſt ſubleuãda ſic & vtilitas & fides retineat̃ in amicitia.i.non ſic debet quis ſubleuare:aut euitare offenſionẽ ſeu offenſam. Vt aut fides,aut utilitas tollat̃. Nam amici ſunt ſæpe & admonendi,& obiurgãdi & hęc.ſ.dicta hoc eſt admonitio & obiurgatio accipienda ſup.ſunt amice.i. vt dicũt amicabiliter,dum fiunt bñuole.i. ex bona affectione. Sed neſcio quõ uerũ eſt, q Ter.comicus familiaris meus dixit in Andria (Priuſquã cętera cõſtruã admonẽdi ſunt imperiti rerum,q legẽtes hunc locũ dicũt Terẽ.fuiſſe familiarem Ciceronis: cũ ante eũ mortuus fuerit, multa tñ & libẽter Cicero Teren.dicta citare ſolet.uerũ hic nõ dr Cic.ſed Lælii familiaris.Nã Scipio,& Lælꝰ. poeta fouebãt,ut de lucilio teſtat̃ Hora.q cũ eo nugari eẽnt ſoliti donec decoqueret̃ holus.) Dixit igit̃ in Andria comœdia illa pma . Obſequiũ parit amicos,& veritas parit odiũ,verũ Tere.aut Soſia ille Terentianus pmiſit:nãq; oc tpe.q.d.id fieri non decere:qđ & Lęlius approbans dixit. Veritas eſt moleſta qdẽ ſi odium naſcit̃ ea:q.ſ.odium eſt venenum amicitiæ.i.quo amicitia ſubito quaſi hauſto veneno de medio tollit̃,ſed obſequium ideſt in ſeruitio & morigeratio,eſt moleſtiꝰ multo,q indulgens,i.affectata veniam concedens & ignoſcens peccatis.ſinit.i.pmittit,& patit̃ eum ferri.i.rure præcipientem.i.in pcipitium viroꝝ. Autẽ pro ſed maxima.i. grauiſſima culpa eſt in eũ qui & aſpernatur veritatem dum ab amicis ad eius caſtigationẽ vera adducantur.& impellitur in fraudẽ.i. in factum turpe aut ſtultã credulitatẽ.obſequiõ.i. p obſequiũ aſſentatoribus. Oĩs igit̃ rõ.i.conſideratio & diligentia eſt habẽda in hac re.Primũ:vt monitio careat acerbitate. deinde.vt obiurgatio caret cõtumelia.i.conuitio diffamatorio Aũt pro ſed comitas.i.affabilitas:& facilitas nõ grauate facientis quæ præcamur adſit in obſequio.i.dum obſequium præſtamus.Et qa obſequiũ iterũ dixit:ne id inopia ſermonis repetere uideat̃,addit.q.d. dico iterum obſequiũ) qm̃ utimur libenter uero.i.uocabulo Terentiano) & aſſentatio adiutrix uitiorum admoueatur procul .ſ. ab obſequio. Quę aſſentatio nõ modo.i.non ſolum modo ſup.eſt digna amico.ſed ne libere qdem ſup. hoie.i.tantum abeſt,ut amico digna ſit,ut ne libero qdem quicq; is ſit digna ſit.

Monitio acerbitate obiurgatio careat contumeliã Cuius ſalus ſperãda

Cum

PET. MAR. ¶ CVM tyranno: violēto domino cui timor adulari cogit interdum. vnde. Iuuenalis illū laudat qui nūquam direxit brachia contra torrentem. & Homerus polipotrum celebrat Vlyſſem ꝙ blanditiis: & Maroneo vino feritatem Poliphemi euaſerit antrumq; cruentum. ¶ Cum amico, cui omnia recte debentur officia, citra omnem adulationem. qua blādus graſſatur inimicus. vnde prouerbia. Demulcere caput, blādius alloqui cauda blādiri: benignior pellace vulpe. Melle litus gladius letale mulſum. Melea pręfocatio, quoniam aſſentatio & adulatio ſtrangulant mendacio. ¶ Scitū: elegans, argutum, & prudentia plenum. ¶ Multo melius mereri, plus illis debere vt vtilioribus, quoniam taxando vitia ſunt cauſa emendationis. ¶ Dulces, blandi: & aſſentatores. ¶ Abſurdum, rōni nō conſonum. ¶ Libere: ſolute nō ambigue: & quaſi retractanter. & balbutienter: ſed aperte, atq; ſincere. ¶ Adulationes: Ariſtoteles quarto moraliū ponit differentiam inter aſſentatorem, & adulatorem, his verbis. Qui delectat ſi id agit ſtudēs eſſe iucundus nō ob aliud quicquam Areſcomenos vocatur, ideſt aſſentator latine & placere cupidus. Sin emolumenti ſui cauſa vt inde proueniat in pecuniis: & his quę pecuniis comparantur vtilitas dicitur Collax, ideſt adulator latine. Iſocrates monet Demonicum vt adulantes eo loco habeat quo deceptores, & impoſtores. ¶ Blanditias: mellita verba, & planis cōgrua. ¶ Notandum, ſignandum, nominandum, nomina ſiquidem rerum notæ ſunt. ¶ Leuium, vilium, nulliuſq; penſi nec frugis bonæ. ¶ Simulatio, fictio. ¶ Adulterat: corrumpit. contaminat. ¶ Sine qua veritate: quoniam amicitia non eſt vbi ſimulatio viget ac diſſimulatio: ſed omnia fida: ſimplitia: vera: & nuda. eſt enim virtus quędam vt dictum eſt & ſine virtute ſuum nomen retinere non poteſt.

OMN. BONI ¶ ASCITVM illud: hæc eſt ſentētia, color rhetoric⁹ quo ꝙ ſit aut quid eſſe oportet breuiter oſtēdit, erat enim dictum Cato. maio. qd melius eſſet plures inimicos q̄ aſſentatorres hr̄e: nam aſſentatorum cauſa multa ſcelera admittimus: ſed inimicoꝝ gratia virtuti damus opera, ne de nobis maledicere queant. ¶ Scitum: ideſt prudēs: & peritum a ſcio dicitur, alias ſcitus nuncupatur pulcher: vt ſcitus puer natus a Pāphilo. ¶ Da qbuſdam acerbos inimicos mereri, hoc eſt inimicos plura beneficia cōferre alliquibus q̄ aſſentatores qui videntur iucundi amici, mereri poſſe in actō regit perſonam quæ beneficium ſuſcepit. ¶ Illos verum: ſæpe. i. inimicos aliquādo verū de inimicis ſuis dicere: vtputa virtutem eis deeſſe: hoc dixiſſe conſtat: aſſentatores vero nunquā veritati ad hęrent. ¶ Atq; illud aſurdum. i. non audiendum: ac ſi diceret bene ſtulti qui monentur: quā moleſtiam habent quam habere non debent. moleſtiam quidam ferunt ſe ab amicis moneri: & delictorum nullā ſuſcipiunt moleſtiam. ¶ Non anguntur: nā angi oportebat eos peccaſſe: eſt autem cōtrarius color. ¶ Libere, facere, oportet libere, & quodām optimo amore admonere amicum: non autem aſpere ſi amicus ea Equo aio tolerare debet. ¶ Multis nominibus eſt notandum. i. ſignādū ſit: multis qdem nominibus vitia notanda ſunt: quo homines magis abſtineant atq; admoneātur: vt dicere vni o improbe ſchelerate: perfide: magis hoc modo ſit increpatus vehemēter monetur, ideo Lx.

Dictum Catonis

Scitus

Libere

Aliter enim cum tyranno, aliter cum amico uiuitur. Cuius autem aures clauſę ueritati ſunt, ut ab amico uerum audire nequeat, huius, ſalus deſperāda eſt. Scitum eſt enim illud Catonis: multo melius de qbuſdā acerbos inimicos mereri, q̄ eos amicos: qui dulces uideantur: illos uerum ſæpe dicere: hos nunquam, atq; illud abſurdum eſt: quod hi. ſ. qui monētur eam moleſtiam: quam debent capere: non capiunt: eā capiūt: qua debent carere: peccaſſe enim ſe non anguntur: obiurgari moleſte ferunt: quod contra oportebat: delicto dolere: obiurgatione gaudere. Vt igitur monere et moneri proprium eſt uerę amicitiæ: & alterū libere facere: nō aſpere: alterum patienter accipere: nō repugnanter: ſic habendum eſt nullam in amicitiis peſtem eſſe maiorem: q̄ adulationem: blanditias: aſſentationem: quāuis enim multis nominibus eſt hoc uitiū notandum, leuium hominum, atq; fallacium: ad uoluptatem loquentium oīa, nihil ad ueritatem. Cum aūt oium rerū ſimulatio eſt uitioſa (tollit enim iudicium ueri, idq; adulterat) tū amicitiæ repugnat maxime, delet. n. ueritatē: ſine qua nomē amicitiæ ualere nō pōt

appelauit aſſentationem adulationem: & blanditias maxime in amicitia nocere quæ ꝓprie hoīum leuium eſt, quorum officium eſt ad voluntatem audientiū, non autem ad volūtatem loquentium. ¶ Tum autem oīum rerū eſt ſimulatio: deteſtationem ſimulationis oſtendit: quę nō modo in amicitia: ſed etiam in oibus rebus pernicioſa eſt, vt puta in vendendo in emēdo. ¶ Tollit. n. & ſubicit rōnes quare ſimulatio eſt pernicioſa, qm̄ veritatem nunquam in ſe retinet. ¶ Adulterat, ideſt corrūpit iuditium verum. adulterare eſt rem falſam pro vera ponere. ¶ Repugnat amicitiæ, ſupple ois ſimulatio eſt amicitiæ pnicioſa. nā amicitia ſine veritate eſſe non poteſt, prætereа amicorum eſt idē velle. & idem nolle, & aſſentator nō vult idem quod amicus, qm̄ non oino ſentit. quod ligua exprimit. ait. n. Plutar. ꝙ ſimulatio eſt cōtra deum. Deus aūt eſt ipſa veritas. Ideo quicqd cōtra veritatem fit etiam contra deū.

ASCĒ ¶ Viuitur enim aliter cum tyranno cui aſſentandum eſt, & aliter cum amico, cui amicitiæ etiam quæ ipſum dedeceant dicenda ſunt. Autem pro ſed ſalus huius eſt deſperāda huius dico cuius aures ſunt clauſæ veritati: ita vt nequeat audire ab amico verum. Scitum ideſt elegans dictum eſt illud Catonis ſcilicet maioris: acerbos inimicos mereri multo melius de quibuſdam quam eos amicos qui videātur dulces. Nam ſupple dixit illos, ideſt acerbos inimicos dicere ſæpe verum: hos, ideſt duces hoc eſt aſſentatorios amicos nunquam ſupple verum dicere. Atq; illud eſt abſurdum ideſt non audiendum, & non habens locum, vt audiatur, vnde grece atopon dicitur. i. ſine loco. ſ. hi qui mouētur nō capiunt eam moleſtiā quā debēt capere, & capiunt eam qua debent carere. Enim pro qa non anguntur. i. non moleſte ferunt: nec animi cruciantur peccaſſe. i. ꝙ peccauerunt, q̄ tantum moleſtiam capere deberēt: & ferunt moleſte obiurgari ab amico quā. ſ. moleſtiam capere non deberent, vn̄ addit ꝙ contra. i. econtrario oportebat. ſ. factum aut eos facere vtpote dolere delicto. i. de delicto, aut pp delictum, & gaudere obiurgatione. ſ. amici qua emandant. Vt igit hoc loco ꝓcipue excludit adulationem dicēs. Igitur vt. i. quēadmodum propriū veræ amicitiæ eſt: & monere. ſ. amicum delinquētem, & peccantem & moneri: ſcilicet ab amico dum quis peccat, & facere alterum. ſ. monere. Libere ideſt interpide, vt liberum decet. & non aſpere. i. nō minus rigide: vt maleuoli ſolēt, & accipere alterum. ſ. moneri patienter: & non repugnanter. vt faciunt qui peccata ſua defendere q̄ emendare malūt. Sic habendum eſt, ideſt reputandum, & cenſendum nullam peſtem. i. infectionem eſſe maiorē in amicitiis quā adulationē, blāditias, aſſentationem. qd multis noibus exprimit. Enim pro quia: hoc vitium: ſcilicet adulationis eſt notandum, ideſt firmandum, & ſignandum nota infamiæ, q̄uis, ideſt quantumuis multis nominibus hoc vitium dico hoium leuium, ideſt futilium, & vanorum: atq; falacium loquentium omnia ad voluptatē, ſcilicet audientis, & nihil ad veritatem. Autē pro ſed. tum, ideſt inſuper omnis ſimulatio rerum qua ſimulantur eſſe quæ non ſunt eſt vitioſa. Enim pro quia ipſa tollit iudicium veri, & adulterat. i. corrumpit id: tamen. i. præter ea repugnat maxime ipſi amicitiæ. Enim pro quia delet veritatem ſine qua nomen amicitiæ non poteſt valere, eſſe in vigore aut vtilitate.

Adulatio amicitiæ peſtis

Vis amicitiæ in qua eſt

Aſſentatores reprobat

nam cum amicię vis ſit in eo, vt vnus quaſi animus fiat ex pluribus, qui fieri poterit, ſi ne in uno quidem quoque vnus animus erit, idem quæ ſemper: Sed varius, commutabilis, multiplex? Quid enim poteſt eſſe tam flexibile, tam deuium, q̃ animus eius, quid ad alterius non modo ſenſum, hanc voluntatē: ſed etiam vultum, atque nutum conuertitur: Negat quis? Nego ait. aio. poſtremo impetraui ego & mihi omnia aſſentari: vt ait idem Terentius: ſed ille in Gnatonis perſona: quod amici genus adhibere omnino leuitatis eſt. Multi autē Gnatonum ſimiles, cum ſint loco, fortuna, fama ſuperiores, horum eſt aſſentatio moleſta cum ad vanitatem acceſſit auctoritas, ſecerni autem blandus amicus a vero & internoſci tam poteſt, adhibita diligentia, q̃ omnia fucata, & ſimulata a ſinceris atque veris: concio quæ ex imperitiſſimis conſtat, tamen iudicare ſolet, quid interſit inter popularem: ideſt aſſentatorem & leuē ciuem: & inter conſtātē, ſeuerum, & grauē. Quibus blanditiis. C. Papyrius conſul nuper influebat in aures concionis cum ferret legem de tribunis plebis reficiendis: Diſſuaſimus nos: ſed nihil de me: de Scipione dicam libentius.

PET. MAR. ¶ VIS, proprietas, & ptās ſiue ſignatio. ¶ Flexibile: uariabile. ¶ Deuiū obliquum, & a recto exorbitans. ¶ Senſum: iudiciū. ¶ Vultū. frontis qualitatē, & colorē: Nutum, ſignum capitis & oculorū. ¶ Oia aſſentari cōcedere: & nunq̄ repugnare: qđ uitæ decretū gnatoni conuenit cuius pſonā ſuſtinet Terē. ſeruat q: illius decorum in eunucho comœdia. ¶ Leuitatis, imprudētiæ, & intēperātię. ¶ Siles gnatonū, eoſdē hñtes mores. ¶ Loco, gradu, & ordine. ¶ Fortuna, diuitiis & operibus. ¶ Fama noie & æſtīatione. ¶ Ad uani. mēdatiū, & ſimulationē, atq; diſſimulationē. Mēdaciū in qt Plato in legibus p mede la utile eſt hoibus. q̄re publicis medicis cōcedendū priuatis aūt uiris minime attingēdū. ¶ Acceſſit, aduenit: adiuncta eſt. ¶ Auctoritas: æſtimatio pſonæ ac dignitas. qm̄ efficacius pſuadet ipm̄ mēdacium. facitq; ipoſturā plan⁹ auctoritate aliq̄ ꝓdit⁹. ¶ Fucata, colorata, & palliata. ¶ Simulata, ficta. ¶ Sinceris, puris. ¶ Veris, genuinis, atq; nālibus. ¶ Cōcio, ppli couentus ad legē recipiendam, aut reficiēdā, uel qdcunq; nouū inſtitutū, atq; ſcitum in populi fauor. ¶ Popularem captantem populi animos, & auram. ¶ Leuem: inconſtantem & adulantem. ¶ Conſtantem: firmum, & ciuili rationi cōſentaneum. ¶ Seuerum: auctoritate decorum. ¶ Grauem, prudentem & iuſtum. ¶ Blāditiis & verborum lenocinīis. ¶ Influebat: intrabat. ¶ Concionis: popularis, cœtus. Reficiendis: iterum creandis, & confirmandis.

OMN. BON. ¶ SI ne in vno. i. aſſentatore ſunt plures ai. i. animus qui diuerſus eſt: & multiplex. ¶ Idēq; erit. i. varius diuerſus cōmutabilis cōtra cōſtātiā amicitiæ. ¶ Multiplex: qui modo penes hoiem militarem laudibus militiam extollit: penes medicum ſcientiam medicinæ laudat. & militiam vituperat. ¶ Flexibile: mutabile. ¶ Deuium: quod recedit a via: & rectitudine amicitiæ atq; virtutis. ¶ Ad ſen. ad illud quod alter

Flexible ſentit. ¶ Ad vultū: ſi ille quē amare ſimulat triſtitiam oñdat in facie: aſſentator ſupercilia cōtrait ſi lætet'. Hic vereo hilaritatē facit, oia enim efficit ad nutū, & ad vultum alterius. ¶ Aſſentari: eſt alicuius opinionē ſentire. ¶ Idem: de quo eſt ſupius facta mētio: obſequium amicos veritas odium parit

Aſſētari Teren. ¶ Sed ille in Gnatonis: Terē. in eunuco quendam introduxit noie Gnatonem qui ventri & gulæ deditus erat, ideo vnicuiq; aſſentator erat modo cœnam quandam conſequi poſſet Læ. igit̃ inquit quod Terentii auctoritati fides non eſt adhibēda: qm̄ ille decorum pſonæ ſeruauit: ſiquidem aliquis amatoriæ loquatur illa pcepta neq; capienda neq; imitanda ſunt. ¶ Sed ille gnatonis perſonā: ſubaudi deſcrepſit. Multi autem gnatonum: periphania atq; fortunis excellētiores aliis gnatonibus ſimiles reperiuntur: qui multo peiores ſunt quam gnatones: qm̄ gnatones ſidem in ſimulationibus ſuis non hñtchi aūt pp auctoritatem familię & diuitiarum eorū ſimulationibus decipiūt homines. ¶ Fucus: color ſupinductus dicitur: qđ græce φυκος vocat̃: antiqui faciem vngebat aliquo colore, quod quidem moderniores non faciunt: qui vero id faciunt fucatæ nuncupantur. ¶ Concio, p exemplum oſtendit q amici cognoſcere poſſunt aſſentato-

Concio rem a bonis amicis, qm̄ plebs quæ cōſtat ex hoibus imperitiſſimis cognoſcit aliquē concionantem, ſi uerum vel falſum dicat quanto magis amici qui boni & periti ſunt ſimulato-

res dignoſcere poterūt. Concio eſt multitudo ad audiendū cōgregat, qñq; dr̃ oratio quæ habetur ad eā multitudinē: alias vocat̃ locus in quo hęc cōgregat̃ multitudo. ¶ In popularē. i. aſſentatorē: declarat qđ ſit popularis hō. ſ. impes ritu leuis: atq; alias popularis adpellabatur ille qui fauet in populo. ¶ Conſtantē: ad popularem. ¶ Seuerū: ad aſſentatorē Popularis ¶ Grauem, refertur ad leues ¶ Quibus blāditiis: oñdit q plebs. i. hoium impitorū multitudo cognouit i ſi iuditio quis eſſet leuis vel grauis hō. Quidā Caius Papirius legē attulerat de reficiēdis magiſtratibus: ſi eſt vt tribuni plebis cōtinuarēt in ſuo magiſtratu. quā ne fieri Læ. & Scipio nō pmiſerunt. ¶ Diſſuaſimus aium plebis in cōtrarium adcredēdū induximus. ¶ Nihil de me, vitat arrogantiam.

ASCĒ. ¶ NAM cum vis: ideſt virtus & poteſtas amicitiæ ſit. i. conſiſtat in hoc: vt fiat quaſi vnus animus ex pluribus. Qui. i. qua re vel quo modo poterit fieri: ſine quidem in quoq; i. quouis vno ſup. homine erit vnus & idem ſemper animus: ſed varius commutabilis, & multiplex. q. d. nullo modo enim pro quia: qđ pōt eſſe tam. i. tantum flexibile: ideſt a firmitate ſua mutabile, & tam deuium. i. tam aberrans deuiaq̃. i. quantū animus eius qui cōuertitur. i. immutatur nō modo adſenſum, & voluntatem alterius. ſed etiam ad vultum atq; nutum, vt aſſentatoris, qualis eſt gnato ille Terē. in Eunucho cuius ferre ſequētia ſunt verba Negat quis ſup. aliquid, ego nego etiam illud, ait ſup. quis aliquid aio. ſ. etiā illud, idem Poſtremo egomet imperaui mihi aſſentari. i. per aſſentationem approbare oia, ut idem, ſcilicet iam citatus Terenti⁹, ait ſcilicet in eunucho, ſed ille ait in perſona Gnatonis, ſcilicet paraſiti. Quod genus amici. ſ. aſſentatoris adhibere, ſcilicet ad ſocietatem & amicitiam eſt oino leuitatis, ideſt pertinet omnino ad leues hoies, Autē p ſed, multi ſup. ſūt ſiles gnatonum, ideſt paraſitorum, & adulatorum moribus cū ſint ſuperiores loco, ſcilicet naſcendi, hoc eſt natalibus, fortuna, ideſt diuitiis & fama. Aſſentatio horum ſcilicet potentium virorum eſt moleſta, ut pote cum auctoritas ſcilicet & fama, & diuitiis, aut genere acceſſit, ideſt addita eſt ad vanitatem ideſt mendacii inanitem. Autem pro ſed, amicus blandus ideſt blandiens per aſſentationem poteſt adhibita, ideſt ſi adhibita fuerit diligentia tam. i. tantum aut tā faciliter ſecerni & internoſci a vero. ſ. amico, quam ideſt q̃tum omnia fucata, ideſt adulterino colore tincta & ſimulata poſſunt ſecerni & internoſci a ſinceris, ideſt puris, aut a ſinceris, ideſt integris. & veris, ideſt non ſimulatis. Concio ideſt multitudo populi quæ conſtat ex imperitiſſimis, quia ex plebis & mediocribus, tamen ideſt quamuis ex imperitiſſimis conſtet, nihilominus ſolet iudicare quid interſit inter aſſentatorem & leuem. i. futilem ciuem, & inter ciuē cōſtantem ſeuerum & grauem quando. ſ. ad populum in concione loquitur. Quibus blantiis. q. d. maximis & apertiſſimis Caius Papirius conſul nuper. i. tunc parum eſt temporis tranſacti, influebat. i. ſe abunde ingerebat in aures cōcionis: ideſt multitudinis ad audiendum concite. i. conuocate, cum ferret legem de tribunis plebis reficiendis, ideſt vt tribuni plebis reficiantur. Nos. ſ. priuati & minime adulantes diſſuaſimus, ſed nihil dicam de me, dicam libentius de Scipione.

¶ Grauitas.

Quāta illi (dii immortales) fuit grauitas? quāta in oſo ne magieſtas? Vt facile ducē ppſi romani nō comitem diceres, ſed affuiſtis, & ē in manib᷑ oratio, Itaq; lex popularis ſuffragii ppſi repudiata eſt. Atq; (vt ad me redeam) meminiſtis. Q. Maximo fratre Scipionis &. L. Mācino conſulibus: q̄ popularis lex de ſacerdotiis. C. Licinii Craſſi videbať: cooptatio. n. collegiorū ad populi beneficiū trāſferebať. Atq; is primū inſtituit in forum verſibus agere cū populo. Tñ illius vendibilem oſonē religo deorū imortaliū nobis defendētibus facile vincebat. Atq; id actū eſt p̄tore me, quinquennio antequā conſul factus ſim. Itaq; re magis q̄ auctoritate cauſa illa defenſa, eſt, quod ſi in ſcæna. i. in concione

PET. MAR. ℂ Grauitās, pōdus ſniaꝝ. ⁋ In oſone, in ipſa ſtructura verborum & auctore. ⁋ Maieſtas: eccelētia & amplitudo. ⁋ Ducē: auctorē. & principē. ⁋ Nō comitē, ſociū. ⁋ Eſt in ma. paſſim legiť. ⁋ Popularis: fauēs pplo. ⁋ Suffragiis: vocib᷑ iudiciis: ſentētiis. ⁋ Repudiata: recuſata: reiecta. ⁋ De ſa. dignitatibus: electiōibus i officiis: & ꝑuētibus eoꝝ q ſacris ṗpoſiti erāt aut ṗponendi. ⁋ Cooptatio: electio: & ſubſtitutio ſiue ſubrogatio i demortui locū fieret a pplo: & non a ſenatū i aut cenſore vt ſolebat in bruto. idē Ci. agēs de morte hortēſii dicit iteritu talis auguris dignitatem nři collegii diminutā videbā q̄ in cogitatiōe & cooptatum me ab eo i collegiū recordabat: & in auguratū ab eodē. ⁋ Inſtituit, ordinauit: principiūq; fecit & hoc inchoauit qd ſenatoriā iminuit dignitatē: cui᷑ ordinis: & ſūmi cōſilii arbitrio & iudicio p cernebanť reip. negocia: tribunoꝝ vero tm̄ erat itercedere ideſt obſiſtere: ac repugnare. ſed nō iudicare atque decernere: hāc poteſtatē ſylla dictator 'cū faueret optimatib᷑ ademit tribunis. reſtituit poſtea Pōpeius auxiliante Cæſare. vñ dicit Trāquillus ipm̄ iuuiſſe enixiſſime auctores reſtituēde tribunitiæ ptātis cuius vim ſylla diminuerat. ⁋ Sibi in foꝝ ius ag. cū pplo. i. ptātem vocādi & rogādi pplm ad aliqd iubēdū aut vetandū. Agere cū pplo inqt Gellius eſt rogare qd pplm qd ſuffragiis ſuis aut iubeat i aut vetet. cōcionē vero hre ad pplm eſt verba facere ſine vlla rogatione. In tertio legum ſic ſcribit Cice. cū pplo p̄tibuſq; agendi ius eſto cōſuli ptori magro ppli, equitūq; eiq; quem ꝓdunt pres cōſulum creādorum ergo. Tribuniſq; quos ſibi noſs rogaſſet ius eſto cū pribus agēdi. iidē. ad plebē qd cenſum erit ferunto. ⁋ In forū. i. i loco iudiciis deſtinato. & vbi cū pplo agi & cōciones hri fas erat: & publicus: mos: atq; vſus. ⁋ Vendibilē: popularē aſſentatricē & pplo arridentē. vendibile dř qd facile pōt vēdi. & qd eſt populare. ⁋ Religio: diuina maieſtas. & ſanctitas pii cultus q deo glorioſo debeť. de his rebus copioſe dcm̄ eſt in libris de nã ſupremi numinis. ⁋ Nobis def. qm̄ Lęlius tunc p̄tor & augur diſſuaſit impiam rogationē differens grauiter & religioſe de iure collegiorū: & dignitate. Idem Cicero in bruto dicit. At oſo Lælii de collegiis non eſt melior q̄ de multis quā voles Scipionis non quo illa Lęli quicquam ſit dulcis. aut qd de religione dici poſſit auguſtius: & in tertio de natura deorū. habeoq; C. Lęlium augurē: eundēq; ſapientem: quē potius audiā dicētē de religione in illa oratione nobili q̄ quenquā principem ſtoicorum. ⁋ Re: veritate rei & nã ipſius religionis: & diuini cultus quo ptineť ipſa religio. ⁋ Auctoritate: excellētia pſonę ac dignitatis: qm inqt non erā conſul tamē e ſnia Craſſum deturbaui deo ſuā cām agēte ac defendēte. ⁋ Quot ſi i ſcæna. i. iter ſedilia cōcionis & ſubſellia. p. q̄ concionē ipſam intelligit Lælius. Dicet criticus aliqs: & naſutus i ſcānis enūtiandum eſſe non in ſcæna. Audiat Gelliū defendentē vt verā & in primi latinā Ciceronis enūciationē his verbis. In oſone de impio Cn. Pōpei ſcriptum eſt: portus i ꝑdonem fuiſſe ptātē ſciatis Neq; ſolœciſmus eſt in ptātē fuiſſe vt vulgus ſemidoctū putat: ſed rōne certa dcm̄ eſt & ꝓba. & Plat᷑ verboꝝ latinorū elegantiſſimus i Amphitryone dixit: Nūc vero mihi in mēte fuit: non vt dici ſolitū eſt in mēte: vtrūq; dici latine poterat Cic. in ptātem dicere malluit q̄ poteſtate ſicuti eſt hercle quod explicauit dicere, malluit q̄ explicuit. qď ſi diceret imperfecto & debili numero verborū ſonus clauderetur.

OMNI BONI. ℂ IN manibus eſt oſo: quā habuit Scipio ad pplm. ⁋ Maieſtas regū atq; principū: iō ſubiunxit. ⁋ Lucē ppli Ro. non .n. Scipio comes: ſed princeps illius videbať ciuitatis. ⁋ Diceres i aliqs diceret more auctorem. ⁋ Lex popu. i. q̄ erat ad ppli fauorem: vel popularis. i. hois indocti: q̄ populi ſuffragio repudiata eſt quis eſſet verus vel falſus amicus reipu. cognouit ples. ⁋ Ad me redeā: qa de ſeipſo mentionē fecit: quidā Licinus fuit q legē ferre volebat de cōfirmādis ſacerdotum dignitatibus: quæ qdē lex Lælio defendēte ſpreta atq; contēpta fuit. ⁋ Videbať popularis. i. fauēs populo: & tñ oſone Lælii repudiata eſt. ⁋ Cooptatio: hæc enim refectio & iteꝝ cooptatio atq; cōfirmatio collegiorū in vtilitatē populi referebať. Collegiū eſt oīum multitudo: vt cōgregatio medicorū collegiū dř, quis hæc lex ad populi: vtilitatem transferť: tñ defendēte me accepta nō fuit, nouerat. n. ppls qs magis reipu. faueret. ⁋ Atq; is iſte Licinius primā fecit oſonē in verſibus: vt magis auditorem leniret. ⁋ Vendibilem: vtilitatis cauſa orationem habuit. ⁋ Religio, ſine arrogantia: ſeqtur q̄ deorum cultus: me defendente illam ſuprauit orationē. ⁋ Atq; id actū non auctoritate mea debellaui illius orationem quia eram iunior. ⁋ Quod ſi in Scæna: adaptat ad ꝓpoſitum: ac ſi diceret quorſum hæc: qm̄ ſi in multitudine ita eſt in plurimū auctoritatis & argumenti magis ad credendum res fictas & falſas q̄ veritatē: & tamē verum creditur, quanto magis in amicitia verum valere debet quæ ſola oritur inter peritos & bonos. ⁋ In Scæna. i. in concione: declarat ad audiendas comœdias.

ℂ O dii imortales q̄ta grauitas fuit. ſ. Scipioni i & quanta maieſtas in oſone. q. d. maxima: vt diceres. i. qlibet dicere poſſe cū facile. i. haud dubie ducē. i. principem & doctorē populi Romani aut populo romano nō comite. i. ſimul cū eis ab alio ductū: vnde patet differētia vallæ inter ſociū & comitem: qa ſocius fere par eſt: comes ſupior eſt: hoc eſt ducē habet: ſed vos affuiſtis. q. d. nō eſt opus vt vobis dicam: & oratio Scipionis eſt in manibus. i. extat ſcripta & verſatur in manibus multoꝝ. Itaq;. i. & ita per maieſtatē orationis ipſius Scipionis lex popularis. i. lata i fauorē & aſſentationē ppli eſt repudiata ſuffragiis. i. punctis: votis i & vocibus ppli. Atq; vt redeā ad me. ſ. ad narrāda quæ geſſertim: vos meminiſtis q̄. i. quantum popularis. i. populo fauens videbatur lex Caii Licinii Craſſi de ſacerdotiis. ſ. lata. Quinto Maximo fratre Scipionis: & Lucio Mancino ſup. exiſtentibus cōſulibus. Videbať inquā multū popularis: qa cooptatio. i. electio & refectio collegiorū. ſ. ſacerdotaliū transferebatur. ſ. per eā legē a beneficio patrum ad bñficium populi. Atq; is. ſ. Licinius inſtituit primus agere in foꝝ. i. in cōcionem verſus cū populo. i. hre oſonem metro cōſtantem i aut legamus agere in foro cū populo verſu. i. per verſum & metricam oſonem niſi forte aliud vult vt ſic inſtituit primus agere cū populo exiſtens verſus. i. cōuerſus in forum i cū alii forte in capitoliū verſi deos aſpicerent: quāuis aūt hoc poſterius forte argutius dicať: prius tñ Tutius diceť. Tñ religio deorū imortaliū quę nō ſatis obſeruareť i ſi ad populū tranſlata fuiſſet inſtituendorū ſacerdotū poteſtas vincebat facile orationē illius. ſ. Licinii vendibilem. i. exornatam & fucatam: vt facile vendi poſſe videreť: nobis defendentibus ſup. eā v3 religionē. Atq; id factum eſt me p̄tor. i. cū adhuc eſſem nō niſi p̄tor v3 quinquenio. i. ſpacio quinq; annorum anteq̄ factus ſim cōſul. Itaq;. i. & ita cā illa. ſ. religionis deorum eſt defenſa magis re. i. ex vtilitate & rei veritate i quia ita ſe res habebat i q̄ auctoritate. ſ. defendentis cū nondum cōſul eſſet. Quod ſi in ſcæna. Reducit aū actum ſermonē ad inſtitutū: argumētatur q; a minore dicens i q̄ ſi in ſcæna. i. inqt in cōcione q̄ nō ſcena eſt: qa ibi populo res exponiť,

A SCĒ. Scipionis grauitatē laudat Seſe cato lit

Lex popularis

in qua rebus fictis & adumbratis loci plurimium eſt tamen verum valet (ſi modo id patefactũ & illuſtratum eſt) quid in amicitia fieri oporteret, quę tota veritate perpenditur: In qua niſi (vt dicitur) apertum pectus videas, tuumq́ oſtendas, nihil fidum, nichil exploratum habeas, ne amare quidem, aut amari poſſis, cum id quã vere fiat ignores. Quamquam iſta aſſentatio pernicioſa eſt: nocere tamen nemini poteſt: niſi ei qui eam recepit, atq́ ea delectatur. Ita fit, vt is aſſentatoribus patefaciat aures ſuas maxime, qui ipſe ſibi aſſentetur, & ſe maxime ipſe delectet. Omnino eſt amãs ſui virtus (optime enim ſe ipſa nouit, quãq́ amabilis ſit intelligit. Ego autem non de virtute nunc, loquor: ſed de virtutis opinione: virtute enim ipſa non tam multi prædiri eſſe q́ videri volunt. Hos delectat aſſentatio, his fictus ad eorum voluntatem ſermo cum adhibetur, orationem illam vanam teſtimonium eſſe laudum ſuarum putant. Nulla eſt igitur hæc amicitia: cum alter verum audire non vult alter ad mentionendum paratus eſt. Nec paraſitorũ in comœdiis aſſentatio nobis faceta videretur.

PETR. MAR. ℭ Fictis, ſimulatam, & fucatam hõeſtatẽ, & vtilitatẽ populi hñtibus qualis erat tranſlatio coptationis collegiorum ad populũ, cũ plus valuit veritas quãuis apud imperitam multitudinẽ q̃ ficta liberalitas Licinii Craſſi tribuni plebis. ¶ Adumbratis: non verã imaginẽ & expreſſam veri cõpendii hñtibus, ſed quandã vmbram: & ſilitudinem, qm̃ nihil eſt vtile qd̃ non ſit honeſtũ. ¶ Plurimum, loci, valde audiũtur & recipiuntur, qm̃ vulgus apparentẽ ſectatur vtilitatem: & voluptatẽ. ¶ Valet: efficaciam pſuadendi habet & vis. ¶ Patefactũ: apertum declaratum: explicatũ iudicio & oratione viri ſapientis: grauis, & inſtructi prudentia ſiqdem: æquitati adiuncta maximas habet uires ad pſuadendum. ¶ Quid oporteret, quaſi dicat in pmis neceſſarium eſt. ¶ Perpenditur: ponderatur, æſtimatur iudicatur: diffinitur, ea ſiqdem dicitur eẽ fida amicitia quã veritas metitur & dirigit. ¶ Vt dicitur: puerbialis ſnĩa eſt. ¶ Apertum pectus, reſerata præcordia, & animi penetralia: receſſuſq́, qm̃ magnas habet latebras vita hominis. & dificilis eſt humani animi ↄiectura. ¶ Fidum verũ conſtans: ſincerũ. ¶ Exploratum, certum: & indubitatum. ¶ Pernicioſa: noxia & capitalis quoniã plurimum habet veneni: tamen illis tantum nocet qui non a ſe ſpendent ſed ab alieno iudicio, ſeque extra quærunt. quod ſatyricus poeta notauit. vnde appolo recte monuit quẽque ut ſe cognoſceret, acremq́ ſe iudicem ſuorũ bonorũ & contrariorum præberet. ¶ Aſſentetur: aduletur & plandiatur, ideſt qui plura ſibi tribuat quam re vera inſit. & maxime ſibi placeat falſa ſui opinione inflatus. quapropter Horatius celebrat Auguſti Cæſaris prudentiã nullis adulationibus peruiam dicens. Niſi dextro tp̃e Flacci verba p attentam non ibunt Cæſaris autem. Cui male ſi palpere recalcitrat vndiq́ tutus. ¶ Oino: certe inquit amat ſe uirtus cũ ipſa nil ſit amabilius. attamen amat ſe quatenus oportet, & de ſe id ſentit quod decorum eſt, qui autem vera virtute carent errore opinionis ducunt: & adulationibus credunt quales ſinguntur in comœdiis milites glorioſi. qui ſi nõ eſſent gnatones locum non haberẽt. ¶ Amabilis, amari digna. ¶ Opinione falſo nomine ipſius virtutis quam multi ſimulãt, pauci habent ¶ Præditi, ornati, affecti exculti. ¶ Vanam, falſam, mendacem adulatoriam. ¶ Teſtimonium: probationem, confirmationem. ¶ Non videretur facta, nõ habuiſſet locum. ¶ Paraſitorum captantiam aliquas ſordes & lucellum ad regum pocula: & delitias vnde duxerunt nomen.

OMN. BONI. ℭ PLVRIMVM lo. in maximũ adiumẽtũ eſt reb⁹ fictis .ſ. multitudo imperitorũ. ¶ Si ad pate. ſicut patefecit Læ. ¶ Perpenditur: liberauit: vt dicitur ꝙ re uera apertum pectus uidere nõ poſſis: ſed ſi cõſuetudo eſt loquendi. ¶ Apertum .ſ. pectus: ideſt quod habes in pectore oſtẽdas amico. ¶ Cum id: quam uere fiat ignores id .ſ. amare uel amari ab alio, neceſcis quã uere amaris ab amico: niſi uoluntatem: & oia quæ ſunt illius cognoſcas. ¶ Quãuis iſta: oſtendit unde oritur hæc aſſentatio: quę nomini nocitura eſt, niſi: originem ſuã hoc modo trahat, neceſſe quidem prius eſſe: quod aliquis aſſentetur ſibi: deinde adulatorem reperiat qui ſuæ ſtultitiæ confirmator ſit. ¶ Patefaciat au. excitat auditor ſtudium, inquit Ouid. hoc: ſiqs ſe ſapientem nobilemq́ extimet huius ſuæ opinionis adulatorẽ inuenit, ſic inquit non

ouidius

diceb am ego quod eram excellentior aliis. ¶ Omnino eſt amans. apoſtrophat ſe virtuti quæ laudari cupit. nam bonus uirtute præditus laudib⁹ extolli cupit. deſiderat, quæ quidem laus vera eſt: non aſſentatio: qui vero ſcelerati exiſtunt, & oino gloria, & laude delectatur: ipſi ſibi aſſentari ſolent, vt alium aſſentionis teſtem adipiſcant, qui eos ſtultos inſanire facit. ¶ Sed de virtutis opiniõe: ac ſi dicat, loquor de ſtultis qui virtutẽ haber putant. & ſe laudari optant: virtus enim eſſe mauult q̃ videri: qd minime qui ſibi aſſentant faciũt. ¶ Multi præditi, vt ſuarum rerum aſſentatores quos aſſentatio delectar. ¶ Teſtimonium laudum, cũ ad iſtos aſſentator proficiſcat qui laudet, & qdẽm vane illos tum exiſtimant illos non fictos: ſermones eſſe. ¶ Nec paraſitorum: trahit exẽplum ex comædia Teren. paraſiti aũt qui ſemper ad eſſentandum parati ſunt: nec ſic blandirẽtur ſi eorũ blanditiæ non viderent eſſe gratæ qbuſdam Thraſo quidam imperat paraſito vt ſerua quædam verbis ipſius Thraſonis donet ſuæ meretrici, cum aũt paraſitus ad regem ſuum Thraſonem quendã qoinm militem glorioſum rediſſet: interogat Thraſo ſi illa gratias ageret, rñdit paraſitus: non ſolum magnas ſed etiam ingẽtes: magnus eſt ille qui excedit cõmunẽ naturam: ſed ingens dicit maior magno. παρα ſignificat penes σιτος cibum, paraſiti ſunt ille qui cauſa cibi permanent.

Teſtimonium laudum

paraſiti

Magnus ingens

ASCẼ. ℭ IN QVA plurimũ loc. i. opportunitatis rebus fictis & adumbratis. i. umbra quadam ſimulationis teſtis Tñ. i. nihilominus. uerum qd̃ uerum eſt aut rei ueritas ualet. i. plurimum põt quia uincit: ſi modo: ideſt dũmodo id patefactũ eſt atq́ illuſtratum .ſ. ab aliquo uiro bono ut a Scipione & a ſe prius factum dixit Lælius, quod oporteret fieri in amicitia: quę perpenditur tota in ueritate. q. d. multo magis debet illic uerum pollere. In qua .ſ. amicitia niſi (ut dicitur) ut uideas pectus amici ſcilicet apertum, & oſtendas: ideſt denudes & apperias tuum: nihil fidum & nihil exploratum habeas: nec amari quidem poſſis aut amari: cum ignores q̃: ideſt quantum uere fiat id. i. ꝙ ameris. quamuis. i. quantumuis: iſta aſſentatio ſit pnicioſa tamen nemini poteſt nocere niſi ei qui recepit: ideſt admittit eam: atq́ delectatur niſi ei qui: recipit: ideſt admittit eam: atque delectatur ea. te faciat: ideſt aperiat aures ſuas aſſentatoribus: qui ipſe aſſentetur. i. aduletur & complacet ſibi: & qui ipſe delectet maxime ſe. Virtus eſt oino amans ſui, ideſt amat ſeipſam. Enim pro qa ipſa nouit optime ſe q̃q̃, ideſt & quem: & itelligit q̃: ideſt quantum amabilis ipſa ſit. Autem pro ſed ego loquor nũc nõ de uirtute .ſ. uera & perfecta, ſed de opinione uirtutis. Enim pro quia: non tam multi uolunt eſſe p̃diti. i. p̃ter ceteros dotati & ornati uirtute q̃. i. quantum uideri .ſ. eſſe p̃diti, & hos. i. huiuſmodi delectet aſſentio. & cum ſermo fictus ad uoluptatem eorũ adhibẽtur his. i. hmõi hominibus: ipſi putant illam orõnem uanam. i. fictam & mendacem teſtimonium laudũ ſuarũ, Igitur hęc. i. huiuſmodi amicitia cum alteri non uult audire uerum, & alter eſt paratus ad mentiendũ eſt nulla. i. nullius momenti aut valoris. Nec aſſentatio paraſitorrum. i. eorũ qui aſſentant glorioſis cã ventris ſui: in comœdiis ideſt introducuntur a comicis videretur nobis faceta. i. lepida: & partes ſuas faciens.

Cui nocet aſſentatio

Virtus ẽ amãs ſui

Quos delectet aſſentatio.

ℭ Glorioſi

niſi eſſent milites glorioſi. Magnas vero agere gratias Thais mihi? Satis erat reſpondere magnas: ingentes inquit. Semper auget aſſentator id, quod is, cuius ad voluntatem dicitur vult eſſe magnum. Quamobrem quamuis blanda iſta vanitas apud eos valeat, qui ipſi illam allectant & inuitant: tamẽ etiam grauiores conſtantioreſq; admonendi ſunt, vt animaduertant, ne callida aſſentatione capiantur. Aperte enim adulantem nemo non videt: niſi qui admodum eſt excors callidus ille & occultus, ne ſe inſinuet, ſtudioſe, cauendum eſt, nec enim facillime agnoſcitur, quippe qui etiã aduerſando ſæpe aſſentetur, & litigare ſe ſimulans blandiatur, atq; ad extremum det manus: vinciq; ſe patiatur, ut is qui illuſus ſit, plus viciſſe videatur. Quid autem turpius, quam illudi. Quod ne accidat magis cauendum eſt ut in epicureo: hodie me ante omneis coamicos ſtultos ſenes verſaris atq; luſeris lautiſſime. Hæc etiam in fabulis ſtultiſſima perſona eſt improuidorum, & credulorum ſenum.

PET. MAR. ¶ GLORIOSI: iactabũdi, vẽtoſi: & opinionis errore turgidi, parẽtes vndiq; adulatiõibus. & vanis laudibus criſtas erigunt: & inflant vt folles, vnde dixit Horatius creſcentẽ tumidis infla ſermonibus vtrem. Iccirco inquit in pictura humanæ vitæ, i. comœdia quę nil aliud eſt q̃ imitatio humanarũ actionũ. & morũ ciuiliũ ſunt gnatones: qui ſũt milites glorioſi: & vani homines blandis impoſturis gaudentes, planorũq; preſtigiis ac fucis. ¶ Agere, agebat. verba ſunt Thraſonis apud Terentiũ. ¶ Ingentes: immẽſas. ¶ Ad voluntatẽ: ſtudiũ & delectationes. ¶ Blanda vanitas melleũ mendaciũ. ¶ Valeat efficaciam habeat. ¶ Allectat: aduocat, allectare eſt frequẽter allicere: ac blãde aduocare, trahereq;. ¶ Inuitat: irritat, prouocat. ¶ Grauiores, prudẽtiores. ¶ Cõſtantiores ſubnixiores: firmiores: ac ſeueriores. ¶ Animaduertant, cõſiderẽt caueantur. ¶ Callida, aſtuta, vafra, verſuta. ¶ Capiantur, decipiantur. ¶ Excors, hebes ac ſtolidus, aut bardus. ¶ Occultus, tectus: veterator, & vafer ſimulator: ac diſſimulator. ¶ Inſinuet: fraudulẽter adrepet: & illabatur obliqua via: & arte. ¶ Studioſe: diligẽter. ¶ Aduerſando: opponendo ſe, contrariaſq; ptes tuendo. qd eſt nouum & callidũ genus aſſentationis. diu. ſ. contradicendo. & demum fatendo ironice victum ſe eſſe opoſitis rõnibus illius cui aſſentationem molitur: & laqueum ſtruit tẽperetq; caſſes: atq; vt ita dixerim muſcipulas: & pedicas. ¶ Blandiatur: aduletur. ¶ Ad extremum: tandẽ. ¶ Det manus, fateatur ſe eſſe victum: & ligãdũ aduerſari arbitrio. Horatius ait, Iã efficaci do manus ſcientiæ. i. cedo; & ſuccumbo. ¶ Illuſus: tali vaframento deriſus. ¶ Turpius: probroſius qm̃ oſtendit mentis cæcitatẽ & bardum ingeniũ. ¶ Illud: derideri, & caliditate alterius traduci. ¶ Magis: valde ac in primis. ¶ In epicureo: comœdia in qua ſimplex repreſentabatur ſenex & ſtolidus. Atq; creduluſ quales erãt epicurei. quos optimos. i. ſimpliciſſimos appellat idem Cicero in libris de finibus. & dogma optimi, decretum ſiue placitum ipſius epicurei boni ſunt epicurei dicit, ſed non ſatis acuti. hoc autẽ accidebat illis ob ignorationẽ dialectices, & viam philoſophandi. ſimpliciſſimam. ¶ Stultos: vecordes. ¶ Verſaris: tractaueris, volueris, agitaueris. ¶ Luſeris: deriſeris, traduxeris. ¶ Lautiſſime, copioſiſſime. ¶ Hæc enim eſtiã, quẽadmodum eſt miles glorioſus & paraſitus. In fabulis, in fictis narationibus, & argumentis poeticis ad repreſentãdos ciuiles mores, & varias perſonaꝝ qualitates. in qbus decoꝝ ſeruatur & maxime a comicis poetis, Tragicis, atq; mimicis. ¶ Improuidorũ, imprudentium. ¶ Credulorũ, facile credentium ac per ſimplicium & deceptioni patentium undiq; credulitas dicitur facilitas ad credendum. prudentis proprium eſt ait Seneca examinare conſilia, & non cito falſa credulitate ad falſa prolabi.

MAR. PHIL. ¶ MILITES glorioſi. i. homines gloiroſi qui delectant aſſentatione. ¶ Magnas vero: ſic ingt Thraſo, reſpõdit paraſitus ingentes. ¶ Is cuius dicitur, ad cuis voluntatem loquitur, aſſentator ſemper auget illud quod ille vult eſſe magnum. ¶ Quamobrem, perſuadet hoibus vt ſint cauti in cognoſcẽdis aſſentatoribus, quoniam plerıq; ſunt graues viri aliqbus artibus præditi in aſſentando, quorũ aſſentatio cognitione difficilis eſt. ¶ Allectant. i. alliciunt per ſe et ſibi ipſis aſſententur. ¶ Niſi qui eſt excors, quilibet nouit adulatorem apertum, ut ſunt paraſiti, niſi ſit aliquis ſtultus, et ſine corde, qui non modo adulantem, ſed aliã quidẽ rem cognoſcit. ¶ Callidus ille cauendus eſt: cautio habenda eſt nõ ad aperte adulantes: ſed ad illos qui callidi ſunt: ne per quoſdam ſinus in inſinuationis derideant nos & aſſentetur cum aſtutia quadam. ¶ Ne ſe inſinuet: p inſinuationes nobis aſſentet: verbi gratia: ſi venit talis aſſentator ad ſedendum vbi aliquis vir ampliſſimus ſedere conſueuit: audiendæ gratia predicationis: quam primũ aſſentator ille aſſurgit huic magnifico viro ſic dicẽs: parcatis mihi quoniã ego ſeruitor veſter in ſede tanti viri omni virtute pditi collocauerim. ¶ Quippe q aduerſando: quippe ſępenumero aſſentator ſimulans litigare deridet aliquem hoc modo: qdam proficiſcit ad alium qui militiã dimiſerat cui aſſentando ait: militia eſt illa q̃ defendit ciuitates amplas: cui ille: ad militiam nõ vadũt niſi latrones: ille vero aſſentator multis argumentis factis ſimulat ſe eẽ victũ & dicit: p verum tu dicis verum & nunquam audiui meliores rõnes: vt es ſapientior oĩbus ciuibus. ¶ Atq; ad extremum det manus, ideſt tandem dedit ſe et oſtendit ſe victum fuiſſe ab illo bono viro. ¶ Plus viciſſe videatur, facit hoc aſſentato, vt ille qui dederit putet ſe viciſſe vnam magnam rem: quod ſuperauit illũ calidum ſimulatorẽ et aſſentatorem. Et in eo diligentia eſt adhibenda ne derideamur vt quidã ſeruus qui deluſit domi nũ ſuum inuitatum ad nuptias, dicebat ſeruus domine vade ad nuptias, præſentia enim tua locum illum nuptiarum decorabit.

Nota ibi dem aſſẽtatores

Callidus ille cauẽdus eſt

ASC. ¶ NISI eſſent milites gloriſi. i. gloriæ cupidi q eã acceptarent. vnde cum miles glorioſus videlicet Thraſo pcunctaret a Gnatone in eunucho Terentii. Magnas vero agere. i. agebat. ne vero: ideſt ad verum thais. ſ. meretrix amica Thraſones mihi: qui ad eam fidicinam miſi ſatis erat Gnatonẽ rñdere magnas, ſed inquit ingentes. i. valde magnas. Ingens enim eſt tam magnũ q ſit ſigne gente. i. excedat magnitudinem generis ſui. Aſſentatio auget ſemp id quod is ad cui voluntatem ſeu volupeatẽ dicitur vult eſſe magnũ: vnde Iuue. de paraſitis & adulatoribus: qui de magnis maiora loquunt. Qua propter quãuis iſta vanitas blanda valeat apud eos qui ipſi alectant. i. frequenter aliciunt illam & inuitant: tñ etiam grauiores & conſtantiores ſunt admonendi: vt animaduertant. i. attente circunſpiciant ne capientur aſſentatione callida. i. ſubtili & aſtuta. Enim pro quia nemo non videt. i. vnuſquiſq; videt adulãtẽ aperte, niſi qui eſt admodum. i. valde excors. i. ſine corde: aut extra cor. i. prouidentiã, ſicut contra cordatus dicitur qui prouidus & circunſdectus, ſed ſup. cauendum eſt ſtudioſe ne ille callidus & occultus ſup. aſſentator inſinues. i. per inſinuationem implicet, aut ingerat ſe in pectu auditoris. Enim pro quia ille nec pro no facile ideſt difficulter agnoſcitur quippe ideſt vt pote: qui aſſentetur ſępe etiam aduerſando ideſt cũ videatur aduerſari, & qui blãdiatur ſimulãs ſe litigare ideſt obiurgare amicum. atq; det manus: ideſt ſe victum fateatur ad extremum: vbi ſcilicet tantũ efficit vt quẽ laudare intenderat ſe defenderit. (Nã fere vſu venit in oppoſitum mittamur, dum enim laudamur: laudes nr̃as iminuimus. dũ vituperamur augemus: qd ſcientes callidi adulatores primo ab aliquo facto qd in utrãq; ptẽ interpretari põt amicũ obiurgare incipiũt, & dũ ille ut fit ſe defendit ſtatim dãt manus fatẽtes ſe victos & neſciſſe quo aio id ille geſſerit) & patiant

ſe vincit: vt ille qui ſit illius videatur plus viciſſe: dum & obiurgatorem refutauerat. Autem pro ſed qui turpis ſup/ ple eſt q̃ illud.ſ.manifeſte: vt ſæpe fit ab ad adulatoribus: qd' ne accidat eſt magis cauendum: vt in epicureo .i. in fabula ſta: ſenex quidam illuditur cui dicitur hodie.i.nõne verſa/ ris.i.verſaueris & agitaueris te atq; luſeris lautiſſime ho/ die ante omnis ſanes ſtultos coamicos: ſcilicet tuos: q̃ cum ille ſenex pulchrum pu/ taſſet & annuiſſet: ab omni/ bus eſt illuſus. Et ita hęc per/ ſona ſenum improuidorum & credulorũ eſt ſtulciſſima: etiã in fabulis ideſt comœ/ diis tragediis: ac nimis. Sed neſcio quo pacto: rediẽs ad inſtitutuʒ facit dictorum q̃/ ſi epilogum operi finem im poſiturus ac dicens.

PET. MAR. ¶ NESCIO quo pa.la/ pſu quodã occulto: & nobis q̃ſi non animaduertentibus. ¶ De hac ſapientia: quam ſci licet noſt vita communis. & non illa ſtoica quam optare quiſpiam poteſt, indipiſci ve ro minime. ¶ Leues: futiles, viles, inchoatas. ¶ Deſluxit: delapſa eſt. ¶ Aliquando: tan dẽ vt defendamus his ami/ citiæ formulis & preceptio ni faſtidium. ¶ Conciliat: coniungit. ¶ In ea: virtute. ¶ Con/ uenientia rerum: conſenſus circa omnia appetẽda & fugiẽ/ da: nam cupiditates rationi parent. & diſcrepantia nulla eſt ſic & in ea amicitia quam virtus connectit. Talis concor/ dia dicit philoſophus in nono moralium eſt inter bonos. Nam & ſecum quiſq; horum eſt concors: & omnes inter ſe congruunt. quippe cum in eoſdem omnino ſint. Talium ſi/ quidem voluntates manent & non refluunt vt euripus. vo luntq; ſemper ea quæ iuſta ſunt: & quæ proſunt. hec autem & cõmuniter affectant. prauos vero concordes eſſe impoſ/ ſibile eſt niſi breui in tempore quemadmodum & amicos eſ ſe. fit igitur vt in ſeditione verſetur. hæc ille. Plato etiam in libello de amicitia ſic ſcribit. poetæ aſſerentes amicos eſ/ ſe ſimile de bonis viris intelligũt. Improbos autem vt ſæ/ pe de illis dicitur nunquam vel ſibi ipſis vel inuicem ſimiles eſſe ſed perturbatos penitus & inſtabiles. qui vero ſecum ipſe diſſentit nullo modo cum alio conſentiet, nec vlli ami/ cus eſſe poterit. ¶ Stabilitas: firmitas. ¶ Conſtantia, cõgruen/ tia: perſeuerantia circa diſcrepantiam. ¶ Extulit: erexit: pa/ tefecit officiis: & claris ſignis. ¶ Lumen: ſplendorem & de/ corem. habet etenim veram & lapidam ſuarum partium cõ uenientiam & proportionem. ¶ Idem lumen: eundem de/ corem: & concentum. ¶ Admouet, adiungit vt ad ſui ſimile ideſt penetrat in animum alterius, & ipſa mutuo affectu pe netratur, ac recipitur & ſic fit naturalis nexus inter bonos viros pareſq; virtute. vnde ilud vulgo fertur: docti doctos amabunt ſi docti ſunt. & Artifex artificem. ¶ Exardeſcit: accenditur feruor amoris. ¶ Indigentia: re neceſſaria, quo/ niam in vera amicitia fructus amoris eſt ipſe amor. & offi/ cii ipſum officium. Amicum ſiquidem amare debemus, nõ res amicorum. ¶ Effloreſcit, exoritur vtilitas & pululat vt flores & fructus ex arboribus. ¶ Minus non reſpexeris ini/ ens amicitiam. ſed tantum tibi propoſueris amici virtutem & iucunditatem amandi. ¶ Hac: tali, ideſt, honeſta, & per ſe ac propter ſe expetenda. ¶ Socerum: quoniam ſempronia Scipionis vxor & ſoror Graccorũ filia fuit Tyberii Grac/ chi ſingularis viri ac ciuis: cuius virtus domi foriſq; claruit

OMN. BONI ¶ Aequales: eiuſdem ætatis.

¶ SED neſcio: facta digreſſione ad oſtendẽdam aſſenta/ tionem operi finem imponit epilogando quæ dicta ſunt: ordo eſt: ſed neſcio quõ oratio deſluxit ad leues amicitias ad aſſentationes ab amicitiis quæ vera ſunt. ¶ Quæ vide/ tur in hoīe: ac ſi dicat de ſapiẽtia diuina aut ſtoica loquor. ¶ Ad illam primam: hoc eſt ad amicitiam ſapientum quæ vera eſt. ¶ Virtus: inquam epilogat: nam dictum eſt virtus gignit amicitiam: & eam cõ ſeruat. ¶ Cõſtantiã: qd' illud quod eſt in corde reſpõdeat verbis.i.ſimul ſtantia, nõ au tem vnũ fiat & aliud dicat omnia hęc in virtute ſunt. ¶ Quę cum ſe extulit: quę ſcilicet virtus.i.cum aliquis ſuam extulit virtutem & lu men eius: & eadem in alio p ſpexerit: ad illud amandum mouet. ¶ Viciſſimq; accipit: ſplendorem virtutis in alio exiſtetis ſuſcipit: ex quo na/ ſcitur qdam ardor vt ames illũ. ¶ Amor qui ab vno na/ ſcitur. ¶ Eum ipſum: quaſi re ſpectu alicuius vtilitatis. ¶ Quę tñ: naſcitur tamẽ vti litas ex amicitia. ¶ Etiam: ſi/ tu ideſt quãuis non ſis conſe cutus amicitiã propter vtili tamen, tñ dicitur vtilitas in ipſa amicitia. ¶ Hac nos ado leſcentes: Cicero in arte præ cepit quod in epilogis ſunt adhibenda exempla: quam rem hic Lælius obſeruat, exemplum enim eſt quod ipſe adole/ ſcens exiſtens amabat ſeniores non vtilitatis cauſa, ſed ami/ citiæ. ¶ Titum Gracchum, qui erat Scipionis ſocer mino/ ris: filiam enim ſuam dederat ei in vxorem quæ appellaba/ tur Sempronia. ¶ Hoc ſcilicet amare ſit magis inter æqua/ les. ætate.

Virtus gignit amicitiam ac eã conſeruat

Cõſtãtia

Viciſſim

Cicero

Sed neſcio quo pacto ab amicitiis perfectorum ho/ minum, ideſt ſapientum (de hac dico ſapientia, quę vi detur in hominem cadere poſſe) ad leues amicitias deſluxit oratio. Quamobrem ad illam primam re/ deamus, eamq; ipſam concludamus aliquando: vir/ tus inquam. C. Fanni, & tu. Q. Muti & conciliat ami/ citias: & conſeruat In ea eſt enim conuenientia rerũ, in ea ſtabilitas, in ea conſtantia. Quæ, cum ſe extulit, & oſtendit ſuum lumen, & idem aſpexit, agnouitq; in alio: ad id ſe admouet, viciſſimq; accipit illud: quod in altero eſt; ex quo exardeſcit ſiue amor ſiue amicitia vtrumq; enim dictum eſt ab amando. Amare autem nihil aliud eſt, niſi eum ipſum diligere, quem ames, nulla indigentia, nulla vtilitate quæſita. Quę tamen ipſa effloreſcit ex amicitia, etiam ſi tu eã minus ſecu/ tus ſis. Hac nos adoleſcentes beneuolentia ſenes illos L. Paulum. M. Catonem. C. Gallum. P. Naſicam. T. Gracchum Scipionis noſtri ſocerum dileximus. Hæc etiam magis elucet inter ęquales, vt inter me, & Sci/ pionem. L. Furium. P. Rutilium. Sp. Mummium.

ASCẼ. ¶ SED neſcio quo pacto: ideſt quomodo oratio deſlu/ xit ab amicitiis perfectorum oium, ideſt ſapientum (de hac dico ſapientia quæ videtur poſſe cadere in hominem & q̃ nõ tantum eſt a ſtoicis excogitata & in nullo adhuc reper/ ta) amicitias leues, ideſt leuium virorum. Quamobrem re/ deamus ad illam primam ſcilicet quæ inter ſapientes eſt. & concludamus aliquando: ideſt tandem eam ipſam ideſt tra/ ctum de. Ca. Fanni. & tu Quinti Muti, ego inquam id eſt dico vti epilogum omnia reperam, q̃ virtus, & ideſt ſi/ mul conciliat: ideſt coniungit & iure facit amicitias, & cõ/ ſeruat ſupplle eas. Enim pro quia conuenientia rerum eſt in ea ſcilicet virtute, ſtabilitas rerum eſt in ea, & conſtantia eſt in ea. Quæ ſcilicet virtus cum extulit ſe & oſtendit lumen ſuum, & ſpexit & agnouit idem, ideſt conſimilem lumen in alio: admonet ſe ad id & accipit viciſſim, ideſt econtrario illud. ſcilicet lumen quod eſt in altero in ex quo ideſt ex qua re ardeſcit ſiue amor ſiue amicitia eorum, vtrunq; enim tũ amicitia q̃ amor eſt dictum ab amando, amore enim nihil eſt liud niſi diligere eum ipſum quem ames. Nulla indigen tia: ideſt per nullam indigentiam: & nulla vtilitate quæſi/ ta: ſcilicet per te ab illo. Quæ tamen vtilitas ipſa: ideſt ſua ſponte & effloreſcit ex amicitia: etiam ſi tu ſis minus: ideſt non ſecutus eam: ſcilicet vtilitatem. Hac, ſcilicet grauita/ te. beneuolentia vos adoleſcentes: ideſt cum eſſemus ado/ leſcentes. diximus ſenes illos: ſcilicet notiſſimos Lucium Paulum: ſcilicet Aemilium. Marcum Catonem: ſcilicet ma iorem: vticenſis nõdum erat. Caium Gallum. Publium Na ſicam: ſcilicet Scipionem, Titum: Gracchum ſocerum Sci/ pionis noſtri, ſcilicet, amici. Hęc etiam amicitia elucet etiã magis inter æquales: ſcilicet tempore, ideſt inter coæuos. vt inter me & Scipionẽ. Lucium Furium, & Publium Ru/ tilium: & Spurium Mummium.

Aequalium ſocietas optãda

¶ Caritate

PET. MAR. ¶ CARITATE: amore cultu frequẽtatione: deductione: reductione: allocutione, conſuetudine. ¶ Acqeſcim⁹: quietẽ animi accipimus & oblectionem. ¶ Ratio: via. qualitas. proprietas. ¶ Ita comparata, ordinata i conſtituta. ¶ Oriatur: mutetur. ¶ E carceribus vitæ primordijs. translatio ab equis qui repagulis continetur priuſquã recipiant miſſus. Ad calcem: finem ſtadii: & metam. ¶ Vt dicitur. prouerbialis ſententia eſt. A carceribus ad metam. a capite ad calcem. A linea incipere. ¶ Fragiles, fluxæ. Caducæ: momentaneæ. ¶ Vere: ſincero amore ac fido. ¶ Iucũditas: oblectatio. vñ illa imprecatio ſatirica. Nec amet quecquam: nec am ametur ab ullo. Amicitia dicit plus neceſſaria eſt invita in primis. Nemo ſi quidem habens cętera omnia bona ſine amicis expetere viuere. ¶ Subito: repentina morte vt in princi/pio dictum eſt. ¶ Inſigniscõ ſpicuũ illuſtris. ¶ Animo: cogitatione. ¶ Spe: fidentia: & voto. ¶ Memoriam: recordationem. ¶ Imaginem: imitã dum exẽplar in pace: ac bello. vt fiat vir ſingularis: & imperator qualis fuit Scipio virtutum quaſi viua imago P. Africanus inquit Gellius Pauli filius vir omnibus bonis artibus, atq; omni virtute prçditus. ¶ Conſenſus, eadem volũtas: ſtudium: cura. ¶ Conſilium: ſententia & ratio agẽdi: ac tuendi rem domeſticam, & propriẽ. ¶ Requies: curarum depoſitio. & animi relaxatio. ¶ Offendit læſi contriſtaui ¶ Victus: cibus potuſq;. ¶ Peregrinationes: luſtrationes, qm̃ Scipio legatione aſiatica functus eſt. pegrinari eſt ire per alienas terras. inde. peregrinus. & pegre pficiſci. ¶ Ruſticatões: rura les receſſus. de qbus Flaccus i ſermonibus Q uin vbi ſea Vulgo, & Scæna in ſecreta remorant. virtus Scipiade: & mitis ſapientia Læli Nugari cũ illo: & diſcincti ludere Donec decoqueret olus ſoliti. ¶ Cõtriuimus, honeſte conſumpſimus.

Viciſſim autem ſenes in adoleſcentium charitate acquieſcimus: vt in veſtra. & in Q. Tuberonis: æquidẽ etiam admodum adoleſcentis. P. Rutilii Virginii familiaritate delector. Quando ita ratio comparata eſt vitæ naturæq; noſtrę, vt alia ętas oriatur ex alia, maxime quidẽ optandum eſt, vt cum ęqualibus poſſis viuere, quibus cum, tanquam e carceribus emiſſus cum iiſdem ad calcẽ, vt dicitur, peruenire poſſis. Sed quoniam res humanæ fragiles caduceq; ſunt, ſemper ali qui acquirendi ſunt, quos diligamus, & a qbus diligamur. Charitate enim beneuolẽtiaq; ſublata, omnis eſt e vita ſublata iucunditas. Mihi quidẽ Scipio, quamquã eſt ſubito ereptus, viuit tamen ſempreq; viuet. Virtutem enim ſempre amaui illius viri, quæ extincta non eſt nec mihi ſoli verſatur ante oculos, qui illã ſemper in manibus abui, ſed etiam poſteris erit clara & inſignis nemo vnquam animo aut ſpe maiora ſuſcipiet, qui ſibi non illius memoriam atq; imaginẽ præponendam putet. Equidem ex omnibus rebus, quas mihi, aut fortuna, aut natura tribuit, nihil habeo, qđ cũ amicitia Scipiõis cõparare poſſim. In hac mihi de republica cõſenſus fuit. In hac rerũ priuatarũ cõſilium, In eadem requies plena oblectationis fuit. Nũquã illum ne minima, quidem re offendi: quod quidem ſenſerim. Nihil audiui ex eo ipſe, quod nollem. Vna domus erat, idem victus, iſq; communis, neque ſolum militia, ſed etiam peregrinationes ruſticationeſq; cões. Nam quid ego de ſtudiis dicã cognoſcendi ſemper aliquid atq; diſcẽdi, in quibus remoti ab oculis populi omne ocioſum tẽpuſq; cõtriuimus:

occupatio color rhethoricus.

¶ A Vtem pro ſed: nos ſenes: ſcilicet effecti acquieſcimus in caritate adoleſcentium, vt in veſtra: ſcilicet caritate qua nos proſequimur: vt in Quinti tuberonis ſupple caritate. Equidem: ideſt ego quidem delector familiaritate Publii Rutilii Viginii admodum: ideſt valde adoleſcentis, ideſt adhuc. Quando quidem rõ vitæ & naturæ & noſtrę eſt comparata ita i vt alia ætas oriatur ex alia, optãdum eſt quidem maxime vt poſſis viuere: ſcilicet familiariter & iucunde cũ æqualibus: ideſt coæuius, aut cõtempraneis tuis: cum quibus ſis emiſſus, ſcilicet in curriculum vitæ: tanquam e carceribus: ideſt repagulis materni vteri vingq bus vt æqui curſuri in carceribus detinẽtur donec ſignũ datum eſt: nos vſq; ad maturum partum cõduſi ſumus. Sunt autem carceris in hac ſignificatiõe ſec Seruio plu/ cetnumero tantum plurali, quaſi arceres qbus equi ar/ centur: ne ante ſignum. datũ curſum inſtituant (eſt ergo metaphoras ab eis) peruenire cum iiſdem ad calcẽ: ideſt ad finem curſus vt dicitur. ſ. per metaphoram quãdam. Sed qm̃ res humanæ ſũt fragiles & caducæ: acquirendi ſunt ſemper aliqui quos diligamus & a qbus diligamur. Enim pro quia caritate ſcilicet caſto amore & beneuolentia ſublata: ideſt poſtquã ſublata eſt omni iucunditas ẽ ſublata e vita. Scipio quãquam eſt ereptus e vita ſubito: ideſt ſubitanea morte. tamẽ uiuit & viuet ſemper quidẽ, ideſt certe ſi non alus, alteri mihi. Enim pro quia ego amaui ſemper virtutem illius viri, quæ ſcilicet virtus non eſt extincta. nec, ideſt & nõ & verſatur ante oculos non mihi ſoliq habui illam ſemper in manibus: ſed erit etiam clara & inſignis poſteris: ideſt poſt nos venturis. Nemo ſuſcipiet, ideſt attentabit animo aut ſpe maiora: quia non putet memoriam atq; imaginẽ illius: videlicet Scipionis præponendum ſibi. videlicet tanquam ſpeculum & exemplar, Equidem, ideſt ego quidẽ in hil habeo ex omnibus rebus quas aut fortuna aut natura tribuit mihi: quod poſſit comparari cum amitia Scipionis quia illa & maior & præſtantior eſt. In hac ſcilicet amicitia Scipionis fuit mihi cõſenſus cum eo de repub. In hac fuit mihi conſil um rerum priuatarum, ideſt ad ſtatum me um pertinentium. In ea fuit mihi requies plena oblectatio nis: Ego nunquam offendi illum ne quidem, ideſt non etiam minima re, quod quidem ſenſerim. Et ego nihil audiui ex eo, ideſt ex eius ore quod nollem. Vna domus, ideſt domicilium & manſio erat nobis & idem victus, & iis, ſcilicet victus cõmunis, ideſt vlgaris & non nimis ex quiſitus aut delicatus. Neq; ſolus militia erat nobis communis, ſed etiam peregrinationes & ruſtica: iones erant nobis cõmunes. Nã quid dicam ego de ſtudiis cognoſcẽdi et diſcendi ſemper aliquid in quibus nos remoti ab oculis populi cõtriuimus et abſumpſimus, omne, ocium ideſt vocationem a publico munere, et tempus, ſcilicet ocii,

ASCẽ. Sine caritate nulla vitæ iucunditas

OMN. BONI ¶ VICISSIM: quamuis maior ſit amicitia inter iuuenes, tamen & ſenes delectantur: caritate: & familiaritate iuuenum: & conuerſo iuuenes iucunditatem conſequunt ex ſenum amicitia, & ſic amor viciſſim oritur. Q uoniam ita que & in amicitia eſt conuenientia omnium rerum, & ratio naturæ exigit & ætates inuentur: ideo acquirendi ſunt æquales: ideſt eiuſdem ætatis. ¶ Q uibus cum. i. cum quibus poſſis ad calcem peruenire ſcilicet ad finem. ¶ Tanquã e carceribus: metaphora ſumpta ab equis currentibus: qui ſimul e carceribus. i. repagulis emittũt: vt equaliter ad me tã perueniant. ¶ Sed quoniam res, ratio vitæ noſtre ita comparata eſt vt alia ætas oriatur ex alia: & quia ſic ſunt fragiles res humanæ: acquirendi ſunt qui nos diligãt & quos diligamus. qua beneuolentia omnis iucunditas aufertur. Equidem: vere Scipio mihi viuit: quia nihil quod humani ſit poteſt ei comparari: in hac vere mihi poſſum comparare cum amicitia Scipionis, quia omne bonum cum ipſo habui. ¶ Nam quid ego: iſta quid memorem maiora quæ nobis ignota ſunt, etiam ſe promitendo tacere: tunc dicit: &

perueni re ad calcem

omne bonum cũ Scipio. habui

Scipiõis amicitiæ nil equandum ait

ℭ Martini Philetici in Ciceronem de Senectute commentaria.

MARCVS Tullius Cicero linguæ Romanæ decus,& ſplendor non in eloquentia ſo-
lum & omni bene dicendi genere magno noſtris adiumento fuit,& ſempiternæ laudi.
Verumetiam in omni parte philoſophię tradendis moribus & doctrinis. Suam autem Cicero
hoc opere vitam ſilentio præterire conſtitui,potius quã pauca de multis exponere, vel
maxime cum eam ipſam pertractare alio loco decreui Tuſculanarũ quæſtionum libris:
Cæterum arbitror in hoc opere exponendo potius aliquid de Attici vita eſſe dicendũ:
ad quem hoc ipſum dirigitur de Senectute volumen,& qualis ſit,huiuſq; operis titulus aperiendum.

MArcus Pomponius Atticus preclarus ciuis Romanus fuit,& Romę perturbationibus multis, Marcus
ingentibus: Cinneis ſcilicet atq; Syllanis neceſſitatem in voluntatem vertens athenas deceſ- Pompo.
ſit,vbi literis græcis & bonis artibus inuigilans in eiſdem euaſit præſtantiſſimus: unde atticus Atticus
cognomẽ accepit,vt Romam reuerſus eſt.Coniunctiſſane fuit & amantiſſimus Ciceroni, qui Cicero.
ad eum non modo hoc: ſed complurimas ſcripſit epiſtolas: quod quidem volumen quidam conferunt:
quod ad Atticum appelletur.Sed, plura de vita huius non eſt opus ſcribere. Extant enim ornata verba
Cornelii nepotis auctoritate digniſſima qui vitam attici & preclaros mores ſcripſit ad vnguem: quare
ad titulum progrediamur:hic autem talis eſt. CATO MAIOR SIVE DE SENECTVTE. In quo Cato maior.
Platonem imitatus eſt,qui in aliquibus ſuis condicibus titulum conſimilem ſcripſit, maiorem Catonem
autem dixit ad differentiã minoris:quia duos conſtat fuiſſe Catones fama & gloria celebres,vnde Iuuena- Cato minor
lis.Tertius e cœlo cecidit Cato,minor enim ille maioris nepos fuit & Vticenſis appellatus ab Vtica Afri-
cę ciuitate:vbi vitam cum morte commutauit, ne in Cęſaris ſeruitutem deueniret. Maior vero primum
cenſorius a cenſura dictus eſt præclarus hiſtoriarum ſcriptor & orator optimus. Vnde cæteri Catones Aulus
originem duxerunt:hoc modo: vt inquit Aulus Gellius de noctibus Atticis.Duos ille Cato:qui & orator Gellius
& cenſor fuit:filios habuit ex matribus diuerſis:& ætatibus longe dispates. Nam iam adoleſcente altero Cato
matre eius amiſſa: ipſe quoque multum ſenex Solonis clientis ſui filiam virginem duxit in matrimoniũ, Solonianus
ex qua natus eſt ei. M. Cato Solonianus:hoc enim illi cognomentum fuit a Solone patre matris datum. Marcus
Ex maiore autem Catonis filio.qui prætor deſignatus patre uiuo mortuus eſt: & egregios de iuris ciuilis Cornelius nepos
diſciplina libros reliquit:noſcitur hic de quo quæritur.M.Cato.M.filius.M.nepos:cuius liber ita inſcrip-
tus eſt.M.C.nepotis:his vehemens Orator fuit,multaſq; orationes ad exẽplum aui ſcriptas reliquit:& con-
ſul cum.Q. Marti rege fuit:& in eo conſulatu in Africam profectus mortem obiit:ſed is non:vt dixi: Cato-
nis prętoris viri qui ſe Vticę occidit:& quem Cicero laudauit in libro qui inſcribitur laus Catonis:pater
fuit,nec enim quia hic nepos Catonis cenſoris,ille vticenſis ac pronepos fuit: propterea neceſſe eſt huc
ei patrem fuiſſe.Hic enim huius nepos cuius modo plorata oratio hæc eſt:filium quidem maiorem Ca-
tonem habuit:ſed eum qui Vticę periit:ſed qui cum ędilis Curulis:& prætor fuiſſet in Galliam narbonẽ-
ſem profectus:ibiq; uictus uitã functus eſt. Ex altero vero cenſoris filio longe natu minore:quem Solonia-
num appellatum dixi:duo nati ſunt.L.Cato.&.M.Cato.Is.M.Cato tribunus plebis fuit:& præturam pe- Lucius
tens mortem obiit. Ex eoq; natus eſt.M.Cato prætorius,qui ſe bello ciuili Vticę interemit:de cuius vita lau- Cato
dibuſq;:cum.M.Tullius ſcribere pronepotem Catonis Cenſoris dixit fuiſſe:ſed inter tot,duo dicuntur fuiſ- Pretorius
ſe Catones maior & minor celeberrimi uiri:pro quorum laudibus duo volumina Cicero ſcrip:hoc quod
de ſenectute ad Catonem maiorem:in quo ipſum de ſenectute diſputãtem inducit. Alterum uero:quod
de minoris catonis.ſ.Vticenſis laudibus extat.Contra Cæſarem ad ipſum Catonem:ꝓ quo quidem.C.Cę- C.Cæſar
ſar libros duos edidit illius uim peratione plenos:& hos anticatones appellauit:de quibus Iuuenalis men- Iuuena.
tionem fecit:ut duo cæſaris anticatones.De titulo ſatis dictum eſt.Igitur expoſitionẽ aggrediamur: qua
pro re ſciendum eſt a ſcriptura ſumpſiſſe principium.Legimus enim in arte cum honeſtum genus cauſæ
fuerit:poſſe uel uti,uel non uti principio:hoc eſt exordio. Si uti principio uolemus:a lege,a ſcriptura:ab
aliquo firmiſſimo noſtræ cauſæ adiumento principium,hoc eſt initium capere oportebit: quod quidem
Ciceronem hoc loco feciſſe uidemus.A ſcriptura enim aſſumpſit initium ſiue ab exemplo.Eſt enim exẽ-
plũ ut a Cicerone diffinitum eſt alicuius dicti:aut facti cum certi auctoris nomine poſito.Sumpſit autem Exemplũ Ennius
hoc ab Ennio.de quo ſi pauca dicemus ad rem pertinens erit facta digreſſio. Ennius autem ut alii uo-
lunt rudiarum:ut & alii Tarẽto ciuitate fuit oriundus: antiquiſſimus quidem poeta uir profecto bonus &
magne fidei:ſed paruæ rei.i.ſcientiæ fuit,qḋ ipſe meminit: haud magna cum re.ſed plenus fidei ſum.ue-
rum illis temporibus ſapientiſſimus eſt habitus:fuit autem Ennius tanta beneuolentia: Africano coniun-
ctus:ut corpus eius in Corneliorum monumento Scipio ipſe recondi uoluerit: quod meminit Hierony. Hierony.
in libro de temporibus Euſebii.Ennius poeta & ſeptuagenario maior articulari morbo periit: ſepultuſq;
in Scipionis monumento uia appia inter primum ab urbe milliarium.Quidam oſſa eius rdias ex iani- Plutar.
culo tranſlata affirmant.Ennius ergo hęc tria carmina: quæ ſibi pro principio fecit Tullius ad Titum
Flaminium ſcripſit familiarem ſuum.Hic uero:ut ſcribit Plutarchus Græcus ille præclarus Traiani ma-
giſter cui res Romanę plurimum debent:ciuis romanus fuit illis temporibus imperator militię: qui ea
quidem tempeſtate magno dolore affectus erat:eo ꝙ frater eius propter intemperantem uitam ſenatu
a Cenſorio Catone priuatus fuit, quem poſtea talibus uerſiculis conſolatur.O Tite &c.

¶ Petri Marſi recognitio & interpretatio Dialogi. M. T. Ciceronis de Senectute Ad Illu. Principem Fabritium Columnam.

Diuinæ legis interpretes magnanime Fabritii, nec non certa via & ratione humani officii veritatem indagãtes magiſtri vitę philoſophi ſummũ nobiliſſimi animalis bonũ eſſe cõgruẽter naturæ viuere perſpexerũt & decreuerũt. Illa ſiquidẽ indulgẽtiſſima parens virtutum omnium ſemina humanis animis ingenerauit, & quoſdam veluti igniculos in primigeniis accendit, qui fida doctrina, & ſolerti vſu tanquam leui flatu adiuti tam excitant flamam; quæ inter naturæ penitus illuſtrat: & proprias dotes rationi, ac prudentię patefacit. Ad hoc diuini nutus preſcriptum, atq; exemplar uiuentes veram humanitatis induunt formam, & prudentiam, iuſtitiam, conſtantiam, modeſtiamq; ſectantes, amicitiam, immo neceſſitudinem ſupremi numinis, virtute illam conciliante, ineunt. Et diſcipuli atq; æmulatores tanti doctoris conſtituuntur, & appellantur. Qualem ſuſpexit antiquitas Tuſculanum illum Catonem, & ut veterioribus utar noti: viam & conſumatiſſimam virtutum omnium imaginem; ſpecta tu yndecunq; digniſſimam. Optimus etenĩ habitus eſt, & fuit etate ſua orator optimus Senator, optimus Imperator. Quo nil ſeuerius Roma vidit vnq̃, nil animoſius, nil frugialius, nil ſolertius, nil iuſtius, nil denique publicivſus & gloriæ ſtudioſius. Teſtis queſtura, teſtis conſulatus, teſtis rigidiſſima cenſura, teſtis deniq; Sena & Metaurus: nec non thermopylarum anguſtiæ atq; Callidromos: vbi ſupra humanas vires depugnans magnanimus heros cum ea fortuna quæ ignauiſſimum queq; auerſatur & reiicit acri animo; & prefacto vigore compoſitus: non ſolum hominibus admirandum: uerum & deo optimo, maximoq; gratiſſimum ſpectaculum exhibuit. Et quoniam ſenectutem ut poſtremum ac maximum naturę munus grato animo excepit: atq; cõſumatiſſimi uiri officio functus illam in primis honeſtatem ab omnibus imprudentium hoĩum calumniis uindicauit. Ideirco Ciceronis philoſophorũ omnium inſtituta tenenti, & academia libertate: arbitrioq; præcepta tractanti Catonis popularis tui perſona viſa eſt idonea, quę prudentiſſime grauiſſimeq; de ſenectute diſſereret, & dialogum tanti uiri rationes ac precepta cõplexum Catonem maiorem inſcriberet. Quod pręclarum Ciceronianę ſapientiæ, ac eloquentię monimentum: ſed nonnullis quaſi neuis & mendis dehoneſtatum: & obſcuritate nonnulla inductum emendatoris ac interpretis officio functus: ab informi ſitu uindicaui, & illuſtraui. Quę lucubrationes tibi ſacrantur iucũdiſſime; ac moderatiſſime Princeps Fabritii: qui Portii Catonis ueſtigiis inſiſtens, togatus, & armatus decorum ſeruas tuum. Subiectorum commodis, & quieti ſtudio ſe proſpicis. Generoſam indolem tuæ ſobolis qua te nobiliſſima; & pudicitię quoddam ſacrarium cõiux Lyſina ſingularis, & viri, & Imperatoris Federici Vrbinatis ducis filia, priſcis quibuſq; heroinis non æquanda ſolum ſed preponenda honeſtauit. Tuo exemplo inſtruis, & ad ueram imaginem, vt patrem decet, dies, noctesq; effingi. Ignauum ſiquidem ocium fugiens, quod uiro e natura viuenti, atq; induſtrio pœna eſt, nunc tua oppida in viſendo: nunc venando honeſtiſſimis laboribus fueris. Qui generoſos animos nutrire: & ad omnia officia erectiores, & promptiores reddere conſueuerant. Et vt te tanquam alterum Catonem fortuna exploraret per aſpera quæq; adegit: in quibus enituiſtis in primis & opima ſpolia tanquam nouus quidam Marcellus Ioui feretrio triumphans retuliſti. Maximam etenim gloriam id tantum affert, quod cum ancipiti, & maxime arduo periculo tractatur & uincitur. Pacificam Neapolitani regni poſſeſſionem maxima ex parte prudentię tuę, ac bellicis periculis, & ſudoribus, nec non magnanimi Proſperi ſolertiæ: cuius lęta grauitas: ſublimis ſpiritus robur inuictum, conſultus ad ardua quę impetus, & prouidę mentis amabile pondus Brutos, Decios, Torquatos, Coruinos, Fabios, & Sciplones undiq; redolent, acceptam refert grato animo Rex catholicus. Sed de his alias hoc quantulumcunq; eſt Petri Marſi clientis tui munuſculum innata tibi benignitate ſuſcipere dignum ducas: Nec rem ipſam ſed animum rebus etiam minimis gratiam & ęſtimationis non nihil imponentem expende. Qui te colit, & maximam tibi, ac tuis optat felicitatem. Vale igitur, ac viue felix: et curius aliquando uacuus: quibus pro communi uſu diſtringeris cum tuo Catone te oblecta. Qui rationibus, & exemplis leuem eſſe, ac iucundam ſenectutem demoſtrabit, et immortalitatem animorum aſſerens, contra ultimum terribile te armabit: et erecto animo te illud excipere docebit. Quod omnibus natura conſtituit. Cuius inſtitutis, ac legibus æquanimiter parendum eſſe, ſapientiæ profeſſores cenſuerunt, & paruerunt. Ius etenim quod quibuſlibet latum eſt: ac latiſſime petet: ęquiſſimum ducere par eſt, & decet in primis.

M. T. CICE. CATO MAIOR SEV DE SENECTVTE AD TIT. POMPONIVM ATTICVM.

O TITE, ſi quid ego adiuto, curam ue leuaſſo, Quæ nunc te coquit, & verſat ſub pectore fixa, Et qua de primeris, ecquid erit pretii? Licet enim verſibus eiſdem mihi affarite Attice, quibus affatur Flaminium ille vir haud magna in re: ſed plenus fidei: quamquam certo ſcio: non vt Flaminium ſollicitari te Attice ſic nocteſque dieſque.

PET. MAR. O TITE ſiquid ego adiuto. ꝓfatiuncula hęc operi ꝯſentanea iucũdiſſime id agit cuius gratia inuẽta eſt & ſuperata. hoc ſiquidem quaſi veſtibulo qd artifex deſignet aperitur. & aius lectoris veluti adoperta q̃dã ſacra ꝓnoſcẽda inuitatꝰ, & inſtruitꝰ. Auſpiciũ facit ab enniana conſolatione ad Titum Flaminium ægerrime ferentem cẽſoriam notã inuſtam. L. Flaminio fratri e ſenatu moto a Catone Flaccoq; cẽſoribus. lege hiſtoriã apud Liuiũ li. ix. decadis belli macedonici. Valerium. ii. exẽplorũ. & Plutarchum in Tito Flaminio. & ſeniore Catone. ¶ Siqd adiuto: ſi in aliquo tibi opẽ fero. ¶ Curã anguorẽ animi, & ægritudinẽ. ¶ Leuaſſo: minuo: & leuẽ facio. verbũ Ennianis tẽporibus apctũ. vt illud virgilianũ: cętera qua iuſſo mecũ manus iferat arma. ¶ Coqt: vrẽdo macerat. ¶ Verſat: q̃tit, ſollicitat. ¶ Deprimeris: grauaris atq; ꝓſterneris. ¶ Ec qd pretiũq̃ merces. & ꝯpẽſatio erit ope, ac medelę. ¶ Eni: certe inqt te Ennianis verſibꝰ appelabo: ſed e phco q̃ſi narthecio iucũdiora, & efficaciora ꝑmã mediamẽta. ¶ Ille vir: calaber Ennius Rudiarũ Alũnus. vñ Syllius Rudię genuerꝰ vetuſtę Nũc rudiæ ſolo memorabile nomẽ Alũno. & Ouidiꝰ Ennius emeruit calabris in montibus ortus vicinꝰ poni Scipio magne tibi. ¶ Haud magna cũ re: nõ ſubnixus. & ſubornatus phco inſtrumẽto: & rõnibus ægritudinẽ conuellere. ac eius vel minimas fibras extirpare idoneis. Idẽ Cice in ꝓma ſchola tuſculana ſic ſcribit: Alchidamus qdã rhetor antiquus ſcripſit laudationẽ mortis. q̃ cõſtat ex enumeratione humanarũ malorum, cui rõnes hæ q̃ exquiſitius a phia colliguntꝰ defuerunt: vbertas orõnis nõ defuit. ¶ Plenus fidei, puræ ſimplicitatis & bonitatis. eſt igitꝰ hic horũ verborũ ſenſus Enniana cõſolatio fidã. verã & bonã auctoris affectionẽ oſtẽdit q̃uis exq̃ſitis vacet phiæ rõnibus q̃ affectibus nedetꝰ & angoribꝰ. vir magnę rei dꝰ grauis: frugi, conſtans: contra nullius rei, leuis: nequam: erro: nebulo: nauci: nihil. ¶ Solicitari vexari affligi cruciari. eſt aũt ſolicitudo ai & corporis conquaſſatio,

PET. PHIL. O TITE ſiquid ego adiuto. Adiuto frequentatiuũ a iuuo uas, ab vltimo ſupio formatũ mutatione u in o. Et ſciendum ſane qd̃ oia frequẽtatiua primæ coniugationis ſeruãt ſignificationẽ ꝑmitiuorũ: tametſi q̃dã ex his ĩ aliũ ſenſus tranſire videantꝰ, vt traho tracto, cogo cogito: dico hẽo, dicto habito vt Vir. atq; humiles habitare caſas & figere ceruos. ¶ Cura: q̃ſi cor verẽs appellatꝰ: quã μελεδῶνα gręci dicũt. μελη mẽbra ἐδωδειν: corrodere, ꝙ corrodat mẽbra, qd̃ vocabulum q̃ſi exponẽs inqt ille. Quę nũc te coqt. i. viris vñ interdũ cura amorẽ ſignãt: vt Virg. in. iiii. At regina graui iãdudũ ſaucia cura. ¶ Leuaſſo: antiquũ verbũ deſideratiuũ, amaſſo capeſſo. ¶ Deprimeris: vrgeris: a ꝑmo cõpoſitũ. ¶ Ec: ꝑ ecce, appocope ẽ. ¶ Pręmii: legitꝰ & ꝑtii: ſed melius præmii: niſi ponatꝰ ꝑmiũ ꝓ ꝑtio, vt Sallu. i Iugurtha. Vicit tñ i ſenatu pars illa q̃ vero ꝑtiũ aut gratiã ãte ferebãt: ꝑtiũ eni illud ꝓprię eſt qd̃ re ẽpta datꝰ. ¶ Licet. n. ſe. Tul. Licet h̃ ẽ poſſum interdũ Licet ſignãt tametſi. & tũc eſt cõiũctio. Attice. M. Põpo. vt diximus ſuũ cognomẽ eſt Atticus, nomẽ Marcus, cognomen ẽt Põponius, nã ſua familia Põponia vocabatꝰ. Dictus. n. eſt Atticus ab Atheni: quæ ẽt Attica ab regina quadã atti vocitata ẽ: ſicut Athenæ ἀπὸ τῆς ἀθηνᾶς. i. minerua q̃ ei ſuũ ĩpoſuit nomẽ. ¶ Flaminiũ: pricipẽ Romanũ: de quo diximus q viam ſtrauit Romæ, & ſuo noie flamineã noiauit, de q̃ Iuue. Experiar ꝗcedatꝰ qd in illos. Quorũ flaminia tegitꝰ cinis atq; latina. ¶ Haud m. cũ re, i. nõ magna cũ ſapia

Noui.n. moderationē aĩ tui;& ęqtatē. Teq; nō cognomē ſolū Athenis deportaſſe;ſed humāitatē etiā & prudētiā ītelligo;Et tn̄ ſuſpicor iſdē rebus te, qb⁹ me ipſū interdū grauius cōmoueri;quarū cōſolatio, & maior eſt,& in aliud tempus differenda; Nunc autē mihi viſum ē de ſenectute aliquid ad te ſcribere;hoc enim onere, qđ mihi tecū cōe eſt, aut iā vrgentis, aut certe aduertantis ſenectutis, & te,& me ipſum leuari volo.

& doctrina. Plenus fidei.i.amicitiæ & bonitatis. Fides.n. ut Ci.i lib.de offi.i.docet: ē dictorū cōuentorūq; cōſtātia. Dicta aūt ē fides:ut noni.ait q; fiat qđ dictū ē: Plenus autē & cū ablatiuo, & cū genitiuo iungit. Iuue. Plena ipſo. Terē. Plenus ſum rimarū. Sollicitari: angi, dolere. un̄ ſolicitudo dicta eſt.i.anxietas. Afficiebat̄ eni Atticus magno dolore, tū pp rēpu. occupatā: tū pp pturbationes multas, tū pp fratrē iteremptū ſororii ſui qui cinneis perturbationib⁹ fuit occiſus:quia cinna ſocer Cæſa.fuit. & cauēdū eſt ne ſollicitū p diligēte dicamus vt plerīq; dicūt, cum anxiū ſignificet: ut Cic. Sollicitus eqdē eram de rebus urbanis. Oui. Res eſt ſoliciti plena timoris amor. Noctesque dieſq;.i.ſp & honeſtius ē loq p accuſatiuū q̄ per ablatiuum: vt i li. de off. Anū iā audiētē Cratippū. Facimus & pretereain hoc differetiā:qm̄ qdē cū dicimus p accuſatiuū tēpus itegrū & continue ſignificamus:eū vero per ablatiuū tēpus intermiſſum ut in hoc anno ſtudui, & per hūc annum ſtudui.

Fides Cic ro Nonius plenus Iuue. Tereu. Sollicitus Cic. ouidi.

ASCĒ. O TITE ſi qdē ego adiuto &c. Tametſi hic liber añ ſuperiorē, vt in illius p̄fatione patet cōpoſitus eſt: iuſta tn̄ rōne eū ſequit̄ in legēdo. Nā quēadmodū poſt officia vniuerſo hoīum gn̄i p̄ſcripta bn̄ ſecutum ē opus de amicitia: vt egregiū in amico colendo ſignificet offm̄: ita nunc qa inter amicos ex officio viuētes in extremā vſq; vitā eſt caritatis cōtinuatio: bene ſeqtur de ſenectutis onereū qđ here conſolatio. Affat̄ aūt i p̄fatione Ci. Titū Pōpo. Atticū iiſdē verſibus, qbus Ennius titū Flaminiū conſolaturus eum q; frater eius ſenatu priuatus fuerat, dico frater L. Flaminius, vt Cato dicet in hoc opere poſt rubricā, Sequitur tertia &c. Hic aūt dictus eſt Marcus Titus Pōponius Atticus: vbi Marcus ppriū eſt nomē a Martia, tn̄ ſirtute inditū Titus prenomē a tutādo natū: vn̄ ingētes Titos dicit Perſius. Pōponius cognomē qa cognitionis & familię nomen. Atticus agnomē ex euētu impoſitū q; Atticā eloquētiam reportauerat: vt hic Cice. innuit. Cęterū qa oīa incomentariis graphice declarant̄ ſatis inſtituto meo fecero ſi ordinē cōtexuero, Hoc tn̄ p̄mittā pp carmen melius legi pretii q̄ p̄mi. accipitq; p̄tiū, vt a comico ego prætiū ob ſtultitia fero: dicit itaq; Ennius. O tite Flamini, ſi ego adiuto ſup. te. qd .i. in aliquo, ve pro vel leuaſſo.i. leuem facio & imminuo curam: q̄ coqt nunc te & verſat te exiſtens fixa ſub pectore.i. in precordiis. Et q̄.ſ. cura tu de primeris.i. deiiceris & deorſum premeris hoc eſt demiſſo animo ſis. ecqd i. ecce qd prætii.ſ. laboris.i. qd præmii erit mihi. Et ſi Atticus q̄rat. Atq; mihi hæc carmina ſcribis Ci. Rn̄det. Nō ab re licet eni.i. licitum eſt mihi o Attice affari. alloq te iiſdē verſibus quibus ille vir.i. notiſſimus.ſ. Ennius: haud. cum magna re.i. ſupellectile rerum & diuitiarum: ſed plenus fidei.i. fidelitatis. affatur Flaminiū.ſ. Titum a ſenatu deiectū: q̄q̄ certe aut certo ſcio o Attice te nō ſollicitari ſic noctes & dies, vt Flaminiū.i. quēadmodū aut quātum audiui Flaminiū ſollicitari.

PET. MAR. MODERATIONEM: tēperamētū docto viro, cōſtāti forti & frugi dignū quē iuxſta nec ſecunda extolūt nec aduerſa deprimūt: ſed in oi ætate ac vita naturā ſeqtur ducē. hac ſiqdē repugnante irritus eſt mortaliū labor. Et eqtatē: parem in oi fortuna tenorē & trāqllitatē cōſtāti naturæ conſentaneā. Humanitatē: eruditionē atticiſmo dignam. Prudētiā, acre iudiciū rerum humanarū, & fortuitarum. Suſpicio: puto. Hiſdem rebus: patriæ ruinis: interituq; legum & libertatis. & ſic ad intermiſſam libertatem ſuſpirans Cæſaris ſugilat tyrannidem. Grauius: vehementius & moleſtius. Commoueri: turbari. & ſolicitari. Maior: maiora fomenta deſiderans & leuationes: qm̄ talis mœror nō facile tollitur. eſt ſiqdē ingratiſſimis ciuis leuiter ferre piæ interitum. In aliud tēpus: ne in noſtram pernitiē tyrannum irritemus, nā ſapiens qui ſibi prodeſſe neſcit nequicquam ſapit. Onere: moleſtia ingraueſcentis ætatis. Vrgentis, inſtantis. & grauantis. Aduentantis, ppinquæ. aduentare eſt ueniēdo proximus fieri. Leuari: exonerari.

PHIL. MAR. MODERATIONEM: qđ bn̄ ſcias moderari i rebus aduerſis: & ſecūdis, & a mō: hī ē mēſura nomē accepit: vn̄ capta bn̄uolentiā ab eo q̄ captat: ſi eos qa audiūt laudat: m⁹: ut ipſe i rethoricis docet ſi res eorū fortiter māſuete: ſapiēter, magnifice iudicatas pferem⁹. Aeqtatē: tolerātiā: ſigñat. n. æqtas duo iuſtitiā: ut p̄ſtātiſſimus æq, & tolerātiā ut æquo aio tuli.i. forti & patiēti. Cognomē: propie dixit, q̄uis aliter uideat̄ nā cognomē: agnomē & nomē in h̄ diſcrepant, q; cognomē ē a gn̄atione & a familia, vt Pō. ut Cor. Agnomē ab euētu rei: vt Sci. Afri. ab Africa ſuperata agnomē ē ſoritus: & ſic Atti. eēt agnomē & nō cognomē. Sed Tul. reſpexit tēpus futurū ſuę cognitionis qđ poſteri oēs illius Attici ſūt cognominati: ſicut vir. Cui nōe cognomē Iullo addit̄ itaq; principiū ab atti. Nomen vero eſt qđ a parētibus iponit̄ pueris, vt Sci. vt Mar. Humanitatē dupl̄r intelligit̄: eſt eni p̄mo humanitas morum ſuauitas: dexteritas: & aptitudo & ipſa animi manſuetudo q̄ φιλανθρωπίαν græci dn̄t ſecundo ſignat̄ doſtrinā: & diſciplinam. Iiſdem.r.ſ. ſtatu .reip. & perturbationibus multis in ciuitate. Grauius moleſtius: aut quia nūq̄ grauem tibi ſenectutem eſſe ſenſerim. Cōſolatio: doloris diminutio: q̄ gręci dicūt παραμυθίαν. In: a.t. quia alias rebus iſtis perditis publicis & priuatis doloribus cōſolationem afferemus. De ſe. docilem facit auditorem: quia ſummam cauſæ breuiter expoſuit. Hoc. e. o. attentum reddit auditorem Atticum, quia oſtendit ſe eſſe dicturum de rebus quę ad eū ipſum qui audit pertinent .ſ. qūo leuare poſſit onera ſenectutis: & hoc mō ſubiungit vtilitatem operis. ſecundo commendationes phæ: q̄ eſt illa quę dat medicinam.i. conſolationem ſenectutis: tertio & vltimo totius operis huius formam & modū velut maiorem Catonem inducit diſputantem de ſenectute: quia vt ait Nonius Marcel. Senes omnibus ſunt tędio & odio: & ab onere dr̄ oneratus: honeſtus vero ab honore: & in hoc differunt q; oneratus eſt qualicunq; depreſſus onere ingt Ser. honuſtus vero cui onus ipſum honori eſt. vt ſiquis ſpolia hoſtium ferat, ſed oneratus nō aſpirat̄ qa ab onere venit. honuſtus aūt: qa ēt ab honore deſcendit retinet aſpirationem. Vrgentis: tanq̄ ad tp̄s p̄ntis: eſt enim vrgere p̄mere. Aduētantis: futurum: qa nō eſt præſens ſed futurum illud quod aduentat: quaſi p̄ntis: & future ſenectutis onere: & vſus eſt frequentatiuo. vt anni celeritatē oñdere, cito enim pede labitur ætas: ſic Seneca in Hercule furent. Rota præcipitis vertitur anni. Hora. Heu poſthume, poſthume labuntur ānī & nihil eſt ānis velocius. Et meipſum: addit ipſum qui ſolet mederi aliis: & dare cōſilia & remedia: ſeipſum etiam velit & ſciat curare ne videatur ſicut iquit Sulpitius, ille imitari malos medicos, qui i alienis moribus ſe profitentur t nere medicinæ ſciētiam: & ſeipſos curare nō poſſunt.

Modera tionē Cognomen agnomē Nomen

Conſolatio doloris diminutio

Nonius Honuſtus oneratus Seruius Seneca Hora. Sulpitius

ASCĒ. NOVI enim moderationē & æqtatē.i. ęquanimitatē aī tui Et itelligo te deportaſſe athenis nō ſolum cognomē, vt Atticus dicaris, ſed ēt humanitatē & prudētiā, Et tn̄ ſuſpicor te cōmoueri interdū grauius iiſdē rebus qbus meipſū .ſ. noui cōmoueri.i. tyrānide Cæſaris & deſolatione reipu. Dico.ſ. noui, quia nō ſuſpicat̄ ſed certo ſcit quibus reb⁹ ipſe cōmoueatur. Quarū.ſ. rerū cōſolatio eſt: &.i. ſimul maior: q̄.ſ. q̄ hoc eo dice poſſit explicari: & differenda in aliud tēpus. Aūt p ſed viſum eſt mihi.ſ. vtile ſcribere nunc ad te aliquid de ſenectute. Enim pro qa. ego volo, & te & meipſum leuari hoc onere ſenectutis aut vrgentis iam, aut certe aduentantis, quod.ſ. onus ſenectutis eſt mihi cōmune tecum.

Modeſte

Et ſi te quidē id modeſte ac ſapienter (ſicut omnia (& ferre, & laturum eſſe certo ſcio, ſed mihi, cum de ſeneċtute aliquid vellem, ſcribere: vt occurrebas dignus eo munere, quo vterque noſtrum communiter vteretur. Mihi quidem ita iucunda huius libri confectio fuit, vt non modo omnes abſterſerit ſenectutis moleſtias, ſed effecerit mollem etiam, & iucundam ſenectutem. Nunquam igitur ſatis laudari digne poterit philoſophiā cui q pareat, oē tp̄s aetatis ſine moleſtia poſſit degere. Sed de caeteris & diximus multa, & ſępe dicemus, hunc vero librum de ſenectute ad te miſimus, oēm aūt ſermonem tribuimus non tithono: vt ariſto cous, nē parum eſſet auctoritatis in fabula, ſed. M. Catoni ſeni: quo maiorem auctoritatem haberet oratio:

PET. MAR. ¶ Modeſte: temperate: aequanimiter. ¶ Sapienter: prudenti conſilio & acri iudicio: quod parenti naturae ſemp adhaeret. ¶ Iucunda: ſuauis & grata. ¶ Confecto: compoſitio. ¶ Abſterſerit, exarſerit: expulerit. ¶ Molem: lenem: facilē: & grata: qm̄ ſenectus praeclaras habet dotes: aeſtimationem ſiquidem affert & auctoritatem. ¶ Philoſophia: quae rerum oium verum habet iudiciū. falſas autem & inanes reiicit opiniones: docetq; ea timēda non eſſe q̄ naturalia ſunt: & in ſe nihil hñt mali: ideoq; laudatur tanquam vitae dux atq; magiſtrā. ¶ Degere: viuere: circa derturbatione quae ex opinione bonorum & malorum oriuntur: omnis ętas propria curricula metiri debet prudenter atq; animi ęquitate luſtrare decorumq; ſuū tueri pro virib⁹: & a praeſcripto naturae nunquam diſcedere. ¶ De caeteris inſtitutis, philoſophicis: & praeceptis ad bene beateq; viuendum ſpectantibus. & id egerat Cicero cum haec cōmentaret in quinq; libris de finibus. & totidem tuſculanis ſcholis. ¶ Tribuimus: adſcripſimus, aſſignauimus. Titonus diu vixiſſe fingitur a poetis & tandem in cicadā verſus. Ariſto hic fuit ex co inſula: inde cous denominatus eſt peripatetica familia Lyconis ſiue Lyſiae diſcipulus. de quo ſic ſcribit idem Cicero in vltimo de finibus. Cōcinnus & elegans. Ariſto: ſed ea q̄ deſideratur a magno phō grauitas in eo nō fuit ſcripta ſane multa & polita: ſed neſcio quo pacto auctoritatē oratio nō hēt. ¶ Auctoritatis: aeſtimationis & dignitatis in fabuloſa perſona. & ſic latēter notat Ariſtonis iudicium in perſonis deligendis.

MAR. PHIL. ¶ Modeſte: moderate: quantum ad intolerabilia mala. ¶ Et ſapienter: quātum ad mala toleranda quae ſapienter, ſcit tolerare. Duo enim ſunt genera malorum. Vnum intolerabile qđ tu modice fers. Alterum tolerabile: quod ſapienter toleras. ¶ Certo ſcio: libentius Cic. hac vtitur locutione, quā qui dicit certe ſcio. ¶ Vellem: ideſt eligerem: nam voluntas eſt alicuius rei faciendae electio. ¶ Occurrebas: in mentem veniebas: ſed occurrere plura ſignificat: & eſt interdum obuiare.

Occurrere Iuuena.

Iuuena. Occurrit matrona potens quae molle calenum. p. u. m. ſ. & eſt obſtare: vt Perſius. venieti occurrit morbo. ¶ Iucūda: cum voluptate fructuoſa: dicta autem iucunda a iuuando non a iocando: & quia magna erat affinitas inter u & o dicitur iucundus iucunda iucūdum: & iocundus iocunda iocundum: & differt ab amoeno, qa amoenus eſt voluptuoſus ſine fructu, dictus ab a qđ eſt ſine munere: & cum diphthongo ſcribitur: qa u fit ex oe facit u: & e contra oe facit u ſicut eſt apud graecos, ꝙ oe facit eu. Feſtus tñ inquit amoena eſſe loca quae ad ſe amanda alliciāt & trahant. ¶ Nunquam igit̄ cōmendatio philoſophiae: quae mendetur nō modo ſenectuti: ſed oibus doloribus & morbis: dicta philoſophia ꝙ amica ſit ſapientiae: hanc vero latini ſtudium dicunt ſapientiae Cice. in. ii. de officiis nihil aliud eſt philoſophia ſi interpretari volumus: q̄ ſtudium ſapientiae. Item in procemio tuſculanarum quaeſtionum: ſtudio ſapientiae: quae philoſophia dicitur cōtinetur, quae quidem phioſophia triplex eſt. vna, quae facit hoiem doctū quā graeci φυσικὴν noſtri naturalem appellant, altera quae reddit hoiem politum: & bene loquētem, quae apud graecos λογικὴν. & apud latinos rationalis nuncupatur: quae habet grāmaticam dialecticam in rhetoricam: tertia vero reddit hoiem bonum, & bene operantem quam graeci ἠθικὴν, noſtri mortalem vocant. ¶ Sed de caeteris diximus multa & ſaepe dicemus verba dicit Cic. ſe multa dixiſſe de caeteris rebus, nā multa extant praeclara & admiranda volumina: quae multum linguae latinae cunctoque humano generi profuūt: in qbus mores hoium iuuentutiq; ſenumque caeterarumque rerum omnium doctrina tractatur. ¶ Hunc librum: hoc dicit de caeteris rebus multa diximus: ſed ad te hūc librum miſimus de ſenectute. ¶ Omnem autem ſermonem: beneuolentiā captat ab aduerſario, & a rebus ipſis quod faciemus qñ noſtram rem laudādo extollimus: aduerſariorū per contemptionem deprimimus. ¶ Nō titono: ſed Catoni. Titonus aūt Laomedontis filius fuit, qui cū magnanimus eſſet ne domi torpeſceret ꝓfectus eſt in orientē: vbi eius amore capta aurora eum duxit in maritum: & in coelum leuauit: cū qua Titonus longo tpe dicitur vixiſſe: adeo ꝙ per longā ętatem fingunt poetae in cicadam eſſe mutatum. Hora. Longa Titonū minuit ſenectus: quē Ariſtochius i ſuo lib. idūxit diſputantem de ſenectute. Ariſto enim orator fuit in chio iſula, & ciuitate natus. ¶ Ne parum auctoritatis eſſet in fabula: quia quod de Titono fabuloſum eſt, ſcilicet in cicadem eſſe muratum, & auroram habuiſſe vxorem, quia aurora nihil aliud eſt niſi ſplendor ſolem praecedens, & in cicadā eſſe mutatum natura non patitur humana, ſed veritas haec eſt, ꝙ Titonus in orientē iuit, & ibi ſplendidiſſimam reginā accepit vxorē: cum qua vſq; ad decrepitā vixit aetatem: & qa in ſenibus nihil aliud niſi verbū remanet, ideo in cicadam dicitur eſſe mutatum: quae cantādo vitam finit. In hoc itaque quod fabuloſum eſt Ariſtochium. Cic. noluiſſe imitari: ſed in caeteris bene ſecutus ē eum. ¶ Maiorem auctoritatē: eſt autem auctoritas ſnia imitatione digna, & bñ diſputante Catone maiorem auctoritatem habet oratio: cuius verba, vt ait Pli. de naturali hiſtoria, pro oraculis apud Roma. habita ſunt, qui etiam dicitur tria in ſe habuiſſe praeclara: ꝙ ſummus orator: ſummus ſenator, ſummus imperator fuit: & quartum etiam recte adiungere poſſumus, ꝙ ſummus & optimus paterfamilias fuit.

Iuuena.
Perſius
Iucundus
Amoenus
Feſtus
Cicero philoſophia
Titonus
Hora.
De titono fabuloſum eſt. ſ. in cicadā eſſe mutatum & auroram habuiſſe vxorem quia aurora nihil aliud eſt
Plinius

ASCE. ¶ ET ſi: ideſt tametſi: ſcio certo te quidem: quaſi dicat vt de me mihi affirmem: & ferre: ſcilicet nunc & laturum eſſe ſcilicet in poſterum modeſte ac ſapiente id: ſcilicet onus ſenectutis. Sed cum ego vellem ſcribere aliquid de ſenectute tu occurrebas mihi dignus eo munere quo vterque numerum vteretur communiter: ideſt vt te communi. Quidem, ideſt certe confectio huius libri fuit mihi ita iucunda: vt non modo, ideſt non ſolum abſterſerit omnes moleſtias ſenectutis, ſed etiam effecerit ſenectutem mollem: ideſt nō duram & facile tolerabilē & iucundam: quod adhuc plus eſt. Nunquam igitur. Quia ex philoſophiae ſtudio ad ſenectutis onus leuandum inuenerat: apte ad eius laudationem progreditur dicens. Igit̄ quia iſta ex philoſophia diſcuntur: philoſophia nūquam poterit laudari ſatis digne, cui ſcilicet philoſophiae morali: is qui pareat: ideſt obediat: poſſit degerere ideſt degere: & deplere omne: ideſt totum tempus aetatis ſine moleſtia. ſed de caeteris, ſcilicet commodis philoſophiae & ideſt ſimul diximus multa & dicemus ſaepe multa. Vero pro ſed nos miſimus ad te hunc librum de ſenectute. Autem pro ſed tribuimus omnem ſermonem: ideſt diſputationem non Titono (quem fabulae antiquiſſimum fuiſſe fingunt: ita vt in cicadam praeſenio verteret. (Vnde Hora. Longa Titonum minuit ſenectus. vt: ideſt quemadmodum Ariſtochius ſupple fecit in eo libro quem de ſenectute ſcripſit. Ne parū auctoritatis eſſet in fabula, ideſt ſi fabuloſa admiſcerem: vt ille, ſed tribuimus ſupple ſermonem Marco Catoni ſeni: nō igitur vticenſi, quo: ideſt ideo vt oratio haberet maiorē auctoritatem,

apud quem Lelium & Scipionẽ facimus admirantes, quod is tam facile ſenectutẽ ferret, iiſq; eũ reſpondentem, ſi eruditius videbitur diputare: q̃ conſueuit ipſe in ſuis libris, attribuito græcis literis, quarum conſtat eum perſtudioſum fuiſſe in ſenectute. Sed quid opus eſt plura? Iam enim ipſius Catonis ſermo explicabit noſtram omnem de ſenectute ſententiam.

¶ Scipio,

SAepenumero mirari ſoleo cũ hoc. C. Lælio, tum cęterarum rerum tuã excellẽtem, M. Cato, pfectãq; ſapientiã tum vel maxĩe quod ſenectutem tuam nũquam tibi grauẽ eſſe ſenſerim. Quæ pleriſque ſenibus ſic odioſa eſt, vt onus ſe Aetna grauius dicant ſuſtinere. Ca. Rem haud ſane Scipio & Læli difficilẽ admirari videmini:

PETR. MAR.

¶ Facile: leniter: iucunde. ¶ In ſuis libris: originibus & concionibus: nec non de re ruſtica: Catonẽ græcas lrãs ſero didiciſſe dicit Plutar. plerią; auctores ſunt. in ſũma etenim ſenectute græcos libros in manu ſumens breues e thucidide commentariolos: plures aũt e demoſthene confecit: quos in cãis orãdis magno vſui fuiſſe cõſtat: ſcripta quoq; ſua græcis & ſentẽtiis & hiſtoriis diſtincta etiã atq; etiã exornauit: pleraq; grauiter & ſapiẽter dicta ad verbũ e græco in latinũ trãſtulit. ¶ Sniam: opinionem, iudicium. ¶ Grauem, moleſtam, oneroſam. ¶ Aethna, mõs & vrbs ſiciliç.

MAR. PHIL.

¶ Læliũ & Scipio. vnũ par amicorum & ſingulare. ſicut Pylades & Oreſtes apd græcos. Læ. .n. fuit roma. adoleſcens præclariſſimus. Scipio itẽ roma. ille minor pſtantiſſimus, q Carthaginẽ funditus deleuit. Multi eni fuerunt Scipiões ſed duo potiſſimũ hiſce libris a Ci. memorati. Ille aũt primus Scipio Cor. Africa. maior dictus: q Carthaginẽ Pop. roma. tributariã fecit. Secundus vero qui in hoc ope inducitur ad loquẽdum. Sci. Cor. Aemi. Africa. minor eſt appellatus. ¶ Admirantes, admiramus. n. virtutes & hoies virtute pditos. Miramur aũt opera: & mœnia: arces: domus: tẽpla. ¶ Qui ſi eruditius videbaẽ diſputare: quaſi tacitæ rñdet qõni: quia auctores oẽs ſuis in operibus decorum ſeruare debent loquentium pſonarum, hoc eſt φ qſq; pro ſua qualitate loquatur: vnde dicit

Hora.

Hora. in poetica: interterit multũ dauus ne loquatur an herus Maturuſue ſenex &c. Et φ Cato loquatur polite. & ornate: & erudite, i hoc opere non cõuenerit, & quia Cato is doctus quidem eſt & peritus: qui plurima compoſuit volumina: vt de originibus de agricultura: & aliis rebus ſed non politus: & ornatus: & neſciebat qdam limam Cice. Verum dicit nunc Cic. φ effectus eſt politus & eruditus ex literis græcis quibus poteſt optime tam ornata: & polita vti oratione in hoc opere de ſenectute. Cõſtat .n. Catonẽ iam ſenem per ſtudioſum fuiſſe literatum græcarum. Vel eruditius inquit: vt tacite ſeipſum commendaret hac figura dicendi. Scimus. n. non Catonem: ſed ipſum Cice. verba facturum.

Diſputare.

¶ Diſputate: tractum verbum ab arte putationis, qua ſuperflui rami: & ſarmenta amputantur: ſic in ſermonibus ſuperflua verba dimittuntur & bona cum rõne dicta tenẽtur: vnde dicta eſt diſputatio, quæ eſt docta & emendata: & polita: & erudita elocutio.

Studium

¶ In ſuis libris de originibus: & agriculturæ & aliis in quib⁹ docte dixit: ſed non polite: & erudite. ¶ Perſtudioſum valde ſtudioſum adeo vt in concilio: & in ſcæna græcos legerit libellos. Studium autem eſt, quædam voluntas: & animi applicatio ad aliquid peragendum. ¶ Sed quid opus eſt plura: facit finem dicendi Cic. ſed ſermonem cõmittit Catoni de ſenectute diſputanti, & ipſe interea dormet Cice. Sed ſane ſciendum hunc librum a multis dialogum appellari vt ait Plu. dict⁹ vero dialogus eſt [Greek] φ plurimum ſit ſermo & diſputatio: nõ ſolũ duorum: vt quidam dicunt literarum græcarum imperiti. Valde enim errant: qui a dia, & logos dictum putant.

SAEpenumero. Incipit dialogus: in quo primũ Scipio Catonem alloquitur. ¶ Cum & tum, hoc eſt partim. q̃ particulæ ita diſcrepant, φ cum ſemepr præponitur: & tum poſtponitur: & cum generali cauſæ fungitur: tum vero particulari: vt hoc in loco: cum & tum diſcimus quando partes ſunt diſpares, vt cum lucro: tũ virtute ſtudio operam damus: tunc vero tum & tum dicimus quando pares ſunt partes: vt tum Virg. tum Cic. operã demus. ¶ Sapientiam: eſt enim vt a Cic. ii. de officiis diffinitum eſt: Sapientia diuinarum humanarumq; rerũ, quibus hæc res cõtineatur ſciẽtia. ¶ Senectutem: qm omnis diſputatio de ſenectute futura eſt, quid ſenectus eſt: & vnde dicatur: non debemus ignorare.

Senectus

Eſt autem ſenectus ſexta ætas hoium dicta a ſenario numero: vel, vt alii volunt: a ſentiẽdo φ, in ea ſenſus deficiant: ætas quidem incipit ab infantia: quæ durat vſq; ad. vii. annum: dicta a nõ fando, quia homo in ea non fatur: aut ſi fatur imperfectus eſt ſermo.

Infantia

Secunda eſt pueritia, cuius pars ẽ pubertas, & durat in maſculis ad quartum decimum annum: in fœminis autem ad tertiũ decimum, qui fœminæ citius matureſcunt: & citius deficiunt: quia vt dicit Donatus, Quæ tardi⁹ creſcũt diutius durant.

Pueritia

Donatus

Tertia eſt adoleſcentia: ab adoleſco dicta id autem eſt creſco. iuuenta eſt quarta. Virilis ætas quinta. Senectus ſexta: quæ etiã ſenium appellaẽ, cuius pars eſt Decrepitas.

Adoleſcentia

Iuuenta

Virilis

Aetas

Aeuitas

Aetas vero ab æuitate per ſyncopam: hoc ẽ concisionem dicta eſt: æuitas autem ab æuo: quod quidem a græco venit [Greek]: ideſt ætas per diphthongum ſcribitur.

Nonius

¶ Grauem: modeſtam, vt Nonius Mar. exponit: hunc tex. allegans. Grauis autem multas habet ſignificationes, vt idẽ inquit. ¶ Pleriſq;: multis vel aliquibus. ¶ Oodioſa: tædioſa: vnde etiam Nonius ſenium eſſe tædium, & odium dicit φ adeo pleriſq; ſenes ita dicunt. Fili ſenectus ipſa morbus eſt. ¶ Aetnæ: mons in medio Siciliæ: quæ tum diphthongo: & ſine aſpiratiõe ſcribitur. ¶ Rem haud ſane difficilem: ergo facilem. Catonis reſpõſio eſt cuius talis ſnia eſt: φ res quam ipſi difficilem admirantur & putant facilis eſt viris virtute præditis & obtemperantibus rationi: & difficilis: & grauis illis qui nulli obtemperantes rationi & hebetes ſunt: & ſtulti: & inconſtantes.

ASCE.

¶ Apud quem: ideſt in cuius colloquio nos facimus Lælium: & Scipionẽ amicos illos inter ſe ſapientiſſimoſq; viros admirantes: φ is ſcilicet Cato ferret tam facile: ideſt tã patienter ſenectutem. Et fecimus eum: ſcilicet Catonem rñdentem iis. ſ. Scipioni & Lælio. Qui. ſ. Cato ſi videbitur diſputare eruditius q̃ ipſe. i. dum ex proprio inuẽto loqueretur in libris ſuis: attribuito ideſt volo attribuas literis græcis, quarum cõſtat eum fuiſſe perſtudioſum. i. valde ſtudioſum in ſenectute: quaſi dicat ne puteris quod contra decorum perſonæ fecerim plus eruditionis illi tribuẽs in diſputatione quam apud me habet q̃ in libris propriis. Sed quid opus eſt ſupple dicere plura: quaſi dicat nihil. Enim pro ga ſermo ipſius Catonis explicabit tam .i. proximo libro omnem ſententiam noſtram de ſenectute.

SAepenumero. quẽadmodum dixerat Cic. ſe facturum loquuntur cũ Catone Scipio & Lęlius de ſenectute. vnde dicit Scipio. Ego o Marce Cato ſoleo mirari ſæpe numero cum hoc. ſ. pſente amico meo Caio Lælio: cum. ſ. ita ſit φ mirari ſoleam excellentm & perfectam ſapientiam tuã cæterarum rerum. i. in cæteris rebus. Cũ. ſ. verum eſt φ mirari ſolebam vel maxime φ nunq̃ ſenſerim ſenectutẽ tuã eſſe grauem tibi: ideſt quod ſenectus tua: vt ſenſi: nunquam fuerit tibi grauis: ideſt moleſta. Quæ. ſ. ſenectus eſt ita odioſa: ideſt moleſta, & odio habita vt dicant ſe ſuſtinere onus grauius ætna ideſt monte illo Siciliæ: qui ſecundum Virgi. æneĩ. iii. impoſitus eſt encelado: vnde dicit Fama eſt enceladum ſemiuſtum fulmine corpus Mole hac torqueri &c. Ad quæ Cato rñdet. O Scipio & Læli vos videmini admirari rẽpu, haud, ideſt non, ſane, ideſt valde difficilem.

¶ Nihil

quibus enim nihil opis eſt in ipſis ad bene beateq́ꝫ viuendum, his omnis grauis eſt ætas. Qui autem omnia bona a ſeipſis petunt, iis nihil poteſt malum videri, quod naturæ neceſſitas afferat. Quo in genere in primis eſt ſenectus: vt adipiſcantur omnes optant: eandem accuſant adeptam: tanta eſt inconſtantia, ſtultitia, atq́ꝫ peruerſitas. Obrepere aiunt eam citius, q̃ putaſſent. Primum quis coegit eos falſum putare? qui enim citius adoleſcentiæ ſenectus, q̃ pueritię adoleſcentia obrepit? Deinde qui minus grauis eſſet iis ſenectus, ſi octingenteſimum annum agerent, q̃ octogeſimum? Præterita enim ętas, quamuis longa, cum effluxiſſet, nulla conſolatione permulcere poſſet ſtultam ſenectutem: quocirca, ſi ſapientiam meam admirari ſoletis, quæ vtinam digna eſſet opinione veſtra

PET. MAR. ¶ Nihil opis: auxilii & ſalutis. ¶ In ipſis: in ꝓpriis dotibus naturæ videlicet atq́ꝫ artis: nec nō cumulo & ſumma earũ virtutũ quæ ſua ſponte ingenerantur, & illarum quæ a voluntate, rationeq́ꝫ gignunt. quæ abſolutiõe rõnis diffiniunt animiq́ꝫ bona certa & firma habentur. at quæ fortuna non aſpirat. cætera fluxa & momentanea ſunt. vir ego grauis prudens & cõſtans a ſe pendet non a forte quæ cæca eſt & temeraria: eorũq́ꝫ aciem ꝑſtringit quos amplectitur. ¶ Bene: ſtudioſe & honeſte: quod nõ præſtat niſi virtus. ¶ Beate: ſufficienter affluẽter feliciter. is.n.beatus dicitur cui nihil deeſt. ¶ Grauis: oneroſa & moleſta nõ ſolũ ſenectus verum & cęteri gradus ætatis. in qbus nõ datur qes & trãquillitas niſi ꝑ virtutẽ. ¶ Oĩa bona: ꝑfectionem corporis & animi: i qua vera cõſiſtit laus bonitatis & excellentia. vñ Bias ille prienteus oĩa ſua bona ſecũ aſportare ſe dixit cũ direptam patriã fugeret. ¶ Neceſſitas naturę: conditio & ſors naturalis quæ lex diuina habenda eſt: eiq́ꝫ ſine cunctatione parendũ: natura ſiqdem aut deus eſt: aut diuinũ inſtrumentũ: & virtutes oẽs e natura ſunt, vitia vero cõtra. ¶ Incõſtantia: leuitas, hallucinatio, fluctuatio votorũ, & iudiciorũ. ¶ Stultitia: hebetudo ignorantia. ſtoliditas. ¶ Prauitas: peruerſitas iudicii, atq́ꝫ corruptio. ¶ Obrepere: latenter aduenire. ¶ Putare: æſtimare iudicare opinari. ¶ Quis: quæſtio, q.d. eadem ratio eſt de cæteris ætatibus quę inuicem ſuccedunt. & adrepunt. ¶ Permulcere: lenire, oblectare. ¶ Stultam: hæbetam ignaram & deliram.

MAR. PHIL. ¶ Nihil opis: hoc eſt auxilii. Teren. Iuno Lucina fer opẽ: in plurali numero diuitias ſignificat: vt Virg. in. ii. Troianas vt opes: & lamentabile regnũ, & in ſingulari poſſibilitatem etiam ſignificat, vt nõ opis eſt noſtræ Dido. ¶ In ipſis: hoc eſt in animo ſuo, & hoc verbũ magnam vim habet, nam homo componitur ex corpore & anima: & corpus eſt qdam vagina animi: & cum dicit in ipſis intelligit de aĩoe & ipſis hoibus: quia homo eſt animus, & ſenſus latẽs i corpore, vnde dicunt græci ουκεστιν ανθρωπον ειναι. Sic Cic. in lib. de rep. hoc eſt de ſomnio Scipionis: non eſt homo quod digito monſtrari põt. ¶ Ad bene: quãtum ad virtutem. ¶ Beate: qu antum ad copiam, vnde beatus ab habendo dictus eſt Iuue. Vetulæ veſica beatę: vnde dicitur beatitudo ꝙ magnam copiã habeat. ¶ Naturæ neceſſitas: quia a natura neceſſario ſequitur ſenectus. ¶ Quo in genere: quo in malo: quod affertur a natura ſi malum dici põt: eſt modus loquẽdi oratorius: & maxime Ciceronianus: & vt plurimũ ponit pro qualitate, vt quatuor ſunt genera cauſarũ, item epiſtolarum multa genera eſſe nõ ignoras. ¶ Exoptãt: aio deliberant, & in hoc differt a cupio, ꝙ eſt verbis, illud aũt animo. ¶ Eandem accuſant adepti. ſ. ſenectutẽ ad quam: cum peruenerint eam accuſant: & dicunt grauem: & moleſtã eſſe, & quendã morbum. ¶ Tanta. ſ. eſt eorum inconſtantia: qdam animi diſcordia: ꝙ non ſtant firmi in ꝓpoſito, quia primo exoptant ipſam ſenectutẽ adipiſci quam poſtquam ſunt adepti vehemẽter accuſant. ¶ Stultitia: vt dicit Donatus in eunucho eſt quatuor modis, aut nõ venire in mentem quod oportet: aut ſi venerit nõ tenere, aut bonum cõſilium amittere, ex quo facile intelligere poſſumus raros eſſe qui nõ ſint ſtulti: quod quidem i epiſtolis noſter cõfirmat Cice. Stultorũ plena ſunt omnia: & ſtultus dictus eſt a ſtultitia, & i hoc differt a fato, ꝙ fatuus ẽ proprie inepta loquens, a fando dictus. hinc fatuus dicitur, & fatuus differt ab iſulſo, quia fatuus eſt verbis & dictis, Inſulſus vero eſt corde & animo: & ſtultus ab inſano. Terẽ. Hic ex ſtultis inſanos facit. ¶ Peruerſitas: eſt ordinis cõfuſio, & peruerſio ꝙ ordinem naturæ tales ſenectutẽ accuſantes vertunt. ¶ Obrepere aiunt: antipohora ad aduerſarios ꝙ dicunt eam. ſ. ſenectutem. ¶ Obrepere: clanculum ſubintrare, eſt autem proprie ſerpentum, quæ humiliter: & per terram trahunt corpus: vnde appellant reptilia: primũ reſpondet antipophoræ: ab aduerſariis factę. ¶ Quis coegit eos falſum putare: qa dicunt obrepere ſenectutem citius q̃ putaſſent: quaſi dicat nullus. ¶ Senectus citius obrebit adoleſcentiæ q̃ adoleſcentia pueritiæ: hoc autẽ ideo videtur hominibus: qa omnes vellent in adoleſcentia permanere: quæ cæteris ætatibus iucundior eſt. Sed ſane ſciendum ſm antiquos hoc loco ætatem in tres partes eſſe diuiſam veluti Var. ſcribit. & ab Aula Gellio noctium atticarũ lib. ix. excipitur. ſ. in pueritiam quẽ eſt vſq́ꝫ ad. xvii. an. & adoleſcentiam quæ durat vſq́ꝫ ad. xlvi. an. & in ſenectutem quæ reliquo tempore ſatiſfacit. ¶ Si octingenteſimum annum agerent quam octogeſimum: hoc eſt fecit ꝙ vnuſquiſq́ꝫ longã duceret ætatem ꝙ maxime cupit: vnde eſt ꝙ nemo eſt tam ſenex qui ſe non putet annum viuere poſſe. ¶ Quamuis lõga: hoc eſt quantumuis longa. ¶ Stultam ſenectutem. ſ. quæ eſt in ſtultis hominibus: nõ autem ꝙ ſit ſenectus vituperatio. ¶ Quæ vtinam digna eſſet opinione veſtra: verecunde loquitur Cato ꝙ vtinam eſſem ſapiens veluti vos exiſtimatis adoleſcentes.

ASCE. ¶ ENim pro quia oĩs ætas eſt grauis. i. moleſta iis ſupple dumtaxat qbus nihil opis, ideſt facultatis: ideſt ad viuendum bene & beate. Aũt pro ſed nihil poteſt malum videri ꝙ neceſſitas naturæ afferat. nihil dico põt videri malũ iis qui petunt oĩa bona a ſeipſis. i. quæ habent omnia quæ bona putant in ſeipſis poſita, vt bias ille dicebat, & Maro in viro bono nobis ſcripſit: vnde & illud. Nec te quæſiueris extra. In quo genere. ſ. neceſſitatis naturæ eſt ſenectus in primis. i. præcipue quam. ſ. ſenectutem: omnis ſcilicet hoies optant: vt adipiſcantur: & omnes accuſant, ideſt damnant eandem adeptam. i. acquiſitam, tanta inconſtantia, ſtultitia: atq́ꝫ peruerſitas eſt: ſcilicet in hominibus. Primum: ſcilicet ſtolti ſunt. Nam quis coegit eos putare falſum. ſ. ꝙ ſenectus non tam cito obreperet: vnde admonet Mamaſius poeta dicens. Iam ſubrepet iners ætas nec amare licebit dicere nec cano blanditias capiti. Et Iuuenalis. Subrepit enim nondũ intellecta iuuentus. Enim pro quia: qui. in quo obrepit. i. tacite interuenit. Senectus citius adoleſcentiæ. i. ætati quo adolemus & creſcimus: nam oĩno diſtinguit eã a iuuenta, q̃ adoleſcẽtia obrepat pueritiæ. q.d. in nullo. Et ita ſi non queruntur ſe factos ex pueris adoleſcẽtes, nõ debent queri ſi adoleſcẽtibus facti ſunt ſenes. Deinde ꝙ tam cito inueniuntur ſenectutem obrebere, & ita moleſtiorẽ eſſe dicunt, errant namq́ꝫ, ideſt in quo eſſet ſenectus minus grauis. i. moleſta & importabilis iis. ſ. qui de ea querunt ſi agerent annum octingenteſimum, q̃ ſcilicet modo vbi agunt octogeſimum: quaſi dicat i nullo, immo multo grauior eſſet & ita quanto citius aduenit tanto minus grauat. Enim pro quia ætas ꝑterita quãuis, ideſt quantumuis longa cum: ideſt poſtquam effluxiſſet, ſcilicet illis improuidis. nulla. i. non vlla non poſſit permulcere, ideſt mitigare & placare ſenectutem ſtultam vlla conſolatione. Quo circa o Scipio & Læli ſoletis admirari meam ſapientiam, quæ. ſ. ſapientia, vtinam eſſet digna opinione veſtra.

Obrepere a ſerpẽtibus tractum vnde reptilia

Varro Au. ge.

nostroque cognomine, in hoc summus sapientes, quod naturam optimam ducem, tanquam deum, sequimur, eique paremus: a qua non verisimile est, cum cęterę partes aetatis bene descriptę sint, extremum actum, tanquā ab inerti poeta esse neglectum: sed tamen necesse fuit esse aliquod extremum, & tanquam in arborum bacis, terraeque frugibus maturitate tēpestiua, quasi vietum & caducum: quod ferendum est molliter sapienti. quid enim est aliud gigantum more bellare cum diis, nisi naturae repugnare? L A E L. At qui Cato gratissimum nobis (vt etiā pro Scipione pollicear) feceris, si, quoniam volumus & speramus quidem senes fieri, ante multo a te didicerimus, quibus facillime rationibus ingrauescentem aetatem possimus ferre. C A T O. Faciam Lęli, pręsertim si vtrique vestrum gratū (vt dicis) futurū est. L A E L. Volumus sane, nisi molestū est Cato, tanq̄ aliquā viam longā confeceris, qua nobis quoque ingrediendum sit, istuc, quo peruenisti, videre, quale sit. C A T O. Faciā, vt potero, Lęli.

PETR. MAR. ¶ CUM Nostro cognomine: catoniana appellatione: principio inq̄t Plutar. nō Cato sed priscus vocabat: deinde Cato virtutis ergo cognominatus. nā romani eū in quo multarū rerū vsus eēt Catonē noīant. Catū inq̄t Vario Sabini appellant acutū: vñ Ennius dixit. Egregie cordatus hō Cat⁹ Helius Sextus. ¶ Descriptę: designatę, cōpositę: translatio a comoediis & tragoediis q̄ actibus distinguūt & describūt. Actus inq̄t Pōpie⁹ i comoediis & tragoediis signant certa spatia canticorū & motū corpis histrionū: & saltatorū qa̅ tuosi iccirco dicitur. ¶ Inerti: rudi: i eptori perito. ¶ Extremū: vltimū. ¶ Tempestiua: opportuna. ¶ Vietū: languidū, & nālibus priuatū viribus. ¶ Caducū: momētaneum: & facile ad casum: & caduca dñr poma p se cadētia. ¶ Molliter: iucunde, aequanimiter cum sit ex ordine nāę cui nō est repugnandū: ne gigātes. i. terrestres qsdā naturas & stolidas imitari videamur. hoc malū poetae innuerunt bellū gigāteū cū caelicolis referētes. quapp inter delphica dicta hoc erat. deū sequere. deum cole. legi obtēpera: sapientiam imitare: sapientibus vtere, pelle dolores aio¶ carnifices, opportunitate tpis vter. ¶ Ingrediendum: ambulandū: eundū. ¶ Quale: cuius naturae ac proprietatis.

MAR. PHIL. ¶ Nostroq cognomine: qa p cognomen sapiēs Cato dicebat & bñ eū sūmus orator: sūmus senator, sūmus Impatore

Plinius. vt Pli. inq̄t & sūmus pīfa. legit. ¶ Et no. c. & est sensus: vt essem dignus isto nro cognomine. i. appellatione ista qua me noiatis. Verū cognomē vt ante diximus pprie loquēdo ad familiā spectat. ¶ In hoc summus sapiētes, ad euitandā arrogantiā vsus est numero plurali: qd istis tpibus contrariū est.

Natura Seruius. ¶ Naturā: rōnem virtutis. Natura. n. est vt ait Ser. in geor. mater oīum rerū: dictaq: q inde nascant oia: cui q parēt, dr rōni obedire: quā tanq̄ deū dicit Cato se esse secutum. ¶ Extremū actum: qd est ipsa senectus. Silitudinē traxit a comicis & tragicis: q comoedias & tragoedias & i actus diuidunt: & eaℽ nulla est q̄ plures quinq aut pauciores hēre

Hora. possit: vt Hora. fabula q̄ posci vult & spectata reponi. Neu minor qnto: neu sic pductior actu. ¶ Ab inerti poeta, sicut

Hora. fuere illi de qbus in poetica loqtur Hora. Infelix opis summa: qa ponere totū Nesciet. Iners aūt ab in & arte dr quasi

Iners Poeta sine arte. Poeta vocabulū graecum [illegible] fingo vel facio. Q uicqd. n. dicunt poetae: fingūt qdem. ¶ In arborum bacis & ter. fru. similitudo ē tractatā fructus eū sint acerbi & fruges jmaturae sunt in altū erecti: cum postea maturescunt incipiūt declinare: sic est in hoibus. Baca aūt est fru

Baca ctus oīum arborū: & tñ significat q̄tum pomar & p vnū. c.

Iuue. scribit. Iuue. Vsq nihil est q nra infantia coelū Hausit auētini baca nutrita sabinae: qñ vero puellam bacchantem: tunc p binū c: & cū aspiratione scribit. ¶ Tempestiua: q̄ venit in

Victus tpe. Vnde dr tempestiue venisti: hoc est in ipso tpe. ¶ Vi

Cytius ctum: curuū: & flexum a vinco & caducū. ¶ Molliter: & suauiter & aequo aio. ¶ Bellare cū diis: & de his nota est fabula: nā montes montibus imposuerūt vt Ioui coelū auferrēt:

Virg. vt Virg. Ter sunt conati imponere pelion ossae. ¶ Atq Cato: qm tolerabilē esse senectutem a Catone pmonstratū est, q̄rit modus ab istis adolescētibus. ¶ Vt viae: rō tolerantiae: qbus si forte ad senectutē puenerint eam ferre possint. ¶ Nobis: vt humanitatē ōnderet adolescētulus dixit nobis. i. mi

Polliceor Promitto hi & Scipioni. ¶ Polliceatū pollicemur sponte: pmittimus rogati. ¶ Si multo ante a te didicerimus: hoc est multos annos anteq̄ ad senectutē perueniamus. ¶ Quibus rōnibus. i. q̄tuor modis & formis. ¶ Ingrauescētem aetatē. i. ipsam senectutem: q̄ grauescēs aetas appellat: vt Ci. i epi. ad curionē.

Cicero Vt aetas nra ingrauescens in amore atq in adolescentia tua cōquiescat. ¶ Q m speramus. i. bonū futurū expectamus: & p parenthesim haec dicta sunt. est. n. sperare bonū expectare futurū. ¶ Faciā vero Laeli. hoc potissimū obseruat: vt p sermonem intelligat quis loqtur: & cui sermo dirigat. Sane sciendū maiorum illorum pceptorū ptem a Platone cepisse Cice. ¶ Nisi molestum est: decorum seruat vt istis adolescētulis humanitatis tribuat. & Cato. humanitas: & venerabilitas: grauitas, & molestia a mole dicta est. ¶ Tanq̄ per ali. lon. viam tanq̄ poēs aetates: q̄ qdē cōparat viam: p qua itur ad senectutē: vt catholici faciunt q hoies viatores appellant. ¶ Istuc: pro istud: vtroq mō facit: & pprie loquitur. s. qd est in re audiēte: nam hic & haec & hoc rē pximā dicenti signt: & istam rem pximā audienti Ci. in episto. Putares ne nunq̄ accidere posset vt mihi verba deessent: neq solum ista nostra oratoria sed haec etiam leuia nostratia. ¶ Q uale: asperum aut mite, aut iucundum. ¶ Vt potero: pro verbis meis: & captat beneuolentiam arrogantiam euitando.

ASCE. ¶ E T cognomine nro qa Cato dicitur q̄si Catonis. i. prudens & circūspectus: uos sumus sapientes in hoc q sequimur naturā. s. a deo institutā, optimā ducem: tanq̄ deū: qa q̄cunq a deo sunt ordinata: sunt sicut cursus nāae quem deus dirigit: & paremus ei. s. nāae a qua cū caeterae ptes aetatis sint bn descriptae. i. cōstitutae. non est verisimile extremū. i. finē aetatis: hoc est senectutē esse neglectā, tanq̄ ab inerti poeta. qui cum arte careat & solo impetu ingenii ad carmina feratur principia interdum bona facit sed finē ponere nescit: vñ Hora. in arte. Infelix opis summa: qa ponere totum nesciet. Sed tñ q̄uis obmurmurant: necesse fuit esse aliquid extremum. s. in aetate: q̄si victum. i. incuruatū & flexum & caducum. i. sponte decidentē maturitate tempestiua. i. suo tpe aduentāte: tanq̄ in bacis. i. fructibus minutis sparsim nascentibus arborū: vt oliuarum: cornorū & similium: in frugibus terrae: vt sunt legumina & frumentū: quod ferendū. i. patiendum est molliter. i. dulciter & patienter sapienti. Enim pro quia: quid est aliud pugnare cū diis more gigantum: vt dicit fabula: nisi repugnare nāae. q. d. nihil. Vnde Laelius. At

Naturae pugnare ē bellare cum diis qui Cato. Conuenienter inducta occasione de senectute disputandi cohortatur Laelius: & rogat Catonē vt de ea dicere pergat his verbis. At qd est quinimmo o Cato tu feceris gratissimum. i. rem gratissimā nobis. (Et qa ad vtrunque Laelium & Scipionē complectitur: ideo addit vt ēt pollicear pro Scipione. s. q illi vt mihi gratissimum feceris (si qm nos volumus: & quidem idem certe speramus fieri senes

Vetus verbum didicerimus molto ante: scilicet quod senes simus. Quibus rōnibus possimus ferre facillime aetatem ingrauescentem. idest senilem. Respōdet Cato. O Laeli ego faciam. s. quod petis praesertim si dicis futurum esse gratum vtriq vestrū. Ad quod Scipio cōfirmās: Volumus sane. i. valde vel omnino (nisi. i. si nō est molestum o Cato tanq̄ confeceris, idest finiueris aliquam viam longā qua sit ingrediēdm quoq. i. ēt nobis videre quale sit istuc: idest terminus iste quo. i. ad quem peruenisti. Cato respondet o Laeli. Ego faciam vt id est aequaliter potero.

¶ Saepe

PET. MAR. ¶ SAEpe enim interfui: e platonicis veſtibulis hanc fabricam deſcribit Cicero & ex illis q̃ſi carceribus & repagulis in hæc ſpacia excurrit luſtrataq; metã & tendit ad palmam ſiqdem apud Platonẽ in principio politiæ iuuenis ſocrates Cephalũ honoratum ſenẽ ſic appellat, valde delector ſenilibus verbis. videor. n. ab his audire oportere qui viam aliquã iam pſecerint q̃ & nobis fortaſſe pagenda erit q̃ aſpera & difficilis ver q̃ facilis ſit & perula. Cui Cephalus ſæpe coimus plerigq; formæ æq̃les antiquum illud ſeruantes puerbiũ. plurimi ergo nřm ĩ cetu queruñt voluptatẽ q̃bus in iuuẽtute frui licet deſiderio affecti & rẽ venereã & cõuiuia cæteraq; id gen⁹ recordati grauiter ferũt tanq̃ maximis priuati rebus & tũc qdem ſe bñ vixiſſe affirmant. nũc aũt ne viuere qdẽ. Nonnulli vero domeſticorũ cõuicia: cõtumeliaſq; deplorant, & in hoc ſenectutẽ maxime accuſant tanquã maximorũ cauſam malorũ. mihi aũt huiuſmodi hoies iniuria ſenectutẽ vt horum cauſam culpare videntur. nam ſi hęc cauſa eſſet & ego eadẽ eſſem paſſus propter ſenectutẽ, & reliqui omnes qui ad id ætatis deuenerunt. ¶ Querelis: ex poſtulationibus æquæuorum. ¶ Pares ætate ſimiles: moribus atq; ſtudiis. Nam ſimilia ſimilibus gaudent. & ſimile ad ſimile agit deus: vt dicit Plato. prouerbium ait diuus Hieronymus in expoſitione canticorum, dictum eſt quoniam aliud palam dicit. & aliud intrinſecus indicat: vnde parabola etiam nominantur. ¶ Facilime: aptiſſime: & iucundiſſime. ¶ Quas: querelas. ¶ Voluptatibus: delectationibus ſenſuum: in quibus plerięq; homines omne bonum ponunt cum animalia viuant & non homines. ¶ Coli honorari. ¶ Vſu venirent: acciderent. ¶ Laxatos: liberatos atq; reſolutos. ¶ Moderati: temperantes: & modum ſeruantes. ¶ Non difficiles, leues: faciles, citra moroſitatem. ¶ Ne inhumani: mites atq; tractabiles. ¶ Tolerabilem. facilem. & lenem. ¶ Importunitas: moroſitas & morum difficultãs. ¶ Inhumanitas. aſperitas. ¶ Opes: fortunæ. auxilia: & cõmoda. ¶ Copias, rerum neceſſarium affluentias. ¶ Dignitatem. ęſtimationem: auctoritatem: nobilitatem: celebritatem. ¶ Tolerabilem: facile & mollem.

MAR. PHIL. ¶ INterfui querelis. i. præſens fui ſæpe: nam pſentiam ſignificat qñ iungitur cũ datiuo. ¶ Aequalium meorum: dicitur enim æquales & ætate & amore. ¶ Salinator: quem. ſ. quales iſti ciues romani fuere: & Cato. familiares: & ferme eiuſdẽ ætatis viri. Pares autem per parẽtheſim dictũ eſt. ¶ Cõſulares: q olim in conſulatu fuere. ¶ Voluptatibus. ſ. corporeis alias voluptas eſt iucunditas. Cic. in epiſt. Magne mihi fuerunt voluptati litteræ tuę: ſed voluñtas per inſcriptum alicui⁹ rei honeſtæ faciendę deſideriũ & appetitũ ſignificat. ¶ Carere eſt proprie rem deſideratam nõ habere. ¶ Ab his. ſ. filiis: vel amicis vel clientibus. ¶ Coli: eſt venerari verbis: geſtu aliquo corporis: & multas habet alias ſignationes: quas. Nonius complectitur opere ſuo: q rñdet his æqualibus ſuis ita conquerentibus. Quod ẽt eſſet accuſandum: quia non ſenectus ſed eorũ mos malus erat accuſandus: quod probat dicẽs. ¶ Nã ſi id. ſ. q voluptatibus carẽt: & q ſpernerentur. ¶ Vſu veniret: illud vſu mihi facit, niſi q cõtingere ſignificat: vt Quintus Pedianus ait Teren. in phor. Mihi vſu venit hoc ſcio: ſed non contingunt: ergo non culpa ſenectutis: ſed morum malorũ id accidit. ¶ Libidinũ vinculis laxatos: liberatos & elargatos a libidinibus: qbus ſeruiebant, vnde vſ q ſenectuti plurimũ debeamus: q̃ ex ſeruis non fecit liberos cũ ex libidinibus & voluptatibus nos liberet, qbus dum paremus ſerui ſumus. ¶ In moribus. ſ. malis. mos. n. eſt viuendi bñ & male conſuetudo: & duplex eſt bonus & malus. vnde moratus & moroſus dr. moratus. n. eſt bonis iſtructus moribus: moroſus q nullum bonum habet mẽte: & nulla re cõtẽtaſ, q modo ait: modo negat: & mõ vult: modo nõ vult. ¶ Nec difficiles: ſed faciles & manſueti & benigni. ¶ Importunitas: a portu in q̃ nullus eſt portus & quies: a quo opportunus & opportune: non aũt ab oportet: vt qdã dicunt. ¶ Eſt vt dicis Cato, obiectio ẽ ſumpta ab humanitate cui⁹ ſnia talis eſt. M. C. verũ eſt q dicis: ſed aliqs forte dicet q non idem eſt i oĩbus id qd eſt in te, qui diues, qui in dignitate poſitus, qui ſapiẽs ea poſſides q̃bus facillime fere potes ſenectutem: nam q paupes ſunt & maxime inopia cõſtituti iſtis nõ tolerabilis vt eſſe ſenectus. ¶ Opes ad magnificẽtiam & vltra vſum ſunt diuitiæ q̃ ad vſum tm̃ & vt viui ducẽdam ſunt: vnde Cice. in li. de amicitia. Diuitiæ vt vtare: opes vt colare. ¶ Copias, cuius libet rei facultates a con & opibus dicta, & interdum copiæ copiarum populi tantum exercitum ſignificat. Teren. n. in eunucho, militem ſetum ad te quantas copias adducet. at copia vero aliarum rerum in ſingulari. ¶ Et dignitatẽ, auctoritatem cum honore, eſt & dignitas magiſtratus aliquis.

Marginal notes: Moratus, Moroſus. Importunitas. Opportunitas. Opes. Diuitiæ Copia Voluptas Carere Coli Nonius

Sæpe enim interfui querelis meorum æqualium (pares autem cum paribus veteri prouerbio facillime congregantur) quæ. C. ſalinator: quæ Spu. Albinus homines conſulares noſtri fere ęquales deplorare ſolebant, Tum quod voluptatibus carerent ſine quibus vitam nullum putarent: tum quod ſpernerentur ab iis, a quibus eſſent coli ſoliti. Qui mihi non videbantur accuſare id quod eſſet accuſandum. Nam ſi id culpa ſenectutis accideret: eadem mihi vſu euenirent, reliquiſque omnibus maioribus natu, quorum ego multorum cognoui ſenectutem ſine querela, qui ſe libidinum vinculis laxatos eſſe non moleſte ferrẽt nec a ſuis deſpicerentur: ſed omnium iſtiuſmodi querelarum in moribus eſt culpa, non in ætate Moderati enim, & non difficiles ſenes, nec in humani tolerabilem agunt ſenectutem, Importunitas autem & inhumanitas omni ætati moleſta eſt, LAELIVS. Eſt vt dicis Cato, Sed fortaſſe dixerit quiſpiam, tibi propter opes, & copias, & dignitatem tuam tolerabilem ſenectutem videri, Id autem nõ poſſe multis contingere,

ASCẼ. ¶ ENIM pro quia ego interfui ſæpe querelis meorũ coæqualium: ideſt coæuorum. Autem pro ſed pares congregãtur facilime cum paribus veteri prouerbio, ideſt iuxta vetus prouerbium: aut vt in veteri eſt prouerbio. Quæ: ideſt quaſiã putas Catus ſalinator: & quæ, ideſt qualia Superius Albinus homines conſulares: ideſt qui aliquando conſulatum geſſerent, fere: ideſt quaſi: æquales: ideſt coæui noſtri ſolebant deplorare: quaſi dicat friuola quidem: ſed plurima. Tamen ſimul propterea q carent in ſenio voluptatibus: ſine quibus: ſcilicet voluptatibus ipſi putarent vitam eſſe nullam: ideſt nullius vtilitatis aut momenti. Tum: ideſt ſimul, ideſt quia ſpernerentur ab iis a quibus eſſent ſoliti coli: ſcilicet dum fortes eſſent & conſulatum gererent. Qui, ſcilicet ſalinator & Albinus non videbantur mihi accuſare id quod eſſet accuſandum. Nam ſi id ſcilicet non habere voluptatem aut ſperni accideret culpa: ideſt per culpam ſenectutis eadem vſu venirent: ideſt contingerent mihi & reliquis omnibus maioribus natu, ideſt ſenioribus: quorum multorum ego ſenectutẽ cognoui: ſcilicet degni aut duci ſine querela: vt pote qui ferrent non moleſte. i. non grauate: nec impatienter ſe laxatos. i. ſolutos: aut minus ligatos eſſe vinculis. i. laqueis & irreptionibus libidinum: ne deſpicerentur. i. contemnerentur a ſuis: ſed culpa oium querelarum iſtiuſmodi eſt in moribus ſenum non in ætate. Enim pro quia ſenes moderati. i. temperati & nõ difficiles. i. nõ moroſi nec in humani agunt ſenectutẽ tolerabilem & ſibi & aliis. Aũt pro ſed. importunitas. i. inſolẽtia & difficultas, importuna & inhumanitas eſt moleſta omni ætati. ad qđ Lælius eſt inquit vt dicis o Cato. Sed fortaſſe quiſpiam dixerit ſenectutem videri tibi tolerabile ppter opes & copias & dignitatem tuam: q̃a cenſorius & conſularis erat. Autẽ pro ſed. dicere id non eſſet contingere multis, vt. ſ. ea tria habeant.

Marginal notes: Vetus prouerbium. Querelę ſenum in culpa ſũt nõ in ætate. Importunitas & inhumãitas oi ætati moleſta.

Cato. Eſt iſtud quidem Læli aliquid, ſed nequaquam in iſto ſunt omnia: vt Temiſtoclem ferunt Seriphio cuidam in iurgio reſpondiſſe, cum ille dixiſſet non eum ſua, ſed patriæ gloria, ſplendorem aſſecutum. nō Hercle inquit: ſi ego Seriphius eſſem, nobilis, nec ſi tu athenienſis eſſes, clarus vnquam fuiſſes. Quod eodē modo de ſenectute poteſt dici. Nec enim in ſumma inopia leuis eſſe ſenectus pōt, ne ſapienti quidē, nec inſipienti in ſumma copia nō grauis. Aptiſſima oīno ſūt Scipio Læli arma ſenectutis, artes exercitationeſq; virtutum, quæ in oī ætate cultæ cum multum diuſq; vixeris mirificos afferunt fructus, non ſolum quia nū q̄ deſerunt: ne in extremo quidem tempore ætatis (q̄ q̄ id maximum eſt) verū ēt quia conſcia bn̄ actę vitæ multorūq; benefactorū recordatio iucundiſſima eſt.

PETR. MAR. ¶ Iſtud: hīc opes et copias & dignitatem. ¶ Seriphio: e Seripho parua inſula vna e ſporadibus exulū quōdā ergaſtulū & pœna. ¶ Iurgio: iurgio. diſſentione, altercatione. ¶ Splendorem. gl'iam. & celebritatem nois. ¶ Inquit: Themiſtocles vt eſt apud Platonē fatetur patriā cōferre plurimum ad gloriam cōparandā & opes ad facilē ſenectutē. ſed requiri ēt induſtriā & mores citra quos nobilis patria ciuē nō nobilitat. locus aūt obſcurus curricula non hēt ad nois claritatē atq; ſplēdorē. verba Themiſtoclis apud Platonē in .i. de rep. hęc ſūt ἀλλὰ τὸ τοῦ θεμιστοκλέους εὖ ἔχει ὃς τῷ σεριφίῳ λοιδορουμένῳ καὶ λέγοντι ὅτι οὐ δι' αὑτὸν ἀλλὰ διὰ τὴν πόλιν εὐδοκιμοῖ. ἀπεκρίνατο· ὅτι οὔτ' ἂν αὐτὸς σερίφιος ὢν ὀνομαστὸς ἐγένετο. οὔτ' ἐκεῖνος ἀθηναῖος. καὶ τοῖς δὴ μὴ πλουσίοις, χαλεπῶς δὲ τὸ γῆρας φέρουσιν εὖ ἔχει ὁ αὐτὸς λόγος, ὅτι οὔτ' ἂν ὁ ἐπιεικὴς πάνυ τι ῥᾳδίως γῆρας μετὰ πενίας ἐνέγκοι· οὔθ' ὁ μὴ ἐπιεικὴς, πλουτήσας, εὔκολός ποτ' ἂν ἑαυτῷ γένοιτο. ¶ Vnq̄: aliq̄n. ordo ē. Nec ego fuiſſem nobilis ſi eſſem Seriphius: nec tu clarus ſi athenienſis. At tamē ignobilitatē loci nō impedire claritatē nois. Liuius .ix. decadis belli macedonici aſſeuerat agēs & enim de Catone dicit: ſed oīs patritios: plebeioſq; nobiliſſimaꝝ familiarum. M. porcius longe antiebat, in hoc viro tanta vis animi ingeniiq; fuit vt quocunq; loco natus eſſet fortunā ſibi ipſe facturus videret. ¶ Eodē mō: pari ratione. ¶ Leuis. facilis & tolerabilis. ¶ Ne ſapienti. qdæ, ēt viro conſumatiſſimo. ¶ Inſipiēti ſtolido. bardo. & impfecto. ¶ Grauis: moleſta intolerabilis. ¶ Aptiſſima: conuenientiſſima & decentiſſima. ¶ Arma tutelæ, inſtrumenta & fulcra. ¶ Artes rōnes: cognitationes, & vſus. cuius grā virtutes cōparant & idcirco actuoſæ dictæ: vis & enim quæ in actū non pdit fruſtra habet. habeo inqt idē Cicero in .vii. epiſto. ad lentulum duas res qbus me ſuſtentē optimaꝝ artium, & maximaꝝ rerum gl'iam: quaꝝ alteram mihi viuo nunq̄ eripietur altera ne mortuo qdē. ¶ Cultæ, exercitæ: ac frequētatæ ac vſurpatæ. ¶ Mirificos: maxios & honeſtiſſimos. ¶ Nunq̄ deſerunt, qm in ſpece ſunt aīs & radicatæ, nec pendēt a fortuna. habitus ſi qdē cū ſit affectio & diſpoſitio pmunēs non facile conuellit. ¶ Id: qd nunq̄ deſerant ēt in ſenectute. ¶ Conſcientia, noticia honeſtarum actionum. ¶ Bene: honeſte. ¶ Iucundiſſima gratiſſima quicunq; dicit Plato iuſte ſancteque vitam exigit dulcis eum ſpes comitatur, cor nutriens ſenectutemq; fouens. ponit exemplum. Q. u. Fabii Maximi. de quo abunde, dictum eſt in ſylliams comentariis.

MAR. PHIL. ¶ EST illud: rñdet Cato obiectioni pdictæ cui aliquātulum aſſentit: ſed poſtmodū oñdit q̄ verā tolerantiā faciunt ſenectutis pſiſtudinē & exēplum: ¶ Iſtue. priſco more declinauit. nec eſt pnomen ab iſte & hic cōpoſitū vt qdam putant. ¶ In iſto. ſ. in opibus copiis, & dignitate: quas tu dicis: ſunt oīa. ſ. q̄ requirunt ad verā ſenectutis tolerantiā: qa ſunt artes & virtutum actiones: vt Temiſtocles Athenienſis præclarus ciuis & ſummus impator q perſas Xerxemq; pfligauit de quo Aemilius probus multa dicit in vita eius. ¶ Seriphio: viro cuidā de Seripho. Iuue. Contingit & pue tandē paruiſſe Seripho: vñ Seriphius nomē eſt gentile. ¶ Gloria. ampliſſima fama ex pfectiſſimo hoīum ſermone. ¶ Nec Hercle: aduerbiū iurātis per qd tm̄ mares iurabāt: vt per caſtorē fœminæ: p pollucē vero vterq; ſexus. ¶ Inqt ille. Au. Gel. de noctibus atticis: ordo eſt: inquit ille Themiſtocles Hercle ſi ego eſſem Seriphi, nec ignobilis. ſ. fuiſſem quia ſola virtus me feciſſe nobilē tameſi natus fuiſſem in caucaſo

Seriphi'. Iuue. Hercle. Au. ge.

& mihi admouiſſet vbera tigres: non mō in Seripho: & tu nunq̄ fuiſſes nobilis & clarus q̄uis & natus fuiſſes Athenis vel aliquo alio nobiliſſimo loco & celeberrimo: qa in te nulla eſt virtus q̄ feciſſet nobilē. ¶ Quod eodē mō: aptat comparationē. ¶ Nec .n. ſubiungit rōnes q ſapiēti ſenectus inopia nō pōt eſſe nō leuis: & inſipiēti ſūma copia nō pōt eſſe nō grauis. ¶ Inopia: i qua nihil ſit opis: inops & paup in hoc differunt: qa inops pprie dr qui nec opē habet. i. auxiliū alicunde vel tm̄ terræ quo poſſit ſepeliri: paup vero qd nō oino caret auxilio: & paruam hēt pecuniā & res vñ viuat: viuit tñ ſʒ male. ¶ Aptiſſima ar. oñdit qua arte tolerabiliorē ſenectutē hēe poſſimus. Arma. n. q̄libet inſtrumēta cuiuſlibet artis appellanē. vñ Virgi. de agricolarū inſtrumētis inqt. Dicendum nobis q̄ ſunt duris agreſtib⁹ arma. ¶ Artes exer. bñ ſubiūgit exercitationes qa ars ſine exercitatione non multū pdeſt. ¶ Cultę, ab arte agriculturæ tractū eſt: cui rñdent etiam partes ſequētes: vt mirificos fructus. ¶ Diu multūq;: frequētiſſime his duobus adverbiis vtitur Cice. eodē modo: vt in veteri rhetorica diu multū. ¶ Vixeris: optimus modus loquendi cum ſecūda pro tertia vtimur perſona. vt nūc vixeris hoc eſt aliqs vixerit. ¶ Non ſolum: exponit ipſos mirificos fructus virtutis quos dicit eſſe duos. ¶ Verū etiam: ſecundus fructus. ¶ Conſcientia: vocabulū menſum eſt, vt valetudo venum quod dicunt græci. Iucūdiſſima eſt: voluptuoſiſſima cum fructu: vnde in contrarium vertendo dicimus conſcientia malæ actæ vitæ multorūq; malefactarū recordatio grauiſſima eſt.

Virg. Cōſcientia

ASCE. ¶ AD quod Cato quidē. i. certe o Læli. Illud qd dicis eſt aliquid. i. ad ſenectutem patientius ferendā, ſed nequāq̄ oia. ſ. q eam tolerabilem faciunt ſunt in iſto. ſ. per te dicto. Vt. i. quemadmodū ferūt. ſ. hiſtoriagraphi Themiſtocle impatorem illum athenienſem clariſſimū rñdiſſe in iurgio. i. cū eo obiurgaretur & cōuicia audiret: cuidam Seriphio. ſ. ex Seripho iſula modica & barbara vico: cū ille. ſ. Seriphius dixiſſet eū. ſ. Themiſtoclē non affectū. i. nō obtinuiſſe eū ſplendorē. i. celebritatē nois & famæ: ſua. i. ppria ipſius Themiſtoclis gloria: ſed gloria pr̄ie. i. athenaꝝ. Inqt enim Themiſtocles hercle. i. per herculem ſi ego eſſem Seriphis vt tu: non eſſem propterea ignobilis vt tu, nec ſi tu eſſes athenīēſis: vt ego: fuiſſes vnq̄ clarus. i. illuſtris & nobilis vt ego ſup. Q. dr pōt dici eodē modo de ſenectute. Non. n. ſenectus pōt eſſe leuis. i. facilis toleratu: in ſumma inopia. i. paupertate & egeſtate ſine ope. i. ſubſidio. Ne quidem .i. non ēt ſapienti cui tñ maxime tolerabilis videret: nec pōt eſſe non grauis. i. non moleſta inſipienti in ſumma copia. i. abūdantia rerū. Quocirca oportet vt et facultas & animus lętus adſit ac ſapientia: ſic facilis erit ſenectus. Aptiſſima. proſequitur per quæ ſenectus efficatur minus moleſta dicēs. O Scipio & o Lælius arma. i. inſtrumenta ſenectutis aptiſſima. i. per quæ facile dici poteſt ſunt oino artes: vnde Perſius. Miſeriq; viatica canis: & exercitationes virtutū quæ cultæ. i. exercitæ in omni ætate afferunt fructus mirificos cū vixeris multum & diu. Non ſolum: ideo ſuple afferunt fructus: quia nunq̄ deſerunt: ſcilicet hoiem, ne quidem, ideſt non ēt in extremo tempore ætatis: quāquam ideſt maximum. ſ. cōmodum eſt: qa cætera bona nos deficiunt. Verū etiam ideo, quia conſcientia vitæ bene, ideſt laudabiliter actæ: & recordatio multorum benefactorum eſt iucundiſſima. Vnde eſt illud æneid. ix. pulcherrima primum dii moreſq; dabunt veſtri: tamen cætera reddet. Actutum pius Aeneas.

Themiſtoclis dictum

¶ REcepit

Ego quidē. Q. Maximū (eum, qui tarētū, recepit) adoleſcens ita dilexi ſenē, ut æqualē. Erat. n. in illo viro comitate grauitas condita: nec ſenectus mores mutauerat: q̃q̃ eũ colere cœpi non admodũ grandē natu: ſed tamen iam ætate prouectum. Anno enim, poſtq̃ primum conſul fuerat, ego natus ſum. Cumq; eo quartum conſule adoleſcentulus miles profectus ſum ad capuam quintoque anno poſt ad tarentum quæſtor, deinde ædilis, quadriennio poſt factus ſum prætor, quem magiſtratum geſſi conſulibus Tuditano & Cethego: tum quidem ille admodum ſenex ſuaſor legis Cinciæ de donis & muneribus fuit. Hic & bella gerebat, vt adoleſcentulus, cum plane grandis eſſet:

PET. MAR. ℂ Recepit: actu recupauit. cũ Hãnibal ĩqt liuius captã vrbē audiſſet & Romani dixit ſuũ Hãnibalē hñt eadē qua ceperamus arte tarentũ amiſimus. ¶ Vt æqualē: eiuſdē ætatis. ¶ Grauitas: ſeueritas. ¶ Cõdita: ornata, q̃ſi quodã lepido ſapore guſtuq; venuſto. ¶ Comitate: affabilitate i benignitate: humanitate. ¶ Colere: amare affectari frequentare. ¶ Grandē: ætate, puectũ. grãdis ad ætatē refert̃ non ad corpus, & in parte ętatis dr̃ grandis non in tota via niſi addat̃ natu vt grandis natu parens, grandis puer. grãdis ephebus. ¶ Quartũ conſule: collegã habuit Marcellũ tertium cõſulem. lege hiſtoriam apud Liuiũ li. iiii. decadis ſecũdi belli punici. ¶ Legis cinciæ: muneralis lex ĩquit ſex. Popeius vocata eſt q̃ cincius cauit ne cui liceret munus accipere. Martianus agens de verbo҄ ſignatione dicit. dona pprie ſunt, q̃ nulla neceſſitate iuris ſed ſpõte pſtant̃: q̃ſi non pſtent̃ nulla reprehenſio eſt. Munus eſt qđ neceſſario ſubimus lege: more: imperioq; eius q iubendi hēt ptãtem. Vulpianus dicit inter donũ & munus hoc itereſt qđ inter genus & ſpeciem. nã genus eſſe donũ labeo ait vel a dãdo vel a donãdo dictũ. munus ſpeciem: nam munus eſſe donũ cũ cauſa vt puta natalitium & nuptiale. ¶ Grandis: annoſus.

MAR. PHIL. ℂ EGO. Q u. Maxi. exēplũ exponit quo oñdit ſenectutē eſſe tolerabilē. Q. n. Fa. Maxi. nobiliſſim⁹ ciuis Ro. fuit & præclariſſimus Imꝑator ex gente Fabia: & ex tota hac familia ipſe ſolus euaſit cũ vna vie oēs Fabii, qui erãt treceti & ſex occiſi fuerũt intenti in cãpis idibus februariis. quam rem meminit Oui. de faſt. Hęc fuit illa dies in qua vehemētibus armis Tercentũ Fabii ter cecidere duo. Vt hic Fabius euaſis paulopoſt: inquit Naſo. Vna dies Fabios ad bellum miſerat oēs. Ad bellum miſſos abſtulit vna dies. Vt tamen Herculeæ ſupereſſent ſemina gētis. Credibile eſt ipſos cõſuluiſſe deos. Nam puber impubes & adhuc nõ vtilis armis. Vnus de fabia gēte relictus erat. Scilicet vt poſſes olim tu maxime naſci. Cui res cũctando reſtituēda foret. ¶ Qui tarentũ: calabriæ ciuitas in fine Italiæ. Tarentum aũt primo breue oppidũ: quod ars neptuni filius ædificarat: ſed poſtea lacones auxerant duce Phalanteo octauo ab Hercule: quam rem tetigit Virg. in. iii. Herculei ſi vera eſt fama Tarēti. ¶ Recepit: liberauit ab Hannibale. Virgil. frugeſq; receptas. ¶ Comitate: benignitate: & facilitate, vñ benignus & facilis. ¶ Condita: accentum habet in penultima. ¶ Tñ iam ætate: pro qua poterat hẽ circiter quinquaginta annos, quã ætatem cognoſcere poſſumus ex ſequentibus. ¶ Anno enim ordo, eſt. n. primo cõſul fuit poſtquam ego natus ſum: vñ poſſumus ſcire: qđ & Fabius habebat. xxv. annos ãtequam Cato fuiſſet natus: q cõſulatus nemini tribuebat̃: niſi. xxv. an. ageret: & per hoc Fa. anno primo, cõſul fuit poſtq̃ Cato natus fuit. ¶ Quartũ cõſule: hoc eſt eo, iam quartum cõſulatum agente. Vnde notandũ eſt q differentia eſt inter quartum cõſul, & quarto cõſul quam Au. Gel. de noctib⁹ atticis ponit: nã quarto conſul ſignat locum conſulũ vel ordinem hoc modo. Marcus fuit quarto conſul: hoc eſt q res conſules ab origine & cõſtitutione & ordine conſulatus ante fuere q̃ fuiſſet Mar. conſul qui tenet nũc quartum conſulatum: quartum aũt conſul ſigñat perſonã quod quater fuerit conſul: vt hic: & ſunt aduerbia. ¶ Miles: arma exercens a milenario numero dictus eſt. ¶ Ad capuã: apuliæ ciuitatē: quæ ſe dedit Hãnibali illuc pfecto: & ibi regnũ Italiæ hẽ polliceri ſi victoria potiret̃: & hoc fuit in ſecundo bello punico: qñ Hannibal. xv. an. fuit in Italia. & hæc hiſtoria latiſſime patet in Liuio de ſecũdo bello punico. Dicitur vero capua a cãpite quē falconem vetuſtiſſimi vocitabant, a pede introrſus curuato appellatũ: ſiue vt alii dicunt, a regionis planicie eſt capua denominata. ¶ Quæſtor: vice fungens aliquãdo Imperatoris in exercitu: quē vulgo dicũt ſeneſcalcũ exercitus, ſignificat ēt iudicem maleficiorũ. Tertiu ſigñat qui vulgo dicitur Camerlengus cõmunitatis qui eſt ærarius pecuniæ publicę: & dicti ſunt quæſtores vt ait Var. a quærẽdo: quia cõquirerēt publicas pecunias & maleficia quē triumuiri capitales tpe Varronis cõquirebant. ¶ Aedilis: q rebus publicis ſacris & priuatis curãdis: vendundis, & emũdis ędibus pręeſt ędiles dictus: & magiſtratus ędilitas, q̃ erat ſumma apud Roma. ¶ Prętor: q præerat pplo. Nonius ait teſte Var. qđ pręierent populo ꝑtores qđ conſiderent in ſenatu con ſule. ¶ Legis Cynthiæ: Cynthius qdam præclarus ciuis Roma. qui artem & exercitacionem dicendi & orandi nõ mercede & pretio, ſed quadam animi nobilitate fieri voluit Vnde talem legem tulit vt nemo pręcio ad diſcendum veniret. quæ lex Cynthia de donis & muneribus eſt appellata: quæ quidem ſic eſt lata, ne quis ob cauſam orandam donũ pretiumue recipiat, dona enim ſunt illa quæ alicui donantur amore & caritate, munera vero cui debentur pro aliquo beneficio ſuſcepto & labore, dona deorum, munera hominum. ¶ Bella: dictum eſt. n. bellum a nulla re bella: vt eumenides vel a belluis quod eorum diſſentio pernicioſa ſit & differt a prælio, cum illud ſit tempus ipſum diſcordiæ vtriuſq; partis, prælium vero pars belli, & ipſa pugna & militum congreſſio.

ASCE. ℂ EGO quidē adoleſcēs dilexi Quintum Maximũ eum. ſcilicet qui recipit. ſ. in poteſtatem romanorũ Tarentum: ſcilicet opidum calabriæ ita, ideſt intantum ſenem, ideſt q̃uis eſſet ſenex: vt ſcilicet diligere deberem æqualem: ideſt coenum mihi. Enim pro quia: grauitas quædam condita a cõditor quartæ, ideſt quaſi ſale quodam temperata comitate: ideſt affabilitate & iucunda conuerſatione, nec ſenectus mutauerat mores q̃q̃ cœpi eum colere nõ admodum graue vato, ideſt priuſq̃ valde ſenex erat. Sed tñ, ideſt nihil ominus prouectum, ideſt adultum, & maturum in ætate. Enim pro qa ego iquit Cato, natus anno. ſ. vno poſtquam Quintus Maximus conſul primum, ideſt vt dicunt prima vice creatus. Cumq; duæ ſunt voces, q pro & ego ſum ꝓfectus cum eo conſule quartum, ideſt quarta vice. (Cogor enim ineptius loqui, vt manifeſtius loquar) ad capuam, ſcilicet vrbem in campania italica exiſtens miles adoleſcentulus, & factus ſum quæſtor. i. receptor vectigalium publicorum quinto anno poſt, ideſt poſtq̃ ſub eo militauerã ad capuam factus autem ſum dicit a Tarentum. deinde factus ſum ædilis. i. ædium & edendorum ac menſarum cenſor & prouiſor poſtq̃ ædilis fueram factus ſum quadriēnio, ideſt ſpacio quatuor annorũ prętor quem magiſtratum ego geſſi Tuditano: & Cetheo Romanis illis exiſtentibus conſulibus. Ille ſcilicet Quintus Maximus ille exiſtens tum. i. tũc admodum ſenex fuit ſuaſor, ſcilicet in concione legis Cynthę, ideſt reciperetur lex cynthia, de donis & muneribus: ideſt quæ prohibet & dona, ſcilicet gratuita, & munera, ſcilicet merita conferri in precium artis rhetoricæ tradendæ. Hic & bella. Proſequitur narrationē de Quinto Fabio Maximo cuius exemplo vult oſtendere quãtum virtus & ſapientia in ſenili ætate proſint dicens hic, ſcilicet de quo loquor. Quintus Maximus gerebat vt adoleſcentibus, ſcilicet gereret vel tanquã adoleſcentulus eſſet bella cum eſſet grandis, ideſt annoſus admodum.

Quæſtor

Varro

Aedilis

Prætor

Varro

Donum

Munus

Bellum

Ouidius

Calabria

Tarētum

Virg.

Virg.

Au. ge.

Capua

& Hānibalem iuueniliter exultātem pātiētia ſua mol liebat, De quo pręclare familiaris noſter Ennius.

Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem,
Non ponebat enim rumores ante ſalutem,
Ergo poſtq̧ magiſq̧ viri nunc gloria claret.

Tarentū vero qua vigilātia, quo cōſilio recepit: Cū q dē me audiēte ſalinatori, q amiſſo oppido fugerat in arcē, glorianti atq̧ ita dicēti, Mea opera. Qu. Fab. Tarentū recepiſti, certe inqit ridens, nā niſi tu amiſiſſes, nunq̄ recepiſſem. Nec vero in armis prę̄ſtantior, q̄ in toga fuit, qui conſul iterum Sp. Caruilio collega quieſcente. C Flaminio tribuno plebis quo ad potuit reſtitit, agrum picenum, & gallicum viritim cōtra ſenatus auctoritatem diuidenti, augurq̧, cum eſſet, dicere auſus ē, optimis auſpiciis ea geri, quæ pro reip. ſalute fierent: qua contra rempu. fierent: contra auſpicia fieri.

PETR. MAR. ℂ E Xultantē: vagātē: puocātē: & armoꝝ amorīq̧ ardore furentē. ⸿ Molliebat: frangebat: domabat. ⸿ Familiaris: amicus & q̄ſi domeſticus. Nā q̄ſtor Cato romā duxit Enniū e Tarēto vt dicit Euſebius. ⸿ Cūctādo: tardando: pugnāq̧ differendo. ⸿ Rē: romanū ſtatū recupauit pene amiſſum: & labantē confirmauit. ⸿ Rumores: in vulgatos ſermones de ſua cūctatiōe & ignauia. nā ab inuidis vt pditor taxabat & cūctator p dictatore appellatus eſt atq̧ traductus. quā calūniam magno aīo & erecto Fabius p cōi vtilitate & ſalute cōtēpſit. ⸿ Salutē, cōſeruationē pṗię q̄ tūc in cūctatione ↄſiſtebat. vñ Syllius de fabio, & in ſacra ſenis impſſum q̧ fuiſſet ſiſtere cūctādo fortunā aduerſa fouentē vltima dardanii trāſiſſet nois ætas. ⸿ Ergo magis ma. i. in dies fit maior & ſplēdidior: qm̄ vegetas: & ſolidas habuit radices. vñ dicit alibi C. i. vera gl̄ia radices agit & ppagat, ficta oīa tanq̄ floſculi celeriter decidūt. ⸿ Vigilantia: ſolertia diligentia. ⸿ Cōſilio: prudētia cōmēto. ⸿ Opa: labore, atq̧ induſtria. ⸿ In to. i. ciuilibus negociis. ⸿ Viritim: p ſingulos viros. ⸿ Auctoritate: voluntate atq̧ decretū. ⸿ Ferrent: pponerent: & decernerent de. auguri. s i explanatiōne diuinationis dcīn eſt.

MAR. PHIL. ℂ P Atientia ſua molliebat: qa cū cæteri impatores romani cōtra Hānibalē in Italia exultātē miſſi ab eo oēs fuerāt pfligati: hic Qu. Fabius poſt illos creatus Impator cūctando & expectādo Hānibalē molliuit, vñ Hānibal dicere ſolitus fuit: q̧ alteꝝ Hānibalē iuenirēt Romani. Hānibal vt arbitror aſpirationē nō hēt. græci. n. cū pſile ſcribūt & gemināt & ſic apud latinos: niſi conſuetudo vſurper aſpirationem ſicut i aliis noībus abſtulit vt phama: charta: & charitas cū deberēt aſpirari: & p cōſuetudinē nō aſpirant: ſed ſi aſpirāt, doctiores hīr. ⸿ Familiaris: q Ca. ętate fuit. ⸿ Vnꝰ hō: ſolꝰ Qu. Fa. ⸿ Cūctādo: expectādo lōgā morā ducendo eū irritaret ab Hānibale ad pugnā. ⸿ Rē. i. rēp. & hoc carmen Virg. v. poſuit. ⸿ Romores: famam: q̄ p oēs gētes ibat de ipſo Fabio q longā pugnæ pducebat morā. vñ vituperabat a multis: & qd erāt ſapiē tribuebat inertię: atq̧ timori & ignauię. & rumor latinū eſt nomē phama græcū. ⸿ Salutē. ſ. reip. q̄ maxime ei curæ fuit. ⸿ Recepit: recupauit ab Hānibale occupatū. ⸿ Cū ſalinatori i ſupple iqt. Salinator aūt ciuis ro. fuit & illis tpibus ſecūdi belli punici pfectus vrbi Tarēti fuit: ad quā cū iuiſſet Hānibal eā expugnauit: & Salinator in arcē Tarēti fugit amiſſa vrbe: in q̄ qdē arce ſe tenuit donec Fa. cum exercitu venit: cui Salinator ipſe in arce dedit igreſſum & totā vrbē Tarēti recupauit deiecto Hānibale de ciuitate: qui Salinator gl̄iabat & dicebat ſua opa Tarentū a Fabio liberatū & recuperatū fuiſſe: cui Fa. certe inquit ridēs ſub quodā ptextu pudoris. Nā ſi tu nunq̄ amiſiſſes nūq̄ recepiſſem i veꝝ inqt dicis o Salinator qa ego nūq̄ potuiſſem recupare Tarentū: niſi primo a te amiſſum fuiſſet: qd non eguiſſet recupatione, & opa mea. ⸿ Nec v. poſtq̄ dixit qūo ſe magnifice habuit circa rē militarē, ſubiūgit qūo ſe habuit in pace & in toga & i ciuitate Ro. & ē color rhetoricus trāſitio. ⸿ In to. i pace: vt cedāt arma togæ, toga. n. erat veſtis ſine manicis: q̄ vtebant tā viri q̄ fœminę a tegendo dicta. ⸿ Cōſul ite. q nūc erat in cōſulatu ipſo, nā collegæ ſunt ſocii in quocūq̧ offō. ⸿ Ca. Flami. tri. ple. hic cōtra voluntatē ſenatus diuidere volebat agrū picenū i ppl̄o vnde Maximū dānū ſi fiebat reſp. patiebat: i ſed Fabius tūc cōſul cōſtāter reſtitit ei: & vetuit hoc fieri. Tribuni āt fuerūt tres Tribuni. pricipio: qa i tres ptes Popu. Ro. fuit diuiſus poſtea nouē fuerūt. hi āt defendebāt plebē cōtra ſenatū & tria ſunt gnā tribunoꝝ, tribuni celeris: q regi proximi erāt & trecētis militibus ad regis ↄtinuā cuſtodiā præerāt. celeris aūt a celeritate dicti tribuni plebis q defenſores plebis erāt: cōtra ſenatū ad cōſules ne vis aliq̄ in plebē aut fraus afferreret vt æqualitas in ciuitate. & maior libertas eſſe: tribuni militū: q exercitus prīoi erant q̄les tribuni plebis in vrbe pro plebe. ⸿ Agrū picenum: regionē: vt ait feſtus i q̄ eſt aſculū: dictā q̧ Sabini cū aſculū pficiſcerent: puenerint: vbi picus eō ſederat: & dr picēs & picenꝰ. Agrum Picenum ⸿ Galliā. ſ. ciſalpinam in q̄ eſt Venetias ps Italiæ. Gallia Ciſalpina ⸿ Viriti a viro aduerbiū p ſinglos viros. Viritim ⸿ Augur: qui hēat pnoſticā & rei futurę diuinandi Augur ſciam quam gręci μαντείαν dnt: dictꝰ aūt augur: vt dicit feſtur ab auiū geſtu: qa p eū auiū geſtus edicitur: ſiue ab auiū garitu i vñ & augurium. ⸿ Auſus: q̄ſi cōtra pcepta diuinatiōis: nā audere de rebꝰ arduis dicimus: q̄ de reſcire demꝰ q̧ erāt qdā q Fabium vetabāt certis diebꝰ exire cōtra Hānibalē pp auſpicia q̄dā mala: qbus cōſtat Fabiū hæc verba dixiſſe. ⸿ Optimis auſpicis: eſt. n. auſpiciū ab aue ſpectēda dictū: quo qdē verbo nūc nō vtimur: niſi in cōpoſitione aſpicio: reſpicio: proſpicio, Auſpiciū

ASCE. ℂ Et molliebat. i. languentē: & mollē reddebat ſua patientia. i. cūctatione & dilatatione ſua i qa nō faciebat ei copiā pugnādi Hānibalē ducem carthaginēſem exultātem iuueniliter. i. petulāter vt iuuenes ſolent: vñ eſt illud Aeneidos qnto. Si mihi quondā fuerat quaq̧ ibrobus iſte i exultat fidens ſi nunc foret illa iuuenta: de quo. ſ. ſcripſit pclare familiaris nr: qa fuerat in cōtubernia Lælii Scipionis. Ennius. ſ. poeta: vnus hō. ſ. Qu. Fabius Maximꝰ reſtituit nobis. ſ. romanis: rē. i. imperiū pene amiſſum cūctādo. i. morā trahendo. Enim pro qa: non ponebat rumores. i. ſermones ppl̄i & inimicoꝝ: q neſciētes quo cōſilio id faceret arguebāt eū timoris & inertiæ: añ ſalutē. ſ. ſuā & priæ. i. malebat eū nota i famiæ ad tps duratura ſaluti q̄ famę cōſulere. Et ergo gloria ipſius poſtq̄ conſilium eſt inuentum vtile claret tunc: & poſt. i. poſtmodū magis q̄ feciſſet ſi gl̄iæ cupidus eēt citius ſed minus prudēter vixiſſet. vero p ſed: qa. i. q̄ſi vigilantia & quo cōſilio recepit. Tarentū. q. d. ſūmo tñ ſup. qdē. i. certe. Cum. i. qñ inqt. rñdit me audiente: Salinatori qui amiſſo oppido. ſ. Tarentino fugera in arcē. i. in caſtrum i aut vt dicūt fortalitiū oppidi: ſalinatori inquā glorianti atq̧ dicenti ita. i. in hanc formam. O Quinte Fabi tu recepiſti Tarentū mea opa. Ipſe dico nō iquit ridens certe tua opera cepi. Nā ſi tu amiſiſſes Tarentum ego nunq̄ recepiſſem, & ita ignauia illius erat occaſio recipiendi opidi. Nec vero ipſe Qu. Fab. Maximus erat pſtantior in armis: in qbus res bellicas gerebat: quā in toga in qua res pacificas domi tractabat. Qui conſul iteꝝ. i. cum iterum hoc eſt ſecundo eſſet conſul factus Spurio Caruillo collega. i. conſule eius. i. qui fuerat cum eo cōſul eodē anno quieſcente. i. nihil pro republica agente reſtitit quod potuit Ca. Flaminio tribuno plebis diuidenti viritim idest per vires & p ſingula capita agrū picenum. i. quicqd terræ vtilis ad culturā circum picenū faceret: & agrum gallicū. ſ. ciſalpinum: aut vbi veneti: aut vbi ligures & pedemontēſes mō ſunt. diuidēti dico ↄtra auctoritatē ſenatus. Et augur. i. cū ipſe augur erat auſus eſt dicere ea geri optimis auſpiciis. i. exceptionibus auiū inſpectione approbatis quæ fierent pro ſalute reipu. & quæ ferrent contra rempu. ferri etiam contra auſpicia i quaſi aſpicia nihil approbarent quod contra rempublicam eſſet.

ℂ Quomodo

Multa præclara in eo viro cognoui,ſed nihil eſt admirabilius,ꝗ quomodo ille mortem. M.filii tulit, clari viri & conſularis,eſt in manibus laudatio,quam com legimus,quem philoſophum nõ contẽnimus? ne vero in lucẽ modo atq; in oculis ciuium magnus ſed intus domiq; præſtantior. Qui ſermo ! quæ pcepta? quanta notitia antiqtatis? quæ ſciẽtia iuris & augurandi! Multæ etiã (vt in homine romano) literæ: oĩa memoria tenebat,non domeſtica ſolũ, ſed etiam externa bella. Cuius ſermone ita cupide fruebar, quaſi iam diuinarem id,quod euenit,illo extincto fore vnde diſcerem neminem: quorſum igitur tam multa de maximo? qa profecto videtis nefas eſſe dictu, miſeram fuiſſe tale ſenectutem. Nec tamẽ omnes poſſunt eſſe Scipiones aut Maximi,vt verbium expugnationes,ut pedeſtres naualeſue pugnas, vt bella a ſe geſta triumphoſq; recordentur. Eſt enim quiete,& pure,& eleganter actæ ætatis placida ac lelius ſenectus,qualẽ accepimus Platonis,q vno & octogeſimo anno ſcribẽs mortuus eſt.

PET. MAR. ℭ Q VO modo,qua cõſtantia, & ęquitate animi. ꝑ Laudatio,inquit Seneca: Vocẽ exigit. iõ dicimus funebrem laudationẽ. Laus aũt nõ ad vocem refert ſed ad ſniam. licet.n. vir bonus taceat ſed aliquẽ iudicet laude dignũ eſſe laudatus eſt. laudat qui laudandum eſſe iudicat. laudatio eſt oratio cõplexa laudes laudati & dotes. ꝑ Eſt in manibus,extat recens. grata eſt ; lectitatur q; illa dñr eſſe in manibus ꝗ ar redent. & iugi cõtactu fouẽtur. idẽ Cicero in. epiſt. ad lentulum. Sic in manibus habebant. ſic fouebãt. ſic me ꝑſente obſculabant. ꝑ In luce: i aperto & negociis pplo notis: & maniſeſtis. ꝑ Intus: in priuata vita domeſticaque. ꝑ Iuris: ciuilis inſtitutionis, ꝗ bono ciui nota eſſe debet. ꝑ Et augurii: artis & diſciplinæ auguralis.i. ſpectãdarũ auiũ. & captandi loci ad auſpicandum. ꝑ In hoie ratione.i.in ꝓprietate latini ſermonis magiſter ẽ viſus. & nõ anxiæ ac ſcrupuloſæ grãmaticorũ græcorũ formulæ. nõ ſunt ocioſi dicit Sene. qui in literarũ inutilium ſtudiis detinenť quæ iam apud romanos quoq; magna manus eſt grecorum ille morbus fuit. ꝑ Literæ: peritia garmatices: ideſt literariæ ſcientiæ: puriq; ſermonis & elegantis. ꝑ Domeſtica: itala & romana. ꝑ Externa peregrina & barbara. ꝑ Miſeram: infelicem & intolerabilem: ꝑ Pedeſtres: terreſtres ꝑ Quiete: ocioſe. ꝑ Pure: iuſte caſte innocenter. ꝑ Eleganter: culte ornate: polite concinne citra ſordes vitæ victuſq;.

MAR. PHIL. Laudatio ℭ M V Lta: vero: vult tranſire ad particulares æq; preclaras Fabii laudes. ꝑ Mortẽ mar. filii Fabii, Fabius Marcũ filiũ habuit vnum omni virtute prædítum: quẽ amiſit conſularem. ꝑ Eſt in manibus: eſt in ꝓmptu. ꝑ Laudatio, oratio continens laudes: & inter laudem & laudationẽ hanc facimus differentiam, ꝙ laus eſt verbũ continens bona alicuius: laudatio vero eſt oratio continens laudes alicuius: qua de re debemus ſcire ꝙ Fabius in morte filii ſui. M. funebrẽ quãdam fecit orationem: in qua filium ſuum cõmendauit: & aliquos præclaros philoſophiæ locos & ad miranda quædam inſeruit argumenta: de qua nunc dicit. ꝑ Quã cum legimus quem philoſophum non contẽnimus: interogatiue i quaſi dicat omnes. ꝑ In lucẽ: foris inter ciues: ſed intus & eſt contrarium color rhetoricus. ꝑ Qui ſermo i cum admiratione leguñt hi loci.i. qualis ſermo: eſt enim ſermo conſertio orationis & cõfabulatio duorum vel primum. ꝑ Iuris augurãdi, diſtinguẽdum eſt: vt quanta ſcientia iuris quanta ſcientia augurii: vt in homine roma. qa ſero ad Romanos hæc ſtudia literarum venerunt: & pauci literas ſciuerunt. ꝑ Fruebar: fructum capiebam. nam frui & vti in doctrina chriſtiana dicit Augu. in hoc differũt ꝙ vtor eſt ad aliud: fruor ad ſeipſum. ꝑ Forte: ſemper de futuro: eſſe vero de ꝓſenti. Cicero ad Treba. ſcripſit ad me Cæ. perhumaniter nondũ ſe tibi ſatis eſſe familiarem : & occupationes ſuas: ſed certe fore. ꝑ Quorſum: ad quẽ finem & honeſtius dicimus ſine verbo. ꝑ Expugnatores: in hoc differũt pugno & expugno quia pugnare eſt pugnam inferre : expugnare eſt pugnando vincere. ꝑ Vt pe i. quæ fiunt in terra non ſolũ a peditibus ſed ab equitibus. ꝑ Triumphos : qui victoribus debetur honores. Et ſciendũ ſane ꝙ duplex erat Triumphus: maior & minor: minor ꝓprie erat ouatio: ſi quis.n. ouationẽ merebatur vno duntaxat vtebatur equo : & a plebis equitibus Romanis in capitoliũ ducebatur: & oues ſacrificabat: qui vero maiorem merebatur triumphum quatuor albis equis vtebatur & præſente ſenatu in capitolio tauros ſacrificabat: ꝑ Platonis: qui ciuis Athenienſis fuit pclarus philoſophus immo, Deus quidem philoſophorũ: vt in lib. de deorum natura Cice. dicit, & tanta fuit eloquentia præditus, vt aperte veteres illi paterentur Iouem ſi de cœlo deſcẽdiſſet in terram nulla alia quam Platonis ligua fuiſſe locuturũ: & hic in Italiã venit poſtmodum in Aegyptum profectus eſt. vt rerum multarum cognitionem haberet i præceptorem habuit Socratẽ cui maximã in ſuis libris laudẽ attribuit adeo ꝙ in operibus ſuis eum ſemper inducit diſputantẽ. Socrates aũt nunquam ſcripſit aliquid. ꝑ Scribens. hoc eſt componẽs libros: qui vero deſcribit aliquem librum librarius dicitur ſcriptor qui libros componit vt propertius, Cedite romani ſcriptores cedite grati.

Auge. — Augu.

Pugno / Expugno

Triũph' maior. Triũph' minor

Iſocrates oratorũ m' & philoſophus pcl. athenienſis cl. uixit.

ℭ E G O cognoui i eo viro multa præclara: ſed nihil eſt admirabilius in eo ꝗ cum ille tulit: ideſt paſſus eſt mortem Marci filii.ſ. ſui viri clari & cõſularis : ideſt qui iam cõſulatũ geſſerat: aliquãdo cõſularis dicitur dignus qui gerat. Laudatio, ideſt oratio funebris ipſius patris de laude viri Marci filii ſui: eſt in manibus: ideſt eſt ſcripta. Quã ſupple orationem cum legimus quem philoſophum non cõtemnimus. q.d. nullum non contẽnimus i & ita quem libet contemnimus cum nõ pertingat ad ſapientiam ipſius. Nec vero ipſe Fabius erat modo, ideſt ſolum magnus in luce.i. in aperto: vt in plateis atq; in oculis ciuium: ſed erat ꝓſtantior intus.i. in oculto & domi. Qui.i. qualis ſermo (vbi notabis puer raro ſequentes dici quis, ſed qui: vt ne qui ſim quæris alexi. At tamen iſte Deus qui ſit dat tytire nobis) qui agiter ſermo: quaſi dicat plane diuinus quæ præcepta ſunt, erant in eo: aut debantur ab eo: quanta notitia antiquitatis ſupple erat in eo. Quæ ſcientia iuris, ideſt de iure augurandi, quaſi dicat maxima. Multæ enim literæ: ideſt peritiæ latini ſermonis: vt in homine romano: ideſt ſecundum ꝙ romani erant literarum ſtudioſi & tenebat memoria, ideſt per memoriam: omnia bella non ſolum domeſtica ideſt romana aut a familia ſua geſta: ſemper enim gens. Fabia bellicoſa fuit: ſed etiam externa bella, cuius ſermone. Fruebar ita cupide quaſi diuinarem id quod euenit: neminem vnde diſcerem fore: ideſt futurum eſſe illo extincto: id eſt mortuo. Quorſum: quia prolixus locutus videri poſſet a propoſito deuiaſſe reducit ſe in viam dicens. Quorſum, ideſt ad quem finem igitur ſupple dixi tam multa de Maximo: ideſt de Quinto Fabio Maximo. Profecto reſpondet, ideo quia videtis eſſe nefas dictu: ideſt vt dicatur talem ſenectutem qualis in illo fuit fuiſſe miſeram. Nec tamẽ omnes poſſint eſſe Scipiones : aut Maximi: ſcilicet Scipionum & Maximorum ſimiles: quia Scipiones carthaginum & numantiam expugnauerũt. Maximus vt dictum eſt Tarentum. vt.ſ. ipſi recordentur vrbium expugnationes.i. deuictiones: & captiuitates: vt recordenť pedeſtres, & nauales pugnas.ſ. a ſe exhauſtas i & faciliter geſtas : & vt recordendus bella a ſe geſta, & triumphos a ſe ductos. Eſt.n. placida ac leuis ſenectus ætatis actæ quiete i & pure.i. ſine vitio: & eleganter.i. cũ exquiſito honore & cultu: qualem.i. ſenectutem, nos accepimus.i. audiuimus fuiſſe Platonis: q mortuus eſt ſcribens.i. inter ſcribendum: vel dum ſcriberet ad huc anno vno & octogeſimo primo.

ASCẼ.

Qualem Iſocratis, qui eum librum, qui panathenai/cus inſcribitur, quarto & nonageſimo anno ſcripſiſſe dicitur, vixitq; quinquennium poſtea, cuius magiſter Leontinu Corgias centum & ſeptem compleuit an/nos. Neq; vnq̄ in ſuo ſtudio atq; opere ceſſauit. Qui cum ex eo quæretur, cur tam diu vellet eſſe in vita: nihil habeo, inquit: quod incuſem ſenectutem. præ/clarum reſponſum, & docto homine dignum. Sua enim vitia inſipientes: & ſuam culpam in ſenectutem conferunt, quod non faciebatis: cuius modo mentio nem feci Ennius.

Sicut fortis equus: ſpatio qui ſæpe ſupremo
Vicit olympia, nunc ſenio confectus quieſcit.

Equi fortis: & victoris ſenectuti, cōparat ſuam: quem qdem probe meminiſſe poteſtis. Anno enim vndeui/ceſimo poſt eius mortem, hi cōſules, T. Flaminius, & M. Attilius facti ſunt. Ille autem Scipione & Philippo iterum conſulibus mortuus eſt. Cum ego quidem quinq; & lx. annos natus legē voconiā voce magna

PET. MAR. ¶ Panathenaicus: liber Iſocratis de laudibus philoſophiæ recita/tus in magnis panatheneis .i. celebritate palladis quæ athena dr̄ a græcis. ¶ Leontinus: i leontius vrbe Sicula. ¶ Ceſſauit ociosus fuit. ceſſare eſt nihil agere. ¶ Supremo: vltimo cur/riculo. ¶ Olympia, ludos curules in campis eleis: atque olym picis. ¶ Confectus remouetur s in ſcanſione vt priſcus fuit mos. ¶ Voconius: inquit Pe/dianus Aſconius legem tulit nequis ſenſus .i. pecunioſus heredē relinqueret filiā. claſ/ſici inqt Gellius dicebantur nō oēs qui in claſſibus erant ſed primæ tm̄ claſſis hoies: qui centū & .xx. milia æris ampliuſue cenſi erant. infra claſſem aūt appellabantur ſe cundæ claſſis, ceterarumq; oium claſſium in minore ſū ma æris q̄ ſupra dixi cenſe/bātur. hoc eo ſtrictum nota/ui qm̄ in. M. Catonis oratio ne qua voconiam legem ſua ſit quæri ſolet quid ſi claſſi/cus: quid in fra claſſem.

MAR. PHIL. ¶ Iſocratus: iſte præclarus philoſophus, & ſummus ora tor ſuauiſſimæ linguæ fuit & ciuis athenienſis qui multa cōpoſuit: inter quæ ſcripſit librū qui inſcribit panathe/naicus qui laueds Athenien/ſium oēs continet: ſicut ēt Ariſtides alium. ¶ Quinquēniū po. quod ad ſummū ſunt nonagintanouem: cuius Iſocratis

Gorgias Leontinus: magiſter fuit Gorgias qui rhetoricā eum docuit. Gorgias aūt Leontinus Sicilia ciuitate fuit oriundus quæ Leonti/

Vale: ni eorū declinatur: de iſto ēt Vale, mentionem fecit. ¶ Stu/dio: tum ſcribendi: & cōponendi tum aliquid excogitandi ¶ Quod in vituperem: q aut eſſet cæcus, aut ſurdus: aut ali/quid tale patiens. ¶ Præclarum: inſigne & laudabile, com/mēdat enim tale rñſum. ¶ Docto: quia doctrina eſt illa quæ homines facit claros. ¶ Sua. n. vi. quæ in ſe ſunt quod male vixerunt in iuuenta & pueritia ſcortādo. ſ. & bibendo, vnde poſtea in ſenectute multi generātur morbi. ¶ Culpam & vi.

modo: quia ab illis vituperantur. ¶ Modo: paulo ante: & nunc eſt

Virg.: breue cum aduerbium eſt. Virg. Tum modo poſe deos ve/

Supremo: niam. Cum aūt datiuus eſt tunc longum, interdum ſignificat

Teren.: tantummodo: vt Teren. dummodo poſſim daue. ¶ Spacio

Olympia: ſupremo: ætatis ſuæ, interdū ſupremus altū ſignificat. Te/rē. in phormine proh ſupreme Iuppiter. ¶ Olympia: ludos factos apud Olympum, & ipſam ciuitatem in olympia: vñ nota differentiam q Olimpius eſt monus: olympia olym/piæ regio circa olympum: olympia olympiorum ludi, qui ibi fiebant Ioui, olympias ados luſtrum .i. ſpaciū .v. annorū vnde annos cōnumerabant antiqui olympias etiam mater fuit Alexandri: & olympius ēt p cælo ponit. ¶ Confectus s abiicitur: & fit dactilus in quinto predemā verſus exame tri: & vt placet Pri. deponitur s nam. n. c. q. u: ſunt liquide ſed ſcanditur ſic. Vicit olympia, nunc ſenio cōfectu quieſcit: depoſito autem s quæcunq; voculis præcedat pōt breuiari.

memini: ¶ Meminiſſet: recordati, & dicimus memini illam rē, & il/lius rei: ſic etiā recordari: ſed hanc habent differētiam cum diximus memini cū accuſatiuo rem certam ſignificamus. Virg. in. iii. æneidos: hoc meminiſſe pigebit eliſæ, & ſic re

Recordor: codor. Cic. in epiſt. ad curionē, vt ſi qñ, q nolim diſplice/re tibi tuum cōſilium cœperit meū poſſis recordari. ¶ An/no. n. ſubiūgit rōnem quomodo recurdari poſſit: vnde no/ta q maiores tpa ſignificabant a conſulibus, ſic nunc mino res ab icarnatione Chriſti. ¶ Vndeuigeſimo. i. xix. an. quo eti am notamus q ſolū vnum: & duo cum decimo, vigeſimo trigeſimo: & quadrageſimo, reperitur eſſe compoſitum, vt vndeuigeſimum: & duodeuigeſimum, & vnum numerū de mit: aut duos: vt vndeuigeſimo .i. decimonono: q̄ſi vno dē pto de vigeſimo: vt Iune. Vnceolam pculeus habet: ſed gil/lo deuncem: & duodeuigeſimo .i. xviii. quaſi demptis duo bus de vigeſimo. Titus Flaminius: de quo mentionem feci T. Flaminius

mus. O Tite: ſi qd ego audito & cætera. ¶ Iterum cōſul. ite/rum vero quando adiungit ſignificat q bis fuit conſul: mortuus eſt aūt Ennius iſtis exiſtentibus conſ. ¶ Ego qui dem: probat a ſeipſo q ſene ctus nō ſpernit: & de ſe po/ſuit exemplum: vt pbabilio rem faceret ſenectutē. ¶ Vo/ Voconia lex

coniam legem: ſciendum eſt q mortis erat Romæ: q ſiqs vnicam habēs filiam morie/batur eam in omibus bonis ſuis relinquebat hæredem, & quia mulier cū nubit ali cui viro in aliā tranſit fami/liam iniuſtum eſt viſum bo/nis viris. Itaq; quidam Ro manus cuius nomine voconi us vir magna auctoritate le gem conſtituit talem: vt ne/mo moriens vnicam habens filiā niſi in tertia aut in quar ta parte eam heredem relin quere poſſet: & reliquum hæ reditatis i familiam eius ge neris diſtribueretur: vel ſecundum quod lectum eſt in legi bus hanc Voconius legem tulit nequis cenſus hoc eſt in pe/cunioſus hæredem vnicam relinqueret filiam. Erat autem cenſus ille, qui centum milia in profeſſione detuliſſet, vn/de magna fuit cōtentio q iuniores vetabant, viri boni affir/mabant: inter quos Cato ſurexit, & legem ipſam approba/uit. ¶ Magna, voce: hoc eſt optima contentione.

¶ Qualem ſup. accepimus ēt fuiſſe ſenectutem Iocratis ASC.

qui dicit ſcripſiſſe anno quarto & nonageſimo ætatis ſuæ eum librum qui ſcribitur .i. prænotatur quod vigares mi/nus latine dicunt intitulatur panathenaicus ideſt continens quinq; tria mineruæ feſta. Caue aūt lector ne legas Socra tes aut Socratis: quia conſtat Socratem nihil ſcripſiſſe. Nec tam ſenex mortuus eſt cum in carcere eiectus ſit. Omnes q qui hunc locū recitant, vt nulla de numeris agens & Ioan/nes monachus in dictionario græco, vbi exponit vocabu/lum panathenea: legunt Iſocratis: & vixit quinquēnium .i. ſpacium quinq; annorū poſtea .i. poſt eius libri editionem.

Sunt tamen qui legant quinquennio: quia poſt: & ante ab Iſocrates

latinos exceſſus regūt. Cuius .ſ. Iſocratis magiſter. ſcilicet. Gorgiæ dictum

Gorgias Leontinus compleuit centum & ſeptem annos. Diligenter obſeruat quod valla præcepit vt ante viginti: & poſt centum maior numerus præcedat interueniēte con/iunctione, ſed inter viginti: & centum minor: neq; ceſſauit vnq̄ in ſuo ſtudio atq; opere. Qui .ſ. Gorgia cum quærere/tur .i. ſuſcitaretur ex eo cur vellet eſſe tandiu in vita inquit, ideſt reſpōdet nihil habeo q .i. propter quod aut cur incu/ſem .i. accuſem: & damnen ſenectutem. Rñſum inquit Cato præclarum: & dignum homine docto. Si quærat gramma ticus cuius caſu ſit reſponſum hoc loco dici poſſet ſortaſſe nominatiui, vt inteligatur erat: ſed melius dicitur accuſati/ui, vt intelegatur particula quam non expreſſit: quia non eſt vehemens officio, vt eſſet dicere o præclarum reſponſum & cætera. dignum inquam homine docto. Enim pro quia inſipiētes conferunt, ideſt de torquent ſua, ideſt propria vi/tia. & ſuam: ideſt propriam culpam in ſenectutem. quod non faciebat is: cuius Ennius fecit modo: ideſt pauloante mentionem: videlicet Quintus Fabius Maximus: ſed me/lius legitur feci Ennius: vt ſit: quod non faciebat is vide/licet

licet cuius ego feci modo mentionem. Nam Ennius compa rat ſuam ſenectutē ſenectuti equi fortis : & victoris dicens Sicut fortis equus qui forte vicit ſupremo ſpacio vitę ſuæ olympia.i.certam olympicum quieſcit nunc. Cōfectus ſe nio. Ideo dixi melius legi fecit: quam fecit, quia mala eſt re ciprocatio ſi diceres Ennius comparat ſuam.i.Q. uinti Fa bii ſenectutem : dicens,ergo comparat ſuam.i.propriam ſenectutem & cętera. Pro ra tione autem metri nocū eſt antiquis liqueſieri placuit vt pronunciaret confectu quie ſcit. & illud u ſicut us ſequen te vocali corripitur : quia id eo pariter vt corripiat. Quē .f. Ennium aut potius quam ſenectutem Ennii vos pote ſtis meminiſſe probe. Enim pro quia hi videlicet Titus Flaminius & Marcus Attili us facti ſunt conſules anno vndeuigeſimo.i. decimono no poſt mortem.ſ.Ennii il le autem mortuus eſt Scipione.ſ.maiore & Philippo con ſulibus iterum, ideſt ſecundario. Cum i ideſt quando. ego quidem natus annos quinq; & ſexaginta ſuaſiſſem.ſ.in con cione legem voconiam quam voconius primus tulerat: ſua ſiſſem dicit voce magna.

& bonis lateribus ſuaſiſſem.annos ſeptuaginta natus: (tot enim vixit Ennius)ita ferebat duo, quæ maxima putantur onera, paupertatem, & ſenectutem, vt eis pene delectari videretur. Etenim cum cōplector ani mo,quatuor cauſas reperio,cur ſenectus miſera videa tur,vnam quod auocet a rebus gerendis,alteram qđ corpus facit infirmum,tertiam quod priuet omnibus fere voluptatibus,quartam quod haud procul abſit,a morte. Earū ſi placet cauſarum,quantū quæq; valeat, q̄tumq; iuſta ſit vna quęq; videanī. A reb⁹ gerēdis ſe nectus abſtrahit. Quibus? An his, quæ geruntur iuuen tute & viribus? Nullæ ne igiť res ſeniles ſunt, quæ vel infirmis corporibus, animo tamen adminiſtrentur?

PET. MAR. ℭ B Onis lateribus: vegetis viribus & ſpiritu ſonoro ac va lido in lateribus illa ſunt,quæ adducunt & remittunt an helantes qui malis lateribus laborāt. ſ Onera : pondera dif ficilioris vitæ. Ennius inquit Euſebius in hiſtoria. temporē a Catone Romam tranſlatus habitauit in auentino parco admodum ſumptu contentus & vnius ancillæ miniſterio ſ Et enim: certe, omnino. ſ Complector: colligo.cōſidero. ſ Cauſas: rationes. ſ Miſera: calamitoſa. intolerabilis. infe lix ſ Auocet. abſtrahat, auellat. abducat. ſ Voluptatibus: corporeis delectationibus. & maxime guſtatus & tactus. ſ Q uanta:q̄ magna: potens, efficax. ſ Iuſta: legitima. vera. honeſta. ſ Vel etiam langueſcentibus corporeis viribus, q̄ animi robore compenſantur. & prudentia quę vſus compa ratur & augetur, iuuenes eteni non temere ſunt prudentes quamuis & habeantur & ſint ſapientes.

MAR. PHIL. ℭ E T boni lateribus: quibus vox confirmatur, vnde ora tor bona latera habere dicitur quando bonam & firmam vocem habet. ſ Suaſiſſem: animum ad eredendū induxiſſem ad illam legem laudandam. ſ Putantur: non autem vt ſint, ſed vt ab imperitibus putatur. ſ Paupertatem: a paruo pe cunia dicta eſt, qua non ſolum Ennius. ſed omnes ferme ſa pientes delectari ſunt. adeo q; multi, vt inquit Lactantius diuitias habere potuiſſent aſpernabantur, vnde & dixit il le: niſi vos periſſetis: ego periſſem. ſ Sed cu. & Fa. optima ſunt paupertatis exēpla, differt autem ab inopia & mendi citate: qa inopia eſt quaſi ſine ope: ideſt auxilio. Mendici tas vero a manu q; petat elemoſynam.manu. ſ Q uatuor re perio cau: Diuiſio eſt totius operis in quatuor cāis, quibus, & abſolutis erit abſolutū totum opus. ſ Auocet rebus ge rendis. remouet a rebus quæ geri debēt.i.fieri. Virg.in no no. Nec tecū talia geſſi Magnanimum Aeneam. Interdum vero eſt habere. Virgilius ſecundo. Et nos aliquid nomenq; genuſq; geſſimus. ſ Alteram.i.ſecūdam: alter enim & alius in hoc differunt quod alter de duobus, alius vero de pluri bus dicitur. ſ Infirmum: inualidum nā firmus validum & beneuolentē ſignificat. Si te firmum quāprimum videro: q; cōponitur cum in: & priuat, aliquādo auget, vt infractus Virg. Turnus vt infractos aduerſo marte latinos Defeciſſe videt. ſ Omnibus voluptatibus, corporis.ſ.& animi, cor poris enim voluptates ſunt ad delinimēta quędā ſenſuum, animi autē ad aliquid bene vel male cogitandum : epicuri tria aiebant eſſe voluptatū genera. Aliquas enim natura

Margin: Paupertas; Lactātius; Inops; Mendicitas; Virg.; Alter; Alius; Infirmus; Virg.

les & neceſſarias : aliquas vero naturales & nō neceſſarias nōnulla & neutrum eſſe. ſ Haud procul: non nimis longe: nā Procul eſt q̄ſi procul ab oculis dictū: vnde & ſatis longe ſignificare.pōt & non valde longe. Cuius rei manifeſtator pbus eſt Virgilius in.v. Eſt procul in pelago ſaxum. Itē in primo Nec procul hinc theſi niueis tentoria velis Agnoſcit lachrymans. ſ Si placet: per humaniter locutus: vnde ca ptauit b neuolentia ab eis. ſ A rebus gerēdis: quia rhe toricū eſt eo ordinē quo di uiſimus eodē proſequi debe mus: ab illo quod primo pro poſuit incipit exponere : vn de dicit .ppoſitionem : ſene ctus abſtrahit hoies a rebus gerendis: & poſtmodū inter rogat dicens. ſ Q uibus ſ.re bus gerendis abſtrahit ſene ctus,hoiem. ſ An his.ſ.rebus: quæ in iuuentute gerunī: & viribus quaſi velit dicere q; ea quæ gerunī iuuentute.i. multitudine iuuenum : & in viribus non pertinent ad ſe nes: & nō ſunt officia ſenum, quæ ſi a ſenibus geri non pñt, tamen dicere non poſſumus ſenes a rebus gerendis eſſe re motos.nā ſenes habent res & officia ſua & conſilia & pru dētiam & grauitatem, quæ ab ipſis geruntur. ſ Nullę ne igi tur res ſeniles.i.ad ſenes ptinentes.q.d.multæ, ſunt & optimæ vt cōſilium & prudentia. ſ Nihil ergo age. Q. u.F. Ma. poſt propoſitionē ſubiungit exemplū probando q; a ſe nibus multa præclara ſiunt & quod nō ſunt remoti a rebus gerēdis: vnde interrogando dicit, nihil ergo eſt, & eſt autē ſine interrogatione, & quod ſit hironia & melius. ſ L. Pa. pa.tuus Sci.iſte qui introducitur in hoc opere Scipio Ae milianus Cor. Africanus minor appellatur, filius enim na turalis fuit. Lucii Pau. Aemilii. Primus autem Scipio vt ait Macro.de ſaturnalibus fuit Corne. qui eo cognomine pa trem luminibus carentem pro baculo gerebat Scipio cogno minatus nomen & cognomen poſteris dedit. ſ Socer opti. viri.ſ.mei.ſ.M.Cato. filii mei qui Aemiliam Lucii Pauli filiam duxit vxorem, hoc.n.pacto ſe habet Aemiliorū fa milia, Paulus Aemilius Lucium Pau.genuit : hic vero Sci pionē Afri.minorē Aemiliam filiā procreauit, quæ nupſit. M.Cato.filio Cenſorini. Scip.aūt ita deſcendūt. P. Scipio Scipionē Afri.maio.qui Carthaginē popu.roma.reddidit tributariam genuit: huius filius fuit Scipio Cornelius va letudinarius: ideſt qui deficiebat viribus ſed ſeipſum conſi lio recuperabat: hic adoptauit Scipionē Aemilianum Afri. mino. Cn. vero Scipio frater fuit. P. Scipionis. de quibus in quit Virg. duo fulmina belli Scipiades. ſ Fabritii : Curtii Coruncanii : nobiles ro. fuerant magis rebus geſtis clariſſi mi & paupertate glorioſi, quoȝ Fabritius qui legatis ſam nitum reſpondit aurum ſibi offerentibus : romanos non au rum habere velle: ſed aurū habentibus imperare. Marcus ve ro Curius dentatus primus de ſamnitibus. vt inquit Pli. triumphauit: iterum de ſabinis. Tertio de lucanis ouans vr bem introiuit. Pyrrhum epirotam de italia repulit: quater naſdena agri iugera viritim populo diuiſit. Totidem de inde ſibi conſtituit dicens neminem eſſe debere cui non tan tum ſufficeret legatis ſamnitum aurum offerentibus ipſe in foco rapas torreret. Malo hæc inquit fictilibus meis edere & aurum habentibus imperare.

Margin: Procul Virg.; Perhumaniter.; Scipio Macro.; Socer; Virg.; Plini.

ASCE. ℭ E T bonis lateribus.i. inſtrumentis quibus vox cōfirma batur. Ennius itaque ſeptuaginta annis natus : tor.n. vixit .ſ.annos ita ferebat duo onera q̄ puſtantur maxima: vcȝ pau pertatē & ſenectutē, videreť pene.i.q̄ſi delectari eis. Etenim &c. Proponit q̄tuor cās ob quas ſenectus grauis videri ſo leat, quibus purgatis finē impoñet operi. Ordo eſt. Eteni cū .i.q̄n,ego cōplector aio.i.cōſidero hāc totā diſputationē,

Margin: Quot annis vixit Ennius

PET. MAR. ¶ Afferunt: probāt. gubernator eſt rector nauis & moderator. ¶ Malos: arbores nauium quarum ima pars ſententia dicitur. ¶ Foros: tabulata & ſpatia per quae diſcurrunt nautae. ¶ Clauum: temonem: & gubernaculum. ¶ Meliora: vtiliora ¶ Tribunus: Cato meruit ad thermopylas ſup. M. Attilio conſule. Tribuni militaris offiñ erat milites in caſtris continere: ad exercitationē ducere: delicta caſtigare querelas audire: valetudinarios inſpicere. legatus eſt etiā in Africā Cato ad diſcordiam inter carthaginēſes & maſiniſſam cōponenda. In conſulatu collegam habuit Valeriū Flaccum & citeriorē hiſpaniā ſortitus eſt, legatuſq; fuit ſemprōnii cōſulis. ¶ Ceſſare: languere ocioſum eſſe. ¶ Praeſcribo: pręfino ordino formulas do. ¶ Male cogitāti: ęmulę imperii nři & inimicę. ¶ Denuntio: praemoneo: pdico, exhortor. ¶ Palmam, victoriā. & laureā. ¶ Aui, p adoptionē Africani q ſuperato Hānibale carthaginem tributariā effecit. ¶ Perſequare, pſeuerando cōficias, atq; abſoluas qđ ille inchoauit. ¶ Memoriā: exēplarē recordationē. ¶ Conſequentes, futuri: ideſt ipſa poſteritas.

Cuius: Aui. erat. n. auus per adoptionem cum valetudinarius ille adoptauit in filiū huius Scipionis filiū. ¶ Excipient: & ex precedēti dr̄ excipere: dicit ergo quod ſemp manebit memoria eius. ¶ Cum conſul: hoc eſt deſignatus: nā ſemper erant quatuor cōſules: duo deſignati & duo exiſtentes cōſules: ſemp. n. per annū antea creabanť: & poſtea alterū annum in cōſulatu manebant.

Nihil igitur afferunt, qui in re gerenda verſari ſenectutem negant, ſimileſq; ſunt vt ſi qui gubernatorem in nauigando agere nihil dicant: cum alii malos ſcādant, alii per foros curſitētalii ſentinam exhauriant: ille autem clauū tenens ſedeat in puppi quietus, non faciat ea quae iuuenes. At vero multo maiora & meliora facit. Non enim viribus, aut velocitatibus, aut celeritate corporum res magnę geruntur, ſed conſilio: & auctoritate, & ſententia, qbus nō modo nō orbari, ſed etiam augeri ſenectus ſolet, niſi forte: ego vobis, qui & miles & tribunus & legatus & conſul verſatus ſum in vario genere bellorum, ceſſare, nunc videor cum bella nō gero. At ſenatui, quę ſunt gerenda praeſcribo, & quomodo carthagini male iam diu cogitanti bellum inferatur: multo ante denuntio de qua nō ante vereri deſinā, q̄ illam exciſam eſſe cognouero. Quam palmam vtinam dii immortales tibi Scipio reſeruent, vt aui reliquias perſequare. Cuius a morte hic tertius & trigeſimus eſt annus. Sed memoriam illius viri vtinā excipiant omnes anni conſequentes. Anno ante me cenſorem mortuus eſt, nouem poſt meum conſulatū cum conſul iterum me conſule creatus eſſet. Num igitur ſi ad centeſimum annum vixiſſet, ſenectutis cum ſuae poeniteret: nec enim excurſione, nec ſaltu,

MAR. PHIL. ¶ Nihil igiť afferunt, dicit nihil q negāt ſenes rebus gerēdis eſſet remotos qa per pbatione iam factam plus faciunt q̄ iuuenes. ¶ Simileſq; ſunt: comparat ſenes gubernatori nauis, apta quippe ſimilitudo eſt cui rñdent oēs partes.

Malus Hora. ¶ Malos: malus maſculini generis arborem ſignificat. Hora. Nec malus ſceleri ſaucius. Africo: dictus ſimilitudine malorū: quae pendēt in arbore pomifera: quia in arbore nauis ēt aliqua ſunt ſuſpenſa, & alligata ligna rotūda circa q̄ voluuntur funes: quę formā malorum imitanť. Malus qñ arborē ipſam pomiferā ſignificat, foeminini generis eſt, & ambae iſtae duę dictiones ſunt longe, qñ vero malus improbum ſignificat: tunc habet primam breuem, vt Vir. O ſocii neq;. n. Virg. ignari ſumus ante malorū. ¶ Foros: fori tm̄ declinantur in plurali, & maſculini generis ſunt, & ſignificant locum in nauı.i. mediū nauis p quem currunt exhortatores ad nauium Forus vnde dixit curſitent. ¶ Sentinā: fundum nauis, quo oēs ſordes defluunt. ¶ Sed conſilio, & bene huic vero rei aſſentitur Sallu. Sallu. in Catilina. Bello noſtra ōis vis in aio & corpore ſita eſt: animi imperio corporis ſeruitio magno vtimur alterum nobis cū diis: alterū cū belluis commune eſt, quo mihi Cōſilium rectius eſſe vr̄ ingenii q̄ virum opibus gloriā querere. conſilium aūt dictum eſt a cōſulendo vel a ſilēdo, quo facilius cōſilium reperitur. ¶ Nec ſi for. ego, poſt pticularia exempla Legatus miſcet exemplum de ſeipſo. ¶ Legatus: quem dicunt vicariū in exercitu, alias legatus orator quem vulgo dicūt ambaſiatorem. ¶ Carthagini ma. co. ſciebat Cato haec: quia ſemel ad cōponēdas lites cōuiciorū a roma, illic miſſus eſt petētibus carthaginēſibus: ibi aios carthaginenſium aiaduertit: & cognouit eos. Domum romā reuerſus iſlāmās oium romanorū aios expoſito negocio a Catone tertiū bellū punicum factū eſt, & funditus deleta eſt carthago. Deinde poſt annos aliquot alia eſt i lybia cōſtituta carthago haud multum longe a prima: q̄ deleta fuit a minore Scipione. ¶ Vtinā dii immortales Scipio tibi reſeruent, qđ optauit Cato haud multo tpe poſt euenit qđ ille Scipio eā deleuit. ¶ Aui. ſ. Scipionis Africani maioris: q facit eā tributariā, vt dixim⁹ ſupra.

ASCĒ. ¶ Igitur illi qui negāt ſenectute verſari. i. occupari i re gerēda. i. in adminiſtratiōe rerū nihil afferūt. ſ. argumenti ſolidi & ſūt ſimiles. i. tales vt. i. quales ſup. Si qui. i. aliq dicant gubernationē. ſ. nauium nihil agerē in gubernādo, cū alii. ſ. ex nautis ſcandant malos. i. arbores in nauibus erectas. Alii curſitent p foros. i. tabulata nauiū q̄ a ferēdo dūr: vidē Aenei. iiii. Impleſſentq; foros. Caret aūt ſingulari nec apud latinos repitur forus, licet a canoniſtis repertū ſit capitulū forus. Alii exhauriant. i. euacuent aqs ſentinā. i. receptaculū aquarū in imo nauis, vñ Iuue. Saty. vi. Tum ſentina grauis &c. Autē p ſed ille. ſ. gubernator tenēs clauum. i. gubernaculū, vt. v. Aeneidi. Clauūq; affixus & hęrēs nuſquā amittebat, ſedeat quietus in puppi. i. ſūma pte nauis: & nō faciat ea q̄ iuuenes ſup. faciunt. At vero. i. ſed certe facit maiora quo ad artē, & meliora quo ad vtilitatem. Enim pro quia res magni momēti non geruntť viribus corporū aut velocitatibus. i. agilitatibus. aut celeritate corporū: ſed conſilio. ſ. dando, & auctoritate. ſ. qua valet ſnia quam pronunciat & diiudicat, quibus. ſ. cōſilio auc. & ſnia ſenectus ſolet non mō. i. nō ſolum nō orbari. ſ. priuari, ſed ēt augeri. i. auctius donari & pređi. Niſi forte ego qui & miles. i. cū eſſem miles & tribunus & legatus: & cōſul ſum verſatus in vario genere bellorū uideor vobis ceſſare nunc, cum. i. qñ non gero bella. q. d. ſcio q; putaris me minime ceſſare: & ita nec ſenectutem deberet cenſeri ceſſantē nihil iuuenalia nō tractet At ſenatui. docet ſe nō ceſſare quāuis bella nō gerat dicens. At. i. ſed nihilominus ego praeſcribo. i. diffinio & declaro ſenatui, q̄ ſunt gerēda & denuntio multo ante. ſ. quam fiat quō bellum iferatur. i. inferri poſſit aut debeat carthagini. i. ciuibus carthagiñ. Cogitante iādiu male. i. perniciem romano imperii. de qua. ſ. carthagine, non deſinam vereri. i. timere. nobis: ante. i. priuſq̄ cognouero illā eſſe exciſam. i. funditus euerſam. Quā palmā. i. victoriam. vtinam o Scipio dii immortales reſeruent tibi: vt perſequare reliquias aui, ideſt Scipionis maioris, qui carthaginē tributariā fecit: quam hic Scipio poſtmodū deleuit, quod qa factum nouit Ci. facile inducit Catonē id optātē & quodāmodo ꝑſagientē. A cuius. ſ. aui tui morte hic. i. praeſens annus eſt tertius & trigeſimus: ſed vtinam oēs anni cōſequētes excipiāt. i. amplexantur memoriam illius viri, vt. ſ. eum imitātur. Ipſe auus tuus mortuus eſt anno ante me cenſorem. i. priuſquā cenſor eſſē nouem annis poſt conſulatū meum. Cum eſſet creatus conſul iterū. i. ſecundo me conſule. Num. i. nunquid igiť ſi vixiſſet ad annum centeſimum: poeniteret eum ſenectutis ſuae. q. d. minime. Nec. n. quia certe non vteretur in tanto ſenio excurſione, vt faciūt milites agiles: & veloces: qui extra ordinē in agrum inimicorum permiſſu imperatoris excurſionē faciunt, nec ſaltu, vt qui pernicitate freti aliquem aſſiliunt.

nec eminus haſtis, aut cominus gladiis vteretur, ſed conſilio, ratione, ſententia. Quæ niſi eſſent in ſenibus: non ſummum conſilium maiores noſtri appellaſſent ſenatum apud lacedæmonios quidem hi, qui ampliſſimum magiſtratum gerunt, vt ſunt, ſic etiā appellantur ſenes, quod ſi legere: & audire voletis externa, maximas reipu. per adoleſcentulos labefactatas a ſenibus ſuſtentatas ac reſtitutas reperietis. Cedo qui veſtram rempublicam tantam amiſiſtis tam cito? ſic enim percontanti, vt eſt in Neuii ludo reſpondentur & alia, & hęc in primis. Prouenieban oratores Noui, ſtulti, adoleſcentuli. Temeritas eſt videlicet florentis ætatis, prudentia ſenectutis. At memoria minuitur. Credo, niſi exerceas eam: aut etiam ſi ſis natura tardior. Themiſtocles omnium ciuium nomina perceperat. Nū igitur cenſetis eum, cū ętate proceſſiſſet, qui Ariſtides eſſet, Lyſimachum ſalutare ſolitum?

PET. MAR. ¶ EMInus: a longe. ¶ Cominus: ꝓpe. ¶ Rōne: prudentia, cōſilio. ¶ Ampliſſimū: ſummum. iuriſconſultus .ii. digeſtoꝝ dicit, magiſtratus eſt vel is qui in ꝑtāte aliqua ſi vt puta proconſul: vel prætor: vel alii qui ꝓuincias regunt. Vulpianus agens de ſignificatu verboꝝ inquit hi magiſtri appellantur quibus præcipua cura rerū incumbit: & qui maxiꝗ cæteri diligentiā rebus quibus præſunt debent: quinetiā & ipſi magiſtratus ꝑ deriuationē a magiſtris cognominant. vnde et cuiuſlibet diſciplinę ꝓceptores magiſtri appellantur a monendo vel mōſtrando. ¶ Externa: peregrinas hiſtorias. ¶ Labefactatas: concuſſas euerſas. ¶ Reſtitutas: erectas & recreatas. ¶ Cedo: dic expone: verba ſunt ex atellano fabula. ¶ Percontātur: quærunt. ¶ Vt eſt in Nouii præcone poſteriore: Nouius auctore Macrobio poeta fuit attelanarum fabularum, inter quas erat præco prior & præco poſterior. Nouius Marcellus teſtem citat Pomponium poetam attellanicū præcone poſteriore. Nouiꝰ te. Nouius inquit Macrobius ꝓbatiſſimus attellanarū ſcriptor. Mummius quoq; qui poſt Nouium & pomponiū iacentem artem ſuſcitauit. ¶ Oratores, ſuaſores. ¶ Stulti: bardi imprudentes. ¶ Temeritas: impetus. cæcitas. imprudentia. ¶ Prudentia: iudicium verum. ¶ Tardior, hębetior: docilitas & memoria virtutes naturales habetur & ſunt.

MAR PHIL. Eminus Cominꝰ ¶ E M inus: dictū aduerbiū quaſi extra manum, cominus vero quaſi cum manu a con & manu. ¶ Gladiis: enſibus. Iuuena. mittentur bracæ, cultelli, frena flagellum. Idem alibi. ¶ Senatum, qui in ſenibus eſt. in qbus ſunt conſilia, quorum arma ſunt prudentia, conſilium, auctoritas, ratio, nam ſi a iuuenibus diceretur: iuuentus appellaretꝰ. ¶ Maiores noſtris maiores & minores quotieſcunq; pro ſuperioribus & poſteris noſtri ponuntur, tantū modo numeri pluralis ſunt & tunc vtimur maioribus & minoribus; qm̄ non amplius vocabula habemus. quibus eos appellemus hoc modo: pater, auus: ab auus, tritauus proauus, attauus & maiores, ſic de minoribus dicitur. ¶ Apud lacedæmones: inſtat ēt: vt ꝓbet ſenectutem nō eſſe remotam a rebus gerendis. ¶ Summum conſilium, appellatur ſenatus non tantum propter ætatem ꝗtum propter dignitatē, nam cum γέροντες ſenes γερουσία ab eis ſenatus cognominatus. Lacedæmon aūt ciuitatem: quam ſpartam dicunt vnde nomen gentile fit lacedæmonius, vt lacedæmonioſq; hymenæos, & ſcito ꝙ in tota græcia duæ erant ciuitates excellētiores cæteris, Lacedæmon & athenæ: quæ duo oculi gręciæ nuncupatur. ¶ Legere. ſ. apud poetas & auctores hiſtorias & res ſcriptas. ¶ Et audire ab aliquibus qui multa ſciunt præterita & nouerunt res geſtas: vel audire ab aliis legentibus. ¶ Reperietis externa, peregrinas. ¶ Cedo: pro dic. & eſt verbum imperatiuum, & cedo & cedite tamen inueniuntur, & accentum habet in fine & exēplum & ſextus eſt Neuii poetæ comici vticæ mortui Roma pulſi factione nobilium ac præcipue Mete. qui Libro cōpoſuit: quem ludū appellauit in quo induxit duos adoleſcentes, quorū vnus alteri obuians, inquit qūo reſpub. Thebanorum eo pacto labefactata eſſet, cui rūdet a iuuenibus, nō amplius a ſenibus regebatur, per quod probat Cato, ꝙ ſenes ſunt qui reſpub. gubernant, & ꝙ non ſunt remoti a rebus gerendis: vnde dicit vnus eorum adoleſcentorum ab Ennio introductus. ¶ Cedo: dic rempu. nſam. ſ. thebanam.

Lacedæmon

Cedo

Teren. ¶ Sic enim, verba Cato, exponentis qd̄ dixit. ¶ Percunctantur, quærunt, Teren. i eunucho, Q uem percontēr qua inſiſtem via. ¶ Reſpondentur & alia. ſ. ab ipſo adoleſcente interrogato quo perueniebant oratores Noui ſtulti adoleſcentes, qui ſuis temerariis conſiliis rempub. nſam perdiderunt, oratores enim dicit vim maximam i dicēdo habētes: vnde Q uinti. diffinit oratores eſſe viros bonos dicendi peritos: ſed hoc loco non cadit diffinitio: orare autem priſci dicebāt agere, hinc oratores cauſarum auctores ſunt appellati & legati qui reipu. mandata peragerēt: vt cēcū oratores. ¶ Temeritas: videlicet: certe. ¶ Florentis: metaphoricū verbū eſt, qm̄ licuit ſemperꝗ licebit ſignatū præſente nota producere nomen. Hora. Prudentia bonoꝝ & maloꝝ rum diſcretio, & memoria multaꝝ rerum. ¶ At me. mi. Antipophora eſt, quā aliqs Catoni facere potuiſſes dicens ſenes obliuioſos eſſe & in eis minui memoriā. aut ꝙ ſit Læ. vel Scipio, eſt. n. memoria animi reꝝ & verboꝝ diſputationis firma ꝑceptio. At & ſed ſemp ſignāt differentiā rerū. ¶ Credo, rūdet Cato obiectioni factæ & ꝓbat ꝙ in ſenibus memoriā nō deficit, niſi in illis qui eam nō exercent & qui a natura ſunt obliuioſi. ¶ Tardior: craſſior ingenio nō tardus duo ſignāt, & Craſſum ingenio ꝙ tarde intelligat. Teren. qui tardus es & lentum, & ſegnem corpe ꝙ tarde moueatur. ¶ Themiſtocles: de quo diximus ſupra mirabilē memoriam habuit adeo quod oīum ſuoꝝ ciuium nōīa memoriter teneret iam ſenex. ¶ Lyſimachum ſalutare: hoc eſt vt vnum hominem ſalutare pro alio ipſum honorans. q. d. non Lyſimachus aūt pater fuit Ariſtidis athenienſis, hic vero Ariſtides tanta virtute & gloria fuit, ꝙ æqualis ꝓpemodum extitit Themiſtocli. Itaque vt ait Aemilius probus, cum eo de principatu cōtendit obtrectarunt, inter ſe, & tantæ hic iuſtitiæ fuit, ꝙ cognomine iuſtus eſt appellatus, ex ea Ariſtidis iuſtitia factū ē ꝙ ſe omnes quaſi gręcię ciuitates ad athenienſium ſocietatem applicauerunt.

Qviāti. Orare Teren.

Memoria

Tardus Teren.

Aemilius Probus

ASC. ¶ NEC eminus: ideſt de lōge quaſi telo e manumiſſo, nec cominus quaſi cōſecta & cōiuncta manu gladiis: ſed vteretur conſilio, rōne, ſententia, ſcilicet in ſenatu dicēda. Q uæ, ſcilicet tria niſi eſſent in ſenibus maiores noſtri non appellaſſent ſenatum. ideſt ſeniorū ordinem ſummum cōſilium. Q uidem: ideſt certe ii qui gerunt ampliſſimum, ideſt maximum aut ſummum magiſtratum apud lacedæmonios. i. populos ſpartanos, vt ſunt ſenes, ſic etiā appellantur ſenes hoc eſt ꝓſbyteri: queādmodum & apud iudeos. Q uod ſi vultis legere & audire externa, ideſt externarū gentium hiſtorias vos reperietis maximas reſp. labefactatas. i. ad labem & ruinam concuſſas. Per adoleſcentulos. ſ. earum gubernatores, & ſuſtentatas ne caderent a ſenibus. Cedo. i. dic. qui. i. qūo amiſiſtis tam cito veſtram rēp. Sic. n. percōtantur. i. interrogant, vt eſt in li. Ennii poetæ. R ūdentur & alia, & hæc i primis. i. ꝓcipue. A miſimus ſup. rēp. nſam qa ꝓueniebant oratores. i. legati noui, vt pote adoleſcētuli. ſtulti. Videlicet. i. videre licet cur id dictū ſit, qa temeritas eſt. ſ. ꝓpria ætatis florētis. ſ. iuuenilis: prudentia eſt ſenectutis. Lælius autem obiicit dicens. At. i. nihilominus memoria minuit̄ ſup. ſenibus. q. d. qūo ergo ſunt prudentiores? At qd̄ Cato credo ꝙ minuit̄ niſi exerceas eā, aut ēt ſi tu ſis natura. i. per naturam tardior. ſ. ꝗ par ſit: ideſt tardiuſculus. Themiſtocles dux illę athenien. ꝑceperat noīa oīum ciuium, qa quēlibet ꝓprio noīe cōpellare poterat. Num. i. nunqd cenſetis igit̄ eum cū ꝓceſſiſſet ætate. i. cū fuiſſet ꝓductus ſolitū ſalutare eum lyſimachū. i. noīe lyſimachi, qui eſſet Ariſtides. q. d. minime.

¶ Sepulchra

Equidem nõ modo eos noui, qui ſunt:ſed eorum pa‑ tres etiam,& auos. Nec ſepulchra legens vereor(qđ aiunt)ne perdam memoriam: his enim ipſis legen‑ dis redeo in memoriam mortuorum: nec vero quem q̃ ſenum audiui oblitum quo loco theſaurum obruiſ‑ ſet: omnia, quæ curam, meminerunt: vadimonia con ſtituta: qui ſibi, quibus ipſi debeant. Quid iuriſcon‑ ſulti? Quid pontifices? Quid augures? Quid philo‑ ſophi ſenes? q̃ multa meminerunt? Manent ingenia ſenibus modo permaneat ſtudium & induſtria: nec ea ſolum in claris & honoratis viris: ſed in vita etiam priuata & quieta. Sophocles ad ſummam ſenectutem tragœdias fecit: qui propter ſtudium cum rem fami‑ liarem negligere videretur, a filiis in iudicium voca tus eſt: vt quemadmodum noſtro more male rem ge rentibus patriis bonis interdici ſolet, ſic illum qua‑ ſi deſipientem a re familiari remouerent iudices.

PET. MAR. ¶ Sepulchra: elogia ſepulchrorum. ¶ Quod aiunt: prouer bialiter vſurpatur memoriã ab his amitti qui talia moni‑ menta legerint. ea ſiquidẽ refouent memoriã nõ debilitant vt vulgus opinatur. Adagium vetus erat viuorũ meminiſ‑ ſe oportet, cuius meminit idẽ Cicero in vltimo de finibus monimentũ inquit iuriſconſultus.xi.digeſtorũ eſt quod me moriç ſeruandæ cã poſitum eſt.& res memoriæ cã in po ſterũ pdita.in quã ſi corpus vel reliquiæ inferant fiet ſe‑ pulchrum. monimẽtũ græ‑ ci cenotaphium appellent. ¶ Ipſis legendis: legẽdo ipſa. ¶ Obruiſſet: defodiſſet. ¶ Va dimonia: ſponſiones in iudi cio ſiſtẽdi quempiam. vel ſe ipm ad pfinitũ diẽ atq; tri‑ bunal. inde vas dr ſpõſor da tus in re capitali: differte va dimonia: eſt tps ſiſtendi pro rogate. quod ptoriũ eſt mu‑ tuus. ¶ Debeant: obligentur, debitor inquit conſultus de verborũ ſignificaturis intelli gitur a quo inuito exigi pe‑ cunia põt. ¶ Iuriſcõſulti: pe‑ ritiam ciuilis iuris habentes.
¶ Põtifices: qui iura callent pontificia. hi quondam annales conficiebant qui maximi ap pellabantur. ¶ Augures: ius rite augurãdi profitentes quo‑ rum libri augurales dicti. ¶ Manent: perſeuerant, durant. ¶ Ingenia: naturales dotes: docilitas videlicet atq; memo‑ ria quæ vno ingenii nomine appellãtur. ¶ Studium: cura, exercitatio ¶ Induſtria: honẽſtus labor & vigilãtia. ¶ Ho noratis: honore functis & magiſtratibus. qui ſunt ad com‑ mune bonũ. ¶ Quieta: occioſa, remotaq; a publicis curis. nã publicum & priuatũ opponuntur vt ſacrum atq; profanũ. ¶ Familiarẽ: domeſticam. ¶ Noſtro more: romano ritu. Iu‑ ſtinianus dicit, furioſi, prodigi licet maiores.xxv.annis ta men in curatione ſunt agnatorum ex lege.xii.tabularum. ¶ Patriis bonis: bonorũ adminiſtratione ſuſpendi atq; pri‑ uari. ¶ Deſipientem: delyrantem, inſanientem. ¶ Porxime: nouiſſime, ac vltima opera & ioco.

MAR. PHIL. ¶ EQuidem noui: ſcio. etiam de ſeipſo loquitur: nec mirũ, quia ſenes de ſeipſis plerunq; laudatores ſunt. ¶ Equidem ego quidem. iũgitur enim prima ſecunda & tertia perſona tum in Cicero. cum in aliis auctoribus. Perſius: Nõ equidẽ hęc dubites amborũ fœdere certo Conſentire dies ¶ Qui ſunt: hoc eſt viuunt. ſed patres & auos ipſorũ qui fuerunt: hoc eſt mortui ſunt. ¶ Auos patris matriſq; patres ex illa voce nuncupatos: q̃ græci amuos pferunt magnum ſigni‑ ficantẽ, cũ auus magnus ſit in familia. ¶ Quod aiunt: dicũt & eſt in prouerbio q qui legunt iſcripta & epitaphia & epi grãmata mortuorũ memoriam perdunt: hoc ego Cato nõ timeo. quia in ipſis legẽdis magis memoriam exerceo: & ipſam confirmo meã. ¶ Theſaurum: rerum pretioſarũ repo ſitionem. græcum qdem nomen θησαυρός non autem ab auro vt dicunt multi: nã non ſolum auri, ſed omnium rerum pre tioſarum repoſitionem theſaurum dicimus. ¶ Meminerunt omnia vadimonia. In promptu habent. vnde accuſatiuum regit. vt diximus memini. Vadimonia enim ſunt fideiuſſio nes & pmiſſa quæ fiunt pro aliis debitis. ¶ Qui ſibi diſtin. qui debent ſibi & cui debeã hoc eſt obligati ſint. ¶ Iuriſcõ ſulti: quos dicunt doctores legũ, & dicitur iuriſcõſulti & iureconſulti. ¶ Pontifices: qui rebus ſacris præſunt: quos nunc papas appellamus: dicti vero a poſſe & facio. Varro tñ arbitratur a ponte: nã ab his ſublicius eſt factus primum & reſtitutus ſæpe. ¶ Augures: hi pdigiis publicis pterant & in iſtorũ collegio erat ordo hoĩum prudentium. ¶ Inge‑ nia: quaſi innata a natura dicunt ingenia. ¶ Studiũ: eſt quæ dam vehemens applicatio animi ad aliqd peragendũ ſum‑ ma cũ voluptate. ¶ Induſtria: diligẽtia: quadam ardẽs circa res honeſtas. ¶ Quieta: ſine armis. ¶ Sophocles: iſte fuit præ clarus & ſapiẽtiſſimus poeta græcus athenienſis q multas ſcripſit tragœdias. de quo Virg. Sola ſophocleo tua carmi na digna coturno: vnde iam fact⁹ ſenex ſcripſit tragœdiã quã ἐπὶ κολωνῷ appellauit: cũ haberet filios qui guber‑ nationẽ rei familiaris cupie bant: accuſarunt eum iudici bus q iam deſipiebat: & rẽ domeſticam nõ bñ curabat: vnde vocatus in iudicium: ſciens accuſationẽ factam a filiis ſecum ſub pallio tragœ diã oedipi colonei adduxe‑ rat: quã illis diebus abſolue‑ rat: qua lecta ſtatim fuit ab ſolutus. ¶ Tragœdias fecit: ſcilicet oedipum coloneum. ¶ Familiarẽ: domeſticã: ſed vt plurimũ familiaris ſigñat amicũ: vt ſi negociis familia ribus impeditus: hoc eſt rebus & negociis & cãis amicorũ noſtrorum occupati: in quo multi erant exponentes fa‑ miliaribus pro domeſticis. ¶ Noſtro more: romano more. eſt enim mos bene vel male viuendi conſuetudo & eſt meſum nomen: vt valetudo, ve‑ nenum. ¶ Interdici ne miniſtrare poſſit amplius. & eſt ver bum iuriſconſultorum. ¶ Deſipientem: a deſipio: quod eſt verbum compoſitum a de & ſapio.

Virgi.

Familiaris

Deſipientes

ASCẽ. ¶ EQuidem: ideſt ego qdem vt de Themiſtocle nõ affir‑ mem: non modo: ideſt nõ ſolum noui eos qui ſunt: ſed etiã patres eorũ & auos. Nec ego legens ſepulchra: ideſt epita phia & inſcripta ſepulchrorũ vereor (quod aiunt) ſcilicet ſupſtitioſi dicunt. n. qui talia legunt memoriam amittere: aut qa populares ſenes & ſepulchris vicini talia legunt: aut qa inuiti ſepulchra quaſi ea legẽtes inſpiciũt cum ſint ſenio incuruati. Aut qui legunt: ideſt eligunt ſibi ſepulchra ſã vi cini ſunt morti & vita vim memoriæ amittentes dicuntur deuerbio ex æquiuocatione ſumpto ſepulchra legere: non inqt vereor: ne pdam memoriã. Enim pro quia ego redeo in memoriam mortuorũ: his ipſis legendis. i. dum hæc ipſa lego. Nec vero audiui queq̃ ſenum: ideſt ſeniorum obitum quo loco obruiſſet. i. terra operuiſſet theſaurum: quia ſenes natura ad rem propenſiores ſunt. qui. ſ. ſenes curant oĩa: & meminerunt. i. memoria tenent vadimonia conſtituta. i. ſi qñ vadem ad diem comparatuti conſtituerint. & memine runt qui debebant ſibi. ſ. ſenibus & quibus ipſi debeant: & meminerunt quid iuriſconſulti, ſcilicet præcipiant: qd põ tifices: quid augures, quid philoſophi: q̃, ideſt o quantum multa meminerunt ſenes, q. d. plurima. Manẽt ingenia. con cludit ſenibus naturales vires ingenii & memoriæ nõ tolli dicens. Ingens: ideſt ingente capacitas ad res gerendas: aut intelligendas manẽt: modo: ideſt dummodo ſtudium & in duſtria, ideſt naturalis ſedulitas permaneat: Nec ea ſupple manent ſolem in viris claris. i. conſpicuis & honoratis: ſed etiam in vita priuata. ſ. a magiſtratu: aut negocio publico & quieta qualem philoſophi, ac poetæ gerunt. Sophocles poeta ille tragicus clariſſimus fecit. i. effinxit tragœdias ad ſummam. i. vſq; ætatem: qui cũ videretur negligere rem familiarem: ideſt vtilitatem domeſticã vocatus eſt a filiis in iudiciũ vt quemadmodum ſolet noſtro more. i. romano interdici bonis: ideſt vſu & cõmutatione bonorũ: patribus gerentibus: ideſt adminiſtrantibus rem: ſcilicet domeſticã. mole: ideſt cum damno & iactura rerum: ſic iudices remo uerunt illum: videlicet Sophoclem a re familiari. i. vſu & adminiſtratione eius quaſi deſipientem. i. delyrantem.

Equidem
Perſius
Auus
Theſaurus
Vadimonium
Iuriſconſulti
Põtifices
Varro
Augures
Ingeniũ
Studium

Tum ſenex dicitur eam fabulam, quam in manibus habebat, & proxime ſcripſerat Oedipum coloneũ re citaſſe iudicibus, quæſiſſeq́ꝫ num illud carmẽ deſipiẽtis videretur? quo recitato ſententiis iudicum eſt liberatus. Num igitur hunc? num Heſiodum? nũ Simonidem? num ſteſichorum? num quos ante dixi Iſocratẽ Gorgiam? num Homerum? num Philoſophorũ principes, Pythagoram? Democritum? num Platonẽ? nũ Socratem? num poſtea Zenonem? Cleãtem? aut eum, quem vos etiam Romæ vidiſtis, Diogenem ſtoicum coegit in ſuis ſtudiis obmuteſcere ſenectus? An nõ in omnibus his ſtudiorum agitatio vitæ æqualis fuit? Age, iſta diuina ſtudia omittamus; poſſum nominare ex agro ſabino ruſticos vicinos, & familiares meos,

PET. MAR. ¶ Coloneũ: tragœdiã de œdipo q̃ e patrio ſolio deturbatus atticũ littus incoluit, quẽ tyrannũ idẽ ſophicles tragico ſtilo deſcripſerat, colonus littoralis locus atticæ regionis neptuno ſacratus vbi œdipus patria a ſceptro a Creonte pulſus vltimã egit ætatẽ, cuius vitã & ſtudia ꝓſecutus eſt Sophocles tragœdia quã œdipũ coloneũ iſcripſit, antigone q̃rẽti de pr̃e vt auctor eſt euripides i phœniſſis qs eſt locus excepturus eſſe rn̄dit Sacer colonos domus equeſtris dei. Cicero in. v. de finibus dicit me huc mõ venientem cõuerrebat ad ſeſe colonus ille locus cuius incola ſophocles ob oculos verſabat. me qdẽ ad altiorẽ memoriã oedipodis huc veniẽtis & illo molliſſimo carmine q̃ nã eẽnt hec loca requirẽtis ſpecies q̃dam cõmouit. ¶ Heſiodus aſcreus fuit Simonides poeta lyricus ex cea inſula. ſteſichotus ſiculus, pythagoras ſamius. Democrit⁹ abderites. Zeno ſtoicoꝝ princeps e citio vrbe cypri. vnde citiæus dictus. cleantes ex aſſo vrbe troadis. ¶ Romæ vidiſtis: Athenienſes legauerũt ad ſenatum populumq́ꝫ ro. carneadem academicum, Diogenem ſtoicum, & critolaum peripateticum. ¶ Agitatio: exercitatio, tractatio. ¶ Aequalis par & comes. i. eiuſdem ætati quoniam ſenectutem nunq̃ deſeruit. ¶ Familiares: amicos & quaſi domeſticos.

MAR. PHIL. ¶ EAM fabulã. ſ. oedipodẽ coloneũ: poſuit. n. fabulã pro tragœdia: ſicut Terẽ, fabulam pro comœdia: oedipus aũt

Oedipus rex thebanorũ fuit: qui Iolaum patrẽ ignoranter interfecit & matrẽ iocaſtã ignoranter duxit vxorẽ: a qua. iiii. ſuſcepit filios Polynicẽ: Etheoclem. Iſmenem: & Antigonẽ filios: q̃ rem vt reſciuit oedipus oculos effodit ſibi & athenas exulauit: vbi magnificentiſſime ſuſceptus eſt: & ibi mortuo ſepulturã magnificam & eminentem in altũ confecerunt: vñ coloneus dictus eſt: q̃a κολωνη eſt locus eminẽs in altum & ſublimis: q̃ rẽ Sophocles ſtilo tragico ſcripſit. Itẽ Statius.

Sophocles. Euripides. Itẽ Euripides. Itẽ & Sen. idẽ ſcripſit: & dr̃ oedipus: q̃a pedes inflatos habuit: & aduſtos: cũ fuit expoſitus a parentibus: nã perforarũt ei pedes veru ignito vt moreret: quia p oraculũ acceperant ſcelus: qd poſtmodũ cõtingit: q̃uis eui tare conati fuerint: inuẽtus aũt fuit oedipus ita expoſitus puer a quodã viro: & illũ ad corinthiũ regem detulit quẽ libẽtiſſime ſuſcepit in filiũ cum ab vxore prolẽ hr̃e non poſſet.

Illud carmen ¶ Illud carmẽ: opus illud meretricũ: vt diximus carmen appellat. ¶ Num igit. hunc. n. Sophoclẽ: & ponit nũc comulum & frequentiã exẽploꝝ: q̃bus ſit manifeſtũ a rebus gerendis ſenectutẽ non eſſe remotã. ¶ Heſiodum: poetã græcum quẽ Virgilius imitatus eſt i Georgicis. ¶ Simonidẽ: poetã græcũ lyricum qui tp̃e quo Steſichorus poeta mortuus eſt clarus habet: ingt Euſebius. Præterea Pyndarus & Simonides poetæ lyrici vno tp̃e habiti ſunt inſignes. ¶ Sthesichorum: aliũ poetam. ¶ Iſocratẽ qui delphici Apollinis oraculo oium hoium ſapiẽtiſſimus fuit iudicatus, vt dixim⁹ primus phĩam de cœlo deduxit in terram, & eo tp̃e dicit natus quo Themiſtocles hauſto tauri ſanguine mortuus eſt. ¶ Georgiam leontinũ. ſ. de quo ante diximus, qui tm̃ docendę artis oratorię queſtũ cõſecutus fuit, vt oium hominum primus ad ſui memoriã in delphis in tẽplo ſolidam ex auro ſtatuã poſuerit.

Home. Poetarũ princeps philoſophorum ¶ Homerũ num: an phoꝝ an poetarũ principẽ appellamus in dubio eſt. Oium. n. bonaꝝ artiũ peritiſſimus fuit: vt cæcus tm̃ nõ Home. ionici. n. κομηρον cæcum dicunt. Suum. n. pprium Diogenes erat.

Pythagoras antiquitate & virtute ¶ Principẽ: antiquitate & virtute Pytagoram principem dicimus, qui relicta Samo patria in ægyptũ profectus eſt: vti variarũ rerum intelligentiã aſſequeret. Inde ad Perſas cõmigrauit maiorisq́ꝫ doctrinę ſe tradẽs erudiendũ ſidereos motus ſtellarũq́ꝫ curſus accipit, hinc Cretã: lacedæmoniamq́ꝫ petens: tandẽ in Italiam venit: regnãte Numa, vbi tanta ſeueritate vitã duxit, vt crotoniatę, ad quos primũ diuertit tãti viri auctoritate ad bonos ſanctoſq́ꝫ mores breui tp̃e reducti fuerint, q magna prius & intẽperata luxuria ꝓfluebant: i ſeculis poſtea q̃ plurimis: ſic ei⁹ Pythagoreũ qd viguit in Italia nomen vt alius videret doctus nemo. Adeo vt Platonẽ relictis athenis inſtitutiõis illorũ cognoſcẽdæ grã in Italiã aduẽtaſſe cõperio.

Democritus ¶ Democritũ: abderitã phũm, huic vero tãtas fuit ſortit⁹ opes, vt ꝓ eius Xerxis Perſaꝝ regis exercitũ dapib⁹ explere ſumptuoſiſſimis facile potuerit eis tñ opibus donauit pr̃iam reſeruatis q̃buſdã rebus admodũ paruis, qd ideo fecit: vt ſuo ſtudio liberiore q̃dẽ ocio vacare poſſet: reliquorũ q̃ ſemp ſp̃e ridebat ambitionem & curas inanes, de quo Iuuena. ait. Iã ne igit laudes qd de ſapiẽtibus alter ridebat quoties a limine mouerat vnum. Suſtuleratq́ꝫ pedem flebat contrarius alter.

Iuuena. ¶ Platonẽ, qui in Italiam venit: vt ante diximus, Pythagore fama ꝑmot⁹: vbi q̃plurimos cognouit. Tũ maxime Architam tarentinũ: thimeũ. Arionẽq́ꝫ viros certe phos: & rerũ natura oium doctos. ¶ Xenocratẽ: Zenonẽ: cleantem phs oibus artibus claros athenieñ. nõ. n. ẽ inuẽtus phus aliqs cleãs noie. Sed Zeno ille ꝓdat⁹ phus. zeno cleãtes eſt appellatus a familia.

Valerius Xenocrates vero vt ingt Va. tãta ſapiẽtia ſctitateq́ꝫ fuit, q̇ ingẽtiſſimus ei honos exhibebat athenis, adeo q̇ cũ teſtimoniũ dicere coactus ad arã acceſſiſſet: vt more ei⁹ iuraret: ſe oia vere retuliſſe: vniuerſi iudices ꝯſurrexerũt: conclamauerũtq́ꝫ ne iuſiurandũ diceret: qdq́ꝫ ſibimet poſtmodũ dicẽdæ ſniæ loco remiſſuri nõ erãt: ſinceritati eius concedendũ exiſtimauerũt. ¶ Eũ Dio. huic Romã ſemel legat⁹ ab athenieñſib⁹ miſſis fuit. ordo ergo eſt perypharon: nũ igit ſenect⁹ coegit hũc: nũ Heſiodũ &c. q. d. non.

Agitatio ¶ Agitatio: frequẽtatio & exercitatio a freq̃ntatiuo verbo agitio. ¶ Age: exhortãtis eſt græcũ qdẽ: & trãſitio eſt qua vtimur: cũ de diuerſis rebus dicim⁹ & trãſitũ ad aliã rem facimus. ¶ Vicinos & fam. me. q̃a & Cato agros & ꝓdia hẽbat in ſabino agro.

ASCẽ. ¶ SEnex. ſ. Sophocles dr̃ recitaſſe. i. ꝓnũciaſſe tum. i. tunc iudicibus eã fabulã. i. tragœdiã quã hẽbat i manibus. i. tũc faciebat & tractabat vcꝫ oedipũ coloneũ. i. fabulã ſic iſcriptã. aut cuius titulus erat oedipus coloneus. & dr̃ quæſiſſe. i. iterrogaſſe. Num. i. nũqd illud carmẽ. i. poema videretur deſipiẽtis. i. inſani. aut male ſapiẽtis: quo. ſ. carmine recitato liberatus eſt. ſ. a petitiõe filioꝝ ſentẽtiis iudicũ. nũ. i. nũ qd igit ſenectus coegit hũc. ſ. Sophoclẽ obmuteſcere in ſtudiis ſuis. q. d. minime. Nũ coegit Heſiodũ ãtiq̃ſſimũ poetarũ quẽ in georgicis imitatus eſt maro. nũ Simonidẽ poetam lyricũ: nũ Steſichoꝝ ẽt lyricon. Num quos añ dixi phos vcꝫ Iſocratẽ (ergo illic male ſcribebat Socrates.) Nũ gorgiã ẽt phum. Num Homerũ fontẽ ingenioꝝ & poetaꝝ ſine ꝯtrouerſia ſummũ. Nũ pythagorã principẽ phoꝝ, q̃a ante eum nõ phi. i. amatores ſapiæ: ſed ſophi. i. ſapiẽtes dicti ſũt. Nũ Democritum ẽt phum. Nũ Platonẽ diuinũ phum cui proprium nomẽ Ariſtocles erat. Num poſtea zenonẽ principẽ ſtoicoꝝ: num Cleantẽ philoſophũ, vnde Iuue. Et iubet archetypos pluteũ ſeruare cleantes: aut eũ quẽ vos o Læli & Scipio vidiſtis etiã Romæ videlicet Diogenem ſtoicum. Num inq̃ hos coegit ſenectus obmuteſcere in ſtudiis ſuis at ſup. dicẽt q̇ agitatio ſtudioꝝ nõ fuit æqualis vitæ in oib⁹ his. Age omittamus iſta ſtudia diuina: ego poſſum noiare ex agro ſabino ruſticos vicinos & familiares meos.

¶ Maiora

PET. MAR. ❡ MAiora opera:grauiora & præſentiā dñi regrētia, vt
eſt ſerere,fruges pcipere:atq; reponere. ❡ Serēdis frugibus
terræ mandando ſemina.ſerere aliqd eſt illud terræ admo
uere.cōdere ꝓprie inquit Pōpeius eſt vnū & interiorem lo
cū dare ad cuſtodiā faciliorē, quod verbū:nūc ſignificat cō
ſcribere, nunc facere: nunc inſtruere. Gondus dr̃ is qui talia

ſynephebi, apellauit. ❡ Agricola: quod colat agrum dictus:
vnde ſciēdū eſt ꝙ apud maiores agricultura i magno erat
honare, ad quam ēt milites emeriti accedebant. ❡ Poſteris:
nepotibus, ❡ Melius.ſ.dixit de ſene ꝓſpiciente, cū dixit: Se
rit arbores. Cecilius:quem diximus ſtati Ceciliū, ❡ Q uam
illud idē:qd.ſ.tñ illo libero dixit. ❡ Quid eſt ædepol: eſt aūt

recondit, promus q pmit:p
fert:q; i vſum. ❡ In illis rebus
ruſticis ad annuas fruges fru
ctuſq; pertinentib⁹, ratio au
tem eſt:qm̄ opinant ſe is poſ
ſe frui: & adhuc p annū pro
gari vitam. ❡ Serunt, plan/
tant. ❡ Alteri ſæculo:ætati/
poſteræ: ac nepotibus: cum
ipſæ ſator fructū ſperare nō
poſſit:ſed poſteritati cōſulit
❡ Statius noſter: Cecilius co/
micus amicus & fere æq̄lis.
fuit ſiqdē Cecilius Mediola
nēſis enni ꝯturbernalis: Cel
lius lib. v. ſic ſcribit, Statius
ſeruile nomē fuit. pleriq; aūt
veteres ſerui eo noie fuerūt:
Cæcilius quoq; ille comœ/
diarū poeta inclytus ſeruus
fuit: & ꝓpterea noiatus eſt
Statius. ſed poſtea verſum
eſt nomē in cognomē appel
latuſq; eſt Cecilius Statius.
❡ Synephebis: comœdia cui
appellatio indita eſt a cōu/
beſcētibus: i ea ſiqdē de duo
bus æq̄libus ephebis agebaī.

quibus abſentibus nunquā fere vlla in agro maiora
opa fiunt, nō ſerendis, nō pcipiendis: nō cōdēdis fru/
gibus: q̄q̄ in illis hoc minus mirū. Nemo enim eſt tam
ſenex, qui ſe ānū nō putet poſſe viuere. Sed iidem la/
borant in eis, quę ſciunt nihil ad ſe oino ptinere. Se/
runt arbores: q̄ alteri ſęculo pſint: vt ait Statius no/
ſter in ſynephebis. Nec vero dubitat agricola: q̄uis ſe
nex q̄renti: cui ſerat rñdere diis imortalibus, q me nō
accipere tantum a maioribus voluerūt: ſed ēt poſte
ris tradere. Melius Cecilius de ſene alteri ſæculo pſpi
ciente, q̄ illud idem, Aedepol ſenectus ſi nihil quic q̄
aliud vitii apportet ſecū: cū aduenerit, Vnū id ſatis ē
qd diu viuēdo: multa, q̄ nō vult, videt. Et multa fortaſ
ſe q̄ vult: atq; in ea q̄ nō vult ſæpe ēt adoleſcētia incur
rit. Illud vero idē Cecilius vitioſius. Tum ēt in ſene/
cta hoc reputo miſerimū, ſentire ea ętate ſe eſſe odio
ſum alteri, iucundum potius q̄ odioſum, vt enim bo/
na adoleſcētibus indole præditis ſapientes ſenes dele
ctantur: leuiorq; fit eorum ſenectus, qui a iuuentute
coluntur & diliguntur. Sic adoleſcentes ſenſum pręce
ptis gaudent, quibus ad virtutū ſtudia ducuntur. Nec
minus intelligo me vobis, quā vos mihi eſſe iucūdos.

ædepol aduerbium iurantis
ab æde & templo Pollucis; Adepol
❡ Quæ nō volt: i vt morbos
& alia huiuſce. hoc aūt argu
mentum eſt debile & nullius
momenti falſum, qa id idem
in cæteris ætatibus dicimus
& abſurde in hoc vituperat
ſenectutē. Volunt eſt anti/
quum: quia magna erat affi
nitas inter u & o, vult volt:
quoius cuius: quoi cui. ❡ Et
multa fortaſſe quæ vult. Re Rñſio Catonis
ſponſio Catonius eſt ad Ce/ Nonius
cilium, quia ēt ſenes vident Marcel
multa fortaſſe q̄ volunt, vt
honores: reuerentias, aucto/
ritatē: quā boni hoies vene/
rantur. ❡ Atq; ſæpe ēt ado/
leſcentia diſſoluit: vt dixi/
mus argumentū Cecilii ſimi
lis in florida. ętate. ❡ Iā equi.
alia verba Statii Cecilii vi/
tioſiſſima: & idē dicit Noni⁹
Marcel. hunc textum Statii
allegās: & ſenex oībus odio
& tædio ſunt. Ad qd rñdre
Cato dicēs: iucundū potius
q̄ odioſū, cuius rei ſubiūgit rōnē optimā dicēs p cōparatio
nē. ❡ Indoles, hæc ē.n. iudiciū futuræ ꝓbitatis, ❡ Nec minus
ꝓbat p exēplū ipſis adoleſcentibus Scipione & Lælio.

Diis, ad honorē deorū quos vt p̄ſides, frugum, fructumq;
venerabaī priſca ætas. ❡ Proſpiciēte, ꝓuidente, & conſulen
te ſatu arborū alteri ſæculo ꝓfuturarū. ❡ Quam illud eiuſdē
illa ſnia eiuſdē Cecilii q̄ talis eſt. ❡ Aedepol: aduerbiū eſt iu/
randi p numen pollucis dixit hoc Cecilius in ſugillationē
ſenectutis hæc ſecū incommoda ferentis. Vitii: rei vitioſæ
ac noxiæ. Aidet: ipſa ſenectus & ſenex ꝯfectus ſenio. ❡ Et
multa fortaſſe: reſponſio eſt Catonis: & Cecilianæ ſniæ con
futatio. idem inqt vſu venit aliqñ ēt adoleſcētiæ. ❡ Vitio
ſius. i. praue atq; corrupte: eſtraq; verū rei iudicium. ❡ Tum
etiam: pręterea dixit Cecilius accuſamus miſerias ſenectutis.
❡ Reputo: æſtimo iudicio: opinor. ❡ Miſerimū, infeliciſſi/
mū. ❡ Sentire: cognoſcere: experiri: ſenſu pcipere. ❡ Odioſū:
iniucūdū, illepidū. ❡ Iucundū: gratū, & lepidū: atq; venuſtū
dicit Cato cōtra Ceciliū. Indoles dr̃ ſignum & quaſi odor/
quidam futuræ virtutis: ac viri. ❡ Leuior: facilior: & tole/
rabilior. ❡ Coluntur: frequentanī, honoratur. ❡ Studia, exer
citationes: curas & voluntates rectas, atq; honeſtas.

MAR. PHIL. ❡ QVibus abſētibus nunq̄ maiora opa fiunt, vt eſt arare,
ſeminare: cōdere, q̄ vocanī maiora opa, ergo ipſis ſemper p
ſentibus oia opa maiora fiunt. ❡ Cōdendis: reponendis in
horea. ❡ Minus mirū, nō mirū, qa laborāt ꝓ ſe vt hēant ꝓ
anno futtro qd corrodāt⁹, cui rei ſubiungiī rō. ❡ Viuere, ui/
tā ducere, Eſt aūt uiuo uerbū meſum vt ualeo. Nā exoptā/
virg. tis eſt & maledicētis: Vir. in. iii, Viuite felices qbus eſt fortu
Statius na peracta iam ſua. Itē in buco. Viuite ſiluæ. i. perite. Sed
noſter iidē in aliis qdē rebus nō mirū eſt ſi laborant: quia nemo eſt
Cato tam ſenex. ❡ Statius nr̃: aut latinus: aut ꝓximus ætati ſuæ,
Galius vñ notamus duos Statios: unū maiorē de quo nunc dr̃, qui
comœdia Statius Cecilius dicebaī: alterū minorē gallicū q Veſpeſia
rum ſcri ni imparatoris tpe & uſq; ad Domitiani Titi fratris puenit
ptor Enniique imperiūq & Titus iunior dictus. At hic de quo nūc agit
Cato ſcriptor comœdiarū clarus habitus eſt natione inſu/
ber gall⁹: & Ennii primū cōtubernalis, qdā Mediolanēſem
ferunt, mortuus eſt anno poſt mortē Ennii & iuxta ianicu
lū ſepultus: vt inquit Euſebi⁹. ❡ In ſenephebis in libro quem

ASCĒ. ❡ QVibus abſētibus. i. in quorū abſētia nunq̄ fere fiunt in
agro vl a opa maiora. i. maioris momēti, non ſup. fiunt eis
abſētibur, ſerēdis. ſ. fructibus. i. dū fructus aut fruges ſerunī:
nō ēt pcipiēdis. i. dū pcipiunī & cōdunī, nō cōdēdis. ſ. dum
cōdunī in horrea, q̄q̄ minus mirū ē in illis. ſ. ruſticis. Nemo
enim eſt tā ſenex q nō putet ſe viuere ānū. ſ. integrū adhuc
ſed iidē. ſ. ſenes laborant in eis. ſ. opibus, q̄ ſciunt nihil oino
ptinere ad ſe. i. e qbus nullū ſperant fructū. Nā ſerunt. i. plā
tant arbores q̄ ꝓſint alteri. i. ꝓxime ſequenti ſæculo. Vnde
Varro a ſene ſæculum deducit: alii a ſecando ꝙ hoies ſecat
& diuidat. Rari enim vltra centos annos qd ſæculū eſt, vi/
uūt, vt Statius. i. Cecilius poeta noſter, nō Papinius ille qui
longe poſt thebaidē cōdidit: ait in ſynephebis. i. in ea fabu/
la ſic dicta, q̄ſi compueris ſeu cōpubeſcētibus, ſyn. n. dr̃ cō. &
ephebus pueriſcēs ſeu adoleſcens. Nec vero agricola, quamis
. i. quātūuis ſenex dubitet rñdere q̄renti cui ſerat, diis im/
mortalibus ſup. ſero, q voluerunt me nō tm̄ mō accipere. ſ.
ſata & fructus a maioribus. i. vt dicſit predeceſſoribus meis
ſed ēt ꝓdeſſe poſteris. Melius Cecilius &c. hoc puto Lælii
eſſe verbum, q male ſignatus eſt illic loqui. Aedepol &c. qd
Cecilii eſt. Melius inquit Cic. ſup. dixit de ſene proſpicien/
te alteri ſęculo: quā illud idē qd dixit i comœdia. Aedepol
. i. per ędē Pollucis ſenectus ſi. i. ēt ſi nihil aliud vitii appor
tet ſecū cū aduenerit: tū ſup. id vnum. ſ. vitium eſt ſatis: ꝙ
ſenex ſup. vide diu viuendo multa q̄ non vult: &. i. eſt mul
ta ſup. videt fortaſſe quæ vult: ubi graphice docemur uer/
bis mō ſęculo uſitatis uti debere, nam Cecilius more ſui ſę
culi uolt dixit. Cato autem non uolt ſed uult ad ſæculum
ſuū reſpiciens. atq; ea eadē ſup. que nō uult uidet. q̄ ēt ado/
leſcentia incurit ſæpe nō iuſte, qa iuſtus etiā lege naturæ ſe
nes morbū pati & funera ſuorūq; iuniores. Vero ꝓ ſed, in/
quit Læli⁹. i. Ceci. ſcripſit ſup. aut dixit illud uitioſius. Tū
etiam reputo in ſenecta. i. ætate hoc ſup. eſſe miſerrimum

ſentire ſe eſſe odioſum .i. moleſtũ & inuiſum alteri ea ætate
.ſ.ſenili: aut lege cũ Marcello q ſenes oĩbus odio & tædio
ſunt. Ad qd Cato. Iucundũ ſup. potius ſcripſiſſe ſe ſentire
q̃ odioſum: vt eni ſenes ſapiẽtes delectant adoleſcẽtibus prę
ditis,.i. pter cæteros dotatis & ornatis in natura: bona in/
dole.i. īditio futuræ pbitatis & inſolita virtute, & ſenect⁹
eorũ qui coluntur & diligun
tur a iuuentute.i. ab ipſis iu
uenibus ſit leuior.i. tranqnil
lior & tolerabilior, ſic adole
ſentes ſup. boni, aut bona in
dole pditi gaudent præce/
ptis ſenũ, qbus.ſ. pceptis du/
cunt ad ſtudia virtutum: nec
.i. & nõ intelligo me nõ mi/
nus ſup. iucũdum eſſe vobis
q̃ uos eſſe iucundos mihi.

PETR. ℂLANGVIDA: debilis.
MAR. ¶ Ineris: ignauiæ: pigra, ocio
ſa. ¶ Operoſa: actuoſa ſoleres
opere idulens. ¶ Molies. co/
gitãs tractans. meliori ẽ vel
corpe vł aio aliqd conati: &
moueri ad aliqd agendum.
¶ Studium: cura, vſus, & voluntas. ¶ In verſibus, Plato in ti/
meo agens de verſibus Solonis dicit. Si ſolon non tñ rela/
xandi animi gfa ſed dedita opera ſerioqꝫ ſicut alii poeſim
ſectatus eſſet. vel hiſtoriã quã ex Aegypto reuerſus iſtitue/
rat abſoluiſſet: a qua ſedicionibus cæteriſqꝫ ciuitatis flucti/
bus deturbatus medio īcurſu deſtitit, nec homero heſiodo
q inferior extitiſſet ſiquidem bellum atlanticum geſtum
a priſcis Athenienſibus cum his qui atlantidem inſulam in/
colebant. Idem in libello de phia. Dicebat Solon ſeneſco
ſemp plurima addiſcens. & mihi qdem videt ſemp ſic opor
tere aliqd addiſcere eũ hoiem q pħus futurus ſit ſiue iunior
ſiue ſenior fuerit., vt ita vita q̃ plurima addiſcat. ¶ Arripuit
apprendi: hauſi. In fidibus: in muſicis inſtrumentis & con/
centibus. Cõnus citharœdus erudiuit in fidibus Socratem
ſeneſcentẽ: qua pp pueri Connũ vt ſenũ doctorẽ cauillaban/
tur vt auctor eſt Plato in euthydemo. ¶ Diſcebant antiqui
poteram inqt Fabius vel iudicio veterũ eſſe cõtentus. nã qs
ignorat mu icen tñ iã illis ãtiquis tpibus nõ ſtudii mõverũ
etiam venerationis habuiſſe vt iidem muſici & vates & ſa
pientes iudicarent. Sed veterũ quoqꝫ Romanorũ epulis fi/
des ac tibias adhibere moris fuit. deniqꝫ in puerbium vſqꝫ
græcorũ celebratum eſt indoctos muſis, atqꝫ græcis abeſſe
¶ Nec nunc equidẽ: cõfutat: nũ ſecundam rõnem & cãm qua
ſenectus miſera videbat, q.ſ. corpus infirmũ redderet, con/
cluditqꝫ oĩa bñ a natura eſſe deſcripta, & eo quẽqꝫ cõtentũ
eſſe debere q illa ordinauerit. Neſtor homer icus in. iiii. ilia
dos ſic loquit. Nõ oĩa pariter dii hoibus dare conſuerunt
nec mihi volunt ſimul adeſſe ſenilem prudentiam vireſqꝫ iu
ueniles: atqꝫ vt tunc iuuenis eram valens robore, ita nũc ſe
nio cõfectus, nihil tñ minus: ſic quoqꝫ inter equites in pꝛlio/
verſabor tantũ inſtigans. hoc namqꝫ ſeniorũ ducum pprĩũ
officiũ eſt, qui poſt me nati ſunt viribus vigentꝫ hi bella con/
mittant, manuſqꝫ conferant. ſed mea tamen voce gubernen/
tur. ¶ Alter locus: ſecunda cauſa miſerabilis ſenectutis.

MAR. ℂ Languida, ocio & lentitudini dedita. ¶ Iners, ſine arte &
PHIL. opera: cõtra illud Hora. Sæpe lõgus iners auiduſqꝫ futuri
Hora. ¶ Moliens: faciens aliqd cum grauitate. ¶ Supiore, pterita:
Virgi. qa ſancte vixit & ſtudioſius fuit in iuuenili ætate: ita in ſe/
nectute. Vñ Virgi. illud dictum pclarũ ẽ, vſqꝫ adeo a teneris
cõſueſcere multũ ẽ. ¶ Addiſcit aliquid. ſ. in ſenectute, de quo
ponit exẽplũ de Solone: quod enim accipit vale. hic autem
Athenienſis fuit vnus de ſeptẽ ſapientibus legumdator, quo
rum duo fuerunt Solon & Darco. Solon autẽ ſuis verſibus
gloriabat, q ſeneſcens addiſcebat multa dicens. ¶ Senem fie.
ſenex dici, vñ nõ eſt mirũ ſi eruditius loquitur, vt diximus
ſupra, nam cõſtat i his pſtudioſum fuiſſe adeo q in cõſiliũ p

Sed videtis, ut ſenectus non mõ languida, atqꝫ iners
nõ ſit: uerũ etiam ſit operoſa, & ſemp agens aliquid: &
moliens: tale. ſ. quale cuiuſqꝫ ſtudium, in ſuperiore ui-
ta fuit. Quid? quod etiam addiſcunt aliqd, ut Solonẽ
in uerſibus gloriãtem uidimus: qui ſe quotidie aliqd
addiſcentẽ ſenem fieri dicit: ut ego feci, q grçcas lr̃as
ſenex didici. Quas qdem ſic auide arripui, quaſi diu-
turnã ſitim explere cupiẽs, ut ea ipſa mihi nota eẽnt,
quibus me nunc exẽplis uti uidetis. Quod cũ feciſſe
Socratẽ in fidibus audirẽ: uellẽ equidem & illud (diſce
bant enĩ fidibus antiqui) ſed in literis certe elaboraui
Nec nũc quidem uires deſiderio adoleſcẽtis (is enim
locus erat alter de uitiis ſenectutis) non plus q̃ adole
ſcens: etiam uires tauri: aut elephantis deſiderabam.

ciſcens ſub palio libros græcos portabat, ſic & poſuit ar/
ripui vrbũ violentũ. ¶ Sitim: trahit ſimilitudinem ab hoie ſi Sitis
tibundo, vel cane. ¶ Socratẽ: hic iam ſenex pſtudioſe fidibus
operam dedit: in qbus magna laus & gloria fuit ſicut in lite
ris: vt probus æmilianus in poemio dedit. In fidibus: hæc
fides eſt cithara & corda eius dicta, q tñ inter ſe chordæ
eius ↄcordent ſonentqꝫ quã
tum inter homies fides. ¶ Il
lud .i. fides pulſare & ipſam
muſicam ſicut Socrates. ¶ Di Fides
ſcebant etiam fidibus antiq:
hoc p parẽtheſim dicit: nec
mirũ ſi antiq diſcebant fidi/
bus, ſummus eni honor muſi
cę erat apud antiquos, cuius
rei manifeſtator eſt Probus.
Themiſtocles q cum clariſſi/
marũ rerũ geſtarũ excellẽtiſ
ſimus eẽt & militię pitiſſim⁹
cũ i cõuiuio lyrã recuſaſſet:
habitus eſt indoctior, hic eſt
q excellentiſſimi viri fidibus
laborauerunt. Epaminũdas
cretæ gręciæ princeps. Chi/
ron medicinæ præſtantiſſimus, & hic Socrates ſapientiſſi/
mus de quo nunc agitur. ¶ Neqꝫ ego, rhetorico ordine vti/
tur, eo enim ordine quo diuiſit eo profecto ſequitur. Nam
& dixit de prima cauſa quæ auocat a rebus gerendis: nunc
aggredit alterã: q corpus facit infirmius. ¶ Deſiderio, eſt p Deſider
prie de rebus abſentibus: vnde ponit deſiderium pro abſen/ de rebus
tia. ¶ Is enim per parentheſim. i. interpoſitionẽ ſententiæ. pprie ab
¶ Pluſq̃ adoleſcens: quia deſiderates vires tauri eſſent pluſq̃ ſentibus
adoleſcentis vires expetere. ¶ Tauri vires, aut elephantis.
Iſta ſunt animalia miræ fortitudinis: elephãtis declinatur
& elephantus phanti: vt ſectoque elephanto. Et cum eſ/
ſet adoleſcens ipſorũ vires non deſiderabam, quia contra na
turam fuiſſet: nunc autẽ cum ſenex vires adoleſcentium nõ
deſiderio, quia eſſet contra naturam, quod dicit.
ℂSED videtis ut qualiter ſenectus nõ mõ .i. non ſolũ non ASCL.
ſit languidia .i. lenta atqꝫ iners .i. ſine arte & grauitate. Verũ
etiam ſit operoſa agens & muliens .i. mole & conamine at/
tentans ſemper aliud .ſ. tale quale fuit ſtudium cuiuſque in
uita ſuperiore .i. ante acta. Quid ſup. de eo dicendũ q ſenes
addiſcunt etiã ſemper aliquid ut diximus Solonẽ glorian/
tem in uerſibus .i. carminibus ſuis, q dicit ſe fieri ſenem ad/
diſcentẽ quotidie aliquid, ut ego ſcilicet Cato feci, quid di-
dici græcas literas ſenex, quas ſcilicet græcas literas ego ar
ripui ſic auide quaſi cupiens .i. ut qui cuperet explere id ſatu
rare diuturnã ſitim, ut ea ipſa eſſent mihi nota ſup. exempla
quibus uos uidetis me nũc uti (quæ uerba a Cice. decenter
huic data ſunt: ne cõtra decorũ pſona loq uideat. Dandus
eſt. n. pſonis ſermo aptus, unde niſi Cato græcas literas di-
diciſſet nõ debuiſſet græcarũ hiſtoriarũ tam peritus iduci.)
Quod ſcilicet aliquid didiciſſe cũ ego audirẽ Socratẽ phi-
loſophum illum Athenienſem q primus de moribus diſpu/
tauit: feciſſe in fidibus .i. in ſcientia fidium ſeu citharæ q̃ ſe/
nex didicit. Equidem .i. ego qdam aut certe uellem, & illud
.ſ. etiam fidibus ſcire aut didiciſſe. Enim pro quia: antiqui
.i. maiores noſtri: aut antiquitus .i. olim diſcebant fidibus
.i. cithara & plectris canere. ſed ego elaboraui .i. uehemen/
tiſſime ſtudium adhibui, unde nota q addidit de ſeipſo, ut
Socrate nõ inferior uideretur: & latini noſtri græcis nõ ui/
derent eẽ minores, & ut inqt Hora. laudator tẽporis acti. Hora.
Namqꝫ omnes ſunt laudatores de ſeipſis ſenes. Nec nũc qui
dem. Ingredit ad purgãdum ſm obiectũ qd dictum eſt, q
ſint imbeciles atqꝫ impotẽtes uirium ſenes, dicens. Nec qui
dem ego deſiderio nunc uires adoleſcentis. Is enim locus q
uires reſpicit erat alter .i. ſecundus ſupra miſſus de uitiis ſe
nectutis, non plus. ſ. opto aut deſiderio q̃ ego adoleſcens de
ſiderabam uires tauri aut elephantis.

ℂ Inſitum

PET. MAR. ¶ INſitum: innatū, pprīū ī peculiare. Pro viribus. pro rōne datarū a natura virium & facultatem. ¶ Contemptior, uilior & iſipiētior, quoniā ignorare videſ vim naturæ ordinemq̄ diuinū, cui ſemp eſt acquieſcendum. Croton urbs calabriæ ſiue bruttiorū patria milonis robuſtiſſimi athletæ .i. certa/toris in priſcis conuentibus & ſpectaculis. ¶ Curriculo: ſtadio, circo, cauea, theatro, curriculum dicitur locus & ſpatiū ī quo certamina celebrātur & maxime curſus: græce de ſtadio dromō. ¶ Mortui, languidi: affecti, Nugator: delirus & van⁹. nugę dicūt leuia verba & ridicula. hinc nugor, & nugator q vana lo/quitur & futilia. ¶ Ex te: ex tui ai dotibus: ſed corpis. ¶ No/bilitat⁹, celebratus ī nomēq adeptus. ¶ Laterib⁹: virib⁹. ¶ Lacertis: maſculis, brachiorum & totis. ¶ Tale, quale tu dixiſti de mortuis lacer/tis. ¶ T. corūcan⁹ prim⁹ plebe factus ē pontifex maximus. ¶ Mō, pauloañ. ¶ Preſcribe/bant, dabant, ordinebant, p̄ſintebant. ¶ Prouecta: pgreſſa, extēſa viris pitia. ¶ Langueſcat: flacceſcat, debiliter.

Quod enim hoī naturalites inſitum eſt, eo uti decet, & quicquid agas, agere p uiribus. quæ enim uox pōt eſſe contemptior, quam milonis Crotoniate: qui cū iā ſenex eſſet: athletaſq̄ ſe, in curiculo exercētes uideret, aſpexiſſe lacertos ſuos dicitur, illachrymanſq̄ dixiſſe. At hi quidem iam mortui ſunt, non uero tam iſti, q̄ tu ipſe nugator: neq̄ enim ex te unquam es nobilitatus, ſed ex lateribus, & lacertis tuis. Nihil Sex. Aemilius tale, nihil multis annis ante Ti. Coruncanus, nihil modo. P. Craſſus, a quibus iura ciuibus præſcribebantur quorum uſq̄ ad extremum ſpiritum prouecta eſt prudentia. Orator metuo ne langueſcat ſenectute. Eſt. n. munus eius nō ingenii ſolum: ſed laterum etiam: & uirium. Omnino canorū illud in uoce ſplendeſcit ēt neſcio quo pacto in ſenectute, qđ eqdē nō amiſi adhuc, & tñ uidetis canos meos. Sed tamē decorus eſt ſermo ſenis quietus: & remiſſus: fecit que per ſæpe ipſa ſibi audientiam diſerti ſenis compta oratio & initis:

Neſcio quo pacto, modus qdam loquēdi cū res ipſa habet neſcio qđ latentis energæ. qđ verbis aperire neſcimus: quale eſt illđ Iuue. Hūc qualē ē neſcio mōſtraſ & ſentio tm̄. ¶ Q đ canorū. ¶ Non amiſi: pbat ex ipſo & bñ, Nā hoc eſt decorū auctoris vt idē docet. Hora. vt ſeruef ad imū. Quicqd ab incepto pceſſerit, & ſibi cōſtet: vnde ēt debemus ſcire illud qđ dixit Pli. de laudibus Cato. qđ nullus in vrbe fuit q toties fuiſſet accuſatus & ſemp abſolutus, q̄drageies. n. patet acuſatus, & glorioſe abſolutus, quā rē ēt Valeri. opere ſuo cōplexus eſt. ¶ Nō amiſi, & hoc q̄ ſit verū galba pbauit Catonis aduerſarius vñ inquit Pli. accuſator maiorū aſſiduus galbā octogenarius accuſauit: mitto aūt differt ab admitto. amittere. n. pdere eſt: admittere vero recipe. ¶ Et videtis tñ meos canos: hoc eſt capillos & hęc dicēs dimulſit ſibi barbā grēco mor. ¶ Sermo, vox remiſſa & finitima quotidianę locutiōi., ē āt duplex vox vna q̄ ɔtentio dr altera quā ſmonē appellam⁹ quā rē optie ī rhetoricis diffiniuit Ci.

¶ Munus, offm̄. ¶ Laterū: ſpirituum, q bona latera requirunt & ilia vt actionibus: & contentionibus ſuppetant oratori. ¶ Canorū: ſonorū & clarū in voce, pnūciationeq̄. ¶ Neſcio quo pacto, occulto quodā naturæ dono ac munere. ¶ Decorus: honeſtus: aptus. ¶ Quietus ſedatus. ¶ Remiſſus, lenis placidus: gratus citra intentionem & elationem iuuenibus decorā. ¶ Audientiā: attentionē. ¶ Deſerti: eloquētis & docti ¶ Compta ornata. ¶ Mitis, lenis tranquilla ī ſedata vt decet ſenilem prudentiam. ¶ Q uod: facere ſibi audientiam.

MAR. PHIL. ¶ Q Vod ē naturaliter, a natura datū. ¶ Decet, decorū conuiēs eſt, vt cū ſis adoleſcēs adoleſcentiū viribus vtare, cū vero ſenex ſeniūq̄ utare viribus: & ſic nō ſit minuta minerua. ¶ Pro viribus: pro aūt multis modis ponit tam in appoſitione q̄ in compoſitione, ut inqt Priſci. nūc vero ponit pro ad: vel ſm, vt pro viribus. i. ad vel ſm vires. ¶ Q uę vox. vi. ſuperat milonem athletā crotoniatam: qui factus ſenex deplorabat vires ſuas amiſſas per ſenectutē, videns athletas ſe exercentes & dicebat. ¶ At hi qui .ſ. lacerti mei ſunt mortui quia amiſerūt vires ſuas. Sciendū tamen q̄ iſte de quo nunc agit milo. fuit qdam athleta de crotone italię ciuitate: vnde eſt patrium nomen crotoniata. ¶ Curiculo, huius vocabuli ſignificationē nō habemus manifeſtatam, ſed alia ſignificat interdū tp̄s & ſpatiū curſus: interdū paruū currum & curſum. ¶ Lacertos: latiue: brachia græce dicimus, in italia. n. erāt tres linguæ: latine, oſca, & græca. ¶ Nō vero: verba Catonis vituperantis milonē. ¶ Iſti. ſ. lacerti tui, vnde nota differentiam iter iſte & hic. ¶ Quā tu ipſe nugator, ſ. mortuus/es. ¶ Necque. n. ſubiungit rōnem quia nunq̄. ¶ Ex te. ſ. ex aio tuo: vnde nota illud qđ diximus de Platone, qui dicebat animū eſſe hominem: & corpus quidem eſſe aīal, qđ eſt cōe cū beſtiis, Sic. & Cic. in ſomnio Scipiōis. Nō eſt hō quem vides, homo autem eſt rōne, & ſic intelligit hoc loco, ideo addit contrariū. ſ. ex lateribus & lacertis. ¶ Sex. Aemilius. P. Craſſus corūcanus p̄ſtantiſſimi viri Ro. fuerunt. Prudentia q̄ eſt pteritarū. & futurarū & p̄ſentiū rerū cogitatio. ¶ Orator: ponit quādā obiectionē quam ei aliqs facere potuiſſet: pro quo ipſe loqtur, vel quid ſint verba ipſius Læli. Orator q eſt vir bonus dicēdi peritus. ¶ Metuo, ſub quodam timore reuerētiæ. ¶ Munus. offm̄: alias domū ſignificat. ¶ Sed laterum ēt & virium: vt bonā habeat vocem & latera fortia & firma qbus vox ipſa formaſ, & ſtare poſſit ad recitendum,

Qui: vox

Lacertos latie brachia græce Liguæ tres in Italia erāt Latina oſca & græca

S. æmili⁹ p. craſſus p̄ſtātiſſi. mi viri ro. fuerunt

Iuue.

Amitto. Admitto

¶ Decet. n. vti eo q̄ inſitū eſt naturaliter homini, & agere p viribus. i. iuxta mēſurā uirium qcqd agas. Eni p qa q̄ uox .i. q̄ oratio pōt eſſe contēptior .i. cōtemptibilior q̄ milonis illius athlitæ inſignis crotoniate: ſic a patria dicti, qcū eſſet ſenex & uideret athletas. i. pugiles & luctatores exercētes ſe in curriculo. i. ſpatio ad curſum inſtituto: aut in ipſo curſu, dicitur aſpexiſſe lacertos. i. brachia ſua & dixiſſe illachrymans. At hi qdem. i. uos iuuenes nunc uires ueſtras exercetis. At. i. ſed hi. i. mei lacerti olim iam uegeti & robuſti. qdē .i. certe iam ſunt mortui: ad qđ dictum addit Cato. O nugator. i. futilis locutor & inanis exiſtimator rerum. uero. i. certe nō tam iſti .ſ. lacerti tui mortui: ad ſup. ſunt, q̄ tu ipſe q tales ſentis mortuus es (vbi plane oſtendit hi ad primam & iſti ad ſecūdam pertinere. vnde hi. i. mei. iſti. i. tui expoſuimus.) Neq̄ enim tu es vnq̄ nobilitatus. i. nobilis effectus ex te. i. ex virtute tua, ſed ex lateribus & ex lacertis tuis, q̄ſi dicat ex viribus corporis non animi, qui debeat non minus roboris in ſenio habere. Nil tale ſupple dixit aut ſenſit Sextus Aemilius romanus ille, nihil Titus coruncanus multis annis ante ſup. dixit tale. Nihil etiā Publius Craſſus ſupple dixit modo: ideſt pauloante: vel hoc tempore tale a quibus iura præſcribebantur ciuibus .ſ. Romanis, & quorum prudentia eſt prouecta: ideſt vlterius vecta & aucta vſq̄ ad extremum ſpiritum. i. extremi ſpiritus exhalationem. Ego metuo: ideſt vereor forte ne orator langueſcat: ideſt lāguidus fiat ſenectute. Enim p qa munus, ideſt officium & exercitium eius eſt nō ſolum ingenii. i. per ingeniū exercendum ſed etiam laterum; ideſt illorū robuſtorum & viriū .ſ. vocis ex organorum eius. Sed ſupple nihil metuendum eſt. Nam illud canorum, ideſt cōcinnum & ſonorū in voce ſplendeſcit omnino neſcio quo pacto. i. quo modo etiam in ſenectute qđ. ſ. canorum eqdem. i. ego qdem nō amiſi adhuc: & tamē videtis canos: ideſt caneſcentes capillos meos (Dicimus aūt canos ſubſtātiue numero tm̄ plurali pro capillis ipſis) Crederē nō eſſe additū a Catone aut a Cice. ſed a grāmaticis elegantia nō intelligentibus, illud tñ, ſatis. n. erat & videtis canos (vt valla locuples eſt teſtis) ſed tamen .i. q̄uis minus firmitudinis habens. Sermo ſenis. eſt decorus quietus ideſt ſedatus: & remiſſus: & oratio ſenis diſerti compta: ideſt ornata: & polita, & mitis ideſt lenis & dulcis, facit perſæpe ipſa: ideſt per ſe audientiam ſibi.

ASCĒ.

Quod ſi exequi nequeas: poſſis tamen Scipioni præcipere, & Lælio. Quid enim eſt iucūdius ſenectute ſtipata ſtudiis iuuentutis? an ne eas qdē res ſenectuti relinquemus, vt adoleſcentulos doceat, inſtituat, ad oē officii munus iſtruat? Quo quidē opere, quid poteſt eſſe præclarius? Mihi vero. Cn. & P. Sciplones & aui tui duo. L. Aemilius: & P. Africanus comitatu nobilium iuuenum fortunati videbātur. Nec vlli bonarū artium magiſtri nō beati putandi, quis conſenuerint vires, atq; defecerint, & ſi iſta ipſa defectio viriū adoleſcentiæ vitiis efficitur ſæpius, q̄ ſenectutis. Libidinoſa etenim, & intemperans adoleſcētia effœtum corpꝰ tradit ſenectuti. Cyrus quidem apud Senophontem eo ſermone quē moriens habuit, cum admodū ſenex eſſet negat ſe vnq̄ ſenſiſſe ſenectutem ſuā imbecilliorem facta, q̄ adoleſcētia fuiſſet. Ego. L. Metellū meminiſ puer: qui cum quadriennio poſt alterum conſulatum pontifex maximus factus eſſet: viginti & duos annos ei ſacerdotio p̄fuit: ita bonis viribus eſſe in extremo tempore ętatis: vt adoleſcentiam non requireret.

PETR MAR. ❡ EXEqui: perficere: præſtare. ❡ Præcipere, præcepta dare iunioribus & eloquēdi & viuēdi. ſi eni orare cās nequeunt ſenes alios agere docent. p̄cepta ferme auctoritatē non hn̄t niſi ex ore ſenili: atq; ſagaci, & longo rerū vſu edocto. ❡ Stipata: circunda: ide ſtipatores & laterones. ❡ Studiis iuuentutis: ſtudioſa: pube: ac cetu honeſto cupidoq; diſciplinæ. ❡ Inſtituat, erudiat ad bonas artes. ide iſtitutiones & iſtituta. Ille ēt reip. prodeſt ait Seneca q iuuētutē exhortat, q in tāta bonorum p̄ceptorū inopia virtute iſtruat aios: & i priuato publicū negocium agit. hoc ab hoie rō exigit, vt p̄ſit hominibus ſi fieri poteſt multis, ſi minus paucis: ſi minus proximis: ſi minus ſibi. nam cum ſe vtilē cæteris effecit cōmune agit negociū quoniā qui ſe deteriorē facit non ſibi tantū mō nocet: ſed ēt oibus his qbus melior factus p̄deſſe potuiſſet, ſed ſi quis bene de ſe meret hoc ipſo aliis prodeſt qd̄ illis profuturū parat. ❡ Munus officii: officioſam artē & actionē priuatā publicāq;. ❡ Inſtruat: effingat: omneq; tribuat inſtrumētū qd gerēdis rebus neceſſariū ſit. inde inſtrumētū rhetoricū, p̄licū & cætera id genus & a natura inſtructus. is dr̄ bene ſubornatus & cuiq; negocio idoneus inſtrumentorum noie inquit iuriſcōſultus ea oia accipienda ſunt qbus cauſa inſtrui pōt. & ideo tam teſtimonia q̄ perſonæ inſtrumentorum loco hebent. Cn. & P. Scipiones, hi fratres bello punico ſecundo claruerunt, pugnandoq; in Hiſpania ceciderunt. Publius pater fuit maioris Africani q p adoptionem auus fuit huius Aemiliani Scipionis. ❡ L. Aemilius, q cōſul cecidit in cannenſi ſtrage p̄tq; fuit Pauli Aemilii qui de Macedonia triumphauit, e quo natus eſt hic. Scipio q in Corneliā tranſcriptus eſt familium. ❡ Comitatu ſtipatione, allectatione deductione reductioneque. ❡ Magiſtri: doctores, & p̄feſſores. ❡ Defectio: debilitatio. ❡ Vitiis: intemperantia, nequitia, ignauia. Libidinoſa, laſciua: profuſa, mollis, & immoderata. ❡ Effœtum, exhauſtum, & languidum. ❡ Cyrus qdem, verba Cyri in extremo octauo pedię hæc ſunt. Cum inactum ætate procederem mihi auctas cognoſcere yiſus ſum vires meas itaq; ſenectutem nunquā ſeni factam eſſe iuuenta mea imbecilliorem. ❡ Ego. L. Metellum, Plinius agens de variis exemplis fortunę dicit: Metellus in ea orone quā habuit in ſupremus laudibus patris ſui. L. Metelli pōtificis bis conſulis, dictatoris magiſtri equitum. x. viri agris dandis qui primus elephantos primo punico bello duxit in triumpho ſcriptum reliquit decem maximas res conſumaſſe eū. Is Metellus dicit Pli. orbā luminibus exegit ſenectam amiſſis incendio cum palladium raperet ex æde veſtæ memorabili cauſa ſed euentu miſero.

MAR. PHIL. ❡ NEQVEAS, ſecunda vtit̄ p̄ſona: vt diximus plerunq; p tertia, modus quidam loquēdi in omni genere dicēdi. Scipioni p̄cipe & Læli. docere Scipionem & Læ. pro quibus intelligit oēs adoleſcentes: vnde probat q ſenectus ſi non hēt vocem dicendi: ſaltem habet facultatē dicendi: & faciēdi bonos viros. ❡ Stipata, circundata. Vt magna ſtipāte caterua. Stipare enim proprie eſt denſare tractum a ſtipa, quā interponunt nautæ vaſis in omnibus. ❡ Doceat, quantum ad literas, & doctrinam. ❡ Inſtituat, quantum ad bonos mores. ❡ Ad omne officii munus: hoc eſt ad omne officium honeſtatis, munus enim pro officio officium pro honeſtate ponitur, officium enim polyſemus ſermo eſt, interdum munus: interdum obſequium, interdum debitum: hoc eſt illud quod debet offici ab efficiendo dictum, non vt qdam dicunt ab officiendo. ❡ Cn. & P. Sci. iſti fuerunt fratres. de qbus inqt virg. Duo fulmina belli ſcipiadas in quo multi errant putantes maiorem & minorē Scipio. Africanoscum iſti duo fratres fuiſſent i qui in Hiſpania apud nouam Carthaginem inſidiis interempti ſunt, cū illuc fortiſſime præliarētur, ſed hoc pacto ſe habet iſtorum coniunctio Scipionum. Publius Scipio Africanus maior valetudinarium Scipionē genuit vt diximus: q hūc Scipionē adoptauit minorem Africanum, vnde fit. P. Africanus auus huius p adoptionē huius. Lucius aūt Aemilius eſt auus eius naturalis: q. P. Aemiliū genuit ſ huius Scipio Afri. patrem. ❡ Comitatu, eſt enim comes proprię in itinere: hoc ab omni magiſtro putandi, boni: & beati. magiſtri aūt dicuntur non mō artium pręceptores ſed qcunq; ſunt i aliquo magiſtratu: dicti quidem q magis cęteris poſſint. ❡ Et ſi iſta probat q ſi vires defecerunt ſenibus euenit ex vitiis & intemperantia: & libidine, & male acta vita iuuentutis. ❡ Effœtum debilitatum: tractum a ſimilitudine puerperæ, q̄ poſt debilitat̄, vt ab extra: & fœtum, quaſi ſine fœtu, nam fœtū dicimus cuiuſlibet germen vel fructum. ❡ Tradit, quia vna ætas traditur alteri. ❡ Cyrus: hic de humili ſtatu, & regno ad magnum euenit, de quo Xenophon ſcripſit liber. quem nominauit: & Iuſtinus noſter eius hiſtorias non ſilentio præteriuit. Xenophon autem prædarus p̄hus, & orator, & in re militari ſtudioſus fuit. Cyri præterea fuerunt duo, de quo nunc agitur & minor cuius Xenophon errauit. ❡ Imbecilliorem debiliorem nomē qdē diminutiū a baculo bacillus: hinc imbecillus debilis, vt eſt ſenex q ſe baculo regit. ❡ Ego. L. Metellū, vt non inferiores externis viderentur latini: de noſtris ſubiūgit exēplū p̄bationis cā: ordo ē, Ego puer memini. L. Metellū ita bonis viribus extremo tpe ætatis. ❡ Viginti & duos annos ei ſacerdotio p̄fuit: hoc eſt p parētheſim dictū. ❡ Sacerdotio, hoc eſt pōtificatus: q oibus p̄erat ſacerdotibꝰ. Erant. n. tria gn̄a ſacerdotum: fœciales: q fœderibus faciēdis p̄erāt: ſalii a ſaltādo dicti a Numa Pō. iſtituti. qui. xii. nūero fuerūt, quo tpe de cœlo clypeꝰ cecidit, & flamines q a floſculo lanę quē p̄eminētiæ cā ſub a pice ferebāt denoiati ſunt. Alterū, Fm.

Comitatu, Magiſtri, Effœtum, Fœtum

Imbecillus

Sacerdotio

Scipio hic Scipio & Lælii legēdum. Nota deceptionē interp̄tis Virg.

ASC. ❡ QVOD. ſ. hēre audientiam, aut decēter orare, tu ſenex quicunq; es nequeas poſit tn̄ precipere Scipioni, & Lælio .i. iuuenibus quæ & qualiter dicunt. Enim p qa, qd eſt iucūdiꝰ ſenectute ſtipata. ſ. circū ſepta & de ſe comitata ſtudiis .i. ſtudioſis obſeqiis iuuētutis. i. iuuenum. q. d. nihil. An relinquemus ſenectuti ne eas qdē res, vt, doceat adoleſſentulos vt inſtituat, & iſtruat ad oē munꝰ offici. q. d. id qdem debemus eis, q eis propriū eſt relinquere. Quo qdē opere, qd pōt eſſe p̄clarius. q. d. nihil. Vero pro ſed, Caius: & Publius Scipiones, & duo aui tui. ſ. Lucius Aemilius Scipio & Publius Africanus videbantur mihi fortunati. i. felicem fortiti fortunam comitatu. i. pp comitatū iuuenū nobilium: Nec vlli magiſtri. i. præceptores bonarum artium ſup. ſunt putandi no beati: quāuis vires eorum conſenuerint atq; defecerint. Et ſi. i. quāquam iſta defectio .i. deiectio: aut derelictio virium efficitur ſæpius vitiis: ideſt per vitia adoleſcentiæ quam ſenectutis. Enim. ideſt quia certe adoleſcentia libidinoſa

Cyrus ſenio nō fa‑ it ibecil‑ lis

noſa & intemperata .i. incontinēs tradit ſenectuti corpus effœtum, i. exhauſtum foetura virum. Cyrus &c. Cōprobat exemplis ſenectutē his nō dubitatā quibus temperata fuerat adoleſcētia dicens. Cyrus autem rex cū eſſet admodum ſenex negat eo ſermone quem moriens habuit apud Xenophontē, i. in præſentia Xenophontis de Cyro cōſcripta, negat inquā ſe ſenſiſſe vnq̄ ſenectutē ſuā factā imbecilliorem q̄ adoleſcētia. ſ. ſua fuiſſet. Ego memini puer. i. cū eſſem adhuc puer Luci. Metel. q cū factus eſſet q̄driennio. i. ſpatio .iiii. anno poſt alterū. i. ſm cōſulatū, pōtifex maximus ꝓfuit ſup. tn̄ ei ſacerdotio. ſ. ſumi pontificatus. xxii. annos, memini eē inq̄ ī extremo tp̄e. ſ. vitæ ſuæ viribus ita bōis vt nō requireret adoleſcentiam. Noriē grāmatic⁹ memini cū pſitis tp̄is infinitiuo fere apud doctos cōſtruit vt memini videſ & hoc memini eſſe nō fuiſſe.

Memini

PET. MAR. ℂ ID, de ſeipſo diſcere peculiare ē, & naturale ſenibus, ſi vero ſenex præſens eſt inqt Macrobius habes occaſionē q̄ plurimum illi contuliſſe videaris ſi eum interroges vel quæ alium omnino non pertinent: eſt enim huic ætati loquacitas familiaris. hæc ſciens Homerus quādam congeriem ſimul interrogationum neſtori fecit offerri vt pruritum ſenectutis expleret. ℣ Apud Homerum: in quarto & vndecimo iliados. ℣ Prædicet palā loquatur, & iactanter inuulget. ℣ Inſolens, iactabundus arrogans. ℣ Vt ait Homerus, libro primo iliados his verbis ſurrexit noſter pyliorum & imperio & facūdia longe princeps cuius ex ore dulicior melle fluebat oratio vir ſapientia ſimul & annis grauis. Siquidē tertiam iam ætatē hominū viuebat, & cum multis, qui iam deceſſerant vna floruerat. ℣ Dux græciæ: Agamemnon græcorū imperator, cuius verba hæc ſunt apud Homerū iliados. Venerande ſenex omnis ſine cōtrouerſia græcos ſenatores vincis in dicenda ſententia. Ac vtinā feciſſes tu Iuppiter tuq; Minerua: & tu Apollo vt decem mihi ex omnibus græcis forent tanto conſilio viri: breui profecto Troia noſtris manibus capta deleretur.

MAR. PHIL. ℂ NIHIL neceſſe: vellet de ſe dicere Cato & ne videatur arrogans excuſat ſe & facit quandā digreſſionē, q̄ dicunt ad rem tamē pertinere cā ꝓbationis. ℣ Videtis: exemplum probationis & immutationis cauſa. ℣ Homerum: patrem omnium bonarū artium: ℣ Neſtor de virtutibus ſuis prædicet. Tertiam hominum viuebat ætatem hoc eſt ꝙ erat in tertia ætate, hoc eſt ꝙ habebat circiter octoginta nouem annos q̄ a ætas dicebat ſpacium triginta anorum: ſed ſcire debemus qd̓ tribus modis ætas intelligiť: interdū enim poniť ꝓ anno: & tunc videtur deriuari [Greek] i. annos interdum ordinē ipſum annorum hominum: vt infantiā pueritiam, interdum verō ſpatiū. xxx .an. qd̓ appellat. Homerus [Greek] qd̓ apta ſit ad gerandū, Home. autem carmen huiuſmodi [Greek]. hoc eſt duæ ætates hominum inuicem diſtantia erant conſumptæ Neſtori. qd̓ ſic Cic. in latinum cōuertit: ter: iam hominum viuebat ætatem. Poſſumus etiam ætatem hoc loco, vt ſuperius diximus tripartitam in hominibus eſſe dicere: & in ea quidem ſententia melior eſt ſenſus. ℣ Aut inſolens, cum quo nemo ſolere hoc eſt cōuerſari poſſit. ℣ Loquax: de ſe multa magnifica dicēs & elata verba. Ex eius lingua melle dulcior fluebat Oratio. ℣ Dux ille. ſ. Agamēnon qui cum Achille cōtendit: de quorum cōtentione orationē fecit Neſtor apud Homerū tractantem cōcordiam. Vnde Agamemnon eius

Neſtor

Ex Neſtoris lingua melle dulcior fluebat oratio

Nihil neceſſe ē mihi de me ipſo dicere, q̄q̄ eſt id qdem ſenile, ætatiq; noſtre cōcediť. Videtis ne: vt apud Homerum ſæpiſſime Neſtor de virtutibus ſuis prędiceť. Tertiam enim iā etatem hominum vixerat, nec erat ei uerēdū, ne uera deſe prædicans, nimis uidereť aut inſolens, aut loquax. Etenī, ut; ait Homerus, ex eius lingua melle dulcior fluebat oratio, quam ad ſuauitatem nullius egebať corporis uirib⁹ & tamē ille dux Gręciæ nunquā optat, ut Aiacis ſimiles decem habeat. At, ut Neſtoris quinq; Quod ſi acciderit, non dubitat: quin breui Troia ſit peritura. Sec redeo ad me. Quartum annum ago, & octogeſimū: equidem poſſe uellē idem gloriari; quod Cyrus: ſed tamē hoc queo dicere, non me quidem his eſſe uiribus, quibus, aut miles punico bello: aut quæſtor eodem bello, aut cōſul in Hiſpania fuerim: aut quadrienno poſt cum tribunus militaris

cognitia ſapientia inquit ꝙ potius optabat habere quinque noſtras q̄ decem aiaces in exercitu. ꝙ breui ſuperaret Troiam. Aiax autē fortiſſimus fuit. ſ. thelamonius. Nā duo fuerunt thelamonius & oyleus, & furias aiacis oylei Thelamon autem aiacis filius duos habuit filios Teucrū ex Heſiona, & Aiacem ex alia vxore: hic cum arma Achillis iam mortui habere nō poſſet, in furorem verſus ſeipſum interimit. ℣ At: ſed ſup. optabat quinq; ſimiles noſtris habebat. At eni & ſed ſemp differentia ſignificant rerū. ℣ Troia, prouincia Priami in qua eſt Ilion ciuitas, quā græci dīt [Greek], interdum vero ſignificat ludum equeſtrem puerorū & ciuitatem quā primo cōdidit Aeneas: cū in Italia profecutus: eſt: vt nec tentoria capit. ℣ Sed redeo facta digreſſione ne videatur arrogans ſeipſum laudare: incipit & de ſeipſo dicere, & narrare magiſtratus quos geſſerat. ℣ Cyrus: Perſarum rex de quo inquit nunquā imbecilliorem ſenectutem ſuā ſenſiſſe. Miles: nomen eſt profeſſionis militiæ: & habet duas partes in æquo. ſ. vnde equites & in pede, vn̄ pedites dicuntur & vtriq; milites appellantur: dicti vero a millenario nu̅ero: quo conficiebantur legiones: quos & græci dicunt [Greek] quaſi [Greek]. Sed hic ꝓprie tribunos militum ſignificat. Bello punico: ſcilicet ſecundo: quia tria bella punica fuerunt. Quęſtor, vice fungēt imperatoria in exercitu, fuit enim quęſtor fortiſſimus Scipione. ℣ Eodem bello, ſcilicet punico. ℣ Conſul in Hiſpania, vbi celtiberos domuit, & ne rebellare poſſent ad ſingulas ciuitates literas miſit vt muros diruerent, quod executioni mandarunt ſingulæ ciuitates. ℣ Tribunus militaris, ſqui erat ad corrigendos, & caſtigandos puniendos & ſoluendos milites: ideo dicti quod terni tribunus modis chamnēſium, lucerium, ticienſium ad exercitum mittebantur, fuit autem tribunus militum Cato ſyriaco bello & occupatis thermopylarum iugis præſidium hoſtibus depulit, fuit etiam tribunus milicum in Sicilia. Item ꝓtor & in ſua prætura Sardiniam ſubegit. Item cenſor quando. L. Flaminiū cōſulatem in ſenatu mouit, quod ille in Gallia ad cuiuſdam ſcorti ſpectaculū erectū quēdā ex carcere iugulari iuſſiſſet.

Miles

Bello punico

ℂ NIHIL neceſſe ē mihi dicere de meipſo, quāquam & id quidē ſenile. i. de ſeipſo magnifice ſentire: & dicere conceditur ætati noſtre. i. ſenili, vnde ſenex eſt, ſm Hora. in arte, laudator tp̄is acti ſe puero, Videtis ne vt: ideſt qualiter Neſtor prædicet apud Homerum de virtutibus ſuis. Enim ꝓ quia neſtor vixerat iam Tertiam ætatem hominum. i. ſm quoſdā tris curſus ſaturinos, & ita erat nonagenarius. Verum poetæ omnia ad mirationem trahunt, vnde Oui. eū dicentem inducit: vixi annos bis centum iam tertia ducitur ætas. Nec erat verendum ei, ne prædicans de ſe vera videretur nimis. Aut inſolens: ideſt importunus in ſermone: & arrogans, aut loquax. i. dicax & verboſus. Etenim: vt Homerus ait oratio dulcior melle fluebat: vt ex eius ligua: ad quā ſuauitatem nullis. i. non vllis ipſe nō egebat vllis viribus corporis. Et tamen quāuis nō erat viribus præditus neſtor ille. i. notiſſimus apud Homerū. dux græciæ. i. Agamēnon optabat vt habeat decē ſimiles Aiacis ſup. moribus. i. ſed ſup. optabat vt noſtris ſup. ſimiles habeat decem Alii vt neſtori quinq; leguntur quod parui refert licet concinnius dicatur. verum quantum ad ſententiam damnatur Cice. memoria cum etiā Aiacis ſimiles optauit Agamemnon ꝙ in ſecūdo epiſtolarū volumine apd̓ philoſophū videbis

ASCē.

Quod:ſcilicet habere decem neſtori ſimiles ſi acciderit non dubitat.i. Agamemnon quin Troia.i. tota regio Priami ſit pritura breui, quod Virg. in laudem Aeneæ transferens facit Diomedem ſic dicentem. Si duo præterea talis idæa tuliſſet Terra viros, vltra inachias veniſſet ad vrbes Dardanus & verſis lugeret græcia fatis, ſed redeo ad me.i.ad rōnē de me. Ego ago ānum quartum & octogeſimū quidem.i. certe vellē poſſe gloriari idem qđ Cyrus.ſ.apud Xenophontē gloriatur, vt i principio huius patris viſū ē. Sed tñ licet id gloriari nō auſim. Ego queo.i. poſſum dicere hoc me quidem non eſſe his viribus quibus fuerim aut miles in bello punico ſub Scipiōe maiore, Aut q̄ſtor.i. publicus receptor in eodem bello, aut cōſul in hiſpania: aut quadriennio .i. quatuor annorum, ſcilicet poſt quæſturam geſtam, cum eo exiſtens tribunus militaris depugnaui in bello ſyriaco.

de qugnaui apud thermopylas. M. Attilo C. labeone cōſulibus, Sed tamē: ut vos uidetis, non plane me eneruauit, non affixit ſenectus, non curia vires meas deſiderat, non roſtra, non amici, non clientes, non hoſpites. Nec enī vnq̄ ſum aſſenſus illi veteri, laudatoq; prouerbio, qđ monet muuere, fieri ſenem, ſi diu velis eſſe ſenex. Ego vero meminus diu ſenē eſſe mallē, quā eſſe ſenē ante q̄ eſſem. Itaq; nemo adhuc cōuenire me ualuit, quin fuerim occupatus. At minus hēo uirum, q̄ ueſtrum uteruis. Nec uos quidē. T. Pontii Centurionis uires habetis. Nū iccirco ilie cō pſtantior uobis:

℄THERmopylas. Thermopylæ ſunt anguſtiæ montis

MAR. totā græciā diuidētis ita nominatæ ab aquis calidis & por

PHIL. tis. Liuius. vi. decadis belli macedonici agens de pugna Attilii. C. Labeōis ꝯſulis cū Antiocho rege ad Thermopylas dicit. plures cecidiſſent niſi. M. portius Cato deiectis e iugo ætolis & magna ex parte cæſis ſupereminentem caſtris locū aperuiſſet. ¶ Plane: omnino ac penitus. ¶ Eneruauit. debilitauit. ¶ Afflixit: proſtrauit: affligere eſt poſternere. ſignificat etiam angere: vexare: turbare fligere. id olim ſignificabat quod ſternere: profligatus dicit̄ preditus proſtratus. ¶ Curia: ſenatus: & locus vbi publicæ curę geruntur. ¶ Roſtra, forum.i. cauſæ forſens atq; iudicia. ¶ Clientes: aſſectatores, & cultores. quorū ſum patronus, & vindex. ¶ Hoſpites, externi amici & in primis rhodiēſes. Gellius libro. vii. dicit. Tū. M. Cato exurgit & optimos fidiſſimoſq; ſocios quorū opibus diripiēdis poſſidēdiſq; nō pauci e ſummatibus viris intēti inſenſiq; erāt defenſu, cōſeruatumq; pergit, orationemq; inclytā dicit quæ & ſeorſū fert̄ inſcriptaq; eſt ꝓ rhodienſibus. & in. v. originum libro ſcripta. ¶ Laudato, celebrato cōmuni iudicio, Mature: cito ac tempeſtiue. ¶ Ego vero. ſenſus ē: nollē diu eſſe ſenex quēadmodum ſenectutē ante tempus nec optaui nec optaſſem ea forte cōtētus q̄ me natura donaſſet: e cuius præſcripto q vitā agit nunq̄ iure querit̄. ¶ Cōuenire: reperire. ¶ Quin, ꝙ non aliquo negocio diſtrictus fuerim. homines nihil agēdo dicebat Cato male agere diſcūt. ¶ Vteruis, vnus e duobus quēuis hoc eni ſignificat vteruis. vtere duobus dicitur. qs de pluribus. & qlibet vnus e pluribus qui tibi magis libet. vter libet vero vnus e duobus qui libeat. ¶ Tritāni Pontii, Lucilius auctore Cicerone. ii. de finibus inducit Scęuolā taxātem albutiū his verbis. Græcū te albuti q̄ Romanū atq; Sabinū. Municipē pōti tritanni cēturionū prædatorū hominū, ac primorū ſigniferūq; maluiſti dici. hæc ille Plinius in. vii. dicit. Tritānum in gladiatorio ludo ſamnitū armatura celebrē, filiumq; ei⁹ militē magni Pompei & rectos & trāſuerſos cācellat in toto corpore habuiſſe neruos. in brachiis etiam manibuſq; auctor eſt Varro in ꝓdigioſa virtū relatiōe. carmē Lucilii ſuadecet vt ſic legā potius q̄. T. Pontii vt vulgarii hñt codices. forte hallucinātes critici ꝓ tritāno poſuerūt. T. dixerūtque T. Pontiū. quē a Pōta reor denoiari. Nō ſū in hoc pertinax, & ſiue. T. Pontiū cēturionē. ſiue Tritānū Pontium legas parū refert. vel potius nihil. Lis eteni ē de lana caprina diſſimulati iudicii mei vt Fa. ait cōſci⁹ eē nō potui. viri maxime valētis exēplū pōit̄. adde notā lector q̄ tibi magis arriſerit.

℄APVD Thermopylas: mōtes lōgiſſimos in occidēte in

PETR cipiētes, & i ægeū mare finiētes & totā grecia p mediū diui

MAR. dētes: apđ qđ Anthioch⁹ rex cū Romāis bellū geſſit: i quo bello tribun⁹ militū fuit Ca. dictæ thermopilæ porte calidarū a aquarū: qa ibi ſunt aquarū callidarū vænæ: θερμον nī calidū πυλη vero porta. ¶ Curia: locus ſenatorū, & concilia curia dicta ꝙ ibi curaret̄ ſtatus Romę. ¶ Vires meas deſiderat: hoc ē deficio a curia. deſiderare eni rē abſentem cupere: nō eni, eſt opus vt vires meas curia deſideret, qm̄ qdem me hēt aſſidue i ſenatu: hinc ſæpe i hiſtoria ponit̄ deſiderare ꝓ deficere: vt deſiderata ſūt decē milia hoium: vñ nota ꝙ vt diximus ſummus orator fuit, & i curia ſe exercebat in genere deliberatiuo in foro aūt in genere iudiciali, in amicis & populo i gñe demōſtratiuo. Scim⁹.n. tria eē gña caū: deliberatiuum, demonſtratiuū, & iudiciale. ¶ Roſtra: aūt forū ſignificat in quo roſtra nauiū ꝓ iſigni laude victoriæ habitæ ſuſpēſa fuerāt, tāquā in loco frequētiori, vt oēs viderēt. ¶ Cliētes q̄ſi colētes a colo dicti cuius corre latinū eſt ꝓonus q eū in cā defendit ſicut filius & pr̄. vñ ē nomē patrocinū cauſarū defenſi. Hoſpites: externi hoīes & amici, quorum tanta neceſſitudo & reuerētia fuit adinuicē ſuſcipiēdoq;, ꝙ & deum ipſi hoſpitalitati pfecerūt, quē Ioué ξένιον dixerūt. vñ Vir. Iup. hoſpitibus nā te dat iura loquūt̄. ¶ Minus malem .i. magis vellem. ¶ Anq̄ fuiſſē.ſ.ſenex. nāq; dū iuuēs fui iuuenalia tractaui, & ſic cæterarū ætatū q̄ ſua fuerūt officia libenter executus ſum, nūc cū ſim ſenex ſenilia mihi cara ſunt officia. ¶ Cōuenire: inuenire alioquin. Inuenire enim & reperire in hoc differūt. ꝙ inuenire eſt rem quæſitā oſtendere, reperire aūt eſt caſu Ouid. Tu nō inuenta reprrta es. ¶ At minus: antipaphora. ¶ Vteruis, vtriq; dicimus & idem eſt. ¶ Nec vos quidē, reſpondet antipophoræ. ¶ Centurionis: centum militū præfecti, & decuriones decem militū centuria vero dicit̄ quæ ſub. vno erat centurione, & cū nūc centurio dicitur & decurio: centurionus & decurionus & curionus dicebatur.

Cliens Virg.

℄ Depugnaui .i. debellaui hoſtes apud Thermo. mōtes illos lōgiſſimos ab occidēte in mare ægeū eminētes, & totam græcia inter ſequētes & h̄. M. Attilio & C. labeone ꝯſulib⁹ Sed tñ, i, nihil omnibus: vt vos videtis, ſenect⁹ nō eneruauit .i. debilitauit me plane, & nō afflixit me plane. curia.ſ. ſenatus: aut, forū iudiciale non deſiderat vires meas: qa pñtes mihi ſunt q̄ ſatis ſint. Deſiderat̄ aūt ꝙ abeſt aut deficit: roſtra .i. loca vñ dabant̄ ædicta: ſeu, vt dnt: mandata pub. ex tracē ſiū nauiū roſtris fabricata. n̄ ſup. deſiderāt vires meas, quia ſat hēo viriū qbus ꝓ roſtris agā. Amici ēt nō deſiderāt. Nō clientes: q in tutela mea ſunt, & qb⁹ ꝓcīniū debeo, & hoſpites. i. iure hoſpitalitatis a me defendit: nō deſiderant vires meas. Nec.n. vnq̄ ſum aſſenſus. Argute diſſoluit verus illđ adagiū. Mature fias ſenex, ſi diu vis eē ſenex: quo ſignat hoiem dēre ſibi pcere: & min⁹ idulgēt labori corporali more ſenum: ſi velit diu eē ſenex. i. diu ſupſtes eē ac viuere, dicit .n. n̄ optādū: vt qs ſit diu ſenex, ſed vt diu ſit p̄uſq̄ ſenex eſſe videat. Ordo ē. Nec. n. ſū aſſenſus. i. nō pbui aſſenſum vnq̄ illi puerbio veteri & laudato qđ mō et ſup. te h̄ ē. quēuis fieri ſenē matur. i. ſatis tēpeſtiue & cito: ſi velis eſſe diu. i. p longū tps ſenex, qa q nihil ſibi parcunt: antiſper dū pñt ſemel decidūt. Ego vero dicit Cato mallē, i. magis vellē me eē minus diu ſenē, q̄ eē ſenē. i. fieri ibecillē more ſenū: aut me gerere ſenē anq̄ eſſem. Itaq. i. & ita: qa nōdū ſenex videor nemo valuit me cōuenire adhuc quin fueri occupat⁹. ſ. aliquo negocio. At. i. ſed ecōtrario fateor ꝙ hēo min⁹ viriū q̄ vteruis. i. alter vt vter is ſit ſiue tu ſcipio: ſiue tu Læli. Neū vos qdem habetis vires Titi Pōtii cēturiōis hois robuſtiſſimi: cuius gētilē putāt n̄ nulli Pylatū fuiſſe ſub quo xp̄s dn̄s nr̄: licet lōgo iteruallo: crucifix⁹ ē. potuit. n. familia pōtiorꝫ vel lōgi⁹ deduci. Nū. i. nunqd ille ē iccirco pſtantior vobis. q. d. neq̄.

ASCL. Inuenio Reperio ouidio. Centurio Decurio.

℄Moderatio.

PET. MAR. ℭMODERATIO:tẽpamẽtũ quoddã & mẽſura ętati cõueniens & neceſſaria. ſ Olympiæ: adud olympiã regionẽ peloponneſi ꝓpe olympiã montẽ & helim atq; alpheũ vbi erat luſtralis celebritas ludorum. ſ Stadiũ: ſpaciũ & curriculũ. crotoniatã milonẽ inqt Pliniꝰ in. vii. athletã cũ cõſtitiſſet nemo veſtigio educebat malum tenẽti: nemo digito corripiebat. ſ Iſto bono, viribꝰ corporis. ſ Certus: ratus: firmus indubitatus qdã nunq̃ vacillans. ſ Vna via, rõ progreſſus & vitæ curſus. ſ Simplex, inuariabilis & vniformis: qm̃ omnia orta occidũt & aucta ſeneſcunt. ſ Sua, ꝓpria. ſ Tẽpeſtiuitas, opportũitas tpis: ſ Infirmitas, debilitas. ſ Ferocitas animoſitas. ſ Grauitas: ſeueritas ſ Cõſtantis fermæ & cõſtitutæ. ſ Maturitas: lentas, & mitigatio qdã. Matura etas dr lenis mitis & q̃ſi cocta lanis vt pomũ dr maturũ mitificatũ: et dulce. ſ Suo: opportuno. ſ Percipi, appꝑhẽdi ad vſũ, & fruitionẽ vt maturos fructꝰ decerpimꝰ, & fruges. Hoſpes tuꝰ corneliæ familię amicus. hoſpites ſunt qui ſe mutuo in peregrinationibus recipiũt: & hoſpitalitas eſt benignitas & facilitas in recipiẽdis hoſpitibꝰ. Maſiniſſa rex Numidarũ in amicitiã pro. ro. receptus fuit a. P. Scipione q primũ africanus appelatus eſt ſ Siccitatẽ optimam corporis habitudinem deſiccatis iugi exercitatione humoribus q ignauia putreſcunt: corpuſque corrumpunt. exercitiũ omne laborq; naturaliter ſiccat corpora & fortia facit & animæ ꝓdeſt ſenſuq; augent. exercitium leue poſt cibos vel deambulatio corpora ſicca, & ventrẽ pingueſcere nõ ſint. Matutinũ exercitiũ vel deambulatio corpora temperat, capiti multũ ꝓdeſt & oculis, exercitiũ in puluere corpus infrigidat, & umorẽ nudis pedibus tollit exercitiũ cum oleo calefacit corpus. Cyrus vt eſt apud Xenophontẽ priuſq̃ ſudaſſet nunq̃ cœnauit. dicebatq; primũ opando ne vnq̃ ſaturer deinde p laborẽ imiſſa ↄſumo.

bona q aetas ẽ certus curſus & vna via quod prima infantia; poſtea pueritia, deide cęterę ętates. & quęlibet hẽt vires ſibi cõuenientes & ↄgruas. ſ Tẽpeſtiuitas: cõueniẽs tps, vnde tẽpeſtiue dr vt tẽpeſtiue veniſti, hoc ẽ i ſerpo tpe. ſ Infirmitas, qd nõ ſunt firmi in ꝓpoſito. has ptes Hora. in poetica tãgit optime, vt reddere q vocẽ iam ſit puerꝰ: & pede certo ſignat humũ, geſiit paribus colludet, & irã colligit ac ponit temere & mutat i horas, ferocitas, iuuenũ. Hora. imberbis iuuenis tandẽ cuſtode remoto Gaudet eqs cãibuſq; & aprici gramine cãpi. ſ Cõſtantis: ætatis, virilis. ſ. Ho. Cõmiſſis ſtudii ætas aiuſq; virilis q̃rit opes & amicitias iſeruit honori. Cõmiſiſſe cauet qd mox matut laboret. ſ Maturitas: qa qcqd agit ſenex: agit q̃ mature & ſapienter. Sed vt hãc ptẽ Hor. intelligit hoc loco Catõis gſa ꝓbeamus. ſ Percipi, qa dixit maturitas: tracta ſimilitudo eſt a frugibus q̃ maturant & pcipiunt. ſ Audire te: bñ obſeruat ꝓceptũ Hora. q dicit prio mediũ ñ diſcrepet imũ oĩa. n. adducit a pricipio vſq; in finẽ laudationẽ ſenectutis ſ Magniſſa: hic rex fuit Mauritanię quæ ꝓuincia in Africa ẽ: ſociꝰ & cõfederatus populo Ro. de quo dicit Li. in ſecundo bello punico, q ſemp fauẽs fuit po. Ro. & maxime fuit amiciſſimus iſtius Scipio. de Valerius ẽt ponit exẽplum ſ Hodie, aduerbiũ temporis dictũ ab hoc, & die. ſ Frigore ſic ait de ipſo Tibullus Non mihi pigra nocẽt hybernæ frigora noctis. Non mihi cum multa decidit imber aqua. ſ Sũmam ſiccitatem: ſollicitatem: q nullum catarrũ paſſus eſt, hoc eſt defluentiam humorum. Nam καταρρέω eſt defluo.

Moderatio modo virium adſit: & tantũ, quantũ quiſq; põt nitat, Nec ille magno deſiderio tenebit uiriũ Olympię pet ſtadiũ ingreſſus eſſe Milo dr: cum humeris ſuſtineret bouẽ uiuũ. Igit has corporis: an Pythagoræ tibi malis uires ingenii dari! Deniq; iſto bono vtare: dũ adſit, cũ abſit: ne, niſi requiras, forte adoleſcentes pueritia, paululum ætate ꝓgreſſi adoleſcentiam debeant requirere. Curſus eſt certus ętate: & via una naturæ eaq; ſimplex. ſua cuiq; parti tẽpeſtiuitas eſt data. Vt enim infirmitas puerorũ: & ferocitas iuuenũ: & grauitas iam conſtantis ætatis, ſic ſenectutis maturitas naturale quiddã hẽt: qd ſuo tpe pcipi debet. Arbitror te audire Scipio. hoſpes tuus Maſiniſſa quæ faciat hodie nonaginta annos natus, cũ ingreſſus iter pedibus ſit in ęquum oĩno nõ aſcendere, cum equo, ex equo nõ deſcendere: nullo imbre, nullo frigore adduci, ut capite operto ſit, ſummã in eo eſſe corporis ſiccitatem.

MAR. PHIL. ℭQVANTVM. ſ. vt ꝓ q̃litate ętatis vires habeat, ne ille qdẽ, nunq̃ ponit ne & qdem: quin interponat aliqd. ſ Magno deſi. vi. qm tm̃ habebit viriũ, q̃tũ. ſatis erit, & quod ſibi nõ deficiẽt vires. Ponit. n. deſiderium ꝓ re deficiẽti. ſ Per ſtadiũ. curriculũ & locũ ipſũ vbi currebat & laudabat ſignificat vocabulũ aũt eſt gręcũ στάδιον i hoc. n. primũ ab Hercule ferũt eẽ cõſtitutũ, & eo qdẽ ſpacio qd ipſe vno ſpiritu cõfeciſſet, & ex illo ſtadiũ appellatũ qd in fine reſpiraſſet, atque ſtetiſſet, ſignificat aũt octauã militaris partẽ. ſ Milo. ſ. crotoniata d quo diximꝰ. ſ Suſtineret bo. tuay. n. quẽdam ↄſueuit Milio a teneris annis ſuſtinere ſuis humeris: & hoc qdẽ ad multos annos effecit, & cũ iã taurus grãdis eẽt admodũ Melio nõ maiore niſi tantũdem agebat, & id oĩbus ſtadio olympię ſpectaculo fuit: ſed ſuis iſtis ↄfidẽs viribꝰ ñ abuit ipunis. Fonte. n. fortũa modoſã quãdã quercũ loco deſerto iacentẽ offendit & cuneos adhuc in ſe fixos habentẽ q̃ ſcindere agricole robuſti nõ poterãt, & vt illic vires ſuas oſtenderet quercũ ipſam apire manibus conatus eſt, cunei ꝓſiliere quã primũ. quercꝰ vero manus Milõis illic affixas iclufit, & futura nocte cũ diſcedere nequiſſet eũ lupi cõmmducauerunt. ſ Vires inge. py. q cum philunt audeſſet nobiliſſimam ætoliæ ciuitatẽ, ibi de rerũ natura omniũ grauiter & ornate & copioſe diſſeruit, & ibi a rege interogatus qui potiſſimũ arte valeret: & an ſapiẽs eẽt, rñdit nullã artẽ ſcire ſe. Eſt aũt ingeniũ ſubtilitas q̃dã naturæ & ſapiẽtia. Sallu. in catilinario: ingeniũ nemo ſine corpe exercebat. ſ Iſto bono. ſ. viriũ. ſ Paulũ ætate ꝓgreſſi, ineũte. ſ. virili ætate, ſ Curſus, rõ

ℭMODO. i. dũmodo. r. moderatio. i. moderata cõmentatio viriũ adſit: nitat quiſq; ſup. aliqd efficere tm̃ quãtũ poſſ. Nec ille. i. talis tenebit magno deſiderio virũ. Milo. ſ. crotoniata ille fortiſſimꝰ dr eẽ igreſſus p ſtadiũ olympię. i. vbi olympica certamina Hercules inſtruerat: cum. i. qn ſuſtineret. i. ſurſũ teneret & poteret humeris ſup. ſuis bouẽ viuũ. & ita nõ exanteratũ. Igit an malis has vires corporis dari tibi an vires ingenii Pythagoræ. i. q̃s habuit Pythagoras philoſophꝰ pſpicaciſſimus. q. d. ſci q Pythagorẽ denique. i. vt tandẽ deqd viribus corporũ ſentio dicã vtare iſto bono. ſ. viriũ corporis dũ adſit: & ne requiras cũ abſit, niſi forte adoleſcẽtes debeãt require peritiam, & ꝓgreſſi paulum ætate. i. iã iuuenes habiti debeant regrere adoleſcẽtiã. Curſus ætatis eſt certus: qa vniformis & cæteris gradibus pcedens: & via naturæ eſt vna, & ea ſimplex. i. hmõi & cuiq;. ſ. vnicuiq; parti ętatis ẽ data ſua. i. ꝓpria tẽpeſtiuitas: Eni ꝓ qa: vt. i. quẽadmodũ: infirmitas puerorũ & ferocitas iuuenũ: vñ Maro. latinus ad Turnũ æneid. xi. Oꝑſtãs animi iuuenis quãtũ ipſe feroci Virtute exuperas tanto me impenſius æquũ ẽ cõſulere. & grauitas ętatis iã conſtantis. i. virilis habet quiddã naturale: qd debeat pcipi ſuo. i. opportuno & tẽpeſtiuo tpe: ſic maturitas ſenectutis habet qddã naturale qd &c. Ego o Scipio arbitror te audire ex his q crebro ad te ab eo veniũt q̃ Maſiniſſe rex Mauritaniæ hoſpes tuus facit hodie natus annos nonaginta. i. cũ ſit nonagenarius. Cũ ſup. is ſit ingreſſus iter pedibus. i. cœperit ire pedes dicit nõ aſcendere oĩno in equũ: & cum. i. qñ equo ſup. ſit ingreſſus iter. i. cœperit ꝓficiſci eques dr nõ deſcẽdere oĩno ex equo: & nullo. i. nõ vllo nõ adduci vllo. i. quouis magno imbre, & ſimiliter nullo frigore adduci. i. ad hoc iduci & ꝓmoliri: vt ſit capite coopertos & ſummã ſiccitatẽ corporis eſſe in eo: ita vt non hẽat noxios humores vt ſenes ſolent

Hora.

Hodie Tibul.

ASCẽ.

Itaq; exequi omnia regis officia: & munera. Pōt igit̃ exercitatio:& temperantia etiam in ſenectute conſeruare aliquid priſtini roboris. Non ſunt iu ſenectute uires: nec poſtulantur quidē uires a ſenectute. Ergo & nō legibus: & inſtitutis uacet ætas noſtra munerib⁹ iis:que nō poſſūt ſine uirib⁹ ſuſtineri. Itaq; n ·n modo, quod nō poſſumus, ſed nec quantum poſſumus quidem cogimur. At ita multi ſunt imbecilles ſenes: ut nullum officii: aut omnino uite munus exequi poſſint Ad id quidem non proprium ſenectutis eſt uitium ſed commune ualetudinis q̃ fuit imbecillis. P. Africani filius is: qui te adoptauit: q̃ tenuit: aut nulla potius ualetudine: Quod niſi ita fuiſſet alterū ille extitiſſet lumē ciuitatis. Ad paternam enim magnitudinem animi doctrina vberior acceſſerat. Quid mirū igitur in ſenibus, ſi infirmi ſunt aliquando, cum ne id quidē adoleſcentes effugere poſſint! Reſiſtendum Læli & Scipio ſenectuti eſt, & eius vitia diligentia compenſanda ſunt, Pugnandum tauquam contra morbū eſt ſic contra ſenectutem habenda ratio valetudinis.

MAR. PHIL. ¶ TEX Equiparē agere: obire. perficere actiones regi conuē/nientes. ¶ Munera: onera: opera, vñ i munes dicti. & i muni/tas q̃ ad nullū tenetur munus. i. onus ꝛ opus. ¶ Tēperātia, ſobrietas, & frugalitas in eſculentis & poculētis. ¶ Priſtini roboris: iuuenalis vigoris. ¶ Legibus: formulis vitæ ſcriben/dis: atq; documentis tradendis. ¶ Inſtitutis: ciuilibus ordi/nationibus, & ſerendis moribus atq; decretis qbus cēſeri poſſit vita cōmunis. ¶ Vacat: dat operam incūbit ſeu, his prudētia. ¶ Munerib⁹ his hęc p appoſitionē ducunt̃. i. his onoribus q̃ poſſunt ingenio portari ſine viribus corporis. Munus inq̃t iuriſconſultus de verborum ſignificatiōe trib⁹ modis dicit̃. vno donū. altero onus qđ cū remittitur vocationē militiæ munerisq; p̄ſtat. inde imunitas dicta. tertio officiū. vñ munera militaria. & qdā milites munifici vocant̃. & munifices dicti ſunt q; munera ciuilia capiant. ¶ Suſtineri, tolerari & ferri. ¶ Officii, actionis debitæ amicis patriçq;. ¶ Vitę:, rei ptinētis ad vitę vſum q tali valetudine laborānt mortui pene vidētur. ¶ Munus, onus. ¶ Exeq, exercere: adminiſtrare. ¶ Vitium: incommodum, culpa, malum: morbum. ¶ Valetudinis: infirmitatis: debilitatis. imbecillitatis. ¶ Imbecillis, debilis: valetudinarius. ¶ Adoptauit in filium aſciuit atque elegit. inde cooptatio. ¶ Nulla valetudine: corporis integritate ac robore. valetudo medium vocabulum eſt. bonam ſiquidem. malamq; ſignificat. quapropter adiunctis diſtinguitur, lociſq; diſcernitur. ¶ Alterum lumen: alter ſol & ſplendor Romani nominis qualis fuit pater africanus maior. ¶ Magnitudinem animi: militarem & imperatoriam excelentiam in rebus arduis & periculoſis. ¶ Vberior, copioſior: & maior eruditio. ¶ Acceſſerat: aduenerat. addita erat: inde acceſſio adiunctio ſiue additamentum. ¶ Reſiſtendum: reſponſandum, & repugnandum contentione mentis & generoſis laboribus. ¶ Vitia, mala incommoda morbi. ¶ Diligentia: vigilantia: induſtria. ¶ Compenſunda: rependenda emendanda, ſuperāda permutanda. compenſatio, inquit iuriſconſultus eſt debiti & crediti inter ſe contributio. ¶ Ratio, cura. ¶ Valetudinis, ſanitatis.

quia alienum ēt noſtra ætate, cū ſenectutis ſit conſilium & prudentia. ¶ Et multi, alia antipophora cui rūdet dicens. ¶ At id quidem non proprium, ſenectutis vitium, quia id quod eſt proprium rei ſemp in hæret et ſicut caliditas igni frigiditas aquæ: quod in ſenectute idem dicitur: cum vires nō ſint proprie ſenectutis: iis ergo nō inhærent ipſi. ¶ Valetudinis, naturalis cōplexionis: nam valetudo tria ſignificat: ſanitatem: infirmitatē & cōplexionē. ¶ Quidē fuit probat id per exemplū Scipionis valetudinarii q filius fuit Publii Africa. ¶ Is, Scipio valetudinarius. ¶ Qui te: Scipionē. ¶ Adoptauit filium ſuū adoptatū fecit, eſt enim adoptatio in alienam familiā trāſitio alicuius, qui viuente patre in eius ad huc poteſtate eſt. Arrogatio eſt tranſitio in Aliena familiā alicuius, qui mortuo patre in ſua poteſtate eſt: & hæc fiebant in concione populi rogati, vt illum: rogaret q; in ſuā familiā acceptaret ne videretur aliqua fraude fieri. ¶ Alterū ille lumen. Secūdus ſplendor Romanæ vrbis reſpectu patris ſui q primus ſplendor fuit ciuitatis Romanæ. ¶ Vberior: abundantior doctrina: quia fuit eruditur partæ. Pater enim ſummus uir philoſophus qui Panetium præceptorem habuit: ſed iſte filius cum doctrina ſuperauerat, qui viribus æquare non potuit. ¶ Infirmi: ſunt imbecilles, & debiles. Reſiſtendum: documenta dat optima quibus reſiſtere poſſomus ſenectuti. diligentia, vt animia potione & ciborum ſuperfluitate. ¶ Tanquam contra morbum: ſicut facit aliquis febricitans, q ſe abſtinet a vino & rebus ſibi contrariis. ¶ Habenda ratio valetudinis: modus loquendi. Conſideranda eſt valetudo, & maxima habenda eſt conſideratio, vt recta valeamus.

Valetudo. Adoptatio. Arrogatio.

PETR. MAR. ¶ OFFIcia: quæ dñt effici a rege. ¶ Temperantia: abſtinentia: a potatione & luxuria: & aliis huiuſmodi: eſt enim tēperantia: vt a Ci. diffinitū eſt veteri rhetorica rationis in libidinē: atq; in alios nō rectos impetus animi firma & moderata dñatio: eius vero partes ſunt tres: continentia: clemētia: modeſtia. ¶ Non ſunt in ſenectute vires: antipophora eſt. ¶ Nec poſtulantur: q̃a eſſet contra naturam: cum naturaliter ſenectus ſit ſine viribus. ¶ Ergo legibus: ita legendum eſt: ergo ætas nr̃a. ſ. ſenilis abſoluta eſt per leges & inſtituta ciuitatū ab iſtis muneribus q̃ ſuſtineri non poſſunt: vt eſt p̄liari contra hoſtes & arma ferre ꝓ patria & huiuſmodi officia. Cauendū eſt ſane ne legamus, ergo vacat legibus & inſtitutis. ordo eſt, ergo vacat his muneribus, q̃ non poſſunt ſine viribus ſuſtineri. ¶ Vt ergo vacat, hoc eſt caret, quaſi dicat infinite, & tunc vacat intendit ſignificat. Lex autem ab inſtituto & iure differt: Lex eni eſt iuris ſpecies, Virgi. Iura dabunt legeſq; viris. Iuue. Quod ſi vexant̃ leges ac iura cu/rari. ius aũt eſt generale, inſtitutū vero p̄ticu are a legibus ¶ Sed nec quantū poſſumus qdē cogimur: q; ſi etiam poſſemus, aliquod iſtorum officiorum præſtare non cogimur,

Lex. Vir. Iuue.

ASC. ¶ ITA q; ſup. fertur exequi omnia munera & officia regis idest ſua, qui rex eſt aut quæ ad regem pertinent. Pōt igitur &c. Infert exemplis vires competentes in ſenectute reperiri dicens. Igitur exercitatio & temperantia. i. continētia & abſtinentia, & temperatus rerum vſus poteſt conſeruare aliquid priſtini roboris etiam in ſenectute. Non ſunt (inq̃t ſup.) vires in ſenectute. Nec vires quidē poſtulantur a ſenectute. q.d. ſenectus viribus excellentibus commode carere poteſt. Ergo. i. nunquid propterea q; vires non habet ætas noſtra: i. ſenelis vacat. i. vacua eſt & caret, & . i. ſimul legibus & inſtitutis. i. bonis moribus, & iis muneribus, quæ nō poſſunt ſuſtineri ſine viribus. Itaq;. i. & ſi ita eſt nos nō mō nō cogimur ſup. facere q; non poſſumus facere, ſed nec quantum poſſumus. i. facere. Læ. At i. ſed inquit Læli, multi ſenes ſunt ita imbecilles, vt nullū mun⁹. i. officium vitę. i. qđ pertinet ad vitam poſſint exequi omnino. At quod Cato. At. i. ſed: id quidem nō eſt vitium proprium ſenectutis: ſed cōmune vitium valetudinis. i. diſpoſitiōis corporum quo ad ſanitatem. i. quantum fuit imbecillis filius. Pub. Africanis videlicet qui adoptauit te o Scipio, quam. i. quantum tenui. i. exili & modica, aut potius nulla valitudine, Quod niſi fuiſſet ita. i. niſi tam valetudinarius fuiſſet: ille extitiſſet alterum. i. ſm a Scipiōne maiore lumen ciuitatis. ſ. Romanæ. Enim pro quia vberior doctrina animi acceſſerat ad paternam magnitudinem. ſ. animi Igitur quid mirum ſup. eſt in ſenibus ſi ſunt aliquando infirmi cū ne adoleſcentes quidem poſſint effugere id. i. infirmitatem. O Læli & Scipio reſiſtendum eſt ſenectuti, i. vitiis ſenectutis. & vitia

eius

eius ſunt compeſcenda.i.arcenda aut comprimenda diligentia.i.diligenti exercitatione.(Sunt qui legant compenſandam ſed minus procedit.)Pugnandum eſt cõtra ſenectutẽ. ſi tanquã ſup.pugnetur contra morbum: & ratio.i.conſideratio & diligens reſpectus valetudinis.i.diſpoſitionis quo ad ſanitatem eſt habenda.i.debet haberi a quolibet.

Vtendum exercitationibus modicis: tantum cibi, & potionis adhibendum, vt reficiantur uires, non opprimantur. Nec uero corpori ſoli ſubueniendum eſt, ſed etiam menti, atq; animo multo magis: Nanq; hęc quoq; niſi tanquam lumini oleum inſtilles extinguntur in ſenectute. Et corpora quidem defatigatione, & exercitatione ingraueſcunt, animi autem ſe exercendo leuantur. Nam quos ait Cecilius comicus ſtultos ſenes, hos ſignificat credulos, obliuioſos, diſſolutos, quę uitia ſunt non ſenectutis, ſed inertis, ignauæ, ſomniculoſę ſenectutis: vt petulantia, ut libido magis, eſt adoleſcentum, q̃ ſenum: nec tamen omniũ adoleſcentum, ſed non proborum: ſic iſta ſenilis ſtultitia,

PET. MAR. ℂMODICIS: tẽperatis: ſuũ modũ.i.mẽſuram habentibus & rationẽ. prima corporis curatio inquit celſus exercitatio eſt quæ ſemper antecederet cibum debet in eo q minus elaborauit & bene concoxit. amplior in eo q fatigatus eſt & minus concoxit remiſſior. cõmode autem exercent clara lectio: arma: pila, curſus, ambulatio. atq; hęc non itaq; plana commodior eſt, ſiquidem melius aſcenſus & deſcenſus cũ quadam varietate corpus moueat. niſi tamen id per quam imbecillum eſt. melior autem eſt ſub dio q̃ i porticu. melior ſi caput patitur in ſole q̃ in vmbra. melior in vmbra quam parietes aut viridaria efficiunt q̃ quæ tecto ſubeſt. melior recta q̃ flexuoſa. Exercitatiõis aũt plerunq; finis dẽt eſſe ſudor. aut certe laſſitudo quæ citra fatigationem ſit. idq; ipſum modo minus: modo magis faciendum eſt. ℉Reficiantur: refoueantur recuperantur: quoniam laborat ſemper noſtra natura. indigetq; fulcri. ſed modus tenendus eſt ne quod infunditur ſuperfluum fiat & noxium. vbi ad cibum ventum eſt inquit celſus nunquam vtilis eſt nimia ſatietas ſæpe inutilis nimia abſtinentia. ſæpe ſi qua intemperantia ſubeſt durior eſt in potione q̃ in eſca. vbi expletus eſt aliquis facilius cõcoquit ſi quicquid aſſumpſit potione aquæ frigidæ includit. tum pauliſper inuigilat. deinde bene dormit. Si quis interdiu ſe implebit poſt cibum neq; frigori neq; æſtui neq; laboris ſe debet cõmittere. ℉Opprimãtur: debilitentur, ſuffocentur nimia copia & pondere ciborum & potionum. quibus coquendis & conficiendis naturales vires non ſufficiunt. ℉Subueniendum: ſuccurrendum ſuis exercitationibus: & commentationibus ne ſitu obducetur & languore torpeſcat. ℉Graueſcunt: debilitãtur ſi modum exceſſerint labores. ℉Leuantur: leuiores fiunt agiliores: & vegetiores. ℉Stultos: bardos, incipientes: imprudentes. ℉Credulos: leues, futiles, deliros, omnia facillime credẽtes citra iudicium & prudentiam. prudentis eſt inquit Seneca examinare conſilia: & non cito facili credulitate ad falſa prolabi. ℉Obliuioſos: immemores, & obtuſos citra ingenium. Si prudens eſt animus tuus dicit Seneca tribus temporibus diſpenſetur. præſentia ordina, futura prouide: prçterita recordare. nam qui nihil de præterito cogitat perdet vitã: qui nihil de futuro præmeditatur in oĩa incautus incidit. ℉Diſſolutos: negligentes: incontinentes: hæberes: inconſtantes. ℉Inertis ociosæ: deſidioſæ. inertes proprie illi ſunt qui artem non habent. & artifex atq; rudis ignaruſq; opponuntur. ℉Ignauæ: pigræ, langueſcentis. ℉Somniculoſæ: torpidæ marceſcentis & ſumno tantum indulgentis. q eſt mortis imago. ℉Petulãtia: laſciuia, procacitas: immoderatio. ℉Libido: effrena cupiditas voluptatum & venerearum maxime. ℉Non probatorum: improborum: incõtinẽtium: intemperantium, & notam merentiũ. ℉Stultitia, ſtoliditas: hæbetudo, inſipientia, barditas.

MAR. PHIL. ℂEXERcitationibus modicis: cum modo & menſura factis. ℉Non opprimantur: quia propter nimiam potationẽ & ciborum abundantiam vires ſuffocantur nõ reficiuntur. ℉Niſi tanquam oleum: per ſimilitudinem oſtendit hoc: qa ſicut videmus in lucernam ſi nimium olei eſt papyrus ſuffocatur: & non ardet: ſic in corpore hominum propter nimiam potionẽ extinguntur vires animi & corporis. ℉Animi vero: & corpora quidem ingraueſcunt exercitationum defatigatione ſed animi multo exercitio magis leuãtur & fiunt ſubtiliores: per quod probãt & ipſi plũ animum eſſe immortalem cum motu & exercitatione leuetur: & corpus eſſe mortale & caducum: cum ingraueſcit exercitationum defatigatione: & faciunt differentiam inter animum & animã. Aĩa eniq qua viuimus animus vero quo ſapimus. ℉Nam quos ait: nunc confutat alias obiectiones. ℉Cecilius: de quo ſupra diximus Sta. Cecilius. ℉Comicos: intereſt inter comicum & comœdium, qa comicus ille dicitur qui comœdias cõficit. vt Terẽ. plau. Comœdus vero q comœdias agit: vt hiſtriones: ſic tragicus & tragœdus. Credamus tragicis hunc qd de Colchide torua per fabula funeſto ponatur hiãda tragœdo. Hos ſignãt. ſ. eſſe ſtultos: & qui creduli & qui obliuioſi: q diſſoluti ſunt pars enim ſtultitiæ eſt cito credere & obliuiſci pteritatum rerum & neceſſariarum & eſſe intemperantes & diſſolutos. ℉Quæ vitia non ſunt ſenectutis: q̃ ſi eſſent propria ſenectutis: eſſent quidẽ in oibus ſenibus & inhæreret ẽt ipſi ſenectuti ſicut diximus calor igni & frigus aquæ. ℉Sed inertis ignauæ, ſumniculoſæq; ſenectutis, ſenum illorum q ſunt ſomniculoſi inertes & ignaui. Eſt enim ignauus ab in & nauus: n in g. mutat, & ſignificat hominem ſiue igne & ardore aliquo reſ faciendæ. Nauus aũt ſignificat ſtrenuũ & promptũ alicuius reiſaciẽdæ, a nauis celeritate dictus, & ignauia ẽ ai: inertia vero corporis. ℉Petulãtia, ſine freno laſciuiæ, vñ petulici & petulces laſciuiẽtes et libidinoſi & petulantia ipſa laſciua a peto petis dicta eſt. ℉Magis nõ ꝓba. ergo maiorũ. ℉Sic appetat cõparationem.

Aium' Anima · *comœdus.* · *petſius*

ASCE. ℂET vtendũ eſt exercitationibus. ſ. corporum modicis, & adhibẽdũ eſt tñ cibi & potionis.i.potus. (Nã vt Valla docet potio fere medicinalis eſt potus nutrimẽtalis) vt vires reficiant.i.refocillentur, inſtaurent: Non vt opprimant, qa crapula & potatione nimia eneruant vires animi & corporis quo aius vtitur. Nec vero ſubueniendũ eſt ſollũ corpori ſed ẽt multo magis neutri.i. parti rationali qui meminit & meditat, & aio.i. parti ꝯcupiſcibili & iraſcibili. Nãq; hæc .ſ. mens aut vis animæ extinguuntur quoq; .q. d. nõ ſolus ignis aut lychnus in lampade p infuſionẽ abũdãtis olei aut per ſubtractionẽ olei verum & vis animæ niſi iſtilles.i. moderate infundas tanq̃ lumini oleum.i. moderatũ nutrimentũ corporũ & exercitiũ animi. In ſenectute: repetit qd primo officio, dictum eſt, ſenibus diminuẽdũ eſſe labores corporis: augendos animi dicens vires, & corpora.i. corporum vires ingraueſcunt.i. graues fiunt, quidẽ in ſenectute defatigatione.i. qñ nimis fatigantur, & exercitatione in frequenti & vhementi exercitatione A ſt pro ſed animi leuantur .i. leuiores & lætiores, atq; agiliores fiunt exercẽdo ſe. Nã Cecilius.i. ſtatius comicus poeta ſignificat hos ſenes credulos.i. nimis cito credẽtes, obliuioſos.i. nimis cito obliuiſcentes & diſſolutos.i. circa curam corporum & rerũ ſuarũ negligentes, quos ait amicos.i. in comœdia ſtultos ſenes.i. delirantes. Quæ vitia nõ ſunt ſenectutis.i. non conſequuntur neceſſario ſenectutem, ſed ſunt vitia ſenectutis ignauæ.i. inutilis, aut inidoneæ ad operandũ. inertis.i. nullam induſtriã & artẽ habẽtis, & ſomniculoſæ.i. ſomnolẽtæ & nimio ſomno ac torpori indulgentis. Vt.i. quẽ admodũ petulãtia .i. infeſtatio quæ fit quẽlibet petẽdo & laceſſendo, & vt libido eſt magis vitiũ adoleſcentũ, q̃ ſenũ. Nec tñ oium adoleſcentũ, ſed adoleſcẽtũ nõ probatorũ.i. improborũ & malorũ. Sic iſta ſtultitia ſenilis.i. quæ in qbuſdam ſenibus eſt.

Ignauus Nauus petulantia · *Viriũ corꝑis & aĩ differẽtia*

(quæ deliratio appellari ſolet) ſenum leuiũ eſt, nõ om niũ. Quatuor robuſtos, filios, & filias quinq;, tantam domum, tantas clientelas Appius regebat, & ſenex, & cæcus. Intentum enim animum, tanquam arcum, ha bebat, nec langueſcens ſuccumbebat ſenectuti. Tene bat non modo auctoritatem, ſed etiam imperium in ſuos, Metuebant eum ſerui, verebant̃ liberi, carũ oẽs habebant, vigebat in ea domo patrius mos, & diſcipli na. Ita enim ſenectus honeſta eſt: ſi ſe ipſa defendit, ſi ius ſuum retinet, ſi nemini emancipata eſt, ſi uſq ue ad extremum ſpiritum dominatur in ſuos. Vt enim adoleſcẽtem, in quo ſenile aliquid, ſic ſenem, in quo adoleſcentis probi eſt aliquid, laudamus: quod, qui ſe quitur corpore ſenex eſſe poterit, animo nũquã erit. Septimus mihi originum liber eſt in manibus: omnia antiquitatis monimenta: colligo: cauſarum illuſtrium, quaſcunq; defendi, nuncq̃ maxime cõficio orationes.

PET. MAR. ¶ DELIRATIO: a recte rõnis linea exorbitãtes: & inſa nientes. lacto ſemine i quit Plinius iteratio ſequit̃ crate dẽta ta: vel tabula aratro adnexa qd vocant letare opertentes ſe mina. vnde primũ appellata deliratio eſt. ¶ Leuiũ: viliũ. nul lo rerũ podere ſubnixorũ. ¶ Tantã domũ: numeroſam fami liã. familiæ appellatione inqt iuriſcõſultus. xxi. digeſtorum oẽs q in ſeruitio ſunt cõtinẽ tur ẽc liberi hoĩes q bona fi de ſeruiunt. ¶ Tãtas cliente las: turbas: & cetus clientũ q patronos ad ſectant̃ & co lunt. ¶ Regebat prudẽtia & cõſilio gubernabant. ¶ Inten tũ: paratũ: vigilantẽ: acrem. ¶ Langueſcens: torpeſcens. ¶ Nec ſuccumbebat: nõ cede bat vt debilis & victus ſed repugnabat vitiis ſenectu tis luctabat̃ q; cũ illa viribus ingenii & cõſilii robre ere ctæ mẽtis: & ꝑfractæ. ¶ Au ctoritatẽ: æſtimationẽ digni tatẽ. ¶ Imperiũ: dñiũ & prici patũ. ¶ Verebantur: honora bant: cũ verecũdia illiq; re uerentiã exhibebant. Veteri eſt liberi hoĩs: timet̃ ſtero ſer ui. hic poenæ metu tenetur, ille aũt pudoris. ¶ Carũ hẽbãt: amabãt: carum inqt alibi Ci. verbum eſt amoris. inde dicta caritas amor ſincerus agape dr a græcis. ¶ Vigebat: florebat. vigorem hẽbat. ¶ Patrius mos: auita cõſuetodo & rectus ordo vitæ. ¶ Diſciplina: do meſtica rõ: & honeſta eruditio, normaq; viuẽdi. ¶ Ius ſuũ: auctoritatẽ. imperiũ: ditionẽ. ¶ Emãcipata: dedita & addi cta in ſeruilẽ morẽ: emãcipatũ inqt Nonius citans hũc Ci. locũ dr ſubnixum, & deditũ. Hora. in Epodis Roma. eheu poſteri rid. bitis emãcipatus fœminæ fert vallum & arma miles ſpadonibus ſeruire rugoſis põt. ¶ Dñat̃: retinet dñiũ ¶ Senile: graue, maturũ. ¶ Aliqd adoleſcẽtis: vegetũ, a ctuo ſum. ſcelere. prõptũ. ¶ Aio: ai vigilantia, & ſollerti agitatio ne. ¶ Vii. liber: Cato hic cẽſorius in ſenectute ſcripſit hiſto rias in. vii. volumina digeſtas. primũ continebat res regum Popu. Ro. ſcḋm & tertiũ vñ quæq; italica ciuitas orta ſit cuius rei gr̃a oĩs libros appellauit origines. In quarto nar rabat̃ primũ bellũ punicũ. in qnto ſm aliis duobus reliqua bel la cõplexus eſt vſq; ad ꝑturã galbę q luſitanos diripuit. ¶ Eſt in manibus nunc elaboratur, & cõponit̃. ¶ Monimen ta, recordationes & hiſtorias originum. ¶ Cauſarum: actio nũ: & negociorum. ¶ Illuſtrium: nobilium: & ſplendidarũ ¶ Cõficio: cõpono: & litteris mando vt proſint poſteris do ceant q; nepotes, quibus proſpiciendum eſt.

MAR. PHIL. ¶ DEliratio: a recta via diſceſſio: & latinũ nomẽ eſt: vt di cit Nonius dictũ a lira: quæ eſt foſſa & ſulcus rectus qui cõ tra agros tuendos dicit̃: & in quẽ vligo terræ decurrat: hic delirare a recto recedere. Plautus in amphitrione. Delirat vxor: & græcũ ẽt nomẽ eſt: & tũc p c ſcribitur vt deliratio & tractũ a græco puerbio. ¶ Quatuor ro. ſubiũgit exẽplũ de Appio cæco: de quo diximus. ¶ Domũ: familiam oĩum domeſticorum. ¶ Cliẽtelas: cãrum defenſiones: cuius corre latiuũ eſt patrociniũ. ¶ Nec languens: bis eſt intelligẽdum: nec vt languens: nec ſane accũbebat ſenectuti. ¶ Tenebat: hẽbat detinebat. alibi pro diriget̃. ¶ Metuebant: ꝓprie ſeruo rũ eſt. ¶ Verebant̃: cũ reuerẽtia timebãt: & eſt ꝓprie filiorũ ¶ Liberi: filii & tñ pluraliter declinat̃. Libero vero libri duo deſignat & corticẽ & codicẽ: liber liberi bacchum notat & hoĩem ſuo iure viuẽtẽ. ¶ Mos patrius: Romana diſciplina interdũ ꝓ doctrina: interdũ pro bonis moribus: vt hic ca piũ: vñ eſt diſciplinatus. ¶ Honeſta: ab onere dicta: & nunc honoratã ſignãt: cuius partes ſunt quatuor, prudẽtia, tẽpe rãtia: iuſtitia: & fortitudo. ¶ Mancipata: eſt ſerua a manu

Liber.

Mancipium Seruus

& capio: q; alios in ſua capiat poteſtate: vnde ſeruũ mani cipium dicimus. A iure aũt belli antiqui tractus ſermo: q; cũ capitalia eſſent bella: in qbus oẽs hoĩes occidebãtur: ac ceſſit poſtmodũ in captiuis qdã humanitas: vt nõ interfice rent: ſed mãciparent̃: & vẽderẽt̃: & ſemp eſſent ſerui vnde ſerui nõ a ſeruiẽdo: ſed a ſeruãdo dicti vnde & mãcipati ſer ui, & manumiſſi: hoc eſt do nati libertate: & extra ma nũ. i. poteſtatẽ miſſi: cui dbe ãt perẽptionẽ. ¶ Senile aliqd quãtũ ad mores: vt in eo ſit maturitas. Aliqd adoleſcen tis vt in eo ſint vrbanitatet. ſales: & iucunditates. ¶ Pro bo: cõmendo laudo. ¶ Septi mus: ex ſeipſo probat hoc. ¶ Originum: in quo omniũ ciuitatũ italicarum ponebat originem: iõ originũ libros vocauit. ¶ In manibus: quẽ tunc ſcribebat & in eo oĩa antiquitatis monimenta col ligebat. Monimẽta eni ſunt hiſtoriæ: & alia ſcripta ac fa cta memoriæ cauſa. Monũ mẽtum vero quicquid mor tuorũ cã ædificatũ eſt: & ad aliquorũ memoriã factũ: vt Pyramines: tẽpla carminaq; ab admonendo dictũ, & iõ ſm .i. ꝑpe viam hmõi erant aliqua vt ꝓtereuntes admonerent̃ & ſe fuiſſe, & illos eſſe mortales. ¶ Cauſarũ, diſcriptione di centium, & contradicentiũ. ¶ Illuſtriũ: nobiliſſimarũ hõ viliũ pſonarũ. ¶ Cõficio pficio, & limatas facio. Intelligere poſ ſumus q; orones q̃ in publico recitabant domi elimabant, & dicunt q; cũ recitabãt erant qdã notarii tãtæ velocita tis manus hñtes q; ad verbum illas totas ſcribebãt. Ci. ergo poſt recitationẽ emẽdaſſe nulli dubiũ eſt. Sed quã ꝓ milo ne habuit totũ recitare nõ potuit pp tumultũ clodianorũ.

Monimentum Monumentum

ASCE. ¶ QVE. ſ. ſtultitia ſolet apellari deliratio (quia ſenes de li ra. i. tramite rõnis flectum & deſipere incipiũt) eſt ſenũ non quorũlibet: ſed leuiũ. i. futiliũ & incõſtantiũ, nõ aliorũ. ſ. con ſtantiũ & grauiũ. Probat exẽplo appi ſupra dicti. Appius. inqt, Claudius ſub quo militauerat Cato regebat exiſtens & ſenex, & cæcus quatuor filios: quinq; filias: & tantã do mũ, & tantas cliẽtelas: q̃tã & q̃tas talis vir habebant. Habe bat enim aium intentum tanq̃ arcum: nec ipſe aut alius eius ſuccũbebat ſenectuti. i. vincebat̃ a ſenectute. Lãgueſcens. i. torpens & ipſe in ſuos nõ mõ auctoritatem pater familias tenebat: ſed ẽt imperium. i. exercitiũ nõ ſolum ius imperãdi Serui metebant eum, liberi & clientes: fili, filiæ, & reliqui nõ ſerui verebant̃ & obſeruabãt eũ filiali quodã (vt dicunt) timore oẽs habebat eũ carum. Mos patrius. i. a patribus & maioribus inſtitutus, & diſciplina patria videbat in ea do mo. ſ. appiana. Ita enim eſt ſenectus honeſta ſi ipſa defendit ſe & ſi retinet ius ſum. Et ſi nemini eſt mancipata. i. addita in ſeruitutem: & ſi dominatur in ſuos vſque ad extremum ſpiritum. i. extremi ſpiritus exhalationem. Enim ꝓ qa, ut. i. quẽadmodum nos laudamus doleſcentẽ in quo eſt aliquid ſenile. i. maturitatis ad ſenem pertinentis, ſi laudamus ſe nem in quo eſt aliquid adoleſcentis probi. i. quo ad adole ſcentem probum pertineat, quod. i. quam rem is q ſequitur .i. imitatur vitam adoleſcẽtis probi poterit eſſe ſenex cor pores ſed nuuq̃ erit ſenex animo. i. nunq̃ amittet vires ani mi. Nam ſenex dici videtur quaſi ſenecans. Septimus ad ꝓbatione dictorum affert ſe in exẽplum dicens. Septimus liber qa iam ſex abſoluerat: originum. ſ. italicarum eſt mihi in manibus. i. ſcribitur a me: & colligo omnia monimenta antiqtatis. i. q nos antiqtatis moueant ſcripta & veſtigia. & conficio nuncq̃ maxime. i. diligentiſſime orationem oĩum cauſarum illuſtrium quas defendi. ſ. in foro iudiciali.

Appius cæcus

¶ Ita

PET. MAR. ¶ I V S augurum: augularē diſciplinā: & poteſtatē ſiue au ctoritatem q̄ habent augures iouis conſiliarii diuiniq; nu tus p auguriam interpretes. ¶ Pontificū: quo pontifices in ſa cris cerimoniis vtunt. ¶ Ciuile: quo ciuitas gubernatur & regiť. Ius ciuile poſitū abſolute Romanorum ſignificat vt poeta Virg. apd̄ latinos: & Homerū apud gręcos p excellē tiam. ¶ Exercitationes: com mentationes: qbus ingenio ſubueniť: & memoria confir mať. ¶ Curricula: ſpacia pq; mens exerceť & rōnis celeri tas atq; diſcurſus. hę ſunt in qt occupationes q̄ ſenile in geniū hębeſcere nō ſinūt ſed vegetū ſeruant & agile. ¶ In his: curriculis. ¶ Non deſide ro: qn ingenii viribus exer centur magiſq; corpis qd̄ ad eū finē curandū ē vt aio ſer uiat. fulcris eteni corporis aius ſuſtentať. ¶ Ad ſum: fa ueo i cauſis patronus & ad uocatꝰ defendo amicos: eo rūq; negotia. adeſſe amico ſignificat aduocatū eſſe cau ſando eiꝰ defendeť. atq; id di citur inquit Cellius non in compitis tantum neq; i ple be vulgaria ſed in foro: in comitio apud tribunalia. ¶ Frequens: aſſiduus frequento cu riam in qua publicę curæ geruntur. frequēs dicitur ſenator qui ſuum frequētat. munus & frequenes cura paſſiue frequē tia multoꝝ celebrata. frequesn miles q a ſignis nō recedit. ¶ vltro: mea ſponte vt generoſam decet naturā, non enim expectandū eſt dum rogemur ſi vero velimus officio fungi non tulit gratis ingt Seneca q cū rogaſſet accepit. ¶ Tueor defenſor, exerceo, conſeruo. ¶ Quę ſupradicta omnia. ¶ Exe qui: exercere: peragere. ¶ Ante acta: præterita quæ tales do tes pariunt ſenectuti atq; viaticum. ¶ Studiis: curis: exerci tiis. ¶ Obrepat: aduenīat obrepere, adrepere, ſubrepere pro pria: eſt illorum aialium quę pedibus carent & ob id repti lia dicūtur. transfertur tamen ad multa ſed ita vt acceſſum humilem ſignificet vt repere per accliuia, anguſtias foramī na: ¶ Senſim: paulatim. ¶ Sine ſenſu: perceptione & cogni tione. ſentire proprie eſt ſenſuum iudicio aliquid percipere: transfertur & ad animū: inde ſenſa & ſnia. ¶ Frangitur: de bilitatur: abrūpiť. ¶ Diuturnitate: ſpacio tēporis. ¶ Extin guiť: vitalē calorē amittit: & vitam cum morte compenſat & mors inter naturæ munera reponenda eſt.

M Vnus: donum qd̄ ſenilis ætas affert ſecū. ¶ Vitioſiſ ſimū: turpiſſimū: qn voluptas corporis cōis ē ho mini cū cæteris aialibus: & voluptarii: vt ingt Ari ſto. bruta viuūt animalia nō hoies: q rationē ſequunť ducē. & in mente bonorum ſuorum reponunt ſummam.

MAR. PHIL. ¶ I V S: qdem humanū eſt. Fas vero diuinum. ¶ Pontificū: eſtaūt pontiycum qd̄ nunc ius canonicum dicunt. ¶ Ciui le: q; leges ciuiles appellant. ¶ Pythagoreoꝝ more: vt dixi mus pythagoras ſamius fuit: & in noſtram venit Italiam in partem. ſ. quam magnam græciā vocant vbi phiam do cuit: & ſuis fuit vſus dicere diſcipulis: vt q̄ in die didicerāt in veſpere commemorarent: & repeterent memoria & re cordarentur quod omnia memoriter tenerent: & memoriā exercerent: & ſic viderentur in veſperi quid boni maliue in defeciſſent: quos ipſe Pythagoras verſibus complexus eſt quos aureos appellauit: & intereſt multum inter Pythago ricos: Pythagoreos: & pythagoriſtas. Pythagorici. n. ſunt pythagoræ diſcipuli: pythagorei pythagoricorū diſcipuli: pythagoriſtæ dicuntur illi qui pythagoream ſectam & opi nionem ſunt ſecuti. ¶ Veſperi: datiuo pro ablatiuo ponitur: ideſt in veſpere: vel melius: vt ſit aduerbium.

Ius Fas Ius pōtificiū Ius ciuile Curricula Adeſſe Tullius

Ius augurum, pōtificum, ciuile tracto, multum etiam litteris græcis vtor, Pythagoreorumq; more exercēdę memoriæ gratia: quod quoq; die dixerim, audiuerim, egerim, commemoro veſperi. Hæc ſunt exercitationes ingenii. Hęc curricula mētis, In his deſudans, atq; ela borans corporis vires non magnopere deſidero. Ad ſum amicis: venio in ſenatum frequena, vltroq; affero res multū, & diu cogitatas, eaſq; tueor animi, non cor poris viribus. Quæ ſi exequi nequirem: tamen me le ctulus oblectaret ea ipſa cogitantē, quæ iam agere nō poſſem, Sed vt poſſim, facit ante acta vita. Semp enim in his ſtudiis, laboribuſq; viuenti, nō intelligitur, quā do obrepat ſenectus, Ita ſenſim ſine ſenſu ætas ſene ſcit, nec ſubito frangiť ſed diuturnitate extinguitur,

S Equitur tertia vituperatio ſenectutis, quod eam caret dicunt voluptatibus. O præcla rum munus ætatis, ſi quidem id aufert no bis, quod eſt ī adoleſcentia vitioſiſſimum.

Non dubitauerunt enim maiores nři pp e & i literū affinita tē: & veſpi: & veſpe diceř & inani & inane: & heri & here. Iuue. Res hodie minor ē here q̄ fuit: atq; eadē cras diceret exiguis aliqd. ¶ Curricula: ſtudia qbꝰ adoleſcētes currēdo ſaltādoq; exercitanť. ¶ Ad ſum ami. ad defenſionē amicorū venio. Adeſſe. n. ſæpe vtiť p defendere Tullius & prodeſſe ¶ Frequens: p frequenter: vt libens p libēter: recēs p recē ter: ſole recens orto. ¶ Mul tū: q̄tū ad vehemētiā cogita tiōis: & diu q̄tū ad tp̄s. ¶ Co gitatas: & bn̄ & prudēter fe ciſti Cato. Parū eni prudens is exiſtimatur: q accedit ad orādū: niſi prius domi q̄ dicē da ſunt excogitauerit. Plu. q; p auctoritatē demoſthe nis cōprobatū ē ter. n. inter rogatus in ſenatu Atheniēſi ſniam ſuā ter rñdit. Nō eni pmeditatus ſum. ¶ Lectulus meus iucūdus: diminutiuū dixit: lectus eſt q; ad ſeſe ho mines feſſos alliciat. ¶ Acta . ſ. bene: tēperāter & modera te quoniam reſeruauit vires. ¶ Obrepat: clanculum ſubin tret. ¶ Senſim: paulatim ſine ſenſu quod homo nō ſentit.

Lectus

S Equitur tertia vituperatio ſenectutis. Reddit docilē & attētū: & beniuolum auditorē trāſeundo ad tertiā ptē ſuperioris diuiſiōis. ¶ O pclarū: incipit cōfutare opinio nem illorū qui ſenectutem vituperant quod voluptatibus careat. ¶ O præclarum admirantis eſt. Virg. O quante me.

ASCE. ¶ E T tracto nūc ius augurum: ius pōtificiū. i. ad pōtifices ptinēs: q̄le eſt nobis quod canonicum vocāt: & ius ciuile. Vtor. n. multum lřis græcis: & cōmemoro. i. recito: aut ad memoriam reduco veſper. i. oriēte veſpo ſeu heſpero: hoc eſt ad finem diei. i. more. i. ad imitationem pythagoreorū. i. pythagoræ imitatorum gřa memoriæ exercēdæ. i. vt me moriam exerceant commemoro inquam q; dixerim: audi uerim: aut egerim: vnde de viro bono & ſapiente maro Nec prius in dulcē declinat lumina ſomnū. Oia q̄ longi reputa uerit acta diei &c. Hæ. i. hmōi ſunt exercitationes ingenii . ſ. mei: hæc ſup. ſunt curricula. i. agitationes & exercitia q̄ſi in curriculo mentis ſup. mee. Ego deſudans. i. multū ſudās atq; elaborans in his: non deſidero magnopere. i. vehemen ter vires corporis. Ego adſum. i. auxilio ſum amicis: venio frequens. i. frequēter in ſenatū: & vltro. i. ēt nō accitus: & af fero res cogitatas. ſ. a me domi: multū & diu. & tueor. i. de fendo eas non viribus corporis ſed animi. Quæ. ſ. oīa tā di cta ſi ego negrem exequi. i. efficere. Tamen. i. nihilominus lectulus meus in quo me continerē: oblectaret me cogitan tem ea ipſa quæ non poſſem agere iam præ ſenio. Sed vita acta, ideſt tranſacta a me facit vt poſſim. ſ. ea quę dicta ſunt exequi. Enim pro qa: non intelligitur. i. non percipitur viuē ti, ideſt ab eo qui viuit in iſtis ſtudiis & laboribus: vnde qn̄ ſenectus obrepat latenter obueniat. Et ita ætas ſeneſcit ſen ſim, ideſt paulatim ſiue ſenſu. i. ſine ſenſione: aut perceptio ne: nec ipſa ætas. ſ. frangitur ſubito. ſed extinguitur: ideſt more ignis in lampade ſeipſum conſumentis: abſumiť pau latim diuturnitate, ideſt longa duratione temporis in qua omnia ſeneſcunt & labaſcunt.

S Equitur tertia &c. Accedit ad purgatiōem tertii obie cti dicens. Tertia vituperatio ſenectutis ſequitur ſcili cet purganda. Vituperať autem tertio q; dicūt eam ca rere voluptatibus. O præclarum munus. i. donū ætatis. ſ. ſenilis aut longæuæ. Quidem. i. certe id ſupple diceremꝰ ſi aufert a nobis id quod eſt vitioſiſſimum in adoleſcentia vi delicet indulgere voluptati: & libidini.

Accipite enim optimi adoleſcentes veterē orationem Archyte Tarentini, magni ī primis, & præclari viri, q̄ mihi tradita eſt, cum eſſem adoleſcens Tarenti cum Qu. maximo, nullam capitaliorē peſtem, quā corporis voluptatem hominibus dicebat, a natura datam, Cuius voluptatis auidæ libidines temere, & effrenate ad potiundum incitarētur. Hinc patriæ proditiones, hinc rerū publicarū euerſiones, hinc cū hoſtibus clandeſtina colloqa naſci dicebat. Nullum deniq; ſcelus, nullū magnū facinus eſſe, ad qđ ſuſcipiendū, non libido voluptatis impelleret. Stupra vero, & adulteria, & omne flagitium nullis aliis illecebris excitari, niſi voluptate. Cumq; homini ſiue natura, ſiue quis deus nihil mēte pſtabilius dediſſe, huic diuino muneri, ac dono, nihil tā eſſe inimicū volupatē. Nec. n. libidine dominate tēperātię locū eſſe oīno, nec in voluptatis regno virtutē poſſe cōſiſtere. Qđ quo magis intelligi poſſet,

PET. MAR. ℭACCIPITE: audite. ¶ Enim: certe: pfecto. ¶ Magni: docti inter primos. ¶ Præclari: nobilis, & illuſtris. ¶ Quę mihi tradita eſt: a Nearcho. ſ. Pythagoreo pħo, & hoſpite Catonis, vt au‹c›tor eſt Plutarchus in Catone. ¶ Capitaliorē peſtem: perniciosiorem morbum, & nocumētum. capitale crimē dicitur quod capitis pena luitur. ¶ Corporis voluptatem, ſenſibilem delectationem guſtatus & tactus cōis eſt is ſenſus dicit pħus circa quem intēperantia verſatur propterea iure vituperanda eſt q̄ hoibus nō ratione qua homines ſunt accidit ſed animalia talibus igitur gaudere: maximeq; talia conſectari ferinum eſt. præterea voluptates impedimento prudentię ſunt: atq; quo magis his quiſpiam gaudet eo magis impedit vt in venerea fit delectatione. nemo ſiquidē dum in illa eſt mente quicq̄ pſpicere pōt. Tantum ad virtutē aducies ait Seneca quātum ex voluptate abſtraxeris. ¶ Auidę libidines: ardentes cupiditates rationi non obtēperantes. ¶ Temere: imprudenter: incōſiderate, violenter. ¶ Effrenate: immoderate, profuſe. ¶ Incitarentur: cōmouerentur: & efferueſcerēt. ¶ Hinc: ex talibus libidinibus cupiditatibuſq; immodicis. ¶ Clandeſtina: occulta: ac per hoc fraudulenta. ¶ Magnū facinus: nefarium flagitium. ¶ Libido: appetitus alicuius culpabilis delectationis circa honores, pecunias, opes, dominatus, imperia & cætera id genus ad quæ pleriq; cupiditate inflāmati rapiuntur. ¶ Stupra: raptus virginum. Stuprū inqt iuriſcōſultus in virginē viduamq; cōmittitur. Adulterium in nuptam pp partum ex altero conceptum cōpoſito nomine. Stuprum cum inceſto committit̃ veluti cū priuigna: nuru, nouerca. ¶ Flagitium: ſcelus ad venereū actum pertinens & cum veſtali ſacrilegium. ¶ Illecebris: blanditiis titillatione atq; pruritu. ¶ Voluptate: iucūdo motu ſenſus ¶ Dominante: tyrannidē obtinēte in regno aiæ. ¶ Tēperantiæ: moderatiōi circa guſtatū & venerē. ¶ Regno: domino & imperio: qm̄ nullū ſeruat modū quo virtus ipſa terminatur: cū ſit inter duo extrema mediocritas: quam effrenata libido ſeruare nō nouit: ſed per extrema quæq; debacchatur.

MAR. PHIL. ℭACCIPITE: audite, vt Virg. (Virg.) Accipe nunc danaum inſidias & crimine ab vno: diſce oēs. ¶ Veterem orationē: vetus (Vetus.) enim iterdum ad vituperationē. Teren. (Teren.) Veteris poetæ maledictis rn̄debam. ¶ Architæ: hic fuit Tarentinus ſummus pħus ætate Pla: qui græce vnam egregiā orationem cōtra voluptatē cōpoſuit, quā Catoni illuc pfecto cū quīto Fabio vt vidimus ſupra quidā ſuus hoſpes attulit: & eam ipſe traduxit in latinū: & in hoc ſuo inſerit ſermone. ¶ Magni: quātū ad ſciam q̄ facit hoiem, & eſt cōmendatio teſtimonii vt faciat fidē qđ genus intercurrens appellat̃. ¶ Præclari: quantū ad famam & nomē. ¶ Tradita: a quodā hoſpite ſuo. ¶ Nullā: hæc eſt illa oro architæ in qua ordinē rhetoricum ſeruauit. Primo eni facit ppoſitionē. Secūdo rationem Tertio rōnis cōfirmationē. Quarto exhortationē: poſtmodū concluſionē: dicit ergo. ¶ Dicebat. ſ. archita: bū inqt dicebat: vt oratoris eſt apte diſtincte & ornate dicere. ¶ Capitaliorē: mortaliorē a capite denominamus totum qđ maximū eſt in hoie. (Voluptas) ¶ Cuius rō eſt: regit artē qđ eſt maxime faciendū. ¶ Voluptatis: eſt enim voluptas vocabulū meſum ſicut valetudo, venenū, facinus. Voluptas qdē eſt delimētū quoddā ſenſuū: & ſic nunc capit̃. Et voluptas ēt eſt quædā animi iucunditas: & delectatio qua ſæpe vtitur Ci. in epiſtolis: & qa iſta vocabula meſa ſola p ſe poſita: vt plurimū in malā partē ſumuntur: vt hic, qn̄ in bonā partē accipimus aliquod addimus epitheton, vt bene vale, bona valetudo, bonum facinus. ¶ Effrenate: intēperanter. ¶ Ad potiundum: in ſua poteſtate hn̄dum & bn̄ elegit verbū aptū qđ propriæ eſt in voluptatibus. ¶ Hinc: ex iſta voluptate: & eſt rōnis cōfirmatio. ¶ Patriæ: pro qua mortē adire debemus: vt dulcis amor pħiæ. Itē vincit amor pħię laudūq; imēſa cupido: & p voluptate pecuniarum aut alicuius alterius rei pdimus ipſam. ¶ Cū hoſtibus: ſunt enim ab hoſtimento. i. æquamēto dicti: adeunt. n. prælīū ex æqua cā & idicta & hoſtes & inimici i hoc differūt: q hoſtes ſunt publici: inimici vero priuati: vt nihil eſt tā inimicum q̄ voluptas. ¶ Magnū facinus: qa & bonū, vt diximꝰ. ¶ Ad ſuſcipiēdū. i. capere ad pficiendum. ¶ Stupra: i virgines. ¶ Adulteria: in vxores. ¶ Flagitiū: (Flagitiū) oē magnum ſcelus: & potiſſimū in libidinibus a flagitando dictū q eſt cū quodā ardore: & igne petere. ¶ Illecebris: attractatiōibꝰ ab illiciēdo. ¶ Quis deus: aut pmetheꝰ q hoiem ex limo fecit: & poſtmodū ſolis calores fudit, aut ipſe deus, q̄ regit oia. ¶ Dono (Donum) qđ fit nullo merito intercedēte. ¶ Donū, iqt Donatus. diis datur. Munus (Munus) & præmiū hoibus: ſed donū & munus tā añ factū q̄ poſt factū dat̃. Præmiū vero nō niſi poſt factū. ¶ Nihil: (Nihil) dictū qdē a nec & hilo qđ nec hile ſit. Hilū (Hilum) enim eſt medulla ſambucci, ſiue cannæ. in Tuſcu. Saxum ſua dans intēdo, nec pficit hilū. ¶ Virtutē: virtus (Virtus) cū voluptate, & libidine eē nō pōt. Et virtus inqt Ci. in veteri rhetorica eſt habitus animi in naturæ modum rationi conſentaneus.

ASCĒ. ℭEnim pro qa o primi adoleſcentes Scipio & Lælii accipite. i. audite & intelligite veterē orationē architæ. ſ. pħi: (Oro architæ Tarētini) Tarentini. i. a Tarento oriundi viri magni i primis, ideſt inter primos: & pclari. i. præter cæteros in clari pħia: quæ oratio eſt tradita mihi cum ego adoleſcens eſſem Tarenti cū Quinto. ſ. Fabio maximo. Architas ſup. dicebat nullam peſtem. i. pniciē & labē capitaliorē. ſ. pniciosam eſſe datam homini a natura q̄ voluptatem corporis, cuius voluptatis libidines auidæ. i. cupidæ excitarentur temere. i. temeraria & incōſiderate: aut fere ſemper: & effrenate. i. ſiue freno, & moderatione ad potiundū. i. vt ea potiantur. Hinc. i. ex hac voluptatis potione dicebat pditiones patriæ: hīc dicebat euerſiones rerū pub. i. imperiorū & ciuitatum hinc dicebat colloqa clandeſtina. i. occulta cū hoſtibus naſci. i. proficiſci. Et dicebat nullum deniq; ſcelus, & nullū facinus magnū. i. criminoſum factū eſſe ad qđ ſuſcipiēdū. i. i ſe admittēdū & faciūdū: libido. i. mala appetitio volupatis nō impelleret. ſ. eū i quo eſſet. Vero pro ſed, dicebat ſtupra. i. violationes oppreſſiones nō cōiugatorū: & adulteria. i. cōiugatorū fornicationes: & omne flagitium ſup. aliud. i. ſcelus flagitione & increpatione vehemēti dignū, excitari. i. prouocari nullis aliis illecebris. i. illectionibus niſi volupeate. Cumq;, ideſt & cum ſiue natura. i. naturalis vis cælorū: vt volebant Epicurei: ſiue quis. i. aliqs deus, vt volebant ſtoici, dediſſet hoi nihil præſtabilius mente, dicebat ſup. nihil eſſe tā inimicū ideſt aduerſum & contrarium huic diuino muneri ac dono q̄ volupeatē. Enim pro qa: nec. i. & nō: & dicebat locū nō eſſe omnino temperantiæ dominante libidine: i. vbi vel qn̄ dominetur libido, nec virtutem poſſe conſiſtere in regno voluptatis. i. vbi dominaretur, & regnaret voluptas. Qđ ideſt quæ res aut quod dictum quo: ideſt vt poſſet intelligi magis, ideſt euidentius.

ℭIubebat

fingere animo aliquam iubebat tanta incitatum voluptate corporis, quanta percipi poſſet maxima: Nemini cenſebat fore dubium, quin tam diu, dum ita gauderet, nihil agitare mente, nihil ratione, nihil cogitatione conſequi poſſet. Quo circa, nihil tam deteſtabile, tamque peſtiferum, q̃ voluptatem: ſi quidem ea, cum maior eſſet, atq; longior, omne animi lumen extingueret. Hæc cum. C. Pontio ſamnite patreque eius, a quo in caudino prælio. P. Poſthumius, &. T. Veturius conſules ſuperati ſunt, locutum Architam, Nearchus Tarentinus hoſpes noſter, qui in amicitie Populi Romani permanſerat, ſe a maioribus natu accepiſſe dicebat, cum quidem ei ſermoni interfuiſſet Plato Athenienſis, quem Tarentum veniſſe. L. Aemilio Appio Claudio cõſulibus reperio. Quorſum hæc? vt intelligatis, ſi voluptatẽ aſpernari ratione, & ſapientia non poſſimus, magnam habendam ſenectuti gratiam, quæ efficeret, vt nõ liberet, quod non oporteret.

PET. ¶ IVBEBAT: hortabaẽ. ¶ Cẽſebat: æſtimabat: iudicabat. ¶ Quin: q. ¶ Dũ, q̃diu: & quoad. ¶ Agitare: tractare: meditari. ¶ Mente: aĩo. ¶ Ratione: intellectu commẽtatione: diſcurſu. ¶ Conſequi: attingere: atq; percipere. ¶ Deteſtabile: abhominabile ac fugiendum. ¶ Peſtiferũ: noxiũ, & veneno ſum. ¶ Maior: cõtra præſcriptum naturæ incitatior & plus æquo ardentior. ¶ Longior prolixior & diutius occupans ſenſus. ¶ Animi lumen: rationis iudicium. & conſilii aciẽ oculoſq; mentis q̃ voluptate immodica hæbetantur: & caligine obducuntur, vt verũ bonũ nõ diſcernant: & iccirco tẽperantia dicitur a græcis ſophroſine quaſi conſeruatrix mentis & iudicii de rebus ipſis: atq; fine ad quẽ recta tẽdit rõ. ¶ Caudino prelio: ad furcas caudinas in ſannio. Saltus duo igt. L. alti ſiluoſiq; ſunt mõtibus circa ſe ꝑpetuis inter ſe iuncti. iacet inter eos ſatis patens in medio cãpus herbid' aquoſuſq; ꝑ quẽ mediũ iter eſt: ſed añq̃ venias in eum intrandæ primæ anguſtiæ ſunt. & hęc Liuius. Caudiũ oppidũ a quo caudinæ furcę dictę prȩliumq; caudinũ. ¶ Hoſpes. amicus ¶ Ratione: conſilio. ¶ Sapiẽtia: firmo iudicio: & vſu atq; doctrina ſubnixo. ¶ Liberet: placeret. ¶ Non oporteret: neceſſarium nõ eſſet aut opportunum: ac per hoc honeſtum. nam oporteret vt in oratoris libris dicit Cicero neceſſitatem importat offici quo vtendum eſt omnibus & ſemper

MAR. PHIL. ¶ IVBEBAT: ꝑ decernere etiam ponebãt antiqui: nũc pro velle: & pręcipere: & nota ꝙ omnes iſtæ ſunt; exornationes: quæ collocantur in medium orationis. ¶ Quanta ꝑcipi: vt omnes habeat voluptates ad omnes ſenſus delinimenta ſimiliter viſum: auditũ, guſtum: odoratum & tactũ. ¶ Conſequi poſſet: quia voluptates ipſæ impediũt omnem cogitationem: mentem: rationem. ¶ Peſtiferum: bene complexus eſt: quia in propoſitiõe dixit capitaliorem peſtem. ¶ Longior: quãtum ad tẽpus. ¶ Hæc cum. C. Pontio. Nunc ponit quomodo & cum quo habita fuerit illa oratio, & quis ei tradidit. ordo eſt, Nearchus Tarentinus hoſpes noſter dicebat ſe accepiſſe a maioribus natu Architam locutũ hic cum. C. Pontio &c. ꝑ cuius noticia hæc legimus in Li. lib. viii. Ruptis inter Romanos & ſamites fœderibus, & eodem tempore Tito Veturio ſpurio poſthumio conſulibus Et Samites eo tempore Herennium poſt humium: &. C. Pontium eius filium regem habebant, hic enim. C. Pontius ad Ro. legatione miſit: & infecta pace legati reuerſi ſunt, vnde ſuo & ſuorum cõſilio vſus decreuit bellum Romanis inferre. Itaq; Romanum exercitium in aliquas anguſtias cogere cogitauit. Simulauit enim Luceriã Apuliæ ciuitatem Roma. coloniæ obſidere, & illuc dum iret exercitus aggredereẽ: quod fecit. Nam quã primum Romani exercitum Apuliam miſerunt ad Luceriæ auxilium: ad quam adeundam duæ erant viæ: vna præter oram ſuperni montis quæ tutior: ſed longior erat. Altera vero per furcas caudinas breuior, quã non vlterius conſiderãtes: vt citius irent, elegere. Verum locus eſt iſte vt ſcribit Li. hoc mõ anguſtus erat. Saltus duo alti anguſti ſiluoſiq; ſunt montibus montes circa perplexus inter ſe iuncti: iacet inter eos ſatis patens clauſus in medio campus herbidus a quouſq; per quem mediũ inter eſt. Sed antequã venias ad eum intrãdę primo anguſtiæ ſunt: & aut eadem quare inſinuaueris via retro repetenda, aut ſi ire porro perges per aliam ſaltum altiorem impeditioremq; euadendum. In eum campum via alia per cauam rupem Romani remiſſo agmine: dum ad alias anguſtias primus ꝑgerent: ſepem deiectan arborũ ſaxorumq; iacentiũ adiacentẽ molem inuenere: quo protinus captos ſe eſſe intellexerunt. C. Pontius vero poſtquã id explorauit Ro. teneri exercitum cuſtodiens exitum. legatos quam primum miſit ad patrem quid faciendum eſſet de capto exercitu Ro. Rñdit oẽs liberaliter citiſſime dimittendos intactos: q. C. Põtius ſtolidũ eſſe exiſtimauit & patrẽ de lirate: & iterum miſit ad tũ legatos quibus reſpõdit iterum omnes ſimul: & ad vnũ eſſe interficiendos de integro: & tertiã patri miſit legationẽ: vt ad concionẽ ſuã veniret: q ſtatim plauſtrum conſcẽdit: & ad filiũ vectus eſt: & ſua reſpõſa, validis rõnibus corroborauit: & inter alia verba hæc dixit. Eſt ea Roma. gens: q̃ victa geſcere neſciat: & his dictis patriã remeauit. C. Põtius poſtea vſus cõſilio fecit furcas fieri humiles & ſub ipſas oẽs Roma. ſpoliatos ꝑteriter & primi qdẽ cẽſules inclinatis capitibus fuerunt ſub iugũ: tũ vt' quiſq; gradu primus erat dignitatis. & hãc ignominiam primus fuit. ¶ Maioribus natu: qa per ſucceſſionẽ res geſtę & hiſtoriæ habebanẽ. Rarus enim erat vſus literarũ apud antiquos: quãuis omnes ſcirent loqui latine. Plato qui ſciẽdi gratia ferme terrarũ orbem peragrauit: & Pythagorari nomine in Italiam venit: & Tarenti Architam: Thimeũ: Areonemq; magna ſapientia viros agnouit. ¶ Sapientia: quia vt ait Vale. Blandum malum luxuria: quod reprehenditur facilius q̃ vitaẽ. ¶ Habendam gratiam: habere enim gratiam eſt animo: referre munere: agere verbis. Cice. in epi. ad Vatinium. Nec enim tu mihi mõ gratiam habuiſti ſed accumulatiſſime retuliſti. Vt id: ſcilicet voluptas.

ASCE. ¶ IPSE iubebat fingere animo. i. per imaginationem cõſtituere aliquem incitatum tanta voluptate corporis: quanta maxima poſſet precipi: ſcilicet ab aliquo: & cẽſebat fore dubium nemini quin talis tãdiu: ideſt tantiſperdum gauderet ita: ideſt ſic immoderate nihil poſſet agitare mente. Et nihil poſſet conſequi: ideſt complecti & comprehendere ratione: & nihil cogitatione. Quo circa cenſebat nihil tam deteſtabile & tam peſtiferum q̃ voluptatem. ſiquidem ideſt quandoquidem ea cum eſſet maior: ideſt intenſior: & longior: ideſt diuturnior extingueret omne lumen animi: ideſt intellectus & rationis. Hæc cum &c. Proſequitur narrationem ſuam: qua probat quam execranda ſit voluptas beluina quæ a ſenectute minus percipiatur dicens. Nearchus qui dicitur notus princeps hoſpes noſter Tarentinus ideſt a quo cum Tarẽti eſſem hoſpitio accipiebat dicebat ſe accepiſſe. i. audiuiſſe. A maioribus natu, ideſt a ſenioribus Architam locutum ſupple eſſe hæc cum Caio Pontio ſamnite pater eius. ſ. ſamnitis, a quo Publius poſthumius, & Titus Veturius cõſules Romani ſunt ſuperati. Tũc ſupple cum quidem. i. certe. Plato Athenienſis. ſ. philoſophus interfuiſſet ei ſermoni quem ſcilicet Platonem ego reperio: ſcilicet in monumentis librorum veniſſe Tarentum Lucio Aemilio: & Appio Claudio conſulibus. Sed ſupple quæretis forſan quorſum hæc ſup. tendat, & reſpondit vt intelligatis ſi non poſſumus aſpernari. i. contemnere voluptatem ratione, & ſapiẽtia: magnã gratiã eſſe habendã ſenectuti quæ efficeret vt ſup. id non liberet (media longa alibet) ideſt nõ inepte placeret nobis: ſcilicet indulgere voluptati: qđ non oporteret: ideſt non deceret.

pestiferũ

Vna via erat præter oram superni montis quæ tutior erat sed lõgior Altera per furcas caudinas breuior Ca. põti'

Valerius Cicero

Impedit enim, conſilium voluptas rationi inimica, ac mentis, vt ita dicam, præſtringit oculos: nec habet vllum cum virtute cōmercium. Inuitus quidem feci, vt fortiſſimi viri. T. Flaminii fratrem. L. Flaminium a ſenatu eiicerem ſeptem annis poſtq̄ conſul fuiſſet: Sed notandam libidinem putaui, Ille enim cum eſſet conſul in Gallia exoratus eſt in conuiuio a ſcorto, vt ſecuri feriret aliquem eorum, qui in vinculis eſſent dānati rei capitalis. hic Tito fratre ſuo cenſore, qui ꝓximus ante me fuerat, elapſus eſt. Mihi vero & Flacco neutiq̄ probari potuit tam flagitioſa, & tam perdita libido, quę cum probro priuato coniungeret imperii dedecus. Sæpe a maioribus natu audiui, qui ſe porro pueros a ſenibus audiuiſſe dicebant, mirari ſolitum Caium Fabritiū, quod cum apud regem Pyrrhum legatus eſſet, audiſſet a Theſſalo Cinea Athenis quēdā eſſe, qui, ſe ſapientē profiteretur, eūq; dicere omnia, q̄ faceremus ad voluptatem eſſe referenda. Quod ex eo audientes Manium Curium & Titum Coruncanū

PET. MAR. ¶ CONSILIVM: mētem: rationē, & rectā viā. ¶ Aciem acumen. ¶ Præſtringit: hæbetat, & retundit. ¶ Vt ita dicā: vt per quandam tranſlationem & ſimilitudinem loquar. nā præſtringere proprie eſt antecludere atq; obtenebrare. inde præſtigiatores & præſtigiæ illuſores & deceptiones. ¶ Cōmercium: ſocietatē & cōuenientiam quoniā eſt vt meretrix & virtus matronali pudore cēſetur. ¶ Notandā: cenſoria notā & ignominia puniēdam. ¶ Libidinem: nefariam cupiditatē voto meretricio emancipatam. ¶ Feriret & ſecuri: trūcaret. ¶ Rei capitalis: criminis morte digni. ¶ Proximus: vltim⁹ poſt quem alius nō fuerat. ¶ Neutiq;: nequaquā: nullo modo. ¶ Probari: tolerate. ¶ Flagitioſa: ſcelerata. ¶ Perdita: diſſoluta: intolerabilis. inde pditi mores quaſi mortui irrecuperabiles: irreparabiles & audacia pdita quæ frōtis pudorē penitus amiſit. ¶ Probro priuato: domeſtica: & ſua turpitudīe. ¶ Imperii dedecus: cōſulatus infamiā: & publicę dignitatis notam. ¶ Porro: certe. ¶ Legatus: deſtinatū ad eū a ſenatu vt de redimendis captiuis ageret quos ſine pretio Pyrrhus remiſit. ¶ Theſſalo: cineas inquit Suidas fuit vnus præfectorum a Philippo theſſalis negociis. Cineas dicit Plini. Pyrrhi regis legatus ſenatui & equeſtri ordini Romæ poſtero die q̄ aduenerat nomina reddidit. ¶ Quendam: Epicurum: qui ad voluptatem omnia retulit: & ante ipſum Ariſtippus. ¶ Profiteretur: affirmaret ſe eſſe philoſophum: & quidem ſua opinione ſummum cum in vitæ propoſito atq; ordine hallucinar tur ac deliraret. ¶ Referenda: reducenda: & dirigenda: ideſt voluptatem eſſe finem ad quem natura contenderet, quod eſt abſurdiſſimum & non viri decretum ſed meretricis.

MAR. PHIL. ¶ IMPEDIT: a ligatis pedibus ſicut a ſolutis expedit tractū eſt. ¶ Conſilium: declaratio rerum faciendarū. ¶ Vt ita dicam: modus loquendi quo vtimur: quando aliquid improprie dicimus. Vt nunc oculos mentis. cū proprie oculi ſint capitis. ¶ Perſtringit praeoccupat. inde præſtigiatores dicuntur iſti: qui faciūt videre res quæ nō ſunt in eſſe. ¶ Cū virtute cōmercium: cōmunicationē, & conſuetudinē virtus ſpernit dulcia: & voluptas amat ea quæ ſunt ſuauia: & virtuti qdē labores & ſudores multi ſunt dulcia: vt Lu. ix. Serpens eſt ſitis ardor arenæ. Dulcia virtuti ſunt: & ſunt quidem verba alterius Catonis. ¶ Inuitus feci: poni qd mali conſecutū eſt ex voluptate: & qd ipſe fecit contra Lælium flaminiū voluptuoſum. L. Fla. frater Titi Flaminii: de quo diximus in principio fuit conſul in Gallia Ciſalpina apud Placentiā: & cū ibi ſuū ageret cōſulatū cuiuſdam meretricis amore inductus quēdā hominem interfecit quē in carcere detinebat: cum illa dixiſſet nunq̄ vidiſſe mortem hominis: & cupidam eſſe videre. qđ contra legem: & iuſtitiam fecit ꝓ voluptate: qa ipſum interfecit nō debit loco & tempore determinato, ſed in quadā porticu: ſine officio debito: quāuis ille mortē meritus eſſet: & quia eo tempore frater ſuus Titus Flaminius erat cenſor non fuit illis annis reprehenſus: ſed poſtmodum finita fratris cenſura, qui durabat per quinq; annos, Cato, factus eſt cenſor: qui Lucium Flaminiū ꝓ illo ſcelere puniuit: q eū de ſenatoria dignitate deiecit. ¶ A ſenatu eiicerem: ſenatoria dignitate eū priuarem. ¶ Notandā: infamiæ dādam. Nam nota eſt infamia. ¶ Ille enim: ſcilicet. L. Flaminius, ¶ In Gallia: ſcilicet Ciſalpina apud Placentiā: duæ enim ſunt Galliæ: Ciſalpina & trāſalpina. ¶ A ſcorto: meretricio: hoc ſcortū ſcorti: & vtriuſq; gnis eſt. ¶ Fratre ſuo: dictus enim frater q̄ſi fere alter. ¶ Elapſus eſt: euaſit pœnam: & nullum de eo verbū factum ē. ¶ Mihi & Flacco: q cenſores facti fuerūt poſt cēſuram Titi Flami. ¶ Imperii dedecus: quia imperio Ro. magnū dedecus erat: vt qui erant cū magiſtratu talia voluptuoſa facerent. ¶ Maiorib⁹ natu: qa vt dixi mus ratus erat literarū vſus. ¶ Apud Pyrrhū legatus eēt: qñ. ſ. Pyrrhus erat Imperator Terentinorum. i. ductor eorū exercitus cōtra Ro. vt diximus. ¶ Cinea theſſalo: de theſſalia: iſte aūt Cineas præceptor fuit Pyrrhi & pclarus phus cū recitaſſet aliquas phorum opiniones: & ſtoicorū ſummū bonū in virtute ponentium: inter eas quoq; referebat opinionem Epicurei cuiuſdam Athenēſis eo tpe viuētis: per quod profitebatur ſe eſſe ſapientē ſummū bonum in voluptate ponebat: & talia dicenti affuit. C. Fabritius legatus Romano. quē ſolitū mirari de hac re dicebat: q oia. ſ q̄ facerem⁹ ad voluptatē eſſe referēda illi⁹ Epicurei opinione

Notanda eſt īfamia

Frater

Cineas pceptor Pyrrhi & preclarus philoſophus Ca. Falegs. Ro.

ASC. ¶ ENIM pro qa: voluptas inimica rationi impedit conſilium. i. conſultationem: & præſtringit. i. faſcinat quodam modo quaſi arte præſtigiatoria: oculos, vt ita dicam: mentis, nec habet vllum cōmercium. i. rationem & ſocietatem: vt habent commercantes inter ſecum virtute. Quidem. i. certe. ego feci inuitus. vt eiicerem. i. (vt Valla adnotauit). inuitus eieci ſenatu Luciū Flaminiū fratrem Titi Flaminii viri fortiſſimi, cuius mētio facta eſt in principio huius operis: ſeptem annis poſtq̄. ſ. Lucius fuiſſet conſul: ſed putaui. libidinē eius notādā. i. nota infamiæ. Et eiectionis e ſenatu taxandam. Enim pro quia ille. ſ. Luc. frater Titi cum eſſet cōſul in Gallia. ſ. Ciſalpina apud placentiam exoratus eſt. i. precibus inductus. (Nō aūt legit exhortatus eſt) in conuiuio a ſcorto. i. meretricula aut puero exolero: quo ætas illa abutebatur: vt feriret. i. percuteret ſecuri aliquē. i. quemlibet. i. quēuis vnum eorū qui eſſent in vinculis damnati rei capitalis. i. ad capitis amputationē pertinentis, Hic. ſ. Lu. eſt elapſus. ſ. a nota infamiæ. Tito. ſ. Flaminio fratre ſuo cēſore qui fuerat. ſ. cenſor ꝓximus ante me. Vero pro ſed libido tam flagitioſa & tam perdita quæ cōiungere dedecus imperii: quod tunc gerebat cum probro. i. turpi facinore & ignominioſo vituperio priuato. i. pprio & hominis priuati, Neutiq;. i. ex nulla parte potuit pbari. i. approbari mihi & Flacco: quibus promiſſa data eſt cenſura. Sępe &c. Cōfirmat aliorū quoq; auctoritate q̄ deteſtanda ſit voluptas dicēs. Ego audiui ſępe a maioribus natu. i. a ſenioribus: qa pauca erāt a Romanis tūc ſcripta. Qui dicebāt ſe porro. i. prorſus vel longe ante ſeu oino pueros audiuiſſe a ſenibus Caiū Fabritiū imperatorē illū Romanū a cōtinētia & abſtinētia laudatiſſimū: ſolitū mirari q cū eſſet legatus apud Pyrrhum regē. ſ. epirotarū audiſſet a Cinea philoſopho: & præceptore Pyrrhi theſſalo. i. in theſſalia nato eſſe quēdā. ſ. epicurū: quē vt literarū imperitior, aut vt noie indignū nō noiat Athenis: q pfiteret ſe ſapientē: & eū dicere oia quæ faceremus eſſe referenda. i. dirigenda tanquā ad finem ſummum bonū ad voluptatē. Non tn̄ voluptatē corporis amplexus eſt. Q d. i. quā rem. ſ. talē philoſophū eſſe Athenis dicebant Maniū Curiū & Titum Coēūcanū: quorū in libro de amicitia mentio facta eſt: audientes ex eo. ſ. Fabritio.

¶ Samnitibus

optare ſolitos, vt id ſamnitibus, ipſiq; Pyrrho perſuadeſetur: quo facilius vinci poſſent. cum ſe voluptatibus dedidiſſent. Vixerat Manius Curi⁹, cũ publio Decio, qui quinquennio ante eum conſulem ſe pro republica quarto cõſulatu deuouerat. Norat eundem Fabritius: norat Corũcanus. qui tum ex ſua vita, tum ex eius, quem dico, P. Decii facto iudicabant eſſe aliquid profecto natura pulchrum atq; præclarum, quod ſua ſponte peteretur, quod ſpreta, & contẽpta voluptate optimus quiſq; ſequeretur. Quorſum igitur tã multa de voluptate: quia non modo vituperatio nulla: ſed etiam ſumma laus ſenectutis eſt, quod ea voluptates nullas magnopere deſiderat. Caret epulis extructiſq; menſis, & frequẽtibus poculis, Caret ergo vinolẽtia, cruditate, & in ſomniis Sed ſi aliquid dandum eſt voluptati, quoniam eius blanditiis nõ facile obſiſtimus,

PET. MAR. ¶ SAMNITIBVS: de qbus Curius triũphauit. ¶ Deuouerat: morti ſe addixerat ꝓ Romanis legionibus ad veſeti cãpaniæ vt diffuſe narrat Liuius libro octauo: Coruncanus primus e plebe factus eſt põtifex maximus. ¶ Ex ſua vita: graui ac ſeuero vitæ ſuæ tenore. fuit enim moderatiſſimus. ¶ Facto: conſtanti deuotione ac morte: qppe q nõ ad voluptatẽ reſpexit: ſed honeſtatẽ: gloriã: dignitatẽ: ac cõpendium cui vel atroci morte conſulendũ duxit. ¶ Natura: naturali quadã ꝓprietate ac dote ſemota penitus voluptate corporis. ¶ Pulchrũ: honeſtum: & decorum: qđ eſt maxime e natura. ¶ Præclarũ: illuſtre: excelſũ. ¶ Sua ſponte: ꝓpria natura & q̃litate circa quẽpiam voluptatis illecebrã. ¶ Sequeret: appeteret: reſpiceret: & cõſequeretẽ vt bonũ ſummũ vel potius ſolum. Idẽ Cicero in vltimo de finibus agens de innata cupiditate ſciendi dicit. Atq; hoc loco q pp animi voluptates dicũt coli ea ſtudia quæ dixi non intelligunt iccirco ea eſſe propter ſe expetenda ꝙ nulla vtilitate obiecta delectent animi: atq; ipſa ſcientia etiam ſi incõmoda datura ſit gaudeant. ¶ Epulis: publicis conuiuiis & frequentibus. ¶ Extructis menſis: longo ac multiplici ordine concinnatis: atq; magnificis. ¶ Frequentibus: denſis & crebris vt in magnis celebritatibus fieri ſolet cum ſe conuiuæ prouocant viciſſim ad bibendũ. hæc dicta ſunt per quandã obiectionem qua potuiſſet is vti qui ſenectutẽ ob id taxat quoniam talibus careat voluptatibus. Cato autẽ id omne in laudem retorquet ſenectutis. caret inquit his malis quibus hi laborant qui tales epulas menſaſq; ſectantur. ¶ Vinolentia: ebrietate ſpiritus fœditate. ¶ Cruditate nauſea: in digeſtione marceſcẽtiq; ſtomacho. cruditatis ſigna ſunt ructus graue. virus animæ. ventris ſonitus ciborumq; faſtidia crudi dicuntur q male cibos digerunt. ¶ Inſomniis: viſis nocturnis, & variis imaginatiõibus quas vinolentia excitat. vnde idem Cice. i primo de diuinatiõe dicit: cum dormientibus ea pars animi quæ mentis & rationis ſit particeps ſopita langueat: illa autem in qua feritas quædam ac agreſtis immanitas cum ſit imoderato obſtupefacta potu atq; paſtu exultare eam in ſomno imoderateq; iactari. itaq; huic omnia viſa obiiciuntur ratione vacua. ¶ Dandũ tribuendum dummodo ſeruetur modus. ¶ Blanditiis: illecebris & ſuauitatibus quas ab infantia cum lacte guſtauimus & aliis innatus nobis affectus non facile extruditur. ¶ Obſiſtimus: repuguamus.

MAR. PHIL. ¶ OPTARE ſolitos: ita ꝙ vtinam diceret: vt ſamnites: & ipſe Pyrrhus hæc crederent, omnia. ſ. eſſe referẽda ad voluptatem: quia facilius ipſos vincerent: ſi voluptatibus ſe darent: quæ ſunt contra omnem virtutem. ¶ Publio Decio duo fuerunt Decii: pater & filius, qui ambo ſe pro republica deuouerunt. Decius autem pater in bello latino: vt inqt Plinius poſitis apud veſerim fluuium caſtris: cum ſibi & Manlio Torquato collegæ ſomnio obueniſſet eos fore victores: quorum dux in prælio decidiſſet: cum collato cum collega ſomnio conueniſſet: vt cuius cornu acies laboraret: diis ſe manibus voueret: inclinante ſua parte ſecum hoſtiũ exercitu per Valerium pontificem diis manibus deuouit: impetu in hoſtes facto victoriam ſuis reliquit. P. vero Decius Decii filius de quo nũc agitur conſul cum Fabio Maximo cum Galli ſamnites: vmbri: thuſci contra Romanos conſpirarent ibi exercitu in acie ducto: cornu inclinante: exemplum patris imitatus aduocato Mar. Liuio pontifice haſtæ inſiſtens ſolemnia verba reſpondens: ſe & hoſtes diis manibus deuouit: impetu in hoſtes facto victoriam reliquit ſuis: corpus a collega laudatum magnifice ſepultum eſt: hoc autem non fiebat pro voluptate: ſed pro virtute: ergo qui dicebant virtutem eſſe par voluptatem errant: ꝗ ſi virtus per voluptatem eſſe: virtus quidem eſſet ſerua voluptatis: quod eſt, falſum. ¶ Quod ſua ſponte: vt fecit ipſe Decius: nõ per voluptatem: ſed ſponte: & tunc eſt nomen: quia & genus & caſum habet ſicut forte. Dum mane nouum: dum gramina canent. Perſius. Nempe hoc aſſidue iam clare mane feneſtras intrat. ¶ Spreta: & contempta. quod ſpernere eſt eiicere: & deſpicere. ¶ Cõtemnere: eſt de aliquo nullã exiſtimationẽ hẽre. ¶ Quorſum: hæc cõcludit qđ male ſentiunt qui ſenectutem vituperant: quod careat voluptate cũ magis in eo ſit laudanda q̃ vituperanda: & ei habendæ gratiæ immortales. ¶ Caret epulis: antipophora ab aduerſariis facta quod ſenectus non poteſt ſe implere epulis propter debilitatum ſtomachum & caret iſtis ſumptuoſis cõuiuiis quæ dicuntur oppipara: bene inquit epulis. Sunt enim epulę hominum: dapes deorum. ¶ Caret etiam: reſpondet obiectioni factæ: tu dicis ꝙ ſenectus caret epulis extructis menſis & poculis: ergo caret vinolẽtia & ebrietate: & indigeſtione: & ineptitudine ſomniorũ: qđ eſt laudabile & non vituperabile. ¶ Vinolentia: a vino: & lento. Lentus autem in compoſitione ſignificat plenum: vt temulentus: vinolentus plenus vino. ¶ Cruditate: indigeſtione. Iuuena. Et crudum pauonem in balnea portas: hoc eſt indigeſtum. ¶ Sed ſi aliquid. Ordo eſt: ſi aliquid eſt dandum voluptati q̃q̃ immoderatis &c. Cætera dicta ſunt per parentheſim.

Perſius *Spernere* *Cõtẽnere* *Epulæ* *Dapes* *Vinolentia.* *Cruditas* *Iuue.*

ASCE. ¶ SOLITOS optare: vt: ideſt ad voluptatem omnia referenda eſſe perſuaderentur ſamnitibus tunc hoſtibus Romano imperio & Pyrrho ipſi apud quem talia dicebantur. Quo. i. ideo vt poſſent facilius vinci cum dedidiſſent ſe voluptatibus. Manius Curius vixerat cum Publio Decio qui deuouerat, ſe ideſt morti addixerat. & ex voto mortem obierat pro republica quarto conſulatu quinquẽnio: ideſt per ſpacium quinq; annorum ante eum cõſulem, ideſt antequam ipſe Manius eſſet conſul. Fabritius norat eundem ſcilicet Curium: & Corũcanus norat eundem qui iudicabant. Tum: ideſt partim & ſua: ideſt propria vita: tũ ideſt partim aut ſimul ex facto eius Decii: quem dico: ſcilicet ſe deuouiſſe eſſe aliquid pulchrum natura: atq; præclarum quod peteretur, ideſt expeti deberet ſua ſponte, ideſt propter ſe & ex ſua natura: & ꝙ optimus quiſq;, ideſt ois vir bonus ſequeretur ſpreta & contempta voluptate. Id autem eſt bonum honeſtum de quo in officiis late diſputatũ eſt. Igitur quæreris forſan: quorſum, ideſt ad quam intentionem cum multa diximus de voluptate: & reſpõdet Cato, quia non modo, ideſt non ſolum nulla vituperatio, ſed etiam ſumma laus eſt ſenectutis, ꝙ ea, ſcilicet ſenectus nullas voluptates deſiderat magnopere. Caret enim epulis & menſis extructis, ſcilicet oppipare, & poculis frequẽtibus & ergo caret vinolẽtia, ideſt ebrietate, & cruditate, ideſt indigeſtione: quæ prouenit ex nimia ingurgitatione ciborum, & inſomniis, ideſt in fantaſmaticis viſionibus his, qui cerebro laborant apparere ſolitæ. Sed ſi dandum, ideſt concedẽdum eſt aliquid voluptat (quoniam non facile, ideſt difficulter obſiſtimus blanditiis eius,)

Plinius P.D.D *Filius Mar. Liuius*

PET. MAR. ¶ Diuine: i. preclare. Plato in timeo ſic ſcribit. Rōnalis aīa grauibus pturbatiōibus quatit: quatū pria eſt voluptas eſca maxima mali. ¶ Eſcam: illicitū quoddā & q̄ſi cibū quo piſces decipiunt & aues ¶ Malorū: vitiorū, quæ per ſe non appeterentur cum mala ſint quæ omnia fugiunt vt cōtra bonū ipſum appetunt oīa vt veteres philoſophi determinarunt. ſed voluptas ipſa conciliat humanæ īprudētiæ q̄ ſcabie quadā & pruritu vitiorū capitur. Capiant: attrahantur & decipiant: vt piſces vnco quē eſca tetigit. ¶ Immoderatis: nimiis: ſupfluis, luxurioſis. ¶ Caret: vacat. ¶ Modicis menſuratis, & tēperamento quodā moderatis. Modicū i qt noni⁹ moderatū & cū mō dixerunt veteres & modice: moderate: temperate: modeſte. ¶ Funali: cerei lumine, funalia dīr a fune quē cera tegit. ¶ Nullo exē. nemīe an̄ ip̄s id vſurpāte. ¶ Priuatus: ſine magiſtratu. ¶ Sumpſerat: ꝓpria auctoritate ſuſcepat. L. tn̄ dicit Cn. duilius cōſul aduerſus claſſem pœnoꝝ ꝓſpere pugnauit: p̄muſq; oium Roma. du cum naualis victoriæ duxit triumphū: ob quā cuaſam ei ꝑpetuus honor habitus eſt vt reuertēti a cœna tibicines canerent: & funale præferretur ¶ Crebro funali frequenti: multiplici: funalia clara inqt Syllius. Sacerq; poſt epulas tibicē adeſt. ¶ Gloria: naualis ille triumphus. ¶ Sodales inqt iuriſconſultus xlvii. digeſtorū dicuntur q eiuſdem collegii ſunt quos græci omocapnios vocant. Sodalitates dicunt aliter collegia & corpora. vnde titulus ē i pandectis de collegiis & corporibus. ¶ Sacris idæis: phrygus cybeleiis ab ida phrygia. quoniā e peſſinūte loco phrygię aduectum eſt romam ſimulachrum magnæ matris i ſecūdo bello punico: & ſodalitas inſtituta ludiq; megalēſes, phryg's ſub hoc noīæ tellurē cōmunē colebāt matrē. vnde. Lucreti⁹ lib. ii. Hāc variæ gentes antiquo more ſacrorū ideam vocitant matrē, prhygiaſq; cateruas dant comites: quia primum ex illis finibus edūt p terrarū orbē fruges cœpiſſe creari. Callos attribuūt qa numen qui violarint matris: & ingrati genitoribus inuenti ſunt. Significare volunt indignos eſſe putandos viuam ꝓgeniem qui in oras luminis edant. ¶ In quibus: ſacris ſolēnibus: & ſodalitiis ludis. ¶ Mutitare: Gellius in. ii. agēs de priſcorum parſimonia dicit parſimonia apud veteres romanos, & victus atq; cœnarum tenuitas non domeſtica ſolum obſeruatiōe ac diſciplina: ſed publica quoq; animaduerſione legumq; complurium ſanctionibus cuſtodita eſt legi adeo nuper in captionis Attei cōmentatiis ſenatus decretum vetus. C. Pannio: & M. Valerio coſſ. factum in quo iubentur principes ciuitatis q ludis megalenſibus antiquo ritu mutitarent: ideſt mutua inter ſe conuiuia agitarent iurare apud eos verbis conceptis nō amplius in ſingulas cœnas ſumptus eſſe facturos q̄ centenos vicenoſq; æris, præter olus, far, & vinum: neq; vino alienigena ſed patrio viuros: neq; argenti in conuiuio plus pondo q̄ libras centum illaturos. ¶ Epulabar: coqiuia celebram: & frequentabam epulas ¶ Oino: certe. ¶ Modice: temperate, modeſte: frugaliter citra luxum: & inanes delitias, q̄ ad veram & genuinam voluptatem nihil oīno faciunt. ¶ Feruor: calor iuuenilis: & ſtudium circa talia promptum & ardens.

MAR. PHIL. ¶ Diuinus: & bn̄ qa iſte Plato diuino quodā ſpiritu erat inflāmatus, quē Cicero de deorū natura, tanq̄ quendā philoſophorū deū dicit. præceptor. n. Socra. & Ariſto. fuit & multoꝝ alioꝝ ſapiētū. ¶ C. Duiliū: poſt regulas ponit exempla. Iſte. n. Duili⁹ filius fuit. M. Duilli ciuis Romanus præclariſſimus in p̄mo bello punico primus ex nauali prēlio ꝓfligatis Carthaginēſib⁹ Romā victoriā deportauit, q poſt ea factus ſenex tali voluptate delectabat, ꝙ ſuis cū familia ribus frequētiſſime cœnitabat: & nocte domū reuertebat cū multis funalibus accenſis: & cū vno tibicine, q ante ipm ſonabat. ¶ Redeūtē a cœna: quæ dr̄ cib⁹ cōis: q ſemel i die fiebat. Antiq. n. ſolū ſemel in die cœnitabāt: & illud cœnā nūcupant. Quod aūt nos dicimus prādiom: erat: il'is in ordinarius cibus qđ dabat militibus ne penitus ieiunii irent in prēlium. ¶ Crebro: aut ad uerbiū aut nomē. & vſus eſt nūero ſingulari p plurali: vt hoſtis hēt muros. ¶ Funalia aūt a fune: qa nōdū erat vſus bombicis cerei. ¶ Tibicine. a tibia & cano: qđ & facit tibicen: quod per ſynereſim dicimus tibicen, hic eſt quod illud bi eſt longū. Aliud tubicen a tuba & cano: quia illud bi eſt breue: qa nulla ſyneræſis fit. Tibi autem dicta eſt quod tibiis crurū animaliū fiebat: nunc maxime ex buxo ¶ Gloria: eſt fama magna rerū. fama vero eſt cōis ad ōes: & tā ficti prauiq; tenax q̄ nuncia veri. ¶ Sodales dicti q̄ſi ſimul edales: ꝙ i vna mēſa edāt ¶ Sodalitates: ſodalitia. ¶ Me quæſtore: præfecto ærario reipu. ¶ Conſtitute. ab illis tpibus ſodalitates ſunt conſtitutæ: quibus ſtatua cybeles de phrygia Romā portata fuit: de qua ponit Valerius in titu. de religione in libro octauo capitu. viii. hanc vero tanta veneratione romani ſuſceperūt. ꝙ vnuſquiſq; volebat eam ad pomum ſuam portare: & cū iam ita ferebant cerimoniis & plurimis conuiuiis & q̄ ſum ptuoſis vtebantur: & multæ tunc ſodalitates fiebant: vnde ipſa ſodalitia nata ſunt: cum antea nulla eſſent. Cum igitur Romam portata eſt plauſtro & in porta eſt inuecta capena: a Scipione Naſica fuit accepta. Iuue. Da teſtem romæ tam ſanctum quam fuit horpes Numinis Idęi, ¶ Idæis: quę fiebāt in ida ſilua troiana. Duæ enim ſunt Idæ. vna in prhygia altera in creta. ¶ Aetatis: fortaſſe virilis tunc.

Diuine enim Plato eſcam malorum voluptatem appellat quod ea videlicet homines capiantur. vt hamo piſces: quanq̃ immoderatis epulis careat ſenectus, modicis conuiuiis tamen poteſt delectari. C. Duilium. M. filium, qui pœneos primus claſſe deuicerat, redeuntē a cœna ſenem ſæpe videbā puer, delectabat crebro funali, & tibicine, q̃ ſibi nullo exemplo priuat⁹ ſumpſerat, tm̄ licētiæ dabat gloria. Sed qd ego alios: ad me ipſum iā reuertar. Primū habui ſemp ſodales. Sodalitates aūt me q̄ſtor conſtitutæ ſunt ſacris idæis magnæ matris acceptis. Epulabar igitur cum ſodalibus oīno modice. Sed erat qdā feruor ætatis:

Funalia
Tibicen
Tubicen
Tibia ſo
dales va
lerius

Iuuena
Ida

ASCē. ¶ ENIM ꝓ qa: Plato diuinus. ſ. philoſophus appellabat voluptatē eſcam. i. ineſcationem malorū, ꝙ. i. qa videlicet homines capiantur ea. ſ. voluptate. vt piſces ſup. capiuntur hamo. i. ferro adūco: aut ſimili inſtrumēto: ꝯcedēdū eſt inq̄ aliquid voluptati: vndeq̄q̄ ſenectus careat. i. carere debet epulis. i. cibis īmoderatis. i. immoderate ſumptis: tn̄ poteſt delectari cōuiuiis modicis: quod probat exemplo dicens. Ego puer videbam ſæpe Caiū Duiliū filiū Marci: quid deuicerat primus pœnos. i. carthagineñ. claſſe. i. nauali prælio videbas dicit puer ipſum ſenē redeūtem a cœna. Conuenit autem perſonæ, vt pmitat conuiuia quæ ipſe Ca. vſq; ad ebritatem interdum cum amicis celebraſſe legitur. Delectabatur. ſ. Duilius funali. i. lampade ex fune picato: vnde Maro. & noctem funalia vincunt: & tibicine qui ad hilarāda conuiuia adhibebat, quę. ſ. funalia & tibicinem ipſe priuatus: ideſt cum eſſet magiſtratus ſumpſerat ſibi nullo exēplo. i. neminem imitatus: nec a quouis tradita: quia quæ nō ſcimus per nos accipimus a tradēte Gloria: quam ex nauali victoria peperat dabat ſup. ēt tm̄ licentiæ. i. pmiſſionis ex libito. Sed qđ ego alios ſupple ſector aut taxo reuerter iā ad meipſum. Primum ſup. fateor: quod. habui ſemp ſodales. i. ſocios menſæ q̄ſi ſocios ad dapes. Autem pro ſed ſodalitates: ideſt ſocialis conuiuia ſunt coſtitutæ me quæſtore. i. cum eſſem quæſtor & hoc ſacri ideis: ideſt troianis: magnæ matris ſupple deorū: videlicet Cybelis acceptis: ſcilicet romanis. Epulabar igitur &c. Ne ſuo exēplo ad comeſſationes inducere videret modeſtiam & temperātiā ſuā in conuiuiis recitare fore maiorem q̄ habuerat: ſed conuenit magiſtro maiorum nihil turpe de ſe fateri: dicit ergo. Ego igitur: quia ſodalitates inſtitueram epulabar cum ſodalibus: ſed oīno modice: ideſt ſobrie & modeſte: ſed erat ſcilicet in me quidam feruor etatis, ſcilicet iuuenilis,

¶ Progrediente

qua progrediente omnia fiunt etiam in dies maiora. Neq; enim ipſorum conuiuiorum delectationem corporis voluptatibus magis, q̄ coetu amicorum & ſermonibus metiebar. Bene enī maiores accubationē epularem amicorum, quia vitę coniunctionem haberet, conuiuium nominarunt melius q̄ gręci qui hoc idem tum cōpotationem tum concoenationem vocant, vt quod in eo genere minimum eſt id maxime probare videantur. Ego uero ꝓpter ſermonis delectationē tempeſtiuis cōuiuiis delector, nec cum ęqualibus ſolum, qui pauci admodū reſtant: ſed cū ueſtra etiam ætate atq; uobiſcū: habeoq; ſenectuti magnam gratiā, quę mihi ſermonis auiditatem auxit, potionis & cibi ſuſtulit. Quod ſi quem etiam iſta delectant ne omnino bellum indixiſſe uideat uoluptati, cuius eſt etiam fortaſſe quidam naturalis modus non intelligo ne in iſtis quidem uoluptatibus ipſis carere ſenſu ſenectutem. Me uero magiſteria delectant a maioribus inſtituta:

PET. MAR. ¶ PRogrediente: tēdente ad ipſam maturitatē ēt ipſa ſtudia miteſcunt tranquillaq; fiunt, & ponit paulatim reſidet q̄ ille flatus qui, ꝓcedente inflabat ætatē. ¶ Mitiora: maturiora, leniora tranquilliora. ¶ In dies: quotidie magis: magiſq;, Neq;.n. rō quo fiūt omnia cū ætate mitiora qm̄ maturo iudicio non conſiderat voluptatem ciborū ſed honeſti cōuentus & conſuetudinis. ¶ Metiebar: æſtimabā: menſurabā, & in ipſis epulis re poſitā eſſe arbitrabar: ſed in ipſo coetu, & cōuento clarorum virorū. ¶ Sermonibus, collocutione ad diſſertationibus conuiuio aptis, qm̄ ſeueriſſima phia conuiuium non ingredit, ſed illa quæ rōnes epularū ſcrutat, atq; venat vt in macrobii ſaturalibus legere licet. ¶ Accubatiōem: ſeſſionē ad menſam, quæ lectus diſcubitorius dr, accūbere ꝓprie ē adiacere. vñ accubitor, & accubitus. ¶ Epularē conuiualem. ¶ Coniunctionē, cōcitationem humanitati vel maxime cōuenientem. Sūt etenim hoies natura coniuncti, adhibere q̄ debent ſtudioſe cōgregandi diligentiam. quæ vel maxime relucet in conuiuiis caritate celebratis. vnde dixit Virgilius. Qui nō riſere parentis Nec Deus hunc menſa dea nec dignata cubili eſt. ¶ Quod: cōpotare, & concoenare qm̄ his maiora quærunt in cōuiuio cōmunicantes videlicet cōſiliorum & rationū ad vſum vitæ cōis & honeſte pertinentium. combibones aūt & deuorones talia nō conſiderant gulæ tm̄ nati ac venturi cui pleriq; homines viuunt. ¶ In eo gñe, tali accubatione, atque conuictu. ¶ Tempeſtiuis opportunis & tempori. loco. perſoniſq; conuenientibus. ¶ Aequalibus: eiuſdem ætatis, qm̄ tales facilius conueniunt ꝓp morum ac ſtudiorum ſimilitudinem. ¶ Reſtant: ſuperſunt, remanent. ¶ Iſta, potio, & cibus. ¶ Indixiſſe quaſi ſolenni ritu denūtiaſſe, & claſſicum cecinſſe in voluptatē. ¶ Naturalis modus: mediocritas quædam naturæ humanæ cōſentanea: hæc ſiquidem humanæ vitæ proſpiciens in cibo, potu, venere decentem poſuit delectationem, qua vitæ onera compenſantur, itaque in naturalibus & neceſſariis voluptatibus non peccat niſi qui modū excedit. Alimenti cupiditas naturalis eſt inquit Ariſtoteles omnes enim cum indigēt nutrimento, ſiccum aut humidū alimentum & nonnunquam vtrunq; cupiunt, cubile ēt cupit vt inquit Homerus iuuenis: atq; vegetus. habet aliquid naturale alios enim alia delectant. & quædam quibuſdam magis q̄ alia quæcunq; ſunt voluptati. hæc cū ita ſint in naturalibus quivem cupiditatibus pauci peccant & ad vnum ad ipſum inquā plus. cum.n. quiſpiam quæuis comedit aut bibit donec ſuperfluo impleat fit cum rei naturalis exuperatio multitudine ipſa, nāq; naturalis cupiditas indigētiæ repletio eſt. Cupiditates inqt Seneca in longinquū mittendæ nō ſunt ſed in vicinum illis egredi pmittamus qm̄ includi ex toto nō patiunt. ¶ In iſtis, ad voluptatē ſenſibilē ſpectantibus epulis & potionibus. ¶ Senſu: pceptione ſenſuum guſtus. ſ. ac tactus, qui tñ a naturæ neceſſitate, ac preſcripto non recedat. ¶ Magiſteria: conuiuiorum regna, & moderationes. magiſteria inquit Pōpeius dicitur in oibus rebus q̄ magis cæteris poſſunt, hæc ille. qua pp rex conuiuii apud priſcos, & Horatius dicit. Nec regna vini ſortiere talis. Nullus inqt Macrobius q ſe dignū hoc cōuentu meminerit ſodalitatem hanc vel ipſum cōuentus regē repudiabit. Magiſtri ſunt inquit Vulpianus de verborū ſignificatione qbus ꝓcipua cura rerum incumbit, & qui magis q̄ cæteri diligentiam rebus debent qbus præſunt quin ēt & ipſi magiſtratus per deriuationē a magiſtris cognominantur. vnde etiam cuiuſlibet diſciplinæ præceptores magiſtri appellantur, a monendo, vel magiſtrando. ¶ Inſtituta ordinata.

MAR. PHIL. ¶ QVA progrediēte: graueſcente. ¶ Mitiora, a fructibus tractus ſermo, vt ſunt mihi mitia poma. ¶ Qui hoc idem. ſ. conuiuiū. ¶ In eo genere. ſ. ciborū. ¶ Minimū. ſ. potio & coenatio & bene. Ca.n. nūc græco accuſat, qa ſemp debemus denominare a pſtantiori, vt cum ſint tria genera vitæ in hoie. ſ. vegetatiua, q̄ eſt in plantis, ſenſitiua, quæ eſt i aialibus brutis. rōnalis, quæ eſt in hoie ab hac pſtātiori vita hoium denoibat & dicit vita rōnalis. ¶ Tempeſtiuis: quæ in ſuo tpe proprio ſunt. ¶ Cū æqualibus. ſ. ſimilib⁹ ætatis veſtre. ¶ Sermonis auiditatē, quia ſenes ſemp ſunt loqces. ¶ Suſtulit. ſ. auiditatē remouit. ¶ Iſta. q̄ non ſunt in me ſed in aliis. ſ. voluptatis blandimenta, nā iſte ab hoc differt, vt diximus. Vult.n. pbare q̄ ſenes hñt ēt aliquam voluptatem moderatam tñ. ¶ Carere ſen. quia ēt ſenes ſentiunt voluptates. ¶ Magiſteria: magiſter dr quipē ſuperior aliis: & hoc quidem in oi arte cuius offm̄ vocatur magiſterium. vñ nunc debemus ſcire q̄ apud antiquos erat hoc inſtitutum in conuiuiis ſodaliū, q̄ præ, eligebāt vnū de ipſis dominū & principem & magiſtrū, qui imparet in illis cōuiuiis. Iſte aūt aſſūpto magiſterio habebant imperare illis ſodalibus, & inter cætera ꝓponebat aliquas concluſiones & diſputationes, vt mēſis remotis illæ diſputarent, vt vtrum elegantior poeta ſit Virgi. an Home. & Xenophon qui inducit vnā diſputationē. Amor vtrū ſpontanea voluntate an coacta ꝑueniat.

Mitiora a fructu dictum eſt ſermo vita

Vtrum elegantior poeta ſit. Virg. an Home. au Xenophō.

ASCĒ. ¶ QVA. ſ. ætate ꝓgrediente. i. ad maturitatem tendente oia quæ in adoleſcentia ſunt cruda & indigeſta: hoc eſt inſtituta adhuc rudia. Fiūt ēt indies. ſ. ſingulos mitiora. q. d. decoctiora, & maturiora: vt poma matura mitiora ſunt q̄ cruda & viridia. Neq;.n. metiebar. i. compenſabam delectationem ipſorū cōuiuiorum magis voluptatibus corporis q̄ coena. i. cōcione & cōuictu amicorum. Enim pro quia maiores. i. priſci romani aut latini nominarūt accubationē epularē. i. ꝓpter epulas amicorū. i. ſimul accubatium. Quia haberet coniunctionē vitiæ vocarunt dicit conuiuiū: & id melius q̄ græci: qui vocāt hoc idem quod. ſ. nos cōuiuium: tū. i. aliqn compotationem vt ſympoſiō: tum. i. aliqn̄ concoenationem ſeu comeſſationem: ita vt videātur probare. i. approbare maxime id. ſ. refectionem corporis: quod eſt minimum. i. minimi faciūdum. In eo genere. ſ. bonorū aut ſolatiorū. Ego vero delector cōuiuiis tempeſtiuis. i. ſuo tpere habitis propter delectationem ſermonis. nec ſolum cū æqualibus. i. coeuis meis: qui pauci admodū reſtā. i. reliqui & ſuperſtes ſunt: ſed etiam cū ætate veſtra. i. iuuenili in qua vos eſtis Sci. & Laeli. & vobiſcum: & habeo. ſ. in animo magnā gratiam ſenectuti, quæ auxit mihi auiditatem ſermonis & ſuſtulit auiditatē potus & cibi, Quod ſi etiam iſta videlicet potus & cibus delectant quem. i. aliquem ſenem (ne videar oino indixiſſe voluptati bellum, cuius. ſ. voluptatis eſt fortaſſe etiam quidam modus naturali) non intelligo ſenectutem carere ſenſu. i. pceptione. Ne qdem. i. non etiā in iſtis ipſi voluptatibus: quæ ex cibo & potu naſcuntur. Vero pro ſed & magiſteria. i. magiſtri conuiuiorum: ſicut miſteria ꝓ miniſtris & ſeruitia pro ſeruis vulgo accipimus inſtituta a maioribus ſup. noſtris delectant me.

Cōuiuiū vnde dicū

& is ſermo qui more maiorũ a ſummo adhibetᷓ magiſtro in poculis & pocula ſicut in Sympoſio Xenophõtis: minuta atq; rorantia: & refrigeratio ęſtate: & viciſſim aut ſol aut ignis hybernus. quę qdẽ i ſabinis etiã perſequi ſoleo: conuiuiumq; vicinorũ quotidie cõpleo quod ad multã noctẽ q̃ maxime poſſumus vario ſermone pducimus. At non eſt voluptatum tanta quaſi titillatio in ſenibus credo: ſed ne deſideratiõ qdẽ. Nihil autem moleſtum quod nõ deſideres. Bene Sophocles cum ex eo quidam iam confecta ętate quaereret vteretur ne rebus venereis: Dii meliora inquit. Libẽter vero iſtinc tanq̃ a domino agreſti ac furioſo profugi. Cupidis enim rerum talium odioſum & moleſtum eſt fortaſſe carere. Satiatis vero & expletis iucundius eſt carere q̃ frui. Quanq̃ nõ caret is: qui nõ deſiderat: ergo nõ deſiderare dico eẽ iucũdius quã frui

MAR. PHIL. ¶ More maiorũ: priſco ritu: q a Romulo & Seruio tullo ſumpſit originẽ ſacrificiis & ſodalitatibus inſtitutis aucto re Macrobio. ¶ Sermo: cõfabulatio: & cõicatio rerũ honeſtarũ qualis eſt in Macrobianis cõuiuiis. ¶ A ſũmo mag. rege, ac moderatore cõuiuii. Tẽpus ſolẽnire celebratum dicit Macrobius deputãt nobilitatis romanæ pceres colloquio liberali conuiuia quoq; ſibi mutua comitate præbentes nec diſcedẽtes a ſe niſi ad nocturnã quietem. nã p omne ſpatiũ feriarũ meliorem diei ptem feriis diſputationibus occupãtes eœne tpe ↄuiuiales ſermones agitãt, eſtq; in mẽſa ſermo iucundior vt habeat voluptatis amplius, ſeueritatis minus. ¶ In poculis, in ipſis cõpotationibꝰ in qbus fit ppinatio amicabilis, & iuitatio Theramenes inqt idẽ in. i. tuſculana dixit arridens ppino hoc pulchro critiæ gręci. n. in cõuiuiis ſolent noiare cui procul tradituri ſunt hæc Cic. virgiliana in ſup dido paterã bitię propinauit q pleno ſe pluit auro. ¶ Sympoſio, libero quẽ de more cõpotationis cõpoſuit ad Platonis æmulationẽ. ¶ Minuta: breuia exigua vt ſuſpitio tollatᷓ ebrioſitatis. ¶ Rorantia, humorẽ demitẽtia roris inſtar. Rorare eſt rorẽ demittere. Irrorare pfundere & aſpergere. roſcidæ herbæ dñr matutino rore perfuſę. & rorulentum rore plenum. ¶ Perſequi captare, quærere. ſectari. ¶ Cõpleo, frequento: vndiq; impleo. ¶ Producimus, extendimus. ¶ Quaſi titullatio: delectatio pruritus, & ſenſilis quędam ſuauitas & motus Titillare eſt voluptatẽ mouere tactis qbuſdam partibus corporis. ¶ Bene Sophocles: hoc eſt ex Platone apus quem in primo re rep. ſic loqtur Cephalus cũ Sophocle nonnunq̃ fui poeta q cum a quodam quoniam pacto in veneris ſe haberet interrogaretᷓ & an poſſet mulieribus cõmiſceri rñdit. bona verba q̃ſo amice libẽtiſſime talia tanq̃ furioſum agreſtem q; dominũ aufugi pbelle igitur & tunc illi rediſſe viſus eſt: & nũc nõ minus. oĩno. n. ab huiuſcemodi rebus in ſenectute multa pax ineſt, & libertas: qm & enim refrixerunt libidines certe hoc Sophocleum accidit. nam a multis dominis & his inſanientibus liberatur. ¶ Confecta: puecta: matura. ¶ Domino: tyranno. ¶ Agreſti, duro, aſpero. ¶ Furioſo, inſano. vñ Seruius q̃ritur apud Ariſtophanẽ in ſe ſeñ eſſe ſeruum dñi inſanientis. eſt aũt furor cæcitas mẽtis ad oĩa. ¶ Quanq̃ non caret: exprimit Cicero vim huius verbi. de quo ſic ſcribit in prima ſchola tuſculana. an põt is qui non eſt re vlla carere? triſte. n. eſt nomem ipſum carendi: qa ſubiicitᷓ hæc vis: habuit quis non habet, deſiderat requirit indiget. opinor hæc incõmoda ſunt carentis. caret oculis odioſa cæcitas. liberi orbitas.

PETR MAR. ¶ IS ſermo. ſ. tales diſputationes delectant me. ¶ A ſũmo magiſtro: ab illo. ſ. quẽ plegerunt. dñr. n. magiſtri: nõ ſolum doctores artiũ: ſed aliarũ rerũ, qa magis ęteris põt, & hĩn magiſtratꝰ dicebãt & magiſtrare antiq p moderari: vñ arbitror ẽẽ dictos magiſtros. ¶ In poc. i. poſt cibũ. poculũ aũt eſt inſtrm quo bibitᷓ. ¶ Simpoſio: compotatione, ita ipm appellat. Minuta, in qbus oĩa quaſi ſunt deguſtata, vt eſt illud Virgilii: primaq; libato ſummo tenus attigit ore. ¶ Rorãtia tanq̃ ore aſperſa: non inundãtia. ¶ Refrigeratio æſta. ex que ẽt ſenes hñt voluptatẽ. ¶ In locis ſabi. vbi Ca. hẽbat predia. ¶ Cõpleo, pfectũ numerum facio, vt ex ſua prudẽtia & ſapia qa vbi Ca. ibi oĩs bñ viuẽdi doctrina: & diuina q̃dam ſapia ¶ At nõ, antipophora ab aduerſariis facta. ¶ Titillatio irritatio voluptatis. ¶ Sed ne, deſideratio qdẽ qd eſt multum laudabile in ſenectute non hẽe irrationẽ voluptatum, & deſideratione rerũ abſentiũ qd iſti vituperant: deſideriũ autẽ ſemp eſt de re abſente: & q deſiderat eſt ſubiectus: & ſeruus illiꝰ rei deſideratæ, & cũ ſenes nihil deſiderẽt ſunt liberi: & illius rei hñt voluptatẽ. ¶ Nihil aũt eſt moleſtũ, qd non deſideres, qa quicqd deſideratᷓ eſt moleſtũ, & graue nõ hñtibus verbi gratia, aliqs deſideratᷓ hẽe alas quas cũ non hẽat moleſtia afficitᷓ, ſed multa ſunt gña moleſtiæ. ¶ Sophocles: pclarus poeta athenienſis de quo diximus. ¶ Rebus venereis: honeſto vocabulo vſus eſt in re inhoneſta. ¶ Meliora. i. dẽt & iſtã beſtialẽ libidinẽ auertant a me. ¶ Iſtinc, a rebus ipſis venereis, q̃ nõ ſunt i me. ¶ Aut furioſa, a quo furor nũq̃ recedit, feriatus vero, q furit ex cã, vt Chorebꝰ Virgilianus i furiata mente chorebus. ¶ Agreſti: duro & inexorabili. ¶ Cupidis: hoibus exoptantibus taliũ rerũ venearũ ipſis carere moleſtũ eſt: ſed mihi nõ exoptãti nõ eſt graue. ¶ Satiatis, & expletis, in hoc differunt, q; expleti eſt tñmodo plenũ eſſe ſatiati vero vltra modum: hoibus aũt qui ſunt ſatiati & expleti iſtis rebus: eſt iucundius carere q̃ frui: quod eſt in ſenibus. ¶ Nõ caret: ergo habet qui non deſiderat, qa deſiderare eſt de re abſenti, & cum nõ deſideramus aliquam rem ipſa non caremus vnde ſequitur q; non deſiderare eſt iucũdius q̃ deſiderare, quod dicit ergo &c.

Sophocles. deſideriũ

Moleſtia Satiatis

ASCL. ¶ ET. i. iſtis ſermu maiorũ q adhibetᷓ a ſũmo magiſterio. i. principe cõuiuii: aut architriclino: aut a rege cõuiuaꝝ in poculo. i. iter potãdũ ppones qõnẽ feſtinã & ↄuiuis cõgruam Et pocula minuta atq; rorãtia. i. guttulis aquæ recẽtis: qua abluta ſunt ſperſa ſicut in ſympoſio. i. cumpotatione Xenophontis. i. quã Xenophõ iducit in pedia cyri, Et refrigeratio aut potꝰ p aquam recẽs hauſtã: aut corpis ſpũ lenis aura delectat ſup. me in æſtate: & viciſſim. i. ecõuerſo ſcã viciſſitudine, aut ſol. ſ. incũbens in locis apricis ex aduerſo boreæ aut ignis hybernus. i. tpe hyberno repẽte delectat me. Quę. i. qs res equo qdẽ ſoleo perſeq. ẽt in ſabinis, & cõpleo quotidie ↄuiuiũ. i. numeꝝ cõuiuaꝝ. Q d. ſ. cõuiuiũ nos pducimus vario ſermone ad multã noctem, imo interdũ vltra mediũ noctis, q̃. i. q̃tũ poſſumꝰ maxime. Quia ergo vinoſus fuiſſe legitᷓ id quodã mõ nũc purgat. At nõ ẽ. Ponit aliã obiectionẽ dicẽtiũ ſenibus iminui voluptatẽ venereã. qd qdã fatetᷓ ſed nõ deſiderari, cũ tñ libido iucũdius deſit q̃ adſit. Ordo eſt, at. i. ſed tãta quaſi Titillatio. i. irratio & prurigo libidinis: q̃ta eſt in iuuẽtute voluptatum pſertim venereaꝝ nõ eſt in ſenibus. Credo inqt Cato q; nõ fit: ſed nec deſideratio quidẽ taliũ voluptatũ. Sophocles grauiſſimus tragœdiæ ſcriptor inqt bñ. i. cõuenientẽr: apte cũ qdã q̃reret ex eu iã confecta ætate. i. hñtẽ iam ætatẽ cõfectã niſi ſit ex eo ↄfecto ætate. Ne. i. an vteretᷓ rebus venereis. i. an ne coiret adhuc, inquit dico dii meliora ſup. dent. vero p ſed ego profugi libẽter iſtinc. i. ab hac libidine venerea: tãq a dño agreſti. i. ruſtico & duro, & ita imani ac furioſo: qa amor furor ẽ. vt Georgicoꝝ. iiii. In furias ignẽq; ruũt amor oĩbꝰ idẽ. Odioſũ & p. i. moleſtũ ẽ fortaſſe cupiditas taliũ rerũ carere ſup. talibus rebus. i. nõ hẽe: vbi libidinẽ expleãt: vero p ſed. iucũdius eſt ſatiatis. i. exſaturatis. i. quos ſocietas coitus cepit. & expletis. i. quoꝝ ætas veneri apta expleta eſt. Nã vt dicit. i. ibidẽ Maro frigidus in Venerem ſenior ẽ, care. ſ. tali libidine, & tẽtigine, q̃ frui. i. voluptatem ex eo capere. Quãq̃ q nõ deſiderat ſup. hæc nõ caret his: carere. n. eſt nõ hẽe rem qua indigeas: vnde abſunt multa qbus proprie nõ caremus. Ergo dico non deſiderare ſupple talia eſſe iucundius q̃ frui.

¶ Bona

quod ſi iſtis ipſis voluptatibus bona ętas fruitur, libentius primum paruulus fruitur rebus vt diximus, deinde iis quibus ſenectus, ſi etiam non abunde potitur, non omnino caret, vt turpione ambiuio magis pelectatur, qui in prima cauea ſpectat, delectatur tamen etiam qui in vltima. Sic adoleſcentia voluptates prope intuens magis lætatur. Sed delectatur etiā ſenectus procul eas ſpectans, tamen quātum ſat eſt. At illa quanti ſunt animum tanquam emeritis ſtipēdiis, libidinis, ambitionis, contentionis, inimicitiarum cupiditatum omnium ſecum eſſe, ſecumque vt dicitur viuere. Si vero habet aliquod tanquam pabulum ſtudii atque doctrinæ, nihil eſt ocioſa ſenectute iucundius. Mori videbamus in ſtudio dimetiendi pene cœli atque terræ, Gallum familiarem patris tui Scipio,

PET. MAR. ℂ BONA ætas: vegeta & iuuenilis. Ambiuio turpione: nobili comœdo ætate Catonis. ſ Prima cauea. primo ordine theatrali & proximore. cauea p inanitate theatri ponitur, & cauam inquit Pōpeius dictam eſt ab eius inanitate. & caulæ a cauo dictæ. antiquitus. n. ante vſum tectorum oues in antris claudebantur. ſ Quanti ſunt: quāto digna pretio & indicatura.

ſ Emeritis ſtipendiis: deſita in militia. & ſoluto auctoramēto qd obligat ad p̄ſtandā operā in oibus artibus quæ mercede, ac ſtipēdio exercentur. & qui ſeruit affectibus duriſſima laboret ſeruitute militatque in cupidinis caſtris. vn aſſeuerebant ſtoici ſolū ſapientem eſſe liberū atque ſolutum. Seneca in libello de beata vita dicit. deinde vt poſſit hoc aliqs emeritis iā ſtipendiis profligatæ ętatis iure optimo facere. emeriti dicūr qui ſuo munere iam defuncti ſunt, & res ipſę emeritę q̄ ceſſant & vocatione donant & ſtibendia emerita iā finita parta & comparata. Mero dicimus: emereo: demereor: emereor. ſ Libidinis, venereæ cupiditatis. ſ Ambitionis, honoris. magiſtratus. principatus quem iuuenilis apperit ætas. Contētionis, certaminis in quocunque genere causarum & negociorum. inimicitiarū odiorumque varia & diſsimilia pariunt voca: & ſtudia. eſt autem inimicitia ira vlciſcendi tēpus obſeruans. ſ Cupiditatum oium, & oia ſpectantiū quę inuita appetuntur tanquā bona, & iucōda. ſ Secum eſſe: in ſua p̄tāte ac libertate nec alicui dn̄o emancipatū: cupidinique addictū. ſ Vt dr̄, prouerbialis ſnia eſt in eos qui nobiliſſima pte fruūtur & ſecum habitant & nunq̄ minus ſoli ſunt: q̄ cum ſoli. primū argumentum cōpoſitæ mentis eſt ait Senec. poſſe cōſiſtere & ſecum morari. ſ Secum viuere: ſua libertate frui & arbitratu: & nō viuere ad alterius nutum ſeruireque affectibus. quo nihil eſt turpius. in Paradoxis dicit idem Cicero, libertas eſt poteſtas viuēdi vt velis. qs igitur viuit vt vult? niſi qui recta ſequitur, qui gaudet officio cui viuēdi via conſiderata, atque prouiſa eſt qui legibus qdem non pp metum paret: ſed eas ſequitur atque colit: qui nihil dicit nihil facit: nil cogitat denique niſi libenter ac libere. cuius oia cōſilia & reſque oēs quas regit ab ipſo proficiſcunt. eodemque referuntur. nec eſt vlla res, quæ apud eū plus polleat q̄ ipſius voluntas atque iudicium. igitur oēs improbi ſerui ſicut eſt obedientia fracti animi & abiecti & arbitrio carētis ſuo quis neget leues ois cupidos: ois denique improbos eſſe ſeruos. ſ Tanq̄ pabulū: cibum & nutrimentū. i. ſtudioſum laborē qui generoſos aios nutrit. eſt quod honeſtæ mentis obſonium, & conditæ delitiæ. ſ Studii curæ honeſtioris circa diſciplinas: & ingeniorum cultus. ſ Ocioſa, ceſſante, atque tranquilla. ſ Mori: vſque ad vltimam laſſationē incumbere. ſ In ſtudio: cura menſurandi cœlū & terram per mathematicam diſciplinā. i. geometriam arithmeticam, & aſtronomiā. ſ Familiarē, amicum atque domeſticum Pauli Aemilii qui Perſen macedoniæ regē expugnauit pater huius Scipionis. qui minor Africanus appellatus eſt. Fabius agēs de geometria: dicit. Quid quod ſe eadem geometria tollit ad rōnē vſque mundi. in qua cū ſyderū certos cōſtitutoſque curſus numeris docet diſcimus nihil eſſe inordinatum atque fortuitum qd ipſum nō nunq̄ ptinere ad oratorē poteſt. An vero cum pericles athenienſes ſolis obſcuratione territos redditis eius rei cauſis metu liberauit. at cum ſulpitius ille gallus in exercitu. L. Pauli de lunæ defectione diſſeruit ne velut prodigio diuinitus facto militum animi terrerentur non videntur eſſe vſi oratoris officio.

MAR. PHIL. ℂ BONA ætas, ipſa iuuēta ſiue adoleſcētia. ſ Paruulis rebus, & pede certo ſignat humū. ſ Deīde his etiā. ſ. voluptatibusque hr̄ in ſenectute nō oino caret qa ſi nō poteſt ita bene comedere ſicunt iuuenis: tamen tantū q̄tū ſatis eſt ſumit cibum: & ex eo fruitur voluptate. *Bona ætas paruares* ſ Vt turpione ambiuio, noie proprio mimi: & ponit ſimilitudinē de illis q ſunt ad aſpectandum in theatro, qd appellat cauea, ſicut Virg. in. v. *Virg.* Caueę conſeſſum ingētis, & Hora. dr̄ etiam Cauea, ſpectaculū, arena & theatrū quo cōueniebat ppl̄s ad ſpectandum aliqs comœdias recitādas: vbi erāt tres gradus cū ſeſſus; primus: medius & extremus: mimi erāt in medio theatro: vnde dr̄ ſicut i prima cauea. i. in primo gradu theatri. *Caues* ſ Sic adaptat comparationē. ſ Spectans venatur vocabula rn̄dentia ſīlitudini, ſ At illa, nūc ponit qddam ſingulare donū, quod eſt in ſenectute nō in iuuenibus. ſ Quanti. ſ. pretii, & honeſtius eſt q̄ ſi addamus pretii. ſ Animū ſecū: hoc eſt cū virtute & ratione cōiuncti. *Mereo*

Luca Emeritis: ſepoſitis a militia quos dicunt caſſatos quaſi extra militiā: mereo. n. milito ſignifica: vt Luc: Aere merent paruo. Stipēdiis: ſalariis militaribus: a ſtipe hoc eſt nummo. ſ Ambitionis cupiditatis honoris: q̄ omnia ſunt in iuuenibus, & remota a ſenibus, ſ Secumque, vt dr̄ viuere, & eſt in puerbio latino: tecum habitat, qd perſius inſeruit carmini. *prouerbium s perſiu* Tecū habita: vt noris q̄ ſit tibi curta ſuppellex: quod græci dicunt . ſ Tanq̄ pabulum: qa ſtudium & doctrina eſt in ſenibus quoddam pabulum: & ſuſtentamentum. *ocium* ſ Ocioſa, quod dimiſſis oibus aliis rebus vacet doctrinæ, duplex enim eſt ocium: iners: & induſtrioſum. ſ Mori, dimiſſis cōmoditatibus vitæ vehementer intentum eſſe alibi cui rei, & dicimus emoriebat riſu. ſ Dimetiendi cæli atque terræ: latine dixit, quod græce geometriam & aſtrologiā qbus dies noctesque inuigilatiſſe gallus adeo quod iam cibum dimittebat, vt obſeruaret curſus ſtellarū: & ex eo magnam voluptatem capiebat. Iſte autē præclarus fuit: & familiaris Pauli Aemilii pr̄is iſtius. Sci. qui cum contra Perſen apud Lacedæmonios bellū geſſit, quod dictum eſt bellum macedonicum de quo ſcripſit Liuius hunc gallū ſecum dixit, & ibi cū eclypſis facta eſſe ſolis oēs obſtupuerūt: credētes malum prodigium belli futuri quos ipſe Gallus animauit, & oēm timorem ademit eis rōnem eclypſis oſtendēs: hæc autē fit per interpoſitionem lunæ. Lunaris autem eclypſis fit interpoſitione terræ inter lunam, & ſolem, quicquid luminis luna habet recipit a ſole, per ſe. n. eſt corpus obſcurum: vnde luna quaſi lux aliena dicta eſt. huiuſce vero rei rationem Cicero de deorum natura Graphice ſcribit. *Luna Cicero*

ASCE. ℂ QVOD ſi bona. i. fortior ætas fruit̄ iſtis ipſis voluptatibus: ipſa fruit̄ primum libētius rebus paruulis. parui emolumentis: vt ipſa parua eſt & parum ſapit vt. i. quēadmodum diximus: & deinde ſi. i. tametſi nō potitur ēt abūde iis, ſupple rebus qbus ſenectute potitur tn̄ nō caret eis oino. Vt. i. quēadmodum is qui ſpectat. ſ. fabularū actiones ſeu actus in prima. i. proxima ad poſtremū: cauea. i. cauo conſeſſu populi: p modum coronæ circumfuſi delectat̄ magis quā q in vltima, quia melius intelligit rem: tn̄ qui ſpectat vltima cauea ēt delectatur. Sic adoleſcentia intuens prope. i. e propinquo voluptates, delectatur ſup. eis magis q̄ ſenectus: ſed ſenectus ſpectans eas procul, delectatur etiam, & tn̄ quātū ſat. i. ſatis eſt. At id ecōtrario quāti. ſ. momenti, aut commodi ſunt illa q̄ ſenibus contingunt: vel animum eſſe ſecum vt dicitur viuere ſecum (vnde Perſius Tecum habita) tanquam ſtipendiis. i. ſalariis & militationibus, ſeu auctoramētis, &

Suadæ medella inqt Pitho quē uocāt græci cuius effector
eſt orator hanc ſuadā appellauit Ennius cuius autem cethe
gum medullā fuiſſe vult. vt q̄ deam in periculi laboris ſcri/
pſit Eupolis ſeſſitauiſſe: huius hic medullā nſam oratorem
fuiſſe dixerit. hactenus in bruto Cic. & Paulo poſt Politia
nus. Quam aūt vocauit Ennius ſuadā: puto eadē ſuadelam.

ctor: & delectatio in vna & eadē ſiḡatione: ſed delector de Delector & delectio
ponens: delectatio neutrū. ⸿ Hñt. n. rōnē cū terra: pbat qv̄ſ
accedere ad vitā ſapiētis viri: nam vt vidimus in Geor. &
aſtrologiæ: & aliaꝝ rerum multaꝝ ſcia agricola dēt eſſe pe
ritus: vñ dicit. Hñt rōnem cū terra, & duplex eſt ſenſus, aut
cōputationem: aut q̄tum expendat i arādo. & i aliis officiis

Hora. iqt. n. Sed bene num
matum decorat ſuadela ve/
nuſq: dr etiam latine lepos,
quāto inq̄ ſtudio videbam
cethegū exerceri in dicendo
i. arte dicēdi. q. d. i maximo
PET. MAR. ⸿ SCOrtorū proſtitutarū
ſcorta inqt Pōpeius appellā
tur meretrices qa vt pellicu/
lę ſubigant oia nāq; expelli
bus facta ſcortea appellant.
⸿ Prudentibus i verū & ſanū
iudicium hñtibus. ⸿ Inſtitu/
tis: educatis ingenue atq; i
ſtructis. ⸿ Vt quantū lauda
bilis eſt illa ſolonis ſnia. ⸿ In
dies: quotidie magis. ⸿ Volu
ptate: honeſtiſſima & gñoſiſ
ſima delectatione quę p̄cla/
rum quodcunq; opus comi/
tat, perficit & exornat. & ve
rius delectatio dicit q̄ volu

Quę ſunt igitur epularum: aut ſcortorum volupta
tes: cum his voluptatibus comparandæ? Atq; hæc qui
dem ſtupia ſunt doctrinæ: quæ quidem prudentibus
& bene inſtitutis pariter cum ætate creſcunt: vt hone
ſtum illud Solonis eſt quod ait verſiculo quodam: vt
ante dixi: ſeneſcere ſe multa in dies addiſcentem: qua
voluptate animi nulla certe poteſt eſſe maior. Venio
nunc ad voluptates agricolarum: quibus ego incredi
biliter delector: quæ nec ulla impediuntur ſenectute:
& mihi ad ſapientis uitam proxime uidentur accede
re, habent enim rationem cum terra: quæ nunquam
recuſat imperium: nec unquā ſine uſura reddit: quod
accepit: ſed alias minore plerunq; maiore cum fœno
re quāq̄ non modo fructus quidem me: ſed etiam ip
ſius terræ uis: ac natura delectat: quæ cū gremio mo
lito: ac ſubacto ſemen ſparſum excepit primū id occa
tum cohibet: ex, quo occatio: q̄ hoc efficit noiata eſt:

& q̄tum lucret: aut rōnem. i.
cām: vt pro q̄litate terræ cō
mittat ſemina. Plerunq; m.
vt in egypto p vno cētū. &/
ducētū reddūt i lybia. ⸿ Cū
fœnore: a fœtu dicto q cre/ Fœnus
dita pecunia aliā ferat. ⸿ Ip/
ſius terræ: dicta eſt aūt a te/
rendo, eo q terit. Natura.
huius vero duo ſunt potiſſi/
mū loca: vt inqt Var. Terra
& cęlum: deinde pticulatim
vtriuſq; multa. ⸿ Q uę gre/
mio trahit ſilitudinē a mo/
lieribus: & deſcribit oēs fre/
me agriculturæ pticulas, qui
b⁹ oñdit illis delectari mul/
tū: & ſcire debemus q̄tripar/
titā eſſe rōnem agrorū, quā
Virg. cōplexus eſt in ge. iiii.
libris: eſt. n. primus ſatoralis
ad ſeminandū: & iſte pprie

ptas: qua ſenſus quaſi perfunduntur titillantur: vnde Ariſt.
in vltimo moralium dicit. ſiue igitur vna ſit. ſiue plures per/
fecti viri actiones hæ voluptates quæ has perficiunt i pro//
priæ dicēdæ ſunt hois voluptates. cætere vero ſecundo &
parū: q̄admodum & actiones. Ad voluptates: varias oble/
ctationes eorū qui rem ruſticam curant cuius tres partes ſūt
cultus agrorum & vinearum. pecuaria. & vilatica paſtio.
delibat oēs Ciceronianus Cato. cuius decorū vbiq; ſeruatur
arte ſiqdem & vſu callebat. hæc oia quæ apud Xenophon
tē in œconomico Socrates critobolus & iſchomachus ex/
plicant. ⸿ Ad vitā ſapientis: ad eā delectationem quā cunſu/
matiſſimi viri e rebus honeſtis. ſublimibus. & ad bene: btēq;
viuendū ſpectantibus habunde pcipiunt. ⸿ Rōnem: nego/
cium: calculū: cōmercium: & quaſi quamdā ſocietatē nego/
ciationis & mercaturæ. inde rōnarii libri dicti, qbus rōnes
cōtinent ſocietatū. ⸿ Imperiū, præceptum agricolę ac votū.
Virg. vt q̄uis auido paterēt arua cumulo. ⸿ Vſura: augumē
to qd vſu acqritur. ⸿ Alias: aliqñ interdū. ⸿ Plerunq: ſepius.
⸿ Fœnore: multiplicatione ipſius ſortis, & rei datę. fœn⁹ dr
a fœtu pecuniæ increſcētis: tocos dicit a græcis, & tociſtes
fœnerator. & idcirco fœnus cōtra naturā dr, qm nūmus pa
rit nūmum. ⸿ Fructus: vtilitas ipſa rei ruſticæ. ⸿ Vis: poten/
tia, efficaci. a ingeniū. ⸿ Natura, dos & pprietas. natura dicit
a naſcendo a græcis phyſis. ⸿ Gremio: ſinu. & ſulco. ⸿ Moli
to, bene macerato: reſolutu, & fermentato. colore terram in
quit Columella eſt reſoluere ipſam & fermētare. ⸿ Subacto,
arato: proſciſſo. māgozinato. & cōcinato ad ſemem oppor/
tune recipiēdū. ⸿ Id occatū occatione, & cōminutione gle/
baꝝ optum. occator inqt Pōpeius ab occidēdo dictus quod
grādes terræ cædat globos. Aratione inqt Plinius per trāſ
uerſum iterata occatio ſequit vbi res poſcit crare vel raſtro
vineæ occadæ ſunt inquit Varo ne ſit gleba dura quod ita
occidant occare dicunt. ⸿ Cohibet: continet: tegit.
⸿ Q Væ voluptates ſunt cōparandę. q. d. nullæ. ⸿ Scorto
MAR. PHIL. Scorta rū: ſcorta. n. ſunt coria, q̄ trabunt, & detrahunt hinc inde a
Coriaris, vt mollita cędantur: hic a ſimilitudine dicimus in
vtroq; gñe. ⸿ Creſcūt cū ætate: & nunq̄ deſinūt ſeneſcere.
⸿ Venio nunc ad voluptates agricolarum, vult oñdere q in
agricultura ſenes maximas hñt voluptates vñ nota q apud
maiores nřos maximi p̄cii, & ſingularis honoris erat agri
cultura: vñ emeriti milites illi vocabant p̄terea ex aratro ac
magiſtratus ſenatoris creabantur, vt Cincinnatus. ⸿ Dele-

vocatur ſuum: eſt altes conſitus ad plantandā tertius pa/
ſcuus ad paſcua, quartus florēs ad olera: a flores, & apes.
⸿ Subacto. ſ. aratione, & occatione domito. Excepit: quaſi
rem cadentem accepit. Eſt etiam excipere aliquē honorifice
domi ſuſcipere. ⸿ Occatum: per ſincopem quod occæcatum
dicimus. i. occultatum, & opertum: ab ob & cæco cæcas: ex
quo noiata eſt occatio: quæ aūt ſic ſe habet quod primo iaci
mus ſemina: & illud ſatio & illa ſemina, cū occamus. ſ. ope/
rimus: & tegimus aratione vocatur occatio.
⸿ Q Væ ſunt igit &c. Docuit turpem aut pecuniam ſeu/
belluinā voluptatem eſſe in ſene nō deſſe tñ delectationem ASCĒ.
naturalē in iuuito: licet venerea tentigine nō rumpat: nūc
docet verā atq; honeſtā quæ ai eſt voluptate, plus ēt in ſe/
nibus q̄ in aliis eſſe dicē. Quę igit voluptates epularum aut
ſcortoꝝ ſunt comparandæ. i. dignæ q̄ comparent cum his. ſ.
honeſtis voluptatibus: & ſtudiis ſenū. q. d. nullæ. Atq; hæc
antedicta ſtudia ſunt ſup. ſtudia doctrinæ: q̄ creſcūt qdē. i.
certe licet nō oibus: ſaltē prudentibus. & bñ inſtitutis. i. ab
ineūte ætate creſcūt dico pariter cū ætate. Vt. i. quemadmo
dū honeſtū illud eſt Solonis qd ait quodā verſiculo: vt di/
xi añ. i. prius: aut ſupra ſe ſeneſcere. i. fieri ſenē addiſcentem
indies. i. quotidie multa: vbi notabit indies ſine incremēto
poni, q̄ voluptate ai certa nulla ſup., voluptas alia pōt eſſe Indies
maior. Ego venio nunc ad voluptates agricolarū. i. q̄s hñt
agricolæ, qbus. ſ. voluptatibus ego delector icredibiliter, q̄
nec impediunt vlla ſenectute: vident mihi accedere proxi/
me ad uitā ſapiētis. Hñt. n. agricolæ rōne. i. cōmertiū cum
terra. i. elmēto infimo, q̄ terra nunq̄ recuſat impium. ſ. agri
colæ. vñ Maro. quāuis audio parerēt arua colono &c. nec
reddit unq̄ ſine uſura. i. ſine fœnore et excremēto pato, quaſi
ob uſum ſeminū aut laborū: quod accepit. ſ. ſemen ab agri/
cola. Sed alias. i. alio tpe: aut aliqñ reddit ſup. cum minore
fœnore: ſed plerūq;. i. vt plurimū cū maiore fœnore q̄q̄ non
modo fructus. ſ. terræ. i. fruges q̄ colligunt, ſed ēt vis. A e na
tura ipſius terræ delectat me, q̄. ſ. terra, cū. i. poſtquā excepit
gremio. i. receptaculo ſeminis. ſicut gremiū mulieris eſt in/
ter femora: cū ſinus ſit fere inter brachia ad pectora. molli/
to. i. mollificato, & ſubacto. i. domito p arrationē, & cultu
ras alias, ſemen ſparſum. i. diſſeminatū, ipſa cohibet. i. cōti/
net in ſe primū illud. ſ. ſemen occatum quaſi occæcatū, ab/
ſtruſum, ſeu occultatum, & opertum. ex quo. ſ. facto occatio
quæ hoc efficit eſt nominata. i. ſumpſit nominis originem:

deinde tepefactum vapore & complexo ſuo diffundit, & elicit herbeſcẽtem ex eo viriditatem: quæ nixa fibris ſtirpium ſenſim adoleſcit: culmoq; erecta geniculato vaginis iam quaſi pubeſcens includitur E quibus cum emerſerit, fundit frugem ſpicę ordine ſtructam, & contra auium minorum morſum munitur vallo ariſtarum Quid ego vitium ſatus: ortus: incrementa comemorem. Satiari delectatione non poſſum, vt mee ſenectutis requiem oblectamentum que noſcatis. Omitto enim vim ipſam omnium que generantur e terra, que ex fici tãtulo grano, aut ex acini vinaceo, aut ex ceterarum frugum: aut ſtirpium minutiſſimis ſeminibus tãtos truncos ramoſque procreet malleoli, plantæ, ſarmenta: viui radices, propagines nõne ea efficiunt, vt quemuis admiratione delectent. Vitis que natura caduca eſt, & niſi fulta ſit ad terram fertur, eadem vt ſe erigat clauiculis ſuis: quaſi manibus quicquid eſt nacta complectitur.

PETR. MAR. ℂ VAPORE: tepore. ℉ Cõplexu: fotu. & q̃ſi quodã ĩcubit ℉ Diffundit: inflat: extẽdit, alterat: mutat: vñ vinũ diffuſum mutatũ corrũpit̃ ſemen vi calidi & humidi: mutaturque in id cuius ſeminalẽ vim hẽt. ℉ Elicit: euocat: emittit. extarhit viridẽ herbatu aſſurgentẽ dies in caulẽ: cumulatum: ſpicam ariſtas, & frugẽ. ℉ Nixa: fundat & ſolidata. Fibris: radiculis & famulis maioꝝ ſtirpiũ .i. radicũ. ℉ Culmo: ſtipula ſiue calamo. ℉ Geniculato: interondiis diſtiẽto, q̃ genua ꝑ quãdam ſiſitudinem dñr. ℉ Frugem: granum: fructum ℉ Structã: ordinatã, & ꝓpoſitã. ℉ Munitur: ſepit̃. ℉ Vallo: ſepimento: ariſtæ ab ariditate dictæ ſũt vt ſpacia a ſpe. ℉ Status: plantationes. ℉ Requiẽ: curas: diſpoſitionẽ, ſolatiũ: & delectationẽ. ℉ Vim: nãm, efficaciã: ꝓprietatem. ℉ Tãtulo: minimo. ℉ Acini: bacæ. ℉ Vinaceo: ſemine vuarũ. hic acinus dr̃: & hoc acinũ. ſemina eligito inq̃t columella grãdi acino, tenui folliculo. paucis minutiſq; vinaceis. ℉ Truncos: ſtipites. ℉ Malleoli, dicit Collumella ſũt palmites inati prioris anni flagello cognominatiq; a ſimilitudine rei ꝙ ea parte que deciditur prominentes vtrinq; malleoli ſpeciem præbent. ℉ Sarmenta: palmites citra maleoli effigiem. ℉ Viui radices: palmites radicẽ habentes dicuntur & plantaria. vnde. Vir. & viua ſua plantaria terra. ℉ Propagines: dñr vites defoſſæ vt plures emergant. dictæ. q̃m porro pangantur .i. longe figantur. inde propagare diffundere atq; extẽdere: ſit etiam propago e palmitibus defoſſis ſtãte matre & poſt annum refectis ne illã grauent. ℉ Caduca: debilis & facile cadens. Fulta, ſuſtentata pedamentis: ridicis, vinculis. ℉ Clauiculæ dñr a claudendo & continendo. clauiculæ inquit Plinius qbus repunt vites tritæ & aqua potæ ſiſtunt vomitionum conſuetudinem. & dñr. capreoli a capiẽdo. caperolus dict⁹ inquit Varro & vitis caprea ꝙ parit capreolum.

MAR. PHIL. ℂ VAPORE: calore: & humore, qb⁹ oia oriunt̃. ℉ Nixa firmat. ℉ Fibris: radicibus, ℉ Stirpium in arboribus & plantis maſculini gñis, in ꝓſapia vero fœmini. ℉ Culmo geniculato eſt. n. culmus a radicibus vſq; ad Ariſtas: q̃o añ vſum tegularum coopiebant̃ domus: vñ culmina dicebant̃. vñ adhuc nomẽ ſeruit̃. Virg. Horrebit culmina regũ. Geniculatus ãt dr̃ ꝙ hẽt gẽua .i. nodos ad ſiſitudinẽ genuum. ℉ Vaginis: illis leuibus ſpoliis: q̃s Seruius dicit ſtipulas. ℉ Pubeſces, a ſiſitudine herbeſcens: ℉ Frugẽ: fruges a fruendo: aut a frumine .i. palatu: vt dicit Ser. ℉ Spicæ, hæ a ſpe dictæ ſunt: & vt ait Serui. & ſpicus: & ſcpicũ dicit̃. Ci. in arato. Spicũ illuſtre ferens inſigni corpe virgo: ſed a neutro tñ ſingularẽ numerũ inuenimus: ſpicos aũt de maturis abuſiue dicim⁹: nã ꝓprie ſpicus eſt cũ Ariſtæ adhuc tenus in modũ ſpiculi eminent, ℉ Munit̃, a ſiſitudine caſtrorũ, quæ dñr muniri vallo, ℉ Ariſtas: ne aues ipſas comedant: hic vallus eſt pallus hoc vallũ eſt ipſum repagulum ex vallis factum. Ariſta aũt dicta eſt ab oreo ꝙ ſit arida. ℉ Vitium: hæ. n. vt ait Varro, a viuo dictæ ſunt: id aũt a vi, hinc vindemia q̃ſi uindemia. ℉ Requiẽ hunc textũ allegat Priſcia. & dicit declinari poſſe tã tertiæ q̃ quintæ declinationis, & hæc reqes: tis & a quies compoſitum. ℉ Omitto. n. uim ipſam: ꝓſtat in cõtemplatione naturæ ipſius terræ: ut oſtẽdat magnam: & ſingularem in ea eſſe uoluptatẽ: & facit unã occupationẽ, colorem rethoricum. ℉ Vim: potentiã: ut longam multa ui muniet albam. ℉ Ex ficis: ficus fici: & ficus ficus ſæcundæ & quartæ declinationis pro arbore: & fructu dicimus: ſic frequẽtiſſime utitur Tulli. & Pli. dicti hic ficus ꝓ vitio corpis ſecundæ declinationis. ℉ Ex acino vinaceo: ex grano qđ eſt in vua. ℉ Malle. rami vitis q abſcinduntur ex ea: vt plantent̃ alibi dicti malleoli qa formã malleoli hñtẽ eis abſciſo modico trunco vitis veteris qa aliter plãtanti non uiuerẽt. ℉ Plãtæ, q̃ fiunt ex ipſis malleolis: ℉ Sarmẽta: purgamẽta ipſarum: a ſarpo ſarpis, ꝙ ẽ purgo: aut ſerpus ſerpa ſepũ: qđ eſt purus pura purũ, vñ ſerpa vinea putata, ĩ eſt pura facta dr̃. ℉ Propagines, q̃ fiũt cũ ruſtici vitem ſupprimũt, vt ex vna plures faciãt in ſiſitudinẽ arcus, & tunc hẽt primã lõgã. Vir. in ii. ge. Silvarũq; aliæ flexo ꝓpaginis arc⁹. qñ vero hꝫ primã breuẽ: tũc ꝓgeniẽ ſignat vt Virg. gñoſa ꝓpago, & dicta eſt a ꝓpagãdo, vt ruſtici faciũt in vitibus. ℉ Caduca, q̃ cadit ad terram ni ſuſtẽret̃ furcis, & vallis. ℉ Et. n. f. i. fulſtẽtata a fulcio fulcis qđ eſt ſuſtento, & ſurſum erigo vñ furcę dictæ ſunt q̃ ſuſtẽtant aliq̃ arborẽ cadentem vel aliqd aliud. ℉ Clauiculis. ſ. hos dñt capreologos: q tanq̃ manus cõplectũtur arborẽ, vel ramos uel uallos aliquos. Quicquid eſt. n i. inuenit: ſunt aliqua uerba q̃ aliud in pręſenti: aliud in preterito perfecto ſignificãt, ut nanciſcor acquiro nactus ſum iuueni: ut fruor. i. vtor: fretus ſum. i. confiſus

Melleoli

Sarmẽta

propago Virg.

Fulca

Clauiculus

Virg.

Fruges

Spica

Cicero

Vallus

Vallum

Ariſta

Vites

Varro

ASCL. ℂ DEINDE ipſa terra diffundit ſup. ſemẽ tẽpefactũ vapore: & cõplexu ſuo. i. fortuna ſua, & elixit ex eo viriditatem herbeſcentẽ. i. herbas virides, quæ viriditas nixa. ſ. ſuffulta fibris. i. venulis ſtirpium radicum adoleſcit. i. ſit adulta. ſenſim ideſt paulatim: & culmo ideſt ſtrumento quod inter radices: & ſpicam eſt erecto, & geniculato idſte quaſi genibus hoc eſt interdiis ſuſtentato: includitur iam quaſi pubeſcens ideſt fructificans vaginis. i. folliculis qbuſdam aut ſiliquis quas ſtipulas Seruius vocat. E quibus. ſ. vaginis & folliculis cum. i. poſtq̃ emerſerit. i. caput extulerit fundit frugem ſtructam ordine. i. per ordinẽ ſpicæ. munitur vallo ideſt munimento ariſtarum. i. aridatum quaſi barbarũ: vt in ordeo, & tritico apparet morſum minorũ auium: & paſſerum, turturum. Quid ego: quia Catonem cõſtat rei ruſticæ de qua eius extant libri ſtudioſum fuiſſe: conuenienter indicit̃ audere ꝓſequi voluptates, & ſtudia agricolarum & quia detrumẽto dixit ꝓſequitur de uiribus hoc ordine. Qud. i. ad qd cõmemorem ego ſatus. i. inſitiones: & plantationem virium & ortus, & incrementa. ego non poſſum ſatiari delectatione, vt noſcatis requiẽ, & oblectamentum meæ ſenectutis. Ego. n. omitto ipſam vim oium quæ generantur a terra: q̃ terra procreet ex tantulo. i. tam paruo grano fici: aut ex acino vinaceo. i. grano unius vue aut ex minutiſſimis ſerminibus cæterarũ frugum ſtirpium tantos. i. tam magnos truncos & ramos: malleoli. i. palmites: & rami vitis: qui excidũtur: vt alibi plãtent̃: aut interdum ut ſiccentur, ut ſarmenta plantæ: q̃ cum radicibus euelluntur ſarmenta. i. purgamenta: & putamina uitiũ, quę reſecant̃ a uitibus & colliguntur ad cõbuſtionem: uites quæ unas ferunt, radices unde uites exeunt. Propagines. i. pro pagationes: & quaſi ſarculi pullulantes a radice: nonne ea oia quæ ſunt in uite efficiunt & delectẽt quis admiratione. Vitis quę eſt natura caduca. i. ad cadendum prona, & fertur ad terrã niſi ſit fulta. ſ. palis, aut ſtipitibus: aut furcis ſeu arboribus, eadã uitis, ut erigat ſe complectit̃ ſuis clauiculis. i. capriolis: hoc eſt minutis q̃ſi fibris & cordulis: quaſi manibus. i. quibus utitur loco manuum. quicquid eſt nacta. ſ. quicquid atingere poteſt.

ℂ Serpente

PET. MAR. ¶SERPENTEM: extreſentē & reptātē pluria ſobule ac frutificatione. ¶ Erratico, vago. ¶ Coercet, cōprimit: ceſtrin git putando: & purgando. ¶ Nimia: modica & ſupra vires. ¶ Ineunte: incipiente. ¶ Exiſtit: emergia. apparet. ¶ Articulos nodos, & gena, vt ſunt articuli digitorum quibus gemmæ portātur in annulis ideo dixit tanq̃ ad articulos. ¶ Gēma.

q̃ ſuſtentant vires p ordinem poſitas, & ex ad & manus dñr adminicula. ¶ Cōiugatio: q̃ſi in iugum poſitæ. ¶ Religatio cū religant̄ ſtipis vallo. ¶ Irrigationes: quas faciūt agricolæ per riuos vt irrigent plātas. ¶ Foſſiones: q̃s aut ad irrigan dū, aut ad plantandū faciūt. ¶ Repaſtinationes: p remotio nē terræ a radicibus vitiū, & p adiunctionem ſicut res ipſa (Admini cula) (nationes Repaſt i)

oculus inſtar gēmæ & mar garitæ ſiue viſionis. ¶ Defen dit, repellit, excludit. vñ il lud quadrigarii hoſtes a pin nis defendebant facillimæ. ¶ Qua. i. vite de qua loquor ¶ Fructu: vuis aſpectū exhi larātibus. ¶ Lætius hilarius: q̃m vuæ ſucco etiā duriſſima corda miteſcunt: & hilare ſcunt. vñ Plato in. ii. de legi bus dicit ad ſacra ſeniorū & ludos vocandū eē Dionyſiū qui hoibus vinū quaſi reme dium aduerſus ſenectutis du ritiem largitus eſt. vt retuue neſcere videamur, & mœſti tiæ nos obliuio capiat. ¶ A ſpectu: viſus. Cultura: ex or natio: ſcitiatio; & amputa tio cū: foſſionibus: ablāquea tiōibus, pāpinationibus vt vua ſole flaueſcat. & dequo quat: qd poetæ ſignificarūt becchū ad nyſam æthiopiæ trāmiſſum fabulantes. ¶ Na turæ: vis & proprietas ¶ Ad miniculorũ: pedamentorũ &

Quam ſerpentem multiplici lapſu, & erratico, ferro amputans coercet ars agricolarum, ne ſilueſcat far mentis & in omnes partis nimia fundatur. Itaque in eunte vere in iis quæ relicta ſunt, exiſtit tanquam ad articulos ſarmētorum, ea quæ gemma dicitur, a qua oriens vua ſe ſe oſtendit; quæ & ſucco terræ & calo re ſolis augeſcens primo eſt peracerba guſtu: deinde maturata dulceſcit: veſtitaq; pampinis nec modico tepore caret: & nimios ſolis defendit ardores. Qua quid poteſt eſſe, tum fructu lætius, tum aſpectu pul chrius? Cuius quidem non vtilitas me ſolum: vt an te dixi: ſed etiam cultura: & ipſa natura delectat. Ad miniculorum ordines: capitum coniugatio; religa tio: propagatio: vitium ſarmentorumq; ea quam di xi aliorum amputatio, aliorum immiſſio. Quid ergo irrigationes quid agri foſſiones? repaſtinationeſque proferam? quibus fit multo terra fœcundior? Quid de vtilitate loquar ſtercorandi? Dixi in eo libro: quem de rebus ruſticis ſcripſi: de qua doctus Heſiodus ne verbum quidem fecit: cum de cultura agri ſcriberet. At Homerus: qui multis, vt mihi videt̄, ante ſeculis fuit, Laertem lenientem deſiderium quod capiebat e filio: colentem agrum: & eum ſtercorantem facit.

poſtulat. ¶ Stercorandi, qd fit p ſtercus ſparſum ſupra. ¶ Quē de rebus ruſticis ſcri pſi. Cato. n. librū vnū d' agri cul. ſcripſit, q adhuc inuenit̄ & in eo tractauit de vi agri culturæ vtilitate ſtercorādi Vñ accuſat Heſi. poetā græ cum, q de agricultura ad fra trē perſam ſcripſit librū, quē ἔργα καὶ ἡμέραι inſcripſit qd in carmine Georg. inſeruit. Quid faciat lætas ſegetes: hoc eſt quo ſidere terram. in quo nullā fecit mentionē de ſtercorādis agris, quod eſt in arte agriculturę potiſſimū. ¶ Doctus, in eo qd dixit do ctus momordit eū. ¶ Ne ver bum quidē: notanda eſt hæc locutio. quod cum ponit̄ me ſemp quidem eſt tertium, vt nunc ne verbū quidem. ¶ At Homerus: adhuc ne diceret aliqs ſpro Heſi. q ad illud tempus non erat vſus ſterco rationis: & ideo de eo nō di xit: cōmemorat Homerum

fulcrorũ e pulis & harundinibus vt loci fert natura. ¶ Ordi nes: verſus. ¶ Coniugatio: connexio. multæ ſunt ſpecies vi nearum inquit Varro aliæ humiles & ſine capicis. aliæ ſubli mis, & iugatæ quarū nomina duo pedamenta & iuga: qui bus ſtat recta vinea dicuntur pedamenta. quæ trāſuerſa iun guntur iuga ab eo quoq; iugatæ uineæ. ¶ Immiſſio, exten ſio, & diffuſio per iuga & tabulata. ¶ Repaſtinationes, reno uationes: paſtinum dicit Columela eſt ferreum ſiue ligneū inſtrumentum biſurcum quo uites panguntur: ideſt ſingun tur, ide paſtinata uinea dicta, & repaſtinata quæ iam exhau ſta iterum foditur & pangitur. ¶ Boetius, ex aſcra uico ad heliconem boetiæ montem ſcripſit Heſiodus ad perſen fra tem de agricultura libros duos & opera inſcripſit & dies. ¶ Vt mihi uidetur, Heſiodus tñ ſcribit ſe trāmiſiſſe in eubo cam inſulam ad poeticam certamen eo tempore quo claſis græcorum in aulide ad bellum troianum profectura cōue nerat, ergo multo ante Homerum fuit qui bellum troianū poſtea cecinit. ¶ Lenientem conſulatem mitigantem Vlyſ ſe filio cupiditatem

de ea re mentionem feciſſe in odiſſæa: ut paret de Laerte Vlyſſis parte. Sed in magna dubitatione fuit: & eſt tam apud latinos q̃ apud græcos qs fuerit ante Home. an He ſiodus. & ideo nunc dicit Cato ut mihi uidetur, ut inquit Euſebi. quidam Homerum & Heſiodum temporibus fuiſ ſe aiunt, quibus Vlyſſis partem Laertem. Deſiderare: abſen tiam, ut ante diximus.

MAR. PHIL. ¶ QVam. ſ. uitē extendum & explitatem ſe per ramos multiplici & uario lapſu. ¶ Amputās: ſuperflua demē & pu rā redens. Vñ dicunt purum aurū. i. purum. ¶ In ois actus qd eſt pluralis numeri. ¶ Partius eſt & alia regula q noia in ris noiatiuo potius in is q̃ in es faciunt accuſatiū pluralem. Vel oia noia quæ in genitiuo plurali in ium faciunt. ¶ Ineū te: incipiēte hic nouo uere: qa dr̄ nouum; adultū, & pceps. ¶ Exiſtit: eminet: ab extra & ſiſto. ¶ Articulos: digitos, qui ſi cut digiti flectunt̄. ¶ Gēma, q̃ oculos ramorum dicunt: qñ in vere incipiūt apparere, ut Virg. in Geor. ii. Nā quæ de me dio trudunt ſe cortice gēmæ. ¶ Succo terre. de calore ſolis: qa ab his oriunt̄ cuncta duobus, ut inqt Oui. ¶ Peracerba: īmatura. Vñ uocant̄ ophaces uuæ quæ nondum maturę ſūt & uinū ophacium. ¶ Pāpinis: palamitibus. ¶ Fructu lætius, aſpectu pulchrius: bñ maritauit hęc uerba qa fructus læti ficat hoies: pulchritudo mutet ut pulchra mouēt oculos. ¶ Cultus: ars ipſa colēdi. ¶ Adminiculorū, ualorũ & cānarũ (Ampu tans) (Gemma.) (ophaces Vua)

ASCē. ¶ QVAM. ſ. uitē ſerpentē. i. compreſſe ſe extendentē: ut fa ciunt ſerpētes. ¶ Eſt aūt hic ſerpentē participiū. lapſu multi plici. in uarias ptes, & erratico. i. incerto & uagabundo ars agricolarum amputās. i. reſecans ferro coercet ideſt conſtri git & coibet ne luxuriet: & ne ſarmentum. i. palmes ipſe ſil ueſcat. i. fiat ſilueſtre aut ſilueſter: & ne fundat̄ nimia in cēs ptes. Itaq; ineunte uere. i. qñ eſt principium veris: exiſtit. i. ſupſtes eminet in iis q̃ ſunt relicta tanq̃ ad articulos ſarmē torũ. i. q̃ſi ad digitos palmitū: ea quę dr̄ gēma: ad ſimilitu dinem gēmaꝝ quæ pminent in digitis hoiumra qua gēma vua. i. botrus ſeu racēmus oriones oñdit ſeſe. i. ſeipſam, quæ vua augeſcem & ſucco. i. bono & naturali humore terræ & calore ſolis, eſt primo peracerba. i. valde acerba guſtu: aut i: guſtu ſi eſt nomen: aut dum guſtat̄ ſi ſupinū eſt. deinde ipſa vua dulceſcit maturata. i. poſtquā eſt matura effecta: & ueſti ta. i. coopta pāpinis. i. frōdibus vitium: nec caret tepore mo dico. i. tpato calore & defendit p pāpinos. i. a ſe arcet nimi os calores ſolis. Qua: i. vitena ſic diſpoſita, qd pōt eſſe: tū. i. ſimul lætius fructu. i. pp fructū. tum. i. ſimul pulchrius aſpe ctu. q. d. nihil, utpote: cuius non ſolū utilitas ut dixi, añ: ſed ēt cultura: & ipſa natura q̃ ſponte q̃dā pducit & dellectat me. Ordines adminiculorũ. i. uallorũ aut perticarū quibus ſu ſtentant̄. cōiugatio capitū. ſ. duarū vitium inter q̃s medius eſt hoi trāſitus: religatio ſup. vitiū: propagatio. i. extēſio p creationis: & ea q̃ dixi, amputatio aliorū. i. aliquorũ ſarmen torū. i. purgamentorū vitium aliorũ immiſſio. i. inclamatio. Quid ergo pferā irrigationes per imiſſas aq̃s in pdia: aut prata: aut ſilia loca: qd ſup. pferā foſſiones agri & repaſti nationes. i. radicū aptiones ad repaſionem quodā modo fu

turã:qbus.ſ.rebus terra ſit multo fœcũdior. Quid loquar de vtilitate ſtercorãdi.i.mitendi ad romos nudatas ſimũ. Ego dixi in eo.libro quẽ ſcripſi de reb⁹ ruſticis: de qua Heſiodus doctus.ſ.poetane verbũ quidem vnũ fecit cum ſcriberet de cultura agri:cuius opus latine dici põt opera & dies. At Homerus q fuit multis ſeculis ante.ſ. Heſiodum:vt videt̃ mihi.qđ bene additur quia ſunt qui aliter ſentiant: vñ.A.Gellius li.xvi.de Homero & Heſio. inter oẽs ferę ſcriptores cõſtitit ætatem eos egiſſe: vel iiſdem fere tẽporibus: vl̃ Homerũ aliquãto maiorẽ: vtrumq tñ ante romã conditam vixiſſe: facit Laertẽ patrẽ Vlyſſis leniẽtem.i.mitigantem deſideriũ quod capiebat e filio.ſ.ſuo Vlyſſe : q poſt bellũ troianũ qđ decem annos durauerat: alteros decẽ in errore viarũ fuit: colentẽ agrũ & ſtercorãtẽ.i. ſimo & ſtercore puriorem facientem eum.ſ.agrũ.

nem alicuius literę. ¶ Inſitiones: impoſitiones ſurculorũ de vna arbore in aliam. ¶ Et ſenectus eſt natura loquacior: re vera ſenes ꝓpter experientiã multarũ rerum & copiam. ¶ Eã ſenectutem. ¶ Vindicare, liberare. ¶ Mar. Curius: ſubiicit exemplũ præclarũ: vt probet maximã agriculturam eſſe uolupcatem. Cuius enim præſtantiſſimus ciuis Romanus præclariſſimus fuit imperator, q paruo contẽtus erat. Triumphauit de ſamnitibus ſabiniſq Pyrrho: & poſtea in villa ſua contẽnens diuitias maxima cum paupertate viuere voluit: a deo q ſemel eſt inuẽt⁹ in foco apud ignẽ coquentẽ rapas, q̃ res ſamnitum peruenit ad aures: & ad ipſam q̃ primũ magnum põdus auri miſerunt qđ neglexit: vt patet in textu. ¶ De Pyrrho: q pro Tarẽtinis militauit: vt diximus. ¶ Triumphaſſet, eſt.n. triumphus honor victoriæ habitæ: q fiebat cũ curru & equis albis: cũ maxima laude: & cũ clangentibus tubis, & oĩ genera muſicorũ: victori romã reuerenti, quẽ duplicẽ eſſe diximus. ¶ Cuius, Curii. ¶ Villã. domũ & habitationes ruſticanam dictam a vehendo: q illuc vehitur quicqd in tota rure colligit̃, aut dictam Vallis quib⁹ circũdatur, & differt a rure. qa rus eſt ipſe ager in quo eſt villa. ¶ Contẽplans: q̃ſi quãdam religionem, quia nihil in eo erat ſplẽdidi: cũ magnificæ villæ antea fuiſſent. ¶ A me.i. a rure & villa mea, qa erant vicini prædiis & villæ, & ẽ modus loquẽdi, quo multũ vtitur. ¶ Admirari, cũ laude uirtutis. Continentiã, qui paruo cõtentus: & diuitias vili pendebat. ¶ Eſt aũt continentia quam cupiditas cõſilii rõne regitur: vt inquit Cicero & eſt ſpecies temperantiæ.

Nec vero ſegetibus ſolum, & pratis, & vineis, & arbuſtis res ruſticæ lætæ ſunt. Sed pomariis etiam, & hortis: tum pecudum paſtu, & apum examinibus, florum omniũ varietate. Nec cõſitiones modo delectãt, ſed ẽt inſitiones, quibus nihil inuenit agricultura ſollertius. Poſſum perſequi multa oblectamenta rerũ ruſticarũ: ſed ea ipſa quæ dixi ſentio fuiſſe lõgiora. Ignoſceris aũt, nam & ſtudio rerum ruſticarum prouectus ſum & ſenectus eſt natura loquatior, ne ab omnibus eam vitiis videar vendicare. Ergo in hac vita. M. Curius cũ de ſamnitibus triũphaſſet: & de Pyrrho cõſumpſit extremum tempus ætatis: Cuius quidem villam ego contẽplans (Abeſt enim non longe a me) admirari ſatis non poſſum, vel ipſius hominis continentiam,

PETR. MAR. ¶ Segetibus: frugibus. ¶ Arbuſtis: maritis vineis. eſt aũt arbuſtũ ordo arborũ ad maritandas vites. & arbuſtare agrum eſt illum conſerere arboribus. Arboreta inquit Gelius ignobilius verbum eſt. arbuſta celebratius. ¶ Lætæ: habitũ dantes, & fertiles. ¶ Pomariis, arboreis fructibus. pomaria dñr loca pomiferis arboribus diſtincta. nec nõ pomorũ repoſitoria. ¶ Paſtu: cibatione in his locis quæ aratro nõ tangunt̃. & ſic tãgit oĩs rei ruſticæ partes. hẽt illa ſ. quidẽ cultum agrorũ & vineardũ pecuariam. & villaticas paſtiones iter quas apes gallinæ & cætera id genus aialia. ¶ Examinibus: cetibus: et ſobole. ¶ Conſitiones: cõplantationes, & ſeminationes: a conſero .i. terræ admoneo & ſemino. ¶ Sollertius: ingenioſius, acutius. Inſitionem ingt Plinius caſus docuit ad hũc modũ. Agricola ſedulus caſam ſepius muniẽto cingẽs quo minus putereſcerẽt ſudes limen ſubdidit ex hedera. at ille viuaci morſu apprehenſe ſuã ex alieno fecere vitam apparuitq truncum eſſe ꝑ terra. ¶ Perſequi: narrare. ¶ Studio: amore & cura. ¶ Prouectus, extẽſus & elatus. ¶ Natura: & ſuaſpõte & peculiari q̃dam ſorte. ¶ Vitiis: mendis & malis qualitatibus. ¶ Vindicare: liberare: atq aſſerere. ¶ De ſamnitibus: populis incolẽtibus ſamnium. curius dẽtatus cõſul auctore Liuio ſamnitibus ceſis & ſabinis qui rebellauerãt victis, & in deditionem acceptis bis in eodẽ magiſtratu triũphauit: qui cũ delectũ hẽret eius q̃ ciuitatus non rñderat bona vẽdidit. pyrrhũq vicit & Italia expulit. ¶ Villã: ruralẽ domum quę fũdo rñdere debebat modus hic ꝓbatur ingt Plinius vt neque fundus villam quęrat. neq villa fundum. quo in genere ceſoria caſtigatio erat minus arare q̃ verrere. ¶ Contemplans cõſpiciens: conſiderans. ¶ Cõtinentiam: frugalitatem & temperantiam. Manii qdem Curii dicit Plinius poſt triũphos nota concio eſt perniciosum intelligi ciuem cui ſeptem iugera nõ eſſent ſatis.

MAR. PHIL. ¶ NEC vero nunc tangit illa quatuor gña agrorũ quæ diximus. ¶ Segetib⁹: e terris a ſerẽdo vel a ſemine: vt inqd Virgi. Maro. Quid faciat lætas ſegetes. ¶ Et pratis: q̃ dicta ſũt quaſi parata: qđ ſine opere parata ſunt: qbus nihil põt nocere, & ſunt ſine labore agricolarũ. ¶ Vineis: vineæ a vite dictæ ſunt ſicut & vineta. ¶ Pecudũ paſtu: ingt Varro de lingua latina ad Ciceronem, & ſtandi fundamentum pars a quo dr̃ in ædificiis area pares magnus & q negocium inſtituit pedẽ potuiſſe a pede pecudẽ appellarunt. ¶ Examinibus: apũ collectionibus, & ſigñat etiam linguam illam mediã bilancis, & ſubtile iudiciũ alicuius rei. Apes dictæ ſũt a pedibus: quod ſine pedibus naſcãt̃, vel quod adinuicem teneant ſe pedibus, ad ſimilitudinẽ racemi vuarum. ¶ Conſitiones: ordines plantarũ, quos faciunt ſemp ad imitatio

ASCEN. ¶ NEC ve res ruſticæ ſunt ſolum lætæ ſegetibus.i. frugib⁹ adhuc in herbis & vineis arbuſtis qbus adhærẽt vites. Sed etiam pomariis.i. in qbu pomi creſcunt, q poma ferunt, & hortis.ſ. arboribus ad volupcatẽ conſitis. Tum.i. inſup paſtu.i. paſcuis aut paſtione pecudũ. Et ex manibus apum.i. nouis fœturis in morẽ vuarum dependentium, aut euolantium apum, & varietate oĩum florum. Nec modo.i. & non ſolum cõſitiones.i. in ordinem & ſationes multarum arborum ſimul delectant.ſ. ruſticũ ſenem, ſed etiam inſitiones.i. impoſitiones ſurculorũ in alienam arborem: quibus agricola nihil inuenit ſollertius.i. ſolidus & plenius in arte & induſtria. Poſſum perſequi, quia morũ ſenum qui gratuli ſunt præſertim in his rebus quibus oblectatur pluſculis verbis Calo de ruſticorum voluptate egit: ideo prolixitate veniam precatur: dicens ego poſſum perſequi multa oblectamẽta rerum ruſticarum ſed ſentio ea ipſa quæ dixi fuiſſe longiora.i. prolixiora & diutius q̃ erant duraſſe. Autem pro ſed. ignoſcentis, ideſt veniam dabitis: nã ego ſum ideſt ſimul prouectus.i. ad ſenium productus, aut in loquẽdo vltra q̃ conſtitueram: vectus ſtudio rerum ruſticarum, & ſenectus eſt loquacior.ſ. aliquanto quã par eſt: natura.i. per naturam vbi ablatiuus natura non regitur vi exceſſus, quia non eſt ſẽſus quam naturã ſed vi cauſæ efficientis, quia natura loquacem facit: ne videar uendicare.i. immunem prædicare eam ſcilicet ſenectutem ab oĩbus uitiis Ego quia tam delectabilis eſt agricultura. Marcus Curius eum.i. poſtquam triumphaſſet de ſamnitibus & de Pyrro rege re Epirotarum conſumpſit extremum tempus ætatis in hac uita.ſ. ruſticana, cuius ſcilicet Marci Curii ego cõtemplans uillam: ideſt domum in agro. (Nõ enim eſt uilla urbs aut oppidum aut caſtrum ſed domus ruſtica.) Enim pro quia uilla Marci Curii non abeſt longe a me, ideſt a domo mea: non poſſum ſatis admirari: uel continẽtiam ipſius hominis.

Marginal notes, left margin: Seges Virg. pratum Vinea Varro. Examen Apes Q ño inſerũtur arbores

Marginal notes, right margin: De Pyrrho Quõ triumphabatur apud Ro. Villa Rus Continẽtia. Cicero

¶ Diſciplinam

PET MAR. ¶ DISCIPLINAM: moderationē illius ætatis, & vitæ normam cōcinnato: ſic cognominato a forma capillorū atq; concinnis, lege hiſtoriam apud Liuium libro quarto: ¶ Occupationem: inuadentem. ¶ Accerſebant: aduocabant. ¶ Miſerabilis: infelix & digna miſeratione: quaſi dicat minime. ¶ Cultione: exornatione, atq; cultura. ¶ Officio: honeſta actione neceſſaria in primis vitę. ¶ Saturitate: habundantia. ¶ Et cultum, venerationē diuini numinis: Xenophon in œconomico agens de rei ruſticæ dotibus dicit: e fructibus ipſius partium viuimus, partim deorū aras extruimus. ¶ Hæc: quæ ad victum ad delectationē pertinent hi capiunt, qui genium non defraudāt ſuum. & naturali atq; honeſta voluptate tenentur & ducunt. ¶ Redeamus in gratiā: amorem & reconciliationem. ne bellum & a nobis penitus indictum videatur. tribuam igitur illa aliqd. ſeruetur tamen modus fruendæ voluptatis. ¶ Boni: iuſti & ſtudioſi. ¶ Aſſidui: diligentis atq; ſolertis. eſt ſiquidem fimum vel optimum fundis pes ipſius domini & oculus. ¶ Cella penaria: ea pars villę quæ res cælat & cuſtodit ad annuum vſum. & dicit promptuariū, cōditoriumq;, vnde promus & condus dicti. penus inquit Gellius variis generibus dictū: & varie declinatum eſt. nam & hoc penus & hæc penus & huius peni & penuris. & penoris veteres dictauerunt, quæ ad edendum bibendumq; in dies ſingulos prandii aut cœne cauſa parantur penus non: ſunt, ſed ea potius quæ huiuſce generis longe uſionis gratia contrahuntur & reconduntur ex eo q nō impromotu ſint ſed intus & penitus habeantur penus dicta ſunt. ¶ Locuples: opulenta, copioſa.

MAR. PHIL. ¶ TEMPORVM, cum antea multæ magnificæ uillæ factæ eſſent, quaſi theatra. ¶ Ad focū: ecce quod diximus ſupra: *Focus* focus. n. dicitur, ubi fouetur ignis. *Ignis* Ignis autē eſt ipſum elementum: ut fer ſine igne focum. ¶ Non enim: præclarum reſponſum. ¶ Tantus animus, qui multa contēnebat: pauca uero deſiderabat: quod idem legitur de Fabritio: ut paruoq; potentē Fabritium: & bene tantus animus: qui enim eſt qui auri auiditatē non habeat *Virg.* Virgi. Quid non mortalia pectora cogis auri ſacra fames. ¶ Acies pugna: ſignificat autem tria, & oculi uiſionem, & culteri acumen: & ſtructos milites ad pugnam. *pecunia* ¶ Pecunia, eſt enim a pecoribus dicta pecunia, eo q antiquorum vniuerſa ſubſtantia in pecoribus conſtabat. ¶ A meipſo, hoc eſt ab oratione mea agricolendi, quia iam ingreſſus erat in contemptionem diuitiarum. Dicit ne recedat a meipſa. & ſubiungit nobilitatem agriculturæ in qua præclaros hoīes fuiſſe cōmemorat, & uocatos ad ſenatoriā dignitatem. & ſubiungit exēplum de Lucio Quintio Cincinnato: hic autem agriculturę inuigilabat, & cum Romani maxima annonę caritate laborarent, erat, quidam Romanus clariſſimus frumēti eo tēpore maximam habens copiam: & ipſam uulgo diſtribuens cogitauit patriam occupare: & fieri dominum romæ, alliciendo animos illorum: dono frumenti: quod ut cognitum eſt a ſenatoribus: quam primum. L. Quin. Cincinnatum dictatorem creauerunt, qui tunc erat ruri: & quādo fuit ei nuncia/

vel temporum diſciplinam. Curio ad focum ſedenti magnum auri pondus ſamnites cum attuliſſent, repudiati ab eo ſunt. Non enim, aurum habere pręclarum ſibi videri dixit: ſed, eis qui, haberent aurum imperare. poterat ne tantus animus non iucundam habere ſenectutem? Sed venio ad agricolas, ne a me ipſo recedam. In agris erant tum ſenatores, ideſt ſenes. Siquidem. L. Quintio cincinnato in agro aranti nuncitatum eſt eum dictatorem eſſe factum, cuius dictatorem iuſſu magiſter equitum. C. Seruilius hala. Sp. Melium regnum appeten, em & ocupantem interemit. A villa in ſenatum accerſebantur. Curius & cętari ſenes. Ex quo qui eos accerſebant, viatores nominati ſunt. Num igitur eorum ſenectus miſerabilis fuit qui ſe agricolatione oblectabant? Mea quidem ſententia, haud ſcio an vlla beatior eſſe poſſit, neque ſolum officio, quod hominum generi vniuerſo cultura agrorum eſt ſalutaris, ſed delectatione, quam dixi & ſaturitate copiaq; omnium rerum que ad victum hominum & cultum etiam deorum pertinent. Et quoniam hęc quidam deſiderant, in gratiam iā cum voluptate redeamus. Semper enim boni aſſiduiq; domini referta cęlla vinaria, olearia, mellaria & penuaria eſt: villaque tota locuple eſt, abūdat porco: hędo: agno: gallina: lacte: caſeo: mele.

tum arabat: & dimiſſo aratro venit Romam & dictatoriā accepit dignitatem, & illum quem diximus diuitem, ſcilicet Spurium Melium regnum affectantem per magiſtrum equitum Caium Seruiliū ad ſe vocare fecit, & ſi ire negaſſet ipſum trahere vi vel interimiret, vnde cum ad eum venit fugere cœpit, quem perſecutus interfecit: & domū eius vt inquit Pli. ſolo æquauit. vnde locus ille æquimelium dicitur & hoc facit in ſecunda dictatura. ¶ Magiſter equitum, quem vulgo dicūt el ſeneſcalco de campo, hic vero proximus erat dictatori & pręfectus erat regēdis equitibus. ¶ Occupatum, præuētum antequam fuga euaderet. ¶ Et cæteri ſenes: vt Lucius Quintius cincinnatus. ¶ Officio, beneficio, & honeſtate. ¶ Salutaris: quia inde viuunt homines. ¶ Ad cultū deorrum: propter ſacrificia vitulorum & agnorū & aliarum rerum quæ diis fiunt. ¶ Quoniam hæc: inſtat contra guloſos: & probat q in ſenibus eſt volupeas ſenſuū: vt in guſtu & uiſu. ¶ In gratiam redeamus: pacem faciamus cum volupptate de qua male diximus, & litem cum ea habuimus, redire enim in gratiam eſt contrariū illius quod diximus indicere bellū. *Redire in grām* ¶ Aſſiduiq;: ideſt diuites. *aſſiduus* Nam aſſiduus diuitem ſignificat & diligētem & attentū & tūc dicitur ab aſſiduo qd eſt inſto alicui rei. Id autem ex ad & ſedeo: & diuitem ſignificat: & tunc ex aſſe & do das componitur quaſi q aſſem det. ¶ Referta: a farcio cis, quod eſt impleo. *Referta* ¶ Cęlla, generale nomen uinum addidit uinaria: ideſt cælla ubi ſtat uinum quod vulgo dicitur cællarium. ¶ Olearia: ubi oleum. ¶ Penuaria uero ubi ſunt omnia neceſſaria ad uictum ut panis, caſeus, carnes ſalitæ, candele. ¶ Locuples: omnibus bonis plena, ſed proprie locuples dicitur: qui multa prędia poſſidet: & poſſidet locos & poſſeſſiones, dictus a loco plenus quaſi locorum plenus. *Locuples* ¶ Porco: honeſtius per ſingularem atxit, & eſt intellectio. vt hoſtis habet muros: & eſt alius color q dicitur articulus. ¶ Caſeo, qui a coacto late dictus eſt.

ASC. ¶ VEL diſciplinam, ideſt inſtituta & mores temporis. ſ. illius. Cum ſamnite. ſ. legati attuliſſent Curio ſedēti ad focum: & ut uolunt rapam coquenti magnum pondus auri: ipſi cum repudiati. i. non recepti cum eorum pudore. Dixi enim non uideri ſibi pclarum ſupple eſſe habere aurum, ſed imperare eis qui haberent aurum. Poterat ne tantus anim9 hīc. ſenectutē non iucundam. q. d. minime: immo iucundiſſimum habere oportuit. Sed venio, ideſt redeo ad agricolas ne recedam a meipſo. Senatores .i. ſenes & maiores natu qui ad ſenatum romanū ſpectabant & erat patres conſcripti erant tū, ideſt eo tempore in agris. Si quidem nūciatū eſt Lucio Quintio Cincinnato aranti in agro eum eſſe factum dictatorem: cuius dictatoris: ideſt cum dictator eſſet (q ſummus erat magiſtratus: ita vt ex dictamine arbitrii ſui faceret quæ bona viderentur ſine alterius conſilio aut prouocatione) iuſſu: ideſt manu dato. Caius ſeruilius hala magiſter equitum q ab eo dictus: interemit Spuriū Meliū appetentem & volentem occupare regnum: ſcilicet in romanos poſt exactos reges iā liberos. Curius & cæteri ſenes quos ſenatores vocamus accerſebantur. i. aduocabant: tunc

Iam hortũ ipſi agricolę ſuccidiam alteram appellãt: Tum conditiora facit hæc ẽt ſuperuacanei operis aucupium atq; venatio. Quidde pratorum viriditate: aut arborũ ordinibus: aut vinearum, oliuetorũ ve ſpecie dicã: breui expediam. Agro bene culto nil poteſt eſſe nec vſu vberius, nec ſpecie venatius: ad quẽ fruendũ non modo non retardat: verum etiam inuitat: atque allectat ſenectus. Vbi enim poteſt illa aetas aeque caleſcere: vel apricatione melius vel igni: vel viciſſim vmbris aquis ve refrigerari ſalubribus? Habeant igitur alii ſibi arma, ſibi equos, ſibi haſtas, ſibi clauam: & pilam ſibi narationes, & curſus, nobis ſenibus ex luſionibus multis, talos relinquant, & teſſaras. Idipſum aũt vt libebit, quoniam ſine his beata eſſe ſenectus poteſt.

ſ villa.i. ædibus ruſticanis in ſenatũ.i. locum ſenatorum: ex quo.i. ex qua cauſa: miniſtri publici qui acceſſebãt eos ſunt no;ati: viatores: a via.ſ. media quã peragebãt. Num.n. num qd igit ſenectus eorum qui obleſtabant ſe cultione agri.i. agricolatione ſeu agricultura fuit mirabilis.i. afflictata: ra vt ſit miſeranda. q. d. minime: ſed potius beata: vnde addit q̃dem.i. certe mea ſententia.i. quãtum ego ſentio qualitercunq; alii ſentiant haud ſcio: an villa.ſ. vita poſſit eſſe beatior Neq; ſolum ſup. beata eſt officio.i. propter officium tam ſalutare: q.i. quia cultura agrorum eſt ſalutaris vniuerſo generi hominum: oẽs enim ex ea viuimus, ſed etiã delectatione.i. propter delectationẽ quam dixi: & ſaturitate & copia.i. abũdantia oium rerum quæ ptinent ad victum hoium: & ad cultũ deorum. Et quoniam proſequitur reliqua agrorum bona his iucundiſſima: q frugali obleſtantur vita dicens.

Et quoniam quidem.ſ. ſenum deſiderant hæc.i. huiuſmodi obleſtamenta redeamus iam cum voluptate in gratiam.i. non repellamus eum: ſed ſuſcipiamus dummodo talis eſt. Enim pro quia: cælla vinaria.i. vbi vina cælantur: & penuaria ſupple cælla: vbi penus.i. puiſſio unius anni in uſum priuatum reponiĩ domini.i. hieri. aut patris familiaris: boni.i. prouidi & aſſidui.i. diuitiis aut potius cõtinuo illic reſidẽtis eſt ſemper referta.i. oppleta gaza agreſti: & tota uilla.i. domus ruſticana eſt locuplex.i. opullenta. Nã abundat porco: hædo: agno: gallina, lacte: caſeo: melle.

PET. MAR. SVCCIDAM: idest rẽ quotidianis uſibus in primis neceſſariã qualis eſt ſuccidia.i. caro ſuilla ſale condita. & unctum ut nõ ſemper eundum ſit ad lanienam menſam. ſed ad carnatium. ſuccidia inquit Varro a ſuibus cędendis. nã id pecus primũ occidere cœperũt domi. Conditiora: ſapidiora. & gratiora. Superuacanei: habũdantis & ſucciſiui laboris. & induſtriæ. cum.ſ. neceſſariis rebus ruſticis factum eſt ſatis. Ordinibus: diſtinctionibus oculos paſcentibus & obleſtantibus. Specie. forma, decore. Vſu, vtilitate: ac fructu. Allectat: attrahit. allicit. Aeque: ſimiliter & pariter. Apricatione: tẽpore loci aprici. & ſolibus. aprica dicuntur tepida loca ſoli expoſita: & uento non obnoxia: & apricari eſt talia loca conſectari. & aprici ſenes his locis gaudentes & fruentes. Viciſſim, mutato tpe.i. æſtiuis caloribus. Salubrius tutius citra periculum ualitudinis. Talos: talarium ludum. Talus eſt os in pedis articulo quadratum forma. ſed altera parte concauum, altera uero planum. ad cuius ſimilitudinẽ dicuntur tali quibus in alueo lo ludebantur olim. nunc rarus. eſt eorũ uſus. & rari eos nouerunt. quatuor tãtũ habet latera talus. puncta uero hæc ſunt unũ tria quatuor & ſex. duo & quinq; deficiũt. Teſſera: etiã cibus dicitur græcis, noſtri quadrantalia nominauerunt tales figuras, quoniã ex omni parte quadrata ſunt: qualia ſunt inquit Gellius quadrata undiq; quæ cibos illi nos quadrãtalia dicimus: imperitum vulgus talos nõ diſcernit a teſſeris latera ſex habentibus. ſed mirum nõ eſt quãdo & eruditorum cateruæ halucinatę ſunt interdum. Vtrum an. & ſic placuerit relinquere talariũ ludum ſenioribus, quaſi dicat nil refert utrum concedant an non: qm grauis & honeſta ſenectus talis obleſtatione caret facilime. Beata: felix, & in nullo in minuta aut manca.

MAR. PHIL. Succidia. HORTVM appellant alterã ſuccidiã.i. pnã quia debent habere duas pernas, ideſt ſuccidias agricolæ, vnam in carnibus ſalitis percinis & potiſſimum in lumbis porcorum quos pernas dicunt. Altera in hortis & in oleribus quibus maxime viuunt: dicta aũt eſt ſuccidia q paulatim ſuccidunt: ideſt incidunt: hanc vero Nonius ſucceſſionem neceſſariam appellauit & tam fœmine quam neutro declinauit & dixit lardum ſignificare. Conditiora: ſapore meliorem habenti a condio condiui conditum. Superuacanei: quia qñ eſt opus laborandi tunc nõ dicunt venari & aucupari ſed qñ ceſſant ab ope. Nec vſu: ad vſum & vtilitatem. Vberius: bñe maritauit hęc verba: Vber autem & ſubſtãtiuum eſt: & mãmam ſignat & adiectiuũ; vt hic & hęc & h̃ vber: vt atq; vbere glebæ. Specie: aſpectu: a ſpicio cis: antiquo verbo quo nũc per cõpoſitionẽ vtimur. vnde inſpicio: a quo etiã auſpicium dictũ ab aue ſpeciẽda. Allectat: attrahit frequentatiuum ẽ aballicio. Apricatione: ipſa ſtatione loci aprici. Eſt. n. locus apricus ſine frigore & gaudens ſole. Salubrius q magis ſanitati cõducat. Arma.i. humeris dependentia dicta ſunt: ſiue ab arcendo vt inquit Varro q a his arcemus hoſtes: & eſt repertitio. Tale & illud eſt Plauti in curculione. Sibi ſua habeant arma reges: ſibi diuitias diuites: ſibi honores: ſibi virtutes: ſibi pugnas: ſibi p̃lia dum mihi abſtineant inuidere. Talos: taxillos. Teſſeras genus eſt ludi cũ lapilis quadratis intinctis aliquibus maculis aureis: hinc etiam dicunt ipſum ludum alearum & ſchacorum teſſeras. Vnde etiam aliqua ædificia cum iſtis lapilis quadratis ornata & inſignita appellant Teſellata.

Margin: Nonius; Vber; Auſpiciũ; Arma; Teſſera; ASCẼ.

IAM: ideſt in ſuper ipſi agricolæ appellant hort: ſcilicet holerum. (Nam voluptatis gratia cõparatos hortos pluraliter tantum dicimus) alteram ſuccidiam: ſcilicet per namque ſucciditur a porco cum parte crutis: hoc eſt holeribus, ita vt ex parua ſuccidia uiuunt. quia lardum ſeu ardum holeribus adhibitum epulas habent. Tum ideſt inſuper aucupium.i. captura auium, & venatio: ideſt ſectatio ferarum operis etiam ſuperuacanei, ideſt non pertinentis ad officium ruſticanum quia poterit eſſe bonus agricola etiam ſi non ſit auceps vel venator: facit hoc modo dicta conditiora, ideſt ſapidiora quia non eſt præſtantius condimentum q̃ fames. Quid dicam de viriditate pratorũ, aut ordinibus arborum: aut ſpecie: ideſt ſpecimine, aut aſpectu decoro vinearum & oliuetorum: ego expediam.i. abſoluã breui ſcilicet oratione. Nihil poteſt eſſe nec vberius: ideſt fœcundius vſu: ideſt quantum ad vtilitatem: nec ornatius ſpecie: ideſt quantum ad aſpectum: agro bene culto: ad quem fruendum: ideſt ad cuius fruitionem ſenectus non retardat. Verũ etiam inuitat allectat ſupple quem libet ſenẽ. Enim pro quia: vbi poteſt illa ætas: ſcilicet ſenecta caleſcere aut coaleſcere melius ſupple quam in agro vel apricatione: ſcilicet expoſitione ſui ad ſolem incumbẽtem: vel ignis ſcilicet dum ſuditum non eſt. vel viciſſim ideſt e contrario per viciſſitudinem temporum: vt pote dum calores vigent coaleſcere (vnde pcederet ſi legatur caleſcere: nam non caleſcimus vmbris) ideſt fouerit: & corroborare: vmbris vel aquis ſalubribus: ideſt ſalutem afferentibus. Igitur alii.i. iuniores habeant ſibi Arma: habent ſibi æquos: haſtas: clauã: & pilam. habeant ſibi uenationes & curſus. relinquant ex multis luſionibus.i. luſibus uoluptatis gratia comparatis nobis ſenibus talos & teſſeras.i. ludum talorum & teſſerarum: qui ſine defatigatione exerceri poteſt. Sed idipſum.i. ludere taxillis & teſſeris utrum lubebit.i. delectabit ſenes aut placebit ſenibus quaſi dicat dubito, quoniam ſenectus poteſt eſſe beata ſine his. Et ita ne grauis auctor leuia approbare uideatur: hoc additum eſt.

Multas ad res perutiles xenophontis libri ſunt quos
legite quæſo ſtudioſe vt facitis, q̃ copioſe ab eo agri/
cultura laudatur in eo libro: quid eſt de tuenda re fa
miliari qui œconomicus inſcribitur! atq; vt intelli/
gatis: nihil ei tamen regale videri: q̃ ſtudium agri co/
lendi. Socrates in eo libro loquitur cum critobulo:
Cyrum minorem regem perſarum præſtantem inge/
nio atq; imperii gloria: cum lyſander lacedemonius
vir ſummę virtutis veniſſet ad eum ſardis: eiq; dona
a ſociis attuliſſet: & cęteris in rebus comem erga ly/
ſandrum atq; humanum fuiſſe: & ei quendam con/
ſeptum agrum diligenter conſitum oſtendiſſe: cum
autem admiteretur lyſander: & proceritates arbo/
rum: & directos in quincuncem ordines, & humum
ſubactam atq; puram: & ſuauitatem odorum qui af/
flarentur e floribus: tum eum dixiſſe. Mirari ſe non
modo diligentiam: ſed etiam ſollertiam eius: a quo eſ/
ſent illa dimenſa & deſcripta: & ei Cyrum reſpōdiſſe.
Atq ego iſta ſum dimenſus: mei ſunt ordines, mea de
ſcripto. Multę ēt iſtarum arborū mea manu ſunt ſatę.

PET. MAR. ℂ TVENDA: curanda cuſtodiēda & augēda. ❡ Fami
liari: domeſtica pertinente ad familiā. ❡ Regale: dignū rege
ac per hoc honeſtiſſimum: & magnificentiſſimum. ❡ Cyrū
minorē: ad differentiam alterius Cyri cuius pediam octo
voluminibus ſcripſit idem Xenophon. qui ſub minore Cy/
ro militauit. ❡ Studium: cura diligentia. ❡ Summę virtutis
eximię fortitudinis, & belli
cæ laudis de qua dictū eſt a
me olim in cōmentariis offi
ciorum. ❡ Sardis: in numero
multitudinis vrbs fuit lydię
vnde ſardiani dicti. accipiēs
lyſander inquit Plutarchus
Cyrum ſardis veniſſe vt in
eius colloquium veniret eo
profectus eſt. ❡ A ſociis lace
dæmoniis qbus fauebat Cy
rus contra athenienſes in eo
bello quod peloponneſia cū
dictū eſt. ❡ Comē: benignū:
❡ Humanum: facilē, beneuo/
lum & promptū. humanitas
dicitur amor erga homines
& ſtudium. philantropiam
appellāt græci, ſed miror Ci
ceronem appellaſſe hūc Cy/
rum regem perſarum & prę
ſtantē imperii gloria cum le
gitimus perſaꝝ rex non fue/
rit. ſ; Darii regis filius. & ar
taxercis frater, qui hæredi/
tario iure ſolium obtinuit regium. Cyrus autem viuo patre
lydiæ præfuit. & patre vita defuncto regnū occupare co/
natus ope paryſatidis matris fretus & ſociis lacedemoniis
in prælio cecidit: & temerarii impetus pœnas luit. opinor
Ciceronē ſecutum eſſe aſſentationem Xenophontis. qui bel
lo interfuit & Cyri anabaſim: ideſt aſſenſum ad deturban/
dum regno fratrem deſcripſit. lege hiſtoriam apud Plutar/
chum in artaxerxe. Xenophon œconomico celebrans in
omni genere virtutis & laudis Cyrum dicit: ad eundem dē
quondam lyſander cum donis miſſus a ſociis belli vt ipſe
poſtea cuidā hoſpiti ſuo apud megara narrauit deductuſq;
ab eo in pomarium quod ſardibus habebat. cū vidiſſet or/
dinem arborū in quincūcem diſpoſitarum & reliqua. ❡ Cō/
ceptum: cōcluſum. Xenophon paradyſum dixit. latine po/
marium vel viri darium appellaꝰ. ❡ Cōſitum: plantis diſtin
ctum. ❡ Diligenter: eleganter: & artificioſe. ❡ In quincuncē
diſtantiā quinq; vnciarum ſiue pedum. pentacha dicūt græ
ci. In diſponēdis arboribus inquit Plinius arbuſtiſq; ac vi/
neis quincuncialis ordinū ratio vulgata & neceſſaria non
perflatu modo vtilis verum & aſpectu grata quo quomo/
do intueare in ordinem ſe portigente verſu. Columella li.
iiii. ſic ſcribit. Minimū eſt quinq; pedum interordiniū. ſeptē
maximum. nō nulli tamē oēm vitē per denos pedes in quin
cuncē diſponū vt more noualiū terra tranſuerſis aduerſiſq;
ſulcis pſcindaꝰ. Fabius Quintilianꝰ in. viii. ſic ſcribit. Quid
illo quincunce ſpecioſius qui in quācunq; partē ſpectaueris
rectus eſt. ſed protinus in id quoq; prodeſt ut terre ſucum
æqualiter trahant. ❡ Subactam: mollitam. maceratam. reſolu
tam ligonibus. ❡ Puram: mundam: nitidam ſqualore omni
abacto. ❡ Afflarentur: aſpirarent, exirent. ❡ Solertiā: acumē
ingenii. & peritiam in tali cultu & arte. ❡ Dimenſa ad nu/
merum & modum poſita. ❡ Deſcripta: deſignata, & diffini
ta ſuis metis. ❡ Satæ: plantatæ.

MAR. PHIL. ℂ AD multa res: quia quaſi ad oēm inſtitutionē humanæ
vitæ ſcripſit uolumina. iſte autem athenienſis fuit Socratis
diſcipulus: qui inter alia de cyris ſcripſit de maiore & mino
re. ❡ Oeconomicus. i. de re familiari. οἶκος domus νέμω di/
ſtribuo. ❡ Inſcribitur. intitulaꝰ. ❡ In eo libro. ſ. œconomico
❡ Critobulo: noīe proprio q boni ſit conſilii dicto. i. conſi/
lium. ❡ Præſtāti ingenio: & ablatiuo & genitiuo in locutio
ne vti poſſumus: vt ſumma virtute, & ſūmę virtutis Virg.
& talē ablatiuum Ser. appellat ſeptimum caſum: vt & pul
chra faciat te prole parentem. ❡ Lyſander: iſte venit lega/
tus ad Cyrum nomine lacedæmoniorum: qui tunc erat ſar/
dibus ciuitate præclara aſiæ: quæ hæ ſardes. diuer. declina
tur. ❡ Vir ſummæ virtutis.
Atqui inquit Aemilius pro
bus q magnā reliquit ſui fa/
mam magis felicitate q̃ vir/
tute partā. ❡ A ſociis: lacedæ
moniis confœderatis. ❡ Co/
men. i. benignum & ſuauem
vt hic & hæc comis & hoc
come: inde comes comitis.
❡ Proceritates: eminencias:
❡ In quinc. hoc eſt in ſpacius
quinquentiarū & p ſepara/
tionē vnius arboris ad alte/
rā in ordinē poſitę, vñ nota
q vncia tā ponderādarū q̃
menſurādarū rerū & termi/
nꝰ. ❡ Humū ſuba. & pu. hoc
eſt exaratam. ❡ Dixiſſe, ſup/
ple loquitur So. ❡ Solertiā:
acutam & ſubtilē artem &
ſubtilitatem ingenii. ❡ Di/
menſus paſſiuæ ſignificatio
nis eſt nunc. & actiuæ pau/
lopoſt: vt Atqui ego illa oīa
ſum dimenſus: metior tiris.

ASCE. ℂ MVLTAS ad res: cōtinuo pſequitur laudes agricul/
turæ etiā aliorū teſtimonio dicens. libri Xenophontis phi/
loſophi perutiles. i. valde vtiles ad multas res referri ſunt
ſup. laude agriculturæ: quos libros quæſo legite ſtudioſe vt
facitis. Quam ideſt quantum copioſe: ideſt abunde lauda/
tur ab eo agricultura in eo libro: qui eſt de tuēda. i. tute gu
bernanda re familiari, ideſt domeſtica: qui inſcribitur: ideſt
cuius titulus in fronte ſcriptus eſt œconomicus. q. d. copio/
ſiſſime. Atq; vt intelligatis nihil videri ei tam regale: ideſt
tam pertinere ad regalem maieſtatem quam ſtudium agri/
colendi. Socrates ille princeps philoſophorum moralium
loqtur. i. loqui inducitur in eo libro cum Critobulo, ideſt
cum eo viro cui a bono conſilio nomen eſt inditum. loqui/
tur dico Cyrum minorem: ideſt iuniorem aut poſteriorem
regem perſarum præſtantem ingenio atq; gloria imperii;
cum lyſander lacedæmonius: ideſt lacedæmoniorum impe
rator vir ſummæ virtutis, ideſt in quo erat ſumma virtus
veniſſet ad eum ſardis, ideſt ad eam ciuitatem, vbi Creſſi
regia fuit. eſt aūt ſurdus accuſatiuus pluralis: & attuliſſe ei
dona a ſociis. loquitur in quam Cyrum fuiſſe comeū. i. ami/
cabilem & benignum atq; humanum erga lyſandrum & . i.
pariter & in cæteris rebus &: ideſt inſuper oſtendiſſe & quē
dam agrum conſeptum ideſt circunſpectum, & vt dicunt
circummuratum: & conſitum ſupple arboribus diligenter
Aūt pro ſed: cum lyſander admiraretur proceritatis arbo/
rum. i. q eſſent proceræ. i. altæ & rectæ & ordinem arbo/
rum directos: in quincuncem. i. ſpacium quinque vnciarum
non ponderis: ſed menſuræ, & humum. terram in qua con
ſitæ erant ſubactam. i. laboratam & puram, ideſt mundam
& miraretur ſuauitatem odorum: qui odores efflarentur:
ideſt per modum flatus emitterentur e floribus: loquitur in
quam eum, ſcilicet lyſandrum dixiſſe. Tum: ideſt tunc ad
Cyrum ſe imitari non modo diligentiam. ſ. in colendo: ſed
etiam ſolertiam eius a quo eſſent illa dimenſa & deripta,
& loquitur Cyrū reſpondiſſe ei. Atqui ſuple miraris ego
dimenſus ſum iſta quæ miratis: ordines arborum ſunt mei:
ideſt a me inuenti & excogitati. deſcriptio: ideſt in ordinem
hunc diſpoſitio eſt mea, ideſt a me facta: & multæ etiam
iſtarum arborum quas tu admiraris ſunt ſatæ mea manu.

Agricul turæ laus ex ſocrate

Tum lyſandrum intuentem eius purpuram, & nitorem corporis, ornatumque perſicum multo auro multiſq; gemmis: dixiſſe. Recte vero te Cyre beatum ferunt: quoniam virtuti tuæ fortuna coniuncta eſt. Hac igitur fortuna frui licet ſenibus: nec ætas impedit, quo minus & ceterarum rerum, & in primis agri colendi ſtudia teneamus vſq; ad vltimum tempus ſenectutis. M quidem Valerium coruinum accepimus ad centeſimum annum vitam perduxiſſe: eum enim eſſet exacta iam ætate in agris, eoſq; coleret, cuius inter primum, & ſextum conſolatum, ſex & quadraginta anni inter fuerant. Itaq; quantum ſpacium ætatis maiores noſtri ad ſenectutis initium eſſe voluerunt: tātus illi curſu bonorum fuit: atq; eius extrema ætas in hoc beatior, q̃ media quod auctoritati plus habebat, laboris vero minus apex autem ſenectutis eſt auctoritas: quanta fuit in. L. Cecilio Metello: quanta in Attilio calatino, in quem illud elogium vnicum plurimæ conſentiunt gentes: populi primarium, fuiſſe virum notum, eſt eius carmen inciſum in ſepulchro. Iure igitur grauis: cuius de laudibus omnium eſſet fama conſentiens: quem virum. P. Craſſum nuper pontificē maximū: quem poſtea Marcum Lepidum eodem ſacerdotio preditum vidimus: Quid de Paulo, aut Africano loquar: vt iā añ de maximo:

PET. MAR. ¶ NITOREM ſplēdorē. ¶ Virtuti: naturali excellētie & peculiaribus ingenii dotibus. Fortuna: bonorū externorū affluentia. & regium gemma. ¶ Hac fortuna: tali felicitate rerumq; copia ho. feliciſſimarū. ¶ Studia: curas. & exercitationes. ¶ Coruinū: ope auxiliaris corui ſic cognominatum. lege apud Liuium li. vii. ¶ Exacta ꝑfecta & ſenili. M. Valeriū Coruinū inq̄t Liui⁹ id. n. illi deide cognominis fuit ſū/mo fauore populi tris & viginti natū annos conſulē re/nūciauit dictator. T. Māli⁹ Torquatus. collega Coruino de plebe. M. Popilius lenas datus eſt. ¶ Curſus honorum: magiſtratuū. & ciuiliū dignitatum. ¶ Auctoritatis æſtimationis & dignitatis. ¶ Apex: ſumitas: cumulus: faſtigiū. Apex inq̄t pōpeius q eſt ſacerdotum inſigne dictus ab eo q̄ cōpr hendere vinculo antiqui apere dicebāt. ¶ Auctoritas: æſtimatio de. L. Cecilio Metello lege apud Pliniū li. vii. ¶ Elogiū: eſt teſtificatio meritorū, & ſniæ: atq; iuditii ratio & cē. ¶ Vno ore i cōcordi iuditio. & opinione. lege hoc elogiū apud eundē in ſecundo de finibus. ꝓuerbium eſſe oñdit Sene. xi epiſtolarum his verbis. In tāta iudiciorū diuerſitate referendam bñ merentibus gratiam oēs tibi quod aiunt ore affirmabūt in hoc tata diſcors turba cōſentiet.

¶ Primariū: quaſi principem ciuem & nulli romanorum virtute ſecundum: tales viri dicebantur & optimates: & principes. Grauis: honeſtus. auctoritate plenus. nobilis: glorioſus: & inclytus. ¶ Conſentiens: concors & eadem. ¶ Fama: communis opinio. & teſtificatio. ¶ Quem virum, ideſt in uita priuata publicaq; excellentiſſimum. ¶ Paulo: patre Africani minoris. ¶ Africano: qui ſuperato Hannibale carthaginem redegit ad tributum. ¶ Maximo, Q ui. Fabio qui Hannibalem cunctando fregit, & ſummam auctoritatem conſecutus eſt.

MAR. PHIL. ¶ ORNATVM perſicum: vno verbo expreſſit q̄cq̄d dixit Xenophon in eo. li. ¶ Gemmis: hoc intereſt inter gemmas & margaritas q̄ margaritæ ſunt pertuſæ & albę gemmæ vero diuerſi coloris & integrę. ¶ Et cęterarū rerū: & rei familiaris & militaris. ¶ Marcum q̄dem Valeriū Coruinū: ponit exēpla de latinis ne minoris exiſtimationis videantur latini q̃ græci. Coruinus enim præclara familia romanorū: quæ coruina dicta eſt, appelllatur: quæ miraculo quodam eſt nata. Nam olim cum q̄dam romanus cum vno Gallo pugnaſſet: Coruus quidam auxilio fuit romano: & illi Gallo maximo impedimēto cum alis & vnguibus: adeo. vt romanus ille Gallum ſuperauit: vnde Coruinus ille dictus romanus eſt: a quo familia coruina eſt cognominata. ¶ Eeoſq; coleret, arando, ligonizando: vt de cincinato diximus. ¶ Cuius. M. Valerii, ne paruæ auctoritatis vir videretur: laudat ipſum a dignitate & eſt genus intercurrens. ¶ Quantū ſpacium. ſ. quadraginta ſex: anni quia ab hoc ſpatio annorum xlvi. nſi maiores voluerunt eſſe principiū ſenectutis. ¶ Fuit in curſu honorū: & in hac ſenectute maxime habitus eſt auctoritatis, in qua etiā beatior fuit quod dicit. Atq; huius. ſ. M. Valerii. ¶ Media: ſcilicet ætas. ¶ Plus laboris: labor enim differt a dolore, vt noſter inquit Cic. in tuſcu. quæſtionum. Labor eſt quædam functio animi vel corporis grauioris operis vel numeris, Dolor aūt motus aſper in corpore alienus ſenſibus. ¶ In quem. i. attilium calatinum. ¶ Eulogium: bene dictum io bene λεγω dico quod. ſ. dicebaſt Popu. Roma. primarium fuiſſe. ¶ Virū: certe maxima laus: qui. primarius Popu. Roma. diceretur conſenſu oium ciuium: hic vero eſt ille de quo inquit Pli. & dux aduerſum carthagineſes miſſus maximus & munitiſſimis ciuitatib⁹: ętna: drepano. lilibeo: hoſtilia prælia deiecit: pachinum cepit: totamq; ſiciliā ꝑuagauit. paucis nauibus magnā hoſtium claſſem duce Hamilcare ſuperauit. ¶ Carmen: epithaphium quod erat tale. Attilius cala. vir primatius Popu. Romano. oibus conſentientibus. ¶ Grauis: venerabilis. ¶ Pontificem: vel a ponte ſublicio ligneo: qui eſt vbi ſacra fiebant vt diximus: vel a ponte qui ſit quidam pons ad diuina. ¶ Paulo Aemi. patre tuo. ¶ Africano: auo tuo ¶ De maximo. Qui. Fa. Maximo: de qb⁹ ſupra dixim⁹. Eulogiū pontifex

ASCE. ¶ TVM ſupple loq̄tur aut dicit Lyſandrum intuētem purpurā. & nitorem corporis Cyri & ornatū perſicum: ideſt quē perſarum reges ſibi adhibet videlicet multo auro: & multis gēmis: ideſt lapilis pretioſis: dixiſſe vero ideſt ad veritatem & nō falſo ſupple omnes homines ferunt. i. predicant te beatum.

Quoniam ſo. ſ. beatæ vitę (dicerem de regno obtento niſi Cato aliter interpretaretur) eſt coniuncta virtuti tuæ. Igitur quia ob id fortunatum cenſuit Cyrum q̄ voluptate illa ruſticana frueretur: licet ſenibus frui hac fortuna, nec ętas impendit ſ. nos quo minus. ideſt vt teneamus vſque ad vltimum tempus ſenectutis ſtudia & cæterarum rerum: & in primis, ideſt pręcipue agricolendi. Nos quidem accepimus Marcum Coruinum pręclarum illum romanum perduxiſſe vitam ad annum centeſimum. Enim pro quia, cum eſſet ętate iam exacta, ideſt ad finem vſq; acta in agris: & coleret eos: inter cuius conſulatum primū & ſextum interfuerunt ſex & xl. anni. Itaque, ideſt & ita quantum ſpacium ætatis ſcilicet. xlvi. annorum maiores noſtri, ideſt progenitores res & priſci Romani voluerunt eſſe ad initiu ſenectutis, tantus curſus honorum fuit illi, aut vt alii legūt tam in curſu honorum ille fuit. Atq; ętas eius, ideſt coruini, extrema ideſt vltima fuit beatior q̃ media: i hoc q̄ habebat plus auctoritatis. Vero pro ſed minus laboris. Autem, pro ſed, apex ideſt ſummitas aut ſummus titulus ſenectutis eſt auctoritas. Quanta, ideſt o quanta auctoritas fuit in Lucio Cecilio Metello: quanta in attilio Calatino in quem plurimę gentes cōſentiunt, ideſt conſenſu approbant, illud eulogium ideſt bene dictum & prędicamentum laudis unicum, ideſt ſingulare ueʒ ipſum fuiſſe primariū uirum populi. Notum eſt carmē, ideſt epithaphium eius inciſum in ſepulchro. igitur iure dictus eſt in eo carmine grauis. de cuius laudibus eſſet fama omnium conſentiens. Quem, ideſt qualem uirum uidimus Publium Craſſum nuper pontificem maximum: quem, ideſt qualem uirum uidimus poſtea Marcum lepidum prędictum eodeʒ hoc eſt maximo ſacerdotio, qua ſi dicat prętantiſſimum quid loquar de Paulo, aut Africano: aut de maximo: ſcilicet Quinto Fabio, iam ante ſcilicet memorato, Auctoritas ſenectutis apex

¶ In

PET. MAR. ¶IN ſententia: prolatione opinionis & iudicii tam in priuatis negociis q̄ publicis. ¶Nutu: ſigno capitis, & oculorū. vnde nuere dicimus ſigno aliquo voluntatē oſtēdere: & abnuere: atq; renuere. necnō nutus & renutus. ¶Auctoritas: æſtimatio: grauitas. ¶Honorata: honoribus functa & honeſtata. ¶Pluris: maioris momēti & æſtimationis. ¶Voluptates: oblectationes: & cōmoda iuuenilis ętatis iucunditate ſenſuū lętæ. ¶Fundamētis: initiis grauibus: & cōpoſita ineuntis ætatis via & rōne. ¶Conſtituta: fundata inchoata & roborata. vñ dixit Virg. Adeo a teneris cōſueſcere multū eſt, nam frequens vſus quaſi callū ducit & alteram efficit naturam. quapropter ipſæ virtutes dicuntur habitus. i. diſpoſitiones & q̄litates non facile mutationē admittentes. ¶Efficitur: concluditur & euenit. ¶Aſſenſu: applauſu. & approbatione. ¶Miſerā: infelicem. dānabilem. ¶Orationē: verbis cauſantibus vitia ſenectutis. cū fluxi mores noſtādi ſint qui languidā. & importunā effecerunt ſenectutem. tamq; penit⁹ labefactarunt. ¶Auctoritatē: æſtimationem & dignitatem. ¶Superior: vegeta & iuuenilis. ¶Fructus auctoritatis. i. ipſam auctoritatē & apicem ſenectutis quæ honore quouis digna eſt & cultu, eſt ſiqdem grauis & honeſtus ſenex quaſi oraculū ciuitatis. ¶Honorabilia. honorē præ ſe ferētia, i. præmium ſenilis maieſtatis. Leuia atq; cōmunia: vilia & vulgaria cum ſint maxima conſumate ſiqdem virtuti præmium honore maius dari nō poteſt. vnde Ariſtoteles agēs de magni animi viro dicit. Maximū id aſſeruerint oēs eſſe quod diis ipſis tribuimus. & quod maxime hoies q ſunt in dignitate affectant. quodq; dari præmium ob res pulcherrimas ſolet, talis aūt eſt ipſe honor. hoc eſt. n. bonorꝝ maximum externorꝝ. ¶Salutari: honorari ſalutationibus. ¶Appeti: deſiderari. ¶Decedi: honorati ceſſione loci & viæ. ¶Aſſurgi: honeſtati: nudatiōe capitis. & aſſurgētis corpis flexu. Deduci: cēſeri comitatu & aſſectatione honeſtorum iuuenū cum inuiſitur curia templū. & cætera id genus loca ad quæ deducunt̄ ſenes graues domūq; honeſtiſſime reducunt̄. ¶Conſuli: interrogari de rebus dubiis qđ prudētiam arguit ſenilem hęc etenim virtus vſum reqrit, & ideo rara eſt in iuuenibus. ¶Optime morata: optimis moribus & inſtitutis ornata & cōformata. ¶Honeſtiſſimū: honorificentiſſimum. ¶Tantum tribuit̄: tm̄ honoratur ipſa ætas. ¶Ludis: panatheneis in q̄bus olea coronabant̄ victores: Iunonii ludi celebrabant̄ argis præmium erat myrthea corona & æneum ſcutū. lycei in arcadia i honorem iouis. pręmiū vas æneum. herculei & iolaui thebis, p̄miū tripes ex ære.

cere. ¶Efficitur: cōcluditur. ¶Oratione. i. verbis laudatione & iactatione de ſe ipſo cum non veneretur ꝑpter ignauiam ſuam & poſtulat venerari per canos & rugas. ¶Quia non cani: capilli albi. ¶Rugæ: cōtractæ cutes. ¶Sed honeſta: hoc eſt cū virtute & continentia. ¶Superior. i. preterita. ¶Videntur: cum non ſint leuia atq; cōmunia: ſed ſingula atq; præcipua. ſ. & ſalutari: vt ſummo mane ire ſalutatū ſenes demum ſuam ſi aliquid velint: habeantq; de quo Iuuenal fecit mentionē: vt mane ſalutatū & cætera. ¶Appeti: aditi conſilium. ¶Decedi: dare locū ipſis in oibus locis. ¶Aſſurgi: cū prætereunt ipſi iuuenes aſſurgere debitam reuerentiam & votis & geſtu ꝑſoluere feſtinēt. ¶Deduci: de domo ad tēplum comitari. ¶Conſuli: petere ab eis conſiliū. ¶Quæ: oīa hæc prædicta. Lyſandrum: de quo diximus. Tribuitur: ex pectationis & æſtimationis datur. ¶Nuſquam. q̄ lacedæmone. ¶Memorie ꝓditum eſt, ſcriptum & manifeſtum & mandatū memoriæ. ¶Ludis tempore ludorum.

quorum non in ſententia ſolum: ſed etiam in nutu reſidebat auctoritas: habet ſenectus honorata præſertim, tantam auctoritatem; vt ea pluris ſit: q̄ omnes adoleſcentiæ voluptates: ſed in omni oratione mementote eam me laudare ſenectutem, quæ fundamentis adoleſcentię conſtituta ſit. Ex quo id efficitur: quod ego magno cum aſſenſu omnium dixi, Miſeram eſſe ſenectutem, quæ ſe oratione, defenderet. Non cani, non rugę repente auctoritatem afferre poſſunt: ſed honeſte acta ſuperior ętas fructus auctoritatem prębet extremus: hęc enim ipſa ſunt honorabilia, quę videntur, leuia, atq; communia, ſalutari, appeti, decedi, aſſurgi, deduci, reduci, conſuli, quę & apud nos & in aliis ciuitatibus: vt quæq; optime morata, ita diligentiſſime obſeruantur. Lyſandrum lacedęmonium, cuius modo mentionem feci, dicere aiunt ſolitum, lacedęmone eſſe honeſtiſſimum domicilium ſenectutis. Nuſquam enim tantum tribuitur ętati; nuſquam eſſet ſenectus honoratior. Quin etiam memorię proditum eſt, cum Athenis ludis quidam in theatrum grandis natu veniſſet; in magno conſeſſu locum ei a ſuis ciuibus nuſquam datum:

ASC. ¶QVORVM auctoritas reſidebat nō ſolū in ſentētia quam pronunciabāt: ſed etiā in nutu: quo innuebant quæ facta velint. Senectus ſi non oīs præſertim honorata habet tantam auctoritatem vt ea. ſ. auctoritas ſit pluris, ideſt maioris vtilitatis & pluris æſtimanda q̄ omnes voluptates adoleſcētię. Honorata: nō autē contempta quæ omnino grauis eſt. Sed in omni oratione: q͞a ſenectutem laudat: ne quālibet laudare putetur reſtringit laudationes ſuas ad bonorum duntaxat ſenectutem dicens. Sed o Scipio: & Lęli (ad eos. n. loquit̄) memētote me laudare in omni. i. tota oratione mea eam ſenectutem: q̄ ſit conſtituta. i. confirmata fundamentis adoleſcētiæ, ideſt quæ ab adoleſcentia cœpit cōſtitui. Ex quo. i. ex qua cā efficitur id quod ego dixi cū magno aſſenſu oīum: vcʒ ſenectutem eſſe miſerā: quæ defenderet ſe oratione. i. verbis & nō factis. Cani. ſ. capilli non poſſunt afferre repente auctoritatem: nō ēt rugę: ſed eas ſupior. i. iuuenilis & virilis acta honeſte ꝓbet extremos. i. ſummos fructus auctoritatis. Hæc. n. ipſa quæ videntur leuia. ſ. parui momenti: vlʒ ſalutari a multis: appeti i ſocietatē multorum: decedi. i. de via cedi & locū concedi: aſſurgi a ſedentibus dum pertranſitur: deduci a domo in forū: reduci a foro in domū: conſuli. i. cōſiltū peti: ſunt honorabiliora: q̄ & apud nos & i aliis ciuitatibus: vt quæq;. ſ. ciuitas eſt morata. i. moribus inſtituta optime: ita obſeruantur diligentiſſime. Aiunt. ſ. fere oēs Lyſandrum illū lacedæmoniū cuius feci modo. i. paulo ante mētionē ſolitū dicere honeſtiſſimum Domiciliū ſenectutis eſſe lacedæmone, ideſt ſparta ciuitate (vrbs enim lacedęmone dr̄: & ciues eius lacedæmonii ſeu ſpartiatæ.) Enim pro ge: nuſq̄ ſup. alibi tribuitur tm̄ q̄tum in lacedæmoniorū vrbe ætati. ſ. grādiori, & nuſq̄ eſt ſenectus honoratior. Quin etiā proditum eſt. i. proro datum eſt: vt in longū conſeruetur memorię: cum q̄dā grandis natu. i. ſenior veniſſet atheñ. ideſt apud athenas ludis. i. in ipſis ſpectaculis aut t͞pe ludorum: locū ei nuſq̄ datum in magno cōſeſſu. ſ. vbi plurimi ſimul ſedebant: ſuis ciuibus. i. conciuibus hoc eſt athenieñ. Cum enim ipſe non eſſet princeps non poterat athenieñ. dicere ſuos ciues: ſed conciues. Ideoq; credam hoc mendum vt ſit ciuibus pro conciuibus ſcriptum.

MAR. PHIL. ¶IN ſententia: ideſt in explicatione mentis ſuæ in cōcilio quid faciendū: & quid non faciendum eſſet cum habebant aliquid in ſenatu deliberare: & oēs ſenatores ſuā ſniam dicebant. ¶Nutu: ſigno capitis annuentis alicuius faciendæ vel nō faciendæ rei. Id aūt differt ab annuo: & nuto: nā nutare eſt capite annuere. ¶Nuere vero labro vel nare: nictare oculis. ¶Honorata: non autem cōtempta q̄ oīno grauis eſt. ¶Sed in omni oratiōe, i. in omni meo ſermone: vñ notaq; ponit modū cōparandæ auctoritatis q̄ quidem auctoritas: vt diximus: eſt ſnia imitatione digna ſine rōne: hoc eſt ratio, i. cū non quæritur in ea: vt ſolebāt de Pythagora di-

Nuto. Nuo.

Cum autem ad lacedæmonios acceſſiſſet: qui cum legati eſſent in loco certo conſederant: conſurrexiſſe omnes illi dicuntur: & ſenem illum ſenſum recepiſſe. Quibus cum a cuncto conſeſſu plauſus eſſet multiplex datus: dixiſſe ex iis quendam Athenienſes ſcire quæ recta eſſent: ſed facere nolle. Multa in noſtro collegio præclara. Sed hoc de quo agimus in primis: quod vt quiſq; ætate antecellit: ita ſententię principatum teneat. Neq; enim ſolum honore antecedentibus: ſed iis etiam qui cum imperio ſunt maiores natu augures anteponuntur. Quæ ſunt igitur voluptates corporum cum auctoritatis præmiis comparandæ? quibus: qui ſplendide vſi ſunt ii mihi videntur fabulam ętatis peregiſſe: nec tanquam inexercitati hiſtriones in extremo actu corruiſſe.

PET. MAR. ¶ CERTO: cōſtituto & aſſignato honoris gratia. ſiquidem ſedebant diſtincte. nō promiſcue. ¶ Noſtro collegio: augurū cetu. & corpore. cuius magna erat in omni re agenda auctoritas: habebanturq; augures Iouis interpretes: ¶ Primatum: principatum. & primum locum in dicēda ſententia. ¶ Honore: dignitate aliqua & magiſtratu. ¶ Antecedētibus: maioribus. & ſupioribus. & tales prætorii aut cōſulares appellabātur. appellationemq; ſortiebantur ab honore quem habuerant & impio, vt tribunitii: quæſtorii, ędilitii, dictatorii, cēſorii. ¶ Cum imperio eſſent: ipſo magiſtratu fungerētur. ſed proprie cum imperio eſſe is dicebāt apud antiquos cui nominatim a populo dabatur imperium. Cum poteſtate eſſe is qui a populo alicui negotio præponebatur. Merum imperium is habebat, qui ad animaduertendum: facinoroſos homines gladio vtebatur. Mixtū vero imperium cui ect iuriſdictio in danda bonorum poſſeſſione. Magiſtratus eſt qui in poteſtate aliqua ſit. ¶ Maiores natu: ætate ſuperiores. ¶ Auctoritatis: æſtimationis & dignitatis. ¶ Splendide magnifice. & honeſtiſſime functi ſunt talibus præmiis & fructibus. ¶ Fabulam ætatis: rectū curſum vitæ degendæ vt hiſtriones in fabularum partibus nituntur ſeruare decorum & maxime in extremo actu vt plauſum referant. & commendationem. Seneca in epiſtolis dicit, vides aliquem gloriari ſenectute longa. quis illam ferre potuiſſet ſi contigiſſet centeſimum implere. Quomodo fabula, ſic vita nō quā diu, ſed quam bene acta ſit, refert. Nihil ad rem ptinet quo loco deſinas, quocunq; voles deſine: tantum bonam clauſulam impone. Si mores vocat licet immatura ſit: licet me dii i præcidat ætatem pceptus longiſſime fructus eſt. Nam vt poſſidonius ait vnus dies eruditorum plus patet q̄ imperitorū longiſſima ætas. ¶ Inexercitati: rudes & ſine vſu hiſtrionicæ artis quæ humanos actus imitatur & refert. ¶ Corruiſſe: cecidiſſe i amiſiſſeq; nomen veri hiſtrionis & mimi. cum in quinto actu fabulæ aberrauerit qui cura vel maxima tractandus eſt & induſtria. vnde celebratur illud Diogenis. cui cum diceretur ſenex iam effectus quieſce a laboribus reſpondit. quid ſi in ſtadio currerem oporteret ne prope metam curſum remittere an magis intēdere. quapropter idem Cicero pręcipit in officiis: vt languorem fugiant ſenes atque deſidiam.

MAR. PHIL. ¶ AD Lacedæmonios: legatos: ſcilicet qui eodem ſpectaculo erāt apud athenas. ¶ A cuncto: vniuerſo coniuncto: quaſi coniunctus dictus cunctus eſt: totus vero a tot quamuis habeat primam longam: & vnius corporis plenitudinem ſignificat. Omnis vero vniuerſalem: ſed iſta ſæpiſſime confunduntur. Virgili. Omnemq; reuerti per troiam. Stati. Et totos imponam ordine nepotes. Virg. Statius ¶ Cōceſſu: athenienſium. ¶ Plauſus: ſignum approbationis & commendationis cum percuſſionibus manuum datum: lacedæmonios benefeciſſe: & ipſi tamen non faciebant: & laudando lacedæmonios vituperabant ſeipſos. ¶ In noſtro: romano: ſemper enim cum græcis latina coniungit, ne latini quidem græcis viderentur eſſe minores. ¶ In primis: ante omnia. ¶ Sententiæ: explicationis mentis ſuæ in conſilio. ¶ Honore: aliqua dignitate præcedentibus. ¶ Sed hiis qui cum imperio: ideſt qui ſunt imperare in ciuitate, vt ſenatores & conſules & dictatores: non autem quod hoc loco intelligitur pro officio militari: imperatores enim appellabantur quos dicunt capitaneos: & exercitui præerant: & ſinguli ab aliqua re geſta: vel ab exercitu, vel a ſenatu hoc nomine nuncupantur. ¶ Maiores nato: ſeniores augures. ¶ Voluptates corporis, vt cibi & potionis. ¶ Fabulā: ideſt comœdiam per ſimilitudinem loquitur, quia ſicut comœdia in actu eſt diuiſa, ita ætas noſtra in actu tum puerítiæ: tum adoleſcentiæ & cætera. ¶ Inexercitati: quia nullas exercitationes habuerūt in recitandis comœdiis: vnde in fine: ideſt in vltimo actu. ¶ Corruerint: ideſt defecerint nimium defatigati. Exercitatus autem ab exercito differt in hoc: q̄ exercitatus qui eſt expertus: & exercitationem & peritiam habuit alicuius rei dicitur. Exercitus eſt defatigatus, vt Virgilius: Nate iliacis exercite fatis. ¶ Hiſtriones: enim ſunt actores comœdiarum dicti ab hiſtro quodam: qui primo cœpit recitare: & de thuſcia Romam dictus fuit.

Exercitatus — Exercitus — Virg. — Hiſtrio

ASCĒ. ¶ CVM autem ſenior ille acceſſiſſet ad lacedæmonios: qui tum forte legati illic agebant. Vnde dicit: qui cum eſſent legati conſederant, ideſt ſimul ſederant in certo, ideſt illis aſſignato & deputato loco, omnes illi, ſcilicet legati athenienſes dicuntur conſurrexiſſe: ideſt ſimul ſurrexiſſe & recepiſſe illum ſenem ſeſſum, ideſt ad ſedendum: vt ſit ſupinum a ſedeo, niſi ſit legendum in conſeſſu. Quibus ſcilicet lacedæmoniis cum plauſus, ideſt applauſus in ſignum commendationis: multiplex, ideſt copioſus eſſet datus a cuncto, ideſt ſimul omni, quaſi coniunctio: conceſſu, ideſt multitudine conſedentium: aiunt ſupple: quempiam, ideſt quemuis vnum ex his ſcilicet lacedæmoniis athenienſes ſcire quæ eſſent recta: ideſt decentia: vt poteſciebant honeſtum & decorum eſſe aſſurgere, & locum cedere grandioribus: ſed nolle facere: quæ res apud Valerium Maximum & in apothegmaticis Plutarchi latius habetur. Multa ſupple fiunt: aut ſunt præclara in noſtro Romano: aut ſenatorio collegio: Sed hæc de quo agimus: ſcilicet ſenectuti aſſurgere eſt ſupple præclarum in primis, q̄ vt quiſq; antecellit ætate, ita teneat principatum ſententiæ, ſcilicet dicendæ, hoc eſt cum rogantur ſenatores, antiquiſſimus quiſq; primus ſententiam dicit. Neque enim ſolum anteponūtur augures maiores natu, ideſt ſeniores antecedentibus honore, ideſt his qui in aliquo maiore ſunt honore, ſed etiam iis qui ſunt in imperio: ideſt qui habent auctoritatem imperandi vt conſules & dictatores. Igitur quæ voluptates corporum ſunt comparandæ, cam præmiis auctoritatis quam ſenectus affert, quaſi dicat nullæ. & ita vult dicere, beatiorem ſenectutem q̄ adoleſcentiam: quia tametſi non magnopere delectatur voluptatibus, habet tamen auctoritatem qua illis longe præſtent. Quibus: ſcilicet præmiis auctoritatis: qui ſunt vſi ſplendide, ideſt præclare aut glorioſe, ideſt videntur mihi peregiſſe: ideſt ad finem vſq; egiſſe. & ita feliciter vixiſſe, vt qui comœdiā aut tragœdiam peregerunt omnes partes earum feliciter egiſſe, & in agendo perplacuiſſe videntur, peregiſſe dico, Fabulam. ideſt tāquam fabulam, vt comœdiam ſeu tragœdiam aliquam ætatis, nec corruiſſe, ideſt diſplicuiſſe. (Sicut ſtare dicūtur dum placent:) aut collapſi eſſe ab arte, qua in principio vſi fuerant, in extremo actu vbi ſummum eſt periculum, quia tunc fatigati ſunt actores & populus ſatiatus aut nodum fabulæ intelligent aufugit tāquam Hiſtriones, ideſt actores qui perſonati agunt: inexercitati, ideſt minus experti. At ſunt moroſi: & cætera. Obiicit vt purget ea quę ſenibus obiici ſolent vitia dicens.

¶ Moroſi:

At ſunt moroſi: & anxii:& iracundi:& difficiles ſenes
ſi quaerimus etiá,auari: ſed haec morum vitia ſunt:nõ
ſenectutis. At moroſitas tñ & ea vitia quę dixi habét
aliquid excuſationis:non illius quidem iuſtę: ſed quae
probari poſſe videatur: conténi ſe putát:deſpici, Illu-
di praeterea in fragili corpore odioſa oís offenſio eſt:
quae tamen oía dulciora fiunt & bonis moribus & ar-
tibus Idq; tum in vita:tum in ſcęna intelligi poteſt ex
his fratribus qui in adelphis ſunt:quanta in altero du
ritas:in altero comitas. Sic ſe res habent:vt enim non
omne vinum,ſic non omnis aetas vetuſtate coaceſcit.
Seueritatem in ſenectute probo:& eam ſicut alia mo
dicam :acerbitatem nullo modo:auaritia vero ſenilis
quid ſibi velit nõ intelligo. Poteſt enim quicquá eſſe
abſurdius.q̃ quo minus viae reſtat eo plus viatici quę
rere:'Quarta,reſtat cauſa:quae maxime atq; ſollicitam
habere noſtram ętaté videtur: appropinquatio mor-
tis : quae certe a ſenectute non poteſt longe abeſſe,

PET. MAR. ¶ MOROSI: difficiles in modo viuédi:nec facile cõté
ti ſorte pſenti moroſi dicũtur qui rectum & decétem nõ ha
bent in moribus modum eorumq; mores multi ſunt & va
rii, ſic & verboſi appellãtur , quorum verba nimia ſunt &
obtũdétia. Anxii:queruli, moeſti, ſollicitudine varia labo/
rantes, & corporis atq; animi cruciatu. ¶ Difficiles: aſperi,
intractabiles. ¶ Morũ vitia:
errata quae parit mos vari/
us: & prauum vitae íſtitutũ
nec non ignorantia decori.
quod qui ſeruat his vacat vi
tiis quibus imperitorũ vita
labora. ¶ Probari : probabi/
lis videri ac per hoc laudari
potiuſq̃ vitio verti. ¶ Conté
ni:ſperni, negligi. ¶ Fragili:
debili & affecto. ¶ Offenſio:
laeſio nocumẽtum. violatio.
¶ Dulciora: mitiora . & tole
rabiliora . ¶ Bonis moribus
emẽdatiori vitę íſtituto . &
arte qua mores ad rectũ di/
rigũtur. & corrigũtur . haec
ars prudẽtia dicitur . forma
videlicet ipſius honeſti & cu
ſtodia decori , conſiderare
oportet inquit phs ad quae
nos propenſiores ſumus . nã
alii ad alia ſumus natura p/
diues. & ad contrarium oportet nos retrahere. longe ſiqdẽ
a delicto abeũtes ad ipſam demũ perueniemus mediocri/
tatem . vt hi facere ,conſueuerunt qui obliqua ligna diri/
gunt ad normam. ¶ Idq;.i.fieri mutationem morum & iſti
tutorum. ¶ In vita: in communi modo viuendi. ¶ In ſcaena:
re ficta vt comoedia quę mores humanos imitatur. & ciuilẽ
refert vitam. necnõ per ſe fert theatralem pſtum . & vulga
rem eruditionẽ. ¶ Ex his fratribus:exemplo eorum fratrum
quos Terentius inducit in adelphis, quorũ noía diuerſos
oñdunt mores, qui tñ mutati ſunt . nã demeas lenita aſperi
tate atq; importunitate factus eſt Mitio: virtutes certe ac
vitia in nřo locanř arbitrio. & ſibi quiſq; dat mores . natu/
ra ipſa nos inchoat: ſed prudentia & vſus abſoluunt .'quod
niſi ita ſe haberet dicit Ariſtoteles non eſſet opus docente,
ſed oẽs boni fierent aut mali . oẽs habitus ex actibus ſimili/
bus fiunt, quorum differentias habitus ipſi ſequũtur . Non
dat natura virtutem ait Seneca.ars eſt bonum fieri: virtus
nõ cõtingit aío niſi inſtituto & edocto. ¶ In altero :demea.
¶ Diritas : aſperitas. rigor vitae ſeuerioris. Comitas affabili
tas: benignitas: indulgentia: humanitas qua praeditus erat
mitio. ¶ Non oís aetas:non oís qualitas & natura hoís ſit
aſpera & moroſa in ſenectute : ſed illa tãtũ cuius praua fue
rũt ſtudia, & mores, ¶ Coaceſcit : amara fit & aſpera vt ace
tum in quod degenerat aliquãdo vinũ . ¶ Seueritatem: gra
uitatem prudenti ſenectute dignã. ¶ Probo:laudo & proba
bilem aſſero. ¶ Modicã: temperatã vt modum nõ excedat.
¶ Acerbitatem: diritatem moram & aſperitatem. ¶ Abſur
dius:alienus a 'praeſcripto rõnis atq; prudentiae . ¶ Viatici
auxilii ad cõficiendum iter . viaticum id dicitur quod via
toribus neceſſarium eſt .proſecutus etã inquit Plinius in epi
ſtolis viatico ſecedentem. ¶ Reſtat: ſupereſt. reliqua eſt. rema
net. ¶ Cauſa: ratio. ¶ Augere cruciare . ¶ Sollicitam: pertur
batam & quaſſatam.

MAR. PHIL. ¶ AT ſunt moroſi : antipophora facta a Cato . ex pſona
illorũ adoleſcentulorum qui audiebãt: moroſus autem dř q
variis moribus contrariis & peruerſis inſtructus eſt & fa
ſtidioſus: & nulla re cõtentatur: & mõ ait: mõ negat. ¶ An
xii: moleſti: ab angore. ¶ Iracundi : in oíbus indignationem
hñtes. ¶ Difficiles: quaeruli cum quibus nemo viuere põt: Auarus
cuius contrarium eſt facilis. Etiam auari: ab aueo & aere qđ Teren.
auidus ſit aeris . Vnde Teren. Quanto ſeniores ſunt : tanto

auidioris. Et Ho. Et inẽtis miſer abſtinet: ac timet vti: vel q Hor.
res oís timide gelideq; miniſtrat. Dilator ſpe longius iners
auiduſq; futuri. Difficilis q̃rulus laudator tpis acti. ¶ Non
ſenectutis: quia ſi ſenectutis eſſent: in omni quidem ſenectu
te eſſent: quod non eſt in omni ſenectute : vt paret in exem
plis. ¶ At moro. & adhuc vult excuſare illa vitia quae dicũ/
tur eſſe in ſenectute :quãuis
nõ ſint ſenectutis: ſed morũ
ſint: & ſubiungit aliquas ex
cuſationes debiles . Eſt enim
excuſatio reprehenſionis &
culpę diminutio: ſed quae ex
cuſatio. ¶ Conténi: in cõtem
ptu filiorum eſſe : qm̃ nõ fit
quod iubeat . ¶ Deſpici: non
venerari a filiis cuius cõtra/
rium eſt ſuſpici: haberi in ho
nore. ¶ Illudi : quorũ illuſio
grauiſſima eſt ſenibus . ¶ In
fragili corpore: i vulnerato
digito ſi quis tãgeret. ¶ Mo/
ribus bo. & bonis addidit :
quia mos eſt verbũ meſum:
& bonꝰ & malus ſicut nobi
lis & illuſtris . ¶ Artibus.i. di
ſciplinis virtuoſis . ¶ In adel
phis: in comoedia Terẽtii q̃
adelphi dicitur.i. fratres , qa
duo fratres i ea diuerſis mo/
ribus inducũtur . Demea durus : & Mitio benignus & co/
mis. ¶ In altero.ſ. Demea ¶ Duritas: ita legũt multi: ſed No Duritas
nius mar. diritas legit: hunc textum allegãs: & dicitur diri
tas a deorũ ira miſſa . ¶ Comitas : benignitas : ¶ Sic ſe . con/
duſio aetatis ſenilis . ¶ Coaceſcit: acetũ fit quod aſu dicunt.
¶ Seueritatem: veritatem ſequentẽ ¶ Seuerus : grauis : matu Seuerus
rus : quaſi ſequens verũ dictus . ¶ Abſurdius: inaudibilius ſi
ne loco. ¶ Quo minus viae: ad foſſam mortis: per ſimilitudi
nem viatorũ dicit, q ſi longius ab vrbe irent . & magnum
viaticum ferrent: eſſet quid abſurdum & vituperabile : ſic
ſenes qui nõ multum diſtant a morte: eſt abſurdum habere
& plus quaerere q̃ oportet, & ſufficiens ſit ad paruũ ſui tem
poris ſpacium peragendum: ſed illud verum eſt Teren. di/
ctum. Id enim vitium, commune omnium eſt quod nimiũ
ad rem in ſenectam intenti ſumus . ¶ Quarta reſtat cauſa:
ordinem ſequitur: quo diuiſit in quo praeuiſum docilem &
attentum reddit auditorem . ¶ Augere: taedio & moleſtia
afficere. ¶ Quae certe: confitetur ita eſſe ſed poſtmodum re
ſpondet dicens.

¶ AT ſup. dicet q ſenes ſunt moroſi.i. nimis exactorũ & ASCE.
difficilium morũ & anxii.i. ſolliciti aut moleſti & iracũdi.i.
ad irã procliues & difficiles.i. q̃ruli, aut inexorabiles & nul
li cõcedentes, & ſi q̃rimus.i. pſtudius rimamur : ſunt ẽt aua
ri, ſed inquit Cato haec vitia ſunt morũ.ſ. eorum qui tales
mores habét nõ ſenectutis : quia poſſunt eſſe ſenes & talia
non hẽe vitia. Attamé moroſitas & ea vitia.ſ. reliqua quae Vitia ſe
dixi hñt aliquid excuſationis : non quidem illius excuſatio nectutis.
nis iuſte.i. exacte & iuſtificantis: ſed q̃ videatur poſſe proba
ri.i. approbari: & recipi quia ſenes putant ſe conténi.i. ne/
gligi: & deſpici.i. vilipẽdi: & illudi.i. ludibrio haberi. Eſt er
go auxeſis: qa plus eſt deſpici q̃ conténi : & plus illudi q̃ de
ſpici. Pręterea oís offenſio eſt odioſa.i. moleſta: vt interpre
tatur valla in corpore fragili quale eſt ſenibus. Quę tñ oía
fiũt dulciora.i. mitiora in bonis moribus & bonis artibus:
& id põt intelligi tum.i. ſimul in vita.ſ. cõmuni hoíum : &
tum.i. ſimul in ſcaena.i. in actu comoediarum: ex his fratri/
bus.ſ. demea & mitione: qui ſunt in adelphis comoedia illa
terentiana, ab adelphis.i. fratribus denominata : q̃ta duri/
tas ſup. ſit in altero: vez demea. & quãta comitas.i. facilitas
& benignitas atq; affabilitas ſit in altero videlicet mitione
Res hñt ſe ſic diſcrimen in eis . Enim pro quia,i. quẽadmo/

dum non oē vinū coaceſcit.i.fit acetū & acre vetuſtate,ideſt p vetuſtatē: ſic nō ois ætas coaceſcit.i.fie acris: acerba: & rigida vetuſtate. Ego pbo.i.approbo ſeueritatē.i.pſecutio nem veritatis in ſenectute & ea.i. ſenectutē pbo modicā.i. ſi ſit modica: ve alia.ſ.pbo ſi ſint modica: qa apprime vtile eſt in vita vt ne qd nimis. Acerbitatē ſup.probo nullo mō.

ꝙ mors aut eſt negligenda aut optanda: quia aut aīa viuit aut moritur: ſi viuit mors eſt optāda:nam certum eſt tranſi re ad meliorē locum & ad æternitatem & felicitatē quan tum ex cōditione & eſſentia & natura aīæ:& cum Deus ſit iuſtus vnicuiqꝫ animæ dat quod ſuum eſt. Animæ vero ē æternitas: ergo dat rei æternitatē & locum vbi æuo frua/

O miſerū ſenem: qui mortem cōtēnendam eſſe in tā longa ætate nō viderit: quæ aut plane negligenda eſt ſi omnino extinguit animum aut etiam appetenda:ſi aliquo eum deducit vbi ſit futurus æternus. Atqui ter tium certe nihil inueniri poteſt. Quid igitur timeā? Si aūt non miſer poſt mortem aut beatus etiam futu rus ſum? quāquā quis eſt tam ſtultus quāuis ſit adole ſcens cui ſit exploratū ſe ad veſperum eſſe victurum? Quin etiam ætas illa multo plures quam noſtra mor tis caſus habet. Facilius in morbos incidunt adole ſcentes:grauius ægrotant: triſtius curantur. Itaqꝫ pau ci veniunt ad ſenectutem:quod niſi ita accideret me lius & prudētius viuerēt. Mens.n.rō & conſiliū i ſeni bus eſt:q ſi nulli fuiſſent;nullæ oīno ciuitates fuiſſent.

Vero p ſed. nō intelligo: qd ſibi velit auaritia ſenilis.i.ni pro qa:q̄ro ſup.an quicquam pōt eē abſurdius.i.auditu in dignius q̄ quærere eo.i.tāto plus viatici.i. ſuſtentamenti viæ i aut ad onera viaꝫ por tāda adminiculi pſeriim nō mariuquo.i.quāto minus re ſtat.i. reliquū eſt peragendū Quarta: purgat quartū ob iectum dicēs. Quarta eā vt augere.i. comprimere ſolli citudieꝫ:q.i.hic noſtram.i. ſenilē ætatem ſollicitam. re ſtat ſup.purgāda aut refutā da, videlicet appropinqua tio mortis. quæ.ſ.mors non pōt certe abeſſe lōge a ſenectute: vbi notabit puer omnia a ſum compoſita datiuo gaudere præter abſum: cui frequen tius ablatiuum damus.

PET. MAR. ℂO MISERVM:ſtolidū,bardū & lata culpa,craſſa ꝙ ignorātia laborātē.ea ſiquidem ignorat quę cuiqꝫ vel hæ beri:& tardo nota eſſe pnt:experiētia ſubinde demonſtran te veritatē.¶ Plane:certe. ¶ Omnino: penitus. ¶ Extinguit: delet, enecat, redigitqꝫ in nihilū ex hallucinanti & plūbeo epicuri ingenio. Appetenda:votis oibus optāda cum rem optimam polliceatur æternitatē.ſ.animorū. & iucundiſſi mam libertatem corporeæ cuſtodiæ fractis vinculis. ¶ De ducit: emittit: & comitem ſe præbet ad gloriā. Aeternus: perpetua quiete præditus: & delectatione, ſi corporea con tagione vacauerit,hæc vera ſententia eſt, & catholica ¶ At qui: profecto. ¶ Non miſer.i.nullum ſentiens malum ſi peni tus morte extinguimur quod vaniſſimum eſt: & abſurdiſſi mum.hac hæreſi quāuis dogmati ſtoico addictus labora uit aliquādo Seneca, ſic enim ſcribit in cōſolatione ad mar tiam. Mors oium dolorum ſolutio eſt: & finis,vltra quem mala nra non exeunt,q̄ nos in illā trāquillitatem in qua an teq̄ naſceremur iacuimus reponit, mors nec bonū i nec ma lum eſt hæc ille.qd aūt de ſtatu animorū recte i & chriſtia ne philoſophantibus tenendum ſit ſacræ literæ pſcribunt,q bus tota mente inhærendum eſt. ¶ Beatus: felix: & æterna trāquillitate ac diuina fruitiōe donatus. ¶ Stultus impro dens & inani opinione corruptus. ¶ Exploratū: certum fit mum indubitatū. ¶ Caſus: infortunia: & nidos calamitatis & ruinæ. ¶ Facilius ppter vehementiā affectuū. & vitæ in temperantiā. ¶ Grauius: aſperius & periculoſius pp inobe diētiā i & effrenas cupiditates: & æſtus libidinū. ¶ Triſtius difficilius laborioſius. ¶ Ita accideret i paucos videlicet ve nire ad ſenectutē. ¶ Melius: honeſtius & iuſtius. ¶ Pruden tius: circūſpectius: & rōnabilius prudētia ſiqdem vitæ ma giſtra: & bonorū i atqꝫ malorū delectum habens eſt virtus ſeniorū quos longus edocuit vſus:quapropter iuuenes fa cile ſciam ſibi parant: ſed non prudentiā. ¶ Mens prudētia: rerū humanarū cognitio. ¶ Ratio diſcurſus mentis & præ teritorū cum futuris cōnexio. ¶ Conſiliū i exacta conſulta tio deliberatio & electio. ¶ Nullæ ciuitates: ciuiles cœtus ordinē vitæ ſeruantes, & ſanctis legibus obtemperantes, quæ nil aliud ſunt q̄ ſermones ab aliqua graui mente pro uidaqꝫ prolati.vnde nomi appellabantur a græcis appella tione deducta a mēte. & apud latinos a lego deligo & dele ctum habeo,etenim lex non appellatur ſed deprauatio quæ delectu caret. & a ratione non conſtat

MAR. PHIL. ℂO MISERVM ſenē: deide ſubiicit argumētū hoc mō:

tur ſempiterno:aliter nō eſ ſet iuſtus. Iuſtitia.n.eſt vni cuiqꝫ tribuere quod ſuū eſt: & vt ait Iuſtinia. iuſtitia eſt cōſtans & perpetua volūtas ius ſuum vnicuiqꝫ tribuēs: ſi vero morit anima: mors eſt oino negligenda: qa nō ſen tiet amplius aliquem dolo rem: morbū:aut moleſtiam. Ex quo vult concludere ꝙ mors nō eſt timēda: nec ma lum qdem eſt:ſed optāda & bonum:qa poſt mortem ne mo ſit miſer:aut oino beat & æternus eſt futurus. ¶ At qui tertiū: hoc eſt qd non ca pit aliquod medium hoc pa cto i aut viuit aut moritur: qa neceſſe eſt i ꝙ aut viuat: aut moriatur. ¶ Quid igitur:concludit quod diximus. ¶ Quid igitur timeam: quaſi dicat nihil eſt quod timere poſſim i ſi aut non miſer:quia ſi oino interit aia nihil ſentit: & nō ſen tiendo non poteſt eſſe miſer: quia nullam poteſt ſentire mi ſeriam i hanc vero partem optime exponit Cic. in lib. tuſcu. queſtionum. ¶ Aut beatus etiam futurus ſum i quaſi dicat, ſi viuit anima illuc poſt mortē proficiſcitur: vbi æuo frua tur ſempiterno & felicitatē adipiſcitur: ꝙ autem mors op tanda ſit & nihil ſit ea præſtantius i miraculoſa mors duo rum filiorum ſacerdos argiuæ iunonis apud agros expo nit i mos autē erat argiui ſacerdotis ad iunonis tēpla pro ficiſci quotannis iunctis bobus i & forte fortuna cū peſtilē tia illic maxima per aliquod tēpus antea fuiſſet i & omnia pecora conſumpſiſſet: boues.nō reperiebātur ſolēniæ: ita ędilis & bieo ſacerdotis filii ſub mater euntes iugom ad iu nonis templa duxerunt: tunc iuno religionem probans: & mirificam eorū fidem detulit matri: vt qd vellet audacter poſceret: ꝙ nullā pateretur ab ipſa repulſam.inquit illa: vt quid ſciret dea vtile mortalibus ipſa præberet. Die vero ſecunda ſacerdotes illi iuuenes cōperti ſunt mortui:qua pro te pbatum eſt nihil morte præſtantius: quod Hero. inquit in prio hiſto. ¶ Sic exploratū: pro certo habeat & modus lo quēdi apud Cic. frequētiſſimus i a hunc modū. ¶ Spero:cōfi do: & exploratum habeo: iam ſemper creſcit oratio. ¶ Ae tas illa.ſ adoleſcentiæ q̄ noſtra ſenilis. ¶ Facilius:quia habēt maiorem materiam ad morbos:vt ſanguinem: vt humorē quibus morbi nutriuntur: & in ſenibus non ita feruor ſan guinis:vt in adoleſcētibus eſt i nam ſicut ignis multis ligi nis melius ardet: ita morbus multo humore & ſanguine. ¶ Melius & prudentius q̄ ſenes eū melius viuerēt: in quibus eſt mens ratio & cōſilium i & per cōſequēs melius viuere tur. ¶ Ratio i cognitio diſcretionis. ¶ Cōſilium:deliberatio. ¶ Nullæ ciuitates: vt ſuperius dictum eſt.

ASCE. ℂO MISERVM ſenē qui nō viderit i tam lōga æta te q̄tam dixit mortē eſſe cōtēnēdam:ideſt nō formidādam: quæ.ſ.mors aut eſt plane, ideſt oino contēnenda tanquam nihil habens in nos poteſtatis: ſi extinguit oino animum, aut etiam eſt appetenda ſi deducit eum ideſt animū aliquo: ideſt i aliquem locum, vbi animus ſit futurus æternus. Qd ſi ethnico eſt perſuaſum quanto magis chriſtiano deberet mors eſſe in deſiderio i & ita i patiētia:vt dicat cum apoſto lo, deſiderium habeo diſſolui & eſſe cum Xpo. Atqui.i.enī nihil certe pōt inueniri tertium.i.medium. Nam aut extin guitur:aut nō extinguitur qlibet i morte aīus i ſi nō extin guit æternus eſt, ſi extinguitur nihil illi formidandum: ve rum nō

Iuſtitia

Biton & Acdilis ſacerdotis iunonis filii

rum nõ recte cõcludit Cato qa nõ ſequitur ęternus eſt futurus ergo beatus, & ita mors peccatorꝝ peſſima, Igitus qđ timeã: ſi aut nõ ſum futurus miſer: qa nullus futurus ſum poſt mortẽ aũt ẽt futurus beatus: q̃q̃ qs ẽ tã ſtult? q̃uis ſit adoleſcens cui ſit exploratũ.i.p certo cogitũ ſe eſſe victurum ad veſperũ.i.donec veſperus: aut heſperus oriatur. iuxta illud Nemo tã diuos habuit fauẽtes craſtinum vt poſſet ſibi polliceri, & illud. Quis ſcit an adiiciant hodiernæ craſtina ſummæ tpa dii ſupbi. Et ſi ad tpa reſpicere voluſmus ẽt illud. Vigilate qa neſcitis diẽ neqꝫ horã. Qui nẽt illa ætas .ſ. adoleſcẽtiæ habet multo plures caſus mortis qbus in mortẽ incidãt q̃ nſa.i.ſenilis pbet ſic. Adoleſcẽtes incidũt facilius i morbos & ęgrotãt grauius & curãt triſti?.i. difficili? i & ita pauci veni vt ad ſenectutẽ: ꝙ niſi accideret .i. niſi pauci ad ſeniũ puenirẽt i hoc ẽ ſi multi fierent ſenes viuerẽt .ſ. ab oĩbus melius & prudẽtius q̃ vbi tã pauci ſũt ſenes viuũt. enĩ p qa: mens: ratio & conſilium ẽ in ſenibus q .ſ. ſenes ſi nulli: ideſt nõ vlli ſi nõ fuiſſent vlli etiam nullæ omnino ciuitates fuiſſent.

Sed redeo ad mortem impẽdentem, quod eſt crimen ſenectutis! cum illud videatis cum adoleſcẽtia eſſe cõmune! Senſi ego tum in optimo filio meo: tum in expectatis ad ampliſſimam dignitatẽ fratribus tuis Scipio, omni ætati mortem eſſe cõmunem, At ſperat adoleſcens diu ſe victurum, quod ſperare idem ſenex nõ poteſt. Inſipienter ſpera. Quid enim eſt ſtultius: q̃ incerta pro certis habere, ac falſa pro veris! Senex ne qđ ſperet habet quidem. At eſt eo meliore conditione, q̃ adoleſcens: cum id quod ſperat ille, hic aſſecutus eſt. Ille vult diu viuere: hic diu vixit. Quã q̃ o dii boni, qđ eſt in hominis vita diu! Da enim ſupremum tempus: expectemus Tartheſiorum regis ætatem. Fuit enim, vt ſcriptum video, Argantonius quidam gadibus, qui octoginta regnauit annos: centum & viginti vixit. Sed mihi ne diuturnum quidem quicq̃ videtur: in quo eſt aliquod extremum: cum enim id aduenerit: tunc illud quod præteriit, effluxit, tantum remanet quidẽ, quod virtute, & recte factis ſis conſecutus. Horæ quidem cedunt, & dies: menſes, & anni, nec præteritum tempus vnq̃ reuertitur: nec qđ ſequatur ſciri põt. Quod cuiqꝫ tẽporis ad viuendum datur: eo debet contentus eſſe.

PET. MAR. Impẽdẽtẽ: imminẽtẽ. ppĩ quã, Q đ: mortẽ .ſ. impẽdere. Crimen vitium & malã ſortem. Senſi. expertus ſum: cognoui. Optimo: iuſtiſſimo. conſumatiſſimo. Fratribus tuis: qui patris æmiliũ pauli triumphalem gloriam ſua morte tẽperarũt erant. Aemilio inquit Plutar. quatuor filii. duo in optionem alarum familiarũ dati Scipio vs, ac. Fabius. duo etiam in ptãte retẽti quos ex alia vxore ſuſceperat. horum alter quinqꝫ diebus ante triũphũ eſt mortuus ſexdecim ãnos natus. alter duodeci tertia die a triũpho. Dignitatẽ: amplitudinẽ virtutis & gloriæ. Inſipienter: ſine rõne cõſilioqꝫ. incerta ſiquidem pro certis hřẽ ſtultitia eſt & imprudentia. Stultius: imprudentius, qm̃ vana opinione ducit & fallit. Eo: tanto. Cõditione ſorte. ſtatuqꝫ. Sperat optat ſenectutem veluti ppoſitum ſignũ & metãs. Aſſecutus. adeptus. Q uid eſt diu, quaſi dicat nihil, qm̃ vita q̃q̃ lõgiſſima ppetuitati cõparata: & æternitati veluti dies vnus & habetur. & eſt. Supmũ: vltimum ad qđ humana vita in quibuſdã pgreſſa eſt. Tartheſſus hiſpaniæ vrbs ad fretũ gaditanũ. de q & argãtonio dictũ eſt apud ſyllium. huius argantõii fabuloſæ ætatis meminit & Lucianus in macrobii. Vt ſcriptũ video: aput anacreõtem .ſ. & herodotũ gades inſula in freto qđ hiſpanos a mauris diſterminat. Extremũ: vltimum & finis. Id: extremum. Effluxit: tranſiuit euanuit cucurit. Q uod.i. remanet tm̃ nomẽ & fama virtutis & rerum virtute geſtarum. Cedũt abeunt. intingſtate viri monet columella tacito nã tempora greſſu Diffigiunt, nulloqꝫ ſono conuertitur annus.

MAR. PHIL. SED redeo: quia per trãſgreſſionẽ acceſſit ad laudem ſenectutis redit vñ digreſſum eſt. Impendentem: quaſi inſtãtem ad ruinam: ruinam impendo ſecũdę cõiugationis eſt. Minari ruinam: tractũ ab aliquo ædificio ruinã minãti impendere vero tertiæ cõiugationis eſt cõſiderare: vt Luc. Aium impendere veſtrũ. Senſi ego, pbat per exemplũ ppinquum filii ſui. M.C. Fratibus tuis: o Scipio. Pau. Aemi. huius. Scipio. pater poſt triumphum belli macedonici ſeptem poſt diebus duos filios amiſit. Ad ſperat. antipophora q rñdit dicẽs. Inſipiẽter ſpe, qa ſpãre eſt expectare bonũ futurũ incertũ qđ ducit. Quid. n. ſtultius: demẽtius. Senex: antipophora ꝙ ſenex non hẽt qđ plus vitæ ſperet. Cũ id .ſ. poſſet curate Diu vixit, ad illud referẽ: hic conſecutus eſt O dii boni admiratiue. Quid eſt. q.d. nihil eſt in vita humanius. Da diu. concede. Expectemus pbat per exemplum ꝙ in vita nihil ſit diu qđ ſempiternũ: q ad pl? vixerit, vixit qdem cẽtũ & viginti annis. Tharthesiorum: populi ſunt in hiſpania quæ eſt in occidẽtẽ, vbi eſt littus quod tartheſiũ dicit. Vt ſcriptũ: eſt a ſcriptoribus q de lõgæuis ſcripſerunt: veluti Lucian? qđ de longæuis ſcripſit. Argãtonius: gaditan?: a gadib? nomẽ propriũ, q̃ qdẽ gades in occidẽte ſunt vltra pmõtoriũ calpẽ, vñ ẽt mare gaditanũ. Diuturnum, diu viuere & ſempiternũ: eſt. n. cũ id extremũ, vt verbi gfa vltimus dies. c. & .xx. an. Illud qđ preterit .ſ. elapſi. & .c.x. an. Effluxit: euanuit, qa nõ vr vixiſſe. Tm̃ remanet: ſolum illud remanet & ſempiternũ eſt: quod eũ virtute factũ & cõſciẽtia bene actæ vitæ Horæ: ordo naturalis. Ex horis qdam fiunt dies ex his aũt menſes ex mẽſibus autẽ anni: hora vero græcum eſt & non ſolũ partẽ diei ſignificat: ſed partes ãni: vt ver: æſtatẽ: & pulchritudinẽ, añ ὡραῖον & aſpiratur i qñ autẽ regionem ſignificat caret aſpiratione. Dies: qui duplex eſt: naturalis & artificialis, vt ante diximus. Menſes: quidem dicti ab eo quo eſt μήνη quod ſignificat lunam, vel ab eo qđ eſt μὴν qđ græce idem eſt quod menſis latine, qui eſt lunæ curſus. eſt etiam annus, annorum tria ſunt gñа: lunaris annus: ſolſtitius & magnus. Quid cuiqꝫ: optimum documentum quod & ſancto Frã. dignum eſſet. & omni ſanctiſſimo viro.

Tartheſii

ASCẽ. SED radeo ad mortem impendentem .i. ad narrationẽ de morte impendente ſenibus. Q uod.i. quale crimen, ideſt malum eſt illud ſenectutis cum videaris eſſe commune cum adoleſcentia: quaſi dicat nullum. Ego ſenſi mortem eſſe cõmunem omni ætatis.i. ſimili in optimo filio meo M. Catõ ideſt ſimul in fratibus tuis o Scipio expectatis: ſcilicet a Popu. Roma. ad ampliſſimam dignitatem i ſed ambo Pauli. Aemilii patris adoptiui ipſis Scipionis filii mortui ſunt immaturi: aliter paulo ante triumphum macedonicum: alter paulopoſt. At.i. ſed dicetur ſupple ꝙ adoleſcens ſperat ſe victurum diu quod idem: ſcilicet ſe victurum eſſe diu ſenex non poteſt ſperare. Ad quod Cato. Inſipienter ſperat ſupple id adoleſcens. Quid enim eſt ſtultius q̃ habere incerta pro certis: & habere falſa pro veris: quaſi dicat nihil. Senex ne habet quid quod ſperet quaſi dicat aduerſarius, ſcio ꝙ non. Ad quod Cato. At ideſt ſed ſenex eſt eo: ideſt tanto vel iccirco meliore conditione.i. qualitate & fortuna vitæ conſtitutus: q̃ adoleſcens. cum ideſt quoniam aſſecutus eſt id: ſcilicet ſenium. quod ille: ideſt adoleſcens ſperat ſe aſſecuturum. Sunt tamen i qui vitæ cupidi dicant optalibus eſſe diu victurũ eſſe quemq̃ q̃ vixiſſe: ſicut gulæ proceres dicunt præſtantius laute cœnaturum eſſe q̃ cœnaſſe. Ille.ſ. adoleſcens vult viuere diu, hic.i. ſenex vixit diu, quã q̃ o dii boni quid eſt diu.ſ. durans in vita hominis .q.d. nihil: vnde eſt mezentii. Rhebe diu res ſi qua diu mortalibus vlla ex. Vixi &c. Et illud Iob. Homo nat? de muliere breui viuẽs tempore &c. Da.i. concede nobis ſupermum.i. maximum tẽpus vitæ. Expectamus ætatem regis Tartheſiorum ideſt illorum populorum hiſpaniæ. Fuit enim vt video ſcriptum,

Mors oſ ætati co muni

quidem.ſ.res Argantonius ſcilicet nomine Gaudibus:ideſt apud gades in vltimis locis hiſpaniæ, qui regnauit annos octoginta: vixit annos centum & viginti. Sed nihil videtur mihi ne quidem diuturnum i quo eſt aliquid extremum.i. vltimum. Cum enim:ſcilicet extremū aduenerit, tum illud quod præterit effluxit.i. ſubito elapſum eſt. Et quidem.i. certe illud ſupple manet tā tum quod ſis conſecutus.i. quod obtinuiſti recte factis .i. bonis operibus: vnde eſt illud Maronianum, Stat ſua cuiq; dies i breue & irreuo/cabile tempus Omnibus eſt vitæ & ſed famā extendere factis hoc virtutis opus. Horæ: videtur dicer: quod a diuo Auguſtino dictum ha/bemus, non referre quādiu, ſed qualiter quiſq; vixerit: cum incerta ſit ratio tempo ris. Horæ quidem cedunt ideſt recedunt a nobis aut ſuccedunt & dies ex horis, & menſes ex diebus, & an/ni ex menſibus: nec tempus præteritum reuertitur vn/quam: nec poteſt ſciri ſup.a nobis quid.ſ. tēporis aut re/rum ſequatur. Quiſq; debet eſſe contentus eo ideſt ea parte temporis: quod:ideſt quæ pars temporis datur, ſcilicet a deo & natura, & caſu: cuique ideſt cuilibet.

PETR MAR. ❡PER agenda:abſoluēda: & perficienda: placere in quo/cunq; actu.i. pte fabulæ ſatis ad cōmēdatiōnē: & plauſum. ❡Modo: dummodo laudatur cū agi primas: aut ſecundas non expectato ſiue in quo ſpectatorū plauſus excitat. ❡Sa/pienti: virtute præditoe qua viuit quocunq; tempore glo rioſe. nam qui ad virtutem etiam in iuuenta peruenit in ea que defungitur vita, ad vltimam ſenectutem perueniſſe pu tādus eſt. ❡Ad plaudite, ad vltimum finem fabulæ.i. vitæ preſtat in trāſlatione fabulari & hiſtrionica. ❡Bene: ſtudio/ſe. ❡Honeſte: laudabiliter & plauſibiliter. ❡Quā agricolæ.

A q nō dolēt ſed lætantur potius aduenīſſe æſtatē & autumnū quo fructus percipiunt laborum: ſic ſeniores auctoritatem naſciſcuntur q̄ſi apicem .i. inſigne. & honeſtamētum ſenectu tis: quapp talis ætas accuſanda nō. eſt ſed celebrāda potius. ❡Fructus ſenectutis: lucrum quod affert ipſa ſenilis ætas. ❡Partorum: comparatorum: & acquiſitorum. ❡Memoria: recordatione ſtudioſarum actionum: & rerum præclare ge ſtarum frequentia & abundantia. hæc ſunt animi generoſi præclara & ſumma bona. cætera cum multis communia. ❡Secundum naturam: naturalem ordinem ab intelligenti natura:ideſt deo ſublimi & glorioſo diſpoſitū. ❡In bonis, in numero bonorum diuina ſiquidem opera ſuum pondus habent ordinem atque menſuram. ❡Aduerſante: quoniam talis mors immatura videtur: & quaſi violenta. & ideo vo/catur a quibuſdam ante diem. ❡Vis: potentia: impetus. ❡Op primitur: ſuffocatur. & violenter extinguitur. ❡Sua ſponte: ſuapte natura. & quaſi voluntate. ❡Vi, conatu & extrinſeco impetu. ❡Conſumptus: debilitatus: extenuatus & diminu/tus.

MAR. PHIL. Hora. Inter bene & honeſte ❡NEq; enim: pbat p ſimilitudinem. ❡Per agenda, ad finē perducenda. ❡Fabula: comoedia vel tragoedia eſt diuiſa in/ .v. actus. Hor. Neu maior quinto neu ſit productior actu Fabula: quæ poſcivut & ſpectata reponi. ❡Probet laudetur a ſpectatoribus: qa nō ſatis erit: ſi in quocunq; actu aliquem egregium geſtum feceritis: ſiue in primo: ſiue in ſcūdo actu ex quo laudatur: ſed requiritur q in omni actu a primo vſque ad quintum ſit idem bonus: ſic & vita noſtra in quacūq; æta te fuerit: ſatis erit bene vixiſſe in ea. ❡Ad plaudite: ad finem

Neq; enim hiſtrioni, vt placeat, peragenda eſt fabu/la, modo in quocunque fuerit actu: probetur. Nec ſa/pienti vſq; ad plaudite viuendum, Breue enim tem/pus ætatis, ſatis longum ad bene honeſteque viuen/dum. Sin proceſſeris longius: non magis dolendum eſt, q̄ agricolæ dolent præterita verni temporis ſuaui tate, æſtatem autumnunque veniſſe, Ver enim tan/quam adoleſcentiam ſignificat: oſtenditque fructus fu turos, Reliqua tempora demetendis fructibus: aut percipiendis accommodata ſunt: fructus autem ſene ctutis eſt (vt ſæpe dixi) in partorum bonorum memo ria, & copia. Omnia vero quæ ſecundum naturā fiūt, ſunt habenda in bonis. Quid eſt autem tam ſecundū naturam q̄ ſenibus emori? quod idem contingit ado leſcētibus aduerſante, & repugnāte natura. Itaq; ado leſcentes mori ſic mihi videntur: vt cum aque multi tudine uis flammæ opprimitur, Senex autē, ſicut ſua ſpōte: nulla adhibita ui conſumptus ignis, extinguit.

qa illud eſt vtiliſſimum verbum in comoedijs vt Teren. Vos valete & plaudite: calliopius recenſui: vnde Hora. Donec, vos plaudite dicat. ❡Bene q̄tum ad copiā. ❡Honeſteq;, quā tum ad virtutē. ❡Sin pceſſeris: pulchrā ſimilitudinem dicit nō eſſe dolendum de præterita ætate: & comparat ætatem noſtrā quatuor temporibus anni. ❡Quā agricolæ dolent, quia non dolent: immo gau dent: vt ex floribus qui ſunt in vere ad fructus & matu/ritatem eorum perueniant quod dicit. ❡Ver in quo naſcū tur flores. ❡Oſtēdit per flo/res. ❡Partorum: bonorum memoria & copia: hoc eſt, conſcientia bene actæ vitæ. Eſt enim memoria, vt in/quit Cice. per quam animus reperit ea quæ fuerunt. A etates humorū

❡Omnia vero: concludit q mori eſt habendum in bonis omnia quæ fiunt ſecundum naturam ſunt habenda in bo nis. ❡Emori, eſt enim ſecun/dum naturam, ergo mori eſt habendum in bonis. ❡Quod idem ſcilicet mori. ❡Aduerſante: & re pugante natura. Non quidem vt mo ri vt contra naturam adole/ſcentibus: ſed cum in eis ſic calor & humor quibus cuncta ſuſtentantur & oriuntur: vt ab eis oriuntur cuncta duobus videtur difficilius mori: & ipſa natura repugnante, quod per ſimilitudinem oſtendit dices: vt cum vis flammæ ma/gnus ignis accenſus cum magna materia lignorum. ❡Aquæ multitudine, magna effuſione aquæ: ſic moriuntur adole/ſcentes in violentia aquę. Conſumptus: deficientibus lignis & combuſta materia lignorum.

❡NEq; enim fabula.i. comoedia aut tragedia eſt data hi ſtrioni.i. actori perſonato peragēda ſolummodo in fine.i. ſuprema parte: vt placeat.ſ. populo ſpectanti: ſed ſupple pro betur.i. approbetur in quocunq; actu.ſ. comedia fuerit ideſt etiam ſi non niſi in primo actu ſpectetur. Nec uidēdum eſt ſapienti ad ipſius hiſtrionis opprobationem uſque ad plau dite ideſt finem fabulæ. Aut legamus potius uiuendum ut ſit: nec uiuendum eſt ſapienti uſque ad plaudite.i. uſque ad finem uitæ ſupple ut probet: ſicut non eſt agendum hiſtrio ni uſq; ad finem fabulæ priuſquā probetur. Enim pro quia tempus uitæ breue.i. q̄uis breue, eſt ſatis longum ad uiuen/dum bene & honeſte. Sin.i. ſed ſi proceſſeris longius ideſt ul tra florem ætatis non magis dolendum eſt tibi: q̄ agricolæ dolent æſtatem, q; pro & autumnū ueniſſe, & hoc ſuauita/te.i. amœnitate temporis uerni.i. quod in uere eſt, præteri/ta.i. tranſacta. Enim pro qa: uer ſignificat tanquā adoleſcen tiam: & oſtēdit floribus ſuis fructus futuros: reliqua tēpora ſunt accommodata fructibus demetendis ideſt decidendis: aut percipiendis.i. utendis ſeu fruendis. Autem pro ſed fru/ctus ſenectutis eſt, ut ſæpe dixi memoria & copia.i. cōſcien tia bonorum.ſ. uerorum, quæ ſunt recte facta partorū ante ideſt in florenti ætate. Vero pro ſed omnia quæ fiunt ſecun dum naturam: ſcilicet non deprauatam ea ſunt habenda in bonis: ideſt inter bona. Autem pro ſed quid eſt tam: ideſt tā tum ſecundum naturam: quam ideſt quantum mori eſt ſeni bus: quaſi dicat nihil. quod idem ſcilicet mori contingit ado leſcentibus natura aduerſante & repugnante. Itaque, ideſt ita adoleſcentes uidetur mihi mori ſicut ſupple morit aut extinguitur uis flamæ: ideſt ignis tenuis cum: ideſt quando opprimitur: ideſt obruitur multitudine equæ. Senes autem ſupple uidentur mihi mori ſic: ut ignis conſumptus defici ēte combuſtibili extingitur ſua ſponte: & hoc nulla ui adhi/bita: ſcilicet extrinſecus.

A v c t. Nō eſt uidēdū uſq; ad plaudite fructus ſenectutis. Adoleſc. mors in natura re pugnāte. Mortem optat

❡Crudæ

Et quaſi poma ex arboribus:ſi cruda ſunt,vi auellun‑tur,matura, & cocta:decidunt. Sic vitā adoleſcentib⁹ vis aufert:ſenibus maturitas. Quę mihi qdē tā iucūda eſt:vt quo ꝓprius ad mortē accedā,eo citius quaſi ter ram videar videre,aliquandoq; in portū ex longa na uigatione eſſe venturus, omnium ætatū certus eſt ter min⁹. Senectutis aūt nullus certus ē terminus recteq; in ea viuit quod munus officij exeq & tueri poſſis,& tñ mortē cōtenere.Ex quo fit vt animoſior ēt ſenectus ſit,q̄ adoleſcētia & fortior, Hoc eſt illud quod Piſiſtra to tyrāno a Solone reſponſum eſt:cū illi quærēti, qua tandē ſpe fretus ſibi tā audacter obſiſteret:rñdiſſe di‑cit,ſenectute. Sed viuēdi eſt finis optimus,cū integra mente,cęteriſq; ſenibus,opus ipſa ſuum eadem , quę coagmētauit,natura diſſoluit:vt nauem,vt ędificium idem deſtruit facillime,qui conſtruxit.Sic hominē ea‑dem optime,quæ conglutinauit,natura diſſoluit. Nā omnis conglutinatio recēs ægre,inueterata facile:di‑uelitur. Ita fit vt illud breue vitæ relliquum:nec auide appetendum ſenibus: nec ſine cauſa deſerendum ſit,

PET. MAR. ¶ CRVDA:acerba immatura.⸿Vi:conatu violento.⸿Ma tura:perfecta & mitia.⸿Cocta:ſole macerata. ⸿Vis:violen‑tus īpetus morbi,& caſus.⸿Maturitas naturæ opportuni‑tas:& ſors ætatis a fine nō abhorrēs.⸿Aliqñ tādem ſupatis & finitis laborib⁹.trāſlatio a nauigantibus q ad portū dies noctesq; ſuſpirāt. ⸿Certus diffinitus,& conſtitut⁹.⸿Recte hōeſte. ⸿Mun⁹ officii, onus decoræ actionis q̄ ꝑſſæ de‑betur neceſſariis & amicis. ⸿Exeq: ſuſtinēdo peragere atq; ſubire. ⸿Tueri, ſeruare atq; tractādo cuſtodire:i ne cōtra offm̄ feciſſe:aut ab of‑ficio ceſſaſſe ob inertiā:i lan‑guorē atq; inopiā dicatur ſe nex ob idq; traducat torpi‑da ſenect⁹: atq; imbēis.⸿For tior:erectior & ꝯſtātior i oi piculo,& caſu. ⸿Optimus:i primis optādus cū optimas hēat cōditiones.⸿Integra: ſana rōne ac in nullo labefa ctata nec, nō ſenſibus incor ruptus q propriorū obiecto rū ſunt iudices. ⸿Coagmen tauit:ꝯglutinauit: cōpoſuit, coniunxit, conſtrinxit.⸿Ae‑gre:difficulter.& laborioſe. ⸿Nec ſine cā, legitima rōne moriēdi. & ſtoicorū ſñia ſe‑uerisſim⁹ Cato loquit̄, ſtoici ſiqdē præſentiū incōmodorū vel impēdentiū leuationem in morte ponebāt. vñ Laertius in zenōe citięo ſtoicorum pricipe dicit. Rationabiliter aiūt ſapientē ſeipſū educturū e vita & patriæ & amicoꝝ cā ſiue inter acerrimos dolores,aut mēbrorū mutilationes: i cura‑bileſq; morbos illi occubendū ſit.hæc Laertius. Idem Cice. agens de dogmate ſtoico in tertio de finibus inqt.⸿In quo aut ſunt plura cōtraria.aut forte videnī.huius officiū ē e vi ta extedere:ex quo a ppet i & ſapiētis eſſe aliqñ officiū exce‑dere e vita.cū beatus ſit: & ſtulti manere i vita cū ſit miſer. hæc Cicero academica libertate ſtoicā pſonam referens pro tpe aſſeruit. Sed qui recte philoſophant̄: & xpianæ verita‑tis p̄ſcripta ſeruant omnē cām inferendi ſibi mortē penitus excludūt, & Ariſtoteles philoſophorū facile priceps eos qui ſua ſponte morte incurrūt ignauos appellat & iniuſtos di‑ctū eſt de his in cōmentariis officiorum. Socrates apud Pla‑tonē in phędone ſic loquit̄. Dii curāt nos qui quædā illorū poſſeſſio ſumus. Siqs e mancipiis noſtris ſeipſum perimeret egre id ferrem⁹. pari rōne nō licet alicui iniuſſu dñantis in nos dei vitam deponere.hæc ille. Sed Cic. ſamii pythagoræ tm̄ meminit vt pſonæ ſeruet decorū ætate ſiquidē cenſorii Catonis italica philoſophia cui Pythagoras dedit auſpiciū vigebat i primis.vnde in quarto libro Tuſculanarum quæ ſtionum dicit.Pythagoræ aūt doctrina cum longe lateque flueret permanauiſſe mihic videtur in hanc ciuitatem.

MAR. PHIL. ¶ ET q̄ſi poma,alia egregia ſimilitudo eſt.⸿Sic vitam,ad aptat cōparationē.⸿Quæ.ſ.maturitas: & oñdit benignita tē moriēdi.⸿Iucūda: amœna & delectabilis cū fructu.⸿Vt quo,p ſimilitudinē nauigantiū loquit̄:cum ex longa nauiga tione iā incipiūt terrā videre in portū venire magnopere lætant̄,vt optata potiunt̄ arena: ſic nos ex longa vita inci‑pimus videre mortē.i.qetē & portū mortalitatis. Omnium ætatū certus ē terminus, vt infantiæ vſq; ad vii.annos pue ritæ vſq; ad.xii. & ſic p cæteras p̄ter ſenectutē quæ nō ha‑bet certū terminū vitæ, ſed ois hora:ois dies,ois mēſis pōt eſſe terminus vitæ ſue quæ qdē ſenectus incipit in.xlvi.an. ⸿Recte:cū virtute & iucūditate. ⸿Viuit̄ i impſonale eſt & in ſe hēt quādā generalitatē:vt itur in antiquā ſiluam.⸿Offi cii,ho neſtatis:& rei illi⁹ q debet effici. Et mortem ꝯtenere: nō timēdo ipſā, & plus ē cōtēnere q̄ vituperare:vt ait,Do,

⸿Animoſior, qa cū cogitat paruū tpis viuendi ſpaciū, nihil timet mori animus ſenis:& oē ſubintrat periculū:ſicut eſt il lud Virg. Vna ſalus victis nullā ſperare ſalutē. ⸿Et fortior qa fortitudo ē agreſſio periculoꝝ.⸿Hoc illud eſt i qd dixit ꝓbat p exēplum. fuit qdā Athenēſis vir pclarus noie Piſi‑ſtratus:qui lingua & eloquētia ſua & opibus oēs ſibi fauen‑tes fecerat Athenēſes adeo q tm̄ tēdebat ad iperiū:qd ſentiēs Solō in oibus rebus ei contrarius erat, & obſiſte bat audacter i vñ Piſiſtratus ab eo q̄ſiuit q̄ ſpe fretus id‑diceret:tū rñdit Solō,ſene ctute fret⁹ obſiſto tibi auda cter i q̄ſi voluiſſet dicere, tu me tuis militibus vis ſupare & ego te multitudie annoꝝ q̄ fretus neq; te:neq; milites tuos timeo:q qa oi no debeo mori cito, & tu ſi me interfi cis parū adimes viuēdi tpis ſpaciū. ⸿Illi q̄rēti. piſiſtrato ⸿Spe, bōi futuri expectatio ne,⸿Rñdit Solō. ⸿Senectu te.ſ.fretus. ⸿Cęteris ſenſi.ut auditu:guſtu, odoratu, ta‑ctu, & viſu. ⸿Ipſa ea.nā diſ‑ſol.corpus ſuū: corpus ipm hois:qd cū augmētauit & fe cit diſſolueř pōt.⸿Vt na.oñ dit p exēplū cōparationem. Cōglutinauit: cōpoſuit,cōſola uit a glutino dictū ē:hoc ē colla:hoc.n.græcū ē, illud vero latinū.vnde dr lingua græca notior q̄ latina. ⸿Recēs,quæ nuper ē facta cū maximo labore diuellit̄: ⸿Inueterata.ſ cō glutinatio,quæ iā diu eſt facta, vt in ſenectute:hæc oia ſtāt in ſimilitudine.⸿Illud breue vitæ reliquū:qd ē.ſ.ſenectute nec ſine cā deſerēdū:vt aliqs ſe occidat: vt multi inuēti ſunt pſertim apud antiquos, quorū multi ne venirent in manus hoſtiū gerentes venenū in annulis obibant mortē:i vt Hāni bal,q deinde(vt ē apud Homerū & apud Vir.in.vi.)infe‑ris dabant pœnas. Nā ſciendum eſt qd deus poſtq̄ corpus in vtero matris format:in ipſū mittit animā,tanq̄ in quoddā caſtellū gubernandum: & iubet vt recte cuſtodiat,donec ipſe reuocet. Vnde ſi datū cuſtodię caſtellum pderet:ſeq; metip‑ſum interficeret:rebellis eēt dei pditor, itaq; nōn ſine cauſa eſt ipſum caſtellū deſerendū,hoc ē ſine mādato imperatoris ſ.dei,quā rē tāgit Pitagoras. de quo nunc ait Cato ſic ho.

Conglutinare

Virg.

ASCE. ¶ ET q̄ſi.i.fere quēadmodū poma ſi ſūt cruda.i.virida & imatura auellunt̄:vi.i.violētia quadam ex arboribus i qbus naſcūt̄ & decidūt.i.deorſum cadūt ſpōte, ſua:ſi ſunt matu‑ra & cocta. Si vis.i.violētia aufert adoleſcētibus vitam, & maturitas affert ſenibus vitā. Quæ.ſ.maturitas vitæ ē qdē mihi.q.d.ut nihil de aliis dicā:tā iucūda: vt qd.i. q̄to ꝓpi⁹ accedā ad mortē eo ſup.magis videar videre terrā.ſ.a tur‑bulēto mari. & videar eſſe venturus aliqñ.i. tandem ex lōga nauigatiōe in portū.ſ.qetis æternę:vt pmiſſum ē. Senectu‑tis aūt &c. Cū ſenectuti nullus ſit termin⁹ expectādus. de‑mōſtrat eā aioſiorē eſſe q̄ adoleſcentiā:cum ſemp parata ſit obedire mortē dicēs. A ſit p ſed,cū certæ ætates:certo clau‑dunt̄ termino, infāntiæ terminus ē pueritia, pueritię adole ſcētia,&c. ſenectutis nullus terminus certus & viuitur in ea recte quoad.i.q̄diu poſſis.i.q̄uis poſſit exeq & tueri.i.defen dere munus.i.debitū,officii.i.ſenilis. & tñ.i.nihil ominus q̄ uis exequaris officium poſſis contemnere idest nihil pendere nec timere mortem. Ex quo fit:ut ſenectus ſit etiā aīmoſior & fortior q̄ adoleſcentia. Hoc eſt illud quod reſpōſum eſt a Solone phō & legumlatore Athenieñ piſiſtrato tyranno.i. occupatori imperii Athenieñ.cum dicitur rñdiſſe illi quę renti:ideſt interoganti,q̄ tandē ſpe.i.fiducia fretus.i.confi‑ſus ad intus obſiſteret ſibi:ſcilicet tyranno,id quærenti tam

Q. ſo mors optima

audacter.dr dico rñdiſſe: ſenectute .i. ꝙ ſenectute fretus id faceret ſed optim⁹ finis viuendi eſt cũ ipſa natura eadem q coaugmẽtauit.i.pduxit vſq; ad cõſumationem opus ſuũ.i. ſtatũ hoĩs diſſoluit ipm mẽte itegra ſup.adhuc:& i cæteris ſenſibus.ſ.exterioribus ſup.itegris. Vt.i.queadmodũ idem cõſtruxit:deſtruxit facillime nauem,aut ędificiũ.i.ſtructurã ædiũ ſic eadem natura q̃ conglutinauit.i. cũ petit & cõſolidauit hoiem, diſſoluit hominẽ optime.i.cõuenientiſſime. Nã ois cõglutinatio recens diuellit ægre.i.difficulter:& inueterata .i.tpe labefactata, & pene exceſſa diuellit.i.diſrũpit facile .i. facilit. Ita fit vt illud breue reliquũ .ſ. tẽpus aut reliq̃ pars vitæ quæ breuis eſt ſenib⁹: nec ſit appetendum ſenibus auide nec ſit deſerendũ ſenibus ſine cã:q̃ Catoni minori non fuit ſatis æq̃ ẽm diuũ Agu.i de ciuita.dei:imo nulla ſufficiens ẽ:vt qs tædio vitæ ſibi morẽ cõſciſcat: vñ recte dr a marone Aenei.vi.Proxima deide tenẽt mœſti loca q ſibi letũ inſones pperere manu:lucẽq; poſi piecere aias quã vellẽt æthere in alto. Nũc & pauperiẽ & puros pfecte labores.Fata obſtant. Eccleſia tamen celebrat ſantiſſimas mulieres,quę ad ſeruandam pudicitiã & fidei firmitatẽ oſtẽdendam ſi p ſubuerſionem finem vitę inuenerunt,ſed ad auctorem.

PETR MAR. ℂ IMPERATORIS:exercit⁹ ducis q milites i pſidiis collocat:& ſtatiõe ordinat,& cuſtodias.ita de⁹ glorioſ⁹ noſter ver⁹ & ſummus iperator ad tutelã.nos corporis poſuit:locũ ab iperatore diffinitũ.i.corporis cuſtodiã deſcere re aius adeo iuſſus nõ debet . declarat igit cato vim ſuę trãſlationis quæ vt dixi a platone ſumpta eſt. ⸿Præſidio,ppugnaculo & munimento.nomine ẽt pſidii milites dicunt ad cuſtodiã caſtellorũ & munitionũ poſiti . nomine vero ſubſidii milites ſubinde miſſi vt pſidiorũ refoueant vires ſintq; auxilio laborantibus. ponit hic præſidiũ p naturali tutela. & corporis cuſtodia.⸿Statione , loco ad tempus aſſignato militibus ab imperatore . hic ponit p humano corpore qd aius tutat, & ſeruat e ſummi iperatoris pſcripto.⸿Elogiũ, oratio ſepulchralis. & teſtificatio vltimæ volũtatis quæ in præconia defunctorum inſcribit monumentis. Idem Cice. in prima tuſculana de mortis qualitate diſputans dicit.ſi ſupremus dies perimit ac delet omnino qd meliuſq̃ in mediis vitæ laboribus obdormiſcere.& ita cõniuentẽ ſomno cõſopiti ſempiterno. qd ſi fiat melior Ennii q̃ ſolonis oratio. hic eni noſter . Nemo me lachrimys decoret inqt:nec funera faxit . At vero ille ſapiẽs . Mors mea ne careat lachrimis linquamus amicis. Mœrorẽ vt celebrẽt funera cũ gemitu. ⸿Carũ,deſiderabilem pcioſum & amabilẽ.⸿Decoret,exornet honeſtet lamentationibus meam mortẽ,qm qui ſemper viuit nõ eſt veluti mortuus deplorãdus.mors inquit cõmutatio quędam eſt loci & trãſitus ad emeritã ſorte citra viaticum.⸿Cenſet:putat ſtatuit:iudicat tali elogio.⸿Immortalitas,perpetuitas qua fruitur aia corporeis vinculis & corruptione carceris liberata . ⸿Iã ſenſus:perceptio, morſus & dolor mortis. ⸿Optandus:ſi animus eſt immortalis vt eſt. ⸿Aut nullus,ſi moritur . qd abſurdũ eſt viuit etenim ſemp animus.licet pro meritis gratiam ſortiatur aut pœnam. ⸿Tranquillo:ſecuro:pacato'quieto. ponit . Cicero exempla eorũ qui ad voluntariã mortẽ alacri animo cucurrerunt.

MAR. PHIL. Statio Solõis dictum ℂ PYTHAGORAS,q ſami⁹ fuit:vt dixim⁹.& phiã docuit i magna gręcia,quæ ẽ pars italię, & ei⁹ tãta fuit exiſtiatio,vt ei⁹ domũ cęteri cõſecrauerit:q̃ſi cẽſerẽt ſatis dignũ poſſe repiri neminẽ q illud domiciliũ ſuccederet. ⸿Iniuſſo ſine mandato & non inuenitur aliis caſibus . ⸿Præſidium: cuſtodia militũ in ciuitate a pſidendo dictũ . ⸿Statiõe:vbi ſtant milites:vt longa ſtatione tenebat:dicitur & ſtatiua, vt legit in Liuio:& Statio vbi ſtãt naues ad tẽp⁹ Vir . & Statio male fida carinis. Solonis ponit duas ſententias:quæ diſcordes vident Solonis & Ennii vt patet. ⸿Sapientis, & bñ nõ phi:quia vſq; ad Pythagoræ ſamii tpa ſapientis conſequebant nomina. Cum aũt Pythagoras poliſcratis tyrãnidem effugeret : & philum tẽ puenisset.Ibiq; cũ eſſet interrogatus an ſapiẽs eſſet,inqt ſe nõ σοφον ἀλλὰ φιλόσοφον eſſe. Itaq; a Pythagora phi ſunt dicti:cũ antea ſapiẽtes nominarent . ⸿Eulogiũ: bñ dictũ:& ſapienter. ⸿Negat vl dicit ñ velle.⸿ Dolor qtũ ad aium.⸿Lamẽtis: qtũ ad geſtũ deplorationis : qre hoc.⸿ Quia vult ſe cre.eẽ carũ ſu.vt p cõmemorationes ſui p lachrymas:p funera , p exeqas obliuiſcat ei⁹: & i caritate ſacrũ remaneat . ⸿Ennius nr,latin⁹: vult pponere ipm Soloni q dixit.⸿Nemo lachri.me deco.nemo ploret in morte mea. Decoro a decus decoris: & tũc hẽt accẽtũ i prima:decoro aũt a decor hẽt accentũ penultima. ⸿Nec fu,fletu,medius verſus:reliquum habet in tuſculanis. Voluor viuus in ora virum nec funera flexu facit.i.faciat.⸿Immortalitas p nomẽ:fama, & gloria & multa egregia opa quæ facta ſunt in vita. ⸿Poſt mortem qdem ſenſus: atq; optãdus , aut nullus eſt, vt diximus ſupra.qa aut viuit:aut oino morit : ſi viuit optãdus eſt,qa locum proficiſcitur vbi æuo fruatur ſẽpiterno:ſi moritur non miſer quia miſeriam ſentire nõ poteſt cum careat ſenſu &c. ⸿Moriendum:hoc gerundium iportat neceſſitatem.⸿Quis quaſi dicat nullus. Decoro

ℂ ET PITAGORAS uetat ſup.quẽq; decedere de pſidio.i.cuſtodia corpis, qd aius tutat:ut pſidium urbẽ cui ipoſitũ ẽ & de ſtatione.i.loco aſſignato, ut dat militibus in caſtris:aut mutis:aut acie apte , ſed ut metaphorã appetiat, addit uitę.ſ.tutãdę iniuſſu.i.ſine iuſſu impatoris.i.dei q tale munus cõſignauit.Quidẽ.i.certe eulogiũ,ut apud uallam legimus eulogium.i.dictum expſſum & puerbiale Solonis ſapiẽtis eſt,quo negat ſe uelle.i.dicit ſe nõ uelle morrẽ ſuam uacare.i.uacuã eſſe: & immunem dolore lamẽtis oculorum, uult ut dicit Cato,ut credo,ſe eſſe carũ ſuis.ſ. amicus & neceſſariis. Bñdicit credeo:qa põt ẽt alia cui⁹ dictu rõ aſſignari:vt uidelicet iõ uelit dolorẽ afferre: ꝙ uita fuerit ei grata & iucũda : & ita moriat priuſq̃ illis modeſtus eẽ cœpit. Sꝫ haud ſcio an Ennius noſter.i.latinus poeta aut nobis familiaris: melius cẽſet mortẽ nõ eẽ lugẽdã,dicẽs. Nemo &c.Ordo ẽ Nemo doceret.i.ornet me lachrymis neq; ſpp.quiſquã faxit.i.faciat,inſtruat funera.i.pompã funebrẽ fletu.i.luctu, cẽſet dico nõ eẽ lugẽdã, ut pote qua imortalitas cõſequat. Iam,.i. deinceps loquar eſt ſenſus moriẽdi eẽ aliqñ qui ſunt . q dicãt nullũ eſſe: & mortẽ eẽ q̃ſi: æternũ ſomnũ is.i.ſenſus . durat ad tps exiguũ.i.modicũ pſertim ſeni, A ũt p ſed ſenſus.i.ſenſio aut pceptio rerũ eſt quidẽ poſt mortẽ aut optãdus,qa vt pleriq; volebãt eſſe oibus aius æternus & beatus aut nullus ſit, vt epicurei dicebãt aius nobis,vt aia brutorũ cũ vita corporali extingueretur . Sed hoc. Reducit ad mores bonos quorũ maximus inſtitutor erat mortis cõtẽplationẽ dicens. Sed hoc debet meditatũ.i.exercitatum ab adoleſcentia, vt negligamus mortẽ ſine qua meditatione nemo põt eſſe animo tranquillo quia anxio de morte. Enim pro qa moriendũ eſt.ſ. oibus certe .i. indubitãter,qa nil certius morte, & nihil incertũ:an ſeipſo die,quia nil incertius hora mortis. Igitur quis timens mortẽ impendentem omnibus horis poſit conſiſtere animo tranquillo quaſi dicat nullus

ASCẼ. Sibi ipſi mortem maturã optare vetuit pythagoras: Solon mortuũ ſe defleri vetuit

Vetatq; Pythagoras iniuſſu impatoris : ideſt dei, præſidio, & ſtatione vitę decedere. Solonis, quidẽ ſapiẽtis elogiũ eſt:quo ſe negat velle ſuã mortem dolore amicorũ lamentiſq; uacare. Vult ſe charũ credo ſuis eſſe. ſed haud ſcio an melius Ennius. nemo me lachrymis decoret, neq; funera fletu faxit.cur:uolito uiuus p ora uirum, nõ eſſe lugẽdã mortẽ cenſet:quã immortalitas cõſequat. Iam ſenſus moriendi ſi aliquis eſſe poteſt, is ad exiguum tempus durat:preſertim:ſeni:poſt mortẽ quidem ſenſus:aut optãdus:aut nullus eſt, ſed hoc me ditatum ab adoleſcẽtia debet eſſe: mortem ut negligamus:ſine qua meditatione tranqllo eſſe aĩo nemo poteſt. Moriendum enim certe eſt:& id incertum an eo ipſo die. Mortem igitur omnibus horis impendentem timens quis tranquillo poſſit animo conſiſtere?

ℂ Non ita

PET. MAR. ¶NON ita,nō multū.L.brutus:& ſex trāquinius mutuis vulneribus ocxiderunt.¶ Hoſti,punico ſenatui.¶ Scipiones Pub.& Cneū in hiſpania occūbentes vt Carthaginenſibus ad italiā clauderent iter,¶ Luit ſoluit deditq; pœnā quā ei⁹ collegat.M.Terentius varro temerari⁹ merebatur.¶ Igno/minia:dedecoꝛ & calamitate.¶ Hoſtis ferus hānibal q apd Paulū,de quo diximus huius Scipionis auū naturalem.¶ In cānenſi ignominia:cannæ cannarum in apulia vicus eſt, va tanta clades romanorū ab Hannibale facta eſt quanta nūq̃ fuit.in quā Luci.Paul.Aemilius fuit interēpt⁹ ꝓ patria libe randa mori potius volens q̃ fugere: ꝓ qua re ſciendū eſt, ꝙ in bello cōſules erāt Luci, Pau. & Teren. Varro plebei⁹ hō

L. Par. Aemilii

De qua nō ita longa diſputatione opus eſſe videtur, cum recorder non ſolum,L.Brutum, qui lin iberan da Patria eſt interfectus:Non duos Decios,qui ad vo luntariam mortē curſum equorū incitauerunt,Non. M.regulum,qui ad ſuppliciū eſt ꝓfectus,vt fidem hoſ ſti datam conſeruaret,Nō duos Scipiones q iter pœ nis vel corporibus ſuis obſtruere voluerunt.nō auū tuū.L.Paulum:qui morte ſua luit collegæ in cānēſi ignominia temeritatē:nō.M.Marcellum,cuius inter. tū ne crudeliſſimus qdē hoſtis honore ſepulture care re paſſus eſt:Sed legiones qdem noſtras ſcripſi in ori ginibus in eū locū ſępe profectas alacri animo & ere cto:vnde nunq̃ ſe redituras arbitrarentur. quod igi tur adoleſcentes: & ii quidem nō ſolum indocti:ſed etiam ruſtici cōtemnunt:id docti ſenes extimeſcent?

Sylliū.xv.ſic loquit. Ipſe fa/cē ſubdēs laus igt parta po/rēnis. Marcel. abſtulimus la/tio vos ite ſupbę Exequias & ci erē decorate ſupmi Mu/neris offō: nūq̃ hoc tibi Ro/negabo.¶ Alacri: læto:prō/pto.¶ Erecto: ꝯſtāti fortiq;.

MAR. PHIL. ¶DE qua:ꝓbat ꝑ exempla: ꝙ mors cōtēnēda ſit oibus: Nō Iu.Brutū,ordo ē Iuniū Brutū. ſed noſtras legiones &c.& ē color rhetoricus oc/cupatio: cū dixim⁹ nos ꝑte/rire & neſcire, aut nolle di/cere id qd tūc max ie dicim⁹. vt nūc dicit ſe nolle recorda/ri.Iuni.Bru.& cęteros quos recordat,ſed legiones & ho/mines ipitos & ruſticos, &,

& nullius prudētiæ & boni cōſilii pugnare voluit:& cō/ſerto ꝓlio fugit, vñ.L.Pau. cū cæteris fugere nolatib⁹ in/terēpti ſunt: & ipſe collegæ ſui temeritatē Luit.¶ Mar. Marcel. nobiliſſimū & ꝓſtā/tiſſimū ciuē Romanū, q eo ꝓlio cānēſi Hānibali cōgreſ/ſus occiſus eſt: vñ poſt cladē Hānibal corpus ei⁹ iter tot/ cadauera fecit inuenire, & honorificentiſſime ſepelire. ¶Interitū,mortē,dictū ab i/ter & it: qa mors eſt ſolutio corpis & aiæ:vt igt Plato. ¶ Legiones: in qbus erant in ducti tyrōes & ruſtici, q nul lā hēbāt doctrinā: q̃ cogno/ſcētes mortē contemnerent.

Interitus

Legio

hoc iō,qa diceret aliqs nō eſſe mirū i hoibus clariſſimis pp doct ina & virtutē ſpretā ei mortē: iō dicit ab indoctis & ruſticis ſpretā eſſe mortem. Iu, Brutus, de quo nū agitur ex ſorore Tarquinii ſuperbi fugit genitus, q ne ab auūculo occi/deret: vt frater: ſtultitiā finxit, quam rem meminit Ouid.de faſt. Brutus erat ſtulti ſapiēs imitator vt eſſet Tutus ab inſi/diis dire ſuperbe tuis. Vnde Brutus eſt appellat⁹ i iuuenibus regis delphos euntibus ridiculi cauſa comes accitus baculo ſambuceo aurum infuſum deo donū tulit: vnde reſponſum eſt eum Romæ ſummam ꝑtātē habiturum, qui primus ma/trem oſcularetur: ipſe caſum ſimulans terram oſculatus eſt. Deinde pp Lucretiæ ſtuprum cum tricipino & collatino i exitium regium coniurauit: quibus in exilium actis primus conſul creatus fuit.¶ Filios qui cum aquiliis & rutilis ad re cipiendum in vrbem Tarquinios coniurauerant virgis cæſos ſecuri percuti iuſſit. Deinde imperio quod aduerſus eos ge/rebat cum Arunte filio Tarquinii congreſſus ambo mutu/is vulneribus ceciderunt: cuius corpus in foro poſitum a col lega laudatum matronæ anno luxerunt.¶ Duos decios, pa trem & filium ſed non eodem tempore: ſed vnus latino al/ter gallico bello pro patria liberādaſe deuouit ad mortem, vt diximus.¶ Equorū curſum: qa in hoſtes facta deuotione quam primū excurrerunt, & interfecti fuere.¶ M. Attiliū: hic eſt ille imperator militæ romanorum in primo bel.Pu. M. Attilius, cui nomē per auctores ferme omnes longiela teque diffuſum eſt Fuſis in primo ſalentinis trium phaſſe commemorant; & primum Romanorum ducum claſſem in africā traieciſſe quaſſatas de Hamilcare naues longas tris & ſexaginta; oppida.cc.accepiſſe: & hominum ducenta milia cepiſſe: & abſcente quidem ipſo datos eſſe cōiugi & filius ob paupertatē publice ſumptus. Mox arte Xantippi Lacedæ monii mercenarii multis captū fuiſſe: & in carcerē miſſum dato iureiurando: vt ſi non impetraſſet domum ita redire, in ſenatu condicionem diſſuaſiſſe: & reiectis a ſe coniuge & liberis carthaginem ingreſſum: vbi in archam ligneam con/fectum clauis introrſum adactis vigiliis & dolore punitum eſſe: palpedras enim oculorum: vt dormire non poſſet inci derunt, & iſto crudeliſſimo ſupplici genere mortem obiuit ¶ Nō duo Sci, Publium Scipionem & Cn. Sicpionē fratres præſtantiſſimos viros: de qbus Virgi.inquit: duo fulmina beli ſcipiadas. Iſti aūt negligentes in ſecūdo bel.pu. obuiaue runt Haſdrubali Hānibalis fratri ad ipſum Hannibalem in italiā venieti auxilio, cui de propriis corporibus iter clau dere voluerunt, ne in italia ueniret.¶ Obſtruere, claudere.

Ouidius

M. attil⁹

Virg.

Itaq; mortē ipſam docti & indocti cōtēnebant. Dicta aūt legio ab eligēdo fit.n.electio ꝑſonarū in ea & nō hēt certū numerū. Eſt interdū quatuor millia: interdū quinque milia ꝑſonarū. Liuius tñ in lib.ix. de ſecundo bello pūico: maiore numero accepit legionē: ſuppleuitq; ita legiōes: vt ſingulæ ſena milia & ducētos pedites: tricentos aūt haberēt equites ¶ In eū locū.ſ.in mortē.¶ Alacri: ſtrēno: prompto: feſtināti. ¶ Quod igitur.ſ.mortē, & eſt cōcluſio id.ſ. mortē interro/gatiue: & eſt color rhetoricus: cōtentio quæ cōtrariis rebus conficitur.¶ Indocti: nomē eſt & nō participium, trāſit eni participium in vim nominis quatuor modis.

ASCE. ¶ Equa: ſcilicet morte videtur non eſſe opus diſputatione ita, ideſt valde longa cum recorder nō ſolum Iunium Brut tum primum conſulem Romanum, qui interfectus eſt in cō flictu cum hoſte: quem ipſe interemit in patria liberanda: ideſt dum patriam liberaret a ſeruitute Tarquinii ſuperbi: & ſupple non ſolum duos decios. ſcilicet patrem & filium: qui incitauerunt curſum Equorum ad mortem volunta/riam: quia ſeſe deuouerūt inferis pro ſalute patriæ & exer/citus. Non etiam ſolum Marcum Regulum Attiliū de cuius facto in tertio officiorum late diſputatum eſt. Qui eſt profectus carthaginem ad ſupplicium ideſt cruciatum ex quiſitum: vt ſeruaret fidem datam, ideſt promiſſionem iu/ramento firmatam hoſti: ſcilicet cartaginenſes. populo. Nō ſolum duos Scipiones: ideſt Publium & Cneum fratres qui voluerunt obſtruere ideſt occludere pœnis ideſt punico ex ercitui iter, vel ideſt etiam ſuis corporibus, quia forte pro patria opperierunt mortem. Non ſupple ſolum Lu. Paulū, ſcilicet Scipionem auum tuum o Scipio qui luit ideſt per/ſoluit & tulit ſua morte temeritatem collegiæ, ideſt conſu/lis ſuis Terentii Varronis in ignomina: ideſt ignominioſa clade cannenſi: ideſt apud cānas ab Hannibale romanis illa/ta. non ſupple ſolum Mar. Marcellum cuius interitum ne q dem. ideſt non etiam crudeliſſimus hoſtis ſcilicet Hannibal paſſus eſt carere honore ſepulturæ: ſed ſcripſi in originibus ideſt in libro de originibus legiones. Quidem ideſt certe no ſtras ideſt romani populi profectas ſæpe animo alacri & er ecto ideſt locum vnde arbitrantur ſe nunquam redituras. Igitur ꝙ adoleſcentes & ii quidem non ſolum indocti, ſed etiam ruſtici ideſt aggreſtes contemnūt, id extimeſcēt ſenes indocti, quaſi dicat id abſurdiſſimum eſſe, ſed inualidum eſſet argumentum: niſi probaſſet aliis rationibus mortem non contemnendam. ab ruſticis enim & indoctis, non eſt ſū endum exemplum vitæ aut mortis.

PETR. MAR. ℂOMNIno, certe, pfecto. ⁋ Satietas: expletio: ſaturatio & q̄ſi faſtidiũ. ⁋ Certa ſtudia, quædam peculiares curę: cogitationes, exercitationes. Ineuntis: incipiētis, & iuuenilis. ⁋ Cōſtans, firma: & iam conſtituta, integraq;. Occidũt, euaneſcunt, & cedunt aliis ſubinde ſuccidentibus. ⁋ Maturum aptũ, opportunũ, ⁋ Cōpagib⁹: coagmētationib⁹, & cōmiſſuris corporeæ cuſtodiæ.

Omnino, vt mihi quidem videtur, rerum oīum ſatietas vitæ facit ſatietatē. Sunt pueritiæ certa ſtudia: nũ igit̃ ea deſiderant adoleſcētes? Sunt & ineuntis adoleſcētiæ, num ea iã cōſtans reqrit ætas, q̄ dr̃ media? Sunt ēt eius ætatis ne ea quidem in ſenectute quæruntur. Sunt aũt extrema quędam ſtudia ſenectutis. Ergo vt ſuperiorũ ętatum ſtudia occidunt ſic occidunt etiã ſenectutis. Quod cum euenit, ſatietas vitæ tēpus maturũ mortis affert. Equidem uō video, cur, quid ipſe ſentiam de morte, non audeam dicere vobis, ꝙ eo melius cernere mihi videor: quod ad eam ꝓpi⁹ ad ſum. Ego veſtros patres, P. Scipio, tuq;. C. Leli viros clariſſimos mihiq; amiciſſimos uiuere arbitror, & ea qdem uita, q̄ eſt ſola uita nominanda. Nam dũ ſumus in his incluſi cōpagibus corporis: munerẽ quodã neceſſitatis: & graui opere perfungimur. Eſt. n. animus cæleſtis ex altiſſimo domicilio depreſſus, & quaſi demerſus in terrã, locũ diuinæ naturæ, æternitatiq; contrarium: ſed credo deos īmortale ſparſiſſe animos in corpora humana, vt eſſent, qui terras tuerentur, Quiq; cæleſtiũ ordinẽ cōtēplantes imitarentur eum uitæ mõ, atq; cōſtantia.

⁋ Munere, onere officio que tuẽdis corporib⁹ neceſſario ⁋ Graui, laborioſo, & animę vi deprimēte, q̄ ñ nulli putauerũt pıculũ eſſe diuini ſpiritus. vñ dicit Hor. Atq; affigit humi diuinę particulã aurę. ſed vana ē hæc opinio deus animã ex nihilo creat. corporiq; organico adiungit. Laudãdi tñ ſũt illi⁹ opinionis auctores ꝙ animã aſſerunt imortalē: licet in mõ longe aberrauerint. ⁋ Tuerentur, conſeruarent: excolerēt. ⁋ Ordinē, ratas firmaſq; cōpoſitiōes atq; ꝓgreſſus modũ ęquabilē nũq̄ excedētes. ⁋ Vitæ modo: menſura viuēdi decora: & iuſta. qua propter Euripidia iocaſta filiũ Etheoclē erga fratrē iniq̄ affectum monet vt cœleſtium ordinem ſuſcipiat atq; iuſtitiã. omnia quippe ſuam ſtatione ſeruant, atque momentum: nec in iura aliena ſedeſque inuadunt. ⁋ Conſtantia: perpetuo tenore atque graui citra leuitatem: & fluxum vitæ.

MAR. PHIL. ℂOMNINO pbat cōtēnendã eē mortē ꝓpter ſatietatem vitæ; quæ nũc vt ait Cato. facit ſecietatē: quarum nulla eſt: ut inq: Iuue. Creſcit amor nũmi quantum ipſa pecunia creſcit. ⁋ Sunt: pbat per exēplum ætatũ ꝙ ſatietas ſit oīum eorũ, ſtudia aũt ſũt pueritiæ: vt ait Hora. & pede certo pulſat humũ, geſtit paribus colludere: & iram colligit ac ponit temere & mutat̃ in horas. ⁋ Nõ in ea. ſ. ſtudia pueritię. q. d. non. ⁋ Sunt ſtudia. ſ. ineũtis adoleſcentiæ incipiētis. Adoleſcētia. n. habet ex ſe ſtudia. vt Hora. Gaudet equis canibus & aprici gramine campi. Cereus i vitiũ flecti monitoribus aſper. Vtilium tardus ꝓuiſor prodigus ęris. Sublimis cupiduſq; & amata relinquere pnix. ⁋ Aetasq̄ dr̃ medio. ſ. virilis q̄ q̄rit opes & amicitias i ſeruit honori Cōmiſiſſe cauet qd mox mutare laboret. ⁋ Sunt eius ætatis: mediæ. ſ. & ſubaudi ſtudia ſenectutis: vt eſt illud Hora. Quærit & inuētis miſer abſtinet ac timet vti. Q d eo. i. tanto melius. ⁋ Quod ad eã ꝓpius adſum, ꝓpiquus & vicinis: ſic de ſene. vt de nauigantibus dicere poſſumus: q cũ lõgius in mari nauigent minus videre poſſunt portũ, q̄ illi q nõ longius abſunt a terra. ⁋ Ego veſtros patres: maiores veſtros Romanæ enim & Pythagorice & Socratice vult probare animum eſſe imortalē pp quod exoptanda eſt mors: ex quo poterimus notare: ꝙ cũ natura nihil fruſtra fecerit: nec quis deſiderat quod naturaliter eſſe qui non poſſit: vt alas habere: & veluti aues volare: homines autem cum deſiderant quietem & ſummã felicitatē æternitatē illam aſſequi poſſe certum eſt: quia naturaliter deſideran ipſam, ⁋ Clariſſimos: ex ſplendore virtutis: & plus eſt q nobilis: ga id meſum eſt. Eã qdem vitam. ſ. imortalē & æternã. ⁋ Quæ eſt ſola vita nominanda: quia eſt vera uita, & immortalis. ⁋ Nã: hæc noſtra vita humana ſi vita dici põt. nõ eſt uera uita, ſed falſa & mortalis: quæ qdē opinio cōcordat cũ fide xp̄iana. ⁋ In his cōpagibus: coniuncturis mēbrorũ quæ faciũt carcerē quēdam animæ, ſic appellat Virg. vt clauſa tenebris & carcere cæco. iõ compagibus facit: ga vſurpatũ ē cōpago, Antiq. n. cōpages & ambages dicebant: quorũ genitiuus eſt cōpagis & ambagis. Vñ declinatio nõ mutat̃, quis varius eſt nominatiu⁹ hinc i datiuo & ablatiuo cōpagibus. Vir laxis laterũ cōpagibus oēs accipiunt inimicũ imbrē. ⁋ Munere quodã neceſſitatis, q̄ neceſſe ſunt fieri in vita humana: vt dormire: comedere: bibere &c. hmõi q̄ ad victũ & ad vitã humanã neceſſaria ſunt.

Hora.

Iuue.

Graui opere: quod moleſtiē hoibus affert, & idē qd ſit in vita humana. ⁋ Eſt eni aius, & aius ſit æternus, & eius ſola vita ſit noianda ponit rōnē. ⁋ Cœleſtis: i cœlo formatus. Dicebãt enim antiq phi ꝙ animus erat formatus in cælo, quē deus poſtea in corpus in vtero matris formatũ īfundebat. Moderniores aũt phi dicunt ꝙ cũ corpus eſt in vtero matris formatũ q̄ primũ in eo generat̃ aīa, ꝙ aũt animus formetur in cęlo patet nũc ea ſnia Cato. ⁋ Ex altiſſimo domicilio, ex habitaculo cæleſti. ⁋ In terrã: exponit ſeipſum dicens ⁋ In locũ cōtrariũ diuinæ naturæ: q̄ eſt imortalis & inuiſibilis: & hæc terrena ē mortalis & viſibilis. ⁋ Sed credo: ponit opinionē ſuã q̄ re dii fecerũt hęc, ꝙ diuinos animos in corpora caduca infundiſſent. ⁋ Vt eſſent: ecce cauſam. Nam id fecerunt dii, vt habitarent & tuerentur terram & imitarentur cæleſtium ordinem: vnde originem habebant: & mererentur per actiones bonas in terra cæleſte domiciliũ. ⁋ Terrã tuerētur, quam cōſtat adeo factam anteq̄ hoiem imo oia fecit deus ãtequã formaret hoiem ad hæc vt oia parata inueniret: & oia ei ſeruirent. ⁋ Celeſtium ordinē: vt planetarũ ſtellarum & cæterarũ rerũ cæleſtium. ⁋ Cōtemplãtes: ſub ſubtili quodam intellectu cōſiderantes. Imitarent̃ eum. i. ordinē. Vnde Cui. pronaq; cum ſpectent animalia cætera terram. Os homini ſublime dedit cæluq; videre iuſſit: & erectos ad ſidera tollere vultus Iuue. Senſum a cæleſti demiſſum traximus arce: ſic & modum & conſtantiam. ⁋ Modo: ordine & menſura; ⁋ Conſtantia: quæ & conſtet & concors ſit.

Catonis ſnia de animo

ouidius Iuue.

A. SCE. ℂOMNINO, pbat ēt vitæ ſatietatē eē debet dicēs. Satietas vitę facit oino (vt qdē videt̃ mihi) ſatietatē oium rerũ. ad iſtã vitã ptinentiũ. Certa. i. ſua & ꝓpria & determinata ſtudia. i. exercitia cũ ſtudio ſunt pueritię, igit̃ nũ. i. nunquid adoleſcētes deſiderant ea. q. d. minime, Et ſunt ēt certa ſtudia adoleſcētiæ ineũtis. i. incipiētis: num. i. nunqd ætas iam cōſtãs: videlicet uirilis: q̄ dicit̃ media. ſ. totius uitæ reqrit. i. iterũ q̄rit, ea. ſ. q̄ dereliqrit adoleſcentię ſtudia. q. d. etiã minime. Sunt etiã: ſup. certa ſtudia eius ætatis. ſ. cōſtãtis & mediæ. de quibus Hora. in arte late diſſerit: nõ. i. nũquid ea quidē querunt̃ in ſenectute. q. d. ēt nequaq̄. Sunt aũt quidē ſtudia extrema: aut extremę ſenectutis. Ergo vt ſtudia ætatum ſuperiorũ occidunt ſic ſtudia ſenectutis occidũt. i. finiuntur ēt. Q d̃. ſ. ſtudia ſenectutis occidere cũ euenit ſatietas uitæ affert tp̄s maturũ mortis. Equidē. i. ego certe nõ uideo cur nõ audeã dicere uobis quid ipſe ſētiã de morte. qđ. ſ. qđ ſentio ego uideor mihi uidere eo. i. iccirco melius qđ ad uſum ꝓpius. i. ꝓpinquius ad eã. ſ. mortē. Ego o Publi. Scipio tuq; Cai Læli. arbitror patres ueſtros uiros clariſſimo & amiciſſimos mihi uiuere, & ea quidē uita q̄ eſt ſola vita noiãda. ſ. uita æterna. Nã dũ. i. donec ſumus in incluſi in his cōpagibus. i. cōpactioib⁹ corpis: pfungimur quodã munere neceſſitatis: & graui. i. duo ope. Eoi p quia, anim⁹ cæleſtis. i. cuius eſt cæleſtis origo ex domicilio altiſſimo. i. patria cæleſti eſt depreſſus

Aius eſt cæleſtis

Nec me ſolum ratio ac diſputatio impulit : vt ita crederem : ſed nobilitas etiam ſummorum philoſophorum & auctoritas : audiebam Pythagoram Pythagoricoſq́ incolas pene noſtros qui eſſent italici philoſophi quondam nominati: nunq̃ dubitaſſe, quin ex vniuerſa mente diuina delibatos animos haberemus: demonſtrabatur mihi preterea: quid Socrates ſupremo vitæ die, de immortalitate animorum diſſeruiſſet : is qui eſſet ſapientiſſimus oraculo Apollinis iudicatus: Quid multa! ſic mihi perſuaſi, ſic ſentio: cum tãta celeritas animorũ ſit, tanta memoria præteritorũ, futurorum prudentia, tot artes, tantę ſcientię, tot inuenta, nõ poſſe eam naturã, quæ res eas cõtinet: eẽ mortalẽ:

depreſſus q̄ſi demerſus in terram oppoſitorie locũ contrariũ diuinæ naturæ, cuius animus humanus particeps : quia igneus eſt illis vigor & cœleſtis origo. Itẽ eẽ apibus partẽ diuinæ mentis & hauſtus ęthereos dicere &c. & æternitati eũ citra, Lunã ſi regio trãſmutabilium. Sed credo deos immortales ſparſiſſe aĩos (diuꝰ tñ Aug. dicit ꝙ aĩa ſe infundẽdo creaṫ, & creãdo infundiṫ ĩ corpora humana: vt eſſent q̃ tuerenṫ terrã (terrã aũt dedit filiis hoĩum: vñ dicit dominamini piſcibꝰ maris &c. q̃ tango: vt gẽtilia q̃ ꝑ ſe parũ hñt auctoritatis cõprobant (qui q. i. q̄dẽ) Sunt. n. duæ partes) cõtẽplantes ordinẽ cœleſtiũ. ſ. corporũ imitarenṫ eũ. ſ. ordinẽ mõ uitæ. i. viuendi atq́ conſtantia.

Quare ſapientia animas data humanis

PET. MAR. ¶ DISPVTATIO: exq̄ſita rõis & cãę idagatio & inueſtigatio ꝑ collationẽ rationũ, & ex vtraq́ parte ꝯtẽtionẽ. ſic eteni veritas magis apparet. & q̄ſi tangiṫ manu. ¶ Nobilitas. famæ celebritas: auctoritas: & dignitas. vnde dicit alibi Cicero ſi nullas rationes Plato afferret tamen ipſe auctoritate me frangeret. ¶ Auctoritas: æſtimatio, & excellentia. ¶ Incolas noſtros: quaſi ſuburbanos habitatores. Fuit enim vt dixi Samius Pythagoras: & in magnam græciam quæ nunc Calabria dicitur domicilium ſuum contulit. vnde incola Italiæ dictus. & quaſi ſuburbanus habitator. Suburbana dicuntur loca prope vrbem. proaſtya græci vocant. ¶ Pene, quaſi: quoniã nõ ita diſtat ab vrbe Calabriæ cum ſit Italiæ pars. & ipſe Pythagoras iam non puincialis ſed Italus dici poterat. ¶ Vniuerſa: generali: & omnem naturam animante atq́ regente deum ſiquidem animã eſſe mũdi putauit antiq̃tas. quã opinionẽ in georgicis, & eneide Virgiliꝰ tenuit. & animantes inde vitã ſibi decerpere. Vanus eſt hic ſermo: quoniam ſi aĩa humana deus eſſet: aut pars dei, nec in peius nec melius verti poſſet. oppoſitum patet, & quaſi tangitur manu. ¶ Delibatos: hauſto, acceptos, & quaſi epotos. ¶ Demonſtrabatur: oſtendebatur a monimentis Platonis qui in phædone Socratem de animorum immortalitate diſputantem in cuſtodia induxit. ¶ Supremo: vltimo quo cicutæ hauſtu vitã finiuit. Oraculo: reſponſo: ſorte: vaticinio. Socrates apud Platonem in apologia ſic loquitur. Cherophontem certe nouiſtis qui delphos profectus id vaticinium experiri auſus eſt. Interrogauit certe an eẽt, vllus me ſapiẽtior reſpondit Pythia ſapientiorem eſſe neminem. ¶ Celeritas: agitatio, ſolertia, & q̄ſi quidam diſcurſus ad multa etiam ſimul cõſiderãda celerrimus. Innata eſt inq̄t Fabius, humanis animis agitatio & ſolertia. ¶ Memoria, cõprehenſio rerum & recordatio q̄ſi quidam theſaurus. ¶ Prudentia: anticipatio, & cognitio q̄ſi diuinans atq́ ꝑſagiens. a prouidendo eſt appllata prudentia. quam aliqui diuinationem quandã eſſe dixerunt. ¶ Artes: formulas rerũ effingendarũ: quas eas mens continet quæ rerum efficiendarum principium eſt. & omnes artifices tali mente cenſentur. ¶ Tantæ: tam illuſtres & excellentes non minus circa diuina q̃ humana. ¶ Inuenta: excogitata a ſummis viris & ſummmo ingenio præditis exquiſitaq́ doctrina nobilibus. ¶ Eam naturã, i. animam vi naturali honeſtatam. ¶ Contineret: comprehenderent, conſeruaret amplecteretur, & in ſe haberet.

MAR. PHIL. ¶ NEC me ſolũ: idẽ probat Pythagorice ratione: animũ. ſ. eſſe immortalem. ¶ Pythagoricos: diſcipulos Pythagoræ & eiꝰ ſectæ. Incolas: habitatores. ¶ Pene noſtros: qui haud nimis longe a Romanis: nam in magna græcia ſunt, quæ Calabria dicitur. Venit enim Pythagoras in Italiam: vt ante diximus: ſiue Tarquinio ſuperbo rege: ſiue Numa, & in extremis Italię partibus quẽ magnã gręcia vocitauerũt

phiam docuit: cuius nomen inuenerat cum antea Sophia nominaretur. ¶ Italici phi nominari: magnis enĩ diſciplinis: q̄re græcis ſecũ adduxerat plurimos ibi viros Pythagoras edocuit effecitq́ vt q̄ ſub eius doctrinã operam dediſſent, Pythagorei & philoſophi Italici nominarentur. ¶ Delibatos formatos. ¶ Demonſtrabatur, tertia ratio Socratica eſt: ꝙ animus ſit immortalis: hic autẽ Socrates magiſter Platonis cum inueniſſet nouam religionem: & vnum deum colẽdũ eſſe diſputaret, fuit accuſatus ab Annio & Mellio: ꝙ malos mores doceret Athenienſes, & nouos deos eſſe colendos perſuaderet: vnde ductus ad iudiciũ damnatus: & cũ diſcipuli ſui ad eum conſolandum irent: vt ę quo animo mortem ferret. aiebat: nihil aliud ſe magis exoptare q̃ mori, qa ad immortalitatem proficiſcebatur: & ad veram uitam: & q̃ diu eſſe in hac vita humana eſſet in maximo ſupplicio: & ꝓbat immortalitatem. aĩę quã diſputationem Pla. ſcripſit in libro qui φαίδων appellatur. ¶ Supremo die: vltimo quo damnatus eſt ſumpto cicutę ſucco diem obiit ſupremum. ¶ Sapientiſſimus oraculo apollinis, interrogatus apollo qui oĩum eſſet ſapiẽtiſſimus: r̃ndit Socrate, quod cum Socrati renunciatum eſſet, inquit non verum Apolinem dicere: ſi eum ſapientiſſimũ oĩum iudicaſſet, quia nemo eſt omnium ſapientiſſimus: & nemo eſt qui omnium humanarum diuinarumq́ cognitionem habeat, immo tantarum comparatione rerũ ſciendarũ oĩa eſt ignorãtiſſimus. Sed ſi Apollo dixiſſet Socratẽ hominem eſſe ſapientiſſimum: id verũ eſſe fateretur: hoc ratione: qa nemo erat qui illud verbum Socratis diceret. Hoc enim ſcio: ꝙ nihil ſcio. Nã nihil ſcire Socra. videbatur. quãuis in omni re paritiſſimus fuiſſet, cęteris autem multa ſcire: cum nihil aut parum ſcirent. ¶ Sic mihi perſuaſi, verba Socratis a Platone ſcripta eodem libro. ¶ Celeritas animorum, quia pauloante dixit momento huc illuc tranſit, & vadit in cognitionem multarum: & longiſſimarum rerum, vt is qui Romę eſt paruo momento tranſit Venetias, & quę in eis fiunt videm, & ſic de cęteris rebus maxime notis. ¶ Inuenta: excogitata in vita videmus in diuerſitate operum.

Socratis

ASCE. ¶ NEC ſolum ratio. i. argumentatio ac diſputatio impulit me vt crederem ita. ſ. vt dictum eſt, ſed etiam nobilitas & auctoritas ſummorum philoſophorum. Nam audiebam Pythagoram & Pythagoricos id eſt ſectatores Pythagoræ pene id eſt quaſi omnes incolas noſtros id eſt: Italicos, qui eſſent nominati quondam philoſophi Italici: nunquam dubitaſſe quin haberemus animos delibatos. i. formatos, aut potius tenui guſtamine hauſtos ex vniuerſa mente diuina, Præterea id eſt inſuper demonſtrabatur mihi quod Socrates deſeruiſſet. Supremo die vitę ſcilicet ſuę de immortalitate animorũ: is dicit Socrates qui eſſet iudicatus oraculo, id eſt reſponſo Apollinis, quod non dabatur niſi orantibus aut quod ora ſacerdotis enunciabatur: vnde. vi. Aenei. ceſſas in vota precesq́ Tros ait Aenea ceſſas, neq́ enim ante dehiſcent Attonitę magna ora domus &c. qui inquã eſſet iudicatus ſapientiſſimus ſupple omnium moralium apud plurimum ſapiens, Quid multa ſuple dicam ego perſuaſi mihi ſic, & ego ſentio ſic ſuple eſſe, videlicet animos immortales & diuinos, hoc eſt cum tanta celeritas animorum ſit, & tanta memoria pręteritorum: & tanta prudentia: quaſi prouidentia futurum: & tot artes, & tante ſcientię, tot inuenta, ſentio inquam eam naturam quę continet eas res: ſcilicet dictas: hoc eſt animũ hominis, non poſſe eſſe mortalem,

Cumq; animus ſemper agitetur, nec principium motus habeat: quia ipſe ſe moueat, nec finē q̄dā habiturū eſſe motus: qa nunq̄ ſe ipſe ſit relicturus. & cū ſimplex animi natura eſſet, neq; hēret in ſe qcq̄ admixtum diſpar ſui, atq; diſſimile, nō poſſe eū diuidi. Qđ ſi nō poſſit, non poſſe interire, magnoq; eſſe argumento hoies ſcire pleraq; anteq̄ nati ſint. Qđ iā pueri cū artes difficiles diſcant, ita celeriter res innumerabiles arripiant vt eas nō tū primū accipe videanť. ſed reminiſci, & recordari. Hæc Platonis ſunt fere. Apud Xenophontē aūt moriens Cyrus maior, hæc dicit. Nolite arbitrario mihi chariſſimi filii, me, cū a vobis diſceſſero, nuſq̄, aut nullū fore, nec. n. dū erā vobiſcū aīum meū videbatis ſed cū eſſem in hoc corpe ex iis rebus: q̄s gerebā: ītelligebatis: eundē igitur eē creditote, ēt ſi nullū videbitis

PET. MAR. ¶ CVMQVE animus ſemp agiteť: demōſtratio Platonis hæc eſt de immortalitate animoɋ a motu ipſius aīæ quē & in ſe hēt vt ſibi ꝓpriū: & corpori præbet: qđ animat. poſita ē eo dialogo qa phędrus inſcribiť. & reperita eſt a Cicerone hoc loco in prima diſputatione Tuſculana. & in ſexto de repub'ica: oīs motus iquit Plato in. x. de legibus aut ſe mouet & alia: aut ab alio moueť & alia mouet. prior ad animaȝ alter ad corpora refertur & ſic ſtatuit Plato. eſſentiā ipſius aīę eſſe motū id aūt cui eſt idē eſſe ac moueri nunq̄ ceſſat a motu. qm̄ citra ſuā eſſentiam eſſe non pōt. Aīa ex ſe moueri diciť: qa ſine alio mouente ſe mouet. verba Socra. apud Platonē i phędro hæc ſunt. Demōſtratio hæc cōtentioſis q̄dē erit incredibilis. prudētibus vero cōtra. oportet aūt nos prius animæ humanæ atq; diuinæ effectus & opa intuentes vera vouiſſe. huius aūt demonſtrationis hoc ſit aſpitium. Aīa oīs immortalis. qđ enim ſemp mouetur: & reliqua q̄ ſecuunť. Ariſtoteles phorū facile princeps negans eius rōnem in primo de anima dicēs. conſiderandum eſt primam Platonis propoſitionē acutiſſimis medus labefactat eius rōnem in primo de anima dicens. conſiderandū eſt primū de motu. Nā fortaſſe nō ſolū falſum eſt eſſentiā aīe talē eſſe qualē hi dicunt q̄ aſſerunt animā eſſe id quod ſeipſum mouet aut mouere pōt, ſed ēt unum q̄d eorū eſſe uideatur q̄ fieri nō poſſunt: mōtū ipſi ineſſe. oē quod mouetur ab alio moueť. qđ igiť primū mouet aut ſtat: aut ab alio & ipſum moueť. ſed ſi ab alio iā nō pōt hoc primū uocari. & ſemper q̄d primū mouea: requiremus. reſtat vt ſtare dicať. ſtat ergo qđ primū mouet. hęc Ariſtoteles cōcludit cōtra Platonem aſſerētem animā eſſe principiū motus. Aīa inquit phus ille mouetur. ꝓbat idē in. viii. phiſichorū eſſe quod iā mouens imobile: At dicunt Platonici. motus animę ſunt cupiditas voluntas: intelligentia. & cætera id genus. Rn̄det Ariſtoteles hos nō eſſe motus aīę. ſed actus rei imperfecte. Operatio autem pfectę. & cū dicūt Platonici: iccirco animam eſſe immortale: qm̄ a ſua moueť eſſentia. rn̄det ſi ita eſt corrumpitur. qm̄ per illū motū ſuā deſeret ſubſtantiā: & ſic motus erit cā corruptionis eius. operatio inqt pficit operantem. motus aūt diſtare facit. hæc Ariſtoteles. Platonica igiť rō vacillat. laudandus tn̄ in primis q̄ aīam eſſerit diuibam & imortalē, q̄uis hallucineť in mō attributionis vt fere cæteri philoſophantes vt dictū eſt. ¶ Et cū ſimplex: aliud argumētū ab aīæ ſimplicitate ductū in prima q̄ōne Tuſculana dicit Animorū nulla in terris origo inueniri poteſt. nihil. n. eſt in animis mixtū: vel cōcretū: aut qđ terra natū, atq; fictum eſſe videať. ſingularis eſt igitur quædam nā atq; vis aīæ ſe iūcta ab his uitatis nōtiſq; naturis. ita q̄cqd eſt illud qđ ſapit: q̄d vult, qđ viget cęleſte: & diuinū eſt. ob eaq; rem æternū ſit neceſſe eſt. ¶ Diſpar: diuerſum alteriuſq; qualitatis. ¶ Argumēto: demōſtrationi & ſigno Plato quæ Cicero ſequtur in Menone & in phædone dicit ſciam humanā eſſe quādam reminiſcētiā: humanaſq; aīas fuiſſe ab initio creatas ad numerū ſtellarū Vñ dixit Virg. Nec morti eſſe locū ſed viua volare ſideris ad numerum atq; alto ſuccedere cęlo, quę opinio vaniſſima eſt. quapp Ariſtoteles dixit aīam eſſe q̄ſi tabulā raſam in qua nihil pictū eſt. ſed oīa poſſunt depingi. ¶ Pleraq;: multa Arripiant. Apprehendant. ¶ Filii, Cyrus auctore Xenophonte. duos reliquit filios cambiſem & tanaozarem trogus aliud ponit nomen. ¶ Nuſq̄: nulli. ¶ Aut nullum: in nihilum redactum.

MAR. PHIL. ¶ CVMQVE aīus agi. exerceť mouēdo: cogitādo: ſciēdo: conſiderando: deliberando: &c. Eſt animus & corpus vt ait Marco. i ſomnio Scipio. vt ignis & ferrū. ignis. n. ex ſe ſemper eſt calidus. Ferrū aūt eſt calidū ex igne: & tm̄ retinet illā caliditatē q̄tum ſua natura patiť: ſic eſt aīus & corpus. ¶ Principiū motus eſt qa ſemp fuit i motu: & eſt æternus. in motu eni agendi, deliberandi: hmōi alq̄d excogitandi: & q̄ nō habeat principium motus rō eſt: qa ex ſe nō ab alio mouetur: vt q̄ ſeipſum moueat. ¶ Nec habiturū eſſe finē motus: qa ſemper mouebit: & æternus erit: & rō eſt qa nō habebit finē: qa nunq̄ relicturus ſit ſeipm: ſed ſemp erit ¶ Et cum ſimplex animi natura. Alia rō eſt q̄ probat aīum eſſe imortalem: qa animi natura eſt ſimplex: & cęleſtis cum nulla re mixta: nec aliqd diſſimile & diſpar hēat: ex quo ſequitur q̄ ſit indiuiſibilis & diuidi non poſſit: e cōtra eſt corpus: quod ē multiplex eius natura. Nam ex q̄tuor elementis cōpoſitū eſt: qđ hēt eſt mixtū: & diſpar, & diſſimile: & per cōſequens eſt diuiſibile, & diuidi pōt. & mortale eſt q̄ ſi nō poſſet diuidi natura aī ſeqtur nō poſſe mori. ¶ Interire: oīum finē rerū hēre: vñ leuior res eſt pīſſe q̄ interire. quam rē manifeſtat Pla. in cap: iiii. Qui p virtute perit at nō interit. ¶ Argumento: cāæ ꝓbationi: vult dicere q̄ oēs animi tanq̄ incluſi in corpore ſunt peritiſſimi: & oīum rerū ſciētia tenent: ſed cū intrant corpus oino retinent illā diuinitatē: veluti q̄ eſt in carcere: & videre nō pōt, & q̄ hoc ſit verum animos eē pitos anteq̄ infundanť in corpore ꝓbat per hoc dicens. ¶ Qđ iā pueri &c. Scire eſt, vt ait Ariſt. rē p cās cognoſcere. ¶ Reminiſci quātū ad ordinē. ¶ Recordari: quātū ad ſcientiam pteritarū rerū. ¶ Hęc. ſ. q̄ dicta ſunt p Socra. ¶ Apud Xenophontē: idē ꝓbat p hūc phm: q & Soc. diſcipulus fuit, & inter hūc & Platonē maga fuit ęmulatio: vñ dum Plato librō de imoralitate animorū cōpoſuiſſe, xenophon pediam Cyri fecit: cuius nunc meminit. ¶ Cyrus maior: hic p̄clariſſimus fuit: & rex Perſarū de quo añ diximus. ¶ Diſceſſero: obiuero mortem. ¶ Nuſq̄: qa in loco felicitatis & beatitudinis nullū: nihil futurū eſſe me. ¶ Nec enim poſt ꝓpoſitionē poſuit rōnem: & qa poſſet dicere cum. ſ. diſceſſeris a nobis nuſq̄ eris: & nō videbimus te, & nullus futurus es, reſpōdit ¶ Nec videbatis animū meū, qa animus eſt inuiſibilis & immortalis. ¶ Quas gerebā: magnifice tractabā: multas enim res p̄claras fecit: & aīo & virtute multū valuit: totum ſibi oriētē obediētē habuit, ſed ipſemet eius īperiū exoptauit.

ASCĒ. ¶ CVMq;. i. & cū animus agiteť ſemp, nec hēat principiū motus, qa ipſe moueat ſe: nec habiturū q̄dē eſſe finē motus. i. ſemp moturum eſſe, q ipſe nunq̄ ſit relicturus ſe. Et cum natura animi ſit ſimplex, neq; hēret i ſe q̄cquā admixtū diſpar, atq; diſſimile ſui ſentio ſup. eū non poſſe diuidi: qđ. ſ. diuidi in partes ſi nō poſſit: ſentio nō poſſe interire, & eſſe magno argumēto. i. approbatiōī hoies ſcire pleraq;. i. plurima anteq̄ ſunt nati: id q̄dē erroneū: qa animæ nō fuerunt creatæ anteq̄ infunderenť. Verū tn̄ hn̄t in ſe principia q̄dā ſcientiarum: per quæ videntur res quas addiſcunt quodam modo reminiſci. Quo inquam argumento quod pueri tam cum diſcant artes difficiles: ita celeriter aripiant innumerabiles. i. ſcientias, vt videatur non accipere eas. Tum ideſt tunc primum, ſed reminiſci, ideſt reducere in memoriam & recordari, ideſt ad cor reducere & verſare, hæc ſunt fere Platonis ſup. argumenta ad animorum immortalitatem ꝓbandam. Autem ꝓ ſed: Cyrus maior. ſ. ſenior moriens apud Xenophōtē. i. in lib. quē de eo ſcripſit Xenophō, dixit hæc o filii chariſſimi; nolite arbitrari: me cum diſceſſero a vobis fore

Macro. Animus eſt æternus & rē, per i mo. cu

plantus

Cyri morientis verba

bis fore.i.futurum eſſe aut nuſquã.i.in nullo loco: aut nullum.i.rem nullam. Nec enim videbatis animum meum dũ eram.i.conuerſabar vobiſcũ, ſed eſſem aut eſſet in hoc corpore vos intelligebatis eum ex his rebus quas gerebam. Creditote igitur eundem: ſcilicet animum eſſe, etiam ſi nullum vedebitis: ſcilicet opus aut iuditium animi.

in principio primi belli punici cũ Hãnibale dimicauit. ¶ Ad patruũ. Cn. Sipio fratrẽ Sci.q in Hiſpania cõtra Hãnibalis fratrem miſſus fuit eodem bello punico. Patruus aut ab auũculo in hoc differt: & patruus eſt a patre, auũculus aũt a matre. Aĩo cernerent, vt acutiorem & expreſſiorem rem fecerẽt: ĩnqt cernerent quaſi ante oculos habent. cum cernere ẽ oculorũ, videre animi. Ci. in epiſto. ad plancũ. Sic eni video q̃ſi ea q oculis cernuntur me a te amari. ¶ More ſe. vt hõ laudato tpis actũ.

PET. MAR. ¶ REMISSI: laxati, & ſoluti. ¶ Relaxauerit, reſoluerit & liberauerit. ¶ Colite: honorate vt numẽ. ¶ Tuenẽ: ſeruant. Paulũ: cõſul: q cõſul cecidit ĩ cãnẽſi pugna. ¶ Africanũ, q ſupato Hãnibale ad Zamã redegit Carthaginem ad tributũ. ¶ Fratrẽ. L. Scipionẽ Aſiaticũ. ¶ Patruum. Cneũ Scipionem q vna cum fratre. P. Cornelio Scipione in Hiſpania occubuit. ¶ Poſteritatem: ſucceſſionem temporũ & hominum. ¶ Pertinere. attinere, atq; competere vitam habere poſſe poſt mortem corporis.

MAR. PHIL. ¶ HONORES ſiue puta epigrãmata ſiue titulos p̃clara monumẽta, qm̃ memoriã ſeruãt mortuorũ, q̃ſi animi mortuoꝝ & ſenſus nõ ſẽtirẽt & talibus honorib⁹ delectarenẽ, nõ p manerent tales honores: nec fierẽt. ¶ Perſuaderi. animũ ad credẽdũ ĩduci. ¶ Animos. ſ. mori cũ ex corpore diſcederent, & viuerent cũ eſſent ĩ corpore: nec hoc ſit veriſimile: q in hac vita viuant ai, poſt morte aut moriãẽ. ¶ Inſipientẽ: ſtolidũ & non ſcientẽ. Sed cũ liberatus oi ad mixtiõe corpis qđ cõpoſitũ eſt ex cõmitione quatuor elementorum. & eſt quidam carcere animi. Vt Virg. Nec auras proſpiciũt clauſæ tenebris & carcere cæco. Diſſoluitur: quia vt diximus mors eſt ſolutio corporis & animæ. ¶ Quo diſcebant, ad quem locum omnia nanq; reuertuntur illuc, unde ora ſunt; corpus autem ex quatuor elemẽtis formatum eſt: & cũ moritur in ipſa morte diſſolitur: animus aũt mẽte diuina delibatus neceſſe eſt illuc reuertaẽ. Morti tã ſimile: q̃ ſomnum ut Virgi. Conſanguineus leti ſopor. Multa.n.qđ animi declarent ſuam diuinitatẽ pba: & eſt argumentum a minori ad maius. ¶ Remiſſi & liberi ſunt, ab agitatione coroporis. & ſunt inquiete. ¶ Futura pſpiciũt: longe uiden, & cognoſcũt quę futura ſunt & multa ſunt exẽpla in libello Ci. de diui. & in Vale. cap. de ſomnio q̃ exitu ſenſit. ¶ Corporis uinculis relaxauerint: uticum mottui erunt: & bñ uinculis q uta diximus in carcere eſſe uidentur. ¶ Quare: ↄcludit ut dictũ eſt. nam in terra du eſſe dicuntur propter aliquas excellentes uirtutes, ut inquit Hiero. Cæleſtem uitam ageret in terris. ¶ Vna, ſimul cũ corpore morituris, ut dicebant aliqui ſtulti phi blandientes ſuæ male actæ vitæ: qui cũ cognoſcebant ſe male uixiſſe & uiuere dicebant ainm cum corpore interire eſt.n.interitus. quaſi interitus, q inter corpus & aiam, unũ mors diffiniẽ eſſe ſolutio corporis & aię. ¶ Hãc pulchritudinẽ, hunc mundũ, ita bñ ornatũ & pulchrũ quem κοσμον dñt. ¶ Nos ſi placet: quod per trãſitionẽ colorẽ thethoricum uenit ad romana exẽpla: ut diximus de externis: dicamus nunc de noſtri & facit ipſos attentos. Paulum. Aemilium. Paulũ auũ naturalẽ. L. Pau. æmiliũ. ¶ Africanũ, adoptiuũ. Scipio maiorem africanum africani fratrem. P. Scipio: qui

Nec vero clarorum virorũ poſt mortem honores permanerent, ſi nihil eorum ipſorũ animi efficerent: quo diutius memoriam ſui teneremus. Mihi nunq̃ quidẽ perſuaderi potuit, animos, dum in corporibus eſſent mortalibus, viuere, cum exiſſent ex iis emori: nec vero tum animũ eſſe inſipientem, cum ex inſipienti corpore euaſiſſet. Sed cum omnia admixtione corporis liberatus purus & integer eſſe cœpiſſet, tũ eſſe ſapientem. atq; ẽt cũ hominis natura morte diſſoluitur cęterarũ rerum perſpicuum eſt, quo quæq; diſcedant. Abeunt enim omnia, vnde orta ſunt: animus aũt ſolus, nec cũ adeſt, nec cum diſcedit, apparet. Iam vero videtis nihil morti eſſe tam ſimile: q̃ ſomnum. Atqui dormientium animi maxime declarãt diuinitatem ſuam: multa enim, cum remiſſi, & liberi ſunt, futura proſpiciunt. Ex quo intelligitur, quales futuri ſint. cũ ſe plane corporis vinculis relaxauerint. Quare ſi hæc ita ſunt, ſic me colite, vt deũ. Sin vna interiturus eſt animus cum corpore, vos tamen deos verentes, qui hanc omnem pulchritudinẽ tuentur, & regunt, memoriã noſtri pie inuiolateq; ſeruabitis. Cyrus quidem hæc moriens nos, ſi placet, noſtra uideamus. nemo vnquam mihi Scipio perſuadebit, aut patrem tuum Paulũ, aut duos auos, Paulum, & Africanum, aut Africani fratem, aut patruũ, aut multos præſtantes viros quos, enumerare neceſſe non eſt, tanta eſſe conatos, quę ad poſteritatis memoriam ptinerent niſi aĩo cernerent, poſteritatem ad ſe ptinere poſſe. An cẽſes, ut de me ipſo aliqd more ſenũ glorier: me tantos labores, diurnos, nocturnoſq;

ASCE. ¶ NEC vero honores clarorũ virorũ pmanerẽt poſt mortẽ ſi ai eorũ ipſorũ nihil efficeren. Quo .i. p qđ teneremus diutius memoriã ſui: qdẽ.i. certe nũq̃ potuit pſuaderi mihi aios: dũ.i. donec aut qñ eſſent in corporibus mortalibus viuere & mori: cũ exiſſent ex his. ſ. corporibus mortalib⁹. Nec vero potuit mihi pſuaderi aiũ eſſe inſipientẽ: tũ cũ euaſiſſet ex corpore inſipienti.i. ſtolido & mortali. Sed ſup pſuaſũ eſt aium: tũ.i. tũc eſſe ſapientẽ cũ liberatus oi admixtiõe .i. cõtagiõe corpis: cœpiſſet eẽ pur⁹ et iteger. Atq; ẽt cũ oĩs nã diſſoluiẽ morte pſpicuũ.i. clarũ & euidẽs ẽ quo. ſ. in quẽ locũ. Quæq;.i. qđq; cęteraꝝ reꝝ diſcedãt. Eni p ga: abeſſent ſup eo. vñ ſunt orta. Aũt p ſed, ſol⁹ ai⁹ non appet nec cũ adeſt. ſ. i corpe nec cũ abeſt poſt ipat idẽ. Iã vero, affert id qđ prius dixi parũ ſeuſus eẽ ĩ morte cũ ſit ſimillima ſomno: vñ & mortuã creuſã illi cõparauit maro æneĩ. ii. dicẽs. Par leuibus uentis volucriq; ſimillima ſomno. Ordo autẽ eſt. Vos filii mei videtis iam nihil eſſe tam ſimile morti q̃ ſomnum. Atqui.i. ſed certe animę dormientium declarant maxime ſuam diuinitatem. Enim pro quia: cũ ipſi animi ſunt remiſſi. ſ. a curis intẽſis & libeeri: ipſi pſpiciũt.i. puidẽt futura multa. Ex quo.i. quare intelligitur. quales ſup. ai ſint futuri cũ relaxauerit ſe plane.i. oino viculis corporis. Quare ſi hæc ſicut ita quẽ. ſ. aium docuerint vere immortalẽ: colite me p p aium participem diuinę naturę ſic deũ. Sin. i. ſed ſi aius eſt interitus vna cũ corpe. Vos tñ verẽtes deos q tuẽẽ .i. ptergũt & regũ oẽm hãc pulchritudinẽ .i. hunc ornatũ totius mundi q gręce coſmos.i. mundus & ornatus dr. vñ & mundus muliebris dr qcqd ad ornatũ mulieris attinet: ſeruabitis pie & inuiolatæ memoriam noſtri. ſ. patris veſtri qui tale munus nos adeo accepiſſe fatemur, vt aimos imortales & ſemper deo futuros fortiſſimos. Cyrus qdẽ moriens ſup. dixit hæc qđ Cato bñ addit: ne videaẽ a Scipione & Lælio poſtulare, vt ſe pro deo colant. Nos ſi placet videamus noſtra.i. Romagna: aut a nobis ſeu a noſtris excogitata Nemo: aut Scipio pſuadebit mihi: aut patrẽ tuũ paulũ.i. ęmiliũ aut duos auũs Paulũ & africanũ. ſ. maorẽ: aut Africa fratrẽ.i. P. Scipio. aut patriũ.i. patris tui fratrẽ: aut multos p̃ſtãtes viros quos non eſt neceſſe enumerare eſſe cognatos .i. adorſos & molitos tanta quæ ptinerent ad memoriã poſteritatis, niſi cernerẽt.i. viderent aio poſteritatẽ poſſe ptinere ad ſe. An cenſes: vt glorier.i. permittaẽ mihi gloriari aliquid de me ipſo more ſenum me fuiſſe ſuſcepturũ .i. voluiſſe ſuſcepiſſe tãtos labores diurnos: & nocturnos, domi.i. tẽpore pacis,

PET. MAR. ¶ EX hoſpitio:temporario diuerſorio. Vir ſapiens ait Seneca ſcit in hoc natum hominem vt vita defungeretur nec domum eſſe hoc corpus ſed hoſpitium & quidem breue hoſpitium quod relinquendum eſt vbi te grauem eſſe hoſpiti videas. ¶ commorandi:moram aliquam faciendi ad tempus. ¶ Concilium: honeſtiſſimum cetum: & quaſi ſenatum. ¶ Turba:confuſa multitudine. ¶ Colluuione ideſt hominum ſordidiſſimorum fece colluuio dicitur immunditiis in vnum collecta. ¶ Pietate:obſeruātia diuini numinis & parentum. ¶ Contra decuit, quoniam vt, inquit Seneca nullum funus non eſt acerbum quod parēs ſequitur. ¶ Aequo tranquillo & ſedato. ¶ Lenis, facilis: & tollerabilis. ¶ Extorqueri:abſtrahi: & eripi. Minuti: indocti Epicurei nihil amplum, aut magnificum redolentes:ſed hallucinantes in rebus maximis.

MAR. PHIL. ¶ NON libet: erant quidam ſtulti, indocti: & imperiti, qui cum ad ſenectutem venerant dolebant & deplorabant dulcedinem vitæ actæ, dicebant nolle vixiſſe, multi habent contentionem. Vt uulgus ignobile. ¶ Hi docti, derogat auctoritatem teſtibus. ¶ Pœnitet: pœnam capio & doleo a pœna dictum pœnitere: & illud autem. ¶ Non tantū fruſtra, & bene ſummus orator, ſummus imperator, & ſummus ſenator: fuit, vt diximus. ¶ Commorandi enim: exponit qui ſit hoſpitium. Eſt enim in quo ad tempus: aut propter cibū aut propter pluuias: aut alias huiuſmodi res: quod diuerſoriū dicimus. Id.n. a diuertēdo dictū: in quo diuertimus cauſa cibi apud pluuiarū & cætera: aut qđ ad ipſum diuerſi hoīes vertant. Domus autem proprium eſt habitaculum hominis: vnde dicit ꝙ natura nobis dedit: non domum ſed diuerſorium in hac vita quo per aliquot dies eſſemus. ¶ Cetum: multitudinem diuinam. ¶ Collutione, quadam ſordium aggregatione. ¶ Catonem meum: filium de quo ante diximus. ¶ Melior: quantum ad virtutem. ¶ Pietate. Eſt enim pietas erga parentes & deos. ¶ Præſtantior: quantum ad beneuolentiam & charitatem & gratiam patris. ¶ Cuius filii. ¶ Crematum combuſtum quod proprium eſt Romanorum. Nam ab ipſis eſt inceptum apud latinos: vt corpore comburerentur mortua: vnde ſecundū ritum Romanum inquit Teren. ad ſepulchrum venimus in igne poſita eſt, Cum enim in bello tot occidebantur in ſepulta dimittebātur, & canibus & auibus cibus erant. Quare Ro. cœperunt ipſa corpora concremare: & genus ſepulturæ erat iniectio pulueris: Fuit autem filii Catonis corpus a patre combuſtum, & ſcđm ordinem naturæ debebat prius corpus patris comburi: quod dicit: ꝙ contra debuit &c. ¶ Ab illo ſcilicet Ca. filio. ¶ Meum: corpus. ¶ Animus: filii Ca. ¶ Reſpectans, vehement & ſequēnti quodam ſtudio & auiditate. ¶ In ea loca, ſcilicet ad campos elyſios quo animæ beatorum ire putantur. ¶ Quo: ad quæ loca. ¶ Quem meum caſu. ſ. mortē filii. ¶ Viſus ſum: vt euitaret arrogantiam ingt. viſus æquo aio. i. libenter. ¶ Digreſſum. & diſceſſum in hoc differunt, quia digreſſus eſt de loco a quo: diſceſſus vero ad locum ad quem. ¶ His mihi rebus: rationibus & doctrinis: & virorum clariſſimorum exem/

Diuerſorium Domus

Digreſſus Diſceſſus

non libet enim mihi deplorare vitam:quod multi,& ii docti ſæpe fecerunt. Nec me vixiſſe pœnitet: quoniam ita vixi,vt fruſtra me natum non exiſtimem. Et ex vita iſta diſcedo tanquam ex hoſpitio:non tanquā ex domo cōmorandi enim natura diuerſorium nobis,non habitandi dedit. O præclarum diem, cum in illud animorum concilium,cetumq; proficiſcar & cum ex hac turba,& colluuione diſcedam,proficiſcar enim non ad eos ſolum viros,de quibus ante dixi,ſed etiam ad Catonem meum quo nemo vir melior natus eſt:nemo pietate præſtantior, cuius a me corpus crematum:quod contra decuit,ab illo meū. Animus vero non me deſerens:ſed reſpectans in ea profecto loca diſceſſit,quo mihi ipſe cernebat eſſe veniendum Quem ego meum caſum fortiter ferre viſus ſum, non quod æquo animo ferrem:ſed me ipſe conſolabar,exiſtimans nō longinquum inter nos digreſſum & diſceſſum fore, His mihi rebus Scipio(id enim te cū Lælio admirari dixiſti)leuis eſt ſenectus,nec ſolū non moleſta,ſed etiē iucunda. Quod ſi in hoc erro. Quod animos hoīum immortales eſſe credam, libēter erro, nec mihi hunc errorē quo delector, dum viuo,extorqueri volo,ſin mortuus(vt qdā minuti philoſophi cēſent) nihil ſentiā,non vereor,ne hunc errorē meum mortui philoſophi irrideāt, qđ ſi nō ſumus imortales futuri:

plis: & eſt cōcluſio ad oīa quæ dixit tripartita enim eſt concluſio: quā ἐπίλογον græci nominant. Fit namq; ut inquit Cice. Ex enumeratione, amplificatione, & cōmiſeratione, Genus aūt huius cōcluſionis eſt per enumerationem. ¶ Admirari ſolere: ut in principio admirari ſoleo: cū hoc C. Læ. &c. ¶ Quod ſi miſcet hic quandam antipophoram: quia erant quidam phi: qui dicebant animū eſſe mortalem. ¶ Libenter erro, quia ſciebat ſe non errare ſed uidebatur illis philoſophis errare: nō ait libenter. ¶ Hūc errorem. ſ. vt credā animos immortales: quia certe non eſt error ſed ſumma ſapientia. ¶ Extorqueri per vim auferri. ¶ Minuti. quaſi nullius p̄tii, unde derogat auctoritati ipſius. ¶ Philoſophi mortui irrideant: quia cum ſint mortui: & ſm eorū opinionē una cū eis animus & ſenſus eſt mortuus, non poterunt me irridere, quia nihil ſunt & nihil ſentiunt.

ASCE. ¶ ENIM p qa, non libet mihi deplorare uitam, qđ. i. quā rem multi & ii; ſcilicet multi docti fecerunt ſæpe: nec pœnitet me uixiſſe, qm̄ uixi ita, ut non exiſtimen. i. iudicem aut cenſeam me natum fruſtra. i. ne quicquam hoc eſt ad nullā utilitatem. Et ego diſcedo ex hac uita tanquam ex hoſpitio non tāquam ex domo. ſ. propria. Enim pro quia: natura dedit nobis in hoc mundo diuerſorium commorandi ideſt ad tempus morandi: vt in ædibus alienis & in caupona mercennaria ad quam diuertimur e via, vnde diuerſorium dicitur: non habitandi ideſt tanquā propriam manſionem poſſidendi. O diē præclarum, hoc dicto ſignificat ſe mortem habere in deſiderio: cū proficiſcar ad illud ſcilicet nobiliſſimū conſiliū ideſt ordinē ſimul conuocatorum: & ad illud cetū q ſimul conuenerunt, & diſcedam ex hac turba & coluuione ideſt contaminatione rerū. Proficiſcar enim non ſolum ad eos viros de quibus dixi ante, ſed etiam ad Catonem meum ſcilicet filium cuius etiam prius memini, quo ſcilicet Catone nemo eſt natus vir melior & nemo p̄ſtātior pietate ideſt p pietatem. Cuius corpus iam exangue eſt crematū a me. ſ. patre. quod decuit ſup. fieri contra. i. econtrario: vt corpus meū ab illo ſup. cremeretur, aut meū ſup. corpus cremari ab illo. Animus vero Catonis filii huius nō deſerens. i. penitus derelinquēs me: ſed reſpectans. i. frequenter reſpiciens atq; expectans diſceſſit profecto in ea loca: quo. i. a quo ipſe cernebat ideſt videbat eſſe veniendum mihi. i. in quo debeā venire p meritis meis. Quē caſum meū. ſ. ꝙ filium ſic præmiſerim viſus ſum ferre fortiter. i. forti animo nō qđ ferrem. i. paterer aio æquo. i. placido vt mare dū æquū eſt: qđ de æquor dicit placidū eſt aut æquo. i. indifferentia aio & nō magis cōmoto ſicut dicitur ab Hora. Aequam memēto rebus in ardui ſeruāre mētē: nō ſecus in bonis &c. ſed ipſe cōſolabar me exiſtimās nō longinquū digreſſum atq; diſceſſū fore. i. futurū eē iter nos. His mihi rebus. Tacitum facit epilogū, nā antedictorū memoriā habēdā innuit cōcluſurus: vn rata clauſula opus illic habuit; hæc dicit ergo. O ſcipio ſenectus ē mihi leuis. i. facilis toleratur his rebus. i. rationibus doctrinis & illuſtriū virorū teſtimoniis: & cōſciētia bn̄ actę vitæ, te aūt Scipio compello & alloquor: quia tu dixiſti cum Lælio te ſolere

id admirari cum Lelio. Nec ſolum eſt ſenectus mihi nō moleſta: ſed etiam iucunda .i. delectabilis. Quod ſi ego erro in hoc ꝙ credam animos hominū eſſe immortales, ego erro libenter: q̄a iucundius eſt talem errorē nihil perſuaſum eſſe q̄ veritatē oppoſitā: ſi oppoſitū .ſ. animos vna cum corporibus perire verū eſſet, nec uolo hunc errorem quo delector, extorqueri .i. ui adimi mihi dū ideſt tantiſp donec uiuo. Sin .i. ſed ſi ego. ut quidā phi minuti .i. minus celebrati ac auctentici, cenſent .ſ. exiſtimāt nihil ſentiā .i. nullū ſenſum hēo. Mort⁹ .i. ubi mortu⁹ ero ñ uereor ne phi mortui irrideāt hūc errorē meū cū nec ipſi ſenſum hēant, ꝙ ſi nō ſumus futuri imortales.

tamen extingui homini ſuo tempore optabile eſt. Nā habet natura, vt aliarum omnium rerum, ſic uiuendi modum. Senectus autem peractio ætatis eſt, tanquam fabulę: cuius defatigationem fugere debemus, præſertim adiūcta ſacietate. Habui hęc de ſenectute, quę dicerem: ad quā utinam, perueniatis, ut ea, quæ ex me audiſtis, re experti, probare poſſitis.

F I N I S.

PET. MAR. ℂ S V O: oportuno. ⸿ Modū: terminū .i. menſuram. ⸿ Peractio: abſolutio & terminatio vitę. vt vltimus actus terminat fabulam. ⸿ Cuius: ætatis vltimam delaſſationem deſugere par eſt & maxime cum pręceſſerit rērū omnium ſatietas & quaſi faſtidium. ⸿ Re: ipſo facto & experientia poſſitis ea quæ de ſenectute dicta ſunt comprobare.

MAR. PHIL. ℂ E X T I N G V I: mori. ⸿ Homini, q vt ait Lactātius natus eſt vt deū cognoſcat: cognitū amet: amato fruat̄. ⸿ Optabile, eligibile: nā optare ē eligere. Vir. in .i. ęnei. Pars optare locum tecto & concludere fines. ⸿ Suo tempore: qd̄: iam venerit ad ſummum ætatis. ⸿ Modum: finem & menſuram aliarū rerū: vt videmus in temporibus annorum quæ ſunt quatuor, ver: æſtas, autumnus: & hyems quæ oīa modū habent. ⸿ Peractio: cōplemētum. Per enim plerunq̧ in cōpoſitione perfectionem ſignificat, vt perago, perficio, peroro. ⸿ Tanq̄ fabulæ: comœdiæ ſiue tragœdie, quæ p actus qnq̧ ſunt diuiſæ & in fine ipſorum vos plaudite dicunt, ego caliopus recenſui: quę recitata ſemel ſi quis iterū a principio recitare inciperet defatigationem afferet: & nemo animo libenti audiret, ſic eſt in vita noſtra. ⸿ Adiuncta ſacietate .ſ. audiendi & ſpectādi. Hæc: quæ diximus. ⸿ Vt: adiunctiua eſt quę ſubiūctiuis verbis adiungit̄: interdū vero cauſalis. plerunq̧ aūt aduerbiū ſimilitudinis ex quo cōponit̄ vtinā vnde vt etiam pro vtinam ponit Hora. in .ii. ſer. O pater & rex Iuppiter, vt pareat poſitū rubigine ferrum Nam fuiſſe erga me miro ingenio expertus ſum. Et eſt etiam experiri tentare. Iuuenalis. Experiar quid concedatur in illo. Quorum flaminea regitur cinis atq̧ latina. Terentius. Omnia prius experiri conſilio q̄ armis ſapientem decet.

(Margin: Lactantius. — Virg. — vt — Hora. — Iuuena. — Teren.)

ASCĒ. ℂ T A M E N .i. nihilomin⁹ optabile eſt homini extingui ſuo .i. maturo & opportuno tpe nā natura hēt modū .i. mēſurā & certū finē viuēdi, vt ſup. hēt modū oīum aliarū reꝝ Senectus aūt eſt peractio .i. vltima & cōſumata actio ætatis. tanq̄ .i. pinde atq̧ eſſet pactio fabulæ .i. comœdiæ aut tragœdiæ, cuius .ſ. ætatis cōſumatæ & pacte defatigationem .i. extremā laſſitudinem: ita vt penitus defeſſi nihil amplius poſſimus: nos debem⁹ fugere .i. nō optare: pſertim ſatietate .ſ. vitę adiuncta .i. vbi illa acceſſerit. Peroratio. Habui o Scipio & Lęli. hæc quæ diceren de ſenectute, ad quā vtinam vos pueniatis: vt experti re .i. per rem ipſam poſitis pbare .i. approbare ea quæ audiſtis ex me .ſ. ſatietatē vitæ eſſe ſenibus & requiē in ante acta vita ſi pręclara & honeſta eſt: & id genus alia q̄ nō facile inexpertis pſuaderi poſſunt.

(Margin: Mori ſuo tempore eſt optabile)

F I N I S.

TITVLVS huius Opuſculi eſt. M. T. C. Paradoxū liber. Paradoxa dicuntur præcepta ad mirabilia: quæ ſunt præter opinionem hominum qua ex re in hoc ſolo verbo facit auditores dociles & attentos. Dociles enim auditores habebimus, ſi ſumma breuiter exponemus, breui quidem exponit ſe tractaturum admirabilia. Auditores attentos habere poterimus, ſi policebimur nos de rebus nouis & magnis. Ci. enim inuſitata & noua in hoc opere dicturus eſt videns autem grecos in ſententias præuidere, has admirabiles ſententias Socra. in latinum conuertere voluit ſermonem, ad hoc vt latini tāto non eſſent vacui bono.

FRA. MAT. ABSOLVIMVS bn̄ iuuāte deo Ci. officia: op⁹ mea qdē ſentētia pulcherimū atq̧ vtiliſſimū oīum, q̄ ille edidit: nō minus grauis & diligēs philoſoph⁹ q̄ vehemens & conſumatus orator. Et quoniā ſtoicorū ille pręcipue laudat & ſequitur opiniones. De honeſto enim rectius q̄ cęteri ſenſerunt ac dixerunt haud abre uiſum eſt id nunc opuſculum interpretandum aſſumere: & officiis adiungere, ꝙ in hiſdem ferme uerſatur præceptis. Continet enim κυρίας δόξας hoc eſt maxime ratas ſtoicorum ſententias: quæ quoniam multitudini incredibiles videbātur & probari non facile poterant παράδοξα: hoc eſt pręter vulgi opinionem ſententie nominabatur. Et certe cum hæc mihi adiecta ſit conditio, & veluti lex propoſita: ut ſemper aliquod Ciceronis opus: ſed quodcunq̧ deligerę ipſe uoluerim, publice profitear. Ex tam uaria liberorū copia: quos diuina illa ingenii ubertas peperit, hoc ut admodū puſillum ſic inſtar gemmarū quæ breuiſſimi corporis præcioſiſſime habētur optimum & utiliſſimum uiſum eſt. Nam uitia acerrime inſectatur & in ſola uirtute beatitudinem conſiſtere: manifeſtiſſimis argumentationibus colligit. Quo fit ut officiorū præceptis iam inſtructos, ſi hoc ueluti compendium recte uiuendi attente legere & perdiſcere uolueritis uos ex bonis meliores euaſuros mihi facile perſuadeam. M. Bruto hoc opuſculum dedicauit Ci. Quod ex ipſa inſcriptione cognoſcitur: quæ talis eſt. M. T. C. ad Marcum Brutum Paradoxa. Fuit is ſeruiliæ quę ſoror Catonis ex matre erat filius. Et quoniam ardentiſſime illam dilexit Cęſar: quo tempore Brutus natus eſt plures eum Cæſaris exiſtimauerunt filium: patrem habuit Brutum, eum qui Ciſalpinam Galliam defuncto Sylla pro Lepido cupauit, ſed a Pompeio Mutinæ obſeſſus ſe illi dedit: cumque is ad quoddam caſtellum iuxta padum diſceſſiſſet, occiſus eſt. Cædis cauſa in Pompeium ipſum relata eſt fuit item Catoni gener. Cuius filiam portiam vxorem dixit. Græcos philoſophos ferme omnes attigit nec ullius diſciplinæ ignarius fuit. Platonicos tamen & ueterem academiam enixe coluit. Antiochum Aſcalonitam academicum ingenti admiratione obſeruauit. Quanti eum fecerit Cic. ex multis cognoſcitur operibus quæ illius iudicio ſubiecit: & nomini cōſecrauit. Cur uero paradoxa ſuſceperit Ci. ex hac præfactiōe cognoſcitur. æmulari enim catonem uoluit, ut tentare poſſet ne quemadmodum ille ſententias graues philoſophorum alienas a fori & curiæ cōſuetudine ita tractare & excollere oratione vt a populo intelligerentur & probabiles viderentur. Eſtq̧ argumentum a minori ad maius. Nam ſi inquit Cato qui nulla pene dicendi copia vtebatur: id tamē dicendo conſecutus eſt, ut quę proferret populo probabilia uiderentur. Quanto nos magis conſecuturi idem ſumus, q non breui & conciſa, ſed copioſa & perpetua vtimur oratione Paradoxa cur uocentur mox declarat qm̄ pręter hominum ſunt opinionem: ut ſi quis dixerit diuitias non eſſe bona appellandas neq̧ appetendas. Cum tamen ferme oēs appetant. Siquis item Curium aut Fabriciū, qui pauperes fuerunt, & diuitia contempſerunt: ditiſſimos omniū fuiſſe aſſereret: nemo nō ex multitudine admiraret̄. huiuſmodi paradoxa ſunt. Cum quidpiam præponitur quod preter hominū fueri opinionem: & tamen iſta eſſe uiriſſimis rationibus colligitur. Beneuolum & attentum hac præfatione auditorem fecit, cum ſe cōmoddius q̄ Cato hęc paradoxa probaturum populo oſtendit: qm̄ orationis utatur copia. Attentus auditor magis haberi non potuit q̄ ſi ea promitterentur multitudini probatū in q̄ incredibilia uiderentur.

(Margin: Argumētum a minori ad maius)

ℂ Animaduerti

OMN. BON. Nimaduerti Brute. ſcribſt aūt hoc opuſculum ad Brutū inter Roma. virū clariſſimum: & oī virtutē ꝑditum. dᵉ quo dicebat Cæſar ꝙ dignus erat qui poſt ipm ſuccederet imperio: tn̄ cā fuit & auctor mortis ipſius. ſenſus. n. eſt. O Brute conſideraui Cato. auunculū tuū dicere ſniam in ſenatu, aliqua Paradoxa & admirabilia pſuadebat pplo qn̄ ielegātia ornatus nō eſſet quanto magis nos q̄ ſumus eloquētes Paradoxa plebi pſuadere poterimus: & admirabilia facere credibilia cū nr̄a copia dicēdi. ‖ Cato, quē poſt mortem Vticenſem appellauerunt. ‖ Auūculū tuū. Bru. erat natus ex ſeruilia ſorore Ca. ‖ Sniam diceret, opinionem ſuā de reb⁹ gerēdis diceret.

inerat breuitate ſnia ō. Vox illi fuit multa, & abundans tono ī fracto atq; ī exhauſto. Audiuit Antipartū Tyriū, ſtoicæ diſciplinæ hoiem: Athenodorum cognomine Cordilionē pgami cōmorantē adiuit. Tribunus militū cum eſſet ſub Gellio ꝓtore bello ſeruili, effecit, vt ſe ī caſtra ſeq̄retur. Cum tꝗ ille iā ſenex regū ac principiū familiaritates amicitiaſq; refugeret. In ſenatū pmus, veniebat. Vltimus adibat. Nō nunq̄ vero dū cæteri cogerētur: ipſe ſedes toga circa librū obducta legebat. ‖ Aīaduerti, antiq; dixit ī ve dīi bn̄ vorāt, nūc magis aīaduerti dicim⁹. ‖ Auūculū tuū. Fuit Cato ſocer & auūcul⁹ Bru. Auūculus vero matris frē eſt patru⁹ fratris. ide aūt appellationē traxit ꝙ æq̄, tertius a me: vt auus ē. Sed nō eiuſdē iuris, ideoq; facta vocabuli diminuti eſt: vel auunculus appellaꝫ ꝙ aut locū obtineat, & ꝓximitate tueꝫ ſororis filiū, auctor Pōpe. Feſtus. ‖ Sniam diceret. Q dᵉ ſibi videreꝫ apiret. Cū de aliq̄ rei ī ſenatu relatū, eſſet, hoc. n. ē ſniam dicere.

M.T.C. paradoxa.

Nimaduerti Bru., ſæpe Catonem auūculum tuum, cum in ſenatu ſententiam diceret: locos graues ex philoſophia tractare: ab horrentes ab hoc vſu forenſi, & publico, ſed dicēdo cōſequi tamen, vt illa etiam populo probabilia viderentur.

‖ Grauis. magnæ auctoritatis. ‖ Vſu forenſi: conſuetudine dicendi q̄ verſaꝫ in foro iudiciali, & tangit genus iudiciale qdᵉ tractabaꝫ ī foro. ‖ Et publi. i. ſenatorio. in ſenatu. n. deliberabaꝫ de rebus faciēdis: iō tangit genus deliberatiuū. Demōſtratiuū nō erat ī tāto ꝑcio, ſicuti ſūt alia duo. Jngt igiꝫ Ci. ꝙ Cato ꝓpōebat aliq̄ ſtoica: & phica in ſenatu ꝙ ab horrebāt a cōſuetudine orādi. & tn̄ ꝓbabilia faciebat populo.

FRA. MAT. Nimaduerti. Cato auūculus tu⁹ o Brute, qdᵉ ego ſæpe aīaduerti, cū ī ſenatu ſniam diceret: locos & ſnias difficiles ex pħia tractabat: eaſq; ſic dicendo apiebat vt auditorib⁹ pſuaderet. Idē mihi ꝑſtaꝫ multo erit facilius. Vtor. n. maioꝛ dicēdi copia q̄ Cato. Fuit is Cato cēſorii pronepos. Ex altero. n. illius filio, qui Salonius cognominatus eſt. Nati ſūt Lu. Cato & Marcus Cato. Is tribun⁹ plebis fuerat: & ꝑturam petens mortuus eſt. Ex eo aūt nat eſt hic. M. Cato de quo Ci. loquit. Vir ꝑtorius qui ſe vticꝫ occidit. Sermo eius nihil iuuenile aut cōpertum habuit: ſed erat rectus plenus & durus, q̄uia libro de oratorib⁹ claris eloquentiā ſe in eo nō deſiderare Bru. dicit. Et ſi ſtoici Architecti pene uerboꝝ ī dicendo iopes repireꝫ. Gr̄a vero q̄dā, & attentio

‖ Locos graues. Eſt locus ſedes argumēti, vel vn̄ ad ꝓpoſitā q̄ōnē ꝯueniens trahiꝫ argm̄ eſt: & materia: vel membrū ac pars ſine ſnia alicuius rei: vt hic & libro officiorū tertio ubi ait Cic. ꝑſertim cū ſcribat nullū eſſe locū ī tota pħia tam neceſſariū. ‖ Graues, difficiles. ‖ pħia, morali per excellentiam intelligiꝫ ſicuti in libris officiorū: & in rhetoricis ad herenniū cum dīr & idipm qdᵉ daꝫ ocii, hbētius in pħia cōſumere cōſueuimus. ‖ Abhorrentes: alios: & maxime remotos: magis. n. in ſchola, & inter pħos quā iter ſenatores qui plerūq; pħiæ ignari ſolent eē tractari conueniebat. ‖ Ab hoc vſu for. hoc ē fori cōſuetudine, In foro. n. cāæ iudiciales ab oratoribus agebanꝫ. Iudiciale ergo genus tāgit. ‖ Publico: in curia: uel ad grtes, & deliberatiuū genus ſignificat. ‖ Cōſequi, efficere ſiue obtinere. ‖ Vt illa: hoc eſt loci illi graues ex pħia. ‖ Etiā ppl̄: Emphaſis ē. Nā populus ꝯſuit plerunq; eſſe idoctus cum iter iudices & ſenatores ſæpe docti inueniaꝫ. Efficie

Quod eo maius eſt illi: q̄ aut tibi, aut nobis: qa nos ea phia plus utimur: q̄ pepit dicēdi copiā, & in qua dñr ea, q̄ nō multū diſcreptā ab opinione populari. Cato aūt pfectus (mea ſnīa) Stoicus: & ea ſentit: q̄ non ſane pbanť in uulgus: & in ea eſt hæreſi: q̄ nullū ſeqtur florem ofonis: neq; dilatat argumentum, ſed minutis in terrogatiūculis: & quaſi punctis, q̄ propoſuit: efficit.

bat igiť dicēdo, vt i doctis ēt credibilia q̄ dicebat viderenť.

ASCĒ. ANimaduerti Bru. i. hac pfatiōe reddit Ci. auditores ſeu potiꝰ lectores attētos ex difficultate rez tractan duarū, Nā paradoxa .i. admirabilia & iopinabilia hic pertractat, nō qualiacūq;, ſed qui ſtoici in ſcholis diſputa re auſi ſint, neq; id vulgari more: ſed oratorio, Vñ & Bru. q̄ aſſaſ, & tui opꝰ dicat beni uolum reddit āt oēs efficitex manifeſta rez dicendaz ap/ tiōe. Cęterz: qa ſub ordine q̄ elucidanda occurrerint ex/ planare cōſtitui. Ordo eſt, o Brute ego aiaduerti. i. atten di: & ꝯſideraui Ca. ſ. mino/ rē auunculum. i. frēm matris tuæ ſeruiliæ tractare ſæpe ſup. tunc cum dieeret ſniam. i. de re ppoſita afferť quod ſenti ret i ſenatu. i. in ꝯſpectu ſenatoz. & patrum cōſcripeorū lo/ cos graues. i. mās & (vt dicūt) paſſus difficiles ex phia. i. de qbus phi inter ſe cōtēdunt: ab horrentes .i. alienos: & longe diuerſos ab hoc. ſ. nro oratorio uſu forenſi .i. quo vtimur in foro iudiciali, & publico. i. quo tractatur reſpu. & ad ea ſpe ctātia. Sed tñ .i. nihilominus q̄uis ea q̄ dicebat eſſent ab hor rentia, aiaduerti tñ tum conſequi .i. obtinere dicendo .i. par tem dicendi ut illa viderentur etiam populo probabilia.

BONI OMN. ¶ QVOD eo maiꝰ eſt illi: tāto difficilius Catoni ſuas opi niones pbabiles efficere q̄ dicēdi arte carebat q̄ tibi. ſ. Bru/ to, q eloquentiſſimꝰ fuit. de quo Cæſar dicebat oraret Bru/ tus: qd ipſe vult nimium. i. orādo vult Brutus. ¶ Dicendi co: diffinit qd ſit rhetorica. copia dicēdi. ¶ Mea ſnia: vť capere ipſum: q bonus phs eſt ſed artē dicendi nū hʒ. ¶ Quæ non re cte pbanť in vul. ſola uirtꝰ apud Stoic. appellabať, diuitiæ nō ſunt bona quas bonum vulgares vocitant. ¶ In ea hæreſi .i. ſecta αἱρέω eligo. ¶ Seqtur florem ofonis: nulla habet argu mēta dicēdi. ¶ Neq; dilatat erat de ſecta zenonis: q dicebat q̄ pugno clauſus erat ſimilis dialecticæ, & rhetoricæ manus aperta correſpōdebat. ¶ Interrogatiunculis, diminutiuum eligit, vt bñ cōtēnat argumenta illa, qua ex re beniuolentiā ab aduerſariorum pſona captat: ducendo eos i ꝯtēptionem: ſuaſq; ſnias extollēdo. ¶ Efficit. i. ꝯcludit, pficit: qd ppoſuit minutis iterrogatiūculis. ¶ Pūctꝰ: ſine punctō, nā vtrūque dť

Pūctus ſi ue pūctū

qa eſt rotūdus, eodē mō cōclōnes Ca. & aliorum dialectico rum diuidi nō pñt pp breuitatem ſuā: ſed oratores dilatūt argumenta ſua, & q̄uis ſint incredibilia: tñ multis ornamē tis: ſimilitudinibus: & exemplis faciunt probabilia.

FRA. MAT. ¶ QVOD: vt pplo eiuſmodi res pbabiles videanť. ¶ Eo: tāto. ¶ Maius: difficilius. ¶ Tibi aut nobis, qui maiore copia dicendi vtimur. ¶ Ea phia: nominus phiam omnē a Zenone cittico primum trifariā fuiſſe diuiſam, i Phyſicā, Ethicā lo/ gicā hoc eſt diſſerendi rōnē, hæc in rhetoricā ſcindiť, & dia lecticā, Rhetorica q̄ eſt ars bñ dicēdi circa ofonē verſatur ad pſuadendū idoneam. Dialectica uero circa ofonem q̄ iterro gatiōe rñſione cōſiſtit. ¶ Quo circa idem Zeno omnem vim loquendi in duas ptes diſtribuťā eſſe oſidens rhetoricam pal me, dialecticā pugno ſilem ēe dicebat: qd latinis loquerētur rhetores. Dialectici uero cōpreſſius. Cū ergo dixit, ea phia vtimur quæ parit copiam dicendi logices: hoc eſt diſertiue partem ſignificauit rhetoricā ſ. quæ oratoz eſt: qui ppetua ofone utunť, qd etiā phs freqnter fecit. ¶ Plus. qm ea quoq; utimur ofone interdū quæ poſita eſt in dialogis: in quibus ſermois in interrogatiōe. & rñſione verſatur. ¶ Quæ pe. di co rhetoricam ſignat. ¶ Quæ eſt dicendi, eo. ¶ Et in qua dñr ea. In hoc differt a phō orator: qd ille demonſtrationibus utitur: & nō niſi vera pbare contendit, cū orator pbabilia & veriſimilia perſuadere ſatis habuit, eſt autem credibile qd ſine vello teſte auditoris opinione cōfirmatur: hoc modo ne mo eſt q non liberos ſuos ſincolumens, & beatos eſſe cupiat probabile uero eſt, qd fere ſolet fieri aut qd in opinione eſt aut qd hʒ in ſed ad hoc quādam ſimilitudinem ſiue illud fal ſum eſt: ſiue verum, vt ſi mř diligit filium: ſi auarus eſt negli

gīt iuſiurādum: probabilia hæc ſunt, qbus ppľs facile aſſen/ titur, pñt tñ falſa eſſe, nam & multæ matres oderunt filios & plures auari inuenti ſunt qui perfecte cuſtodierunt iuſiu randum. ¶ Cato autem &c. Stoicam ſectā & amplexus eſt ab ineunte ætate Cato: & cōſtantiſſime ſemper fouiť oia ſtoi/ coz dogmata aſſerens: nec loquebatur tm̄, ſed ēt uiuebat vt ſtoicus. Quod apud Plutar in eius vita, & apud cęteros hiſtoricos diſcimus q de eo loquunť. Idem exitus quoq; eius oſidit. Nā ſe utica occi dit: & mori maluit q̄ turpi/ ter: & inſeruitute vitā duce/ re. Stoici autē prius vocati ſunt Zenonii deinde ex por ticu peſianacta & q̄ pecile: hoc eſt varia noīata eſt ſtoici ſunt appellati. In eam. n. ſe re/ cipiens Zeno docere ſolebat στοά vero græci latine dr por/ ticus. ¶ Non plane probanť in vulgus: hoc eſt incredibilia vi dentur multitudini. Non. n. aſſentiri facile pñt imperiti cū audiunt paruā eſſe, vt magnam culpam: & omnes ſapientes liberos eſſe: etiā ſi, in cōpedibus: & carcere detineantur: q. n. vera libertas: & quæ vera ſeruitus ſit non cognoſcunt. ¶ In ea hæreſi licet noſtri theologi malā opinionem hæreſim ac cipiant, & hæreticum vocent, q cōtra dogma xpianum ſen/ tiat ptinax q; admodum ſit in ſua opiniōe: ꝓprie tñ electio eſt, vel ſecta aut opertio αἱρέω .n. eligo eſt: ſeu volo αἱρ/ ετικός princeps ſectę, eā vero ſectā dici aiunt, vt Laertius ſcribit: quem rōnem aliquā iuxta id qd apparet, & ī prōptu eſt ſeqtur, aut ſequi vť. Nouē autem phoz ſectas fuiſſe idem auctor oſidit. ¶ Quæ nullū ſeqtur florē ofonis. ¶ Stoici & ſi/ de rhetorica multa dixerunt: & architecti pene fuerunt ver/ boz, vt ait Brutus libro de claris oratoribus, traducti tñ ā diſputando ad dicendum inopes reptebanť. Copioſam. n. ofonem: qd etiā Laertius ſcribit aſpernati ſunt, dialecticam vero tāti fecerūt: vt dialecticum ſolū eſſe ſapientē dicerent: & dialecticæ ex ptem in ofone ſine lapſu eſſe nō poſſe. Ofo

Brutus in lib. de cla ris orato ribus,

ne autem vtebātur cōciſa quā cōſtare dicebāt ex maxia aſſū ptione & ꝯclōne hoc mō: dies eſt, lux eſt. Dies autem eſt aſ/ ſumptio: ꝯclō lux ergo: eſt, erant autem hmōi ofonum aliæ veræ: aliæ falſæ, & veræ qdem q̄ ex veris colliguntur: vt ſi virtus pdeſt: vitium nocet; falſæ autem q̄ falſum aliqt ꝯclu/ dunt, vt ſi dies eſt: lux eſt, dies aūt eſt: viuit ergo Dion. erāt & aliæ ſtoicoz ofones, vt poſſibiles & impoſſes: neceſſariæ & nō neceſſariæ, de qbus Dialectici loquunť. Cice. li. iiii. de finibus bonoz, & maloz ad Cato. ſtoicum loqns. Peripate tici inquit: & Academici ipſa illa quæ ſubtiliter diſſerenda erant polite apteq; dixerūt: tñ diffinientes tum partientes, vt noſtri etiā: ſed vos ſqualidius: illoz vides q̄ niteat ofo. ¶ Neq; dilatat argm̄. Quod orator facit. Nā cū tripartitꝰ ſit ſyllogiſmus: vt dictum eſt, rhetor qnq; partita utitur ar/ gumentatione, q̄ cōſtat ppoſitione: rōne: rōnis confirmatio ne: exornatione, cōplexione: qd apud rhetores diſcimus. ¶ Minutis interrogatiunculis, hoc eſt breuius enunciatis. Quāuis iterrogatio differat ab enūciatiōe qd græci ἀξίωμα appellāt: & aut negās eſt, aut affirmans, aut verz. aut falſum, vt dies eſt dies nō eſt: hō eſt ſubſtantia, hō eſt Aſinus. Inter/ rogatio vero rñſionem reqritiv ſi dicam putas dies eſt. In/ terrogatiūculis aūt dixit Stoicos vti. Nā ſic differentes ab aduerſario q̄rere ſolebant putas qd honeſtum ſit id ſolum bonum eſſe: putas in quo virtꝰ ſit ei nihil ad bñ bteq; viuen dum deeſſe. Qď ſi negatum fuiſſet ꝯtra negantes diſputa/ bant: ¶ Quaſi punctis. Adeo. n. breuis, & cōciſa eſt dialecti coz ofo, vt q̄ſi punctus qdem eſſe videatur, q a ſtoicis diffi/ nitur lineæ finis notaq; minima. ¶ Quod propoſuit, per ma ximā, & aſſumptum, vt ſi dies eſt, lux eſt. ¶ Efficit. Cōcludit lux ergo eſt: concluſio autem eſt q̄ maxima, & aſumptum probantur paucitſſimis ergo verbis quaſi punctis efficiebant quod intendebant. Nam diuidi eiuſmodi argumēta vix po terant ſicuti & punctus, qm̄ res minima eſt inſecabilis eſt.

Diffini tioi hominis

¶ Quo

Sed nihil eſt tam incredibile: qđ non dicēdo fiat probabile: nihil tam horridū: tā incultū, qđ non ſplendeſcat oratione, & tanq̄ excolat̃. Quod cū ita putarem: feci ēt audatius, quā ille ipſe de quo loquor. Cato enī dūtaxat de magnitudine animi. de cōtinētia: de morte: de omni laude uirtutis: de diis immortalibus: de charitate patrię, ſtoice ſolet: nullis oratoris ornamentis adhibitis dicere. Ego aūt illa ipſa: quę uixi gymnaſiis: & in ocio ſtoici pbant: ludēs cōieci in cōes locos.

ASCL. ℂ QVOD .ſ. id cōſequi dicendo eſt, malus .ſ. maioris pōderis & momēti illi .ſ. Catoni minus in oratoria pito, q̄ aut tibi aut nobis .ſ. ambobus (aut nobis modeſte p mihi poſuit) eo .i. pp̄ter ea qui nos vtimur plus ea phia .i. parte phiæ .ſ. rhetorica quæ peperit copiā .i. abūdantiā dicēdi, & in quā dicunt̃ ea q̄ nō diſcrepant .i. diſſonāt, & diſcordia ſunt multū ab opiniōe populari .i. i q̄ dnr ea q̄ ſunt veriſimilia, & populo pbabilia. Aūt p ſed Cato, pfectus ſtoi .i. in ſecta ſtoi. rigidus phus, mea ſnia .i. ſm qđ ſētio, & .i. ſimul ſentit ea q̄ nō pbant̃ ſane .i. multū in vulgus .i. cū diſpgunt̃ i vulgus & ē in ea hæreſi .i. electione, & ſecta phorū, videlicet ſtoicorū q̄ nullū ſtorē .i. ornatū, & cultum orationis ſequit̃ ſicut nec theologi fere chriſtiani: neq̄ dilatat .i. extendit varietate ſermōis, quo dilucidiorem efferre ſolit argumentū .i. rem ppoſitam de qua eſt diſputatio. Sed efficit .i. efficaciter qđ ppoſuit .i. propoſitū ſuū interrogatiūculis minutis .i. breuibus vim vrgentem ad rñſionem intētū hn̄tibus, & quaſi pūctis .i. clauſulis tangentibus rem non in circūferentia, ſed in ipſo puncto.

OMN. BON. ℂ PRobabile .i. incredibile, & eſt vocabulum rhetoricum. ⁋ Splendeſcat: ad illud horridū eſt relatū. ⁋ Purgat & colorat, refert̃ ad illud incultū. ⁋ Quod .ſ. eloquētia facit oia obſecura lucida: hic feci argumēta audacius ipſo Catōe. ⁋ De ma. ani. quæ eſt periculorū aggreſſio. ⁋ De cō. quæ eſt frenū cōtra libidinē. ⁋ De morte: cōtemnenda p patria: ⁋ De diis imortalibus, quæ religio diis hn̄da ſit. ⁋ Stoice: ac ſi dicat ſeuere ac ieiune. ſola .n. virtus bonum eſſe appellādū ab ipſis Stoi. putabat̃: & ſi qs eēt in tormēto bonū habere diceretur dūmodo eā virtutē habere videret̃. Ideo dū Cic. Murenam defēderet deridebat Ca. dicēdo, iudices audite hūc hoiem q dicebat, q æque peccat, q occidit partē, & Gallū gallinaceum: hæc erat opinio ſtoica: ergo vero oſtendit q tentare vult deſcribere: & ſua eloquentia apta & pbabilia argumēta efficere q̄ a ſtoicis vix pbari poſſunt. ⁋ Ludēs, leuiter deſcribens. nō enim magna diligētia ſcribens. ⁋ In communes locos .i. ſententias generales. Nā pcepta quæ tractant̃ hic ptinēt ad oēs: pmo erāt priuata .i. ſolū ſtoicorū ſētētiæ. Sed copia dicēdi mea fuit publica & ad oēs ptinent, loci cōes dicuntur, vt ſi dicerem. Socra. eſt adhibenda fides. ⁋ Quæ vix, cum magno labore: pbat hic: qa arte dicendi carent.

Gimnaſium ⁋ Gymnaſio .i. ſtudio, Gymnaſium duplex: ſcilicet corporis & animi. ⁋ Ocio .i. literario cæteris remotis rebus.

FRA. MAT. ℂ SED nihil. Cōtra accidit oratoribus qui & dilatāt argumentū, & ſimilitudinibꝰ atq̄ exēplis vtunt̃: efficiūtq̄ copia orationis, vt quæ p ſe incredibilia ſunt: credibilia videant̃, credibile, & pbabile p eodē accipit Cice. differūt tñ. vt ſupra diximus. ⁋ Horridū: aſperū, difficile. ⁋ Incultū, iornatū p ſe. ⁋ Splēdeſcat: ad horridum reſpicit. ⁋ Excolat̃: ad incultum. ⁋ Oratione, Eſt enim ut Academici dicebant domina rerū eloquendi uis q̄ efficit, ut ea q̄ ignoramus addiſcere, & q̄ ſcimus alios docere poſſimus. ⁋ Qđ cum ita putarē nihil .ſ. eſſe tam horridū: & tam incultū qđ nō ſplendeſcat, & excolatur oratione. ⁋ Audacius, & cur audacius fecerit ſtatim ſubiungit, quā difficiliora, & minus credibilia attigerit, & pbabilia populo efficere tentauerit eloquentiā extolles. ⁋ Dūtaxat, ſolūmodo. Hora ſimplex dūtaxat: & vnū hæc particula idē ſignificat qđ ſolum, nec recipit poſt ſe ſed vt ſolū: Cicero p deiotaro: qđ ipſum, & ſi nō iniquū eſt in tuo dū taxat piculo. ⁋ De magnitudine animi, de fortitudine, q̄ eſt pars honeſti & cōſiderata periculorū ſuſceptio ac laborum perpeſſio: cuius partes ſunt magnificētia, patientia: pſeuerantia. ⁋ De cōtinentia: quā ſtoici dicebāt eſſe affectionem inuiolabilē rectæ rōnis ſine habitū voluptatibus inſuperabilē, eſt pars tēperantiæ, Quę ſic diffinit̃ Temperantia eſt rōnis in libidinē atq̄ in alios non rectos impetus animi firma: & moderata dominatio. ⁋ De morte, quæ pro ſalute patriæ: & p honeſtate contēnenda eſt, quā q nō timet vere fortis habet̃. Nā fortitudo circa terribilia verſat̃, mors aūt vltimū eſt terribiliū, qđ ait Ariſtoteles. ⁋ De diis imortalibus, dicebant ſtoici duo rerū oium principia eſſe, faciens videlicet ac patiens: & quod patitur ſine qualitate eſſe ſubſtantiæ materiam, quod autem faciat deum eſſe quod in ipſa ſint, hunc enim ſempiternum per ipſum ſingula creare unum quoq̄: deum eſſe: ipſumq̄ & mentem, & fatū, & Iouē multiſq̄ aliis appellari nominibus: iidem deum eſſe dixerunt animal immortale rōnale pfectū ſiue intellectuale beatū: a malo oi remotiſſimū: puidētia ſua mūdū. & q̄ ſūt i mūdo diſponēs oia nō tñ ineſſe illi humanæ formę liniamenta: cæterum eē quidem opicem imenſi huius operis, & veluti patrē oium: q hoium vitę cōſuleret ac puiderit, a quo fruges, & reliq̄, q̄ terra parit tēpeſtates: tēporūq̄ varietates humano generi tribuerēt: auctores Laertius & Cic. lib. de deorum natura, ex quo ad dei cultum horabant̃: quos ſecutus Virg. terræ cultorem ſic adhortatus ē. In pmis venerare deos Pithagorā ſecutus, qui ait αθανατος μεν πρωτα θεους νομω ως διακειντατιμα. ⁋ De oi laude virtutis. quā ſtoici dicebāt affectionē eſſe cōſentientē: & ipſam pp̄ter ſeipſam eſſe virtutem, nō ob metum aliquē, aut ſpem aut aliqd eorū q̄ ſunt exterius inque ipſa cōſtitutam eſſe beatā: & virtutē aliam quidem cōiter oibus perfectionē quādam eſſe veluti ſtatuæ. Aliam inuiſibilē veluti ſanitatē, aliā ſpeculatiuā, & intelligibilem vt eſt prudentia docibilē pterea eſſe virtutē, idq̄ ex eo conſtare qđ boni ex malis fiāt, Panetius duas poſuit virtutes, cōtemplatiuā: & actiuam, alii tres: rōnalē: naturalē, moralē Quatuor Poſſidonius prudentiā: iuſtitiā: magnanimitatē, cōtinentiā. & has primas eſſe: reliquas vero his ſubiectas. Prudentiā diffiniebāt ſcientiā malorū ac mediorū. Iuſtitiā ſcientiā eorū q̄ eligenda ſunt, quæq̄ fugienda: quæq̄ ſunt media. Magnanimitatē ſcientiā q̄ animum faciat celſiorē oibus q̄ cōtingere poſſint æqualiter bonorū ac malorū. Continentiā vero affectionē inuiolabilē recte rōnem, ſiue habitū voluptatibus inſuperabilē. ⁋ De caritate patriæ. Quæ is vna nēs oium caritates cōplexa ē carisſima eſſe debet: quā nō tueri pter officiū eſſe dicebāt ſtoici. Id m acceſſurum ad rempublicā ſapientē affirmabāt niſi qđ impediret, & vitia ppulſaturū, & ad virtutē excitaturū ciues ſuos, oia denique facturum q̄ fieri p patria honeſtas poſtularet, & ipſe Cato vrbi pater erat vriuſq̄ maritus, vt ait Lucanus, Iuſtitiæ cultor rigidi ſeruator honeſti in cōe bonum. ⁋ Stoice, breui, & inculta orōne. ⁋ Ego vero. Contra ſe feciſſe dicit, & quæ difficillima erant ita excoluiſſe orōne, vt cōta: & bene vulgaria viderent̃. ⁋ Quæ in gymnaſiis: hoc ē in ſchola, & iter philoſophos in loco priuato nō publico, & apud multitudinē, cui qm iperitia plerūq̄ eſt difficilius aliqd pbat̃ q̄ illis q totos dies in gymnaſiis: & ſchola cōterū. Et eſt argumētum a difficiliori. Nā ſi vix pbant̃ in gymnaſiis multo minus in publico poſſe pbari videatur. Gymnaſi aūt pprie loca ſunt in qbus nudi: vt in pelæſtra exerceri ſolebāt ponuntur tñ p oi loco in quo vel corpus laboribus vel animū ſtudiis qſpiā exerceat, & Platonis Academia, & Ariſtotelis lyciū. gymnaſia ſunt uocata γυμνάζω ē exerceo, & γυμνασία exercitatio: & γυμναστής pueros exercens. ⁋ Et in ocio ἐν τῷ σχολῇ hoc eſt in ſchola: quæ ociū latine dicit̃: & vocatio σχολάζω etiā, vnde ſchola, vaco: & ocioſus ſum ſignificat. Nouimus aūt ociū literarum eſſe. Cum a labore corporis ceſſantes ſtudii tantū intenti ſumus. ⁋ Ludens: veluti per ludū ſcribens: vñ ludū maiores nři appellauerūt locū ubi pueri erudiunt̃.

De diis immortalibus.

Partes quatuor virtutis

De caritate patriæ

De magnitudine animi

qm̃ cũ ſtudia diſcẽdi volũtate conſtẽt vt ait Quin. veluti ludus q̃dã & delectatio ſuſpetus in ſtudiis labor eẽ debet, & Vir. ait ludeẽ q̃ uellẽ calamo pmiſit, agreſti. ¶ Ciceroni i cões locos: hoc ẽ cõtuli i ſnias, & materiam pene cõem, & ulgarem. Cum difficilis prius eſſet, & uix a phĩs inter phõs probaretur. Apud rhetorem loci comunes aliud ſignificant.

A SẼ. ¶ SED nihil eſt tã incredibile qd nõ fiat pbabile. i. veriſimile ita vt pbari poſſit dicẽdo. i. p artẽ dicẽdi, & nihil ẽ tã horridũ. i. tã aſperũ (hoc eſt qd ad dit) tam incultũ qd nõ ſplẽdeſcat. i. enitẽat: & tã q̃ excolat dicẽdo. i. arte dicẽdi. Qđ cũ putarẽ. i. cũ aiaduerterẽ nobis facilius eẽ paradoxa pſuadere q̃ Catonẽ: cum eñ ille pſuaderit quęvoluerit, feci etiã audacius q̃ ille ipſe valet Cato. de quo loquor. Cato. n. ſolet dicere ſtoice. i. Senece & philoſophice: iuxta ſectam ſtoicorũ i nullis ornamentis orationis. i. nullis coloribus rhetoricis nec ex orationibus dicẽdi adhibitis. i. applicatis ad rem dicendam. Dumtaxat. i. ſolummodo de magnitudine animi: de continentia, de morte. De oi laude uirtutis, de diis imortalibus: de caritate patriæ. i. de rebus quas vulgus ſi non intelligit facile tñ credit ex religione, & antiqua perſuaſione: & ita facilis erat perſuaſu. Ego autem ludens. i. leuiter deſcribens q̃ſi ingenii mei præludia faciens. cõieci in cõmunes locos. i. in ſnias generales: uel in eas probationes, quibus res vulgares & ueriſimiles probari ſolent cõieci dicit illa ipſa. ſ. paradoxa quæ ſtoici uix probãt. i. permittant in gymnaſiis. i. in ſcolis exercitiorum & diſputationum, & in ocio id eſt ſtudio priuato a repu. ubi circa damnum reipub. varie opinioẽs teneri poſſent.

OMN. BONI ¶ ADMirabilia declarat qd ſint parapoxa, auditorẽ attentũ reddens. ¶ Ab ipſis. ſ. ſtoicis & grãdibus philoſophis. ¶ Tenere uolui, q̃ſi rẽ nouã. Exptus. n. eſt i q̃ ſolis in ſcholis diſputabant in apertũ, & lucẽ educere. ¶ Poſſent ne pferri: diximus aũ expoſitionẽ ꝙ duplex fuit intẽtio Ci. priuata: & publica, hic uero publicam tangit. voluit hæc paradoxa trãsferre cã hoium hoc audiẽtiũ. ¶ Vel forũ, vbi cauſæ forẽſes tractant. vult igit tẽtare ſi hæ generales ſniæ in forro pbari poſſent. ¶ Probarent: crederet. ¶ Alia quædam eẽt erodita alia popu. popularis oro debet eſſe clara & aperta, vt a quocunq; intelligat. ¶ Erudita: ptinet ad hoies doctos, ac ſi tã apte dicam, vt qlibet intelligat. Hos locos. ſ. ſnias generales: ¶ Eſſe Socratica. So. n. primus fuit: q phĩam moralem inuenit: de quo dicit Ci. traxiſſe phĩam de cælo. ¶ Lucubratũ. ad lucernã cõfectũ, & vigilatũ. ¶ Cõtractioribus: breuioribus, iõ opus cõuenit tẽpori, breues ſunt noctes ad ſtudia, breuis & libellus. ¶ Illud mu. ma. ui. opus tuſculanarum quæſtionũ ad hũc Brutũ directũ fuit qđ in longioribus noctibus, & ſtudio maiori Tullius lucubrauit. ¶ In tuo no. quia diſcriptio ad Brutũ eſt ipſum. ¶ Exercitationũ mearũ, tangit priuatã curam Cice: ut ſuo prodeſſet ingenioſe exercebat. ¶ Quibus vti cõſueui ſemp vigilabat in conficiendo, & nouando aliquid: vt transferret. Traſtulit. n. œconomica. Xenophõtis: iõ dicit. Quibus uti cõſueui. ¶ Cũ ea quæ dñr in ſcholis, quæ tractant ab ipſis ſectis phorũ ſunt ppria, & priuata ipſorũ phoꝝ hoc modo. Virtus eſt ſum. bo. hæc eſt poſſeſſiua ppria ſtoicorũ opinio, ꝙ aũt diuitiæ ſint cõmoda virtutis: hæc fuit peripateticoꝝ cõmoda ſnia. Epicurei vero in voluptate corporis ſummũ bo. eſſe affirmabant. & hęc erat ipſorum poſſeſſiua opinio. Dicit igitur Cice. ea tractant in ſcholis ſtoicoꝝ phorũ priuata, & poſſeſſa ab ipſis ſcholis mea dicẽdi copia ad nrãm cõſuetudinẽ oratoriã, & forẽſem iudicare nitor. ¶ In ſcholis. cũ aſpiratione ſcribitur quæ latine dicit ludus. i. pprie poſſeſſa & poſſeſſiua ipſoꝝ ſtoicorum κτῶμαι poſſideo κτῆμα vel κτῆσις poſſeſſio.

Socrates primus inuentor philæ moralis

Quæ qa ſunt admirabilia: cõtraq; opinionẽ oĩum ab ipſis ẽt paradoxa appellant, tẽtare volui, poſſet ne pferri i lucẽ, i. i forũ, & ita dici; vt pbarent, an alia q̃dã eẽt erudita, alia popularis oro. Eoq; hos locos ſcripſi libẽti?, ꝙ michi iſta paradoxa, q̃ appellant: maxime vident ẽ Socratica, lõgeq; veriſſima. Accipies igit hoc paruũ opuſculũ lucubratũ his iã cõtractioribus noctibus: qm̃ illud maiorũ vigilarũ munus in tuo noĩe apparuit. Deguſtabis genus exercitationũ mearũ: qbus vti cõſueui: cũ ea, q̃ dicuntur in ſcholis ἐτικα in noſtrum hoc oratorium transfero dicendi genus.

FRA. MAT. ¶ QVAE qa, interpretat qd paradoxa ſignificẽt. Nã ſi dicuntur ꝙ ſint opinionẽ hoium παρὰ. n. p̃ter, & δόξα opinio ẽ ¶ In lu. pfer hoc ẽ in apiũ i cõe oium vtilitatẽ. ¶ An alia quædã erudita, oino eſt: q̃ nõ niſi a doctis pcipit. At vero popularis ẽ quã ẽt populus cõprehendit, & idẽ pene dicit qđ pauloante tẽptare ſe voluiſſe, poſſeat ne q̃ inter eruditos diſputarent: ẽt ppło & multitudini pſuaderi. Erudita ergo oro phorũ ẽ, q̃ inter eruditos tm̃ habet, & nõ veriſimilia ſed vera cõplectitr: at uero popularis, qm ad rudes hẽtur credibilia plerũq; & pbabilia ſequitur. ¶ Eoq; iõ. ¶ Hos lo. has ſnias. ¶ Socratica, hoc ẽ a Socra. & Socratis minentia. Socrates ſophroniſci lapidarii, & pharnactæ obſtetris filius Athenienſis pmus oratoriæ cãpos apuit. Et aiaduertẽs nãlis ſpeculatiõis fructũ nullũ eẽ eãq; ad officiũ vitæ minime neceſſariã ethicẽ prim? inuenit:, deq; illa in officinis & in publico cõtinue diſputãs, ea potius inquirenda hortabat q̃ mores inſtruerent, & quorum uſus domi eſſet neceſſarius: vbi Homeri teſtimonio bonum bonis malũq; naſcit: hunc Socratici reliq ſed in primis plato ſecutus eſt. Qui multiplicẽ illius diſputãdi rõnẽ rerũq; varietatẽ & ingenii magnitudinẽ: memoriæ & lĩis cõſecrauit, ipſe. n. Socr. nihil ſcripſit. Idẽ dicebat ſolã uirtutẽ bonũ eſſe, Cætere vero minime bona appellãda ut diuitias. Q: m nõ min? noceant q̃ pſint. omnes pterea bonos beatos eſſe & cætera hmõi de qbus Ci. multa lib. quinto tuſculanarũ quæſtionũ. Stoici qa Zenone citrico fluxerũt Socratici pene fuerunt, & in diſputatione de moribus Socratẽ ſecuti ſunt. Cuius i oĩbus opibus ſuis q̃ ad phĩam ptinent: ſed pcipue in officiis & tuſculanis q̃onibus ſniam ſemp ptulit i Cice. Lucubratũ, ad lucernã elaboratum noctis tpe qñ pinguiore: vt ſic dixerim, fuerimus octo: & Iuue. ait venuſina digna lucerna. ¶ Cõtractioribus noct. ſigñat appetente vere vel in exacto hæc ſe ſcripſiſſe qñ noctes breuiores eſſe incipiunt: & dies lõgiores. Cõtra accidit in hyeme. interdum vacuus eſſe. Ci. non poterat defendis. n. amicis occupabat. Nã ipſe ad Qu. fratrem ſic ſcribit. nullus eſt pene dies quo ñ dicã p reo. ¶ Qm̃ illud maiorũ vigiliarũ: q̃ſi excuſat breuitatẽ: & nõ poſſe ob eã cõqueri Brutũ innuit. Quippe q plixũ opus ante acceperat. Tuſculanas. ſ. q̃ões aut librum de finibus maloꝝ & bonoꝝ. ¶ Maiorum vigiliaꝝ. Nã in ſcribendis illis voluminib? & vigiliis opus fuit, & labore nõ modico: ¶ In tuo niẽguo. n. noie ſuſceptum eſt: & tibi dedicatũ. ¶ Deguſtabis, Quia breue eſt opus. veluti ad guſtũ accedet nõ ad ſatietatẽ. ¶ Earũ exercitationũ: ad phĩam. n. me refero. Cum aliqd datur ocii ut ea q̃ philoſophi ppria ſui officii eſſe dicunt: ad oratorium munus transferã. ſcribit hoc multis in locis Cice. a phĩs accipere ſe materiam, qua q̃ in foro ieiunius dicebatur locupletoria reddere i & quodãmodo illuſtraret: idem in libris de oratore præcipue philoſophos legendos futuro oratori pſuadet. ¶ Quæ dñr κτητικα, hoc eſt poſſeſſiua ppria. ſ. & priuata ipſorũ philoſophoꝝ ſicuti ipſi dicũt. Exẽpli gr̃a propria ẽ & priuata opinio ſtoicoꝝ, virtus ẽ ſummũ bonũ. diuitiæ vero bona ſunt neutra. Idem parua: magno culpa. propria epicureoꝝ opinio fuit uoluptatẽ eſſe ſummũ bonũ: dolorẽ ſummũ malũ: & peripatetici triplicẽ Platonẽ ſecuti, faciebãt bonorũ diuiſionẽ, ut eſſet bona animi ſumma, ſed nõ ſola bona corporis: & bona externa: huiuſmodi opiniones quas κτητικα hoc eſt poſſeſſiuas ſeu poſſeſſas, & κυρίας δόξας. i. proprias & maxime ratas appellãt græci in vſu forenſi, & oratoria conſuetudine ſolitũ ſe uſurpare ſcribit Cicero, cum proprias philoſophorum ſententias ſuis orationibus inſcribebat, & quæ illi ſubobſcure differebant adhibito dicendi nitore populariter tractabat.

Cic de zenone i lib. v. tuſculanarũ q̃onum

¶ Quæ

Hoc tamen opus in apertum: ut pferas, nihil poſtulo. Non enim eſt tale: ut in arce poni poſſit, quaſi illa Minerua phidiæ: ſed tantum, ut ex eadem officina exiiſſe appareat.

ὅτι μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν

QVod honeſtum ſit, id ſolum bonum eſſe. Vereor tamen ne cui ueſtrum ex ſtoicorum hominum diſputationibus: non ex meo ſenſu deprompta hæc videatur orõ

ASCL. ¶ QVAE. ſ. a me cõiecta & diſputata, q̃a ſūt admirabilia & cõtra opinionē oīum. ſ. vulgarū appellant̄ et ab ipſis. ſ. ſtoicis q̄ ea cū fortitudine tenent paradoxa. i. admirabilia. & vix opinabilia. Volui tētare. i. expiri & facere periculum ne ꝑ an poſſent ꝓferi in lucē. i. forū. i. iudicialem ubi cāꝫ tractant̄, & an poſſent dici ita. i. tā ornate & ꝓſuabiliter, ut ꝓ/barent̄. i. reciperent̄, ut ꝓba/bilia: an eſſet potius quædā alia oratio erudita. i. q̄ hēat̄ tātū inter eruditos & in ſcho lis: & alia popularis. i. q̄ reci peret̄ a populo & eēt pmul/ganda, qđ Ariſt. ſentire vide tur dicens. Q đ loquendū ē ut plures de rebus aūt ſciē/dū ut pauci. Et ego ſcripſi eo. i. ꝓpterea libentius ꝙ iſta q̄ appellant̄ paradoxa. i. admi/rabilia videnť eē Socratica. i. doctrinæ Socratis prudētiſſi mi pħoꝝ moraliū conſentaneaq; ꝓ & aut. i. longe. i. multo oīum veriſſima. Igit̄ o Brute: q̃a ita facere cōſtitui. tu acci/pies. ſ. gratāter hoc opuſculū paruū. i. exiguū vbi oſtenditur argumētū valde inualidū, quo ꝯtendit verba nō ſignificare inchoationē: q̃a eius addit̄ incipio aut inchoo: nā ſi quoq; opuſculū nō eſſet diminutiuū cū ei addit̄ paruū qđ diminu tionem iportat. Lucubratū, vigilia, & diligētia q̄ſi ad lucer nas elaboratū: his. n. ꝓximis noctibus iā contractioribus. i. breuioribus aut potius: q̃a vigilādo ad lucernā illis partem magnā dēpſerat: q̄m illud munus maiorū vigiliaꝝ. ſ. opus tu ſeuſanū; q̄nium apparuit. i. editū eſt in tuo noie. ſ. ſub tui nois auſpicio & dexteritate. Tū deguſtabis genus exercita tionum mearum. i. earum reꝝ quas exercitandi ingenii me cauſa deſcripſi, quibus. ſ. exercitationibus ego conſueui uti/cum. i. quādo ego trāſfero ad hoc nſum oratorium genꝰ di/cendi, ea quæ dicuntur in ſcholis. Ettica. i. poſſeſſiua a ſtoi/cis, ut propria paſſioni peculari recepta ſeu reſeruata.

OMN. BON. ¶ IN apertū. i. manifeſtū. ¶ Ut in arce. i. i loco eminenti ex quos oēs ſpectare poſſint ne faciāt illud Hora. Spectatū ad miſſi riſum teneatis amici. ¶ Quaſi il. mi. phidiæ, phidias ſta tuarius optimus palladis ſtatuā Athenis elaborauit q̄ in ſi/gnis erat, & lanceā ad ſcutū tenebat, in quo qdem ſcuto ſuū ſcripſit tā artificioſe nomē, ut nullo mō remoueri poſſet, ni ſi frāgerent ſcuta q̄ erāt i eminenti loco, & hoc fecit: ut ſua duraret fama ꝓpter illius nois inſcriptionē i quouſq; dura/ret ſtatua: igit̄ Ci. nouit ꝙ hoc opus eſſet ponēdū in alto lo co, ut ſpectari poſſit. ¶ Ex eadē officina exiiſſe, ac ſi dicat tū videtur eſſe ex taberna. i. ex ingnio, a quo illa maiora ope ra nota ſunt: q̄ ad te dedi. Nā faber ſignū qđ facit in gladiis facit & in cultellis paruis: ſic inq̄t Tul. Hoc meū opuſculū habet tū aliqd noſtroꝝ voluminum, q̄ a te ſcripta ſunt.

phidiæ pallas

Primum Paradoxum

QVOD honeſtū ſit id ſolū bonū eē. In hoc paradoxo mōſtrat̄ ꝙ illud ſolū appellat̄ bonū cū honeſtate hoc pacto Catilina eius ſceleratus in rēpu. cōſpirās ſuos alloquit̄ ſocios multa vobis pulliceor. bona. n. ſenatorū, & alioꝝ clariſſimoꝝ viroꝝ: & ciuiū ipſis interfectis ſurripie/mus: & his locupletiores efficiemur: cui alter reſpōdit. Hęc bona nō eſſe uidelicet: q̄m honeſtatis locū nō tenēt. Turpe eſt ſenatores occidere: hoc vero exemplo hoc paradoxi ſen/ſu intelligit̄ qđ honeſtū ſit id ſolū bonū eē ſubaudi dñt ſtoi ci, eſt ꝓpoſitio, facit aūt ſyllogiſmū rhetoricū ſubiungēdo huic multas rōnes. ¶ Vereor tn̄: dubitationē remouet audi/toribus ne pereāt hęc p̄cepta etiā ſm̄ diſputationē ſtoicoꝝ q̄m ſm̄ Cice. ſenſum, & opinionem dñt, quare attentiores faciat auditores. Dicerēt fortaſſe: tu vis ꝓbare iſta per argu menta ſtoica, ideo dicit hæc mea oratio nō eſt deducta ex diſputatione ſtoicoꝝ: ſed ex veritate: & mea ſnīa pfecta.

FRA. MAT. ¶ IN apertū: ut ab oībus ſpectari: & lege poſſit: q̄ſi in loco aliquo eminētiore poſitū. ¶ Nō. n. tale eſt: rōnem ſubiungit cur nō magnopere cupiat hoc opus in publicū referri, q̃a nō eiuſmodi ſit ut ſpectādū oībus ꝓponi poſſit: ſicut egregia opa in locis eminētioribus poni ꝯſueuerunt, ut ab oībꝰ ſpe ctent̄: & Minerua Phidiæ miro artificio pfecta i arce col/locata ē Athe. Illic. n. tēplū erat palladis: & Virg. ait, Pallas q̄s cōdidit arces ipſa colat. Fuit Phidias Athenię. q aīi oēs ſculptores floruit olympiadæ octogeſima tertia circiter trecēteſimo vrbis anno Iouē olympium ex ebore & auro fecit, quē nemo æmulatus ē fecit & Athenis Mineruā ex ebore: q̄ fuit in pthenoue nū ſtans fecit, & eā quæ in arce collocata eſt. Tenens altera manu lanceā altera ſcutū, in quo adeo artificioſe nomen ſuū inſcripſit ut deleri nō poſ ſet quin totum opus deleretur. ¶ Nō, eiuſmodi ſ: q̃t nrm opꝰ ē ut phidiæ qđ pp egregiā pulchritudinē i arce locari meru it. ¶ Illa: emphaſim habet tā pfecte obſoluta, & tantæ apud oēs celebritatis. ¶ Ex eadē officina: ex qua cætera opera tibi dedicata manarūt, hoc eſt ab uno eodemq; ingenio noſtra perfecta: & quia de opere ſtatuarii locutus erat i vocabulū retinuit ſimilitudinis, officina locus eſt vbi fabri opera ſua cōficiunt: ab efficiendo dicta operibus autem ſuis ſignum i primere ſolent opifices, ut cognoſcat̄ ex q̄ officina ſunt pro/fecta taberna nō idem eſt quod officina nāq; in officina fiūt opera in taberna vendunt̄. Quæ ſic a tabulis appellatur, ex tabulis. n. conficiebatur. Et Iuuenalis ait. poſtq̄ oīs vbique fixa catenaræ ſiluit compago tabernæ.

Inter officinā & tabernam

QVOD honeſtū. In emēdatis codicibus græce ſcribe/bant̄ hæ ſtoicę ꝓpōnes quas latinis nūc verbis ſcrip/ta cōcipimus. & hæc qdē græce ſic hēt ὅτι μόνον τὸ καλὸν ἀγαθόν. Quod honeſtum ſit id ſolum bonum eſſe. ſ. dicimus vel aſſentimus: eſt ſtoica ꝓpoſitio ſimul, & parado xum qđ ita diſputa Ci. & multis variiſq; rationibus com/probat ut credibile multitudini faciat videri. nō. n. breuiter & ieiune: ut ſtoici, ſed copioſe & apte diſſerit, ut oratores ſolent. & ꝓpterea dicit hanc ofpnem non a ſtoicis: ſed ex eo qđ ipſe ſentiat proficiſci, ut autē melius ſequens diſputatio recipiatur: ſciendum eſt primum Platonem nō oīno id ſe/quutum qđ Socrates volebat q ſolā uirtutē bonū eſſe p̄di/cabat, tripartitā bonoꝝ diuiſionē excogitaſſe ut eſſent bo/na aī: bona copis: bona externa. Pla. opinionē. Ariſto. & cæ teri peripatetici cōplexi ſunt, & ſic cōtra ſtoicos agumenta/ri ſolebāt hoiem non ex aīo tantum, ſed ex aīo ſimul & cor pore cōſtare: & idcirco bonis corporis, & externis indigere imo Ariſto. bonū eſſe inq̄t pħia: ſed non indigētibus. Idem ait impoſſibile eſſe: aut certe nō facile: p̄clara ab eo agi cui deſunt facultates. Panetius quoq; & Poſſidonius virtutem minime ſufficere dicebāt: ſed opus eſſe bona valitudine: & affluētia reꝝ: & robore: huius vero ꝓpōnis qđ honeſtum ſit id ſolū bonū eſſe Zeno ſtoicoꝝ princeps: & Chryſip. li. de virtutibus auctores ferūt: & ferme oēs ſtoici hoc ſenſerunt qđ antea ſenſerat Socra. id aūt eſſe virtutem aſſerebant: & qđ ēt virtutis particeps cui æquale illud eſt bonū oē qđ ſit id honeſtū eſſe: honeſtūq; ac bonū tantūdē valere. Nā quia bonū eſt honeſtus eſt: eſt aūt honeſtū: bonū ergo eſt: putabāt p̄terea oīa bona paria eſſe: bonūq; eſſe ſummope eſſe appe/tendum: hīq; neq; augmentum: neq; detrimētum pati. Om nium aūt quæ ſunt alia bona: alia mala: alia neutra eſſe dice bāt: & bona quidē virtutes: ut prudentiā: iuſtitiā, fortitudi/nem: tēperātiam. Mala vero his oppoſita vitia: neutra quæ nec ꝓ ſunt, nec obſunt, ut ſunt vita viātas: pulchritudo: vo luptas: & quæ his contraria ſunt: ut mors: ægritudo: dolor turpitudo: infirmitas: in opia: ignobilitas: & his ſimilia. Si/cut. n. caloris ꝓprium eſt calefacere non refrigerare. Ita & boni ꝓpriū eſt prodeſſe: & nō nocere: nō magis autem pro ſunt q̄ noceāt diuitiæ: & ſanitas. Quo autē bene uti: & male poſſumus id bonū nō eſt: diuitiis autem, & ſanitate bene: &

Bona corporis animi & cætera corpus Bonū non eſt quo vel ꝓ bono & malo poſſumus.

male vti poſſumus:nō ſunt igiť bonū diuitię:& ſanitas vo/
luptatē penit⁹ repudiarūt:qa fœda ē:nihil vero fœdū bonū
eſt. Sed vt ad rē ipſam redeamus , ɔtra eos diſputat Cice .q
ingentes pecunias poſſidere magiſtratus:i imperia gerere
in bonis numerant. hęc enim & huiuſmodi nō eē bona oſtē
dit:quoniā neq; meliorē reddāt hominē, & ſæpius obſint q̄
:& cæteroꝶ eiuſmodi:quoꝶ ingentes diuitias vulgus bona
appellabat. Cum tñ bona appellari nec poſſent nec deberēt
Q uoniā ad veram libertatem cōferebant, neq; his quæ poſ
ſidebant contenti erant; ſed plura ſemper auide & ſollicite
quęrebāt: vt aſſe.dici nō pōt pauper. cui rex ſuppetit vſus
qd ait Hora. Et q his quæ habet cōtentus eſt ita diues non

pſint:diluit in pricipio ſuſpi
tionē qd facere rhetoricū eſt
potuiſſent eni dubitare audi
tores hāc diſputationem, &
ſtoico more introduci, & qa
illi incredibilia afferētes ob/
ſcurius vt itelligi a multitu/
dine poſſet: diſputabāt min⁹
fortaſſe libēter audituri erāt
loqtur āt ueluti i cōcione ad
aſtātē multitudinē Ci. ſ De
prōpta , deducta & ſumpta

Dicā qd ſentio tñ & dicā breuius :q̄ res tāta dici poſ
ſit:nunq̄:me hercule:ego neq; pecunias iſtorū:neq; te
cta magnifica:neq; opes:neq; impia:neq; eas:quibus
maxīe aſtricti ſunt voluptates in bonis rebus numerā
das duxi:qppe cū viderem rebus his circūfluētes:ea
tñ deſiderare maxīe, qbus abūdarēt; neq; enī vnq̄ ex
pleť:nec ſatiať cupiditatis ſitis:neq; ea ſolū,q̄ hūt:libi
dine augendi crucianť ſed ēt amittēdi metu. In quo
equidē continentiſſimorū hoīum maiorū nr̄orū ſæpe
requiro prudentia,q hęc imbecilla, & commutabilia

eſt,qui quāto plura hēt tāto
plura hēre concupiſcit. Inqt
eni Claudia.ſemp inops qui
cūq; cupit. ſ Tecta magni.
ædes magnificæ ſtructæ vel
læ,inſulæ ąles Luculli fuiſſe
legimus,quas & Ro. & circa
Neapolim i maritimis locis
ędificauit,qb⁹:diſcurſus ma
ris piſcoſoſq; riuos circūdu/
xit. ſ Neq; opes:diuitię ąpli
ores pparatis magnificētiam
cōpartæ. ſ Impia. magſtatus
& exercituum gubernatio.

ASCĒ. ℭ Enim p ja ego nihil.i.ne
quaq̄ poſtulo .i. expeto a te
vt releras hoc opus diuulges. Non.n; eſt tale.i.tā artificioſe
factū. vt poſſit poni in arce.i.capitolina Romę.q̄ ī Miner/
ua.i.ſtatua illa Mineruę Phidiæ.i. quā Phidias ſtatuari⁹ op
timus arcum ſculpſerat: & nomē ſuum inſcripſerat, ſed ſup.
poſtulo tñ vt videatur exiiſſe ex ea officina,ex ea quo profe
ctum eſt illud maius opus & appareat exiiſſe in eadem fi/
gura, ideſt in eodem artificio dicēdi in quo illud.

QVOD honeſtū &c. Primū paradoxum i tertio offi
cio latius diſputatum, ita grece ſonat oti monō to
calon agathon.i.q ſolū pulchrū & honeſtū eſt. Oti
enim dť qď, monon.i.ſolū,to eſt articulus:calon.i. honeſtū
& pulchrū:agaton.i. bonum ſup.eſt. Vereor.n.facit qď pol⁹
licitus eſt,ſic.n.diſputat quaſi in ſenatu aut foro: dicens mō
patres cōſcripti:ſeu iudices:i ſeu quirites: vereor ne hæc ora
tio quam propoſui videatur cui, ideſt alicui veſtrum deprō
pta ex diſputationibus hominum ſtoicorum & non ex ſen/
ſu, ideſt inuentione, & ingenio meo.

OMN' BONI ℭ TANta.q̄ maxima eſt. Quid.n.reperire maius poſſit quā
dignoſcere qd bonum quidue malū ſit vitæ humanæ. ſ Nunq̄
herchule ſubiicit rationē ppoſitionis h oīo ſupius quaſi vna
parētheſis. ſ Pecūias:qcqd poſſideť, pecūia nuncupať. ſ Im/
pia, dñatiōes: magſtatus. Voluptates corpis qb⁹ hoīes aſtri/
cti ſunt, & tāgit duo gña bonorum externa , vidalicet q̄ ſūt
opes & impia, & res, & corporis bona.ſ. voluptates vt oñdi
mus in pœmio a ſtoicis bona ñ vocanť, ſed ſolum virtutē
animi bonū appellāt de gñe bonoꝶ hic intelligitur eſſe Ci.q̄
diſputatio. ſ Q uippe cū viderenť:hoīes:adiungit, cōfirma
tionē rōnis ſeu aliā rōnem arguiť a cōtrario q hæc bōa nō
ſunt, qm̄ his opibus q̄to magis ſunt repleti hoīes tanto ma/
gis eas deſiderāt. ſ Neq; expleť, q̄tum ad animū. ſ Saciatur
ad ſufficiētiā . Hydropicus quāto magis bibit tāto magis
auidus bibēdi & auiditas ei creſcit. ſ Neq; ſolū:adiūgit aliā
rōnem. Bona n. virtutis nō curiāt hoīes, ſicut diuitiæ, qua
rū auiditas nō ſolū augēdi cupiditate:ſed ēt timore pden//
di animos angit hoīum. ſ In quo:locus eſt ab auctoritate
maiorum,q diuitias bona appellauerūt niſi ſimplici vocabu
lo:ſed in effectu bona, vt noīarenť, pmiſerūt ſ Noſtroꝶ, &
bene ne videať hæc trahere ab argumentis ſtoi. vñ inqt no/
ſtri Ro. non dico ſtoicos: has diuitas non vocarunt bona.
ℭ BREuius, attētos reddit, nā attētus habebiť auditor , ſi
ſumma cāæ breuiter exponať. ſ Tanta res:qd n. maius eſſe
FRA. MAT. poſſit q̄ qd veꝶ bonū ſit oñdere i quo dignoſcendo plerīq;
fallunť, cū id bonū eſſe exiſtimēt, qď ſpēm qdē habet hone/
ſtatis vere autē honeſtū nō eſt, & id etiam vtile, qď qa hone
ſtate caret vtile dici, & haberi non pōt, qbus de rebus lib. of
ficiorum diſputat Cicero . Nunq̄ hercule: ppoſitionem ſuā
variis rationibus probare aggreditur. Sed contrariū prius
ſenſu. Dicit enim ſe in bonis nō habere quæ alii bona exiſti/
ment. ſ Pecunias:quas appellamus omnia quoꝶ æſtimatio
menſurať a Nūmo, ut ait Ariſto. ſ Iſtorū, vt Craſſi Luculli

ſ Voluptate: corporis nō animi . voluptatē omnino repu
diarunt ſtoici & Cic. lib, iii. de officiis voluptatem oino ho
neſtati dicit eſſe cōtrariā. Dinomachiumq; ac Caliphonem
rephendit. Q ui voluptatē honeſtati dixerunt eē cōiunctā
tanq̄ cum hoīe pecudē copularent: & certe voluptas corpo
ris beluaꝶ eſt, animi vero nihil aliud eſt ut phi volunt, q̄ ra
tionis operatio. ſ Expenditis, expetimus autem nō niſi bo/
na & honeſta. ſ Q uippe cū viderenť rationis eſt cōfirmatio
vel alia ratio:arguit autē a cōtrario ſenſu. Nā cum virt⁹ ſa/
tis ſit ad bene viuendum: neq; extra ſe aliud reqrat:hęc quę
imperiti bona appellāt ex eo minime bona eſſe cognoſcunt
qď quāto plura quiſpiā poſſidet tāto plura poſſidere cōtē,
dit. recteq; Hydropico auarus cōparať, q quāto plus bibit
tāto magis ſitit, vnde ait Hora. creſcit indulgens ſibi dirus
hydrops, nec ſitim pellit niſi cauſa morbi ceſſerit uenis & a
quoſus albo corpore languor. & Ouidi. Q uo plus ſunt po
tæ plus ſitiuntur aquę. Ariſtophanes quoq; in Pluto. ſic ait
ωΧευσον αγγελας πωλιτος ψυστωλιν φεασον μοισυλαις
γαγαοτον μυθοσπεον Χεηματων Χοντα. ſ Circunfluentes
abundātes ſ Libidine augiendi, ex quo ſemp egere videať
vnde Hora. ait ſemper auarus eget certum voto pete finē
& Claudianus ſemper inopes quicunq; cupit. ſ A mittendi
metu, ſemp enim uehementer timet auarus ne bona quę poſ
ſide ſibi eripiantur . vnde ad eum ſic inquit Hora. vigilare
metu exanimē noctesq; dieſq; formidare malos fures, incē
dia:ſeruos . Ne te cōpilent fugientes hoc iuuat hoꝶ ſemper
ego optarim paup errimus eſſe bonoꝶ. Virtus ſtabilis eſt, &
firma poſſeſſio q̄ amitti nō pōt: quāuis amitti poſſe Chry/
ſippus diceret per ebrietatē & atrābilem ſ In quo equidem
locus eſt ab auctoritate maioꝶ, q quicqd pecuniæ appella/
tione cō tinetur noīe nō re bonū appellari voluerunt, cū nō
minus noceant q̄ proſint. ſ Noſtrorum , non ſtoicorum, ſed
Romanorum hominū. ſ Imbecilla: debilia. ſ Cōmutabilia
quæ facile dari & auferri queunt.

ℭ ET ita dicā:tantū:qd ſentio, ne ſi copioſe diſputē philo/ ASCĒ.
ſophorū ſeníarē ciuitate putē. Vnde Flaccus in ſermonis pri
mi fine. Nec me criſpini ſcrinia lippi Compellaſſe putes ver
bū nō amplius addā. Et dicā breuius, q̄ res tanta pōt dici.ſ.
cōmode aut plus. Ego me hercule.ſ. iudicāte ñ mētiar nūq̄
duxi.i. exiſtimaui neq; pecunias iſtoꝶ.ſ. cōtemptibilium ho
minū terrenis inſudātiū: q tñ ſe primos oium arbitrātur, di
cēte Flacco i Epiſtolis. Hos ſolos aio ſaper & bñ uiuere quo
rū cōſpiciť nitidis fundata pecunia villis. Neq; tecta magni
fica.i. ædificia ſplēdida, & magnifice extructa in altū , neq;
opes.i. facultates, & potētias:neq; impia:neq; eas volupta
tes:qb⁹ ipſi ſunt maxime aſtricti.i. deuicti: & icerti eē nume
rādas in reb⁹ bonis.i. īter res q̄ vere bonę ſunt. Q uippe.i. vt
poteſt aut qs ipſi cōfluētes.i. ſimul affluētes , & abūdantes his
rebus viderenť tñ deſiderare maxime ea quib⁹ abūdarent, &
ita qa nō ſaciāt nō ſunt i bonis numerāda. Pecunię ñ ſentiāt

quia auarus

voluptas eſt oino hōeſto cōtraria

qꝫ auarus nõ iplebiť pecũia, & ut Iuue.dicit. Creſcit amor nũmi q̃tũ ipſa pecũia creſcit, vñ addit auctor noſter. Eni ꝑ quia, neqꝫ ſitis.i.auiditas cupiditatis expletur nec ſatiať vnq̃. Neqꝫ tales cruciant.i.torquenť anguntꝫ ſolũ libidine.i.mala cupiditate augendi ea q̃ habẽt ſed et metu amittẽdi ea q̃ habent. Diuitiæ.n.acquirunť cũ ꝑiculo & labore poſſidentꝫ cũ anxietate & timore amittũtur ſeu deſeruntꝫ, cũ ſuſpitio & dolore. In quo.i. q̃ i re eg dẽ.i.ego certe regro .i.repeto & deſidero ſępe prudẽtiã hoim ꝯtẽtiſſimoꝝ.i.ſuis bõis maxime in ſe continentium, & ita ſua ſorte contentorũ, nec aliud concupiſcentiũ vt pote maiorum noſtrorum .i. priſcorum Romanorum qui maxime auari fuiſſe legũtur: vt atteſtatur in prefatione Liuius: qui putauerunt hæc membra,

cunt. Q uorũ mẽtes puertũt: vt ex bonis malos plerũqꝫ efficiant. Nã Soc. inqt, [Greek, illegible] hoc eſt puerſitatis poti⁹ q̃ ꝓbitatis diuitiæ miniſtræ ſunt. Q uãobrẽ, cõcluſio ẽ a cõſequenti. Nã rhetores, aut more dialecticorũ concluſionem elicunt ex ꝓmiſſis hoc mõ. Quæ hoiem nõ meliorẽ efficiunt bona nõ ſunt. Diuitię hoiem meliorẽ non efficiũt: nõ igiť bona ſũt. diuitię aut a ſequentibus: cũ ex his q̃ dicta ſũt iferť qd euẽturũ ſit: vt ſi dicas. Nõ ſũt diuitię bona: qm eas iprobi poſſidente & ꝓbis nocet: igiť irridebat hanc meã opinionẽ ſi qs vult cognoſcebat ergo Ci.re vt ſi ꝓbarenť ab oib⁹ hę ſniẹ q̃ ꝓpterea paradoxæ vocanť. Et ideo ſic ait irrideat me ſi quis vult, cui.ſ.bona eẽ diuitię credunť.

pecuniæ membra ſolo verbo bõa putauerũt appellãda: cum re ac factis lõge aliter iudicaſſent. Põt ne bonũ cuiquã malo eſſe! aut poteſt quiſquam in abũdantia bonorum ipſe eſſe non bonus! Atqui iſta omnia talia uidemus: ut etiã improbi habeatur: & obſint ꝓbis. Quãobrem licet irrideat: ſi qs uellit: plus apud me tñ uera rõ ualebit: q̃ vulgi opinio: neqꝫ ego vnq̃ bona perdidiſſe dicam: ſi qs pecus: aut ſupellectilem amiſerit: nec non ſæpe laudabo ſapientem illũ biantem:

¶ Vera rõ: ut illd appellaŧ bonũ qd tm̃ ꝓdeſſe põt: qd ſoli boni poſſideãt qd hoiem efficiat meliorẽ. cũ idẽ bona q̃ appellanť corporis & externa nõ efficiant. ¶ Vlgi opinio. Q uod qꝛ imperitũ eſt verum iudiciũ ferre de rebus nõ põt ¶ Neqꝫ ego &c. R atio eſt vel confirmatio ꝑ exẽplum. Q d a topicis in doctioni copulaŧ, eſt aũt exẽplum qd particulare propoſitũ aliqd contendit oſtendere hoc modo: oportet a Tullio conſule necari Catilinam cum a Scipione Gracchus fuerit interẽptus. A pprobatũ ẽ enim Catilinam a Cicerone debere interimi quod a Scipione Gracchus fuerit occiſus, veraqꝫ particularia eſſe ſingularũ deſignat interpoſitio perſonarũ eodẽ mõ hic, Non diciť perdere bona q perdit pecus aut ſupellectilẽ. Nã Bias vnus ex ſeptẽ ſapientibus, Prienne eius patria ab hoſtibus capta cum a quodam admoneret, vt quẽadmodũ cæteri faciebant: ſic & ipſe aliquid bonorum ſuorũ aſportaret ergo iqt facio. Q m̃ bona mea omnia mecũ porto: Quibus verbis hæc quæ nos appellamus bona nõ eſſe bona ſignificauit: quia ſunt ſubiecta fortunæ; & facile auferri poſſunt, cum virtus q̃ verũ ẽ bonũ adimi non poſſit. A pprobaŧ ergo hoc particulare, ſi qs.ſ. pecus aut ſupellectilem perdiderit, qm̃ Biantis ſn iam omnes laudant. ¶ Pecusſignificat hoc oẽ animal qd ſub hominũ imperio ex pabulo terræ paſcitur vt bos equus mulus camellus. Supellectilis nomine continetur quicqd eſt ad viũm domus. & familię & ſupellectilia qdem notiore vocabulo vtenſilia appellamus. Bias vnus fuit ex ſeptẽ ſapientibus Teutami filius hoc qd Cice. ſcribit, patria eius ab Alauatte rege Lydorũ capta cõtingit. Prienne vrbs ẽ Lydiæ quã Meãder fluuius ꝑterlabiť olim maritima. poſtea limi aggeſtiõe mediterranea effecta.

OMN. BON. ¶ MEMora diuitias: opes: tecta. ¶ Cũ re: in effectu: ſed ſolo vocabulo vulgari noiauerunt bona. ¶ Põt ne: ab effectu trahit argumentũ qꝫ bonũ nõ põt adherere alicui malo, ſed diuitiæ poſſidenť a malis, iõ bona non ſunt. breuibus enim iterrogatiunculis ut in uirtute bonus efficiatur, iõ quanto magis in abundantia diuitiarum verſaretur tanto magis efficeretur bonus: ſi eſſent bonæ diuitiæ, ergo non ſunt bonæ qꝛ hominem faciunt peiorẽ, & obſunt probis: hæ quidem diuitiæ ſic a vulgaribus nũcupatæ ſunt, nocent ſæpenumero bonis. hi libidinoſi, ſcelerati; ſuperbi plerumqꝫ ꝓpter diuitias acquiſitas facti requirunť: ergo bona non ſunt: inqt Socra. ¶ Sed etiã improbi: q̃tum ad illud, põt ne bonum eſſe cuiq̃ malo. ¶ Obſit ꝓbis: q̃tum ad illud põt quiſquã in abundantia. Diuitiæ autem malignitatis magis q̃ bonitatis ſunt. ¶ Q uãobrem licet irrideat: aliquæ fiunt concluſiones ꝑ verba ꝑdicta: vt ſi dicã. Diuitiæ poſſeſſorẽ non afficiũt bonũ, ecce concluſio: ergo nõ ſunt bona quẽdã aliq fiunt ꝑ ſequentia verba: hoc modo poſſidentes bonum non reddat: ideo irrideat me ſi qs vult qꝫ dicamuſ nõ concludiťur ꝑ ſequentiam. ¶ Neqꝫ ego unquã: in multitudinẽ fecit. ¶ Laudabo, probat exẽplum Biantis. Exemplum eſt cum recitatur dictum aut factum aut certi auctoris nomine propoſito, vt ſi dicã Socra. ſic inquit. ſimilitudo eſt ſine certi auctoris nomine, ut ipſi inquit. ¶ Sapientem, attribuit fidem teſti.

FRA. MAT. Pecuniæ nomine. ¶ PECVniæ mẽbra: pecuniæ noĩe omnia q̃ poſſidem⁹ cõtineri uetere voluerunt. ¶ Re: hoc ſtatim declarat ſubdens factis, hoc eſt ut atqꝫ affectu. ¶ Põt ne bonũ, argit a contrariis: contraria ſunt q̃ in eodẽ poſita genere longiſſime a ſe diſcrepãt, ut albũ atqꝫ nigrũ: malũ ac bonũ, qd bonũ eſt cuiq̃ malo herere nõ põt diuitię malis a plerũqꝫ poſſidenť, bona ergo eſſe nõ pñt. Craſſus ingentiſſimas poſſidebat diuitias. idẽ qꝛ auariſſimus malus erat. malo bonũ hærere nõ poterat, non ergo bonæ erãt diuitię quas poſſidebat. ¶ A ut quiſquã in abundantia bonorũ: argumentũ eſt a cõtrario ſenſu bonũ malo hærere nõ põt: in bonis uero qui ẽ nõ põt nõ eẽ bonus: ꝑditus ergo virtute & abundantia bonorũ quæ uera bona ſunt bonus ſit neceſſe eſt. Cum uere bonũ nõ ſi bono hæreat. ¶ A tq omnia iſta, hoc ad illud reſpicit põt ne bonũ cuipiã malo eſſe. ¶ Et obſit ꝓbis ad illud referť aut quiſpiã in abundantia bonorũ nõ eẽ bon⁹. Quod aut noceãt bonis vel uno exẽplo cognoſci põt. Nã cũ tabulã illã ingẽtẽ ꝓſcriptionis ꝓpoſuiſſet Sylla & multo (vt ipſi dicebãt) interfectores domus ampliſſima multos hortis nõnullos aque calidæ interimerent. Quin. A urelius nulli ſe ꝓrſus negociis implicari poſſus forũ ingreſſus ꝓſcriptorũ noĩa plegebat, ſ qui b⁹ cũ ſeipſum comperiſſet ve mihi miſero iquit, Albana me villa ꝓſequiť: paulũqꝫ ꝓcedens a ꝓſecutore iugulat⁹ ẽ. Iuue. quoqꝫ inania & nocitura hoium uota reprehẽdẽs. Sed pluſ res iquit nimia ꝯgeſta pecunia cura ſtrãgulat & cuncta exuperãs patrimonia cenſus: obſunt ergo ꝓbis: quos ad exitũ ꝓducunť.

Bonum in quẽ pro deeſſe põt

Bias Teutami filius vnus ex ſeptẽ ſapientibus

A SE. ¶ PECVniæ.i. peculii ſeu rerũ poſſidẽdarũ imbecilia: qꝛ cito auferribilia & fluxa ac fragilia & cõmutabilia: quia corruptibilia, vt ſunt aurum & argentũ, & pretioſa ſupellex, q̃ ſunt ad cæteros quoqꝫ trãſmutabilia, putauerũt inquẽ appellanda eẽ bona. Solo verbo.i. ſolo vocabulo, & nõ re ipſa niſi qs bene vtaŧ: atqꝫ bonitas non in rebus ſed in uſu earum conſiſtat. Cũ, i. quandoqdẽ ipſi iudicaſſent de his q̃ iſti bona vocant longe aliter re ac factis. Poteſt ne. Probat qd prie ꝓpoſuerat, idqꝫ eſt optimũ filũ orationis, quo ſequens reddit rõnem ꝑcedentis: ſic enim verba aptiſſime contexuntur Probat inquã ea q̃ vocanť bona nõ eſſe bona eo qꝫ nemině bonum faciant dicens. Põt ne bonum.ſ. ſimpliciter & non nomine tãtum eſſe cuiq̃ malo. q.d. minime, aut poteſt quiſq̃ in abundantia bonoꝝ.i. cum abundet bonis ipſe.i. ipſemet eẽ non bonus quaſi dicat minime. A tqui.i. at tamẽ aut atqꝫ .i. & nihilominus nos vidimus omnia iſta talia, vt etiam improbi habeant: ſcilicet talia bona vt aut improbi, aut potius talia bona abſint.i. officiant & noceant bonis. Vnde in euangelio diuitiæ cõparantur ſpinis, & difficile eſt diuitem ſaluũ fieri. Q uãobrem licet irrideat ſi qs vult.ſ. irridere tamẽ.i. nihilominus vera ratio ualebit plus apud me quam opinio vulgi inquit. Q uantũcunqꝫ ſua nũmorũ ſpectat in

OMN. BONI ℭ P R A Eclare fundatā: diſciplinis & moribus inſtitutā. ‖ Auri & argenti. ſ. cogitationē habuiſſe. ‖ Ab amœnitatū ad delectationem: hoc eſt mori voluerūt, vt amœnitatem aliquā cōſequerent. Amœnam rē dicimus, q̄ cares munere. ‖ Quibus gradibus Romulus aſcendit in cœlū, quibus viis delicati ſunt reges Roma. & alii clariſſimi viri. Nō enim

res p naufragiū vel iacturā effuſas. ‖ Aliorū pateras: ex auro. ſ. & argēto quibus poſteavſi ſunt i ſacris: vnde in Romanos pōtifices ſic inuehit Perſius. Dicite pōtifices i tēplo qd facit aurū: Vetuſtiores. n. vn numa paupertate delectabātur. ‖ Omitto reliquos. ſ. reges Ancū. Mar. Tullū hoſtiliū. Tarqui. Priſcum: ſeruium Tullū, hoc omnes pares dicit eſſe vir- Colati. nus & Horatius publico

abundantia pecuniarum: vt amœnitate aliq̄ delicati, ſed pp eorū virtutē: ergo virtus eſt ſūmmū bonū, antiqui ſolebant p iſtā diuinationē remunerare virtutē clarorū virorū. ‖ Numa pompi. qui duxit populū bellicis armis aſſuetū ad ſūmā religionē. Prius. n. populus timebat p arma, ſed gratia religiōis in veneratiōe habebat. ‖ Capide, vaſa qbus Numa vtebat in ſacris: qui dicebat hēre colloquius cū nympha Egeria. ‖ Vrnulas: calices i ſed talia dicuntur oino vaſa terrea. ‖ Quā alio. i. illa Numę pōpi. virtute p̄diti nō fuerant, vt iquit Perſius. Dicite pon- persius tifices i tēplus quid facit aurū. ‖ Omitto reliquos p mo-

qui hanc rempublicā tam p̄clare fundatam nobis reliquerunt aut auri, aut argenti ad auaritiā, aut amœnitatum ad delectationē, aut ſup pellectilis ad delitias, aut epulanū ad voluptates Ponite ante oculos vnum quemq; regum: vultis incipere a Romū! vultis poſt liberam ciuitatem ab iis ipſis q liberauerint eā! Quibus tandem Romulus gradibus aſcendit in cælum! His, ne, quæ iſti bona appellāt! an rebus bene geſtis: atq; virtutibus Quid autē Numa Pōp. ninus ne gratas diis immortalib⁹ capedines: ac fictiles vrnulas fuiſſe, quā delicatas aliorum pateras arbitramur! Omitto reliquos: Sunt enim omnes pares inter ſe præter ſuperbum. Brutum ſiquis roget quid egerit in patria liberanda. Siquis itē reliquos eiuſdē cōſilii ſocios: qd expetiuerint: qd ſecuti ſint: nunquis exiſtat, cui uoluptas cui diuitiæ, cui deniq; præter officium fortis, & magni uiri quicquid aliud propoſitum fuiſſe uideatur.

tute & bonitate. Tarqui. cognomento ſuperbū excipit qui ob multa uitia: ſed præcipue ſuperbia aqua illi cognomē fuit: pulſus eſt. ‖ Brutum ſiquis roget: hui⁹ opera electi ſunt reges: qd non uoluptatis aut diuitiaꝝ gratia fecit ſed uirtutis. ‖ Reliquos eiuſdē cōſilii ſocios. Significat collatinū & horatiū publicolam alioſq; nonnullos quos L. nomiat. Qui i expellēdis regibus p̄cipue Bruto adiutores fuerūt. ‖ Eiuſdem cōſilii: ut patriā liberarent.

Romulus fuit: deinde Numa, Tulus hoſtil. Tarquinius Priſcus Seruius; & vltimus fuit Tarqui. ſuperbus ſic nuncupatus, q̄uis cæteris abundaret vitiis. qm̄ ſupbia alia ſolet excedere vitia. ‖ Pares virtutes ſciētia militari & caſtitate. ‖ Brutum: qui expulit Tarquini. non gratia veſtimentorum aut voluptatum, ſed virtus cauſa. ‖ Reliquos: ſic. Vale. publicola. primus cōſul Brutus fuit. Quid aſſecuti: nō diuitias neq; voluptatem: ſed virtutem conſequi voluerunt.

FRA. MAT. ℭ TAM præclare fundatam: tam ſanctis legibus & tā probatis moribus inſtitutam. ‖ Argenti ad auaritiā. Quæ pecuniæ ſtudiū habet: quā nemo ſapiēs cōcupiuit: vt ait Salluſtius. ‖ Amœnitatū &c. dicta ſunt amœna loca quod ad ſe amandū alliciāt: vt horti: villę: thermæ: viuaria q̄ leporaria Var. appellauit: ſūt aūt loca ſepta in qbus ferę paſcuntur, auctore Var. ‖ Ad delitias: ut nō ſolū ad uſum ſint ſed etiā ad luxum. ‖ Epulatū, terra mariq; quæſitarū. ‖ Ponite ante oculos: cōſiderate diligēter. ‖ Vltis a romul. ſcilicet icipere: is primus Romano. rex fuit & verbis ipſius coditor ei cui⁹ ēt noie appellata eſt Vn̄ ait Virg. Romulus excipiet gentē & mauortia cōdet mœnia, Romanoſq; ſuo de noie dicet ‖ Poſt liberatā ciuitatem: exactis regibus & creatis conſulibus. Qui legibus nō arbitratu ſuo ſicutis eges republicam gubernarēt: fuerūt aūt orimi cōſules Iunius Brutus & Tarqui. Collatinus. Quo pulſo Valerius publicola ſufectus eſt. ‖ Quibus gradibus q̄ via. q. d. nō diuiciis nō amœnitatibus aut voluptatibus q̄ vulgus bona appellat, ſed rebus geſtis & uirtutibus. Quid numa Pompilius, & hic uirtute nō opibus aſcēdit in cœlū, populū enim aſſuetū bellis ſub Romulo ad pacis ſtudia religioniſq; traduxit. Curib⁹ aūt aſcitus ē oppido ſabinorū a patribus q bonitate & integritate eius pellecti ſunt. vt eū ultro uocarēt in regnum. ‖ Minus gratas quaſi dicat longe gratiores. ‖ Capides genus poculi eſt capis eſt a capiendo dictū quo in ſacris vtebatur Numa: qui ſe occultos congreſſus cum Egeria nympha in nemore aricino habere populo perſuadebat: & ab ea perdiſcere quæ de religione & cerimoniis deorum immortalium tradebat. Fictiles vrnulas. Vaſa e terra fictaia fingendo enim dicitur fictilis: & ſimilem participio ſæpe naſcitur habet ſignificationem: nihil enim aliud fictilis eſt quā fictus. Vna vero ſic appellatur quod ſub aqua vrinat hoc eſt, mergitur. Vrinari enim eſt ſub aqua natare: & iureconſulti de vrinatoribus loquunt: qui ſub aqua natant ad inueniendas Capides Genus poculi

ASCĒ. ℭ REMP. fundatam tā p̄clare uideantur habuiſſe illam cogitationē aut auri aut argenti ad auaritiam idest cogitaſſe, & animo uerſaſſe aurum & argentum ad auaritiam, aut cogitationem amœnitatū ad delectationē aut ſupelectilis: ideſt ornamenti lectorum: ad delicias: ſcilicet exquiſitas mūditias: aut epularū ad voluptate: ſcilicet pecunias q̄ſi dicat nequaq̄: vnde addit. Ponite ante oculos .i. conſiderate vnumquemq; regum: ſcilicet Romanorum qui ſeptem fuerunt Vultis incipere a Romulo qui primus regum perhibetur Vultis incipere poſt ciuitatem liberam: ideſt libertatem a dn̄ationes regis ſuperbi & filiorum videlicet Tarquī, ab his ipſis. ſ. Iunio Bruto: & L. Tarquio collatino, Lucretio & Valerio q liberauerunt eam ſcilicet ciuitatem. Quibus gradibus. i. ſcalis & inſtrumentis aſcendendi tamen. i. vt paucis abſoluam: Romulus aſcendit in cœlum ideſt tranſlatus dicitur in cœlū & annumeratus diis indigētibus. Ne pro an iis. ſ. gradibus qui bona iſti appellant: q̄ſi dicat nequaq̄. Vbi aduerte puer vt non legas is neq;: ſed iis ne quę, & eſt venuſtus ſermomo in quo relatiuū ſequēti conformatur: non enim dicit quos vt referatur ad gradus: ſed quæ vt afferatur ad bona aſſu autem per cōtemptum dixit: an ſupple aſcendit pocius rebus geſtis: an virtutibus: quaſi dicat multo. aūt pro ſed: quid ſupple egit aut ſentit Numa Pompilius ſecundus rex Romanorum a curibus oppidulū ſabinorum miſſus i imperium magnum, arbitramur ne. ſ. debemus ne arbitrari cognita religione Numæ & eius gratia corā diis capedines ideſt vaſa capatia fictilia & vrnulas ideſt vaſa minora ficales. i. a ficulo e terra fictas & formatas fuiſſe minus grates diis imortalibus: quam delicatas pateras: aliorum, ſcilicet qui poſteri dii aurum immortale cœperunt; inducti auaritia pontificum. in quos dicit Perſius. dicite pontifices in ſacris quid facit aurum &cæ. Omitto reliquos. ſ. reges Romanorum: ſunt etiam omnes pares. i. continentes & diuitiarum cōtemptores inter ſe præter ſuperbum. ſcilicet Tarquinium. Siquis roget ideſt interroget brutum quid egerit in liberanda patria: ideſt ut patriam liberet uel dum patriam liberauit: & ſi quis roget item, ideſt conſimiliter reliquos ſocios eiuſdem conſilii, ſit collatinum Lucretium Valerium &cæ. quid expetiuerint in patriæ liberatione: & quid ſint ſecuti: ideſt quam mercedem ſibi propoſuerunt: nunquis, ideſt non aliquis eorum exiſtat cui uoluptas videatur propoſita: cui diuitiæ uideātur propoſitę: & deniq; cui uideat qcq̄ aliud p̄poſitū fuiſſe. i. pro pręmio intentū p̄ter officiū. i. pręter quā ut faceret officium. i. debitum exercitum uiri fortis & magis. q. d. nequaquam.

Quæ res ad necem porſenæ. Q. Mutium impulit ſine
ulla ſpe ſalutis ſuę? Quæ uis coclitem cōtra oēs hoſtiū
copias tenuit i pōte ſolū? Quę vis partē Deciū? q filiū
deuouit, ac īmiſit in armatas hoſtiū copias? Quid cō
tinentia Ca Fabritii? qd tenuitas uictus Marci Curii
ſequebatur? Quid duo propugnacula belli punici
Cnei & Publii Scipionis, qui Carthaginenſiū aduen
tum, corporibus ſuis interdudendum putauerunt.

OMN. BONI ℂ EPOR ſiue q̄ hetrurie rex fuit: ad cuius auxilium Tarqui.
ſuperbus pfectus eſt perſuadēs illi q̄ quemadmodū ipſe ex
pulſus eſt ipſe populi ſui ſic ſibi Porſenæ facere poſſūt: quia
ſibi auxiliū traderet. ¶ Quæ vis: Hora. iſte quidē gratia vir
tutis nō cupiditate diuitiarū motus contra Tarquinios in
ponte ſublicio .i. ligneo ſe ſolum collocauit: donec a tergo
pons ille fractus eſt: deide in
Tiberim decidit & armatus
ad ciuitatem trāſnatauit: qui
cocles appelatus, quoniā ocu
lum ſuū hic amiſerat Cocles
appellaret: vnde factus eſt vt
coclites appellarētur mono/
culi, ut ait Plau. De coclitum
familiaes. ¶ Quę vis: vt oſtē
dat illud eſſe ſummū bonū
qd rectū & cū honore factū
ſit: tangit hiſtorias qbus hoc
eſſe pbatur, plerique.n. non alia cauſa vitam cum morte com
mutere appetiuerunt, niſi honeſtatis & virtutis cauſa: ergo
virtus ipſum bonum appellatur ¶ Patrem decium: cum ro/
mani contra latinos bellum gerent. Decius conſul vna cum
collega ſomniauit: q̄ exercitus ille cuius iperator pro patria
diem ſuum obire vellet: victoriam contra hoſtes cōſequere
tur: quo Decius amore patriæ inſtructus conuocato ſacer/
Decius conſul & filius dote ſolemnitatib⁹ factis omnia mala in Po. Ro. vētura in
ſuum caput venire optauit, moriturus in hoſtiū copias pro
ſternitur: qd idē filius alio tpe fecit: q̄ actio ab ātiquis deuo
tio appellata eſt. ¶ Copias. copię militū, ſunt multitudines
Virgili. militū. ¶ Quid cōtinētia Ca. Fa. q aurū pyrrhi tarentinorū
Cc. & imperatoris amore reip. ſpreuit: de quo ait Vir. Paruoque
Pu. potērem Fabritiū. Quid tenuitas i curii: Curius ſamnites
Scipio populos Italiæ debellauerat. quoque in rep. mons erat q̄ ipe
fratres ratores eſſent patroni gentium, quarum victoria potiti fue
rant. Samnites autē cum petiiſſent Curii domū eum i igne
rapas voluentem inuenerūt: putantes patronum ſuū tenui
tate coactum hoc facere: magnum pondus auri ei attule/
runt, quod Curius accipere noluit: quod romanorum mos
erat non aurum poſſidere: ſed habentibus aurum imperare
Duo ppugnacula: cnei & publii Scipionis: cū Haſdrubal
vellet per hiſpaniam tranſmigrare in italiam vt ferret auxi
lium fratri Hannibali: ſe oppoſuerunt illi ne tranſiret: & il
lic mortui ſunt: & hoc fuit in ſecundo bello punico, de qui
bus inquit Virg. Duo fulmina belli Scipiadas. ¶ Propugna
cula: ac ſi dicere duo caſtella.

FRA. MAT. ℂ QVAE res nota eſt hiſtoria, nā cū porſena ex hetruſco
rum ianiculum ingētibus copiis occupaſſet: & pulſos re/
ges reſtituere in regnū vellet. Mutius Scæuola impetrata
prius a ſenatu abeundi venia. Regem in ipſius caſtris per in
ſidias agreſſus eſt, cunque fruſtrato circa purpuratum eius
ictu teneretur ardentibus focis manum iniecit terrorēque
dolo geminauit: & trecenti inquit ſunt o rex hac craſſaturi
inte via. Quo factum eſt, vt rex admiratione ſimul & timo
re compulſus & Mutium dimiſerit & vrbem obſidione ſol
uerit: fœduſque cum Romanis firmauerit: hic mutius poſtea
Scæuola a clade dextrę cognominatus eſt. ¶ Quę vis co.
hic ingruentibus hetruſcis, & pontem occupare volentib⁹
reſtitit. Cunque vndique inſtantes ſubmouere ſolus non
poſſet ponte reciſſo tiberim tranſnatauit nec arma dimiſit.
Vulnus in cruce accepit ex quo claudus factus eſt: quod vi/
tium cum ei obiiceretur: ſinguli iquit paſſus præclare vi/
ctorie meæ de hetruſcis me admonent: alii dicunt oculum
amiſiſſe. ¶ Quę patrem decium: decius murena conſul cum
Manlio Torquato bello latino ſe deuouit. Nam cum re/
ſponſum eſſet illos victoriam reportaturos. Quorū impe
ratores morerentur: velato capite in confertiſſimā hoſtium
aciem ſeſe coniecit & occiſus eſt. Deuotionis verba & ri/
tum Liuius tradit. ¶ Quæ filium: hic bello hetruſco, Samni
tico & galico Conſul cum Fabio Maximo exemplum pa
tris ſecutus deuotum diis manibus obtulit caput. ¶ Quid
continentia. C. Fabri. hic bello Terentino cōſul cōtra Pyr
rhum Tarentinorum regem oblatā ſibi ab illo imperii partem
repudiauit. Vnde ait Virg. paruoque potentem Fabritium,
¶ Tenuitas victus. M. Curii: is eodē tēpore fuit quo Fabri/
tius: & fictilia ſua Sannitico auro ptulit. Quid duo ppu
gnacula belli punici: ii fratres fuerunt, & ii belli punici tpe
contra Haſdrubalē in Hiſpa
nia militarunt. Cunque ad de
bellandū Romā iperiū trāſi
re i italiā & ſe fratri Hāniba
li adiūgere Haſdrubal vellet:
corporibus ſuis trāſitū illius
occluſerūt & mortui ſūt: de
his ait Vir. duo fulmina belli
ſcipiades. ¶ Propugnacula:
ſunt muri & ædificia añ vrbē
ſeu caſtra ad defenſionē ſtru/
cta: προπυργεῖα græci vocāt.

ℂ QVAE res: pbat idē aliis exemplis q̄ in Liuio & Vale ASCE.
rio recitantur dicens. Quæ res impulit Quintum Mutium
iuuenem illum romanum: ſcæuolam deinde agnominatum
ad necem .i. occiſionē poſenæ regis hetruriæ Romam obſi
dentis ſine vlla ſpe ſalutis ſuæ, quia non ſperauit munus ſi/
bi ſed patriæ: & ita nō propoſuit ſibi diuitias, aut honores
in terris, vt autem in Liuio lib. ii. legimus. Tarquinius poſt
lucretiæ violationē na filio eius, illatā: & ſuperbiā exactus
cōfugit ad porſenā regem hetruriæ, petēs ab eo ſuppetias:
qui ſimiles fortunas ſibi timens conſtituit romanos ad re/
cipiendū regē cogere, cunque diu Romā obſediſſet: & roma
ni proximi ad deditionem eſſent. Quintus mutius acceſſit
ad patres petens veniam exeundi in exercitum hoſtilem ad
perpetrādū facinus memorabile ad ſalutem patriæ: qua obs
tenta cum in exercitu videret ſcribā regis ſplēdide veſtitū:
& regalia fere munera tractare eū occidit. Captuſque & ad
regem adductus: interrogatus quiſnā eſſet: & cur id feciſſet:
dixit ſe romanū eſſe & conſtituiſſe regē interficere: ſed ma/
num erraſſe: quo circa ignem petiit: quo ex ara ſublato dexte
ram in facula coniecit: eamque fere excuſſit ſine gemitu: aut
vultus immutatione: quo viſo iuſſit rex ignem amouere, &
iuuenē abire: parcens quod in ſe ſæuierat: cū a ſeipſo non ab
ſtineret: unde q ſæuus in volam .i. manum fuerat ſcæuola
agnominatus eſt. Verum ſimulans ſe gratiā regi velle ferre:
dixit trecentos eſſe iuuenes romanos coniuratos ſimili via
in rege craſſari: donec obſidionem diſſoluerit: ſibique primū
locū ſorte datū: alios fore minus erraturos. Quo itellecto
rex acceptis obſidibus obſidionem diſſoluit: & mutium ad
ciuitatem liberatam liberū remiſit. Cæteræ hiſtoriæ recitā
tur: licet ſuccintim in ſuperioribus commentariis: unde ad
ordinē reuertar: ſed norit puer perſona media breui & vni
co ma martiale & aliis pronunciari. a marone tamē porſen
na media longa & n duplicato ſcriptum. Quis inq̄ impulit
qntum Mutiū ſine vlla ſpe nō tamē ſine re. q. aliter euenit:
ſalutis ſuæ .i. ſaluationis vitæ. decreuerat enim omnino p
patria mori aliter temeritate concepiſſet in medio exerci/
tus regē occidere. Quæ vis .i. virt⁹ & poteſtas tenuit Codi
tem .ſ. Horatium poſtea coclitem ob captum oculū: quem in
caſu de ponte amiſit agnominatū ſolum in ponte .ſ. ſublicio
.i. ex licitis: hoc eſt lignis p tranſuerſum diſpoſitis cōſtructo:
contra oēs copias hoſtiū .ſ. exercitus porſenæ: donec pontē
ſecuri icerciſum deieciſſet. Quæ vis deuouit .i. voto morti
voluntariæ & diis manibus oblate adduxit deci. patrem,
& q deuouit deci. filium: ac immiſit in copias armatos ho
ſtium vbi .ſ. confertiſſimi erant hoſtes illuc ſe immiſerunt &
ſibi necem: exercitui aūt ſalutē inuenerunt: ſine deorū frau/
de vt deuouendi ſe exemplū ſequerent alii ſine miſeratione
dei etiam errantis deuotionem ſuſcipientis. Quid ſequebat
.i. ptendebat continentia .ſ. ab auo Caii fabritii: qui ſpreuit
aurum pyrrhi, & cum eſſet clariſſimus imperator collectis
populi ſepultus eſt. Quidē ſequebatur tenuitas .i. exiguitas
victus Marci Curii qui in catino ligneo rapulas in foco to/

ſtas

Quid africanus minor? quid maior? Quid inter horum ętates interiectus Cato? qđ innumerabiles alii? Nam domeſticis exemplis abundamus: an cogitaſſe quicq̃ putamus in uita ſibi expetendum: niſi ꝙ laudabile eſſet & præclarũ uideretur? Veniant igitur irriſores huius orationis, ac ſententiæ, etiã uel ipſi iudicẽt, utrum ſe horum alicuius, qui marmoreis tectis ebore & auro fulgentibus, qui ſignis qui, tabulis, qui cælato auro: & argẽto, q corinthiis opibus abundant. An. C. Fabri, qui nihil eorũ habuit, nihil hr̃c uoluit ſe ſimiles eſſe malit. Atq; hæc qdẽ, quæ mõ huc, mõ illuc transferunt, facile adduci ſolent, in rebus bonis eſſe negẽt.

ſtas excedebat: dum legati ſamnitum: vim auri illi duo afferent: quã reiciẽs ait: ſe malle imperare habẽtibus aurũ quã auro. nihil q̃ tali victu cõtento opus eẽ auro. Quid ſup. ſequebanť duo ꝓpugnacula .i. vt dicũt fortalia belli punici: videlicet Cneus & Publius Scipio. q ꝑ muro ſe Carthaginenſibus oppoſuerũt: vt q putauerũt aduẽtũ Carthagineñ interdudẽdũ .i. impediẽdum & obſtruendum ſuis corporibus: quia fortiter repugnando & cadendo ꝑ patria corporis ſui obſtaculum exhibuerunt: vt recitat ꝯmẽtari⁊.

OMN. BON. ¶ AERI canus maior: qui erat de familia Corneliorũ: q Carthaginẽ tributarĩã fecit. Quid minor: q euertit Carthaginem in tertio bello punico. Inter horũ ætates interfectus Cato cenſorius, q vixit tempore Africani maioris: & etiã poſt eius mortem deinde mortuus eſt tempore Africani minoris. Cato igitur & iſti clariſſimi viri nõ cupiditate diuitiarum & nõ ornamento corporis non voluptate corporis ſe periculis ſubiecerunt: niſi propter virtutem: vt diximus de Catone libro de ſenectute q maximus erat ſenator: orator & imperator. ¶ Prędarum: ad rectum dicitur. ¶ Veniãt igitur: per comparationem iſtorum bonorum externorum & horum clariſſimorum virorum oſtedit virtutem eſſe ſummum bonũ. Interrogat enim iſtos qui delectantur his bonis vanis dicens. Eſt ne aliquis veſtrum: qui malit ſimilis iſtorũ alicuius quos diximus ſuperius. An vellet potius diuitiis abũdare. Reſpondit ꝙ potius vellet iſtorum virtutem q̃ diuitias: ſed hanc unã relinquunt: ꝙ uoluptate corporis potiri ſemp volunt: quã rem ſuo loco confutabit: ordo eſt. Tum dicet utrum mallet aliqs eſſe ſimilis alicuius horum: qa marmoreis tectis nititur: an ſimilis Fabricii, q nihil horum habuit, nihil habere uoluit. ¶ Fulgentibus auro: aratis. ¶ Signis: ſtatuis, æreis: numerat diuitias, qbus antiqui delectati ſunt. ¶ Corinthiis opibus, a loco: ut inqt Virg. & uiuos ducendo marmore uultus. ¶ Facile adduci ſolent: facile probatur, & adducimus iſtos cum cõfitentur iſta quę huc & illuc transferri poſſunt minime bona eſſe.

FRA. MAT. Scipio Aemilianus P. Aemilii filius ¶ AFRICAnus maior: hic Carthaginem tributarã fecit. ¶ Quid minor ſcipio Aemilian⁊ Pub. Aemilii filius Scipionis ſuperioris adoptione nepos. Nam ab eius ualitudinario filio adoptatus eſt. Numantiã prius deide Carthaginem deleuit. ¶ Quid inter horũ ætates interiectus Cato: hic cognomento dictus eſt cenſorius genere tuſchulanus, primus portiæ gẽtis tres ſummas in homine res pręſtitiſſe exiſtimatus eſt. Fuit eni optimus orator: optimus imperator: optimus ſenator: eadẽ & in Scipione Aemiliano fuere: ſed plurimorum odio laborauit Cato: quater & quadragies cãm dixit: nec quiſq̃ ſæpius poſtulatus ẽ, ſed abſolutus ſemp fuit. ¶ Interiectus: interpoſitus ſuaſor fuit tertii belli punici ſuſcipiendi: ſed ante deletam Carthaginem raptus eſt. ¶ Domeſticis exemplis: Romanis nõ peregrinis. ¶ Laudabile: & proterea honeſtum. Nam cedunt ſibi inuicem honeſtu3 & laudabile. ¶ Veniãt igitur. Concludit interrogatus: Sit ne aliquis etiã eorum qui ſententiam ſuam irrident: & ueluti incredibiles admirantur & cotemnunt, qui malint abundantibus pecunia, & rebus externis ſimiles, eſſe an nihil tale poſſidentibus ſed virtute ꝑſtãtibus q̃les ii fuere quos cõmemorauit. Et neminem futurum eſſe dicit. q non potius optet Caio Fabritio ſimilis eſſe, q̃ cuiuis ditiſſimo. Sed tamen voluptatem obſtinate aſſerere. q̃q̃ recte faciant: oſtendit penitus repudiãdam dicens eſſe. Huius ſententiæ meæ. Qui hanc meã ſententiã de vero bono non probant: & irrident. ¶ Horum alicuius: vt Craſſi, luculli. ¶ Mormoreis tectis. De marmoru3 luxuria Pli. loquitur libro. xxxvi. natu. hi. Et ꝑcipuã morũ inſaniã appellat. C. Craſſus orator prim⁊ peregrini marmoris habuit columnas in atrio hymethrias: nec tamen plures ſex aut longiores duodecim pedibus. Tamen ob id. M. brutus in iurgiis eũ Venerẽ palatinã appelauit. Ars aũt ſculpendi marmora vetuſtior fuit pictura ac ſtatuaria. Quarum vtraq; cum phidia cœpit. L. Luculus marmore delectatus eſt nigro quod in Melio inſula naſcebatur: & ab eo luculleum vocatum eſt. ¶ Ebore: quo lectos & menſas ornabant. Soli dentes elephãtum ebur ſunt. vt Pli. ſcri. Quod deciduos caſu uel ſenecta ipſi defodiunt elephantes: non ignari q̃ in ipſis præda expetať. Cœperunt tamen Plinii tẽpore et oſſa in laminas penuria ſecari. Ipſi elephantes cum a venatorib⁊ inuaduntť feſſi impactos arboris dẽtes frãgũt: ꝑdaq; ſe redimũt. ¶ Siginis: ſtatuis & ſimulachris: a præſtantiſſimis artificibus confectis: vt praxitele myrone ſcopa. ¶ Tabulis: pictis: vt ab appelle. Nam pictores aut in tabellis aut in parietibus pingũt. Et propertius ait. In veneris tabula ſibi palmam ponit appelles. ¶ Corinthiis opibus vaſa corinthia ſignificat ex ære corinthio: quod confuſum ære: auro: argentoq; fuit. Caſus autem miſcuit. Cum vrbs caperetur olympiades centeſimæ quinquageſimę ſextæ anno tertio vrbis Romæ ſexcenteſimo octauo. Quia incendio permixtis plurimis ſtatius atque ſimulachris auri argentiq; vene in commune fluxerunt. Et corintihi quidem æris genera tria fuiſſe traduntur. Candidum argento nitore ad argentum maxime accedens: & quo alia mixtura præluxit. Alterum i quo auri fulua natura. Tertiũ in quo ęqualis omniũ temperies: fuerunt auctores Pli. & Florus: æris corinthii prætioſior nota fuit: & toto orbe laus. Atq; hæc quidem hæc inquit quæ facile mutãtur: & in poteſtate ſunt fortunæ: quæ vni dat: alteri adimit: confitentur aduerſarii bona non eſſe.

ASCẼ. ¶ QVID ſupple ſequebať Africa. ſ. Scipio minor. i. poſterior, q Carthaginẽ deleuit: qđ ſequebať maior. ſ. Africanus hoc eſt Scipio prior. q Carthaginẽ tributariã Romano imperio fecerat. Quid ſup. ſeqbať Ca. ſ. magior interiectus inter ætates horũ. ſ. duorum Scipio. qa minor erat maiori: & maior minore, vt in de ſenectute viſu3 eſt. qđ inumarabiles alii. ſ. Romani ſup. ſequebanť dico inqt inumerabiles. Nam nos abũdamus exẽplis domeſticis. i. ciuitatis noſtrę: an putamus eos cogitaſſe quicq̃ eſſe expetẽdũ ſibi in vita: niſi qđ videreť eſſe laudabile & ꝑclarum. q. d. minime: qa alter non obtinuiſſent placitis. Veniãt igiť ex ſupioribus exemplis & ſuo cuiuſq; oia cõiurat ſolã virtutẽ: & ita ſolũ qđ honeſtũ inter bona habendum dicens. Veniant igitur irriſores huius orationis ac ſententiæ qua dico nihil præter honeſtum eſſe bonum: etiã iudicẽt: vel ipſi q. ſ. irridẽt vtrũ malint. i. magis velint ſe eſſe ſimiles alicuius horũ. ſ. diuitum hui⁊ ſęculi (notum eſt qđ ſæpe dixis ſimilis qñ aut ſubſtãtiã ſpectat genitiuo gaudere) qui abundet tectis. i. ædificiis marmoreis fulgentibus ebore & auro: quia abundat ſinis. i. ſimulachris: & effigiebus prætioſis: qa artificioſe factis vt plurimũ ex ęre corithio: qui abundant auro & argẽto cælato. i. ſculpto, & q abundãt opibus Corinthiis. i. quales Corinthii olim poſſidebant, quę erat urbs opulentiſſima in Acaia inter duo maria ſita. unde Fllac⁊ ideſt car. bimariſq; corinthi mœnia. An ſup. malint eſſe ſimiles Quinti Fabritii: qui nihil harum. i. harum diuitiarũ habuit: & nihil voluit habere, quaſi dicat nemo eſt tam prauo iuditio ſi modo mentiri nolit: quin ſe Fabritii ſimilem malit. Atq; tales ſolent adduci facile & negent eſſe in rebus bonis. hęc quidem quæ transferunt modo huc, modo illuc, ideſt diuitię mobiles.

Ebur vñ & quod dicitur

Illud tamen arcte tenent, accurateq́ꝫ defendunt volu ptatem eſſe, ſummum bonum, quæ quidem mihi vox pecudum videtur eſſe non hominum. Tu cum tibi ſiue deus ſiue mater (vt ita dicam) rerum oĩum natura dederit animũ: quo nihil eſt præſtãtius, neq́ꝫ diuinius: ſic teipſe abiicies, atq́ꝫ pſternes: vt nihil inter te atq́ꝫ inter quadrupedem aliquid putes interẽ eſſe, quicq̃ ne bonum eſt, quod nõ eũ, q poſſidet, meliorem facit? Vt enim quiſq́ꝫ eſt maxime boni particeps, ita & laudabilis maxime: neq́ꝫ eſt ullum bonum de quo non is, q id habeat, honeſte poſſit gloriari, quid autem eſt horum in voluptate? Meliorem ne efficit, aut laudabiliorẽ virum? An quiſq̃ in potiundis uoluptatibus gloriando ſe, & prædicatione extollit? At qui uoluptas, quæ plurimorum patrociniis defenditur, in rebus bonis habẽda non eſt: ea quę quo eſt maior, eo magis mentem ex ſua ſede & ſtatu dimouet. Profecto nihil eſt aliud bene, & beate uiuere, niſi honeſte & recte uiuere.

OMN. BONI ℂILLVD autẽ ſtricte tenent: vt voluptas ſit ſummũ bõ. Sũmũ illud dr̃: gr̃a cuius cętera fiunt: & id alicuius cã nõ fit hoc mõ ipſi lucrãtur: laborãt tu uoluptate corporis potiãt hæc uolptas ab ip̃is ſummũ bonũ nocat. ℙ Quę uox pecudum: remouet auctoritatẽ illius falſæ ſniẽ pecudes iãdudũ hñt aium in patinis. ℙ Nihil eſt pſtantius: & maiatis ſicut ta bulis: & aiatis ſunt brutis aimus pſtat. Suffocatis aũt tã q̃ una belua i his uoluntati b⁹ diuini i mũdo: neq́ꝫ in corpore humano nihil eſt diuinius aio. ℙ Quicq̃ ne: argumẽtum idiſſolubile, & facit ſyllogiſmũ bonum eſt qđ poſſeſorẽ efficit bonũ: qđ meliorẽ hoc eſt mai⁹: ſed uoluptas efficit libidinoſum poſſeſſores ergo nõ eſt bonum & hęc eſt minor. ℙ Honeſte gl'iari: nẽo põt gl'iari ꝙ comederit quatuor anſeres i cœna dico honeſte. ℙ Quid autem horũ eſt in uoluptate, hęc eſt alia minor pars ſylogiſmi. ℙ Prædicatione, quæ eſt uirtutis cõmemoratio: Patrociniis defenſionibus. Patronus dicit qui ſeruum manumiſit. Patronus etiam appellatur defenſor cauſaꝝ: cuius relatiuũ eſt cliens. Hoꝝ autem patronorum offĩn patrociniũ nuncupabat. ℙ Eaq́ꝫ quo maior, vt diximus vt Catone maiore quãto magis aliquis inabundãtia voluptatum eſt: tanto magis perdidit animum & mentem: qm̃ ſenſus corporis propter illam. voluptatem ſluprari ſñt. ℙ Nihil eſt aliud: concludit hoc paradoxum reuertendo ad eius titulum & inſcriptionem.

Syllogiſmus.

Patronus patrocinium

FRA. MAT. ℂILLVD tñ arcte: unũ inqt eſt a quo abduci nullo pacto pñt: qm̃ voluptatẽ eſſe ſummũ bonũ defendunt. Quã eorũ opinionẽ improbat Ci. Eudoxus vt ait. Ariſt. li. vlt. ethico voluptatẽ cenſuit eſſe ſummũ bonũ, ppea ꝙ cũcta rõnalia & irrationalia, illam appetere cernebãt. In cunctis autẽ eẽ id qđ expetit pbũ ac maxime optimũ volebat. Cũcta vero id idẽ ferri optimũ eẽ ſignare. Et ſingula q̃ bonũ ſibi ſit reperire. Quẽadmodũ eſcã. Qđ aũt oibus bonũ ſit, & qđ oia appetãt, id eſſe ſummũ bonũ. Nec min⁹ putabat id ex ↄtrario parere. qa dolor p ſe ipſum fugiendus ſit. Idẽ & Epicurus ſenſit & alii nõnulli quos cæteri improbant phi. Cũq́ꝫ multiplex ſit voluptas q̃ corpis eſt penitus repudiat & beluarũ nõ hoium iudicat. ℙ Summũ bonũ: ut oia faciant gr̃a voluptatis, vt dolore aĩ & corpis vacent. Illud eni eſt ſummũ bonũ pp qđ cætera oia fiunt: & ad qđ veluti terminum oia referunt. Pecudũ: q ſenſu dũtaxat vtuntur rõne carent: q̃ præcipiter ad id qđ adeſt ferunt. ℙ Aium, hoc eſt rõnem. Nã cætera aialia animã tm̃ hñt q̃ viuunt: hoies aium quoq́ꝫ hoc eſt rõnem quo ſapiũt. Vñ ait ſatyri⁹, principio indulſit cõis conditor illis tm̃ aias nobis aium quoq́ꝫ. ℙ Natura: ſm quã uiuere nihil eſt aliud q̃ ſm virtutem uiuere ad quã natura nos ducimur hãc autem naturã Chryſippus cõem intelligebat & ppriam humanitatis. Eſt vero natura vis quæ cerni oculis nõ põt. Cogitatione aũt cõprehẽditur, corporib⁹ a deo inſita: principiũ motus & quietis. Ipſa eni eſt quę mouet naturalia corpora & qeſcere Rurſus facit: oia nãq́ꝫ corpora ſicut elemẽta, & q̃ ex his cõpoſita ſunt, & ſi a deo motũ & quietem hñt. Cõtinue tamẽ a natura mouentur multa enim ſunt quæ corpora mouẽt: primũ deus: deinde mens: poſtea aia. Vltimo natura quæ veluti inſtrumẽtum dei eſt hoiem enim & bruta anima & natura mouet. Corpora vero & ſimplicia & compoſita ſola mouet natura: & quieſcere a motu facit. ℙ Diuinius: animorum originem manare de cælo inter recte philoſophantes indubitate conſtat eſſe ſuiat inquit Marco, & anima dum corpore utitur hanc eſſe perfectam ſapientiam ut unde orta ſit: de quo fonte uenerit recognoſcat, hinc a Iuue. ſerio uſurpatũ eſt e cęlo deſcendit. γνῶθι σεαυτόν. Et delphici uox ee refertur oraculi conſulentis ad beatitudinem quo itinere perueniretur. Si te inquit cognoueris. Sed & in ipſius templi fronte hæc inſcripta ſententia fuit i hoi ergo vna eſt cognitio ſui. Si origi nis principii ſui naturalis ex ordine prima reſpexerit, nec ſe qſierit extra, Sed vt intelligatur animã noſtrã partẽ eſſe diuinæ mentis: Sicut veteres phi voluere & i primis Plato. Deus q pria cauſa eſt mentem creauit ex ſuperbũdanti maieſtatis ſuæ fœcunditate hęc mens omnib⁹ humanis corporibus infuſa eſt in qbus cum puriſſima ſit degenerat, hoc tñ falſũ eſt. Nã ſi pars ſequitur naturam totius vnde eſt, ſequeretur aĩas noſtraſq̃ a deo ſunt, deos eẽ qđ dicere abſurdũ eſſet. Deũ vero mentem eſſe oĩbus elementis infuſam qua oĩa vegetentur etiã Vir. Platonem ſecutus ſenſit his verſibus, principio cælũ &c. ℙ An qcq̃ &c. Validiſſimum eſt argumẽtum & qđ vix poſſit infringi. Quo voluptas nõ eſſe bonũ cõlicitur hoc modo. Bonũ. i. quod poſſeſſorem efficit meliorem. Voluptas autẽ nõ bonum: ſed peſſimum efficit poſſeſorem nõ igitur voluptas bonum. Boni eſt ſemper prodeſſe nunq̃ obeſſe. Sed hoc nõ pręſtat uoluptas: nõ eſt itaq́ꝫ bonũ iudicanda. ℙ Vt eni: aliud argumẽtũ. Si hoiem virtus meliorẽ & laudabiliorẽ efficit ſemp nõ i iniuria gloriari qs de ea põt: Sed voluptas eiuſmodi nõ eſt. nõ igit gloriari de ea quiſq̃ põt ergo malum eſt nõ bonum ℙ Prędicatione: ut uoluptate glorietur. ℙ Atqui, cõcluſio eſt totius ſuperioris diſputationis ſed pcipue eius quod cõtra voluptatis aſſertores dixit. ℙ Patrociniis, defenſionibus. ℙ Quo maior eſt: quãto magis quiſpiam voluptate abundat. tanto magis inſanit: vt in Catone maiore Cicero ait. Cum vero tres ſunt vitæ: voluptuoſa, ciuilis: cõtemplatiua. Vulgus oino ſeruile: vitam pecorum deligit: Suſtẽtatur autem ob id quoq́ꝫ pleriq́ꝫ in poteſtatibus cõſtituti inſtar Sardanapali vitam agunt. ℙ Profecto: cõcludit hoc paradoxum p ppoſitiõis iterationem.

V. M.

V. C.

Summũ bonum

ASCE. ℂTAMEN tenẽt Epicurici arcte. i. ſtricte: & defendunt accurate. i. adhibita cura voluptatẽ eſſe ſummũ bonum: q̃ quidem vox videtur mihi eſſe pecudum nõ hominum. Tu o homo cum ſiue deus ſiue natura mater omnium rerum: vt ita dicã: dederit tibi animum quo nihil eſt præſtãtius: neq́ꝫ diuinius: ſic ipſe. i. tu te abiicies. i. abiectum & contẽptibilẽ facies: atq́ꝫ proſternes te: vt nihil putes intereſſe inter te & inter quadrupedem. ſ. pecudem & bouem: aut aſinum: aut porcum. q. d. ſi quæ porcis & bobus ſummũ bonũ eſt voluptas etiam tibi ſit ſummum bonum: nullum fuerit diſcrimẽ. Pręterea addit. Et ne quicq̃ bonum quod non faciet eũ qui poſſidet meliorem quaſi dicat minime. Enim pro quia, vt qſq́ꝫ eſt maxima particeps boni ita eſt, & ideſt etiam maxime laudabilis Neq́ꝫ eſt vllum bonum de quo is qui habeat. ſ. illud non poſſit gloriari honeſte. Quid autem horum. ſ. qui laudabilem faciunt aut de quibus gloriari poſſis honeſte eſt in voluptate quaſi dicat nihil. vnde addit ne pro an voluptas ſup. efficit virum meliorẽ, aut laudabiliorem quaſi dicat minime. An quiſq̃ excellit ſe gloriãdo & prædicatione. i. apta commendatione in potiundis voluptatibus. i. in hoc ꝙ voluptatibus potius ſit. q. d. nequaq̃. Atqui. i. ſed certe vel atq́ꝫ ſi voluptas q̃ defendit patrociniis. i. aduocatiõib⁹ & defenſionibus.

ſionibus plurimorum : quia plurimi voluptati indulgent: non eſt habenda: ideſt repudianda in rebus bonis : ideſt nu/mero rerum bonarum: & ea quo ideſt quāto eſt maior eo.i. tanto magis dimouet mentem ſua ſede : ideſt firmitate : & ſtatu.i.tranquilitate: Profecto ideſt reuera nihil aliud eſt viuere bene : & beate niſi viuere recte & honeſte ; & ita nihil eſt bonum beatificum, niſi rectum & honeſtum quod erat huius orationis propo/ſitum.

OMN. BONI ℂ Secundum paradoxū.

IN quo virt⁹ ſit et nihil deeſſe ad bū beateq́ viuēdum, Videns Cic.q̄ ī itu.male ſonaret in latinū ſi de verbo ad uerbum tra/ctaret idē p alia verba dixit οτι αυταρκης η αρετη προς ευδαιμονιαν. quod p ſeſuffi/ciēs.eſt virtus ad felicitatem hac qdem admirabili ſciētia demonſtraſ virtus ſolā hēre beatitudinē: ſicut in paradoxo demōſtratur, quod ſolum bonum appellaſ qđ ſit cum honeſtate & bona externa atq́ corporis bona vocitanda nō ſunt.beatitudo autem in ſe cōprehendit: oīa bona quæ facile bona vnuſquiſq́ virtute p̄ditus conſequit.Inuenitur autem Tullius contra Marcum Antonium: quis nō nominet eum oſtendēdo: quāuis abūdās ma/ximis copiis fortunæ non tamen eſt beatus: qui virtutute caret.⸿ In quo virtus ſit nihil ei deeſſe : bene ſubaudi dicunt ſtoici.⸿ Neq́ ſubiicit exēplum de.M.Regulo qui cum cruciareſ a Cartaginenſibus nō miſeriam ſentiebat : immo tūc erat in maxima beatitudine, q̄a officium virtutis exercebat, hiſtoiræ.n.ſuperſedendum, quoniam ſuperius tetigimus.

A erūna ⸿ A erūnoſum: ærumna.n.eſt labor corpoeis.⸿ A pœnis:a carthaginēſibus:pœni ſunt carthaginēſes : quaſi dicat nō eſt ille q digito monſtrari poteſt. Animus qui eſt ipſe homo nō cruciabatur. ⸿ Grauitas : numerat aliquas partes virtutis: quas exercebat Marcus Atrilius regulus.⸿ Fides quā præcipue habuit in obſeruando iuramento pœnis. ⸿ Conſtantia

Conſtantia Præſidiū virtutis perſeuerantia in vita.⸿ Præſidio tutela alicuius lo/ci.⸿ Corporis eius cū caperetur: q̄uis corpore eſſet captiuus in libro aīo erat: nūq̄. emiſit vnum verbum turpe : ſed om/nia tolerabat p virtute: quemadmodum fecerunt noſtri maiores a tyrannis cruciati. Caius Marius arpinas qui fuit Ci/cero conterraneus in ſcientia mililitari cæteros preualebat fuit autem in rebus ſecundis fortunatiſſimus: in aduerſis fortiſſimus Cum diſcordias cum Sylla haberet depulſus eſt ex vrbe, & latuit in pontinis paludibus: poſtea in vrbem reuocatus Syllanos expulit.

FRA. MAT. IN quo virtus. Græca propoſitio eſt ὅτι αυταρκης η αρετη προς ευδαιμονιαν. Senſum Ci.tranſtulit, potius q̄ ver, Sic .n.melius exprimi & elegātius videbaſ q̄ ſi diceret ſufficere virtutē ad felicitatem : hoc Paradoxo⁹ oñſurus eſt ſolā virtutē ad beatā vitam cōſequēdā ſatis eſſe. Eſt autē Zenonis & Chryſippi p̄pō libro de virtutibus. Stoici virtutem diffin ebāt eſſe effectionē cōſentiētem, & ipſam pp ſeipſam eſſe virtutē: nō ob metum aliquem aut ſpem, aut aliqd eorum que ſunt exterius: inq́ ipſa conſtitutā eſſe beatā vitā. Cum autē p̄bauerit Cice.nihil bonū eſſe niſi qđ honeſtum eſſet: conſequēs fuit oſtēdere beatam vitam ſola virtute eſſe con/tentam. Beatos autem inquit Cice.hoc exiſtimo qui ſunt in bonis nullo adiuncto malo. Neq́ vlla alia huic verbo cum

Boni & ſapientes ſūt beati ſecundū Socratē beatum dicimus ſubiecta natio eſt, niſi ſecretis malis omni/bus cumulata bonoꝝ complexio oēs autem boni & ſapientes beati ſunt: vt dicebat Socrates: mali vero miſeri. Inuehi autem in Marcum Antoninm vſ: qui & ſi opibus abunda/bat: & multis varriiſq́ fortunę pręſidiis fultus erat: dicit tñ peatus non poterat cum virtute careret & tam flagitioſam vitam duceret; ſunt in eundem orationes quas philippicas

οτι αυταρκης η αρετη προς ευδαιμονιαν

IN quo virtus ſit ei nihil deeſſe ad beate vi/uēdum. Nec vero ego. M. Regulū ærumnoſum, nec infelicem, nec miſerū vnq̄ eſſe pu/taui. Nō enī magnitudo animi eius erucia/baſ a pœnis nō grauitas, nō fides, nō cōſtantia, nō vl/la virtus, nō deniq́ animus ipſe, q tot virtutum p̄ſidio munius tantoque comitatu virtutis ſeptus: cum cor/pus eius capereſ, capi certe ipſe non potuit. C. vero. M. vidimus, q mihi ſecundis in rebus, vnus ex fortūatis hoībus, in aduerſis vnus ex ſummis viris videbaſ.

appellat in qbus vis corruptiſſimus reprehēditur. ⸿ In quo virtus: dicimus.ſ.⸿ Neq́ ego &c. Propōnē ſua Cic. exēplor. M.Reguli p̄bat. Nota eſt iſtoria, quam multi ſcribunt vt ipſe Cice.li.iii.officioruꝫ. Vbi Regulum cōtra impugnātes defendit: & mirifice landat. ⸿ Aerumnoſum: calamitoſum. Aerumnæ labores oneroſos ſigñant, vnde Herculis Aerum/næ vocatę ſunt. ⸿ Infelicem cuius vitæ exitus infelix fuerit. Nā iuxta ſolonē, ſpectare finē oportet. Diciq́ bea/tus ante obitū nemo ſupre/maq́ funera debet. ⸿ Nō grauitas, aliquot reguli enume/rat virtutes q̄ exptes erant omnis cruciatus. Cum regu/lus ipſe a apœnis cruciareſ. ⸿ Grauitas: quæ opponitur leuitati. ⸿ Fides quæ in fun/damentū iuſtitiæ. ⸿ Cōſtan/tiaq́ ſubiicitur fortitudini: eſt aūt pſeuerātia i re bona. ⸿ Præſidio veluti militibus circūuallātibus. Nā p̄ſidiū illos ſigñat milites: q extra caſtra ſedebāt in loco aliquo: quo tutior eſſe regio: a militari ergo cuſtodia tracta eſt ſimilitudo. ⸿ Caium Marium: hui⁹ vitā ſcri. Plutar. Cice. etiā in Tuſculanis queſtionibus Marii laudat patientiā: his verbis. At vero. C. Marius ruſticanus vir ſed plane vir cum ſecaretur : principio vetuit ſe aligari: nec quiſq̄ ante Marium: ſautus dſ eſſe ſecatus. ⸿ Vnus ex fortunatis: hoc eſt vnus ex his qui propria utunſ fortona. Quę ut Cicero ait in oſone p.M.Marcello q̄ſi dña eſt rerum humanaꝝ: ei enim felicites & ſuceſſus hoſum aſcribitur. unde & Luca. inquit. Quicqd laudamus in ullo maiorū fortuna fuit Pompeium item laudans Cicero inter cætera eximia & felicitatem trbuit. ⸿ Vnus ex ſum. qui pauciſſimi ſunt, in uirtutibus uero animi nullam ſibi partem fortuna uendicat ſi ueris magna paratur fama bois. Et ſi ſucceſſu pura remoto inſpicitur uirtus, ut ait Luca.

IN quo virtus &c. hoc ſcdm paradoxū ſic græce ſonat. Oti antarkes he eudemonia pros arete.i.q̄ ſufficiens felicitas eſt per virtutem. Oti.n.dſ q̄ autarkes (profertur autem gręce aftakis).ſ. multa & ſufficiens (he eſt articulus) eudemonia p̄fertur eiſdemonia.i. feliſitas ſubaudi eſt pros .i. per aretam.i. virtutem. Quam ſniam vſ contra Antoniū induxiſſe: vt ſuperiorem cōtra Catilinā & coniuratos reli/quos. Probat autē potiſſimum exēplo Marci reguli Attili de quo in.iii. offi. late viſum ē. Ordo eſt: vt p̄ponaſ thema. Nihil de eſſe cū quo ſit virtus ad viuendum beate. q.d. qdē aſſero. nec vero ego putaui vnq̄ Marcum regulum Attiliū qui vt fidem hoſti ſeruaret & reip. cōſuleret ad ditiſſimum reddit ſupplicium in carcerem carthaginenſem, nec erumnoſum.i. erumnis ac calamitatibus plenū: nec infelicem. nec mi/ſerum. Enim pro quia magnitudo animi eius non cruciabatur a pœnis.i. populis carthagineñ. vnde Aenei.i. punica regna vides &c Et ideo bella carthaginenſia, bella punica di/cuntur œ.n. diphthongus ſæpe in u mutatur: vt a pœna ſit punico: & pœnus punicus: a mœnia munio &c. non grauitas: non fides; non cōſtantia, nō vlla virtus ſup. alia num de/niq́ ipſe animus repente cruciabatur a pœnis, qui.ſ. anim⁹ munitus præſidio.i. defenſione & cuſtodia: qđ gallice garniſon dſ: tot virtutum & ſeptus.i. circumſtipatus tanto comitatu virtutis. Cum: ideſt quādo aut quamuis corpus caperetur ipſe: ſcilicet animus non potuit certe capi. Vero profed nos vidimus Caium Marium arpinatem coterraneum Ci/ce. & item nonuum hominem, vt ipſe erat de quo in iugurtha Sallu. plurima qui videbantur mihi in rebus ſecundis.i. proſperis: vnus ex hoibus fortunatis.i. felicibus quibus bo/na fortuna plurimum fauet: quia nimia dexteritate in bello vſus erat : & videbatur aduerſis ſup. rebus vnus ex ſummis viris: quia res aduerſas fortiſſimo animo tulit.

ASCĒ. Ce. Mari.

quo beatius eſſe mortali nihil pōt. Neſcis inſane: neſcis q̄tas vires virtus hēat? nomē tm̄ virtutis vſurpas: quid ipſa valeat ignoras. Nemo pōt non beatiſſimus eſſe, qui eſt totus aptus ex ſeſe: quiq; in ſe uno ſua ponit oīa. Cui aūt ſpes oīs & rō, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil pōt eſſe certi: nihilq; qd exploratū hēat permāſurū ſibi ne unū qdē diē. Eū tu hoīem terreto, ſi quem eris nactus iſtiuſmodi, mortis, aut exilii minis, mihi uero quicqd acciderit ī tā ingrata ciuitate, ne recuſanti qdē euenerit: nō modo nō repugnanti. Quid enī ego laboraui? aut qd egi? aut in quo euigilauerūt curę & cogitationes meę? Siquidē nihil peperi tale: nihil conſecutus ſum, ut in eo ſtatu eſſem, quē neq; fortunæ temeritas, neq; inimicorū labefactaret iniuria?

OMN. BONI ¶ QVO nihil beatius reperiri poteſt: ſummos inter virtute ꝑditos & virtutis tutela munitos: q̄ corpus crimina ſentire nō ꝑmittit. ¶ Neſcis: dirigit ſermonē ad M. Antoniū: qui ſolū nomē virtutis hēbat nō actionē: nā virtutis oīs laus in actione conſiſtit: imitabat etiā dictū Iuue. Et de virtute loquuti clunē agitāt. M. Anto. quotidie de virtute diſputabat & aīus eius tot uitiis & ſceleribus īplicit⁹ erat. ¶ Quid ipſa valeat: quę nullis pœnis & tormētis cruciari poteſt. ¶ Nemo. i. oīs beatus ē ex ſe, i. ex aīo: q. n. ornatus eſt virtute: ille dicit̄ eſſe beatus: & oīa in ſe hēre bona. ¶ In ſe vno. i. aīo bñ cōſtituto. q. d. nō eſt ille q digito mōſtrari pōt. ¶ Ex fortuna: nō in virtute: vt. M. Antonius nihil certū & exploratū in ſe hēat cū Marcū. i. talē hoīem oīa ex ſeſe recipientē non minis mortis, nō pœna exilii, non alia ſignificatione malo interire aliquo. ¶ Iſtiuſmodi. i. q ſit ꝯſtās in virtute, vt M. Antōnio nihil certū exploratūq; fuit. M. Regulus mihi: vel Cicero vel Catoni: ſiue alicui ſimili cōtingeret aliqd mali illud nō timebo: & mō ſuſcipiā libenter qa virtutis meæ experimētum faciam. ¶ Igrata ciui. ingrata: dī: qm̄ Cice. eā defendit a conſpirationibus Catilinæ. Nunc aūt. M. Antonius illi minatur mortē vel exilium. ¶ Non repugnanti: qd idē fecit cū a ſcelerato Clodio in exilium miſſus fuit: nō repugnauit recedere: cū potuiſſet ſuſcipere arma: vt oñdit in oībus orationibus: q̄s habuit ꝓ reditu ſuo. ¶ Quid enim: vt eo ſtatu, eſſem quem non miſericordię: non fortunæ: non exilia perterre facerent.

Ro. Cic. ingrata pp exiliū cum eā liberaſſet a coniuratione Catilinę

FRA. MAT. ¶ QVO: quare: vt & in ꝓſperis & in aduerſis rebus moderatus ſis. Neſcis in ſane. Nunc in. M. Anto. plane inuehitur: qui faciebat qd hipocritæ ſolent. Nā de virtule loquebatur & diſputabat, male aūt & flagitioſe viuebat. Nō enī in verbis, ſed in actione virtus cōſiſtit. In hmōi hoīes & iuue. inuectus eſt cū inqt. Vltra Sauromatas fugere hinc libet. & glacialē oceanum quoties aliquid de moribus audent. Qui curios ſimulant: & bacchanalia viuunt. ¶ Vſurpas: inculcas: i. in frequenti vſu hēs. ¶ Quid valeat, quātā vim habeat. Nam ex ſe ipſa pendet. Fortuuaque perdit oppoſita virtute minas. Laudandaq; velle eſt ſatis. Et nunquā ſuceſſu creſcit honeſtū. Quod Luca. ſcri. Nemo pōt nō &c. Qui oīa ſua in ſe poſita exiſtimat. Qui ex ſeipſo non aliunde pendet: is beatus vocari pōt. Talis aūt eſt vir vere bonus & ſapiens: qui vtrāq; fortunā decenter ꝑfert ac ſemp pro qualitate rerū optime agit. Nemo aūt beatus fieri miſer pūt. Etiam ſi oīa aduerſa accidāt: violari enim beatitudo q̄ naſcit̄ ex virtutibus animi nō poteſt. ¶ Ex ſeſe: ex animo ſuo bene cōſtituto no ex cōmodis corporis: aut rerū externarū, & re vera qd grecorū in ꝓuerbio eſt ουκ ανθρωπος τὸ ὁρώμενον hoc ē nō eſt hō quod cernitur. Sed animus hmoinis. ſ. Cic. quoq; ait nō eſſe hominē quod digito mōſtrat̄. Sed animū hominis. ¶ In ſe vno. Vnde & Perſius ait. Nec te q̄ſiueris extra. ¶ Cui ſpes. &c. Nō pōt eſſe beatus niſi qui firma & ſtabilia poſſidet: bona: diuitię: imperia &c. eiuſmodi ſtabilia non ſunt: qm̄ facile mutantur: & auferri poſſunt: non eſt igitur beatus q hęc poſſidet. ¶ Ex fortuna: ex his quę bona vocant̄ fortunę. Ex quibus. M. Antonius pendebat. ¶ Nihil certi ſicut is qui virtute eſt ꝑditus: q̄ poſſeſſio certa eſt: auferri enī & mutari nō pōt. ¶ Vnū diem: ēt breuiſſimū temp⁹. Sæpe nīm accidit: vt quē mane potētem & diuitem vidimus eundē abiectū, & pauperē veſpere videamus. Eum tu &c. hmōi inqt hoīem Antoni q toto ex ſeſe pēdeat. Qui omnia ſua in ſeipſo poſita habeat terreto quantūlibet minis mortis & exilii. Quia nihil ꝓficies non enī commouetur. & hęc oīa virtute inferiora iudicat: ille commoueri poterit cuius ſpes oīs & cogitatio pendet ex fortuna. ¶ Mihi vero &c. Qui ex fortuna pendet terreri pōt: ergo tantū abeſt vt verear qcqd mihi accidat inter ingratos ciues, vt ne recuſaturus quidē ſim: ſi qd acciderit: aut repugnaturus. ¶ Nam libenter ſuſcipiā, & occaſionē mihi prębitā exiſtimabo periculum mea virtute faciendi. Fruſtra ergo exiliū mihi aut mortē minaris cū ī aīo meo mihi oīa mea poſita ſint: & incōſciētia bene actę vitæ, cum libenter exiturus ſim tam ingratam ciuitatem, quæ liberato olī & defenſa a cæde & incendiis per me fuit: cum pernicioſiſſimam cōiurationem extinxi & cōiuratos cōprehēdi: & tñ tot me iniuriis afficit: tot periculis obiici patitur. ¶ Nō repugnanti, ſicut Clodio non repugnauit electus ab illo in exilium. cū poſſet quod ipſe ſcribit multis in locis: noluit enim ciues ſuos: & de ſe optime meritos: & decertare pro ſe paratos obiicere ſeruis armatis & gladiatoribus. ¶ Quid enim &c. fruſtra inqt tot labores ſuſtinuiſſem. tot vigilias & ſolicitudines in perdiſcendis bonis & honeſtis artibus cōſumpſiſſem: ſi ex hoc ſtatu in quo ſum dimoueri poſſem. ¶ Peperi: quantū ad opera quę fecit: nam libros ſuos & res geſtas partus ſuos vocant poetę & oratores. ¶ Conſecutus ſum: ad honores ſpectat & magiſtratus quos gradatim geſſit. ¶ Temeritas: gaudet enim omnia fortuna commiſcere quam cęcam & temerariam vocant.

Vnū diē pro breuiſſimo tēpore

Fortuna cæca eſt & temeraria

ASCĒ. ¶ QVO. ſ. hoīe qui vnus ex felicibus aut ſummis ſit viris nihil pōt eſſe. i. contingere mortali. ſ. hoi beatius. i. fortunatius & felicius. O inſane qſqs virtutem paruipendis: vt tu Marc. An. tu neſcis inquā quātas vires hēat virtus: vt vſurpas tm̄ nomē virtutis ſine re: & ita ignoras qd ipſa. ſ. vera virtus valeat. Nemo pōt eſſe non beatiſſimus qui eſt totus aptus. i. cōſtans & quadrans ex ſeſe. i. ex ſeipſo: quiq;. i. & q ponit oīa ſua in ſe vno. i. ſolo: vnde Perſius. Nec te q̄ſiueris extra: & Marco de viro bono. Quid peteres: vanīq; & leuiſſe qd opinio vulgi. Securus mundi iſtar habens teres atq; rotundus. Externe ne qd labia per leuia ſidat. Aūt pro ſed: nihil certe & nihil qd hēat exploratum. i. ſatis ſcrutatū & cognitū ꝑmāſurū ſibi. ſ. ipſum habētū qdē. i. certe vnū diē poteſt eſſe huic oīs ſpes & ratio & cognitio pēdet ex fortuna terreto eū. i. eiuſmodi hoīem cui ī fortuna ſit oīs ſpes ſi nactus eris. i. inueneris: quē. i. aliquē ſup. talem tertio inq̄ iſtiuſmodi minis mortis aut exilii. Vero ꝓ ſed: qcqd mihi acciderit. i. cuius vero fortis & cōſtanti (videtur tñ de ſe loqui: cui an extremū ſuppliciū minatus ēt poſtmodū intulit) in ciuitate tñ ingrata: vt q Camillū, Scipio. aliosq; præſtantiſſimos viros in exiliū miſerat: & nunc pati videret̄: ut Ci. primus parens p̄triæ appellatus: & qui e Catillinæ facibus rempu. eripuerat in exiliū mittatur ad ſupplicium ob factionē. An. poſcat̄. euenit ſup. mihi: ne, quidē. i. nō etiā recuſanti. i. vltro ferre parato: non mō. i. ne dū non repugnanti. i. tantū affuerit: vt repugnē vt ne recuſem qdē pro patria mori. Enim ꝓ qa: quid. i. ad quid ego laboraui: aut: qd egi aut in quo euigilauerunt curæ & cogitationes meæ. i. qui mihi ꝓfuerunt. Quidē. certe: vnde. i. ſiquidē: hic ſunt due partes ſi ergo nihil tale cœpit: & nihil cōſecutus ſum tale: vt eſſem eſt ſtatu. i. in ea qualitate & conditione vitæ. Quem. ſ. ſtatum neq; temeritas fortunæ: neq; iniuria inimiorum labefactaret. i. deiceret: & concuteret. q. d. nihil mihi profuerit ante acta vita: vnde & Sen. iuſſum mori reſpondiſſe nunc in vanum ſe philoſophatum ſi mortem patienter ferre nondum dedicisset.

¶ Mortem

Mortem ne mihi minitaris, vt oīno ab hoībus: an exilium, vt ab improbis demigrandum ſit? Mors terribilis eſt his quorū cū vita hoīa extīguuntur, nō his quorū laus emori nō poteſt. Exiliū autē terribile illis, quibus quaſi circūſcriptus eſt habitandi locus, nō his, q omnem orbem terrarum vnam urbem eſſe ducunt. te miſeriæ te erumnæ premunt omnes, qui te beatū, qui florentē putas: tuæ libidines te torquent. Tu dies noctesq̧ cruciaris, cui nec ſatis eſt, qđ eſt, & idipſum quod habes, ne non diuturnum ſit futurum times: te conſcientię ſtimulant maleficiorū tuorū: te metus exanimat iuditiorum, atque legum quocunq̧ aſpexiſti.

OMN. BONI ¶ M O R tem ne mihi: oſtendit iſtius ſtultitiam: q putauit Ciceroni male tradere illi bonum hoc affert: hoc mō ſi mortem mihi præbebis ibo de mortalitate ad immortalitatē: vlterius ſylla paſſus infinitos labores virtutis amore ab eiuſmodi pœnis ad beatorū loca demigrans: ꝓterea ſi mihi exilium minaris: hoc erit mihi iucundiſſimum: abibo enim ab improbis: q̄lis es tu: ad probos: & ad bonos hoīes. ¶ Ab hoībus: ſubaudi demigrandum: ac ſi diceret ad imortales deos ꝓficiſcar: ab improbis ad ꝓbos. ¶ Mors terribilis, reddit rationē ad mortē ¶ Exilium: reddit rationem cur exilium ſibi non ſit terribile. ¶ Circumſcriptus. i. illis q nō ſciunt habitare: vc3 viuere: niſi i ſua officina: & domuncula: nō aūt terribile exilium ſapiētibus, vt docebat Socrates: quorum locus habitādi eſt totus orbis. ¶ Qui te florentem, maximus enim erat in rem. M. An. ¶ Cui nec ſatis quod eſt propter auaritiam non ſufficiunt ſibi diuitiæ quas habet, ideo beatus eſſe non poteſt, ¶ Nec diuturnum, vt deſcripſimus in ſuperiori paradoxo: hæc que modo huc & illuc transferri poſſunt non ſunt diuturna. ¶ Te conſcientiæ: conſcientia eſt vocabulum meſum: nam & bona & mala dicitur conſcentia: vt plurimum capitur in malum: ideo ſemper addendum eſt, vt ille: & ſibi mens cōſcia recti. Quintilia. ait. Conſcientia mille teſtes. ¶ Exanimat: occidit ne capiatur propter ſcelera atq̧ adulteria ſua.

Cōſcientia

FRA. MAT. ¶ M O R tem ne mihi &c. Confirmat qđ dixit, ea ſe peperiſſe & conſecutum eſſe: quę labefactari non poſſint & ſtultus inquit es: ſi mortē mihi minitaris aut auxilium: hæc enim quæ veluti grauia & terribilia ꝓponis grata mihi hoc tempore acciderent, nā p mortē abirē a mortalitate ad immortalitatē, liberaret tot periculis quot mihi quotidie inſtant, non eſſem diutius inter improbos & ſceleratos, abirem in cælum & præmia bene actæ vitæ acciperem: per exilium vero a malis ciuibus & ingrata ciuitate ad bonos & gratos homines me conferrem: neq̧ angerer quod patria carerem: nam viris fortibus, & probis totus orbis patria eſt. ¶ Ab hominibus. ſ. migrandum ſit ad deos & veram æternamq̧ beatitudinem, quam illi conſequuntur qui recte vixerunt. Mors terribilis eſt iis: qui voluptatibus dediti ſunt & oīs virtutis expertes iis moleſtum eſt mori. ¶ Cum vita: nam morientes nullam ſui memoriam poſteris relinquunt. ¶ His quorum &c. Cice. in tuſculanis. q. Sed profecto mors cum ęquiſſimo animo appetitur: cum ſuis ſe laudibus vita occidens conſolari poteſt. Nemo parum diu vixit qui virtutis perfectæ perfecto functus eſt munere. Multa mihi ipſi ad mortem tempeſtiua fuerant: quæ vtinam potuiſſem obire: nihil enim acquirebatur, cumulata erant officia vitæ cum fortuna bela reſtabant. Quare ſi ipſa ratio minus faciet & mortem negligere poſſimus: a vita acta perficiat vt ſatis ſuperq̧ vixiſſe videamur. ¶ Mori non poteſt, ſicut mea cum tot res geſtæ meæ extent: tot monimenta ingenii relicturus ſim. ¶ Exilium: illi timent exilium qui quaſi quibuſdam includuntur habitaculis quæ egredi non liceat: extra quæ viuere nec poſſunt nec ſciunt: nam probis & fortibus viris totus orbis patria eſt. Socrates quidam cum rogaret ciuitatem ſe eſſe diceret ſe mundanum inquit. Totius omni mundo ſe incollam & ciuem eſſe arbitrabatur, Ariſtophanes quoq̧ ait πατρὶς γὰρ πᾶσα ... quem verſum etiam teucer apud Sophoclem vſurpauit. ¶ Te miſeriæ: miſerum fortaſſe me exiſtimas cum hæc mihi miniteris: ſed tu miſer habendus es qui libidinibus & cupiditatibus plura poſſidendi dies & noctes cruciaris: diſputaturus eſt illud paradoxum Ci. omnes ſtultos inſanire perturbationibus. ſ. animi quas omnes philoſophi morbos appellant: qui autem in morbo ſunt: ii crucientur aſſidue neceſſe eſt. Contra ſanitas animorum in tranquilitate quadam conſtantiaque poſita eſt. Recte ergo Antonium cruciari ait Cice. cuius animus multis perturbationum morbis circunſeptus erat: nec officio ſuo vtebatur, quod eſt ratione bene vti: quod ſapiens facit qui nunquā perturbatur. ¶ Nec ſatis eſt &c. Quia nunquā: vt ſupra ait expletur: aut ſaciatur cupiditatis ſitis. ¶ Ne diturnus ſit: quia fortunæ bona transferri poſſunt: & mutari: ideo diuturna non ſunt. ¶ Conſcientiæ: τουιων eſt conſcientia, ideo ſemper aliquid additur ex quo intelligitur in quam partem accipiatur. Virgilius. Et mens ſibi conſcia recti. Papini. Trepidis circumuolat alis ſęua dies animi. Nullum autem tormentū grauius conſcientia peracti ſceleris. Quod Iuuenalis ait pœna autem vehemens ac multo ſæuior illis quos & cędi, tues grauis inuenit, & rhadamantus nocte dieq̧ ſuum geſtare in pectore teſtem. ¶ Iuditiorum atq̧ & cęteraz: iudicia ex legibus naſcuntur. Illæ enim pœnā ꝓponunt ſceleribus.

ASCē. Mors q bus terribilis aut exilium ¶ M O R T E M ne & cætera. Docet viro forti ne mortem quidem timendum cum malum nō ſit. Vnde & Horatius de viro bono in epiſtolis dicit ꝙ decet minitanti mortem moriatur: mors vltima linea rerum eſt: quaſi dicat nihil amplius in me poteſt. Et ideo ſaluator docet non timendos q corpus tantum occidere poſſunt: & quia mors naturalis eſt nihil mali ſaltem culpæ in ea eſſe volunt, vnde illud eſt Maronis. Vſq̧ adeo ne mori miſerum eſt &c. & illud Iuuenalis. Magnum crede nefas animam pręfere pudori. Et propter vitam viuendi perdere cauſas: dicit ergo. Ne pro an o Antoni aut q̄ſquis es tyranum agens minitaris mihi mortem: vt ſit mihi demigrandum, ideſt diſcedendum omnino ab hominibus: ideſt ex hoc mundo, an minaris mihi exiliū ſcilicet in aliquas ſolas terras: aut in alienam prouinciam, vt ſit mihi demigrandum ab improbis: qui in ciuitate tali ſub tyranno viuunt. Mors eſt terribilis iis. ſ. peccatoribus, quia mors peccatorum peſſima, quorum omnia, ſcilicet bona & fama, & vitia & merita extinguntur cum vita, quia periit memoria eorum cum ſonitu. Iuſtus autem: vt palma florebit. Et in memoria æterna erunt iuſti: & ideo mors non ſupple eſt timenda iis quorum laus non poteſt emori. Autem pro ſed exiliū eſt terribile iis quibus: quaſi circunſcriptus eſt locus habitandi, non iis qui ducunt, ideſt reputant omnem rem, ideſt totum orbem terrarum eſſe vnam vrbē. Vnde ſocrates interrogatus cuius eſſet, mundanum ſe eſſe reſpondit, ſignificans totum mundū ſibi patriam eſſe. Miſerię & erumnæ, ideſt miſer cruciatus conſcientie tantorum ſcelerum premunt te, qui putas te beatum, & q putas te florentem: libidines. i. male & libidinoſæ voluntates torquent te etiam futurę. quia vermis eorum non extinguetur, tu cruciaris. ſ. a conſcientia, vt dicit Iuue. Iudice quo ſe nemo nocens abſoluitur dies & noctes. i. per totū tempus vitę tuæ, Nec id quod eſt ſupple tibi. i. quod habes eſt ſatis ſupple tibi: & times ne ipſum quod habes. ſ. per miſtam occupationem ſit non diuturnum ideſt breuius poſſeſſionis futurum. Conſcientię maleficiorum tuorum ſtimulat ideſt pungunt te. metus. i. formido iudiriorū atq̧ legum exanimat. i. emori facit ſine animo: ac aīa reddit te: & iniurię tuæ ideſt quas aliis facis: occurrit ſic tibi quocunq̧ aſpexiſti. i. oculos direxiſti, vt furię ſcilicet infernales dicuntur occurere parricidis, vt oreſti & aliis nefandi ſceleris auctoribus.

OMN. BONI ℂ V T furiae: tantae ſunt iniuriae quas fecit: vt furię ſibi ante oculos verſari videantur: quae non permittunt te libere ſuſpirare. ¶ Bonus improbo: fortis ſtulto: ſapiens inerti correſpondent. ¶ Nec vero, ideſt vita illius laudãda eſſet ſi eſſet miſera: vita virtute bene inſtituta expetenda eſt: quia miſera eſſe non poteſt: quãmuis multae calamitates tribuantur ſapienti: tamen in ea beatitudo conſiſtit cum eo virtus perdurat: ꝙ ſapienti . vni ſecundum Stoicos accidere non poteſt: ſecundum vero peripateticos calamitas hominis quamuis peritiſſimo euenire poteſt. ¶ Laudabile: quicquid laudabiliter agitur bonum nuncupatur, ſed in Antonio propter ſcelera ſua nihil eſt laude dignum: ergo in ſeipſa beatitudo conſiſtit: quamuis externis bonis abundans ſit.

vt furię, ſic tuae tibi occurunt iniuriae: quae te reſpirare non ſiniunt. Quamobrem, vt improbo, & ſtulto, et inerti nemini bene eſſe poteſt: Sic bonus vir, et ſapiens, et fortis miſer eſſe nemo poteſt: nec vero cuius virtus moreſq; laudandi ſunt, eius non laudanda vita eſt, neq; porro fugienda uita eſt, quę laudanda eſt. Eſſet autem fugienda ſi eſſet miſera. Quamobrem quicquid eſt laudabile, idem & beatum, et florens, et expetendum uideri debet.

ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα.

Aequalia eſſe peccata.

Parua inqt eſt res: atq; magna culpa nec peccata rerũ euentu: ſed uitiis hoīum metienda ſunt: non quomodo fiãt, ſed a qbus.

ℂ Tertium Paradoxum.

Parua inquit eſt vt magna culpa: haec propoſitio ſtoica: ꝙ aequalia ſunt peccata, vt idem dicit titulus graece ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα ꝙ aequalia ſunt peccata: ꝙ autem ſit verum probatur per ſimilitudines: & pleraſque rationes a Cicero hoc modo: quod exemplum in principio ſumendũ eſt Athenis tempore ariopagitarum quidam ſtatuam plũbeam & alter auream mineruę eripuit, hi ambo ad draconem legum latorem deducti ſunt: quos draco morti tradendos eſſe iudicauit. ¶ Nec enim peccata euentu rerum metienda. nam Stoici hanc ſententiam draconis offendentis ad exteriores euentus non conſiderant ſed mentem & vitium peccantis accuſant, & a quibus peccatoribus.

FRA. MAT. ℂ V T furiae: ſicut enim furiae cruciare & vexare ſceleratos dicuntur: ita iniuriarum quibus multos affeciſti cõſcientia te exagitat. Quid enim aliud ſibi volunt poetae cum a furiis matris agitatum ſcribunt oreſtem: quã illum conſcentia ſceleris peracti vexatum. ¶ Quamobrem. Cõcludit hoc paradoxum per contrarium colorem rhethoricũ. ¶ Sapiens enim ſtulto: fortis inerti oponitur. ¶ Miſer eſſe & caetera: ſi ſtulto hoc eſt morbis animi oppreſſo: & ratione non vtenti bene eſſe non poteſt: & qui ratione vtitur. & omni morbo hoc eſt perturbatione caret, qui eſt vere ſapiens miſer eſſe non poteſt, etiam ſi crucietur & in compedibus atque carcere ſit. ¶ Si eſſet miſera. Qualis tua eſt q cum tot perturbationibus occuperis inſanus, es & ſemper cruciaris. Vita ſapientis miſera eſſe non poteſt. Quicquid ei accidat aduerſi. Quamobrem & cętera: probat: vitam ſapientis laudabilem, & per conſequens beatam, quicquid beatum eſt, idem & laudabile eſt: & beatum eſt.

PARua eſt &c. Graecus titulus eſt ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα tertium eſt paradoxum: in quo paria eſſe peccata oſtendere conatur Cicero ex ſtoicorum ſententia: hoc enim ipſi exiſtimabant, & ſic argumentabantur. Si verum vero maius non eſt, nec falſum falſo maius erit: ita nec fraus fraude, nec peccato peccatum, nã & qui centũ ſtadiis abeſt a canopo: & qui vno aeque in canopo non ſunt: ita qui minus peccat: & qui amplius aeque in recto opere non ſunt. Erant enim exempli gratia Athenis in templo palladis ſtatuae duae: aurea altera: altera vero plumbea. Duo fures ingreſſi diripiunt alter auream: alter plumbeam: comprehenduntur & ad Ariopagitas deducuntur: Ad ſunt draco & ſolõ legum latores. Iudicant pari poena puniendos: ꝙ aequale peccatum & idem vterq; furatus erat ſtatuam: ſcilicet palladis: licet non ex eadem materia: hic non res conſideratur: ſed cauſa: & furis animus atque intentio. Ex quo ſcire oportet dupliciter conſiderari peccatum ab intentione: & a re quantum ad cauſam attinet: quod Cicero docet euidentiſſime: idem peccatum eſt obolum furari, quod aureos centum. In oratione tamen pro murena: hanc ſtoicorum opinionem contra Catonem diſputans irridet Cicero. ¶ Parua inquit & caetera: propoſitio eſt quam probaturus eſt, aliquid autem ſuppleas oportet zeno vel ſtoicus. ¶ Neque enim peccata & caetera: ratio eſt: quoniam peccata nõ rerum euentu: hoc eſt eo quod homines effecerint. ¶ Sed vitiis hominum: hoc eſt animo & intentione: ſtoici non conſiderabant quid factum eſſet ſed de quo animo factum eſſet. ¶ Metienda: expendenda, menſuranda. Draco & Solõ legũ latores

ASCE. ℂ QVAE: ſcilicet iniuriae, aut furię non ſinunt te ſuſpirare libere, ideſt ſine preſſura & anxietate animi. Quamobrē, vt, ideſt quemadmodum nemini, ideſt non poteſt eſſe bene non alicui improbo & ſtulto, & inerti, ideſt qui neq; vult, neque ſcit: neque valet bene operari. Improbus enim non vult, ſtultus non valet, & iners qui ſine arte eſt neſcit, peſſimus autem eſt qui non vult, ita improbus: ideſt improbandus ſummopere. Stulto autem ignoſcendum eſt: vnde Iuuenalis. Hunc ego factis imputo. Inerti autē qui didiciſſe noluerit venia eſt neganda: vnde quia hic etiam ſtultos taxat: ſciemus propie ſtultum nõ eſſe furioſum aut per naturam deſipientem: ſed qui alicui rei vitioſe ſtudet, atq; ita in vitio eſt: vt ſtultus in meretricibꝰ aut mercatibus. Sic: ideſt e cõuerſo vir bonus contra improbum, & ſapiens contra ſtultum, & fortis contra inertem: & ignauum nõ poteſt eſſe miſer. Nec vero vita eius cuius virtus & mores ſunt laudandi eſt non laudanda: immo eſt laudanda: neque porro vita eſt fugienda quae eſt laudanda. Autem proſed talis vita eſſet fugienda ſi eſſet miſera. Quamobrem (concludit) quicquid eſt laudabile idem debet videri & beatum: & florens: & expetendum.

Parua inquit, & cętera: paradoxum ſic proponitur oti iſata amartimata: ideſt ꝙ aequalia ſunt peccata. Nam oti dicitur ꝙ: iſa: ideſt aequalia, ta & eſt articulus, amartimata ſeu amarthimata, ideſt peccata ſubaudi ſunt quod paradoxum eſt ſtoicorm diſciplina profectum, Hora. in primo ſermonum recte improbat dicens. Quis paria eſſe fere placuit peccata laborant. Cum ventum & ad verum eſt: neque ſatis firma ſunt auctoris ad ipſius probationum argumenta. Quo circa nos credimus: vt hic peccatorum: ita apud inferos ſuppliciorum gradus: vt qui deliquit grauius grauioribus illis ſubiaceat poenis. Verum ordo eſt: vt qui ſtuprum ancillae, aut pauperculę intulerit dicit, Parua inquit, ſcilicet quiſpiam eſt res: ſcilicet ancillae vitium offerre: aut plumbeam ſtatuam furari. Atque vel atqui: ideſt nihil ominus culpa eſt magna. Neque enim peccata ſunt metienda euentu rerum: ſed vitiis hominum quod veriſſimum eſt. Vnde qui corrupte uitium obtulerit peruim & integrum putarit ſtupratoris incorrupte crimen habet. vnde Iuuenalis: Intra ſe tacitum qui conſpicit vllum Facti crimen habet.

ℂ In

In quo peccatur, id poteſt aliud alio maius eſſe: aut minus. Ipſum quidem illud peccare: quoquo te verteris: vnum eſt. Auri nauem euertat gubernator: an paleæ: in re aliquantum, in gubernatoris inſcitia nihil intereſt. Lapſa eſt alicuius libido in muliere ignota: dolor ad pauciores pertinet, quam ſi etiam petulans fuiſſet in aliqua generoſa ac nobili virgine. Peccauit vero nihilo minus: ſi quidem eſt peccare: tanquam tranſire lineas. Quod cum feceris, culpa commiſſa eſt: quam longe progrediare: cum ſemel hinc tranſieris ad augendam tranſeundi culpam: nihil pertinet: peccare certe licet nemini. Quod autem nõ licet: id hoc uno tenetur: ſi arguitur non licere: id ſi quidem nec maius nec minus unquam fieri poteſt, quoniam in eo eſt peccatum, ſi nõ licuit, quod ſemper unum: & idẽ eſt: q̃ ex eo peccata naſcantur: æqualia ſint oportet.

OMN. BON. ¶ IN quo peccatur: maius eſt occidere Patrẽ q̃ gallum, ſed quantũ ad mẽtem ſceleratã idẽ eſt, ſiue occidas hoiem ſiue belluã. ¶ In re aliquantũ quãtum ad amiſſionem rei, magna eſt differẽtia inter aurũ & paleas. ¶ Inſcitia, ad ignorantiã gubernationis idẽ eſt: illius .n. æqualẽ eſſe ignorantiam nõ iudicare quis, qui fregit nauem aureã, & illius qui fregit nauem paleã emerſit. ¶ Dolor ad pau. ſi ſturpatur ancilla hoc ſtuprũ ad pauciores ptinet, q̃ ſi ſturparet generoſa mulier, quantum ad ſtuprũ idẽ, ſed ſi refere volum⁹ ad actionem ſceleris differentia eſt. ¶ Petulans, appellaẽ qui ẽm appetitũ viuit, vel a peto dictũ. ¶ Tanq̃ tranſilire lineas, per lineã rectam virtutem intelligimus, q̃ ſtat ſic, ſi qs aũt tranſit lineã per vnũ digitum ęque peccat, vt ille qui p vnam tranſiuit palmã q̃ primum .n. virtute receſſit, nõ amplius aliqd illius rectitudinis virtuoſæ retines. Ad augendã, tranſeundi culpã, hoc modo, ſi q̃rat quis a duobus bis ter, quantum faciunt, tñ dicat vnus octo, alter dicat bis ter faciunt ſeptem æquali numero ambo peccauerint, ꝙ parmeno dicat faciunt ſeptẽ & ſoſias octo: parmeno fuit proprior veritati q̃ ſoſias, ſed tñ ambo ignorãtes ſunt, enim nõ animaduerti quis dixerit ſeptẽ ve octo: ſed ambos ignorantiam fuiſſe dico. ¶ Peccare certe licet nemini: alia ratio, principis mandato ædictum ſit, ne aliquis triticũ de ſuo pricipatu aſportare audeat, reperiũtur vnus tres modios, alter uero duos ſacculos tritici aſportauit, qui æque pecauit, at ille quicentum modios. ¶ In hoc tenet, hoc ſolo obligatur quod ſi nõ licuit aſportare triticũ, & hoc licere non poteſt minui nec augeri, quãuis modus pecandi augeatur & minuit. Quanti in eo eſt peccandi, ſcilicet hoc licere ſolum admittitur. ¶ Si non licuit, non aſportate triticum licuit, & hoc ſemper vnum & idem erit, quia ex re pecata quæ ex illo licere naſcũtur æqualia ſunt, quantum ad illud non licere.

Petulãs

Peccare nemini licet

FRA. MAT. ¶ IN quo, res in qua quiſpiam peccat: ¶ Aliud alio maius: plus furatur qui ſubripit viginti q̃ qui ſubripit decẽ, eſt autem cõfirmatio rõnis. ¶ Peccatum, qđo ſit vnum paulopoſt oſtenſurus eſt. ¶ Quoquo veteris: aut ad maius: aut ad minus. ¶ An auri naue, ponit exemplũ, vt res facilius ab imperitis pcipiatur. Et tam inquit peccat, q̃tum ad eius attinet inſcitiam gubernator q auro onuſtam nauim euertit, q̃ qui onuſtã palis ſint mergi: res qdem eſt diuerſa q̃ perdit ſed eodẽ accidit inſcitiæ vitio, qa nauem regere neſciuit. ¶ Lapſa eſt, aliud exemplũ: ſi quis cũ ignobili muliere coiret itãtundẽ eſſet ac ſi virginem violaret: q̃tum attinet: ad pecatum: cũ peccare nihil aliud ſit quã a recto recedere & veluti rectitudinis terminos trãſire. Si qs uero rem expẽdat, differentia eſt. Grauius .n. lædit qui virginẽ violat, q̃ qui cum ignota cogit. ¶ Muliere ignota, vt ancilla. ¶ Ad peciores, nam qa ignota pauci doleant eã attrectari. ¶ Pettulans, laſciuus, libidinoſus. ¶ Generoſa & nobili, & ex familia illuſtri & nota, nã ex quo ad plures dolor pertinet & grauius peccatum eſt, ſi quis rem ſolã conſideret. ¶ Peccauit vero, vnde & Horatius ait, qđ intereſt in matrona ancilla peccetur togata, q̃ſi autem diffinit qđ ſit peccare cum dicit eſſe tanq̃ tranſire lineas hoc eſt uirtutis & rectitudinis metas & propoſitos terminos egredi, ſicuti & delinquerre, vt Feſto placet, & p̃termitere quod non oportet prætereiri. Linea eſt quãtitas longa ſiue latitudine, & pfunditate, cuius extrema duo ſunt puncta ſic rõnabiliter aũt comparari virtuti poteſt, quæ eſt recta & æquabilis, hanc virtutis lineam: ſi quis vno ſemipede prçterierit nõ aliter peccat: q̃ is qui decem pedibus prætereat. Nam quantum vis minimũ egrediaris ab ea diſcedis. ¶ Quã longe, ſiue parum ſiue multũ, nihil refert: peccatum eſt in reliquendo. Exempli cã: ædicit ſenatus ne qs portam ciuitatis egrediaẽ: quod ſi egreſſus quiſpiam fuerit exul habeaẽ, tres egrediũtur, hic tribus paſſibus, ille milleſtertius decem millib⁹ oẽs exules habenẽ, & eadem pęna exilii digni iudicantur qui contra ſenatus ędictum fecerunt. ¶ Ad augẽdam &c. qm intrãſeundo metas peccatũ eſt, nõ in quantitate exceſſus, aut q̃litate rei. ¶ Peccare certe &c. ſi virtus iubet quæ facienda ſunt, & prohibet cõtraria, peccatũ autem omnem contra virtutem eſt ſequiẽ nemini cõceſſum peccare, qui ergo peccat, quia egrediẽ lineas virtutis etiã ſi parum peccat, tãtum peccare iudicatur quantum is qui multum peccat. ¶ In hoc vno tenetur, in hoc vno qđ ſcilicet fecerit tenetur, ideſt conſiſtit & poſitum eſt, qđ ſcilicet non licet: quod ſi quis eſt qui fecerit quod non licet peccat: Quicqd illud eſt qđ fecerit. ¶ Si aguitur, ſi pbatur, ſcilicet non licere. id argumentatio eſt hoc modo, ſi quod non licet, neq; maius, neq; minus fieri vnq̃ poteſt, cum peccatum ſit in eo quod non licet, quod ſemper vnum & idem eſt, & peccata quæ naſcuntur ex eo. quod non licet patria ſint oportet, qui rem habet cum ignota, facit, p uod non licet non minus q̃ qui virginem uiolat utrunque peccatum ex eo naſcitur, quod non licet. parta igiẽ ſunt.

ASCE. ¶ ID in quo peccatur .i. obiectũ. aut res circa quã verſatur peccatũ poteſt eſſe aliud maius, aut minus alio, & id quoq; verũ eſt. Quidem certe illud ipſum peccare quoquo: ideſt quocũq; veteris te eſt vnũ .i. vniforme & æquale, id aũt inficias, itẽ ſi animus fuerit diſputat. Nã qui cũ ſoluta peccat nõ peccaturus ſi coniugem norit minus peccat q̃ qui coniugem, & qui rem nõ ſacrã de non ſacro furaẽ non furaturus eam: ſi aut ſacra eſſet, aut in loco ſacro minus peccat ſacrilegio, & ita in cõſimilibus. Vnde in exẽplo adducto ab auctore ſi par eſt negligentia par videri poſſe culpa niſi ꝙ maior cura rei maior debeatur. Dic ergo an gubernator euertat nauẽ auri .i. refertam auro: an paleæ .i. opletã palea intereſt .i. diſcrimẽ eſt aliquantũ in re .ſ. effuſa. Sed ſupple nihil itereſt inſcitia gubernatoris: libido ipſius .ſ. gubernatoris: aut alterius eſt lapſa, ideſt euacata, aut expleta in muliere ignota. Dolor ptinet ad pauciores quã ſi fuiſſet petulans: ideſt laſciue impetuoſus in aliqua vergine gnoſa ac nobili. Vero pro ſed ipſe nihilominus peccauit, ꝙ uerũ eſſet ſi aius idẽ illi eſſet: vt ſi ignobilem ſturpans ẽt nobiliſſimã quãque (ſi voti compos eſſet) ſtuprare velit, cum omni iniuria aio qdem tantundẽ peccat nõ re, ac ſi qa paucis iniuriam inferre ignotam corripit, non corrupturus nobilem ne pluribus iniurius fiat, minus peccat & re & aio: quamquam in nobili corrupta aut cõſentiẽte minus poſſet eẽ peccati quã in ignota uirgine & refragante. Peccauit inquit nihilominus, quidem certe ſi peccare eſt tanq̃ tranſilire lineas: qa vtrobique tranſiliuit. Quod .i. tranſilire lineas cũ feceris culpa eſt cõmiſſa. q. d. vt primũ traſgreſſus es. Et nihil ptinet ad augendam culpã tranſeundi: quẽ .i. quãtum longe pgrediare cum tranſieris ſemel, quia certe nemini licet peccare, qđ quidem veriſſimũ: ſed non pbat intentũ, unde nõ procedit quod infere. Autẽ pro ſed id quod non licet tenetur hoc uno ſi arguitur nõ licere, ſi quidẽ id .ſ. licere: nec poteſt vnq̃ fieri nec maius, nec id verum nõ eſt quia minus licet: habet religioſa

Peccare quid eſt

poitus quã libero ab omni voto: & ita ille gauiſus quã hic peccet, qm̃ (inquit) peccatum eſt in eo ſi non licuit: quod.ſ. nõ licuiſſe eſt ſemper vnũ & idem. hoc vt dixi verũ non eſt & ideo oportet vt ſup. ea peccata. quæ naſcunt̃ ex eo.ſ. non licuiſſe ſint æqualia. Bona eſt ſequela, ſed aſſumptũ impero bandũ: ſi enim æqualiter nõ liceret, æqualiter trãſgrediens æqualiter peccaret, ſed põt fieri vt in æqualiter nõ lice/ret, & quod æqualiter nõ li/cet inæqualiter fiat: quia di/uerſo aĩo & diuerſis incita/mentis. Vnde ſenex iam fri/gidus pre prouocatam libi/dinẽ cum eadẽ, cum qua iu/uenis ardẽs grauius peccat.

¶ Pondo: generis eſt neutri & pluratiui numeri ac mono/ptrium. Significat aũt libellum, vnũ pondo nõ dicim⁹, ſed duo tria ponendo & deinceps obſeruamus. ¶ Aut temperã tem, qui ſemel intemperans fuerit etiã ſi ſe & prius & poſte rius ſemꝑ continuerit: dici temperans amplius non poteſt, cum ſemel recti terminos egreſſus, ſit: vt virgo quæ ſemel tm̃ ſe violari ſinerit. Virgo amplius appellari non mere tur. ¶ In aliqua, vt in virgine ¶ In aliqua, vt in ancilla.

Quod ſi virtutes pares ſunt inter ſe: paria eſſe etiam vitia neceſſe eſt. At qui pares eſſe uirtutes: nec bono uiro meliorẽ, nec temperante temperãtiorem: nec forte fortiorem: nec ſapiente ſapientiorem poſſe fie/ri: faciliime poteſt preſpici. An uirum bonum dices: qui depoſitum nullo teſte: cũ lucrari impune poſſet, auri pondo decem reddiderit, ſi idẽ in decẽ milibus pondo auri nõ idẽ fuerit! Aut temperantem eum: q ſe in aliqua libidine cõtinuerit: in aliqua effuderit.

OMN. BONI ¶ Q Vod ſi virtutes, virtu/tes inter ſe ſunt pares, vt ſi dono alicui pecunias, alteri triticũ, hæ oẽs virtutes ſunt æquales. ¶ Atqui virtutes.i. virtutes inter ſe pares exiſtũ, ꝙ tãta eſt liberalitas in donãdo tibi triticũ q̃ta eſt in largien/do pecunias, ergo poſſeſſiua compari non põt, qm̃ ſi vnus eſt iuſtus: integer eſſe debet iuſtus, & eſſe nõ põt, iuſtos, qa ſequeret̃ quod iuſtus nõ habet & iuſtitiã, diximus.n. ꝙ cum deſcẽdit a linea virtutis ſceleratus eſt. Ordo aũt qui facili/me pcipi põt, pares eſſe virtutes. ¶ Nec bono meliorem, ali quo modo cõparatiua apud ſtoicos non reperiunt̃. Bonus vt et dicit Cic. in lib. officiorũ pro iuſto capit̃. ¶ Nec tẽperã te, tangit quatuor pares virtutes. ¶ An virum bonũ: ſi quis enim depoſitum triginta aureorũ acceperit, & illud poſtea integrũ reddiderit: poſtea decẽ pondo auri penes ſe depo/ſitum ſuſcepit in reſtitutione duos teneat aureos iuſtus non appellat̃ homo, qm̃ totum depoſitum integrũ nõ reſtituit. ¶ Non idem effecerit, qa ſi forte temperatur vocabulũ, ſi vir go perdinit virginitatem: cum multis annis continens fue/rit: non amplius nomen virginitatis retinet.

Stoici bonum aũt nõ melio rem nec optimũ.

FRA. MAT. ¶ Q Vod ſi virtutes.i. ratio eſt a ſimili ſicut virtutes pares ſunt inter ſe, ſic & vitia q̃ ſunt oppoſita virtuti patria ſunt. Stoici oia bona paria eſſe putabãt, bonũq; omne ſũmope/re eſſe appetendũ, idq; neq; argumentũ ſuſcipere: nec detri/mentũ, exempli gratia. tam implet officiũ liberalis viri qui largit̃ aureũ cum plura largiri nõ poſſit: q̃ qui decem aure/os errogat, cũ poſſit, nec conſiderabant illi bonũ, ut maius vel minus eſt, ſed vt quiſpiam ſuſcipiebat. ¶ Pares, quia vir/tus maior alia virtute non eſt. Eſt autẽ bonus ſyllogiſmus: concluſionem relinquit morẽ oratoris, facile enim elici po/teſt poſitis præmiſſis. ¶ Nec bono &c. Non recipiebant com parationis gradus Stoici, cũ bonum neminem intelligerẽt. qui non eſſet pfecte vereq; bonus. Quicũq; implet officiũ virtutis, is virtute præditus bonuſq; dicit. Cui vero quip/piam defuerit bonus eſſe non poteſt: Tam ergo liberis eſt qui pauca largit̃ cum plura nõ poſſit. quã qui multa cũ poſ ſit. ¶ Bono viro, iuſto, Nã ex iuſtitia boni viri nominantur vt ait Ci. in officiis. Tangit aũt hic quatuor virtutes prin/cipales. ¶ Sapienti prudenti non tñ idem ſunt prudẽtia & ſapientia. Nam prudẽtia eſt habitus verus cum ratione, qui in his agendis verſat̃, quæ ſunt homini bona & mala. Sapiẽ tia eſt ſcientia & intellectus ꝓtioſiſſimorum natura. Sapien tes pleriq; rebus admirabilibus & diuinis intenti propria commoda ignorant. At vero prudens circa illa verſatur in quibus conſiliũ locum habebat, cum bene conſulere ad eum præcipuæ ſpectet. ¶ An virũ bonum &c. Exemplo oſtendit verũ eſſe quod dixit bono meliorẽ fieri nõ poſſe. Quia tã bonus eſt qui depoſita apud ſe auri pondo decem reddit, cũ lucrari impune poſſit. Quoniam nullus teſtis fuit cum de/ponerentur, quam qui reddit decem milia. Hoc ex contra rio verũ eſſe cognoſcitur. Quia tam peccat qui non reddit decem pondo apud ſe depoſita, quam qui decem milia: Iu ſtum enim nõ intelligit ſecundũ rei qualitatẽ circa quam iu ſtus eſt, ſed circa animũ & intẽtionem iuſtitiam exercentis.

Bonum ẽ cui nec ad di nec di/minui poteſt

ASCE. ¶ Q Vod ſi virtutes ſũt pa/res inter ſe, neceſſe eſt vitia ẽt eſſe paria: cõ ſequẽtia rur/ſus bona, quia oppoſitorum eadẽ eſt diſciplina, ſed ꝓſup/poſitũ minus verũ, & ꝓbatio ei⁹ inualida cũ addit. Atq.i. ſed certe põt perſpici.i. perfe ẽte videri facilime virtutes eſſe pares nec meliorem eſſe viro bono .i. q̃ſit is qui vir bo/nus eſt dicendus, qđ nõ eſt dicendũ niſi Stoice dicamus ne/minem eſſe virum bonum: niſi oẽs numeros habeat bõitatis qualẽ Sto. neminem reperiet: nos tantũ vnum ſaluatorẽ no ſtrum: qa non eſt qui faciat bonũ non eſt vſq; ad unum. Et vnus eſt bonus Deus noſter. Sed eſt nemo ſit bonus prẹter. Deũ id nihil faciat ad inſtitutũ, eo aut modo quo hoies di cunt̃ boni, eſt alius alio melior, & ita uirtutes non ſunt pa/res aliquint hmõi adiectiua nõ reciperent cõparationem. Et reuera multæ ſunt q̃ ſi ꝓprie accipiãt̃ augeri nõ poſſint & tñ in ꝓprietatem cõparationem habẽt, vt iuſtus ſit is cui penitus deſit: aut ſupſit ad iuſtitiã: ſed ad ordinẽ, & poteſt pſpici nec tẽperantionẽ eſſe tẽperante.i. eo q vere eſt tẽpe/rans. Quia ſm Sto. ſi in aliquo minus tẽperas fuerit, nõ ſit dicendus tẽperans, ſi in illo nõ tẽperans, ergo tẽperantiſſi/mus, nec fortiorẽ forti, nec ſapiẽtiorẽ ſapiẽte. Verum in his dicemus, ꝙ ſi virtute ꝑditus tãtum ſit dicẽdus, cui numeri eiuſdẽ conueniunt neminem eſſe talẽ, nec tñ cõtinuo ſeq vir tutes eſſe pares, qa qcũq; habet virtutem aliquã ſm omnes numeros is dicẽduserit ea præditus, & bonus & ſtudioſus qa in nullo vitioſus, aliter non haberet oẽs numeros.i. & tñ põt fieri: aut alius habeat eoſdẽ numeros magis intẽſos, qui melior erit dicẽdus, & ita virtutes nõ erunt pares: vñ ſicut lignũ calefactum nõ põt nõ dici calidum, & tñ minus cali/dum ẽ quã ferrum candens, ita habẽs fortitudinem primo gradu nõ eſt nõ fortis, & tñ ẽ fortiſſimus. Auctor tñ nitit̃ probare ois numeros bonitatis eſſe in quolibet qui meritoq; dicẽdus ſit bonus, ſed non propterea probat quin auctiores numeros vnus habebat quam alius vt verbi gratia. In cælo nemo eſt quicquã habeat vitiutũ nec virtutes nec virtutum præmia in eodẽ obtinent gradu. Dicit aũt ſic. Et poteſt fa/cillime pſpici: nec ſapientẽ eſſe ſapiẽtem, quæ oĩa probant̃ ſic. An dicis virum bonũ qui cum poſſet lucrari.ſ. detinen/do impune.i. ſine punitiõe & poena ab iudice infligẽna de/poſitum.i. rẽ depoſitam domi ſuæ nullo teſte.i. clam oibus præter quã ſe & deponẽte reddiderit decẽ ponẽdo.i. libras auri, ſi idem.ſ. depoſitarius nõ fecerit idem.ſ. eandem rem, hoc eſt reſtitutionẽ in decem milibus põdo.i. libra.q.d. mi/nime dicendũ bonum.i. iuſtum, quod veriſſime dicat non, tñ continuo pariter bonos arguit. Nam fieri põt: vt qui de/cem ponendo amore dei & iuſtitiæ reddiderit plus mereat̃ q̃ qui mille, ſicut vidua quæ duo minuta in gazophilatium miſit, quia effectus non affectus remuneratur a Deo, dein/de boni viri non dicuntur tm̃ qui declinant a malo. ſed qui faciunt bonũ. Quo circa ẽt, ſi omnes iuſti indifferẽter decli nent a malo, ita vt penitus nihil iniuſti admittere velint, tñ non ſtatim erunt ęque boni, quia alius alio poterit plus bo ni, aut cum meliori caritate & gratia facere. Aut an dicis eum tẽperantem: qui cõtinuerit in aliqua libidine, & effu/derit.i. penitus expoſuerit in aliqua.ſ. alia, ut pote vehemen tior, q̃ſi diceret minime, & id vere, ſed ut prius.

Qui offẽ dit i uno factus eſt oium re us vt ſan ctus Iaco bus i ſua canonica

¶ Vna

OMN. BON. ℭVNA virtus conſentiens: virtus enim ſe ſemp ſibi conſi
ſtit,hoc eſt nunq̃ aſſentit vitio neq; alteri, ſed ſemp ſibi con
ſentit cum rõne,atq; cõſtans eſt.⸿Perpetua, aut quãuis ali/
quis tpe ſteterit:caſtus,poſtea in aliqua peccet libidine,non
dr̃ temperatus,q̃n caſtus non eſt.⸿Nihil addi põt,ergo cõ
paratiua nõ ſunt, & ſicut aliquid addi non põt, ſic ẽt aliqd
non diminui,q̃n ſi a virtute
deſiſtit,deſinit eẽ bonus hoc
modo ad liberalitatẽ quam
oportet. Sunt autẽ duo qui
pane indigẽt, famelic⁹ vnus
alter vero non:ſi illi qui non
eſt famelicus panem do,non
appellor liberalis. Nã quam
uis dederim cui oportet in/
digenti & quãtum oportet,
non aũt dedi quando opor/
tebat,deſino ab illa & illibe/
ralitate & virtute.⸿Nihil re
cto rectius,ſi enim aliqua li/
nea ſit quæ non minus recta
ſit, ſed alia rector , illa deſi/
nit eſſe recta q̃m aliquam ha
bet in ſe iniquitatem,quia li/
nea recta alia rectior fieri nõ
poteſt, quia prior recta non
eſſet,ſic etiam aliquis melior
nõ reperitur bono , ſequeret
aũt q̃ ille qui bonus dicitur ab aliqua bonitate deſiſteret,
ergo bonus nõ eſſet, igitur melior aliquis bono eſſe nõ po
teſt:quia virtutes pares ſunt, ergo facta quæ proficiſcuntur
ab ipſis debent eſſe paria, & vitia quæ fiunt contra virtutes
paria neceſſe eſt vt ſint, & eſt concluſio. ⸿A philoſophis
inquit, probat per auctoritatem philoſophorum q̃ pecca/
ta ſunt paria,intelligamus enim eſſe paria ad ſimilitudinẽ
peccatorum:hoc eſt cædes omnis æqualis eſt, ſic omnis libi
do æqualis eſt.⸿Inquit,aduerſarius ,hæc ſumis a philoſo/
phis præcepta,⸿Nec a leonibus:computat hoc dictum ac ſi
dicat:hoc eni volo vt dicas:⸿Socrates diſpu.iſto modo, ver
ba ſunt aduerſarii quem ſic Cicero introducit vt auditorib⁹
oſtendat hanc rationem non fuiſſe ſumptam niſi a doctiſſi
mo viro.⸿Doctum,ad ſententiam, ⸿Sapientem,omni vir
tute præditum,qui græce σοφος dicitur.

σοφος dr̃ ſapientes omni virtute præditus

vna uirtus eſt:conſentiens cum ratione & perpetua
conſtantia . Nihil huic addi poteſt:quo magis vir/
tus ſit: nihil denique demi ut virtutis nomen relin
quatur. Etenim ſi benefacta recte facta ſunt:nihil re/
cto rectius eſt:certe nec bono quidem melius quic/
quam inueniri poteſt. Sequitur igitur vt etiam vitia
ſint paria. Si quidem prauitates animi recte vitia di/
cuntur. Atqui quoniam pares virtutes:ſunt,recte fa/
cta quando a uirtutibus proficiſcuntur paria eſſe de/
bent. Itemque peccata , quoniam ex uitiis manant:
ſint æqualia neceſſe eſt:a philoſophis : inquit: iſta ſu/
mis : metuebam ne a leonibus diceres . Socrates di
ſputabat iſto modo: bene Hercule narras:nam iſtum
doctum & ſapientem uirum fuiſſe memoriæ tradi
tum eſt. Sed tamen quæro ex te (quando uerbis in
ter nos contendimus non punis) utrum potius de
bonis eſt quærendum,nihil : baiuli atque operarii,

do omnis par ſit. Facit autem quempiam ſibi occurrere q̃ç
diſſereris de paritate peccatorum a philoſophis ſumis Cicero
quaſi dicat admittenda propterea non ſunt q̃ incredilia,
dicunt philoſophi:cui irridens reſpondet Cicero timebam
ne peteres a me acciperem ne hæc a leonibus, quaſi dicat a
qbus commodius: & melius hæc accipere poſſum q̃ a phi/
loſophis, qui hæc ſciunt &
quotidiæ diſputant,habenti
bus aũt peritiam rei creden/
dum eſt. ⸿Socrates primus
is fuit qui dixit pares eẽ vir/
tutes, & paria vitia , & ſunt
aduerſarii verba.⸿Bene her/
cle: Ciceronis riſio.⸿Iſtum,
Socratẽ.⸿Doctũ, quantum
ad ſcientiam . ⸿Sapientem,
quantum ad mores: de qbus
vt ſupra diximus primus di
ſputare incepit.⸿Quid baiu
li,quaſi dicat quærendũ eſt,
qd docti ſenſerint, non quid
indocti. Baiulos auctore Põ
peio dicebant antiqui quos
nunc operarios vocamus , vn/
de adhuc operarii baiulari di Baiuli qui ſint
citur:ſed non eos baiulos in
telligimus quos gerulos no/
minauit antiquitas:q̃ onera
gerunt, græce βαστάζοντες dicuntur operarii vero ἐργάται,qui
diuerſa exercent opera.

ℭVNA, ideſt vna quæq; virtus eſt conſentiẽs cũ omni ra/ ASCE.
tion & perpetua conſtantia, ita vt is in quo virtus dicatur,
nihil vnquã faciet, aut ſaltem facere ꝓponit contra rõnem:
& id quoq; verũ:ſed in propoſito, & in facto ſunt gradus,
qui diſparia fiunt merita. Nihil poteſt addi huic.ſ.alicui vir
tuti,quo ideſt ut vel per quod ſit magis virtus, poteſt tamẽ
addi, vt ſit maior virtus, & deniquæ ideſt etiam ſi ad vlti/
mum penſitetur nihil poteſt demi hinc. ideſt ab hac, hoc eſt
quauis virtute vt nomen virtutis relinquatur.i.ita vt mane
at tamen virtus,immo põt intentio & feruor, ita & virtus
maneat nõ minus ꝓprie q̃ prius:ſed tamen minor . Verum
hæc theologi noſtri argutius diſputabunt. Et enim ſi bene
facta & cætera. Hoc argumentum in eodem hæſitet luto.
Nã eſto rectum & æquum nõ ſuſcipiãt,magis & minus ita
vt linea pedalis ſi modo ſit uere recta . non ſit minus recta
quã linea quadrupedalis. Non tñ continuo erunt pares,aut
paria recta,ſed pariter aut æque , Sic virtus quæ recta eſt,
non minus eſt recta in martha q̃ in maria , eſt tñ minor:ſed
hoc ſaxũ ſatis voluimus,ordo eſt . Etenim:ideſt certe ſi be/
ne facta ſunt recte facta , quia nihil eſt rectius recto, certo
nec qdem.i.nec etiam quicquam poteſt inueniri melius bo/
no,immo poteſt ſi melius ſit nomen præſertim. Igit̃ ſequi/
tur, vt etiam vitia ſint paria,quia vt dixi ex Ariſtotile. Op
poſitorum eſt eadẽ diſciplina , ſed quia idem tertio ethicorum
dicit q̃ tanta eſt offenſa, q̃tus qui offendit̃, quis neget cõtu/
melioſum in deũ,aut parẽtes maius hſe vitiũ, quam q in vi
liſſimũ quemq; hoiem. At qui.i.ſed certe :q̃m virtutes ſunt
pares,recte facta quando , ideſt quando quidem ꝓficiſcun/
tur a uirtutibus debent eſſe paria : videt̃ ſequela ſatis pro//
banda:ſed aſſumptum,ut dixi,inualidum eſt : & non conti
nuo bonitas facta a virtute naturali , ſed a gratia dei ipſm
acceptantis dependet . Itemq; ideſt & cõ ſimiliter peccata
q̃m manant .i. ꝓfluunt ex vitiis neceſſe vt ſupple ſint æqua
lia. In quis ſcilicet tu qui es plebius, aut inuidulus o Cice//
ro tu ſumis iſta a philoſophis vt pote Stoicis ad quod Cice
ro per irriſionem. Metuebam ne diceres q̃ ſumerem a leo
nibus. Et ſi dicis,q̃ So. diſputabat iſto mõ , hercle tu nar//
ras bene,ideſt conuenienter mihi. Nam traditum eſt memo
riæ:iſtum ſcilicet quem mihi obiicis So.fuiſſe virum do//
ctum & ſapientem. Sed tamen quæro ex te quando , ideſt

FRA. MAT. ℭVNA virtus & cætera:probat verum eſſe quod dixit ex
diſputatione virtutũ,quæ eſt habitus animi in naturæ mo
dum rõni conſentaneus, hæc virtus conſiſtit in faciẽdis &
non faciendis. Nunquam autem appetitui ſeruit: immo illi
ſemꝑ dominatur, & perpetuo cum rõne conſenti,per quam
homini prima cum deo cognatio eſt. Cũ vero Deus homi/
ni rõni dedit & rectam rationem dedit quæ eſt naturalis
lex,imperans nobis quæ facienda ſunt: & prohibens cõtra
ria. Eſt aũt bonus ſyllogiſmus , quo vnam eſſe virtutẽ & au
geri vel minui non poſſe oſtendit, hoc modo,ſi vna eſt vir/
tus cõſentiens cum rõne & perpetua conſtantia nihil huic
addi põt:relinqtur cõcluſio,ergo neque bono viro melior/
neq; forti fortior,neq; tẽperato temperãtior eſſe poteſt.

Syllogiſmum

⸿Demi,quicqd enim demeret̃ virtutis nomẽ tolleret̃ . ⸿Et
enim:bonum & rectũ cõuertuntur, quicqd autem rectũ eſt
rectius eſſe non poteſt vt linea quæ ſi recta eſt rectior fieri
non põt , & ſi hæc illa rectior duceretur:ſequeret̃ illam re/
ctam non fuiſſe eodẽ modo cum rectum & bonũ ſint idem
quicquid bonum eſt:eſſe melius non poteſt,q̃m ſi bono me/
lior eſſet,ſequeretur eum qui bonus eſt:bonum nõ eſſet, cũ
bonitas augeri,aut minui nõ poſſit . ⸿Atqui &c: Si pares
ſunt virtutes ut dictũ eſt, & quæ ex virtutibus opera oriun
tur paria ſint neceſſe eſt . Semper enim pars ſequit̃ totum.
Si autem venientia a virtutibus paria ſunt, & peccata quæ
veniunt a vitiis neceſſario ſunt æqualia . ⸿A philoſophis:
qd probauit rõnibus,id auctoritate confirmat omnia ſci//
licet peccata paria eſſe , ut ſicut oĩs cædes par eſt. ita libi//

an quid homines doctiſſimi ſenſerint: præſertim cum hac ſententia nō modo uerior, ſed ne utilior quidem hominum uitæ reperiri ulla poſſit. Quæ uis eſt enim quæ magis arceat hoies ab omni improbitate, quam ſi ſenſerit nullum in delictis eſſe diſcrimen: ſe æq; peccare ſe priuatis: ac magiſtratibus manus inferant? quamcunq; in domum ſtuprum intulerint: eandem eſſe labem libidinis? Nihil ne igitur intereſt (nam hoc dicit aliquis) patrem quis necet: an ſeruum? nuda iſta ſi pones: iudicari qualia ſint: non facile poſſunt. Patrē vita priuare ſi per ſe ſcelus eſt, ſaguntini: qui parentes ſuos liberos emori, q̄ ſeruos viuere maluerunt: parricidæ fuerunt? ergo & parenti non nunquā adimi vita ſine ſcelere pōt, & ſeruo ſæpe ſine iniuria non pōt

quando quidem nos contendimus inter nos verbis. non pugnis vtrum de bonis, ideſt quādo quæritur de bonis quærendum eſt potius quid ſenſerint baiuli, ideſt viliſſimi & rudiſſimi homines qui baiulandis, ideſt portandis mercibus & ſarcinulis victum tenuem vix vicatim lucrantur, vnde vulgo lucratores denariorum (gaigne deniers) dicuntur atq; quid aperarii mœchanice vulgo dicunt ſenſerint: an ſupple quærendum eſt.

OMN· BONI ¶ An quid homines doctiſſimi, quaſi dicat vnuſquiſq; ſuæ artis diſputator eſt optimus. ¶ Non modo vereor, hæc ſcientia non ſolum vera, ſed etiā vtilis: q; utile hominibus, vt parua ſana ſcelera & magna eſſe exiſtimaret, ¶ Si priuatis, ac ſi in magiſtratibus manus inferant, ſi quis dubitabit eſſe in homine nullū diſcrimen in verberendo hominem priuatū & ſe magnopere a peccatis abſtinet: magiſtratu autem eſt officium quod appellatur græce ἀρχὴ & perſonam gerentem officium quam, græci vocant ἄρχοντα eandem eſſe labem: ſiue matrona nobiliſſima, ſiue ancilla fuerit ſtuprū omnino erit æqualis libido. ¶ Nichil ne igitur, diſtinguit quod aliquando ſit honeſtum extinguere patrem, & hoc ſine ſcelere poſſe fieri, & aliquando ſcelus eſt nectare ſeruum. ¶ Nuda iſta: reſpōſum quod ſit iuſte occidere patrem, & ſeruum, ſi enim occidit ſeruum per furiam & patrem æquale peccatum eſt, quantum ad necem, inquid igitur nuda idē iſta interrogata, quæ facile nō iudicare poſſunt verum ſint parua niſi diſtinguam quomodo hæc cædes fieri poteſt.

Saggun tini ¶ Patrem priuare vita ſcelus per ſe, bene dicit q; aliquando licet occidere patrem ſine peccato. ¶ Saguntini: populi hiſpaniæ videntes ſe venturo in manus barbarorū & carthaginenſium: quorum tunc imperator Hannibal erat piram grandem in foro inſtruebāt: vbi ſe morti tradebant ſeniores uero filios ſuos explorabant, ut eos uita priuarent, Saguntini uero ſine culpa patres occiderunt, hoc autem ſecundum gentilium fidem licebat, quod minime Chriſtianis licitum eſt. ¶ Parricidæ fuerunt interrogatiue. ¶ Sine iniuria, nō poteſt, aliquando accidit quod ſeruus occidi non poteſt, niſi cum ſcelere, vt per furiam ſeruum necare nefas eſt.

FRA. MAT. ¶ AN quid homines. Quam quiſq; nouit artem in hac ſe exerceat inquit Cicero in tuſculanis quæſtionibus. ¶ Hac ſē tentia, hoc paradoxo, q; peccata omnia paria ſint in ſuo genere non ad diuerſa genera comparata. ¶ Nec vtilior: & q; utilior nō ſit mox oſtendit. ¶ Quæ vis, quę potentia. ¶ Arceat, prohibet. Trahitur autem a græcorum magiſtratu hoc verbum quem illi ἄρχον vocant, in cuius poteſtate eſt: vel cogere vel prohibere. ¶ Diſcrimen, differentiam vt idem ſit paruum peccatum & magnum ratione quam ſupra diximus, qui enim hoc intelligit & credit, is ab omni abſtinet peccato, q; ſi perſuaſum fuerit peccatum aliud alio maius eſſe, a maioribus tantum fortaſſe abſtinebunt nonnulli minora licentius quotidie perpetrabunt, quod non facient ſi hanc admiſerint propoſitionem æqualia: ſcilicet eſſe peccata. ¶ Si priuatis & cætera, multi abſtinent ab iniuria magiſtratibus inferenda, iidem vero priuatos paſſim lædunt quod illud grauius: hoc leuius credunt peccatum. Sed cum intelligent paria eſſe delicta, non minus priuatis parcent q̄ magiſtratibus, priuatus & magiſtratus contraria ſunt. ¶ Quamcunq; domum, ſiue diuitis, ſiue pauperis, ſiue nobilis: ſiue ignobilis. ¶ Nihil ne & cætera, obiectionem contra ſe format, dicere enim potuiſſet quiſpiam, ergo ſententia tua tantundem eſt patrem ac ſeruum occidere, non

eſt tantundem, vt inquit, quoniam accidit vt & parentem occidere ſine ſcelere liceat, & ſeruum non liceat, ¶ Nuda, iſta eſt Ciceronis reſponſio qui dicit æquale eſſe peccatū patrem ac ſeruum occidere: ſi eadem cauſa vterq; occidi tur per iram. Nuda ergo non adiecta cauſa, quę efficere poteſt, vt partem necare ſcelus non ſit, ſeruum vero occidere ſcelus. ¶ Patrem vita & cætera. Si inquit Cicero occidere patrem nulla adiecta cauſa ſcelus eſt, dic mihi ſcelus ne fuit Saguntinis parētes occidere ne in ſeruitute viuerunt, quaſi dicat ſcelus non fuit, neq; ſunt parricidę nominādi. Cauſa enim qua impulſi ſunt honeſta fuit, ſatius enim mori eſt q̄ libertatem amittere, turpiter viuere. ¶ Saguntini, hiſpaniæ ciuitas eſt ſaguntus a zacinthu cōdita eſt, adhiberi amnis exitum ſita, quam Hānibal cōtra fœdera populi romani diruēs ſecundi belli punici ſuſcitauit incendium. Nouem autem menſibus fuiſſe ſaguntini fame, machinis: ferro, verſa denique in rabiem fide immanem in foro excitarū rogum, tum deſuper ſe ſuoſque cum omnibus opibus ferro & igni conſumpſerunt, ſcribit hanc hiſtoriam Liuius libro trigeſimo primo ab urbe condita, parricidæ fuerunt, quaſi dicat minime fuerunt parricidæ, ergo &c. Sicut & Saguntini ſine ſcelere uitam parentibus ademerunt, ne fidem datam Romanis fallerent & illi in ſeruitute viuerent.

ASCE.

Saguntū ci. hiſpāie in ſecundo bello punico deleta

¶ QVID homines doctiſſimi, quaſi dicat neminē quod doctiſſimi, præſertim cum hæc ſententia non modo verior ſupple ſit, ſed legendum credo hac, vt ſit ordo. Præſertim cum non modo vlla ſententia verior hac ſententia, id eſt quam ſit hæc ſententia cenſes omnia vitia eſſe paria, & ob id pariformiter punienda. Sed ne quidem, ideſt non etiam (quamuis id potius videatur) vtilior poſſit reperiri. Probat vtilitatem, quia ab omni ſcelere indifferenter arcet dicens. Enim pro quia quæ uis, ideſt poteſtas aut auctoritas arceat magis homines ab omni improbitate quam ſi ſēſerint nullum diſcrimen, ideſt nullam differentiam eſſe in delictis: quaſi dicat nulla, & q̄ ſi ſenſerint æque. i. æqualiter (vnde ſcribendum eſt æque nō atque peccare ſi manus inferantur priuatis: ſcilicet magiſtratu ac ſi inferātur magiſtratibus. i. in officio publico exiſtentib9 vt conſulibus, prętorib9 ędilib9, &c. Et: quā ſi ſenſerit eādē labē libidinis eſſe in quācunq; domum: ſcilicet nobilem ſiue ignobilem: ſeu pauperem, ſeu diuitem intulerint, ſtuprum: quaſi dicat nulla. Verum quia nemo ſine crimine viuit, ſi hoc eſſet perſuaſum male ageretur cum multis a quibus nunc abſtinetur. Præterea multi de venia deſperantes damnarētur cum Cayn & iuda qui nunc veniam exorāt cum Petro & Paulo. Nihil ne igit. In ſolutione huius obiectionis multo ſanctus loquitur quā in ſuperioribus. Vult enim facta quę in ſe eſſent paria ex diuerſis cauſis & voluntatibus fieri imparia. quod quidem veriſſimum eſt, ſed ex eo argumentur vitia non eſſe paria. quia qui ex leuiori attentione peccat minus peccat. Vnde maius erat peccatum iudæorum ex malia & inuidia peccantium quam & Pylati principis ex ambitione, & timore. Sed ad ordinem, Igit nihil intereſt. (Nā aliquis hæc dicit aut dicet: ideſt obiciet mihi) an quis necet patrem an ſeruum. reſpondet, ſi tu potes iſta, ſcilicet occidere patrem & ſeruum nuda: ideſt ſine additione cauſæ & intentionis occidentiū ipſa non poſſunt facile iudicari qualia: ſint: ſcilicet an vitioſa, an non, quia utrunq; uitioſe & utrunq; citra uitium fieri poſſe arbitratur, unde addit, Si priuare patrem uitia eſt

ſcelus

ſcelus per ſe, ideſt a toto genere & ſimpliciter quacunque occaſione adiecta. Saguntini populi illi in hiſpania Romanis confœderati qui maluerunt parentes ſuos emori immo comburi liberos, ideſt tantiſper dum eſſent liberi, quam viuere ſeruos: ideſt in ſeruitute ſub Hannibale: fuerunt parricidæ: ideſt dicendi occiſores patrum, & tamen laudantur ab hominibus: tanquam benefecerint ac fortiter. Ergo vita poteſt adimi, ideſt demi & auferri, & ideſt etiā parenti ſine ſcelere, & ſi vita nō poteſt ſæpe adimi ſeruo ſine iniuria, vt pote quando nihil peccauit, aut etiam bonum opus fecerit, ut ſi tyrannum qui amicus erat domini occiderit: aut bonum ciuem qui inimicus eſt domi ſeruauerit.

Cauſa igitur hæc: non natura diſtinguit: Quę quando alteri acceſſit: id fit propenſius. Si vtriq; adiuncta eſt eadem cauſa: paria fiant neceſſe eſt. Illud tamen intereſt, quod in ſeruo necando, ſi id fit iniuria ſemel peccatur: in patris vita violanda: multa peccantur. Violatur is: qui procreauit: is qui aluit: is qui erudiuit, is qui in ſede hac & domo: atq; in republic. collocauit: multitudine peccatorum præſtat: eoq; pœna maiore dignus eſt. Sed nos in vita, nō q̄ cuiq; peccato pœna ſit: ſed q̄tum cuiq; liceat: ſpectare debem⁹.

OMN. BONI ¶ CAVſa igitur: non natura diſtinguit ſcelus, quia occidere patrem & ſeruum per furiam idem eſt: ſed ipſa cauſa diſtinguit: ꝙ aliquando licet occidere patrem ſine ſcelere: ſi etiam ſeruum, & aliquando ſeruus non poteſt necari ſine culpa commiſſa: vt demonſtrauimus, quo facto, quia ſponte ſua accidit tu inclinaris, illud facere poſſumus: ſcilicet morti patrem tradere vt fecere ſuperius nominati. Sagūtini, qui ſuos necarunt partes ſine ſcelere propter cauſam ſeruitutis futuræ in manus hoſtium. ¶ Si in vtraq; cauſa coniuncta, ſi vero necatur pater & ſeruus, eadem de cauſa vel per indignationem tūc illud par dicitur eſſe ſcelus, notando tamen ꝙ quem admodum interuenit occidendo patrem ſine ſcelere, ſic etiam contingit poſſe perire ſeruum peccato non commiſſo, quidam amore libertatis tyranno parabat inſidias cuius conſilii ſeruus: conſcius erat: tirannus intelligens hoc totis viribus inquirebat ille autem ne ſua conſpiratio gratia libertatis contracta in publicum deduceretur ſeruum mori fecit: quæ occiſio ſecundum mortalem opinionem delicto caruit. ¶ Illud: inquātū ad occiſionem ſerui & patris nihil intereſt ſed ad perſonam in qua eſt differētia in ſeruo enim vna ſola moritur perſona ſed in patre quatuor necantur pſonæ: ſcilicet creator: alumnus: præceptor: & honorator. ¶ Is qui erudiuit: Cato cenſorius voluit: ſuos docere filios, quo maiorem erga ipſum amorem gererent, ſolebat enim Alexander magnus dicere ꝙ non minus Ariſtotelem præceptorem quam Philippum patrem diligeret. ¶ Multitudinem peccatorum, multa peccata committuntur in perſona paterna: quæ in ſeruo fieri non poſſunt. ¶ Eoq; maiore, antiqui maiore ſupplitio parricidas afficiebant quam alios homicidias: ꝙ parricida in aculeo vna cum ſimia & ſerpente proiiciebatur in pontum. ¶ Sed nos, non enim ſpecto pœnam quæ datur peccantibus, quis enim ignorat ꝙ maior attribuitur pœna parricidæ quam homicide, ſed cædis nomen quam. animaduertere ſoleo quod quantum cuiq; animaduertere debemus, quantum cuiq; ſit eſt nemini licitum occidere, ratio quiſquis ſiue magnus, ſiue paruus necatus idem erit quoniam ſit contra licitum: non ſpecto pœnam qua peccatores afficiuntur.

parricida & homicida a quo differat

FRA. MAT. ¶ CAVSA igitur, peccata inquit cauſa diſtinguit nō natura. Idem enim ſunt natura peccata eiuſdem generis cauſa ſeparantur: quoniam non eſt ſcelus patrem occidere ſi iuſta cauſa eſt, & ſcelus eſt occidere ſi iniuſta cauſa eſt. Saguntinis non fuit ſcelus parentes occidere. Cauſa enim qua moti ſunt iuſta extitit, ſcilicet ne in ſeruitute illi viuerent. ¶ Quæ cauſa, ¶ Vltro: non accerſita a nobis: multi enim vltro cauſas malefici quærere ſolent: ne videantur ſponte peccaſſe: quod Seneca ait, vt facta cernantur animus non videatur. Vel vltro: hoc eſt cauſa ratiocinatiua non impulſiua. Eſt enim ratiocinatiua cauſa cum diligens & conſiderata faciendi aliquid & non faciendi cogitatio præcedit: Impulſiua vero quæ ſine cogitatione per quandam affectionem animi facere aliquid hortatur, ut amor, iracundia. ¶ Prompenſius prōptius: facilius. ¶ Si vtroq; & cætera. Si pater & ſeruus eadem cauſa necantur, vt ira, par ſcelus dicitur eſſe quantum ad cauſam ſpectat, & quemadmodum pater vt dictum eſt, ſine ſcelere occidi poteſt. Sic & ſeruus ſine ſcelere necari poteſt, vt ſi quis ſeruum occidat conſcium coniurationis in tyrannum, ne eam detegat ſi detecturum forte minetur. Satius eſt enim vnum perire quam multos quos tyrannus occideret cōiuratione intellecta. ¶ Illud tamen intereſt: inter cædem patris & ſerui quę ex eadem cauſa profecta ſit multum differt, non quātum attinet ad cauſam, ſed quantum ad euentum ſpectat, vt oſtendit. ¶ Semel peccatur: vna enim dumtaxat perſona necatur. ¶ Iniuria: iniuſte & aduerbium eſt. ¶ Multa quatuor ipſe dicit peccata. ¶ Qui procreauit: filius non debet illud patri eripere: quod ab eo ipſe accepit videlicet vitam. ¶ Qui erudiuit: erudire pater filios dicitur ſiue ipſe laborem erudiendi ſuſtineat, ſiue impenſam & alii curam mandet, eaque in te diligens ſit. Cato cenſorius filium ſuum ipſe erudiuit. Philippus Alexandrum filium ab Ariſtotele philoſophorum principe erudiri uoluit. Quantum vero iis, a quibus eruditi fuerimus obligati eſſe debeamus Alexander docuit qui dicere ſolebat ſe non minus Ariſtotelem amare q̄ patrem: ꝙ ab hoc viuendi, ab illo bene viuendi rationem & cauſam aſſecutus eſſet. ¶ Pœna maiore. Apud veteres grauiores pœne parricidis propoſitæ erant q̄ cæteris homicidis: lege Pompeia parricidæ nō gladio, neq; igni neq; vlli ſolemni alii pœnæ ſubiiciebatur: Sed inſuti culeo cum cane, gallo gallina aceo: & vipera, ac ſimia in vinum mare vel fluuium proiiciebantur: vt omnium elementorum vſu viui carere inciperent, & ipſis cælum ſuperſtitibus, terra mortuis auferretur: at vero homicidias lex cornelia vltore ferro tantum perſequitur. ¶ Sed nos, licet plus peccare videatur qui patrem occidit: quam qui ſeruum etiam ſi eadem cauſa ſit peccati: nos tamen inquit nō pœnam delictis propoſitam intueri par eſt. Sed quantum cuiq; liceat: nemini licet occidere. Si hoc ita eſt nulla cædes alia maior eſt, & quicunq; occidit tantundem peccat. Quia legem honeſtatis tranſgreditur: quātum cumq; tranſgrediatur, vt ſupra oſtenſum.

ASC. ¶ IGItur cauſa: quere quis occidatur: diſtinguitur iſta & non natura: quaſi dicat ex cauſa adiecta poſſunt quidam vitioſa eſſe quod quidē verum de his quæ nō ſunt vitioſa a toto genere. Quæ, ſcilicet cauſa quando acceſſerit vltro, ideſt extra, voluntatem facientis id quod fit propenſius, ideſt intenſius. Si, ſcilicet eadem cauſa eſt adiecta in vtroq;, aut vtriq; neceſſe eſt: vt ipſa facit ſupple fiant paria, id negaret peripateticus, quia grauius peccaret qui ex eadem libidine adulterium committere: quam qui ſimplice fornicationem: dummodo in fornicatione non putet adulterium. Tamen, inquit illud intereſt ꝙ in ſeruo negādo ideſt dum ſeruus necatur: ſi id fit iniuria, ideſt per iniuriam peccatur ſemel: quia in vnum tantum. Et in vitia patris violanda peccantur multa. Qui is: ſcilicet pater qui procreauit occiſorem: violatur ab eo, & is qui aluit: is qui erudiuit, & is qui collocauit eum in ſede ac domo, in republica, & ita præſtat ideſt exibet multitudinem peccatorum, & eo, ideſt propterea: aut tanto maiore pœna dignus eſt. Sed nos debemus ſpectare in vita non quæ pena ſit cuiq; peccato: ſed quantum cuiq; liceat. Id quoque verum, quia licet fur grauius puniatur quam adulter latius tamē eſſe furtum q̄ adulterium committere coram deo.

Quicquid non oportet ſcelus eſſe, quicqd non licet nafas putare debemus etiã ne in minimis rebus: etiã Siquidem rerum modum fingere nõ poſſumus: animorum modum tenere poſſumus. Hiſtorio ſi paulo ſe mouit extra numerum: aut ſi verſus pronunciatus eſt ſyllaba vna breuior: aut longior q̃ debeat: exibilatur & exploditur. In vita quę omni geſtu moderatior: omni verſu aptior eſſe debet, vt in ſyllaba te peccaſſe dices? Poetam non audio in nugis. In vitæ ſocietate audiam ciuem digitis peccata dimetientem ſua: q̃ ſi viſa ſint breuiora: leuiora q̃ poſſit oſtẽdi? cõ quicquid peccatur: perturbatione peccatur rationis atq; ordinis: perturbata autem ſemel ratione & ordine: nihil poſſit addi quo magis peccari poſſe videatur.

OMN. BONI ¶ QVIcquid non oportet ſcelus eſſe, dicunt inter ſe licere oportere: minus eſt enim oportere, quam licere hoc modo ſi quis furatur triticum indigentia, hoc dicit non oportere, non ſane oportet, licebat tamen furari vt viueret. Lacedemonii dicebant liberos depredari, vt callidiores efficerentur. ¶ Quicquid non licet, ſi fit aliquid contra licitum nefas eſt, ideſt committitur contra legem diuinam hoc modo: chriſtianorũ lex eſt, vt nullus occidatur, accidit vt ſeruum vel minimam perſonam interficiat, idem nefas eſt, ac ſi principem occidiſſet. ¶ Ne in minimis rebus verba ſunt etiam Cice. confirmantis, ꝙ etiam in minimis rebus nefas committit, ſicut in magnis, vt dictum eſt de ſeruo & principe. ¶ Si quidem modum rerum: reddit rationem: ſic idem nefas in minimis rebus: ſicut in maximis: quia ſi non poſſum fingere menſuram rerum in quibus peccamus, ſi ſeruum & vnum principem occidiſſem animo meo fingere nõ poſſem verum iſtorum dederit maiorem mortem, ſicut ſi occiderem ſeruum & regem: eos amplius in vitam reuocare non poſſim, at bene furiam & motum animi mei tenere poſſum: hoc vero nõ ſecus minus inepta videbitur ratio quod quia a nobis perempti non amplius fingi poſſunt: & formari poſſunt, vt viuant, ſed bene quoniã eos occidimus, & quia furia interfecti ſunt memoriæ tenere poterimus, ergo animi furor reſpuendus eſt, hiſtrio qui ſolet imitari verba recitantis, ſi in geſtibus paululum errauerit in faciendo geſtum, aut in pronunciando vnam ſyllabam breuem pro longa continuo deridetur a ſcæna, quanto magis homines in vita peccant, & in minimis expellando. Hiſtriones appellati ab hiſtro tuſco, qui dicuntur etiam ludiones, quos græſſus. ¶ Exibilatur, cum ſibilis expellitur. ¶ Exploditur: dipellitur. ¶ In vita, adaptat ſimilitudinem. ¶ Omni verſu: vocant μιμους. ¶ Mouit extra numerum faciendi ge aptior, ideſt quacunq; re debes moderatior in vita quam in ſyllabis, vt in ſyllaba ſi peccaueris non debes paruifacere, vt dicas peccaui ridendo, vidẽdo tanquam peccaſſe in minima ſyllaba. ¶ Poetam non audio, fictionis nullam: congruitatem non audit: quanto minus in vita ſociali, qui menſurant peccata ſua digitis, ac ſi ſcanderent verſus dicendo. Ego ſolum cum Ancilla ſtuprum feci, paruum eſt hoc ſcelus, & memorant quod peccata facta ſunt, quæ grauia & quæ leuia: aut inter ſe meriti ſolent perturbationem reis cum peccatur: aliqua ratio probatur, quæ eſt malorum & bonorum diſcretio ¶ Ratione, qua efficitur homo. ¶ Ordine: qui facit hominẽ differre a belluis. ¶ Nihil poſſit addi, hæc eſt formoſa concluſio quod peccator aliqui peccat cum perturbatione rationis & ordinis. Illud autem peccatum quod perficitur a perturbatione rationis æquale eſt: quoniam quicquid perturbata mente efficitur par eſt ſcelus: cum ſcelus aliquod fieri non poteſt, niſi cum perturbatione rationis vt dictum eſt.

peccata eſſe paria

FRA. MAT. ¶ QVIcquid non oportet, non conuenit facere ꝙ nõ neceſſe eſt facere. multi cum faciant quod oportet, non peccant vt ſi quis ne fame moriatur triticum illi furetur qui abundat: & quantum ſatis eſt ad depellandam famem, idẽ facere non indigendi minime licet: oportet ego facere cum neceſſe: eſt: licet cum poſſumus quidem facere, ſi volumus. ¶ Etiam ne in minimis, rebus, verba ſunt aduerſarii quærentis num idem intelligitur ſcilicet ſcelus eſſe quicquid non oportet: & nefas putandum quicquid non licet etiam in minimis rebus. ¶ Etiam: eſt reſponſio Ciceronis dicentis idem intelligi etiam in minimis. ¶ Si quidem rerum modum, ratio eſt cur idem intelligatur vt maximis & in minimis rebus. Quoniam cum peccauimus afferre modum peccatis non poſſumus: vt ea corrigamus. Nam quæ facta ſũt reprehendi poſſunt. At vero animum tenere poſſumus & frenare antequam peccemus, ergo imaginari & concipere animo non poſſumus quemadmodum rebus afferamus; hoc eſt quo pacto res conſtituamus & corrigamus: vel certe hoc ait, quia ſunt multi qui ſciunt animum ſuum perturbatione aliqua inuadi & occupari: ac nullum deinde in rebus modum ſeruare poſſunt. ¶ Animorum modum, vt nunquam iraſcunt: nunquam alia perturbatione occupentur. ¶ Hiſtrio & cætera. hiſtrio inquit dum alicuius perſonam & vocem exprimit vel in geſtu vel in pronunciando, vel paulum errauerit, aut ab oibus deridetur, aut eiicitur, quanto minus qui errauerit in vita & etiam in minimis rebus, peccauerit ferendus eſt: hiſtrio dictus ꝙ primum ex hiſtria venerit: vel ꝙ is qui e tuſcia miſſus eſt hiſtrio appellaretur, ludionem veteres dixerunt μιμον απο του μιμεισθαι: hoc eſt ab imitando græci vocant. ¶ Extra numerum: hoc eſt ordinem vel legem ſibi impoſitam, atq; perfectionem quam ſeruare ei conuenit, numerus enim pro profectione rei accipitur: & aliquid ſuis numeris conſtare dicitur, ideſt perfectum abſolutumque eſſe. ¶ Longior aut breuior: barbariſmum fecerit: & ex breui longam: contraq; ex longa breuem pronunciando reddiderit. Exhibilatur, deridetur. Id enim exhibilo ſignificat tranſitiue poſitum. Intranſitiue vero ſibilum facio. ¶ Vt in ſyllaba, quaſi dicat non debes dicere ſi in re parua peccaueris tuum paruifaciendem eſſe peccatum: vt hiſtrionis. Si forte in ſyllaba pronuncianda aberrauerit. ¶ Poetam non audio & cætera argumentum eſt a maiori ad minus. Si poetam fere non poſſum errantem in poematibus ſuis & fabuloſis rebus (quæ nugæ ſunt & fere nullius ponderis: multominus ciuem ferum in communione vitæ peccantem. ¶ Digitis dimetientem: expendentem & connumerantem digitis, vt fieri ſolet, ſua peccata hoc modo, ſemel vitium intuli Pamphilæ: ſemel illum verberaui: illud grauius eſt hoc leuius, hoc enim facere ſolemus: vt in digitis peccata noſtra connumeremus & ponderemus. ¶ Breuiora & cætera verba retinuit ſimilitudinis: de poeta enim locutus eſt, qui longioribus aut breuioribus peccat ſyllabis. ¶ Cum quicquid. Non eſt differentia in peccatis cum ex eodem quaſi fonte omnia manant: videlicet ex perturbatione, Quæ ſecundum Zenonem eſt irrationalis ad præter naturam animi motus ſiue appetitio abundans, cuius genera ſunt dolor, Metus: Concupiſcẽtia: voluptas ſub ſingulis autem generibus multæ ſunt ſpecies. Quoties ratio perturbatur: & ab aliquo affectu vincitur, peccat homo & trãſgreditur lineas honeſtatis. Eſt autem optima concluſio. Quoties aliquid peccatur, perturbatiõe rationis peccatur: peccatum autem quod proficiſcitur a perturbatione rationis æquale eſt. vera eſt ergo propoſitio: paruam eſſe vt magnam culpam.

A lum te nõ poſſumus ante quã peccemus

ASCE. ¶ ET NOS debemus quicquid non opportet ſupple fieri eſt ſcelus, & quicquid non licet eſſe nefas: etiam quicquid non licet quidem ideſt non etiam in minimis rebus. Si quidem, ideſt quia certe nos non poſſumus fugere modum, ideſt menſuram rerum: quæ ex natura eſt: ſed poſſumus tenere modum animorum, ideſt intentionum & volũtatum noſtrarũ. quibus aliquid facimus. Si hiſtrio: ideſt mimus aut actor fabularum: & qui geſtu corporis victum quę rit, ſi

ὅτι πάντες οἱ ἄφρονες μαίνονται

Omnes ſtultos inſanire. Ego vero te non ſtultum, vt ſæpe: non modo improbum, vt ſemper: ſed dementem quoque: & inſanum rebus addicam neceſſariis.

rit, ſi moueris paulo aut paulum extra numerum: ideſt rithmum & modulos tibiæ, aut ſi verſus eſt pronunciatus breuior aut longior vna ſyllaba ſupple quam ſit, ipſe exſibilatur, ideſt cum ſibilo & riſu eiicitur, & exploditur, ideſt concuſſis manibus in deteſtationem eius exigitur. Explodere eſt cõtrarium eius quod eſt applaudere. Applaudimus enim cum erectis manibus aſſenſum & laudem damus, explodimus quem concuſſis manibus eiicimus, vnde componitur ab extra & plaudo mutando au in o. Et tu dices te peccare in vita, quæ debet eſſe moderatior in geſtu, ideſt agitatione corporis; & aptior omni vſu peccare vt in illa ſyllaba ita vt ſi in minimo deliqueris explodendus ſis. Ego non audiam poetam ideſt verſificatorem, dimetientem peccata, ideſt errata ſua digitis, ideſt ad ſcanſionem factam in digitis: quia digitis calcemus & aure in nugis ideſt in rebus friuolis nihil ad ſanctitatem vitæ facientibus, vt poetæ in fabulis, hoc eſt ſi non recipio excuſationem poetæ vbi ſe parum peccaſſe dicit. Audiam, ideſt audire ne debeam ciuem dimitientem digitis peccata ſua in ſocietate vitæ, ideſt ponderantem quantum quodlibet ſit peccatum commiſſum in ſocietate vitæ, quaſi dicat minime. ſed ſtatim exploditur: & paria eius vitia cẽſebo. Quæ, ſcilicet vitia ſi viſa ſunt breuiora: ideſt minus duraſſe, qui, ideſt quomodo poſſint videri leuiora. Cum, ideſt quoniam quicquid peccatur perturbatione rationis, atque ordinis quem Deus in vniuerſo conſtituit: vt pulcher in libello de ordine diſſerit diuus Auguſti. Autem per ſed ratione ſemel perturbata & ordine ſupple ſemel pturbato, nihil poſſit addi quo videatur poſſe peccari magis ideſt intenſius ſed poſſit, quoniam etiam in perturbatione eſt gradus, quia minus perturbatur qui non niſi cum proſtituta velit peccare quã qui etiã cum ſancta moniali.

¶ Quartum paradoxum.

OMN. BONI

Omnes ſtultos inſanire, præpoſuit titulum more ſuo qui græce ſic reſonat ὅτι πάντες οἱ ἄφρονες μαίνονται ideo vero de patre ſuo claudio ſic dicere ſolebat pater meus incipit morari inter homines prima producta inſanire ſignificat moror latine primam corripit; ſed aliam habet primam longam, ad huius autem paradoxi ſententiam quorundam vocabulorum differentiæ notandæ ſũt. Stultus appellatur ille qui habet hebetem & obtuſum ingenium. Stolidus dicitur ille qui nec fatur nec quid alii fantur intelligit. Inſanus autem eſt ille qui in furias incidit. Demens vocatur qui totam mentem integram non retinet. Amens autẽ plusquã demens, quomodo amẽs eſt ſine mente. Vult autem Cice. probare ſtultum eſſe inſanum, ad quam quidem approbationẽ exemplum Clodianum inducit, contra quem hoc paradoxum excogitatum fuit. Clodius ciuis generoſus de gente patritia natus omni flagitiorum genere præditus volens Ci. de vrbe Ro. expellere ſe vni plebeiõ minori natu adoptauit quo tribunus ple. caretur. Lex enim erat quod nemo niſi plebeius tribunus procreari poſſet. Cum eſſet tribunus cõſulibus duobus ſceleratis hominibus Piſone & Gabinio, Tullium de vrbe recedere coegit. Cice. in præſenti ſcientia pernicioſi Clodii oſtendit inſaniam, vt per ſequentia declarabitur. ¶ Omnes ſtultos inſanire, ideſt ſtoici dicunt. ¶ Ego vero: ordo, adiungam te non modo ſtultum: ideſt obtuſum. ¶ Vt, ſæpe quia ſæpe Clodi ſtultus erat. ¶ Improbum dicimus abſque vitio: improbum vero q vitia amplectitur. ¶ Dementem: ac ſi dicat deorſum amẽte. ¶ Rebus neceſſariis, argumentis eris probo te dementem & inſanum.

Stultus

Stolidus

Inſanus

Demens

Amens

FRA. MAT.

STultos omnes inſanire. Græcus Titulus eſt ὅτι πάντες οἱ ἄφρονες μαίνονται: hoc a Socrate acceptum diligenter Stoici retinuerunt, Qui eſt enim animus in aliquo morbo hoc eſt in motu perturbato, non magis eſt ſanus q̃ id corpus, quod in morbo eſt. Ita fit vt ſapientia ſanitas ſit animi, inſipiẽtia quaſi in ſententias quædam. Vnde exiſſe e poteſtate dicuntur qui effrenati feruntur: aut libidine aut iracundia. Inſaniæ nomẽ mentis ſignificare ægrotationẽ & morborum & ægritudinem animi. quã veteres appellauerunt inſaniam. hic autem locus egregie a Cicero. libro tertio, tuſculanarum quæſtionum tractus eſt cum aut omnes, autem perturbationes animi morbos a philoſophis appellatas, negare q illos quemquã his morbis vacare, qui autem in morbo ſunt, ſanos non eſſe, & omnium inſipientum animos in morbo eſſe. Omnes igitur inſipientes inſanire: ſanitatem enim animorum poſitam in tranquillitate quadam conſtantia quæ cenſebant, & his rebus mentem vacuam appellarunt inſaniam: propterea quod in perturbato animo ſicut in corpore ſanitas eſſe non poſſit. Quemadmodum autem ſuperiore paradoxo in Marcum antonium inuectus eſt: ita hoc in Pub. Clodium inuehitur. Qui Ciceroni acerrimus hoſtis fuit, ſic autem immoderate vixit vt ſæpe rempublicam perturbauerit: & quod Cicero, inquit in epiſtolis, non pluris fecerit bonam deam quam tres ſorores quas violauit, vt autem Ciceronem opprimeret fontio cuidam & plebeio & minori natu contra leges ſeſe adoptandum præbuit. Tribunus autem plebis factus: & Gabinum ac piſonem conſules nactus homines nefarios & Ciceronis inimicos eum ex vrbe eiecit. Sed hæc ſic nota ſunt vt recitari a nobis opus minime ſit. Clodius igitur reprehenditur & ſtultiſſimus eſſe oſtenditur. Quoniam in morbis eſſet plurimis. hoc eſt animi perturbatis moribus & affectibus, quos morbos dicunt philoſophi: vt ſupra oſtenſum eſt. ¶ Omnes ſtultos inſanire, ſcilicet dicunt ſtoici. ¶ Addicam, cõuincam vnde addictus quiſpiam dicitur: hoc eſt obnoxius & adſtrictus alicui. Horatius. Nullus addictus adiuuare in verba magiſtri: ſtultus eſt hebeti ingenio obtuſo. Idem & ſtolidus vocatur, fatuus vero eſt qui inepta loquitur, inſulſus eſt corde & animo, inſanus eſt qui mentis & rationis perturbatione labitur in furorem. Demens integram mentem & rationem non retinet. Amens vero penitus a mente & ratione excidit: Et ſtultitia quidem modis quatuor cognoſcitur. Aut cum non venerit in mentem quod oportet, aut ſi venerit non tenere: aut bonum conſiliũ dimittere: aut malum admittere. ¶ Rebus neceſſariis veris & indubitatis argumentis.

Omnesin ſipientes in ſanos eſſe

Demens eſt ſine ratione

OMnes ſtultos inſanire paradoxon hoc ſic græce proponitur. Oti pandes hoi mori appinifſonati: pferũtur autem quia a ante t facit ipſum ſonare vt & quod vt i & ai vt e ſonant ſic. Oti pandes hi mori appinoſſonde, ideſt q omnes ſtulti inſaniunt: aut imprudẽtes ſunt. Nã oti idem eſt q, pantes, ideſt omnes, hi articulus eſt. mori. id eſt fatui: ſcribitur autem moros pro fatuo per omega nam per omicron mors eſt appiniſſonde, ideſt ſine prudẽtia ſũt. Nam a priuatiua eſt particula, pinyte prudentia: & pinytos prudens, vnde appiniſſo ſine prudentia ſum & inſanio. Volunt autem in Clodium dictum eſſe quæ a milo a Cicerone defenſus occidit. Iuuenalis tamen eum, vt pricipem homicidarum taxat dicens ſatyra ſecunda. Si fur diſplicet verri aut homicida miloni. ſed ne prolixior ſim. Ordo eſt. Præponunt ſtoici ſupple aut dicunt pro themate. Omnes ſtultos inſanire: ideſt imprudẽtes & inſane mentis eſſe. Ego vero o Clodi dico ſupple te nunc non modo ſtultum: ideſt inſipienter vni rei inherentem: hebetem & obtuſum: vt ſæpe ſupple fuiſſe, & non modo improbum vt ſemper ſupple fuiſti. Sed quoque, ideſt etiam dementem ideſt peruerſæ mentis. & inſanum, ideſt ut non ſanum furentem, qui me aut quemuis alium ſapientiæ præditum ſtultitia tua expugnare conaris.

ASC.

ſenatus nomen in republica nō erat:Prædonum ille concurſus,& te duce latrocinium in foro conſtitutū: & reliquię coniurationis a Catilinæ furiis : ad tuum ſcelus furoremq; conuerſę,nō ciuitas erat. Itaq; pulſus ego ciuitate nō ſum:quæ nulla erat, accerſitus in ciuitatem ſum:vt eſſet in republica conſul:qui tum nullus fuerat,eſſetq; ſenatus qui tum occiderat:eſſet conſenſus populi liber:vt eſſet iuris & æquitatis,quæ vincula ſunt ciuitatis repetita memoria. At vide q̄ iſta tui latrocinii tela contempſerim. Iactam immiſſam a te nefariam in me iniuriam ſemper duxi:tamē perueniſſe ad me nunq̄ putaui:niſi forte cū parietes diſturbabas,aut cum tectis ſceleratas faces inferebas: meorū aliquid ruere:aut in vrbe de flagrare,arbitrabare. Nihil enim meū eſt neq; cuiuſq̄ quod auferri: quod eripi,qđ amitti pōt. Si mihi eripuiſſes diuturnā

OMN. BONI — Syllogiſmus

Senatus nomen:non erant ſenatores. Et latrocinium multitudo latronum. Et reliquæ:Clodii erant de cōſpirā/tibus cū Catilina, ideo reliquiæ illius a Clodium reuerſæ ſunt. Itaq;:hæc concluſio ſyllogiſmi q cum multititudine tronum expulſus ſit. Non de ciuitate electus fuit. A ccerſi/tus:oſtendit infamiam & ſtultitiam huius hois,qui putās p bere malum Ciceroni:bonū illi tradidit. Cice.n.reuerſus eſt Romā cū magna gloria Metello cōſule adeo q ad il lius aduentum tota cōcurrit Italia:tunc oia & iura & boni reuocati ſunt qui ciuitatē eſſe ciuitate fecerunt. Qui tum:tēpore tuo illi erant homines vitioſi quos diximus. Conſenſus populi eſſet li/ber:qua ex re in vrbē Tulli⁹ accerſitus eſt: quia populus clodianę perniciei ſubiectus erat & libertatē priſcam nō tenebat. Iuris:ordo de me/moria iuris & æquitatis:quæ vincula ſunt ciuitatis repeti/ta eſt memoria. Ius eſt i ſcri/ptis & ſine ſcriptis æquitas iuris mitigatio. Tui latro/cinii:voluit dicere tribuni tui: ſed propter ſcelera inquit la/trocinii. Nefariam,quæ fuit contrafas. Perueniſſe ad me nunq̄ putaui:cogitabam iniuriam iactā a te in me:ſed nūq̄ ſit ad me peruenerit exiſtimabam:ac ſi dicat. non curabam de tuis viris:quod idem dixit Diogenes cū eſſe monitus a quodā q iuuenes corinthii deriderent:eum,dixit ſit:iſti de rident ſed non derideor:qa ſuas deriſiones contēno & ſper/no. Niſi forte:ironice cōceſſio facta,vt declaret ſtultitiam ipſius:& mala q̄ Ciceroni fecit Clodius vaſtans veſtes, do/mos:& pdia Ciceronis, eum tūc ōi pugnis & verberibus af/ficere putabat. Refertur ad illud parietes perturbabas. De flagrare,quantum ad ſcelerata facere. Nihil enim meum,generalis ſententia:quā Biantē commemoraſſe in primo pa/radoxo cōfeſſus eſt. Neq; cuiuſq̄ bonorum aufert:per fraudem eripi per vim:amitti negligentia. Bias enim rńdit cuidā admonenti vt aliquid de ſuis rebus aſportaret. Omnia mea mecum porto. Si mihi eripuiſſes:oſtendit ſtultitiam Clo/dii:qui putās bona diripere Ciceroni reſtabat ad incendendas ędes,quæ bona nō ſunt,bona quidem animi,quæ pro/prie nuncupantur bona,a Clodio eripi non poterat.

Dioge/nes

Byantis dictum

FRA. MAT.

SEnatus nome:quia omnia enim vnius arbitrio vel paucorum vt Piſonis,Gabinii,Clodi gerebant. Prædonum concur/ſus,qui huc atq; illuc ad cædes rapinaſq; diſcurrebat. La/trocinium:latronū multitudo. Et reliquio &c. quicquid ſupfuerit ex nefaria coniuratione catilinæ, quā Cicero extinxerat,ad Clodiū cōfluxerat: quaſi dignū catilinam ſuc/ceſſorē. A catilinæ furiis:ſemper ſic de catilina loquitur Cicero:vt furore agitatū dicat:quippe qui pnicem patriæ macinari potuerit:& in orbtione cōtra eum ad Quirites ſic inquit. Tande aliqñ Quirites catilinam furentem audacia:ſcelus anhelantem:peſtem patriæ nefarie molientem:vobis atq; huic vrbi ferrum:flamāq; minitantem, ex vrbe vel eiecimus vel emiſimus,vel ipſum egredientē proſecuti ſu/mus. Non igiť &c. Concludit nō me ciuitate eiectſti ſicut gloriaris:nā ciuitas non erat cum leges nil in ea valerent, cum iudicia iacerent:cōpulſis magiſtratibus forum pdones & reliquiæ catilinæ te duce occuparent. Sed accerſitus in ciuitatē pulſus ex ciuitate minime. Sed reuocatus ſum ab exilio in ciuitatem,cœperat enim ciuitas eſſe reiectis im/probis,& in ſuum locū reſtitutis boni. Pulſo Cicerōe tm̄ violentia & armis Clodius valebat: vt oēs haud mediocriter terrentur:ex quo afficiebatur,vt nō mediocre eſſet Ciceronis deſiderium. Vniuerſa igitur ciuitas hoc vnum ſtude/bat:vt Cicero reſtitueret. Pompeius itaq; bonorum multitudine tandē collecta coactus et ex vicinis italiæ locis non paruis auxiliis Clodiū foro expulit,ciues ad ferēdā legē de Ciceronis reditu conuocauit. Tulit Titus Annius Milo. Nunq̄ fertur tantus cōſenſus Populi Romani de aliqua re fuiſſe,neq; tm̄ ſtudium totius italiæ:q̄ ob hoc ipſum romā cōfluxerat. Conſul:bonus & integer lentulus ſpinther Qui in reuocādo Cicerone præcipuam nauauit operam. Nullus erat:nulli erāt conſules Romæ. Nā Piſo & Gabinius ſcelera homines & im/probi non erant conſules habendi,nō enim cōſulebant reipublicę quā diripiebant & labefactabant. Occide/rat,nam furore Tribunitio territi boni aufugerunt. Liber:qui prius timore aſtrin/gebat. Iuris: quod ſcriptū eſt & multifariam diuiditur: ae boni & æqui ars a celſo diffinitur. Aequitatis, bonum & æquum ſunt emēdatio legis qua aliqd omiſſum erat,pp vniuerſale:lex enim vniuerſaliter dicēs:& quod plrimum eſt cōplectens emen/datione aliqñ indiget,q non exſc ſcripto. Sed ex ſapientis interpratatione pficiſcitur. Recte itaq; inquit ius & ęquitatem vincula eſſe ciuitatis. His enim ſublatis ſtare ciuitas non pōt. At vide tu latrocinii tui tribunatus,qui latroci/nium potius appellādus eſt. Iactam:ſenſus eſt: exiſtimaui voluiſſe qdem te:& cogitaſſe me iniuria afficere & tale in me contorſiſſe:ſed corpus meū non attigerunt. Qm̄ quicquid in me egiſti contempſi. Virtus enim mea lædi non potuit. Biantis ſequitur ſententiā,qui bona ſua oia in ſe ipſo poſita exiſtimabat. Et diogenis qui admonitus a quodam q a corinthiis iuuenibus derideretur: Sic reſpondit: αυτοι καταγελωσι μου, αλλ' ουκ εγω καταγελωμαι. Ipſi derident me ſed non derideor. Parietes:domus meæ:quam incēdit & demolitus eſt Clodius cum prius direpta eſſet. Quo autē ſolum quoq; aufert: & templum libertatis in area dedicauit,bona o ia quæ aut in domo aut in villis fuerūt publicata ſunt. Auferri,fraude. Eripi:vi. Amitti, negligentia. Meorum,nihil enim meum erat quod auferarri poterat. Si mihi hæc eripuiſſes:hæc mea ſunt: & auferri mihi non poſſunt. Quę ſi tamen eripi a te potuiſſent iniuriam mihi a te factam conſiterer. Sed eripi neq; a te neq; a quoquam poſſunt:non igitur facta mihi iniuria eſt.

Pōpeius ab exilio Ciceronē reduxit

ASC.

Senatus q occideat.i.iterfectus et extinctos erat tum.i. tūc,& vt cōſenſu populi:ſ.Romani eēt liber .ſ. in ſuffragiis nō coactus a te tyrāno & occupatora dñationis, vt memoria iuris & æqtatis q̄ ſunt vincula.i.nerui & colligatiōes ciuitatis eēt reperta,q̄ tunc i obliuione erat. At vide, iſultat in clodiū quē conatib⁹ ſuis,vt quēlibet ſtultū & impiū fruſtratū aſſerit dicēs. At.i.ſed vide.i.cōſidera:quā .ſ. q̄tū ego cōtēpſerim.vilipenderim iſta tale .ſ. iacula & arma inuaſiua emiſſus vim infeſta tui latrocinii .ſ. qbus latrociniū exercebat in ciuitate capta. Ego ſemper duxi.i,captus ſum iniuriam nefariā, & factam:& miſſam a te in me:tm̄ ego nunq̄ putaui iniuriā tuam pueniſſe ad me,quaſi quicq̄ poteſtatis in me haberet niſi forte cū.i.qñ tu diſtribuebas parietes.i. ędium meaꝝ,aut cum inferebas tectis.ſ.meis, faces ſceleratas.i.ſcelere inquitatis illatas.arbitrabare aliqd meorum.i. q̄ vere mea eſſent:rueere. Aut de flagrare.i.ardere & ingeab ſumi in vrbe.ſ. roma.q.d.qa id arbitrabare ſtultus eras. Nihil enim eſt meum neq; cuiuſquā.ſ.alterius quod poteſt auferri:quod eripi:quod poteſt amitti. Si tu eripuiſſes mi/hi,diuinam .i.a diis datam,aut diuine pene ſimilem.

animi cōſtātiā: meas curas: vigilias, cōſilia quibus reſpu. inuicta ſtat. Si huius æterni beneficii immortalem memoriā deleuiſſes, multo etiā magis illam mentem vnde hæc cōſilia manarunt: mihi eripuiſſes: tum ego accepiſſe me confiteret iniuriam. Sed ſi hæc ne feciſti: nec facere potuiſti: reddidit mihi glorioſum tua iniuria: non exitum calamitoſum. Ergo ego ſemper ciuis: & tum maxime cum meam ſalutem ſenatus exteris nationibus: vt ciuis optimi commendabat. Tu ne nunc quidem es ciuis? niſi forte idem hoſtis eſſe & ciuis poteſt: an tu ciuem ab hoſte natura ac loco non animo factiſq; diſtinguis? Cædem in foro feciſti. Armatis latronibus templa tenuiſti. Priuatorum domos: ædeſque ſacres incendiſti. Cur hoſtis ſpartacus: ſi tu ciuis? Potes autem eſſe tu ciuis propter quem aliquando ciuitas non fuit? & me exulem

OMN. BONI. ¶ CONſtantiam. i. virtutem. ¶ Meas curas quas habui ne in ſeruitutē reſpublica veniret. ¶ Vnde. i. qua mente & aio proficiſcimur. ¶ Nec facere potuiſſe: non enim bñficia diuina &c. verti poſſunt. ¶ Iniuria: vituperium numerat Cicero cuius fuit virtus: & in illo exitu atq; reditu magnā adept⁹ eſt gloriam, ergo quāuis me de vrbe expuliſti tñ ſemper fui ciuis, ſed cū potiſſimum me commendabat exteris. ¶ Tu ne, demonſtrat qui ſit ciuis. ¶ Nō es niſi forte: ironica cōceſſio: ideſt quæ per contrarium exponitur: qui iniuria ciuitatē ſuffocat illius hoſtis appellat: ergo Clodius non eſt ciuis, niſi idē ſit ciuis qđ hoſtis: ac ſi dicat, non hoſtis ſed inimic⁹ hoſtis eſt inimicus publicus: inimicus priuatus: cuius officium eſt ciuitatis leges imitari. ¶ Non animo. i. ſcelerato. ¶ Factis: quibus reſpublica i maxima detrimenta agitabat. ¶ Tēpla tenuiſti, diripiendi cā. ¶ Cur hoſtis ſpartacus, per exēplū probat Clodium eſſe inimicum publicum: quodam tpe ſeruorum multitudo ſpirabat contra patriam: quorū dux ſpartacus fuit: contra inquit Clodi non appellaris hoſtis: cur contra officium facis, ſcis quia ſpartacus ſit appellatus hoſtis. ¶ Aliquando ciuitas nō fuit: ſicut traditum eſt ſuperius: quia propter Clodium in vrbe Romana leges, mores, iudicia iacebant: ſine quibus ciuitas eſſe non poteſt.

Inter hoſtem & ciuem

FRA. MAT. ¶ CVras: ſeruandæ & illuſtrandæ reipublicæ. ¶ Vigilias: aliqd excutiēdi quod & viuis & poſteris vtilitati ſit. ¶ Huius æterni & cætera, quod in repu. conſuli: cum nefariā coniurationem extinxi. ¶ Reditum glorioſum: vt optabile fuerit pelli quo ſuis humeris italia me ab exilio reportaret: quod de ſe ſcribit Cicero. Eſt autem contrarium color. contraria enim ſunt reditus: & exitus ¶ Ergo ego &c. Et ante quam pelleret: & poſtquam pulſus fui, non enim quicq̄ meū amiſi. Exteris nationibus, ad quoſcunq; veniebat, vt epiroticis: macedonibus. ¶ Tu ne tum quidem: Clodium non fuiſſe ciuem, ſed hoſtem probat: nā ciuis defendit patriam hoſtis offendit: vt Clodius faciebat: hoſtis ergo erat. ¶ Natura & loco, quod ciuis natus ſit in eadē ciuitate: hoſtis vero in externa: & q̄ ciuis ſit intra muros, hoſtis cōtra extra. ¶ Animo inquit & factis: hoſtis & ciuis differunt. Nā ciuis animus eſt iuuandi rempu. hoſtis contra lædendi. ¶ Cędem in foro &c. Cum. T. antius Milo legem ferre vellet de Cicerone reducendo. Clodius cum ſuorum manu reſtitit, eo res deducta eſt: vt vnus ex tribunis ipſis vulneraretur: alii multi necarentur. Q. ui. Cic. frater nō alia via euaſit q̄ q̄ ſe mortuum finxit, & inter cadauera per forum iacentia delituit. ¶ Templa: vt caſtoris, telluris in quibus haberi ſenatus ſolebat. ¶ Priuatorum domos: vt Cicero. & Qu. fratris. ¶ Cum hoſtis ſpartacus: ſi tu nō minus q̄ ſpartacus patriæ nocuiſti ciuis appellādus minime es Nam ſi hoc nomine dignus iudicareris: nunquam hoſtis ſpartacus diceretur. Sed ille hoſtis dicitur, quia nocuit. & tu hoſtis dicendus. qa nocuiſti. Abſurdum quidem eſſet ſparta cū hoſtem non nocere: & te ciuem noīare non minus abſurdum putaret. Spartacus. Chryſus: Aenomaus gladiatores fuere: qui effracto lentuli ludo cum. xxx. aut amplius eiuſdē fortunæ iuris erupere capua: ſeruiſque ad vexilla vocatis exercitum contraxerunt decem millium: & variis dānis afficere Campanos primum cœperūt. Vario cum illis euentu a Romanis ducibus pugnatum eſt tandem a M. Licio Craſſo circa Brutium angulum in extrema italiæ ora clauſi eruptione facta dignam viris obiere mortem: ſpartacus vt imperator fortiſſime dimicans occiſus eſt. ¶ Per quem ciuitas non fuit, ſublatis legibus & iudiciis: pulſis bonis: erepta populo libertate.

Spartachus Chryſus & Aenomaus gladiatores

ASCE. ¶ CONſtantiam animi & meas a curas & conſilia mea, & ſi eriperes modo remp. cum reſp. ſtat meis curis & vigiliis. & ſi deleuiſſes imortalitatem: ideſt ſemper duraturam memoriam huius æterni. i. ſemper. profuturi beneficii. ſ. me in liberāda patria: & multo magis ſi eripuiſſes mihi illam. i. tam nobilem mentem, vnde hec conſilia manarunt: ſcilicet orta ſunt. Tum: ideſt tūc ego confiteret me accepiſſe iniuriam abs te. Sed ſi nec feciſti hæc: nec potuiſti facere tua iniuria quam inferre moliebaris ſed nec quicquam dedit mihi reditum in patriam glorioſum: & non exitum calamitoſum: qui tamē ipſum tūc manebat: quo minus glori andum eſt nobis: niſi eum paulo i cruce domini. Q uia mens hominum fati ſortiſq; futuræ: vt auctor eſt Maro. Ergo quia me expellere ex bona ciuitate nequiſti: ego eram ſupple ſemper vbicūq; eram ciuis, ſcilicet Romanus quia in numero bonorum ciuium, & maxime: ideſt potiſſime. Tum: ideſt tunc cum: ideſt quando ſenatus comendat exteris nationibus: ideſt prouinciis ſalutem meam, vt ſupple commendaret ſalutem optimi ciuis. Tu o Clodi ne nunc quidem cum in ciuitate verſaris, es ciuis: niſi idem poteſt eſſe hoſtis & ciuis. An tu diſtinguis ciuem ab hoſte natura: ideſt per natiuitatem: ac loco, ideſt per loci diſtantiam & non animo & factis, quaſi dicat potius aio & factis diſtingui debere. Tu feciſti cædem. i. occiſionem & ſtragem in foro ſcilicet Romano: & tenuiſti: ideſt occupaſti templa: ideſt ædes deorum ad contemplationem extructas latronibus. i. ſatellitibus tuis a latere quaſi laterationibus dictis, & ad latrocinia inſtructis armatis & ita vim inferentibus & incendiſti domos priuatorum: & ædes ſacras. i. diis ꝯſecratas. Cur hoſtis: conatur argumento conuincere Clodium potius hoſtem declarandum, q̄ ſpartacus olim fuerat: cum id in ciuitate faceret. qđ ille fortis fecerat, De ſpartaco autem ſic habetur ex Liuio & Appiano. Quatuor & ſeptuaginta gladiatores capuę ex ludo lentuli profugerunt & cōgregata ſeruorum erga ſtulorum multitudine cryſo & ſpartaco ducibus bello excitato Clodium pulchrum legatum & Puplium Varenum prętorem prælio vicerunt: auctor ę Liuio lib. xcv. Marcus autem prætor Cryſum fugitiuorum ducem cum. xx. millibus hominum cecidit. Cneus Lentulus cōſul male aduerſum ſpartacum pugnauit, ab eodē. L. & B. Q. u. Arrius prętor acie victi ſunt. Item Caius Craſſus proconſul Cneus Manlius prætor male aduerſus ſpartachum pugnauerunt, vt ait idē lib. xcvi, Marcus Craſſus deinde cum ſpartacho pugnauit cęſis cum ipſo ſpartacho millib⁹ quadraginta: vt ait idem lib. xcvii Meminit etiam Florus. Sed latius Appian. lib. ii. de bel. ciui. inter quę dicit ſpartacum trhacem fuiſſe & gladiatorem: qui aliquando cum Romanis meruerat: & in cuſtodia ad gladiatoris ſpectaculis aſſeruabatur, tantumque animi aſſumpſit: vt. lxx. viris comitatus: pro libertate potius illos certare perſuaſerit: quam in ſpectaculis pericula ſubire Itaq; per vim repulſis his, qui cuſtodiæ præerāt fuga abiit &c. Huius meminit etiam Horatius in. iii. car. dicen. Spartachum ſi qua potuit vagantem Fallere teſta. Sed ordo. eſt. Cur ſparthacus ſuple eſt declaratus hoſtis ſi tu ciuis. Autem pro ſed potes tu propter quem ciuitas aliquando non fuit ideſt extincta fuerat, & eſſe deſit eſſe ciuis quaſi dicat minime, & ideſt & nihilominus appellas me exulem

¶ Tuo

tuo nómine apellas cùm omnes meo diſceſſu exulat ſe rempublic. putent, Nunq̃ ne homo amentiſſime te circūſpicies. Nunquam te quid facias conſiderabis! nec quid loquare? Neſcis exilium ſcelerum eſſe poenam: meum illud iter ad preclariſſimas res a me ante geſtas eſſe ſuſceptum! O unes ſcelerati atque impii: quorum tu te ducem eſſe profiteris, quos leges exilio affici volunt: exules ſunt: etiam ſi ſolum non mutauerint. An cum omnes te leges exulem eſſe iubeant: cō eris tu exul! Non appellatur inimicus, qui cum telo fuerit ante ſenatum! tua ſica deprehēſa eſt: qui hominem occiderit: tu plurimos occidiſti: qui incendium fecerit! aedes nympharum manu tua deflagrauit: qui templa deorum occupauerit: in foro etiam caſtra poſuiſti. Sed quid ego communes leges profero, quibus oībus exul? Familiariſſimus tuus de te priuilegium tulit; vt ſi in opertum bonae deae acceſſiſſet, exulares.

OMN. BONI ¶ TVO nōie.i.nōie conueniente tibi: & declarat quid ſit exul: nō dīt ſolū q ſunt extra ſolū: quia ſunt ēt multi ruſticātes: ſed illi exules appellant: q pp ſcelera ſua pœna exilii afficiūt: igit Ci. exul nō erat q̄n aliquid nō admiſit. Clodius aūt nomē exilii merito cōſequebatur: cū oī flagitior gñe pręditus. ¶ Exulaſſe rēpub. me abeūte oia de vrbe receſſerunt

Exilium eſt ſcel. poena

¶ Amētiſſime: ſ. ſine mente caput non reſpicis te. ¶ Nec quid loquare: qa fatuus es. ¶ Exilium ſcelerum eē poenā ergo ego ſceleribꝰ carens exiliū paſſus nō ſum: ſed tu illis ꝑditus quis in vrbe ſis exulē habes. ¶ Ad prēclariſſimas, Clodius accuſauit Tullium occidiſſe plures ciues cōtra legē portiā: q̄ fuit vt aliqs ciues Romanos mori nō faceret. S3 Tul. trūcari cōſtituit cōſpiratores Catilinae: quo qdem bñficio illi ſcelerati iudices Ciceronē exulare pmiſerunt. ¶ Etiā ſi ſolū non mutauē. ethimologia exulis: q dī eſſe extra ſolū: dicit igit tui ſocii ſcelerati: & in vrbe exiſtētes exules nominātur. ¶ Qui cū telo fuerint añ ſene, facit multa ſyllogiſma. Lex erat vt aliquis in ſenatu arma non ferret, Clodius corā ſenatu tulit. ergo ē inimicus ciuitatis. ¶ Tua vero ſica: paruus gladius ad inſidias, qui dicit a ſeco ſecas: nā ſecari dīr. ¶ Deprehēſa: deprehendere eſt in aliquo vitio reperire. ¶ Occiderit, huius maior & multi alii ſunt ſyllogiſmi: ſubaudi, & exul eſſe debet inimicus patriae: ſed tu occidiſti hoies: ergo tu hoſtis & exul, & eſt minor. ¶ Qui icendiū fe. ſubaudi ciuis nō eſt, ſed tu icēdiſti: ergo ciuis nō appellaris. ¶ Qui tēpla deorum occupauerit: armis & incendio: ſed nō ſolū templa occupaſti: ſed ēt caſtra in foro locaſti: nō inimicus & publicus exul: & erit minor. ¶ Sed quid cōes leges pfero? oēs iſtę leges erant bonae. Erat vna lex, vt aliqs nō incēderet tēpla: quę oia ſunt ſuperiora commiſit Clo. iō merito exul nuncupat. ¶ Familiariſſimus qdā fuit familiariſſimus Clodii q fecit vnam priuatā legē: vt ſi Clodius ad ſacrificia bonae deae acceſſiſſet exul eſſet. Tangit ſic p trāſitum qūo Clodius deprehēſus fuit in ſacrificiis bonae deae. Aurelia mater Cae. fecit conuocare matronas Romanas ad aedes ſuas inter quas profectus eſt clodius in habitu mulieris: & ibi ad vocis ſonitū eſt cognitus maſculus, & latuit ſub cella cuiuſdā ancillae: quae vocabat proprio noie aura. Erat aūt Clodius captus amore Pompeiae vxoris Caeſaris qui accuſatus eſt de pollutis cerimoniis.

Lex ne qs incēderet tēpla &c.

¶ TVO noie: qd te decet: qd probat ex vocabuli diffinitione dicēs nō eſſe exules illos dūtaxat q ſolū mutauerint. Sed qui pp ſcelera poena exilii digni ſint: ēt ſi nō pellantur. Ex quo nō fuit exul Ci. qui pp ſcelera pulſus nō eſt: nihil. n. mali commiſerat: & Clodius exul erat. cum pp inaudita improbitatē exilio dignus eſſet. ¶ Exulaſſe rēpu. Nā me diſcedēte oia publica iura ſceleratis oppreſſa ſunt. ¶ Circumſpicies: vt qualis, & quā amēs ſis tandem intelligas: & ſi fieri pōt reſpicias. ¶ Scelerū eſſe poenā: q ergo bonus eſt: & omni caret improbitate exul eſſe qui pōt? ¶ Illud iter: qd tu exilium vocas. ¶ Ob pclariſſimas res, qm ciuitatē ab incendiis & rapinis liberaui, pernicioſiſſimā coniurationem ſopiui. ¶ Etiā ſi ſolum &c. ethimologiā tangit nois: Nā exul eſt extra ſolū terrae patriae pulſus. ¶ Tua ſica: lex erat ne qs cum telo ſenatum ingrederet. Clodius cum ſica inuentus eſt: quia Pompeiū volebat occidere: quare Pompeius domi ſe continuit donec Clodius tribunus plebis fuit, hiſtoria hoc habet pulſo Cicerone, Clodius vexare Pompeium nō deſtitit: pus primū acta reſcindere conatus eſt: & verbis turpibus

FRA. MAT.

inuectus. Quidā aūt ex domeſticis Clodii cū ſe ad Pōpeiū in foro tuliſſet. Cladiū a circumſtātibus inferre cognitus eſt & ſubmotꝰ. Quare territus Pōpeius venire i forū Clodio tribuno: poſtea auſus nō eſt: legit apud Aſconium piſone et Gabinio cōſu. pulſo in exiliū Cicerone cū tertio idus ſeptē. Pōpeius in ſenatū veniſſet, Seruo Publii Clodii ſicā excidiſſe reāq; ad Gabinium cōſulem delatam: dictumq; a ſeruo imperatū ſibi a Pub. Clodio, vt Pōpeius occideret: Pōpeium domū rediſſe & ex eo domi tenus obſeſſam. ¶ Qui hoiem occiderit: ſuppleto nō ne & is appellatur inimicus. ¶ Aedes nympharum: aedes dictae a nymphis. ¶ Templa deorū occupauerit: vt caſtoris: telluris. ¶ Sed qd ergo: hae leges oēs contra quas feciſti cōmunes tibi cū aliis ſceleratis, quia ſimilia ſcelera committunt. Vna eſt lex in te ſolum lata. Qm tu ſolus inuētus es: qui cōtra eam feceris. P. Lentulus familiariſſimus Clodio legē tulit: vt qcunq; vir i ſacris bonae deae deprehenderet exul eſſet Clodius veſte muliebri indutus in ſacris bonae deae: dum domi Caeſaris pontificis celebrarent deprehēſus eſt. Quare caeſar cū Pōpeia vxore. Qu. Pompei filia diuortiū fecit adulterarā a. P. Clodio opinatus: ſenatus aūt de pollutis ſacris qōnem decreuit. De bona dea multa ſcribuntur. Lactantius li. ii. diuinarū inſtitutionum. Macrobius li. i. ſaturnalior. & Ouidius ſexta faſtorum: compluresq; alii: vitis in opertum eius ingredi fas non erat.

P. Lentuli lex neqs in teplū vir ingrederetur caeteris deae

¶ Nomine tuo. i. te digno & tibi vere cōueniēte: cū oēs putent rēpublicā exulaſſe meo diſceſſu. i. cū ego diſcederē: qſi ſecū dicat rēpublicā. pfectā. Ne pro an. O nō amētiſſime .i. maxime amens nunq̃ cōſiderabis qd facias: qd loquare. Neſcis exiliū eſſe poenā ſcelerum: & ita cū ſceleſtus nō fuerim nō poſſum exuliū, ſed illud iter meū eſſe ſuſceptum me ad res pclariſſimas geſtas añ a me. Oēs ſcelerati atq; impii quor tu pfiteris te ducē & quos leges volunt affici exilio: ſunt exules ēt ſi nō mutauerint ſolū .i. extra ſolū nō ierint cū exulo ſit extra ſolū eo, & exul extorris extra ſolum degēs. An cū oēs leges iubeāt te eſſe exulē tu nō eris exul. Nō appellat: q.d. id merito fieret inimicus is qui fuerit cū telo ad ſenatum. q.d. maxime. & ita o Clodi inimicus reipu. es appellandus, qa tua ſica .i. pugio tuus eſt deprehenſa .ſ. in manu tua aut ſub veſte tua. Qui occiderit hoiem: eſt ne appelandus. q.d. maxime: & tu plurimos occidiſti. Et qui incendium in vrbe fecerit: q.d. certiſſime: & manus tua deflagrauit .i. penitus cōbuſſit aedes nympharum. Et non ne dicendus eſt inimicus: qui occupauerit tēpla deorum. q.d. haud dubie, & tu poſuiſti caſtra ēt in foro .ſ. Romano: quo ciues p libertate tuenda cōuenire ſolēt. Sed qd. i. ad quid ego pfero leges cōes, quibus oibus tu es exul: tuus familiariſſimus .i. maxime familiaris .ſ. Caeſar (vt qdam volūt) qui legē de adulteriis tulerat: quae lex iulia dī: tulit etiam legem ne qs viror templū bonae deae ingrederet: vñ eſt illud ouidianū. Tēpla deę maribus nō adeū da bonę. Eam aūt in Clodium ſibi ſuſceptū tuliſſe volūt: ſed fruſtra. Nā Pu. Clodius pōpeiā Ca. Caeſaris vxorē adamās, dū ſacra bonae deae p noctē fierēt in Caeſaris domo q pōtifex maximus erat muliebri veſte illuc ingreſſus, & deprehēſus eſt: ſed tñ corruptela iudicum abſolutus euaſit, de quo plurima in Caeſare Plutar. vñ & illud Iuue. Clodius accuſet moechos &c. Tulit de te priuilegiū .i. priuatā & ſpecialē legē: vt exulares. i. ad exiliū mitteeris ſi acceſſiſſes in opertū, i. ſub tectū bonae deae

ASCĒ.

At te id feciſſe etiam gloriari ſoles. Quomodo igitur tot legibus in exilium electus, nomen exulis non perhorreſcis? Romæ ſum inquis: & tu quidem in operto fuiſti. Non igitur vbi quiſq; erit: eius loci ius tenebit ſi ibi eum, legibus eſſe, ſubiectum non oportebit.

οτι μονος ο σοφος ελευθερος και παντες οι μωροι δουλοι

Omnes ſapiētes liberos eſſe: & ſtultos oēs ſeruos. Laudetur vero hic imperator: aut ēt appelletur: aut etiam cognomine dignus putetur? Quomodo? aut cui tādē hic libero imperabit animo? q nō pōt cupiditatibus ſuis imparare?

OMN. BONI ¶ AT te id feciſſe: Clodius ſolebat gloriari polluiſſe ſacrificia. ¶ Tot legibus, ideſt cum tot leges iubeant exulem eſſe non times: ſcilicet nomen exulis: ac ſi dicat ſolum in audiendo exules temere deberes. ¶ Romæ ſum inquis, eligit Clodius ego ſum Rōmæ quomodo ſum electus in exiliū. ¶ Et quidem fuiſti in portu: ſimilitudo tracta a nauigantibus: qui ingrediuntur vrbē aliquā, vt ſilent in portu: tū illius loci vbi ſūt iura nec leges tenent, ſic etiā tu es Romæ tanquā in portu non tamen propter ſcelera tua illius iura obſerues. ¶ Si ibi, vbi non oportet eſſe cū legibus: ius illi⁹ loci nō teneo: ergo me leges illas hîc non oportet.

¶ Quintum paradoxum.

Omnes ſapiētes eē liberos, ſtultos vero ſeruos, Hic eſt titulus latinus ad cui⁹ mirabilis ſententię declarationem memoriæ tradendum eſt quod duplex eſt ſeruitus & libertas. Primo omnes oriebantur liberi ſed iure gentium & propter bellorum occaſionem ſerui reperti ſunt, ne omnes vita priuarentur in bellos: hoc remedium inuentum eſt, vt captiui ſerui fierent: & ideo eſt vna ſeruitus ciuilis: & altera ſeruitus philoſophica: cum aliquis vitiis paret ſeruus apud philoſophos nuncupatur. Libertas quædam eſt ſecundum iura: vt nulli homini ſeruiat & altera eſt philoſophica: quando nulli vitiorum turpitudini ſubiectus ſit. Cicer. narrauit hoc paradoxum contra Mar. Anto. in quo declarat ipſum ſeruū eſſe: quamuis imperator & ſplendidus homo ſit, dicit ergo per ironiam. ¶ Laudetur hic imperator. i. laudibus extollatur. ¶ Aut etiam appelletur, dicatur ſalue imperator: hoc nomine dignus ſit propter magnificentiam & opes: æſtimetur dignus nomine imperatorio, hic enim Tul. non poſuit verba, non dixit hic eſt verus imperator ſed minime hac appellatione dignus eſt, qui non poteſt. q. d. qui ſeruus eſt ſcelerum. ¶ Libero: quod imperator non debet.

Seruitus. Libertas.

FRA. MAT. ¶ GLORIARI ſoles. ex quo ingens eſſe temeritas & demētia tua cognoſcit. Quis enim niſi ſtultiſſimus de turpitudine gloriat. ¶ Quomodo igitur: cōcluſio eſt quo inſanire Clodium oſtenditur tot legibus: multe enim leges vt dictum eſt te exulem faciunt. ¶ Non perhorreſcis, cum aliis obiicias. ¶ Romæ ſum inquis: obiecto eſt Clodii quam diluit ſtatim Cicero dices fortaſſe non eſſe te exulem, vt ego ſentio, quia Romæ es, ſed non quicunq; in aliquo loco eſt eius loci continuo iis ac poteſtatem habet. ¶ In portu fuiſti: qua ratione in portu fuiſti. vt illinc egredereris eadem ratione Romæ es: non vt hic permaneas, ſed vt hic legibus pellaris, quibus exul factus es: & quemadmodum nautæ: cum in portu ſunt eius loci iura non tenent: ſic nec tu vrbis poteſtatem habes, quoniam non natura: aut loco quis poteſtatem loci tenet: ſed animo & factis. ¶ In operto in ſacris bonæ deæ; & tamen tibi non licebat. ¶ Nō igitur & c. Claudit hanc vltimam argumentationem vbi inquit oportebit eſſe cum legibus: ius illius loci in quo erit quiſpiam non tenebit: vt ſi quis ciuitatem quampiam ingrediatur: quoniam cum illius legibus conſentire & viuere ei non oportet, illius ciuis no erit, nec tu Clodii ciuis romanus es: licet romæ ſis: quoniam cum romanis legibus: vt te facere oporteret non conſentis.

Omnes ſapientes liberos. Græcus titulus eſt ο τι μονος ο σοφος ελευθερος και παντες οι μωροι δουλοι, eſt autem Stoica propoſitio, Stoici. n. ſolum ſapiētem liberum eſſe dicebant: malos autem ſeruos eſſe, vero libertatem poteſtatem operādi quam ſtulti, & mali omnino carent: ſeruitutem autem aliam: quæ in ſubiectione conſiſtit, aliam quæ in conditione: ac ſubiectione ſit, Cui opponitur donatio. & ipſa mala. Non autem liberos eſſe ſapiente: verum & reges, cum ſit regnum imperium nemini obnoxium, quod de ſapiētibus ſolis aſſeritur. Illud igitur ſciendum eſt libertatem naturalem: facultatem naturalem eſſe eius quod cuiq; facere libet: niſi quod vi aut iure prohibetur. Sed duplex eſt libertas, ciuilis cum in noſtra poteſtate exiſtimus, & nemini ſubiecti ſumus: philoſophica cum vitiis non paremus, & nuli ſuccūbimus animi perturbationi, etiam ſi victi in compedibus detineamur, & cuiuis peſſimo tyranno pareamus, ſeruitus eſt conſtitutio iuriſgētium: quia quis dominio alieno contra naturam ſubicitur: & ipſa vt libertas bifariam diuiſa, altera quæ cupiam ſubiecti ſumus & eius voluntati paremus: altera, qua vitiis dediti ſumus & hæc peſſima eſt. & habetur & quantum ad ciuilem attinet libertatem ac ſeruitutem, iure naturali omnes liberi naſcebantur, ſed cum bella orta ſunt, & captiuitate ſecutę ſunt & ſeruitutes: quę ſunt iuri naturali contrariæ. ¶ Omnes, contrarię. ¶ Omnes ſapientes & cętera: ſuppleto ſtoici dicunt & hic in. M. Antonio inuehitur Ci. qui ſe eſſe imperatorem iactabat: cum præeſſet exercitui: oſtendit autem imperatorem neque eſſe, neq; eſſe poſſe, cum ſeruus ſit & vitiis pareat. Non autem poteſt alus imperare qui ſibi ipſi & cupiditatibus ſuis non imperat. ¶ Laudetur vero & cętera. Ironicus ſermo eſt, quaſi dicat laudem nō meretur. Eſt enim laudatio oratio ex virtutibus alicuius contexta: & laudata virtute pficiſcitur: ſicut a vitiis vituperatio. ¶ Appelletur. non enim dignus eſt qui imperator appelletur. ¶ Hoc nomine dignus conuenit enim bonis, integris: fortibus: non autem improbis ſceleratis, mollibus qualis tu es Antoni. ¶ Quomodo autem & cætera: ratio eſt eius quod dixit: quaſi dicat qui vitiis ſeruit vt tu, is imperare liberis non poteſt: quibus ille recte imperat, qui animo liber eſt: & virtute præſtat. Diogenes cynicus cum in ſeruitutem concidiſſet: ac venundaretur: a Xenade corinthio quodam: qui emere eum volebat: interrogatus quid artificii nouiſſet: nō noui inquit liberis hominibus imperare: quare ille eius admiratus reſpōſionem: emit & manumiſit. Filioſq; ſuos ei committēs. Accipe inquit liberos meos quibus imperes: idem & in Aeſopum phrygium fabulatorem refertur.

Diogenes cynicus a Xenade corinthio mercatore emptus

ASC. ¶ AT tu ſoles etiam gloriari: ideſt iactanter recitare te feciſſe id, ideſt ingreſſum opertum & ſecretum bonæ deæ. Igitur quomodo: tu electus in exilium tot legibus non perhorreſcis nomen exulis: quod ciuium obiicis. Tu inquis. Ego ſum romæ, & ita nō exulo, & tu quidem fuiſti in portu ideſt vt is qui in portum applicuit nauem ius loci non obtinet: ita nec tu romę exiſtens ius ciuis: cum merito exules, vnde infert. Igitur quiſq; non tenebit ius eius loci vbi erit, ſi non oportebit eum ibi eſſe ſubiectum legibus: quia qui parere legibus ciuitatis recuſat priuilegiis gaudere non debet, & tu aut ſi legibus pareres iampridem exulares, & hæc potius in Clo. quam ad rem dicta ſunt.

Omnes ſapientes & cętera. Tema gręcum eſt. Oti monos hoſophos eleuthreos ke pātes hi mori duli. i. q ſolus ſapiens eſt liber: et omnes ſtulti ſerui. Oti. i. q: monos: ideſt ſolus, hoc eſt articulus, vt gallicis le, & flandrinis de: ſophos, ideſt ſapiens: eleutheros ideſt liber, & ingenuus. ke, ideſt & pantes ideſt omnes, hi articulus pluralis, mori, ideſt ſtulti, duli, ideſt ſeruus, ſunt inde dulia cultus ſeruilis. Hoc paradoxum veritati euangelice conſonum eſt: quia ſolus peccator ſtultus ſtultorum autem infinitus eſt numerus, qui vero facit peccatum ſeruus eſt peccati.

Refrenet primum libidines, ſpernat voluptates: iracundiam temperet: coerceat auaritiam: cæteras animi labes repellat: tum incipiat aliis imperare: cum ipſe improbiſſimis dominis dedecori ac turpitudini parere deſierit. Dum quidem his obediet non modo imperator: ſed liber habendus omnino non erit. Præclare enim eſt vſurpatum a doctiſſimis: quorum auctoritate non vterer: ſi mihi apud aliquos agreſtes hæc dicenda eſſet oratio, Cum vero apud prudentiſſimo loquar: quibus hæc inaudita non ſunt. cur ergo ſimulem me: ſi quid in iis ſtudiis opere poſuerim perdidiſſe? Dictum eſt igitur ab eruditiſſimis viris niſi ſapientem liberum eſſe neminem. Quid eſt.n. libertas? poteſtas viuendi, ut uelis. Quis igitur uiuit ut uult? niſi profecto qui recta ſequitur.

eſt peccati, taq; cuius animus libere eſt vitiis, quia potiorẽ partem ſui liberum habet ſeruus non eſt. De hac re etiam Perſius pulchre ſcripſit. Sed nos ordinẽ proſequamur: qui talis eſt. Sed ſciamus hoc ſecundum quoſdam dici in Marcum Antonium qui libidinibus exarſit: & cũ cleopatra regina Aegypti turpiſſime vixit, verũ id poſt mortem Ciceronis fecit: ſed ob fuit ãtea etiã alias amaſſet: ſed & clodio cõgruit: vnde ꝓpoſito themate. quaſi dicat dicunt aut dico omnes ſapientes eſſe liberos: & omnes ſtultos eſſe ſeruos. Vero pro ſed: hic imperator videlicet Mar. Antonius trium vir.

OMN. BONI ¶ IRACVNDIAM: quæ eſt lõga quædam cupiditas vindictæ quaſi vna cum homine genita. Ita breuior iracundia. ¶ Tum icipiat imperare: tũc ſeruus turpitudinis exiſtẽs imperator nõ debet: ſed flagitiis remotis tũc imperator diceretur. ¶ Dedecori: cõtra decus & famam virtutis turpitudini, quæ eſt contra ipſam virtutem. ¶ Deſierit, peccata minuerit. ¶ Præclare: locus eſt ab auctoritate maiorum. ¶ A doctiſſimis viris fides iſtis ſemp dãda apud aliquos agreſtes eſt, apud imperitos nunquam eligendi ſũt auctores & philoſophi antiqui: quorum ignorant non ſolum nomina, ſed minime proferri ſciunt: ideo conſueuerũt viri docti quando loquuntur apud indoctos nominare quoſdam notos homine: cum tamen ipſi ſententias maiorum dicunt. ¶ Apud prudentiſſimos: captat beneuolentiam ab auditodibus. ¶ Cur ego ſimulem: quia debeo fingere nõ ſcire apud doctos & eruditos viros poſtquam in his ſtudiis operam dedi. ¶ Me perdidiſſe: quaſi ignoraſſe. ¶ Poteſtas viuendi vt velis, velle dicimus aliquid cum ratione appetere: non fur: qui capit alienas diuitias velle dicitur, qui igitur viuit cum ratione & virtute vitæ vocatur viuere vt vult.

Valle eſt propriæ cupere cum rõne

FRA. MAT. ¶ LIBIDINES, appetitio quæ aduerſus rationẽ incitata eſt: vehemẽtius libido appellatur quæ i oĩbus ſtultis inuenitur. ¶ Voluptas: quæ ſunt in honeſtæ & ea appetunt quæ quinque corporis ſenſus non delectant tantum: ſed etiam expleant: nam nihil eſt aliud voluptas quam nimia reletio, vt Ariſtoteles ait: & quidam guloſus: quod idem auctor ſcribit libro tertio ethicorum: quoniam guſtu gaudebat; præcaſtus eſt longius ſibi guttur quam ciconiæ fieri. ¶ Iracundiam: quam libro primo officiorum repudiãdam omnibus i rebus dicit Cicero optãdumque, vt qui reipublicæ præſunt: legunt ſimiles ſint: quæ ad puniẽdum non iracundia, ſed æquitate ducuntur, Differt ab ira quæ perturbatio eſt ſubito exoriens neque periſtens: cum iracundia perſiſtat: & homini ingenita pene ſit, vnde iracundum hominam dicimus, qui ſecum iram ſemper gerit, Iratum qui pro tempore excãdeſcit. Quod libro tertio tuſculanarum queſtionum oſtẽdit Cicero, & iracundia quidem eſt quam μηνιν a permanendo græci vocãt peripatetici & ariſtoteles. in ethicis iracundiam laudãt quam etiam cotem fortitudinis dicũt eſſe: & ira quidem diffinitur libido puniẽdi eius qui læſiſſe videãtur iniuria. Iracundia vero ira inueterata & plena odii vlciſcẽdi tempus obſeruans. ¶ Auaritiam, hæc nimium pecuniæ ſtudium habet quam nemo ſapiẽs cõcupiuit. Quod iquid hiſtoricus. Vnde & ſic diffinitur a Cicerone. Auaritia eſt opinatio vehemens de pecunia quaſi valde expetenda ſit inhæren & penitus inſita. ¶ Cætera animi labes: perturbationes & vitia quæ græci κακιαν. Nam animum fœdãt qui virtute præditus eſſe debet. ¶ Tum incipiet: purgata animo per virtutem, & repulſis vitiis ¶ Improbiſſimis dominis: qui ſint ipſe ſubditi: ſcilicet dedec⁹ & turpitudo. ¶ Deſierit, deſtiterit. ¶ His: vitiis. ¶ Non modicis, ſi non erit liber multo minus imperator. ¶ Præclare & cætera: locus eſt ab auctoritate maiorum. qui non fruſtra inquit dixerunt neminem eſſe ſapientem niſi liberum. Libertatem autem intelexerunt poteſtatem operandi quæ velis citra turpitudinem tamen. ¶ Vſurpatum in frequẽti vſu habitũ. Apud agreſtes, locus eſt beniuolentiæ quam a perſona auditorum colligit. Laudat enim: cum non eſſe rudes & agreſtes dicit: & apud doctos quidem. Doctorum & præſtantium philoſophorũ vtimur auctoritate: apud imperitum vero vulgus notos quoſdam multitudini nominemus auctores, & hoc theoricum ꝓceptum eſt. ¶ Cur ego ſimule: quaſi dicat ſimulare debeo minime. ¶ Operæ laboris & ſtudii. ¶ Perdidiſſe: vile enim latẽs virtus. Quid enim ſubmerſa latebris proderit obſcuro veluti ſub remige puppis: Vel lyra quæ reticet: vel qui non tenditur arcus: vt ait Claudianus. ¶ Dictum eſt igitur reperit quod dixerat: hoc vſurpatum eſt a doctiſſimis: quod facimus quoties ab eo quod proponimus aberantes i lõgum producimus orationem, Nam aut eadem verba aut ſimilem ſenſum habẽtia repetimus: vt libro primo ad herennium: ſi perſuaſus fuerit auditor, ideſt ſi oratio aduerſariorum fecerit fidem auditoribus, neque enim non facile ſcire poterimus: quoniam non ſumus: neſcii quibus rebus fides fieri ſoleat, ergo ſi fidem factam putabimus. Quid enim eſt libertas; ſi libertas vt philoſophi volunt eſt poteſtas uiuendi, ut velis & ille tantum viuit ut uult qui recta ſequitur: non potes tu dici liber, quoniam non uiuis ut uis, cum turpia & nefaria fecteris. ¶ Vt uelis: uelle autem eſt aliquid cum ratione appetere. ¶ Qui recta ſequitur. quæ recta ſunt honeſta ſunt. Nam rectum & honeſtum ſibi inuicem cedunt. Quæ autem honeſta ſunt. Laudabilia quoque exiſtunt, non enim poteſt eſſe quicquam quod quidem continuo laudabile quoque non ſit.

Libertas eſt ptãs viuẽdi vt velis

ASCẽ. ¶ REFRENET ipſe primũ libidines ſuas: ſpernat uoluptates, teneat, ideſt cõtineat: & refrenet iracundiã, coerceat auaritiã: & repellat a ſe cæteras labes, ideſt corruptiones quę eum labi faciunt animi: ſcilicet ſui: & incipiat tum, ideſt tunc imperare aliis cum ipſe deſierit parere turpiſſimis dominis, uidelicet dedecori ideſt infamiæ, turpitudinis uitę. Quidem ideſt certe dum, ideſt donec ipſe obediet his: ſcilicet dominis dictis non modo, ideſt non ſolum non erit habendus ideſt reputãdus imperator: ſed erit habẽdus omnino non liber: ideſt ſeruus. Hoc enim eſt vſurpatum: ideſt in uſum & prouerbium acceptum pręclare a doctiſſimis. ſ. philoſophis: quorum auctoritate ego non vterer: ſi hæc oratio eſſet mihi habenda apud agręſtes philoſophiæ ignaros: Cum vero loquar apud prudentiſſimos. ſ. patres conſcriptos in ſenatu contra Anthonium: quibus hæc non ſunt inaudita: immo maxime cognita. Cur ego ſimulem. i. falſo fingam me perdidiſſe ideſt i uanum aſſumpſiſſe operã: quicquid operæ. i. ſtudii & laboris poſuerim. i. locauerim in his ſtudiis. ſ. philoſophicis. Et quia non dixerat quid eſſet pręclare dictum: nunc repetit dicẽs. Igitur: ideſt ut ad propoſitum redeam: dictum eſt a viris eruditiſſimis neminẽ eſſe liberum niſi ſapientem Enim pro quia: quid eſt libertas. Reſpondet: poteſtas viuendi, vt velis. Igitur quis viuit: vt vult niſi qui ſequitur recta: quaſi dicat nullus, & vere quia deſiderium peccatorum prebit.

Iracũdia eſt ꝗ permanet

Libertas quid eſt

qui gaudet officio: cui uiuendi uia conſiderata atque prouiſa eſt: qui legibus quidem non propter metum paret, ſed eas ſeqtur atq; collit: quia id ſalutare maxime eſſe iudicat, qui nihil dicit, nihil fac: nihil cogitat deniq;, niſi libenter ac libere, cuius omnia conſilia: reſq; omnes quas gerit ab ipſo proficiſcūtur, eodem que feruntur. Nec ē ulla res que plus apud eum polleat, quā ipſius voluntas atq; iudicium. Cui quidem etiam quæ uim habere maximam dicunt, fortuna ipſa cedit: ſicut ſapiens poeta dixit: ſuis cuique fingitur moribus. Soli igitur hoc contingit ſapienti ut nihil faciat inuitus: nihil dolens: nihil coactus.

OM N. BONI Officium

Officio: officiū eſt illud qđ faciendum eſt ſecūdū virtutē: iō Tulliū de officiis appellamus. Nō pp me: duo ſunt genera bonorum hoium. Aliq.n. reperiunt boni pp timorem ſuplicii. Aliq boni exiſtūt amore virtutis: vn̄ verſus: Oderunt pecare boni virtutis amore. Oderunt peccare mali formidine pœnæ. Et colit: venerat leges propter virtutē. Id ſalutare: ad ſalutē hoium leges putant eſſe colendas: pp virtutē ſolū. Nihil facit, nihil cogitat: niſi libenter hoc illi qđlibet q̄tum ad velle dī q igit viuit cū rōne & virtute viuit libere. Ae libere: nemini vitioꝶ ſubiectus ſit. Ab ipſo. i. ab aio: vt dicunt græci. Eodē: ad eundē aius virtute præditū oia referenda ſunt a quo pficiſcuntur. Polleat: poſſit alias pollere ſplendere dicunt. Ipſius volūtas: vt dictū eſt appetitus & honeſtus. Iuditium,

Iuditium

bn̄ iuditium & voluntas ad iudicē applicant. Iuditium eſt diſcernēdi ratio boni & mali. Cui fortuna ipſa cedit. i. vincit fortuna tali viro qui voluntatē: & iudiciū rerū faciendarum retinet. Cedere, Nonius Marcellus exponit vincere qm̄ maximū apud ignorātes fortuna locū obtinet, vn̄ ſolebant dicere antiq. Te facimus fortuna deam ſed periti ſpernūt ipſam & ideo pp fortunas: & opes aliquem peritū vocamus. Sapiēs poeta: cuius ignoratur nomē. Quiſq; fungitur ſuis moribus: boni ſemp vtunt moribus. Inuitus, libens obſeruat virtutē. Nihil dolēs, & ſi fortuna ſit aduerſa nō dolet. Nihil coactus: nō cogitur iura legum obſeruare: ſed libens virtutis amore leges timet.

Cedere Nonius Marce.

intellectū ſiue appetitū p volūtatem, per iuditiū vero electione intellexit. Cui qdē: ſi ſapiēs in bonis animi quæ nō ſunt ſubiecta fortunæ oē præſidiū ſuū collatū habet, ſeqtur vt fortunā minime timeat. vn̄ & Cato ait apud Lucanum An noceat vis vlla bono Fortunaq; pdat oppoſita virtute minas. Quæ vim dicūt hēe maximā: quarrū rerū humanarū dominā Cicero vocat in oratione pro Marco Marcello. De qua Iuuenalis ait. Sed nos te facimus fortuna deā cæloq; locamus. Et eſt fortuna in incertis rebus: vnde & Plinius inqt libro ſecūdo naturalis hiſtoriæ de d̄is loquens. Inuenit tn̄ inter has vtraſq; ſnias mediū ſibi ipſa mortalitas nūca. Quo minus plana de deo cōiectatio eſſet. Toto quippe mundo & locis oibus: oibuſq; horis oium vocibus fortuna inuocatur: & vna noiatur: vna accuſatur, una agitur: rea cogitat ſola: ſola laudat: ſola arguit, & cū conuitiis colitur uolubiliq; a pleriſq; uero & cæca ē exiſtimata, uaga inconſtās: incerta: uaria, indignorūq; fautrix, huic oia expēſa, huic oia feruunt accepta, & in tota rōe mortalium ſola utrāq; paginam facit. Cedit: uincit, ſic & Marcellus exponit. Liuius cui nři exercitus ſæpe ceſſerūt. Sapiēs poe. quē nō noia: fortaſſe Ennii eſt. Suis quiſque fungitur moribus boni ii ſunt dūtaxat qui ſuis vtunt moribus, nō autem alienis eū nō timore aut ſpe aliqd faciāt, ſed quicquid faciūt ſua ſponte faciāt. Inuitus, quicquid eſt honeſtum ſpōte facit bonus, turpitudinem ſemp refugit, nihil ergo facit inuitus. Nihil dolēs, quāuis grauis ſit labor quē ſuſtinet pro re honeſta afficienda, nihil dolet cum nulla perturbatio ad ſapiētē cadat. Nihil coactus, nō.n. quæ facit timore legum aut iuditiorum, ſed ſponte facit.

plinii opinio de d̄is in ſib. ii

Sapiens poeta

FRA. MAT.

Officio: actione virtutis. Eſt aūt officium: qđ cur factū ſit ratio pbabilis reddi pōt: καθῆκον a græcis appellat: de quo apud Ciceronē in officiis multa a nobis dicta ſunt. Viuēdi via: qui nō viuit temere, ſed & vitę genus delegit & finē ſibi propoſuit: vt Hercules q viā virtutis igredi maluit q̄ voluptatis, cū vtraq; oñderet quod de eo pdicus phs ſcripſit vn̄ Hercules pdicius appellat. Qui ne legibus: boni aūt ſūt ſponte aut metu legū & iudicioꝶ: vn̄ ait Horatius Oderūt peccare mali formidine pœnæ: oderūt peccare boni virtutis amore. Sed ſicuti nō peccat q minus peccat: ita nō bn̄facit q inuitus bn̄facit, opera.n. rectitudinis ſpōte ſuſcipiāda ſunt nō aūt pp aliquam cām extraneam: vt ſpem, & timorē quod alias diximus. Et Senec. inqt plerią; metu Peccare ceſſant: nō innocētia. profecto talis timidi nō innocentes dicēdi ſunt. Sequit: ſua ſpōte. Colit: venerrat vel exercet. Facit. operat. Libenter: qa ſpōte. Liber: nō metu aut ſpe. Ab ipſius: aio & volūtate: non ab aliqua vi extrinſeca. Eodē: ad eundē aium & voluntatem. Nā quicqd ineſt propria noluntate cōmotus facit: quicqd item facit ea gratia facit: ut uolūtati ſuæ ſatis faciat: ergo principiū operationis a ppria uoluntate pendet: & finis ad eandā refert & hoc ppriū eſt libere uiuentiū. Polleat, poſſit. Voluntas q̄ q. cum rōne deſiderat & βούλησις a grecis appellatur eſtq; in ſolo ſapiēte, huic oppoſita eſt quæ libido uocatur: uel efrenata cupiditas aduerſus rationem incitata uehementius, & hęc in oibus ſtultis inuenit. Atq; iudicium: tria ſūt in aio quæ rei gerendæ ueritatiq; dominent: ut ait Ariſto. lib. vi. ethicorum. Senſus. intellectus: appetitus. Senſus nullius rei agēdæ principiū eſt: id ex eo patet q bestiæ ſenſum quidem hñt, rerū uero agendarū participes nō ſunt. Quod ẽ ut re eſt in morte aſſentire & diſſentire. i. in appetitu ſequi & uitare: & hoc dī electio ſiue iudicium: qđ eſt principium rei agendæ. Mens ergo ſiue intellectus: q principia apprendit mouet appetitū. Appetitus per electionem iudicat de rebus q̄les ſūt: & aut ſequit: aut uitat, ex qbus dictis facile intelligit. Quid ſibi uoluerit Cic. cū ait Volūtas & iuditiū. Nā

Senſus itellectus appetitus ſunt in animo

A SCE. Adagiū

ET qui gaudet officio. i. debito, cui uia uiuēdi eſt conſiderata atq; puiſa. quæ paret qdē legibus: ſed nō pp metū idest timorē ſeruilem, qa Hora. dicit. Oderūt peccare boni uirtutis amore. Oderūt peccare mali formidine pœnę, ſed qui ſequitur atq; colit eas. ſ. leges quia iudicat id eſſe maxime ſalutare, qui nihil dicit, facit nihil: nihil denique cogitat niſi libēter. i. cū approbatione conſcientiæ non refragantis ac libere. Cuius oia cōſilia: & oēs res quas gerit proficiſcūtur. i. oriunt ab ipſo ipſius imperio & uoluntate: & feruntur. i. di. igūtur eodem. i. ad eum ipſum, qa amore dei quē ſecum habet, & ſui oia facit, nec eſt ulla res quę polleat idest poſſit & ualeat plus apud eum q̄ uoluntas, atq; iudicium ipſius. Nihil enim uult niſi q iudicat faciendum aut uolendum, nihil aūt iudicat faciendum, & uolendū, niſi quod licitum ac honeſtum, & facile factu, quo circa ſolus ſapiens qcquid uult facit. Cui. ſ. ſapiēti & libero etiam ipſa fortuna quæ dicitur habere maximam uim. Vnde Maro. Fortuna omnipotens & cętera. & Salluſtius in Catilinario. Sed profecto fortuna in oi re dominatur, cedit. i. locum dat, unde Iuuenalis nullum numē habes ſi ſit prudētia: ſed te Nos facimus fortuna deam cęloq; locamus. Vnde idem Salluſtius: in iugurthino. Sed dux atq; imperator uitę moralium animus eſt quippe fortuna probitatem, induſtriam, aliaſq; bonas artes, neq; dare, neq; eripere cuiquam poteſt. Senec. epiſtola. xcix. Erant qui aut boni aliquid nobis aut mali iudicant tribuere fortunam. Valentior .n. omni fortuna aius eſt: & in utrāq; partem ipſe res ſuas ducit, beatęq; ac miſeræ uitæ ſibi cauſa eſt & cætera. Sicut ſapiens poeta dixit: quiſq; fungitur ſuis morib᷑. i. cuiq; ſm mores ſuos euenit, Vnde Salluſtius in Catilinario. Aut fortuna ſimul cum moribus immutat. ſed ad ordinē reuertimur. Soli igit, cōcludit quod propoſuerat dicens. Igitur hoc contingit ſapiendi, ut nihil faciat inuitus, nihil dolēs, & nihil coactus.

Quod

Quod & ſi ita eſſe pluribus verbis differendum eſt, il
lud tamẽ,& breue,& cõfitendum eſt:niſi qui ita ſit af/
fectus,eſſe liberum neminem. igitur omnes improbi
ſerui:nec hoc tam re eſt, quẽ dictu inopinatũ atq; mi
rabile. Non enim ita dicunt,hos eſſe ſeruos:vt manci/
pia:qui ſunt dominorum facta nexu:aut aliquo iure
ciuili:ſed ſi ſeruitus:ſit ſicut eſt,obedientia fracti aĩ &
abiecti & arbitrio carentis ſuo,quis neget:omnes le/
ues:oẽs cupidos:omnes deniq; ĩprobos eſſe ſeruos?

¶ Quod & ſi:poſtquam demonſtrauit libertatem eſſe vo/
OMN. luntatem.appetitum animi cum ratione:& virtute per con
BONI. trarium oſtendit quid ſit ſeruitus:& neminem eſſe liberum
niſi qui affectus ſit illa voluntate cuius tractatio facta.ſ.ſo/
li huic igitur contingit. ¶ Niſi qui ita ut affectus:vt dictum
eſt,qui vitio nulli ſubiectus eſt, ſed voluntati atq; iuditio
præditus exiſtat. ¶ Improbi:
qui flagitiis dediti ſunt ſer/
ui nuncupãtur. ¶ Hoc vero
non tam re eſt:iſtud non tam
admirabile in efectu:ſed in
verbis audire enim hominẽ
imperantẽ eſſe ſeruum:hoc
admiratione dignum eſt:ſed
in efectu:hoc eſt conſidere/
mus illius vitia ſeruitutis ap
pellatione afficiendus eſt.
¶ Inopinatum atq; mirabile:
diffinitio paradoxi. ¶ Dicit
ſapientes:nõ appellant eos ſeruos. ¶ Vt mancipia: quę ſunt
Mancipium dominorum ſm legem.xii.tab.quas ab Athenienſibus Ro
mani acceperunt. Mancipium dicit ipſe ſeruus: & ſeruitus
Nexus ideſt officium ad ſeruum ptinens. ¶ Nexu fiebant mancipia
dominorum per hunc modum. Erat quidam magiſtratus
pfectus mancipiis conficiendis:coram quo & aderant ven/
dentes & emẽtes Dicebat magiſtratus ille:vis tu iure man
cipii & ille dicebat. Suſcipio hoc pacto cum quadam ſolẽ/
nitate magiſtratus habens aliquid æris:ideſt quãdam eam/
panellam pulſabat,& aderãt.xii.teſtes præſentes, qui qui/
dem erat modus faciendi mancipia. Per nexus igitur inquit
ſapientes appellant iſtos ſeruos ſcelerum mancipia per ne/
xum:aut aliquod ius confecta. ¶ Iure ciuili aliquo: uel per
aliud ius poterant fieri mancipia nunc ad chriſtianum ſer/
uum efficiendum quinque ſerui lege requirendi ſunt. ¶ Sed
ſi ſeruitus:diffinitio ſeruitutis q̃ caret arbitrio ſuo. ¶ Quis
neget:cum ſeruitus ſit quędam obedientia animi fracti: &
non humana continentis:quis negabit omnes cupidos, &
improbos non eſſe ſeruos.
¶ QVOD & ſi ita eſſe: Indigeret inqt res longiore ora
FRA. tione:vt melius comprobaretur:ſed ex his quæ dicta ſunt
MAT. illud elici poteſt:eum qui huiuſmodi nõ fuerit liberum nõ
eſſe. Nam ſi libertas voluntas eſt operandi quæ uellis, ſerui
tus uero ei contraria:qua quis operari non poteſt quod ve/
lit. Sequitur omnes malos qui in morbis ſunt & perturba/
tionibus qbus parent liberos non eſſe:& peſſimis tyrannis
ſeruire. ¶ Breue:breuiter. ¶ Ita affectus:ideſt diſpoſit⁹. ¶ Ser/
ui & cætera. Si nemo libere niſi qui nihil inuitus facit:nihil
dolens,nihil coactus. O omnis qui aliquid inuitus dolens
aut coactus facit ſeruus eſt. ¶ Serui ne: aduerſarii uerba
irridentis: uel non credentis:quaſi dicat ſeruos eſſe om/
nes improbos affirmas. Cum tamen ſerui eſſe non videan/
tur. Quippe qui empti a quodam non ſunt:aut iure aliquo
dominis abſtricti:fateor inquit Cicero non eſſe vt manci/
pia quæ vel nexu:uel ciuili iure fiunt. Sed tamen quoniam
animo ſunt fracti:& arbitrio ſuo nõ viuũt:ideo ſerui ſunt
habendi. Nec hoc tam re & cætera, hæc inquit incredibi/
lia,& admirabilia videntur,cum dicuntur:ſed re ipſa ſiquis
conſideret neq; incredibilia neq; admirabilia exiſtunt,cum
ſit ſeruitus duplex,vt ante eſt dictum,ciuilis qua iure ciuili
alicui ſubiicimur,& altera qua nos uitiis ſubmittimus: &
alienæ paremus voluntati:quod ex animi noſtri procedit
imbecilitate & obiectione. Re, effectu.ſi quis rem expen/
dat. ¶ Dictu:niſi pluribus probetur. ¶ Inopinatum & cæte
ra.deſcriptio eſt paradoxi. ¶ Nõ enim dicunt:ſapienes non
Mancipi tes vere res dicebantur q̃ alienabantur intelligunt ita ſeruos eſſe improbos vt mancipia ſunt quæ
nexu fiunt: aut iure ciuili. ¶ Mancipia ſerui ſunt proprie in
bello capti.græci αιχμαλώτους vocant hoc eſt haſta ca/
ptus ſerui ex eo appellati ſunt, quod imperatores captiuos
uendi uocabant: & propterea captos ſeruari non occidi iu/
bebant:aut antea naſcuntur aut fiunt ſerui, Naſcebantur
iam ex ancillis:fiebant captiuitate:aut iure ciuili: cum ho/
mo liber maior viginti annis ad prætium participandum
ſeſe venundari paſſus eſſet: Qua ratione & nunc quotidie Nexus eſt iuris ſolẽnitas.
ſerui fiunt. ¶ Nexu: vt locus hic intelligatur ſciendum eſt:
omnes res quæ ab alienari poſſunt:ideſt a noſtro ad alteri
us tranſire dominium aut mãcipi eſſe aut ne mancipi. Man/
cipi res veteres appellabant
quæ ita ab alienabantur: vt
illa abalienatio per quãdã ne
xus fieret ſolemnitatem. Ne
xus vero eſt quædam iuris
ſolẽnitas quæ fiebat eo mo/
do quo in inſtitutionibus Ca
ius expoſuit. Eiuſdem autẽ.
C.libro primo inſtitutionũ
de nexu faciendo hæc ver/
ba ſunt: eſt autem mancipa/
tio: vt ſupra quoq; iudicaui
mus: imaginaria quędã ven
ditio:quod ipſium ius proprium eſt Romanorum ciuium,
eaque res ita agitur adhibitis non minus quinq; teſtibus ci/
uibus romanis puberibus. Et præterea alio eiuſdem condi/
tionis qui libram æneam teneat, qui appellatur libri pens.
Is qui mancipium accipit:& æs tenet ita dicit:hunc ego ho
minem ex iure quiritum meũ eſſe aio:Iſq; emptus eſt hoc
ære,æneaq; libra. Deinde ære percutit libram:idq; æs dat
ei a quo mancipium accipit:quaſi pretii loco. Quæcunque
igitur res lege.xii. tabularum niſi per hanc ſolemnitatem
abalienari non poterant. Sui autem iuris cæteræ ne mãci/
pi vocabant. ¶ Aut aliquo ciuili iure perceſſionem quæ fie/
bat iure ciuili hoc modo: vt idẽ Caius expoſuit apud ma/
giſtratum populi romani:vel apud prętorem,vel apud prę
ſidem prouinciæ is tui res iniure ceditur rẽ tenens:ita vendi/
cat:hunc ego hominem ex iure Quiritum meum eſſe aio.
Deinde poſtquam huc vendicauerit prætor interrogat eũ
qui cedit:an contra uendicet quo negante:aut tacente ei qui
vendicauerit:eam rem addicit: idque legis actio vocatur
Res igit̃ quæ mancipi ſunt:aut nexu ab alienãtur aut iuris
ceſſione.inter quos iure ciuili fieri poſſunt. At ſi ea res quæ
mãcipi eſt nulla ſolemnitate traditur:abalienari non pote/
rit:niſi ab eo cui tradit̃,vſucapiatur. ¶ Vel aliquo ciuili iu/
re:vt qs maior.xx.annos quemadmodum dictum eſt, ſe ad
pretium participandum venundari paſſus eſt. ¶ Sed ſi ſer
uitus:ſi inquit:non illa tantum dicitur ſeruitus: quæ nexu
fit:aut aliquo ciuili iuris,& ois obedientia animi arbitrio
ſuo non vtentis ſeruitus eſt:certe oẽs qui alicui perturba/
tioni ſeruiũt:ſerui ſunt. ¶ Fracti animi:mollis:& effœmina/
ti:nec munere ſuo:hoc eſt ratione fungentis. ¶ Abiecti:vi/
lis arbitrio ſuo,q nihil quod velit ipſe faciat:optimus aut ẽ
hinc elicitur ſyllogiſmus: hoc modo: omnis fracto ani/ Syllogiſmus
mo,& abiecto: & arbitrio ſuo carens ſeruus eſt: omnes le/
ues cupidi improbi ſunt fracto animo & abiecto: & arbi
trio ſuo carent: igtur ois huiuſmodi ſerui ſunt. ¶ Quis ne/
get:cum ſeruitus nihil aliud ſit q̃ obedientia quædam cum
quis fracto animo:& abiecto alicui ſe ſubiicit.
¶ QVOD: ideſt quam rem ita eſſe: ideſt ita ſe habere: & ASCE.
ſi:ideſt q̃q; eſt differendum:ideſt probandum differte pluri
bus uerbis, illud tamen eſt & breue & confitendum nemi/
nem eſſe liberum, niſi qui ſit affectus:ideſt animatus,& di
ſpoſitus ita ut dictum eſt. Igitur a contrario ſenſu omnes
improbi ſupple ſunt ſerui nec hoc eſt tam inopinatum atq;
mirabile neq; dictu,ideſt dum dicitur. Enim pro quia ho/
mines aut philoſophi non dicunt eos, ideſt tales videlicet
improbos ita eſſe ſeruos:ut macipia,ideſt manucupata ſer/
uitia,& ita ſeruata vt ſeruiant: & ſerui ſine,quæ ſunt facta
dominorum,ideſt in poteſtate eorum. Nexu:ideſt obliga/
tione:vt uinculo: aut aliquo iure ciuili. ſed ſi ſeruitus ſit ſi/
cut reuera eſt obedientia animi fracti, & obiecti & caren/
tis ſuo arbitrio,quis neget omnes leues:omnes cupidos,om
nes deniq; improbos eſſe ſeruos.q.d.nemo.

an ille mihi liber eſſe uidetur, cui mulier imperat? cui leges imponit? præſcribit? iubet uerat quod uidetur qui nihil imperanti negare poteſt? nihil recuſare audet? Si poſcit dandum eſt, ſic uocat ueniēdum, ſi eiicit abeundum eſt: ſi minatur extimeſcendum. Ego uero iſtum non modo ſeruum, ſed nequiſſimum ſeruum, etiam ſi in ampliſſima familia natus ſit appelandum puto Atq; ut in magna familia ſeruorum ſunt alii lautiores, nec ſibi uidentur ſerui ſed tamen ſerui atrienſes ac tu patri ſtultitia ſerui ſunt, quos ſigna, quos tabulæ quos cælatum argentum, quos corinthia opera

OMN. BONI. Vxorii

℄ A N ille: ſimilitudo vnde bñ quod ꝓpoſitũ eſt in procemio obſeruat: qm̄ hoc paradoxo lõgiori ꝓbat. ⸿ Cui leges imponit: niſi ita facias domũ patris mei petam: illi vocant vox orii: qui ita vxoribus dediti ſunt. ⸿ Preſcribit: qđ faciendum ſit. ⸿ Iubet vt expellat ſeruos. ⸿ Vetat: ne ducat amicos ad cœnã: quã de te Iuuena. vnã mediam ſatiram facit. ⸿ Poſcit: veſtẽ. ⸿ Dãdum eſt: de neceſſitate: hęc gerũdia neceſſitetẽ important. ⸿ Vocat ip. de magiſtratu abeundũ eſt. ⸿ Neq̄ſſimum: qđ vulgo dici ſolet bone da nulla: neq; facit venit neq̄ſſimum. ⸿ Atq; vt in ma. fa. aliam ponit ſiſitudinẽ: principes hoc eſt primi ciues cõſueuerunt in atriis ſeu fauſtibus hr̄e vaſa argẽtea: & aurea ad ornamentũ domus: qb⁹ reb⁹ plerięq; ꝑſunt ſerui: alii domum verrebãt, alia tergebant: quibus qdẽ alii ſerui erant ꝑfecti: qui appellabatur ſerui atrienſes. ⸿ Familia: in magna gẽtis multitudines. ⸿ Stultorũ: ſtultos appellamus iſtos: qui in iſtis delitiis cupiunt viuere: vnde cœna lautica nominati ſolet. Alii lautiores, delicatiores aliis ſeruis, q ſciunt incidere carnes: qui quidem ſerui videnť eſſe inferiores atrienſibus: & atrienſes ſerui ſunt. ⸿ Si tñ ſerui atrienſes actu: pares ſtultitie ſuæ, quamuis atriẽſes ſunt: honoratiores tñ quantum ad illius actum ſeruitutis: & iſtius curæ quã habent in tergẽdis vaſis. tñ ſerui ſunt. ac vocant. Stultitiæ ſuæ: ſtultitiã appellant curam: quam habent domini in præficiendis ſeruis iſtis rebus. quæ virtutis partem habent: aliquem non retinent. ⸿ Quos ſigna: qui ſtatuis: & aliis magnis rebus delectantur ſerui appellantur. Apoſtrophat ad iſtos magnos ciues: qui principes ſunt: tūc veniunt qui dicunt.

FRA. MAT.

℄ A N liber &c. oſtẽdit qualis iſtis ſeruitutis ſi fracti animi &c. de aliquo vxorio loquẽs q ad arbitriũ viuit vxoris: & quicquid illa iubet facit. Quicũq; aũt hmõi eſt, is appellari liber nõ põt. Iuuenalis ſatyra ſexta de vxoris in virũ imperio ſic ait. Nil unq̄ inuita donabis cõiuge undes ab obſtante nihil, nihil hæc ſi uolet emetur, hæc dabit affectu &c. ⸿ Imperat: ueluti mancipio. Imperiũ eſt liberi io ſeruum, & maioris in minorem. ⸿ Leges, contra quas ſi ferit oĩs quietis abiiciẽda ſpes eſt. ⸿ Præſcribit, qđ in futurũ ſeruãdũ ſit: ꝑſcriptio ueluti regula eſt rei agendæ. ⸿ Iubet: quæ in præſentia uult fieri. Vetat. q̄ contra non uult fieri. ⸿ Quod uidet: quicquid ſit dicit. n. ſic uolo: ſic iubeo. ſic pro rõne uoluntas. ⸿ Qui nihil negare põt. Si amat. ⸿ Recuſare audet: ſi timet. ⸿ Poſcit: annulum, ueſtem. ⸿ Dãdum eſt: uelis nolis. neceſſitatẽ dicunt hmõi gerundia. ⸿ Vocat: abſentem. ⸿ Eiicit: excludit ut, ut per contemptũ. ⸿ Minatur, aut abituram ſe: aut mali aliqd facturam. ⸿ Nequiſſimum. peſſimũ: uel potius uiliſſimum. Neq; enim eſt, ut Feſto placet qui netanti quidem eſt: quãti qui habeť minimi. Ampliſſima. maxima: & nobiliſſima: ut Corneliorum: Fabiorũ, metellorũ. ⸿ Atq; ut in maxima familia: ordo eſt atque appelandum puto lautiorẽ, & in maxima familia alii ſerui lautiores ſuos, ut ſibi uideņť. ⸿ In magna familia, in magno numero: & multitudine. ⸿ Stultorũ, eorũ q turpitudini parẽt. Senſus autem eſt, quẽadmodum in magna multitudine ſeruorũ alii ſerui ſunt aliis ſeruis lautiores hoc eſt maiores & ſuperiores, & tñ oẽs ſerui ſunt, ita in magna multitudine eorũ, qui uitiis deditii ſunt alii aliis ſunt nobiliores: omnes tñ ſerui ſunt uitiorum, qm̄ omnes pariter uitiis ſeruiunt. ⸿ Lautiores, delicatiores & aliis ſuperiores honoratioreſq;, apud antiquos elegantiæ q̄ nunc ſunt, non fuerunt: rarog; aliqs lauabatur, unde lautus & lautitia epularũ magnificentia a lauatione dici putanť. Auctor eſt feſtus. ⸿ Vt ſibi uideņť, cum lautiores non ſint. Nã & ſi honoratiores ſunt ſeruiunt tñ quẽadmodũ reliqui⁹ ſerui minus honorati. Eodẽ mõ in numero ſtultorum hoc eſt vitiis parentiũ: qui ſibi ſplendidiores aliis videnť pares illis ſint: ſunt enim in eadẽ ſeruitute. ⸿ Sed tñ ſunt ſerui atrienſes. Atriũ genus eſt ædificii: auctore Pompeio: ante ædes cõtinens mediã aream: in qua collecta ex omni tecto pluuia deſcẽdit. Dictũ eſt autem atrium, vel qa id genus ędificiis ab atrienſibus hetruriæ ſit primũ inſtitutũ: vel qa a terra oriať. In atrio vaſa aurea & argẽtea ſeruabanť: aulęa: ſtatuæ: tabellæ Stemmata ꝑterea cũ imaginibus familiæ. Vñ ait Oui. Perlege diſpoſitas generoſa patria ceras. Et Iuuenalis. Tota licet veteres exornẽt vndiq; ceræ atria: nobilitas prima eſt atq; vnica virtus. Atriũ enim primum veſtibulũ tranſeuntibus occurrebat: ideoq; illud ꝑcipue ornatũ eſſe maiores uoluerunt. Et qui curum atri gerebat. Atrienſis uocabať. Plautus in aſinaria de atriẽſi loqtur laurea: quẽ inter cęteros eiuſdem familiæ ſeruos fuiſſe honoratiorem cõſtat. Dicit aũt viros opulentos qui cupiditatibus parẽt: a ſeruis atrienſibus nõ differre. Nã ſicut ii ſupellectilis curã habent quæ in atrio cuſtodiť: ita illi admirantur ea que exornare atriũ ſolent: & illic reponi ac cuſtodiri: ergo diuites ſtultos hoc eſt vitiis parẽtes qui ſe lautiores putant eſſe, Seruis comparat atriẽſibus. Nã ſicut ii honoratiores ſunt reliqs. ſeruis & tñ ſerui ſunt: ita illi lautiores qdem ſunt reliqs ciuibus: vt ſibi videnť ſerui tñ ſunt vitiis: vt illi ipſi qbus ſe lautiores eſſe exiſtimãt. ⸿ Pari actu: pari re. præſentatione atq; exercitatione ſtultitiæ. Nã ſic cæteris ſe lautiores exiſtimãt q ſigna: q tabulis. q cælatũ argentum: q cętera eiuſmodi poſſideãt quib⁹ delectanť, quemadmodũ ſerui atriẽſes aliis ſeruis ſe lautiores credũt eſſe, q ꝑfecti atrio a dñis diuerſa opa illis imperant. Cũ tñ & ipſi nõ minus q̄ illi ſerui ſint & arbitrio ſuo nõ viuãt. ⸿ Signa, ſtatuæ, imagines ꝑſtãtiſſimorum artificium manu factę. ⸿ Tabulę, ab eo egregiis pictoribus depictę. ⸿ Cælatũ argentũ: pocula ἀνάγλυφα: qbus ars ꝑtiũ ageť. Vir. Ingẽs argẽtũ mẽſis: cælataq; i auro fortia facta patrũ ſeries lõgiſſima rerũ. Corinthia opa: ex ęre corinthio confecta, cuius nota fuit prætioſior, vel ſigna accipiamus q̄ priſci corinthia vocauere, qb⁹ plerięq;, ye[illegible] Pli. in tm̄ capiebanť. vt ſecũ circũferrent: vt Hortenſius orator Sphynge verri reo ablatum, & Nero pricipes amazonem.

ASCE. Vxori ſubditus non eſt liber

℄ A N ille videť mihi liber cui mulier iperat. vt Antonio Cleopatra, ſed tñ de ea non intelligit: q̄a poſt mortem Ciceronis id cõtigit. Cui mulier imponit leges & ꝑſcribit, iubet & verat quod videtur .i. quicqd iubet, qui nihil poteſt negare mulieri imperanti, & negat audet recuſare q. d. minime omnium. Si mulier poſcit ſupple aliquid ei dandum eſt, ſi vocat ipſum veniẽdum eſt .i. oportet ad eum venire; ſi mulier eiicit eum abeundum eſt ei, ideſt oportet eum abire, ſi minatur extimeſcẽdum eſt ei. Ego vero puto illum .ſ. huiuſmodi virum qualis erat Antonius ſaltem poſtea vel etiam tunc libidinis ardens: vt idẽ Clodius qui pro principe mœcorum taxatur a Iuuenale: appelandum nõ modo .ſ. non ſolum ſeruum: ſed nequiſſimum .i. maxime nequam te nihil queuntem ſeruum: etiam ſi ſit natus in familia ampliſſima: vt Antonius & Clodius. Atq; vt in magna familia alii ſtultorum .i. aliqui ſtulti ſunt lautiores .i. mundiores ſerui: vt ſibi videntur: vt pote qui eſcariis & poculentis vaſis pretioſis præſunt: & atram obſeruant: ſi tamen inquit atrienſes ſerui ſunt illis parens aut pari actu ſuæ ſtultitiæ: ideſt inutilis curæ. Illi quos ſigna: ideſt ſimulachra ad viuũ efficta. Et quos tabulæ: ſcilicet eburnea: aut ex ligno pretioſo. quos argentum cælatum: ideſt exculptum: quos opera corinthia: ideſt ex ære corinthio.

Atrium qd ſit & q̄re dicitur ſeruus atrienſis.

Stulti ſũt qui turpitudini ſeruiunt

℄ Summus

OMN. BONI ¶ SVMVS principes: in hac ciuitate: nõ his delectari rebus magis poſſumus. ¶ Vos: reſpõſum qdẽ minime ſeruorũ ſuorũ principes ſunt: cum his curam habeant. ¶ Sed vt in familia adapta ſimilitudinem quẽadmodũ diximus ſuperius. Seruorũ officium. ꝙ aliqui tergãt, & aliqui verrũt: ſic eodem modo ſunt iſti primarii ciues: quorũ aliqui ſunt maiores, aliqui minores in ciuitate, tamen oĩno ſerui ſunt. ¶ Qui tractãt: correſpondet ſingula ſingulis: qui tractant referendo ad aliquos. ¶ Signa aliq ſerui: qui portãt ſtatuas de loco ad locũ. ¶ Qui tergunt ad tabulas refertur: aliqui tergũt puluerẽ. ¶ Qui vngunt, vaſa cælata, in quibus inſculpitur: vel aliquid aliud, quæ ſculptiones vocãtur emblemata. ¶ Qui verrunt ædes, ſpargunt flores, & roſas, mihi autẽ non videtur eſſe adoptatio ſimilitudinis, ſed potius quędam eſt de per ſe facta ſimilitudo: illa autẽ ſuperior ratio quæ inquit. Quos ſi non ad ſeruos ptinere videtur: ſed ad dominos rebus delectari: ideo ſerui apud maiores appellãtur hæc vero ſeruorũ ſimilitudo: eſt ad dominos. ¶ Magna inquis: iterum apoſtrophat. ¶ Gere igitur animus laude dignum: reſpondet Cicero ꝙ ſicut magnas gerunt dignitates ita animum ebrum cum virtute illis dignitatibus dignum gerant. ¶ Auctionis tabula & probat per inductionem ꝙ muti ſunt ſerui: virtute philoſophica defendit ꝙ multi ſunt qui delectatur tabulis & picturis & cupidi fiunt: quæ ſeruitutis ſpecies. ¶ Polycleti: fuerunt optimi pictores. ¶ Miror: vnde loquitur ad. M. Anto. qui fuerat in magiſtratu: & qui tutari debeat ab his has dripuit tabula. ¶ Intuentem: declarat iſtum ſtolidum. ¶ Ineptiarum omnium: iſtæ quidem tabulæ munditiæ appellantur. ſed Cicero eos modo ſeruos ineptiarum non munditiarum nuncupat: qui delectantur: ineptiæ quæ fiunt pręter tempus vt plorare in nuptiis. ¶ Nonne: antipophoram facit Antonius. ¶ Nonne: iſta feſtiua ſunt. ¶ Oculos eruditos: & me iſta delectant. ſed me non detinet, ſtuprum cum virtute operam non dantem. ¶ Venuſta habentur: cum honore & honeſtate iſta feſtiua: non autem vincula tecum carent. ¶ Oblectamenta puerorum: pueri his picturis delectari ſolent.

Flores & roſa in tẽplis ſpargi ſolere.

FRA. MAT. ¶ AEDIficia magnifica: vt porticus: thermę: cœnacula: inſulæ. ¶ Nimio opere: magno & diuturno labore cõlecta. ¶ Et ſumus inqunt &c. Dicis nos ſeruos eſſe: Sed cũ e ſummis ciuitatis principibus ſumus ſerui eſſe qui poſſumus. ¶ Vos vero: reſpondet Cic. Ex principibus ciuitatis vos eẽ dicitis: ſed ne ſeruis quidem veſtris præferendi eſtis. ¶ Sed vt in famia: in magno numero ſeruorum alii alio funguntur miniſterio: & tñ ſerui ſunt omnes. Sic qui meliora exerent miniſteria illi minus honeſtum locum tenent, eodẽ modo in ciuitate: alii aliis nobilitate & amplitudine familiæ maiores & honoratiores ſunt: & tñ qui rebus ſupradictis delectantur: & res immoderate cõcupiſcunt: vt ſerui viliores inter alios ſeruos: ſic ipſi in ciuitate infimũ locũ tenent, cum magis cupiditatibus pareant quibus cæteris tines non vſq adoptarent. ¶ Tractant: contagunt & curæ habent. ¶ Iſta: ſuperius victa. ¶ Tergunt: ſtatuas & tabellas repurgantes. ¶ Verrunt: mundant vt pauimenta ſcopis. ¶ Vngũt: vt vaſa ne rubigo innaſcatur, vel vngunt condiunt intelligas epulas. vt ſapidiores ſint. ¶ Spargunt: vt flores crocos odoreſq alios, vel effundunt ſi quid eſt mali liquoris. ¶ Nõ honeſtiſſimũ: hoc eſt viliſſimum: Ser. Sulpi. in epi. ad Cice. & ſi ſcio nõ iucundiſſimum nuncium me nobis allaturum.

quos ædificia magnifica nimio opere delectant & ſumus inquiunt principes ciuitatis: vos vero ne ſeruorum quidem veſtrorum principes eſtis: ſed vt in familia: qui tractant iſta: qui tergunt: qui iungunt: qui verrunt: qui ſpargunt non honeſtiſſimum locum ſeruitutis tenent. Sic in ciuitate: qui ſe iſtarum rerum cupiditatibus dediderunt ipſius ciuitatis locum pene infimum obtinẽt. Magna inquit bella geſſi: magnis imperiis & prouinciis præfui. Gere igitur animum laude dignum. Actionis tabula te ſtupidum detinet, aut ſignum aliqđ polycleti. Miror vnde ſuſtuleris, & qđo habeas intuentẽ admirantẽ: clamores tollentem cũ video ſeruũ te eſſe ineptiarum omniũ iudico. Nõ ne igit ſuũ illa feſtiua: ſint. Nã nos quoq oculos eruditos hẽmus. Sed obſecro tecũ venuſta habeant iſta nõ vt uicula uirorũ ſint: ſed ut oblectamẽta puerorũ.

¶ Sed magnis imperiis: verba ſunt aduerſarii. vt. M. Anto qui Cice. obiicienti ꝙ infimum locũ ciuitatis tenere ſic reſpondere potuiſſet: qđo infimum locũ teneo qui ſæpe cum hoſtibus congreſſus ſum & magna bella geſſi: ſæpe prouinciis præfui: reſpõdet non eſſe magnum qui magnas res gerit: & magnis rebus præeſt: niſi animo fuerit laude digno, qui cupiditatibus & vitiis nõ pareat, q̃ rebus vanis ſpectandis nõ obſtupeſcat, vincebant quides hoſtes Romani, ſed vincere ſeipſos nõ poterant, nã cupiditate trahebantur. ſigna & tabulas reportandi preſtantium artificum, effugere autem cupiditatem, vt Sen. ait: regnũ ẽ vincere, q̃ Iuuen. ſaty. viii. quid ſit vera nobilitas diſputans ſic ponticum admonet. Expectata diu tandem prouincia cum te rectorem accipiet pone ire frena, modũq pone, & auaritiæ miſerere inopum ſociorum quos ſpoliabant ſignis omnibus & tabellis egregiis. tanto eiuſmodi rerum ſtudio tenebantur. Cice. Verri reo obiicit ꝙ nullum ſignum, nullam tabulam: nihil ꝙ eius oculos animumq acciderit vſq̃ reliquerit vbi magiſtrum geſſit. Quanta autẽ libidine opa egregiorũ artificũ cõparãdi icẽderent apud Pli. licet cognoſcere. & apud Iuue. in eadẽ Saty. ¶ Echionis: fuit is pictor iſignis. Pli. lib. xxxv. Clarus Echion centeſima. vii. olympiade extitit. huius nobilis picturæ: liber. pater: Tragœdia: comœdia, Semiramis ex ancilla adipiſcens regnũ. Ante lampadas pręferens. Noua nupta verecundia notabilis. ¶ Signum aliquod policleti, hic ſtatuaris fuit Agelladis diſcipulus Sycionius qui florunt olympiade octogeſima ſeptima, multa eius & pclara opa Pli. cõmemorat. ¶ Omitto vñ ſub. põt hoc in. M. An. triũuirũ dictũ putari, nã multa loca ſpoliauit huiuſmodi rebus ut famã, uñ tria opa colloſica ſuper una bã poſita ſuſtulit. Augu. uero Cæſ. duo in eandẽ baſim reſpoſuit Palladem & Her. Iouẽ autẽ tranſtulit in capitoliũ & ſacellũ ei cõſtruxit. Auctor. Stra. apud Iuue cũ ait. Inde Dolobella atq hinc Anto. illinc ſacrilegus Verres referebant puppib⁹ altis occulta ſpolia & plures de pace triumphus. de. C. Anto. potius intelligitur quam cenſores ſenatu mouerũt, cũm ſubſcribentes ꝙ ſocios diripuiſſet. Idem & in exiliũ miſſus eſt, auctores Pedia. & Stra. ¶ Qđo habeas, p ſcelus. ſ. & fraudẽ. ¶ Intuentẽ, immoderate aſpicientẽ. ¶ Clamorẽ tollentẽ, præ nimia admiratione exclamantem. ¶ Nõne igitur. obiectio eſt aduerſarii, ineptias hæc nõ recte appellas. Cum feſtiua ſint & delectẽt plurimum, fateor inquit feſtiua eſſe & admirabilia, ſed non tñ eiuſmodi ſunt, ut uiros affixos & quodamodo alligatos tenere debent: ſed pueros quæ talibus oblectantis facile capiuntur, ut picturis. ¶ Nam nos quoq: nõ eni ita rudis ego ſum: quin iudicare poſſim qualia ſint. ¶ Eruditos: iudicare q̃ cernũt aptos. ¶ Vincula, ut uelutí legatos teneãt hoies nimis admirãtes & pene ſtupidos

Quæ ſit vera nobilitas ſm ſtoicos.

Polycletus.

ASCẼ. ¶ QVOS ædificia magnifica delectant nimio opere. i. nimio ſtudio, & .i. attamẽ tales inqunt nos ſumus pricipes ciuitatis. uos uero ſeruorũ qdem ueſtrorũ principes eſtis, ſed ut. i. quẽ admodũ, qui tractãt iſta. ſ. uaſa & ſupellectilia in magna familia, qui tergũt: qui ungunt cõtra rubiginẽ. Qui uertunt. i. mundant ſcopis. qui ſpargũt ut nõ aſſumantur a tineis, tenent locũ ſeruitutis nõ honeſtiſſimi, & ſic in ciuitate qui dederũt ſe cupiditatibus iſtarũ rerũ obtinent pene infimũ locũ ſeruitutis. Magna inqs. Docet ambitioſos eſſe ſtultos, ſicut, docuit libidinoſos mulieroſos & rebus friuolis intẽtos inſanire dicens. Tu glorioſe inquis geſſi magna

bella: & ꝑfui magnis impiis & prouinciis. Igiť ſi in illis laudari vis: gere animū dignū laude. Tabula auctiōis qua bona ciuiū: aut ꝑdæ vēdunť in foro a ꝑcone, q̄ſi ſub haſta augendo precio detinet te ſtudidū.i. hyantē ad lucra & ambitionē: ſicut ſyllam detinuit. Aut aliquod ſignū polycleti.i. a polycleto ſtatuario optimo factū. Ego miror: vnde ſuſtuleris.i. ſubſtraxeris te & q̄uo habeas.i. geras te. Admirantē & tollentē.i. extollētē clamores cū ego video te indico te eē ſeruū oīum ineptiarum. Igitur querit ambitioſus. Nonne illa ſigna ſunt feſtiua.i. lepida & feſta cōgruentia ſint: inquit Cice. Nam nos quoq; habemus oculos eruditos, vt ſciamus quid artificioſe factum ſit; ſed ego, obſecro te: vt iſta habeantur idest reputentū a te: ita venuſta.i. pulchra & ſpecioſa: vt nō ſint vincula virorū: idest quibus irretiantur & in ſeruitutem redigantur: viri idest q̄ ſe viros cenſent: ſed ſint oblectamenta puerorum.

Quid, enim cenſes? Si L. Mummius aliquem iſtorum videret Matellionem Corinthium cupidiſſime tractantem: cum ipſe totam Corinthum contempſiſſet: vtrum illum ciuem excellentem: an atrienſem ſeruū diligentem putaret? Reuiuiſcat. M. Curius: aut eorum aliquis: quorum in villa: aut domo nihil ſplendidum: nihil ornatū fuit præter ipſos. Et uideat aliquem ſummis populi bñficiis: uſū barbatulos mullulos exceptātem de piſcina: & pertractantem & murenarū copia gloriātem. Nonne hunc hominem ita ſeruum iudicet: ut ne in familia qdem dignum maiore aliquo negocio putet? an eorum ſeruitus dubia eſt,

OMN. BONI
Lucius Mummius q Corinthum deleuit.

¶ MVmius ꝑ auctoritatē huius clariſſimi viri demonſtrat has res eſſe contemnendas. Corinthii viri ſuperbia quadam agitati Romanorum legatos aſperſerunt vrina: qua ex re multe Corinthiæ Romam ductæ ſunt: has omnes Mummius nō ſolum picturas & matelliones earum videre noluit: ſed totam conſumpſit corinthū: de quo ait Virgi. Ille triūphata capitolia ad alta corintho. ¶ Tractantem: manibus voluētem. ¶ Vtrum ciuē: an atrienſem, quaſi dicat Mummus ſi aliquem in iſtis tabulis ſtupidū aſpexiſſet: non ciuē: ſed atrienſem ſeruū iudicaret. ¶ Aut eorū aliquis: qui non has cupiebant mūditias nec in villa nec in ciuitate: villa domus ruſticana vocať a vehendo dicta vel a vallis. ¶ In domo: vrbano domicilio. ¶ Videat aliquem: iſta ſpecies ſeruitutis: ꝙ ſi. L. Mumus aliquem vidiſſet gloriantē copia piſcium & habentem piſcinam non modo cum ciuem excelētem appellaſſet: ſed potius miſerrimum. ¶ Vſum bene qui fuerat honoratus magiſtratu. ¶ Barbatulos mullulos: mulli piſces quorum ex ore quædam pendet barba. ¶ Exceptantem vſus eſt frequētatiuo, quo magis illius ſeruitutem oſtendat. ¶ Murenarū: murenæ maris anguillæ dicitur. ¶ Vt ne in familia quidē dignum: qui piſcium delectationem habēt: hi nō modo nō in familia ſunt: ſed aliquo maiore negocio vel magiſtratu minime digni putantur: niſi pertractare piſciculos.

Villa
Mullus Muręna

FRA. MAT.
Matellio Corinthius.

¶ QVID enim cenſes. verū eſſe qd ꝑxit. ſ. eiuſmodi res non vincula eſſe virorum: ſed oblectamēta puerorum auctoritate comprobatiſſ. huius viri. L. Mumius, qui ait Cicero lib. ii. offi. cū copioſiſſimā vrbem funditus ſubſtuliſſet. Italiam ornare q̄ domū ſuā maluit. Et vt inquit Pli. repleuit vrbem nō relicturus filiæ dotem: chorinthus oli munitiſſima ciuitas achaiæ caput fuit & græciæ decus, inter duo maria ioniū & ægeū q̄ſi ſpectaculo poſita. ¶ Matellionē corinthium: Matula vas eſt vrinę ſic dictū ꝙ manu teneť. De quo Martialis: cum poſcor crepitu digitorū: & verna moratur: o quoties pellex culcitra facta mihi eſt. Matulæ diminutiuum eſt matella. Matellio quoq; matula eſt ſic voccatus poſtq̄ largius a figurā maturæ diceſſit: ſed matellio a q̄lis dicitur, qm & ipſe vrinę eſt, auctor Varro. ¶ Tractantē: dum admiratur. ¶ Totam corinthum: omnia ornamēta corinthi: quibus italiam, ut dictum eſt, ornauit, cum in domū ſuam nihil attulerit. ¶ An atriēſem: quaſi dicat atriēſem ſeruum putaret qui curam ſignorum: tabularum, & uaſorum habebat. ¶ Reuiuiſcat. M. Curius, hunc Samnitum legati agreſti in ſcannio ſedētem, foco rapas torrentem ac ligneo catino cœnantem offenderunt: reuerſi ſunt domū eius paupertatem ſuis retulerunt: redierunt magnum auri pondus publice miſſum afferentes, & benignis uerbis Curium inuitarunt, vt eo vti vellet, qui vultum riſu ſoluit, protinus ſuperuacue inquit ne dicam inepte legationis miniſtri. Narrate ſamnitibus. Mar. Curium male locupletibus imperare q̄ ipſum fieri locupletem, atque iſtud: vt precioſum, ita malo hominum excogitatum munus refertote & mementote me nec aſtutia vinci, nec pecunia corrumpi poſſe, idem cum interceperit pecuniæ argueretur cadum ligneū quo vti ad ſacrificia cōſueuerat in medium protulit. iuraui*t*que ſe nihil amplius de præda hoſtibus in domum ſuam conuertiſſe. ¶ Eorum aliq̄s: vt Fabricius: Cincinnatus. ¶ Villa: rure. ¶ Domo: in vrbe. ¶ Præter ipſos: qui ſoli pro ornamento domo ſufficiebant cum adeo continentes eſſent: & tot egregiis virtutibus præditi. ¶ Summis populi beneficiis vſum: hoc eſt maximis honorib⁹ functus & magiſtratibus, quos fauor populi & ſuffragia deferunt. Vnde Hora. ait, hunc ſi nobilium turba quiritū: certet tergeminis tollere honoribus. & Virgi. Non illum populi faſces. non purpura regū flexit: faſces populi: dixit hoc eſt quia populo pręſtantur. ¶ Barbatulos: mullulos; hoc eſt precioſis & optimis piſcibus: gaudētem eoſque in viuariis, ſeruantem. Quod priſci Romani fecere: in quorum luxuriam Plinius inuehitur. Aſinius celer vir conſularis mullum octo millibus nummis mercatus eſt auctore Plinio, ex quo luxuria ſæculi illius extimari pōt. quod idē Pli. negat mullū repertum qui duas libras pōdere ſuperet. & neq; in piſcinis neq; in viuariis creſcere aſſerit, a colore mulleorum calciamentorum ſic dicti ſunt. mulli erant mullei calcei regum albanorū, & poſt patritiorum fuere a mullando .i. ſuēdo vocati: vt pōpeius ſcribit. Mullorū genera ſunt plura; barba gemina inſigniuntur: vt Plinius tradit i inferiori labio vnde barbatulos dicit Ci. Var. de piſcinis loquens lib. de re ruſtica. Celerius inqt voluntate hortenſii ex æquali educeris rhedarios, vt tibi haberes mullos q̄ piſcina barbarum mullū: At inqt illa, nō minor cura eius de ægrotis piſcibus q̄ de minus valentibus ſeruis. ¶ Exceptantem: q̄ſi ludentē cū piſcibus, & excipere tentantem, minus enim eſt exceptare: licet frequētatiuū ſit q̄ excipere: ſicut captare, dormitare, queritare minus ſunt q̄ capere dormire, quærere. ¶ De piſcina. de viuario i quo piſces cōcluſos habet, quos ſaginat. ¶ Murenarum copia: Anguillas marinas vulgus apellat, quas in ſiccum litus elapſas, vulgus coitu ſerpentum impleri putat. Mas ab Ariſtote. zmirus vocatur, dignoſcitur a fœmina: ꝙ illa varia & infirma eſt: is vero vnus color & robuſtus dētesq; extra os habet. Inuenit hoc animali documenta ſæuitię. Vellius Pollio eques Roma. ex amicis diui Auguſti viuariis earū imergens damnata mācipia nō tanq̄ ad hoc feris terrarū nō ſufficientibus ſed q̄a i alio genere totū pariter hominem diſtrahi ſpectare nō poterat. Tenuiſſimo Murenis tergus cōtra anguillis craſſus, & Murenarū quidē viuarium priuatim excogitauit ante alios Curtius q cœnis triūphalibus Cæſaris dictatoris ſex milia numero murenarū mutuo appendit. Nā permutare qdē precio noluit aliaue merce. piſcinam habuit ortenſis orator in qua murenam adeo dilexit, ut exanimatam fleſſe credatur. Antonina druſi Murenam quam diligebat in aures addidit auctor Plini. ¶ Aliquo maiore negocio q̄ piſcibus delectari, & eorum curā gerere. ¶ An eorū, alia eſt ſpecies ſeruitutis eorū q augere patrimonium & diuitias ſtudēt: & nullos labores: i nullam deuitant turpitudinem dum id efficiant. De quibus ait Iuuena. Viuant. Arturius iſte & catulus: maneant qui nigrū in candida vertunt: quis facile eſt ædem conducere, flumina, portus. Siccandam eluuiē portādum ad buſta cadauer.

X ſiclus Celer. mullum octomillibus mercatus eſt.

Curtius in cœnis triūphalibus ſex millia murenarū numero appendit.

¶ Quid

ASCẽ. ℭQ Vid eni cẽſes. L. Mumſius q corinthũ icẽdit & diruit ne Romano imperio efficeret : videret aliquẽ q ſe princeps ciuita is factitant matellionẽ corinthiũ. i. admirantẽ ſigna ex metallo ſeuære corinthio, Tractantẽ: ſup. illa cupidiſſime. Cum ipſe cõtempſiſſet totã corinthum, quaſi dicat cũ toto mallo, dicerem ſtultum ſi in metallo corinthio non matellionem &c. Verũ puta ret illum. i. talem matellionẽ ciuem excellentem iam ſeruũ atrienſem diligentem : quaſi dicat certe ſcio q potius ſeruum, quia eius ſimilior eſt. Reuiuiſcat, taxat nunc gulo ſos dicẽs. Reuiuiſcat Marcus Curius qui de ſabinis triumphauit & rapas in catino ligneo edit, vt prius dixi. Reuiuiſcat, ideſt redeat in vitam, aut aliquis eorum ni quorũ villa, ideſt domo ruſtica, & domo. ſ. in ciuitate nihil fuit ſplendidum, & nihil ornatũ præter ipſos: quales erant Fabritius, Cato maior: Quintus cincinnatus & ſimiles. Et videat inclius q videant, quia dixit reuiuiſcat: & diceret ni dicet aliquem vſum ſummis beneficiis populi, ideſt ſummo magiſtratus. Exceptantẽ, ideſt cum delectu extrahẽtem. De piſcina. i. conſeruatorio piſciũ. Barbatulos, ideſt piſces tales a barba dictos. Et mulſulos. i. mullos teneriores qui in ſummo precio erat, vnde Iuue. Mullũ ſex millibus emit Aequantem ſane paribus ſeſtertia libris. i. mullum ſex librarum ſex millibus ſeſtertium: & pertractantem tales piſces & gloriãtem. Copia murenarum quas lampredas vocant. nonne iu dicet hunc ideſt talem hominem ita ſeruum: vt ne qdẽ putet. Cum aliquo maiore negocio in familia. An eorũ ſeruitus, inuehitur in auaros dicens. An ſeruitus eorũ nullas cõditiones duriſſime ſeruitutis recuſant cupiditate.

OMN. BONI peculiũ. ℭQ VI cupiditate peculi, ſolebant antiq ſerui, vt inquid Iuue. in epi. Crepuſculis adire domũ alicuius diuitis ſenis orbi vel debilis, inſeruiẽdo ſibi adulãdo: & oia ſeni aſſentiẽdo: vt pecunias cõſequerent peculiũ ẽ pprie pecunia. vñ fit peculiaris: hoc aũt peculiũ qrit vel caſtris: ſeu aliqua libera li arte acqri põt. Quid ini. nõ mõ verba ſed meritũ ſenis cognoſcit: vt ſi nõ placet illi gallina turdos emit. Locupleti, ſine diuitiis hanc nõ faceret ſeruitutem. Orbi: ſi filiis non carerẽt ſibi non ſeruirẽt. Senis. qui pauco eſt duraturus tẽpore, & hæc tria cõueniunt ad hanc ſeruitutẽ tolerandam.

Senes donnatur pane caſeo &c.

Denõciatum, ſi oportet ius petere paratus ẽ. Aſſentatũ ſi ſenex ſe laudibus extollat ille eaſde nõ cõfirmat : ſed auget. Aſſidet: penes illum ſedet. Muneratũ: ſenes donant pane caſeo: & aliis rebus ab illo proprio ſeruo. Serui mer. non liberi: ſed ſerui aſtuti & diligentis. Quid iam il. cu. ſ. libertatis habere videtur : quaſi dicat vel etiã aliud genus ſeruitutis plerique ſuplicant, donant & multa patiunt cã cuiuſdam dignitatis acquirendæ. Quæ videatur eſſe li. hæc ſeruitus quoniam fit in cõſeguentibus liberalior eſſe videt, quoniã non auaritiæ cauſa gignit: ſed propter honorem & tamen oino ſeruitus eſt. Honoris, al. cuius magiſtratus. Imperii: fieri imperator. Domina, tyrãnis eſt. Imperioſa, quæ imperat hominibus oia, mala pati: vt imperium adipiſcantur. Vehemens, trahit oẽs ad ſuplicandum, vel ad alia indigna ſe faciẽdum. Cethego, fuit qdã cethegus ante cethegum Cathilinæ qui ciuitati Romanæ vir primarius cũ eſſet captus amore cuiuſdam preciæ ſe creari Imperatorem contra Mithridatem vellet, qui preciæ Cethegi amicæ ſupplicabat eique donabat, qua ex re gratia illius Cethegum Imperatorem Lucullum orauit, quę eni maior ſeruitus, inueniretur quam Luculli ſeruitus mulieri ſupplicans.

Cethegus ante cethegũ Catiline cõiuratione

FRA. MAT. ℭPECuliis diſſentiunt ipſi inter ſe iuriſconſulti de peculii proprietate, nec grãmatici idẽ dicunt. Conſtat tñ peculiter eſſe in quacũq pſona quicqd labore noſtro paratum eſt, & cum inquid Celſus iuriſconſultus audiſſe ſe ruſticos ſenes,

qui cupiditate peculii nullam cõditionem recuſant duriſſimæ ſeruitutis! Hæreditatis ſpes quid iniqtatis in ſeruiendo, non ſuſcepit! Quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat! loquitur ad volũtatẽ, quicquid denunciatum ſit facit, aſſentatur: aſſidet: muneratur. Quid horum eſt liberi! quid deniq nisi ſerui nõ inertis! qd iam illa cupiditas: quæ videtur eẽ liberalior, honoris: imperi prouinciarum, quam dura eſt domina: quã imperioſa: q̃ vehemẽs! Cethego hoĩ

ita dicẽtes, pecuniã ſine peculio fragſlem eẽ: lucrũ, induſtria partum per peculium intellexit: in quã ſignificationem hic accipere debemus, accipitur & pro eo qd ſeruus domini pmiſſus ſeparatim a rationibus dominus habet, & eſt peculium caſtrenſe qd a parẽtibus & cognatus in militia degẽti donatũ eſt. Hæreditatis ſpes, nihil adeo durum & difficile eſt quod qſpiam recuſet: i conſequendæ alicuius hæreditatis ſpes pposita fuerit. Iniquitatis, iniuſti laboris & oneris, Quẽ nutum: quaſi dicat ne annuit quidem diues & orbus quin pareant. Quos autem labores experirentur, quas ſubirent difficultates, qui diuitum orborum captabãt hæreditates, & q̃ & quãta afferrẽt munera, Iuuen. docet. Nutum: nõ tantũ verba, & nutus eſt nota q̃ capite fit. Locupletis, multa poſidẽtis. Orbi, filii carentis. Senis: iam mortur. Orbi: dicunt priuati aliqua pſona cara. & q filios q̃ſi lumen a miſerũt. Filii quoq priuati parẽtibus orbi appellantur. Non obſeruat: nõ diligẽter cuſtodit & exequitur. Loquitur ad voluntatem, quicquid placere diuiti orbo intelligit: & vt Gnato ille Terentianus: ſi ait ille & ipſe ait: ſi negat & ipſe negat. Aſſentat: laudat. eſt aſſentari pprie inſidioſe & cõciliandæ alicuius vtilitatis gratia effuſius & plerumq falſo quẽpiam laudare. Adulari vero inſeruire & captare: vt fauorẽ emereamur. Aſſidet: languẽti & ægrotanti, id enim aſſidere pprie ſignificat. Martialis te mœſtæ decet aſſidere matri: lugẽtiq virũ, ipſumq fratrẽ. Muneratũ: munera affert, Dicimus aũt muneror te hoc, eſt munus tibi affero. Sed pro munero ponit. ſicuti nõ nulla verba patiẽdi p agentibus ponunt elegantiæ gratia: qd ſcribit. Au. Gellius: vt muneror te p munero, & ſignificor p ſignifico, aſſentior p aſſentio: fœneror p fenero pigeor pro pigneo. Nõ inertis: ſtrenui & diligentis q ẽt ex nutu qd dñs velit intelligat. Quid illa cupiditas &c. Tãgit illã ſeruitutis ſpeciẽ quæ naſcitur ex nimia cupiditate honoris, quam nos ambitionem vocamus, Quid autẽ non faciunt plerique cui ſe non ſubiiciunt : vt magiſtratũ conſequantur: peſſima profecto domina eſt hæc cupiditas quæ tamen liberior aliis cupiditatibus haberi ſolet, ea enim appetit quæ honeſta videntur : hanc tamen cupiditatem quod Cicero tradit in Tuſculanis ad ſummam vtilitatem a natura datã eſſe dicebant Stoici: & quemquã, niſi quod libeat, præclare facere poſſe: ſed cauẽda eſt, vtidẽ inqt i officiis gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatẽ pro qua magnanimis viris ois debet eſſe contentio. Nec vero imperia expetenda ac potius : aut non accipienda interdum: aut etiam deponenda nõnũquã. Honoris: magiſtratus vrbani. Imperii: vt præſis exercitui. Prouinciarum, vt prouincias gubernet. Dura, pene inuicibilis. Imperioſa: ſæua: exercens imperia. Vehemens: vrgens & aſſidua. Cethego homini &c. Quanta ſit huius honorum cupiditatis vix exemplo oſtendit Cethegi viri improbiſſimi, cui tamen multi & ampliſſimi viri ſe ſubiecerũt & humiliter nimium ſubmiſerũt: vt fauore eius qui remp. pro libidine ſua adminiſtrabat, quos optabant honores & magiſtratus cõſequerẽtur, hic Cethegus Romanæ libertatis dignitate prope extincta, omnia ad gratiam obeundo princeps rep. videbatur. Erat autem Lucullo inſenſus quis obſcœnam illius vitam libidinum. flagitiorũ, errorum ſcelerum plenã faſtidiebat. Fuit eodẽ tempore mulier in vrbe precia noie, nulli & venuſtate fortunæ & verborum lepore ac comitate concedens, nulli tñ vita inpuriſſimo quo p am ſcorto pſtabat, hæc cethegũ, q ſũma florebat gloria vrbẽq ſuo nutu ductitabat, inſano amore ſibi deuinxit. Effecitque vt lucullo Ciliciam puinciam poſtulanti, & faueret Cethegus & primus ſuffragiũ ferret: auctor Plut. in vita luculli.

Nutus fit capite

De cupiditate honoris que eſſe ſolet ãbitioſis

Cethegi auctoritatẽ nota apud plutarchũ in vita luculli

non probatiſſimo ſeruire res coegit eos:q ſibi ampliſſimi videbātur:munera mittere:noctu venire domū ad eum,precari:deniq; ſupplicare. Quæ ſeruitus eſt ſi hæc libertas exiſtimari poteſt! Quid cū cupiditatum dominatus exceſſit:& alius eſt dominus exortus ex conſciētia peccatorum;timor! quā eſt illa miſera. quam dura ſeruitus! adoleſcentibus paulo loquaciori bus eſt ſeruiendum,omnes qui aliquid ſcire videntur tanquā domini timentur. Iudex vero quātum habet dominatum! quo timore nocentes afficit! An nō eſt omnis metus ſeruitus! Quid valet igitur illa eloquentiſſimi viri.L.Craſſi copioſa magis: q̄ ſapiens oratio, eripite nos ex ſeruitute! Quæ eſt iſta ſeruitus:tam claro homini tamq; nobili! Ois eni animi debilitata,

ASCE. ¶ PEculii.i.vt augeant peculium .i. rem ſibi propriam:eſt dubia:i.deſt incerta: q̄ idicat minime:cum ſit manifeſtiſſima ſpes hereditatis:i.deſt qua quis ſperat hæres a diuite inſtitui. Quid iniquitatis.i.iniquæ ſeruitutis non ſuſcipit.i.nō libenter ſubit i ſeruiēdo.q.d.nihil: & ita maxime ſerui ſunt hæredi pedes. De qbus Flaccus ſecundo ſermonū ſatyram ſcri.hoc quoq; &c. Quē natum ſuis locupletis & orbi:i.deſt non habentis liberos, nō obſeruat vt obſequat: & inſeruit,q.d.nullū nō: & ita quēlibet obſeruat. ¶ Quicqd denūciatū ſit ipſe loquit tōtū ad voluntatē illius ſenis & facit & aſſentat & aſſidet & munerat. Qui horū eſt liberū .i. ptinet ad liberū hoiē q.d.nihil:qd deniq; hoc eſt ni.i ſerui no iertis.i.ſeduli & ſtrenui.q.d.ēt nihil,& ita totū hoc eſt ſerui non inertis. Quid tā inuehit rurſus:ſed manifeſtus in anbitioſos dicis. Quid tam illa cupiditas honoris imperii:puinciarū:quę videtur eſſe liberalior: q̄.i. quantū dura:hæc ipērioſa,& q̄ vehemens eſt domina. Res i.deſt cupiditas honoris,aut rei familiaris coegit ſeruire Cethego qui erat in coniuratione Catilinæ homini.

OMN. BONI. ¶ NON pbatiſſimo,ac ſi diceret improbatiſſimo. ¶ Seruire coegit.ſ. cupiditas honoris cogebat nōnullos ſeruire Cethego,q̄uis rnderent ſibi eſſe probatiſſimi:tamē ſerui erant ¶ Munera,qui illum eCthegū multis donabant rebus. ¶ Noctu venire domum,in die negocioſi ſunt principes, id o de nocte domū illius proficiſcebant. ¶ Suplicare:ſubiacendo. quæ ſeruitus eſt,ac dicat ſi ſuplicarem, & talia tolerarem cauſa dignitatis habendæ libertas exiſtimetur.non illa poteſt eſſe ſeruitus,ſed aliæ ſunt ſeruitutes ſicut hæc vocitanda eſt. ¶ Quid cū cupiditatū exceſſit dominatus:tranſitio, color cōmouere facit auditores de qbus locutus eſt,& itē oſtendit q.i conſequitur ſenſus:quid pterea ſeruitus cupiditatis bonorum alia exoritur ſeruitus videlicet timor quem adipiſcitur ex cōſcientia peccatorū. & per inductionē hāc oſtendit ſeruitutem philoſophicā. ¶ Conſcientia, eſt vocabulū meſum,qđ tamen vt plurimum in malam partē capit ſicut voluntas,dicitur aūt conſcientia proprie examinatio. ¶ Quam dura ſeruitus:peior hæc eſt q̄ ciuilis ſeruitus,quocunq; enim vadis hæc te philoſophica ſeruitus perſequitur die noctuq;. ¶ Adoleſcentibus, cū Ro.imperiū adiungerēt magna in eloquentia,maxime vim ineſſe cognouerunt.

Seruitus phorum Coſcia

FRA. MAT. ¶ NON pbatiſſimo:maxime pbato. ¶ Eos vt Lucullū:& cæteros qui tunc erant principes ciuitatis. ¶ Videbantur:nō tamen re vera erant, cum liberi nō eſſent:& cupiditatis gratia homini improbiſſimo ipſi ſubiicerent. Nā vt ait Cicero in Antoniū philippica tertia. Cum autē ois ſeruitus miſera,tum vero intollerabile eſſe ſeruire impuro impuro dico effœminato nunq̄ ne in metu qdem ſobrio. ¶ Munera mittere,vt promptis faueret. Nam Oui.ait,munera crede mihi placant homineſq; deoſq; placatur donis Iuppiter ipſe datis. ¶ Noctu,quo tempore conſequere eos conueniebat. ¶ Precari:præcibus vt ſolent qui impetrare a quoquam aliquid volunt. ¶ Supplicare:i ſeſe penitus ſubmittere:ei vnde & ſupplicare diis proprie dicimur, eſt ergo ſupplicare ambitioſius & ſubmiſſius rogare. ¶ Quæ ſeruitus.q.d.nulla ſeruitus eſt appellanda ſeruitus,ſi hæc facere & pati ſeruitus non eſt. ¶ Quid cum dominatus cupiditatū. Aliam tāgit ſeruitutem quam timor efficit, qui ex conſcientia naſcitur peccatorum:quo tormento nullum eſt grauius. Nam Iuue. inquit.pœna autem vehemens & multo ſæuior illis, quas & ceditius grauis inuenit & rhadamanthus. Nocte dieq; ſuum geſtare in pectore teſtem, autem timor metus mali appropinquantis. ¶ Miſera,ab effectu. ¶ Dura:difficilis:& pene intollerabilis,nunq̄.n.timor ex conſcientia ſceleris vel paulū remittitur. ¶ Addoleſcentibus paulo loquacioribus ne forte accuſarēt in foro. Nā vt Cice.ſcribit lib.ii.officiorū. Sæpe adoleſcētes illis tēporibus ex accuſationibus improborū laudē quærebāt,& gloriam comparabant. Quod feciſſe idē tradit. M. Antoniū P.Sulpitium & alios pmultos. ¶ Loquacioribus. Si loquaces timēdi erāt multo magis eloquētes, cū loquacitas vitiū ſit: eloquētia vero virtus,nā cū ſapiētia coniuncta eſt. ¶ Quid aliqd ſcit vident: etiā ſi neſciūt, modo opinio ſit eos poſſe dicere. ¶ Iudex vero &c. Cuius eſt dānare & punire: hunc ego vehemēter timent: ne ſcelera ſua reſciſcat. ¶ At vero ē &c obiectio ē aduerſarii. q dicit nō oēm metū ſeruitutē eē, quā exēplo Lucii Craſſi diſſoluit: probans omnem metū ſeruitutem haberi. Nam ſi omnia metus ſeruitus non eſſet, nunquā dixiſſet L.Craſſus orator,eripite nos a ſeruitute. Fuit hic,L. Craſſus orator inſignis, qui apud Ciceronem de oratore diſputat.de quo multa idē libro de claris oratoribus:hanc vero orationem vel tunc habuit Craſſus,cum Apuleius Saturnin⁹ Gracchanas leges aſſerere voluit quæ, maxime populares erant vel tunc cum poſtea Liuius Druſus ſenatus cauſam ſuſcepiſſet, & vt viueret acquireret pernitioſa largicione plebem excitaſſet, cui cum reſiſteret .L. Philippus cōſul,qui nō eſſe ex dignitate ſenatus rem ipſam videbat & ſenatui ſegnitiem exprabrans: alio ſenatu ſibi opus eſſe dixiſſet,id permoleſte vir ſummus & eloquentiſſimus Craſſus tulit:ad quem comprehendendum cū lictorem Philippus miſiſſet non es inqt Craſſus mihi Philippe conſul,qn ego tibi ſenator non ſum: potuit ergo eo tēpore hanc orationē habere & cōuerſus ad nobilitatem ac ſenatum inter cætera, eripite nos a ſeruitute dicere: q̄ oratio magis:vt ait Cice.copioſa fuit quā ſapiēs. nā ſapienti nulla ſeruitus pponi poteſt, qui ut timet quidē aliqd,aut ſperat quod ſæpe dictum eſt. ¶ Quæ ſeruitus: interogat Cice.& reſpondet:ve re ſeruitus fuit in Craſſo homine nobili & claro quoniam timuit Nam experes timoris eſſe debuiſſet: & tūc demum eius oratio ſapiēs non minus.q̄ cōpioſa fuiſſet ¶ Debilitas:quoties timore debilitatur & pene deficit.

Conſcia quo tormēto nullū ē grauius

L. Craſſus orator cōtra Apuleī Saturnī legem

ASCE. ¶ NON probatiſſimo:immo minime probato,eos qui videbantur ſibi eſſe ampliſſime, & coegit eos mittere ad eū munera,venire noctu ad eum: domū.i.in domū eius, precari eum. & deniq; .i. quod viliſſimū eſt ſupplicare.i.ſe plicare & genua flectere coram eo. Quæ eſt ſeruitus:ſi hæc.i. huiuſmodi vita poteſt exiſtimari libertas:quaſi dicat nulla Quid ſupple dicemus dum dominatus cupiditatū.i.quem cupiditates in hōie ambitioſo:aut auaro habebant:exceſſit i.deſt egreſſus eſt & alius dñs videlicet timor eſt exortus ex cōſcientia peccatorū. Quā.i.o q̄tum miſera: & quā:i.deſt o quātū dura eſt illa ſeruitus .q.d.duriſſima: qa ſeruiendū eſt adoleſcentibus loquacioribus paulo .ſ. habentibus aliqd facūdiæ & eloquētiæ qbus ſeruiendū eſt ne vocē tur ab illis ius & accuſent ab illis, qđ iuuentuti Romanæ licebat. oēs quid videntur aliquid ſcire.ſ.de ſceleribus eorum timentur tanquā domini: & ita timore ſeruili Vero pro ſed. quātum dominatum habet iudex in eos qui peccatis iſeruiunt quo timore afficit nocentē quaſi dicat maximū & maximo. An. non ois metus eſt ſeruitus. q.d. maxime. Igitur quid valet. illa oio Lucii Craſſi eloquētiſſimi exiſtēs magis copioſa.i. abundas verbis:quā ſapiens .i. ſapientia ſententiarū condita cū diceret,aut patres conſcripti aut quirites eripite nos ex ſeruitute

ex ſeruitute. Quæ iſta ſeruitus homini tam claro & tam nobili:qua iudicat talis non debeat iugum dominorum ex/ternorum:ꝯferat ſeruitutem ſi modo animus liberum ha beret. O mollis timiditas animi debilitata.

ℭ HVMILIS, qa magna & hoie digna deſinit appetere,

FRA. MAT. ¶ Nolite ſinere, rurſus, Craſſi verba ſunt ſic loquentes quaſi ſerueret. ¶ In libertatem ſter rogat:qd ſibi his verbis craſ/ſus vellet, & aſſerens ingt in li/bertat ẽ volebat, vt libere vi/ueret, & nemini pareret, nõ ita ẽ reſpõdet:imo dominũ mutare vult, vt oibus ſena/toribus nõ vni Philippo ſub eſſet. ¶ Quid enim adiungit, illis verbis nolite ſinere nos cuiquã ſeruire adiũxit Craſ/ſus ſed vobis vniuerſi, .ſ. ſini te ſeruire. ¶ Dominum muta re, vt ne ſeruiat vni, multis ſeruiat. ¶ Quib⁹ & debem⁹ & hæc Craſſi verba ſunt ad/nexa ſuperioribus. Nam to/ta ẽ vna oratio, Eripite nos ſeruitute nolite ſinere nos cui quã ſeruire niſi vobis vni/uerſis quibus & debemus. & poſſumus. ¶ Nos vero:reſpõ det his verbis craſſi poſſu/mus & debemus & nos ingt qui ſapientes dici & haberi volumus, qui recto animi & vero munere fungimur ſeri/re cuiquam nec poſſumus nec debemus: virtus enim nemini ſubeſſe vult, & liberũ poſſeſſorem efficit. Dicit o inquid te Craſſe poſſe. Nam ꝙ potes ex animi tui imbecillitate profi ſcitur. Sed debere minime dixeris. nemo enim debet ſerui re cuiq̃ cũ ea debeamus tantum quæ honeſta ſunt, & q̃ effice re nos neceſſario cõueniat, vt iuuare patriam parentes diſſol uere. æs alienum & cætera huiuſmodi. poſſumus aũt quæ implere & efficere in noſtra poſitũ eſt volũtate. Nec ꝙ poſ ſumus debere nos dicere poſſumus. ¶ Quoniam nihil, in terpretatur qd dicit, & nihil iqd quiſpiam debet, neſi quod turpe eſt nõ reddere .i. efficere: quicquid eſt debito efficere tenemur id cum implemus reddere dicimur, vt deo cultũ, parentibus nutricationem: benemerenti beneficiũ cũ cõferi/mus redere dicimur, debeamus enim & tenebamur ſi quid turpe ideſt:id reddere nõ debemus. ¶ Ille videat. Concludit hoc paradoxũ illud amore ſuo repetẽs qd i principio dixit non eſt imperatorem qui ſibi ipſi & cupiditatibus non im/peret. ¶ Ille, Antonius. ¶ Ratio:quæ poſita eſt in argumen tationibus. ¶ Veritasq̃ in exẽplis conſiſtit:vt ſupra patuit.

Qui recto animi munere fũ guntur hi ſapientes habentur

Quod turpe eſt reddere non debemus

ℭ Sextum paradoxum.

QV,O D ſolus ſapiẽs diuis ſit. Græcus titulus eſt ότι μόνος σοφος πλουσιος & hæc ſtoica eſt propoſitio, qua oſtendit ſolum ſapientem diuitem eſſe, eos vero qui diuitiis abũdant, & illis cumulandis intenti ſunt diuites nõ eſſe, ex quo ſit, vt paradoxũ ſit, ſed ſolum ſapientem vere di uitem eſſe facie probatur, quoniam animo eſt bene inſtitu/to & virtute prædito in quo, autem virtus eſt, ei nihil de eſſe poteſt ad bene viuendum, quod ſupra diſputatum eſt. Et ſatis quidem ſapiens habet ſi neceſſaria non defuerint & ea ſine quibus vita eſſe omnino non potes. Vlterius nihil con cupiſcet. dicetq; vt Socrates ſolebat nõ ſe viuere vt edat, ſed edere vt viuat. ¶ Et qui diuites habentur, quoniam plu ra quotidie poſſidere ſtudent i diuites re vera non ſunt, nã diues animus hominis eſt: qui ſibi videtur diues qui paucis minimiſq; pro naturæ indigentia cõtentus eſt. at q̃ ſupra quoq; diximus: ſemper inops quicunq; cupit. Vt enim ſi di ues quiſpiam quærendi finẽ faciat neceſſe eſt, Videt aũt hoc paradoxum in Marcum Craſſum illum diuitem dicere, in

& humilis:& fracta timiditas ſeruitus eſt. Nolite ſine re nos cuiquam ſeruire. Libertatem vendicare vult? Minime. Quid enim adiungit: niſi vobis vniuerſis. dominum mutare: nõ liber eſſe vult, quibus & poſ ſumus:& ſeruire debemus. Nos vero ſi quidem ani mo excelſo & alto, & virtutibus exaggerato ſumus; nec debemus:nec poſſumus. Tu poſſe te dicito:quã do quidem potes:debere dixeris quoniam nihil quiſ quam debet:niſi quod eſt turpe:non reddere. ſed hęc hactenus. Ille videat quomodo imperator eſſe poſſit eum cum ne liberum quidem eſſe:ratio & veritas ipſa conuincat.

ότι μόνος σοφος πλουσιος εστι.

Quod ſolus ſapiens diues ſit. Quę eſt iſta in commemoranda pecunia tua tam inſo lens oſtentatio? ſolus ne tu diues? proh dii Immortales. Ego ne me audiuiſſe ali quid & didiciſſe non gaudeam? ſolus ne tu diues?

quo plurimas virtutes ſolus auaritiæ ſordibus obſcuratas fuiſſe legimus. Neminẽ aũt diuitem aut appellari aut exiſti mari debere aiebat. qui proprijs facultatibus alere exercitũ non poſſet. Cum bellicorũ ſumptuũ nullus ſit modus, nul/laq; menſura bellum nutriatur vt inquit Archidamus. i. di ues ergo auarus nõ eſſe vere diues oſtendit. ¶ Quod ſolus ſapiens &c. ſ. dicũt vel aſſe/runt ſtoici. ¶ Quæ eſt iſta, iſta tiam in aduerſariũ orationẽ conuertit, cuius inſolentiam & ſtultitiã arguit, qꝫ ſe ſolũ diuitem exiſtimet. ¶ Oſtenta tio, iactatio eſt oſtare ſæpe oſtendere gloriandi cauſa. ¶ Pecunia tua: diuitiis: pecu/niæ enim noie: qd ſupra di/ximus oia cõtinent quæ poſ ſidemus, q̃uis & pro ſignati nummis accipete poſſumus, quorum ingentem numerũ Craſſus poſſidebat. ¶ Inſo/lens, ſuperba; nam iſolens & arrogans intelligitur qui p̃/ter legem ait humanam & naturalem. Ci. pro M. Mar/cel. præſertim victoria quæ natura inſolens & ſuperba eſt. ¶ Proh dii immortales, exclamatio eſt ex nimia indi gnatione. ¶ Ego ne me, læta ri inquid debeo ꝙ aliqd a præceptoribus meis audirem vt dicerim:& oſtendere poſ/ſim tantum abeſſe, vt diues ſis: vt etiam pauper dici & ha/beri merearis. ¶ Audiuiſſe: & quia non ſatis eſt audire niſi etiam diſcas, ideo ſubdidit didiciſſe.

M. Craſ/ſus nemi/nem diui/tem eſſe dicebat ni/ſi eũ qui exercitũ alere poſ/ſet ex ſu/is redditib⁹

ℭ ET Humilis, & fracta eſt ſeruitus, Nolite ſinere, ideſt p mittere nos ſeruire cuiquã, vult ipſe in tali oratione vindi/care. i. morte vindici ſibi acquirere, quaſi vindicta prætoria libertatem. Minime in quid Cicero. Enim pro quia; quid. i. ad quid adiũgit niſi vobis vniuerſis quibus & poſſumus & debemus ſeruire, ſic enim vult mutare dominum & non vult eſſe ſimpliciter: quod tum velle debebat Craſſo: hoc autem locus corruptus eſt:& ob id a commentario præter miſſus nos vero ſiquidem, ideſt certe ſi ſumus animo excel ſo & alto & exaggerato, ideſt accumulato virtutibus:nec de bemus nec poſſumus ſupple ſeruire. Tuo craſſe dicito te poſ ſe: quoniam quidem potes:& ne dixeris debere quo modo quiſquam nihil debet niſi quod eſt turpe non reddere. ſeu hæc hactenus incraſſum dicta. Ille in quem cœpta eſt hęc oratio, videat quomodo poſit eſſe imperator: cum ratio & ueritas conuincat ipſum ne liberum quidem eſſe quod mul to minus eſt quam in liberos habere imperium, & hæc in. Cicero paradoxa. Nam in ultimum in quod nihil inueni/mus ſcriptum ſequens eſt noſtra explanatio. ASCE.

QVod ſolus &cæ. Titulus hic græcus eſt. Oti monos hoſopos pluſios uel plouſios: ideſt ꝙ ſolus ſapiẽs di/ues. Nã oti dicit ꝙ: monos ſolus, Ho articulus eſt ſo/phos ſapiẽs, & pluſios diues. Propoſito aũt titulo rẽ diſq/rit dicens. Quæ. i. qualis eſt iſta. i. tua & uilis. tam iſolens. i. importuna & immodeſta. Oſtentatio. i. oſtendendo iacta/rio in pecunia commemoranda. Ne:ideſt nũqd tu ſolus di/ues ſupple es. Proh dii immortales, exclamatio eſt idignan tibus cõgrua quando deorum fidem imploramus, cũ in ho minibus deſit: quaſi ſit plenus ordo. Proh, ideſt profecto. O dii immortales ego ueſtram fidẽ imploro cum mortali bus nulla ſit. ſcribitur autem etiam pro interiectio ſine h. Ego ne, ideſt putas ne aut uis ne. O pecunioſe: ꝙ ego non gaudeam me audiuiſſe & didiſſe aliquid. Solus (ne in quam) tu diues quid ſupple dicas, ſi probem quod ne diues quidem ſupple ſis: cum te ſolum diuitem arbitreris.

PARA. MA. — Diues is quantum possidet quantum est satis adiustum. Opto plusquam appeto significat.

C QVID si pauper est: in hoc est paradoxū, cū pauperem esse dicam illū aliquē vulgus diuitē existimat. Quē.n. more suo vocabula diffinit & a rei diffinitionē accedit: ois aūt quæ de aliqua re suscipit disputatio debet a diffinitione pficisci: vt intelligat quid sit id de quo disputat. Hoc verbum, qd est diues, Opinor in eo sapiam suā dicat Cic. & qs vere diues sit declarat, & is diues est inqt, cui possidet quātum satis est ad liberaliter viuendū: hoc est, vt liberū decet: vl vt ēt benefacere aliis indigētibus possit: Laudant.n. diuitiæ ad liberalitatem conferunt. Mō ea liberalitas modū nō excedat, aut, nō merētibus pferat. Nihil qrat, nā diues non est: qui augere patrimonium studet etiā si plurima possideat, tūc demū diues qipiā intelligit, cū his habet cōtētus est. Quærat labore corporis. Appetat aio. Optet, plus est optare ǭ appetere, Nā optamꝰ plerūq quæ eis cōsequi possumus. Aius oportet tuus: qsi fuerit virtute pditus, nihil optabit: & his cōtētus erit, sine qbus vita esse non pōt. Pecunia, quā habet. Sinautem, ostendit a contrario, diuitem non esse. Turpem, vt fœnerari, conducere, siccandum eluuie ... portandū ad busta cadauer. Isto ordini, senatorio: non enim decet senatorē artē, aliq exercere nō

Quid si ne diues quidē? quid si pauper etiam? quem enim intelligimus diuitem? aut hoc verbum in quo homine ponimus? Opinor in eo, cui tanta possessio est: vt ad liberaliter viuendum facile, contentus sit: qui nihil quærat: nihil appetat: nihil optet amplius. Animus enim tuus oportet se iudicet diuitem, non hominem sermo, neq possessiones tue qui nihil sibi deesse putat, nihil curat amplius, satiatus est: aut contentus etiam pecunia. cōcedo diues est. Si autem propter auiditatem pecuniæ nullum quæstum turpem putas cum isti ordini, ne honestus quidem possit esse vllus: si quotidie fraudas: decipis: poscis: paciscerís: aufers: eripis: si socios spolias: ærarium expilas: si testamenta amicorum expectas: aut ne expectas quidem at ipse supponis: hec quidem vtrum abundantis an egentis signa sunt? animis hominis diues non arca appellari solet. Quamuis illa sit plena: dum te inanem videbo diuitem putabo? Et enim ex ea quātum cuique satis est: mentiuntur homines diuitiarum modum. Filiam quis habet? pecunia est opus. Duas maiore: plures? maiore etiam: si (vt aiunt) Danai quinquaginta sunt filiæ, tot dotes magnam quęrunt pecuniam. Quantum enim cuiq opus est ad id accōmodatur (vt ante dixi) diuitiarum modus. Qui igitur non filias plures sed innumerabiles cupiditates hēt,

honestum. Cūq ois ordo abesse ab auaritia longissime debeat, senatorius pręcipue abesse debet, in Crassum possunt hec dicta videri. Fraudas aliqd cupiam per fraudem detrahis. Decipias nō reddēdo depositū. Poscis, cum poscere te non deceat vt pro agēda cā. vel poscis, vt egeni solent. Paciscerís: pactū facis: & cōuenis cū aliquo quātū tibi dare debeat, si hoc vel illud pro eo feceris. Aufers: occulte. Eripis: Socios, quos tueri deberes: & illesos conseruare at potius augere. Expilas: ærarium. Quod crimen peculatus vocatur. Expilare est paulatim detrahere ærarium autē locus est vbi publicæ seruātur pecuniæ. Fuit autē Romanorum ærarium in æde Saturni. quod tempore quo is italiā incoluit fertur in eius finibꝰ nullū esse furtū cōmissum, aut quia sub illo nihil erat cuiusǭ priuatū. Nec signare solitum aut partiri limite cāpum, fas erat, in mediū qrebant. Si testamenta: alicuius senis orbi quem captas. Supponis: falsa pro veris subiicis. vnde extat, lex testamentaria, que & de falsis dicitur: pœnam irrogans ei qui testamentū: vel aliud instrumentū falsum scripserit: signauerit: recitauerit, subiecerit, quiue signū adulterinū fecerit: sculpserit: expresserit: sciens dolo malo, eiusq legis pœna in seruos vltimum supplicium est: in liberos vero deportatio. Supponere est falsum pro vero subiicere. vnde pueri suppositi dicuntur quos græci vocāt ὑποβολιμαίους. suppositos pueros vocāt ὑποβολιμαίους, enim subiicere & supponere est. Animus hominis, pulchra sententia non ille vere diues est, qui arcā nummis plenam habet, sed q is his quæ sufficiunt contentus est, vt ait Seneca, qui cum paupertate bene conuenit diues est. Inanem vacuum virtute: quæ est verus animi thesaurus. Ex eo quantum cuiq possidet sed ex eo quantum cuiq sufficit, non etiam est pauper cui rerum suppetit, vsus. Filiam quis habet: exemplum subiicit quo ostendit diuitē esse eum qui pro indigētia quærit quæ maior est vni ǭ aliis, quoniā

Expilare ærarium Oppone, ēē.

Mensura diuitiarum colligitur ex indigentia cuiusq.

mensura diuitiarum colligitur ex indigentia cuiusq. Sed qui habet innumerabiles: dum singulas explere cupit diuitias consumit diues autem non est, quia semper quærit: vt semper cōsumat: iuxta illud Nasonis. Quęrere vt absumāt absumpta requirere certant, Atq ipse vitiis sunt alimenta vices. Quātum, enim &c. Modus ergo diuitiarum est pro cuiusq indigentia. Vt aiūt s. fabulæ vel poetæ. Danai &c. Nota est fabula Danao regi argiuorum quinquaginta filiæ, Aegypto fratri eius quinquaginta filii fuerunt. Cum ergo Aegyptus filias a Danao filiis suis locari postularet, primo negauit Danaus, quia audierat ab oraculo fore: vt ab vno filiorum Aegypti si gener suus esset occideretur. Coactus tamē dare filias fratris filiis, dedit illis occulto ferum, & iussit prima nocte maritos occidere, quod omnes fecerūt præter hypermestram, quę lyno viro suo pepercit, a quo Danaus postea est occisus.

Danai & Aegypti fabulam nota hic.

C QVID si etiam. i. si super pauper supple sis. Enim pro quia quem intelligimus diuitem. aut in quo homine ponimus hoc verbum: scilicet esse diuitē. Ego opinor ꝙ supponimus in eo cui est tanta possessio: vt viuendo liberaliter sit facile contentus, qui nihil quærat: nihil appetat, nihil optet amplꝰ. Oportet enim vt sup. animus totus iudicet se diuitem nō sermo hominum, neq possessiones tuæ sup. te diuitem faciant. Et q nihil putat deesse: nihil cui erat amplius: & qui satiatus est aut contentus etiam pecunia, concedo ꝙ diues est. Si autē, idest si nullum quęstum putas turpem propter auiditatem pecuniæ: idest propterea ꝙ causa auidus est pecuniæ. Cum idest quamuis tum supple talis ne honestus quidem esse possit: idest decorus & congruus illi ordini diuitū: & si tu fraudas quotidie vllius supple rei possessiones tum quem tu decipis, & si tu possis pacisceris, idest pacta fraudulenta facis, si eripis: aufers: si spolia socios, si expilas idest furaris & inimicis ærarium, idest reipu. thesaurum. si expetis testamenta amicorum, aut supple demus ne, idest ꝙ nō expetas quidē atq ipse: idest tu non expetendo supple ponis: idest falso te loco veri hæredis ponis & inscribi curas: dic supple quidē idest certe vtrum hæc sunt signa abundantis an egētis, quasi dicat nimirum agentis qui animus hominis non arca solet appellari: diues putabo id putas, neq ego putabo te diuitē quis illa: scilicet arca sit plena. Dum, idest ǭdiu ego videbo te inanem. i. insatiatū, quia tam deest auro qd habet ǭ qd nō habet, vt dicit Seneca q.d. minime. Et enim. i. quacer the homines metiunt ex eo. s. animo modū: idest mēsurā diuitiarum Quantū cuiq satis supple putant. Si quis habet filiam opus est supple ei pecunia pro dote. si qs supple habet duas, opus est ei maiore sup. pecunia: & si supple habet adhuc plures, opus sup. habet adhuc maiore sup. pecunia, etiā si quoquaginta sunt, filiæ: vt aiunt supple fuisse Danai. & patrueles suos quos maritos habebant etiam quinquaginta vna nocte interemisse dicuntur pter Hypermestrā quę suo pepercit. si ergo quinquaginta sunt filiæ tot dotes quærūt magnam pecuniā. Accōmodatur enim vt dixi, modus diuitiarū quanti opus est cuiq ad id, Igitur qui habet plures, idest valde multas filias, sed habet innumerabiles cupiditates.

Aius diues est nō arca Diuitiarum modus. Quis diues sit opinione Crassi Mendicem vocat Crassum

C Exhaurire

quæ breui tempore maximas copias exaurire poſſint: hũc quando ego appellabo diuitem ı cum ipſe egere ſe ſentiat? Multi ex te audierũt:cum diceres neminẽ eſſe diuitem:niſi qui exercitũ alere poſſet ſuis fructi/bus ı quod populo Romano ex tantis vectigalibus iãpridem vix poteſt contingere. Igitur hoc ꝓpoſito nunquam eris diues antequam tibi ex tuis poſſeſioni bus tantum reficiatur:vt eo tueri ſex legiones , & ma gna equitum ac peditum auxilia poſſis , Iam fateris igitur non eſſe te diuitem,cui tantũ deſit , vt expleas id quod exoptas:Itaq; iſtam pauptatem , vel potius egeſtatem,ac mendicãtẽ tuam nunquam obſcure tuli ſti. Nam vt his,qui honeſte rem quærunt,mercaturis faciẽdis,opis dandis,publicis,ſumendis,intelligimus opus eſſe quæſito:ſic qui vidit domi tuę pariter accu ſatorũ,atq; iudicũ conſociatos greges,qui nocentes& pecunioſos reos eodẽ te auctore , corruptellã iudicii moliẽtes,qui tuas mercedũ pactiones in patrociniis, interciſas,pecuniarũ i cõcionibus cãdidatorũ. dimiſ ſionis libertorũ ad fœnerãdas , diripiẽdaſq; ꝓuincias

FRA. MAT. ℂ Exhaurire:euacuare:cõſumare. ¶ Multi ex te, hoc idem ſcribit Plutar. & Cic. in officiis. ¶ Ex ſuis fructibus:quos pci pit & colligit ex prædiis ſuis, & poſſeſſionibus . ¶ Quod populo romano. ſ. alere exercitum. ¶ Ex vectigalibus:tribu/tis vectigalem quicquid pendit̃ nobis tributi ex aliqua re a nobis locata. Et ager vectigalis vocat̃ ꝓ quo aliquid nobis penditur ab eo:cuius vſufru ctus eſt , cũ ꝓprietas noſtra ſit græci emphytheoſim vo cant vectigal & agrum em/phytheoticũ. ¶ Exercitũ ı nõ vnã cohortẽ: neq; vnã alam dicimus inqt Vulpianus:ſed numeros multos militum.

Nullum eſſe diui tẽ niſi qui exercitũ ſuis ſum ptibus ale re poſſit

¶ Ergo hoc ꝓpoſito . Nullũ eſſe diuitẽ niſi q exercitũ ale re poſſit fructibus ſuis . Nã ſi Po. Ro. tot vectigalibus vix põt cõtingẽre:multomi nus tu poteris craſſe. Cu/piẽs aũt eẽ diues nunq̃ eris. ¶ Sex legio. Ex tot eni ꝯſtat exercitus: Et legio qdẽ pedi tũ ſex milia :equites ſexcen/tos cõtinebat,ſine auxiliis q̃ ſic ab actu ſunt vocata,q̃ his exercitus Romanus augere tur cum acceſſerant,q adiu/mẽto eſſent alienigenę . Va/ro. ¶ Iã fateris. Diues eſt cui nihil deeſt, & qui ꝓpterea ni hil optat. ¶ Tu cũ ex fructib⁹ tuis exercitum alere cupias: & cum id nõ poſſis diues certe nõ es. ¶ Itaq; &c. Cum fatearis nõ eſſe tantum fructũ tibi: vt alere exercitum poſſis idem nõ eſſe te diuitem fateri vi/deris, & cum tanta ſit cupiditas tua, omnes te eſſe pauperẽ intelligunt. ¶ Paupertatem: pauper dicitur a paruo ære, qui .ſ. pecuniis nõ abundat. ¶ Egeſtatem, plus eſt egeſtas q̃ pau/pertas:egenus enim eſt cui deſunt neceſſaria . ¶ Mendicita/tem:mendicus eſt q cum ipſe non habeat hoſtiatim quęrat: Vel reſidens in aliquo loco a tranſeuntibus petit, Vnde mẽ dicum dici Feſtus exiſtimat:q̃ quẽq; ꝓcat:vt vitæ ſuæ me deatur cibo, vel is eſt mendicus , qui minus habet quã dicit. ¶ Nunquã obſcure tuliſti. Semper patefeciſti . ¶ Nam vt his &c. probat Craſſum per ſimilitudinem diuitem nõ eſſe: & eſt argumẽtũ a minori ad maius ſi his : qui honeſte lucrari quęrunt opus eſt iam partis:quanto magis tibi parto opus eſt:q non honeſtas artes exerces , vt lucreris ı ſed oia flagita molis:oia teneas , vt diuites comparare poſſis ı ex quo di/ues nõ es. ¶ Rem, ſubſtantiam:bona . Hora . Rem poteris ſeruare tuã. ¶ Mercaturis faciẽdis:emendis , vendendiſq; re bus terra mariq; cõuectis. Mercatura aũt honeſta eſt:ſic ſor dida nõ eſt. Q d in officiis dicit Cic. ¶ Operis dandis:locan dis operis:vt ſeruorũ:quod Craſſus faciebat : q ſeruos circi ter quingẽtos enim ı fabrilis artis & architecture peritos : quibus nõ ad propriæ domus extructionẽ tantum vtebat̃: ſed ciuibus ædificare volẽtibus eorũ opera locabat merce/de:auctor Pli. ¶ Publicis ſumẽdis ı vt conducendis vecti/galibus:portubus: & cęteris eiuſmodi. ¶ Sic q vidit:ſic tibi opus ẽ qrere & multo magis. Accuſatorum iuditiũ &c. fuit Craſſus rhetoricæ facultatis admodum ſtudioſus , circaq; illa vehemẽter elaborauit. Cũq; ad dicẽdũ ñ ſatis idoneus natura eſſet, ſtudio ac diligentia tantũ profecit , vt eos qui natura aptiſſimi in ea re eſſent:facile vinceret , Nullam aũt cauſam quis tenuẽ & cõtemnendam ſic ſuſcepit , vt ad eam agendã impræmeditatus accederet, cũq; Pompeius Cæſar ac Cicero nonnullas cauſas quaſi ſe parum dignas reiicerẽt ipſe earum patrocinium ſuſcipiebat: quare maximam apud populũ gratiam adeptus eſt, cum eſſet accuſatus & diligẽs, faciliſq; ad opẽ indigẽtibus ferrendã, Auctor Plutarchus

Egeſtas plus eſt q̃ pauptas

Res pro ſubſtan tia & bo nis ponit

Ci. q parũ amicus erat Craſſo. Ditari ſolitũ dicit ex defen/ſionibus diuitũ ſceleratorũ & innocentum accuſationibus ¶ Accuſatorum, q veniunt ad te vt te cãm agente quẽpiam accuſant, magnam mercedem pollicentes. ¶ Iuditium q a te corrupti pro libidine tua iudicant, & hunc dãnant, illũ ab/ſoluunt . ¶ Qui inno. ſupleto ne dũ videt . ¶ Molientes , fa bricantes & parãtes qũo iu/dicia:te auctore corrumpãt ¶ Reos:is dicitur reus de cu/ius re agitur:ſiue ſit in culpa ſiue non, & propterea inquit reos inocentes . ¶ Pactiones paciſceris enim cum iis qui a te defendi volunt, nec niſi cer ta mercede conſtituta ad di/cendum accedis:, Ordo eſt:q videt tuas pactiones merce/dũ interciſas & interpoſitas patrociniis, & qui videt pa/ctiones pecuniarũ interciſas i ꝯcionib⁹ cãdidatorũ. Con/cionibus, cõuẽtibus. ¶ Inter/ciſas pecuniis in concionibus & q videt pecunias interpo/ſitas aut , iterceptas in multi/tudine cãdidatorũ ı pecunia eni ab iis intercipiebatur. qui ſuffragium eius petebant in magiſtratuũ petitione . ¶ In cõcionibus:comitiis. ¶ Can/didatorũ, q in alicuius magi ſtratus petitione verſantur, candidati a toga candida quam per id tempus induebant ſunt dicti. Cicero pro Munera:ſolitus ſum dicere magis te fortem ſenatorẽ mihi videri q̃ ſapientem cãdidatum toga candida induti in campum Martium ad petendos magiſtra tus deſcendebant . ¶ Dimiſſiones libertorũ : quos ad diuer/ſa loca mittis lucris cauſa. ¶ Fœnerãdas , fœnere alligãdas: ꝓptere enim mitris vt fœnerationẽ exerceãt:qua via nulla facilior ad comparandas pecunias : vnde fœnus dicitur a fœtu parẽtis atq; increſcentis pecuniæ. ¶ Diripiendas , hoc eni mpacto ſic ſpoliare, vt diripere hoſtiliter videantur.

Cicero Craſſo inimicus

Fœnus a fœtu ter ræ dicit

ASC.

ℂ QVAE poſſunt exaurire breui tempore maximas co/pias. ſ. diuitiarum:quando appellabo ego hũc. i. talem diui/tem:cum ipſe ſentiat ſe egere. q. d. nunq̃ multi audiuerũt ex te, alludit ad eum quẽ in officiis id dixiſſe teſtatur, cum di/ceret neminẽ eſſe diuitẽ niſi ſup. eũ qui poſſet alere exerci/tũ ſuis fructibus . i. prouentibus , q̃d vix poteſt contingere iampridem. i. poſt tot victorias populo Ro. ex tantis vecti galibus. i. publicis redditibus . Igit̃ tu nunq̃ eris diues hoc ꝓpoſito ſup. ſtante. ante quã tantum ſup . pecuniæ reficitur . i. coacceruabitur ex tuis poſſeſſionibus : vt poſſis tueri. ſ. a fame & frigore, eo. ſ. pecuniarũ cumulo, ſex legiones, & ma gna auxilia equitum & peditum. Cum igitur fatris te iam nõ eſſe diuitem , cui deſit tantũ priuſq̃ peruenias. ſ. ad hoc: vt expleas id quod exoptas. Itaq; tu nunquã tuliſti obſcure ſed in ꝓpatulo iſtam. ſ. tuã vilem paupertatem uel potius egeſtatem ac mendicitatem. Nam ut nos intelligimus opus eſſe quæſito. i. acquiſita his:qui quærunt honeſte rem. i. di/uitias faciendas mercaturis . i. faciendo mercaturas hone/ſte: & operis dandis. i. dando operas: & ſumendis. i. operis, aut rebus publicis, ſic qui vidit domi tuæ greges. Accuſato rum & iudicium conſociatos:pariter qui vidit innocentes & pecunioſos reos. i. accuſatos in iudicio , & molientes te eodẽ auctore corruptelam iudicii. Qui vidit tuas pactiones mercedum pecuniorum interciſas. i. iminutas in patrocini/is; qui nõ iuſtũ patrociniũ ꝑbes ꝑ pactione mercedũ. Qui vidit in concionib⁹ candidatorũ . i. cõpeditorũ dignitatũ Qui candidati in veſtibus albis ambiebant. Dimiſſionis li/bertorum ad fœnerandas & diripiendas prouincias.

Copiis declarat ſa tietas

:qui expulſiones vicinorum,q latrocinia in agris, qui cum ſeruis:cum liberis:cum clientibus,ſocietates,qui poſſeſſiones vacuas,qui proſcriptiones locupletum, qui cædes municipiorum, qui illam Syllani temporis meſſem recordetur,qui teſtamenta ſubiecta. q tot ſublato homines,qui deniq; omnia venalia, delectũ decretum,alienam,ſuam ſententiam,forum,domum, uocem,ſilentium,quis hunc non putet cõfiteri ſibi q̃ſito opus eſſe? Cui quæſito opus ſit, quis vnq̃ hũc vere dixerit diuitem? Etenim diuitiarum eſt fructus in copia. Copiam autem declarat ſacietas rerum, atque abundantia,quam tu quoniam nunq̃ aſſequere,nunq̃ omnino es futurus diues. Meam autem quoniã pecuniã cõtẽnis:& recte(eſt enim ad vulgi opinionẽ mediocris,ad tuam nulla,ad meã modica)de me ſilebo de te loquar,ſi cenſenda nobis atq; æſtimanda res eſt: vtrum tandem pluris ęſtimabimus pecunia: Pyrrhi, quam Fabritio dabat:an cõtinentiam Fabritii:qui illam pecuniam repudiabat? utrum aurum ſamnitũ,

FRA. MAT. ℭ EXpulſiones vicinorum:ex ſuis enim ædibus:villis & prędus vicinos extrudit,ſi quę poſſidẽt tibi placuerint. ¶ Latrocinia:ſpoliando atque occidendo quoſcũq; ex quibus ſpes lucri tibi arriſerit. ¶ Qui cum ſeruis:cũ his omnibus ſocietatem lucri cauſa cõtrahebat:nã dãni & lucri in iure ciuili ſocietas eſt. ¶ Qui poſſeſſiones vacuas: Craſſus trecẽta tantũ talenta ex paterna hereditate accepit:prius tñ q̃ aduerſus parthos exercitum duceret ſeptẽ millium & cẽtũ talentorum ſummam coegit. Cum tamẽ decimas facultatis patrẽ Herculi conſecraſſet, & publice epulũ dediſſet populo:ac tres menſes in ſingula ciuium capita contuliſſet. Maximam aũt diuitiarũ partẽ ex ciuilibus bellis atq; incẽdiis comparauit calamitatibus publicis ad priuatas vtilitates abutens. Cũ enim Sylla victor vrbe potitus interfectorum a ſe ciuiũ bona quaſi prædam iuſto bello ex hoſtibus captam venderet: cuperetq; q̃ plures ex potentioribus ciuibus illarum quaſi contagione inquinari: nihil vnquam Craſſus vel largitionis vel emptionis nomine accipe recuſauit. Multas præterea ciuitatis partes incendio cõſumptas & deformes tantũ parietes q̃ſi domorum cadauera derelicta cum vidiſſet, quotquot earũ potuit paruo admodũ prætio mercatus eſt, cum illarũ domini partim metu, partim egeſtate cõpulſi:nihil petenti negare auderent. hoc itaq; pacto magnũ vrbis partẽ iuris eius fieri contigit. Auctor Plutar. his dictis q̃ de Craſſo ſcribit Cice. facilius intelligentur. ¶ Vacuas,pulſis veris poſſeſſoribus & dominis. ¶ Proſcriptiones locupletum. ¶ Quorum nomina refers in tabellam & in publico proponis:vt impune occidi poſſit:diuitum nomina proſcribebat Craſſus:vt eorum bona inuaderet atque occuparet. ¶ Qui cędes municipiorum,hoc eſt cędes in municipiis factæ. Multa autem municipia. L. Sylla cæpit & diripuit:In q̃bus opera Craſſi & voluntate multi occiſi. Nã Syllanus fuit. ¶ Meſſem: Sylla quoties promptiorẽ ad obſequia nullitem reddere volebat:aliquam ei diripiendam vrbem concedebat, & hoc meſſem ſuam vocabat, q̃ hac via & ratione fructus ſuos colligeret:qui ad tẽpus ſufficerent: ſicut ex agris fructus colligunt agricolæ:qui ad annum ſufficiãt. ¶ Meſſem:ergo prædam veluti fructus quos ex agris colligũt agricolæ. ¶ Teſtamenta ſubiecta: illis quorũ ea eſſent pro arbitrio ſuo dictata, qd factitare ſolitũ. M. Regulũ cauſi dicũ. Pli. iunior ſcribit his verbis. Aſpice Regulũ q ex paupere & tenui ad tãtas opes p flagitia proceſſit: vt ipſe mihi dixerit cũ cõſuleret q̃ cito ſexteritũ ſexcentis impleturus eſſet: inueniſſe ſe extra duplicata, quibus portenti millies & ducẽtias habiturũ & habebit, ſit mõ vt coepit aliena teſtamenta, qd eſt improbatiſſimum genus falſi ipſis quorũ ſunt illa dictauerit. ¶ Tot q ſublatos homines, de ciuitate pulſos aut occiſos. ¶ Venalia. Qui oia venalia apud te videat & exponit quæ vẽderet Craſſus: cum delectũ hẽbat, hoc ẽ milites & pedeſtres copias diligebat:neminẽ aſſumebat a quo pręcium nõ accepiſſet. ¶ Decretum. Senatus qd pro aliquo fiebat nõ prius ab illo optinebatur quã aliquid Craſſo perſoluiſſe. ¶ Alienam, non ſuas tantum:ſed & aliorum vendebat ſentẽtias. quas pro aliquo aut in iudiciis aut in ſententia dicebat: vel dici faciebat. ¶ Forũ: iudiciales cauſas & forenſes quas vẽdebat. ¶ Domũ: quæ nemini patebat niſi aliq̃d afferenti: iuxta illud Propertii: ianitor ad dãtem

De craſſi diuitiis hæreditate multa

De crudelitate Syllæ in marianos nullũ eẽ diuitẽ p̃ diuitias ſed virtute omnia cõſiſtere

vigilet ſi pulſet inanis: ſurdus i obductã ſomniet vſq; ſeram. ¶ Vocem non enim gratis ſalutabat. ¶ Silentium: etiam ab accipiebat quos ſalutare aut reſalutare nõ dignabat. Iuue. quid das vt Coſſum aliquando ſalutes: vt te reſpiciat clauſo ve gento libello? Quãq̃ legimus apud Plutrachũ ſummã Craſſo in appellandis ciuibus: ſalutãdiſq; humanitatem fuiſſe, accipere igitur & ſic poſſumus vocem, vt pro aliquo diceret: ſilentium vt taceret & nõ accuſaret. ¶ Hunc huiuſmodi homines qualis tu es Craſſe. ¶ Cui aũt, hunc elicitur ſyllogiſmus, ille non eſt diues cuicunque opus eſt quæſito: hoc eſt quærere: & lucrari tibi opus eſt quæſito. Craſſe: non igitur tu diues. ¶ In copia: vt adſit rerũ copia pro idigentia. ¶ Fructus, vſus. ¶ Nunq̃ diues: quia ſemper inops quicũq; cupit. Diuitẽ non eſſe Craſſum p diffinitionem partiũ diuitiarũ pbat: i q̃ diuitie copia ſũt ad vſum hæc vero copia per ſacietatẽ verum atq; abundantiã acquiritur: qui hac ſacietate caret: diues non eſt diffinitio q̃dẽ bona eſt: ſi diffinitũ in genere conſideres: ſe non congruit huic difinito in ſpecie. ¶ Meam autem: non loquar inq̃c de pecunia mea; & cur non loquatur rationem ſubicit. Modica, moderata. ¶ De me ſilebo. Animi mei virtutem retinebo, de qua ſi loq̃ret me copioſiorem te eſſe oſtenderem, & ego arrogans viderer. Si cenſenda, & exemplis probat diuitiis vinci Craſſum a multis etiam pauperibus. Fabritium, vt ait Valerius locupletem faciebat non multa poſſidere: ſed modica deſiderare. ¶ Pyrrhi. regis Epirotarum.

ASC. ℭ QVI videt expulſiones vicinorum q dicit latronica in agris, q vidit ſocietates cũ ſerui, cum libris, cũ clientibus. i. cõ fuſas. Qui vidit poſſeſſiones vacuas. Qui vidit pſcriptiones locupletum (ſed & locupletium dicitur.) Qui vidit cædes. i. occiſiones municipiorum. i. municipium, hoc eſt eorum, qui in municipiis degunt: ſed accepit locum pro locatis, qui recordetur illam meſſem. i. calamitatem ac vaſtationem temporis Syllani, quo Lucius Sylla proſcripſit tot bonos ciues & tot interemit, qui recordetur tot teſtamẽta ſubiecta, ideſt falſe adiecta. Qui recordeẽ tot homines ſublatos: i. occiſos, Qui deniq; recordetur oia venalia, delectum & decretum alienum: & ſuam ſñiam, forum, domum vocẽ. Silentium, ſupple qualia fuerint recordetur: quis nõ putet hunc. i. talem ac talia molientem non cõfiteri opus eſt quæſito. i. vt acquirat & acquiſitum habeat. Quis autem dixerit vnquam hunc cui opus quæſito vere diuitem, quaſi dicat nemo: etenim fructus diuitiarum eſt in copia. Autem pro ſed, ſatietas rerum atq; abundantia declarat copiam quam ſatietatem & copiam: quoniam nũquam aſſequere, ideſt aſſequeris: hoc eſt impetrabis: tu nunquã omnino es futurus diues. Autem pro ſed quoniam tu contemnis meam pecuniam: & recte, eſt enim mediocris. A tideſt ſecundũ opinionẽ vulgi, & eſt nulla, ideſt videtur quaſi nulla ad opinionẽ tuam: & eſt modica ad opinionem meam: ego ſilebo de me & loquar de te. Si res eſt nobis cenſenda, atq; æſtimanda: vtrum: ideſt quod duorum nos æſtimabimus, ideſt appreciabimus pluris: iudicabimus plus valere, an pecuniæ Pyrrhi: quã dabat, i. dare volebat Fabritio illi Romano; continentiſſimo, an contientiam Fabritii: qui repudiabat illam pecuniam. Vtrum ſupple pluris ęſtimabimus, an aurũ ſamnitum: ideſt quod ſamnitets obtulerunt Marco Curio.

Fabritii cõtinẽtia

ℭ Reſponſum

an reſponſum Marci Curii? hereditatem. L. Pauli? an liberalitatem Africani? qui eius hereditatis Quinto maximo fratri partem ſuam conceſſit? hæc profecto, q̃ ſunt ſũmarũ virtutũ potiora pluris æſtimáda ſunt q̃ illa, quæ ſunt pecuniæ membra. Quis igitur (ſi quidem) vt quiſque, quod plurimi, ſit, poſſideat, Ita ditiſſimus ſit habendus) dubitet, quin in virtute diuitię poſitę ſint? quoniam nulla poſſeſſio, nulla vis auri & argẽti pluris, q̃ virtus ęſtimanda eſt. O dii immortales nõ intelligunt homines q̃ magnum vectigal ſit parſimonia. Venio enim iam ad ſumptuoſos, relinquo iſtum quæſtuoſum. Capit ille ex ſuis prædiis ſexcenta ſextertia, Ego centena ex meis: illi aurata tecta in vilis: & ſola marmorea ea faciẽti, & ſigna, & tabulas ſupellectilẽ, & veſtem infinite concupiſcenti: non modo ad fructum ille eſt ſumptus: ſed etiam ad fœnus, exiguus. Ex meo tenui vectigali de tractis ſumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit. Vter igitur eſt ditior, cui deeſt, an cui ſuperat? qui eget, an qui abundat? cuius poſſeſſio, quo eſt maior, eo plus requirit ad ſe tuendam, an quæ ſuis ſe viribus ſuſtinet?

FRA. MAT. ¶ REſponſus de quo ſuperius. Hæc hereditatẽ Lu. P. L. Aemilius Paulus filius eius fuit qui apud cannas cecidit: de liguribus triumphauit: Perſen Philippi filium Macedonũ regem cepit, & in triumphum duxit: in qua letitia duos filios amiſit: & progreſſus ad populum gratias fortunæ egit, q̧ ſi quid aduerſi reipu. immmnebat ſuæ eſſet calamitate deciſum, ob hæc omnia enim a populo & ſenatu cõceſſum eſt vt ludis circenſibus triũphali veſte veteretur. Tantę autem fuit paupertatis: vt poſt mortem eius dos vxori niſi venditis poſſeſſionibus exolui non potuerit. ¶ Ad libertatẽ. Africani: hic eſt Scipio Aemilianus Pauli Aemilii Macedonici filius a Scipionis ſuperioris filio valitudinario adoptatus: qui partem hereditatis naturalis patris quæ ſibi iure debebatur. Quin. Maximo fratri vltro conceſſit. ¶ Hæc profecto: vt ſpernere aurum: largiri partem hæreditatis fratri &c. ¶ Quis igĩ: concludit. Cũ virtutes multo pluris faciendæ ſint, q̃ diuitiæ, ſequitur vt quanto quis virtutibus magis abundet: tanto magis diues ſit. ¶ Nulla vis copia & abundantia, Iuue. Verborũ tanta cadit vis. ¶ O dii immortales: laudat parſimoniam vt oſtendat verum eſſe quod dixit in virtute diuitias eſſe: & magnũ eſſe vectigal dicit: hoc eſt fructum atq; prouentum. Ex quo cõqueritur de ſumptuoſis hominibus qui omnia temere effundunt. Eſt autem parſimonia frugalis & moderatus victus. Qui ſumit neceſſaria: nõ autem effundit & diſſipat: parcere: conſeruare eſt. Virgi. Libro decimo. Argentiq; atq; auri memoras quæ multa talenta nate parce tuis præteritum facit perpeci & parſi. Vnde parſimonia, & parce agere inquit Donatus: laudis eſt nimiũ peccati. Virgilius parcas apes vocauit: hoc eſt ſeruatrices, neq; parcus dicitur ab arca, neque ab arcendo: ſed a paruo vel parum: vt Gellio placet. ¶ Quæſtuoſum: quæſtus & lucri cupidum. Vectigal, veluti vectigal hoc eſt fructus & prouentus. ¶ Sumptuoſiſſimos: Vt lucullum & hortenſium: quorum vtrunq; immoderato ſumptu in rebus inanibus vſura legimus. Comparat autem ſumptuoſiſſimos parcis, & oſtendit pauperiores eſſe. ¶ Capit ille: ſumptuoſus quicunque ſit. ¶ Sexcenta ſextertia, dicitur ſextertius & ſextertium. Numus autem eſt duarum ſemis librarum: notatur autem per duo ll. & S. a quo incipit ſemis: vnde ſextertius dicitur ſemis tertius de quo Aruntius hæc ait: ſeſtertius olim dupondius & ſemis ideſt duæ libræ & ſemis, quaſi ſemis: tertius quo tempore denarius decuſſus valebat: hoc eſt poſt duos: ſequens tertio loco eſt ſemis: veteris autem conſuetudinis fuit retro æra dicere ita: vt ſemis quintus: ſemis quartus: ſemis tertius enunciarent: ſenſus vero eſt, aliquis ſumptuoſus ſexcenta percipit ſextertia ex prediis ſuis: alius parcus & frugi centum, ille omnia abſumit, huic quoniam modeſte viuit aliquid in fine anni ſuper eſt excentum ſextertiis, ergo hic illo ditior eſt. ¶ In villis multo magis in vrbe. ¶ Sola marmorea: ſola legendum eſt, quæ ſunt ſedilia in quibus ſinguli tantum poſſunt ſedere ideoque ſolare ſternere dicitur qui ſoliſternium habent, & ſolaria vocantur babylonica, quia eadem ſternuntur, auctor Pompeius ſolarium vero dictum in quo horę in ſole inſpiciũtur. ¶ Veſtes: ſtragulas, & ad cultum corporis. ¶ Non modo ad ſumptus fructũ eſt: ſed etiam ad fœnus exiguus. Sic legendum eſt & ſic habent emendati codices. Nam ſi legas nõ modo ad fructum eſt ſumptus: ſed autem ad fœnus exiguus: ſenſus verus elici non poteſt. Qui eſt tot huiuſmodi hominem ſumptus facere, vt fructus ei non ſufficiant. et ad perſoluendas vſuras. Nam vt cupiditatibus ſatisfaciat etiam mutuas cum fœnore accipi pecunias. ¶ Ex meo tenui vectigali. Ex meo paruo prouentu. ¶ Detractis ſumptibus cupiditati: quos aliqua cupiditate impulſus facio. ¶ Redundabit: aliquid ſuperabundabit, non enim omnia abſumam. ¶ Vter igitur: probat ditiorẽ ſic eſſe cui ſupeſt in fine anni. ¶ Cui deeſt: vt ſumptuoſo. ¶ Cui ſuperat: vt parco. ¶ Eo plus requirit ad ſe tuendam. Vnde ait Collumella: quod ſapiens vnus deſeptem in perpetuum poſteritati pronunciauit: ad habendum modũ, menſuramque rebus id non ſolum aliud acturis: ſed & agrum paraturis dictum intelligi: ne maiorem q̃ ratio calculorum patitur emere quiſquam vellit. Et huc ſpectat præclara Virgi. ſententia, laudato ingentia iura exiguum colito, pœnos itẽ acutiſſimam gentem dixiſſe conuenit imbecilliorem agrum q̃ agricolã eſſe debere, quoniam cum ſit colluctandum cũ eo, ſi fundus præualeat dominus alliditũ. Cato quoq; ſic p̃cipit agrũ empturis, ſumptuoſus ager ne ſiet: ſcito idẽ agrũ q̃d hoĩem quis q̃ſtuoſus ſiet, ſi ſumptuoſus ſiet relinquere non multũ. ¶ Suis viribus, nulli aliorum indigens auxilio. Virtus enim ſola ſufficit ad bene viuendum. vbicunq; ſumus præſto eſt: ac tuetur.

¶ A N reſponſum Marci Curii qui reſpondit Romanos potius velle imperare habentibus aurum q̃ auro. An etiam hereditatem Lucii Pauli Aemilii qui Perſas expugnauit. An libertatem Africani .ſ. Scipionis qui conceſſit Quinto Maximo fratri ſuo ſuam partem eius hereditatis. Profecto hæc quę ſunt potiora ſcilicet membra ſumarum virtutum ſunt æſtimanda pluris: q̃ illa quæ ſunt membra pecunię. Quis igitur ita ditiſſimus habendus eſt, ſi quidem ſup. demus, vt quiſq; poſſideat quod ſit plurimi ſup. faciendũ, ſi dubitet quin in virtute diuitię ſint, q̃ñ nulla poſſeſſio: & nulla vis auri & argenti eſt æſtimanda pluris q̃ virtus. O dii immortales: homines non intelligunt, q̃.i. quantum magnum vectigal ideſt redditus et prouetus rerum ſit parſimonia. Ego enim venio iam ad ſumptuoſos.i. qui multa expendunt, & relinquo iſtinc quæſtuoſum.i. multa quærentem. Ille capit ex ſuis prædiis.i. ponatur quod capiat. Sexcenta.i. valde multa (eum enim numerũ pro incerta multitudine mortis eſt ponere) ſextertia, ego ſup. capio ex meis ſup. prædiis centum. ſup. ſextertia. ſumptus. i. expenſa eſt illi facienti in villis ſuis aurea tecta, Et ſola.i. pauimenta marmorea & concupiſcenti ſigna, tabulas, ſupellectilem, & veſtem infinite.i. inſatiabiliter. eſt dico ſumptus ille exiguus illi non modo ad fructum: ſed etiam ad fœnus.i. ad lucrum vſuræ. Sumptibus morre cupiditatis ideſt q̧ cupiditas non egeſtas aut vtilitas faceret, detractis i. ſi velim eos detrahere aliq̃d etiam venundabit.i. ſup rerit, ex meo tenui vectigali. Igitur vter ſup. noſtrum eſt ditior, an cui deeſt, an cui ſuperat, id eum ſupra q̃ ſati eſt is qui eget, an cui abundat, an ſupple is cui quo .i. quanto maior eſt poſſeſſio, eo ideſt tanto plus requirit ad tuendam ſe, an ſup. is cui eſt poſſeſſio: quę ſuſtinet ſe ſuis viribus.

L. Pau. Aemilii & Ł phus!

In virtute diuitias eſſe

Parcus a parum dicitur

Sexterti/us & ſeſtertiũ

Solariũ & ſolaria & ſoliſternium

Imbecilliorem agrum q̃ agricolã eſſe debere

ASC. ẽ. Mar. Curius L. Pau.

Sed quid ego de me loqu[illegible] qui morum ac tempo- rum vitio aliquantulu[illegible] ortaſſe in huius ſæcu- li errore verſer. M. M[illegible] patrum noſtrorum me- moria(ne ſemper curi[illegible] ucinios loquamur) pau- per tandem fuit: habu[illegible] enim ædiculas in carinis, & fundum in labicano. Nos igitur ditiores ſumus, qui plura habemus: Vtinam quidem eſſemus. Sed non æſtimatione cenſus: verum victu atq; cultu termina- tur pecuniæ modus non eſſe cupidum pecunie non eſſe emacem, vectigal eſt. Contentum vero ſuis rebus eſſe maximæ ſunt certiſſimeq; diuitiæ. Etenim ſi iſti callidi rerũ æſtimatores prata & areas quaſdã ma- gno æſtimant: quod ei generi poſſeſſionum minime quaſi noceri poteſt: quanti eſt ęſtimanda virtus, quæ nec eripi nec ſurripi poteſt, neq; naufragio, neq; incẽ- dio amittitur, nec tempeſtatum, nec temporum per- mutatione mutatur! qua prędid q ſunt, ſoli ſunt diui- tes. Soli enim poſſident res & fructuoſas & ſempiter- nas: ſoliq;(quod eſt proprium diuitiarũ) cõtenti ſunt rebus ſuis. Satis eſſe putant, quod eſt: nihil appetunt: nulla regent: nihil ſibi deſſe ſentiunt; nihil requi- runt. Improbi autem, & auari, qui incertas atq; in ca- ſu poſitas poſſeſſiones habent, & plus ſemper appe- tunt, nec eorum quiſquã adhuc inuentus eſt cui, qđ haberet, eſſet ſatis: non modo non copioſi, ſed etiam inopes ac pauperes ęſtimandi ſunt.

FINIS.

FRA. MAT. ⸿SED qd ego nõ vult de ſe loq ſicut t poſſet qa nõ omni- no ab aliorum abeſt errore: vitio tamen tẽporis quo omnes auari erant: & parandis diuitiis ſtudebant. ⸿M. Manlius hoc exẽplo oſtẽdit in quo homine verę ſũt diuitię i hic M. Manli⁹ fuit vir cõtinentiſſimus: cuius parẽtes Ci. & Craſſi meminerãt: vixit ſemp moderatiſſime parua domo⁹: quæ fuit i carinis: & fundo q fuit in labicano contentus oium pp ea ditiſſimus iudicandus q ſibi eſſe diues videbatur: & nihil cupiebat. ⸿Curios & Lucinios, de quibus ſæpe ſuperius locutus eſt: per Lu- cinium añt Fabritiũ intelli- git: nã Fabri. Luci. dictus ẽ de quo vale. Ma. Idẽ ſenſit. Fabri. Lucinius honoribus & auctoritate oi ciue tẽpo- rib⁹ ſuis maior cẽſu par vni cuiq; pauperrimo. ⸿Aedicu- las: puas ędes. ⸿In cari. Re- gio Ro. carinæ fuit monte cælio pxima & caput ſacræ viæ: auctor. Varo. Vir. Ro- manoq; foro & lautis mugi- re carinis. Sic dictę ſunt: qm in ea regione ædificia eſſent in carinarũ modũ quod tra- ditur i. ⸿Labica. In via lati- na: labicum oppidum fuit a quo via ipſa labicana. uetu- ſtũ: & in ſublimi loco poſitũ procul a Tuſculo: auctor Strabo. ⸿Cẽſus: diuitiarũ & prouentus. Nã cẽſor erat: ut ait Varro i ad cuius cenſio- nem. i. arbitrium populus cẽ- ſeretur: vnde cenſus proprie eſt quã uulgus dicit eſtima- tionem bonorũ quæ quiſq; poſſidet. ⸿Victu: vt tantum habes quantum ſatis eſt ad ui- ctum & cultum corporis: ⸿Modus: a menſura. hic eſt enim modus & finis pecuniæ: vt ſufficit ad victum & cultum ne- ceſſarium. ⸿Cupidũ pecuniæ: greci dicunt φιλοχρήματον. ⸿Emacem. nihil intentum emendis uectigalibus. Cato ad- moneto agricolam ne cupide emat. ⸿Etenim ſi iſti. Argu- mentum eſt a minori ad maius: ſi auari inquit magnifaciũt areas & prata quod quaſi noceri illis non poteſt: quanti virtus facienda eſt quæ violari non poteſt certe maxumi. ⸿Prata: horum vt Plinius ait facillima agricolis cura ac mi- nimi impendii: unde & prata dici exiſtimãtur quod ſint ad ferendum fructum ſine labore noſtro parata. ⸿Areas quaſ- dam. Area proprie: vt ait Feſtus: dicitur locus uacuus quaſi exaurierit, & non poſſit quicquam gerere. Areas autem lo- care ſolebant ueteres aliquid operis illic facere volenti- bus. ⸿Minime noceri poſit. Nam neque pluuiæ: neque grando: aut venti aliaue tempeſtas nocet. & Cato in- quit, Iupiter nocere non poſſet. ⸿Quaſi: addidit: quia tanta vis poſſet eſſe tempeſtatis aut diluuii: vt auellere poſ- ſet. ⸿Eripi: per vim. ⸿Surripi: per fraudem. ⸿Tempeſta- tum: aeris mutationum ⸿Temporum muta. ut ſi paci ſucce- dat tempus belli. ⸿Sempiternas. Sola enim virtus: vt ait Salluſtius: ſtabilis æternaq; habetur: ⸿Improbi autem: de- monſtrat a cõtrario ſenſu ſolos ſapientes diuites eſſe. ⸿In- certas: fortunæ ſubiectas. ⸿Inopes: qui ſunt ſine ope. ⸿Pauperes: quibus eſt mo- dica pecunia.

Carinæ locus in mõte cælio a carinarũ ſimilitudine in ædificiis illis

Argumẽtum a minori ad maius

Solos ſapiẽtes eſſe diuites

ASCẼ. ⸿SED qd ego loquor de me: qui uerſer in errore hu- ius ſæculi: fortaſſe ẽt aliquã- tum ſępe vitio. i. p uitiũ mo- rum ac temporum. M. Man- lius fuit, memoria patrũ no- ſtrorum. i. vt patres noſtri memorant: pauper tandẽ. i. vt aliqñ de eo loquamur: & non loquamur. i. in ore ha- beamus ſemp Curios & Lu- cinios quoties paupertatem aut cõtinẽtiã laudamus. Ha- buit eni uidelicet Manlius ædiculas. i. paruas ædes in carinis. i. uico Romano: vbi ædes erant in modũ carina- rũ extructę: & hẽbat fundũ in labicano. i. loco uili ſic di- cto. Igitur nos qui plura hẽ- mus ſumus ditiores. Quidẽ. i. certe vtinam eſſemu: ſed modus. i. menſura pecuniæ terminatur. i. perficitur: non æſtimatione cenſus: verũ. i. ſed victu atquæ cultu. i. vſu eius. Nõ eſſe cupidum eſt pe- cunia, nõ eẽ emacẽ. i. aſſidue emere uolẽtẽ eſt vectigal. i. prouentus. Vero ſed, verę & maxime diuitiæ ſunt eſſe contentum ſuis. Etenim ſi iſti cal- lidi æſtimatores. i. appreciatores rerum æſtimant magno ſcilicet præcio prata & quaſdam areas: q ideſt quia quaſi minime noceri poteſt ei generi poſſeſſionum quanti eſt vir- tus eſtimãda: quaſi dicat infinito. Pluris quæ nec eripi ideſt violenter rapi, nec ſurripi ideſt clam rapi poteſt neque ami- mitti naufragio: neque incendio: nec mutatur perturbatio- ne poteſtatum: nec temporum, quia qui prædici ſunt: ſoli ſunt diuites Ipſi enim ſoli poſſident res et fructuoſa & ſem- piternas: & ipſi ſoli contenti ſunt ſuis rebus quod eſt pro- prium diuitiarum ipſi putant ſatis eſſe id quod eſt. i. quod habent nihil appetunt, nulla re egent. Nihil ſentiunt ſibi de- eſſe, nihil requirunt. Autem pro ſed: improbi & auari, q. i. quantum incertas poſſeſſiones & in caſu poſitas habẽt. q. d. incertiſſimas, & appetunt ſemp plus nec quiſquã eorum eſt inuentus, cui ſatis eſſet qđ haberet. Et ideo æſtimandi ſunt non modo non copioſi ac diuites, ſed etiam inopes ac pau- peres quantũ qdẽ ad animam: etiã ſi poſſideant q plurima.

FINIS.

¶ Magnifico ac Generoſo domio Gabrieli Hemo patricio Veneto Senatori dignissimo. Iulius erettus Rhauen. S.P.D.

SAepe ac multum mente animoq; cogitaui magnifice ac generoſe Gabriel: ſi quod
munus tuis dignum auribus debere poſſem. Cum te philoſophiæ liberaliumq; artium
ſtudioſiſſimum eſſe perſpexerim [illegible]m tibi gratã fore exiſtimaui: ſi hæc Ciceronis Pa-
radoxa tanquam aliter Bruto de[illegible]arem. Diſputationes profecto tuo dignas iudicio:
qui inter prudentiores verſari [illegible]es. Eas .n. per leges memoria noſtra recenſen-
das. Quæ liceat viris eruditis: co[illegible]ſiis cõpluribus fuerint expoſita: non emenda-
tis tñ codicibus aduſq; tempus [illegible]gentibus parum profutura aĩaduertens ex pa-
rentis mei codice emendationes complures: ad h[illegible]rgiis de Ruſconibus de me bene meriti im-
preſſioné ſunt additæ: vt codex ipſe nunc emendatus cognitu falior eſſet: circa ipſas diſputationes intel
ligendas. Quarũ prima diffuſiús. iii. de officiis ſub [illegible]aneti [illegible]oíe tractat: vbi ait Cice. ego a te poſtulo ca
riſſime filii: vt miſſi cõcedas ſi pores nihil preter id quod hõneſtũ ſemper ſe eſſe expetẽdũ: ſi hoc non licet
p Cratippũ ad id certe dabis: quod ſit honeſtũ id ẽe maxime propter ſe expetendũ, Eam diſputationẽ
(vt facis quotidie) a philoſophis diſtractã explicatamq; a Cicerone liberius clariuſue perſpexeris. Secũ
da diſputatio eſt: in qua nititur ſtoicũ illud perſuadre: & verũ profecto in ſapiente virtutẽ ſolã ad bene
beateq; viuendũ. Hanc.n. diſputationẽ in lib. tuſcu. queſtionum. v. larius patere inuenies. q̃ hoc in loco
in quo breuiſſime cõplexus eſt. Tertia eſt qua ſtoicorũ reprehenditur opinio. Qui exiſtimant parua pec
cata magis æquali eſſe: quorũ opinionẽ. A. Gel. irridet in lib. xvii. cap. i. exempio amphore: cui deeſt cõ
gius: illud vero verius dictum eſt in eadẽ queſtione non rerum euentu ſed hominum vitiis eſſe mẽtien
da. De quibus Aul. Gel. in li. vi. ca. ii. ubi ponit uerſus los ulgatos. Hei mihi cur dãnant mortales numi
na celiteſſe aiunt etenim per nos mala: cum tñ ipſi uecordi præter fatũ ſint mẽte dolores. Quarta ſequi
tur in qua fatuos homines nõ ſtultos modo eſſe ſed dmentes ac inſanos opinantur ſtoici. de qua latius
in eius oratione ad pontifices tractat. Hanc tamen tu ua prudẽtia facilius iudicaueris. Quinta diſputa-
tio inter philoſophos & ſapientes certiſſima eſt: ſolos ſapientes eſſe liberos etiã ſi fuerint, ſerui: id quod
in eo ſermone teſtatur Horatius. Iamdudum auſculto: & cupiens tibi dicere ſeruus pauca reformido:
ubi ſeruus nititur probare domino ſe liberum eſſe ac dominum ſeruum. Quoniam cupiditatibus eius
inſeruiret dominus. In ſexta & ultima diſputatione iudicat Cicero ſolum ſapientem eſſe diuitẽ. Quoni
am hominis animus nõ pecuniarum copia diuitem pſtat. Eam eſſe in officiorum primo tetigit Cice.
ſed latius in li. de bo. malorumq; fin. & Hora. in epiſtols: has etenim diſputationes ſum arbitratus tibi
non iniucundas fore, & ſi omnia memoria complexers. Quæ ſunt apud Ariſto. in ethi. li. diſputa: mi-
hi ſat erit ſi dignatus fueris: has eo aĩo ſucipere. Quo ſeuos tibi deditiſſimos in paruis etiam rebus ſo
lertes benigno ſoles reſpicere uultu. Quod ſi ſenſero me tibi pergratũ munus. attuliſſe alacriorem red
dideris ad maiora perquirẽda: [illegible] ocium mihi exoptaum tuo præſidio gratiaq; (ut ſpero) conceſſum
fuerit. Vale Venetiis. M.D.VIII. Idus Iulii.

Venetiis in Officina Venturinum Roffinellum. Anno Domini
M. D. XXXXII. Menſes Martio.

REGISTRVM.

aa A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK.

Omnes quaterni: præter aa quinternum, GG & KK terni.

Digitized by Google